BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
25 E
27

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

26 13.22.h.24
A
15

ANASTASII GERMONII

EX CEVAE MARCHIONIBVS I. C.

Olim Archidiaconi Taurinenſis, hodie Archiepiſcopi, & Comitis Tarantaſienſis,

ET CAROLI EMMANVELIS

ALLOBROGVM DVCIS,

ITALIÆQ. SVBALPINÆ PRINCIPIS SERENISSIMI

Apud ſacram Catholicam Maieſtatem

ex legato LEGATI; Hi. Cosini

OPERA OMNIA

AB IPSO AVCTORE RECOGNITA, atque opportunis additionibus aucta: Quorum ſeriem duobus Tomis diſtinctam proxima pagina indicabit.

TOMVS PRIOR.

IESV*BIBL.SEC.COLL.ROM.SOC. IHS

ROMAE, Sumptibus Hæredis Bartholomæi Zannetti. M.DC.XXIII.

SVPERIORVM PERMISSV.

ELENCHVS OPERVM
his duobus Tomis contentorum.

PRIORE TOMO CONTINENTVR

De Sacrorum immunitatibus Libri tres, &

Tractatus De Indultis Apoſtolicis.

POSTERIORE VERO

Paratitla in quinque Libros Decretalium.

Animaduerſionum tam ex Iure Pontificio, quàm Cæſareo, Libri duo.

Pomeridianæ Seſsiones, *hoc eſt*, de Latinæ linguæ dignitate.

Acta Tarantaſienſis Eccleſiæ. Libri quinque.

Epiſtolarum ad Clerum, & populum Tarantaſienſem, Libri tres.

Imprimatur, ſi videbitur Reuerendiſsimo Patri Magiſtro Sacri Palatij Apoſtolici.

P. Epiſcopus de Curte Viceſger.

IVbente Reuerendiſs. P. Fr. Hyacintho Petronio, Sac. Apoſt. Pal. Magiſtro, Ego infraſcriptus ſumma diligentia & voluptate perlegi Additiones Illuſtriſs. & Reuerendiſs. Domini Anaſtaſij Germonij Archiepiſcopi, & Comitis Tarantaſienſis, ad Tractatus de Sacrorum immunitatibus, & de Cardinalium Indultis eiuſdem Auctoris, olim in Vaticana Typographia impreſſos; cumq. nihil, quod bonis moribus, aut religioni Chriſtianæ aduerſetur, contineant; immo maximæ vtilitati rei litterariæ ſtudioſis ſint futuræ; dignas eas cenſeo, quæ in commune bonum publici iuris fiant. Romæ kal. Nouembris M. DC. XX.

Ita eſt. *Angelus Lucianus I. V. D. & in Gymnaſio Romano horis pomeridianis in prima ſede Iuris Pontificij profeſſor.*

Imprimatur.

Fr. Hyacinthus Petronius Ord. Prædicatorum, Sacri Palatij Apoſtolici Magiſter.

ANASTASII GERMONII

Ex Ceuæ Marchionibus,

ARCHIEPISCOPI, ET COMITIS TARANTASIENSIS,

DE SACRORVM IMMVNITATIBVS

Libri Tres:

In quibus de auctoritate, poteſtate, ac quamplurimis immunitatum priuilegÿs, quæ perſonis, locis, & rebus ſacris, non ſolum Diuino, & Pontificio, ſed Imperiali, atque ciuili, quinimmo ethnicorum iure, conceſſa ſunt, copioſe agitur. Plures item loci vtriuſque iuris deprauati reſtituuntur, controuerſi conciliantur, obſcuri explicantur, libertasq. eccleſiaſtica in ſplendorem ſuum vindicatur.

Ad quorum faciliorem vſum SVMMAE exactiſsimæ à FRANCISCO AVANTIO, ciue Veneto elaboratæ, ſingulisq. materijs accommodatæ, necnon ſuis numeris diſtinctæ, ita vt breui compendio vniuerſum opus comprehendant, in communem ſtudioſorum vtilitatem prodeunt.

CVM RERVM, QVÆ NOTATV DIGNÆ VISÆ SVNT, ELENCHO ABSOLVTISSIMO, ab eodem AVANTIO elucubrato.

AD GREGORIVM XV. PONT. MAX.

ROMÆ, Sumptibus Hæredis Bartholomæi Zannetti. M. DC. XXIII.

SVPERIORVM PERMISSV.

SANCTISSIMO
SVMMOQ. PONT.
GREGORIO
QVINTODECIMO.

Anaſtaſius Archiepiſcopus Tarantaſienſis F. P.

LIBRVM hunc meum de Sacrorum Immunitatibus, tum iuriſprudentiæ laude, tum hiſtoriæ fide pluſquàm triginta annorum vſu liberalium artium alumnis probatum, in ſcholis omnibus, præſertim Hiſpanienſibus, citatum, vtilibus additionibus auctum, diuq. à gymnaſiarchis ipſis efflagitatum, cum alijs ſuperiorum ætatum, ac præſentis meæ adhuc viridis ſenectutis lucubrationibus iterum in lucem exeuntem Tibi nuncupo, Pontifex Sanctissime, tum ob materiam vere, atque omnino eccleſiaſticam, nihilque cum profanis rebus commune habentem; tum etiam, quia ex ampliſsimo patrocinio Tvo magnum ſit res publica commodum acceptura. Has Tibi inquam (Pater Beatissime) vigilias meas inſcribo, qui mirabili Patrum conſenſu ad eccleſiaſticæ monarchiæ faſtigium euectus, ſacriq. armamenta-

rij cuſtos renunciatus, immunitates dare, conſeruare, & ab omni profanæ poteſtatis iniuria protegere potes, non ſolum ea ſublimi auctoritate, qua vniuerſi orbis ſupremus arbiter, diuino propemodum imperio mortalibus leges præſcribis, ſed ex cultiore quoque legum diſciplina, quam Tv ſumma induſtria, ſummaq. ſedulitate comparatam publicorum munerum egregia adminiſtratione nobilitaſti, magnaq. cum laude diu exercuiſti. Hos item labores meos à me Tibi offerri, ſumma, vetusque in Te mea poſtulat obſeruantia, vſque ab eo tempore concepta, quo ego in iſta orbis terrarum luce, veræque religionis domicilio, duos ſupra viginti annos verſatus ex Tvarvm virtutum ſpecula, quem ſupra Reges ipſos ſacroſanctum geris magiſtratum, doctrinæ, ac pietati Tvæ deſignari perſpexi, ijs etiam quæ in Subalpinis geſsiſti, magnopere confirmatus; cum à Summo, proxime vita functo, Pavlo Pontifice ad pacem inter Hiſpaniarum Regem, Allobrogumque Ducem conciliandam miſſus, admirabili dexteritate, & ſolertia, extinctis diſcordiarum fomitibus, rem feliciter compoſuiſti, diſsidentiumq. Principum animis in priſtinam beneuolentiam reſtitutis, afflictos populos moleſtiſsimis oneribus ſubleuaſti, ab Italia vaſtitatem depuliſti, nosque bellicarum ærumnarum metu ſtrenue liberaſti. Quare

re

re cum difficillimæ legationis eximijs operibus conſpicuus, ad ſolidæ gloriæ metam laudabiliter perueniſſes, non modo ſacra purpura es, Vrbe plaudente, cohoneſtatus, verum & ad eam, qua præfulges, ſummi Sacerdotij maieſtatem viam TIBI patefeciſti. Quamobrem; etſi ego, quam & publica, & mea cauſa inde voluptatem perceperim, ad TE datis litteris aliàs ſignificaui; exigit tamen in TE mira omnium propenſio, ac ſtudium (PATER SANCTISSIME) vt TIBI iterum gratuler, quòd ex iſto, cui præfectus es cœleſti miniſterio, maximarum virtutum Tuarum ductu, nullis, vel temporum, vel fortunæ caſibus obnoxiam ſis mercedem relaturus. Interea, vt exiguum hoc munus ex mea potius voluntate, quàm ex TVA amplitudine metiare, venerabundus à TE etiam, atque etiam peto; ſimulque cœptis TVIS Deum ita propitium auguror, ac precor, vt diutiſſimè nobis ſeruatus glorioſum de Chriſtiani nominis hoſtibus, fideiq. Catholicæ perduellibus aliquando triumphum agas. Vale Paſtor vigilantiſsime, vale bonorum præſidium, ac Religionis decus. Matriti pridie nonas Decembris, anno humanæ ſalutis M. DC. XXII.

+ ANASTASIVS·GERMONIVS·ARCHIEP·TARANTASIEN·AETATIS·SVAE·ANNO·LXXI

PIO LECTORI
FRANCISCVS AVANTIVS, CIVIS VENETVS S.

EA EST ſacrarum immunitatum præſtantia, lector optime, ea excellentia, vt non modò in orbe Chriſtiano vera ſapientia illuſtrato, ſed & apud cæcos idolorum cultores, impiasq. ſectas ſummo ſemper in honore fuerint. Religionis enim libertatem præſeferentes omni populo, licet efferato, ac barbaro, dignæ viſæ ſunt, quæ profanarum manuum contrectatione arcerentur, atque inuiolatæ à quauis temporis iniuria ſeruarentur. Sunt vero Chriſtianæ Eccleſiæ immunitates, vt cæteras omittam, de ſacrorum dignitate diuina teſtimonia, ſacerdotes, ſcilicet, diuinæ mentis interpretes eſſe, templa, diuinas ædes, bona vtriſque addicta, diuinum patrimonium. Deſignant immunitates, diuinas qualitates humanæ naturæ communicatas, atque in ſacerdotio hominibus collato, diuinæ maieſtatis ſubſtantiam quodammodo humanam factam, ipſamq. Dei gloriam e cælo in terram deſcendiſſe. Deus enim, cùm impuris terreſtrium creaturarum (quæ eius pedum ſcabellum ſunt) manibus attrectari dedignaretur, altaris miniſtros ſibi delectos, ac per ſacerdotium ad ſupremum dignitatis gradum euectos, terrenorum affectu ſpoliauit, expiauit, in Angelos lucis reformauit, vt quamuis intra carnalia ſepta exiſterent, carnem tamen ſibi exuendam intelligerent: conſpicuos item Angelorum miniſterio fecit: demum populi ſui curæ præfectos priuilegijs condecorauit, titulis auxit, atque à cæteris hominibus ſelectos ſibi ſepoſuit. Quod cùm apud nos ſacræ paginæ auctoritate facile fidem inueniat, cæcutienti ethnicorum multitudini ita inſitum, inſinuatumq. fuiſſe ſolo naturæ ductu, vt ſacerdotum ordini tantum tribuerint, quantum tribuiſſe grauiſſimi Auctores tradunt, magnum plane eſt, ac prorſus admirabile. Græcia quidem, virtutum ſeminarium, ſuorum Deorum miniſtros eo exiſtimationis, atque obſeruantiæ loco habuit, vt eos ad publica conſilia omnino adhibendos iudicarit. Sparta verò, alter Græciæ oculus, Augures ſuis Regibus aſſeſſores dedit. Ad Druidas Cybeles ſacerdotes Gallicorum magiſtratuum diſtributio pertinuit. Sed & Romani, patria poteſtate, militia, tributis, vectigalibus exemptos ſacerdotes, ac publicis ſtipendijs donatos, primitijs etiam, decimis, omnibusq. liberalitatis officijs proſecuti ſunt, conſularibus item faſcibus ipſis ſubiectis, legumq. interpretatione à Collegio Pontificum accepta: quamobrem, re publica ad vnius arbitrium redacta, Imperatores ſummum Pontificatum pertimeſcentes, eum arripuerunt, atque imperialibus titulis adiunxerunt. Vitæ, ac necis ius in ipſos Reges inſulæ Niloticæ Meroes penès ſacerdotes diu fuit, & Caliphæ Mahometanæ legis in Aegypto ſummi Antiſtites eius gentis Principes Soldanos (quouſque ea Prouincia in Turcarum poteſtatem venit) in Regio ſolio confirmarunt. Iam, præter Romanos, & Aegyptios, quantum tribuerunt ſacerdotibus Hebræi, quantum Chaldæi, atque Perſæ, cùm hi omnes hiſtoriæ fidem non, niſi ab ipſis, petendam eſſe cenſuerint? Nam, quid dicam de Hebræis? Nonne tribus vndecim ex populo electo vni tribui Leui decimam pendere Dei oraculo iuſſæ ſunt? Nonne eadem tribus oneribus vacua, & otioſa ſacris tantùm curandis reſeruata eſt? Porrò omnes omnium gentium immunitates in Chriſtianæ legis ſacerdotes tranſlatas eſſe non ambigitur, ac tantò quidem præſtantiores, quantò & ipſi ſunt cæteris excellentiores. Quam

Pſal. 109.

Cic. lib. 1. de Diuin.

Cæſ lib. 7. de Bel. Gal.

Diod. Sic. li. 4 Biblioth. c. 2.

Ioa lib. hiſt. 17.

enim

enim gentem, aut ſectam tot cohoneſtatam priuilegijs audiuimus, quot Chriſtianam religionem? Cuius Antiſtites ciuilis etiam gladij poteſtate armati, non vnam, aut alteram Prouinciam, aut Regnum, vt olim ſacerdotes Meroes, ſed orbem vniuerſum ſubiectum habent. Quare, ſi aliàs vnquam, tum certe maxime, cum Chriſti lux mundo cœpit affulgere, decuit, ſacerdotes, quorum ſacris oblationibus expiamur, æternoq. Patri reconciliamur, libertate, atque immunitatibus quamampliſſimis gaudere. Templa eadem plane ratione maieſtatis plena ſunt, atque, vt myſteriorum cæleſtium officinæ, dedicantur, donarijs conſecrantur, ac locupletantur, cum Deus in peculiari ſibi loco cultum velit adhiberi. Ideo Moyſi tabernaculum, Salomoni templum ab ipſo imperatum. In templis lex Dei promulgatur, veritas demonſtratur, quique ex originali culpa natura ſerui ſunt, in ijs ſacramentorum virtute manumiſſi, Deoq. reconciliati, filij eius adoptiui ex gratia efficiuntur. Ac templorum quidem amplitudinem, religionemq. idem Saluator noſter ſatis confirmauit, atque ſanciuit, cum è templo ementes, & vendentes exturbando, ſuorum ſacerdotum temporariam etiam iuriſdictionem aſſeruit, ac de templo, tanquam de Paradiſi faſtigio, populos ad cælum inuitauit. Nec vix aliunde, quàm è templo, cæleſtem doctrinam ſeminauit: vbi & duodecimum natus annum cum ſummis Hebraicæ Synagogæ Theologis congreſſus, de diuinis arcanis acerrime diſſerens, à parentibus repertus eſt, ſic, vt non ſolùm templorum ſanctitati formam dederit, ſed & templa reuerentiæ, qua adeunda ſunt, normam præſcripſerit. Itaque Dei domus templum dicitur, & diuerſorium, cuius tamen ingreſſu, & habitatione legem implentes non prohibeantur: iuſti etenim Dei partes, portionesq. ſunt: vnde Chriſtus nunciantibus, ſe à matre, & fratribus quæri, matrem, & fratres ſuos eſſe definiuit, qui Patris ſui voluntatem facerent. Diuini igitur domicilij cauſa, & iuſtorum contemplatione, qui Dei animata templa ſunt, priuilegia, & immunitates templis manufactis conceduntur, quæ ſine graui ſcelere interuerti, aut minima ex parte turbari non poſſunt. Perſonis, & locis proxime accedunt res ſacræ, bona ipſa caduca ſeculi, quæ ex fructuum primitijs, & decimis, piorumq. hominum largitionibus conſtant, ac diuinæ ſubſtantiæ nuncupari poſſunt, quamquam creata omnia, quæcumque ſunt, in Dei ſubſtantijs ſunt. Domini eſt enim terra, & plenitudo eius, diuinus ait vates. Verùm enimverò, quia huiuſmodi ſubſtantiæ miniſtris altaris alendis, & ſanctis locis conſtruendis, colendis, ac conſeruandis mancipantur, humanoq. vſui ſubductæ, Deo magis peculiari ratione ſubijciuntur, diuina prædia, diuinæ poſſeſſiones, diuinæ proprietates præ cæteris appoſitè dicuntur. Porrò non ſolùm decimæ, verùm etiam quidquid ad pios vſus erogatur, ſacroſanctum eſt, cùmq. à Deo incipiat, atque ad eundem felici periodo, reuertatur Deum, ab ipſo Deo ſolida, ac germana immunitate vſquequaque conſignatum eſt: & quidem recte, ne, ſcilicet, ſacerdotalis hæreditatis immortalis portio momentaneas viciſſitudines, inſtar caducarum rerum, ſubire videatur. Et verò decimarum natura eiuſmodi eſt, vt pacto ciuili nullo, contractu nullo abrogari, nec temporis, quantumuis longi, præſcriptione impediri, aut tolli poſſint, quippe, quæ in mortalium bonis nequaquam exiſtentes, ciuiliumq. magiſtratuum iudicio omnino exemptæ, ſi in controuerſiam aliquando cadant, Eccleſiaſtici tantùm fori auctoritatem agnoſcant. Præterea, quòd ipſorum ethnicorum iure ſcripto hæredes ad votas, nec redditas à defunctis teſtatoribus decimas perſoluendas olim cogerentur. Potiſſima igitur apud nos inſtituendi immunitates cauſa fuit ſacrorum miniſtrorum excellentia, qui cum æternam hominum ſalutem procurarent, ſpiritalia bona proſeminando, bonis itidem hominum, quaſi pro laboris mercede, erant remunerandi, prohibente diuina lege, os boui trituranti alligari, & docente Apoſtolo, rite pro ſpiritalibus carnalia accipi poſſe. Magnam vtique diligentiam ſuperiores ætates adhibuerunt, ne diuina hæc libertatis Eccleſiaſticæ teſtimonia deperirent, aut minima ex parte vileſcerent, ne vè

ſacra

Deut. 12.
2. Reg. 7.
Ioan. 2.
Matth. 21. Mar. 14.
Luce 2.
1. Cor. 3. & 6.
Pſal. 23.
c. 7. de tranſact.
c. 7. de præſcript.
Deut. 25. 1. Cor. 9.

ſacra profanis admiſcerentur: dumq. priſca illa Chriſtianæ Eccleſiæ viguit diſciplina, floruitq. religio, ſacer ordo, & ſacra loca abſque vllis legibus ſuum in Eccleſia honorem obtinuerunt, id vtroque Teſtamento haud obſcure commonente, ita prorſus, vt cùm eſſent omnibus omnia communia, nullaq. haberetur proprietatis notitia (arctiſſime animos omnium, quotquot in illa beata ſecula inciderant, charitate coniungente) ſacerdotibus de ſuis immunitatibus fuit potius aliquid remittendum, quàm cum ipſis Chriſtianis (ſicuti poſtea accidit) mordicus decertandum: multitudinis namque credentium erat cor vnum, & anima vna in Deo. Sed poſtea, Eccleſiaſtica diſciplina ad remiſſionem ſenſim dilabente, neceſſe fuit, immunitates, hoc eſt ſacerdotum, & rerum ſacrarum priuilegia, ab antiquioribus patribus, vtroque videlicet Clemente, Ignatio, Irenæo, alijsq. eius tempeſtatis ſanctis doctoribus prædicatione, & ſcriptis ſuſtentari, & ad obſeruationem plebi Dei inculcari. At, in dies ingraueſcente morbo, cum Romani Pontifices; quorum hoc munus erat; vix data à Conſtantino Auguſto pace Eccleſiæ, ſatis virium non haberent ad ea, quæ aggrederentur, perficienda, ea cura apud mundi moderatores Cæſares diu remanſit: ſicq. Conſtantinus, Theodoſius, Leo, Iuſtinianus, alijq. pij viri, lege lata, ſæpius Eccleſiaſticam libertatem ab omni diſcrimine ſartam, tectamq. pœnis indictis, conſeruarunt, donec ſummi Pontifices opibus aucti, proprijs ſanctionibus, & Conciliorum decretis oppugnatas immunitates, ab inſidijs vendicare, ac contumaci turbæ obtrudere potuerunt: quorum epiſtolas, reſponſa, & conſtitutiones vndique conquiſitas, ſub certisq. titulis in volumina digeſtas, Chriſtianus orbis pro legibus obſeruat, ac Ius Canonicum nuncupat. Demum Gothis, Vuandalis, Longobardis, Sarracenis, alijsq. barbaris populis per ſummam immanitatem Italiam deuaſtantibus, diuiſo in duas partes Imperio, Græcisq. poſterioribus Imperatoribus poſt multa diſſidia, & ſchiſmata à Romana Eccleſia ad Orientales ſuos Patriarchas tandem deſciſcentibus, cum etiam Occidentales Cæſares in tyrannis debellandis occuparentur, Chriſti Vicarij per ſummum nefas armis, & inſidijs exagitarentur, omniaque cædibus, incendijs, tumultu miſcerentur, ſacrorum immunitates cultoribus deſtitutæ, defenſorumq. præſidio nudatæ, ac fere omnino conuulſæ iacuerunt: quamquam poſtea, impijs huiuſmodi Principibus, partim de medio ſublatis, partim ad ſaniorem mentem reuertentibus, quaſi reuireſcentes, priſtinum ſplendorem magna ex parte receperunt. Sicq. Chriſtianorum peruicacia factum eſt, amice Lector, vt tanta Dei priuilegia ferè omnino perierint. Nec modò per bellorum diſcrimina, nationumq. inteſtinas diſſenſiones iactata, quam diximus, calamitatem acceperunt, ſed etiam tranquillis temporibus, pacatis rebus omnibus, tum Antiſtitum incuria, tum Principum ſecularium vitio concuſſa, ac debilitata, ita ab omnibus neglecta aliquando fuerunt, vt eorum prope memoriam mundus amiſerit, deſiderium autem vnus bonorum cœtus ſemper retinuerit. Antiſtites inquam ipſi negligentiá, periculorum metu, ſimplicitate, virium imbecillitate, quandoque etiam inani ambitione magna immunitatibus vulnera inflixerunt, quærendo, quæ ſua, non, quæ Chriſti eſſent, ac terrenæ gloriæ, magna cum Eccleſiaſticæ Reipublicæ iactura, & dedecore, immodice ſeruiendo. Principes verò nonnulli immunitatum fines clàm aliquando, ſed ſæpiùs aperte irrumpendo, eas hoſtiliter oppugnarunt, tum potentia, tum eius amoris impetu, quo erga propria, vt plurimùm, iniuſte ferri conſueuimus; nonnunquam etiam, quod maxime dolendum eſt, & impietate, cùm tamen fidei clypei, ac propugnatores, Eccleſiæq. Chriſtianæ ſtipendiarij, pro ea vitam profundere debuiſſent, in cuius verba iurauerant. Tantis vero Eccleſiæ incommodis cauſam dediſſe rerum conuerſiones, ac viciſſitudines non equidem negarim: attamen id hominum, ſeu ſtultitiæ, ſeu nequitiæ, tribuerim magis, qui principium è cælo, hoc eſt Deo, ducentes, & ad cæleſtia nati, in terreſtri cœno ſe ſe volutare, ac terreſtribus rebus tanto ſtudio inhiant: quamuis hæc dilabi,

Act. 4.

1. Corinth. 1.

Aug. Triumph.

immo fluentis vndæ inſtar, euaneſcere, illa verò conſiſtere, æternoq. gyro in ſeipſa
redeundo, firma, atque inconcuſſa permanere, perſpicuè cernant. Quod eò magis con-
firmatur, quo humanus animus, etſi corpori incluſus, ad proprias ſedes, Deum nem-
pe ipſum, hinc euolare eiuſdem Dei ductu non prohibetur; vt cui, cælum repetere,
incolere, contemplari proprium cùm ſit, hæc inferiora ſordeſcant, quarum vmbrati-
De ſomn. Scip. lem gloriam in tantis anguſtijs (vt apud Ciceronem perhibet Africanus) dilatari non
poſſe cognoſcat: cum Sol ipſe, ac Luna, Planetæq. non niſi cæli faces, oculi, miniſtriq.
ſint, quibus vita, & alimentum nobis ſuppeditatur, terra item, quæ tot amatores, tot
procos habet, ſi cæli beneficio careat, non niſi cæcus quidam, atque otioſus eſt tene-
brarum globus, aridauè, ac informis maſſa, quæ ſuopte inſtinctu nec gignere, nec ope-
Philip. 3. 1. Ioan. 2. rari quidquam poteſt. Ideo, quia noſtra conuerſatio in cælis eſt, non eſt diligendus
mundus, nec ea, quæ in mundo ſunt, niſi, vt ſcala quædam ad res cæleſtes, atque di-
uinas, ita vt amens ſit, qui eas terrenis comparandas, aut etiam poſthabendas exiſtimet.
Quare plurimum debet ANASTASIO GERMONIO noſtra hæc ætas, atque adeo
Catholica Eccleſia vniuerſa, quippe qui pro eius libertate, vt eſt animo ad pietatem
maxime propenſo, maximos labores exantlauit: iactantibus enim profanis magiſtrati-
bus quibuſdam, conſtanterq. aſſerentibus, res ſacras à ciuilibus legumlatoribus nullas
obtinuiſſe immunitates, quaſque habent, ſummorum dumtaxat Pontificum benefi-
cio habere, licet Imperatorum, magnorumq. Regum voluntas erga ſacrum ordinem,
ſacraq. loca, vbique gentium egregia, ac præclara perſæpe extiterit, tres libros aduer-
ſus huiuſmodi leguleios compoſuit: quorum primo, vt facilius conuincantur, etiam
ipſos ethnicos omnibus erga ſacerdotes, ac templa officijs abundaſſe oſtendit: ſecun-
do, idipſum eminentiſſimos Chriſtianorum Principes ſæpiſſime præſtitiſſe probat, li-
cet priuilegiorum, aut immunitatum nomine non appellentur, niſi quæ perſonis ſubie-
ctis conceduntur: tertio, re ipſa ſuadente, de diuinis, ac Pontificijs priuilegijs ſuo mo-
re copioſe diſſerit; vt intelligant, qui tantopere de Principum ſecularium iure, aucto-
ritateq. ſoliciti ſunt, non eas eſſe res Eccleſiaſticas, quæ humanis ſubſidijs innitantur,
cum potius ſubſidium rebus humanis ipſæ ferant, vtpotè, quæ orbis arbitrum, ſupre-
mum legiſlatorem, lapidemq. angularem Chriſti Vicarium, cuius eſt temporalia ſpi-
ritalibus connectere, auctorem habeant. Eſt verò hic ipſe GERMONIVS in legali præ-
ſertim ſcientia (quam Auguſtæ Taurinorum plures annos publice profeſſus eſt) oppi-
dòquàm eruditus, vt qui & Pancirolio, & Manutio Iuriſconſultis abſolutiſſimis ope-
ram dederit, & in antiquitatibus Romanis perueſtigandis, quæ vniuerſi iuris ſemina-
ria, ac fontes ſunt, Tranſalpinorum exemplo, multus fuerit: id, quod eius Paratitla,
Animaduerſionumq. libri non obſcure teſtantur, hoc autem opus maximè omnium,
ex quo, quantum vtilitatis, quantumq. voluptatis capturus ſis, pie lector, vix dici po-
teſt: cùm non minus ſtyli elegantia, quam ſententiarum pondere antiquitatem redo-
leat, veterumq. Iuriſprudentum eloquentiam æmuletur. Cuius perficiendi magno de-
ſiderio auctor incenſus, nec labore frangi, nec occupationibus retardari potuit, quin
ad propoſitum finem cœptum opus perduxerit, quamuis cauſis audiendis ab ampliſſi-
mo Cardinale Ruuereo præpoſitus, varijs curis, & negotijs non parum diſtrahatur: hu-
manitate etiam, qua abundat, quoniam ad alienas vtilitates porrectus, magnam tem-
poris partem amicis iuuandis, fouendisq. dare ſoleat exemplo eiuſdem Cardinalis, qui
præterquam, quòd ætatis noſtræ decus, ſuis præclaris virtutibus Gloriæ ipſi claritatem
addidiſſe, atque Immortalitatem æternitate donaſſe videtur, erga omnes præterea co-
mis, officioſus, liberalis, ac munificus (quod in Ruuerea familia proprium, ac genti-
litium eſt) diem ſe perdidiſſe exiſtimat, quem non fuerit aliquo beneficio lucratus, hoc
eſt, quem otioſum, ſuæq. beneficentiæ expertem à ſe tranſactum recordetur, conſimili
Suet. in Tito. planè ratione, atque de Tito Cæſare ſcriptum reliquit Suetonius. Incommodus ſanè

fuit

fuit hucuſq. immunitatum vſus, cùm eorum teſtimonia latè diſperſa per immenſos voluminum campos cernerentur: ideo & earum nonnullæ obſoletæ, aliæ deperditæ, plures non ſatis notæ, non ſine maximo Eccleſiaſticæ Monarchiæ detrimento, cùm ex ſcriptorum multitudine plures errores irrepſerint, qui per prauas conſuetudines, atque abuſus, tanquam ſpinæ, bonum ſemen ſuffocauerunt, Chriſtianamq. diſciplinam aliquando ſubuerterunt. Hodie GERMONII noſtri induſtria, diſperſa collecta, pugnantia conciliata, dubia ſublata, ac in vnum quaſi manipulum conſtricta ſunt ita, vt piorum commoditati ſumma cum eius laude mirum in modum conſultum ſit: qui publici beneficij ſtudio incenſus, quaſi eodem partu cum hiſce libris, de Apoſtolicis Indultis item libellum edit ea ingenij felicitate compoſitum, vt à Typographo prælo ſubiectus, ac ſemiexcuſus, adhuc ab auctore perfectus non eſſet. Quare cùm omni virtute ornatus, perpetuis laudibus à laudatis viris certatim ornetur, non immeritò & Cardinali Ruuereo, & Allobrogum Duci, boniſq. omnibus chariſſimus, dignus eſt (amice lector) qui tuam quoque beneuolentiam experiatur, cuius & ego periculum facere non dubitaui (licet ampliſſimi Cardinalis de Monte Elparo, cui à ſecretis ſum, negotijs diſtractus) ijſdem libris labores meos inſerendo, ſummas, ſcilicet, accuratiſſimas, quas ad eos conſcripſi, non Iuriſconſultorum more, qui vnam, aut alteram rem ſcitu dignam è textu excerpunt, ſed Rhetorum, qui breuibus argumentis multas ſententias, ac totius thematis ſubſtantiam complectuntur: quod cum magno labore habet magnam quoque vtilitatem, elegantiamq. coniunctam. Tu, quod reliquum eſt, GERMONII lucubrationibus feliciter vtere, AVANTIIQ. labores læta fronte ſuſcipe, ac, quam tua cauſa vterque in hoc volumine operam impendit, vt aſſoles, æqui, boniq. conſule. Vale. Lucæ 8.

DE ANASTASIO GERMONIO, IOSEPHI CASTALIONIS I. C. EPIGRAMMA.

QVOD ſacra GERMONIVS, *Romanaq. iura tuetur,*
Fulmineo euertens arma profana ſtylo,
Ius ciuis, nomenq. viro defertur ab Vrbe,
Et conſeruatæ Relligionis honos.

AD EVMDEM GERMONIVM, THOMAE MANCINI APIRANI HENDECASYLLABVM.

ME ne ergo mihi detuliſſe tanti
Putas (o pater omnium bonarum,
Quæ ſunt, atque fuere, litterarum,
GERMONI, *Heſperiæ decus ſupremum) vt*
Credam, carminibus meis ineptis
Laudes addere poſſe me eleganti,
Atque docto operi, quod ipſe tanto
Edis eloquio, ſcientiaque,
Vt quotquot celebres fuere, ſuntq.
Scriptores meritò inuidere poſsint?
Certe falleris; idq. abeſſe tantum
A me, nunc tibi perſuadeas, vt
Sat minus rear eſſe opus, puſilla
Lumen addere maximo lucerna
Soli. Id cur faciam, requiris ergo:
Sci'n cur? Nempe, opere vt tuo diſerto
Ornentur mea carmina indiſerta.

ELEN-

ELENCHVS CAPITVM, QVAE IN VNOQVOQVE huius Voluminis Libro continentur.

LIBRI PRIMI CAPITA.

PROOEMIVM. pagina 1

De ædium ſacrarum diſpoſitione, ac varietate: de aris quoque, & de templorum frontibus ad occaſum vergentibus. Cap. I. 4

De ſacrarum ædium dedicatione, neque vllam fuiſſe inter dedicationem, & conſecrationem apud veteres differentiam, reiecta hac in re Iſidori ſententia, conſecrationemq. ad Pontifices pertinuiſſe. Cap. II. 7

De vario Sacerdotum genere, eorumq. neceſſitate. Cap. III. 10

De Pontifice maximo, deq. eius in alios omnes ſacerdotes iuriſdictione, & quid ſit Pontificium. Cap. IIII. 13

De Flamine Diali, eiusq. electione, ac de multiplici immunitatis beneficio, item de nuptijs confarreatis, & explicatur Cornelij Taciti locus, & Boetius notatur. Cap. V. 15

De Auguribus, & eorum auctoritate. Cap. VI. 19

De Veſtalibus: de honore illis debito, & de earum immunitate. Cap. VII. 21

De auctoritate, & iuriſdictione Pontificum in ijs, quæ ad religionem ſpectant, & explicatur l. Oſſa. ff. de religioſ. & ſumpt. funer. Cap. VIII. 24

Pontifices, etiam in ijs, quæ ad religionem non pertinent, habere iuriſdictionem, ſummamq. poteſtatem. Cap. IX. 26

Quantus apud omnes gentes ſemper habitus ſit honor, quantaq. reuerentia ſacerdotibus. Cap. X. 28

Quanta apud omnes gentes maieſtate, imperio, & potentia pollerent ſacerdotes. Cap. XI. 30

Aliam ſacerdotibus fuiſſe olim auctoritatem, aliamq. poteſtatem: quòd afficere delinquentes poterant ea pœna, quam nos excommunicationem appellamus, proinde, ethnicos pœnam excommunicationi ſimilem habuiſſe. Cap. XII. 31

De ſacerdotum immunitate. Cap. XIII. 32

Veteres etiam ethnicos ſacerdotibus primitias, ac decimas perſoluiſſe: qua occaſione explicatur §. vltimus. l. 2. ff. de pollicitationibus. Cap. XIV. 34

De ſacrarum ædium apud omnes gentes immunitate, tutoq. ad eas delinquentium, damnatorum, ac obæratorum perfugio. Cap. XV. 36

De ſacrificijs, ipſaq. ſacerdotum prærogatiua, & auctoritate. Cap. XVI. 39

De votò, votiq. ſolutione, ac de ſacerdotum in voto auctoritate, & quid ſit voti reus, & damnatus eſſe. Cap. XVII. 41

De ſupplicationibus, quæ apud Gentes, mandantibus ſacerdotibus, pluribus de cauſis fiebant. Cap. XVIII. 44

De feſtis diebus, qui celebrabantur apud Gentes, & de ſacerdotum in eos auctoritate, & quid ſit apud Iuriſconſultos de Plano lites, criminave audire, & diſcutere. Cap. XIX. 46

De iureiurando, quod vt plurimum tactis aris præſtabatur, & quanta eſſet apud Gentes in eo obſeruando religio, & quod apud Romanos de periuris pœnas ſumebant Pontifices. Cap. XX. 48

LIBRI SECVNDI CAPITA.

PROOEMIVM. pagina 52

De ædificatione templorum, eorumq. dedicatione ab Epiſcopo facienda. Cap. I. 56

De vario clericorum genere, & quid ſint Iuuenes apud Imperatores, quid Copiatæ, Parabolani, Decani, & Diaconiſſæ, quid Decanica, ſiue Diaconica. Cap. II. 60

De monachis, eorumq. officio, immunitate, & prærogatiua, vbi explicatur l. xxvj. C. de decurionibus. lib. x. Cap. III. 63

De primatu Romani Pontificis, vbi explicatur l. vnica. C. de priuilegijs Vrbis Conſtantinop. lib. xj. & l. vi. C. de ſacroſanctis eccleſijs. Cap. IV. 66

De Patriarchis, Primatibus, Archiepiſcopis, Metropolitanis, & Epiſcopis, & de eorum differentia: quid ſit Metropolis, vnde dicta, & quæ ciuitates ius Metropoliticum habeant. Cap. V. 73

De electione Epiſcopi, eiusq. officio, auctoritate, poteſtate, & prærogatiua. Cap. VI. 77

De Abbatibus, & eorum electione, & confirmatione ab Epiſcopo facienda, & de eorum auctoritate. Cap. VII. 82

De

De ſacris virginibus, quas vulgo moniales, ſiue ſanctimoniales, ſiue monachas appellamus: item de fœminis Canonicis, Aſcetrijs, & earum officio. Cap. VIII. 83
Quantus honor, quantave reuerentia à Chriſtianis Principibus ſemper habita ſit Eccleſiæ Dei miniſtris, & quare debeatur. Cap. IX. 86
De titulis, quos Epiſcopis, & alijs Sacerdotibus Imperatores per litteras tribuere conſueuerant. Cap. X. 88
Quidquid ſtatuunt Chriſtiani Principes in ijs, quæ ad religionem ſpectant, ex ſacrorum canonum præſcripto, vel ſanctorum patrum decreto decernere: nec aliter vim legis obtinere conſtitutiones poſſe. Cap. XI. 92
De poteſtate, & iuriſdictione eccleſiaſtica in ijs, quæ ad religionem pertinent, & quòd Imperatores concilia non poſſunt indicere. Qua occaſione explicatur l. vj. C. de ſacroſan. eccleſ. ſimul cum l. penultima. ff. de relig. & ſumptibus funerum. Cap. XII. 94
De poteſtate, & iuriſdictione eccleſiaſtica in ijs, quæ ſunt mere profana, reiecta Cuiacij, Bodini, Duareni, & aliorum eiuſdem ſcholæ interpretum opinione. Cap. XIII. 99
De altera eccleſiaſtica poteſtate, quam excommunicationem appellamus, ex Imperatorum conſtitutionibus obſeruata, & quòd ſeculares Principes non poſſunt excommunicare. Cap. XIV. 105
De multiplici clericorum immunitate. Cap. XV. 108
De immunitate eccleſiarum, ad easq. confugientium priuilegijs. Cap. XVI. 112
De immunitate rerum eccleſiaſticarum, earumq. donatione, venditione, pignori datione, emphyteuſi, præſcriptione, vbi explicantur cum l. vlt. C. de ſacroſ. eccleſ. Nouella nona, & cxxxj. an hodie Eccleſia Rom. gaudeat centum annorum præſcriptione. Cap. XVII. 115
De ferijs, feſtisq. diebus, & quis ſit dies Solis. Cap. XVIII. 120
De iureiurando, quod propoſitis ſacroſanctis ſcripturis præſtatur: an Princeps ſecularis poſſit iuriſiurandi vinculum remittere, & periuros punire: explicaturq. l. vltima. ff. qui ſatiſdare coguntur, cum alijs pluribus. Cap. XIX. 123

LIBRI TERTII CAPITA.

PROOEMIVM. pagina 129
De conſtructione templorum, & quòd inſcio Epiſcopo conſtrui non debent. Cap. I. 131
De Eccleſiarum dedicatione ab Epiſcopo facienda. Cap. II. 136
De perſonis ſacris, tam veteris, quàm nouæ legis: & quæ ſit differentia in ſacris litteris inter Pontificem maximum, & Principem ſacerdotum. Cap. III. 140
De clericis regularibus, & eorum priuilegijs. Cap. IV. 147
De Hebræorum Pontificibus, primatuq. Romanæ Eccleſiæ. Cap. V. 156
De Cardinalibus, eorumq. priuilegijs, & varijs titulis, quibus ornantur. Cap. VI. 168
De Patriarchis, & Archiepiſcopis, eorumq. auctoritate, & prærogatiua. Cap. VII. 175
De Epiſcopis, eorumq. auctoritate, poteſtate, & immunitate. Cap. VIII. 181
De Abbatibus, & eorum auctoritate. Cap. IX. 188
De monialibus, & Abbatiſſis, earumq. auctoritate, & prærogatiua. Cap. X. 192
De poteſtate eccleſiaſtica in ijs, quæ ſpiritualia dicimus, & ſummum Romanum Antiſtitem Concilio præeſſe. Cap. XI. 197
De Eccleſiaſtica poteſtate in ijs, quæ mere ſacra, vel ſpiritualia non ſunt, & de criminibus mixti fori: item de iure patronatus, & an Reges in omnibus epiſcopalibus Eccleſijs ſint patroni. Cap. XII. 210
De Eccleſiaſtica poteſtate in ijs, quæ ſunt mere profana, ſeu temporalia: & quid ſit habere gladij poteſtatem. Cap. XIII. 220
De excommunicatione, eiusq. origine, vbi reprobatur Andreæ Tiraquelli opinio. Cap. XIV. 236
De multiplici clericorum immunitate. Cap. XV. 243
De priuilegijs eccleſiarum, ad easq. confugientium ſecuritate. Cap. XVI. 256
De immunitate bonorum eccleſiaſticorum. Cap. XVII. 272
De præſcriptionibus. Cap. XVIII. 294
De decimis, & an ſint iuris diuini, poſſintq. præſcribi, & quis cauſarum huiuſmodi ſit iudex competens. Cap. XIX. 308
De ferijs, & diebus feſtiuis. Cap. XX. 322
De iureiurando. Cap. XXI. 333

ANASTA-

ANASTASII GERMONII

Ex Ceuæ Marchionibus

ARCHIEPISCOPI, ET COMITIS TARANTASIENSIS,

DE AVCTORITATE, POTESTATE, & Immunitatum Priuilegijs, quæ ethnici, præſertim Romani, ſacerdotibus, templis, ac eorum bonis conceſſerunt.

LIBER PRIMVS.

SVMMA EX PROOEMIO.

1 *Falſa opinio circa immunitates ſacrarum ædium, quæ ſuos auctores ad perniciem trahit.*

2 *Sacerdotes etiam apud Gentes in maximo honore habiti ſunt.*

3 *Priuilegia ſacerdotibus conceſſa à Principibus ethnicis, in Chriſtianos ab Imperatoribus continuata ſunt.*

4 *Gentes etſi multos deos coluerunt, vnum tamen Deum tantum eſſe arbitratæ ſunt.*

5 *Veteres Theologi, nonnulliq. ſancti Patres Antipodas eſſe conſtanter negarũt.*

6 *Mexicani, ac Peruenſes populi ethnici vnum cæli, & terræ creatorem, & dominum agnouerunt.*

7 *Zeno philoſophus naturæ, Dei partes tribuit: quod cenſuerunt & alij philoſophi.*

8 *Gentes Deum humana forma carere crediderunt.*

9 *Prudentes, quamuis multos deos coluerint, multos tamen eſſe non putauerũt.*

10 *Beneficia heroum, multitudini deorum cauſam dederunt.*

11 *Dona diuina Dei nomen conſecuta ſunt apud cæcas gentes.*

12 *Pluribus vt prodeſſent poetæ, plures deos prodiderunt.*

13 *Peruenſes ethnici montes, ſaxa, arenam, & quidquid ordinariam formam excedebat, adorabant.*

14 *In varijs dijs vnum Deum coluit antiquitas.*

15 *Quæ Gentes vnicum Deum ignorarunt, deos tamen venerandos eſſe exiſtimarunt.*

16 *Perſæ, & Germani priſci dijs templa non excitarunt, mundum deorum templum eſſe dicentes.*

17 *Romani maximam in conſtruendis, ornandis, & conſecrandis delubris diligentiam adhibuerunt.*

18 *Sacerdotes ab ethnicis creati ſunt, vt ſacra adminiſtrarent, proq. poputo precarentur.*

19 *Sacerdotes in maximos, medios, & minimos diſtincti ſunt.*

20 *Plurima beneficia collata ſunt ſacerdotibus, vt religioni vacarent.*

21 *Poteſtas iuris dicendi, & interpretandi ſacerdotibus eſt permiſſa.*

22 *Sacerdotes non obedientibus interdicebãt, interdictiq. pro impijs habebantur, & deuitabantur.*

PROOEMIVM.

1 RECENS opinio eſt, eaq. nõ modò quorundam ex plebe hominum, ſed ciuilium etiam nõnullorum magiſtratuũ firmata conſenſu, ſacras ædes, earumq. præſides, & miniſtros nullam à ciuilium legum latoribus habere prærogatiuam, nullum priuilegium, nullaq. immunitatis beneficia. Si verò quidquam habent, ſicut ſe habere palam profitentur, à ſemetipſis, vt inquiunt, habere conſtat.

Namque per diœceſes Epiſcopi aliqua, per prouincias Archiepiſcopi multa, per tractus Patriarchæ plura, omnia denique per vniuerſum terrarum orbem Rom. Pontifices cõceſſerunt. Et horum licèt multiplici beneficio aucti maximæ hodie ſint auctoritatis, & exiſtimationis: olim tamen nulla eis erat poteſtas, nulla auctoritas, nulla dignitas, immunitas nulla. Qua falſa opinione fit profecto, vt eoſdem interdum ciuiles magiſtratus, vti Reip. ac principum virorum, quorum partes tuentur, cauſam facere videantur meliorem: haud pudeat Eccleſiæ, ſacerdotumq. immunitati obſiſtere, ac omnino aduerſari. Turpis quidem res, & peſtifera, ſi modo eſt vlla, qua facile ad peiorem longe pertinaciam poſſint induci. Itaque cùm otio abundarem, & abeſſe à ciuitate Auguſta Taurinorum mihi per aliquot dies liceret, neque Romæ multum eſſet negotij, tum ipſius Chriſtianæ Reipub. cauſa opinionem hanc, etſi recentiorem, inſitam tamen, ex hominum mentibus extirpandam putaui: magni exiſtimans intereſſe ad decus, & laudem ſæculi noſtri, ſi oſtenderem, tantam fuiſſe etiam veterum apud Gentes ſacerdotum auctoritatem, ac poteſtatem, vt omnis 2
Reip. dignitas, omnium ciuium ſalus, vita, libertas, aræ, foci, dij penates, bona, fortunæ, domicilia, eorum ſapientiæ, fidei, poteſtatiq. commiſſa, creditaq. eſſe viderentur.
Quæ omnia à Chriſtianis Imperatoribus, 3
alijsq. ſæcularibus Principibus non ſublata, aut imminuta, ſed mirum in modum aucta, ac in nouæ legis ſacerdotes, CHRISTIQ. Eccleſiam cumulatius tranſlata ſunt. Nec me laboris, aut inſtituti mei pœnitebit: cùm facile ſentiam, quàm prodeſſe poſſim, non modò ijs, qui hæc ſcire tantopere cupiunt, rebusq. ſacris, quo ad eius fieri poteſt, fauent: verùm ijs quoque magiſtratibus, qui parum ſincerè, & honeſtè antiquiſſimas, ſanctiſsimasq. ſacerdotum, atque Eccleſiæ immunitates oppugnare non verentur. Res autem, vt planior fiat, paulò altiùs eſt repetenda. Gentem quidem nullam tam feram, 4
tamque barbaram eſſe inter omnes conſtat, quæ non, etiam ſi ignoret, qualem habere Deum deceat, tamen habendum ſciat. Quod in noui orbis populis ipſa comprobat experientia: quos, cùm ante centum triginta annos ita à noſtra notitia remoti fuerint, vt Lactantius,[a] Auguſtinus,[b] Io. Chryſoſtomus,[c] Theophilactus,[d] alijq.[e] grauiſſimi viri, Antipodas nuſquam reperiri conſtanter affirmauerint; idola tamen Viracocha, 5
ac Vitzilipuztli, tãquam cæli, & terræ creatores, 6 rerumq. omnium dominos, in Mexicanis, ac Peruenſibus Prouincijs ſtudioſiſſime coluiſſe, tradit Ioſephus Acoſta[f]: proinde nullum, niſi rationis expertem fuiſſe, qui cæleſtem illum admirabilem ordinem, incredibilemq. conſtantiam, ex qua conſeruatio, & ſalus omnium omnis oritur, vacare
7 mente putauerit; cùm inter cæteros Zeno ipſius mundi, qui omnia complexu ſuo coercet, & continet, naturam, non artificioſam ſolum, ſed plane artificem eſſe, conſultricẽ, & prouidam vtilitatum, opportunitatumq. omnium exiſtimauerit. Pro natura autem quid aliud intelligere voluit, quàm ipſius naturæ parentem Deum? Quamuis enim vulgo homines deos plures cõſtituerint, nominarintq. ſapientes;
8 tamen vnum Deum tantùm, nulla humana forma præditum, puriſſimaq. in regione cæli collocatum, cuius conſilio, & prouidentia vniuerſa mundi machina regatur, adminiſtreturq., ſunt arbitrati. Non inficior tamen, prudenti etiam, ſolertiq. ingenio viros non vnum, ſed plures deos coluiſſe, ac veneratos eſſe; & ijs delubra, templaq. ædificaſſe, aras ſtruxiſſe, ſimu-
9 lacra erexiſſe: non eſt tamen veriſimile hoſce deorum multiplicitatem ſibi effingere voluiſſe, ipſorum[g] Ciceronis, Plinijq.[h] teſtimonio: quod beatus[i] etiam Ambroſius nobis indicare voluit, dum Valentiniano Imperatori ita ſcriberet. *Cæleſtem Afri, Mithram Perſæ, plerique Venerem colunt, pro diuerſitate nominis, non pro numinis varie-*
10 *tate*. Sed ex magnis hominum beneficijs magna effluxit deorum multitudo. Quidquid enim pluſquam mediocrem humano generi afferebat vtilitatem, id non ſine diuina virtute hominibus communicata, qua diuina operarentur, fieri putabant. Itaque
11 illud, quod erat Dei prouidentia datum, Deum eſſe arbitrati, nomine Dei appellabant; vt cùm fruges Cererem, aut vinum Liberum nominabant. & res ipſa, in qua vis inerat maior aliqua, Dei item nomenclaturam ſortita eſt; quemadmodum Fides, Mens, Pudicitia, Virtus, Honor, Opis, Salus, Concordia, Libertas, Victoria, & aliæ eiuſdem generis nõ paucæ: quarum omnium rerum, quia vis erat tanta, vt ſine Dei beneficio adminiſtrari, ac conſiſtere minus poſſent, eorum quælibet Dei nomen eſt conſequuta. Sic etiam beneficijs excellentes homines in cælum fama, ac voluntate contenderunt extollere, vt Herculem, Caſtorem, Pollucem, Aeſculapium, Liberum, Quirinum, ſiue Romulum, Cæſarem, Auguſtum: quorum, vt ait Marcus Tullius de natura[k] deorum,

cùm

[a] l. 3. diuin. inſt cap. 24.
[b] lib. 2. de Gen. ad litt. c. 9. & ad Pſ. 135.
[c] Homil. 14. & 27. in ep. ad Hebr. homil. 6. & 13. in Geneſ & homil. 12. ad pop. Antioc.
[d] in comm. ep. ad Hebr. cap. 8.
[e] Procop in cõment. Geneſ & Sixtus Senen lib. 5. Biblioth annotat. 3.
[f] Ioſeph. Acoſta l. hiſt. nat. & mor. Indiarum 5. c. 3. & 9. & l. 6. c. 19. 20. & 21.
[g] lib. 2. de Nat. Deor.
[h] l. 1. c. 7.
[i] Epiſt. 2. cõtra Symmachum.
[k] lib. 2.

cùm remanerent animi, atque æternitate
fruerentur, dij ritè ſunt habiti, cùm & opti-
mi eſſent, & æterni. Poetæ quoque ſua in- 12
nata licentia magnam ſibi effinxerunt deo-
rum multitudinem, vt ſub oſcuro illo fabu-
larum velamine hominum mores, vitiaq.
nobis ob oculos ponerent. Hinc Saturnus
eſt dictus, quòd ſaturetur annis: ex ſe enim
genitos comedere fingitur ſolitus, quia con-
ſumit ætas temporum ſpatia, annisq. præ-
tereuntibus inſaturabiliter expletur: hinc
Iuppiter, quem à iuuando Iouem nomina-
bant: hinc Iuno, Ceres, Proſerpina, Diana,
Venus, Minerua, Luna, Neptunus, Ianus,
Sol, Mars, Vulcanus: hinc & alij ſexcenti
excogitati, fictiq. ſunt dij: quorum formæ,
ætates, veſtitus, ornatus hominibus fuerunt
notiſſimi: genera item, coniugia, cognatio-
nes, omniaq. ad ſimilitudinem imbecillita-
tis humanæ traducta. Nam & animorum
perturbationem dicuntur habuiſſe, cupidi-
tates, ægritudines, iracundias; atque ideo
non ſolum cum Titanis, & Gigantibus, vt
Plato, ſed inter ſe ipſos bella geſſiſſe, vt ſcri-
[l. 9. Iliad.] bit [l] Homerus. Quæ omnia, quamuis & di- 13
cerentur, & crederentur ſtultiſſimè, plenaq.
eſſent vanitatis, & leuitatis, Deum tamen,
his fabulis neglectis, ac omnino repudiatis,
quocumque pertinentem per naturam cu-
iuſque rei, per Cererem terras, per Neptu-
num maria, per Iunonem aerem, per Vulca-
num ignem, per alia alios volebant poſſe
intelligi; qui, qualesq. eſſent, quoque eos
nomine conſuetudo communis nuncupaſ-
ſet, vti deos & venerari, & colere ſe debe-
re arbitrabantur. Peruenſes quoque Ame-
ricæ populi, non modò Solem, ſed Lunam,
ac Stellas in deorum numero habebant,
flumina etiam lacus, fontes, fontiumq. ori-
gines, ſaxa ingentia, altiſſimos montes,
montium cacumina, amœnos colles, arenæ
magnos cumulos, & quidquid ordinariam
excederet formam, adorabant: quòd ſcilicet 14
[m Ioſeph A coſta Hiſt. Ind. l. 5. c. 5.] illis [m] nonnihil diuinitatis ineſſe opinaren-
tur. Quoquo autē modo res ſe haberet, om- 15
nes gentes, etſi verā, perfectamq. Dei co-
gnitionem minime conſecutæ, (pauci enim,
præter Hebræos, ſola mente, vnumq. nu-
men intellexerunt, ac illud æternum, neque
mutabile, neque interiturum) deorum ta-
men cultum putarunt eſſe optimum, eun-
demq. caſtiſſimum, atque ſanctiſſimum, ple-
niſſimumq. pietatis: vt eos ſemper pura, in-
tegra, incorrupta & mente, & voce veneran-
dos eſſe exiſtimauerint. Verùm, quoniam
religionis, ac condecentiæ non eſſe iudica-
bant, vt quibuſuis in locis deorum maieſta-
ti hæc adhiberetur veneratio; ideo templa,
& fana in eorum honorem ſtudioſè erexe-
runt. Nec quidquam facit, quod memoriæ
proditum eſt, Zenonis ſcilicet dogmatibus
cautum fuiſſe, ne deorum templa conſtrue-
rentur; cuius ſuperſtitioni adhæſerunt ali-
16 qui, vti Perſæ, necnon antiquiores Germa-
ni: nimirum exiſtimantes, eos impiè face-
re, qui deos ædium, ac parietum ſeptis in-
cluderent: cùm dijs omnia ſint patentia, ac
libera, mundusq. ipſe, & omne hoc totum
17 illis pro templo, & domo ſit. Siquidem Ro-
manos cernimus, & Græcos, reliquasq. mi-
nus barbaras, ac feras nationes, non vulga-
rem quidem, ſed exquiſitam in deorum fa-
nis, templisq. ædificandis curam, diligen-
tiamq. adhibuiſſe; ita vt non Thuſcano ar-
chitecturæ ordine, neque vt plurimum Do-
rico, ſed Ionico, atque Corinthio conſtrue-
rentur. Nec ſatis adhuc erat, templa miro
eſſe artificio excitata, ſed neceſſe quoque
erat, vt dicarentur, ac conſecrarentur ver-
bis proprijs, atque ſolemnibus, & quibus
diuis poſitæ eſſent aræ, adſcriberetur: cauſa
item, ob quam eſſent factæ, inſcriptionis ti-
18 tulo demonſtraretur. At verò, vt reſpub. ex
ijs omnibus, non ſolum ornamenti, verùm
aliquid etiam fructus capere videretur, ſa-
cerdotes, qui ſacra pro populo facerent, pre-
ces effunderent, vota, donariaq. ſuſciperent,
aris ſuſpenderent, cuſtodiam adhiberent,
creati ſunt, veſtituq. donati congruo, atque
19 inſigni. His ita creatis, ac inter ſe munere,
ornatuq. diſtinctis, ne vna omnibus eſſet au-
ctoritas, atque eadem poteſtas, maximi, mi-
nimi, itemq. medij ſunt conſtituti: In quos,
vt faciliùs, quæ religionis erant, ſeruari poſ-
20 ſent, non modò plurima, quemadmodum
in templa ipſa, immunitatis beneficia ſunt
collata, frugumq. omnium decuma data;
ſed vna etiam omnium fuit opinio, expedire
21 reipub. ſi apud eos iuriſdicundi poteſtas,
legum omnium interpretandi ſcientia, &
actiones, quæ ex vniuerſo iure erant com-
poſitæ, relinquerentur. Non eſt ergo dubi-
tandum, quin res omnes, ſiue diuinæ, ſiue
humanæ, ſiue ſacræ, ſiue profanæ, à Genti-
bus ſacerdotum ſapientiæ, fidei, poteſtati &
22 committerentur, & crederentur. Nam &
eorum præceptis, ſi quis vel publicus, vel
priuatus non obtemperaſſet, ſacrificijs in-
terdicere poterāt: tantumq. auctoritas præ-
iudicata valebat, vt ij, quibus erat interdi-
ctum, numero impiorum, ac ſceleratorum
haberentur: ab ijs omnes diſcederent, adi-
tum eorum, ſermonemq. defugerent: ne-
que ijs petentibus ius redderetur, neque

hônos vllus communicaretur. Sed de ijs, pluribusq. alijs, ex quibus pontificalis, ſacerdotalisq. auctoritas, ac maieſtas elucet maximè, ſingillatim, diffuſeq. mox dicetur. Vt verò magiſtratus illi, viriq. parum religioſi, necnon ipſi ſacerdotijs præditi, ac iuris ſtudioſi totam hanc noſtram tractationẽ commodiùs aſſequi poſſint, operæpretium me facturum ſum ratus, ſi eam in libros tres partirer, ac diſtribuerem. Quorum primus ea, quæ à Gentibus, & à Principibus veram CHRISTI religionem minimè agnoſcentibus, facta, & ſacris ædibus, earumq. miniſtris ſunt conceſſa; itemq. omnia, quæ ad religionem, & Deorum cultum attinent, vti votorum ſolutio, iuriſiurandi religio, ſacrorum interdictio, idq. genus alia complectetur. Alter ad ea, quæ ab Imperatoribus, & alijs Chriſtianis populorum Principibus, eccleſijs, ac clericis omnibus abunde largita ſunt, pertinebit. Tertius, & vltimus, ea, quæ iure diuino, pontificioq. data, ac tradita reperiuntur, continebit.

SVMMA EX CAPITE I.

1 *Decentiùs ſacræ ædes magnificè extruũtur, quàm domus magnorum virorum.*

2 *Veteres architecti nolebant templa fieri Dorico ordine, eo quòd mendoſior cæteris; ſed tantum Ionico, aut Corinthio.*

3 *Gentiles varias formas templorum excogitarunt, pro varietate naturæ Deorum, & beneficij ab ipſis, hominibus collati.*

4 *Vitruuius omnium architectorum oraculum.*

5 *Mineruæ, Marti, & Herculi delubra Dorica ſtructura fabricabantur, quòd hæc numina virtute præſtantia delicias ſpernerent.*

Vide ſubinde, quomodo Vitruuius varios ordines pro deorum natura, & qualitate eorum templis adaptauerit.

6 *Doricus ordo virilis corporis firmitatem: Ionicus muliebrem grauitatem: Corinthius virginalem gracilitatem demonſtrat.*

7 *Aræ antiquitus ad Orientem ſpectare debebant.*

8 *Altarium, alia in celſa, alia in humili, alia in ima parte collocari debebant, pro deorum merito, & dignitate.*

9 *Antiqui, Sexto Pompeio referente, dijs ſuperis in altari à terra exaltato, dijs terreſtribus in terra ipſa, dijs inferis in effoſſa terra ſacrificabant.*

10 *Aræ, & ſigna, ſi ædificij ratio conſentiat, ad Occidentem ſpectare debent, vt ſupplicantes facie ad Orientem verſa, habeant ſolem oppoſitum, intueriq. poſſint ſimulacra, tamquam cum ipſo ſole exorientia.*

11 *Indi Occidentales in templorum ædificatione Græcos, ac Romanos ſuperarunt.*

12 *Mira templorum Indicorum magnitudo ac maieſtas.*

13 *Indi caput religionis ſuæ Papam vocabant.*

14 *Indi homines in bello captos idolis ſacrificabant.*

15 *Supellex Indicorum templorum pretioſiſſima.*

16 *Indi frontes templorum ad occaſum locabant.*

17 *Solem Indi in ſumma veneratione habebant.*

18 *Pantheon Romano ſimile Indi quoque habent.*

De ædium ſacrarum diſpoſitione, ac varietate: de aris quoque, & de templorum frontibus ad occaſum vergentibus. Cap. I.

VT igitur argumenti propoſiti initium faciam, placet ab ædium ſacrarum diſpoſitione, ac varietate exordiri. Ex ijs enim primum intelligere poterimus, quanta eſſet ethnicorum erga deos religio. Nam cùm animaduerterent, in Regum, Principum, magnorumq. virorum gratiam domos, atque palatia modis omnibus exornari; vt maiore illi, ac magnificentiore, quàm poſſent, pompa, honorarentur, id tum maxime congruere arbitrabantur, ſi dijs immortalibus templa, in quibus ſacrificia fierent, preces funderentur, ſoluerentur vota, omni ſymmetria, omniq. pulchritudine excitarentur. Quare Pollio Vitruuius [a] non minus religioſe, quàm docte, dum ſacrarum ædium formas calamo depingeret, docuit, cùm in omnibus operibus, tùm maxime in ædibus deorum ordines adamuſſim ſeruandos eſſe, in quibus operum laudes, & culpæ æternæ ſolent permanere. Quo in loco, qui, qualesve ij ordines ſint, pluribus oſtendens, probat ſententiam veterum architectorum, Tarcheſij, Pitheі, & Hermogenis, qui negarant Dorico genere ſacras ædes fieri oportere, quòd mendoſæ, & inconuenientes ex eo or-

[a] lib. 3. c. 1.

dine euaderent; atque ideò illas ſic conſti-
tuerant, earumq. membra ſic ordinauerant,
vt proportionibus, & ſymmetrijs ſeparatæ,
ac vniuerſæ conuenientes efficerentur earũ
diſtributiones: effici autem non poterant,
niſi Ionico, aut Corinthio conſtruerentur
ordine. Quamobrem *putant Perſæ* (ait Xe-
b de pædia. Cyri lib. 8. nophon) [b] *multò magis artificibus eſſe vten-
dum erga Deos immortales, quàm circa alias
res*. Sed, quia Græci, Romani, aliæq. gen- 3
tes, præter illud vnum prudentiſſimæ men-
tis numen, quo hæc omnia reguntur, multas
alias naturas deorum ex magnis, vt dictum
eſt, eorum beneficijs, quæ non ſine diuina
virtute erga homines fieri arbitrabantur,
conſtituerunt, appellaruntq.; ſic varias etiã
templorum formas excogitarunt, dijs, eo-
rumq. naturis aptiores. Et ne aliunde,
quàm ab ipſo Vitruuio, à quo architecti, 4
tamquam à tripode reſponſa petunt, exem-
pla requiramus, eundem adeamus in hæc
c Lib.1.c.2. verba Auguſto Cæſari ſcribẽtem. [c] *Ioui ſul-
guri, & Cælo, & Soli, & Lunæ ædificia ſub
dio, hypætraq. conſtituuntur: horum enim
deorum & ſpecies, & effectus in aperto mun-
do, atque lucenti præſentes videmus. Miner-* 5
*uæ, & Marti, & Herculi ædes Doricæ fient:
his enim dijs propter virtutem ſine delicijs
ædificia cõſtitui decet. Veneri, Floræ, Proſer-
pinæ, fontium Nymphis Corinthio genere ædes
cõſtitutæ, aptas videbũtur habere proprietates,
quòd his dijs propter teneritatẽ graciliora, &
florida, folijsq., & volutis ornata opera fa-
cta augere videantur iuſtum decorem. Iu-
noni, Dianæ, Libero patri, cæterisq. dijs, qui
eàdem ſunt ſimilitudine, ſi ædes Ionicæ con-
ſtituentur, habita erit ratio mediocritatis,
quòd & ab ſeuero more Doricorum, & à te-
neritate Corinthiorum temperabitur earum
inſtitutio proprietatis*. Hactenus ille. Nec
mirum videri debet, ſi ſapientes illi veteres
pro Deorum varietate varias conſtitui vo-
luerint ædes: cùm Dorica ratio, eiuſdem 6
d Lib.4.c.1. auctoris [d] teſtimonio, virilis corporis pro-
portionem, & firmitatem, & venuſtatem
ædificijs præſtare ſoleat: Ionica muliebrem
grauitatem; tertia, quæ Corinthia dicitur,
virginalis habeat gracilitatis imitationem:
nam virgines propter ætatis teneritatem
gracilioribus membris figuratæ, effectus re-
cipiunt in ornatu venuſtiores. Sed non mo-
dò exiſtimarunt diuerſas pro deorum natu-
ra, auctoritateq. ſacras ædes fore conſtituẽ-
das, verùm etiam altaria aut excelſa, aut
e Lib.4.c.5. humilia: ſiquidem aræ, vt idem auctor ait [e], 7
ſpectare debent ad Orientem, & ſemper in-
feriores collocari, quàm ſimulacra, quæ fue-

rint in æde, vti ſuſpicientes diuinitatem,
qui ſupplicant, & ſacrificant, diſparibus al-
titudinibus ad ſui cuiuſque Dei decorem
8 componantur. Altitudines autem earum ſic
ſunt explicandæ, vt Ioui, omnibuſq. cæle-
ſtibus quàm excelſiſſimæ conſtituantur: Ve-
ſtæ, Terræ, Mariq. humiles collocentur.
9 Hoc nimirum eſt, quod refert Sextus Pom-
peius, antiquos dijs ſuperis in ædificijs à
terra exaltatis ſacra feciſſe: dijs terreſtribus
in terra: dijs inferis in effoſſa terra. At ve-
ro ex illis Vitruuij verbis licet nobis haud
obſcurè intelligere, Gentibus non ſolum
curæ fuiſſe, vti ædes ſacræ certa ratione con-
ſtruerentur, atque aræ modò excelſæ, mo-
dò humiles collocarentur; ſed etiam, vt ad
quandam cæli partem templa conſtituerẽn-
tur. Commodius autem, religioſiusq. eſſe
10 crediderunt, ſi eorum frontes ad Occiden-
tem vergerent: ita enim futurum erat, vt
altaria, & ſimulacra ab ea eſſent parte, qua
primum terra illuminatur, vt inde; veluti
ſurgentia cum Sole; ea conſpicerent: quod
alibi explicauerat idem Architectorum ma-
giſter [f] his verbis: *Aedes ſacræ Deorum im-* f Lib.4.c.5.
*mortalium ad regiones, quas ſpectare debent,
ſic erunt conſtituendæ, vti; ſi nulla ratio im-
pedierit, liberaq. fuerit poteſtas ædis; ſignum,
quod erit in cella collocatum, ſpectet ad ve-
ſpertinam cæli regionem, vt qui adierint ad
aram immolantes, aut ſacrificia facientes,
ſpectent ad partem cæli orientis, & ſimula-
crum, quod erit in æde: & ita vota ſuſcipien-
tes contueantur ædem, & orientem cæli, ipſaq.
ſimulacra videantur exorientia contueri ſup-
plicantes, & ſacrificantes*. quòd aras om-
nes deorum neceſſe eſſe videatur ad Orien-
tem ſpectare. Cuius religionis, & conſue-
tudinis Plutarchus meminit [g], ſcilicet ad g In Numa.
Occidentem templorum frontes conuerſas
fuiſſe. Tertullianus [h] quoque his verbis: h In Apol.
*Sed & pleriſque veſtrũ affectatione aliquan-
do & cæleſtia adorandi, ad Solis ortum labia
vibratis*. Apuleius de quodam Aegyptio
ſacerdote loquens [i]: *Tunc orientem obuerſus,* i Lib.11.
*& incrementa Solis auguſti tacitus impreca-
tus, &c.* Latinus [k] Pacatus. *Nam vt diui-* k In Panægyrico.
*nis operantes in eam cæli plagam ora con-
uertimus, à qua lucis exordium eſt, &c.*
Virgilius Aeneid. xij. *Illi ad ſurgentem con-
uerſi lumina ſolem*. Plura huc adduci poſ-
ſent, quibus facile moneremur, religionis
fuiſſe, vt ſacrarum ædium frontes ad Occi-
dentem conuerterentur. Sed ſufficiant iſta.
Inter omnes autem populos, quos in con-
ſtituendis templis ſummam poſuiſſe operam
legimus, Indi occidentales, Mexicani, ſci-

[l] Ioſeph Acoſta Hiſt. Ind. lib 5. c. 3. 12. & 13.

licet, ac Peruenſes Romanos [l], Græcos, aliaſ-
que nationes ſuperaſſe mihi videntur arte, 11
ſtructura, magnificentia, amplitudine, lapi- 12
dum craſſitudine, aptaque connexione, pi-
cturis, ſtatuis, argenti, auri, gemmarũ etiam
ſplendidiſſimo ornatu, nec non teſſellatis,
ac vermiculatis operibus, cruſtiſq. rerum,
atque animalium effigiem mirabili artifi-
cio exprimentibus. Quid dicam de templi
Vitzliputzli amplitudine? cùm præter plu-
rimas cellas, ſeu oratoria, ſeu ſacella, vbi
Deorum ſtatuæ, idolorumq. ſimulacra erant
collocata, ſummiſq. honoribus colebantur,
maximam habebat aream, ſeu chorum, ſaxis
ingentibus ad formam ſerpentum ſeſe inui-
cem coniungentium affabre elaboratis cir-
cumſeptum, in quo decemmillia hominum
manibus iunctis, iuxta patrium morem, per
circuitum feſtis diebus commodè choreas
ducebant. Proxima templo erant cœnobia,
domus, & hoſpitia non modò ſacerdotum,
& Papæ, qui hoc nomine vocabatur, cæte- 13
riſque præſidebat, ſed & puerorum, puella-
rumque, ac mulierum Dijs conſecratarum,
vtriuſque ſexus Præfectorum, & aliorum
miniſtrorum templis ſine intermiſſione, vel
aliquot diebus intermiſſis, ſeruientium, nec
non alia collegia, ac gymnaſia. Templum
quatuor adibatur portis, Oriẽtem, Occiden-
tem, Auſtrum, atque Aquilonem ſpectan-
tibus, extra quas ad ſexmillia paſſuum, vel
(vt vulgus loquitur) ad tres leucas, xyſti
porrigebantur. Ad templum pluribus, latiſ-
ſimiſque gradibus aſcendebatur, quorum
ſummitatem xyſtus, ſeu ambulacrum trice-
nis pedibus latum tenebat; in cuius medio
altiſſimis, & craſsiſsimis arboribus apta in-
ter ſe ratione diſtinctis iunctus erat hippo-
dromus. Ad templi ſummitatẽ (vbi duo ſum-
ptuoſiſsima ſurgebant ſacella, Vitzliputzli
eiuſque ſocij Tlaloc aureis ſimulacris dica-
ta) centum viginti lapideis gradibus aſcen-
debatur. Ante ſacella area patebat qua-
drata latitudinis pedum quadraginta, cuius
medium occupabat lapis pyramidis forma
in bello captorum hominum ſacrificio deſti- 14
natus: erãt quoque fontes, balnea, lacuſque,
vbi, peractis ſacrificijs, templi miniſtri laua-
bantur. Templi amplitudini reſpondebat 15
argento, auro, pretioſis lapidibus, ſtatuis
etiam lautiſsima ſupellex, veſtibus item au-
ro contextis, ac gemmarum copia ſumptuo-
ſiſsimis, quibus Papa (ſummus ſcilicet ſa-
cerdos) ac ſacerdotes in ſacrificijs vteban-
tur. Erant pariter magnifica Regum ſepul-
cra, [m] quæ regiam gazam omnem cuſtodie-
bant. Nec tamen hi populi, vel Vitruuio

[m] Idem Ioſeph. lib. 6. cap 11.

operam dederant, vel alio architecto magi-
ſtro ædificabant; niſi fortaſſe, vel monſtran-
te diabolo, vel etiam (quod non abnuerim)
16 naturali lumine, quo inter cetera templo-
rum frontes ad occaſum locare didicerant.
A Regibus quoque, quos Ingas vocabant,
in Cuzco ampliſſimi Regni illius metropoli,
Dijs omnium nationum, ac Prouinciarum,
præſertim armis ſubactarum, templum, qua-
17 ſi alterum Romanum Pantheon, inter cæte-
ra excitatum cernebatur. In ſacello autem
18 Solis [n] maximo, qui apud illas gentes in
ſumma veneratione habebatur, poſita erat
ſtatua ex auro obryzo fabrefacta, gemmiſq.
ac lapidibus tota ornata pretioſiſſimis, eoq.
ad Orientem artificio locata, vt cùm exo-
riens Sol ſuper eam, ſuos effundebat radios,
eorum reflexu, ac claritate, quaſi altero na-
turali Sole, ita intuentium oculi perſtringe-
rentur, vt officio ſuo vix fungi poſſent.

[n] Idem Ioſeph lib. 5. cap. 12.

SVMMA EX CAPITE II.

1 *Templa dedicata, & conſecrata ſunt, quo differrent à domibus hominum.*
2 *Dedicatio Deum in templa inducit, & ſede deſtinata locat.*
3 *Lege Papiria priuatorum ædes abſque plebiſcito conſecrari non poterant, ne domini rerum ſuarum inuiti priuarentur.*
4 *Ex illatione cadaueris in alieno loco non fit ſacer locus.*
5 *Plebs in tribunos plebis omnem poteſtatem contulerat.*
6 *Plebis nomine numquam fuerunt templa conſecrata, aut dedicata: ſoli enim Pontifices templa dedicabant.*
7 *Quibus verbis in dedicatione vteretur antiquitas.*
8 *More maiorum apud Rom. dicare templum non poterat, qui Conſul, aut Imperator non eſſet.*
9 *Horatij Puluilli exemplaris conſtantia.*
10 *Dedicatio templorum fiebat olim certis ſolemnibus verbis.*
11 *Pontifices in templorum dedicatione poſtes tenere conſueuerant.*
12 *Quibus verbis vſus fuerit Romulus, quãdo templum Ioui Feretrio dedicauit.*
13 *Virginia femina patritia; quia plebeio homini nupſerat; à ſacris reiecta fuit à matronis patritijs.*
14 *Conſecratio non verbis tantum, ſed etiam manu fieri ſolebat.*
15 *Iſidori opinio improbatur.*
16 *Sacra res eſt, quæ publice conſecrata eſt;*

eſt; locus publicus ſacer eſt, cùm Princeps eum dicat, ſeu dicandi poteſtatem dat.

17 *Conſecratio, & dedicatio confunduntur, idemq. prorſus ſunt.*

18 *Dedicatio fiebat verbis, & manu epulo quandoque adhibito.*

19 *Aræ titulos habuerunt cum cauſis extructionis.*

20 *Polluti piaculo dedicatione prohibebantur.*

21 *Templa dedicata fuiſſe, ait Quintilian. vt violatores, tamquam ſacrilegi, recte puniri poſſent.*

22 *Dedicationis tabulæ exponi ſolitæ.*

23 *Ethnici Idola ſummo ſilentio venerabantur.*

24 *Puer barbarus ob ſacrificij reuerentiam, brachium ſibi aduri ſine doloris indicio paſſus.*

De ſacrarum ædium dedicatione: neque vllam fuiſſe inter dedicationem, & conſecrationem apud veteres differentiam; reiecta hac in re Iſidori ſententia; conſecrationemq. ad Pontifices pertinuiſſe: Cap. II.

TEMPLA vero, etſi Ionico, aut Corinthio opere egregiè conſtructa, vt congruam tamen apud mortales, ampliorémq. reuerentiam, atque maieſtatem nanciſcerentur, auguſtioraq. ac venerabiliora eſſent, religionis ergo dicata, & conſecrata fuerunt, quo à profanis ædificijs diſtinguerentur, ne potius quàm Deorum ædes, hominum domus, aut palatia
viderentur. Quantum enim differunt ab ho- 1
minibus Dij, tantum intereſſe à Principum, Regumq. domicilijs Deorum delubra omnes debere ſenſerunt: nec vlla æque viſa eſt melior differentia, quàm ſi hæc dicarentur, conſecrarenturve, non item illa. Vnde Quintilianus ſcribit, templa, priuſquam dedicationis accipiant ſummam religionem,
a Declamat. 323. opera eſſe tantum: *Dedicatio*, inquit, a *eſt* 2
illa, quæ Deum inducit, quæ ſede deſtinata
b In or. pro domo ſua ad Pontif. *locat*. Et Marcus Tullius b dicit, quòd conſecrabantur Dijs deſtinatæ ædes, non priuatorum domicilia: conſecrabanturq., vt maiorem afferrent religionem. Immo lex Pa-
piria, eodem Cicerone auctore, vetat pri- 3
uatorum ædes iniuſſu plebis conſecrari: quæ lex æqua, iuſtaq. ſemper viſa eſt veteribus; ne eueniret, vt res aliena conſecraretur, qua conſecrata, priuaretur dominus ipſo facto,
4 & ſine ſui culpa. Atque ideo videmus veteres iuris auctores reſponſitaſſe, c ex illa- c l. 2. & l. 17. ff. de relig. & ſumptib. funer.
tione mortui alienum locum non fieri ſacrũ; ſed qui intulit, aut id tollere, quod intulit, aut loci pretium præſtare, cogendum per in factum actionem: quod eſt argumentum, priuatum rem priuatam facere ſacram minus poſſe: neque ædes priuatas conſecrandas eſſe, niſi plebs iuſſiſſet, dixit idem d Ci- d ead orat.
cero ſic: *Si Tribunus plebis verbis non minus priſcis, & pene ſolemnibus bona cuiuſpiã conſecrarit, &c.* Quod autem tribunus plebis faciebat, perinde erat, ac ſi tota plebs
5 iuſſiſſet: hæc enim in illum, teſte Liuio, e om- e lib. 2.
nem poteſtatem contulerat. Verum enim-
6 uero nomine plebis dedicata, conſecratave templa fuiſſe nuſquam legimus: ſoli Pontifices templa dicabant. Solebant enim magiſtratus ædes, arasve dicaturi, rem prius ad collegium Pontificum referre, quibus vt adeſſent, denunciari ſolebant illa verba,
7 quæ à Cicerone referuntur f: *Ades, ades, Lu-* f Ead. orat.
culle, Seruili, (nomina ſunt Pontificum) *dum dedico ædem hanc, vt mihi præeatis, poſtemq. teneatis*. Id fieri à Pontifice etiam Paulus in Feſti Epitome exiſtimat, dum ait: *Fanum, à Fauno dictum, ſiue à fando: eo quòd, dum Pontifex dedicat, certa verba fatur*. Terentius Varro g. *Hinc fana nomina-* g lib. 5. de ling. latina.
ta dicit, *quòd Pontifices in ſacrando fati ſunt finem*. Liuius h quoque tradit coactum fuiſ- h lib. 9. in fin.
ſe conſenſu populi Cornelium Barbatum Pontificem Max. verba præire, dum Cn. Flauius ædem Concordiæ in area Vulcani dicaret, ſumma nobilium inuidia: cùm more
8 maiorum populus negaſſet, niſi Conſulem, aut Imperatorem poſſe templum dedicare. Idem Varro i: *Sic enim ædes ſacra à magi-* i Eod. l. 5.
ſtratu, Pontifice præeunte, dicatur. Neque
9 diſſentit Valerius Maximus k, egregium k lib. 5. c. 10.
Puluilli Pontificis Maximi factum recẽſens. Nam cùm in Capitolio Ioui Opt. Max. ædẽ dedicaret, interq. nuncupationem ſolemnium verborum poſtem teneret, ac mortuũ eſſe filium audiuiſſet, nequaquam manum à poſte remouit, ne tanti templi dedicationem interrumperet. De quo B. Hieronymus l: l In epiſt. ad Heliod. epitaph. Nepotiani epiſt. 22 lib. 2.
Quid memorem Romanos duces, quorum virtutibus, quaſi quibuſdam ſtellis, Latinæ micant hiſtoriæ? Puluillus Capitolium dedicans, mortuum, vt nunciabatur, ſubito filium, ſe iuſſit abſente ſepeliri. Ex ijs duo plane colliguntur; alterum, Deorum ædes conſecrari ſolitas fuiſſe; alterum, conſecra-

tionem ad Pontificem pertinuiſſe. Quod pluribus etiam oſtendit Cicero pro [m] domo ſua: *Habetis*, inquit, *in Commentarijs veſtris C. Caſſium Cenſorem de ſigno Concordiæ dedicando ad Pontificum collegium retuliſſe, eiq. M. Aemilium Pontificem Max. pro collegio reſpondiſſe, niſi eum populus Romanus nominatim præfeciſſet, atque eius iuſſu faceret, non videri ea recte poſſe dedicari. Quid? Cùm Licinia virgo Veſtalis ſummo loco nata, ſanctiſsimo ſacerdotio prædita, T. Flaminio, Q. Metello Coſs. aram, & ædiculam, & pulninar ſub ſaxo ſacro dedicaſſet, non eam rem ex auctoritate ſenatus ad hoc collegium Sex. Iulius prætor retulit? cùm Scæuola Pontifex Max. pro collegio reſpondit, quòd in loco publico Licinia iniuſſu populi dedicaſſet, ſacrum non videri eſſe.*

m In Orat. pro domo ſua.

10 Fiebat autem dedicatio certis ſolemnibus verbis, vt ex iam dictis patet manifeſte. Idq. apertius ex eodemmet Cicerone intelligitur: qui cùm domus ſuæ dedicationem non rite, non legitime factam apud Pontifices exclamaret, dixit: *Ego vero, ſi omnia ſolemnibus verbis veteribus, & priſcis inſtitutis acta eſſe dicerem, tamen me reipub. iure defenderem*. Tum ſubiungit: *An ſi poſtem tenuerit Pontifex, & verba ad religionem Deorum immortalium compoſita, ad perniciem ciuium transtulerit, valebit ad iniuriam nomen ſanctiſſimum religionis?* Et poſtea: *Si is Q. Cæpionis inimici ſui poſtem ædium tenuiſſet, & pauca verba feciſſet, ædes Cæpionis eſſent dedicatæ?*

11 Itaque videmus Pontificem in templorum dedicationibus poſtem tenere conſueuiſſe. Quod indicauit etiam Valerius Max. loco iam citato, & cum eo [n] Seneca, qui idem exemplum, quod Valerius, refert: ſcilicet Puluillum Pontificem, cùm poſtem teneret, eiq. immatura filij mors nunciata eſſet, diſsimulaſſe ſe exaudiſſe, atque ſolemnia Pontificalia verba concepiſſe, gemitu non interrumpente precationem. Quæ autem eſſent hæc ſolemnia Pontificia verba, Liuius [o] demonſtrat, dum Romuli dedicationem Ioui Feretrio factam elegantiſsimis verbis deſcribit:

n lib. de conſolat. ad Marciam.

o lib. 1.

12 *Iuppiter Feretri*, ait, *hæc tibi victor Romulus Rex regia arma fero, templumq. ijs regionibus, quas modo animo metatus ſum, dedico, ſedem opimis ſpolijs, quæ Regibus, ducibusq. hoſtium cæſis, me auctorem ſequentes poſteri ferent*. Apud eundem Liuium hæc fere continuata verba [p] leguntur:

13 *Virginia Auli patritij filia; quam, cùm eſſet plebeio L. Volumnio conſuli nupta, matronæ ſacris arcuerant; conuocatis plebeijs matronis conqueſta iniuriarum patritiarum, hanc ego, inquit, aram Pudicitiæ plebeiæ dedico; voſq. hortor, vt quod certamen virtutis viros in hac ciuitate tenet, hoc pudicitiæ inter matronas ſit; detisq. operam, vt hæc ara, quàm illa, ſi quid poteſt, ſanctius, & à caſtioribus coli dicatur.* Hanc autem dedicationem factam fuiſſe præeunte verba, & poſtem tenente Pontifice, intelligendum eſt. Neque ſolemnia iſta ignorarunt Poetæ, immo Tibullus ait [q]:

p lib. 10.

Hanc tibi fallaci reſolutus amore Tibullus
Dedicat, & grata ſis, Dea, mente rogat.

Idem profecto oſtendit inſcriptio Capitolina his doctiſsimis verſibus:

Alcidæ ſacri generis decus, hoc tibi Prætor,
Et Iouis Antiſtes dedico perpetuus.

q Eleg. 10.

14 Nec verbis ſolum, ſed & manu conſecrationes fieri Cicero inſinuare videtur [r], ſcribēs ſic: *Bene vero quod mens, pietas, virtus, fides conſecratur manu, quarum omnium Romæ dedicata publice templa ſunt*. Et alio loco [ſ]: *Cùm ſuis ſe dicat manibus conſecraſſe, quæ tua fuit conſecratio*. Ita fieri ſolitum ſcribit Ouidius [t].

Sacra vocāt Auguſta patres: Auguſta vocātur
Templa ſacerdotum rite dicata manu.

r lib. de legib. 2.

ſ Pro domo ſua.

t lib. 4. Faſtor.

15 Hæc forte ſunt, quæ Iſidorum virum alioquin, præter rerum antiquarum peritiam, valde diligentem, egerunt præcipitem, vt exiſtimarit differentiam eſſe inter dedicationem, & conſecrationem: ſcribit enim [u]: *Omne, quod Deo datur, aut dicatur, aut conſecratur. Quod dedicatur, dicendo datur, vnde & appellatur. Vnde & errant, qui dedicationem, conſecrationem putant*. Hæc ille. Nam ſi de gentibus loquamur, pace tanti viri dixerim, nullum video inter has diſcrimen; niſi velit dedicationem verbis fieri, conſecrationem manu. Nec adhuc differentiam probo: Siquidem Ouidius dicit, templa dicata manu: Cicero, fides conſecratur manu: Immo ſtatim ſubijcit: *Quarum omnium Romæ publice dedicata templa ſunt*. Paulus quoque, vt iam dictum eſt, dum fani ethimon proponit, dicit: *Dum Pontifex dedicat, certa verba fatur*. Varro: *Hinc fana nominata, quod Pontifices in ſacrando fati ſunt*

u l. 6. Orig. c. de officijs.

16 *finem*. Martianus [x] Iuriſconſultus: *Sacræ*, inquit, *res ſunt, quæ publice conſecratæ ſunt*. Vlpianus [y] vero: *Sacra loca ea ſunt, quæ publice dedicata ſunt. Locus publicus tunc ſacer fieri poteſt, cùm Princeps eum dicauit, vel dedicandi dedit poteſtatem*. Hic vero Vlpiani locus, quomodo accipi debeat, alibi [z] explicabitur.

x l. 6. ff. de rer. diuiſ.

y l. 9. ff. eod.

z Cap. 8.

17 Vtuntur igitur his verbis promiſcue: dicato, pro conſecrato: conſecrato, pro dicato. Nec dici poteſt, quòd prius dicarentur à priuatis, mox conſecrarentur à

Ponti-

Pontificibus: etenim latere neminem arbitror,quòd conſecratio fiebat, quando Pontifex præibat, poſtemq. tenebat: atqui in omnibus huius rei gratia citatis auctoribus videmus apertè dedicationem æque, ac cõſecrationem intelligendam: quod eſt argumentum,nullam conſtitui poſſe differentiã.
Verbis igitur, & manu, adhibito aliquando 18
etiam epulo, dedicationes celebrabantur. Namque Fabato proſocero ſuo C. Plinius ita ſcribit[a]. *Templum pecunia mea extruxi: hoc eſt in oppido nomine Tiferno Tiberino: cuius dedicationem, cùm ſit paratum, differre longius, irreligioſum eſt. Erimus ergo ibi dedicationis die, quem epulo celebrare conſtitui.* Qui mos non forte Romæ obſeruabatur. Idem enim Plinius Traiano Imperatori: *Ego,* inquit[b], *cùm quærerem, num eſſet aliqua lex dicta templo, cognoui alium hic, alium apud nos eſſe morem dedicationis.* Adhibebantur & alia,quæ à Cicerone hiſce verbis[c] recenſentur. *An conſecratio nullum habet ius, dedicatio eſt religioſa? Quid ergo illa tua tum obteſtatio tibicinis? Quid foculus? quid*
preces? quid priſca verba voluerunt? Aris 19
etiam titulos inſcribi conſueuiſſe; qui cauſam continebant, ob quam eæ eſſent collocatæ; oſtendit Suetonius in Caligula[d]. Addit etiam,inquiens, *Pro argumento aras ibi oſtendi inſcriptas, ob Agrippinæ puerperium.* Immo & quibus Diuis dedicatæ eſſent, adſcribi ſolitum Valerius Max.[e] docet: Sic & Athenis aram inſcriptam eſſe monemur in
Actibus Apoſtolorum[f]. Neque eſt ſilentio 20
prætereundum, quòd qui piaculo erat aliquo pollutus, dedicationem templi facere non poterat. Idq. in Poplicola haud obſcure oſtendit Plutarchus. Nam cùm M.Horatius Puluillus; de quo iam factus eſt ſermo; Capitolini Iouis templum dicaret, (vt pollueretur, exindeq. dedicatio foret nulla,) Marcus Poplicolæ frater ibi iamdudũ foribus adſtans,& occaſionem captans: *Filius, ò Conſul,*inquit, *tuus in caſtris ex morbo deceſſit. Omnibus hoc auditu graue fuit. At Horatius, ne gemitu inanis redderetur dedicatio; nihil perturbatus, hoc tantùm dicto: Proijcitote ergo, quo volueritis mortuum, ego enim luctum non admitto,&c.* Sed cùm iam fores teneret, ſolemniaq. verba dixiſſet, cætera peregit. Neque erat verum,quod nunciabatur: ſed Marcus finxerat, quo à dedicatione Horatium deterreret, ita vt pollueretur. Quod planè ex [g] Quintiliano intelligi poteſt: ait enim. *Hoc ideo facere,* idest dedicationem, *non cuiquam permittitur, niſi caſtæ manus, niſi familiaris ſacris animus*

a l. 4. ep. 1.
b l. 10. epiſt. 58.
c ead. orat.
d cap. 8.
e lib. 1. c. 5
f cap. 17.
g Declamat. 323.

21 *acceſſerit. Dedicatio ſolis conceſſa Athenienſibus. Hoc ergo fieri reorum iudices, quòd cùm cæterarum ciuitatum templa in ipſis poſita viribus frequenter cùm totis ruere, atque incendi mœnibus viderimus, nulla vindicta, nulla religio, nulla eos, qui fecerant, ſupplicia conſequuta ſunt. Hic ſacrilegium peſtilentia vindicatum dedicationem deſtinabat.* Neque enim aliter templum eſſe exiſtimabant, niſi dedicatum fuiſſet. Solebant etiam addere tabulam, qua dedicationis monu-
22 mentum demonſtrabatur: hoc eiuſdem Ciceronis teſtimonio[h]. *Neque vllum eſt paſſus ex ea dedicatione litterarum extare monumentum.* Nec prætermittendum, quod legimus apud S. Ambroſium[i], qui dum in eccleſijs obſtrepentes, & nugantes carpit, *An quidquam,* ait, *indignius eſt, quàm oracula diuina circumſtrepi, ne audiantur, ne credantur, ne reuelentur, circumſonari ſacramenta confuſis vocibus, vt impediatur oratio*
23 *pro ſalute deprompta omnium, cùm Gentiles idolis ſuis reuerentiam tacendo deferunt? Vn-*
24 *de illud exemplum proditur, Alexandro ſacrificante Macedonum Rege, puerulum barbarum, qui ei lumen accenderet, excepiſſe ignem brachio, atque aduſto corpore, manſiſſe immobilem, nec dolorem prodidiſſe gemitu, nec tacito pœnam indicaſſe fletu. Tanta in puero barbaro fuit diſciplina reuerentiæ, vt naturam vinceret.* Et paulo poſt: *Tu in miniſterio Dei virgo gemitus, excreatus, tuſſes, riſus: abſtine.*

h ead. orat.
i lib. 3. de Virgin.

SVMMA EX CAPITE III.

1. *Non ſunt omnia temere à Dijs petenda, ait Plato.*
2. *In ſacerdotum electione nobilitas, probitas, & prudentia requirebantur.*
3. *Romani conati ſunt cæteris nationibus religione anteire.*
4. *Quæ obſeruabantur ad implorandam Deorum opem.*
5. *Vrbs putabatur apud Romanos tutior à ſacerdotibus, quàm à mœnibus.*
6. *Numa quindecim ſacerdotum genera inſtituit.*
7. *Rex ſacrificulus creatus ad ſupplendum officium regum exactorum, ad quos nonnullæ cæremoniæ, & ſacrificia pertinebant.*
8. *Mexicani, & Peruenſes plures ſacrorum miniſtrorum ordines habebant, eaque in Idolorum cultu obſeruabant, quæ Chriſtianæ religionis mores mirum in modum imitarentur, adeo vt à*

Chri-

Chriſtianis edocti viderentur. Vide textum.

9 *Indi Iubilæum cum indulgentiarum conceſſione habuerunt.*

10 *Mamacomæ mulieres Soli conſecratæ.*

11 *Solis feſtum diem Indi incredibili honore celebrabant.*

12 *Indi ſatanæ ſuggeſtione, in tribus ſtatuis Soli dicatis diuinæ Trinitatis myſterium agnoſcere videbantur.*

13 *Miniſtri ſacri Peruenſes ex oblationibus piorum hominum, ex boniſq. dijs dicatis alebantur.*

14 *Sacerdotes ludos edebant cum pecuniæ profuſione.*

15 *Africa vocari ſolita eſt Prouincia Proconſularis figuratè.*

16 *Pauperes à ſacerdotio excuſabantur ob munerum editionem.*

17 *Sacerdotes noui introitus cauſa aliquid veteribus ſacerdotibus erogabant.*

18 *Erogationes, & xenia; quæ pro introitu eccleſiæ à clericis dabantur; ſunt hodie omnino vetitæ.*

De vario ſacerdotum genere, eorumq. neceſſitate. Cap. III.

PERACTIS his, quæ ad ædium ſacrarum diſpoſitionem, cõſecrationemq. attinent, erit de ſacerdotibus dicendum. Namque templa ideo conſtruebantur, ac dedicabantur, vt deorum domicilia fierent, in ijsq. ſacerdotes pro populo preces effunderent, ſacra offerrent, publica, ac priuata ſacrificia procurarent, vota ſuſciperent, religiones interpretarentur, ac omnem dijs cultum exhiberent. Non enim cuiquam hæc peragere licebat: ſed, vt ait Plato[a], ſacerdotem eſſe oportebat, & quidem talem, vt intelligeret, doceretq. quo pacto donaria deis, & ſacra eſſent offerenda: item qua ratione vouendum eſſet, quidue boni eſſet à dijs petendum: non enim omnia à dijs temere petenda ſunt. Quo fit ſane, vt non omnes ad dignitatem ſacerdotalem deligerentur, ſed viri tantum probi, nobiles, ac prudentes. Atque ideo cernimus, non ſolum apud Aegyptios, Græcos, Romanos, aliaſq. gentes ſacerdotes extitiſſe, hoſque diuerſi generis; verum etiã inter alios non minus, ac Veſper, aut Lucifer inter minora ſydera, dignitatis fulgore, poteſtatiſq. & imperij magnitudine excelluiſſe. Dicam igitur de Romanis, quòd ad propoſitam diſputationem magis pertinere videatur, non omiſſis tamen exteris in ijs, quæ argumento noſtro poterunt deſeruire. Siquidem Romani intelligebant Rempub. eorum, qui religionibus paruerant, imperijs valde eſſe amplificatam: ideoq. vt Romana ipſa reſpub. imperijs augeretur maximis, enixi ſunt religione fieri omnibus gentibus

3 ſuperiores: idque fatetur Cicero ipſe, dum inquit[b]. *Si conferre volumus noſtra cum exteris, cæteris rebus, aut pares, aut etiam inferiores reperimur: religione, ideſt cultu deorum, multò ſuperiores.* Vnde alibi dixit[c]: *Maiores ſtatas, ſolemneſq. cæremonias Pontificatu, rerum bene gerendarum auctoritates augurio, fatorum veteres prædictiones Apollinis vatum libris, portentorum explanationes Hetruſca diſciplina contineri puta-*

4 *uerunt. Priſco etiam inſtituto rebus diuinis opera datur, cùm aliquid commendandum eſt, precatione: cùm expoſcendum, voto: cùm exoluendum, gratulatione: cùm inquirendum, extis, vel ſortibus impertito: cùm ſolemni ritu peragendum, ſacrificio, quo etiam oſtentorum, ac fulgurum denũciationes procurantur.* Idcirco putarunt veteres pluribus opus

5 eſſe ſacerdotibus, quaſi eorum religione diligentius vrbs, quàm ipſis mœnibus cingeretur: atque præter illos antiquiſſimos Pinarios, & Potitios Herculis ſacerdotes, & Aruales fratres, item Augures, Salios,

6 Fœciales, Patres patratos, à Numa Pompilio ſunt Pontifices conſtituti, atque etiam Flamines, Dialis, ſcilicet, & Martialis: immo, vt Varro[d] aſſerit, per eundem ſingulis deis Flamines deſtinati, ac ab eis etiam nominati, Dialis, Martialis, Quirinalis; & deinde aucta Vrbe, Viminalis, Vulcanalis, Carmentalis, Falacer, ſeu Falacris, Palatualis, Furinalis, Pomonalis, & cæteri vſque ad xv. numerum. Virgines quoque Veſtæ legit, & his, vt aſsiduæ templi antiſtites eſſent, ſtipendium de publico ſtatuiſſe, virginitate, alijſq. cæremonijs venerabiles, ac ſanctas feciſſe Liuius ſcribit[e]. Eiectis vero Regibus, rerum diuinarum habita eſt cura: & quia quædam publica ſacra per ipſos Reges factitata erant, necubi Regum deſiderium

7 eſſet, Regulum ſacrificulum creatum fuiſſe idem Liuius auctor eſt[f]. Erant & alij ſacerdotes, ſeu ſacerdotum miniſtri, vti Duumviri ſacrorum, qui poſtea quindecim fuerũt, & ſoli ſacros inſpiciebant libros, & carmina Sybillina. Item Epulones, quos veteres Pontifices, vt ait M.Tullius[g], propter multitudinem ſacrificiorum tres eſſe voluerunt, cùm eſſent à Numa ipſi, vt ludorum epulare ſacrificium facerent, inſtituti. Reperiuntur

tur

a in Dialog. de Regno.

b lib.1. de Nat.Deor.

c in Or. de Aruſp. reſp. & Val. Max. lib.1.c.1.

d lib.4. de lingu. Lat.

e lib.1.

f lib.2.

g lib.4. de Orat.

tur etiam alij, qui extra Vrbem habitabant, & Titij ſodales appellabantur: alij Luperci, alij Curiones, alij Orgeones, alij alijs nominibus, alijsq. miniſterijs addicti. Huc reſpicit lex illa apud Ciceronem [h]. *Diuiſq. alijs alij ſacerdotes, omnibus Pontifices, ſingulis Flamines ſunto*. Ad cuius legis interpretationem hæc idem adiecit Cicero [i]. *Deſcriptio ſacerdotum nullum iuſtæ religionis genus prætermittit. Nam ſunt ad placandos deos alij conſtituti, qui ſacris præſunt ſolemnibus: ad interpretanda alij prædicta vatum, neque multorum; ne eſſet infinitum, neque vt ea ipſa, quæ ſuſcepta publice eſſent, quiſquam extra collegium noſſet*. Horum ſacerdotiorum breuis deſcriptio ab Arnobio aduerſus Gentes traditur [k]. *Sedent*, inquit, *in ſpectaculis publicis ſacerdotum omnium, magiſtratuumq. collegia: Pontifices maximi, & maximi Curiones: ſedent Quindecim viri laureati, & Diales cum apicibus Flamines: ſedent Augures interpretes diuinæ mentis, & voluntatis, nec non & caſtæ virgines perpetui nutrices, & conſeruatrices ignis*. Lactantius [l]. *Procedant in medium Pontifices, ſeu minores, ſeu maximi, Flamines, Augures, item Reges ſacrificuli, quique ſunt ſacerdotes, & antiſtites religionum*. Habe- 8
bant & Indici Mexicani, & [m] Peruenſes non ſolùm ſacerdotes, ſed alios etiam inferiores miniſtros, Acolythis, Lectoribus, Leuitis, alijsq. eccleſiaſticis miniſtris noſtris ſimiles: quibus [n] ſolis loca, vbi idola colebantur, ingredi licebat, ſicut matrimonium contrahentibus, veluti Parochi, aſſiſtere, & vtriuſque explorato conſenſu [o], quibuſdam adhibitis cæremonijs, eos coniungere. Infantes ſtatim [p], ac nati eſſent, lauabant, eorum auribus, membroq. virili marium, non nihil inciſo, alijſq. cæremonijs, quaſi baptizantes, vtebantur. Ijſdem ſacerdotibus mos erat [q] peccantium confeſſiones audire, confitentibuſq. iuxta peccatorum grauitatem pœnitentiam imperare, grauiſſima ſacerdotibus indicta pœna, ſi confitentium peccata reuelaſſent, quæ ſecretiſſima eſſe, lege lata, voluerunt. Quolibet item quadriennio, 9
Iubilæum publicabant, quo [r] finiente peccatorum plenariam impartiebantur peccantibus remiſſionem. Quid dicam de panis conſecratione? Hunc Mamacomæ, mulieres 10
quædam Soli conſecratæ, ex farina, aut ſimila Maiz (eſt tritici ſpecies) & ſanguine albi veruecis, qui eodem die Solis ſimulacro mactatus fuiſſet, componebant [ſ], tradebantq. ſacerdotibus: qui eo benedicto, ſuoq. more conſecrato, in fruſta diuidentes, omnibus, etiam extraneis, ac peregrinis, in ſignum fœderis cum Rege initi tradebant: quo panis bolo ingenti gaudio, ac veneratione accepto, ac mãducato, Solique innumeris actis gratijs pro tanto ſibi collato beneficio, & fauore, declarabant, ac ſumma religione promittebant, ſe, dum viuerent, nihil contra Solis, Regiſq. maieſtatem, vel auctoritatem vnquam molituros aut cogitaturos. quamobrem panem illum Solis accipiebant, & comedebant, in eorum corporibus remanſurum in teſtimonium fidei, quam perpetuò, & inuiolabiliter, & Soli, &
11 Regi erant conſeruaturi. Eo die, qui [t] feſtus habebatur, Solis ligneæ ſtatuæ induebantur pretioſis veſtibus, & ante eas ducebantur choreæ: flores per omnes vias ſpargebantur, Indi in medium prodibant, & Principes non ſolùm ſumptuoſis veſtimentis eleganter induti, ſed, barba quibuſdam aureis feſtucis mire elaboratis, & concinne diſpoſitis diligentius ornata, omnes ſimul cantabant. Quæ ſane ſanctiſsimæ Euchariſtiæ ſolemnitatem repræſentare videntur. Qua de cauſa nequaquam prætermittendum, quod Ioſephus [u] Acoſta obſeruauit, æternæque mandauit memoriæ, dæmonem, ſcilicet, dum miſeros Indos ſumma tyrannide premebat, cùm veri Dei poteſtatem æmularetur, omnia, quæ in ipſum Deum referri debebant, vt ſibi tribuerentur, omne ſtudium adhibuiſſe: cùm & apud idololatras cuiuſdam impiæ trinitatis cognitionem, ac venerationem induxiſſet; videlicet, vt três conſtituerentur
12 Solis ſtatuæ, tribus appellatæ nominibus, quibus ſignificabatur pater, & dominus Sol, filius Sol, & frater Sol. Additq. Ioſephus, quemdam ex noſtris ſacerdotibus vidiſſe idolum, Iangatanga nuncupatum, quod Indi adorabant, aſſerentes, vnum in tribus, & tria in vno exiſtere; idque interdum populis in maximis ſolemnitatibus à ſacerdotibus oſtendi ſolere. Quibus omnibus, alijſque pluribus ad eorum munus ſpectantibus, quo diligentiùs miniſtri incumbere poſſent,
13 ex publico ſtipendio, populorumque oblationibus, opulentiſſimis quippe, ac frequentiſſimis, ſuſtentabantur. In Regno autem Peruenſi [x] ex fructibus omnium bonorum, quæ, ſiue à priuatis perſonis, ſiue à Principibus, ac Regibus, Dijs offerebantur, vel teſtamentis relinquebantur, quorum numerus pene infinitus, pretijque inæſtimabilis eſſe putabatur, quidquid eis opus erat, capiebant, in propriumque vſum conuertebant. Perſpectum eſt itaque, veteres gentes varia ſacerdotum genera habuiſſe: quorum

h l. 2. de legibus.
i eod. lib. 2.
k lib. 4.
l l. 5. c. 20.
m Ioſeph. Acoſta Hiſt. Ind. l. 5. c. 14 & 24.
n Idem l. 5. cap. 13.
o Idem eod. lib. c. 27.
p Idem eod. lib. c. 29.
q Idem eod. lib. c. 27.
r Idem eod. lib. c. 29.
ſ Idem eod. lib. c. 25.
t Idem eod. lib. c. 28.
u Idem eod. lib. c. eod.
x Idem eod. lib. c. 13.

rum & maior pars ex officio, exhibendorum ludorum gratia, multas pecunias profundebat. Quod indicare voluit Tacitus lib. 3. Annal. his verbis: *Sed tum ſupplicia Dijs, ludiq. magni ab Senatu decernuntur, quos Pontifices, & Augures, & quindecimuiri ſeptemuiris ſimul, & ſodalibus Auguſtalibus ederent. Cenſuerat L. Apronius, vt fæciales quoque ijs ludis præſiderent.* De quibus intelligens Tertullianus [y], *Tranſit hoc genus editionis*, ait, *ab honoribus mortuorum ad honores viuentium: Quæſturas dico, & magiſtratus, & Flaminia, & ſacerdotia.* Et paulo poſt. *Vt alia ſpectes, vt talibus exultes, quis tibi Prætor, aut Conſul, aut ſacerdos, aut Quæſtor de tua liberalitate præſtabit?* De huiuſmodi editione mentio etiam fit in libris noſtris: ita enim interrogatus Imperator Alexander reſcripſit [z]. *Si de proprio patrimonio muneris editionem tuo nomine pater tuus repromiſit, ideoq. etiam ſacerdotem te creari impetrauerit, onus erogationis commune omnium hæredum eius eſſe, Præſes Prouinciæ non ignorabit.* Et hoc nimirum eſt, quod reſpondit Hermogenianus Iuriſconſultus [a]. *Immunis*, inquit, *ab honoribus, & muneribus ciuilibus, ſi decurioni creato filio, quem habet in poteſtate, conſentiat in muneribus, & honoribus, ſumptus ſubminiſtrare filio compellitur.* Idem & de ſacerdotio intelligit, ſiquidem in principio legis dixit: *Sponte prouinciæ ſacerdotium iterare nemo prohibetur.* In Codice Theodoſiano etiam de ſacerdotum editionibus paſſim [b] agitur, præſertim in tit. de Decurionib. vbi Africanorum ſacerdotalium mentio fit, & editionum; prout etiam alibi eodem titulo, [c] quo in loco vocantur feſti, & legitimi dies: & additur propterea multos propter pompam eorum dierum Carthaginem conuenire. Fuit tandem lege [d] ſancitum, ne à ſacerdotibus Prouinciæ proconſularis, hoc eſt Africæ, (ſicut vocatur in Principum conſtitutionibus, & apud Optatum Mileuitanum [e], & Victorem de perſecutione Vvandalorum,) præbitio tyronum exigeretur, his verbis. *Maioribus expenſis ſacerdotes fatigantur, in quarum ſolatium indemnem eſſe conuenit dignitatem.* Aliquando etiam D. Auguſtinus huius conſuetudinis mentionẽ facit. Nam de Apuleio Afro, & mago loquens, inter alia ſic ſcribit [f]. *An fortaſſe, vt philoſophus voluntate contempſit, qui ſacerdos Prouinciæ pro magno fuit, vt munera ederet, veneratoresq. veſtiret.* Non eſt igitur mirum, ſi ſacerdotij munera plures detrectarent, quæ ab inuitis ſuſcipi non

y l. de ſpect. cap. de munere.
z l. vlt. C. de peric. ſucceſſ. parent. lib. 10.
a L. penult. ff. de muner. & honorib.
b l. 1. de ſpect. & 1145 de Decur.
c l. 176. cod.
d l. vlt. C. de tyronib.
e lib. 3.
f epiſt. 5. in fine.

14 oportere definierunt Imperatores [g]. Quamobrem Symmachus Imperatori ſcribens. *Nihil*, inquit, [h] *magna dignitas à paupere petit: ſit fortaſſe pleriſque ipſa inopia grauis, habet tamen alieni oneris exceptionem. Adijce, ſi placet, ſeruituti eius ſacerdotij priuilegium, & vnius hominis munimenta multiplica.* Tenuioris itaque fortunæ homines

15 à ſacerdotij oneribus excuſabantur. Nam præter illud vnum, quod in publicum erogabatur, aliquid etiam pro introitu ſacerdotij erogari ſolitum Suetonius in Claudio [i] notat.

16 Fuit ſanè antiquis mos, aliquid ob introitum elargiri collegio, curiæ, aut corpori, vt liquet ex libris noſtris apertiſſimè, & apud Imperatores [k], & apud Iuriſconſultos [l]; vbi aliquid dicitur erogari pro introitu militiæ: & apud Plinium, vbi de Theatro Nicenſi tractatum [m] habet. Sed & pro introitu eccleſiæ, presbyteri, & clerici aliquando xenia, & his ſimilia conferebant: quod tamen vetitum fuit legibus Francorum [n]. Item Concilio Arelatenſi [o], vt apud Burchardum [p] videas, & per ſpecialem Nouellam Iuſtiniani [q]; quamquam in alia Nouella [r] concedatur, vt in maiori eccleſia Conſtantinopolitana fieri poſſent inſinuationes: hoc eſt, erogari ea poſſent, quæ pro introitu clerici noui dare veteribus conſue-

18 uerant. Eiuſmodi tamen erogationes, xenia, & alia eiuſdem generis hodie ſunt omnino vetita, tum ſacris canonibus [ſ] antiquis, tum nouis [t] ſacri Concilij Tridentini conſtitutionibus.

g l. 103. & 109. & 168. cod. de Decurionib.
h l. 3. epiſt. 61.
i cap. 9.
k l. 7. C. de prox. ſacr. Scrinio lib. 12.
l l. penul. §. penul. & vlt. ff. de leg. 3.
m l. 10. epiſt. 48.
n l. 1. tit. 140
o cap. 10.
p l. 3. c. 117.
q lib. 10.
r 123.
ſ c. 8. 9. 19. & alibi extra de ſimon.
t c. 14. ſeſſ. 24.

SVMMA EX CAPITE IV.

1 *Pontifices ſacerdotibus maiores erant.*
2 *Pontifex Max. is dicebatur, qui primus in collegium venerat, ſicut minimus, qui poſtremus.*
3 *Pontifex Max. ſacrorum omnium curam habebat.*
4 *Pont. Max. à Plutarcho deorum interpres vocatus fuit.*
5 *Pont. Max. creabatur ex primoribus ciuitatis.*
6 *Pont. Max. iuriſperitus eſſe debebat, non ſolum circa ea, quæ ad ſacra pertinebant, ſed etiam de alijs iuris ciuilis quæſtionibus, & contractibus.*
7 *Pont. Max. iudex, & vindex erat contumaciæ priuatorum magiſtratuum, habebatq. in omnes ſacerdotes iuriſdictionem.*
8 *Flamen Dialis prima erat dignitas poſt Pontif. Max.*

Flamen

9 *Flamen Dialis à Pont. Max. capiebatur.*
10 *Rex ſacrificulus Pont. Max. ſubiectus fuit.*
11 *Pont. Max. virgines Veſtales capiebat, ideſt inſtituebat, quas etiam puniebat.*
12 *Druides ſacerdotes Cybeles ad vnum omnia ad poteſtatem ſacerdotalem ſpectantia referebant.*
13 *Indi ſuum Papam ſumma cum reuerentia venerabantur, colebantque.*
14 *Pontifex à poſſe, & facere dictus eſt.*
15 *Facere verbum, ſacrificare ſignificat.*
16 *Pontificium pro facultate ſacrorum adminiſtrandorum accipitur.*

De Pontifice Maximo, deq. eius in alios omnes ſacerdotes iuriſdictione, & quid ſit Pontificium. Cap. IV.

QVia lex Ciceronis eſt. *Di-
uis alijs alij ſacerdotes, omni-
bus Pontifices, ſingulis Flami-
nes ſunto*, de Pontificibus,
qui omnibus præſunt, modò
erit ſermo: nam inter ſacerdotes primas ob-
tinebant Pontifices, qui, vt Lactantius Fir- 1
mianus [a] ait, & maiores, & minores appel- (a lib. 5. c. 10)
labantur. Inter vtroſque vnus erat maxi-
mus [b] re, & nomine. Maximus is diceba- 2 (b Plutarch. in Numa.)
tur, qui primus in id collegium venerat; &
minimus vocabatur, qui nouiſſimus. At ve- 3
rò Pontifex maximus ſacra omnia exſcripta
habebat, & obſignata, hoſtias, dies, ad quæ
templa ſacra facienda, atque vnde in eos
ſumptus pecunia erogaretur: cætera quo-
que omnia, cùm publica, tùm priuata, ip-
ſius Pontificis ſcitis ſubiecerat Numa, vt eſ-
ſet, quo conſultum plebs iret, ne quid diui-
ni iuris, vt Liuius [c] ait, negligendo patrios (c lib. 1.)
ritus, peregrinosq. adſciſcendo, turbaretur:
nec cæleſtes modo cæremonias, ſed iuſta
quoque funebria, placandosq. manes idem
Pontifex edoceret. Quibus addere poſſu-
mus, præter ea, quæ dicta ſunt, quæ egre-
giè ſcripta nobis reliquit Plutarchus [d] dicẽs: (d in Numa.)
Pontifex autem Max. interpretis Deûm, 4
*Vatis, adeoq. ſacrorum enarratoris, docto-
riſq. loco eſt, non modò publicorum ſacrifi-
ciorum curam gerens, ſed priuata etiam in-
ſpiciens, ac ne quid præter legitima fiat, pro-
hibens, docensq. quibus cuique rebus ad hono-
randos, exorandosuè Deos opus ſit.* Quibus
planè intelligere poſſumus, non omnes ad
ſummum illud omnium maximarum digni-
tatum culmen aſpirare potuiſſe. Erant enim,

5 vt plurimum, ex primoribus ciuitatis, vt ex
Tacito perſpectum, manifeſtiſſimumq. eſt.
Etenim, inquit [e], *pars magna*, (loquitur de (e lib. 3. Ann.)
Pontificibus,) *è propinquis ipſius*, ideſt Cæ-
ſaris, *aut primores ciuitatis erant, &c.* Ne-
6 ceſſe quoque erat, vt iuris eſſent periti: quod
etiam oſtendere voluit apud Ciceronem
Publij Scæuolæ filius ita [f]. *Sæpe ex patre au-* (f lib. 2. de Legibus.)
*diui Pontificem bonum neminem eſſe, niſi qui
ius ciuile cognoſceret.* Hoc eſt, vt Cicero in-
terpretatur, de ſacris, de votis, de ferijs, de
ſepulchris, & ſi quæ huiuſmodi ſunt. Quam-
quam ipſe in ea ſum ſententia, vt exiſtimem
ius ciuile illud referri etiam poſſe ad alia,
quæ religionem ſaltem rectà non reſpiciũt,
eiuſdem Ciceronis teſtimonio [g], qui ait. (g in Orat. pro Domo ſua ad Pont.)
*Reuertar ad ius publicum vindicandum, quod
ipſi Pontifices ſemper non ſolum ad ſuas cære-
monias, ſed etiam ad populi iuſſa, accommo-
darunt.* Quid enim ſibi volunt illa verba,
*non ſolum ad ſuas cæremonias, ſed etiam ad
populi iuſſa*; niſi quòd ius ciuile accipi de-
bet, non modo de ſacris, de votis, de ferijs,
& de ſepulchris, ſed de alijs quoque iuris
quæſtionibus, contractibus, vltimiſq. volun-
tatibus, ex quibus publica tranquillitas, om-
niſq. hominum diſcordia pendet, manatq.?
Nec aliter fieri poterat: ſiquidem Pontifex
7 Max. ſi Plutarcho credimus [h], iudex, ac (h in Numa.)
vindex erat contumaciæ priuatorum magi-
ſtratuum; atque in alios omnes ſacerdotes
habebat iuriſdictionem, etiam in Flaminem
8 Dialem: qui licet poſt Pontificem, vt ſuo lo-
co dicetur, maior propemodum cæteris au-
ctoritate, ac dignatione haberetur, tamen
etiam ſi aduerſa valetudo eum inceſſiſſet,
vt Cornelius [i] Tacit. in Annalibus tradit, (i lib. 3.)
niſi Pontificis Max. arbitrio abeſſe non po-
terat: vnde, ne in prouincias iret, ſæpe à
Pontificibus prohibitum fuiſſe idem Taci-
tus [k] refert. Immo, ſi Valerij Maximi dicto (k eod. C. lib. 1. cap. 1.)
ſtandum eſt, Metellus Põtifex Max. Poſthu-
mio Conſuli, eidemq. Flamini, ad bellum
gerendum Africam petenti, ne ſacris diſce-
deret, mulctam dixit, Vrbeq. egredi paſſus
9 non eſt. Quinimmo Flaminem à Pontifice
Max. capi ſolitum, idem Valerius [l] Maximus, (l lib. 6. c. 9.)
10 itemq. Liuius [m] tradidere. Rex quoque ſa- (m lib. 27.)
crificulus, qui pro exactis Regibus publica
quædam ſacra factitabat, Pontifici ſubie-
ctus eſt. Cuius rei illam reddit cauſam Li-
uius [n], ne ſcilicet additus nomini honos, (n lib. 2.)
aliquid libertati, cuius tùm prima erat cu-
11 ra, officeret. Capiebantur & Veſtales vir-
gines à Pontifice, vt videbimus ſuo loco
abundè: qui ideo earum magiſter à Plutar-
cho [o] haud male appellatur: qui etiam ſci- (o in Numa.)

bit in eas delinquentes animaduertiſſe Pontifices. Idq. conſtat manifeſtè ex Plinio ſecundo [p] de Domitiani Principis immanitate ad Minutianum ſuum ſcribente. Si quid enim deliquerat Veſtalis, verbera ei à ſummo Pontifice infligebantur, aliquãdo etiam nudæ in obſcuro, & vmbroſo loco linteo prætenſo. At, quæ virginitatem polluerat, viua defodiebatur iuxta portam Collinam: quod quibus fieret cæremonijs, idem Plutarchus [q] paucis exequitur. Qui præterea aſſeuerat his Pontificibus nomen factum eſſe, ſiue quòd deos colerent; qui omnium ſunt rerum potentes: ſiue, quod alijs placuit, exceptionem id nomen ſignificat, quòd legumlator iuberet ab ijs ea, quæ poſſent
præſtari, ſacrificia peragi. Nam & omni- 12
bus Druidibus in Gallia vnus præerat, qui ſummam inter eos habebat auctoritatem. Huic mortuo, qui ex reliquis excellebat dignitate, ſuccedebat, aut ſi plures erant pares, ſuffragio Druidum eligebatur: nonnũquam etiam armis, vt Cæſar [r] tradit, de principatu contendebant. Apud Mexicanos, Peruenſes, alioſq. Indos vnus item ſummus Pontifex omnibus præerat, quem
eorum quoque lingua Papam vocabant [ſ]. 13
Huic; vt ſupremo ſacrorum Antiſtiti; non obſequium modò ſponte præſtabant, ſed & eum colebant, ac venerabantur. Hic [t] veſtitu penitus ab alijs diſtincto, eoque ornatiore, & ſumptuoſiore, margaritis, pretioſiſq. lapidibus admodum conſpicuo, coloris diuerſi pro temporum, ac ſolemnitatum di-
uerſitate, vtebatur. Hoc verbum Pontifex, 14
dictum eſt à poſſe, & facere: vnde & Pontifices vocatos Scæuola, & poſt eum alij ferè
omnes putarunt. Facere enim apud veteres 15
etiam ſacrificare eſt. Cenſorinus [u]. *Quid cauſæ ſit, vt merum fundendum genio, non*
hoſtia faciendum putauerit? Sed Pontificiũ 16
pro iure, facultate, ac poteſtate paſſim accipitur. Idq. comprobare enitar, vt intelligamus tantam fuiſſe, atque hodie eſſe Pontificis maximi auctoritatem, & poteſtatem, vt Pontificium ſimpliciter prolatum, ſit pro iure, facultate, ac poteſtate. Huius rei auctorem affero Symmachum Theodoſij tempore Vrbi Præfectum. *Habeo*, inquit [x], *expoſtulandi tecum probabiles cauſas: quandoquidem Pontificio iterati honoris auctus, nullum mihi iudicium communis gaudij præſtitiſti*. Et alibi Macedonio ſuo ſcribens, *Soles*, ait [y], *affirmare, quòd me tibi præferas. Poſſet hoc eſſe credibile, ſi filium meum Attalum ad nos venire patereris: in tuo enim iure eſt, tuis monitis adquieſcit. quod quidem fieri oportere conſentio. Sed non eatenus, vt Pontificium tuum in damna noſtra protendas.* Ad ipſum verò Theodoſium Imperatorem. *Motus*, ait [z], *indignitate talium querelarum, cùm viderem rurſus illudi poſſe iudicijs, ſi quid ſeuerius cenſuiſſem, factu optimum credidi, ſi æternitati veſtræ cauſæ iſtius Pontificium reſeruarem*. In Codice etiam Theodoſiano quinquies hanc vocem animaduerti: locoſq. recenſere haud pigebit. Ita in titulo de bonis maternis. *Sin* [a] *in parentum poteſtate, atque dominio, vt fruendi Pontificium habeant, alienandi eis licentia derogetur*. De Epiſcopali audientia [b]. *Habituro Pontificium ſacræ diſceptationis Timotheo Epiſcopo*. De Hæreticis [c]. *Harum profeſſionem Pontificium, vel miniſterium vindicarunt*. De apoſtatis. [d] *Sed etiam ſub adipiſcendæ Pontificio hæreditatis vſurpandarum poteſtate excludi*. De fide catholica [e]. *Neque his penitus poſt hac obtinendarum eccleſiarum Pontificium facultatem permitti*. A quo dicendi genere nec abhorruerunt ſacrorum Canonum latores, vt excellentiſſimi ingenij, & præſtantis ſapientiæ vir Innocentius huius nominis III. qui *diebus*, inquit [f], *ſolemnibus vſum pallij, per quod plenitudo Pontificij deſignatur, poteris liberius exercere*. Hac voce vtitur quoque Eccleſia in oratione illa, in qua Principis Apoſtolorum auxilium à Deo pro nobis peccatoribus interceditur. *Deus*, inquit, *qui Beato Petro Apoſtolo tuo collatis clauibus regni cæleſtis, ligandi, atque ſoluendi Pontificium tradidiſti, &c.* Reliqua, quæ ad Pontificis Max. auctoritatem, ac poteſtatum pertinent, alibi dicentur.

[p] L. 4. epiſt. 11.
[q] in Numa.
[r] lib. 6 de bell. Gall.
[ſ] Ioſep. Acoſta Hiſt. Indic. lib. 5. c. 14. & 24.
[t] idem eod. lib. 5. c. 12. & 27.
[u] lib. de die Natal. c. 3.
[x] lib. 8 epiſt. 17.
[y] l. 7. epiſt. 17.
[z] l. 10. epiſt. 44.
[a] lib. 8.
[b] lib. 3.
[c] lib. 15.
[d] lib. 2.
[e] lib. 1.
[f] cap penul. extra de vſu pallij.

SVMMA EX CAPITE V.

1 *Confarreatio vinculorum religioſiſſimum habebatur.*
2 *Flamen Dialis, non niſi genitus ex parentibus per confarreationem matrimonio coniunctis admittebatur.*
3 *Vxor tribus modis habebatur, vſu, farreatione, coemptione.*
4 *Flaminica confarreata in poteſtatẽ viri non veniebat de vetuſto more Rom. ab ipſoq. pro arbitrio diuertere poterat.*
5 *Confarreatio in deſuetudinem abijt, præſertim, quia parentes patriam poteſtatem amittere nolebant.*
6 *Materfamilias, quæ vocanda ſit.*
7 *Flaminicam in poteſtate Flaminis poſuit, quoquo modo contractæ eſſent nuptiæ, Tiberius Cæſar lege lata.*

Pont.

8 *Pont. Max. non poterat ſecundò nubere, ne incontinens videretur.*
9 *Monogamia in ſummo honore fuit, ita vt vniuira corona donaretur, & in ſolemnibus cæteris loco anteiret.*
10 *Rex ſacrificulus apud Athenienſes, non niſi virginem vxorem ducere poterat.*
11 *Flaminis, & Flaminicæ matrimonium morte tantum ſoluebatur, non arbitrio alterutrius, vt alia.*
12 *Flamen Dialis, extincta vxore, ſacerdotio decedebat, cùm aliam ducere non liceret: hocq. quia ei vxor in ſacris obeundis aderat.*
13 *Cenſorum altero moriente, ſuperſtitem cenſura collegā ſe abdicare opus erat.*
14 *Flamen Dialis iuris Pontificij ignarus Pontificatu deijci iuſte poterat.*
15 *Flamen Dialis faba veſci vetitus, quòd hebetare ſenſus ei legumini propriū ſit.*
16 *Flamen Dialis vitium propagines deuitabat, cùm eſſet nefas ſacerdotem inebriari.*
17 *Flamini Diali religio erat equum tangere, aut ſe eo vectari permittere, quia illud animal fel habet veneficum: vetitum etiam claſſem ad pugnam promptam videre.*
18 *Flamen Dialis raro conſul creatus eſt, ne ad bellum egredi cogeretur.*
19 *Prouincias adminiſtrare Flamini Diali à Pont. Max. interdictum erat.*
20 *Metellus Pont. Max. Poſthumio Flamini Martiali, ne ad bellum exiret, interdixit mulcta indicta.*
21 *Flamini Diali ſella curulis, & lictor permiſſus cum faſcibus.*
22 *Proconſules ſex tantum faſces habebant.*
23 *Faſces aliquando pro iuriſdictione ſumuntur.*
24 *Merum imperium habere eſt, gladij poteſtatem tenere.*
25 *Sacerdotium regno æquale eſt.*
26 *Regnum, & ſacerdotium ſimul eſſe non licuit, quòd officia vtriuſque inter ſe plurimum diſſiderent.*
27 *Priuilegia, & auctoritas Flaminis Dialis multa.*
28 *Rex ſacrificulus tantùm ſuper Dialem in conuiuio accumbebat.*
29 *Flamen Dialis ad iurandum non poterat cogi. Vide opportunum exemplum.*
30 *Flamen Dialis non iurat, quia, cùm ei rerum maximarum cura tradita ſit, multo magis paruarum eſt credenda.*
31 *Ad Dialem Flaminem confugiens, eo die verberari non poterat.*
32 *Flamen Dialis patriam poteſtatem non agnoſcit.*
33 *Flaminicæ Diales à patris poteſtate exemptæ habebantur.*
34 *Filia, quamuis nupta, de iure ciuili in patris poteſtate remanet.*
35 *Lex Iulia patri filiæ in adulterio deprehenſæ occidendæ poteſtatem dat.*
36 *Flamen Dialis ſolus album geſtabat galerum.*
37 *Flamen Dialis, cùm galerum, ob calorem, geſtare non poſſet, lineo filo caput cingebat.*
38 *Flamini Diali nudo capite ſub dio eſſe religio fuit.*
39 *Galerus Flaminis Dialis apex vocatus eſt, quod multum in ſacrificijs excelluit, cùm & inſigni veſte vteretur.*
40 *Ancilia geſtabantur à Salijs ſacerdotibus Martis cū tripudio, & ſaltatione.*

De Flamine Diali, eiusq. electione, ac de multiplici immunitatis beneficio: item de nuptijs confarreatis: & explicatur Cornelij Taciti locus, & Boetius notatur. Cap. V.

FLAMINES à Pontifice capi diximus: non autem indiſtincte capiebantur omnes, ſed potiſſimum ij, qui confarreatis erant parentibus geniti. 1 In ſacris enim, vt Plinio placuit [a], nihil religioſius confarreationis vinculo erat. Namque nuptiæ, quæ per confarreationem fiebant, reliquis, ſiue per coemptionem, ſiue per communem vſum contractis, præſtantiores habebantur, vel quòd legitimis fierent modis, vel pluribus cæremonijs. Quamquam Boetius [b] in Ciceronis Topica vult ſolis confarreationem Pontificibus conueniſſe. 2 In Flaminem igitur Dialem non eligebatur, niſi parentibus confarreatis genitus. Quod non obſcure Tacitus [c] oſtendit his verbis. *Sub idem tempus de Flamine Diali in locum Seruij Maluginenſis defuncti legendo, ſimul roganda noua lege diſſeruit Cæſar. Nam patritios confarreatis parentibus genitos tres ſimul nominari, ex queis vnus legeretur vetuſto more. neque adeſſet, vt olim eam copiam, omiſſa confarreandi adſuetudine, aut inter paucos retenta: pluresq. eius rei cauſas adferebat, potiſſimam penes incuriam virorum, feminarumq. Accedere ipſius cære-*

a lib. 18. c. 3
b lib. 2.
c l. 4 Ann.

moniæ difficultates, quæ conſulto vitarentur. Et paulo poſt. *Igitur tractatis religionibus placitum, inſtituto Flaminum nihil demutari: ſed lata lex, qua Flaminica Dialis ſacrorum cauſa in poteſtate viri, cætera promiſcuo feminarum iure ageret*. Si aliquis interro- 3 gabit, quid ſibi velit Tacitus, reſpondebo, quòd olim tribus modis habebatur vxor, vſu, farreatione, coemptione: quæ in manum per coemptionem conuenerant, hæ matresfamilias vocabantur: quæ vero vſu, 4 vel farreatione, minime, vt idem Boetius[d] putat; ideoq. Flaminica in Flaminis poteſtate non erat. Quare conſtituit Cæſar (Tiberius ſcilicet) quoquo modo nuptiæ fierent, in poteſtate Flaminis eſſet Flaminica Dialis, idq. ſacrorum cauſa, videlicet, ne Flamen ſacerdotio decederet, quo decedebat, vti dicetur mox, vel moriente vxore, vel virum relinquente: quæ enim in viri manum non conuenerat, pro arbitrio recedere à viri toro poterat. Lata igitur lex eſt, qua cautum fuit, vt vxor Flaminis Dialis ſacrorum cauſa, in viri eſſet poteſtate, vt perinde haberetur, ac ſi per coemptionem in viri manum veniſſet. Solemnitates coemptionis Vlpianus[e] in ſuis Inſtitutis exponit: item Boetius[f]. Cui mihi duo videntur obſtare: & quòd non ſolis pontificibus confarreatio conueniret: & quòd per confarreationem mulier eſſet materfamilias. Ex verbis enim Taciti haud obſcure colligi videtur, farreationem etiam alijs, quàm Pontificibus conueniſſe, cùm dicat confarreationem inter paucos fuiſſe retentam, vel ob incuriam virorum, feminarumq. vel ob ipſius cæremoniæ difficultates. Quæ verba vtique ad ſolos Pontifices referri nequaquam poſſunt. Ea vero incuria inde initium, atque incre- 5 mentum ſumpſerat, quòd parentes confarreati e patria poteſtate ſibi eximi filios ægre ferebant, ſi mares Flamines, aut feminæ Flaminum vxores fierent: quod de filijs procreatis ex nuptijs per coemptionem, aut per vſum celebratis non timebant. Nec placet, quòd mulier, quæ farreatione in viri manum venerat, non eſſet materfamilias, cùm matremfamilias appellaram eam ſolam aſſeue- 6 ret Gellius[g], quæ in viri manu, mancipioq. aut in eius, in cuius maritus, manu, mancipioq. eſſet, quoniam non in matrimonium tantum, ſed in familiam quoque mariti, & in ſui heredis locum veniſſet. Voluit itaque 7 Tiberius inſtituto Flaminum nihil demutari; ſed quoquo modo contraherentur nuptiæ, Flaminica eſſet in poteſtate Flaminis. Qua ſanè mortua, ſacerdotio decedere Flaminem, & Gellius[h], & Plutarchus[i] dixere. Quare Tertullianus[k], *Certe*, inquit, *Flaminica, non niſi vniuira eſt, quæ Flaminica*
8 *lex eſt. Nam duo ipſi Pontifici maximo iterare matrimonia non licet, quòd Monogamiæ gloria eſt*. Et ad vxorem. *Regem ſæculi Pontificem Max. rurſus nubere, nefas eſt*. Cuius rei ratio eſſe poterat: quia vxorum multiplicatio euidentiſſimum præbet incontinentiæ argumentum. Vnde apud veteres, & quidem ethnicos, quæ vno contentæ matrimonio fuerant, corona pudicitiæ honora-
9 tas fuiſſe ſcribit Valerius Maximus[l]. Idemq. ſentit Tertullianus[m], dum ait: *Monogamia apud ethnicos in ſummo honore eſt, vt & virginibus legitime nubentibus vniuira pronuba adhibeatur, etſi auſpicis initium eſt. Item in quibuſdam ſolemnibus, & auſpicijs, vt prior ſit vniuiræ locus*. Cornelius[n] quoque Tacitus Germanorum mores, ac ritus affabre deſcribens, & hac in re mirifice collaudans. *Melius quidem*, ait, *adhuc eæ ciuitates, in quibus tantum virgines nubunt, & cum ſpe, votoq. vxoris ſemel tranſigitur: ſic vnum accipiunt maritum, quo modo vnum corpus, vnamq. vitam; nec vlla cogitatio vltra, nec longior cupiditas, ne tamquam maritum, ſed tamquam matrimonium amēt*. Idem ipſe Tertullianus[o] ſcriptis mandauit, oſtendens quantam etiam feminæ ſæculares ob vniuiratus obſtinationem ſint famam conſequutæ: vt Dido, quæ profuga, in alieno ſolo; vbi nuptias Regis vltro optaſſe debuerat; ne tamen ſecundas experiretur, maluit e contrario vri, quàm nubere: vel Lucretia, quæ, vt ſemel per vim, & inuita alium virum paſſa eſt, ſanguine ſuo maculatam carnem abluit, ne viueret iam non ſibi vni-
10 uira. Refert etiā Demoſthenes, apud Athenienſes eorum Regem ſacrificulum non potuiſſe, niſi virginem ducere, ipſamq. ſuæ virginitati, magno, ſolemniq. iureiurando coactam fuiſſe teſtimonium perhibere. Nam & turtur, ſi à copula ſua fuerit caſu intercedente diuiſus, perpetua ſe abſtinentiæ lege conſtringit, gratiamq. vt ait Caſſiodorus[p], coniunctionis non repetit, quam reliquit: fidem ſeruat, dum laudem pudoris ignoret: & moribus ſtudere deprehenditur, quòd nulla viduitatis conuerſatione gloriatur. Et quamquam olim pluribus de cauſis libellus repudij[q] mitti poterat, vt paſſim in Dige-
11 ſtorum libris conſtat manifeſte, Flaminis[r] tamen matrimonium, niſi morte dirimi non
12 erat ius. Si quidem Flamini, vt in Paratitlis[ſ] interdum diſſerebam, ſine vxore, nec eidem rurſus cum ſecunda vxore ſacerdoti

licebat

d eod. lib. 2
e tit. de nupt.
f eod. lib. 2
g lib. 18. c. 6
h lib. 10. c. 15.
i Quæſt. Ro. 50.
k in exhort. ad caſtitat.
l lib. 2. c. 1.
m eod. loco.
n lib. de moribus Germ.
o eod. de caſtitatem.
p lib. 5. variarū, epiſt. 33.
q tit. de diuortijs, & tit. ff. ſolu. matr.
r Gellius l. 10. cap. 15.
ſ tit. de Digamis.

licebat eſſe. Res erant pleræque ſacræ, vt
t ead. quæſt. 2. idem Plutarchus [t] docet, in quibus obeun-
dis vxor Flamini aderat, neque ea abſente
peragi eas fas erat. Nec ei id mirum vide- 13
bitur, qui obſeruauit, etiam Cenſorum alte-
ro vita defuncto, alterum abdicare ſe cen-
ſura opus habuiſſe. Mortuo quidem Liuio
Druſo Cēſore, collega eius Aemilius Scau-
rus, cùm ſe abdicare noluiſſet, tum eum
Tribunorum plebis quidam duci in carce-
rem iuſſerunt. At, præter hæc omnia, de- 14
bebat Flamen Dialis bene ius Pontificium
cognoſcere: alioquin tanta dignitate ne-
quaquam dignus, à ſacerdotio reijci impu-
ne poterat. Nam M. Cato, vt apud Gel-
u eod. c. 15. lium [u] legitur, cùm Ser. Galbam accuſauit,
cum dixit ius Pontificium diſcere noluiſſe.
Ego me, inquit, *nunc volo ius Pontificium
optime ſcire. Iamne ea cauſa Pontifex ca-
piat?* Hanc ob cauſam opinor vetitum fuiſ-
ſe, ne faba veſceretur Flamen: namque fa- 15
x lib. 18. c. 12. ba, vt ſcribit [x] Plinius, hebetare ſenſus, in-
ſomnia quoque facere exiſtimatur. Neque 16
ei licebat per viam tranſire, vbi vitium pro-
pagines in ſublimi eſſent prætenſæ: quia
y Quæſt. Ro. 112. nefas eſt, vt rectiſſimè Plutarchus [y] ait, ſa-
cerdotem inebriari: qui enim ebrij ſunt, eo-
rum ſuperius capitibus eſt vinum, atque ea
degrauat, & premit: cùm par ſit voluptate
iſta ſuperiores eſſe, & non vinci à vino, ſed
ei moderari. Et quia damnatur equinum 17
fel inter venena, ideo Flamini equum tan-
z lib. 28. c. 9 gere non licuiſſe, idem Plinius [z] auctor eſt:
immo equo vehi religio erat: claſſem pro-
cinctam extra pomœrium, ideſt exercitum
videre ei non erat permiſſum. Alia quoque
permulta Diali Flamini vetita religionis er-
go, quæ ab eodem Plutarcho ibidem enu-
merantur. Raro item Flamen creari ſolitus 18
Conſul eſt, cùm bella Conſulibus manda-
a lib. 3. Ann. rentur: vnde apud [a] Tacitum legitur ſic. *In-
ter quæ prouincia Africa Iunio Bleſo proroga-
ta, Seruius Maluginenſis Flamen Dialis, vt
Aſiam ſorte haberet, poſtulauit: fruſtra vul-
gatū dictitans, non licere Dialibus egredi Ita-
lia, neque aliud ius ſuum, quàm Martialium,
Quirinaliumq. Flaminum: porrò ſi duxiſſent
prouincias, cur Dialibus id vetitum? nulla
de eo populi ſcita, non in libris cæremoniarum
reperiri: ſæpe Pontifices Dialia feciſſe, ſi Fla-
men valetudine, aut munere publico impedi-
retur*. Scribit tamen [b] Tacitus fuiſſe à Pon- 19
b eod. tificibus Max. prohibitū, ne Flamines irent
in Prouincias. Immo, vt in præcedenti ca- 20
c lib. 1. c. 1. pite ex [c] Valerio diſſerebam, Metellus Pon-
tifex Max. Poſthumium Conſulem, eun-
demq. Flaminem Martialem ad bellum ge-
rendum Africam petentem, ne à ſacris di-
ſcederet, mulcta indicta, vrbe egredi mini-
mè paſſus eſt; religioniq. ſummum impe-
rium ceſſit, quòd tutò ſe Poſthumius Mar-
tio certamini commiſſurus non videbatur,
cæremonijs Martis deſertis. Si non licebat
Martiali, multo minus Diali. Tacitus [d]. d eod.
*Quoties valetudo aduerſa Flaminem Dialem
inceſſiſſet, vt Pontificis Maximi arbitrio,
dum ne pluſquam binoctium abeſſet, dum
ne diebus publici ſacrificij, neu ſæpius, quàm
bis eumdem in annum*. Et hoc nimirum eſt,
quod voluit Liuius de Numa ſcribens [e]. *Ne* e lib. 1.
*ſacræ regiæ vices deſererentur, Flaminem
Ioui aſſiduum ſacerdotem creauit: inſigniq.
eum veſte, & curuli regia ſella adornauit*.
21 Tanta ſiquidem Dialibus inerat dignitas, &
auctoritas, vt non ſolum curulem haberent
ſellam, ſed etiam lictorem, quæ Regi dum-
taxat, ſummiſq. magiſtratibus concedebā-
tur. Nam lictores à ligando dictos exiſti-
mant, quòd, vt ait Feneſtella [f], quem con- f lib. de Magiſtr. c. 7.
ſules prehendi, ligariq. iuſſiſſent, præſtò eſ-
ſent ad prehendendum. Præferebant licto-
res magiſtratibus faſces, hoc eſt faſciculos
virgarum; intra quas virgas ſecuris obliga-
ta erat, ita vt ferrum in ſummo faſce exta-
ret. Sed ſoli, vt dixi, maiores magiſtratus
faſces habebant, certoq. numero definitos.
22 Scribit Vlpianus [g] ad legem Iuliam, & Pa- g l. proconſules. ff. de offic. proconſ.
piam, Proconſules non amplius quàm ſex
23 faſcibus vti ſolitos. Nec mihi diſplicet, quod
Budæo placuit, vt faſces aliquando pro iu-
riſdictione ſumantur. Immò & pro Imperio,
24 ac quidem mero: nam [h] merum eſt impe- h l. imperiū. ff. de iuriſd. omn. iud.
rium, habere gladij poteſtatem ad animad-
uertendum in facinoroſos homines: quod
etiam poteſtas appellatur. Quæ, nec teme-
re, nec inconſulto à me dicuntur, ſed vt in-
telligamus non minimam, immò maximam
habuiſſe Diales dignitatem, & auctoritatē.
Etſi Plutarchus, dum quærendo dubitat,
cur Flaminibus Dialibus permiſſum non eſ-
ſet, vt magiſtratum ſuſciperent, aut ambi-
rent; cenſet [i] lictorem, & ſellam curulem i Quæſt. Ro. vlt.
eis conceſſam honoris gratia, vtq. ferrent
æquiore animo magiſtratuum gerendorum
facultatem ſibi ademptam. Sed mihi magis
arridet, quam ſtatim ſubijcit, cauſa, quia
videlicet in Græcia etiam aliquibus in locis
25 ſacerdotium dignitate regno cùm æquale
eſſet, repulſam paſſi ſacedutio digni habiti
26 ſunt. Cuius rationis aliam reddit rationem:
quòd cùm certæ, & ordine definitæ eſſent
ſacerdotum actiones, Regum verò ordine
carentes, & infinitæ, fieri non poterat, vt
qui Rex ſimul, ſacerdoſq. eſſet, diuerſi ge-

neris in eundem temporis articulum incidentibus negotijs, vtrumque procuraret; ſed neceſſarium erat futurum, vt vtroque vrgente, alterum omitteret: itaque interdum deos rite non coleret, interdum ciuibus eſſet damno. Hinc colligitur, eandem Dialium, quam Regis fuiſſe poteſtatem, atque auctoritatem. Ideoque legimus [k] multa 27 Dialibus, ac quidem ſingularia fuiſſe olim conceſſa. Capillum enim Dialis, niſi qui liber homo erat, non detondebat. Super Dialem in conuiuio, niſi Rex ſacrificulus, 28 haud quiſquam alius, accumbebat. Neque eum iurare fas erat. Namque Prætor in ſuo 29 edicto perpetuò dicebat: *Flaminem Dialem in omni mea iuriſdictione iurare non cogam.* Cuius rei præclarum ſanè exemplum affert Liuius [l] hiſce verbis: *C. Valerius Flaccus, quem præſentem Aedilem creauerant, quia Flamen Dialis erat, iurare in leges non poterat: magiſtratum autem plus quinque dies, niſi, qui iuraſſet in leges, non licebat gerere. Petente Flacco, vt legibus ſolueretur, Senatus decreuit, vt ſi Aedilis, qui pro ſe iuraret, arbitratu Conſulum daret, Conſules, ſi eis videretur, cum Tribunis plebis agerent, vti ad plebem ferrent. Datus, qui iuraret pro fratre, L. Valerius Flaccus Prætor deſignatus. Tribuni ad plebem retulerunt: plebsq. ſciuit, vt perinde eſſet, ac ſi ipſe Aedilis iuraſſet.* Cur autem Diales non iurarent, [m] Plutar- 30 chus aliquot cauſas affert: ſed præter eas omnes, vnam videtur probare, quæ mihi rectiſſima, veriſſimaq. eſt, quia non conuenit de rebus paruis fidem non habere ei, cui ſacræ, & maximæ ſunt creditæ. Immo tan- 31 ta erat dignatio Dialis, vt ſi quis ad verberandum duceretur, & ad pedes eius ſupplex procubuiſſet, eo die verberari piaculum fuiſſe, tradat [n] Gellius: qui etiam alia his ſimilia immunitatis beneficia recenſet, quæ enumerare longum eſſet. Vnde mirari non debemus, ſi Plinius [o] ſecundus de Voconio Romano cum Priſco loquens, dicat. *Scis quod iudicium Prouinciæ illius: ſcis quanta ſit grauitas: ipſe Flamen proximè fuit.* Nec 32 eſt interea ſilentio prætereundum, quod Cornelius Tacitus breuiſſimè tangit, ſacerdoti nempe Diali e patrio iure exire licuiſſe, his verbis [p]. *Et quando exiret e iure patrio, qui id Flaminium apiſceretur, quæque in manum Flaminis conueniret.* Itaque non ipſe 33 Dialis ſolus, ſed eius quoque vxor eximebatur patria poteſtate; quod eſt ſingulare in Flaminica: cùm [q] aliàs filia etiam nupta 34 in patris poteſtate remaneat: vel (vt Imperatores Diocletianus, & Maximianus loquuntur [r]) maneat in ſacris; atque ideo lex
35 Iulia patri occidendi filiam in adulterio deprehenſam [ſ] fecerat poteſtatem. Erat igitur Dialis maximus: ideoque ſolus is, vt ait
36 Gellius ex Varrone libro ſecundo rerum diuinarum, album habebat galerum, vel quòd maximus eſſet, vel quòd Ioui immolata hoſtia albato fieri oporteret. Plutarchus [t], *Flaminum,* inquit, *& maioribus natu tributum tradunt à pileis, quibus capita operiebāt, quaſi pilamines, quia eo tempore plura quàm hodie Græca vocabula fuerint Latinis immixta.* Idem ait Feſtus: etſi alij, vt idem Feſtus auctor eſt, à filo dictos exiſtiment.
37 Nam per æſtatem cùm propter calorem galerum geſtare non vtique poſſent, lini filis
38 caput amiciebant. Nudo quidem capite
39 ſub dio eſſe Flamini fuit religio. Hoc autem geſtaminis genus etiam apex vocabatur. Lucanus [u].

Et tollens apicē generoſo vertice Flamen.

Diuus Auguſtinus de ciuitate Dei. *Flamines etiam* [x], inquit, *inſtituerunt, quòd hoc ſacerdotum genus adeo in Romanis ſacris, teſtante apice, excelluit, vt ſolum tres Flamines inſtituerentur. Et præter apicem, veſte, vti iam dictum eſt, vtebantur inſigni.* Quemad-
40 modum & Salij, quibus Numa, vti [y] Liuius, & Dionyſius Halicarnaſſæus [z] tradidere, tunicæ pictæ inſigne dedit, & ſupra tunicam æneum pectori tegumen, cæleſtiaq. arma, quæ ancilia appellantur, ferre, ac per Vrbē ire canentes carmina cum tripudijs, ſolemniq. ſaltatu iuſſit. Quod verò dicit Auguſtinus, veteres tres ſolùm Flamines inſtitutos, debet referri ad tres illos, quos eſſe iuſſerat Numa, Dialem, Martialem, & Quirinalem: namque poſtea ſingulis dijs ſinguli Flamines fuerunt conſtituti.

[k] apud Gellium lib. 10. cap. 15.
[l] lib. 31. in fine.
[m] Queſt. Ro. 44.
[n] lib. 10. c. 15.
[o] lib. 1. epiſt. 13.
[p] lib. 4. Ann.
[q] l. ſi vxorē. C. de condi. & §. 1. Inſt. ad Tert.
[r] l. filiæ. C. de Collat.
[ſ] l. patri. cū trib. ſeqq. ff. ad l. Iul. de adul.
[t] In Numa.
[u] lib. 1.
[x] lib. 2.
[y] lib. 1.
[z] lib. 2.

SVMMA EX CAPITE VI.

1 *Augures inter ſacerdotes, & magno in honore apud Rom. habiti ſunt.*
2 *Augurandi ars vſque à Chaldæis ortum duxit.*
3 *Dignitatem Augurum explicat Cic. luculenter.*
4 *Augurem vocat idem, Iouis conſiliarium, atque adminiſtrum.*
5 *Conſules ad Bellum profecti, quoniā Augures dixerunt fuiſſe vitio creatos, ab exercitu per ſenatum reuocati fuerūt.*
6 *Flaminius Conſul, cùm iniuſſu ſenatus pugnaſſet, rediens victor, populum obuium non habuit, immo conſulatum deponere coactus eſt.*

Tres

7 *Tres Trib. pl. magiſtratu abierunt, quòd vitio creati ab Auguribus renunciati eſſent.*
8 *Auguralis dignitas erat perpetua vſque à Numa Pompilio.*
9 *Fratrum Arualium ſacerdotium à Romulo inſtitutum erat perpetuum, exulesq. & captos ſequebatur.*
10 *Numa à patribus electus Rex per Augurem conſecratur, & confirmatur.*
11 *Augur regiæ maieſtatis aſſertor dici poteſt.*
12 *Attius Nauius Augur Romanus cotem nouacula palam diſcidit.*
13 *Romani omnia auſpicato gerebant.*
14 *Augures religionis cuſtodes, & Reipublicæ ſummi conſiliarij fuerunt.*
15 *Auguria obſeruata, damna auerterunt: ſpreta, aut neglecta inuexerunt.*
16 *Claudius Pulcher, & C. Flaminius, quia contrarijs auſpicijs prælium commiſerunt, victoriam hoſtibus miſere reliquerunt.*
17 *Aemilius Conſul noluit collegam aduerſus auſpicia dimicare.*
18 *Mentiens auſpicium pullarius dat mendacij miſerabiles pœnas.*
19 *Plebs Romana nulla habebat auſpicia, proinde nullus magiſtratus plebeius auſpicato creabatur.*
20 *Celtæ fidem plurimam dederũt augurijs.*
21 *Adoleſcentibus non eſt credendum ſacerdotium.*

De Auguribus, & eorum auctoritate. Cap. VI.

a lib. 3. de nat. Deo. in princip.

CVM, vt ait C. Cotta apud[a]
Ciceronem de religione, ſacriſq. differentem, omnis populi Romani religio in ſacra, & auſpicia diuideretur,
adiunctis ijs, quæ prædictionis cauſa ex portentis, & monitis ſibyllæ per interpretes,
aruſpiceſve monebantur: ab re non erit de
Auguribus, eorumq. auctoritate, & dignatione pauca ſubijcere. Hos enim inter ſacer- 1
dotes connumeratos, ſummoq. in honore
habitos legimus. Nam Chaldæos primum, 2
& Piſidas, ac Cilices, deinde Hetruſcos,
mox Latinos, & Romanos augurandi diſciplina excelluiſſe accepimus. Quanta vero
apud Romanos eſſet ipſorum Augurum potentia, & dignitas, Cicero hiſce verbis de- 3
monſtrat, dicens[b]. *Maximum, & præſtantiſſimum in Repub. ius eſt Augurum, cùm eſt auctoritati coniunctum. Neque vero, quia ſum ipſe Augur, ita ſentio, ſed quia ſic exiſtimare nos eſt neceſſe. Quid enim maius eſt, ſi de iure quærimus, quàm poſſe à ſummis imperijs, & ſummis poteſtatibus comitia tollere, & concilia, vel inſtituta dimittere, vel habita reſcindere? quid grauius, quàm rem ſuſceptam dirimi, ſi vnus Augur aliter dixerit? quid magnificentius, quàm poſſe decernere, vt magiſtratu ſe abdicent Conſules? quid religioſius, quàm cum populo, cum plebe agendi ius aut dare, aut non dare? quid legem ſi non iure rogata eſt, tollere? vt etiam decreto collegij, vt Lenias conſilio Philippi, Conſules, & Augures: nihil domi, nihil militiæ per magiſtratus geſtum, ſine eorum auctoritate poſſe cuiquam probari?* Hæc ille: apud quem
extat etiam lex ita concepta[c]. *Auſpicia ſeruanto: Auguri parento.* Ad quam ſubijciens interpretationem, eleganter dixit.
4 *Eſt boni Auguris meminiſſe maximis Reipub.*
temporibus præſto eſſe debere, Iouiq. opt. max. ſe conſiliarium, atque adminiſtrum datum, vt ſibi eos, quos in auſpicio eſſe iuſſerit, cæliq. partes ſibi definitas eſſe traditas, e quibus ſæpe Reipub. ferre opem poſſit. Huius verò
auctoritatis memorabile exemplum Plutar-
5 chus[d] refert in hanc ſententiam. *Cùm Augures comitijs conſularibus vitio creatos Conſules renunciaſſent, confeſtim Senatus litteris ab exercitu eos reuocauit, quatenus depoſito conſulatu, hoſtibus, vt Conſules, bellum non inferrent. Flaminius acceptas litteras non ante aperuit, quàm collata pugna, verſiſq. in fugam barbaris in agrum eorum excurſio-*
6 *nem feciſſet. Redeunti igitur, & multa referenti ſpolia, non proceſſit obuiam populus, quia reuocatus, non continuo mandatis paruerat: ſed tam is, quàm ipſius collega, conſulatu ſe abdicare coacti ſunt.* Idem accidiſſe
7 teſtatur Liuius[e] de tribus plebis Tribunis
creatis, ac tertium iam menſem magiſtratum gerentibus: qui perinde ac vitio creati, decernentibus Auguribus ratam non eſſe
8 electionem, honore abiere. Hinc plurima
Cicero in ſecundo de Legibus. Tale quoque erat hoc ſacerdotium dignitate, vt non
9 adimeretur viuenti, ſicut nec fratrum Arualium[f], exules, & captos ſequens: quos cùm Romulus inſtituiſſet, illis duodecimum ſe fratrem adiunxit. Plinius verò ſecundus Ariano ſibi de Auguratu gratulanti, quòd & Marcus Tullius, quem Plinius æmulabatur, Augur fuiſſet, reſpondet[g]. *Gratularis mibi, quòd acceperim Auguratum: iure gratularis: primum quòd gratiſſimi Principis iudicium in minoribus etiam rebus conſequi pulchrum eſt: deinde quòd ſacerdotium ipſum*

b lib. 2. de legib.
c lib. 3. de legib.
d in Marcello.
e lib. 4.
f Pli. lib. 18 cap. 2.
g lib. 4. ep. 8.

cùm priſcum, & religioſum, tùm hoc quoque
ſacrum plane, & inſigne eſt, quòd non adimi-
tur viuenti. Nam cætera, quamquam digni-
tate propemodum paria, vt tribuuntur, ſic
auferuntur: in hoc fortunæ, hactenus licet,
vt dari poſſit. Quò vero ad Ciceronis æmu-
lationem ita reſpondet. *Sed vtinam, vt ſa-*
cerdotium, idem & Conſulatum, multo etiam
iunior, quàm ille, ſum conſequutus, ita ſenex
ſaltem ingenium eius aliqua ex parte aſſequi
poſſim. Id igitur ſacerdotium erat perpetuũ:
h lib. 1. quod & ipſe teſtatur Liuius [h] hiſce verbis.
Inde ab Augure, cui deinde honoris gratia
publicum id, perpetuumq. ſacerdotium fuit, 10
Numa deductus in arcem, in lapide ad meri-
diem verſus conſedit, &c. Quo in loco vi-
dere eſt, quanta etiam in primordijs naſcen-
tis Romæ fuerit Auguris auctoritas: nimi-
rum, qui, ſicut Romulus augurato à ſe con-
ditæ vrbis imperium ceperat, ita Numam
eidem in regno ſuffectum, conſultis dijs,
captatisq. auſpicijs, ſolemnibus verbis in-
augurauerit, regem declarauerit, ac in Ro-
mano ſolio, quaſi manuducens, firmauerit:
vnde regiæ maieſtatis aſſertor merito dici 11
potuerit. Legitur apud eundem Romanæ 12
gloriæ illuſtrem promotorem Liuium de At-
i lib 1. tio Nauio inclyto Augure miraculum [i],
quod augurandi artem mirum in modum aſ-
ſeruit. Hic enim Rege Tarquinio ſpectan-
te, ac per iocum ei, vt cotem diſcideret, pro-
ponente, incunctanter nouacula diſcidit.
qua de cauſa non ſolum ſibi ſtatuam in loco
miraculi poni meruit, ſed eam augurijs fi-
dem auxit, vt nihil deinceps, niſi auſpica- 13
k Cic. de diuin. 1. tò [k], ſeu domi, ſeu [l] militiæ, geſtum ſit.
l lib. 10. Itaque Augures tamquam religionis cuſto- 14
des, in grauibus Reipub. caſibus cõſulti ſunt:
m lib. 4. vt cùm Mamercus [m] Aemilius poſt magnas
contentiones iterum Dictator, qui à Conſu-
le dici debuiſſet de more gentis, à Trib. pl.
Auguribus concedentibus dictus eſt: & cùm
n lib. 42. de bello Macedonico [n] ſuſcipiendo inter pa-
tres agitatum eſt: cùmq. Populus Rom. ve-
xatus aliquo incommodo, detrimentum
ſuis rebus timuit, reive alicuius controuer-
ſæ euentum perſpectum non habuit. Repe-
tebantur quandoque auguria, ſi incerta eſ-
ſent: ſicut Papirium Dictatorem feciſſe mo-
o lib. 8. nitu pullarij idem Liuius [o] teſtatur: vt quæ 15
p lib. 27. obſeruata damna auertiſſent [p], ſpreta, aut
neglecta, plurimum contra nocuiſſent: ſicuti
q lib. 19. in epit. Claudio Pulchro [q] primo Punico nauali bel- 16
r lib. 22. lo, Caioq. [r] Flaminio, poſtea ad lacum
Thraſimenum aliàs nocuerant. Quare Var-
roni Conſuli iam ſigna altero bello Punico
ad pugnam cum Hannibale ineundam ca-
17 ſtris efferenti, obnunciauit collega Aemi-
lius, ne cùm pulli auſpicio non addixiſſent,
res Romana periclitaretur. Et licèt [f] Papi- f lib. 10.
rius infauſtis auſpicijs, Samnites vicerit, id
non ei, ſed mentienti pullario tribuendum,
18 qui ideo mendacij ſuſpectus, atque inter
prima ſigna conſtitutus, in acie pilo ictus
miſerabiliter cecidit. Conſul enim eius re-
latu in aciem deſcendit, deosq. propitios
habuit, vt cum ethnicis de ré ethnica quan-
doque loquar. Fuereq. tantæ nobilitatis
19 auſpicia, vt plebs nulla [t] haberet, nullusq. t lib. 4.
plebeius magiſtratus [u] auſpicatò crearetur: u lib. 6.
de quorum dignitate luculenter diſſerit Ap-
pius [x], dum legem de Conſulatu cum plebe x Liu. lib. 6.
communicando à L. Sextio rogatam, oppu-
20 gnat. Nec prætereo, Celtas quoque augu-
ria nouiſſe, & magni feciſſe: Ambigatum
enim eorum Regem Belloueſum, & Singo-
ueſum ſororis filios auguriorum arbitrio ire,
quocumque accirentur, nouarum ſedium
conſtituendarum gratia permiſiſſe, refert
idem Liuius [y]. Hac de cauſa haud frequen- y lib. 5.
ter ſacerdotia cõſequebantur adoleſcentes,
dicente eodem Liuio [z]. *Creatus augur Tib.* z lib. 39.
Sempronius Gracchus admodum adoleſcens:
quod tunc perrarum in mandandis ſacerdo-
21 *tijs erat.* Quod nobis eſt argumento, ado-
leſcentibus dandum non eſſe ſacerdotium.
Etenim ait Alex. III. *indignum* [a], *ac pene te-* a cap. 3. de ætate, & qualit. ordinan.
merarium eſt, eum, qui ſe tueri, ac gubernare
nequit, grauiſſimum eccleſiarum onus ſubire.

SVMMA EX CAPITE VII.

1 *Virgines Veſtales aſſiduæ templi antiſti-tes à Numa deſtinatæ ſunt.*
2 *Numa de publico Veſtalibus ſtipendium ſtatuit.*
3 *Veſtales pro populi ſalute ſacrificabant.*
4 *Veſtales per triginta annos caſtitatem ſeruare tenebantur.*
5 *Perfecte agere cupientis eſt diſcere, gerere, & docere.*
6 *Quibus verbis vteretur Pont. Max. cùm Veſtalem capiebat.*
7 *Veſtalis qualibet capiebatur in locum deficientis.*
8 *Veſtalis ſimul ac capta erat, ſui iuris fiebat abſque iuris alia ſolemnitate, iusq. teſtandi adipiſcebatur.*
9 *Quæ Veſtalis alias dignitate anteibat, Veſtalis maxima, à Symmacho primigenia, à Tacito Veſtalium vetuſtiſſima dicta eſt.*
10 *Viris non patebat ingreſſus ad ſacrificia Veſtalium.*

Veſta-

11 *Veſtales elapſis triginta annis nubere poterant, quod tamen perraro accidit: quæque hac facultate vſa eſt, in res aduerſas incidiſſe obſeruatum fuit.*
12 *Veſtales poterant viuente patre teſtamentum condere.*
13 *Veſtales ſine tutore omnia agere poterant, tamquam trium liberorum ius adeptæ.*
14 *Veſtalibus permiſſus fuit lictor, lectica, & liberatio euntis ad ſupplicium, dum iuraſſet, fortuna, non dedita opera ipſum in via obuium habuiſſe.*
15 *Veſtalium virginum apud Romanos auctoritas maxima.*
16 *Prodigium erat Veſtalis inceſtus, eoque conſulebantur libri Sibyllini.*
17 *Veneris verticordiæ ſimulacrum conſecratum eſt, quò mulierum mens ad pudicitiam conuerteretur.*
18 *Libri Sibyllini non inſpiciebantur, niſi eſſent nunciata prodigia.*
19 *Apud Indos Occidentales virgines fuerũt eorum Dijs conſecratæ, Veſtalibus Romanis ſimilẽs.*
20 *Puellas ſacrificabant Indi.*
21 *Sacræ virgines apud Indos Occidentales ſuas quoque Antiſtitas Abbatiſſis noſtris ſimiles habuerunt.*
22 *Sacræ virgines impudicitiæ compertæ viuæ defodiebantur.*
23 *Sacris virginibus proprius cenſus, vnde alerentur, conſtituebatur.*

De Veſtalibus: de honore illis debito, & de earum immunitate. Cap. VII.

SED, quoniam huc noſtra pro-
uecta oratio eſt, cùm de ſa-
cerdotibus in genere, de Pō-
tificibus, Flaminibus, & Au-
guribus diſſeruerimus; tem-
pus iam videtur poſtulare, vt de virginibus
1 Veſtalibus, quibus, vt aſſiduæ templi anti-
2 ſtites eſſent [a], Numa etiam ſtipendiũ de pu- a Liuius l. 1.
blico ſtatuit, priuilegijs, virginitate, alijsq.
cæremonijs venerabiles, ac ſanctas eſſe de-
cernens, mentionem faciamus. Namque
3 Veſtales pro populo, ſeu pro populi ſalute,
etiam ſacrificia feciſſe, pluribus in locis [b] do- b lib. 1. ad Attic in or. de Aruſp. reſpon. & in orar. pro domo ſua, ad Pontif.
cet Cicero. At verò Pontificis maximi ar-
bitratu virgines e populo viginti legeban-
tur: ſortitionemq. in concione ex eo nume-
4 ro fieri A. Gellius ſcribit [c]. Quibus Numa c lib. 11. c. 12.
præſcripſerat triginta annorum caſtimoniã.
Primo decennio [d] diſcebant ea, quæ ſui erãt d Plutarch. in Numa.
officij: altero ea exercebant: tertio alias ea-
dem ipſæ docebant: ſicut ſacerdotes Dianæ
apud Epheſum primum Mellieren, id eſt,
futuram ſacerdotem; deinde Hieren, vt iam
ſacerdotem; poſtremo, Parieren vocabant;
5 quaſi defunctam ſacerdotio. Vnde Plutar-
chus [e] excellentiſſime, vt aſſolet, dicebat, e in lib. an ſeni ſit gerenda reſpub.
quòd vir perfecte ciuilis primùm initiabitur
in Repub. eamq. gerere diſcet: deinde ge-
ret: vltimo loco alios initiabit, atque doce-
bit. Sed redeamus ad Veſtales, quas à Pon-
tificibus maximis capi aliàs diximus [f]. Ca- f ſupra c. 4.
piebantur verò ſub hac verborum formula,
quam A. Gellius [g] ex Fabij Pictoris libro g lib. 1. c. 12
primo excerptam ab obliuionis iniuria vin-
6 dicauit: ea erat huiuſmodi. *Sacerdotem
Veſtalem, quæ ſacra faciat, quæ ius ſiet ſa-
cerdotem Veſtalem facere pro populo Rom.
Quiritibus vti, quod optima lege fiat, ita te
Amata capio*. Nam quæ legebantur Veſta-
les, capi propriè dicebantur: cui verbo pe-
culiarem hac in re locum fuiſſe Chirius For-
tunatianus [h] notat. *Vt ſi*, ait, *Dictatorem* h lib. 3. Rhetoric.
*dictum dicat: Flaminem proditum: Veſtæ
Virginem captam*. Quod ſignificare etiam
voluit B. Ambroſius ad Valentinianum
Imperatorem ſcribens, dum ait [i]. *Vix ſe-* i Epiſt. 3.
ptem capiuntur puellæ. Et Prudentius [k] de k lib. 2.
ijſdem Veſtalibus contra Symmachum.

Ac primum paruæ teneris capiuntur ab annis.

Quamquam & Veſtalem legi Liuius [l] ſemel, l lib. 2. & lib. 27.
atque iterum, & Valerius Maximus [m] di- m lib. 6 c. 9
7 xerunt. Neque alia capiebatur virgo, niſi
in alterius locum. Tacitus [n]. *Poſt quæ re-* n lib. 2.
tulit Cæſar virginem in locum Ouiæ. Idem [o]. o lib. 4.
*Decretum Corneliæ virgini, quæ in locum
Scautiæ capiebatur*. Et alibi [p]. *Defunctaq.* p l. 15. Ann.
*virgo Veſtalis Lælia, in cuius locum Corne-
lia ex familia Coſſorum capta eſt*. Suetonius
in Auguſto [q]. *Sed & commoda auxit præci-* q cap. 31.
*puè Veſtalium virginum: cùmq. in demor-
tuæ locum aliam capi oporteret, &c.* Mihi
autem mirificè arridet, quod & Gellio pla-
cuit [r]: Vt ſcilicet virgo capi propterea dica- r lib. 11 c. 12
tur, quia à Pontifice Max. manu prehenſa,
ab eo parente, in cuius erat poteſtate, ve-
luti bello capta, abducebatur. Nam virgo
Veſtalis, ſimulatq. capta, atque in atrium
8 Veſtæ deducta, & Pontificibus tradita erat,
eo ſtatim tempore ſine emancipatione, ac
ſine capitis minutione, quibus modis [ſ] quis ſ Inſtit. quib. mod. ius pat. poteſt. ſoluit.
ſui iuris efficitur, e patris poteſtaté exibat,
iusq. teſtandi adipiſcebatur. Quæ reliquis
ætate, ordine, ac dignitate ſuperior erat,
9 Veſtalem maximam appellatam eſſe docet
Plinius,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Plinius [t] ſecundus: quam Symmachus [u] primigeniam nominat: eodem ſenſu Vibidiam Veſtalium vetuſtiſſimam dixit Cornelius Tacitus [x]. Iſtæ igitur pro populo, ſeu pro populi ſalute ſacrificia peragebant, præter illud vnum, quòd ignem foci publici, idemq. perpetuum cuſtodiebant. Nam Cicero [y]. *Virgines Veſtales in vrbe cuſtodiunto ignem foci publici ſempiternum*. Quod nō ſolùm ad religionem pertinebat, ſed etiam
ad ciuitatis ſtatum. Ad ea verò ſacrificia 10
viris minimè patebat ingreſſus: quod planè ex M. Tullio ad Atticum ſcribente [z] intelligi poteſt. *Credo*, inquit, *te audiuiſſe, cùm apud Cæſarem pro populo ſacra fierent, veniſſe eò muliebri veſtitu virum, hoc eſt, P. Claudium Appij filium, &c.* Et ad Pontifices aduerſus P. Lentulum loquens [a]. *Quid tibi*, ait, *neceſſe fuit anili ſuperſtitione homo fanatice, ſacrificium, quod alienæ domi fieret, inuiſere? Quæ autem te tanta mentis imbecillitas tenuit, vt non putares deos ſatis poſſe placari, niſi etiam muliebribus religionibus te implicuiſſes? Quem vnquam audiſti maiorum tuorum, qui & ſacra priuata coluerunt, & publicis ſacerdotijs præfuerunt, cùm ſacrificium Bonæ Deæ fieret, interfuiſſe? Neminem, ne illum quidem, qui cæcus factus eſt.* Hic fuit Appius. Solus ergo Pontifex Max. ad ea ſacra ingrediebatur, qui in puluinaribus verba hæc vſurpaſſe: *Vigilaſnè Deùm gens?* notat [b] Seruius ad Virgilium non ſemel ad illum verſum.

Vigilaſnè Deùm gens?

Verba, ait, *ſunt ſacrorum. Nam & ipſæ virgines Veſtæ certa die ibant ad regem ſacrorum, & dicebant, Vigilaſnè rex? Vigila*. Idem Seruius ad illa verba,

Vtque impulit [c] *arma*.

Hoc, ait, *ad pedites pertinet, eſt autem ſacrorum: nam is, qui belli ſuſceperat curam, ſacrariũ Martis ingreſſus, primo Ancilia commouebat: poſt haſtam ſimulacri ipſius, dicẽs: Mars vigila*. Vt igitur aſſiduæ templi Antiſtites eſſent, Numa, vti ex Liuio [d] diximus, ſtipendium de publico ſtatuit, & caſtimoniã annorum triginta: quo tempore elapſo, per-
miſſum erat illis, quæ vellent, depoſito ſa- 11
cerdotio, nubere, aut aliud vitæ genus deligere. Scribit tamen Plutarchus [e] non multas hac licentia vſas, & ijs, quæ eam amplexæ fuiſſent, aduerſas res eueniſſe: pœnitentia, & mæſtitia reliquum vitæ tempus vexatas, cæteras in eam ſuperſtitionem adduxiſſe, vt ad ſenectutem potiùs, exitumq. vitæ in virginitate perſeuerarent. Magnos honores his ſacerdotibus tribuit idem Numa:

t lib. 4. ep. 11.
u lib. 9. ep. 119.
x l. 11. Ann.
y lib. 2. de legib.
z lib. 1.
a in or. pro domo ſua.
b lib. 2. & lib. 10. Aeneid.
c l. 8. Aeneid.
d lib. 1.
e in Numa.

12 quòd eis ſcilicet licebat viuo adhuc patre
13 teſtamentum condere: quòd ſine tutore
omnia agere poterant, haud ſecus, quàm
14 ius trium liberorum adeptæ: cùm in publicum progrediebantur, lictores ſecum habebant: lectica vehebantur: ac ſi tùm fortè ad capitale ſupplicium aliquis duceretur, is non necabatur: iuſiurandum tamen ab ipſis Veſtalibus exigebatur, fortè fortuna, non data opera id eueniſſe, cùm aliàs iurare nefas eſſet. Vnde Prætor in ſuo perpetuo edicto [f] dicebat: *Sacerdotem Veſtalem in omni mea iuriſdictione iurare non cogam*. Immò tan-
15 ta fuit Veſtalium fides, atque religio, vt apud eas ſæpiſſimè teſtimonio [g] Dionys, pactiones, fœdera, teſtamenta, pecuniæ deponerentur. Nam teſtamentum Auguſti per virgines Veſtæ illatum eſſe refert [h] Tacitus: ad quem notat Lypſius, alia Principum virorum teſtamenta in Templo Veſtæ reperta: quod religione primùm, mox vſu fuit receptum. Alia quoque ab alijs ſummis Principibus priuilegia habuerunt: quod indicat Symmachus [i] Theodoſio, & Valentiniano, qui vt Chriſtiani, omnem Veſtalibus prærogatiuam, atque alimenta detraxerant. *Quid iuuat*, inquit, *ſaluti pubicæ caſtum corpus dicere, & imperij æternitatem cæleſtibus fulcire præſidijs, armis veſtris, aquilis veſtris amicas habere virtutes, pro omnibus efficacia vota ſuſcipere, & ius cum omnibus non habere? &c.* tum ſubijcit. *Honorauerat lex parentum Veſtales virgines, ac miniſtros deorum victu modico, iuſtiſq. priuilegijs: ſtetit muneris huius integritas vſque ad degeneres trapezitas, qui ad mercedem vilium baiulorum ſacræ caſtitatis alimenta verterunt*. De quibus intelligens D. Ambroſius dicit [k]. *En totus numerus, quem infulæ vittati capitis, purpuratarum veſtium murices, pompa lecticæ miniſtrorum confuſa comitatu, priuilegia maxima, lucra ingentia, præſcripta denique pudicitiæ tempora coegerunt*. Tan-
16 taq. erat harum virginum dignatio, vt ſi forte fortuna inceſti crimen commiſiſſent, pro re prodigioſa haberetur apud Romanos. Plane, cùm tres vno tempore Veſtales nobiliſſimæ inceſti cum equitibus Romanis
17 pœnas dediſſent, Senatum, libris Sibyllinis per Decemuiros inſpectis, cenſuiſſe, vt Veneris Verticordiæ ſimulacrum cõſecraretur, quo facilius virginum, mulierumq. mens, à libidine ad pudicitiam conuerteretur, tradunt [l] Valer. Max. Ouidius [m]. Plinius [n], &
18 alij [o]. Romanoſq. niſi prodigia nunciata eſſent, non ſolitos fuiſſe libros Sibyllinos adire, compertum eſt: quod Cicero de Diui-
natione

f Gellius li. 10. cap. 15.
g lib. 48.
h lib. 1. annal.
i lib. 10. c. 54
k ead. ep. 2.
l lib. 8. cap. vlt.
m li. 5. Faſt.
n lib. 7. c. 35
o vt Iul. obſeq. in lib. de Prodig.

p lib.1. q lib.7. natione teſtatur [p], pluribusq. [q] Liuius ſic.
Q. Fabius Max. Dictator iterum, quo die
magiſtratum inijt, vocato ſenatu, ab dijs or-
ſus, cùm edocuiſſet patres, plus negligentia
cæremoniarum, auſpiciorumq. quàm temeri-
tate, atque inſcitia peccatum à C. Flaminio
Coſ. eſſe, quæq. piacula iræ deûm eſſent, ipſos
deos conſulendos eſſe, peruicit, vt (quod non
ferme decernitur, niſi cùm tetra prodigia
nunciata ſunt) Decemuiri libros Sibyllinos
r lib. 22. *adire iuberentur*. Idem [r]. *Priuſquam ſigna*
ab Vrbe nouæ legiones mouerent, Decemuiri
libros adire, atque inſpicere iuſſi, propter per-
territos vulgo homines nouis prodigijs. Et pau-
lo poſt. *Hoc nefas cùm inter tot, vt fit, cla-*
des in prodigia verſum eſſet, Decemuiri libros
ſ lib. 31. *adire iuſſi ſunt*. Alibi [ſ]. *Nibilominus De-*
cemuiros adire libros de portento eo iuſſerunt.
t Lib. 34. u lib. 1. c. 1. Et alibi [t] paſſim. Et Varro de [u] re ruſtica.
Neque patiar, ait, *Sibyllam non ſolum ceci-*
niſſe, quæ dum viueret, prodeſſent homini-
bus, ſed etiam, quæ cùm perijſſet ipſa, & id
etiam ignotiſſimis quoque hominibus: ad cuius
libros tot annis poſt publice ſolemus redire, cùm
deſideramus, quod faciendũ ſit nobis ex aliquo
x cap. 6. *portento.* Idẽ quoque refert Cenſorinus [x] de
Natali die. Apud Indos Occidẽtales Peruẽ- 19
y Ioſeph. Acoſta Hiſt. Ind. l. 5. c. 15 ſes, ac Mexicanos [y], virgines eorũ dijs ſacras
fuiſſe ſcribit Ioſephus Acoſta: quarum anti-
quiores, quæ Mamacomæ appellabantur, iu-
niores inſtruebãt, nõ ſolùm in ijs, quæ ad vi-
tam tolerandam neceſſaria putabantur, ſed
& in ijs, quibus ad mores, cæremonias, ſa-
cra, ac ſacrificia opus erant. Ex iuuenibus,
cùm quartumdecimum attingebãt annum,
aliæ ſeligebantur, quæ Dijs, aut Deorum
ſimulacris, ac ſanctuarijs diu, noctuque in-
ſeruirent: quæ quidem perpetuæ virginita-
tis votum emittebant. Aliæ ſacrificijs, quæ 20
de puellis fieri mos erat, reſeruabantur.
Aliæ item pro ſacrificijs, quæ extra ordinem,
z auctor infra hoc libro cap. 19 quaſi imperatiua (vt ſuo loco inferius [z] di-
cemus) indicebantur, ſolebantq. fieri pro
Regis coronatione, ac ſalute, pro regiorum
filiorum natiuitate, pro bellis ab ipſis Regi-
bus ſuſceptis, vel pro agendis gratijs pro
victoria de inimicis reportata. Aliæ denique
Regum vxoribus aſſiſtebant, miniſtrabantq.
ſeu eius conſanguineis ex regio diplomate
(etenim aliter fieri non poterat) aut viris
Principibus: quod maximo ſibi decori tri-
buebant. Capiebantur eiuſmodi puellæ an-
nos circiter octo natæ, non, vt Veſtales, Ro-
mæ à Pontifice Maximo, ſed ab eius Vica-
rio, cui nomen erat, Apopanaca: nec patri,
nec matri, nec fratribus vetare licebat, quin
eorum filiæ, aut ſorores à Vicario caperen-
tur; immo à parentibus plerunque vltro of-
ferebantur, nimirum pluſimùm ſibi laudis,
ac gloriæ accedere exiſtimantibus, quòd in
ſacrum illum cœtum cooptarentur. Præter
Mamacomas, alias habebant Præfectas, ve-
luti Antiſtitas, ſiue (vt apud nos) Abbatiſ-
21 ſas, quæ & Mamaconis, & puellis præſi-
debant. Quinimmò, vt Mamacomæ à diui-
norum celebratione reuertentes, ne otio tor-
peſcerent, texendis telis, ac pro templis, ac
dijs, aut deorum ſimulacris, ornamentis
conficiendis, operam darent, ex officij au-
ctoritate curabãt, quibus plane Dijs diuer-
ſorum colorum veſtes pro cuiusq. dignita-
te, temporumq. varietate, ſumma cum in-
duſtria, atque arte parabantur. Ipſæ tamen
virgines albi tantùm coloris veſtitu, eodem-
que ſimplici, abſque vllo ornamento extra
ſacrificia vtebantur. At verò, ſi virgines,
aut Mamacomæ, ab Antiſtitis, ſeu viris Præ-
fectis, ſeu ab Apopanaca, quidquam, vel
minimum, contra vitæ, locique honeſtatem
commiſiſſe deprehendebantur, viuæ effo-
22 diebantur, vel alio crudeli mortis genere
plectebantur. Quare, ne ſe patratorum cri-
minum excuſare vllo modo poſſent, & ma-
iore diligẽtia munere ſuo fungerentur, pro-
23 prij, ac certi conſtituti fuerant cenſus, qui-
bus commode ſuſtentarentur, quamuis eſ-
ſent numero quamplurimæ.

SVMMA EX CAPITE VIII.

1 *Quæ ad religionem pertinebant, à colle-gio Pontificum decidebantur.*

2 *Domitianus ad illuſtranda ſua tempora, maximam Veſtalem defodi viuam cupiebat.*

3 *Poſthumia virgo Veſtalis, quòd effuſiùs riſiſſet, impudicitiæ ſuſpecta.*

4 *Res diuina facta poſtridie Nonas, aut Idus, aut Calendas cuiuslibet menſis proximo prælio ſequenti victoriam interuertit, ex longa obſeruatione Romanorum.*

5 *Pontifex Max. erat omnium ſacerdotum iudex, rerumq. humanarum, ac diuinarum arbiter.*

6 *Vna cella, ſeu templum duobus dijs haud recte dicabatur, cùm eueniente prodigio, non potuiſſet dignoſci, vtri eorum res diuina fieri oportuiſſet.*

7 *Pontifex ad ſepulturam ſpectantia cognoſcebat.*

8 *Niſi Princeps, Pontifex & Princeps fuerit, non poterit de ſepultura aliquid ſtatuere.*

Pontifi-

9 *Pontifices nullam rationem ſenatui reddebant ſuarum actionum, iudiciorũve.*

10 *Pōtificum placita à ſenatu reſcindi haud poterant, nec ipſi vlli poteſtati obnoxij erant.*

11 *Imperatores cùm Pontificalem potentiam timerent, ipſi ſibi Pontificatum adſciuerunt.*

12 *Votorum, ſupplicationum, & ſacrificiorum materia à Pontificibus pendebat.*

De auctoritate, & iuriſdictione Pontificum in ijs, quæ ad religionem ſpectant: & explicatur l. oſſa. 8. ff. de relig. & ſump. funer. Cap. VIII.

His ita præmiſſis, reſtat, vt videamus de auctoritate, ac iuriſdictione Pontificum, qui, cùm interpretis [a] deorum, vatis, ſacrorumq. enarratoris, & doctoris loco ſint, optimè exiſtimarunt veteres, ſi qua ad religionem pertinens 1
quæſtio, vel controuerſia incideret, eorum collegium eſſe conſulendum, vel ad eorum collegium referendum. quod plurimorum auctoritate poteſt comprobari. Namque Cicero [b], *Ex hoc*, inquit, *Aruſpicum reſponſo decreuit ſenatus, vt de locis ſacris, ac religioſis ad hunc ordinem* (hoc eſt Pontificum) *referretis*. atque ibidem memorat ſenatum decreuiſſe, vt de ſuarum ædium religione ad collegium Pontificum referretur. Et ad Atticum [c]. *Poſtquam ſenatui renuntiatum eſſet, P. Clodium cum veſte muliebri deprehenſum domi C. Cæſaris, cùm pro populo à Veſtalibus ſacra fierent, eam rem ex S. C. ad Virgines, & Pontifices relatam, idq. ab his nefas eſſe decretum*. Et Liuius [d]. *Senatus collegium Pontificum conſuli iuſſit, num omne id aurum in ludos conſumi neceſſum eſſet*. Tacitus [e] itidem. *Claudius retulit ad ſenatum ſuper collegio Aruſpicum, ne vetuſtiſſima Italiæ diſciplina per deſidiam exoleſceret. Factum eſt ex eo ſenatuſconſultum: viderunt Pontifices, quæ retinenda, firmandaq. Aruſpicum*. Vnde Domitianus Imperator, cùm 2
Corneliam Veſtalium maximam defodere viuam concupiſceret, vt qui illuſtrari ſeculum ſuum eiuſmodi exemplo arbitraretur, Pontificis Maximi iure, ſeu potiùs immanitate tyranni, licentia domini, reliquos Pontifices in albam villam conuocaſſe, Plinius [f] memoriæ prodidit. Poſthumia quoque Veſtalis virgo, quòd promptiùs rideret, & cùm 3
viris liberiùs colloqueretur, in ſuſpicionem non ſeruatæ pudicitiæ venit; ita quidem, vt etiam cauſam in iudicio cogeretur dicere: & inſontem criminis compertam Sp. Minutius Pontifex Maximus, Plutarcho teſte [g] cùm abſolueret, monuit, ne verbis vitæ caſtimoniam non æquantibus vteretur. Sic ad collegium Pontificum relatum de expiandis, quæ Locris in templo Proſerpinæ tacta, violata, elataq. inde eſſent, Liuius [h] ſcribit. Qui etiam aſſeuerat [i], Conſulem iuſſum eſſe ad collegium Pontificum referre, ſi poſſet rectè votũ incertæ pecuniæ ſuſcipi. Et [k] cùm ſigna, aliaq. ornamenta, quæ quærerentur, ex ædibus ſacris ſublata eſſent, de ijs cùm M. Fuluius Romam reuertiſſet, placuiſſe ad collegium Pontificum referri, & quod ij cenſuiſſent, fieri. In Saturnalibus quoque teſtatur Macrobius [l], quòd cùm anno ab Vrbe condita CCCLXIII. in ſenatu tractatum quid eſſet, propter quod toties intra paucos annos malè eſſet afflicta Reſpub. interrogatum L. Aquinium Aruſpicem reſpondiſſe: Q. Sulpitium Tribunum militũ ad Alliam aduerſum Gallos pugnaturum rem diuinam dimicandi gratia feciſſe poſtridie Idus Quintileis: item apud Cremeram, multisq. alijs temporibus, & locis poſt ſacrificium die poſtero celebratum malè ceſſiſſe conflictum. Tunc patres iuſſiſſe, vt ad collegium Pontificum de his religionibus
4 referretur. Idem aſſerit A. Gellius [m]: adeoq. vt complures ſenatores recordari ſe dixerint, quoties belli gerendi gratia res diuina poſtridie Calendas, Nonas, Idus à magiſtratu Pop. Rom. facta eſſet, eius belli proximo deinceps prælio Rempub. malè geſtam eſſe. Tùm ſenatus eam rem ad Pontifices reiecit, vt ipſi, quod videretur, ſtatuerent. Pontifices decreuerunt, nullum ijs diebus ſacrificium rectè facturum. Quòd autem rerum ſacrarum notio ad Pontifices pertineat, Tacitus [n] quoque ipſe fatetur, inquiens. *Quando de religionibus tractabatur, dilatum nuper reſponſum aduerſus Seruium Maluginenſem Flaminem Dialem, promſit Cæſar: recitauit decretum Pontificum*. Diximus [o] nos etiam Pontifices mulctam Flaminibus indixiſſe,
5 ne à ſacris diſcederent. Atque ideo Feſtus [p] Pompeius differebat Pontificem Max. eſſe omnium ſacerdotum iudicem, & arbitrum rerum diuinarum, & humanarum. Nam Romæ, cùm Metellus quintùm Conſulatum gerens, templum Honori, & Virtuti, Claſtidio priùs, deinde Syracuſis potitus, nuncupatis debitum votis conſecrare vellet, à collegio Pontificum impeditus eſt, negante

vnam

a Plutarch. in Numa.
b in orat. de Aruſp. reſp.
c lib. 1. epiſt. 13.
d lib. 39.
e lib. 11. Annal.
f lib. 4 epiſt. 11.
g lib. de capien. ex hoſtib. vtilit.
h lib. 29.
i lib. 31.
k lib. 38.
l lib. 1. c. 6.
m lib. 5 cap. 17.
n lib. 3. Ann.
o cap. 4. & 6.
p li. de verb. ſign. in verb. ordo conuiuij.

vnam cellam duobus dijs rectè dicari. Futurum enim, ſi quid prodigij accidiſſet, in eane dignoſceretur, vtri rem diuinã fieri oporteret; nec duobus, niſi certis dijs, vnà ſacrificari ſolere. Ea Pontificũ admonitione, vt ait Valerius [q] Max. effectũ eſt, vt Metellus ſeparatis ædibus, Honoris, ac Virtutis ſimulacra ſtatueret. neque aut collegio Pontificum auctoritas ampliſſimi viri, aut Metello adiectio impenſæ impedimento fuit, quominus religionibus ſuus tenor, ſuaq. obſeruatio redderetur. Huc ſanè reſpicit & illud Ciceronis [r] dictum. *Publicus ſacerdos imprudentiam conſilio expiatam metu liberet: audaciã in admittendis religionibus fœdis damnet, atque impiam iudicet*. Item, quæ ad ſepulturã ſpectant, Pontifices poſcentibus expediſſe, docet Plutarchus [ſ]. Quamobrem oſſa, quæ ab alio illata ſunt, vel corpus, an liceat domino loci effodere, vel eruere ſine decreto Pontificum, ſeu iuſſu Principis, interdũ quæſtionis fuit. Et reſpondit Labeo expectandũ eſſe, ſeu permiſſum Pontificale, ſeu iuſſionem Principis, alioquin iniuriarum fore actionem aduerſus eum, qui eiecit. Vlpianus [t] ad edictum ſcribit. Quod verò Labeo ait, expectãdum eſſe, ſeu permiſſum Pontificale, ſeu iuſſionem Principis, non debet vtique ſimpliciter ad Principẽ referri, ſed ad Principis iuſſionem, ex eo quòd Princeps & Pontifex erat, alioquin ijs ſe non immiſcuiſſet Princeps. Tanta ſiquidem data Pontificibus auctoritas fuit, vt ex Plinio [u] & Dionyſio [x] Halicarnaſſæo colligitur, vt non tenerẽtur cauſas ad ſenatum referre, aut ei aliquam rationem reddere. Immo non ſolum ſenatus Pontificum iuſſa reſcindere non poterat, verum nec ipſi Pontifices vlli poteſtati erant obnoxij. Sed, ne ſomnia afferre videamur, libet in medium proferre, quod C. Plinius, dum in Thracia Proconſul eſſet, quæſiuit à Traiano Principe, cuius tempore floruerũt quamplurimi iuriſconſulti, quorum reſponſis concinnati ſunt Pandectarum quinquaginta libri, hiſce verbis [y]. *Petentibus quibuſdam, vt ſibi reliquias ſuorũ, aut propter iniuriam vetuſtatis, aut propter fluminis incurſum, aliaq. his ſimilia quæcũque, ſecundum exemplum Procõſulum, transferre permitterem, quia ſciebã in vrbe noſtra ex huiuſmodi cauſis collegiũ Pontificum adiri ſolere: te domine maximũ Pontificem conſulẽdum putaui, quod obſeruare me velis*. Quibus planè verbis, quis eſt tam in iure plumbeus, qui non videat Labeonem, ac Vlpianum excellentiſſimos Iuriſconſultos Principis iuſſionem deſiderare, non eo, quòd Princeps, omniumq. dominus, ſed quia Pontifex ſit? Nam (vti mox [z] dicetur) cùm Imperatores pertimeſcerent Pontificum auctoritatem, etiã ſummo Pontificatu initiari voluerunt. Quo Accurſius [a] nihil equidem melius adnotauit vnquã. Cùm enim Vlpianus reſpondiſſet, loca ſacra ea eſſe, quæ publice dicata ſunt, ſiue in ciuitate, ſiue in agro: & locum publicum tunc ſacrum fieri poſſe, cùm Princeps eũ dicauit, vel dedicandi dedit poteſtatem, Accurſius dixit: & rectiſſimè, quia olim Imperatores ſacerdotes erant. Eodem ſenſu accipi poteſt canon ille, quem Gratianus [b] ex Concilio [c] Maguntienſi refert, cuius verba ſunt hæc. *Corpora ſanctorum de loco ad locum nullus transferre præſumat ſine conſilio Principis, vel Epiſcoporum, ſanctaq. ſynodali licentia*. Huc pertinet etiam, quod Vlpianus [c] in libro primo opinionum ſcriptis mandauit, vt ſi in eo monumento, quod imperfectum eſſe dicitur, reliquiæ hominum conditæ ſunt, nihil impedit, quo minus id perficiatur: ſed ſi religioſus locus iam factus ſit, Pontifices explorare debent, quatenus ſalua religione deſiderio reficiendi operis medendum ſit. Non eſt itaque dubium, quin res omnes religionem recta, vel non recta ſpectantes, ad Pontifices pertinerent, vt de ædium ſacratum conſecratione diſſeruimus. Quod ſatis etiam animaduertit Alexander Romanus Imperator. Sic enim de eo ſcribit Lampridius. *Pontificibus tantum detulit, & Quindecimviris, atque Auguribus, vt quaſdam cauſas ſacrorum à ſe finitas iterari, & aliter diſtingui pateretur*. Nec vota ſuſcipiebantur, aut ſupplicationes habebantur, aut ſacrificia fiebant, niſi, vt ſuis locis abunde demonſtrabimus, omnibus præeſſet Pontifex.

Margin numbers: 6 (vnam cellam), 7 (que impiam iudicet), 8 (erat, alioquin), 9 (ctoritas fuit), 10 (nem reddere), 11 (tifex ſit), 12 (retur. Nec vota)

[q] lib. 1. cap. 8.
[r] lib. 2. de legib.
[ſ] in Numa.
[t] l. oſſa. 8. ff. de relig. & ſump. funer.
[u] lib. de vir. illuſtrib.
[x] lib. 2.
[y] li. 10. epiſt. 3.
[z] cap. ſeq.
[a] ad l. 9. de rer. diuiſion.
[b] can. 35. de cõſec. 1. diſt.
[c] cap. 51.

SVMMA EX CAPITE IX.

1 *Pontifices inter priuatos, & magiſtratus, & ſacerdotes iudicabant, nouaſq. leges de ſacris condebant.*
2 *Pontifices, qua volebant pœna, transgreſſores mulctabant.*
3 *Expedit Reipublicæ ius ciuile ſolis Pontificibus notum eſſe.*
4 *Collegium Pontificium leges interpretandi auctoritatem habebat.*
5 *Pontifices teſtamẽtis præerant, emãcipationumq., ac adoptionũ iudices erant.*
6 *Pontifices de periurio, de inceſtu, deq. huiuſmodi criminibus cognoſcebant, compertoſq. alicuius flagitij etiam capitali ſupplicio afficiebant.*
7 *Inceſtus vltima pœna puniebatur.*
8 *Pont. Max. rerum diuinarum, atque huma-*

manarum iudex, & arbiter appellatus fuit à Feſto Pompeio.

9 *Pontifices magiſtratibus ſummis ſe multos abdicare coegerũt, etiam Conſules.*

10 *Imperatores metu Pontificiæ poteſtatis ſeipſos Pontifices creari voluerunt.*

11 *Mos fuit Romanis, Hebræis, Aegyptijs, atque Chaldæis, hiſtoriarum, & annalium fidem à Pontificibus ſuæ gentis agnoſcere.*

12 *Perſæ idem obſeruauerunt.*

Pontifices etiam in ijs, quæ ad religionem non pertinent, habere iuriſdictionem, ſummamq. poteſtatem. Cap. IX.

SCIO, ac mẽtis oculis intueri videor nõnullos, qui ſibi docti, & ingenio excellentes, mihi tamẽ litteratores, & curioſi potiùs videntur, in medium prodire, & dicere ſe minimè inficiari ampliſſimam Pontificum fuiſſe poteſtatem: namque ij, vt apud Halicarnaſſæum [a] benè (a lib. 2.) 1
ſcriptum refert antiquitas, de omnibus cauſis ad ſacra pertinentibus iudicabãt, & inter priuatos, & magiſtratus, & inter deorum miniſtros, nouaſq. leges de ſacris arbitratu ſuo, condebant, ſicubi deſtituebãtur ſcriptis legibus; ac magiſtratus, penes quos cæremoniæ erant, ac ſacrificia, ſacerdoteſq. omnes examinabant: miniſtros quoque ſacrorũ in officio cõtinebant, ne quid præter ſolemnes ritus facerent: à profano, & imperito vulgo conſulebantur de cultu deorum, ac geniorũ, alijſq. religionibus: quòd ſi quem animaduertebant præſcripta ſua contemnere, eum 2
mulctabãt pro delicti magnitudine: ipſi nullius poteſtati erant obnoxij, nec debebant, vel ſenatui, vel populo de ſe reddere rationem, poterantq. quamplurima huiuſmodi facere circa religionem: Verùm in ijs, quæ ad Reipub. ſtatum pertinerent, nihil prorſus iuris habuiſſe Pontifices. Quibus ſatis etiam facere in animo eſt. Itaque meminerint, Vlpianum [b] partiri ius omne in publicum, & priuatum; vel, vt ipſe aliàs [c] dicebã, tùm ex Quintiliano, & ex xij. tabulis, tùm ex Ariſtotele, in ſacrum, publicum, & priuatũ: quod idem cum Vlpiano eſt, quia publicum etiã in ſacris conſiſtit. Publicum igitur eſt, quod ad ſtatum Reipub. ſpectat, quodque vt idem Vlpianus [d] ait, in ſacris, in ſacerdotibus, & magiſtratibus conſiſtit: quo modo Accurſius [e], & Andreas [f] Alciatus explicant perite ſatis. Atque, præter illos, ſciendum eſt, quòd in Reipub. ſtatu nõ modò tractatur de rebus diuinis, de ſacris cæremonijs, de perſonis ſacris, & de ijs, quæ acceſſoriè ſacra reſpiciunt, vt de pauperibus, de pijs cauſis, & de perſonis, quæ fori eorum erant, vt Cicero apud Pontifices [g] diſſerebat: ſed putarunt
3 etiam expedire Reipub. Romanæ, ſi ius ciuile inter ſacra, cæremoniaſq. deorum immortalium abditum, ſoliſq. Pontificibus [h] notũ
4 eſſet. Vnde Pomponius [i] Iuriſcõſultus dixit omnium legum, & interpretandi ſcientiã, & actiones apud collegium Pontificum fuiſſe: ex quibus conſtituebatur, quis quoque an-
5 no præeſſet priuatis. Namque Pontifices teſtamentorũ facultatibus præerant, maximè cũ fierent calaris comitijs, quæ propriè Pontificum fuiſſe teſtis eſt Gellius [k]. Itẽ de emãcipationibus, adoptionibuſq. cognoſcebãt, & diſcernebant: cuius rei plura, itemq. digniſſima habemus teſtimonia. M. enim Tullius [l] ad Pontifices. *Quid eſt, Pontifices, ius adoptionis? nempe vt is adoptet, qui neque procreare iam liberos poſſit, & cùm potuerit, ſit expertus. Quæ deinde cauſa cuiq. ſit adoptionis, quæ ratio generum, ac dignitatis, quæ ſacrorum, quæri à Pontificũ collegio ſolet.* Tacitus [m]. *Si te priuatus lege curiata apud Pontifices, vt moris eſt, adoptarẽ, &c.* Audiamus etiam eundem Gellium [n] dicentẽ. *Sed arrogationes non temere, non inexplorate committuntur: nam comitia etiam arbitris Pontificibus præbentur, quæ curiata appellãtur.* Deponebatur etiam apud eoſdem Põtifices, vt auctor eſt Varro [o], pecunia illa, quam veteres ſacramentũ appellabant: videlicet, quod litigãtes pœnæ nomine æs pendebãt. Quod ipſe [p] alias diffusè ſum dicturus. Item de
6 periurio, inceſtu, & alijs eiuſdem generis criminibus cognoſcebant; & pro delicti qualitate irrogabant pœnas, atque ſupremo ſup-
7 plicio inceſtum puniebant, vt ex eodem Cicerone [q] intelligi poteſt facile. *At verò quid maius, excellentiuſq. eſt, quàm inter priuatos, & magiſtratus iudicare?* Iudicaſſe autem Halicarnaſſæus [r] & ipſe fatetur. Nonne &
8 Feſtus Pompeius ſcribit Pontificem Max. iudicem, & arbitrum eſſe rerum diuinarum, atque humanarum? Quæ cum alijs nõ tacuit idem [ſ] Cicero, dum Pontifices alloqueretur hiſce verbis. *Pontifices religiones ſapiẽter interpretando, Rempub. conſeruarunt: quòd ſi vllo tempore magna cauſa in ſacerdotum Populi Rom. iudicio, ac poteſtate verſata eſt, hæc profectò tanta eſt, vt omnis Reipub. dignitas, omnium ciuium ſalus, vita, libertas, aræ, foci, dij penates, bona, fortunæ, domicilia*

veſtræ

a lib. 2.
b l. 1. §. 1. ff. de iuſt. & iur.
c in Paratit. tit. de ſum. Trin. & fid. cathol.
d ead. l. 1. §. 2.
e add. §. 2.
f ad l pupillus § munus ff de verb. ſignif.
g pro domo ſua.
h Val. Max. lib. 1. c. 1.
i l. 2. §. omnium ff. de orig. iur.
k lib. 15. c. 27.
l pro domo ſua.
m li. 7. Ann.
n lib. 5. c. 19
o li. de ling. Latina 4.
p in c. vlt. lib. 3.
q lib. 2. de legib.
r eod. lib.
ſ ead. or. pro domo ſua.

veſtra ſapientiæ, fidei poteſtatiq. commiſſa,
creditaq. eſſe videantur. Hæc ille. Atque
ideo tanta per temporis ſucceſſionem apud
homines valuit Pontificum potentia, vt ab
ipſis multi diuerſis temporibus magiſtratu
ſe abdicare, dignitatem deponere, & poteſtate regia conſulari abire iuſſi, coactiq. fuerint. Quamobrem aliquando ſuſpectam, &
t lib.4. inuiſam fuiſſe patritijs haud obſcure Liuij [t]
locus demonſtrat, apud quem conqueruntur Pontifices, Auguresq. eorum ſacerdotia
plebi communicari. Eandem cùm poſtea 10
ſummi Imperatores pertimeſcere inciperēt,
vt eo liberarentur metu, ſummo Pontificatu
initiari, & omnibus ſacris inaugurari voluiſ-
u lib.53. ſe, auctor eſt Dion [u] Caſſius: exiſtimabant
nimirū, ſi ſummo illo eſſent ſacerdotio aucti, Cæſaream potentiam, & dignitatē alicuius poteſtati nequaquam ceſſuram. Quod
Virgilius indicare etiā voluit illis verſibus.

Rex Anius, Rex idem hominum, Phœbiq. ſacerdos
Vitius, & ſacra redimitus tempora lauro.

Quod & ibidem ſcite admodū ediſſerit Seruius doctiſſimus Virgilij interpres. Quanta
autem eſſet Pōtificatus dignitas, ex his Ta-
x lib.2.hiſt. citi [x] verbis nō obſcure colligitur: *Otho Pontificatus, Auguratusq. honoratis iam ſenibus
cumulum dignitatis addidit, & recens ab exilio reuerſos nobiles adoleſcentulos, auitis, ac
paternis ſacerdotijs in ſolatium recoluit. Pontificatum Maximum Auguſtus primùm Imperio iunxit, eumque ſequuti ſunt ſucceſſores
Principes, & ad maieſtatem, & ad tutelam.*
y Feder. Lopez hiſt Ind. lib.2.c.14. Malabarum [y] quoque Reges Indiæ Orientalis ſacerdotes omnes ſunt. Argumento
item noſtro deſeruire haud malè videtur,
quod apud Ciceronem de Romana hiſtoria
z lib. 2. de orat. narrat Antonius [z]. *Erat hiſtoria*, inquit,
*nihil aliud, niſi annalium confectio: cuius rei,
memoriaq. publicæ retinendæ cauſa, ab initio
rerum Romanarum, vſque ad P. Mutium* 11
*Pontificem Max. res omnes mandabat litteris Pontifex Maximus, efferebatq. in album,
proponebat tabulam domi, poteſtas vt eſſet
populo agnoſcendi: qui etiā nunc Annales maximi nominantur*. Nec mirum videri debet
hanc hiſtoriæ conſcribendæ curam Pontificibus Max. fuiſſe demandatam: ſiquidem
fuit Hebræorum, Aegyptiorū, & Chaldæorum id ſcribendæ hiſtoriæ ſtudium, ea diligentia, ea laus, vt publicum, diuinumq. hoc
munus ſemper exiſtimarent, tantùm integerrimis dignum, optimiſq. viris: nam ſolis ſacerdotibus, & Prophetis permiſſum
erat res geſtas litteris mandare, nec ſupra
quidem ſcribentis memoriam. Et ea monumenta publica erant, aſſeruabanturq. diligentiſsimè, & ſanctiſſimè, vt initio docet Ioſephus contra Græcos, & Manethonem ſcribens. Quod etiam ex Biblijs ſacroſanctis in-
12 telligi poteſt. Fuit quoque is Perſarum Regum mos [a]. a Eſdræ 3.

SVMMA EX CAPITE X.

1 *Romani honorem diuinæ maieſtatis humanæ præferre conſueuerunt.*
2 *L. Albinius ſacra incendio Vrbis erepta cum ſacerdotibus in proprium plauſtrū imponit, iuſſa inde coniuge cum liberis deſcendere, ad locumq. deſtinatum peruehit.*
3 *Sacerdotes apud Græcos publicis intererant conſilijs.*
4 *Sacerdotes apud Rom. digniorem obtinebant locum.*
13 5 *Augures diuinæ mentis interpretes dicti ſunt.*
6 *Sacerdotibus honos impendendus, quia pro vniuerſo populo precantur.*
7 *Aegyptij Reges, aut è ſacerdotali, aut è militari ordine deligebant, vt, aut ſapientes, aut fortes eſſent.*
8 *Nouuus Rex apud Aegyptios ſe ſacerdotibus erudiendum dabat.*
9 *Pharao Rex, vendētibus ſibi populis prædia pro frumento, noluit ſacerdotum bona diſtrabi, immo cibaria eis ex proprijs horreis diſtribui iuſſit.*
10 *Sacerdotes apud Gallos maximè honorabantur.*
11 *Alexander Magnus, Thebis captis, ſacerdotibus pepercit.*
12 *Idem Pontificem Hebræorum adorauit, tamquam Dei vices gerentem.*
13 *Iulianus Apoſtata vetuit ſacerdotibus, ne obuiarēt Præſidibus, Præſideſq. noluit ingredi templa præeunte militia, inquiens eos priuatorum perſonam ingreſſu templi induere.*
14 *Fætor lacus Amſancti, cùm omnibus letalis ſit, ſacerdotibus eſt innoxius: idem accidit Hierapoli.*
15 *Corpore vitiati ſacerdotio inepti erant.*
16 *Metellus Pontifex ſacrilegus oculorum amiſſione mulctatur: porrò non potuit obtinere ſacerdotium.*
17 *Sacerdos non integer corporis, quaſi mali ominis res vitanda eſt.*
18 *Victima debet carere vitio corporali.*
19 *Non niſi deorum ira, ſacerdotes debilitari aiebat ſuperſtitioſa antiquitas.*
20 *Sacerdotes à Romulo lecti, nec inopes, nec trunco corpore fuerunt.*

Quantus apud omnes gentes ſemper habitus ſit honor, quantaq. reuerentia ſacerdotibus. Cap. X.

SED videamus, ſi placet, quanta reuerentia, quantusq. honor apud omnes gentes ſacerdotibus ſemper habitus ſit. Namque Romani, ne eos 1
omittamus vmquam, omnia poſt religionem ponenda eſſe duxerunt, etiam cùm de ſummæ maieſtatis decore actum eſt. Quocirca non dubitarunt ſacris ſupremi imperij culmen ſubijcere; ita ſe humanarum rerum fauſtum futurum regimen exiſtimantes, ſi diuinæ potentiæ benè, atque conſtanter fuiſſent famulati; ac, cũ rebus ſacris, ſacerdotibusq. honor debitus haberetur, Deo Opt. Max. cuius vicem in terris gerunt ſacerdotes, ſe optimè deſeruire ſunt arbitrati. Quod non in principum virorum dumtaxat, ſed in priuatorũ quoque pectoribus extitiſſe ſcribit Valerius [a] Maximus. Cùm enim Vrbs à Gallis capta, depopulata, incenſaq. eſſet, & Flamen Quirinalis, virginesq. Veſtales ſacra onere partito ferrent, pontemq. Sublicium tranſgreſſi, cliuum, qui ad Ianiculum ducebat, deſcendere inciperent; eos L. Al- 2
binius homo plebeius, qui plauſtro coniugem, ac liberos vehebat, conſpiciens, ſtudioſior publicæ religionis, quàm priuati cõmodi, ſuos, vt ſtatim plauſtro deſcenderent, iuſſit, atque in id Veſtalibus, Flamine, & ſacris impoſitis, inceptum omiſit iter, atque Cære, quo tendebant, peruexit. Cuius rei memoriam T. Liuius [b] reliquit in hunc modum. *Flamen interim Quirinalis, virginesq. Veſtales, omiſſa rerum ſuarum cura, quæ ſacrorum ſecum ferenda, quæ, (quia vires ad omnia ferenda deerant,) relinquenda eſſent, conſultantes, quisve ea locus fideli aſſeruaturus cuſtodia eſſet, optimum ducunt, condita in doliolis ſacello proximo ædibus Flaminis Quirinalis, vbi nunc deſpui religio eſt, defodere. Cætera inter ſe onere partito ferunt via, quæ Sublicio ponte ducit ad Ianiculum. In eo cliuo eas, cùm L. Albinius, de plebe Romana homo, conſpexiſſet, plauſtro coniugem ac liberos vehens, inter cæteram turbam, quæ inutilis bello, Vrbe excedebat, ſaluo etiam tum diſcrimine diuinarum, humanarumq. rerum, irreligioſum ratus ſacerdotes publicos, ſacraq. Populi Romani pedibus ire, ferrique, ſe, ac ſuos in vehiculo conſpici, deſcendere vxorem, ac pueros iuſſit; Virgines, ſacraq. in plauſtrum impoſuit, & Cære, quo iter ſacerdotibus erat, peruexit.* Hæc Liuius, qui antea etiam dixerat patribus placuiſſe Flaminem, ſacerdotesq. Veſtales, ſacra publica à cæde, ab incendijs procul auferre, nec ante deſeri cultum eorum, quàm non ſupereſſent, qui colerent. Legitur etiam apud Ciceronem [c] tantam reuerentiam religioni deorum, & ſacerdotibus ipſis exhibitam, vt ſacerdotes
3 omnibus publicis conſilijs intereſſent apud Græcos: nam tamquam dijs præſentibus, quibus nihil ignotum exiſtimare debemus, ita præſentibus ſacerdotibus (Mantibus ſcilicet apud Athenienſes, & Auguribus Regi apud Lacedæmonios aſſiſtentibus) omnia publica proponebantur conſilia. Apud Ro-
4 manos verò etiam in rebus publicis digniorem obtinebant locum. Quod apertè oſtendit Arnobius [d] aduerſus gentes, ſic ſcribẽs. *Sedent in ſpectaculis publicis ſacerdotum omnium, magiſtratuumq. collegia, Pontifices Max. & maximi Curiones: ſedent Quindecimuiri laureati, & Diales cum apicibus Fla-*
5 *mines: ſedent Augures interpretes diuinæ mẽtis, & voluntatis, necnon & caſtæ virgines perpetui nutrices, & conſeruatrices ignis.* Vnde Plutarchus in libello, qui inſcribitur, Maximè cum principibus viris philoſopho eſſe diſputandum; ait ſacerdotibus ciuitates ho-
6 norem habere, eosq. venerari, quia ij bona à dijs, non ſibi tantùm, ſuisq. amicis, & familiaribus, ſed in commune omnibus ciuibus precantur. Et verò ij deos non faciunt bonorum largitores: ſed cùm tales ſuapte ſint natura, eos obſecrant. Apud
7 Aegyptios quoque, vt idem Plutarchus refert [e], Reges, aut ex ſacerdotibus, aut è rei bellicæ peritis deligebantur: ſiquidem iſti ob virtutem, illi ob ſapientiam in honore, &
8 auctoritate erant. Qui verò è militibus viris creabatur Rex, illico ſe ſacerdotibus dabat, ac philoſophiæ fiebat particeps, vt rerum ſacrarum myſteria, quæ alioquin perplexa, & fabulis inuoluta erant, prudenter interpretari, ac declarare poſſet. Teſtantur etiam ſacræ litteræ, [f] iam olim Pharaonis tempore tantam ſacerdotibus habitam fuiſſe reuerẽ-
9 tiam, vt cùm per vniuerſam Aegyptum magna eſſet rei frumentariæ caritas; vt fame necarentur homines, conarenturq. omnia ſua prædia Pharaoni vendere, idem Pharao noluit, vt ſacerdotes bona ſua diſtraherent, ſed ea in perpetuum retinerent, ac cibaria ſtatuta ex horreis publicis haberent. Apud Gallos, vt auctor eſt Cæſar [g], hominum, qui aliquo ſunt numero, atque honore, genera-

a lib. 1. c. 1.
b lib. 5.
c lib. 1. de Diuinat.
d lib. 4.
e lib. de Iſide, & Oſiride.
f Geneſeos cap. 47.
g lib. 6. de bello Gall.

erant

erant duo,alterum Druidum, hoc eſt ſacerdotum, alterum equitum. Illi rebus diuinis intererant, ſacrificia publica,& priuata procurabant, religiones interpretabantur. *Ad hos*, inquit, *magnus adoleſcentium numerus diſciplinæ cauſa concurrit, magnoq. hi ſunt*
apud eos honore.Magnus ille Alexander Ma- 11
cedo tantam quoque ſacerdotibus reuerentiam habendam duxit, vt cùm bello Thebas ampliſſimam ciuitatē viciſſet cepiſſetq.,omnes, exceptis ſacerdotibus, vendidit, ad triginta, ſi Plutarcho [h] credimus,hominū millia.Idem Alexander,vt Ioannes Monachus in eius vita refert, capta Tyro, cùm verſus
Hieroſolymam mouiſſet caſtra, cuius vrbis 12
direptionem Regis comites permiſſurum eū exiſtimabant, deq. ſummo Pontifice ſupplicium ſumpturum; atque exiuiſſet Pontifex cum ſacerdotibus, & populo in locum, vnde vrbs, ac templum conſpici poterat, populū, ac ſacerdotes magno cùm apparatu, Pontificemq. hyacinthina veſte,cui aurum intextum erat,indutum,ac cydarim in capite geſtantem, vbi in laminula Dei nomen inſcriptum legebatur, e longinquo vidiſſet: progreſſus ſolus ſupplex Pontificem ſalutauit: ac Parmenioni interroganti, quam ob cauſam Iudæorum Pontificem adoraſſet, reſpōdit,ſe non illum,ſed Deum ipſum, cuius Pōtificatū gereret,adoraſſe. His, alijſq. dictis humane excipiens Pōtificem, cum eo in vrbem, & deinceps in templum intrauit, vbi Pontifice præeunte, ſacrum fecit. Item omnium ſceleratiſſimus ille Iulianus apoſtata Acatio Galatiæ Pontifici, vt apud Sozomenum [i] hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſcriptorē extat,
mandauit,ne ingredientibus in vrbem Præ- 13
ſidibus, vllus ſacerdos obuiam prodiret,niſi quando ad templa deorum acceſſiſſent; atque ſolùm inter veſtibula, ac eos intrantes nullus miles præcederet; ſed qui vellet, ſequeretur. *Nam ſimul,vt ingreditur*,inquit, *limen delubri,perſonam priuati induit: ſiquidem ipſe, vt noſti, his qui intus ſunt, præes, propterea quòd diuina lex iſtud poſtulat.* Sed quid in ijs laborādum, cùm omnium barbarorum barbari Tartari,præſertim idololatræ, quippe nec Chriſtum agnoſcunt,nec Mahometis dogmata ſequuntur, maximam ſuis ſacerdotibus reuerentiam præſtent,teſtimonio Guagnini [k]?Seijo verò ſupremus ſacerdos dicitur: qui apud Tartaros tantæ auctoritatis eſt, vt Reges aduenienti occurrant, ſtanteſq. equo inſidenti manum porrigant, capiteq. inclinato manum illius oſculentur. Idque ipſis Regibus permiſſum eſt: Duces verò, non manum, ſed genua: Nobiles pedes deoſculantur: plebei veſtes tantùm,aut equum manibus attingunt. Alia multa huius generis exempla afferri in medium poſſunt,quæ legentibus facilè obuiam veniunt. Quod tamen Plinius refert de terrarum miraculis, item de perpetuis incendijs,ac de ſpiritibus letalibus, non omittam: cuius ver-
14 ba ſunt hæc [l]. *In Hirpinis Amſancti ad Mephitis ædem lacum eſſe, quem, qui intrauere, moriuntur: ſimili modo Hierapoli in Aſia, Matris magnæ tantùm ſacerdoti innoxium.* Quod argumento eſt,res etiā inanimatas, & ſenſu omnino carentes ſacerdotibus reuerētiam habere; idq. naturæ inſtinctu cōtingere haud quiſquam hæſitare poteſt. Ac, ne ſciens quidquam prætermittam,mirum non eſt,ſi tantus honor ſacerdotibus habebatur: quia,ſicut iam dictum [m] eſt, tales eſſe debebant,vt bene,quod agerent,intelligerent,&
15 eſſent viri probi,atq. nobiles. Quod & apud nos obſeruatū cernimus [n], qui impuros, flagitioſos,mutilatos, diminutos, ac vt ait Tacitus, mulctato corpore homines, ad ſacra non admittimus, niſi ſacrorum ſummo Præſide permittente. Id ipſum excellēter docet Seneca in controuerſiarum libris [o]. *Lex. Sa-*
16 *cerdos integer ſit. Thema. Metellus Pontifex, cùm arderet veſtæ Templum, dum Palladiū rapit,oculos perdit: ſacerdotium illi negatur.*
17 Et paulo poſt. *Sacerdos non integri corporis, quaſi mali ominis res vitanda eſt. Hoc in vi-*
18 *ctimis notatur, quanto magis in ſacerdotibus? Poſt ſacerdotium magis obſeruanda eſt debi-*
19 *litas. Non enim ſine ira deorum debilitatur*
20 *ſacerdos.* Dionyſius Halicarnaſſæus [p] ſacerdotes à Romulo lectos ſcribit,genere excellentes,ſimul & virtute præſtantes, nec tamē inopes,aut corpore vlla ex parte trunco. Et hoc eſt, quod voluit intelligere Plinius [q], dum tradit M. Sergium de rebus ſtrenue à ſe geſtis orationem habuiſſe, cùm à ſacris arceretur, vt debilis.

[h] in Alexan.
[i] lib.5.c 15
[k] in deſcrip. Tartariæ in fine.
[l] lib.2.c 93
[m] ſup. c. 3.
[n] tot.tit. de corp. vitiat.
[o] lib.4.c.2.
[p] lib. 2.
[q] lib.7.

SVMMA EX CAPITE XI.

1 *Sacerdotium regno Græci æquipollere cenſuerunt.*
2 *Athenienſes in Repub. tractanda ſacerdotum conſilio vſi ſunt.*
3 *Lacedæmonij Regibus ſuis Augurem aſſeſſorem dederunt.*
4 *Gallorū ſacerdotes magiſtratus creabāt.*
5 *Sacerdos Bellonæ in Cappadocia ſummam obtinuit auctoritatem.*
6 *Sacerdotes Inſulæ Meroe Niloticæ Regem ſibi adeo obtemperantem reddiderant, vt & mortem oppetere, & re-*

gno decedere ei facilè perſuaderent; donec ad Erganem ventum eſt, qui ipſos necari iuſſit, & ſacerdotium ſuſtulit.

7 *Caliphæ apud Aegyptios confirmandi Soldanos plenum ius poſſidebant.*

Quanta apud omnes gentes maieſtate, imperio, & potentia pollerent ſacerdotes. Cap. XI.

SACERDOTES verò, non ſolùm magno apud omnes gẽtes fuerunt in honore, ſed etiam magnam obtinuerunt auctoritatem, ſummamq. poteſtatem. Atque ideo Plutarchus [a] dicebat in Græcia quibuſdam in locis regno æquale fuiſſe ſacerdotium: fortaſſe intelligens de Athenienſibus, & Lacedæmonijs. Namque 2
& Athenienſes, vt ex Cicerone [b] in præcedenti capite diſſerebam, omnibus ſemper publicis conſilijs diuinos quoſdam ſacerdotes, quos Mantes vocabant, adhibebant: & 3
Lacedæmonij Regibus ſuis Augurem aſſeſſorem dabant. Scribit etiam Homerus [c], cùm in Græcorum caſtris peſtilentia graſſaretur maximè, Achillem conſilium conuocaſſe, ſacerdotesq. adhibuiſſe: è quibus intellexit, quidnam tanti mali cauſa eſſet: qua cognita ſacerdotibus obtemperatũ eſt. Apud Aegyptios, vt teſtatur Aelianus [d] in varia hiſtoria, ſacerdotes iudices erant. Apud Romanos inter priuatos, & magiſtratus, & inter deorum miniſtros ius [e] quoque dicendi habebant poteſtatem. Apud Gallos de omnibus ferè controuerſijs publicis, priuatisq. conſtituiſſe refert Cæſar [f]. Et ſi quod erat admiſſum facinus, ſi cædes facta, ſi de hereditate, ſi de finibus controuerſia erat, ijdem decernebant, præmia, pœnasq. conſtituebant: immo magiſtratus creabant: 4
de Heduis enim, & de ſemetipſo loquens Cæſar [g]. *Cotum*, inquit, *imperium deponere coegit Cæſar: Conuictolitanem, qui per ſacerdotes more ciuitatis intermiſſis magiſtratibus eſſet creatus, poteſtatem obtinere iuſſit*. In conuentibus Germaniæ publicè habitis, vbi ſæpè de ſumma rerum agebatur, ius habuiſſe imperandi ſacerdotes, & ſilentium indicẽdi, apertè ſcribit Cornelius Tacitus [h]: qui etiam in hiſtorijs [i] aſſeuerat, neque vincire, neque verberare quidem, niſi ſacerdotibus permiſſum: non quaſi in pœnam, nec ducis iuſſu, ſed velut Deo imperante, quem adeſſe bellantibus credunt. Scriptum quoque reliquit Cæſaris familiaris A. Hircius [k],
5 ſiue Oppius in ſuis Commentarij s, Bellonæ templum in Cappadocia tanta religione coli, vt ſacerdos eius Deæ maieſtate, imperio, & potentia ſecundùs à Rege, conſenſu gen-
6 tis illius haberetur. In Aethiopia Meroe ſacerdotes tanta præſtabant dignitate, vt quando illis videbatur, Regi mandarent, vt mortem oppeteret, imperioq. cederet: quã ſanè inueteratam conſuetudinem ad Erganem regem vſque, qui ſacerdotes necari iuſſit, & ſacerdotium ſuſtulit, obſeruatam fuiſſe narrat Diodorus [l] Siculus: quemadmodum & Helmodius [m], quippe qui tradidit apud Saluios, ſacerdotes Regibus eſſe maiores, cùm ab illorum auctoritate pendeant, ſicut apud Vtopienſes inſulanos: ibidem enim, vt excellentiſſimè vir ingenio præſtans Thomas [n] Morus ait, quòd ſcilicet ſacerdotes nulli ſubſunt, omnibus præſunt, ſuntq. morum cenſores acerrimi. Abhinc etiam annis plus minus octoginta, vti eleganter vir ſuperioris ſæculi eruditiſſimus Paulus [o] Iouius publicis monumentis man-
7 dauit, Caliphæ fuerunt apud Aegyptios, qui ſacris tantùm præerant, confirmandiq. Reges, quos Soldanos vocabant, poteſtatem habebant: ſicuti à Romano Pontifice, & Chriſti in terris vicario, Romanos Cæſares diademate inſigniri, inueterata conſuetudine, optimoq. [p] iure fieri videmus. Hic addi poſſunt, quæ de Indis ſacerdotibus, ac Pontificibus ſuperius diximus [q].

a Quæſt.Rom. vlt.
b lib. 1. de diuinat.
c li.1.Iliad.
d lib. 14. c. 34.
e Dionyſ.Halicarn.lib.2.
f lib.6.de bello Gal.
g eod.lib.7
h lib.de moribus Germ.
i Lib.4.
k lib de bello Alexand.
l lib.4. Bibliot.c.1.
m li.2.c.12
n lib.1.Vtopiæ.
o lib.hiſt.17
p c.Venerabilem 34.de electione.
q c tertio.

SVMMA EX CAPITE XII.

1 *Excommunicatio gladius eccleſiaſticus, & neruus diſciplinæ eccleſiaſticæ nuncupatur.*
2 *Romani decem legum tabulas ab Athenienſibus acceperunt.*
3 *Athenienſes, & Argiui habebant templũ Execrationis, figuram noſtræ excommunicationis repræſentantis.*
4 *Excõmunicatione vſos eſſe conſtat ethnicos manifeſtiſſimè ex Platone.*
5 *Scelus, & piaculum indicit Plato tangenti excommunicatum parricidam.*
6 *Regem Taprobanes inſulæ, ſi cauſa adſit, morte, hoc eſt excommunicatione, mulctari, nullo interimente, aſſerit Plinius.*
7 *Ignominia notati in bello apud Germanos à ſacris arcebantur.*
8 *Romani etiam execrationibus vſi ſunt.*
9 *M. Craſſus diris impetitus ab Ateio Trib. pl. à Parthis interfectus eſt, quia eas neglexit.*

*Sacer-

10 *Sacerdotes vtriuſque ſexus Alcibiadem execrati ſunt.*

11 *Excommunicationis gladium etiã Druidæ vibrare nouerunt.*

12 *Interdicti, & excommunicationis ſententia à ſacerdotibus tantùm relaxabatur.*

13 *Quod dictum eſt de Ateio Trip.pl. quòd.ſ. Craſſum diris impetiuerit, intelligendum eſt fuiſſe iuſſum, à ſacerdotibus verò executioni mandatum.*

Aliam ſacerdotibus fuiſſe olim auctoritatem, aliamq. poteſtatem: quòd afficere delinquentes poterant ea pœna, quam nos excommunicationem appellamus: proinde ethnicos pœnam excommunicationi ſimilem habuiſſe. Cap. XII.

HABEBANT quoque ſacerdotes aliam ſummam in ſuos auctoritatem, ac poteſtatem, quam nos, ſiue gladium eccleſiaſticum, ſiue neruum diſciplinæ eccleſiaſticæ, ſiue excommunicationem appellamus. Nam apud Athenienſes, vt ab ijs incipiamus, à quibus decem legum[a] tabulas mutuati ſunt Romani, antiquitus fuiſſe publicas quaſdam deteſtationes, veluti in eos, qui viam non monſtraſſent erranti, auctor eſt Cicero[b]. Idq. videtur indicare Heſychius[c], dum ſcribit Execrationis templum Athenis fuiſſe: cuius etiã meminit Ariſtophanes[d]. In Oreſte figuram quamdam noſtræ excommunicationis depinxit etiam Euripides Athenienſis, quam & Argis obſeruatam ſcribit: cuius Græca carmina ad verbum propemodum latine traducta ſunt ita. 1 2 3

Sancitum eſt porro Argis hiſce neque nos tectis,
Nec igne recipiendos, neque alloqui quemquam debere
Matricidas.

4 Plato[e], qui tam pie, ac religioſe ſcripſit, vt merito diuinus ſit appellatus, in ſuis legibus, in quibus ſanciendis nulli ethnicorũ eſt ſecundus, ita cauit: *Si quis de vi parentibus allata damnatus fuerit, primùm quidem ex vrbe egrediatur, in exiliumq. perpetuum proficiſcatur, ac ſacris omnibus arceatur. Eum autem, qui non ſe arcuerit, agronomi verberibus cædant, & omnino, vt hi quidem voluerint. Reuerſus vero ex exilio, morte mulctetur.* 5 *Si quis vero ex liberis hominibus cum tali viro, vel comederit, vel biberit, vel re alia quacunque cum eo communicauerit, atque adeo, ſi ei obuiam factus, eum ſua ſponte tetigerit; neque in templum ingrediatur, neque in forum, neque omnino in vrbem, priuſquàm purgetur. Putet enim ſe cum homine ſceleſto communicauiſſe.* Hæc ille. Vnde grauiſſimus ille philoſophus, & iuxta doctiſſimus Theologus, Marſilius Ficinus, in eo argumento, quod edidit in decimũ librum[f] eiuſdem Platonis, dicit. *Ac, ne quid nos lateat, ad impietatem etiam pertinet familiaritas, & communio omnis, ſeu in cibis, ſeu in verbis cum ijs inita, qui ob nefaria ſcelera arcentur à ſacris, qui & contaminati cæteros quoque vel ipſa propinquitate contaminant.* Qua quidem de re in calce noni libri ita ſummus ille Philoſophus loquitur, vt præfigurare viſus ſit execrationes quotidie factas à noſtris, profanos à communione Eccleſiæ propellentibus. Plinius[g] in libris na-
6 turalis hiſtoriæ, de Taprobane Inſula, eiuſq. moribus, ac ritibus, de Regis electione, poteſtate, ac imperio ſcribens, ait. *Regem* (ferunt ſcilicet) *ſi quid delinquat, morte mulctari, nullo interimente, ſed auerſantibus cunctis, & commercia etiam ſermonis negantibus.* Apud veteres Germanos neſcio quid huius execrationis extitiſſe videtur: ſi quidem Cornelius[h] Tacitus, illorum mores quàm diligentiſſime repræſentans, ait. *Acies per cuneos componitur. Cedere loco, dummodo rurſus inſtes, conſilij, quàm formidinis arbitrantur. Corpora ſuorum etiam in dubijs prælijs referunt. Scutum reliquiſſe, præcipuum*
7 *flagitium, nec aut ſacris adeſſe, aut concilium inire ignominioſo fas: multiq. ſuperſtites bellorum infamiam laqueo finierunt.* Legimus
8 etiam paſſim Romanos his diris, & execrationibus vſos fuiſſe, quibus obnoxios dare grauiſſimas pœnas, maximoq. infortunio
9 affici neceſſe erat. Literis enim mandauit Plutarchus[i] Ateium Trib. pleb. his diris confixiſſe Craſſum in Parthos proficiſcentem, de quo intelligere voluit Lucanus[k] illis verbis.

——Craſſumq. in bella ſecutos
Sæua Tribunitiæ vouerunt prælia diræ.

Quibus congruit quod M. Tullius de Diuinatione[l] ſcriptum reliquit ſic. *M. Craſſo quid acciderit, videmus, dirarum obnunciatione neglecta.* Arnobius[m] aduerſus gentes. *Et vt Parthos ſigna repetamus, dirarum imprecationes Craſſus & meruit, & irriſit.*

a l.2 §.ex actis. ff. de orig. iur.

b lib.3 offic.

c in Leuitico.

d in Horis.

e lib. 9. de legib. prope finem. Ex verſione Andrea Tiraquelli.

f eod. de legibus poſt principium.

g lib.6.c.22

h lib.6.hiſt ſiue de moribus Germ.

i in Craſſo.

k li 3.Pharſaliæ.

l lib.1.

m lib 8.qui verius Octauius inſcribitur.

Huiuſmodi quoque dirarum meminit Plinius [n], meminit & Liuius [o] hiſce verbis. *Qui victus acie exceſſiſſet, eum ne quis vrbe, tecto, menſa, lare reciperet, diram execrationem in populares, obteſtationemq. quam ſanctiſſimam potuerunt, aduerſus hoſpites compoſuerunt*. Et [p] alio loco. *His adhortationibus execratio dira adiecta. Si quem à propoſito ſpes, mollitiave animi flexiſſet.* Rurſusq. [q] *Huius atrocitas facinoris nouam velut flammam Regis* (Philippum Macedonem intelligit) *inuidiæ adiecit, vt vulgo ipſum, liberosq. eius execrarentur: quæ diræ breui ab omnibus dijs exauditæ, vt ſæuiret ipſe in ſuum ſanguinem, effecerunt*. Idem dicere apud Horatium [r] voluit Canidia, cùm ait.

Diris agam vos: dira deteſtatio
Nulla expiatur victima:

In quibus omnibus viuam noſtræ excommunicationis imaginem repræſentari adnotauit vir Gallorum omnium diligentiſſimus Andreas Tiraquellus [ſ]. Sed dicet aliquis ingenio peracutus. Fateor quamdam noſtræ excommunicationis figuram extitiſſe, ſed nondum comperio ad ſacerdotes magis, quàm ad alios pertinuiſſe, immo verius cō-
10 trarium videtur. Atqui Plutarchus [t] hanc hæſitationem remouet: tradit enim ipſos Athenienſes decreuiſſe, vt miniſtri, miniſtræq. ſacrorum Alcibiadem, veluti impium, ac ſceleratum execrarentur: etſi earum vna, neglecto populi iuſſu, dixit ſupplicationem ad ſe, non execrationum officia pertinere. Cui laudi datum eſt. Hoc etenim non feminarum, quamuis ſacerdotum, ſed virorum munus eſſe decebat, ſicut etiam apud nos ſemper eſt obſeruatum, vt aliàs oſtendemus [u]. Et apertius ex Cæſaris Commentarijs habetur, vbi ſic de Druidibus [x] loquitur.
11 *Si quis, aut publicus, aut priuatus eorum decreto non ſtetit, ſacrificijs interdicunt. Hæc pœna apud eos eſt grauiſſima. Quibus ita eſt interdictum, hi numero impiorum, ac ſceleratorum habentur. His omnes decedunt, aditumq. ſermonemq. defugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant: neque his petentibus ius redditur, neque honos vllus communicatur*. Hactenus Cæſar. Ex quibus plane verbis quis non dicet, illam eſſe pœnam eam, quam nos excommunicationem vo-
12 camus, a ſacrorumq. miniſtris iniungi, atque relaxari? Idem quoque apud Romanos obſeruatum eſſe auctor eſt [y] Cicero: nam cùm de Craſſo ſermonem habuiſſet in illis iā recitatis verbis, *M. Craſſo quid acciderit, videamus, dirarum obnunciatione neglecta*, ſubijcit ſtatim. *In quo Appius Collega tuus bonus Augur, vt ex te audire ſoleo, non ſatis ſcienter virum bonum, & ciuem egregium Cenſor C. Ateium notauit, quòd ementitum auſpicia ſubſcripſerit*. Mox addit. *Aut illa obnunciatio nihil valuit, aut ſi, vt Appius iudicat, valuit, id valuit, vt peccatum hæreat, non in eo, qui monuerit, ſed in eo, qui non ob-*
13 *temperauerit*. Quod vero Plutarchus, & Lucanus ſcribunt, Ateium Trib. pleb. diris affeciſſe Craſſum, accipi debet, ad ſupplicationem Tribuni plebis ſacerdotes in Craſſum diris, & execrationibus ſæuiſſe, non quòd ipſe Tribunus pleb. hanc Craſſo pœnam inflixerit.

[n] lib.28.c.2
[o] lib.36.
[p] lib.37.
[q] lib.40.
[r] Epodon. od.5.
[ſ] de Retract. §. 1. glo. 9. nu. 177. & deinceps vſque ad finē.
[t] in Alcibiade, & in quæſt. Rom. 44.
[u] lib.3.c.10
[x] lib.6. Bel. Gal.
[y] lib.1. de Diuinitat.

SVMMA EX CAPITE XIII.

1 *Sacerdotes nec tributa, nec vectigalia exoluebant, à militaribusq. oneribus immunes erant.*
2 *Ius ciuile ab omni obligatione ſacerdotes eximit, nullam de ipſis oneroſam mentionem faciens.*
3 *Tributa, & vectigalia populis impoſita ſunt bellorum cauſa.*
4 *Nihil grauius tributis in diuina condemnatione.*
5 *Iuliani apoſtatæ inaudita impietas.*
6 *Plurimum detulit Gentibus Iulianus apoſtata.*
7 *Sacerdotes Aegyptij tributorum immunitate gaudebant.*
8 *Druidæ pariter nullis exactionibus grauabantur.*

De Sacerdotum immunitate. Cap. XIII.

CVM ſacerdotes tantis digni haberentur honoribus, ac tanta auctoritate, ac imperio præſtarent, exiſtimarunt veteres æquum, iuſtumq. eſſe, ſi ijſdem aliqua concederentur immuni-
1 tatis beneficia. Earum enim rerum, quas poſſidebant, nec tributa, nec vectigalia ſacerdotes perſoluiſſe, ex Ariſtotele [a] haud obſcure deducitur: cùm inſuper militiæ haberent vacationem. quod palam oſtendit Plutarchus [b], cùm de Gallis loquens, inquit. *Tantus is metus fuit, vt lege quoque ſacerdotibus, militiæ immunitas (præterquam ſi bellum Gallicum incidiſſet) data fuerit*. Et, cùm de Marcello ſermonem haberet, ait [c]: *Ex quo tempore decretum erat, vt ſacerdotibus militiæ munere vacare liceret, niſi denuò Gal-*

[a] lib.1. œconom.
[b] in Camillo.
[c] in Marcello ferè à principio.

licum

licum bellum ingrueret. Quæ ſane lex tantæ deinceps auctoritatis, & roboris fuit, vt ipſi ſacerdotes in perpetuum omnibus immunitatibus gauderent, muneribus vacarent, tributa, exactiones, vectigalia, angarias, parangarias, & his ſimilia minime perſoluerent. Cuius rei argumentum complures Digeſtorum tituli [d]: de publicanis, 2
ſcilicet, de vectigalibus, de muneribus & honoribus, de vacatione & excuſatione munerum, de iure immunitatis. In quibus ſacerdotum nulla fit mentio. At, qui neſcit legem omnem [e] de re dubia eſſe? Cùm igitur de ſacerdotibus ibi nullus ſermo fiat, ſequitur profectò, vt nemini dubitare contingat, an ſacerdotes ad huiuſmodi munera, & tributa tenerentur; & ſi alicubi ſacerdotis mentio habetur, in beneficium, & fauorem ipſius habetur. Vt apud Hermogenianum [f]: qui interroganti an ſacerdotium reiterari poſſet, reſpondit, in hæc verba. *Sponte prouinciæ ſacerdotium iterare nemo prohibetur*. Nam, cùm huiuſmodi ſacerdotium non niſi magno ſumptu haberi poſſet, vti aliàs [g] dictum eſt, legislatores noluerunt quem poſſe cogi ad ſuſcipiendam iterum dignitatem illam. Idcirco Paulus [h] Iuriſconſultus dicebat, defenſionem Reipub. amplius, quàm ſemel ſuſcipere compelli neminem, niſi id fieri neceſſitas poſtulet. Non eſt ergo dubium, quin ſacerdotes apud Romanos omnium immunitatũ beneficio gauderent. Idq. argumento eſt, quòd cùm illi militiæ haberent vacationem, eiſq. probro eſſet pias manus ſanguine, vi, & armis effuſe polluere, ab omni mulcta, ab omni tributorum vectigaliumq. exactione liberi eſſe deberent: ſiquidem bellorum cauſa 3
tributa, vectigalia, & alia id genus excogitata, inuenta, atque ſubditis impoſita fuerunt. Quod D. Gregorius [i] Nazianzenus Iuliano tributorum exactori demonſtrauit. *Hoc*, inquit, *peccati præmium, hinc penuria nata eſt, pernicioſæ cupiditatis mater, quæ bella peperit, à quibus orta ſunt tributa, quibus in diuina condemnatione nihil grauius eſt* 4
& acerbius. Etſi Theodoſius, & Valentinianus Imperatores pro pace etiam eſſe adinuenta dicunt, his verbis [k]. *Maxime exigente hac tributorum neceſſitate, ſine quibus nihil in pace, aut bello curari poteſt*. Iulianus etiam impijſſimus Princeps, quo tem- 5
pore ſolus eſt potitus imperio in Oriente, Gentilium delubra, quæ Chriſtianorum Principum iuſſu iam erant clauſa, aperiri, & quæ neglecta corruerant, reædificari, quæ deturbata, denuo reſtaurari; quin etiam aras, & ſimulacra erigi mandauit. Vetera præterea, & patria ciuitatum inſtituta, atque
6 ſacrificia renouare, idolis immolare, offerreq. illis libamina cœpit. *Horum autem ſacrorum* [l], ait Sozomenus in hiſtoria eccleſiaſtica, *profeſſoribus, ſacerdotibus, interpretibus, & ſtatuarum cultoribus priſtinos honorum gradus reddere, rata facere ea, quæ veteres Imperatores, Gentiles nempe, de his ſanxerant: decernere illis immunitatem miniſteriorum, & rerum quoque aliarum, ſicut ante habuerant*. De quibus forſan intelligere voluit Symmachus [m], ad Theodoſium, & Valentinianũ optimos Principes ſic ſcribens. *Honorauerat lex parentum Veſtales virgines, ac miniſtros deorum victu modico, iuſtiſq. priuilegijs*. Nam, e patria exibant [n] poteſtate, teſtamenti factionem habebant, ac omnia ſine tutore, vel curatore peragere poterant. Neque in ius vocari poterant ij, qui ſacra faciebant, ſed neque ij, qui propter loci religionem inde ſe mouere non poterant, adſtipulante [o] Vlpiano. Nec quidquam vectigalium, tributorumq. nomine, vt ſupra demonſtratum eſt, perſoluebant.
7 Apud Aegyptios nulla etiam tributa præſtabant ſacerdotes: immo liberi erant omnino, vt ſacratiſſimus Geneſeos ſcriptor [p] teſtatur his verbis. *Ex eo tempore vſque in præſentem diem in vniuerſa terra Aegypti Regibus quinta pars ſoluitur, & factum eſt quaſi in legem, abſque terra ſacerdotali, quæ*
8 *libera ab hac conditione fuit*. Galli quoque ſacerdotes à bello eximebantur, & tributa non perſoluebant: immo militiæ vacationem, omniumq. rerum habuiſſe immunitatem tradit Cæſar, [q] qui ita. *Druides à bello abeſſe conſueuerunt, neque tributa vna cum reliquis pendent: militiæ vacationem, omniumq. rerum habent immunitatem. tantis excitati præmijs & ſua ſponte multi in diſciplinam conueniunt, & à parentibus, propinquiſq. mittuntur*. Paulò ante dixerat. *Hi certo anni tempore in finibus Carnutum, quæ regio totius Galliæ media habetur, conſidunt in loco conſecrato: huc omnes vndique controuerſias habent, conueniunt, eorumq. decretis, iudicijſq. parent*. Quo igitur ſe recipient negantes nullam ſacerdotibus fuiſſe a Gentilibus Principibus datam immunitatem? legant eundem Symmachum ad eoſdem Imperatores ſic ſcribentem: *Fiſcus bonorum Principum, non ſacerdotum damnis, ſed hoſtium ſpolijs, augeatur*. Et paulo poſt: *Agros etiam virginibus, & miniſtris deficientium voluntate legatos Fiſcus retentat. Oro vos iuſtitiæ ſacerdotes, vt vrbis veſtræ ſacris*

redda-

d lib. 49. tit. 4. & lib. 50. tit. 4. 5. & 6.

e l. Ancillæ. ff. de rei vin.

f l. 17. ff. de mun. & hon.

g cap. 3.

h l. æſtimatione ff. eod.

i in orat. ad Iulianum.

k in Nouell. xx.

l lib. 5. c. 3.

m lib. 10 ep. 54.

n Plutarchus in Numa. Tacitus lib. 4 Ann.

o l. 2. ff. de in ius vocand.

p cap. 47.

q lib. 6. de bello Gallico.

reddatur priuata ſucceſſio. Dictent teſtamenta ſecuri, & ſciant, ſub Principibus non auaris ſtabile eſſe, quod ſcripſerint. Delectet vos iſta felicitas generis humani. Cœpit cauſæ huius exemplum ſolicitare morientes. Et, paucis intermiſſis: *Rempublicam lædimus, cui nunquam expedit, vt ingrata ſit. Nemo, me putet ſolam cauſam religionis tueri. Ex huiuſmodi facinoribus orta ſunt cuncta humani generis incommoda.* Deinde ſubiungit: *Sequuta eſt fames publica, & ſpem Prouinciarum omnium meſſis ægra decepit. Non ſunt hæc vitia terrarum. Nihil imputamus aſtris: nec rubigo ſegetibus obſuit, nec auena fruges, nec æui ſacrilegio annus exaruit. Neceſſe enim fuit perire omnibus, quod religionibus negabatur.*

SVMMA EX CAPITE XIV.

1 *Gentilitas ſtipendia de publico ærario ſacerdotibus erogauit.*
2 *Decreta fuerunt cuidam virgini Veſtali ſeſtertia xx. ſtipendij nomine, quæ quingentorum ſcutatorum noſtratium, ſeu ducatorum ſummam conficiunt.*
3 *Gentiles primitias ſacerdotibus pendebãt.*
4 *Athenienſes primitias capillorum Apollini Delphico offerebant.*
5 *Romana iuuentus primæ lanuginis barbam dijs conſecrabat.*
6 *Cereri primitiæ frugum offerebantur.*
7 *Iulianus apoſtata primitias gentibus imperauit.*
8 *Decimas antiquitus ethnici ſoluebant.*
9 *Herculi præſertim decimæ vouebantur.*
10 *Votum fiebat interdũ de decimis dandis.*
11 *Lucullus, quia votum perſoluit, ditiſſimus factus eſt.*
12 *Matronæ Rom. ornatum vſque muliebrem in publicum contulerunt ſoluendi voti cauſa, quod Camillus, Veijs captis, nuncupauerat.*
13 *Heredes votas decimas à defunctis, & non ſolutas tenebantur ſoluere.*
14 *Voti obligationem ad heredes tranſire cenſuit Vlpianus, quod, ſi ſit de decima, Budæus ad Herculeã reſtringit. Explicatur §. vlt. l. 2. ff. de pollicitation.*
15 *Salij cenabant ſumptuoſe adeo, vt locare Herculeas decimas publicanis cogerentur.*
16 *In eccleſiam tranſit rei dominium abſque traditione, dum certa ſit.*
17 *Nemo poſſidet incertam partem rei.*
18 *Non poſſunt eſſe vnius rei duo domini.*
19 *Mexicani, etiam pauperrimi ad Idolorum ſacella non accedebant manibus vacuis.*
20 *Ethnici naturali iure decimas perſoluebant.*

Veteres etiam ethnicos ſacerdotibus primitias, ac decimas, perſoluiſſe. qua occaſione explicatur §. vltimus l. 2. ff. de pollicitationibus. Cap. XIV.

NON poſſum non mirari, cùm
priſcorum euoluo monumen
ta: & quoniam iucunda vide
tur admiratio, ſemel, atque
iterũ ea lego, & relego, ma
gna cum delectatione. Video
enim veteres illas gentes, quæ nullam, aut
ſaltem non veram Dei cognitionem habue-
re, perquàm religioſas fuiſſe, & ergà ſacer-
1 dotes pientiſſimas extitiſſe. Non enim con-
tenti, vt magno eſſent in honore, ſummaq.
pollerent poteſtate, ipſis [a] etiam ſtipendia [a] Liuius lib. 8.
de publico ſtatuerunt, ne ſacra delererentur, neve dignitas ſacerdotum in contem-
2 ptum abiret. Ait enim Tacitus [b]. *Vt gliſceret dignatio ſacerdotum, atque ipſis promptior animus foret ad capeſſendas cæremonias, decretum Corneliæ virgini, quæ in locum Scautiæ capiebatur, ſextertia xx.* Atque vt magis eorum inter mortales dignoſceretur excellentia, & auctoritas, ſe rectiſſime facturos arbitrabantur, ſi rerum omnium darent illis decimam, primitiaſque. Plinius de Romanis in naturalis hiſtoriæ libris [c] loquens, [b] li. 4. Ann. [c] lib. 18. c. 2
3 ait. *Ac ne deguſtabant quidem nouas fruges, aut vina, antequam ſacerdotes primitias libaſſent.* Dionyſius Halicarnaſſæus [d], ſcribit etiam ſacerdotes ex ſingulis inteſtinis, quæ ex victimis conſecrandis deſecabant, [d] lib. 7.
4 primitias cepiſſe. Immo Athenienſes primitias crinium Delphis dedicaſſe, & Theſeum anteriorem capillum eiſdem Delphis conſecraſſe notat Alexander ab Alexandro [e]. Cuius exẽplo iuuenes, cùm ex ephebis exceſſiſſent, anteriorem comam Phœbo, & Aeſculapio, aut Libero primitias offerebant: [e] li. Genial. 5. cap. 18.
5 mox Romani adoleſcentes magnæ indolis primam lanuginis barbam dijs conſecrare
6 conſueuerunt. Cereri quoque primitias frugum oblatas fuiſſe, ex illis Ouidij [f] carminibus plane intelligere poſſumus. [f] lib. 10. Metamorph.

Feſta piæ Cereri celebrabant annua matres,
Illa, quibus niuea velatæ corpora veſte,
Primitias frugũ dant ſpicea ſerta ſuarum.

Iulianus

g lib. 5. c. 15

Iulianus apoſtata apud Sozomenum g, vt
Gentiles ex omnibus fructibus offerrēt dijs 7
primitias, iuſſit. *Quare*, inquit, *doceto Gen-
tiles in huiuſmodi myſteria pecuniam confer-
re, & pagos Gentilium ex fructibus dijs offer-
re primitias, & eiuſmodi beneficentiæ officijs
aſſuefacito, planumq. illis facito hoc noſtrum
olim munus fuiſſe*. Decimas quoque à ma- 8
ioribus ſolutas fuiſſe, idem Plinius h auctor
eſt. *Thus*, inquit, *collectum ſabotam came-
lis conuebitur, porta ad id vna patente. Di-
gredi via, capitale leges fecere: ibi decimas
Deo, quem vocat Sabin, menſura, non ponde-
re ſacerdotes capiunt, nec ante mercari licet.*
Et paulo poſt. *Sunt & quæ ſacerdotibus dan-
tur portiones, ſcribisq. regum certæ*. Et de
cinnamomo loquens i. *Sarmenta haſta di-
uidit ſacerdos, Deoq. partem ponit: reliquum
mercator in maſſam condit*. Nonne paſsim 9
legitur apud probatos auctores, Herculi de-
cimas fuiſſe ſolutas k? Nec ſolum primitias, 10
decimamq. dabant, ſed ſe daturos plerum-
que vouebant, vt de Diuinatione teſtis eſt
Cicero l, & de Natura deorum m. *Neque*,
inquit, *Herculi quiſquam decimam vouit vn-
quam*. Quocirca Lucullum Romani moris, 11
& iuris peritiſsimum, quòd decimas vouiſ-
ſet, votasq. perſoluiſſet, maximis auctum
opibus, fortuniſq. veteres exiſtimaſſe nar-
rat Plutarchus n. Item, cùm Camillus, ob
Veios captos, Delphico Apollini decimam 12
prædæ vouiſſet, nec in publico aurum ſoluen-
di facultas eſſet, matronas patriæ magis,
quàm ſuis conſulentes commodis, omnia
ſua ornamenta, etiam mundum muliebrem,
in ærarium detuliſſe, refert apud Liuium o
antiquitas. Tradit quoque Herodotus p
Crœſum monuiſſe Cyrum, vt decimæ om-
nium hircorum Ioui redderentur. Et Aegi-
netas decimam ex ſpolijs Perſarum, qui ad
Plateas occubuerant, dijs quibuſdam dedi-
caſſe. Et Xenophon in oratione, quam
edidit de q Ageſilai laudibus, ſcribit ipſum
duorum annorum ſpatio centum talenta, &
amplius Deo apud Delphos decimam de-
diſſe. Idemque Xenophon, oraculi iuſſu
templum ſe apud vicum Sciluntem Dianæ
extruxiſſe tradit, cui & annuam decimam
conſecrauit ex agri fructibus, quem eidem
Deæ ex ſacra pecunia mercatus fuerat: ſed
& ante templum pilam erectam eſſe, in qua
hæ ſint inciſæ litteræ: *FVNDVS DIANAE
SACER. Hoc, qui poſſeſſor fruitur, quotan-
nis conſecrato decumam. De reliquo fanum
ſartum tectum conſeruato*. Tantumq. præ- 13
ualuit voti obligatio, vt ſi forte, qui deci-
mam vouerat, deceſsiſſet ante ſepoſitionem,

h lib. 19. c. 14. verſ. fine.

i lib. eod. cap. 19.

k Diod. Sicul. lib. 5. & Plut. in probl. cap. 16.

l lib. 3.
m lib. 2.

n In Lucullo.

o lib. 5.
p lib. 1. & lib. 9.

q de Cyri expeditio de lib. 5.

hæres ipſius hæreditario nomine decimæ
14 obligatus remaneret. Voti enim obligatio-
nem ad hæredem tranſire reſpondit Vlpia-
nus r. Nec mihi diſplicet viri doctiſsimi Gu-
lielmi Budæi lectio ſuper hoc, quod dicit
idem Vlpianus. *Si decimas quis bonorum vo-
uit, decima non prius eſſe in bonis deſijt, quàm
fuerit ſeparata. Decimam*, inquit Budæus,
*Herculeam, quia, vt dixi, Herculi decimam
15 deuouebant.* Tertullianus ſ de Salijs loquens,
qui ſuas cœnas tanto inſtruebant ſumptu,
vt principibus publicanorum decumanis
Herculis decimas locare cogerentur, ait.
*Salijs cœnaturis creditor erit neceſſarius Her-
16 culanarum decimarum*. Nec tamen placet
aliorum interpretum ſententia, qua idem
Vlpiani reſponſum valde labefactatur: cùm
per ſe ſatis clarum ſit, & nulli expoſitum
dubitationi. Nam, ſi quis vouerit decimam
rerum ſuarum, illa non vtique deſijt eſſe in
bonis vouentis, priuſquam fuerit ab alijs
bonis ſeparata. Nec ſum neſcius, illud du-
bitationem feciſſe, quòd in eccleſiam tran-
ſit t dominium ſine traditione. Sed debe-
bant Bartolus, & alij animaduertere, deci-
mam incertam ibidem eſſe, atque ideo in-
certæ decimæ dominium alicubi non tranſi-
re. Cuius rei perelegantem reddit ratio-
nem Paulus u Iuriſconſultus, dicens. *Incer-
17 tam partem rei nemo poteſt poſſidere*. Nam,
rogo, quæ erit decima omnium bonorum,
ſi nondum ſeparata eſt? nemo, nec ipſa
eccleſia rei incertæ habebit vindicationem:
18 tum quia nō poſſunt eſſe vnius rei duo x do-
mini inſolidum, tum quia non cenſetur iuſta
cauſa ad decimam incertam vindicandam:
quia vt Caius ait y, incertæ partis vindica-
tio datur, ſi iuſta cauſa interueniat, non
æquè, ſi non iuſta. Non dubito tamen,
quin ille qui vouit, actione perſonali cogi
poſsit ad illam decimam ſeparandam, & ſe-
paratam præſtandam, ne poſt votum ſit lo-
cus pœnitentiæ: quòd ſi non ſeparauit, ſed
deceſsit prius, adhuc in vouentis bonis eſt,
& hæres obſtrictus erit, compelliq. poterit,
vt ſeparet, ſoluat, & præſtet. Verùm enim-
uero Romani iſti, Græci, atque Barbari
non audierunt illam Dominicam vocem,
Decimæ, & primitiæ meæ ſunt. & illam z,
Vouete, & reddite. Cùm nec vllam habe-
rent legem, qua iuberentur decimas perſol-
19 uere. De noui orbis ſacerdotibus legimus,
quòd, cùm Mexicani quibuſdam diebus
idolorum ſacella aperirent, vt populo pate-
rent, nemo, quamquam pauperrimus, ad ea
accedebat, manibus, vt aiunt, vacuis; ſed
vnuſquiſque aliquid offerebat pro ſua pie-
tate,

r l. 2. § vlt. ff. de pollic.

ſ in Apologetico.

t l. fin. C. de ſacroſ. eccl. c. 2 de conſuet.

u l. 1. §. incertam. ff. de acquir. poſſeſſ.

x l. 5. §. vlt. ff. commod.

y l. 25. § 1. ff de rei ven.

z Leuit. cap. vlt. & Num. c. 18 tot. tit. de Decim.

tate, ac conditione, telas quippe ex byſſo, vela, gemmas, lapides pretioſos, aurum, argentum, fructus terræ, animalia, cibos lautiſſimos, pluraq. eiuſmodi munera. Perſoluebantur itaque decimæ, ac primitiæ non 10
ſolùm ex voto, ſed ipſa ſuadente natura. Nos verò, qui veri Dei omnipotentis, eiuſq. vnigeniti filij Ieſu Chriſti lege ad eas perſoluendas obſtringimur, non perſoluemus? abſit à nobis decimarum retentio. Cur ita digreſſus ſim, aliàs oſtendam, cùm agam de decimis.

SVMMA EX CAPITE XV.

1 *Inaugurare, & exaugurare templa mos erat antiquis.*
2 *Templa immunitatibus decorata ſunt, vt à profanis ædificijs diſtinguerentur.*
3 *Varia exempla ex Plauto, & aliunde ſumpta ad demonſtrandum, confugientes ad aras olim tutos fuiſſe.*
4 *Meticuloſa res eſt ire ad iudicem, ait Plautus.*
5 *Ara miſericordiæ Athenis conſtituta à poſteris Herculis ad arcendam vim inſequentium: quæ poſtea aſylum facta eſt quouis crimine damnatis.*
6 *Templum Dianæ Epheſiæ quoſuis criminoſos defendebat.*
7 *Dij templi ſui violationem vlti ſunt fame, & calamitatibus.*
8 *Percuſſor Laodomiæ, quæ in templum Dianæ confugerat, in furorem verſus, miſere perijt.*
9 *Magiſtratus Athenienſes, quia in confugientes ad aram Mineruæ ſæuierant, male mulctati ſunt.*
10 *Spartani pene terræmotu euertuntur ob violatum templum Neptuni.*
11 *Templum Mineruæ apud Tegæatas omnibus tutum fuit.*
12 *Sylla, quia Mineruæ templum Ariſtonis abductione, & morte violauerat, in maximam adductus fuit calamitatẽ.*
13 *Alexander Magnus ſeruum templo abduci paſſus non eſt.*
14 *De iure ciuili nemo poteſt extrahi per vim ab eccleſia.*
15 *Exercitus Macedonicus conſumptus eſt ob iniuriam templo factam ab Alexandro.*
16 *Aſyla à Græcis templa vocata ſunt.*
17 *Cadmus Thebanus, primus aſylum adinuenit.*
18 *Romulus fundata vrbe aſylum perfugis conſtruxit.*
19 *Non eſt fugitiuus, qui in aſylum ſe recipit, cũ id faciat, quod licere omnibus credit.*
20 *Omnes fere Aſiæ vrbes aſyla habuerunt.*
21 *In venditionibus ſacrum, religioſum, & publicum ſemper excipitur, item ius ſepulchri, de iure Romanorum.*

De ſacrarum ædium apud omnes gentes immunitate, tutoq. ad eas delinquentium, damnatorum, ac obæratorum perfugio. Cap. XV.

QVOCVMQVE oculos conijcio, & quocumque me animo, & cogitatione conuerto, vbique neſcio quid intueor religionis, & pietatis in maioribus noſtris eluxiſſe. Parum ſiquidem duxerunt donatos pluribus eſſe immunitatibus ſacerdotes, niſi & templa, eorum ſimulatis dijs dicata, iiſdem prope gauderent priuilegijs. Videbant enim templa ipſa mirifice conſtructa, pluribus dicata ſolemnitatibus, & vt ſanctiora redderentur, inaugurata fuiſſe. Solebant porro veteres ſua tem-
1 pla, vt ait ex Varronis ſententia Gellius [a], a lib. 2 c. 10
inaugurare, ideſt ſuis augurijs ſanctiora reddere; & ſimiliter profana facere, ideſt exaugurare. Vtrumque ſatis clare de Rege Tarquinio loquens, oſtendit Liuius [b]. *Et vt li-* b lib. 1.
bera, inquit, *à cæteris religionibus area eſſet tota Iouis, templiq. eius, quod inædificaretur, exaugurare fana, ſacellaq. ſtatuit, quæ aliquot ibi à Tatio Rege primum in ipſo diſcrimine aduerſus Romulum pugnæ vota, conſecrata, inaugurataq. poſtea fuerunt.* Cùm igitur templa ſolemnitatibus, & cæremonijs eſſent nobilitata, & in ipſis ſupplicationes fierent, vota conciperentur, ſuſpenderenturq., & ſacrificia pro populo celebraren-
2 tur; æquum, iuſtumq. illis viſum eſt, vt eadem aliquo pacto à profanis ædibus diſcernerentur: nec vlla melior viſa eſt ratio, quàm ſi ea immunitatum beneficijs permunirent.
3 Quæ, quantave eſſent, edocet in primis Tranio ſeruus apud Plautum, qui ne ab hero Theuropide puniretur, ad aram confugiens, in Muſtellaria [c] dicit. c act. 5. ſcena 1.

Ego interim hanc aram occupabo.
Th. Quid ita? Tr. nullam rem ſapis.
Ne enim illi huc confugere poſſint, quæſtioni quos dabit,
Hic ego tibi præſidebo, ne vlla interbitet quæſtio.

Th. Sur-

Th. Surge. Tr. minime. Th. ne occupaſſis obſecro aram. Tr. cur? Th. ſcies.
Quia id enim ita maxime volo, vt illi iſtoc confugiant, ſine.
Tanto apud iudicem hunc argenti condemnabo facilius.
Tr. Quod agis, id agas: quid tu porro vis ſerere negotium?
Neſcis tu, quàm meticuloſa res ſit ire ad iudicem? 4
Th. Surge dum huc, eſt conſulere igitur quiddam, quod tecum volo.
Tr. Sic tamen hinc conſilium dedero, nimio plus ſapio ſedens.
Tum conſilia firmiora ſunt de diuinis locis.

Huc accedit, quòd apud eundem Plautum[d] in Rudente Trachalio ſeruus Paleſtræ, & Ampeliſcæ mulieribus perſuadet, vt in ara aſſidant, ne inde per vim abducantur. Ita enim loquitur.

[d] act. 3. ſcena 3.

Ne, inquam, timete, aſſidite hic in aram. Am. iſthæc quid ara
Prodeſſe nobis plus poteſt, quàm ſignum in fano hic intus
Veneris, quod amplexæ modo, vnde abreptæ per vim miſeræ?
Tr. Sedete hic modo, ego hinc tamen vos tutabor: aram habete hanc
Vobis pro caſtris mœnia, hinc ego vos defenſabo.
Præſidio Veneris malitiæ lenonis contra incedam.

Apud eundem [e] conquerẽti Labraci ex ara non poſſe ancillas deducere, reſpondet Dæmones interlocutor, lege cautum eſſe, his verbis.

[e] eod. ſcena 4.

Mihi non liceat ancillas meas Veneris de ara abducere?
Dæm. Lex eſt apud nos.

Legimus etiam Athenis aram miſericordiæ 5
extitiſſe, quam ſibi primum conſtituerunt Herculis poſteri, veriti vim eorum, qui ab eodem Hercule fuerant vexati. Vnde Statius [f].

[f] lib. 12. Thebaidos.

Fama eſt defeſſos acie poſt buſta paterni
Numinis Herculeos ſedem fundaſſe colonos.

Et hæc ara eis erat aſylum, à quo nemo abduci inuitus poterat, vt idem Statius [g] auctor eſt in illis carminibus.

[g] eod. lib.

Vrbe fuit media nulli conceſſa potentum
Ara Deum: mitis poſuit clementia ſedem.

Memoriæ quoq. prodidit Cicero,[h] templum 6
Dianæ Epheſiæ eiuſmodi fuiſſe, vt nemo quouis capitali crimine damnatus inde extrahi poſſet. Cuius meminit Iuſtinus [i], dicẽs.
Laodomia, cùm in arã Dianæ confugiſſet, concurſu populi interficitur. Quòd facinus dij im- 7
mortales aſſiduis cladibus gentis, & prope interitu totius populi vindicauerunt. Nam ſterilitatem, famemq. paſſi, & inteſtina diſcordia vexati, externis ad poſtremum bellis
8 *penè conſumpti ſunt; Miloq. Laodomiæ percuſſor in furorem verſus, nunc ferro, nunc ſaxo, in ſumma, dentibus laceratis viſceribus, duodecimo die interijt.* Scribit etiam Pauſanias [k], apud maiores tantæ obſeruantiæ, & reuerentiæ templa fuiſſe, vt ſi quis ſupplex ad aras deorum confugiſſet, cum inde cuellere per religionem haud licuiſſet.
9 Quare, cùm Athenienſium magiſtratus in eos ſæuiſſent, qui cum Cydone in arã Mineruæ confugerant, & ipſi, & omnes eorũ poſteri violatæ religionis Mineruæ pœnas dede-
10 rũt. Sic [l] Lacedæmonij, cùm violaſſent eos, qui ſupplices in templum Neptuni confugerant, tã ingentibus, tamq. crebris terræmotibus Sparta concuſſa eſt, vt nulla prope do-
11 mus expers tantæ ruinæ fuerit. Idem Pauſanias [m] tradit, apud Tegæatas Mineruæ templum vniuerſæ Peloponneſo fuiſſe priſca religione ſacroſanctum; nec violari eos fas fuiſſe, qui illuc confugiſſent. Immo [n]
12 exiſtimat nullam ob aliam cauſam Syllam in diram illam incidiſſe calamitatem, quàm quòd Ariſtonem, qui ad Mineruæ templum confugerat, vi abductum, interfici iuſſiſſet. At verò longe religioſior videtur fuiſſe Ale-
13 xander Macedo: quippe qui, vt apud Plutarchum [o] ſcriptũ extat, Megabyzo mandat de ſeruo, qui in templum confugerat, vt eum, ſi poſſet, euocatũ ex templo capiat, in templo manũ ei non afferat. Cui videtur conuenire Leonina [p] cõſtitutio: qua expreſſe cauetur,
14 ne quis de eccleſia extrahi debeat, ſed poſſit in ius vocari, vel, vt noſtri [q] loquuntur, verbaliter citari, & ſi non venerit, vel per ſe, vel per procuratorẽ, iudiciorum, legumq. ſolitum ordinem ſeruari debere [r]. Verebatur fortaſſe Alexander, ne ſibi cõtingeret, quod aliàs contigerat. Nam cùm Athenas bello premeret, ipſe peſtilentia laborare cœpit, quia ſacris ædibus iniuriã intulerat. Sic enim Quintilianus [ſ] de eo. *Omnia alia impune faciebat, dum res intra cædem hominum ſtetit: dum inter vaſtationes agrorum, ſecunda res tamen; ac ne illa numina quidem, quæ ſemper excubare videntur pro noſtra ciuitate,*
15 *ſatis ad tuendam vrbem profuerunt. Vt verò ignem ſacris poſtibus, & ferrum vetuſtiſſimæ religioni admouere auſus eſt, intellexit ſibi nõ eſſe bellum nobiſcum. Libenter audio, quæ ex diuerſa parte dicuntur: ægrum exercitum, præcipiti morte conſumptas copias. Quis enim non videt omnia iſta facta eſſe, vt rurſus*

[h] act. 3. in Verr.
[i] lib. 28.
[k] in Achaicis.
[l] idem Pauſ. in Corinthiacis.
[m] in Laconicis.
[n] in Atticis.
[o] in Alexan.
[p] l. 5. C. de his, qui ad eccl. cõfug.
[q] Bartolus, & alij.
[r] d. l. 5. §. cum autem.
[ſ] Declamat. 323.

ſus templum eſſet? Reſtituto templo, Athenienſis ſacerdos, Alexandro pollicente diſceſſurum ſe ab armis, ſi dedicaret, dedicauit: diſceſſit ab obſidione Athenarum Alexander. Deinceps maximam ſacris ædibus adhibuit venerationem. De eodem Q. Curtius [t] memoriæ prodidit, quòd, Tyro expugnata, ciuitate maxima, atque fortiſſima, cùm Tyriorum alij ſupplices in templa confugiſſent, alijs ſibi ſalutem alia via quærentibus, Alexander, exceptis, qui in ſacras ædes confugerant, alios omnes interfici, igne etiam tectis iniecto, iuſſerit. Sic Perſeus etiam Macedonum Rex, eius exercitu à Paulo Aemylio profligato, ne in poteſtatem Romanorum veniret, ad templum in Samothracia confugiens, ſe Aſylo tuebatur. Et quamuis victor eum in triumphum ducere maximè optaret, vt tandem fecit, Cn. tamen Octauium Legatum ſuum à violatione aſyli ob honorem Deorum abſtinuiſſe, auctor eſt Plutarchus [u]. Hinc Aſyla veteres paſſim conſtituiſſe, in manifeſto eſt: erantq. hæc loca ſacra, ex quibus ius non erat quemquam abduci: quod & Diuus Auguſtinus [x] teſtatur in libris de ciuitate Dei. 16 Teſtatur quoque Liuius [y] templum Apollinis Delij Aſylum fuiſſe: & omnia ſacra templa à Græcis Aſyla vocata. 17 Primus omnium Aſylum conſtituiſſe Cadmus dicitur; vt Thebas, quas nuper ædificauerat, frequentiori populo compleret. 18 Hunc imitatus eſt Romulus, vt auctores ſunt Liuius [z], Dionyſius [a] Halicarnaſſæus, Iuuenalis [b], Auguſtinus [c]. Namque Vrbe primum fundata, illico templum perfugis ad ſecuritatem præbens, Aſylum conſtituit, ex quo abripere quemquam nefas erat: ita vt neque domino ſeruos, neque ære alieno grauatum creditori, neque homicidas, aut ſceleratos homines magiſtratui abducere licuerit, vt ſcribit Plutarchus [d], cui aſſentitur [e] Ouidius, dum ait.

Romulus, vt ſaxo lucum circumdedit alto,
Quilibet huc, inquit, confuge tutus eris.

Et [f] Virgil.

Hinc lucum ingentem, quem Romulus acer Aſylum
Rettulit, & gelida mõſtrat ſub rupe Lupercal.

Præterea à Dione [g] templi in honorem Iulij Cæſaris dicati, quod Aſylum Romanis erat, mentio fit. Meminit quoque Aſyli Vlpianus [h] noſter. Nam, cùm apud Labeonem & Cœlium quæreretur, ſi quis in Aſylum confugiat, an fugitiuus ſit? 19 reſpondit eum non eſſe fugitiuum, qui id facit, quod publicè fieri licere putatur. In Aſia vero, & in Græcia complura fuiſſe Aſyla, nominatim referunt Thucidides [i], & Tacitus [k]. Hic enim. *Crebreſcebat*, inquit, *Græcas per vrbes licentia, atque impunitas Aſyla ſtatuendi. Complebantur templa peſſimis ſeruitiorum. Eodem ſubſidio obærati aduerſum creditores, ſuſpectiq. capitalium criminum receptabantur. Nec vllum ſatis validum imperium erat coercendis ſeditionibus populi, flagitia hominum, vt cæremonias deùm, protegentis. igitur placitum, vt mitterent ciuitates iura, atque legatos, &c.* Deinde recenſet eas ciuitates, quæ Romam ad Cæſarem legatos miſerunt, vt oſtenderent iura, quæ habebant Aſyla ſtatuendi. Extat quoque apud eundem Tacitum [l] C. Ceſtij grauiſſimi viri memorabile factum: qui, cùm videret, ſceleratiſſimum quemque imagine Cæſaris abuti, in Senatu plurimùm contendit, vt ea auctoritas imaginum aboleretur: quoniam, tametſi Principes inſtar Deorum erant, ab ipſis tamen Dijs, niſi iuſtæ preces audirentur; nec licere quemquam in Capitolium, vel in alia vrbis loca ſacra perfugere, vt eo ſubſidio ad flagitia vteretur: ſiquidem [m] Cæſares non minorem venerationem ſuis imaginibus, & ſtatuis haberi voluerunt, quàm ſacris ipſis ædibus, ad quas confugientes ſerui [n] quoque ſecurum haberent perfugium. *Seruis* (inquit Seneca) [o] *ad ſtatuas licet confugere*. Tiberio quoque imperante capitale fuiſſe, 20 ſeruum circa Auguſti ſimulacrum cædere, ſcribit Corraſius [p]. Ex quibus planè conſtat, omnes ferme Aſiæ, Græciæq. ciuitates Aſyla habuiſſe, eaq. maximis priuilegijs donata. Tanta quoque ſecuritate gaudebant templa, vt in eis, cuſtodiæ cauſa, deponerentur & pecuniæ, & teſtamenta; immo à quibuſdam (vt refert Herodianus [q]) omnes fortunæ, ſiue omnia bona: quod innuit Vlpianus dicens [r]: *Si cuſtodiam teſtamenti æditus ſuſcepit*. Cùm, ſcilicet, templa à militibus cuſtodirentur. Vnde Tertullianus [ſ] damnat, à Chriſtianis militibus ad idolorum templa excubias fieri, cùm viderentur tueri, quibus renunciauerant. Immo non ſolùm templis, verùm ijs etiam locis, quæ circa templa quaquauerſus multorum pedum ſpatio porrigebantur, eadem ſanctitas, quæ templis tribuebatur. Quare idem Tacitus [t]: *Altius*, ait, *Hierocæſarienſes expoſuere Perſicam apud ſe Dianam, delubrum Cyro dicatum, & memorabantur Perpernæ Iſaurici, multaq. alia Imperatorũ nomina, qui non modo templo, ſed duobus millibus paſſuum eandem ſanctitatẽ tribuerunt.*

t lib. 4.
u in vita Pauli Aemylij.
x cap. 34.
y lib. 36.
z lib. 1.
a lib. 2.
b Satyr. 8.
c eod. c. 34.
d in Romulo.
e lib. 1. Faſtorum.
f lib. 8. Aeneid.
g lib. 47.
h l. 17. §. apud Labeonem ff. de ædilit. edict.
i lib. 1 belli Peloponneſiaci.
k lib. 3. An.
l lib. 3. Ann.
m l. non contrahit ff. ad l. Iul. maieſt.
n ff. de ijs, qui ſunt ſui, vel alie. iur. l. 1. § 1 ff. de off. Præf.
o lib. 1. de Clem.
p lib. Miſcellan. 5. c. 21. num. 9.
q lib. 1. de templo Pacis.
r l. 3. in princ. ff. de tabul. exhi.
ſ de corona militis.
t lib. 3. Ann.

Hic

Hic lectorem admonitum velim, venditionibus ferè ſemper illam adiectam eſſe legem in hæc verba .. *Si quid ſacri, vel religioſi, vel publici eſt, eius nihil venit:* vt paſſim noſtri docent Iuriſconſulti [u]. Item illam [x]. *Vt ad ſepulchra, quæ in fundis erant, iter eis, aditus, abitus, funeris faciundi cauſa eſſet.* Cicero [y]. *Mors hominis*, ait, *florentiſſimi Sexti Roſcij crudeliſſima, filij autem eius egeſtas indigniſſima, cui de tanto patrimonio prædo iſte nefarius, ne iter quidem ad ſepulchrum patrum reliquiſſet.* 21

u l. 22. & l. 72. §. vlt. ff. de contrah. emp.
x l. 5. ff. de ſepulch. viol.
y in orat. pro Roſc. Amer.

SVMMA EX CAPITE XVI.

1 *Variæ fuerunt cauſæ, & tempora ſacrificandi: varia ſacrificia, varijq. modi ea celebrandi.*

2 *Flamen Cerealis coronabatur fronde querna: Herculeus populea: Apollineus laurea.*

3 *Sacerdotes puras veſtes habere debebant, coloresq. pro deorum qualitate mutabant.*

4 *Sacerdotes polluti ad aras non accedebant, niſi commiſſo piaculo, ſin ſecus incaſſum ſacta ſacrificia putabantur.*

5 *Sacerdotes vtriuſque ſexus per nouem dies à commixtione carnali ſacrificaturi, abſtinebant.*

6 *Sacerdotes extorum, cæterorumq. membrorum hoſtiarũ primitias capiebant.*

7 *Opifices, quo die fieri debebat ſacrificium, iubebantur per calatores à Pontificibus miſſos, opus deſerere.*

8 *Sunt, quæ, ſi feſtis diebus fiant, ferias polluant.*

De ſacrificijs; ipſaq. ſacerdotum prærogatiua, & auctoritate. Cap. XVI.

SED iam ad reliqua pergamus, deque ſacrificijs dicamus, in quibus & ipſorum ſacerdotum dignitas, auctoritas, poteſtasq. excellit maximè. Porrò ſolebant, vt auctor eſt Cicero [a], pluribus de cauſis antiqui dijs ſacrificare: nunc, vbi gratias agerent: nunc, vbi aliquid peterent: nunc, vbi iratos placarent: nunc autem honoris tantùm gratia cultus munia exequendo. Item diuerſa pro ſingularum nationum more, pro varietate temporum, pro creditorum deorum natura, ſacrificia vbique offerri conſueuerunt. 1

a lib. 2. de legibus.

Item alia cæleſtibus, alia terreſtribus, alia aquaticis, alia dijs inferis conueniebant: quorum alia publicè, alia fiebant priuatim, quæ etiam perpetua remanere debere M. Tullius [b] in ſuo de legibus tractatu dixit. Coronabantur autem in ipſis ſacrificijs, & victimæ, & altaria, & ſacrificantes, vt teſtantur oraculi Delphici, quæ à Demoſthene [c] referuntur, carmina. Verùm, quoniam aliæ arbores alijs dijs fuerunt conſecratæ; idcirco dijs varijs ſacrificaturi ſacerdotes, varijs coronis ornabantur, vt Thimachidas [d], & Ariſtophanes [e] tradidere: quod ex Latinis indicare etiam voluit Virgilius [f] illis verſibus.

b eod. lib. 2
c in orat. cont. Midiã.
d in lib. de Coronis.
e in lib. de Ranis.
f Georg. 1.

——nec ante
2 *Falcem maturis quiſquã ſupponat ariſtis,*
Quàm Cereri torta redimitus tempora quercu
Det motus incompoſitos, & carmina dicat.

Hæc in Cerealibus. In ſacris verò Herculis populo coronabãtur: vnde idem Virgilius [g].

Populeis adſunt euincti tempora ramis.

In ſacrificijs Apollinis lauro. Ideo Apollonius [h].

g lib. 8.
h lib. 2. Argonaut.

Flauaq. ſunt viridi redimiti tẽpora lauro.

Pro ſuorum etiam Deorum dignitate boues mactabant, teſte Xenophonte libro octauo de pædia, ſiue inſtitutione Cyri, his verbis: *Poſteaquàm regiæ fores aperirentur, primùm Ioui quaterni pulcherrimi tauri ducebantur, & Dijs cæteris, quibus Magi ducendos ſuis è ritibus indicarẽt. Nam Perſæ multo magis exiſtimant, diuinis in rebus artificum opera vtendum eſſe, quàm in alijs.* Sa-
3 cerdotum quoque veſtes puras eſſe debere, nec vlla prorſus macula inquinatas, innuit etiam Virgilius [i].

i lib. 12.

——puraque in veſte ſacerdos,
Setigeræ fetum ſuis, intonſamque bibentem
Attulit, admouitq. pecus flagrantibus aris.

Deinde alijs dijs alterius coloris veſtes magis idoneas eſſe putabant. Nam dijs inferis atras veſtes, cæleſtibus purpureas conueniſſe ſcribit Menander [k], quibuſdam verò, vt Cereri, albas, Ouidij teſtimonio [l], ſic loquentis.

k lib. de myſterijs.
l lib. 10. Metamorph.

Feſta piæ Cereri celebrabant annua matres,
Illa, quibus niuea velatæ corpora veſte
Primitias frugum dant ſpicea ſerta ſuarum.

Idem [m]. *Alba decent Cererem: veſtes Cerealibus albas*
Sumite: nunc pulli velleris vſus abeſt.

m lib. 10. Faſtorum.

Vtebantur quoque Sacerdotes Gentilium, maxime Aegyptiorum, lineis veſtibus in ſacrificijs.

crificijs. Scribit ſiquidem Herodotus [n] Sacerdotes Aegyptios veſtibus lineis circa crura fimbriatis indui ſolitos: & Plinius, [o] veſtes lineas Sacerdotibus Aegyptijs gratiſſimas eſſe teſtatur, eo lini genere, quod xylon appellatur, vnde dicta ſunt xylina, quibus nulla ſunt in candore, mollitiave præferenda. Huius etiam veſtimentorum generis meminit Philoſtratus[p] in vita Apollonij Tyanæi, qui, dum à Domitiano Principe reprehenderetur, quòd veſtitu lineo vteretur, dixit, linum purum Indis, purum etiam Aegyptijs videri; propterea prius Pythagoræ, deinde etiam ſibi viſum conueniens vti lineo veſtimento, quod etiam tam diſputantibus congruit, quàm orantibus, ſeu ſacrificantibus. Idem Philoſtratus: [q] *Prima, atque ea,* inquit, *lineo texto inuoluere, quod puriſſimum eſt, rebus diuinis velamentum, quippe lana, ſegniſſimi corporis excrementum, pecori detracta, iam inde Orphei, & Pythagoræ ſcitis profanus veſtitus eſt: ſed enim mundiſſima lini ſeges, inter optimas fruges terræ exorta, non modo indutui, & amictui ſanctiſſimis Aegyptiorum ſacerdotibus, ſed opertui quoque, inde rebus ſacris vſurpatur.* Libẽti quoque animo ſubijciam notatu digniſſimũ, vt intelligãt noſtri ſacerdotes, qui omnipotenti Deo non hircorum, aut taurorum ſanguinem, (vt ad Hebreos ait Apoſtolus [r]) ſed agni immaculati CHRISTI ſanguinem offerunt, quo pacto, antequam ad tremendum illud, & admirabile ſacrificium accedant, debeant ſe præparare.
In omnibus enim ſacrificijs committebat 4
piaculum, quicumque cæde pollutus, vel alio flagitio, ad aras acceſſiſſet; neque grata videbantur ſacrificia, quæ ab impuris manibus ſceleratorum hominum offerebantur.
Quapropter ſaltem per ſpatium nouem die- 5
rum, noctiumq. oportebat ſacerdotes, aut mulieres æditúas, aut initiatas, ab omni ſe abſtinere viri, mulieriſque complexu, vt hic.

Perq. nouem noctes Venerem, tactuſque
virorum,
In vetitis memorant. Et Homerus [ſ].
Non decet illotis manibus libare ſuperno
Vina Ioui: pudor hoc prohibet feciſſe, cruore
Turpatum me cæde virum dijs fundere vota.

Quare, ſi quis, neglecta purgatione, ad ſacrificia acceſſiſſet, illius preces à dijs neque auditas, neque reſpectas arbitrabantur. Huc etiam referri poſſunt, quæ de ſacrarum ædium dedicatione ſcripſi [t]. Neque vlterius quæram, quæ ligna præparari opus eſſet, quo modo victimæ mundarentur, quomodo ad aras aſſiſti deberet, & huiuſmodi alia: quia non eſt inſtituti noſtri hæc tam alte repetere, cùm ſufficiat paucis oſtendere, neſcio quid dignitatis ſacerdotalis vbique effulſiſſe. Eadem fere de noui orbis idololatris ſacerdotibus, refert Ioſeph Acoſta [u]. In nouo enim terrarum orbe, qui America dicitur, Mexicani, & Peruenſes ſacerdotes idolis ſacrificabant; nec quidem prius, quàm quinque, & interdum decem diebus ieiunaſſent, ſemel in die, & poſt Solis Occaſum comedentes, à vinoque, & alijs potionibus vxorumque concubitu abſtinentes, carne varijs modis macerata vſque ad ſanguinis effuſionem. Quibus ad vnguem peractis, vncti, pretioſiſq. induti veſtibus, (vnuſquiſque pro dignitate, & temporis opportunitate) in medium prodeuntes, Dijs, toto ſpectante populo, offerebant, vel hominum holocauſta, vel victimas imolabant. Vt verò ſacrificij dignitas ex omni parte hominum priorum ſeculorum pietati reſponderet, ſacerdotes; de quibus ſuperiùs locuti ſumus; præparatis lignis ad ſacrificium aptis, victimiſque mundatis, & quietis, ad aram aſſiſtentibus, aquam infundebant in aurem victimæ, deinde preces incipiebant, ac paucis præmiſſis, vinum inrer cornua victimarum effundebant. Qua de re eleganter Ouidius ita [x].

Admoti quoties templis dum vota ſacerdos
Concipit, & fundit purum inter cornua vinum. Et Homerus [y].
Fudit aquas, fuditque molas, ac multa precatus
Pallada, dat flammæ euulſos de vertice villos.

Cuius moris, & conſuetudinis, atque etiam aliorum omnium ad ſacrificia pertinentium meminit Dionyſius Halicarnaſſeus, [z] dicitq. fuiſſe apud Romanos eundem, qui apud
6 Græcos erat, ritum. Non prætermittam tamen illud, quod ad rem noſtram facit optime, videlicet ſacerdotes, poſteaquam victimæ erant pelle nudatæ, & membratim diſſectæ, ex ſingulis inteſtinis, cæteriſque membris primitias capere conſueuiſſe. Omnia antem ſacrificia, tam publica, quàm priuata, ad ipſos ſacerdotes pertinere, ex [a] Li-
7 uio [b], & Plutarcho ignorat nemo. Quorum hic etiam ſcribit, cùm ſacrorum pompæ ducerentur, præcones à ſacerdotibus iuſſos per vrbem præceſsiſſe, vacare opifices, &
8 ab opere deſiſtere iubentes. Quare Seruius in illud Virgilij [c].

n lib. 2.
o lib. 19. c. 1.
p lib. 8. cap. 3. in epiſt. Veſpaſiani ad Apollonium Tyanæum.
q in Apoll. vide Euſebium Cæſar. in lib aduerſus hæreſim Hieroclis.
r cap. 9.
ſ li. 3. Iliad.
t ſupra c. 2.
u lib. Hiſtor. natur. & moral. Ind. 5. cap. 20. & 29.
x lib. 7. Metamorph.
y li. 3. Odiſſ.
z lib. 7.
a lib. 1.
b in Numa.
c lib. 1. Georgic.

Quippe etiam feſtis quædam exercere diebus.

Sunt, ait, *aliqua, quæ, ſi feſtis diebus fiant, ferias polluant. Idcirco & Pontifices ſacrificaturi præmittere calatores ſuos ſolent, vt ſicubi viderint opifices adſidentes, opus fieri prohibeant, ne pro negotio, & ipſorum oculos, & Deorum cæremonias attaminent*. Poſtremo ſacerdotes tales eſſe debent, quales à Plat.[d] deſiderantur, vt intelligant, doceantq. quo pacto donaria deis, & ſacra ſint offerenda.

d in Dialogo de Regno.

SVMMA EX CAPITE XVII.

1 *Romulus adſiſtendum fugientem exercitum ſuorum, Ioui Statori templũ vouit.*
2 *Appius in maximo belli diſcrimine templum vouit Bellonæ.*
3 *Pomponius Attellanarum ſcriptor vouit pro reditu ſacrificium bidenti verre.*
4 *Auguſtus in Philippenſi bello votum nuncupauit.*
5 *Conſul ædem Fortunæ Primigeniæ principio pugnæ vouit.*
6 *Cornelius Conſul. Iunoni Soſpitæ pro victoria.*
7 *Marcellus Honori, & Virtuti.*
8 *Dictatores, Conſules, Prætores ſemetipſos, & hoſtium legiones deuouerunt.*
9 *Decius vterque ſeſe pro patria deuouerunt.*
10 *Reſpub. vniuerſa afflicta bellis Punicis, ædem Marti vouit.*
11 *Flauius Concordiæ, pro reconciliatione ciuium, templum vouit.*
12 *Aedes Apollini vota pro peſte auertenda.*
13 *Eadem de cauſa vota ædes eidem, atque Aeſculapio à Conſule.*
14 *Vota ſuſcipiebantur, etiam pro ægrotantium ſalute.*
15 *Equites Romani vouerunt donum Equeſtri Fortunæ ob ſalutẽ Auguſtæ, vxoris ſcilicet, Imperatoris viuentis.*
16 *Romani prò Cæſarum ſalute vota publicè nuncupabant.*
17 *Idem fiebat pro imperio, & ciuibus.*
18 *Chriſtiani accuſati fuerunt, quòd pro ſalute Imperatorum vota non feciſſent.*
19 *Dies Imperij Traiani à militibus, & prouincialibus votis conceptis celebratus eſt.*
20 *Votum ſuſcipiebatur, præeunte Pontifice Maximo.*
21 *Conſul vouit ludos, & donaria in Capitolio.*
22 *Vota aliquando mandabantur ſuſcipi publicis ſacerdotibus.*
23 *Gentiles vota reddebant accuratiſſime.*
24 *Reus voti eſt, qui nuncupat: damnatus, qui compos voti factus, adhuc nõ ſoluit.*
25 *L. Furius Dictator ædem Iunoni Monetæ vouit dimicando.*
26 *Hiſce quattuor notis V. S. L. M. ſignificabatur vota eſſe ſoluta, quarum interpretatio ex Probo talis eſt: Votum ſolui libens, merito.*

De voto, votiq. ſolutione, ac de ſacerdotum in voto auctoritate; & quid ſit voti reus, & damnatus eſſe. Cap. XVII.

SOLEBANT quoque maiores noſtri pro rerum incidentiũ neceſſitate, proq. imminentibus, impendentibusq. periculis vota facere. Vnde
1 Liuius [a] Romulum ſiſtendæ ſuorum fugæ cauſa Ioui Statori templum ita vouentem inducit. *Tu pater deûm, hominumq. hinc ſaltem arce hoſtes: deme terrorem Romanis: fugam fædam ſiſte. Hic ego tibi templum Statori Ioui, quod monumentum ſit poſteris, tua præſente ope ſeruatam Vrbem eſſe, voueo.* a lib. 1.
2 Idem Liuius [b] auctor eſt, Appium in medio pugnæ diſcrimine, ita, vt inter prima ſigna manibus ad cælum ſublatis aſpiceretur, vota ſuſcepiſſe in hunc modum. *Bellona, ſi hodie victoriam dcis, aſt ego templum tibi voueo.* b lib. 10.
3 Sed & Pomponius egregius Attellanarum ſcriptor in Gallis Tranſalpinis, teſtibus A. Gellio [c], & Macrobio [d] ſcripſerat. *Mars tibi voueo facturum, ſi vmquam rediero, bidenti verre.* Tertullianus [e] verò. *Ecce*, inquit, *annua votorum nuncupatio quid videtur? prima in principijs: ſecunda in Capitolio. Accipe poſt loca, & verba: Hunc tibi, Iuppiter, bouem cornibus auro decoratis vouemus eſſe futurum.* Virgilius [f] quoque Aſcanium vota facientem inducit ſic. c lib. 16. c. 4. d lib. 6. Saturnal. c. 9. e lib de coron milit. verſ. fin. f lib. 9. Aeneid.

Iuppiter omnipotens audacibus annue cœptis:
Ipſe tibi ad tua templa feram ſolemnia dona,
Et ſtatuam ante Aras aurata fronte iuuencum
Cadentem, pariterq. caput cum matre ferentem.

Ouidius [g] etiam Ioui ab Aenea factum votum refert his verſibus. g lib. 4. Faſtorum.

Hoſtica Tyrrheno vota eſt vindemia Regi:
Iuppiter è Latio palmite muſta feres.

h lib. 5 eod. Idem Ouidius [h] Auguſti votum, quod Philippenſi bello nuncupauerat, pluribus verſis narrat, quemadmodum & Suetonius [i]. 4

i in vita Auguſti. k lib. 29. Liuius [k] quoque refert, Conſulem in principio pugnæ ædem Fortunæ Primigeniæ vouiſſe, ſi eo die hoſtes fudiſſet. Eodemq. mo- 5
do Cornelium Conſulem aduerſus Inſubres miſſum, initio pugnæ, ædem ſoſpitæ Iunoni, ſi eo die hoſtes fuſi, fugatiq. eſſent, vouiſſe, 6
l lib. 32. idem Liuius [l] ſcribit. Bello quoque Gallico ad Claſtidium geſto, Marcellum templũ 7
m lib. 27. n lib. 1. c. 1. o in vita Marcelli. p Honori, & Virtuti vouiſſe, ex Liuio [m], Valerio [n] Maximo, & Plutarcho [o] alias docui [p]. Immo videmus aliquando Dictatores, Con-
ſules. Prætores ſeſe, hoſtiumq. legiones de- 8
q lib. 2. de Natur. Deorum. uouiſſe: quod oſtendit Cicero [q], dicens. *At vero apud maiores tanta religionis vis fuit, vt quidam Imperatores etiã ſeipſos dijs immortalibus, capite velato, verbis certis pro*
r epiſt. 67. *Repub. deuouerent.* Narrat enim Seneca [r] De- 9
cium ſe pro Repub. deuouiſſe, & in medios hoſtes concitato equo, mortem petendo, irruiſſe. Et de filio. *Alterum poſt hunc paternæ virtutis æmulum, conceptis ſolemnibus, ac iam familiaribus verbis, in aciem confertiſſi-*
ſ lib. 28. c. 2 *mam incurriſſe.* de quibus Plinius [ſ] in naturali Hiſtoria eleganter. *Durat,* inquit, *immenſo exemplo Deciorum patris, & filij, qui*
ſe deuouere, carmen. Bellis vero Punicis Re- 10
publica perquàm afflicta, & ob aſſiduas calamitates, crebraſq. clades acceptas valde attonitis, & ſtupefactis ciuium mentibus, ædem Menti, librorum Sibyllinorum monitu
t lib. 22. u lib. 6. Faſtor. votam, præter Liuium [t], prodidit Ouidius [u] his, quæ ſubijciam, carminibus.

> *Mens quoque numen habet: Menti delubra videmus*
> *Vota metu belli, perfide Pœne, tui.*
> *Pœne rebellabas, & leto Conſulis omnes*
> *Attoniti, Mauras pertimuere manus.*
> *Spem metus expulerat, cùm Menti vota Senatus*
> *Suſcipit, & melior protinus illa venit.*

Flauium, etiam Concordiæ ædem vouiſſe, ſi 11
reconciliaſſet populo ordines, litteris man-
x lib. 33. c. 1 dauit idem Plinius [x]. Sanè pro valetudine 12
populi, peſte graſſante, ædem Apollini vo-
a lib. 2. b lib. 40. & 41. tam, à Liuio [a] ſcriptum extat: qui [b] etiam refert, ob peſtem, quæ iam tertium annum vrbem Romanam, atque Italiam vaſtabat,
Conſulem Apollini, Aeſculapio, ſaluti vo- 13
ta vouere, & dare ſigna inaurata iuſſum,
quæ vouit, deditq. Item pro ægrorum ſalu- 14
te vota interdum ſuſcipiebantur. Vnde
c cap. 45. d lib. 3 An Suetonius [c] in Claudio. *Quaſi pro ægro vota adhuc ſuſcepta ſunt.* Et Tacitus [d]. *Inceſſit deinde religio, quonam in templo locandum*

15 *eſſet donum, quod pro valetudine Auguſtæ equites Romani vouerant Equeſtri Fortunæ.* Idem recenſet Liuius [e]. Idem etiam Proper- e lib. 39.
tius [f], dicens. f lib. 2. eleg. 7.

> *Hæc mihi vota tuam propter ſuſcepta ſalutem.*

16 Poſtea verò inualuit mox, vt ineunte anno, pro Cæſarum ſalute, vota publice nuncuparentur [g]. Caius Iuriſconſul. vt alios ta- g l. 233. de verbor. ſign.
ceam quamplurimos, ad legem xij. tabularum. *Poſt Calendas,* ait, *Ianuarias, die tertio pro ſalute Principis vota ſuſcipiuntur.*
17 Pro æternitate imperij, & pro principum, & ciuium ſalute nuncupati item vota conſueta, Plinius in Panegyrico tradit. Tertullianus [h]. *Sed ijdem,* inquit, *ipſi, qui per genios* h in lib. ad ſcapul.
eorum pridie vſque iurauerant, qui pro ſalute eorum hoſtias, & fecerunt, & vouerunt, qui Chriſtianos ſæpe damnauerant, hoſtes eorum ſunt reperti. Idem in Apologetico te-
18 ſtatur crimini datum Chriſtianis, læſæq. maieſtatis eos accuſatos, quòd pro ſalute Imperatorum vota non facerent. Martialis [i] i lib. 8. Epigramm.
ad Domitianum Cæſarem.

> *Quantus Io Latias mundi conuentus ad aras*
> *Suſcipit, & ſoluit pro duce vota ſua.*

Huiuſmodi votorum pluribus in locis Plinius [k], Tacitus [l], & Dio [m] loquuntur: quo- k lib. 10. epiſt. l lib 3. Ann. m lib. 48.
rum primus ad Traianum optimum Principem ita ſcribit. *Solemnia vota pro incolumitate, qua publica ſalus continetur, & ſuſcepimus pariter, & ſoluimus, precati deos, vt velint ea ſemper ſuſcipi, ſemperq. ſignari.* Ob
19 diem quoque Imperij eiuſdem Traiani, præeunte ſe, à militibus, & prouincialibus vota concepta fuiſſe oſtendit, dicens: *Precati deos, vt te generi humano, cuius tutela, & ſecuritas ſaluti tuæ commiſſa eſt, incolumẽ, florentemq.*
20 *præſtarent.* Nec eſt dubium, à magiſtratibus, & populo, præeunte Pontifice Maximo, ſuſcipi, & nuncupari vota conſueuiſſe. Hoc palam facit pluries Liuius [n], votum, ſcilicet, nũ- n lib. 30. & 36. & lib. 42.
quam à Conſule ſuſceptum, nuncupatumve, niſi præiſſet Pōtifex Maximus: inquit enim. *Martio Philippo Pontifice Max. verba præeunte, populum Romanum votum ſuſcepiſſe*
21 *fertur.* Et alibi [o]. *In Capitolio,* ait, *nouit Con-* o lib. 41.
ſul ludos fieri, donariaq. dari, quanta ex pecunia decreuiſſet Senatus, cùm centũ, & quinquaginta non minus adeſſent: præeunte verba Lepido Pontifice Maximo id votum ſuſceptum eſt. Vnde Valerius Maximus [p] ſcribit p lib. 7. c. 13
Metellum, cùm admodum ſenex Pontifex creatus eſſet, tutelam tamen cæremoniarum per duos, & viginti annos, ore in votis nuncupandis minimè hæſitãte, geſſiſſe. Et Cornelius Tacitus [q]. *Pontifices, eorumq. exemplo* q lib. 4. An.
cæteri

cæteri ſacerdotes, cum pro incolumitate Prin-
cipis vota ſuſciperent, Neronem quoque, &
Druſum iiſdem dijs commendaſſe. Et hoc eſt,
r lib. 1. Argonaut. quod ait Valerius Flaccus [r], ſacerdotem,
ſcilicet dedicare pia vota. Publicis etiam ſa- 22
cerdotibus mandata fuiſſe vota, quæ fierēt,
ſ lib. 1. controuer. c. 3. indicat Seneca [ſ] illis verbis. *Pro libertate*
vota facienda ſunt: captiuæ mandabitis? pro
pudicitia vota facienda ſunt: proſtitutæ mā-
dabitis? pro militibus vota facienda ſunt: iſti
mandabitis? Cùm Iubilæi tempore, quod
ſingulo quoque quadriennio in Mexicanis
Prouincijs indicebatur, multa, eademque
pretioſa dona idolis offerrentur, & cum his
t Hiſt. Ind. lib. 5. c. 28. epulæ quoque lautiſſimæ, ſcribit Ioſeph [t]
Acoſta, quaſdam mulieres vouere ſolitas, ſe
iiſdem idolis cibos diligenter paraturas per
totum eum diem, qui apud Mexicanos fe-
ſtus erat, ac celeberrimus, menſis nempe
Maij decimus nonus. Quamobrem ſummo
mane illius diei, quid ſibi pro voti ſolutio-
ne faciendum eſſet, à Præfectis templi quæ-
ſitum ibant; quodque imperabatur de epu-
lis, quam diligentiſſimè curabant; quas dein-
de cùm hora prandij ad templum deferrent,
obuias habebant Dijs conſecratas puellas;
quæ, poſtquam acceptos cibos ſuper menſis
ante Deorum ſimulacra paratis concinnè
diſpoſuiſſent, quoque venerant ordine ad
cœnobium reuertiſſent, iuuenes eiuſdem
templi miniſtri eaſdem dapes ad ſacerdotū
cubicula deferebant, quibus dierum quin-
que ieiunio afflicti recrearentur. Plura item
in hanc ſententiam afferri poſſent, quibus
apertè doceremur, Pontificem in nuncupā-
dis votis præiuiſſe, atque ſacerdotes pia
dedicaſſe vota. Sed modo ſufficiant iſta.
Nemo enim dubitat ex ijs, quæ iam antea
u c. 4. & 9. à nobis relata [u] ſunt, quin omnis ad religio-
nem pertinens quæſtio, vel controuerſia, vel
cauſa ad Collegium Pontificum referretur,
in ijsq. omnem poteſtatem haberent ſacer-
dotes. Verùm, vt maiorum erga Deum re-
ligio, itemq. pietas magis omnibus innote-
ſcat, & nobis Chriſtianis exemplo ſit, illud
notatu dignum ſubijciam libenter: veteres 23
ſcilicet ex cauſis dictis, non ſolùm frequen-
ter vota ſuſcepiſſe, atque nuncupaſſe, ſed ea
etiam ſumma cura reddidiſſe. Vnde M. Tul-
x lib. 2. lius [x] in libris de legibus. *Caute vota reddū-*
to. Namque eos, qui vota facerent, reos vo- 24
ti, eorumq. compotes factos, quoad promiſ-
ſa ſoluiſſent, damnatos voti appellatos re-
y lib. 3. Saturnal. c. 2. fert Macrobius [y], expendendo illum Virgi-
lij locum: *Conſtituam ante aras voti reus*.
Hæc vox, inquit, voti reus, propria eſt ſacro-
rum, vt reus vocetur, qui ſuſcepto voto, ſe nu-
minibus obligat: Damnatus autem, qui pro-
miſſa non ſoluit. Seruius in ſchedis. *Dam-*
nare eſt damno afficere, ideſt debito liberare.
Ideo & cùm vota ſuſcipimus, rei voti dici-
mur, donec conſequamur beneficium: &
donec condemnemur, ideſt promiſſum ſol-
uamus. Virgilius [z]. *Damnabis tu quoque vo-* z Eglog. 7.
25 *tis*. Liuius [a] de L. Furio Dictatore. *Inter ip-* a lib. 6.
ſam dimicationem ædem Iunoni Monetæ vo-
uit, cuius damnatus voti, cùm victor Romam
reuertiſſet, Dictatura ſe abdicauit. Et alio [b] b lib. 10.
in loco. *Vt ædem etiam fieri Senatus iube-*
ret, bis eiuſdem voti damnata Repub. in reli-
gionem venit. Alibi [c] etiam, de Repub. lo- c lib. 39.
quens. *Damnatam voti Deum benignitate*
exoluere id velle. Vota verò hinc ſolui, &
reddi dicebantur. Macrobius [d], ad illum d lib. 3. Saturnal c. 5.
Virgilij [e] verſum: e lib. 5. Aeneid.

Hanc tibi Eryx meliorem animam pro mor-
te Daretis
Perſoluo:

horum verborum proprietatem obſeruans,
adnotat Virgilium, vt nuncupata vota ſi-
gnificaret, dixiſſe, *perſoluo*: quod de voto
propriè dicitur. Apud Ouidium [f] Flora de f lib. 5. Faſtorum.
ludis ſibi ex voto ſuſcepto factis.

Annuimus votis: Conſul cum Conſule ludos
Poſthumio Lenas perſoluere mihi.

Valerius [g] Maximus. *Item*, ait, *Matri Deū* g lib. 1. c. 1.
ſæpenumero Imperatores noſtri compotes vi-
ctoriarum ſuſcepta vota, Peſſinuntem profe-
cti, ſoluerunt. Feſtus Pompeius. *Minuitur*
luctus, cùm votum publicè ſuſceptum ſoluitur.
Virgilius in Ciri.

Debita cùm caſtæ ſoluuntur vota Mineruæ.

Horatius [h] in Odis. *Et ture, & fidibus iuuat* h lib. 1. Ode 36.
Placare, & vituli ſanguine debito
Cuſtodes Numidæ Deos.

Vbi Acron excellens eius interpres, *Sangui-*
ne, inquit, *debito, ideſt, votis pactis. Debe-*
tur enim hoſtia, dum votis ſuſceptis promitti-
tur. Propertius [i]. *Debitaq. occultis vota* i lib. 1. eleg. 16.
tuli manibus?
Idem [k]. *Tu quoniam es mea lux magno de-* k lib. 2. eleg. 28.
miſſa periclo.
Munera Dianæ debita redde choro.

Innumeras in hanc rem veterum ſcriptorū
auctoritates afferre poſſem, niſi lectorem
moleſtia leuare conſilium eſſet. Qui verò
ſoluebant, reddebantve vota, ea ſe ſoluiſſe
teſtabantur hiſce ſolemnibus verbis. *Votum*
26 *ſolui libens merito*, quæ his notis. V.S.L.M.
ſignificabantur, quemadmodum Valerius
Probus [l] edidit, & Barnabas [m] Briſſonius
probat plurimorū lapidum, numiſmatumq.
inſcriptionibus.

l de no. Ro. ad litterā V.
m lib. 1. de formulis.

reddatur priuata ſucceſſio. *Dictent teſtamenta ſecuri, & ſciant, ſub Principibus non auaris ſtabile eſſe, quod ſcripſerint. Delectet vos iſta felicitas generis humani. Cœpit cauſæ huius exemplum ſolicitare morientes.* Et, paucis intermiſſis: *Rempublicam lædimus, cui nunquam expedit, vt ingrata ſit. Nemo, me putet ſolam cauſam religionis tueri. Ex huiuſmodi facinoribus orta ſunt cuncta humani generis incommoda.* Deinde ſubiungit: *Sequuta eſt fames publica, & ſpem Prouinciarum omnium meſſis ægra decepit. Non ſunt hæc vitia terrarum. Nihil imputamus aſtris: nec rubigo ſegetibus obfuit, nec auena fruges, nec æui ſacrilegio annus exaruit. Neceſſe enim fuit perire omnibus, quod religionibus negabatur.*

SVMMA EX CAPITE XIV.

1 *Gentilitas ſtipendia de publico ærario ſacerdotibus erogauit.*
2 *Decreta fuerunt cuidam virgini Veſtali ſeſtertia xx. ſtipendij nomine, quæ quingentorum ſcutatorum noſtratium, ſeu ducatorum ſummam conficiunt.*
3 *Gentiles primitias ſacerdotibus pendebãt.*
4 *Athenienſes primitias capillorum Apollini Delphico offerebant.*
5 *Romana iuuentus primæ lanuginis barbam dijs conſecrabat.*
6 *Cereri primitiæ frugum offerebantur.*
7 *Iulianus apoſtata primitias gentibus imperauit.*
8 *Decimas antiquitus ethnici ſoluebant.*
9 *Herculi præſertim decimæ vouebantur.*
10 *Votum fiebat interdũ de decimis dandis.*
11 *Lucullus, quia votum perſoluit, ditiſſimus factus eſt.*
12 *Matronæ Rom. ornatum vſque muliebrem in publicum contulerunt ſoluendi voti cauſa, quod Camillus, Veijs captis, nuncupauerat.*
13 *Heredes votas decimas à defunctis, & non ſolutas tenebantur ſoluere.*
14 *Voti obligationem ad heredes tranſire cenſuit Vlpianus, quod, ſi ſit de decima, Budæus ad Herculeã reſtringit.*
Explicatur §. vlt. l. 2. ff. de pollicitation.
15 *Salij cenabant ſumptuoſe adeo, vt locare Herculeas decimas publicanis cogerentur.*
16 *In eccleſiam tranſit rei dominium abſque traditione, dum certa ſit.*
17 *Nemo poſſidet incertam partem rei.*
18 *Non poſſunt eſſe vnius rei duo domini.*
19 *Mexicani, etiam pauperrimi ad Idolorum ſacella non accedebant manibus vacuis.*
20 *Ethnici naturali iure decimas perſoluebant.*

Veteres etiam ethnicos ſacerdotibus primitias, ac decimas, perſoluiſſe. qua occaſione explicatur §. vltimus l. 2. ff. de pollicitationibus. *Cap. XIV.*

NON poſſum non mirari, cùm priſcorum euoluo monumenta: & quoniam iucunda videtur admiratio, ſemel, atque iterũ ea lego, & relego, magna cum delectatione. Video enim veteres illas gentes, quæ nullam, aut ſaltem non veram Dei cognitionem habuere, perquàm religioſas fuiſſe, & ergà ſacer-
1 dotes pientiſſimas extitiſſe. Non enim contenti, vt magno eſſent in honore, ſummaq. pollerent poteſtate, ipſis [a] etiam ſtipendia de publico ſtatuerunt, ne ſacra deſererentur, neve dignitas ſacerdotum in contem-
2 ptum abiret. Ait enim Tacitus [b]. *Vt gliſceret dignatio ſacerdotum, atque ipſis promptior animus foret ad capeſſendas cæremonias, decretum Corneliæ virgini, quæ in locum Scautiæ capiebatur, ſextertia xx.* Atque vt magis eorum inter mortales dignoſceretur excellentia, & auctoritas, ſe rectiſſime facturos arbitrabantur, ſi rerum omnium darent illis decimam, primitiasque. Plinius de Romanis in naturalis hiſtoriæ libris [c] loquens,
3 ait. *Ac ne deguſtabant quidem nouas fruges, aut vina, antequam ſacerdotes primitias libaſſent.* Dionyſius Halicarnaſſæus [d], ſcribit etiam ſacerdotes ex ſingulis inteſtinis, quæ ex victimis conſecrandis deſecabant,
4 primitias cepiſſe. Immo Athenienſes primitias crinium Delphis dedicaſſe, & Theſeum anteriorem capillum eiſdem Delphis conſecraſſe notat Alexander ab Alexandro [e]. Cuius exẽplo iuuenes, cùm ex ephebis exceſſiſſent, anteriorem comam Phœbo, & Aeſculapio, aut Libero primitias offerebant:
5 mox Romani adoleſcentes magnæ indolis primam lanuginis barbam dijs conſecrare
6 conſueuerunt. Cereri quoque primitias frugum oblatas fuiſſe, ex illis Ouidij [f] carminibus plane intelligere poſſumus.

Feſta piæ Cereri celebrabant annua matres,
Illa, quibus niuea velatæ corpora veſte,
Primitias frugũ dant ſpicea ſerta ſuarum.

Iulianus

[a] Liuius lib. 5.
[b] li. 4. Ann.
[c] lib. 18. c. 2
[d] lib. 7.
[e] li. Genial. 5. cap. 18.
[f] lib. 10. Metamorph.

g lib.5.c.15 Iulianus apoſtata apud Sozomenum g, vt
Gentiles ex omnibus fructibus offerrēt dijs 7
primitias, iuſſit. *Quare*, inquit, *doceto Gen-
tiles in huiuſmodi myſteria pecuniam confer-
re, & pagos Gentilium ex fructibus dijs offer-
re primitias, & eiuſmodi beneficentiæ officijs
aſſuefacito, planumq. illis facito hoc noſtrum
olim munus fuiſſe*. Decimas quoque à ma- 8
h lib. 19. c. 14.verſ.finē. ioribus ſolutas fuiſſe, idem Plinius h auctor
eſt. *Thus*, inquit, *collectum ſabotam came-
lis conuehitur, porta ad id vna patente. Di-
gredi via, capitale leges fecere: ibi decimas
Deo, quem vocat Sabin, menſura, non ponde-
re ſacerdotes capiunt, nec ante mercari licet*.
Et paulo poſt. *Sunt & quæ ſacerdotibus dan-
tur portiones, ſcribisq. regum certæ*. Et de
i lib. eod. cap. 19. cinnamomo loquens i. *Sarmenta haſta di-
uidit ſacerdos, Deoq. partem ponit: reliquum
mercator in maſſam condit*. Nonne paſsim 9
legitur apud probatos auctores, Herculi de-
k Diod. Sicul. lib. 5. & Plut. in probl. cap. 16. cimas fuiſſe ſolutas k? Nec ſolum primitias, 10
decimamq. dabant, ſed ſe daturos plerum-
que vouebant, vt de Diuinatione teſtis eſt
l lib. 3. m lib. 2. Cicero l, & de Natura deorum m. *Neque*,
inquit, *Herculi quiſquam decimam vouit vn-
quam*. Quocirca Lucullum Romani moris, 11
& iuris peritiſsimum, quòd decimas vouiſ-
ſet, votasq. perſoluiſſet, maximis auctum
opibus, fortuniſq. veteres exiſtimaſſe nar-
n In Lucullo. rat Plutarchus n. Item, cùm Camillus, ob
Veios captos, Delphico Apollini decimam 12
prædæ vouiſſet, nec in publico aurum ſoluen-
di facultas eſſet, matronas patriæ magis,
quàm ſuis conſulentes commodis, omnia
ſua ornamenta, etiam mundum muliebrem,
o lib. 5. in ærarium detuliſſe, refert apud Liuium o
p lib. 1. & lib. 9. antiquitas. Tradit quoque Herodotus p
Crœſum monuiſſe Cyrum, vt decimæ om-
nium hircorum Ioui redderentur. Et Aegi-
netas decimam ex ſpolijs Perſarum, qui ad
Plateas occubuerant, dijs quibuſdam dedi-
caſſe. Et Xenophon in oratione, quam
q de Cyri expeditiode lib. 5. edidit de q Ageſilai laudibus, ſcribit ipſum
duorum annorum ſpatio centum talenta, &
amplius Deo apud Delphos decimam de-
diſſe. Idemque Xenophon, oraculi iuſſu
templum ſe apud vicum Sciluntem Dianæ
extruxiſſe tradit, cui & annuam decimam
conſecrauit ex agri fructibus, quem eidem
Deæ ex ſacra pecunia mercatus fuerat: ſed
& ante templum pilam erectam eſſe, in qua
hæ ſint inciſæ litteræ: *FVNDVS DIANAE
SACER. Hoc, qui poſſeſſor fruitur, quotan-
nis conſecrato decumam. De reliquo fanum
ſartum tectum conſeruato*. Tantumq. præ- 13
ualuit voti obligatio, vt ſi forte, qui deci-
mam vouerat, deceſsiſſet ante ſepoſitionem,

14 hæres ipſius hæreditario nomine decimæ
obligatus remaneret. Voti enim obligatio-
nem ad hæredem tranſire reſpondit Vlpia-
nus r. Nec mihi diſplicet viri doctiſsimi Gu- r l. 2. § vlt. ff. de pollic.
lielmi Budæi lectio ſuper hoc, quod dicit
idem Vlpianus. *Si decimas quis bonorum vo-
uit, decima non prius eſſe in bonis deſijt, quàm
fuerit ſeparata. Decimam*, inquit Budæus,
Herculeam, quia, vt dixi, Herculi decimam
15 *deuouebant*. Tertullianus ſ de Salijs loquens, ſ in Apologetico.
qui ſuas cœnas tanto inſtruebant ſumptu,
vt principibus publicanorum decumanis
Herculis decimas locare cogerentur, ait.
Salijs cœnaturis creditor erit neceſſarius Her-
16 *culanarum decimarum*. Nec tamen placet
aliorum interpretum ſententia, qua idem
Vlpiani reſponſum valde labefactatur: cùm
per ſe ſatis clarum ſit, & nulli expoſitum
dubitationi. Nam, ſi quis vouerit decimam
rerum ſuarum, illa non vtique deſijt eſſe in
bonis vouentis, priuſquam fuerit ab alijs
bonis ſeparata. Nec ſum neſcius, illud du-
bitationem feciſſe, quòd in eccleſiam tran-
ſit t dominium ſine traditione. Sed debe- t l. fin. C. de ſacroſ. eccl. c. 2 de conſuet.
bant Bartolus, & alij animaduertere, deci-
mam incertam ibidem eſſe, atque ideo in-
certæ decimæ dominium alicubi non tranſi-
re. Cuius rei perelegantem reddit ratio-
nem Paulus u Iuriſconſultus, dicens. *Incer-* u l. 3. §. incertam. ff. de acquir. poſſeſſ.
17 *tam partem rei nemo poteſt poſſidere*. Nam,
rogo, quæ erit decima omnium bonorum,
ſi nondum ſeparata eſt? nemo, nec ipſa
eccleſia rei incertæ habebit vindicationem:
18 tum quia nō poſſunt eſſe vnius rei duo x do- x l. 5. §. vlt. ff. commod.
mini in ſolidum, tum quia non cenſetur iuſta
cauſa ad decimam incertam vindicandam:
quia vt Caius ait y, incertæ partis vindica- y l. 25. § 2. ff de rei ven.
tio datur, ſi iuſta cauſa interueniat, non
æquè, ſi non iuſta. Non dubito tamen,
quin ille qui vouit, actione perſonali cogi
poſſit ad illam decimam ſeparandam, & ſe-
paratam præſtandam, ne poſt votum ſit lo-
cus pœnitentiæ: quòd ſi non ſeparauit, ſed
deceſsit prius, adhuc in vouentis bonis eſt,
& hæres obſtrictus erit, compelliq. poterit,
vt ſeparet, ſoluat, & præſtet. Verùm enim-
uero Romani iſti, Græci, atque Barbari
non audierunt illam Dominicam vocem,
Decimæ, & primitiæ meæ ſunt. & illam z, z Leuit. cap. vlt. & Num. c. 18 tot. tit. de Decim.
Vouete, & reddite. Cùm nec vllam habe-
rent legem, qua iuberentur decimas perſol-
19 uere. De noui orbis ſacerdotibus legimus,
quòd, cùm Mexicani quibuſdam diebus
idolorum ſacella aperirent, vt populo pate-
rent, nemo, quamquam pauperrimus, ad ea
accedebat, manibus, vt aiunt, vacuis; ſed
vnuſquiſque aliquid offerebat pro ſua pie-
tate,

tate, ac conditione, telas quippe ex byſſo, vela, gemmas, lapides pretioſos, aurum, argentum, fructus terræ, animalia, cibos lautiſſimos, pluraq. eiuſmodi munera. Perſoluebantur itaque decimæ, ac primitiæ non ſolùm ex voto, ſed ipſa ſuadente natura. Nos verò, qui veri Dei omnipotentis, eiuſq. vnigeniti filij Ieſu Chriſti lege ad eas perſoluendas obſtringimur, non perſoluemus? abſit à nobis decimarum retentio. Cur ita digreſſus ſim, aliàs oſtendam, cùm agam de decimis.

SVMMA EX CAPITE XV.

1 *Inaugurare, & exaugurare templa mos erat antiquis.*

2 *Templa immunitatibus decorata ſunt, vt à profanis ædificijs diſtinguerentur.*

3 *Varia exempla ex Plauto, & aliunde ſumpta ad demonſtrandum, confugientes ad aras olim tutos fuiſſe.*

4 *Meticuloſa res eſt ire ad iudicem, ait Plautus.*

5 *Ara miſericordiæ Athenis conſtituta à poſteris Herculis ad arcendam vim inſequentium: quæ poſtea aſylum facta eſt quouis crimine damnatis.*

6 *Templum Dianæ Epheſiæ quoſuis criminoſos defendebat.*

7 *Dij templi ſui violationem vlti ſunt fame, & calamitatibus.*

8 *Percuſſor Laodomiæ, quæ in templum Dianæ confugerat, in furorem verſus, miſere perijt.*

9 *Magiſtratus Athenienſes, quia in confugientes ad aram Mineruæ ſæuierant, male mulctati ſunt.*

10 *Spartani pene terræmotu euertuntur ob violatum templum Neptuni.*

11 *Templum Mineruæ apud Tegæatas omnibus tutum fuit.*

12 *Sylla, quia Mineruæ templum Ariſtonis abductione, & morte violauerat, in maximam adductus fuit calamitatē.*

13 *Alexander Magnus ſeruum templo abduci paſſus non eſt.*

14 *De iure ciuili nemo poteſt extrahi per vim ab eccleſia.*

15 *Exercitus Macedonicus conſumptus eſt ob iniuriam templo factam ab Alexandro.*

16 *Aſyla à Græcis templa vocata ſunt.*

17 *Cadmus Thebanus, primus aſylum adinuenit.*

18 *Romulus fundata vrbe aſylum perfugis conſtruxit.*

19 *Non eſt fugitiuus, qui in aſylum ſe recipit, cū id faciat, quod licere omnibus credit.*

20 *Omnes fere Aſiæ vrbes aſyla habuerunt.*

21 *In venditionibus ſacrum, religioſum, & publicum ſemper excipitur, item ius ſepulchri, de iure Romanorum.*

De ſacrarum ædium apud omnes gentes immunitate, tutoq. ad eas delinquentium, damnatorum, ac obæratorum perfugio. Cap. XV.

QVOCVMQVE oculos conijcio, & quocumque me animo, & cogitatione conuerto, vbique neſcio quid intueor religionis, & pietatis in maioribus noſtris eluxiſſe. Parum ſiquidem duxerunt donatos pluribus eſſe immunitatibus ſacerdotes, niſi & templa, eorum ſimulatis dijs dicata, ijſdem prope gauderent priuilegijs. Videbant enim templa ipſa mirifice conſtructa, pluribus dicata ſolemnitatibus, & vt ſanctiora redderentur, inaugurata fuiſſe. Solebant porro veteres ſua tem-
1 pla, vt ait ex Varronis ſententia Gellius [a], a lib.2 c.10
inaugurare, ideſt ſuis augurijs ſanctiora reddere; & ſimiliter profana facere, ideſt exaugurare. Vtrumque ſatis clare de Rege Tarquinio loquens, oſtendit Liuius [b]. *Et vt libera*, inquit, *à cæteris religionibus area eſſet tota Iouis, templiq. eius, quod inædificaretur, exaugurare fana, ſacellaq. ſtatuit, quæ aliquot ibi à Tatio Rege primum in ipſo diſcrimine aduerſus Romulum pugnæ vota, conſecrata, inaugurataq. poſtea fuerunt.* Cùm igitur templa ſolemnitatibus, & cæremonijs eſſent nobilitata, & in ipſis ſupplicationes fierent, vota conciperentur, ſuſpenderenturq., & ſacrificia pro populo celebraren-
2 tur; æquum, iuſtumq. illis viſum eſt, vt eadem aliquo pacto à profanis ædibus diſcernerentur: nec vlla melior viſa eſt ratio, quàm ſi ea immunitatum beneficijs permunirent.
3 Quæ, quantave eſſent, edocet in primis Tranio ſeruus apud Plautum, qui ne ab hero Theuropide puniretur, ad aram confugiens, in Muſtellaria [c] dicit. c act.5.ſcena 1.

Ego interim hanc aram occupabo.
Th. Quid ita? Tr. nullam rem ſapis.
Ne enim illi huc confugere poſſint, quæſtioni quos dabit,
Hic ego tibi præſidebo, ne vlla interbitet quæſtio.

Th. Sur-

b lib.1

Tb. Surge. Tr. minime. Tb. ne occupaſſis obſecro aram. Tr. cur? Tb. ſcies.
Quia id enim ita maxime volo, vt illi iſtoc confugiant, ſine.
Tanto apud iudicem hunc argenti condemnabo facilius.
Tr. Quod agis, id agas: quid tu porro vis ſerere negotium?
Neſcis tu, quàm meticuloſa res ſit ire ad iudicem? 4
Tb. Surge dum huc, eſt conſulere igitur quiddam, quod tecum volo.
Tr. Sic tamen hinc conſilium dedero, nimio plus ſapio ſedens.
Tum conſilia firmiora ſunt de diuinis locis.

Huc accedit, quòd apud eundem Plautum[d]
in Rudente Trachalio ſeruus Paleſtræ, &
Ampeliſcæ mulieribus perſuadet, vt in ara
aſſidant, ne inde per vim abducantur. Ita
enim loquitur.

d act. 3. ſcena 3.

Ne, inquam, timete, aſſidite hic in aram. Am. iſthæc quid ara
Prodeſſe nobis plus poteſt, quàm ſignum in fano hic intus
Veneris, quod amplexæ modo, vnde abreptæ per vim miſeræ?
Tr. Sedete hic modo, ego hinc tamen vos tutabor: aram habete hanc
Vobis pro caſtris mœnia, hinc ego vos defenſabo.
Præſidio Veneris malitiæ lenonis contra incedam.

Apud eundem [e] conquerēti Labraci ex ara
non poſſe ancillas deducere, reſpondet Dæmones
interlocutor, lege cautum eſſe, his
verbis.

e eod. ſcena 4.

Mihi non liceat ancillas meas Veneris de ara abducere?
Dæm. Lex eſt apud nos.

Legimus etiam Athenis aram miſericordiæ 5
extitiſſe, quam ſibi primum conſtituerunt
Herculis poſteri, veriti vim eorum, qui ab
eodem Hercule fuerant vexati. Vnde Statius [f].

f lib. 12. Thebaidos.

Fama eſt defeſſos acie poſt buſta paterni
Numinis Herculeos ſedem fundaſſe colonos.

Et hæc ara eis erat aſylum, à quo nemo abduci
inuitus poterat, vt idem Statius [g] auctor
eſt in illis carminibus.

g eod. lib.

Vrbe fuit media nulli conceſſa potentum
Ara Deum: mitis poſuit clementia ſedem.

Memoriæ quoq. prodidit Cicero,[h] templum 6
Dianæ Epheſiæ eiuſmodi fuiſſe, vt nemo
quouis capitali crimine damnatus inde extrahi
poſſet. Cuius meminit Iuſtinus [i], dicēs.
*Laodomia, cùm in arā Dianæ confugiſſet, concurſu
populi interficitur. Quod facinus dij im-* 7
*mortales aſſiduis cladibus gentis, & prope interitu
totius populi vindicauerunt. Nam ſterilitatem,
famemq. paſſi, & inteſtina diſcordia
vexati, externis ad poſtremum bellis*
8 *penè conſumpti ſunt; Miloq. Laodomiæ percuſſor
in furorem verſus, nunc ferro, nunc
ſaxo, in ſumma, dentibus laceratis viſceribus,
duodecimo die interijt.* Scribit etiam
Pauſanias [k], apud maiores tantæ obſeruantiæ,
& reuerentiæ templa fuiſſe, vt ſi quis
ſupplex ad aras deorum confugiſſet, eum
inde euellere per religionem haud licuiſſet.
9 Quare, cùm Athenienſium magiſtratus in
eos ſæuiſſent, qui cum Cydone in arā Mineruæ
confugerant, & ipſi, & omnes eorū poſteri
violatæ religionis Mineruæ pœnas dederūt.
10 Sic [l] Lacedæmonij, cùm violaſſent eos,
qui ſupplices in templum Neptuni confugerant,
tā ingentibus, tamq. crebris terræmotibus
Sparta concuſſa eſt, vt nulla prope do-
11 mus expers tantæ ruinæ fuerit. Idem Pauſanias [m]
tradit, apud Tegæatas Mineruæ
templum vniuerſæ Peloponneſo fuiſſe priſca
religione ſacroſanctum; nec violari eos
fas fuiſſe, qui illuc confugiſſent. Immo [n]
12 exiſtimat nullam ob aliam cauſam Syllam
in diram illam incidiſſe calamitatem, quàm
quòd Ariſtonem, qui ad Mineruæ templum
confugerat, vi abductum, interfici iuſſiſſet.
At verò longe religioſior videtur fuiſſe Ale-
13 xander Macedo: quippe qui, vt apud Plutarchum [o]
ſcriptū extat, Megabyzo mandat de
ſeruo, qui in templum confugerat, vt eum, ſi
poſſet, euocatū ex templo capiat, in templo
manū ei non afferat. Cui videtur conuenire
Leonina [p] cōſtitutio: qua expreſſe cauetur,
14 ne quis de eccleſia extrahi debeat, ſed poſſit
in ius vocari, vel, vt noſtri [q] loquuntur,
verbaliter citari, & ſi non venerit, vel per ſe,
vel per procuratorē, iudiciorum, legumq. ſolitum
ordinem ſeruari debere [r]. Verebatur
fortaſſe Alexander, ne ſibi cōtingeret, quod
aliàs contigerat. Nam cùm Athenas bello
premeret, ipſe peſtilentia laborare cœpit,
quia ſacris ædibus iniuriā intulerat. Sic enim
Quintilianus [ſ] de eo. *Omnia alia impune faciebat,
dum res intra cædem hominum ſtetit:
dum inter vaſtationes agrorum, ſecunda res
tamen; ac ne illa numina quidem, quæ ſemper
excubare videntur pro noſtra ciuitate,*
15 *ſatis ad tuendam vrbem profuerunt. Vt verò
ignem ſacris poſtibus, & ferrum vetuſtiſſimæ
religioni admouere auſus eſt, intellexit ſibi nō
eſſe bellum nobiſcum. Libenter audio, quæ ex
diuerſa parte dicuntur: ægrum exercitum,
præcipiti morte conſumptas copias. Quis
enim non videt omnia iſta facta eſſe, vt rur-*

h act. 3. in Verr.
i lib. 28.
k in Achaicis.
l idem Pauſ. in Corinthiacis.
m in Laconicis.
n in Atticis.
o in Alexan.
p l. 5. C. de his, qui ad eccl. cōfug.
q Bartolus, & alij.
r d. l. 5. §. cum autem.
ſ Declaman. 323.

*ſus templum eſſet? Reſtituto templo, Athe-
nienſis ſacerdos, Alexandro pollicente diſceſ-
ſurum ſe ab armis, ſi dedicaret, dedicauit:
diſceſſit ab obſidione Athenarum Alexander.*
Deinceps maximam ſacris ædibus adhi-
buit venerationem. De eodem Q. Curtius[t]
memoriæ prodidit, quòd, Tyro expugnata,
ciuitate maxima, atque fortiſſima, cùm Ty-
riorum alij ſupplices in templa confugiſ-
ſent, alijs ſibi ſalutem alia via quærentibus,
Alexander, exceptis, qui in ſacras ædes con-
fugerant, alios omnes interfici, igne etiam
tectis iniecto, iuſſerit. Sic Perſeus etiam
Macedonum Rex, eius exercitu à Paulo
Aemylio profligato, ne in poteſtatem Ro-
manorum veniret, ad templum in Samo-
thracia confugiens, ſe Aſylo tuebatur. Et
quamuis victor eum in triumphum ducere
maximè optaret, vt tandem fecit, Cn. ta-
men Octauium Legatum ſuum à violatione
aſyli ob honorem Deorum abſtinuiſſe, au-
ctor eſt Plutarchus[u]. Hinc Aſyla veteres
paſſim conſtituiſſe, in manifeſto eſt: erantq.
hæc loca ſacra, ex quibus ius non erat
quemquam abduci: quod & Diuus Auguſti-
nus[x] teſtatur in libris de ciuitate Dei. Te- 16
ſtatur quoque Liuius[y] templum Apollinis
Delij Aſylum fuiſſe: & omnia ſacra templa
à Græcis Aſyla vocata. Primus omnium 17
Aſylum conſtituiſſe Cadmus dicitur: vt
Thebas, quas nuper ædificauerat, fre-
quentiori populo compleret. Hunc imita- 18
tus eſt Romulus, vt auctores ſunt Liuius[z],
Dionyſius[a] Halicarnaſſæus, Iuuenalis[b],
Auguſtinus[c]. Namque Vrbe primum fun-
data, illico templum perfugis ad ſecurita-
tem præbens, Aſylum conſtituit, ex quo
abripere quemquam nefas erat: ita vt ne-
que domino ſeruos, neque ære alieno gra-
uatum creditori, neque homicidas, aut ſce-
leratos homines magiſtratui abducere li-
cuerit, vt ſcribit Plutarchus[d], cui aſſenti-
tur[e] Ouidius, dum ait.

Romulus, vt ſaxo lucum circumdedit alto,
Quilibet huc, inquit, confuge tutus eris.

Et[f] Virgil.

Hinc lucum ingentem, quem Romulus acer
Aſylum
Rettulit, & gelida mõſtrat ſub rupe Lupercal.

Præterea à Dione[g] templi in honorem Iu-
lij Cæſaris dicati, quod Aſylum Romanis
erat, mentio fit. Meminit quoque Aſyli Vl-
pianus[h] noſter. Nam, cùm apud Labeonem
& Cœlium quæreretur, ſi quis in Aſylum
confugiat, an fugitiuus ſit? reſpondit eum 19
non eſſe fugitiuum, qui id facit, quod pu-
blicè fieri licere putatur. In Aſia vero, & in

t lib. 4.
u in vita Pauli Aemylij.
x cap. 34.
y lib. 36.
z lib. 1.
a lib. 2.
b Satyr. 8.
c eod. c. 34.
d in Romulo.
e lib. 3. Faſtorum.
f lib. 8. Aeneid.
g lib. 47.
h l. 17. §. apud Labeonem. ff. de ædilit. edict.

Græcia complura fuiſſe Aſyla, nominatim
referunt Thucidides[i], & Tacitus[k]. Hic
enim. *Crebreſcebat*, inquit, *Græcas per vr-
bes licentia, atque impunitas Aſyla ſtatuen-
di. Complebantur templa peſſimis ſeruitiorum.
Eodem ſubſidio obærati aduerſum creditores,
ſuſpectiq. capitalium criminum receptaban-
tur. Nec vllum ſatis validum imperium erat
coercendis ſeditionibus populi, flagitia homi-
num, vt cæremonias deûm, protegentis. Igi-
tur placitum, vt mitterent ciuitates iura,
atque legatos, &c.* Deinde recenſet eas ci-
uitates, quæ Romam ad Cæſarem legatos
miſerunt, vt oſtenderent iura, quæ habe-
bant Aſyla ſtatuendi. Extat quoque apud
eundem Tacitum[l] C. Ceſtij grauiſſimi vi-
ri memorabile factum: qui, cùm videret,
ſceleratiſſimum quemque imagine Cæſaris
abuti, in Senatu plurimùm contendit, vt
ea auctoritas imaginum aboleretur: quo-
niam, tametſi Principes inſtar Deorum
erant, ab ipſis tamen Dijs, niſi iuſtæ pre-
ces audirentur; nec licere quemquam in
Capitolium, vel in alia vrbis loca ſacra
perfugere, vt eo ſubſidio ad flagitia vtere-
tur: ſiquidem[m] Cæſares non minorem ve-
nerationem ſuis imaginibus, & ſtatuis ha-
beri voluerunt, quàm ſacris ipſis ædibus,
ad quas confugientes ſerui[n] quoque ſecu-
rum haberent perfugium. *Seruis* (inquit
Seneca)[o] *ad ſtatuas licet confugere*. Tibe-
rio quoque imperante capitale fuiſſe, ſer-
20 uum circa Auguſti ſimulacrum cædere, ſcri-
bit Corraſius[p]. Ex quibus planè conſtat,
omnes ferme Aſiæ, Græciæq. ciuitates
Aſyla habuiſſe, eaq. maximis priuilegijs
donata. Tanta quoque ſecuritate gaude-
bant templa, vt in eis, cuſtodiæ cauſa, de-
ponerentur & pecuniæ, & teſtamenta; im-
mo à quibuſdam (vt refert Herodianus[q])
omnes fortunæ, ſiue omnia bona: quod in-
nuit Vlpianus dicens[r]: *Si cuſtodiam teſta-
menti ædituus ſuſcepit*. Cùm, ſcilicet, tem-
pla à militibus cuſtodirentur. Vnde Tertul-
lianus[ſ] damnat, à Chriſtianis militibus ad
idolorum templa excubias fieri, cùm vide-
rentur tueri, quibus renunciauerant. Immo
non ſolùm templis, verùm ijs etiam locis,
quæ circa templa quaquauerſus multorum
pedum ſpatio porrigebantur, eadem ſan-
ctitas, quæ templis tribuebatur. Quare
idem Tacitus[t]: *Altius*, ait, *Hierocæſarien-
ſes expoſuere Perſicam apud ſe Dianam,
delubrum Cyro dicatum, & memorabantur
Perpernæ Iſaurici, multaq. alia Imperatorũ
nomina, qui non modo templo, ſed duobus mil-
libus paſſuum eandem ſanctitatẽ tribuerunt.*

i lib. 1 belli Peloponneſiaci.
k lib. 3. An.
l lib. 3. Ann.
m l. non contrahit ff. ad l. Iul. ma. eſt.
n ff. de ijs, qui ſunt ſui, vel alie. iur. l. 1 § 1 ff. de off. Præf.
o lib. 1. de Clem.
p lib. Miſcellan. 5. c. 23. num. 9.
q lib. 1. de templo Pacis.
r l. 3. in princ ff. de tabul. exhi.
ſ de corona militis.
t lib. 3. Ann.

Hic lectorem admonitum velim, venditionibus ferè ſemper illam adiectam eſſe legem in hæc verba. *Si quid ſacri, vel religioſi, vel publici eſt, eius nihil venit*: vt paſſim noſtri docent Iuriſconſulti [u]. Item illam [x]. *Vt ad ſepulchra, quæ in fundis erant, iter eis, aditus, abitus, funeris faciundi cauſa eſſet*. Cicero [y]. *Mors hominis*, ait, *florentiſſimi Sexti Roſcij crudeliſſima, filij autem eius egeſtas indigniſſima, cui de tanto patrimonio prædo iſte nefarius, ne iter quidem ad ſepulchrum patrum reliquiſſet*. 11

u l. 22. & l. 72. §. vlt. ff. de contrah. emp.

x l. 5. ff. de ſepulch. viol.

y in orat. pro Roſc. Amer.

SVMMA EX CAPITE XVI.

1 *Variæ fuerunt cauſæ, & tempora ſacrificandi: varia ſacrificia, varijq. modi ea celebrandi.*

2 *Flamen Cerealis coronabatur fronde querna: Herculeus populea: Apollineus laurea.*

3 *Sacerdotes puras veſtes habere debebant, coloresq. pro deorum qualitate mutabant.*

4 *Sacerdotes polluti ad aras non accedebant, niſi commiſſo piaculo, ſin ſecus incaſſum facta ſacrificia putabantur.*

5 *Sacerdotes vtriuſque ſexus per nouem dies à commixtione carnali ſacrificaturi, abſtinebant.*

6 *Sacerdotes extorum, cæterorumq. membrorum hoſtiarũ primitias capiebant.*

7 *Opifices, quo die fieri debebat ſacrificium, iubebantur per calatores à Pontificibus miſſos, opus deſerere.*

8 *Sunt, quæ, ſi feſtis diebus fiant, ferias polluant.*

De ſacrificijs; ipſaq. ſacerdotum prærogatiua, & auctoritate. Cap. XVI.

SED iam ad reliqua pergamus, deque ſacrificijs dicamus, in quibus & ipſorum ſacerdotum dignitas, auctoritas, poteſtaſq. excellit maximè. 1 Porrò ſolebant, vt auctor eſt Cicero [a], pluribus de cauſis antiqui dijs ſacrificare: nunc, vbi gratias agerent: nunc, vbi aliquid peterent: nunc, vbi iratos placarent: nunc autem honoris tantùm gratia cultus munia exequendo. Item diuerſa pro ſingularum nationum more, pro varietate temporum, pro creditorum deorum natura, ſacrificia vbique offerri conſueuerunt. Item alia cæleſtibus, alia terreſtribus, alia aquaticis, alia dijs inferis conueniebant: quorum alia publicè, alia fiebant priuatim, quæ etiam perpetua remanere debere M. Tullius [b] in ſuo de legibus tractatu dixit. Coronabantur autem in ipſis ſacrificijs, & victimæ, & altaria, & ſacrificantes, vt teſtantur oraculi Delphici, quæ à Demoſthene [c] referuntur, carmina. Verùm, quoniam aliæ arbores alijs dijs fuerunt conſecratæ; idcirco dijs varijs ſacrificaturi ſacerdotes, varijs coronis ornabantur, vt Thimachidas [d], & Ariſtophanes [e] tradidere: quod ex Latinis indicare etiam voluit Virgilius [f] illis verſibus.

a lib. 2. de legibus.

b eod. lib. 2

c in orat. cont. Midiã.

d in lib. de Coronis.

e in lib. de Ranis.

f Georg 1.

——nec ante
2 *Falcem maturis quiſquã ſupponat ariſtis,*
Quàm Cereri torta redimitus tempora quercu
Det motus incompoſitos, & carmina dicat.

Hæc in Cerealibus. In ſacris verò Herculis populo coronabãtur: vnde idem Virgilius [g].

g lib. 8.

Populeis adſunt euincti tempora ramis.

In ſacrificijs Apollinis lauro. Ideo Apollonius [h].

h lib. 2. Argonaut.

Flauaq. ſunt viridi redimiti tẽpora lauro.

Pro ſuorum etiam Deorum dignitate boues mactabant, teſte Xenophonte libro octauo de pædia, ſiue inſtitutione Cyri, his verbis: *Poſteaquàm regiæ fores aperirentur, primùm Ioui quaterni pulcherrimi tauri ducebantur, & Dijs cæteris, quibus Magi ducendos ſuis è ritibus indicarẽt. Nam Perſæ multo magis exiſtimant, diuinis in rebus artificum opera vtendum eſſe, quàm in alijs*.
3 Sacerdotum quoque veſtes puras eſſe debere, nec vlla prorſus macula inquinatas, innuit etiam Virgilius [i].

i lib. 12.

——puraque in veſte ſacerdos,
Setigeræ fetum ſuis, intonſamque bibentem
Attulit, admouitq. pecus flagrantibus aris.

Deinde alijs dijs alterius coloris veſtes magis idoneas eſſe putabant. Nam dijs inferis atras veſtes, cæleſtibus purpureas conueniſſe ſcribit Menander [k], quibuſdam vero, vt Cereri, albas, Ouidij teſtimonio [l], ſic loquentis.

k lib de myſterijs.

l lib. 10. Metamorph.

Feſta piæ Cereri celebrabant annua matres,
Illa, quibus niuea velatæ corpora veſte
Primitias frugum dant ſpicea ſerta ſuarum.

Idem [m]. *Alba decent Cererem: veſtes Cerealibus albas*
Sumite: nunc pulli velleris vſus abeſt.

m lib. 10. Faſtorum.

Vtebantur quoque Sacerdotes Gentilium, maxime Aegyptiorum, lineis veſtibus in ſacrificijs.

n lib.3.

crificijs. Scribit ſiquidem Herodotus [n] Sacerdotes Aegyptios veſtibus lineis circa crura fimbriatis indui ſolitos: & Plinius, [o] veſtes lineas Sacerdotibus Aegyptijs gratiſſimas eſſe teſtatur, eo lini genere, quod xylon appellatur, vnde dicta ſunt xylina, quibus nulla ſunt in candore, mollitiave præferenda. Huius etiam veſtimentorum generis meminit Philoſtratus[p] in vita Apollonij Tyanæi, qui, dum à Domitiano Principe reprehenderetur, quòd veſtitu lineo vteretur, dixit, linum purum Indis, purum etiam Aegyptijs videri; propterea prius Pythagoræ, deinde etiam ſibi viſum conueniens vti lineo veſtimento, quod etiam tam diſputantibus congruit, quàm orantibus, ſeu ſacrificantibus. Idem Philoſtratus: [q] *Prima, atque ea*, inquit, *lineo texto inuoluere, quod puriſſimum eſt, rebus diuinis velamentum, quippe lana, ſegniſſimi corporis excrementum, pecori detracta, iam inde Orphei, & Pythagoræ ſcitis profanus veſtitus eſt: ſed enim mundiſſima lini ſeges, inter optimas fruges terræ exorta, non modo indutui, & amictui ſanctiſſimis Aegyptiorum ſacerdotibus, ſed opertui quoque, inde rebus ſacris vſurpatur.* Libēti quoque animo ſubijciam notatu digniſſimũ, vt intelligāt noſtri ſacerdotes, qui omnipotenti Deo non hircorum, aut taurorum ſanguinem, (vt ad Hebreos ait Apoſtolus [r]) ſed agni immaculati CHRISTI ſanguinem offerunt, quo pacto, antequam ad tremendum illud, & admirabile ſacrificium accedant, debeant ſe præparare. In omnibus enim ſacrificijs committebat 4
piaculum, quicumque cæde pollutus, vel alio flagitio, ad aras acceſſiſſet; neque grata videbantur ſacrificia, quæ ab impuris manibus ſceleratorum hominum offerebantur. Quapropter ſaltem per ſpatium nouem die- 5
rum, noctiumq. oportebat ſacerdotes, aut mulieres æditnas, aut initiatas, ab omni ſe abſtinere viri, mulierisque complexu, vt hic.

o lib.19. c. 1.

p lib.8.cap. 3. in epiſt. Veſpaſiani ad Apollonium Tyanæum.

q in Apoll. vide Euſebium Cæſar. in lib aduerſus hæreſim Hieroclis.

r cap.9.

Perq. nouem noctes Venerem, tactusque virorum,
In vetitis memorant. Et Homerus [ſ].
Non decet illotis manibus libare ſuperno
Vina Ioui: pudor hoc prohibet feciſſe, cruore
Turpatum me cæde virum dijs fundere vota.

ſ li.3. Iliad.

Quare, ſi quis, neglecta purgatione, ad ſacrificia acceſſiſſet, illius preces à dijs neque auditas, neque reſpectas arbitrabantur. Huc etiam referri poſſunt, quæ de ſacrarum ædium dedicatione ſcripſi [t]. Neque vlterius quæram, quæ ligna præparari opus eſſet, quo modo victimæ mundarentur, quomodo ad aras aſſiſti deberet, & huiuſmodi alia: quia non eſt inſtituti noſtri hæc tam alte repetere, cùm ſufficiat paucis oſtendere, neſcio quid dignitatis ſacerdotalis vbique effulſiſſe. Eadem fere de noui orbis idololatris ſacerdotibus, refert Ioſeph Acoſta [u]. In nouo enim terrarum orbe, qui America dicitur, Mexicani, & Peruenſes ſacerdotes idolis ſacrificabant; nec quidem prius, quàm quinque, & interdum decem diebus ieiunaſſent, ſemel in die, & poſt Solis Occaſum comedentes, à vinoque, & alijs potionibus vxorumque concubitu abſtinentes, carne varijs modis macerata vſque ad ſanguinis effuſionem. Quibus ad vnguem peractis, vncti, pretioſiſq. induti veſtibus, (vnuſquiſque pro dignitate, & temporis opportunitate) in medium prodeuntes, Dijs, toto ſpectante populo, offerebant, vel hominum holocauſta, vel victimas imolabant. Vt verò ſacrificij dignitas ex omni parte hominum priorum ſeculorum pietati reſponderet, ſacerdotes; de quibus ſuperiùs locuti ſumus; præparatis lignis ad ſacrificium aptis, victimiſque mundatis, & quietis, ad aram aſſiſtentibus, aquam infundebant in aurem victimæ, deinde preces incipiebant, ac paucis præmiſſis, vinum inter cornua victimarum effundebant. Qua de re eleganter Ouidius ita [x].

t ſupra c.2.

u lib. Hiſtor. natur. & moral. Ind. 5. cap. 20. & 29.

Admoti quoties templis dum vota ſacerdos
Concipit, & fundit purum inter cornua vinum. Et Homerus [y].
Fudit aquas, fuditque molas, ac multa precatus
Pallada, dat flammæ euulſos de vertice villos.

x lib.7. Metamorph.

y li.3. Odiſſ.

Cuius moris, & conſuetudinis, atque etiam aliorum omnium ad ſacrificia pertinentium meminit Dionyſius Halicarnaſſeus, [z] dicitq. fuiſſe apud Romanos eundem, qui apud
6 Græcos erat, ritum. Non prætermittam tamen illud, quod ad rem noſtram facit optime, videlicet ſacerdotes, poſteaquam victimæ erant pelle nudatæ, & membratim diſſectæ, ex ſingulis inteſtinis, cæteriſque membris primitias capere conſueuiſſe. Omnia antem ſacrificia, tam publica, quàm priuata, ad ipſos ſacerdotes pertinere, ex [a] Li-
7 uio [b], & Plutarcho ignorat nemo. Quorum hic etiam ſcribit, cùm ſacrorum pompæ ducerentur, præcones à ſacerdotibus iuſſos per vrbem præceſsiſſe, vacare opifices, &
8 ab opere deſiſtere iubentes. Quare Seruius in illud Virgilij [c].

z lib.7.

a lib.1.

b in Numa.

c lib.1. Georgic.

Quippe

Quippe etiam feſtis quædam exercere diebus.

Sunt, ait, *aliqua, quæ, ſi feſtis diebus fiant, ferias polluant. Idcirco & Pontifices ſacrificaturi præmittere calatores ſuos ſolent, vt ſicubi viderint opifices adſidentes, opus fieri prohibeant, ne pro negotio, & ipſorum oculos, & Deorum cæremonias attaminent*. Poſtremo ſacerdotes tales eſſe debent, quales à Plat.[d] deſiderantur, vt intelligant, doceantq. quo pacto donaria deis, & ſacra ſint offerenda.

d in Dialogo de Regno.

SVMMA EX CAPITE XVII.

1 *Romulus ad ſiſtendum fugientem exercitum ſuorum, Ioui Statori templũ vouit.*
2 *Appius in maximo belli diſcrimine templum vouit Bellonæ.*
3 *Pomponius Attellanarum ſcriptor vouit pro reditu ſacrificium bidenti verre.*
4 *Auguſtus in Philippenſi bello votum nuncupauit.*
5 *Conſul ædem Fortunæ Primigeniæ principio pugnæ vouit.*
6 *Cornelius Conſul. Iunoni Soſpitæ pro victoria.*
7 *Marcellus Honori, & Virtuti.*
8 *Dictatores, Conſules, Prætores ſemetipſos, & hoſtium legiones deuouerunt.*
9 *Decius vterque ſeſe pro patria deuouerunt.*
10 *Reſpub. vniuerſa afflicta bellis Punicis, ædem Marti vouit.*
11 *Flauius Concordiæ, pro reconciliatione ciuium, templum vouit.*
12 *Aedes Apollini vota pro peſte auertenda.*
13 *Eadem de cauſa vota ædes eidem, atque Aeſculapio à Conſule.*
14 *Vota ſuſcipiebantur, etiam pro ægrotantium ſalute.*
15 *Equites Romani vouerunt donum Equeſtri Fortunæ ob ſalutẽ Auguſtæ, vxoris ſcilicet, Imperatoris viuentis.*
16 *Romani pro Cæſarum ſalute vota publicè nuncupabant.*
17 *Idem fiebat pro imperio, & ciuibus.*
18 *Chriſtiani accuſati fuerunt, quòd pro ſalute Imperatorum vota non feciſſent.*
19 *Dies Imperij Traiani à militibus, & prouincialibus votis conceptis celebratus eſt.*
20 *Votum ſuſcipiebatur, præeunte Pontifice Maximo.*
21 *Conſul vouit ludos, & donaria in Capitolio.*
22 *Vota aliquando mandabantur ſuſcipi publicis ſacerdotibus.*
23 *Gentiles vota reddebant accuratiſſime.*
24 *Reus voti eſt, qui nuncupat: damnatus, qui compos voti factus, adhuc nõ ſoluit.*
25 *L. Furius Dictator ædem Iunoni Monetæ vouit dimicando.*
26 *Hiſce quattuor notis V. S. L. M. ſignificabatur vota eſſe ſoluta, quarum interpretatio ex Probo talis eſt: Votum ſolui libens, merito.*

De voto, votiq. ſolutione, ac de ſacerdotum in voto auctoritate; & quid ſit voti reus, & damnatus eſſe. Cap. XVII.

SOLEBANT quoque maiores noſtri pro rerum incidentiũ neceſſitate, proq. imminentibus, impendentibusq. periculis vota facere. Vnde
1 Liuius [a] Romulum ſiſtendæ ſuorum fugæ cauſa Ioui Statori templum ita vouentem inducit. *Tu pater deûm, hominumq. hinc ſaltem arce hoſtes: deme terrorem Romanis: fugam fœdam ſiſte. Hic ego tibi templum Statori Ioui, quod monumentum ſit poſteris, tua præſente ope ſeruatam Vrbem eſſe, voueo.*
2 Idem Liuius [b] auctor eſt, Appium in medio pugnæ diſcrimine, ita, vt inter prima ſigna manibus ad cælum ſublatis aſpiceretur, vota ſuſcepiſſe in hunc modum. *Bellona, ſi hodie victoriam dcis, aſt ego templum tibi vo-*
3 *ueo.* Sed & Pomponius egregius Attellanarum ſcriptor in Gallis Tranſalpinis, teſtibus A. Gellio [c], & Macrobio [d] ſcripſerat. *Mars tibi voueo facturum, ſi vmquam rediero, bidenti verre*. Tertullianus [e] verò. *Ecce*, inquit, *annua votorum nuncupatio quid videtur? prima in principijs: ſecunda in Capitolio. Accipe poſt loca, & verba: Hunc tibi, Iuppiter, bouem cornibus auro decoratis vouemus eſſe futurum*. Virgilius [f] quoque Aſcanium vota facientem inducit ſic.

Iuppiter omnipotens audacibus annue cœptis:
Ipſe tibi ad tua templa feram ſolemnia dona,
Et ſtatuam ante Aras aurata fronte iuuencum
Candentem, pariterq. caput cum matre ferentem.

Ouidius [g] etiam Ioui ab Aenea factum votum refert his verſibus.

Hoſtica Tyrrheno vota eſt vindemia Regi:
Iuppiter è Latio palmite muſta feres.

a lib. 1.
b lib. 10.
c lib. 16. c. 6.
d lib. 6. Saturnal. c. 9.
e lib de coron milit. verſ. fin.
f lib. 9. Aeneid.
g lib. 4. Faſtorum.

[h lib.5.eod.] Idem Ouidius [h] Auguſti votum, quod Philippenſi bello nuncupauerat, pluribus verbis narrat, quemadmodum & Suetonius [i]. [i in vita Auguſti.] [k lib. 29.] 4
Liuius [k] quoque refert, Conſulem in principio pugnæ ædem Fortunæ Primigeniæ vouiſſe, ſi eo die hoſtes fudiſſet. 5 Eodemq. modo Cornelium Conſulem aduerſus Inſubres miſſum, initio pugnæ, ædem ſoſpitæ Iunoni, ſi eo die hoſtes fuſi, fugatiq. eſſent, vouiſſe, 6 idem Liuius [l] ſcribit. [l lib. 32.] 7 Bello quoque Gallico ad Claſtidium geſto, Marcellum templū Honori, & Virtuti vouiſſe, ex Liuio [m], Valerio [n] Maximo, & Plutarcho [o] alias docui [p]. [m lib.27.] [n lib.1.c.1.] [o in vita Marcelli.] [p]
Immo videmus aliquando Dictatores, Conſules, Prætores ſeſe, hoſtiumq. legiones deuouiſſe: quod oſtendit Cicero [q], dicens. *At vero apud maiores tanta religionis vis fuit, vt quidam Imperatores etiā ſeipſos dijs immortalibus, capite velato, verbis certis pro Repub. deuouerent.* 8 [q lib. 2. de Natur. Deorum.] Narrat enim Seneca [r] Decium ſe pro Repub. deuouiſſe, & in medios hoſtes concitato equo, mortem petendo, irruiſſe. [r epiſt.67.] 9 Et de filio. *Alterum poſt hunc paternæ virtutis æmulum, conceptis ſolemnibus, ac iam familiaribus verbis, in aciem confertiſſimam incurriſſe.* de quibus Plinius [ſ] in naturali Hiſtoria eleganter. [ſ lib.28. c.2] *Durat*, inquit, *immenſo exemplo Deciorum patris, & filij, qui ſe deuouere, carmen.* 10 Bellis vero Punicis Republica perquàm afflicta, & ob aſſiduas calamitates, crebraſq. clades acceptas valde attonitis, & ſtupefactis ciuium mentibus, ædem Menti, librorum Sibyllinorum monitu votam, præter Liuium [t], prodidit Ouidius [u] his, quæ ſubijciam, carminibus. [t lib. 22.] [u lib. 6. Faſtor.]

Mens quoque numen habet: Menti delubra videmus
Vota metu belli, perfide Pœne, tui.
Pœne rebellabas, & leto Conſulis omnes
Attoniti, Mauras pertimuere manus.
Spem metus expulerat, cùm Menti vota Senatus
Suſcipit, & melior protinus illa venit.

Flauium, etiam Concordiæ ædem vouiſſe, ſi reconciliaſſet populo ordines, litteris mandauit idem Plinius [x]. 11 [x lib.33.c.1] Sanè pro valetudine populi, peſte graſſante, ædem Apollini votam, à Liuio [a] ſcriptum extat: 12 qui [b] etiam refert, ob peſtem, quæ iam tertium annum vrbem Romanam, atque Italiam vaſtabat, Conſulem Apollini, Aeſculapio, ſaluti vota vouere, & dare ſigna inaurata iuſſum, 13 [a lib. 2.] [b lib 40. & 41.] quæ vouit, deditq. 14 Item pro ægrorum ſalute vota interdum ſuſcipiebantur. Vnde Suetonius [c] in Claudio. [c cap. 45.] *Quaſi pro ægro vota adhuc ſuſcepta ſunt.* Et Tacitus [d]. [d lib.3 An] *Inceſſit deinde religio, quonam in templo locandum*

15 *eſſet donum, quod pro valetudine Auguſtæ equites Romani vouerant Equeſtri Fortunæ.* Idem recenſet Liuius [e]. [e lib. 39.] Idem etiam Propertius [f], dicens. [f lib.2.eleg. 7.]

Hæc mihi vota tuam propter ſuſcepta ſalutem.

16 Poſtea verò inualuit mox, vt ineunte anno, pro Cæſarum ſalute, vota publice nuncuparentur [g]. Caius Iuriſconſul. vt alios taceam quamplurimos, ad legem xij. tabularum. [g l. 233. de verbor.ſign.] *Poſt Calendas*, ait, *Ianuarias, die tertio pro ſalute Principis vota ſuſcipiuntur.*
17 Pro æternitate imperij, & pro principum, & ciuium ſalute nuncupari item vota conſueta, Plinius in Panegyrico tradit. Tertullianus [h]. [h in lib. ad ſcapul.] *Sed ijdem*, inquit, *ipſi, qui per genios eorum pridie vſque iurauerant, qui pro ſalute eorum hoſtias, & fecerunt, & vouerunt, qui Chriſtianos ſæpe damnauerant, hoſtes eorum ſunt reperti.* Idem in Apologetico te-
18 ſtatur crimini datum Chriſtianis, læſæq. maieſtatis eos accuſatos, quòd pro ſalute Imperatorum vota non facerent. Martialis [i] ad Domitianum Cæſarem. [i lib. 8. Epigramm.]

Quantus Io Latias mundi conuentus ad aras
Suſcipit, & ſoluit pro duce vota ſua.

Huiuſmodi votorum pluribus in locis Plinius [k], Tacitus [l], & Dio [m] loquuntur: quorum primus ad Traianum optimum Principem ita ſcribit. [k lib.10. epiſt.] [l lib 3. Ann.] [m lib.48.] *Solemnia vota pro incolumitate, qua publica ſalus continetur, & ſuſcepimus pariter, & ſoluimus, precati deos, vt velint ea ſemper ſuſcipi, ſemperq. ſignari.* Ob
19 diem quoque Imperij eiuſdem Traiani, præeunte ſe, à militibus, & prouincialibus vota concepta fuiſſe oſtendit, dicens: *Precati deos, vt te generi humano, cuius tutela, & ſecuritas ſaluti tuæ commiſſa eſt, incolumē, florentemq.*
20 *præſtarent.* Nec eſt dubium, à magiſtratibus, & populo, præeunte Pontifice Maximo, ſuſcipi, & nuncupari vota conſueuiſſe. Hoc palam facit pluries Liuius [n], votum, ſcilicet, nūquam à Conſule ſuſceptum, nuncupatumve, niſi præiſſet Pōtifex Maximus: inquit enim. [n lib. 30. & 36. & lib. 40] *Martio Philippo Pontifice Max. verba præeunte, populum Romanum votum ſuſcepiſſe*
21 *fertur.* Et alibi [o]. [o lib. 41.] *In Capitolio*, ait, *nouit Conſul ludos fieri, donariaq. dari, quanta ex pecunia decreuiſſet Senatus, cùm centū, & quinquaginta non minus adeſſent: præeunte verba Lepido Pontifice Maximo id votum ſuſceptum eſt.* Vnde Valerius Maximus [p] ſcribit Metellum, cùm admodum ſenex Pontifex creatus eſſet, tutelam tamen cæremoniarum per duos, & viginti annos, ore in votis nuncupandis minimè hæſitāte, geſſiſſe. [p lib.7.c.13] Et Cornelius Tacitus [q]. [q lib.4. An.] *Pontifices, eorumq. exemplo*

cæteri ſacerdotes, cum pro incolumitate Principis vota ſuſciperent, Neronem quoque, & Druſum iiſdem dijs commendaſſe. Et hoc eſt, quod ait Valerius Flaccus [r], ſacerdotem, ſcilicet dedicare pia vota. Publicis etiam ſa- 22
cerdotibus mandata fuiſſe vota, quæ fierēt, indicat Seneca [ſ] illis verbis. *Pro libertate vota facienda ſunt: captiuæ mandabitis? pro pudicitia vota facienda ſunt: proſtitutæ mãdabitis? pro militibus vota facienda ſunt: iſti mandabitis?* Cùm Iubilæi tempore, quod ſingulo quoque quadriennio in Mexicanis Prouincijs indicebatur, multa, eademque pretioſa dona idolis offerrentur, & cum his epulæ quoque lautiſſimæ, ſcribit Ioſeph [t] Acoſta, quaſdam mulieres vouere ſolitas, ſe iiſdem idolis cibos diligenter paraturas per totum eum diem, qui apud Mexicanos feſtus erat, ac celeberrimus, menſis nempe Maij decimus nonus. Quamobrem ſummo mane illius diei, quid ſibi pro voti ſolutione faciendum eſſet, à Præfectis templi quæſitum ibant; quodque imperabatur de epulis, quam diligentiſſimè curabant; quas deinde cùm hora prandij ad templum deferrent, obuias habebant Dijs conſecratas puellas; quæ, poſtquam acceptos cibos ſuper menſis ante Deorum ſimulacra paratis concinnè diſpoſuiſſent, quoque venerant ordine ad cœnobium reuertiſſent, iuuenes eiuſdem templi miniſtri eaſdem dapes ad ſacerdotū cubicula deferebant, quibus dierum quinque ieiunio afflicti recrearentur. Plura item in hanc ſententiam afferri poſſent, quibus apertè doceremur, Pontificem in nuncupādis votis præiuiſſe, atque ſacerdotes pia dedicaſſe vota. Sed modo ſufficiant iſta. Nemo enim dubitat ex ijs, quæ iam antea à nobis relata [u] ſunt, quin omnis ad religionem pertinens quæſtio, vel controuerſia, vel cauſa ad Collegium Pontificum referretur, in ijsq. omnem poteſtatem haberent ſacerdotes. Verùm, vt maiorum erga Deum religio, itemq. pietas magis omnibus innoteſcat, & nobis Chriſtianis exemplo ſit, illud notatu dignum ſubijciam libenter: veteres 23
ſcilicet ex cauſis dictis, non ſolùm frequenter vota ſuſcepiſſe, atque nuncupaſſe, ſed ea etiam ſumma cura reddidiſſe. Vnde M. Tullius [x] in libris de legibus. *Caute vota reddūto.* Namque eos, qui vota facerent, reos vo- 24
ti, eorumq. compotes factos, quoad promiſſa ſoluiſſent, damnatos voti appellatos refert Macrobius [y], expendendo illum Virgilij locum: *Conſtituam ante aras voti reus. Hæc vox, inquit, voti reus, propria eſt ſacrorum, vt reus vocetur, qui ſuſcepto voto, ſe nominibus obligat: Damnatus autem, qui promiſſa non ſoluit.* Seruius in ſchedis. *Damnare eſt damno afficere, ideſt debito liberare.* Ideo & cùm vota ſuſcipimus, rei voti dicimur, donec conſequamur beneficium: & donec condemnemur, ideſt promiſſum ſoluamus. Virgilius [z]. *Damnabis tu quoque vo-*
25 *tis.* Liuius [a] de L. Furio Dictatore. *Inter ipſam dimicationem ædem Iunoni Monetæ vouit, cuius damnatus voti, cùm victor Romam reuertiſſet, Dictatura ſe abdicauit.* Et alio [b] in loco. *Vt ædem etiam fieri Senatus iuberet, bis eiuſdem voti damnata Repub. in religionem venit.* Alibi [c] etiam, de Repub. loquens. *Damnatam voti Deum benignitate exoluere id velle.* Vota verò hinc ſolui, & reddi dicebantur. Macrobius [d], ad illum Virgilij [e] verſum:

Hanc tibi Eryx meliorem animam pro morte Daretis
Perſoluo:

horum verborum proprietatem obſeruans, adnotat Virgilium, vt nuncupata vota ſignificaret, dixiſſe, *perſoluo:* quod de voto propriè dicitur. Apud Ouidium [f] Flora de ludis ſibi ex voto ſuſcepto factis.

Annuimus votis: Conſul cum Conſule ludos
Poſthumio Lenas perſoluere mihi.

Valerius [g] Maximus. *Item,* ait, *Matri Deū ſæpenumero Imperatores noſtri compotes victoriarum ſuſcepta vota, Peſſinuntem profecti, ſoluerunt.* Feſtus Pompeius. *Minuitur luctus, cùm votum publicè ſuſceptum ſoluitur.* Virgilius in Ciri.

Debita cùm caſtæ ſoluuntur vota Mineruæ.

Horatius [h] in Odis. *Et ture, & fidibus iuuat*
Placare, & vituli ſanguine debito
Cuſtodes Numidæ Deos.

Vbi Acron excellens eius interpres, *Sanguine,* inquit, *debito, ideſt, votis pactis. Debetur enim hoſtia, dum votis ſuſceptis promittitur.* Propertius [i]. *Debitaq. occultis vota tuli manibus?*

Idem [k]. *Tu quoniam es mea lux magno demiſſa periclo.*
Munera Dianæ debita redde choro.

Innumeras in hanc rem veterum ſcriptorū auctoritates afferre poſſem, niſi lectorem moleſtia leuare conſilium eſſet. Qui verò ſoluebant, reddebantve vota, ea ſe ſoluiſſe teſtabantur hiſce ſolemnibus verbis. *Votum*
26 *ſolui libens merito*, quæ his notis. V.S.L.M. ſignificabantur, quemadmodum Valerius Probus [l] edidit, & Barnabas [m] Briſſonius probat plurimorū lapidum, numiſmatumq. inſcriptionibus.

r lib. 1. Argonaut.
ſ lib. 1. controuerſ. c. 3.
t Hiſt. Ind. lib. 5. c. 28.
u c. 4. & 9.
x lib. 2.
y lib. 3. Saturnal. c. 2.
z Eglog. 7.
a lib. 6.
b lib. 10.
c lib. 39.
d lib. 3. Saturnal. c. 5.
e lib. 5. Aeneid.
f lib. 5. Faſtorum.
g lib. 1. c. 1.
h lib. 1. Ode 30.
i lib. 1. eleg. 16.
k lib. 2. eleg. 28.
l de no. Ro. ad litterā V.
m lib. 1. de formulis.

SVMMA EX CAPITE XVIII.

1 *Vota ſoluebantur dedicante ſacerdote.*
2 *Supplicationes fiebant iuſſu ſacerdotum.*
3 *Supplicatio decreta fuit peſtilentiæ cauſa.*
4 *Supplicationes decernebantur pro felici ſucceſſu aggreſſorum à Republica.*
5 *Supplicatio pro exercitus Romani felicitate facta eſt, eo in Africam ab Scipione traiecto.*
6 *Supplicatio in vnum diem decreta pro exercitu, quod in Aſia caſtra poſuiſſet.*
7 *Supplicationes decernebantur, etiam ob rem proſpere geſtam.*
8 *Annibale in Africam reuocato, dijs gratiæ actæ, ſupplicatione quinque dierum cũ centum viginti maioribus victimis.*
9 *Supplicationes decretæ ſunt ob rem proſpere adminiſtratam.*
10 *Quibus verbis ſupplicatio decerneretur.*
11 *Supplicabatur dijs capite coronato, vnde ſupplices coronarij.*
12 *Mancipia in bello capta ſub corona vendebantur.*
13 *Laurus, ſeu corona addita Imperatoribus victoribus.*
14 *Romani gratias dijs agebant beneficiorum quam accurate.*
15 *Scipionis Africani religio.*
16 *Sylla ante pugnam Apollinis ſignum amplecti ſolitus.*
17 *Alex. Macedo omnibus otioſis negotijs rem ſacram præferebat.*
18 *Alex. Seuerus templorum frequentator.*
19 *Indi occidentales, vrgente neceſſitate, vel ex publica cauſa, ſupplicationes indicebant.*

De ſupplicationibus, quæ apud gentes, mandantibus ſacerdotibus, pluribus de cauſis fiebant. Cap. XVIII.

QVEMADMODVM pro rerum incidentium neceſſitate à Gentibus vota, præeunte Pontifice Maximo, ſuſcipiebantur, ſoluebanturq. ipſo dedicante ſacerdote; ſic pro opportunitate temporis fiebant ſupplicatione, mandantibus ſacerdotibus, vt teſtatur aurea illa Platonis [a] ſententia: *Vt ſacerdotes intelligant, doceantq. quo pacto donaria dijs, & ſacra ſint offerenda: item qua ratione vouendum ſit, quidue boni ſit à dijs petendum: non enim omnia à dijs temere ſunt petenda.* Scribit

a in Dialog. de Regno.

3 ſiquidem Liuius [b], quòd cùm late quondam b lib.3.
vis peſtilentiæ graſſaretur, inopem auxilij
humani ſenatum ad deos populum, ac vota
vertiſſe, iuſſiſſeq. cum coniugibus, & liberis
ſupplicatum ire: pacemq. à dijs expoſcere.
Porro Romanos auctoritate publica euocatos, omnia delubra impleuiſſe, ſtratasq.
paſſim matres, crinibus templa verrendo,
veniam iræ cæleſtis, finemq. peſti expopo-
4 ſciſſe. Pro felici etiam ſucceſſu, & exitu eorum, quæ Reſp. aggrederetur, ſupplicatio-
nes decretas, idem Liuius [c] tradit his ver- c lib.30.
5 bis. *P. Scipioni, non temporis, ſed rei gerendæ fine, donec debellatum in Africa foret, prorogatum imperium eſt, decretumq. vt ſupplicatio fieret, quòd is in Africam prouinciam traieciſſet, vt ea res ſalutaris populo Romano, ipſiq. Duci, atque exercitui eſſet.* Legimus
quoque apud eumdem [d], ſupplicationem in d lib.37.
6 vnum diem decretam, quòd exercitus Rom.
tum primum in Aſia caſtra poſuiſſet, vt ea
res proſpera, & læta eueniret: ſimulq. vicenis maioribus hoſtijs ſacrificare Conſul iuſ-
7 ſus eſt. Rebus etiam proſpere, ac feliciter
geſtis, gratias actas dijs, ſupplicationesq.
ad omnia puluinaria haberi plerumque ſenatum decreuiſſe, teſtis eſt idem Liuius [e]: e lib.10.
vbi poſt legatos Saguntinorum auditos, à
ſenatu decretum fuiſſe refert, vt gratiæ dijs
8 victoriarum cauſa agerentur. Sic cùm multis Scipionis in Africa victorijs Carthaginenſes in deſperationem acti, Annibalem
ex Italia in auxilium publicæ ſalutis reuocaſſent, isq. anno ſextodecimo Italia exceſſiſſet, eo timore Italia liberata, ſenatus agẽdas dijs gratias cenſuit, eodem auctore ſic
loquente. *Conclamatum deinde ex omni parte curiæ eſt, vti referret P. Aelius Prætor: decretumq.* [f] *vt quinque dies citra omnia pul-* f Liuius lib. 35.
uinaria ſupplicaretur, victimæq. maiores immolarentur cxx. Item [g] victoriæ naualis er- g lib 37.
go in vnum diem ſupplicationem decretam
idem Liuius narrat. Catilinæ quoque coniuratione patefacta, ſupplicationem ad omnia puluinaria decretam, auctor eſt Cicero [h]. h in orat in Catilin.3.
9 Ob rem publicam bene, ſeu proſpere geſtam
ſupplicationes etiam fiebant. Cicero [i]. i Philipp.14
Quamobrem, aut ſupplicatio ob rem pub. pulcherrime geſtam, poſtulantibus veſtris imperatoribus, deneganda eſt, &c. Ibidemq. ſup-
10 plicationem his verbis decernit. *Vti ob eas res bene, fortiter, feliciterq. geſtas, G. Panſa, A. Hirtius Coſſ. Imperatores, alter, ambo, aut ſi abeant, M. Cornutus prætor Vrbanus ſupplicationes per dies quinquaginta ad omnia puluinaria conſtituat.* Liuius [k]. *Non* k lib.31.
homines tantũ victoria lætos, ſed dijs quoque

immor-

immortalibus per triduum ſupplicationes ha-
bitas, quòd bene, ac feliciter, non quòd male,
ac temere res publica à L.Furio Prætore ge-
ſta eſſet. Idem pluribus in locis ipſemet Li-
l lib. 33. lib. 41. lib. 42. lib. 45. uius[l], & A. Gellius[m] referunt. Retulit &
m lib. 7 c. 4. hæc ex Catonis libro de re militari Feſtus
n in verb. ſub corona. Pompeius[n]. *Vt populus ſua opera potius ob* 11
rem publicam bene geſtam coronatus ſuppli-
o lib. de corona Militis. *catum eat*, (erant enim, Tertulliano[o] te- 12
ſte, ſupplices coronarij apud veteres,) *quàm*
re male geſta coronatus væneat. Et hoc ni- 13
mirum eſt, quod dicere voluit Cornelius Ta-
p lib. 13. citus[p], dum ait. *Ob res à Quadrato & Cor-*
bulone proſpere geſtas laurum faſcibus impe-
q in Alexādro. *ratorijs addi*. & Lampridius[q]. *His vero, qui*
rem publicam bene geſſerant, conſularia or-
r in Orat. in Piſonem. *namenta ſunt decreta*. Cicero[r]. *Vt ſenatus*
is, qui in eam benignitatis conſuetudinem ve-
nit, vt eos, qui bene rem publicam geſſerint,
nouis honoribus afficiat, & numero dierum,
& genere verborum, &c. Fuerunt itaque 14
Romani perquam diligentes in agendis dijs
immortalibus gratijs pro beneficijs acce-
ſ lib. 1. c. 2. ptis. Vnde Valerius Maximus[ſ]. *Omnia*, in-
quit, *poſt religionem ponenda ſemper noſtra*
ciuitas duxit, etiam in quibus ſummæ maie-
t lib. 1. c. 3. *ſtatis decus voluit*. Narrat[t] idem Scipionem 15
Africanum non ante ad negotia publica, aut
priuata iuiſſe, quàm in cella Iouis Capitoli-
ni moratus fuiſſet. Sic L. Sylla, quoties præ- 16
lium committere deſtinabat, paruum Apol-
linis ſignum, Delphis ſublatum, in conſpectu
militum complexus, orabat, vti promiſſa ma-
u In Alexā. turaret. Plutarchus[u] quoque refert Alexan- 17
drum Macedonem per otium nihil prius
egiſſe, quàm vt dijs rem ſacram faceret. De 18
Alexādro Seuero hæc etiam recenſet Lam-
x In Alexā. pridius[x], dum Patribus loqueretur. *Hæc*
ſunt, P.C. geſta: eloquentia opus non eſt: mili-
tes diuites redeunt, laborem in victoria nemo
ſentit. veſtrum eſt ſupplicationem decernere,
ne dijs videamur ingrati. Ipſe vero, vt idem
Lampridius ait, cùm in Vrbe eſſet, templa
frequentabat. Indi omnes, præſertim Mexi- 19
cani, ac Peruenſes, inter Noui orbis occiden-
tales à noſtris prius cogniti, haud raró ad
y Ioſeph. Acoſta Hiſt. Ind. lib. 5. cap. 29. & lib. 6. cap. 2. ſupplicationes cōfugiebant,[y] vel pro gratijs
agendis, quòd voti compotes facti eſſent;
vel pro aliqua neceſſitate, æſtiuo maxime
tempore, ad impetrandam, vel arcendam
pluuiam; vel pro victoria, quam de hoſtibus
vel reportaſſent, vel reportare cuperent.
Quas quidem ſupplicationes indicebant ſa-
cerdotes terreæ cuiuſdam fiſtulæ ſonitu, quo
populi ad ſupplicandum Dijs attenti redde-
bantur. Plura itē in hunc ſenſum; ſi otiū ſup-
peteret; adderemus. Sed de his hactenus.

SVMMA EX CAPITE XIX.

1 *Romani feſtos dies habuerunt.*
2 *Feſti dies erant, quando ſacrificia, vel ludi fiebant, & feriæ obſeruabantur cum ſolemnitate, atque epulo.*
3 *Feriæ quadrifariam partitæ ſunt, nempe inter ſtatiuas, conceptiuas, imperatiuas, Nundinas: quæ, quales ſint ex auctore ipſo cognoſces.*
4 *Inferijs mos erat, abſtinere ab omni controuerſia, & iurgio, & contentione ciuili: ideo ius non reddebatur.*
5 *In lectiſternio octo dierum primum inſtituto, etiam cum hoſtibus benigni ſermones habiti ſunt, & à litibus temperatum eſt.*
6 *Dies feſti ſunt neceſſarium laborum temperameutum.*
7 *Flamines habebant præclamitatores, qui diebus feriatis operarios opere abſtinere clamabant. Eoſdem precias vocat Sext. Pompeius: calatores Seruius.*
8 *Sacra polluebantur, ſi diebus feriatis Flamen opus facientes vidiſſet.*
9 *Feriæ, operæ Deorum vocari poſſunt.*
10 *Cenſuit Numa operas ceſſare debere feſtis diebus, vt deorum cultus intentius celebraretur, quòd ægre ſuccederet operantibus opificibus, quoniam ſtrepitu, & ſonitu omnia miſcerentur.*
11 *Vox hæc: Hoc age, agentes, & præſentes attentos facit.*
12 *In diebus ſacrorum iudicibus ius dicere fas non erat.*
13 *Reges Peruenſes ordinarios, & extraordinarios dies feſtos celebrabant ſumma cum ſolemnitate, ac cæremonijs.*
14 *Peruenſibus dies feſtos hominum ſacrificio, quos etiam comedebant, ſolemnes facere mos fuit.*
15 *Profani homines ante dies feſtos ieiunabant, à qualibet potione, necnon ab vxorum amplexibus abſtinebant.*
16 *Peruenſes Iubilæū ſolemniter celebrabāt.*
17 *Peruenſes Idolorum veſtes, tamquam res diuinas, conſeruabant, atque adorabant.*
18 *Peruenſes ignem ad Idolorum altaria perpetuò ardētem, diuinum vocabant.*
19 *Peruenſes ad pedes Idolorum pretioſa munera offerebant.*
20 *Sacerdotes Peruenſes oblata idolis ad ſuas cellas portabant.*
21 *Reipublicæ cauſa etiam feriatis diebus ius dici leges permiſerunt.*

22 *Pro-*

22 *Proconſul debet audire leuia crimina de plano.*

23 *Audire cauſas de plano, eſt, non pro tribunali, aut è ſuperiori loco audire, quãuis Accurſius intellexerit de plano, id eſt ſine libello, & inſcriptione: ſed eſt, audire citra, aut præter ſolemnitatem loci.*

De feſtis diebus, qui celebrabantur apud Gentes, & de ſacerdotum in eos auctoritate: & quid ſit apud Iuriſconſultos, de plano lites, criminave audire, & diſcutere. Cap. XIX.

FESTOS quoque dies habuiſſe Romanos, nulli dubiũ 1
eſſe poteſt, teſte in vita Romuli Plutarcho[a], dum ait.
Feſtos dies, & ſacrificia inter
ſe communicabant. Hoc eſt, Romani, & Sabini.
Feſti vero dies apud Romanos, aliasq. 2
Gentes dicebantur, in quibus, vel ſacrificia
dijs offerri conſueuerant, vel ludi in honorem
deorum fiebant, & feriæ obſeruabantur,
vel publicæ lætitiæ, bonive euentus cauſa
ſolemnitates quædam, more maiorum receptæ,
diurnis ex prouentu fœtus pecorum,
frugumq. epulationibus celebrabantur. Fe- 3
riarum, aliæ erant publicæ, aliæ familijs quibuſdam
propriæ, & hæ priuatæ appellabantur.
Illarum quatuor fuiſſe genera edocet
Macrobius[b]. Statiuæ vniuerſo populo erant
communes, quæ certis, & conſtitutis diebus
fiebant, in quibus præcipue ſeruabantur
Agonalia, Carmentalia, Lupercalia. Conceptiuæ,
quæ quotannis à magiſtratibus, vel
ſacerdotibus concipiebantur in certos, ſiue
in incertos dies, vt ſunt Latinæ, Sementinæ,
Paganalia, Compitalia. Imperatiuæ, quas
Conſules, vel Prætores pro arbitrio indicebant
extra ordinem pro ſalute Reipublicæ,
aut Principis, aut ob rem feliciter geſtam.
Nundinæ paganorum erant, & ruſticorum,
quibus ad negotia, & merces conueniebant.
In ferijs igitur imperandis, vt litibus, & iur- 4
gijs abſtinerent, per præconem edici ſolitum
ſcribit Cicero[c]. Proinde ait Ouidius[d]
de ferijs Calend. Ianuariarum agens.

Lite vacent aures, inſanaq. protinus abſint
Iurgia: differ opus liuida turba tuum.

Martialis[e]. *Natalem colimus; tacete lites.*
Vnde tradit[f] Liuius, in primis lectiſternijs, 5
quæ in Vrbe Romana octo diebus agebantur,
cum inimicis quoque benigne, & comiter
ſermones habitos, iurgijsque & litibus
temperatum fuiſſe. Sic apud eundem[g] Scipio.
Hoc, inquit, *die Tribuni plebis, vosque
Quirites, cum Hannibale, & Carthaginenſibus
ſignis collatis in Africa bene, ac feliciter
pugnaui. Itaque hodie, cùm litibus, & iurgijs
ſuperſedere æquum ſit: ego hinc exemplo in
Capitolium ad Iouem Opt. Max. Iunonemq.
ac Mineruam, cæterosq. deos, qui Capitolio,
atque arci præſident, ſalutandos ibo.* Quocirca
ait Cicero[h] de legibus. *Ferijs iurgia
amouento.* Quam legem explicando, ſubdit.
*Cùm eſt feriarum, feſtorumq. dierum ratio,
in liberis requiem habento litium, & iurgiorum.*
Symmachus[i]. *Vt feriarum requie laboris
faſtidium tergeant.* Seneca[k] de tran-
6 quillitate vitæ. *Legum conditores*, ait, *feſtos
inſtituerunt dies, vt ad hilaritatem homines
publice cogerentur, tamquam neceſſarium laboribus
interponentes temperamentum.* At
7 vero ferijs publicis ante Flamines quoſdam
inceſſiſſe, qui opere abſtinere homines monerent,
Sextus Pompeius[l] tradit. *Præclamitatores*,
ait, *vel, vt alij malunt legere, Præciamitatores,
dicuntur, qui Flaminibus Diali, Quirinali,
Martiali antecedentes, exclamant ferijs
publicis, vt homines ſe abſtineant
opere: quia his opus facientem videre, irreligioſum
eſt.* Idem Pompeius[m]. *Præcias dicebant,
qui à Flaminibus præmittebantur, vt
denunciarent opificibus manum abſtinerent
ab opere; ne ſi vidiſſet ſacerdos facientem
8 opus, ſacra pollueerentur.* Huc etiam referri
poſſunt, quæ idem de ſacrificijs loquens, ex
Seruio deduxit in illud Virgilij[n].

Quippe etiam feſtis quædam exercere diebus, &c.

Aliqua ſunt, inquit, *quæ ſi feſtis diebus fiant,
ferias polluant: quam ob rem & Pontifices ſacrificaturi
præmittere calatores ſuos ſolent,
vt ſicubi viderint opifices adſidentes, opus fieri
prohibeant, ne pro negocio ſuo, & ipſorum
oculos, & deorum cæremonias attaminent.
9 Feriæ enim operæ deorum creditæ ſunt.* Quod
fatetur Macrobius[o] his verbis. *Affirmabant
autem ſacerdotes pollui ferias, ſi indictis, cœptisq.
opus aliquod fieret.* Præterea Regem
ſacrorum, Flaminesq. non licebat videre ferijs
opus fieri: & ideo per præconem denunciabant,
ne quid tale ageretur, & præcepti
10 negligens mulctabatur. Numa etiam (vt
apud Plutarchum ſcriptum extat) cenſuit
debere ciues nihil rerum ſacrarum, vel videre,
vel audire obiter, & neglectim: ſed vacantes
ab omnibus alijs rebus, cultui Deûm,
tanquam maximo negocio, animum intendere,

a in Romulo.
b lib. 1. Saturnal c. 16.
c lib. 1. de Diuina.
d lib. 1. Faſtorum.
e lib. 10. epigramm.
f lib. 5.
g lib. 38.
h lib. 2.
i lib 3. epiſt 23.
k lib. 1. cap. vlt.
l lib. 14.
m eod. lib.
n lib. 1. Georg.
o eod lib. 1 Saturnal.

dere, & tempore ſacrificiorũ vias ſonituum, ſtrepituum, gemituum, aliorumq. id genus, quæ duros,& illiberales labores ſequuntur, vacuas exhibere. *Cuius rei*, inquit Plutarchus, *veſtigium quoddam Romani ſeruantes, Principe circa auguria,aut ſacrificia occupa-*
11 *to,clamant: Hoc age; quæ vox eos, qui interſunt, ad rem,quæ agitur, attentos reddit*. Feriarum igitur tempore ſacerdotes per Vrbem præcedere præcones iubebant, qui ab
12 opere deſiſtere agentes præcipiebant. Nec ipſi iudices ius dicebant: Nam & B. Ambroſius p in Epiſtolam ad Corinthios primam dicit. *Aut iudicem publicum,cui dici ſolet. Hodie dies ſacrorum eſt: ius dici non poteſt,&c.* Arnobius q aduerſus gentes, velut ex communi Gentilium ſermone, hoc recitat. *Lauatio Deûm Matris eſt hodie: Iouis epulum cras eſt: Aeſculapij geritur,celebraturq. vindemia: Lectiſternium Cereris erit Idibus proximis: Telluris natalis eſt*. Nuſquam vidimus,aut legimus,feſtos dies maiore cum ſolemnitate, ſumptuve, ac cæremonijs agitari conſueuiſſe, quàm apud Indos r. Siquidem
13 Peruenſium Reges, Ingas vocatos, & ordinarios, & extraordinarios dies feſtos habuiſſe compertum habemus: nonnullos imperatiuos,quòd eorum ſolemnitatem Reges imperarenr,vel, cùm regiam acciperent coronam, vel, cùm bellum ſuſcipere in animo haberent ſ, vel alia de cauſa: nonnullos,qui ſtatiui dici poſſunt, quoniam certis, ſtatiſq. temporibus celebrabantur, mactatis non minus,quam centum arietibus; ſeu veruecibus diuerſorum t colorum, pro temporum, atque idolorum varietate. Extraordinarij maiore cum pompa, ac ſumptuoſius agitabantur,oblatis pro holocauſtis, ac victimis, non modò animalibus quadrupedibus,atq. auibus,ſed (mirum & horrendum ſpectaculum) etiam hominibus, quos impij barbari ſumma cum lætitia deinde deuorabant. Vt
14 verò illi dies ſolemniores eſſent, non ſolùm ſacerdotes, omneſque templorum proceres, titulo dignitatum inſigniti,& miniſtri,quin-
15 que, ac ſæpe decem diebus ieiunabant, ſed populi quoque,ſaltem biduum, ſemel in die comedentes,nihil ſale cõditum, nec vinum, nec chicam (potionis genus eſt) deguſtantes,ab vxorum etiam concubitu abſtinebãt. Ipſo feſto die, in publicum omnibus prodeuntibus, ſacerdotes veſtibus idoli veſtimento ſimillimis induti, eius ferculum ſuccollantes, exponebant, fiſtula modulantes, opertoq. capite incedentes, diem integrum ac noctem inſomnem ducebant, duobus ſequentibus inter choreas, atque epulas cele-

p cap. 6.

q lib. 7.

r Ioſeph. Acoſta Hiſt. Ind. lib. 5. cap. 17. 28. 29. & 30.

ſ Idem eod. lib cap. 7. & 18.

t Idem li. 4. cap. 41. & lib. 5. c. 28.

16 bratis. Mexicani dies feſtos non minore itidem pompa tranſigebant, Iubilæi præſertim tempore. Etenim ſacerdotes,detracto vetere indumento,quod poſtea,vt res ſacra,conſer-
17 uabatur;nouo à Principibus viris allato,idolum veſtiebant,maximaque cum reuerentia adorabant, varijſque inſignibus ornabant. Cùm autem à Rege u Regni poſſeſſio capienda eſſet,vnus ex dignioribus ſacerdotibus,ijs veſtibus indutus,quæ, (vt diximus) ab idoli indumento nihil differrent, poſt multas cæremonias,ſuper igne,qui ante idoli aram ſemper ardebat, diuinuſq. appella-
18 batur,de more gentis ſacrificia faciebat. Ad ſimulacrum omnes concurrebant, eiq. adorato offerebat vnuſquiſque aurum, argentum,gemmas,margaritas,lapides pretioſos, ligna odorifera, telas ex byſſo contextas, Maiz (eſt id frumenti genus), plura fructuũ genera, epulas item varijs modis conditas, aliaque eiuſmodi donaria non pauca; om-
19 niaque ſacerdotibus venerabundi tradebãt, quibus ſimulacrum ornabatur, vel ad eius pedes ponebantur, ducebanturque choreæ, vt in Hiſpania fieri ſolet feſto die, & per totam octauam, hoc eſt, ſeptem diebus proximis ſolemnitati ſanctiſſimi Corporis Chriſti, tum procedente ſupplicatione, tum in ipſis Eccleſijs ante ipſam Euchariſtiam. His per-
20 actis, ſacerdotes oblata auferentes, ad ſua cubicula portabant. Plura obſeruauit, linguaque Hiſpanica ſcripta reliquit Ioſephus Acoſta x in ſua eleganti Indiarum naturali, ac morali hiſtoria, quam Robertus Regnatus in Gallicum ſermonem,vt opinor, ſyncere tranſtulit. Reipub. vero cauſa factum
21 eſt, vt ob quaſdam cauſas Prætor etiam feriatis diebus adiri poſſet. Cauſas recenſet Vlpianus y. Feriatis quoque diebus,nec pro tribunali tantum, & à ſuperiori loco, ſed & de plano audiri cuſtodias poſſe, eleganter Iuriſconſulti z reſponſitarunt. Immo Vlpianus a ſcribit,leuia crimina audire,& diſcute-
22 re de plano Proconſulem oportere, & vel liberare eos, quibus obijciuntur, vel fuſtibus caſtigare,vel flagellis ſeruos cædere. Feſtum plane Portium Iudææ Præſidem pro tribunali Paulum Apoſt. audiuiſſe legitur in Acti-
23 bus Apoſt. b. Ex quibus conſtat erroneã eſſe Accurſij,& aliorum interpretationem c, exiſtimantium, verba illa, *de plano*, accipi debere, pro libello, & inſcriptione, hoc eſt, vt audiri poſſent ſine libello, & ſine inſcriptione: cũ intelligi debeant, *de plano*, hoc eſt, nõ pro tribunali, non ex ſuperiori loco, non ſolemniter, vt ex Vlp. d reſpõſo,& Papiniani e libro ſingulari de adulterijs manifeſtum eſt.

SVM-

u Idem lib. 6. cap. 24.

x Idem lib. 5. cap. 17. 27 28. 29. & 30.

y l. 2. & 3. ff. de ferijs.

z l. 9 ff eod. de ferijs. l. 18. §. vlt ff. de quæſtin. & l. 12 ff. de pub. iudic.

a l. 6 ff de accuſat.

b cap. 25.

c ad d. l. 18. & d. l. 12.

d l. 9. §. de plano. ff de offic procõſ.

e l. 11. §. ſexaginta ff. ad l. Iul. de adulter.

SVMMA EX CAPITE XX.

1 *Varijs iurandi formulis Romani vtebantur.*
2 *Iurare per caput, tralatitium, & familiare veteribus fuit.*
3 *Solemne iuſiurandum Romanis fuit, iurare per Iouem lapidem.*
4 *Per Iouem lapidem iurare, eſt Iouem fulgura lapidea torquentem inuocare.*
5 *Iuratum eſt frequentiſſime per Deum, per deos.*
6 *Iuſiurandum aris tactis præſtari ſolitum, & ſæpe conceptis verbis.*
7 *Apud Græcos quoque iuramenta in templis ſuſcipiebantur.*
8 *Syracuſanorum iuramentū terrificum.*
9 *Plurimum valet præſentia religionis, licet omnia Deo plena ſint.*
10 *Iuramenta eſſent præſtanda à magiſtratibus ante aras, vt homines deterrerentur præſentia religionis.*
11 *Amnis quidam in Bithynia exiſtit, cuius aqua periuris tantum eſt letalis.*
12 *Alia aqua iuxta Tyana reperitur, quæ non ſolum periurorum membra corripit, ſed eos ſiſtit, adeo vt non poſſint inde diſcedere: vnde periurium pateſit.*
13 *Lacus Palicorum, vbi falſi iuratores vitam amittunt.*
14 *Crateres Palicorum vocantur implacabiles, quia periuros vitæ amiſſione plectebant.*
15 *Fons Palicorum extabat, in quo tabellæ ſupernatabant, ſi iuramentum verum erat, ſin ſecus, euaneſcebant.*
16 *Ethnici cenſuerunt grauiora fuiſſe periuria, quæ accidiſſent tactis ſacris, quàm cætera.*
17 *Octo ciues Romani ad Annibalem hoſtem reuertuntur, quia iurauerant, duo: qui Romæ remanſerant, damnis, & ignominia notati ſunt, tamdemq. ſe ipſos interfecerunt.*
18 *Periurij pœna à Pontificibus ſumenda eſt.*
19 *Inhabilitas opponi non poteſt ei, qui licet eſſet inhabilis, iurauit tamen conſentiente parte aduerſa.*
20 *Iuſiurandum maioris ponderis eſt, quàm res iudicata.*
21 *Dato iuramento, non quæritur, an debuiſſet dari, ſed an iuratum ſit.*

De Iureiurando, quod, vt plurimum, tactis aris præſtabatur; & quanta eſſet apud Gentes in eo obſeruando religio: & quòd apud Romanos de periuris pœnas ſumebant Pontifices. Cap. XX.

RESTAT, vt de iuramentis, quæ ad religionem maxime pertinent, in quorumq. obſeruatione Pōtificalis maieſtas valde emicat, dicamus. Qui enim dicta, facta, promiſſa ve ſua, diuino numine adhibito, firmabant, pluribus, varijsq. modis deierabant: vt, cùm iu-
1 rabant per caput ſuum, vel per caput alte-
2 rius, vt Vlpianus [a] his verbis ſcribit. *Cæterum ſi ego detuli, vt per Deum iurares, tu per caput tuum iuraſti, vel filiorum tuorum, &c.* Et Ouidius [b] libro de Triſtibus quinto.

Per caput ipſe tuum ſolitus iurare, tuumq.
Quod ſcio non illi vilius eſſe ſuo.

Et de Ponto [c].

Per Cæſareum caput iurat. Iuuenalis [d].
— Nondum Græcis iurare paratis
Per caput alterius.

Nonnumquam per oculos ſuos iurabant. Plautus [e] Menæch.
Si voltis oculos iurare, &c.
Ouidius [f]. *At mihi te comitem iurabas vſque futuram*
Per me, perque oculos ſidera noſtra, tuos.

Aliquando etiam ita iurabant. *Ita viuam.* Cicero [g]. *Nam, ita viuam, putaui.* Et ad Atticum [h]. *Quæris quid agam: ita viuam, vt maximos ſumptus facio.* Hanc iurandi formulam referunt etiam Valerius [i] Max. & Seneca [k]. Paſſim etiam iurabant. *Ita me Deus amet, ita me dij ament:* quæ ſæpe in oculos, qui Plauti, & Terentij comædias legunt, incurrunt. Interdum vero ſic. *Dij me perdant.* vt frequenter videre eſt apud eoſdem Plautum, & Terentium, & apud Suetonium [l] in Tiberio. Cicero [m] in libro de Diuinatione hac vtitur iuriſiurandi formula. *Ita deos mihi velim propitios.* Idem [n] in Catilinam. *Nam, ita mihi ſalua Republica vobiſcum perfrui liceat, vt ego, &c.* Idem [o] ad Atticum iurat, ita ſibi parentis honores conſequi liceat. Cæſar Auguſtus apud Suetonium [p] in Tiberio. *Vale iucundiſſime, & ita ſim felix, vir fortiſſime.* Vt plurimum tamen per Deum iurabant, vt maiorem vim id iuſ-

a l.3. §.vlt. ff de iureiurando.
b eleg. 8.
c li.3. eleg. 3.
d Satyr. 6.
e Sce.vlt.
f 3. Amor. eleg.10.
g lib.2. Ep. famil.13.
h li 5. epiſt. 15.
i lib.9.c.14
k lib.11.c. vlt.
l cap 21. & 68.
m lib.1.
n Act 4.
o lib. 13. epiſt.13.
p cap.21.

id iuſiurandum videretur habere. Solemne, 3
atque ſanctiſſimum Romani iuſiurandum
Per Iouem lapidem concipiebant, teſte A.
Gellio q. *Iouem*, inquit, *lapidem quod ſan-*
ctiſſimum iuſiurandum eſt habitum, ſum pa-
ratus iurare, Virgilium hoc numquam ſcri-
pſiſſe. Apuleius r. *Quid igitur? Iurabo per*
Iouem lapidem Romano vetuſtiſſimo ritu?
Cicero ſ. *Quomodo autem tibi placebit Iouem*
lapidem iurare, cùm ſcias Iouem iratum ne-
mini eſſe? Si quis forte interrogabit, quare 4
per Iouem lapidem iuſiurandum concipie-
bant, reſpondebo me in ea eſſe ſententia, vt
exiſtimem inuocaſſe Iouem lapidē, eo quòd
veteres finxerunt Iouem fulgura, quæ ad in-
ſtar lapidis ſunt, manibus tenere. Nam Li-
uius t de Annibale. *Eaq. vt rata ſcirent fo-*
re, agnum læua manu, dextra ſilicem reti-
nens, ſi falleret, Iouem, cæteroſque precatus
deos, ita mactarent, quemadmodum ipſe ma-
ctaſſet agnum: ſecundum precationem caput
pecudis ſaxo illiſit. Itaque, ſi quod iurabant,
& ſcientes feſelliſſent, deos ſibi iratos de-
precabantur. Cicero u. *Deliciæ vero tuæ, no-*
ſter Aeſopus eiuſmodi fuit, vt ei deſinere per
omnes homines liceret. Is cum iurare cœpiſ-
ſet, vox eum defecit in illo loco. Si ſciens fallo.
Plinius in Panegyrico. *Quin etiam ſedes*
præiuit iuſiurandum, & ille iurauit, expreſſit,
explanauitq. verba, quibus caput ſuum, do-
mum ſuam, ſi ſciens feſelliſſet, deorum iræ
conſecraret. Plautus x Amphitryon.

Id ego, ſi fallo, tum te ſumme Iuppiter
Quæſo, Amphitruoni tu ſemper iratus ſies.
Al. Ah propitius ſit potius. Iu. Confido fore,
Nam iuſiurandum verum te aduorſum dedi.

Tacitus a. *Iuſiurandum perinde æſtiman-*
dum, quàm, ſi Iouem feſelliſſet. Propertius b
id quoque elegantiſſimis illis verſibus ex-
plicauit.

Oſſa tibi iuro per matris, & oſſa parentis,
(Si fallo cinis, heu, ſit mihi vterq. grauis,)
Me tibi ad extremas manſurũ vita tenebras.

Videbis quoque paſſim tum apud hiſtori- 5
cos, tum apud poetas iuratum fuiſſe *per*
Deum, per deos. Terentius c in Andria.

Per omnes tibi adiuro deos, numquam eam
me deſerturum. Ouidius d.
Per mare, per terras, per tertia numina iuro,
Per te præſentem, conſpicuumq. Deum.

Sed illud eſt obſeruatione digniſſimum, cu-
ius occaſione hæc omnia à me recitata ſunt,
quòd non vbiq. iuſiurandum, vel à parte, vel 6
à iudice delatum prẹſtari permittebatur, ſed
in templis duntaxat, tactis aris, altaribusq.
& ſæpe conceptis verbis. Vtrumque indicat
egregie Plautus e in Rudente hiſce verbis.

La. *Quod tibi lubet, id mihi impera*. Gr. *tan-*
ge aram hanc Veneris. La. *tango*.
Gr. *Per Venerem hanc iurandum eſt tibi*.
La. *quid iurem?* Gr. *quod iubebo*.
La. *Præi verbis, quid vis, id, quod domi eſt,*
numquam illi ſupplicabo.
Gr. *Tene aram hanc*. La. *Teneo*. Gr. *deiura*
te mihi argentum daturum
Eodem illo die, viduli vbi ſis potitus,
La. *fiat*.

Et quæ ſequuntur. Ex quibus nulli dubium
eſſe poteſt, quin ille Plautinus locus haud
obſcure demonſtret iuſiurandum aris tactis
præſtari ſolitum. Quod & Cicero pro Flac-
co indicat, cum ait.
Is, ſi aram tenens, iuraret, crederet nemo.
Iuuenalis f.

Falſus erit teſtis, vendet pecunia ſumma
Exigua, Cereris tangens aramq. pedemq.

Eoq. pertinet, quod alibi idem Iuuenalis g
ſcriptum reliquit.
Atque adeo intrepidi quæcunque altaria tan-
gunt, &c.
innuens eos, vt Vlpianus h ad edictum ex-
poſuit, faciles eſſe ad iurandum contemptu
7 religionis. Et Plato i in libris de legibus.
Idem in Græcia obſeruatum eſſe narrat Iu-
ſtinus k. *Quo perducto*, inquit, *in ſanctiſſi-*
mum Iouis templum veterrimæ Macedonum
religionis, Ptolemæus, ſumptis in manus alta-
ribus, contingens ipſa ſimulacra, & pului-
naria deorum inauditis, vltimisque execra-
tionibus adiurat, ſe ſincera fide matrimo-
8 *nium ſororis petere*. Apud Syracuſanos ma-
gnum quoque iuſiurandum extabat, vt Plu-
tarchus l meminit, hoc modo, vt qui fidem
illo ſuam ſanciret, is in templum Cereris,
ac Proſerpinæ deſcenderet, ſacriſque pera-
ctis quibuſdam, purpura Deæ ſe indueret,
facemque tenens ardentem, iuraret. Nec
prætermittam hic illud prudentiſſimo, etſi
ethnico viro, Symmacho m dignum dictum
9 ad Theodoſium Imperatorem. *Omnia qui-*
dem Deo plena ſunt, nec vllus perfidis tutus
eſt locus: ſed plurimum valet ad metum de-
linquendi, etiam præſentia religionis vrge-
ri. Illa ara concordiam tenet omnium, illa
ara fidem conuenit ſingulorum, neque aliud
magis auctoritatem facit ſententijs noſtris,
quã, quòd omnia, quaſi iuratus ordo decernit.
Patebit ergo ſedes profana periurijs, & hoc
incliti Principes mei probabile iudicabunt, qui
10 *ſacramẽto publico tuti ſunt?* Hæc ille. Ediſcãt
etiã ab infideli homine Chriſtiani magiſtra-
tus iuramenta deferre, quippe qui inconſi-
derate cuiuſuis conditionis homines, non
ad aras, vbi præſentia religionis vrgeri poſ-
ſent,

q lib. 1. cap. 21.
r li. de Deo ſocratis.
ſ lib. 7. Epiſtol. Famil. 12.
t lib. 21.
u lib. 7. Ep. Famil. 1.
x act. 3. ſce. 2.
a lib. 1. Annal.
b li. 2. eleg. 15.
c act. 4. ſc. 2.
d li. 1. Triſt. eleg. 1.
e act. 5. ſc. 2.
f Satyr. 14
g Satyr. 13.
h l. 8. ff. de condit. inſt.
i Dialog. 12
k lib. 14.
l in Dione.
m lib. 10. epiſt. 53.

ſent, ſed ad profana tribunalia, vbi nihil an-
te oculos verſatur, quod quibus iuſiurandũ
deferendum eſt, deterrere valeat, ad iura-
mentum præſtandum admittant. Sunt quo-
que alia, quæ præclaro nobis exemplo hu-
iuſce erga iuramenta reuerẽtiæ eſſe poſſent.
Nam licet falſam veteres religionem cole-
rent, videmus tamen in tractandis iuramẽ-
tis quandam peculiarem obſeruantiam in
vſu habuiſſe in honorem diuini numinis,
quod maximè timebant, atque reuereban-
tur, vt omnis periurij occaſio tolleretur, cu-
ius pœnam maximam eſſe ſciebant. C. enim
n lib. 31. c. 2 Plinius [n] in ſua naturali hiſtoria ſcribit, am-
nem Olacham in Bithynia Briaxum alluere 11
(hoc eſt, & templo, & Deo nomen) cuius
gurgite periuri notantur pati, velut flammã
o lib. 1. vrentem. Philoſtratus [o] in vita Apollonij
Tyanæi, de eodem loco agens. *Eſt autem,* 12
ait, *iuxta Tyana aqua, quam aiunt Ioui ſa-
cratam, quam indigenæ inextinguibilem vo-
cant. Fons eius frigidus ſanè ſcatet, ebullit
non ſecus, atque igne calefactus lebes: hanc
pueris, & iuriſiurandi fidem ſeruantibus vi-
ris aſpectu placidam, guſtuq. dulcem perhi-
bent, periuris verò, & infidis palàm aduer-
ſari: epota namque oculos, pedesq. ac manus
periurantis inuadit, aqua intercute, ac tabe
totum corpus inquinans. nec illinc diſcedendi
datur facultas: ſed eo loco permanentes, corã
aqua ipſa ſuam deplorant infirmitatem, pa-
lam, quòd peierarint, profitentes.* Macro-
p lib. 5. c. 19 bius [p] Palicorum hiſtoriam recenſens, dum
q lib. 9. Aeneid. interpretatur [q] Virgiliana illa verba, *vbi im-
placabilis ara Palici;* ait. *Lacus non longe* 13
*inde ſunt, quos incolæ, Dellos appellant, fra-
tresq. eos Palicorum exiſtimant, & haben-
tur in cultu maximo, præcipuèq. circa exi-
gendum iuxta eos iuſiurandum, præſens &
efficax nomen oſtenditur. Nam cùm furti ne-
gati, vel eiuſcemodi rei fides quæritur, & iuſ-
iurandum à ſuſpecto petitur, vterque ab omni
contagione mundi ad crateras accedunt, ac-
cepto priùs fideiuſſore à perſona, quæ iuratura
eſt, de ſoluendo eo quod peteretur, ſi addixiſ-
ſet euentus. illic inuocato numine teſtatum
faciebat eſſe iurato, de quo iurabat. quòd ſi fi-
deliter faceret, diſcedebat illæſus: ſi vero ſub-
eſſet iureiurando mala conſcientia, mox in
lacu amittebat vitam falſus iurator. Hæc
res illa religionem fratrum commendabat, vt
crateres implacabiles vocarentur.* Hæc ille.
r lib de admirandis naturæ. Idem fere ex Ariſtotele [r] refert Leonicus [ſ]: 14
ſ lib. 1. c. 6. de varia hiſtoria. ſiquidem Ariſtoteles meminit Palicorum
fontis iuriſiurandi, & tabellarum, quæ in 15
aquam mittebantur, & ſi non fuiſſet falſum
iuramentum, emergebant; ſin ſecus, euane-
ſcebant. Quod & Stephanus libro de vrbi-
bus ſcribit, à quo parum diſſentit Diodo-
t lib. 11. rus [t] Siculus. De quo plane fonte intellige-
u lib. 14. re voluit Silius Italicus [u], dum ait.
*Et, qui præſenti domitant periura Palici
Pectora ſupplicio.*
Huiuſmodi etiam alia congeſſit vir egregie
x ad c. 2. primæ partis Relect. §. 1. num. 6 de pact. lib. 6. doctus Didacus Couarruuias [x], quibus oſtẽ-
dere conatur apud ethnicos iuriſiurãdi reli-
gionem ita obſeruatam fuiſſe, vt grauiora
16 exiſtimarentur ea periuria, quæ contingerẽt
in iuramentis ſuper quibuſdam ſacris præ-
ſtitis, ac deinde diuina vltio expectaretur,
timereturq. ab his, qui ſpecialia quædam
numina, quo ad iuriſiurandi religionem mi-
nime reueriti eſſent. Apud Romanos vere,
quàm inuiolate, ſanctèq. ſemper habitum,
ſeruatumq. ſit iuſiurandum, nemo, niſi pla-
ne rudis, & imperitus, ignorat. Id enim, &
moribus, & legibus quamplurimis oſtendi-
a tit. de iureiur. tit. de in litem iuran. ff & tit. de reb. cre. ſi cer. pet. & de iureiur. C. & paſſim, ſparſimque alibi. tur. Extant [a] adhuc celebres in libris no-
ſtris tituli, Iuriſconſultorum reſponſis, &
Principum conſtitutionibus bene concinna-
ti, in quibus elucet quædam religionis ima-
go, vt Chriſtiani homines nihil ſanctius,
melius, religioſiusq. conſtituere poſſe vi-
deantur. Quibus non tenue argumentum
b lib. 7. c. 18 17 eſſe poteſt, quod ſcribit A. Gellius [b] de de-
cem captiuis, quos Annibal Carthaginen-
ſium Imperator iuramento ab ijs accepto
Romam legauit. Nam, cùm Romam veniſ-
ſent, ac mandatum Annibalis in Senatu ex-
poſuiſſent, nec permutatio Senatui placuiſ-
ſet, octo ex ijs, licet plurimum à parentibus,
cognatis, affinibusq. rogarentur, ne ad ho-
ſtes redire vellent, poſtliminium tamen iu-
ſtum non eſſe ſibi reſpondiſſent, quoniam iu-
ramento vincti eſſent, ſtatim vt iurauerant,
ad Annibalem profecti ſunt. Quo ſanè fa-
cto maximam cõſequuti ſunt laudem. Duos
reliquos, qui Romæ manſerunt, ſolutosq. eſ-
ſe ſeſe, ac liberatos religione dicebant, om-
nium notarũ, & damnis, & ignominijs Cen-
ſores affecerunt, quoniam, quod de ſe factu-
ros dictauerant, non feciſſent. Immo Cor-
c lib. exemplorum. 5. nelius Nepos [c] affirmauit eos, qui ad Anni-
balem non redierunt, vſque adeo deteſtabi-
les, inuiſosq. fuiſſe, vt eos tædium vitæ ce-
perit, necemq. ſibi cõſciuerint. Huius egre-
gij facti meminit etiam M. Tullius officiorũ
libro tertio, etſi, vnum tantùm ex decem
rediſſe, ſcribit, at non impune, cùm Senatus
decreuiſſet, vt ille veterator, & callidus vin-
ctus ad Annibalem duceretur: *Nullũ enim
vinculum* (ait Cicero) *ad aſtringendam fi-
dem iureiurando Romani arctius eſſe volue-
runt. Id indicant leges in xij. tabulis; indicãt*

ſacra;

ſacra; indicant fœdera, quibus etiam cum hoſte deuincitur fides; indicant notationes, animaduerſionesq. Cenſorum, qui nulla de re diligentius, quàm de iureiurando, iudicabant. Vnde mirũ eſſe non debet, ſi maiores noſtri putauerint, vt litteris mandauit idem Cicero [d], periurij pœnam eſſe diuinam, atque de 18
periurijs ſumendũ eſſe à Pōtificibus ſupplicium. Cui conuenit illud, quod ex Tacito ſuperius retuli, iuſiurandum perinde æſtimandum, ac ſi quis Iouem fefelliſſet, deorumq. iniurias dijs curæ eſſe: quo in loco Carolus Paſchalius egregie, ait. *Quæ iniuriæ Deo ita fiunt, vt an factæ ſint, necne, ipſe vnus, præterq. ipſum, nemo diſpicere poteſt, ab harum cognitione abſtinere homines debent. Cur enim, & quid de eo cognoſcant, cuius ad inueſtigationem nulla humana induſtria, aut ope perueniri poteſt?* Sacerdotes verò, vt ſæpius eſt dictum, quia in terris Dei vice funguntur, quaſi dij ſunt, & de Dei iniurijs cognoſcunt, ius dicunt, ac pœnas ſumunt. Quemadmodum autem inuiolate ſeruari iuſiurandum voluerunt, ſic etiam delato iuramento, & præſtito fidem non haberi, irreligioſum eſſe putauerunt. Quare Paulus [e] libro xviij. ad edictum ait. *Qui iurare dicitur, nihil refert, cuius ſexus, ætatiſve ſit: omni enim modo cuſtodiri debet iuſiurandum aduerſus eum, qui contentus eo, dum deferret, fuit, quamuis pupillus non videatur peierare, quia ſciens fallere non videatur.* Quem locum ſingularem eſſe Baldus [f] rectiſſimè eſt
19 arbitratus: vt ſi detuli iuſiurandum ei, qui aliàs minus habilis eſt, & iurat, non licet poſtea opponere, quòd inhabilis ſit. Quamob-
20 rem idem Paulus [g] aſſeuerauit, iuſiurandũ ſpeciem continere tranſactionis, maioremq. habere auctoritatem, quàm res iudicata habet. Et [h] Vlpianus dixit. *Omne omnino licitum iuſiurandum, per quod voluit quis ſibi iurari, idoneum eſt: & ſi ex eo fuerit iuratum: Prætor id tuebitur. Diuus quoque Pius iurijurando, quod propria ſuperſtitione*
21 *iuratum eſt, ſtandum reſcripſit. Dato iureiurando, non aliud quæritur, quàm, an iuratum ſit, remiſſa quæſtione an debeatur: quaſi ſatis probatum ſit iureiurando. Itaque fortiſſimum eſt hoc vinculum.*

d lib. 2. de legib.

e l. 26. ff. de iureiur.

f ad d. l. 26.

g l. 2. ff. eod.

h l. 5. ff. eod.

Finis Libri Primi.

ANASTASII GERMONII

Ex Cæuæ Marchionibus

ARCHIEPISCOPI, ET COMITIS TARANTASIENSIS,

DE AVCTORITATE, POTESTATE,

& Immunitatum Priuilegijs, quæ Imperatores, alijq. Chriſtiani Princeps Eccleſijs, earumq. Epiſcopis, & inferioribus ſacerdotibus, necnon eorum bonis conceſſerunt.

LIBER SECVNDVS.

SVMMA EX PROOEM. LIB. II.

1 *Supremi Principes Chriſtianorum ſummam reuerentiam Eccleſiæ, eiusq. miniſtris exhibuerunt, nec vilia etiam obſequia eis præſtare dedignati ſunt.*

2 *Principes litium iudicia ſacerdotibus remiſerunt.*

3 *Imperatores, & reliqui Principes Chriſtiani Eccleſiæ debitum honorem vltro impartiti ſunt.*

4 *Imperatores Chriſtiani poſt Romam à Conſtantino Eccleſiæ traditam, ſuper rebus Romanis iuriſdictionem exercuerunt aliquandiu, ob ethnicorum potentiam, Romanorumq. Pontif. debilitatem.*

5 *Imperatores Chriſtiani Romanos magiſtratus pertimeſcebant.*

6 *Roma Honorio, & Theodoſio ſecundo imperantibus capitur an. ſal.* 410. *ab Alarico Gothorum Rege.*

7 *Leo Pontifex Max. Attilam Romæ inhiantem, atque imminentem, oratione deterret.*

8 *Leo Imperator paganiſmum capitali edicto proſecutus eſt.*

9 *Theodericus Rex Gothorum Italiam occupat an. ſal.* 482.

10 *Pontifices Vrbem deuaſtatam, & bellis agitatam regere recuſarunt, quamuis in ea iuriſdictionem, & plenum ius haberent.*

11 *Theodericus ſe humiliter Ioanni Pontifici per epiſtolam ſubmittit, etiam eum in temporalibus ſuperiorem agnoſcendo.*

12 *Beliſarius Iuſtiniani Dux Gothos Italia pellit.*

13 *Pelagius Romam ab Attila, eam funditus euertere minanti deprecatur, cùm tamen tertiam muri partem poſtea diruerit idem Attila.*

14 *Belliſarius muros Romanos ab Attila deiectos refecit.*

15 *Longobardi in Italiam à Narſete accerſuntur.*

16 *Carolus Magnus, Adriano Pontif. poſtulante, Deſiderium Regem Longobardorum capit, Exarchatumq. Rauennatem liberat.*

17 *Imperatores nihil de Eccleſia definiunt, ſed definita à Concilijs, & ſacris canonibus ſequuntur, & pœnis indictis tuentur.*

18 *Conſtitutiones Principum de rebus, & perſonis ſacris nihil pontificiam poteſtatem imminuunt.*

19 *Auctoritate Principum permulta ſlagitia repreſſa, & vlta ſunt: quod à ſummis Pontificibus fieri nequiuiſſet.*

20 *Principum conſtitutiones magis augent pontificalem auctoritatem, quàm deprimant.*

PROOE-

PROOEMIVM.

DE his hactenus, quorum licet religiones falſas fuiſſe, eosq. in varijs, & obſcuriſſimis errorum tenebris verſatos monſtrauerim, tamen, quia deorum cultum exiſtimarunt eſſe optimũ, ſanctiſſimũ, pleniſſimumq. pietatis, ſacerdotes, vti illorum deorum vices in terris gerentes, non modo venerari, colere, ac varijs dignitatum titulis cohoneſtare, ſed auctoritate etiam, dignatione, prærogatiua, beneficijs denique pluribus immunitatis augere, ac ſanctiores reddere voluerunt. Nunc de ijs agendum erit Principibus, qui reiecta perſuaſione in ſuſcipiendis prauiſſimè religionibus inueterata, conuictiſq. inanibus, & hominum impia vanitate detecta, ſingularis Dei, eiusq. filij CHRISTI, ac Spiritus ſancti, qui ab vtroque procedit, maieſtatẽ ſacroſancti baptiſmatis gratia cognouerunt: item de ijs, qui in noſtra religione Chriſtiana nati ſunt, atque alti. Omnes enim, adepto huius mundi imperio, nihil quicquam habuerunt antiquius, nihil præclarius duxerunt, nihil tandem Chriſtiano Principe dignius, atque imperio vtilius fore putarunt, quàm ſacroſanctam Dei Eccleſiam, eiusq. Præſides, & miniſtros, non ſolum ab inuidis, & peruerſis hominum mentibus, & auſis atrocibus tueri, verùm honoribus quoque cumulare, fortunis locupletare, immunitatibus ornare, priuilegijs munire, agris denique, vrbibus, prouincijs, regnis augere. Præterea tantam habuerunt ſacerdotibus reuerentiam, vt aliquãdo haud dedignati ſint diadema, ſeu coronam, ſceptrũ, aliaq. imperatoria inſignia illorum pedibus ſubmittere, eorum pedes ſumma cum humilitate exoſculari, proprijs etiam equorum, quos illi conſcendebant, manibus frena tractare, & alia eiuſmodi obſequia præſtare. Quid iſthæc? Quidquid poteſtatis, ac imperij obtinebant, ab illorum arbitrio, & nutu pendere profitebantur: proinde ſi litis aliquid, vel controuerſiæ oriebatur, non niſi grauiſſimo illorum iudicio finiri, ac terminari poſſe fatebantur: Quæ omnia ſuis locis copioſius, quo fieri poterit, explicabuntur: vt intelligant ciuiles magiſtratus, illa omnia, quæ ſunt enumerata, & alia non pauca, quæ hic breuitatis gratia omittuntur, nõ à ſolis Oecumenicis Concilijs, vt autumant, aut ab ipſis duntaxat Romanis Pontificibus, vti vociferant, aut ab alijs ſummis ſacerdotibus, vti aſſeuerant, ſed ab Imperatoribus, & alijs quoque Chriſtianis principibus fuiſſe perliberaliter conceſſa, cumulatiſſimèq. tradita. Quæ opinio certè pleroſq. ad vitia, & ſui ipſius perditionem cõpellit: dum enim verum eſſe, quod dicunt, arbitrantur, totos ſe libidinibus addicunt, Principibus ſæculi, quorum mens alioquin optima eſt, quod eſſe cupiunt, perſuadendo, necnon eis, licere, quòd non licet, prædicando, etiam per vias obliquas, ac bonis viris inuias, incautos, atque eccleſiaſticæ libertati infenſos, in laqueos mortis ſecum trahunt, poſtquam propriæ ſalutis oblitos, per extremamq. cæcitatem ſeipſos, ac ſua maximi facientes, ac maiorum ſanctiones obſeruatu dignas tantummodo cenſentes, ad ſynodalium Pontificaliumq. conſtitutionum (quibus ad beatam, ſempiternamq. vitam peruenitur) contemptum induxerũt. Sed de his alibi, vbi aptior erit locus. Nunc de ſuis profanis legibus, quibus ſolis fidem habendã eſſe contendunt, erit nobis ſermo.

Sed antequam vlterius progrediar, ijs, quæ magis ſubtiliter, quàm vere obijciunt, erit reſpondendum: vt à nobis dicenda deinceps ſuo ordine, & loco, intellectu ſint faciliora. Duo igitur quæſtionem nobis videntur facere maximam: alterum, quòd tum veteres, tum recentiores Imperatores, ac Reges copioſiſſime de rebus ſacris, & ſacerdotibus, deq. ipſo Pontifice Maximo multa ſanxerunt, quæ debilitare, ac labefactare ſacerdotalis ordinis dignitatem, ac præeminentiam videntur. Alterum, quo monemur Romanos Pontifices poſt Conſtantini donationem, quam dicunt, ciuili iuriſdictione haud vſos fuiſſe: cùm extent Valentiniani, Arcadij, Honorij, aliorumq. Principum conſtitutiones, quæ pœnas iudicibus, præfectiſq. Romanis minitantur, præter ea, quæ de venalibus rebus ſtatuuntur in Codice Theodoſiano [a]. In quo [b] etiam Valentinianus, Valens, ac alij vetant ſine ſua voluntate noua extrui ædificia, cùm inſtaurari, & refici vetera permittant. Alia item pleraque in eo Codice obſeruari poſſunt ad hoc pertinentia. Si quis tamen illorum temporum monumenta euoluet, non hæſitabit vtique. Valebat enim adhuc paganiſmus, quem Imperatores Chriſtiani magis diſſuere, quàm diſcindere poterant: nec enim ſteiſſet eorum imperium: atque ideo ferebant ethnicos magiſtratus, vt inter cæteros tulerunt Symmachum Romæ Præfectum: qui, quàm fuerit acerrimus Chriſtianæ religionis oppugnator,

a lib. 14. tit. 10
b l.b. 15. tit. 1.

gnator, teſtatur eius ad Theodoſium, & Va-
lentinianum [c] epiſtola. Creabantur etiam 5
tum, & ius dicebant Conſules, cogebatur ſe-
natus, vt antea, vigebantq. cæteri magiſtra-
tus, & ciuiles, & criminales, necnon ordina-
ria, & extraordinaria iudicia, quibus ſi non
obtemperabant Imperatores, quam tamen
habebant auctoritatem, pertimeſcebant, at-
que paſſim perturbabantur, modo ab ipſis
ethnicis, modo ab hæreticis. Vnde Romani
Pontifices, alijq. pij, & ſancti viri in hoc vnũ
toto pectore incumbebant, vt eorum ani-
mos retinerent, ne, quod tempore, & ſcele-
re flagitioſiſſimi Iuliani Apoſtatæ iam antea
obuenerat, rurſus accideret. Huius rei teſti-
monium perhibent ſanctiſſimæ, ac iuxta do-
ctiſſimæ D. Ambroſij Mediolanenſis Epiſco-
pi ad eoſdem Theodoſium, & Valentinianũ
in eundem Symmachum epiſtolæ, lepidiſſi-
mi Prudentij verſus, elegans, & pia Bonifa-
cij primi ad Honorium Auguſtum epiſtola,
quæ apud Gratianũ [d] extat, in cuius exor-
dio habetur. *Eccleſiæ mea, cui Deus noſter
meum ſacerdotium (vobis res humanas re-
gentibus) deputauit, nos cura cõſtrinxit, &c.*
Et verſus finem. *Augeretur pluribus, Prin-
ceps Chriſtianiſſime, mater Eccleſia, niſi apud
te ſuarum eſſet cura cauſarum, & niſi in op-
preſſionibus idolorum, & hæreticorum corre-
ctionibus fide tua, diuino cultu pariter cum
imperio ſemper florente, viciſſet. Habet refu-
gium pium tuæ manſuetudinis animum cum
ſuæ religionis veneratione coniunctum, cùm
quidquid huic proficiat eccleſiæ, vos agatis, &
conferatis fratribus, & conſacerdotibus meis
probatiſſimis viris, à me, & ab omnibus, qui
eccleſiam faciunt, legatis: quibus proſequen-
tibus precamur ſacræ cauſa religionis, vt in
vrbe veſtræ manſuetudinis hoc animo, quo
poſtulatis annuitis, in perpetuum ſtatui vni-
uerſalis Eccleſiæ conſulatis.* Hæc ille. Hoc
autem Honorio cum Theodoſio Arcadij fi- 6
lio imperante, Roma ab Alarico Gothorum
Rege anno ſalutis circiter CCCCX. capitur
Nec multo poſt ſub Valẽtiniano tertio, Ati-
la Hunnorum Rex Italiam inuadit. Aqui-
leiam triennij obſidione captam depopula- 7
tur, incendit: Romam, cùm venire paraſſet,
Iamq. copias præmiſiſſet, diuina Leonis Pa-
pæ eloquentia perſuaſus, ne dicam perterri-
tus, retrocedit. Valentiniano interfecto, Leo
& Maiorianus Principes ſuccedunt: quo tẽ- 8
pore paganiſmus publicum, & capitale cri-
men à Leone [e] ſtatuitur. Maioriano de me-
dio ſublato, aliquot annos Romã, Italiamq.
totam occupant tyranni, vt Seuerus, Oly-
brius, Nepos, Oreſtes, Auguſtulus, Odoacer,
vt ex magno Aurelio Caſſiodoro [f], qui ea
ætate ſumma cum auctoritate floruit, videri
poteſt. De Odoacre in ſynodo Romana ter-
tia [g], quam in corpus canonum retulit Gra-
tianus [h]. Mox anno à natiuitate Domini
9 circiter CCCCLXXXII. Theodericus Go-
thorum Rex totius Italiæ potitur imperio.
Sic incommodis tot acceptis toties Chriſtia-
10 na reſpublica, Vrbe præſertim Barbarorum
furijs vexata, factum fuit, vt non modò Ro-
mani ipſi Pontifices Vrbis imperium non
gererent, ſed eam quoque curam recuſa-
rent, atque aſpernarentur. Ea tamen om-
nia, quæ imperij, & iuriſdictionis ſunt, ha-
buiſſe, omniaq. gerere potuiſſe, vt poſſunt
hodie, & ſolent, ad Ioannem Pontificem
Maximum ſcribit idem Caſſiodorus [i] ſena-
tor, patriciuſq., & Vrbis præfectus, qui om-
nia Theoderici nomine ſumma prudentia,
pietate, ac religione adminiſtrabat: cuius
verba ſubijciam libenter, vt qui aliter ſen-
tiunt, nullo prope incommodo intelligant
11 verum eſſe, quod dicitur. *Nolite*, inquit, *in
me tantum reijcere ciuitatis illius curam, quæ
potius veſtra laude ſecura eſt. Vos enim
ſpeculatores Chriſtiano populo præſidetis: vos
patris nomine vniuerſa diligitis. Securitas
ergo plebis ad veſtram reſpicit famam, cui
diuinitus eſt commiſſa cuſtodia. Quapropter
nos decet cuſtodire aliqua; ſed vos omnia.
Paſcitis quidem ſpiritualiter commiſſum vo-
bis gregem, tamen nec iſta poteſtis negligere,
quæ corporis videntur ſubſtantiam continere.
Nam ſicut homo conſtat ex dualitate, ita boni
patris eſt vtraque refouere.* Deinde ſubijcit.
*Sum quidem iudex Palatinus, ſed veſter non
deſinam eſſe diſcipulus. Nam tunc iſta recte
gerimus, ſi à veſtris regulis non diſcedamus.*
Et poſt pauca. *Sedes illa toto orbe mirabilis
proprios tegat affectione cultores, quæ licet ge-
neralis mundo ſit præſtita, vobis etiam cogno-
ſcitur et localiter attributa. Tenemus aliquid
ſanctorum Apoſtolorum proprium, ſi peccatis
diuidentibus non reddatur alienum, quando
cõfeſſiones illas, quas videre vniuerſitas ap-
petit, Roma felicior in ſuis finibus habere pro-
meruit.* hactenus Magnus Aurelius. Mortuo
Theoderico ſuccedit Atalaricus: Atalarico
Theodahadus: huic Vigitis. Cum quibus,
alijſq. Gothis variè in Italia diſceptatũ eſt:
12 qui tandem à Belliſario Iuſtiniani Impera-
toris duce ſunt expulſi. Aliquanto poſt ab
Atila Gothorum Rege Roma capitur: quam
cùm cæde, & incendijs omnino delere ſta-
13 tuiſſet, precibus primum Pelagij, qui po-
ſtea ſummus fuit Pontifex, tum litteris eiuſ-
dem Belliſarij diſſuaſus, abſtinuit, tertia
tamen

[c] lib. 10. ep. 54.
[d] can. 1. diſtinct. 97.
[e] l. vn. C. de Pagan.
[f] in Chron. Gothorum.
[g] cap. 1.
[h] can. 1. diſt. 96.
[i] lib. 11. Variar. epiſt. 2.

tamen muri parte ſolo æquata. Quam,cùm 14
nouis mœnibus,quæ adhuc extant, Belliſa-
rius muniſſet, Byzantiumq. à Iuſtiniano eſ-
ſet reuocatus, Vrbs iterum in Atilæ venit
poteſtatem. Quam ob cauſam Narſes Eunu-
chus cum ingenti militum manu mittitur,
qui Gothos cædit,profligat, ac eorum præ-
ſidio Italiam liberat. Sed reuocatus à So- 15
phia Iuſtiniani vxore ex Pannonia, Longo-
bardos non vulgari amicitia ſibi deuinctos,
ad occupandam Italiam accerſit. Hi nego-
tium Imperatoribus ſemper fecerunt, vt ex
Procopio, Paulo [k] Diacono, & Gregorio [l]
Magno conſtat manifeſte, qui contra bar-
baros ſtipendia militibus dedit, ac Impera-
tores rogauit, vt Romanos iuuarent, roga-
uitq. ita, vt miſſa ſit ab eiſdem Imperatori-
bus Romam pecunia eroganda egentibus,
qui eo ob belli calamitatem vndique con-
fugerant;Imperatorq. Mauritius triginta li-
bras auri miſerit,vt auctor eſt idem Grego-
rius [m]. A Præfecto, & magiſtro Imperato-
rum defendebatur vrbs, cuius ſtatus qualis
fuerit,ex ijs facile dignoſci poteſt. *Viginti,
& ſeptem annos*, ad Conſtantiam Augu-
ſtam idem B. Gregorius [n] ait, *in hac vrbe
inter Longobardorum gladios viuimus, qui-
bus, quàm multa ab hac eccleſia quotidianis
diebus erogantur: hæc eccleſia vno, & eodem
tempore, clericis, monaſterijs, pauperibus,
populo, ac inſuper Longobardis multa indeſi-
nenter expendit*. Quorum Longobardorum
dominio liberata non eſt Italia, donec Ca- 16
rolus Magnus ab Adriano Pontifice Max.
opem implorante, accerſitus eſt. Is Deſi-
derium Regem omnia vaſtantem capit, ca-
ptumque in Galliam ducit, & liberum
Exarchatum, cuius partem Deſiderius in-
uaſerat,Romano Pontifici reſtituit. Minime
ergo mirum eſt, ſi Imperatores in ijs, quæ
ciuilem reſpiciunt iuriſdictionem, & impe-
rium, aliquandiu Romana gubernacula te-
nuiſſe videntur. Quod altero loco obijcie-
batur, Imperatores, ac Reges de rebus ſa-
cris, ac ſacerdotibus ſtatuiſſe, quis neſcit?
Attamen nõ definiunt Principes quidquam 17
per ſe, ipſi;ſed definita,vt diffuſe [o] alias di-
cetur ſequentes, legibus, & iuſſionibus mu-
niunt, atque tuentur,pœnarumq. terrore
obſeruatu reddunt faciliora. Quocirca con-
ſueuerant veteres Imperatores œcumenicis
intereſſe Concilijs,demum eorum,quę à Pa-
tribus decreta fuerant, obſeruantiam, adie-
cto pœnarum terrore,imperare. Eorum ta-
men conſtitutiones nihil extenuant, nihil
eleuant,aut imminuunt Pontificalem aucto- 18
ritatem,ac poteſtatem, vti videas in Codice
Theodoſiano, atque Iuſtinianæo,in Nouel-
lis multorum Principum conſtitutionibus,
item in ſanctionibus Regum Galliæ, & Hi-
ſpaniæ, ac Vviſigothorum, qui copioſe, &
abundanter de rebus ſacris, ac ſacerdotibus
multa ſaluberrime conſtituunt, ex veterum
Patrum decretis,vt teſtatur præcipue prima
pars conſtitutionum [p] Hiſpaniæ: vbi etiam
de Pontifice maximo, quas ob cauſas con-
ſtitutus ſit,interpretantur:quæq. ſit eius au-
ctoritas, ac poteſtas; nec fortaſſe alio loco
apertius. Item de reliquis Eccleſiæ Præſidi-
bus,ac miniſtris. Nec mirum videri debet,ſi
tot latæ ſint leges de hiſce rebus.Siquidem,
cùm omnium, tum maxime Regum intereſt,
vt ſalua,& incolumis ſit Reſpublica,ea præ-
ſertim parte, quæ in ſacris, & ſacerdotibus
conſiſtit: quod non difficile (vt Vlpianus [q]
de Proconſule, & Præſide ait) obtinebunt,
ſi ſolicite egerint, vt malis hominibus Pro-
uincia careat, eoſque conquiſiuerint; ſi ſa-
crilegos, latrones, plagiarios, fures perſe-
quantur;& prout quiſque deliquerit,in eum
animaduerti, receptatoreſque eorum coer-
ceri, ſine quibus diutius latere non poſſunt,
iuſſerint. Idcirco non Pontificijs tantum le-
19 gibus, & ſynodalibus opus fuit, ſed Princi-
pum etiam, vt conſultiſsime illa omnia,quæ
prouincijs, & regnis nocumento eſſe poſ-
ſunt,auerterentur. Quod niſi ita fieret,nun-
quam inſatiabilis quorundam fames exple-
retur, nunquam cupiditatis ſitis ſatiaretur:
at ſemper fontes ſitirent. Inſcio enim Pon-
tifice, qui vbique eſſe non poteſt, niſi Prin-
cipes, in quorum conſpectu multa temere
profunduntur, ea prohiberent, tuerenturq.
ius: quot mala? quot ſcelera? quot latroci-
nia? quot rapinæ,incendia, ſacrilegia erum-
perent? Et niſi Principes ita ſanctionibus
ſuis hanc diſciplinam eccleſiaſticam ſartam,
tectamq. conſeruarent, vulgus rei indigni-
tate concitatum non curaret Antiſtitem,
nec Antiſtes gregem; atque ita omnibus
ſeuulſis, hæreſes in dies maiores naſceren-
tur: nec tantummodo diſciplina eccleſiaſti-
ca, ſed ciuilis quoque, & politica guberna-
tio vileſceret: vrbes, prouinciæ, regna, im-
peria ſubuerterentur. Nec indigent hæc
probatione: ſatis enim, quod dolendum eſt,
clara, & manifeſta ſunt hiſce temporibus.
20 Non eſt itaque putandum,huiuſmodi Prin-
cipum conſtitutiones vlla ex parte Ponti-
ficis maximi dignitatem labefactare, ſed
augere potius: vtraque enim poteſtas ſe
inuicem adiuuare,conſeruareq. & poteſt,&
debet,& diuina,humanaq. connexa,deuin-
ctaq. eſſe conuenit, cùm [r] vnus ſit vtriuſque

k lib 2. & 5
l lib. 12. ep. 29.
m lib 8. ep. 2.
n lib. 4.
o infra c. 11
p tit. 4. & 5.
q l 13. ff. de offic. Præſidis.
r Nouella 6. in prin. Quo modo opor. Epiſc.

Princeps Deus omnipotens, & Chriſtus, à quo pendet vtraque, quique & hanc, & illam regit, tuetur, adminiſtrat, habetq. in hac mortalium rerum procuratione, & adminiſtratione vtramque miniſtram, & famulam. Longius, quàm arbitrabar, profectus ſum: ſed nauis, cùm in altum fertur, difficilius in portum vehitur, niſi plena ſint ventorum bene ſpirantium vela. Quid? quòd non ad portum appuli, ſed vela portu duntaxat ſoluiſſe videor: adhuc terram videre, oram littoris cernere, portum vndique circumſpicere videor. At vaſtum Principalium conſtitutionum, (quarum cauſa per hoc placidum mare, nullis, aut ſane modicis procellis agitatum, vectus ſum) Oceanum ſcilicet ingredi oportet, in altumq. prouehi. E portu igitur remigando egredior, vela pando; Deumque optimum maximum precor, vt qualis in alio curſu fuit, talis mihi in hoc contingat nauigatio.

SVMMA EX CAPITE I.

1 *Imperatoribus baptizatis prima cura fuit, ſuperſtitionem tollere, religionemq. Chriſtianam aſſerere.*

2 *Conſtantius, etſi Arrianus, ethnicas ſuperſtitiones abolere conatus eſt. Idem Gratianus, Valentinianus, Theodoſius, Arcadius, & Honorius Caſſ. perficere ſtuduerunt.*

3 *Sumptuoſa ædificatio eccleſiarum, picturæ, emblemata, cæteraq. ornamenta ab antiquiſſimo tempore initium ſumpſerunt.*

4 *Conſtantinus Magnus ad honorandum CHRISTI monumentum eccleſiam ſplendide conſtrui mandat Hieroſolymis, ac de modo ædificandi, necnon de membris ædificij diſponit per litteras.*

5 *Monumentum CHRISTI, tamquam caput nouæ eccleſiæ à Cõſtantino Hieroſolymis fabricatæ, magno artificio decoratum fuit.*

6 *Deſcriptio templi Hieroſolymitani à Conſtantino Imperatore conſtructi.*

7 *Iuſtinianus ædificauit Conſtantinopoli templum ſanctæ Sophiæ mira magnificentia, & impenſa.*

8 *Non defuerunt Imperatores, qui ornatiora Deo, quã ſibi, ædificia excitarint.*

9 *Theodericus Rex Rauennatem baſilicam conſtruendam ornari efficaciter iubet.*

10 *Altaria olim ad Orientem vertebantur.*

11 *Templa non poterant ædificari inconſulto Epiſcopo.*

12 *Non extruitur eccleſia, aut monaſterium, niſi tantum alterutri redditum tributum ſit, quantum neceſſe eſt pro alendis miniſtris, & ſacrificijs peragendis.*

13 *Nec refici, nec exornari eccleſiæ poterant, niſi permiſſu Epiſcopi.*

14 *Noua eccleſia non ædificabatur, niſi Epiſcopus locum oratione conſecrauiſſet, in fundamentisque crucem fixiſſet.*

15 *Dominium loci profani amittitur, in quo ſacrum miniſterium peractum ſit, locusq. eccleſiaſticus ſit.*

16 *Encænia, hoc eſt anniuerſariæ commemorationes dedicationis eccleſiarum, antiquitus indicta fuerunt.*

De ædificatione templorum, eorumq. dedicatione ab Epiſcopo facienda. Cap. I.

SIT igitur tale huius noſtræ nauigationis exordium, quale in primo libro fuit. Suſcepto igitur illuſtrandæ veritatis officio, putaui neceſſarium à diſpoſitione ſacrarum ædium, ab earumque varietate principium ſumere, quòd ea eſſent vera hominum erga deos religionis indicia.
1 Sic Imperatores etiam ſacroſancto baptiſmatis fonte regenerati, nihil imperatoria maieſtate præſtantius eſſe crediderunt, quã protinus curare, vt omnis ceſſaret ſuperſtitio, ſacrificiorum aboleretur inſania, ſimulacra de medio tollerentur, impia fana, templaque clauderentur. Vnde Conſtantius, quamuis Arriani delirij reus, ad Taurum Præfectum Prætorio reſcripſit [a] ita. *Placuit* a l. 4. C. Theod. lib. 16. tit. 8.
2 *omnibus locis, atque vrbibus vniuerſis claudi protinus templa, & acceſſu vetitis omnibus, licentiam delinquendi perditis abnegari. Volumus etiam cunctos ſacrificijs abſtinere.* Gratianus quoque, Valentinianus, & Theodoſius ad Albinum. *Nemo* [b], inquiunt, *ſe hoſtijs polluat, nemo inſontem victimam cædat: nemo delubra adeat, templa perluſtret, & mortali opere formata ſimulacra ſuſpiciat, ne diuinis, atque humanis ſanctionibus reus fiat.* Et inferius. *Nulli ſacrificandi tribuatur poteſtas: nemo templa circumeat: nemo delubra ſuſpiciat: interclusos ſibi noſtræ legis obſtaculo profanos aditus recognoſcant, adeo* [c], *vt ſi qui, vel de dijs aliquid contra vetitum, ſacriſq. molietur, nullis exuendum ſe indulgentijs recognoſcat.* Quas conſtitutiones idem Theodoſius, Arcadius, & Honorius ad omnes

b l. 10. eod. tit.

c l. 11. eod. tit.

d l.vlt.eod. tit.

omnes extendi voluerunt [d], dicentes. *Nullus omnino ex quolibet genere, ordine hominum, dignitatum, vel in poteſtate poſitus, vel honore perfunctus, ſiue potens ſorte naſcendi, ſeu humilis genere, conditione, fortuna, in nullo penitus loco, in nulla vrbe ſenſu carentibus ſimulacris, vel inſontem victimam cædat, vel ſecretiore piaculo larem igne mero genium, penates odore veneratus, accendat, lumina imponat, thura, ſerta ſuſpendat. Quòd, ſi quiſpiam immolare hoſtiam ſacrificaturus audebit, aut ſpirantia exta conſulere; ad exemplum maieſtatis reus, licita cunctis accuſatione delatus, excipiat ſententiam competentem, etiamſi nihil contra ſalutem Principum, aut de ſalute quæſiuiſſet. Sufficit enim ad criminis molem, naturæ ipſius leges velle reſcindere, illicita perſcrutari, occulta recludere, interdicta tentare, finem quærere ſalutis alienæ, ſpem alieni interitus polliceri.* Hac ergo hominum impia vanitate detecta, legibusq. in poſterum vetita, ſtatim eccleſias in Dei, eiuſque filij Chriſti, Deiparæq. virginis, ac Sanctorum omnium honorem, &
titulum erexerunt. Verùm, quoniam in his 3

e l.9. C. de hæret. & Manich.

ſidei noſtræ (vt ait [e] Anaſtaſius Imperator) inſtituta perdurant, ideo non contenti, vt Ionico potius, Corinthiove, quàm Thuſcano, aut Dorico architecturæ ordine, omniq. ſymmetria, & pulchritudine conſtruerentur: ſed eximijs etiam columnis illuſtrarunt, laquearibus aureis ornarunt, marmoribus puris, aut diſcoloribus cruſtis, picturarum varietate, conchis, alijſque id genus ſtructuris concinnarunt, parietes, pauimentaq. marmoreis ſegmentis, atque teſſellatis, & vermiculatis emblematis mira arte diſtinguendo, omni denique ſplendido, maximoq. ornatu amplificando. Quod, an verum ſit, teſtantur multa, quæ per vniuerſum terrarum orbem ædificata ſunt, templa: quorum alia integra, alia per ea, quæ extant veſtigia, præſertim in vrbe Roma, priſcorum Chriſtianorum pietatem erga Deum apertiſſime oſtendunt. Teſtantur quoque Conſtantini Imperatoris ad Macarium Hieroſolymitanum Epiſcopum litteræ [f], quibus mandat 4

f Euſebius in lib. 3. de vita Conſtantin. cap. 29. cum ſeqq. Socrates li. 1. cap. 6.

locum quendam ſacrum ab eo iam turpiſſima ſimulacrorum ſuperſtitione purgatum, ac à primis vſque mundi temporibus ipſius Dei optimi maximi iudicio ſanctum habitum, deincepsq. multo clariorem ſanctitatis ſuæ ſignificationem daturum, præclara ædificiorum ſtructura exornari. *Atque ideo*, inquit, *par eſt, vt tua prudentia ita opus diſponat, & prouide res quaſque accuret neceſſarias, quonam modo ſanctuarium templi reliquis omnibus, quæ vbique ſunt, pulchritudine antecellat, ſed etiam cæteræ eius partes tales ſint, vt omnia templa, quæ in ſingulis ciuitatibus primas tenent, huius ædificij dignitate longe ſuperentur. Ac de partibus erigendis, exquiſitoq. artificio perpoliendis, tum Dracilianо amico noſtro, qui nonnullas aliarum Prouinciarum partes adminiſtrat, tum veſtræ etiam Prouinciæ Præfecto, ſcito curam à nobis eſſe impoſitam. A noſtra enim benignitate illis imperatum eſt, vt, qui artifices, qui operarij, quæue res aliæ fuerint ad illud ædificium neceſſariæ, à tua prudentia diſcant, ac ſtatim ipſorum prouiſione eo mittantur. Quod autem attinet ad columnas, cæteraſque partes ex marmore conficiendas, quas ipſe exiſtimaueris, vel ad decus illuſtriores, vel accommodatiores ad diuturnitatem fore, cùm eas, quaſi ſummatim tecum conſideraueris, fac ad nos diligenter perſcribas: vt cùm ex litteris tuis, quibus rebus opus fuerit intellexerimus, vndique eædem illo comportari poſſint. Teſtudinem vero ſanctuarij laqueatam ne facere, an alio quodam fabricæ genere extruere placeat, abs te certior fieri velim. Reſtat igitur, vt tua ſanctitas illis, quorum iudicio, vt ſupra dictum eſt, rem permiſimus, quibus operarijs, quibus artificibus, quibus denique ſumptibus opus fuerit, quàm celerrime ſignificet.* His ita à Principe perſcriptis, rebuſque omnibus ad opus neceſſarijs, nulla interpoſita mora comparatis, templum ædi-
5 ficatur. Monumentum, in quo Chriſtus fuerat conditus, veluti totius templi caput, eximijs columnis illuſtrari, & ornatu maximo decorari, & varijs cuiuſque generis inſigni-
6 bus illuminari cœpit. Aduerſo autem lateri antri, quod ad ſolem orientem reſpiciebat, regale, & auguſtum ſanctuarium adiunctum eſt. Cuius interiores partes marmoris verſicoloris cruſta conſtruebantur: exterior vero parietum ſuperficies politis lapidibus, qui commiſſuris quibuſdam inter ſingulos interiectis, colligabantur, erat exornata: tectorũ vero exteriores partes in ſublimi poſitæ, plumbeis laminis obtegebantur. Interiores cælatis laquearibus affabre inter ſe compactæ, coagmentationibus quibuſdam inuicem continenter cohærentibus, diffuſæ, dilatatæq. & fulgente auro paſsim coopertæ, totum ædificium, veluti ſolis claritate, mirifice illuminabant. Ex vtroque latere xyſti gemini ad longitudinem ſanctuarij adiecti ſunt, quorum teſtudines multo auro, plurimaq. arte decoratæ inſpiciebantur: ex quibus alter à fronte inferioris templi columnis ingentibus ſuffulciebatur, alter introſpe-

troſpectans ſublatis poſtibus inſpiciebatur. Iſtis ex aduerſo erat fornix dimidiati vniuerſi cæli circuli ſpeciem adumbrans, in ſummo ſanctuario in orbem ductus, quem duodecim columnæ Saluatoris noſtri Apoſtolis numero pares, tamquam coronam cingebant, crateribus ex argento confectis circa faſtigia concinne expolitæ. Erant etiam inibi vtrinque, primo atrium, deinde porticus, ad extremum atrienſes portæ: poſt quas in ipſa media platea à foro eo deducente, totius fabricæ veſtibula graphice admodum conſtructa viſebantur. Præter hæc autem tanta erat auri, argenti, lapidum pretioſorum, quibus vniuerſum plane adornatum erat templum, copia, tanta magnitudo, tanta varietas, tantum denique in eo elaborando artificium, vt Euſebius[g] dixerit, vix quemquam id poſſe oratione perſequi.

g eod. c.39.

7 Iuſtinianus itidem Cæſar Conſtantinopoli S. Sophiæ templum quanta magnificentia extruxerit, edocet Euagrius hiſtoriæ[h] eccleſiaſticæ diligens ſcriptor. Eccleſiam Michaeli Archangelo in loco olim Veſtæ ſacro Conſtantinum extruxiſſe ſcribunt Sozomenus,[i] ac Nicephorus[k], & alij: complures quoque diuturnitate collapſas admiranda ſtructura Iuſtinianum funditus reſtituiſſe auctor eſt Procopius[l]; aliaſque non paucas Deiparæ Virgini ædificaſſe, adeo magnificas, & grandes, & (vt ipſius verbis vtar) *ea non dicenda mole paratas, vt, ſiquis earum vnam duntaxat videret, crederet, illud ſolum opus ab illo fuiſſe abſolutum, ac circa illud toto Imperij ſui tempore fuiſſe verſatum.*

h lib.4.cap. 30.

i lib.2. c.2.
k lib.8 c.4.

l lib. 1. de ædific. Iuſt.

8 Plura item afferri poſſent exempla Imperatorum vtriuſque ſexus, in quibus tanta fuit religio, & Chriſtiana pietas, vt longe melius duxerint templa maxima pompa, & ſumptibus conſtruere, nobili marmore diſtinguere, auro ornare, pretioſis lapidibus illuſtrare, quàm propria palatia ędificare.

9 Vnde Theodericus Rex, cùm in Rauennate ciuitate baſilicam vellet ædificare, Agapito Vrbis præfecto ſcribit his[m] verbis. *Quapropter in Rauennate vrbe baſilicæ Herculis amplum opus aggreſſi, cuius nomini Antiquitas congrue tribuit, quidquid in aula prædicabili admiratione fundauit, magnitudini tuæ ſtudioſiſſime delegamus, vt ſecundum Breue* ſubter annexum, de Vrbe nobis marmorarios peritiſſimos deſtines, qui eximie diuiſa coniungant, & venis colludentibus illigata naturalem faciem laudabiliter mentiantur. De arte veniat, quod vincat naturam: diſcolora cruſta marmorum gratiſſima picturarum varietate texantur. Quia illud ſemper eſt in pretium, quod ad decorem fuerit à ſubtilitate exquiſitum.*

m Caſſiodorus lib.1 variarū ep.6.

* hoc vocabulo ſignificatur hodie quoque littera quædā Apoſtolicæ.

Quamobrem Arcadius, & Honorius[n], licet, vt ſupra demonſtratum eſt, ſimulacra tollerent, ſacrificia templorum vetarent, fana claudenda mandarent: volebant tamen templorum, veluti publicorum operum, ornamenta conſeruari. Vnde non eſt dubium, quin omnem omnino diligentiam in ædificandis templis, perinde atque veteres, adhibuiſſent. *Abſit enim* (dixerat idem Theodericus[o]) *vt ornatui cedamus veterum, qui impares non ſumus beatitudine ſæculorum.*

n l.3. C. de paganis.

o ead. epiſt. 6.

10 Templa autem ita poſita fuiſſe, vt altaria ad Orientem ſtarent, ex ijs, quæ Socrates in hiſtoria eccleſiaſtica refert, plane conſtat. *Antiocheni*[p] inquit, *Syrij altaria, non ad Orientem, vt in alijs eccleſijs, ſed ad Occaſum collocant.*

p lib.5.cap. 21.

11 At vero templa ipſa inconſulto Epiſcopo ædificari non potuiſſe argumento eſt epiſtola, quam retuli, Conſtantini ad Macarium, & Iuſtiniani Nouellæ conſtitutionis titulus[q]. *Vt nullus fabricet oratorij domos, præter voluntatem Epiſcopi, & vt deputet prius, quæ circa diligentiam, & ſtatum in fabricati oratorij ſufficiant, &c.*

q Nouell. 67.

12 Itaque nemini eccleſiam, vel monaſterium nouum ædificare licet, antequam, vbi illud ædificandum eſt, locum dedicauerit Epiſcopus, & conſtituerit, qui voluerit ædificare, donationis titulo idoneos, ac ſufficientes reditus, cum alendis clericis, vel monachis, tum faciendo ſacro myſterio, & ſacris tectis conſeruandis, & cereis, ac lampadibus noctu accendendis.

13 Nec quiſquam etiam veterem eccleſiam ſiue exornare, ſiue reficere, niſi ipſius Epiſcopi permiſſu poteſt. quo caſu tamen reficiens ſumptus nullos cogitur illi, quam reficit, eccleſiæ conferre, cùm ſuos iam reditus habeat, & ſi proprium operi nomen inſcribere poſſit, ſicut Calliſtratus[r] iuriſconſultus reſpondit, eum ſcilicet, qui ex voluntate populi pollicitus eſt opus ab alio factum adornare marmoribus, aliove modo velle nominis proprij titulum, manentibus priorum titulis, qui ea opera feciſſent, inſcribere poſſe. Nam ſi ſine illis, quæ Iuſtinianus dixit, ædificaretur templum, domus priuata, non eccleſia videretur, prout in Concilio Bracarenſi[ſ] ſecundo, de quo apud Gratianum[t] ſancti illi patres decreuerunt ſic. *Vnuſquiſque Epiſcoporum meminerit, vt non prius dedicet eccleſiam, niſi ante dotem baſilicæ, & obſequium ipſius per donationem chartulæ confirmatam accipiat. Non enim leuis culpa eſt iſta temeritas, vt ſine luminarijs, vel ſine ſubſtantiali ſuſtentatione eorum, qui ibidem ſeruituri ſunt,*

r l.vlt.ff.de operib. public.

ſ cap.5.

t can. 1. 1. quæſt. 2.

tamquam

tamquam domus priuata, conſecretur eccle-
ſia. Alio etiam loco idem Iuſtinianus [u] con- [u Nouell 5. cap. 1.]
ſtituerat, vt omni tempore, & in omni loco, ſi
quis vellet venerabile monaſteriū, aliamve 14
eccleſiam ædificare, non prius licentiam
obtineret hoc agendi, quàm Deo amabilem
locorum Epiſcopum aduocaret, qui manus
extenderet ad cælum, & per orationem lo-
cum conſecraret Deo, figens in eo ſalutis
noſtræ ſignum, hoc eſt adorandam, & hono-
randam Crucem, atque ita inchoaret ædifi-
cium, bonum vtique quoddam, ac decens
fundamentum ponens. Idem in Aurelia-
nenſi [x] Concilio decretum fuit, cum adie- [x can. 7. de conſecr. diſtin. 1.]
ctione, vt cùm eccleſia eſſet conſecrata,
eiuſdem eccleſiæ atrium ſancta aqua con-
ſpergeretur. Nam & Ioannes Papa primus,
qui eodem tempore Romanæ præfuit eccle-
ſiæ, ad omnes per Italiam Epiſcopos ſcri-
bit [y]. *Eccleſias Arrianorum, vbicumque in-* [y can. 19 de conſecr. diſtin. 1.]
ueneritis catholicas, eas diuinis precibus, &
operibus abſque vlla mora conſecrate, ſicut
& nos fecimus, cùm pro cauſa Theoderici
Regis Conſtantinopoli fuiſſemus. Et, vt idem
Iuſtinianus [z] Menę reſcripſit, publicum pro- [z d Nouell. 57. §. 1.]
ceſſum faceret Epiſcopus, & cauſam ædifi-
cationis omnibus manifeſtam ſtatueret. Im-
mo, ne quis temerario auſu hiſce conſtitu-
tionibus contraueniret, idem decreuit [a], vt [a Nouell. 131. § 8.]
ſi quis in domo ſua, vel ſuburbano prædio 15
eccleſiaſticum miniſterium celebrare præ-
ſumpſiſſet, aut alijs miniſtrare conceſſiſſet,
dominium amitteret ſic, vt eccleſię per Epi-
ſcopum, & œconomum, ac ciuilem loci iu-
dicem applicaretur. Nec dedicationem ſo- 16
lummodo fieri voluerunt, ſed encænia quo-
que quotannis celebrari. Conſtantinum de-
dicationem ſacræ ædis, quæ Magnum mar-
tyrium dicitur, celebraſſe, auctores ſunt Eu-
ſebius [b], ac Theodoretus [c]. Dies autem hu- [b lib. 4. de vit. Conſt. ant cap. 40.] [c lib. 1. cap. 30.]
ius dedicationis quartuſdecimus menſis Se-
ptembris ab eo tempore in eccleſia Hiero-
ſolymitana quotannis feſtus eſt teſtimonio
Nicephori [d]. Vnde [e] Euſebius in hiſtoria [d lib. 8 cap. 50.] [e lib. 10. c. 5.]
eccleſiaſtica narrat, quòd cùm Imperatores,
qui rerum ſummam obtinebant, ratas leges
pro Chriſtianis ſancirent, celebre ſpectacu-
lum omnibus optabile, & vehementer deſi-
deratum ante oculos proponebatur: dedi-
cationum ſcilicet feſtiuitates, quibus fre-
quentes viſebantur Epiſcoporum in vnum
conuentus: peregrinorum longe ab exteris
regionibus accedentium concurſus: mutuæ
populi in populum beneuolentiæ: propte-
rea, quòd membra corporis Chriſti in vnam
quaſi harmoniæ, & concentus conſpiratio-
nem coirent, ſinguli etiam eccleſiarum præ-
ſides, qui conuentibus aderant, ſingulas
orationes panegyricas habebant. Hinc fa-
ctum opinor, vt Felix Papa [f] decreuerit en- [f can. 14. ead. diſt.]
cænia ſingulis annis celebrari: & Grego- [g can. 15. ead. diſt.]
rius [g] per octo continuos dies continuari, [h lib. 3. cap. 4.]
vti dicetur ſuo loco [h] latiùs.

SVMMA EX CAPITE II.

1 *Clerici vocantur altaris miniſtri, quia ſorte electi ſunt.*

2 *Fana dicta ſunt, quòd ea Pontifex, ſando certa verba, dedicet.*

3 *Profanum dicitur, quod religioſum, aut ſacrum non eſt.*

4 *Theodoſius presbyteros à cæteris clericis ſeparare videtur.*

5 *Arbidiaconus pecuniæ diſtribuendæ curam, inter cætera, habebat.*

6 *Archidiaconus cuſtodiæ ſacrarum legum præerat, ac de homicidijs, & huiuſmodi criminibus inquirebat.*

7 *Acolythi, Iuuenes appellati etiam fuerũt.*

8 *Acolythorum munus eſt funalia, & cereos deferre.*

9 *In eccleſia Conſtantinopolitana ſeruiebant Copiatæ, ſiue Decani 950.*

10 *In eadẽ ſeruiebant parabalani ſexcenti.*

11 *Parabalanorum cura erat debilium ægra corpora curare.*

12 *Collegium parabalanorum terrori aliquando fuit Alexandrinis ob numerũ.*

13 *Copiatæ, ſeu Decani ſunt, qui lectuli defunctorum, dum ad ſepulturam deferuntur, miniſterium habent.*

14 *Decanica, ſeu Diaconica pro carcere eccleſiæ, pro loco conuentus, & in quo res pretioſæ recondantur, pro ſacrario, & pro ſecretario ſumpta eſt.*

15 *Non debent imprimi clericali charactere, niſi qui doctrina, ac moribus probati ſunt.*

16 *Concubinarij etiam tranſacti temporis, naturaleſq. liberos habentes à clericatu repellebantur.*

17 *Diaconiſſæ, quemadmodum & parabalani officium fuit inter cætera ægrotis, & carcere detentis adeſſe, vt exiſtimat Cuiacius, ſed potius in baptiſmate miniſterium habebant.*

18 *Digamæ ad Diaconiſſæ ordinem admitti non poterant.*

19 *Diaconiſſa non ordinabatur, niſi exactæ ætatis eſſet.*

De

De vario clericorum genere: & quid ſint Iuuenes apud Imperatores: quid Copiatæ, Parabalani, Decani, & Diaconiſſæ: quid Decanica, ſiue Diaconica. Cap. II.

DVO eſſe Chriſtianorum genera ſcribit B. Hieronymus [a]: quorum alterum conſtat ex hominibus diuino officio mancipatis, & deditis contemplationi, & orationi: vt ſunt clerici, &
Deo deuoti, videlicet conuerſi. Vocantur 1
autem clerici, qui forte ſunt electi. Omnes enim Deus in ſuos elegit. Alterum conſtat ex laicis, nempe popularibus perſonis, plebeijs, idiotis, mundanis, ſiue, vt vno verbo dicam, profanis. Budæus ſingulari ingenio, & eruditione vir in Annotationibus ad Pandectas [b], *Propterea*, inquit, *profanos appellaui vbique homines ſacris non initiatos: non enim lubens facio, vt Græcis verbis vtar, vbi latina ſuppetant idem ſignificantia*. Fana à
fando appellata, quòd ea Pontifex, certa 2
verba fando, dedicat, vt in primo libro dictum [c] eſt. Inde profani dicebantur, qui ſacris initiati non erant. Quod Virgilius ſignificat [d], cùm inquit.

——procul, o procul eſte profani,
Conclamat vates.

profanum intelligens, quod religioſum non 3
eſſet, aut ſacrum. Quam vocem Plautus [e] aptiſſime explicat. *Sacrum ſit, an profanum, paruipenditur*. Et in Trinummo [f], *Rapax, auarus, inuidus, ſacrum, profanum, publicum, priuatum habeat.* Cicero [g] in Verrem, facere ex ſacro profanum ſolet dicere: & alibi [h], loca ſacra, & religioſa profana haberi. Sunt ergo Chriſtiani, aut clerici, aut profani, vel, ſi mauis, laici: de his nihil ad nos modo. Clericorum vero, alij ſæculares ſunt, alij regulares. Illorum, alij ſunt maiores, alij medij, alij minores. Omnes tamen, qui diuino cultui miniſteria religionis impendunt, clerici haud male ab Imperatore [i] Conſtantino appellantur. Huiuſmodi autem ſunt apud Iuſtinianum [k]: Presbyteri, Diaconi vtriuſque ſexus, Hypodiaconi, Cantores, Lectores, Exorciſtæ, Oſtiarij. Sacerdotes autem ſoli Epiſcopi à Theodoſio [l], Arcadio, & Honorio Principibus nuncupantur, ſicut & nuncupari videntur à Iuſtiniano [m]: ſcribit enim. *Iudex mittat ad eos*, videlicet Epiſcopos, *quoſdam de ſuis miniſtris: vt propoſitis ſacroſanctis Euangelijs, ſecundum quod decet ſacerdotes, dicant ea, quæ nouerint, non tamen iurent.* Appellatione porro Epiſcopi veniunt [n] Metropolitani, ſiue Archiepiſcopi,
4 Primates, & Patriarchæ. Presbyteri quoque à cæteris clericis ab eodem Theodoſio videntur ſeparari, dum Paulino Præfecto Auguſtali reſcribit in hæc verba [o]. *Presbyteri citra iniuriam quæſtionis teſtimonium dicant: ita tamen, vt falſa non ſimulent. Cæteri vero clerici, qui eum deinde gradum, vel ordinem ſequuntur, ſi ad teſtimonium dicendum petiti fuerint, prout leges præcipiunt, au-*
5 *diantur*. Præter hos reperitur Archidiaconus, quem cum primo presbytero in eccleſia pecuniæ diſtributionem habere dicit Iuſtinianus [p]. Idcirco apud Maiorianum Imperatorem iubetur [q] Archidiaconus mulctã inferre ei, quem fecerit clericum Epiſcopus
6 inuitum. Hic etiam negotia ſæcularia gerebat, & ad Epiſcopum referebat, vt ſ. Ferrandus Carthaginenſis Archidiaconus in procœmio Parænetici ad Rheginum ſe curis ſæcularibus diſſipatum affirmauit. Quod plane ex conſuetudine eccleſiæ Græcæ colligit, & ex Nicæno [r] Concilio, vbi vnus ex ſeptem diaconis Archidiaconus dicebatur, qui cuſtodiæ legum ſacrarum præerat, & de homicidijs, & alijs eiuſdem generis criminibus inquirebat. Prudentius quoque B. Laurentium, quem e ſeptem viris primum vocat, videlicet Archidiaconum, votas opes diſpenſare dicit, induſtriumq. exoptant Hieronymus [f], & Sidonius: qua de re copioſe ſatis in [t] Paratitlis meis habetur. Omnes tamen vno verbo clerici dicuntur, etſi à clericis Iuuenes ſeparet Conſtantinus, & Conſtans [u], dicentes. *Vt eccleſiarum cœtus concurſu populorum ingentium frequentetur, clericis, ac iuuenibus præbeatur immunitas, repellaturq. ab his exactio munerum ſordidorum: negotiatorum diſpendijs minime obli-*
7 *gentur*. Hi Iuuenes ab Impp. P Valentiniano [x], Valente, & Gratiano Acolythi appellantur. *Presbyteros*, inquiunt, *diaconos, ſubdiaconos, atque exorciſtas, & lectores, oſtiarios, & acolythos etiam perſonalium munerum expertes eſſe præcipimus*. Et ſi vir doctiſſimus Cuiacius [y] exiſtimat ibidem verbum, *acolythos*, corrupte eſſe adiectum, quòd veteres codices illo in loco nihil habeant.
8 Solebant acolythi cæreos, & funalia deferre, vt Iuſtinianus in ſua eleganti Nouella [z] indicat, dum vetat acolythos cærarium ab heredibus defunctorum expoſcere. Et hi forte ſunt, quos *Laborantes* appellat Ignatius Principis Apoſtolorum auditor, in [a] epiſtola ad

[a] can. 12. quæſt. 1.
[b] ad l. 12 ff. de diſtract. pignorum.
[c] cap. 2.
[d] lib. 6. Aeneid.
[e] in Mercat. ſcæna. 5.
[f] Scæna 4.
[g] in orat. 2.
[h] in orat. de Aruſp. reſponſ.
[i] l. 2. C. Theod. de epiſc. & cleric.
[k] Nouell. 3.
[l] l. 7. & l. 18 C. de epiſc. & cleric.
[m] Nouell. 123. §. Nulli vero.
[n] Nouell. 11. & d. 123. & paſſim alibi.
[o] l. 8. C. eod.
[p] Cuiac. ad dictam Nouell. 123.
[q] Nouell 2. de epiſ. iud.
[r] can. 62.
[f] in epiſt. ad Euagrium & in epiſt. ad Domnulum.
[t] tit. de offic. Archid.
[u] l. 10. C. Th. de epiſc. & cler.
[x] l. 6. C. eo. dem.
[y] ad Nouel. 3.
[z] Nouell. 59.
[a] epiſt. 9.

ſtola ad Antiochenſes. *Salutato*, inquit, *ſubdiaconos, lectores, cantores, oſtiarios, laborantes, exorciſtas, atque confeſſores.* Erant igitur omnes miniſtri earum, quæ in templo peragebantur, functionum. Omneſque per Epiſcopum, Archiepiſcopum, vel Patriarcham in ſingulis eccleſijs, certo quidem numero ordinabantur: quemadmodum Copiatæ, ſiue Decani, qui ex conſtitutione[b] Honorij, & Theodoſij, non plures quàm noningenti, quinquaginta in ſacroſancta Conſtantinopolitana eccleſia, hoc eſt, Sanctæ Sophiæ, conſtitui poterant. 10 Itemque Parabalani, qui cùm antea in Alexandria quingenti duntaxat eſſe deberent, vt eſt in Codice Theodoſ.[c] eorum numerus, quaſi non ſufficeret, ab eiſdem principibus Honorio, & Theodoſio ad ſexcentos auctus fuit: ita,[d] vt, pro arbitrio viri Reuerẽdiſſimi, vt ipſi aiunt, Antiſtitis Alexandrinæ vrbis, de his qui ante fuerant, & qui pro conſuetudine curandi egerunt experientiam, ſexcenti Parabalani ad huiuſmodi ſolicitudinem eligerentur. Si quis autem ex his naturali ſorte abſumiebatur, alter in eius locum pro voluntate eiuſdem ſacerdotis ſubrogabatur.
11 Quid ſint Parabalani, ſi quis quæſierit, reſpondebo cum ipſis Impp. Honorio[e], & Theodoſio, eos eſſe, qui ad curanda debilium ægra corpora deputabantur. Nec mihi placet, quod Andreæ Alciato, viro alioquin eruditiſſimo, placuit[f], vt Parabalani dicerentur, quòd glebæ adſcripti, aut toto vitæ tempore hoſpitalium, xenonumq. ſeruitio fuiſſent addicti. Sed potius, vt Iacobo Cuiacio[g] rectè viſum eſt, quaſi intrepidi, ac temerarij, in periculis ſæpe non paruis verſarentur frequenti ægrotorum contactu. Conſtat etiam ex Codice Theodoſiano, huiuſmodi Parabalanorum extitiſſe collegium, adeoq. amplum,
12 vt interdum Alexandrinæ legationi terror eſſet. Quare voluerunt Principes[h], ne ijs ad quodlibet publicum ſpectaculum, neque ad curiæ locum, neque ad iudicium accedendi daretur licentia, niſi fortè ſinguli ob cauſas proprias, & neceſſitates iudices adijſſent, vel in communi totius corporis ſyndico conſtituto; neque diuites, neque honorati, aut[i] curiales, ſed pauperes tantum in id collegium cooptarentur. De Copiatis bis mentio fit in eodem Codice, vbi[k] Conſtantinus, & Iulianus ſic loquuntur. *Negotiatores omnes protinus conuenit aurum, argentumq. præbere, clericos excipi tantum, qui Copiatæ appellantur.* Et alibi ijdem. *Clerici*[l], *vel hi, quos Copiatas recens vſus inſtituit nuncupari, ita à ſordidis muneribus debent immunes, atque à collatione præſtari, ſi exiguis admodum mercimonijs tenuem ſibi victum, veſtitumq. conquirant.* Copiatæ etiam Decani appellabantur: & ita antea vocari ſolitos, hac ducor coniectura, quòd Conſtantinus[m] dicit, *quos Copiatas recens vſus inſtituit nuncupari.*
13 Decanos Antonius Auguſtinus in notis ad Iuliani epitomen fuiſſe arbitratur, qui lectuli defunctorum miniſterium habebant, dum ad ſepulturam deferrentur. Epiphanius[n] ſcribit, Georgium Alexandrinum Epiſcopum lecticas excogitaſſe corporibus eorum, qui efferrentur, ad numerum certum facere ita, vt ſine ijs non liceret efferre corpora mortuorum, maxime peregrinorum: idque, non propter hoſpitalitatem, ſed quæſtus gratia. etſi legimus,[o] B. Baſilium ſanctorum manibus elatum fuiſſe, atque etiam[p] aliorum mortuorum feretro clericos inſignes, ac Epiſcopali dignitate præſtantes viros ceruicem ſubieciſſe. Ab ijs quoque De-
14 canis eccleſiæ carcerem *Decanica* nuncupari, ſiue *Diaconica*, vt in titulo[q] *de hæreticis*; vel, vt in Codice Theodoſiano, *Decanonica*, ab eorum forte miniſterio, vt idem Ant. Auguſtinus ſuſpicatur; etſi Iacobus Cuiacius[r] exiſtimet Decanicam, ſiue Diaconicam non eſſe carceres, licet in ea rei quandoque conijciantur cuſtodiæ cauſa: cùm & haberi in eis conuentus ſoleant, & recondi res pretioſæ. qui locus in Chalcedonenſi Concilio[ſ] ſacrarium appellatur, dum dicit. *Per homines eius, & comites non ſum permiſſus egredi de ſacrario, vſqueq. ſubſcripſi ſententiæ Dioſcori. Thalaſſius dixit, in ſecretario fueram poſitus.* Idemque Photius[t]. Itaque Decanica ſacrarium, & ſecretarium dicitur. Io. Stephanus Durantus[u] exiſtimat, ſacrarium etiam dici Diaconicon: quia non niſi Diacono in ſacrarium ingredi licebat. quod & ſecretarium appellari probat. Acolythi ergo, Parabalani, & Copiatæ, quia eccleſiaſtica officia non exercebant, ac obliquè eccleſiaſtico muneri erant adſcripti, verè, ac propriè clerici non dicebantur. Verùm, quoniam miniſterio eccleſiæ deputati videbantur, largo vocabulo clerici vocabantur, clericorumq. nonnullis
15 priuilegijs gaudebant. At vero eos, qui propriè clerici dicuntur, præſertim presbyteros, diaconoſque, ab Epiſcopis ſuis ordinari non vtique debere dixit Iuſtinianus[x], niſi viri eſſent boni teſtimonij, Deum timentes, ingenio, & eruditione præſtantes, & in ſacris ſcripturis, & canonibus verſati. Nam & in libro Baſilicorum[y] tertio, hæc habentur. *Clericos non aliter ordinari permittimus, niſi litteras norint,*

b l. 4. C. de ſacroſanct. eccl.
c l. 42. C. Theodoſ. de epiſc. & cleric. lib. 16.
d l. 43. C. eod. tit.
e d. l. 18.
f lib. 4. c. 9. Diſpunct.
g ad d. Nouell. 3.
h l. 42. de epiſc. & cler.
i l. 43. eod. tit.
k l. 1. de luſtrali collatione.
l l. 15. de epiſc. & cler.
m d. l. 15.
n lib. 3. tit. 1. hæreſi 76.
o Greg. Nazianz. orat. 20. in laude Baſilij.
p Greg. Nyſſen. ad Olymp. de morte ſororis ſuæ Macrinæ. S. Hieron. in epitaphio Paulæ ad Euſtochium.
q l. 3.
r ad Nouel. 79.
ſ Act. 1.
t tit. 9. c. 1.
u lib. 1. cap. 14 de ritib. Eccleſ. nu. 3.
x Nouell. 6. §. Hæc autẽ.
y tit. 5. cap. 25.

norint,& rectæ fidei,vitæq. honeſtæ ſint,neq. 16
concubinam, neque naturales liberos, vel ha-
z d. Nouella 3. Iuſtin. §. Sancimus. *beant, vel habuerint*. Diaconiſſarum etiam
in Principum [z] conſtitutionibus frequenter
mentio habetur: quemadmodum enim in
a d Nouell. 3, §. Sancimus. verſ. quapropter. eccleſijs diaconi cõſtitui ſolebant,ſic etiam
diaconiſſæ. Vnde Iuſtinianus [a] conſtituit,vt
in ſanctiſſima Conſtantinopolitana maiore
Eccleſia diaconi maſculi centum duntaxat
ordinarentur, quadraginta vero fœminæ.
Harum munus fuiſſe ægrotos curare,& pau- 17
perum carcere vinctorum curam habere, &
b ad Nouel. 59. pleraque alia pietatis officia exercere, exi-
ſtimat Cuiacius [b]. Sed pace tanti viri dixe-
rim, non puto diaconiſſas tale munus ha-
buiſſe. Adhibebantur enim ad baptiſmum,
c Nouell. 6. §. Quãta igitur. & alia huiuſmodi miniſteria. Quocirca idem
ipſe Iuſtinianus [c], *Præcipimus*, inquit, *neque*
ſecundas contrahentibus nuptias, neque vi-
tam non habentibus irreprehenſibilem, ſed
nec ſuſpectam omnino, ad ſacrum venire mi-
niſterium, & adorandis miniſtrare baptiſ-
matibus, & alijs adeſſe ſecretis, quæ in ve-
nerabilibus miniſterijs per eas (ſcilicet dia-
d li. de Monogamia. coniſſas) *rite aguntur*. Huc referri etiam
poſſet, quod Tertullianus [d] de baptiſmo
Chriſti loquens, dicit hiſce verbis. *At vbi*
infans templo exhibetur, quis illum in manus
ſuſcipit? quis in ſpiritu primus agnoſcit? vir
iuſtus, & cautus, & vtique non digamus, vel
ne dignius mox CHRISTVS à fœmina præ-
dicaretur vetere, vidua, & vniuira, quæ &
templo dedita ſatis in ſemetipſa portendebat,
quales ſpiritali templo, ideſt eccleſiæ, debeant 18
adhærere. Ordinari itaque nec poterant
diaconiſſæ, niſi aut vnius mariti viduæ, aut
virgines eſſent; nec cohabitare cum extra-
neis viris,quas ipſæ adoptaſſent fratrum,aut
cognatorum, aut dilectorum loco: ſed cum
parentibus ſolis, & filijs, aut vere fratribus.
e l. 9. C. de Epiſ. & Cleric. & l. 27. eod. C. Theod. His tempus quoque ab Impp. Valentinia-
no, & Theodoſio [e] fuit definitum hoc mo- 19
do. *Nulla, niſi emenſis quinquaginta, vel*
ſexaginta annis, ſecundum præceptum Apo-
f Epiſt. 1. c. 5. *ſtoli, ad diaconiſſarum conſortium transfe-*
ratur. Exigit autem Apoſtolus, ad [f] Timo-
g d. Nouell. 6. theum ſcribens, ætatem ſexaginta anno-
h Nouella 123. rum, quam Iuſtinianus [g] poſtea ad quin-
quaginta, & [h] tandem ad quadraginta
reduxit.

SVMMA EX CAPITE III.

1 *Regularis intelligitur, qui ſe alicuius inſtituti monaſtici regulæ ſubijcit.*

2 *Monachi olim clerici non fuerunt, immo à clericis diſtinguebantur.*

3 *Iulianus apoſtata ex monacho factus eſt clericus, & lector in eccleſia Nicomedienſi.*

4 *Monachi non habebant eccleſiam propriã.*

5 *Clerici officium eſt docere: monachi flere.*

6 *Curiales, ſiue aulici ad clericatum aſcendere non poterant: ad monachatum poterant.*

7 *Monachi, Anachoretæ, Heſycaſtæ, & Eremitæ fere idem ſunt.*

8 *Monachi proprijs laboribus, & ſibi, & egenis victum parabant.*

9 *Monachus otioſus latroni æquiparatur.*

10 *Tranſeuntes ad ſolitudinem ſpecie monachatus, ſed vitandorum publicorum munerum cauſa, per edicta Imperatorum reuocati ſunt.*
Explicatur l. xxvi. C. de decurion. lib. x.

11 *Iuſtinianus monachos ab anachoretis diſtinguit.*

12 *Medianum via eſt, qua ad cellas tranſitus patet: hodie vulgo appellatur dormitorium in locis clauſtralibus.*

13 *Valens, & Martianus Imperatores reliquerunt monachis bona propria, & teſtamenti factionem, adeo vt per religionis ingreſſum non irritetur, quamuis Accurſius aliter, & male ſenſerit.*
Intellectus l. xiij. C. de ſacroſanct. eccleſijs patefit.

14 *Teſtamenti factio poſt monachiſmum non tenet, cùm iam bona monachi tacito iure ad monaſterium, detractis detrahendis, tranſiuerint.*

15 *Donatio religionis ingreſſu perit, niſi confirmetur elapſo anno profeſſionis.*

16 *Monachus ex Nou. Iuſtiniani poteſt teſtari inter liberos, virili portione monaſterio relicta.*

17 *Monachus de acquiſitis poſt ingreſſum, ex Leonis Nouella teſtari poteſt in aſſem, ſi monaſterio aliquid contulerit in ingreſſu; ſin minus in beſſem, ex triente monaſterio inſtituto.*

18 *Monachus habet ius legitimarum hæreditatum.*

19 *Monachus ingrediens monaſterium abſq. conſenſu patris, non poteſt vt ingratus exheredari.*

20 *Monachi non poſſunt, niſi coram Epiſcopo conueniri.*

21 *Iudices, & executores ciuiles monachum ad ciuile tribunal cogentes, ſeu vocantes, mulctandi ſunt.*

22 *Epiſcopus cogentes monachum ad forum ſeculare, poteſt ſuo iure in cuſtodiam trudere.*

23 Seruus

23 *Seruus eo ipſo, quo factus eſt monachus, liber eſt, ſi tamen per triennium, antequam monachus fieret, in monaſterio permanſit.*

24 *Immunitas clericorum eſt monachis communis.*

De Monachis, eorumque officio, & immunitate, & prærogatiua: vbi explicatur l.xxvi. C. de Decurionib. lib. x. Cap. III.

DVO eſſe clericorum genera
præcedenti capite indicaui:
quorum alij ſunt ſeculares,
alij regulares, vt teſtatur ti-
tulus [a]: *De regularibus, &*
transeuntibus ad religionem. Cùm igitur de
ſecularibus dictum ſit, reſtat vt de regulari-
bus, quod oportet, ſubijciatur. Dicebam in
Paratitlis [b], regularem dici eum, qui è ſe- 1
culo ad religionem monaſticam eo animo
tranſit, vt eius canonibus, qui regulæ ſunt,
obtemperet. Nec iſta vox, *Regularis*, apud
Imperatores, quemadmodum, nec apud Iu-
riſconſultos extat: ſed paſſim tales alio ver-
bo *monachi* appellantur. Nec olim mona-
chi erant clerici, immo à Iuſtiniano [c] ſepa- 2
rantur à clericis, dum inquit. *Sancimus præ-*
cipue monachos, licet non ſint clerici, immuni-
tatem ipſo iure omnes habere tutelæ, ſiue te-
ſtamentariæ, ſiue datiuæ, ſiue legitimæ. Im-
peratores Arcadius, & Honorius [d] reſcri-
pſerunt, monachos rectè ordinari poſſe, vbi
clericos ſibi deeſſe arbitrentur Epiſcopi: vt
de Iuliano Apoſtata legimus, qui ex mona- 3
cho factus eſt clericus, & lector in eccleſia
Nicomedienſi, vt Auguſtinus [e], & Paulus [f]
Diaconus teſtantur. Clericis olim licebat
matrimonium contrahere: quod licet etiam
hodie ijs, qui ſunt in minoribus conſtituti
ordinibus. Monachis numquam licuit, etſi
clerici facti (velut ex Iuſtiniani [g] conſtitu-
tione,) lectores, aut cantores fierent. Cle-
rici certæ deputabantur [h] eccleſiæ. Mona-
chi non habebant eccleſiam. quod idem 4
Iuſtinianus [i] fatetur, dicens. *Officium cle-*
rici eſt, docere, & paſcere populum, vti gre- 5
gem ſibi commiſſum. Monachus vero non
doctoris, (vt Hieronymus [k] ad Riparium &
Deſiderium aduerſus Vigilantium ſcribit)
ſed plangentis habet officium. Idem [l] ad
Heliodorum. *Alia*, inquit, *cauſa eſt mona-*
chi, alia clerici. Et ad Ruſticum. *Eccleſia*
habet Senatum cœtum presbyterorum, ſine
quorum conſilio nihil monachis agere licet.
6 Curiales quoque, & cohortales, ſi fieri vo-
lunt monachi [m], recipiuntur. Ex eo tamen
hominum genere non ordinantur [n] clerici.
Differunt etiam (vt Cuiacius [o] ait) in pœ-
nis. Clericorum eſt, καθαίρεσις, hoc eſt
purgatio, quæ eſt quædam ſpiritualis pœna;
vt habetur in conſtitutione Cæleſtini [p] iij.
Monachorum, ſicut laicorum, ἀφορισμός,
videlicet ſeparatio, ſeu excommunicatio.
Monachi Græca lingua ſolitarij homines,
à cæterorumque conſortio ſegregati dicti
ſunt. Nam, cùm primum in Aegypto eſſe
cœperunt, congruentem nomini ſuo vitam,
hoc eſt agreſtem, & ſolitariam agebant.
Neque ſimul habitabant, ſed domunculas
ſparſim per montes, & ſaltus extructas ha-
bebant ſub quibuſdam legibus, & inſtitu-
tis. de quibus in meis [q] Paratitlis copioſe
ſatis habetur, ad quæ lectorem relego, ne
7 idem bis repeti videatur. Sed ij, & Ana-
choretæ, & Heſycaſtæ, & Eremitæ vocari
conſueuerunt: etſi eos à monachis ſepa-
rare videtur in ſua Nouella [r] de Monachis
Iuſtinianus: in qua ſtatuit vnicam omnibus
domum, vbi ſint cunctis omnia commu-
nia. Cui congruit maxime, quod D. Hie-
ronymus [ſ] ſcriptum reliquit, tales primos
Chriſtianos fuiſſe, quales monachi imitan-
tur, & eſſe cupiunt: vt ſcilicet nihil cuiuſ-
piam proprium eſſet, nullus inter eos di-
ues, nullus pauper, patrimonia egentibus
diuiderent, orationibus vacarent, & pſal-
mis. Nec ſolum bona indigentibus in com-
mune conferebant, vt perinde, ac domini
8 vterentur, ac fruerentur: ſed etiam labore,
ac induſtria victum ſibi, alijſque egenis pa-
rabant, vt Chryſoſtomus, Auguſtinus, alijq.
veteres tradidere: adeo vt celebretur in
hiſtoria [t] eccleſiaſtica hoc cuiuſdam mona-
9 chi apophtegma. *Monachus, qui non ope-*
ratur, latroni par eſt adiudicandus. Quo-
circa Iuſtinianus [u] dixit, duabus potiſſimum
in rebus operam, & diligentiam impendere
monachos oportere; vt, aut ſacris vacent
ſcripturis; aut, quas manuarias vocare ſo-
lent artes, quæ monachos decent, mediten-
tur, exerceantque. ſiquidem mens inerti
otio dedita haud ſane quidquam bonorum
pariet. Mirum ergo videri non debet, ſi
ipſe [x] vitam monaſticam, vt rem ſacram, &
diuinam tantopere commendet, vt cuius
ſectatores [y] non modò ſibi, ſed etiam
vniuerſo generi humano precibus apud
Deum, exemplo, doctrina, labore, & in-
duſtria haud minimum prodeſſe ſoleant.

a lib. 3. tit. 31. in Decretalib.
b eod. tit. 31.
c l. 41. de epiſ. & cler.
d l. 32. C. Theodoſ. eod.
e Epiſt. 76.
f lib. Hiſtoriarum 11.
g Nouell. 5. §. 8.
h Nouell. 3.
i Nouella 133.
k can. 4. 16. quæſt. 1.
l can. 6 ead. quæſt. 1.
m Nouella 6.
n d Nouell. 6. & Nouell. 123.
o ad d. Nouell. 5.
p cap. 10. de iudic.
q lib. 3. tit. 35.
r Quæ eſt. 5 §. Cogitandum.
ſ lib. de eccleſ ſcriptoribus.
t Tripart. hiſtor. lib. 8. cap. 1.
u in d. Nouell. 133. §. vlt.
x d. Nouella 133.
y can. 26. & can. 27. & 39. ead xvi. quæſt. 1.

At vero,ſi, vt ab initio,ſoli per ſpeluncas vi-
tam traduxiſſent, non vtique litteris,aut bo
no publico operam nauare potuiſſent.Quod
forte præbuit cauſam Valentiniano, & Va-
lenti Imperatoribus [z], vt conſtituerent,eos,
qui deſertis ciuitatum muneribus, captant 10
ſolitudines, ac ſecreta, deprehenſos abduci
è latibulis poſſe, atque ad onera patrij ſoli
ſuſtinenda cogi. quamuis conſtitutio hæc
ad monachos Aegyptios tantum pertineat,
vt recte etiam Cuiacius [a] animaduertit,idq.
conſtat manifeſte ex Theodoſiano [b] Co-
dice, vbi eadem etiam ita concepta extat
conſtitutio. *Quidam ignauiæ ſectatores,*
deſertis ciuitatum muneribus, captant ſoli-
tudines, ac ſecreta, & ſpecie religionis cum
cœtibus τῶν μοναζόντων congregantur. Hos
igitur, atque huiuſmodi intra Aegyptum de-
prehenſos,per Comitem Orientis erui e latebris
conſulta præceptione mandauimus, atque ad
munia patriarum ſubeunda reuocari, &c.
Non ergo ad omnes,ſed ad eos tantum, qui
curia relicta, Aegyptias ſolitudines quæſi-
uiſſent,ſpectat conſtitutio. Ex ea enim re
minuti capite non cenſebantur: quia bona
propria,& teſtamenti factionē retinebant [c].
At iſtis minime redeuntibus ad communem
vtilitatem, ipſa Valentiniani, & Valentis [d]
conſtitutio adimit bona, quæ Conſtantinus
[e] adiudicauit ijs, qui in eorum locum ad
Duumuiratus munera eſſent vocati. Con-
ſtitutio igitur illa Valentiniani, & Valentis
non aliter potuit intelligi. Siquidem Va-
lentinianus alter, Theodoſius, & Arcadius
Traiano Præfecto Prætorio reſcripſerunt [f]
in hæc verba. *Quicumque ſub profeſſione*
monachi reperiuntur deſerta loca, & vaſtas
ſolitudines ſequi, in his (ciuitatibus ſcilicet)
habitare iubeantur. Nec aliter eis liber con-
cedebatur ingreſſus in oppidis, aut ciuitati-
bus,quæ eiſdem fuerant interdictæ, niſi ali-
qua pulſati fuiſſent lite:quo caſu [g] antiqua-
ta dicta Imperatorum iuſſio cenſeri debe-
bat. Quidquid tamen ſit, idem Iuſtinianus
voluit, vt monachi ab Anachoretis, & He- 11
ſycaſtis differrent,& in communi vitæ ſocie-
tate, quam Theodoſius, & Arcadius [h] ſy-
noditas, & Iuſtinianus [i] cœnobitas vocant,
vitam ducerent; & vna omnibus eſſet do-
mus, vna cœnatio, vnus quietis nocturnæ
locus, in quo tamen eſſet ſuum cuique cubi-
le, ſicut hodie fere in clauſtralium domibus
obſeruatur: eo excepto,quòd cubilia voluit
Iuſtinianus eſſe patentia, & omnium oculis
expoſita: vt quemadmodum ipſe ait, in
communi verſantes, teſtes ſibi inuicem ho-
neſtatis,& caſtitatis eſſent, vnde nemo pro-

z l.26.C de Decurion. lib.10.
a ad d.l.26.
b l.63.eod.
c l.13. C de ſacroſ.Eccl.
d d.l.26.
e l.18. C. eod de Decurion.
f l.1.C.Theod de Monachis.
g l.2. eod. de Monach.
h l.7. C. de Epiſc. aud.
i d.Nouella 5.

prium cubiculum habebat: noſtri vero ha-
bent,ſeq. in ſuas cellulas,vt libet,recipiunt.
inter quas via quædam communis ad ſuas
12 cellas euntibus relinquitur,quæ medianum
appellari poteſt, vel (vt ait Vlpianus [k] ad
edictum ædilitium curulium) commune, &
promiſcuum plurium cellarum iter. Huius
communionis rationem perelegantem red-
dit idem ipſe Iuſtinianus [l]:quia ſcilicet zelus
eis ad virtutem creſcit, & maxime iuueni-
bus,ſi cum ſenioribus conſtituantur;fit enim
ſeniorum conuerſatio, & iuuentutis educa-
tio perfecta: & ſic ſunt in cœnobijs ſuo pro-
prio Abbati obediēres, & traditam ſibi con-
uerſationem inculpabiliter obſeruantes.
Immo alia [m] Nouella ſtatuit, vt, qui in mo-
naſterijs proprium habere voluerint latibu-
lum, euitentur. Multa de monachis eſſent
dicenda: ſed ne longius, quàm res, qua de
agitur, poſtulat, progrediar, de ijs tantum-
modo agam, quæ argumento noſtro viden-
tur deſeruire. Etenim monachi, ſiue clerici
ſint,ſiue non item,(oſtendi enim monachos
non eſſe clericos, ſed fieri poſſe) omnibus
fere, quibus illi qui vere clerici ſunt, immu-
nitatis gaudent beneficijs. Habent ex Va-
13 lentis, & Martiani conſtitutione [n] bona pro-
pria, & teſtamenti factionem:nec irritum fit
eorum teſtamentum religionis ingreſſu,
quamquam Accurſius [o] putet rumpi,atque
omnia competere monaſterio: ſed male.
Nam Iuſtiniani Nouella [p], ex qua illud Ac-
curſij authenticum eſt deſumptum,loquitur
de eo, qui nullis extantibus liberis,inteſtati
exitum fecit: quo caſu ſuccedit monaſteriū,
prout in reſcripto [q] Theodoſij, & Valenti-
14 niani habetur: quòd ſi ante monachiſmum
teſtamentum non fecerint,non poſſunt [r] po-
ſtea facere. Omnia enim, quæ eorum fue-
rint propria, tacito iure ad monaſterium
tranſeunt, excepta Falcidia debitæ ſucceſ-
ſionis,quæ liberis conſeruatur: in quam ta-
men imputare debent liberi dotem,& dona-
tionē propter nuptias,prout ius [ſ] commune
exigit.Excipitur etiam vxoris dos,& lucrum
nuptiale ex caſu mortis [t], atque ita caſus
mortis trahitur ad caſum monachiſmi. Non
æque excipitur donatio inter coniuges. Li-
cet Ioannes Andreæ [u] exiſtimauerit, ciuili
morte, hoc eſt monachiſmo, perinde confir-
mari donationem inter virum, & vxorem,
atque confirmatur morte naturali. Ipſe [x] ta-
15 men alias docui, donationem religionis
ingreſſu perituram, niſi elapſo profeſſionis
anno confirmata ſit. Hodie ex eiuſdem
16 Iuſtiniani Nouella [y], monachus inter libe-
ros poteſt facere teſtamentum, virili por-
tione

k l. 17. §. apud Cælium. ff. de ædil. edict.
l d.Nouella 5.
m d.Nouell. 123.
n d.l.13. C. de ſacroſ. eccl.
o ad auth. ſi qua mulier. C.eod.
p Nouella 123.
q l.20.C.de epiſc.& cleric.
r d.Nouella 5.
ſ l.19. C.de inoffic. teſt.
t l.vlt. § n[illegible] & .marit[illegible]. C.de epiſ.& cleric.
u ad cap.vltim. de donat.inter virū, & vxor.
x ſi.animaduerſ.2.c.13.
y Nouella 22. & d.Nouell.123.

tione monaſterio, quod ingreſſus eſt, reli-
z Nouell. 5. cta. Et ex Leonis [z] Nouella, etiam de ijs, 17
quæ poſt ingreſſum acquiſiuit, teſtamentum
facere poteſt, vel in aſſem, ſi quid rerum ſua-
tum monaſterio in ingreſſu contulerit: vel ſi
non contulerit, in beſſem, triente monaſte-
a d. l. vlt. §. hoc etiam. rio relicto. Habet & ius [a] legitimarum he- 18
reditatum monachus: nec vt ingratus poteſt 19
exheredari, quòd inuito, vel ignorante patre
religionem ſit ingreſſus. Et licet olim mo-
b l. 31. C. de epiſ. & cleric. & l. 14. C. de epiſc. audient. nachi vtriuſque ſexus conuenirentur [b] in
prouincijs apud Præſidem, & in Vrbe apud
Præfectum Prætorio, & vocati, ad forum ve-
nire cogerentur ex Leonis conſtitutione,
non item coram Epiſcopo, niſi volente acto-
c Nouell. 79. re; ex [c] Nouella tamen Iuſtiniani non poſ- 20
ſunt monachi, niſi coram Epiſcopo conue-
niri, pro cuius arbitrio reſpondere debent,
vel per ſe, vel per Abbatem, vel per acto-
rem, ſiue ſyndicum communem. Itaque
mulctantur ciuiles iudices, qui huic conſti- 21
tutioni non paruerint; & coercentur carce-
re executores, qui quemquam ex monachis
ad tribunal magiſtratus ciuilis, non ad Epi-
ſcopi, vocauerint. Nam ab ipſo Epiſcopo 22
executores conijci poſſunt in decanica, ſiue
diaconica, cuius vocis ſignificationem in
præcedenti capite patefecimus. Immo ſi ſer- 23
d d. Nouell. 5. uus efficitur [d] monachus, euadit iugum ſer-
uitutis, ſi per triennium ante in monaſte-
rio, probationis gratia, conuerſatus fue-
rit: quo peracto, & monachatum, & liber-
tatem conſequetur. Sed, vt vno verbo di-
cam, quidquid immunitatis habent cleri- 24
ci, idem & habere monachos voluerunt
e l. 31. § penult. C. de epiſc. & cler. Imperatores [e] Leo, & Anthemius, qui ita
aiunt. *Priuilegijs ſane ſingulis quibuſcum-
que ſacroſanctis eccleſijs orthodoxæ fidei, xe-
nodochijs, ſiue ptochotrophijs, tam genera-
liter, quàm ſpecialiter attributis perpetuo ob-
ſeruandis, nullis eas, earumque ſacerdotes,
aut clericos (cuiuſcumque gradus ſint) aut
monachos ptochotrophos, aut xenodochos, or-
thodoxæ fidei deputatos extraordinarijs mu-
neribus præcipimus prægrauari.*

SVMMA EX CAPITE IV.

1 *SIXTI V. conſtitutione cautum eſt, ne quis ad Cardinalatum promoueatur, niſi per annum inter clericos fuerit, clericaliq. habitu inceſſerit.*

2 *Pontifex Romanus omnium Epiſcoporum eſt maximus.*

3 *Ius Pontificium eſt Theologico affine.*

4 *Senibus, & præſtantibus viris idem pene bonor debetur, qui & magiſtratibus.*

5 *Principum paucitas proficua, & ſalubris orbi terrarum eſt.*

6 *Orandum eſt pro principibus, vt tranquille vita tranſigatur.*

7 *Ethnici quoque Principes ſuos ſacrificijs, votis, ſupplicationibus, atque feriarum ſolemnitate dijs commendarunt.*

8 *Expediret Reipub. omnia ad vnum redigi.*

9 *Pax eccleſiæ ex vnitate pendet.*

10 *Imperatores Chriſtiani vnum Romanũ Pontificem agnouerunt omnes.*

11 *Iuſtinianus vocat Ioannem Pontificem Max. caput omnium eccleſiarum.*

12 *Idem Romam vocauit legum patriam, fontem ſacerdotij.*

13 *Sedes Romana principatum obtinuit per quattuor maiora Concilia, Nicænum, Conſtantinopolitanum, Epheſinum, Chalcedonenſe.*

14 *Sedes Conſtantinopolitana per eadem Concilia ſecundum locum ſortita eſt.*

15 *Conſtantius Imp. Arrianus primatum eccleſiæ Romanæ tacite approbauit, Pontificis Romani iudicio Athanaſij cauſam remittendo.*

16 *Liberius Papa Athanaſium Epiſcopum Alexandrinum damnare inauditum detrectauit.*

17 *Impius Conſtantius etiam expreſſe auctoritatem Romani Pontificis confeſſus eſt.*

18 *Quanta fuerit Pontif. Romani auctoritas vſque à Iulij primi Papæ temporibus, perſpicitur, qui Epiſcopos Orientales, non ſolum incuſat, ſed minis impetit.*

19 *Arriani primatum Romano Pontifici deferunt.*

20 *In Concilio Sardicenſi factum eſt diſſidium inter Orientales, & Occidentales Epiſcopos propter Athanaſium Alexandriæ, & Paulum Conſtantinopolis Epiſcopos.*

21 *Conſtantinopolis noua Roma appellata eſt.*

22 *Roma duos habet oculos: Petrum ſcilicet, & Paulum Apoſtolos. Ex Ioan. Chryſoſt. qui Romam hac de cauſa maximis laudibus effert.*

23 *Phocas Imp. rogante Bonifacio Papa declarauit Romanam ſedem primatum tenere, cùm antea Patriarcha Conſtantinopolitanus ſe primum aliquandiu ſcripſiſſet; idque fecit Bonifacius, vt Græci ſententia proprij Imperatoris conuincerentur magis.*

24 *Roma terrarum dea, & gentium regina.*

25 *Præſentia Imperatorum occaſionem dedit Patriarchis Conſtantinopolitanis, vt ſe primos nuncuparent, accedentibus barbarorum incurſionibus.*

26 *Romani Pontifices ſemper orthodoxi fuerunt: contra verò Conſtantinopolitani aliquando perperã de fide ſenſerunt.*

27 *Græci loquacitatis, luxuriæ, & leuitatis appoſite notantur.*

28 *Concilium Florentinum Romano Pontifici primatum defert, tamquam vero ſucceſſori B. Petri Apoſtoli, conſentientibus Patriarcha, atque Imperatore Conſtantinopolitano, cumpluribus Græcis proceribus.*

29 *Michael Palæologus, Iſaacius iunior, & Emanuel Imperatores Græci primatum in Romana Eccleſia agnoſcunt.*

30 *Quæſita eſt longiſsima poſſeſſio Eccleſiæ Romanæ circa poſſeſſionem primatus.*

31 *Ius Pontificium præſcriptionem ſeuerius admittit, quàm imperiale.*

32 *Præſcriptio malæ fidei de iure canonico nunquam valet, quamuis longi temporis ſit, quod & præcepit lex xij. tabularum.*

33 *Romanus Pontifex fidelis totius Eccleſiæ caput eſt œcumenicum.*

34 *Imperatorum non eſt ſtatuere de rebus, aut perſonis ſacris.*

35 *Vigente Romana Republica ciuitatum ius diuerſum erat.*

Intellectus l. vnicæ C. de Priuileg. vrb. Conſtantinop. lib. 11. pateſit.

36 *Vlpianus iuriſconſultus genere Syrophœnix fuit, & ſic Aſia oriundus.*

37 *Tiberius Cæſar Prænestinos municipes ex colonis fecit, quòd in eorum agro ex lethali morbo liber remanſiſſet.*

38 *Immunitas, ideo ſic vocatur, quia munerum vacationem præſtat.*

39 *Romani poterant filios impune occidere.*

40 *Conſtitutio Honorij, & Theodoſij circa prærogatiuas vrbis Conſtantinopolitanæ, quæ eſt l. vnica C. de priuil. vrb. Conſtantinop. lib. 11. non reſpicit ius Pontificatus, nec res ſacras, ſed priuilegia, & immunitates Romanæ ciuitatis, quibus Impp. vrbem Conſtantinopolitanam ornare voluerunt.*

41 *Prærogatiua vrbis Conſtantinopolitanæ, de qua loquitur lex 6. C. de ſacroſan. eccl. intelligitur eſſe par cum ea, quam poſſidet Romana vrbs, quoad canonum explicationem: qua de re populi Illyrici Conſtantinopolim potius, quàm Romam commoditatis cauſa ab Imperatoribus remiſſi ſunt. Quod notandum eſt ad aſſerendam Romanæ ſedis auctoritatem, blateronumq. petulantiam retundendam.*

Explicatur l. 6. C. de ſacroſanct. eccl.

De Primatu Romani Pontificis: vbi explicatur l. vnica C. de priuileg. vrbis Conſtantinopol. lib. 11. & l. 6. C. de ſacroſanct. eccleſiis. Cap. IV.

QVEMADMODVM Iuſtinianus [a] cenſuit, vt Epiſcopus aſſumatur ex clero, vel ex monaſterio, non ex laicis, vel ſi quis ex laicis videatur idoneus, referatur prius inter clericos, & inter eos ſex menſibus, vel (vt [b] ex alia conſtitutione) tribus ſaltem conuerſetur, ne repente ex laico clericus, & ex clerico Epiſcopus fiat (quod SIXTVS Papa V. veterum canonum æque, ac optimorum omniũ rituum obſeruantiſſimus, anno ſalutis noſtræ M.D.LXXXVI. inſtaurauit religio-
1 ſe, ac prudenter in Cardinalib. ſtatuendo, ne quis ad eam dignitatem deinceps promoueatur, niſi per annũ inter clericos fuerit, clericaliq. habitu inceſſerit) ita de ipſo
2 Pontifice Romano dici debet, cùm [c] omniũ Epiſcoporum ſit maximus, & Princeps; ne illud obijciatur Ariſtophanis. *Qui nunc quidem nihil eſt, cras erit maximus.* vel illud Ariſtidis in encomio Romæ. *Qui hodie pedes eſt, cras videbitur eques:* vel ſicut Vlpianus [d] noſter ad edictum ſcribit. *Heri ſeruus, hodie liber*, quem Perſius heſternum vocat. Sed dilucidius Beatus Hieronymus ad Oceanum. *Heri cathecumenus, hodie Pontifex: heri in amphiteatro, hodie in Eccleſia: veſpere in Circo, mane in Altario: dudum fautor hiſtrionum, nunc virginum conſecrator.* De Principe igitur ſacerdotum, omniumq. maximo dicamus, deq. eius primatu, quem à CHRISTO acceperit, necne, alibi diſſeremus [e]. In hoc enim libro, vti iuriſconſultus agam, eoq. animo, vt eas tantum res, quæ Pincipum conſtitutionibus, & aliorum profanorum ſcriptorum dictis probari poſſunt, ſuſcipiam, & profitear, veritus ſcilicet, ne Theologi, aut interdicto mecum contendant, aut me ex iure manu conſertũ vocent, quòd temere in proprias ipſorum poſſeſſiones irruerim. Quamquam minus dubito,

[a] Nouell. 6.
[b] Nouell. 123.
[c] cap. 26. in Concil. Carthagin. 3. & can. 3. 99. d.
[d] l. 7. §. præterea. ff. de iniurijs.
[e] c. 5. lib. 3.

dubito, cùm ius, quod profiteor, Pontifi- 3
cium ſacræ Theologiæ neceſſitate, & affinitate deuinctum ſit, quin libenter in eorum ſpatijs frugiferis, & immenſis Theologiæ campis excurrere, & quidquid argumento noſtro deſeruire poſſe videbitur, carpere permittant. Nec id ita meum faciam, vt non poſſint, aut lege mecum agere, aut id ipſum condicere, aut vindicare, quod commodato magis ad pompam, vt Vlpianus [f] ait, & oſtentationem, quàm mutuo acceperim. Primatum à primo dici nemo eſt, qui dubitet. Primus vero, aut prior dicitur, qui dignus eſt honore, veneratione, cultu, auctoritate: vt cùm alicui aſſurgimus, aut honoris gratia loco cedimus: nam priores eſſe eos arbitramur, & dignos, quos nobis præponamus, colamus, obſeruemus, ac eis primas demus, licet nullum in nos imperium, nullam habeant poteſtatem, quales ſunt ſenes, alijq. præſtantes, & eminentes viri, quibus eundem pene, quem magiſtratibus ho- 4
norem, etiam veteres tribuiſſe, auctor eſt Calliſtratus [g] iuriſconſultus. Qui verò præſtat præfectura, dignitate, magiſtratu, is Princeps eſt, & poteſtate omnibus priuatis hominibus prior: is ſua auctoritate, & imperio de medio tollit innatam hominum cupiditatem, libidinem, ambitionem, noua ſtudia, hæreſes, & infinitas ſeditiones, bella ciuilia, & omnia denique malorum genera. Namque homo, vt affeuerant Philoſophi, ſic vt mitiſſimum, & optimum animal eſt, ita omnium ferociſſimum, & pernicioſiſſimum: habet enim vires animi, non ſolum corporis, quibus infinita excogitet, & incredibilia. Ad eius autem vitia comprimenda ſemper opus fuit, vt eſſet, qui improbos coerceret, defenderet, & tueretur ab iniuria bonos: nec aliter, ac ne momento quidem, firma eſſe ob corruptelam morum humana ſocietas poſſet. Atque ideo optime ageretur cum vniuerſo orbe, ſi vnus omniũ eſſet Princeps, & gubernator. Non enim hoſtem haberet; neque populus aliũ, quàm ſuum Principẽ, neque Princeps alios, quàm ſuos pertimeſceret. Ob hanc ipſam rationẽ
Principum paucitas, pacatior, & ſalubrior 5
eſt vbique terrarum; maximeq. intereſt Reipub. amplitudinem Regum, & Principum tueri, ne plures naſcãtur hoſtes, augeaturq. calamitas. Quare Paulus [h] Apoſtolus hor-
tatur omnes ad preces, & obſecrationes pro 6
ſalute, & incolumitate Regum, & Principũ: nec huius rei rationẽ prætermittit, inquiens. *Vt quiete, tranquille, & placide traducamus*
vitam. Nam & ethnicos pro Principum ſa- 7
lute ſacrificia feciſſe, vota nuncupaſſe, ſupplicationes decreuiſſe, ſtatuiſſe ferias demonſtraui [i]. Quem morem conſeruaſſe Chriſtianos ſcribit Tertullianus [k]. *Nos*, inquit, *pro ſalute Imperatorum Deum vocamus æternum, Deum verum, & Deum viuum*. Et paulo poſt. *Precantes ſumus omnes ſemper pro omnibus Imperatoribus, vitam illis prolixam, imperium ſecurum, domum tutam, exercitus fortes, ſenatum fidelem, populum probum, orbem quietum, & quæcumque hominis, & Cæſaris vota ſunt*. Iuxta hanc formam populus fidelium in huius ſeculi peregrinatione, tamquam in Babylone captiuus, & ad ſupremam patriam aſpirans, orat etiam pro pace temporali, vt remotis per Dei pietatem omnibus aduerſitatibus, quietam, & tranquillam vitam agat Eccleſia. Hæc Alcuinus de diuinis officijs cap. de celebratione Miſſæ. *Ita ergo* (ait Florus magiſter in expoſitione Miſſæ) *& Eccleſia deprecatur pacem fieri in diebus noſtris: quod & poſt nos alij vſque ad conſummationẽ ſeculi vtique ſimiliter orabunt*. Nec vllus vnquam fuit tam ferus, & inhumanus, nullus tam ingenij hebes, nullus tam excors, tamq. demens, & neſciens, vt non crediderit magis expedire Reipublicæ, ſi vna tantum eſſet concio, vnus grex, vnum corpus, vna fides, vnus animus, ac eſſent denique omnia vnum. Quid enim poteſt eſſe magis coniunctum, quàm vnum? nam vnius, vt vnum eſt, diuiſio non eſt, aut diſſolutio, ſed plurium: & propter vnum, quodcumque illud ſit, omnia dicuntur eſſe vna, copulata, adſtricta, colligata, annexa. In profanis parum quidem intereſt, in pluribus ſit principatus, an in vno. At quemadmodum vna eſt Eccleſia, ita Eccleſiæ vnus ſit Princeps, neceſſe eſt: nam ſi plures eſſent, ijq. inter ſe æquales, nullus eſſet ordo: vbi nec prius, nec poſterius, neque primum, neque poſtremum, nullus ibi ordo eſt. Oportet quidem ſuperiora, & inferiora eſſe, vti ordo ſit. Cùm igitur vnicum corpus ſit Eccleſiæ, non erit biceps, aut triceps: neque ordo vnus eſſet, niſi omnia ita temperata, & concinnata ſint, vt ſint ſuperiora, & inferiora, quaſi gradibus connexa ad ſummum vnum, & primum. Vnde eleganter profecto Imperatores Theodoſius, & Valentinianus dixerunt [l]. *Tunc demum eccleſiarum pax vbique ſeruabitur, ſi rectorem ſuum agnoſcat vniuerſitas*. Et inferius. *Verùm, ne leuis ſaltem inter eccleſias turba naſcatur, vel in aliquo minui religionis diſciplina videatur, hac perẽni ſanctione decernimus, ne quid tam*

F 4 Epiſco-

[f] l. 18. in fi. ff. de rebus cred. & l. 3. in fi. ff. commod.

[g] l. 5. ff. de iur. immun.

[h] ad Tim. 2.

[i] ſup. lib. 1. c. 16. cum ſeqq.

[k] In Apologetico c. 39.

[l] Nouel. 14.

*Epiſcopis Gallicanis, quàm aliarum prouin-
ciarum, contra conſuetudinem veterem liceat
ſine viri venerabilis Papæ Vrbis æternæ au-
ctoritate temperare: ſed illis, omnibusq. pro
lege ſit, quidquid ſanxit, vel ſanxerit Apo-
ſtolicæ ſedis auctoritas: ita vt quiſquis Epi-
ſcoporum ad iudicium Rom. Antiſtitis euoca-
tus, venire neglexerit, per moderatorem eiuſ-
dem Prouinciæ adeſſe cogatur, per omnia ſer-
uatis, quæ Diui parentes noſtri Romanæ Ec-
cleſiæ detulerunt.* Initio eiuſdem conſtitutio-
nis dixerant. *Cùm ſedis Apoſtolicæ prima-
tum S.Petri meritum, qui Princeps eſt Epi-
ſcopalis coronæ, & Romanæ dignitas ciuita-
tis, ſacræ etiam ſynodi firmauit auctoritas,
ne quid præter auctoritatem ſedis iſtius illici-
tum præſumptio attentare nitatur, &c.* Atq.
iſta fortaſſe conſtitutio erit, cuius mentio fit
in epiſtola, quam Concilium Chalcedonen-
ſe ad Leonem Pontificem Romanum ſcribit,
quæ in eodem Concilio inſeritur, in qua
hæc habentur. *Confirmauimus centum, &
quinquaginta ſanctorum Patrum, qui in
Conſtantinopoli congregati ſunt, regulam ſub
piæ memoriæ Maiore Theodoſio, quæ præce-
pit, poſt veſtram ſanctiſſimam, & Apoſtoli-
cam ſedem, honorem habere Conſtantinopoli-
tanam, quæ ſecunda eſt ordinata; confidentes,
quia lucente apud vos Apoſtolico radio, & vſ-
que ad Conſtantinopolitanam eccleſiam con-
ſuete gubernando illum ſpargentes, hunc ſæ-
pius expanditis, eo quòd abſque iniuria, non
quod abſque inuidia conſueueritis veſtrorum
bonorum participatione ditare domeſticos.*
Non eſt itaque dubium, quin Imperatores
vnum Romanum Pontificem agnouerint, 10
eumque ſemper declarauerint eſſe primum
vetuſtate, poteſtate, honore, antiquiſſimum,
maximum, digniſſimum propter Petrum
Apoſtolorum præſtantiſſimum. Vnde Iuſti-
nianus[m] ad Io. Vrbis Epiſcopum. *Nos red-
dentes honorem Apoſtolicæ ſedi, & veſtræ
ſanctitati, quod ſemper in voto fuit, & eſt
(vt decet patrem) honorantes veſtram bea-
titudinem, omnia quæ ad eccleſiarum ſtatum
pertinent, feſtinauimus ad notitiam deferre
veſtræ ſanctitatis: quoniam ſemper nobis
fuit magnum ſtudium vnitatem veſtræ Apo-
ſtolicæ ſedis, & ſtatum ſanctarum Dei eccle-
ſiarum cuſtodire: quæ hactenus obtinet, & in-
commote permanet nulla intercedente contra-
rietate. Ideoque omnes ſacerdotes vniuerſi
Orientis tractus ſubijcere, & vnire ſedi ve-
ſtræ ſanctitatis properauimus.* Et paulo poſt.
*Nec enim patimur quidquam, quod ad eccle-
ſiarum ſtatum pertinet, quamuis manife-
ſtum, & indubitatum ſit, quod mouetur, vt
non etiam veſtræ innoteſcat ſanctitati, quæ
caput eſt omnium ſanctarum eccleſiarum.*
11 Idem Princeps Iuſtinianus[n], dum voluit, vt
Romana Eccleſia vbique gentium annorum
centum gauderet præſcriptione. *Vt legum,*
inquit, *originem anterior Roma ſortita eſt,
ita & ſummi Pontificatus apicem apud eam
12 eſſe, nemo eſt qui dubitet. Vnde & nos neceſ-
ſarium duximus, patriam legum, fontem ſa-
cerdotij ſpirituali noſtri numinis lege illu-
ſtrare, vt ex hac in vniuerſas eccleſias Ca-
tholicas, quæ vſque ad Oceanum fretum po-
ſitæ ſunt, ſaluberrimæ legis vigor extenda-
tur.* Et in alia[o] Nouella conſtitutione. *San-
cimus vicem legum obtinere ſanctas eccleſia-
ſticas regulas, quæ à ſanctis quattuor conci-
lijs expoſitæ ſunt, aut firmatæ, hoc eſt in Ni-
cæno trecentorum decem & octo, & in Con-
ſtantinopolitano ſanctorum centum quinqua-
ginta patrum, & in Epheſino primo, in qua
Neſtorius eſt damnatus, & in Chalcedonenſi,
in qua Eutyches cum Neſtorio anathemati-
zatus eſt. Prædictarum enim quattuor ſyno-
dorum dogmata, ſicut ſanctas ſcripturas ac-
cipimus, & regulas, ſicut leges obſeruamus.
13 Ideoq. ſancimus[p] ſecundum earum definitio-
nes, ſanctiſſimum ſenioris Romæ Papam pri-
mum eſſe omnium ſacerdotum: beatiſſimum
14 autem Archiepiſcopum Conſtantinopoleos no-
uæ Romæ, ſecundum habere locum poſt ſan-
ctam Apoſtolicam ſenioris Romæ ſedem: alijs
autem omnibus ſedibus præponatur.* Habuit
autem ſecũdum locum poſt Romanum Pon-
tificem Conſtantinopolitana eccleſia à ſe-
cundo Conſtantinopolitano concilio, vt So-
crates[q], & Tripartita[r] hiſtoria referunt.
Hunc principatum indicare etiam voluit
idem Imperator illis verbis[ſ]. *Iubemus bea-
tiſſimos Archiepiſcopos, & Patriarchas, hoc
eſt ſenioris Romæ, & Conſtantinopoleos, &
Alexandriæ, & Theopoleos,* Antiochiæ ſcili-
cet, *& Hieroſolymorum, &c.* Athalaricus
Gothorum Rex Io. Papæ. *Vos,* ait[t], *qui Pa-
triarcharum honore reliquis præſidetis eccle-
15 ſijs, &c.* Immo fere ab initio, quo Imperij ſe-
des Byzantium eſt tranſlata, Conſtantius
Conſtantini Magni filius, etſi parum reli-
gioſus, quin potius Arrianus, hunc Rom. Ec-
cleſiæ primatum approbaſſe viſus eſt. Nam
cùm Athanaſius Alexandriæ Epiſcopus de
varijs eſſet falſo apud eum Principem accu-
ſatus criminibus, ipſeq. decreuiſſet à ſua Pa-
triarchali ſede ſanctum virum dimouere, Li-
berium Rom. Epiſcopum rogauit, vt eundẽ
Athanaſium per ſubſcriptionem deijcere
16 ſacerdotali ſolio vellet; ſed Liberius perſe-
ueranter renituit, nec viſum hominem, nec
auditum

m l. 7. C. de ſũma Trin. & fide Cathol.

n Nouell 9. in princip.

o Nouellã 131. §. ſancimus.

p ead. Nouell. §. ideoque.

q lib. 5. c. 8

r lib. 1. c. 9

ſ Nouella 113.

t Caſſiod. lib. Variarũ 9. epiſt. 15.

auditum damnare voluit: nefas vltimum
ſæpe exclamans, atque aperte recalcitrauit
Imperatoris precibus. Et quamquam id ſci-
ret Imperator eſſe impletum, *auctoritate* 17
u lib. 15. *tamen* (ait Ammianus [u] Marcellinus) *qua
potiuntur æternæ Vrbis Epiſcopi, firmari deſi-
derio nitebatur ardenti. Quo non impetrato,
Liberius ægre populi metu, qui eius amore
flagrabat, cum magna difficultate noctis me-
dio potuit vrbe exportari*. Eundem Athana-
ſium Euſebiani de criminibus accuſauerāt:
deinde Iulium Epiſcopum, qui tum Roma-
nam regebat Eccleſiam, per litteras de cri-
minibus certiorem fecerant, vt auctor eſt
x lib.2.c.4. Theodoritus in hiſtoria [x] eccleſiaſtica. Hic
etiam Iulius aduerſus Epiſcopos Orientis
propter Catholicos Prælatos inuehitur ma-
y lib.3.c.7. ximè, vt videre eſt apud Sozomenum [y].
Quo in loco haud obſcure apparet, quanta 18
etiam tunc temporis fuerit in orbe Chriſtia-
no Pontificis max. auctoritas: nam poſt mul-
ta ait. *Cùm propter ſedis dignitatem cura
omnium ad ipſum ſpectaret, ſingulis ſuam ec-
cleſiam reſtituit, ſcripſitq. ad Epiſcopos Oriē-
tis, eoſq. incuſauit, quòd inconſulto ipſo de
biſce viris iudicaſſent, eccleſiaſq. perturbaſ-
ſent, cùm decretis concilij Nicæni ſtare nol-
lent. Deditq. mandatum, vt quidam illorum
omnium nomine ad diem conſtitutum accede-
rent, perſpicuè declaraturi ſententiam, quam
de his tulerant, æquam, iuſtamq. eſſe. Quin
etiam minatus eſt ſe de reliquo non paſſurum
eos inultos eſſe, niſi nouis rebus ſtudere non
deſiſterent*. Quo in loco Arriani Epiſcopi 19
fatentur, inter alias, primas obtinere Roma-
nam Eccleſiam. Plura in hanc ſententiam,
ſi otium eſſet, in mediū afferri poſſent, qui-
bus perſpicuum eſſet Chriſtianos vtriuſque
Imperij, Occidētis ſcilicet, & Oriētis Princi-
pes decreuiſſe Romanam Eccleſiā omnium
eccleſiarum principatum habere. Eſt autē
hominum natura fluxa, mutabiliſq. ac no-
uitatis cupida, vnde propria leuitate diſtra-
cta, in eodem ſtatu permanere non poteſt:
quandoquidem inter Latinam, & Græcam, 20
vel ſi mauis, Occidentalem, & Orientalem
eccleſiam, diſſidium in Sardicenſi Concilio
coortum eſt. Cauſam diſſidij illam affert
z lib.2.c.16 Socrates [z] in hiſtoria eccleſiaſtica: quòd
cùm Concilium Sardicæ eſſet conuocatum,
Epiſcoporum occidentalium trecentorum,
orientalium vero ſeptuaginta ſex, & hi nol-
lent Paulum, & Athanaſium Concilio in-
tereſſe, illi autem vellent: facta fuit diſſolu-
tio, orientalibus ſecedentibus, in Thraciaq.
aliud Concilium celebrantibus, vbi Arrij
dogmata probata fuerunt, fideſq. Nicæna
damnata: Occidentalibus autem Paulum
Conſtantinopolitanæ, & Athanaſium Ale-
xandrinæ eccleſiæ cum Marcello Anciræ
Epiſcopo reſtituētibus, Arrianoſq. Epiſco-
pos anathemate notantibus. Hinc Chriſtia-
ni Principes (præſertim Rom. Pōtifices) ſem
per conati ſunt, nō modò diſſidiū tollere, &
vtroſque occidentales, & orientales, modò
coactis Cōcilijs, modò pragmaticis ſanctio-
nibus, ad vnitatē reducere, ſed Romanæ etiā
eccleſiæ primatum aſſerere. Quibus tamen
non obſtantibus aliquando Conſtantinopo-
litanus Patriarcha de primatu ipſo cum Ro-
mano contendere eſt auſus: dixitq. ſe prin-
cipem, caputq. eſſe Eccleſiæ, quòd Epiſco-
pus eſſet principis ciuitatis, in quā tranſla-
tum fuiſſet Imperij caput, & ſedes; atque
21 ideo Conſtantinopolim, nouam iampridem
Romam vocari. Romanus vero contra, Con-
ſtantinopolim eſſe tantum Romanorum co-
loniam: Romam ſolum caput imperij per-
manſiſſe: quā ob cauſam Imperator Roma-
norum, nō Conſtantinopolitanorū Impera-
tor vocabatur. vel potius aſſerebat Romam
caput eſſe ex eo, quòd Apoſtolorum Prin-
ceps, & CHRISTI Vicarius non doctrina
ſolum, verum etiā ſanguine ſuo primatū ini-
bi conſtituerat. Vnde Tertullianus [a]. *Felix*, a lib. de præſcriptionib. aduerſus hæret.
ait, *Eccleſia Romana, cui totam doctrinam
Apoſtoli cum ſanguine ſuo profuderunt: vbi
Petrus paſſioni Dominicæ adæquatur, vbi Pau
lus Ioānis exitu coronatur, vbi Apoſtolus Ioā-
nes, poſteaquā in oleum igneū demerſus, nihil
paſſus eſt, in inſulam relegatur*. Et S. Leo
Papa. *Beatiſſimus Petrus Princeps Apoſto-
lici ordinis ad arcem Romani deſtinatur im-
perij, vt lux veritatis, quæ in omnium gen-
tium reuelabatur ſalutem, efficacius ſe ab ip-
ſo capite per totum mundi corpus effunderet.
Cuius autem nationis homines in hac nūc vr-
be non eſſent? aut quouſque gentes ignorarēt,
quod Roma didiciſſet?* Et alibi. *Iſti ſunt vi-
ri, per quos tibi Euangelium* CHRISTI *Ro-
ma reſplenduit; & quæ eras magiſtra erro-
ris, facta es diſcipula veritatis*. Ioannes
Chryſoſtomus in epiſtolam ad Romanos.
*Ego & Romam propterea diligo, tametſi aliū-
de queam illam laudare, nempe à magnitu-
dine, ab antiquitate, à pulchritudine, à mul-
titudine, ab imperio, à diuitijs, & à rebus in
bello fortiter geſtis. Sed dimittens omnia, ob
id illam beatam prædico, quòd erga illos* (Ro-
manos intelligit) *Paulus, dum viueret, adeo
fuit beneuolus, adeo illos amauit, & coram
diſſeruit, & poſtremo vitam apud eos finiuit.
Cuius corpus ſanctum ipſi poſſident: & pro-
pterea ciuitas illa hinc facta eſt inſignis ma-
gis*

gis quàm ab alijs rebus omnibus: & tanquam
corpus magnum, ac validum, duos habet ocu- 22
los illuſtres, Sanctorum videlicet horum cor-
pora. Non ita cælum ſplendeſcit, quando ſol
dimittit radios, quemadmodum Romanorum
vrbs duas illas lampades vbique terrarum
effundens. Hinc rapitur Paulus, illinc Pe-
trus. Mox ſubiungit. *Qualibus coronis dua-*
bus ornatur vrbs iſta? qualibus catenis au-
reis cincta eſt? quales habent fontes? Pro-
pterea admiror hanc vrbem non propter co-
piam auri, non propter columnas, neque pro-
pter rem aliam, ſed propter columnas illas
Eccleſiæ. Io. Chryſoſtomus homo Græcus
fuit, cui credi poteſt, ſi Latinis fidem ha-
bere recuſant. Quare Bonifacius Papa, cùm
armis nollet contendere, nec Græci vellent
perſuaderi, Phocam Imperatorem rogauit,
vt controuerſiam hanc multo antea ſolutã,
iterum dirimeret. Quod Paulus [b] Diaconus
teſtatur, dum ait. *Phocas, rogante Papa Bo-* 23
nifacio, ſtatuit ſedem Romanæ, & Apoſtoli-
cæ Eccleſiæ primam eſſe, cùm prius Conſtan-
tinopolitana ſe primam omnium eccleſiarum
ſcriberet. Et hoc illud eſt, quod dicere vo-
luit Pomponius [c] Lætus hiſce verbis. *Ro-* 24
ma ipſa terrarum dea, & gentium regina
poſcere videtur Dei ſedem, & imperij gene-
ris humani. Sed vbi noua Roma præſentibus 25
Auguſtis lacertos extulit, abſentia Principum
noſtra Roma paululum imminuta: vtraque
tamen vrbe principatum vindicante, neſcio
quo fato, Præfectis obtemperauimus, & ali-
quando Auguſtulis, & ſæpenumero Regibus
Gothorum. Itaque per ea tempora Epiſcopa-
lem maieſtatem nutibus Impp. Conſtantino-
polis ſibi vſurpauit. Nos vero non ceſsimus,
ſed paſsi fuimus, ne ira Principum obeſſet,
qui Vrbis ſanctiſsimæ dignitatem barbaro-
rum prædæ relinquant. res non potuit diu dif-
ferri. Phocas Imperator totius maieſtatis de-
cus, iniuria ablatum, reſtituit, & publico
decreto ſanxit. Nam plerique Epiſcopi Con-
ſtantinopolitani male vſi auctoritate, pra-
uis opinionibus, fidei ſimplicitatem turbaue-
runt. Romani vero Pontifices ſemper habiti 26
ſunt orthodoxi, & iuſtiſsimi, vt ipſi Græci in
hiſtorijs tradiderunt. Epiſcopus igitur Ro-
mæ, & diuino iuſſu, & ciuilis iuris vinculo
generis humani parens, & princeps eſt. Nã
illud perpetuo manſurum, quis dubitat?
Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædifica-
bo eccleſiam meam. Phocam, quòd iure de-
clarauerit Romanum Pontificem omnium
Principem eſſe, auctor eſt etiã Eutropius [d].
Intellexit porro Phocas (vt priores omnes
Chriſtiani Imperatores) CHRISTVM hu-

b lib. 4. c. 11. de geſtis Lõgobard.

c in compẽdio hiſtoriæ Romanorũ.

d lib. 11. c. 4 de geſtis Lõgobard.

ius Pontificatus auctorem, ita Concilijs de-
claratum, Conſtantinopolitano, & Chalce-
donenſi, & alijs permultis: ita longo vſu, &
ante, & poſt Concilia illa ſeruatum; hisq., ni
fallor, adductus, ita de primatu cenſuit. Sed
odio Latini nominis, & animi leuitate factũ
eſt, vt Græci ſæpe deficerent. Bonæ qui-
dem litteræ, & artes liberales eis acceptæ
27 referuntur: ſed certe loquacitate, luxuria,
& leuitate à veteribus maximè notantur.
Nihilominus tamen multi ſubſequentes Im-
peratores Conſtantinopolitani hanc Eccle-
ſiæ vnitatem conſeruare plurimum labora-
runt. Inter quos Michael Palæologus pro-
feſſus eſt coram Lugdunenſi Concilio, anno
circiter M. CC. XLV. ſe hoc perpetuum
commune Eccleſiæ vinculum ſeruaturum.
Ioãnes quoque Palæologus legatos ad Cõ-
cilium Baſileenſe anno M. CCCCXXXIV.
vt in eodem [e] apparet Concilio, miſit: &
quarto poſt anno cum Græcorum Patriar-
cha venit ad Concilium Florentinum, vt
Orientalis Romanæ reconciliaretur Eccle-
28 ſiæ. In quo [f] Græci ad vnum omnes confeſ-
ſi ſunt, ſanctam Romanam Apoſtolicam
ſedem, & Romanum Pontificem in vniuer-
ſo orbe tenere principatum: & ipſum Pon-
tificem Rom. ſucceſſorem eſſe Beati Petri
Principis Apoſtolorũ, & verum CHRISTI
Vicarium, totiusq. Eccleſiæ caput, & om-
nium Chriſtianorum patrem, & doctorem.
Legitur [g] etiam in conſtitutionibus iuris
29 Orientalis, eundem Michaelem Palæolo-
gum ad Papam legatos miſiſſe pro ineunda
veteris, ac nouæ Romæ eccleſiarum concor-
dia, triaq. hæc promiſiſſe: primum, vt in
ſacris hymnodijs Papæ cum quattuor alijs
Patriarchis mentio fieret: alterum, vt lice-
ret cuiuis Romam veterem, quæ curia ma-
ior, & perfectior eſſet, appellare: tertium,
vt illi principatus in omnibus deferretur.
Ioannes Baptiſta Egnatius [h] ſcribit, Alexiũ
iuniorem Iſaacij filium, Venetorum, Gallo-
rumq. ope in imperium reſtitutum, id præ-
ter alia in fœdere ſanciendo expreſſe cauiſ-
ſe, vt Patriarcha Conſtantinopolitanus Ro-
mano Pontifici, tanquam maiori ſubeſſet.
Extat quoque elegans Archiepiſcopi Theſ-
ſalonicenſis ad Adrianum Papam epiſtola
apud Balſamonem [i] diligentiſſimum Photij
Nomocanonis interpretem: in qua non ſo-
lum ipſum Adrianum, vt omnium eccleſia-
rum patrem, & magiſtrum agnoſcere, &
prædicare profitetur, ſed dicit etiam Ema-
nuelem Comnenum Imperatorem eiuſdem
animi eſſe, atque ad hanc vtriuſque eccle-
ſiæ concordiam, vnanimem, & adiutorem
poten-

e ſeſſ. 19. & ſeſſ. 22.

f ſeſſ. vlt.

g lib. 1.

h Rom. Prin. lib. 2. in Alexio iuniore.

i tit. 1. c. 30.

potentiſſimum fore. Itaq. preter rem iudica-
tam, ex qua & in priuatis rebus, & publicis
homines ius conſequuntur, (quia ius, vt Vl-
pianus [k] reſpondit, ſententia facit,) accedit
etiam præſcriptio, tot ſeculorũ poſſeſſione, 30
iuſto titulo, ac bona fide quæſita. Licet in
poſſeſſione, vel quaſi poſſeſſione, quæ homi-
nũ memoriã excedit, vt valeat præſcriptio,
neque titulũ, neque bonam fidẽ eſt probare
neceſſe, ex Bonifaciana cõſtitutione [l]: quod
notant omnes iuris [m] Pontificij interpretes.
Nec vllus eſt tã in iure plumbeus, qui neſciat 31
longe ſeueriores eſſe Pontifices, quàm Im-
peratores [n] in admittenda præſcriptione.
Iſti enim triginta, vel quadraginta annorũ
præſcriptionem, non bonæ fidei tantum, ſed
malæ fidei quoque poſſeſſori excipienti, tri-
buunt. Et [o] res, vel priuilegia, quæ ad Dei
eccleſias ex veteri conſuetudine pertinent,
ſiue ab Imperatoribus, ſiue ab alijs Dei cul-
toribus donata, XXX. annorum ſpatio con-
firmantur. Iure autem Pontificio [p], abſque 32
bona fide longi temporis, præſcriptio, etiam
ſi ſuperet hominum memoriam, non valet,
quemadmodum & olim apud veteres Ro-
manos. In XII. enim tabulis reperitur.
Rei furtiuæ æterna auctoritas eſto. Illa ta-
men adhuc remanet differentia, quòd Ro-
mani ab initio dumtaxat bonam fidem deſi-
derabant: Pontifices vero ſemper. Teſtan-
tur item omnes chronographi, Rom. Ponti- 33
ficem eſſe œcumenicum caput, & vniuer-
ſalem, ſummumq. Pontificem totius Eccle-
ſiæ: vt Paulus [q] Diaconus, Annonius de [r]
geſtis Francorum, Platina [ſ], Volaterranus,
Sabellicus [t]: à quibus nullus ex iuris etiam
ciuilis interpretibus diſſentit, dummodo be-
ne ſentiat de fide. Nam, qui à Catholica
fide defecerunt, etiam Eccleſiæ Romanæ
primatum deprimere modis omnibus ſunt
enixi. Vna tamen eſt Honorij, & Theodoſij
conſtitutio, quæ etſi contraria non eſt, no-
bis tamen dubium facit. *Vrbs* [u], inquiunt,
*Conſtantinopolitana, non ſolum iuris Itali-
ci, ſed & ipſius Romæ veteris prærogatiua
lætetur*. Hanc legem nonnulli, neſcio quo
ſpiritu ducti, ita intelligunt, vt Patriarcha
Conſtãtinopolitanus Romano Pontifici par
ſit per omnia, & æqualis. Et quamquam
ad hoc reſponderi poſſet, Imperatorum non 34
eſſe ſtatuere de rebus ſacris, & ſacerdotibus,
niſi vt alias dictum [x] eſt; alia tamen quæ-
renda eſt ſolutio: illa videlicet, quòd hæc
cõſtitutio nihil ad Epiſcopos pertinet, nihil
ad ſacrum ordinem, nihil denique ad res ſa-
cras, ſed ad immunitatem tantum vrbis, ad
priuilegia cenſus, & tributorum, vt recte

k l. 3. ff. de liber agnoſc. l. 8. ff. de inoff. teſt. c. 13. de re iud.
l c. 1 de preſcrip. lib. 6.
m ad c. 2. de reg. iur.
n tot. tit. C. de præſcrip. 30. vel 40. annorũ. can. 9. 10. q 4.
o c. 8. ead. q. 4.
p c. 5 & c. vlt. de præſcrip. in Decret.
q In Chron. Martyrij.
r lib 4. c. 4.
ſ in Bonifac.
t lib. 6. Enneade 8.
u l. vn. de priuil. vrb. Cõſtantinopol. lib. 11. C.
x ſupra in proœm. huius lib.

adnotauit Accurſius [y], nec ab eo diſſentit
35 Cuiacius [z]. Nam ſtante Romana Republi-
ca, florenteq. Imperio, vti Plinius [a], & Stra-
bo [b] ſcriptis mandarunt, multa fuiſſe ciuita-
tum diſcrimina videntur. Erant ſiquidem
ciuitates, aut liberæ, ſcilicet libertate do-
natæ, aut iam ab initio amicitia Romanis
deuinctæ, aut metropoles, aut municipia,
aut ſtipendiariæ, aut fœderatæ, aut colo-
niæ, aut iuris Italici. Sicq. earum ciuitatũ
varium, diuerſumq. ius erat. Nam aliud
coloniarum, aliud ſtipendiariarũ, aliud mu-
nicipiorum, aliud liberarum, aliud fœdera-
tarum, & Italiæ totius aliud: vt explicant
nobis perite Vlpianus [c], & Paulus [d] iuriſcõ-
ſulti, & A. Gellius [e], & ex recentioribus
Carolus [f] Sigonius. Ex quibus etiam planè
intelligimus, ius earum omnium eiuſmodi
fuiſſe, vt non bene, ac diſtincte ſciri poſſet,
ſed in arbitrio, & Principum indulgentijs
fuiſſe poſitum. Aliquando enim coloniæ tã-
36 tum erant, vt Syriaphœnix, ex qua idem
Vlpianus ſe originem ducere ſcribit, colo-
nia Tyriorum ſplendidiſſima: cui Seuerus
Imperator, ob egregiam in Rempublicam
voluntatem, Imperiumq. Romanum inſi-
gnem fidem, Italicum ius dedit. Aliquan-
do coloniæ titulo honorabantur, nec ius
Italicum conſequi poterant: vt in Palæſtina
duæ erant coloniæ, Cæſarienſis, & Aelia
Capitolina, ſed neutra ius Italicum habuit.
Aliquando coloniæ fiebant ſaluis tributis, vt
Antiochenſium [g] colonia, & Ptolemæenſiũ
inter Phœnicem, & Palæſtinam ſita: nec
quidquam [h], præter nomen coloniæ, habe-
bant. Aliquando vtrumque, & nomen, &
ius Italicum conſequebantur: vt in Luſita-
nia Pacenſes, in Gallia Lugdunenſes, Vien-
nenſes: in Germania inferiore, Agrippi-
nenſes: in Syria Laodicea, & aliæ in alijs
Prouincijs (quas enumerant ijdem Vlpia-
nus, & Paulus.) Aliquando [i] immunitatem
ſoli dumtaxat habebant, aut non pendebant
tributum capitis, vt Cæſarienſes, quos Ve-
ſpaſianus colonos fecit, non adiecto, vt iuris
Italici eſſent, ſed tributũ [k] his remiſit capi-
tis. Aliquando ex colonia in municipia, ve-
37 niebãt, vt Præneſtini: quos Gellius [l] refert
maximopere à Tiberio Imperatore petijſſe,
oraſſeq., vt ex colonia in municipij ſtatũ re-
digerentur; idq. illis Tiberium pro referen-
da gratia tribuiſſe, quòd in eorum finibus
ſub ipſum oppidum ex capitali morbo re-
ualuiſſet. Narrat etiam Plinius [m] eundem
Veſpaſianum Imperatorem varijs Reipub.
iactatum procellis, vniuerſæ Hiſpaniæ ius
Latij tribuiſſe. At verò ciuilium munerum,
ſicut

y ad d. l. vn.
z ad d. l. vn.
a lib. 3. c. 3. & 4. & lib. 5. cap. 2.
b lib. 17.
c l. 1. ff. de cenſib.
d l. vlt. eod.
e lib. 16. c. 14.
f lib. de veteri iure Pop. Rom.
g d. l. vlt.
h d. l. 1. §. Ptolemæenſium.
i l. 3. & 4. eod. de cenſibus.
k d. l. vlt. §. Diuus Veſp.
l d. c. 14.
m lib. 3. c. 3.

ſicut triplex erat diuiſio (vt Arcadius iuriſconſultus [n] ait : quædam enim munera ſunt perſonalia : quædam patrimoniorum : quædam vtriuſque, quæ mixta dicuntur) ſic immunitas in tria genera diſtribûi accommodate poteſt . Namque appellatur [o] im-
munitas, quòd muneris vacationem præ- 38
ſtat . Imperatores igitur remittebant ciuitatibus quibuſdam patrimoniorum quædam munera, & tributa, & cenſus . Concedebant quoque alia id genus priuilegia, quæ ex Codice Theodoſiano paſſim, & in Codicis Iuſtinianæi libris poſterioribus habētur . Ipſa vero Italia immune obtinebat ſolum, & remiſſum tributum capitis : quod Paulus indicauit, vt legitur in tit. de [p] cenſibus . Habebat etiam vſucapionis ius proprium : etſi poſtea Iuſtinianus [q] alijs id communicauit . Erant quoque Latinis quædam libertates, quas idem Iuſtinianus [r] abrogauit, & per certos modos in ciuitatem Romanam transfudit . Sic complura reperiebantur priuilegia, quæ omnia vno verbo, ius Italicum, nuncupabātur . Cuius iuris quamplures, vti dixi, extra Italiam ciuitates fuerunt . Eiuſdem iuris & Cōſtantinopolitani fuiſſe vidētur . Nam cùm Byzantium, quæ ciuitas adhuc obſcura erat, & parum ſuo ſplendore cognita, Imperij ſedes eſſet tranſlata, Conſtantinus eam ædificijs magnificis, ornatiſſimis templis, alijsq. publicis operibus illuſtrare cœpit, & alij ſubſequentes Principes immunitatibus munire . Vnde Conſtantius, & Conſtans ſanxerunt [ſ], vt Palatini, & Conſtantinopolitani ciues pro capitibus, ſeu iugis ſuis tantum penſitationem, atque obſequia recognoſcerent, extraordinarijs, & temonarijs oneribus liberati. Poſt hos Valentinianus, Valens, & Gratianus ei ius Italicum [t] dederunt; immo mandarunt, vt conceſſi beneficij gratia publicis actibus inſereretur, & inciſa tabulis debita ſolemnitate permaneret. Tandem, quia vrbis Romæ amplius, maiusq. erat ius, quàm ipſius Italiæ, vt exempli cauſa ius poteſtatis, quod in liberos parentes habebant, proprium erat ciuium Romanorū (dicit enim Iuſtinianus [u], nullos homines talem in liberos habuiſſe poteſtatem, qualem Romani habebant, quæ
tanta fuit, vt impune liceret [x] parentibus fi- 39
lios occidere) atque multa præterea auctio-
ra habebat priuilegia : ideo Honorius, & 40
Theodoſius voluerunt [y] iuri Italico adijcere huiuſmodi priuilegia, & prærogatiuam, quam ipſa vetus Roma obtinebat . De immunitate ergo, & priuilegijs eſt illa conſtitutio, non de iure Pontificatus, ne omnino quidem de re vlla ſacra : tametſi libenter fatear eoſdem Imperatores in alia ſua ſanctione [z] (ex qua Cuiacius hanc, quam interpretati ſumus, deſumptam eſſe non male
41 exiſtimat) decreuiſſe, quòd ſi circa priſtinos canones eccleſiaſticos aliquid dubietatis in Illyrici Prouincijs emerſiſſet, id conuentui ſacerdotali, ſanctoq. Conſtantinopolitanæ eccleſiæ Antiſtitis iudicio reſeruaretur: *quia*, inquiunt, *Conſtantinopolitana eccleſia Romæ veteris prærogatiua lætatur* . quaſi velint dicere, ne diſpendio maximo ſemper ob vnamquamque canonum dubietatem, Romam veterem eundum ſit, interpretatio haberi poterit à Reuerendiſſimo, vt aiunt, Conſtantinopolitanæ eccleſiæ Antiſtite, qui eadem, quod ad canonum explicationem attinet, prærogatiua lætatur. Cæterum, quo ad dogmatum fidei determinationem, hanc à ſolo Rom. Pontifice faciendam, & expectandam eſſe nemo neſcit . Si quid vero ad diſputationem hanc deſiderari videbit lector, aliò ſe conferat [a], vbi, quæ forte hic ſunt conſulto prætermiſſa, exacte explicata reperiet.

[n] l. vlt. ff. de muner. & honor.
[o] l. 18. ff. de verb. ſignif.
[p] d. l. vlt.
[q] l. vnic. C. de vſucap. transfor. & inſtit. de vſucap. in princ.
[r] l. vnic. C. de latin. liber. tollend.
[ſ] l. 6. C. Theodoſ. de extraord. ſiue ord. muner.
[t] l. vnic. C. Theod. de iur. Italico vrb. Conſtātinop.
[u] in § 1. Inſtit. de patria poteſt.
[x] l. 11. ff. de lib. & poſth.
[y] d. l. vnic. C. de priuil. vrb. Conſtātinop.
[z] l. 6. C. de ſacroſ. eccl.
[a] lib. 3. c. 5.

SVMMA EX CAPITE V.

1 *Deſcribebantur ciuitates ad commodiorem rationem vectigalium, vel ad ſubleuandam moleſtiam prouincialium circa iudicia.*
2 *Citerior Hiſpania in conuentus ſeptem diuiſa eſt à Plinio.*
3 *Conuentus eſt primaria ciuitas, quò aliæ ciuitates, & populi conueniunt ad accipiendum iudicium.*
4 *Epheſus prima Aſiæ metropolis.*
5 *Ciuitatum, aliæ dicebantur minores, aliæ maiores, aliæ maximæ.*
6 *Coloniæ, quaſi filiæ metropolum erant, ex ijs enim deducebantur.*
7 *Metropolis nuncupabatur, quæ caput gentis, & populi erat, ſi hoc nomen, & ius à Principe conſequebatur.*
8 *Concilium Chalcedonenſe priuilegium metropolis à Valentiniano, & Valente Nicænæ ciuitati conceſſum, ad ciuilia tantum munera reſtrinxit, ſic vt eius Epiſcopus honore cæteros comprouinciales Epiſcopos anteiret, non poteſtate.*
9 *Iuſtinianus patriam ſuam Archiepiſcopatum fecit, obtinuitq. à Vigilio Papa, vt eius Antiſtes in quampluribus prouincijs Apoſtolicæ ſedis vicē gereret.*
10 *Quinque fuerunt ciuitates Iuſtiniani nomine*

mine nuncupata, omneſque metropolitanæ.

11 *Licuit Imperatoribus ciuitatibus, etiam non maximis, ius metropoliticum tribuere.*

12 *Metrocomia eſt mater vicorum.*

13 *Primates maximis, Archiepiſcopi maioribus, Epiſcopi minoribus ciuitatibus, ita nuncupatis tempore ethnicorum, præfecti à Chriſtianis ſunt.*

14 *Beatus Petrus Prælatos Prouincijs, & ciuitatibus deſignauit, ſecundum earundem diuiſionem prius ab ethnicis factam.*

15 *Patriarchatus titulus à Conſtantinopolitano Concilio primum in Eccleſia eſſe cœpit.*

16 *B. Petrus ſingulos Epiſcopos ſingulis ciuitatibus præpoſuit.*

17 *Patriarcha, & Primas idem ſunt, exceptis quattuor primarijs Patriarchis, nempe Conſtantinopolitano, Alexandrino, Antiocheno, & Hieroſolymitano: quibus etiam Primates parēt.*

18 *Videtur, ait Cuiacius, eſſe maiorem dignitatem Archiepiſcopi, quàm Metropolitani.*

19 *Primates ſunt Archiepiſcopis ſuperiores.*

20 *Archiepiſcopis vetitum eſt ſe Primates appellare.*

21 *Archiepiſcopus, & Metropolitanus nihil inter ſe differunt, eiuſdemq. ſunt officij, licet diuerſi nomine.*

De Patriarchis, Primatibus, Archiepiſcopis, Metropolitanis, Epiſcopis, & de eorum differentia: quid ſit Metropolis: vnde dicta, & quæ ciuitates ius Metropoliticum habeant. Cap. V.

CVM de Pōtificis Romani primatu dictum ſit, reſtat, vt de alijs inferioribus Eccleſię Prælatis (qui ſicut nomine, ita & poteſtate inter ſe nonnihil differunt) quod huic tractationi cōuenit, ſubijciamus: nempe de Patriarchis, Primatibus, Archiepiſcopis, Metropolitanis, Epiſcopis. Sed vt ſciamus, vnde iſta nominum varietas, ac poteſtatis diuerſitas emanauerit, erit paulo altius repetendum. Itaque præter Lucium Syllam, qui Aſiæ ciuitates (vt auctor eſt [a] Cicero) proportione in Prouincias deſcripſerat, etiam Octauius Auguſtus, & alij plerique Cæſares, & ante eos populus Romanus, Sexti Rufi teſtimonio, eas deſcribi mandauerant. De Auguſti deſcriptione referunt Strabo [b], Plinius [c], S. etiam Lucas [d] Euangeliſta. Deſcriptionem autem fieri, vel ad vectigalium commodiorem rationem, vel in exercendis iudicijs ad prouincialium ſubleuandam moleſtiam, cùm facile Princeps, qui rerum omnium potiebatur, adiri longiſſimo locorum interuallo haud poſſet, nemo eſt, qui dubitet. Porrò cernimus in Iuſtinianæo Codice [e], Vicarium pro Præfecto Prætorio ſolitum mitti in tractum, vel diœceſim aliquam, aliquot in ſe Prouincias continentē, veluti Thraciam, quæ Prouincias continet ſex: vel Ponticam, quæ XI. vel XII. ſi ex conſtitutione Valentis, cuius meminit interpres Nazianzæni, feceris: Cappadocias tres; primam, cuius metropolis Cæſarea; ſecundam, cuius metropolis Tyana; tertiam, cuius metropolis Muſicyſſus: vel Aſianam, quæ XI. vt Theodoritus [f] narrat: ſic aliarum Prouinciarum in Hiſpania, in Gallia, in Africa, etiam in Italia, quarum Vicarij, quot ſub ſe Prouincias haberent, breuiter, & eleganter edocet Cuiacius [g] in Paratitlis. Quamquam ſæpenumero Prouinciarum modus, ac forma variata eſt, Plinio [h] teſte, qui vniuerſam citerioris Hiſpaniæ Prouinciam in conuentus ſeptem diuidi aſſerit: Carthaginenſem, Tarraconenſem, Cæſarauguſtanum, Clunienſem, Aſturum, Lucenſem, Bracarenſem. Conuentum verò appellat primariam illam ciuitatem, in quam conueniebant iudicij accipiendi cauſa multæ ciuitates, gentes, & populi. Sicut enim Prouincia in conuentus multos diſtribuebatur, ſic conuentus in plures populos, & vnuſquiſque populus, & gens in plura oppida, & ciuitates ignobiliores. De Tarraconenſi loquens ait. *Tarracone diſceptant populi xliv.* De Carthaginenſi. *Carthaginem conueniunt populi lxij. exceptis inſularum incolis.* De Lucenſi. *Lucenſis conuentus populorum eſt xvj.* De Bracarenſe. *Bracarum xiv. ciuitates.* De Clunienſi. *In conuentum Clunienſem Varduli ducunt populos xiv.* Et poſt pauca. *In eundem conuentum Carietes, & Vennenſes quinque ciuitatibus vadunt, quarum ſunt Velienſes.* quibus verbis Plinius hos populos innuit eſſe alijs inferiores. Et de Aſturibus. *Iunguntur his Aſturum xij. populi diuiſi in Auguſtanos, Aſturica vrbe magnifica.* Alibi [i] quoque de Hiſpalenſi ſermonem habens, ita dicit. *Celtici, qui Luſitaniā attingūt,*

[a] in orat. pro Flacco.

[b] lib. 17.

[c] lib. 5.

[d] cap. 2.

[e] tit. de off. Vicarij.

[f] lib. 5.

[g] C. de off. Vicarij.

[h] lib. 3. c. 3.

[i] lib. 3. c. 1.

*ſunt Hiſpalenſis conuentus: Turduli,qui Lu-
ſitaniam, & Tarraconenſem accolunt, iura
Cordubam petunt.* Iuſtinianus Africa Van-
dalis liberata, & reſtituta Romano Impe-
rio,Africæ Præfectum Prætorio conſtituit [k],
& ſub eius diſpoſitione Prouincias ſeptem,
quas ibidem recenſet: quarum quattuor,
nempe Tingi, Mauritaniæ Tingitanæ ca-
put, Carthaginem, Byzantium, ac Tripo-
lim per rectores conſulares; reliquas verò,
Numidiam, ſcilicet, Mauritaniam, & Sar-
diniam, per Præſides gubernari decreuit.
Vlpianus quoque Epheſum primam Aſiæ 4
metropolim eſſe dicit [l], dum aſſerit, Impe-
ratorem Antoninum Auguſtum ad deſide-
ria Aſianorum reſcripſiſſe, Proconſuli ne-
ceſſitatem impoſitam per mare Aſiam ap-
plicare, & metropolim Epheſum primam
attingere. & Plutarchus in vita Marcelli,
Mediolanum ampliſſimam, ac populoſiſſi-
mam Galliæ vrbem appellans,ab ipſis Gal-
lis metropolim vocari teſtatur. Erant igi-
tur in Prouincijs ciuitates primæ, & maxi-
mæ, & principatum obtinentes, in quibus
conuentus aliarum ciuitatum, & populo-
rum celebrabantur. Erant & aliæ inferio-
res, quas caput cuiuſque populi, qui ad il-
las confluebat, Plinius [m] vocat. Hanc ci-
uitatum differentiã ex epiſtola Antonini Pij
olim fuiſſe etiã Modeſtinus [n] Iuriſconſultus
demonſtrat,vt aliæ dicerentur minores,aliæ 5
maiores,aliæ maximæ. Verũ licet metropo-
les illæ præſertim dicerentur, ex quibus co-
loniæ deducebantur, erantq. coloniæ, qua- 6
ſi propagines, & ſoboles: metropoles ve-
ro, quaſi matres, vt innuit S. Clemens [o]
ad Iacobum Fratrem Domini ſcribens, &
magis expreſſe Budæus *ad l. obſeruare ff. de
offic. Prætoris*; & Thucidides: *Colonia*, in-
quit, *beneficio quidem affecta, honore metro-
polim ſuam proſequitur; iniuria autem affe-
cta, ab ea alienatur:* aliæ tamen ciuitates in
vnaquaque Prouincia maximæ, & maio- 7
res, quæque caput gentis alicuius, & po-
puli erant, metropoles nuncupabantur, ſi
ius iſtud, & nomen Principis indulgentia
fuiſſent conſecutæ. Idq. Theodoſius [p] Im-
perator oſtendit de metropoli Beryto. *Be-
rytus*, inquit, *metropolitanam habeat digni-
tatem: Tyro nihil de iure ſuo derogatur: ſit
illa mater Prouinciæ noſtrorum maiorum
beneficio, hæc noſtro; & vtraque dignita-
te ſimili perfruatur.* Berytenſium metro-
polis meminit quoque Iuſtinianus in procœ-
mio Digeſtorum, eamq. ſplendidiſſimam
eſſe ciuitatem, legumque matricem aſſerit.
Hoc quoque fecerunt Valentinianus, &
8 Valens, qui Nicænam ciuitatem iure me-
tropolitico donarunt, vt ex Concilio Chal-
cedonenſi [q] conſtat: etſi poſtea idem
Concilium conſtituit, vt hoc beneficium
ad ciuilia tantum munera, & priuilegia
pertineret, & vt ipſe Nicænus [r] Epiſcopus
eiuſdem prouinciæ Epiſcopos honore dum-
taxat præcederet, non poteſtate: cæte-
rùm metropoliticum ius nequaquam ha-
beret, ſed pareret, vt antea, Nicomedienſi
9 Metropolitano. Iuſtinianus etiam munus
Archiepiſcopale dedit Epiſcopo Iuſtinia-
næ Carthaginis in Africa; & ciuitatem
proximam Tauresio in honorem natiuita-
tis, & patriæ ſuæ mirifice ornauit, & à no-
mine ſuo Iuſtinianam primam appellauit.
Cùmque antea Illyricorum Archiepiſcopo
ſubeſſet, illam in metropolitanam erexit,
eique Epiſcopos Daciæ mediterraneæ, &
Daciæ ripenſis, Triballiæ, ac Dardaniæ,
ſcilicet Europææ, & Myſiæ ſuperioris, &
Pannoniæ ſubiecit; & ſanxit [ſ], vt ij ab Ar-
chiepiſcopo Iuſtinianæ primæ ordinaren-
tur. Immo Vigilius Rom. Papa in gratiam
Principis eidem Archiepiſcopo in præfa-
tis Prouincijs Apoſtolicæ ſedis vices largi-
tus eſt: quod idem ipſe Iuſtinianus in ſua
Nouella [t] ſcriptum reliquit. Sed vt curio-
10 ſo lectori etiam ſatisfaciamus, ſcire opor-
tet, quattuor, aut quinque ciuitates fuiſ-
ſe, quæ Iuſtinianæ dictæ, ac omnes Ar-
chiepiſcopo donatæ ſunt: quarum alia di-
citur prima, & eſt in Pannonia ſecunda,
quæ hodie appellatur Bulgaria, vbi natus
eſt Iuſtinianus [u]; alia fuit in Africa Iuſtinia-
na [x] Carthaginis, ex eo Iuſtiniani nomen
adepta, quòd is eam Rom. Imperio vindi-
cauerit, & reſtituerit: alia Iuſtiniana in
Cypro inſula, patria Theodoræ eius vxo-
ris: alia Iuſtiniana noua, de qua idem Im-
perator [y]. Quintam adhuc nonnulli adij-
ciunt; mihi verò exploratum non eſt. Iſaa-
cius quoque Angelus in Nouella *de metro-
politanis*, quæ in iuris Orientalis [z] conſtitu-
tionibus continetur, *Eccleſias*, inquit, *quæ
iuſſione Imperatoria in altiorem thronum eri-
guntur, honore quoque dignas cenſeri oportet,
& electiones illic procedere ex forma cano-
nica, quæ in magna eccleſia conſequuta eſt,
Metropolitanis, & Archiepiſcopis conuenien-
tibus, & Metropolitanum eligentibus.* Item
Alexius Comnenus in Nouella, *de erigendis
Epiſcopatibus in metropoles*, dixit [a]. *Decre-
tum fuit imperiale in præſentia tunc conuo-
catæ ſynodi conſentientis, vnaque decernen-
tis, licere Imperatori Pontificalem thro-
num eccleſijs elargiri, & Epiſcopatus, vel*

k l. 1. C. de off. Præfect. Prætor. Africæ.
l l. 4. de off. Proconſ. & Legat.
m lib. 3. c. 20
n l. 6 ff de excuſ. tutor. & cur.
o can. 2. diſ. 80.
p l. 1. C. de metropoli Beryto. lib. 11.
q actione 13
r can. 12.
ſ Nouel. 123
t de Nouel. 123.
u Nouel. 11.
x Nouel 131 §. 4.
y Nouell. 8. §. Notitia.
z lib. 1. §. 1.
a d. lib. 1.

Archie-

Archiepiſcopatus in metropoles erigere. Ex
beneficio itaque Principis ciuitates etiam 11
non maximæ ius metropoliticum conſeque-
bantur. Regulariter tamen metropoles vo-
cabantur illæ ciuitates, quæ multarum
ciuitatum, & gentium capita erant. Quod
indicat Modeſtinus [b]. Nam cùm minori- [b d.l.6.ff.de excuſ.tut.]
bus ciuitatibus medicos quinque, & tres
ſophiſtas, & totidem grammaticos: maio-
ribus autem ſeptem: maximis vero medi-
cos decem, & rhetores quinque, gramma-
ticos totidem dediſſet; ſubijcit. *Decet au-
tem maximo quidem numero vti metropoles
gentium: ſecundo autem, quæ habent forum
cauſarum, tertio autem reliquas*. Cuiacius [c]. [c ad l 8. de exac. tribut. lib. x. C.]
Qualis eſt metropolis inter vrbes, talis eſt
metrocomia inter vicos. Metropolis caput,
materq. Prouinciæ, vel vt Solinus, Florus,
& Marcellinus loquuntur, mater vrbium: 12
metrocomia mater vicorum: vnde Catullus.
Brixia Veronæ mater amata meæ.
Ioſephus Scaliger in caſtigationibus in Ca-
tullum, matrem Veronæ Brixiam vocat,
quaſi dicat metropolim. Quæ igitur fre-
quentiſſimæ apud ethnicos, maximæ, pri- 13
mæq. in Prouincijs erant ciuitates, in his
gentilitate, omniq. vana ſuperſtitione
ſublata, nouæ Reipub. nouoq. Chriſtiano
populo præponebantur Epiſcopi, qui non
modò Metropolitani appellabantur, ſed
etiam Primates. In alijs autem maioribus,
non tamen maximis, quamuis caput gen-
tis alicuius eſſent, atque metropoles, ſiue
à deducta colonia, ſiue Principum benigni-
tate & gratia, Epiſcopi, qui præficieban-
tur, Archiepiſcopi, vel Metropolitani vo-
cabantur. Alijs vero minoribus ciuitatibus
Epiſcopi tantum, qui ſuberant Metropoli-
tanis, vt Metropolitanis Primates præerant.
Hanc diuiſionem iam ab initio naſcentis ec- 14
cleſiæ S. Petrum ordinis Apoſtolici Princi-
pem feciſſe, auctor eſt Clemens in epiſtola [d] [d epiſt. 1.]
ad Iacobum fratrem Domini (nam Patriar- 15
chatus titulus in Eccleſia fuit primum in
Conſtantinopolitano Concilio introductus,
teſtimonio Socratis [e] in hiſtoria eccleſiaſti- [e lib. 5. c. 8.]
ca.) Huius Clementis meminit Paulus [f] [f cap. 4.]
ad Philippenſes, eiusq. epiſtolæ partem
refert Gratianus [g] his verbis. *In illis vero* [g can. 2. d. 80.]
*ciuitatibus, in quibus olim apud ethnicos pri-
mi Flamines eorum, atque primi legis do-
ctores erant, Epiſcoporum primates, vel Pa-
triarchas B. Petrus poni præcepit, qui reli-
quorum cauſas Epiſcoporum, & maiora ne-
gotia in fide agitarent. In illis autem, in qui-
bus dudum apud prædictos ethnicos erant eo-
rum Archiflamines, quos tamen minores eſ-*

ſe tenebant, quàm memoratos primates: Ar-
16 *chiepiſcopos inſtitui præcepit. In ſingulis
vero ciuitatibus ſingulos, & non plures Epi-
ſcopos conſtitui præcepit, qui Epiſcoporum
tantum vocabula ſortirentur: quoniam nec
inter ipſos Apoſtolos par fuit inſtitutio, ſed
vnus præfuit omnibus*. Anacletus quoque
Papa, & Clementis ſucceſſor in epiſtola [h] [h epiſt. 2.]
ad Epiſcopos Italiæ, vel, vt Contius vult,
ex vita S. Gregorij Papæ, quam etiam re-
tulit Gratianus [i], ait. *Prouinciæ multo ante* [i can. 1. diſt. 99.]
*Christi aduentum tempore diuiſæ ſunt
maxima ex parte: & poſtea ab Apoſtolis,
& B. Clemente prædeceſſore noſtro ipſa di-
uiſio eſt renouata in capita Prouinciarum,
vbi dudum primates erant legis ſeculi, ac
prima iudiciaria poteſtas: ad quos, qui per
reliquas ciuitates commorabantur (quan-
do eis neceſſe erat, qui ad aulam Imperato-
ris, vel Regum confugere non poterant, vel
quibus permiſſum non erat) confugiebant
pro oppreſſionibus vel iniuſtitijs ſuis, ipſosq.
appellabant, quoties opus erat, ſicut in le-
ge eorum præceptum erat: ipſis quoque in
ciuitatibus, vel locis noſtros Patriarchas,
vel Primates, qui vnam formam tenent, li-
cet diuerſa ſint nomina, leges diuinæ, & ec-
cleſiaſticæ poni, & eſſe iuſſerunt, ad quos
Epiſcopi, ſi neceſſe fuerit, confugerent, eosq.
appellarent: & ipſi nomine Primatum frue-
rentur, & non alij. Reliquæ verò metro-
politanæ ciuitates, quæ minores iudices ha-
bebant (licet maiores comitibus eſſent) ha-
berent Metropolitanos ſuos, qui prædictis iu-
ſte obedirent Primatibus, ſicut in legibus ſe-
culi olim ordinatum erat: qui non Primatum,
ſed aut Metropolitanorum, aut Archiepiſco-
porum nomine fruerentur*. Erant ergo diuer-
ſi nominis eccleſiarum præſides: Patriar-
chæ, ſcilicet, Primates, Archiepiſcopi, Me-
17 tropolitani, Epiſcopi. Patriarchæ, etiam
Primates appellabantur, & econtra: (vt ex-
plicat Gratianus [k] ex Anacleto in ſumma) [k diſt. 99.]
tametſi Patriarcharum nomen per antono-
maſiam quattuor illorum eſt, qui omnium
ſunt maximi, quibus & Primates parent: vti
Conſtantinopolitanus, Alexandrinus, An-
tiochenus, Hieroſolymitanus, vt ex Iuſtinia-
ni [l] Nouellis, & ex Concilio [m] Lateranenſi, [l d. Nouell. 123. 131.]
quod generale dicũt, haud obſcure demon- [m c. 23. de priu. in Decret. lib.]
ſtratur: qui etiam paſſim à Iuſtiniano [n] Ar- [n Nouell. 11 & d. 123.]
chiepiſcopi nominantur. *Iubemus*, inquit,
*beatiſſimos Archiepiſcopos, & Patriarchas,
hoc eſt ſenioris Romæ, & Conſtantinopoleos,
& Alexandriæ, & Theopoleos*, hoc eſt An-
tiochiæ, & *Hieroſolymorũ, &c.* Et in Nouel-
la [o], quæ in vulgatis codicibus, *De menſura* [o Nouel. 16]

ordinandorum clericorum, inſcribitur. Cu-
ius titulus talis eſt. *Imperator Iuſtinianus*
Auguſtus Anthemio ſanctiſſimo, & beatiſſi-
mo Archiepiſcopo Conſtantinopolitano, &
vniuerſali Patriarchæ. Vnde Cuiacius p
dixit apparere, maiorem eſſe dignitatem 18
Archiepiſcopi, quàm Metropolitani. Nam
Archiepiſcopus, & Patriarcha idem ſunt:
vſus tamen obtinuit, vt illi quattuor tan-
tum Patriarchæ dicerentur. Nec ſolum
Archiepiſcopi Patriarchæ dici, aut appel-
lari non poſſunt, ſed nec etiam primates:
cùm ijs ſubſint Archiepiſcopi, & pareant.
Primates idcirco vocantur, quia primas 19
ſedes in Prouincijs tenent: Archiepiſcopi
vero primas non habent, cùm ſint inferio-
res. quam ob cauſam Anicetus q vetuit,
ne Archiepiſcopi Primates appellarentur. 20
Nulli, inquit, *Archiepiſcopi Primates vo-*
centur, niſi illi, qui primas ſedes tenent,
quarum Epiſcopos Apoſtoli, eorumq. ſucceſ-
ſores regulariter Patriarchas, vel Primates
eſſe conſtituerunt, niſi aliqua gens deinceps
ad fidem conuertatur, cui neceſſe ſit pro mul-
titudine Primatem conſtitui: reliqui Me-
tropolitani nominentur, qui reliquas metro-
poles tenent. Idem igitur erit Archiepiſco- 21
pus, quod Metropolitanus, ac idem Pri-
mas, quod Patriarcha. Nam licet diuer-
ſorum ſint nominum, eiuſdem tamen (vt
ait r Gratianus) ſunt officij. His omnibus
inferiores ſunt Epiſcopi, ſicut iam oſten-
ſum eſt: quamquam appellatione ſ Epiſco-
porum veniunt quandoque & Patriarchæ, &
Primates, & Archiepiſcopi, & Metropolita-
ni. Itaque quidquid dictum erit de Epiſco-
po, idem de alijs maioribus ſacerdotibus
erit intelligendum.

p ad d. Nouell. 11.
q can. 1. diſt. 99.
r in ſumma diſt. 99.
ſ d. Nouell. 11. & 123.

SVMMA EX CAPITE VI.

1 *Epiſcopus eligendus debet eſſe legitimæ ætatis.*

2 *Aetas legitima de iure Imperiali intelligebatur in presbytero ann. xxxv. in Diacono xxv. in Lectore xvj. in Epiſcopo item xxxv.*

3 *Antiſtitis eruditio populum ſuum ſolatur, & ſeruat.*

4 *Antiſtes cælebs, & orbus vſquequaque eſſe debet, etiam abſque nepotibus, ne affectu conſanguineorum Eccleſiæ facultates diripiat.*

5 *Epiſcopus ordinandus debet carere, & caruiſſe concubina, & liberis.*

6 *Hilarius Epiſcopus Arelatenſis, qui Epiſcoporum ordinationem ſibi arrogabat, tandem Leonem ſummum Pontificem humiliter recognouit.*

7 *Antiſtite non ordinato intra ſex menſes, electio ad ſuperiorem deuoluitur.*

8 *Auaritia procul eſſe debet ab Epiſcoporum electione.*

9 *Infamis fit, qui, vt promoueatur ad Epiſcopatum, aliquid largitur.*

10 *Qui in electione Papæ ſe corrumpi ſinit pecunia, cadere ſacerdotio, edicto Imperiali debet, atque in duplum condemnari.*

11 *Epiſcopus ſoluens inthroniaſtica, ſeu cathedratica, non eſt reus ambitus.*

12 *Epiſcopi non reſidentes ex Iuſtiniani conſtitutionibus priuantur, nec poſſunt abeſſe vltra annum, niſi ſint vocati, & retenti à Principe.*

13 *Epiſcopi litium occaſione proprias eccleſias deſerere non debent.*

14 *Epiſcopi ad regiam vrbem olim accedere non poterant abſque litteris teſtimonialibus ſuorum Metropolitanorum, nec Metropolitani abſque litteris Patriarcharum.*

15 *Epiſcopatus ius patriæ poteſtatis ſoluit.*

16 *Epiſcopalis dignitas liberat hominem à fortuna ſeruili, & adſcriptitia.*

17 *Epiſcopus non tenetur iurare.*

18 *Vbi Epiſcopus teſtimonium dixit, alius non poteſt audiri.*

19 *Theodericus Rex Epiſcopis poteſtatem fecit ius dicendi in cauſa propria.*

20 *Conſtantinus ſtatuit, vt ſententijs Epiſcoporum ſtaretur, facultate præbita litigantibus eligendi eorum iudicia, etiam aduerſa parte renitente.*

21 *Etiam non ſubditi Epiſcoporum poterant ex Arcadij, & Honorij conſtitutione eorum iuriſdictionem prorogare.*

22 *A ſententia Epiſcoporum non poterat prouocari, ex Conſtantini, & aliorum quorundam Imperatorum conſtitutione; ſupplicari tamen poterat.*

23 *Epiſcopales ſententiæ ab alijs iudicibus profanis executioni mandari debent, ne Epiſcopalis auctoritas euaneſcat.*

24 *Epiſcopi compellere poſſunt iudices ad audienda allegata interpellantium.*

25 *Suſpecto iudici adiungi poteſt Epiſcopus pro cauſæ definitione.*

26 *Cauſas pauperum cognoſcendas ex legibus VViſigothorum ſuſcipere poterat Epiſcopus, adiunctis ſibi viris probis, qui tamen, ſi eas contempſiſſent, non impediebant iudicium Epiſcopi, immo grauiter multabantur.*

27 Ex

27 *Ex eiſdem legibus Epiſcopi poterant deuiantes iudices ſui territorij ad reformandam ſententiam hortari, vel cum ipſis iudicium terminare, eiſq. negligentibus, oppreſſos ſuo iudicio ſubleuare.*

28 *Epiſcopus eſt ſcholarium iudex ordinarius.*

29 *Valentiniani Nouella auctoritatem Epiſcoporum imminuens per compromiſſum, aut vlterius progreſſa non eſt, aut fuit antiquata, & abrogata.*

30 *Epiſcopi litigantes à ſportulis eximuntur. Intellectus Nouellæ cxxiij. patefit.*

31 *Epiſcopi criminaliter accuſari non debet apud iudices ciuiles, ſeu profanos.*

32 *Conſtantinus de Epiſcoporum querelis cognoſcere detrectauit, dicens nolle deos iudicare.*

33 *Iuſtinianus accuſantes, & coercentes Epiſcopum puniri mandat.*

34 *Epiſcopus habet iuriſdictionem in carcerum cuſtodes inhumaniter carcere detentos tractantes.*

35 *Epiſcopalis iuriſdictionis eſt, captiuos reuertentes à quauis iniuria, & damno præſeruare.*

36 *Libri hæreticorum coram Epiſcopo comburi debent.*

37 *Epiſcopus aduerſus lenones patres, vel dominos, pro eorum filiabus, & ancillis iuriſdictionem habet.*

38 *Epiſcopi cum clero, & melioribus ciuibus curare debent, vt ciuitatum defenſores ſint orthodoxi.*

39 *Ad Epiſcopum pertinet cognitio exceptionis non numeratæ pecuniæ, & non numeratæ dotis aduerſus magiſtratum gerentem in Prouincia.*

40 *Epiſcopus cognoſcit de libertate puerorum expoſitorum.*

31 *Iudicium eſt Epiſcopi de dando curatore furioſo, item de æſtimatione dotis, & donationis propter nuptias contractas à furioſo.*

42 *Hieronymus Card. Ruuereus cenſuit loci Epiſcopo remittendum eſſe de marito cuidam virgini petenti, dando.*

43 *Sola libelli porrectio coram Epiſcopo pro abſente facta, necnon infante, furioſo, & in aliena poteſtate conſtituto, interrumpit præſcriptionem.*

44 *Valet manumiſſio coram Epiſcopo facta, ſi ipſe ſe loco teſtium ſubſcripſerit, quamuis ſcriptura deficiat in ſolemnitatibus à iure requiſitis.*

45 *Aeſtimatio rerum venalium victualium aliquando ab Epiſcopo loci pependit.*

46 *Epiſcopus poteſt fraudulentos artifices pœnis coercere, de mente doctorum.*

47 *Epiſcopo feudum dandi facta poteſtas eſt.*

48 *Epiſcopi clericorum indubitati iudices ſunt.*

49 *Epiſcopi poſſunt quæuis bona acquirere, atque poſſidere, teſtari, vt libet, ac diſponere, etiam fratribus, & cognatis præteritis.*

50 *Teſtamentum Epiſcopi querelæ inofficioſi non ſubiacet.*

51 *Bonis Epiſcoporum, qui teſtati, vel inteſtati deceſſerint, nulla vis poteſt fieri à lege ſeculari.*

De electione Epiſcopi, eiusq. officio, auctoritate, poteſtate, & prærogatiua. Cap. VI.

DIXI, Iuſtiniani nouella [a] decretum fuiſſe, vt Epiſcopus aſſumeretur ex clero, vel ex monaſterio; vel conferretur, ſi ex plebe quis repertus fuiſſet idoneus, prius inter clericos, inter eosq. ſex menſium ſpatio, aut ſaltem trium [b] eſſet. Præter quæ alia non pauca in eligendo Epiſcopo deſiderantur: ac in
1 primis, vt ſit legitimæ ætatis [c]. Quemadmodum enim ciuilis legiſlator præcepit,
2 presbyterum minorem XXXV. annis fieri non poſſe, diaconum, & ſubdiaconum minorem XXV. lectorem XVIII. ſic etiam Epiſcopum minorem annis XXXV. ordinari prohibuit. Nec ordinari voluit [d], niſi illas omnes haberet conditiones, quas enumerat Apoſtolus ad Timotheum [e], & Titum [f] ſcribens: præſertim, vt ſacrorum dogmatum eruditus exiſtat, idque perite. Nam ſi nobis idonei non darentur
3 Antiſtites, & paſtores, quis, rogo, ingentes animi noſtri impetus refrænaret? quis ſedaret? quis eſſet opinionum arbiter? demerſa emergerent, depreſſa erigerentur, extincta inflammarentur, mira malorum genera excogitarentur, monſtra naſcerentur, in hæreſes ſæpe prolaberemur. Tanta eſt (vti dicetur) Antiſtitis auctoritas, vt nulla maior, nulla validior. Omnibus enim videri ſolet, ex Antiſtitis lingua, non Neſtoris Homerici, ſed cuiuſdam Angeli cœlitus delapſi, quaſi melle dulcior, fluere oratio: cuius ſuauitate ipſe ſuum gregem ducit, ſicut morum luce, quaſi ſolis lumine, omnes illuſtrat. Nec eligitur [g], nec crea-

a Nouell. 6. §. 1.
b Nouel. 123 § 1.
c d. Nouell. 123. §. 1.
d d. Nouell. 6.
e cap. 3.
f cap. 1.
g d. Nouell. eod §. 1.

nec creatur Antiſtes, niſi cælebs ſit, vide-
licet, qui neque vxorem, neque liberos, ne-
que etiam nepotes habeat; ne affectu vxo- 4
ris, aut liberorum, qui maximus eſt, diri-
piat eccleſiæ facultates. Nepotes in pro-
pria ſignificatione accipiuntur pro filijs fi-
liorum, teſte Paulo iuriſconſulto [h], quem ſe-
quuntur Abbas Panormitanus [i], & Doctor
Nauarrus [k]. Hanc rationem videtur affer-
re Iuſtinianus [l] Atrabio Præfecto Prætorio,
ita reſcribens. *Eius, qui huius vitæ curis, & ſolicitudinibus afficitur, quas liberi, vt qui maxime, parentibus afferunt, omne ſtudium, & cogitationem in Dei cultu, & rebus eccleſiæ verſari non poſſe, &c.* In Baſilicis vero
libris, non ſolum, qui liberos habent, ſed
etiã qui habuerint, Epiſcopi fieri prohiben-
tur: in quibus legitur. *Nec aliter* [m] *ordinari præcipimus* (Epiſcopos ſcilicet) *niſi litteras norint, & rectæ fidei, vitæq. ſint, & nec concubinam, neque naturales liberos, vel ha-*
beant, vel habuerint. Quod & in Iuſtinia- 5
ni citata Nouella [n] cautum videtur. Nec
conſecratur [o], priuſquam coram eo ſacræ
legantur regulæ, & reſponderit ſe velle
eas inuiolabiliter obſeruare: ac præmiſſa
fuerint ea omnia, quæ idem recenſet Iuſti-
nianus [p]. Extat quoque Nouella Impera-
torum Theodoſij, & Valentiniani, *de Epiſcopis ordinandis*, (vt Cuiacius in libris ob-
ſeruationum refert [q]) in Hilarium Epiſco-
pum Arelatenſem, qui ordinationem ſibi
Epiſcoporum per Gallias vindicabat, fretus 6
manu militari, ſine auctoritate Metropoli-
tani, aut Leonis Archiepiſcopi Romani, ſi-
ne ſubſcriptione, ſine teſtimonio honorato-
rum, vel, vt Iuſtinianus [r] loquitur, Prima-
tum, & conſenſu ordinis, ac plebis (quo
modo niſi fieret, ordinatio nulla erat) alios
ſcilicet ordinando inuitis ciuibus, & incon-
ſulto Metropolitano, vel Rom. Põtifice; alios
remouendo, veluti Celidonium per falſam
cauſam. Etſi idem Hilarius ſuæ temerita-
tis conſcius tandem factus, Romam pedi-
bus, ſine equo, ſine ſagmario venit, ac il-
lico Leoni Papæ ſe præſentauit, cum reue-
rentia impendens obſequium, & cum hu-
militate depoſcens, vt eccleſiarum ſtatum
more ſolito ordinaret. Et ne Eccleſia diu-
tius ſponſo vacaret, conſtituit Iuſtinianus [ſ],
quòd ſi non ordinaretur Antiſtes intra 7
ſpatium ſex menſium, ad ſuperiorem de-
uolueretur electio. Quæ quidem fieri debet
precibus (paſſiue ſcilicet) non pretio, vt 8
Leo, & Anthemius [t] Cæſares cenſuerunt.
Quis enim locus tutus, & quæ cauſa eſſe poterit excuſata, (aiunt ipſi) ſi veneran-

h l. 10. §. nepos ff. de grad. affin.
i ad c. 1. n. 3 de teſtam.
k in comm. de ſpol. cle. §. 18. nu. 2.
l l. 41. C. de epiſ. & cler.
m lib. 3. c. 25 tit. 1.
n d. Nouell. 123.
o d. Nouell. §. 1.
p d. Nouell. 123.
q lib. 15. c. 28.
r d. Nouell. 123.
ſ d. Nouell. 123.
t l. 30. C. de epiſ. & cler.

da Dei templa pecunijs expugnentur? quem murum integritatis, aut vallum fidei prouidebimus, ſi auri ſacra fames in penetralia veneranda proſerpat? denique quod cautum eſſe poterit, aut ſecurum, ſi ſanctitas incorrupta corrumpatur? ceſſet altaribus imminere profanus ardor auaritiæ, & à ſacris adytis repellatur piaculare flagitium. Vo-
luit itaque Iuſtinianus [u] ambitum, & largi-
tionem hanc coerceri. Quemadmodum
etiam Athalaricus Rex, vt videre eſt apud
magnum [x] Aurelium Caſſiodorum, qui ait.
Iniquum eſt, vt locum apud vos habeat ambitus, quem nos laicis diuina conſideratione præcluſimus. Quapropter, ſi quis Apoſtolicæ præſulem eccleſiæ, vel Patriarcharum Epiſcopum, ſiue per ſe, ſiue per parentes, nos ſeruientium, quaſcumque perſonas, aliqua ſuffragij crediderit ambitione promouendum; & ipſum reddere accepta definiuimus, & quod eſt canonibus ſtatutum, eum modis omnibus eſſe paſſurum. Si quis verò, quæ dederit, aut promiſerit, eodem ſuperſtite timuerit publicare, ab heredibus, vel pro heredibus eius eccleſia repetat, cuius ſuffragio Antiſtes deprehenditur ordinatus.
9 *Nota infamiæ nihilominus ſuperſtite inu-*
rente. Et alibi [y]. *Senatus conſtituit, vt in beatiſſimi Papæ conſecratione nullus ſe abominabili cupiditate pollueret, pœna etiam conſtituta, qui talia præſumere tentauiſſet: non iniuria, quia tunc electi vere meritum quæritur, cùm pecunia non amatur. Quod nos laudantes, & augentes inuentum, ad beatiſſimum Papam direximus conſtituta, quæ his antelata præfulgent: vt ab honeſtate ſancta Eccleſia profanus ambitus auferatur.*
10 Pœna, quam Iuſtinianus [z] conſtituit ſuam
conſtitutionem violanti eſt, vt ab ordine,
quem inter ſacerdotes habuerit, cadat, &
11 pecuniam in duplum reddat. Ambitus ta-
men reus non fit Epiſcopus ille, qui bona
ſua donat eccleſiæ, nec qui ſoluit inthro-
niſtica, quæ ab Alexandro [a] III. Pontifice
Maximo, necnon à Iuliano anteceſſore
12 Cathedratica vocantur. Ordinatis verò Epi-
ſcopis non licet diſcedere à ſuis eccleſijs:
nam diu aberrantibus [b] ſolemnes annonas
œconomi minime ſuppeditant: neque
vltra annum [c] ſuis eccleſijs poſſunt abeſſe,
niſi euocentur, & retineantur à Principe.
Cuius etiam iuſſu Reipub. negotia tractare
poſſunt, vt Balſamon Nomocanonum in-
terpres docet in ſynodo [d] Chalcedonenſi:
13 neque litium occaſione ſuas eccleſias relin-
quere, cùm clericos habeant, & œconomos,
& apocriſarios, per quos litigare poſſunt,
vt &

u d. Nouell. 6.
x lib. 9. epiſt. 15.
y eod. lib. epiſt. 16.
z in d. Nou. 6. §. 1.
a l. 9. de cẽlib. in Decr. alib.
b Nouel. 67.
c d. Nouel. 6.
d cap. 4.

vt & monaſteria, ſiue monachorum præſi-
des ſuos apocriſarios habent: neque ipſi
Epiſcopi in regiam vrbem venire ſine litte- 14
ris teſtimonialibus, quas Metropolitani à
Patriarcha, ſiue Archiepiſcopo, Epiſcopi à
Metropolitano accipiunt. Teſtimoniales lit-
teras Iuſtinianus [c], & ſacri canones [f] com-
mendatitias epiſtolas vocant, quæ hodie
etiam ita vulgo appellantur. At vero Epi-
ſcopi legitime ordinati tanta eſt dignitas, vt 15
ius patriæ poteſtatis perinde ſoluat [g], atque
conſularis, & præfectura virorum Prætorio-
rum, vrbicaria, & magiſterium militare. Item 16
liberat [h] hominem à fortuna ſeruili, vel ad-
ſcriptitia. Tanta quoque fides Antiſtiti ha-
betur, vt iurare [i] minime teneatur, quemad- 17
modum alij ſacerdotes: adeo vt Cynus [k]
exiſtimauerit, hiſce priuilegijs renunciare
non poſſe ſacerdotes: nec vbi Epiſcopus te- 18
ſtimonium dixit, alius poteſt audiri: *Illud
eſt*, inquit Imperator Conſtantinus, *verita-
tis* [l] *auctoritate firmatum, illud incorruptum,
quod à ſacroſancto homine conſcientia men-
tis illibatæ protulerit*. Idem prope ſcribunt
[m] & Arcadius, & Honorius, & Theodoſius.
Qua ratione motus fortaſſe Theodericus 19
Rex Epiſcopis facultatem fecit, vt in cauſa
propria ius dicerent: cùm tamen nulli liceat
in propria, ſuorumve cauſa teſtimonium [n],
iusve [o] dicere: natura enim, vt in Paratitlis
[p] ſcripſeram, comparatum eſt, vt homines
ament ſe, & ſua magis, quàm aliena. Nihi-
lominus hac non obſtante naturali exce-
ptione, Petro Epiſcopo apud Caſſiodorum
in hæc verba reſcripſit [q]. *Si in alienis cau-
ſis beatitudinem veſtram conuenit adhibere,
vt per vos iurgantium ſtrepitus conquieſcat,
quanto magis ad vos remitti debet, quod nos
ſpectat auctores?* Et paulo poſt. *Cauſarum
veſtrarum qualitas vobis debet iudicibus
terminari, à quo eſt ſpectanda magis, quàm
imponenda iuſtitia*. Idcirco Conſtantinus, 20
vt videre eſt in Codice Theodoſiano, lege [r]
ſanxit, vt ſententiæ Epiſcoporum cuiuſlibet
generis prolatæ, ſine aliqua ætatis diſcre-
tione inuiolatæ, ac ſemper incorruptæ ſer-
uarentur; ſcilicet, vt pro ſancto ſemper, ac
venerabili haberetur, quidquid Epiſcopo-
rum foret ſententia terminatum. Immo po-
teſtatem fecit litigatoribus, ſiue poſſeſſori-
bus, ſiue petitoribus, ſacroſanctæ legis An-
tiſtitis iudicium eligendi, etiam ſi alia pars
refragetur. *Multa enim*, inquit, *quæ iudicio
captioſæ præſcriptionis vincula non patiun-
tur, inueſtigat, & promit ſacroſanctæ reli-
gionis auctoritas. Omnes itaque cauſæ, quæ
vel prætorio iure, vel ciuili tractantur, Epi-
ſcoporum ſententijs terminatæ, perpetuo ſta-
bilitatis iure firmentur, nec liceat vlterius
retractare negotium, quod Epiſcoporum ſen-
tentia deciſerit*. Et non ſolum à ſubditis Epi-
ſcoporum iuriſdictionem prorogari poſſe
21 voluerunt [ſ] Imperatores Arcadius, & Ho-
norius, ſed etiam à non ſubditis: atque ideo
ratum Epiſcopale iudicium eſſe mandarunt
[t] omnibus, qui ſe audiri à ſacerdotibus ele-
gerint; eamq. illorum iudicationi adhiben-
22 dam eſſe reuerentiam iuſſerunt, vt non lice-
ret prouocare: quemadmodum à ſententia
[u] Præfecti Prætorio nuſquam licuit, etſi [x]
ſupplicari poſſit ex conſtitutione Diocletia-
ni, & Maximiani. Verum, ne caſſa Epiſcopa-
23 lis cognitio redderetur, per iudicum officia
definitioni executionem tribui [y] ijdem Prin-
cipes ſanxerunt. In Baſilicis quoque libris [z]
24 traditur, debere iudices, qui allegata inter-
pellantis audire differunt, vt hoc faciant, ab
25 Epiſcopo compelli. Et vbi quis iudicem ſu-
ſpectum habeat, adhibendum etiam Epiſco-
pum ad cauſam pariter audiendam. Quòd
ſi iudex non obtemperet, Epiſcopum id re-
ferre ad Imperatorē poſſe. In legibus etiam
VViſigothorum Eruigij Regis iuſſu editis,
& promulgatis in Eccleſia S. Mariæ Toleti,
vt refert Iſidorus Hiſpalenſis, ita extat [a]
26 conſtitutum. *Quia multimode occurrere de-
bet miſerorum penurijs noſtræ remedium pie-
tatis, ideo quemcumque pauperem conſtiterit
cauſam habere, adiunctis ſibi alijs viris ho-
neſtis, Epiſcopus inter eos negotium diſcutere,
vel terminare procuret. Ita, vt ſi contemni ſe
à comite, vel nolle eum acquieſcere veritati
ſacerdos inſpexerit, poteſtatis eius ſit eun-
dem comitem legis huius permiſſione conſtrin-
gere, & emiſſo iuſto iudicio cum rei compoſi-
tione, rem, de qua agitur, petentibus partibus
conſignare. Quòd ſi comes fuerit contemptus
implere, tantum Epiſcopo pro contemptu ſolo
dare cogatur, quantum quintam partem va-
lere conſtiterit, de re illa, vnde actio commo-
ta eſſe videtur*. Et cap. ſequenti [b]. *Sacerdo-
27 tes Dei, quibus pro remedijs oppreſſorum, vel
pauperum diuinitus cauſa commiſſa eſt, Deo
mediante teſtamur, vt iudices peruerſis iudi-
cijs populos opprimentes paterna pietate com-
moneant, quo male iudicata meliori debeant
emendare ſententia. Quòd ſi hi, qui iudicia-
ria poteſtate funguntur, aut iniuſte iudicaue-
rint cauſam, aut peruerſam voluerint in
quoslibet ferre ſententiam; tunc Epiſcopus, in
cuius hoc territorio agitur, conuocato iudice
ipſo, qui iniuſtus aſſeritur, atque ſacerdotibus,
vel idoneis alijs viris, negotium ipſum vna
cum iudice, communi ſententia, iuſtiſſime ter-
minabit.*

[e] d. Nouell. 6.
[f] Apoſt. c. 12. & 32. Chalced ſynod. cap. 11. & 13.
[g] Nouella 81.
[h] d. Nouell. 123.
[i] l. 7. C. de epiſ. & cler.
[k] ad d. l. 6. & Nouella 123.
[l] l. 1. C. Theod. de epiſc. iudic.
[m] in l. 2. & vlt. eod.
[n] l. 10. ff. de teſtib. & l. 9. C. eod.
[o] l. 1. C. ne quis in cauſ. propria iudic. Bart. ad l. 14. ff. de iuriſd. omn. iud.
[p] ad tit. de teſtib.
[q] lib. 3. ep. 37.
[r] d. l. 1.
[ſ] l. 8. C. de epiſcop. audient.
[t] l. 9. eod.
[u] l. 1. de offic. præfat. præt.
[x] l. 1. C. de ſent. præfec. prætor.
[y] d. l. 9.
[z] lib. 6. tit. 3. cap. 18. & tit. 22.
[a] lib. 2. tit. 1. cap. 29.
[b] eod. lib. tit. 1. c. 30.

minabit. Quòd ſi peruerſa contentione iudex ipſe permotus, iniquum à ſe datum iudicium exhortante Epiſcopo noluerit reformare in melius, tunc Epiſcopo ipſi licitum erit iudicium de oppreſſi cauſa emittere. Alibi etiam loquendo de iniuſte [c] accuſato. *Quòd ſi eum ipſe iudex per alicuius potentis defenſionem, aut patrocinium, ſeu metu regiæ poteſtatis diſcuſſioni ſuæ præſentare non potuerit, ad regiam id cognitionem, ſi prope eſt, procuret: ſi autem longe eſt, Epiſcopo, vel iudici renunciet, vt eorum maior auctoritas, hunc iudicio faciat præſentari. Quòd ſi neglexerit nunciare, de propria iudicis facultate, omne quod perijt, iuſſu Principis, vel Epiſcopi, atque iudicis querelanti reſtituatur.* Nec quiſquam eſt

tam imperitus iuris, qui neſciat, Epiſcopum 28
ex Friderici conſtitutione [d], ſcholarium eſſe iudicem ordinarium. Ex quibus omnibus
planum fit, Valentiniani [e] Nouellam con- 29
ſtitutionem, quæ eſt *de Epiſcopali iudicio*, vim legis, aut non obtinuiſſe, aut contraria lege fuiſſe abrogatam: in qua ſtatutum erat, vt ſi inter clericos iurgium verteretur, & ipſis litigatoribus conueniret, haberet Epiſcopus licentiam iudicandi, præeunte tamen vinculo compromiſſi. *Quod & de laicis*, inquit, *ſi conſentiant, auctoritas noſtra permittit: aliter eos iudices eſſe non patimur, niſi voluntas iurgantium, interpoſita conditione, præcedat.* Nam ex ijs, quæ antea diximus, conſtat manifeſte Epiſcopum poſſe ſententiam dicere, etiam ſi actoris, & rei non accedat voluntas, & compromiſſi vinculum non apponatur. Sed ſufficit [f] alterius conſenſus, ſiue interpellario. Quam Theodoſij conſtitutionem Carolum Magnum confirmaſſe, auctores ſunt Gratianus [g], & Inno-

centius [h] iij. Si vero ipſis Epiſcopis litigare 30
contigerit, nihil ſportularum nomine præſtare debere ſanxit [i] optime Iuſtinianus. Quod intelligi debet de cauſa ciuili, non æque de criminali, cùm Imperatores [k] Con-

ſtantius, & Conſtans prohibuerint, ne quis 31
auderet apud ciuiles iudices Epiſcopos accuſare, ſed in aliorum Epiſcoporum audien-

tiam deferre deberet. Quinnimo Magnus [l] 32
Conſtantinus (vt refert hiſtoria Eccleſiaſtica) cùm libelli aduerſus quoſdam Epiſcopos oblati eſſent, conuocatis Epiſcopis, libellos, quos acceperat, coniecit in ignem, dicens: *Vos dij eſtis à vero Deo conſtituti; ite, & inter vos cauſas veſtras diſcutite: nobis non licet deos iudicare.* Cui haud diſſimile eſt, quod tradit Paulus [m] Aemylius de Leone III. Summo Pontifice, qui cùm apud Carolum Magnum accuſaretur, Rexque ipſe ſententias Epiſcoporum rogaſſet, ipſi magis ſacroſanctæ Apoſtolicæ poteſtatis, quàm regiæ maieſtatis ſtudioſi, maximo omnium conſenſu reclamauere, ſummum, optimumque Regem eſſe Carolum; ſed cuinam tandem de Pontifice Maximo iudicium facere fas eſſe? ſuſciperet proinde Leo in ſe cauſam ſuam; quique in cœteros clauium ius haberet, de ſe quoque iudicaret, ſolo numine, vel teſte conſcientiæ, vel vindice. Ita Leo (haud ægreferente Franco graui ſe onere de Pontifice iudicandi leuatum) ſuggeſtum conſcendens, crimen iureiurando diluit: moxque ſententia ſua abſolutus, cùm capitalis fraudis coniuratores rei agerentur, interceſſit, ſatiſque habuit, eos exilio puniri. Eandem prope rationem afferunt Theodoſius, & Valentinianus, dum prohibent [n], ne clerici ad ſeculares iudices trahantur, ſed Epiſcopali audientiæ referuentur. *Fas enim*, aiunt, *non eſt, vt diuini muneris miniſtri temporalium poteſtatum ſubdantur arbitrio.* Immo ijdem Principes pœnam conſtituerunt [o] aduerſus eos, qui ſuper criminalibus cauſis Epiſcopum apud iudicem accuſauerint, videlicet, vt triginta pondo auri condemnatione plecterentur. Iuſti-

33 nianus [p] vero, non ſolum accuſantem puniri vult, ſed & iudicem, qui duci, vel exhiberi Epiſcopum imperauit: vt poſt cinguli priuationem, viginti libras auri eccleſiæ illi, cuius accuſatus eſt Epiſcopus, perſoluat, executore poſt cinguli priuationem verberibus ſubdendo, & in exilium deportando. Præceperunt [q] item Honorius, & Theodoſius, vt iudex debeat prouidere, ne carcerum cuſtos inhumaniter ſe habeat erga carcere detentos, pœna illi, & eius officio imminente: cu-

34 ius rei cura ad loci Epiſcopum ſpectaret; qui

35 etiam prohibere [r] poſſet, Romanos captiuos, dum reuerterentur, ab aliquo teneri, aut

36 iniurijs, & damnis affici: coram quo præterea libri improbatæ [ſ] fidei comburi deberent. Principes quoque Theodoſius, & Va-

37 lentinianus iuſſerunt [t], ſi patres, vel domini per lenocinium ſuis filiabus, & ancillis peccandi neceſſitatem imponerent, liceret filiabus, & ancillis, implorato Epiſcoporum ſuffragio, omni miſeriarum neceſſitate abſolui.

38 Iuſſit [u] quoque Anaſtaſius Imperator, ne ciuitatum defenſores poſſent eligi, niſi Orthodoxi: de quo iurare deberent coram Epiſcopis, ordinarenturq. ita, vt eorundem Reuerendiſſimorum Epiſcoporum, necnon clericorum, honoratorum, poſſeſſorum, & curialium decreto conſtituerentur. Vnde Iuſtiniauus in ſua Nonella [x] conſtitutione.

De de-

c lib. 7. tit. 1. cap. 1.
d auth Habita C ne filius pro patre.
e Nouel. 12.
f l. 1. & d. p.
g in can. Volumus 16. 11 queſt. 1.
h in cap. 12. de iudic. in Decretalib
i d Nouell. 123. §. ſportularum.
k l. 12. C. Theod. de epiſc. & cler.
l Sozomenus lib. 2. cap. 2.
m de rebus geſt. Franc. lib. 3.
n l. vlt. C. Theod. de epiſ. & cler.
o l 22 C. de epiſ. & cler.
p d Nouell 123.
q l 10. C de epiſc. aud.
r l. 12. eod.
ſ l. 11. eod.
t l. 13. eod.
u l. 17. eod.
x Nouella 15.

De defenſoribus ciuitatum, dixit poſt multa
de conſtituendis defenſoribus ita. *Electione
facienda à Deo amabili Epiſcopo, & venerabili
clero,& alijs in ciuitate bonæ opinioni ſtudentibus*,
&c. Decreuerat quoque antea
idem [y] Iuſtinianus,exceptionem non nume- 39
y l. 18. eod.
ratæ pecuniæ,& non numeratæ dotis coram
Epiſcopo opponi poſſe aduerſus eum,qui in
Prouincijs magiſtratum gereret. Item [z]
z l. 19. eod.
poſſe eum curare, vt pueri, vel infantes ex- 40
poſiti ab hominibus extraneis educati, vel
nutriti, liberi appareant, & ſibi acquirant.
Et coram [a] ipſo Antiſtite curatorem furioſo 41
a l. 20. eod.
dandum eſſe: quod ſi demens [b], vel furioſus
b l. 22. eod.
nuptias contraxerit in Prouincijs, Epiſcopus
æſtimabit dotem, vel donationes propter
nuptias,quarum æſtimationem præſtabunt
curatores. Quo forte decreto admo-
nitus Hieronymus Cardinalis de Ruuere, 42
vir prudens, ac bonarum artium ſcientia
clarus, vt, qui in liberalibus ſtudijs ab infantia
altus, vniuerſam ætatem laudabiliter
exegerit, cùm in ſacro illo, atque ſupremo
Rom. Curiæ auditorio, quod vulgo Conſulta
appellatur,à quadam virgine nubilis ætatis,
& patre orba preces porrigerentur, quibus
petebat iuſſam iri matrem, vt maritum
ſibi daret: reſpondit relinquendum eſſe loci
illius Antiſtiti. quæ ſententia viſa eſt rectiſſima,
tum Cardinalibus, Dominico, ſcilicet,
Pinello,& Benedicto Iuſtiniano, acerrimi ingenij
viris,& doctrina præſtantibus, necnon
Alexandro de Montealto (aberat Antonius
Maria Gallus Peruſinus nuncupatus) optimæ
indolis adoleſcenti, vt qui in tenerrima
ætate maturæ eruditionis ſpecimen præclarum
præbeat; tum alijs,qui ibi interant,
viris doctiſſimis. Sic etiam, vbi aduerſarius
eſt abſens, infans,vel furioſus,vel in ſumma
poteſtate conſtitutus, per ſolam libelli por- 43
rectionẽ coram Epiſcopo factam interrumpi
præſcriptionem [c] reſcripſit Iuſtinianus. An-
c l. vlt. C. eod.
te eum vero Conſtantinus lege ſanxerat [d],
d l. 1. C. de ijs, qui in eccl. manumitt.
valere manumiſſionem aſſiſtentibus Epiſco- 44
pis factam, qualiſcumque interpoſita ſit
ſcriptura,ſi in ea ſe ipſi Epiſcopi vice teſtium
ſubſcripſerint. Magnus item Aurelius Caſſiodorus,
Senator, & Præfectus Prætorio
præcepit edicto (quod in libris [e] Variarum
e lib. vlt. epiſt. 14.
continetur) vt rerum victualium vænalitas 45
pretio ab Epiſcopis æſtimaretur: nec aliter
venundaretur, atque ab ipſis fuerit æſtimata.
Idem conſtituiſſe videntur Valentinianus,
& Valens in prima Codicis Iuſtinianæi
f l. 2. C. de epiſc. aud.
[f] conſtitutione. Hinc [g] Ioannes Andreæ,
g ad cap. 1. de empt. & vend. in Decretal.
Angelus, & Abbas, item Ludouicus [h] Ro-
h in ſingul. verb. Epiſcopus vult.
manus dixerunt, Epiſcopum poſſe fraudem 46
in ſua arte committentes pœnis afficere.
Alia ſunt Epiſcoporum munia, quæ idem
Caſſiodorus [i] recenſere videtur, dum vni-
i lib. 11. ep. 3.
uerſis Epiſcopis reſcribens, poſt multa concludit.
*Excludite ſanctiſſimi inter immundos
ſpiritus implacabiles vitiorum furores, violentiam
temperate, auaritiam depellite, furta
remouete, depopulatricem humani generis
luxuriam à veſtro populo ſegregate: ſic auctorem
iniquitatis efficaciter vincetis, ſi eius
perſuaſiones de humanis cordibus auferatis.
Epiſcopus doceat, ne iudex poſſit inuenire,
quod puniat. Adminiſtratio vobis innocentiæ
data eſt. Nam ſi prædicatio veſtra non deſinat,
neceſſe eſt, vt pœnalis actio conquieſcat.*
Initio dixerat. *Orphanis, viduiſq. contra ſæuos
impetus debent placita præſtare ſolatia.
Ita tamen, ne (quod accidit per nimiam pietatem)
dum miſeris ſubuenire quæritis, locum
legibus auferatis. Nam ſi aliquid offendit
forte diſtrictum, talia date cunctis monita,
vt iura poſſitis reddere feriata.* Qui de
47 feudis conſtituerunt, Epiſcopis etiam feudum
dandi fecerunt [k] poteſtatem. In alijs
k lib. 1. tit. 1.
autem omnibus, quæ ad religionem pertinent,
omnem habere Epiſcopos auctoritatem,&
poteſtatem non eſt, qui dubitet; tam
ex iſs,quæ [l] diximus, quàm quæ dicturi ſu-
l cap. 1. 2. & 3.
48 mus: maxime clericorum [m] eſſe iudices, ideo
m cap. 12. 13. 15.
ad aliud tribunal eos trahi non poſſe. Nec
dubium eſt, quin Epiſcopi, ex Leonis,& An-
49 themij ſanctione [n], poſſint viuentes bona
n l. 25. C. de epiſ & cler. auth. ſtatuimus C. eod. Nouell. 70. & 81. & 123 & in l. vlt. C. Theod. de epiſ. & cler. Caſſiod lib. 8. epiſt 24 & lib. 2. ep 9.
acquirere, habere, & tamquam propria ſibi
vindicare: etiam ſi in patris, auiq. & proaui
poteſtate conſtituti ſint, & adhuc ſuperſtites
habeantur: atque de his, quando eis libitum
fuerit, teſtandi, vel donandi, vel quocumque
alio modo, ſiue titulo alienandi liberam
facultatem habeant, vt ea bona quoquo
tempore nunquam ad diuiſionem veniant:
nunquam fratribus, vel ſororibus, aut
his genitis conferantur. Atque ideo Iuſti-
50 nianus [o] voluit, ne eorum teſtamenta quere-
o l. 33. C. de epiſ. & cler.
relæ inofficioſi ſubiacerent. Imperator quoque
Manuel Comnenus in ſua [p] Nouella,
p lib. 2. iuris Orientalis: alias in conſtitutionibus Imperatorijs Conſtant. eiuſdẽ Comneni ſeptima.
quæ inſcribitur. *Ne morientium Epiſcoporum
diripiantur bona ab exactoribus*, ſtatuit,
51 quoquo modo diſcederent Epiſcopi, ſiue
teſtati, ſiue inteſtati exitum facerent, ne
executores eorum teſtamentis quidquam
eſſent impedimento. Sed ſi teſtati morerentur,
eorum voluntate, & ordinatione omnia
fierent: quòd ſi forte inteſtati diſceſsiſſent,
omnia quoque fierent, vt ſacris canonibus,
& legibus cautum foret.

SVMMA

SVMMA EX CAPITE VII.

1 *Abbas, cœnobiarcha, & Archimandrita idem ſunt.*

2 *Ad Epiſcopos aliàs ſpectauit Abbatum electio, decreto Iuſtiniani.*

3 *Meliores, hoc eſt ſapientiores, monachi Abbatem eligunt.*

4 *Abbas confirmari debet ab Epiſcopo.*

5 *Neque ordo, neque tempus, ſed virtus tantum ſpectari debet in Abbatis electione.*

6 *Iurantibus electoribus ſe meliorem elegiſſe in Abbatem, debet ſubſequi confirmatio.*

7 *Abbas eſt adminiſtrator omnium bonorum monaſterij, monachorumq. indubitatus magiſter, & arbiter.*

8 *Abbatis eſt iuramentum de calumnia præſtare, ſi deſit ſyndicus, cùm omnia adminiſtret.*

9 *Iudex ex vehementiori cauſa poteſt principalem in ius vocare in cauſa ciuili, quamuis poſſit quilibet per procuratorem reſpondere.*

10 *Abbas poteſt dare feudum: Monachi non poſſunt.*

11 *Abbas aliquando accipitur pro nobili Barone, & magnate ſeculari.*

12 *Principes Chriſtiani beneficiorum aliquot ſibi collationem arrogarunt, capta temporum occaſione: ideo exemplum non inducunt.*

De Abbatibus, & eorum electione, & confirmatione ab Epiſcopo facienda, & de eorum auctoritate. Cap. VII.

QVEMADMODVM inter clericos ſeculares vnus eſt Epiſcopus, qui omnibus præeſt dignitate, auctoritate, & poteſtate: ſic inter monachos, qui etiam regulares clerici appellantur,
1 vnus eſt Abbas, hicq. à Iuſtiniano [a] Archimandrita, & Cœnobiarcha vocatur. Et ſicut cuiuſque Eccleſiæ clerici Epiſcopo vni parent, ita in ſingulis monaſterijs monachi præceptis vnius Abbatis obtemperant. Atque, velut Epiſcopus à ſuo clero eligitur, ſic à ſuis monachis Abbas [b]. Et quanquam idem Iuſtinianus in Nouella [c] ſua, *Quo modo oporteat Epiſcopos*, &c. ab Epiſcopo eli-
2 gendum eſſe ſtatuat: in alia tamen [d] Nouella, quæ eſt, *De ſanctiſſimis Epiſcopis*, permiſit Abbatem eligendi facultatem monachis,
3 non omnibus, ſed ijs, qui melioris exiſterent opinionis. Nec in totum Epiſcopali voluit derogare iuriſdictioni: ſed ſanxit, vt ab
4 Epiſcopo, in cuius diœceſi ſitum eſſet monaſterium, in quo eligitur Abbas, confirmaretur, & ordinaretur. Is vero, qui eligendus
5 eſt Abbas, non ſecundum ordinem, aut tempus eligi debet, ſed qui optimus inter monachos communi omniũ conſenſu exiſtimatur, & præſulatu dignus iudicatur. Recte enim dixit Imperator [c]. *Natura humana talis eſt, quòd neque omnes per ordinem inter ſummos, neque rurſus omnes inter nouiſſimos conſtituti quidem ſint: ſed procedat quidem ſecundum gradum præcedentis inſpectio. Qui vero prior mox inter numeratos: qui prior optimus apparuerit, is Abbas ſit, & ordinem ſimul, & virtutem ſuffragantem habens. Oportet enim, eos, qui diſcernunt, quod melius eſt, à peiore, aliud quidem ad regendum dimittere, aliud vero inclinari iubere, & paulatim per eruditionem, hoc etiam ad melius*
6 *accedere.* Atque ideo, qui eligunt, propoſitis [f] ſacroſanctis Dei euangelijs, dicere debent, quòd neque propter amicitiam, neque propter aliam quamuis cauſam, ſed ſcientes eum, & fide rectum, & vita caſtum, & gubernatione dignum, & qui bene poſsit monachorum diſciplinam, & omnem monaſterij ſtatum vtiliter cuſtodire, elegerunt: quæ ſi præmiſſa fuerint, electum Antiſtes, in cuius territorio monaſterium eſt conſtructum, debet ordinare. Ac ita electo [g], & ordinato omnes monachi in monaſterio conſtituti
7 obedientiam præſtant, & ipſe omnium rerum adminiſtrationem ſuſcipit. Vnde Ac-
8 curſius [h] ex ſententia Alberici aſſeuerat Abbatem, nullo conſtituto ſyndico, iuramentum de calumnia præſtare oportere: cùm habeat [i] omnem rerum ad monaſterium pertinentium adminiſtrationem: tum quia rei, qua de agitur, veritatem melius ſcire poteſt: quam ob cauſam poterit ex conſtitutione [k] Imperatorum Arcadij, Honorij, & Theodoſij conueniri. Nam licet regulariter [l] in cauſis ciuilibus valeat vnuſquiſque per
9 procuratorem reſpondere: ob iuſtiores tamen cauſas, & vehementiores tanta eſt ex illa principali conſtitutione iudicis auctoritas, vt principalem poſsit in ius vocare. Sed ne longius, quàm par eſt, progredi videar, huc referri poſſunt, quæ de [m] monachis di-
10 cta ſunt. Attamen Abbas, non autem monachi, feudum dare poteſt, vt in libro de feudis primo aperte [n] conſtat. Ad quem locum Cuiacius rectiſsime admonuit, nõnunquam

Abbates

a Nouella 123.
b d. Nouell. 123.
c Nouell. 5.
d d. Nouel. 124. §. 34.
c d. Nouell 5. §. ordinationem.
f d. Nouell. 124. §. iubemus.
g d. Nouell. 5. §. cogitandum.
h ad l. 2. §. hoc etiam. C. de iureiur propter calum.
i d. l. 2. §. quod obſeruari.
k l vlt. C. de procur.
l §. fin. Inſt. de ijs per quos agere poſſ. & l 17. §. Item Iulianus. ff de iniurijs.
m ſupra c. 3.
n lib. 1. tit. 1.

Abbates accipi pro nobilibus. quod nomen 11
etiam hodie retinent in monachis Pyrenæis
nobiles quidam: & hoc ſenſu vult Anno-
o lib. 5. c. 1. nium o intelligi debere, cùm dicit. *Carolus ordinauit per totam Aquitaniam Comites, Abbatesq. necnon alios plurimos, quos Vaſſos vulgo vocant.* Hanc obſeruationem optime comprobat Sindegerus in Chronicis Franciæ Gallicis. *Abbates*, inquit, *in antiquis hiſtorijs non ſunt monachi, vel religioſi, ſed Barones, magnatesq. ſeculares, quibus Abbatias, vel monaſteria Princeps dat ad tempus, vel quoad vixerint.* Vnde idem Cuiacius ſubijcit, ſimilia eiuſmodi multa olim Chri- 12
ſtianos Principes ſibi arrogaſſe, maxime vrgente rerum neceſſitate: quæ in exemplum trahere nō debemus, argumento eius, quod
p l. 18. ff. de legib. ſcribit p Celſus iuriſconſultus: alioquin ſequeretur confuſio ordinū omnium maxima.

SVMMA EX CAPITE VIII.

1 *Non debent parentes cogere filias ad perpetuam virginitatem, ingreſſumve alicuius monaſterij.*

2 *Dicatæ Deo virgines non ſunt conſecrandæ, niſi quadrageſimum ætatis annum expleuerint.*

3 *Qui monialem ante quadrageſimum ætatis ſuæ annum velari fecerint, ſiue parentes, ſiue alij ſint, tertia bonorum parte mulctandi ſunt.*

4 *Monialium electio, & conſecratio iiſdem cæremonijs, quibus clericorum, celebrabatur.*

5 *Non poſſunt eſſe duplicia monaſteria, virorum ſcilicet, & mulierum ſub eodem tecto.*

6 *Adminiſtrator bonorum monialium ab Epiſcopo eligi, aut ſi electus à monialibus ſit, confirmari debet.*

7 *Adminiſtrator bonorum monialium intra earum clauſtra habitare nō debet.*

8 *Monialibus omnis egrediendi occaſio tolli debet.*

9 *Moniales non poſſunt conueniri, niſi coram iudice ab Epiſcopo dato.*

10 *Iudex, & executor moniales ad forum ciuile trahentes, alter pecunijs, & officij priuatione, alter carcere mulctandi ſunt.*

11 *Moniales litem ciuilem coram iudice profano agere per procuratorem poſſunt.*

12 *Excommunicantur Principes non admittentes in ſuis foris procuratores monialium.*

13 *Abbatiſſæ pro ſeudo obtinendo monaſterium exire poſſunt, eoq. obtento, ſtatim redire tenentur, quando tamen idē perficere per procuratorem non poſſint.*

14 *Capitalis criminis rei ſunt, qui moniales rapiunt, corrumpunt, ſolicitant.*

15 *Tentans monialem vxorem ducere, capitali pœna afficiendus eſt.*

16 *Moniales eadem, quæ monachi, priuilegia habent.*

17 *Theodahadus Gothorum Rex moniales grauamine tributi exonerauit, obiurgante Iuſtiniano Imperatore.*

18 *Conſtantinus Magnus frumenti annuā portionē ſacris perſonis erogari iuſſit.*

19 *Valentinianus, & Martianus Imperatores ſalaria eccleſijs dari conſueta, continuari iuſſerunt.*

20 *Moniales poſſunt teſtamentum condere: bona autem earum deficientibus cognatis, & agnatis, ad monaſteria pertinere cenſuerunt Theodoſius, & Valentinianus Caeſſ.*

21 *Bona clericorum, & monachorū vtriuſq. ſexus, legibus VViſigothorum ad monaſteria deuoluebantur, deficientibus hæredibus vſque ad ſeptimū gradum.*

22 *Diaconiſſæ, vt plurimum, erant viduæ; ac cum parentibus, filijs, & veris fratribus poterant habitare.*

23 *Quæ Canonicæ olim vocatæ ſunt, moniales fuerunt, aliqua tamen differentia adhibita.*

24 *Oeconomi ſportulas funerum intra ſex menſes non ſoluentes, edicto Iuſtiniani ad trientes vſuras obſtringebantur.*

25 *Funera olim fiebant ſumptibus eccleſiæ, non defunctorum.*

26 *Fœminæ aſcetriæ vocatæ, quæ pſallebant; acolythi, qui funalia deferebant; & decani, qui feretrum portabant, olim funera efferebant, non autem clerici, vt hodie.*

27 *Aſcetriæ fœminæ erant apud Chriſtianos priſcos, quæ apud ethnicos præficæ.*

De ſacris virginibus, quas vulgo moniales, ſiue ſanctimoniales, ſiue monachas appellamus: item de fœminis Canonicis, Aſcetrijs, & earum officio.

Cap. VIII.

CVM dictum ſit tam in genere, quàm in ſpecie de clericis maſculis, reſtat, vt de fœminis dicamus: non de Veſtalibus, quarum (vt ait a Ambroſius) a Epiſt. 1. contra Symmach.

broſius) capiti vittæ decus faciebant,quaſ-
que in certum,& præfinitum numerum pur-
puratarum veſtium murices, pompa lecticæ
miniſtrorum confuſa comitatu, priuilegia
maxima,lucra ingentia, præſcripta denique
pudicitiæ tempora cogebant: ſed de illis,
quæ attollunt mentis, & corporis oculos,vi-
dent plebem pudoris,populum integritatis,
concilium virginitatis. Non vittæ capiti de-
cus, ſed ignobile velamen, vſui nobile caſti-
tatis: non exquiſita, ſed abdicata lenocinia
pulchritudinis: non illa purpuratorum inſi-
gnia,non luxus deliciarum,ſed vſus ieiunio-
rum: non priuilegia ſolum: non lucra: non
omnia poſtremo talia, vt reuocari ſtudia
poſſint, dum exercentur officia. Sed dum
exercetur officium,ſtudium prouocatur, ſuis
caſtitas cumulatur diſpendijs. Non eſt vir-
b Ibidem. ginitas, quæ pretio, vt ſubijcit idem [b] Am-
broſius, emitur, non virtutis ſtudio poſſide-
tur. Non eſt integritas, quæcumque, tam-
quam in auctione, nummario ad tempus ſo-
licitatur compendio. Prima caſtitatis victo-
ria eſt facultatum cupiditates vincere, quia
lucri ſtudium tentamentum pudoris eſt. At-
que ideo parentes filias ſuas in annis mino-
ribus conſtitutas neceſſitati continuæ virgi-
nitatis addicere non debent, nec inuitarum
capitibus ſacrum velamen imponere: cùm
huiuſmodi obſeruatio philoſophiam, vt lo-
c Nouell. 8. quitur [c] Maiorianus, religioſa mente ſuſci-
pientes, non cogentis imperio, ſed ſponta-
nea, & matura deliberatione capienda ſit:
ſiquidem vitandæ ſunt,& magis attentatio-
nibus,(vt cum ipſo loquar),tranſeundæ hu-
manæ cupiditatis illecebræ, in quas præci-
pue primæ ætatis ardor impellit, vt iuuen-
tutis calore ſedato, dicata Deo virginitas,
præter illud pœnitentiæ vitium ad ſenectæ
annos,& cæleſtis militiæ palmam peruenire
mereatur. Quid enim prodeſt (vt eius ver-
bis vtar) ſi cupiditas virginalis patria pote-
ſtate compreſſa, ſubdolam voluntatem nu-
bendi arte concipiat,& à legitimo reuocata
conſortio, ad illicitas trahatur illecebras?
Vnde,ne per huiuſmodi impietatem paren-
tum egeſtati,& opprobrium perſonis nobili-
bus irrogaretur (nobilitati conſultum iri
volebat Maiorianus) & quod præcipuè ſum-
mouendum eſt, irriſionibus execrandis om-
nipotentis Dei contraheretur offenſio: No-
uellam ſpecialem de ſanctimonialibus, &
d Nouell. 8. viduis idem Imperator [d] edidit, cuius pars
argumentum præſentis noſtri capitis reſpi-
ciens, his verbis concipitur. *Edictali lege
ſancimus, filias, quas pater, materve à ſecu-
lari permixtione tranſlatas, Chriſtianæ fi-
dei ſeruare præcepta continuata virginitate
cenſuerint, & in beatæ vitæ propoſito perma-
nentes, non ante ſuſcepto honorato capitis ve-
lamine conſecrari, quàm quadraginta annos
ætatis emenſæ talibus inſulis inoffenſa merue-
rint obſeruatione decorari, & multi temporis
ſeries,& cæleſtis conſuetudo ſeruitij ad perfi-
dam voluntatem nouis deſiderijs aditum non*
3 *relinquant. Qui ante definitum temporis ſpa-
tium, ſanctimonialem puellam alijs adulti
ſexus ſui votis calentem memoratorum quiſ-
quam parentem velari fecerit, atque permi-
ſerit, tertia bonorum parte mulctetur. eadem
pœna conſtringatur etiam*, qui illam paren-
tibus deſtitutam, intra prædictæ ætatis an-
4 *nos voluerit conſecrari.* In electione autem,
& ordinatione idem, quod in maſculis cle-
ricis obſeruari oportere, præcipit Iuſtinia-
nus. *Quæcumque*, ait [e], *à nobis in omnibus*, e Nouell. 5. & 123.
*quæ prius, & quæ nunc prolatæ ſunt, ſacris
noſtris conſtitutionibus, ſunt ſancita de cle-
ricis, aut monachis, aut monaſterijs: hæc om-
nia ponimus,& in maſculis,& in fœminis,&
monaſterijs, & aſceterijs, non diſcernentes,
quantum ad iſtos, maſculum, aut fœminam,
eò quòd, ſicut prædiximus, vnum omnia in
Chriſto conſiſtant.* Vetuit [f] tamen, ne du- f d. Nouell. 123. §. 36. & Nouell 131.
plicia monaſteria, ideſt virorum ſimul, &
5 mulierum vſquam eſſent. Vbi verò monaſte-
rium inuenitur,omnibus modis iuſſit viros à
fœminis ſeparari: fœminas quidem, in quo
ſunt monaſterio, remanere: viros autem
aliud ſibi monaſterium facere. Si verò plura
ſunt monaſteria,vt neceſſe non ſit noua ex-
truere, monachos cum monachis, fœminas
6 cum fœminis permanere, & in alijs mona-
ſterijs congregare, locorum Epiſcopo erit
curæ; qui etiam virum eliget, vel ſi iam à
fœminis velatis fuerit electus,confirmabit,
presbyterum, ſiue diaconum, vel etiam lai-
cum, quem tamen rectæ fidei, & vitæ inte-
græ cognouerit, qui monaſterij negotia ad-
7 miniſtrabit;in clauſtro tamen non permane-
bit, ſed accedendi duntaxat facultatem ha-
bebit ad faciendum,vt loquitur Iuſtinianus,
[g] eis reſponſum, aut ſacram eis communio- g d. Nouell. 123. §. In omnibus, in fine.
8 nem portandam. Itaque egrediendi nullam
habent occaſionem. Immo idem Epiſcopus
curare [h] debet, ne circumeant ciuitates. Si h ead Nou. §. ſi monachus.
9 verò quis quamcumque habuerit cauſam
cum ipſis ſanctimonialibus, & ſacris virgi-
nibus, nõ poterit ciuiles iudices ex eiuſdem
Iuſtiniani conſtitutione [i] adire,ſed loci An- i Nouell. 79.
tiſtitem interpellet. Ipſe iudices dabit, ſiue
Abbates, ſiue reſponſales, ſiue alios hone-
ſtos viros, qui cum omni veneratione ſacer-
dotali cauſam examinabunt, & ſi opus fue-
rit, ad

rit, ad monaſterium ibunt, ne quidquam cauſæ egrediendi moniales habeant. Cui 10 conſtitutioni [k] ſi non paruerint iudices ciuiles, pœna decem librarum auri, vna cum officio mulctabuntur. Et coercebuntur carcere executores, qui ex his ad ciuilem iudicem, non ad loci Epiſcopum, temere eas vocauerint. Si vero cauſa eſſet talis, ob quam 11 coram ciuilibus iudicibus eſſent conueniendæ, poſſunt per procuratores litem agere: quos Principes, eorumque magiſtratus admittere permittit Bonifacius [l] octauus, vel, 12 vt ait [m] Dominicus, admitti compellit cenſuris eccleſiaſticis. Etſi idem Bonifacius [n] 13 poteſtatem fecit Abbatiſſis pro feudo, quod ab aliquo ſeculari Principe obtinerent, ad præſtandum homagium, & fidelitatis ſacramentum e monaſterio exeundi, ſi huiuſmodi ſacramentum per procuratorem præſtari minus poſſit, vel non conſueuerit. Quo præſtito, ſtatim intra monaſterij ſepta debent redire. Voluerunt etiam religioſi Principes, 14 vt moniales perpetuo eſſent ſacroſanctæ. Vnde, ſi quis ſacram virginem rapuerit, aut ſolicitauerit, aut corruperit, Epiſcopus vel per ſe, vel per œconomum, vel per cuiuſlibet Prouinciæ iudices, & eorum officia iniuriam vindicabit: ſanxit enim Iuſtinianus [o] eos, qui ſic deliquerint, & participes eorum ſceleris fuerint, capitale periculum ſuſtinere. Talem vero mulierem, vbicumq. ſit, cum proprijs rebus in monaſterio recondi, in quo cautius cuſtodiri poſſit, vt non rurſus in eodem crimine reperiatur. Et non modo eum, 15 qui rapere, ſed attentare ſolummodo, contrahendi cauſa matrimonij, ſacratiſſimas virgines auſus fuerit, capitali pœna feriri mandauit [p] Iouianus. Idcirco eas illis immunitatum beneficijs cohoneſtarunt Chriſtiani Principes, ne deterioris conditionis, quàm erant Veſtales virgines, viderentur. Itaq. quidquid indulgentiæ habẽt monachi 16 (habent enim ea omnia, quę alij ſacerdotes) & ſacras virgines habere ex Nouellis [q] Iuſtiniani indubitati iuris eſt. Immo idem Princeps videtur aliquando Theodahadum Gothorũ Regem reprehendiſſe, quòd ſacras Dei famulas agrorum cauſa tributorum onere grauaſſet: qui legitur apud Caſſiodorum Iuſtiniano Imp. in hæc verba reſcripſiſſe [r]. *Et ideo ſignificamus gloriæ veſtræ monaſterium famularum Dei, quod vobis inſinuatum eſt, tributorum graui forte laborare, eò quòd ager eius nimia inundatione perfuſus, ſterilitatis vitia de inimica humectatione cõtraxerit, ad virum eminentiſſimum Senatorem Præfectum prætorio dediſſe nos nihilomi-*

k d. Nouel. 79.
l cap. 1. §. porro. de ſtatu regul. lib 6.
m Ibidem.
n d. cap. 1. §. verum.
o d. Nouell. 123. §. vlt.
p l. 5. C. de epiſ. & cler.
q d. Nouel. 5. & 123.
r lib. 10. ep. 30.

nus iuſſionẽ, vt eius ordinatio prouida ad prædium, de quo querela eſt, diligens inſpector accedat, & rebus moderata inquiſitione truti- 17 *natis, quidquid grauaminis poteſt habere poſſeſſio, rationabiliter abrogetur: ita vt competens, atque ſufficiens dominis remanere poſſit vtilitas.* Nam multos ante annos Conſtan- 18 tinus, auctore [f] Theodorito, ad Prouinciarũ Præfectos, & Præſides mandauerat, vt certi frumenti quantitas viduis, ſacris virginibus, ac omnibus illis, qui diuinis miniſterijs obeundis conſecrati erant, in ſingulis ciuitatibus quotannis ſuppeditaretur: eumque non tam egentiũ neceſſitate, quàm ſui ipſius magnificentia menſus eſt. Et hinc forte eſt, quod 19 Imperatores Valentinianus, & Martianus Palladio Præfecto Prætorio reſcripſerunt in hæc [t] verba. *Salaria etiam, quæ ſacroſanctis eccleſijs in diuerſis ſpeciebus de publico hactenus miniſtrata ſunt, iubemus nunc quoq. inconcuſſa, & à nullo prorſus imminuta præſtari: liberalitatiq. huic promptiſſimę perpetuam* 20 *tribuimus facultatem.* Poſſunt & teſtamentũ facere: verùm ſi nullo condito teſtamento deceſſerint, nec eis parentes cuiuſque ſexus, vel liberi, vel, qui agnationis, cognationisve iure iunguntur, remanſerint, bona, quæ ad eas pertinuerint, monaſterio, cui fuerint deſtinatæ, omnino acquiri voluerunt [u] 21 Theodoſius, & Valentinianus. Idem conſtitutum apparet in legibus [x] VViſigothorum, vbi ita. *Clerici, vel monachi, ſiue ſanctimoniales, qui vſq. ad ſeptimum gradum non reliquerint hæredes, & ſic moriuntur, vt nihil de facultatibus ſuis ordinent, eccleſia, cui deſeruierint, eorum ſubſtantiam vindicabit.* Hæ quoque in ſingulis monaſterijs ſuas habent Antiſtitas, ſiue Abbatiſſas exemplo monachorũ, quibus non minus parent, ac monachi Archimandritis ſuis. Nec iſtæ moniales, ſiue ſanctimoniales, ſiue ſanctæ virgines, 22 erant, quas Diaconiſſas, vulgo interpretes exiſtimarunt. Nam iſtæ, vt plurimum, erant viduæ, & cum parentibus, filijs, ac veris fratribus poterant cohabitare: & adhibebantur ad baptiſmata, & alia, vti [y] dixi, huiuſmodi miniſteria. Illæ, vt plurimum, erant virgines, atq. inter monaſterij ſepta continebantur, nec cum conſanguineis vlla ratione conuerſabantur, & pſalmis, & orationibus duntaxat 23 vacabant. Erant & aliæ, quæ Canonicæ dicebantur, quarum ſemel meminit [z] Iuſtinianus: Has monachas eſſe tradit [a] Cuiacius ex Concilio [b] Nicæno, Baſilio, & [c] Macario; & ſeparatas ab eodem Iuſtiniano eſſe ab aſceterijs, quemadmodum aſceteria à Monaſterijs. Præſcripſit etenim idem Princeps

f lib. 1 hiſt eccl. c. 11.
t l. 11. C. de ſacroſanct. eccl.
u l. 20 C. de epiſ. & cler.
x lib. 4. tit. 2. cap. 12.
y ſupra n. 2
z Nouella 59.
a Ibidem
b cap. 20.
c Homil. 27

funerum ſumptibus modum, videlicet quantum in ſemeſtribus ſingulis œconomos decanis, ſiue copiatis dare oporteat, qui ſcilicet efferunt, & ſepeliunt mortuos, quantum, vt eorum verbis vtar, prælucentibus acolythis, quantum præcinentibus aſcetrijs, &
Canonicis. Quibus, ſi eccleſiæ œconomi 24
non ſoluunt conſuetudines, ſiue ſportulas, quæ illis pro elatione funerum erogari ſolent, ex mora ſex menſium alligentur vſuris
trientibus. Fieri funerum elationes ſumpti- 25
bus eccleſiæ, non defunctorum, idem Cuia-
cius [d] aſſeuerat, & non à clericis, ſed ab 26
aſcetrijs mulieribus, & acolythis, & decanis.
Aſcetriæ pſallebant, quaſi præficæ olim: 27
acolythi, ſeu Iuuenes, deferebant funalia: decani feretrum, ſiue lectum, qui & lecticarij, & copiatæ dicti ſunt; veſpillones olim, de quibus aliàs diffuſius [e] dictum eſt.

d lib. de diuerſ. temp. præſcript. & terminis c. 18.

e ſup. d c. 2.

SVMMA EX CAPITE IX.

1 *Veteres ethnici maximam ſacerdotibus reuerentiam præſtiterunt.*

2 *Officium ſacerdotum, licet agatur in terra, negotijs tamen cæleſtibus cõtinetur.*

3 *Angeli miniſterium ſacerdotibus in carne exiſtentibus præſtant.*

4 *Neque Angeli, neque Archangeli poteſtatem habent, quam ſacerdotes.*

5 *Vinculum ſacerdotale cælos tranſit.*

6 *Sententiam ſeruorum Deus corroborat in ſacerdotis officio.*

7 *Conſtantinus Magnus quarto ſui baptiſmatis die palatium Lateranenſe cum diademate Syluestro Papæ, & ſucceſſoribus tradidit cum pluribus ornamentis, & inſignibus.*

8 *Dixit Conſtantinus ſe peccata ſacerdotum proprio paludamento cooperiturũ.*

9 *Idem libellos Epiſcoporum in ignem proiecit, dicens nolle deos iudicare.*

10 *Idem dicebat Epiſcopos peccare non poſſe: hocque præ nimia erga ſacerdotium reuerentia.*

11 *Idem in Concilio Nicæno ſedere noluit, antequã Epiſcopi vt ſederet, innuerent.*

12 *Arcadius, & Honorius Eccleſiæ priuilegijs vim inferri noluerunt.*

13 *Athalaricus Rex Gothorum ſui cleri cauſas Romano Pontifici reſeruauit.*

14 *Vigetis Gothorum Rex per litteras, & legatos magnam reuerentiam Epiſcopis exhibuit.*

15 *Iuſtinus Imperator genibus flexis Ioannem Papam ad ſe euntem adorat.*

16 *Ferociſſimus Atila, flagellum Dei dictus, oratione Leonis Pontificis Maximi flectitur.*

17 *Atila, dum Leonem Pont. loquentem audiret, dixit vidiſſe quendam ſibi mortem minitantem, niſi Pontifici obtemperaret.*

Quantus honor, quantave reuerentia à Chriſtianis Principibus ſemper habita ſit Eccleſiæ Dei miniſtris: & quare debeatur. Cap. IX.

PERACTIS his, quæ ad hierarchiam Eccleſiaſticam ſpectant, videndum erit, quàm fuerint Imperatores pij, ac religioſi, & erga ſacerdotes quàm reuerentes. Conati enim ſunt nihil veteribus, quos ſuis ſacerdotibus maximam habuiſſe reuerentiam oſtendimus [a], cedere.
1 Nam, quantùm noſtri illis ſacerdotibus præſtant, tantùm Imperatores Catholici in impartienda Dei veri, & omnipotentis miniſtris reuerentia ethnicos Principes excel-
2 lere voluerunt. Nam licet agatur in terra, officium tamen ſacerdotum cæleſtibus negotijs continetur. Non homo, non Angelus, non Archangelus, non aliqua alia creatura, non Virtus, ſed vt Ioan. Chryſoſtomus [b] ait, ipſe Spiritus ſanctus hoc munus ſacerdotum inſtituit, atque adhuc manentes in carne
3 miniſterio præſtitit Angelorum fungi. Hi namque, etſi terram incolunt, atque in ea cõuerſantur, cæleſtia diſpenſare meruerunt, & poteſtatem acceperunt, quam neque An-
4 gelis, neque Archangelis dedit Deus. Neque enim ad illos dictum [c] eſt. *Quæcumque ligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo, & quæcumque ſolueritis, erunt ſoluta.* Vnde B. Clemens [d]: *Immò*, inquit, *neq. laico permittimus facere aliquod opus ſacerdotale, vt ſacrificium, aut baptiſmum.* ac paulò poſt: *Huiuſmodi enim gratia per impoſitionem manuum Epiſcopi datur. Qui verò non eſt ad eam electus, ſed potius eam ſibi rapuit, hic ſupplicio Oziæ afficietur.* Sic etiam Tertullianus [e]. *Differentiam inter Ordinem, & plebem conſtituit Eccleſiæ auctoritas; & honor, per Ordinis conſeſſum ſanctificatus à Deo, vbi eccleſiaſtici Ordinis non eſt: conſeſſus; & offert, & tinguit ſacerdos, qui eſt ibi ſolus.* Quibus concordant hæc Cypriani [f] verba: *Nam, ſi Ieſus Chriſtus dominus, & Deus noſter ipſe eſt ſummus ſacerdos Dei patris, & ſacrificium Deo patri ipſe primus obtulit,*

a ſup. toto lib. 1.

b de dignit. ſacerd. c. 4.

c Matth. 18

d lib. 3. conſtit. Apoſt. cap. 5.

e de exhor. tat. caſtitat. cap. 5.

f li. 2. ep. 3.

tulit, & hoc fieri in ſui commemorationem præcepit; vtique ille ſacerdos vice Chriſti verè fungitur, qui id quod Chriſtus fecit, imitatur, & ſacrificium verum, & plenum tunc offert ſecundùm quòd ipſum Chriſtum videat obtuliſſe. Habent quidem & mundi Principes vinciendi aliquam poteſtatem, ſed qua in ſolis corporibus licet. Hoc autem 5
vinculum, quod ſacerdotibus commiſſum eſt, ipſam contingit animam, tranſitq. cælos, vt ea, quæ operati fuerint ſacerdotes deorſum, cõfirmet in cælis Deus, ſententiamq. 6
ſeruorum Dominus ipſe corroboret. Hinc profectò Magnus Aurelius Caſſiodorus ſenater, dum Prætorij præfecturam gereret, ſcribens Ioanni Papæ primo. *Nos*, inquit [g], *decet cuſtodire aliqua: ſed vos omnia*. Quapropter Conſtantinus [h] Magnus quarta die 7
ſui baptiſmatis Beato Syluestro, & omnibus eius ſucceſſoribus tradidit palatium ſacri ſui Imperij Lateranenſe: deinde diadema, videlicet coronam ſui capitis, ſimulq. phrygium, necnon & ſuperhumerale, hoc eſt lorum, quod imperiale ſolebat circundare collum: deinde chlamydem purpuream, atque tunicam coccineam, & omnia imperialia indumenta, ſeu etiam dignitatem imperialem præſidentium equitum. Contulit etiam ei imperialia ſceptra, ſimulque cuncta ſigna, atque banna, & diuerſa ornamenta imperialia, & omnem poſſeſsionem imperialis culminis, & gloriam poteſtatis ſuæ, atque alia huiuſmodi plura, quæ recenſet Nomocanonis Photij interpres Balſamon Patriarcha [i] Antiochenus, eaque fere omnia habentur in Gratiani [k] volumine. Atque deinceps non ſolum ſacerdotes religioſus Imperator maxima reuerentia proſecutus eſt (vt ait [l] Euſebius) verum etiam honore, pecunia, muneribusq. pretioſis cohoneſtauit. Et Epiſcopos in expeditionibus ſecum, vti commilitones, ſemper habuiſſe auctor eſt idem Euſebius [m]: tantamque eis adhibuiſſe reuerentiam teſtatur [n] Theodoritus, etiam hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſcriptor, vt dixerit hæc 8
verba. *Si proprijs oculis vidiſſem ſacerdotem Dei, aut aliquem eorum, qui monachali habitu circumamicti ſunt, peccantem, proprio paludamento cooperirem, ne ab aliquo videretur*. Id etiam refert [o] Nicolaus Papa ad Ludouicum Imperatorem, vel, vt alij malunt, ad Michaelem, vt ipſum exemplo Conſtantini ad eandem reuerentiam incitaret. Legitur [p] etiam, cùm libelli de erroribus 9
quorundam Epiſcoporum dati eſſent, accepiſſe Conſtantinum, ac proieciſſe in ignem, aſſerendo nolle de Epiſcopis diſcernere, vt qui in ea auctoritate, & veneratione cũ ſint,
10 peccare non poſſent. Sed, quod poteſt eſſe maius erga ſacerdotes reuerentiæ argumentum, quàm, quod edocent [q] Euſebius, & Theodoritus [r] de eodẽ Conſtantino? quippe
11 qui ingreſſus concilium pluſquam trecentorum Epiſcoporum Nicææ coactum, petijt ab Epiſcopis, vt ſibi liceret in parua ſella in medio aulæ concilij poſita ſedere, nec prius cõſidere voluit, quàm Epiſcopi ad id innuiſſent. Vnde cupiebant Imperatores, vt tales eligerentur ſacerdotes, quibus debitam liberiùs adhibere cogerentur reuerentiam. Refert enim [s] hiſtoria Tripartita, Valentinianum Epiſcopos hortatum eſſe, vt talem in Pontificali ſede conſtituerent, cui & ipſi, qui gubernant imperium, ſincere ſua capita
12 ſubmitterent. Verum, cùm Arcadius, & Honorius rogati eſſent, vt quibuſdam eccleſiæ cõceſsis priuilegijs vellent derogare, in hæc verba [t] reſcripſerunt. *Quæcumque à parentibus noſtris diuerſis ſunt ſtatuta temporibus, manere inuiolata, atque incorrupta circa ſacroſanctas eccleſias præcipimus. Nihil igitur à priuilegijs immutetur: omnibusq. qui eccleſijs ſeruiunt, tuitio deferatur, quia temporibus noſtris addi potius reuerentiam cupimus, quàm ex ijs, quæ olim præſtita ſunt, immutari*. Et alio loco reſcribẽs [u] Theodoro Præfecto Prætorio. *Quæ olim reuerentia religionis obtinuit, mutilari ſub pœnæ etiam interminatione prohibemus: ita vt hi quoq. qui Eccleſiæ obtemperant, his, quibus eccleſia, beneficijs perfruantur.* Athalaricus etiam Gothorũ Rex apud Caſſiodorum [x] clero Rom. Eccleſiæ ſic ſcribit. *Quod nobis pro ingenita reuerentia, quam noſtro debemus auctori, diſplicuiſſe profitemur, vt qui pridem ſacris meruerunt inſeruire miniſterijs, conuentionibus irreuerenter nefarijs expoſiti iniurijs ſubiacerent.* Et poſt pauca. *Atq. ideo conſiderantes Apoſtolicæ ſedis honorem, & conſulentes deſiderijs ſupplicantium, præſenti auctoritate, moderato ordine, defini-*
13 *mus: vt ſi quiſpiã ad Romanum clerũ aliquem pertinentem in qualibet cauſa probabili crediderit actione pulſandum, ad beatiſs. Papæ iudicium prius conueniat audiendus*. Vigetis quoq. Gothorum Rex apud eundẽ [y] Caſsiodorum Epiſcopis ſic. *Si ſacerdotibus, etiam ignotis honorem debemus, quanto magis illis, quos amabili veneratione cõſpeximus? Aliter enim requirimus notum, & aliter appellamus incognitum. Viſorũ maior ſemper affectus eſt, dum grauiſſime retinetur, qui aſſiduo, & ſua-*
14 *ui ſermone coniungitur. Et ideo per harum portitores, legatos noſtros, quos ad ſereniſſimum Principẽ deſtinauimus, Sanctitati veſtræ præſen-*

g lib. Variarum 11. ep. 2.
h can. 14. diſt. 96.
i tit 8. c. 1.
k can. 14. diſt 96.
l lib. 1. c. 8. & lib. 10 c. 8. & de vita Conſtant. li. 1. cap. 25. & lib. 3. c. 15.
m li. 4. cap. 56. de vita Conſtant.
n lib. 1. c. 11.
o cã. 8. diſt. 96.
p Sozomenus lib. 1. c. 16. Pomponius Letus cõpend hiſt. Rom.
q lib 3. cap. 10. de vita Conſt.
r lib. 1. c. 7.
s lib. 7. c 8.
t l. 19. C. Theod de epiſc. & cler.
u l. 30. C. eod.
x lib. 8. ep. 14.
y lib 10. ep. 34.

præſentamus debitæ venerationis obſequium: ſperantes, vt pro nobis orare dignemini, & vbi vſus exegerit, ſolatia veſtra reperiant. Quia neceſſe eſt, vt bene velitis, quos vobis religione iunctos eſſe cognoſcitis. Iuſtinus ſe-
nior Imperator, Ioanni primo Conſtantino- 15
polim ad ſe proficiſcenti obuiam venit, & in
aditu portæ aureæ ad eius pedes proſtratus,
eum veneratus eſt. Atilæ Hunnorum Regi 16
Italiã inuadenti occurrit Leo Pontifex max.
atque auctoritate, & verbis adeo deterruit,
vt retrocedere coegerit, & in Pannoniam
reuerti. Cùmq. interrogaretur à quibuſdam
ex ſuis, quid eſſet, quòd præter conſuetudi-
nem tam humiliter Romani Pontificis im-
perata faceret, reſpondit, ſe aſtantem alium 17
quendam, illo loquente ſacerdotali habitu veſtitum vidiſſe, ſibi ſtricto gladio minãtem mortem, niſi Leoni obtemperaret. Eundem cultum & Alexandrum Macedonem viris ſacris exhibuiſſe diximus ſuperiori [z] libro, vt qui Thebis captis, ſacerdotibus pepercerit, & Tyro domita, ac Hieroſolyma, cui inhiauerat, in poteſtatem redacta, ſummum Hebræorum Pontificem, ſibi obuiam prodeuntem, quamuis inimicum, adorauit. Scribit quoque Sozomenus, [a] Beatum Ambroſium Imperatori locum aſſignaſſe ante ſacrarij cancellos ita, vt populum Imperator, Imperatorem Sacerdotes ſedis ordine antecederent: nam purpura, dicebat Ambroſius, Imperatores, non ſacerdotes efficit. Hanc Ambroſij admonitionem excepit Iubens Imperator feliciſsimus, eumque ordinem, vt optimũ, tum laudauit, poſteaq. confirmauit. idq. ad ſua vſque tempora ſeruari teſtantur idem Sozomenus [b], Nicephorus [c], Paulus [d] Diaconus, Theodoretus [e]. Cùmque de religione ſermo nobis ſit, libet aliquantulum diuertere, ac quæ naturalis hiſtoriæ auctores de elephantis obſeruarunt, hic attexere: inter quos diligentiſsimus Plinius [f] tradit ſolitum huiuſmodi animal ſingulis menſibus ad Amilum Mauritaniæ fluuium nouam lunam adoratum, atque lauatum deſcendere: ac quaſi potentiam, atque Dei virtutem deperiuris grauès pœnas ſumere conſueuiſſe cognoſcat, non prius ſe nauibus introduci ſinere, quàm à rectore iuſiurandum de reditu, ceu vadimonium, accipiat. Multa de obſeruantia erga venerandum hunc ordinem exempla huc afferri poſſent, quibus planum fieret apud ipſos Principes maximo in honore, ſummaque reuerentia ſemper habitos fuiſſe ſacerdotes. Sed nemo eſt ita parum in hiſtorijs, ſeu profanis, ſeu eccleſiaſticis verſatus, qui hæc non ſciat.

z cap. 10.
a hiſt. eccl. lib. 7. c. 24.
b d. cap. 24.
c lib. 12. c. 41.
d li. 11. rer. Roman.
e lib. 5 c. 17.
f lib. 8. c. 1.

SVMMA EX CAPITE X.

1 *Conſtantinus Magnus Epiſcopos titulis grauitatis per litteras honorauit.*
2 *Imperatores titulum Reuerendiſſimi quibuſuis clericis, ſacris etiam fœminis tribuerunt.*
3 *Iuſtinianus Epiſcopos beatiſſimos vocat: Martianus Archiepiſcopum ſanctiſſimum, reuerendiſſimum, & religioſiſſimum. Vide hic plura circa titulos, quos honoris, & venerationis plenos Imperatores, & Principes ſeculi ordini eccleſiaſtico tribuerunt.*
4 *Principes ſeculares, de ſuis titulis vehementer ſoliciti, quos ſacerdotibus, & eorum officium, & Antiquitas tribuit, negari minime conſentiant.*
5 *Pompeius ægre ſe Imperatorem, & Magnum vocari paſſus eſt.*
6 *C. Cæſar Dictator, Auguſtus, Tiberius, Vitellius, & plerique Imperatores ſuperbos titulos conſtanter refutarunt.*
7 *Traianus talem ſe Imperatorem priuatis præbere velle dictitabat, qualem ipſe priuatus optaſſet.*
8 *Antoninus Pius, non dominus, ſed patriæ parens, dici voluit.*
9 *Pertinax, nec vxorem Auguſtam, nec filium Cæſarem appellari paſſus eſt.*
10 *Gregorius Magnus Papa ſe ſeruum ſeruorum Dei primus ſcribere inſtituit.*
11 *Principes legem ponere clericis non debent, ſed eis ſubeſſe.*
12 *Paulus Apoſtolus, cùm eius auctoritati detractum eſt, excanduit, & comminatus eſt, quamuis humillimus.*
13 *Idem multa de ſe magnifice prædicare non veretur, vbi de eius officio, & dignitate agitur.*
14 *Idem alibi humillima de ſe profert.*
15 *Qui à ſecretis Principum ſunt, taxantur irreuerentiæ in ſcribendis epiſtolis erga ſacerdotes, ad ſuumq. officium reuocantur.*

De titulis, quos Epiſcopis, & alijs ſacerdotibus Imperatores per litteras tribuere conſueuerant. Cap. X.

NEQVE ſolum contenti fuere Chriſtiani Principes eam, quam decet, ſacerdotibus adhibere reuerentiam, ſed eos quoq. diuerſis, iiſdemq. grauibus titulis cohoneſtandos eſſe dignum putarunt.

putarunt. Scribit enim [a] Euſebius in hiſtoria ſua eccleſiaſtica, Conſtantinum, cùm per litteras Epiſcopos alloqueretur, eis grauitatis titulos tribuiſſe. Hi tituli, qui ſint, intelligi poteſt ex epiſtola Zenonis Imperatoris, quam Euagrius [b] refert, ad Alexandriæ, Aegypti, Lybiæ, & Pentapolis Epiſcopos, clericos, monachos, & laicos ſcripta, & ex compendio [c] actorum Chalcedonenſis Concilij. Inuenio ego paſſim, tum in libris noſtris, tum in monumentis antiquioris Eccleſiæ, Reuerendiſſimi titulum ab ipſiſmet Imperatoribus, non modo Epiſcopis illis, qui Patriarchæ etiam appellati ſunt, Conſtantinopolitano, ſcilicet, Alexandrino, Antiocheno, & Hieroſolymitano, verum etiam 2
minorum eccleſiarum Prælatis, immo miniſtris vtriuſque ſexus tributum fuiſſe: vt mirari nō deſinam noſtræ tempeſtatis Principes hunc titulum Epiſcopis hodiernis ſubtrahere, eorum, vt ego autumo, qui à ſecretis ſunt, incuria. Sed, vt eminentiſſimi ordinis dignitati conſulatur, ſubtexere libet hic nonnulla eorum Principum, qui ſummam rerum obtinebant, exempla, quibus oſtenditur Reuerendiſſimi, & alios eiuſdem generis titulos, ita eſſe ſacerdotibus debitos, vt ijs defraudari nulla ratione debeant. Iuſtinianus enim (vt ab ipſius Codicis con- 3
ſtitutionibus initium ſumam) reſcribens Ioanni Papæ. *Properauimus*, inquit [d], *hæc ad notitiam deferre veſtræ ſanctitatis per Hypartium, & Demetrium beatiſſimos Epiſcopos, &c.* Honorius, & Theodoſius de Patriarcha Conſtantinopolitano loquentes, dixerunt [e]. *Non abſque ſententia viri Reuerendiſſimi ſacroſanctæ legis Antiſtitis, &c.* Arcadius, & Honorius [f]. *Per arbitrium Reuerendiſſimi Antiſtitis Alexandrinæ vrbis, &c.* Martianus in quodam ſuo reſcripto [g] Archiepiſcopum ſanctiſſimi titulo honorat, item Reuerendiſſimi, item Religioſiſſimi. Immo ibidem Epiſcopi omnes Beatiſſimi appellantur, ſicut clerici omnes Reuerendiſſimi. A Leone [h] Antiſtites Religioſiſſimi, & Reuerendiſſimi, à Iuſtiniano [i] presbyteri omnes Reuerendiſſimi. Martianus ad Conſtantinum Præfectum prætorio reſcribens [k], non modò Archiepiſcopum Religioſiſsimū, & Beatiſsimum nominat, ſed etiam Oeconomum Reuerendiſsimum. Anaſtaſius [l] etiam Epiſcopos omnes Reuerendiſsimos, Iuſtinianus [m] Religioſiſsimos: Leo [n] item Oeconomum Reuerendiſsimum appellat. Ab eodem Iuſtiniano [o] ſæpe non ſolum Epiſcopi Religioſiſsimi, Beatiſsimi, Sanctiſsimi, & Reuerendiſsimi dicuntur, ſed etiam presbyteri, diaconi, clerici, omnes monachi, necnon diaconiſſæ. Quinimmo extat eiuſdem Iuſtiniani [p] Nouella, quæ inſcribitur: *De ſanctiſſimis Epiſcopis.* A Theoderico Rege [q] Petrus ſanctitatis prærogatiua, & Seuerus [r] Epiſcopi honorantur: Euſtorgius [ſ] Mediolanenſium Epiſcopus, Beatitudinis. Ab Athalarico Rege [t] Victorinus Epiſcopus, & à Vigete [u] etiam Gothorum Rege omnes Epiſcopi ſanctitatis vocabulo apud Caſsiodorum decorantur. Immo idem ipſe Caſsiodorus [x] ſanctiſsimos vniuerſos Epiſcopos appellat. Sancti Hieronymus, Auguſtinus, & alij, qui eodem tempore floruere, ad Epiſcopos ſcribentes, eos ſemper ſanctitatis, beatitudinis, alijſque ſimilibus titulis, honorant. Quod & Summos Pontifices fecîſſe inuenio. Nicolaus [y] huius nominis primus ad Aluinum Archiepiſcopum ſcribens, ſanctitatis, ac beatitudinis cum nomine decorat. Clemens [z] Quintus ſanctiſsimos vocat Epiſcopos. Hæc ſunt, quæ in mentem ſuppetunt, quibus, ſi otium eſſet, plura adiungerem: ſatis tamen proſpexiſſe Epiſcopali
4 dignitati videor. Atqui ſæculares Principes, ſicut eminentes amant titulos (nam preterquam, quòd Excellentiſsimi, ac Sereniſsimi vocantur, Inuictiſsimi etiam, & Potentiſsimi, & Auguſtiſsimi, & Glorioſiſsimi, cum Altitudinis, Celſitudinis, Serenitatis, Sublimitatis, atque Maieſtatis adiectione paſsim dici conſueuerunt, quia id fortaſſe ad ditionis, regni, ſiue imperij incrementum, aut commodum pertinere intelligant) ita & ſacerdotibus, & ijs præſertim, qui primas in Dei Eccleſia tenent, nomina hæc & diuino iure, & maiorū inſtituto, ſacroſancto eorum officio, ac charactêri tradita, augere potius, quàm minuere meminerint. Verum enimuero titulos cæteros etiam melioris notæ Ethnicos neglexiſſe compertum eſt: vt qui minimum felicitatis, ſiue honoris in ijs poſuerint, adeo vt & noſtrorum temporū magnatibus pro re inani decertandum non ſit.
5 Siquidem Pompeius ſuperato in Africa Domitio, licet Imperator eſſet, & à militibus nominaretur, in epiſtolis tamen ſuis, aut chirographis ſe imperatorem nec nominare, nec ſubſcribere voluit, nec prius (vt Plutarchus [a] refert) Magni cognomen aſſumpſit, & ſi vulgo vocabatur, quàm contra Sertorium in Hiſpaniā profectus, intellexit, longo vſu, & diuturna cōſuetudine iam ſibi proprium factum. M. Lucius Druſus Quæſtor in Africa nullo vti voluit lictore, vel alijs quæſtorijs ornamentis, aut inſignibus, quòd dicere ſolêret, velle ornatius ſeipſo nihil in

a lib. 10. c. 8.
b lib. 3. c. 34.
c cap. 18.
d l. 7. C. de ſumm. Triſ. & fid. Cath.
e l. 6. C. de ſacroſanct. eccl.
f l. 18. C. de epiſ. & cler.
g l. 25. C. eod.
h l. 36. cum ſeq. C eod.
i l. 39. & 41. C eod.
k l. 13. C. de epiſc. aud.
l l. 17. eod.
m l. 18. eod.
n l. 5. C. de ijs, qui ad eccleſ. confug.
o Nouell 3. 5. 123. & 131.
p Nouell. 123.
q lib. 3. ep. 307. variar. Caſsiod.
r lib. 2. ep. 8.
ſ lib. 2. ep. 29.
t lib. 8. ep. 8.
u lib. 10. ep. 34.
x lib. 11. ep. 3.
y c. 1. diſt. 34.
z Clem. 1. §. nec ſuper, de pœnis.
a in vita Pō peij.

Prouincia videri. Tradit quoque Suetonius 6
b C.Iulium Cæſarem à plebe Regem ſalutatum
reſpondiſſe, Cæſarem ſe eſſe, non Regem.
Auguſtus Imperij formator, vt ait c 4
Tertullianus, nec dominum dici ſe patiebatur:
immo, ſi Suetonio d credimus, lege
cauit, ne ita appellaretur. Qui etiam tradit
e Tiberium, Auguſti nomine nullis, niſi ad
dynaſtas, & Reges epiſtolis vſum eſſe, nec
paſſum templa, aut Flamines ſibi decerni,
aut iurari in acta ſua, necnon Imperatoris,
ac Patris patriæ cognomina cum ciuica corona
recuſaſſe, nec dominum vocari voluiſſe,
adulationeſque eiuſmodi omnes auerſatum.
Teſtis eſt idem f Vitellium Imperatorem
Auguſti cognomen, quo alij fere omnes
qui anteceſſerant, Romani Imperatores,
vſi fuerant, diſtuliſſe: & Cæſaris perpetuo
recuſaſſe Traianum, quem Sextus g Aurelius
talem Reipublicæ fuiſſe commemorat,
qualem vix exprimere ſummorum virorum
ingenia, & ſcripta potuerunt, à Senatu
optimum cognominatum, magis eo cognomento
gaudere ſolitum ſcribit h Dio, quàm
Cæſaris, Auguſti, Germanici, Parthici, &
alijs eiuſmodi glorioſis titulis: & quibuſdam
amicis expoſtulantibus, quòd magis facilem,
& popularem ſe ipſe præberet, ac pro
tanti imperij dignitate decebat Principem,
reſpondiſſe, Eutropius tradit, talem ſe Imperatorem 7
eſſe priuatis, qualem ipſe priuatus
Imperatorem optaſſet. Antoninus, ob 8
ſingularem in omnes humanitatem Pij cognomentum
adeptus, non dominus, ſed patriæ
parens, ac patronus, & eſſe, & dici voluit,
atque imperatorium faſtigium, vt ſcriptum
reliquit i Capitolinus, ad ſummam ciuilitatem
deduxit. Pertinax Imperator,
eiuſdem Iulij Capitolini teſtimonio k, ne 9
rogante quidem Senatu, vxorem ſuam Auguſtam,
aut filium Cæſarem dici voluit. Pleraque
alia clariſſimorum, & potentiſſimorum
virorum exempla in medium afferri
poſſent, qui ne ab hominibus felicitate rerum
efferri inſolentius viderentur, aut ambitioſi,
talia cognomenta glorioſa ſunt aſperhati.
Hanc quoque profanam, & tumidam
appellationem exhorruit Gregorius
Magnus. Nam ad Eulogium Patriarcham
Alexandrinum ſcribens, ait l. *Ego non verbis
quæro proſperari, ſed moribus*. Inflare
enim ibidem dicit vanitatem, charitatemq.
vulnerare huiuſmodi verba. Atque ideo
ſeruum ſeruorum Dei ſe ſcribebat; quod de- 10
inceps eius exemplo poſteriores Pontifices
huc uſque fecere. Sed quoſdam video ingenioſos
homines, qui dicunt: te tuo iugulaſti

b in vita Cæſaris.
c in Apolog. contra Gēt.
d in vita Auguſti.
e in vita Tiber. cap. 16. & 17. Cornel. Tacit. lib. 1. Ann.
f in vita Vitellij.
g in vita Traiani.
h in vita Traiani.
i in vita Antonini.
k in vita Pertinac.
l lib. 7. ep. 30. & can. vlt. diſt. 99.

gladio. Nam ſi Ethnici, & Barbari ſola natura,
vel populari laude, & gloria impulſi,
ita ſe demittebant, vt ambitioſos illos verborum
ſonos aſpernarentur, quanto magis
iſtud decet ſacerdotes, qui diuinis de humilitate
præceptis obſequi debent, & ſempiternæ
ſalutis ſpem ſequi? Præclara, & ſalubris
res foret, præſertim vniuerſo ordini
ſacro, ſi hæc animi moderatio, & verbis, &
factis retineretur, ſi homines non immodicè
ſibi placerent, ſi non inaniter, & effuſe huiuſmodi
rebus exultaret animus, ſi ſupercilium
demitteretur, ſed ad imitationem Gregorij
(qui cùm minimum ſe facere ſtuderet,
omnium conſenſu Magnus iudicatus
eſt, & vocatus) titulorum, & honorum pompam
clerici humiliter recuſarent. Sed non
eſt hæc ſæcularium Principum cenſura, qui,
quo maiorem inter Chriſtianos nacti ſunt
prærogatiuam, eo tanquam Eccleſiæ Romanæ
ſtipendiarij, vt ait Auguſtinus Triumphus,
maiorem clericis, ex quibus Eccleſia
eadem conſtat, exhibere reuerentiam, &
cultum debent: ideo nec ſacrarum perſonarum
titulis obſiſtere eos decet, quorum
amplitudo præcipuos Principes aſſertores,
11 & ceu præſidia, habet: qui & ſubeſſe m maioribus
clericis debent, non præeſſe, vt ait n
Clemens Papa tertius. Sic omnes Principes
terræ, & cęteros homines Epiſcopis obedire
Beatus Petrus præcipiebat: ſicut minores
tueri, ac honoribus maximis promereri.
Nec mihi obijciatur obedientiam, de qua
Clemens loquitur, ſpiritales cancellos non
tranſire, cùm ſpiritalis poteſtatis ea ſit vis,
vt temporalis & terrena ab ea, ſicut riuus
e fonte, dimanet, ac pendeat, tum excellentia,
tum interna, ac innata auctoritate
ſibi diuinitus collata. Ideo ait Ioannes o
Papa primus. *Ad ſacerdotes Deus voluit,
quæ eccleſiæ diſponenda ſunt, pertinere, non
ad ſeculi poteſtates, quas, ſi fideles ſunt, eccleſiæ
ſuæ ſacerdotibus voluit eſſe ſubiectas.*
Paulus item Apoſtolus pro nihilo ſe ducebat
in epiſtola p priori ad Corinthios, dicens.
*Cùm liber eſſem ex omnibus, omnium me ſeruum
feci.* Cùm vero eius negaretur poteſtas,
vide, quàm acriter eam tueatur in hęc verba
12 prorumpens ibidem. *Non ſum Apoſtolus?
Nonne* CHRISTVM IESVM *Dominum noſtrum
vidi? Nonne opus meũ vos eſtis in Domino?*
Et inferius. *Bonum eſt mihi mori, quàm,
13 vt gloriam meam quis euacuet.* Et in epiſtola
ſecunda q ad eoſdem. *Si voluero gloriari, non
ero inſipiens: veritatem enim dicam.* Et paulo
poſt. *Factus ſum inſipiens: vos me coegiſtis.
Ego enim à vobis debui commendari:*

m can. 11. et ſeqq. eadem diſt.
n cap. 4. de maior. & obedient.
o d. can. 11.
p 1. Cor. 9.
q 2. Cor. 12.

nihil

nihil enim minus fui ab iis, qui ſunt ſupra modum Apoſtoli, tametſi nihil ſum. Signa tamen Apoſtolatus mei facta ſunt ſuper vos in omni patientia, in ſignis, & prodigijs, & virtutibus. Vnde colligere poſſumus eum vehementer offenſum, cùm ſibi denegaretur, quòd honeſtate, & iure debebatur: quippe, qui & minas cum verbis coniungeret: *ſi iterum venero* [r], inquiens *non parcam. An experimentum quæritis eius, qui loquitur in me* Christvs: *qui in vobis non infirmatur, ſed potens eſt in vobis?* Deinde ſubijcit. *Hæc abſens ſcribo, vt non præſens durius agam ſecundum poteſtatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem, & non in deſtructionem*. Sic profectò ſe gerebat ſubmiſſe, non verbis modo, ſed toto etiam vitæ ſchemate, vt ſe minimum, miſerrimum omnium, & calamitoſiſſimum diceret. At vero auctoritate, & Apoſtolatu eius conuulſo, excandeſcere videbatur, & concitari vehementius, vt Corinthij (quos, vt dixi, priori epiſtola reprehendit) dicerent, quod eis ipſe etiam obijcit in epiſtola [ſ] ſecunda hoc modo. *Epiſtolæ, inquiunt, graues ſunt, & fortes: præſentia autem corporis infirma, & ſermo contemptibilis: hoc cogitet, qui eiuſmodi eſt; quia, quales ſumus verbo per epiſtolas abſentes, tales & præſentes in facto. Non enim audemus inſerere, aut comparare nos quibuſdam, qui ſeipſos commendant: ſed ipſi in nobis noſmetipſos metientes, & comparantes noſmetipſos nobis*. Exemplo igitur ſanctiſſimi Apoſtoli, optimoq. iure poſſunt Epiſcopi, & alij eccleſiaſtici ordinis ſacerdotes excandeſcere, cùm ſibi detrahitur, quod debetur diuino iure, & Imperatorum ſanctionibus per tot ſecula receptis, per quas & ipſi Principes ſeipſos, & alios regũt. At Principes pij, religioſi, & ſacri ordinis ſtudioſi proculdubio mihi videntur: de eorum autem, qui ſuis præſunt epiſtolis conſcribendis, erga ipſos Epiſcopos propenſione, nonnihil ſuſpicor. Cùm enim ad Magiſtros militum, ad Quæſtores, ad ſacri, ſeu cubiculi, ſeu palatij, ſeu ſtabuli Præpoſitos, ad vrbium, prouinciarumve Præfectos, ac Præſides, aut ad ſimiles ſeculares magiſtratus litteras dant, Illuſtris, Perilluſtris, Illuſtriſſimi, & Excellentiſſimi, alijsq. tumidis eiuſmodi titulis ad cælum vſque eos euehere conantur: cùm vero ad Epiſcopos, qui illis ſunt adeo excellentiores, vt nulla, aut certe æqua videatur inter eos fieri poſſe comparatio, Reuerendi, vel admodum Reuerendi titulum ſufficere putant, quando Reuerendiſſimi, ac pluſquam Reuerendiſſimi, vt ita dicam, tanti Præſules vocari deberent: talis eſt Epiſcoporum (quorum primus Christvs fuit) excellentia, atque in Eccleſia maieſtas; vnde Clemens V. [t] in Concilio Viennenſi: *Epiſcopi*, ait, *dicuntur ſanctiſſimi, ſpirituales ſunt patres, noſtriq. fratres, & coepiſcopi, columnæ comprobantur Eccleſiæ*. Eos igitur admonitos velim ea, qua erga hoſce Dei vicarios (quibus ipſi Angelorum chori miniſtrant) reuerentia, ac erga Chriſtianos charitate affectus ſum, vt ad hanc normam ſua ſcriptionis litterarum dirigant officia, religionemq. imitentur, quorum ad ſacerdotes ſcribere pro ſummis Pontificibus olim cura erat, ac ſacros Dei miniſtros, ſicut ipſi fecerunt, ampliſſimis titulis decorare nequaquam detrectent. Nam ſi pro ſecularibus, & profanis hominibus, tam ampla, tam ſplendida adinuenta, ac fabricata ſunt cognomina, vt nihil ſupra: quare non debent ſacerdotum dignitates illuſtrioribus titulis fulciri, atque conſignari? non quia id ipſi poſtulent, ſed vt Principes miniſtrorum diligentia, ac pietate religioſi, & officioſi, vt re ipſa ſunt, appareant.

[r] Ibid. 13.
[ſ] Ibid. 10.
[t] d. Clem. 1. §. Ne ſuper de pœnis.

Svmma ex capite XI.

1 *Quidquid Principes de religione decreuerunt, iuxta ſacros canones decretum eſſe profeſſi ſunt.*
2 *Martianus Imp. de ſynodalibus ſanctionibus publicè diſputari vetuit.*
3 *Valentinianus, & Theodoſius de ætate diaconiſſarum iuxta Apoſtolum tradiderunt.*
4 *Iuſtinianus neminem excommunicari, niſi ex præſcripto canonum iuſſit.*
5 *Iſaacius Angelus erectionẽ eccleſiarũ ex forma canonica procedere mandauit.*
6 *Leges VViſigothorum correctione clericorum, præcipue, quo ad continentiam, Epiſcopis, iuxta regulas canonicas definiendam reliquerunt.*
7 *Eandem eiſdem regulis reuerẽtiam exhibuerunt eædem leges circa rerum eccleſiaſticarum alienationem, ac poſſeſſionem, necnon viduarum, ſacerdotumq. ſuſtentationem.*
8 *Athalaricus Rex Gothorum ſimoniam iuxta canonum placita inſequitur.*
9 *Mundi Principes, quæ de religione noſtra ſtatuerunt, rogatu Epiſcoporum fecerunt.*
10 *Canones vim legum habere ſanxit Iuſtinianus: itẽ quattuor Conciliorũ decreta.*

11 *Quod de quatuor prioribus Concilijs Iuſtinianus decreuit, de cæteris à ſummo Pontifice approbatis intelligendum eſt.*

12 *Sacros canones violans, vti ſacrilegus puniendus eſt, ex Imperiali conſtitutione.*

13 *Carent auctoritate, quæ contra canones decernuntur.*

14 *Ipſo iure nulla ſunt ex Friderici ſanctione, quæcumque ſtatuta, & conſuetudines libertati eccleſiaſticæ obſiſtunt.*

Quidquid ſtatuũt Chriſtiani Principes in ijs, quæ ad religionem ſpectant, ex ſacrorum canonum præſcripto, vel ſanctorum Patrum decreto decernere: nec aliter vim legis obtinere conſtitutiones poſſe. Cap. XI.

VERVM, quo magis ipſorum Principum pietas, religio, reuerentia, & erga Eccleſiæ maieſtatem obſequium ſucceſſoribus ſuis, ac poſteris omnibus manifeſtaretur, hiq. eorum exemplo ad id ardentius impellerentur, quidquid de religione ſpectans lege decernebant, id vtique ſecundum ſacroſanctos canones, ſanctorumq. patrum præcepta, ſancitum eſſe profitebantur. Vnde Martianus Imperator. 1
Iniuriam, inquit [a], *facit iudicio reuerendiſſimæ ſynodi, ſi quis ſemel iudicata, ac recte diſpoſita reuoluere, & publice diſputare contenderit: cùm ea, quæ nunc de Chriſtiana fide à ſacerdotibus, qui Chalcedone conuenerunt, per noſtra præcepta ſtatuta ſunt, iuxta Apoſtolicas expoſitiones, & inſtituta ſanctorum Patrum CCCXVIII. in Nicæa, & CL. in hac regia vrbe definita eſſe noſcantur.*
Theodoſius, & Valentinianus, cùm conſti- 3
tuere vellent ætatem, intra quam virgines, & viduæ fieri poſſent diaconiſſæ: *Nulla*, inquiunt [b], *niſi emenſis quinquaginta annis, vel ſexaginta, ſecundum præceptum Apoſtoli, ad diaconiſſarum conſortium transferatur.* Iidem Principes, cùm de primatu Romanæ Eccleſiæ loquerentur, adiecerunt [c]. *Sedis Apoſtolicæ primatum ſancti Petri meritum, qui Princeps eſt Epiſcopalis coronæ, & Romanæ dignitas ciuitatis, ſacræ etiam ſynodi firmauit auctoritas, ne quid præter auctoritatem ſedis iſtius illicitum præſumptio attentare nitatur.* Et Imperator Iuſtinianus ait [d]. *Om-* 4
nibus Epiſcopis, & presbyteris interdicimus ſegregare aliquem à ſacra communione, antequam cauſa monſtretur, propter quam ſacræ regulæ hoc fieri iubent. Et paulo poſt. *Si quis autem Epiſcopus ſecundum eccleſiaſticas regulas ſacerdotio pulſus, &c.* Et inferius [e]. *Si vero lector ſecundam ducat vxorem, aut primam quidem viduam, aut ſeparatam à viro, aut legibus, aut ſacris canonibus interdictam, nequaquam ad alium eccleſiaſticum ordinem prouehatur.* Imperator Iſaacius An-
5 gelus in Nouella de Metropolitanis decreuit [f], in eccleſijs, quæ iuſſione Imperiali in altiorem thronum erigerentur, videlicet in Metropolitanam, Archiepiſcopalemve, erectiones procedere ex forma canonica.
6 In legibus VViſigothorum ſic habetur. *Igitur quemcumque [g] presbyterum, diaconum, atque ſubdiaconum, Deo votæ, viduæ pœnitenti, ſeu cuicumque virgini, vel mulierculæ ſeculari, aut coniugio, aut adulterio commixtum eſſe euidentiſſime patuerit, mox hoc Epiſcopus, ſiue iudex, vt repererint, talem commixtionem diſrumpere non retardent. Redacto autem illo in ſui Pontificis poteſtatem, ſub pœnitentiæ lamenta iuxta ſacros canones*
7 *deputetur.* In alia vero ſanctione cauetur [h], non valere venditionem, donationem, aliamve rerum eccleſiaſticarum alienationem, niſi facta fuerit, prout ſanctorum canonum inſtituta conſtituunt, atque decernunt: ait enim. *Sed & in [i] omnibus clericis, qui de rebus eccleſiæ quæcumque poſſederint, ſeruetur hæc forma: ne quævis poſſeſſio dominium Eccleſiæ à rebus ſuis debitis quandoque ſecludat, quia & canonum auctoritas ita commendat. Sed & viduæ ſacerdotum, quæ filios ſuos in obſequium eccleſiæ commendant, pro ſola miſeratione, de rebus eccleſiaſticis, quas pater tenuit, non efficiantur extorres.*
8 Athalaricus Gothorum Rex Ioanni Papæ de ſimoniæ labe ſermonem habens, ait [k]. *Si quis Apoſtolicæ Præſulem Eccleſiæ, vel Patriarcharum Epiſcopum, ſiue per ſe, ſiue per parentes nos ſeruientium quaſcumque perſonas aliqua ſuffragij crediderit ambitione promouendum: & ipſum reddere accepta definiuimus, & quod eſt canonibus ſtatutum, eum*
9 *modis omnibus eſſe paſſurum.* Nec quidquam ſtatuiſſent mundi Principes in ijs, niſi ſæpius rogati ab Epiſcopis, & à Concilijs moniti eſſent, vt ex Carthaginenſi [l] quinto, & Africano [m] dignoſci poteſt facile. Concilia autem ab Imperatoribus, hortante ſacro or-
10 dine, coacta fuiſſe alibi dicetur. Siquidem canones vim legum obtinere Iuſtinianus oſtendit, atque ita eſſe lege præcepit. Nam in prin-

a l. 5. C. de ſumm. Trin. & fid. Cath.
b l. 9. C. de epiſ. & cler.
c Nouel. 14. Theodoſ.
d Nouel. 123 §. omnibus.
e in §. clericos, ſeu: ſi autem ſtempore.
f lib. 1. Iur. Orient.
g lib. 3. tit. 4 cap. 18.
h lib. 5. tit. 1. c. 3.
i lib. 1. tit. 1. cap. 4.
k Caſſiod. lib. Variar. 9 epiſt. 15.
l cap. 5.
m cap. 28.

n Nouel 131

in principio tituli [n] *de eccleſiaſticis titulis* ſanxit vicem legum obtinere ſanctas eccleſiaſticas regulas, quæ à ſanctis quattuor Concilijs expoſitæ ſunt, aut firmatæ, Nicæno, ſcilicet, Conſtantinopolitano, Epheſino primo, & Chalcedonenſi. *Prædictarum enim*, inquit, *quattuor ſynodorum dogmata, ſicut ſanctas ſcripturas, accipimus, & regulas, ſicut leges, obſeruamus*. Licet 11
autem Iuſtinianus noſter, de quattuor illis tantum Concilijs ſermonem habeat, non eſt dubium, quin idem de alijs Concilijs à Romano Pontifice approbatis cenſendum ſit ex ijs, quæ Gratianus ex Iſidoro, Gregorio, Gelaſio, & alijs enarrat [o] abunde. At 12
vero, ex Iuſtiniani ſanctione ſi ſynodorum dogmata, vti ſanctas ſcripturas habere debemus, & regulas, ſicut leges, qui ſacrorum canonum ſanctitatem, aut neſciendo omiſerit, aut negligendo violauerit, æque ac ſacrilegus poterit puniri, [p] ita conſtituentibus Gratiano, Valentiniano, & Theodoſio Imperatoribus. Quapropter Imperato- 13
res Valentinianus, & Martianus, Palladio Præfecto Prætorio reſcripſerunt, [q] omnes principales conſtitutiones, omnes pragmaticas ſanctiones, quæ contra eccleſiaſticos canones elicitæ ſunt, ſuo robore, ac firmitate penitus carere, idq. perite, & religioſe: alioquin libertati eccleſiæ auerſarentur. Sed 14
non conſtitutiones ſolum, verum ſtatuta etiam omnia, atque conſuetudines, quæ eccleſiaſticæ libertati, eiusq. perſonis Dei miniſterio mancipatis obſiſtunt, ipſo iure nulla eſſe dixit [r], legeq. ſanciuit Federicus Imperator.

o d. 15. per tot.

p l. 1. C. de crim. ſacril.

q l. 12. C. de ſacroſ. eccl.

r auth. Caſſ. C. eod.

SVMMA EX CAPITE XII.

1 *Longe melius de rebus ſacris ſacerdotes, quàm profani homines, iudicant.*

2 *Alexander Imp. ethnicus ſuas ſententias Pontificibus, Quindecimuiris, atque Auguribus ſubmiſit.*

3 *Leontius tacite Conſtantinum reprehendit, quòd in conuentu Epiſcoporum leges promulgare de clericis auderet, dicens ipſum aliena curare.*

4 *Conſtãtinus Magnus Cæcilianum ſchiſmatis ſuſpectũ Miltiadi Romano Pontifici iudicandum relinquit, aliosque Epiſcopos Epiſcopis.*

Intellectus l. vi. C. de ſacroſanct. eccleſ.

5 *Honorius, & Theodoſius reſponderunt dubia circa vetuſtatem, & ſacros canones, Epiſcoporum iudicio reſeruanda eſſe.*

6 *Verbum, vetuſtas, aliud ſonat, quàm Accurſius interpretatus eſt.*

7 *Conſuetudo, eſt quã vetuſtas cõprobauit.*

8 *Mos eſt patrium inſtitutum ad religionem, cæremoniasq. maiorum pertinẽs.*

9 *Martianus Imp. ſynodalia iudicia in controuerſiam trahi edicto vetuit.*

10 *Iuſtinianus fidei ſummam à Romana ſede pendere profitetur.*

11 *Leo Imp. conſtituit reliquias martyrũ pro antiſtitum arbitrio collocari debere.*

12 *Verbum, Auguſtus, pro Pontifice interpretatur Accurſius. Et bene.*

Intellectus l. penult. C. de religioſ. & ſumptib. ſuner.

13 *Epiſcopis data eſt facultas ab Imperatorib. deſtruendi templa, & ſimulacra.*

14 *Cura diſtinguendi Iudæos in legibus VViſigothorum clericis reſeruatur.*

15 *Ex eiſdem legibus libelli de erroribus Iudæorum conſeruari debebant in archiuijs Epiſcoporum.*

16 *Libri hæretici coram Epiſcopo ſunt comburendi.*

17 *Iuſtinianus interdixit litanias laicis, quia ſine orationibus, & cruce fieri non debent: cum clericis permiſit.*

18 *Principes conſueuerunt rogare ſacerdotes, vt pro ſe orarent Deum.*

19 *Athalaricus Rex Victorinum Epiſcopum rogat, vt pro ſe, & pro regno ſuo precetur Deum.*

20 *Caſſiodorus proſperitatem ſuorum temporum Ioãnis Papæ orationibus tribuit.*

21 *Idem Epiſcopos parentes ſpiritales vocat.*

22 *Idem lumẽ à Deo per Epiſcopos implorat.*

23 *Religionis cauſas omnino Honorius, & Arcadius ad Epiſcopos remiſerunt.*

24 *In Concilijs ea, quæ fidei ſunt tantum, vt plurimum tractantur.*

25 *Imperatores, & alij Principes laici Concilia indixerunt, & coegerunt potius ad fidem iuuandam, quàm ad potentiam explicandam.*

26 *Conſtantinus Magnus noluit ſedere in parua ſella ſibi præparata in Concilio Nicæno, priuſquam, vt id faceret, innuerunt Epiſcopi.*

27 *Romanus Pont. nullum coegiſſet Concilium ſine Conſtantini ope, vigente adhuc paganiſmo.*

28 *Martianus Imp. rogatu Leonis Pontif. Concilium Chalcedonenſe indixit.*

29 *Martianus iudices in Concilio Chalcedonẽſi præpoſuit, non vt decernerent, ſicut nec ipſe aliquid decreuit, ſed vt decreta ab Epiſcopis litteris exciperent.*

30 Vir-

30 *Vigilius Papa Concilio quinto à Iuſtiniano conuocato per litteras conſenſit.*

31 *Greg. Magnus Papa Theodericum regem per epiſtolam hortatur, vt ſynodum cogat in ſuo regno.*

32 *Idem contra ſimoniam Clotarium regem, & reginam accendit.*

33 *Sacerdotes mali ſunt cauſa ruinæ populi.*

34 *Qui emendare poteſt, & negligit, participem ſe delicti conſtituit.*

35 *Concilia œcumenica, niſi iubente Romano Pontifice, haberi nequaquam poſſunt.*

36 *Epiſcopi ſynodos diœceſanas, Archiepiſcopi Prouinciales cogere poſſunt, & reges in regnis ſuis ſequendo definita, non definiendo.*

37 *Concilium, quod Caroli Magni vocatur (ſed Zachariæ dici debet) eiuſdem Zachariæ Papæ auctoritate coactum fuit.*

De poteſtate, & iuriſdictione eccleſiaſtica in ijs, quæ ad religionem pertinent: & quòd Imperatores Concilia non poſſunt indicere: qua occaſione explicatur l. vi. C. de ſacroſan. eccl. ſimul cum l. penult. C. de relig. & ſumpt. funer. Cap. XII.

HIS ſic ſe habentibus, conſequens eſt, vt de poteſtate, & & iuriſdictione ſacerdotum aliquid dicamus. Nam quis melius ad æquitatis (vt [a] Caſſiodorus ait) iura deligitur, quàm qui ſacerdotio decoratur? qui amore iuſtitiæ perſonaliter neſcit iudicare, & diligens cuſtos in commune, locum non relinquit inuidiæ. Siquidem, præter illud docendi munus, adminiſtrandi ſacramenta, ordinandi eccleſiæ miniſtros, ipſasq. viſitandi eccleſias, & alia id genus quædam faciendi auctoritatem, poteſtatem, iuriſdictionem habent in ijs præſertim, quæ recta, ac minus recta ad religionem pertinent. Nemo enim eſt, qui neſciat ſynodos [b] Epiſcoporum, & presbyterorum, immo ſacerdotes ipſos de rebus ſacris longe melius poſſe, quàm profanos homines iudicare. Quod ſatis cognouerat Alexander Imperator, quamuis ethnica caligine obcæcatus eſſet. De quo ſic ſcribit Aelius [c] Lampridius. *Pontificibus tantum detulit, & Quindecimuiris, atque auguribus, vt quaſdam cauſas ſacrorum à ſe finitas iterari, & aliter diſtingui pateretur.* Cui
conuenit illud, quod de Leontio Tripolitano Epiſcopo referunt hiſtoriæ eccleſiaſticæ
3 auctores. Nam cùm Conſtantinus Imperator in conuentu Epiſcopòrum multa verba faceret, & nonnullas promulgaret conſtitutiones, approbantibus cunctis, vno excepto Leõtio, qui ſolus obſtinate tacuit; eumq. interrogaret Imperator, cur ipſe, loquentibus cæteris, ſolus taceret, reſpondit ſe cogitabundum mirari apud ſe, quòd ei à proprijs negotijs tantum ſupereſſet otij, aliena vt curaret. Refert [d] quoque Euſebius in hiſtoria eccleſiaſtica eundem Conſtantinum
4 Miltiade Rom. Pontifici, & alijs eccleſiaſticis viris iudicium de Cæciliano Carthaginenſium Epiſcopo ſchiſmatis ſuſpecto remiſiſſe, aſſeuerando, ſe magnam ſanctæ, & catholicæ Eccleſiæ reuerentiam habere. Huic ſimile recenſet [e] Sozomenus. Nam cùm apud eũdem Principem accuſati eſſent Epiſcopi aliquot, ad alios Epiſcopos remiſit cauſæ cognitionem. Hæc fortaſſe præbuerunt cauſam Honorio, & Theodoſio Principibus, vt reſponderent Philippo [f] Præfecto
5 Prætorio Illyrici, quòd ſi aliquid dubij circa vetuſtatem, & ſacros canones oriretur, ne vllam interponeret interpretationem, ſed conuentui ſacerdotali, Epiſcoporumq.
6 iudicio reſeruaret. Quòd autem Accurſius [g] ait, *vetuſtatem*, hoc eſt, *priuilegia*, non pla-
7 cet, ſed potius *vetuſtatem*, ideſt, *morem, & conſuetudinem*: Nam conſuetudinis ius, vt Cicero definit [h], eſt quod voluntate omniũ
8 vetuſtas comprobauit. Mos, vt alias [i] dixi ex Macrobio, eſt patrium inſtitutum pertinens ad religionem, cæremoniasq. maiorum: ita vt mos præcedat; & cultus moris ſequatur, quod eſt conſuetudo. Si quid igitur circa morem, ritusq. ſacrorum, & priſtinos canones, quod indigeret interpretatione, naſceretur, cognitio, & interpretatio erat ſacerdotum. Vnde Martianus Impera-
9 tor. *Iniuriam*, inquit [k], *facit iudicio reuerendiſſimæ ſynodi, ſi quis ſemel iudicata, ac recte diſpoſita reuoluere, & publice diſputare contenderit: cùm ea, quæ nunc de Chriſtiana fide à ſacerdotibus, qui Chalcedone conuenerunt, per noſtra præcepta ſtatuta ſunt iuxta Apoſtolicas expoſitiones, & inſtituta ſanctorum patrum CCCXVIII. in Nicæa, & CL.*
10 *in hac regia vrbe definita eſſe noſcuntur.* Profitetur etiam Iuſtinianus [l] omnia, quæ ad eccleſiarum ſtatum pertinent, feſtinaſſe ad notitiam deferre Rom. Pontificis, atque ei ſem-

per

a lib. 2. epiſt. 8.
b l. 6. C. de ſacroſ. eccl.
c in vit. Alex.
d lib. 10. c. 5.
e lib. 1. c. 15.
f d. l. 6.
g ad d. l. 6.
h lib. 2. de inuent.
i in paratit. lib. tit. de conſuet.
k l. 5. C. de ſum. Trin. & fid. Cath.
l l. 7. C. eod.

per curæ fuiſſe vnitatem Apoſtolicæ ſedis,
& ſtatum ſanctarum Dei eccleſiarum cuſto-
dire. Idcirco ſubiungit. *Petimus ergo ve-*
ſtrum paternum affectum (ad Ioannem Pa-
pam ſcribit) *vt veſtris ad nos deſtinatis lit-*
teris, & ad ſanctiſſimum Epiſcopum huius
almæ vrbis, & Patriarcham veſtrum fra-
trem (quoniam & ipſe per eoſdem ſcripſit ad
veſtram ſanctitatem, feſtinans in omnibus
ſedem ſequi Apoſtolicam beatitudinis veſtræ)
manifeſtum nobis faciatis, quòd omnes, qui
prædicta rectè confitentur (loquutus fuerat
de ſumma Trinitate, & fide Catholica) *ſu-*
ſcipit veſtra ſanctitas; & eorum, qui iudai-
ce auſi ſunt rectam denegare fidem, condem-
nat perfidiam. Leo autem, cùm conſtituiſ-
m l. 26. C. eod. ſet [m], vt venerabilis crux, & ſanctorum mar- 11
tyrum reliquiæ iudicio Epiſcopi in eccleſijs
deberent collocari, addit. *Cùm religioſæ*
ædes non deſint, poſſunt ibi conſultis prius (vt
oportet) religioſiſſimis Epiſcopis, reliquias
ſanctorum martyrum, non quorundam vſur-
patione, ſed arbitrio reuerendiſſimorum anti-
ſtitum collocare. Sic Valentinianus, Theo-
n l. pen. C. de relig. & ſump. funer. doſius, & Arcadius prohibuerunt [n], ne quis 12
humanum corpus ad alium locum, ſine Au-
guſti licentia transferret. Quo in loco Ac-
curſius verbum *Auguſti* ex Vlpiani reſpon-
o l. 8 § eod. & l vlt ff de mor. infer. ſis ad edictum, & in libro opinionum [o], in-
terpretatur *Papæ*: quæ ſententia mihi vide-
tur rectiſſima ex ijs, quæ diffuſe ſatis alibi
p c. 8. ſupr. lib. 1. diſſeruimus [p]. Nonne ijdem Imperatores, 13
vt inuenies in Codice Theodoſiano, Epiſco-
q l. 42. de pagan. & ſacris & tépl. pis dedere [q] facultatem, vt poſſent ſimula-
cra, ſi qua erant in templis, faniſq. euelle-
re, ædificia ipſa templorum, quæ in ciuita-
tibus, vel oppidis, vel extra oppida erant,
ad vſum publicum vindicare, aras locis om-
nibus deſtruere, omniaq. templa ad vſus
commodos transferre? Idem prope vide- 14
tur ſancitum in legibus VViſigothorum,
videlicet, vt cura omnis diſtinguẽdi Iudæos
r li. 12. c. 3 ſolis ſacerdotibus debeatur, his [r] verbis.
Ait enim ſpiritus ille, cuius orbem veritas im-
plet, ſtabunt ſacerdotes in iudicijs meis, &
iudicabunt leges meas, & præcepta mea.
Proinde de omni ſacerdote hæc implenda de-
cernimus, ita vt nullum Iudæorum pro ritu
ſuo patiatur ab aliquo defendi, nullum tueri,
ſed exemptos ab eorum patrocinijs, qui eorum
fauoribus tueri videntur, in poteſtatis ſuæ cu-
ram redactos, pro eorum ſaluatione, quod il-
lis catholice agendum forte conueniat, dili-
s c. 26. eod. *genter inſtituant*. Poſſunt [s] presbyteri, dia-
coni, & alij id genus per eaſdem leges, prout
vnuſquiſque conuentum Iudæorum ad ſe
pertinere cognouerit, ſecundum decreta

eos conſtringere, & corrigere: ea vero, quæ
ab ipſis nequiuerint corrigi, ad agnitionem
Principis, atque Pontificum emendanda
15 redeunt. Item eorundem [t] lege cauetur, vt t c. 28. eod.
Epiſcopi omnibus Iudæis ad ſe pertinenti-
bus, libellum, qui de ſuis editus eſt errori-
bus, tradant, & vt profeſſionum eorum, at-
que conditionum ſcripturas, quas quiſque
ille Iudæus ſacerdoti ſuo amodo obtulerit,
ſolita diligentia vnuſquiſque ſacerdos in
archiuis ſuæ eccleſiæ recondat, qualiter pro
eorum perfidorũ teſtimonio ſtudioſius con-
ſeruatæ perſiſtant. Et non ſolum poteſtatem
habent in ijs, quæ Iudæos, & Hæreticos re-
ſpiciunt, verum in eorum quoque ſcriptis.
16 Namque Honorius, & Theodoſius decre-
uerunt [u], vt libri improbatæ fidei vidente u l. 11. C. de epiſc. audiẽ.
17 Epiſcopo comburi deberent. Laicis item
facere litanias interdixit Iuſtinianus: quia,
inquit [x], ſine orationibus, & cruce fieri non x Nouel. 123
debent: cum clericis verò permiſit. Nam
& ipſi Imperatores cum clericis non modò
intererant ſupplicationibus, ſeu litanijs, ſed
hymnos etiam canebant. Theodoricus ſe-
nior [y] cum Eugenio pugnaturus circumibat y Ruff. lib. 2 cap. 33.
cum ſacerdotibus omnia orationum loca,
& ante martyrum, & Apoſtolorum thecas
cilicio proſtratus, auxilia ſibi fida ſanctorũ
interceſſione poſcebat. Theodoſium iunio-
rem ſupplicationem, ſeu litanias pro ſereni-
tate, & clementia aëris impetranda inſti-
tuiſſe, teſtatur [z] Nicephorus his verbis: *Li-* z lib. 14 c. 3 & 46.
tania inſtituta eſt: ſupplicantes proceſſere,
laudibus Deum vexere, atque vnà concors
Eccleſia ciuitas tota facta eſt, & ipſe Theo-
doſius hymnis canendis præijt, habitu priua-
to incedens: minime verò opinio ſefellit: ſta-
tim enim cælum aerem turbidum cum ſere-
nitate commutauit, & frumenti non me-
diocrem inopiam ingens quædam frugum
copia, & vbertas eſt conſequuta. Scribit [a] a par. 4. An.
Glicas, Theodoſiũ cum Proculo Patriarcha
Conſtantinopolitano diſcalceatum, cùm
eadem ciuitas graui, & diuturno terræmo-
tu concuteretur, ſupplicationes celebraſſe.
Idem Glicas [b] auctor eſt, Mauritium Impe- b in Maurit.
ratorem inſtituiſſe, vt ſupplicationes die
præparationis in Blachernis fierent, & ad
Chalcopratea vſque procederetur. Mar- c lib. 15. c. 15.
tianus quoque Nicephori [c] teſtimonio, vir d in chronicis de ſexta ætate c. 3.
ſumma religione præditus, in ſupplicationi-
bus publicis alijs præire conſueuerat [d]. At e de gloria confeſſ. c. 20 & 70.
verò in ipſis proceſſionibus, ſeu ſupplicatio- f Lib. 7 de diuin. off. c. 20. ad fin.
nibus, vel litanijs, crucem, & vexilla de-
ferri conſueuiſſe, tradunt Odo Viennenſis, g lib. 2. myſterior. Miſſæ c. 12.
Gregorius Turonenſis [e], Rupertus [f], Inno-
18 centius [g] III. Iuſtinianus [h], ac Nicæna Syno- h Nouel. 123. §. omnibus.
dus.

Synod. 2. Act. 4.

dus[i]. Rogabantur etiam ſæpiſſime ſacerdotes à Principibus, vt pro ſe Deum orarent, prout videre eſt paſſim in hiſtoria eccleſiaſtica,& in decreto Gratiani,in ijs (inquam) epiſtolis, quæ ab Imperatoribus ad Romanos Pontifices, & ad alios per vniuerſum terrarum orbē conſtitutos Epiſcopos,aliosq. inferiores ſacerdotes ſcriptæ ſunt. Nam & apud Caſſiodorum Athalaricus Rex Victo-

k li 8 ep.8. & li.11.epi. 2. & 3.

rino Epiſcopo, *Fauete nunc*[k], inquit, *orationibus ſacris noſtris libenter auſpicijs, vt Rex cæleſtis humana nobis regna confirmet, gentes externas atterat, peccata abſoluat, conſolidet, & conſeruet propitius, quod parentibus noſtris dignatus eſt præſtare glorioſius.* 19

l li.11.ep 2

Et idem Caſſiodorus[l] Ioannni Papæ. *Supplicandum vobis eſt, Beatiſſime Pater, vt lætitiam, quam per nos (Deo largiente) percipimus, cuſtodiri nobis veſtris orationibus ſentiamus. Quis enim dubitat proſperitatem noſtram veſtris meritis applicandam, quando honorem adipiſcimur, qui à Domino diligi non meremur: & permutatione efficaci bona recipimus, dum talia non agamus? Eccleſiaſticis ſiquidem ieiunijs fames eſt excluſa popularis, decoris lachrymis triſtitia fœda diſceſſit, & per ſanctos viros acceleratum eſt, ne traheretur diutius, quod grauabat.* 20

m eod.ep.3

Idem vniuerſis Epiſcopis[m]. *Vos ſpiritales parentes, qui auctorem rerum illuminata mente conſpicitis, pro me ſanctæ Trinitati ſedulo ſupplicate, vt ſplendere late faciat in medio poſitum candelabrum, quatenus nec mihi interior deſit viſus, & de me alijs pandatur aſpectus.* 21 22

n epiſt. 2. ad Valen. Imp.

Ambroſius[n] contra Symmachum. *Vos pacem dijs veſtris ab Imperatoribus obſecratis: nos ipſis Imperatoribus à* CHRISTO *pacem rogamus*. Quid opus eſt id pluribus comprobare? Sufficit vnum eiuſdem Honorij, & Arcadij reſcriptum. 23

o l. 1. C. Theodo. de rel.

Quoties, inquiunt[o], *de religione agitur, Epiſcopos conuenit agitare. Cæteras vero cauſas, quæ ad ordinarios cognitores, vel ad vſum publici iuris pertinent, legibus oportet audiri.* Sed illud nobis dubitationem facit, quod olim Imperatores paſſim, & pro arbitrio cócilia indicebant, vt videre eſt in hiſtoria eccleſiaſtica, & in ipſimet concilijs. Scri-

p lib. 3. c. 6.

bit Euſebius in vita[p] Conſtantini, eundem in ciuitate Nicææ coegiſſe Concilium, & per litteras vndique Epiſcopos accerſiuiſſe:

q Euſeb. lib. 10. c. 3.
r eod. c. 5.
ſ lib. 3. c. 26 de vita Conſtant.

aliud fieri[q] Romæ præcepiſſe, aliud item[r] Arelate ad tollendas diſcordias inter Epiſcopos Africanos coortas. Sardicenſe[ſ] quoque auctoritate Conſtantini eius filij fuit

t lib. 5. c. 8.

congregatum. Socrates[t] tradit Theodoſiū aliud Conſtantinopoli CL. Epiſcoporum celebraſſe. Euagrius[u] Iuſtinianum quintū conuocaſſe Concilium. Plura præterea, quæ longum eſſet recenſere, coegerunt concilia Imperatores. Etenim Carolus Magnus in Gallia anno ab incarnatione CHRISTI 742. XI. Calendas Martij indixit Concilium, quod Caroli Magni[x] dicitur. Clodoueus Aurelianenſe primum. Extant & permulta alia concilia iuſſu Regum celebrata. In Hiſpania Ricardi Regis iuſſu Toletanum iij. & Syſelandi Regis Hiſpalenſe, & Toletanum iv. & Chintillani quintum, aliorumque Regum alia. Nec ſolum cogebant concilia, ſed eis etiam intererant, vt idem Euſebius nobis ſcriptum[y] reliquit: &

u lib.4.c.37

x Hoc potius Zachariæ Papæ Cócilium vocatur. Barthol. Carranza in ſumma Cóc.

y li. 1. c. 36. de vita Conſtant.

24 confirmabant etiam adiecta pœna. Hæc igitur argumento ſunt, non ea omnia, quæ religionis ſunt, ad ſolos ſacerdotes pertinere: ſiquidem in concilijs, vt plurimum, tractatur de ijs, qui de fide ſunt, ac ad religionem attinent, ad corruptos mores emendandos, errores, ſi qui emerſerunt, tollendos, bonas, vetereſq. conſuetudines retinendas, cæremoniaſq. & ritus ſacrorum conſeruandos, & huiuſmodi alia non pauca, quæ ſacræ potius iuriſdictionis, quàm profanæ videntur

25 eſſe. Huic dubitationi pro nobis ſatisfecit Martianus Imperator, dum eſſet in Concilio Chalcedonenſi. *Nos*, inquit[z], *ad fidem confirmandam, non ad potentiam oſtendendam, exemplo religioſiſſimi Principis Conſtantini, ſynodo intereſſe volumus, vt veritate inuenta non vltra multitudo prauis doctrinis attracta diſcordet: quædam capitula ſunt, quæ ad honorem veſtræ reuerentiæ vobis reſeruauimus, decorum eſſe iudicantes à vobis hæc potius firmari per ſynodum, quàm noſtra lege ſanciri*. Hæc etiam retulit Gratianus[a] in ſuis decretorum diſtinctionibus. Enarrant[b] Euſebius, & Theodoritus[c], licet Conſtantini auctoritate Nicæam conueniſſent pluſquam trecenti Epiſcopi ad ſynodum celebrandam, eidem tamen duos Romani Pontificis pro ſede Apoſtolica legatos præfuiſſe, quoniam Syluestro tunc ſedenti per ætatem coram non liceret; humiliterq.

z Act. 6.

a can. 2. & 3 diſt. 96.
b lib. 3. c. 10 de vita Conſtant.
c lib.1.c.7.

26 eundem Imperatorem ab Epiſcopis (vt diximus[d] alias) ſedendi in parua ſella in aula Concilij poſita licentiam petijſſe, nec prius conſediſſe, quàm ijdem innuiſſent; ac præter ſplendidum[e] epulum patribus exhibitū, dona eiſdem largita, frumentum virginibus, viduis, ſacriſq. miniſtris diſtribui quotannis imperatum; libellos diſſidij ab Epiſcopis ſibi oblatos in ignem conieciſſe, iurans à ſe ne verbum ſolum inde exceptum. Proinde pluſquam veriſimile fit, religioſum

d ſup. eod. lib. c. 9.

e lib. 1. c. 11 & Sozo. lib. 2. cap. 2.

Princi-

Principem, qui tanto erga Deum zelo fe-
rebatur, vt ſuperiorem habuerit neminem,
immo ſucceſſuris Imperatoribus ſpecimen,
& exemplum religionis præbuit, non pro-
pria auctoritate, ſed Pontif. Romani ſuaſu 27
eam ſynodum coegiſſe: vt cuius infirma
adhuc erat auctoritas vigente paganiſmo,
cùm omnes magiſtratus fere ethnici adhuc
eſſent, vnde potentia, & brachio ſæcularis
Principis rerũ potiẽtis opus habebat Eccle-
ſia. Porro Martianũ Imperatorẽ Chalcedo- 28
nenſe Concilium indixiſſe eius epiſtolæ de-
monſtrant, Leone ſummo Pontifice monen-
te: deflagrabat enim vniuerſus Oriens hæ-
reſum incendio. Sed abſque Romani legati 29
præſentia non eſt celebratum, quamuis ei
interfuerit Martianus pietatis ergo cum iu-
dicibus à ſe præpoſitis, non vt decerneret
ipſe, aut iudices quidpiam, ſed vt decreta
Epiſcoporum exciperentur, ſcriptiſq. man-
darentur, quo poſtea populares contẽtiones
ſedarentur, ſanctionibus, ſcilicet, & edictis
ſynodalibus promulgatis. Quod idem ipſe
Martianus profitetur. Diximus Iuſtinianum
f lib. 4. c. 37.
Quintum Concilium coegiſſe: Euagrius f 30
tamen ſcribit Vigilium Pontificem Romanũ
tunc ſedentem Concilio per litteras conſen-
ſiſſe. Solebant etiam alij Romani Pontifices
pro rerum incidentium vſu, & Reipublicæ
neceſſitate Reges adhortari ad cogenda
Concilia in ſuis regnis. Namque Gregorius 31
Magnus ad Theodericum Francorum Regẽ
g lib. 9. epiſt. 53.
ita ſcribit g. *Quoniam adhortationem noſtrã* 32
*adeo regijs animis veſtris per laudis prædi-
camenta placuiſſe ſignificaſtis, vt quidquid
ad Dei noſtri cultum, quidquid ad eccleſiarũ
reuerentiam, quidquid ad honorem pertinere
cognoſcitis ſacerdotum, & ſtudioſe ſtatui, &
velitis in omnibus cuſtodiri; iterata vos pro
veſtra magna mercede adhortatione pulſa-
mus, vt congregari ſynodum iubeatis: & ſi-
cut dudum ſcripſimus, corporalia in ſacerdo-
tibus vitia, & ſimoniacæ hæreſeos prauitatẽ
omnium Epiſcoporum definitione damnari,
atque de regno veſtro amputari faciatis.* Idẽ
h eod. lib. epiſt. 55.
ad h Clotarium Regem ait. *Peruenit ad nos,
quòd ſacri ordines illic cum datione pecuniæ
conſerantur. Et vehementer affligimur, ſi
ad Dei dona nõ meritis acceditur, ſed præmijs
proſilitur. Et quia hæc ſimoniaca hæreſis pri-
ma in Eccleſia ſurgens, Apoſtolorum eſt au-
ctoritate damnata, petimus, vt pro mercede
veſtra congregari ſynodum faciatis, vt om-
nium definitionibus cõpreſſa, & radicitus am-
putata, nullas illic vires de cætero in pericu-
lo animarũ inueniat, nec vlterius ſub quali-
bet excuſatione permittatur exſurgere, vt tã-
to vos omnipotens Deus contra aduerſarios
veſtros exaltet, quanto vos in ſuis mandatis
zelũ habere, & pro animarũ ſalute, quæ huius
fuerãt ſceleris gladio perituræ, viderit cogita-
re.* Et ad Reginam Brunichildẽ. *Ne,* inquit i,
i epiſt. 64. eo. lib.
*poſtquã huius nequitiæ hucuſq. ſe tetendit opi-
nio, aliena prauitas, aut noſtram animam, aut
regnum veſtrum peccati ſui iaculo feriat, ar-
denter ad hæc vlciſcenda debemus cõcurrere,
ne paucorum facinus multorum poſſit eſſe per-
ditio: nam cauſa ruinæ populi ſunt ſacerdotes*
33 *mali. Quis enim pro populi ſe peccatis inter-
cedere obijciat, ſi ſacerdos, qui exorare debue-
rat, grauiora committat?* Et paulo inferius
34 eadem epiſtola. *Nec enim diſſimulanda ſunt,
quæ dicimus, quia, qui emendare poteſt, & ne-
gligit, participẽ ſe proculdubio delicti cõſtituit.
Prouidete ergo animæ veſtræ: prouidete ne-
potibus, quos cupitis regnare feliciter: proui-*
35 *dete Prouincijs,* &c. Oecumenica itaque con-
cilia iniuſſu Romani Põtificis haberi nequa-
36 quam poſſunt. Epiſcopi vero ea in ſuis diœ-
ceſibus cogere poſſunt. Archiepiſcopi pro-
uincialia, & Reges in regnis ſuis, habita Ro-
mani Pontificis auctoritate. Hæc enim pro-
uincialia ſunt, non œcumenica. Nec in pro-
uincialibus Reges quidquã definiunt per ſe
ipſi, ſed definita ſequentes, populis inſinuãt,
atque tuentur legibus, & ſupplicio: quemad-
modũ, præter Conciliũ, alia decreta ſancto-
rum Patrum. Atque ita veteres Imperatores
adeſſe ſolebant in œcumenicis Cõcilijs, eo-
rundemq. decretis pœnale robur adijcere.
37 De Concilio k, quod conuocauit Carolus
k Hoc Cõc. Zacharias vocatur, & 19. annis Nicænum 1 œcumenicum anteceſſit.
Magnus, ita Zacharias Põtifex Max. ad Bo-
nifacium eius legatum ſcripſit. *De eo autem,
quod te Carolus Magnus filius noſter ad ſe
rogauit accedere, vt in vrbe regni Francorum
in ſua ditione, ſiue poteſtate conſtituta ſynodũ
celebrare debeas, eo quòd omnis eccleſiaſtica
regula, ſiue diſciplina ab eadẽ Prouincia fun-
ditus abolita eſt, quod nimis mœrendum eſt,
quòd per ſpatia temporum ibidem ſynodus ſa-
cerdotũ minime celebretur: vnde, neque quid
ſit ſacerdotium ſcitur, neque quid fiat ab eis,
qui ſe ſacerdotes exiſtimant: ſed dum iuuante
Deo, quæ à præfato filio noſtro promiſſa ſunt,
ad effectum perducta fuerint, tuaq. fraterni-
tas memorato Concilio conſederit,* & quæ ſe-
quũtur. Non eſt igitur dubium, quin ea om-
nia, quæ ad religionem ſpectant, & ad ſacer-
dotes, ad eorum poteſtatem, & iuriſdictio-
nem pertineant. Quod Honorij, & l Theo-
doſij reſcriptum ſatis demonſtrat.
l d. l. 1. C. Theod. de relig.

SVMMA EX CAPITE XIII.

1 *Cuiacius aſſeruit Epiſcopos nullam habere iuriſdictionem, niſi vt iudices delegatorum.*
2 *Bodinus negat Epiſcoporum ſententias robur habere, niſi à ciuilibus magiſtratibus.*
3 *Duarenus dixit ſacerdotes territorium non habere, niſi, vt domini temporales.*
4 *Conſtantinus Magnus Epiſcoporum ſententias pro ſanctis, ac venerabilibus haberi lege cenſuit, litigantibusq. eſſe poteſtatem ſacerdotum iudicium eligere, etiam altera parte contradicēte.*
5 *Sententias Epiſcoporum inappellabiles eſſe ijs, qui eorum foro conſenſerunt, Arcadius, & Honorius ſtatuerunt.*
6 *Statuit etiam Theodoſius Magnus poſſe litigantes ad Epiſcopum ſuam actionem dirigere.*
7 *Idem et Carolus Magnus Francorū Rex.*
8 *Necnon Theodericus Gothorum Rex Arrianus Epiſcoporum iudicium veneratus eſt, quorum ordini ſemper plurimum tribuit.*
9 *Epiſcopi in ſacerdotum cauſis ciuilibus, & criminalibus plenam iuriſdictionem habent, etiam Imperatorum iudicio.*
10 *Epiſcoporum iuriſdictio non eſt fauore potentiæ imperialis, ſed proprio iure.*
11 *Apoſtolus, interdicendo forum ethnicum Corinthijs, nouam rempublicam condebat, ex quo ſequebatur, quòd eſſet Princeps ſummi imperij.*
12 *Imperatores pertimuerunt auctoritatem ſacerdotalem.*
13 *Imperatores timent Pontificem magis, quàm æmulum Principem.*
14 *Valentinianus Imp. ſe eum eſſe profeſſus eſt, qui Epiſcopo caput ſubmittat.*
15 *Philippus Primus Imp. Chriſtianus non fuit admiſſus ad ſacra ab Epiſcopo, niſi prius expurgatis culpis confeſſione, & accepta abſolutione inter pœnitētes.*
16 *Ambroſius Theodoſium Magnum à ſacris prohibet.*
17 *Excommunicare eſt iuriſdictionis, cùm in ea procedatur ordine iudiciario.*
18 *Sacerdotes initio naſcentis eccleſiæ habuerunt ciuilis gladij poteſtatem, licet metu ethnicorum ea non vterentur.*
19 *Princeps, aut magiſtratus debet eſſe, qui iudicare iubet.*
20 *Pœnæ, quo primi Chriſtiani plectebant delinquentes, non erant cruentæ.*
21 *Epiſcopi clericos immediate, laicos mediate per iudices à ſe conſtitutos iudicabant tempore primitiuæ eccleſiæ.*
22 *Non obtemperantes iusdicenti Chriſtiano ab Epiſcopis relegabantur.*
23 *Poteſtas gladij eſt annexa naturaliter cuiuis hominum conſtanti ſocietati.*
24 *Reges miſſi ſunt, vt ſint ſcelerum vindices.*
25 *Ciuitates etiam, quæ à ſuo Principe deficiunt, habent gladij poteſtatem.*
26 *Primitiua eccleſia merum imperium non deſijt exercere, ob defectum iuriſdictionis, ſed metu Principum ethnicorum.*
27 *Parum intereſt, à quocumque ſumantur pœnæ ſcelerum, à Chriſtiano, ſcilicet, an ab infideli, dum bonis conſulatur.*
28 *Ethnicorum magiſtratus non ceſſauerunt, etſi eorum Principes Chriſtiana dogmata amplexi ſunt.*
29 *Impp. paganos tolerarunt, quo modo hodie Iudæi à Principibus in ſuis ditionibus tolerantur.*
30 *Leo Imp. paganiſmum capitale crimen primus fecit.*
31 *Conuerſis Principibus ethnicis ad fidem* CHRISTI, *Epiſcopi ciuilem poteſtatem permiſerunt, vt diligentius eccleſiæ ipſi vacare poſſent.*
32 *Iuriſdictio laicorum magiſtratuum ab Epiſcopis in laicos conſtitutorum ſenſim ad Imperatores, & Principes, iiſdem Epiſcopis conſentientibus, tranſiuit.*
33 *Cauſas viduarum, pupillorum, & inopum Epiſcopi cognoſcebant, etiam poſt traditam ciuilibus magiſtratibus poteſtatem.*
34 *Epiſcopus, præter cauſam religionis, poteſt laicum alio prætextu in carcerem trudere.*
35 *Principes laici Epiſcopis aduerſantes ſibimet, rebuſq. ſuis iniuriam fecerunt.*
36 *Henricus quartus, & Federicus ſecundus Imperatores, ac Henricus Secundus Anglorum Rex, quoniā impij in Eccleſiam fuere, à proprijs filijs enecti ſunt.*
37 *Federicus Aeneobarbus Alexandro Tertio Pontifici iniurius, à flumine in Syria miſere obrutus eſt.*
38 *Leges quædam Valentiniani Eccleſiaſticæ libertati aduerſantes non ſunt obſeruandæ.*
39 *Symmachus Præfectus Prætorio Valentiniani impius.*

40 No-

40 *Notio iuriſdictio eſt ex Vlpiano.*
41 *Duplex eſt iuriſdictio, altera iudicij, altera executionis.*
42 *Olim in ius vocati, non venientes comprehendebantur.*
43 *Validiorem iuriſdictionem habent ſacerdotes, quàm laici, quia propriam, non alienam habent.*
44 *Iudex iudicis ſententiam exequi requiſitus poteſt.*
45 *Superior iudex iudicem de executione ſententiæ requiſitum ad eam exequendam compellere poteſt.*
46 *Sozomenus ſcriptor Hiſt. eccleſ. ſæpius hallucinatus eſt, etiam ex B. Gregorij ſententia.*
47 *Latinus Latinius Viterbienſis Sozomenum notat.*
48 *Leuis coniectura Duareni aduerſus Epiſcopos circa iuriſdictionem eorum temporalem, dum dicit, quòd patres à Iuſtiniano, non domini vocati ſunt, ab auctore facile reijcitur.*
49 *Epiſcopi iuriſdictionem habentes, tanquam Principes laici, duplici poteſtate fulciuntur.*
50 *Princeps ciuitatis, & Prouinciæ Epiſcopus creari poteſt.*
51 *Ab Epiſcopis temporalem iuriſdictionem habentibus, tanquam à Principibus laicis, non tanquam Epiſcopis, appellari poteſt ad Principem laicum.*

De poteſtate, & iuriſdictione eccleſiaſtica in ijs, quæ ſunt mere profana, reiecta Cuiacij, Bodini, Duareni, & aliorum eiuſdem ſcholæ interpretum opinione. Cap. XIII.

ALTERA quæſtio longe maiorem habet difficultatem: num, ſcilicet, magiſtratus eccleſiaſtici habeant coercitionem, vllamve, quoad profana, vel ſi mauis, temporalia, iuriſdictionem. Facit dubitationem titulus Iuſtinianæi Codicis *de Epiſcopali audientia:* quem licet veteris iuris interpretes, Accurſium ſecuti, verbum hoc *Audientia*, pro iuriſdictione acceperint, ex recentioribus tamen vir alioquin in re ciuili præſtãtiſſimus Iacobus Cuiacius [a] dicit eundem Codicis titulum non ab re inſcribi, *de Epiſcopali audientia*, cùm Epiſcopi non habeant iuriſdictionem, ſed notionem tantum, vti habere ſolent iudices delegatorum. Idque ex Nouella Valentiniani, *de Epiſcopali* [b] *iudicio:* quippe qui aſſeueret Epiſcopos, & presbyteros forum legibus non habere. Et [c] Sozomenus nec apparitionem, nec executionem, ſed eorum, vt iudicum delegatorum, qui etiam notionem, non iuriſdictionem habent, ſen-
2 tentias magiſtratus exequi. Ioannes Bodinus [d] in libris de Repub. dicit veteres Pontifices, & recentiores Epiſcopos poteſtatem quidem habere in cauſis ciuilibus cognoſcendi, & reos damnandi, ſed eorum ſententias nullum ſortiri effectum, niſi ciuilis magiſtratus eas ratas habuerit, executioniq. demandauerit. Ante hos etiam
3 ſcriptis mandauit Franciſcus Duarenus [e] ſacerdotes territorium non habere, nec prehendendi, ſummouendive vllam facultatem [f], exemplo quorundam magiſtratuum Romanorum, qui (vt Gellius [g] ait) vocationem habebant, non prehenſionem: atque ideo Iuſtinianus Epiſcopos, non dominos, vt hodie vulgo appellari ſolent, ſed ſpiritales patres [h] vocat. Ad id vero, quod pleroſque ſacerdotes, atque eccleſias imperium illud, quod à iuriſconſultis dicitur merum, omnemq. iuriſdictionem exercere videmus, reſpondet ea quidem poteſtate, non vt ſacerdotes, ſed veluti Duces, Comites, ac dominos temporales vti. Sunt & alij eiuſdem ſcholæ homines, qui obſtinate hanc ipſam opinionem tueri quoquo modo nituntur. Quibus profecto paucis ſatisfacerem, ſi de iure Pontificio, immo ſynodali, & diuino ad eorum refellendam ſententiam rationes depromere propoſitum eſſet: ſed non eſt inſtituti noſtri huius voluminis robur aliter, quàm Imperialium conſtitutionum auctoritate fulcire, quibus eorum pertinacia, ſi frangi minus poterit, accommodate nihilominus res noſtra, cœptumq. opus perficietur. Nam Conſtãtinus
4 (vt ab eo exordiamur, qui primus inter mundi Principes Chriſtianam religionem, non modò publice eſt profeſſus, ſed tueri quoque, atque augere mirum in modum ſtuduit) lege lata præcepit [i], vt quidquid eſſet Epiſcoporum ſententia terminatum, pro ſancto ſemper, ac venerabili haberetur. Immo dedit litigatoribus facultatem ſacerdotis iudicium eligendi, etiam ſi altera pars contradiceret. Nec appellari poſſe à ſacer-
5 dotali ſententia ſanxerunt [k] Arcadius, & Honorius. *Epiſcopale*, inquiunt, *iudicium ratum*

[a] In Paratit. C. de epiſc. aud.
[b] Nouel. 12.
[c] lib. 8. hiſt. eccl.
[d] lib. 3. c. 9
[e] lib. 1. c. 4. de ſacroſ. eccl. miniſt.
[f] l. 239. §. territoriũ. ff. de verb. ſignif.
[g] lib. 12.
[h] Nouel. 81
[i] l. 1. C. Theodo. de epiſ. & cler.
[k] l. 9. C. de epiſc. audien.

tum ſit omnibus, qui ſe audiri à ſacerdotibus elegerint, eamq. illorum iudicationi adhibendam eſſe reuerentiam iubemus, quam veſtris (ſcribunt Præfectis Prætorio) *neceſſe eſt deferri poteſtatibus, à quibus non licet prouocare: per iudicum quoque officia definitioni executio tribuatur.* Idipſum etiam ante ſtatuerat Theodoſius Magnus apud Gratia- 6
num [l]. *Quicumque*, inquit, *litem habens, ſiue petitor, vel in initio litis, vel decurſis temporum curriculis, ſiue cùm negotium peroratur, ſiue cùm iam cœperit promi ſententia, ſi iudicium elegerit ſacroſanctæ ſedis Antiſtitis, illico ſine aliqua dubitatione, etiam ſi alia pars refragatur, ad Epiſcoporum iudicium cum ſermone litigantium dirigatur.* Idem noua conſtitutione cõfirmauit [m] Carolus Magnus. 7 Idem videtur dixiſſe Theodericus Gothorum Rex, 8 qui Romam, Italiamq. totam multos annos occupauerat, qui etiam à probatis auctoribus plurimum laudatur, etſi Arianus fuerit, vel ob id præcipue, quòd multum tribuerit Epiſcopis, & alijs omnibus ſacri ordinis miniſtris. Ita enim apud Magnum Aurelium Caſſiodorum ad Petrum Epiſcopum ſcribit, cùm de hereditate eſſet controuerſia inter eundem Epiſcopum, & alium quendam priuatum. *Si in* [n] *alienis cauſis beatitudinem veſtram conuenit adhiberi, vt per vos iurgantium ſtrepitus conquieſcat, quanto magis ad vos remitti debet, quod vos ſpectat auctores?* Et paulo poſt. *Cauſarum veſtrarum qualitas vobis debet iudicibus terminari, à quo eſt ſpectanda magis, quàm imponenda iuſtitia.* In alijs pluribus cauſis ciuilibus inter laicos poſſe iudicare ſacerdotes, & eorum iudicio inuiolabiliter obtemperandum eſſe, diffuſe, vbi de Epiſcoporum auctoritate, & officio agitur, [o] oſtendimus. Nec vllus eſt adeo iuris ciuilis imperitus, & ignarus, qui neſciat ex ijs, quæ 9
iam diximus [p], & dicturi ſumus [q], quin ſolis ipſis ſacerdotibus de ſacerdotum cauſis ciuilibus, & criminalibus diſceptare, cognoſcere, ius dicere, ac pœnas ſumere liceat. Vnde ijdem Imperatores Arcadius, & Honorius voluerunt punitum iri eum, qui hiſce priuilegijs non obtemperauerit, dicentes [r]. *Si venerabilis eccleſiæ priuilegia cuiuſpiam fuerint temeritate violata, vel diſſimulatione neglecta: commiſſum hoc quinque librarum auri condemnatione plectetur.* Quamquam iuriſdictionem hanc, non ab
Imperatoribus, vt alias dicetur, ſed à ſe- 10
metipſis habent, habueruntq. Siquidem 11
Apoſtolus ad Corinthios [ſ] ſcribens, interdicebat Chriſtianis forum ethnicum, Chriſtianoſq. iubebat conſtitui iudices. Non eſt ergo dubium, quin eis ademerit iuriſdictionem, & Chriſtianis tribuerit, nouam, & meliorem Rempublicam condendo, vti verus Princeps ex Apoſtolatus officio: eſt enim ſummi Imperij hæc ſumma iuriſdictio. Iuriſdictio autem, vel eſt mandata, vt [t] dicunt iuriſperiti, vel ordinaria. Hæc [u] à lege, aut à Principe datur, illa verò ab habente ordinariam, vel Principis legato. Quiſnam, rogo, his laicis Chriſtianis iuriſdictionem dederat? quænam illa erat iuriſdictio, ordinaria, an mandata? ſi mandata, quis mandauerat illis iudicibus? ſi ordinaria, quis conceſſerat? ſi mandata, aliena erat: nam qui mandatum [x] ſuſcipit, nihil proprium habet, ſed eius, qui mandat, iuriſdictione vtitur. Cuius ergo? Sed de ijs alibi ſermonem habebimus pro loci [y] opportunitate.
12 Immo tanta erat ſacerdotalis auctoritas, & iuriſdictio, vt ipſi Imperatores haud parum illam pertimeſcerent. Namque Imperator Conſtantius, cùm Athanaſium Alexandriæ Epiſcopum ſede ſua expellere vellet, rogauit (vt Ammianus eſt [z] auctor) Liberium Papam, vt hoc per ſubſcriptionem approbaret, qui ei perſeueranter reſtitit. Scribit [a]
13 etiam B. Cyprianus ad Antonianum, Imperatores multo patientius, & tolerabilius audire inſurgere aduerſus ſe æmulum Principem, quàm conſtitui Romæ Pontificem. *Deinde*, inquit, *poſt Epiſcopatum non exambitum, non extortum, ſed Dei, qui ſacerdotes facit, voluntate ſuſceptum, quanta in ipſo ſuſcepto Epiſcopatu ſuo virtus? quantum robur animi? qualis firmitas fidei? quod nos ſimplici corde, & perſpicere penitus, & laudare debemus: ſediſſe intrepidum Romæ in ſacerdotali cathedra eo tempore, cùm tyrannus infeſtus ſacerdotibus Dei fanda, atque infanda comminaretur, cùm multo patiẽtius, & tolerabilius audiret leuari aduerſus ſe æmulum Principem, quàm conſtitui Romæ Dei ſacer-*
14 *dotem.* Quamobrem Imperator Valentinianus, cùm Mediolanenſis eccleſia paſtore vacaret, exhortatus eſt Epiſcopos, vt ex hiſtoria [b] tripartita habetur apud [c] Gratianum, ad talem eligendum Epiſcopum, cui libenter ipſe ſuum caput ſubmitteret. *Talẽ*, inquit, *in Pontificali cõſtituite ſede, cui & nos, qui gubernamus imperium, ſincere noſtra capita ſubmittamus, & eius monita, dum tamquam homines delinquimus, neceſſario, veluti curãtis medicamina ſuſcipiamus.* Meminerat
15 fortaſſe Valentinianus, quod antea Philippo Imperatori acciderat. Hic enim fuerat Princeps

ceps

l c. 34. 11. q. 1.
m can. 36. ead q. 1. & c. 11. de iudicijs.
n li. 3. ep. 37
o ſup. cap. 6 eod. lib.
p 2. 1. & d. cap 6
q ſup. c. 1.
r l 12. C. de epiſ & cler.
ſ epiſt. 1. c. 1
t l. 1. & paſſim ff. de offic eius, & de iuriſdic. om. iud. vbi notant omnes, & ad tit. de off. deleg & offi. ord. extra.
u d. l 1. in prin. & in §. 1 & l. 5. ff. de iuriſdic. om. iud.
x d. §. 1. & l. 3. ff. eod.
y infr. lib. 3
z lib. 14.
a li. 4 epiſt. 2
b lib. 7 c. 8.
c can. 1. d. 63. & d. c. 13 de iudic.

ceps Chriſtianus, & quidem primus ante
Conſtantinum annos circiter centum, qui
cum in die poſtremæ vigiliæ Paſchatis vna
cùm multitudine in eccleſia particeps com-
munionis fieri vellet, nō prius à quodā Epi-
d lib.6.c.27 ſcopo, vt tradit Euſebius [d], eſt admiſſus ad
ſacra, quàm proprias culpas confeſſus fuiſ-
ſet, & inter eos, qui peccatorum vinculis
adhuc tenebantur aſtricti, locumq. pœni-
tentiam agentibus præſtitutum occupabāt,
ſe ſua ſponte collocauiſſet: neque Theodo-
ſius ab Ambroſio, propterea quòd ad vlci- 16
ſcendas quorumdam iniurias Theſſalonicæ
paſſim, & ſine delectu ſontes, & innocentes
trucidari iuſſiſſet. Sed de ijs alibi diſſere-
e d.c.1. lib. 3. mus [e]. Quod vero aiunt nonnulli id locum
habere ratione peccati, parum acute. In-
terdicere enim communionem, vel ingreſ- 17
ſum alicui (quod excommunicare vulgo
f 19. ff. de pœnis. dicimus) ex Vlpiano [f] eſt iuriſdictionis:
quæ interna, an externa ſit, nihil re-
fert: ſiquidem ea omnia, ſine quibus hæc
iuriſdictio legitime explicari non poteſt, cō-
g l. 2. ff. de iuriſd. om. iudic. prehendi (ait [g] Iabolenus) neceſſe eſt. Nam
vocatur reus, defenditur, appellat etiam, ſi
vult, ordo iudicij neceſſarius eſt: quod Gra-
h 2. q. 1. & 9. q. 3. tianus [h] ex varijs ſynodalibus, & Pontificijs
conſtitutionibus edocet. Cauſa etiam legi-
i Nouel. 123 tima docenda eſt, vt Iuſtinianus [i] in Au-
thentico *de ſanctiſſimis Epiſcopis* aſſeuerat,
niſi ſit contumax ex Concilio Triburienſi,
k d. q. 1. quod idem Gratianus [k] refert. Nam vulgo
dici ſolet: *Contra contumacem omnia iura*
clamant. Nec dubitandum eſt, quin ſacer- 18
dotes iam ab initio naſcentis Eccleſiæ ha-
berent gladij poteſtatem, etſi ethnicorum
Principum, & Magiſtratuum metu ea mini-
me vtebantur. Etenim Paulus, vt iam di-
ctum eſt, Corinthios reprehendit, iubetq.
conſtituere iudicem Chriſtianum. Iudicium
igitur erat Eccleſiæ, vel eius, quem iudica-
re iubebat Eccleſia: nam eum, qui iudicare
iubet, Principem, vel magiſtratum (vt Vl- 19
l l.13. ff. de iuriſd. om. iudic. pianus ad Sabinum [l] ſcribit) eſſe oportet.
Cruenta tamen non erat pœna, vel Impe- 20
rium, ſed quaſi relegatio, vel deportatio,
& capitis diminutio, ciuitatiſq. Chriſtianæ
ademptio: reus enim criminis à ſocietate,
& conuictu Chriſtianorum eijciebatur. Erat
etiam animæ pœna, cùm ſatanæ tradeba-
tur, auctoritate verborum CHRISTI. *Quid-*
quid ligaueris, &c. Hæc omnia commemo-
m In Apologetico c.39. rat [m] Tertullianus, qui (vt Hieronymus
teſtatur) floruit anno CHRISTI ducen-
teſimo decimo, & centeſimo ante Chriſtia-
nos Principes. *Certe*, ait (mores, & ritus
Chriſtianorum recenſens) *fidem ſanctis vo-*
cibus paſcimus, ſpem erigimus, fiduciam fi-
gimus, diſciplinam præceptorum nihilominus
inculcationibus denſamus: ibidem etiam
exhortationes, caſtigationes, & cenſura di-
uina. Nam & iudicatur magno cum ponde-
re, vt apud certos de Dei conſpectu, ſum-
mumq. futuri iudicij præiudicium eſt, ſi quis
ita deliquerit, vt à communicatione oratio-
nis, & conuentus, & omnis ſancti commer-
21 *cij relegetur*. Laicis itaque in ciuilibus con-
trouerſijs dabatur iudex, vt ex [n] Paulo bis n 1.Cor.6.
citato conſtat. Clericorum vero ſolus Epi-
ſcopus iudex conſtituebatur, vt idem [o] Pau- o 1. Tim.5
lus ad Timotheum ſcribit. Epiſcopus ſiqui-
dem princeps erat huius Reipublicæ, cuius
adminiſtrandæ cauſa, adiūcta habebat qua-
ſi duo genera magiſtratuum. Alterum erat
ſacerdotum: iſti nauabant operam in maxi-
mis, & difficilibus rebus, quaſi conſiliarij, &
aſſeſſores Epiſcopi. *Qui bene præſunt*, inquit
Paulus [p], *presbyteri duplo honore digni ha-* p d.cap.5.
beantur: maxime, qui laborant in verbo, &
doctrina: alterum genus erat iudicum, qui
inter alios de Chriſtianis cognoſcebant, iu-
dicabantq. Quòd autem iſti parerent Epi-
ſcopis, hinc conijcitur, quòd vniuerſa hæc
iuriſdictio erat Epiſcoporum. Ligare enim
poterant, & ſoluere: nec quiſquam alius
præter Epiſcoporum conſenſum. Non enim
id [q] omnibus à CHRISTO cōceſſum, ſed q d.c.18.
22 Apoſtolis. Lata itaque ſententia, iuſdicen-
ti non obtemperantes, ab Epiſcopo relega-
bantur, nihilq. acerbius, aut durius pati po-
terant, cùm Eccleſia in eos quid grauius de-
cernere non conſueuiſſet. Nec enim ethnici
Imperatores, aut corū magiſtratus id eſſent
paſſi, quia ignorabant hanc Rempublicā ab
æterno illo Principe conſtitutā, æterniſq. le-
gibus confirmatā. Non eſt tamen exiſtiman-
dum Eccleſiam non habuiſſe gladij poteſta-
tem, quā cum ciuilis, & politica ſit, omnium
hominū iure ſociatorum conuentus per ſe
23 habet. Eſt enim naturalis, & neceſſaria, ſine
qua nulla populorum ſocietas conſtare po-
teſt: ſed naſcitur vnuſquiſque cum ipſa. Niſi
enim ſint, qui coerceant improbos, & flagi-
tioſos quiq. defendāt ab iniuria bonos, vbi
conſiſteret communicatio? Gladij autē po-
teſtas ex Vlpiano [r] eſt ad animaduertendū r l.3. ff. de iuriſd. om. iudic.
in facinoroſos homines. Qui gladij habet
poteſtatem, habet etiam tuēdi bonos, & op-
primendi malos. Idq. Apoſtolus innuit, dum
in epiſtola ad Rom. [ſ] iubet eos ethnicorum ſ Rom. 13.
etiam ferre imperium, ſubditoſq. eſſe non
modo, quòd eſſent metuendi, qui conſti-
tuti ſunt à Deo contra flagitioſos, ſed etiam
ob conſcientiam, quòd male agendum

t 1.Pet.2. non ſit. Vnde [t] Petrus, Reges, & Præfectos 24
miſſos eſſe dicebat, vt ſint vindices ſcelerũ.
Idcirco hæc præfectura non poteſt, niſi laudabilis
eſſe in quouis ciuili cœtu. Cùm igitur
Chriſtiana Eccleſia à Deo legitimam
obtinuerit inſtitutionem, non caruit profecto
hac ciuili poteſtate ſimulac fuit conſti-
tuta. Nam populos omnes,& ciuitates etiã, 25
quæ à ſuo Principe defecerunt, hanc habuiſſe
poteſtatem nemo eſt, qui neget: qua
ſi carerent, in nullum equidem iure animaduerterent:
ſed iniuſtiſſimi magiſtratus
homines ſupplicio afficerent. Cùm igitur
Eccleſia iſta ſit iuſtiſſima, non potuit huius
poteſtatis expers eſſe. Fuit ergo hæc ipſa
poteſtas in Eccleſia ſemper, etiam Imperatoribus
ethnicis regnantibus: nec extincta
tamen propterea erat ea, quæ ethnicorum
ipſorum fuit; aut certe Turcarum, Scytharum,
& barbarorum omnium nulla nunc ciuilis
eſſet. Viri Chriſtiani in puniendis ſuorum
criminibus capitali ſupplicio,illa ethnicorum
vtebantur poteſtate. Nec fortaſſe
quidquam interfuit, à quocumque flagitia
punirentur, cùm ſua ipſi minus vti poſſent.
Ex ijs (ni fallor) ſatis manifeſtum eſt ciuilem
omnem iuriſdictionem in Eccleſia fuiſſe,
eoq. iure vſos Chriſtianos ſemper;eo excepto,
quòd merum imperium ab eodem
u in d.l.3. Vlpiano [u] appellatum, hoc eſt gladij pote- 26
ſtatem, non exercuerunt, quæ nec etiam
ab Imperatoribus, alijſve principibus emanauit.
Eſt enim veriſimile Chriſtianos ſuũ
hoc merum imperium, ſi gerere potuiſſent,
geſſiſſe profectò, non minus quàm gererẽt,
qui Chriſtiani nunc in ditione Turcarum
ſunt,ſi potentiores euaderent. At vero,cùm 27
æquum ſit ſcelerum pœnas ſumi, atque ſupplicia,
& defendi bonos, à quocumque id
fiat, parum intereſt: quare & ob eam cauſam
tributa, & obedientiam præcepit Paulus.
Quòd, ſi pro illorum temporum conditione
potuiſſet vas illud electionis à vi,
gladioque, & ditione ethnicorum Chriſtianos
eximere, exemiſſet vtique, prout à ciuili
alia omni iuriſdictione exemerat,dum
foro eorum Chriſtianis interdixerat. Hoc
enim poterat, non æque illud. Ait enim
x 1.Cor.6. ipſe ad [x] Corinthios ſcribens. *An neſcitis, quoniam ſancti de mundo iudicabunt? Et ſi in vobis iudicabitur mundus: indigni eſtis, qui de minimis iudicetis? Neſcitis, quoniam angelos iudicabimus? Quanto magis ſecularia?* Nitebatur tamen Chriſtianos in officio
retinere, ne quid eſſet impedimento
Euangelicæ propagationi, quæ per omnem
y Pſal.18. terrarum orbem, vaticinante [y] Propheta,
exire debebat. Etſi parum ab inſtituto noſtro
videor diſceſſiſſe, hæc tamen aſtruere
viſum eſt neceſſarium,vt quæ diximus, faci-
28 lius percipiantur. Verum, cùm Principes
Chriſtianis dogmatibus eſſent imbuti, quid
de Ethnicis, & Chriſtianis magiſtratibus
accidiſſe putandum? Non equidem in vnũ
confeſtim omnes coierunt, nec ex vtriſque
vna conflata eſt Reſpublica. Sed ethnici gerere
ſeorſum magiſtratus perſeuerarunt, vt
initio huius libri pluribus oſtenſum eſt. Nam
licet Conſtantinus primum,deinde Conſtãtius
eius filius Gentium ſacrificijs, idolis,
templis, & ritu omnibus interdixiſſent [z]: z l.2.C.Theodoſ.de pagan.& l.1.C. Iuſtin cod.
idipſumq. alijs conſtitutionibus Gratianus,
Valentinianus, Theodoſius, & tandem Arcadius,
& Honorius prohibuiſſent,concilijs
perpetuo ſuadentibus, vt teſtatur [a] Carthaginenſe
quintum: nondum tamen paganiſmus a cap. vlt.
erat extinctus. quod ex Concilio Africano
[b] dignoſci poteſt facile: ſed Impera- b cap. 26.
tores, quo modo Iudæos ferebant, & hodie
29 ferri ſolent, eodem & Paganos. Immo [c] c l.6.C.Iuſt. eod.
Theodoſius, ne Chriſtiani eos læderent,
edicto cauit. Sed cùm paulatim decreſceret
illorum numerus, ac pene conſumptus
eſſet, Leo [d] paganiſmum capitale crimen d l. vlt. C. eod.
30 fecit. Tum vnus omnium ſtatus fuit magiſtratuum
laicorum, nec iam opus erat Epiſcoporum
auctoritate, & cenſura aduerſus
non obtemperantes: erat enim Princeps,
qui cogeret, vel apparitoris ſeueritate, vel
31 ſupplicio. Cùm igitur non eſſet neceſſe
adire Epiſcopum contra eos laicos, qui non
parerent magiſtratibus Chriſtianis, Imperatorum,
& Principum ea omnis cura fuit,
& non ſolum huius iuriſdictionis, ſed grauiorum
caſuum Reipublicæ, in cuius antea
maximis negotijs, & periculis (vt ſæpe tyrannorum
ethnicorum immanitas poſtulabat)
Epiſcopus rei ſummam adminiſtrabat
cum presbyteris, & primarijs laicis, qui
inter ſe omnes conſulebant, & decernebant,
quæ expedire videbantur. His
tandem curis Dei benignitate liberatus
Epiſcopus, potuit diligentius diuinis, eccleſiaſticiſq.
officijs cum presbyteris, &
32 alijs clericis nauare operam. Itaque, vt laici
magiſtratus Epiſcoporum ab initio laicos
iudicabant, ſic poſtea magiſtratus Principũ
ſecularium in eos ipſos laicos iudicium
exercebant: niſi [e], cùm de religione ali- e d.l.1.C. Theod.de relig.
quid oriebatur controuerſiæ. Ideo aiunt,
Arcadius, & Honorius. *Quoties de religione agitur, Epiſcopos conuenit agitare: cæteras vero cauſas, quæ ad ordinarios cognitores, vel ad vſum publici iuris pertinent, legibus*

oportet

oportet audiri. Si quid ergo contingebat,
quod aduerſaretur Chriſtianæ religioni, ſo-
lius Epiſcopi iudicio reſeruabatur. Verum, 33
cùm multa repugnarent, multa quoque ad
eum pertinebant: præterea cauſæ viduarũ,
pupillorum, & inopum, vt ait Caſſiodorus [f]
ſcribens ſic vniuerſis Epiſcopis. *Orphanis,*
viduiſq. contra ſæuos impetus debent placita
præſtare ſolatia. In pluribus alijs cauſis Epi-
ſcopi cognoſcebant, vt ſuo [g] loco dictum eſt
abunde, iudicabant, executioniq. iudicata
demandabant. Et quamquam Oldradus [h]
exiſtimauit iudicem eccleſiaſticum non poſ-
ſe propria auctoritate laicum in carcerem
trudere, aut capere pro criminis alicuius
punitione, quæ ad ipſum pertineat, exce-
pto hæreſis reatu; & hanc eſſe communem
ſententiam teſtãtur [i] Felinus, & Aufrerius [k]:
Didacus tamen Couarruuias [l] aſſeuerat Fe- 34
linum intelligere de iudice delegato, non
item ordinario: atque ideo exiſtimat, quo-
ties iudex eccleſiaſticus legitime aduerſus
laicum criminali iudicio, vel ſententiam tu-
lerit, vel cognitionem, & examen culpæ ad
punitionem inſtituerit, iure poſſe laicum ca-
pere, & in carcerem conijcere. In ijs autem,
quæ ad religionem ſpectant, cognitionem,
& iudicationem Epiſcoporum eſſe, ſatis [m]
conſtat. Erant enim Epiſcopi huius Reipu-
blicæ Principes, & moderatores: quæque
digna ſuo iudicio videbantur, notionis ſuæ
eſſe volebant, ferebantq. leges. Quod faci-
le, ſi opus eſſet, probari poſſet: ſed ex eo
vel maxime perſpicitur, Epiſcopos habuiſſe
illam poteſtatem diuinam ligandi, & ſoluen-
di, quæ erat vinculum huiuſce Chriſtianæ
ſocietatis, continuiſſeq. in officio per eam
ipſam omnes: quare neceſſe erat, vt cole-
rentur ab omnibus, cùm nulla alia vti poſ-
ſent Chriſtiani. Atque ideo mutare haud 35
potuerunt hunc ſtatum Principes ſeculares,
& quoties id facere tentarunt, ſuummet ip-
ſi mutarunt, & imminuerunt, prout de Hen-
ricis illis, & Federicis legitur, quippe qui
Epiſcopos dare, & pellere, & ſe rebus ſa-
cris, tamquam proprijs, & profanis, immi-
ſcere non ſunt veriti. Vnde obſeruatum eſt,
quemadmodum Principes in ſpiritales pa-
tres Epiſcopos inſurrexerunt, ita liberos eo-
rum naturales parentes inſectatos fuiſſe.
Itaque Henricus Quartus, à filio vexatus 36
miſerrime perijt. Federicus Primus, à
Manfredo filio ſuffocatus eſt. Henricus Se-
cundus Anglorum Rex, qui B. Thomam
Cantuarienſem tantopere exagitarat, à fi-
lio propemodum oppreſſus fuit. Aenobar- 37
bum Federicum impium omitto, qui vlci-

f li 2 1. epiſt. 3.
g ſup. c. 6.
h Conſ. 86.
i ad c. ſignificaſti de offic. deleg.
k in repet. Clem. 1. de offi. ord. q. 5. & in tract. de poteſt. eccleſ. ſuper laicos.
l pract. q c. 10. nu. 2.
m ſup. cap. prox.

ſcente diuino numine, poſt iniurias Alexan-
dro Tertio illatas, à flumine obrutus eſt,
cæteroſq. nefarios Principes, qui de reli-
gione male meriti, male mulctati ſunt. Su-
pereſt modo, vt ijs, quæ nobis obiecta ſunt,
reſpondeamus, ne dubitationis remaneat
38 quidquam. Ac in primis Valentiniano, qui
dixit [n] Epiſcopos, & presbyteros forum le-
gibus non habere, non eſt adhibenda fides:
pleraque enim conſtituit, quæ eccleſiaſticæ
libertati aduerſantur omnino, ac ſacerdo-
tes haud parum lædunt, cùm eis heredita-
tibus interdixerit [o], eccleſijs pias donatio-
nes relinqui prohibuerit [p], ac eos qui ſoli-
tariam vitam eligebant, ad munia ciuitatis
reuocari præceperit [q], fortaſſe impij Valen-
tis fratris, ac ſocij Imperij, qui monachis
Aegypti pertinaciter infenſus erat, impul-
39 ſu, aut Symmachi Præfecti Prætorio ſuaſu,
qui adhuc ethnicus erat, ac conabatur reli-
gionem Chriſtianam deprimere, idolorumq.
ſuperſtitionem aſſerere, atque conſeruare:
quod eius Epiſtola ad Theodoſium, & Va-
lentinianum ſcripta [r] haud obſcure demon-
ſtrat. Sed cùm ei durum eſſet aduerſus ſti-
mulum calcitrare, nitebatur ſaltem ſacer-
dotalem iuriſdictionem impedire, ac in to-
tum, ſi daretur, tollere. Quod autem Bo-
dinus fortaſſe ex Sozomeno (vt Cuiacius
exiſtimat) ſacerdotes ait notionem tantum
obtinuiſſe, & iudicationem, non æque iuriſ-
dictionem, ac non habuiſſe apparitores, nec
ſententias executioni demandaſſe, ex ijs
Principum conſtitutionibus, quas ſuperius
40 retuli, falſum eſſe conſtat manifeſte. Notio-
nis enim verbo etiam iuriſdictio contine-
tur, quod & Vlpiano de verborum ſignifi-
catione agenti placuit [ſ]. Pœnale etiam iu-
dicium ſecundum ius iſtud poteſtatis, atque
notionis aduerſus eum, qui nolit vocatus
venire, & cum venerit, interrogatus reſpon-
dere, exerceri poſſe idem Vlpianus ſcribit [t].
41 Qua de re idem ſtatuerunt Pontifices [u] ma-
ximi. Non enim dubium eſt, quin duplex ſit
iuriſdictio: altera, quæ conſiſtit in ipſo iu-
dicio exercendo, & vim habet, & executio-
nem: altera, quæ idipſum iudicatum exe-
42 quitur. Prima hæc habet, vt actor reo actio-
nem edat, teſtes producat, examinentur,
reus compareat, ſi in ius vocatus non ve-
nerit, comprehendatur, in ius educatur, vel
ſatis, aut cautum det, vt pœna afficiatur is,
qui eum, qui in ius eſt vocatus, vi eximit, &
huiuſmodi alia, quæ habentur in [x] ſecundo
Digeſtorum libro, & apud Iuſtinianum [y] in
Inſtitutionibus, quamuis hodie nemo in ius
per vim, ſed per curſorẽ vocetur. Illa tamen

n d. Nouel. 12
o l. 20. C. Theod. de epiſc. & cler.
p l. 26. eod.
q l. 26. C. de decurionib. lib. 10.
r lib. 10. epiſt. 50.
ſ l. 99. ff. de verb. ſignif.
t l. vnic. ff. ſi quis iuſdic. non obtem.
u c. 5 de offic. deleg.
x tit. 3. 4. cũ ſeqq.
y §. omniũ Inſt. de pœnitem. litig.

z l.1. ff. de iuriſd.omn. iudic.

a l.vlt. ff.de offic. eius cui mand. eſt iuriſd.

iuriſdictione præſtant omnes magiſtratus [z]: alioquin illuſoria eſſet eorum poteſtas. Vnde Paulus iuriſconſultus ad Plautium reſpondens, ait [a], *Mandata iuriſdictione priuato, etiam imperium, quod non eſt merum, videtur mandari, quia iuriſdictio ſine modica coercitione nulla eſt*. Quòd ſi mandata iuriſdictio transfert in eum, cui mandatur, imperium, quod non eſt merum, multo magis coercitionem habebunt ſacerdotes, qui 41
propriam, non alienam, habent iuriſdictionem, argumento eius, quod eleganter nobis ſcriptum [b] reliquit libro primo Quæſtionum omnium iuriſconſultorum cõſultiſſimus Papinianus. Quod vero ad alteram iuriſdictionem attinet, vt res iudicata executioni mandetur, miror ingenium virorum alioquin præſtantiſſimorum, negantium Epiſcopos ſententias ſuas exequi minus poſſe. Nam ſi Conſtantinus [c] voluit, vt eorum ſententiæ inuiolabiliter obſeruarentur: & Arcadius, & [d] Honorius, ne liceret ab illis prouocare, quod Iuſtinianus [e] etiam confirmauit, habebant ergo Epiſcopi ſententiæ executionem, cùm alterius magiſtratus interceſſione impediri haud poſſent: immo ſæpe Epiſcopi alijs maioribus curis impliciti, huiuſmodi iudicia abijciunt, & ad inferiores iudices remittunt, quos cogere poſſunt, vt exequantur, vt oſtenſum [f] eſt ex legibus VViſigothorum, vbi de Epiſcopi electione, 44
& poteſtate agitur. Nam iudex alterius iudicis ſententiam exequi, ſi fuerit requiſitus, poteſt, vt cautum eſt [g] Vlpiani reſponſo. Immo ex querela iudicis requirentis, aut pri- 45
uati cuiuſlibet, in cuius vtilitatem, & commodum requiſitio fit, debet ſuperior iudex cõpellere iudicem requiſitum ad exequendum. Quod Bartolus [h] omninm conſenſu receptus, vt ait Didacus [i] Couarruu. adnotauit. Quòd autem Sozomenus tradat ſa- 46
cerdotes apparitores non habuiſſe, ſed ciuiles magiſtratus eorum ſententias exequutos eſſe, ex ijs conſtat eum hallucinatum, prout in alijs rebus, quæ à S.Gregorio [k] expreſſè notantur, quemadmodum etiam obſeruauit vir doctiſſimus, & mei amantiſſimus Latinus Latinius Viterbienſis in ea hiſtoriæ par- 47
te, qua Nectarij Epiſcopi factum de abrogato pœnitentiario presbyterio continetur, idipſum fabuloſum eſſe argumentis, rationibus, & ſanctorum patrum auctoritatibus perpulchre docendo. Franciſci item Duareni argumentum, parum ſubtile, quòd ſcilicet, nullam habeant Epiſcopi coercitio- 48
nem, quia à Iuſtiniano patres, non domini vocentur: ſunt enim patres primum, mox

b l.1. ff. eod.

c l.19. C. Theod. de epiſ. & cler.

d l.9. C. de epiſc. aud.

e Nouella 123.

f ſup. cap. 6.

g l.15. §.1. ff. de re iud.

h ad d.§.1.

i d. cap. 10. pract. quæſt. num. 3.

k lib. 6. ep. 31.

domini fiunt. Et licet patres appellentur, non ſequitur, quin & domini non ſint, quia etſi paſcunt ſpiritualiter gregem ſibi commiſſum, non poſſunt tamen (vt bene [l] Caſſiodorus notat) negligere, quæ corporis videntur ſubſtantiam continere. Quapropter Principes ſeculares aliqua decet cuſtodire,
49 Epiſcopos vero omnia, vt idem aſſerit. Cæterum fateor quoſdam eſſe ſacerdotes, qui hac iuriſdictione vtuntur, non vt ſacrorum miniſtri, ſed vt Duces, Principes, Marchiones, & Comites. Hiq. tunc duplici poteſtate fulciuntur, & quòd Principes ſint, & Epiſcopi. Inter quos ego, vt Archiepiſcopus Tarantaſienſis, ſiue Centronum, vt olim vocabantur, in ciuitate, cui nomen eſt Muſterium, à tribus, vt vulgò placet, montibus quibus cingitur, ita appellatum; necnon in octodecim oppidis vtroque vtor gladio, quatuor titulis inſignitus, Balliatus, ſcilicet, Comitatus, Caſtellaniæ, & Signoriæ: quam dominationem anteceſſores mei vſque ad Pontificatum Pij V. Summi Pontificis ſupremo iure tenuerunt, neminem, præter Cæſarem, ſuperiorem agnoſcentes. Neque hoc debilitat eccleſiaſticam iuriſdictionem, ſed auget, & conſeruat. Quod non videtur vſquequaque improbandum: quemadmodum enim prædia donata à Principibus, aut alijs propria habere, & retinere poſſunt, ita & iuriſdictionem, quæ cum prædiorum donatione in eum, cui donata ſunt, transfertur. Nec quidquam vetat dominum, ac principem
50 ciuitatis alicuius, aut Prouinciæ, ſi idoneus reperiatur, Epiſcopum creari, quemadmodum creatus fuit ille Iacobus vrbis Niſibis Epiſcopus, moderator, & Princeps, cuius expreſſa apud [m] Theodoritum eccleſiaſticæ hiſtoriæ ſcriptorem mentio fit, qui eius vitam pluribus commendat nominibus. Fateorque ab huiuſmodi Epiſcopis appellari
51 poſſe ad Principem, aut ad eius ſupremam curiam, quamuis non ad eccleſiaſticum ſuperiorem iudicem, ſiue ſynodum, quando à ſententijs Epiſcopi, non vt gregis dominici paſtoris, ſed vti Ducis, & Marchionis, domini, ſcilicet, profani, appellationem dari intelligitur, vt paſſim fieri videmus in ampliſſima ditione Sereniſſimi Principis noſtri Caroli Emanuelis Allobrogum Magni Ducis, & Italiæ ſubalpinæ Principis. Sunt enim Archiepiſcopi, vti Taurinenſis, & Tarantaſienſis, necnon Epiſcopi, & Abbates quamplurimi, qui vtramque habent iuriſdictionem, à quibus, cùm (vti ſeculares domini iudicant) appellatur ad ſenatum, qui ſententiam ab eccleſiaſtico iudice latam, ſi

l lib. 11. ep. 2.

m lib. 2. c. 30.

minus

minus æquam, reſcindit, contraria ſententia; aut comprobat, ſi iuſte lata ſit.

SVMMA EX CAPITE XIV.

1 *Tradere in interitum carnis eſt excommunicare.*
2 *Theodoſius Imperator cum anathematis pœna legem promulgauit.*
3 *Acrimoniam, excommunicationem, interpretatur Accurſius.*
4 *Iuſtinianus pluſquam ſemel etiam Epiſcopos excommunicauit.*
5 *Item Iuſtinus Imperator.*
6 *Item Conſtantinus Porphyrogenneta.*
7 *Item Fridericus Cæſar.*
8 *Imperatores excõmunicare non poſſunt.*
9 *Iuſtinianus lege cauit, ne quis poſſit inconſultis canonibus excommunicare, aut excommunicari.*
10 *VViſigothi excommunicationis ſententiam ab Epiſcopis ferendam eſſe aiunt.*
11 *Fridericus Cæſar violatores libertatis eccleſiaſticæ banno ſubijcit, donec ab Eccleſia abſoluantur.*
12 *Conſtantinus Porphyrogenneta anathema dixit auctoritate Patriarchæ Cõſtantinopolitani, & ſynodi.*
13 *Imperatores, cùm aliquem anathemate notant, faciunt auctoritate Epiſcoporum, aut ſynodorum.*
14 *Philippus Imperator non fuit abſolutus, donec cæteris pœnitentibus admixtus, veniam ab Epiſcopo petijt.*
15 *Ambroſius Epiſcopus Mediolanẽſis Theodoſium Imp. ingreſſu Eccleſiæ prohibet, ac excommunicat.*
16 *Theodoſius ſententiam anathematis patienter tulit, & probauit.*
17 *Idem, vt anathemate ſolueretur, lege cauit, ne ſententiæ necis, aut proſcriptionis executioni mandarentur ante triginta dies.*
18 *Vigilius Papa Theodoràm Iuſtiniani vxorem excommunicauit.*
19 *Henricus quartus reſipiſcit, à Gregorioq. ſeptimo Pontifice ſupplex veniam petit.*
20 *Fridericus primus Imp. Alexandro tertio debitam obedientiam præſtat bello victus à Venetis.*
21 *Pius V. Papa Eliſabetham Angliæ tyrannam anathemate ferit.*

De altera eccleſiaſtica poteſtate, quam excommunicationem appellamus, ex Imperatorum conſtitutionibus obſeruata: & quòd ſeculares Principes non poſſunt excommunicare. Cap. XIV.

ALIAM quoque habent ſacerdotes gladij poteſtatem, qua poſſunt animaduertere in Chriſtianos omnes facinoroſos, & tradere eos in interitum carnis, vt [a] ait Paulus ad Corinthios a 1. Cor. 5.
ſcribens. *Iudicaui tradere*, inquit, *huiuſmodi hominem ſatanæ in interitum carnis*. Ori-
1 genes de hac poteſtate tractans, ait [b]. *Traduntur peccatores in interitum carnis, cùm* b Homil 1. ad cap 2. Iudicum.
pro delictis ſuis à Chriſti corpore ſeparantur.
Idem Paulus ad [c] Timotheum, dicit ſe Hymenæum, & Alexandrum ſatanæ tradidiſſe, c 1. Timoth. 2.
vt diſcant non blaſphemare. Huius autem poteſtatis, qua plurimum poſſunt viri eccleſiaſtici, non raro apud Imperatores mentio fit. Theodoſius aduerſus eos, qui Neſtorij ſectam ſequi volebant. *Iubemus*, inquit [d], d l. 3. C. de ſumm. Trin. & fid Cath.
vt ij, qui impiam Neſtorij ſuperſtitionem imitantur, vel nefariam eius doctrinam conſectantur: ſiquidem illi ſint Epiſcopi, vel clerici, e ſacroſanctis eccleſijs exterminentur: ſi vero laici, anathemate, & ſumma execra-
2 *tione deuoueantur*. Huius conſtitutionis meminit etiam [e] Euagrius, vt magis nota fieret e lib 1. cap. 12.
Theodoſij pietas, & religio. Idem etiam Theodoſius, & Honorius cùm cõſtituiſſent, ne eccleſia, eiusq. miniſtri, & præſides vlla ſordidorum munerum fæce polluerentur, neve extraordinarij, ſupraindictique quidquam præſtarent, ſubiecerunt [f]. *Si quis contrauenerit, poſt debitæ vltionis acrimoniam, quæ erga ſacrilegos iure promenda eſt, exilio deportationis perpetuo ſubdatur. Acrimo-* f l. 5. C. de ſacroſ. eccl.
3 *niam* interpretatur [g] Accurſius *excommunicationem*, ſic dictam, quia eos arcet. Nam qui excommunicati ſunt, à gremio ſanctæ matris Eccleſiæ acriter arcentur. Iuſtinianus expoſita ſua de maximis religionis no- g ibidem.
4 ſtræ capitibus ſententia, [h] addit. *Quæ cum ita ſe habeant, anathemate, & execratione ſumma omnem hæreſim condemnamus*. Eundem Iuſtinianum conſcripſiſſe edictum, in quo Seuero, & alijs eiuſdem ſectæ anathema denunciauit, auctor [i] eſt Euagrius: qui etiam hæc de eodem Principe refert [k]. *Condemnamus, & anathemati addicimus, non* h l 7. C de ſum Trinit & fid. Cath i lib. 4. cap. 11. k eod. cap. 37.

ſolum

ſolum alios omnes hæreticos, qui ſunt à quattuor ſanctis prædictis Concilijs, & à ſancta Catholica Eccleſia condemnati, verum etiam Theodorum Epiſcopum Mopſueſtiæ, & impios eius libros, & impia ſcripta Theodoriti. 5 Iuſtinus ſecundus, qui proxime Iuſtiniano ſucceſſit, de fide fecit edictum, quod etiam Euagrius nobis ſcriptum reliquit [l], in quo verſus finem ſic habetur. *Quocirca omnibus, qui iſtis contraria, vel ſenſerunt, vel ſentiunt, denunciamus anathema, alienosq. à ſancta Catholica, & Apoſtolica Dei Eccleſia iudicamus.* 6 Imperator Conſtantinus Porphyrogenneta aduerſus rebelles, & ſeditioſos edicto cauit his verbis [m]. *Iis, qui ab hoc deinceps tempore inſidias ſunt machinaturi, vel tumultum excitaturi, anathema. Iis, qui ipſis opem ferunt, & in defectione ſunt ſocij, anathema. Iis, qui conſulunt, vel ad huiuſmodi incitant, anathema. Iis, qui ipſos ad pœnitentiam ſuſcipiunt, cùm defectionis pœnitentiam non agant, nec etiam relinquant, anathema.* 7 Fridericus in quadam conſtitutione, quæ Iuſtiniani Codici [n] eſt inſerta. *Credentes*, inquit, *receptatores, defenſores, & fautores hæreticorum damnamus: firmiter ſtatuentes, vt ſi poſtquam quilibet talium fuerit excommunicatione notatus, ſatisfacere contempſit intra annum: ex tunc ipſo iure ſit infamis.* Ex ijs, alijsq. pluribus, quæ colligi poſſunt ex Principum conſtitutionibus, ſatis conſtat Imperatores hanc gladij poteſtatem, quam Eccleſia habet, nec extra ipſam vllus alius habere poteſt, approbaſſe, eique ſemper adiumento fuiſſe. Hinc nonnulli in re hac parum cauti, exiſtimarunt Imperatores, perinde atque ſacerdotes potuiſſe excommunicare. circa quod toto aberrant cælo. 8 Non enim tam rudes, & imperiti, vel tam inſolentes, & temerarij fuere Chriſtiani Principes, quin intelligerent hanc poteſtatem ligandi, & ſoluendi ſolis fuiſſe ſacerdotibus conceſſam. Veruntamen ne vlterius decipi poſſint, id comprobabo eorumdemmet Principum ſanctionibus. 9 Ita enim Iuſtinianus [o] ait. *Omnibus Epiſcopis, & presbyteris interdicimus ſegregare aliquem à ſacra communione, antequam cauſa monſtretur, propter quam ſanctæ Regulæ hoc fieri iubent. Si quis autem præter hoc à ſancta communione quemquam ſegregauerit: ille quidem, qui iniuſte à communione ſegregatus eſt, ſolutus excommunicatione à maiori ſacerdote, ſanctam meretur communionem. Qui vero aliquem à ſancta communione ſegregare præſumpſerit: modis omnibus à ſacerdote, ſub quo conſtitutus eſt, ſeparabitur à communione quanto tempore ille perſpexerit, vt quod iniuſte fecit, iuſte ſuſtineat.* Videmus itaq. excommunicationis facultatem Epiſcopis, & presbyteris tantum iuxta ſacros canones relictam, ab eorumq. tali ſententia iniuſte lata appellationem ad maiores ſacerdotes etiam edicto imperiali pertinere, proinde Imperatoribus nullam excommunicandi auctoritatem reſeruari. 10 In legibus [p] VViſigothorum ita cauetur. *Si quis laicorum quoſcumque ex Iudæis, virum ſcilicet, vel fœminam ſecum obſequentes habuerit, vel in patrocinio retinuerit, & ſublato ex eis Pontificum, vel ſacerdotum priuilegio, priuata eos ſibi poteſtate defenderit, neque eos ad Epiſcopum, vel ſacerdotem diebus debitis inſtruendos, vel iudicandos remiſerit: excommunicationis ab eodem Epiſcopo, cui id fecerit, ſententia feriatur, & amiſſis illis, quos vindicare nititur, trium librarum auri mulctatione, pro vno quoque damnabitur.* Et in iiſdem [q] legibus. *Quòd ſi non habuerit, vnde componat, ſex menſibus ſub digna excommunicationis cenſura perſiſtat; ac inſuper ad trepiditatem illius zeli ſocordiæ corrigendam, ſit cuilibet Epiſcopo licitum, in quo zelus Dei fuerit excitatus, vice illius Epiſcopi talium perfidorum errata corrigere, & hæc quæ neglexerat, emendare.* 11 Idem Imperator Fridericus. *Quæcumque*, inquit [r], *communitas, vel perſona per annum in excommunicatione propter libertatem eccleſiæ fractam, & violatam perſeuerauerit, ipſo iure imperiali banno ſubiaceat: à quo nullatenus extrahatur, niſi prius ab eccleſia beneficio abſolutionis obtento.* 12 Quod autem Conſtantinus Porphyrogenneta anathema dixerit, fuit id conſenſu Alexij Patriarchæ Conſtantinopolitani, & ſynodi factum, vt ibidem clare apparet. 13 Idem intelligi debet de alijs Imperatoribus, qui, cùm aliquem anathemate notant, non id vtique auctoritate faciunt propria, ſed Epiſcoporum, aut ſynodorum tum Generalium, tum Prouincialium conſenſu, & exhortatione, vt de indictione Conciliorum [s] dixi. Quinimmo Imperatores ipſi plerumque ab Epiſcopis fuerunt anathemate percuſſi, idq. patientius tolerarunt, ac maiori cum rubore, atque multi hodie ex infima plebe homines fortaſſe facerent, & faciunt. Philippus Imperator, cùm ob multa peccata eſſet huiuſmodi vinculo ligatus, non prius ab Epiſcopo (ait [t] Euſebius) ad ſacra eſt admiſſus, quàm ſe vltro collocaſſet eo in loco, in quo reliqui peccatorum nexu obuoluti erant conſtituti. Epiſcopus vero, cuius mentio fit apud Euſebium, fuit Fabianus Papa.

Præcla-

l lib. 5. c. 4.
m lib. 2. iuris Orient. alias de cōſtitutionib. Imperator.
n Auth. Credentes. C. de hæret.
o Nouella 123. §. omnibus.
p lib 12. tit. 3. c. 22.
q eod. c. 24.
r auth item quæcumque C. de epiſc. & cleric.
s ſup. c. 12.
t lib. 6. cap. 37.

Præclarum eſt, & memorabile illud Theo-
u lib.7.cap.24. doſij exemplum, quod [u] Sozomenus, Pau-
x lib.13.hiſtoriarum. lus [x] Diaconus,& alij multi referunt. Nam,
cùm ille ad ſeptem hominum millia, ſine 15
diſcrimine vllo, in Theſſalonica ciuitate oc-
cidendos mandaſſet, eſſetque executum
mandatum, ac Mediolanum ipſe veniſſet,&
ſollemniter in ſacrum voluiſſet ingredi tem-
plum: ei occurrit Ambroſius foras ad ia-
nuas, & ingredientem his ſermonibus à ſa-
cri liminis ingreſſu prohibuit. *Neſcis, Impe-
rator, perpetratæ necis quanta ſit magnitu-
do?* Et poſt multa. *Recede*, inquit, *recede, ne
ſecundo peccato peiorem nequitiam augere
contendas: ſuſcipe vinculum, quo te omnium
Dominus nunc ligauit.* Cui obediens Prin-
ceps,& aperte ſciens,quæ ſint propria ſacer-
y eod. dotum, vt ait [y] Paulus Diaconus, quæq. re-
gum, gemens, & deflens ad regalia remea-
uit, octo menſes in gemitibus, & lacrymis
exegit: deinde cupiens reconciliari Eccle-
ſiæ, viam, modumq. quærens, Rufino, qui
dixerat: *Curro, ſi placet, & Pontifici preci-
bus perſuadebo, vt ſoluatur vinculum, quod
ligauit*, reſpondit. *Non ſuadebis Ambroſio.* 16
*Noui ego decretum illius eſſe iuſtum, qui neq.
reuerebitur Imperialem potentiam, ne in le-
ge præuaricetur diuina.* Nec prius abſolu-
tionis voti compos factus eſt, quàm legem
ferret, circa ſuas, & poſterorum Principum 17
ſententias de nece,& proſcriptione ante tri-
ginta dies in poſterum executioni non de-
mandandas:quæ adhuc extat in Iuſtinianæo
z l.20.C.de pœnis. [z] Codice. Teſtatur quoque Gregorius Ma-
a lib.2.ep.36. gnus [a], Vigilium Pontificem Rom. Theo- 18
doram Auguſtam Iuſtiniani vxorem, quæ
Acephalorum hæreſim ſectabatur, commu-
nione Chriſtiana prohibuiſſe. Memorabile
eſt etiam illud, quod de Henrico iiij. Cæs.
referunt hiſtorici,qui cùm in omnia ſcelera,
& flagitia prorupiſſet, ac euerſo reipub. ſta-
tu, turbata eccleſiarum tranquillitate, con-
uulſa Imperij maieſtate, euacuata Princi-
pum auctoritate,corruptis moribus, abolitis
legibus, in omnem perniciem lapſus fuiſſet,
etiam vniuerſalis Eccleſiæ paſtorem admo-
nentem, & corripientem contemnendo, à
Gregorio ſeptimo tunc ſedente anathema-
tis mucrone ictus, aliquanto poſt ad eun- 19
dem Pontificem omni regio ornatu depoſi-
to, nudis pedibus,ieiunus à mane vſque ad
veſperam per triduum ſupplex iuit, vt abſo-
lutionis beneficium mereretur, quod ſub
dura conditione obtinuit. Eundem trium-
phum reportauit Eccleſia de Friderico Ae- 20
neobarbo, qui cùm ditionem eccleſiaſticam
diu, multumq. vexaſſet, adeo vt Alexander
iij. Rom. Pontifex clam vrbe aufugere co-
geretur, tandem claſſe ſpoliatus, Othonis
filij ſuaſu, qui in eo conflictu captus iureiu-
rando ſe Veneto victori obſtrinxerat,aut re-
uerſurum, aut patrem ad ſanitatem reda-
cturum, Venetias traiecit, vbi Alexander
antea nulli cognitus delituerat, tuncq. mo-
rabatur;atque eius pedibus obuolutus,Pon-
tificiam maieſtatem adorauit, veniam im-
pietatis petens ante Beati Marci ædem,vni-
uerſo Senatu, populoq. ſpectante: qua im-
petrata Syriam appulit, quam ei Pontifex
pœnæ ergo imperauerat, exercituique, qui
ſacrum bellum aduerſus Saladinum gere-
bat, ſe adiungens, paulo poſt, dum lauaret,
flumine abſorptus, vt diximus,perijt. Cuius
rei monumentum extat pictura egregie re-
præſentatum Romæ in aula palatij Vatica- Aula regia in Palatio Pontif. Vaticano.
ni, quam regiam vocant. Nec deſunt alia
prope innumerabilia exempla, quæ retroa-
ctis temporibus acciderunt, præter illa, quæ
ſecula noſtra memoria digna facient maxi-
21 me: quorum præcipuum fuit ſanctiſſimi viri
Pij V. Romani Pontificis, qui Eliſabetham
Stuardam Anglorum tyrannam turpiſſimæ
Caluiniſtarum hæreſis ream excommuni-
cauit, eiuſque opulentiſsimum regnum oc-
cupanti tradidit, ſubditos à fidelitatis iura-
mento abſoluendo.

SVMMA EX CAPITE XV.

1 *Clericus ciuiles magiſtratus minime re-
cognoſcit.*
2 *Conſtantinus Magnus de clericis iudi-
cium recuſauit.*
3 *Theodoſius, & Valentinianus illicitum
duxerunt clericos ſubdi temporali po-
teſtati.*
4 *Martianus clericos Conſtantinopolita-
nos à ſuo Patriarcha iudicandos eſſe
reſcripſit.*
5 *Honorius, & Theodoſius clericos apud
Epiſcopos tantum accuſari debere con-
ſtituerunt.*
6 *Valentinianus, Honorius, & Theodoſius
vetuerunt Epiſcopos, & eccleſiæ mini-
ſtros ad iudices ſeculi trahi.*
7 *Alibi ijdem Theodoſius, & Valenti-
nianus idem ſanxerunt.*
8 *Iuſtinianus item ſtatuit cauſas clerico-
rum, & monachorum coram Epiſcopo
agi in cauſa pecuniaria, & alibi, vt
Epiſcopi lites celerrime finiant abſque
diſpendio, & ſcriptura ſollemni.*
9 *Clerici, ac monachi non ſunt citandi ex
libello, nec iudicandi.*

10 *Deli-*

10 *Delictum commune eſt, adulterium, homicidium, & huiuſmodi: eccleſiaſticum autem, ſacrilegium, ſimonia, &c.*

11 *Eccleſiaſtica crimina à clerico commiſſa ab Epiſcopo cognoſci debent, communia à iudice ciuili.*

12 *Conſtantinus ſtatuit, vt ſerui à clericis manumiſſi, etiam abſque ſolitis ſollemnitatibus, liberi eſſent.*

13 *Clerici non coguntur ad tutelam ſuſcipiendam, nec ad vllas collationes, aut oneroſam hoſpitalitatem.*
Fallitur Accurſius, vt ſolet interdum. Vide locum.

14 *Clerici non vocantur ad munera ſordida.*

15 *Congeſta à clericis per parſimoniam, vel prouiſionem, vel mercaturam, ad pauperes pertinere dixit Iuſtinianus.*

16 *Iuſtinianus clericos cum eorum bonis, & liberis ab omni munere, onere, & præſtatione lege lata exemit.*

17 *In libris Baſilicis clerici etiam negotiantes ſunt immunes à quouis onere cum coniugibus, & liberis.*

18 *Fridericus Imp. idem ſtatuit ſub grauibus pœnis.*

19 *Priuilegia clericorum ab Arcadio, Honorio, Theodoſio, Martiano, ac pleriſque alijs Impp. late confirmata fuerunt.*

20 *Athalaricus Gothorum Rex ſedis Apoſtolicæ honorem, quo adiudicia, lege lata tuendum cenſuit, indicta mulcta.*

21 *Idem fecit Theodericus Rex.*

22 *Nouella conſtitutio Heraclij, & Conſtantini clericos, & monachos in cauſis pecuniarijs, & ciuilibus à quocumque ciuili, & militari magiſtratu eximit.*

23 *Idem ſtatuit Imp. Comnenus per Bullam Auream vocatam.*

24 *Theodericus presbyterum Laurentium reum ſepulchri violati ad Epiſcopum remittit.*

25 *Nemo ſine accuſatione cõdemnari poteſt.*

26 *Fridericus Imp. vetat cauſas clericorũ, ſiue ciuiles, ſiue criminales, trahi ad iudicem ſecularem.*

27 *Sacerdotes in dicendo teſtimonio non debent cogi ad iuramentum.*

28 *Clerici non poſſunt renunciare priuilegio exemptionis iuramenti.*

29 *Cui maius creditur, & minus credi præſumitur.*

30 *Lege cautum eſt ab Honorio, atque Arcadio, iniurias illatas perſonis ſacris vindicandas eſſe maximo rigore.*

31 *Iniurias illatas clericis ijdem dixerunt eſſe puniendas, tanquam crimina publica.*

32 *Qui clericis obiecta non probat, famæ iacturam facit.*

33 *Epiſcopos immunes à ſportularum præſtatione fecit Iuſtinianus: reliquos clericos ad quattuor tantum ſiliquas obligauit.*

34 *Leo, & Anthemius Impp. bona ab Epiſcopis, & clericis in clericatu acquiſita, propria eſſe dixerunt, ita vt ſuper eis nulla fratribus, aut ſororibus, aut ex his genitis competat actio.*

35 *Teſtamentum clerici querelæ inofficioſi non ſubiacet Iuſtiniani decreto.*

36 *Hoc decretum reſtrictum eſt per eiuſdem Nouellam 123. §. Presbyteris.*

De multiplici clericorum immunitate. Cap. XV.

PRAETER ea, quæ iam recenſita ſunt, mundi huius Principes omnibus ſacerdotibus plura conceſſere priuilegia ſingularia, quibus viri
1 ſeculares carent omnino. Nam ſtatim atque quis ſacris initiatur, ciuilium magiſtratuum
2 eximitur poteſtate. Vnde Conſtantinus ait apud [a] Sozomenum. *Vos dij eſtis, à vero Deo conſtituti: ite, & inter vos cauſas veſtras diſcutite: nobis non licet deos iudicare.*
3 Theodoſius, & Valentinianus, *Fas*, inquiunt [b], *non eſt, vt diuini muneris miniſtri temporalium poteſtatum ſubdantur arbitrio.* Idq. forte exemplo Apoſtoli ad Corinthios ſic [c] ſcribentis. *Neſcitis, quoniam Angelos iudicabimus? quanto magis ſecularia?* Prius dixerat. *Audet aliquis veſtrum habens negotium aduerſus alterum, iudicari apud iniquos, non apud ſanctos?* Quocirca interroga-
4 tus Martianus Imp. de foro Conſtantinopolitanorum clericorum reſcripſit [d], coram ipſius ciuitatis Patriarcha conueniendos: nec alium quemuis iudicem de ipſorum clerico-
5 rum cauſis poſſe cognoſcere. Honorius, & Theodoſius [e] conſtituerunt clericos, non niſi apud Epiſcopum, accuſari debere: quippe qui prauos, & contumaces ex eorundem Imperatorum [f] ſanctione pro morum petulantia de gradu deijcere debet. Valentinianus, Theodoſius, & Arcadius continua lege [g] ſanxerunt, ne nomen Epiſcoporum, & eorum, qui eccleſiæ neceſſitatibus ſeruiunt, ad iudicia, ſiue ordinariorum, ſiue extraordinariorum iudicum pertrahatur. *Habent enim,*

a lib. 1. c. 2.
b l. vlt. C. Theod de epiſ. & cler.
c 1. Cor. 6.
d l. 25 C. de epiſ. & cler.
e l. 41. C. Theod eod.
f l. 38. eod.
g l. vlt. C. Theod. de epiſc. iudic.

enim, inquiunt, *illi iudices ſuos, nec quiſquam*
his publicis commune cum legibus, quantum
tamen ad cauſas eccleſiaſticas pertinet, quas
decet Epiſcopali auctoritate decidi. Quibuſ-
cumque igitur mota fuerit quæſtio, quæ ad
Chriſtianā pertineat ſanctitatem, eos decebit
ſub eo iudice litigare, qui præſul eſt in ſuis
partibus omniū ſacerdotum. Huius conſtitu- 7
tionis etiam apud Gratianum [h] mentio fit.
Idemq. Theodoſius, & Valentinianus [i] alibi
ſic. *Clericos, quos indiſcriminatim ad ſecula-*
res iudices debere deduci infauſtus præſum-
ptor edixerat, Epiſcopali audientiæ reſerua-
mus. Idem quoq. videtur cōſtituiſſe Iuſtinia- 8
nus in ſua [k] Nouella, *de ſanctiſſimis Epiſco-*
pis, vt ſcilicet clerici, & monachi coram
Epiſcopo in cauſa pecuniaria conueniantur:
prout etiam in [l] alia Nouella: in qua diſpo-
nit, vt Epiſcopus litem finiat celerrime ſine
ſumptu, & ſine ſcriptura ſolemni. Nam ne- 9
que ex libello in ius vocandi ſunt clerici,
neque ex libello dicenda ſententia eſt: quod
& in monachis locum habere idem [m] voluit
Princeps. Quid, ſi cauſa criminalis erit? 10
Cuiacius [n] dicit, quemadmodum militare
delictum à communi diſtingui ſolet, ita ſe-
parare debemus eccleſiaſticum crimen à ci-
uili, ſiue communi. Commune eſt, vti adul-
terium, & homicidium: eccleſiaſticum, vti
ſacrilegium, ambitus (vt puta ſi pecunia
ambierit clericatum) contumacia aduerſus
Epiſcopum. Si commune igitur clerici fue- 11
rit crimen, à iudice ciuili diſceptabitur intra
duos menſes, & de damnato clerico non
prius ſupplicium ſumetur, quàm degrada-
tus fuerit ab Epiſcopo. Si eccleſiaſticum,
diſceptatio erit Epiſcopi. Huic ſimile eſt,
quod Conſtantinus de manumiſſione ſtatue-
rat. Manumiſſi enim ciues Romani dice-
bantur, qui teſtamento, vel in eccleſia, vel
ante Conſulem, aut Prætorem erant liber-
tate donati. Latini autem Iuniani, aut per
epiſtolam, aut inter amicos, aut conuiuij
adhibitiòne ex lege Iunia Norbana, quæ
conditionem eorum prima reperijt, manu-
mittebantur; fiebatq. certis, & quibuſdam
verbis, atque ſolemnibus. nam cùm domi-
nus ſeruum in libertatem adſciſcere vole-
bat, manutenens dicebat. *Hunc hominem*
liberum eſſe volo: & ita e manu, ideſt pote-
ſtate ſua, mittebat. Seruus enim quamdiu
manui, hoc eſt poteſtati, eſt ſubiectus, in
ſeruitute eſt. Seruus igitur, his ſolemnita-
tibus omiſſis, non nanciſcebatur libertatem.
Vnde [o] Conſtantinus, vt clerici aliquid plus 12
reliquis hominibus haberent, ijs amplius
conceſſit, vt cùm ſuis ſeruis tribuunt liber-

h can. 5. 11. quæſt. 1.
i d. l. vlt. C. Theod. de epiſ. & cler.
k Nouella 123. §. ſi quis cōtra.
l Nouel. 83.
m Nouella 79.
n ad d. Nouell. 79.
o l. 2. C. de his qui in eccl. manumitt.

tatem, non ſolum in conſpectu eccleſiæ, ac
religioſi populi plenum fructum libertatis
conceſſiſſe dicantur, verumetiam, cùm po-
ſtremo iudicio dederint libertates, ſub qui-
buſcumque verbis dari præceperint: ita, vt
ex die publicatæ voluntatis, ſine aliquo iu-
ris teſte, vel interprete competat liberatis
13 directa libertas. Voluit [p] etiam Iuſtinianus
clericos, vt commodius poſſent diuinis, qui-
bus addicti ſunt, vacare officijs, & mona-
chos, licet tunc non eſſent clerici, immunes
ab onere tutelæ, vel curæ eſſe, vt ſcilicet
non cogerentur inuiti tutelam ſuſcipere,
dummodo religioſe viuerent, & eccleſiæ de-
ſeruirent. Ante Iuſtinianum vero Conſtan-
tinus clericis reſcribens, *Iuxta ſanctionem*,
inquit [q], *quam dudum meruiſtis, & vos, &*
mancipia veſtra nullus nouis collationibus
obligabit, ſed vacatione gaudebitis: præterea,
neque hoſpites ſuſcipietis. Sanctionem, cuius
tunc meminit Conſtantinus, eſſe in titulo
de ſacroſanctis eccleſijs ſub l. *placet* [r], opi-
natur Accurſius. quod eſſe non poteſt, cùm
ſit conſtitutio illa Honorij, & Theodoſij, vt
eius inſcriptione monemur. Sed omiſſa eſt à
Pandectarum, & Codicis compilatoribus, &
illa forſan eſſe poteſt, quæ adhuc extat [ſ] in
Theodoſiano Codice, & eſt Conſtantini,
cuius verba ſunt hæc. *Curialibus muneribus,*
atque omni inquietudine ciuilium functionum
exortes cunctos clericos eſſe oportet: filij ta-
men eorum, ſi curijs obnoxij, non tenentur in
Eccleſia perſeuerare. Nam antea (vt in eo-
dem Codice apparet) conſtituerat [t] vt le-
ctores, hypodiaconi, cæteriq. clerici, qui per
iniurias hæreticorum ad curiā deuocati fue-
rant, abſoluerentur: & deinceps ad ſimilitu-
dinem Orientis minime ad hoc cogerentur,
ſed immunitate pleniſſima potirentur. Ex
14 eiuſdem Auguſti [u] conſtitutione clerici non
vocantur ad munera ſordida: ſi quid vero,
15 vel parſimonia, vel prouiſione, vel merca-
tura, honeſtati conſentanea congeſſerint, id
in vſum pauperum, atque egentium mini-
ſtrari oportere idem dixit. At id, quod ex
16 eorundem ergaſterijs, vel tabernis conquiri
potuerit, & colligi, collectum id religionis
exiſtimauit lucrum. Itaque extraordinario-
rum munerum in prædictis neceſſitatem,
atq. omnem moleſtiam conquieſcere man-
dauit. Ad parangariam quoque præſtatio-
nem non vocari, nec eorundem facultates,
neque ſubſtantias. Omnibus clericis huiuſ-
modi prærogatiuam ſuccurrere: vt & coniu-
gia clericorum, ac liberos eorum quoque
miniſteria, ideſt mares pariter, ac fœminas,
eorumq. etiam filios, & filias immunes ſem-

p l. 42. C. de epiſc. & cleric.
q l. 1. C. eod.
r l. 5.
ſ l. 9. C. de epiſ. & cler.
t l. 7. eod.
u l. 2. eod. Iuſtin. C.

per ab huiuſmodi muneribus perſeuerare decreuit. In libris Baſilicis [x] habetur. *Clericus, eiuſque mancipium nouis collationibus ne*

x lib. 3. tit. 3. cap. 2. 3. 4. & 5.

17 *grauator, nec metata præſtanto. Ab exactionibus, & ſordidis muneribus, & extraordinarijs, licet negotientur, immunes cum liberis, & coniugibus clerici ſunto. Omnis clericus ad ipſos vſque oſtiarios, à perſonalibus muneri-*

18 *bus excuſetur*. Fridericus Imperator in Nouella ſua, quæ in Iuſtinianæo Codice habetur, mandauit [y], vt nulla communitas, vel perſona publica, vel priuata collectas, vel exactiones, angarias, vel parangarias eccleſijs, vel alijs pijs locis, aut eccleſiaſticis perſonis imponere, aut inuadere eccleſiaſtica bona præſumant: quod ſi fecerint, & requiſiri ab Eccleſia, vel Imperio, emendare contempſerint, triplum refundant: & nihilominus banno imperiali ſubiaceant, quod abſque ſatisfactione debita nullatenus remit-

y in Auth. item nulla. C. de epiſc. & cler.

19 tendum ſit. Hæc, & plura alia obtinuerunt clerici priuilegia: quæ ſucceſſiue poſtea ab alijs ſunt confirmata principibus. Arcadius, & Honorius, *Quæcumque*, aiunt [z], *à parentibus noſtris diuerſis ſunt ſtatuta temporibus, manere inuiolata; atque incorrupta circa ſacroſanctas eccleſias præcipimus. Nihil igitur à priuilegijs immutetur: omnibusq. qui eccleſijs ſeruiunt, tuitio deſeratur. Quia temporibus noſtris addi potius reuerentiæ cupimus, quã ex ijs, quæ olim præſtita ſunt, immutari.* Ijdem Arcadius, & [a] Honorius, cum Theodoſio. *Priuilegia, quæ eccleſijs, & clericis legum decreuit auctoritas, hac quoq. præceptione ſancta, & inuiolata permanere decernimus.* Valentinianus, & Martianus [b]. *Priuilegia, quæ generalibus conſtitutionibus vniuerſis ſacroſanctis eccleſijs orthodoxæ religionis retroprincipes præſtiterunt, firma, & illibata in perpetuũ decernimus cuſtodiri.* Leo, & Anthemius [c]. *Priuilegijs ſingulis quibuſcumque ſacroſanctis eccleſijs orthodoxæ fidei, xenodochijs, ſiue ptochotrophijs, tam generaliter, quã ſpecialiter attributis perpetuo obſeruandis, nullis eas, earumq. ſacerdotes, aut clericos cuiuſcumq. gradus ſint, aut monachos, ptochotrophos, aut xenodochos orthodoxæ fidei deputatos extraordinarijs muneribus præcipimus prægrauari: eas etenim ſarcinas oneris, quas pleriſq. perſonis diuerſa ratione remittimus, imponi beatiſſimis viris noſtro ſeculo incõueniens eſſe iudicamus.* Alexius [d] Comnenus in Nouella ſua de chartulario ad Conſtantinopolitanum Patriarcham reſcribens, *Eccleſiaſtici*, inquit, *decoris maieſtas mea curam gerens, & cũ in omni ciuili ſtatu bonum ordinem requirens, tum in hoc ſtudioſius incumbens, vt is magis etiam diuinis in rebus obſeruetur, priuilegia cuiq. graduum eccleſiaſticorum iam olim tributa, eumque ſtatum, qui haſtenus in eis obtinuit, etiam deinceps immutabiliter ſubſiſtere, ac permanere cupit, & æquum cenſet, ſanctiſſime Domine, velut à tot annis acceptũ, & longo iam ſpatio temporis obſeruatum, & perpetuis ab vno tempore in aliud progreſſionibus hucuſque citra mutationem præclare confirmatum, ac ſtabilitum*, &c. Athalari-

z l. 19. C. Theod. de epiſc. & cler.

a l. 38. eod.

b l. 12. C. de ſacroſan. eccl.

c l. 22. & 34. C. de epiſc. & cler.

d Nouel. 5.

20 cus Rex apud Caſſiodorum [e] clero Eccleſiæ Romanæ ſcribens, ait. *Hoc fuit longæ conſuetudinis inſtitutum, vt ſi quis ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ ſeruientem aliqua crederet actione* (vel vt alij legunt) *accuſatione pulſandum, ad ſupradictæ ciuitatis Antiſtitem negotium ſuum dicturus occurreret, ne clerus veſter forenſibus litibus profanatus, negotijs protinus ſecularibus occupetur.* Et paulo poſt. *Atq. ideo conſiderantes Apoſtolicæ ſedis honorem, & conſulentes deſiderijs ſupplicantium, præſenti auctoritate moderato ordine definimus, vt ſi quiſpiam ad Rom. clerum aliquem pertinentẽ in qualibet cauſa, probabili crediderit actione pulſandum, ad beatiſſimi Papæ iudicium prius conueniat audiendus.* Et inferius. *Quòd ſi quis extiterit tam improbus litigator, atque omnium fuerit iudicio ſacrilega mente damnatus, qui reuerentiam tantæ ſedi exhibere contemnat, & aliquid de noſtris affatibus crediderit promerendum, ante alicuius conuentionis effectum, decem librarum auri diſpendio feriatur, quæ à Palatinis ſacrarum largitionum protinus exactæ per manus ſæpe memorati Antiſtitis pauperibus erogentur, carensq. impetratis, negotij amiſſio-*

e lib. 8. ep. 24.

21 *ne mulctetur*. Sed ante eum Theodericus [f] Euſtorgio Mediolanenſi Epiſcopo ſcripſerat ſic. *Sed quoniam & ipſi clericatus nomine fungebantur, ad ſanctitatis veſtræ iudicium cuncta tranſmittimus ordinanda, cuius eſt & æquitatem moribus talibus imponere, quã nouimus traditionem eccleſiaſticam cuſtodire.*

f lib. 1. ep. 9.

22 Idem quoq. videtur conſtitutũ in ſanctionibus [g] iuris Orientalis, in quibus ita ſcribitur. *Scias autem eſſe Nouellam piorum Imperatorum Heraclij, & Conſtantini, quæ ſtatuit, ne Epiſcopus, vel clericus, vel monachus ob pecuniariam, ciuilemve cauſam apud ciuilem, vel militarem conueniatur magiſtratum, ſed*

g lib. 1.

23 *apud ſuos Epiſcopos duntaxat, aut Metropolitanos, aut Patriarchas.* Eadem ſtatuit *aurea Bulla Imperatoris Comneni vulgata mẽſe Iulio, indictione iiij. anno ab orbe condito 6589.* At dicet aliquis: omnes hæ conſtitutiones ſunt de ciuili cauſa, non æque criminali, ergo ciuilis magiſtratus erit clericorum competens iu-

tens iudex in cauſa communi, ſiue criminali:
[h l. 13. C. mandat.]
nam, qui vnum dicit h, alterum excludit. 24
Sed videamus, quid reſcripſerit Theodericus Annæ comiti, cum Laurentius presbyter accuſaretur, quòd inter hominum cadauera funeſtas diuitias perſcrutaretur, confuſionemq. mortuis intuliſſet. *Scelus*, inquit
[i lib. 4. ep. 18.]
i, *quod nos pro ſacerdotali honore relinquimus impunitum, maiori pondere credimus vindicandum:* quaſi vellet dicere ad Epiſcopum eſſe remittendum, vt condignas ſumat pœnas. Immo Honorius, & Theodo-
[k l. 41. C. Theod. de epiſ. & cler.]
ſius, *Clericos*, inquiunt k, *non niſi apud Epiſcopos accuſari conuenit*. Verbum *accuſare*,
eſt per quod delicta patefiunt, vt puniantur. 25
[l l. 6. §. ſi quis accuſatorem ff. de muner. & honor l. vlt. C. de accuſat. can. 16. 2. quæſt. 1.]
Quo pertinet id quod vulgo dici l ſolet, neminem ſine accuſatione condemnandum. Quinimmo in eodem Honorij, & Theodoſij reſcripto habetur: *Non alibi, quàm apud Epiſcopum accuſetur clericus*. Sed, ne dein-
ceps de hac concluſione locus eſſet dubi- 26
tandi aliquis, Fridericus Imperator apertio-
[m Auth. ſtatuimus. C. de epiſc. & cleric.]
ribus verbis ſtatuit, m vt nullus eccleſiaſticam perſonam in criminali quæſtione, vel ciuili trahere ad iudicium ſeculare præſumeret. Quòd ſi actor fecerit, ſuo iure cadat, iudicatum non teneat: ſi iudex, ex tunc poteſtate iudicandi priuetur. Statuit etiam, vt ſi quis clericis, vel eccleſiaſticis perſonis iuſtitiam denegare præſumpſerit, tertio requiſitus, iuriſdictionem ſuam amittat. Quando
verò teſtimonium dicere ſacerdotes erat 27
[n l. 8. C. eod.]
neceſſe, Theodoſius n voluit, vt citra quæſtionis iniuriam poſſent perhibere. Voluitq.
[o Nouella 123. §. Nulli vero.]
Iuſtinianus o, ne quando dicunt teſtimonium, iurent: ſed propoſitis tantum ſacroſanctis Euangelijs, ſecundum quod decet
ſacerdotes, dicant ea, quæ nouerint, non ta- 28
[p ad l. 7. C. eod.]
men iurent: atque ideo Cynus p aſſerebat talia eſſe hæc priuilegia, vt ijs renunciare
minus poſſent ſacerdotes: quia incóueniens 29
[q lib. 1. c. 5.]
eſſet, vt de Flamine Diali eſt dictum q, de rebus minimis fidem non haberi eis, quibus ſacræ, & maximæ ſunt creditæ. Nec eſt veriſimile, eos ob ſui, alteriusve commodum,
velle peierare, ſunt enim ſacroſancti. Quare 30
Imperatores Arcadius, & Honorius ita de-
[r l. 10. C. eod.]
creuerunt r. *Si quis in hoc genus ſacrilegij proruperit, vt in Eccleſias Catholicas irruens, ſacerdotibus, & miniſtris, vel ipſi cultui, locoq. quod geritur à prouinciæ rectoribus animaduertatur, atq. ita Prouinciæ moderator, ſacerdotum, & Catholicæ Eccleſiæ miniſtrorum iniuriam capitali in conuictos, ſeu confeſſos reos ſententia vindicabit: nec expectabit, vt Epiſcopus iniuriæ propriæ vltionem depoſcat,
cui ſanctitas ignoſcendi gloriam dereliquit.* 31

Subdideruntq. omnibus fore laudabile, factas atroces ſacerdotibus, aut miniſtris iniurias, veluti crimen publicum perſequi, ac
32 de talibus reis vltionem mereri. Cum Ho-
[f d. l. 41. C. Theod. de epiſ. & cler.]
norio ſtatuit f quoque Theodoſius, propriæ famæ iacturam facere eum, qui clericos apud Epiſcopum accuſat, nec accuſationem veris docere probationibus, nec rectis demonſtrare documentis poteſt. idque ſe ita ſtatuere ſcribit: vt damno pudoris exiſtimationis diſpendio diſcant accuſantes ſibi
33 alienæ verecundiæ impune inſidiari ſaltem de cætero non licere. Si vero lis fuerit legitima, ſiue ſit criminalis, ſiue ciuilis, & cuiuſ-
[t d. Nouell. 123. § ſportularum.]
cumque quantitatis, mandauit t Iuſtinianus, vt Epiſcopi nihil ſportularum nomine præſtarent, reliqui autem clerici cuiuſcumque ſint conditionis, & ſexus, non amplius
34 quattuor ſiliquis dare tenerentur. Leo, & Anthemius Auguſti, quàm fuerint vere Au-
[u l. 33. C. de epiſc. & cler.]
guſti, & ſacri ordinis ſtudioſi, vel ex eo licet intelligere, quòd u conſtituerunt, vt diximus alias, non tantum Epiſcopos, ſed presbyteros etiam, & alios clericos ea omnia, quæ in eodem clericatus gradu, locoq. viuentes acquirere, & habere potuerint, tanquam bona propria ſibi poſſe vindicare: etiam ſi in patris, auiq. aut proaui poteſtate ſint conſtituti, & adhuc ſuperſtites habeantur. Atque de his, ſi quando eis libitum fuerit, teſtandi, vel donandi, vel quocumq. alio titulo alienandi libera facultate conceſſa: vt ea bona quoquo tempore nunquam ad diuiſionem veniant: nunquam
35 fratribus, vel ſororibus, aut ex his genitis
[x l. 39. eod.]
conferantur. Quam conſtitutionem adeo confirmauit x Iuſtinianus, vt noluerit eorum
[y d. Nouel. 123. § presbyteros.]
teſtamenta vlli ſubiacere inofficioſi querelæ: quamquam poſtea decreuit y teſtari quidem poſſe, illaque omnia in ſua poteſtate
36 habere ad ſimilitudinem caſtrenſium peculiorum, ſic tamen, vt horum filij, aut his non extantibus, parentes eorum legitimam ferant partem.

SVMMA EX CAPITE XVI.

1 *Delinquẽtes nõ debẽt extrahi ab Eccleſijs.*
2 *Homicidæ tamen, adulteri, raptores, debent extrahi ab Eccleſijs, vt alij ſeruentur.*
3 *Templorum ſecuritas non lædentibus, ſed læſis à lege datur.*
4 *Apud VViſigothos homicida, conſulto, & eijciente ſacerdote, e templo abducebatur, in poteſtatemq. propinquorum defuncti relinquebatur, excepta vltimi ſupplicij pœna.*

5 *Extrahentem ab eccleſia delinquentem, tanquam maieſtatis reum, puniendum cenſuerunt Honorius, & Theodoſius Caſſ.*

6 *Capitali ſupplicio plecti mandat Leo Cæſar vim inferentes confugientibus ad eccleſiam.*

7 *Armatus ad eccleſiam confugiens, & armis ſe defendens in loco ſacro, abſtrahi inde poterat legibus VViſigothorũ.*

8 *Abſtrahens debitorem, vel ſeruũ propria auctoritate, mulctabatur apud eoſdẽ.*

9 *Datur actio creditori contra bona debitoris confugientis ad eccleſiam.*

10 *Miniſtri eccleſiæ debent ſeruos, & alias domeſticas perſonas, ſi in eccleſia ſe abdiderint, cũ dominis reconciliare, & reddere, quo modo habetur in l. vlt. §. cũ autem. C. de his, qui ad eccl. confug.*

11 *Debitor reddebatur apud VViſigothos, non vt ligari, aut cædi poſſet à creditore, ſed vt in præſentia miniſtrorum eccleſiæ ſecum de ſolutione debiti paciſceretur.*

12 *Theodericus Iouino curiali capitale ſupplicium remiſit, quia ad eccleſiam confugerat, & in inſulam relegauit.*

De immunitate eccleſiarum, ad eaſq. confugientium priuilegijs. Cap. XVI.

QVAM pij, & religioſi fuerint Chriſtiani Principes, vel ex eo quiuis poteſt conijcere, quòd non modo voluerunt ſacerdotes, cæteroſq. eccleſiæ miniſtros pluribus munitos iri priuilegijs, verum eccleſias etiam, quibus ipſi deſeruiunt. quod vtinam obſeruaretur hodie. At enim indecorum eſſe, immo temerarium, & inſolens eos, qui ad eccleſias, veluti ad tutiſſimum portum, confugiunt, temere,
& inconſulto ſacerdote, qui tales expellen- 1
di, excipiendiq. habet poteſtatem, extrahi, quis neſcit? Nec vllam meretur laudem ſacerdos, qui ciuilibus magiſtratibus ita de facili pro re quacumque etiam graui delinquentes ad eccleſiæ refugium recurrentes facit abducendi facultatem, exceptis caſibus, quibus [a] aut recipi non poſſunt, aut re-
cepti impunè extrahi poſſunt. In Baſilicis 2
libris [b] non recipiuntur, & recepti extrahuntur homicidæ, adulteri, virginum rapto-
res. Rationem reddunt non inelegantem, 3
quia non eſt ſimilia delicta committentibus, ſed reliquis potius parcendum, ne quid eiuſmodi ab audacioribus patiantur. Præterea templorum ſecuritas non inferentibus iniurias, ſed læſis à lege datur. In legibus vero VViſigothorum ita [c] cauetur. *Sed etiam, ſi contigerit eum* (homicidam intellige) *ad altare ſanctum fortaſſe confugere, nõ quidem præſumat eum abſque conſultu ſa-*
4 *cerdotis perſecutor eius abſtrahere. Conſulto tamen ſacerdote, ac reddito ſacramento, ſe eundem ſceleratum publica mortis pœna non condemnaturũ, ſacerdos eum ſua intentione ab altari repellat, & extra chorum proijciat. Cui ab eccleſia nõ alias mortiferas inferat pœnas, ſed in poteſtatem parentum, & eorum, quorum propinquus occiſus fuerit, contradendus eſt, vt excepto mortis periculo, quidquid de eo facere voluerint, licentiam habeant, ac ſi ad eccleſiam non confugiſſet.* Præter eos vero ex
5 Honorij, & [d] Theodoſij conſtitutione nemini licet ad ſacroſanctas eccleſias fugientes abducere: itaque, qui aliter præſumpſerit, vt maieſtatis crimine damnatus, punitur. Idcirco legitur in eccleſiaſtica hiſtoria [e] ſeruos quoſdam potentum, genere barbaros, crudelitatem domini expertos, ad ſacrum Eccleſiæ altare confugiſſe, neque inde vllo
6 modo exire voluiſſe. Decreuit etiam Leo [f] Cæſar nullos penitus, cuiuſcumque conditionis ſint, de ipſis ſacroſanctis eccleſijs orthodoxæ fidei expelli, aut tradi, vel protrahi confugas: nec pro his venerabiles Epiſcopos, vel religioſos œconomos exigi, quæ ab ipſis debeantur: ſin ſecus, vltimi ſupplicij animaduerſione plectendos mandauit, non modò eos, qui hoc fecerint, ſed etiam, qui nuda ſaltem cogitatione, atque tractatu id auſi fuerint tentare. Etſi mitior [g] videtur conſtituta pœna in Baſilicis libris aduerſus eum, qui fugientem ad ſacram eccleſiam propria abſtraxerit auctoritate, ſcilicet vt
7 verberatus, & cæſus deportetur. In VViſigothorum legibus nemini licuiſſe videmus [h] aliquem violenter abſtrahere, niſi ad eccleſiam confugiens, armis ſe fortaſſe defenſare voluerit. Nam qui ad eccleſiæ porticus confugit, & non deponit arma, quæ tenet, ſi fuerit occiſus, percuſſorem in loco ſacro nullam feciſſe iniuriam, nec vllam calumniam debere pertimeſcere [i] dixit idẽ
8 legiſlator: qui etiam decreuit [k], quòd ſi quis de altaribus ſeruum ſuum, aut debitorem non traditum ſibi à ſacerdote, vel ab eccleſiæ cuſtodibus violenter abſtraxerit, ſi honeſtioris loci perſona eſt, vt primum de eo iudici fuerit relatum, altario, cui iniurioſus fuit, cogatur exoluere ſolidos centum. Inferioris vero loci perſona det ſo-

lidos

a l. 1. C. de his, qui ad eccleſ. confug.
b lib. 6 c. 17. them. 4
c lib. 6. tit. 5. cap. 16.
d l. 2. C. de his, qui ad eccleſ. confug.
e Socr. lib. 7. cap. 13. Caſſiod. lib. 12. Tripart. cap. 4. Niceph li. 14. cap. 13.
f l vlt. eod.
g lib. 60. tit. 40. cap. 14.
h lib. 9. tit. 3 cap 1.
i eod. tit. 3. cap. 2.
k eod. c. 3.

lidos xxx. Quòd ſi non habuerit, vnde perſoluat, correptus à iudice, in conuentu centum flagella ſuſcipiat.. Dominus vero ſeruum, ſiue creditor debitorem recipiat excuſatum. At dicet aliquis: reuerentiam, quam eccleſiæ debemus, nemini debere eſſe damnoſam. Talem autem eſſe quis negabit? ſi debitori, ſi ſeruo, ſi colono, ſi adſcriptitio, ſi liberto per eccleſiæ refugium abire licebit, non autem licebit creditori, domino, patrono illos abducere? 9
His occurrere voluit Leo [l] Imperator ſtatuens, vt debitor ad ſacroſanctam confugiens eccleſiam, poſſit in ius vocari, quo vocatus teneatur venire, vel reſpondere per ſe, vel per procuratorem. Quòd, ſi non fecerit, procedatur contra eum, ſiue eius bona. *Si vero*, ait, *ſeruus, aut colonus, vel adſcriptitius, familiaris, ſiue libertus, & huiuſmodi aliqua domeſtica perſona, vel conditioni ſubdita, conquaſſatis rebus certis, atque ſubtractis, aut ſeipſum furatus, ad ſacroſancta ſe loca contulerit, ſtatim à religioſis œconomis, ſiue defenſoribus, vbi primum hoc ſcire potuerint, per eos videlicet, ad quos hoc pertinet, ipſis præſentibus, pro eccleſiaſtica diſciplina, & qualitate commiſſi, aut vltione competenti, aut interceſſione humaniſſima præcedente remiſſione veniæ, & ſacramenti interuentione, ſecuri ad locum, ſtatumq. proprium reuertantur*. 10
Vnde in legibus VViſigothorum [m] cauetur, quòd ſi debitor aliquis ad eccleſiam confugerit, eum eccleſia non defendat, ſed presbyter, aut diaconus debitorem ſine dilatione reſtituat: ita vt ipſe, qui debitum repetit, nequaquam cædere, aut ligare eum præſumat, qui ad eccleſiæ auxilium decucurrit: ſed præſente presbytero, vel diacono conſtituatur intra quod tempus ei debitum reformetur. Quod licet eccleſiæ religionis contemplatione ſic concedatur, aliena tamen retineri non poterunt. 11
Hinc eleganter Theodericus Rex apud Caſſiodorum Fauſto Præpoſito [n] reſcribens, ait. *Sed conſcius facti ſui* (loquitur de Iouino Curiali, qui collegam occiderat) *inter eccleſiæ ſepta refugiens, declinare ſe credidit præſcriptam legibus vltionem, Vulcanicæ inſulæ perpetua relegatione damnamus, vt & ſancto templo reuerentiam habuiſſe videamur, nec vindictam criminoſus euadat in totum, qui innocenti non credidit eſſe parcendum*. 12
Polydorus [o] Virgilius tradit, Edoardum Anglorum Regem lege lata reum ad eccleſias fugientem pœnam grauiorem meritum perpetuo exilio duntaxat mulctaſſe ea lege, vt exulare iuſſus vſque ad littus maris crucem in manibus geſtaret, veluti ſignum ſeruatæ vitæ religionis beneficio. Reges quoque Gallos olim eccleſiarum immunitatem religioſe coluiſſe [p] teſtantur eorum monumenta. Legimus etiam in hiſtoria eccleſiaſtica [q], Iulianum Præfectū, cùm impudentiſſime contra ſanctum altare minxiſſet, ſæuo morbo correptum, viſceribus putrefactis, ſtatim pœnas dediſſe. Similem animaduerſionem recenſet Nicephorus [r]. Scribit pariter Paulinus [ſ] milites, qui Stiliconis iuſſu Creſconium ad altare confugientem, inde abſtraxerant, à Leopardis laniatos fuiſſe.

l d.l.vlt §. cum autem.

m eod. tit. 3. cap. 4.

n lib. 1. var. epiſt. 47.

o lib. 1 hiſt. Anglic. in Henrico.

p Petrus Ferrarienſis in praxi inquiſit. vert. ex ijs proceſſ.

q Theodoretus lib. 3. cap. 12. Caſſiod. lib. 6. tripart. cap. 32.

r lib. 10. c. 29.

ſ in vita S. Ambroſ.

SVMMA EX CAPITE XVII.

1 *Honorius, & Theodoſius Impp. prædia eccleſiaſtica ab omni onere exemerunt exceptis neceſſitatis cauſis.*

2 *Tanquam ſacrilegus eſt deportandus, qui eccleſiam publicis muneribus onerat.*

3 *Decani in Eccleſia eſſe debent pro eius facultatibus.*

4 *Valentinianus, & Martianus teſtamenti factionem, quæ ſit in fauorem eccleſiæ, tum in perſonis, tum in modis ampliarunt.*

5 *Iuſtinianus donationem eccleſiæ factam vſque ad quingentos aureos abſque inſinuatione valere voluit.*

6 *Chriſto herede inſtituto, intelligitur inſtituta eccleſia, cuius œconomus hereditatem ideo condicere poterit.*

7 *Conſtitutio Leonis, & Anthemij de non alienādis rebus eccleſiæ Conſtantinopolitanæ, per Anaſtaſiū ad omnes eius tractus eccleſias, ac per Iuſtinianum ad omnes totius orbis extenſa fuit.*

8 *Alienatio rerū eccleſiæ, ſeu mobiliū, ſeu immobilium, interdicta eſt de iure ciuili.*

9 *Serui ruſtici ſub rei immobilis conſiderationem veniunt, quia immobilium membra, ſeu partes fundi ſunt.*

10 *Leo Imp. quaſuis donationes, etiam ad antidora ſpectantes, in bonis eccleſiæ prohibuit, indicta mulcta maxima violatoribus.*

11 *Eccleſiæ patrimonium ſacroſanctum eſt.*

12 *Res immobilis eccleſiaſtica poteſt ad certum tempus in certam perſonam cum vſufructu transferri, dum recipiens, præter reſtitutionem eiuſdem rei cum reditu, alium fundum eiuſdem pretij, & reditus eccleſiæ relinquat.*

13 *Vſusfructus bonorum immobilium eccleſiaſticorum poteſt transferri, ſi tantumdem eccleſiæ reddatur finito tempore, ſecundum Bartolum.*

14 *Bartolus haud ſatis caute ſcripſit de vſufructu rei eccleſiaſticæ.*

15 *Iuſtinianus idem de re eccleſiaſtica ſtatuit, & apertius, quàm ſupra num. 12.*

16 *Res, quæ eccleſiæ donatur, cum ſuo onere ad eam tranſit.*

17 *Grata non eſſe, quæ fiſci damno proficiunt, ait Theodericus Rex.*

18 *Res eccleſiaſtica in emphyteuſim ad tertium vſque gradum, incluſa coniuge, aut viro, ſi id in contractu cautum ſit, dari poteſt.*

19 *Extraneo herede relicto ab emphyteuticario, eius morte expirat emphyteuſis.*

20 *Emphyteuta non ſoluens canonem exacto biennio, amittit ius ſuum, & rem reddere compellitur, penſiones decurſas præſtare, & damnum emendare, nulla pro melioratione facta retentione.*

21 *Quod tacite agitur, pro expreſſo, ſiue cauto habendum eſt in contrahenda.*

22 *Vrbana, & ſuburbana prædia eo modo poſſunt in emphytheuſim concedi, quo ruſtica.*

23 *Prædia voluptatis à prædijs fructus ſunt diſtinguenda in emphyteuticarijs contractibus.*

24 *Canon, ſeu penſio emphyteuticaria intelligitur eſſe quinque pro centenario, hoc eſt vigeſima pars totius ſummæ.*

25 *Sexta pars antiquæ penſionis tantum remittitur emphyteutæ ob caſus fortuitos.*

26 *Antiqua penſione diminuta, canon nouus vltra tertiam partem nunquam minui debet.*

27 *Res eccleſiaſtica mobilis, aut immobilis oppignerari, aut hypothecari ſpecialiter non poteſt.*

28 *Generalis hypotheca bonorum eccleſiæ non prohibetur: ſpecialis ſecus, quia magis obſtringit.*

29 *Antichreſis eſt pactum de percipiendis fructibus pignorum, vſurarum loco.*

30 *Vaſa ſacra oppignerari poſſunt cauſa neceſſitatis.*

31 *Vaſa ſacra pro redēptione captiuorū non ſolū oppignerari, ſed & diſtrahi poſsūt.*

32 *Cimilia theſauri, & inſtrumenta pretioſa ſunt. Hinc cimiliarchium repoſitoriū; & cimiliarcha cuſtos theſaurorum.*

33 *Bona immobilia eccleſiarū pro redemptione captiuorū vendi poſſunt, niſi interdicta fuerit expreſſe eorum diſtractio à relinquentibus ipſa bona eccleſijs.*

34 *Si eccleſia non eſt ſoluendo, poteſt prædia vendere, oppignerare, & in ſolutum dare, propoſitis ſub haſta, quæ ad ſatisfactionem creditorum alienāda ſunt, vt plus offerenti tribuantur, idque gratis.*

35 *Melior eſt conditio eccleſiæ in ſatisfaciendo debitoribus, quàm aliarum perſonarum.*

36 *Priuati debitores vſuras ſemiſſes præſtant: eccleſia tantum quadrantes.*

37 *Bona eccleſiæ, quæ dantur creditoribus in ſolutum, decima parte amplius æſtimantur.*

38 *Eccleſia dat in ſolutum creditoribus prædia mediocria, ceteri debitores pretioſiora; quæ creditoribus placeant.*

39 *Prædia vrbana Hieroſolymitana ad rationē vſuræ ſextantis æſtimanda ſunt, hoc eſt duorū pro quolibet centenario.*

40 *Eccleſiæ inter ſe permutare, & perpetuam emphyteuſim conſtituere poſſunt, exceptis nonnullis locis.*

41 *Prædia ab Imperiali domo vni eccleſiæ donata, non poſſunt in aliam eccleſiam transferri.*

42 *Centum annorum debet eſſe præſcriptio, quæ eccleſiæ, vel ciuitati auferre rem poſſit, ex antiquioribus Iuſtiniani conſtitutionibus.*

43 *Conſtitutio Iuſtiniani præſcriptionis centenariæ pertinens ad Orientales eccleſias ſublata eſt, per Nouellam eiuſdem cxj. reſtricto tempore ad xl. annos.*

44 *Conſtitutio eiuſdē ad Occidentales eccleſias ſpectans de centum annorum præſcriptione adhuc durat, ſaltem quo ad loca præciſe poſſeſſa ab Eccleſia Romana, tanquam patrimonium S. Petri.*

45 *Cum præſcriptio centum annorum ſit redacta ad xl. ex Nouell. Iuſtiniani, quo ad bona omnium eccleſiarum, Romana tamen eo centenario priuilegio ſola gaudet.*

46 *Cuiacius male exiſtimauit priuilegium centum annorum etiam Romanæ Eccleſiæ fuiſſe ademptum.*

47 *Iuſtinianus ſummum ſacerdotium Romæ vigere aperte profeſſus eſt, vt qui Romam vocet patriam legum, fontemq. ſacerdotij.*

48 *Generale per ſpeciale tollitur: non contra.*

49 *Lex noua indiſtincte loquens non derogat antiquæ diſtincte loquenti, ſed ab ea accipit interpretationem.*

Explicatur l. vlt. C. de ſacroſan. eccl. cum Nouella ix. & cxxxi.

50 *Additio Irnerij laudatur.*

51 *Cuiacius ciuitatum iura Romanæ Eccleſiæ male prætulit.*

52 *Emptores rerum ad ſacra pertinentium nulla ſe longi temporis præſcriptione tueri poſſunt.*

53 *Manuel, & Alexius Comneni Impp. ſtatuerunt eccleſiam in omnibus rebus habere immunitatem.*

54 *Regnantis gloria eſt ſubiectorum tranquillitas.*

55 *Qui libertatem Eccleſiæ oppugnarunt, plurima mala perpeſſi ſunt.*

56 *Baſilius legem Phocæ Imp. contra monaſteriorum, & xenodochiorum libertatem latam abrogauit, tanquam malorum, & calamitatum radicem.*

57 *Suadentur Principes ab auctore ad impartiendum ſuum fauorem Eccleſiæ.*

De immunitate rerum eccleſiaſticarum, earumq. donatione, venditione, pignori datione, emphiteuſi, præſcriptione, vbi explicantur cum l. vlt. C. de ſacroſan. eccleſ. Nouellæ nona, & cxxxi. An hodie Eccleſia Romana gaudeat centum annorũ præſcriptione. Cap. XVII.

CVM de perſonis, ipſiſq. ec-
cleſijs ſatis dictum ſit, reſtat
vt agatur de rebus ſacris, &
earum immunitate. Bona
enim eccleſiaſtica eiuſdem
iuris cenſentur, cuius templa, & perſonæ ip-
ſæ Deo mancipatæ. Imperatores Honorius,
& Theodoſius Melitio Præfecto reſcriben-
a l. 5. C. de ſacroſ. eccl. tes, *Placet*, aiunt [a], *præſcribere, à quibus ſpe-* 1
cialiter neceſſitatibus ſingularum vrbium
eccleſiæ habeantur immunes. Prima quippe
illius vſurpationis contumelia depellenda eſt,
ne prædia vſibus cæleſtium ſecretorum dedi-
cata, ſordidorum munerum fæce vexentur;
nihil extraordinariũ abhinc, ſuperindictũve
flagitetur: nulla tranſlationum ſolicitudo ſi-
gnetur: poſtremo nihil, præter canonicam
illationem, & quam aduentitiæ neceſſitatis
ſarcina repentina popoſcerit, eius functioni-
bus adſcribatur. Si quis contrauenerit, poſt 2
debitæ vltionis acrimoniam, quæ erga ſacri-
legos iure promenda eſt, exilio deportationis
perpetuo ſubdatur. Hinc vetus interpres Ia-
b ad d. l. 5. cobus Butrigarius ſcribit [b], Eccleſiam nul-
lum ius agnoſcere, niſi ordinarium, & pro-
pter ſubitum Principis aduentum. Nam,
cùm prædia vſibus cæleſtium ſecretorum, &
ſacerdotũ neceſſitatibus ſint data, nõ vtique
Chriſtianæ Reipublicæ expedire viſum eſt,
vt perinde ac profana ſordidis muneribus,
trãſlationibus, atque ſuperindictis vexaren-
tur: & inde magnũ ſentirent detrimentũ ſa-
3 cerdotes. Quinimmo ijdẽ Imperatores Ho-
norius, & Theodoſius Nicæno Præfecto præ-
torio mandarunt [c], vt curaret, ne in Eccle- c l. 4. eod.
ſia maior eſſet numerus decanorum, quàm
paterentur ipſius Eccleſiæ facultates; rece-
pti vero vltrà numerum, etiam per ſuffragia
potentium, non gauderent priuilegijs eorũ,
qui ſunt intra numerum. Sed, vt augeri poſ-
4 ſet is numerus, Valentinianus, & Martia-
nus decreuerunt [d] valere teſtamentũ etiã à d l. 12. eod.
diaconiſſa, vel virgine Deo dicata, vel ſan-
ctimoniali muliere in fauorẽ Eccleſię factũ,
ſiue per inſtitutionẽ, ſiue per ſubſtitutionẽ,
ſeu legatũ, aut fideicommiſſum, per vniuerſi-
tatẽ, vel ſpeciali, ſiue ſcripta, ſiue non ſcripta
voluntate. Et Iuſtinianus [e] valere donationẽ e l. 16. eod.
5 in Eccleſiam collatam vſque ad quingen-
tos aureos, etiam ſi non fuerit inſinuata: ta-
metſi non valet donatio vltra ducentos in-
ter priuatos, vel vſque ad tercentos, ex alia [f] f l. 34. C. de donation.
6 eiuſdem Imp. conſtitutione, qui etiã decla-
rauit [g], Domino noſtro IESV CHRISTO aut g l. 16. C. de ſacroſ. eccl.
ex aſſe, aut ex parte hærede inſtituto, videri
ſanctiſſimam eccleſiã, quæ eſt in ea ciuitate,
aut eo vico, aut ea regione, in qua erat de-
functus, hæredem eſſe inſtitutam, eamq.
hæreditatem poſſe œconomum condicere,
voluit. Alienationem quoque bonorum ec-
cleſiaſticorum prohibuerunt nonnulli Prin-
7 cipes. Primum Leo [h], & Anthemius maio- h l. 14. C. eo.
ris tantum Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ:
quorum conſtitutio porrecta poſtmodum
fuit ad omnes eccleſias, quæ erant ſub Pa-
triarcha Conſtantinopolitano, conſtitutio-
ne Anaſtaſij Græca, quæ deſideratur in
Codice poſt [i] conſtitutionem eorundem i l. 15. eod.
Imperatorum. Per Nouellam vero Iuſtinia-
ni [k] dicta Leonis, & Anthemij prohibitio k Nouell. 7.
porrigitur ad omnes eccleſias in quauis Pro-
uincia conſtitutas, interdiciturq. alienatio
rerum immobilium, & mobilium, quemad-
8 modum & Leonina [l] ſanctione: voluitq. Iu- l d. l. 14.
ſtinianus immobilibus adnumerari ſeruos
ruſticos, & colonos cũ peculijs, & annonas
ciuiles, ſiue panes ciuiles: quod videtur no-
uum, vti mancipia immobilium ſignifica-
tione comprehendantur, cùm per ſe ſint
9 mobilia, vt neſcit nemo. Iulianus dixit re-
ctiſſime mancipia ruſtica eſſe, veluti mem-
bra rerum immobilium, forte ex reſponſo
Modeſtini Iuriſconſulti, qui ait [m], *Longæ poſ-* m l. 3. ff. de diuer. temp. præſcrip.
ſeſſionis præſcriptionem tam in prædijs, quàm

in mancipijs, quæ in prædijs morantur, quæ partes fundi ſunt, locum habere manifeſtum eſt. Ad rem faciunt, quæ ex Alpheno, ac Papiniano reſpondit Vlpianus, *lege: Quæſitum*, §. *Alphenus*, & §. *Papinianus ff. de fun. inſtruct.* & reſcriptum ab Imperatore Conſtantino habet *lex: Poſſeſſionẽ, C. Comm. vtriuſque*. Appellatione autem alienationis
etiam donationes venire voluit Leo [n], eas 10
quoque, quæ ad beneficij colorati viciſſitudinẽ fiunt, hoc eſt, ad antidora remunerandi gratia, quæ potius pretia, & mercedes ſunt, quàm liberalitates: qui ſecus fecerint, grauiter puniuntur, emptor, inquam, venditor, tabellio, iudex. Hic [o] bonorum publicatione, & cinguli, ſeu dignitatis amiſſione: tabellio [p] irreuocabili exilio: venditor [q], hoc eſt œconomus, officij priuatione, ac præterea omne damnum eccleſiæ illatum tam ipſe, quàm eius hæres reſtituere eccleſiæ cõ-
pellitur: emptor [r] amiſſione pretij. Nulla 11
itaque ratione diſtrahi poteſt, quod eccleſiæ donatur: immo quidquid ad eccleſiæ iura pertinet, pertinueritve, veluti ſacroſanctam ipſam eccleſiam, intactum conuenit venerabiliter cuſtodiri, vt [ſ] quemadmodum ipſa religionis, & fidei mater perpetua eſt, ita eius patrimonium perpetuo ſeruetur illæſum. Sed de vſufructu poteſt dubitari, num res immobiles, quoad vſumfructum,
in alium transferri poſſint. Iidem Principes 12
Leo, & Anthemius reſcripſerunt [t], poſſe: videlicet ad certum, & determinatum tempus, ſiue ad vltimum vitæ diem recipientis, hoc pacto adiecto: vt finito tempore, vel morte interueniente is, qui poſſeſſionem eccleſiaſticam, & certorum redituum vſumfructum habendi gratia, ſuſcepit, non minus, quàm alterius tantæ quantitatis, quantum acceperit, reditus cum ipſorum prædiorum dominio, & rebus immobilibus, eorumq. colonis, & mancipijs eccleſijs relin-
quat. Quòd, ſi hac conditione pacta inita 13
non fuerint, non valere tranſlationem. Bartolus [u], quòd ſibi durum id videretur, dixit vſumfructum rei eccleſiaſticæ ad certum tempus, vel ad vitam recipientis poſſe concedi hoc pacto, quòd vſufructu finito reddatur res, vel tantumdem. Sed quæro à Bartolo, ſi ita eſſet, quid haberet, quæſo, eccleſia ſingulare? quo iure vteretur? quo priuati homines? veriſimile quidem eſt aliquid plus iuris in eccleſiam transferre voluiſſe
Imperatores, quàm haberent priuati. De 14
quo Iuſtinianus paulo apertius loquitur in Authentico [x] de alienatione, & emphyteuſi. quod ſi animaduertiſſet Bartolus, ſcrip-
15 ſiſſet cautius. Ita enim ait. *Si vero quis voluerit quamlibet rem immobilem nomine vſus accipere ab alia prædictarum venerabilium domorum, non aliter hoc accipiat, niſi aliam mox dominij iure præſtiterit venerabili domui, à qua eandem rem acceperit, tantum habentem reditum, quantum habet res, quæ ei datur, & non maioribus tributis grauatam, quatenus poſt eius tranſitum, aut tempus, in quo datio vſus eſt placita, non tranſcẽdens, ſcilicet eius, qui acceperit, vitæ tempus, vtramque rem integro iure, & ſecundum dominium, & ſecundum vſum in ipſam venerabilem domum venire*. Nempe, ſi res, quæ datur, ſit valoris L. alia res detur eccleſiæ eiuſdem pretij L. vt mortuo eo, qui rem accipit, eadem res, præter traditam, eccleſiæ reddatur: vnde eccleſia L. lucretur. Quas Imperatorum [y] cõſtitutiones, & Gratianus ſuis collectaneis inſeruit, aſtruens, quòd non ſolum res alia in remunerationem redituum dari debet, ſed talis, quæ maioribus non
16 ſit grauata tributis. Nam res, quæ eccleſiæ donatur, cum ſuo onere videtur tranſire: quod indicat haud obſcure Theodericus Rex Fauſto Præpoſito ſcribens, dum [z] ait. *Quæ dudum eccleſiæ viri venerabilis Verſillæ Antiſtitis præſtitimus, valere in perpetuũ cenſemus: nunc quoque illuſtrem magnificentiam tuam duximus admonendam, quatenus ſuperindictorum onera titulorum præfata eccleſia in ea ſumma non ſentiat, quæ vſque à magnifici viri Caſſiodori patritij, pura nobis fide, & integritate comperti, temporibus eſt ſoluta. Ea vero, quæ à tempore beneficij ad eccleſiam veſtram ab aliquibus eſt tranſlata poſſeſſio, commune cum vniuerſis poſſeſſoribus onus ſolutionis agnoſcat: & illius ſubiaceat functioni, cuius nacta eſt iura dominij: alioquin grata nobis augmenta eius eſſe non poſſunt, quæ fiſci damno proficiunt*.
17 In emphyteuſim vero res eccleſiaſticæ con-
18 cedi poſſunt, non æque perpetuam: nam vltra perſonam emphyteuticarij, & filios eius, aut nepotes, vel etiam virum, & coniugem (ſi id in contractu nominatim cautum
19 ſit) non poſſe emphyteuſim extendi Iuſtinianus mandauit [a]. extraneoq. hærede re-
20 licto, morte emphyteuticarij expirat emphyteuſis. Quòd, ſi emphyteuta [b] per biennium canonem non ſoluit, cadit à iure ſuo, & rem reddere compellitur, & penſionem pro tempore decurſo præſtare, & damnum emendare, nulla pro melioratione facta retentione, veluti in quolibet conductore receptum [c] eſt: quòd ſcilicet expelli poſſit à conductione poſt ceſſationem biennij, ſimul

ac

[n] d. l. 14. §. ſcientes.
[o] d. l. 14. §. ijs quoque.
[p] §. ijs tabellionibus.
[q] §. œconomius.
[r] §. fancſi.
[ſ] d. §. ſcientes.
[t] § vlt.
[u] ad d. §. vl.
[x] Nou. 120. § ſi vero quis voluerit, & d. Nou. 7. in §. ſi quis autem.
[y] can. 3. §. Nam hæc verſus. 10. q. 2.
[z] Caſſio. li. 1. epiſt. 26.
[a] d. Nou. 7. § emphyt.
[b] §. ſcire autem & Nou. 120. § ſi vero quis, aut.
[c] l. 58. ff. locati.

ac pignoris obligatio executioni mandari,
etiam ſi pœna adiecta, conuentum eſſet in-
ter locatorem, & conductorem, ne intra
tempora locationis conductor inuitus ex-
pelli poſſet: quia (vt ait Paulus [d] iuriſcon-
ſultus) licet nihil expreſſum ſit in ſtipula-
tione pœnali de ſolutione penſionum, veri-
ſimile tamen eſt conuentum fuiſſe de non
expellendo conductore intra tempora præ-
finita, ſi penſionibus paruerit, & vt oportet,
eas coluerit. Nam in contrahendo, quod 21
tacite agitur, pro expreſſo, vel vt ait [e] Pom-
ponius, pro cauto habendum eſt. Illud etiã 22
in vrbanis, & ſuburbanis prædijs, in his quo-
que, quæ labe ſunt corrupta, diruta, deſo-
lata, & in puris ruinis exiſtentia, locum ha-
bere voluit [f] Iuſtinianus. Quòd ſi prædium 23
eccleſiaſticum voluptati potius, quàm fru-
ctui deſeruiat, qualia ſunt palatia, ſiue [g]
ſuburbanæ ſumptuoſiores domus ad deli-
tias, & relaxandum animum extructæ, hu-
iuſmodi prædia propter voluptatem ſepa-
rantur ab alijs, quæ reditus tantum ſunt;
circa ſuburbana enim, ſi iuſtum reditum
habeant, nec ideo tamen minus chara, pre-
tioſaq. ſint, in canone conſtituendo hic mo-
dus eſt ſequendus: vt primum vero pretio
ſuburbanum à mechanicis, aut architectis
æſtimetur, deinde eius pretij viceſima pars
canonis nomine conſtituatur, nempe quin-
que pro quolibet centenario. Nam regula- 24
riter [h] emphyteuticario ſexta tantum pars
penſionis, ſiue reditus, qui fuit initio, ob
caſus fortuitos, remittitur: vt ſi locari ſole- 25
bat prædiũ ſexaginta, emphyteuticario ad- 26
dicatur pro quinquaginta; & ſi forte pen-
ſio, quæ fuit initio, diminuta ſit, numquam
minuatur canon vltra tertiam partem pri-
mæ ſummæ: vt ſi prædium, quod locabatur
initio L x, nunc locetur dumtaxat quadra-
ginta, hoc caſu canonem non minorẽ qua-
draginta emphyteuticario imponendum
cenſuit [i] Iuſtinianus. De pignoratione etiã 27
aliquid ad eccleſiæ fauorem ſancitum eſt,
eodem ipſo Iuſtiniano [k] vetante prædia, va-
ſa, veſtes, & ijs ſimilia eccleſiæ pignori, vel
hypothecæ ſpecialiter obligari. Generalis
attamen [l] hypotheca bonorum omnium nõ
prohibetur. Ratio apparet elegans: quia 28
ſcilicet ſpecialis obſtringit magis, atque
ideo facilius conceditur generalis [m], quam
ſpecialis. Facilius etiam conceditur [n] An- 29
ticreſis. Anticreſis eſt pacti quoddam ge-
nus: vt ſi conuentum fuerit, vti creditor fru-
ctus pignorum percipiat vſurarum loco, ea
pactio proprio nomine dicitur Anticreſis.
Compertum habeo tamen; quòd neceſſita-

[d] l. 56. § inter locatorem eod.
[e] l. 3. ff. de reb. cred. ſi cert. petat.
[f] d. Nou. 7. §. quod autẽ.
[g] l. 169. ff. de ver. ſign.
[h] d. Nou. 9. § quia vero Leonis.
[i] d §. quia vero.
[k] d. l. 17.
[l] d. Nou. 7. §. ſi autem creditor.
[m] l. 1. ff. de pignor.
[n] d. Nouel. 120.

30 tis cauſa ſacra vaſa pignori dari poſſunt.
Nam Agapitus Rom. Pontifex, cùm ad Oriẽ-
tis Principem eſſet profectus, vti hunc cum
Gothorum rege Italiæ imperante concilia-
ret, ſacra vaſa pignori dare non dubitauit.
Quo in Italiam reuerſo, Caſſiodorus [o] Sena-
tor, & Præfectus Prætorio, Thomaci, & Pe-
tro VV. CC. Arcarijs mandauit, vt eadem
31 vaſa Agapito reſtituerent. Pro redemptione
verò captiuorum, non modò pignori da-
ri, ſed etiam diſtrahi omnino, ter Iuſtinianus
pronunciauit [p]. Nam & Theodoſij tempo-
re ob vnam hanc cauſam, teſtimonio [q] So-
cratis hiſtorici eccleſiaſtici, Acatius Amidæ
Epiſcopus habito totius cleri conſenſu, om-
nia aurea, & argentea vaſa conflauit, ac vẽ-
didit, quemadmodum fecit Fabius Firma-
næ eccleſiæ Epiſcopus, prout auctor eſt [r]
Gregorius, qui huiuſmodi factum commen-
dat egregie, impenſum inſuper argentum à
redemptis, aut ab hæredibus nunquam re-
peti poſſe aſſerens. Immo Meſſanenſi An-
tiſtiti reſcribens [ſ], ait. *Et ſacrorum canonum,
& legalia ſtatuta permittunt miniſteria ec-
cleſiæ pro captiuorum eſſe redemptione ven-
denda*. Nam in ſexta ſynodo [t] legitur. *Apo-
ſtolicos, & paternos canones renouans hæc
ſancta, & venerabilis ſynodus, definit nemi-
nem prorſus Epiſcopum vendere, vel vtcum-
que alienare cimilia, & ſacra vaſa, excepta
cauſa olim ab antiquis Canonibus ordinata,
32 videlicet pro redemptione captiuorum*. Quod
cimilia Græci, theſauros noſtri, opes, pecu-
nias repoſitas, inſtrumenta pretioſa, aurea
vaſa dicunt. Hinc cimiliarchium locus [u] eſt,
vbi reponitur theſaurus: ſic cimiliarcha di-
citur cuſtos vaſorum, & id genus mobilium.
33 Ob cauſam igitur redemptionis captiuorũ,
res eccleſiæ mobiles diſtrahi poſſunt, quaſi
id magis ſit Deo gratũ, quàm ibi eas abſque
vllo vſu retineri. Cui ſimile eſt illud Ale-
xandri Imperatoris: *In ſacris quid facit au-
34 rum?* Ob eandem cauſam immobilia etiam
vendi voluiſſe Iuſtinianum [x] conſtat, exce-
ptis ijs, quæ eccleſijs ea lege relicta ſunt, ne
vllo pacto alienentur. Poſſunt quoque ære
alieno vrgente licite diſtrahi prædia eccle-
ſiaſtica, & Anticriſeos lege oppignerari, &
in ſolutum dari: verum, quæ hac de cauſa
vendi debent, proponuntur per xx. dies in
loco publico ciuitatis, & væneunt [y] ſub ha-
ſta. Neque pro huiuſmodi geſtis quidquam
35 ſoluit eccleſia. Extat ex eadem conſtitutio-
ne differentia non minima inter eccleſiam,
36 & cæteros debitores. Nam debitores vſu-
ras ſemiſſes præſtant: eccleſia quadrantes:
debitores non inuento emptore, prædia
credi-

[o] lib. 12. epiſt. 20.
[p] d. Nou 17. & d. Nou 7. §. ijſdem & §. ſi vero ſit perpetua, & in d. Nouel. 120 § ſanctiſſimas.
[q] li. 7. c. 22.
[r] li. 7. ep. 14
[ſ] li. 6. ep. 35
[t] can. 13. cũ ſeqq 12. q. 2
[u] l. 6. § fin. C. de bon. aut. iud. poſſ & l. 19. C de agric. & cen ſit. lib. 11.
[x] d. Nouell. 120. §. ſanctiſſimas.
[y] d Nouell. 120. § ſi vero noluerit.

creditori dant in ſolutum vero pretio: vt ſi debeant quinquaginta, dant prædium quinquaginta dignum: eccleſia prædium, quod 37
dat in ſolutum, decima parte amplius æſtimat, vt ſi re vera ſit quinquaginta, id æſtimet quinquagintaquinque debitores non 38
habent electionem, ſed accipit creditor in ſolutum, quæ mauult, prædia etiam [z] pretioſiora: eccleſia dat mediocria. Pluris igitur æſtimat eccleſia prædium, quod dat in ſolutum, quàm priuatus: ſeruatur fere, vt dixi, ratio vſuræ quadrantis, vt ſcilicet annua, quæ eccleſijs ſunt relicta, pluris væneāt.
Quod vero de prædijs vrbanis eccleſiæ Hie- 39
roſolymitanæ [a] eſt, vt æſtimentur ad rationem vſuræ ſextantis, fauor videtur eſſe eccleſiæ, veluti, vt domus, cuius penſio annua eſt decem, væneat quingentis. Inter ſe 40
vero eccleſiæ contrahunt: permutationem enim ad inuicem facere, & conſtituere perpetuam emphyteuſim [b] poſſunt decreto, & actibus interuenientibus. Ab his excipitur Conſtantinopolitana [c] maior eccleſia, præterea nonnulla monaſteria, & xenodochia,
& huiuſmodi loca alia. Excipiuntur [d] & præ- 41
dia, quæ ab Imperiali domo ad eccleſiam peruenerunt: hæc etenim in aliam eccleſiā nulla ex cauſa abalienari poſſunt. Excipiūtur [e] etiam vrgente redemptione captiuorū prædia eccleſiæ relicta hac lege, ne alienentur. Quæ priuatis competunt actiones, excluduntur [f] præſcriptione annorum triginta. Quæ vero eccleſijs, vel alijs venerabili- 42
bus locis, vel ciuitatibus competunt, non excludi, niſi centum annorum præſcriptione, duabus conſtitutionibus decreuit [g] Iuſtinianus. Quarum alteram [h] ad Orientales eccleſias pertinere, alteram [i] ad Occidentales, & quidem omnes, ne dum ad Romanam, rectiſſime putauit [k] Iacobus Cuiacius.
Sed illam Codicis conſtitutionem ab alia [l] 43
Nouella corrigi, ſublata ſcilicet centum annorum præſcriptione, & reſtricta ad quadraginta pro eccleſiarum, cæterorumq. locorū pietati, & Deo conſecratorum actionibus
dicunt ad vnum omnes. Nouellam [m] vero 44
ad Occidentales eccleſias ſpectantem non eſſe ſublatam, vel ſaltem, quo ad Romanam, Cæſarei, & Pontificij iuris interpretes conſtanter aſſeuerant. Immo [n] Auth. vlt. hiſce
verbis concipitur. *Quas actiones aliàs decennalis, aliàs vicennalis, aliàs tricennalis præſcriptio excludit, eæ, ſi loco religioſo competant, quadraginta annis excluduntur, vſucapione triennij, vel quadriennij præſcriptione in ſuo robore durantibus: ſola Romana eccleſia gaudente centum annorum ſpatio, vel* 45

z Nouell. 4.
a Nouel. 40 & d. Nouell. 120.
b d Nouell. 120. & Nou. 54 & 55
c d Nouell. 120, §. hoc vero, & d. Nouell. 40.
d Nou. 120. §. hoc vero.
e § ſanctiſſimas.
f l. 3. C de præſcrip. 30. vel 40. ann.
g l vlt. C de ſacroſ. eccl. & Nou. 9.
h d l. vlt.
i d. Nou. 9.
k lib. de diuerſ. temp. præſcript. c. 31. & lib. 5. obſer. c. 5.
l Nouel. 111
m Nouel. 9.
n C. de ſacroſ. eccleſ.

priuilegio. Hic locus ab Irnerio deſumptus eſt ex Nouella [o] illa, quæ inſcribitur *de eccleſiaſticis titulis*: vbi Latina conuerſio ita ſe habet. *Pro temporalibus autem præſcriptionibus decem, & viginti, & triginta annorum ſacroſanctis eccleſijs, & alijs vniuerſis venerabilibus locis ſolam quadraginta annorum præſcriptionem opponi præcipimus*. Hinc attamen Cuiacius [p] exiſtimat priorē [q]
46 Nouellam, ob quam centum annorum præſcriptione omnes Occidētales eccleſiæ gaudebant, eſſe adeo ſublatam, vt actiones ipſi etiam eccleſiæ Romanæ competentes præſcriptione quadraginta annorum excludantur, ita vt Romana eccleſia non ſit melioris conditionis, quàm cæteræ. *Quæ vero debentur*, ait, *in redemptionem captiuorum, hodie etiam non oportet excludi, niſi centum annorum præſcriptione, quod in ea Nouella de eis nihil meminerit Iuſtinianus*. Elegans exceptio. Sed quæro abs te, vir doctiſſime, quare Romanam quoque non excipis eccleſiā? nam ſi id, quod in redemptionem captiuorum relictum eſt, non niſi centum annorum præſcriptione, excludi poteſt, ob hanc vnā cauſam, quòd Iuſtinianus de eis nullam fecerit mentionem: quare obſecro, idem de Romana eccleſia non ſentis? At nullam de Romana eccleſia [r] Iuſtinianus mentionem facit, ſed de omnibus eccleſijs loquitur, quarum appellatione non venit Romana: nec immerito: ſi quidem Nouella [ſ] illa, ob quam Romana eccleſia centum annorum gaudet præſcriptione, ſpecialis eſt, vt ad Romanam dūtaxat ſpectet eccleſiam: quod eius inſcriptio liquido demonſtrat, quæ talis eſt. *Vt eccleſia Romana centum annorum gaudeat præſcriptione*. Cur autem tale conceditur Romanæ eccleſiæ priuilegiū? Idem Iuſtinianus hoc in principio exponit, *Vt le-*
47 *gum*, inquiens, *originem anterior Roma ſortita eſt, ita & ſummi Pontificatus apicem apud eam eſſe nemo eſt, qui dubitet. Vnde & nos neceſſarium duximus patriam legum, fontem ſacerdotij ſpirituali noſtri numinis lege illuſtrare: vt centum tantummodo annorum lapſu temporalis exceptio ei opponi poſſit.*
48 Cùm hæc igitur ſpecialis ſit, illa vero generalis, non intelligitur abrogata, maxime cùm de ſpeciali in generali expreſſe minus cautum ſit, nam generalis per ſpecialem tollitur, non contra: quod [t] legum, canonumq. [u] conditores, ac etiam Rhetores [x] dixerunt. Nam ex recentioribus iuris peritis,
49 Corneus [y], Socinus [z] iunior, & Riminaldus [a] eleganter reſponſitarunt, legem nouā ſimpliciter, & indiſtincte loquentem nunquam

o Nou. 131. §. pro temporalibus.
p d c. 31. & d. c. 5.
q d. Nou. 9.
r in d. Nou. 131.
ſ d. Nou. 9.
t l 81. ff. de reg. iur.
u c. 1. & 14. de reſc. & c. vl de præſc. c. 14. & 38. de præb. li. 6 & reg. gen. de reg. iur. lib. 6.
x Cicero de Inuen lib. 2.
y Conſ. 199. nu. 66 lib. 2.
z Conſ. 40. nu 3. lib. 2.
a Conſ. 29. nu. 30.

quam cenſeri derogare antiquæ legi diſtin-
ćte loquenti, ſed ab ea diſtingui, & accipe-
re interpretationem. Quibus forte rationi-
bus, & argumentis motus Irnerius addidit
illa [b] verba, *Sola Romana eccleſia gaudente
centum annorum ſpatio, & priuilegio.* Quam
additionem, vti rationi conſentaneam, ſe-
quutus eſt [c] Innocentius Papa huius nomi- 50
nis III. comprobantq. eam omnes, qui in
eius conſtitutiones ſcripſerunt: nec quicquã
melius ſenſerunt, aut verius ſunt opinati, li-
cet ex veteribus, vt idem Cuiacius [d] refert, 51
Iulianus anteceſſor aliter putauerit. Sed mi-
ror Cuiacium, quippe, qui exiſtimet tantum
aduerſus ciuitates in ijs, quæ eis legata per
fideicommiſſum relićta, donata, aut vendi-
ta ſunt, non poſſe opponi, niſi centum an-
norum [e] præſcriptionem. Sed peto, quæ
æquitas, aut quæ ratio ſuadet, vt melioris
ſint conditionis ciuitates, quàm eccleſia
Romana? Quia, dicet, Iuſtinianus ciuita-
tum, vel eorum, quæ ciuitatibus ſunt reli-
ćta, non meminit in poſteriori illa [f] conſti-
tutione, ideoque derogatum ei non cenſe-
tur. Fateor, ſed eadem cauſa neque abro-
gatum, vt iam aſſerui, priuilegio Rom. eccle-
ſiæ ratione optima conceſſo. Quidquid igi-
tur ſit, priuatorum [g] actiones decem, vel vi-
ginti, vel triginta annorum ſpatio exclu-
duntur: eccleſiarum regulariter quadragin-
ta, Romanæ centum. Quare non eſt præ- 52
tereunda conſtitutio Valentiniani, Theodo-
ſij, & Arcadij, qua ſanxerunt [h] emptores
rerum ad ſacra templa pertinentium nulla
ſe longi temporis præſcriptione tueri poſſe;
porrò, cogi ad res eccleſiæ reſtituendas,
pretijs rerum penes eandem eccleſiam re-
manentibus. Hæc ſunt, quæ dicere volui
de rerum eccleſiaſticarum priuilegijs: quæ
cum alijs non paucis confirmarunt alij Im-
peratores Valentinianus [i], & Martianus,
Leo, & [k] Anthemius, Arcadius [l], Honorius,
& Theodoſius, Fridericus, ac alij quamplu-
rimi, præſertim Manuel, & Alexius, vter-
que [m] Comnenus. Hi enim tribus [n] Nouel-
lis ſic inſcriptis, *Vt eccleſiarum, & monaſte-
riorum, quæ ſunt ad vrbem, immobilia inta-
ćta ſint à manu fiſci, & ne monaſteriorum
prædia deſcribantur,* ſanxerunt, in omnibus
rebus eccleſiam habere immunitatem, in
eo præcipue [o], quòd pro feudo fidelitatem
profiteri, vt cæteri, niſi ex [p] conuentione,
nequaquam tenetur. Hoc etenim proprium 53
eſt Chriſtianorum Principum, non modò,
ſcilicet tutelam, ac patrocinium prædiorum,
& hominum eccleſiæ ſuſcipere, verumetiam,
quod à Principibus ipſis, ab alijsq. eccleſiæ

b d auth. vl. C de ſacroſ. eccleſ.
c c. 13 & 14 de præſcrip. & c. 4. de conſtit. vlt.
d d. cap. 5.
e ex d. l. vlt.
f d. Nou. 131
g toto tit. C. de long. tēp. præſcr. & de præſcr. trig vel quadra. ann.
h l vl. C. ne rei dom. vel templo.
i l. 10. C de ſacroſ. eccl.
k l. 15. eod.
l l. 13. C de epiſ & cler. & l 30 34. & 38 C. Theo. eod
m Auth. Caſſa. C de ſacroſ eccl.
n de quibus in lib 1. iuris Orient. & in Nouell. 4. 4. quæ eſt de Chartular.
o Cuiac. li. 4. de feudis, tit. 101.
p idem lib. 2 tit. 4. §. Nulla.

datum eſt, augere, ac cõfirmare: quod apud
M. Aurelium Caſſiodorum aperte demon-
54 ſtrauit Theodericus Rex. *Quamuis*, inquit [q],
*nullos velimus grauamen aliquod ſuſtinere,
quos videtur pietas noſtra protegere (quia
regnantis eſt gloria ſubiectorum otioſa tran-
quillitas) tamen ſpecialiter eccleſias ab om-
ni iniuria reddi cupimus alienas, quibus dum
æquabilia præſtantur, miſericordia diuinita-
tis acquiritur.* Et alio in [r] loco. *Si deſide-
ramus locum beneficij inuenire, vt titulos poſ-
ſimus noſtræ pietatis erigere, quanto magis
aliena beneficia intacta volumus defendi, qui
propria cupimus ſponte largiri? Proinde vi-
ri venerabilis Epiſcopi Conſtantij ſupplicatio-
ne comperimus, ſacroſanctæ eccleſiæ ipſius
vnum iugum, veterum Principum pietate
collatum, & nunc quorundam vſurpatione
violenta retineri. Sed quia nos vti nullum
volumus fraudibus ſuis, præſertim, cùm in di-
ſpendio pauperum deteſtabili mēte verſetur,
præſenti auctoritate decernimus, vt ea, quæ
retroprincipum conſtiterint humanitate de-
putata, ſupramemorata eccleſia ſine aliqua
imminutione percipiat, manente pœna etiam
peruaſori, qui & veterum dona, & eccleſiæ
55 probatur violaſſe compendia.* Qui verò con-
tra libertatem eccleſiæ aliquid ſtatuerunt,
pluribus fuerunt vexati malis: quod Impe-
rator Baſilius iunior teſtatur. Nam cùm
Nicephorus Phoca Imperator [s] vetuiſſet, ne
monaſteriorũ latifundia ampliarentur, neve
monaſteria, hoſpitalia, & alia id genus loca
de nouo erigerentur, Baſilius eam legem
abrogauit alia conſtitutione [t], quam etiam
56 Balſamon in Nomocanone Photij refert
hiſce verbis. *Diuinitus conſtituta maieſtas
noſtra, cùm & à monachis, quorum teſtata
pietas, atque virtus eſt, & ab alijs multis
cognouerit legem à domino Nicephoro, qui ad
Imperium peruenit, de eccleſijs Dei religio-
ſisq. domibus latam, cum præſentium malorũ,
tum vniuerſalis huius euerſionis, atque con-
fuſionis cauſam, & radicem extitiſſe, veluti
non ad iniuriam, contumeliamq. duntaxat
eccleſiarum, & religioſarum domuum, ſed ip-
ſius quoque Dei conditam, adeoque re ipſa de
hoc facta ſit certior (nam ex quo lex iſta ro-
bur habuit, nihil boni penitus in hodiernum
vſque diem vitæ noſtræ contigit, ſed potius
contrario nullum omnino genus calamitatis
intermiſit) ſtatuit per auream hanc Bullam,
cui ſubſcripſit, indicatam ab hoc præſenti die
ceſſare debere, ac deinceps irritam, nulliuſque
momenti manere, conditis ante illam legibus,
tam de eccleſijs, quàm religioſis domibus,
57 vim, roburq. ſuum obtinentibus.* Qui igitur
cupiunt

q lib. 2. ep. 29.
r li. 4. ep 20
s Nouell. 2.
t Nouell. 1

cupiunt Chriſtiani Principes exterorum inimicitias, iniurias, ſuorum odia, machinationes, barbarorum excurſiones, incendia, bella, famem, peſtilentiam, & id genus calamitates effugere, imitentur Baſilium, nihilq. contra libertatem eccleſiaſticã conſtituant, ſed ſi qua ſunt conſtituta, omnino abrogẽt: nouis etiam, & perpetuis immunitatum beneficijs eccleſiam, perſonaſq. eccleſiaſticas muniendo, vt tremendam Dei iram facilius euadere poſſint. Ideo noſtri dixerũt [u], conſtitutionem, quamuis pœnalem, extendi debere ad alium caſum, quamuis non expreſſum, ſi de eccleſiarum fauore agatur.

u gl in ver. alias ad c. ſciant cũcti, de elect. li 6 Abbas ad c. nihil n.9. de elect. & ad c. ex tenore nu.6. qui fil. ſint leg Iaſ. ad l. cũ quidam n.17. ff. de liber. & poſthum. Rota deciſ 298 n.6. diu. p.2.

SVMMA EX CAPITE XVIII.

1 *Prӕter emancipationem, & manumiſſionem, vetuit Theodoſius Magnus vllas lites diebus dominicis agitari.*

2 *Alia lege iudices, & artes quieſcere iubentur.*

3 *Dies ſolis eſt dies dominicus.*

4 *Diem dominicum ab omni executione, & cauſarum cognitione vacuum eſſe debere Leo, & Anthemius dixere.*

5 *Iidem eundem diem obſcœnis voluptatibus addici vetuerunt.*

6 *Item nulla die dominico edi ſpectacula, nedum imperialia natalitia celebrari.*

7 *Dies natalium Imperatorum feſti erant Valentiniani, Theodoſij, & Arcadij edicto.*

8 *Iidem magiſtratibus, & miniſtris violantibus legem de ſpectaculis pœnam amiſſionis cinguli, & proſcriptionis bonorum patrimonialium ſtatuere.*

9 *Diei dominico adiunxit Theodoſius dies Paſchӕ, Natalis D. N. IESV CHRISTI, & Epiphaniӕ cum ſeptem prӕcedentibus, & totidem ſubſequentibus.*

10 *Hiſce diebus ex Valentiniani conſtitutione debitorum publicorum, & priuatorum exactio differtur.*

11 *Valens, & Gratianus quӕſtiones criminales in quadrageſima prohibuerunt agitari.*

12 *Contra latrones procedendum eſſe quouis tempore dixerunt Honorius, & Theodoſius, ne dum Paſchatis die excepto.*

13 *Tempore paſchali in cuſtodijs detentos liberandos eſſe cenſuerunt Valentinianus, Theodoſius, & Arcadius, exceptis reis criminum atrocium.*

14 *VViſigothi pleraque ad honorem feſtorum dierum decreuerunt.*

15 *Omnes cauſas religio debet excludere.*

16 *Manuel Comnenus Imp. pleraque conſtituit ad reuerentiam dierum feſtorum.*

17 *Idem dimidiauit aliquot dies, eorum partem quieti, partem iudicijs tribuens.*

18 *Quod iudicatur die feriato ad Dei honorem, non tenet; quod vero die feriato ad hominum requiem, tenet, ſi litigantes ſententiam coram audiuerint.*

De ferijs, feſtiſq. diebus, & qui ſit dies Solis. Cap. XVIII.

CONCESSIS perſonis eccleſiaſticis, templis, eorumq. rebus immunitatum beneficijs, de ferijs quoque, feſtiuiſq. diebus aliquid ſtatuere peropportunum Imperatoribus viſum eſt, ne quidquam ad religionem Chriſtianam, diuinumq. cultum pertinens omitteretur. Dies enim feſtos maieſtati altiſſimӕ dedicatos nullis voluerunt voluptatibus occupari, nec vllis exactionum vexationibus
1 profanari. Primus in conſtitutionibus, quas habemus, Theodoſius Magnus reperitur; qui [a] prohibuerit cauſas, liteſve in dominico die agitari, emancipatione duntaxat, a l. 2. C. de ferijs.
2 ac manumiſſione permiſſa. Conſtantinus [b] vero, non iudices ſolos, ſed vrbanas quoque plebes, & cunctarum artium officia venerabili die Solis quieſcere mandauit. Dies Solis, qui ſit, explicarunt perite alia conſtitutione Imperatores Valẽtinianus, Theodoſius, & Arcadius. *Dies Solis*, inquiunt [c], b l. 3. eod. c l 7. eod.
3 *dominicos rite dixere maiores.* Septẽ etenim dies hebdomadӕ à ſeptem planetis, vt bene Accurſius [d] notauit, nomen ſumpſerunt, inter quos, & Sol adnumeratur, & cur à ſtellis ſeptem primum ab Aegyptijs, poſtea à Grӕcis, Latiniſq., atque tandem à cӕteris gentibus, dies diſpoſiti ſint, duplicem afferunt rationem *Dion.* & *Xiphilinus*, ille *lib.* 37. hic *in epit. vitӕ Pompeij.* vide *Ang. Politianum Miſcellaneorum cap.* 8. Sic etiã hodie denominantur, exceptis dominico, & ſabbato, cui nomen erat Saturno. Eodem vocabulo vtitur & Theodericus Rex Italiӕ in ſuo edicto incipiente, *Querelӕ ad nos plurimӕ*, &c. centum quinquaginta quattuor capita continens, cuius verba [e] ſunt hӕc. *Die Solis, qui dominicus nuncupatur, ſed & diebus Paſchalibus nullum prӕcipimus conueniri. Qui contra fecerit,* d d. l. 3. e cap. vlt.
4 *ſacrilegij reus habeatur.* Leo, & Anthemius decreuere [f] dominicum diem ita ſemper venerabilem eſſe, vt à cunctis executionibus f l. vlt. eod.

tionibus

tionibus excuſetur his verbis. *Nulla quem-*
quam vrgeat admonitio, nulla fideiuſſionis
flagitetur exactio, taceat apparitio, aduoca-
tio deliteſcat: ſed ſit ille dies, inquiunt, *à co-*
gnitionibus alienus, præconis horrida vox ſi-
leſcat: reſpirent à controuerſijs litigantes, &
habeant fœderis interuallũ: ſed ad ſeſe ſimul
veniant aduerſarij non timentes, ſubeat ani-
mos vicaria pœnitudo, pacta conferãt, trãſa-
ctiones loquantur: nec huius tamen religioſi 5
diei otia relaxantes, obſcænis quemquam pa-
timur voluptatibus detineri. Nihil eodem die
ſibi vindicet ſcæna theatralis, aut Circenſe 6
certamen, aut ferarum lacrymoſa ſpectacula;
& ſi in noſtrum ortum, aut natalem celebrã-
da ſolemnitas inciderit, differatur. Hæc illi. 7
Voluerunt ſuperius memorati Imperatores
g d.l.7. Valentinianus, Theodoſius, & Arcadius g
dies, in quibus vel lucis auſpicia, vel ortus
Imperij habuerunt, feſtos eſſe: quemadmo-
h d.l.7. §. his adijcimus. dum h natalitios dies vrbium maximarum
Romæ, & Conſtantinopolis. Hiſce diebus
edebantur ſpectacula, vel Circenſe certa-
men, vel venatio ferarum, vel ſcæna thea-
tralis apparebat. Leo igitur, & Anthemius
in diei dominici reuerentiam prohibuerunt,
ne hæc fierent, at in alium diem transfer-
rentur. Immo, ſi hanc conſtitutionem vio- 8
i d.l.vlt. in fine. laſſet i Præſes, aut apparitor, amiſſo cingu-
lo, proſcriptionem patrimonij ſuſtineret.
Præter diem dominicum, ſanctum diem 9
Paſchæ, & diem Natalis Domini, & Epi-
phaniæ, item ſeptem, qui præcedunt, &
ſeptem, qui ſequuntur, ſine ſtrepitu Theo-
k d.l.3. doſius k voluit obſeruari: quod etiam man-
dauit Theodericus, vt ſuperius ex ſuo edi-
cto retuli. Hiſce quoque diebus Valentinia- 10
l d.l.7. in fi. ni, & Theodoſij ſanctione l, compulſio an-
nonariæ functionis, omniumq. publicorum,
priuatorumq. debitorum exactio differtur.
Valens, & Gratianus toto quadrageſimali 11
tempore omnem criminalium quæſtionum
m l.7 eod. cognitionem ſuſpenderunt m. At Honorius, 12
n l.9. eod. & Theodoſius Prouinciarũ Præſides n mo-
nuerunt, vt in quæſtionibus latronum, ma-
xime Iſaurorum, nullum quadrageſimæ tem-
pus, nec venerabilem Paſchæ diem excipe-
rent: ne differretur ſceleratorum proditio
conſiliorum, quæ per latronum tormenta
quærenda eſt: quia facilius, vt ipſi aiunt, &
in hoc ſummi numinis ſperatur venia, per
quod multorum ſalus, & incolumitas pro-
curatur. Sicut etiam in titulo de Epiſcopali 13
audientia Valentinianus, Theodoſius, &
o l.3. C. de epiſ. audien. Arcadius o, vt in diebus paſchalibus om-
nes, qui ſunt in cuſtodijs, liberarentur, iuſ-
ſerunt, niſi quis ſacrilegus eſſet, vel adul-
ter, vel virginum raptor, vel ſepulchro-
rum violator, maleficus, homicida, vene-
ficus, monetæ falſarius, parricida, vel ad-
uerſus Principem, aut Rempublicam ali-
14 quid molitus eſſet. In p legibus VViſigo- p lib.2. tit.1 c.11.
thorum plura ſunt conſtituta de diebus fe-
ſtis, & feriatis, in quibus præſertim non
ſunt exaudienda negotia, vt ad Dei, &
dierum ſacrorum reuerentiam, ita etiam
ad hominum commodum. Atqui ea, quæ
diuinum honorem reſpiciunt, hic ſubiun-
gere conſtitui, vt videant noſtri homines,
qui ſanctam hanc anni partem, rerum om-
nium conditori ab Eccleſia ſepoſitam, te-
mere violant, etiam apud gelidos mundi
accolas ardentem religionis ignem perua-
15 ſiſſe. Itaque ſic ait legiſlator. *Die domini-*
co neminem liceat executione conſtringi, quia
omnes cauſas religio debet excludere. In
quo nullus ad cauſam dicendam, neque pro-
pter aliquod debitum fortaſſe ſoluendum
quemquam inquietare præſumat. Diebus Pa-
ſchalibus nulla patimur quemlibet executio-
ne teneri, id eſt per quindecim dies, ſeptem,
qui Paſchalem ſolemnitatem præcedunt, &
ſeptem alios, qui ſequuntur. Natiuitatis
quoque Domini, Circumciſionis, Epiphaniæ,
Aſcenſionis, & Pentecoſtes ſinguli dies ſimi-
li reuerentia venerentur. Et inferius, de
vltimi ſupplicij pœna multandis, loquen-
do. *Qui etiam in talibus omnino diebus, &*
comprehendendi ſunt, & ardua in vinculis
cuſtodia retinendi, quouſque peracto die do-
minico, vel ferijs ſupradictis, debita ſubſe-
quatur eos vltio iudicantis. Et deinde. *Si*
quis autem contra decretum legis huius age-
re præſumpſerit, & ad iudicem ex hoc que-
rela peruenerit, quinquaginta ictus flagel-
16 *lorum publice extenſus accipiat*. Imperator
Manuel q Comnenus titulo de ferijs, præ- q Nouell.1.
ter iam dictas, multas alias conſtituit fe-
rias, non modò ad hominum requiem,
ſed etiam ad Dei, ſanctorumq. honorem:
quas ſub grauiſſimis pœnis obſeruari iuſ-
17 ſit. Idemque in Nouella r menſe Maio, r de qua in lib. 1. Iuris Orient.
anno ab orbe condito, 6674. conſcripta,
dierum alios omnino totos feriatos eſſe
voluit, vt nullo modo vlla ipſorum par-
te conſtitui iudicium poſſit: alios vero ex
parte à iudicijs ceſſare, à mane videlicet,
vſque ad ipſum diuini miniſterij tempus,
vt iudicibus precationibus, atque glorifi-
cando Deo vacare liceat, ac deinde poſt
diuinum ſacrificium iuſtitiæ operam na-
uent, ſecundumq. legum vim, iniuriam
18 paſſis auxilium ferant. Illa vero eſt dif-
ferentia inter dies feriatos ad hominum

requiem,& Dei,ſanctorumq. honorem conſtitutos: quod in his, ſi quid in iudicio,etiã conſentientibus partibus,factum fuerit,nõ [f] tenet: in illis, licet nemo ad iudicium venire [t] cogatur: tamen, ſi Prætor per ignorantiam, vel ſocordiam eos euocauerit, ac ipſis præſentibus ſponte litigantibus, ſententiam dixerit, ſententia valebit: ſin abſentibus, ſententia nullius momenti erit, etiam citra prouocationem.

f c.5. de feriis in Decr.

t l.1. ff eod. & d. c.5.

SVMMA EX CAPITE XIX.

1 *Iuſiurandum eſt affirmatio religioſa.*
2 *Dij non iraſcuntur, ait Cicero.*
3 *Affirmare, ſeu negare iuramento, eſt Deum teſtem vocare.*
4 *Iuramentum inducitur per hæc verba. Teſtis eſt mihi Deus.*
5 *Votum ſimplex non differt à ſolemni, quo ad obligationem, quam vouens contrahit.*
6 *Iuramentum ſimplex non differt à ſolemni, quo ad valorem.*
7 *Iudices litigantes, & patroni cauſarum debent iurare in principio litis. Iudices etiam in omnibus ſententijs interlocutorijs vſque ad ſententiam diffinitiuam.*
8 *Grauius punitur, qui iurauit tactis ſcripturis, quàm, qui ſimpliciter.*
9 *Magis peccat iurans per Euangelium ſolemniter, quàm qui per Deum, non ſolum propter ſcandalum, ſed etiam propter maiorem deliberationem.*
10 *Plurium Imperatorum conſtitutionibus ſacerdotes à iuramenti præſtatione eximuntur.*
11 *Presbyteri, cùm iurant, ſacra tangere non conſueuerunt: ſed affirmare tantum per ſuam conſecrationem.*
12 *Epiſcopi etiam, & presbyteri iurant in caſibus in iure expreſſis.*
13 *Cauſa ſemel iuramento deciſa, ne periurij quidem prætextu retractari poteſt, niſi in aliquibus caſibus.*
14 *Periuro ſufficiens pœna eſt Dei vltio.*
15 *In contractibus bonæ fidei iuramentum ſupplet defectum probationum.*
16 *Ex iuramento competit actio in factum, ſicut ex iudicato.*
17 *Iuramenta puberum ſunt inuiolabiliter obſeruanda.*
18 *Impubes maior infante iuramento obligatur.*
19 *Accurſius dixit legem ciuilem habere vim Apoſtolicam, quo ad remittenda iuramenta; multosq. in ſuam traxit ſententiam, erroneam tamen.*
20 *Iuſiurandum in teſtamento ſcriptum contra iuris auctoritatem, irritum eſt.*
21 *Materia iuramenti à Prælatis cognoſcitur, vt res ſpiritualis.*
22 *Leges Imperatorum de iuramento diſponentes nullæ ſunt ob defectum poteſtatis, & iuriſdictionis.*
23 *Princeps laicus non poteſt iuramentum remittere, ſi neceſſaria ſit abſolutio.*
24 *Abſolutio à iuramento ad ſolos ſacerdotes pertinet.*
25 *Legiſlator ciuilis poteſt tantum cognoſcere, an iuramentum fuerit licitum, tanquam actus humanus, reiue publicæ, quam adminiſtrat, aduerſum, necne.*
26 *Legiſlatoris eſt rempublicam conſtituere, tueri, ac pacifice adminiſtrare.*
27 *Iurans verbalem promiſſionem iuriſiurandi religione ſimpliciter tantum confirmat.*
28 *Iuramentum eſt intelligẽdum iuxta ſenſum, quem actus humanus, cui illud apponitur, ex legibus ſecularibus patitur.*
29 *Ciuilis legiſlator poteſt prohibere iuramenta ex cauſa.*
30 *Hæres non eſt cogendus ad ſubeundum iuramentum ſibi in tabulis à teſtatore iniunctum: cogitur tamen ad faciendam eiuſdem voluntatem.*
31 *Iuſtinianus vetuit iuramentum valere de ſeruanda viduitate, ne reipublicæ augmentum impediretur.*
32 *Viduitas genus quoddam pudicitiæ eſt, reipublicæ tamen inutile, cùm eius augmentum impediat.*
33 *Iuramentum ſeruãdæ viduitatis, aut cælibatus videtur remitti poſſe, tanquam bono publico contrarium, de iuri ciuili.*
34 *Iuramentum de non contrahendis nuptijs remitti debet tanquam noxium reipublicæ.*
35 *Non eſt obligatorium contra bonos mores præſtitum iuramentum.*
36 *Actus reipublicæ contrarius, & pernicioſus natura ipſa eſt improbatus.*
37 *Publicæ vtilitati priuatorũ conſenſus nocere non poteſt quacũque conuentione.*
38 *Ius publicum priuatorum pactis non mutatur.*
39 *Clericus non poteſt ſibi ſecularem iudicem eligere, etiam ſi iurauerit, & aduerſarius conſenſerit.*
40 *Ethnici quoque fœminarũ à virorum commixtione continentiã commendarunt.*
41 *Fœminæ continentes coronabantur.*

42 *Vni-*

42 *Vniuiratus plurimis Germaniæ locis conſuetus.*
43 *Vniuiræ priorem locum in conſeſſu publico habuerunt.*
44 *Paulus monogamiam mirum in modum extollit.*
45 *Monogamus Deum, non mundum cogitat: ex S. Paulo.*
46 *Vnitas in Dei operibus myſterioſa.*
47 *Iuramentum ſeruandæ viduitatis, & cælibatus, Romano Pontifici reſeruatum eſt.*
48 *Princeps laicus poteſt remittere iuramentum in ea materia, quæ ſuæ auctoritati ſubijcitur, impediendo, ſcilicet, rem fieri, quam ſe facturum aliquis iurauerit.*
Explicatur l. vlt. ff. ad municipales.
49 *Princeps poteſt cogere ſubditum ad magiſtratum ſuſcipiendum, quamuis ille ſe non ſuſcepturum iurauerit, quia ſua, & reipublicæ intereſt.*
50 *Iuramentum cõtrarium iuri, irritum eſt.*
Explicatur l. cxv. §. vlt. ff. de leg. j.
51 *Iuramentum non debet eſſe vinculum iniquitatis.*
52 *Iuramentum contrarium iuſtitiæ, & bonis moribus, non eſt obſeruandum.*
53 *Princeps poteſt interpretari, quæ ſunt bonis moribus contraria.*
54 *Male meritus publice, etiam egeſtate laborare debet.*
55 *Non eſt periurus, qui ex conceſſa cauſa, quod iurauit, non obſeruauit.*
56 *Ex lege xij. tabularum iudice, ſeu alterutro ex litigatoribus impedito morbo ſontico, dies iudicij in proximum prorogatur.*
57 *Iurans iuramentum, intelligit ſecundum iuris interpretationem, & in ſenſum poſſibilis obſeruantiæ.*
58 *Abſurdum eſt iuramentum remitti, & iurantem peierare poſſe.*
Explicatur l. vlt. ff. qui ſatiſdare cogant. cum l. adigere, §. vlt. ff. de iurepatronatus.
59 *Princeps non remittit iuramentum, cum neceſſaria eſt abſolutio, quæ ad ſacerdotes pertinet, & hoc nec ex cauſa.*
60 *Ex Arcadij, & Honorij reſcripto conſtat Principem ſecularem de periuro ſumere pœnas poſſe.*
61 *Vſura eſt crimen eccleſiaſticum.*
62 *Alexander Imp. ethnicus, dicens periuros Dei vltioni eſſe remittendos, tacite dixit, nec pecuniaria, nec corporali, ſed diuina pœna eſſe puniendos, vt ſcilicet à ſacerdotibus, non à magiſtratibus ciuilibus iudicari debeant.*
63 *Pontifices tantum apud Romanos de periuris pœnas ſumebant.*
64 *Honorius, & Arcadius tot pœnas contra periuros ſtatuentes, quæ habentur in l. 41. C. de tranſactionibus, innuerunt pœnam periurij, præterquam quòd diuina ſit, eſſe etiam materialem, ideoq. ſumendam eſſe quibuſuis iuris adminiculis.*
Conciliatur l. 2. C. de reb. cred. & iureiur. cum l. 41. C. de tranſaction.

De Iureiurando, quod propoſitis ſacroſanctis ſcripturis præſtatur: an Princeps ſecularis poſſit iuriſiurandi vinculum remittere, & periuros punire: explicaturq. l. vlt. ff. qui ſatiſd. cogan. cum alijs pluribus. Cap. XIX.

VLTIMVM de iureiurãdo locum ſortietur noſtra diſputatio in hoc volumine, cuius tractatus ad Principes Chriſtianos maxime pertinere viſus eſt, & ad pietatem, religionemq. afferendam maxime accommodatus. *Eſt*, enim, *iuſiurandum*, (ait [a] Cicero) *affirmatio reli-* [a li. 3. offic.]
1 *gioſa. Quod autem affirmate, quaſi Deo te-*
2 *ſte, promiſeris, id tenendum eſt. Iam enim non ad iram deorum, quæ nulla eſt, ſed ad iuſtitiam, & fidem pertinet.* Hæc Cicero. Nam qui aliquid ſe facturum iuriſiurãdi religione promittit, Deum ipſum teſtem illius promiſſionis, ac veluti ſponſorem ap-
3 pellat. Vel, qui aliquid affirmat, aut negat verum eſſe adhibito iuramento, Deum vocat in ipſius veritatis teſtimonium, quaſi Deus teſtis ſit illius affirmationis, aut negationis. Et licet ad iuramenti religionem non ſit neceſſarium, quòd fiat tactis Euangelijs, nec alijs diuinis ſcripturis, nec ſuper aliqua re ſacra: quia per hæc ſimplicia verba, *Teſtis eſt mihi Deus*, iuramentum in-
4 duci ex auctoritate S. Ioannis Chryſoſtomi probat [b] Gratianus, & S. Hieronymi, qui ait ex lege diuina. *Nõ peierabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui in vanũ. Ideo*, ſubdit [c], *admonendi ſunt omnes, vt diligenter caueant periurium, non ſolum in altari, ſeu ſan-*
5 *ctorum reliquijs, ſed etiã in cõmuni loquela.* Et ſicut conſtat ex Cæleſtini III. reſcripto [d], votum ſimplex non diſtingui à ſolemni, quo

[b can. 11. 22 q. 1.]
[c can. 12. ca. q. 1.]
[d cap. 6 qui cle. vel vou.]

ad Deum, & quo ad veram voti obligationem: ſic & iuramentum ſimpliciter prolatum, hoc eſt nullis tactis ſcripturis, nec debilius, nec vilius eſt, quàm ſi tactæ ſolemniter eſſent. Et hanc eſſe communem vtriuſque iuris interpretum opinionem teſtatur Andræas Alciatus [e]. Melius tamen Iuſtinianus exiſtimauit cum religione agi, ſi iuramentum tactis rebus ſacris præſtetur. Bis 7
enim reſcripſit [f], vt iudices non aliter cauſas dirimant, quàm litigantes ſuper ſacroſanctis Dei Euangelijs in exordio litis ſacramentum præſtent: & vt iudices, propoſitis ſacroſanctis Euangelijs, non ſolum in principio litis: ſed etiam in omnibus cognitionibus vſque ad ipſum terminum, & ſententiæ definitiuæ recitationem ius dicant, & vt patroni quoque cauſarum in principio litis iurent. Quæ etiam in libris Baſilicis [g] videntur expreſſa. At vero Iuſtinianus putauit quibuſdam in cauſis fore vtilius, ſi iuſiurandum, tactis ſacris Scripturis præſtetur. Nam etſi non aliter periurium contrahitur ab eo, qui tactis ſacroſanctis Euangelijs, aut ſacris alijs rebus, ſacramenti religione aliquid, aut affirmauit, aut negauit: plerumque tamen maior pœna à legibus in poſteriori caſu, quàm in priori conſtituitur. Quod magnus Aure- 8
lius Auguſtinus ad Publicolam ſcribens [h] apertiſſime his verbis demonſtrat. *Quanto enim id, per [i] quod iuratur, magis ſanctum eſt, tanto magis eſt pœnale iudicium*. San- 9
ctus quoque Thomas Aquinas dicit [k], grauius eſſe peccatum, quo ad periurium, ſi quis ſolemniter iuret per Euãgelium, quàm ſi per Deum communi ſermone, tum propter ſcandalum, tum propter maiorem deliberationem. Hanc fortaſſe ob cauſam 10
idem Iuſtinianus [l] decreuit, vt ſacerdotes, propoſitis tantum, & non tactis ſacroſanctis Euangelijs, dicant ea, quæ nouerint, non tamen iurent. Nam Conſtantinus, Arcadius, Honorius, & Theodoſius in hæc verba [m] reſcripſerunt. *Illud eſt veritatis auctoritate firmatum, illud incorruptum, quod à ſacroſancto homine conſcientia mentis illibatæ protulerit*, ob id potiſſimum, quod alias [n] dictum eſt. Et quamquam noſtri communiter exiſtimant, illam Iuſtiniani [o] conſtitutionem ad Epiſcopos tantum, non æque ad alios Epiſcopis inferiores ſacerdo- 11
tes pertinere: veruntamen paſſim videmus presbyteros, & alios in ſacris conſtitutos ordinibus, cum ſacramentum præſtant, ſacra minus tangere, ſed putari ſatisfeciſſe (vt ait Guido Papæ [p]) cùm per ſuã conſecrationẽ, tangendo pectus, iurant. Regulariter itaque, vt bene annotauit [q] Didacus Couarruuias, Epiſcopus, & presbyter in præſtandis iura-
12 mentis ſacra non tangunt. In ijs vero cauſis, quæ in iure expreſſæ ſunt, & quæ graues exiſtimãtur, Abbas [r] Epiſcopum, & presbyterum iurare, eleganter diſſeruit. Multa de iureiurando ſanxerũt Principes, tum ethni-
13 ci, tum Chriſtiani. Omneſq. iuriſiurandi religioni maximam detulerunt auctoritatem. Nam Antoninus Imperator [ſ] Herculiano reſcripſit, cauſam ſemel iuramento deciſam, ne periurij quidem prætextu retractari poſſe: niſi ſpecialiter hoc lege excipiatur. Quibus autem in caſibus excipiatur, explicat Accurſius [t], & alij, qui in conſtitutionem
14 illam ſcripſerunt, præſertim Baldus. Alexander interroganti, qua dignus eſſet pœna periurus [u], reſpondit, iuriſiurandi contemptam religionem ſatis Deum vltorem habere. Diocletianus, & Maximianus (alioquin infideles Principes, & in Chriſtianos omniũ crudeliſſimi) plurimum fidei iureiurãdo habuerunt, de eoq. non pauca conſtituerunt:
15 atque inter [x] cætera, quod in bonæ fidei cõtractibus, necnon etiam in cæteris cauſis, ſtante inopia probationum, per iudicem iureiurando cauſa cognita res decideretur.
16 Volueruntq. ex [y] iuramento ad ſimilitudinẽ iudicati in factum competere actionem. Fri-
17 dericus in celebri illa noua [z] conſtitutione ſanxit etiam, ſacramenta puberum ſponte facta ſuper contractibus rerum ſuarum in-
18 uiolabiliter cuſtodienda iri. Ob quam doctores communiter, teſte [a] Bartolo, conſtanter aſſeuerant, quod ſi impubes eſt maior infante, proximuſq. pubertati, ita quòd in eo cadat delictum, obligatur [b] iuramento. Vnde Panormitanus Abbas conſultus, reſpondit [c]. *Sicut peccando, & peierando poteſt ſe obligare diabolo, ita* [d] *& Deo*. Hinc oritur difficultas non mediocris, an ſecularis Princeps poſſit iuriſiurandi vinculum re-
19 laxare, aut remittere. Accurſius [e] (quem Baldus [f], & plures alij ſequuntur, quorum meminit [g] Iaſon) dicit legem ciuilem habere vim Apoſtolicam, quo ad remittenda iuramenta. Siquidem Paulus iuriſconſultus ad edictum ſcribens, ait [h]. *Qui iurato promiſit iudicio ſiſti, non videtur peieraſſe, ſi ex conceſſa cauſa hoc deſeruerit*. Et ad legem [i] Aeliam Sentiã. *Lege Iulia de maritãdis ordinibus remittitur iuſiurandum, quod liberto in hoc impoſitũ eſt, ne vxorẽ duceret*. Nec aliter ſentit ipſius Pauli præceptor Papinianus: quippe qui [k] reſpondit, Imperatores Seuerũ, & Antoninũ reſcripſiſſe, gratiã ſe facere iuriſiu-

e ad rub. de iureiur. n. 39
f l. 2. C. de iureiu. prop. calum. & l. 14. C. de iud.
g lib. 54. tit. 10. c. 16.
h epiſt. 154.
i can. 16. ca. q. 1.
k 2. 2. q. 98. art. 3. ad 2.
l Nou. 123. §. Nulli vero.
m l. 1. & 2. C. Theod. de Epiſc. iud.
n lib. 1. c. 15 & ſup. c. 17 in d. §. nulli vero.
p quæſt. 673
q ad c. quãuis. §. 1. n. 3. de pact. li. 6.
r ad c. vlt. de iur. cal.
ſ l. 1. & C. de reb. cred.
t ad d. l. 1.
u l. 2. eod.
x l. 3. & 10. eod.
y l. 8. eod.
z Auth. ſacramẽta puberum C. ſi aduer. vend.
a ibidem.
b l. impubere. ff. ad leg. Cornel. de falſ.
c Conſ. 39. lib. 1.
d c. 1 de delict. puer.
e ad l. adigere § vl. ff. de iurepat.
f ad l. non dubium. C. de legib.
g ad l. vl. ff. qui ſatiſd. cogant.
h d. l. vlt.
i d. §. vlt.
k l. vlt. ff. ad municip.

iuriſiurandi ei, qui iurauerat ſe ordini non interfuturum, & poſtea Duumuir creatus eſſet. Eoſdem Imperatores reſcripſiſſe [l] 20
iuſiurandum contra vim legum, & auctoritatem iuris in teſtamento ſcriptum, nullius eſſe momenti, auctor eſt Martianus iuriſconſultus lib. 6. Inſtitutionum. Verumenimuero, 21
cum iuramentum ad reuerentiam, & fidem Deo præſtandam tendat, fit profectò, vt ad iudices, & Prælatos eccleſiaſticos, veluti res ſpiritualis, pertineat [m] eius declaratio, & interpretatio. Hinc [n] Abbas, poſt Ioan. Andreæ, Cynus [o], Salicetus [p], Paulus [q] Caſtrenſis, Imola [r], 22
Hoſtienſis [ſ], & alij aſſeuerant leges principales de iuramenti viribus diſponentes nullas eſſe ob defectum poteſtatis, & iuriſdictionis: ſiquidem in abſolutione à iuramenti vinculo agitur de religione, ac ſpirituali quadam, & diuina obligatione: cuius remiſſio, aut abſolutio, quoties ea neceſſaria videtur, ad eum tantum, vt nemo neſcit, attinet, ad quem cura religionis, & ſpiritualium rerum (quarum inexpertes, & incapaces ſunt profani Principes) cognitio pertinet. Vnde dicendum erit proculdubio 23
Principem, & legem ciuilem non poſſe iuriſiurandi nexum remittere, etiam ex cauſa, quoties ad remiſſionem eſt abſolutio à iuramento neceſſaria. Namque abſolutio à 24
iuramenti vinculo nemini, præter quàm ipſi Pontifici Maximo, vel Epiſcopis, poteſt competere: quod ex conſtitutionibus Gregorij [t] VIII. Alexandri [u] III. Vrbani [x] III. & Innocentij [y] III. conſtat: idque probant Hoſtienſis, Abbas, cæteriq. poſt gloſſam [z] interpretes. Non mihi ta- 25
men diſplicet, quod Didaco Couarruuias [a] placuit, vt legiſlator ciuilis ex ratione naturalis, diuini, & humani iuris, præſertim Pontificij, vel ex natura contractus, alteriusve actus, cui adiectum eſt iuſiurandum, poſſit cognoſcere, & interpretari, fueritne iuramentum licitum, quove pacto intelligendum. Namque cùm Princeps ſecularis, & quiuis ciuilis legiſlator ius habeat interpretandi humanas diſpoſitiones, eorum videlicet, in quo ius habet condendi leges, ita profectò, vt poſſit conuentionum, promiſſionum, teſtamentorum, & ſimilium actuum naturam, & verba declarare, ac interpretari: ſic idem legiſlator poteſt diſcernere, an actus humani ſint liciti, an Reipub. cuius cura ei demandata eſt, aduerſentur: ſi hoc enim ius Principi negatum eſſe dixerimus, plane poterit ab eo ius principatus, iusq. ferendi leges etiam auferri. Eæ ſunt 26
potiſſimæ ciuilis legiſlatoris partes, vti Rempub. bene conſtituat, conſtitutam conſeruet, & tueatur, ſolicitudinemq. omnem adhibeat, vt ipſa quiete, ac pacifice admi-
27 niſtretur. At vero iuramenta, quæ humanis actibus adijciuntur, eodem modo ſunt regulariter intelligenda, quo ijdem actus. Nam qui iurat, nihil amplius pollicetur, quàm, quod ſimplici promiſerat verbo, ſimplicemq. promiſſionem iuriſiurandi religio-
28 ne confirmat. Quocirca oſtenditur iuramentum eſſe intelligendum iuxta interpretationem, quam actus ille humanus, cui illud apponitur, ex legibus ſecularibus patitur. Conſtat igitur ciuilem legiſlatorem ius habere declarandi, qualiter iuramentorum verba, quæ actionibus humanis adſcribuntur, ſint accipienda, & an ea diſpoſitio humana Reipub. totiusq. communitatis bono
29 contraria ſit, & præiudicet, necne. Apparet ſiquidem ciuilem legiſlatorem in præſtandis iuramentis poſſe aliqua ſtatuere ex cauſa prohibendo, ne id fiat, aut præſtetur, vti plane colligi poteſt ex reſponſo [b]
30 Vlpiani ad edictum: quo loco reſpondit hæredem iuſſum à teſtatore aliquid iuramento præſtito promittere, minime teneri id iuramentum præſtare: ſed tamen cogendum eſſe ad faciendum, quod teſtator iniunxit. Hinc Innocentius [c], Dominicus [d], Iaſon [e], & Fortunius [f] dixerunt legem ciuilem prohibere iuramentum fieri, idque ex cauſis iuſtis facere poſſe. Facile poteſt contingere, quòd plurimum interſit Reipub. aliquot iuramenta minime fieri, atque ideo Princeps iuſte poterit inhibere, ne talia iuramenta præſtentur, vt in ſpecie illius conſtitutionis [g], *de indicta viduitate, & lege*
31 *Iulia Miſcella tollenda*, in qua expreſſe Iuſtinianus vetuit ſacramentum fieri de ſeruanda viduitate, etiam ſi id à teſtatore, vel
32 à veteri lege fuerit indictum. Licet enim viduitas genus quoddam pudicitiæ ſit, Reip. tamen videtur inutilis, quam maxime intereſt augeri ciuium numero, ipſorum Iuriſconſultorum, Caij [h], Terentij [i], & Pomponij [k] teſtimonio: qua item ratione motus videtur Iuſtinianus, ait [l] enim. *Augeri magis noſtram Rempublicam, & multis hominibus legitime progenitis, frequentari, quàm impijs periurijs affici volumus: cùm ſatis inhumanum eſſe videatur per leges, quæ periuria*
33 *puniũt, viã periurijs aperire*. Hæc ille Itaque iuramentũ illud, quo quis promittit ſe ſeruaturum viduitatem, aut cælibatũ, licet ſit perquam honeſtũ, remittendum tamẽ eſſe [m] videtur, tanquam vtilitati publicæ cõtrarium, quo

l l. inquilinos. 115. §. vlt. ff. de leg. 1.
m c. 34. de elect. c. 13. de iud. c. 6. & c. 28. de iureiur.
n ad c. tua. 2. de decimis.
o ad l. vlt. C. ſi cont. ius & vtil. pub.
p ibidem.
q ibid. & ad d. Auth. ſacramenta.
r ſ ad cap. quanto eod. de iureiur.
t c. 2. de iureiur.
u c. 6. eod.
x c. 12. eod.
y d. cap. 34.
z c. 18 eod.
a ad d. cap. quamuis §. 3. 1. par n 9. de pact. lib. 6.
b l. 8. §. 8 quis ſub iuriſiurandi ff. de condit. inſtit.
c d ad d. c. 2. de pact. lib. 6.
e ad d. auth. ſacramenta & ad l. vlt. ff. qui ſatiſd. cogant.
f in tract. de vlt. fine iuris. illat. 20.
g l. 2. C. de indic. vidui. tollend.
h l. 63.
i l. 65. ff. de cond. & demonſt.
k l. 1. ff. ſol. matrim.
l d. l. 2.
m l. 2. § tractare. ff. ad S.C. Tertul.

n d.l.adigere. §.vlt.

quo ſenſu accipi poteſt Pauli [n] reſponſum:
vbi dicit remittendum eſſe iuramentum à
liberto præſtitum de non contrahendis nu-
ptijs. Siquidem conditio, aut promiſſio de 34
non contrahendis nuptijs apud veteres Ro-
manos ita exoſa viſa eſt ſemper, Reipubli-
cæq. vtilitati contraria, vt à teſtamentis,
alijſq. actibus omnino remitteretur; atque
ea remota perinde purus manebat actus,

o d l.2.& d. l.63.& l.31. §.vlt ff eod. de condit.& & demonſt. l.73.ff. eod.

ac ſi conditioni [o] obtemperatum eſſet. Cùm
ergo ius ciuile, præcipue ob vtilitatem pu-
blicam, promiſſionem de non contrahen-
dis nuptijs improbaſſet, eamq. eſſe bono
publico aduerſam pronunciaſſet, nec iura-
mentum eam potuiſſe honeſtam efficere
exiſtimarunt, ex regula [p] illa iuris Pontifi-

p de reg.iur. lib.6. c Non eſt obligatorium.

cij. *Non eſt obligatorium contra bonos mo-* 35
res præſtitum iuramentum. Quod etiam 36
ratione naturali comprobatur. Namque
actus Reipubl. contrarius, & pernicioſus
natura ipſa eſt improbatus, eo ipſo, quo di-
ctat vtilitatem publicam omnibus alijs eſſe
anteponendam: cui ſane vtilitati priuato-
rum conſenſus nocere iure non poteſt qua-
cũque conuentione. quod Papinianus aper- 37

q l.39. ff.de pact.

te libro ſecundo *Quæſtionum* reſpondit [q],
dicens. *Ius publicum priuatorum pactis mu-* 38

r l.8.§.veterani. ff de procurat.

tari non poteſt. Idque dicere voluit [r], &
Vlpianus ad edictum ſcribens, & Innocen-

ſ c 12.de foro compet.

tius Tertius Piſano Archiepiſcopo [ſ] reſpon- 39
dens, clericum non poſſe ſibi ſecularem
iudicem conſtituere, etiamſi proprium iu-
ramentum, & aduerſarij conſenſus acce-
dat. Quidquid tamen ſit, miror haud pa-
rum Iuſtiniani conſtitutionem, qua iura-
mentum de viduitate conſeruanda factum,
vti Reipublicæ pernicioſum, remittitur: cùm 40
& ethnici plerique continentiam in mulie-
re maximis extulerint laudibus. Nam Va- 41

t lib.2. c 1.

lerius Maximus [t] tradit mulieres, quæ vni-
co fuerunt matrimonio contentæ, corona

u in lib de morib Germanor.

pudicitiæ honoratas. Cornelius [u] etiam 42
Tacitus mirifice commendat eas Germa-
norum ciuitates, in quibus virgines tantum
nubebant, & cum ſpe, votoq. vxoris ſe-

x ſup. lib.1. cap.5.

mel tranſigebatur: pluribuſq. ipſe [x] mon-
ſtraui apud veteres, & Græcos, & Roma-
nos, Flaminibus Dialibus, Regi ſacrificulo,
& Pontificibus maximis vnam tantum vxo-
rem, ac quidem virginem habere licuiſſe.
Quod & in animalibus ratione carentibus
obſeruant ij, qui de naturalibus rebus tra-
ctant: vti in turturibus, quæ ſi à copula
ſua fuerint morte, vel alio accidente diui-
ſæ, perpetua ſe abſtinentiæ lege conſtrin-
gunt, nec coniunctionem, quam caſu in-
tercidente, reliquerunt, repetunt. Tantæ 43
denique, vti vno verbo dicam, apud vete-
res dignationis, & æſtimationis fuit Mono-
gamia: vt in quibuſdam ſolemnibus, Ter-
tulliani [y] teſtimonio, & auſpicijs vniuira

y in lib. de exhortat. ad Caſtitatem.

44 cæteris loco anteiret. Quàm vero apud
Chriſtianos in honore ſit, oſtendit pluri-
bus idem Tertullianus in libris ad vxorem,
De exhortatione ad caſtitatem, & de mo-
nogamia: necnon S. Hieronymus in libel-
lo, quem etiam de Monogamia ad Geron-
45 tiam compoſuit. Quis etiam neſcit Apoſto-
lum vniuiras pluribus hortatum, ne ad ſe-
cundas tranſirent nuptias? ait [z] enim.

z 1.Cor.7.

Mulier alligata eſt legi, quanto tempore
vir eius viuit: quòd ſi dormierit vir eius, li-
berata eſt à lege: cui vult, nubat tantum
in Domino. Beatior autem erit, ſi ſic per-
manſerit, ſecundum meum conſilium. Licet
ergo, dicet aliquis iterum nubere: non
inficior: ſed non omnia, quæ licent, expe-
diunt: non omnia pro ſalute. Quod non
prodeſt, poteſt, rogo, bonum dici? Si li-
cita ſunt, & quæ non pro ſalute, ergo, &
quæ non bona ſunt. licita ſunt. Quid autem
magis velle debetur? quod ergo bonum eſt,
quia licet, an quod ergo; quia prodeſt:
multum intereſt inter licentiam, & ſalutem.
Licet igitur ſecundo nubere, ſed non ſem-
per pro ſalute expedit: nam vt idem Apo-
ſtolus ait [a]. *Qui ſine vxore eſt, ſolicitus eſt,*

a Ibid.7.

46 *quæ Domini ſunt, quo modo placeat Deo. Qui*
autem cum vxore eſt, ſolicitus eſt, quæ ſunt
mundi, & quo modo placeat vxori & diui-
ſus eſt. Et mulier innupta, & virgo cogitat,
quæ Domini ſunt: vt ſit ſancta & corpore,
& ſpiritu. Tertullianus quoque in eo libro,
qui *De Monogamia* inſcribitur, poſt multa in
hæc verba concludit. *Sufficiat tibi ſemel nu-*
bere, in quod à primordio facta es, in quo de-
47 *finiri vocaris. Redi in Adam vel priorem, ſi*
in nouiſſimum non potes. Semel guſtauit ille
de arbore, ſemel concupijt, ſemel pudenda
protexit, ſemel Deo erubuit, ſemel ruborem
ſuum abſcondit, ſemel de Paradiſo ſanctita-
tis exulauit, ſemel exinde nupſit. Si in illo
fuiſti, habes tuam formam: ſi in CHRISTVM
tranſiſti, melior eſſe debebis. Exhibe te ter-
tium Adam, & hunc digamum, & tunc po-
teris eſſe, quod inter duos non potes. Quare
mirum non eſt, ſi illa à iuramenti vinculo
de viduitate ſeruanda, hodie non admitta-
tatur remiſſio: nec iurans cenſeretur abſo-
lutus apud homines, nedum apud Deum.
48 Immo caſus ille viduitatis, & cælibatus ſo-
49 li Romano Pontifici reſeruatur. Non du-
bito tamen, quin ſecularis Princeps poſſit
remittere, ſeu quod melius eſt, declarare
iura-

iuramentum in ea materia, quæ ipſius Prin-
cipis auctoritati, ac poteſtati ſubijcitur: vt ſi
quis [b] iurauerit ſe ordini non iuterfuturum,
huiuſmodi iuſiurandum remittere poterit
Princeps, & hæc remiſſio vim abſolutionis
habebit. Rationem affert elegantem idem
canonum conditor Innocentius III. [c] quia
in quolibet iuramento ſemper intelligitur
excepta ſuperioris auctoritas: quo ad ea vi-
delicet, quæ ad ſuperioris poteſtatem atti-
nent, cùm illi per iuramenti [d] religionem
fieri minus poſſit præiudicium. Intereſt enim
Principis, vel Reipub. vt hic magiſtratum 50
ſuſcipiat, & gerat, aut non gerat. Itaque non
obſtante iureiurando, poteſt Princeps ſub-
ditum ſibi cogere ob publicam vtilitatem ad
magiſtratum ſuſcipiendum, alioquin iura-
mentum eſſet pernicioſum, & vinculum ini-
quitatis: atque ideo Martianus iuriſconſul- 51
tus tradit Seuerum, & Antoninum Impera-
tores reſcripſiſſe [e], iuramentum contra vim
legum, & iuris auctoritatem præſtitum, eſſe
nullius momenti: quod ſane reſponſum eſt
conſentaneum iuri etiam pontificio [f], & na-
turali, vtroque haud obſcure tradente non
debere iuramentum eſſe vinculum iniquita-
tis. Vnde, ſi quid iureiurando promiſſum 52
fuerit, quod iuſtitiæ, & bonis moribus aduer- 53
ſetur, non eſt ſine dubio obſeruandum.
Quare inficiari non poſſum, quin Princeps
hac in parte valeat interpretari, & explica-
re ea, quæ ſunt bonis moribus ciuilibus con-
traria: cùm idem ipſe Princeps poſſit etiam 54
leges condere, & conſtitutiones facere, edi-
cta promulgare aduerſus homicidas, parri-
cidas, adulteros, virginum raptores, fures,
latrones, falſarios, & alios omnes crimino-
ſos, quorum omnium interpretatio neceſſa-
ria eſt ad optimam Reipub. inſtitutionem.
Quod non obſcure demonſtrat Iuriſconſ.
Triphoninus [g]. *Bona*, inquit, *deportati pu-
blicata ſunt, vtrum ne ipſi ea reddenda ſint?
Si tamen naturale, & gentium ius intueamur,
ei, qui depoſuit, reſtituenda ſunt: ſi ciuile ius,
& legum ordinem, magis in publicum deſe-
renda ſunt. Nam male meritus publice, vt* 55
*alijs exemplo ad deterrenda maleficia ſit,
etiam egeſtate laborare debet.* Quòd, ſi Prin-
ceps nõ poſſet eam interponere interpreta-
tionem, perquàm ſtrictã haberet poteſtatem
legum ferendarum, etiam ſuper actibus me-
re temporalibus: quod eſt omnino abſurdũ,
alienumq. à diuina, & naturali inſtitutione.
Quinimo videmus ex Pauli [h] reſponſo ciui- 56
lem legiſlatorem declaraſſe, periurum non
eſſe eum, qui iurauit iudicio ſiſti, ſi ex con-
ceſſa cauſa, iuſiurandum deſeruit. Nam pro-

[b] d. l. vlt. ff. ad municipalem.
[c] cap. 19. de iureiur.
[d] cap. 19. de reſcript.
[e] d. l. 112. §. vlt. ff. de leg. 1.
[f] d. reg. non eſt obligatorium.
[g] l. 31. ff. de poſit.
[h] d. l. vlt. ff. qui ſatiſd. cog.

miſſio iſta iudicio ſiſtendi varias habet con-
ditiones, quæ in aliena poteſtate cùm ſint,
propoſitum ſeruandi iuramentum impe-
diunt. Harumq. nonnullas enumerat Vlpia-
nus [i] ad edictum: vt ſi quis impeditus fuerit
impedimento publico, & neceſſario: vel va-
letudine, vel tempeſtate, vel vi fluminis pro-
hibitus, ſe ſiſtere non potuerit: quibus caſi-
bus, qui iurauit iudicio ſiſti, exceptione ad-
iuuatur. Nec immerito: cùm enim in tali
promiſſione præſentia opus ſit, quemadmo-
dum potuit ſe ſiſtere, qui aduerſa valetudi-
57 ne impeditus erat? Et ideo etiam lex duo-
decim tabularum, ſi iudex, vel alteruter ex
litigatoribus morbo ſontico impediatur, iu-
bet diem iudicij eſſe diffuſum, hoc eſt rem in
poſterum diem eſſe reijciendam, prout re-
cte annotauit Budæus: quanquam Angelus
Politianus [k], cuius lectionem amplectitur
Andreas [l] Alciatus, legit diffiſum. Et Gel-
lius [m] de morbo ſontico, *Cætero qui mor-
bum*, inquit, *vehementiorem vim grauiter
nocendi habentem, legum iſtarum ſcriptores
alio in loco non per ſe morbum, ſed morbum
ſonticum appellant.* Adiectum itaque iniu-
randum promiſſioni ſe iudicio ſiſtendi, eſt
ita plane intelligendum, vt qui iurato pro-
miſit, nequaquam ſiſtere teneatur, nequa-
quam, ſcilicet, non ſiſtendo, peieraſſe pute-
tur, in hiſce caſibus, quibus iure humano, &
58 Imperatorum cõſtitutionibus immunis cen-
ſetur ab obligatione ſiſtendi, etiam ſi ſiſtere
promiſerit. Nam qui iurat, proprium iura-
mentum intelligit ſecundum iuris interpre-
tationem, nec in alium ſenſum iurationem
accipit, quàm, quo recte quod iuratur ab eo
fieri poſſit: quod & iuris pontificij latores [n]
comprobant. Atque ideo rectiſsime Couar-
ruuias [o] Baldum [p], & alios interpretes re-
prehendit, quod exiſtiment in ſpecie dicti
Pauli [q] reſponſi ius ciuile remittere quidem
59 iuramentum, iurantem tamen vere quidem
eſſe periurum, etſi iuris fictione periurus
non cenſeatur: quoniam, qui iurauit iudicio
ſiſti, ſe tamen ſiſtere non potuit, periurus
non eſt. Et recte quidem, quia per eum non
ſtetit, quominus ſe ſiſteret. Nec mihi pla-
cet, quod gloſſa [r], & alij vulgo interpretes
ad aliud eiuſdem Pauli reſponſum annota-
runt, videlicet, quo ad iuramenti remiſsio-
nem, legem habere vim Apoſtolicam, cùm
ibidem non agatur de abſolutione à iura-
menti vinculo, ſed tantum de eius interpre-
tatione. Eſt ergo hac in re concludendum
60 (vt iam antea dixi) Principem, aut legem
ſecularem non poſſe vinculum iuramenti re-
mittere, etiam ex cauſa, quoties ad hanc re-

[i] l. 2. §. ſi quis municipalis. cum ſeq. ti ſi quis caut. omo.
[k] Miſcel. c. 41.
[l] ad l. morbus ff. de verb ſign.
[m] lib. 20. cap. 1.
[n] cap. 20 & 23. de iureiur & c. 15. de cler. non reſident.
[o] ad d. c. 2. §. 3. num 9.
[p] ad l. non dubium. C. de legib.
[q] d. l. vlt.
[r] ad d. l. adigere. §. vlt.

miſſionem neceſſaria eſt abſolutio, quæ à ſolo Romano Pontifice, vel ab alijs Romanæ Eccleſiæ inferioribus Prælatis, vel epiſcopalem habentibus iuriſdictionem pendet. Reſtat videre, num præter culpam, quam periuri, quo ad criminis reatum contrahunt, cuius ratio apud diuinum auditorium examinanda eſt, puniri poſſint à iudicibus, & legibus ſecularibus; an vero ab eccleſiaſticis tantum. Alexander Imperator videtur dicere ad iudices eccleſiaſticos ſolos, non æque ad laicos pertinere animaduerſionem, & punitionem, ex eo, quod ait [f]. *Iuriſiurandi contempta religio ſatis Deum vltorem habet*. Quaſi velit dicere crimen hoc non eſſe profanum, ſed mere eccleſiaſticum. Et ſi Arcadius, & Honorius Rufino 61
Præfecto Prætorio [t] reſcribentes decreuere eum, qui contra pactionem, tranſactionemq. iuriſiurandi religione firmatam venit, non modo infamia notari, ſed etiam priuari actione, rerum proprietate, & emolumento, quod ex pactione, vel tranſactione illa fuiſſet conſecuturus. Ex quo plane reſcripto conſtat Principem ſecularẽ de periuro etiam ſumere pœnas poſſe. Vnde Romanus [u] Iuriſconſ. deduxit ciuilem legiſlatorem contra periuros poſſe pœnam ſtatuere, licet periurium crimen eccleſiaſticum ſit: quod & probare nititur Alfonſus [x] à Caſtro, à ſimili arguendo auctoritate Iacobi Butrigarij [y], Ioan. Monachi [a], Archidiaconi [b], Ioan. Andreæ [c], & Dominici [d] aſſerentium à Princi- 62
pe ſeculari poſſe vſurarium puniri, licet criminis eccleſiaſtici reum, vt poſt gloſſam [e], eſt [f] communis interpretum conſenſus. Accurſius [g], quem cæteri ſequuntur, ſcribit Alexandri conſtitutionem habere locum, vbi nulla ex periurio iniuria ſit proximo: alteram Arcadij, & Honorij, quando violatio ſacramenti tenderet ad diſpendium alicuius priuati. Didacus [h] Couarruuias aliter, vt

f d. l. 2. C. de rebus cred. & iureiur.

t l. 41. C. de tranſactionibus.

u conſ. 512.

x in lib. 2. de iuſt. hæred. punitio. cap 26.

y ad l. improbum ſumus, C. ex quib. cauſ. infam. irroget.

a, b, c, d, ad c. 5. de vſur. lib. 6.

e ad cap 2. de offic. ordin.

f ad cap. cū ſit generale. de for. compet.

g ad d l. 2.

h ad d. c. 2. §. 7. num. 4. de pact. li. 6.

Alexander intelligat de pœna ordinaria, alij vero Imperatores de extraordinaria: *quia ad extraordinariam*, inquit, *pœnam frequenter periuria per humanos iudices* [i] *pu-*
63 *niri ſolent.* Sed quidquid dicant noſtri, mihi videtur Alexandrum, licet ethnicum, voluiſſe periurij pœnam, nec eſſe corporalem, nec pecuniariam, ſed diuinam, nempe, vt ad ſacerdotes pertineret eius punitio, non item
64 ad magiſtratus ciuiles. Nam & apud veteres Romanos, vt [k] alias oſtenſum eſt, ſoli Pontifices de periuris ſumebant pœnas. At Chriſtianorum temporibus Arcadius, Honorius, ſuccedentesq. Principes, cùm de animarum periculo ſtudioſius cogitarent, quàm Romani infernum, & cælum, & Deum ignorantes, deq. animæ immortalitate inter ſe diſcrepantes: præuiderentq. multos occaſione iuramenti propriæ ſalutis iacturam facturos, huic morbo mederi nouis, optimisq. remedijs putarunt, ſtatuendo, vt non ſolum pœna eſſet diuina, & ſpiritualis, ſed & materialis: proinde notarentur infamia, actione priuarentur, rerum proprietate carerent, & emolumento, quod ex pactione illis contingere poſſet, vt pluribus malis vexati, cæteris exemplo ad deteſtanda periuria eſſent, argumento eius, quod de deportato ſcribit [l] Triphoninus, quem ſuperius citauimus. Plura eſſent dicenda de iureiurando: ſed cùm eius tractatus magis ad vltimam, quàm ad hanc partem pertineat, de eo ſequenti libro agam diffuſius. Ita huic ſecundo volumini, Deo fauente, colophonem addo xij. Kalend. Nouembris anno Domini M. D. LXXXVII. in admirabili, & omnium, non modo Romæ, ac vniuerſæ Italiæ, ſed totius orbis terrarum, celeberrimo Farneſiano Palatio, opere, omnibus & architecturæ, & picturæ, & ſtructuræ laudibus præponendo.

i gloſ. ad auth. ſcænicas. ſi fideiuſſores præſunt. Curt. Iun. ad d. l. 41. col. vlt.

k ſupra lib. 1. cap. vlt.

l d. l. 32. ff. de poſit.

Finis Libri Secundi.

ANASTA-

ANASTASII GERMONII

Ex Ceuæ Marchionibus,

ARCHIEPISCOPI, ET COMITIS TARANTASIENSIS,

DE AVCTORITATE, POTESTATE, & Immunitatum Priuilegijs, quæ Romani Pontifices, necnon diuina lex clericis, adminiſtris ſingulis, eccleſijs, & earum bonis conceſſerunt.

LIBER TERTIVS.

SVMMA EX PROOEMIO LIB. III.

1 *Duo ſunt in Eccleſia gladij: ſpiritalis ſcilicet, & temporalis.*

2 *Per verba Chriſti: Conuerte gladium tuũ in vaginã, poteſtas ſummi Pontificis tẽporalis haud dubie deſignatur.*

3 *Terrena poteſtas à ſpiritali inſtituitur.*

4 *Mundani Principes auctoritatem, & imperium à Rom. Pont. habent.*

5 *Imperatores à Rom. Pontif. conſtituuntur per electores, & electi confirmantur, eiſdemq. fidelitatem, & obedientiam iurare tenentur.*

6 *Imperatores tenentur ex iuramento iura Romanæ Eccleſiæ defendere.*

7 *Chriſtiani Imp. cùm diadema accipiunt, Eccleſiam, eius miniſtros, patrumq. decreta ſe defenſuros iurant.*

8 *Reges Hiſpani nomine Catholicorum inſigniti ſunt, quia ſedem Apoſtolicam Romanam obſeruarunt.*

9 *Omnis humana creatura Romano Pontifici ſubeſt.*

10 *Romanus Pont. Imperium transferre poteſt, quocumque libuerit, ac Imperatorem deponere.*

11 *Imperialibus conſtitutionibus fidem non habere, inſtar ſacrilegij eſſe dicunt ciuiles legumlatores.*

12 *Sacerdotes priuilegia à Chriſto acceperunt radicitus.*

13 *Romani Pontificis eſt ſacras ſcripturas interpretari.*

PROOEMIVM.

QVOD obijciebant nobis ciuiles magiſtratus, in eos plane duobus ſuperioribus libris retortum eſſe, pluſquàm in manifeſto eſt. Et licet ipſi, vel inuiti, fateantur ſacris Dei, eiusq. ſanctorum ædibus, earum quoque Epiſcopis, presbyteris, alijsq. inferioribus clericis varia, ac diuerſa à Pontificibus maximis, à Concilijs cum prouincialibus, tum œcumenicis conceſſa immunitatum beneficia fuiſſe: nobis tamen in præſentia moleſtum non erit eorum opinionem adeo comprobare, vt non ſolum hanc iure pontificio, & ſynodali immunitatem, quam multiplicem eſſe conſtabit, ſed diuino quoque iure ſacerdotibus competere fortiter defendamus. At vero, quando hanc quidem ipſam honoris prærogatiuam, & veterum immunitatum priuilegia à ſolis Pontificibus maximis, vel à ſynodalibus, vt ipſi autumant, conſtitutionibus haberemus: nonne, rogo, contenti eſſe deberent? Quis eſt enim tam rudis, & imperitus, ne dicamus irreligioſus, & impius, qui neſciat Romanos Pontifices veros [a] eſſe CHRISTI Vicarios, & Petri ſucceſſores? quis tam agreſtis, & ferus, vt non eis ſciat omnem [b] poteſtatem à Deo tributam? quis tam in ſacra pagina parum verſatus, vt non aliquando audiuerit CHRI-

[a] cap 6. de maior. & obed. & c. 2 de ſent & re iud. li. 6.
[b] Rom. 13.

c Ioan. 21. STVM c Petro paſcendarum ouium munus
d Ioan. 10. demandaſſe? intellexeritq. duos d eſſe in
eccleſia gladios, diuinum videlicet, ſiue ſpi- 1
ritualem, & temporalem? ſed nemo etiam
negare poteſt temporalem gladium in Pe-
tri poteſtate eſſe, niſi quoque negauerit
e cap. 26. verba illa apud Matthæum e, *Conuerte gla-* 2
dium in vaginam, eſſe CHRISTI. Neque 3
inficiari quis poteſt, quin maxima illa ſpi-
ritualis poteſtas hanc terrenam poteſtatem
inſtituere habeat, cùm diuinum illud Iere-
f cap. 1. & d. cap. 6. & c. 1. de maiorit. & obedient. extrauagan. commun. miæ vaticinium id haud obſcure teſtetur f.
Ecce conſtitui te hodie ſuper gentes, & regna,
vt euellas, & diſſipes, ædifices, & plantes.
Quod dictum eſt non à quolibet, ſed à Deo
optimo maximo; non regi, ſed ſacerdoti; non
de regia ſtirpe, ſed de ſacerdotali proſapia
deſcendenti, prout pie, & luculenter Inno-
g in d. c. 6. centius g tertius Conſtantinopolitano Im- 4
peratori demonſtrauit. Nec vero vllam per
ſe haberent terreni Principes auctoritatem,
vllam iuriſdictionem, imperium vllum, niſi
Romani Pontifices multis, ijſdemq. graui-
bus impliciti negotijs, temporalem eis cre-
derent adminiſtrationem. Cùm nec Impe-
h cap. 34. de elect. ratores eſſe poſſint, niſi eligantur h ab eis,
quos ipſi Pontifices eorum electores con-
ſtituêre. Vnde Imperij iura obtinere non va- 5
lent, niſi fidelitatem, obedientiam, ac reue-
rentiam, tactis ſacroſanctis Dei Euangelijs,
iuriſiurandi religione promiſerint, ſpopon-
derintq. & polliciti fuerint coram Deo, &
B. Petro, ſe perpetuos protectores, procura-
tores, & defenſores futuros ſummi Pontifi- 6
cis, & ſanctæ Rom. Eccleſiæ in omnibus, &
per omnia; item cuſtodituros, & conſerua-
turos poſſeſſiones, honores, & iura eius,
quantum per humanas vires licebit; & alia,
i clem. 1 de iureiuran. quæ i Clemens V. in Viennenſi concilio ſta-
tuit. Immo ea ſemper laus fuit Chriſtiano- 7
rum Regum (cùm primum ſolemni more
diademate ornantur) vt iureiurando fidem
ſuam deuinciant de Eccleſia, ſacro ordine,
ſanctiſq. antiquorum Patrum decretis (in
quibus eccleſiaſtica conſiſtit diſciplina) to-
tis viribus tuendis, & propagandis: iurentq.
ſe daturos operam, vt ea decreta ſeruentur.
Quæ omnia in ſua pragmatica ſanctione
k in exordio pragmatic. ſanction. Carolus k huius nominis ſeptimus, Franco-
rum Rex teſtatur, ad quam Guymerius eo-
dem in loco multa docte ſubtexit. Idem &
in reliquis Chriſtiani imperij regnis obſer-
uari veriſimile eſt: in Hiſpania præſertim,
cuius Reges ita ſemper ſe habuerunt erga 8
hanc ſanctam Apoſtolicam ſedem, vt Ca-
tholici cognomine ab ipſa ſede donati ſint.
Quocirca mirum videri non debet, ſi aduer-
ſus eos, qui ordinem ſacrum, reſq. ad eum
ſpectantes perturbabant, Conſtantinus Ma-
gnus, Theodoſius, Honorius, Martianus,
Leo primus, Iuſtinianus, & poſt eum Caro-
lus Magnus, alijq. pij Principes leges tule-
rint: ſi ſanctionibus ſtatum eccleſiaſticum
tutati ſint, ac plerumque armis. Intellige-
bant nimirum, ſe nihil auctoritatis, aut po-
teſtatis à ſemetipſis habere: ſed quidquid
habebant, à Deo regnorum domino, vel ab
eius Vicario habere profitebantur. Cui om-
nes, cuiuſcumque conditionis, & ſtatus ſint,
ſubeſſe de neceſsitate ſalutis dixit l, defini- l cap. 1. de maior. & obed. extrau.
uit, & pronunciauit Bonifacius Octauus. In-
ter quos Fridericus Imperator, cùm ad Du-
catus, quem poſsidebat fidelitatem præſtan-
dam interpellaretur, ſicut ante Imperium
ſolebat, reſpondit m, ſibi omnes homines fi- m Cuiacius lib. de feudis 4. tit. 100.
delitatem debere, ſe ſoli Deo, & Romano
9 Pontifici. Si ergo humana omnis creatura
vni ſubeſt Romano Pontifici, huiuſque eſt
imperium n, ex vno in alium locum transfer- n d. clem. 1.
10 re electionem o, aut admittere, aut reijcere o d. cap. 34.
electum, ac confirmatum p ex iuſtis cauſis p cap. 2. de ſenten. & re iud. lib. 6.
deponere, ſubditos à fidelitatis iuramento
abſoluere, & alia id genus facere: quare, ob-
ſecro, priuilegia, quæ Pontificum auctoritas,
vel per œcumenica Concilia, vel per decre-
tales epiſtolas, vel per generalia, ſpecialiaue
reſcripta, vel per alias ſanctiones eccleſiaſti-
cas ſacroſanctis Dei eccleſijs, earumq. Præ-
ſidibus, & miniſtris præſtitit, firma, illibata,
ac prorſus inuiolata manere non debent?
Quanquam nulla principalis extaret lex,
qua immunitatum beneficijs gaudere poſ-
ſent ſacerdotes, nobis tamen ſat eſſet hæc
ſummorum Pontificum præceptione, ac li-
beralitate illis fuiſſe tributa. Verum, quo
magis ciuiles magiſtratus, qui aſſerebant
ſacrum ordinem nullam à ciuilium legum-
latoribus prærogatiuam, nullum priuilegiũ,
nullaque immunitatis beneficia, nihilq. au-
ctoritatis, dignationis, aut poteſtatis habe-
re, ſuo, vt dici ſolet, ſe iugularent gladio; fal-
ſam, ne dicamus temerariam eſſe eorum
opinionem, non ſubtilibus quidem argu-
mentis, aut rationibus longe petitis, ſed ip-
ſiſmet Principum ſanctionibus, nullo vn-
quam tempore interituris, facile demonſtra-
uimus. Quibus, ſi nec contenti ſunt, nec
Principibus illis, nec eorum conſtitutioni-
11 bus habere fidem volunt, (licet id ex reſcri-
pto Imperatorum q Valentiniani, Theodo- q l. 5. C. de diuerſ. reſcript.
ſij, & Arcadij inſtar ſacrilegij ſit), illud ta-
men addi etiam poterit, nempe orthodoxæ
eccleſiæ, viriſq. religioſis auctoritatem, &
iuriſdictionem, prærogatiuas, ac priuilegia,
non modò

non modò ab ipſis ſummis Pontificibus con-
ceſſa, ſed etiam à CHRISTO ſingulari po-
teſtate donata. Cuius auctoritati, atque po-
teſtati nihil velle eos, niſi Chriſtianam fi-
dem deſerant, detrahere arbitramur. Quam-
obrem eos velimus eſſe rogatos, vt dein-
ceps ita ſe cum ſacerdotibus & factis, & di-
ctis habeant, vt quam de his animo conce-
pimus opinionem, vera nobis, poſteriſq. no-
ſtris videri poſſit. Quæ, ſi extra fucum, &
fallacias conſtabit, vtique de eorum ſalute
bene erit ſperandum. Quòd autem illa à
CHRISTO radicitus acceperint ſacerdo- 12
tes, ſuo tempore, & opportuniori loco co-
pioſe, clareq. explicabitur: namque inſti-
tuti noſtri non eſt de ijs, quæ à diuino iure
ordini ſacro præſtita eſſe dicimus, ſeorſum,
& diſiunctim agere: ſed vnà cum Romano-
rum Pontificum, quorum eſt ſacras ſcriptu- 13
ras interpretari, & declarare, ſanctionibus,
ea in medium proferre, & ſuis in locis aptius,
quàm fieri poterit, accommodare: vt vno,
eodemq. tempore, & de diuino, & de ponti-
ficio iure abſoluta diſputatio habeatur.
Quod cùm valde difficile ſit, quòd duo, &
quidem immenſa, nobis ſint ſulcanda maria,
alieno, hoc eſt, diuino indigemus auxilio,
cuius ſuauiſſima ſpirante aura, varios ſcopu-
los, quibus illidi alioquin facile poſſemus,
effugere, ipſa varijs fluctibus agitata maria
traijcere, & in eum, quò nauis tendit, por-
tum, ſecundo curſu perduci optamus, & ſpe-
ramus. Itaque Deum, qui Beatum Apoſto-
lorum Principem in fluctibus ambulantem,
ne mergeretur, erexit, & ad tutiſſimum ſalu-
tis portum deduxit, ſuppliciter exoramus,
vt tanti diſcipuli intercedentibus meritis,
tali nos fauore proſequi dignetur, vt cœ-
ptum iter per vaſtum hoc mare perficere, &
ad eum, qui via, veritas, & vita eſt, tandem
poſſimus peruenire. Amen.

SVMMA EX CAPITE I.

1 *Non in quouis loco Deus coli voluit.*
2 *Tabernaculum, quod ſibi Deus fieri præcepit Moyſi, fuit ædificium ex lignis confectum inſtar templi.*
3 *Arca fœderis in ſanctuario, hoc eſt penitiori, & ſanctiori loco tabernaculi, cuſtodiebatur.*
4 *Deus nullum habuit templum ſtabile ante Salomonem.*
5 *Noluit Deus ſibi à Dauide ædificari templum, quia is plurimum hoſtilis ſanguinis effudiſſet.*
6 *Templum Salomonis ſpatio ſeptem annorum abſolutum eſt.*
7 *CHRISTVS templum Salomonis veneratus eſt, ac frequentauit, inſignibusq. operibus decorauit.*
8 *Deus non habitat in templis manufactis, hoc eſt vbi hoſtiæ cæduntur, & ſacrificia fiunt ſecundum carnem.*
9 *Fuluius Vrſinus laudatur.*
10 *Qui iuſtior eſt, acceptabilius ſacrificium Deo offert.*
11 *In nobis, tamquam in templo, habitat Deus.*
12 *Deus mandauit templa fieri, & ſplendide ædificari.*
13 *Proportio ſacrarum ædium ab humani corporis membris ſumi debet.*
14 *CHRISTVS ſe templum dixit, quòd humana figura templo formã tribuat.*
15 *Pij viri magnam in templis extruendis diligentiam adhibuerunt.*
16 *Baſilica S. Petri in Vaticano arte, ac elegantia inſuperabilis.*
17 *Tholus Vaticanus admirabilis.*
18 *Angelus à Rocca Auguſtinianus Tholum Vaticanum deſcripſit.*
19 *Sacrarum ædium frontes Occidentem reſpicere debent, ſi locus conſentiat, ſin minus, quoquouerſum vergant, nihil refert.*
20 *Gulielmi Philandri de ſanctorum ſimulacris in templis collocandis ſententia probatur.*
21 *Sine Epiſcopo non poteſt ædificari, nec dedicari Eccleſia.*

De conſtructione Templorum, & quòd inſcio Epiſcopo conſtrui non debent. Cap. I.

VT autem à propoſito argumento ne tantillum quidem diſcedere videamur, placet etiam in hoc tertio libro à templorum conſtructione
1 initium capere. Non enim Deus optimus maximus, licet vbique ſit, omniaq. regat prouidentia ſua, & adminiſtret, quibusvis tamen in locis, ſed in certis, & determinatis coli voluit. Quod ipſe Deus charo ſibi populo præcauit, vbi de terra Promiſſionis loquens, poſtquàm loca Gentium deorum cultu contaminata cum aris, atque idolis diſſipari, ac igne deleri mandauit, ſubiungit [a]. *Non facietis ita Domino Deo veſtro: ſed ad locum, quem elegerit Dominus Deus veſter de cunctis tribubus veſtris, & ponat nomen*

[a] Deut. 12.

nomen ſuum ibi, & habitet in eo; venietis, & offeretis in illo loco holocauſta, & victimas veſtras, decimas, & primitias manuum veſtrarum, &c. Et paulo poſt. *Caue, ne offeras holocauſta tua in omni loco, quem videris: ſed in eo, quem elegerit Dominus in vna tribuum tuarum, offeres hoſtias, & facies quæcumque præcipio tibi*. Cùm antea Moyſi, dum eſſet 2
[b Exod. c. 25.] in Sinai monte, præcepiſſet [b], vt ſibi faceret tabernaculum, *Facite*, inquit, *mihi ſanctuarium, & habitabo in medio veſtri iuxta omnem ſimilitudinem tabernaculi, quod oſtendam tibi, & omnium vaſorum in cultu eius*. Erat autem tabernaculũ inſtar templi ædificium plicatile ex lignis compactum, quod
[c Numer. 4.] per [c] partes diſſolui, & refici, ac quocunque libuiſſet, perinde atque Arca fœderis, deferri poterat. In quo locus erat ſanctior ve- 3
lo diſtinctus, ſanctuarium ſanctuarij, ac ſancta ſanctorum dictus, vbi Arca fœderis cuſtodiebatur: quæ, quibus partibus, quemadmodum etiam tabernaculum, & ornamen-
[d d. c. 25. vſque ad 30] tis conſtare deberet, Deus ipſe in Exodo [d] demonſtrauit: cuius meminit & Paulus, ad
[e cap. 9. f epiſt. 128.] Hebræos [e] ſcribens, & S. Hieronymus [f] ſingulas partes enarrando, belle declarauit. Idcirco non longius progrediar. Illud vero ſubijciam, nullum apud Hebræos extitiſſe 4
templum vſque ad Salomonem Regem.
[g cap. 7.] Vnde Dominus [g] Regum ſecundo Dauidem alloquens ait: *Numquid tu ædificabis mihi domum ad habitandum? neque enim manſi in domo, ex quo eduxi Iſrael de terra Aegypti, vſque ad diem hanc, ſed fui ſemper mutans loca tabernaculi, & in tentorio manens*
[h cap. 40. Exo. & cap. 21. Paralip. lib. 1.] *cum omni Iſrael*. Fecerat enim Moyſes [h] tabernaculum, cùm eſſet in deſerto: nullum tamen, vt dixi, ab eo ad Salomonem extabat templum. Sed cùm Dauid omnia, quæ eius ditionis erant, diuturnis conflictata bellis ſub ſuum imperium redegiſſet, ad templi, in quo Deus habitare poſſet, ædificationem ſtudium omne, & cogitationem conuertit: cùmq. omnia ad ædificandum neceſſaria præparaſſet, Deus ei præcepit, ne ædifica- 5
ret, quia vir bellator fuerat, multumq. effuderat ſanguinis. Legitur enim in libro pri-
[i cap. 22.] mo [i] Paralipomenon, Dauidem ad eius filium Salomonem ita dixiſſe. *Fili mi: voluntatis meæ fuit, vt ædificarem domum nomini Domini Dei mei. Sed factus eſt ſermo Domini ad me, dicens: Multum ſanguinem effudiſti, & plurima bella bellaſti: non poteris ædificare domum nomini meo, tanto effuſo ſanguine coram me. Filius, qui naſcetur tibi, erit vir quietiſſimus: faciam enim eum requieſcere ab omnibus inimicis ſuis per circuitum: & ob hanc cauſam Pacificus vocabitur: & pacem, & otium dabo in Iſrael cunctis diebus eius: ipſe ædificabit domum nomini meo, & ipſe erit mihi in filium, & ego ero illi in patrem: firmaboq. ſolium regni eius ſuper Iſrael in æternum. Nunc ergo fili mi, ſit Dominus tecum, & proſperare, & ædifica domum Domino Deo tuo, ſicut locutus eſt de te*. Et in eodem
libro [k]. *De filijs meis elegit Dominus Salomonem filium meum, vt ſederet in throno regni Domini ſuper Iſrael: dixitq. mihi. Salomon filius tuus ædificabit domum meam, & atria mea*. [k cap. 28.] Adepto itaque regno Salomon nihil habuit antiquius, quàm vt templum ædificaret: præparatisq. rebus ad opus ne-
ceſſarijs, anno [l] quarto regni ſui iecit fundamenta in monte Moria, hoc eſt in altero [l 2. Paralip. 3.] colle montis Sion, qui demonſtratus fuerat Dauidi patri eius, in loco, quem parauerat
6 in area Ornam Iebuſæi. Et ſpatio annorum ſeptem totum perfecit opus, quod ſane ita erat ſymmetria, ac proportione compoſitum, tanta amplitudine præditum, tanta magnificentia, auro, argento, lapidibus, & cedrinis lignis compactum, talibusq. aureis vaſis, candelabris, lucernis, forcipibus, hydris, fuſcinulis, phialis, mortariolis, thuribulis, & alijs id genus pluribus ornatum, vt omnia longe maxime ædificia ſuperauerit: quæ adeo graphice in libris Regum [m], & Paralipomenon [n] deſcribuntur, vt ſuperfluum [m lib. 3. c. 6] [n d. cap. 3. cum ſeqq.] eſſet hic retexere. Et licet hoſtium iniuria fuerit demolitum, ac igne fere conſumptum, iterumq. à Zorobabele, ac rurſus ab Herode reædificatum, vt in Eſdræ [o] libro, & apud [o cap. 4. 5. & 6.] Ioſephum [p] legitur: illud tamen deſuper [p Antiq. 7.] ſemper eſt veneratus CHRISTVS, atque ideo ementes, & vendentes ex [q] eo eiecit, [q Matt. 21. Mar. 11. Luc. 19. Ioan. 2.]
7 dicens: *Domus mea domus orationis vocabitur*. In eoq. cæcos, & claudos ſanauit. In eo aſſidue Deum laudabant, & benedicebant [r] [r Luc. 24.] Apoſtoli, expectantes Spiritum ſanctum: quo ſuſcepto, omnes vnanimes ibidem oraſſe teſtatur etiam hiſtoria Actuum [s] Apoſtolorum: [s cap. 2.] cernimusque paſſim CHRISTVM, eiusq. Apoſtolos templum frequentaſſe, in eoq. fere ſemper inſigne [t] aliquid peregiſſe. [t Act. 3.] Quid ergo, dicet aliquis, ſibi volunt illa [u]. [u Act. 7. & 17. Iſa. vlt.] *Deus non in templis manu factis habitat. Etenim Salomon ædificauit illi domum: ſed non Excelſus in manufactis habitat, ſicut Propheta* [x] *dicit. Cælum mihi ſedes eſt, terra autem* [x d. c. vlt.] *ſcabellum pedum meorum. Quam domum ædificabitis mihi, dicit Dominus, aut quis locus requietionis meæ. Nonne manus mea hæc fecit omnia?* Hucuſque Acta [a] Apoſtolorum. [a d. cap. 7.] Quibus conuenit, quod dicit S. Baſilius in

exhor-

exhortatione ad bapt. & pœnitent. in editione Latina, nempe non locũ, ſed affectum, & intentionem exigi. Deum in medio mari à Moyſe exoratum, Iob in ſterquilinio, Ezechiam in lectulo ad miſericordiam cum prouocaſſe, Hieremiam in luto, Ionam in ceto, Danielem in lacu placaſſe, pueros in camino ſaluari promeruiſſe, Latronem in cruce,
Petrum, & Paulum in carcere. Non ſequitur 8
ideo Deum nolle templa eſſe, aut in eis coli, & glorificari, ſed non habitat in templis, in quibus non ſpiritualiter, ſed carnaliter tantum boues immolantur, pecora mactantur, thura adolentur, & his ſimilia procurantur.
b d.c vlt. Sed vt ait [b] Iſaias, ex perſona Domini. *Ad quem reſpiciam, niſi ad pauperculum, & contritum ſpiritu, ac trementem ſermones meos? Qui immolat bouem, quaſi quis interficiat virum. Qui mactat pecus, quaſi qui excerebret canem. Qui offert oblationem, quaſi qui ſanguinem ſuillum offerat.* Nam, vt bene ſcribit
c ad d.cap. vlt. [c] Hieronymus, immolare bouem, mactare arietem, offerre ſacrificiũ, thura ſuccendere, ita habet Deus, quaſi homicidium, & oblationem canis, & ſuillum ſanguinem, atque blaſphemiam. Quidquid enim corrumpi, quidquid ſurripi poteſt, caſtum donum Deo eſſe non poteſt. Quia Deus ipſe immortalis eſt, & incorruptus, illa mortalia, & corruptibilia, quibus Deus non delectatur: ſed ijs duntaxat, quæ non videntur, animi integritate, incruento ſacrificio, laude, hymnis.
d li 8. verſ. finem. Arnobius [d] quoq. vel (vt Fuluius Vrſinus homo, præter antiquarum rerum peritiam, excellentis ingenij, ac in Latinis, & Græcis litteris bene eruditus, in epiſtola in Arnobium exiſtimat) M. Minutij Felicis Octauius aduerſus gentes, quæ irridebant Chriſtianos templa non habere, dixit. *Templum quod ei extruam, cùm totus hic mundus eius opere fabricatus eum capere non poſſit? & cùm homo laxius maneam, intra vnam ædiculam vim tantæ maieſtatis includam? Nonne melius in noſtra dedicandus eſt mente? in noſtro immo conſecrandus eſt pectore? Hoſtias, & victimas Domino offerã, quas in vſum mei protulit, vt reijciam ei ſuum munus? ingratum eſt, cùm ſit litabilis hoſtia, bonus animus, & pura mens, & ſincera conſcientia. Igitur, qui innocentiam colit, Domino ſupplicat; qui iuſtitiam, Deo libat, qui fraudibus abſtinet, propitiat Deum; qui hominẽ periculo ſurripit, optimam*
victimam cædit. Hæc noſtra ſacrificia, hæc 10
Dei ſacra ſunt. Sic apud nos religioſior eſt ille, qui iuſtior. Quod & cenſuit Seneca (vt
e lib 6. c. 25. Lactantius [e] refert) licet ethnicus, dicens. *Vultis vos Deum cogitare magnũ, placidum, & maieſtate leni verendum amicum, & ſemper in proximo? Non immolationibus, nec ſanguine multo colendum (quæ enim ex trucidatione immerentium voluptas eſt?) ſed mente pura, bono, honeſtoq. propoſito.* A quo nõ diſ-
ſentit B. Auguſtinus [f], *Quidquid*, inquit, *in* f Serm. 5. de Dedicatione.
templis manufactis agitur, totum in nobis ſpirituali reædificatione completur. Non enim
mentitus eſt ille [g], *qui dixit, templũ Dei ſan-* g 1. ad Cor. 3.
ctum eſt, quod eſtis vos. Et iterum. *Neſcitis*
[h], *quoniam membra veſtra templum ſunt* h 1. ad Cor 6.
11 *Spiritus ſancti, qui in vobis eſt?* Sic Deus dicitur eſſe in nobis, & in templo eſſe, vt in loco, quia dicitur locus Dei, vbi eius manifeſta fit operatio, & qui plus participat operationis, eius & gratiæ. Quapropter cælum eius thronus eſt: in ipſo enim angeli ſunt facientes eius voluntatem, & ſemper glorificantes ipſum. Et terra ſcabellum pedum eius: nam in ea per carnem conuerſatus eſt. Dicitur &
eccleſia, vt ait Damaſcenus [i], locus Dei, in i lib. 1 cap. 16.
qua ad ipſum orationes diriguntur: & S.
Thomas [k]: *Licet domi*, inquit, *detur facultas* k 2. 2. quæſt. 84. art. 3.
orandi, difficile tamen fieri poteſt, vt domi tam bene, ac deuote oremus, quàm in eccleſia, vbi tot patres, vbi clamor felici ſocietate excitatus, ad Deum immortalem refertur: plus enim neruorum in ea eſt, & multò audientia maior, quàm in illa priuata, & domeſtica. Hæc B. Thomas, triplici allata ratione. Prima, nempe, propter loci conſecrationem, ex qua ſpiritalem deuotionem cõcipiunt oran-
tes, vt [l] magis exaudiantur. Secunda pro- l Reg. 3 c. 8 Caiet. 3. p.
pter ſacra myſteria, & alia ſacerdotis ſigna, quæ ibi continentur. Tertia propter concurſum multorum adorantium, ex quo Deus
exorabilis fit iuxta illud [m] Matthæi: *vbi ſunt* m cap. 18.
duo, vel tres cõgregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum. Quibus mirifice congruit,
quod legimus apud S. Baſilium [n]: *Oratio, quæ* n epiſt. 68.
non eſt comprecatores nacta, multò eſt ſeipſa
languidior, atq. debilior; & S. Ambroſius [o]: o li. de pœnitent.
Multi minimi dum congregantur vnanimes, ſunt magni, & multorũ preces impoſſibile eſt,
contemni. Idem dicere voluit Tertullianus [p] p in Apologet. cap. 39.
cùm ſcripſit: *Coimus in cœtum, & congregationem; vt, ad Deum, quaſi manu facta, precationibus, ambiamus orantes. Siquidem lau-*
datur apud Lucam [q] *centurio, quòd Iudæis ſy-* q Beda c 7. Auguſt. lib. 18. contra Fauſtũ c. 2.
nagogam extruxiſſet. Si ergò (dicit B. Am-
broſius [r] *) commendatur à Domino, qui ædi-* r ſerm. 89.
ficauit ſynagogam, quanto eſt commendatior, qui ædificauit eccleſiã? Quod, cum Deo gratiſſimum fore certò ſcirent Chriſtianæ fidei Principes, vbiq. eccleſias Deo extrui magno cum feruore curarunt. Namq. Philippum, Bartholomæum, Thomam, Matthæum, &

Andræam vbique iactis fidei fundamentis, baſilicas ædificaſſe auctor eſt Nicephorus [f].

f lib. 2. cap. 35. 39. 40. 41. & 42.

Refert quoque Anacletus [t] eccleſiam à S. Marco Euangeliſta Petri Apoſtoli adhuc viuentis nomine Alexandriæ fuiſſe conſecratam.

t ep. 3. can. ſacroſancta diſtinct. 22.

Euſebius tradit [u], Chriſtianos, cùm in antiquis ædificijs non ſatis loci haberent, ampliores eccleſias in vniuerſis vrbibus, fundamentis earum ad maiorem laxitatem dilatatis, creuiſſe. Huc etiam referri poſſunt, quæ in noſtris Paratitlis [x] adnotauimus. Nō eſt itaque dubium, quin templa fieri velit 12 Deus, in ijsq. coli, laudari, & magnificari. Immo, vt iam oſtenſum eſt, fieri magnificè, & ſplendidè mandauit. Sed quoniam vera ædium compoſitio conſtare debet ex ſymmetria, cuius ratio diligentiſſime ab architectis obſeruāda eſt, eaq. pariter ex proportione (eſt autem proportio ratæ partis mem-brorum in omni opere, totiusq. commodu- 13 latio, ex qua ratio efficitur ſymmetriarum) non poteſt ædes vlla cum ſymmetria, atque proportione rationem habere cōpoſitionis, niſi ad hominis bene figurati membra (vt doctè ſcriptum reliquit [y] Vitruuius) fuerit 14 ſcitè accommodata.

u lib. 8. hiſtor. eccleſ. cap. 1.

x tit. de ædific. eccl. in 2. impreſſion.

y lib. 3. c. 1.

Quare non immerito CHRISTVS dixit corpus ſuum eſſe templū. *Soluite* [z], ait, *templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud*. Non enim de templo illo de congeſtis in altitudinem ſaxis ab Salomone conſtructo, & ab alijs reſtaurato, ſed de templo corporis ſui intellexiſſe Dominum auctor eſt diſcipulus ille, quem ipſe diligebat. Qui ita bene figuratus erat, vt [a] diceretur. *Speciosus forma præ filijs hominū*. Erat enim, vt ait [b] Apoſtolus, Dei patris imago. Quid eſt Deo perfectius? Non potuit itaq. CHRISTI templum, niſi ex ſymmetria, & proportionibus conſtare.

z Ioan. 2.

a Pſal. 44.

b 2. Cor. 4. & Coloſſ. 1.

Veteres architecti, Tarcheſius, Pitheus, & Hermogenes, teſte [c] Vitruuio, negabant Dorico genere ædes ſacras rectè fieri: quòd mendoſæ, & inconuenientes euaderent. Verum, cùm ex articulis humanis numerum inuentum eſſe dicat idem [d] Vitruuius, & ex membris ſeparatis ad vniuerſam corporis ſpeciem ratæ partis menſura reſpondere debeat, ſequitur profectò eos maxima dignos eſſe laude, qui etiam Dei templa conſtituentes, ita operum membra ordinauerunt, vt proportionibus, & ſymmetrijs ſeparatæ, atque vniuerſæ conuenienter efficiantur eorum diſtributiones. Hoc eſt, ſi nos, qui & templi [e] Dei membra nullis præcedentibus meritis, ſed per gratiam fieri meruimus, quantum poſſumus cum ipſius adiutorio laborabimus, ne Dominus noſter in membris templi ſui, id eſt in nobis ipſis inueniat, quod oculos maieſtatis ſuæ offendat.

c lib. 4. c. 3.

d d. cap. 1.

e 1. ad Cor. 3. & 6.

Templū ita exſtructum, non Dorico ordine, ſed Ionica, aut Corinthia ratione, hoc eſt omni ſymmetria, & proportione compactum
15 videbitur. Si vero de hiſce materialibus templis loquamur, quod inſtituti noſtri proprium eſt, videbimus pios viros curam omnē, & diligentiam in eis ædificandis adhibuiſſe. Nec iſta indigent probatione: ſatis enim clara, & aperta ſunt oculis noſtris. Quid enim ma-
16 gnificētius, & admirabilius illa S. Petri Apo-
17 ſtolorum Principis ingenti mole? Quid maiori rotunda, ac celeberrima apſide, ſiue tholo præſtantius, aut difficilius? cuius perfectionē, ex quo extrui cœpit, potius optarunt, quàm conſumari poſſe ſperarunt hucuſque Romanæ Eccleſiæ Præſides, adeo vt in multa ſecula eam imperfectā viſura fuerit longa nepotū noſtrorum poſteritas, niſi Sixtus V. vt eſt in magnis maximus, ei arduo operi felicem manum admouiſſet præterito anno, qui fuit ſal. 1588. menſe Iulio ſic, vt duorum annorum ſpatio (quod multorum vix fieri poſſe retro Pontifices iudicarunt) abſoluendam iri dictitent architecti, & res ipſa demonſtret: cuius artificium, ac ſplendorē An-
18 gelus Camers à Rocca Auguſtinianus Theologus eruditiſſimus, ac de re litteraria optime meritus, egregiè repræſentauit, ſicut cætera omnia, in ſua Bibliotheca [f], ſeu potius rerum geſtarū eiuſdem Sixti theatro ampliſſimo.

f Embl. 1.

Quod ſi fieri poterit, poteritq. facile maxima impenſa, & exquiſita tanti Pontificis diligentia: nihil erit, quod non modo ſuperare, ſed nec æquare poſſit, nobiliſſimū illud templum operis magnitudine, parietum craſſitudine, marmorum nobilitate, altitudine columnarum, præſertim ex terra Africa aduectarum, maculis, ac coloribus præſtantium, diſcoloribus cruſtis, venis colludentibus illigatis, muſiui, vermiculati, ac teſſellati operis excellentia, auri copia (vt in Gregoriano ſacello iam inſpici poteſt) picturæ varietate, & vt vno verbo dicam, ſingulari, ac propè diuino artificio. Eſt enim adeo obſeruata illic totius compoſitionis, ratæq. partis membrorū ratio, & ſymmetria, vt meritò dicatur ad hominis bene figurati membra ibi habitam fuiſſe exactiſſimam rationem. Sed obijciet fortaſſe aliquis B. Petri templū non eſſe omni arte perfectum: ſi quidem ſacras beatis dicatas ædes ad regiones, quas ſpectare debent, ita cōſtituendas eſſe [g] veteres dixere, vt earū frontes ad occidentem vergerent hoc ordine, vt altaria, & CHRISTI, ſanctorūq. ſimulacra, & imagines in ea ſint parte, qua primū terra illuminatur: nec dici

g Vitruuius lib 4. cap. 5.

poſſe id

poſſe id ſuperſtitionem gentilitatis ſapere,
quia & vſus id apud Chriſtianos admiſit, &
approbarunt [h] Pontifices ex Auguſtino, qui
ait [i]. *Quæ orientẽ verſus, nos litterarum ado-*
rare forma docuit. Et Moſes Barcepha Sy-
rus, Epiſcopus in Bethramam in ſuo de Pa-
radiſo commentario ab Andrea Maſio Bru-
xellano ex Syriaca in Latinam linguã con-
uerſo ſcribit [k], complures exiſtimaſſe Para-
diſum in Oriente eſſe: quia qui templa, aut
ædes conſtruere volunt ad Orientem ſpe-
ctantia, ita deſcribunt, vt ad Solem in menſe
Niſan, hoc eſt Aprilis, orientem obuerſa ſit
fabrica. Baſilius ſuper illud Pauli [l]. *In omni*
re gratias agite, &c. Ideo, inquit, *ad Orientẽ*
verſi inter orandum ſtetimus, vt oculos no-
ſtros ad contemplandum paradiſum aſſueſa-
ceremus, eoq. locum noſtrum priſtinum requi-
reremus. Gregorius vero Nyſſenus in ſermo-
ne, quem in orationem Dominicam compo-
ſuit, ſic ait. *Cõuertimus nos ad Orientem, non*
modo ideo, quòd illic Deus ſit aſpectabilis, qui
vbique eſt, neque vllo particulari loco omnino
continetur, cùm omnem ex æquo occupet: ſed
quia locus noſter priſtinus in Oriente eſt. &
de vita loquor, quam in paradiſo agitabamus,
ex quo deinde excidimus. Conſeuerat enim
Deus paradiſum in Eden, in Oriente. Plura
collegit huic loco opportuna *Io. Stephanus*
Durantus in ſuo de ritibus eccleſiæ Catholicæ
volumine lib. 1. cap. 3. & 15. num. 10. Non
eſt difficilis ſolutio. Nam licet ſacræ ædes, vt 19
plurimum, ita conſtituantur, vt CHRISTI
imago in media cella collocata ſpectet ad
veſpertinam cæli regionem, vt qui aram
adeunt orandi cauſa, oppoſitum habeant
Solem orientem, ſi tamen aliter fuerint ædes
conſtructæ ita, vt ſeruato hoc ordine, men-
doſam, & inconcinnam ſymmetriam euade-
re ſit neceſſe, eo etiam non ſeruato, carebunt
vitio, docente ipſo architectorum magiſtro
Vitruuio [m], templorum frontes ad occiden-
tis cæli partem debere reſpicere, ſi nulla ra-
tio impedierit, liberaq. fuerit poteſtas ædis.
Quis non videt, quæ fuerint B. Petri ædibus
impedimento? nam cùm ibi vellent Apoſto-
lorum Principi ſacrum erigere templum, vbi
capite fuit plexus, locuſque prope ciuitatis
mœnia exiſteret, ad veſpertinam cæli regio-
nem frontes appoſite dirigi non potuerunt.
Cæterùm non mihi diſplicet, quod Guliel-
mus Philandrus Caſtilionius, vir in archite- 20
ctonica arte minime contemnendus, in Vi-
truuium [n] notauit: nempe Paulo III. Ponti-
fici maximo interroganti, quomodo Diuo-
rum, Diuarumq. imagines in templo conſti-
tui deberent, reſpondiſſe, in editiſſima, & di-

h can. 5 diſtinct. 11.
i in lib ex dictis Baſilij.
k cap. 13. par. 1.
l 1. Theſſ. 5.
m d. cap. 5.
n ad c. vlt. lib 4.

gniſſima ara præcipuæ cellæ, quæ in intimo
templi capite eſt (eam vocant tribunal) ſa-
crificium illud cruſtulum, ideſt ter ſacratiſſi-
mum CHRISTI corpus eſſe collocandum:
diuorum vero, diuarumq. imagines in ſin-
gularum lateralium cellarum ara nihilo plu-
res tribus: in ædiculis concauis, quas nichios
vulgo, aut minora tribunalia appellant, ſin-
gulas ponendas: ſed ita, vt ne ſeuerior ma-
rium facies cum molli fœminarum effigie
collocetur. CHRISTO in cruce pendenti
ſuam dandam cellam: dandam & ſuam B.
MARIAE Virgini, matriq. cui habendus ſe-
cundum Deum honor maximus: reliquas
cum ædiculis, pro diuorum, diuarumq. meri-
to, hoc eſt vt quiſque gratia præcelluerit,
propius, aut longius ab editiſſima ara diſtri-
21 buendas. Sed illud omitti non debet, quod
Aurelianenſe concilium [o] decreuit, nemini
ſcilicet licere eccleſiam ædificare, antequam
Epiſcopus ciuitatis, in qua ipſa erigi debet,
veniat, & ibidem crucem figat, publiceque
atrium deſignet, & præfiniat, qui ædificare
vult, quæ ad luminaria, & ad cuſtodiam, &
ad ſtipendia cuſtodum ſufficiunt: nec niſi
oſtenſa donatione, domum ædificet. Atque
aliter, quàm ita conſtructas baſilicas, dedi-
cari minus voluit [p] Gelaſius Papa: quæ ſi
ita erectæ fuerint, & dedicatæ, nõ modo Ni-
colai Papæ [q] beneficio gaudebunt intus im-
munitatum priuilegio, verum etiam per cir-
cuitum: vt ſi maiores fuerint, quadraginta
paſſus habebunt: ſi capellæ, vel minores ec-
cleſiæ, triginta. Qua de re latius ſuo loco.

o can. 7. de conſecr. diſtinct. 1.
p can 4 eadem diſt.
q can. 6. 17. quæſt. 4.

SVMMA EX CAPITE II.

1 *Domum Dei non lapidum congeries, ſed conſecrationis character conſtituit.*

2 *Domus Dei vſque in lege veteri oleo vngi conſueuit: ſed & altare, & vaſa.*

3 *Salomon templum Domini à ſe confectum dedicauit, & benedixit.*

4 *Dedicationis templi Salomonis ſolemnitas octo diebus celebrata fuit. Hæc alio nomine encænia vocata eſt.*

5 *Templũ Salomonis à Nabuchodonoſor deſtructum, cũ à Zorobabel reædificatum eſt, iterum dedicatũ, ac conſecratũ eſt.*

6 *Templum Salomonis ædificatum fuit ter. A Salomone ſeptem: à Zorobabel quadragintaſex, ab Herode duorum annorum ſpatio.*

7 *Appoſite notatur malitia Hebræorum CHRISTVM maligne carpentium: Ioſephus defenditur.*

8 *Per templum Salomonis domus noui Teſtamenti figurata eſt.*

9 *Felix Papa primus huius nominis, primus etiã charactere vetuit ſacrificia fieri alibi, quàm ſuper altari, & in loco cõſecrato, exceptis caſibus neceſſitatis.*
10 *Higinius Papa abſque miſſarum ſolemnitate baſilicas conſecrari noluit.*
11 *Altaria* CHRISTVM *figurant.*
12 *Altaria, niſi lapidea, vngi noluit concilium Hipponenſe.*
13 *Altaria vngi noluit, niſi cum ſanctorum reliquijs, concilium Chartaginenſe.*
14 *Altare, abſque Epiſcopi decreto, in Eccleſia conſecrata erigi nequit.*
15 *Eccleſia, abſque ſummi Pontificis, aut Epiſcopi auctoritate fabricata conſecrari non poteſt.*
16 *Præter Epiſcopum, nemo conſecrat.*
17 *Epiſcopus conſecrationem inferiori demandare non poteſt, cùm id ordinis, non iuriſdictionis ſit.*
18 *Dedicatio quotannis celebranda eſt.*
19 *Non dedicatur eccleſia, vbi ſepulta ſint cadauera infidelium, nec in ea miſſæ celebrantur.*
20 *Eccleſia quæ fuerit hæreticorum, dum Catholica fit, conſecratur.*
21 *Gregorius primus Papa eccleſiam Arianorum dedicari permiſit.*
22 *Eccleſia, ſi de conſecratione dubitatur, poteſt denuo conſecrari.*
23 *Cùm dubium eſt, an Eccleſia ſit conſecrata, & reconſecratur, vtendum his verbis: ſi non es conſecrata, ego te conſecro, vt fieri ſolet in infante, de quo dubium ſit, an ſit baptizatus.*
24 *Eccleſia ſemine, aut ſanguine, aut adulterio polluta, ſi eſt integra, hodie non reconſecratur, ſed reconciliatur.*
25 *Reconciliatio eccleſiæ fit per aquam benedictam cum vino, & cinere.*
26 *Si in eccleſia mutentur parietes, non altare, ea tantum ſalibus exorcizatur.*
27 *Amoto altari, vel fracto lapide reliquiarum, altare iterum conſecratur.*

De Eccleſiarum dedicatione ab Epiſcopo facienda. Cap. II.

CONGESTIS in altitudinem ſaxis, & lignis ſibi inuicem cohærentibus, domus conficitur: nam prius de ſiluis, & montibus ligna, & lapides præciduntur, fabrorum, & opificum manibus dolantur, collineantur, complanantur: ſed domum Domini non faciunt, niſi prius
1 conſecratione compaginentur. Ligna ipſa, & lapides, ſi non ſibi certo ordine cohærerent, ſi non ſe pacifice innecterent, facile ruinam minarentur, quam timens illuc nemo ſecurus intraret. Volens igitur rerum omniũ Dominus in tabernaculo, & in templo habitare, licet vtrunque compactum ad vnguem eſſet, vti iuſſerat, eò noluit tamen prius intrare, quàm dedicatione eſſent compaginata. Vnde in Leuitico [a] habetur.
2 *Moyſes, ſicut præceperat ei Dominus, tulit & vnctionis oleum, quo liniuit tabernaculum cum omni ſupellectili ſua. Cùmq. ſanctificans, aſperſiſſet altare ſeptem vicibus, vnxit illud, & omnia vaſa eius: labrumq. cum baſi ſanctificauit oleo.* Et in lib. Numeri [b]. *Factum eſt autem in die, qua compleuit Moyſes tabernaculum, & erexit illud: vnxitq. & ſanctificauit cum omnibus vaſis ſuis, altare ſimiliter, & omnia vaſa eius: obtulerunt Principes Iſrael, & capita familiarum, qui erant per ſingulas tribus, præfecti eorum, qui numerati fuerant, munera coram Domino, ſex plauſtra tecta cum duodecim bobus.* Et paulo poſt. *Igitur obtulerunt duces in dedicationem altaris die, qua vnctum eſt, oblationem ſuam ante altare. Dixitq. Dominus ad Moyſen. Singuli duces per ſingulos dies offerant munera in dedicationem altaris.* Et ita perſequitur, recenſendo munera, quæ per duces fuerunt oblata. Hæc de tabernaculi dedicatione: de templi habetur Regum
3 [c] tertio, & apud Ioſephum [d]. Nam, cùm Salomon opus perfeciſſet, ad eum conuenit vniuerſus Iſrael, vt videret ſacerdotes, & leuitas, tabernaculum, & arcam fœderis, & omnia ſanctuarij vaſa in templum portantes: tum dedicauit, & multis orationibus & victimis benedixit. Immo ibidem legitur. *Cùm exiſſent ſacerdotes de ſanctuario, nebula impleuit domum Domini, & non poterant ſacerdotes ſtare, & miniſtrare propter nebulam. Impleuerat enim gloria Domini do-*
4 *mum Domini.* Hinc [e] *encænia celebrata ſunt diebus octo.* Huius dedicationis meminit etiam hiſtoria Machabæorũ his [f] verbis. *Sicut cùm Salomon petijt, vt locus ſanctificaretur magno Deo, manifeſtabat hæc: magnifice enim ſapientiam tractabat, & vt ſapientiam habens, obtulit ſacrificiũ dedicationis, & conſummationis templi, &c.* Quod cùm à Nabuchodonoſor eſſet deſtructum, & iuſſu Cyri
5 Perſarum Regis à Zorobabel reædificatum, & Darij tempore perfectum, iterum [g] ſacerdotes, leuitæ, & reliqui filiorum Iſrael domum Domini magno cum gaudio, & lætitia dedicarunt, & obtulerunt in dedicatione vitulos centum, arietes ducentos, agnos quadrin-

a cap. 8.
b cap. 7.
c cap. 8.
d lib. 2. antiquit.
e can. 15. de conſecr. 1. diſtinct.
f lib. 2. c. 2.
g Eſdræ 1. c. 6 & lib. 3. cap 7.

quadringentos, hircos caprarum duodecim, iuxta numerum tribuum Iſrael, azimorumq. feſtum ibidem celebrarunt, diebus ſeptem epulantes in conſpectu Domini. Poſtremo, cùm Herodes Rex idem inſtauraret templum, atque altius excitaret, rurſus dedicatum eſt. Ioſephus, *Hæc vno*, inquit[h], *anno, & quinque menſibus ab Heròde perfecta ſunt: anno regni eius octauo decimo dedicatio templi ipſo Regis die natali magna lætitia celebrata eſt, celebraturque ſingulis annis*. De qua intelligere voluit ipſe Apoſtolus Ioannes, dum ſcribit[i], *Facta ſunt encænia in Hieroſolymis, & hiems erat, & ambulabat IESVS in templo in porticu Salomonis*. Sunt, qui templum ab Herode non refectum, ſed auctum, vetere ſeruato, exiſtiment, atque Ioſephum errare: quia Iudæi poſt Herodis exceſſum, cùm audiſſent CHRISTVM dicentem[k]: *Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud*, reſponderunt. *Quadraginta ſex annis ædificatum eſt templum*, &c. nunquam ita dicturos aſſerentes, ſi verum fuiſſet templum illud intra biennium ab Herode conſtructum: ſiquidem tempus quadraginta ſex annorum conuenire potius templo, quod à Zorobabel ſub Cyro fuerat inchoatum, & ſub Dario perfectum. Sed veram eſſe Ioſephi hiſtoriam recte exiſtimauit Carolus[l] Sigonius. Nam ter diximus templum fuiſſe ædi-
6 ficatum, à Salomone primum ſpatio annorum ſeptem, ſecundum à Zorobabele xlvj. tertium ab Herode intra biennium: neque
7 primum, neque tertium nominant Hebræi, CHRISTVM fortius redarguere prætendentes, quia ea tempora parum cauſæ eorum fauerent, ſed ſecundum, quod non breui tempore, ſed ſpatio xlvj. annorum erat conditum: multo enim longius abſunt tres dies à xlvj. annis, quàm à ſeptem, vel à duobus. Quoties igitur templum reædificabant, toties dedicabant, & ſanctificabant. Si vero Iudæi (vt Gratianus[m] haud perperam admonuit) qui vmbræ legis deſeruiebant, hoc faciebant, multo magis nos, quibus veritas patefacta, & gratia per IESVM CHRISTVM data eſt: templa Domino debemus ædificare, & in ipſis orare, eaq. diuinis precibus, & ſanctis vnctionibus ſuis cum altaribus, & vaſis, veſtibus quoque, & reliquis ad diuinum cultum explendum vtenſilibus deuote, & ſolemniter ſacrare. Auguſtinus de ciuitate[n] Dei. *Hæc domus Dei maioris eſt gloriæ, quàm fuerat illa prima lignis, & lapidibus, cæteriſq. pretioſis rebus, metalliſq. conſtructa*. Loquitur Auguſtinus
8

h lib. 15. antiquit.
i cap. 10.
k cap. 1.
l lib. 2. de repub Hebræor. c. 5.
m in ſum. de conſecr. 1. diſt.
n lib. 18.

de domo illa, cuius gloriam maiorem futuram prædixit Aggæus Propheta. quod non de templi Salomonis inſtauratione intelligi debet, (cùm nunquam oſtendatur tantam illud habuiſſe gloriam, quãtam habuit tempore Salomonis) ſed de domo illa ad nouum pertinente teſtamentum, quæ tanto vtique maioris eſt gloriæ, quanto meliores ſunt lapides viui, nempe credentes, quibus
9 conſtruitur. Quamobrem Felix Papa primus[o] prohibuit, ne ſacrificia, niſi ſuper altari, & in locis Deo conſecratis, offerri poſſint à ſacerdotibus, hoc eſt, in tabernaculis diuinis precibus à Pontificibus delibutis, niſi ſumma cogente neceſſitate: quod etiam in concilio Triburienſi[p], & à Clemente[q]
10 primo fuit ſancitum. Qui ſecus fecerit, ex conſtitutione Sylueſtri Papæ à ſacerdotum conſortio abijciendus eſt. Neque Higinius[r] voluit baſilicas, niſi cum miſſarum ſolemnitate, conſecrari, in qua multæ, & non vulgares adduntur cæremoniæ, vt videre eſt in libro Pontificali. Placuit tamen ex concilio
11 Agathenſi[ſ] altaria, quæ figuram Domini noſtri IESV CHRISTI, qui altare, hoſtia, & ſacerdos noſter eſt, ſignificant, non ſolum chriſmatis vnctione, ſed etiam ſacerdotali benedictione conſecrari; & ex conci-
12 lio[t] Hipponenſi non poſſunt altaria chriſmatis vnctione perungi, niſi fuerint lapidea. Ante Conſtantinum erant lignea altaria, vt quæ, ſæuiente perſecutione infidelium, de domo in domum, vel de ciuitate transferebantur: vnde dicit Alexander de Ales[u]: *Eccleſiarum libertate ſtabilita, altaria lapidea firmitate ſolita conſtrui cœperunt*. idque varijs de cauſis, quas recenſet idem Alexander[x], eiuſque diſcipulus S. Thomas[y] de Aquino, S. Io. Chryſoſtomus[z]: *Altare quidem* (ait) *lapis natura eſt, ſanctum autem fit, quoniam corpus Chriſti accipit*. Nec ex
13 concilio[a] Carthaginenſi quinto ſine ſan-
14 ctorum reliquijs. In eccleſia vero conſecrata nemini fas eſt[b] abſque Epiſcopi decreto nouum erigere altare, ſin ſecus demolitioni
15 ſubiectum eſt. At contra, eccleſia[c], quæ ſine
16 ſummi Pontificis, aut loci Epiſcopi auctoritate eſt fabricata, haud dedicari poteſt: ne-
17 que alius[d], præter Epiſcopum, valet peragere conſecrationem: neque[e] ex mandato etiam ipſius Epiſcopi, Epiſcopo inferior habet dedicandi facultatem: quia id non iuriſdictionis eſt, ſed epiſcopalis ordinis. Tan-
18 tæq. dignitatis eſt dedicatio, vt Felix[f], & Gregorius[g] canonica ſanctione decreuerint cunctarum dedicationum, quemadmodum Epiſcoporum, & ſacerdotum, ſolemnitates

o can. 9. eadem 1. diſt.
p can. 10. ead.
q epiſt. 1. & 3.
r cã. 1. ead.
ſ cap. 13.
t cap. 6.
u par. 4. q. 30. memb. 1
x ibidem.
y par. 3. q. 83 ad 4 ſententi diſt. 13
z Homil. 20. in 2. ad Corinth.
a cap. 14.
b can 23. ead. diſt 1.
c can. 1. cũ ſeqq ead. 1. diſtinct.
d cã. 9. ead.
e cap. 9. de conſecr. eccleſ vel altar. in Decretal.
f can. 15.
g can 16.

ſingulis

ſingulis annis eſſe celebrandas. Hinc duo
inſurgunt, quæ videntur habere difficulta-
tem: vnum eſt, an Eccleſia hæreticorum de-
dicari debeat: alterum, an ſemel dicata poſ-
ſit iterum conſecrari. Et quo ad primum, di-
ſtinguitur: aut in ea eccleſia ſepulta ſunt in- 19
h can. 25. & 26.
fidelium cadauera: & hoc caſu niſi [h] foras
proijciantur, eccleſiaq. fuerit mundata, nec
dedicanda eſt, nec ibidem miſſarum ſolem-
nia ſunt celebranda; ſi non item, poterit,
dummodo catholica reperiatur, prout Ioan- 20
i can. 19.
nes Papa primus ſe feciſſe [i] teſtatur, cùm
pro Theoderici Regis cauſa Conſtantino-
poli fuiſſet. Scribit quoque Gregorius Ma- 21
k cap. 30.
gnus in libro [k] Dialogorum tertio, ſibi Aria-
norum eccleſiam in regione vrbis, quæ Su-
bura dicitur, cùm clauſa ad biennium per-
manſiſſet, placuiſſe, vt in fide Catholica
(tranſlatis illuc Sebaſtiani, & Agathæ mar-
tyrûm reliquijs) dedicaretur. quod factum
illico fuit. Altera quæſtio, an ſcilicet Eccle-
ſia ſemel dicata poſſit denuo conſecrari,
maiorem habet dubitationem: nam eccleſia
l cap. vlt. de bapt. & eius effect. in Decr.
videtur eſſe ſimilis infanti [l], qui cùm ſemel
ſacro baptiſmatis fonte in forma eccleſiæ
eſt regeneratus, iterum baptizari non po-
teſt, ideo & ipſa pluries conſecrari non de-
beret. Circa quod vtendum eſt diſtinctio-
ne, aut enim de conſecratione non dubita-
tur, aut dubitatur. Hoc caſu poteſt iterum
m can. 16 ead. 1. diſt
[m] conſecrari, ſcilicet ſi non certa ſcriptura, 22
nec teſtes exiſtant, à quibus conſecratio
n d can. 14.
ſciatur. Nec talis trepidatio, vt [n] ait Felix
Papa, facit iterationem: quoniam non mon-
ſtratur iteratum, quod neſcitur eſſe factum:
putarem ego conſecrantem poſſe vti illis 23
verbis: *Si non es conſecrata, ego te conſe-
cro*, vel alijs ſimilibus, argumento eius,
o c. 2. eod de bapt. & eius effect.
quod ſanciuit [o] de infante Alexander III.
cum dubium eſt, fuerit baptizatus, nec ne.
Si de dedicatione conſtat, aut eccleſia eſt,
aut non eſt integra: ſi integra, non iteratur
p can. 17. cũ ſeq ead 1. diſt.
conſecratio, niſi homicidio [p], ſanguinis ef-
fuſione, adulterio, vel quouis humano ſemi-
ne fuerit polluta: quibus caſibus diligentiſ- 24
ſime olim expiabatur, & denuo conſecraba-
q cap. 4. de conſecr. eccleſ. vel altar.
tur. Hodie vero ex Innocentiana [q] ſanctio- 25
ne non eſt opus reconſecratione, ſed ſufficit
reconciliatio, quæ fit per aquam cum vino,
& cinere benedictam. Aut non eſt integra:
& tunc diſtingue iterum, vel motum fuit al- 26
tare, vel parietes duntaxat mutati ſunt, non
r d. can. 17.
autem altare: hoc caſu [r] ſalibus tantum
ſ ep. 1. c. 4.
exorcizatur. Etſi Vigilius Papa ſtatuit [ſ] ni-
hil officere, ſi eccleſia, in qua ſanctuaria,
nempe altaria, non erant, minime aſperga-
tur aqua exorcizata. Siquidem in conſecra-
tione cuiuſlibet eccleſiæ, in qua Spiritus ſan-
cti ara non ponitur, hoc eſt ſanctorum reli-
quiæ, celebritatem ſcimus tantum eſſe miſ-
ſarum: atque ideo, ſi qua ſanctorum baſili-
ca à fundamentis fuerit renouata ſine alta-
ris motione, & in ea fuerit miſſarum ſolem-
nitas celebrata, totius conſecrationis ſan-
ctificatio implebitur. Si vero ſanctuaria,
videlicet ſanctorum reliquiæ, quæ habebat,
ablata inde ſunt, rurſus eorum depoſitione
facta, & miſſarum ſolemnitate reuerentiam
27 ſanctificationis accipiet. Amoto igitur al-
tari, vel lapide, ſigillum continente, fracto,
diminutoque, non iterum [t] conſecratur ec-
t cap. 1. de conſecr. eccleſ. vel altar.
cleſia, ſed altare ſolum, etiamſi [u] tectum
u c. 6. eod.
illæſis parietibus corruiſſet. atque ideo in
decretalibus inſcribitur titulus, *de conſecra-
tione eccleſiæ, vel altaris*.

SVMMA EX CAPITE III.

1 *Perſonæ ſacræ inter miniſtros operis, & expoſitores verbi Dei diuiduntur.*

2 *Deus Aaronem Pontificem, eius vero filios ſacerdotes, expleto tabernaculo conſtituit.*

3 *E tribu Leui prognati tantum, & de ſtirpe Aaronis ſacerdotium conſequebantur.*

4 *Etiam ex muliere Leuita natum oportebat, qui ſacerdos conſecrandus foret.*

5 *Dauid ſacerdotes in vigintiquattuor claſſes diuiſit, à vigintiquattuor filijs Eleazaris, & Ithamar, Aaronis filijs deſcendentes.*

6 *Corpore vitioſi à ſacerdotio excludebantur, etiam apud Hebræos.*

7 *Sacerdotes tabernaculum intraturi nihil, quod inebriare poſſet, ebibebant: multa quoque alia facere profitebantur, quæ videas hic.*

8 *Sacerdotes ſcortum ducere vxorem non poterant, nec repudiatam à marito.*

9 *Officia ſacerdotum.*

10 *Sacerdotum miniſteria per claſſes, & hebdomadas diſtributa fuerunt à Dauide.*

11 *Maxima fuit differentia inter ſummum Pontificem, & Principes ſacerdotum.*

12 *Vnaquæque claſſis ſacerdotum Hebræorum plus, quàm quinque millia hominum habuit.*

13 *Principes ſacerdotum, ſeu ſummi ſacerdotes, erant tantum claſſium capita.*

14 *Pontifex maximus vnicus erat.*

15 *Pontifex vocabatur etiam, qui Pontificatum geſſiſſet, ceſſiſſetq.*

16 *Leui-*

16 *Leuitarum duo erant genera, alterum à Moyſe, alterum à Dauide inſtitutum.*
17 *Miniſterium Leuitarum à vigeſimoquinto ætatis anno incipiebat: deſinebat vero quinquageſimo.*
18 *Leuitas pro primogenitis accepit Deus, ſuosq. vocauit.*
19 *Poſtquam arca circumferri deſijt, veriores Leuitæ à Dauide inſtituti ſunt, qui templo deſeruirent, in vigintiquattuor claſſesq. diſtributi.*
20 *Cantores à Dauide ortum duxerunt.*
21 *Cantores per tunicas à ſacerdotibus diſtinguebantur. Ij enim lineas, illi byſſinas geſtabant.*
22 *Agrippa Rex Iudææ lineas ſacerdotales tunicas cantoribus contra leges conceſſit.*
23 *Cantores cum ſacerdotibus Deum muſicis omnis generis inſtrumentis laudabant.*
24 *Ianitores in vigintiquattuor turmas itidem diuidebantur, quarum quæque ſuum habebat Principem.*
25 *Ianitores ianuas templi, & pecuniam ſacram præcipue cuſtodiebant.*
26 *Nathinæi leuitis aderant: ideo hypodiaconi appellari poſſunt.*
27 *Nathinæorum nomen fortaſſe à Dauide inuentum: officium minime, vt qui antea extarent: Gabaonitæ vero vocabantur.*
28 *Scribæ, Prophetæ, Nazaræi Deo ſeruiebant: ſacra vero non attingebant. Vide eorum officia.*
29 *Clericus eſt, qui* CHRISTI *ſeruit Eccleſiæ.*
30 *Clerici dicti ſunt à ſorte:* κλῆρος *enim ſors eſt Græce, vel hæreditas: ideo dicti, quia de Domini ſorte ſunt, ſeu Domini partem habent.*
31 *Ordines clericorum ſunt: Oſtiarius, Lector, Exorciſta, Acolythus, Subdiaconus, Diaconus, Presbyter, Epiſcopus.*
32 *Epiſcopi, Apoſtolis vita functis, eorum vices ſuppleuerunt.*
33 *Collegia, & conuentus Chriſtianorum expreſſè à Gentibus vetiti ſunt.*
34 *Presbyteri, hoc eſt ætate prouectiores, ad ſupplendas Epiſcoporum vices creati ſunt.*
35 *Presbyteri tempore Apoſtolorum fuerunt.*
36 *Paulus accuſationem ſine teſtibus aduerſus presbyteros reijci mandauit.*
37 *Presbyteri æquales fere tempore diaconis fuerunt, qui & ipſis miniſtrabant.*
38 *Epiſcopi presbyteros conſtituebant, vt partem oneris in Eccleſia ferrent.*
39 *Epiſcopatus eſt nomen dignitatis: presbyteratus ætatis.*
40 *Epiſcopo, tanquam Domino, obedientiam præſtari mandat Ignatius Petri auditor, ac Antiochiæ Epiſcopus.*
41 *Diaconi, pro Leuitis in Eccleſia fuerunt inſtituti antiquitus.*
42 *Diaconi curam victus publici habebant.*
43 *Facultatum proprietas ad Chriſtianos in fide retinendos permiſſa eſt.*
44 *Diaconi ſtipem egenis procurabant.*
45 *Chriſtiani profectus cauſa conueniebant frequenter, etſi ſeorſum viuebant.*
46 *Plinius Secundus apud Traianum Chriſtianos accuſat tantum, quod nollent ſacrificare, laudesq.* CHRISTI *canerent.*
47 *Diaconi miniſtrant Epiſcopo, & presbytero in ſacramento Eucharistiæ conferendo fidelibus, iuxta ritum antiquiſſimæ Eccleſiæ.*
48 *Diaconi ſunt tanquam oculi Epiſcoporum: explorat enim vniuerſam Eccleſiam.*
49 *Eccleſiaſtica diſciplina ſub diaconorum cura eſt.*
50 *Diaconus non ſedet, niſi iubente preſbytero.*
51 *Olim xxv. hodie xxiij. annus ex Concilio Trident. diaconatui neceſſarius eſt.*
52 *Diaconus ſubdiaconatus officium per annum exercuiſſe debet: huic tamen tempori Epiſcopus, quantum libuerit, detrahet.*
53 *Subdiaconi, quos antiquitus Nathinæi exprimebant, tempore Apoſtolorum fuerunt.*
54 *Hypodiaconi officium, ſeu miniſterium.*
55 *Acolythi etiam laborantes dicti ſunt, quoniam eorum officium eſſet laboris plenum, vt inuenies hoc loco.*
56 *Acolythi etiam ceroferarij vocantur.*
57 *Arguitur Contius de Acolythi vocis mala interpretatione.*
58 *Exorciſta antiquiſſimus eſt, dæmonesq. adiurat.*
59 *Libellus de manu Epiſcopi acceptus inſigne eſt officij exorciſtæ.*
60 *Formula exorciſmi. Accipe &c. ex Concilio Carthaginenſi quarto.*
61 *Vlpianus Iuriſconſ. Chriſtianorum oſor, eos impoſtores appellauit.*
62 *Suetonius Tranq. Chriſtianos ſuperſtitioſos, ac maleficos vocat.*
63 *Pſaltes, ſeu cantor, ſeu Anagnoſtes, ſeu lector, cantandi, & legendi in concione fidelium officium habebat.*

M 4 64 Oſtia.

64 *Oſtiario, qui Ianitor in veteri lege erat, ædis ſacræ, clauiumq. cuſtodia incũbit.*

65 *Simulac quis eſt factus clericus, eximitur e patria poteſtate.*

66 *Percutiens clericum excommunicatur, nec, niſi à Rom. Pont. abſoluitur.*

67 *Dignitates eccleſiaſticæ, aut officia pro locorum varietate, varium & ortum, & vſum habent.*

68 *Archidiaconatus omnium inferiorum dignitatum, vt plurimum, Princeps eſt.*

69 *Archidiaconus, diaconis, & hypodiaconis imperat.*

Vide ſubinde maximam Archidiaconi auctoritatem.

70 *Archidiaconus habet ſubiectum Archipresbyterum, ſicut ipſe Epiſcopus.*

De perſonis ſacris, tam veteris, quàm nouæ legis: & quæ ſit differentia in ſacris litteris inter Pontificem Maximum, & Principem ſacerdotum. Cap. III.

EXTRVCTIS omni apparatu templis, atque à conſecratione formatis, relinquitur, vt agam de perſonis, quibus tam legis, quàm gratiæ tempore horum locorum, rituum, omniumq. cæremoniarum cura, & cuſtodia reſeruata fuit. Neque de his agere pluribus in animo eſt: ſed paucis exponere, vt lectoribus poſſibile ſit ſummo digito, & quaſi per indicem ea tetigiſſe. Namque intentio noſtra eſt potiſſimum de ſacerdotali dignitate, auctoritate, & immunitatum beneficijs dicere, de quibus nihil, quod ſciam, prætermittam. De ipſarum vero ſacrarum perſonarum inſtitutione, munere, veſtitu, ornatu quàm ſtrictius potero. Perſonas ſacras appello, quæ aut in miniſterio diuino verſabantur, aut aliquo modo Dei voluntatem, ac legem exponebant. Nam, vt à veteri Teſtamento incipiam, non ſolum fuere Pontifices, Sacerdotes, Leuitæ, Cantores, Ianitores, & Nathinæi: ſed etiam Nazaræi, Prophetæ, & Scribæ cum eorum ſectis. Verum ſtatim atque à Moyſe ædificatum fuit tabernaculum, Aaron [a] Dei iuſſu in Pontificem fuit electus, Pontificalibus veſtimentis indutus, oleo delibutus, & conſecratus. Filij quoque eius oblati, tunicis lineis veſtiti, baltheis cincti, ac mitra eorum capiti impoſita, conſecrati ſunt in ſacerdotes. Deus igitur Aaronem Moyſis fratrem ex tribu Leui, ſummum ſacerdotem, ſeu Pontificem, filios vero ſacerdotes conſtituit. De Pontifice ſuo loco diffuſius. Vt autem inter omnes ſacerdotes vnus excellit Pontifex, ſic cæterarum ſacrarum perſonarum primas tenue-
5 re ſacerdotes. Neque omnes talem conſequi poterant dignitatem: ſed tantum, qui erant de tribu Leui, & de progenie Aaronis. quod indicat etiam Paulus ad Hebræos ſcribens [b], dum ait. *In quo enim hæc dicuntur, de aliena tribu eſt, de qua nullus altario præſto fuit: manifeſtum eſt enim, quòd ex Iuda ortus ſit Dominus noſter, in qua tribu nihil de ſacerdotibus Moyſes locutus eſt.*
4 Ioſephus [c] contra Apionem. *Oportet*, inquit, *eum, qui ſacerdotium habiturus eſt, ex eius gentis naſci muliere, & genus per antiquam lineam, & multis teſtibus approbare. Quod ſcilicet agimus, non ſolum in ipſa Iudæa: ſed vbicumque noſtra gens reperitur. etiam ibi integritas circa nuptias ſacerdotum ſeruatur, hoc eſt in Aegypto, & Babylonia, & vbicumque quilibet de ſacerdotũ genere diſperſi ſunt: mittunt enim Hieroſolymam conſcribentes à patre nomen nuptæ, & antiquorum progeni-*
5 *torum, qui huius rei teſtimonia præbuere.* Dauid autem, cùm ſua ætate extarent familiæ ab Eleazaro, & Ithamar Aaronis filijs vigintiquattuor deſcendentes, in vigintiquattuor claſſes [d], vel ſi mauis, turmas, ſecundum vices, & miniſterium, ſacerdotes omnes diſtribuit, atque eis nomen impoſuit ab eo, qui tum illius familiæ primatum obtinebat. Neque omnes, qui ſemine Aaronis per familias oriebantur, ad ſacerdotium admitti poterant. Nam in Leuitico [e] Do-
6 minus Moyſi dixit. *Loquere ad Aaron. Homo de ſemine tuo per familias, qui habuerit maculam, non offeret panes Deo ſuo, nec accedet ad miniſterium eius, ſi cæcus fuerit, ſi claudus, ſi vel paruo, vel grandi & torto naſo, ſi fracto pede, ſi manu, ſi gibbus, ſi lippus, ſi albuginem habens in oculo, ſi iugem ſcabiem, ſi impetiginem in corpore, vel herinoſus: omnis, qui habuerit maculam de ſemine Aaron ſacerdotis, non accedat offerre hoſtias Domino, nec panes Deo ſuo.* Hinc [f] Philo. *Sacrificare nulli ſacerdoti, niſi integro, permittitur, cui ne minima quidem inſit labecula.* Quæ omnia luculenter explicat, & ad myſticum ſenſum quàm accõmodate trahit Gregorius Magnus in [g] Paſtorali, eaq. refert Gratianus [h] noſter, quemadmodum etiam alias [i] Pontificales conſtitutiones ad eandem rem ſpectantes. Neque vinum,

neque

a Exod. c. 28 & 29. Leo 3 can. 1 diſtin. 21. & can. 9. 8. q. 1.
b Hebr. 7.
c lib. 2.
d 1. Par. 24.
e Leuit. 21.
f lib. de ſacrific.
g c. 1. 1. par. 29.
h can. 2. d.
i can. 6. diſt. 33. & can. 9. 1. q. 1.

neque [k] quidquam aliud, quod inebriare
poteſt, quando intrare tabernaculum debe-
bant, bibere fas erat. Neque ſuper mor-
tuum [l] ſtare, niſi ſuper patrem, matrem, fi-
lium, filiam, fratrem, & ſororem, virginem
tamen. Neque caput, barbamue radere, 8
neque in carnibus ſuis inciſuras facere.
Neque ſcortum, neque vile proſtibulum,
neque repudiatam à marito in vxorem du-
cere. Vnde Ioſephus [m]. *Ad altare, tem-
plumq. accedebant carentes omni vitio. Sa-
cerdotes veſte amicti byſſina, maxime verò
mero abſtinentes, ac ſobrij religionis metu,
ne quid rem diuinam faciendo, peccarent.
Præcipitur ſacerdotibus* (ait S. Hieronymus
ad Fabiolam de veſtitu ſacerdotum epiſt. 4.
lib. 3.) *ne miniſtraturi in templo vinum, &
ſiceram bibant, ne ebrietate, & crapula, &
curis huius vitæ prægrauentur corda eorum,
nec partem habeant in terra, niſi ſolum
Deum; vt nulla debilitate inſignes ſint, ne
truncis auribus, læſo oculo, ſimis naribus, clau-
do pede, cutis colore mutato. Quæ omnia re-
feruntur ad animæ vitia: voluntas enim in
homine, non natura damnatur*. Nam ipſi 9
olea [n] conſeruabant, vaſa tabernaculi in-
ſpiciebant, incenſum quotidie offerebant,
ſacrificium quotidianum faciebant, & ſi
quando extra ordinem pro populo, aut pri-
uatis [o] offerendum erat, offerebant ipſi, &
diebus feſtis ſacrificium populi agebant, &
pelles [p] holocauſtorum cum Pótificibus de-
trahebant. Quanquam Dauid Rex [q] omnes 10
ſacerdotes quotidie miniſterijs ſacris noluit
occupari, ſed ſingulas claſſes ſingulis heb-
domadibus operari. Cuius inſtitutionis me-
minit etiam Ioſephus in lib. 2. contra Apio-
nem. Neque illud hic omitti debet, quod
Theologis maximam fecit difficultatẽ, nul-
lum inter ſummum Pontificem, & Princi-
pes ſacerdotum diſcrimen conſtituentibus,
cùm maxima ſit differentia: vt animaduer-
tit perite Carolus [r] Sigonius. Nam ſingulis 11
ſacerdotum claſſibus (quę, vt dixi, erãt xxiv.
quarum ſingulæ, teſte [ſ] Ioſepho contra 12
Apionem, plus, quàm quinque millia ho- 13
minum habebant) quidam præerant ſacer-
dotes, qui etiam communi nomine cum
ſummo Pontifice ἀρχιερεῖς, à Latino vero
interprete Principes ſacerdotum, & Ponti-
fices dicti ſunt. Nec iſti erant ſummi Pon-
tifices, ſed claſſium capita. Eſdra fuit Prin-
ceps ſacerdotum, nunquam tamen Pontifi-
catum Maximum geſſit. Audite ipſum [t] lo-
quentem. *Cuſtodite, donec appendatis co-
ram Principibus ſacerdotum, & Leuitarum,
& ducibus familiarum in Hieruſalem*. Mar-

- k Leuit. 10.
- l Leuit. 21.
- m lib. 6. Belli Iud.
- n Num. 4. Paral. lib. 1. c. 6. & 2. c. 29. & Lucas c. 1. Paulus ad Hebr. 8
- o Leuit. 17.
- p d. cap. 29.
- q Paralip. 1. cap. 8.
- r lib. de rep. Hebr. 5. c. 2.
- ſ lib. 2.
- t cap. 8.

cus [u] Euangeliſta. *Adduxerunt* IESVM *ad
ſummum ſacerdotem Caipham: ſummi vero
ſacerdotes quærebant aduerſus* IESVM *te-*
14 *ſtimonium*: Summi illi ſacerdotes non erant
Pontifices maximi, quia vno, eodemq. tem-
pore multi Pontifices maximi eſſe non po-
terant: licet qui prius fuerat Pontifex, abdi-
cato Pontificatu, adhuc Pontifex appella-
15 retur, vt alibi dicetur. Concilium enim, de
quo agitur ibi apud Marcum, inibant non
modo Pontifex Maximus, ſed etiam Princi-
pes claſſium ſacerdotalium. Scæua quoque
(cuius mentio in actis [x] Apoſtolorum fit,
in his verbis. *Erant cuiuſdam Iudæi nomine
Scæuæ, Principis ſacerdotum, ſeptem filij*, &c.)
minime geſſit Pontificatum Maximum, aut
gerere Epheſi, de qua ibi ſermo eſt, potuit.
16 Sacerdotes proxime ſequebantur Leuitę, ex
tribu Leui [a] dicti: horum duo erant genera,
alterum à Moyſe, alterum à Dauide inſti-
tutum. Illis Deus [b] commiſit curam taber-
naculi, & vaſorum, & inſtrumentorum eius,
& arcæ fœderis, vt eam deferrent, & cuſto-
dirent, & ſacerdotibus miniſtrarent: ideo
ipſam arcam [c] portabant, velum, menſam,
cortinas, tectum tabernaculi, tentorium, fu-
niculos, vaſa, tabulas, veſtes, columnas, ba-
ſes, totam ſupellectilem. Et à xxv. ad L.
tantum ætatis annum aſſumebantur, vt ha-
betur eodem lib. [d] Numeri. *Hæc eſt lex Le-*
17 *uitarum. A vigintiquinque annis & ſupra
ingredientur, vt miniſtrent in tabernaculo
fœderis: cùmque quinquageſimum annum
ætatis impleuerint, ſeruire ceſſabunt, eruntq.*
18 *miniſtri fratrum ſuorum*. *Hos autem Leui-
tas pro primogenitis ſibi accepit Deus. Ego* [e]
*tuli Leuitas à filijs Iſrael pro omni primoge-
nito, qui aperit vuluã in filijs Iſrael: eruntq.
Leuitæ mei: meum eſt enim omne primogeni-
tum, ex quo percuſſi primogenitos in terra
Aegypti. Sanctificaui mihi quidquid primum
naſcitur in Iſrael: ab homine vſque ad pecus,
mei ſunt*. Subinde onere arcæ ferendæ ſubla-
19 to, Dauid [f] alios, illis propemodum abro-
gatis, Leuitas ſacerdotum, & templi mini-
ſtros creauit, qui vere Leuitæ dicebantur;
alios Cantores, alios Ianitores, alios Scri-
bas, & Iudices eſſe mandauit, miniſtrorum
vigintiquattuor millia, Scribarum, & Iudi-
cum ſex millia, Cantorum quattuor millia,
& totidem Ianitorum. Hos etiam miniſtros
Dauid in viginti quattuor claſſes diſtinxit,
claſſiumq. capita erant, & principes [g] Le-
uitarum perinde, atque ſacerdotum nomi-
nabantur [h]. Salomon ædificato tẽplo iuxta
diſpoſitionem patris ſui, officia ſacerdotum
in miniſterijs ſuis conſtituit, Leuitas in or-
dine

- u Marc. 14.
- x Act. 19.
- a can. 2. d. 21.
- b Nu. 1. & 3.
- c Ibid. 4.
- d c 8. & can. 7. diſt. 77.
- e d. c. 3. & 8 Exod. 13.; & can. 11. 15. q. 1.
- f 1. Par. c. 23
- g Ibid. c. 9. Eſdr. 1. c. 8.
- h 2. Par. c. 8

dine ſuo, Cantores, aliosq. miniſtros. Can- 20
tores nuper inſtituerat Dauid, ijque tunicis
byſſinis inducbantur, & à ſacerdotibus li- 21
neas habentibus diſtinguebantur: etſi po-
ſtea, vt auctor eſt Ioſephus [i], ab Agrippa 22 (i lib. 20. antiquit.)
Iudææ rege impetrarunt, vt depoſita byſ-
ſina veſte, lineam, quod tamen legibus ad-
uerſabatur, ſacerdotalem induerent: qui cũ
ſacerdotibus Deum laudabant [k], cymbalis, 23 (k Paral. 2. cap 7. & 20. 2. Eſdr. c. 3. & 23.)
pſalterijs, & cytharis concrepantibus: tu-
bis, voce, organis, & diuerſi generis muſi-
ci concinebant, ac plerumque in illud pro-
rumpebant. *Confitemini Domino, quoniam
bonus, quoniam in ſeculum miſericordia eius.*
Erant [l] quoque Ianitorum vigintiquattuor 24 (l 1. Par. 26.)
turmæ, ſeu claſſes, & harum quælibet ſuum
habebat principem. Horum officium in eo 25
præcipue conſiſtebat, vt prope ianuas tem-
pli excubarent, ſacras arculas obſeruarent,
pecuniæ ſacræ cuſtodiam haberent. Immo
Regum [m] quarto etiam pecuniam à populo (m 4. Reg. 14)
ipſos collegiſſe monemur. Ianitoribus adhę- 26
rebant Nathinæi: iſti Leuitis perinde, ac
Leuitæ ſacerdotibus, operam miniſterij præ-
ſtabant. quemadmodum vero Leuitæ Dia-
coni, ſic [n] Nathinæi Hypodiaconi appella- (n can. 2. §. Hypodiaconos. diſt. 21.)
ri poſſunt. Nam Eſdra, *De Nathinæis*, in-
quit [o], *quos dederat Dauid, & Principes ad* (o lib. 1. c. 8.)
miniſteria Leuitarũ, &c. Ex quo loco haud 27
male Sigonius [p] conijcit Dauidẽ huius no- (p de repub. Hebr. lib. 5. c. 7.)
minis auctorem fuiſſe, non autem officij, cũ
eorum officium extaret prius, vt qui voca-
rentur Gabaonitæ, de quibus nõ ſemel apud
Ioſue [q] fit ſermo. *Liberauit Ioſue Gabaoni-* (q c. 5. 9. & 10.)
*tas de manu filiorum Iſrael, vt non occideren-
tur: decreuitq. in illo die eos eſſe in miniſte-
rio cuncti populi, & altaris Domini, cæden-
tes ligna, & aquas comportantes vſque in
præſens tempus in loco, quem elegiſſet Domi-
nus*. Hæc de his, qui ſacris miniſterium
præbebant. Erant quoque alij, qui licet Deo 28
operam ſuam dedicaſſent, ſacra tamen non
attingebant. At vero iſti in triplici erant dif-
ferentia: nam alij Deo corpus ſuum conſe-
crabant, alij Dei oracula, videlicet futura
bona, malave prædicebant, alij Dei legem
interpretabantur: iſti Scribæ, alij Prophe-
tæ, illi vero Nazaræi vocabantur. Horum
mentio fit in libro Numeri [r], & [ſ] Iudicum (r Num. 6. ſ Iudic. 12.)
eodem. Philo [t] etiam plura de ipſorum vo- (t li. de ſacr.)
to memoria prodidit: de Scribis & Prophe-
tis millies, tum in nouo, tum in veteri Te-
ſtamento habetur. Ex his Prophetis, Scri-
bis, & Nazaræis diuerſæ ortæ ſunt ſectæ, de
quibus abunde Carolus [u] Sigonius agit, ad (u eod. c. 7.)
quem curioſos relego. De his igitur hacte-
nus: de noſtris videamus modo. Nam
tranſlato [x] ſacerdotio, neceſſe eſt, vt legis (x ad Heb. 7 & c. 3. de cõſtit.)
tranſlatio fiat. Apud nos, qui ſacris mini-
ſteria præſtant, vno verbo clerici dicuntur.
Conſtantinus Imperator [y] eleganter defi- (y l. 1. C. Theod. de epiſc.)
nit clericos omnes, qui diuino cultui mini-
ſteria religionis impendunt: & B. Hierony-
29 mus in epiſtola ad Nepotianum. *Clericus
eſt, qui* C*HRISTI* *ſeruit eccleſiæ*. Iſidorus
de [a] eccleſiaſticis officijs exiſtimat clericos (a lib. 2. c. 1. & can. 2. d. 21.)
30 hinc appellatos eſſe, quòd Matthias ſorte
fuerit electus: quem primum per Apoſtolos
legitur ordinatum: κλῆρος enim Græce, La-
tine ſors, vel hæreditas dicitur. Propterea
ergo vocantur clerici, quia de ſorte Domi-
ni ſunt, vel quia in Domino partem habent:
in ſua enim ordinatione, vt ait Innocen-
tius [b] III. vel adſumuntur in hæreditatẽ (b cap. 16. de præb & dig.)
Domini, vel aſſequuntur hæreditatem in
ipſo, vt vere poſſint canere cum [c] Prophe- (c Pſal. 15.)
ta. *Dominus pars hæreditatis meæ*. In gene-
re igitur omnes clerici nuncupantur, qui in
eccleſia CHRISTI miniſteria præſtãt. Eo-
rum autem nomina, & gradus ſunt iſti:
Oſtiarius, Pſalmiſta, aliàs Lector, Exorci-
ſta, Acolythus, Subdiaconus, Diaconus,
31 Presbyter. Maiores ſacerdotes iuriſdictio-
nem ordini annexam habent: ac cùm ani-
marum ſaluti inuigilare, ſibique commiſſi
gregis mores explorare debeant, Epiſcopi,
hoc eſt, ſpeculatores, ac ſuperintendentes
dicuntur; atque in tres claſſes diſtribuun-
tur, nimirum in Patriarchas, Archiepiſco-
pos, Epiſcopos; vel, ſi diligentius mauis, in
quattuor: in maiores Patriarchas, Orienta-
les quattuor: in Primates, qui & minores
Patriarchæ nuncupantur (de quibus ſuo lo-
co [d] ſermonem habebo) in Archiepiſco- (d infra c. 7. & 8.)
pos, ſeu Metropolitanos, & in Epiſcopos.
Quorum omnium infra mentionem fuſius
faciam, cùm longiorem, & ſpecialem poſtu-
lent tractatum. De presbyteratu, alijsque
inferioribus ordinibus in præſentia dicetur.
Et vt altius res repetatur, nulli dubium eſt,
quin à CHRISTO ſint cõſtituti Apoſtoli,
& ab Apoſtolis Epiſcopi, prout Paulus ad
Timotheum, & Titum: quod ad eos ſcriptæ
ab eo epiſtolæ declarant, & lectio [e] Actuum (e cap. 20.)
32 Apoſtolorum demonſtrat. Sic deinde Epi-
ſcopi, Apoſtolis vita functis, in eorum lo-
cum fuerunt. Vnde B. Auguſtinus excel-
lentiſſime in commentarijs [f] ad Pſalmos. (f Pſal 44.)
*Patres miſſi ſunt Apoſtoli, pro Apoſtolis filij
nati ſunt, & conſtituti Epiſcopi: hos ipſa
Eccleſia patres appellat: hos ipſa genuit, &
ipſa hos conſtituit in ſedibus patrum*. Verũ,
quoniam Epiſcopis publice vbique in ciui-
tatibus docere, & omnia, quæ erant Chri-
ſtianæ

ſtianæ Reipublicæ neceſſaria, curare minus
licebat, ob ethnicorum potentiam (prohi-
g lib. 10. ep. 97. bebantur enim collegia, cœtusq. vt Plinius [g]
Nicomediæ ex edicto Traiani ſe feciſſe te- 33
h l. 1. ff. de coll. & corpor. illic. ſtatur: & Martianus [h] Iuriſconſultus, *Mandatis principalibus*, ait, *præcipitur Præſidibus Prouinciarum, ne patiantur eſſe collegia ſodalitia, etiam religionis ergo, niſi ex Se-*
i l. 3. ff. eod. *natuſconſulti* [i] *auctoritate, vel Cæſaris collegium, vel quodcumque tale corpus coierit*)
eis neceſſe fuit deligi viros ætate prouectos,
atque ingenio, doctrina, religioneq. eximia, 34
vt docerent populum in ciuitatibus, vel vicis, publice, vel priuatim, vt magis commode videbatur, iuuarentq. Epiſcopos in toto hoc munere adminiſtrandæ, regendæq. Reipubl. Hi vero Græca voce, *Presbyteri*, hoc eſt ætate prouectiores dicti ſunt: πρέσβυς enim ſenem ſignificat, & πρεσβύτερος ſeniorem: Fuiſſe autem presbyteros Apoſtolorũ tempore, plus quàm manifeſtum eſt ex ipſorum
k cap. 14. Actis, vbi [k] legitur. *Cùm Paulus, & Barnabas conſtituiſſent illis per ſingulas ecclesias presbyteros, & oraſſent cum ieiunationibus, commendauerunt eos Domino, in quem* 35
l cap. 15. *crediderunt*. Et alibi [l]. *Statuerunt, vt aſcenderent Paulus, & Barnabas, & quidam alij ex illis ad Apoſtolos, & presbyteros in Hieruſalem*. Et pluries ibidem. Et in priori epi-
m cap. 5. ſtola [m] ad Timotheum Paulus ait. *Qui bene præſunt presbyteri, honore duplo digni habeantur, maxime, qui laborant in verbo, &*
doctrina. Ibidemq. Timotheo mandat, ne 36
accuſationẽ aduerſus presbyteros recipiat, niſi cum duobus, aut tribus teſtibus. Quia
n epiſt. 2. ad Epiſ. Hiſp. & can. 19. 2. q. 7. fultus auctoritate Sixtus [n] Papa Primus idẽ de Epiſcopis ſtatuit: quod etiam in canoni-
o can. 2. bus [o] Apoſtolorum decretum reperias. Et licet diaconorum munus illud fuerit Hieroſolymis, vt victus publici curam gererent, cùm omnia conferrentur in commune à credentibus: eodem tamen fere tempore fuerunt presbyteri, quibus & ipſi miniſtrabant diaconi. Nam presbyteri quoque ab Epi- 37
ſcopo conſtituebantur, vt docendi, baptizandi, ſacra faciendi, adminiſtrandæ deni- 38
p can. 2. & 38. que huius Reipub. curam, & munus vnà cùm eo ſuſtinerent, vt Apoſtolorum canonibus [p] continetur. Erant enim Eccleſiæ capita Epiſcopi, & presbyteri, vt in Apologetico
q cap. 39. Tertullianus [q] antiquiſſimus ſcriptor noſ aperte docet. Sed præerant, vt alibi dicendum eſt, Epiſcopi: quod idem Tertullianus
r eod. c. 4. aſſerit [r], *Præſident*, ait, *probati quidem ſeniores, honorem iſtum, non pretio, ſed teſtimonio adepti: neque enim pretio vlla res Dei conſtat.* Epiſcopos vocat ſeniores. Erat Epi-

39 ſcopus omnium presbyterorum maximus,
f ad Euagr. Epiſc. quia, vt dicit Hieronymus [f] apud Gratia-
t can. 24. d. 93. num [t], Epiſcopatus eſt nomen dignitatis, presbyteratus ætatis. Vnde Ignatius Antiochenſis Epiſcopus, & Petri auditor in
40 epiſtola ad Trallianos, *Epiſcopo*, inquit, *veſtro, tamquam domino, ſubiecti eſtote, & nihil præter Epiſcopum agite*. Non eſt itaque dubium, quin Epiſcopus dignitate, & auctoritate longe maior ſit presbytero, cui & vices ſuas committere poteſt. Vnde, ſi quæratur, an presbyter Sacramentum confirmationis rite conferat, cùm id ſolius Epiſco-
u Act. Apoſ. c. 8 S. Aug. ad Pſalm. 44 S. Clemẽs li. 3. cõſt. Apoſ. c. 16. idem epiſt. 4. de conſecr. d. 5. can. omnes fideles & alibi paſſim. pi munus ſit [u]: Reſpondetur, cum ex diſpenſatione Apoſtolica illud conferre poſſe, vt
x 3. par. q. 72 art. 11. poſt B. Thomam [x], & alios etiam ex Con-
y ſeſſione 7 cilio [y] Tridentino probat Iò. Stephanus Du-
z de ritib. eccleſ. cath. lib. 1. c. 20. 20. num. 12. verſ. At veriùs. rantus [z]. Plura veniunt dicenda: ſed alio vo-
41 camur. Diaconorum ad exemplum [a] Leui-
a can. 2. d. 21. tarum inſtitutio antiquiſſima eſt, & iam ab
42 initio naſcentis Eccleſiæ conſtituta. Nam victus publici, vt iam innui, curam habebãt,
43 cùm omnia inter Chriſtianos eſſent communia: verum, cùm diſceſſiſſent Apoſtoli Hieroſolymis, quo facilius Chriſtiana Reſpublica propagaretur, ſuas quemque facultates retinere permiſſum eſt, ne earum communicandarum, & amittendarum metus à Chriſtianiſmo quemquam retraheret: quod
44 ſatis indicat hiſtoria Actuum [b] Apoſtolorũ, b c. 16. & 21
ſed ſtipes quaſi cogebatur, hoc eſt omnes ad egentium ſubſidium contribuebant. Pau-
c 1. Cor. 16. lus [c] enim ad Corinthios ait. *De collectis autem, quæ fiunt in ſanctos, ſicut ordinaui eccleſijs Gallogræciæ, ita & vos facite: per vnam ſabbati vnuſquiſque veſtrum apud ſe ſeponat, recondens, quod ei bene placuerit, vt non, cùm venero, tunc collectæ fiant*. Qua de cauſa non vnà conuiuebant, vt Hieroſolymis conſueuerant; atque ideo Diaconi, vt Hieroſolymis, qui menſis miniſtrarent,
45 minus erant neceſſarij. Et quamuis vnuſquiſque, vt plurimum, ſeorſum viueret, ſæpe tamen ad diem dictam conueniebant, precationis, diſciplinæ, ſacræq. cœnæ, & Dominici cibi capiendi cauſa. Quam ob
d cap. 11. cauſam Apoſtolus [d] Corinthios reprehẽdit, quòd nonnulli, quaſi ad epulas, eò venirent, vt conuiuarentur lautius ſumma cum inopum offenſione: quo factum fuit, vt deinceps modeſtiſſime, & ſanctiſſime viuerent. Quod
e d epiſt. 97 lib. 10. non obſcure etiam ex Plinio [e] Secundo colligitur, qui cùm Proconſulatum Ponti, & Bithyniæ adminiſtraret, Chriſtianorũ mul-
46 titudine perterritus, Traianum Imperatorem conſuluit, quid facto opus eſſet, nuncians ei, præter obſtinationem non ſacrificandi,

candi, & antelucanos cœtus frequentandi
ad canendum cuidam CHRISTO Deo,
nihil apud eos reperiri, quod dignum eſſet
animaduerſione. Et addit. *Quibus peractis*
morem ſibi diſcedendi fuiſſe poſt edictum
meum, rurſusq. coeundi ad capiendum cibũ,
promiſcuum tamen, & innoxium. Itaque 47
Diaconi in hoc ſacro cibo Dominico poſtea
Chriſtianis porrigendo, & dando exerciti,
illud ipſum munus retinuerunt, Epiſcopum,
& presbyteros adiuuãtes. Vnde vt ait Igna-
tius in eadem epiſtola: non ſunt Diaconi,
niſi imitatores CHRISTI miniſtrantes Epi-
ſcopo, ſicut CHRISTVS patri, & operan-
tes illi operationem mundam, & immacu-
latam. Quomodo Sanctus Stephanus bea-
tiſſimo Iacobo, & Timotheus, & Linus Pau-
lo, & Anacletus, & Clemens Petro. Cle-
mens in epiſtola illa ad Iacobum fratrem
f can. 6. diſt. 93. Domini, de qua apud Gratianum [f], eccle-
ſiæ Diaconos eſſe dicit tanquam Epiſcopi 48
oculos oberrantes, & circumluſtrantes ve-
recunde actus totius eccleſiæ; & ſi quid ma-
lum viderint, ad Epiſcopum referentes. Hie-
ronymus ad Ruſticum Epiſcopum. *Diaco-*
g can. 23. ead. diſt. *ni* [g], inquit, *ſunt, quos in Apocalypſi legimus*
ſeptem Angeli eccleſiarum: hi ſunt candela-
bra aurea: hi ſunt voces tonitruorum; virtu-
tum operatione præclari, humilitate præditi,
quieti, humiles, euangelizantes pacem, an-
nunciantes bona, diſcuſſiones, & rixas, &
ſcandala reſecantes, docentes, ſoli Deo collo-
quentes in templo, nihil penitus de mundo co-
h 1. Tim. 3. *gitantes.* Apoſtolus [h] ad Timotheum, *Dia-*
conos, ait, *ſimiliter pudicos, non bilingues, non*
multo vino deditos, non turpe lucrum ſectan-
tes: habentes myſterium fidei in conſcientia
pura. Et hi probibentur primum, & ſic mi-
niſtrent nullum crimen habentes. Itaque 49
i can. 1. diſt. 25. omnia [i], quæ ad diuinum cultum, eccleſiæq.
diſciplinam ſpectant, ſub Diaconorum cura
ſunt: presbyterorum vero, ac Epiſcoporum
k cap. 37. miniſtros eſſe Diaconos, ex Concilio [k] Car-
l can. 17. ead. diſt. thaginenſi quarto Zozimus [l] Papa decre-
m cap. 20. uit: ideo in [m] Concilio Laodicenſi ſancitum
fuit, ne Diaconus coram presbytero ſede- 50
ret, niſi iuſſu presbyteri: quo iubente ſede-
re eum, & in conuentu presbyterorum loqui
n c. 39. & 40. voluit idem [n] Carthaginenſe Concilium.
o 1. c. 4 de quo in can. 5. diſt. 77. Aliud verò [o] Carthaginenſe noluit ante vi- 51
gintiquinque ætatis annos ordinari, prout
etiam in Toletano ſecundo, cuius meminit
p can. 6. d. 28 Gratianus [p]. Hodie ex ſacro Tridentino [q]
q c. 12. ſeſſ. 23. Concilio ſtatim poſt vigintitres, ſi alias ha-
buerit qualitates à iure requiſitas, poteſt
r c. 13. ead. ſeſſ. promoueri. Sed in Subdiaconatus [r] ordine
ſaltem per annum verſatus eſſe debet, niſi

52 aliud Epiſcopo videatur. Eſt ergo Subdia-
conatus inferior ordo ſicut Leuitis inferio-
res ſunt Nathinæi, qui Hypodiaconi appel-
lari poſſunt. Hunc ordinem Apoſtolorum
ætate fuiſſe, in eorum [f] canone perſpicuum f can. 41.
53 eſt: idque oſtendit Ignatius in epiſtola ad
Antiochenſes, dicens: *Salutato Subdiaco-*
nos, Lectores, Cantores, Oſtiarios, Laboran-
54 *tes, Exorciſtas, atque Confeſſores.* Hypo-
diaconi quodnam ſit munus explicat Iſido-
rus [t] Hiſpalenſis, & Iuo [u] Carnutenſis: ad t can. 1. diſt. 25.
eum pertinet calicem, & patenam ad alta- u lib. 1. de officijs ordinandorum.
re deferre, & Leuitis tradere, eiſq. mini-
ſtrare: vrceolum quoque, & manutergium
tenere Epiſcopo: presbyteris, & Leuitis pro
55 lauandis ante altare manibus præbere. Aco-
lythorum, quos laborantes, vt [x] alias do- x lib. 2. c. 2.
cui, Ignatius vocat, officium eſt luminaria
in ſacrario [y] præparare, cæreum portare. y d. can. 1. diſt. 25.
Veriſimile enim eſt olim tale eorum munus
fuiſſe: quia ſi ſupplicationes, precationesq.
publice fiebant, ſi cantandi, pſallendi, le-
gendiq. in cœtu ipſo Chriſtianorum mos
erat antelucanis horis, vti ex Plinio [z] retu- z d. epiſt. 97
li, & Tertulliano [a] admoneor, aliquos fuiſ- a in Apol. c. 2. & 39.
ſe neceſſe eſt, quorum hæc eſſet præcipua
cura, & officium, vt rite, & commode iſtud
fieret. Præterea, ſi antelucanæ erant ora-
tiones, & de diuinis rebus lectiones, lumi-
na præſertim alicuius operam, & diligen-
tiam poſtulabant: atque ideo Acolythos tũ
conſtitutos eſſe probabile eſt, nec ab re ce-
roferarij ab Iſidoro [b] appellantur, quo in b can. 1. d. 21.
56 loco haud male Contius, Acolythus, inter-
pretatur, non prohibitus, hoc eſt admiſſus.
57 Quamuis enim ipſe non peragat myſteria,
non excluditur tamen cum cæteris, quòd
ignem, aut ſimile quiddam ad ſacrã neceſ-
ſarium afferat, nam proxime ad munus Hy-
podiaconorũ [c] accedit: vrceolum etiam va- c can. 17. d. 23.
cuum ſubminiſtrat ad vinum in Euchariſtia
ſuppeditandum. Exorciſtarum vero anti-
quiſſimam eſſe inſtitutionem nulli dubium
58 eſſe poteſt. Erant ij, qui per ſacra carmina,
ac CHRISTI nomen dæmones adiurabãt,
& vi verborum coercebant, affligebant, eij-
ciebant. Et precationes, quibus hæc fiebant,
59 exorciſmi dicebantur. Vnde cùm Exorciſta
ordinatur, accipit de manu Epiſcopi libel-
60 lum, in quo ſcripti ſunt exorciſmi, dicente
Epiſcopo. *Accipe, & commenda memoriæ,*
& habeto poteſtatem imponendi manus ſuper
energumenum, ſiue baptizatum, ſiue cathe-
cumenum. Quam ſane formulam præſcripſit
Concilium Carthaginenſe [d] quartum: quæ d cap. 5.
etiam penes Gratianum [e] ſcripta reperitur. e can. 18. ead. d. 23.
Et Acta Apoſtolorum formam exorciſmi
oſten-

f cap.19. oſtendunt his verbis [f]. *Tentauerunt autem*
quidam, & de circumeuntibus Iudæis exor-
ciſtis inuocare ſuper eos, qui habebant ſpiri-
tus malos, nomen Domini IESV, *dicentes,*
Adiuro vos per IESVM, *quem Paulus præ-*
g l. 1 ff. de var. & extraor. cogn. *dicat*. Vlpianus [g] quoque Chriſtiano infen- 61
ſus vehementer nomini, Chriſtianos, quos
impoſtores appellare ſolebat, per hanc di-
ctionem, exorcizare, circumſcribit. Nam,
dum quærit de quibus extra ordinem ius di-
cere ſoleat Præſes Prouinciæ, ait. *Medicorũ*
eadem cauſa eſt, quæ profeſſorum eorum, qui
alicuius partis corporis, vel certi doloris ſa-
nitatem pollicentur: vtputa, ſi auricularum,
ſi fiſtulæ, vel dentium. Non tamen, inquit,
ſi incantauit, ſi imprecatus eſt, ſi (vt vul-
gari impoſtorum verbo vtar) exorcizauit,
non ſunt iſta medicinæ genera: tametſi ſint,
qui hos ſibi profuiſſe cum prædicatione affir-
ment. Suetonius in Nerone maleficam ſu-
perſtitionem vocat. *Afflicti ſupplicijs Chri-* 62
ſtiani, genus hominum ſuperſtitionis nouæ,
ac maleficæ. Ignorabant cæci idololatræ illis
verbis ineſſe diuinam virtutem, & poten-
tiam, qua ipſi malis ſpiritibus vexati libe-
rabantur. Satis itaque probatum eſt nobis,
fuiſſe, Apoſtolis viuentibus, Epiſcopos,
Presbyteros, Diaconos, Hypodiaconos,
Acolythos, Exorciſtas. His accedebat Pſal- 63
tes, Latine Cantor dictus, & Anagnoſtes,
ſiue Lector. Nam cùm precationes, vt dixi,
ſupplicationes, & alia id genus publicè
fierent, cùm cantus, & lectio in concione
ipſa Chriſtianorum exercebatur, neceſſe
quoque fuit, vt eſſent pſallentes, ſeu can-
tores, quorum munus quodnam eſſe debe-
h c.8.&10. ret, præſcripſit Concilium [h] Carthaginen-
i can.19. & 21.diſt.23. ſe quartum, quod etiam Gratianus [i] ſub ti-
tulo de eccleſiaſticorum ordinatione refert.
Oſtiarios præterea, cùm ædes ſacræ ædifi- 64
cari cœperunt, quibus claues committeren-
tur, dubium non eſt fuiſſe, prout in veteri
Teſtamento erant, Ianitores. Sed etiam
probabile eſt, vt eſſent, qui cuſtodirent ve-
ſtes, vaſaq. & alia neceſſaria ad ſacra illa
peragenda: quod aperte indicat Ignatij epi-
ſtola ſuperius relata ad Antiochenſes. Non 65
fuit autem horum omnium æqua poteſtas,
k can.1. & ſeq.11.q.1. dignitas, magnitudo: etſi vnuſquiſque [k] ſi-
mulatque ſacris eſt initiatus, eximitur ciui- 66
li poteſtate, atque adeo fit ſacroſanctus, vt
l can.27.17. q.4. ſi quis [l] in eum manum iniecerit, excom-
municatur, & nonniſi à Romano Pontifice
abſolutionis beneficium valet obtinere.
De his vero diffuſius ſuo loco. Et vt nihil
omittamus, præter enumeratos ordines,
alij quoque ſunt, etſi potius dignitates,
aut officia, ac veluti ordinum capita, quàm
ordines dici poſſint. Vt ſunt [m] Archidia- m lib.1 Decret. tit.23. cum ſeqq.
67 coni, Archipresbyteri, Primicerij, Præpo-
ſiti, Decani, Præcentores, Sacriſtæ, Cuſto-
des, & huiuſmodi alij, quorum nomina,
vel ſaltem eorum aliquot ex locorum varie-
tate (vt recte notauit Panormitanus Ab-
bas [n]) in vſum venerunt, variataq. ſunt. n ad rub. de præb. & dignit.
68 Horum omnium regulariter, & iure opti-
mo princeps eſt Archidiaconus, cuius ma-
ximum, & præſtantiſſimum in hierarchia
eccleſiaſtica poſt Epiſcopum ius eſt, & cum
auctoritate coniunctum. Neque vero, quia
ipſe ſum Archidiaconus, ita pronuncio, ſed
quia ſic exiſtimare nos eſt neceſſe. Quid
enim maius eſt, ſi de iure quærimus, quàm [o] o can. 1. d. 25.
69 poſſe Hypodiaconis, & Leuitis, vt agant,
quæ ſua ſunt munia, omni cura, & ſollicitu-
dine, imperare? Quid grauius, quàm [p] poſ- p c. 1.2.6.7. de offic. Archid.
ſe eccleſiarum ordinationes facere, iurgia
clericorum tollere? quid magnificentius,
quàm de parochijs, ornamentis, rebus ba-
ſilicarum, & parochiarum geſtis, & liber-
tatibus eccleſiaſticis inquirere, & ad Epi-
ſcopum referre? collectam [q] pecuniam ac- q d. can. 1.
cipere, acceptam per partes clericis diſtri-
buere? Quid? ordinandos examinat, Ab-
bates [r], & Abbatiſſas in ſede ponit, cleri- r c.9.eod.
cis delinquentibus pœnas infligit, ſubditos [ſ] ſ cap. 7. de præb. & dignit.
contumaces anathematizat. Quid tandem
70 excellentius? Archidiacono [t] ſubeſt Archi- t d can. 1.
presbyter, qui presbyterorum eſt princeps,
eiuſq. [u] præceptis, ſicut ſui Epiſcopi, obedi- u c. 1. de off. Archipresb.
re tenetur. Non immeritò igitur Hierony-
mus ad Euagrium ſcribens [x] ait. *Diaconi* x de qua in can. 24. d. 93
eligant de ſe, quem induſtrium nouerint, &
Archidiaconum vocent.

SVMMA EX CAPITE IV.

1 *Clerici ſeculares dicuntur, quòd viuant in ſeculo præciſa regula ſoluti: regulares, quòd peculiarem regulam ſibi præſcripſerint.*

2 *Regulares clerici olim ad ſacra non accedebant, niſi ſicut cæteri laici.*

3 *Regulares ſecularibus Prælatis, & preſbyteris olim ſuberant.*

4 *Abbates ipſi, non tantum monachi, etiam oſtiario minimo inter clericos locum dabant vbique ex decreto Concilio Roman. ſub Sylueſtro habiti.*

5 *Regulares ſunt ſimiles Nazaræis Hebræorum, qui à ſacris procul viuebãt.*

6 *In lege veteri, qui Deo ſeruire intendebat, vino, aceto, vuis recentibus, & ſiccis, & omni liquore, quod inebriare poterat, abſtinebat.*

7 *Omnes ordines ad quattuor inſtituta, aut regulas reducuntur: ſanctorum ſcilicet Baſilij, Auguſtini, Benedicti, & Franciſci Aſſiſiatis.*
8 *Chartuſiani propriam regulam habent.*
9 *Religioſi mendicantes, quia non degunt in ſolitudine, potius ſocij, quam monachi dicendi ſunt.*
10 *Mendicantibus mendicitas eſt votiua.*
11 *Mendicantes bona ex priuilegio Apoſtolico, & ex Concilio Tridentino poſſident.*
12 *Capuccini, & Minores obſeruantes bona ſtabilia poſſidere nequeunt in communi.*
13 *Perſonæ mendicantium nihil proprij habere poſſunt, nec etiam nomine communi.*
14 *Hieronymus de Ruuere Cardinalis ampliſſimus à Sixto V. ſummo Pontifice protector fratrum Minorum ordinis S. Franciſci creatus anno ſal. 1587.*
15 *Etiam mulieres militant ſub regulis approbatis ordinum religioſorum.*
16 *Mare magnum priuilegiorum ordinum ita dictum ab amplitudine, & copia.*
17 *Non fit monachus, niſi ſponte conſentiens, & habens ætatem legitimam.*
18 *Aetas legitima eſt quattuordecim annorum.*
19 *Profeſſio facta ante ætatem legitimam non obligat profeſſum.*
20 *Ante xvj. annos hodie profeſſio non emittitur ex Concilio Tridentino.*
21 *Aſperitas loci in puero profeſſionem emiſſuro à Gregorio duorum annorum extenſionem habet, ita vt ſint 18. anni.*
22 *Parentes poſſunt infantes filios monaſterio tradere, exemplo Annæ, quæ Samuelem filium tenellum templo dedicauit.*
23 *Qui in puerili ætate à parentibus monaſterio addicti fuerunt, ſi cùm ad legitimam ætatem peruenerint, volunt ad ſeculum reuerti, poſſunt.*
24 *Criminis reus eſt, qui cogit quemquam ad ingrediendum monaſterium.*
25 *Patre offerente filium ad monaſterium, matreque recuſante, ipſa præualebit, quia in ſpiritualibus non attenditur ratio ciuilis, vt patria poteſtas: ſed naturalis, vt eſt obedientia filij.*
26 *Mater ſola, non contradicente viro, poteſt filium communem offerre monaſterio.*
27 *Pater filium puberem religionem ingreſſum repetere nequit.*
28 *Monachus, quo ad incommoda, amittit domicilium, & iura ciuitatis, non quo ad commoda.*
29 *Monachus ab Epiſcopo loci, ex quo trahit originem, poteſt ordinari, ac ſi non mutaſſet domicilium, etiam ſi ſit illegitimus, quia monachatus maculas cunctas abſtergit.*
30 *Quo ad dignitates, monachatus non abſtergit ſufficienter maculas: ſed quo ad ordines.*
31 *Monachatus eſt idem, quod diſpenſatio.*
32 *Habilitatus per diſpenſationē non differt ab eo, qui eſt habilis de iure communi.*
33 *Ingredientes monaſterium non amittunt ius ſuccedendi.*
34 *Monachus adit hæreditatem pro ſuo monaſterio.*
35 *Monachus factus Epiſcopus quidquid acquirit, eccleſiæ ſuæ acquirit.*
36 *Monachus poteſt tranſire ad ſtrictiorem religionem propria auctoritate.*
37 *Monachus tranſiens ad alium ordinem, eò non transfert ſua iura ſucceſſionis bonorum iam acquiſitorum primo ordini: ſed acquirendorum tantum.*
38 *Monachus trāſlatus de vno in aliud monſteriū non poteſt adire hæreditatē acquiſitam primo ad fauorem ſecundi.*
39 *Diaconiſſæ habitabant in ædibus paternis, propriaq. bona retinebant.*
40 *Monachus tranſiens ad ſecundum monaſterium, etiam ſi ibi detrudatur pœnitentiæ agēdæ gratia, ſecum trahit, quæ acquiſita erant primo monaſterio, quo ad vſumfructū, non quo ad proprietatem, quæ eo defuncto, ad primum redit.*
41 *Si religio nihil proprij habere poteſt, quod morte monachi eiuſdem eſſet, ad agnatos, vel ad ſuccedentes ab inteſtato pertinet.*
42 *Monachi poſſunt habere beneficia ſecularia quinque modis, quos videas.*
43 *In eccleſia ſibi ſubiecta pleno iure monachi habebunt inſtitutionem, in nō ſubiecta facient præſentationem Epiſcopo.*
44 *Quadrifariam, ait Abbas, pertinent eccleſiæ ad viros religioſos: ex laici donatione: ex Epiſcopi conceſſione: ex propria fundatione: ex tranſlatione iuris patronatus.*
45 *Ius patronatus cū vniuerſis bonis diſtrahi poteſt: ſolū, niſi ſimoniace, nō poteſt.*
46 *Conceſsio iuris patronatus cum Epiſcopi auctoritate gratuito facta valet.*
47 *Non eſt neceſſarius Epiſcopi conſenſus in iure patronatu, delato monachis.*
48 *Libenter admittitur ius patronatus tran-*

ſitus

ſitus à laico ad eccleſiam, quia habet ſpirituale annexum. Hoc ideo crediderim, quia religioſius ab eccleſia, quam à laico adminiſtratur.

49 *Monachi, etiam canonici regulares, ſecularium beneficiorum, etiam curatorum incapaces ſunt.*

50 *Regularia beneficia regularibus conferenda ſunt illius ordinis.*

51 *Monachus cauſa ſtudij poteſt contrahere mutuum, & obligare monaſterium.*

52 *Monaſterium expenſas doctoratus pro monacho ſtudente facere tenetur.*

53 *Monachus Vicarius Epiſcopi cum licentia Abbatis eſſe poteſt.*

54 *Epiſcopus poteſt etiam inuito Abbate, ſuum cubicularium monachum facere, ſi non habeat apud ſe miniſtros laicos.*

55 *Monachus Abbati potius, quàm Epiſcopo obediet.*

56 *Monachus electioni de ſe factæ in Epiſcopum, non poterit conſentire inſciente, aut renitente Abbate.*

57 *Niſi monachus electus in Epiſcopum, habeat intra certum tempus licentiam ab Abbate cõſentiendi, electores alium poterunt eligere.*

58 *Licentia generalis de conſentiendo electioni de ſe factæ ad Epiſcopatum non valet.*

59 *Monachus electus Epiſcopus à ſummo Pont. non indiget licentia ſuperioris.*

60 *Monachus electus Epiſcopus à ſummo Pont. à regula ſoluitur ſui ordinis in omnibus, præterquàm in ſubſtantialibus.*

61 *Monachus factus Epiſcopus tenetur habitum ſui ordinis geſtare, & vota ſubſtantialia obſeruare.*

62 *Errat Epiſcopus monachus, ſi rochettum, quem vocant, deſert ſupra habitum monaſticum, cùm Innocentianam conſtitutionem violet.*

63 *Nec monachus Cardinalis factus, habitum mutat.*

64 *Monachus Epiſcopus à iuriſdictione Abbatis, ac à carnium abſtinentia liber eſt, itidem & à cæteris ordinis ſtatutis.*

65 *Monachus Epiſcopus à ſuperioris obediẽtia non eſt liber, ſed quia non habet Abbatem, cui obediat, a poteſtate Prælati regularis ſoluitur, ait S. Thomas.*

66 *Idem cenſet monachum Epiſcopum regulæ eſſe obnoxium in ijs, quæ Epiſcopale officium non impediunt.*

67 *Monachus per Epiſcopatum à tribus votis ſubſtantialibus non eximitur: à regula, & ſtatutis, ſecus, quo ad obligationem legalem, & coactiuam, non autem, quo ad moralẽ. Ita Caietanus.*

68 *A pœnis ſtatutorum, ac à mortali peccato monachus ſoluitur per Epiſcopatum, à moralibus non ſoluitur.*

69 *Princeps intelligitur ſolutus legibus, quo ad vim coactiuam, non directiuam. Perpende animaduerſionem primam auctoris in ſuo lib. 1. Animaduerſ. vbi hanc quæſtionem ſubtiliter, & docte diſcuſſam inuenies.*

70 *Monachus Epiſcopus comedens carnes ſexta feria, ſi in ea Natiuitas Dominica inciderit, non peccat, etſi profeſſis, & ijs, qui vouerunt, ſit interdictũ.*

71 *Abbas debet corrigere monachos: quod, ſi ſit negligẽs, ſupplebit Epiſcopus loci.*

72 *In forma iudicij de monacho Epiſcopus cognoſcit, ſecudum vero regulã Abbas.*

73 *In minoribus Abbas: in grauioribus corriget monachum Epiſcopus.*

74 *Criminales cauſas nemo, niſi Epiſcopus, in ſua diœceſi tractat.*

75 *Monachus Epiſcopo non eſt ſubiectus, niſi in criminali iudicio.*

76 *Monachus iurare non poteſt abſque ſuperioris licentia: ſi iurat, nihil valet iuſiurandum.*

77 *Monachi ſe inuicem percutientes per Abbatem abſoluuntur, aut per Epiſcopum, eo deficiente.*

78 *Monachi ab omnibus muneribus, & decimis exempti ſunt.*

De clericis regularibus, & eorum priuilegijs. Cap. IV.

CLERICORVM, alij ſunt ſeculares, alij regulares: ſeculares dicuntur, quòd in ſeculo, & nullis peculiaribus regulis deuincti, in ciuitatibus, & vicis, & priuatis, profaniſq. domibus conuerſentur. Regulares ab illo peculiari inſtituto, & regula, quam amplectuntur, denominari manifeſtum eſt: at re- uera olim iſti non erant clerici, nec ſacra attingebant, vt ſuperiori libro [a] oſtendimus, ſed tamquam cæteri de populo, quia ſeculares, ſiue profani erant, ad communem omnium ædem ſacram, percipiendorum ſacramentorum cauſa, ſe conferebant, vt bene animaduertit Panormitanus [b] Abbas, & Iuſtinianus [c] docuit: quamob-

[a] lib. 2. c. 3.

[b] ad c. dilectus. de appell. monac.

[c] Nouel. 133

quamobrem ſuberant, tam monachi, quàm
eorum Antiſtites, eccleſiæ presbyteris, & 3
clericis, prout ad Innocentianam conſtitu-
d d. c. dilectus. tionem [d] adnotare ſolent iuris Pontificij in-
terpretes: ipſisq. clericis longe [e] inferiores
e can. 5. d. 93. & can. 40. 16. q. 1. habebantur. Immo in ſynodo [f] Romana 4
f c. 7. & ad can. 5. ſub Syluestro decretum fuit, vt etiam Oſtia-
rio, qui inter ordines eſt minimus, Abba-
tes, & monachi vbicumque, etiam publi-
ce, & in eccleſia ipſa, præſtarent obſequiũ.
Iſti mihi videntur eſſe ſimiles Nazaræis,
g ſup. cap. prox. qui, vti dixi [g], ſacra non attingebant, ope-
ram tamen Deo nauabant. Qua vero ra- 5
tione ſe Deo conſecrarent, inſtruimur li-
h cap. 6. bro [h] Numeri his verbis. *Vir, ſiue mulier,* 6
cùm fecerint votum, vt ſanctificarentur, &
ſe voluerint Deo conſecrare, à vino, & om-
ni, quod inebriare poteſt, abſtinebunt. Ace-
tum ex vino, & ex alia quacumque potione,
& quidquid in vua exprimitur, non bibent.
Vuas recentes, ſiccasq. non comedent cun-
ctis diebus, quibus ex voto Domino conſe-
crantur. Quidquid ex vinea eſſe poteſt, ab
vua paſſa vſque ad acinum non comedent.
Et multa alia, quæ ſequuntur, & in libris
i cap. 22. Iudicum [i], & Regum [k]. De his etiam ita [l]
k c. 1 lib. 1. l in lib. de ſacrific. Philo. *Cùm aliquis ſacrauit omnium rerum*
ſuarum primitias, ac decimas, non habens
amplius materiam, in qua pietatem exerceat,
ſeipſum dedicat, ideo magnum hoc votum
appellatur, nihil enim quidquam poſſidet ſe
ipſo pretioſius, qua poſſeſſione tunc ceditur.
Huius voti reo præcipiuntur hæc. Primum,
ne mero vtatur, aliove potu ex vuis factitio,
deinde ad præſtitutam diem rite offerat tres
votiuas victimas, agnum, agnam, & arie-
tem: illum in holocauſtum, illam pro pecca-
to, arietem vero in ſalutis hoſtiam. Nam
vouenti conueniunt hæc omnia: holocautoma,
quia non ſua ſolum, ſed ſe quoque Deo dicat:
pro peccato victima; quia homo cum ſit, quan-
tumlibet perfectus, peccato non caret: pro ſa-
lute autem, quia ſalutem ſuam acceptam re-
fert Deo vero ſaluatori. De Nazaræis ergo,
hoc eſt de monachis, ſiue Anachoretis, &
Eremitis ſatis dictum eſt in præcedenti li-
m cap. 3. bro [m]. In præſentia autem ſermo nobis erit
de his, qui vere monachi ſunt, & clerici re-
gulares appellantur. Horum variæ inſtitu-
tutiones, & profeſſiones ſunt, quæ omnes
ad quattuor principales regulas, ſiue, vt
vulgo loquimur, religiones, quaſi appendi-
ces, reducuntur, videlicet Baſilij, Auguſti-
ni, Benedicti, & Franciſci Aſiſiatis: à qui- 7
bus veluti clariſsimis, & abundantiſſimis
fontibus, aliæ, quaſi riuuli, longius manant,
& profluunt, vna excepta Carthuſiana, quæ 8
nullam è quattuor agnoſcit, ſed habet pro-
prias formulas, & eſt ab Eccleſia per quàm
approbata. Sed horum omnium alij ſunt,
qui proprie monachi dicuntur, alij ſocij, ſiue
fratres mendicantes, qui ab illis monachis
videntur differre. Monachorum etenim
propria eſt ſolitudo, & ſeceſſus quidam à
cæterorum conſortio, à quo mendicantes
multum abhorrent: cùm palàm docere
Euangelium, ad populumq. concionari, &
peccatorum vtriuſque ſexus cõfeſſiones au-
dire ſoleant, & in omnibus pietatis operi-
bus ſe exercere, atque ideo fratres, ſociosq.
vocari debere magis, quàm monachos Ab-
9 bas [n] eleganter admonuit. Iiſdem tamen n ad c. cauſam quæ. de iudic.
votis, & aliquanto grauioribus obſtringun-
tur, quàm monachi, cùm nec ſinguli, nec
vniuerſi quidquã proprium habere queant:
& votiuam mendicitatem, nedum pauper-
10 tatem, profiteantur. Etſi poſtea Romani
11 ipſi Pontifices, cùm non ignorarent quan-
tum ex monaſterijs, & domibus tam viro-
rum, quàm mulierum mendicantium pie
inſtitutis, & recte adminiſtratis in Eccleſia
Dei ſplendoris, atque vtilitatis oriatur, vi-
derentq. in dies magis Chriſtianorum deeſ-
ſe eleemoſynas, quibus maxime ſuſtenta-
bantur, peculiari fauore conceſſerunt, vt
deinceps bona, etiam immobilia, eis com-
muniter poſſidere liceret, quod ſacroſan-
12 cta [o] Tridentina ſynodus ſic approbauit, vt o c. 3. ſeſſ. 24
omnes domus, (exceptis fratrum Sancti
Franciſci Capuccinorum, & eorum, qui
Minores de obſeruantia vocantur) etiam
eæ, quibus aut ex conſtitutionibus [p] ſuis p cap. 3. de verb ſign. in & clem. 1. eod.
erat prohibitum, aut ex priuilegio Apo-
ſtolico non erat conceſſum, poſſidere va-
13 leant immobilia. Licet eadem ſancta ſy-
nodus [q] prohibuerit, vt nemini regularium, q cap. 2 ead. ſeſſ.
tam virorum, quàm mulierum liceat bo-
na mobilia, vel immobilia cuiuſcumque
qualitatis fuerint, etiam quouis modo ab
eis acquiſita, tanquam propria, aut etiam
nomine conuentus poſsidere, vel tenere.
Inter mendicantes connumerantur Domi-
nicani, ſeu Prædicatores, qui Auguſtini
obſeruant regulam, primasque mendican-
tium obtinent, quia ab Honorio Tertio Pon-
tifice Maximo, primi fuerunt confirmati.
Franciſcanus ordo (cuius præcipuam par-
14 tem moderatur hodie Sixti Quinti Ponti-
ficis, & eiuſdem familiæ alumni benefi-
cio, vti protector, & corrector, ampliſſimus
Cardinalis meus Hieronymus de Ruuere,
vir eximia pietate, & prudentia inſignis)
cùm ab Innocentio huius nominis tertio,
anno Domini MCCVI. fuerit cõfirmatus,
ſecun-

ſecundum ſibi vindicauit locum, Eremita-
ni tertium, Carmelitæ quartum. Sub ijs 15
vero quattuor alij plures militant ſocij clau-
ſtrales, inter quos & mulieres ſunt. Sed de
his alij fuſius. Nos, quia ea tantum pro-
ſequi in animo eſt, quæ ad inſtitutum no-
ſtrum conferunt, ad eorum immunitates,
& priuilegia maxime pertinentia tranſibi-
mus. Neque etiam omnia recenſebimus,
quippe quæ tot ſunt, vt enumerantem tan-
tum dies deficiat. Vnuſquiſque ordo in-
finita habet immunitatum ampliſſima pri-
uilegia à diuerſis Pontificibus Maximis
conceſſa, vel in fundatione obtenta, vel
conſuetudinibus, aut præſcriptionibus vin-
dicata, etiam aliqua, quæ appellantur, *Ma-* 16
re magnum, hinc dictum, quòd tam ampla
ſint, & redundantia, vt quaſi *Mare priui-
legiorum*, dici poſſit, in quo Deo mancipa-
ti homines cum ſpirituali recreatione ſpa-
tientur. Sed nos ea dumtaxat tangemus,
quæ præcipua ſunt, & in corpore iuris con-
tinentur. Atque in primis ſcire oportet ex
Concilio Maguntienſi [r] ſancitum fuiſſe,
neminem tonderi poſſe monachatus cau-
ſa, qui non ſit legitimæ ætatis, & ſponte
conſentiat. Aetas autem legitima æſtima- 17
tur ex anno decimoquarto, & factam ante 18
profeſſionem nullum ſortiri effectum voluit [ſ]
Alexander Tertius, quia ante illud tempus 19
nulla videtur eſſe voluntas, ſaltem [t] quo
ad obligationem illam. Immo hodie ex no- 20
ua Tridentini [u] Concilij ſanctione profeſ-
ſio ante XVJ. annum in quacumque reli-
gione tam virorum, quàm mulierum non
emittitur, & antea emiſſa nullam inducit
obligationem ad alicuius regulæ, vel reli-
gionis, vel ordinis obſeruantiam, alioſve
effectus quoſcumque. Etſi Gregorius [a] iam 21
olim conſtituit ante XVIIJ. pueros non
eſſe recipiendos in ijs monaſterijs, in qui-
bus dura eſt monachorum congregatio, vt
in Palmaria, alijsq. ſimilibus Prouincijs,
ſeu inſulis: ſed id non fit ratione deficien-
tis conſenſus, ſed propter teneritatem, &
puerorum gracilitatem. Quapropter iuſ-
ſit [b], ſi fuerint recepti, vt ad vrbem Ro-
manam tranſmitterentur. Fauore tamen
religionis receptum fuit, parentes poſſe
filios ſuos infantes monaſterio tradere,
vt monachi fiant: argumento eius, quod
habetur Reg. [c] primo. Nam Anna puerum 22
ſuum Samuel Deo obtulit, qui & in mini-
ſterio templi, in quo à matre fuerat depu-
tatus, permanſit, & vbi conſtitutus eſt, de-
ſeruiuit. Vnde in Concilio Toletano quar-
to [d] ſcribitur. *Monachum aut paterna de-*

r c. 1. de regular.
ſ c. 8. eod.
t c. 1 eod. in tex. & cau. 1. 20. q. 1.
u c. 15. ſeſſ. 25.
a lib. 1 epiſ. 48. & in c. 6. eod.
b can. 5. 20. q. 1.
c c. 1. et can. 4. ead. q. 1.
d cap. 48.

uotio, aut propria profeſſio facit. Et Gre-
gorius Tertius, ad Bonifacium [e] reſpondit
non licere eis, qui à patre, vel à matre
intra ſepta monaſterij in infantiæ annis re-
gulari traditi ſunt diſciplinæ, poſtquam
ad pubertatis annum adoleuerint, egre-
23 di, & matrimonio copulari. Hæc & his ſi-
milia intelligi debent, ſi cùm ad legitimam
ætatem peruenerint, non reclamauerint,
ſed vltrò religionem profeſſi ſint: non item [f]
ſi ad ſecularem habitum reuerti voluerint:
quo caſu cogi minus debent. Ratio eſt in
promptu, quia [g] coactiones ſolent frequen-
ter exitus difficiles habere. Nec ſatis vti-
le eſt, vt coacta ſeruitia Domino præſten-
tur, quoniam hoc eſſet peccatum commit-
tere, vt in ſynodo ſub Eugenio Papa [h]
24 habita continetur. Ex quibus mihi quodam-
modo videtur eſſe inanis quæſtio illa, quam
anxie pertractant magiſtri noſtri, gloſſa [i],
Archidiaconus [k], Abbas [l], & alij: num
ſcilicet mater poſſit filium Deo dicare,
cùm eum [m] non habeat in poteſtate: quia
ſiue habeat, ſiue non habeat, cùm ad le-
gitimam peruenerit ætatem, filius minime
tenetur matris, patrisve ſequi voluntatem.
Quod & ipſi, atque etiam Innocentius [n]
fatentur. Non mihi tamen diſplicet eiuſ-
dem Innocentij opinio, quæ etiam Abba-
ti placuit: vt ſi pater offerre filium volue-
rit, & recuſauerit mater, præualeat ipſa:
25 non ob id, quod regulariter traditur [o], iu-
re communi potiorem eſſe prohibentis con-
ditionem, quoniam, ſi cum legiſlatoribus
ciuilibus loquamur, filius non erit commu-
nis, cùm nullam [p] in eum mater exerce-
re poſſit poteſtatem, ſed quia in ſpiritua-
libus non attendi ſolet ratio ciuilis, ſed
naturalis. Hæc enim patria poteſtas eſt
de iure ciuili, naturaliter vero æque ma-
tri, atque patri filius obedire compelli-
tur: quod, vt fieret, ſub vno, eodemque
præcepto mandauit Deus: *Honora patrem,*
26 *& matrem*. Hinc fit, quòd matrem ſolam,
patre non contradicente, poſſe, filium of-
ferre, & oblationem tenere poſt Innocen-
tium communiter, teſte Panormitano [q], in-
terpretes dixere. Sed dubium eſſe pote-
rat, num liceat patri filium puberem reli-
gionem ingreſſum reuocare. & videtur di-
cendum poſſe & ciuili, & naturali ratione.
27 Hac enim tenetur filius patri obtempera-
re: illa, eſt in eius poteſtate. Sed cum
iure [r] cautum ſit, vt filius pubes inuito pa-
tre poſſit religionem ingredi, pater repe-
tere filium haud poterit, nec immerito:
quoniam, vt ait Papinianus [ſ], res non capit

e can. 2. ea. q. 1.
f can. 9. & 10. ead. q. 1.
g cap. 1. de ſponſalib.
h can. 6. & 7. ead. q. 1.
i ad can. 2. 20. q. 1.
k ibid & ad can. 1. ead. q. 2.
l ad c. 2. n. 6 de regular.
m Inſtit. de patr poteſt. & c. 1. de cõuerſ. infidel.
n ad d. c. 2. de regul.
o reg. in re cõi. de reg. iur. lib. 6. ... Sabinus ff. com. diuid.
p d. c. 1. & d. tit de pat. poteſt. Inſti.
q ad d. c. 1.
r can. 1. & 2. 20 q. 2.
ſ L. 10. ſ. Papinian. ff. de minorib.

reſtitutionem, cum ſtatum mutat: mutat
autem ſtatum filius, cum aliquam profitetur
religionem. Eximitur enim patria poteſtate,
atque ideo extrahi à patre non poteſt, vti
gloſſa [t], Bartolus [u], & Baldus [x] nobis ſcri-
ptum reliquerunt. Quamquam idem Bal-
dus [a], Paulus [b] Caſtrenſis, & Felinus [c] exi-
ſtiment ingreſſum religionem liberari qui-
dem patria poteſtate, quatenus ſibi ſit in-
commodum, non æque ſi proſit ſibi, vel
monaſterio ex perſona ſua. Nam & Abbas [d] 28
conſtanter aſſerit monachum, quo ad in-
commoda, & onera perdere domicilium
originis, & iura ciuitatis; non item, quo
ad commoda perinde, atque mulier, quæ
externo nupta eſt, vt ad Vlpiani [e] reſpon-
ſum ſolent noſtri adnotare. Vnde mona- 29
chus ab Epiſcopo loci, ex quo trahit origi-
nem, poterit ordinari, ac ſi non mutaſſet
domicilium, etiam ſi fuerit illegitimus, quia
monachatus omnem maculam abſtergit, vt
rectè adnotauit Ioannes [f] Monachus, quo 30
ad ordines ſcilicet [g], non item quo ad di-
gnitates: verum quo ad ordines, idem eſt 31
monachatus, quòd diſpenſatio, eundem
inquam operatur effectum, cum hac diffe-
rentia, quòd hoc ſit Principis indulgentia,
illud iuris beneficio. Nam tradit Baldus [h] 32
habilitatum per diſpenſationẽ haberi perin-
de, ac ſi eſſet habilis de iure communi, at-
que [i] per diſpenſationem omnem maculam
purgari, & deleri, vt perinde habeatur, ac
ſi nullus ei ineſſet defectus: quod & Scæuo-
la [k] iuriſconſultus reſpondit. Et licet ple- 33
rumque ingreſſi religionem mutent nomen,
quod in ſacro baptiſmatis fonte acceperũt,
retinent tamen familiæ, & agnationis co-
gnomen, ac ius ſuccedendi, prout ex Iuſti-
niani [l] conſtitutione aſſeruit Panormitanus
Abbas [m]. Sed dubitatio eſt, & non medio-
cris, cui adiudicanda ſint bona illius mona-
chi, qui facta profeſſione, ad aliam religio-
nem, vel ad aliud monaſterium ſe tranſtu-
lit, aut factus eſt Epiſcopus. Hoc caſu nul-
la eſſe videtur dubitatio. Iam olim in Con- 34
cilio apud Alphæum habito (cuius men-
tionem facit Gratianus [n]) deciſum fuit, vt
monachus hæreditatem, aut ab inteſtato,
aut ex teſtamento ſibi delatam vindicandi
haberet poteſtatem, ſed acquireret mona-
ſterio, cuius eſſet monachus: factus Epiſco- 35
pus quidquid acquireret, etiam ex indu-
ſtria, Epiſcopali acquireret eccleſiæ, non
item monaſterio: atque ita etiam intellexe-
runt Ioan. Andreæ, Abbas, & communi-
ter [o] doctores. Maior hæſitatio eſt, quan-
do de vno in alium tranſit ordinem, vel be-

t ad d. § Papinian ad d. d. can. 1.
u ad l. patr. ff. de adulc ad auth. itẽque C. de bon. quæ liber.
x ad d. § Papin. & ad l. 2. C. de lib. exhibend.
a ad l. Deo nobis. C. de epiſ. & cler.
b ad l. ſub condit. ff. de lib. & poſth.
c ad c. dilectus. n. 8. de reſcrip.
d ad c. poſtulaſtis de foro compet.
e l. cũ quædam ff. de iuriſd. om. iud.
f ad c. indẽnitatib. n. 4. de elect. li. 6.
g c. 1. de filiis presbyt.
h ad l. liberos C. de collation.
i idem Bald. ad l. imper. § ſimiles. C. de nupt.
k l. quaeris. ff. de natal. reſtituend.
l in d. l. Deo nobis.
m ad c. 2. n. 7. de ſepult. Crauc. conſ. 152. n. 2. Couarr. var. reſol. lib. 1. c. 19. nu. 10.
n can. 1. 18. q. 1.
o ad c. 1. de teſtam.

neficio Principis, vel diſpenſatione iuris:
etenim nulli dubium eſſe debet, licere mona-
cho propria auctoritate ad ſtrictiorem trãſi-
36 re religionem. Vnde Archidiaconus [p] Ho-
ſtienſis [q], Ioan. Andreæ, Antonius, Henri-
cus Cardinalis, & Abbas dicunt, bona taci-
te primo monaſterio acquiſita tranſmitti cũ
perſona ad ſecundum: alij aſſerunt [r] bona
acquiſita à monacho ipſi monaſterio ex
eius profeſſione, ita religioni, & monaſterio
illi acquiri, vt eorum proprietas ad ſecundũ
monaſterium, quo ſe monachus tranſtule-
rit, minime ſpectet, niſi quatenus ad ipſius
monachi alimenta ſint neceſſaria: quam
ſententiam communem eſſe ſcribit [ſ] Soci-
nus. cui opinioni videtur conſentire Con-
ſtantinus [t] Harmenopolus, & Iuſtiniani cõ-
ſtitutio [u] de monachis. *Si vero*, inquit [a] Iu-
ſtinianus, *relinquens monaſterium, in quo con-
uerſationẽ habuerit, ad aliud tranſeat mona-
ſterium, etiã ſic quidem eius ſubſtantia ma-
neat, & vindicetur à priori monaſterio, vbi*
37 *abrenunciãs hãc reliquit.* Ipſe vero in ea ſum
ſententia, vt exiſtimem primum monaſteriũ
non eſſe melioris conditionis, quo ad ſecun-
dum monaſterium, quàm eſt, quo ad Epiſco-
patum. Nam ante Epiſcopalem dignitatem
monachus acquirit monaſterio, poſtea vero
Epiſcopatui, vti dixi ex communi noſtrorũ
conſenſu. Quare, ſi eo tempore, quo mona-
chus eſt in primo monaſterio, ei ex alterius
morte defertur hæreditas, ipſi monaſterio
ſit acquiſitio, nec tranſit cum ipſo ad ſecun-
dum. Si vero hæreditas defertur, poſtea
quàm in aliud ſe contulit monaſterium, huic
ſit acquiſitio: & ita intelligi vult Iuſtinia-
nus dum ait. *Sic quidem eius ſubſtantia ma-
neat, & vindicetur à priori monaſterio, vbi
abrenuncians hanc reliquit.* Itaque videmus
Iuſtinianum præſupponere iam fuiſſe dela-
tam. Quòd ſi eſt parentum hæreditas, tranſ-
mittatur in monaſterium primum, etiam
mortuo monacho, hæreditate non adita:
quia [b] aditio fieri à monaſterio poterit. Im-
mo idem dicendum eſſe in quacumque alia
hæreditate monacho delata contendit poſt
alios [c] Didacus [d] Couarruuias. Et hanc eſ-
ſe communem ſententiam apud iuris Pon-
tificij interpretes reſpondit Socinus [e], &
Corneus [f]. Alexander [g], & Ripa [h] non
ſolum communem eſſe, ſed etiam veriorem
dicunt. Licet contrarium ſentiat Bartolus [i]:
cuius opinionem à ciuilis iuris interpreti-
bus receptam eſſe idem Socinus [k] teſta-
tur. Tutiorem tamen eſſe præcedentem opi-
nionem poſt Gulielmum [l] Benedictum,
& Baldum [m] defendit Couarruuias [n]. Quòd
ſi ſu-

p ad can. 1. 17. q. 4.
q & alij ad c. quod te. de cleric. coniug.
r Hoſtien. in ſum. tit. de cler. coniug. § ſi. Imò. ad d. c. quod à te gl. ad can. ſi quis rapuerit, 17. queſt. 1. ad can. de lapſis 16. q. 6. Spec. tit. de ſtat. monach. § 1. verſ. 6. Card. conſ. 23. tit. de reg. Cor. conſ. 88. vol. 2. Pau. Caſt. ad l. 1. § ſi quis ff. depo. Sylu. in ſum. verb. relig. 4. § 10. Flor. 2. par. tit. 16. c. 4. § 3.
ſ conſil. 52. vol. 4.
t lib. 5. tit. 4. in fine.
u Auth. de monac. § ſi vero relinquens.
a in d. § ſi vero.
b Cyn. ad d. l. Deo nobis. Bal. cõſ. 494. vol. 5. Guli. Bened. ad c. Rainu. de teſtam. verb. mortuo in 2. nu. 150.
c Ioan. And. Ant. Abbas, & cõiter alij ad c. in præſentia. de probat.
d ad d. c. 1. de teſt. n. 21.
e conſil. 83. lib. 2.
f conſ. 272. lib. 3. & in d. conſ. 88.
g ad l. 1. n. 26. ff. de vul. & pupil.
h ibi. n. 150.
i ibid. n. 24.
k ibidem, & cõſ. 52. vol. 4.
l ad c. Rainutius. tit. de vulgar. n. 91.
m conſ. 494. vol. 5.
n ad d. c. 1. de teſtam.

38 ſi ſuperſtes fuerit monachus ad aliud monaſterium tranſlatus, minus poterit adire hæreditatem in præiudicium primi monaſterij, cui iam delata fuerat,& multo minus poterit ſecum trahere ea, quæ iam primo acquiſierat monaſterio, quidquid dicant Archidiaconus, Hoſtienſis, Abbas, & alij iam citati; nec ad rem facit textus [o], cui ipſi maxime nituntur: loquitur enim de aſcetria, diaconiſſa,& monacha, quæ ſi rapta fuerit, aut corrupta, cum ſuis rebus detruditur in cautius monaſterium, vt ibidem delicti commiſſi agat pœnitentiam.
39 Diaconiſſæ non in monaſterijs proprijs, ſed in ædibus paternis, maternis, fraterniſve cohabitabant, vt libro ſecundo dictum [p] eſt, propriaq. bona retinebant: atque ideo Iuſtinianus in ſua Nouella [q], ex qua canon [r] deſumptus eſt, ait. *Si autem diaconiſſa fuerit, legitimos habens filios, pars legitima liberis eius præſtetur.* Quaſi reliqua in monaſterium ad eius ſuſtentationem debeant venire: ne monaſterium patiatur ex alterius delicto detrimentum. Sic videtur eſſe dicendum in monacho, qui aliquid monaſterio, in quo fuit receptus, detulit.
40 Vt ſi poſtea tale commiſerit crimen, ob quod debeat in aliud detrudi ad agendam pœnitentiam, ſecum trahere poſſit, quod primo acquiſierat. Et ſi hoc caſu ea bona non afferat, quo ad dominium, ſed quo ad vſum fructum duntaxat, hoc eſt ad vitam ipſius monachi: quo mortuo ad primum monaſterium reuertitur proprietas. quod gloſſa [ſ], Hoſtienſis [t] & Imola [u] perite animaduerterunt. Erit ergo textus ille accipiendus de eo, qui ob delictum perpetratum in aliud detruditur monaſterium. Sed quæſtio noſtra eſt de eo, qui ſponte, & nemine cogente, vel ex Principis indulgentia, vel iuris beneficio ad aliam tranſit religionem.
41 Si vero aliquis ordo (vt Capuccinorum, aut Minorum de obſeruantia nuncupatorum) ex ſuis conſtitutionibus impeditur ita, vt nihil proprij habere poſſit, bona ad agnatos monachi, eo defuncto, legitime pertinebunt, vel ad eos, qui in eorum locum ſuccedunt, niſi fauor religionis aliud ſuadeat: quo caſu acquieſcerem, præſertim, ſi deeſſent fratres. Quòd, ſi ad Epiſcopatum aſſumatur, vel Religionis bonorum capacis monachus fiat, vtique conſulente [x] Crauetta ſuccedere poteſt; quia ius ſubſtitutiònis per ingreſſum Religionis [y] non extinguitur, & monachus retinet ius ſuitatis,& ſuccedit ab inteſtato, vt diximus: vide Petrum de Ancharano [z].
42 Sed an poſſint monachi ſecularia habere beneficia? receptum [a] eſt poſſe.

o can. ſi quis rapuerit. 27. q. 2.
p cap. 8.
q Nou. 123.
r d. can. ſi quis rapuerit.
ſ ad d. can. ſi quis. in verb. cautiori.
t in ſum. de cleric. coniug. § ſin.
u ad d. cap. quod a te. eod. de cleric. coniug.
x conſ. 152 num. 2. circa finem.
y l. Deo nobis. C. de epiſ. & cler. Iaſ. ad l. patre furioſo col. penult. ff. de ijs qui ſunt ſui, vel alie. iur.
z ad Rubr. de ſucceſſ. ab inteſt. poſt num. 4.
a ad cap. de monachis. de præben. & dignit.

Immo [b] Abbas tradit ad monachos,& viros religioſos quinque modis ſeculares eccleſias ſpectare, videlicet: quo ad ius patronatus duntaxat: quo ad collationem, ſeu quo ad inſtitutionem tituli collatiuam: quo ad liberam inſtitutionem, vt libere poſſint presbyterum etiam ad curam populi, inſtituere: quo ad temporalia tantum: vltimo, quo ad vtraque, temporalia, ſcilicet, & ſpiritualia. Hæc omnia idem explicat Abbas, ſubijcitq. quando eccleſia eſt eis ſubiecta, quo ad temporalia,& ſpiritualia, diſtinguendum eſſe: quòd aut eſt ſubiecta pleno iure, aut non
43 item: hoc caſu [c] Epiſcopo tenentur præſentationem facere: ſecus, ſi eſt eis pleno iure ſubiecta, quia cùm plenam in ipſa eccleſia habeant inſtitutionem, non eſt [d] neceſſe recurrere ad Epiſcopũ pro inſtitutione: quinimmo eo caſu gloſſa [e] aſſeuerat poſſe monachos vicarium conſtituere, deponere, & his ſimilia facere. Alia gloſſa [f] etiam, quam
44 ſequitur, & explicat idem Abbas [g], dicit quadruplici iure ad religioſos viros pertinere eccleſias, aut ex laici donatione, aut ex Epiſcopi conceſſione, aut ex propria fundatione, aut ex tranſlatione iuris patronatus duntaxat, vel quia acquiſiuerunt vicum, in quo erat ius patronatus, vel quia patronus laicus conceſſit eis ſolum ius patronatus. Sed iſte caſus ad primum referri poteſt, hoc eſt ex laici donatione. Nam licet ius patro-
45 natus cum [h] vniuerſitate bonorum diſtrahi poſſit, ſolum tamen, abſque ſimoniaca culpa, emi nequaquam poteſt: etſi valet con-
46 ceſſio cum Epiſcopi auctoritate gratis facta.
47 Habent tamen monachi hoc ius ſingulare, vt ſi eis ius patronatus delatum fuerit, nullus [i] inibi Epiſcopi conſenſus deſideretur. Memini me aliquando in Paratitlis [k] rationem huius rei non inſulſam attuliſſe: quia
48 ſcilicet cùm ius patronatus ſit [l] ſpiritualibus annexum, ius noſtrum libenter admittit, vt quidquid eſt ſpiritualibus annexũ, à laico ad
49 [m] eccleſiam transferatur. Cæterum monachi ſecularium beneficiorum, etiam curatorum, incapaces exiſtunt, etiam ſi ſint canonici regulares, vt ſacroſancta ſynodus [n] Tri-
50 dentina decreuit. Eadem tamen [o] mandauit, vt regularia beneficia in titulum regularibus profeſsis prouideri conſueta, religioſis tantum illius ordinis, vel ijs, qui habitum omnino ſuſcipere, & profeſsionem emittere teneantur, & non alijs, conferantur. Et olim (licet officium monachi plangere, non docere eſt, vt bene ſcriptum reliquit [p] B. Hieronymus aduerſus Vigilantium) poſtea tamen, quàm facti eſſent cle-

b ibid. n. 5.
c d. cap. de monachis.
d cap. vnic. de capellis monach. li. 6. cap. quoniam de priuileg.
e ad clem. 1 de exceſſ. prælat.
f ad d. cap. de monachis.
g ibid. nu. 10.
h cap. 6. 7. & 16 de iure patron.
i c. 8. eod.
k eod. tit. de iure patron.
l cap. 3. de iudic.
m cap. 7. 6. taliter de ijs, quæ fiũt à Prælat. ſine conſ. capit.
n c. 11 ſeſſ. 24.
o c. 10. ead. ſeſſ.
p cap. 6. 15 quæſt. 1.

rici, vtile viſum eſt, & expedire Christianæ
Reipublicæ, ſi ſacris [q] etiam litteris ipſi na-
uarent operam. Idcirco receptum [r] eſt poſ- 51
ſe monachum, qui ex licentia ſui Abbatis
degit in gymnaſio ſtudij gratia, contrahere
mutuum, & obligare monaſterium: hoc eſt,
vt eleganter notauit Abbas [ſ], vſque ad mo-
deratam ſummam. Nam ex eo, quòd ha-
buit facultatem ad ſtudium eundi, videntur
ſibi conceſſa ea [t] omnia, ſine quibus ſtude-
re non poſſet: & ſi doctoratus inſignia con- 52
ſequi voluerit, ex quo eſt in ſtudio cum Ab-
batis licentia, monaſterium [u] tenetur ex-
penſas doctoratus facere. Si vero operam
ſuam bene collocauerit, & doctor euaſerit,
Vicarius Epiſcopi, habita ipſius Abbatis li- 53
centia, effici poterit, vt Abbas [x] poſt Ioan-
nem [y] Andreæ, & Archidiaconum [z] ſcribit.
Etſi Lancellotus Conradus [a] in libro, qui
inſcribitur, *Templum omnium iudicum*, exi-
ſtimat etiam ſine Abbatis licentia poſſe ip-
ſum vices alicuius Epiſcopi gerere, hoc eſt
Vicarium eſſe: quia & Epiſcopus poteſt, in-
uito Abbate, in ſuum cubicularium habere
monachum ex Gregoriana [b] conſtitutione, 54
qua cauetur, vt electi in Epiſcopos habere
debeant in miniſterio cubiculi, ſiue ſecula-
res, ſiue regulares viros, qui veram eorum
ſecretò conuerſationem videant. Sed pace
ſua non valet illatio: id enim conſtituit Gre-
gorius, poſtquam laicos omnes à ſuo mini-
ſterio remouit, teſtimonio Beati Antonini [c]
in ſua hiſtoria: vt ſuo exemplo Epiſcopi om-
nes pro ſuis cubicularijs viros haberent re-
ligioſos, non laicos: vt puta, ſi Epiſcopus eſt
clericus ſecularis, ſeculares haberet clericos;
ſi regularis, vtique poſſet ſecum retinere ex
eodem ordine monachos: non vt ipſi, à cubi-
culo cùm miniſtrauerint, poſſint facilius, ſi-
cut noſtri [d] arbitrantur, Epiſcopum accuſa-
re, quod etiam animaduertit Archidiac. [e],
& Ioan. à Turrecremata [f], ſed vt exemplum
profectus ex ſedula eius viſione ſumant, vti
in calce ipſius canonis apertè ſcribitur. Et
Baldus [g] putat ſine licentia Abbatis mona-
chum etiam cubicularij miniſterium acci-
pere non poſſe. Felinus tamen [h] priorem
ſententiam longe veriorem eſſe arbitratur.
Hæc textui magis videtur conuenire: illa
æquitati: ſiquidem monachus Abbati obe-
dientiam promittit: obedientia autem vnum
eſt ex tribus ſubſtantialibus votis. quare [i]
Abbas Panorm. poſt gloſſam [k] ſcribit de-
bere monachum potius [l] Abbati, quàm Epi-
ſcopo obedire. Quinimmo monachus ex
Bonifaciana [m] conſtitutione electioni de ſe 55
in Epiſcopum factæ, inſcio, vel contradicen-

q cap. vlt. ne cler. vel monach. r Archid. ad can. cum paſtoris. 2. q. 7. Innoc. ad c quãto. vbi etiam Abbas. n. 5. de offic. ordin. Anton. ad cap. 2. ne cler. vel monach. lib. 6. Cardin. ad clem. 1. §. quia vero. quæſt. 10 de ſtat. monac. ſ ad cap. cũ contingat n. 24. de foro comp. t cap. 5. de offic. deleg. l. 2. ff de iur. omn. iud. u Felin. ad c. cum dilecta n. 19. de reſcript. x ad c. cum cauſam. n. 9 de elect. y ad clem. & ſi principalis. de reſcript. z can. in nouo. 16. q. 7. a lib. 2. c. 6. num 5. de off vic. b can. cum paſtoris. 2. quæſt. 7. c par. 2. fol. 162. d poſt gloſ ad d. can. cũ paſtoralis. e f ad d. cã. cum paſtoralis. g ad rubr. de maior. & obed. h ad c. eam J. & A n. 13. de re iud. i ad cap ne pro defectu num 5. de elect. k ad ea. qui reſiſt. 11. q. 3. l c. 1. & 2. diſtin. 58 m c. 27. de elect. lib. 6. late Abbas ad c. eccleſia veſtra. 2. num. 16. de elect.

56 te Abbate, minus poteſt conſentire: quia vt
ait Bonifacius octauus, eius arbitrium non
ex ſua (cùm velle, vel nolle non habeat)
ſed ex illius, quem ipſe ſibi vice Dei ſupra
caput poſuit, & cuius imperio ſe ſubiecit, vo-
57 luntate dependet: & Benedictus vndecimus
[n] ſtatuit, quòd ſi religioſus electus, vel eius
electores intra tempus moderandum à ſu-
periore licentiam non petierit, iure ex ele-
ctione quæſito priuatur electus, & alius rite
58 eligi poteſt. Vnde & Clemens V. declara-
rauit nullam eſſe conceſſionem licentiæ ge-
neralis monacho de conſentiendo electioni
de ſe factæ, aut faciendæ. Non eſt itaque
dubium, quin religioſus indulgentia ſui Ab-
batis indigeat, ſi Epiſcopo Vicarius dandus
59 ſit. Verum enimuero, ſi à Pontifice maxi-
mo electus fuerit, haud neceſſariam eſſe
Abbatis licentiam arbitror. Nam ex eo,
60 quòd eligitur à Pontifice, videtur eximi [p]
Abbatis poteſtate, & obedientia. Immo & à
nexibus regulæ, exceptis [q] ſubſtantialibus,
liberari. quod videtur dicendum in quoli-
bet monacho iam in Epiſcopum electo. Eſt
enim doctorum calculis [r] receptum, mona-
chum epiſcopali dignitate inſignitum, nec à
geſtatione habitus, nec à tribus votis ſub-
ſtantialibus liberum eſſe. Porro Innocentius
III. in Generali concilio Lateranenſi ita [ſ]
ſtatuit. *Pontifices in publico, & in eccleſia ſu-
perindumentis lineis omnes vtantur: niſi mo-
nachi fuerint, quos oportet ferre habitum mo-
nachalem*. Immo Sylueſter [t], & Iaſon [u] pu-
tarunt monachum excommunicatum, qui
habitum religionis dimiſerit, & exteriorem
epiſcopalem tunicam aſſumpſerit. Couar-
ruuias [x] contrariam tuetur ſententiam: quæ
mihi verior eſt. Nullibi enim reperias ex-
communicationem indictam eſſe monacho,
qui prætextu Epiſcopalis dignitatis, non di-
miſſo habitu monachali, aſſumat lineum il-
lud, ac candidum indumentum, quod ab
Epiſcopis exterius defertur, vulgoq. Rochet-
tum appellatur. Nec quidquam facit Boni-
61 faciana [y] conſtitutio: quia loquitur de mo-
nachis, quibus vt euagandi materia ſubtra-
hatur, diſtrictius ibi inhibetur, etiam adiecta
excommunicationis pœna, ne in ſcholis, vel
alibi temere habitum religionis, quam pro-
feſſi ſunt, dimittant. quod non habere lo-
cum in Epiſcopo monacho, qui exteriorem
illum epiſcopalem amictum ſuperinduit, ne-
mo eſt, qui non videat. Etſi male facit, ſi ea
62 vtitur: cum Innocentius [z], id ne fiat, conſti-
tutione mandauerit, quam interpretando
Panorm. Abbas [a] addidit, neque etiam
63 monachum Cardinalem poſſe habitum mu-
tare.

n extra. cõ. cap. 2. eod. o cap. vlt. eod. in ſex. & ibidem Imola. p Abbas ad c. per tuas num. 7. de vot. & vot. redempt. q Abbas ad c. olim. n. 7. de priuileg. r Couarruu. ad cap. 1. n. 18 de teſt. ſ de quo in c. 15. de vit. & honeſt. cleric. t in verb. religioſo 7. q. 11. arg c. 2 ne cleric. vel mon. li 6 u ad auth. ingreſſi. C. de ſacr ecc. x ad d. c. 1. y d. cap. 2. ne cler. vel mon. lib. 6. z d. cap. 15. de vit. & honeſt. cler. a ibid. n. 5. & 19.

tare. Ac, ne longius progrediamur, tres videmus in ampliſſimo Cardinalium collegio, duos ex Prædicatorum, tertium ex Minorum Franciſcanorum ordine fratres: Michaelem Bonellum Alexandrinum, Pij Papæ V. ex filia ſororis pronepotem, experientia, ac ingenio virum præclarum: Hieronymum Bernerium Aſculanum: ac Conſtantium Sarnanum, qui clauſtralem vitam ea virtute, ac laboribus excoluerunt, vt ſtatim ac in Cardinalium cœtum cooptati ſunt, adnumerari hæreticæ prauitatis ſummis inquiſitoribus meruerint: maximis, ſcilicet, Cardinalibus, Ludouico Madrutio, Iulio Antonio Sanctorio, Petro Dezæ, Ioan. Antonio Fachinetto, ac Ioan. Bapt. Caſtaneo, viris grauitate, rerum maximarum vſu, pietate, ac omnibus artibus, quę Cardinales decent, ſummiſq. virtutibus ornatiſſimis. Ab illis vero, quæ ſubſtantialia vota ſunt, non eſt exemptus monachus propter epiſcopalem dignitatem, quamuis [b] à prohibitione carnium, à iuriſdictione Abbatis, ab alijſq. ip- 64
ſius religionis ſtatutis ſit liber. Quæ omnia, quomodo intelligi debeant, paucis explicat S. Thomas Aquinas in 2.2. quæſt. 185. art. 8. in reſponſ. Quod autem dicitur exemptum [c] eſſe monachum Epiſcopum ab Abbatis poteſtate, non eſt, quòd ſit exemptus à voto obedientiæ, vti perite ratiocinatur B. Thomas [d], quia illi adhuc ſubiectus eſt: ſed quia Abbatem non habet, cui obediat, dicimus eum à iuriſdictione, & Prælati regularis poteſtate ſolutum eſſe. Idem tamen Angelicus Doctor [e] tradit, monachum factum 65
Epiſcopum ſubditum eſſe omnibus religionis regulis, & ſtatutis, quæ epiſcopali officio 66
nihil eſſe poſſunt impedimento: à reliquis vero eximi. Tametſi ex cauſa Epiſcopus monachus ſibi indulgere valeat, vt ſolent Prælati regularium. Caietanus [f] vero aſſe- 67
rit monachum per Epiſcopalem dignitatem non eximi à tribus votis ſubſtantialibus, à regulis autem, & ſtatutis, quo ad obligationem legalem, & eius coactionem tutum eſſe, & immunem, non tamen, quo ad morale vinculum ipſorum ſtatutorum: quaſi monachus Epiſcopus teneatur ex morali vinculo ſeruare ſtatuta religionis, & regulas ipſius ordinis monachorum, à pœnis vero ipſo- 68
rum ſtatutorum, ac ſubinde à mortali peccato liber ſit, cùm coactioni legali non ſit ſubiectus. quæ interpretatio mihi videtur rectiſſima: ratio eſt, quoniam fruſtra eſt potentia omnis, Ariſt. ac eiuſdem S. Thomæ [g] teſtimonio, quæ reduci ad actum non poteſt: ideo vis coactiua humanæ diſpoſitionis non

b gloſ. ad can. de monachis. 16. q. 1. & can. 2. 18. q. 2. Iaſ. ad d. auth. ingreſſi. Cardin. ad clemen. 2. in prin. q. 2. de cenſib. Abbas ad d. c. per tuas. de vot. & vot. redemp.
c d. can. 1.
d 2. 2. q. 185. art. 8.
e ibidem.
f in opere. 17. q. c. 22.
g 1. 2. q. 96. artic. 5.

extendit ſe ad eum, reſpectu cuius reduci minus poteſt ad actum. Vnde aliquando
69 diſſerebam [h] Principem eſſe ſolutum legibus, quo ad vim cogendi, quia ſi cogeretur, à ſemetipſo cogeretur, cùm ſuperiorem non habeat, qui in eum poſſit animaduertere. Sic Epiſcopus monachus non ſubijcitur ſtatutis religionis, & regulis, quo ad vim coactiuam, cùm non habeat Abbatem, qui eum valeat cogere ad obſeruationem ſtatutorū: etenim ait Ariſtoteles [i], poſitionem legum eſſe neceſſariam circa æquales genere, & potentia, ſed monachum Epiſcopum non coercet talis lex. Quare Caietanus mihi videtur
70 optime ſenſiſſe, monachum Epiſcopum non peccare mortaliter, ſi ſexta feria, Natiuitatem Domini celebrari contingat, & carnes comedat, cùm ſit alioquin ab Honorio [k] III. profeſſis, & vouentibus interdictum. Idem probat Dominicus [l] Soto, lib. de iuſtitia, & iure, ſequiturq. eum Couarruuias [m], qui etiam frequentiorem eſſe noſtratium ſententiam teſtatur. Sed dubitari poſſet, num monachus, qui ex eo, quòd eſt monachus, eximitur ciuili iuriſdictione, & patria poteſtate, ſit etiam exemptus epiſcopali iuriſdictione. In concilio Arelatenſi ita [n] ſancitum fuit. *Monaſteria, vel monachorum diſciplina ad eum pertineant Epiſcopum, in cuius ſunt territorio conſtituta.* Extat tamen
71 Honorij III. Pontif. conſtitutio [o], qua cauetur monachos delinquentes per Abbatem loci corrigi debere: idemq. videtur fuiſſe confirmatum in concilio Lateranenſi [p] ſub Alexandro III. Pontif. Gloſſa [q] vero dicit coercitionem monachi primùm ad Abbatem ſpectare: quo negligente, deuolui ad Epiſcopum. Hugo, *Aut agitur*, inquit, *ſecundum regulam clauſtralem, aut in forma*
72 *iudicij. Hoc caſu* [r] *ſolus Epiſcopus cognoſcet: ſi ſecundum regulam, magis tenetur* [ſ] *obedire Abbati, quàm Epiſcopo.* Alij, & quidem [t] communiter tenent, quòd in minoribus cor-
73 ripit Abbas, in grauioribus Epiſcopus. Et ita intelligi poteſt Arelatenſis concilij de-
74 cretum. Namque criminales cauſas [u] nulli, præter Epiſcopum, in eius diœceſi tractare
75 permittitur. In ijs igitur cauſis, quæ criminales non ſunt, monachus Epiſcopo nequa-
76 quam ſubijcitur. Neque inſcio, & non conſentiente Abbate, poteſt monachus iurare [x]. Si iurauerit, non tenere iuſiurandum Abbas
77 [y] opinatur. Si vero ſe inuicem percuſſerint monachi, beneficium [z] abſolutionis ab Abbate valent obtinere, & eo deficiente, ab Epiſcopo loci: etſi forte aliter ex priuilegijs
78 obſeruetur hodie. Et non ſolum ab omnibus angarijs,

h lib. 1. c. 1. animaduer.
i lib. 3. Politic. cap. 9.
k c. vlt. de obſer. ieiun.
l lib. 10. q. 5. art. 7.
m ad d. c. 1. de teſtam.
n can. 17. 18 q. 2.
o cap. 8. de ſtat. mon.
p c. 9. & 26. de appell.
q ad cap. quanto, de offic. ordin. Abbas ad c. monachi. de ſent. excommun.
r can. de perſona. 11. q. 1. l. 3. C. de patr. poteſt. l. vnic. C. de emed. propinq.
ſ Abbas ad cap. Ne Dei Eccleſiam. de ſimon.
t Ant. de But. ad d. c. quanto nu. 19. Abbas ad c. licet. eod. de offic. ordin.
u notatur ad c. de monachis. de præb. & dignit.
x c. 1 de iuram. calum.
y ad c. cum contingat n. 23. de for. compet.
z d. c. monachi. ad quod notat omnes. de ſent. excom.

angarijs, parangarijs, ordinarijs,& extraordinarijs muneribus ſunt exempti, verum etiam à noualium[a] decimis perſoluendis. Multa præterea eſſent dicenda de monachis: ſed ne idem bis repetamus, cùm de immunitate ſacerdotum, & eccleſiarum priuilegijs ſermonem inferius ſimus habituri, id in eum locum conſultò, & opportunè reijcimus.

[a] cap. ex parte. de decim. Abbas ad cap. fin nu. 6. vt lit. non contest.

SVMMA EX CAPITE V.

1 *Ex laicis non aſſumitur Pontifex maximus apud nos.*

2 *Sacerdotes apud Hebræos ſacra ſoli adminiſtrabant, habebantq. ſuperiorem omnibus Pontificem.*

3 *Veſtes, & conſecratio pro Pontifice Hebræorum à Deo imperata eſt.*

4 *Veſtes Pontificis erant octo, ſuperhumerale, rationale, tunica hyacinthina, tunica linea ſtricta, ſeminalia linea, baltheus, tiara, & lamina aurea.*

5 *Veſtes Pontificiæ erant pretioſiſſimæ auro, gemmis, atque opere phrygio elaboratæ ſupra, quàm dici poſſit.*

6 *Quædam veſtes erant Pontifici cum ſacerdotibus communes, ſed non tanti pretij, neque artificij, quanti propriæ Pontificis.*

7 *Ephod ſacerdotum ab Ephod Pontificum plurimum differebat, vocabaturque Ephodbaa, hoc eſt ſuperhumerale lineum.*

8 *Nouus Pontifex aqua mundatus, induebatur ſacris veſtibus, oleo in capite vngebatur, factoq. ſacrificio, conſecrabatur, aſperſo altari cum eius veſtibus ſanguine ſacrificij.*

9 *Pontifex non admittebatur, qui corpore vitioſus erat.*

10 *Ariſtobulus Hyrcano fratri naſum abſcidit, ne Pontifex iterũ creari poſſet.*

11 *Pontifex ſolus, & ſemel in anno Sancta Sanctorum ingrediebatur.*

12 *Quo die Pontifex intrabat Sancta Sanctorum, cuncti ieiunabant.*

13 *Templum quattuor porticus habuit: prima alienigenis: ſecunda maribus, ac eorum vxoribus mundis: tertia maribus mundis, & purificatis: quarta ſacerdotibus patuit: adytũ ſoli Pontifici.*

14 *Pontificatus ſtetit in familia Aaronis vſque ad Reges Syriæ.*

15 *Pontificatus, Regibus iubentibus, e familia Aaronis ad alias leuiticas trãſiuit.*

16 *Pontificatus erat perpetuus apud Iudæos.*

17 *Græcis regnantibus in Iudæa, Pontificatus temporarius factus eſt.*

18 *Pontificatus ſemper maximæ auctoritatis fuit apud Hebræos.*

19 *Pontificatus vſque ad tranſmigrationem Babylonis in ſacris tantum fuit, poſt vero etiam in Reipublicæ adminiſtratione.*

20 *Aſſamonæi, & Principatum, & Pontificatum occuparunt.*

21 *Qui Pontifices, ijdem & Reges fuerunt poſt Aſſamonæos.*

22 *Pompeius Magnus Pontificatum Hebræorum à Principatu ſeiunxit.*

23 *Vnicus ſemper fuit Pontifex Hebræis.*

24 *Sacra pagina Pontificem etiam Principem ſacerdotum, aut magnum ſacerdotem appellat.*

25 *Sacerdotum princeps etiam dicebatur, qui caput vnius ex xxiiij. claſſibus ſacerdotum erat.*

26 *Cenſet Sigonius, qui ſemel Pontificatum obtinuiſſent, quamuis deponerent, ſemper Pontifices vocatos.*

27 *Anna ſeipſum, deinde generum Caipham, ac poſtmodum omnes, quotquot habuit, filios Pontifices vidit.*

28 *Pontifices apud Iudæos in maximo ſemper honore fuerunt.*

29 *Paulus Ananiam Pontificem parietem dealbatum ad contumeliam dixit.*

30 *Pœnituit Paulum Pontificis à ſe contumelia affecti, quia princeps eſſet ſacerdotum.*

31 *Chriſtus Pontificem Hebræorum oblique redarguit: numquam rectà, religionis ergo.*

32 *Dignitas Pontificia nulli eſt obnoxia reprehenſioni.*

33 *Papa errare non poteſt.*

34 *Chriſtus naſcitur, quo tempore Hebræi Regnum, & Pontificatum amiſerant.*

35 *Caput Eccleſiæ non humanis decretis, ſed iure diuino conſtat.*

36 *Per hæc verba: Tu es Petrus, &c. à Chriſto erga Petrum prolata, non fuit data, ſed promiſſa adminiſtratio Eccleſiæ.*

37 *Fuit vero data poſt Reſurrectionem Domini per hæc. Paſce oues meas.*

38 *Pontificalis poteſtas omnem creatam poteſtatem excedit.*

39 *Effectus recenſentur Vicariatus Chriſti.*

40 *Fides eſt ſalutis noſtræ formalis character.*

41 *Chriſtus pro fide Petri, hoc eſt Eccleſiæ, Patrem rogauit.*

42 *Chri-*

42 *Chriſtus pro ſolo Petro cenſum perſoluit.*
43 *Chriſtus Reſurrectionem ſuã Petro præſertim nunciari mandauit.*
44 *Eccleſia Romana non habet primatum ab Apoſtolis, ſed à Chriſto.*
45 *Petrus Romam venit, vt in ea primatum Eccleſiæ conſtitueret.*
46 *Petrus Romam venit, vt Chriſtianam politiam altius fundaret, campumque eccleſiæ vberiorem redderet.*
47 *Lux veritatis à capite Petro per totum mundum efficacius effuſa eſt.*
48 *Petrus fuit princeps Apoſtolorum, non quia Vrbis Romæ fuerit Epiſcopus, ſed quia à Domino ſuus Vicarius in toto orbe fuit conſtitutus.*
49 *Solus Petrus Epiſcopus à Chriſto factus eſt: cæteri vero Apoſtoli à Petro: ex Turreeremata.*
50 *Succeſſores Petri cæterorum Epiſcoporum ſucceſſoribus præferri debent, ſicut ipſum Dominus cæteris Apoſtolis euidenter prætulit.*
51 *Rom. Pontifex tempore, auctoritate, & poteſtate cæteros omnes Epiſcopos iure anteit.*
52 *Concilium Chalcedonenſe Rom. Pontificem Oecumenicum Archiepiſcopum appellat.*
Hoc fecerat antea concilium Conſtantinopolitanum.
53 *Conſtantinopolitanum concilium ſuæ vrbi primatum poſt Romanam ſedem tribuit.*
54 *Alexandrina ſedes, ac Antiochena Conſtantinopolitanam præcedebant ante concilium Conſtantinopolitanũ primũ.*
55 *In concil. Conſtant. ſecundo fuerunt conceſſa ei vrbi priuilegia Romanæ ſedis, & renouatum decretum de primatu poſt eandem ſedem.*
56 *Idem in octaua ſynodo confirmatum fuit.*
57 *Tria Africana concilia Rom. Pont. patrum patrem, ac ſummum Præſulum Pontificem appellant.*
58 *Concilium Lateranenſe ſub Innocentio III. celebratum per excellentiam Generale dicitur, quòd ei mille, ducenti, octogintaduo patres, præter duos Patriarchas, ac ſeptem Principum ſecularium legati interfuerint, præſertim orientalis, & occidentalis Imperij.*
59 *Ordo primatuum Catholicæ eccleſiæ talis eſt. Roma, Conſtantinopolis, Alexandria, Antiochia, Hieruſalem: Hunc alias conſtitutum, Lateranenſe concilium Generale confirmauit.*
60 *Romana Eccleſia mater, & magiſtra fidelium apte dicitur. Hoc nomine, & à concilio Tridentino nuncupatur.*
61 *Romanæ Eccleſiæ primatus, qui per concilij Nicæni canonem labefactari videtur, per eumdem potius aſſeritur, & firmatur, ſecundum veriorem, & rectiorem intellectum, quem ei dat auctor noſter.*
62 *Ampliſſima fuit iuriſdictio Patriarchæ Alexandrini.*
63 *Patriarchæ Alexandrini iuriſdictio terminum, etſi latiſſimum, habet: Romani nullum.*
64 *Præfectus Prætorio eamdem, quam Princeps, in ſua Prouincia auctoritatem habet.*
65 *Legatus de latere in ſua Prouincia, eamdem quam ſummus Pont. auctoritatem habet, exceptis, quæ ſibi eum mittens reſeruauit.*
66 *Verba canonis concilij Nicæni, quo videtur Alexandrinum Patriarcham Romano Antiſtiti parem fieri, ex Græco idiomate originario alium habent ſenſum.*
67 *Nihil incrementi contulit ſynodus Nicæna Eccleſiæ Romanæ.*
68 *Conciliũ Chalcedonenſe Patriarchis Prouincias longe ſitas diſtribuit, quo concordia inter Prælatos conſeruaretur, dum diſceptationum arbitrũ haberent.*
69 *Quia Patriarchæ multam habuerint auctoritatem, nihil demptum eſt Rom. Pontificatui.*
70 *Per verba. Tu es Petrus, &c. præfectura Petri fit certior, quàm cæterorum.*
71 *Petrus eſt vertex, & caput collegij Apoſtolici.*
72 *E Petri cathedra prodijt ſacerdotalis vnitas.*
73 *Veram eccleſiam conſtituit plebs ſacerdoti adunata, & paſtori grex adhærẽs.*
74 *Poteſtas clauium data eſt Petro, tamquã capiti: alijs, tamquam Petri membris.*
75 *Poteſtas clauium ad vnicum Petrum eſt redacta ad ſchiſmata tollenda.*
76 *Omnes mundi eccleſiæ Catholicæ vnus thalamus Chriſti ſunt.*
77 *Per hæc verba: Vna eſt columba mea, perfecta mea, vna eſt matri ſuæ, electa genitrici ſuæ: haud dubie Eccleſiæ Rom. vnitas deſignatur.*
78 *Hæc vnitas à Paulo prædicata eſt Epheſijs.*
79 *Corpus biceps, aut multiceps, monſtroſum.*
80 *Princeps debet eſſe vnus, quia, vt ait*

Ariſt.

Ariſt. principantium multitudo eſt mala, cum entia nolint male diſponi.

81 *Vnitas Chriſti ipſius ore prædicatur, & ſanctificatur, cum dicit. Volo pater, vt ſint vnum in nobis, ſicut & nos vnum ſumus.*

82 *Vniuerſus orbis Papa iure ſubiectus eſt, etſi ipſe non in omnes homines ſuam potestatem exercere poſſit.*

83 *Papa ſummus Princeps eſt.*

84 *Nullus ex quattuor Patriarchis vniuerſalis dici debet, cùm ſint pares dignitate, & poteſtate.*

85 *Pelagius Papa, reiecto vniuerſalis titulo, vniuerſam, quam habebat in Eccleſia poteſtatẽ, non ſequitur reieciſſe.*

86 *Metropolitani intra tres menſes pallium ſuſcipere tenentur, alias dignitate adepta ſpoliantur.*

87 *Non permittitur pallium, niſi iurata ſedi Apoſtolicæ fidelitate, atq. obediẽtia.*

88 *Metropolitani abſque pallio Epiſcopos conſecrare, clericos ordinare, chriſma conficere, baſilicas dedicare, concilium conuocare nequeunt.*

89 *Metropolitani abſque pallio nec Archiepiſcopi vocari debent.*

90 *Qui conueniunt abſque Rom. Pontificis auctoritate, non concilium, ſed conciliabulum, ac conuenticulum faciunt.*

91 *Quæſtiones prouincialium ſynodorum à Rom. ſede ſunt explicandæ.*

92 *Nomen vniuerſalis Pont. Romano à ſynodo Chalcedonenſi tributum eſt, atq. acclamatum Leoni tunc Pontificatum tenenti.*

93 *Ioannes de Turrecremata hallucinatur exiſtimans Pelagij conſtitutionem de quattuor Patriarchis editam ad Pont. Romanum extendi.*

94 *Papa aliquando vniuerſalis dici noluit, aut propter humilitatem, aut quia non eſt ſpecialis adminiſtrator cuiuslibet eccleſiæ.*

95 *Petrus non fuit vocatus vniuerſalis Apoſtolus.*

96 *Vniuerſalem Epiſcopum interpretatur Gregorius ſolum Epiſcopum, ideo vniuerſalis ipſe dici recuſabat. Hoc elicitur ex multo ante præcedentibus huc vſque.*

97 *Qui particulari eccleſiæ mediate præpoſitus eſt, non poteſt dici vniuerſalis, cùm re vera non adminiſtret illam ipſam eccleſiam, niſi per alium, quẽm ei præficit.*

98 *Verba hæc: vniuerſalis autem, &c. can. iij. diſt. 99. cenſentur ſpuria, & ſuppoſititia.*

99 *In noua decreti Gratiani editione verba hæc, vniuerſalis, &c. ſuſpecta fuerunt correctoribus eius voluminis, ideo diuerſis characteribus diſtincta ſunt.*

100 *In Epiſcopali ceruice nihil ſplendidius fulget, quàm humilitas, ait Greg.*

101 *Humilitas eſt clauis regni cælorum, ſcripturas aperit, & Deum placat.*

102 *Gregorius M. mediocres homines dominos vocauit.*

103 *Gregorius M. ſe ſeruum ſeruorum Dei dixit.*

104 *Etiam ante Gregorium ſe Pontifices ſeruos ſeruorum Dei ſcribebant.*

105 *Papæ triplex corona ſummum eius imperium deſignat.*

106 *Papa ſolus ad altare S. Petri inungitur chriſmate in capite, & conſecratur.*

107 *Cardinales conſecrant Pontificem, cùm ipſe non habeat Metropolitanum, qui hoc munus expleat.*

108 *Epiſcopus Cardinalis Hoſtienſis Papam, & Imperatorem conſecrat.*

109 *Præfertur crux Papæ incedenti, quia à Deo pendet eius auctoritas: prælatis vero baculus curuus, qui paſtorale dicitur, quia à Papa.*

110 *Baculi paſtoralis incuruatio, Epiſcopi definitam poteſtatem deſignat.*

111 *Patriarchæ in ſuis prouincijs, & abſente Papa crucem deferunt, palliòque vtuntur: Papa vero ſemper, & vbiq. in ſignum plenæ poteſtatis.*

De Hebræorum Pontificibus, deq. primatu Romanæ Eccleſiæ. Cap. V.

HODIE, qui in ſummum eligitur Pontificem, ex ſolo Cardinalium collegio deligi ſolet, & eſt, aut ſecularis, aut regularis clericus: & ne è longinquo exempla petamus, Frater Felix de Montealto, qui in præſentia orthodoxæ Eccleſiæ, vniuerſæq. Chriſtianæ Reipublicæ ſumma cum laude, & populorum vtilitate præeſt, iam ab ineunte ætate in Seraphici Franciſci familiam ſanctitate, pietate, doctrinaq. nobiliſſimam adſcitus, eamq. profeſſus, omnibus eiuſdem ordinis officijs, & magiſtratibus ſingulari prudentia, & integritate perfunctus, ſupremam quoque ipſius ordinis præfecturam conſequutus, à Pio V.

Pio V. ſummo Pont. & Dominicanæ reli-
gionis itidem profeſſo in Sanctæ Romanæ
Eccleſiæ Cardinalium ordinem cooptatus,
tandem eorundem omnium conſenſu Pon-
tifex maximus eſt renunciatus an.ſal. 1585.
oct. Cal. Maias, & Sixtus V. appellatus.
Non eſt igitur dubium, quin ex vtroque
clericorum ordine aſſumi poſſit Pontifex, 1
non autem immediate ex laicis ob ea, quæ
a cap 4. in princ. & ca. 4. & 9. diſt. 71.
diximus [a] in ſecundo libro. Sed, vt eundem,
quem polliciti ſumus, ordinem ſequamur,
nonnulla de Hebræorum Pontificibus di-
cenda ſunt, ea, inquam, quæ argumento
noſtro poſſunt deſeruire. Nam & apud eos, 2
ſicuti omnium ſacrorum Principatum te-
nebant ij, qui ſacerdotes dicebantur, ſic
inter omnes ſacerdotes vnus dignatione,
auctoritate, ac poteſtate excellebat, qui
b Exod. 28. 29. & Leu. 8.
Pontifex appellabatur. Quare Deus [b] Aa-
ronem Moyſis fratrem ex tribu Leui Ponti-
ficem, filios vero eius ſacerdotes conſti-
tuit. Vnde colligimus, vnum ſolum eſſe
Pontificem, cui velut patri, reliqui omnes,
vti filij, parere teneantur. Rerum præterea
omnium conditor Deus, explicitis ijs, quæ
ad conficiendum, ornandumq. tabernacu-
c d. c. 28.
lum erant neceſſaria, illico de Pontifice [c] 3
præcepit, vt eius veſtes, quibus ab alijs di-
ſtingueretur facile, conficerentur, ipſeque
conſecraretur. Huiuſmodi autem pontificiæ
d d. c. 28.
veſtes, quæ in Exodo [d] præcipiuntur, & fa-
e cap. 8.
ctæ in Leuitico [e] narrantur, quæ nam eſſent
vtrobique explicatur: clariusq. ex Ioſepho
f epiſt. 128. ad Fabiolã de veſtitu ſacerdotũ, quæ eſt 4. lib. 3.
eas refert [f] B. Hieronymus. Erant autem 4
veſtes octo, ſuperhumerale, rationale, tu-
nica hyacinthina, tunica linea ſtricta, femi- 5
nalia linea, baltheus, tiara, & lamina aurea.
Hæc erant non modo ſtamine byſſino, pur-
pura, coccoq. bis tincto confecta, ſed etiam
auro, pretioſiſſimiſque contexta lapidibus,
nempe ſardio, topatio, ſmaragdo, carbun-
culo, ſapphiro, iaſpide, lyncurio, achate,
amethyſto, chryſolito, onychino, beryllo:
quæ omnia polymita arte ita erant diſtin-
cta, vt diuerſos flores, ac gemmas artificis
manu non textas, ſed natas arbitratus eſſes.
Ex ijs veſtibus licet quædam eſſent ſacer- 6
g dd. capp. 28. & 8.
dotibus communes, vti tunica [g] linea, bal-
theus, mitra, & feminalia, non fuiſſe tamen
tanto artificio, auro, gemmiſq. contextas
argumento eſt, quod apud eundem S. Hie-
h in d. epiſ. 128. hoc eſt in epiſt. 2. ad Marcellam, quæ eſt 43. lib. 1.
ronymum [h] legitur. *Sextum*, inquit, *eſt ve-
ſtimentum, quod Hebraica lingua dicitur
Ephod, ideſt, ſuperhumerale, & ſolis conue-
nit Pontificibus, ex hyacintho, byſſo, cocco, pur-
pura, & auro contextum.* Et ſi Regum primo
i 1. Reg. 22.
[i] habetur. *Irruit in ſacerdotes, & trucida-
uit octoginta quinque viros veſtitos Ephod*
7 *lineo*. Cui dubitationi occurrit idem eru-
ditiſſimus doctor, dicens, Ephod illud fuiſ-
ſe lineum, non autem ex hyacintho, byſſo,
cocco, purpura, aut auro, vt pontificium.
Cui expoſitioni conuenit etiam illud quod
Beatus Eucherius nobis ſcriptum reliquit.
Ephod, ait, *duo ſunt genera, vnum lineum,
& ſimplex, quod ſacerdotes habebant: alte-
rum diuerſis coloribus ex auro, purpura, byſ-
ſo, hyacintho, gemmiſque contextum, quo ſoli
Pontifices vtebantur. Sacerdotale vocatur
Ephodbad, ideſt ſuperhumerale lineum.* Qui
8 ergo futurus erat Pontifex, cùm ad altare
eſſet oblatus, & aqua mundatus, tum illis
induebatur veſtibus, inde in capite oleum
ſanctum ſuſcipiebat, demum ſacrificio præ-
cipuo facto, conſecrabatur, victimæque
ſanguine altare, & veſtes eius aſpergeban-
tur, vt in Exodo [k], & Leuitico [l] legitur,
k cap. 29.
l cap. 8.
& Philo [m] de vita Moyſis oſtendit. Et quan-
m lib. 3.
quam hæc tanta dignitas ex mandato Dei
Aaroni [n] ſoli, eiuſque filijs in perpetuum
n d. c. 28. & lib. 1. Paralip. cap. 26.
eſſet data, non omnes tamen, qui ex Aa-
9 ronis poſteritate erant, ad Pontificatum
admittebantur, ſed ij tantum, qui non
erant manci, debiles, cæci, aut claudi, nec
vllam habebant maculam, vti de ſacerdoti-
10 bus latius dixi [o]. Scribit [p] enim Ioſephus
o ſupra c. 3.
p lib. 14. Antiquit.
Ariſtobulum Regem, cùm Hyrcano fratri
ſuo pontificatum abrogauiſſet, naſum præ-
cidiſſe: vt illa corporis parte mutilatus,
Pontificatum reſumere amplius non poſſet.
Factus autem, & conſecratus Pontifex ea
poterat, quæ alijs inferioribus ſacerdoti-
bus erant omnino interdicta, vel illud præ-
cipue, quòd ſolus, & ſemel in anno *San-*
11 *cta Sanctorum* ingrediebatur. Nam in
Leuitico [q], *Loquere*, inquit Deus, *ad Aa-*
q cap. 16.
*ron fratrem tuum, ne omni tempore ingre-
diatur ſanctuarium, quod eſt intra velum
coram propitiatorio, quo tegitur Arca, ne
moriatur, niſi hæc ante fecerit.* Et ſequun-
tur, quę facere debebat Aaron, antequam il-
luc ingrederetur. Et in Exodo [r]. *Deprecabi-*
r cap. 30.
*tur Aaron ſuper cornua altaris thymiamatis
ſemel per annum in ſanguine, quod oblatum eſt
pro peccato, & placabit ſuper eo in generatio-
nibus veſtris*. Idem dicere voluit Paulus ad
Hebræos [ſ] ſcribens. *In priore tabernaculo*
ſ cap. 9.
*ſemper introibant ſacerdotes ſacrificiorũ offi-
cia conſumantes, in ſecundo autem ſemel in
anno ſolus Pontifex non ſine ſanguine*. Philo
de Monarchia [t]. *Intima templi nemini vide-*
t lib. 2.
*re fas eſt, præterquam ſoli Pontifici, & id ei
quoque vno die duntaxat anniuerſario per-
mittitur, quo introſpicit omnia*. Ioſephus [u]
u li. 6. Belli Iud.

Superhumerali, & Rationali Pontifex vteba-
tur ſolum, cùm Sancta Sanctorum ingredie-
batur: quod ſemel in anno ſolus faciebat, quo
die cunctis ieiunare mos erat. Oſtenditq. ad-
x lib. 2. uerſus Apionem [x], templum quattuor por- 12
ticus habuiſſe, quarum ſingula propriam
ſecundum legem cuſtodiam habebat. In 13
exteriorem etiam alienigenæ admitteban-
tur. In ſecundam mares cum vxoribus, ſi
mundæ erant. In tertiam mares tantum,
qui mundi, & purificati erant. In quartam
ſacerdotes. In adytum, inquit, ſoli Pon-
tifices propria ſtola amicti. Pontificatus
igitur in poſteritate Aaronis permanſit vſ- 14
que ad tempora Regum Syriæ poſt reuer-
ſionem Hebræorum ex Babylonia. Quo
y lib. 5. c. 4. de repub. Hebræorũ. tempore (vt bene recenſet Sigonius [y]) 15
Pontificatus, collapſis rebus, ad alias fami-
lias Leuiticas quidem, verum non ab Aaro-
ne fluentes, Regum auctoritate eſt tradu-
ctus: quorum primi fuere Reges Syriæ, ſe- 16
cundi Iudæorum proſelyti, tertij duces Ro-
mani, quando Syriæ, & Iudææ præſidebant.
Qui ſemel vero Pontifex erat, vſque ad vl-
timum vitæ ſpiritum in eadem perſeuerabat
dignitate, etſi poſtea Græcis regnantibus in 17
annum, & annos tribui cœptus eſt. Quoquo 18
modo res ſe haberet, Pontificum ſemper
maximum, & præſtantiſſimum in Hebræo-
rum Republ. ius fuit, & cum auctoritate
coniunctum, licet vſque ad tranſmigratio-
nem Babylonis rerum duntaxat ſacrarum 19
procurationem geſſerit: quia Reges Rem-
publicam adminiſtrabant. Reſtitutis autem
in patriam Iudæis, non ſacra modo, ſed &
Rempublicam Pontificibus commiſſam eſſe
z lib. 13. Antiquit. auctor eſt Ioſephus [z]: vnde factum eſt, vt
qui ſummam in Republica haberent pote-
ſtatem, nihil ſe habere crederent, niſi &
Pontificatum obtinerent. Nam Aſſamo-
næorum familia e tribu Leui, cùm aliquo 20
poſt tempore magnam apud ſuos auctorita-
tem eſſet adepta, non ſolum ſibi principa-
a Machab. 1. & Ioſeph d. lib. 13. Antiq. tum, ſed Pontificatum [a] quoque vindicauit, 21
atque mox principatum in regnum com-
mutauit, ita vt ijdem Pontifices, & Reges
eſſent. Tandem, cùm Pompeius inſignis 22
Romanorum dux, Ariſtobulo Rege, eodem-
que Pontifice capto, Iudæam occupaſſet,
ad Prouinciæque formam redegiſſet, atque
ei procuratorem Antipatrum Aſcalonitam
impoſuiſſet, Pontificatus à principatu eſt
ſeiunctus. Nec plures, ſed vnus ſemper fuit 23
Pontifex, tametſi B. Auguſtinus in expoſi-
b ad c. 18. tione in Ioannem [b] dicat, fortaſſe per ea
tempora conſtitutum fuiſſe, vt plures ſimul
Pontifices eſſent, & per annos ſingulos al-
ternis vicibus miniſtrarent: Annam vero,
& Caipham alternis annis Pontificatum
geſſiſſe, aut vno anno plures adminiſtraſſe.
Sed hac in re mihi magis arridet viri in hi-
ſtoria diligentiſſimi Caroli Sigonij ſenten-
tia [c], vt non plures ſimul, ſed vnus ſolus c d. cap. 1. lib. 5.
eſſet Pontifex. Nec aduerſatur illud B. Lu-
cæ [d] dictum. *Sub Principibus ſacerdotum* d cap. 3.
Anna, & Caipha verbum Domini factum
eſt ſuper Ioannem. Siquidem Ioſephus [e] in e lib. 18. Antiquit.
24 illum annum vnum tantum Annam Ponti-
ficem edit, quem ſacræ litteræ principem
etiam ſacerdotum, aut magnum ſacerdo-
tem ſolent appellare. Anna à Quirino Sy-
riæ Proconſule, Auguſto imperante, Pon-
tifex eſt datus: Caiphas vero, ſub quo Chri-
ſtus paſſus eſt, imperante Tiberio, Valerio
Grato procuratore, vel Pontio Pilato, vt
ſacra teſtatur pagina. Inter Annam, & Cai-
pham tres alij à Ioſepho enumerantur [f] f d. lib. 18.
Pontifices, Iſmaelus, Eleazarus, & Simon.
25 In Pontificatu autem Annæ facile Caiphas
vnius ex xxiiij. ſacerdotum claſſis princeps
eſſe poterat: nam vt dixi [g], ſingulæ claſ- g ſupra ca 3.
ſes ſuos habebant principes, qui ſacerdo-
tum principes dicebantur. Sed maior eſt
dubitatio ex S. Ioanne [h]: qui cùm CHRI- h d. c. 18.
STVM narret ad Annam ligatum eſſe du-
ctum, ſæpius Annam Pontificem appellat.
Diſcipulus autem ille (loquitur de Petro)
erat notus Pontifici, & introiuit cum I E-
SV in atrium Pontificis. Et paulò poſt.
Pontifex ergo interrogauit IESVM. Sub-
inde. *Et miſit eum Annas ligatum ad Cai-*
pham Pontificem. Videmus itaque Ioannem
vtrique, Annæ, ſcilicet, & Caiphæ Pontifi-
cis nomen tribuere. Attamen ſentio cum
Sigonio, partim veterem conſuetudinem eſ-
ſe ſeruatam, vt numquam, niſi vnus extaret
Pontifex: partim nouam inductam, vt Pon-
26 tificij omnes, hoc eſt, qui pontificatum geſ-
ſiſſent, depoſito pontificatu, adhuc Ponti-
fices vocari ſolerent, vt qui ex conſuetudi-
ne veteri dignitatem ſemel ſuſceptam vſque
ad mortem deberent retinere, non aliter,
atq. ſolent hodie Epiſcopi, qui licet Epiſco-
patui renuncient, Epiſcopi tamen vſque ad
extremum vitæ diem appellantur. Vnum
præterea ſolum fuiſſe teſtatur [i] duobus lo- i d. c. 18. & cap. 11.
cis Ioannes: ait [k] enim. *Vnus ex ipſis* k d. cap. 11.
Caiphas nomine, cùm eſſet Pontifex anni il-
lius. Et alio [l] loco. *Erat enim ſocer Caiphæ,* l d. cap. 18.
qui erat Pontifex anni illius: quaſi vellet di-
cere, qui non nomine tantùm erat Pontifex,
ſed, qui vere Pontificatum adminiſtrabat.
27 Anna igitur erat ex viris Pontificijs, qui
ita felix fuit, vt non modo Caipham, quem
ſibi in

ſibi in generum aſciuerat, videret Pontifi-
cem, ſed & omnes ſuos filios. Nam Ioſephus
inquit [m]. *Feliciſſimus Anna fuit, filios nam-*
que omnes Dei Pontifices vidit, atque ipſe
primum hunc honorem plurimis annis geſſit:
quod nemini Pontificum apud nos contigit.
Simile obſeruatum de Q. Metello Macedo-
nico refert Velleius Paterculus [n] his verbis:
Quattuor filios ſuſtulit: omnes adultæ ætatis
vidit, omnes reliquit ſuperſtites, & honora-
tiſſimos: mortui eius lectum pro roſtris ſuſtu-
lerunt quattuor filij, vnus conſularis & cen-
ſorius, alter conſularis, tertius conſul, quar-
tus candidatus conſulatus, quem honorem
adeptus eſt. Hoc eſt nimirum magis feliciter
de vita migrare, quàm mori. Eadem ratione
idem Ioſephus [o], Claudio imperante, no-
minat Ionatham, & Annam Pontifices: cùm
tamen vere tantum Ionathas Pontificatui
præeſſet, Anna vero ex Pontificijs Ionathæ
pater eſſet: nominat etiam Ananum eiuſ-
dem Annæ filium, & Ieſum ſimul Pontifi-
ces, cùm tamen, Anano abrogato, ſuffe-
ctus fuiſſet Ieſus: ſic alibi [p] etiam Pontifices
pro Pontificijs nuncupat. Eodem ſane
modo Ioannes, & alij Euangelij Dei ſcri-
ptores, ad communem loquendi vſum ſer-
monem accommodantes, Pontificem pro
Pontificio poſuerunt. Et quamquam Pon-
tifices iſti non eſſent, vt Aaron, in Dei mi-
niſterium à Deo ipſo vocati, ſed beneficio
Principis, aut Regis: tamen quia exterius
ſaltem Aaronem repræſentabant, aliquid
diuinitatis habuiſſe auctor eſt ipſe Ioannes
Euangeliſta, apud quem cùm locutus [q] eſ-
ſet Caiphas ita. *Vos neſcitis quidquam, nec*
cogitatis, quia expedit nobis, vt vnus moria-
tur homo pro populo, & non tota gens pereat,
addit: *Hoc autem à ſeipſo non dixit: ſed cùm*
eſſet Pontifex anni illius, prophetauit, quòd
IESVS moriturus erat pro gente: & non
tantum pro gente, ſed vt filios Dei qui erant
diſperſi, congregaret in vnum. Quam ob rem 18
Pontificibus ſemper maximus delatus eſt
honor, maximaque reuerentia: quod hi-
ſtoria Actuum [r] Apoſtolorum manifeſtum
facit. Nam cùm Paulus Ananiam Pontifi- 19
cem parietem dealbatum vocaſſet, repre-
henſusq. ab aſtantibus eſſet, quòd ſummo
Dei ſacerdoti maledixiſſet, reſpondit. *Ne-* 30
ſciebam fratres, quia princeps eſt ſacerdo-
tum. Scriptum [ſ] *eſt enim. Principi populi*
tui non maledices. Sic nullibi videas CHRI- 31
STVM Pontificem reprehendiſſe: ſed qui
reprehenſione dignus viſus ſit, ſub Scriba-
rum, aut Phariſæorum nomine redarguiſ-
ſe. Quod argumento eſt dignitatem Pon- 32

m lib. 20. Antiquit.
n Hiſt. Roman. lib. 2.
o lib. 2. Bel. li. Iud.
p lib. 4. Bel. li. Iud.
q d. c. 11.
r cap. 23.
ſ Exod. 22.

tificiam ſacroſanctam eſſe, ac nulli obno-
xiam reprehenſioni: vnde dicunt [t] noſtri
33 Papam errare non poſſe. Hactenus de
Pontificibus Hebræorum: quibus Regno,
& Pontificatu pulſis, & diuinitus ſpolia-
tis, illico diuino conſilio natus eſt IESVS
34 CHRISTVS, vt Rex, & Pontifex in
perpetuum eſſet. CHRISTVS enim vn-
ctum ſignificat, quo modo Regem, ac
Pontificem nominabant. Quare Apoſto-
lus ad Hebræos ſcribens [u], dixit, IESVM
factum eſſe ſecundum ordinem Melchiſe-
dech Pontificem in æternum. Quod fore
iurauit Dominus, teſte Pſalmiſta [x]. *Iu-*
rauit Dominus, & non pœnitebit eum:
tu es ſacerdos in æternum, &c. cùm ta-
men, vt ait idem Apoſtolus [y], alij ſa-
cerdotes ſine iureiurando facti ſint. Ve-
rum cùm caput [z] Eccleſiæ ipſe ſit CHRI-
STVS, qui gratiam quotidie in ipſam
ſponſam ſuam inuiſibiliter infundit, pro ſe
Petrum, eiuſque ſucceſſores in terris re-
liquit, qui ea, quibus Eccleſia indiget,
35 viſibiliter conficerent. Itaque vnum ec-
cleſiarum caput, & Principem non huma-
nis tantum ſanctionibus, de quibus alibi [a]
latius eſt habitus ſermo, ſed iure diuino eſ-
36 ſe ſatis probatur. Nam cùm apud [b] Mat-
thæum CHRISTVS dixiſſet Petro. *Tu es*
Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Ec-
cleſiam meam, &c. per hæc verba cenſent
Theologi [c], & ſacrorum canonum [d] in-
terpretes, ei vniuerſalis Eccleſiæ admini-
ſtrationem eſſe promiſſam, non autem
actu datam: rationem Ioannes [e] à Turre-
cremata eius rei reddit non inelegantem:
quia quo tempore CHRISTVS Saluator
noſter inter homines corporaliter, & viſi-
biliter conuerſabatur, nulla neceſſitas fuit,
vt ipſe ſui loco alium poneret, cùm ipſe
per ſe regeret Eccleſiam: quòd autem
ab eo promiſſum fuit, profecto fatuum
eſſet opinari non eſſe ſeruatum: conſen-
ſuque Theologorum, præſertim Chryſo-
37 ſtomi [f], Hieronymi [g], Ambroſij [h], Gre-
gorij [i], & noſtrorum iuriſperitorum [k] aſ-
ſeritur tunc vere traditam, cùm Dominus
poſt Reſurrectionem dixit eidem [l]. *Paſce*
oues meas. Quæ verba ita intelligenda eſ-
ſe Innocentius [m] iij. Conſtantinopolita-
no Imperatori oſtendit. Sic idem Ioannes
[n] à Turrecremata pluribus docet à ſolo
CHRISTO primatum dari potuiſſe, à
38 creata vero poteſtate nequaquam: ſiqui-
dem Pontificalis poteſtas omnem creatam
poteſtatem excedit: verũ quidquid omnem
poteſtatem creatam excedit, à poteſtate

t ad can. manet. & ca. memor. 24. quæſt. 1.
u cap. 7.
x Pſal. 109.
y d. cap. 7.
z cap. 1. ep. ad Epheſios.
a lib. 1. c. 4.
b cap. 16.
c ad d. cap. 16 Chryſoſtom. ad caput 24 Lucæ, Auguſt. ad cap. 13. Ioan. Anacletus Papa epiſt. 2. ad Epiſcopos Italiæ.
d gloſſ. Io. à Turrecremata, Archid. & alij ad can. 2. diſt. 21.
e ibidem ad ſecundum.
f g gl. add. cap 16.
h ſerm. 47. de fide Petri.
i Homil. 21. in Euangel & can. 53 cum ſeq. diſt 50.
k gloſ. Archid. & alij ad d. can. 53. diſt. 50.
l Ioan. c. vlt.
m cap. 6. §. nobis. vbi notant omnes. de maior. & obed.
n ad can. ſacroſãcta. n. 2. diſt. 22.

creata procedere non poteſt. In ſui igitur locum CHRISTVS Petrum, eiuſque ſucceſſores ſubrogauit, vt ab his ſacroſancta myſteria exhiberentur, populi in fide 39
inſtruerentur, Epiſcopi conſtituerentur, cœtus fidelium legibus, exemplis, monitionibus regerentur, mali abominationibus,& pœnis corrigerentur. Quæ ſi CHRISTVS ipſe ſibi ſoli reſeruaſſet, iam fidei merita perderentur: cùm noſtræ ſalutis formalis character fides ſit. Sic in Euangelio º rogaſſe ſe aſſerit CHRISTVS, ne 40
deficeret fides Petri, in quo Eccleſiam 41
Catholicam intellexit. *Ego*, inquit, *rogaui pro te, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos*. Qui tamquam Apoſtolorum Princeps, CHRISTO reſpondit. *Domine tecum paratus ſum, & in carcerem, & in mortem ire*. Huic etiam vni dictum eſt p. *Tibi dabo claues regni cælorum*. Item q: *Duc in altum*, &
pro eoque ſolo ex Apoſtolis r cenſum per- 42
ſoluit CHRISTVS. Sic, cùm à mortuis reſurrexiſſet, præcepit ſ mulieribus, vt re- 43
nunciarent diſcipulis, & Petro: idque honoris, & prærogatiuæ cauſa factum eſſe nemo neſcit. A CHRISTO t ergo, non 44
ab Apoſtolis ſacroſancta Romana Eccleſia primatum obtinuit, & eminentiam poteſtatis ſuper vniuerſas eccleſias, ac totum Chriſtiani populi gregem aſſecuta eſt. 45
Verum enimuero, vt Roma iure ſibi optimo primatum vindicaret, Petrus cùm diuino beneficio, angelique miniſterio, e carcere, in quem eum Agrippa coniecerat, exiſſet, Romam venit circa initia imperij Claudij, vt poſt Oroſium, & B. Hieronymum docet non minus eleganter, quàm docte Gregorius Corteſius Cardinalis in eo, quem compoſuit, libro aduerſus negantem, Petrum, Apoſtolum Romæ fuiſſe. Cur autem Romam venerit, fueritque Romanus Epiſcopus, erit ſcitu facile, ſi epiſtolam Clementis primam ad Iacobum fratrem Domini conſcriptam, & Euſebium u in hiſtoria eccleſiaſtica percurremus. Venit, ergo, vt cùm eſſet Princeps Apoſto- 46
lorum, & fidei dux, & columna, per principem terrarum populum nouam Chriſtianam politiam altius fundaret, fidem cæcutienti orbi, verumque Deum minime agnoſcenti, facilius inſinuaret, certam quoque ſalutem inuenire neſcienti, propius monſtraret: venit, inquam, vt tenellam adhuc Eccleſiam in frequentiſſimo errorum, hoc eſt idola colentium, fœcundo campo plantaret, qui deinde Euangelicæ prædicationis ſemine ſatus, & martyrum ſanguine irrigatus, vberrimos fructus cum fœnore inæſtimabili ferret. Quare non pigebit hic x repetere aureum illud S. Leonis dictum. *Beatiſſimus Petrus Princeps Apoſto-*
47 *lici ordinis ad arcem Romani deſtinatur Imperij, vt lux veritatis, quæ ad omnium gentium reuelabatur ſalutem, efficacius ſe ab ipſo capite per totum mundi corpus effunderet. Cuius autem nationis homines in hac nunc vrbe non eſſent? aut quæ vſque gentes ignorarent, quod Roma didiciſſet? Hic conculcandæ philoſophiæ opiniones: hic diſſoluendæ erant terrenæ ſapientiæ vanitates; hic confutandi dæmonum cultus: hic omnium ſacrilegiorum impietas deſtruenda, vbi diligentiſſima ſuperſtitione habebatur collectum, quidquid vſquam fuerat vanis erroribus inſtitutum*. Et Sanctus Ambroſius y, de meritis, & martyrio Petri, & Pauli ſermonem habens, ait. *In vrbe Romæ S. Petrus, & Paulus paſſi ſunt, quæ principatum, & caput obtinet nationum, ſcilicet, vt vbi caput ſuperſtitionis erat, illic caput quieſceret ſanctitatis: & vbi gentilium Principes habitabant, illic eccleſiarum Principes morerentur*. Eadem prope verba apud S. Maximum z Taurinenſium Epiſcopum leguntur. *Et in quo tandem loco martyrium pertulerunt? In vrbe Roma, quæ principatum, & caput obtinet nationum*. & paulò poſt: *Cuius autem meriti ſint beatiſſimi Petrus, & Paulus, hinc poſſumus intelligere, quòd, cùm Dominus Orientis regionem propria illuſtrauerit paſſione, Occidentis plagam, ne quid minus eſſet, vice ſui Apoſtolorum ſanguine illuminare dignatus eſt*. Cuius rei gratia non ſolum Petrus, ſed Paulus etiam miſſus eſt, omnibus religionis, & diuinæ legis ſcitis præſtans, vt doctrina, & miraculis Romanos fidei noſtræ vterq. lucrifa-
48 ceret. Cur autem ipſe Petrus Princeps Apoſtolorum, & Epiſcoporum fuerit, patet: non, quia tantæ vrbis, omniumque vrbium Reginæ ipſe eſſet Epiſcopus, vt dixerunt nonnulli; verum, quia à CHRISTO inſtitutus fuerat huius principatus vicarius, & quaſi inter mortales hæres, ex ijs, quæ ex Matthæo, & Ioanne a diximus. Vn-
49 de Ioannes à Turrecremata b contendit, ſolum Petrum à CHRISTO immediate Epiſcopum fuiſſe conſtitutum, alios vero Apoſtolos ab ipſo Petro. Fuit igitur hiſce duabus de cauſis anteferendus cæteris
50 Apoſtolis, & Epiſcopis, ſicut ſucceſſores eius cæterorum Epiſcoporum ſucceſſoribus: tum quòd præ omnibus à CHRISTO delectus,

o Mat. 16.
p Ioan. vlt.
q Matt. 17.
r Marci. 16.
ſ ca. 2. diſt. 22.
t li. 2. c. 14.
u lib. 2. c. 14.
x lib. 2. c. 4
y ſerm. 66. de natali Petri & Pauli & in can. 36. 2. q. 7.
z homil. 5. in natiuit. Apoſtol Petri, & Pauli.
a Matt. 16. & Io. vlt.
b ad d. can. 2. diſt. 22. ad tertium.

lectus, tum quòd eſſet principis ciuitatis
Epiſcopus. Ex quibus nulli dubium eſſe po-
teſt, quin Romanus Pontifex verus ſit Pe- 51
tri ſucceſſor, & CHRISTI in terris vica-
rius, omniumque & tempore, & dignitate,
& poteſtate primus, ac præſtantiſſimus, cui
omnes obtemperare oporteat. Quod licet
in præcedenti libro varijs, pluribusque
Cæſarum conſtitutionibus, aliorum quoque
Principum ſanctionibus, atque profanorum
auctorum teſtimonio fuerit approbatum:
hic tamen moleſtum non erit idem conci-
liorum decretis, ſanctorum patrum placitis,
Pontificum ſanctionibus, & aliorum pio-
rum virorum certiori auctoritate corrobo-
rare. In quorum numero digne collocamus
c cap. 7. 8. & 9. Gonſalum Ponce c Hiſpalenſem, qui in re-
ſponſione ſua ad VVaramundum de Ponti-
ficia maieſtate luculenter diſſerit, in lucem
d cap. 9. in fine. etiam edito Catalogo d eorum, qui de
Summi Pontificis Primatu, & auctoritate
ante eum ſcripſerunt. Nam à iure diuino
primatum eſſe conſtitutum, ſatis apparet ex
ijs, quæ recitata ſunt. In Chalcedonenſi
e Act. 3. e concilio Pontifex Romanus vniuerſalis, 52
vel œcumenicus Archiepiſcopus, appella-
tur, hoc eſt orbis terrarum Archiepiſco-
f 1. cap. 5. de quo in can. 3. diſt. 22. pus, cùm iam in Conſtantinopolitana f 53
ſynodo ita conſtitutum fuiſſet. *Conſtanti-
nopolitanæ ciuitatis Epiſcopum habere opor-
tet primatus honorem poſt Romanum, pro-* 54
pterea quòd ſit noua Roma. Nam ante
hanc ſynodum Conſtantinopolitanam,
g lib. 1. c. 9. quam ſecundam eſſe dicunt g Hiſtoria Tri-
h lib. 5. c. 8. partita, & Socrates h, poſt Romanam pri-
i can. 2. ead. diſt. 22. ma i ſedes erat Alexandrina, ſecunda An-
tiochena: ſed poſtea Conſtantinopolitani
Epiſcopi, Imperatorum potentia fulti, ſe-
cundum locum Patriarchalium ſedium ſibi
k c. 23. de priuilegijs. vſurparunt: quod k tandem pacis, & tran-
quillitatis cauſa fuit ipſis conceſſum. Vn-
l cap. 36. de quo in can. 6. ead. diſt. de & in ſexta l ſynodo etiam Conſtantino- 55
politana ſub Iuſtiniano congregata huiuſ-
modi decretum renouarunt, addentes, ipſi
ſedi Conſtantinopolitanæ ſimilia priuile-
gia, quæ ſuperior Roma haberet, concedi:
nec non in eccleſiaſticis rebus magnifica-
ri, vt illa: primamque poſt illam ante
Alexandrinam numerari, quam Antioche-
na, & poſt eam Hieroſolymitana ſequi de-
beret. Idem etiam ſancitum fuit in ſyno-
m c. 21. de quo in can. vlt. ead. diſt. m octaua ſub Hadriano Papa ſecundo ha- 56
bita. Tria quoque Africana concilia ad Da-
maſum Papam creatum Pontificem anno
CCCLXIX. vt tradit D. Hieronymus
eius contemporaneus, ita ſcribunt. *Beatiſ-* 57
ſimo Domino, & Apoſtolico culmine ſubli-
mato, ſancto patri patrum Damaſo Papæ,
& ſummo omnium Præſulum Pontifici, Ar-
chiepiſcopus concilij Mauritaniæ, & vni-
uerſi Epiſcopi de tribus concilijs Africanæ
Prouinciæ, notum veſtræ Beatitudini faci-
58 *mus*. &c. In Concilio Lateranenſi ſub Inno-
centio III. celebrato (quod tale fuit, vt
per antonomaſiam dicatur Generale, quòd
ei Conſtantinopolitanus, & Hieroſolymi-
tanus Patriarcha, Metropolitani LXX. Epi-
ſcopi CCCC. Abbates xij. Priores con-
uentuales DCCC. Græci, & Romani Im-
peratoris legati, Regum Hieruſalem,
Galliæ, Hiſpaniæ, Angliæ, & Cypri ora-
tores interfuerint) antiqua Patriarcha-
lium ſedium priuilegia renouata ſunt: &
59 ſancitum n, vt poſt Romanam Eccleſiam n d. c. 23. de priuilegijs.
(quæ diſponente Domino ſuper omnes
alias ordinariæ poteſtatis ſemper obtinuit
principatum, vtpote mater vniuerſorum
60 CHRISTI fidelium, & magiſtra) Con-
ſtantinopolitana primum, Alexandrina
ſecundum, Antiochena tertium, Hieroſoly-
mitana quartum locum obtineret: qua de
re late Bartholomæus Caſſanæus in catalo-
go o gloriæ mundi, & Nicolaus p Boerius in o parte. 4. confid. 9.
tractatu magni concilij. Quocirca, ſi im- p num. 10.
menſa conciliorum volumina euoluerem, verſ. ſecundum locum.
tot ad rem noſtram pertinentia colligerem,
vt ex ijs iuſtus liber confici poſſet. In con-
cilio Tridentino, quod ex œcumenicis eſt
vltimum, paſſim q etiam videas Romanam q can. 3. de baptiſ. ſeſſ. 7. de miniſtro ſacramẽti extremæ vnctionis. cap. 3. ſeſſ. 14. de ſacrificio Miſſæ c. 8. ſeſſ. 22.
Eccleſiam omnium eccleſiarum matrem,
& magiſtram dici. Sed cùm Nicæni r con- r cap. 6. de quo in can. 6. diſt. 65.
cilij aliud in mentem ſubit decretum,
ex ipſius lectionis verbis quæſtio nobis val-
de perplexa generatur. Sic Nicæna ſyno-
dus. *Mos antiquus perdurat in Aegypto,*
vel in Lybia, & Pentapoli, vt Alexandri-
nus Epiſcopus horum omnium habeat pote-
ſtatem: quandoquidem & Epiſcopo Roma-
no parilis mos eſt: ſimiliter autem & apud
Antiochiam, cæteraſq. Prouincias honor ſuus
vnicuique ſeruetur eccleſiæ. Sed, ſi ſubtiliter
veritas ipſa inueſtigetur, hoc, quod con-
trarium ſonat, quomodo contrarium non ſit,
facile inuenietur. Synodus enim ſtatuit ſar-
ta, tectaque cuique priuilegia conſeruari.
Sin verò intelligat alias eccleſias alijs ma-
iores non eſſe, & præſtantiores dignitate,
& poteſtate, erit hæc diſputatio noſtra. Nec
conſtitutio hæc Rom. primatui aduerſatur:
immo iſtud ipſum demonſtrat. Intendit
61 ſiquidem Alexandrinum Epiſcopum ha-
bere omnium poteſtatem in Aegypto, &
Lybia, & Pentapoli, & ſeruanda priuilegia
cuique. Quod ſi ita eſt, vt eſt, Romano

Pontifici integra,ſaluaq. erit ſua iuriſdictio,
vt præſit omnibus. Habuit ſanè ampliſſi-
mam & Alexandrinus iuriſdictionem: nam 62
f lib.17. Aegypti maxima latitudo ex Strabone[f], &
t lib.5. c.9. Plinio[t] eſt, CLXX. M. paſſuum: longitudo
CCLXIX. M. Lybia, licet non tota illa hic
intelligatur, quæ à Latinis Africa dicitur,
ſed ea, quæ Mareotis eſt à Mareoti lacu,
Aegypto finitima, eſt tamen, eodem Plinio
u d. lib. 5. cap.6. [u]teſte,latitudinis CLXIX. M. paſſuum: lon-
gitudinis CXCVIII. Pentapolis ſe extendit
in longum decies centena ſexaginta M. paſ-
ſuum, in latitudinem vero DCCC. M. Nec
tamen credendum eſt per iſta Nicæni ſyno-
di verba, *quandoquidem & Epiſcopo Romano
parilis mos eſt*, æquari Romani, & Alexan-
drini Præſulis poteſtatem, cùm huius iuriſ-
dictio certis, & definitis Lybiæ,Pentapolis,
& Aegypti finibus circumſcripta ſit: Ro- 63
mani vero nullis, niſi mundi ipſius ambitu.
Atque ideo paritas vlla inter eos eſſe ne-
x l.1. ff. de offic. præfect. prætor. quaquam poteſt. Nam & Arcadius[x] Iuriſ-
conſ. ſcribit Præfectum Prætorio eandem, 64
quam habet Princeps, iuriſdictionem habe-
re in Prouincia ſibi decreta. Non dicitur ta-
men eſſe par Principi, cuius poteſtas nul-
lius Prouinciæ finibus coarctatur. Sic Lega- 65
y cap.2. de offic.leg.l.6 tus de latere ingreſſus Prouinciam omnia[y],
quæ poteſt ipſe,qui eum miſit (exceptis ijs,
quæ fuerunt à mittente ſibi ſpecialiter reſer-
z cap.36.5. vl.de elect. lib.6. uata) poſſe videtur: maiusq. omnibus[z] in
Prouincia ſibi decreta imperium habet. At-
a cap.3. & 4. de offic. leg in 6.c. 2. de tranſlat. Epiſc. vide quæ ſcripſi in Paratit.tit. 30. lib.2. tamen par Pontifici[a], qui illum legauit,eſſe
non poteſt. Quare conſultò Nicæna ſyno-
dus conſtituit, vt Alexandrinus Pontifica-
tus illis contineretur regionibus, Romanum
nullis contineri tacite innuens. Præterea, ſi
Alexandrinus iubetur ſequi morem Roma-
num, non ex eo fit, vt illi par ſit iudicandus
(cùm potius minor maioris veſtigia ſequi
ſoleat) quamuis in Prouincia ſibi decreta
parem, eandemque poteſtatem acceperit,
quam habet ſuperior in toto orbe, vti de
Legato, Præfectoq. Prætorio diximus. Io. à
b ad d.can. 6. diſt. 65. Turrecrem.[b] *Parilitas*, inquit, *iſta eſt ita
intelligenda, quo ad quædam, ſcilicet in qua-
dam ſubiectione, obedientia, prælatione, &
iuriſdictione, & non quo ad omnes: quoniam
omnes ſubijciantur Romano Pontifici.* Solent
c Bart. & alij ad l. quod Nerua.ff. depoſiti. ad l ad ſimilitudinem. C. de epiſ.& cler. quoque magiſtri[c] noſtri dicere omne ſimile
non eſſe idem. Sed quid opus eſt tot inter-
pretationibus? verba enim concilij Græcè 66
concepta aliter ſonant, vt doctiſſime adno-
tarunt viri præſtantiſſimi illi, qui iuſſu Gre-
gorij XIII. felicis recordationis, opus Gra-
tiani diligenter euoluerunt, correxerunt,
emendarunt, interlinearibus, & marginali-
bus nobilitarunt adnotationibus,præclariſq.
interpretationibus illuſtrarunt, & diuerſis
characteribus diſtinxerunt:quæ Græca ver-
ba in Latinum ita verſa ſunt. *Quoniam &
Romæ Pontifici hoc vſitatum eſt.* Quibus
plane verbis paritas Romani, & Alexandri-
ni Patriarchatus nulla inducitur:vt quiſque,
niſi hebetis ingenij ſit, facile videre poteſt.
Verum,cùm iam olim Nicolai primi tempo-
ribus, in prauum ſenſum acciperentur,idem
Nicolaus ad Michaelem Imperatorem ita
ſcripſit. *Nicæna ſynodus nouerat Romanæ
Eccleſiæ omnia Domini ſermone conceſſa. Si
omnia, ergo defuit nihil, quod illi non conceſ-
ſerit. Denique, ſi inſtituta Nicænæ ſynodi di-
ligenter inſpiciantur,inuenietur profectò,quia*
67 *Romanæ Eccleſiæ nullum eadem ſynodus con-
tulit incrementum: ſed potius ex eius forma,
quod Alexandrinæ eccleſiæ tribueret, parti-
culariter ſumpſit exemplum.* Hæc Nicolaus
Papa. Decretum igitur fuit ita in Alexan-
drina eccleſia obſeruandum eſſe, ſicut con-
ſueuerat in Romana. Cur ergo Nicænum
concilium terminos non oſtendit Romani
Patriarchæ, vt Alexandrini, ſed tantum di-
cit, hoc eſſe vſitatum? Equidem ex ſynodo
68 Chalcedonenſi[d], Patriarchis, quòd Roma d act. 3. in relation.
procul ſint conſtituti, decretæ ſunt Prouin-
ciæ, vt in rebus eccleſiaſticis ſumma ſit eo-
rum poteſtas. Si enim Epiſcopi, Archiepiſ-
copi, Primates inter ſe diſſideant,quis ama-
bile illud concordiæ vinculum, conſociatio-
nemque ipſorum inter ipſos retinebit, niſi
vnus intercedat, quem reuereantur, me-
69 tuant,&colant? Itaque quòd illam ipſam
auctoritatem, & poteſtatem, quam Roma-
nus Pontifex nullis circumuallatam finibus,
iſti quibuſdam definitam terminis habeant,
non fit profectò, vt aliquid decedat de Ro-
mano Pontificatu,ſed accedit potius ad eum
aliorum opera, ſolicitudo, & ſtudium in eo
paſcendo grege,quem ſoli Petro commiſiſſe
CHRISTVM ex Ioanne[e] demonſtraui. e d c.vlt.
Namque aliorum Apoſtolorum nemini au-
diuimus ita vniuerſum creditum fuiſſe, nec
cuiquam alij dixiſſe Dominum[f]. *Tu es Pe-* f Mat. 16.
trus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccle-
70 *ſiam meam.* Ex quo fit,vt de Petri, quàm de
ceterorum præfectura certior ſit hec ſenten-
tia: vt,cui ſeorſum dedit poteſtatem,dicens.
Tibi dabo claues regni cælorum: &, ſi quam
alijs,& huic etiam coniunctim. *Quæcumque
ligaueritis ſuper terram,&c.* Chryſoſtomus
ad illud Matthæi[g]. *Tibi dabo claues*, ait. g d.cap 16.
*Filius Dei vbique terrarum Petro poteſta-
tem conceſſit, & homini mortali omnium,quæ
in cælo ſunt, dedit auctoritatem; vt poteſtate*

clauium

clauium Eccleſiam amplificet. Idem illud ver-
bum, Cephas, exponendo dicit. Quia Pe- 71
trus eſt vere vertex, & caput collegij. Opta-
tus Afer antiquus, & probatus auctor, quem
Hieronymus, & Auguſtinus plurimi faciunt,
Negare [h], inquit, nõ potes ſcire te in vrbe Ro-
ma, Petro primo cathedram Epiſcopalem eſſe
collatam, in qua ſederit omnium Apoſtolorum
caput Petrus: vnde & Cephas appellatus eſt.
Idq. præclaro Cypriani ad Cornelium Põ-
tificem Romanum ſcribentis [i] teſtimonio
hoc comprobatur. Poſt iſta adhuc inſuper
pſeudoepiſcopo ſibi ab hæreticis conſtituto,
nauigare audent ad Petri cathedram, atque
Eccleſiam principalem, vnde vnitas ſacerdo-
talis exorta eſt. Qui alio etiam loco hanc 72
ſuam ſententiam confirmat, dicens [k]. Do-
minus quoque in Euangelio, cùm eum loquen-
tem diſcipuli relinquerent, conuerſus ad duo-
decim, dixit. Nunquid & vos vultis ire?
Reſpondit ei Petrus dicens. Domine: ad quem
ibimus? verbum vitæ æternæ habes, & nos
credimus, & cognouimus, quoniam tu es fi-
lius Dei viui. Loquitur illic Petrus, ſuper
quem ædificanda erat Eccleſia, docens, quia
ſi contumax, ac ſuperba obaudire nolentium
multitudo diſcedat, Eccleſia tamen Chriſtia-
norum non recedit, & illi ſunt Eccleſia, &
plebs ſacerdoti adunata, & paſtori ſuo grex
adhærens. Et ad Quirinum. Nam Petrus, 73
quem primum Dominus elegit, & ſuper quem
ædificata ab eodem Domino fuerat Eccleſia,
vnus præ omnibus loquens, & Eccleſiæ voce
reſpondens, &c. Sentit igitur Cyprianus hãc
vnitatem (quam aſſerit, ab vno vt incipe-
ret, à CHRISTO diſpoſitam) à Petro ba-
ſi, & fundamento & capite exordiri, à quo
ducatur ipſe omnis ordo, & chorus eccleſia-
ſticus, qui vnus eſt tantum, vt ipſe idem
ſit coriphæus, & choraſtes, nomineq. Ec-
cleſiæ, vt caput, & Princeps, CHRISTO
reſpondeat, & agat cuncta. Neque ab eo
diſſentiunt Ambroſius, & Gregorius, quip-
pe qui in Homilijs dicant datam poteſtatem
clauium Petro, tanquam capiti, & alijs,
tanquam membris. Huius vnitatis optimã 74
affert rationem S. Hieronymus [l], inquiens.
Super Petrum fundatur Eccleſia, licet id ip-
ſum in alio loco ſuper omnes Apoſtolos fiat, &
cuncti claues regni cælorum accipiunt, ex quo
ſuper eos Eccleſiæ fortitudo ſolidatur. Tum 75
præterea inter duodecim vnus deligitur, vt
capite conſtituto, ſchiſmatis tollatur occaſio.
Nam licet omnes eſſent Apoſtoli, Petro tamen
(vt ad omnes Epiſcopos ſcribit Anacletus [m]
Papa, & martyr) à Domino conceſſum eſt,
vt reliquis omnibus præeſſet Apoſtolis, & Ce-
phas, ideſt caput, & principium teneret Apo-
ſtolatus: qui & eandē formam in ſuis ſucceſſori-
bus, & reliquis Epiſcopis tenendam tradide-
76 runt. Gelaſius [n], Quamuis, ait, vniuerſæ per
orbem Catholicæ, & Apoſtolicæ Eccleſiæ vnus
thalamus CHRISTI ſint, ſancta tamen
Romana, Catholica, & Apoſtolica Eccleſia
nullis ſynodicis conſtitutis, cæteris Eccleſijs
prælata eſt: ſed euangelica voce Domini, &
Saluatoris noſtri primatum obtinuit. Grego-
rius Papa Ioanni Epiſcopo Syracuſano [o].
De Conſtantinopolitana eccleſia quod dicunt,
quis eam dubitet ſedi Apoſtolicæ eſſe ſubiectã?
quod & dominus pijſſimus Imperator, & fra-
ter noſter Euſebius eiuſdem ciuitatis Epiſco-
pus aſſidue profitentur? Innocentius quo-
que III. tribus [p] locis dixit Romanam
Eccleſiam omnium eccleſiarum matrem,
& magiſtram eſſe: quia vnum [q] eſſe oportet
ouile, & vnum Paſtorem, quem vnum etiam
eſſe Paſtorem in Canticis Cãticorum [r] Spi-
ritus ſanctus ex perſona Domini deſignat,
dicens. Vna eſt columba mea, perfecta
mea, vna eſt matri ſuæ, electa genitrici ſuæ.
77 Hanc Eccleſiæ vnitatem qui non tenet, te-
nere ſe fidem credit? Nam & Paulus [ſ] hoc
idem docet, & ſacramentum vnitatis oſten-
78 dit, dicens. Vnum corpus, & vnus ſpiritus,
vna ſpes vocationis noſtræ, vnus Dominus,
vna fides, vnum baptiſma, vnus Deus. Vn-
de Cyprianus [t]. Quam vnitatem tenere
firmiter, & vindicare debemus, maxime
Epiſcopi, qui in eccleſia præſidemus, vt Epiſ-
copatum ipſum vnum, atque indiuiſum pro-
bemus. Vt igitur Eccleſiæ vnitas appareat,
neceſſe fuit, vt vnus eſſet omnium paſtor,
qui alijs præeſſet, & penes eum omnis po-
79 teſtatis plenitudo extaret: alioquin mon-
ſtroſum [u] videretur, ſi in vno corpore duo,
plurave eſſent capita. Idq. etiam in rebus
humanis eſſe docet S. Hieronymus, ad Ru-
ſticum Monachum ita ſcribens [x]. Impera-
tor vnus, iudex vnus Prouinciæ. Roma, vt
condita eſt, duos fratres ſimul habere non
potuit, & parricidio dedicatur. Quibus con-
gruit illud [y] Ariſtotelis. Entia nolunt male
diſponi: pluralitas principantium eſt mala.
80 Vnus ergo princeps, ſicut vnus eſt cæleſtis
Dominus, iuxta illud propheticum [z]. Do-
mini eſt terra, & plenitudo eius, orbis terra-
rum, & vniuerſi qui habitant in eo. Ita de-
cens fuit, vt ipſe vnum in terris ſibi conſti-
tueret vicarium, qui fuit Petrus, eiusq. ſuc-
81 ceſſores. De qua vnitate intelligere voluit
CHRISTVS, cùm apud [a] Ioannem dixit.
Volo pater, vt ſint vnum in nobis, ſicut &
nos vnum ſumus. Et apud eundem [b]. Erit

h lib. 2.
i li. 1. epiſt. 3
k li. 4. epiſt. 9
l in lib. contra Iouinianum.
m epiſt 3 c. 3 de qua in can. 2. d. 22.
n can. 3. diſt. 21.
o li. 7. epiſt. 63.
p c. 2. in fi. de ſum. Tri. & fid. Cath. c 6. in fi. de maior. & obed. c. vlt in fi. de baptiſ. & eius effec.
q Ioan. 10.
r cap. 6.
ſ ad Eph. 4.
t can. 18. 24. q. 1.
u c. 14 de offic. ord. can. 42. 5. q. 1.
x epiſt. 4.
y Met. 12.
z Pſal. 23. & c. 16. de decimis.
a c. 17. & c. 2 de ſum. Trinit. & fid Cathol.
b c. 10. & d. c. vlt. de baptiſm.

 vnum

vnum ouile, & vnus paſtor. Quare Abbas
Panormitanus [c], *Græci*, inquit, *& aliæ nationes debent eſſe, & conſtituere vnum ouile nobiſcum*. Debent ergo omnes homines eſſe de ouili CHRISTI: ergo iure omnes ho- 82
mines ſunt ſub paſtore Eccleſiæ, ſcilicet ſub
Papa, licet effectu non valeat Papa contra
multos infideles exercere ſuam poteſtatem,
quod & Innocentius [d] admonuit. A quo
non diſſentiunt ex recentioribus Zaſius [e], &
Alciatus [f] viri de iuriſprudentia bene meriti: vterque enim ampliſſimam omnium eſſe
Romani Pontificis poteſtatem, eumq. ſum-
mum eſſe principem dicunt. Sunt & alij 83
quamplurimi tum Iuriſconſulti, tum Theologi veteres, & recentiores, quos longo catalogo recenſet Didacus [g] Couarruuias:
quorum vna omnium fuit vox, Petri, & Romanorum Pontificum, qui ei ſucceſſerunt,
& ſuccedent, primatum ex diuina inſtitutione, non autem humanis conſtitutionibus,
vim obtinuiſſe, ipſumq. Romanum Pontificem omnium eſſe Epiſcoporum principem,
caputq. oſtendunt. Duæ vero ſunt Pontificiæ conſtitutiones [h], quæ hac in re nobis faceſſunt negotium: altera eſt Pelagij Secundi, altera Gregorij [i] ad Eulogium Patriarcham Alexandrinum. Hunc reprehendit
Gregorius, quòd eum vniuerſalem Papam
vocauerit, rogatq. ne deinceps ita faciat:
Quia, inquit, *vobis ſubtrahitur, quod alteri plus, quàm ratio exigit, præbetur. Ego enim non verbis quæro proſperari, ſed moribus: nec honorem eſſe deputo, in quo fratres meos honorem ſuum perdere cognoſco. Meus namque honor eſt, honor vniuerſalis Eccleſiæ: meus honor eſt, fratrum meorum ſolidus vigor*.
Hactenus Gregorius. Pelagius vero decre- 84
uit, neminem Patriarcharum vniuerſalis nomine vti debere: *Quoniam*, ait, *ſi vnus Patriarcha vniuerſalis dicitur, Patriarcharum nomen cæteris derogatur*. Noſtri hàc ſicco,
vt aiunt, pede tranſeunt, cùm tamen aduerſarij ob ea, quæ recitata ſunt, nobis, qui ſaniorem partem defendimus, vehementer inſultent, etſi Pelagij verba ſunt adeo clara,
vt tanta haud ſit opus iactatione. Pertinent
enim ad Patriarchas tantum, non æque ad
Romanos ipſos Pontifices: quia ſunt, vt ſæpius dictum eſt, primarij, & [k] maximi Patriarchæ illi quattuor, Conſtantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, & Hieroſolymitanus, pari ſane in Prouincijs ſibi decretis dignatione, auctoritate, ac poteſtate.
Inter pares autem nemo vniuerſalis dici debet, quia omnes Patriarchæ appellantur,
hoc eſt Principes [l] patrum, & poſt Apoſtolicum Rom. primum tenent locum. Verum, ſi vnus vniuerſalis titulo honoraretur,
reliqui particulares, minoresve viderentur.
Quare Pelagius conſtituit, ne quiſquam Patriarcharum vniuerſitatis vocabulo vteretur. *Quia*, inquit, *ſi vnus Patriarcha vniuerſalis dicitur, Patriarcharum nomen cæte-*
85 *ris derogatur*. Præterea dato, Pelagium, qui
erat Romanus Pontifex, de ſe intellexiſſe,
non ideo ſequitur inficiatum ſe maximam
poteſtatem, & amplitudinem, aut primatum
habere, licet prohiberet, ne vniuerſalis diceretur: cuius rei argumento eſt, quod [m] de
86 Metropolitanis idem conſtituit: quos, ſi intra tres menſes conſecrationis ſuæ ad fidem
ſuam exponendam, palliumq. ſuſcipiendum
Romam non miſiſſent, voluit dignitate ſibi
87 credita priuatos iri: non [n] enim pallium
permittitur, niſi Apoſtolicæ ſedi fidelitatis,
& obedientiæ iuramento præſtito, quo non
88 accepto nequeunt [o] Epiſcopos Metropolitani conſecrare, clericos ordinare, chriſma
conficere, baſilicas dedicare, Conciliumve
conuocare, vbi non gerunt ſe tamquam
Epiſcopi, ſed vt Archiepiſcopi: etſi [p] ante
pallij ſuſceptionem, non modo dignitatis
amplitudine carent: ſed etiam ipſo Archie-
89 piſcopali nomine. Potuit ne verò maius imperium oſtendere, maioremve ſe dicere
idem Pelagius, quàm cùm ſcribit [q], Conci-
90 lium ſine auctoritate Romani Pontificis nõ
91 Concilium, ſed conciliabulum, aut conuenticulum eſſe? vel cùm præcipit, ſi in aliqua
Prouincia (in qua [r] ſingulis annis poſſunt
prouincialia celebrari Concilia) maiores,
& difficiliores ortæ fuerint quæſtiones, ad
ſedem [ſ] Apoſtolicam referri? Sed clarum,
perſpicuumq. eſt Pelagium de Patriarchis
illis quattuor intellexiſſe. Quòd ad Gregorium attinet, dubium non eſt, quin illud,
vniuerſalis, epitheton reſpueret: non quòd
reuera non eſſet œcumenicus, hoc eſt vniuerſalis, ſed quia moribus magis, quàm verbis cupiebat proſperari. Conſtat enim pluſquam manifeſte, diuino iure, atque humano, vocem hanc, *vniuerſalis*, ei maxime
conueniſſe: eò quia à CHRISTO Domino primatum obtinuerat, vt iam oſtendimus: itemq. humano. quod idem ipſe Gregorius teſtatur citata [t] epiſtola ad Patriarcham Alexandrinum, ex qua deſumpta eſt
conſtitutio illa [u] vltima apud Gratianum.
92 *Et quidem*, inquit, *in ſancta Chalcedonenſi ſynodo, atque poſt à ſubſequentibus patribus hoc deceſſoribus meis oblatum veſtra ſanctitas nouit, hoc eſt vniuerſalis nomen*. Quod
etiam [x] alibi plenius exponit. Refert quo-
que

c ad d. cap. vlt. nu. 3.
d ad c. quod ſuper his. de voto, & vot. redempt.
e conſ. 16. n. 33 li. 1. & de feud. par. 6. & 7.
f in procem. ti. C. de ſacroſ. eccleſ.
g lib. 4. variar. reſol. c. 14. nu. 11.
h can. 4. & 5 diſt. 91.
i li. 7. epiſt. 30.
k can. 2. d. 22. & c. 23. de priuileg.
l can. 1. d. 21
m can. 1. d. 100.
n cap. 4. de elect.
o c. 28. §. ſuper. eod.
p c. 3. de vſu pall. & c. 13 de priuil.
q can. 5. diſt. 17.
r d. 18. per totum.
ſ d. can. 5. in fine.
t epiſt. 30. lib. 7.
u diſt. 99.
x epiſt. 30. lib. 4.

que B. Thomas in ſuo opuſculo contra errores Græcorum totam illam ſynodum ſancto Leoni ſic acclamaſſe. *Leo ſanctiſſimus*, *Apoſtolicus*, *& œcumenicus*, id eſt vniuerſalis, *Patriarcha, per multos annos viuat*. Recenſentq. præſtantes illi viri, qui correctionem, & interpretationem ad opus Gratiani fecerunt, multas [y] tum Græcorum, tum Latinorum auctoritates, quibus aperte demonſtratur, ſæpius Pontificem Romanum, *vniuerſalis*, vocabulo appellatum eſſe. Et 93
licet Ioannes à Turrecremata, vir alioquin de iure Pontificio bene meritus, male exiſtimauerit conſtitutionem illam [z] Pelagij etiam de Pontifice Romano accipiendam, cùm de Patriarchis ſit intelligenda: placet tamen eius opinio, quæ ex S. Thoma [a] eſt, quòd ſcilicet Papa prohibeat ſe nominari vniuerſalem: non, quia non ſit paſtor, & rector, & caput vniuerſalis Eccleſiæ, & vniuerſalis paſtor omnium ouium CHRISTI, 94
aut quia non habeat iuriſdictionem in omnes fideles; ſed, ait, tum propter humilitatem; tum quia non præficitur cuilibet particulari eccleſiæ, vt proprius, & ſpecialis illius eccleſiæ rector, & immediatus adminiſtrator: ſic enim ceſſarent omnium aliorum Pontificum poteſtates, videlicet, vt ille, qui proprius, & immediatus adminiſtrator cuiuslibet particularis eccleſiæ eſt, vniuerſalis dici nequaquam poſſet: alioquin ſequeretur illud, quod ait idem Pelagius, quòd ſcilicet, cæteris paribus derogaretur, & quod idem Gregorius ad Mauritium Imperatorem, & Conſtantiam Auguſtam ſcribit [b]. *Noua ſuperbia idem frater meus* (loquitur de Ioanne Conſtãtinopolitano Patriarcha) *vniuerſalem ſe Epiſcopũ appellat, ita vt ſanctæ memoriæ deceſſoris mei tempore adſcribi ſe in ſynodo tali hoc ſuperbo vocabulo faceret: quamuis cuncta acta illius ſynodi, ſede contradicente Apoſtolica, ſoluta ſint*. Et ad eundem Mauritium ita. *Petro Apoſtolorum Prin-* 95
cipi cura totius Eccleſiæ, & principatus committitur: & tamen vniuerſalis Apoſtolus nõ vocatur, & vir ſanctiſſimus cõſacerdos meus Ioannes vocari vniuerſalis Epiſcopus conatur. Idq. pluribus locis apud [c] Gratianum comprobatur. Immo idem Gregorius aliquando ſuis epiſtolis eundem ipſum Ioannem redarguit. *Qui indignum*, ait [d], *te fatebaris, vt Epiſcopus dici debuiſſes, ad hoc quandoque perductus es, vt deſpectis fratribus, Epiſcopus appetas ſolus vocari*. Et ad Conſtantiam Auguſtam, quæ Gregorium rogabat, vt patienter toleraret Ioannem vniuerſalem dici, reſpondit [e]. *Triſte valde eſt, vt patienter feratur, quatenus deſpectis omnibus, prædictus frater, & coepiſcopus meus ſolus conetur vocari Epiſcopus*. Quare conclu-
96 di poteſt, bene dixiſſe Beatum Thomam, quod ſcilicet nullus, qui particulari mediate
97 præpoſitus eſt eccleſiæ, vniuerſalis appellari poſſit. Quo ſenſu accipienda eſt conſtitutio illa, quæ apud Gratianum [f] ita concipitur. *Primæ ſedis Epiſcopus non appelletur, princeps ſacerdotum, vel ſummus ſacerdos, aut aliquid huiuſmodi: ſed tantum primæ ſedis Epiſcopus: vniuerſalis autem nec etiam*
98 *Romanus Pontifex appelletur*. Prima huius canonis pars mihi videtur eſſe optima, & optime pro Pontifice Maximo facere. Vltima vero ſpuria, & ſuppoſititia. Nam inſcriptio canonis eſt, *Ex Concilio Africano*: hoc eſt Carthaginenſi tertio, ex quo reuera deſumptus eſt is canon: ſed illa poſtrema verba in meis Conciliorum codicibus non
99 habẽtur. Quocirca eximij illi Gratiani correctores, & expoſitores, licet nihil adiecerint in illo interpretando canone, quod miror, ne dicam, admiror: diuerſis tamen characteribus illa edi voluerunt, ab alijsq. verbis diſtinxerunt. Quod infert, eos ſuſpectam illam vltimam partem habuiſſe. Nec diſplicet altera S. Thomæ ratio: quòd Gregorius dici nollet vniuerſalis propter humilitatem, exemplo fortaſſe multorum potentiſſimorum Principum, & rerum dominorũ, de quibus late ſecundo [g] libro: qui reiectis ſuperbiſſimis quibuſdam, & ambitioſis titulis, modeſtioribus contenti fuere, quippe qui ſciebant pudorem honeſtum, claram, &
100 ſtabilem comparare auctoritatem. Humiliauit ſe igitur Gregorius, quia nihil, vt idẽ ipſe [h] ait, in Epiſcopali ceruice ſplendidius fulget, quàm humilitas. quod ſane dictum
101 mirifice extollit [i] Decius: dicitq. [k] Concilium Toletanum XIIIj. humilitatem eſſe clauem, quæ aperit regnum cælorum, & reſerat myſteria ſcripturarum, & Deum placat. Immo CHRISTVS ipſe per Matthæũ dixit [l]. *Qui ſe exaltauerit, humilitabitur: & qui ſe humiliauerit, exaltabitur*. Hæc plane cognouit Gregorius ſingularis doctrina, prudentia, & ſanctitate vir, quippe qui tanta fuit lenitate, comitate, & humilitate (vt
102 Ioannes Diaconus, & Paulus Diaconus hiſtorijs mandarunt) vt mediocres etiam homines dominos vocaret: laudis vero de ſe minimum quidem ferre non poterat, & ſe
103 ſeruum ſeruorum Dei ſcribebat: cuius imitatione alij [m] ſubinde Pontifices idem fece-
104 runt. Etſi non dubito, quin alij Romani Põtifices ante Gregorium ita etiam ſcriberent, prout

y ad d. can. vlt. diſt. 99.
z d. can. 4. eadem diſt.
a in tract. contra impugnantes religionem.
b lib. 4.
c can. 2. d. 22 can. 3. d. 21. can. 1. & 2. cum ſeqq. d. 22. can. 10 diſt. 63.
d lib. 4.
e eod lib. 4.
f can. 3. diſt. 99.
g cap. 10.
h can. 8. diſt. 100.
i conſ. 151. nu 4 lib. 1.
k can. 13. 16 q. 5.
l cap. 23. de quo in can. 7. 9. q. 3.
m in proœ. Decr. & in proœm li. 6. gloſ & lo in proœ. Clem.

prout videre eſt in epiſtola [n] tertia Damaſi ad Stephanum Archiepiſcopum, & cæteros Africæ Epiſcopos. Et Damaſus annis pluribus ante Gregorium Romanæ præfuit Eccleſiæ, vt nemo neſcit: quamuis facile eſſe potuit, vt hic ſcribendi modus interdum intermiſſus ſit: à Gregorio tamen in vſum reuocatus, & vſque in hodiernum diem obſeruatus. Quamobrem non video, cur illa Pelagij, & Gregorij verba ad euertendã poteſtatem Romani Pontificis, eiuſq. primatum tollendum accõmodari poſſint. Erit ergo Romanus Pontifex CHRISTI Vicarius, Petri ſucceſſor, ſolus [o] ſacerdotum princeps, ſummus ſacerdos, & vniuerſalis Epiſcopus. Ipſe ſolus diadema, triplicemq. 105
coronam auro, & pretioſiſſimis gemmis ornatam geſtat in capite, quam regnum vulgo appellare ſolent, hoc eſt, vt Speculator [p] tradit, in ſignum imperij: nec alius quiſquam ad altare Sancti Petri inungendus [q], conſecrandus, & ordinandus admittitur, quàm ipſe Romanus Papa. Eius vero inun- 106
ctio, & conſecratio fit ex chriſmate, eaq. [r] in capite: cuius rei rationem reddit illam Antonius [ſ] de Roſellis, dicens, quòd in eo repræſentatur perſona CHRISTI, qui caput eſt Eccleſiæ. Conſecratio præterea fit ab Epiſcopis Cardinalibus: quia [t] Romanus 107
Pontifex non habet Metropolitanum, cui ſubijciatur, atque ideo Cardinales [u] Metro- 108
politani vice funguntur. Etſi Epiſcopus Hoſtienſis Cardinalis, ſacri Cardinalium collegij Decanus hoc conſecrationis munus obire ſoleat, ſicut etiam inungit Imperatorem, aſſiſtentibus alijs omnibus Cardinalibus. Ita 109
conſecratus ante ſe deferre facit Crucem, non autem [x] paſtoralem, & incuruatum baculum, vt alij aſſolent Epiſcopi: cuius rei gloſſa [y] affert cauſam, quòd Romanus Pontifex poteſtatem à ſolo Deo receperit, alij vero Epiſcopi ab homine, ſicq. ille liberam 110
in ſpiritualibus, & nullis circumſcriptam finibus poteſtatem habeat, illi coarctatam, & certis definitam terminis, quæ per baculi incuruationem denotatur, teſtimonio [z] Sancti Thomæ Aquinatis, quem ſequitur Felinus [a], Felinum Troilus [b] Maluetius, & Petrus [c] à Monte in mon. conciliorum. Hinc eſt, quòd Metropolitani, immo ipſi 111
Patriarchæ, dominicæ Crucis vexillum ante ſe vbique deferre non valent, ſed in ſuis [d] tractibus, ac Prouincijs tantum ſibi decretis, neque in ijs etiam, ſi aderit ipſe Romanus Pontifex, aut eius Legatus inſignibus Apoſtolicæ dignitatis vtens. Neque pallium [e] ſemper, & vbique geſtant, ſed in

n quæ habetur to. 2. conciliorum, vide §. ſeruus ſeruorũ, de Indul. Card.
o d. can. 3. diſt. 99.
p lib. 3 in rationali diuino. rubr. de pallio.
q in Pontificali pag. 55.
r c. 1. §. vnde. de ſacra vnctione.
ſ in tract. de poteſt. Imp. & Pap. 5 ſub ſanabũt. n. 5.
t can. 1. diſt. 23.
u Car Alex. ad d. can. 1. ex auctoritate Hoſtienſ.
x d. c. 1. in fi.
y ibid. in penult. & vlt.
z lib. 4. ſen. diſt. 24.
a ad rub. de conſtit.
b in trac. de can. ſanct.
c in rubr. de conciliorum præambulis. nu 6.
d cap. 23. de priuilegijs.
e c. 5. & 6. de auctor. & vſu pall. & ibi Abbas. Ant. de But. ad d c. 23. de priuil.

Prouincijs quoque ſuis, & quibuſdam duntaxat diebus. Papa vero ſemper, & vbique: quia hic in poteſtatis plenitudinem, illi in partem ſolicitudinis ſunt vocati.

SVMMA EX CAPITE VI.

1 *Ioannes Hieronymus Albanus Cardinalis cum pleriſque alijs ſentit Cardinalatus honorem de iure diuino eſſe, ſacerdotiumq. Leuitarum repræſentare.*
2 *Auguſtini Valerij Cardinalis Veronen. tractatus de Cardinalibus laudatur.*
3 *Cardinalis intelligitur, aut obſtrictus vni eccleſiæ, & ad aliam tranſlatus, aut principalis, aut primus.*
4 *Cardinalis initio Chriſtianorũ erat ſimplex presbyter, aut diaconus.*
5 *Presbyteri initio conſtituti ſunt, vt Epiſcopos adiuuarent: diaconi, vt miniſtrarent.*
6 *Diaconi Cardinales vrbis Romæ fuerunt ſeptem ab initio.*
7 *Diaconi Cardinales maiori ſedi tantum tributi ſunt.*
8 *Omnes presbyteri ab initio conſiliarij, & confeſſarij Epiſcoporum fuerunt.*
9 *Cardinales nihil, niſi primarum ſedium presbyteri, vel diaconi fuerunt olim, & præcipue Romanæ.*
10 *Carthaginenſis Epiſcopus fuit totius Africæ Primas.*
11 *Donatiſtas Africa genuit.*
12 *Donatiſtæ in iiſdem eccleſijs Antiſtites ſuæ ſectæ creabant, in quibus & Catholici, ſub eiſdem nuncupationibus, & titulis, ſicut hodie conſueuit Romana Eccleſia quattuor Patriarchales titulos conferre, quamuis à ſchiſmaticis Græcis Orientis obedientia occupetur.*
13 *Donatiſtarum Cardinales pſeudocardinales fuerunt.*
14 *Aquileienſis, & Benauentana, necnon Rauennatenſis eccleſia ſuos Cardinales habuit.*
15 *Rauennatenſis eccleſia diu Romanæ æmula fuit.*
16 *Iulius Feltrius de Ruuere Cardinalis Vrbinas ſuſtulit Rauennæ nomen Cardinalis, quo ea eccleſia vtebatur.*
17 *Eccleſia Compoſtellana cum quibuſdam Hiſpaniẽſibus ſuos Cardinales habet.*
18 *Canonici maiores eccleſiæ Mediolanenſis adhuc Cardinales vocantur, purpuratiq. eccleſiæ inſeruiunt capite tenus, quod nigro operimento tegunt.*
19 *Archiepiſcopus Mediolanenſis violaceis*

vesti-

veſtibus induitur, quamuis canonici ipſas purpureas geſtent.
20 Cardinales vocantur cap. 2. de officio Archipreſ. non qui principales, ſed qui vni eccleſiæ deuincti, & ad aliam translati ſint.
21 Incardinari dicebatur clericus, cùm ab eccleſia, in qua fuerat primitus ordinatus, in aliam transferebatur.
22 Cardinari, ſeu Cardinalem conſtitui, transferri ſignificat.
23 Cardinare hoc loco ſignificat deuincire, obnoxium reddere, ſubijcere, & quaſi cardine obſtringere.
24 Archipresbyter vrbanus nullam extra vrbem habet iuriſdictionem.
25 Extra territorium iuſdicenti impune negatur obedientia.
26 Archipresbyteri eſt curam habere presbyterorum, eorumq. mores Epiſcopo ſignificare.
27 Forum à domicilio pendet.
28 Quandoque priori, & poſteriori eccleſiæ incardinatus deſeruire tenebatur.
29 Moderni, ideo S.R.E. Cardinales dicuntur, vt ab alijs diſtinguantur.
30 Conſtitutio ſimpliciter loquens de Cardinalibus, referri debet ad ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales.
31 Cardinales cum naſcente Eccleſia nati ſunt.
32 Cardinales in partem oneris eccleſiaſtici vocati ſunt.
33 Cardinales dicti ſunt, quòd, quaſi cardines, Eccleſiæ valuas ſuſtentent.
34 Cardinem cauſæ in aliquo ponere, eſt ius accipere per aliquem in cauſa: & cardo rei, eſt rei firmamentum.
35 Præfecti Cardinales olim vocabantur, qui maiores præfecturas pro Impp. gerebant.
36 Epiſcopi ſententiæ eadem reuerentia olim exhibebatur, quæ & Præfecti Prætorio.
37 A Cardinalis ſententia poteſt appellari ex Baldo, quem ſequitur Iuriſconſultorum ſchola.
38 Nemo in eccleſia auctoritate, quam Præfectus Prætorio habebat, pollet, ait Baldus.
39 A ſententia collegij Cardinalium non appellatur, ait gloſſa citata in margine, cui adhæret Albanus.
40 A ſententia Senatus non appellatur.
41 A ſententia Cardinalis de iure ciuili non appellatur.
42 A ſententia Epiſcopali non appellatur.
43 Soli verbo Cardinalis ſtatur.
44 Cardinales ſunt vnum corpus cum ſummo Pontifice, ac in rerum adminiſtratione eius membra.
45 Cardinales vſque ad Pium Quartum ſummum Pontificem nullum Pontificibus præſtiterũt fidelitatis iuramentũ.
46 Reus maieſtatis eſt, qui Cardinalem offendit, & ſacrilegus.
47 Obiurgans Cardinalem reus eſt itidem maieſtatis, vt tenet Iacobatius.
48 Ex verbali iniuria fit quis reus pœnarum in Bonifaciana conſtitutione inflictarum.
49 Cardinales ſunt omnes filij, fratres, conſiliarij, adiutores, & aſſeſſores Pontificis.
50 Vndeuiginti pœnæ, quibus afficiuntur offendentes Cardinales, & participantes de delicto, à Manfredo enumerantur.
51 Capitale ſupplicium remittitur tangenti veſtem Cardinalis.
52 Flamen Dialis, & virgo Veſtalis ductum ad ſupplicium, ſi obuium habuiſſent, liberabant.
53 Cardinali aſſerẽti obuium habuiſſe damnatum ad ſuppliciũ, ſtandum eſt abſq. iuramento, ne peioris conditionis Cardinalis ſit, quàm fuerunt virgines Veſtales.
54 Cardinali ſe legatum Apoſtolicum aſſerenti, credendum eſt.
55 Cardinales non comprehenduntur generali conſtitutione, præſertim pœnali, & odioſa.
56 Cardinales ſub cenſuris non comprehenduntur, niſi de eis mentio ſpecialis facta ſit.
57 Cardinales plura beneficia retinent.
58 Cardinales cuilibet particulari eccleſiæ ex conſequentibus dicuntur deſeruire.
59 Cardinalis habens eccleſiam parochialem, non tenetur ei perſonaliter inſeruire.
60 Cardinales excuſantur à reſidentia.
61 Cardinales regulis Cancellariæ non obligantur.
62 Cenſent Iuriſconſulti plurimi, Cardinales nuper promotos beneficia etiam curata, & prælaturas, quas ante habebant, poſſe retinere ex conſuetudine Romanæ curiæ.
63 Sixtus V. Cardinali à ſe promoto Decanatum ademit, vigore reſidentiæ à Concilio Tridentino imperatæ.
64 Concilium Tridentinum vnicum tantum benefi-

beneficium Cardinalibus permittit, ſi ſit reſidentiale.

65 *Cardinales poſſunt condere teſtamentum iure militari.*

66 *Cardinales in feudis paternis, atque auitis ſuccedunt.*

67 *Cardinales tercentis priuilegijs donati ſunt.*

68 *Inſignis de Bibliotheca Hieronymi Cardinalis de Ruuere ſit mentio.*

69 *Comitia Pontificia ſolis Cardinalibus reſeruata ſunt.*

70 *Cardinalium nuncupationes magnificæ, & eminentes tituli recenſentur.*

71 *Sumptus magnus in veſtibus, in familia, in ædibus apte conuenit Cardinalium amplitudini.*

72 *Galerus rubeus ab Innocentio IV. Cardinalibus traditus eſt: cætera purpurea ornamenta & indumenta à Paulo Secundo.*

73 *Forma veſtium Cardinalium eadem hodie, quæ antiquitus.*

74 *Dibapha eſt veſtis bis tincta, ſicut purpurea, & punicea.*

75 *Sacerdotes Gentium dibapha vſi ſunt.*

76 *Conſtantinus magnus etiam de cultu, & ornatu clericorum cogitauit.*

77 *Coryciū, quod præfertur Cardinali equitanti, à recenti tempore habet originē.*

78 *Cardinales regulares habitum ſui ordinis in Cardinalatu retinent.*

De Cardinalibus, eorumq. priuilegijs: & de varijs titulis, quibus ornantur. Cap. VI.

TOT, talesq. ſunt illi, qui de Cardinalibus nō obiter modo, ſed ex profeſſo ampla etiam ediderunt volumina, vt ſuperfluum videatur de eis aliquid dicere. Et niſi inſtituti mei ratio, & mea erga illos, qui hac nobiliſſima omnium elucent dignitate, propenſa voluntas id quoque poſtularet, aliò equidem me transferrem. Verum quidquid illi eximio ingenio viri ampliſſimis, iiſdemq. doctiſſimis coaceruarunt tractatibus, ipſe quaſi per eorum latifundia vagans, ac optima quæque colligens, hoc vno capite comprehendam. Atque illud in primis, etſi ſcitu digniſſimum eſt, prætermittam: videlicet, an Cardinalium inſtitutio à iure diuino ſit, an
1 à poſitiuo tantum. Nam Ioan. Hieron. Albanus S.R.E. Cardinalis [a] optimus, & de iuris ſcientia bene meritus, omnium Cardinalium nunc viuentium ætate prouectior, humanitate ſimul, religione & doctrina inſignis: item Hieronymus Manfredus [b], Andræas Barbatius [c], Martinus Laudenſis [d], Petrus de Brixia [e], Lancellottus Cōradus [f], alijq. multi [g] vno ore fatentur, Cardinalatū eſſentialiter, vt cum ipſis loquar, & formaliter à iure diuino proprie ſumpto exordium habere: idq. ex reſcripto Innocentij [h] III. qui aſſeuerat Cardinales conſtitutos eſſe ad exemplum ſacerdotū Leuitici generis, eosq. iure Leuitico in executione ſacerdotalis officij coadiutores exiſtere. Quod & Regum primo ita dicitur [i]. *Domini enim ſunt cardines terræ, & poſuit ſuper eos orbem*. Neque quodnam eorum munus ſit, qualisve officij
2 forma eſſe debeat, aperiam: hæc plane ita à viro doctiſſimo Auguſtino Valerio, Veronenſi Epiſcopo, itemq. S. R. E. Cardinali deſcribuntur, vt impudens, aut admodum temerarius iudicandus eſſem, ſi plura, aut doctiora addere exiſtimarem. Quanto enim Cardinalatus dignitas præſtantior eſt Archidiaconatu, tanto ipſe Valerius Cardinalis mihi Germonio Archidiacono præſtat ætate, ingenio, eloquentia, grauitate, ſcientia. Quid enim rogo in illo ſuo tractatu, qui Cardinalis dicitur, deſiderari poteſt? Breuis quidem is eſt, ſed quo nihil copioſius, nihil doctius, nihil grauius, præſtātius nihil: cui neque addi quidquam, neque minui poſſe videatur: vt neſcias, vtrum in eo magis eluceat, eloquentia, an pietas, ſanctitas, an prudentia, doctrina, an religio? Eò lectorē igitur reijcio. Illud vero ſilentio non prætermittam, quod alij præteriere: quare, inquam, dicantur S. R. E. Cardinales, cùm ſatis eſſet eos ſimpliciter, & indiſtincte dici Cardinales, nulla Romanæ Eccleſiæ facta mentione. Sed, vt quæſtio iſta facilius ſolui poſſit, res erit paulo altius repetenda. Ac
3 primum ſcire oportet, Cardinalem apud nos duobus modis dici, & intelligi, aut obſtrictum alicui Eccleſiæ, & ad aliam tranſlatū, aut præſtantiorem, principalem, & primum: hoc quidem modo ſolis presbyteris, & diaconis maiorum ſedium, & omnium maxime maximarum eccleſiarū Cardinalis congruit nomen: illo vero omnibus alicui eccleſiæ obnoxijs, & deuinctis, ſeu tranſlatis. Me de-
4 claro. Munus Cardinalium iam ab initio naſcentis Eccleſiæ æquale erat presbyterio, & diaconatui: quod ſane intelligi poteſt ex Ignatio, qui Apoſtolorum tempore fuit, & in epiſtola ad Trallianos. *Quid eſt*, inquit, *presbyter, niſi inſtitutio ſancta conſiliarij, & conſeſ-*

a tract. de Card. q. 5.
b tract. de Card. q. 105.
c tract. de præſtantia Car. q. 1. n. 7.
d 1. tract. de Card. q. 26. & 34. & 2. q. 7. & 9.
e tract. qui inſcribitur Direct. elec. c. 35. p. 2 n. 7
f in lib. qui inſcribitur Templū omnium iudic. 2. c. 2. §. 1.
g Abbas ad c. ex geſtis. de cler. non reſid. & ad c. per venerabilē. n. 16. vbi & Card. Alex. & alij omnes notāt qui filij ſint legit. Spec. in tit. de legat. §. ſequitur in princ. Bartol. ad l. Gallus. §. ſi eius. in prin. ff de lib. & poſthum.
h d. cap. per venerabilē.
ex Deut. 17.
i cap. 2.

confeſſoris Epiſcopi? Quid diaconi, niſi imi-
tatores CHRISTI, *miniſtrantes Epiſcopo?*
Illud ergo eſt munus Cardinalium. Vnde
eleganter S.Hieronymus ad Ruſticum,& in
k cap. 3. commentarijs in Eſaiam [k] ſcribit Eccleſiam
habere presbyterorum ſenatum. Ita apud
l can. 7. 16. q. 1. Gratianum [l]. *Senatum quoque Romani habe-*
bant, cuius conſilio cuncta agebant: et nos ha-
bemus ſenatum noſtrum, cœtum presbyterorũ.
m ſup. c. 3. Presbyteros autẽ conſtitutos fuiſſe antea [m] 5
docui, vt Epiſcopis adiumento eſſent; diaco-
nos, vt miniſtrarent. Ex his, procedẽte tem-
pore, nonnulli Cardinales ſunt appellati. Nã
n cap. 6. in Concilio [n] Romano ſub Syluestro, magno
Conſtantino imperante, habito ſcribitur.
Diaconi non ſint plures per parochiarum exa- 6
men, niſi duo: diaconi Cardinales vrbis Ro-
mæ ſeptem. Ex quibus verbis perſpicuum eſt 7
non omnes presbyteros, non omnes diaco-
nos Cardinales eſſe, ſed primæ tantũ, & ma-
ioris ſedis. Diſtinguebantur ſiquidem ma-
gnitudine Epiſcoporum ſuorum presbyteri
iſti, & diaconi ab alijs aliorum Epiſcoporum.
Generatim quidem omnes presbyteri, con- 8
ſiliarij, & confeſſarij Epiſcopi erant, & com-
mune iſtud munus omnium, ſed non omnes
dicebãtur Cardinales, ſicut nec omnes ma-
iores Epiſcopi. Cardinales itaque nihil, niſi
presbyteri erant, vel diaconi primarũ ſediũ;
maxime Primatis Primatum. Quod ex Au- 9
o lib. 4. de baptiſ. c. 6. guſtino plane conſtat. Ait enim [o] cõtra Do-
natiſtas. *Quapropter inter nos, & ipſos*
quodammodo Cardinales Donatiſtas (quorũ
Epiſcopus apud Carthaginem Primianus eſt)
iam de hac re nulla eſt controuerſia. Quibus
verbis Cardinales Donatiſtarum vocat ma-
ioris ſedis presbyteros, quæ tunc Carthagi-
ne erat, ſicut eius Epiſcopus Primianus. Nõ-
nunquam Carthaginenſem Epiſcopum pro
Afrorum Primate accipimus: erat enim to-
tius Africæ Primas Carthaginenſis Epiſco-
pus. Quare, cùm in Africa ortum habuiſſet 10
turpiſſima Donatiſtarũ ſecta, ipſiq. (vt ſępe- 11
numero contingit hæreticis) mores Catho-
licos imitari vellent (non enim ordines, aut 12
hierarchiam oppugnabant) ſuos ſibi conſti-
tuebant Epiſcopos, Metropolitanos, & Pri-
mates iiſdem in ſedibus, quibus Catholici
Catholicos, quos Hæreticos eſſe dicebant.
Hoc ipſum obſeruat hodie Romana Eccleſia
à multo tẽpore, ad ſanctæ tamen ſedis Apo-
ſtolicæ dignitatem, & Primatum firmandũ,
Catholicorumq. dogmatum veritatem tuẽ-
dam. Quattuor enim Patriarchales eccleſias
Orientis, ſicut vacant per ſuccedentia tem-
pora, confert, quamuis à Gręcis ſchiſmaticis
earum nõnullæ cum omnium populorum ſe-

13 re obedientia occupentur. Cardinalium
igitur Catholicorum exemplo ſuos quoque
pſeudocardinales Donatiſtæ conſtituebant.
Dicebantur ergo prioris ſedis presbyteri, &
Diaconi Cardinales, non Romanæ tantum.
Siquidem Nicolaus Perottus Archiepiſco-
pus Sipontinus in ſuo Cornucopiæ lib. tra-
dit, non modo Romanam Eccleſiam Car-
14 dinales habere, ſed etiam Aquileienſem,
quæ patriarchalis vocatur, & Beneuenta-
15 nam, immo & Rauennatenſem, quæ Ro-
manæ diu æmula fuit. Hæc ex ſuis cano-
16 nicis nonnullos Cardinales appellabat, ap-
pellauitq. donec Iulius Feltrius de Ruuere
Cardinalis Vrbinas, Sanctæ Romanæ Ec-
cleſiæ, & Apoſtolicæ dignitatis ſtudioſiſſi-
mus, eſt Archiepiſcopatum eiuſdem ciuita-
tis Rauennatenſis adeptus. Nã ſtatim atque
illius eccleſiæ poſſeſſionem eſt nactus, nihil
princeps ille religioſus, & prudens habuit
antiquius, quàm, vt æmulationem tolleret,
ad ſubiectionemq. canonicos, & Cardina-
latus tituli depoſitionem compelleret, quo
depoſito, alijs eos priuilegijs à ſede Apo-
ſtolica confirmatis augeri curauit. Canoni-
cos quoque nonnullarum eccleſiarum Hi-
ſpanienſium, Compoſtellanæ præſertim, ho-
noris gratia, Cardinales appellari tradunt:
quod & iampridem à Frãciſco Queſado iti-
dem Hiſpano, iuriſprudentiæ ſtudioſiſſimo,
17 ac beatiſſimi Sixti Quinti ſummi Pontificis
ab intimo cubiculo, aſſeueratum eſt. Sed
quid opus eſt tam longum iter emetiri, in
18 Hiſpaniamq. proficiſci? In maiori etenim
Mediolanenſi eccleſia canonici adhuc Car-
dinales nuncupantur, veſteq. Cardinalitia,
ſcilicet purpurea, maximi pretij pellibus
fulta, in eccleſia vtuntur, ita, vt bireto
dumtaxat nigro à Cardinalibus Sanctæ Ro-
manæ Eccleſiæ, videantur differre, etſi eo-
19 rum Archiepiſcopus violaceo induatur co-
lore. quod ſane indecorum mihi, pace eo-
rum dixerim, videtur, vt canonici, qui Ar-
chiepiſcopo ſubijciuntur, veſtiantur purpu-
ra, ipſe vero, vt alij ſolent Epiſcopi, puni-
ceas tantum veſtes geſtet: prout etiam vi-
dere licet in eccleſia Piſana, in qua & cano-
nici purpura induuntur, & Cardinales ap-
pellantur, non item eorum Archiepiſcopus,
tametſi eo honore dignus eſt is, qui hodie
illo Archipræſulatu donatus fuit, Carolus
Antonius Puteus, vir & generis nobilitate,
& rerum experiẽtia inſignis. Non eſt itaque
dubium, quin olim primarum ſedium preſ-
byteri, & diaconi Cardinales dicerentur:
quod videtur quodammodo animaduertiſſe
Hieronym. Mãfredus [p], ait enim. *Cardinales* p in d. trac. deciſ. 74.

vere, ac proprie appellamus eos, qui S. R. E. Cardinales ſint, vt differant à vicarijs, canonicis, & inferioribus alijs, qui eccleſias alias adminiſtrant, præter Romanam, quoniã et hi Cardinales inferiores nuncupantur, vt in c. ij. de offic. Archipreſ. vbi doctores notant. Hæc Mãfredus. Qui haud male exiſtimauit preſbyteros inferiorum eccleſiarum etiam Cardinales dici. ſed erat etiam animaduertendũ non omnium inferiorum eccleſiarum canonicos Cardinales vocari, ſed maiorum: ne- 20
que argumentum ſumi poſſe ex illa ſecunda conſtitutione, quæ eſt Leonis Papæ mandãtis officium Archipresbyteri in eo conſtitui, vt diligenti cura prouideatur miniſterio ſacerdotum Cardinalium. Namque iſti ſacerdotes dicebantur Cardinales, non quòd eſſent alijs præſtãtiores, & principales primarum ſedium, ſed quia erant alicui eccleſiæ mancipati, & deuincti. Et hoc eſt illud ſecũdum genus Cardinalium. Neque hoc nomine appellabantur, propterea quòd eſſent ſuis eccleſiarum titulis deuincti, vti curiales obnoxij curiæ, vel cohortales cohorti, ſed ex eo, quòd ex vna ad aliam eccleſiam canonice erant tranſlati: quod intelligi poteſt facile ex his verbis epiſtolæ Gregorij Magni [q] ad Fortunatum Epiſcopum Neapolitanum.

q li.5.epiſt. 11.

Fraternitatem tuã à nobis petijſſe recolimus, vt Gratianum eccleſiæ Venafranæ diaconum tuæ concederemus eccleſiæ cardinandum. Et quoniam nec Epiſcopum, cui obſecundare debeat, nec propriam habet eccleſiam, hoſte ſcilicet prohibente, quo ſuum debeat miniſterium exhibere, petitionẽ tuam non præuidimus differendam. Idcirco ſcriptis tibi præſentibus eum neceſſario duximus concedendum, habituro licentiam diaconum illum, noſtra interueniente auctoritate, eccleſiæ tuæ, Deo propitio, conſtituere Cardinalem. Hæc verba apud Gratianum [r] habentur, eo excepto, quòd pro *cardinandum*, legitur *ordinandum*: etſi hodie in nouis Codicibus emendatum ſit, & reiecto *ordinandum*, repoſitum eſt, *cardinãdum*. Nam cùm tempore Gregorij canon 21
ſextus Concilij Chalcedonenſis accurate obſeruaretur, vt nullo modo daretur alicui locus in eccleſia (qui nunc titulus appellatur) niſi ſimul ad eũm locum ordinaretur, cùm aliquis iam ordinatus neceſſitate aliqua in aliam eccleſiam transferebatur, vt in illa, in eodem gradu, quo in prima ordinatus erat, deſeruiret, in ſecunda dicebatur incardinari, vt ex recitatis Gregorij verbis conſtat manifeſte, & ex alia eiuſdem [s] Gregorij conſtitutione: cuius verba ſunt iſta. *Paſtoralis officij cura nos admonet, deſtitutis eccleſijs proprios conſtituere ſacerdotes, qui gregem dominicum paſtorali ſolicitudine gubernare debeant. Propterea te Ioannem ab hoſtibus captiuum, Leſmianæ ciuitatis Epiſcopum in Squillitana eccleſia Cardinalem neceſſe duximus conſtituere ſacerdotem, & vt ſuſceptam ſemel animarum curam, intuitu retributionis futuræ impleas: & licet à tua eccleſia ſis hoſte imminente depulſus, aliam, quæ paſtore vacat, debes eccleſiam gubernare, ita tamen, vt ſi ciuitatem illam ab hoſtibus liberam effici, & Domino protegente, ad priorem ſtatum contigerit reuocari: ad eam, in qua prius es ordinatus, eccleſiam reuertaris. Sin autem prædicta ciuitas continua captiuitatis calamitate premitur, in hac, in qua à nobis ordinatus es, vel incardinatus, debeas eccleſia remanere.* Idem Gregorius [t] ad Agnellum Epiſcopum. *Relatio*, inquit, *cleri ſimul & populi Terracinenſis gentis nos valde lætificat, ob hoc quòd de tua fraternitate bona teſtatur: & quia defuncto Pontifice ſuo Petro, ſibi Cardinalem poſtulant te conſtitui ſacerdotem, eorum deſideria neceſſario complenda eſſe præuidimus.* Ex quibus omnibus locis, vt etiam ex Ioanne [u] Diacono, non ſemel apparet Cardinalem dici illum, qui ex vno loco in alium canonice transfertur, vt quemadmodum ille, qui in vna eccleſia primùm conſtitutus eſt, ordinatus dicitur: ſic ille, qui transfertur, Cardina-
22 tus [x], vel Incardinatus [y], vel Cardinalis [z]
23 conſtitutus dicitur. Perinde enim eſt Cardinandum, dicere, ac Cardinalem conſtituere: atque vtrumque dicirur pro eo, quod eſt mancipare, adoptare, deuinctum, & obnoxium conſtituere, obligare, ſubijcere, ac quaſi cardine obſtringere. In quem ſenſum poteſt quoque accipi hæc Leonina [a] conſtitutio, videlicet. *Officium Archipresbyteri ſit non modo exacte prouidere miniſterium eorum ſacerdotum, qui in vna eccleſia ordinati ſunt, ſed etiam eorum, qui ſunt tranſlati, & Cardinales vocantur.* Nam in Concilio Toletano [b] iam ſancitum fuerat, Archipreſbyterum ſuper omnes presbyteros curam habere animarum: poſtea fuit fortaſſe dubitatum de Cardinalibus ſacerdotibus, an eorum miniſterium ad curam ipſius Archipreſbyteri ſpectaret: dubitationemq. faciebat, quòd erant alibi ordinati, ac forte in ijs eccleſijs, in quibus Archipresbyter ille nullam habebat auctoritatem, poteſtatem nullam.
24 Namque Archipresbyter vrbanus extra vrbem nullam [c] habet iuriſdictionem, &
25 extra [d] territorium ius dicenti impune non paretur, quia ſingulæ plebes [e] ſuum habent Archi-

r can.5.d.71

s can.43.7. q.1.

t li.2.epiſt. 13.& in can. 5.21.q.1.

u lib.3.c.8. 9.& 16.

x d.can.5.d. 71.

y in d.can. 43. in fi.

z d can.5.in fin.& d can. 5.21.q.1.

a d.c.2.de off. Archip.

b c.1.eod.

c c.3.eod.

d l.vlt ff.de iuriſd.omn. iud.

e c.vlt.eod.

Archipresbyterum, qui etiam presbytero- 26
rum, qui per minores titulos habitant, vitã
cuſtodiunt, & qua vnuſquiſque induſtria
diuinum opus exercet, Epiſcopo ſuo renun-
ciare tenentur. Sed Leo Papa vult, vt non
ſolum Archipresbyter omne ſtudium, & ſo-
licitudinem adhibeat in ijs, qui ſunt ordi-
nati, ſed in ijs etiam, qui ſunt incardinati,
hoc eſt, tranſlati: nam ratione [f] domicilij
ſortitur quis forum. Etſi aliquando vtrique 27
eccleſiæ, & in qua quis fuerat ordinatus, & 28
in qua incardinatus, cenſebatur deuinctus:
quod ex eadem [g] Gregorij ad Agnellum
epiſtola manifeſtum eſt. *Illud quoque*, in-
quit, *fraternitatem tuam ſcire neceſſe eſt,*
quoniam ſic te prædictæ Terracinenſis eccle-
ſiæ Cardinalem eſſe conſtituimus ſacerdotẽ,
vt & Fundenſis eccleſiæ Pontifex eſſe non de-
ſinas, nec curam, gubernationemq. eius præ-
tereas, quia ita fraternitatem tuam ſæpe di-
ctæ Terracinenſis Eccleſiæ, ſicut præfati ſu-
mus, præeſſe præcipimus: vt ante dictæ Fun-
denſis eccleſiæ tibi iura, poteſtatemve nullo
modo ſubtrahamus. Vtrique igitur eccleſiæ
erat obligatus, ſed Fundenſi, vt cuius iam
prius fuerat creatus Epiſcopus, Terracinen-
ſi vero, vt ſuus factus Cardinalis, ideſt pro-
prius, obligatus, dedititius, & adminiſtra-
tor. Namque & proprius [h] ſacerdos voca-
batur quis illius eccleſiæ, in quã erat trãſla-
tus. Duobus ergo modis Cardinalem dici-
mus, & intelligimus: altero, quòd alicui ec-
cleſiæ ex tranſlatione ſit deuinctus: altero,
quòd presbyter, aut diaconus ſit maiorum
ſedium, & per antonomaſiam, Romanæ Ec-
cleſiæ, quæ omnium eccleſiarum caput eſt,
& magiſtra, cuius Cardinales, licet omni-
bus alijs maiores, ac præſtantiores ſint, ſo-
lent tamen, vt ab alijs diſtinguantur, ſanctæ
Romanæ. Eccleſiæ Cardinales appellari.
Hinc non mihi diſplicet Barbatij [i] opinio: 29
vt conſtitutio ſimpliciter loquens de Cardi-
nalibus ſemper ſit intelligenda de Cardina- 30
libus Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, ad differen-
tiam aliorum omnium Cardinalium: quo-
modo de fundi vectigalis conductore Pau-
lus [k] Iuriſconſultus reſpondit. Hanc autem 31
Cardinalium inſtitutionẽ iam ab initio na-
ſcentis Eccleſiæ extitiſſe veriſimile eſt. Nã,
cùm multorum, non vnius tantum hominis,
opera eſſet fidelibus neceſſaria, Apoſtolos
ſibi delegit CHRISTVS, quorum miniſte-
rio in terris ad lucrandas animas vtebatur:
ex quibus vnum reliquit Vicarium Petrum
Apoſtolorum Principem, qui tantum onus 32
ſine miniſtris, coadiutoribus, & conſilia-
rijs ſuſtinere non valuiſſet. Inde Apoſto-

[f] c. vlt. vbi notant omnes. de foro compet. l. 19 § proinde & l. 1. § penul. ff. de iud.
[g] can. vlt. ead. 21. q. 1.
[h] d. can. 5. n fi. ead. 21. q. 1.
[i] in d. tract. de præſtan. Card. q. 8. n. 9. 21. & 18.
[k] in l. 1. §. qui in perpetuũ. ff. ſi ager vectigal.

licum officium ait Cardinalis Veronenſis
eſſe ortum, atque auctum. Exinde Roma-
ni Pontifices Petri ſucceſſores ſemper ha-
buerunt, qui eis præſto eſſent, perpetuo aſ-
ſiſterent [l], & quorum conſilio Dei Eccle-
ſiam regerent, conſeruarent, tuerentur, &
qui ſocij tribulationum, eos in paſtorali
orbis Chriſtiani cura adiuuarent, qui tan-
33 dem Cardinales dicti ſunt à ſimilitudine
eorum [m] cardinum, circa quos valuæ ver-
tuntur, quaſi ſint Eccleſiæ ſuſtentacula.
Budæus vir bonis litteris eruditus in anno-
tationibus in Pandectas ſcribit [n], cardinem
cauſæ in aliquo ponere, eſſe idem, quod ac-
34 cipere ius per hoc, vel illud. Et circa id verti
rei cardinem dicimus, in quo firmamentum,
ac ſumma rei omnino cõſiſtat. Quintilian. [o]
dum negligentes reprehendit oratores, ait.
Negligentium oratorum nihil refert, vbi litiũ
cardo vertatur, dum ſint, quæ extra cauſam
ex perſonis, ac communi tractatu locorum oc-
caſionem clamandi largiantur. Alciat. [p] ve-
ro opinatur Cardinales in iure Põtificio di-
ctos exemplo ciuilium magiſtratuũ, cùm in
35 libro officiorum Theodoſij præfecti Cardi-
nales appellentur Præfecti Prætorio Aſianæ
diœceſeos, & Præfectus Aphricæ, quòd ma-
iores cæteris eſſent. Hinc & ſcapi Cardina-
les Vitruuio. Vnde Accurſius [q] haud male
exiſtimauit Cardinales, & Epiſcopos æqui-
parari Præfecto Prætorio ex conſtitutione
36 Impp. Arcadij, Honorij, & Theodoſij, qui
ſanxerunt [r] eandem Epiſcoporum iudica-
tioni reuerentiam eſſe adhibendam, quam &
ſententijs Præfecti Prætorio. Credidit enim
Princeps (vt ait Arcadius [ſ] iuriſconſ.) eos,
qui ob ſingularem induſtriam, explorata
eorum fide, & grauitate, ad eius officij ma-
gnitudinem adhibentur, non aliter iudica-
turos eſſe pro ſapientia, ac luce dignitatis
ſuæ, quàm ipſe foret iudicaturus: quamuis
37 Baldus [t] putet appellari poſſe à Cardinalis
ſententia, ſi adiecta non ſit clauſula, *appella-*
tione remota: quia vere, ac proprie, inquit,
38 *in Eccleſia Dei nemo æquiparatur Præfecto*
Prætorio, qui ab omnibus appellatur. Baldũ [u]
alij ſequuntur: licet gloſſa [x], quã refert, & ſe-
39 quitur Albanus [y], dicat à ſententia collegij
40 Cardinalium non licere appellare: quemad-
modum à ſententia Senatus non eſt licita
41 appellatio. Quidquid dicat Baldus, de iure
ciuili non eſt dubium, quin facultas à ſentẽ-
tia Cardinalis prouocandi [z] ſublata ſit.
Nam ſi ex communi Doctorum conſenſu [a]
Cardinales Epiſcopis ſaltem iuriſdictione, &
42 officio maiores ſunt, & ab Epiſcoporum
ſententijs non datur prouocatio, ratio etiã

[l] Gondiſal. Villadieg. in trac. de Car. q. 5. n. 12.
[m] gloſ. ad d. c. 2. de offic. Archipresb. Hoſt ad c. 1. de cler. non reſid. Gõdiſ. d. q. 5. Marc. Laud. in eod. trac q. 1 Hieron. Manf. in eod. trac. deciſ 78. Henric. Boic ad can. ſacroſancta. d 22.
[n] ad l. vlt. ff. de orig. iur.
[o] lib. 12.
[p] li. Prætermiſſ. 2. to. 2.
[q] ad l. vnic. ff. de off. præfecti prætor.
[r] l. 9. C. de Epiſc. aud.
[ſ] d. l. vnic. in fine.
[t] ad d. l vn. & ad l. 2. C. de appell.
[u] And. Barb. in trac. de legat de later. q. 5. nu 12. Hier Manfr. in d. trac deciſ. 156.
[x] ad can. eccleſ. habet. 16. q. 1.
[y] q 42. verſ. tertio.
[z] d. l. 9.
[a] Abbas. & Car. ad c. eccleſ. de elec. Gemin ad c. 1. de off leg. li. 6. Decius ad c. cum venerabilis de except. ad c. ad præſentiam. in fi. de appel. Alex. ad rub. ff. de iuriſd. om. iud Roman. conſ. 155. in 4 n. 2. Io. de Silua de beneſ. q. 4. primæ partis n. 45 Staid de de grat expect in § videdum n 29 Barbat de præſt Card. q. 1. Mãfred. deciſ 103. Alban. q 7.

poſtulare videtur, vt non detur à Cardina-
lium iudicatione, quorum ſoli verbo [b] cre-
ditur. Crediturq. [c] de eo, quod dicunt fa- 43
ctum, dictumve fuiſſe à Beatiſſ. Papa viuæ
vocis oraculo; quia non eſt veriſimile, tan-
ta dignitate præditos, tantiq. officij decore
fulgentes viros (qui cum præcipuo delectu
in id collegium mature cooptantur) menti-
ri debere. Regulariter etiam Cardinali de
ſuis facultatibus aliquid aſſerenti fides ad-
hibetur, teſtimonio Ioann. Andr., [d] quamuis
Regula hæc eam patiatur exceptionem,
quod non procedat in ijs, quæ neque de
iure, neque de generali Legationis officio
competunt, vt Decio [e], ac Pariſio [f] placet:
vnde Rota [g] tenuit, poteſtatem creandi Co-
mites, & legitimãdi illegitimos, eſſe de reſer
uatis [h], idq. regulariter Cardinales etiã le-
gatos facere non poſſe, quod & Pariſius te-
net [i]. Sunt enim cum ipſo Pontifice vnũ cor- 44
pus [k], eiusq. in rerum adminiſtratione mem-
bra. Quam ob cauſam noſtri aſſeuerant [l]
Cardinales non præſtare fidei iuramentum 45
Papæ, etſi hodie ex noua Pij Quarti con-
ſtitutione præſtare ſoleant, eumque [m] qui
Cardinalem offenderit, perinde in crimen 46
læſæ maieſtatis incidere, atque ſi Pontifi-
cem Maximum offendiſſet, & committere
etiam ſacrilegium dicunt Barbatius [n] & Ia-
cobatius [o]. Hic etiam tradit conſtitutio-
nem, qua punitur percutiens Cardinalem, 47
habere quoque locum in obiurgante: nam
ex eo, quod obiurgatur Cardinalis, & Pa- 48
pa videtur obiurgari: & ex ſola verbali
iniuria illata quis incurrit pœnas conſtitu-
tionis P Bonifacij Octaui. Idem quoque
ſenſerunt Ioannes [q] de Anania, & Corſe-
tus [r]: etſi iſti non de quolibet Cardinali,
ſed de Legato tantum volunt id intelligi:
mihi magis placet Iacobatij ſententia, quia
licet in Prouincia ſibi decreta maius poſt
Pontificem [ſ] habeat Legatus imperium,
& vbi præſens eſt, nullæ ſint [t] aliorum
partes, ſunt tamen omnes filij [u], aut fra-
tres [x] Pontificis, item conſiliarij [y], adiu- 49
tores [z], & aſſeſſores [a]. Idcirco Hierony- 50
mus Manfredus [b] vndeuiginti pœnas enu-
merat, quibus plectuntur, non offenſores
modo Cardinalium, ſed etiam ſocij, opem
ferentes, mandantes, conſilium dantes, ra-
tum habentes, atque eorum receptatores:
immo tanta eſt huius dignitatis maieſtas,
vt non Cardinalis ſolum, velut ſacroſan- 51
ctus abſque ſacrilegij culpa tangi non poſ-
ſit, verum nec ille, qui ad capitale ſuppli-
cium ducitur, ſi Cardinali obuiam factus,
eiusq. pileum, aut veſtem attigerit, teſte

b Innoc. ad c. cũ olim. 2. de priuil. ad c. cũ à nobis. de teſt. ad c. ſuper his. de fide inſtrum. Barb. de leg. de later. q. 2 in fi. Manfre. in deci. 152. c notãt Doctores ad d. c. ſuper his. & ad c. cum litteris. de in integ. reſtit. Io. And. a l c. 1 de off leg. lib. 6. Hoſt. Io. And. ad c. conſtit. de appell Car. Alex ad can. nobiliſſ. 99. d. Alex. cõſ. 52. volum. 6. Bal. & Salic. ad l. iuriſiu. C. de teſtib. Iaſ conſ 104 Matt. Laud. de Car. q. 20 Manfr deci. 109.
d ad c. conſtitutus, de appellat.
e conſ. 187. num. 23.
f conſ. 12. n. 133. & 134. volum. 2.
g decif. 153. n. 1. diu. p. 2.
h c. per venerabil. Qui fil. ſint legi.
i d conſ. 12. nu. 130.
k cap vlt. de pœnis lib. 6.
l ad c anti-quia. de priu. Franc. ad c. ſuper eo. de hæret. nu 3. & 12. Manfr. decif 1.
m d c. vlt & clem. 1. eod. Alban q. 42. verſ. 7.
n de præſt. Car. q. 1 n. 33
o de cõſ. li. 2
p d. c. vlt.
q ad c. 1 de maledict
r in repert. Abb. in littera c in verb. an maledicens.
ſ c. 26. in §. vlt de elect. lib. 6.
t c. 8. de offic. legat.
u can. 5. d. 72. Io. Andr. & Imol. ad d. c vlt Lud Gomel. reg. cancell. in procem. n 3.
x c. 55. & 57 de elec. & c. 16. eod. lib. 6. eod.
y d. c. 16. §. decet & can. parochia. 16 q. 1.
z Soc conſ. 99. vol c. Barbat. de præſt. Card. q. 2.
a Rom. cõſ vlt. & in l. conſil C. de aſſeſſ lib 12.
b decif. 118.

Baldo [c], quem alij Barbatio [d], & Albano [e]
teſtibus, communiter ſequuntur, occidi ne-
queat: etſi hanc concluſionem veram non
eſſe parum quidem ſubtiliter putat Anto-
nius Corſetus [f], quòd hoc ſtante, daretur
materia delinquendi, propterea quòd ho-
mines audaciores fierent, & delicta rema-
nerent impunita, ex quibus Reſpublica
maximum ſentiret detrimentum. Quibus
excellenter ſatisfacit vir doctiſſimis Cardi-
nalis Albanus: atque præter ea, quæ ip-
ſe accurate tradit, addendum arbitrarer
Cardinales Sanctæ Romanæ Eccleſiæ non
eſſe hodie deterioris conditionis, quàm
olim fuerint Flamines Diales, & virgines
Veſtales, quarum auctoritas apud Roma-
nos, qui optime Rempublicam præmijs, &
pœnarum metu tuebantur, tanta fuit, vti
alias [g] dixi, quòd ſi aliquis ad verberan-
dum traheretur, & ſupplex ad Flaminem
procumberet, eo die verberari piaculum
52 eſſet, auctore Gellio [h]: vel ſi ad capitale
ſupplicium aliquis duceretur, & forte fortu-
na tranſiſſet Veſtalis, is necari non poſſet.
Sed, ne detur occaſio delinquendi, & vt au-
feratur omnis praua ſuſpicio, iuſque ſuum
Cardinalibus intactum conſeruetur, dice-
rem, damnatum ad ſupplicium hac Cardi-
nalium gaudere poſſe immunitate, ſi Car-
dinalem caſu, non data opera obuiam ha-
buiſſe conſtaret. Nam licet Veſtalis num-
quam iuraſſet, hoc tamen caſu iuraſſe, Gel-
lius [i] ſcribit. Cardinalem vero iuriſiurandi
religione deuinci minime vellem: quanta
enim eſt differentia inter marem, & fœmi-
nam, inter Gentilem, & Chriſtianum, in-
ter Solem, & Lunam, tantam eſſe inter Ve-
ſtalem, & Cardinalem nemo non videt.
53 Itaque non iuranti, vt ego ſentio, ſed aſſe-
renti ſe forte fortuna in damnatum incidiſſe
credendum eſſe: cùm ei in grauioribus ne-
gotijs fides adhiberi ſoleat: vti ſi ſedis Apo-
54 ſtolicæ Legatum ſe eſſe dixerit, fidem ei ha-
bendam volunt noſtri [k]: & hanc commu-
nem eſſe ſententiam Decius [l], & poſt eum
Albanus [m] oſtendit. Et quamquam Barto-
lus per illam Codicis [n] conſtitutionem arbi-
tratur nulli, ac ne Cardinali quidem, eſſe
credendum, ſi ſibi aliquid ſpeciale demãn-
datum eſſe aſſeruerit, niſi litteras Apoſtoli-
cas oſtendat: erat tamen animaduertendũ,
quod alij præſtantes viri [o], & de vtroque iu-
re optime meriti ſcriptis tradidere: videlicet
Cardinales non comprehendi generali con-
55 ſtitutione, maxime pœnali, & odioſa. Hinc
56 videmus Cardinales numquam comprehẽ-
di P[l]ub cenſuris in cõſtitutionibus appoſitis,
niſi

c ad l. addictos C. de appell. & ad l. addictos. C. de epiſ. aud.
d de præſt. Card. q. 9.
e de Card. d. q 42.
f in ſuis ſingul. in verb. Cardinalis.
g lib. 1. c. 5. ſup. n. 21. & c. 7. n. 6.
h lib. 10. c. 15
i d. cap. 15.
k Io. And ad c. Apoſt. in verb propo. de re iud. li. 6. Bal ad c. cũ in iurede offic. deleg. Abb. in cõſ. 18. in 2 vol. gloſſ. in extrau execrabilis. de præ. Bar. ad l. 1. C. de ſuper indic. lib. 10
l ad l. voic. C. de mand. princ.
m de Card. q 42. verſ. 8.
n d l. 1. de ſuperind. & ibi Bar.
o Io Mona. & alij ad c. 1 de ſchiſm. Oldr. conſil. 293 Barbat. ad c. in noſtra. de teſt. & de præſt. Car q. 7. Ro. cõſ 498. Iaſ. cõſ. 117. vol. 4. Alb. d. q. 42. verſ. teriiumdecimũ & alij, ques refert. Felin. ad c. ſuper his. de fid. inſtr.
p Mar. Lau. de Car. q. 62 Iacobat. de conſ. lib. 2. artic. 12. B. Io. Lecirier. de primogenitura q. 24. lib. 2. nu. 32.

niſi de eis nominatim cautũ ſit, videmusq.
eos plura retinere beneficia non prohiberi q 57
propterea quòd regimini Eccleſiæ vniuer- 58
ſalis inuigilent, & ratione quadam conſe-
quenti cuiuſcumque particularis eccleſiæ
curæ dicantur deſeruire. Inde Io. Andreæ r,
ac Innocentius ſ fatentur ob ſummam eo-
rum dignitatem ad pluralitatem beneficio-
rum, etiam incompatibilium, à Papa di-
ſpenſari, quorum opinioni adhæſerunt Ab-
bas t, & Felinus u. Si vero inter huiuſmo- 59
di beneficia habere eis contigerit eccleſias
parochiales, his minimè coguntur deſerui-
re, teſtimonio Ludouici Gomeſij x. Ratio- 60
nem illam affert Iacobatius y, quia excu-
ſantur à reſidentia: atque ideo ſub regulis 61
cancellariæ non veniunt, quemadmodum
nec ſub aliqua, vt ſupra dixi, pœnali, &
odioſa diſpoſitione. Quinimmo Hoſtieſis z, 62
Ioann. Andreæ, Antonius Butrius, & alij
contendunt promotum ad Cardinalatus di-
gnitatem poſſe eccleſias, quas prius habe-
bat, retinere, ſiue ſit beneficium curam
animarum habens, ſiue Epiſcopatus, ſiue
Archiepiſcopatus: quod cùm non careret
dubitatione, referunt Nicolaus Siculus a,
Martinus Laudenſis b, & Barbatius c ſæpe-
numero præſtantiſſimos iuris doctores de
hoc fuiſſe conſultos, reſpondiſſeq. ius hoc
Cardinalibus eſſe acquiſitum: quia d talis
in Romana curia vigeat conſuetudo, quam-
uis hæc conſuetudo hodie non ſemper ha-
beat locum: licet ſummus Pontif. Sixtus V. 63
vt eſt diſciplinæ eccleſiaſticæ acerrimus re-
ſtitutor, Cardinali, quem creauit, Decana-
tu, quod ante Cardinalatum obtinuerat,
interdixit, quòd ei ex Concilio Tridentino
reſidere in illa eccleſia, ac ipſum coram ad-
miniſtrare opus eſſet: ea forte ratione, quòd
ſacroſancta Tridentina ſynodus mandaue-
rit e omnes, etiam Sanctæ Romanæ Eccle-
ſiæ Cardinales debere perſonalem facere
reſidentiam, vbi iniuncto ſibi officio defun-
gi tenerentur, & vt in poſterum f vnum
dumtaxat beneficium eccleſiaſticum obti-
nere poſſent, ſi perſonalem videlicet requi-
rat reſidentiam. Ratio etiam ciuilis poſtu- 64
lat, vt Cardinalis obtinere non poſſit ea
beneficia, quorum retentio Cardinalitiam
dignitatem diminuat, ſicuti contingeret,
quoties ipſe haberet beneficia Epiſcopatu
inferiora in eccleſijs cathedralibus, in qui-
bus non Epiſcopis modo, ſed & ijs, qui ma-
iores obtinent dignitates, loco cedere opor-
teret; quia ibi non reſideret, vt Cardina-
lis, ſed vt Canonicus, aut Decanus, aut
Archipresbyter, aut Archidiaconus. Sed

q extrau. execrabilis. de præb.
r in addi. ad Spec. in tit. de legat.
ſ ad c. iamdudum. de præb.
t ad c. de mulcta. eod.
u ad c. nonnulli. nu. 63. de reſcrip.
x in lib. reg. canc. q. 3. & in reg. de idiom. n. 5.
y lib. 1. de conſ. fol. 37.
z & alij ad c. eccleſ. veſtra. 2. de elect.
a ad c. bone. 2. de poſt. prælat.
b in trac. de Card. 2. q. 42
c de præſt. Card. q. 12.
d Hoſt. Io. And. & But. ad d. c. eccleſia veſtra.
e c. 1. de reform. ſeſſ. 23
f c. 17. de refor. ſeſſ. 24

multa alia ſunt, & quidem præclara immu-
nitatum priuilegia, quibus Cardinales gau-
65 dent, aut gaudere deberent. Nam eximun-
tur etiam patria poteſtate, teſtamentum
66 iure militari condere, in feudum paternum,
atque auitum ſuccedere, aliaq. poſſunt non
pauca facere, quæ ab ijs, qui de Cardinali-
bus abunde ſcripſerunt, recenſentur. Al-
banus g, XXXIII. enumerat, Hieronymus
67 Manfredus h LXXXIX. quidam trecenta,
cuius tractatum manuſcriptum in ſua Vici-
noui celeberrima bibliotheca habet Cardi-
nalis meus Hieronymus de Ruuere. Hic
enim, quemadmodum liberalibus artibus
mirifice eruditus, in omniq. ſcientiarum,
ac virtutum genere ſummus, atque excel-
lens, præclaris animi etiam dotibus, quam
gerit, exornat, dignitatem, ita & bibliothe-
68 cam omnium, tum Latinorum, tum Græ-
corum librorum, & typo impreſſorum, &
manuſcriptorum inſtructiſſimam habet, cu-
ius nemo præſtantiam aſſequi verbis facile
poſſit. Inter Cardinalium vero priuilegia
vnum mihi videtur eſſe maximum, & præ-
ſtantiſſimum ſumma cum auctoritate con-
iunctum, quòd ſcilicet ad eos ſolos, vti
alias i dixi, ius comitia pontificia celebran-
69 di pertineat. Sed præter hæc alijs etiam,
& forſan ſublimioribus titulis ſunt aucti.
70 Nam præter quàm quòd, vt demonſtraui,
S. R. E. Cardinales appellantur, orbis car-
dines, patres, filij ſpirituales, eccleſiæ co-
lumnæ, capita, lumina, & ſtellæ, Apoſto-
lorum vicem gerentes, lucernæ ardentes,
candelabra, lucis, decoris, præſtantiæ, at-
que ſplendoris, Diui, venerabiles, reue-
rendiſſimi, religioſiſsimi, ſplendidiſsimi, il-
luſtres, ſuperilluſtres, illuſtriſsimi, item
maximi, potentiſsimi, Principes, patritijs,
Senatoribus, Præſidibus, Proconſulibus,
Præfecto Prætorio, ac regibus ſimiles paſ-
ſim nuncupantur, quemadmodum ex con-
ſtitutionibus, & interpretum auctoritatibus
comprobat idem ipſe Hieronymus Manfre-
71 dus k. Hinc mirum videri non debet, ſi ad
tantam dignitatis amplitudinem, grauita-
tem, & auctoritatem retinendam vario, &
ſumptuoſo ornatu in veſtibus, in familia,
& in ædibus vti eos oporteat. Etenim li-
cet id quibuſdam fortaſſe ab Apoſtolica hu-
militate diuerſum videri poſsit, credibile
tamen eſt (vt Auguſtinus Valerius Cardi-
nalis ſcribit) viros illos, qui primi eam vi-
tæ rationem inſtituerunt, magnam modera-
tionem retinuiſſe, & nunquam conditio-
nis, & muneris ſui oblitos eſſe, mutatio-
nemq. illam ab illis factam fuiſſe non tam

g d. q 42.
h de Card. tit. de priuil. deciſ. 140. vſque deciſio. 229.
i lib 2. animadu. c. 16.
k ... Card. tit. de nominib. deciſ. 41

voluntate; quàm neceſſitate. Verum enim- 72
uero ſcire lectorem cupio, quòd etſi vno om-
nium poſt Platinam conſenſu receptum eſt,
ornatum Cardinalium (præſertim cauſia
purpurea, quam vulgo galerum, capellum,
aut pileum rubeũ dicunt, ab Innocentio IV.
circiter annum Sal. M CCL. aliaque orna-
menta à Paulo Secundo fuiſſe introducta, 73
& conſtituta) non eſt tamen veriſimile ve-
ſtium genus, vel formam ab Innocẽtio Pau-
love eſſe mutatam, ſed materiam, & colorẽ
tantum. Siquidem in multis eccleſijs iiſdem
fermè veſtibus, etſi diuerſi coloris, nigri, aut
violacei vtuntur canonici, videlicet lacernis,
quæ vulgo cappæ, aut pallia vocantur, pel-
libus magni pretij intrinſecus fulcitis. La-
zarus Baifius vir in veſtium vocabulis pro-
prie applicandis valde excellens [l] ait. *Quin
etiam videntur lacernæ eſſe eæ, quibus Car-
dinales Romæ obequitando, triumphantium
more vtuntur, ſacerdotij (vt ita dicam) bi-
baphici ius adepti, cum cucullo, & cauſia pur-
purea*. oſtenditq. ex Iuuenali, & Martiali,
etiam pauperes eiuſmodi veſtium genere
vſos fuiſſe. Dibaphicum explicauit veſtem 74
purpuream bis infectam, qua vtebantur ve-
teres ſacerdotes ethnici, vt Cicero ad Atti-
cum ſcribit. *Proinde*, inquit, *iſti licet faciãt,* 75
*quos volent, Conſules, Tribunos plebis, deinde
Vatinij ſtrumam διβάφῳ ſacerdotij veſtiãt*.
Et ad Cælium ait. *Curius noſter dibapham
cogitat, ſed eum infector moratur*. Alijs quo-
que inſignibus vſque à Conſtantini Magni
ætate vſos fuiſſe Cardinales, vel qui Cardi-
nalium vice fungebantur, indicat eiuſdem
Conſtantini [m] conſtitutio. Hic poſtquam 76
clericos reuerendiſsimos dixit, alijsq. titu-
lis decorauit, eis quaslibet prærogatiuas
cum Senatoribus, patritijs, Conſulibus com-
municãdo cum cæteris Imperialibus digni-
tatibus, ſubiungit. *Et vt ampliſſime Pontifi-
cale decus præfulgeat, decernimus, vt clerici
eiuſdem Romanæ Eccleſiæ mappulis, & lin-
teaminibus, id eſt candidiſſimo colore decora-
tos equos equitent: & ſicut noſter Senatus
calciamentis vtitur cum vdonibus, id eſt cã-
dido linteamine illuſtrati: ſic vtantur cleri-
ci, vt ſicut cæleſtia, ita & terrena ad laudem
Dei decorentur*. Scribit quidem Manfredus [n] 77
corycium (quod ante Cardinales defertur,
cùm ad palatium Pontificium ſe conferunt,
in quo aliæ ſeruantur veſtes, quibus indui
poſsint, ob pluuias, calores, aliamve cauſam
& famulum, qui cum claua argentea, auro,
varioq. artificio elaborata inſtar Regum
præcedit) non multo ante ſua tempora fuiſ-
ſe inuentum, quippe parentum ſuorum me-
moria introductum, & vſu receptum. Hiſce,
alijsq. inſignibus indiſtinctè vtuntur omnes
Cardinales, item equorum habenis, phale-
ris, & calcaribus inauratis, excepta purpu-
ra, & tunica illa linea, quæ vulgo rocchet-
tum appellatur, qua tantum clerici ſecula-
res vtuntur, non item regulares, cùm nec ob
Cardinalatus dignitatem habitum mutent:
78 cuius rei rationem [o] alibi reddidi.

[l] in annot. ad l. 25. ff. de auro & arg. legat.

[m] can. 14. d. 96. & in Nomocanone Phoci ſub ti. 8. de Parochijs.

[n] in d. trac. de Card. c. 5.

[o] c. 4. huius libri.

SVMMA EX CAPITE VII.

1 *Quilibet ex quattuor Patriarchis habet in ſua Prouincia auctoritatem, quam in toto orbe ſummus Pontifex.*

2 *Sex præterea Patriarchæ extant ex priuilegio, vel conſuetudine: Aquileienſ. Gradenſ. Bituricenſ. Cantuarienſ. Toletanus, & Piſanus, quorum duo priores nomen tantum retinent.*

3 *Gradenſis Patriarcha eſt, qui hodie dicitur Venetiarum.*

4 *Ex Patriarchatu Gradenſi, & Epiſcopatu Veneto facta fuit vna eccleſia à ſummo Pontifice Nicolao V. quæ Patriarchalis hucuſq. vocatur.*

5 *Ad Venetæ vrbis ornamentum nihil deerat, niſi Patriarchalis titulus.*

6 *Gradenſes homines ſimplicitatis, & innocentiæ laudantur.*

7 *Toletanus Patriarcha ex Concilio Toletano xij. priuilegium habuit approbãdi, & eligendi Epiſcopos in Hiſpania.*

8 *Aquileienſis, & Venetus Patriarchæ auctoritatem Archiepiſcopi, aut Primatis tantum habent, ideo non æquiparantur quattuor Orientalibus.*

9 *Patriarchæ Orientales pallium non præbent ſuis ſuffraganeis, niſi prius præſtito Rom. Pontifici fidelitatis iuramẽto.*

10 *Patriarchæ, pallio accepto, crucis vexillum ſibi præmittere poſſunt.*

11 *Ad Patriarchas à ſibi ſubditis Prælatis appellatur, omiſſis medijs, ſicut ad ſummum Pontificem: & eſt ſententia communis.*

12 *A ſuffraganeis ad Patriarchas non appellatur, ſaluo iure Romanæ ſedis: ex contra generali.*

13 *Si appelletur ad minorem iudicem, ſententia tranſit in rem iudicatam.*

14 *Appellans ad maiorem, ad quem non debebat, nihil damni ſentit de iure, niſi iure ſpeciali, aut conſuetudine aliter diſponente.*

15 *Patriarchæ potuerunt olim ſibi ſubiectos Epiſcopos deponere.*

16 *Pa-*

16 Patriarcha Conſtantinopolitanus Athanaſium Perrhenorum Epiſcopum, quòd ad Concilium vocatus non veniſſet, depoſuit.
17 Patriarcha Hieroſolymitanus Bethleemitenſem Epiſcopum confirmauit.
18 Patriarcha Antiochenus tranſtulit Epiſcopum Tripolitanum ad aliam eccleſiam.
19 Patriarchæ orientales Epiſcopos conſtituere conſueuerant.
20 Patriarcha Antiochenus de translatione mulctatus eſt ſuſpenſione à confirmatione Epiſcoporum.
21 Translatio Epiſcopi, & depoſitio, & ceſſio ad ſolum Romanum Pontificem ſpectant.
22 Patriarchæ quia carnale coniugium diſſoluere non poſſunt, nec transferre Epiſcopum poſſunt.
23 Quæ poſſunt Patriarchæ, poſſunt fere & Archiepiſcopi in ſuis Prouincijs.
24 Archiepiſcopi geſtant pallium ad plenitudinem poteſtatis pertinens.
25 Pallio carentes, nec nomen, nec munia archiepiſcopalia habent.
26 Archiepiſcopi, antequam pallium receperint, etſi conſecrati ſunt, nec epiſcopalia munia exercere poſſunt.
27 Non retardatur pallium per criminis obiectionem, niſi obijciens obiecta iuramento vera aſſerat.
28 Archiepiſcopus in tota Prouincia, etiam in locis exemptis, vti pallio poteſt.
29 Archiepiſcopus ante ſe crucem legitime defert.
30 Epiſcopus ſaltem à tribus ordinari debet Epiſcopis.
31 Iacobus frater Domini à Petro, Ioanne, & Iacobo ordinatus eſt.
32 Archiepiſcopi à ſuis Suffraganeis conſecrantur.
33 Archiepiſcopus eſt ſuorum Suffraganeorum Ordinarius.
34 Archiepiſcopus eſt iudex ſuorum Epiſcoporum.
35 Archiepiſcopus poteſt cauſas audire, ac committere, & in ſua ciuitate, & in loco diœceſis, vnde ad eum appellatum eſt, ſalua conſuetudine, & conſenſu partium.
36 Archiepiſcopus cauſam appellationis committit.
37 Omnia poſſunt delegari.
38 Archiepiſcopus Epiſcopum, & Abbatem eligit elapſo trimeſtri, niſi monachi, aut canonici elegerint.
39 Archiepiſcopus ſuo Epiſcopo de vicario prouidet propria auctoritate, niſi ipſe opportune id faciat.
40 Archiepiſcopus edicta per vniuerſam Prouinciam iure promulgat.
41 Archiepiſcopus concilium epiſcopale cogit, vocatos, & detrectantes venire Epiſcopos poſt vnicam vocationem excommunicat.
42 Archiepiſcopus ſuum Epiſcopum iudicat, & punit.
43 Archiepiſcopus non poteſt ſuum Epiſcopum deponere in cauſa hæreſis, cùm id ad ſummum Pontificem ſpectet.
44 Cauſa Epiſcopi extra curiam committenda ſuo Metropolitano, aut ſaltem Epiſcopo mandatur ad inſtruendum, non ad iudicandum.
45 Minores cauſas criminales Epiſcopi Prouinciale concilium, ſeu ab eodem deputati cognoſcunt.
46 Translatio etiam, & ſi cauſam à crimine habet, ad Rom. Pont. reſeruatur.
47 Archiepiſcopus in ſubditos ſuorum Suffraganeorum nullã habet auctoritatem, exceptis triginta quattuor caſibus.

De Patriarchis, & Archiepiſcopis, eorumque auctoritate, & prærogatiua. Cap. VII.

DE Patriarchis, Primatibus, Archiepiſcopis, Metropolitanis, ni fallor, abunde diſputatum eſt in ſecundo [a] libro: itemq. de eorum differentia: & quænam ſint Metropoles, & vnde dictæ. Qua occaſione diximus etiam idem eſſe Primatem, quod Patriarcham, idemq. [b] Metropolitanum, quod Archiepiſcopum. Nam licet diuerſorum [c] ſint nominum, eiuſdem tamen ſunt officij, & ponderis. Non eſt itaque neceſſe, vt eadem hic inculcemus: ſed ea tantum addere ſatis fuerit, quæ illic omiſſa ſunt; vt, quæ non ſuo loco fuiſſent collocata. Patriarchæ apud nos præcipue quattuor principales enumerantur, Conſtantinopolitanus, ſcilicet, Alexandrinus, Antiochenus, Hieroſolymitanus. Hi
1 eandem fere, quam Romanus Pontifex vbique gentium in Prouincijs ſibi decretis iuriſdictionem videntur habere, prout retuli, dum [d] de primatu Romanæ Eccleſiæ diſſerebam. Sed præter iſtos, reperiuntur & alij, qui hoc Patriarchali titulo decorantur: etſi vere, ac proprie loquendo, Patriarchæ non

[a] cap. 5.
[b] cap. 11. de offic. ordin.
[c] in ſumma. diſt 99.
[d] ſupra c. 5.

 ſunt,

ſunt, dicuntur tamen, vel Romani Pontificis
indulgentia, vel inueterata conſuetudine.
Sunt autem iſti, Aquileienſis, Gradenſis,
Biturícenſis, Cantuarienſis, Toletanus, & 2
Piſanus. At vero deſuetudine factum fuit,
vt horum alij Patriarchale retinuerint no-
men, vt Aquileienſis, & Gradenſis, qui ho-
die Venetiarum eſt: alij non item, ſed Pri- 3
mates tantum, vel Archiepiſcopi communi
vocabulo appellentur. De Aquileienſi per-
uetuſto Patriarcha mentio fit apud Gratia-
num [e], vbi Stephanus Romanus Epiſcopus
Gualberto Patriarchæ ſcribit, vt ſtatim ve-
lit Cumenſis eccleſiæ Antiſtitem conſecra-
re, quem Gualbertũ Archidiaconus [f] haud
male exiſtimat eſſe Aquileienſem Patriar-
cham, à quo Gradenſis quodammodo or-
tum duxit. Cùm enim Aquileienſis, Ati-
lam declinans, Gradum ſeſe recepiſſet, ibiq.
ſedem fixiſſet, multo poſt tempore titulus
Patriarchalis in eam eccleſiam ex Aquile-
ienſi tranſlatus fuit, apud quam permanſit,
donec Patriarcha Gradu, ob cæli inclemen-
tiam, ſecedere coactus, occaſionem Venetis
præbuit eam dignitatem ad proprium Epi-
ſcopum trahendi, ſicut factum eſt Nicolai V.
Pontificis maximi beneficio, qui ex duabus,
vnam eccleſiam fecit, vt tradit [g] Petrus de
Monte Epiſcopus Brixienſis. Itaque Vene- 4
tiarum vrbs inclyta, vt nihil ei ad ſummam
maieſtatem deeſſet, tunc primum Patriar-
chali honore donata eſt. Ciuitas vero Gra- 5
denſis breui ambitu clauditur, paludibusq.
& flumine circumſepta, ſi demas piſcatores
homines, vix hodie vllos habet incolas, vt
qui duorum millium numerum ægre ex-
pleant: nihilque habet inſigne antiquitatis, 6
aut ſplendoris argumentum, præter ciuium
germanam, & aureo ſeculo conſentaneam
ſimplicitatem, & innocentiam, vbi nec fa-
ctiones, nec fere alias morum corruptelas
conſpicias, vt accepi à *Franciſco Auantio*,
Veneto, homine, tum in veteri, tum in noua
hiſtoria verſato, ac bonis litteris haud vul-
gariter erudito, cuius induſtria, & vigilijs,
ſicut in huius voluminis ſcriptione oneris
parte leuamur, ita & noſtros hoſce labores
vtiliores futuros confidimus, quandoqui-
dem ad retinendas theſes, & axiomata no-
ſtra magnum adiumentum lectoris memo-
riæ allaturæ ſint eiuſdem quàm abſolutiſſi-
mæ ſummæ ſingulis capitibus materiarum
adiectæ, ac per numeros exacte digeſtæ.
Gradenſis Patriarchæ meminit [h] Vrbanus
II. & Cæleſtinus [i] III. De Bituricenſi [k] au-
tem Gratianus, apud quem, tametſi in in-
ſcriptione Archiepiſcopus vocetur, appel-
latur nihilominus in textu à Nicolao Pa-
pa I. Patriarcha. Cantuarienſis item Anti-
ſtes à gloſſa [l] in diſtinct. xxi. Patriarcha vo-
catus eſt hiſce verbis. *Nam nomine Archie-
piſcopi comprehenduntur Patriarchæ, & Pri-
mates, vt Aquileienſis, Cantuarienſis, Bitu-*
7 *ricenſis*. Toletanum quoque hoc patriar-
chali vocabulo inſignitum fuiſſe tradit Du-
randus Speculator [m]: quod forte ei con-
ceſſum fuit à concilio Toletano [n] xij. ex
quo cernimus huic Præſuli Epiſcoporum
omnium Hiſpaniæ, & Galitiæ conſenſu per-
miſſum eſſe, vt quoſcunque regalis poteſtas
delegiſſet idoneos, poſſet approbare, ac in
quibuſlibet Prouincijs, & in præcedentium
ſedibus conſtituere Præſules, & decedenti-
bus Epiſcopis eligere ſucceſſores. Item Pi-
ſanum Patriarcham dici ſcribunt Archidia-
conus [o], & Dominicus [p]. Tametſi quat-
tuor iſti vltimi hodie patriarchali nomine
8 nequaquam vtantur. Aquileienſis vero, &
Venetus vtuntur: qui tamen idem ſunt, ac
Primates. Nec æquiparãtur quattuor Orien-
talibus Patriarchis, vel ſi æquiparantur, non
eandem tamen habent iuriſdictionem: illi
enim primum poſt Romanum Pontificem
tenent locum, ampliſſimasq. habent ditio-
9 nes: licet & ipſi Romano ſubijciantur Pon-
tifici. quod vel ex eo intelligi poteſt, quia
pallium ſuis Suffraganeis non largiuntur,
10 prius [q] quàm eidem Pontifici maximo fide-
litatis, & obedientiæ iuramentum præſtite-
rint. Eo autem accepto, Dominicæ crucis
vexillum ante ſe deferri facere poſſunt, om-
nemq. in Prouincijs ſibi decretis auctorita-
tem, & poteſtatem conſequuntur. Hinc In-
11 nocentius [r], Hoſtienſis, Abbas, & alij re-
centiores conſtanter defendunt ad ipſos Pa-
triarchas non aliter, atque ad Romanum
Pontificem, omiſſis omnibus medijs, appel-
lari poſſe: quamuis gloſſa [s], Ioannes An-
dreæ, & Antonius de Butrio contrarium
verius eſſe opinentur, propterea quòd hoc
eſſe Romani Pontificis ſingulare priuilegiũ
videatur. *Ad Romanam*, inquit [t] Zephyri-
nus Papa, *Eccleſiam ab omnibus (maxime
tamen ab oppreſſis) eſt appellandum, & con-
currendum, quaſi ad matrem, vt eius vberi-
bus nutriantur, auctoritate defendantur, à
ſuis oppreſſoribus releuentur: quia non poteſt,
nec debet mater obliuiſci filium ſuum.* Idque
apertius conſtituit Alexander III. [u] & Inno-
centius [x] item tertius: videlicet, omiſſis om-
nibus medijs, ad ſummum Romanum Pon-
tificem prouocari poſſe. Prior tamen ſenten-
tia, quæ teſtimonio Abbatis eſt communis,
mihi magis placet, & verior etiam viſa eſt
gloſſæ

e can. 20. 9. quæſt. 3.
f ibidem.
g in repertor. verſ. Patriarcha.
Franciſcus Auantius Venetus laudatur.
h can. 12. diſt. 12.
i c. 9. de offic. & pot. iud. deleg.
k ca. 8. ead. quæſt. 3.
l can. 1. in ver. Archiepiſcopus.
m in tit. de diſpen. §. ſũt quoq. verſ. & nota, quòd primus.
n cap. 6. de quo in can. 25. diſt. 63.
o can. vlt. diſt. 22.
p ibidem.
q c. 23. vbi notant omnes, de priuileg.
r & alij ad d. cap. 23.
s & alij ad d. cap. 23.
t can. 8. 2. quæſt. 6.
u cap. 4. de appellat.
x cap. 54. & 56. eod.

y ad c. renouantes. diſt. 22. z tit. de appel. §. nunc tractemus. ver. ſed nunquid. a d. cap. 23. in fine.

gloſſæ [y], & Speculatori [z]. Quod ex illa ge-
neralis concilij [a] conſtitutione haud obſcu-
re conſtat: nam cùm antiqua patriarcha-
lium ſedium priuilegia renouaſſet ſacroſan-
cta illa ſynodus, vt poſt ipſum Romanum
Pontificem, illi quattuor Patriarchæ pri-
mum tenerent locum, ſubiungit. *In omni-* 12
bus autem Prouincijs eorumdem iuriſdictioni
ſubiectis ad eos (cùm neceſſe fuerit) prouo-
cetur, ſaluis appellationibus ad ſedem Apoſto-
licam interpoſitis: quibus eſt ab omnibus hu-
militer deferendum. Nam, rogo, quid ſibi
volunt verba illa, *ad eos prouocetur*, cùm
verba ſemper aliquid debeant operari? Nul-
li enim dubium eſſe poteſt, quin à minori [b]
ad maius iudicium appelletur: ſi forte ad
minus fieri contigerit, ſententia tranſibit [c] 13
in rem iudicatam, ſi ad maius, nihil ei offi-
ciet error: quia hic remittit cauſam ad quem 14
[d] prius debuit appellari, niſi conſuetudo,
aut fortaſſe ius aliquod ſingulare aliter po-
ſtularet, vt in concilio Lugdunenſi bene
conſtituit [e] Innocentius quartus. Nam, vt
dixi, ſi à minori ad maius tribunal prouoca-
tur, vt à ſententia Archidiaconi, ad Epiſco-
pum: ab Epiſcopo, ad Archiepiſcopum: ab
Archiepiſcopo, ad Primatem: à Primate, ad
Patriarcham, ab Archidiacono, omnibus
omiſſis medijs, appellari poteſt ad Patriar-
cham: alioquin ille plus iuris non haberet,
quàm haberent alij iudices ordinarij. Sed,
vt aliquid maius haberent quattuor Patriar-
chæ, quàm habent inferiores, concilium ge-
nerale ſtatuit, vt omiſſis medijs, ad eos pro-
uocaretur, quia honeſtum viſum eſt, & de-
cens, vt qui tanta præeminentia, & excel-
lentia præſtant, aliqua etiam ſupra alios
gauderent prærogatiua. Atque ideo cerni- 15
mus Patriarchis licuiſſe Epiſcopos ſibi ſu-
biectos deponere: ſiquidem Conſtantino-
politanus Athanaſium Perrhenorum Epi- 16
ſcopum, quia ad concilium vocatus non ve-
niſſet, depoſuit: quod ipſe [f] Nicolaus pri-
mus teſtatur. Sed an poſſint eos eligere, ele-
ctos confirmare, perficere, & ex vno in
alium locum transferre, quæſtionis nodus
ſatis difficilis eſt. Ex conſtitutione Innocen- 17
tij [g] apparet Hieroſolymitanum Patriar-
cham Bethleemitenſis eccleſiæ Antiſtitem
confirmaſſe, & ex alia [h] eiuſdem Innocentij,
Antiochenum tranſtuliſſe Archiepiſcopum 18
Tripolitanum in aliam eccleſiam. Præterea
regula iuris valde trita [i] eſt, quod, qui vnum
dicit, alterum excludat: atqui Clemens
quintus decreuit [k] nemini licere cathedrali
eccleſiæ, quæ clero, & Chriſtianis careret,
de paſtore prouidere: quam conſtitutionem

b cap. 11. de offic. ordin. cap. 17. de appell. c l. 1. §. ſi quis. ff. eod.
d d. l. 1. §. ſi vero.
e cap. 3. §. 1. eod. in ſex.
f can. 14. 3. quaſt. 5.
g cap. 4. de cauſ. poſſ. & propriet.
h cap. 1 de tranſlat. ep.
i l. cũ prætor. ff. de iud. l. 2. §. ſi quis. ff. de ſepul. viol. c. nonne de præſumpt.
k clem. 5. de elect. & elect. pot.

19 gloſſa, Cardinalis, & alij [l] dicunt factam eſ-
ſe in odium quattuor Patriarcharum, quip-
pe qui indifferenter in omnibus eccleſijs,
etiam ſi nec clerum, nec populum Chriſtia-
num haberent, Epiſcopos conſtituere con-
ſueuerant: quocirca ratione conſequenti fie-
ri videtur, vt præficere paſtores poſſint ijs,
quæ clerum, & populum Chriſtianum ha-
beant. Maior hæſitatio eſt de tranſlatione:
20 nam ab eodem Innocentio III. [m] non ſolum
Antiochenus Patriarcha reprehenditur, ſed
etiam mulctatur, ſcilicet ab Epiſcoporum
confirmatione ſuſpenditur. Idem quoque
21 Innocentius Decano [n], & Capitulo Ande-
gauenſi reſcribens, aſſeuerauit tranſlatio-
nem, depoſitionem, & ceſſionem ad ſolum
Romanum Pontificem ſpectare. Huius rei
rationem illam affert, quia ſolus ipſe poteſt
carnale coniugium diſſoluere: at ſi hoc ſo-
lus poteſt, inferiores nequaquam poterunt,
quod fortius eſt, diſſoluere ſpirituale inter
Epiſcopum, & eccleſiam initum. Qua in re
concludendum eſſe videtur, quòd illi Pa-
triarchæ, aut hanc habent poteſtatem, aut
non item, vel habent, inquam, facultatem
diſſoluendi matrimonia legitimis modis cõ-
tracta, prout habet ipſe Romanus Pontifex
verus CHRISTI vicarius, vel hanc facul-
tatem minime conſequuti ſunt conſuetudi-
ne (iure enim conſequi haud poſſunt) nec
22 Pontificis Romani permiſsione, aut benefi-
cio: ſi hoc non poſſunt, multo minus illud;
ſi vero tale ius eſſent adepti, exiſtimarem
vtique eos poſſe Epiſcopos transferre, non
obſtante prima [o] Innocentij conſtitutione,
quæ poſſet intelligi non licere Patriarchæ
ex Archiepiſcopo facere Epiſcopum, ſed li-
cere ex Epiſcopo maiorem Epiſcopum, hoc
eſt in maiorem reponere eccleſiam, aut Ar-
chiepiſcopum conſtituere. Ait enim Inno-
centius. *Nouo quodam mutationis genere*
paruifeciſti maiorem, & magnum quodam-
modo minoraſti, epiſcopare archiepiſcopum,
immo potius dearchiepiſcopare præſumens.
Nam in concilio [p] Nicæno habetur. *Mos*
antiquus perdurat in Aegypto, vel Lybia, &
Pentapoli, vt Alexandrinus Epiſcopus horum
omnium habeat poteſtatem: quandoquidem
& Epiſcopo Romano parilis mos eſt, ſimiliter
autem et apud Antiochiam, cæteraſq. Prouin-
tias honor ſuus vnicuique ſeruetur eccleſiæ.
Qui locus quomodo intelligi debeat, alibi
23 [q] ſatis explicauimus. Idem de Hieroſolymi-
tano ſtatuit citatum [r] Nicænum concilium.
Vnde veriſimile eſt ita eſſe de Conſtantino-
politano, qui primum [ſ], vt ſæpe dictum eſt,
poſt Romanum Pontificem ex priuilegio ob-
tinet

l ibidem.
m d. cap. 1.
n c. 2. eod. de tranſlat. epiſc.
o d. cap. 1.
p cap. 6. de quo in can. 6. diſt. 65.
q ſupra c. [illegible]
r cap. 7. de quo in can. [illegible]
ſ cap. 23. de priuileg.

tinet locum. Cætera vero, quæ poſſunt Patriarchæ, poſſunt quoque Archiepiſcopi,
quippe qui in Prouincijs ſibi decretis parem 23
propemodum habent auctoritatem,& poteſtatem. Atque ideo etiam pallium,quod eſt 24
inſigne quoddam ornamenti,plenitudinem
pontificalis officij deſignans,geſtant. Immo 25
ante pallij receptionem proprio, ac germano [t] Archiepiſcopi nomine carent, nec poſ- 26
ſunt ea, quæ epiſcopalis ordinis ſunt, peragere, etiam ſi fuerint confirmati, & conſecrati, videlicet Epiſcopos, quamuis Suffraganeos conſecrare, clericos ordinare, chriſma conficere, baſilicas dedicare, concilium conuocare: cuius rei ratio eſt elegans, quia licet ſint,vt alij Epiſcopi, confirmati,& conſecrati, non [u] gerunt tamen ſe, vt Epiſcopi, ſed vt Archiepiſcopi. Quam ob rem in meis
Paratitlis [x] dicebam Ioannem XXII. conſti- 27
tuiſſe pallij traditionem per criminis obiectum, ſeu per defectum retardari non debere: niſi obijciens præmiſſo iuramento, de obiectis promptam faciat fidem. Hoc vero accepto non ſolum in ſua eccleſia, & diœceſi diebus ſolitis, & conſuetis vti poſſunt [y],
verum etiam in Prouincia, & in locis exem- 28
ptis, quemadmodum [z] & ante ſe crucem 29
deferri facere, populo benedicere, diuina
officia priuatim, & publice ibidem audire, 30
eaque Pontificaliter celebrare. Itemq. Suffraganeos ſuos [a] conſecrare,conuocatis prouincialibus Epiſcopis, ſaltem tribus [b] iuxta formam, quam dederunt ſuis ſucceſſoribus
Apoſtoli, teſte Anacleto [c] Papa, qui ſcribit 31
B. Iacobum, qui Iuſtus dicebatur,& ſecundum carnem frater Domini fuit, à Petro,
Iacobo, & Ioanne Apoſtolis fuiſſe ordina- 32
tum. Sicut econtra [d] Archiepiſcopi à ſuis Suffraganeis conſecrantur. Hi autem habita conſecratione, acceptoq. pallio, ea omnia,quæ ſunt iuriſdictionis, & ordinis, exercere poſſunt, & non modo in propria diœceſi, ſed & in Prouincia; dicunt enim Ar- 13
chiepiſcopum eſſe ſuorum Epiſcoporum,ſiue Suffraganeorum ordinarium, in eosq. habere Archiepiſcopalem iuriſdictionem, ſaltem in Prouincia, in qua ſunt eidem ſubiecti
e lege Metropolitana. Idcirco, ſi ſubditus 34
Epiſcopi litem habet cum Epiſcopo, Epiſcopum coram Archiepiſcopo [f] conueniet: ſolus enim [g] Archiepiſcopus poteſt cognoſcere de cauſa ciuili ipſius Epiſcopi. Poteſt
quoque ex conſtitutione Bonifacij [h] octaui 15
cauſas,quæ per appellationem, vel aliàs iure metropolitano ad ipſum deferuntur, non ſolum in propria ciuitate, aut diœceſi,ſed & in eis, in quibus appellatum extitit,vel cauſæ ipſæ conſiſtere dignoſcuntur, audire, vel audiendas committere, non æque alibi, niſi aliter vſu longæuo receptum ſit. Eamdem vero vim habere partium conſenſum, etiam tacitum, exiſtimant [i] Ioannes Andrææ, Archidiaconus, & Philippus Francus. Hinc
16 Abbas dixit [k] cauſam appellationis de iure pontificio ab Archiepiſcopo committi poſſe: quia omnia poſſunt delegari: ſicut etiam
17 elapſo trimeſtri [l] valet eligere Epiſcopum ſuum Suffraganeum in locum prædefuncti,
38 ſiue Abbatem,vbi capitulum monachorum, aut collegium canonicorum nequaquam elegit. Electo, & conſecrato in Epiſcopum,
39 vicariumq. non habenti,tempus poteſt præſtituere ad ſibi interea eligendum: quo decurſo, Archiepiſcopum non habito ipſius Epiſcopi conſenſu, ſed auctoritate propria prouidere poſſe,aiũt Abbas [m],& Felinus [n]: quod de ſuo Suffraganeo intelligendum
40 eſt. Edictum quoque [o] per totam Prouinciam in caſibus ad eius iuriſdictionem ſpectantibus mittit: cõuocat Epiſcopos,aliosq.
41 prælatos ſuæ Prouinciæ ad concilium vocat, qui ſi venire contempſerint, ſicut priſca canonum [p] auctoritas præcepit, vſque ad proximam futuram ſynodum, rite à charitate fratrum ſeparantur, & Eccleſiæ priuantur communione, vnamq. vocationem ſufficere ex ſanctione Innocentij IV. haud male arbitratur Filippus [q] Francus. Hic etiam [r]
42 opinatur licere Archiepiſcopo Suffraganeũ ſuum ſuſpendere, & excommunicare, de illius crimine cognoſcere: & pro delicti qualitate pœnas condignas ſumere ipſum poſſe, præter ea,quæ Abbas [ſ], Ioannes Andrææ [t], & Cardinalis Alexandrinus [u] tradunt, iu-
43 ris [x] manifeſtiſſimi eſt. De grauioribus vero delictis, quæ depoſitione, aut priuatione digna ſunt, etiam hæreſis, contra Epiſcopos non cognoſcunt Metropolitani: id enim ſacroſancta Tridentina ſynodus [y] vni ſolo Romano Pontifici cognoſcendum, & terminandum reſeruauit. Quod ſi eiuſmodi ſit
44 cauſa, quæ neceſſariò extra Romanam curiam ſit committenda, nemini prorſus eam committi voluit, niſi Metropolitanis, aut Epiſcopis à Beatiſſimo Papa eligendis: quæ commiſſio ſpecialis ſit, & manu ipſius Sanctiſſimi Pontificis ſignata,nec vnquam plus eis tribui debeat, quàm, vt ſolam facti inſtructionem ſumant, proceſſumque conficiant, cumque confectum ad Romanum Pontificem tranſmittant: reſeruata eidem
45 Sanctiſſimo ſententia definitiua. Minores vero criminales cauſas Epiſcoporum in concilio tantum prouinciali mandauit cognoſci, &

t cap. 3. de auct. & vſu pallij.
u c. 28. §. ſuper. de electione. & elec. poteſt.
x tit. de auctor. & vſu pallij.
y cap. 5. & 6. eod.
z clem. 2. de priu. vbi notant omnes præſertim. Card. Alex.
a can. 2. & 3. diſt. 65.
b ca. 5. vbi gloſ. & Cardin. Alex. ead. diſt.
c can. vlt. diſt. 66.
d ca. 1. ead. diſt. late gloſſ. ad ca. qui in aliquo. diſt. 51. & ad can. fin. diſt. 100.
e c. 11. vbi Abbas, & alij de offic. ordin. can. ſcitote. vbi Archid. 6. quæſt. 3.
f Abbas ad d. cap. 11.
g gloſ. ad can. ſaluo. 9. q. 3. ad can ſi clericus. 11. q. 1. ad cap. venerabilis §. ſi excõmunicatus. de ſent. excom. in ſex.
h cap. 5. de offic. ord. in ſex.
i ad d. c. 5.
k ad d. cap. paſtoralis. nu. 4. de offic. ordin.
l c. 41. de elect. vbi Abbas, & alij omnes.
m ad cap. quoniã. de offic. ordin.
n ad d. cap. paſtoralis. num 7.
o Philippus Franc. not. ad c. 1. n. 2. de ſuppl. neglig. prælat. in ſex.
p can. 13. diſt. 18.
q cap. 1. de pœnis li. ſex.
r ad c. fin. in fin. de exceptionibus.
ſ ad d. cap. paſtoralis. num 2. & ad cap. 2. nu. 3. de accuſat.
t ad cap. vt litigantes. de offic. ordin. in ſex.
u ad can. de his. diſt. 12.
x d. can. de his. & ca. 6. 10. quæſt. 3.
y cap. 5. de reformat. ſeſſ. 24.

ſci, & terminari, vel à deputandis per concilium prouinciale. Et hæc videtur eſſe doctrina ipſius Abbatis Panormitani: is enim aſſeuerauit [z] Archiepiſcopum non poſſe Suffraganeum ſuum punire, ſi crimen poſcat depoſitionem, aut priuationem dignitatis, aut tranſlationem: quoniam tunc cum conſilio ſuorum Epiſcoporum cauſam audire tantum poteſt, non æque definire, quod ad ſolum Pontificem ſpectat: ſicut videtur etiam olim fuiſſe conſtitutum à Sixto I. [a] ac ab Eleutherio [b], itemq. ab Innocentio III. [c] 46
Sed maior dubitatio eſt de ſubditis Suffraganeorum, videlicet num Archiepiſcopus eandem habeat iuriſdictionem in ſubditos ſuorum Suffraganeorum, quam habet in Epiſcopos ipſos: regula enim [d] eſt: *Si vinco vincentem te, multo magis vinco te:* attamen ex conſtitutione Innocentij [e] III. colligunt noſtri, quibuſdam exceptis caſibus in iure expreſſis, nullam eum in ſubditos hoſce habere iuriſdictionem. Caſus vero, qui in iure excipiuntur, trigintaquattuor ait eſſe Lancellottus Conradus in ſuo libro [f], qui inſcribitur, *Templum omnium iudicum*, quos hic non repetam, ne quaſi auis illa, quæ fabellæ occaſionem Aeſopo præbuiſſe aiunt, aliorum pennis ornari velle videar. Hiſce igitur caſibus, perinde ac in ſubditos immediatos, atque in Epiſcopos, ius eſt Archiepiſcopo ſuam exercēdi poteſtatem, ſuum imperium. 47
At vero nulli dubium eſſe poteſt, quin Archiepiſcopus in ſua diœceſi ea omnia poſſit, quæ poteſt quilibet alius Epiſcopus in propria: atque ideo Speculator [g], & poſt eum Ioannes Baptiſta Caccialupus [h] excellenter putant illud poſſe Patriarcham, & Primatem in ſua diœceſi, quod poteſt Archiepiſcopus in propria; & quod poteſt Archiepiſcopus in ſubditos Suffraganeorum, idem poſſe Patriarcham in ſubditos ſuorum Archiepiſcoporum. Reſtat ergo vt de Epiſcopis dicamus, de quibus quidquid dicetur, Archiepiſcopis, Primatibus, & Patriarchis commune erit, cùm omnes vno, vt alias [i] differebamus, Epiſcopi verbo appoſitè contineantur.

z add c 2. de accuſat.
a can. 5. 3. quæſt. 6.
b ea. 7. ead. quæſt 6.
c cap. 2. de tranſl. epiſ.
d cap. 7. de cóceſſ. præbend.
e d. c. paſtoralis. vbi Abbas, & Felinus. gl. ad can. conqueſtus 9 q. 3. Filip. Francus ad c. 1. de pœnis. & ad cap. 1. de pœnit. & remiſſ.
f 2. cap. 4. num. 21.
g tit. de legat. §. ſunt quoq verſ. Archiepiſcopus.
h in tract. de vnionib. art. 3. n. 16.
i ſupra lib. 2. cap. 5. in fine.

SVMMA EX CAPITE VIII.

1 *Epiſcopi vices Apoſtolorum in Eccleſia Dei habent.*
2 *Eccleſia patres, hoc eſt* Epiſcopos, *genuit.*
3 Ep*iſcopi non pretio, ſed probatione, eligi debent.*
4 Ep*iſcopi tempore vetuſtiſſimo etiam ſeniores dicti ſunt.*
5 Ep*iſcopus etiam ſummus ſacerdos vocatus eſt.*
6 *Paulus Apoſtolus presbyteros vocat, quos hodie nos* Epiſcopos.
7 *Laudes* Epiſcoporũ *ex Ignatio decerptæ.*
8 Ep*iſcopatus videtur eſſe de iure diuino.*
9 Ep*iſcopatus eſt culmen, & dignitas omnium dignitatum.*
10 Ep*iſcopo etiam nomen Papæ tributum eſt.*
11 *Etymon huius vocis, Pontifex, ab Iſidoro deductum, ab auctore eleganter examinatur: quòd ſcilicet faciat pontem fidelibus ad ſalutē conſequendam.*
12 *Pontifex Rom. eſt maximorũ maximus.*
13 Ep*iſcopi eſt virgines, & eccleſias conſecrare, clericos ordinare, ſeu ordinandos concedere, conficere, & conferre chriſma, eccleſias vnire, diuidere, erigere, ſynodos cogere, excommunicare, diſpenſare, & his conſentanea facere: quæ videnda ſunt hoc loco.*
14 *Etiam, qui non eſt* Epiſcopus, *excommunicat, ſi epiſcopalia iura habet, ſed nō ſolemniter: quod eſt ſolius* Epiſcopi.
15 Ep*iſcopus excommunicatus, & hæreſiarcha factus, ordines confert, ſi ordinatos hoc lateat.*
16 *Excommunicati, & hæretici canonicè ordinati vera ſacramenta conficiunt.*
17 *Communis eſt error putantium errorem communem ius facere.*
18 *Ordo collatus ab excommunicato, ſeu ab hæretico imprimitur, quia ordinato non debet officere aliena culpa.*
19 *Præcipua iura epiſcopalia ſunt quattuordecim, quæ hic attexuntur.*
20 *Charitatiuum ſubſidium fit ius* Epiſcopo *neceſſitate compellente.*
21 *Epiſcopus ad ſecularem Principem vocatus, ire debet Reipublicæ cauſa.*
22 *Capellæ, quas vocant, à charitatiuo ſubſidio non eximuntur.*
23 *Etiam ab exemptis colligi poteſt ſubſidium charitatiuum, dum modus animaduertatur.*
24 *Nonnulli caſus Epiſcopis reſeruantur, adeo vt presbyteri pœnitentes abſoluere, niſi in mortis articulo, nequeant.*
25 *Sex caſus Epiſcopis ſunt præcipue reſeruati: Irregularitas clerici, incendium, ſolemnis pœnitentia imponenda, blaſphemia publica, vota, & iuramenta, excommunicatio maior.*
26 *Excommunicatio eſt pœna peccati.*
27 *Epiſcopo inferior non poteſt diſpenſare de voto, nec de iuramento, nec à maiori excōmunicatione quemquã abſoluere.*

28 *Caſus,*

28 *Caſus, quos ſibi reſeruant Epiſcopi, non habent certam rationem, nec regulam.*

29 *Reſeruatio caſuum eſt ambulatoria, aut pro more Prouinciæ, aut pro Epiſcopi arbitrio.*

30 *Summus Pontifex poteſt caſus ab Epiſcopis reſeruatos abſoluere per ſe, vel per alium.*

31 *Summus Pontifex poteſt iura naturali, & diuino iure competentia multifariam in ſpiritualibus reſtringere, ſicut Princeps profanus in tēporalibus.*

32 *Caſuum reſeruatorum diſtinctio inter Papam, & Epiſcopos de iure humano effluxit.*

33 *Quilibet presbyter, ſolo iure diuino attento, peccantem à quolibet peccato legitime abſoluit.*

34 *Caſus reſeruandi ſunt, vt fideles ſint abſtinentiores.*

35 *Caſuum reſeruatio, præter externam politiam, coram Deo vim obtinet.*

36 *Epiſcopus diſpenſare poteſt in centum ſeptuagintaduobus caſibus.*

37 *Epiſcopus poteſt diſpenſare, vbicumque diſpenſatio de iure eſt, quamuis ſpecialiter non ſit ei permiſſa, vt ait Lancellottus.*

38 *Epiſcopus diſpenſat, vbicumque non prohibetur: ex Abbate.*

39 *Epiſcopus diſpenſat in adulterio, & minoribus, non maioribus criminibus, ex Hoſtienſi, & Ioanne Andreæ, vbi expreſſe non prohibetur.*

40 *Epiſcopus non diſpenſat, niſi in caſibus in iure expreſſis.*

41 *Epiſcopus eſt canonū cuſtos, & magiſter.*

42 *Diſpenſatio eſt odioſa.*

43 *Epiſcopus diſpenſat in pœnitentialibus, non in pœnalibus, & diſpoſitiuis.*

44 *Diſpenſat Epiſcopus, ſi canon ſit pœnitentialis, & niſi caſus ſit reſeruatus: ſi eſt pœnalis, & diſpoſitiuus, diſpenſat itidem in adulterio, & minoribus criminibus, niſi ſit ei prohibitum: ex Abbate Panorm.*

45 *Maiora, & minora crimina (ait Abbas) ſubſunt ſuperioris arbitrio.*

46 *Epiſcopus habet merum imperium.*

47 *Carceratio facta ad pœnam eſt meri imperij, non autem, ſi ad cuſtodiam.*

48 *Epiſcopi poſſunt laicos carcerare, fuſtigare, in bonis mulctare, & in exilium pellere, etiam in Romana curia, & vbicūque fuerit Beatiſſimus Papa.*

49 *Vbi Papa, ibi Roma.*

50 *Roma eſt communis patria.*

51 *Ioannes Imolenſis quandam Bonifacij Papæ conſtitutionem male applicat.*

52 *Epiſcopus in ſua diœceſi, etiam ſibi non ſubditos, legitime iudicat.*

53 *Epiſcopus Epiſcopum in ſua diœceſi delinquentem punit.*

54 *Par in parem non habet imperium.*

55 *Archiepiſcopus delinquens in diœceſi ſui Suffraganei extra ſuam iuriſdictionem poſita, ab eodem Suffraganeo puniri poterit.*

56 *Archidiaconus Epiſcopum in ſua ditione delinquentem punit, quia Epiſcopus eo ipſo, quo deliquit, priuilegium amiſit.*

57 *Iudex delegatus à ſummo Pontifice, etſi non Epiſcopus, Epiſcopum virtute delegationis excommunicare poteſt.*

58 *Epiſcopus de crimine notorio laici iudicat & ad pœnitentiam, & ad ſatisfactionem, ſi iudex competens iudicare neglexerit.*

59 *Victualium rerum recta æſtimatio Epiſcopi tribunal agnoſcit.*

60 *Epiſcopus poteſt excommunicare non inquirentes de furibus, & furtis.*

61 *Iudicum laicorum controuerſias dirimere eſt Epiſcopi.*

62 *Epiſcopus in cauſa propriæ eccleſiæ, & propria ſibi ipſi ius dicit.*

63 *Epiſcopus in quouis loco diœceſis poteſt tribunal erigere.*

64 *Epiſcopi eſt voluntates defunctorum, etiam ad pias cauſas non ſpectantes, exequi.*

65 *Deficiente teſtamentario executore, exequetur rite Epiſcopus, etiam vetante teſtatore.*

66 *Teſtamentum vſurarij, & inceſtuoſi, ſi abnuat Epiſcopus, executionem non ſortietur.*

67 *Epiſcopus hæreditatem filio exhæredato, & inſtituta eccleſia rite reſtituit.*

68 *Sanctus Auguſtinus exhæredationem filiorum improbauit.*

69 *Iuriſdictio in vigintiſeptem caſibus Epiſcoporum iudicio reſeruatis, per concilium Tridentinum, cùm periiſſet, reuixit.*

70 *Epiſcopus patria poteſtate liberatur ſimul, ac eſt electus, quo ad odioſa, quo ad fauorabilia ſecus.*

71 *Epiſcopo creditur in iudicio abſque iuramento.*

72 *Epiſcopus ad ſeculare auditorium trahi nequit.*

73 *Epiſcopus ab omni præſtatione ſportularum in cauſa ſuæ eccleſiæ eximitur.*

74 Epiſco-

74 *Epiſcopus, ſi detur ei caſus iurandi, non iurat tactis ſcripturis, ſed tantum oblatis.*

75 *Epiſcopus generali interdicto, poteſt diuina audire officia.*

Pluria munia Epiſcopalia hinc, & ex elencho cognoſces.

De Epiſcopis, eorumq. auctoritate, poteſtate, & immunitate. Cap. VIII.

EPISCOPORVM hic erit locus: quorum inſtitutionem iam ab initio naſcentis Eccleſiæ factam eſſe antea [a] demonſtrauimus. Quemadmodum enim [b] à CHRISTO IESV conſtituti ſunt Apoſtoli, ita Apoſtolis ſucceſſerunt Epiſcopi. Decedentibus enim Apoſtolis ſucceſſiſſe Epiſcopos, auctores ſunt Anacletus [c], & Vrbanus primus [d]. Vnde Vrbanus [e] 1
ſecundus dicebat Apoſtolorum vices in Eccleſia eos habere. Quod prædixerat Regius Propheta [f], dicens. *Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij.* *Quid eſt*, ait Beatus Auguſtinus [g], *pro patribus tuis nati ſunt tibi filij? Patres miſſi ſunt Apoſtoli: pro Apoſtolis filij nati ſunt tibi, conſtituti ſunt Epiſcopi. Hodie enim Epiſcopi, qui ſunt per totum mundum, vnde nati ſunt? ipſa Eccleſia patres illos ap- 2
pellat, ipſa illos genuit, ipſa illos conſtituit in ſedibus patrum.* Fuerunt autem Epiſcopi conſtituti, vt vna cum presbyteris Chriſtianæ Reipublicæ principes eſſent, vt in Apologetico [h] tradit Tertullianus antiquiſſimus, & iuxta doctiſſimus auctor, Apoſtolorumq. ætati proximus, qui Seuero imperante floruit, vt ex eodem Apologetico [i] habetur, circiter annum CHRISTI centeſimum octogeſimum. *Præſident*, inquit, 3
probati quidem ſeniores, honorem iſtum non pretio, ſed teſtimonio adepti: neque enim pretio vlla res Dei conſtat. Tertullianus Epiſcopos ſeniores appellat, omnes enim Epiſcopi presbyteri dicebantur: at non contra. Epiſcopus omnium presbyterorum eſt maxi- 4
mus: ideo Epiſcopatum ſummum ſacerdo- 5
tium vocat Taurinatenſe [k] concilium, vti mox dicemus. Epiſcopatus eſt nomen dignitatis, presbyteratus ætatis, teſtimonio B. Hieronymi apud Gratianum [l], qui etiam aſſeuerat ad Euagrium copioſe ſcribens, verba illa apud Paulum [m], *huius rei gratia re- 6
liqui te in Creta, vt ea, quæ deſunt, corrigas, & conſtituas per ciuitates presbyteros, ſicut & ego diſpoſui tibi*, non de presbyteris ſimpliciter, ſed de Epiſcopis eſſe intelligenda. quod incontinenti explicat idem Apoſtolus, dicens: *Oportet enim Epiſcopum ſine crimine eſſe, ſicut Dei diſpenſatorem: non ſuperbum, non iracundum, non vinolentum.* Et quæ ſequuntur. Epiſcopus igitur presbyter etiam dicebatur, hoc eſt ſenior, cui omnes parere tenebantur, & ita B. Petrum præcepiſſe auctor eſt Clemens III. [n] Quare ipſius Petri auditor Ignatius, Antiochenſis Epiſcopus ad Trallianos ſcribens, ait. *Epiſcopo veſtro, tanquam domino ſubiecti eſtote, & nihil, præter Epiſcopum, agite.* Iubetq. eos presbyteris parere, & diaconis morem gerere: tum enim cibi, potusque miniſtros non eſſe, ſed Eccleſiæ Dei: Epiſcopos item reuereri, vt CHRISTVM; eorumque præcepta ſeruare: Epiſcopos eſſe inſtar patris omnium. Et contra eos, qui conculcant, aut oppugnant Epiſcoporum, vel presbyterorum ordinem, eadem epiſtola, *Sine
7 his omnibus*, inquit, *Eccleſia electa non eſt, neque collectio ſanctorum, neque congregatio ſanctorum.* Atque Apoſtolos ita iuſſiſſe teſtatur, additque illud. *Quid eſt enim Epiſcopus, niſi omnem principatum, & poteſtatem omnium illorum tenens, quemadmodum deceat hominem tenere, imitatorem Dei factum ſecundum virtutem? Quid eſt presbyterium, niſi inſtitutio ſancta conſiliarij, & confeſſoris Epiſcopi? Quid etiam diaconi, niſi imitatores CHRISTI miniſtrantes Epiſcopo, ſicut CHRISTVS patri, & operantes illis operationem mundam, & immaculatam, quomodo ſanctus Stephanus beatiſſimo Iacobo, & Timotheus, & Linus Paulo, & Anacletus, & Clemens Petro? Qui igitur iſtis inobediens fuerit, hic ſane Deo omnino erit & impius, & contemnens CHRISTVM, & conſtitutionem eius minuens.* In eandem ſententiam ſcribit ad Magneſianos, & Philadelphienſes. *Et ſicut*, ait, *Dominus CHRISTVS ſine patre ſuo nihil facit, ſic etiam vos ſine Epiſcopo, ſiue presbyteri, ſiue diaconi, ſiue laicus.* Ex his fortaſſe cum
8 Andræa Barbatio [o], & Hieronymo Gigante [p] dici poſſet, licet ordinatio perſonarum, & diœceſum circumſcriptio ſit de iure poſitiuo, epiſcopalem tamen dignitatem eſſe de
9 iure diuino. Neque ab re Gregorius IX. [q] dixit epiſcopatum eſſe culmen, & dignitatem omnium dignitatum; & Innocentius III. [r] ſummos ſacerdotes omnes Epiſcopos appellari poſſe: licet in concilio Carthaginenſi [ſ] tertio cautum ſit, ne ſummus ſacerdos vocaretur, aut princeps ſacerdotum,

a ſupra c. 5.
b Mar. 6. 7. Lucæ 10. Ioan. 2 6.
c epiſt. 2. ad Italiæ Epiſcop. de qua in can. 3. diſt. 21.
d in ca. 16. 12. q. 1.
e can. vlt. diſt. 68.
f Pſal. 44.
g ad eundem Pſal.
h cap. 39.
i cap. 4.
k cap. 2.
l can. 24. diſt. 93.
m Tit. 1.
n cap. 4. de maior. & obed.
o in tract. de præſtan. Card. q. 1.
p in tract. de penſionibus eccleſ. quæſt. 2.
q cap. 37. de præbend.
r c. vnic. §. per frontis, de ſacra vnctione.
ſ cap. 26. de quo in c. 3. diſt. 99.

etiam qui Patriarchali fulgeret honore, niſi
primæ tantùm ſedis Epiſcopus. Dicebantur
& omnes Papæ, prout alias [t] oſtendimus.
Item Pontifices à Nicolao primo [u], & alijs 10
paſſim. Sed cur hæc tam varie? Hoc Iſido-
rus demonſtrat, dicens [x]. *Pontifex princeps
ſacerdotum eſt, vel dicitur eſſe, quaſi via ſe-
quentium, ipſe & ſummus ſacerdos, ipſe &
Pontifex maximus nuncupatur, ipſe enim
efficit ſacerdotes, atque Leuitas: ipſe omnes
ordines eccleſiaſticos diſponit, ipſe, quod vnuſ-
quiſque facere debet, oſtendit.* Ex quibus ver-
bis notatu dignum hoc elicitur circa Ponti-
ficis vocabuli etymon, à nemine, quod 11
ſciam, animaduerſum, Iſidorum nempe ci-
tato loco Pontificem vocare, *quaſi viam
ſequentium:* & quidem eleganter: ſicut enim
pons eſt via iter habentibus, ripas flumi-
nům, ſiue vallium, ſiue locorum prærupto-
rum iungens, vnde eis, aut ad deſtinata lo-
ca peruenire, aut ad propria remeare facile
licet: ita & noſtri Pontifices viatoribus Chri-
ſtianis per exempla, & prædicationes pon-
tem faciunt, viamque ſternunt ſalutis, qua
tandem, vt ait Apoſtolus [y], ex curſoribus,
comprehenſores fiant, cæleſtis, ſcilicet, atq.
æterni regni. Sed hæc, vera licet ſint, non
ſequitur tamen (vt peruerſi neoterici qui-
dam peſſime exiſtimarunt) quin vnus ſit 12
omnium maximorum maximus, qui eſt Ro-
manus Pontifex, cui omnes ſubijciuntur
non humano tantum iure, ſed etiam, vt iam
[z] dictum eſt, diuino. Verum enimuero, Epi-
ſcopi honoratioribus titulis fortaſſe etiam
afficiebantur, quoniam plura ſunt, quæ epi-
ſcopalem reſpiciunt dignitatem, quàm aliam
quamuis, vti [a] conſecrare virgines, inaugu- 13
rare, ſeu dedicare, & conſecrare [b] eccleſias,
ordinare clericos [c], aut facultatem permit-
tere per litteras commendatitias, quas di-
miſſorias vulgo appellant, vt ab alijs ordi-
nentur [d], conficere chriſma [e] linire, ſeu con-
firmare baptizatos [f], eccleſias duas vnire
[g], vnam in duas diuidere, nouas erigere [h],
propter morum correctionem bis in anno
concilia, ſeu ſynodos cogere [i], excommu-
nicare [k], purgationem indicere, diſpenſare,
ſolemnem pœnitentiam iniungere, & his
ſimilia facere, ac interdictum promulgare,
vt voluit Ioannes Calderinus [l]; etſi excom-
municare poſſint etiam, qui non ſunt Epiſco-
pi, ſi epiſcopalia iura habeant, vt duobus in
locis admonui [m]. Solemniter verò anathe- 14
matizare [n] ſolius Epiſcopi eſſe non dubito.
Immo tanta eſt epiſcopalis poteſtas, vt, ſi 15
epiſcopus, etiam hæreſiarcha, nominatim
excommunicatus, vel intruſus ordines con-

t c. 3. lib. 2. animaduer.
u cap. 4. 7. quæſt. 1.
x c. 1. diſt. 21.
y 1. Cor. 9.
z ſupra c. 5.
a cap. 1. de temp. ordin. c. ſi iubet. 26. q. 6.
b c. nemo. de conſecr. diſt. 1. c. 9. de conſecr. eccl. vel altar.
c tot. tit. de temp. ord. & diſt. 71. per totum.
d c. primatus. c. ab extraneo. ead. diſt. 71. cum ſeq. & c. 5. de cler. non reſid.
e cap. illud. diſt. 95 & c. ſi iubet ſanctitas. 26. quæſt. 6.
f c. 1. & c. manus. de conſecrat. diſt. 1.
g cap. ſicut vnire. de exceſſ. prælat. clemen. vnic. §. fin. de reb. eccl. non alien.
h c. ad eccleſiam. 1. in fin. de ædif. eccl.
i c. propter. diſt. 18.
k vt ad c. 10. de iudic. & ad c. 6. de pœnis omnes notant.
l in tract. de interd. memb. 3. n. 55.
m in Paratit. de offic. Archid. & ſup. c. 3.
n c. debent. 11. q. 3.

ferat; etiam, quo ad executionem, eorumq.
exercitium; ordinatio valeat [o], dummodo
probet ordinatus, ſe, cùm ordinaretur, igno-
raſſe ordinantem eſſe damnatum. Quamuis
Gregorius Magnus [p] aperte ſentiat conſe-
crationem nullo modo dici poſſe, quæ ab ex-
communicatis hominibus celebrata ſit: qua-
ſi non habeant ordinandi poteſtatem. Sed
elegāter gloſſa [q] differit ordinationem qui-
dem conferri, ſi Eccleſiæ forma fuerit obſer-
uata, fueritq. ea conferentis intentio, ſine
16 qua nullum eſt ſacramentum. Nam Epiſco-
pi canonice ordinati, quamuis excommuni-
cati [r], & hæretici ſint, auguſtiſſimum corpo-
ris Chriſti myſterium, Baptiſmi, Confirma-
tionis, Extremæ Vnctionis, & Ordinis Sa-
cramenta vera conficiunt, necnon; ſi tole-
rentur, etiam Pœnitentiæ: non tolerati, quo-
niam carent iuriſdictione, extra mortis arti-
culum, ſacramentum Pœnitentiæ miniſtrare
non poſſunt. Sed an alia ſit ratio, quàm quæ
allegatur, nimirum, quia ſacramentum il-
lud iterari nequaquam debet, quæri poſſet:
& putarem Reipublicæ etiam cauſa receptū
eſſe, argumento eius, quod de Barbario
17 Philippo ad Sabinum reſpondit [ſ] Vlpianus,
non, quòd error communis (vt communi
18 errore receptum [t] fuit) ius faciat: ſed quia
humanius eſt propter vtilitatem eorum, qui
ordinati fuere, quibus excommunicatio, aut
19 hæreſis nihil obſtare debuit. Abbas [u] verò
Panormitanus præcipua epiſcopalia iura
recenſet, quattuordecimq. eſſe tradit, vide-
licet, canonica obedientia, quam omnes (vt
iam dixi) etiam mundi Principes Epiſcopis
præſtare tenentur, ſubiectio, reuerentia, in-
ſtitutio, deſtitutio, correctio, morum refor-
matio, iuriſdictio omnium cauſarum fori ec-
cleſiaſtici, pœnitentia, ſacramentorum om-
nium ordinatio, ſynodi congregatio, ſyno-
daticum, vel cathedraticum, quarta deci-
marum, & mortuariorum, procuratio ex
annua viſitatione, & charitatiuum ſubſi-
20 dium: hoc tamen non ſemper fit ius, ſed vr-
gente neceſſitate tantum, vtputa, ſi epiſco-
patus fuerit ære alieno grauatus, aut tenues
admodum eius fuerint reditus, ita vt non
poſſint, pro loci, & dignitatis qualitate,
Epiſcopo ſufficere, aut cùm Epiſcopus fue-
rit vocatus ad concilium, aut ad Romanum
21 Pontificem, ſeu ad Principem ſecularem
22 Reipublicæ cauſa. Voluit quoque Abbas
ſacella illa, quæ vulgo capellæ dicuntur,
etiam ſi fuerint monaſterijs ſubiecta, ad
charitatiuum præſtandum ſubſidium teneri:
ſed an monaſteria ad idem faciendum com-
pelli poſſint, dubitat: licet alibi [x] putet
non

o cap. 4. & 5. 9. q. 1.
p lib. 3. ep. 20. de qua in c. 1. ead. quæſt. 1.
q ad d. c. 1. in verb. celebrata. & in ſumma, ibi: dicas.
r d. gloſ. in ſum. in fin.
ſ in l. 3 ff. de offic. prætor.
t ad l. 3. de offic. præt. & ad l. 3. ff. de ſupell. legat.
u ad c. conquerēte. de offic. ordin. num. 2.
x conſ. 26. lib. 2.

non poſſe poſt gloſſam y: quod & videtur
conſtituiſſe Clemens z V. dum ait. *In exi-*
gendo inſuper ab ipſis exemptis, ipſorumque
ſubditis ſubſidia charitatis excedunt nimium
contra eos. Quo loco eleganter dicit gloſſa 23
etiam ab exemptis exigi poſſe ſubſidium,
ſi non excedit modum. Idem ſentit Pau-
lus a, Archidiaconus, Ioannes b Andrææ,
Zabarella,& Cardinalis Alexandrinus. An
autem idem ius ſit de loco, eſſe ſcilicet nul-
lius diœceſis, atque exemptus: puto ego di-
uerſum eſſe, nam, qui nullius diœceſis eſt,
nec locum habet, nec eſt de diœceſi; exem-
ptus verò, licet non ſit de diœceſi, eſt tamen
in diœceſi c: exemptio enim, cũ ſit priuatio,
vtique præſupponit habitum; quod deſignat
ipſius nominis (exemptus) proprietas, vt,
quod vni conceditur, ab alio auferatur d.
Quam quidem differentiam ſatis cõſtituiſſe
videtur ſacra Tridentina e Synodus, vbi lo-
ca exempta ab Epiſcopis; in quorum diœce-
ſi ſunt; tamquã Apoſtolicæ Sedis delegatis,
viſitari mandat, quæ verò nullius diœceſis
ſunt, à vicinioribus. Cùm autem Epiſcopi, vt
ſuperiùs diximus, aſſeritq. idem Card. Ale-
xandrinus f, ſint longe ſuperiores ſacerdoti-
bus, ſeu presbyteris, non modò ordine, ſed &
iuriſdictione: licet presbytero canonice, vel
(vt ait g Innocentius III.) rite ſecundum
claues Eccleſiæ ordinato, ius ſit h homines 24
à nexibus peccatorum abſoluendi, multi ta-
men ſunt caſus, qui Epiſcoporum arbitrio
reſeruantur, quibus, præterquam in vltimo
vitæ exitu, ſe ingerere non valent ſacerdo-
tes: qui caſus quot, qualeſve ſint, nondum
inter iuris pontificij interpretes ſatis con-
ſtat. Sex tamen de iure eſſe poſt gloſſam i 25
communiter noſtri tradiderunt, & Summi-
ſtæ, præſertim S. Antoninus k, & duo do-
ctiſſimi viri noſtrates Subalpini, Angelus
Clauaſienſis l, & Syluester m Prierienſis,
hic ordinis Prædicatorum, ille Minorum ob-
ſeruantium, item Martinus n ab Azpilcueta,
qui vulgò doctor Nauarrus dicebatur. Pri-
mus caſus eſt peccatum clerici, quod irre-
gularitatem habet annexam: ſecundus in-
cendium domorum, frugum, & aliarum re-
rum non incidenter, ſed data opera factum,
conſilium item, & auxilium ad id præſti-
tum: tertius eſt peccatum, quod peniten-
tiam expoſtulat ſolemnem: quartus abſolu-
tio blaſphemiæ publicæ, & notoriæ: quintus
diſpenſatio votorum, & iuramentorum: ſex-
tus abſolutio excommunicationis maioris:
etſi iſti duo vltimi caſus non videntur con-
numerari inter caſus reſeruatos, cùm non
ſint peccata, quo modo eſſe dicuntur. Nam

y ad clem. 2. §. in exigendo de excess. prælat.
z ibidem.
a ibidem.
b ad cap. 1. de præbẽd. lib. 6. & ad
c delectus. de off. ord.
c Abb. ad c. Apoſtolicæ. nu. 4. de donat. Petr. de Vbald. de can portione. c. 4. q. 6. num. 11.
d vt in rubr. & l. 4. ff. ne quis eũ, qui in ius voc. eſt, vi eximat. l. 15. eũ quo. ff de pecul.
e ſeſſ. 24. c. 9. de refor.
f ad c. 1. per eund. text. diſt. 21.
g in c. 1. in fin. de ſum. trin. & fide cath.
h cap 8. de pœn. & rem.
i ad cap. 2. eod de pœnit. Hoſt. in ſumma eod tit. § cui cõfitendũ. Philip. Fran. ad d. cap. 2 in verb. reſeruatur gloſſ & al. j ad clem. dudũ. §. ſtatuimus. de ſepult. Lancellott. Cõradus in lib. 2 temp. omn. iud. c. 5. §. 4. nu 4.
k in 3. par. tit. 12. c 11.
l in ver caſus. in prin.
m eod. ver. quæſt. 2.
n cap 27. nu. 202.

excommunicatio non eſt peccatum, ſed pœ-
26 na peccati. Sic diſpenſatio voti, vel iuramen-
ti non eſt peccatum, verum non reddito vo-
to, vel non obſeruato iureiurando, inducitur
peccatum mortale. Abuſiue igitur dicuntur
reſeruati caſus: cùm Epiſcopo inferior non
poſſit in voto, & iuriſiurandi obligatione
diſpenſare, quemadmodum nec in maiori
27 excommunicatione beneficium abſolutionis
impartiri. Verum quod hic dicitur, non eſt
de qualibet excommunicatione intelligen-
dum, ſed de reſeruata Rom. Pontifici, cuius
abſolutionem in quibuſdam caſibus infe-
riori, Epiſcopo ſcilicet, concedi ait idem Na-
uarrus o, qui ex generali conſuetudine, vel
quaſi, alios caſus, quos refert gloſſa p, poteſt
ſibi reſeruare: quorum primus eſt homici-
dium voluntarium, aut membri abſciſſio:
ſecundus falſum teſtimonium, vel tacitur-
nitas veri coram iudice: item amiſſio aduo-
catorum, procuratorum, notariorum, qui
partibus aduerſis ſcripturas oſtendunt: ter-
tius, violatio libertatis, & immunitatis ec-
cleſiaſticæ, quamuis hodie hic caſus com-
prehendatur, vt plurimum, in diplomate, ſeu
Bulla, quæ ſolet promulgari quotannis ſo-
lemniter præſente ipſo ſummo Chriſtiano-
rum rectore, & ſacerdote, die, quem vocat
Eccleſia nomine *Cœnæ Domini:* quartus re-
tentio rerum alienarum incertarum, & alij
28 his ſimiles. Nam vere dixit Nauarrus q cer-
tam, ac definitam regulam tradi non poſſe
de hiſce caſibus, quos per conſuetudinem,
aut conſtitutionem ſpecialem ſibi reſeruant
Epiſcopi, quia vnaquæque Prouincia r in ſuo
ſenſu abundat, & Epiſcopi pro arbitrio ſuis
ſacerdotibus pœnitentialem circumſcribunt
iuriſdictionem, modo laxiorem, modo ſtri-
ctiorem: vidique ipſe in quibuſdam diœce-
ſibus hanc facultatem remittendi, aut ab-
ſoluendi peccata ſingulo quoque anno ab
Epiſcopis augeri, & minui. Quinimmo ta-
lem, tantamque eſſe epiſcopalem iuriſdi-
ctionem nonnulli (quos tacito nomine
citat idem Nauarrus ſ) arbitrati ſunt, vt
temere, & impudenter dixerint, confratres
ſanctiſſimæ Trinitatis, & alios Christi-
fideles non poſſe abſolui à caſibus Epiſco-
pis reſeruatis, ipſis inconſultis, auctorita-
te Bullæ, per quam ſummus Pontifex eis fa-
cultatem tribuit, quoſcunque ſeculares, vel
quorumuis ordinum regulares presbyteros
idoneos ab ordinarijs locorum approbatos
ſibi confeſſarios deligendi, ab eiſque ſuo-
rum peccatorum, criminum, exceſſuum, &
delictorum, quantumcunque grauium (his
exceptis, quæ in Bulla Cœnæ Domini ſedi

o eod. c. 27. num. 111. & 262.
p ad extrauagan. inter cunctas. de priuileg.
q d. n. 262.
r cap. pen. diſt. 76.
ſ eod. cap. num. 263.

Apoſtolicæ reſeruantur) veniam, abſolutio-
nemq. obtinendi. Cuius opinionis hanc aſ-
fert cauſam, quòd Beatiſſimus Papa non po-
teſt tollere ius diuinum, quo conceſſa eſt
Epiſcopis caſuum reſeruandorum poteſtas,
vnde per eius Bullam remitti peccata reſer-
uata non poſſunt, ne ipſa poteſtas diuino
iure Epiſcopis tributa, fruſtratoria eſſe vi-
deatur. Quæ illatio, quàm parum conclu-
dat, nemo, vel mediocriter in iure verſatus,
ignorat. Nulli etenim dubium eſſe poteſt,
quin Romanus Pontifex[t] in omnes Chri-
ſtianos habeat ſummam iuriſdictionem,
prout erudite diſſerit Innocentius[n], & poſt
eum Felinus[x], & non ſolùm, vt vulgo di-
citur, qualem, qualem, ſed immediatã etiam,
& ſupremam, quoad omnia ſpiritualia, au-
ctore S. Thoma[y] contra errores Græco-
rum ſcribente: & quemadmodum habet il-
lam immediate à Deo optimo maximo, ſic
nemo[z] poteſt eam illi quauis ratione au-
30 ferre, aut minuere. Nec dubium eſt, ſi iſta
reſeruandi caſus facultas à iure diuino eſt
Epiſcopis conceſſa, quin liceat etiam ipſi
Sanctiſſimo Pontifici, veluti totius Eccleſiæ
catholicæ ſummo iudici, & CHRISTI vi-
cario, peccata remittere, & remittendi ius
Epiſcopo inferioribus dare: omnia enim[a]
noſtra facimus, quibus auctoritatem no-
31 ſtram impartimur. Verum enimuero com-
muni interpretum conſenſu receptum eſt,
multa iura naturali, & diuino iure compe-
tentia reſtringi, & limitari poſſe ab ipſo Ro-
mano Pontifice, quoad ſpiritualia, ſicut à
ſeculari Principe, quoad temporalia: quod
duobus locis videtur dixiſſe Innocentius
III. idque tam per interpretationem[b] inter
ius, & æquitatem interpoſitam, quàm per[c]
pœnæ impoſitionem, per iuſtam diſpoſitio-
nem[d], atque per rationem[e] naturalem.
32 Nullibi tamen videas iure diuino cautum
eſſe, vt aliqui caſus reſeruentur Pontifici
Romano, aliqui Epiſcopis, ſed iure humano[f]
33 tantum. Quinimmo omnis presbyter, ſolo
iure diuino attento, poteſt abſoluere à quo-
libet peccato peccantem, & debitam ei pœ-
nitentiam imponere, quod Nauarrus[g] duo-
bus locis declarat, & ita eſſe pluribus pro-
bat: ſed optima ratione factum fuit, vt Pon-
tifices maximi pro ſuprema poteſtate, ſibi
in Eccleſia vniuerſa tradita, cauſas aliquot
criminum grauiores ſuo poſſint peculiari iu-
dicio reſeruare. Nam hoc videtur à priſcis
[h] illis ſanctis patribus decretum, quorum
prudentes viri ſequentes exemplum, aptius
diuinæ, humanæque legis obſeruantiam
poſteris tranſmiſerunt, reſeruaruntque hoc

t extrauag. vnam ſanctam de maior. & obed.
n ad c. 1. de conſtitut.
x ibid. n. 2.
y concl. 65.
z can. 18. & vlt 9. q 3.
a l. 2. C. de veter. iure enuel. reg. poteſt quis. de reg. iur. lib. 6.
b l 1. C. de legib
c c. 5. & penul vbi omnes notant de pœnis.
d l. quiſquis. C. ad leg. Iul. maieſt. c. cum ſecundum. de hæret. lib. 6.
e c ex mulcta. & tot. tit. de vot. c. quãto. vbi omnes notant de iureiuran
f l. Lucius. ff. de euict. l item ſi verberatum. ff. de rei vend. l. venditor. § ſi conſtat. ff. cõm. præ Felin Dec & alij ad c. quæ in eccleſiarũ. de conſtit. cap. 21. & 31. de ſent excom c. 2 de pœn. & rem in 6
g in d. c. 17. in princ. & Doct. ad c. placuit. de pœnit. diſ 6
h c. ſi quis. ſuadẽte. 17. q. 4. cap. in quorũdam. de iud. cap. cõqueſti. de ſent. excom. c. quicũque. eod. lib. 6. clem. 2 eod. extrauag. & ſi domini. de pœnit. & remiſſ & alibi paſſim.

catholicæ Eccleſiæ Principi abſoluendi be-
neficium, intelligentes nimirum rarius com-
miſſum iri, cuius venia ab ipſo Eccleſiæ
iudice, ac magiſtro foret cum verecundia
petenda. Quam ſane rationem afferre vi-
detur Paulus Papa II. dum vnica conſti-
tutione omnes ſedi Apoſtolicæ reſeruatos
caſus comprehendit, dicens[i]. *Id propen-*
ſiori ſtudio præcauendum eſſe cenſemus, ne
34 *CHRISTI fideles procliuiores ad illicita in*
poſterum committenda reddantur: aut ve-
niæ facilitas ei peccandi tribuat incentiuum.
Idem dici poteſt de Epiſcopis, quibus pla-
ne omnibus, in ſua ſcilicet cuique diœceſi,
in ædificationem tamen, non in deſtructio-
nem, vt ait Tridentina[k] ſynodus, licet ſibi
caſus reſeruare pro illa in ſubditos tradita
ſupra reliquos inferiores ſacerdotes, au-
ctoritate, præſertim quo ad illa, quibus ex-
communicationis cenſura annexa eſt. Hanc
35 autem delictorum reſeruationem, conſo-
num eſt diuinæ auctoritati, non tantum in
externa politia, ſed etiam coram Deo vim
habere. Non erit ergo iſta caſuum reſer-
uatio de iure diuino, quomodo contendit
ille, ſed magnopere, vt eadem ſynodus[l]
aſſeuerat, ad Chriſtiani populi diſciplinam
pertinere ſanctiſſimis patribus noſtris vi-
ſum eſt, vt atrociora quædam, & grauio-
ra crimina, non à quibuſuis, ſed à ſummis
duntaxat ſacerdotibus cognoſcerentur. Ait
enim. *Si quis*[m] *verò dixerit: Epiſcopos*
non habere ius reſeruandi ſibi caſus, niſi
quo ad externam politiam, atque ideo ca-
ſuum reſeruationem non prohibere, quomi-
nus ſacerdos à reſeruatis vere abſoluat, ana-
thema ſit. At vero quanta in abſolutione
præſtat Epiſcopus auctoritate, tantam in
36 diſpenſatione habet poteſtatem. Centum
ſiquidem, & ſeptuaginta duos caſus recen-
ſet Speculator[n], in quibus diſpenſare po-
teſt Epiſcopus: eoſdem referunt Ioannes
Bertachinus[o], Bonaguidus Ariminenſis[p],
37 Lancellottus[q] Conradus, & alij[r], ad quos
lectorem remitto, ne eadem repeti videan-
tur. Immo idem Lancellottus[ſ] dicit com-
muni interpretum conſenſu traditum eſſe,
Epiſcopum poſſe diſpenſare, vbicunque di-
ſpenſatio à iure permittatur, licet ſpecialiter,
& nominatim non permittatur Epiſcopis:
qui, an ſit communis, valde dubito. Etenim
video magiſtros noſtros haud parum inter ſe
diſſentire, canoneſq. varie loqui. Abbas[t]
quidem dicit hanc eſſe differentiam inter
Epiſcopum, & inferiorem ſacerdotem: quòd
Epiſcopus poteſt diſpenſare, vbicumque
38 non prohibetur: inferior Epiſcopo, niſi in
caſibus

i in d. extrau. & ſi.
k c. 7. ſeſſ. 14.
l d. cap. 7.
m cap. 11. ead. ſeſſ.
n in tit. de diſpenſ. §. nunc ad epiſcoporũ.
o. in tract. de epiſcopo par. 1. li. 2. num. 107. vſque ad n. 144.
p in tract. de diſpenſ.
q li 2. tẽp. omn. iudic. c. 5. § 4 n. 6. vſq. ad 11.
r Io. Rand. in tract. de diſpenſat.
ſ ibid. n. 22.
t ad c. vlt. nu. 10. verſic. & differentia. de poſtul. prælat.

caſibus ſibi ſpecialiter permiſſis. Idem ta-
men Abbas [u] rem hanc non perfunctorie,
ſed maiori cura, & diligentia pertractans,
multas, variasq. interpretum opiniones di-
ſtinguendo, conciliat. Hoſtienſis, & Ioan- 39
nes Andrææ dicebant Epiſcopum diſpenſa-
re poſſe in adulterio, & alijs minoribus cri-
minibus, vbi expreſſe in iure hoc non pro-
hibeatur, non æque in maioribus, niſi cùm
expreſſe concedatur. Hanc opinionem ſe-
quitur Ioannes de Lignago, addens Epi- 40
ſcopum non diſpenſare, niſi in caſibus in
iure expreſſis, quia Epiſcopus dicitur [x] eſſe 41
canonum cuſtos, & magiſter; & diſpenſa-
tio eſt odioſa, cùm canones [y] ab omnibus
debeant inuiolabiliter obſeruari. Illos ergo 42
relaxare non licet, niſi cui [z] ſpecialiter eſt
permiſſum. Huius opinionis fuit etiam
Archidiaconus [a], & Bartholomæus Brixia-
nus [b]. Cardinalis [c] vero ſimpliciter, & in-
diſtincte dicit diſpenſare poſſe in adulterio,
& in minoribus criminibus: alij [d] in pœni- 43
tentialibus, non æque in pœnalibus, & di-
ſpoſitiuis. Abbas [e] igitur hanc adhibet di-
ſtinctionem, quòd ſi canon eſt pœnitentia-
lis, poteſt, niſi caſus ſit reſeruatus, quia
pœnitentiæ [f] hodie ſunt arbitrariæ, etiam ſi 44
certa [g] eſſet conſtituta pœna, & à Pontifice
maximo determinata eſſet pœnitentia, vt
voluit [h] Felinus. Aut loquimur de canoni-
bus pœnalibus, & diſpoſitiuis, qui genera-
liter nec permittunt, nec vetant: & hoc caſu
in adulterio, & in minoribus diſpenſat Epi-
ſcopus, niſi reperiatur prohibitum. In alijs [i]
vero grauioribus non item, niſi nominatim,
& expreſſe id fuerit ei conceſſum. Grauiora 45
autem, ſeu maiora, & minora crimina relin-
quit Abbas ſuperioris arbitrio. Idem quoque
videtur dixiſſe pluries Baldus [k]. Multa alia
ſunt, quæ epiſcopalem reſpiciunt dignatio-
nem, & auctoritatem, vel maxime in ſpiri-
tualibus exiſtentia, in quibus omnibus, pau-
cis exceptis, & ab eodem Lancellotto [l] col-
lectis, diſpenſare, ac ſe intromittere Epiſco-
pus poteſt. Multa etiam in temporalibus,
quæ à Ioanne Bertachino [m] referuntur: ac 46
præſertim quòd merum imperium habet,
prout ad Nouellam Iuſtiniani [n] conſtitutio-
nem ſcribit Baldus [o], aſſerens carceratio- 47
nem eſſe meri imperij, ſi ſit ad pœnam, non
æque, ſi ad cuſtodiam: quia, ait, & peda-
neis iudicibus, qui nullam habent iuriſdi-
ctionem, ſed cognitionem tantum, & iudi-
cationem, in cuſtodiam reum conijcere li-
cuit. Nam, vt aliàs dixi [p], Epiſcopi habent 48
non ſolum interdictionem, ſuſpenſionem,
excommunicationem, depoſitionem, ſed

u ad cap. & ſi clerici. §. de adulterijs. n. 4. 5. & 7. de iudic.
x cap. cum quibus. & ſeq. 24. q. 3.
y can. nulli fas. 25. q. 1.
z can. amputato. 25. quæſt. 2.
a ad cap. 1. 18 q. 2 & ad c. licet. canõ de elect. lib. 6.
b in Dom. q. 57. nu. 4.
c ex d. §. de adulterijs.
d gloſ. ad d. §. de adulr.
e ad d. § de adult. nu 5.
f cap. Deus qui de pœn. & remiſſ. & can. menſuram. de pœnit. diſt. 1.
g Felin. ad cap ſicut dignũ. de homic. Card. ad clem. 2. q. 12. de pœnit. & rem.
h ad c. accuſaſti de accuſ.
i d. §. de adulterijs. & cap dilectus. de tẽp. ordinat.
k ad l. 1. C. qui accuſ. non poſſ. ad l. 1 C. de requir reis. & ad l. ea, quæ ff. de re iud.
l d §. 4. nu. 22. vſque in finem.
m li. 4. p. 3.
n auth cauſa, quæ. C. de epiſc. & cler.
o ad l. imperiũ. ff. de iuriſd. omn. iudic.
p in Paratitl tit de pœnis.

etiam carcerationem, atque verberatio-
nem, ſeu fuſtigationem, item proſcriptio-
nem, relegationem, exilium, atque pœnam
pecuniariam, quæ omnia in laicos etiam
exercent Epiſcopi, eaq. non modo in ſua
diœceſi, verum & in curia Romana. Siqui-
dem Panormitanus [q] Abbas tradit curiales
olim non permiſiſſe, vt ordinarius poſſet ſub-
ditum ſuum in Romana curia citare: ſed pro
bono publico tandem factum fuit, vt vni-
cuique ordinario ius eſſet citandi vbiq. ſub-
ditum ſuum, quod & Bald. [r] & Philippus [ſ]
probant: immo & præcipiendi, vt capiatur,
& in carcerem detrudatur. Hic etiam voluit
id libere fieri etiam extra Romanam curiam,
vbicunque ſcilicet fuerit Beatiſſimus Papa:
quod videtur etiam ſentire Innocentius [t],
ob id nimirum, quia Roma dicitur locus om-
nis, in quo eſt curia Papæ: vnde illud vul-
49 gatum. *Vbi Papa, ibi Roma*. Sed huius ra-
tionis ratio eſt, quoniam Roma [u] eſt com-
50 munis patria, licet Butrius [x] exiſtimet illud
Modeſtini [y] reſponſum hodie ad clericos
tantum pertinere, non æque ad laicos: ipſe
tamen in ea ſum ſententia, vt habeat etiam
locum in laicis: cùm Romanus Pontifex ſit
[z] pater vniuerſalis, proinde omnes eius iu-
riſdictioni ſaltem [a] ratione peccati ſubij-
51 ciantur: quod & Ioanni Imolenſi haud di-
ſplicuit, ſed non ſatis recte, ex illa Bonifa-
ciana [b] conſtitutione, cùm ſit tantum de ele-
52 ctionis forma. Viget igitur in vrbe Romana
Epiſcopalis iuriſdictio: in propria vero diœ-
ceſi non ſolum in ſubditos, ſed ad alios quo-
que alterius diœceſis extenditur: ob id,
53 quòd Abbas, & [c] alij omnes tradunt, nempe
ratione delicti quemque ſortiri forum: quo
caſu alterum quoque Epiſcopum compre-
hendi nemo eſt qui dubitet, teſtimonio [d]
Abbatis, poſt quem Felinus [e] tradit, Epi-
ſcopo alium Epiſcopum in ſua diœceſi delin-
quentem punire licere. Sed dubitatio eſt de
Archiepiſcopo, an ſcilicet Suffraganeus
poſſit Archiepiſcopum in ſua diœceſi delin-
quentem iudicare, & punire: Vulgata eſt
54 iuris [f] regula, quòd par in parem non ha-
bet imperium. Atqui Archiepiſcopus non
modo eſt æqualis Epiſcopo, verum etiam
longe maior [g], & iudex omnium Suffraga-
neorum, vti late [h] eſt dictum. Maior eſt du-
bitatio, ſi Suffraganeus ex indulgentia
Pontificis maximi alterum habeat epiſco-
patum, in cuius territorio ſuus Archiepiſco-
pus commiſerit crimen, atque ratione iſtius
epiſcopatus huic non eſt ille ſubiectus. In-
nocentius [i] contendit Archiepiſcopum ſem-
per, & vbiq. ſuo eſſe Suffraganeo maiorem.

q ad c. meminimus. in fi. de appel.
r, ſ, ad d. cap. meminimus.
t ad c. ego. de iureiur.
u l. Roma. ff. ad municipal. DD. ad l 1. §. omnis ff de iudic.
x ad c. fin. de foro cõpet.
y d l. Rom.
z can cuncta y q. 3.
a c. nouit. vbi omnes notant. de iudic.
b in c cum expediat. de elect. lib. 6.
c ad d. cap. fin. de for. comp.
d ad c. cum inferior. de maior. & obed.
e ad c. prudentiã. n. 5. de off. del.
f l ille à quo §. tempeſtiuum. ff. ad Trebell.
g d. c. cum inferior.
h ſup. cap. prox.
i ad d. c cũ inferior.

Abbas [k] contrarium putat verius. Memini
me, cùm in celeberrimo Taurinenſi gym-
naſio ius pontificium publice profiterer, &
hanc quæſtionem diligenter pertractarem,
Abbatis opinionem tutatum eſſe. Nulli ete- 55
nim dubium eſt, quin Epiſcopus poſſit non
ſuum Archiepiſcopum in territorio ſuo de-
linquentem iudicare, & punire: quinimmo
Archidiaconus, licet inferior ſit Epiſcopo, 56
ſi tamen huic in illius ditione delinquere
contigerit, poterit pro delicti qualitate ip-
ſum mulctare, & punire: rationem reddit
idem ipſe Innocentius [l], quia ratione crimi-
nis [m] Epiſcopus perdit ſuum priuilegium.
At eadem ſane ratio militat in Archiepiſco-
po, qui licet maior ſit ſuo Suffraganeo, ra-
tione tamen loci, in quo eſt commiſſum
delictum, non eſt ſuus Suffraganeus, atque
ideo Archiepiſcopum puniet, prout faceret
alius Epiſcopus, qui nullo pacto illi eſſet ſu-
biectus. Neque mirum id videri debet, quia 57
licet is quoque, qui à Sanctiſſimo Domino
Papa mandatam ſuſcipit iuriſdictionem,
quam vulgo delegatam dicimus, vt pluri-
mum, minor ſit Epiſcopo, eum tamen ex
mandata [n] ſibi iuriſdictione poteſt excom-
municare: nam reſpectu delegationis eſt
maior (diuerſis enim modis poteſt quis eſſe
maior, & minor, vti [o] docui alias, idque
exemplis haud ineptis): quid mirum, ſi de
clericis, & eorum cauſis cognoſcit, & ius di-
cit? cùm cognoſcat Epiſcopus, & iudicet 58
aduerſus laicos, præcipue de crimine noto-
rio, non ſolum, vt pœniteant, verum etiam,
vt ſatisfaciant, quod Felinus [p] recte adno-
tauit. Et ante eum Abbas [q] generalem tra-
didit Epiſcopum habere in laicos iuriſdi-
ctionem, de quolibet notorio crimine, vbi
reperitur negligentia iudicis ſecularis: &
non modo reſpectu tranſeuntium peregri- 59
norum poteſt mulctare mercatores, qui plus
quàm par eſt, victualia vendunt, ſed reſpe-
ctu quoque ciuium, & incolarum, ne paupe-
res vexentur, & compellantur emere vltra
iuſtum pretium ad victum neceſſaria. Poteſt
etiam admonere [r], & ſi opus fuerit, excom- 60
municare non inquirentes de furibus, &
furtis. Siquidem Princeps, & qui eius vicem
gerit, modis omnibus [ſ] curare debet, vt Pro-
uincia malis hominibus careat. Si vero in- 61
ter duos iudices laicos de iuriſdictione
orta fuerit controuerſia, poſſe Epiſcopum
cognoſcere auctor eſt Felinus [t], quemad- 62
modum poteſt cognoſcere an ſua ſit iuriſdi-
ctio: & quod plus eſt in cauſa ſuæ eccleſiæ,
adſtipulantibus Iaſone [u], & Oldrado [x], po-
teſt ius dicere, & iudicare, immo in cauſa

k ibidem.
l ibidem.
m auth. qua in prouincia. C. vbi de crim. agi opor. c. placuit. 16. q. 3.
n c. ſane. 2. de offic. deleg.
o in Paratitl. tit. de offic Archidiac & de maiorit. & obed.
p ad c. cum ſit generale. num 17. de for. comp.
q ad c. 1 in fin. de emp & vendit. & ad c. nouit. per eundem tex. de iud.
r Abbas ad c. qui cum fure num. 5. de furt.
ſ l. 14 de offic. præſid.
t ad c. ceterum. de iud.
u ad l. qui iuriſdict. ff. de iuriſdict. omn. iudic.
x conſ. 283.

propria. Voluit enim Abbas [y] poſſe proce-
dere aduerſus ſuos detractores. Neque in
ciuitate tantum, ſed etiam in quouis [z] diœ-
ceſis loco facultatem habere ſibi tribunal
63 eligendi. In eoque poſſe decedentium vo-
luntates, ſi intra annum hæres, vel executor
64 teſtamentarius, non [a] impleuerit officium
ſuum, compellere, vt executionem, & effe-
ctum ſortiantur, etiam ſi executor [b] fuerit
quoquo modo, ſiue de iure, ſiue de facto
impeditus. Sed quid, ſi ad pias cauſas nihil
appareat in teſtamento relictum? Alexan-
der [c] hac de re interrogatus reſpondit, ma-
gis communem interpretum opinionem eſ-
ſe, vt poſſit cogere hæredes ad ſatisfacien-
dum legatis, etiam ad non pias cauſas reli-
ctis, dicitq. [d] teſtamentum, in quo non eſt
datus executor, etiam ſi teſtator id prohi-
buerit, ab eo executioni mandandum eſſe.
65 Si autem datus fuerit executor in teſtamen-
to vſurarij, vel inceſtuoſi, poſſe ſub excom-
66 municationis pœna iudici ſeculari inhibere,
ne eiuſmodi teſtamenta executioni man-
67 dentur, Baldus [e] probat. Et Speculator [f]
poſſe filio exhæredato reſtituere hæredita-
tem, in qua pater eccleſiam inſtituit hære-
dem, quod per manus receptum fuit, ex au-
ctoritate D. Auguſtini in libro de vita cle-
ricorum, qui [g] ait. *Quiſquis, exhæredato*
68 *filio, hæredem facere voluerit eccleſiam, quæ-
rat alterum, qui ſuſcipiat, quàm Auguſti-
num*. Sunt alia prope innumera, in quibus
maxime elucet pontificalis maieſtas: taliaq.
ſunt, vt ex ijs ſatis amplum Ioannes Berta-
chinus confecerit volumen: eius vero, quod
ex Imperatorum conſtitutionibus hauriri
poteſt, nihil, quod ſciam, in ſecundo huius
operis [h] libro omiſi. Video enim ſacroſan-
ctam ſynodum Tridentinam, non modo Epi-
ſcopis plurimum honoris tribuiſſe, ſed eorum
quoque auctoritatem, & dignitatem, ob de-
prauatos hominum mores prope demer-
ſam, extuliſſe, & extinctam excitaſſe, ac mul-
69 tis denique beneficijs auxiſſe. Inuenio quo-
que, præter illa, quæ eis ex pontificali offi-
cio debentur, caſus [i] circiter viginti ſeptem,
in quibus Epiſcopi ſe habent, vt ſedis Apo-
ſtolicæ delegati. quæ auctoritas licet olim
forſan Epiſcopis eſſet communis, & propria,
vſu tamen, & inueterata conſuetudine, vel
Pontificum Romanorum derogatione, vel
contrarijs conſtitutionibus fuerat eis adem-
pta. Epiſcopalem quoque auctoritatem, &
poteſtatem ſatis indicat paſtoralis baculus,
qui nedum honoris eſt, ſed dignitatis, & po-
teſtatis paſtoralis inſigne. Datur enim ba-
culus Epiſcopo, vt interpretatur Beda [k],
quo

y ad c. 1 de maledictis.
z cap. cum Epiſcopus. de off. ord. li. 6. Bal ad l. teſtamentum. C. de teſtam. alij ad cap. qua fronte de appellat.
a c. Ioann. de teſtam.
b Felin. ad. c. cum acceſſiſſent. de conſtit. Iaſ. ad l. ſi cum. §. qui iniuriarum. nu. 22 ff. ſi quis caution.
c conſ. 239. in fin. li. vlt.
d conſ. 206. n. 12. eod. li.
e ad l. conſulta. C. de teſtam.
f in tit. de diſpenſatione. § nunc ad epiſcoporũ. nu. 67. vt notat ad cap. ſi quis iraſcitur. 13 quæſt. 2.
g de qua in c. quicũque vult 17. q. 4. gloſ ad leg. ſi quis, ad declinandã. C. de epiſc. & cler. Cardin. Alex. ad c. non ſatis. diſt 86. Bar. ad l. 1. n. 55. C. de ſacroſ. eccl.
h ſup. li. 2. cap. 6.
i ſeſſ. 5. de reform. c. 1. & 2. ſeſſ. 6. de refor. c. 2. & 3. ſeſſ. 7 c. 6 & 14. de reform. ſeſſ. 13. c. 1. ſeſſ. 14 c. 4. ſeſſ. 21. c. 3. 5. 6. 8. & in rob Decretum de obſeruandis, & euitandis in celebratione Miſſæ, eadem de reform c. 3. 5. 6. 8. 10 ſeſſ. 24. c 9. 10. 14. ſeſſ. 25. c 8. & eod. de reform. cap. 14.
k in collectaneis. cap. de ſeptem ordinibus.

quo ſubditos regat, infirmosq. ſuſtineat:
ſiquidem (ait Innocentius)[l] correctionem
ſignificat paſtoralem, ideo cùm traditur,cõ-
ſecrator dicit: Accipe baculum paſtoralita-
tis, hoc eſt, (vt Durandus in ſuo Rationali
loquitur) paſtoralis officij,vt ſis in corrigẽ-
dis vitijs piè ſæuiens: quapropter baculus
(vt idem ait Innocentius[m]) acutus eſt in
fine, rectus in medio, retortus, ſiue recur-
uus, in ſummo,quia Pontifex debet punge-
re pigros, regere debiles, colligere vagos.
Innocentio adhæret Antoninus[n], idemque
prope refert gloſſa[o].Habet præterea is am-
pliſſimus ordo multa, ac non vulgaria à iure
beneficia. Nam ſimul,atque filiusfamilias[p]
eſt Epiſcopus electus, eximitur patria pote- 70
ſtate, & ſui iuris efficitur, ſcilicet in eius fa-
uorem, non æque in odium, vt eleganter
ſcribit Bartolus[q], quem alij ſequuntur, vti
de monacho diximus[r]. Electi, & conſecra- 71
ti teſtimonio, etiam in foro ſeculari, ſine iu-
ramento creditur, vt Abbati[ſ], Felino[t], at-
que Iaſoni[u] placuit, quamuis ad auditoriũ
ſeculare nequaquam trahi poſſit. Quòd ſi 72
ageret pro ſua eccleſia, non teneretur ſpor- 73
tulas præſtare, vel capita ſolidorum,etſi ſta-
tuto cautum eſſet, vti agẽs perſolueret ſpor-
tulas, ita aſſerente Lancellotto[x] Conrado.
Tantaq. fides ei adhibetur, vt non[y] tenea- 74
tur iurare, & ſi iurare cogatur, non tactis[z]
ſacris Scripturis iuret, cùm ſola earum præ-
ſentatio coram eo facta ſufficiat, ſiue iuret
de calumnia, ſiue de veritate dicenda, vti
Durandus[a] in Speculatore oſtendit. Lata
excommunicationis, ſuſpenſionis, interdi-
cti generalis ſententia[b] minime comprehẽ-
ditur, atque ideo non obſtante generali in-
terdicto,[c] poteſt diuina audire officia. Mul- 75
ta alia in medium affert priuilegia Ioan.An-
dreæ[d] ad Speculatorem, & idem Bertachi-
nus[e]: quamquam multa congerit, quæ ve-
re,ac proprie priuilegia dici nõ poſſunt. Sed
in his maxime fulget Epiſcopalis poteſtas,
quòd poteſt[f] annulum in digito geſtare,vbi
ædificanda eſt eccleſia[g] crucem ponere,
atrium deſignare, & primum ſtatuere lapi-
dem, iam ædificatam conſecrare, pollutam
reconciliare,pœnitentias ſolemnes iniunge-
re, ordinare, chriſmate fideles inungere,in-
dulgentias concedere,dimiſſorias dare,cau-
ſas matrimoniales[h], & criminales cogno-
ſcere: quod & Tridentina ſynodus[i] expreſ-
ſe ſtatuit: conſtitutiones[k] in diœceſi face-
re, ſynodum conuocare[l], de hæreticis in-
quirere, eosq. condẽnare[m],& alia huiuſmo-
di non pauca peragere: in quibus omnibus
Pontificalis maieſtas demõſtratur. Sed quid

l li.1.myſteriorum Miſſæ c.62.
m d.c.62.
n par.3. ſummæ tit 20.c. 2 §.19.
o ad c. 1. epiſt. Pauli ad Titum.
p auth. ſed dignitas vbi omnes notãt C.de epiſ & cler.& ad c. indecorũ.de ætat.& qualit. Bal. ad l. ſacroſan. C. eod.;ad l. ſi maritus. C. de patr.pot. Bart.ad l.2. & ad l.patr. ff.de his,qui ſunt ſui, vel alien. iur.
q ad d. l. 2. in fi. & ad l. patr.ff. de in ius vocand.
r ſup.c.4.
ſ t ad c.nuper.de teſti.
u ad l.admonendi.n.198
x d.l.2.c.5. §.4. n. 2.
y l. 7. C. de epiſc &cler.
z Auth.de ſacroſan.eccl. §. nulli. & DD.ad l.fin. de iuram.calum.can.non flagitatur.1. q. 1
a in tit de iuram cal.§. penult.verſ. item nota, quòd cum Epiſcopus.
b cap. quia periculoſum de ſent.exc. vbi oẽs not.
c cap.nõnulli. & c. quoniam. & ibi omnes. de priuileg.
d d. §. nunc de Eporum.
e lib 4.p.3. nu 81.
f in c.clericum de vit. & honeſtat. cler.
g c.nemo. & conſec. 1.d.
h c.multorũ 35.q 5 c. fi. de conſang. & affinit. c. accedẽtibus de exceſſ. prælat.
i c. 20. ſeſſ. 24.de refor.
k c. omnes baſilicæ. de conſecr.1 d. c.omnes.16. q.7.
l c. quod ſuper. de maior.& obed. c.Epiſc.d.18
m c excommunicamus. §.fin.& c.ad abolendã.§. 1. de hæret.

illis potuit gratius, aut honorificentius con-
tingere, quàm, quod ipſa ſacroſancta Tri-
dentina ſynodus[n] conſultò elargita eſt? ni-
mirum Epiſcopos, niſi ob cauſam, ex qua
deponendi, aut priuandi veniret, etiam ſi
ex officio,aut per inquiſitionem,ſeu denun-
ciationem, accuſationem, ſiue alio quouis
modo procedatur, vt perſonaliter compa-
reant, nequaquam citari, vel moneri poſſe,
nec teſtes in cauſa criminali ad informatio-
nem, vel iudicia,ſeu aliàs in cauſa principa-
li contra ipſos Epiſcopos, niſi conteſtes, &
bonæ conuerſationis,exiſtimationis,& famæ
fuerint, recipi. Et cùm pro criminis obiecti
qualitate comparere ipſi debeant, quòd eo-
rum cauſæ coram Pontifice maximo referã-
tur,& per ipſum terminentur. Quæ, & alia
priuilegia, vt exacte obſeruentur, à ſummis
Eccleſiæ paſtoribus erecta fuit Congrega-
tio pro conſultationibus ipſorum Epiſcopo-
rum, & aliorum Prælatorum, cui præfecti
ſunt à ſanctiſſimo Pontifice Sixto V. quin-
que ſelecti viri S. R. E. Cardinales, Nico-
laus, ſcilicet,de Pelleue,Senonenſis nuncu-
patus, humani, diuiniq. iuris peritiſſimus,
Hieronym. Simoncellus, vir induſtrius, ac
mira ingenij dexteritate, Ioan.Baptiſta Ca-
ſtaneus, aliàs S. Marcelli, ſcientia bonarum
artium,rerumq. gerendarum vſu cõſpicuus,
qui poſtea, cùm dies octodecim ſedes Apo-
ſtolica ſeſſore careret ann. Salutis MDXC.
xvij. Cal. Octobris Sixto ſucceſſit, & Vrba-
nus VII. appellatus eſt: à quo cùm mul-
ta, eademq. præclara expectarentur, duo-
decimo Pontificatus die vitam finiuit: cui
ſucceſſit Gregorius XIV. Iulius Cananius,
olim Iulio III. Pontifici pluribus nomini-
bus longe chariſſimus; ac Scipio Gonzaga,
cui ſi maiorum imagines deeſſent, vt abun-
dant, eſſet ipſe poſteris pro multis imagini-
bus præclarum calcar, & ornamentum.
Abſentibus autem Simoncello, & Cananio
ſuffecti ſunt Anton.Maria Saluiatus optime
notæ homo, antiquioris Cardinalis Saluiati
gentilis ſui virtutes item repræſentans, &
Auguſtinus Cuſanus integritate, & religio-
ne inſignis. Hi, inquam, à ſummo Pontifice
delecti ſunt, vt non ſolum Epiſcoporum, &
ordinariorum quorumcũque petitiones au-
diant, propoſitis quæſtionibus, ac contro-
uerſijs, alijsq. difficultatibus,de quibus cõ-
ſulantur, reſpondeant,& cauſas, & rationes
eccleſiarum, earum dignitatis, iuriſdictio-
nis, exemptionis, immunitatis, iurium, pri-
uilegiorum, & laudabilium conſuetudinum
conſeruationem concernentes ſummarie co-
gnoſcant, atque tam ex partium petitione,

n ſeſſ.13.c. 6.cum ſeq.

quàm ex officio componant, ſed etiam immunitatis eccleſiaſticæ defenſores ad tuendum Prælatorum perſonas ipſas, & bona quæcumque eccleſiarum prædictarum ab omnium iniurijs, atque oppreſſionibus aduerſus quoslibet quauis auctoritate fulgentes, præſertim potentes ſeculi, velut firmiſſima propugnacula, & muri exiſtant.

SVMMA EX CAPITE IX.

1 *Abbas plenam in ſuos monachos iuriſdictionem habet, quorum delicta punire ſi negligat, detruditur ipſe in monaſterium, pœnitentiæ cauſa.*

2 *In vitijs partem habere præſumitur, qui vitia, cùm poſſit, non extirpat.*

3 *Abbas indignus, etiam congregatione renitente, deponitur.*

4 *Antiſtes quiuis monaſteria in ſua diœceſi ſita viſitando, corrigit.*

5 *Pro viſitatione bis in anno facienda* Epiſcopus *poteſt moderatam procurationem exigere.*

6 *Nemo ante conſecrationem* Epiſcopus, *ſed* Electus *appellatur.*

7 *Benedictio non imprimit Abbatialem characterem: eſt enim quædam ſolemnitas.*

8 *Abbas ante benedictionem non impeditur, quo minus paſtorali baculo, annulo, & mitra vtatur.*

9 *Abbas, vbi ter ab* Epiſcopo *benedictionem petierit, eo negligente, Abbatialia rite exercebit.*

10 *Abbas poſt Epiſcopum, cæteris Prælatis dignitate anteſtat.*

11 *Abbas canonicum, præterquam in ſupplicationibus, & in eccleſia cathedrali, vbique præcedit.*

12 *Abbas Archidiaconum anteit, ex Decio.*

13 *Monachi in regularibus Abbati potius, quàm Epiſcopo, obtemperant.*

14 *Monachi ſubduntur Abbatibus, vt patribus filij, ac dominis ſerui.*

15 *Abbas in monachos ciuile, & criminale exercet omnino iudicium.*

16 *Minor Epiſcopo in criminibus non cognoſcit.*

17 *Abbas quodlibet grauiſſimum crimen potius, quàm Epiſcopus, in ſuo monacho iudicabit.*

18 *Viſitatores inquirunt tantum:* Abbates *corrigunt ex canone præſcripto.*

19 *A ſuperioribus ſubditi regulares non appellant.*

20 *Ex ipſa regula deducitur* Abbatis *auctoritas in criminibus, etiam grauiſſimis, ſibi ſubditorum.*

21 *Vbi regula non diſponit, ſtandum eſt ſtatutis Apoſtolicis.*

22 *Cauſam hæreſis monaſticam* Epiſcopus *cognoſcit.*

23 *Reus hæreſis, etiam exemptus, Epiſcopali iudicio ſubiacet.*

24 *Degradatio à ſolo Epiſcopo pendet.*

25 *Abbas monachos legitime excommunicare, & vt excommunicati promulgentur, curat.*

26 *Abbas poteſt excommunicatum, ob clerici percuſſionem, abſoluere.*

27 *Papa non reſeruante ſibi excommunicationis iudicium, intelligitur Epiſcopo permiſiſſe, non item Abbati.*

28 *Abbas, ſi habeat Epiſcopalem iuriſdictionem, à quouis excõmunicationis nexu ſibi ſubditum liberat.*

29 *Abbas monachum à ſe excõmunicatum, aut ex conſtitutionibus regulæ, quauis de cauſa abſoluit.*

30 *Eius eſt ſoluere, cuius & ligare.*

31 *Abbas in eccleſijs ſibi pleno iure ſubiectis habet iura Epiſcopalia.*

32 *Abbas poteſt aliena iura Epiſcopalia, tempore legitimo intercedente, præſcribere.*

33 *Abbas poteſt in aliena diœceſi collationem habere beneficij, vt habet Abbas Sancti Benigni in Taurinenſi diœceſi.*

34 *Epiſcopus non poteſt conferre beneficium collationis abbatialis in ſua diœceſi vacans.*

35 *Abbas ex priuilegio* Epiſcopalia *inſignia defert.*

36 *Abbas exemptus mitra aurifriſiata, non aurea, neque argentea, neque gemmata vti poteſt: non exemptus ſimplici, alba, & plana.*

37 *Abbates benedicti ordines minores conferebant, etiam ſibi non ſubditis: hodie ex Concilio Tridentino nec exempti, niſi ſubditis.*

De Abbatibus, & eorum auctoritate, Cap. IX.

1 QVALIS eſſe ſolet Epiſcopalis dignitas in ſua diœceſi, talis eſt abbatialis prælaturæ inſtitutio ratione monaſteriorum, & monachorum: habet enim Abbas & iuriſdictionem in ſuos monachos. ideo, ſi adulterium commiſerint, ſi peculiare quid habuerint, aut furtum, aliudve

ſimile

ſimile fecerint, emendare eos,& punire po-
teſt, vel Epiſcopo ſuo, vel Archidiacono
puniendos tradere: ad hoc enim inſtitutus
eſt, vt ſibi commiſſi gregis curam gerat, vel
ipſe in aliud monaſterium pœnitentiæ per-
agendæ cauſa detrudatur, ex decreto Con-
cilij [a] Antiſiodorenſis: nam videtur, qui in
officio ſuo conniuet, & vitia diſſimulat, par- 3
ticeps ſcelerum eſſe, & nolle in alijs, quæ
ipſe gerit, caſtigare, cùm tamen Abbas exe-
plar vitæ probæ monachis eſſe debeat, at-
que omnino à negotijs ſecularibus, & vitijs
procul agere. Quare Gregorius Caſtorio
Epiſcopo in hæc verba [b] reſcripſit. *Abba-
tem cuilibet monaſterio non alium, ſed quem
dignum moribus, atque actibus monaſticæ di-
ſciplinæ communi conſenſu congregatio tota
popoſcerit, ordinari volumus*. Et in Concilio
Triburienſi [c] legitur. *Si quis Abbas cautus
in regimine humilis, caſtus, miſericors, di-
ſcretus, ſobriusq. non fuerit, ac diuina præ-
cepta verbis, & exemplis non oſtenderit, ab
Epiſcopo, in cuius territorio conſiſtit, & à
vicinis Abbatibus, & cæteris Deum timen-
tibus à ſuo arceatur honore, etiam ſi congre-
gatio vitijs ſuis conſentiens, eum Abbatem
habere voluerit*. Quæ, vt facilius euitari poſ-
ſint, ex eiuſdem Gregorij [d] conſtitutione 4
in corpore canonũ clauſa [e], viſitandi, exhor-
tandiq. gratia ad monaſteriũ, quoties pla-
cuerit, ciuitatis Antiſtiti datur acceſſus: at-
que ideo Concilium Aurelianenſe [f], *Non
ſemel*, inquit, *ſed ſæpius in anno Epiſcopi vi-
ſitent monaſteria monachorum, & ſi quid
corrigendum fuerit, corrigatur*. Ad quem
locum Gregorij non mihi diſplicet gloſſæ in-
terpretatio, vt illud verbum, *quoties*, intel-
ligatur, cùm vtilitas, vel neceſſitas exigit:
ſin ſecus, ſemel in anno viſitet Epiſcopus,
vel ex conſtitutione Innocentij [g] III. bis in 5
anno, proq. his duabus vicibus impune po-
teſt moderatam procurationem exigere,
præterea nequaquam. Sed exoritur dubita-
tio, an quiſquam ante benedictionem ve-
re, proprieq. Abbas dici, appellarive poſſit.
Archidiaconus [h] putat non poſſe, exemplo 6
Epiſcopi: quippe qui ante conſecrationem
non Epiſcopus, ſed Electus appelletur: quē-
admodum enim, ait, conſecratio dat Epiſ-
copo nomen, ita benedictio Abbati. Alij
vero [i], vt Abbas Panormitanus, Ioannes
Andræ, Antonius de Butrio, Oldradus [k],
Felinus [l], & Decius [m], contrariam tuentur
ſententiam, quæ mihi melior videtur: ſiqui-
dem Abbatis benedictio non imprimit cha- 7
racterem, ſed eſt ſolemnitas quædam, quæ
præcedere debet, & fieri ante examinatio-

[a] can. 23.
[b] li. 4. epiſt. 43. ſeu c. 87. de qua in can. 3. 18. q. 2.
[c] de quo in c. 15. ead. q.
[d] li. 7. epiſt. 18.
[e] 18. q. 2. c. 28.
[f] in cap. 29. ead. 18 q. 2.
[g] cap. 21. de cenſib.
[h] ad c. alienationes. 12. q. 2.
[i] ad c. inter monaſter. in fi. de re iud.
[k] conſ. 14.
[l] ad c. eam te. nu 7.
[m] ibid n. 10 de reſcript.

nem, ipſo adſtipulante Archidiacono [n], cui
adhærent & Hoſtienſis [o], & Decius [p], ne-
8 que ab illis diſſentit Ioann. Andræ [q], cùm
dicit Abbatem ante benedictionem vti poſ-
ſe baculo paſtorali, annulo, & mitra: quod
& Abbati [r] Panormit. probatur. At quid
9 opus eſt verbis, cùm extet Alexandri III.
elegans conſtitutio [ſ], quæ definit, quòd ſi
Epiſcopus ter fuerit requiſitus de Abbate
benedicendo, & renuerit, Abbati liceat pro-
prios monachos benedicere, & alia, quæ ad
10 eius officium pertinēt, exercere? Sit itaque,
vel non ſit benedictus, poſt Epiſcopum, om-
nibus alijs prælatis præſtat dignitate. Et
11 cùm aliàs dubitatum fuerit [t], an Abbas di-
gnior ſit canonico, ita, vt eum poſſit præce-
dere: communiter receptum eſt in actibus
proceſsionalibus, & in eccleſia cathedrali
ſolere canonicos præire: in reliquis tamen
12 præcedere Abbatem, etiam Archidiaconũ,
cenſuit Decius [u]. Et Abb. Panorm. [x] aſſe-
rit Abbatem immediate poſt Epiſcopum
locum habere, & alijs omnibus poſt Epiſ-
copum Prælatis anteferri: cui cùm eſſet &
ipſe Abbas, ac credendum ſit, in dubium
reuoco (libet enim aliquando iocari) quòd
propriam tueatur cauſam: ideo ei potius fi-
dem adhibendam putarem, dum dicit [y] eſ-
ſe Epiſcopo in ſpectantibus ad regulam præ-
13 ferendum. In quibus monachos ſuo Abbati
magis, quàm Epiſcopo obedire latius [z] aliàs
14 diſſerui. Namque monachi Abbati dicun-
tur [a] ſubditi, vt parentibus filij, aut dominis
15 ſerui, in eosq. Abbas ordinariam habet iu-
riſdictionem, ſiue agatur [b] ciuiliter, ſiue
criminaliter. Quid autem, ſi agatur in for-
ma iudicij? Gloſſa [c] dicit eo caſu cognitio-
nem, & iudicationem ad Epiſcopum ſpecta-
re, non æque ad Abbatem: eiuſdem ſenten-
tiæ videntur eſſe Innocentius [d], & Ioannes [e]
Andræ, ex eo, quòd diſtinguendo, aſſeue-
rant, quòd ſi agitur de ijs, quæ concernunt
regulam, ad Abbatis pertinet iuriſdictionē,
ex quo enim regula à ſuperiore eſt appro-
bata, & confirmata, vtique facultas faciendi
ea, quæ in regula continentur, Abbati con-
ceſſa intelligitur. Si vero in iudicium res fue-
rit producta, tunc Epiſcopalis erit iuriſdi-
ctionis, quoniam minor [f] Epiſcopo de cri-
16 minalibus cauſis non cognoſcit. Ioannes ta-
17 men de Lignago [g] ſcribit, quòd ſi mona-
chus intra monaſterij ſepta homicidium,
vel aliud ſimile delictum perpetrauerit, vel
extra adulterium, aut aliud tale crimen cō-
miſerit, & contentio fuerit inter Abbatem,
& Epiſcopum, vtroque huiuſmodi iudicium
vindicante, Epiſcopo præferendum eſſe
Abba-

[n] ad can. quoniam 90 diſt.
[o] ad c. venerabilem. de elect.
[p] ad d c. eã te. nu. 12.
[q] ad clem. attendentes. § ſtatuimus. de ſtat mon.
[r] ad d c. inter monaſteriũ.
[ſ] in c. 1. de ſuppl. negl. prælat.
[t] Bal & alij ad c. paſtor. de off deleg. & eſt text. in auth. habita. C ne filius pro patre c. decernimus de iudic. c fin. de offic. deleg. lib. 6.
[u] ad d. c. decernimus. n. 12.
[x] ad cap. ex ore. nu. 3. de priuil.
[y] ad c. cum contingat. n. 11 de foro compet.
[z] ſup. c. 4.
[a] in c. ad noſtrã. vbi Dec. & alij de appellat
[b] Abb ad c. cum ab eccleſiarũ. nu. 10. & 12 de offic. ordin.
[c] ad c quanto. eod & ad c. hoc tantũ. 16. q. 2.
[d] [e] ad d. c. quanto.
[f] c. 31. ead. q 2.
[g] ad clem. ne in agro. de ſtatu monachorum.

Abbatem ex conſtitutione Honorij Tertij [h],
quæ ita habet. *Viſitatores, &c. diligenter* 18
inquirant, & tam in ſpiritualibus, quàm in
temporalibus, corrigant, & reforment, quæ
viderint corrigenda: ita tamen, quòd mona-
chos delinquentes per Abbatem loci corrigi
faciant, eiſq. iniungi pœnitentiam ſalutarem
iuxta B. Benedicti regulam, & Apoſtolica
ſtatuta. Neque ab huiuſmodi ſententijs ap-
pellari poſſe voluit [i] Alexander Tertius. Sic 19
etiam Innocentius Tertius [k] Abbati ſanctæ
Trinitatis, & Priori fratrum Carthuſienſiũ
videtur feciſſe poteſtatem inquirẽdi, & exa-
minandi, & puniendi monachos, qui homi-
cidium fecerant. At, ſi cognitio fuiſſet Epiſ-
copi, mandaſſet vtique Innocentius Epiſ-
copo, non item Abbati: quod ſecus factum
eſſe nemo non videt. Præterea, cùm Hono-
rius tertius [l] remittat ſe ad regulam B. Be- 20
nedicti, & in [m] regula conſtitutum ſit de
pœna, quæ pro grauioribus criminibus, &
culpis imponi debet, ſequitur neceſſariò, vt
Abbas prius debeat cognoſcere, & eo defi-
ciente [n] Epiſcopus. Si vero regula defice- 21
ret, tunc ex eodem Honorij reſcripto [o], ſe-
cundum Apoſtolica ſtatuta. Abbas quoque
Panormitanus ab his non diſſentit, niſi cùm
opus eſſet degradatione, ſiue actuali, ſiue
verbali, etiamſi ageretur per viam inquiſi-
tionis, vt eſt [p] hæreſis. Hoc enim caſu co- 22
gnitio ad Epiſcopum attinet qualitercũque 23
agatur, etiã [q] ſi reus ſit exemptus, quemad-
modum in alijs omnibus caſibus, qui degra-
dationem deſiderant. Non eſt igitur dubiũ, 24
quin Abbas habeat iuriſdictionem, etiam
contentioſam, eiuſdem Abbatis [r] teſtimo-
nio. Poteſt quoque monachos excommuni-
care [ſ], & ab alijs eccleſiarum prælatis de- 25
nunciari facere excommunicatos, ipſoſq. [t] 26
præſertim ratione violentæ iniectionis ma-
nuum, abſoluere. Verum an abſoluere va-
leat ab alijs excommunicationibus à iure
inductis, dubitari ſolet. Et ex illa Alexan-
dri Tertij [u] conſtitutione videtur poſſe. Pa-
normitanus [x] tamen ex Clementis [y] quinti
ſanctione id negat, probatq. ex eleganti
quadam iuris [z] regula, quòd vbi Papa non
reſeruat ſibi excommunicationem, intelligi-
tur concedere Epiſcopo, non æque inferio-
ri, vtputa Abbati. Nec quidquam facit con- 27
ſtitutio illa Alexandri [a], propterea quòd il-
lud ſpecialiter permiſſum eſt, quia plerũque
contingit, vt monachi, ſuggerente humani
generis aduerſario, ſe inuicem percutiant:
& ne detur materia euagandi, vt perite, ac
ſancte reſcripſit Bonifacius Octauus [b], con-
ceditur Abbati, vt impartiri poſſit, vbi opus

h in c. 8. de ſtatu monachor. in Decretal.
i in c. 26. de appell.
k in c. 18. & 20. de homicid.
l in d. c. 8.
m in rubr. qualis eſſe debet Abbas in 2 diuiſ. & q. 21. 21. 25. & 28. meminit & Hoſt. in tit. de regul. in fine.
n tot. tit. de ſuppl. neg. prælat.
o d. cap. 8.
p c. ad abolendam. de hæret.
q d. cap. ad abolendam.
r ad c. ſignificaſti nu. 2. de for. cõp.
ſ cap. ſi vbi etiam Abbas & alij de regular.
t c 2. de ſen. excomm.
u d. cap. 2.
x ad d. c. 2.
y clem 1 de priuilegijs.
z c 29. de ſent. excom.
a in d. c. 2.
b in cap. 21. d. lib 6.

ſit, abſolutionis beneficium, atque ideo tra-
28 hi non debet in conſequentiam. At vero, ſi
29 Abbas habeat Epiſcopalem iuriſdictionem,
abſoluere eum poſſe ſentiunt gloſſa [c], Inno-
centius [d], Federicus [e], Antonius de Butrio [f],
Cardinalis [g], & Abbas [h] ipſe. Item, ſi mo-
nachus ex conſtitutionibus ipſius regulæ ſit
excommunicatus, vt poſt Ioannem Calde-
rinum [i] tradit Felinus [k], aut ipſe Abbas ex-
communicauerit: eo enim caſu ad eum ſpe-
ctaret [l] abſolutio: quoniam eius eſt ſoluere,
30 qui poteſt ligare. In eccleſijs autem ſibi
31 pleno iure ſubiectis Abbas habet [m] iura
32 Epiſcopalia, quæ & in alijs eccleſijs ipſum
33 longo tempore præſcribere poſſe ex duabus
Innocentij Tertij [n] conſtitutionibus haud
obſcure conſtat, quas ita ſentire conſtanter
defendunt Ioannes Andrææ [o], & Nicolaus [p]
Panormitanus: quamobrem in aliena diœ-
ceſi, ac in diuerſis Epiſcoporum diœceſi-
bus habere poteſt collationem beneficij, vt
Abbas S. Benigni Fructuarienſis in Tauri-
nenſi Prouincia, qui in omnibus prope
tranſpadanis diœceſibus, etiam Venetæ di-
tionis, item & Liguriæ, & in Graijs Alpibus,
hoc eſt in diœceſi Auguſtæ Prætoriæ habet
collationem beneficiorum ad numerum tre-
centorum, licet ex ijs multa, aut ob bellorũ
iniuriam, aut ob Abbatum negligentiam,
ſint quodammodo deperdita, & Epiſcopis,
in quorum diœceſibus ſunt poſita, quaſi
acquiſita, ne dicam vſurpata: quod ego op-
time ſcio, cùm illi inſigni Abbatiæ præfue-
rim mandante ſummo Pont. Gregorio XIII.
dum Abbate, vel vt aiunt, Commendata-
rio vacaret, eoq. creato, tanto tempore,
quanto ipſe eandem Abbatiam retinuit, quo
currente tempore non pauca tam ſecularia,
34 quàm regularia beneficia contuli. Vnde
cùm dubitatum eſſet, an Epiſcopus, qui man-
dato ſummi Romani Pontificis tenetur in
ſua diœceſi aliquem de beneficio prouide-
re, valeat conferre illud beneficium, quod
ad alicuius Abbatis collationem ſpectat,
Gregorius Nonus [q] haud poſſe reſcripſit.
35 Licet item Abbati ex priuilegio Epiſcopa-
lia [r] inſignia deferre, videlicet mitra, & pa-
36 ſtorali vti. Sed memini me in Paratitlis [ſ]
meis dixiſſe inter Abbates eſſe aliquam
differentiam: quòd [t] exempti, quibus con-
ceſſum eſt, in prouincialibus Concilijs, &
Epiſcopalibus ſynodis mitris tãrum vti poſ-
ſunt aurifriſiatis, non tamen aureas, vel ar-
genteas laminas, aut gemmas habentibus,
non exempti ſimplicibus, & albis, & planis.
37 Omnes tamen, ſi fuerint benedicti, clerica-
tum [u], ac ordines [x] minores conferunt. Etſi
hodie

c ad clem. 1 in verb. proprij. de reb. eccl. non alien.
d ad c. ſtatuimus. in fi. de tranſact.
e conſ. 14.
f ad c. cum & plantare. vbi etiã Abbas. de priu.
g ad clem. ne in agro. §. ad hæc. q. 2. de ſtat. monach.
h ad c ſignificaſti. de foro compet.
i in conſ. 6. ſub tit. de excomm.
k ad d. c. 2. nu 3.
l in c. ab excommun. de reſcript.
m Abbas ad c. 1 nu. 3 de reb. eccleſ. non alienan.
n c. 15. & 18. de præſcr. p.
o ad c. cum Epiſc. de offic. ordin.
p ad c. cum non liceat. num. 27. de præſcript.
q in c 40. de reſcrip.
r Abbas ad c. cler. nu 6. de vit. & honeſt. cler.
ſ in tit. de priuileg.
t cap. 6. eod. lib. 6.
u cap. 11. de ætat. & qualit. ord.
x Abbas ad c clerici. n. 6 de vit. & honeſt cleric.

hodie ex nouo ſacroſancti Tridentini Concilij decreto y eis non licet (etiam ſi nullius diœceſis, vel exempti eſſe dicantur) cuiquam, qui regularis ſubditus illis non ſit, tonſuram, vel minores ordines conferre. Omitto cætera immunitatum priuilegia, quæ monachi habent, & Abbates, vt, quæ omnibus in propatulo ſint.

y c. 10. ſeſſ. 23. de refor.

SVMMA EX CAPITE X.

1 *Eadē, quæ monachi, moniales profitentur.*
2 *Profeſſio impuberis ante ætatem adultam non firmatur.*
3 *Vis, metus, fraus, & huiuſmodi profeſſionem factam remittunt.*
4 *Profeſſionis iure canonico ætas anno duodecimo eſt perfecta: ex Concilio autem Tridentino ſextusdecimus eſt neceſſarius expletus.*
5 *Probatio integrum annum requirit: ante annum, nulla eſt.*
6 *Voluntas puellæ explorari debet quàm maxima diligentia, priuſquam ipſa habitum ſuſcipiat.*
7 *Cogentes puellas ad monachiſmum cum participibus, anathemate feriuntur.*
8 *Presbyter, concedente Epiſcopo, moniales conſecrat.*
9 *Statos dies habet virginum conſecratio: Epiphaniam, hebdomadā in albis, dies Apoſtolorum natalitios, necnon Dominicos omnes.*
10 *Sextuplex eſt velum monaſticum: nempe conuerſionis, profeſſionis, conſecrationis, ordinationis, prælationis, & continentiæ, ac obſeruationis.*
11 *Velum continentiæ eſt viduarum.*
12 *Viduæ velum ab altari proprijs manibus accipiunt.*
13 *Velum viduale, & virginibus, virginale vero viduis non competit adeo, vt nec Epiſcopus diſpenſet.*
14 *Velum virginale conſecrationis, integritatem carnis* CHRISTI *in virginali continentia ſignificat.*
15 *Violenter corruptæ non conſecrantur, licet apud Deum glorioſæ ſint.*
16 *Conſecratio negatur per vim corruptis, quia de animi earum integritate Eccleſia non conſtat.*
17 *Epiſcopus corruptus conſecratur, quia Eccleſiam militantem repræſentat: fœmina per vim corrupta ſecus, quia triumphantem.*
18 *Corruptæ priuilegium canonis, ſi quis ſuadente diabolo, habent: item conuerſæ.*
19 *Canon de manuum iniectione, etiam laico diuino ſeruitio mancipato communis eſt.*
20 *Appellatione monachorum veniunt quoque moniales.*
21 *Appellatione fratrum S. Franciſci Sanctæ Claræ moniales non intelligi, dixerunt nonnulli.*
22 *Moniales, ob manuum iniectionem, excommunicationem paſſæ, ab Epiſcopo rite abſoluuntur.*
23 *Monialem ſtuprans, adulterium, inceſtum, & ſacrilegium committit.*
24 *Monachis cum monialibus habitare, conuiuari, pſallere in choro non permittitur.*
25 *Moniales non ſunt frequentandæ.*
26 *Ethnici quoque ſepta ſacrarum fœminarum frequentari vetuerunt.*
27 *Veſtalium templum non conſecrabatur, ne ibi Senatus haberetur.*
28 *Senatus, curiave non conueniebat apud Romanos, niſi in loco inaugurato.*
29 *Abbatiſſis monachæ, ſicut Abbatibus monachi, obediunt, ſi ſint canonice electæ.*
30 *Abbatiſſali culmini hodie triginta anni expleti ſufficiunt.*
31 *Abbatiſſa benedictionē per annum negligens, ius amittit: ſecus ſi culpa ſuperioris.*
32 *Benedictio non eſt de ſubſtantia magiſtratus, ideo iterum fieri poteſt.*
33 *Fœmina illegitima Abbatiſſalem honorem non conſequitur: nec diſpenſatione Epiſcopali iuuatur.*
34 *Monachus illegitimus, nec prælaturam in ordine, nec eccleſiaſticam dignitatem obtinet.*
35 *Abbatia numeratur inter inferiores dignitates.*
36 *Abbatiſſa eſt capax iuriſdictionis Epiſcopalis.*
37 *Abbatiſſa habet iuriſdictionem fori contentioſi.*
38 *Abbatiſſis exercitium clauium eſt interdictum, quia ſunt ordinis incapaces.*
39 *Fœminis ethnicorum quoque execratio fuit interdicta.*
40 *Abbatiſſæ obedientiam ſubditorum ſuſtentare brachio iudicis poſſunt.*
41 *Abbatiſſæ poſſunt beneficia conferre, quæ ad ſuam collationem pertineant, ac curam animarum per alterum exercere in ſuis eccleſijs.*
42 *Abbatiſſæ poſſunt habere feudum, & pro eo per procuratorem litigare:*
43 *Abbatiſſæ iurandæ fidelitatis cauſa mo-naſterio*

naſterio exire poſſunt, ſi per procuratorem nequeunt.

44 *Cauſa exeundi monaſterio ab arbitrio Epiſcopi pendet.*

De Monialibus, Abbatiſsis, earumq. auctoritate, & prærogatiua. Cap. X.

HACTENVS de religioſis viris: nunc de fœminis, quæ ordinis regulam monaſticã virorum amplectuntur, erit ſermo. Quemadmodũ enim nonnulli diuino ſpiritu ducti, alicuius religionis, aut ordinis regulis, & inſtitutis ſe deuouent, vt omnibus curis ſecularibus ſoluti, Deo magis deſeruire valeant: ſic ex fœmineo ſexu prodeunt, quæ contemptis rerum humanarum illecebris, blanditijs, & lenocinijs, ſe, virginitatemq. ſuam Deo rerum conditori, vti ſponſo optimo, dedicant, & conſecrant, eæq. vulgò, vt illi monachi, *moniales*, ſiue *monachæ* appellantur. Conſecrantur Deo virgines, & viduæ: ſed illæ profitentur votum virginitatis, iſtæ caſtitatis ſolum, & [a] viduitatis; nec enim virginitatem, quam amiſerunt, deuouere poſſunt.

a c. 3. d. 26. c. penult. & vlt. 20. q. 1. c. 33. & 37. §. viduæ ſi. 27. q. 1.

Nec omnes moniales eiuſdem ſunt regulæ, 1
& habitus, ſed diuerſorum ordinum, prout viuendi inſtitutum delegerunt: eademq. generaliter profitentur ſe ſeruaturas, quæ monachi, videlicet caſtitatem, ſeu virginitatem, paupertatem, obedientiam, & alia, quæ ordinis, in quem tranſeunt, ſunt. Nec quoli- 2
bet tempore recipi ſolent, vel ſi recipiuntur, non profitentur: vt ſi ante pubertatis annos fiat profeſſio, tunc demum rata [b] erit, quando ætas adulta eſſe cœperit, anno videlicet probationis elapſo, ſi modo ſponte ingrediantur minores monaſterium, non autem ſi vis [c], metus, aut deceptio [d] interceſſerit.

b c. 1. 20. q. 1

Spontanea autem virginis voluntas ætate 3
xij. annorum æſtimatur [e] iure canonico, quanquam aliud à ſacroſancta, & oecumenica Tridentina ſynodo ius [f] ſit cõſtitutum, 4
nempe vt in quacumque religione tam mulierum, quàm virorum profeſſionis votum non emittatur ante xvj. annum expletum, nec qui minore tempore, quàm per annum poſt ſuſceptum habitum in probatione permanſerit, ad profeſſionem admitti poſſit. Profeſsio vero antea facta nulla ſit: nullãq. 5
inducat obligationem ad alicuius regulæ, vel ordinis, vel religionis obſeruantiam, aut ad alios quoſcumque effectus. Decreuitq; [g]

c can. 9. & 10. 20. q. 1. can. 4. ead. q. 3.
d c. fin. ead. q. 3.
e d. c. 1. & 8. ead. q. 1.
f c. 15. ſeſſ. 25. ſub rub. de regul. & monialib.
g c. 16. ead. ſeſſ.

6 eadem ſynodus, puellam, quæ habitum regularem ſuſcipere velit, niſi maiorem duodecim annis, non poſſe, nec eo ſuſcepto, profeſſionem poſtea emittere, quàm explorauerit Epiſcopus, vel eo abſente, aut impedito, eius vicarius, aut aliquis pro eis deputatus, virginis voluntatem diligenter, an ſcilicet coacta, an ſeducta ſit, an ſciat, quid agat, nec aliter recipi debere, niſi voluntas
7 eius, & pia, & libera, cognita fuerit. Immo anathemati ſubijcit [h] omnes, & ſingulas perſonas, cuiuſcumque qualitatis, vel conditionis fuerint, ſi quomodocumque coegerint aliquam virginem, vel viduam, aut aliã quamcumque mulierem inuitam, prætęrquam in caſibus in iure expreſsis, ad ingrediendum monaſterium, vel ad ſuſcipiendum habitum cuiuſcũque religionis, vel ad emittendam profeſsionem: eosq. qui conſilium, aut auxilium, aut fauorem dederint, & qui eidem actui, vel præſentiam, vel conſenſum,
8 vel auctoritatem interpoſuerint. Eæ, ſi ſpõte, nemineq. cogente, ingrediantur monaſterium, ab Epiſcopo conſecrantur [i], vel eius conſenſu, & auctoritate, à presbytero. Stati
9 autem, & definiti dies ſunt, quibus licet virgines conſecrare, hiq. à Gelaſio [k] deſcribuntur: videlicet dies Epiphaniæ, hebdomada paſchalis, quæ vocatur in albis, dies natalitij Apoſtolorum: quod comprobauit & Pius [l] Papa I. etſi Hugo, quem Ioannes à Turrecremata [m] ſequitur, putat etiã alijs diebus feſtiuis fieri poſſe conſecrationem: nam Alexander [n] III. reſcripſit quolibet die Dominico virgines Deo dicatas conſecrandi, & minores ordines conferendi ius Epiſcopis eſſe. Sed dubitatio eſt de viduis, an ſcilicet, velari poſsint. Gelaſius ita ſtatuit [o]. *Viduas velare nullus Pontificum attentet*: cùm tamẽ paſsim legamus [p] viduas velari, nec poſſe accepto velamine, ad ſe-
10 cunda vota tranſire. Ioannes à Turrecremata [q] ſex enumerat veli genera, vt primum ſit conuerſionis, ſecundum profeſſionis, tertium conſecrationis, quartum ordinationis, quintum prælationis, vltimum continentiæ, & obſeruationis: & hoc viduarum [r] eſt, da-
11 riq. ab Epiſcopo, & à ſacerdote poteſt. immo viduæ ipſæ, facta coram monaſterij Præ-
12 fecta, ſeu Abbatiſſa profeſsione, ab altari valent ipſum accipere. Tale etiam velum
13 virginibus, & viduis dari poteſt, virginale vero ſolis virginibus, nec licere Epiſcopo diſpenſare idem Ioann. à Turrecremata arbitratur [ſ]. Sed cur hæc varietas? S. Thomas, vt in omnibus ſolet, perite reſpondet [t] ea, quæ in Eccleſia corporaliter aguntur, ſigna

h c. 18. ead.
i c. 1. in fin. cum ſeq. 26. q. 6. c. 1. de temporibus ordinand.
k c. 11. 20. q. 1.
l in ſ. c. pen. ead. q. 1.
m ad d. c. 8. in fine.
n in d. c. ſ. 1. de temp. or.
o in d. c. 11. in fine.
p per totum 20. q. 1. & 27 q. 1. & in c. 4. de reg. & trãſeunt. ad relig.
q ad d. c. 11 nu. 11.
r c. vlt. ead. q. 1. & in c. 8. c. 16. c. 34. 27. q. 1. & d. c. 4. de regularib.
ſ ad d. c. 11. n. 11. in verb. ſextum.
t in 4. d. 38.

ſigna eſſe rerum incorporalium, quas ſpiri-
tualia vocamus: verum, quoniam corpora-
le ſignum non exacte poteſt repræſentare
ſpirituale ſignatum, ideo fit interdum ne-
ceſſario, vt ad eamdem rem ſpiritualem ſi-
gnificandã plura ſigna corporea accommo-
dentur,& aptentur. Matrimonium ſpiritua-
le CHRISTI, & Eccleſiæ habet fœcun.
ditatem, per quam regeneramur in filios
Dei viui, & in incorruptionem,qua CHRI-
STVS elegit ſibi Eccleſiam non habentem
maculã,neque rugã,aut aliquid huiuſmodi,
prout Apoſtolus ad Epheſios teſtatur [u], &
ad Corinthios [x] dicens. *Deſpondi enim vos*
vni viro virginem caſtam exhibere CHRI-
STO. Corporalis vero fœcunditas integri-
tatem carnis CHRISTI non exprimit,at-
que ideo oportuit in diuerſis ſignis repræ-
ſentari ſpirituale coniugium eius,& Eccle-
ſiæ, quantum ad fœcunditatem, & quantũ
ad integritatem.Quemadmodũ igitur ſpiri- 14
tuale matrimonium per carnale repræſen-
tatur, quantum ad fœcunditatem, ita ali-
quid eſſe debebat, quod & ſpirituale matri-
monium, quantum ad eius integritatem,
repræſentaret. Quod fieri non poterat ali-
ter,quàm in velatione virginum,prout oſtẽ-
ditur in ijs omnibus, quæ in velatione pro-
feruntur, & geruntur: vnde, quia integri.
tatis ſignificatio plena non eſt, niſi in con-
tinentia virginali, ideo ſolæ virgines velan-
tur velo conſecrationis, adeo, vt non conſe-
crentur, quæ violenter fuerint corruptæ,te. 15
ſtimonio Alberti Magni, eiuſq. diſcipuli [y]
Thomæ Aquinatis. *Quia*, inquiunt, *tales,*
quæ per violentiam corrumpuntur, licet, ſi
nullo modo conſentiant, virginitatis gloriam
apud Deum non amittant, vnde aureolam
*conſequuntur,non tamen conſecrantur.*Quod
& S. Leo Papa ſtatuit [z] dicens. *Illæ autem*
famulæ Dei quæ integritatem pudoris oppreſ-
ſione barbarica perdiderunt, laudabiliores
erunt in humilitate,ac verecundia,ſi ſe incõ-
taminatis non audeant comparare virgini-
bus. Et B. Gregorius [a]. *Quamuis violenter*
oppreſſæ pudicitiam non amiſerint, incõtami-
natis tamen ſe non audeant exæquare virgi-
nibus. Quia forſan licet omne peccatum ex 16
volunrate naſcatur,& potuerit corruptione
carnis mens inuita non pollui; tamen, quia
haud facile Eccleſiæ, quæ de interioribus [b]
non iudicat, conſtare hoc poteſt, & exte-
rius manifeſte apparet fuiſſe corruptam,
ideo illas virginibus comparari prohibetur.
Hinc gloſſa [c], quam citat, & ſequitur [d] Ab- 17
bas, quærit rationem diuerſitatis inter con-
ſecrationem mulieris corruptæ,& conſecra-

u Epheſ. 4.
x 2.Cor.3.
y in dicta. diſt.38.
z c.14. 32. q.5.
a li.21. c.9. ſuper Iob de quo in can. 23.ead.q.5.
b c.28. de ſent.excom.
c ad c.2. d. 26.
d ad c.2. in fi.de conſec. eccl.vel alt.

tionem corrupti Epiſcopi, qui vxorem ha-
buit,& poſt vxoris exceſſum, etiam concu-
binam. Nulli enim dubium eſt, quin conſe-
cratio Epiſcopi ſit longe maior, & dignior
virginum conſecratione. In Epiſcopum ta-
men conſecrari poteſt, non modo, qui vxo-
rem habuit, ſed etiam, qui mortua vxore,
habuit [e] concubinam. Si qua vero mulier
fuerit corrupta, ſiue ante, ſiue poſt baptiſ-
mum, inter ſacras virgines conſecrari mini-
me poteſt. Cuius rei ratio eſt, quia virgo
eccleſiam triumphantem ſignificat, in qua
nec macula, nec ruga [f] eſt, ſed Epiſcopus
eccleſiam militantem,in qua bonos, & ma-
18 los contineri ſatis compertum [g] eſt. Et licet
corruptæ mulieres inter virgines minime
conſecrentur, non dubito tamen, quin gau-
deant canonis [h] priuilegio, vt gaudere ſo-
lent ex Innocentiana [i] cõſtitutione reliquæ
virgines Deo dicatæ. Nam ſi conuerſi, &
conuerſæ hoc habent priuilegium, vt nemo
in eos, easve abſque excommunicationis [k]
nota violentas manus poſſit inijcere, multo
magis gaudebũt viduæ, & aliæ corruptæ or-
19 dinis alicuius regulam profeſſæ. Quare Ab-
bas erudite cenſuit [l] priuilegium canonis nõ
competere ſolum charactere clericali inſi-
gnitis, ſed omnibus Dei ſeruitio mancipa-
tis, ita vt priuilegium hoc ſit omnino [m] ec-
20 cleſiaſticarum perſonarum.Nec aduerſatur,
quòd canon [n] nullam faciat monialiũ men-
tionem,ſed de clerico tantum, & monacho
loquatur: quia monachorum verbo, & mo-
niales comprehenduntur ex illa vulgatiſſi-
ma [o] iuris regula. *Maſculinum concipit fœ-*
mininum: etſi appellatione fratrum S.Fran-
21 ciſci, moniales S. Claræ venire negant Bal-
22 dus [p], Paulus de Leazera [q],& Alexander [r]:
quoquo modo autem moniales ipſæ in ſen-
tentiam excõmunicationis inciderint, etiã
per violentarum manum in alias, aut cleri-
cos iniectionem, ab Ordinario loci benefi-
23 cium [ſ] abſolutionis obtinere poſſunt. Suntq.
ita ſacroſanctæ, vt ſi quis eas carnaliter co-
gnouerit, tria delicta vno, & eodem tempo-
re, adulterium ſcilicet, inceſtum, & ſacrile-
gium committere [t] receptum ſit. Quare,
ſi aliquid habuerint negotij,ne detur mate-
ria talia committendi, poſſunt procuratorẽ
pro quauis cauſa [u] conſtituere,ne ipſæ extra
24 ſepta monaſterij exire cogantur. Immo,
vt omnis mala ſuſpicio de monialibus ceſ-
ſet, decretum quoque [x] fuit, vt cuiuſcum-
que ordinis eſſent, ſiue Baſiliani, ſiue Au-
guſtiniani, ſiue Benedictini, ſiue alterius
quoquo nomine nuncupari, in cænobijs,ec-
cleſia, refectorio, ſeu cænaculo, & dormi-
torio,

e c.vlt. 33. p.& c.8.diſt. 34.
f c.4. d.21.
g c.pen.diſt. 31.c.21.22. q.3.
h c. ſi quis ſuadente.17 q.4.
i c.de monialib. de ſẽten. excom. vbi Abbas & alij, & ad c. veniens. n.2 eod.
k d.c.de monialibus.
l ad d.c. de monialib.
m cap.quiſquis.ead.17. q.4.& notatur ad c. nõ dubium. de ſent.excom.
n d.c.ſi quis ſuadente.
o l.ſi ita fuerit ff.de leg. 2.&l.r ff.de leg.2. & l. r. ff de verbor. ſignif.
p ad l. quicumque. C. de ſeru fug.
q ad clem.1 de elect.
r in cõſ.116. volum. 1.
ſ d.c. de monialibus.
t Abbas ad c.at ſi clerici.nu.35. de iudic. & ad c. cum dilectis.nu.2. de purg canon.
u Abbas ad c. cũ dilect. n.1.de reſcr.
x c.25. 18. q.2.

torio, ſimul conueniant, vnà degant, nec
ſeparatas ædiculas ſibi conſtruant, vel ha-
beant. Neque monachis ex conſtitutione
Sancti Baſilij cum monialibus habitare li-
cet, neque pernoctare, ſeu cubare in earum
monaſterijs, neque ſingulariter cum mona-
cha[y] conuiuari: incauta enim, & incon-
ſulta familiaritas mulierum, & clericorum,
non minus ſuſpecta, quàm[z] periculoſa
eſt: quam ob cauſam moniales cum cleri-
cis, & alijs monachis in eodem choro pſal-
lere non[a] debent. Neque ab re Nicæna[b]
ſynodus cauit, ne duplex eſſet monaſterium,
ideſt, ne vno ambitu monaſterium virorum,
& mulierum concluderetur propter ſcanda-
lum, cauitq. Lateranenſis[c], ne monaſte-
ria mulierum frequentarentur: quod & apud
veteres ethnicos obſeruatum eſſe intelligi-
mus. Siquidem virginum Veſtalium tem- 25
plum non conſecrabatur: nec temere, aut 26
irreligioſe, ſed conſultò, optimaq. ratio- 27
ne, ne videlicet illuc Senatus conueniret: 28
non enim poterat alibi, quàm in loco inau-
gurato curia, aut ſenatus haberi, auctore
Seruio in illud[d] Virgilij.

Horrendum ſiluis, ac religione parentum.

Cæterũ iuris indubitati eſt, moniales perin- 29
de ſuis Abbatiſſis, vel Prioriſſis, vel alijs
eiuſdem nominis Præfectis ſubijci, & pare-
re, atque ſolent Abbatibus monachi: nam-
que Abbatiſſa liberam, non obſtante fœmi-
neo ſexu, habet ſui monaſterij adminiſtra-
tionem[e], ſi canonice ſit electa. Et quam- 30
quam olim in Abbatiſſam eligi non poſſet,
quæ ſexaginta[f] annos non eſſet nata: ho-
die tamen ſufficit, quòd maior ſit triginta, 31
ex conſtitutione Bonifacij Octaui[g], ita
vt ſi expreſſe profeſſa ordinem regularem,
non alio modo: quæ ſi eligitur ex monaſte-
rio, cuius Abbatiſſæ ſoleant benedici, &
intra annum non fuerit benedicta, ius om-
ne, quod ex electione habuit, ipſam per-
dere dicit Panormitanus[h] Abbas. Quod in- 32
telligo, ſi per eam ſteterit, quominus be-
nedicatur, non æque ſi per ſuperiorem[i]:
ſed non eſt neceſſaria benedictio: quinim-
mo[k] gloſſa, & poſt eam Imola[l] dubitat an
Abbatiſſa benedicta iterum poſſit benedici.
Cardinalis[m] dicit poſſe, cuius dictum pro-
bat, & commendat Felinus[n], quia, vt de
Abbate diſſerebam[o], benedictio iſta non
imprimit characterem, ſed eſt ſolemnitas
quædam, cuius iteratio minime prohibe-
tur. Hinc quæſitum fuit, an illegitimo ma-
trimonio nata poſſit eligi in Abbatiſſam:
gloſſa[p] dicit indiſtincte, quòd patiens de-
fectum in natalibus, non poteſt, & quòd 33

[y] c. 21. 22. & 26. ead. q. 2.
[z] c. 20. ead. q. 2.
[a] c. 25. ead. q. 2.
[b] ſynod. 2. c. 20.
[c] c 8 de vita, & honeſ. cleric.
[d] li. 7. Aene.
[e] Abbas ad c. 1 nu. 4. de his, quæ fiũt à prælat.
[f] c. 12. 20 q. 1.
[g] cap 42. in prin. de elec. lib. 6. Abbas ad c. ſuper inordin n. 7. de præben.
[h] ad c. meminimus. n. 5. de accuſ.
[i] argumẽto c. 1 de ſupp. negl. præl.
[k] ad clem. attendentes. in verb. benedici. de ſtat. regul
[l] ad d c meminimus.
[m] ad d clement attendentes c. 4.
[n] ad d. q. meminimus. nu. 3.
[o] ſup. c. proximo.
[p] ad cap. indemnitat. in verb. canon. de elect. li. 6

virgo omnino eſſe debet[q], adeo vt Epiſ-
copus indulgere non valeat, prout Feli-
34 nus[r] Cardinalem[ſ] ſequutus affirmat: eſt
enim[t] iuris certiſſimi illegitimum, ſi mo-
nachus ſit, fruſtrari omni ſpe conſequen-
di prælaturam, vel quamuis aliam eccle-
ſiaſticam dignitatem: & quamuis Abba-
35 tia non dicatur eſſe dignitas excellens,
ſed potius, vt ait Abbas[u] Panormitanus,
numeretur inter inferiores dignitates, Ab-
batiſſa tamen[x] dicitur habere dignitatem,
& eſt capax iuriſdictionis[y] Epiſcopalis,
habereque iuriſdictionem fori contentioſi
36 ſuo reſcripto oſtendit Honorius Tertius[z].
37 licet confeſſiones audire, prædicare, aut
benedicere, mulierum non eſſe aſſeueret
Panormitanus[a] ex Innocentij Tertij re-
ſponſo. Quamuis enim fœminæ quando-
que obtinere poſſint ratione dignitatis quã-
dam eccleſiaſticam iuriſdictionem, quo ad
correctionem[b], & adminiſtrationem, non
tamen poſſunt aliquam iuriſdictionem
exercere, quæ ad claues ſpectet, nec in
38 foro interiori, nec in exteriori, prout præ-
clare illa Innocentij[c] conſtitutione de-
monſtratur: ex ea etenim conſtat aperte
non poſſe fœminis competere clauium
vſum reſpectu ordinis, cuius ſunt incapa-
ces. idque pluribus oſtendunt Ioannes[d]
Roſſenſis aduerſus Lutherum, & Alfon-
ſus[e] à Caſtro aduerſus hæreſes, etiam ſi
extaret conſuetudo, vt poſſent excommu-
39 nicare, teſtimonio[f] Felini. Quod & apud
40 ethnicos obſeruatum fuiſſe aliàs[g] docui,
videlicet execrationum officia ad fœminas
nequaquam pertinuiſſe, non item ſupplica-
tionem: non eſt tamen dubium, quin poſ-
ſint inuocare officium iudicis, vt excom-
municet[h], & curet, vt illam, quam de-
bent ſubditi, reuerentiam, & obedientiam
Abbatiſſis præbeant: quæ vero ordinis non
41 ſunt, ſed iuriſdictionis, exercere valeant,
præſertim beneficia, quæ ex priuilegio ad
earum collationem ſpectare[i] poſſunt, con-
ferre: immo & ipſis curationem animarum,
ſeu curatum beneficium habere licet, dum-
modo exercitium alteri committant, hocq.
in eccleſijs ſibi pleno iure ſubiectis, vt Ro-
ta eleganter decidit[k], & Felino placuit[l].
42 Poſſunt etiam habere feudum, ratione
cuius, ſicut & aliarum litium, ne clauſuras
monaſterij eas exire oporteat, cogãtur tem-
porales[m] iudices, ſeu domini, itemq. eccle-
ſiaſtici, & in temporalibus, & ſpiritualibus
concedere per eccleſiaſticam cenſuram, vt
in curijs per procuratorem litigare poſſint.
43 Quòd ſi Principibus ſecularibus fidelitatis
ſacra-

[q] gloſ. ibid. & ad d. clem. attendentes in verb. rationabilis.
[r] ad d. cap. meminimus. nu. 4.
[ſ] ad d. clem. attendentes. §. ſtatuimus. q 2.
[t] c. 1. de filijs presbyt. quod confirmauit Sixtus Papa V.
[u] ad c. per tuas. 1. nu. 7. de ſimon.
[x] l. generali. vbi Accurſ. & Bald. C. de ſacroſ. eccleſ. d. c. indẽnitatib. §. verum in verſ. dignitate. & ibi Dominic. in 2. not. Abbas ad c. de multa. n. 11. de præb. Felin. ad d. c. meminimus. n 5.
[y] c. dilecta. vbi Abbas, & alij de maior. & obed.
[z] d. c. dilecta.
[a] ad c. noua. nu. 1. de pœnit. & remiſſ.
[b] d. c. dilecta. & c. cũ dilect. de cõfir. vtil. vel inutil.
[c] d. c. noua. de pœnit. & remiſſ.
[d] art. 3.
[e] in verbo abſolutio.
[f] ad d. c. dilecta. nu. 4.
[g] ſup. lib. 1. c. 22. nu. 7.
[h] d. c. dilecta.
[i] Abbas ad c. cum dilectus. n. 20. de conſuet.
[k] tit. de præben. deciſ. 21 in antiq.
[l] ad c. cum venerab. nu. 36. de exce.
[m] c 1. §. penul. de ſtat. monac. li 6. & in Conc. Trid. cap. 5. ſeſſ. 25. ſub rub. de reg. & monial.

ſacramentum præſtare minus per procuratorem potuerint [n], exire permittentur, & perſonaliter iurare: etſi hodie de hoc dubitari poſſet ex noua illa [o] Tridentini Concilij ſanctione, qua cauetur nemini ſanctimonialium licere poſt profeſſionem exire è monaſterio, etiam ad breue tempus, quocũque prætextu, niſi ex aliqua legitima cauſa ab Epiſcopo approbanda. Arbitrabitur itaque 44 Epiſcopus, an hæc ſit cauſa legitima, ob quã exire liceat, quamuis prudenter, pie, ſanteq. fecerit Princeps, ſi ne exeundi habeãt occaſionem, ad eas miſerit ex ſuis magiſtratibus aliquem, qui vnà cum alia perſona ab Epiſcopo loci deputata, fidelitatis iuramentum ſuſcipiat, & ad Principem referat.

[n] d.c.1.§.1.

[o] d.cap.5.

SVMMA EX CAPITE XI.

1 *Per Solem luminare maius ſpiritualia, per lunam, quæ eſt minus, temporalia deſignantur.*
2 *Homo duo luminaria habet: rationem maius, ſenſum minus.*
3 *Corpus animi cauſa conditum eſt.*
4 *Summi Pontif. poteſtas, quia ad animam, multo magis ad corpus extenditur.*
5 *Trita iuris regula eſt: ſi vinco vincentem te, multo magis vinco te.*
6 *Zacharias Papa regnum Gallicanum inutili Regi ademit, ac in alium tranſtulit.*
7 *Stephanus Secundus Imperium à Græcis in Germanos tranſtulit.*
8 *Gregorius Quintus, ſeu decimus electionem Imperatoris Germanis tradidit.*
9 *Romanus Pontifex eſt quaſi Deus in terris, & totius orbis ſupremum obtinet magiſtratum.*
10 *Summo Pontifici, quaſi* CHRISTO, *flectuntur genua.*
11 *Imperator caput ſummo Pontifici ſubmittit.*
12 *Spiritualis poteſtas terrenam inſtituit, & iudicat.*
13 *Papa à nemine iudicatur.*
14 *Imperator diſcere, non docere, atque eccleſiaſticam formam ſequi debet.*
15 *Imperator catholicus eſt filius, non Præſul Eccleſiæ.*
16 *Electio cuiuſuis eccleſiaſtici miniſterij facta à ſeculari Principe irrita eſt ex concilio ſexto.*
17 *Epiſcopus obtinens eccleſiam per Principem ſecularem eſt deponendus.*
18 *Principi terreno permittitur iuriſdictio in eccleſia ad coercendos contumaces.*
19 *Principes non poſſunt eligere Epiſcopos.*
20 *Perfecta electione Epiſcopi, Principis aſſenſus requiri non prohibetur, ita tamen, vt electio firma remaneat.*
21 *Epiſcopus regia ordinatione factus recipi non debet.*
22 *Nuper electi Epiſcopi Regibus Galliarum fidelitatis iuramentum præſtant, quod ex priuilegio Apoſtolico ei regno competit.*
23 *Facere homagium pro ſpiritualibus Principi nemo debet, niſi ſuadeatur Apoſt. eius priuilegio.*
24 *Duces Sabaudiæ habent priuilegium in Epiſcopos eligendos, quòd niſi eorum ſubditi, ac fide perſpicui, non eligantur.*
25 *Antonius Bagnaſaccus electus Epiſcopus Foſſanenſis priuilegia Ducis Sabaudiæ ſcriptis editis aſſeruit.*
26 *Chalcedonenſe concilium Senatum Cæſaris in ferenda ſententia de Dioſcoro ſocium noluit.*
27 *Adeuntes Imperatorem in ſpiritualibus mulctandi ſunt.*
28 *Nec ex ſacris canonibus, nec ex concilijs colligitur Principes mundi concilijs adeſſe debere.*
29 *Theodoſio Imperatori, & Theoderico Regi non probatur Principes ſe rebus eccleſiaſticis ingerere.*
30 *Galla Theodoſij mater Legatos ſummi Pontificis ſynodo præſidere ſolitos aſſerit.*
31 *Nicænum concilium Legatos* Pontificis *Romani concilio præeſſe debere decreuit: decretum vero, fraudibus hæreticorum, in concilio non inuenitur, ſed ab ijs, qui interfuerunt, factum fuiſſe aſſeueratur.*
32 *Nec* Principes *laici, nec Epiſcopi conciliũ poſſunt, abſque Romani* Pontificis *auctoritate, cogere, hocq. diuino iure.*
33 *Apud Hebræos quoque ſummi ſacerdotes tantum concilia cogebant.*
34 *Crimina grauiora in concilio à Moyſe facto: leuiora in iudicio diſcutiebãtur.*
35 *Gehenna locus erat, vbi cadauera damnatorum cremanda proijciebantur.*
36 *Etiam abud Hebræos grauiora in concilijs agitata ſunt.*
37 *Concilium apud Hebræos in domo* Pontificem *iniri ſolitum tantum.*
38 *Antiqua Apoſtolica ſtatuta prohibent concilium fieri inſcio Romano* Pont.
39 *Chalcedonenſe concilium acclamauit non eſſe concilium, quod auctoritas Apoſtolica non coegiſſet.*

40 *Plures veteres Pontifices concilio vim Apoſtolico arbitrio tribuerunt.*
41 *Epiſcopus, vbicumque ſit, Epiſcopus eſt.*
42 *Diuitiæ, aut paupertas ſtatum Epiſcopalem non mutant.*
43 *Sanctus Gregorius quattuor priora concilia, ſicut quattuor Euangelia veneratus eſt.*
44 *Gratianus decreti compilator canonibus decretales epiſtolas Pontificum pares facit.*
45 *Innocentius Papa Tertius, ſe parem concilio facit.*
46 *Romanus Pontifex abſque dubio maiorem concilio auctoritatem habet.*
47 *Hæreticus eſt, qui à Papa ad concilium appellat.*
48 *Pontifex Romanus non poteſt ſe ſubmittere concilio.*
49 *Qui ſe concilijs ſubiecerunt Pontifices, propriæ vitæ rationem reddere tacite voluerunt.*
50 *Ipſe Deus quandoque humanum de ſe iudicium non detrectauit.*
51 *Concilium ſede vacante iniri poteſt: ſed nihil aduerſus Papam ſtatuere.*
52 *Papa papali auctoritate firmatas concilij conſtitutiones abrogat.*
53 *Papa conſtitutioni conciliari derogante, neceſſarium eſt fieri mentionem ſpecialem concilij, idque in Romana curia obſeruatur.*
54 *Plenitudo poteſtatis Papalis, ad conſtitutiones conciliares difficilius extenditur, quàm ad alias.*
55 *Per hæc verba papalia: non obſtante quacumque lege in contrarium faciente, non tollitur auctoritas concilij.*
56 *Plenitudo poteſtatis non præſumitur, niſi ſit expreſſa à Papa.*
57 *Præſumitur plenitudo poteſtatis, cùm Princeps aliquid facit ex certa ſciẽtia.*
58 *Reſcripta iuri aduerſantia vitioſa præſumuntur, præcipue, ſi concilijs obſiſtãt.*
59 *Non derogatur concilijs, niſi ex iuſta cauſa. Papa id poteſt ſine cauſa.*
60 *In ijs, quæ fidei ſunt, Papa non derogat concilio, ſicque intelliguntur verba Hieronymi ad Euagrium Epiſcopum, & Gregorij ad Ioan. Epiſcopum.*
61 *Quoad fidem, Papa non diſpenſat: quoad ſtatus fidelium ordinationem ſecus.*
62 *Papa nec in ijs, quæ fidei ſunt, concilio, ſed Deo ſubeſt.*
63 *Summus Pontifex, ſi articulum fidei ab Eccleſia receptum reijciat, vt hæreticus damnari poteſt.*
64 *Papam in hæreſim lapſum concilium legitime iudicat.*
65 *Concilium, ſi Papa ſit hæreticus, abſque ipſo congregabitur.*
66 *Papa hæreticus non eſt Papa.*
67 *Papa, qui lapſus eſt in hæreſim, ſi corrigi paratus ſit, non deponitur.*
68 *Papa Marcellinus thura idolis adoleuit.*
69 *Non eſt vere hæreticus, qui mortis metu labitur.*
70 *Sententia Papæ in dubium patrum concilij ſententiæ præfertur.*
71 *In dubio rei non damnantur.*
72 *Melius eſt nocentem abſoluere, quàm innocentem condemnare.*
73 *Male ſenſit Gratianus, Anaſtaſium Pontificem, quòd Acatium reuocare voluerit, accuſando, cùm quo tempore id factum dicit Gratianus, iam mortuus fuiſſet Acatius.*
74 *Pauciores, meliores.*
75 *Pondere, non numero ſunt res expendendæ.*
76 *Pro fide* C H R I S T V M *rogatorem habuit Chriſtianiſmus.*
77 *Petro, & ſucceſſoribus datum eſt in fide fratres firmare. Hinc plenitudo poteſtatis.*
78 *S. Hieronymus ſuam fidem Pontif. Romano omnino ſubmittit.*
79 *Papæ iudicium quorumuis patrum opinioni præfertur.*
80 *Principum voluntas recta eſſe præſumitur.*
81 *Papa viuus iuſtitiæ fons à Socino appellatur, eſt enim iudicum maximus.*
82 *Pares à paribus non poſſunt cogi.*
83 *S. Auguſtinus Apoſtolicam cathedram in Romana Eccleſia eſſe palàm profeſſus eſt.*
84 *Auguſtini verba conciliantur.*
85 *Per concilia veritas clarius ſonat.*
86 *Sententia Romanæ ſedis in mutabilibus in melius mutari poteſt.*
87 *Nec à Principe, nec plerũque à iudicibus ab eo datis, nec à ſenatu appellatur.*
88 *Summus Pontifex ſententias concilio aliquando remittit ad conuincendos pertinaces, non autem, quia ab ipſo ad concilium appelletur.*
89 *Hæreticus eſt, qui à Papa ad concilium prouocat.*
90 *Papa ſe ſubijcere appellationi, aut quemquam ſua poteſtate eximere non poteſt.*
91 *Papa nec vouere, nec iurare poteſt, quod ſit ſuæ poteſtati aduerſum.*
92 *Papa, quæ ante papatum iurauit, factus*

Papa,

Papa, ſoluere poteſt, præſertim, ſi ſuæ poteſtati aduerſentur.

93 *Conciliorum decreta Papa interpretatur.*

94 *Congregatio Cardinalium ſuper concilio, vt vulgò aiunt, pro interpretatione conciliarium decretorum inſtituta fuit.*

95 *Sixtus V. congregationi ſuper concilio nuncupatæ Nouocomenſem, Ruſticucium, Carafam, Aretinum, Matthæium, & Cuſanum Cardinales præfecit, & quare hos præſertim.*

96 *Pius Papa V. ſumma cum laude concilij ſanctionibus fauit.*

97 *Sedes Romana dubia de fide ſola ſoluit, ac ſacra volumina amplectitur, aut reijcit.*

98 *Lex vetus iudicialia, & cæremonialia determinabat: noua moralia tantum.*

99 *Summus* Eccleſiæ *Paſtor iudicialia, & cæremonialia determinat.*

100 *In ijs, quæ de iure naturæ ſunt, Papa non diſpenſat. In humanis, ſeu poſitiuis ſecus.*

101 *Iudicialia, & cæremonialia diuinæ veteris legis dicuntur mortua.*

102 *Papa diſpenſat in ijs, quæ ſunt de iure diuino legis veteris, nempe iudicialia, & cæremonialia.*

103 *Alia præcepta habent Chriſtiani, præter ea, quæ in Decalogo ſcripta ſunt.*

104 *Papa in gradibus conſanguinitatis lege diuina probibitis diſpenſat, quia id non eſt iuris naturalis præceptum.*

105 *Si legitimatio Papalis ſurgit ex matrimonij radice, legitimatus ſucceſſionem in bonis conſequitur, etiam in locis Rom.* Eccl. *minime ſubiectis. Videas exemplum.*

106 *Sum. Pont. formam, ſiue ritum conſecrationis* Epiſcopalis, *licet ab Apoſtolis inſtitutum, mutare poteſt.*

107 *Si noua Symboli editione opus ſit, ea ad Pontificem ſpectabit.*

108 *S. Athanaſius non habuit auctoritatem condendi Symbolum.*

109 *Athanaſij Symbolum à Rom. Antiſtite approbatum, fidei regula factum eſt.*

110 *Saluti neceſſaria à Romano Pontifice pendent.*

111 *In poſitiuis nec Legatus de latere diſpenſat.*

112 *Octoginta nouem caſus enumerantur ſoli Papali diſpenſationi reſeruati. Horum plurimos recenſet auctor.*

113 *Simonia, hæreſis, & delicta qualibet clericorum, ſiue fori eccleſiaſtici priuilegijs gaudentium, ab* Eccleſia *ſola cognoſcuntur.*

114 *Vſurarum iudicium ad laicos non ſpectat, quamuis de laicis ſit.*

115 *In beneficialibus, & matrimonialibus ſolus Papa iudex eſt.*

116 *Sūmus Pontif. Monarcha ſpiritualis eſt.*

De poteſtate eccleſiaſtica in ijs, quæ ſpiritualia dicimus: & ſummum Romanum Antiſtitem concilio præeſſe. Cap. XI.

VT ſeries noſtræ tractationis exacte habeatur, nunc agendum erit de eccleſiaſtica poteſtate, quæ accommodate in duo ſumma genera diuidi poteſt, videlicet, in ſpirituale, & temporale. Quemadmodum enim homo, cuius ratione omnia facta [a], adinuentaq. ſunt, conſiderandus eſt ex ſuis præcipuis partibus, quibus conſtat, nempe ex anima, & corpore: ſic Eccleſia curam gerit, non modò rerum ſpiritualium, earumq. quæ ad ſalutem animæ pertinent [b], ſed etiam corporalium, ad politiam, & quietem reipublicæ, & eius adminiſtrationem ſpectantium. Itaque duæ ei poteſtates præcipuæ, duoq. genera ſubditorum [c] ſunt, nec plura eſſe poſſunt [d]: quia nec plures ſunt partes integrales in homine, quam anima, & corpus, quibus impoſitæ ſunt eæ poteſtates: quarum vna maior eſt altera [e], nempe ſpiritualis
1 temporali. In cælo duo [f] ſunt luminaria magna, quorum alterum maius, Sol, præeſt diebus, hoc eſt ſpiritualibus; alterum minus, Luna, præeſt noctibus, id eſt tempora-
2 libus. In homine etiam duo luminaria magna ſunt, maius ratio, minus ſenſus eſt: maior, & honoratior videtur, qui melioribus, & dignioribus præeſt [g]: anima plus, quàm corpus æſtimatur, & corpus plus, quàm veſtimentum, hoc eſt plus, quàm externa [h] bona: corpus animi cauſa conditum eſſe
3 auctor eſt [i] Ariſtoteles, ſicut etiam re ipſa monemur: bona vero rerum natura hominum gratia comparauit, vt Caius [k] Iuriſconſultus teſtatur. Nobilior ergo anima [l], & nobiliora ſpiritualia temporalibus, & fortiora [m]. Quæ cùm ita ſint, mirum videri
4 non debet, ſi Pontifex Maximus Eccleſiæ caput, cùm curam gerat animarum, & rerum ad ſalutem ſpectantium, valeat, quæ corporis ſunt, tueri, & adminiſtrare; ac ſicut anima præeſt, & imperat corpori, vt Regina in pro-

a Gen. c. 9. l. pecudū. ff. de vſur. §. in pecudū. Inſt. de vſufruct.

b ad Cor. 4.

c c duo ſūt. 12 q. 3.

d Luc c. 22. & c vnam ſanctam. de maior. & obed. extra. comm

e d. c. vnam ſanctam.

f Geneſ. c. 1 & c. 6. de maior. & obed.

g §. nos autē. Auth de defenſ ciuit.

h Matth. 5. Lucæ 12. can. ſedulo. 39. d. l. ſancimus. C de ſacroſ. eccl.

i lib. de Animalib. 1. c. fi.

k in d. l. pecudum.

l cap. 1. de tranſl. epiſc.

m c. 2. eod.

in proprio regno, ita ille, qui imperat ani-
mæ, facilius imperare poſſit corpori. *Nam*
qui me potior eſt, ait [n] Scæuola, *cùm ego te ſu-*
peraturus ſim, multo magis aduerſus te obti-
nere debet. Hinc eſt vulgata illa iuris regula.
Si vinco vincentem te, multo magis vinco te.
Atque ideo Zacharias ſummus Eccleſiæ 5
Princeps regnum Gallicanum à Childerico
in [o] Pipinum tranſtulit. Stephanus II. Im- 6
perium à Græcis in Germanos, idq. in per-
ſonam [p] Caroli Magni Pipini filij. Confir- 7
mauit & Germanis maiori priuilegio eligē- 8
di poteſtatem Gregorius [q] V. etſi Onufrius
Panuuinus [r] Veronenſis cēſet electores cir-
ca Gregorij X. tempora inſtitutos fuiſſe: fa-
ctum autem eſſe nemo ambigit, neque ab
re; nam B. Ignatius [ſ] ait. *Presbyteri, atque*
omnis clerus ſimul cum omni populo, cum mi-
litibus, & principibus, ſed & Cæſares obediāt
Epiſcopo, Epiſcopus C H R I S T O. Eſt enim 9
Romanus Pōtifex, quaſi Deus in terris, ma-
ior quouis homine, plenitudinē poteſtatis [t]
obtinens, cui neceſſario omnes obedire [u] te-
nētur: ipſe etenim totius orbis obtinet prin-
cipatum [x], totius orbis ſupremum magiſtra-
tum. Eſt enim Petri ſucceſſor, cui beato æter-
næ vitæ clauigero terreni ſimul, & cæleſtis
imperij iura commiſit C H R I S T V S Domi-
nus [y]: proinde & C H R I S T I vicarius [z].
Ipſe conſtituit Leuitas, ſacerdotes, Epiſco-
pos, Cardinales; ipſe omnes ordines eccle-
ſiaſticos diſponit, ipſe, quod vnuſquiſque
facere debet [a], oſtendit: ipſi, quaſi C H R I- 10
S T O, omnes flectunt genua, prout ad Phi-
lippenſes notat [b] apoſtilla. Vnde Impera- 11
tor omnium ſecularium Principū maximus,
cæteriq. potentiſſimi Reges eidem Romano
Pontifici ſua ſubmittere capita [c] non dedi-
gnantur. Namque ſpiritualis poteſtas ter- 12
renā inſtituit, & iudicat [d] teſtimonio Apo-
ſtoli, ad Corinthios ita ſcribentis [e]. *Neſci-* 13
tis quoniā Angelos iudicabimus? quanto ma-
gis ſecularia? Antea dixerat. *Spiritualis au-*
tem iudicat omnia, ipſe à nemine iudicatur.
Cuius ſane dictum Pontifici Maximo aptā-
dum eſſe contendunt [f] noſtri. Quæ cùm ita
ſint, mirum videri non debet, ſi ſeculi Prin-
cipes nequaquam poſſint in ijs, quæ ſpiri-
tualia ſunt, ſe ingerere: quod Felix Papa
Iuſtiniano Imperatori oſtendit [g], dicens.
Cùm de cauſis Dei agitur, iuxta ipſius con- 14
ſtitutionem regiam voluntatem ſacerdotibus
C H R I S T I *ſtudeatis ſubdere, non præferre:*
& ſacroſancta per eorum Præſules potius di-
ſcere, quàm docere: eccleſiaſticam formam
ſequi, non huic humanitus ſequenda iura præ-
figere, neque in eius ſanctionibus velle domi-
nari, cuius clementia Deus voluit tuæ piæ de-
uotionis colla ſubmittere, ne dum menſura
cæleſtis diſpenſationis exceditur, eatur in con-
tumeliam diſponentis. Et ante Felicem Sym-
machus, qui cathedram Romanam aſcen-
dit circa annum C H R I S T I quingenteſi-
mum, imperantibus in Oriente Anaſtaſio,
& in Italia Theoderico, *Non licet*, inquit [h],
Imperatori, vel cuiquam pietatem cuſtodien-
ti aliquid contra diuina mandata præſumere,
nec quidquam, quod euangelicis, vel propheti-
cis, aut Apoſtolicis regulis obuiet, agere. Et
15 Ioannes Primus [i]. *Si Imperator catholicus*
eſt, filius eſt, non Præſul Eccleſiæ: quod ad
religionem competit, diſcere ei conuenit, non
dicere: habet priuilegia ſua poteſtatis, quæ
adminiſtrandis legibus publicis diuinitus cō-
ſequutus eſt, & eius beneficijs non ingratus,
contra diſpoſitionem cæleſtis ordinis nihil
vſurpet. Ad ſacerdotes enim Deus voluit,
quæ Eccleſiæ diſponenda ſunt, pertinere,
non ad ſeculi poteſtates, quas, ſi fideles ſunt,
Eccleſiæ ſuæ ſacerdotibus voluit eſſe ſubie-
ctas. Non vindicet ſibi alienum ius, & mi-
niſterium, quod alteri deputatum eſt, ne
contra eum contendat abrumpi, à quo omnia
conſtituta ſunt, & contra illius beneficia
pugnare videatur, à quo propriam conſequu-
tus eſt poteſtatem. Non à legibus publicis,
non à poteſtatibus ſeculi, ſed à Pontificibus,
& ſacerdotibus omnipotens Deus Chriſtianæ
religionis clericos voluit ordinari, & diſcu-
ti, & recipi de errore remeantes. Quocirca
16 in ſynodo ſexta CCCL. Epiſcoporum de-
cretum fuit [k] omnem electionem Epiſcopi,
vel presbyteri, vel diaconi à Principibus fa-
ctam, eſſe irritam, ſecundum regulam, quæ
17 dicit. *Si quis Epiſcopus, ſecularibus poteſta-*
tibus vſus, eccleſias per ipſas obtinuerit, depo-
natur, & ſegregentur ab Eccleſia omnes, qui
illi communicant. Etſi apud Gratianum nō-
nulli [l] ſunt canones, ex quibus colligitur, in
electione Epiſcoporum neceſſariam eſſe
Principis voluntatem, adeo vt Archidiaco-
nus [m], & Baldus [n] exiſtimauerint omnes ſu-
periores Principes in Epiſcopalibus eccle-
ſijs eſſe patronos, de quorū ſententia [o] alibi
erit ſermo. In præſentiarū vero ſat erit intel-
ligere, quod Iſidorus nobis ſcriptum reli-
18 quit [p], videlicet. *Principes ſeculi nonnunquā*
intra Eccleſiam poteſtatis adeptæ culmina te-
nent, vt per eandem poteſtatem diſciplinam
eccleſiaſticam muniāt. Cæterum intra Eccle-
ſiam poteſtates neceſſariæ non eſſent, niſi, vt
quod nō præualet ſacerdos efficere per doctrinæ
ſermonem, poteſtas hoc impleat per diſciplinæ
terrorē: ſæpe per regnū terrenū, cæleſte regnū
proficit:

n in l. de acceſſionibus, ff. de diuerſ. & temp. præſcrip.
o c. alius. 15 q. 6.
p cap. 34. de elect.
q Blon. li. 3. Platina in Greg V. Rantius lib 4. c. 25.
r in li. de comitijs Impp.
ſ in epiſt 9.
t c. 11. & 12 2. q 6. prout notatur etiā ad c. per venerabilē. §. reſponſionibus qui filij ſint legit.
u c. 16. 9. q. 3. & c 4. de maior. & obedient.
x cap 1. de ſtat reg. li. 6
y c. 1. d. 22
z c. 2. & 3. de tranſlat. epiſc & c 3. §. veterū & c. 17. §. decet de elect. lib. 6.
a c 1. d. 21.
b c. 2. ibi. in nomine Ieſu omnes genua flectunt.
c cap. 13. de iudic. clem. 1. de iureiuran.
d d. cap. per venerabile. § neſcitis.
e 1. Cor. 6.
f ex c. 11. 14 & 17. 9. q. 3
g c. 4. d. 10.
h c. 3. ead. diſt.
i c. 11. d. 96.
k aſſ. 2 de qua in c. 7. diſt. 63.
l ſ c. 15. 16. 17 & 18 ead. 63 diſt.
m ad d c. 18
n ad proœ. Decr. & ad c. quanto. de iudic.
o c. proximo ſequenti.
p c. 19. 23. q. 5.

proficit: vt, qui intra Eccleſiam poſiti, contra fidem, & diſciplinam agunt, rigore Principum conterantur. Itaque eligendi Antiſti- 19
es Principibus facultatem aliquam eſſe ne-
gamus, licet conſentiamus libenter q, de 20
electione ad eos, vt aſſentiantur, referri
poſſe, non prius tamen, quàm perfecta ſit
electio, ita vt firma remaneat. quod ex concilio Pariſienſi primo r facile eſt intelligere.
In eo enim cauetur neminem à comprouin- 21
cialibus Epiſcopis recipiendum, qui regia ordinatione epiſcopale culmen ſit adeptus: ſed, vt diximus, electioni de idoneo viro factæ aſſenſus Principum laicorum non negatur, ita tamen, vt electionem iam factam non impediat. Intereſt ſiquidem Principis infenſum non habere Antiſtitem. Non idcirco tamen electio minus valere debet, ſi ipſe diſſentiat, qui ſibi conſulere poterit, & intercedere, ne electus præſit. Quocirca in
Gallia nuper electi fidem ſuam (teſte ſ Ray- 22
mundo Rufo, qui in neotericos quoſdam iuriſperitos pro Pontifice maximo, & Cardinalibus, & Epiſcopis, totoq. ſacro ordine defenſionem edidit luculentam) iuriſiurandi religione Regi obſtringunt, & niſi iurent, non admittuntur: quod iuramentum fidelitatis vocatur. *Tum etiam fit,* ait, *quòd vix vllum Præſulem reperias, qui non ſucceſſerit, vel ex teſtamento, vel alterius beneficentia ijs, qui iure clientelæ, & militari ſacramento, vel fide erant obnoxij.* Nec illud
aduerſatur Lucij tertij t conſtitutioni, quæ 23
habet. *Indignum eſt, & à Romanæ Eccleſiæ conſuetudine alienum, vt pro ſpiritualibus facere quis homagium compellatur.* Nam bene quidem Hoſtienſis, & Ioannes Andreæ dixerunt, *exceptis ſuis priuilegijs*, vt notatur in conſtitutiones Alexandri III. u & Innocentij III. x Habent enim Galliarum Reges
id priuilegium, vt nemo eligatur Epiſcopus, 24
qui ſibi non præſtet fidelitatis iuramentum. Impetrarunt quoque Sereniſſimi, & optimi Principes noſtri, Sabaudiæ Duces, & Italiæ Subalpinæ Principes olim à Nicolao V. quod & ab alijs ſubſequentibus Rom. Pontificibus ſucceſſiue fuit hucuſque confirmatum, vt nemo ad cathedrales, abbatialesve eccleſias, quæ in ipſorum ampliſsimo dominio tam citra, quàm vltra montes exiſtunt, eligatur, qui eis ſubditus non ſit, vel cuius fides illis cognita, & perſpecta non exiſtat: idque & publicæ tranquillitatis, & ipſorum Principum ſecuritatis cauſa conceſſum nemo ambigit. Ad quod ſane priuilegium, cùm ſuperioribus diebus nonnulla in dubium reuocarentur, vir eximiæ integritatis,
25 & doctrinæ, Antonius Bagnaſaccus patrimonialium hodierni Sereniſſimi Ducis Caroli Emanuelis aduocatus, & Foſſanenſis eccleſiæ Electus doctiſſimos edidit commẽtarios: quibus præclare oſtendit eiuſmodi beneficium non eſſe perſonale, ſed extendi ad eundem Sereniſsimum Carolum Emanuelem Principem optimum, eiuſq. omnes legitimos ſucceſſores. Quamuis autem ſeculi Principes iſta, & his ſimilia habeant priuilegia, in ijs tamen, quæ ad religionem ſpectant, nullam prorſus adepti ſunt pote-
26 ſtatem. Quinimmo legitur in Chalcedonenſi y ſynodo Dioſcorum, quòd ſuſpectos quodammodo illos patres haberet, petijſſe, vt ſententiæ de ſe ferendæ Senatus Cæſaris præeſſet; ab omnibusq. conclamatum eſſe, haudquaquam licere, quæ religionis ſunt, laicis coram agitari. Quam ob cauſam in
27 Antiocheno z concilio decretum fuit eos, qui in ſpiritualibus adire Imperatorem au-
28 derent, mulctandos eſſe. In octaua ſynodo a affirmatum quoque fuit, numquam ſacros canones ſanxiſſe Principes ſeculares in concilijs conuenire poſſe, ſed ſolos Antiſtites. Hoc idem ipſum cùm diſputaretur, concluſum fuiſſe in concilio ſub Eugenio quarto Senis indicto, & congregato, auctores ſunt Panormitanus b, & Felinus c. Nec opus eſt ad id comprobandum pluribus conſtitutionibus: ſiquidem palam hoc profeſsi ſunt ſe-
29 culares Principes. Theodoſius ad primam Epheſinam ſynodum ſcribens, ait illicitum eſſe eos, qui non ſunt ex ordine Epiſcoporum, eccleſiaſticis immiſceri tractatibus. Theodericus Rex id pariter profeſſus eſt; cùm in ſynodo illa aduerſus Symmachum Papam conuocata aperte teſtatus eſt d, ad patres ſynodi ſolum ſpectare, quæ ſequenda eſſent, præſcribere, ad ſe vero nihil præter reuerentiam pertinere: quod adeo exploratum eſt, vt fœmina quoque ſuum honorem concilijs tribuendo, propriæ pietatis
30 laudem amittere noluerit. Galla enim Theodoſij Auguſti mater in epiſtola ad filium id comprobauit, aſſerens Legatos Romani Pontificis ſecundum Nicæni concilij definitiones ſolitos eſſe concilijs præſidere.
31 Nec mirum videri debet, ſi hoc inter eiuſdem ſynodi decreta non reperiatur: conſtat enim nobis multa hæreticorum malitia fuiſſe ſublata, vt Felix ſecundus in ſuis decretis teſtatur, & habetur in epiſtola concilij Sardicenſis. Teſtantur & alij viri fide digniſsimi, vt Iulius primus e. Athanaſius item, atq. etiam omnes Epiſcopi Aegyptij, Thebaici, & Lybici in Alexandrina ſynodo f

q c. 14. de elect. c. 25. de iure patron & d c. 25. cũ ſeq.
r cap. 8. de quo in c. 5. ead. 63. diſt.
ſ fol. 369.
t c vlt. de regul. iur.
u cap. 1. de temp. ordin.
x c. in cauſis. de appellat.
y action. 3.
z c. 12. de quo in c. 2. 21. q. 5.
a cap. 17.
b in quæſt. incipiente, Epiſcopus. num 26.
c ad c. Apoſtolicæ. de exception.
d cap 7. & hinc etiam. diſt. 17.
e in epiſt. 1 ad Epiſcopos oriẽtis, de qua in c. 3. ead. diſt.
f in epiſt. ad Fœlicem 2.

 collecti,

in proprio regno, ita ille, qui imperat animæ, facilius imperare poſſit corpori. *Nam qui me potior eſt*, ait [n] Scæuola, *cùm ego te ſuperaturus ſim, multo magis aduerſus te obtinere debet.* Hinc eſt vulgata illa iuris regula. *Si vinco vincentem te, multo magis vinco te.*

n in l. de acceſſionibus. ff. de diuerſ. & temp. præſcrip.

Atque ideo Zacharias ſummus Eccleſiæ 5
Princeps regnum Gallicanum à Childerico
in [o] Pipinum tranſtulit. Stephanus II. Im- 6
perium à Græcis in Germanos, idq. in per-
ſonam [p] Caroli Magni Pipini filij. Confir- 7
mauit & Germanis maiori priuilegio eligē- 8
di poteſtatem Gregorius [q] V. etſi Onufrius Panuuinus [r] Veronenſis cēſet electores circa Gregorij X. tempora inſtitutos fuiſſe: factum autem eſſe nemo ambigit, neque ab re; nam B. Ignatius [ſ] ait. *Presbyteri, atque omnis clerus ſimul cum omni populo, cum militibus, & principibus, ſed & Cæſares obediāt Epiſcopo, Epiſcopus* CHRISTO. Eſt enim 9
Romanus Pōtifex, quaſi Deus in terris, maior quouis homine, plenitudinē poteſtatis [t] obtinens, cui neceſſario omnes obedire [u] tenētur: ipſe etenim totius orbis obtinet principatum [x], totius orbis ſupremum magiſtratum. Eſt enim Petri ſucceſſor, cui beato æternæ vitæ clauigero terreni ſimul, & cæleſtis imperij iura commiſit CHRISTVS Dominus [y]: proinde & CHRISTI vicarius [z]. Ipſe conſtituit Leuitas, ſacerdotes, Epiſcopos, Cardinales; ipſe omnes ordines eccleſiaſticos diſponit, ipſe, quod vnuſquiſque
facere debet [a], oſtendit: ipſi, quaſi CHRI- 10
STO, omnes flectunt genua, prout ad Phi-
lippenſes notat [b] apoſtilla. Vnde Impera- 11
tor omnium ſecularium Principū maximus, cæteriq. potentiſſimi Reges eidem Romano Pontifici ſua ſubmittere capita [c] non dedi-
gnantur. Namque ſpiritualis poteſtas ter- 12
renā inſtituit, & iudicat [d] teſtimonio Apo-
ſtoli, ad Corinthios ita ſcribentis [e]. *Neſci-* 13
tis quoniā Angelos iudicabimus? quanto magis ſecularia? Antea dixerat. *Spiritualis autem iudicat omnia, ipſe à nemine iudicatur.* Cuius ſane dictum Pontifici Maximo aptādum eſſe contendunt [f] noſtri. Quæ cùm ita ſint, mirum videri non debet, ſi ſeculi Principes nequaquam poſſint in ijs, quæ ſpiritualia ſunt, ſe ingerere: quod Felix Papa Iuſtiniano Imperatori oſtendit [g], dicens. *Cùm de cauſis Dei agitur, iuxta ipſius con-*
ſtitutionem regiam voluntatem ſacerdotibus 14
CHRISTI ſtudeatis ſubdere, non præferre: & ſacroſancta per eorum Præſules potius diſcere, quàm docere: eccleſiaſticam formam ſequi, non huic humanitus ſequenda iura præfigere, neque in eius ſanctionibus velle dominari, cuius clementia Deus voluit tuæ piæ deuotionis colla ſubmittere, ne dum menſura cæleſtis diſpenſationis exceditur, eatur in contumeliam diſponentis. Et ante Felicem Symmachus, qui cathedram Romanam aſcendit circa annum CHRISTI quingenteſimum, imperantibus in Oriente Anaſtaſio, & in Italia Theoderico, *Non licet*, inquit [h], *Imperatori, vel cuiquam pietatem cuſtodienti aliquid contra diuina mandata præſumere, nec quidquam, quod euangelicis, vel propheticis, aut Apoſtolicis regulis obuiet, agere.* Et
15 Ioannes Primus [i]. *Si Imperator catholicus*
eſt, filius eſt, non Præſul Eccleſiæ: quod ad religionem competit, diſcere ei conuenit, non dicere: habet priuilegia ſua poteſtatis, quæ adminiſtrandis legibus publicis diuinitus cōſequutus eſt, & eius beneficijs non ingratus, contra diſpoſitionem cæleſtis ordinis nihil vſurpet. Ad ſacerdotes enim Deus voluit, quæ Eccleſiæ diſponenda ſunt, pertinere, non ad ſeculi poteſtates, quas, ſi fideles ſunt, Eccleſiæ ſuæ ſacerdotibus voluit eſſe ſubiectas. Non vindicet ſibi alienum ius, & miniſterium, quod alteri deputatum eſt, ne contra eum contendat abrumpi, à quo omnia conſtituta ſunt, & contra illius beneficia pugnare videatur, à quo propriam conſequutus eſt poteſtatem. Non à legibus publicis, non a poteſtatibus ſeculi, ſed à Pontificibus, & ſacerdotibus omnipotens Deus Chriſtianæ religionis clericos voluit ordinari, & diſcuti, & recipi de errore remeantes. Quocirca
16 in ſynodo ſexta CCCL. Epiſcoporum decretum fuit [k] omnem electionem Epiſcopi, vel presbyteri, vel diaconi à Principibus factam, eſſe irritam, ſecundum regulam, quæ
17 dicit. *Si quis Epiſcopus, ſecularibus poteſtatibus vſus, eccleſias per ipſas obtinuerit, deponatur, & ſegregentur ab Eccleſia omnes, qui illi communicant.* Etſi apud Gratianum nōnulli [l] ſunt canones, ex quibus colligitur, in electione Epiſcoporum neceſſariam eſſe Principis voluntatem, adeo vt Archidiaconus [m], & Baldus [n] exiſtimauerint omnes ſuperiores Principes in Epiſcopalibus eccleſijs eſſe patronos, de quorū ſententia [o] alibi erit ſermo. In præſentiarū vero ſat erit intelligere, quod Iſidorus nobis ſcriptum reli-
18 quit [p], videlicet. *Principes ſeculi nonnunquā intra Eccleſiam poteſtatis adeptæ culmina tenent, vt per eandem poteſtatem diſciplinam eccleſiaſticam muniāt. Cæterum intra Eccleſiam poteſtates neceſſariæ non eſſent, niſi, vt quod nō praualet ſacerdos efficere per doctrinæ ſermonem, poteſtas hoc impleat per diſciplinæ terrorē: ſæpe per regnū terrenū, cæleſte regnū proficit:*

o c. alius. 15 q. 6.
p cap. 34. de elect.
q Blon. li. 3. Platina in Greg V. Rantius lib 4. c. 25.
r in li. de comitijs Impp.
ſ in epiſt 9.
t c. 11. & 12 2. q 6. prout notatur etiā ad c. per venerabilē. §. reſponſionibus qui filij ſint legit.
u c. 18. 9. q. 3. & c 4. de maior. & obedient.
x cap 1. de ſtat reg. li. 6
y c. 1. d 22
z c. 2. & 3. de tranſlat. epiſc & c 3. §. veteriſ & c. 17. §. decet de elect. lib. 6.
a c 1. d. 21.
b c. 2. ibi. in nomine Ieſu omnes genua flectunt.
c cap. 13. de iudic. clem. 1. de iureiuran.
d d. cap. per venerabile. § neſcitis.
e 1. Cor. 6.
f ex c. 11. 14 & 17 9. q. 3
g c. 4. d. 10.
h c. 3. ead. diſt.
i c. 11. d 96.
k act. 3 de qua in c. 7. diſt. 63.
l c. 15. 16. 17 & 18 ead. 63 diſt.
m ad d c. 18
n ad proœ. Decr. & ad c. quanto. de iudic.
o c. proximo ſequēti.
p c. 19. 23. q. 5.

proficit: vt, qui intra Eccleſiam poſiti, con-
tra fidem,& diſciplinam agunt, rigore Prin-
cipum conterantur. Itaque eligendi Antiſti- 19
tes Principibus facultatem aliquam eſſe ne-
gamus, licet conſentiamus libenter q, de 20
electione ad eos, vt aſſentiantur, referri
poſſe, non prius tamen, quàm perfecta ſit
electio, ita vt firma remaneat. quod ex con-
cilio Pariſienſi primo r facile eſt intelligere.
In eo enim cauetur neminem à comprouin- 21
cialibus Epiſcopis recipiendum, qui regia
ordinatione epiſcopale culmen ſit adeptus:
ſed, vt diximus, electioni de idoneo viro fa-
ctæ aſſenſus Principum laicorum non nega-
tur, ita tamen, vt electionem iam factam
non impediat. Intereſt ſiquidem Principis
infenſum non habere Antiſtitem. Non id-
circo tamen electio minus valere debet, ſi
ipſe diſſentiat, qui ſibi conſulere poterit, &
intercedere, ne electus præſit. Quocirca in
Gallia nuper electi fidem ſuam (teſte ſ Ray- 22
mundo Rufo, qui in neotericos quoſdam
iuriſperitos pro Pontifice maximo, & Car-
dinalibus, & Epiſcopis, totoq. ſacro ordine
defenſionem edidit luculentam) iuriſiu-
randi religione Regi obſtringunt, & niſi iu-
rent, non admittuntur: quod iuramentum
fidelitatis vocatur. *Tum etiam fit,* ait, *quòd*
vix vllum Præſulem reperias, qui non ſuc-
ceſſerit, vel ex teſtamento, vel alterius bene-
ficentia ijs, qui iure clientelæ,& militari ſa-
cramento, vel fide erant obnoxij. Nec illud
aduerſatur Lucij tertij t conſtitutioni, quæ 23
habet. *Indignum eſt, & à Romanæ Eccleſiæ*
conſuetudine alienum, vt pro ſpiritualibus fa-
cere quis homagium compellatur. Nam bene
quidem Hoſtienſis, & Ioannes Andreæ di-
xerunt, *exceptis ſuis priuilegijs,* vt notatur
in conſtitutiones Alexandri III. u & Inno-
centij III. x Habent enim Galliarum Reges
id priuilegium, vt nemo eligatur Epiſcopus, 24
qui ſibi non præſtet fidelitatis iuramentum.
Impetrarunt quoque Sereniſſimi, & optimi
Principes noſtri, Sabaudiæ Duces, & Italiæ
Subalpinæ Principes olim à Nicolao V.
quod & ab alijs ſubſequentibus Rom. Pon-
tificibus ſucceſſiue fuit hucuſque confirma-
tum, vt nemo ad cathedrales, abbatialesve
eccleſias, quæ in ipſorum ampliſsimo domi-
nio tam citra, quàm vltra montes exiſtunt,
eligatur, qui eis ſubditus non ſit, vel cuius
fides illis cognita, & perſpecta non exiſtat:
idque & publicæ tranquillitatis, & ipſorum
Principum ſecuritatis cauſa conceſſum ne-
mo ambigit. Ad quod ſane priuilegium,
cùm ſuperioribus diebus nonnulla in du-
bium reuocarentur, vir eximiæ integritatis,

q c. 14. de elect. c. 25 de iure patron & d. c. 15. cũ ſeq.

r cap. 8. de quo in c. 5. ead. 63. diſt.

ſ fol. 369.

t c. vlt. de regul. iur.

u cap. 1. de temp. ordin.

x c. in cauſis. de appellat.

25 & doctrinæ, Antonius Bagnaſaccus patri-
monialium hodierni Sereniſſimi Ducis Ca-
roli Emanuelis aduocatus, & Foſſanenſis
eccleſiæ Electus doctiſſimos edidit commẽ-
tarios: quibus præclare oſtendit eiuſmodi
beneficium non eſſe perſonale, ſed extendi
ad eundem Sereniſsimum Carolum Ema-
nuelem Principem optimum, eiuſq. omnes
legitimos ſucceſſores. Quamuis autem ſe-
culi Principes iſta, & his ſimilia habeant
priuilegia, in ijs tamen, quæ ad religionem
ſpectant, nullam prorſus adepti ſunt pote-
26 ſtatem. Quinimmo legitur in Chalcedonen-
ſi y ſynodo Dioſcorum, quòd ſuſpectos quo-
dammodo illos patres haberet, petijſſe, vt
ſententiæ de ſe ferendæ Senatus Cæſaris
præeſſet; ab omnibusq. conclamatum eſſe,
haudquaquam licere, quæ religionis ſunt,
laicis coram agitari. Quam ob cauſam in
27 Antiocheno z concilio decretum fuit eos,
qui in ſpiritualibus adire Imperatorem au-
28 derent, mulctandos eſſe. In octaua ſyno-
do a affirmatum quoque fuit, numquam ſa-
cros canones ſanxiſſe Principes ſeculares in
concilijs conuenire poſſe, ſed ſolos Antiſti-
tes. Hoc idem ipſum cùm diſputaretur, con-
cluſum fuiſſe in concilio ſub Eugenio quarto
Senis indicto, & congregato, auctores ſunt
Panormitanus b, & Felinus c. Nec opus eſt
ad id comprobandum pluribus conſtitutio-
nibus: ſiquidem palam hoc profeſsi ſunt ſe-
29 culares Principes. Theodoſius ad primam
Epheſinam ſynodum ſcribens, ait illicitum
eſſe eos, qui non ſunt ex ordine Epiſcopo-
rum, eccleſiaſticis immiſceri tractatibus.
Theodericus Rex id pariter profeſſus eſt,
cùm in ſynodo illa aduerſus Symmachum
Papam conuocata aperte teſtatus eſt d, ad
patres ſynodi ſolum ſpectare, quæ ſequenda
eſſent, præſcribere, ad ſe vero nihil præter
reuerentiam pertinere: quod adeo explo-
ratum eſt, vt fœmina quoque ſuum hono-
rem concilijs tribuendo, propriæ pietatis
30 laudem amittere noluerit. Galla enim
Theodoſij Auguſti mater in epiſtola ad fi-
lium id comprobauit, aſſerens Legatos Ro-
mani Pontificis ſecundum Nicæni concilij
definitiones ſolitos eſſe concilijs præſidere.
31 Nec mirum videri debet, ſi hoc inter eiuſ-
dem ſynodi decreta non reperiatur: conſtat
enim nobis multa hæreticorum malitia fuiſ-
ſe ſublata, vt Felix ſecundus in ſuis decretis
teſtatur, & habetur in epiſtola concilij Sar-
dicenſis. Teſtantur & alij viri fide digniſsi-
mi, vt Iulius primus e. Athanaſius item,
atq. etiam omnes Epiſcopi Aegyptij, The-
baici, & Lybici in Alexandrina ſynodo f
collecti,

y action. 3.

z c. 12. de quo in c. 2. 21. q. 5.

a cap. 17.

b in quæſt. incipiente, Epiſcopus. num 16.

c ad c. Apoſtolicæ. de exception.

d cap. 7. ſ. hinc etiam. diſt. 17.

e in epiſt. 1 ad Epiſcopos oriẽtis, de qua in c. 3. ead. diſt.

f in epiſt. ad Fœlicem 2.

in proprio regno, ita ille, qui imperat ani-
mæ, facilius imperare poſſit corpori. *Nam*
qui me potior eſt, ait [n] Scæuola, *cùm ego te ſu-*
peraturus ſim, multo magis aduerſus te obti-
nere debet. Hinc eſt vulgata illa iuris regula.
Si vinco vincentem te, multo magis vinco te.
Atque ideo Zacharias ſummus Eccleſiæ 5
Princeps regnum Gallicanum à Childerico
in [o] Pipinum tranſtulit. Stephanus II. Im- 6
perium à Græcis in Germanos, idq. in per-
ſonam [p] Caroli Magni Pipini filij. Confir- 7
mauit & Germanis maiori priuilegio eligē- 8
di poteſtatem Gregorius [q] V. etſi Onufrius
Panuuinus [r] Veronenſis cēſeat electores cir-
ca Gregorij X. tempora inſtitutos fuiſſe: fa-
ctum autem eſſe nemo ambigit, neque ab
re; nam B. Ignatius [s] ait. *Presbyteri, atque*
omnis clerus ſimul cum omni populo, cum mi-
litibus, & principibus, ſed & Cæſares obediāt
Epiſcopo, Epiſcopus C*HRISTO*. Eſt enim 9
Romanus Pōtifex, quaſi Deus in terris, ma-
ior quouis homine, plenitudinē poteſtatis [t]
obtinens, cui neceſſario omnes obedire [u] te-
nētur: ipſe etenim totius orbis obtinet prin-
cipatum [x], totius orbis ſupremum magiſtra-
tum. Eſt enim Petri ſucceſſor, cui beato æter-
næ vitæ clauigero terreni ſimul, & cæleſtis
imperij iura commiſit CHRISTVS Domi-
nus [y]: proinde & CHRISTI vicarius [z].
Ipſe conſtituit Leuitas, ſacerdotes, Epiſco-
pos, Cardinales: ipſe omnes ordines eccle-
ſiaſticos diſponit, ipſe, quod vnuſquiſque
facere debet [a], oſtendit: ipſi, quaſi CHRI- 10
STO, omnes flectunt genua, prout ad Phi- 11
lippenſes notat [b] apoſtilla. Vnde Impera-
tor omnium ſecularium Principū maximus,
cæteriq. potentiſſimi Reges eidem Romano
Pontifici ſua ſubmittere capita [c] non dedi-
gnantur. Namque ſpiritualis poteſtas ter-
renā inſtituit, & iudicat [d] teſtimonio Apo- 12
ſtoli, ad Corinthios ita ſcribentis [e]. *Neſci-* 13
tis quoniā Angelos iudicabimus? quanto ma-
gis ſecularia? Antea dixerat. *Spiritualis au-*
tem iudicat omnia, ipſe à nemine iudicatur.
Cuius ſane dictum Pontifici Maximo aptā-
dum eſſe contendunt [f] noſtri. Quæ cùm ita
ſint, mirum videri non debet, ſi ſeculi Prin-
cipes nequaquam poſſint in ijs, quæ ſpiri-
tualia ſunt, ſe ingerere: quod Felix Papa
Iuſtiniano Imperatori oſtendit [g], dicens.
Cùm de cauſis Dei agitur, iuxta ipſius con-
ſtitutionem regiam voluntatem ſacerdotibus 14
C*HRISTI ſtudeatis ſubdere, non præferre:*
& ſacroſancta per eorum Præſules potius di-
ſcere, quàm docere: eccleſiaſticam formam
ſequi, non huic humanitus ſequenda iura præ-
figere, neque in eius ſanctionibus velle domi-

[n] in l. de acceſſionibus. ff. de diuerſ. & temp. præſcrip.
[o] c. alius. 15 q. 6.
[p] cap. 34. de elect.
[q] Blon. li. 3. Platina in Greg V. Rantius lib 4. c. 25.
[r] in li. de comitijs Impp.
[s] in epiſt 9.
[t] c. 11. & 12 3. q 6. prout notatur etiā ad c. per venerabilē. §. reſponſionibus qui filij ſint legit.
[u] c. 18. 9. q. 3. & c 4. de maior. & obedient.
[x] cap 1. de ſtat reg. li. 6
[y] c. 1. d 22
[z] c. 2. & 3. de tranſlat. epiſc & c 3. §. veteris & c. 17. §. decet de elect. lib. 6.
[a] c 1. d. 21.
[b] c. 2 ibi. in nomine Ieſu omnes genua flectunt.
[c] cap. 13. de iudic. clem. 1. de iureiuran.
[d] d. cap. per venerabile. § neſcitis.
[e] 1. Cor. 6.
[f] ex c. 11. 14 & 17 9. q. 3
[g] c. 4. d. 10.

nari, cuius clementia Deus voluit tuæ piæ de-
uotionis colla ſubmittere, ne dum menſura
cæleſtis diſpenſationis exceditur, eatur in con-
tumeliam diſponentis. Et ante Felicem Sym-
machus, qui cathedram Romanam aſcen-
dit circa annum CHRISTI quingenteſi-
mum, imperantibus in Oriente Anaſtaſio,
& in Italia Theoderico, *Non licet*, inquit [h],
Imperatori, vel cuiquam pietatem cuſtodien-
ti aliquid contra diuina mandata præſumere,
nec quidquam, quod euangelicis, vel propheti-
cis, aut Apoſtolicis regulis obuiet, agere. Et
15 Ioannes Primus [i]. *Si Imperator catholicus*
eſt, filius eſt, non Præſul Eccleſiæ: quod ad
religionem competit, diſcere ei conuenit, non
docere: habet priuilegia ſua poteſtatis, quæ
adminiſtrandis legibus publicis diuinitus cō-
ſequutus eſt, & eius beneficijs non ingratus,
contra diſpoſitionem cæleſtis ordinis nihil
vſurpet. Ad ſacerdotes enim Deus voluit,
quæ Eccleſiæ diſponenda ſunt, pertinere,
non ad ſeculi poteſtates, quas, ſi fideles ſunt,
Eccleſiæ ſuæ ſacerdotibus voluit eſſe ſubie-
ctas. Non vindicet ſibi alienum ius, & mi-
niſterium, quod alteri deputatum eſt, ne
contra eum contendat abrumpi, à quo omnia
conſtituta ſunt, & contra illius beneficia
pugnare videatur, à quo propriam conſequu-
tus eſt poteſtatem. Non à legibus publicis,
non a poteſtatibus ſeculi, ſed à Pontificibus,
& ſacerdotibus omnipotens Deus Chriſtianæ
religionis clericos voluit ordinari, & diſcu-
ti, & recipi de errore remeantes. Quocirca
16 in ſynodo ſexta CCCL. Epiſcoporum de-
cretum fuit [k] omnem electionem Epiſcopi,
vel presbyteri, vel diaconi à Principibus fa-
ctam, eſſe irritam, ſecundum regulam, quæ
17 dicit. *Si quis Epiſcopus, ſecularibus poteſta-*
tibus vſus, eccleſias per ipſas obtinuerit, depo-
natur, & ſegregentur ab Eccleſia omnes, qui
illi communicant. Etſi apud Gratianum nō-
nulli [l] ſunt canones, ex quibus colligitur, in
electione Epiſcoporum neceſſariam eſſe
Principis voluntatem, adeo vt Archidiaco-
nus [m], & Baldus [n] exiſtimauerint omnes ſu-
periores Principes in Epiſcopalibus eccle-
ſijs eſſe patronos, de quorū ſententia [o] alibi
erit ſermo. In præſentiarū vero ſat erit intel-
ligere, quod Iſidorus nobis ſcriptum reli-
18 quit [p], videlicet. *Principes ſeculi nonnunquā*
intra Eccleſiam poteſtatis adeptæ culmina te-
nent, vt per eandem poteſtatem diſciplinam
eccleſiaſticam muniāt. Cæterum intra Eccle-
ſiam poteſtates neceſſariæ non eſſent, niſi, vt
quod nō præualet ſacerdos efficere per doctrinæ
ſermonem, poteſtas hoc impleat per diſciplinæ
terrorē: ſæpe per regnū terrenū, cæleſte regnū
proficit:

[h] c. 3. ead. diſt.
[i] c. 11. d 96.
[k] act. 3. de qua in c. 7. diſt. 63.
[l] c. 15. 16. 17 & 18 ead. 63 diſt.
[m] ad d c. 18
[n] ad proœ. Decr. & ad c. quanto. de iudic.
[o] c. proximo ſequēti.
[p] c. 19. 23. q. 5.

proficit: vt, qui intra Eccleſiam poſiti, contra fidem, & diſciplinam agunt, rigore Principum conterantur. Itaque eligendi Antiſti- 19
tes Principibus facultatem aliquam eſſe negamus, licet conſentiamus libenter q, de 20
electione ad eos, vt aſſentiantur, referri poſſe, non prius tamen, quàm perfecta ſit electio, ita vt firma remaneat. quod ex concilio Pariſienſi primo r facile eſt intelligere.
In eo enim cauetur neminem à comprouin- 21
cialibus Epiſcopis recipiendum, qui regia ordinatione epiſcopale culmen ſit adeptus: ſed, vt diximus, electioni de idoneo viro factæ aſſenſus Principum laicorum non negatur, ita tamen, vt electionem iam factam non impediat. Intereſt ſiquidem Principis infenſum non habere Antiſtitem. Non idcirco tamen electio minus valere debet, ſi ipſe diſſentiat, qui ſibi conſulere poterit, & intercedere, ne electus præſit. Quocirca in
Gallia nuper electi fidem ſuam (teſte ſ Ray- 22
mundo Rufo, qui in neotericos quoſdam iuriſperitos pro Pontifice maximo, & Cardinalibus, & Epiſcopis, totoq. ſacro ordine defenſionem edidit luculentam) iuriſiurandi religione Regi obſtringunt, & niſi iurent, non admittuntur: quod iuramentum fidelitatis vocatur. *Tum etiam fit*, ait, *quòd vix vllum Præſulem reperias, qui non ſucceſſerit, vel ex teſtamento, vel alterius beneficentia ijs, qui iure clientelæ, & militari ſacramento, vel fide erant obnoxij*. Nec illud
aduerſatur Lucij tertij t conſtitutioni, quæ 23
habet. *Indignum eſt, & à Romanæ Eccleſiæ conſuetudine alienum, vt pro ſpiritualibus facere quis homagium compellatur.* Nam bene quidem Hoſtienſis, & Ioannes Andrææ dixerunt, *exceptis ſuis priuilegijs*, vt notatur in conſtitutiones Alexandri III. u & Innocentij III. x Habent enim Galliarum Reges
id priuilegium, vt nemo eligatur Epiſcopus, 24
qui ſibi non præſtet fidelitatis iuramentum. Impetrarunt quoque Sereniſſimi, & optimi Principes noſtri, Sabaudiæ Duces, & Italiæ Subalpinæ Principes olim à Nicolao V. quod & ab alijs ſubſequentibus Rom. Pontificibus ſucceſſiue fuit hucuſque confirmatum, vt nemo ad cathedrales, abbatialesve eccleſias, quæ in ipſorum ampliſsimo dominio tam citra, quàm vltra montes exiſtunt, eligatur, qui eis ſubditus non ſit, vel cuius fides illis cognita, & perſpecta non exiſtat: idque & publicæ tranquillitatis, & ipſorum Principum ſecuritatis cauſa conceſſum nemo ambigit. Ad quod ſane priuilegium, cùm ſuperioribus diebus nonnulla in dubium reuocarentur, vir eximiæ integritatis,

q c. 14. de elect. c. 25 de iure patron & d c. 25. cũ ſeq.

r cap. 8. de quo in c. 5. ead. 63. diſt.

ſ fol. 369.

t c vlt. de regul. iur.

u cap. 1. de temp. ordin.

x c. in cauſis. de appellat.

25 & doctrinæ, Antonius Bagnaſaccus patrimonialium hodierni Sereniſſimi Ducis Caroli Emanuelis aduocatus, & Foſſanenſis eccleſiæ Electus doctiſſimos edidit commẽtarios: quibus præclare oſtendit eiuſmodi beneficium non eſſe perſonale, ſed extendi ad eundem Sereniſsimum Carolum Emanuelem Principem optimum, eiusq. omnes legitimos ſucceſſores. Quamuis autem ſeculi Principes iſta, & his ſimilia habeant priuilegia, in ijs tamen, quæ ad religionem ſpectant, nullam prorſus adepti ſunt pote-
26 ſtatem. Quinimmo legitur in Chalcedonenſi y ſynodo Dioſcorum, quòd ſuſpectos quodammodo illos patres haberet, petijſſe, vt ſententiæ de ſe ferendæ Senatus Cæſaris præeſſet; ab omnibusq. conclamatum eſſe, haudquaquam licere, quæ religionis ſunt, laicis coram agitari. Quam ob cauſam in
27 Antiocheno z concilio decretum fuit eos, qui in ſpiritualibus adire Imperatorem au-
28 derent, mulctandos eſſe. In octaua ſynodo a affirmatum quoque fuit, numquam ſacros canones ſanxiſſe Principes ſeculares in concilijs conuenire poſſe, ſed ſolos Antiſtites. Hoc idem ipſum cùm diſputaretur, concluſum fuiſſe in concilio ſub Eugenio quarto Senis indicto, & congregato, auctores ſunt Panormitanus b, & Felinus c. Nec opus eſt ad id comprobandum pluribus conſtitutionibus: ſiquidem palam hoc profeſsi ſunt ſe-
29 culares Principes. Theodoſius ad primam Epheſinam ſynodum ſcribens, ait illicitum eſſe eos, qui non ſunt ex ordine Epiſcoporum, eccleſiaſticis immiſceri tractatibus. Theodericus Rex id pariter profeſſus eſt; cùm in ſynodo illa aduerſus Symmachum Papam conuocata aperte teſtatus eſt d, ad patres ſynodi ſolum ſpectare, quæ ſequenda eſſent, præſcribere, ad ſe vero nihil præter reuerentiam pertinere: quod adeo exploratum eſt, vt fœmina quoque ſuum honorem concilijs tribuendo, propriæ pietatis
30 laudem amittere noluerit. Galla enim Theodoſij Auguſti mater in epiſtola ad filium id comprobauit, aſſerens Legatos Romani Pontificis ſecundum Nicæni concilij definitiones ſolitos eſſe concilijs præſidere.
31 Nec mirum videri debet, ſi hoc inter eiuſdem ſynodi decreta non reperiatur: conſtat enim nobis multa hæreticorum malitia fuiſſe ſublata, vt Felix ſecundus in ſuis decretis teſtatur, & habetur in epiſtola concilij Sardicenſis. Teſtantur & alij viri fide digniſsimi, vt Iulius primus e. Athanaſius item, atq. etiam omnes Epiſcopi Aegyptij, Thebaici, & Lybici in Alexandrina ſynodo f

y action. 3.

z c. 12. de quo in c. 2. 21. q. 5.

a cap. 17.

b in quæſt. incipiente, Epiſcopus. num 26.

c ad c. Apoſtolicæ. de exception.

d cap 7. §. hinc etiam. diſt 17.

e in epiſt. 1 ad Epiſcopos oriẽtis, de qua in c. 3. ead diſt.

f in epiſt. ad Fœlicem 2.

in proprio regno, ita ille, qui imperat ani-
mæ, facilius imperare poſſit corpori. *Nam*
qui me potior eſt, ait [n] Scæuola, *cùm ego te ſu-*
peraturus ſim, multo magis aduerſus te obti-
nere debet. Hinc eſt vulgata illa iuris regula.
Si vinco vincentem te, multo magis vinco te.

n in l. de acceſſionibus, ff. de diuerſ. & temp. præſcrip.

Atque ideo Zacharias ſummus Eccleſiæ 5
Princeps regnum Gallicanum à Childerico
in [o] Pipinum tranſtulit. Stephanus II. Im- 6
perium à Græcis in Germanos, idq. in per-
ſonam [p] Caroli Magni Pipini filij. Confir- 7
mauit & Germanis maiori priuilegio eligē- 8
di poteſtatem Gregorius [q] V. etſi Onufrius
Panuuinus [r] Veronenſis cēſet electores cir-
ca Gregorij X. tempora inſtitutos fuiſſe: fa-
ctum autem eſſe nemo ambigit, neque ab
re; nam B. Ignatius [ſ] ait. *Presbyteri, atque*
omnis clerus ſimul cum omni populo, cum mi-
litibus, & principibus, ſed & Cæſares obediāt
Epiſcopo, Epiſcopus C*HRISTO*. Eſt enim 9
Romanus Pōtifex, quaſi Deus in terris, ma-
ior quouis homine, plenitudinē poteſtatis [t]
obtinens, cui neceſſario omnes obedire [u] te-
nētur: ipſe etenim totius orbis obtinet prin-
cipatum [x], totius orbis ſupremum magiſtra-
tum. Eſt enim Petri ſucceſſor, cui beato æter-
næ vitæ clauigero terreni ſimul, & cæleſtis
imperij iura commiſit CHRISTVS Domi-
nus [y]: proinde & CHRISTI vicarius [z].
Ipſe conſtituit Leuitas, ſacerdotes, Epiſco-
pos, Cardinales; ipſe omnes ordines eccle-
ſiaſticos diſponit, ipſe, quod vnuſquiſque
facere debet [a], oſtendit: ipſi, quaſi CHRI- 10
STO, omnes flectunt genua, prout ad Phi-
lippenſes notat [b] apoſtilla. Vnde Impera- 11
tor omnium ſecularium Principū maximus,
cæteriq. potentiſſimi Reges eidem Romano
Pontifici ſua ſubmittere capita [c] non dedi-
gnantur. Namque ſpiritualis poteſtas ter-
renā inſtituit, & iudicat [d] teſtimonio Apo- 12
ſtoli, ad Corinthios ita ſcribentis [e]. *Neſci-*
tis quoniā Angelos iudicabimus? quanto ma- 13
gis ſecularia? Antea dixerat. *Spiritualis au-*
tem iudicat omnia, ipſe à nemine iudicatur.
Cuius ſane dictum Pontifici Maximo aptā-
dum eſſe contendunt [f] noſtri. Quæ cùm ita
ſint, mirum videri non debet, ſi ſeculi Prin-
cipes nequaquam poſſint in ijs, quæ ſpiri-
tualia ſunt, ſe ingerere: quod Felix Papa
Iuſtiniano Imperatori oſtendit [g], dicens.
Cùm de cauſis Dei agitur, iuxta ipſius con-
ſtitutionem regiam voluntatem ſacerdotibus 14
C*HRISTI ſtudeatis ſubdere, non præferre:*
& ſacroſancta per eorum Præſules potius di-
ſcere, quàm docere: eccleſiaſticam formam
ſequi, non huic humanitus ſequenda iura præ-
figere, neque in eius ſanctionibus velle domi-
nari, cuius clementia Deus voluit tuæ piæ de-
uotionis colla ſubmittere, ne dum menſuram
cæleſtis diſpenſationis exceditur, eatur in con-
tumeliam diſponentis. Et ante Felicem Sym-
machus, qui cathedram Romanam aſcen-
dit circa annum CHRISTI quingenteſi-
mum, imperantibus in Oriente Anaſtaſio,
& in Italia Theoderico, *Non licet*, inquit [h],
Imperatori, vel cuiquam pietatem cuſtodien-
ti aliquid contra diuina mandata præſumere,
nec quidquam, quod euangelicis, vel propheti-
cis, aut Apoſtolicis regulis obuiet, agere. Et
15 Ioannes Primus [i]. *Si Imperator catholicus*
eſt, filius eſt, non Præſul Eccleſiæ: quod ad
religionem competit, diſcere ei conuenit, non
dicere: habet priuilegia ſua poteſtatis, quæ
adminiſtrandis legibus publicis diuinitus cō-
ſequutus eſt, & eius beneficijs non ingratus,
contra diſpoſitionem cæleſtis ordinis nihil
vſurpet. Ad ſacerdotes enim Deus voluit,
quæ Eccleſiæ diſponenda ſunt, pertinere,
non ad ſeculi poteſtates, quas, ſi fideles ſunt,
Eccleſiæ ſuæ ſacerdotibus voluit eſſe ſubie-
ctas. Non vindicet ſibi alienum ius, & mi-
niſterium, quod alteri deputatum eſt, ne
contra eum contendat abrumpi, à quo omnia
conſtituta ſunt, & contra illius beneficia
pugnare videatur, à quo propriam conſequu-
tus eſt poteſtatem. Non à legibus publicis,
non à poteſtatibus ſeculi, ſed à Pontificibus,
& ſacerdotibus omnipotens Deus Chriſtianæ
religionis clericos voluit ordinari, & diſcu-
ti, & recipi de errore remeantes. Quocirca
16 in ſynodo ſexta CCCL. Epiſcoporum de-
cretum fuit [k] omnem electionem Epiſcopi,
vel presbyteri, vel diaconi à Principibus fa-
ctam, eſſe irritam, ſecundum regulam, quæ
17 dicit. *Si quis Epiſcopus, ſecularibus poteſta-*
tibus vſus, eccleſias per ipſas obtinuerit, depo-
natur, & ſegregentur ab Eccleſia omnes, qui
illi communicant. Etſi apud Gratianum nō-
nulli [l] ſunt canones, ex quibus colligitur, in
electione Epiſcoporum neceſſariam eſſe
Principis voluntatem, adeo vt Archidiaco-
nus [m], & Baldus [n] exiſtimauerint omnes ſu-
periores Principes in Epiſcopalibus eccle-
ſijs eſſe patronos, de quorū ſententia [o] alibi
erit ſermo. In præſentiarū vero ſat erit intel-
ligere, quod Iſidorus nobis ſcriptum reli-
18 quit [p], videlicet. *Principes ſeculi nonnumquā*
intra Eccleſiam poteſtatis adeptæ culmina te-
nent, vt per eandem poteſtatem diſciplinam
eccleſiaſticam muniāt. Cæterum intra Eccle-
ſiam poteſtates neceſſariæ non eſſent, niſi, vt
quod nō præualet ſacerdos efficere per doctrinæ
ſermonem, poteſtas hoc impleat per diſciplinæ
terrorē: ſæpe per regnū terrenū, cæleſte regnū
proficit:

o c. alius. 15 q. 6.
p cap. 34. de elect.
q Blon. li. 3. Platina in Greg. V. Rantius lib. 4. c. 25.
r in li. de comitijs Impp.
ſ in epiſt. 9.
t c. 11. & 12. 2. q. 6. prout notatur etiā ad c. per venerabilē. §. reſponſionibus qui filij ſint legit.
u c. 18. 9. q. 3. & c. 4. de maior. & obedient.
x cap. 1. de ſtat. reg. li. 6
y c. 1. d. 22
z c. 2. & 3. de tranſlat. epiſc. & c. 3. §. veteriſ & c. 17. §. decet de elect. lib. 6.
a c. 1. d. 21.
b c. 2. ibi. in nomine Ieſu omnes genua flectunt.
c cap. 13. de iudic. clem. 1. de iureiuran.
d d. cap. per venerabile. § neſcitis.
e 1. Cor. 6.
f ex c. 11. 14 & 17. 9. q. 3
g c. 4. d. 10.
h c. 3. ead. diſt.
i c. 11. d. 96.
k ad. 2. de qua in c. 7. diſt. 63.
l c. 15. 16. 17 & 18 ead. 63 diſt.
m ad d. c. 18
n ad proœ. Decr. & ad c. quanto. de iudic.
o c. proximo ſequēti.
p c. 19. 23. q. 5.

proficit: vt, qui intra Eccleſiam poſiti, con-
tra fidem, & diſciplinam agunt, rigore Prin-
cipum conterantur. Itaque eligendi Antiſti- 19
tes Principibus facultatem aliquam eſſe ne-
q c. 14. de elect. c. 25 de iure patron & d c. 25. cũ ſeq.
gamus, licet conſentiamus libenter [q], de 20
electione ad eos, vt aſſentiantur, referri
poſſe, non prius tamen, quàm perfecta ſit
electio, ita vt firma remaneat. quod ex con-
r cap. 8. de quo in c. 5. ead. 63. diſt.
cilio Pariſienſi primo [r] facile eſt intelligere.
In eo enim cauetur neminem à comprouin- 21
cialibus Epiſcopis recipiendum, qui regia
ordinatione epiſcopale culmen ſit adeptus:
ſed, vt diximus, electioni de idoneo viro fa-
ctæ aſſenſus Principum laicorum non nega-
tur, ita tamen, vt electionem iam factam
non impediat. Intereſt ſiquidem Principis
infenſum non habere Antiſtitem. Non id-
circo tamen electio minus valere debet, ſi
ipſe diſſentiat, qui ſibi conſulere poterit, &
intercedere, ne electus præſit. Quocirca in
ſ fol. 369.
Gallia nuper electi fidem ſuam (teſte [ſ] Ray- 22
mundo Rufo, qui in neotericos quoſdam
iuriſperitos pro Pontifice maximo, & Car-
dinalibus, & Epiſcopis, totoq. ſacro ordine
defenſionem edidit luculentam) iuriſiu-
randi religione Regi obſtringunt, & niſi iu-
rent, non admittuntur: quod iuramentum
fidelitatis vocatur. *Tum etiam fit*, ait, *quòd*
vix vllum Præſulem reperias, qui non ſuc-
ceſſerit, vel ex teſtamento, vel alterius bene-
ficentia ijs, qui iure clientelæ, & militari ſa-
cramento, vel fide erant obnoxij. Nec illud
t c vlt. de regul. iur.
aduerſatur Lucij tertij [t] conſtitutioni, quæ 23
habet. *Indignum eſt, & à Romanæ Eccleſiæ*
conſuetudine alienum, vt pro ſpiritualibus fa-
cere quis homagium compellatur. Nam bene
quidem Hoſtienſis, & Ioannes Andreæ di-
xerunt, *exceptis ſuis priuilegijs*, vt notatur
u cap. 1. de temp. ordin. x c. in cauſis, de appellat.
in conſtitutiones Alexandri III. [u] & Inno-
centij III. [x] Habent enim Galliarum Reges
id priuilegium, vt nemo eligatur Epiſcopus, 24
qui ſibi non præſtet fidelitatis iuramentum.
Impetrarunt quoque Sereniſſimi, & optimi
Principes noſtri, Sabaudiæ Duces, & Italiæ
Subalpinæ Principes olim à Nicolao V.
quod & ab alijs ſubſequentibus Rom. Pon-
tificibus ſucceſſiue fuit hucuſque confirma-
tum, vt nemo ad cathedrales, abbatialesve
eccleſias, quæ in ipſorum ampliſsimo domi-
nio tam citra, quàm vltra montes exiſtunt,
eligatur, qui eis ſubditus non ſit, vel cuius
fides illis cognita, & perſpecta non exiſtat:
idque & publicæ tranquillitatis, & ipſorum
Principum ſecuritatis cauſa conceſſum ne-
mo ambigit. Ad quod ſane priuilegium,
cùm ſuperioribus diebus nonnulla in du-
bium reuocarentur, vir eximiæ integritatis,
25 & doctrinæ, Antonius Bagnaſaccus patri-
monialium hodierni Sereniſſimi Ducis Ca-
roli Emanuelis aduocatus, & Foſſanenſis
eccleſiæ Electus doctiſſimos edidit commẽ-
tarios: quibus præclare oſtendit eiuſmodi
beneficium non eſſe perſonale, ſed extendi
ad eundem Sereniſsimum Carolum Ema-
nuelem Principem optimum, eiusq. omnes
legitimos ſucceſſores. Quamuis autem ſe-
culi Principes iſta, & his ſimilia habeant
priuilegia, in ijs tamen, quæ ad religionem
ſpectant, nullam prorſus adepti ſunt pote-
26 ſtatem. Quinimmo legitur in Chalcedonen-
y actio. 3.
ſi [y] ſynodo Dioſcorum, quòd ſuſpectos quo-
dammodo illos patres haberet, petijſſe, vt
ſententiæ de ſe ferendæ Senatus Cæſaris
præeſſet; ab omnibusq. conclamatum eſſe,
haudquaquam licere, quæ religionis ſunt,
laicis coram agitari. Quam ob cauſam in
27 Antiocheno [z] concilio decretum fuit eos,
z c. 12. de quo in c. 2. 11. q. 3.
qui in ſpiritualibus adire Imperatorem au-
28 derent, mulctandos eſſe. In octaua ſyno-
a cap. 17.
do [a] affirmatum quoque fuit, numquam ſa-
cros canones ſanxiſſe Principes ſeculares in
concilijs conuenire poſſe, ſed ſolos Antiſti-
tes. Hoc idem ipſum cùm diſputaretur, con-
cluſum fuiſſe in concilio ſub Eugenio quarto
Senis indicto, & congregato, auctores ſunt
b in quæſt. incipiente, Epiſcopus, num 26.
Panormitanus [b], & Felinus [c]. Nec opus eſt
ad id comprobandum pluribus conſtitutio-
c ad c. Apoſtolicæ, de exception.
nibus: ſiquidem palam hoc profeſsi ſunt ſe-
29 culares Principes. Theodoſius ad primam
Epheſinam ſynodum ſcribens, ait illicitum
eſſe eos, qui non ſunt ex ordine Epiſcopo-
rum, eccleſiaſticis immiſceri tractatibus.
Theodericus Rex id pariter profeſſus eſt,
cùm in ſynodo illa aduerſus Symmachum
d cap 7. & hinc etiam. diſt. 17.
Papam conuocata aperte teſtatus eſt [d], ad
patres ſynodi ſolum ſpectare, quæ ſequenda
eſſent, præſcribere, ad ſe vero nihil præter
reuerentiam pertinere: quod adeo explo-
ratum eſt, vt fœmina quoque ſuum hono-
rem concilijs tribuendo, propriæ pietatis
30 laudem amittere noluerit. Galla enim
Theodoſij Auguſti mater in epiſtola ad fi-
lium id comprobauit, aſſerens Legatos Ro-
mani Pontificis ſecundum Nicæni concilij
definitiones ſolitos eſſe concilijs præſidere.
31 Nec mirum videri debet, ſi hoc inter eiuſ-
dem ſynodi decreta non reperiatur: conſtat
enim nobis multa hæreticorum malitia fuiſ-
ſe ſublata, vt Felix ſecundus in ſuis decretis
teſtatur, & habetur in epiſtola concilij Sar-
e in epiſt. 2 ad Epiſcopos oriẽtis, de qua in c. 3. ead diſt.
dicenſis. Teſtantur & alij viri fide digniſsi-
mi, vt Iulius primus [e]. Athanaſius item,
atq. etiam omnes Epiſcopi Aegyptij, The-
f in epiſt. ad Fœlicem 2.
baici, & Lybici in Alexandrina ſynodo [f]
collecti,

40 *Plures veteres Pontifices concilio vim Apoſtolico arbitrio tribuerunt.*
41 *Epiſcopus, vbicumque ſit, Epiſcopus eſt.*
42 *Diuitiæ, aut paupertas ſtatum Epiſcopalem non mutant.*
43 *Sanctus Gregorius quattuor priora concilia, ſicut quattuor Euangelia veneratus eſt.*
44 *Gratianus decreti compilator canonibus decretales epiſtolas Pontificum pares facit.*
45 *Innocentius Papa Tertius, ſe parem concilio facit.*
46 *Romanus Pontifex abſque dubio maiorem concilio auctoritatem habet.*
47 *Hæreticus eſt, qui à Papa ad concilium appellat.*
48 *Pontifex Romanus non poteſt ſe ſubmittere concilio.*
49 *Qui ſe concilijs ſubiecerunt Pontifices, propriæ vitæ rationem reddere tacite voluerunt.*
50 *Ipſe Deus quandoque humanum de ſe iudicium non detrectauit.*
51 *Concilium ſede vacante iniri poteſt: ſed nihil aduerſus Papam ſtatuere.*
52 *Papa papali auctoritate firmatas concilij conſtitutiones abrogat.*
53 *Papa conſtitutioni conciliari derogante, neceſſarium eſt fieri mentionem ſpecialem concilij, idque in Romana curia obſeruatur.*
54 *Plenitudo poteſtatis Papalis, ad conſtitutiones conciliares difficilius extenditur, quàm ad alias.*
55 *Per hæc verba papalia: non obſtante quacumque lege in contrarium facien te, non tollitur auctoritas concilij.*
56 *Plenitudo poteſtatis non præſumitur, niſi ſit expreſſa à Papa.*
57 *Præſumitur plenitudo poteſtatis, cùm Princeps aliquid facit ex certa ſciẽtia.*
58 *Reſcripta iuri aduerſantia vitioſa præſumuntur, præcipue, ſi concilijs obſiſtãt.*
59 *Non derogatur concilijs, niſi ex iuſta cauſa. Papa id poteſt ſine cauſa.*
60 *In ijs, quæ fidei ſunt, Papa non derogat concilio, ſicque intelliguntur verba Hieronymi ad Euagrium Epiſcopum, & Gregorij ad Ioan. Epiſcopum.*
61 *Quoad fidem, Papa non diſpenſat: quoad ſtatus fidelium ordinationem ſecus.*
62 *Papa nec in ijs, quæ fidei ſunt, concilio, ſed Deo ſubeſt.*
63 *Summus Pontifex, ſi articulum fidei ab Eccleſia receptum reijciat, vt hæreticus damnari poteſt.*
64 *Papam in hæreſim lapſum concilium legitime iudicat.*
65 *Concilium, ſi Papa ſit hæreticus, abſque ipſo congregabitur.*
66 *Papa hæreticus non eſt Papa.*
67 *Papa, qui lapſus eſt in hæreſim, ſi corrigi paratus ſit, non deponitur.*
68 *Papa Marcellinus thura idolis adoleuit.*
69 *Non eſt vere hæreticus, qui mortis metu labitur.*
70 *Sententia Papæ in dubium patrum concilij ſententiæ præfertur.*
71 *In dubio rei non damnantur.*
72 *Melius eſt nocentem abſoluere, quàm innocentem condemnare.*
73 *Male ſenſit Gratianus, Anaſtaſium Pontificem, quòd Acatium reuocare voluerit, accuſando, cùm quo tempore id factum dicit Gratianus, iam mortuus fuiſſet Acatius.*
74 *Pauciores, meliores.*
75 *Pondere, non numero ſunt res expendendæ.*
76 *Pro fide* CHRISTVM *rogatorem habuit Chriſtianiſmus.*
77 *Petro, & ſucceſſoribus datum eſt in fide fratres firmare. Hinc plenitudo poteſtatis.*
78 *S. Hieronymus ſuam fidem Pontif. Romano omnino ſubmittit.*
79 *Papa iudicium quorumuis patrum opinioni præfertur.*
80 *Principum voluntas recta eſſe præſumitur.*
81 *Papa viuus iuſtitiæ fons à Socino appellatur, eſt enim iudicum maximus.*
82 *Pares à paribus non poſſunt cogi.*
83 *S. Auguſtinus Apoſtolicam cathedram in Romana Eccleſia eſſe palàm profeſſus eſt.*
84 *Auguſtini verba conciliantur.*
85 *Per concilia veritas clarius ſonat.*
86 *Sententia Romanæ ſedis in mutabilibus in melius mutari poteſt.*
87 *Nec à Principe, nec plerũque à iudicibus ab eo datis, nec à ſenatu appellatur.*
88 *Summus Pontifex ſententias concilio aliquando remittit ad conuincendos pertinaces, non autem, quia ab ipſo ad concilium appelletur.*
89 *Hæreticus eſt, qui à Papa ad concilium prouocat.*
90 *Papa ſe ſubijcere appellationi, aut quemquam ſua poteſtate eximere non poteſt.*
91 *Papa nec vouere, nec iurare poteſt, quod ſit ſuæ poteſtati aduerſum.*
92 *Papa, quæ ante papatum iurauit, factus*

Papa,

Papa, ſoluere poteſt, præſertim, ſi ſuæ poteſtati aduerſentur.

93 *Conciliorum decreta Papa interpretatur.*

94 *Congregatio Cardinalium ſuper concilio, vt vulgò aiunt, pro interpretatione conciliarium decretorum inſtituta fuit.*

95 *Sixtus V. congregationi ſuper concilio nuncupatæ Nouocomenſem, Ruſticucium, Caraſam, Aretinum, Matthæium, & Cuſanum Cardinales præfecit, & quare hos præſertim.*

96 *Pius Papa V. ſumma cum laude concilij ſanctionibus fauit.*

97 *Sedes Romana dubia de fide ſola ſoluit, ac ſacra volumina amplectitur, aut reijcit.*

98 *Lex vetus iudicialia, & cæremonialia determinabat: noua moralia tantum.*

99 *Summus Eccleſiæ Paſtor iudicialia, & cæremonialia determinat.*

100 *In ijs, quæ de iure naturæ ſunt, Papa non diſpenſat. In humanis, ſeu poſitiuis ſecus.*

101 *Iudicialia, & cæremonialia diuinæ veteris legis dicuntur mortua.*

102 *Papa diſpenſat in ijs, quæ ſunt de iure diuino legis veteris, nempe iudicialia, & cæremonialia.*

103 *Alia præcepta habent Chriſtiani, præter ea, quæ in Decalogo ſcripta ſunt.*

104 *Papa in gradibus conſanguinitatis lege diuina prohibitis diſpenſat, quia id non eſt iuris naturalis præceptum.*

105 *Si legitimatio Papalis ſurgit ex matrimonij radice, legitimatus ſucceſſionem in bonis conſequitur, etiam in locis Rom. Eccl. minime ſubiectis. Videas exemplum.*

106 *Sum. Pont. formam, ſiue ritum conſecrationis Epiſcopalis, licet ab Apoſtolis inſtitutum, mutare poteſt.*

107 *Si noua Symboli editione opus ſit, ea ad Pontificem ſpectabit.*

108 *S. Athanaſius non habuit auctoritatem condendi Symbolum.*

109 *Athanaſij Symbolum à Rom. Antiſtite approbatum, fidei regula factum eſt.*

110 *Saluti neceſſaria à Romano Pontifice pendent.*

111 *In poſitiuis nec Legatus de latere diſpenſat.*

112 *Octoginta nouem caſus enumerantur ſoli Papali diſpenſationi reſeruati. Horum plurimos recenſet auctor.*

113 *Simonia, hæreſis, & delicta qualibet clericorum, ſiue fori eccleſiaſtici priuilegijs gaudentium, ab Eccleſia ſola cognoſcuntur.*

114 *Vſurarum iudicium ad laicos non ſpectat, quamuis de laicis ſit.*

115 *In beneficialibus, & matrimonialibus ſolus Papa iudex eſt.*

116 *Sũmus Pontif. Monarcha ſpiritualis eſt.*

De poteſtate eccleſiaſtica in ijs, quæ ſpiritualia dicimus: & ſummum Romanum Antiſtitem concilio præeſſe. Cap. XI.

VT ſeries noſtræ tractationis exacte habeatur, nunc agendum erit de eccleſiaſtica poteſtate, quæ accommodate in duo ſumma genera diuidi poteſt, videlicet, in ſpirituale, & temporale. Quemadmodum enim homo, cuius ratione omnia facta [a], adinuentaq. ſunt, conſiderandus eſt ex ſuis præcipuis partibus, quibus conſtat, nempe ex anima, & corpore: ſic Eccleſia curam gerit, non modò rerum ſpiritualium, earumq. quæ ad ſalutem animæ pertinent [b], ſed etiam corporalium, ad politiam, & quietem reipublicæ, & eius adminiſtrationem ſpectantium. Itaque duæ ei poteſtates præcipuæ, duoq. genera ſubditorum [c] ſunt, nec plura eſſe poſſunt [d]: quia nec plures ſunt partes integrales in homine, quam anima, & corpus, quibus impoſitæ ſunt eæ poteſtates: quarum vna maior eſt altera [e], nempe ſpiritualis
1 temporali. In cælo duo [f] ſunt luminaria
magna, quorum alterum maius, Sol, præeſt
diebus, hoc eſt ſpiritualibus; alterum minus, Luna, præeſt noctibus, id eſt tempora-
2 libus. In homine etiam duo luminaria magna ſunt, maius ratio, minus ſenſus eſt: maior, & honoratior videtur, qui melioribus, & dignioribus præeſt [g]: anima plus, quàm corpus æſtimatur, & corpus plus, quàm veſtimentum, hoc eſt plus, quàm externa [h]
bona: corpus animi cauſa conditum eſſe
3 auctor eſt [i] Ariſtoteles, ſicut etiam re ipſa
monemur: bona vero rerum natura hominum gratia comparauit, vt Caius [k] Iuriſconſultus teſtatur. Nobilior ergo anima [l], & nobiliora ſpiritualia temporalibus, & fortiora [m]. Quæ cùm ita ſint, mirum videri
4 non debet, ſi Pontifex Maximus Eccleſiæ caput, cùm curam gerat animarum, & rerum ad ſalutem ſpectantium, valeat, quæ corporis ſunt, tueri, & adminiſtrare; ac ſicut anima præeſt, & imperat corpori, vt Regina

a Gen. c. 9. l. pecudũ. ff. de vſur. §. in pecudũ. Inſt. de vſufruct.
b ad Cor. 4.
c c duo ſunt. 12 q. 3.
d Luc c. 22. & c vnam ſanctam. de maior. & obed. extra. comm
e d. c. vnam ſanctam.
f Geneſ. c. 1 & c. 6. de maior. & obed.
g §. nos autẽ. Auth de defenſ ciuit.
h Matth. 5. Lucæ 12. can. ſedulo. 39. d. l. ſancimus. C de ſacroſ. eccl.
i lib. de Animalib. 1. c. fi.
k in d. l. pecudum.
l cap. 1. de tranſl. epiſc.
m c. 2. eod.

in proprio regno, ita ille, qui imperat ani-
mæ, facilius imperare poſſit corpori. *Nam*
n in l. de acceſſionibus, ff. de diuerſ. & temp. præſcrip. *qui me potior eſt*, ait [n] Scæuola, *cùm ego te ſu-*
peraturus ſim, multo magis aduerſus te obti-
nere debet. Hinc eſt vulgata illa iuris regula.
Si vinco vincentem te, multo magis vinco te.
Atque ideo Zacharias ſummus Eccleſiæ 5
Princeps regnum Gallicanum à Childerico
o c. alius. 15 q. 6. in [o] Pipinum tranſtulit. Stephanus II. Im- 6
perium à Græcis in Germanos, idq. in per-
p cap. 34. de elect. ſonam [p] Caroli Magni Pipini filij. Confir- 7
mauit & Germanis maiori priuilegio eligẽ- 8
q Blon. li. 3. Platina in Greg V. Ranzius lib 4. c. 25. di poteſtatem Gregorius [q] V. etſi Onufrius
Panuuinus [r] Veronenſis cẽſeat electores cir-
ca Gregorij X. tempora inſtitutos fuiſſe: fa-
r in li. de comitijs Impp. ctum autem eſſe nemo ambigit, neque ab
ſ in epiſt 9. re: nam B. Ignatius [ſ] ait. *Presbyteri, atque*
omnis clerus ſimul cum omni populo, cum mi-
litibus, & principibus, ſed & Cæſares obediãt
Epiſcopo, Epiſcopus CHRISTO. Eſt enim 9
Romanus Põtifex, quaſi Deus in terris, ma-
t c. 11. & 12 2. q. 6. prout notatur etiã ad c. per venerabilẽ. §. reſponſionibus qui filij ſint legit. ior quouis homine, plenitudinẽ poteſtatis [t]
obtinens, cui neceſſario omnes obedire [u] te-
nẽtur: ipſe etenim totius orbis obtinet prin-
cipatum [x], totius orbis ſupremum magiſtra-
tum. Eſt enim Petri ſucceſſor, cui beato æter-
u c. 16. 9. q. 3. & c 4. de maior. & obedient. næ vitæ clauigero terreni ſimul, & cæleſtis
imperij iura commiſit CHRISTVS Domi-
x cap 1. de ſtat reg. li. 6 nus [y]: proinde & CHRISTI vicarius [z],
y c. 1 d 22 Ipſe conſtituit Leuitas, ſacerdotes, Epiſco-
z c. 2. & 3. de translat. epiſc & c 3. §. veterũ & c. 17. §. decet de elect. lib. 6, pos, Cardinales; ipſe omnes ordines eccle-
ſiaſticos diſponit, ipſe, quod vnuſquiſque
facere debet [a], oſtendit: ipſi, quaſi CHRI- 10
a c 1. d. 21. STO, omnes flectunt genua, prout ad Phi- 11
b c. 2. ibi. in nomine Ieſu omnes genua flectunt. lippenſes notat [b] apoſtilla. Vnde Impera-
tor omnium ſecularium Principũ maximus,
cæteriq. potentiſſimi Reges eidem Romano
c cap. 13. de iudic. clem. 1. de iureiuran. Pontifici ſua ſubmittere capita [c] non dedi-
gnantur. Namque ſpiritualis poteſtas ter- 12
d d. cap. per venerabile, § neſcitis. renã inſtituit, & iudicat [d] teſtimonio Apo-
e 1. Cor. 6. ſtoli, ad Corinthios ita ſcribentis [e]. *Neſci-* 13
tis quoniã Angelos iudicabimus? quanto ma-
gis ſecularia? Antea dixerat. *Spiritualis au-*
tem iudicat omnia, ipſe à nemine iudicatur.
Cuius ſane dictum Pontifici Maximo aptã-
f ex c. 11. 14 & 17. 9. q. 3 dum eſſe contendunt [f] noſtri. Quæ cùm ita
ſint, mirum videri non debet, ſi ſeculi Prin-
cipes nequaquam poſſint in ijs, quæ ſpiri-
tualia ſunt, ſe ingerere: quod Felix Papa
g c. 4. d. 10. Iuſtiniano Imperatori oſtendit [g], dicens.
Cùm de cauſis Dei agitur, iuxta ipſius con- 14
ſtitutionem regiam voluntatem ſacerdotibus
CHRISTI *ſtudeatis ſubdere, non præferre:*
& ſacroſancta per eorum Præſules potius di-
ſcere, quàm docere: eccleſiaſticam formam
ſequi, non huic humanitus ſequenda iura præ-
figere, neque in eius ſanctionibus velle domi-
nari, cuius clementia Deus voluit tuæ piæ de-
uotionis colla ſubmittere, ne dum menſura
cæleſtis diſpenſationis exceditur, eatur in con-
tumeliam diſponentis. Et ante Felicem Sym-
machus, qui cathedram Romanam aſcen-
dit circa annum CHRISTI quingenteſi-
mum, imperantibus in Oriente Anaſtaſio,
& in Italia Theoderico, *Non licet*, inquit [h], h c. 3. ead. diſt.
Imperatori, vel cuiquam pietatem cuſtodien-
ti aliquid contra diuina mandata præſumere,
nec quidquam, quod euangelicis, vel propheti-
cis, aut Apoſtolicis regulis obuiet, agere. Et
15 Ioannes Primus [i]. *Si Imperator catholicus* i c. 11. d 96.
eſt, filius eſt, non Præſul Eccleſiæ: quod ad
religionem competit, diſcere ei conuenit, non
dicere: habet priuilegia ſua poteſtatis, quæ
adminiſtrandis legibus publicis diuinitus cõ-
ſequutus eſt, & eius beneficijs non ingratus,
contra diſpoſitionem cæleſtis ordinis nihil
vſurpet. Ad ſacerdotes enim Deus voluit,
quæ Eccleſiæ diſponenda ſunt, pertinere,
non ad ſeculi poteſtates, quas, ſi fideles ſunt,
Eccleſiæ ſuæ ſacerdotibus voluit eſſe ſubie-
ctas. Non vindicet ſibi alienum ius, & mi-
niſterium, quod alteri deputatum eſt, ne
contra eum contendat abrumpi, à quo omnia
conſtituta ſunt, & contra illius beneficia
pugnare videatur, à quo propriam conſequu-
tus eſt poteſtatem. Non à legibus publicis,
non à poteſtatibus ſeculi, ſed à Pontificibus,
& ſacerdotibus omnipotens Deus Chriſtianæ
religionis clericos voluit ordinari, & diſcu-
ti, & recipi de errore remeantes. Quocirca
16 in ſynodo ſexta CCCL. Epiſcoporum de-
cretum fuit [k] omnem electionem Epiſcopi, k act. 2 de qua in c. 7. diſt. 63.
vel presbyteri, vel diaconi à Principibus fa-
ctam, eſſe irritam, ſecundum regulam, quæ
17 dicit. *Si quis Epiſcopus, ſecularibus poteſta-*
tibus vſus, eccleſias per ipſas obtinuerit, depo-
natur, & ſegregentur ab Eccleſia omnes, qui
illi communicant. Etſi apud Gratianum nõ-
nulli [l] ſunt canones, ex quibus colligitur, in l ſ c. 15. 16. 17 & 18 ead. 63 diſt.
electione Epiſcoporum neceſſariam eſſe
Principis voluntatem, adeo vt Archidiaco-
nus [m], & Baldus [n] exiſtimauerint omnes ſu- m ad d c. 18
periores Principes in Epiſcopalibus eccle- n ad proœ. Decr. & ad c. quanto. de iudic.
ſijs eſſe patronos, de quorũ ſententia [o] alibi o c. proximo ſequẽti.
erit ſermo. In præſentiarũ vero ſat erit intel-
ligere, quod Iſidorus nobis ſcriptum reli-
18 quit [p], videlicet. *Principes ſeculi nonnumquã* p c. 19. 23. q. 5.
intra Eccleſiam poteſtatis adeptæ culmina te-
nent, vt per eandem poteſtatem diſciplinam
eccleſiaſticam muniãt. Cæterum intra Eccle-
ſiam poteſtates neceſſariæ non eſſent, niſi, vt
quod nõ præualet ſacerdos efficere per doctrinæ
ſermonem, poteſtas hoc impleat per diſciplinæ
terrorẽ: ſæpe per regnũ terrenũ, cæleſte regnũ
proficit:

proficit: vt, qui intra Eccleſiam poſiti, con-
tra fidem,& diſciplinam agunt, rigore Prin-
cipum conterantur. Itaque eligendi Antiſti- 19
tes Principibus facultatem aliquam eſſe ne-
gamus, licet conſentiamus libenter q, de 20
electione ad eos, vt aſſentiantur, referri
poſſe, non prius tamen, quàm perfecta ſit
electio, ita vt firma remaneat. quod ex con-
cilio Pariſienſi primo r facile eſt intelligere.
In eo enim cauetur neminem à comprouin- 21
cialibus Epiſcopis recipiendum, qui regia
ordinatione epiſcopale culmen ſit adeptus:
ſed, vt diximus, electioni de idoneo viro fa-
ctæ aſſenſus Principum laicorum non nega-
tur, ita tamen, vt electionem iam factam
non impediat. Intereſt ſiquidem Principis
infenſum non habere Antiſtitem. Non id-
circo tamen electio minus valere debet, ſi
ipſe diſſentiat, qui ſibi conſulere poterit, &
intercedere, ne electus præſit. Quocirca in
Gallia nuper electi fidem ſuam (teſte ſ Ray- 22
mundo Rufo, qui in neotericos quoſdam
iuriſperitos pro Pontifice maximo, & Car-
dinalibus, & Epiſcopis, totoq. ſacro ordine
defenſionem edidit luculentam) iuriſiu-
randi religione Regi obſtringunt, & niſi iu-
rent, non admittuntur: quod iuramentum
fidelitatis vocatur. *Tum etiam fit,* ait, *quòd*
vix vllum Præſulem reperias, qui non ſuc-
ceſſerit, vel ex teſtamento, vel alterius bene-
ficentia ijs, qui iure clientelæ,& militari ſa-
cramento, vel fide erant obnoxij. Nec illud
aduerſatur Lucij tertij t conſtitutioni, quæ 23
habet. *Indignum eſt, & à Romanæ Eccleſiæ*
conſuetudine alienum, vt pro ſpiritualibus fa-
cere quis homagium compellatur. Nam bene
quidem Hoſtienſis, & Ioannes Andrææ di-
xerunt, *exceptis ſuis priuilegijs,* vt notatur
in conſtitutiones Alexandri III. u & Inno-
centij III. x Habent enim Galliarum Reges
id priuilegium, vt nemo eligatur Epiſcopus, 24
qui ſibi non præſtet fidelitatis iuramentum.
Impetrarunt quoque Sereniſſimi, & optimi
Principes noſtri, Sabaudiæ Duces, & Italiæ
Subalpinæ Principes olim à Nicolao V.
quod & ab alijs ſubſequentibus Rom. Pon-
tificibus ſucceſſiue fuit hucuſque confirma-
tum, vt nemo ad cathedrales, abbatialesve
eccleſias, quæ in ipſorum ampliſsimo domi-
nio tam citra, quàm vltra montes exiſtunt,
eligatur, qui eis ſubditus non ſit, vel cuius
fides illis cognita, & perſpecta non exiſtat:
idque & publicæ tranquillitatis, & ipſorum
Principum ſecuritatis cauſa conceſſum ne-
mo ambigit. Ad quod ſane priuilegium,
cùm ſuperioribus diebus nonnulla in du-
bium reuocarentur, vir eximiæ integritatis,

q c. 14. de elect. c. 25 de iure patron & d c. 85. cũ ſeq.

r cap. 8. de quo in c. 5. ead. 63. diſt.

ſ fol. 369.

t c vlt. de regul. iur.

u cap. 1. de temp. ordin.

x c. in cauſis. de appellat.

25 & doctrinæ, Antonius Bagnaſaccus patri-
monialium hodierni Sereniſſimi Ducis Ca-
roli Emanuelis aduocatus, & Foſſanenſis
eccleſiæ Electus doctiſſimos edidit commẽ-
tarios: quibus præclare oſtendit eiuſmodi
beneficium non eſſe perſonale, ſed extendi
ad eundem Sereniſsimum Carolum Ema-
nuelem Principem optimum, eiusq. omnes
legitimos ſucceſſores. Quamuis autem ſe-
culi Principes iſta, & his ſimilia habeant
priuilegia, in ijs tamen, quæ ad religionem
ſpectant, nullam prorſus adepti ſunt pote-
26 ſtatem. Quinimmo legitur in Chalcedonen-
ſi y ſynodo Dioſcorum, quòd ſuſpectos quo-
dammodo illos patres haberet, petijſſe, vt
ſententiæ de ſe ferendæ Senatus Cæſaris
præeſſet; ab omnibusq. conclamatum eſſe,
haudquaquam licere, quæ religionis ſunt,
laicis coram agitari. Quam ob cauſam in
27 Antiocheno z concilio decretum fuit eos,
qui in ſpiritualibus adire Imperatorem au-
28 derent, mulctandos eſſe. In octaua ſyno-
do a affirmatum quoque fuit, numquam ſa-
cros canones ſanxiſſe Principes ſeculares in
concilijs conuenire poſſe, ſed ſolos Antiſti-
tes. Hoc idem ipſum cùm diſputaretur, con-
cluſum fuiſſe in concilio ſub Eugenio quarto
Senis indicto, & congregato, auctores ſunt
Panormitanus b, & Felinus c. Nec opus eſt
ad id comprobandum pluribus conſtitutio-
nibus: ſiquidem palam hoc profeſsi ſunt ſe-
29 culares Principes. Theodoſius ad primam
Epheſinam ſynodum ſcribens, ait illicitum
eſſe eos, qui non ſunt ex ordine Epiſcopo-
rum, eccleſiaſticis immiſceri tractatibus.
Theodericus Rex id pariter profeſſus eſt;
cùm in ſynodo illa aduerſus Symmachum
Papam conuocata aperte teſtatus eſt d, ad
patres ſynodi ſolum ſpectare, quæ ſequenda
eſſent, præſcribere, ad ſe vero nihil præter
reuerentiam pertinere: quod adeo explo-
ratum eſt, vt fœmina quoque ſuum hono-
rem concilijs tribuendo, propriæ pietatis
30 laudem amittere noluerit. Galla enim
Theodoſij Auguſti mater in epiſtola ad fi-
lium id comprobauit, aſſerens Legatos Ro-
mani Pontificis ſecundum Nicæni concilij
definitiones ſolitos eſſe concilijs præſidere.
31 Nec mirum videri debet, ſi hoc inter eiuſ-
dem ſynodi decreta non reperiatur: conſtat
enim nobis multa hæreticorum malitia fuiſ-
ſe ſublata, vt Felix ſecundus in ſuis decretis
teſtatur, & habetur in epiſtola concilij Sar-
dicenſis. Teſtantur & alij viri fide digniſsi-
mi, vt Iulius primus e. Athanaſius item,
atq. etiam omnes Epiſcopi Aegyptij, The-
baici, & Lybici in Alexandrina ſynodo f
collecti,

y action. 3.

z c. 12. de quo in c. 2. 21. q. 5.

a cap. 17.

b in quæſt. incipiente, Epiſcopus. num 16.

c ad c. Apoſtolicæ. de exception.

d cap 7 5. hinc etiam. diſt 17.

e in epiſt. 1 ad Epiſcopos oriẽtis, de qua in c. 3. ead diſt.

f in epiſt. ad Fœlicem 2.

collecti, ita fuiſſe in Nicæno concilio ipſis præſentibus conſtitutum: idque nos pluribus Cæſarum conſtitutionibus ſufficienter [g] probauimus. Ex quibus ſatis perſpectum eſt, 32
non modo laicos Principes concilia conuocare nequaquam poſſe, ſed nec Epiſcopos, inſcio, vel inuito Rom. Pontif. Neque iſtud nouis Pontificum conſtitutionibus eſt ſtatutum, aut conciliorum decretis ſtabilitum, ſed diuino etiam iure præſcriptum: nam & in libris [h] Machabæorum legitur, ſine Simone ſummo ſacerdote nemini licuiſſe concilium conuocare. Et Ioſephus ait [i]. *Si vero* 33
iudices neſciunt de rebus ad ſe delatis pronunciare, integram cauſam in vrbem ſanctam mittent, & conuenientes, Pontifex, & Pro- 34
pheta, & Senatus, quod viſum ſit, pronuncient. Cùm Moyſes Iſraelitico præeſſet populo, nec tanto oneri ſatis eſſe poſſet, iuſſit ei Deus [k], vt tribunal, ſiue concilium faceret, ad quod tam ea, quæ à iudicibus ſingularum ciuitatum, variantibus ſententijs eorum definiri non poterant, quàm ea, quæ altiori indigebant indagine referrentur, & grauiora crimina, leuiora vero in iudicio diſquirerentur. Hanc differentiam eſſe inter concilium, & iudicium indicat Pſalmiſta, cùm ait [l]. *Ideo non reſurgent impij in iudicio, neque peccatores in concilio iuſtorum.* Et CHRISTVS apud Matthæum [m]. *Ego autem dico vobis, quia omnis, qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio: qui autem dixerit fratri ſuo racha, reus erit concilio: qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis.* Quemadmodum leuiora crimina in iudicio agitabantur, & in concilio grauiora: ſic in illo pœnæ leuiòres, in hoc acerbiores infligebantur. Gehennam vero locum fuiſſe tra- 35
dunt, vbi cadauera damnatorum cremanda proijciebantur. Etſi S. Auguſtinus id longe aliter interpretatur [n], dicens. *Tres reatus ſunt, iudicij, concilij, & gehennæ ignis: nam in iudicio adhuc defenſioni datur locus: in concilio autem, quamquam & iudicium eſſe ſoleat, tamen quia intereſſe aliquid hoc loco fateri cogit ipſa diſtinctio, videtur ad concilium pertinere ſententiæ prolatio, quando non iam cum ipſo reo agitur, vtrum damnandus ſit, ſed inter ſe, qui iudicant, conferunt, quo ſupplicio damnari oporteat, quem conſtat eſſe damnandum: gehenna vero, &c. Apparet autem,* Sigonius ait [o], *Auguſtinum iudicialis rationis Hebraicæ notionem non habuiſſe.* Id quoq. conſtat ex omnibus Euangeliſtarum locis, qui de CHRISTI morte ſunt. Nam cùm eius prædicatio omnibus innotuiſſet, ac eam legi Dei contrariam exiſtimarent

g Supra lib. 2. cap. 12.
h li. 1. c. 14.
i lib. Antiquit. 4.
k Deut. 17. & Num. 11.
l Pſal. 1.
m cap. 5.
n ad d. c. 5. tom. 4. de ſermone Domini in monte.
o de Republ. Hebræor. lib. 6. c. 7.

Hebræi, hoc præcipue concilio ei obſiſtere nixi ſunt. Sic enim ſcribit Ioannes [p]. *Collegerunt ergo Principes ſacerdotum, & Phariſæi concilium, & dicebant. Quid facimus? quia hic homo multa ſigna facit: ſi dimittimus eum ſic, omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent locum noſtrum, & gentem. Vnus autem ex ipſis Caiphas nomine, cùm eſſet Pontifex anni illius, dixit eis: Vos neſcitis quidquam, nec cogitatis, quia expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat.* Et infra. *Ab illo ergo die cogitauerunt, vt interficerent eum.* Et poſtea. *Dederunt Principes ſacerdotum, & Phariſæi mandatum, vt ſi quis cognouerit, vbi ſit, indicet, vt apprehendant eum.* Inde ſequutum eſt illud concilij iudicium omnium flagitioſiſſimum, in quo idem
36 manſuetiſſimus CHRISTVS iniqua morte condemnatus, atque affectus eſt. Non eſt igitur dubium, quin ea, quæ grauiora erant, agitarentur in concilio, prout videre eſt paſ-
37 ſim in Actis Apoſtolorum [q], & apud Ioſephum [r]. Ex quibus etiam apparet concilium initum in domo Pontificis, non autem alibi: quod eſt argumento concilium, inſcio Pon-
38 tifice, conuocari non debere: nam & Apoſtoli [ſ], eorumque ſucceſſores in antiquis decreuere ſtatutis, quæ hactenus ſancta, & vniuerſalis Apoſtolica obſeruat Eccleſia, non oportere, præter conſcientiam Romani Pontificis, concilia celebrari. Hoc etiam in Nicæno concilio ſtatutum eſſe ex Athanaſio, & alijs ſanctis patribus iam ſatis probatum eſt. Hæc eadem ſententia in concilio
39 Chalcedonenſi [t] continetur, vbi ſcriptum eſt, Cecropio proponente, ab omnibus patribus acclamatum eſſe, illud appellari concilium iure non poſſe, quod non eſſet Apoſtolica auctoritate collectum. Idem reſcri-
40 pſerunt [u] Pontifices maximi, atque optimi, Marcellus, Iulius, Damaſus, Gregorius, Pelagius, Symmachus, & Paſchalis. Hanc ſententiam pluribus confirmat Felinus [x], ac etiam vir doctiſsimus, & quam gerit, dignitate merito inſignitus, Ioannes Hieronymus Albanus [y] in ſuo, de poteſtate Papæ, tractatu, & Ioannes [z] à Capiſtrano. Sed hinc emergit difficultas non mediocris, videlicet an Beatiſsimus Papa præſit concilio, vel ſubſit, vel par ſit. Quam quæſtionem libenter omitterem, cùm apud pios, prudenteſq. viros omni careat dubitatione: ſed quia in ea maxime elucet pontificalis auctoritas, & maieſtas, inſtitutum noſtrum poſtulat, vt eam ſuperioribus ſubtexamus. Qui dicunt Romanum Pontificem non præeſſe,

p cap. 11.
q cap. 3. 4. 5. 6. & 23.
r in lib. 10. antiq. lib. 4. Belli Iud.
ſ in cap. 9. 3. quæſt. 6.
t in actio. 10.
u c. 2. 3. 4. 5. 6. & 7. diſt. 17. & c. 4. in fine. de elect.
x ad d. c. 4. num. 34.
y par. 2. nu. 188 cũ pluribus ſeqq.
z in tract. de auctorit. Papæ. par. 3. num. 27.

præeſſe, ſed ſubeſſe vniuerſali concilio, ſan-
cti Hieronymi auctoritate præſertim nitun-
tur, qui ad Euagrium Epiſcopum ſcribens,
ait [a]. *Si auctoritas quæritur, orbis maior eſt* 41
vrbe, vbicunque fuerit Epiſcopus, ſiue Romæ,
ſiue Eugubij, ſiue Conſtantinopoli, ſiue Rhe-
gij, ſiue Alexandriæ, ſiue Thebis, ſiue Vuor-
matiæ, eiuſdem meriti eſt, eiuſdem eſt & ſa-
cerdotij. Potentia diuitiarum, & pauperta- 42
tis humilitas, vel ſublimiorem, vel inferio-
rem Epiſcopum non facit. Huic adiungunt
etiam Beati Auguſtini dictum in Epiſtola [b]
ad Glorium, Eleuſium, Felicem, aliosque
Donatiſtas, vbi tractando hanc quæſtio-
nem, dicit. *Putemus illos Epiſcopos, qui Ro-*
mæ iudicarunt, non fuiſſe bonos iudices: re-
ſtabat adhuc plenarium vniuerſalis Eccle-
ſiæ concilium, vbi & cum ipſis iudicibus cau-
ſa poſſet agitari, & ſi male iudicaſſe conuicti
eſſent, eorum ſententiæ ſoluerentur. Grego-
rij Magni etiam pientiſſimi, & iuxta doctiſ-
ſimi Pontificis pro ſe auctoritatem aſſumũt,
ſic ad Ioannem Epiſcopum Conſtantinopo- 43
litanum [c] ſcribentis. *Sicut ſancti Euangelij*
quattuor libros, ſic quattuor concilia ſuſcipe-
re, & venerari me fateor, Nicænum ſcilicet,
Conſtantinopolitanum, Epheſinum, Chalce-
donenſe. Hæc tota deuotione amplector, & in-
tegerrima approbatione cuſtodio. quia in his,
velut in quadrato lapide, ſanctæ fidei ſtru-
ctura conſurgit, & cuiuslibet vitæ communis,
atque actionis norma conſiſtit. Hæc & his
ſimilia in medium afferunt, nimirum exiſti-
mantes, Papam non modo non præeſſe
concilio, nec ei parem habere auctoritatem,
ſed omnino ſubeſſe. Quòd autem par ſit, 44
oſtendit [d] Gratianus, quippe qui decretales
epiſtolas canonibus exæquat. Cui conue- 45
nit, quod Innocentius III. Cantuarienſi Ar-
chiepiſcopo reſcripſit [e] de concilio Latera-
nenſi ſub Alexandro item tertio celebrato,
videlicet talem conſtitutionem ſibi præiu-
dicium vllum inferre non poſſe, quòd par [f]
in parem non habeat imperium. Etſi hoc
Lateranenſe concilium non eſſe generale
dici poſſet: ſed non eſt, cur in hoc labore-
mus. Eſt enim communi [g] Canoniſtarum, 46
& Theologorum ſententia receptum maio-
rem eſſe Papæ, quàm concilij cuiuſuis au-
ctoritatem: quod probatur Iuriſconſultorum
reſponſis, vt ordine progrediar temporum,
ſanctorum Patrum ſententijs, conciliorum
decretis, ſummorum Pontif. conſtitutioni-
bus, ſacræ denique ſcripturæ auctoritate.
Immo Albanus allegat Bullam Pij ſecundi 47
Rom. Pontificis, qua criminis hæreſeos rei
declarantur, qui à Papa ad concilium appel-

[a] in c. 24. in §. ſi auctoritas. diſtinct. 93.
[b] epiſt. 161.
[c] li. 1. epiſt. 24. de qua in c. 3. diſt. 15.
[d] c. 1. diſt. 20.
[e] in c. 20. de elect.
[f] l. nam & magiſtratus ff. de arbitr. l. ille à quo. §. tempeſtiuum ff. ad S. C. Trebell.
[g] gloſ. ad cap. ſi Papa. diſt. 40. & ad c. quodcumque 24. q. 1 & alibi ſæpe. Hoſtienſ. ad c. propoſuit. de conceſſ. præben. Abbas. & alij, præſertim Decius nu. 14 ad c ſignificaſti. de elect. Felin. ad c. 1. num. 24. de conſtit. Ioan. à Capiſtr. in d. tractat. par. 3. nu. 31. cum ſeqq. Alban. in d. tract. par. 2. n. 83. Auguſt. de Anco. de poteſtat. eccl. q. 6. art. 6.

lare audent, aſſeueratque [h] ex communi in-
48 terpretum conſenſu, Pontificem maximum
non poſſe ſe ſubijcere concilio, cùm ampli-
tudini Pontificiæ poteſtatis, quæ [i] à Deo eſt,
quidquam detrahere non poſsit. Et licet
nonnulli Pontifices interdum reperiantur,
qui ſe concilio ſubiecerunt, id tamen de iure
fieri non potuiſſe contendunt Ioannes An-
dreæ [k], & poſt alios Felinus [l], item Roma-
nus [m], & poſt Alexandrum [n] Iaſon [o]. De
qua ſubiectione non mihi diſplicet eiuſdem
49 Ioannis Hieronymi [p] Albani iudicium, ni-
mirum ipſos Pontifices, cùm veriſimile non
ſit quidquam, quod de iure fieri non poſſet,
facere voluiſſe, id abſque Apoſtolicæ maie-
ſtatis, ac vicariæ CHRISTI poteſtatis de-
trimento egiſſe, non vt ſe concilij imperio
ſubijcerent, ſed vt quandam honeſtæ vitæ
ſuæ rationem redderent, exemplo ipſius
Dei, quem nonnunquam ſe hominum iudi-
50 cio ſubmiſiſſe diuina teſtantur [q] eloquia, &
exemplo Iob, qui dixit [r]. *Si contempſi ſubire*
iudicium cum ſeruo meo, &c. cùm & CHRI-
STVS apud Ioan. [ſ] dicat. *Quis ex vobis ar-*
guet me de peccato? Et alibi [t]. *Si male locutus*
ſum, teſtimonium perhibe de malo. At cùm
CHRISTVS aliquando obiecta ſibi crimi-
na diluit, dicendum ne erit, eos, apud quos
ſe tam humiliter excuſabat, vt nihil ſupra,
in eum ius, aut poteſtatem aliquam habuiſ-
ſe, cùm ipſe ſit Rex regum, & Dominus do-
minantium? Inanis profecto eſſet illatio.
51 Immo etſi receptum eſt, concilium ſede va-
cante iniri poſſe, receptum quoque eſt hu-
iuſmodi concilium nihil ſtatuere aduerſus
52 Papam poſſe; qui conſtitutiones concilij
etiam papali auctoritate firmatas tollit; vt
tenent Archidiaconus [u], Baldus [x], & Inno-
centius [y], quorum hic contendit tantam eſ-
ſe Papæ in concilium poteſtatem, vt ei non
ſit neceſſe in priuilegio, aliaue conſtitutione
concilij decretis deroganti ſpecialem con-
cilij facere mentionem, licet contrarium
ſenſerit idem Archidiaconus [z], cuius opi-
nionem tandem ſequutus eſt & Innocen-
tius [a]: ſequuntur & Ioannes Andreæ [b], Lu-
53 douicus [c] Romanus, Ioannes [d] de Anna,
Felinus [e], & alij, vt ſcilicet concilij conſtitu-
tionibus non intelligatur derogatum, niſi
expreſſa concilij, cui derogatur, fiat mentio.
Quæ ſententia mihi videtur rectiſsima, præ-
ſertim ex duabus Alexandri [f] III. & Hono-
rij [g] III. conſtitutionibus, quod & in Roma-
na curia quotidie obſeruari videmus. Atque
54 ideo plenitudo poteſtatis, quam Papa habet
ſuper iure, longe difficilius extenditur ad
conſtitutiones concilij, quàm ad alias quaſ-
cumque,

[h] in d. tractat. par 1 num. 104.
[i] c. 1. diſt. 22.
[k], [l], ad c. eccleſia S. Mariæ. de conſtit.
[m] ſingul. 133.
[n], [o], ad l. eſt receptũ. ff. de iuriſd. omn. iud.
[p] ibid. nu. 115.
[q] Iſaiæ 44.
[r] cap. 31.
[ſ] cap 8.
[t] Ioan. 18.
[u] ad c ſicut ſancti Euangelij. diſt. 15.
[x] ad l. humanum. C. de legib.
[y] ad c. ex parte de capell. mon.
[z] ad c 1. de conſtit. li. 6.
[a] ad d. cap. ex parte.
[b] ad c. ſignificaſti. de elect.
[c] ad l. ſi vero §. de vero. in 21. fallent. ff. ſoluto matrim.
[d] ad c cum diœceſi. de vſuris.
[e] ad c. 1. de conſtit. nu. 18
[f] in c. 4. de ætate & qual. ord.
[g] in d. cap. ex parte.

cumque: quod facile percipi poteſt ex re-
ſcripto Innocentij tertij [h]. Vnde eleganter
Baldus [i] aſſerit, quòd ſi Papa diceret: Non 55
obſtante quacumque lege in contrarium fa-
ciente,&c. non tolleret concilij conſtitutio-
nem, cùm opus ſit in hoc ſpeciali mentione:
atque [k] poſt Innocentium [l] contendit, Pon-
tificem maximum non præſumi vti plenitu-
dine poteſtatis, niſi hoc exprimat. Idem
ſenſerunt Abbas [m], Ludouicus Romanus [n], 56
Angelus [o], & Felinus [p]. Hic quoque rectè
exiſtimauit tum Principem vere vti plenitu- 57
dine poteſtatis, cùm aliquid facit ex certa
ſcientia: quod & Paulo Caſtrenſi [q] placuit.
Hinc eſt, quòd reſcripta, quæ à Papa con- 58
tra ius emanant, præſumuntur in dubio ob-
tenta, vel per ſubreptionem, vel per impor-
tunitatẽ, vel per Principis occupationem [r],
quod multis, eiſdemque grauibus nego-
tijs implicitus ita reſcripſerit, vt etiam gloſ-
ſa [f], Hoſtienſis [t], Antonius [u], & Abbas te-
ſtantur [x], & ego aliàs diſſerui [y], maxime, ſi
repugnent conciliorum decretis,quibus niſi
ex aliqua, & vrgenti cauſa, non ſolet dero-
gari. Hoc tamen poteſt Papa,ſi libet, etiam 59
nulla præcedente cauſa, in ijs,quæ iuris po-
ſitiui ſunt, ſecus in ijs,quæ ſunt fidei,vt om-
nes, poſt Abbatem, perite tradiderunt [z].
Nam ea, quæ ad fidem ſpectant, iuris diuini
ſunt:qua diſtinctione adhibita tolluntur om-
nes dubitationes. Siquidem S.Hieronymus 60
cuius auctoritate fulti aduerſarij noſtri,qua-
ſi capta præda,lætantur, dum aſſerit orbem
eſſe vrbe maiorem, quaſi velit dicere conci-
lium eſſe longe Papa præſtantius, & maius,
loquitur de fide: quod in eadem epiſtola ad
Euagrium Epiſcopum ſcripta, haud obſcure
apparet, ait [a] enim. *Nec altera Romæ vrbis
Eccleſia, altera totius orbis exiſtimanda eſt:
& Galliæ, & Britanniæ, & Africa, & Per-
ſis, & Oriens, & India, & omnes barbaræ
nationes vnum* CHRISTVM *adorant,vnam
obſeruant regulam veritatis: ſi auctoritas
quæritur orbis,&c.* De fide item loquitur
Gregorius [b] qui ita. *In his*, hoc eſt in quat-
tuor illis œcumenicis concilijs, *velut in qua-
drato lapide ſanctæ fidei ſtructura conſur-
git,& cuiuslibet vitæ communis, atque actio-
nis norma conſiſtit*; Quibus ex verbis, quis
eſt tam ingenij hebes, vt non videat Gre-
gorium,& alios de fide, non de iure poſitiuo
loquutos eſſe? Auguſtini vero ſententia in-
ferius explicabitur. Quocirca bene profecto
Hoſtienſis [c] dicit,aliter dicendum eſt,quan-
do agitur de fide: quia tunc Pontifex maxi-
mus non diſponit contra concilia de fide lo-
quentia, prout gloſſa [d] paſſim, Abbas [e],Fe-

h c. 11. de renun
i ad d.l.humanum.
k ad l.ſi teſtamentum, C. de teſta. & in proœm.feud. & ad l bonorum C qui admitti
l ad cap.innotuit ante fin.de elect.
m ad cap. hæc. de reſcrip.
n ad l 1. §. nũciatio. ff. de noui operis nunciat.
o ad l.bene à Zenone. C. de quadr. præſcrip.
p ad d. c. 1. de conſtit. num.27.
q ad l. ex imperfecto. C. de teſta. & in conſ. 28c.incipiẽte. In Chriſti nomine. &c in facto præſenti nõ in endo.
r d. cap. ex parte.
ſ in ſumma diſt. 19. & ad cap 1. in verbo noſcatur. de conſti: li.6.
t, u, ad c nulli de ſen ten excom
x ad cap ex parte. de off.deleg.
y in Paratitl. tit. de reſcript in fine.
z ad d cap. ſignificaſti. num.3 de elect
a d.c 24.§. nec altera. diſt.93.
b d. cap 3. diſt. 15.
c in ſumma tit. de diſpenſat § 1. verſ. alicuius etiam.
d ad c. ſicut. verbo præſumit. ead. 15. diſtin. ad cap. ex multis in ver ex principali. 1 q. 3. ad cap.in iſtis. diſt.3. ad c. Anaſtaſius. diſt. 19. ad cap. legimus. in verbo maior. diſt.94. ad c. quodcunque. 24. quæſt. 1.
e ad c.quod ad tranſlationem. de off deleg ad c. maiores. de baptiſm.

61 linus [f], & alij ſcripſerunt, & S.Thomas [g], &
Auguſtinus [h] Triumphus annotarunt. Quo-
rum poſtremus ait, determinata in concilio
poſſe ſe habere in duplici genere, vel enim
pertinere ad fidei catholicæ explicationem,
vel ad ſtatus fidelium tunc exiſtentis ordi-
nationem,& diſpenſationem. In primis non
cadit diſpenſatio,in ſecundis ſecus. Ego ve-
ro, ne quid pontificio culmini detrahatur,
dicerem, nec in ijs, quæ fidem reſpiciunt,
62 Papam ſubmitti concilio, ſed ipſi Deo, qui
fidei fundamentum, & ſcopus, ſuo ſpiritu
patres ad fidem amplectendam, ac prædi-
candam illuminat. Quod eò magis verum
videtur, quo concilij decreta abſque papali
cenſura mortua ſunt: vnde abſurdum eſſet
Papam ſtatutis ſubditorum, quæ ab ipſo vi-
tam agnoſcunt, ſubdi: qui ſibimet quodam-
modo ſubeſt, dum diuinam legem per con-
cilia, vti CHRISTI vicarius, promulgan-
do, quæ & ipſe ſeruare debet, vti corporis
CHRISTI pars, percipit, & profitetur.
Hinc oritur quæſtio ſatis difficilis, & perple-
xa: nempe ſi agatur de fide, & patres in
concilio à Papa diſſentiant, quæ ſententia
præferri debeat. Cardinalis Alexandrinus [i]
dicit, ſi Papa rationibus moueatur meliori-
bus, potiorem eſſe ipſius Papæ ſententiam:
ſi vero dubitatur, quæ meliores ſint ratio-
nes, meliorem eſſe patrum opinionem,atq.
ideo præferendam, cui,ſi acquieſcere minus
voluerit Papa, vti hæreticum damnandum
eſſe arbitratur. Albanus [k] contra,quod mi-
hi magis placet: ait enim, quòd non ſit, vt
hæreticus damnandus, nec patrum opinio
63 ſententiæ Pontificis ſit anteponenda, niſi
articulus ille, quo de agitur, iam à patribus
in alijs concilijs, atque ab ipſis pontificibus
per alias conſtitutiones eſſet, vt fidei arti-
culus declaratus, hoc enim caſu, vt hæreti-
64 cus damnari poſſet, Papa, nec vt Papa, ſed
vt priuatus condemnaretur, ex quo enim
hæreſim amplexus eſt, deſinit eſſe Papa:
quo caſu concilium [l] poteſt eum,vti hæreti-
cum damnare, cùm ſit tunc legitimus eius
65 iudex, vt omnes fatentur [m]. Et quanquam
regulariter concilium, inſcio,& inuito Pon-
tifice maximo [n] iniri non poteſt: tamen, ſi
ipſe fuerit hæreticus [o], poterit: quia, vt ait
Baldus [p], veriſimile eſt,Papam non conſen-
66 ſurum,vt congregetur. Huius rationis ratio
eſt, & quidem elegans: quoniam Papa hæ-
reticus perdit priuilegium dignitatis, pote-
ſtatis,& ſuperioritatis, vt diximus. Quod de
tribunitia poteſtate Tib. Gracchum dixiſſe,
refert Plutarchus in Tib. & C. Gracchis his
verbis: *Quid perinde Romæ ſanctum,& au-*
guſtum,

f ad c.1. de conſtit.
g in Quolibetis. Q.20. lib 14.
h de poteſt. eccleſ.q 60. art.3.ad reſponſ.in fin.
i ad d.cap. Anaſtaſius.
k in d.trac. de poteſtat. Pap. par.2. num.117.
l c ſi Papa. diſt. 40.
m ad c. in fidei fauorem de hæret.li 6.Abbas ad d.c. ſignificaſti. num.3.
n d.diſt.17. per totum.
o Dec. ad d c. ſignificaſti.nu 25. de elect.
p ad cap. olim. circa fin.de reſcr.

guſtum, vt Virgines Veſtales, quæ ſacro igni
præſident cuſtodes? At, ſi qua tamen harum
ſtupro obſtrinxerit ſe, viua defoditur; quip-
pe ſacroſanctæ non ſunt, quæ in Deos impiæ,
quorum cauſa ſunt ſacroſanctæ. Ita, neque
eum, qui vulnerat populum, Tribunum ſa-
croſanctum eſſe populi cauſa par eſt: quam
enim pollet, hanc abolet poteſtatem. Verum-
tamen, ſi ſententiam ſuam nulla pertinacia
defenderit, ſed corrigi paratus fuerit, depo-
ni non poſſe rectè exiſtimauit Auguſtinus [q] 67
Triumphus. Nec id indiget probatione,
cùm clara, & aperta ſint, & Petri Apoſtolo-
rum Principis, & Marcellini Papæ exempla: 68
hic [r] thura idolis adoleuit, ille palàm
CHRISTVM negauit, vt omnes Euange-
liſtæ teſtantur. Etſi vere, ac proprie in hæ- 69
reſim lapſi dici non poſſint, cùm illa perpe-
trarunt mortis timore. In dubio itaque ſen- 70
tentia Papæ videtur præferenda patrum
opinioni, quia Petro ſoli, & eius ſucceſſori-
bus dictum eſt [ſ]. *Quodcunque ligaueris ſu-*
per terram, ligatum erit & in cælis, &c.
Item [t]. *Rogaui pro te, Petre, vt non deficiat*
fides tua, & tu aliquando conuerſus, confir-
ma fratres tuos. Nec, vti hæreſis labe pol-
lutus, damnari poteſt. Nec enim legumla- 71
tores ipſi ethnici, qui longe Pontificibus ſe-
ueriores fuerunt, in dubio voluerunt reos
eſſe damnandos. Vnde Vlpianus [u] ex re- 72
ſcripto Adriani reſpondit abſentem in cri-
minibus damnari non debere, & ex Traiani
reſcripto, nec de ſuſpicionibus debere ali-
quem damnari. Immo ſatius eſſe impunitum
relinqui de facinore nocentem, quàm inno-
centem damnari. Fuit forſan Cardinalis
Alexandrinus illa deceptus fabula, quam
de Anaſtaſio ſecundo refert ex Pontificali
Gratianus [x], ex quo & Platina [y], & Vola-
terranus [z] idem mutuati ſunt. Ita Gratia-
nus. *Anaſtaſius II. natione Romanus fuit*
temporibus Theoderici Regis. Eodem tempore
multi clerici ſe à communione ipſius abege-
runt, eo quòd communicaſſet ſine concilio Epi-
ſcoporum, vel presbyterorum, & clericorum
cunctæ Eccleſiæ catholicæ Diacono Theſſalo-
nicenſi nomine Photino, qui communicauerat
Acatio, & quia voluit occulte reuocare Aca-
tium, & non potuit, nutu diuino percuſſus eſt.
Hæc ille. Hanc vero commentitiam fabu-
lam eſſe oſtendunt Albertus [a] Pighius, Di- 73
dacus [b] Couarruuias, & qui [c] annotationes
in Gratiani codicem fecerunt: quod cum ex
multis argumentis, tum hac manifeſta ra-
tione demonſtratur, quòd Acatius, præcla-
ro Nicephori [d], Euagrij [e], & Anaſtaſij [f] bi-
bliothecarij teſtimonio, tempore Felicis ter-

[q] In d. trac. de poteſtat. eccleſ. q. 5. artic. 1. ad tert. textus in cap. dixit Apoſtolus. 24. q. 3.
[r] cap. nunc autem. diſt. 21.
[ſ] Matt. 16. & cap. 6. 24. quæſt. 1.
[t] Luc. 22.
[u] l. 5. ff. de pœnis.
[x] d. c. Anaſtaſius. diſt. 19.
[y] in Anaſtaſium 2.
[z] in lib. 22.
[a] lib. 4. c. 8. de hierar. eccl.
[b] lib. 4 variarum cap. 13.
[c] ad d. cap. Anaſtaſius.
[d] lib. 16. c. 12.
[e] lib. 3. c. 18 cũ ſeqq.
[f] in Chronologia.

tij communem omnibus viam ingreſſus eſt,
cui ſucceſſit Gelaſius, Gelaſio hic Anaſta-
ſius: qui in epiſtola ad Anaſtaſium Impera-
torem, Acatium iam mortuum, & ante iu-
dicem CHRISTVM vna cum Felice adſta-
re ſcribit: quod Gelaſius quoque ante eum
ſcripſerat, & habetur apud eundem [g] Gra-
tianum. Quo pacto igitur potuit Anaſtaſius
de eo reuocando tractare, qui iam mortem
obierat? Non eſt ergo ex illo Gratiani loco
dicendum, potiorem eſſe concilij opinionem
iudicio Beatiſſimi Papæ. Nec nobis officit
illud, quod vulgò dici ſolet, ſaniorem, & me-
liorem exiſtimari ſententiam, quæ à pluri-
bus eſt approbata, & quòd [h] maior orbis ſit
vrbe, & quòd Archidiaconus [i] dicat graue
nimis, & periculoſum eſſe, ſi fides noſtra
vnius tantum arbitrio committeretur. Nam-
74 que populus maior eſt, quàm ſint pauci pru-
dentes, qui ex illo populo deliguntur: ho-
rum tamen prudentior, quàm totius populi
exiſtimatur, ſententia Panorm. Abbatis te-
ſtimonio [k]: vnde iuris vtriuſque interpretes
[l] aſſeuerant populum eſſe docendum, non
75 æque ſequendum. Beatus Auguſtinus [m].
Conferte, inquit, *iſtam paucitatem cum illa*
multitudine Epiſcoporum, neque numerum
numero, ſed pondus ponderi comparate. Hinc
modeſtiam, inde temeritatem: hinc vigilan-
tiam, inde cæcitatem. Non eſt itaque ſimpli-
citer verum, multorum ſententiam vnius,
qui ex multis Dei iudicio fuerit delectus,
ſententiæ præualere: maxime, cui ob præ-
cellentem, nec prorſus humanam dignita-
tem ex intimo Dei ſinu deſcendentem Spi-
ritus ſanctus gratia aſſiſtit, vt eſt Romanus
76 Pontifex. CHRISTVS ſiquidem pro Pe-
tro potiſſimum preces ad patrem [n] effudit,
ne vnquam eius fides deficeret, mandauitq.
ei, vt fratres ſuos in fide firmaret. Quare
77 Beatus Hieronymus [o] ad Damaſum. *Hæc*
78 *eſt fides, Papa beatiſſime, quam in catholica*
didicimus Eccleſia, quamq. ſemper tenuimus:
in qua, ſi minus perite, aut parum caute ali-
quid forte poſitum eſt, emendare cupimus à
te, qui Petri ſedem, & fidem tenes. Si autem
hæc noſtra confeſſio Apoſtolatus tui iudicio
comprobatur, quicumque me culpare voluerit,
ſe imperitum, vel maleuolum, vel etiam non
Catholicum, ſed hæreticum comprobabit. Ea-
dem refert Innocentius tertius [p], Arelatenſi
Archiepiſcopo reſcribens. Ex quibus idem
Archidiaconus [q] reiecta priori opinione,
79 gloſſam ſequitur, quæ aperte decidit [r] Papæ
iudicium quorumuis patrum opinioni præ-
ferendum. Præterea nos minime diſputa-
mus, quænam melior cenſeatur ſententia,
ſed

[g] cap. nec quiſquã. 24. quæſt. 2.
[h] d. c. legimus. diſt 93.
[i] ad d. cap. Anaſtaſius.
[k] ad cap. Oſius. de elect.
[l] ad l. decurionum. C. de pœnis. ad c. docendus diſt. 62. & ad c. miramur. diſtinct. 61.
[m] in epiſt. 161.
[n] Luc. c. 22.
[o] c. 14. 24. quæſt. 1.
[p] in c. 3. de baptiſm. & eius effectu.
[q] ad d. c. Anaſtaſius.
[r] ad cap. quodcúque. eadem. 24. q. 1. & ad c. in iſtis. diſt. 4.

ſed quænam maior ſit potentia, ſeu poteſtas. Verum cùm Pontifex maximus manifeſte non erret in fide, prout iuris interpretatione haud errare [f] cenſetur (quia Prin-
cipis voluntas, vt aiunt Baldus [t], & Iaſon [u] 80
talis eſſe præſumitur, qualis eſſe debet, maxime Principum omnium Principis, vt eſt
Romanus Epiſcopus: qui à Socino [x] viuus 81
iuſtitiæ fons appellatur) atque ita dato patrum ſententiam eſſe meliorem, non fit tamen, vt ſit potentior eius iudicio, qui illi præeſt: vt à ſimili dicit Auguſtinus [y], de Cypriano Epiſcopo, & Petro Apoſtolorum Principe loquens. Eſt enim Romanus Pontifex omnium iudicum maximus, caput Eccleſiæ militantis, atque ideo à nemine in
hoc ſeculo iudicari [z] poteſt: cùm non modo 82
ſuperiores ab inferioribus, ſed pares etiam à paribus cogi non poſſe vterque [a] ciuilis, & pontificius [b] legiſlator reſponderit. Vnde Gelaſius primus Fauſto legato reſcripſit [c] in hæc verba. *Ipſi ſunt canones, qui appellationes totius Eccleſiæ ad huius ſanctæ ſedis examen voluerunt deferri: ab ipſa vero nuſquam prorſus appellari debere ſanxerunt.* Verba, *nuſquam prorſus*, excludunt omnem ſane omnino appellationem, etiam ad concilium. Nec aduerſatur illud, quod extorquere nituntur ex illa Auguſtini [d] epiſtola ad Glorium, Eluſinum, & Felicem Grammaticum, qui aduerſus Donatum, & quoſdam alios calumniantes ſententiam à Melchiade Papa cum nonnullis Epiſcopis promulgatam, in qua Cœcilium in ſuo epiſcopatu confirmarunt, dicit. *Ecce putemus illos Epiſcopos, qui Romæ iudicarunt, non bonos iudices fuiſſe: reſtat adhuc plenarium vniuerſalis Eccleſiæ concilium, vbi etiam cum ipſis iudicibus cauſa poſſet agitari, & ſi male iudicaſſe conuicti eſſent, eorum ſententiæ ſoluerentur.* Ex quibus ſane verbis maleuoli, & non Catholici, vt ait Hieronymus [e], colligunt ſententiam Romani Pontificis à concilio reuocari poſſe. Ad quod mihi videtur di-
xiſſe, quod oportuit, Ioannes Hieronymus [f] 83
Albanus: videlicet hanc non fuiſſe Sancti Auguſtini intentionem, quippe qui in eadem [g] epiſtola, & alibi paſſim palàm profiteatur in Romana Eccleſia vigere Apoſtolicæ cathedræ principatum: & cùm loquatur de ſententia à Melchiade probata. *Qualis*, inquit, *ipſius beati Melchiadis vltima eſt prolata ſententia, quàm innocens, quàm integra, quàm prouida, atque pacifica?* Et paulo poſt. *O virum optimum; o filium Chriſtianæ pacis, & patrem Chriſtianæ plebis; Conferte nunc ipſam paucitatem cum illa multitudine Epiſcoporum, neque numerum numero, ſed pondus ponderi comparate. Hinc modeſtiam, inde temeritatem: hinc vigilantiam,*
84 *inde cæcitatem.* Verba igitur illa Auguſtini, *reſtat adhuc plenarium vniuerſalis Eccleſiæ concilium*, non ratione maioris poteſtatis ſunt accipienda, ſed ratione plenioris examinis. Quod nonnumquam concedi ſolet ad euincendam pertinaciam eorum, qui malam cauſam tuentur, & fouent: vt in re propoſita contigit Auguſtino, qui ait [h]. *Elegerunt, ſicut dicitur, ad duas fraudes agere cauſam cũ Cæciliano apud eccleſias transmarinas, parati ad vtrumque, vt ſi eum potuiſſent quacumque verſutia falſæ criminationis euincere, ſatiarent pleniſſime cupiditatem ſuam: ſi autem non poſſent, in eadem quidem peruerſitate durarent, ſed iam tamen quaſi haberent, quod dicerent malos iudices ſe eſſe profeſſos: quæ vox eſt omnium malorum litigatorum, cùm fuerint etiam manifeſtiſſima veritate ſuperati. Quaſi non eis ad hoc dici poſſet, & iuſtiſſime dici: ecce putemus illos Epiſcopos*, & quæ ſequuntur. Neque illa verba Auguſtini. *Si male iudicaſſe conuicti eſſent, eorum ſententiæ ſoluerentur*, ſunt intelligenda, vt propterea iudicium concilij ſit Romani Pontificis ſententiæ anteponendum, in quo, vt prædiximus, expreſſe fatetur poſitum eſſe totius Eccleſiæ principatum: ſed id fieri poſſe auctoritate ipſius Sanctiſſimi Papæ, qui concilium cogit, & probat, quoniam in eo longe clarius veritas in-
85 noteſcit, cùm tot, ac tantorum patrum ſententiæ audiantur: argumento eius, quod
86 Cæleſtinus [i] III. conſtituit de iudicibus delegatis. Nec Papa Nicolaus [k] I. negauit ſententiam Romanæ ſedis poſſe in melius commutari, cùm aut ſubreptum aliquid fuerit, aut ipſa pro conſideratione ætatum, vel temporum, ſeu grauium neceſſitatum diſpenſatione, collapſa reformare decreuit: quod circa mores tantum intelligendum
87 eſt, cum ſint mutabiles. Neque denegatur (licet à Principe non appelletur, cùm ipſe ſit ad quem prouocatur, nec plerumque [l] à iudicibus ab eodem datis, nec à Senatu) recurſus ad Principem per ſupplicationem [m]: quiquidem recurſus perinde eſt, atque prouocatio. Verum, quia indignum maieſtate Principis eſſet, ſi ab ipſo ad ipſum appellaretur, ideo vulgò reuiſionem vocant: quare Baldus [n], & poſt eum Neuizanus [o] dixerunt, quandoque Principem admittere appellationem, vt melius poſſit de re, qua de
88 agitur, certior fieri. Ab Antiſtite Romano tamen numquam [p] appellatur, licet ipſe, vt dixi,

f c. non nos. diſt. 40.
t, u, ad l. ex facto. ff. de vulgar. & pupil. ſubſtitut.
x in conſ. 144. volu. 1.
y in lib. 2. c. 1. de baptiſm. cōtra Donatiſtas. de quo in c. puto. 2. q. 7.
z c. 17 cum ſeqq 9. q. 3.
a l. nam magiſtratus. ff. de arbitr. & l. ille à quo. §. tempeſtiuum ff ad S. C. Trebel.
b in c. innotuit de elect.
c c. 16. ead. quæſt. 3.
d ep. 161.
e d. cap. 13. 24. q. 1.
f in d. trac. de poteſtat. Pap. par. 2. num. 79.
g epiſt. 161. & in lib. de vnic. baptiſ.
h in d. ep. 161.
i cap. 21. de offic. iudic. delegat.
k cap 6. 35. quæſt. 9.
l l. 1. ff. à quib. appel. non licet. l. vnic. ff. de off. præfect. prætor. c. 8. & 9. de ſent. & re iud.
m d. cap. 8.
n ad l. fin. C. de relat.
o in conſ. 12. inter cōſil. Alberti Bruni.
p d. c. 16. 9. quæſt. 3.

dixi, poſſit rem iam ſententia deciſam
iterum concilio remittere, vt magis dete-
gatur pertinacia aliter ſentientium. Ad id
comprobandum plurima conciliorum de-
creta [q] affert Ioannes à Turrecremata,
quæ recenſere ſuperfluum eſſet, cùm Pius II. 89
ſuo diplomate, quod Bullam dicunt, ſan-
xerit, vt hæreticum damnandum, qui à
Pontifice maximo ad concilium prouoca-
re auſus fuerit. Quod adeo verum eſt, vt
Auguſtinus [r] Triumphus concluſerit Pa- 90
pam non poſſe ſtatuere, vt ab eius ſenten-
tia dari poſſit appellatio, nec quemquam
à ſua iuriſdictione eximere, ne videatur ne-
gare ſe eſſe vniuerſalis Eccleſiæ caput, con-
tra id, quod in concilio Conſtantienſi ſub
Martino V. fuit definitum, & in concilio 91
Florentino declaratum. Quinimmo forti-
ter defendam Romanum Pontificem, etiam
accedente iuriſiurandi religione, ac voto, ſe
obſtringere non poſſe, quin pontificiæ tra-
dita poteſtati à Deo plene adminiſtret: quod
& Alexander [ſ], & Barbatius [t] viri eruditi
tradiderunt occaſione eius, quod contigit
Pauli Papæ II. temporibus: nam cùm Car-
dinales pro eligendo Pontifice in conclaui
eſſent, atque iureiurando polliciti fuiſſent,
quiſquis eorum Pontifex eſſet, niſi fratrum
accedente conſenſu, neq. Cardinales crea-
turum, nec bona temporalia Eccleſiæ in
feudum conceſſurum: Cardinali Petro Bar-
bo (qui Paulus ſecundus dictus poſtea
fuit) ad pontificatum aſſumpto, ijdem
Alexander, & Barbatius, de eius iuramenti 92
qualitate conſulti, reſponderunt eum, quid-
quid libuiſſet, non obſtante quouis iuramen-
to, peragere non prohibitum: cùm iuramen-
ta votaque ſint irrita, quæ amplitudini pon-
tificiæ repugnant: quare pontificia poteſtas
libera, ac ſoluta remanet, perinde ac ſi nul-
lum fuiſſet ea de cauſa interpoſitum iura-
mentum. Neque dubium eſt [u], quin ſi ali- 93
qua in ſacris conciliorum decretis oriatur
ambiguitas, eius interpretatio ad ſedem
Apoſtolicam, veluti ad matrem, & magi-
ſtram [x] eccleſiarum pertineat. Quocirca vi- 94
demus fuiſſe multis abhinc annis hucuſque
à Pontificibus maximis curam conciliorum
interpretandorum grauiſsimis ſacri Sena-
tus viris in Vrbe demandatam, quorum
congregatio ſuper concilio vulgari ſermone
dicta eſt: cui nuper ex Sixti V. conſtitutio-
ne præfecti ſunt ſuper Tridentini concilij
emergentibus quæſtionibus quinque lectiſ-
ſimi Cardinales, Ptolomæus, ſcilicet, Nouo-
comenſis, Hieronymus Ruſticuccius, Anto- 95
nius Carafa, Fr. Stephanus Bonutius Areti-

[q] in lib. 1. ſummæ, cap. 47. cum ſeq.
[r] de poteſt. eccleſ. q. 6. art. 7.
[ſ] in conſ. 224. vol. 6.
[t] in conſ. 1. volum. 1.
[u] c. 5. diſt. 17.
[x] c. 2. diſt. 12.

nus, Hieronymus Matthæius: quorum pri-
mus cùm tempore concilij apud Pium IIII.
epiſtolis conſcribendis præeſſet, huius one-
ris partem ſortitus eſt, quòd præter rerum
peritiam, facile ſcire poſsit, quæ tunc acta
ſunt. Ruſticuccius, quia Sanctiſsimi Papæ
Vicarium gerit, & quia eodem, quo Nouo-
96 comenſis, apud Pium V. maxima cum ſui
laude, & Chriſtianorum commodo conci-
liares ſanctiones exequutum, officio defun-
ctus eſt. Carafa, proponens dictus, vir non
ſolum morum, & vitæ innocentia inſignis,
ſed & Latinis, & Græcis litteris perquàm
eruditus. Aretinus, quòd in ſacra pagina
eſſet optime verſatus: eidemque concilio
interfuerit (quo vita functo Kal. Ianuarij
huius anni 1589. ei ſuffectus eſt Auguſti-
nus Diaconus Cardinalis Cuſanus, vir ze-
lo, & virtute plenus.) Matthæius, quòd iu-
ris vtriuſque ſcientia, & exercitatione plu-
rimum excellat. Sunt itaque iſti magna
cum prudentia huic præclaro muneri à Bea-
tiſsimo Pontifice Sixto præpoſiti: quod ma-
nifeſtiſsimum nobis præbet argumentum,
obſcuritatem conciliorum ab ipſa ſede Ro-
mana lumen, & interpretationem accipere,
nec alium quemquam hanc habere aucto-
ritatem. Sed quid mirum? cùm ipſa ſedes
97 Romana res dubias ad fidem, & ſalutis cer-
titudinem ſpectantes [y] declaret, ac interpre-
tetur, quæ etiam ſacrarum ſcripturarum
volumina (vti alias [z] dixi) ſi canonica ſunt,
approbat, ſin minus, vt apocripha, reijcit,
& condemnat [a]. Immo & ſuper iure diuino
diſpenſat. Quòd autem ſit hoc ius diuinum,
oſtendit Beatus Thomas Aquinas [b], vt
aliud ad veterem, aliud ad nouam legem
pertineat. Inter vtramque enim legem hæc
98 eſt differentia, quòd lex vetus determinet
multa tam in præceptis cæremonialibus ad
cultum Dei pertinentibus, quàm in iudicia-
libus ad iuſtitiam inter homines conſeruan-
dam ſpectantibus. Lex vero noua, quæ li-
bertatis lex dicitur, huiuſmodi determina-
tiones non habeat: cùm ſit contenta præ-
ceptis moralibus legis naturæ, & articulis
fidei, & ſacramentis gratiæ. Vnde dicitur
lex fidei, & gratiæ, ob determinationem
articulorum fidei, & efficaciam ſacramen-
99 torum. Cætera vero, quæ attinent ad hu-
manorum iudiciorum, vel cæremonialis di-
uini cultus determinationem, libere permi-
ſit CHRISTVS optimus, & nouus legiſla-
tor, Chriſtianæ Reipublicæ ſupremis Antiſti-
100 tibus determinanda. Vnde omnes huiuſmo-
di determinationes ius humanum reſpi-
ciunt, in quo Papa diſpenſat. In ſolis vero

[y] c. 9. diſt. 11. & c. 6. diſt. 17.
[z] in Paratitl. tit. de magiſtr.
[a] c. 1 cum ſeq. diſt. 15.
[b] li. 4. quolib. art. 3.

his, quæ ſunt de lege naturali non diſpenſat.
Ex quibus conſtat Romanum Pontificem
poſſe in ijs, quæ non ſunt iuris naturalis, nec
diuini, hoc eſt in ijs, quæ ad præcepta mo-
ralia ſpectant, diſpenſare. Hæc ſiquidem
ſunt, præter iudicialia, & cæremonialia, quæ
pendent ab Eccleſia. Quæ moralia præce-
pta dicuntur eſſe iuris naturalis, quia ex di-
ctamine rationis naturalis obligare noſcun-
tur, etiam ſi nulla extaret lex ſcripta. Sed
de his alibi latius [c]. Verum vrgebit iterum
aliquis, & dicet, quodnam eſt hoc ius diui-
num, ſuper quo diſpenſat ſummus Pontifex?
Reſponſio eſt in promptu: videlicet pro-
prie, ac vere diuinum ius dici, quod tabu-
lis veteris, nouique teſtamenti continetur:
comprehenditque præcepta iuris naturalis,
quæ moralia vocantur, & naturalia: pro-
pterea quòd ante legem ſcriptam ſolo in-
ſtinctu naturæ, vel Dei, qui auctor naturæ
eſt, reuelatione facta patribus, obligabant.
Diuinum vero ius à Deo dicitur, ſicut præ-
cepta diuini iuris, quæ à Deo ſunt. In ve-
teri igitur lege præter naturalia, & mora-
lia, ſunt iudicialia, & cæremonialia, quæ ab
eodem Beato Thoma [d] vocantur mortua: 101
attamen, quia in lege continentur, dicun-
tur eſſe diuinæ legis: in quibus pontificia
diſpenſatio locum habet. In noua vero le- 102
ge non ſunt iudicialia, & cæremonialia, ſed
naturalia tantum, vel moralia, ad quæ non
extenditur aliqua diſpenſatio, & fidei arti-
culi, & gratiæ ſacramenta. Quæ autem
noua lege comprehendantur præcepta mo-
ralia, nemo eſt qui neſciat, nec ea ſolum, 103
quæ in Decalogo recenſentur, ſed alia
etiam non pauca. Nam ex Chriſtiana
lege non modo fratrem occidere non licet;
ſed nec illi iraſci, vel contumeliam face-
re, nec vllum odio habere. Nec tantum
denegatur adulterium, aut fornicatio; ve-
rum vt dirigatur aſpectus quoque in mu-
lierem ad concupiſcendam eam: nec mo-
dò mutuum cum vſura dare, ſed nec quid-
quam inde ſperare: & his ſimilia multa,
in quibus non diſpenſat Papa. In gradi- 104
bus vero iure diuino [e] prohibitis ne con-
trahatur matrimonium, quia præceptum
illud non eſt iuris naturalis, ex iuſta, & ne-
ceſſaria cauſa, Pontificem maximum, non-
æque alium inferiorem indulgere poſſe,
aliàs pluribus [f] docui. Diſpenſare etiam
eum poſſe ſuper bigamia, cùm ea non pro-
hibeatur naturali iure, oſtendit Bartholo-
mæus de Spina in ſuo *de poteſtate Papæ* [g]
tractatu. Et licet dubitetur [h], an ipſe Ro-
manus Antiſtes poſſit, quo ad ſucceſſiones,

c c.18. infra.
d 1. 2. q. 104. art. 3. & q. 108. art. 2.
Matth. 5.
e Leuit. 18.
f lib. 1. Animad. c. 16.
g num. 10.
h gloſ. ad ca. Imp. diſt 10 ad cap ſi officia diſt 59. ad cap. peruenit diſtinct. 101.

legitimare quemquam in terris ſibi in tem-
poralibus minime ſubiectis, & videatur non
105 poſſe, adſtipulante Gulielmo [i] Benedicto,
idem tamen Benedictus [k] dicit poſſe, ſi le-
gitimatio ſurgat ex aliqua matrimonij ra-
dice, vtputa, ſi Papa, qui ſolus poteſt, vel
per ſe, vel per alium diſpenſaret in matri-
monio inter contrahere prohibitos celebra-
to: quoniam hoc caſu in conſequentiam
matrimonij legitimati per Papam, & di-
ſpenſati, etiam proles inde proueniens, quo
ad ſuccedendum, ac cætera omnia, cenſe-
retur eſſe legitima [l], ac ſi per ſubſequens
matrimonium foret legitimata. Atque ita
fuiſſe ſeruatum in Scaquario Regis Rotho-
magenſi, quo ad ſucceſsionem domus de
Ferrieres ducatus Normandiæ anno Domi-
ni 1507. idem Benedictus teſtatur, videli-
cet filiæ cuiuſdam magiſtri Ioannis de Fer-
rieres ad ſacros ordines promoti, tamen ad
matrimonium contrahendum apparenter
ſaltem diſpenſati, per arreſtum manutentæ
fuerunt, & conſeruatæ diffinitiue in poſſeſ-
ſione totius ſucceſsionis paternæ, & dictæ
domus contra Dominum Dangu earum pa-
truum, licet non fuiſſent dictæ filiæ aliter
per Regem ad ſuccedendum diſpenſatæ. Et
hæc illegitimitatis cauſa eſt tantæ efficaciæ,
vt, ſi coram eccleſiaſtico iudice pendeat, &
ſit maxime præiudicialis articulo profano
coram iudice ſeculari pendente, iudex ec-
cleſiaſticus inhibere laico poſsit, ne proce-
dat ad vlteriora in caſu profano, ſed ſuper-
ſedeat, donec lis [m] fuerit finita, eo prope
modo, quo, pendente ciuili, & criminali
cauſa, in ciuili [n] ſuperſedendum eſt, donec
de criminali pronunciatum ſit. Quæ regu-
la locum habet, cùm criminalis cauſa eſt
præiudicialis ciuili, aliàs non, vt late
Puteus [o]. Eſt autem tanta Pontificalis po-
106 teſtas, vt Archidiaconus [p], de conſecra-
tione Epiſcopi loquendo, dixerit Beatiſsi-
mum Papam poſſe eius ſacramenti formam,
quamuis ab Apoſtolis traditam, mutare.
Quod Ioannes à Turrecremata [q] dicit fal-
ſum eſſe, cùm nec Papa, nec vniuerſalis
Eccleſia poſsit mutare formam ſacramen-
torum, vt quæ à ſolo CHRISTO inſti-
tuta fuerint. Ad ipſam vero Anacleti
conſtitutionem [r], qua cauetur, ne quis
in Epiſcopum conſecretur minus, quàm à
tribus ſaltem Epiſcopis, reſpondet, formam
illam non dici ſubſtantiam rei, ſed ritum
quendam, ſiue modum, qui ſeruandus eſt
in ordinatione Epiſcopi, ad ſubſtantiam
non pertinens, ſed ad quandam ſolemni-
tatem, & eius ſacramenti reuerentiam.

i in repet. c. Raynut. par. 1. in verbo & vxorem. nomine Adelaſiam. num. 198.
k ibid. nu. 202.
l cap. per venerabil. qui filij ſint legit.
m c. tua, de ord. cognit. c quanto de iudic. c. lator. c. tuam, qui filij ſint legit. Innocenc. ad c. cauſam, quæ 2. poſt princip. eod. tit. Alex. ad l. Titia, n. 18. ff. ſol. matr. Ripa poſt Bar. & alios ad l. 2. de re iudic. Bero. conſ. 219. n. 7. li 3. Rota deciſ. 200. n. 1. diuerſ. par. 2.
n l. fin. C. de ordin. cogn. ſecundùm Bart. ad l. edita. C. de eden. quem ſequuntur cõmuniter omn. Doct. vt per Curt. Iun. ibi nu. 181. & §. ſub or. 182. verſ. igitur omnes concludunt. Claudius nu. 68. ſequutus Alexan. ad reſi crimin col. 1. verſ. Bart. autem hic dicit rationem. Rolan. conſ. 13. n 6. li 2. Puteus dec 278 Peregr. deciſ. 195. lib 2.
o deciſ. 99. lib. 1. Peregr. dec. 133. li. 2. Clarus de cõmuni in Praxi crimin. quæſt. 2. verſ quæro. ibi: & ita concludunt omn. doct.
p ad c. porrò, diſt 66.
q ad c. id. num. 4.
r d. c. porrò.

Vnde,

Vnde, ſi talis forma non ad vnguem obſer-
uaretur, non intelligeretur veritati ſacra-
menti detractum, ſed fieret irrita, quantum
ad executionem Pontificalis officij. Proin-
de falſa non eſt Archidiaconi propoſitio,
dum ait formam ſacramenti ab Apoſtolis
ſtatutam à Pontifice maximo mutari poſſe:
nomine enim formæ ritum intellexit. Si ve- 107
ro quid dubij circa fidem oriatur, ita vt opus
ſit noua Symboli editione, eam ad ſolam
Pontificis auctoritatem pertinere aſſerit S.
Thomas [f]. Nam licet in doctrina CHRISTI,
& Apoſtolorum veritas fidei ſit diligenter,
& ſumma cum efficacia explicata, quia ta-
men peruerſi homines Apoſtolicam doctri-
nam, & traditiones, & ſacras ſcripturas iux-
ta ſuos ſenſus peruertunt, ideo neceſſaria
fuit interdum (vti perditiſſimorum homi-
num errores detegerentur) fidei expoſitio:
ſicuti factum eſt de Symbolo Athanaſij, qui 108
non illud compoſuit, vt Symbolum eſſet,
cùm, vt docet idem Beatus Thomas [t], hanc
facultatem non haberet, ſed per modum
doctrinæ: verum quoniam integram fidei 109
veritatem breuis eius expoſitio comprehen-
dit, auctoritate ſummi Romani Antiſtitis
fuit approbatum, ac veluti fidei regula agno-
ſcitur. Omnia igitur, quæ ſunt de neceſſitate 110
ſalutis, ab vno pendere Romano Pontifice,
oſtendit Bonifacius [u] VIII. quod & erudite
explicat Ioannes Hieronymus [x] Albanus:
hocq. multo magis in ijs, quæ ſunt iuris po-
ſitiui. In quibus, vt magis eluceat Pontifi- 111
calis maieſtas, eo excepto diſpenſare nemo
poteſt, nec etiam Legatus de latere illis iure
legationis ſe intromittere poteſt, ſed ad ip-
ſam Apoſtolicam ſedem, vti maiores cauſas,
ac reſeruatas remittere debet. Hæc recenſet
Durandus [y] in Speculat. item Lancellottus
Conradus in libro [z], qui inſcribitur, *Tem-
plum omnium iudicum*, & Martinus Lauden-
ſis [a] in ſuo tractatu *de Principe*, aſſeruntque 112
octogintanouem eſſe caſus, in quibus ſolus
Papa poteſt diſpenſare, quos opus non eſt
referre, etſi nonnullos exempli cauſa deſcri-
bemus: videlicet, quòd poſſit erigere, aut de
nouo ordinare eccleſias cathedrales, vnam
cathedralem alteri, vt libet, ſubijcere, vnire
duos epiſcopatus, aut vnitos, & ſingulos di-
uidere in duos, epiſcopalem ſedem mutare
ex vno ad alium locum, transferre Epiſco-
pos ex vna in aliam eccleſiam, reſtituere
ſolemniter degradatos, eximere item Epi-
ſcopos, & alios, legitimare illegitimos, pro-
mouere inſufficientes, & defectus patientes,
vtputa, bigamiæ, ætatis, ordinis, commit-
tere cauſam, appellatione remota, defe-

f 2. 2. quæſt. 1. art. vlt.
t in d. art. vlt. ad 3.
u in extrauag. vnam ſanctam de maiorit. & obedient.
x d. tract. par. 12. nu. 10.
y tit. de leg. § nunc oſtendendum.
z lib. 2 c. 1. §. 2. verſ. ſecundo.
a q. 237.

ctum contractuum, vel iudiciorum ſupple-
re, diſpenſare cum ſimoniaco in ordine,
abſoluere participantem ex certa ſcientia
in diuinis officijs à ſe excommunicato, di-
ſpenſare cum eo qui irregularitatem incur-
rerit, ac efficere, vt quis habeat plura bene-
ficia, canonizare Sanctos, eoſque approba-
re, & in catalogo Sanctorum eorum nomi-
na deſcribere, plenariam peccatorum in-
dulgentiam concedere, & his ſimilia face-
113 re. De criminibus vero eccleſiaſticis, id ſo-
lius Eccleſiæ iuriſdictio eſt, nec quiſquam
ſeculi Princeps de hoc ſe intromittere po-
teſt [b], vt in crimine ſimoniæ, hæreſis, atque
in his omnibus, in quibus delinquat cleri-
cus, vel alia eccleſiaſtica perſona, quæ eiuſ-
dem fori priuilegio gaudeat, vti conuerſi,
114 virgines, & viduæ Deo dicatæ. Item in
crimine vſurarum, quod eſt mere eccleſia-
ſticum, prout communis extat opinio, re-
ferente [c] Didaco Couarruuias, omnium
iuris vtriuſq. profeſſorum conſenſu in hanc
itum eſſe ſententiam, cauſam reſtitutionis
vſurarum, etiam ſi agatur inter laicos, ad
eccleſiaſticum tribunal ſpectare, neque in
ea Principem laicum, vel eius magiſtratum
eſſe iudicem competentem, vt voluit gloſ-
ſa [d], quam iuris vtriuſque interpretes, vt
Albericus [e] ait, communiter ſequuntur.
Atque communiter in praxi ſeruari atte-
ſtatur Lapus [f]. Quod adeo verum eſt, vt
Alexander ex Catholico doctorum conſen-
ſu aſſeuerauerit [g] magiſtratum ciuilem ne-
que etiam obiter, vel incidenter poſſe de
vſura cognoſcere, neque etiam, ſi pars ex-
ceperit contractum eſſe vſurarium, neque
etiam ſtatuere terminum, intra quem de-
beat coram iudice eccleſiaſtico probari ex-
ceptio vſurarij contractus, vt ex Bartolo [h]
haud male colligitur, cui reliqui omnes,
auctore Ripa [i], vnanimiter adhærent. Sed
115 de his ſuo loco. Item in cauſis ciuilibus,
vtputa, beneficialibus, matrimonialibus,
& inde prouenientibus. Non ab re igitur
Decius [k] reſpondit in Pontifice maximo to-
116 tam eſſe monarchiam ſpiritualem, & eius
poteſtatem abſolutam eſſe ab omni regula
coarctante, ad quem [l] cuncta maiora ec-
cleſiaſtica negotia, diuina diſponente gra-
tia, debeant referri, vt ab eo diſponantur,
à quo ſumpſere principia.

b c. vt inquiſitioni. §. prohibemus de hæret. li. 6.
c lib. reſolut. 3. c. 3.
d ad clem. 1. in verb. vſur. s. de iudic.
e ad rubr. C. de vſur. num 5.
f in allegationib. 56.
g ad l. quoties. n. 4. de iudic.
h ad l. præſens n. 4. C. de appell.
i ad l. qui pro tribunali num 7. ff. de re iud.
k conſ. 494. circa finem.
l c. 14. 24. quæſt. 1.

SVMMA EX CAPITE XII.

1 *Mixtum, & merum in iuriſdictione idem eſt, quod in vino, dilutum aqua, & purum, ſeu ſimplex.*

2 *Iudicium mixtum inter ciuile, & criminale conſiſtit.*
3 *Iudicium ciuile priuatum, criminale publicum commodum reſpicit, mixtum neutrum.*
4 *In cauſis criminalibus requiritur inſcriptio, & præſentia accuſatoris: in mixtis, & ciuilibus ſufficit procurator.*
5 *Mixta delicta ſunt, quæ nec in rem ſacram, nec profanam ſunt.*
6 *Annexum eſt, quod natura profanum, ſacræ rei adhærens, pro ſacro habetur: quod & Gẽtiles Iuriſconſulti tenuerũt.*
7 *Annexum vendi non poteſt, quoniam pro ſacro reputatur.*
8 *Annexum in temporalium vniuerſitate fundatum vendi poteſt.*
9 *Iuriſpatronatus cauſæ à iudice tantum eccleſiaſtico tractandæ ſunt.*
10 *Res profana ſacræ adhærens, naturam eius, quia dignioris, ſumit.*
11 *Res publico vſui relicta nullius in bonis eſt, vniuerſitatis eſt.*
12 *Si res promiſſa ſit ſacra, vel publica, promiſſor obligatione ſoluitur.*
13 *Bonorum dotalium eccleſiæ diſpoſitio Epiſcopi diſpoſitioni reſeruata eſt.*
14 *Libertas eſt naturalis facultas eius, quod cuique facere libet.*
15 *Seruitus eſt, qua quis de iure gentium alteri contra naturam ſubijcitur.*
16 *Libertini generis ſunt, qui ex iuſta ſeruitute ſunt manumiſſi.*
17 *Manumiſſio eſt de manu datio.*
18 *Patronatus non reſpicit ſeruitutem, ſed beneficium in manumiſſione collatum.*
19 *Ius patronatus apud ethnicos fuit ius, vel officium remunerandæ libertatis.*
20 *Beneficium manumiſſionis eſt ineſtimabile.*
21 *Patronus in liberti perſona, & bonis habet operarum exactionem, inteſtati ſucceſſionem, bonorum contra tabulas poſſeſſionem.*
22 *Libertus patronum, vt patrem, honorare debet.*
23 *Patronus* Chriſtianus *eccleſiæ ſui iuris legitime rectorem præſentat.*
24 *Patronus inops de patronatus bonis alendus eſt.*
25 *Cenſuit Archidiaconus omnes Reges in cathedralibus eccleſijs patronos eſſe.*
26 *Tenentur Imperatores, & Principes ad eccleſias tuendas.*
27 *Reges ex priuilegio poſſunt præſentare, atque eligere rectores eccleſiarum.*
28 *Quandocumque dicitur Reges eſſe patronos in eccleſijs, intelligitur habere eos hoc ius, vnde & alij habent, qui iuſpatronatus conſtituunt, non alio modo.*
29 *Romanus Pontifex conceſſit Imperatori, vt in ſingulis Alemaniæ eccleſijs canonicum deſignet.*
30 *Reges Neapolitani nominationem Epiſcoporum in quadraginta eccleſijs habuerunt priuilegio ſedis Apoſtolicæ.*
31 *Reges Angliæ, & Hungariæ præbendarum collationem priuilegio Apoſtolico habuerunt.*
32 *Reges Franciæ idem ius obtinuerunt.*
33 *Scientia, & tolerantia Papæ circa collationem beneficiorum, priuilegium inducit.*
34 *Fama, & tempus immemorabile, etiam in ijs, quorum laici ſunt incapaces, in conferendis beneficijs priuilegij vim habent.*
35 *Tempus immemorabile ſine fama incapaces capaces non reddit.*
36 *Conſuetudo immemorabilis æquiparatur priuilegio, dum non repugnet incapacitas poſſidentis, aut conſuetudo ſit à iure improbata.*
37 *Conſuetudo cum fama coniuncta incapaces habilitat.*
38 *Ex tempore aliquid præſumitur fuiſſe inſtitutum.*
39 *Conſuetum vim pacti habet.*
40 *Philippus Rex Hiſpaniarum viros lectiſſimos pro eccleſiarum regimine Pontif. Rom. offert.*
41 *Deplorat auctor temporum ſuorum calamitatem.*
42 *Licitum eſt in collocandis Epiſcopis Principum ſecularium aſſenſum quærere, perfecta tamen electione.*
43 *Epiſcopus pars ciuilis quietis eſt.*
44 *Principe diſſentiente, non fit irrita Epiſcopi electio.*
Conciliatur cap. Lectis. diſtinctione lxiij.
45 *Leo III. Epiſcopum Reatinum electum noluit conſecrare abſque Imperatoris aſſenſu.*
46 *Adrianus* Carolo *Magno, & Leo Othoni facultatem ſummum Pontificem confirmandi conceſſerunt.*
47 *Ante Adrianum Imperator Orientalis Papam confirmabat, vel pro eo Exarchus Italiæ.*
48 Conceſſa *fuit confirmandi Papam auctoritas Imperatori Orientali ab Apoſtolica ſede, ad tollenda ſchiſmata.*
49 *Imperatores Papam eligendi ſibi, etiam*

ſublato ſchiſmatis periculo, ſumpſerũt.

50 *Iuſtinianus primus extra ſchiſmatis neceſſitatem, confirmationem Papæ ſibi, & ſucceſſoribus, aut per ſe, aut per Vigilium Papam vindicauit.*

51 *Vſurarum cauſam in quæſtione iuris ſemper iudex eccleſiaſticus cognoſcit: in quæſtione facti, dum agitur ad reſtitutionem, etiam laicus poterit pœnam vſurario infligere.*

52 *Etiam in quæſtione iuris poterit laicus de vſuris cognoſcere, ſi per modum exceptionis agatur.*

Vſuræ de iure ciuili non ſunt omnino vetitæ.

53 *Centeſima vſurarum à Iuſtiniano permiſſa ita dicta eſt, quia centeſimo quoque menſe vſura ſorti æquatur.*

54 *Inter vſuram, & fœnus conſtituitur differentia, quòd hoc prohibitum ſit, illa ſecus.*

55 *Vſura pecuniæ fœnebris citra vinculum ſtipulationis non petuntur: quod vero ex mora debitoris creditori competit, & vſura vocatur, peti poteſt legitime, vt cenſuerunt nonnulli Iuriſconſulti.*

56 *Fœnus ex conuentione de iure Cæſarum licitum fuit.*

57 *Vſurarum prohibitio à Romano Pontifice ortum trahens cognomen dedit huic crimini, vt eccleſiaſticum vocaretur.*

58 *Adulterij crimen eſt mixtum, & à iudice eccleſiaſtico cognoſci debet, præſertim, quo ad tori ſeparationem.*

59 *Quia Martianus dixerit concubinatum extra pœnam legis eſſe, non infertur ipſum licitum fuiſſe, ſed potius nullam ei pœnam à lege fuiſſe ſtatutam.*

60 *Nomen concubinæ apud Romanos honeſtum fuit.*

61 *Vxor à concubina, ait Vlpianus, tantum dignitate differebat.*

62 *Concubina idem fuit, quod vxor, præterquam in dotalibus inſtrumentis, & cæteris ſolemnitatibus.*

63 *Iuſtinianus vetuit in maximis dignitatibus conſtitutos matrimonia contrahere abſque dotalibus inſtrumentis, præterquam ſibi ſubditis barbaris.*

64 *Concubinatus tamquam lege Pontificia vetitus, iudici eccleſiaſtico, vt crimen eccleſiaſticum, reſeruatum eſt.*

65 *In maximis dignitatibus conſtitutis concubinatus ex Nouella Iuſtiniani ſit mixtum crimen, eſtq. communis fori, poteſtq. locum habere præuentio.*

66 *Conſtantius Imperator Arianus peccatum contra naturam maximo odio proſecutus eſt.*

67 *Vltimi ſupplicij pœnam Conſtantius, & Conſtans lege lata in ſodomitas ſtatuerunt.*

68 *Clerici ſodomitæ in monaſterijs detruduntur: laici excommunicantur.*

69 *Sodomiæ crimen eccleſiaſticum eſt, & à ſuo iudice cognoſcitur.*

70 *Mediolani ſacrilegium à magiſtratu ciuili definitur.*

71 *Senatus Pedemontanus de ſacrilego ſententiam tulit.*

72 *Eccleſia non agnoſcit pœnam capitalem.*

73 *Perſonam Papæ, aut Cardinalium offendens, poſtquam ab eccleſiaſtico iudice fuerit caſtigatus, poterit puniri etiam à ſeculari.*

74 *Sortilegium ſapiens hæreſim ab eccleſiaſtico: non ſapiens à laico iudice definitur.*

75 *Capite, & bonis puniuntur de iure ciuili ſortilegi, diuinatores, & malefici.*

76 *Hodie ſortilegi fuſtibus cæduntur, & mitrati infamia publice notantur.*

77 *Quæſtio, an iudex competens eccleſiaſticus laici poſſit ipſum in criminibus mixtis carcere coercere, habet diſſentientes valde doctores: Sed auctor ſequitur Couarruuiam, quòd conſuetudine intercedente, poſſit.*

78 *Carolus V. noluit conſuetudinem Eccleſiæ fauentem, quamuis rogatus, abrogare.*

79 *Clerici criminum mixtorum rei, poſſunt in carcerem conijci à iudice eccleſiaſtico.*

80 *Magiſtratus eccleſiaſticus nec bona, nec perſonam capere poteſt pro executione ſententiæ ciuilis à ſe prolatæ, ſed debet ſeculare brachium inuocare.*

81 *Eccleſiaſticus iudex in cauſis mixtis habet perſonæ coercitionem, ne iuriſdictio ſit fruſtratoria.*

82 *Non eſt deueniendum de facili ad cenſuras, ne contemnantur.*

83 *Hieronymus de Ruuere Cardinalis libertatis eccleſiaſticæ amator, æque ac iuſtitiæ.*

84 *Iudicatus in auditorio eccleſiaſtico poteſt de crimine mixti fori, etiam à ſeculari iudice, iudicari, & puniri.*

85 *Iuriſdictio eccleſiaſtica eſt à laicali prorſus disiuncta.*

86 *Abſolutionis ſententia in vno foro lata nõ parit in alio rei iudicatæ exceptionẽ.*

87 *Reus ſufficienter mulctatus in vno foro non poteſt condemnari iterum in alio.*

88 *Si iudex temporalis fortius poſſet reum conuin-*

conuincere, quàm fecerit eccleſiaſticus, non prohibetur, vt contra ipſum inquirat, eumq. puniat.

De Eccleſiaſtica poteſtate in ijs, quæ mere ſacra, vel ſpiritualia non ſunt, & de criminibus mixti fori: item de iure patronatus, & an Reges in omnibus epiſcopalibus eccleſijs ſint patroni. Cap. XII.

EX proxime diſputatis inſurget aliquis non tam ingenio acutus, quàm eccleſiaſticæ libertatis parum ſtudioſus, & dicet: fateor eccleſiaſticæ, ſeu pontificiæ poteſtati omnia ſacra, & quæ ſpiritualia dicuntur, ſubijci, non æque ea, quæ mixta ſunt, & ſpiritualibus annexa. Sed, vt error titubantium facilius detegatur, & veritas magis eluceſcat: quid ſit mixtum, & ſpiritualibus annexum, paucis explicare neceſſarium duximus. Itaque mixtum dici- 1
tur ad differentiam meri. Merum eſt, quod re prorſus nulla eſt commixtum, ſed permanet in puris ſuis naturalibus, vt puta vinum merum appellatur, quod non eſt aqua temperatum: mixtum, quando eſt dilutum. Martialis:

Cùm peterem mixtum, vendidit ille merum.

Sic à iuris auctoribus mixtum vocatur imperium, quod cohæret imperio [a] mero, & iuriſdictioni, quod non cohæret, merum appellatur à Papiniano [b] Iuriſconſulto. Sic iu- 2
dicium dici mixtum, quod eſt inter ciuile, &
criminale, aliàs [c] oſtendi. Etenim iudicium 3
eſſe ciuile dicebam, quando quis agit ad ſui commodum, videlicet cùm quis petit ſibi adiudicari id, de quo controuerſia eſt, ſiue ex contractu, vel quaſi: criminale vero, quod ad publicam vindictam inſtituitur, ſiue pœna ſit corporalis, ſiue pecuniaria: mixtum vero, quando, neque ad publicam vindictam agitur, neque ad priuatam vtilitatem, vt in illa Innocentiana [d] conſtitutione, in qua accuſatio licet de crimine fiat, non eſt tamen criminalis. *Sed quaſi*, inquit, *mixta inter ciuilem, & criminalem.* Similis eſt in
alia eiuſdem Innocentij III. [e] conſtitutione: 4
nam in cauſis mere criminalibus requiritur
inſcriptio, & procurator non admittitur: in 5
mixtis, perinde atque in ciuilibus, per procuratorem agere poſſumus, nec eſt inſcri-
ptio neceſſaria. Sic mixta delicta dicuntur, 6
& communis fori, quæ nec prorſus in rem ſacram ſunt, nec omnino profanam: annexum vero, & ſpiritualibus coniunctum appellari poteſt illud, quod natura profanum, vel ſi mauis, temporale (vt eſt ius patronatus [f], videlicet bona illa, quæ à laicis, vel à clericis, de bonis tamen proprijs, pro dotatione alicuius eccleſiæ conferuntur, conſecranturve) rei ſacræ adhæret: vnde, etſi natura profanum, adiectum tamen ſpiritualibus, ſeu ſacris, ſacrum, ſeu ſpirituale reputatur: nam & ethnici [g] Iuriſconſ. reſponſitarunt, quæ religioſis adhærent, religioſa eſſe: & quod cohæret [h], ſumere naturam eius, cui
7 cohæret. Atque ideo vendi non poteſt [i], ac ſi mere ſpirituale eſſet, quanquam conſiſtens in aliqua temporalium vniuerſitate, vt
8 ius patronatus [k], ea diſtracta, vendi non prohibetur. Venit igitur in conſequentiam rei venditæ, ratione cuius [l] competebat. Hinc haud male Gulielmus [m] Benedictus dicebat multa fieri, & tenere in conſequentiam, quæ principaliter, & per ſe fieri, & tenere nequaquam poſſent. Sed dubitatio eſt, an cauſa iuriſpatronatus coràm ciuili, aut eccleſiaſtico magiſtratu proponi debeat. Ad
9 id reſpódens Regi Angliæ Alexander [n] III. dixit cauſam iuriſpatronatus ita coniunctam eſſe, & connexam ſpiritualibus cauſis, quòd non, niſi eccleſiaſtico iudicio, valeat definiri. Huius reſcripti ratio illa eſſe potuit: quòd
10 cùm res, quæ alteri adhæret, ſumit naturam [o] eius, cui adhæret, fit, vt res profana, quæ ſacræ, digniori ſcilicet, adhæret, deſinat humani iuris eſſe, & diuini fiat, nulliuſq. in bonis: quod & Paulo Iuriſconſulto placuit [p].
11 Quemadmodum etiam res publicis vſibus in perpetuum relicta, humani quidem iuris eſt, ſed tamen nullius in bonis, vniuerſitatis quidem eſſe creditur, vt idem Paulus [q] ait,
12 Et vſque adeo iſta vera ſunt, vt Vlpianus dixerit [r], Si res, quam dare promiſi, fiat ſacra, religioſa, vel publica, me ab obligatione liberari. Verum, cum adhuc dubitaretur, an bonorum in dotem eccleſiæ datorum ordinatio ad Epiſcopum pertineret, in concilio Toletano [ſ] tertio ita fuit definitum, vti
13 apud Gratianum [t] videre eſt. *Sic quidam contra omnem auctoritatem eccleſias, quas ædificauerunt, poſtulant conſecrari, vt dotem, quam eidem eccleſiæ contulerunt, cenſeant ad Epiſcopi ordinationem non pertinere: quod factum taliter in præterito corrigatur, vt & in futurum, ne fiat, prohibeatur: & omnia ſecundum conſtitutionem antiquam ad Epiſcopi ordinationem, & poteſtatem pertineant.* Nec dubium eſt, quin hoc ius, quod

iure

a l. 1. ff de iuriſd. omn. iud.
b in l. 1. §. qui mandatam. & l. vlt. ff. de offic. eius, cui mand. eſt iuriſdict.
c in c. 19. lib. 1. Animaduerſ.
d in c. 5. de procurat.
e in c. 16. de accuſat.
f c. 3. de iudic. cap. 16. de iure patron.
g l 44. ff. de rei vind.
h cap. 4. de parochijs.
i d. c. 16. de iure patr.
k c 7. eod.
l argumento l. quoties C. de iudic.
m in repetit. c. Raynutius. p. 1. in verbo & vxorem nomine Adelaſiam num. 202.
n in d. c. 3. de iudic.
o d. l 44.
p l. 1. ff. de rer diuiſ.
q ibidem.
r l. 83. ff de verb. oblig.
ſ cap. 19.
t cap. 2. 10. quæſt. 1.

iure Pontificio patronatus dicitur, ab illo, cuius in Pandectis extat [u] titulus, nomen, formamq. acceperit: omnes enim homines, aut liberi ſunt [x], aut ſerui: libertas, vt placuit Florentino [y] iuriſconſulto, eſt naturalis 14
facultas eius, quod cuique facere licet: ſer- 15
uitus vero eſt conſtitutio iuris gentium, qua 16
quis dominio alieno contra naturã ſubijcitur. Liberorũ autem hominum, quidam ingenui ſunt [z], quidã libertini: libertini appellantur, qui ex iuſta ſeruitute manumiſſi ſunt [a]: manumiſſio dicta eſt, quaſi de manu datio: nam quamdiu quis eſt in ſeruitute, tamdiu 17
manui, & poteſtati ſuppoſitus [b] eſt, & ſeruus dicitur, & qui in eum dominium habet, dominus eſt. Facta manumiſſione, quamuis ſeruus non ſit manumittentis, at certe, ait Martianus [c], libertus eſt: amiſſum enim, & extinctum prorſus manumiſſione dominiũ; ſicut ipſa ſeruitus, euaneſcit: ſed aliud ius manumittenti acquiritur, quod patronatus 18
nuncupatur, nec ſeruitutem reſpicit iam mortuam, ſed viuum manumiſſionis beneficium, & libertatem recens datam. Vnde 19
ius patronatus dici poſſet, eſſe ius, quod patronus habet in libertum pro libertate in eum collata: quod in liberto fit officium, ſeu debitum remunerationis, patrono gratiæ referendæ cauſa tanti beneficij (cuius meminit Vlpianus [d] ad edictum) cùm ex 20
ſeruitute ad ciuitatem Romanam perducatur, adeo vt æſtimari [e] non poſſit. Idcirco 21
lex voluit patronum in liberti perſona, boniſq. habere [f] operarum exactionem, inteſtati ſucceſſionem, bonorum poſſeſſionem contra tabulas, ac eumdem honorem [g], qui à filio patri exhibetur, à liberto deferri patrono. Nam & idem Vlpianus [h] ad edictum. 22
Liberto, & filio ſemper honeſta, & ſancta perſona patris, ac patroni videri debet. Vni- 23
uerſum igitur hoc ius patronatus dicitur: idem dici poteſt de iure patronatus eccleſiaſtico, ius enim patronis [i] competit deſignandi, & offerendi aliquem, vt inſtituatur, & præficiatur eccleſiæ, quod præſentare vulgò dicimus: atque hoc ei, qui de eccleſia eſt bene meritus, eam condendo, ædificando, vel locupletando tribuitur, cui pro beneficio mutuam referri gratiam antiqui 24
patres ſtatuerunt, vt non ſolum honore afficiatur [k], & de facultatibus eius alatur [l], ſi inops fiat, ſed etiam offerre [m], & deſignare poſſit ſacerdotem, altero mortuo, his, quorum [n] eſt eligendi poteſtas, vt Epiſcopis, & alijs ſuperioribus, eamq. eccleſiam ipſe quàmmaxime [o] poteſt, tueri debet. Hiſq. de cauſis patronus dicitur, & totum hoc ius

u tit. de iure patron. ff.
x l. 1. ff de ſtatu hom.
y l. 4. ff. eod.
z l. 5. ff. eod.
a l. 6. ff. eod.
b l. 4. de iuſtit. & iure.
c in l. 51. in fi. ff. de hær. inſtit.
d L. 1. ff. de bon. libert.
e §. ea. Inſt. qui manum. non poſſ.
f tot. tit. ff. de iurepatr. & ti. de ope. libert.
g l. 2. ff. de obſeq. à lib. præſtand.
h l. 9. ff. eod. de obſeq.
i c. 12. 22. 27 & 29. de iur. patr.
k c. 26. cum ſeq. 16. q. 7.
l c. 30. cum ſeq ead. q. 7. & c. 25. de iure patr.
m d. c. 12. cũ alijs citatis.
n can. 32. ea. q. 7. c. 3. & d. c. 12. cũ alijs.
o c. 31. ead. q. 7.

eius iuſpatronatus. Inſtabit iterum aliquis, & dicet: ergo patronus is tantum appellatur, qui eccleſiam iuriſpatronatus fundauit, vel dotauit, non æque alius: quod mirum
25 videtur, cùm Archidiaconus [p] vt in ſacra iuriſprudentia ſatis celebris haud obſcure dixerit, omnes Reges, in cathedralibus eccleſijs patronos eſſe. Archidiaconum ſequuti ſunt & alij ingenio, & doctrina præſtantes, videlicet Dominicus [q], & Cardinalis [r] Alexandrinus, item Baldus [ſ], & Paris [t] de Puteo. Nec eſt veriſimile Reges omnes maiores eccleſias fundaſſe, aut dotaſſe, nec ius illud ſibi vindicaſſe: ſed potius videtur dicẽdum tale deligendi, & offerendi ius Epiſcopos, Abbates, & alias maiores dignitates iure ipſo Regibus, & alijs ſeculi Principibus competere, quaſi eis natiuum, & germanum hoc ſit. Ad quod licet reſponderi poſſet, ius tuendi eccleſias adeo innatum eſſe Imperatoribus, Regibus, omnibus denique Princi-
26 pibus, vt nihil magis (conſtituti enim ſunt ad defendendam armis, & legibus rempublicam, imbecilles, & ſacrum ordinem, qui potiſſima eius pars eſt, vt iam à nobis toto ſecundo huius noſtri operis libro expoſitum eſt) tamen conſtanter defendam nullum ius, nullam auctoritatem, poteſtatem nullam habere Imperatores, Reges, aut alios quoſcumque Principes in Epiſcopalibus, Abbatialibus, alijsve inferioribus eccleſijs: nec hac in re eſſe melioris cõditionis, quàm ſint eorum ſubditi: niſi oſtenderint titulos iuriſpatronatus eſſe vel ex fundatione, vel ex dotatione, vel ex augmentatione, vel ex priuilegio, ſiue etiam ex multiplicatis præſentationibus per antiquiſſimum (vt ait ſynodus [u] Tridentina) temporis curſum, qui hominum memoriam excedat, aliaſve iuridicas diſpoſitiones. Immo eadem ſynodus pleniorem, & exactiorem probationem ad docendum titulum requirit in Principibus, ſeu Communitatibus, vel Vniuerſitatibus, in quibus id ius plerumque ex vſurpatione potius quæſitum præſumi ſolet: nec immemorabilis temporis probationem aliter eis ſuffragari voluit, quàm ſi præter cætera, ad eam neceſſaria, præſentationes, etiã continuatæ, non minori ſaltem, quàm quinquaginta annorum ſpatio, quæ omnes effectum ſortitæ ſint, authenticis ſcripturis probentur. Quod ſane decretum Rota in vna cauſa Sabinenſi beneficiorum coram viro doctiſſimo Hippolito Aldobrandino, nunc ampliſſimo ſanctæ R. E. Cardinali, legatione etiam Polonica celeberrimo, ita intellexit, vt non ceſſet, etiam ſi cum immemo-

p ad c. lectis diſt. 63.
q r ibidẽ.
ſ in procem. Greg. prope fi. ad c. quanto de iudic.
t in trac. ſyndic. in verb. ciuit. c. 2. in fine.
u c. 9. de reſor. ſeſſ 25.

rabili tempore probetur fama donationis, vel fundationis, quia & decretum diſtinctè loquitur, & requiruntur pro forma vltra probationem immemorabilis temporis continuæ præſentationes, quæ per ſcripturas authenticas probentur, & quòd ſint ſortitæ effectum: vt oſtendunt illa verba, nec aliter, quorum naturam formam importare poſt Bartolum, & alios Decius reſpondit [x]. Nam licet Archidiaconus, Baldus, & alij aſſeuerent Reges in eccleſijs maioribus patronos eſſe, quonam pacto patroni ſint, neuter eorum explicat: quamplurimi tamen iuris interpretes, quos recenſent Nicolaus [y] Boerius, Lambertinus [z], Curtius [a], & Remundus [b] Rufus, dicunt Archidiaconum, & Baldum ſcripſiſſe Reges eſſe in eccleſijs maioribus patronos ad tutelam tantum, patrocinium, atque defenſionem. Nec mihi diſplicet, quod Corſeto placuit [c], vt quod Archidiaconus, & Baldus dicunt, accipi de- 27
beat, quòd Reges patroni dicantur, non omnium eccleſiarum, ſed quarundam tantū modo, ſingulari quodam iure, & priuilegio: quo caſu poſſunt inferioribus eccleſijs, quarum ipſi ſunt patroni, deſignare, vel offerre inſtituēdum ſacerdotem Epiſcopis, aut præficere per ſe ipſi ex priuilegio, ac vetuſtiſſima [d] conſuetudine. Hæc ſunt, ait Remundus [e], quæ regalia dici ſolent, de quibus extant multi multorum libri. Quod ſane ius etiam Regem Franciæ habere conſtat ex duabus conſtitutionibus Honorij Tertij [f], Romani Pontificis [g]. Vbicumque ergo Prin- 28
cipes ſeculares contendunt habere ius nominandi, vel præſentandi, vel aſſentiendi in eccleſijs, dicendū eſt id eos habere ex fundatione, vel dotatione, vel augmentatione, vel priuilegio. Nam Gulielmus Duran- 29
dus in Speculatore [h] tradit priuilegia Romani Pontificis vidiſſe, quibus Imperatori conceſſum eſt, vt in ſingulis Alemaniæ eccleſijs vnum canonicum deſignet: & aliquando, cùm apud ſe cauſa ageretur, libellum formaſſe. Lambertinus in ſuo de iure 30
patronatus [i] tractatu ſcribit, Pontificum beneficio Reges Neapolitanos nominandi Epiſcopos facultatē habuiſſe in quadraginta primarijs eccleſijs, quas cathedrales appellamus. Baldus [k] ait beneficiorum dandorum, quæ præbendæ dicuntur, Romani An- 31
tiſtitis indulgentia Regi Angliæ, & Hungariæ ius, & poteſtatem eſſe. Guymerius am- 32
pliſſimi Pariſiorum ſenatus Præſes [l] narrat in eucterio, & tabulario regiarum rationum aſſeruari de his rebus Pontificum diplomata, quibus hoc tributum eſt Regi Franciæ

x Dec. conſ. 528. nu. 11. Rui. conſ. 92 n. 25. li. 3. Socin. Iun. cōſ. 46. n. 27. li. 4

y in li. dec. q. 32. par. 1.
z de iur. patron. li. 1. q. 11.
a de iur. patron. ad ver. eccl. q. 1.
b in lib. pro Pont. Max.

c in tract. de poteſt. regia q. 34.

d cap. 13. de elec. lib. 6.
e in d. lib. pro Pontif. Max.

f in c. 34. de præben.
g c. vlt. de conceſſ. præben.

h in tit. de præb. §. 2. verſic. 7.

i d q 11. li. 1

k ad l. 7. C. de precib. Imp. offer.

l ad pragmaticā ſanctionē. tit. de annatis ad ver. regaliæ.

ius. Horum priuilegiorum etiam meminit Boerius [m], quæ dicit eſſe in theſauro regio, & Gulielmus [n] Benedictus ſcribit, eundem Regem Franciæ plura habere priuilegia tam in rebus eccleſiæ, quàm clericorum. De quibus priuilegijs, vti exerceri conſuetis, aut eorum aliquibus, vbi aliter non conſtaret, niſi per famam in toto regno volantem, certe ſufficeret: ideo allegata cum vſu temporis immemorabilis ſufficienter probarent
33 ipſa priuilegia, cùm in huiuſmodi antiquis iuribus ſit regibus deferendum, vel eo maxime, cùm talem conſuetudinem ipſe ſanctiſſimus Papa ſciat, & toleret de Rege Frā-
34 ciæ, poſt Ioannem Andreæ [o], tenuere Albericus [p], & Boerius [q]. Immo illa duo, ſcilicet fama, & tempus immemorabile ſimul iuncta vim habent priuilegij per habentem poteſtatem conceſſi, etiam in ijs, quorum ſunt laici incapaces; eiuſdem Ioannis An-
35 dreæ, Panormitani, & aliorum [r] teſtimonio,
36 quos tamen tempus immemorabile capaces non redderet ſine fama, vt & ijdem Ioannis Andreæ [ſ], & Abbas [t] dixerunt. Licet verò conſuetudo immemorabilis æquiparetur [u] priuilegio: plus tamen poteſt priuilegium in duobus caſibus, quàm conſuetudo etiam longæua, & cuius non extat memoria, vt idē ait Benedictus [x]. Primo, vbi eſt incapacitas poſſidentis, quia non poſſet conſuetudo eum facere capacem. Secundo, vbi conſuetudo à iure improbatur: quia tunc plus
37 operatur [y] priuilegium, ſed iuncta cum fama operatur priuilegium habilitationis incapacitatis. Nam elegánter B. Auguſtinus ad Ianuarium, *Quæ obſeruantur* [z], ait, *com-*
38 *mendata, & ſtatuta videntur*. Hinc [a] gloſſa rectè putauit ex tempore præſumi aliquid
39 fuiſſe inſtitutum, & ad nos à maioribus noſtris perueniſſe. Siquidem Philoſophis conſuetum dicitur, quod innatum. Legum interpretes dicunt, quod vim pacti habet, & pacto [b] comparatur. Non eſt itaque dubiū, quin Rex ius illud habeat in eccleſijs ex priuilegio. Quod etiam conſtat ex ijs, quæ Leo Decimus, in gratiam Franciſci Primi illi Regno conceſſit. Idem quoque dici poteſt de Catholico Rege Hiſpaniarum, qui ad eccleſias primarias regni illius eligendos no-
40 minat. Vtinam omnes tale ius habentes, tales nominationes facerent, vt Philippus Hiſpaniarum Rex, & vere catholicus. Non enim ſtatim nominat, neque ad cuiuſcumque preces, ſed matura adhibita deliberatione, habitoq. perſonarum delectu, tales offert viros Pontifici Maximo, non in Hiſpanijs ſolum, ſed & in Indijs, & in Neapolitano,

m d. dec. 32.
n ad repet. c. Raynut. in verb. & vxorem nomine. dec. 2. n. 169

o in addit. ad Spec. tit. de legato. §. nunc tractemus. verſic. ſed quid ſi quid legatus. & in tit. de præb. §. 2. in fine.
p ad l. bene à Zenone. C. de quadr. præſcript.
q in d. dec. 32.
r ad c. cum Apoſt. de his, quæ fiūt ſine conſen. capit.
ſ ad c. 1. de præſcr. lib. 6
t ad c. cum cauſam. de præſcr. ad c. ſuper quibuſdam. §. præterea. de verbor. ſignif.
u c. nouit. de iudic. & d. c. ſuper quibuſdam.
x d. nu. 169.
y c 4. de off. Archid. iuncto c. 7. de cōſuet. gloſ. ad clem. 1. in fi. de priuil.
z epiſt 118. de qua in c. 11. diſt. 12.
a penult. in fi. ad cap. ex par. de ceſ.

b gloſ. ad l. 2. C. quæ ſit long. cōſue.

litano, & Sicilienſi Regno, qui Epiſcopali
dignitate merito ab omnibus digni exiſti-
mentur. Et ob hanc vnam potiſſimum cau-
ſam ſemper putaui, omnia illi potentiſſimo
Regi feliciter ſuccedere. Parum ſiquidem
prodeſt bonum eſſe Principem, pium, reli-
gioſum, fortem, potentem, diuitijs affluen-
tem, Prouincias, & regna plurima haben-
tem: niſi habeat, qui ſubditos in officio con-
tineat, & ſermone, & moribus, & auctori-
tate in CHRISTI, ſuæ Eccleſiæ, atque
Principis fide retineat, conſeruet, & iam
deperditos, ad rectam viuendi normam
reducat. At vero, ſi idonei non dantur Epiſ- 41
copi, præfecti, & paſtores, quis ingentes
animi noſtri impetus coerceat? quis tumul-
tus ſedet? Chriſtiana reſpublica ſæpius ma-
lorum paſtorum vitio laborauit, vt mirum
non ſit, ſi hæreſes emerſerint, ſi populi, ac
gentes periurijs, & blaſphemijs onuſtæ,
ſummum CHRISTI vicarium, ac proprios
Principes deſeruerint, ſi regna ſubuertan-
tur, atque omnia ad perniciem, & in præ-
ceps ruant: malis vero tantis, non calamo,
non ſcriptis, non minis, non igni, non ferro,
non armis finis imponi poſſit. Hæc quæ vi-
derũt ſuperiora ſecula, viderētur & hodie, &
quod dolendũ eſt, ipſorũ Antiſtitũ negligen
tia, paſtorũ ignorantia, & rapacitate, interdũ
quoq; malitia. Tanta eſt Antiſtitũ, & curio-
nũ, ſeu parochorũ auctoritas, vti alias dixi [c],
vt nulla maior, nulla validior: omnibus enim
videri ſolet ex Epiſcoporum lingua, quaſi
melle dulcior fluere oratio, cuius ſuauitate
gregem ſuum, quocumque volunt, ducunt.
Tales igitur nominare debent Principes ad
eccleſias, in quibus ius habent patronatus,
quales à ſacris canonibus præſcribuntur, vt
exemplo cæteris eſſe poſsint, viri videlicet
vitæ probitate, morum integritate, diuina-
rum, humanarumq. ſcientia præclari, & vt
eos Apoſtolus ad Timotheum [d], & Titum [e]
ſcribens, eſſe exoptat. Quod ſi accurate
fieret, non eſt dubium, quin res noſtra bene
ſe haberet. Cæterum, quamquam eligendi 42
Antiſtites Principibus laicis facultatem ne-
quaquam eſſe diximus: conſentimus tamen,
de electione ad eos, vt aſſentiantur, referri
poſſe [f], non prius tamen, quàm perfecta ſit
electio [g]. Intereſt enim, vti iam oſtenſum
eſt [h], Principis infenſum non habere Anti-
ſtitem, vt qui pars ciuilis quietis eſt. Non 43
tamen idcirco electionem minus valere di-
cimus, ſi diſſentiat Princeps, qui ſibi conſu-
lere poterit, intercedendo, ne electus præ-
ſit. Sic canon ille [i], qui de obſcura illa Ar- 44
chidiaconi interpretatione tam diſſentiẽtes

c ſup. lib. 2. c. 6.
d cap. 1.
e c. 1. & 2.
f ex c. 14. de elect. & c. 25 de iur. patr. c. 9. cũ alijs, diſt. 63.
g d. c. 14 & c. 28. eod de elect.
h ſup. c. proximo.
i d. c. lectis. diſt. 63.

habuit interpretes, accipi poteſt: non enim
de præſentatione eo loco agitur. Quocirca
nec de iure patronatus, ſed de conſenſu tan-
tum, quem inueſtituram Principes appel-
lant, vel vt vernaculo ſermone loquamur,
Principis, aut Regis placitum, ideo ſic di-
45 ctum, quia per hoc verbum *placet*, exprimi
conſueuit. Siquidem de electione perfecta,
vt modo expoſitum eſt, certior Princeps fie-
ri poteſt, vt comprobet, & conſentiat. Vn-
de Stephanus Papa Guidoni Comiti, ac for-
taſſe Reatinæ ciuitatis domino, qui ab eo
petebat, vt Epiſcopus Reatinæ eccleſiæ iam
electus confirmaretur, reſpondet ſe id prius
non eſſe facturum, quàm de more electioni
aſſentiretur Imperator. Sic, cùm eadem
Reatina eccleſia per multum temporis ſpa-
tium eſſet paſtore orbata, Leo IV. Lotha-
rium, & Ludouicũ Auguſtos hortatus eſt [k],
vt aſſentirentur quendam Colonum nomi-
ne diaconum in Epiſcopum conſecrari: qui
cùm probarent, eum conſecrauit, ac de
conſecratione, conſenſu Auguſti, & Augu-
ſtæ facta, certiorem reddidit [l] Comitiſſam
Reatinam, vel ob id fortaſſe, quòd idem
Comes ſibi in eadem eccleſia ius aliquod
competere arbitrabatur. Sed dicet aliquis,
quare Stephanus, Leoq. quartus ab Impe-
ratore licentiam Epiſcopos conſecrandi pe-
tierunt? reſponderi poſſet, vti iam dictum
eſt: quia Princeps de electione facta certior
fieri debebat, & quia ipſi Romani Pontifi-
46 ces, vt Adrianus Carolo Magno, & Leo
Othoni hãc facultatem conceſſerunt, etiã [m]
47 confirmandi ipſum Vrbis Epiſcopum. Immo
annis pluribus ante Adrianũ Romanus Pon-
tifex etiam legitime electus non ante con-
ſecrari poterat, quàm eius electio ab Impe-
ratore Conſtantinopolitano, vel eius Exar-
cho confirmata eſſet, ipſeq. ſuis litteris pa-
48 tentibus licentiam deſignato Pontifici con-
cederet: quod propter ſchiſma Imperatori-
49 bus primum fuerat permiſſum, deinde quia
extra ſchiſma hanc ſibi vſurpauerant eligẽ-
di facultatem Imperatores, quorum primus
videtur fuiſſe Iuſtinianus, vel in eius gratiã
50 Vigilius Papa qui inſtituit, ne deinceps no-
uus Pontif. conſecraretur, aut ab Epiſcopis
ordinaretur, quàm ab Imperatore Conſtan-
tinopolitano, ſeu eius Exarcho confirmatus
fuiſſet litteris ijſdem, vt Onuphrius [n] teſta-
tur. Huius rei rationem, dum de varia Ro-
mani Pontificis [o] electione agerem, redde-
bam, quia verebatur Imperator, ne noui
alicuius Pontificis, cuius tum maxima quo
ad profana, ſeu temporalia eſſe cœperat au-
ctoritas, Imperatoribus præſertim Italia
abſen-

k c. 16. ead. diſt.
l c. 17. ead. diſt.
m c. 21. & 29. cum ſeq. ead. diſt.
n in addit ad Platin. in Pelagio.
o c. 16. li. 2. Animaduer.

abſentibus, factione Vrbs, Italiaq. tota ab Orientali Imperio deficeret, ac ſe finitimis barbaris traderet. Sed de his ſatis: diſcutiamus potius aliam huc pertinentem quæſtionem. An ſcilicet in ijs, quæ mixta ſunt, ſe ingerere poſſit eccleſiaſticus magiſtratus, vtputa in crimine vſurarum. Quod, licet cõmuni doctorum conſenſu, teſte Didaco [p] Couarruuias, ſit mere eccleſiaſticum, vt iam expoſuimus [q], idem tamen Didacus [r] conatur probare non eſſe, atque ideo cenſet eius cognitionem inter ſeculares, & laicos ad iuvicem laicum poſſe pertinere, ſiue ſit quæſtio iuris, ſiue facti, eumdemq. magiſtratum ciuilem rectiſſime hac de cauſa inter ſibi ſubditos cogniturum. Verum, ſi quæ- 51
ſtio iuris eſt (vt ſi dubitatur, an contractus ſit vſurarius) cognitionem eſſe iudicis eccleſiaſtici communiter [ſ] vtriuſque iuris interpretes, quidquid dicat Didacus, aſſeuerarunt. Si vero facti erit quæſtio (vt ſi non dubitatur contractum eſſe vſurarium, ſed conſtet manifeſte, & agatur ad reſtitutionem vſuræ) tunc poſſe quoque laicum magiſtratum pœnis afficere vſurarium Baldus ait [t], quem communiter cæteri ſequuntur; adſtipulante Blanco [u] in ſuo de compromiſſis tractatu, & eodem Didaco [x], eamq. communem fatentur Abbas [y], & Alexander [z], & alij, quos recenſet Iulius Clarus [a], qui tradit inſuper, iudicem laicum non poſſe de contractu vſurario principaliter in iudicium deducto, cognoſcere, poſſe tamen, quando incidenter opponitur per modum exceptionis, etiam ſi quæſtio ſit iuris, vt Guido [b] Papa ex communi interpretum ſententia profitetur. Sed quæret aliquis, ſi crimen vſurarum non eſt mere eccleſiaſticũ, vt voluit Didacus [c] Couarruuias, quòd vetitum non ſit lege ſupernaturali, vel non fuerit lege tantum Pontificia, aut naturali ſimul, & Pontificia prohibitum, quare dicitur eſſe eccleſiaſticum crimen, cùm mere ciuile, ſiue temporale dici deberet? Reſponderi vtique poteſt, ita vocari, quia ciuiles
52 legumlatores, etiam Chriſtianam religionem profitentes, huius criminis coercitionem penitus neglexerunt, immo partim eius vſum approbauerunt, vt videre eſt in pluribus Cæſareis conſtitutionibus [d]. Inter quos Iuſtinianus, & ipſe vſuras taxauit [e] pro qualitate perſonarum, maxime in traiectitijs permittens centeſimam, cæteros vero homines voluit dimidiam tantummodo centeſimæ vſurarum nomine poſſe ſtipulari, quæ centeſima dicitur, quia cẽteſimo quo-
53 que menſe vſura ſorti æquatur, etſi vir doctiſſimus, & omnium ſui temporis ſubtiliſſi-
54 mus Ioannes Manutius præceptor meus ſolebat, ſi bene memini, dicere, vſuras non prohiberi, fœnus quidem ſemper viſum eſſe odio dignum propter lucri auiditatem, & quia ab æquitate aliquanto diſcrepat. Fœnus enim in pecunia conſiſtit, aut ex ea prouenit, quæ per ſe ſterilis eſt, & natura
55 nihil parit. Vnde Seuerus, & Antoninus Cæſares Iuliano reſcripſerunt [f], vſuras pecuniæ fœnebris, citra vinculum ſtipulationis peti non poſſe: ſecus vero in vſura, ſi ad alium contractum, præter ſortem, aliquid officio iudicis, non lucri cauſa accedat: quod enim creditor propter debitoris moram cõſequitur, vſura eſt, non fœnus, & æquiſſima,
56 ſicut fœnus odioſum. Quod licet tale eſſet, ita vt citra vinculum ſtipulationis minime peti poſſet, tamen ex pacti conuentione ſolui, neque vt indebitum repeti poſſe, neque in ſortem accepto ferendum eſſe [g] voluerũt.
57 Quare neceſſarium fuit, vt Romani ipſi Pontifices pluribus conſtitutionibus aduerſus vſurarios, & Principes laicos, qui ſuos ſubditos aliqua ex parte defendebant, prouinciam hanc, ſcelus ſcilicet hoc puniendi; ſuſciperent, tuerenturq. cenſuris eccleſiaſticis; hincq. inualuit ab antiquo tempore ſtabilis conſuetudo, quòd huius criminis coercitio ad iudicices eccleſiaſticos, etiam contra quoſcumque laicos, ſpectet: quaſi crimen hoc, etſi mere eccleſiaſticum non eſt, eccleſiaſticum tamen dici vere poſſit: quòd iam ab initio naſcentis Eccleſiæ leges Pontificiæ illud prohibuerint, Cæſareis conſtitutionibus id permittentibus, immo probanti-
58 bus. Inter mixtas quoque cauſas connumerarur adulterij crimen, quamuis Innocentius [h] putauerit ciuilem eſſe cognitionem, non æque eccleſiaſticam, ſi adulter ſit de iuriſdictione magiſtratus ciuilis. Huius ſententia Alciato [i] viſa eſt rectiſſima, ſed nos & publice in ſcholis, & ſcriptis oſtendimus [k] veriorem eſſe contrariam ſententiam, quæ communis eſt, & ab alijs omnibus recepta, vel ipſo aſſeuerante [l] Alciato, hancq. frequentiori calculo probatam teſtatur [m] Didacus. Cùm, ſi agatur de adulterij crimine, quoad tori ſeparationem, non [n] poſſit vllo prorſus modo ciuilis magiſtratus ſe ibi interponere: & ita omnes ſentire dicunt Decius [o], & idem Didacus [p], quod quotidie fieri videmus, & experimur. De concubinatu dubitatur: Gofredus, quem citat [q] Abbas Panormitanus, tenet concubinatum eſſe crimen mere eccleſiaſticum, & in conſequentiam eius cognitionem, & animaduerſio-

p lib. 3. reſolut. c. 3.
q ſup. c. proxim. in fi.
r in d. c. 3. verſ. ego vt libere quid.
ſ Iaſ. conſ. 153. n. 3. li. 4 Dec. cõſ. 170 n. 3 Soc. cõſ. 88 n. 23. li. 4 Alciat. ad c. 1. nu. 77. de off. ord. Iul. Clar in practi. cri. q. 37.
t ad l. quoties. circa fi. C. de iudic.
u fol. 94. n. 9.
x d. c. 3. ver. vtcunque. & in c p t lib. 4 ſ. 2. c 6. n. 19
y ad c. cũ ſit gener. n. 17.
z ad d. l. quoties.
a in d. q. 37.
b in cõſ. 180 nu. 2.
c d. c. 3. d. verſ. ego vt.
d toto tit. C. de vſuris, & tit. de naut. fænore.
e in l. 26 §. ſuper vſurarum. C. eod. de vſur.
f in l. 3. C. eod. de vſu.
g d. l. 3. in fi.
h ad c. tuæ. de procura.
i ad c. 1. nu. 18. de off. or.
k c. 9. lib. 1. Animaduer.
l ad d. c. 1.
m epit. 4. li. Decr. p. 2. c. 7. §. vlt. n. 20
n d. cap. tuæ. de procur.
o conſ. 213. nu. 2.
p d. c. 7. §. 6. nu. 8.
q ad c. cum ſit generale. n. 35. de foro compet.

uerſionem ad eccleſiaſticum magiſtratum pertinere, non item ad ciuilem. Iulius Clarus [r] in ſua praxi criminali dicit opinionem hanc, quæ & communis eſt, proculdubio procedere, ſi admittimus concubinatum iure ciuili non eſſe delictum: ſecus vero, ſi eodem iure concubinatus prohibetur. Hoc enim caſu eſſet communis fori, & hic eſt difficultatis cardo. Sed memini me aliquando [ſ]
dixiſſe, erroneam eſſe opinionem exiſtimantium, 59
ſufficienter colligi ex Martini Iuriſconſulti reſponſo concubinatum eſſe licitum, cùm rectius dixiſſent non fuiſſe punitioni ſubiectum: nam etſi dicit, concubinatum extra legis pœnam eſſe, non ſequitur licitũ eſſe, non enim omnia, quæ fieri permittuntur, licita ſunt, etſi concubinæ nomen apud veteres Romanos eſſet honeſtum, perinde 60
quaſi ac vxoris: plenior tamen vxoris, quàm concubinæ honor: nam Vlpianus dicebat [t], 61
inter concubinam, atque vxorem, niſi in dignitate, nihil intereſſe. Et veræ vxores 62
quandoque concubinæ dicebantur: ſed concubinæ vxores non vocabantur, propterea quòd abſque dotalibus inſtrumentis, cæteriſq. ſolemnitatibus à iure ciuili inuentis [u] fuiſſent nuptiæ contractæ, non enim ſatis eſt, vt fœmina vxoris nomen adipiſcatur, quòd ſit ſequutum matrimonium, ſed neceſſe eſt dotalia quoque interueniſſe inſtrumenta [x], vt latius declaraui in libris [y] meis Animaduerſionum. Permittebatur ergo cõcubinatus, hoc eſt matrimonium illud, quod abſque dotalibus inſtrumentis, & ſolemnitàtibus à iure introductis fiebat, licet poſtea Iuſtinianus in quadam ſua Nouella [z] 63
conſtitutione huiuſmodi matrimonia ab ijs, qui maximis præſtant dignitatibus, exceptis ſibi ſubditis barbaris, qui ſunt illuſtribus inferiores, contrahi prohibuerit. Nec 64
alia, quòd ſciam, extat ciuilis conſtitutio, quà interdictus ſit concubinatus. Verum, 65
ſi crimen dicitur eccleſiaſticum, vel ex eo, quòd ſola lege [a] Pontificia ſit prohibitum, ſequitur neceſſario, vt concubinatus crimen ſit mere eccleſiaſticum: ac proinde ſolus eccleſiaſticus ſit eius iudex competens, niſi accidat in viro in maximis dignitatibus cõſtituto, ſicut, qui illa Iuſtiniani [b] Nouella comprehenduntur, hocque caſu videretur mixtum, & communis fori, & eſſe locum præuentioni. Concubinatui ſuccedit peſſimum illud, & tam abominabile flagitium, quod cõtra naturam recte appellatur, quod viris orbis terrarum dominis, etſi parum religioſis, vti Conſtantio Cæſari Ariano, 66
exoſum adeo viſum eſt, vt is terribilem, ſed

r d. q. 37.

ſ in c. 11. eo. li. Animadu.

t l. item legato. §. pen. ff. de legat. 3

u c. omnib. §. vlt. cum ſeq d. 34. & in Iuſtiniani Nouell. 12. ſub tit. de inceſtis nup. §. vlt.

x Nouel. 18. ſub tit. de triente & ſemiſſe.

y in d. c. 11.

z Nou. 117. ſub ti. vt lic. matri. vel auiæ. §. quia vero.

a Didac. in d. c. 3. verſ. ego vi lib. 3 variar. reſo.

b d. Nouell. 117.

delicto conformem, ediderit de eo ſanctionem, cuius verba libenter ſubijciam, vt ſi qui ſint, qui tam graui, & teterrimo crimine conſpurcati ſint, plane intelligant, non ſolum Dei maieſtatem ſe offendere, cuius oculis omnia nuda, & aperta ſunt, ſed etiam iure ciuili grauem pœnam (capitali enim nihil grauius) ſibi eſſe conſtitutam. *Cùm*
67 *vir*, aiunt [c] idem Conſtantius, cum Conſtante, *nubit in fœmina viros paritura, quid cupiatur, vbi ſexus perdidit locum? vbi ſcelus eſt id, quod non proficit ſcire? vbi Venus mutatur in alteram formam? vbi amor quæritur, nec videtur? iubemus inſurgere leges, armari iura gladio vltore, vt exquiſitis pœnis ſubdantur infames, qui ſunt, vel qui futuri ſunt rei*. Quidnam rogo, melius, elegantiusve dici potuit? redolet equidem antiquitatem. Sed audiamus quid Alexander Tertius hac de re in Concilio Lateranẽ
68 ſi decreuerit [d]. *Quicumque*, ait, *illa incontinentia, quæ contra naturam eſt (propter quam ira Dei venit in filios diffidentiæ, & quinque ciuitates igne [e] conſumpſit) deprehenſi fuerint laborare, ſi clerici fuerint, deijciantur à clero, vel ad agendam pœnitentiã in monaſterijs detrudantur; ſi laici, excommunicationi ſubdantur, & à cœtum fidelium*
69 *fiant penitus alieni*. Ex ijs Alexandri verbis nulli dubium eſſe poteſt, quin cognitio huiuſmodi ſceleris etiam ad iudicem eccleſiaſticum pertineat. Maior dubitatio eſt de ſacrilegio: alij enim dicunt [f] mere eccleſiaſticum, alij mixtum, auctore Mantua [g], at-
70 que ideo locum eſſe præuentioni. Iulius [h] Clarus dixit in Mediolanenſi dominio eſſe vſu receptum, vt magiſtratus ciuiles, non item eccleſiaſtici de ſacrilegio cognoſcant, prout in regno Franciæ obſeruari atteſtatur
71 Practica Millei [i], vidiq. ipſe ab excellentiſſimo Pedemontano Senatu (cuius eſt hodie primus Præſes Amadæus de Ponte, vir omni virtutum genere præſtantiſſimus, quod egregie teſtantur præclara eius de laudemialibus quæſtionibus ſcripta) quendam, qui in primaria Chierenſi eccleſia pixidem ſanctiſſimæ Euchariſtiæ furto ſubtraxerat, vltimo ſupplicio damnari: qua ſententia executioni mandata, eius corpus, vt quotannis mos eſt, artium, & anotomiæ ſtudioſis traditum eſt, vt qui viuens, eccleſiæ fuerat nocumento, mortuus adoleſcentibus medicinam profitentibus eſſet adiumento. Abbas vero, quem noſtri communiter ſequuntur, contendit [k] eſſe mixtum. Idcirco Ioannes Andreæ in additionibus ad Speculatorem [l] tradit iudicem ſecularem capere laicũ ſacrile-

c l. 31. C. ad l. Iuliam de adulterijs.

d c. 4. de exceſſ. prælat.

e Geneſ. 19.

f ex c. 8. & 16. de foro comp. Bald. ad auth. clericus C. de epiſ. & cler.

g conſ. 266.

h in praxi crim q. 37.

i fol. 74. n. 7 facit. l. placet & l ſi qui in hoc genere. C. de epi. & cler. can. ſunt quædã. 23. q. 5 c. fin. de pœn. li. 6.

k ad d. c. cũ ſit generale. n. 1. de foro compet.

l in rub. de mai. & obe.

ſacrilegum ad inſtantiam iudicis eccleſia-
ſtici, non æque auctoritate propria. Ac il-
lud forte eſt, quod dicere voluit Hoſtieñſis [m],
quòd ſacrilegium ſit principaliter crimen
eccleſiaſticum, licet interdum puniatur per
ſecularem iudicem, quando imponitur ca-
pitalis pœna [n], quam Eccleſia non agnoſcit.
Cuius ſane ſententia non mihi diſplicet ob 72
cauſam illam, quam affert Lucius [o] Tertius.
In fauorem, inquit, *eccleſiæ eſt introductum,*
vt malefactores ſuos, qui ſacrilegi ſunt cen-
ſendi, venerabilem locorum rectores poſſint,
ſub quo maluerint iudice, conuenire. Eandem 73
rationem Bonifacius Octauus [p] reddidit, &
quod plus eſt, ſtatuit, vt qui in perſonam
Cardinalium, & familiarium ipſius Pontifi-
cis deliquerit, licet ab eccleſiaſtico iudice
caſtigatus, poſſit iterum à magiſtratibus ci-
uilibus ſecundum Cæſareas conſtitutiones
puniri. Ex quibus quidem verbis videtur in-
nuere Bonifacius, quòd licet pœna aduer-
ſus ſacrilegos iure [q] ciuili impoſita ſit, ta-
men magiſtratibus ciuilibus haud licet ſe in
huiuſmodi criminibus interponere, ſed in
fauorem libertatis eccleſiaſticæ facultatem
facit, vt pœnæ ita conſtitutæ executioni
mandentur: attamen à ſtylo, quo omnes
ſupremæ vtuntur curiæ, diſcedere conſi-
lium non eſt. Vltimo criminibus mixtis
addunt & crimen ſortilegij, quod eſſe mere
eccleſiaſticum tradunt nonnulli, quamuis [r]
Abbas, quem reliqui fere, teſte Iulio Cla-
ro [ſ], omnes ſequuntur, dicat eſſe communis
fori: qua in re mihi videtur eſſe ſatis recta
Geminiani [t], & Barbatij [u], quibus alij fre-
quenter [x] adhærent, diſtinctio, quod aut ſor-
tilegium tale eſt, quod ſapit hæreſim mani-
feſtam, aut non ſapit. Hoc caſu cognitio 74
vtriuſque iudicis erit, illo autem eccleſiaſti-
co tantum, quòd videtur conſtituiſſe Ale-
xander Quartus [y], dum prohibet hæreticæ
prauitatis inquiſitoribus, ne de diuinationi-
bus, & ſortilegijs ſe intromittant, niſi hæ-
reſim ſapiant manifeſte, ſed iubet eos relin-
qui ſuis iudicibus puniendos. *Suis iudicibus*, 75
hoc eſt ſeculari, & eccleſiaſtico. Nam iure
ciuili pœna aduerſus ſortilegos, diuinato-
res, & maleficos grauiſſima [z] eſt, videlicet
mortis, & confiſcationis bonorum, licet vſu
aliter ſit receptum Iulij [a] Clari teſtimonio: 76
namque fuſtigati ducuntur in publicum
cum mitra in capite, & deinde foras eijciun-
tur. Ex his omnibus oritur difficultas, an
ſcilicet magiſtratus eccleſiaſtici, qui in di-
ctis criminibus mixtis iudices etiam aduer-
ſus laicos cenſeantur competentes, valeant
eos perſonaliter capere, aut carcere claudi

m ad d. c. cũ ſit generale.
n c. nouit. de iudic.
o d. c. cũ ſit generale.
p in d. c. ſi. de pœn. li. 6.
q in l. ſacrilegij ff ad l. Iul peculat. in leg. 1. C. nem lic. ſig. ſalu gloſ. ad c. nonnullis. de iudic.
r ad c. 1 n. 3 & 4. de ſort.
ſ in verb. hę reſ verſ. ſucceſſiue.
t conſ 51.
u conſil. 55. lib 1.
x Afflictus ſuper 1. p. conſtit. regn. rubric. 1. n. 17.
y c. 8 § ſanc de hære li. 6
z l. 1. C. de maleficis.
a in d. §. hæreſ. verſ. ſucceſſiue in fi.

facere, atque punire, vel contra eos pro-
77 cedere cenſuris tantum eccleſiaſticis. Iſta
quæſtio diſſentientes valde habet interpre-
tes; adeo vt poſt Ioannem Andrææ [b], Pe-
trum de Ancharano [c], Imolam [d], & alios,
quos recenſet Felinus [e], ſtet communis opi-
nio, vt non poſſint eos in cuſtodiam trade-
re, prout teſtantur Stephanus Aufrerius [f],
& Didacus [g], cùm tamen contrarium lon-
ge verius eſſe ijdem putent, quemadmo-
dum etiam Felinus [h] ipſe. Et quamuis il-
lam eſſe frequentiori calculo receptam ſen-
tentiam dicat etiam Menchiaca [i], ſubijcit
tamen tantum eſſe eorum numerum, qui
contrariam partem tuentur, vt fere neſci-
ri poſſit, quæ ſit receptior. Quidquid ſit,
Didacus [k] Couarruuias ſcribit, quòd vbi,
conſuetudine legitime præſcripta, obten-
tum eſſet, vt magiſtratus eccleſiaſtici ha-
bentes alicuius cauſæ cognitionem aduer-
ſus laicos poſſent eoſdem capere, & car-
ceribus mancipare, talis vſus eſſet penitus
obſeruandus, vt Baldo [l] placuit, quem ſe-
quitur Ioannes Lupus, vt teſtimonio eiuſ-
dem Didaci [m] quod & ſentit Iulius Cla-
rus [n]. Quam conſuetudinem in pluribus
Hiſpaniarum diœceſibus inueteratam, Im-
78 perator Carolus Quintus, & Hiſpaniarum
Rex, nec tollere, nec abrogare voluit, etiam
ſi, vt idem ait Didacus, haud raro in pu-
blicis totius regni conuentibus fuerit roga-
tus, vt eam praxim aboleret. Item, ſi iu-
dex eccleſiaſticus canonice aduerſus laicum
criminali iudicio, vel ſententiam tulerit,
vel cognitionem, & examen culpæ ad pu-
nitionem inſtituerit, iure poterit laicum
ipſum capere, & in carcerem trudere: quod
facile intelligi poteſt ex ijs, qui eccleſiaſti-
cam tuentur iuriſdictionem, atque idem
79 Didacus [o] verum eſſe probat. Quoad cle-
ricos vero, nulli [p] dubium eſt, ſi de huiuſ-
modi criminibus fuerint accuſati, quin ec-
80 cleſiaſticus magiſtratus poſſit eos capere,
& in carcerem conijcere. Quòd ſi execu-
tione ſententiæ alicuius magiſtratus eccle-
ſiaſtici actum ſit, vt laicus cogatur ſoluere
eam quantitatem, in qua iuſte ab eo iudi-
ce damnatus iudicio ciuili fuerit, tunc pla-
ne, non poſſe magiſtratum eccleſiaſticum
laici bona capere propria auctoritate exiſti-
mat idem Didacus, nec ipſius condemnati
perſonam ad rei iudicatæ executionem.
Immo potius tenetur auxilium magiſtratus
ciuilis ad executionem implorare. Et hoc
pacto intelligi poteſt opinio exiſtimantium,
magiſtratum eccleſiaſticum, non poſſe lai-
cum capere, & in carcerem detrudere, non
item,

b in add ad Spec. in rub. de off. ord.
c d ad c. cũ epiſc. de off. ord. lib. 6.
e ad d. c. cũ ſit generale. n. 22. de foro compet.
f in tract. de poteſ. eccl. ſuper laicis. nu. 1.
g pract. c. 10 nu. 2.
h ad c. cum ſit generale.
i lib. 3. de teſtam §. 22. nu. 17.
k in d. c. 10. nu. 2.
l ad c. ſignificaſti de offic. legat.
m in d. c. 10 eod. nu. 2.
n in pract. crim. q. 37. verſic. vnũ.
o in d. c. 10. verſ. 2.
p ex d. c. cũ Eps. vbi oẽs notãt. de off. ord. lib. 6.

item, cùm de ipſo agitur crimine, alioquin
illuſoria eſſet eorum iuriſdictio. Nam, ſi 81
concedimus, in cauſis mixtis eccleſiaſti-
cum iudicem habere iuriſdictionem, fateri
quoque oportet, ea q videri conceſſa, ſine
quibus iuriſdictio explicare non poteſt.
Quòd, ſi reſpondeatur, ipſum habere cen-
ſuras, quibus compellere contumaces po-
teſt, ſubijciendum eſt, non eſſe de facili 82
ad cenſuras deueniendum. Immo alia adhi-
benda eſſe [r] remedia, antequam ad cenſu-
ras deſcendatur, nec tandem contemnan-
tur. Denique, vt omnia, quæ ad axioma
iſtud pertinent, adamuſſim inueſtigentur,
reſtat examinanda quæſtio illa, an laicus,
qui in adiutorio eccleſiaſtico ob aliquod
delictum, quod eſt communis fori, fuit ac-
cuſatus, & condecenti pœna impoſita ab-
ſolutus, poſſit iterum apud magiſtratum
ciuilem condemnari, qua de re ſuperiori-
bus diebus fui ab ampliſſimo Cardinali 83
meo, Hieronymo de Ruuere interrogatus:
ille enim, licet quantum in ſe fuit, ſemper
enixus ſit tueri, non modo libertatem ec-
cleſiaſticam, & iuriſdictionem, ſed augere
etiam, ab eo tamen, quod æquum, iuſtumq.
fuit, diſcedere inutile, ac turpe ſemper du-
xit. Nam, cùm de Taurinenſi diœceſi qui-
dam de crimine adulterij, apud eiuſdem
Cardinalis Vicarium generalem Melchio-
rem Pelettam, virum optimum, nunc di-
gniſſimum Chryſopolis Epiſcopum, & eiuſ-
dem Cardinalis Suffraganeum, fuiſſet accu-
ſatus, & cauſa cognita, condemnatus, iu-
dex laicus illum in ius iterum vocauit, ite-
rumque inquirere, & grauius punire inten-
dit. Negat reus, conſtanterque conten-
dit non poſſe ſe pro vno crimine, ab vtro-
que iudice puniri, petitque à Vicario, vt
cauſæ patrocinium ſuſcipiat, quaſi ſua in-
terſit, ne quid ex hoc nouo iudicio de-
trimẽti ſentiat Eccleſia, qui ea de cauſa ſub
anathematis pœna iudici præcipit, ne vllã
iam iudicato afferret moleſtiam, appellat
iudex, dicitq. non debere excommunicari,
cùm ius ſuum tueatur, nec ſit impedimento
eccleſiaſticæ iuriſdictioni, quæ iam functa
eſt officio ſuo. Qua de re cum conſultus 84
Cardinalis, me, quid iuris eſſet, interro-
gaſſet, reſpondi communem interpretum [ſ]
conſenſum eſſe pro ſeculari iudice, videli-
cet in criminibus mixti fori, quamuis iudi-
catum in auditorio eccleſiaſtico, poſſe ite-
rum examinari, & puniri in foro tempora-
li, cuius rei rationem afferre ſolemus illam,
quòd iuriſdictio eccleſiaſtica à laicali eſt
prorſus ſeiuncta, & ſeparata. Ideo abſolu- 85
tionis ſententia in vno iudicio lata non pa-
rit contra aliud rei iudicatæ exceptionem,
licet Didacus, poſt Ioan. Andræ, Domini-
86 cum, Abbatem, & Aretinum, vere putauerit
communem ſententiam eſſe accipiendam,
quando pœna à iudice eccleſiaſtico inflicta
non eſſet ſufficiens ad criminis punitionem,
& culpæ menſuram. Ad conſtitutionem ve-
ro illã [t], qua cauetur, ne de his criminibus,
de quibus ſit quis abſolutus, poſſit accuſatio
replicari: reſpondemus eam habere locum,
vbi non eſt omnino ſeparata iuriſdictio. Vbi-
87 cumque igitur pro delicti qualitate ſufficiẽ-
ter mulctatus eſt reus, non poteſt iterũ pœ-
nis affici. Si vero fortiora adminicula habe-
88 ret iudex tẽporalis, vt in caſu mihi propoſi-
to, tunc poſſet iterum inquirere, & grauius
eum punire. Nam reus ille coram Vicario
confeſſus fuerat adulterium per annos dun-
taxat quattuor commiſiſſe, & iudex ſecularis
intendebat probare ipſum per viginti circi-
ter tale perpetraſſe delictum, & non adulte-
rij ſolum, ſed & inceſti reum eſſe: propterea
quòd illa, cùm qua in adulterio fuerat depre-
henſus, erat ei cognatione ſpirituali coniun-
cta. Atque ideo in ea fui ſententia, vt magi-
ſtratus ciuilis poſſet iterum inquirere, &
grauius punire, cùm aliter puniantur adult-
eri, aliter inceſtuoſi, atque virginum, vidua-
rumq. ſtupratores, prout alias [u] oſtenſum
fuit aperte.

[q] l. vlt. §. vl. ff. de off. eius cui mãd. eſt iuriſd. l. 2. ff. de iuriſdict. om. iud.

[r] c. cum nõ ab homine. vbi notãt om nes, de iudicijs.

[ſ] Abb. ad c. 1. circa fi. de off. ord. ad c. tuæ. de proc. Bal. ad l. placet. C. de ſacroſan. eccl. & conſ. 260. lib. 3. idem Abbas, Are. & Felin. ad c. de his. de accuſ. Ioan. And. Domin. & Franc. ad c. felicis. §. per hoc. de pœnis. lib. 6. Didac. lib. 2 var. reſol. c. 10. nu. 6. Iulius Clarus in §. fi. pract. crimi. q. 55. n. 12. & 14.

[t] in d. c. de his. de accuſ.

[u] c. 4. in fin. lib. 2. Animaduerſ.

SVMMA EX CAPITE XIII.

1 *Proprietas eſt iure humano, non diuino introducta.*

2 *Pauperes, & diuites vna terra effinxit, & ſuſtentat.*

3 *Pariſienſes recentiores negant temporalis gladij poteſtatem in ſummo Pontifice indubitate.*

4 *Vicarij* CHRISTI *ſumma potentia ex Auguſtino.*

5 *Ex Auguſtino appoſite colligitur ſummũ Pontificem habere gladij poteſtatem.*

6 *Animaduertere, eſt verbum proprium vltimi ſupplicij.*

7 *Legatus Proconſulis habebat modicam coercitionem: ideo nec atrociter verberabat ſontes.*

8 *Alexander Imperator ethnicus honores iuris gladij nunquam vendi paſſus eſt.*

9 *Ius gladij à legibus accipitur.*

10 *Merum imperium eſt gladij poteſtas.*

11 *Gladio feriri, eſt morte affici.*

12 *Excommunicatio gladius eccleſiaſticus dicitur.*

13 *Sacerdotes legis antiquæ vſi ſunt materiali gladio.*

14 *Samuel in Agag Regem: Elias in prophetas, ac in alios viros: Eliſeus in pueros irriſores: Ioiada in Athaliam Reginam capitalibus pœnis animaduerterunt.*

15 *Petrus Apoſtolus in Ananiam & Saphiram proprietatis reos, temporali gladio vſus eſt.*

16 *Petrus Apoſtolus Malcho auriculam abſcidit.*

17 *Ex verbis* CHRISTI *aperte gladij temporalis poteſtas pro Eccleſia colligitur.*

18 *Per hæc verba dicta à* CHRISTO *Petro: reconde gladium tuum in vaginam, non abijciendum, ſed in opportunum vſum eſſe ſeruandum gladium Saluator innuit.*

19 *Permittit Saluator Petrũ vti gladio aduerſus ſeruum Pontificis, vt diſcipulos ad pericula promptos redderet. Ex Sancto Leone.*

20 *Pro vtroque gladio poteſtatem ſpiritualem, & temporalem accipi, auctores ſunt plures grauiſſimi viri.*

21 *Imperium ab Eccleſia dependet.*

22 *De neceſſitate ſalutis credendum eſt ſummum Pontificem vtramque poteſtatem habere, imperiumque mundanum ab Eccleſia dependere.*

23 *Papa poteſt quemquam in quocumque loco in ius vocare, quia vbique eſt dominus. Ex Bart.*

24 *Papa omnia poteſt, ex pluribus Iuriſconſultis vtriuſque ſcholæ.*

25 *Papa eſt Rex ſeculi. Ex Tertulliano.*

26 *Maior eſt ſpiritualis poteſtas, quam poſſidet Papa, ergo & minorem.*

27 *Summus Pontifex regna Chriſtianorum ab infidelibus occupata, cui vult, recuperanda, & poſſidenda concedit.*

28 *Iniuſte ſpoliatis ſemper repetere, & bello quærere amiſſa licet.*

29 *Papa nouas Prouincias, quæ* CHRISTVM *non agnouerunt, poteſt, cui libuerit, iure adiudicare.*

30 *Alexander VI. ſummus Pontifex Occidentales noui orbis prouincias Regibus Hiſpaniarum, vt in* CHRISTI *fide promouerentur, dono dedit.*

31 *Philippus Rex Catholicus Hiſpaniarum, omnium Regum, qui ſunt, quique fuerunt, maximus, ac potentiſſimus, fidei noſtræ augmentum ſtudioſe curat.*

32 *Populi non ſunt ad fidem ſuſcipiendam cogendi, ſed euangelio perſuadendi.*

33 *Principes Prouincias infideles auctoritate papali poſſidentes populos ad fidem Chriſtianam compellunt, vt nonnulli conſueuerunt.*

34 *Iuſte poſſidet Princeps, cùm papali auctoritate poſſidet.*

35 *Infideles de iure gentium iuriſdictionem habent.*

36 *Iuriſdictio de Prouincijs infidelibus in fideles per* CHRISTI *aduentum eſt translata. Ex Hoſtienſi.*

37 *Regni mundani adminiſtratio Petro, & ſucceſſoribus à Saluatore* CHRISTO *fuit conceſſa.*

38 *Papa Imperatorem, & cæteros Principes inſtituit, & priuat imperio, & iuriſdictione.*

39 *Zacharias Pontifex Childericum Gallorum Regem ſolo ignauiæ prætextu regno depoſuit.*

40 *Beatus Innocentius Papa Arcadium Imperatorem: S. Ambroſius Theodoſium Magnum anathemati ſubiecerunt.*

41 *Varij ſummi Pontifices varios Imperatores, & Reges imperijs, & regnis priuarunt.*

42 *Elizabetha Stuarda Anglorum tyranna perditiſſima, & impijſſima fœmina.*

43 *Elizabetha Stuarda patris inceſtuoſa filia, & neptis fuit, id eſt ſoror matris ſuæ, & filia ſororis.*

44 *Sixtus Quintus Regem Nauarræ, & Principem Condenſem excommunicauit, ac iuriſdictione ſpoliauit.*

45 *Imperium Romanum à Græcis in Germanos auctoritate Apoſtolica translatum eſt.*

46 *Electores Romani imperij à Papa creati ſunt.*

47 *Papa confirmat, ac reijcit electum Imperatorem.*

48 *Emanuel Imperator Conſtantinopolitanus ab Alexandro Tertio vniri imperia petit.*

49 *Gregorius Decimus Michaelem Palæologum in imperio confirmat.*

50 *Gregorius Decimus, & Clemens Sextus electores imperij ad electionem Imperatoris compulerunt.*

51 *Regnum Galliarum antiquiſſimum, & opulentiſſimum.*

52 *Ex Hieremia aperte colligitur gladij temporalis poteſtas in Eccleſia.*

53 Ani-

53 *Animaduertenda, & explodenda gloſſa erronea, quæ dicit Zachariam Papam Childericum depoſuiſſe conſenſu, & auctoritate procerum Gallicanorum.*

54 *Pipinus pater Caroli Magni virtute illuſtris.*

Explicatur cap. nouit. de iudicijs.

55 *Reges Angliæ pro his, quæ in Gallia poſſederunt, Gallorum Regis iuriſdictioni ſubiecti fuerunt.*

56 *Rex Angliæ coram Rege Gallorum parricidij accuſatur, in ius vocatur, & ijs, quæ in Gallia poſſidebat, priuatur. Videas caſum.*

57 *Rex Angliæ apud Pontificem Romanum Regem Gallorum fracti fœderis reum facit.*

58 *Magis, & minus non faciunt quid differre ſpecie.*

59 *Cauſam fœderis cognoſcere, eſt ſummi Pontificis.*

60 *Summus Pontifex etiam de præcedentia quæſtiones definit.*

61 *Sixtus Quintus, quindecim congregationes Cardinalium erexit negotiorum publicorum cauſa.*

62 *Cardinales Geſualdus, Cremonenſis, Veronenſis, Montis Regalis ac Borromeus laudantur.*

63 *Congregatio rituum de præcedentia, quã vocant, de diuinis officijs, de feſtis diebus, ſanctorumq. canonizatione cognoſcit, quo ad cæremonias.*

64 *Iudex, de quo Deus ad Moyſen in Deuteronomio cap. xvij. eſt ſummus Pontifex hodie, ſicut ſacerdotes Leuitici ſunt Cardinales.*

65 *Rex Gallorum ſummo Pontifici etiam in temporalibus eſt ſubiectus.*

66 *Ad ſummum Pontificem pertinet filios eius, qui ſuperiorem non recognoſcit, legitimare.*

67 *Vacante regno per mortem eius, qui ſuperiorem non recognoſcit, Papa ſuccedit.*

68 *Pedum Põtificis maximi exoſculatio ſignum euidens eſt ſubiectionis.*

69 *Pedum oſculum ſoli Romano Pontifici debetur.*

70 *Papa habet ius in temporalibus vbicumque, quantum ſalutis noſtræ neceſſitas exigit. Ex Ioanne de Turrecrem.*

71 *Poteſtas ſpiritualium conuenit ſummo Pontifici ſecundum immediatam inſtitutionem, & executionem: temporalium vero ſecundum immediatam inſtitutionem, non autem executionẽ, exceptis quibuſdam caſibus. Ex Auguſtino Triumpho.*

72 *Per hæc verba: Reddite, quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo: oſtenditur iuſtitia legalis, per quam redditur cuique, quod ſuum eſt.*

73 *Eccleſia Principibus tributa diſtribuit iure diuino, & humano pro miniſterio, quod Chriſtianæ Reipublicæ impendunt, ſicut militibus ſua ſunt conſtituta ſtipendia.*

74 *CHRISTVS tributum non negauit Cæſari, pro ſe, & Petro, ſcandali vitandi cauſa.*

75 *Quæ laicis clerici per vim ſoluunt, non officiunt eorum pietati. Colligitur ex dictis Ambroſij.*

76 *Eccleſiarum præfecti omnibus præſunt Principibus, non autem ſubſunt.*

77 *Moyſes CHRISTVM, vt legislatorem: Aaron, vt ſacerdotem, repræſentarunt.*

78 *Papa vtrumque officium pro CHRISTO gerit, nempe legislatoris, & ſacerdotis.*

79 *Textus S. Auguſtini vitioſus in Decreto Gratiani ſenſum vitiat. Videas locũ.*

80 *Quod ait ſanctus Auguſtinus de legibus Imperatorum in tractatu ſexto in Ioannem cap. primo, non pertinet ad aſſerendam temporalem in eis iuriſdictionem, ſed ad conuincendos hæreticos Donatiſtas.*

81 *Omne ius in ſcriptis redactum ex legibus, plebiſcitis, Senatuſconſultis, conſtitutionibus Principum, Prætorum edictis, reſponſis prudentum conſtans, ius Imperatorum, ſeu Regum, ſeu Principum dicitur.*

82 *Hæreticis nec eccleſiaſtica, nec propria bona permittuntur, nec ſoli Romani vſus.*

83 *Prædium in hæreticum alienatum, ſi eccleſiam, aut oratorium habeat, fiſco addictum intelligitur.*

84 *Euidentia patrati ſceleris non indiget clamore accuſatoris.*

85 *De manifeſtis non ſunt quærendi teſtes.*

86 *Delicta tripliciter publicantur, accuſatione, denunciatione, inquiſitione.*

87 *Accuſationem inſcriptio, inquiſitionem fama, denunciationem fraterna correptio præcedere debet.*

88 *Tergiuerſari in notorijs vanum eſt.*

89 *Ab in ius vocatione omnium actionum initium proficiſcitur.*

90 *Exceptiones, & defenſiones reorum de iure naturali ſunt, ideo numquam adimuntur.*

91 *Exceptio eſt excluſio eius, quod ad condemnandum reum deductum eſt.*

92 *Exceptiones malitioſæ tempore à iudice dato expirant.*

93 *CHRISTI de correptione fraterna mãdatum ad iudicialem etiam cognitionem, non tantum ad forum pœnitentiale dirigitur.*

94 *Peccata, quæ palàm fiunt, palàm caſtiganda ſunt; quæ ſecretò, ſecretò.*

95 *CHRISTVS correptionis fraternæ formam deſcribens, iecit fundamenta eccleſiaſticæ iuriſdictionis.*

96 *Appellatione Eccleſiæ comprehenduntur Epiſcopi.*

97 *Sancti ethnicis vi potius, quàm ſponte obtemperarunt.*

98 *Primitiua Eccleſia non habuit pœnas cruentas, ſed excommunicauit delictorum compertos.*

99 *Epiſcopus in primitiua Eccleſia fuit iudex clericorum, & illius Reipublicæ caput, & Princeps.*

100 *Leo Imperator capite plecti paganos ſtatuit.*

101 *Iniuſti Principes ſolius iniquitatis prætextu poſſunt à ſummo Pontifice excommunicari, ac dominijs, & iuriſdictionibus priuari.*

102 *Omnes Chriſtiani, ratione peccati, coram Romano Pontifice poſſunt conueniri, ſeruata forma de correptione fraterna à CHRISTO tradita.*

103 *Principes Papæ, tamquam membra capiti, de ſe rationem reddere tenẽtur.*

104 *CHRISTI religio non intendit priuare homines iure ſuo, vt patrum in filios, & dominorum in ſeruos poteſtate, & huiuſmodi.*

105 *Imperium Principum, & ſubditorum obedientia à Deo ſunt.*

106 *Conditionis æqualitas pugnas, & rixas gignit.*

107 *Plures ſtatus dominantium, & ſeruientium creauit Deus, vt tollerentur diſſidia inter homines.*

108 *Vocare ad pileum eſt ſeruos ad libertatem inuitare. Ita apud Romanos.*

109 *Petrus, & Paulus efficaciter, & diſtincte reuerentiã erga magiſtratus præceperunt in eorum epiſtolis, vt ſeſe, ac CHRISTI religionem purgarent apud maleuolos; temerarioſque iudices.*

110 *CHRISTVS non venit regnandi cauſa temporali dominio, ſed vt mundum ſaluum faceret.*

111 *CHRISTVS ſubiectus fuit Pilato, quia voluit, non quia debuit.*

De Eccleſiaſtica poteſtate in ijs, quæ ſunt mere profana, ſeu temporalia: & quid ſit habere gladij poteſtatem. Cap. XIII.

MAIOR inſurgit dubitatio de ijs, quæ ſunt omnino profana, ciuilemque omnino reſpiciunt iuriſdictionem, & à ſacris ſunt penitus diſtincta: ſiquidem Nicolaus Papa [a] Primus dicit CHRISTVM, actibus proprijs, & dignitatibus diſtinctis officia poteſtatis Pontificiæ, & Imperialis diſcreuiſſe: atque ideo Imperator iura Pontificatus minime arripuit, nec Pontifex nomen imperatorium vſurpauit. A quo non diſſentit Gelaſius, qui haud obſcure fatetur, duo [b] eſſe, quibus principaliter mundus regitur, auctoritas ſacra Pontificum, & regalis poteſtas. Idem dicere voluit B. Auguſtin. in Ioannem ſcribens [c] ſic. *Quo iure defendis villas Eccleſiæ? diuino, an humano? Diuinum ius in ſcripturis diuinis habemus: humanum in legibus Regũ, vnde quiſque poſſidet: quod poſſidet: nonne iure humano? nam iure* [d] *diuino Domini eſt terra, & plenitudo eius. Pauperes, & diuites vna terra ſupportat: Dominus de vno limo* [e] *fecit & pauperes, & diuites. Iure ergo humano dicitur, hæc villa eſt mea: hic ſeruus eſt meus, hæc domus mea eſt. Iura autem humana, iura Imperatorũ ſunt. Quare? quia ipſa iura humana per Imperatores, & rectores ſeculi Deus diſtribuit humano generi. Item tolle iura Imperat. & quis audet dicere, hæc villa eſt mea, meus eſt iſte ſeruus, hæc domus mea eſt?* Franciſc. Duarenus ſcribit [f], gladij ius, & imperiũ nõ habere ſaberdotes, ſed magiſtratus ciuiles, quòd dixerit CHRISTVS *Regnum meũ non eſt de hoc mundo, & Reges gentium dominantur eis, vos autẽ non ſic.* Nã & Petrus præcepit eis, vt paſcant gregẽ non dominantes. Inde Hieronymus ad Nepotianum, *Epiſcopi*, inquit, *ſciant ſe ſacerdotes eſſe, non dominos*. Itaque dicuntur non habere territorium, nec prehendendi, ſummouendive facultatem, magiſtratibus quibuſdam Romanis non diſſimiles, qui, vt Gellius ait, vocationem habebant non prehenſionem. Quidam recentiores [g] Pariſienſes.

a c. 6. d. 96.

b in cap. 10 ead. diſt.

c ad cap. 7. tract. 6. de quo in c. 2. diſt. 8.

d Pſal. 23.

e Geneſ. 2.

f in lib. 1. de ſacris eccleſiæ miniſterijs. c. 4.

g ad c noui. de iudic.

Si pec-

Si peccatum, inquiunt, *tribuit iuriſdictionem externam Papæ, quis non videat, omnia fere ad eius forum trahi? Quod ſi vbi de pace, vel iuramento obſeruãdo agitur, addas, quodnam ab eius foro excipietur? nonne iuriſdictio Principis abſorpta erit?* quaſi inferre velint, Eccleſiæ poteſtatem conſiſtere in ijs tantum, quæ ſpiritualia ſunt, & animæ ſalutem reſpiciunt, non æque in alijs, quæ ad corporis vtilitatem, ſeu detrimentum attinent, vel etiam in temporalibus, quatenus ad ſpiritualia, & ad ſpiritualem finem conſequendum ordinantur, vt placuit Franciſco Vargas [h], cui directiua poteſtas dicitur, item extraordinaria, directrix tamen, moderatrix, atque architectonica, cùm ad ſpiritualem finem aſſequendum ſeſe referat. Immo nulla eſt Eccleſiæ poteſtas: nam ſi aliquid haberet poteſtatis, præeſſet alijs, non ſubeſſet, cùm tamen Apoſtolorum Princeps [i] nos ſubiectos eſſe omni creaturæ iubeat, ſiue Regi, quaſi præcellenti, ſiue ducibus, tanquam ab eo miſſis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum. Apoſtolus [k] vero omnem animã poteſtatibus ſublimioribus adeo ſubditam eſſe voluit, vt pronunciauerit eum, qui aliter facit, Dei ordinationi reſiſtere, quia reſiſtit poteſtati, quæ non, niſi à Deo, eſt. *Quæ enim ſunt*, ait, *à Deo ordinata ſunt*. Quid Petrum, quid Paulum, quid alios quærimus? CHRISTVS ipſe fatetur [l] regnum ſuum non eſſe de hoc mundo. Vnde bene canit Eccleſia.

Hoſtis Herodes impie,
CHRISTVM venire quid times?
Non eripit mortalia,
Qui regna dat cæleſtia.

Sunt & his ſimilia non pauca, quibus oppugnantes veritatem, & iuriſdictioni eccleſiaſticæ prorſus aduerſantes, erroneam hanc opinionem accommodate defendere arbitrantur, circa quod toto aberrãt cælo. Quod B. Auguſtinus demonſtrat [m] illis verbis. *O mira potentia, & ineffabilis gratia Saluatoris! quis plebeium piſcatorem Apoſtolorum facile crederet Principem, & Regibus obſiſtere? Reges ſanctificare? regnis omnibus imperare? mundum refrænare legibus? dæmonem calcare pedibus? iubere virtutibus? cælum hominibus aperire, cùm velit, claudere, cùm placeret? conuerſis donare, negare peruerſis? merita mundi cognoſcere? culpas, & crimina hominibus relaxare?* Hæc Auguſtinus. Quis vmquam efficacius, aut elegantius potuit vniuerſam eccleſiaſticam iuriſdictionem, quæ ſpiritualis eſt, mixta, temporalis, mixti, meriq. imperij breui compẽ-

h in reſp. de Epiſc. iuriſd. confirm. 10.
i in epiſt. 1.
k Rom. 13.
l Ioan. 18.
m in ſerm. quodã Apoſ. Pet. & Pauli incipiente. Fortis, & humilis.

dio complecti, & in vnum quaſi faſciculum
5 conſtringere? Quid eſt, Regibus obſiſtere? regnis omnibus imperare? mundum refrænare legibus? niſi gladij habere poteſtatem ad animaduertendum in facinoroſos homines? quod eſſe merum imperium
6 dixit [n] Vlpianus. Animaduertere enim proprium eſt verbum vltimi ſupplicij, eiuſdem Vlpiani [o], Macri [p], & Venuleij [q] Iuriſconſultorum teſtimonio, qui teſtantur decuriones, & his ſimiles magiſtratus non poſſe quemquam vltimo afficere ſupplicio, neque etiam Legatos Proconſulis: proinde, quòd maiorem animaduerſionem exigit, re-
7 mitti debere ad Proconſulem. Neque enim Legatus animaduertendi, coercendi, vel atrociter verberandi ius habet, ſed modicam [r] tantum coercitionem, licet interdum datus ſit cum gladij poteſtate, vt de Gordiani Proconſulis Africæ filio, & Legato, refert Capitolinus [ſ], ac de Alexandro Imperatore Iulius Firmicus, quòd, ſcilicet, ſæpe fecerit iudices ius gladij habentes. Vnde Lampridius [t]. ait. *Honores iuris gladij*
8 *numquam vendi paſſus eſt*. Maius eſt ius gladij, quod & à legibus accipi, Sanctus
9 Auguſtinus [u] ſcribit, quia non iure magiſtratus competit, vt ea, quæ ſunt iuriſdictionis, & imperij [x], quod eſt poteſtas, quæ iure proprio magiſtratus competit: ſed (vt Cuiacius [y] ex Zonara definit) coercendorum facinorum poteſtate [z] lege data, atque
10 finita, quæ merum imperium tradit. Cui ergo datur merum imperium, dicitur ius, ſiue poteſtatem gladij dari: quoniam hæc ſola eripiendæ vitæ ratio plerumque ei lege permittitur. Et quanquam olim in eum, qui damnatus erat, vt gladio interficeretur, animaduerti gladio oportebat, non ſecuri, vel telo, vel fuſti, vel laqueo, vel alio inſtrumento; proinde nec liberam mortis facultatem ei concedendi ius Præſides habe-
11 rent: Diui tamen fratres, auctore Vlpiano [a], aliter reſcripſerunt, permittentes damnatis liberam mortis facultatem. Ex quo infero, quòd gladio feriri dicitur, qui mortis pœna afficitur: nec quidquam refert, quoquo modo in eum animaduertatur. Hinc confirmatur dubium, an Eccleſia ius hoc, ſiue poteſtatem gladij habeat: & videtur dicendum, non habere ſecundum illos, quia Apoſtolorum Princeps [b] dixit, eſſe Regi, tamquam præcellenti, & ducibus, veluti ab eo miſſis, obtemperandum, quòd vindices ſint malefactorum: & Deus ipſe per Prophetam ait [c]. *Viuo ego, nolo mortem peccatoris, ſed vt magis conuertatur, & viuat.*

n in l. 3. ff. de iuriſdict. omnium iudic.
o in l. 11. §. vlt. ff. de pœnis.
p in l. 12. eo.
q in l. 11. ff. de off. proc.
r L. 1. in fi. & l. vlt. ff. de off. eius.
ſ in Gordia.
t in Alexan.
u epiſt. 61.
x l. 1. ff. eod. de off. eius.
y vlt. obſer. lib. 21. c. 30.
z l. 1. C. qui non poſſ. ad libert. peru.
a in l. 8. in prin. ff. de pœn.
b Id. c. 2. ep. 1.
c c. 1. in Archiepiſcopatu, de rapto. c. ſententiã ſanguinis. ne cler. vel monachi. c. occidit. 23. q. 8. c. legatur. 24. q. 2. & c. 41. §. his ita. 1. q. 7.

Quibus planum eſt, Eccleſiam mitem, & 12
placidam in contumaces, & malefactores, non materiali gladio, ſed ſpirituali, videlicet interdictis, ſuſpenſionibus, & excommunicatione [d] animaduertere, quæ vulgò gladius eccleſiaſticus appellatur, & à Proſpero Aquitanico [e] excommunicationis ferrum: ſic ius ferri, poteſtas gladij Lucano, & Papinio, teſte Cuiacio [f], dici videtur. Quid- 13
quid tamen ſit, non eſt dubium, vt ſuo loco aperiam, quin ſacerdotes noſtri gladij ius habeant, ſicut etiam ſacerdotes antiquæ legis, quæ Eccleſiam noſtram adumbrabat: 14
eo namque vſus eſt Samuel Propheta [g] in Agag Regem, Helias [h] in quadringentos prophetas Baal, quos cùm idolis ſeruientes, cæleſtis ignis, abſumptiq. holocauſti miraculo ſuperans, confudiſſet, apprehendi iuſſit, apprehenſosq. & ad torrentem Ciſon ductos, ad vnum interfecit: & idem Helias [i] iubens ignem è cælo deſcendere, & ſemel, atque iterum quinquaginta viros deuorari faciens. Hac poteſtate vſus eſt & Eliſeus [k] in quadraginta duos pueros irriſores: Ioiadaq. ſacerdos [l] in Athaliam Reginam: ait enim. *Educite eam extra ſepta templi, & quicumque eam ſecutus fuerit, feriatur gladio.* Tum ſubiungit. *Non occidatur in templo Domini.* Et iuxta palatium interfecta eſt. Sunt & alia eiuſdem generis exempla, quibus clare patet, ſacerdotes gladio hoc in facinoroſos homines vſos fuiſſe. Sed video maleuolos homines, qui cùm veritatem cognoſcant, & cognoſcere diſſimulent verum eſt, inquiunt, veteris legis ſacerdotes gladium tractaſſe, non æque legis nouæ, quæ CHRISTI eſt: omnia enim in figuris, vt ait Apoſtolus [m], contingebant illis, quæ per mortem ipſius ſublata ſunt. O infelix aſtutia! Tantumne deſeris lucem conſilij, quiſquis es, & veritatis, & in profana verſutia demergeris, vt hoc dicas? Quid dices, ſi contrarium verius
eſſe demonſtrabitur? Nonne Petrus Apoſto- 15
lorum Princeps, & CHRISTI Vicarius in Ananiam [n], & eius vxorem Saphiram, qua conſcia ille fundum vendiderat, & partem pretij mentiendo, Apoſtolis occultauerat,
hoc gladio animaduertit? Nonne & idem 16
Petrus [o] auriculam Malcho Principis ſacer-
dotum ſeruo amputauit? Quid prætereà 17
ſibi volunt illa verba apud Lucam [p]? *Quãdo miſi vos ſine ſacculo, & pera, & calciamentis, nunquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt: nihil. Dixit ergo eis, ſed nunc, qui habet ſacculum, tollat ſimiliter & peram: & qui non habet, vendat tunicam ſuam, & emat gladium. At illi dixerunt: Domine, ecce duo gladij hic. At ille dixit eis: Satis eſt.* Hactenus Lucas. Nonne ij duo gladij, quos ſatis eſſe dixit CHRISTVS, iuriſdictionis vtriuſque ſymbolum referunt? quorum vſum, vt rebus alijs omnibus præferrent, iuſſit CHRISTVS, vt depoſita tunica, vel potius pretio diſtracta, gladium
18 conquirerent, aut emerent. Nec aduerſantur verba illa [q]. *Reconde gladium tuum in vaginam:* quaſi velit dicere Petro, hanc non habes gladij poteſtatem: quo loco mihi mirum in modum placet Optati [r] Mileuitani interpretatio, ſcilicet CHRISTVM non iuſſiſſe Petro, vt gladium, quem euaginauerat, abijceret, ſed vt reconderet in vaginam, quaſi dixerit, in aliud opportunum tempus ſeruandum, ne forſan Apoſtolus, magiſtrum vlciſcendo, ipſius paſſioni eſſet impedimento. *Calicem,* ait, *quem dedit mihi pater, non vis, vt bibam illum?* At vero (vt F. Angelus [s] Camers à Rocca, Auguſtinianus, Theologuſque eruditus in ſua Bibliotheca Vaticana animaduertit) cùm diſcipuli aduerſus tribunum, & Iudæorum turbam in CHRISTVM irruentem, quoniam Verbi diuini ictu retroceſſiſſet, ac in terram cecidiſſet, animos ſumpſerunt, atque armis rem gerere cogitantes, à magiſtro ſciſcitati ſunt, velletne perterritæ turbæ vi obſiſti hiſce verbis [t]. *Domine, ſi percutimus in gladio?* nonne Dominus, nihil ad hæc reſpondens, gladij poteſtatem noſcitur perſpicue aſſeruiſſe? nonne id ſilentium à gladij materialis tractatione Eccleſiam non abhorrituram deſignat? eiuſq. vſum quandoque interdicendum, ac in opportunum tempus ſeruandum? Facile etenim fuiſſet CHRISTO, aut verbo, aut nutu, aut interiori ſui ſpiritus afflatu, diſcipulos ita interrogantes temeritatis arguere, ſi illud temerarium ei viſum fuiſſet, aut, ne id tentaretur, omnino prohibere. Tacuit attamen Dominus, quandoquidem paſſione ſua appropinquante, diuini conſilij executio non erat gladij terrore turbanda, ſed gladius ipſe ad aptiorem occaſionem (vt Optatus ait) erat ſeponendus. Ex eo autem, quòd gladium condi iuſſerit, dicens percuſſori Malchi Petro, *mitte gladium tuum in vaginam,* vt eſt apud Ioannem [u], ſiue, vt tradit Matthæus [x], *conuerte gladium tuum in locum ſuum,* non infertur (ſicuti aduerſarij comminiſcuntur) gladij poteſtatem fuiſſe Eccleſiæ negatam, ſi hoc pronomen, *tuum,* diligenter perpendatur, ſicut idem F. Angelus hanc voculam recte perpendit, ſed tunc non fuiſſe à

Petro

[d] c. cum ab homine. de judic.
[e] c. ecce autem. 24. q. 3
[f] d. c. 30.
[g] 1. Reg. 15.
[h] 3. Reg. 18
[i] 4. Reg. 1.
[k] ibid. 4.
[l] ibidem 11. & Paral. 2. c. 23.
[m] 1. ad Cor. 10.
[n] Act. 5.
[o] Matth. 26
[p] Luc. 22.
[q] eod. c. 26.
[r] li. 3 aduerſus Parmenianum.
[s] Immed. poſt litt. Inuentores, de don. Coſtan.
[t] Lucæ 22.
[u] Ioan. 18.
[x] Matt. 26.

Petro euaginandum, qui magiſtrum ſuum, redemptionis noſtræ myſterium operantem, retardare non debebat; Iudæorum miniſtros, quos humanæ ſalutis inſtrumenta fecerat Deus, vulnerando, aut offendendo: hocque eo magis, quo diuinæ iuſtitiæ (cui per CHRISTI mortem de originali peccato ſatisfieri opus erat) Petri facinus cùm aduerſaretur, ipſe potius, niſi zelo, & ſimplicitate fuiſſet excuſatus, vt ſicarius, eodem gladio puniendus, quàm, vt ſui magiſtri defenſor, præmio donandus erat. Idcirco ſubiungit Dominus. *Omnes enim, qui acceperunt gladium, gladio peribunt*. Petri igitur gladium iſtum, temporalem iuriſdictionem Eccleſiæ eſſe perſpicuum eſt: nam etſi tunc ipſe eam, vt fidelium caput, non repræſentabat, vt qui clauium poteſtatem, antequam CHRISTVS à mortuis reſurgeret, re ipſa non habuerit, ac non prius, quàm aſcenſurus ad Patrem, ipſi ſuas oues commendauit, dicens. *Paſce oues meas:* attamen, tanquam Eccleſiæ paſtori deſignato, illa verba conuenire ambiguum non eſt. Eccleſia præterea, vel habet hunc gladium, vel non habet: ſi habet, & vaginæ incluſum tenere cogitur, nec poteſt eum vibrare, & tractare, ſuperuacaneum eſt proculdubio, eam ita ipſum habere: ſi verò non habet, quid opus fuit gladium Petri ad gladium imaginarium Eccleſiæ, qui nuſquam eſt, inepte, ac inaniter trahere? At habet, & iure vtitur. Quod poſterioribus ſeculis cùm fuerit controuerſum, validiſſimis argumentis à ſanctis Patribus conciliatum eſt. Hoc vero tempore vitia repullulant, & errores miſere reuiuiſcunt, ita tamen vt ſacroſancta Dei Eccleſia nullum ex ipſis ſentiat, aut ſenſura ſit detrimentum. Reprehendit itaque Petrum Dominus, non vt ei gladij exercitatione interdiceret, ſed ne vitæ ſuæ eſſet præſidio, quam pro omnium hominum ſalute profundere debebat. Idem dicere intendit B. Auguſtinus [y], dum ait. *At vbi tempus, quo ſe pati permiſit, aduenit, præterquam, quòd rixa magis, quàm bellum imminebat, armatos iubet eſſe diſcipulos, non vt repugnaret, qui pati volebat, ſed vt in poteſtate habere poſſeſſionem ſuam oſtenderet.* Et S. Leo, vt habetur in quodam orationis fragmento. *Mitte gladium tuum in vaginam, quaſi diceret. Non enim propterea iuſſi vos gladios poſſidere, vt illis ipſis inuaſores vlciſceremini. Non eſt hoc mihi optabile: nam ſi diceret, & mihi opem ferri vellem, poſſem rogare patrem meum, & daret mihi pluſquam duodecim legiones Angelorum: ſed quoniam voluntarie meipſum tradidi, propterea & gladiorum poſſeſſionem ad ea ſignificanda, quæ paſſus ſum, vobis indicaui.*
19 *Si enim permiſi paululum te, Petre, gladio vti, ob eas cauſas feci, quas prædixi, & vt diſcipulos ad pericula ſubeunda promptos efficerem: ſed conuerte gladium tuum in vaginam, quòd mihi ſus non eſt gladijs vti, ad imminentes cruciatus auertendos.* Eiuſdem ſententiæ fuit & S. Titus Boſtrenus [z], in eumdem locum. Quòd autem illi duo gladij vtriuſque
20 iuriſdictionis, ſpiritualis, & temporalis ſymbolum referant, cenſuerunt S. Bernardus [a] ad Eugenium, Beda [b] in commentarijs Lucæ, S. Hildebertus [c] Cœnomanenſis Epiſcopus, Bonifacius [d] Papa octauus, & alij, quos recenſet Ioſephus Stephanus [e] Valentinus, ſumme, ac exacte eruditus, Chriſtianæque antiquitatis ſtudioſus, propterea epiſcopali dignitate meritò inſignitus, in libro, qui inſcribitur, *De poteſtate coactiua:* idem pluribus probat Ioannes à Capiſtrano in ſuo, *De poteſtate* [f] *Papæ*, tractatu. Et Ioannes Hieronymus [g] Albanus aſſerit, votis frequentioribus iuris vtriuſque interpretes tenere, Pontificem maximum vtriuſque gladij poteſtatem habere, atque ideo ipſum quoque
21 Imperium ab Eccleſia dependere, & ita de neceſſitate ſalutis credi, & teneri firmiter
22 oportere, vt [h] Abbas, Aretinus [i], Bartolus [k], & alij [l] tradunt. Hinc idem Bartolus [m]
23 aſſerebat, poſſe Romanum Pontif. in ius vocare quemcumque, & in quocumque loco
24 exiſtentem, quia vbique eſt Dominus: & poſſe omnia, modo contra fidem non ſentiat, tradunt Socinus [n], Alexander [o], Felinus [p], & Decius [q], quod & ſacris canonibus [r] expreſſe oſtenditur. Nec ab re Tertullianus [ſ] Pontificem maximum vocat Regem
25 ſeculi. Quid eſt habere ius gladij, & poteſtatem? parum ſiquidem: habent & alij inferiores Principes, habent Marchiones, Comites, habent & quamplurimi Domicelli,
26 ſeu Barones, quos vocant, in terris, & oppidis ſuæ ditioni ſubiectis. Nonne maior eſt alia poteſtas, quam obtinet Eccleſia, vel ipſius Princeps maximus Romanus Antiſtes? cuius primariam, præcipuamque ſingulari quodam dono, adminiſtrationem habet: qua plerunque temporalia, & mere profana coercet, ſi animarum ſalus id expoſcat? Et hæc illa videtur eſſe, qua ſolus ipſe ſanctiſſi-
27 mus Papa, ciuitates, Prouincias, & Regna, quæ, cùm antea ſub Chriſtianis Principibus, belloq. capta, & occupata fuiſſent, alicui ex Chriſtianis proceribus potentia, aut fortitudine, aut religione præſtanti recuperanda concedere, vt propria, conſueuit, vt Bartolus [t],

y q. 104.
z d. c. 22.
a lib. 4. de Conſiderat.
b d. c. 22.
c epiſt. 40.
d in c. 1. de maiorit. & obed. extrauag cómun.
e c. 8. nu. 9. cum ſeqq.
f par. 2. nu. 194, & 125.
g in eodem tract. par 2. nu. 16. cum ſeq.
h conſ. 18. lib. 1.
i conſ. 59.
k ad l. 1. ff. de requir. reis.
l ad c. nouit. de iud.
m in tract. ad reprimẽdam. in verbo per edictum.
n conſ. 13. volum. 1.
o in conſ. 106 vol. 2.
p ad cap. ſi quando. de reſcript.
q in conſ. 138. vol. 1.
r in clem 1. vt lit pend. in c. Epiſcopo. 9. q. 3. & c. nolite errare diſt. 11
ſ in li. 1. ad vxorem.

lus [t], Iaſon [u], Dominicus [x], Philippus Fran-
cus [y], & alij [z] communiter tradunt: quod
etiam ex alijs cauſis, præſertim conſangui-
nitatis, nonnunquam factum eſt. Qua in re
non mihi diſplicet, quod Caietano [a] viro
doctiſſimo, & Theologo iuxta celeberrimo
placuit, vt id accipi debeat, quando videli-
cet nemo, quod ſciatur, extat, ad quem iure
agnationis ciuitates illæ, Prouinciæ, ſeu re-
gna ſpectarent. Nam ſi aliquis reperiretur,
vtique illi debitis conditionibus, & pactis
eſſent reddenda. Huius rei rationem reddit
ſatis elegantem Oldradus [b], quòd à tyran- 28
no expoliatis ſemper competat repetitio, &
iuſto bello recuperatio. Hinc Ancharanus [c],
& alij Pontificij iuris interpretes [d] dicunt,
Hiſpanis ius ſemper fuiſſe aduerſus Sarra-
cenos bellum indicendi, ciuitates, Prouin-
ciaſque ab eiſdem occupatas recuperandi.
At vero Beatiſſimus Rom. Eccleſiæ Antiſtes 29
non modo ciuitates, Prouincias, & regna,
quæ antea Chriſtianam religionem profite-
bantur, & deinde fuerunt ab infidelibus
vſurpata, poteſt, cui libuerit, indubitate con-
cedere, vti recuperet, ſuaq. faciat, ſed ea
etiam addicere poteſt, quæ Chriſtianorum
nunquam fuerunt, ad Chriſtianæ fidei, &
Euangelij propagationem, quæ potiſſima
exiſtimatur cauſa, vt impio ritu abrogato,
ac in colendis prauiſſime religionibus inue-
terata conſuetudine, conuictis inanibus, &
hominum impia vanitate detecta, inſania
ſacrificiorum abolita, ſuperſtitionibus, ac
ſimulacris de medio ſublatis, ad veri Dei
certam notitiam perueniatur. Quibus ſane 30
rationibus perſuaſus Alexander ſextus an-
no ſalutis noſtræ 1493. teſte Franciſco Var-
gas [e], amplas illas noui ad Occidentem or-
bis Prouincias, à Barbaris illis, quos vulgo
Indos appellamus, occupatas, Ferdinando,
& Iſabellæ Principibus, eorumq. ſucceſſori-
bus, Hiſpaniarum Regibus eadem ratione
addixit, hac conditione, & lege, vt ad Chri-
ſtianam religionem eos reducendos ſtude-
rent: quod Philippus legitimus eorum ſuc- 31
ceſſor, Rex omnium, qui ſunt, quiq. fuerunt,
longe maximus, ac potentiſsimus, exacte
præſtat, nec ſolum in ijs, ſed & in alijs, quæ
ad Orientem ſitæ ſunt, Regniq. Luſitano-
rum, hodie Portugalliæ, cui ipſe legitime
moderatur, fuerant, nec non in ijs, quæ quo-
tidie inueniuntur, præterquam, quòd reli-
gioſos viros, qui Euangelicam doctrinam in
vero lumine orbatas Prouincias important
(vt nunc faciunt officioſiſsimi Ieſuitæ, qui
Sinarum latiſsimum Regnum, cui Regna
obediunt, de China vulgò dicta, ingreſsi

t, u, ad l. liber homo. ff. de verb. oblig. ad l. fin. ff. de act. emp. ad l. id quod apud hoſtes. vbi etiã Iaſ. ff. de leg. 1.
x, y, ad c. Abbate ſane. §. & allegabatur. de re iudic. lib. 6.
z Angelus diſput. ſua, incipit. Renouata genera. Io. de Lignago in tract. de bello Iud. ſacêût etiam, quæ trádit Bar. ad l. 1. C. de pagan.
a 2. 2. q. 10.
b in cõſ. 72.
c in repet. regul. peccatum. 3. q. principali. de regul. iuris. lib. 6.
d ad cap. quod ſuper his de voto.
e in tract. de epiſcopi iuriſd. con. firmat. 30.

ſunt) nauibus, commeatu, militaribus co-
pijs, atque omni fauore proſequitur. Nec id
vi, armis, aut alia quauis coactione, ſed per
32 Euangelij ſolam prædicationem, vt Inno-
centius [f], Hoſtienſis [g], & Antonius [h] de
33 Butrio fieri debere cenſuerunt: non enim
ſunt nationes compellendæ, ſed verbo Dei
perſuadendæ, etſi dicunt alij poſſe Chriſtia-
nos Principes, qui huiuſmodi Prouincias ab
infidelibus vendicarunt, infideles cogere ad
verbi Dei prædicatores ſuſcipiendos, re-
nuenteſq. vti contumaces, & inobedientes
punire, quod ego verum puto, vbi Euange-
lium prædicatum ſit. Nam Principes Chri-
ſtiani ex illa acquiſitione omnem omnino
iuriſdictionem, ac omne imperium ſibi iure
vendicant: non ipſo iure, nec iure belli, ſed
34 Romani Pontificis auctoritate: quare iuſte [i]
dicuntur poſsidere. Etenim, licet Innocen-
35 tius [k] bene putauerit, poſſe ethnicos habere
iuriſdictionem, ſaltem de iure gentium,
36 prout gentes [l] omnes viuunt, Hoſtienſis ta-
men recte quoque exiſtimauit, omnem po-
teſtatem, & iuriſdictionem de iure, & ex cau-
ſa iuſta per CHRISTI aduentum, qui ſum-
mum habet imperium, fuiſſe ad fideles trãſ-
37 latam. Huius vero mundani regni admini-
ſtrationem, Petro, & eius ſucceſſoribus
CHRISTVM commiſiſſe teſtantur [m] com-
muniter noſtri. Quibus adſtipulatur & Al-
bertus [n] Pighius in ſua hierarchia eccleſia-
ſtica. Quorſum iſthæc? Multo maiora poteſt
Pontifex maximus, nec præter eum alius
38 quiſquam. Imperatores enim, Reges, aliosq.
magnos Principes principatu, regno, atque
imperio priuat, nec non alios, cùm libet, in
eorum locum ſufficit, ſubrogat, ac gladio,
non ſolum ſpirituali, ſed & materiali ſtricto,
vice CHRISTI, ſuo munere fungitur. Et
licet id non agat, niſi grauiſsimis de cauſis,
atque vrgentiſsimis, fidem catholicam, aut
Rempublicam Chriſtianam cõcernentibus,
magnaq. & prudenti, an expediat, & quan-
do, & quomodo, & per quem id faciendum
ſit, deliberatione habita (vti Innocentius [o],
Baldus [p], Franciſcus Vargas [q], & alij [r] me-
moriæ mandarunt) nemo tamen ſanæ men-
tis dubitare debet, quin facere valeat, fa-
ciatq. cùm opus ſit. Quod pluribus exem-
plis, & quidem illuſtribus poteſt comproba-
39 ri. Siquidem (omiſsis ijs, quæ geſta ſunt à
Zacharia [ſ] aduerſus Childericum Gallia-
rum Regem, quem, non tamquam hæreti-
cum, aut ſedi Apoſtolicæ rebellem, aut in-
fenſum, aut excommunicatum, ſed vt igna-
uum depoſuit, abſolutis ſubditis à iuramen-
40 to, Pipinoque regno tradito, necnon, quàm
intre-

f, g, h, ad d. cap. quod ſuper his. n. 9. de voto.
i argumento. l. iuſte. ff. de acquir. poſſeſſ.
k ad d. cap. quod ſuper.
l c. ius naturale. d. 1.
m ad c. 1. de homic. lib. 6. & ad c. per venerabilem. §. rationibus. qui fil. ſint legit. & Butrius ad d. c. quod ſuper his.
n lib. 5. c. 2.
o ad c. ad Apoſtolicæ. de re iudic. lib. 6.
p ad l. fin. in fin. C. de legib.
q in d. trac. de epiſc. poteſt. confirmatione 10.
r gloſ. & alij doctores ad c. 1. ſi de inueſt. feud. inter domin. & vaſall. Roderic. Zamorren. in trac. de origin. & differentia principat. imperialis. & regalis. p. 2.
ſ cap. 3. 15. quæſt. 6.

t cap. duo. diſt. 96.

intrepide Innocentius [t] Arcadium Cæſarem, & quod fortius eſt, Sanctus Ambroſius, ſimplex vnius eccleſię Epiſcopus Theodoſium Magnum à fidelium communione ſeparauerint) Gregorius etiam ſeptimus 41
Henricum quartum imperio priuauit, Alexander tertius Federicum primum, Innocentius III. Othonem, Gregorius nonus, & Innocentius quartus Federicum ſecundum, Ioannes vigeſimus ſecundus, & Clemens ſextus Ludouicum Bauarum eã ob cauſam, quam recitat idem Albertus Pighius [u]. Vrbanus quoque ſextus Carolum Vngariæ, & Siciliæ Regem. Iulins item ſecundus Ruuereo ſanguine genitus, & Sixti quarti nepos Reges Nauarræ, ob ſchiſmatis crimen, regno priuauit, & Regibus Hiſpaniarum Catholicis tunc viuentibus, eorumq. ſucceſſoribus illud donauit. Qua ſane ratione alij plerique Principes per Rom. Eccleſiæ Antiſtites correcti, & excommunicati [x] ſunt.

u li.5. Hierarch. eccl. cap.14. facit & d. cap. ad Apoſtolicæ. de re iudic. lib.6.

x d.ca.duo. d.c. ad Apoſtolicæ. & c. grandi. de ſupplen. neglig. prælat.

Sed quid vetera requiramus exempla, cùm noſtra tempeſtate vigilantiſſimus dominici gregis paſtor, Pius quintus Elizabetham Stuardam, Anglorum Reginam, quòd peſtiferam Caluini ſectam ſequeretur, diris petiuerit, eiusq. regnum occupanti permiſerit? Quo factum eſt, vt Philippus Catholicus Hiſpaniarum Rex, præter eam, quam anno præterito ingentem, ac qua ne maiorem fortaſſe vnquam Oceanum mare viderit, claſſem parauit, atque ad reuocandam extremo malo laborãtem inſulam ſub Apoſtolicam poteſtatem miſit, aliam inſtructiorem, & firmiorem cogitet: cui felicitatem ominari piorum virorum eſt, vt, cuius victoria victi victuri ſint, miſerrimi nempe populi, diabolicis technis, & impoſturis impliciti, impietatisq. tenebris inuoluti ſub flagitioſiſſimæ, ac impuriſſimæ fœminæ tyrannide, 42
qua nequiorem ex vniuerſo hæreticorum inferno ſeligas nullam: nec enim vſquam legimus, aut audiuimus (niſi apud Auguſtinum [y] forte, vbi de Pepuzianis hæreticis loquitur) mulierem vllam ſibi clauium poteſtatem ſumpſiſſe, præter Elizabetham Stuardam præſentem, vitiorum cloacam 43
maximam, maiorumque titulis, ac cognomento indigniſsimam, niſi Henrici inceſtuoſi patris, vt qui ei, & pater, & auus, & leuir, horribili exemplo fuerit, ſicut ipſa ſoror matris, proh nefas, & ſororis filia, necnon ſororis Mariæ Bolenæ (quam ipſe Henricus ſtupro polluiſſe faſſus eſt) ſoror, & neptis, & priuigna, & alijs monſtroſis ſanguinis gradibus coniuncta fuit, vt eſt apud [z] Sanderum. Sed vt, vnde opportune digreſſi ſumus, tandem redeamus, eadem etiam au-

y li. de hæreſib. c. 37.

z de origine, & progr. ſchiſm. Angl. lib. 1.

44 ctoritate Sixtus Papa V. non minori ardens deſiderio Chriſtianæ reipublicæ, non tuendæ modò, ſed & augendæ, initio ſui pontificatus, adeo vt perpauci dies interceſſerint, poſtquam CHRISTI Vicarius eſt renunciatus, duos Henricos, Regem Nauarræ, & Principem Condenſem excommunicauit, & ſpe regiæ ſucceſsionis Gallicanæ potiundæ deiecit. Quod valde opportunum fuiſſe perſpicitur, cùm alter anno ſuperiori miſere e viuis exceſſerit: alter Regno rectore vacante excluſus, armis catholicorum hoc anno,
45 qui eſt ſalutis 1589. acerrime vexetur. Hac eadem poteſtate Rom. Imperium à Græcis
46 in Germanos fuit tranſlatum, dataque ipſis Germanis Principibus facultas eligendi [a] Imperatorem, tribus videlicet eccleſiarum Antiſtitibus, Maguntino, Colonienſi, & Treuerenſi Archiepiſcopis: laicis vero quattuor, Bohemiæ Regi, Saxoniæ Duci, Brandeburgenſi Marchioni, & Palatino Comiti Rheni. Quamuis gloſſa opinetur [b], votum Bohemiæ Regis ab initio haud quaquam fuiſſe neceſſarium, niſi de electione diſcordarent reliqui: ſibi tamen reſeruarunt ipſi
47 ſacratiſsimi [c] Rom. Pontif. electi examinationem, approbationem, inunctionem, conſecrationem, & coronationem, vel ſi electus indignus fuerit, reiectionem. Conſtat enim [d] ex fide dignis auctoribus, non ſolum Ema-
48 nuelem Conſtantinopolitanum Imperatorem bis petijſſe per legatos ab Alexandro tertio Rom. Pontifice, vt Occidentale cum Orientali Imperio coniungeret, necnon Gregorium decimum Michaeli Palæologo idem Imperium confirmaſſe, quod ipſe ad conci-
49 lium Lugdunenſe acceſsiſſet, eiusq. opera Græci tertiadecima vice ad catholicæ Eccleſiæ vnionem fuiſſent reuocati: ſed eundem Gregorium electores Imperij ſchiſmа-
50 te laborantes ad Imperatorem creandum coegiſſe, proteſtando, niſi id cito feciſſent, à ſe eorum negligentiam electione ſupplendam iri: vnde ipſi Rodulphum de Habſpurg elegerunt: item Clementem ſextum depoſito, ac damnato Ludouico Bauaro, per minas, ac terrorem eoſdem electores titubantes de creando Imperatore, poſtquam electorem Maguntinenſem Præſulem, quòd eidem Bauaro fauiſſet, cenſuris etiam diu conculcatis, epiſcopatu priuaſſet, ad electionem compuliſſe. Ex quibus pluſquam manifeſte conſtat, hanc Imperij electionem non ab vniuerſitate multitudinis, vt perperam nonnulli exiſtimant, ſed ab ipſo CHRISTI Vicario Principibus illis eſſe tributam, prout luculen-

a cap. venerabilem. 34. de elect. & cap. 2 de re iudic. lib. 6.

b ad d.c.2. in fine.

c ad d cap. 34. & c.2.

d idem Pighius c. 2. & 14. lib. 5.

luculenter oſtendit idē Albertus [e] Pighius.
Idcirco nulli dubium eſſe poteſt, quin om-
nes, qui CHRISTI ouili continentur, illius
auctoritati ſubſint, cui CHRISTVS ipſe
oues ſuas vniuerſas paſcendas, regendasq.
commiſit: immo etiam ita diuina ordinatio-
ne, & prouidentia comparatum eſt, vt iam
plane vniuerſum, quod nunc eſt imperium,
conſtitutum ſit auctoritate totius Eccleſiæ
Principis, & vniuerſa eius poteſtas ab illius
auctoritate, & poteſtate omnino dependeat,
id recognoſcentibus & Imperio, & Impera-
toribus, præſertim à Carolo Magno ad præ-
ſentem vſque Rodulphum Cæſarem. Et li-
cet interceſſerint quandoque irreligioſi qui-
dam, & impij, qui maluiſſent tyranno Iulio
Cæſari, quàm ſancto, religioſiſſimoq. Ca-
rolo ſuccedere: & vi, fraude, & parricidio
vſurpare potius dominationem, quàm ab
ipſo Petri ſucceſſore legitimum imperium
accipere, viciſſe tamen poteſtatem eccleſia-
ſticam, & ſibi ſubieciſſe omnem aduerſus ſe
efferentem multitudinem, nemo non videt.
Quod vero nonnulli autumant, mirum non
videri, ſi tantam in Imperium Eccleſia ha-
beat auctoritatem, cùm ab ipſa facta ſit
tranſlatio, ab eademq. eligendi Imperato-
rem data ſit facultas. Sed dubium eſſe po-
teſt in hoc de alijs Chriſtiani orbis Principi-
bus, & regnis, maxime de Gallicano anti- 51
quiſſimo, & opulentiſſimo: cuius Rex ſupe-
riorem non agnoſcit, vel ipſo adſtipulante
Innocentio tertio [f], adeo, vt cùm Bonifacius
octauus [g] conſtituerit omnem omnino hu-
manam creaturam, etiam quo ad profana,
vni ſubeſſe Pontifici Romano, Clemens
Quintus [h] declarauit huiuſmodi conſtitu-
tionem ad Franciæ Regem, regnum, & re-
gnicolas nequaquam extendi, vt ipſi aſſe-
runt, atque Eccleſiæ non eſſe ſubiectos Ro-
manæ, niſi, vt antea exiſtebant. Quæ, etſi
vera ſunt, quomodo exponemus, & Reges,
regnum, ſubditiq. de hac ſancta ſede adeo
bene meriti ſint: vt dignum ſit eos indul-
gentijs, beneficijs, immunitatibus, ac omni
beneuolo fauore proſequi: non eſt tamen di-
cendum Regem, & eius ſubditos à ſede
Apoſtolica tantis beneficijs auctos, iudicio,
& auctoritati Romani Pontificis ſubduci
poſſe. Quid enim ſibi vult illud [i] Hieremiæ 52
vaticinium. *Ecce conſtitui te hodie ſuper gen-
tes, & regna, vt euellas, & diſſipes, ædifices,
& plantes?* quòd non de ſacris tantum, ſed
& de profanis, de iuriſdictione, & imperio
intellexerunt [k] Pontifices, Theologi, & iuris
interpretes. Hinc videmus Childericum
Gallorum Regem, quòd parum tantæ di-
gnitati, & poteſtati eſſet vtilis, à Zacharia
Romano Antiſtite, vt dictum [l] eſt, regno
priuatum, & ei Pipinum Caroli Magni pa-
trem ſuffectum, ſubditosq. à fidelitatis iura-
mento abſolutos. Et quanquam ij, qui re-
giam illam tuentur libertatem, aſſeuerent,
Zachariam non auctoritate propria, ſed ex
53 conſenſu Gallicanorum procerum Regem
depoſuiſſe, aut depoſitioni conſenſiſſe, quod
& gloſſa ad illam Gregorij Papæ [m] conſti-
tutionem ſcribens, innuere videtur: falſum
tamen hoc eſſe oſtendit Cardinalis à Tur-
recremata [n]. Ego quidem in ea ſum ſen-
tentia, vt exiſtimem, Zachariam à regni pro-
ceribus de Regis ignauia, & ſocordia, qua
dedecori, & nocumento ſubditis futurus
conijciebatur, factum eſſe certiorem, roga-
tumq. ab eiſdem, vt deponeretur, quo alius
tanto regno dignus Princeps ſubſtitueretur,
54 ſicut factum eſt. Pipinus enim complura, &
præclara edidit facinora, inter quæ, vt ita
dicam, egregium fuit Carolum Magnum
procreaſſe, atque ad vſum tantarum virtu-
tum animi, & corporis educatione excitaſ-
ſe: cuius res geſtas prætereo, cùm à ſacris,
& profanis ſcriptoribus æternitati commen-
datæ ſint: ſed tranſeamus ad aliud. Cùm lis
orta eſſet inter Francorum Regem, Philip-
pum Auguſtum, & Ioannem Angliæ Regem
de Comitatu Pictauienſi, atque ſubinde
pax quibuſdam pactis, & conditionibus ini-
ta, poſtremoq. à Philippo violata: nonne
idem Angliæ Rex ipſum coràm Innocentio
tertio accuſauit, qui cauſam cuidam Abba-
ti, & Bituricenſi Archiepiſcopo cognoſcen-
dam commiſit [o]? Sed occaſione ſuadente,
antequam vlterius progrediamur, non erit
fortaſſe ab re, ſi facti ſpeciem, cui illa Inno-
centij tertij decretalis [p] nititur, explicemus.
Ex cuius verbis cùm rei ſeries non percipi
facile poſsit, petemus eam ex annalibus
Gallicis, quos vir pius, & egregie doctus
Remūdus Rufus in ſua defenſione pro Pon-
tifice maximo, totoque ordine ſacro, recitat.
55 Multa ſcilicet iampridem poſſediſſe Angliæ
reges in Gallia à Chriſtianiſsimis Regibus
beneficij, & clientelæ nomine: quocircā ſub
iuriſdictione Chriſtianiſsimorum Regum
fuiſſe quo ad res poſſeſſas: ſæpe etiam bello
cùm eis contendiſſe, quòd Reges Angliæ
eis eſſent finitimi. Accidiſſe autem, quòd,
cùm Arcturus Britonum Comes, neſcio quo
pacto, eſſet interfectus, eius mater Con-
ſtantia Ioannem Angliæ Regem parricidij
accuſauit apud Philippum Galliæ Regem
56 (Arcturi enim patruus fuerat Ioannes) cu-
ius mandato cùm Ioannes in ius legitime
voca-

e d. cap. 2. & 14.

f in c. per venerabilē. 13. qui filij ſint legit. vbi notant omnes.

g in c. vnā ſanctam. extrauag. de maiorit. & obed.

h in c 2. extrauag. de priuileg.

i cap. 1.

k cap. 6 de maiorit. & obed & d. cap. 2. de re iud lib. 6 & d cap. vnam ſanctam. ad quæ notant omnes iuris interpretes, ſicut Theologi ad d. c. 1. Hierem.

l ſup. hoc eod. cap.

m ad d c. 3. 15. q. 6.

n in ſumma de eccleſia. lib. 2.

o in c. nouit. vbi notatur ab omnibus. de iudic.

p d. c. nouit.

vocatus, non comparuiſſet, vt reus parricidij damnatus eſt, omnibus, quæ in Galliæ regno poſſidebat, fiſco addictis. Verum, vt res iudicata executioni mandaretur, non apparitoribus, ſed exercitu opus fuit. Ioannes vero, cùm copias Philippi appropinquare intellexiſſet, nec tantis viribus ſufficeret, ad Romanum Antiſtitem Innocentium tertium
ſcribens, conqueſtus eſt de fœdere violato, 57
quod erat paulo ante, quàm accuſaretur, percuſſum inter eum, & Philippum (cauſa parricidij, de quo orta erat quæſtio, omnino ſuppreſſa) rogans vt Philippum contempti fœderis reum ſua auctoritate coerceat, paratum ſe eſſe apud eum, vel Legatos eius cauſam agere. Innocentius Legatum in Galliam mittit, & ad omnes Antiſtites Galliæ hac de re epiſtolam [q] ſcribit: verum Philippus, à Legato cùm primum ſibi bello interdictum fuit, peropportunam rei bene gerendæ, quam in manu habebat, occaſionem labi ineptum ratus, Pontificem appellat, mox pendente appellatione rem iudicatam magnis viribus, & celeritate exequitur, Aquitaniam, Northmanniam, vrbesq. quas poteſt, quæque ditionis erant Ioannis in finibus Galliæ, capit. Pulſi pene Angli, Pontificem de ſcelere factum iam certiorem amplius non adeunt: nec poſt reditum Legati epiſtolam illam miſerat Innocentius, ſed cùm primum ipſe in Galliam miſſus fuit. Quod ex verbis ipſius conſtitutionis [r] intelligi poteſt, nulla etenim fit ibi mentio parricidij, vel huius exceptionis, & defenſionis Philippi, ſed tantum litterarum Ioannis in poſtremis verbis. Innocentio iſte obrepſerat, nulla facta mentione parricidij, vt ex iſtis verbis haud obſcure apparet. *Niſi forſitan Rex Francorum coràm nobis, vel Legato noſtro ſufficientem in contrarium rationem oſtendat*. Nec veriſimile eſt, Innocentium facinus huius Ioannis ſuo patrocinio voluiſſe defendere, quòd iuriſdictionis eius fuiſſet impedire, & ius iam ſententia quæſitum imminuere. Sed Innocentius reſcripſit, vt alij aſſolent Principes, iuxta petita, & vt in precibus continebatur [ſ], videlicet, quòd Philippus pacem fregiſſet, & iuriſiurandi religionem violaſſet: non item de feudo. *Non enim*, inquit, *intendimus iudicare de feudo, cuius ad ipſum ſpectat iudicium*. Cognoſcere de fœdere Philippi Regis non erat, initum enim erat fœdus cum Rege Angliæ, non tamquam beneficiario, ſed tamquam Rege Anglorum: neutrius vero Principis de conuentionibus fœderis cognitio erat, cùm alter alteri non pareret: nam licet Rex Franciæ longe excellentior, & potentior eſſet Anglorum Rege, vtriuſque tamen in ſuo regno eadem erat potentia, eadem excellentia: magis enim, & minus non faciunt quid
58 differre ſpecie: nec par in parem habet imperium [t]. De feudo quidem, & parricidio, quod in regno Franciæ perpetratum fuerat, Philippi iudicium erat. Quare Innocentius de eo nihil prætendit, immo profitetur non eſſe ſuæ iuriſdictionis, nec ſe eius requirere notionem, ſed exceptiones proponendi liberam Philippo relinquere facultatem. Verum Anglus ſe non ſolum clientem, & beneficiarium eſſe, ſed Regem quoque Angliæ ſciens, Philippo non paruit, quia de fœdere, non de beneficio contentio erat. Cauſa igitur, de qua queſtus apud Innocentium erat Anglus, aut erat beneficiaria, aut de
59 fœdere: illa quidem ad Philippum, vel eius ſupremos magiſtratus pertinebat [u]: hæc vero
60 ro ad Pontificem maximum, cuius partes ſunt huiuſmodi rebus intercedere, pacique Chriſtianæ reipublicæ conſulere. Quare & ſi oriatur inter Principes de præcedentia,
61 quam vocant, quæuis quæſtio, id Pontificis Romani iudicium eſt. Idcirco ſummus Pontifex Sixtus V. conuentus quindecim certo Cardinalium numero prudenter inſtituit, vt Romanæ curiæ, ditionis eccleſiaſticæ, ac vniuerſæ reipublicæ Chriſtianæ negotia, & cauſæ commodiùs audiantur, & expediantur; quorum vnum pro ſacris ritibus, & cæremonijs confirmandis, inſtaurandisq. deſtinauit, ac quinque ſelectis viris demanda-
62 uit, videlicet Alfonſo Geſualdo, Epiſcopo Tuſculano, viro ſpectatæ nobilitatis, morumq. ſuauitate, ingenio, atque memoria præſtanti: Nicolao Sfondrato, Cardinali Cremonenſi, cuius vitæ innocentiam, ac doctrinam, non Cremona tantum, atque Inſubria, ſed Roma ipſa ingeniorum grauiſſima æſtimatrix, admiratur: qui poſtea nonis Decembris anno ſalutis 1590. poſt quinquageſimum nonum comitiorum diem, Summus eſt Pontifex renunciatus, & Gregorius XIV. appellatus, me ſpectante, tamquam ampliſſimi Cardinalis Ruuerei conclauiſta: Auguſtino Valerio, Veronenſi Præſuli, ad labores, & vigilias, immo ad omnes optimas artes, nato, vt eius ſcripta luculenter teſtantur: Vincentio Lauro, Montis Regalis nuncupato, de cuius erga Apoſtolicam ſedem merito, ac tum in maximis diſciplinis tractandis, tum in rebus gerendis ingenij acumine, atque dexteritate, eſſent quamplurima à me dicenda, niſi ego viro omnibus numeris abſoluto, pro in me collatis beneficijs,

[q] de qua in d. c. nouit.

[r] in d. cap. nouit.

[ſ] c. 4. 6. 28. & 30. de reſcr. c. 2. & vlt. cod. in ſex. clem. 1. 2. & 3. cod. l. 2. & vlt. C. de diuer. reſcript.

[t] l. ille à quo. §. tempeſtiuum. ff. ad trebell.

[u] Hoſtien. ad d. c. nouit. n. 13. de iudic. & ad c. cæterum. vbi omnes notãt eod. Bald. & alij ad tit. de conuent. inter dom. & vaſali.

neficijs, dum apud Allobrogum Ducem Emanuelem Philibertum,& Carolum Emanuelem eius filium,optimos Principes meos, Legatum ageret,tantum deberem: Federicoque Borromeo, de quo & ſi aliàs [x] nos, numquam tamen ſatis: vt qui ad omnium ſcientiarum faſtigium euectus, linguarum etiam ſtudioſus, Hebraicæ præſertim, quarto & vigeſimo ætatis ſuæ anno talis ſit, vt quodammodo nouæ ſcientiæ fabricari debeant, in quibus induſtrius adoleſcens verſetur. Quibus negotiorum multitudine ſuadente, adiecti ſunt duo clariſſimi viri, Gabriel Paleottus,& Aſcanius Columnius, alter paſtoralis officij exactiſſima adminiſtratione, ac iuris ſcientia celeberrimus, ſicuti eius maturi, atque vtiles labores demonſtrant: alter in bonis artibus adeo verſatus, vt Philippo Hiſpaniarum Regi Catholico longe chariſſimus,etiam ob paterna merita, eius teſtimonio, & rogatu, in Cardinalium numerum,vix trigeſimum natus annum adſcribi meruerit. Cui cœtui, ſeu congregationi onera plurima, & quidem difficilia incumbunt,ita vt reipublicæ & ornamento,& 63
adiumento ſit: controuerſias enim inter Principes componit, cum de oratorum dignitate, ac præeminentia oriuntur, de diuinorum officiorum ratione,vſu,ac celebratione cognoſcit: feſtorum item dierum normam præſcribit, ritumq. Romanæ Eccleſiæ de pijs viris in Sanctorum numerum referendis cuſtodit, ac pro rei magnitudine debitis cæremonijs proſequitur, & obſeruari iubet. Vbi igitur aliquid difficile, & ambiguum exoritur,cui haud facile ſufficere poſſint Reges ipſi,nec quidquam in eo habeant auctoritatis (vt de iure fœderis diximus) tunc iudicium deuoluitur ad Eccleſiam. Nam Deus,loquens ad Moyſen,ait [y]. *Si difficile, & ambiguum apud te iudicum eſſe perſpexeris inter ſanguinem,& ſanguinem, cau-* 64
ſam, & cauſam, lepram, & lepram, & iudicum inter portas videris verba variari, venies ad ſacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore, & quæ ſequuntur: *iudicem, qui fuerit illo tempore*, hoc eſt, *Romanum Pontificem*. Sacerdotes Leuitici generis,pro Cardinalibus accipiendos eſſe rectiſſime idem Innocentius tertius reſpondit [z]: qua in re mihi admodum placet Abbatis Panormitani [a] expoſitio,vt verba illa *inter ſanguinem,& ſanguinem*, accipi debeant pro cauſa criminali fori ciuilis, *inter lepram, & lepram:* pro cauſa criminali fori eccleſiaſtici: *inter cauſam, & cauſam*, pro cauſa ciuili vtriuſque fori, videli-

x infra c. 15.
y Deuter. 17.
z in c. per venerabilē § rationibus. qui filij ſint legitimi.
a ibid. nu. 38.

cet,quòd quomodocumque oriatur difficultas, & ambiguitas, ſiue in foro ſeculari, ſiue in eccleſiaſtico, ſiue in cauſa criminali, ſiue in ciuili, recurrendum ſemper ſit ad Antiſtitis Romani iudicium. Vnde idem Innocentius [b] *non ſolum*, inquit, *in Eccleſiæ patrimonio, verum etiam in alijs regionibus, certis cauſis inſpectis,temporalem iuriſdictionem caſualiter exercemus*. Ex his verbis nõnulli (prout refert Antonius de Butrio [c]) aſſeuerarunt,Regum,& aliorum Principum, qui ſuperiorem non recognoſcunt,ſubditos, & Principes ipſos non aliter pontificiæ iuriſdictioni ſubijci, atque Suffraganeorum ſubditi Metropolitano. In quibus vero ſub-
65 dantur, ſatius iam explicatum [d] eſt. Quare dubium eſſe non poteſt, quin & ipſe Chriſtianiſsimus Rex vni ſubſit Rom. Pontifici, etiam quo ad profana omnino. Et licet Innocentius ipſe dicat loco citato, eumdem Regem in temporalibus ſuperiorem minime recognoſcere: non debet tamen intelligi, quòd non ſubdatur ipſi Pontifici maximo, ſed dicit ſuperiorem non recognoſcere ad differentiam illius G. Montis Peſſulani, cuius nomine Arelatenſis Archiepiſcopus poſtulabat,vt Papa dignaretur eius filios legitimationis titulo honorare. Nam cum Papa interdum cum filijs Regis diſpenſaſſet, vt patri poſſent ſuccedere, ex eo ille factus audacior, poſtulauit, vt & filios ſuos ad ſucceſſionem habilitaret. Verum, quoniam beatiſsimus Papa non libenter ſe ingerit [e] in ijs, quæ non ſunt immediate ſuæ iuriſdictionis, ideo reſcripſit nobili illi viro ſe diſpenſare nolle, cum huiuſmodi ad ſucceſsionem habilitatio ad Regem Franciæ, cuius ipſe erat ſubditus, pertineret, nec referre, quòd
66 cum Rege genitis diſpenſauerit: quoniam Rex non haberet alium, quàm ſe videlicet Papam, ſuperiorem, qui poſſet filijs illegitimis indulgere, vt in paternum regnum ſuccederent. Nec mirum, ſi ſummus Romanæ Eccleſiæ Princeps poſsit filios eius, qui ſu-
67 periorem non recognoſcit, natalibus reſtituere, hoc eſt legitimare, cum vacante regno, aut principatu ſuperiorem non recognoſcente, ſuccedat ipſe ſanctiſsimus Papa, vti teſtantur Rochus [f], & alij, quos citat, & ſequitur Felinus [g], nec ab eis diſſentit Bartolus [h], nec Stephanus [i] Aufrerius. Nihil itidem aduerſatur Clementis quinti conſtitutio [k], qua declaratur Bonifaciana [l], vt ea ſcilicet non debeat extendi ad Franciæ Regem, regnum,& regnicolas, nam reſponſio eſt in promptu: ſiquidem Clemens quintus non dicit Galliæ Regem, eiuſque ſubditos

b in d. §. rationibus.
c ibid n.57.
d ſupra c. 7.
e d. c. nouit. de iud.
f ad c. etſi neceſſe. de donat. inter vir. & vxor.
g ad c. licet ex ſuſpecto de foro comp.
h ad l. 1. §. demque. ff. de aqua pluuia. arcen. itē ad l infamem. ff. de publ. iudic. ad l. acta §. amplificanda. ff. de re iudic. ad l. 1 ff de poſtul.
i in tract. de poteſtat. eccl. nu. 57.
k in d. c 2. de priuileg. in extrau.
l in c vnam ſanctam. extrau. de maior. & obed.

non

non eſſe, quo ad temporalia Pontifici maximo ſubiectos: ſed declarat ibi conſtitutionem Bonifacij octaui Regem, eiusque ſubditos pontificiæ poteſtati non magis eſſe ſubiectos, & obnoxios, quàm ante illam conſtitutionem extitiſſent. quod hæc ipſa verba ſatis declarant. *Nec per illam, Rex, regnum, & regnicolæ prælibati amplius Eccleſiæ ſint ſubiecti Romanæ, quàm antea exiſtebant. Sed omnia intelligantur in eodem eſſe ſtatu, quo erant ante definitionem præfatam*. Plura etiam in hanc ſententiam afferri poſſent, quæ ab alijs viris doctiſſimis [m] referuntur, ad quos lectorem libenter relegamus. Sed dicant iſti nouato- 68
res, quodnam potuit eſſe maius, & efficacius ſubiectionis argumentum, quàm exoſculatio illa, quam omnes Principes, Reges, & Imperatores Pontificis pedibus tanta cum humilitate exhibent? Nam ſtatim, atque quis Pontifex maximus renunciatur, vt nemo neſcit, illico omnes orbis Chriſtiani Principes, ſi per ſemetipſos non poſſunt, ſuo nomine oratores vnà cum epiſtolis ad ipſum vniuerſalis Eccleſiæ paſtorem electum mittunt, qui non modo ſuorum Principum nomine magna animi alacritate ipſi gratulantur, ſed in publico etiam Cardinalium, Prælatorum, & populi conſeſſu, habita prius luculenta oratione, reuerentiam ei, & obedientiam exhibent: quod vt manifeſtius fiat, ante pedes Pontificis procumbentes, eos humiliſsime exoſculantur. Quam pe- 69
dum exoſculationem ab omnibus vni ſoli Romano Pontifici præſtandam eſſe, eleganter oſtendit Ioſephus [n] Stephanus, Epiſcopus Veſtanus in ſuo de adoratione pedum tractatu, contendens Pontificem Romanum, non ſolum Epiſcopis, verum etiam omnibus Regibus ſuperiorem eſſe, cùm in eos plenam auctoritatem exerceat. Quæ omnia adeo vera ſunt, vt nullus ſuperſit dubitationi locus. Nec obſtant ea, quæ ab initio pro tuentium contrariam ſententiam opinione adducebantur, ac primum Nicolai [o], & Gelaſij [p] decreta: quibus docemur officia poteſtatis Pontificum, & Imperatorum eſſe diſtincta, vt ſacra ad Pontifices, profana vero ad Imperatores, & Reges pertineant, & non aliter. Quod & hiſtoria Euangelica [q], qua nulla verior, teſtatur, dum ait. *Reddite, quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo*. Sed quia ſanctiſsimus Pontifex vicem CHRISTI in terris gerit, ei ſolum competere curam rerum ſpiritualium, Cæſari vero temporalium. Immo in veteri lege, quæ nouam repræſentat, huiuſmodi poteſtates videri omnino ſeiunctas. Siquidem Moyſes, qui fuit populi Iſraelitici dux, eam videtur perſonam induiſſe, quam Imperator hodie induit: & Aaron, quam ſummus Pontifex; quinimmo potior, & potentior videtur fuiſſe poteſtas Moyſis, quàm Aaronis, qui Aaronem Pontificem conſtituerit: quod ex his Dei verbis ad Moyſen facile colligitur [r]. *Applica tibi Aaron fratrem tuum filijs ſuis de medio filiorum Iſrael, vt ſacerdotio fungatur mihi*. Quare regalem poteſtatem videri maiorem ſacerdotali. Hæc autem ad aſtruendam ſecularium Principum poteſtatem, quæ per ſe nulla eſt, deſtruendamq. pontificiam, quæ, vt canit eccleſia, mundum pugillo continet, non ſufficiunt, ſiquidem obiecta ſoluuntur, & contrarium verius eſt. Doctiſsimus Ioannes à Turrecremata [ſ] probat inter
70 cæteros, Romanum Pontif. iure ſui Principatus habere iuriſdictionem, etiam in temporalibus in toto terrarum orbe, quantum Eccleſiæ neceſsitas pro fidei, pacis, & vnitatis ipſius Eccleſiæ conſeruatione, exigit, ac debitum paſtoralis officij pro bono regimine, & adminiſtratione expoſtulat gregis dominici ſibi ad ſalutem æternam commiſsi; cur vero diſtincta dicantur officia, non aperit. Qua in re mihi videtur dixiſſe, quod oportuit, Auguſtinus Triumphus [t], vt ſcilicet à Pontificia, Cæſarea poteſtas ſit diſtincta, & ſeparata, quia non conueniunt
71 vni eodem modo, quia poteſtas iuriſdictionis ſpiritualium conuenit ipſi beatiſsimo Papę, ſecundum immediatam inſtitutionem, & executionem, ſed poteſtas iuriſdictionis temporalium conuenit ſibi ſecundum inſtitutionem, & auctoritatem, non tamen ſecundum immediatam executionem, quibuſdam exceptis caſibus, qui ad illam Innocentij tertij conſtitutionem [u] notantur. Ad illud autem Matthæi [x]. *Reddite, quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo*, bene
72 quoque reſpondet dicens [y], per hæc verba, potentiam temporalium Papæ nequaquam ſubtrahi, ſed datum eſſe intelligi iuſtitiam quandam legalem, vt cuique reddatur, quod ſuum eſt, ea ratione, qua Apoſtolus ad Rom. [z] ſcribens, ait. *Reddite omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui honorē, honorem: cui timorem, timo-*
73 *rem*. Siquidem Imperat. Regibus, alijsque Principibus reddenda ſunt temporalia, veluti pro ſtipendijs ipſorum, qui miniſtri Dei ſunt, vt idem teſtatur Apoſtolus [a]. Tenentur enim Dei Eccleſiam tueri, Chriſtianumq. populum regere, & rempublicam in pace conſer-

[m] vti ſunt Barthol. de Spina, Ioannes a Capiſtrano, Io. Hieron. Albanus, Cardin. Franciſ. Vargas, Stephanus Auferius, Petrus Albician. & alij omnes Canoniſtæ ad d. c. nouit & d. c. per venerabilem.
[n] cap. 7. per totum.
[o] d. cap. 6. diſtinct. 96.
[p] c. 10. ead. diſtinct.
[q] Matt. 22.
[r] Exod. 28.
[ſ] ad d. c. 6. & in lib. 2. de eccleſia.
[t] de poteſt. eccleſ. q. 1. art. 8.
[u] ad c. per venerabilē.
[x] d. c. 22.
[y] eod. art. 8. ad primā.
[z] Rom. 13.
[a] Ibidem.

cõſeruare. Hiſce igitur de cauſis Principes ſtipendium ab Eccleſia ſuſcipiunt, ſtipendiarijque Eccleſiæ dici poſſunt: nam iure quodam naturæ, & diuino pro tali miniſterio debetur eis tale ſtipendium, auctore Apoſtolo[b], qui ait. *Quis militat ſuis ſtipendijs vnquam? quis paſcit gregem, & de lacte eius non edit?* Vnde Beatus Auguſtinus[c] inquit, quòd quædam diuina prouidentia ſunt militibus ſtipendia conſtituta, ne dum ſumptus quæritur, prædo graſſetur: quòd ſi aliter tributum petunt, dici poteſt cum Sancto[d] Ambroſio. *Si tributum petit Imperator, non ei negamus, agri Eccleſiæ ſoluant tributum: ſi agros deſiderat Imperator, poteſtatem habet vendicandorum: tollat eos, ſi libitum eſt: Imperatori non dono, ſed non nego.* Albertus[e] Pighius rectè animaduertit, Ambroſium ibidem[f] non enunciatiue, ſed interrogatiue loqui ſic. *Tributum Cæſaris eſt? Imperator tributum petit?* Meminerat etenim beatiſsimus ille vir, cùm in eo Eccleſia ſtatu eſſet, exempli CHRISTI, qui 74
quamuis nihil deberet Cæſari, tamen ne ſcandalum concitaret, iuſſit Petro pro ſe, & ipſo exactoribus tributi ſtaterem vt perſolueret. Nondum fidei iugo, & Eccleſiæ prorſus colla ſubmiſerant Reges ſeculi, & Principes, nondum ſeruierant regno CHRISTI. Quin potius omnibus Imperij viribus illud ipſum frequenter perſequuti ſunt. Impijſſimus ille Valens Imperator eo tempore toto orbe orthodoxos grauiſſime inſectabatur. Iuſtina Auguſta Ariano ſcelere contaminata, vrgebat beatiſſimum Ambroſium, vt aliquot hæreticis baſilicas traderet. Tunc itaque meritò dixit ſanctus Epiſcopus. *Si Impera-* 75
tor tributum petit, accipiat etiam ab agris eccleſiæ, non negamus ſoluere. Quandoquidem id poſſumus ſine pietatis præiudicio. Nec tributum ſolum petenti ſe minime negaturum reſpondit, *immo*, inquit, *ſi vult me rapere ad mortem, occurram.* Nunc vero ita res ſe ha- 76
bet, vt eccleſiarum præfecti non ſubſint, ſed[g] præſint Chriſtianis omnibus, Principibus, Regibus, & Imperatoribus, nec illi his, ſed hi illis obedientiam debeant. Ad illud vero, quòd Moyſes repræſentat Imperatorem, & Aaron Pontificem, & Moyſes eſt maior Aaron, reſpondendum eſt Moyſen repræſentare CHRISTVM, cuius vicem Papa in terris gerit. Vnde dictum eſt Moyſi[h]. *Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum tuorum ſimilem tui.* Similiter & Aaronem repræſentare CHRISTVM[i], vt ſupra eſt oſtēſum. Moyſes enim & ipſe erat ſacerdos, quod indicat nobis Pſalmiſta, dum ait[k]. *Moyſes, & Aaron in ſacerdotibus eius.* Quòd & Ioannes à Turrecremata[l], Auguſtinus Triumphus[m], & Ioannes à Capiſtrano[n]
77 pluribus oſtendunt. Aliter tamen Moyſes, aliter Aaron CHRISTVM ſignificabant, quia Moyſes, vt legiſlator, Aaron, vti ſummus ſacerdos, ſignificabat. Et CHRISTVS, cuius partes in terris tuetur Romanus Pontifex, fuit legiſlator, iuxta illud Iſaiæ[o]. *Dominus legifer noſter, Dominus iuſtus noſter.* Et fuit ſacerdos, eiuſdem Pſalmiſtæ[p] teſti-
78 monio. *Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech.* Cùm igitur CHRISTVS vtrumq. habeat officium, temporale, & ſpirituale, fit profectò, vt vtrumque etiam in perſona Papæ concurrat, cùm eius ſit Vicarius, & Petri ſucceſſor, cui in cælis, & in terris data fuit omnis poteſtas. Ad illud vero B. Auguſtini[q], quo videtur probari, ea omnia, quæ poſſidentur etiam ab Eccleſia, non diuino, ſed humano iure, hoc eſt impe-
79 rialibus conſtitutionibus, poſſideri, in primis reſpondendum eſt, dictionem illam, *Eccleſiæ*, apud B. Auguſtinum non reperiri: quod etiam perite annotarunt Gratiani[r] corre-
80 ctores. Nam ibi agit Auguſtinus contra Donatiſtas, qui legibus Imperatorum villas ſibi ademptas, & Eccleſiæ catholicæ attributas eſſe querebantur. Quare, cùm Donatiſtæ dicerent: villas noſtras tulerunt, fundos noſtros ademerunt, vt eos ipſe conuinceret nullum ius habuiſſe, aut habere, quibuſdam præmiſſis, addidit iſta. *Quo iure defendis villas? diuino, an humano? Diuinum ius in ſcripturis diuinis habemus: humanum ius in legibus Regum, &c.* Et Gratianus[ſ] initium iſtius conſtitutionis alibi referens, nullam Eccleſiæ mentionem facit. Idcirco rectè Auguſtinus. *Tolle iura Imperatorum, & quis audet dicere, mea eſt illa villa? aut meus eſt ille ſeruus? aut domus hæc mea eſt?* Et deinde. *Vultis legamus leges iuriſperitorum? & ſecundum ipſas agamus de villis? Si iure humano vultis poſſidere, recitemus leges Imperatorum: videamus, ſi voluerint aliquid ab hæreticis poſſideri. Sed quid mihi eſt Imperator? ſecundum ius ipſius poſſides terram, aut tolle iura Imperatorum, & quis audet dicere, mea eſt illa villa, aut meus eſt ille ſeruus, aut domus hæc mea eſt? Si autem, vt teneantur iſta, ab hominibus iura acceperunt Regũ, vultis recitemus leges, vt gaudeatis, quia vel vnum hortũ habeatis, & non imputetis, niſi manſuetudini columbæ: quia vel ibi vobis permittitur permanere? leguntur enim leges manifeſtæ, vbi præceperunt Imperatores, &c.* Hactenus Auguſtinus.

Sed

b 1 ad Cor. 9.
c c. militare. 23. q. 1.
d lib. 5. ep. 32. de qua in c. ſi tributum. 11. quæſt. 1.
e lib. 5. hierarc. eccleſ. cap. 4.
f in d. epiſt.
g c. 4. & 6 c. maior & o.ed & paſſim, alibi.
h Deut. 18.
i Exodi 28.
k Pſal. 98.
l ad cap. 6. diſt. 96. & ad c. 1. 21. diſtinct.
m d. q. 1. art. 3. ad 1.
n de auct. Papæ. p. 1. n. 10. & par. 2. num. 61. cum ſeqq.
o cap. 33.
p Pſal. 109.
q in d. c. 1. diſtinct. 8.
r ibidem.
ſ in can. 25. §. cũ ergo. 18. q. 1.

Sed quæret aliquis, & dicet. Quare Auguſtinus, cùm agat aduerſus Donatiſtas, loco legum Imperatorum, & Regum, non dicit Pontificales conſtitutiones, ſacros canones, regulas patrum, conciliorum decreta, vel aliquid aliud his ſimile, qua equidem verborum formula omnis tolleretur dubitatio? Archidiaconus [t], & Ioannes à Turrecremata [u] reſpondent, iura Imperatorum non modo vocari conſtitutiones il- 81
las, quas ediderunt, & promulgarunt Imperatores, ſed ius omne conſtitutionis, vel conſuetudinis in ſcriptis redactum: & humana iura dicuntur, quæ ab antiquis ſunt promulgata, quæ ſane conſtant [x] ex legibus, plebiſcitis, ſenatuſconſultis, conſtitutionibus Principum, Prætorum edictis, reſponſis prudentum, quæ omnia hodie dicuntur iura Regum, Imperatorum, & Principum, qui de his, quæ iure humano conſtituta ſunt, maximos, & ampliſſimos fecerunt tractatus, vt videre eſt in libris Pandectarum, & Codicis, vtputa de vltimis voluntatibus, de contractibus, de acquirendis, amittendiſque poſſeſſionibus, recuperandis, retinendis, diſtrahendis, & ſimilibus. Quorum ratio, licet ſatis recta ſit, & verbis Auguſtini accommodata, dici tamen fortaſſe melius poſſet, cum ita reſpondiſſe, propterea quòd agebat cum Donatiſtis, qui ſe iure humano, hoc eſt Principum conſtitutionibus, tueri volebant: & eodem iure Auguſtinus eos conuincere, ac reijcere voluit, atque oſtendere nullum eis ius ex iure Cæſareo in bonis eccleſiaſticis competijſſe, vel competere potuiſſe. Quod adeo verum eſt, vt non 82
ſolum habere non poſſint hæretici Eccleſiæ bona, ſed etiam eorum propria publicentur, & fiſco addicantur, vt Arcadius, Honorius, & Theodoſius, præſertim de Donatiſtis [y], conſtituerunt, præter quos ijdem Theodoſius, & Valentinianus, nec eos in ſolo Romano commorandi habere facultatem [z] voluerunt. Immo voluit [a] Anaſtaſius 83
Imperator, quod ſi in hæreticam perſonam alienarentur prædia, in quibus eſſent eccleſiæ, vel oratoria orthodoxæ fidei, prædia illa fiſco vendicata intelligerentur. Quocirca, ſi Auguſtinus eorum audaciam, & temeritatem potius canonibus, aut conciliorum decretis, quàm Cæſarum, Regumve ſanctionibus reprimere intendiſſet, facile reſpondiſſent, illis ſtandum non eſſe, vel quòd eorum conditores condendi ius non habuiſſent, vel quòd ad ſui vtilitatem, & non ad priuatorum commodum ita conſtituiſſent, prout non ſolum alij hæretici, ſed & viri alio-

[t] ad d can. 2. num. 8.
[u] ibid. n. 4.
[x] l. 2. ff. de origin. iur. §. conſtat. cum ſeqq. Inſtit. de iure natural. gent. & ciuil. can. 1. cum ſeqq. diſt. 2.
[y] l. 4. C. de hæret. vbi notant omnes.
[z] l. 5. vbi Salicetus. C. eod.
[a] l. 9. C. eodem.

quin religioſi, & pij nonnunquam ſenſerunt: quorum cauſa ego tantam meis proculdubio viribus imparem ſuſcepi prouinciam, eamque præſertim, quam ſecundo libro expediui. In quo abunde, ni fallor, probaui, quàm aucta fuerit ab Imperatoribus Chriſtianis vniuerſa eccleſiaſtica Reſpublica auctoritate, poteſtate, prærogatiuis, & immunitatum priuilegijs. Quod autem ad Franciſci Duareni obiectionem attinet, ſatis reſponſum eſt eodem ſecundo [b] libro: quare non opus eſt, vt iterum laboremus, ne actum agere velle videamur. Illud vero videtur habere maiorem difficultatem, quod recentiores Pariſienſes obijciebant, ex Innocentij tertij [c] reſcripto, quòd ſi ratione peccati vnuſquiſque trahi debeat ad forum eccleſiaſticum, facile futurum ſit, vt iuriſdictio Principis ſecularis omnino abſorbeatur. Vnde contendunt, illam Euangelij ſententiam, qua maxime fulcitur Innocentius, torqueri. *Si peccauerit in te*, inquit [d] CHRISTVS, *frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipſum ſolum: ſi te audierit, lucratus eris fratrem tuum: ſi te non audierit, adhibe tecum vnum, vel duos, vt in ore duorum, vel trium teſtium ſtet omne verbum: quòd ſi non audierit, dic Eccleſiæ; ſi autem Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus, & publicanus*. Quod ſane CHRISTI præceptum in peruulgatis, & perſpicuis, quæ nos notoria appellamus, tantum habere locum opinantur. Sed ex eo, quod Innocentius ait [e], *Rex Francorum peccat in ipſum*, loquitur de Ioanne Rege Anglorum, ac nondum de aliquo peccato conſtabat, nec quid in confeſſo erat. Quis obſecro, magis torquet Euangelij ſententiam, cùm CHRISTVS iubeat, vt corripiamus eum, qui peccauit, primum priuatim, ac nullis adhibitis teſtibus; demum, ſi non audierit, adhibeamus, & ijs coràm obiurgemus; ipſi vero contrarium inculcent? nota profectò, vt dilucida, vel publica fiant, opus non habent: obſcura habent. quid enim opus eſt teſtibus, cum omnes ſciunt? quid, & quibus probabunt? ſuperuacanea certe erit probatio, cum iam facta ſit. Præcipit CHRISTVS: argue eum, priuatim: deinde adhibe teſtes: poſtremò, ſi nolit te audire, dic Eccleſiæ: non eſt ergo publicum, aut notorium. *Euidentia*, inquit B. Auguſtinus [f], *patrati ſceleris, non indiget*
84 *clamore accuſatoris*. Et Stephanus Papa [g]
85 ex auctoritate S. Ambroſij. *De manifeſta, & nota plurimis cauſa non ſunt quærendi teſtes.* Et idem Innocentius tertius Exonen. Epiſcopo reſcribens [h], ait. *Si crimen eorum ita* publi-

[b] cap. 13.
[c] d. c. nouit. de iud.
[d] Matt. 18.
[e] in d. cap. nouit.
[f] d. c. 9. de accuſat.
[g] cap. 16. 2. quæſt. 1.
[h] cap. 8. de cohabit. cleric. & mul.

publicum eſt, vt merito debeat appellari no-
torium: in eo caſu nec teſtis, nec accuſator eſt
neceſſarius, cùm huiuſmodi crimen nulla
poſſit tergiuerſatione celari. Quorſum igitur
id Eccleſiæ dicetur, aut nunciabitur, quod 86
ipſa ſatis nouit? cùm trifariam ad malefi-
cia, & ſcelera coercenda deueniatur, vti in
Paratitlis diximus [i], videlicet, accuſatione,
denunciatione, & inquiſitione: accuſatio- 87
nem legitimam præcedere debet inſcriptio,
inquiſitionem fama, ſicut denunciationem
cohortatio, vel admonitio beneuola, &
fraterna: in notorijs tamen neque inquiſi-
tionem, neque denunciationem, neque ac-
cuſationem deſideramus. Quæ adeo clara,
& perſpecta ſunt, vt tergiuerſatione haud
ſit opus [k]. Itaque non eſt dubium, quin il- 88
la CHRISTI lex ad abdita, & obſcura,
non æque ad perſpicua, & publica perti-
neat [l]. Sed an ad iudicialem cauſæ cogni-
tionem? illi negant: verum Remundus Ru-
fus optime probat [m], etiam ad iudicialem
cauſæ cognitionem ſpectare, cuius ſenten-
tia mihi videtur rectiſſima: alioquin lex illa
CHRISTI iniquitatem contineret: nam
ſi reus admonitus non vult audire, & de-
nunciatio Eccleſiæ fieri debet, ſi Eccleſia
reum in ius vocauerit, nonne ab Eccleſia
debet audiri? quorſum teſtes, ſi nolit? cur
reum, cuius partes æquiores ſunt, potius
quàm accuſatorem non audiret? vocabit
igitur reum: ſi vocabit, initium erit iudicij,
cùm ab in ius vocatione omnium actionum
principium proficiſcatur. Quare Iuſtinian. 89
In primis, ait [n], *aduerſarius in ius vocan-*
dus eſt ad eum, qui ius dicturus ſit, id eſt
ad eos, qui iuriſdictioni præſunt. Si ergo
reus ad iudices eccleſiaſticos fuerit voca-
tus, cui flagitium quoddam imputatum ſit,
& illud negabit, calumniam, inſidiasq. ſibi
ſtrui dicet, odio, vel inimicitia in ſe grauio-
ri, inflammatos, & largitione corruptos te-
ſtes docere ſe poſſe confirmans, ſi eo loco,
& tempore, quo ab ipſo commiſſum ſcelus
dicitur, abſuiſſe ſe oſtendere voluerit, num
eum non audiet Eccleſia? an iudicij iſta 90
ſunt? an negliget Eccleſia exceptiones, &
defenſiones rei, quæ cùm iuris ſit natura-
lis [o], nemini earum proponendarum, &
probandarum facultas adimi debet? Vnde
Vlpianus reſpondit, exceptionem [p] eſſe 91
dictam, quaſi quandam excluſionem, quæ
opponi actioni cuiuſque rei ſolet ad exclu-
dendum id, quod in intentionem, condem-
nationemve deductum eſt. Si vero teſtes,
qui fuerunt adhibiti, aut alij, per quos iu-
dex probare intendit, vel eorum depoſitio-

[i] tit. de accuſat.
[k] c. 31. de ſimon.
[l] c. 19. 2. q. 1.
[m] in defenſione pro Pontif max. & toto ord. ſacro.
[n] §. vlt. Inſtit. de pœn. temere litig. vbi notant omnes. & ad rubr. C. de edendo.
[o] l. 3. §. cū igitur. vbi Bart. & alij. ff. de vi. & vi arm. & §. quod vero. Inſtit. de iure nat. gent.
[p] l. 2. ff. de exception.

nes, procul ab Eccleſia, procul à concilio,
vel Epiſcopo, denique ab eo ipſo erunt,
quem nomine Eccleſiæ volunt intelligere,
num dilatio [q] neceſſaria reo denegabitur?
92 Et quoniam per dilatorias exceptiones ma-
litioſe interdum litium terminatio proroga-
tur, vult idem Innocentius [r] tertius eas da-
ri, ita tamen, vt intra diem, à iudice deſi-
gnandum proponantur, quo elapſo non au-
diatur reus. Ordo igitur iudicij obſeruari
debet [s], videlicet, vt primum vocetur reus,
audiantur defenſiones, exceptiones, perem-
ptoriæ, vel dilatoriæ, ſi iuſtæ fuerint, admit-
tantur, fiatque probandi copia: denique id
fiat, quod ſine ſtrepitu, ac figura iudicij à
Clemente [t] quinto præſcribitur. Quæ, ſi iu-
ſta ſunt, iuſtum quoque erit, quod Inno-
centius [u] ſcribit, nihil enim aliud ſcribit.
93 Ex quibus exploratum eſt, illam CHRISTI
legem ad iudicialem cognitionem pertine-
re, & non ad forum duntaxat pœnitentiale,
vt illi autumant; atque intelligi de peccatis
abditis, non publicis, aut notorijs, etſi re-
prehendi etiam poſſunt publica delicta, di-
94 cente Auguſtino [x] de verbis Domini. *Cor-*
ripienda ſunt coram omnibus, quæ peccan-
tur coram omnibus. Ipſa vero corripienda
ſunt ſecretiùs, quæ peccantur ſecretiùs. Illa
equidem, vt reliqui terreantur, vt ait, Apo-
ſtolus [y]. Hæc vero, ne quis ſuo vulgato
ſcelere impudens fiat, & præfractus. Idip-
ſum Hieronymus ex Paulo [z], & Ambro-
ſius [a] in Lucam. In publicis quidem, &
manifeſtis nemo impedit, quem moneri
priuatim, ne quis exiſtimet id nos negare,
ſed nec, vt fratrem arguere de ijs ipſis quis
poſſit, adhibereq. teſtes, & CHRISTI for-
mulam ſequi. Quod etiam Hoſtienſi [b], &
Felino [c] placuit: neceſſaria tamen non eſt,
cum neque teſtibus, neque accuſatoribus,
vti dixi, opus ſit. De quibus ergo peccatis
erit lex illa intelligenda? Si de omnibus, ni-
hil certe erit, de quo non ſit referendum ad
Eccleſiam, ſeu in criminali, ſeu ciuili con-
trouerſia: quod & Hoſtien. [d] dixit: immo
ait, data hac abſurditate, periret omnis iuriſ-
dictio temporalis gladij. Nam ſi quis, vt de
actione perſonali primum dicamus, ex ali-
quo contractu, vel maleficio, vel quaſi, ſit
mihi obligatus, quibus re vera obligatio [e]
continetur, num peccare in me videbitur,
ſi non ſoluat? is quoque, in quem actione
in rem, vel interdicto experiri poſſum, ſi
rem, quam vindico, vel poſſeſſionem non
reſtituat, an non in me peccare dicetur? vel
ſi de omnibus delictis, & flagitijs, quæ in
Deum, vel in proximum committuntur?
ecquid

[q] l. 3. ff. eodem de except.
[r] c. 4. eod. de except.
[s] toto tit. de ord. cognit.
[t] clem 2. de verb. ſignif.
[u] in d. cap. nouit. de iudic.
[x] ſerm. 16. de quo in c. ſi peccauerit. 2. q. 1.
[y] 1. Tim. 5.
[z] 2. Theſ. 3.
[a] Ambroſ. in Luc. c. 18.
[b, c] ad d. cap. nouit.
[d] ad d cap. nouit. nu. 6.
[e] l. 1. ff de act. & oblig. & inſt. de oblig.

ecquid ergo relinquetur iudicio ciuili? ſin contra intelligamus horum nihil CHRISTVM complecti, quid remanebit igitur iudicandum Eccleſiæ? Quam obiectionem, vt euitarent Hoſtienſis, Ioannes Andræ, Butrius, Barbatius, Panormitanus, & alij quamplurimi [f] Canoniſtæ, dixerunt, illud CHRISTI mandatum, *ſi peccauerit in te frater tuus; &c.* pertinere ad crimen ſuapte natura eccleſiaſticum, vt ſimoniam, hæreſim, vſuras, matrimoniales cauſas, iuramenta, pacem, publica delicta, & quibus in rebus ciuile iudicium non datur, vt in obligatione naturali, & in quibus ciuilis magiſtratus eſt negligens, ad cauſas item calamitoſorum, & miſerorum, & afflictæ ſortis hominum, viduarum, pupillorum, inopum ex ijs, quæ Gratianus [g] tradit. Sed hac in re longe verior mihi videtur expoſitio eiuſdem pij viri Remundi [h] Rufi, illam ſcilicet CHRISTI legem apud

95 Matthæum [i] iuriſdictionis eccleſiaſticæ fundamenta ſic ieciſſe, vt qui eam oppugnant, legem illam oppugnare videantur, ad quam tuendam CHRISTVS adiunxit ſimul, atq. eam propoſuit, admirabilem poteſtatem (qua numquam hominibus contigit, vel maior contingere poteſt) firmiſſimumque præſidium his verbis. *Si peccauerit in te frater tuus*, & paucis interiectis, *dic Eccleſiæ: ſi autem Eccleſiam non audierit, ſit tibi tanquam ethnicus & publicanus*, ſubijciens ſtatim, *amen dico vobis, quæcumque ligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo; & quæcumque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælo*. Eccleſiæ ap-

96 pellatione Epiſcopos etiam comprehendi, auctor eſt Chryſoſtomus [k]. At vero Chriſtianos, vt iam latius [l] explicatum eſt, cùm Hieroſolymis primum ad Apoſtolos omnia conferrent, nec quidquam cuiuſquam eſſet proprium, carere lite neceſſe erat, nec etiam iniuriæ, vel cuiuſuis maleficij cauſa adeundus erat iudex. Siquidem vnus credentium erat animus, & vnum cor, vt in Actibus [m] Apoſtolorum legitur. Verum cùm poſtea eſſet Chriſtiana reſpublica longius propagata, ac in omnem prope terrarum orbem diffuſa, ſolum collegium clericorum communes fortunas habuit: ipſis enim tunc decimas, primitias, ſtipemque datam [n] demonſtrauimus. Cùm igitur inter clericos omnia eſſent communia, nulla lis eſſe poterat, ſcelera aliqua ob hominum fragilitatem ad malum procliuem fortaſſe eſſe poterant: inter laicos multa. Iſta tamen omnia (ait eleganter Rufus) ex illa ipſa CHRISTI ſanctione iudicio Eccleſiæ coercebantur, ethnicorum vero nullo, niſi per vocatos ad eum, qui ius dicebat, cui parere erat neceſſe, vt

97 Paulum legimus, & Petrum, ac omnes ſanctos viros feciſſe, qui vi magis quàm ſponte ſic paruerunt: & Paulus appellauit Cæſarem [o]. Nec CHRISTVS ipſe Rex Regum, & dominus dominantium ethnicis improbis iudicibus, vel Pontij Pilati Præſidis iudicio, & ſententiæ ſeſe ſubduxit, cum eſſet, vt nemo neſcit, iure liber: Chriſtianus vero aduerſus Chriſtianum apud ethnicos non agebat, quod pluribus oſtendimus [p]. Namq. Apoſtolus [q] Corinthios reprehendens, iuſſit eos iudicem Chriſtianum ſibi conſtituere, vt coram eo omnes lites terminarentur. Iudicium ergo erat Eccleſiæ, vel

98 eius iudicis, quem Eccleſia dabat: cruenta vero non erat pœna, vel imperium, ſed quaſi relegatio, vel deportatio, vel capitis diminutio: ciuitatis item Chriſtianæ ademptio fiebat, cùm à ſocietate, & communione Chriſtiana fideles pellebantur, vnde excommunicationis verbum ortũ duxit. Nam CHRISTVS dixit, *ſit tibi tamquam ethnicus, & publicanus*. Erat præterea animi pœna, cum ſatanæ tradebatur, ex illis verbis ipſius legis. *Quidquid ligaueritis ſuper terram, erit ligatum & in cælo*. Laicis igitur in ciuilibus controuerſijs dabatur iudex: clericorum autem ipſe Epiſcopus erat

99 iudex. Epiſcopus erat huius reipublicæ & caput, & princeps, & pro regenda ea duo adhibebat magiſtratuum genera, presbyterorum alterum, iudicum alterum, qui inter alios laicos de Chriſtianis cognoſcebant, iuſq. dicebant. Quòd autem ij omnes Epiſcopis obtemperarent, ex eo facile poteſt intelligi, quòd vniuerſa hæc iuriſdictio ſolis competebat Epiſcopis: ligare enim, & ſoluere poterant, nec quiſquam præterea, niſi habito Epiſcoporum conſenſu: quia ipſis ſolis Apoſtolis, non æque alijs id fuerat conceſſum [r]. Lata ergo ſententia, qui iudici non parebant, ab Epiſcopo relegabantur, & anathematizabantur, in eos tamen vlterius non animaduertebatur. Nec enim ethnici Imperatores, & eorum magiſtratus id eſſent paſſi. Sublato vero paganiſmo (quod Leo Imperator [ſ] capitale crimen fecit) ac vno omnium clericorum, & laicorum per baptiſmum corpore facto, non amplius Epiſcoporum auctoritate, vel cenſura aduerſus non obtemperantes opus fuit. Etenim Princeps ipſe cogebat, vel apparitorum ſeueritate, vel ſupplicio. Idcirco neceſſe

f omnes vel ad d. c no uit. vel ad d. c. ſi peccauerit.
g diſt. 87. per totum.
h in d. ſua defenſione.
i Matth. 18.
k ibidem.
l ſupra lib. 2. cap. 13.
m Act. 4.
n c. 2. ſupra hoc lib.
o Act. 25.
p in d cap. 13.
q 1. ad Cor. 6.
r Matt. 18.
ſ in l. 1. C. de paganis.

non erat adire Epiſcopum contra eos lai- 100
cos, qui non parerent magiſtratibus Chriſtianis, cùm Imperatores,& Principes hanc omnem curam ſuſcepiſſent: qua cura liberati Epiſcopi, Reipublicæ Chriſtianæ Principes, diligentius diuinis, eccleſiaſticisq. officijs nauarunt operam, quod hucuſque obſeruatur. Sed ad faciliorem horum intelligentiam videnda ſunt, quæ in ſecundo [t] libro ſcripſimus. Verum obijciet iterum aliquis, & dicet, legem illam CHRISTI, quæ eſt apud Matthæum [u], hodie non habere locum, cùm omnes ſint Chriſtiani, & Principum magiſtratus inter laicos cognoſcant, iudicentque,& pro delicti qualitate de reis pœnas ſumant. Reſponſio eſt in promptu, quòd ſi crimina ſunt mere profana, vel vt cum noſtris loquamur interpretibus, temporalia, crederem iuriſdictionem eſſe magiſtratuum ciuilium: ſi vero ſunt eccleſiaſtica, eſſe eccleſiaſticorum. Verum, ſi laici 101
ſunt adeo potentes, vt ſuperiorem in temporalibus non recognoſcant,& aliquid committant in damnum, & præiudicium alterius, poterunt Eccleſiæ denunciari, hoc eſt Pontifici maximo, omnium hominum patri, capiti, & magiſtro, cui ſi non obtemperauerint, poterunt excommunicari, eorumq. regna, & principatus occupantibus permitti. Nec aduerſatur, quòd aliter cum Regibus, quàm cum alijs agendum ſit: ad id enim reſpondeo cum Innocentio [x] III. in Deuteronomio [y] ita locutum Deum per Moyſen ad filios Iſrael. *Nulla erit diſtantia perſonarum: ita paruum audietis, vt magnum, nec accipietis cuiuſquam perſonam.* Quicumque igitur in Chriſtiano orbe ſunt, 102
ratione peccati coram Romano Pontifice conueniri poterunt, ſeruata forma illa à CHRISTO tradita. Nec eſt, quòd ſuam ſibi quiſquam queratur ademptam auctoritatem per regnum CHRISTI, cùm ei nemo ſeruire cogatur inuitus: quiſquis tamen vltrò ſe ei ſubiecerit, etiam obedientiam ſacroſanctis ab eodem conſtitutis magiſtratibus, & præcipue totius Eccleſiæ paſtori, rectori, & principi, debeat neceſſe eſt: CHRISTVS enim quamdiu vixit, ethnicis Principibus, & magiſtratibus paruit, atque illis ciuiliter ſubeſſe non recuſauit. Verum, poſteaquam diuina ordinatione impleta extiterunt Prophetarum oracula, quibus prædictum fuerat gentes, & regna, & Reges,& Principes ſeruituros CHRISTI regno, & Eccleſiæ, ac poſtquam vltrò facti ſunt Eccleſiæ filij, atque eius quædam membra præcipua, vt quorum magni intereſt, tamquam valde neceſſario officio exigente ad ſalutem totius corporis, ratio naturalis non patitur, vt caput, & princeps, & rector Eccleſiæ ſubijciatur illis, qui ei potius, tamquam membra capiti, officiorum,
103 ac magiſtratuum ſuorum rationem reddere, illiuſque omnino ſe iudicio ſubmittere tenentur, ijque præſertim, qui nullos ciuiles magiſtratus recognoſcunt. Quare iam ante annos mille cernimus Chriſtianos Principes, Reges, atque Imperatores ſe,& ſua ſceptra ſubmiſiſſe, atque adeo tradidiſſe CHRISTI Eccleſiæ, atque ab ea veluti accepta, ab eadẽ recognoſcere omnia voluiſſe, eius iudicio regnaſſe Reges,& Imperatores, & amotos, & reſtitutos fuiſſe regno, & imperio, veluti latius paulò ante demonſtratum eſt. Nec aduerſatur illud [z] Apoſtoli dictum. *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit:* quia, vt ibidem S. Ioannes Chryſoſtomus ait, poteſtatis,& principatus plura ſunt genera: idcirco in ſuo quiſque ordine,& genere parere debet: filius patri, vxor viro, ciuis magiſtratui, magiſtratus ipſe Principi. Nec enim CHRISTI religio intendit quemquam priuare iure ſuo, non
104 abſoluere filios à patria poteſtate, aut ſeruos à ſubiectione, & ſeruitute, quam dominis ſuis debent præſtare, aut ſubditos à ſuperiorum ſuorum,& ciuilium magiſtratuum obedientia debita. Itaque vniuerſaliter Paulus proponit, & vniuerſaliter concludit. *Reddite,* inquiens, *cui tributum, tributum, cui vectigal, vectigal, cui timorem, timorem, cui honorem, honorem: nemini quidquam debeatis, vt inuicem diligatis.* Quare non ad ciuilem ſolum, ſed ad omnem etiam aliam poteſtatem Apoſtoli lex pertinet. Quod etiam Paulus [a] Iuriſconſultus in legem Fuſiam Caniniam ſcribens, haud obſcure demonſtrat, dicens poteſtatis verbo plura ſignificari, in perſona magiſtratuum imperium, in perſona liberorum patria poteſtas, in perſona ſerui dominium. Et licet Paulus Apoſtolus nominatim de ſublimioribus poteſtatibus mentionem faciat, non eſt tamen dubium, quin illud dicat eò, quòd ciuiles magiſtratus gladio vtantur: quocirca videri poterant non conſtituti à Deo, ſed per vim, & arma. Immo vero, vt ipſe ait, miniſtri Dei ſunt, & miniſtri ad coercendos ſicarios, & flagitioſos homines, quoniam à Deo hæc ordinata ſunt, cuius ordinationi qui reſiſtit, ſibi ipſi damnationem acquirit. A Deo ſiquidem ordinatum eſt, vt ſit ordo inter homines, vt hic præſit, & cæteris imperet, ille ſubſit, & obſequatur alterius imperio, ne cuncta temere

t d.c. 11. n. 24. vſque ad num. 26.

u Matt. 18.

x in d. cap. nouit. de iudic.

y cap. 1. de quo c. 12 in c. nec quẽquam. de conſecr. diſt. 4.

z ad Rom. 13.

a in l. 215. ff. de verb. ſignif.

temere ferantur, & quemadmodum vndæ
b ad d.c. 13 ad Rom. (vt ijſdem verbis Chryſoſtomi [b] vtamur)
ita & populi huc, atque illuc circumagantur. Quoniam enim honoris, & conditionis 106
æqualitas pugnas, & diſſidia plerumque 107
gignit, multos fecit principatus, multasq.
ſubiectiones, vtputa viri, & vxoris, filij, &
patris, ſenis, & adoleſcentis, ſerui, & domini, Principis, & ſubditi, præceptoris, & diſcipuli, pauperis, & diuitis, benefactoris, &
beneficium recipientis. Cùm igitur omnem
creaturam oporteat parere ſuperiori, atque
huiuſmodi ſit prorſus eccleſiaſtica poteſtas,
vt eſt luce meridiana clarius, fateri coguntur omnes, qui eandem Apoſtoli ſententiã
in nos reijciunt, eccleſiaſticæ poteſtati obtemperare eos debere, ne Dei ordinationi
aduerſari videantur. Eodem quoque ſenſu
c epiſt. 1. c. 2 accipi poteſt illa Petri [c] ſententia. *Subditi
eſtote omni creaturæ, ſiue Regi, quaſi præcellenti, ſiue Ducibus, &c.* quod etiam ab eo
dictum eſt, vt obturaret ora quorumdam loquentium iniqua, per quos apud gentes
blaſphemabatur nomen Domini, & Chriſtiana religio vellicabatur, quaſi ipſe docuiſſet ſubditos rebellare à magiſtratibus, ſeruos à dominis. Ita enim plerique ſentiebãt 108
de doctrina Apoſtolorum, quòd omnes, velut propoſito pileo, vocarent ad libertatem,
d 1. Cor. 6. præſertim cùm Apoſtolus [d] eis ethnico foro
e ſup hoc. c. & lib. 2. c. 13 interdicebat, vt oſtenſum [e] eſt non ſemel:
infamabanturq. veluti ſeditioſi, rerumque
nouatores, & qui omnia ad euertendum
leges communes, & facerent, & dicerent.
Quare & Petrus, & Paulus, vt ſeſe, ac
CHRISTI religionem purgarent infamia,
illam, quam præmiſerunt, generalem ſen- 109
tentiam, & veluti animi quandam communem cõceptionem in publicis poteſtatibus,
& magiſtratibus, diligentius executi ſunt:
atque ideo Petrus dicit. *Subditi eſtote Regi,
quaſi præcellenti*. Paulus. *Omnis anima
ſublimioribus poteſtatibus, & magiſtratibus
ſubdita ſit*. Vltima obiectio erat ex verbis
f Ioan. 18. CHRISTI apud Ioannem [f]: nam cùm interrogaretur à Pontio Pilato, an eſſet Rex
Iudæorum, reſpondit. *Regnum meum non* 110
eſt de hoc mundo. Quid, obſecro, aduerſus
nos facit, quòd CHRISTVS non venerit
ad regnandum temporali dominio? Quis
vmquam hoc Chriſtianus affirmauit, cùm
nemo ignoret, hoc & verbo, & opere negaſſe CHRISTVM? Neque enim venit,
vt eſſet Præſes Prouinciæ, Proconſul, Prætor, Rex, Imperator, aut eiuſmodi aliquem
magiſtratum inter homines vt gereret. Indignum profectò vnigenito Dei filio, vt ob
huiuſmodi è ſinu patris deſcendens, humanam naturam aſſumeret, & in mundum veniret: quis negat? venit enim, vt peccatores ſaluos faceret, vt vniuerſum humanum
genus à ſeruitute myſtici illius Pharaonis, e
faucibus diaboli, ac à morte æterna, cui
erat obnoxium, liberaret, ac redimeret, &
regni cæleſtis, vnde protoplaſti præuaricatione excideramus, filios, cohæredes, & ciues efficeret, & regnum quoddam aliud hic
conſtitueret in terris (videlicet catholicam
Eccleſiam) in quo ſibi ſeruientes perduceremur ad illud cæleſte nobis ante ſæcula paratum. Non venit igitur hic (vt bene ait
Sanctus [g] Auguſtinus) vt temporaliter re- g ad d.c. 18
gnaret, aut imperaret, aut ſibi vendicaret
huiuſmodi dominationem: vel ſecundum
Chryſoſtomum [h], vt priuaret mundum ſua h ibidem.
illa prouidentia, & prælatione, ſed vt nouũ,
& ſpirituale ſibi regnum conquireret: ſpirituale, inquam, propter bonum videlicet, &
ſalutem ſpiritus, ſicuti regna mundi ſunt
propter externa bona corporis. Non eſt tamen dubium, quin & huius terreni imperij
eſſet dominus: quod ipſemet CHRISTVS
apud eundem Ioannem teſtatur, dicens [i] i cap. 19.
Pilato. *Non haberes poteſtatem aduerſum
me vllam, niſi tibi datum eſſet deſuper*. Quo
ergo iure Pilati auctoritati, & imperio
111 CHRISTVS eſſe potuit ſubiectus? Subiectus illi quidem fuit, ſed quia voluit, non
quia debuit. Proinde mihi arridet, quod
eidem [k] Chryſoſtomo placuit, ſcilicet, CHRISTVM exemplo ſuo nos docuiſſe, mundanas k ad d.c. 18
dignitates cõtemnere: nihil enim viro Chriſtiano eſt ex mundi vanitate quærendum,
nihil magni faciendum, niſi quod ipſum
CHRISTO Regi ſuo conciliet, aut quod
animæ æternam operetur ſalutem, ad cæleſtemq. patriam, cui nihil aliud ardentius eſt
ſibi expetendum, eam perducat.

SVMMA EX CAPITE XIV.

1 *Excommunicatio ſolius eccleſiaſticæ iuriſdictionis eſt.*
2 *Excommunicatio reſpicit exteriorem diſciplinam, ideo fori exterioris iuriſdictio eſt, etiam, ſi habens iuriſdictionem, ordinis characterem non habeat.*
3 *Sacer ordo non eſt neceſſarius ad excommunicandum.*
4 *Neceſſe eſt excommunicantem eſſe ſaltem clericum initiatum.*
5 *Ea ætate, & ordine poteſt quis excommunicare, quibus & obtinere beneficium, cui ea iuriſdictio ſit annexa.*

V 4 6 *Ma-*

6 *Maior quattuordecim annis quandoque excommunicare poteſt.*
7 *Maior vigintiquinque annis nonnunquam excommunicare non poteſt.*
8 *Intra annum debet ordo beneficij impetrati ſuſcipi.*
9 *Excommunicatio eſt iuriſdictionis, non ordinis.*
10 *Iudices delegati poſſunt excommunicare.*
11 *Fœminis, quia ordinis incapaces ſunt, non competit vſus clauium.*
12 *Excommunicatio quodammodo eſt aditus ad cælum.*
13 *Laicus, cùm ordine careat, excommunicare nequit.*
14 *Spiritualia laicum tractare nefas eſt.*
15 *Laicus epiſcopali vicariatui præfici haud quaquam poteſt.*
16 *Nec clericus coniugatus, ſecundum celebriores, vicarium Epiſcopi gerere poteſt.*
17 *Excommunicatio eſt ſeparatio Chriſtiani hominis à conſortio, & communione Eccleſiæ.*
18 *Eccleſia etiam in infideles habet iuriſdictionem.*
19 *Eccleſia Chriſtianos omnes coercere, & capite plectere, ſeu laico magiſtratui coercendos, & plectendos committere poteſt.*
20 *Excommunicatio non conuenit infidelibus, quoniam iam foris ſunt.*
21 *Diabolo traditur, qui ab Eccleſia per cenſuras eijcitur.*
22 *Tiraquellus cenſuit excommunicationem à gentibus initium ſumpſiſſe.*
23 *Excommunicatio à* CHRISTO *ortum duxit. Ex Matth. cap. xviij.*
24 *Ligare intelligit gloſſa in Matth. xviij. quòd ſit anathemate ferire.*
25 *Retinere peccata eſt, ſecundum Hieronymum, Eccleſia interdicere.*
26 *Non ligat homo inobedientem, ſed* CHRISTVS *per hominem. Ex Ioanne Chryſoſtomo.*
27 *Extat eccleſia alia etiam, quam Dauid vocat, malignantium.*
28 *Eccleſia malignantium fidelium malorum eſt, non ethnicorum.*
29 *Arca Noe Eccleſiæ comparatur à Beato Gregorio.*
30 *Triplex eſt cõmunio in Eccleſia: interior, qua vnimur* CHRISTO *per charitatem, & fidem: exterior, qua ſimul per colloquium, ac per officia diuina, atque orationem: media, quæ vtramque complectitur, quaque* Eccleſia *nos ſuffragiorum, & ſacramentorum participes facit.*
31 *Triplex eſt excommunicatio: duæ propriæ, vna impropria.*
32 *Charitas per peccatũ mortale amittitur.*
33 *Minor excommunicatio priuat* Chriſtianum *à ſacramentorum* Eccleſiæ *perceptione.*
34 *Maior excommunicatio priuat* Chriſtianum *ſuffragijs* Eccleſiæ, *& fidelium colloquio.*
35 *Ethnici habuerunt pœnam excommunicationis, ſed vmbratilem, & ſub alia forma.*
36 *Hebræi excommunicare conſueuerunt.*
37 *Infamis fuit apud Hebræos qui è ſynagoga eijceretur.*
38 *Veroſimile eſt, Gentes ab Hebræis ſe antiquioribus excommunicationem mutuatas.*
39 *Excommunicatio diuini iuris prorſus eſt.*
40 *Excommunicationis exceptio in foro ſeculari in Gallia non admittitur.*
41 *Druides ſacerdotes excommunicare nouerunt.*
42 *Statutum, ac conſuetudo eccleſiaſticæ libertati aduerſa nihil valet.*

De excommunicatione, eiusq. origine, vbi reprobatur Andreæ Tiraquelli opinio. Cap. XIV.

RESTAT, vt de alia, quam habet Eccleſia, iuriſdictione dicamus, excommunicationis ſcilicet, quam nulli præ-
1 terea cõpetere poteſtati non eſt dubium, cùm aperte ſatis oſtẽderimus [a], excommunicationis gladium eſſe ſolius eccleſiaſticæ iuriſdictionis. Difficultas in eo tantũ eſſe poteſt: an iuriſdictio hæc ad clauem ordinis, an vero ad clauem iuriſdictio-
2 nis pertineat. Ad id videtur dixiſſe, quòd oportuit, S. Thomas [b] Aquinas, quòd cùm hæc poteſtas fori exterioris diſciplinam reſpiciat, vbi cauſa inter homines agitur, illius propria erit, cuius eſt in foro exteriori iuriſdictio, etiam ſi ordinis poteſtatem is non habeat: & hanc eſſe communem ſententiam aſſeuerat Didacus [c] Couarruuias, quam ſequutus eſt Hoſtienſis [d], Panormitanus quoque [e], Felinus [f], & Summiſtæ [g],
3 necnon alij Theologi [h]. Quæ adeo vera ſunt, vt non ſit neceſſarius ad poteſtatem
4 excommunicandi ſacer ordo: licet aliquis ordo præmittendus ſit, vt quis poſſit hanc ipſam

a lib. 2. c. 14
b in 3. ſent. d. 18. q. 2. ar. 2. ad primũ & d. 19. q. 1. ad tertium.
c ad c. alma mater. p. 1. §. 11 n. 1.
d in ſumma §. quis poſſit verſ nedum autem. de ſent. excom.
e ad cap. ab excommun. n. 5. de reſcr. & ad c. tranſmiſſam. not. 2. de elect.
f ad c. dilecta. de maiorit. & obed. nu. 3.
g in verb. excommun.
h in d. d. 18.

ipſam habere poteſtatem, videlicet, vt ſit
initiatus clericus, aptus, & idoneus ad ob-
tinendum beneficium eccleſiaſticum, prout
voluit Felinus [i]. Qui licet non aperiat, cu- 5
ius ætatis eſſe debeat, nec cuius ordinis, ip-
ſe tamen putarem, attendi debere eam æta-
tem, & eos ordines, quos requirit beneficiũ,
ratione cuius excommunicandi quis habet
poteſtatem. Nam, ſi beneficium erit ſim- 6
plex, quod clericus, & maior quattuorde-
cim annis obtinere [k] poteſt, is, ſi quartum-
decimum annum exceſſerit, & clericali cha-
ractere, quem primam tonſuram vocamus,
itidem fuerit initiatus, vtique excommuni-
care poterit. Si vero habuerit perſonatum, 7
vel dignitatem, aut curationem animarum, 8
non debebit eſſe minor vigintiquinque: ſi
Archipresbyter, Præpoſitus, Abbas, vel alio
quouis nomine nuncupatus, & curio ſit, non
ſolum debet eſſe maior vigintiquinque, ſed
etiam in ſacro presbyteratus [l] ordine. Ve-
rum, quoniam datur à iure annus [m], intra
quem quis debet ad illum ordinem, qui be-
neficio eſt annexus, promoueri, non dubi-
to, quin ſtatim, atque eſt poſſeſſionem ade-
ptus beneficij, ratione cuius poteſt excom-
municare, ſi ſit clericus, valeat exercere
huius ſpiritualis gladij poteſtatem. Non eſt 9
itaque ordinis, ſed iuriſdictionis excommu-
nicatio, quamuis ipſa ferri non poſſit, niſi
ab eo, qui clericus ſit, & idoneus ad conſe-
quendam eccleſiaſticam dignitatem, ratio-
ne cuius excommunicandi poteſtas iure
competit, vt prædixi. Competere autem
ijs, qui iuriſdictionem ordinariam eccleſia-
ſticam in exteriori foro habent, etiam ſi ſint
Epiſcopis inferiores, explorati [n] iuris eſt,
quod pluribus gloſſa [o], Henricus [p], & Di-
dacus [q] demonſtrant. Et quanquam dixi- 10
mus, iuriſdictionem ordinariam, non exclu-
dimus tamen iudicum datorum, ſiue dele-
gatorum. Nam & hi vti poſſunt in contu-
maces, & inobedientes excommunicationis
gladio: quod manifeſte conſtat ex quadam
Alexandri Tertij, ad Archiepiſcopum Se-
nonenſem conſtitutione [r]: idque vno om-
nium ore [ſ] receptum eſt. Dubitatio eſt de
fœminis, quæ habent eccleſiaſticam [t] iuriſ-
dictionem, quaque vti poſſunt. Diximus [u]
aliàs fœminas ratione dignitatis poſſe quã-
dam habere iuriſdiĩctionem, quoad corre-
ctionem, & adminiſtrationem, non item
poſſe eã exercere in ijs, quæ ad claues per-
tinent, nec in foro interiori, nec in exterio-
ri. Siquidem fœminis competere non poteſt 11
vſus clauium reſpectu ordinis, cuius ſunt in-
capaces. Et quamuis excommunicatio in 12

i ad d. c. dilecta.
k cap. 3. de ætat. & qualit. & c. 33. de præb.
l cap. 1. vbi oẽs notant. de ætate & qualit.
m c. 14. de elect. li. 6. & clem 2. de ætat. & qual.
n c. 3. de offic. ord. c. 10. de maior. & obed c. 33. de ſimonia.
o ad d. c. 3.
p ad c ſi ſacerdos eod. de off. ord.
q in d. § 11. verſ 1. dixi. ſup. c. 3. in fi.
r in c. 5. de offic. deleg.
ſ ad c. 1. eo.
t in c. 12 de maior & ob. c. 4. de confir. vtili vel inutil.
u ſup. c. 10. circa finem.

exteriori iudicio feratur, & pronuncietur,
atque ideo dicatur eſſe iuriſdictionis, non
ordinis, attamen certo quodam modo atti-
net ad aditum regni cæleſtis, cum Eccleſia
militans pandat viam ad triumphantem, &
ad claues dicitur ſpectare, vt egregie docet
S. Thomas Aquinas [x], quod & ex ipſo re-
13 ſcripto [y] Gregorij Noni haud obſcure ap-
paret; nec ferri poſſit, vt dictum eſt, niſi ab
eo, qui clericus ſit, & fœmina clericatus ſit
incapax, mirum non eſt, ſi ipſa excommu-
nicare non poſſit. Huius etiam iuriſdictio-
nis incapax eſt laicus: ius enim excommu-
nicandi potiſſimum ad ſpiritualem iuriſdi-
ctionem ſpectat, cùm ad claues Eccleſiæ
pertineat, vti iam oſtendimus, quod notat
14 & Abbas [z] Panormitanus. Spiritualia autẽ
tractare laicum hominem nefas eſt [a], atque
15 ideo Epiſcopi vicarius eſſe nequaquam po-
teſt [b]: quod Felinus, Decius, Ripa, & alij
omnes ad illam Eugenij Papæ conſtitutio-
nem [c] notant, & ipſe aliàs pluribus [d] docui:
idque adeo verum eſt, vt Abbas [e], Ioan-
nes [f] Andræa, Dominicus [g], item Felinus [h],
16 Decius [i], & Ripa [k], habere locum velint &
in clerico coniugato. His ita peractis, vi-
deamus, ſi placet, an verum ſit, quod vir
alioquin doctiſſimus, & in quouis diſcipli-
narum genere verſatiſſimus Andræas Tira-
quellus [l] litteris mandauit: namque excõ-
municationem, non à Sancto Paulo, vt Ca-
noniſtæ, & Theologi, ipſo teſte, arbitrantur,
ſed ab antiquorum, & Græcorum, & aliorũ
dogmatibus, legibusq. ortum habuiſſe opi-
natur: quaſi inferre velit, ipſam non eſſe
iuris diuini, aut canonici, ſed humani tan-
tum. Quam ſuam opinionem pluribus vete-
rum auctorum, eorumdemq. grauium viro-
rum (ethnicorum tamen) auctoritatibus ni-
titur comprobare. *Atque ideo*, inquit, *cùm
excommunicatio non ſit iuris canonici inuen-
tum, non mirum videri debet, ſi & in foro
ſeculari, nedum eccleſiaſtico, ſiue canonico, ea
proponi, & allegari poteſt*: quod vtriuſque
iuris interpretes ex Innocentiana conſtitu-
tione [m] reſponſitarunt, prout idem ipſe
Tiraquellus refert. Verum vti quæſtio, qua
de agitur facilius percipi, & diſcuti poſſit,
17 res erit paulò altius repetenda. Siquidem
excommunicatio nihil aliud eſt, quàm ſepa-
18 ratio Chriſtiani hominis à conſortio, & cõ-
19 munione Eccleſiæ. Et quamquam, vti dixi-
mus [n], Eccleſia in omnes etiam infideles
habeat iuriſdictionem, ac quibuſcumque
intra fines Chriſtianiſmi ſunt, pœnam im-
ponere pecuniariam, ſeu perſonalem poſſit
iuxta facinoris qualitatem, vt carcerare,
verbe-

x in d. diſt. 18 q 2
y in c. vlt & excef. præl.
z ad d. c ab excom de reſcript.
a c 2. & iud c. eccleſiæ S. Mariæ de conſtit.
b can. in nouo. 16. q. 7.
c d cap. 2.
d ibidem.
e ad c. ſane de cler. coniug.
f g ad c vnicum eod. li. in 6. verſ. in cæteris.
h ad d. c. 2. num. 6
i ibid n. 15.
k ibid n. 116
l de vtroq; retractu p 1 § 1 gloſſ 9 nu. 270.
m c. 1. § ſi quis igitur. de excep li. 6 vbi Hoſt. Archid Io. And. Lap Petrus Anchar Domin Philipp Franc. Felin ad c. poſtulati. de homic Dec. ad c. eccleſ. S Mariæ nu. 197 de cõſt. & ad c. prudentiã § 6. n 6. de off. iudic deleg vid 2 l. o. quos ipſe ibiq citat in d. glo. 9 n 281.
n ſup. c. 28. & 23.

verberare, vel, ſi grauior ſuadeat exceſſus,
vltimo ſupplicio, aut aliqua membrorum
detruncatione afficere, brachioq. ſeu magi-
ſtratui ciuili puniendos tradere, vt late tra-
dit Ioannes à Capiſtrano in ſuo, *de auctori-*
tate Papæ, tractatu [o], Hæc tamen cenſura
infidelibus minime conuenit, cùm ij foris
ſint: nec enim Eccleſiæ, qui in eam num- 20
quam admiſſus fuit, communione priuari
poteſt [p], vel ipſius Apoſtoli teſtimonio di-
centis [q]. *Quid enim mihi de his, qui foris*
ſunt, iudicare? Nonne de his, qui intus ſunt,
vos iudicatis? Hæc verba in hunc ſenſum
intelligit Innocentius Tertius [r], Tiberiadē-
ſi Epiſcopo de infidelibus coniugibus ſcri-
bens, & S. Auguſtinus, *de verbis Apoſtoli.*
Omnis, inquit [ſ], *Chriſtianus, qui à ſacerdo-* 21
tibus excommunicatur, ſatanæ traditur: quo
modo? quia ſcilicet extra Eccleſiam diabo-
lus eſt, ſicut in Eccleſia CHRISTVS, *ac per*
hoc, quaſi diabolo traditur qui ab eccleſiaſti-
ca communione remouetur. Origenes quo-
que, de hac poteſtate ſermonem habens [t],
ait. *Traduntur peccatores in interitum car-*
nis, cùm pro delictis ſuis à CHRISTI *corpo-*
re ſeparantur. Idem Apoſtolus Paulus [u] ad
Timotheum ſcribit, ſe Hymenæum, & Ale-
xandrum ſatanæ tradidiſſe, vt ediſcerent nō
blaſphemare. Excommunicationē vero eſſe
ſeparationem à communione Eccleſiæ, pul-
chre oſtendit Couarruuias [x], tùm ab etymo-
logia vocabuli, tum ſacrarum ſcripturarum
teſtimonio, & ſanctorum Patrum auctorita-
te, præcipue in illum Matthæi [y] locum. *Si*
Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus,
& publicanus, qui à communione Eccleſiæ
ſegregatus exiſtit: quod & Chryſoſtomus
ibidem docet: cui haud male conuenit ex-
poſitio [z] ſuperior noſtra ad Innocentianam
ſanctionem, vt cùm eſſet [a] vnus Chriſtiano-
rum animus, & cor vnum, hoc eſt ſocietas
vna, vna communio, quòd ſolerent (vt Pli-
nius ad Traianum Cęſarem [b] ait) ſtatis die-
bus ante lucem conuenire ad capiendum
cibum, promiſcuum tamen, & innoxium, ſi
Eccleſiæ, id eſt Epiſcopis, qui illius ſocieta-
tis erant Principes, non obtemperabant, ab
illa ſocietate, & communione ſegregaban-
tur, & velut ethnici, & publicani habeban-
tur. Vnde eleganter Tertullianus in [c] Apo-
logetico aduerſus Gentes. *Corpus ſumus de*
conſcientia religionis, & diſciplinæ veritate,
& ſpei fœdere: coimus in cœtum, & aggre-
gationem, vt ad Deum, quaſi manu facta,
precationibus ambiamus orantes. Et paulo
poſt. *Summum futuri iudicij præiudicium*
eſt, ſi quis ita deliquerit, vt à communione

o par 2.n.3 poſt gloſ. & al ad c. in Archiepiſcopatu d rapt. ad c.1.14.q.6. ad c fraternitatis.12 q. 2. c. illi, qui. 5.q.5.& alibi paſſim.
p c.13.de diſponſ impu. c.30. de homic l.43 §. vlt.ff d adi. l 5.ff. de iniuſt.rapt.
q 1. Cor.5.
r c 7.de diuortijs.
ſ ſer. 68. de quo in can. 32.11.q.3.
t Hom.3 ad c.2. Iud. de quo in can. 31.ead. q.3.
u epiſt.1. c.1
x ad c.alma mat in prin. de ſent. excom. lib.6.
y cap 18.
z ſup.c.proxim ad c nouit de iudic.
a Act. 4.
b li.10.epi. 97.
c cap.39.

orationis, & conuentus, & omnis ſancti com-
22 *mercij relegetur.* Quæ cùm ita ſint, non eſt
dicendum, vt cenſuit Tiraquellus, excom-
municationem ab ethnicorum dogmatibus,
& legibus originem habuiſſe, non etiam ab
Apoſtolo Paulo, ſicuti idem ipſe tribuit: ſi-
23 quidem, quamuis Paulus eam, vt prædixi-
mus, exercuerit, ab ipſo tamen CHRISTO
Domino, immediatum principium habuiſſe,
ex allegatis [d] Matthæi verbis hiſce conſtat
manifeſte. *Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi,*
ſicut ethnicus, & publicanus. Quo loco ap-
paret, excommunicationem ferri auctorita-
te CHRISTI ab Eccleſiæ Antiſtibus: nam
ſubijcit ſtatim Euangeliſta. *Amen dico vo-*
bis, quæcumque ligaueritis ſuper terrā, erunt
ligata & in cælo. vbi gloſſa ſubdit excellen-
ter: *ligaueritis vinculo anathematis:* quod
& diſſerit Ioannes Chryſoſtomus, ibidem
dicens. *Vide qualiter duplicibus colligauit*
neceſſitatibus: & pœna, quæ hic eſt, ſcilicet
24 *proiectione ab Eccleſia ſit tibi, ſicut ethnicus,*
& publicanus: & ſupplicio futuro, quod eſt eſ-
ſe ligatum in cælo. Beatus Hieronymus [e].
Quorum retinueritis peccata, retenta erunt,
25 *id eſt, quibus interdixeritis Eccleſiam, niſi re-*
conciliati per ſatisfactionem fuerint, & ipſis
ianua regni cæleſtis clauſa erit. Quibus ſuf-
fragatur Apoſtolus ad Theſſalonicēſes ſcri-
bens ſic [f]: *Quòd ſi quis non obedierit verbo*
noſtro per epiſtolam, hunc notate, & non com-
miſceamini cum illo, vt confundatur. Huc
etiam pertinent illa S. Auguſtini verba [g] ſu-
perius relata, & quod Chryſoſtomus in
26 epiſtolam ad Hebræos [h] notauit ita. *Nemo*
contemnat eccleſiaſtica vincula: non enim
homo eſt, qui ligat, ſed CHRISTVS, *qui hāc*
poteſtatem dedit, & dominus fecit homines
tanti honoris. At vero, ſi CHRISTVS eſt,
qui ligat, & qui hominibus hanc dedit po-
teſtatem, ſequitur neceſſario, excommuni-
cationem non à Gentium dogmatibus, im-
mo erroribus, & legibus ortum habuiſſe,
ſed ab ipſomet CHRISTO. Item, ſi excō-
municatio eſt ſeparatio Chriſtiani hominis
à communione Eccleſiæ, vt prædiximus,
ethnicis profectò conuenire nō potuit, cùm
extra Eccleſiam ſint. Nec obſtat, ſi dicatur,
extare etiam eccleſiam malignantium, vel
27 ipſo adſtipulante [i] Pſalmiſta. *Odiui Eccle-*
ſiam malignantium: quia reſpondendum
28 eſt, Dauidem non de infidelibus, & Genti-
bus intellexiſſe, ſed de fidelibus, quorum
alij boni ſunt, alij mali. Vnde S. Auguſti-
nus, explicans verſiculum illum [k], *Domine*
dilexi decorem domus tuæ: Domus Dei, in-
quit, *quæ Eccleſia adhuc habet malos, ſed*
decor

d d.c.18.
e ad d.c.18
f 1.Theſſ.3
g ex c.32.cū ſeq.11. q.3.
h ad cap 2. hom 4. de qua in c.31. ead.q.3.
i Pſal.25.
k ad d. Pſal. 25.in ſecunda enarrat.

decor domus Dei in nobis eſt, in ſanctis eſt.
l Hom. 38.
Beatus Gregorius in Matthæum [l]. *Terrere*
autem vos nō debet, quòd in Eccleſia & mul-
ti mali, & pauci ſunt boni, quia arca in vn-
dis diluuij, quæ huius Eccleſiæ typum geſſit, 29
& ampla in inferioribus, & anguſta in ſu-
perioribus fuit, nempe anguſta, quo ad bo-
m lib. Mor. 6. cap. 1.
nos: ampla quo ad malos. Et alibi [m]. *Quæ*
eum, loquitur de Iob, *ad maledicendum pro-*
uocat vxor, vitam carnalium deſignat, qui
iam intra ſanctam Eccleſiā in correctis mo-
ribus poſiti, quò per fidem bonis iuxta ſunt, eo
per vitam durius premunt. Præterea ſcien- 30
dum eſt, triplicem eſſe in Eccleſia catholica
fidelium communionem, qua eos priuat ex-
communicatio, vti aſſeuerant S. Thomas, &
n in 4. d. 18. q. 2.
alij [n] in Magiſtrum ſententiarum, item Car-
o par. 3. tit. 24. in princ.
dinalis [o] Florentinus, Ioannes [p] à Turrecre-
p ad c ſi ini micus. 11. q. 1
mata, Syluester [q], Caietanus [r], & noſtri iu-
q in verbo excōicatio. 3. in princ.
ris Canonici [ſ] interpretes. Prima eſt com-
r in 2. to. opuſculorum. in q de effectu excommunication.
munio interior, ſiue intrinſeca, quæ per
ſ ad rub. de ſent. excom.
charitatem nos CHRISTI membra vnit
ſiue per fidem formatam capiti CHRISTO,
& reliquis eius membris: & ſic communio
iſta prouenit à charitate, quæ eſt animi af-
fectio, qua diligitur Deus propter ſe, & pro-
ximus propter Deum, prout diſſerunt cum
t lib. de doctrina Chriſti. c. 22.
Auguſtino [t], Petrus Lombardus [u], S. Tho-
u in 3. ſent. diſt. 27.
mas [x], & alij [y], teſtimonio ipſius Euange-
x ibid. & in 2. 2. q 23. a. 5
liſtæ [z] Ioannis, qui ait. *Hoc mandatum ha-*
y in d. diſt 27.
bemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat &
z Ioan. 4.
fratrem ſuum. Vnde Gregorius dicebat,
duo eſſe præcepta charitatis, Dei amorem,
& proximi. Et Paulus de hac vnione, quæ
nexu charitatis nos CHRISTO IESV coniun-
git, ſæpe meminit, dicens. *Multi vnum cor-*
pus ſumus in CHRISTO. Alia eſt commu-
nio exterior, ſiue extrinſeca, quæ conſiſtit
in ſimul orando in Eccleſia, in miſſarum
ſolemnitatibus, diuinis officijs ſimul audiē-
dis, atque in colloquio fidelium. Tertia
communio media eſt, partim interior, &
partim exterior, qua omnes fideles partici-
pes ſumus communium ſuffragiorum Eccle-
ſiæ, & ſacramentorum: huius mentio fit in
ſymbolo Apoſtolorum, ibi: *Sanctorum com-*
munionem. Sic tria eſſe excommunicationū 31
genera dixerunt: duo propria, vnum impro-
prium, quod pertinet ad mortale peccatū,
quod ſeparat Chriſtianum, & ſegregat ab
interiori illa communione, quæ à charitate
procedit, & qua omnes fideles in CHRISTO
coniungimur, & vnum corpus efficimur:
charitas enim per peccatum mortale amit-
a ibidem.
titur, quod Ioannes [a] teſtatur, dicens. *Deus* 32
charitas eſt, & qui manet in charitate, in
b ad Rom. 6.
Deo manet. Et Paulus [b] ad Romanos. *Sti-*
pendia peccati, mors eſt, charitati aduerſa:
ſiquidem habens charitatem, habet vitam
æternam. Itaque non eſt dubium, quin
per peccati mortalis reatum amittatur cha-
ritas: quod egregie oſtendunt Magiſter [c]
c in 3. d. 31.
ſententiarum, & B. Thomas [d] Aquinas.
d 2. 2. q. 34. art. 22.
33 Quæ autem propriæ dicuntur excommuni-
cationes, diuiduntur in maiorem, & mino-
34 rem: hæc priuat Chriſtianum dumtaxat à
ſacramentorum Eccleſiæ perceptione: illa
vero, non ſolum à ſacramentorum perce-
ptione, ſed etiam à ſuffragiorum participa-
tione, & fidelium colloquio, & conuerſa-
tione, quod aliàs demonſtrauimus [e]. Si er-
e in Paratil. tit. de cler. excom. & in tit. de ſent excomm.
go excommunicatio CHRISTI auctorita-
te, ab Eccleſiæ Prælatis infligitur, ſi ipſa
eſt, quæ à CHRISTO ſeparat, à fidelium
conſortio alienat, ſacramentorū perceptio-
ne priuat, & ſuſpendit à ſuffragiorum Eccle-
ſiæ participatione, fit equidem, vt excom-
municationis ortus non à gentium dogma-
tibus, ſeu legibus, ſed à CHRISTO ipſo
ſit. Nec enim illa, quæ excommunicationis
propria ſunt, Gentibus conuenire poſſunt.
Ad id vero, quod Tiraquellus ex Platone,
Euripide, Plutarcho, Cæſare, Cicerone,
Liuio, Suetonio, Tacito, & alijs ethnicis pro-
bare intendit, videlicet, hos habuiſſe excō-
municationem, atque ideo ab eorum ritibus
ortum duxiſſe, reſpondendum eſt veteres
35 quidem pœnam excommunicationi haud
diſſimilem habuiſſe, quod & nos pluribus [f]
f ſup. lib. 1. c. 13.
docuimus; ſed non fuiſſe veram excommu-
nicationem, atque ideo ſub alia forma: &
licet fatear, pœnam illam apud ipſos idem
fere operatam fuiſſe, quod apud nos opera-
tur cenſura illa eccleſiaſtica, quo ad ſepa-
rationēm à communione, & conſortio, &
colloquio hominum, aperte tamen ex ſupe-
rius relatis conſtat, infidelibus excommu-
nicationem aptari nequaquam poſſe, prout
poſſunt aliæ pœnæ, vti eſt relegatio, depor-
tatio, fuſtigatio, incarceratio, membrorum
detruncatio, vltimum ſupplicium, ſicut de-
licta eadem eſſe poſſunt, quæ olim: parrici-
dium enim, ſtellionatus, ambitus, crimen
maieſtatis, peculatus, ſacrilegium, adulte-
rium, ſtuprum, inceſtus, & huiuſmodi ſex-
centa eadem ſunt. Quare potius crederem,
Gentes ab Hebræis, quemadmodum & alia
multa, hanc è ſacris eiectionem, mutuatas
36 fuiſſe: nam Hebræos excommunicationem
habuiſſe, auctor eſt [g] Eliezer Rabbi, qui ait,
g cap. 38.
Ioſephi fratres ſub anathematis pœna præ-
cepiſſe, ne quis Ioſephi venditionem reue-
lare patri auderet. Et ſubiungit: *Vultis excō-*
municationis vim, & efficaciā videre? videte
in Io-

in Ioſue [h], *& in libris Regum* [i]. Quam ex-
communicationis pœnam S. Ioannes vide-
tur nobis deſcripſiſſe, dum ait [k]. *Conſpira-
uerunt Iudæi, vt ſi quis confiteretur eum eſ-
ſe* CHRISTVM, *extra ſynagogam fieret*. Et ali-
bi [l]. *Ex Principibus multi crediderunt in
eum, ſed propter Phariſæos non confitebantur,
vt e ſynagoga non eijcerentur*. Vnde
Carolus [m] Sigonius rectè admonuit, probri
loco maximi duci conſueuiſſe, ſi quis ſyna-
gogæ, id eſt cætus illius, qui ad audiendum
conueniebat, expers factus fuiſſet. Verum, 37
cum Hebræi excommunicationem habue- 38
rint, ac Græcis, alijsq. gentibus antiquio-
res fuerint, veriſimile eſt, eam ex antiqua 39
eorum lege, vt pleraque alia, effluxiſſe, ac 40
conſequenter diuini iuris eſſe, non huma-
ni. Sed ipſe à Tiraquello vlterius quæro,
qua de cauſa in Gallia exceptio excommu-
nicationis in foro ſeculari non admittatur,
vt idem ipſe poſt Ioannem [n] Fabrum, & Au-
ferium [o] tradit, cùm valere ſtatutum, quo
aliter cauetur, negant Iacobus But. [p] Bal-
dus [q], Ioãnes Anan. [r] & Philippus Decius [ſ];
cumque hæc excommunicatio iuris Pontifi-
cij inuentum non ſit, vt ipſe ait, ſed ab an-
tiquorum, & Græcorum, & aliorum ritibus:
& ſanctionibus oriatur. Quod ſane præci-
puè probatur ex Iulij Cæſaris Commenta-
rijs [t] de bello Gallico, cùm de Druidũ mo-
ribus, & ritibus ſcribens, ait. *Si quis vel pu-
blicus, vel priuatus, eorum decreto non* 41
*ſtetit, ſacrificijs interdicunt. Hæc pœna
apud eos eſt grauiſſima: quibus ita eſt inter-
dictum, hi numero impiorum, ac ſceleratorum
habentur, hi omnes decedunt, aditumq.
ſermonemq. defugiunt, ne quid ex contagio-
ne incommodi accipiant: neque his petenti-
bus ius redditur, neque honos vllus commu-
nicatur*. Hæc Cæſar. Si igitur pœna hæc
grauiſſima excommunicatio eſt, vt fateris
Tiraquelle, quare magiſtratus Gallicani
ad eorum tribunalia, ipſius exceptionem
non admittunt? præſertim, cùm à ſuis pri-
ſcis ſacerdotibus adinuenta ſit? Sed lon-
ge melius eſt, vti confitearis eſſe iuris diui-
ni, atque ideo admitti debere, non obſtan-
te quauis generali Franciæ conſuetudine, 42
ne aduerſetur libertati eccleſiaſticæ: cuius
cauſa, quemadmodum ſtatutum non valet,
ita nec conſuetudo, quæ potius corruptela
eſt [u], vim legis obtinere poteſt. Plura re-
ſtant dicenda: verum quoniam ab alijs, &
præcipue à Didaco [x] Couarruuias diffuſius
diſputata ſunt, ea non repetam, cùm aliàs [y]
& ipſe hanc materiam tractauerim, & ad
Eccleſiam tantum pertinere hanc cenſu-
ram, non item ad magiſtratus ciuiles, ſu-
perius [z] ſatis demonſtrauerim.

h c. 5. & 7.
i Reg. 1. & 4 cap. 2.
k Ioan. 9.
l Ioan. 12.
m de Rep. Hebræor. li. 3. c. vlt. in fi.
n ad §. quod ſi tutor. Inſt. de curat:
o deciſ Tholoſ. 189.
p q ad l. placet. C. d ſac. ſan eccleſ.
r ad c. poſtulaſti. de homicid
ſ ad c S. Marię n. 197. de conſtit.
t lib. 7.
u l. 38. ff de legib & c. 3 6. & vlt. de conſuet.
x ad d c. alma mater. de ſent. exc.
y in tit. de cler. excom. & in tit. de ſent excom. in Paratitl.
z ſup. lib. 2. cap. 14.

SVMMA EX CAPITE XV.

1 *Nec Epiſcopus, nec clerici ad forum ſeculare trahi poſſunt, vt ex pluribus Pontificijs ſanctionibus hic probatur.*
2 *Clerici conuicti alicuius criminis in foro ſeculari, non ſunt ab eorum Epiſcopis ideo condemnandi.*
3 *Confeſſio delicti facta coram non ſuo iudice, nihil operatur.*
4 *Clerici iudicem ſecularem incompetentem, nec iuramento facere competentem poſſunt.*
5 *Laici etiam iniurati iudicem incompetentem, competentem faciunt.*
6 *Ex priuatorum conſenſu priuatus iudex non conſtituitur.*
7 *Præfectus vicem Præfecti agit, & Prætor Prætoris priuatus poteſtatis alicuius vicẽ non agit. Ex S. Auguſtino.*
8 *Magiſtratus ciuilis, quo ad clericum, pro priuato eſt.*
9 *Si res nulla extat, nec extendi poteſt.*
10 *Priuatus, quauis poteſtate mandante, eius vice fungi poteſt.*
11 *Laicus Epiſcopi vices, eo etiam mandante non gerit.*
12 *Nec Papa ea, quæ ſunt ordinis, laicis mandare poteſt: ſecus iuriſdictionis.*
13 *Exemptio fori ſecularis in clerico eſt maniſeſtiſſima.*
14 *Quæ exemptio competit clericis, quo ad forum, eadem & quo ad cenſum, & tributum.*
15 *Grauantes clericum excommunicantur.*
16 *Imperatores non præferuntur Eccleſiæ Præſulibus.*
17 *Clerici ante omnem humanam conſtitutionem fuerunt.*
18 *Conſtitutiones poſt clericos factæ, non pertinuerunt ad eos eximendos, ſed ad iuris diuini declarationem.*
19 *Ne diuinum miniſterium periclitetur, clerici cum ſeculari iudice rem habere nequeunt.*
20 *Abſurdum eſſet, debere Imperatorum paſtores ad eorum tribunalia ſiſti.*
21 *Minorem in maiorẽ habere ius nõ decet.*
22 *Ciuilis iuriſdictio ab eccleſiaſtica ſeiuncta eſt.*
23 *Chriſtos ſuos vocat Deus ſacerdotes per Dauidem, eximens ſeculari iudicio.*
24 *Ex verbis Matthæi colligitur,* CHRISTVM *pro filijs ſacerdotes intellexiſſe.*

25 Sa-

25 *Sacerdotes propius ad* CHRISTVM, *quàm cæteri Chriſtiani, accedunt.*

26 CHRISTVS *cenſum pro ſe, & Petro perſoluens, oſtendit ſacerdotes præciſe filiorum loco habuiſſe.*

27 *Sanctus Paulus ethnicorum forum Chriſtianis interdicit.*

28 *Clerici diuinitus Romani Pontificis iudicio, ſubditi ſunt.*

29 *Bonifac. VIII. ſacras tum perſonas, tum res, à ſecularium exactionum grauamine immunes fecit.*

30 *Clericorum exemptio diuina, non humana eſt.*

31 *Diuinum ius, & Pontificiæ, & Cæſareæ conſtitutiones declarant.*

32 *Innocẽtius Papa grauiſſimus Canoniſta.*

33 *Innocentio Papæ Canoniſtæ non conſtat de clericorum diuina exemptione: idem & nonnullis eiuſdẽ Iuriſperitis.*

34 *Clericorum diuina immunitas, ſi non per expreſſas enunciationes, at per expreſſas coniecturas elicitur ex ſacra pagina.*

35 *Chriſtiani Principes nihil de religione ſtatuunt, niſi ex canonum, aut patrum præſcripto.*

36 *Clerici in ſpiritualibus eximuntur foro ſeculari, in profanis ſecus: ex Couarruuia, & Soto.*

37 *Papa clericos non exemptos foro ſeculari eximit: ex Couarruuia, & Soto.*

38 *Ob diuinum miniſterium neceſſe eſt, clericos foro ſeculari eximi.*

39 *Summus Princeps ſeculi immunitati clericorum non derogat, cùm ea ad publicam vtilitatem à ſummo Pontifice originem trahat.*

40 *Principes omnes, etiam in temporalibus, ſummo Pontifici inferiores ſunt.*

41 *Principes in legibus, quæ à Papa feruntur, habent conſenſum obedientiæ, non poteſtatis.*

42 *Lex, de excommunicando manum iniiciente in clericum, diuini iuris eſt.*

43 *Culpa non careret Papa, ſi cenſuram aduerſus percutientes clericos abrogaret, etſi percutiens à cenſura liber eſſet.*

44 *Eius eſt abrogare legem, cuius & cõdere.*

45 *Princeps, legem vtilem reuocans abſque cauſa, peccat.*

46 *Princeps tenetur leges proficuas ſuis populis ferre, & obſeruare.*

47 *Princeps, quo ad vim coactiuam legibus eſt ſolutus, quo ad directiuam ſecus.*

48 *Populus Principis mores pro legibus habet.*

49 *Beneficium, habitus, tonſura, miniſterium conuictus cum diſciplina exemptionem clericalem tribuunt: ex Concilio Tridentino.*

50 *Clericus nec poſt ſententiam à iudice laico ſe præſente, et defendente latam, ſui fori immunitatem perdit.*

51 *Clericus ciuilis iudicis foro conſentire nequit, præcipue in cauſis criminalibus.*

52 *Clericus non poteſt iuri ordinis ſui renunciare.*

53 *Fori declinatoria poſt ſententiam opponi poteſt, impeditq. etiam inappellabilis ſententiæ executionem, etiam trium conformium.*

54 *Sententia ciuilis iudicis aduerſus clericum lata, ipſo iure nulla eſt.*

55 *Iudex eccleſiaſticus ius habet in clericos, qui ſe laicos dixerint, cùm tamen ſint vere clerici.*

56 *Pendente controuerſia, an quis ſit clericus, aut laicus, perſona capta coram iudicio eccleſiaſtico ſiſtenda eſt, à quo ſtatus quæſtio eſt diſcutienda.*

57 *Controuerſia, de iuriſdictione inter ſpirituale, & temporale tribunal, ad iudicẽ ſpiritualem tamquã digniorẽ ſpectat.*

58 *Gallicana praxis de iuriſdictionis diſcuſſione, & humano, & pontificio iuri aduerſatur.*

59 *Gallicanum forum de veſtibus: Mediolanenſe de veſtibus, & clerico ſibi iudicium præſumit.*

60 *Carolus Borromeus, Cardinalis ſummis, & meritis laudibus decoratur.*

61 *Carolus Borromeus, Card. ſummum Mediolanen. Præfectum, ac Senatum excommunicauit.*

62 *Carolus Borromeus, Cardinalis ambitione omnino vacuus, iuſtitiæ plenus.*

63 *Federicus Borromeus, Cardinalis gentilem ſuum Carolum imitatur.*

64 *Iudex eccleſiaſticus negligens ſibi ſubditum à laico repetere, deponendus, & puniendus eſt.*

65 *Conſuetudo, de clerico iudicando à iudice laico, iure canonico improbatur, etiam ſi ſit immemorabilis.*

66 *Clerici coniugati monogami deferentes tonſuram, & veſtes, fori priuilegio gaudent.*

67 *Clericorum coniugatorum priuilegium de foro, ad criminalia reſtringitur.*

68 *Actiones ex delicto orientes, ſunt ciuiles, & criminales.*

69 *Actio ciuilis priuatũ, criminalis publicum commodum, ſeu vindictam reſpicit.*

70 *Concilium Tridentinum Bonifacianam conſtitutionem, circa clericos coniugatos in cauſa ciuili priuilegium fori non habentes, confirmat.*
71 *Clericos coniugatos cæteris clericis priuilegijs præſtare, non conuenit.*
72 *Reſtrictio Bonifaciana priuilegiorum clericis coniugatis competentium, eſt ei ordini proficua, ac ſalutaris.*
73 *Papa Dei nomine, exemptionem clericorum, quo modo de iure diuino procedat, ac quibus competat, interpretari poteſt.*
74 *Tonſurati, & coniugati clerici, niſi deferant inſignia, priuilegio fori non vtuntur.*
75 *Prima tonſura eſt gradus ad ordines, non ordo.*
76 *Ordines large ſumpti nouem ſunt.*
77 *Tonſurati veſtibus, & corona carentes, ſi conuicti ſint de delicto, punientur licite abſque degradatione.*
78 *Suſcipiens ordines, & delinquens in fraudem fori, foro ſeculari non eximitur.*
79 *Suſcipiens ordines in fraudem fori, eſt ſubiectus iudici laico, quo ad bona, non quo ad perſonam, quia impreſſus eſt ſacro charactere.*
80 *Emittens votum religionis, vel ſacri ordinis ante delictum, effugit forum ſeculare.*
81 *Voti emiſſio iuramento probari præſumitur: quod Couarruuiæ non placet.*
82 *Oppoſitio dilatoriæ exceptionis, iuramento probatur.*
83 *Suſcipiens ordinem poſt delictum, præſumitur in fraudem fori feciſſe.*
84 *Criminis iudicium à laico, & clerico ſimul commiſſi, ad eccleſiaſticum forum ſpectat, etiam quo ad perſonam laici.*
85 *Clerici dignitas laico in fori præſcriptione prodeſt.*
86 *Clericus obæratus nec capi, nec excommunicari poteſt, ſi ei ſoluendo non ſit, data cautione ſoluendi, ſi ad pinguiorem fortunam deuenerit.*
87 *Clericus inops non cedit bonis.*
88 *Clericus ditior factus, cogi non poteſt ad ſoluendum debita, niſi deductis, quæ ei ſunt neceſſaria alimenta.*
89 *Opprobrium eſt eccleſiaſtici ſtatus, clericum mendicare.*
90 *Minorum ordinum clericus, ſi à Tridentina ſynodo enumeratas qualitates habeat, ad ſatisfaciendum creditori non cogetur, niſi vt cæteri maiores clerici.*
91 *Praxis Romanæ curiæ de clerici beneficio creditoribus eius ſatisfacit, victus congrua ei portione relicta.*
92 *Scholares cogendi non ſunt ad æs alienum diſſoluendum, niſi quantum poſſunt, quemadmodum & clerici.*
93 *Iuſiurandum non obligat vltra, quàm quis facere poteſt, quod iurauit.*
94 *Non peierat, qui ex cauſa, quod iurauit, non implet.*
95 *Clericus, quamuis iurauerit ſoluere penſionem, aut debitum, ſi non poteſt obſeruare, nullo modo cogi poteſt, niſi ad dandam iuratoriam cautionem de ſoluendo, cùm poterit.*
96 *Clericus hæres laici, quamuis à ſuo teſtatore lis coram tribunali laico cœpta fuerit, non tenebitur ei iudicio ſtare, ſed eccleſiaſtico.*
97 *In lite conteſtata coram iudice laico à laico, clericus, eius hæres factus, actionem actori aduerſus defunctum competentem, ſequitur corã iudice eccleſiaſtico.*
98 *Iulius Salinerius Sauonenſis magnæ ſpei adoleſcens laudatur.*
99 *Iudex laicus obligationem teſtatoris laici ab hærede clerico excutere iure poteſt.*
100 *Inſtrumentum publicum aduerſus clericum obligatum in foro eccleſiaſtico vim habet. ex Bart.*
101 *Lex cuiuſuis Principis non tollit priuilegium clerici.*
102 *Legislator ciuilis nullam in clericos habet iuriſdictionem.*
103 *Lex ciuilis non pariens damnum, nec peccatum, nec iuri pontificio detrahens, clericum etiam obligat.*
104 *Aliquando Papa lege ciuili vtitur.*
105 *Lex ciuilis ideo & clericum nonnumquã obligat, quia Papa ea de re nihil ſtatuit, ac tacite approbat eam, tamquam iuſtitiæ conſentaneam.*
106 *Clericus hæres laici, qui inuentarium non confecerit, vltra vires hæreditatis obligatur, coram tamen ſuo iudice conueniendus eſt.*
107 *Cauſæ examinatio aduerſus clericũ, non, niſi ab eccleſiaſtico iudice, facienda eſt.*
108 *Ordinandi ſunt arbitrio Epiſcoporum ad titulum patrimonij, qui vtiles, aut neceſſarij eccleſijs ſint.*
109 *Bona patrimonialia, ad quorum titulum quis eſt ordinatus, habent immunitatẽ, ſicut eccleſiaſtica, ne ordinati mendicare cogantur, aut turpem quæſtum facere.*

110 Cle-

110 *Clericus minor, aut læſus ad titulum patrimonij ordinatus coram ſuo iudice reſtitutionem in integrum iure petit: immo clericus quilibet minor.*

De multiplici clericorum immunitate. Cap. XV.

EXPLICITIS his, quæ ad multiplicem eccleſiaſticam iuriſdictionem appoſite facere videbantur, recta inſtituti noſtri ratio etiam poſtulare videtur, vt de clericorum exemptione, immunitatumq. beneficijs tractemus. Exẽptio enim clericorum, quòd ad fori priuilegium attinet, paſſim probatur. Caius enim 1
Papa ad Felicem Epiſcopum, *Nemo vmquam*, ait [a], *Epiſcopum, aut reliquos clericos apud iudicem ſecularem accuſare præſumat.* Marcellus Primus Epiſcopis [b] Orientalibus. *Clericum cuiuslibet ordinis abſque Pontificis ſui permiſſu nullus præſumat ad ſecularem iudicem trahere: nec laico quemlibet clericum liceat accuſare.* Pelagius Sergio Cancellario. *Si quis laicus clericum cuiuſcumque gradus duxerit eſſe pulſandum, ad Epiſcoporum iudicium in eadem ciuitate, vel territorio conſtitutorum proponat eas, quas ſe habere exiſtimat actiones.* Innocentius Primus ad Victricium Rhotomagenſem, vt Iſidorus citat in præfatione canonum, *Si qua*, inquit, *cauſa, vel cõtentiones inter clericos, & laicos tam ſuperioris ordinis, quàm etiam inferioris, fuerint exortæ, placuit, vt ſecundum Nicænam ſynodum, congregatis Prouinciæ Epiſcopis, iudicium terminetur.* Ex Concilio item Pariſienſi [c]. *Nullus iudicum, neque presbyterum, neque diaconum, aut clericum vllum, aut eccleſiæ iuniores ſine licentia Pontificis per ſe diſtinguat, aut condemnare præſumat.* Ex Concilio Matiſconenſi primo [d]. *Nullus clericus alium clericum ad iudicem ſecularem accuſare, aut ad cauſam dicendam trahere quocumque modo præſumat, ſed omne negotiũ clericorum, aut in Epiſcopi ſui, aut presbyterorum in Archidiaconi præſentia finiatur.* Ex Concilio Agathenſi [e]. *Clericum nullus præſumat ad ſecularem iudicem, Epiſcopo non permittente, pulſare.* Ex alijs item Concilijs, & Pontificum reſcriptis exemptionem hanc probat [f] Gratianus, quod ex alijs Pontificalibus ſanctionibus, & nos cõmode poſſumus oſtendere. Nam Alexander [g] Tertius Salernitano Archiepiſcopo. *Si clerici* 3
coram ſeculari iudice conuicti fuerint, vel cõfeſſi de crimine, nõ ſunt propter hoc à ſuo Epiſcopo aliquatenus condemnandi: ſicut enim ſententia à non ſuo iudice lata non tenet, ita nec facta cõfeſſio coràm ipſo. Lucius Tertius [h]. *De omni crimine clericus debet corã eccleſia-*
3 *ſtico iudice conueniri.* Innocentius [i] III. Vercellenſi Epiſcopo. *Ne clerici trahantur à laicis ad iudicium ſeculare, omnino prohibemus.* Iure item Cæſareo ita quoque conſtitutum eſſe nemo ex ijs, quæ in ſecundo [k] libro retulimus, diſſimulare poteſt: quæ adeo ita vera, & perſpecta ſunt, vt etiam accedente conſenſu clerici, iuriſiurandi religione robo-
4 rato, non poſſe magiſtratum laicum in cauſis quamuis mere ciuilibus ipſum iudicare, reſcripſerit [l] Piſano Archiepiſcopo Innocẽtius III. quod mirũ videtur, cùm cæteri homines, quantumuis priuati, iudicem incompetentem prorſus, & incongruum, nullo etiã accedente iuramento, competentem, & congruum facere valeant, ſi eum adierint, vt
5 Africanus [m] reſpondit, & Imperator [n] Antoninus reſcripſit. Sed cur tam varie? Memini me aliàs [o] rationem huius diuerſitatis illam reddidiſſe, quòd ex priuatorum conſenſu priuatus iudex nequeat conſtitui [p]:
6 quod & Beatus [q] Auguſtinus, qui prope omnia ſuo diuino ingenio aſſecutus eſt, te-
7 ſtatur, dum ait. *Præfectus poteſt agere vicẽ Præfecti, & Prætor Prætoris, non tamen priuatus poteſt agere vicem poteſtatis alicuius.* At ſi priuatus priuatum iudicem ſibi conſtituere nequit, iudex ſecularis à clerico conſtitui iudex non poterit, nec eius iuriſdictionem prorogare, cùm in clericorũ cauſis ma-
8 giſtratus ciuilis cenſeatur [r] priuatus. Quare
9 priuatus nullam habet in clericum iuriſdictionem: & cùm res nulla extet, nec exten-
10 di poteſt [ſ]. Item priuatus mandato Prætoris, vel alterius poteſtatis, vice eius fungitur, te-
11 ſtimonio Pauli iuriſconſulti [t] libro xviij. ad Plautium: ſed laicus vice Epiſcopi, etiam ex eius mandato, non fungitur. Indecorum enim eſt (vt conſiderat Concilium [u] Hiſpàlenſe) vicarium Epiſcopi laicum eſſe, & perſonas eccleſiaſticas iudicare. Et Eugenius [x] Secundus. *Epiſcopi, Abbates, Archidiaconi, & alij eccleſiarum Prælati de negotijs eccleſiaſticis laicorum iudicio non diſponant.* Ad quem locum quærunt noſtri iuris Pontificij
12 interpretes, an & ipſe Rom. ac vniuerſalis Eccleſiæ Princeps poſſit laicis hæc eccleſiaſtica committere negotia: & licet, quo ad tẽporalia, concludant poſſe, quo ad ſpiritualia tamen negant: & hanc communem eſſe ſententiam tradit Philippus Decius [y], nimirum in ijs, quæ ſunt ordinis, non autem in ijs, quæ ſunt iuriſdictionis: & quòd clerici gaudeant

a c.1.11.q.1
b epiſt.2.
c cap.10.
d cap.8.
e cap.32.
f 11 q.1.per totum.
g cap.4. de iudic.
h c.8.eod.
i c.17.eod.
k c.15.item c.2. & c.6.
l c.12 de foro comp.
m in l.18.ff. de iuriſ.om. iudic.
n in l 1. C. eod & c.18. de for. cõp.
o eod.tit in fi in Parat.
p ad l. 3 C. eod.
q in q. vet. teſtam.
r c.2.de iudicijs.
ſ l decẽ.ff.de verb. ſign l. 43.§.vlt.ff.d ædil edic l.5 ff. de iniuſt. rupt. c.11 de deſpon. impub. c.20 de homicid.
t l.vlt. ff.de off eius, cui mand eſt iuriſd.
u de quo in c 22.16.q.7.
x in d. c. 2. de iudic.
y ad d. c.2. num.55.

gaudeant fori priuilegio, latiſſime pertra- 13
ctant ad recitatas conſtitutiones [z] omnes iuris canonici interpretes: & præter eos Aufrerius [a], Gulielmus [b] Benedictus, Caſſanæus [c], Rupellanus [d], Nicolaus Boerius [e], & Didacus Couarruuias [f]. Et quæ exẽptio, 14
quo ad forum, clericis competit, eadem, quo 15
ad tributum, & cenſum competit ex conſtitutione Concilij [g] Lateranenſis: qua excõmunicationi ſubduntur omnes qui clericis, bonisve eorũ aliquid grauaminis imponunt. Quod & Bonifacius Octauus [h] alia ſanctione roborauit: diffuſeq. id oſtendunt vtriuſque iuris [i] interpretes. Maior hæſitatio eſt, an huiuſmodi exemptiones ſint iuris diuini, an humani: videmus enim, diſſentientes eſſe valde interpretes, quorum alij aſſerunt, alij negant, alij neutrum affirmant. Gloſſa ad illam Ioannis Papæ primi conſtitutionẽ [k] (cuius hæc ſunt verba. *Non à legibus publicis, non à poteſtatibus ſeculi, ſed à Pontificibus, & ſacerdotibus omnipotẽs Deus Chriſtianæ religionis clericos, & ſacerdotes voluit ordinari, & diſcuti, recipique de errore remeantes. Imperatores Chriſtiani ſubdere debent* 16
executiones ſuas eccleſiaſticis Præſulibus, non 17
præferre) ſcribit ſacerdotes, ſeu clericos ante omnem humanam conſtitutionem fuiſſe, & eſſe à iuriſdictione ſecularium Principum omnino exemptos. Conſtitutiones vero, quæ ſubſequutæ ſunt, non ad exemptionem pertinere, ſed ad iuris diuini declarationem. Idem voluit gloſſa ad conſtitutio- 18
nem [l] Bonifacij Octaui, quam ibidem ſequuntur omnes, & præſertim Cardinalis [m], Abbas [n], Felinus [o], Decius [p], Rota [q], Aufrerius [r], quam eſſe communem teſtantur Felinus [ſ], Rochus [t], Curtius, Rebuffus [u], & Iulius Clarus [x]. Quæ opinio rationibus, ar- 19
gumentis, & auctoritatibus confirmari facile poteſt: nam cùm iure diuino ſint Eccleſiæ adminiſtri conſtituti, vt ſuo loco [y] latius diſputatum eſt, eidem iuri conſentaneum videtur, vt ad iudices ſeculares vocari non poſſint, alioquin eccleſiaſticis miniſterijs idonee nauare operam nequirent. Quamob cauſam Paulus [z] Apoſtolus dicebat. *Nemo militans Deo, implicat ſe negotijs ſecularibus*. Qua enim ratione fieret, vt qui [a] ſe- 20
cularium magiſtratuum, ipſorumq. Regum, & Imperatorum paſtores ſunt, tamquam rei, ad eorum tribunalia ſiſterentur? Deinde, cùm ethnici iuris auctores [b] cenſuerint, abſurdum eſſe parem in parem aliquam habere auctoritatem, multò quidem abſurdius eſſet minorem, & inferiorem in maiorem, 21
& ſuperiorem habere iuriſdictionem. Quis 22
præterea neſcit, ciuilem iuriſdictionem ab eccleſiaſtica eſſe [c] omnino ſeiunctam? ſi ergo ſuos vtraque habet magiſtratus, ſuos Præſides, ſuos Præfectos: quare, rogo, ad ciuiles potius, quàm ad eccleſiaſticos magiſtratus vocari debent? quod vetuerunt ipſimet Imperatores, Honorius, Theodoſius, & Arcadius, dicentes [d]. *Habent clerici iudices ſuos, nec quidquam his publicis commune cum legibus, quantum tamen ad cauſas eccleſiaſticas pertinet, quas decet Epiſcopali auctoritate decidi*. Cui ſuffragantur diuina quoque oracula, ſiue ex nouo, ſiue ex veteri Teſtamento: ex hoc [e]. *Nolite tangere chriſtos meos*: per quæ Pſalmiſtæ verba videtur Deus omnipotens, ſuos chriſtos, hoc eſt ſacerdotes exemiſſe terrenorum iudicum poteſtate: ex illo ſtat pro clericis ille
23 Matthæi locus [f], in quo CHRISTVS, cùm ab eo exigeretur cenſus, ac Petrum interrogaſſet, dicens, *Reges terræ, à quibus accipiunt tributum, à filijs ſuis, an ab alienis?*
24 eique Petrus reſpondiſſet, *ab alienis*, CHRISTVS concludens, ait. *Filij ergo liberi ſunt: vt autem non ſcandalizemus eos, vade, & ſtaterem, quem aperto ore piſcis, inueneris, da eis pro me, & te*. Vnde colligitur, eum à tributis Principum ſecularium clericos ſuos filios, ſub ſeipſo, & Petro, orthodoxæ Eccleſiæ capite, & principe deſignatos omnino exemiſſe. Et quamquam nonnulli opinantur, hunc Matthæi locum de CHRISTO tantum, qui ſolus eſt naturalis æterni patris filius, intelligendum, liquet tamen de omnibus clericis eſſe accipiendum, cùm omnes filij Dei ſimus: quod Apoſtolus ad Theſſalonicenſes [g] teſtatur, dicens. *Omnes vos filij lucis eſtis, & filij Dei*. Et ad Romanos [h]. *Quicumque ſpiritu Dei aguntur, ij ſunt filij Dei: ſi autem filij, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem CHRI-*
25 *STI*. Quod ſane Apoſtoli dictum, etſi referri etiam poteſt ad Chriſtianos omnes, præcipue tamen referri debet ad ſacerdotes, qui vere CHRISTI fratres ſunt, & cohæredes, quia & Chriſtiani ſunt, & ſacerdotes. Nec aduerſantur hæc Petri, & Ioannis Apoſtolorum verba [i]. *Feciſti nos Deo noſtro regnum, & ſacerdotes, &c.* necnon [k]. *Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotium: pro quo* CHRISTVS mortuus eſt: quia non omnes, vti aliàs dictum [l] fuit, ſunt ſacerdotes, ſed ex Chriſtianis aliqui: quod Apoſtolus manifeſte oſtendit ad Hebræos ſcribens [m]: ait enim. *Omnis Pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in ijs, quæ ſunt ad Deũ, vt offerat dona, &*

ſacrifi-

z præcipue ad c. 4. 8. & 17. eo de iudic. & ad c. 12 de foro compet.
a in repet. clemen. 1. de off. ord.
b ad c. Raynut. in verbo & vxorẽ. in 2. nu. 322.
c in cõſuet. Burg. rub. 1. § 5. verſ. Archid. n. 44.
d li. 1. forenſium inſtitut. c. 34
e deciſ 69.
f pract. q. c. 31 n. 3. verſ. tertia concl
g cap. 20. de quo in c. 4. d. immu eccl
h cap. 4. de cenſib. lib. 6.
i hic. & ad d. c 4. de immun eccl. ad c. ſi tributũ. 2. q. 1. ad l. placet. & ad l. inſtruct. C. de ſacroſan. eccl Abbas ad c. vlt. vbi etiam Felin. n 76. de vita & honeſt cleric. & alij ad c. eccl. S. Mariæ. de cõſt Caſſanæ in d. rubr. 1. § 4 nu. 17. Aufr. ad d clem. 1 reg. 2 fallẽt. 27. lo. Mauri. poſt Bar in repetit l. vnicæ C. vbi mulier Didac. in d. verſic. 3. in fi.
k in c 11. d. 96. & ibi oẽs
l ad d. c. 4. de cenſ. li. 6.
m ad c. perpendimus. 7. oppoſ. de ſenten. excom.
n ad d c. eccleſiæ S Mariæ. & ad c. at ſi clerici. n. 23.
o p ad d. c. eccleſia.
q in antiq. 10. de cõſue
r ad d clem. 2. verſ. ad q. de off ord.
ſ ad c. 2. de maior & ob.
t ad c. vlt. de conſuet.
u in concor. rub. de protectione.
x in prac. crimin. § fin. q. 36. in princ.
y ſup. c. 3.
z 2. ad Tim. 2 & c 1. & 4 ne cler vel monachi.
a c. 9. cum ſeqq ead. d. 96. & c. 4 de maior. & ob.
b l. ille à quo. § tẽpeſtiuum ff. ad Trebel & l. nãm magiſtratus ff d arb.

c c. 10. cum ſeqq. ead. d. 96.
d l. vlt. C. Theod. tit. de Epiſc. & cle.
e Pſal. 104.
f Matth. 17.
g 1. Theſ. 5.
h Rom. 8.
i Apoc. 5.
k 1. epiſ. 1. c. 2
l in Paratit. de temp. or. & qualit. ordinand.
m Hebr. 5

ſacrificia pro peccatis. Præterea, ſi CHRISTVS 26
de ſeipſo tantum intellexiſſet, quòd ſo-
lus naturalis æterni patris filius eſſet, quid
fuiſſet neceſſe dicere, *pro me, & te?* vult ta-
men pro ſe, & Petro cenſum perſolui, ne
ſcandalizarentur Iudæi. Præterea nonne
n 1. Cor. 6. Paulus [n] interdicit ſacerdotibus forū ethni-
corum, dicens. *Audet aliquis veſtrum ha-* 27
*bens negotium aduerſus alterū iudicari apud
iniquos, non apud ſanctos? An neſcitis, quo-
niam ſancti de mundo iudicabunt?* Et paucis
interiectis. *Neſcitis, quoniam Angelos iudi-
cabimus? quanto magis ſecularia?* Cui haud
o d. l. vlt. C. Theod. de epiſ. & cler. diſſimile eſt illud Theodoſij [o], & Valentinia-
ni. *Fas non eſt, vt diuini muneris miniſtri,
temporalium poteſtatum ſubdantur arbitrio.*
Hinc eſt, quòd Ioannes Papa cōſtanter de- 28
p in d. c. 11. diſt. 96. fendit [p], clericos ex diuina inſtitutione, non
à ſecularibus Principibus, ſed ab ipſo Roma-
no Pontifice, & Eccleſiæ Prælatis eſſe iudi-
q in d. c. 4. de cēſib. li. 6 candos: & Bonifacius [q] Octauus, eccleſias, 29
eccleſiaſticas perſonas, resq. non ſolum iu-
re humano, quinimmo & diuino, à ſecula-
larium perſonarum exactionibus eſſe immu-
nes. Idque cum Conſtantinus, tum alij fe-
re omnes, quorum extant conſtitutiones,
adſtruunt, quod perſequi non eſt conſilium,
r in cap. 15. cum ſeqq. cùm in ſecundo [r] libro ſatis, ni fallor, id pro-
batum ſit. Quare dubium eſſe non poteſt, 30
quin iſta ſacri ordinis exemptio ex diuino
tantum, non humano iure proueniat: etſi
libenter fateor, diuinum ius humanis & Pō-
tificum, & Cæſarum conſtitutionibus eſſe 31
declaratum, atque cùm lateret, palam fuiſ-
ſe poſitum, decretisq. & ſanctionibus, quo
ab omnibus coleretur, vt ita dicam, illuſtra-
ſ ad c. 2. de maior. & ob. tum. Et quamquam Innocentius [ſ], cuius 32
auctoritas apud me maxima ſemper fuit, cō-
trarium verius eſſe opinetur, quem ſequuti
t in prae ti. de confeſſ. §. plenū col. 1. ſunt Petrus Ferrarienſis [t], Andræas Alcia-
u ad c. cum ab hominc. de iudic. tus [u], & Ioannes de Medina [x], rationibus
x in tract. de reſt q. 15. tamen, quibus ipſe mouetur, vel moueri po-
tuit, me non moueri ingenue fateor: quarū
prima fuit, nuſquam conſtare expreſſe, aut
in veteri, aut in noua lege conſtitutum fuiſ- 33
ſe, ab huiuſmodi Principum iudicijs, exem-
ptos eſſe clericos. Ad quem reſponderi poſ- 34
ſet, quòd ſi hoc expreſſe, vt ipſe vellet, con-
ſtaret, eſſet impietatis, & temeritatis de eo,
quàm minimum dubitare: attamen, ſi non
per enunciationes, & ſententias apertas, &
per verba expreſſa, certe per coniecturas
expreſſas, neceſſariò ex ſacra pagina con-
cludentes, id elici oppoſite poteſt. Quare
conſtanter aſſeuerandum, citatas Pſalmi-
y Pſal 104. & Matth 17 ſtæ [y], & Matthæi auctoritates, ab vtriuſ-
que ſcilicet humani, & diuini iuris inter-
pretibus ad hunc ſenſum fuiſſe accommo-
datas, Apoſtoli etiam calculo adeo muni-
tas, vt clarum, manifeſtumque ſit, cleri-
corum exemptionem non humani, ſed di-
uini iuris omnino eſſe. Secundo mouetur
ex eo, quòd in primitiua Eccleſia clerico-
rum bona Regum, & Imperatorum ſube-
rant iuriſdictioni, vt ex multis conſtitu-
tionibus apparet, vel ex ijs, quæ claudun-
tur libro primo Codicis Iuſtinianæi, & vl-
timo Theodoſiani. In quibus de fide ca-
tholica, de ſanctiſſimis eccleſijs, de Epiſ-
copis, & clericis, de Epiſcopali audien-
tia, & huiuſmodi agitur. Verùm, ſi quod
in principio libri ſecundi huius voluminis
ex probatis auctoribus retulimus, qui con-
trarium aſſerunt, accurate librare, ac per-
pendere cogitaſſent, facile hanc partem
tuendam haud ſuſcepiſſent: quod etiam [z] z ſup. lib. 2. cap. 12.
diſputatum eſt iterum eodem libro, vide-
35 licet, Chriſtianos Principes in ijs, quæ ad
religionem pertinent, nihil ſtatuere, niſi
ex ſacrorum canonum præſcripto, vel ſan-
ctorum Patrum decretis: nec enim aliter
vim legis obtinere poſſunt eorum conſti-
tutiones. Tertio inſurgunt Apoſtoli Pau-
li auctoritate, qui, cùm videret cauſam
ſuam male, & iniuſte tractari, Cæſarem
appellauit [a], non Pontificem. Quid ergo? a Act. 25.
Exceptio ideo clericorum non eſt iuris di-
uini? Parum ſubtiliter. Nonne CHRISTVS,
cùm eſſet æterni patris filius, & nemini
ſubiectus, ſub Pontio Pilato pati voluit?
Paulus vero, cur gentis inimicæ ſibi ſuſpe-
ctum Pontificem appellaret? cuius appel-
lationem forſitan Feſtus Cæſareus Præſes
non admitteret? Quarto, & vltimo ex
eiuſdem Pauli, & Apoſtolorum Principis
verbis arguunt: quòd ille [b] quibus ſcri- b 1. Pet. 2.
bit præcipiat, vt ſubditi ſint omnibus crea-
turis, ſiue Regi, ſiue ducibus, hic vero [c], c Rom. 13.
vt omnis anima ſit ſublimioribus poteſta-
tibus ſubdita. Quæ, quo pacto accipi de-
beant, latius iam [d] explicatum eſt. At d ſup. hoc libro, c. 13.
vero Hiſpani duo, alter iuris vtriuſque
accuratus interpres, Didacus Couarru-
36 uias [e], alter Theologus inſignis, Domi- e pract. q. c. 31. n. 2. verſ prima cōcl.
nicus Soto [f] neutram opinionem ſequun- f in 4. ſent. par. 1. d. 25. art. 2.
tur: ſed illam adhibent diſtinctionem,
vt in ijs, quæ ſpiritualia ſunt, clerici exem-
pti cenſeantur, non item in ijs, quæ ſunt
profana, & temporalia: quamuis conclu-
dant, ſummum Eccleſiæ Principem poſ-
ſe clericos, ac eorum bona à iuriſdictione
37 ſeculari eximere. Quod conueniens fuit
Chriſtianæ Reipublicæ commodo, non tan-
tum in ſpiritualibus (quod iure diuino iam

fuerat inſtitutum) ſed etiam in temporali-
bus, prout eleganter doctiſſimus Innocen-
tius [g] Papa cenſet, quem ſequitur ipſe Car-
dinalis [h], & poſt eum Stephanus Aufrerius [i].
Cuius rei præcipuam rationem eſſe dicerẽ,
quòd Beatiſſimus Papa poteſtatẽ habet in-
ter cætera ferendi leges in ijs, quæ Eccleſiæ
regimini, & adminiſtrationi conueniũt: atqui
plurimum expedit, vt Eccleſiæ miniſtri non
implicent [k] ſe negotijs ſecularibus, nõ enim
valerẽt commode diuino vacare miniſterio,
ſi trahi poſſent, & coram iudice ſeculari cõ-
ueniri. Atque dato, non item conceſſo, exẽ- 38
ptionem clericorum ab imperiali iuriſdictio-
ne iure humano fuiſſe introductã, Princeps 39
tamen ſecularis, quantumcumque ſummus,
non poterit huic immunitati, aut exemptio-
ni contrarijs legibus, aut propria auctorita-
te derogare. Nam ſi ad ſanctiſſimum Ro-
manæ Eccleſiæ Præſulem, vti maximum ca-
tholicæ Reipubl. paſtorem, iure attinet cleri-
cos eximere à poteſtate ſeculari, & ea exẽ-
ptio ab eo eſt ob publicam eccleſiaſticæ vni-
uerſitatis vtilitatẽ imperata, & introducta,
fit profectò, vt non poſſit ab alio, quàm ab
eodem Pontifice reuocari, cùm omnes tem- 40
porales Principes ſint maxime in ſpirituali-
bus, vt oſtenſum eſt [l], necnon eccleſiaſticis
rebus ſummo Pontifici inferiores, non autẽ
ſuperiores, aut æquales. Atque ideo legem
ſuperioris, poteſtatem eam ferendi habẽtis,
tollere non poſſunt. Præterea, cùm tota 41
reſpublica Chriſtiana, & ipſimet Principes
temporales in hanc exemptionem conſenſe-
rint, obedientiæ, non poteſtatis conſenſu,
ea reuocari nequaquam poterit: quod con-
ſtat ex ijs, quæ colligunt noſtri ex Innocen-
tiana conſtitutione [m]. Quæ cõcluſio eò ma-
gis confirmatur, quo derogatio, ſiue reuo-
catio maxime redundaret in eccleſiaſticæ
libertatis diminutionem, ac detrimentum,
vt nemo non videt: quare diſſolui non po-
teſt à temporalibus Principibus, ex ijs, quæ
magiſtri noſtri [n] adnotarunt. Vnde exori-
tur non inelegans quæſtio, an ſcilicet cleri-
ci primæ tonſuræ, ac in minoribus ordini-
bus conſtituti eodem iure cenſeantur, quo
alij ſacris, & maioribus initiati ordinibus.
Cardinalis [o] (quem ſequuntur Felinus [p],
Bartholomæus [q] Caſſanæus, & Aufrerius [r])
dicit, Pontificem Maximum ab Imperiali
iuriſdictione omnes clericos eximere non
poſſe, nec quo ad cauſas in vniuerſum, quã-
uis poſſit rectiſſime eam exemptionem, quo
ad quoſdam clericos, vel quo ad certas cau-
ſas, in vniuerſum abrogare. Ex quibus ar-
gumentatur Couarruuias [ſ], exemptionem

g ad d. c. 2. de iudic.
h in 2. petit. c. perpendimus de ſent. excom.
i ad clem. 1 verſ. adquęſit. nem. de off. ordin.
k 2. Tim. 2.
l ſupr. c. 12. & 13.
m in c. 13. de iudic.
n ad c. nouerint. de ſent. excom. ad c. eccleſ. S. Mariæ. de cõſt. ad c. vlt. de reb. eccl. nõ alien. Soto in d. diſt. 25. ar. 2. Didac. in d. c. 31. n. 3
o in repet. d. c. perpendimus oppo. 3. de ſenten. excomm.
p ad c. 2. de maio. & ob.
q in cõſuet. Burgun. rub. 1 §. 5. verſic. Archid. n. 77
r ad d. cle. 1 de offic. ord. reg. 1.
ſ d. c. 31. n. 3 verſ. primũ.

clericorum non eſſe iuris diuini, ſed huma-
ni. quæ conſequentia non valet: ſiquidem
lex, qua percutiens clericum excommuni-
42 catur ea excommunicatione, à qua non
poſſit per alium, quàm per ipſum ſummum
Pontificem abſolui, eſt quidem humana,
& Pontificia, manat attamen è iuris diui-
ni fonte, cùm de iure diuino omnes ſacer-
dotes hanc habeant poteſtatem, vt iam
diſputatum eſt [t]. Mihi tamen placet, quod
idem Couarruuias [u] aduerſus Cardinalem
adſtruit, quòd ſcilicet, quamquam ſummus
43 Eccleſiæ Princeps valeat cum Cardinalium
conſilio canonis illius [x] cenſuram tollere
(quòd iure humano Pontificio fuiſſet indi-
cta) attamen illius cenſuræ abrogatio non
expediret Chriſtianæ Reipublicæ, neque
conueniret illi honori, qui clericorum ordi-
ni iure optimo debetur. Quocirca, ſi Papa
ſacri ordinis incolumitati parum conſulens,
hunc canonem abrogaret, ita vt percutiens
clericum nexu excommunicationis liber pu-
taretur, ipſe tamen à culpa, & peccati rea-
44 tu minime excuſaretur. Sicut enim mutatio
legum humanarum, quæ vim cogendi ex
Principis poteſtate habent, ex eiuſdẽ Prin-
cipis voluntate, & arbitrio pendet, & manat,
ita quidem contraria voluntate eiuſdem le-
45 gislatoris legem reuocantis, ceſſat legis au-
ctoritas: vt Princeps tamen ipſe remaneat
immunis à culpa, peccato, & iniuria, quæ
reipublicæ infligitur, neceſſaria eſt omnino
cauſa, quæ ipſam legis mutationem, ſeu
46 reuocationem iuſtificet. Cùm Princeps te-
neatur eas ferre leges, & veteres prorſus ſer-
uare illæſas, quæ maxime neceſſariæ ſunt,
vel vtiles ad optimum reipublicæ ſtatum,
47 eiusq. tutelam, & conſeruationem. Nam
etſi quo ad vim cogendi, non ſubijcitur legi-
bus, cùm nõ queat à ſua poteſtate cogi, hoc
eſt à ſemetipſo: ſubijcitur tamen ſaltem, quo
ad vim dirigendi, vt in libris Animaduerſio-
num aliàs diximus [y]. Intereſt enim haud pa-
rum reipublicæ, vt Princeps, & qui ſciſcẽda-
rum legum poteſtatem habent, leges à ſe
conditas obſeruent, vt ab alijs obſeruari vo-
lunt: nuſquam etenim populus attentius in-
48 tuetur, quàm in Principẽ, eius vitam, ac mo-
res obſeruando, ac pro lege habendo. Sed
redeamus, vnde digreſſi ſumus. Dubitamus,
an clerici in minoribus conſtituti ordinibus
eiuſdem gaudere poſſint priuilegijs, quibus
gaudẽt hypodiaconi, diaconi, & presbyteri.
Hodie quid faciendum ſit, ſtatuit ſacroſan-
49 cta Tridentina ſynodus [z]: ſcilicet, vt ij fori
priuilegio nõ gaudeant, niſi beneficiũ eccle-
ſiaſticum habeant, aut clericalem habitũ, &
tonſu-

t ſup. cap. 8. num. 14.
u d. verſic.
x can. ſiquis ſuadente. 17. q. 4.
y lib. 1. c. 1.
z c. 2. de reform. ſeſſ. 23

tonſuram deferendo, alicui eccleſiæ mandato Epiſcopi inſeruiant, vel in ſeminario clericorum, aut aliqua ſchola, vel vniuerſitate, de eiuſdem licentia, quaſi in via ad maiores ordines ſuſcipiendos, verſentur. Quibus 50
caſibus, ſi apud magiſtratum ciuilem accuſatus fuerit clericus, vti poterit fori præſcriptione, & exceptionem declinatoriam opponere quocumq. tempore, etiam poſt ſententiam, licet ad eum vſque diem tacuerit, ac ſe ipſum defenderit, & litigauerit coram ipſo magiſtratu ciuili. Ratio illa videtur : 51
quia clericus [a] non potuit conſentire iuriſdictioni ciuilis magiſtratus, nec expreſſe, nec tacite, ſaltem in criminalibus cauſis, vbi agitur de correctione & punitione perſonali. Ratio rationis eſt, propterea quòd non po- 52
teſt clericus [b] renunciare iuri in fauorem totius ordinis ſacri introducto. Quod & Caſſanæus [c], & Nicolaus Boerius [d], & Ioannes Rupellanus [e] adnotarunt, & Philippus Decius [f] ita iudicatum fuiſſe teſtatur. Nam 53
declinatoria fori, quæ reddit iudicium ab initio nullum ex defectu iuriſdictionis, quæ nec prorogari valet, nec prorogata cenſetur, poteſt quandocumque etiam poſt ſententiam opponi, & impedit executionem illius ſententiæ, à qua non poteſt alioquin appellari, ſicuti tradunt Antonius [g], Abbas [h], & Imola [i], ac poſt eos Felinus [k]. Immo hæc exceptio impedit executionem trium conformium ſententiarum, vt poſt gloſſam communiter [l] ibidem receptum, bis aſſeuerat 54
Couaruuias [m]. Sententia igitur per ciuilem iudicem lata, eſt penitus nulla, etſi clericus tacuit, nec vſus eſt fori præſcriptione : quod etiam Socinus [n] reſpondit, & Petrus Auendanius [o] ſequitur. Quinimmo Baldo [p], ac deinde Dominico [q], & Franco [r] placuit, vt 55
ipſe eccleſiaſticus iudex poſſit clericos repetere à magiſtratibus ciuilibus, etiam ſi ipſi clerici dixerint, ſe laicos eſſe, non clericos. Hinc oritur etiam quæſtio, an ſcilicet pendente lite ſuper fori præſcriptione, & clericatu, clericus à magiſtratu ſeculari captus, ad magiſtratum eccleſiaſticum ſit ſtatim remittendus, vel remanere debeat apud temporalem iudicem, donec cauſa cognita, fuerit deciſum per ſententiam, illum eſſe clericum, & gaudere poſſe fori priuilegio. Bonifacius octauus [ſ] reſcripſit, eſſe ſtatim 56
remittendum, quia de re agitur ſpirituali, vel eccleſiaſtica, videlicet de ordine, cuius ſecularis iudex eſt incapax, & conſequenter eius cognitionis. Et ita obſeruatum fuiſſe teſtatur Afflictus [t] : hoc eſt, vt cognitio hæc, & probatio, an aliquis ſit clericus, vel ec-

a cap 12. & 18. de foro comp. & c. 4. in prin. de iudic.
b dd. capp. 12. & 18.
c in cõſuet. Burgũ. rub. 1. §. 5. verſ. Archid. nu. 45
d in cõſuet. Bituricenſ. tit. de iuriſdict. § 21. in fine.
e lib. 4. forenſ. inſtitut. cap. 6.
f conſ. 241.
g, h, i, ad c. exceptionem de exceptionib.
k ibidem, num. 28.
l ad clem. 1. de re iud. & ad clem 2 de ſequeſtr. poſſeſſ. & fruct.
m in d. cap. 21 num. 4. & 31. num. 2. pract. quæſtion.
n conſ. 12.
o in tract. de exequẽdis mandatis cap. 22. num 2.
p ad l. ſi qua per calumniã. col. 2. C. de epiſcop & cle.
q, r, ad c ſi iudex de ſent excom. lib. 6.
ſ d. c. ſi iudex laicus.
t ſupra prima par. cõſtitut. regni, rub 3. n. 19.

cleſiaſticæ iuriſdictionis, fieri debeat coram iudice eccleſiaſtico, veluti aſſerunt Doctores omnes teſtimonio [u] Ripæ. Hancq. communem eſſe ſententiam ſcribit Didacus Couar-
57 ruuias [x], ſubijciens, ita in Hiſpaniæ tribunalibus, nullo prorſus contradicente, ſeruari : nec ſolum vbi de clericatu diſceptatio eſt, ſed etiam quoties de iuriſdictione agitur : nam iudicis eccleſiaſtici eſt, propter maiorem auctoritatem cognoſcere, an illa ſit ſua iuriſdictio, adſtipulãtibus Antonio Butrio [y], Felino [z], Decio [a], & Iaſone [b]. Et quanquam apud Gallos contrarium vſu receptum ſit, auctoribus Guidone Papæ [c], & Ioanne Gallo [d], & in ducatu Mediolanenſi, teſtimonio Iulij Clari [e], nempe vt huius controuerſiæ cognitio non ad eccleſiaſticum, ſed ad ciuilem magiſtratum pertineat : attamen ſentio
58 cum Didaco, vt Gallicana praxis ſit omnino communi omnium ſententiæ, ac denique ipſi pontificiæ [f] conſtitutioni contraria, cùm expreſſe iubeat, cognitionem ſtatus eius clerici, & eius quæſtionis, (vtrum ſcilicet captus à iudice ſeculari gaudere debeat priuilegio fori, nec ne) relinqui eccleſiaſtico ma-
59 giſtratui. Sed facilius admitterem, quam refert Guido praxim, quàm, quæ Mediolani ſeruatur, cùm penitus aduerſetur libertati eccleſiaſticæ : parciùs illa, quæ eſt, vt, ſi de clericatu agitur, cognitio ſit eccleſiaſtici iudicis, ſi vero de veſtibus clericalibus, an his fuerit vſus, qui apud iudicem accuſatur, aut detinetur in carceribus, ſecus. Et hunc eſſe iudicialem in Gallia ſtylum, iidem Guido, & Gallus tradunt. At vero, quem in Ducatu Mediolanenſi obſeruatum refert Clarus [g], non ſolum reſpicit cognitionem de veſtibus clericalibus, ſed etiam de ipſo clerici ſtatu : etenim, ſi quis in ſacris ordinibus minime conſtitutus capiatur, neque deferat habitum, neque tonſuram, & clericatus, & beneficij exhibere titulum tenetur, & probare inſuper, quòd ſit in quaſi poſſeſſione ipſius beneficij : alioqui non remittitur iudici eccleſiaſtico, licet tituli exhibitio Bonifacianæ [h] conſtitutioni conueniat, ſicut iudicium de ſtatu clericali vtcumque inſtitui à profano magiſtratu, eidem ſanctioni aduerſatur, nec non & rationi, & æquitati. Defendi igitur nequaquam poteſt illa Mediolanenſis praxis, vel potius corruptela, vt ſcilicet magiſtratus ciuilis etiam de clericatu cogno-
60 ſcat, quam perſuaderi non poſſum locum habuiſſe, quo tempore ſanctiſſimus ille vir, Carolus Borromeus, tit. ſanctæ Praxedis,
61 presbyter Cardinalis ampliſſimus, Mediolanenſi præfuit eccleſiæ, vt qui pro eccleſia-

u ad c. decernimus n. 4. verſ. ſed coram quo. de iudic.
x in d. cap. 33. num. 2.
y ad c. ceterũ. col. 3. de iudic.
z, a, ad c. paſtoralis. in princ. de reſcript.
b ad l. 2. ff. ſi quis in ius voc non ierit col. 5.
c q. 118.
d quæſt. 38.
e quæſt. 16. verſ. regulariter autem.
f d c. ſi iudex laicus.
g d. q. 16. verſic. regulariter autem.
h d. c. ſi iudex laicus. in fine.

ſtica libertate ac diſciplina tuenda, humanis omnibus contemptis,atque calcatis,eius Prouinciæ Regium Præfectum, ac ex ſenatoribus eos omnes, qui eccleſiaſticæ iuriſdictionis violandæ participes fuiſſent,non dubitauit excommunicationis laqueo obſtringere, vt parere Eccleſiæ, Deique miniſtris debitum honorem impartiri in poſterum ediſcerent, quemadmodum eum dicentem audiui; ac deinde,veluti alter Ambroſius in Theodoſium, abſolutionis beneficio eos dignos facere noluit, priuſquam ijdem, quidquid epiſcopali auctoritati, & clericali priuilegio decretis detraxiſſent, penitus non abrogaſſent. Non enim temere,vt quandoque fit, ſed iuxta ſacrorum canonum,& Romanorum Pontificum ſanctiones, & ipſius 62
Reipublicæ vtilitatem huiuſmodi negotia abſque vlla animi intemperantia, aut affectione tractare,& expedire ſtuduit zelo quidem iuſtitiæ, non autem ambitione propagandæ iuriſdictionis, aut ſubducendi flagitioſos homines, ſacrilegos,latrones, plagiarios,fures, adulteros,raptores,& alios Chriſtiani conſortij peſtem, atque perniciem, & vt ait Suetonius [i], vomicas,& carcinomata, iudicum ſecularium correctioni: erat enim Carolus Borromeus vitiorum hoſtis acerrimus, verusq. CHRISTI ſeruus, in quo nec dolus, nec ruga, nec macula erat. Vtinam quàmplurimos eiuſmodi haberemus Eccleſiæ miniſtros, & libertatis eccleſiaſticæ defenſores. Non dubito tamen, quin Federi-
cus Borromeus (quãdo eidem Carolo gen- 63
tili ſuo, bonis flagitantibus, ac plaudentibus, in Cardinalitia dignitate ſucceſſit, eamque etiam iunior, quàm ille eſt conſequutus, cùm vigeſimum tertium annum adhuc ageret, cum eſt, in eum ordinem cooptatus) ingenium eius, mores, ac rectam viuendi normam omnino aſſecuturus ſit. Ceterum (vt tandem reuertar, vnde 64
digreſſus ſum) non mihi diſplicet, quod eidem Iulio Claro [k] poſt Caſſanæum [l] placuit, videlicet, iudicem eccleſiaſticum debere ſtatim, atque ei innoteſcit clericum ſibi ſubditum à ſeculari iudice detineri, illum repetere: aliàs poſſit, vti negligens ab adminiſtratione deponi, & forte etiam criminaliter puniri. Nec ſe tueri poſſet, quòd longæua conſuetudine receptum ſit, vti clerici valeant coram magiſtratu ciuili conueniri: cùm talis conſuetudo iure pontificio [m] 65
improbetur, in cauſis præſertim criminalibus, vt vna eſt omnium ſententia, teſte eodem Claro [n] poſt Didacum [o], etiam ſi conſuetudo eſſet immemorabilis, vt Rota [p] re-

i in vita Auguſt.

k d. verſ. regulariter.

l cenſ 38.

m d. c. clerici. de iudic. vbi glo. & alij omnes.

n d. quæſt. 36. verſic. ſed retenta.

o d. c. 31. num 5.

p in antiquis deciſ. 30. tit. de conſuet. & deciſ 2 eodem in antiquioribus.

ctiſſime iudicauit aduerſus Regem Angliæ, qui contendebat, poſſe cognoſcere, & habere iuriſdictionem in clericos ſolutos in actionibus ciuilibus, etiam mere perſonalibus, vel criminalibus, vbi ciuiliter agitur: quaſi inferre vellet, quo ad clericos coniu-
66 gatos, nullam eſſe dubitationem. Tametſi coniugati clerici, qui vnicam vxorem tantum, & virginem acceperint, tonſuramq. & veſtes honeſtas, ac clericis condecentes detulerint,& canonis, & fori priuilegio [q] gaudent. Sed aliud eſt, quod nobis facit dubitationem, an ſcilicet illa Bonifacij octaui [r] conſtitutio extendatur etiam ad cauſas ciuiles, aut reſtringatur tantummodo ad criminales. Iacobus à Bellouiſu [ſ], ſeu potius Iordanus Bretius, hoc eſt enim incertum, perperam exiſtimauit, clericos coniugatos, etiam ſi tonſi,& veſtibus induti honeſtis,& clericalibus incedant, quo ad omnia ſubditos eſſe iudicibus ſecularibus, non obſtante præcitata conſtitutione, quæ, ſicut ipſe ait, eſt tantum obſeruanda in Prouincijs, quo ad temporalem iuriſdictionem, Romano Pontifici ſubiectis. Ecquis hoc illi reuelauit? Alij, vt Ioannes Andrææ [t], Dominicus [u], Ancharanus [x], Banchelius [y], Lapus [z], item Cardinalis [a], & Imola [b] vbique locorum in criminalibus ſcilicet, non item in ciuilibus obſeruandam eſſe ſcribunt: alij, vt idem Lapus [c],& Francus [d], ac in vniuerſo Chriſtiano orbe, & quo ad omnes cauſas tam ciuiles, quàm criminales, debere obſeruari contendunt: cùm in ea expreſsim deciſum extet, clericum coniugatum cum vnica,& virgine, tonſuram, & veſtes clericales deferentem,non eſſe trahendum ad iudicem ſecularem, nec criminaliter, nec ciuiliter.
67 Quidquid ſit, mihi rectior, & verbis textus magis congruens videtur interpretatio eorum, qui putant, eam habere locum in criminalibus tantum, vt à iuriſdictione magiſtratus ciuilis clerici coniugati, quo ad cauſas ciuiles,non ſint exempti: pondero enim verba hæc in fine conſtitutionis appoſita. *In ceteris autem,vel niſi (vt præmittitur) tonſuram, vel veſtes deferant clericales, etiam in præmiſſis eos gaudere nolumus priuilegio clericali*. Bonifacius octauus voluit, clericos coniugatos non modo gaudere priuilegio canonis, quod in fauorem totius ſacri ordinis conceſſerat Innocentius ſecundus, ſed etiam fori prærogatiua, idq. quo ad cauſas criminales: ait enim. *Præſenti declaramus edicto, huiuſmodi clericos coniugatos pro commiſſis ab eis exceſſibus, vel delictis, trahi non poſſe criminaliter, aut ciuiliter ad iudicium*

q c. vnico. de cler. côiug. lib. 6.

r in d. cap. vnico.

ſ in repet. c. 1. § côtrahentes. nu. 90. de foro comp. lib. 6.

t, u, x, y, ad d. c. vnicum.

z allegat. 118.

a, b, ad c. ex parte 9. col. 1. de cler. côiug.

c alleg. 41.

d ad d. cap. vnicum.

iudicium ſeculare: mox ſubiungit. *In cæteris autem ciuiliter, &c.* Eſt iuris tritiſſima regula e. *Qui vnum dicit, alterum excludit*. Nec aduerſatur, quod ait, nec ciuiliter, nec criminaliter ad iudicium ſeculare eſſe clericos trahendos, quia verbum illud, *ciuiliter,* non accipi debet, vt Lapus f, & Francus g opinantur, hoc eſt de ciuilibus cauſis, ſed ſiue agatur ciuiliter, ſiue criminaliter, de flagitio, de crimine, de delicto, ad forum ſeculare trahi non poſſint. Nam actiones, 68
quæ ex delicto oriuntur, vti furti actio, vis bonorum raptorum, legis Aquiliæ, iniuriarum, & ſimiles dicuntur ciuiles, & criminales. Ciuiles, quando h quis agit ad ſui commodum, non ad publicam vindictam, vt cùm quis petit ſibi reſtitui, quod furto ſibi ſubtractum eſt. Criminales i dicuntur, quando ad publicam vindictam inſtituitur iudicium, licet eius rei gratia k plerumque pecuniam conſequatur condemnatio. Sed an huiuſmodi Bonifaciana conſtitutio æqua ſit, & ſacro ordini fauorabilis, dubitari poſſet. Siquidem Ioannes Monachus l queritur, hanc eſſe editam conſtitutionem, & Ioan. Andreæ m reſpondet, querelas Principum ſecularium eius editioni cauſam dediſſe. Speculator n vero dicit, quòd eadem conſtitutio reuocanda eſſet à concilio vniuerſali, quia fuerit aduerſus libertatem eccleſiaſticam promulgata, atque ideo magis expedire Chriſtianæ Reipublicæ, vt clerici coniugati abſque vlla diſtinctione immunitates habeant à veteribus canonibus, & legibus clericali ordini conceſſas. Sed vniuerſale concilium o Tridentinum, non modo eam non 70
reuocauit, ſed confirmauit, prohibendo etiam, ne clerici coniugati gaudere poſſint illis priuilegijs, niſi alicuius eccleſiæ ſeruitio, vel miniſterio ab Epiſcopo deputati, eidem eccleſiæ ſeruiant, vel miniſtrent, & clericali habitu, & tonſura vtantur. Viſa eſt igitur ſanctis illis patribus æquiſſima Bonifaciana conſtitutio: nam ſi libere, & indiſtincte clerici coniugati eſſent à poteſtate ſecu- 71
lari exempti, maiorem profectò, quàm alij clerici haberent exemptionem, melioremq. ſortirentur conditionem, quàm ſacerdotes, quia & immunitatem, & vxoriam libertatem haberent, & quod peius eſt, ex huiuſmodi priuilegijs facile licentiam, atque audaciam 72
multa perpetrandi ſcelera, & delicta ſibi ſumerent, nec alia de cauſa plerumque in militia clericali nomina darent, niſi vt eſſent immunes à iuriſdictione ſeculari, omninoq. liberi, & exempti, vnde poſſent tutò, & abſque metu iuſtæ punitionis in quæcumque

e l. cū prætor. de iudic. l. 3. §. ſi qui. ff de ſepulchro violato.
f in d. alleg. 41.
g ad d. cap. vnicum.
h l. vlt. ff. de priuat. delict. l. vlt. ff. de furt. l. 1. ff de incend. ruin. naufrag.
i c. quicūque. ibi ciuiliter, vel 11. q. 3.
k l. locatio. §. quod illicite. ff. de publ. & vectigal.
l ad d cap. vnicum.
m ibid. col. 3.
n in tract. de cōcilio. par. 2. c. 4.
o ſeſſ. 23. c. 6. de reformat.

prorumpere flagitia in Chriſtianæ Reipublicæ perniciem, arma præterea, & ſecularem, laicalemq. deferre habitum inter ſecularia negotia. Quibus omnibus, ne Eccleſia fiat profligatiſſimis, & improbiſſimis hominibus aſylum, quo ad eius fieri poteſt, occurrere debet legiſlator præſertim Apoſtolicus, cùm omnium ſit parens, & dominus. Verum inſurget aliquis, & dicet, hanc clericorum exemptionem non eſſe iuris diuini, vti aſſeruimus, ſed humani tantum: nam ſi diuini eſſet, à Romano Pontifice tolli nequaquam poſſet, cùm ius diuinum immutabile ſit, atque ideo à Principe humano nec in vniuerſum, nec vlla ſui parte tolli queat. At reſpondendum eſt, ius quidem diuinum eſſe ſui natura perinde, atque naturale, immutabile, non tamen ſequi, quòd non poſſit per Romanum Pont. vtilitatis publicæ gratia, adiuuari, & ſuppleri opportunis interpretationibus, ſicut de Prætoribus reſpondit Papinianus p, & Vlpianus libro primo Inſtitutionum q, quoad ius ciuile, quod neque totum à naturali, vel gentium recedit, neque per omnia ei ſeruit. Præterea quod Papa facit, non humanus Princeps facere videtur,
73 ſed Deus ipſe, quia Romanus Pontifex r non puri hominis, ſed veri Dei vicem in terris gerit. Quare potuerunt beatiſsimi Romani Antiſtites declarare, exemptionem clericorum, quos à foro ſeculari, eiuſq. poteſtate, ac iuriſdictione diuino iure immunes eſſe diximus, ad ſacerdotes, diaconos, ac ſubdiaconos pertinere, itemq. ad clericos primæ tonſuræ, quam dicunt, & coniugatos, qui alicuius eccleſiæ ſeruitio, vel miniſterio ab Epiſcopo deputati, eidem eccleſiæ actu ſer-
74 uiunt, & miniſtrant. Etenim Chriſtianæ Reipublicæ expedire viſum eſt, vt huiuſmodi exemptio coniugatis, & alijs primi characteris clericis non aliter competat, quàm, ſi tonſuram & veſtes, quæ ſunt clericorum inſignia, deferant, quia prima tonſura potius eſt gradus quidā ad cæteros ordines, quàm
75 ordo mere eccleſiaſticus: quod adnotauit Didacus Couarr. ſ etſi alij communiter Canoniſtæ t putant eſſe ordinem, & Barbatius u nouem eſſe ordines dixit, cui aſſentitur &
76 Ioan. Maioranus x. Nec ipſe diſſentio, ſi large, non æque, ſi ſtricte loquamur. Et ita accipi poteſt conſtitutio y concilij Maguntienſis, vbi legitur, eum, qui prima tonſura eſt inſignitus, ſine gradu dici: hoc eſt (vt bene notat gloſſa z ab omnibus recepta) ſine gradu ſacro. Hinc videmus ex communi Doctorum ſententia, teſte Didaco a, clericos primæ tonſuræ veſtibus, & corona in vertice

p in l. 7. §. ius prætoriū. ff de iuſtit. & iure.
q l. 7. ff. eodem.
r c. 2. & 3. de tranſlat. epiſc. & infra cap. 18.
ſ ad c. quia nos. nu 4. de teſtam.
t ad c. cum contingat. per eundem textum. de ætat. & qualit. ordin.
u ad c. quāto de conſuet.
x in 4. ſent. diſt. 24. quæſt. 2.
y de qua in c. 6 de vita & honeſta. cleric.
z ibidem.
a in c. 22 nu. 3. verſic. vtcunq. tamen. pract. quæſt.

vertice carentes, abſque vlla monitione à
iudice ſeculari puniẽdos relinqui. Et quam-
quam hi ſolemnibus quibuſdam cæremonijs
ſunt degradandi, vt in libro, Pontificali nun-
cupato, habetur, vſus tamen forenſis obti- 77
nuit, vt hi clerici, ſi in veſte laicali abſque
corona deprehendantur in criminibus, &
conuincantur, abſque vlla degradatione à
magiſtratu ciuili valeant puniri. Tradit etiã
ille [b], degradationem actualem, quæ ab Au-
guſtino [c], & Hieronymo [d] regradatio dici-
tur, moribus minime receptam eſſe in ijs
clericis, qui in minoribus ſunt conſtituti or-
dinibus, qui & large ſacri vocantur, vt poſt
gloſſam [e] voluit Abbas Panormitanus [f].
Hinc alia ſuboritur dubitatio, an is, qui ali-
quo commiſſo delicto, ordinem accepit ec-
cleſiaſticum, eiſdem, quibus alij clerici, gau-
deat exemptionibus ita, vt effugiat forum
ſeculare. Qua in re noſtri illam adhibent di-
ſtinctionem, quòd, aut in fraudem fori ſu-
ſcepit ordinem, aut abſque vlla fraude, &
dolo in clericorum numerum adſcriptus eſt:
hoc caſu eximitur omnino à temporali iu- 78
riſdictione, vti communi interpretum [g] con-
ſenſu traditum eſt: cui concluſioni argu-
mentum præbet, quod reſponderunt Venu-
leius [h], & Vlpianus [i] Iuriſconſulti: illo autem 79
non item, ſed remanet adhuc ſub iuriſdi-
ctione iudicis ſecularis, hoc eſt, quo ad mul-
ctam, & bonorum amiſſionem, non æque,
quo ad corporalem pœnam, vt eſt frequen-
tior noſtrorum ſententia, teſtimonio eorum-
dem [k] Aufrerij, Didaci, & Iulij Clari. Cu-
ius ſententiæ ratio illa eſſe poteſt, quòd im-
primitur character, quo quiſquis ſacer effi-
citur, & eximitur imperiali iuriſdictione.
Atque ideo, ſi tale commiſerit crimen, pro
quo mereatur mortem, aut membri mutila-
tionem, erit per Epiſcopum deponendus, &
degradandus, ac demum curiæ ſeculari tra-
dendus, prout alij ſolent clerici, qui poſt ſu-
ſceptos ordines enorme committunt deli-
ctum, vt rectiſſime exiſtimarunt Gulielmus
de Cuneo [l], Iacobus Butrigarius [m], Barto-
lus [n], Baldus [o], Dynus [p], Iaſon [q], Ancha-
ranus [r], & Aufrerius [ſ]: & ſi aliter iudices fa-
ciant ſeculares, eos male facere ſcribit Di-
dacus Couarruuias [t] poſt Bartolum, & alios
citatos [u]. Illud vero maiorem habet dubita-
tionem, quo modo præſumi poſſit, huiuſmo-
di delinquentem ſine dolo & fraude ordines
ſuſcepiſſe, cùm hæc in animo conſiſtant, ac
conſequenter occulta eſſe ſoleant. Iaſon [x] 80
reſpondet, laicum alicuius criminis reum
effugere tribunal magiſtratus ciuilis, eiuſq.
coercitionem, ſi ante perpetratum delictum

b ad d. cap. quia nos.
c epiſt. ad Pamachiũ
d in li. 2. in Iouinianũ.
e in ſumma. diſt. 32.
f ad c. clericos. de cohab. cler. & mulier.
g Aufrer. ad clem. 1. de offic. ordin reg. 1. fall, 2. Didac. in cap 32. n. 4. verſ ſecũda pract. quæſtio. Iulius Clarus in d. q. 36 verſ. ſæpenumero contigit.
h in l. 12. verſic. item magiſtratũ. ff. de accuſ.
i in l 15. §. legis ff ad l. Iul. de adulterijs.
k locis iam citatis.
l, m, n, ad l. 1. ff. de pœnis.
o ad leg. 1. num. 2. C. an ſeruus pro ſuo facto.
p ad l. item Vlpianus. ff. de accuſat.
q ad l. cum quædam. ff. de iuriſdict. omn. iud
r ad reg. ea, quæ. de reg. Iur. lib. 6. quæſt. 13.
ſ in d fall. 2.
t d. cap. 32. num. 4. verſ. tertia concluſio
u locis citatis.
x ad d l. cũ quædã. n. 2.

religionis, vel ſacri ordinis ſuſcipiendi vo-
tum emiſerit. Cui ſane ſe ſubſcripſerunt
Hippolytus [y], Gerardus [z], & Caſſanæus [a],
citaturque pro eodem Baldus [b] aſſeuerans,
quòd qui ante delictum, votum emiſerit, &
poſt delictum efficiatur voti ſolutione cleri-
cus, aut religioſus, per iudicem ſecularem
conueniri non poteſt, quaſi maxima ſit præ-
ſumptio bonæ fidei, & nulla ſubſit fraus mu-
tationi ſtatus. Sed dubitari iterum poteſt,
qua ratione dignoſci poterit, votum fuiſſe
conceptum, cùm & ipſum animo concipia-
81 tur. Reſponſio eſt in promptu, quòd ſcilicet
in ijs, quæ in animo conſiſtunt, probatio ſuf-
ficiens iure cenſetur ea, quæ proprio fit iu-
ramento, vti aſſerit gloſſa [c] ab omnibus re-
cepta, quam ſequuntur etiam ijdem Iaſon [d],
& Hippolytus [e], necnon Alciatus [f], Barto-
lus [g], & Aretinus [h]. Quibus videtur miri-
82 fice conuenire conſtitutio Innocentij tertij [i],
qua cauetur, ne dilatoriæ exceptiones intra
certum tempus à iudice deſignatum propo-
ſitæ, vlterius admittantur, niſi quæ forte de
nouo emerſerint, quas qui voluerit oppone-
re, fidem faciat iuramento, ad ſuam noti-
tiam antea non perueniſſe. Didacus Couar-
ruuias [k] hanc concluſionem non ſatis pro-
bat: quaſi accipi debeat in ijs tantum, quæ
ſunt modici præiudicij, non item in ijs, in
quibus agitur de maximo præiudicio: quo
caſu maior, & certior requiritur probatio,
videlicet de graui, & enormi reipublicæ læ-
ſione, & (vt verbis Iuriſconſultorum ali-
quando vtar) de intereſſe ſecularis iuriſdi-
ctionis: quaſi inferre velit, non eſſe delin-
quenti votum emiſiſſe aſſeueranti adhiben-
dam fidem: propterea quòd multi peiera-
rent facile, vt ſeculare effugerent forum, &
in conſequentiam grauiorem punitionem.
Quidquid tamen dicat Didacus, mihi magis
placet Iaſonis opinio, & videtur rectior, &
libertati eccleſiaſticæ magis congruens: ni-
hil enim intereſt reipublicæ, à quocumque
flagitia puniantur, dummodo non tranſeant
impunita: nec eſt veriſimile magiſtratus ec-
cleſiaſticos velle delinquentes clericos im-
punitos dimitti: immo ſi degradatione di-
gna commiſerint, eos depoſituros [l], & de-
poſitos magiſtratui ſeculari tradituros, vt
condignæ delicto de eis pœnæ ſumantur, vti
notant noſtri ad illam Cæleſtini tertij [m], vel
(vt Contius legit) Clementis tertij conſti-
tutionem. Immo in ea ſum ſententia, vt exi-
ſtimem, quoquo modo conſtare poſſit, ali-
quem in fraudem non ſuſcepiſſe ordines, vel
ingreſſum fuiſſe religionem, ſemper admitti
debere ad fori præſcriptionem, eſſeq. apud
iudicem

y in ſingul. 84.
z in ſingul. 42.
a in cõſuet. Burgun. rubric. 1. §. 5. verſ. Archidiaconus. n. 68.
b ad d. l. 1. C. an ſeruus pro ſuo facto.
c ad cap. ſignificaſti. 2. de homicid. vbi omnes not. & ad c. ſi vero. 2. de ſentent. excommun.
d ad §. ſed ille vbi etiã gloſ. nu. 89.
e ad rub. C. de probat. num. 122.
f in tract. de præſũpt. reg. 2. præſumpt. 10.
g ad l. inter omnes. §. recte. ff. de furtis.
h ad l. interdum. §. quod ex naufragio. ff. de acquir. poſſeſſ.
i in c 4 de exception.
k in d. cap. 32. circa ſ. pract. quæſt.
l cap. 2. de pœnis lib. 2.
m ad c. cũ ab homine. de iudic. & ad c. cum ab homine. de ſent. excommun.

iudicem eccleſiaſticum conueniendum, ſi ea
videlicet, quæ ſacroſancta Tridentina ſyno-
dus [n] poſtulat in eo, concurrant, vt ſcilicet
beneficium eccleſiaſticum habeat, aut cle-
ricalem habitum deferendo, alicui eccleſiæ
mandato Epiſcopi ſeruiat; vel in ſeminario
clericorum, aut in aliqua ſchola, vel vniuer-
ſitate de licentia eiuſdem Epiſcopi, quaſi in
via ad maiores ordines ſuſcipiendos, verſe-
tur. Si verò poſt commiſſum delictum, & an- 83
te ſuſceptum ordinem fuiſſet accuſatus, vel
denunciatus, aut ſane infamatus, non abſq.
dolo, & fraude ordines ſuſcepiſſe præſume-
retur, argumento eius, quod Martianus [o],
& Paulus [p] Iuriſconſulti, tradiderunt: & no-
ſtri ibidem notarunt [q]. Quinimmo hoc fori 84
priuilegium tale eſt, vt quàmplurimi Anto-
nium à Prato [r] ſequentes [ſ], exiſtimauerint
cognitionem, & coercitionem criminis ſi-
mul à clerico, & laico commiſſi ad magiſtra-
tum eccleſiaſticum ſpectare, non ad ciui-
lem, & temporalem, quo ad laicum, vt is ſit
ab eccleſiaſtico, non à ciuili magiſtratu pu-
niendus: quia cùm laicus, & clericus com-
munem cauſam habeant, licet vterque non 85
gaudeat fori priuilegio, tamen propter cle-
ricum, eodem & laicus gaudet, ex eo, quod
Paulus Iuriſconſultus [t] libro xv. ad Plau-
tium ſcribit: magis enim dignum trahit ad
ſe minus dignum, vt eſt communis regula,
teſte Gomeſio [u]. Et quamquam propoſitio
hæc in praxi non vbique obſeruetur, vt poſt
Aymonem Crauetā tradunt Couarruuias [x],
& Clarus [y]: tamen ſi cauſa eſt communis,
& adeo indiuidua, vt nulla poſſit congrua
diſtinctio, nec diuiſio fieri inter laicum, &
clericum, receptum eſt, cognitionem eſſe
iudicis eccleſiaſtici, non item ſecularis, vel
ipſis adſtipulantibus Baldo [z], Bartholomæo
Socino [a], Angelo [b], Decio [c], Romano [d], &
ipſo Didaco [e]. Atq. ita intelligi debet Pau-
li reſponſum [f]. Nec ſolum clerici gaudent 86
fori priuilegio, vt non poſſint pro quauis
cauſa à ſeculari magiſtratu conueniri, & pu-
niri, ſed nec poſſint iuſſu ipſius eccleſiaſtici
ad creditorum inſtantiam capi, vel in carce-
rem trudi, vel in eo detineri, aut excommu-
nicari, ſi inopia, & egeſtate ita laborent, vt
nequeant creditoribus ſatisfacere, ex Gre-
gorij noni conſtitutione [g], ad quam noſtri
omnes notant: etſi idem Gregorius voluit,
vt ij præſtita idonea cautione, ſi ad pinguio-
rem fortunam deuenerint, promittant ſe de-
bita perſoluturos. Et quamquam gloſſa [h],
quam ſequuntur Hoſtienſis [i], Ioannes An-
dreæ, & Henricus, putat, clericum inopia,
& egeſtate laborantem teneri ad ceſſionem

n cap. 6. de reform. ſeſſ. 23.
o in l. vlt. in princ. ff de bonis eorũ, qui ſibi mort. conſ.
p in l. vlt. ff. de re mil.
q & ad l. ſi quis poſtea. ff. de iudic. & ad l. ſi adulter. § ſi eo tẽpore. ff. ad l. Iul. de adult.
r ad l. 1. ff. quæ ſenten. ſine appell. reſcin.
ſ Marian. Socinus cõſil. ... lib. 2. & ad cap. 1. col. 4 de mutu. petit. Felin. ad c. 1. de præſcript. Bart. Socin ad l. eũ ſenatus ff. de rebus dub. & alij, quos citant Didac. in c. 34 n. .. practic. quæſt. & Clarus in d. q. 36 verſic. euenit.
t leg. 10. ff. quemad. ſeruit. amitt.
u ad c. 1 n. 47. in fine. de reſcript. in ſex.
x, y, locis citatis.
z ad l. præcipimus. C. de appell. §. eadem obſeruando
a in conſil. 82. lib. 3.
b ad d. l. ſe.
c ad leg. ii emancipat. num 5 C. de collat. ad auth. caſſa, & irrita, n. 9. C. de ſacroſ. eccl.
d in conſ. 195. Iaſon in cõſ. 238.
e in d. cap. 34. num. 2
f in d. l. 10.
g c. Odoardus, de ſolution.
h ad d. c. 3. in verb. recognoſcentem, & in verb. ad pinguiorem.
i ibidem.

bonorum, rectius tamen Abbas, Imola,
87 Anchaianus, & alij frequentius ad dictam
Gregorij conſtitutionem [k] dixerunt, non
teneri clericum inopem cedere bonis, alio-
quin non eſſet melioris conditionis, quàm
laicus, cum tamen clericus non poſſit conue-
88 niri, niſi quatenus ſatisfacere poteſt, dedu-
ctis neceſſarijs alimentis, prout Accurſius,
Bartolus, & alij ſcribunt [l]: quibus adſtipu-
lantur gloſſa [m], Capella Tholoſana [n], Au-
frerius [o], & Felinus [p], hancq. communem
89 eſſe ſententiam, fatentur Iaſon [q], & Ripa [r].
Horum opinio elegantem habet rationem,
ne in opprobrium eccleſiaſtici ſtatus clerici
mendicare cogantur. Et quia Albericus,
Paulus, & nonnulli alij exiſtimarunt [ſ], con-
trarium in iure verius eſſe, Didacus Couar-
ruuias [t] contendit communem ſententiam
habere locum in ijs duntaxat, qui ſacris or-
dinibus ſunt inſigniti, non autem in ijs, qui
ſunt in minoribus conſtituti: quos putat,
quo ad hoc priuilegium, pares eſſe laicis, &
90 ſecularibus viris. Ipſe nihilominus ſentio,
hos perinde, atque illos hoc gaudere priui-
legio, ſi illas, quas Tridentina ſynodus [u]
poſtulat, habuerint qualitates, quas ſupe-
rius retuli. Sic etiam intelligi poterit dicta
Gregorij ix. conſtitutio [x], vt locum habeat
in omnibus clericis, tam maioribus & ſacris,
quàm minoribus ordinibus inſignitis: quod
annuere etiam videntur Ioan. Staphilæus [y],
91 & Hieronymus Gigans [z]. Nec mihi diſpli-
cet praxis, quæ in Romana curia obſeruatur,
vt ſcribit Collectar. [a] vt ſi clericus fuerit
æri alieno obnoxius, habueritq. eccleſiaſti-
cum beneficium, & ad ſolutionem fuerit
conuentus, iudex eccleſiaſticus, ne clericus
excommunicetur, reditus annuos illius be-
neficij adiudicet creditoribus pro ratione
quantitatis debitæ, relicta ipſi clerico ex eis,
portione congrua vnde poſſit alimenta per-
cipere. Quam praxim approbant & Rebuf-
fus [b], & Aufrerius [c], licet ille opinetur om-
nes, præſertim ſcholares, etiam ſi clerici non
ſint, hoc habere priuilegium, vt non poſſint
conueniri, niſi quatenus ſatisfacere poſſint.
Didacus tamen aſſerit [d] numquam hoc ſe
vidiſſe, quo ad alios obſeruatum, maxime in
Salmanticenſi academia. Mihi vero magis
placet Rebuffi opinio, ac rectior, & æquior
videtur, vt quemadmodum clerici, ita &
92 ſcholares non cogantur ad faciendum plus
quàm eorum vires patiuntur: id enim &
æquitas ſuadet, & ciuilis diſciplina. Quod
etiam Vlpianus [e] ad edictum ſcribit, & Pau-
lus [f] ad Plautium reſpondit: à quibus non
diſſentit Iuſtinianus Imper. [g]. Quod autem
idem

k d. cap. 3.
l ad l. miles ff. de re iudic.
m ad can. ſtudeat, diſt. 50.
n, o, decіſ. 245.
p ad c. eum ex officij. de præſcript.
q, r, ad d. l. miles. n. 7.
ſ ad d. leg. miles.
t in lib. 2. variar. reſolut. c. 1. n 9.
u d. cap. 6. ſeſſ 23.
x in d. cap. Odoardus. de ſolut.
y de litteris Gratiæ, & iuſt. fol. 145.
z de penſionibus q. 35
a ad d. c. 3.
b ad auth. habita. C. ne filius pro patre priuileg. 114.
c in d. capella Tholoſ. 245.
d in d. c. 1. num 9. verſ. ſed & quo.
e l. qui bonis 6. ff. de ceſſ. bonor.
f l. In condenatione 13. ff. de reg. iuris.
g in §. vlt. inſtitut. de actionibus.

idem Didacus [h] aduerſus Ludouicum Gomeſium diſputat, mihi non minimum ſatisfacit, videlicet parum intereſſe, an aliquis clericus ſimpliciter ſe æs alienum diſſoluturum promittat: vel iuriſiurandi religione ſe 93
obſtringat. Namque iuſiurandum non vltra, quàm quis facere poteſt, obligat: quod Vrbanus tertius [i], & Innocentius item III. [k] reſcripſerunt. Et Paulus Iuriſconſultus [l] re- 94
ſpondit, peieraturum non eſſe, qui ex iuſta cauſa deſerit iuramentum. Si clericus igitur 95
iurauerit ſe æs alienum diſſoluturum, vel conſenſerit conſtitutioni penſionis iuramento præſtito, & præmiſſa obligatione in forma cameræ Apoſtolicæ, non obſtante huiuſmodi iureiurando, nec quòd tribus ſententijs fuerit condemnatus, vti poterit beneficio, & priuilegio prædicto, & aduerſus executionem opponere, & obijcere ſe inopem clericum eſſe, nec poſſe excommunicari, nec in vincula conijci, nec in eis detineri pro æris alieni diſſolutione: præſtita tamen iuramenti cautione, ſe ſatisfacturum ſi ad pinguiorem deuenerit fortunam [m]. Sed dicet aliquis: fateor clericos eſſe à ſeculari iuriſdictione exemptos ratione actionis perſonalis, ſed dubitatio eſt de mixta, & reali, vtpote ſi agitur de hæreditate alicuius laici, cuius hæres exiſtit clericus: eo enim caſu ſe tueri non poterit, quin conueniatur coràm iudice ſeculari, nec excuſabitur quouis ſuo priuilegio. quod Vlpianus ad edictum ſcribens [n] oſtendit, dicens. *Hæres abſens ibi defendendus eſt, vbi defunctus debuit, & conueniendus, ſi ibi inueniatur, nulloq. ſuo priuilegio excuſatur:* maxime, ſi lis fuerit à teſtatore cœpta, vt reſpondit Paulus [o] Iuriſconſultus libro quarto reſponſorum. Circa quam quæſtionem dicendum eſt, quòd, etſi in hac ſecunda concluſione videtur frequentiori calculo receptum, vt clericus hæres laici, qui apud ſeculare tribunal litem erat conteſtatus, apud idem tribunal ad diffinitionem vſque eamdem cauſam peragere teneatur, multi tamen viri docti, & de vtro- 95
que iure bene meriti, vt Antonius [p], Abbas [q], Felinus [r], Imola [ſ], & Rota [t], item Hieronymus Cagnolus [u], Lancellottus [x], Decius [y], Iacobinus [z], & Curt. iunior [a] aſſeuerant, clericum laici hæredem non teneri coràm magiſtratu ciuili litem iam contra laicum, cui ipſe ſucceſſit, cœptam proſequi. Et ita iudicatũ fuiſſe idem Iacobinus ſcribit [b], nec ab huiuſmodi praxi eſſe recedendum, tradunt Aretinus [c], & Decius [d]. In illa ta- 97
men quæſtione, ſi lis nondum fuerit cœpta, conueniendus erit clericus apud iudicem eccleſiaſticum, ſi vt laici hæres ad iudicium vocetur, ea actione perſonali, vel mixta, quæ aduerſus defunctum actori cõpetebat: quod receptum eſt poſt gloſſam ad regulam illam [e]. *Is, qui in ius ſuccedit alterius, eo iure, quo ille, vti debebit:* cui adhærent Archidiaconus, Dominicus, & Præpoſitus [f], necnon Rota [g], Abbas, Antonius, & alij [h] vno conſenſu, adeo vt Decius [i] dixerit, non eſſe de hoc dubitandum. Quemadmodum etiam Bartolus, Iacobus de Rauen. Angelus, Albericus, Cynus, Fulgoſius, & alij [k] communiter, vt auctor eſt Curtius iunior [l]. Idem tenent [m] ijdem Cynus, & Fulgoſius cum Baldo, & Iaſone alibi: communemq. eſſe ſententiam teſtatur Didacus Couarruu. [n] aſſerens etiam [o], Iuriſconſulti reſponſum debere intelligi de priuilegio particulari ipſius hæredis, non de eo, quod eſt iure communi conceſſum, aut inſertum intra ius commune, & generale, vt in caſu noſtro: quod & Accurſius [p] nobis indicare voluit. Nec diſplicet, quod Fulgoſius animaduertit, quòd ſcilicet Vlpianus loquatur, quando forum defuncti reſpectu loci in hærede mutatur: qui ſenſus hiſce verbis textus conuenit: *defendendus eſt, vbi defunctus debuit, & conueniendus, ſi ibi inueniatur.* Fit itaque non intuitu perſonæ, ſed reſpectu loci.
98 Quod etiam placuit Iulio Salinerio, Sauonenſi magnæ ſpei adoleſcenti, vt qui, quaſi alter Nerua, ætate iuuenis, & ingenio ſenex, litteriſq. non vulgaribus eruditus, doctrinam ex puris iuriſprudentiæ fontibus hauſerit, vt eius ſcripta elegantiſsima, propediem in lucem edenda, luculenter teſtan-
99 tur. Eadem ratione, ſi laicus, cui ſucceſsit clericus, virtute alicuius contractus, & inſtrumenti publici ad certam pecuniæ quantitatem, vel ad aliud ſimile fuerit obligatus, executio huiuſmodi contractus, aut inſtrumenti petenda erit coràm magiſtratu ciuili aduerſus clericum illius laici hæredem, prout aliàs viri doctiſsimi de Rota iudica-
100 runt [q]. Idem videtur dixiſſe Bartolus [r], dum exiſtimat legem ſecularem, quæ ſtatuit, inſtrumenta publica paratam habere executionem, habere quoque locum in publico inſtrumento, quo obligatus eſt clericus, ſcilicet, vt tale inſtrumentum aduerſus clericum in eccleſiaſtico foro ipſum habeat priuilegium. Quare Bartoli ratio, etſi pro opinione noſtra recte facit, à communi tamen interpretum conſenſu improbatur, propterea quòd ſecularium Principum lex, quamtumuis generalis, nullam faciens mentionem clericorum, bonorumve eccleſiaſticorum,

non

h in d. c. 1. num. 9. verſ. quoties.
i in c. 10. de iureiur.
k in c. 17. eod.
l in l. vlt. ff. qui ſatiſd. cog.
m d. c. Odoardus. de ſolution.
n l. hæres abſens. ff. de iudicijs.
o l. venditor. ff. eod.
p, q, r, ſ, ad c. quia 5. de iudicijs.
t in antiquiorib. deciſ. 1. de foro comp. & eod.
u in antiq. deciſ. 5.
u ad l. 2. C. de pact. inter emptor. & vend. nu. 175.
x, y, z, a, ad l. hæres abſens.
b ad d. l. hæres habens.
c, d. ad d. c. quia 5.
e regul. is, qui, de reg. iuris lib. 6.
f ad c. clericum nullus. 11. q. 1.
g in d. dec. 1.
h ad d. cap. quia 5.
i ibid. n. 11.
k ad d. l. hæres abſens. in princ.
l ibidem.
m ad auth. Quas actiones. n 39. C. de ſacroſ. eccleſ. item Bald. ad l. 2. C. vt poſſeſſ. legat.
n in d. c 8. nu 4. pract. quæſtion.
o in d. l. hæres abſens.
p ibid. & ad l. 2. §. legatis ff eod. de iudic.
q d. dec. 1. & d. dec. 5. de foro cõpet. in antiquis.
r ad l. cunctos populos n 39. C. de ſum. trin. & fide cathol. & in repetit. l. de quibus. ff. de legib.

non eſt aduerſus eos obſeruanda; quãquam 101
non tollit [f] priuilegia, quæ clericis, vel Ec- 102
cleſijs conceſſa ſunt, cùm legiſlator ciuilis nullam habeat in clericos iuriſdictionem. Hac de cauſa rationem Bartoli refellendam eſſe, oſtendunt Decius [t], Felinus [u], & Rochus Curtius [x] licet Imola [y], & Iaſon [z] poſt Hoſtienſem [a], & Ioannem Andrææ [b] opinati ſint, veram eſſe eius ſententiam, quam etiam tuetur idem Didacus [c], aſſerens, legem ab Imperatore, aut à Principe iura imperij habente latam, ſi ſit generalis, nec damnum ſpeciale inferat clericis, aut Eccleſijs, obſeruandam eſſe erga clericos in foro Eccleſiaſtico, vt eſt regia lex in ſpecie ab Hiſpaniarum Rege condita, qui apud ſuos ſubditos iura habet imperialia. Hancq. opinionem probat ex reſcripto Lucij tertij [d] ad Paduanum Epiſcopum, quo Eccleſia poſt noui operis nunciationem ædificata, demolienda eſt, prout in iure ciuili cautum
exiſtit. Didaci expoſitio mihi videtur re- 103
ctiſſima, ſi in ea lege, aut ſtatuto expreſſa rei Eccleſiaſticæ non ſit facta mentio, nec eius obſeruatio pariat peccatum, nec aduerſetur ſacris conſtitutionibus Pontificijs, præſertim ſi ea comprehendantur, quæ iure
Pontificio ſancita non vtique fuerint. Nam- 104
que hiſce caſibus ſolent beatiſſimi Romanæ Eccleſiæ Principes in decidendis clericorũ controuerſijs legum ciuilium præſcripto vti, quemadmodum latius in ſcholis [e] docui, & in libris Animaduerſionum comprobaui [f].
Ex eo enim, quòd nihil conſtituunt Roma- 105
ni Pontifices pro negotijs, quæ in dies inter homines contrahuntur, vel ex facto oriuntur, videntur velle leges, quæ æquitatis, & iuſtitiæ veſtigia inſiſtunt, approbare; cauſaſq. clericorum ex legum præſcripto deci-
dere. Idcirco aliàs dixi [g], poſt Bartolum [h], 106
Baldum [i], Abbatem [k], & Petrum de Ancharano [l], quòd ſi clericus hæres fuerit inſtitutus, neque confecerit inuentarium, tenebitur vltra vires hæreditatis ex illa celebri Iuſtiniani [m] conſtitutione: conueniendus tamen erit coram magiſtratu Eccleſia-
ſtico; veluti etiam publicum inſtrumentum, 107
ſi aduerſus clericum paratam habeat lege imperiali executionem, executio petenda eſt, & tractanda coram Eccleſiaſtico, non item ſeculari iudice. Huius rei elegans eſt ratio, quoniam neceſſaria eſt quædam cauſæ cognitio, atque examinatio, quæ cùm aduerſus clericum ſit, non eſt apud alium, quàm Eccleſiaſticum iudicem expedienda. Reſtat in hoc axiomate diſcutienda quæſtio illa: an bona clericorum patrimonialia eiſdem gaudeant priuilegijs, & exemptionibus, quibus Eccleſiarum bona. Gloſſa [n] dicit, gaudere: quod verum eſſe poſt Abbatem [o], & Antonium de Butrio [p], aſſeuerat Decius [q] hiſce videlicet caſibus, in quibus id expreſſe à iure conceditur, vel maximè in his bonis, ad quorũ titulum clericus ſacros ordines accepit, vt gloſſa [r], Baldus [ſ], & Decius [t] rectè adnotarunt, ne mendicare cogantur in ignominiam ſacri ordinis. Vnde optime ab Alexandro Tertio [u] conſtitutum fuit, ne quis ad ſacros ordines admittatur, niſi habeat, vnde condecenter poſſit viuere: alioquin Epiſcopus teneatur promoto neceſſaria ſubminiſtrare, donec ei in aliqua
108 Eccleſia prouideatur. Quam conſtitutionẽ, cùm in deſuetudinem abijſſet, reuocauit ſacra Tridentina ſynodus [x], addens, vt ad patrimonium admitti debeant illi tãtum, quos Epiſcopus iudicauerit aſſumendos pro neceſſitate, vel commoditate Eccleſiarum
109 ſuarum. Cùm igitur nemo poſſit ad ſacros ordines promoueri, niſi habeat, aut beneficium, aut patrimonium, nec adhuc, niſi expedire iudicauerit Epiſcopus, quia non decet eos, qui diuino miniſterio addicti ſunt, cum ordinis dedecore mendicare, aut ſordidum aliquem quæſtũ exercere, fit profectò, vt huiuſmodi patrimonialia bona gaudeant ea immunitate, qua gaudere ſolent alia Ec-
110 cleſiaſtica, quidquid dicat Didacus [y]. In ea etiam ſum ſententia, vt ſi clericus iſte fuerit minor, aut læſus, poſſit petere reſtitutionem in integrum coram iudice Eccleſiaſtico, cùm ex conſtitutione Gregorij Noni [z] quilibet minor clericus poſſit coram Eccleſiaſtico iudice petere hanc reſtitutionem, etſi in praxi difficile admitteretur: ſed iure facile defendi poſſet. Nec refert, quod Imola [a] dicit, nempe dictam conſtitutionem militare in clerico aduerſus clericum: quia hoc eſt diuinare, cùm de clerico nulla ibi fiat mentio: nec quod Didacus [b], vt intelligi debeat in terris, quo ad tẽporalia, Rom. Pont. ſubiectis. Namque locus Conſt. in quo fuerat orta controuerſia, erat quoddam municipium, quod Parroſinenſe appellabatur, quod eſſe in Eccl. Rom. ditione non conſtat.

f c. Eccleſia Sanctæ Mariæ. vbi notant omnes de conſtit.
t ibid n. 50.
u ibid n 81.
x ad c. vlt. de conſuet. q. 11. in priu.
y ad c. cõtingebatur. de his, quæ fiũt ſine conſenſu cap.
z ad l quoties. n. 44. C. de rei vend.
a b ad c. vl. de ſolut.
c in d. c. 8. num. 5.
d c. 1. de noui oper. nunciat.
e ad d. c. eccleſia S. Mariæ.
f lib. 1. c. 12.
g in d. c. 12.
h ad l. 1. C. de ſacroſan. Eccl.
i ad auth. ſi cut alienat. eod.
k l ad d. c. Eccl. S. Mariæ.
m l. vlt. C. de iure delib.

n ad d. c. eccleſia S. Mariæ. & ad c. ex litteris. de pignorib.
o ibid. & ad c. ſi diligẽti. de præſcrip.
p ibidem.
q ad d. c. Eccleſia n. 65 & 176.
r ad d. c. Eccleſia. ad c. Epiſcopus, de præben.
ſ ad tit. de pa. Conſtan. col. 6 i prin. in verbo ex his apparet.
t ad d. c. Eccleſ n. 70.
u d. c. Epiſc.
x c. 2. de reform. ſeſſ. 21.
y in d. c. 4. n. 3. lib. 1. variar. reſolut.
z in c. 8. de integ. reſtit.
a ad d. c. 8.
b d. c. 3. n. 3

SVMMA EX CAPITE XVI.

1 *Confugientes ad* Eccleſias, *tanquam ſacroſancti, capi non poſſunt.*

2 *Aſyla apud antiquos fuerant religioſiſſima.*

3 *Deus homicidas caſuales in ciuitate refugij tutos eſſe iuſſit.*

4 *Banaias à Ioab in tabernaculum Domini fugiente, abſtinuit.*

5 *Eccleſiarũ immunitas de iure diuino eſt.*

6 *Lex veteris teſtamenti* CHRISTI *aduentu expirauit.*

7 *Diuinum ius vtroque teſtamento comprehenditur.*

8 *Diuina lex homines ad Deum: humana homines ad homines mutuo ordinandos inſtituta eſt.*

9 *Homo & per exteriora miniſteria ordinatur ad Deum: non tantum per interiora.*

10 *Deum colere eſt actus virtutis, ad morale præceptum pertinens.*

11 *Eccleſiæ vis non infertur, quia eſt domus Dei.*

12 *Cæremonialia, & iudicialia, etiam in nouo Teſtamento non repetita, nec vetita eandem vim obtinent.*

13 *Præcepta, & mandata differunt inter ſe, quòd hæc reſpectum habeant maioris boni: illa præciſa, & abſoluta ſint.*

14 *Maximis adminiculis vndique fulcitur Eccleſiaſtica immunitas.*

15 *Perperam ſentit Ioan. Ferrarienſis, delinquentes ab Eccleſijs eijciendos, ſicut eiecit* CHRISTVS *ementes, & vendentes, quòd immunitas non ſit omnibus communis.*

16 *Commercium ementium, & vendentium vix poteſt eſſe ſine peccato.*

17 *Licet contrahentibus de iure ciuili ſe inuicem decipere.*

18 *Vſurarius rem datam à Deo, non emptam vendit, tempus ſcilicet: ideo maledictus.*

19 *Nummularij proximi ſunt vſurarijs.*

20 *Qui non peccauit in Eccleſia, immunitate Eccleſiaſtica priuari omnino non debet.*

21 *Laicus etiã iudex, de immunitate iuxta Pontificias ſanctiones iudicium ferre debet, quia cura locorum ſacrorum Põtificalis eſt. Opinio eſt plurimorum.*

32 *Eccleſiaſticus iudex tantum, an confugiens immunitatẽ mereatur, iudicat.*

23 *Eccleſia etiam non conſecrata, habet immunitatis priuilegia.*

24 *Eccleſia Epiſcopi auctoritate erecta, & ſi officijs diuinis adhuc non ſanctificata, ſuam habet, vt cæteræ, immunitatem.*

25 *Conſuetudo in immunitatibus eſt attendenda.*

26 *Laudabilis conſuetudo videtur nonnullis, vbi ſanctiſſima Euchariſtia aſſeruatur, ibi tãtum militare immunitatem.*

27 *Hoſpitalia immunitatem habent.*

28 *Xenodochia iure etiam Imperiali priuilegia, quæ Eccleſiæ, habent.*

29 *Oratoria in priuatorum domibus* Epiſcopi *auctoritate conſtructa immunitate fruuntur.*

30 *Loca auctoritate* Epiſcopi *erecta aduerſus profanos redire nequeunt.*

31 *Olim nullus in* Eccleſia *humabatur.*

32 *Athenienſes locum ſepulturæ intra vrbem nemini dabant.*

33 *Cœmeterium eodẽ priuilegio fulcitur, quo ipſa* Eccleſia*, aut coniunctum, aut diuiſum ab ea ſit.*

34 *Cœmeteria conſecrantur.*

35 *Interdicta* Eccleſia*, interdictum cœmeterium intelligitur.*

36 *Mercatura, aut nundinæ, aut cauſæ criminales in cœmeterijs non tractantur.*

37 *Pollutum, & interdictum eſt cœmeteriũ, cùm polluta, & interdicta eſt.* Eccleſia*, ſi tamen ſit ei coniunctum.*

38 *Ambitus extra* Eccleſiam *matricẽ quadraginta paſſuũ, & triginta alias extra* Eccleſias *immunitatis eſt capax.*

39 Eccleſia *maior dicitur, quæ miniſtrat ſacramenta, præſertim baptiſmum: minor, capella, ſeu ſacellum.*

40 *Immunitas ambitus in ciuitatibus, aut in caſtellis locum non habet.*

41 *Paſſus eſt quinque pedum menſura à paſſis manibus.*

42 *Pes ex quindecim, vel vt maior pars opinatur, ſexdecim digitis conficitur.*

43 *Menſuram, ſicut & pretium, loci conſuetudo conſtituit.*

44 *Conſuetudo legis vim obtinet.*

45 *Deficiente conſuetudine circa immunitates, canones ſunt inſpiciendi.*

46 *Immunitas in domo clericorum intra quadraginta paſſus poſita locũ habet.*

47 *Palatio quoque* Epiſcopali*, vel capellam habenti, vel non, vel intra quadraginta paſſus poſito, vel extra, competit immunitas.*

48 *Fauorabilia extendi conſueuerunt.*

49 Epiſcopale *hoſpitiũ proximũ eſſe debet* Eccleſiæ*: ex Concilij Carthagin. decreto.*

50 Epiſcopo *duo palatia habente, illud tantum in quo ipſe habitat, immunitatem habet.*

51 *Pater filiam in adulterio deprehenſam in domo, vbi habitat, occidere poterat, alibi non.*

52 *Odioſa reſtringenda ſunt.*

53 *Confugiens ad ſacerdotem, ſanctiſſimam Euchariſtiam deferentem, tutus eſt.*

54. *Ob-*

54 *Obuium habens, aut tangens Cardinalem, mortis pœnam effugit.*

55 *Seruus, qui confugit ad Eccleſiam, ſi eius dominus de eo impunitatem clericis promiſerit, eſt ad ſeruitium remittendus, & compellendus.*

56 *Latrones, graſſatores, agrorumq. depopulatores, quamuis liberi ſint, ab Eccleſia iure extrahuntur.*

57 *Iure ciuili etiam virginum raptores, homicidæ, & adulteri in ſacro loco tuti non ſunt: quod tamen Pontificio eſt correctum, cui ſtandum eſt.*

58 *Nec reum maieſtatis Eccleſia abduci poſſe, cenſuit Mediolanenſis Senatus.*

59 *Salomon iuſſit ſicarium Ioab interfici ante tabernaculum Domini.*

60 *Proditor homicida immunitatem non habet in Eccleſia.*

61 *Percutiens proditorem, ſed non interficiens, immunitatem habet.*

62 *Cum telo ambulans hominis necandi animo, ſicut necans punitur, aiunt Diocletianus, & Maximianus Imperatores: quod tamen non obſeruatur.*

63 *Proditorie perimit, qui veneno perimit, aut incautum, non inimicum.*

64 *Non eſt proditor, qui à tergo inimicum, vel quouis modo de medio tollit.*

65 *Qui alium occidit, poſtquam ira deferbuit, in Eccleſia tutus eſt: contra communem.*

66 *Homicida ſimplex itidem tutus eſt in Eccleſia.*

67 *Tres caſus immunitatis expertes ex Innocentiana conſtitutione ad alios minime extenduntur.*

68 *Aſſaſſinis denegata eſt immunitas.*

69 *Aſſaſſini fuerunt etiam infideles, & ſunt inter fideles, qui necandis hominibus operas ſuas locant.*

70 *Non debet defendi ab Eccleſia, qui ſe Eccleſiæ non committit.*

71 *Hæreticus ab Eccleſia inuitus licite extrahitur.*

72 *Excommunicatus in Eccleſia ſe tuto recipit, quia recõciliationis non eſt expers.*

73 *Excommunicatus obſtinatus immunitatis beneficio non vtitur.*

74 *Excommunicatus obſtinatus prauitatis hæreticæ inquiſitoribus examinandus permittitur, ex eo, quod fidei ſuæ ſuſpicionem præbeat.*

75 *Fugiens ad Eccleſiam in actu fugæ intercipi licite poteſt à iudice.*

76 *Captus, & effugiẽs manus capientiũ, ſi in Eccleſia ſeſe recipiat, eſt relinquẽdus.*

77 *Carcere clauſus, & eo fracto fugiens, in Eccleſia tutus eſt.*

78 *Iurans de redeundo in cuſtodia, ſi redire nolit, & ad Eccleſiam confugiat, inde non eſt abducendus.*

79 *Qui Eccleſiam culpa violauit, in Eccleſia legitime violatur.*

80 *In vna Eccleſiâ delinquens, omnium Eccleſiarũ ſuffragio immunitatis caret.*

81 *Crimina leuia in Eccleſia perpetrata, perpetrantem Eccleſiæ priuilegio non priuant.*

82 *Peccans ſpe abſolutionis litterarum Apoſtolicarum, earum vigore abſolutionem non impetrat. Ex Lupo, & Couar.*

83 *Peccare ſpe veniæ præſumptio eſt.*

84 *Peccare ſpe veniæ quandoque conſequendæ cũ bono propoſito, præſumere nõ eſt.*

85 *Præſumptio leuior eſt, quam deſperatio.*

86 *Magis proprium eſt Deo miſereri, quàm punire.*

87 *Adæ peccatum leuius, quàm Euæ fuit, quia de pœnitentia, & Dei miſericordia cogitauit.*

88 *Peccans ſpe indulgentiarum, ſi propoſitum abſtinendi habeat in poſterum, abſoluitur.*

89 *Pœnitentia eſt dolor peccati præteriti cũ propoſito nõ amplius illud committẽdi.*

90 *In reatu præſumptuoſe perpetrando duo ſunt conſideranda: actus turpitudo, et agentis fiducialis præſumptio.*

91 *Clerici Eccleſia abduci non poſſunt. Ex Innocentio, & Romano.*

92 *Clericus Eccleſia rite abducitur à iudice Eccleſiaſtico ſecundum Abbatem.*

93 *Si immunitas ſit ambigua, inijci poſſunt compedes in Eccleſia ab vtroque iudice ſimul, Eccleſiaſtico ſcilicet, & temporali.*

94 *Ei, qui ad Eccleſiam confugit, non debent interdici alimenta, nec veſtimenta, nec vlla res neceſſaria, ne videatur in Eccleſia obſideri.*

95 *Iudex laicus auctoritate propria reũ immunitate carentẽ, Eccleſia extrahit.*

96 *Non decet quemquã extrahi à loco ſacro, niſi conſentiente Superiore ſpirituali.*

97 *Adulter in Eccleſia capi non poteſt inconſulto Epiſcopo.*

98 *Prælatus extrahi facinoroſos, qui immunitate careant, negantes, peccare videntur cum ipſis delinquentibus.*

99 *Debitor fugitiuus in Eccleſia capi poteſt. Ex Iaſone Mayno.*

100 *Debitor fugitiuus capi poteſt die feriato ad honorem Dei, & Sanctorum.*

101 *Debitor fugitiuus etiam à iudice incompetenti capitur. Ex Ancharano.*
102 *Debitor Eccleſia abſtrabitur, ſi conſuetudo, vel ſtatutum etiam adſtipuletur. Ex Oldrado.*
103 *Traditur ad ſeruiendum certo modo debitor creditori in Hiſpania, ſi ei ſoluendo non ſit.*
104 *Etiam armata manu ſeruos eccleſijs abduci poſſe ſtatuerunt Theodoſius & Valentinianus Imperatores.*
105 *Eutropius immunitatis Eccleſiæ infenſus, lege, quam aduerſus eam ferri ſuaſerat, condemnatus, atque oppreſſus eſt.*
Alciatus hallucinatur.
106 *Lex de ſeruis Eccleſia abducendis, iuſta eſt.*
107 *Seruis confugientibus ad Eccleſias, & reſtitutis dominis ſuis, ſi in eos domini durius agant, lege Antonini Imperatoris, eos vendere coguntur.*
108 *Expedit reipublicæ, ne quis re ſua male vtatur.*
109 *Debitor fugitiuus, ſecundum veriorem ſenſum, ab Eccleſia non extrahitur.*
110 *Iuſtiniani Imperatoris ſanctio de extrahendis ab Eccleſia debitoribus, vt iuri Pontificio contraria, nulla eſt.*
111 *Hodie, non obſtante, de tradendis debitoribus in ſeruitutem, lege regia Hiſpanienſi, non abducuntur Eccleſijs.*
112 *Pro debito nemo debet ſeruire, etiam iure ciuili.*
113 *Mercatores, ſiue campſores, quos fallitos vocant, Eccleſijs abſtrahi poſſunt: quia plerumque per fraudes, & vſuras artem exercent.*
114 *Pij Papæ Quinti conſtitutione, decoctores vltimi ſupplicij pœna plectẽdi ſunt.*

De priuilegijs Eccleſiarum, ad easq. confugientium ſecuritate. Cap. XVI.

HABENT & Eccleſiarum ædificia, hoc eſt templa ipſa, immunitatum beneficia. Nã, qui ad eas confugiunt, quodãmodo ſacroſancti effecti, nequeunt inde extrahi, nec capti, in vincula conijci, vltimovè affici ſupplicio, aut aliqua membrorum detruncatione plecti, ſed veluti in tutiſſima arce poſiti, ab inquirentibus inuiolati remanent. Et cùm plurima eſſent à veteribus conſtituta aſyla, quæ eò religionis; ac reuerentiæ proceſſerant, vt inde quemquam abduci piaculum eſſet, vt ſuperius [a] retulimus ex probatis auctoribus, hoc etiam refugium in ſacris litteris commendabatur: ideò à Deo Optimo Maximo fuiſſe conſtitutum, traditur, auctore Moyſe pluribus locis, ait enim in Exodo [b]. *Qui percuſſerit hominem, volens occidere, morte moriatur. Qui autem non eſt inſidiatus, ſed Deus illum tradidit in manus eius, conſtituam tibi locum, in quem fugere debeat.* Et in libro Numeri [c], *Decernite, quæ vrbes eſſe debeant in præſidia fugitiuorum, qui nolentes ſanguinem fuderint: in quibus cùm fuerit profugus, cognatus occiſi non poterit eum occidere, donec ſtet in conſpectu multitudinis, & cauſa illius iudicetur. De ipſis autem vrbibus, quæ ad fugitiuorum ſubſidia ſeparantur, tres erunt, &c.* Et alibi [d]. Quæ omnia confirmauit Deus, dum Ioſue alloqueretur, dicens [e]. *Loquere filijs Iſrael, & dic eis: Separate vrbes fugitiuorum, de quibus locutus ſum ad vos per manum Moyſi, vt confugiat ad eas, quicumque animam percuſſerit neſcius, & poſſit euadere iram proximi, qui vltor eſt ſanguinis.* Chriſtus quoque apud Matthæum cap. 10. *Cùm vos perſequentur in ciuitate iſta, fugite in aliam.* B. Athanaſius in Apologia de fuga ſua hæc prodidit. *In lege ciuitates refugiorum erant pro ijs, qui ad cædem quærebantur, vt aliquo modo perſecutorem euaderent. In conſummationem porrò ſeculorum, cùm aduenïſſet illud ipſum Verbum Patris, quod Moyſi ante loquutum fuerat, rurſus præceptum fugiendi tradidit, cùm vos, inquiens, perſecuti fuerint in ciuitate iſta, fugite in aliam.* Ioab quoque, vt habetur 3. Regum 2. quò Salomonis iram effugeret, ſe in Domini tabernaculum recepit, & apprehendit cornu altaris: quem Banaias à Rege miſſus, vt eum occideret, attingere non eſt auſus, ſciens id ſibi religione vetitum. Ezechiel Propheta [f]: *Hoc fecerunt mihi, polluerunt ſanctuarium tuum in die illa:* & in libris Regum [g]: *Domine altaria tua confregerunt.* Ioannes Chryſoſtomus [h] ad Antiochenum populum ſcribens: *Si quis*, inquit, *ignem ſumens, & foſſorium hanc deſtruxiſſet domum, & incendiſſet, & hoc ſuffodiſſet altare, nonne quilibet lapidibus obrueret, tamquam profanum, & impium? Quid enim eſt tam ſacrilegũ* (ait Optatus Mileuitanus [i]) *quàm altaria Dei; in quibus et vos aliquãdo obtuliſtis, frangere, radere, remouere?* Deinde ſubijcit:

a ſup. lib. 1. cap. 15.
b Exod. 21.
c Num. 35.
d Deut. 19.
e Ioſue 20.
f cap. 23.
g cap. 19.
h Hom. 53. ad pop. Antioch.
i lib. 6. in princ.

Hoc

Hoc modo Iudæos eſtis imitati. Illi iniecerunt manus Chriſto in Cruce: à vobis percuſſus eſt in altari. Sufficeret inſaniæ veſtræ, quod membra laniaſtis Eccleſiæ, ſi inter hæc omnia, vel altaribus parceretis. Cur vota, & deſideria hominum cum ipſis altaribus euertiſtis? & in Concilio Aquiſgranēſi, ſeu Aquēſi [k]: *Quòd ſi Abraham pro eo, quod Dei altaria erexit, cultumq. eius veneratus eſt, tot à Deo meritorum prærogatiuis donatur, dubium non eſt, quin altarium Sanctorum euerſores, & Sanctarum rerum, quibus in eiſdem altaribus Deo famulandum eſt, ſubreptores damnentur.* & alibi [l]: *Et ſi Moyſes per hæc, quæ præmiſſa ſunt, Domino altare erexit, cauendum illis eſt, qui altaria Domini obruendo, dehoneſtant, & dehonorando, obruunt, ne, quādo ſe aduerſus hoſtes ſuos proripiunt, ſeipſos eiſdem triumphum exhibeant.* De huiuſmodi aſylo in oratione, quam ſcripſit in laudem Baſilij Magni, ſic loquitur Gregorius Nazianzenus [m], nobilis fœminæ viduæ egregium factum commemorans, quam iudicis cuiuſdam aſſeſſor ad nuptias inuitam pertrahebat: *Illa, cùm nulla ratione hanc vim effugere poſſet, conſilium capit, non minoris audaciæ, quàm prudentiæ plenum. Ad ſacram etenim menſam confugit, Deumq. aduerſus hanc iniuriam propugnatorem ſibi adſciſcit.* Aſylum altaris indicat etiam Sanctus [n] Ambroſius dum ait: *Vultis me in vincula rapere, vultis in mortem? Voluptati eſt mihi: non ego me vallabo circumfuſione populorum, nec altaria tenebo vitam obſecrans, ſed & pro altaribus gratiùs immolabor.* Ambroſ. in tractatu diei ait [o]. *Neque, ſi per furorem aliquis innocentem peremerit, obnoxius morti eſt: quin etiam ipſius diuinæ legis oraculo, ſi quis per imprudentiam intulerit necem, accipit impunitatis ſpem, refugij facultatem, vt poſſit euadere.* Ex quibus noſtri aſſeuerant, præſertim gloſſa [p] Deciſionis Capellæ Toloſanæ, item Antonius de Butrio [q], Ioannes Lupus [r], & Ioannes Igneus [ſ] (qui in vtramque partem diſputat) hanc Eccleſiarum facultatem,
ſeu immunitatem eſſe de iure diuino. Vnus 5
Didacus Couarruuias [t] huic cōcluſioni aduerſatur, contendens, hanc exceptionem non eſſe iuris diuini, ſed humani, & poſitiui tantum: quia etſi in veteri lege de hac immunitate cautum eſſe videatur, vt ſcilicet ab altari nullus ad punitionem criminis abſtrahi poſſet, cùm tamen veteris Teſtamenti lex per CHRISTI aduentum ex-
pirauerit (vt ad Hebræos ait Paulus [u], & 6
ibidem ſcribit Auguſtinus [x], à quo non

k cap. 17.

l cap. 25.

m Orat. 20.

n Epiſt. 33.

o lib. 1. c. 8. de quo in can. 6. 15. q. 1

p q. 422. in fine.

q ad c. cum eccleſia. de immu. eccl.

r In tract. d libert. eccl. q. 11. col 4.

ſ ad l. 1. ff. ad S.C. Sylanianum.

t in c. 20 n. 2 verſ. ſecūda, & tertia variar. reſolut. lib. 2.

u cap. 7.

x cap. 3. de conſtit.

diſſentit S. Thomas [y], nec Magiſter Sententiarum [z]) neque in lege Euangelica huiuſmodi immunitas ſtatuta reperiatur, ſequitur profectò, non eſſe eam iuris diuini. Mihi tamen magis placet contraria ſententia, cùm communis ſit, & verior videatur. Primum enim diuinum ius dicitur, quidquid in
7 nouo, veteriq. Teſtamento habetur conſtitutum: quod aliàs oſtendimus [a]: hanc vero Eccleſiarum immunitatem à Deo cōceſſam
8 eſſe, ſatis probatum eſt. Deinde lex diuina principaliter inſtituitur, auctore eodē Thoma [b], ad ordinandum homines ad Deū: lex autem humana principaliter ad ordinandū
9 homines ad inuicem. Ordinatur vero homo ad Deū, non modò per interiores actus mentis, qui ſunt credere, ſperare, & amare, verum etiam per quædam exteriora opera, quibus homo diuinam ſeruitutem profite-
10 tur. Conſtituta autem ſunt templa, vt in his coleretur Deus: Deum colere eſt actus virtutis, ad præceptum morale [c] pertinens. Vnde CHRISTVS apud Matthæum dicit [d]. *Domus mea, domus orationis vocabi-*
11 *tur.* Cùm igitur Eccleſia ſit domus CHRISTI, eiuſque habitaculum, nemini licebit ibidem violentiæ aliquid perpetrare: quod procul dubio fieret, quotieſcumque quis in eius gremium fugiens, inde per vim extraheretur. Quibus rationibus ſuademur, hanc
12 immunitatem eſſe prorſus iuris diuini. Præterea ipſe in ea ſum ſententia, vt exiſtimem iuxta Eccleſiæ Romanæ cenſuram, quæ in veteri continentur Teſtamento, etiamſi in nouo repetita non ſint, pro repetitis habenda eſſe, niſi nominatim, & expreſſe contra de eis cautum ſit: ea ſcilicet, quæ cæremonialia omnino, aut iudicialia non
13 ſunt. Nam bene S. Thomas ſcribit [e], quædam eſſe, quæ præciſe præcipiuntur, vel prohibentur in lege, ſicut: *Non occides: non furtum facies:* & hæc proprie præcepta dicuntur. Quædam vero præcipiuntur, vel prohibentur, non quaſi præciſe debita, aut illicita, ſed propter maius bonum: & iſta poſſunt dici mandata, quia quamdam indu-
14 ctionem habent, & perſuaſionem. Nec vniuerſalis Eccleſia aliàs hanc immunitatem tot conſtitutionibus muniſſet, mulctis etiam indictis, nec tanto eſſet fauore ſemper proſecuta, quantum fuiſſe perſpicimus: ſiquidem confirmatam eſſe Sanctorum Patrum auctoritate [f], Conciliorum decretis [g], Pontificum ſpecialibus conſtitutionibus [h], Imperatorum, etiam ad coercendos violatores, ſanctionibus corroboratam, vt pluribus ſuo loco oſtenſum fuit [i], plane videmus.

y 1. 2. q. 98. art. 1. & q. 104 art. 3.

z in 4. Sent. diſt. 3.

a ſupr. eod c. 15.

b S. Tho. 1. 2. q 99. ar. 1. & 2. & q. 100 ar. 6.

c Tho. in d. art. 3. ad ſecundum.

d Matth. 21

e in d. q. 99. art. 5. in reſponſione.

f can. 9. 17. q. 4.

g can. 19 29 34 cum ſeq. ead q. 4.

h c 10. 30. cū ſeq. ead. q. 4 & c. 6. 9. & 10. de immun. eccl.

i ſup. lib. 2. cap. 16.

k tit. de for ma inquiſit. verſ. ex his poteſt.

Quod autem Ioannes Ferrarienſis[k] in ſua praxi comminiſcitur, parui momenti eſt, dũ ait, CHRISTVM ementes & vendentes eiecisse de templo: quo exemplo multo magis eijciendos eſſe latrones, homicidas, & his ſimiles, ne domus Dei efficiatur ſpelunca latronum. Quo argumento noſtra, ne hilum quidem, concutitur concluſio: cùm non omnes recipiantur in Eccleſijs, nec hac immunitate promiſcue gaudeant, vt fuſius dicetur: non enim valet conſequentia: eiecti ſunt ementes, & vendentes, ergo eijci debent & qui ad Eccleſiam cõfugiunt. Difficile quidem eſt (ſcribit Leo Papa[l]) inter ementis, vendentiſq. commercium non interuenire peccatum: non quòd negotiatio, 15

16 vt ait B. Auguſtinus[m], me faciat malum, ſed iniquitas mea, & mendacium meum. Et Caſſiodorus[n]. *Negotiatores illi abominabiles exiſtimantur, qui iuſtitiam Dei minime conſiderantes, per immoderatum pecuniæ ambitum polluunt merces ſuas, plus periurijs onerando, quàm pretijs. Tales eiecit Dominus de templo, dicens. Nolite facere domum patris mei, domum negotiationis. Quid eſt aliud negotium*, idem ait Caſſiodorus[o], *niſi, quæ poſſunt vilius comparari, carius velle diſtrahere?* & hoc eſt quod Iuriſconſul.[p] tradit, nempe licere contrahentibus ſe inuicem de-

17 cipere. Sed ſuper omnes mercatores, teſtimonio Ioannis Chryſoſtomi[q] in Matthæũ, maledictus eſt vſurarius. Ipſe namque rem datam à Deo, tempus ſcilicet vendit, non comparatam, vt mercator: poſt fœnus rem ſuam repetit, tollens aliena cum ſuis; mercator autem non repetit rem venditam.

18 Atqui nummularij, menſarij, trapezitæ, & huiuſmodi proximi ſunt vſurarijs: ideo &

19 CHRISTVS eiecit eos de templo. Homicida licet peccauerit, & peccator ſit ex eo, quòd homicidium commiſit, immunitatis tamen huius non eſt omnino incapax, quia non peccauit, ſicut vſurarius in Eccleſia, ad quam, veluti ad tutiſſimum portum confu-

20 git, quæ nemini claudit gremium[r], ſed omnibus ſe præbet liberalem, ac matrem, prout ſedes ipſa Apoſtolica, vt ait Innocentius[ſ] ſecundus. Hinc fortaſſe eſt, quòd noſtri (vti gloſſa[t], Oldradus[u], Abbas[x], Imola[y], Cardinalis[z], Bonifacius de Vitalinis[a], Ioannes Faber[b], Fulgoſius[c], Alexander[d], Caſſanæus[e], Alciatus[f], & alij, quos refert, & ſe-

21 quitur Didacus Couarruuias[g]) vno ore dixerunt, in tractatu, & materia immunitatis Eccleſiarum etiam penes magiſtratus ciuiles ſtandum eſſe potius iuris Pontificij decretis, & ſanctionibus, quàm Cæſarei iuris diſpoſitioni. Cuius opinionis ratio eſt: quia hoc ſpectat ad honorem, & reuerentiam exhibendam locis ſacris, quorum curam ad Pontifices maximos, & alios Eccleſiaſticos Prælatos pertinere, ignorat prope nemo: atque ideo eorum leges hac in re, vt in multis alijs, ſunt ſecularibus anteponendæ: quod & idem ipſe Didacus[h] fatetur. Ex quibus arbitror veram eſſe opinionem Petri de Belluga[i] Valentini, & Remigij Gonni Nauarræi[k]: quorum prior cenſuit, ſi dubium ſit, an delinquens gaudere debeat Eccleſiarum immunitate, vtrumque iudicem ſecularem, & Eccleſiaſticũ cognoſcere debere ad diuerſos effectus, ſed diuiſim, & ſeparatim: hunc ad effectum tuendæ immunitatis Eccleſiæ: illum ad delinquentem extrahendum, & puniendum pro delicti qualitate. Remigius vero putauit, cognitionem vtriuſque fori propriam, ſed ſimul, hoc eſt, an delinquens valeat illa Eccleſiæ

22 immunitate gaudere. Exiſtimo ego, ſolum iudicem Eccleſiaſticum poſſe cognoſcere, an confugiens dignus ſit eius beneficio immunitatis. Nam, conceſſo hanc immunitatem eſſe iuris diuini, prout eſt, & hoc pertinere ad honorem, & reuerentiam ſacris ædibus exhibendam, dicendum quoque erit ad iudices Eccleſiaſticos ſpectare talem cognitionem, non æque ad ſeculares, qui ſunt huiuſmodi rerum incapaces[l]. Nec aduerſatur doctrina Bartoli[m] (quam ſequuti ſunt Antonius de Butrio[n], Panormitanus[o], Felinus[p], Aufrerius[q], & alij[r]) cùm dixit, quoties de re Eccleſiaſtica controuertitur ſola facti quæſtio, ſecularem iudicem eſſe competentem. Quia reſpondendum eſt hoc verum eſſe, quando iudex Eccleſiaſticus cõſentit, vt ſecularis cognoſcat. Præterea cognoſcere, an fugiens ad Eccleſiam dignus ſit protectione, ac fauore Eccleſiaſtico, non eſt facti quæſtio, ſed iuris: quæſtio facti quidem eſt illa, an commiſerit delictum, necne: ſed conſtante delicto, an gaudeat immunitate delinquens, eſt iuris, vt nemo non videt. Cognitio igitur erit ſolius Eccleſiaſtici iudicis. Nec dicendum eſt iudices Eccleſiaſticos faciliores eſſe ſecularibus, atque ideo eſſe pronunciaturos pro immunitate Eccleſiæ: quia reſpondemus, eſſe pro iudicibus præſumendum, nec quidquam velle, quod iuſtum non ſit, & à ſacris canonibus ſtatutum. Hic opportune dubitatio occurrit, ſolumne Eccleſiæ ædificium, parieteſq. ac ſolane Eccleſia conſecrata præſtet ad ipſam confugientibus ſecuritatem, an etiam cœmeterium, & murorum ambitus, nondũ ab Epi-

l in epiſt 90 ad Ruſticum Epiſcopum Narbon. de quo in c 2. d pœn. 5. diſt.
m ad Pſ. 70. verſ. quoniã nõ cognoui. d quo in c 9 §. quoniam diſt 89.
n ad Pſ. 70. verſ quoniã.
o ibidem.
p in l. 17. §. item Pompo nius. ff. d mi nor. & l. 5. §. fi. ff. locati
q homil. 38. ad c. Matth. 21.
r c. 4. de hæret. lib. 6.
ſ in c. 15. de reſcript.
t ad c inter alia. de immunit. eccl & ad c ſicut antiquitus. 17. q. 4.
u conſ. 154.
x ad d. c. inter alia n. 24
y ad clem. 1 in fi. de pœnit. & remiſ.
z a ibid.
b ad §. ſed hoc tẽpore. Inſtit. de his qui ſunt ſui, vel al. iur.
c ad l. fideli C. de his qui ad eccl. confug.
d conſ. 143. lib. 7.
e in cõſuet. Burgun rub. 1. § 5. verſ. Arch. n. 111.
f regul. 3 de præſum. 33.
g variar. reſolut lib. 2. c. 20. n. 3.
h ibid in fi.
i in ſuo tractat. qui inſcibitur Speculum Principis in rub. 12. in §. ſed quia loquitur, n. 49.
k in tract. d immu. eccl. in ſum. 2. q. n. 5. verſ. D. Petrus.
l c. 2. vbi notant omnes. de iudic.
m ad l. Titia. ff. ſolut. matrim.
n o ad cap. tuã. de ord. cognit.
p ad c. cum ſit generale. verſ tertia. opinio de foro compet.
q ad clem. 1 de offi. ord. reg in fall 8 & ſeq. & fal. 20.
r ad d. c. tuã.

ab Epiſcopo conſecratus, aut Eccleſia, intra quam diuina non celebrantur officia. Ex
23 conſtitutione itaque Gregorij noni [f] receptum eſt, Eccleſiam cultui, & miniſterio diuino dicatam, & in qua diuina officia celebrantur, etſi conſecrata non eſt, habere immunitatis priuilegium. Sed quid, ſi Eccleſia eſt dicata cultui diuino, nõ eſt tamen conſecrata, nec in ea diuina hactenus celebrata ſunt officia? Gloſſa [t] requirit diuinorum officiorum celebrationẽ, nec aliter putat eam habere poſſe immunitatis beneficium. Communi attamen noſtrorum con-
24 ſenſu concludimus, Eccleſiam Epiſcopi auctoritate erectam tali gaudere beneficio, licet nec conſecrata, nec in ea adhuc diuina officia fuerint celebrata, prout tradidere Hoſtienſis, Ioannes Andreæ, Henricus, Antonius de Butrio, Ancharanus, Cardinalis, Abbas, & alij [u]. Item Gulielmus de Monte Landino, Imola, ijdem Ancharanus, & Cardinalis, ac Bonifacius de Vitalinis [x]: quod & opinati ſunt Marianus Socinus [y], & Sylueſter Prierienſis [z]. Qua in re, nihilominus 25
plurimum valere conſuetudinẽ ſcribũt Abbas [a], Ioannes Faber [b], & Gulielmus Maynerius [c], quam eſſe omnino inſpiciendam aſſerit Didacus [d]: monetq. præcauendum eſſe, ne hiſce temporibus canones ipſos extendamus, cum oporteat audaciã reprimere eorum, qui paſſim crimina, hac immunitate freti, committunt. Hinc laudat Eccleſiarum 26
Præſides, qui in ſuis ciuitatibus immunitatẽ hanc tantũ admittunt, & tutantur aduerſus iudices ſeculares in his Eccleſijs, in quibus ſanctiſſima Euchariſtia ad publicam venerationem, & adorationem continuo aſſeruatur. Idem tamen Didacus poſt Archidiaconum [e], Baldum [f], Alexandrum [g], Felinum [h], & Gulielmum Maynerium [i] ſcribit, 27
idem immunitatis ius hoſpitalibus Epiſcopi auctoritate conſtructis competere. Cui con- 28
uenit mirifice Leonis, & Anthemij Impera- 29
torum [k] conſtitutio: vt omnia priuilegia, quæ ſacroſanctis competunt Eccleſijs, eadem & hoſpitalibus competant. Immo Remigius [l] probat, oratoria ipſa in domibus etiam priuatorum constructa gaudere hac immunitate, ſi Epiſcopi auctoritate fuerint ædificata: hoc enim caſu ceſſat ratio, ob 30
quam Hoſtienſis, Ioannes Andreæ, Henricus [m], Ancharanus [n], & alij [o] dicunt, gaudere non debere, propterea quòd loca illa poſſunt reuocari, & reduci ad priores vſus profanos auctoritate dominorum, vt per Innocentium [p], & Archidiaconum [q]: non enim poſſunt, ſi auctoritate, & conſenſu

[f] in c. pen. de immu. eccl.
[t] ibidem.
[u] omnes ad d. c. penult.
[x] omnes ad 1. clem. de pœn. & remiſſ.
[y] in ſuo tractat. de cit. art. 17. q. 5.
[z] in ſum. in verb. immunitas. 1. q. 5.
[a] ad d. cap. pen
[b] ad l. 1. C. de his qui ad eccl. confug.
[c] ad l nemo de don n. 31 ff. de reg. iur.
[d] in d. c. 20. num. 4.
[e] ad c definiuit. 17. q. 4.
[f] ac l. ſi quis ad declinandã. §. in omnibus. n. 21. C. de Epiſc. & cleric.
[g] in cõſ. 29. lib. 2.
[h] ad cap. de quarta de præſ. ript.
[i] ad d. l. nemo. nu. 21.
[k] in l. 34. C. de Epiſc. & cler.
[l] in tract. de immu eccl. in l. 5. in 2. ampl. n 11.
[m] ij omnes ad c. penult. eod.
[n] ad c. auctorit. de priuileg. lib. 6.
[o] Io. Faber ad §. fin. de his qui ſunt ſui, vel alieni iur. & ad l. 2 C. de his qui ad eccl. confug. Abbas ad c. fin. de cenſib.
[p] ad c. inter dilectos. de donat.
[q] ad c vxor fœlicitatis. 17. q 4.

Epiſcopi fuerint erecta, quia tunc locus ille deſinit eſſe priuatus, ſed publicus, ſacer, & religioſus fit, & in nullius bonis eſſe incipit; (vt ait Iuriſconſultus [r]) atque ideo ad profanos vſus redire amplius non poteſt. quod Panormitano [ſ] etiam placuit, & Sylueſtro [t] non diſplicuit. De cœmeterio diuerſæ fuerunt opiniones, maxime quando eſt omnino ſeiunctum, & ſeparatum ab eccleſia, ab eoq. longe diſtat. Nam cœmeterium & cõiungi, & ſeparari poſſe, nemo non neſcit: cũ pluribus in locis ita ſit vſu receptum; in Gallia præſertim, teſte Hoſtienſi [u], quod etiam conſtat ex Bonifaciana [x] conſtitutione.
31 Nec enim olim in Eccleſia vllus ſepeliebatur [y], exemplo fortaſſe Athenienſium, qui
32 locum ſepulturæ intra vrbem non dabant, quòd religione ſe impediri dicerent, vt Seruius Sulpitius [z] apud Ciceronem tradit. Quod & apud ipſos Romanos lege duodecim tabularum cautum fuit. *Hominem mortuum in vrbe ſepelito, nevè vrito.* Vbi vero hodie cœmeterium ab Eccleſia ſeiungitur, non eſt, quòd religione id vetitum ſit, ſed propter fœtorem, vt aiunt [a] Innocentius, &
33 Cardinalis. Sed ſiue ſit coniunctum, ſiue
34 ſeparatum, communis interpretum [b] ſentẽ-
35 tia eſt, vt gaudeat eodẽ priuilegio, quo Ec-
36 cleſia: nec ab re: ſiquidem cœmeteria conſecrantur, ita quòd religioſa ſint, non modo per mortuorum illationem, ſed & per conſecrationem [c]: vnde interdicta Eccleſia, & cœmeterium interdictum intelligitur [d].
37 Et quemadmodum in Eccleſia negotiationes, vel nundinæ fieri, vel cauſæ præſertim criminales, tractari per iudices ſeculares nequeunt, ſic neque in cœmeterio [e]. Nec vlla conſtituitur differentia, an ſit coniunctũ, aut diuiſum, licet libenter fatear & adhibẽdam eſſe aliquando diſtinctionem: vt ſi pollutam eſſe Eccleſiam dicimus, pollutum cœmeterium ei coniunctum, dicamus, non item ſi remotum [f]: ſic interdicta Eccleſia, interdictum cenſetur cœmeterium adiunctum, non æque [g] ſeparatum: id enim odioſum eſt, atque ideo extendi non debet: alioquin dura nimis videretur [h] extenſio. At vbi ius non diſtinguit, nec nos diſtinguere
38 debemus [i]. Concluſio ergo erit, quod cœmeterium eodem gaudebit immunitatis beneficio, quo gaudet Eccleſia. Et non ſolum Eccleſijs, & cœmeterijs immunitas hæc cõceditur, verum etiam ei loci ſpatio, quod per quadraginta paſſus circumcirca, Eccleſiam [k] matricem, ſeu maiorem ambit, & per triginta, alias Eccleſias [l]: quod annotarunt etiam Abbas, Henricus, & alij omnes ad

[r] l. 1. §. quod autem. ff. de rer. diuiſ.
[ſ] ad c. penul.
[t] in verb. immunit. 1. q. 2
[u] ad d cap. penult.
[x] c. vnico de cõſecr. eccl. vel altar. li. 6.
[y] c. 15. 13. q 3.
[z] li. 4. epiſt. 54.
[a] ad c pen. in ſi de ſepul.
[b] Alber. de Roſat ad l. in tantum §. religioſum. ff. de rer. diuiſ. Felin. ad c. cum pro cauſa. de ſẽt. excom. Anchar. ad c. cũ in Eccl.
[c] d. c. vnico.
[d] cap 17. de ſent. excom. lib. 6.
[e] c 5 de immunit. eccl. & c. 2. eod. lib. 6.
[f] d. c. vnico.
[g] d. c. 17.
[h] Abbas ad c. ſi de iure patr. Bal. ad Authent. ex teſtam. C de ſecund. nup. Dec. ad rub. de iud. lect. 1. facit & l. 14. in §. diuus. ff de relig. & ſump. fun.
[i] l. 1 10. ff. de publ. in rem actione.
[k] c. 6. 17. q 4
[l] c. 21. & c. 35. ead. q. 4.

allegatam Gregorij Noni cõſtitutionem [m]. Oldradus [n] quoque, Syluester [o], & Remigius [p] idem probant. Sed antequam vlterius progrediamur, explicemus, quæ ſit Eccleſia matrix, ſeu maior, de qua mihi videntur dixiſſe, quod oportuit, Archidiaconus [q], Ioannes à Turrecremata [r], & Hoſtienſis [ſ], 39
vt ſcilicet Eccleſia maior ea dicatur, in qua adminiſtrantur ſacramenta, maxime baptiſmus, & ita dicitur ad differentiam ſacellorum, ſeu capellarum. Vnde iam olim conſtitutum fuit [t], ne plures eſſent baptiſmales Eccleſiæ in vna terminatione (vt cum Concilio Toletano [u] loquar), ſed vna tantummodo cum ſuis capellis, & hæ viginti paſſuum in circuitu immunitatem haberent, illa vero quadraginta: etſi Ioannes Ignæus [x] 40
ſcribit, hoc moribus receptum nõ eſſe: quod videtur dixiſſe Archidiaconus [y], videlicet in Eccleſijs intra muros ciuitatum constructis: idque ad conſuetudinem maxime accedit. Sed intelligi debet, prout Ioannes [z] Papa Octauus Epiſcopis omnibus ſcripſit, vt capellæ, quæ ſunt intra ambitum murorum caſtellorum, non ponantur in hac triginta paſſuum obſeruatione. Qualis, qualis vero fuerit conſuetudo, non mihi diſplicet opinio Ioannis Bichis [a], quam refert, & ſequi videtur Remigius [b], vt quando quis ad Eccleſiam confugit, ſi poſtea egreſſus fuerit intra ſpatium triginta, vel quadraginta paſſuum, gaudeat hoc immunitatis beneficio. Paſſus autem eſt quinque pedum men- 41
ſura, vt poſt Iſidorum [c] notat gloſſa [d], & alij communiter: ſic dictus, quòd paſſis, ſeu extenſis brachijs, hanc menſuram conficiamus, teſte Alciato [e], à quo non diſſentit Coraſius [f]. Maior dubitatio eſt de pede. Gloſſa [g] exiſtimat, pedem eſſe ſpatiũ quindecim digitorum: gloſſam fere ſequuntur 42
omnes veteres iuris ciuilis interpretes [h]. Iſidorus [i] tamen dicit, pedem ſexdecim conſtare digitis: quod magis probant recentiores, vtpote Alciatus [k], & Coraſius [l], Conſtantinus Harmenopolus [m], Budæus [n], Nebriſſius [o], & Couarruuias [p], qui aſſerit, gloſſam, & alios deceptos eſſe errore numeri, vt cùm notis ſcribatur ſexdecim, facile potuerit contingere, vt notaretur tantum quindecim. In qua ſane quæſtione non improbo 43
Alexandri [q] dictum, qui poſt Bartolum [r] 44
opinatur, pedes eſſe intelligendos ſecundũ ciuitatis vſum: nam & menſuræ, quemadmodum & pretia [ſ] rerum, variantur fere in vnaquaque ciuitate. Inueterata conſuetudo non immerito pro lege cuſtoditur [t]. Id igitur cuſtodiri oportet, quod moribus, &

m d.c. Eccleſiæ. de immunit. Eccl. n conſ 55. o in verb. immun. in prin. p in d. tract. in verb. paſſus. q r ad c. ſicut antiquitus. ead. q. 4. ſ in ſumma tit. de immunitat. Eccleſiarum. §. in quantum. t in c. plures. 54 16 q. 1. u ibidem. x ad l. 1. in princ 38. ff. ad Syllania. y ad c. quiſquis. ea. q. 4. z in d. cap. quiſquis. a ad c. definiuit ea q. 4 b in d verb. paſſus. n. 4. c lib. etym. 15. c. 15. d ad l. 3. ff. de verb. ſignif & ad d c. ſicut antiquit. 17. q 4 e lib d 5 pedum præſcriptione et ad l. mille paſſus. ff de verb. ſignific. f ad l. 1. nu. 377 de ſeru. g ad d c. ſicut antiquitus. h ad l. 1. ff. ſi quis cautio. i in d. c. 15. k l vi ſupr. in lib. 2. tit. 2. epit. iuris ciuilis. n lib. 1. de Aſſe. o in lexicõ iuris in ver. digitus. p in c. 20. n. 5. lib. 2. var. reſolut. q r ad d l 1 ff ſi quis caution. ſ l. pretia rerum. ff. ad l. Falcid. t l. de quib. vbi notãt omnes. ff de legibus.

conſuetudine introductum eſt: qua deficiente, eſt obſeruandum, quod Pontificijs con-
45 ſtitutionibus [u] cauetur. De Epiſcopi palatio non vna eſt omnium ſententia: in hoc vnum cõueniunt omnes, quòd ſi intra prædictos quadraginta paſſus contineatur, vtique gaudeat hac immunitate: quo caſu omne dubium tollitur: ſed quæſtio de re dubia
46 eſt. Explorati autem iuris eſt [x], ſi intra quadraginta paſſus domus clericorũ fuerit poſita, inde reum abſtrahi non poſſe. At dubitamus, quando extra quadraginta paſſus conſiſtit: in hac etiam varia fuit interpretũ opinio. Ex communi tamen [y] colligitur, vbicumque palatium Epiſcopale plantatum ſit, gaudere immunitate, quod Oldrad [z]. negat, eiusq. opinionem in praxi frequentiori conſenſu receptam eſſe, ſcribit Couarruuias [a]. Hugo, prout refert Ioannes à Turrecremata [b], neutram probat, & vtramque amplectitur: videlicet, ſi in palatio Epiſcopi fuerit capella, eo caſu, etiam ſi palatium vltra limites quadraginta paſſuum exiſtat, gaudeat immunitatis beneficio: non item ſi deſit capella. Hæc Hugonis expoſitio, licet videatur eſſe communi ſimilis, quia pauca, aut nulla admodum Epiſcopalia palatia inueniri poterunt, quæ careant capella: ſi tamen contingeret, ex conſtitutione Concilij Aurelianẽſis [c] primi palatium ſua gau-
47 deret immunitate. Nam cùm Concilium non diſtinguat, an ſit intra, vel extra quadraginta paſſus, nec nos debemus diſtin-
48 guere. Immo, cùm agatur de re fauorabili, fauor extendi debet, vt rectiſſime admonuit Gulielmus de Monte Land. [d] quem
49 ſequutus eſt & Imola [e]. Et quanquam Carthaginenſe Concilium [f] quartum ſtatuit, vt Epiſcopus hoſpitium non longe ab Eccleſia habeat, non imponit tamen habendi neceſſitatem. Et ſi forte fortuna cõtingat, vt longe habeat, vel propter aëris ſalubritatem, væl propter ciuium commoditatem, vel ad euitanda pericula, vel propter artium propinquitatem, & ſimilibus de cauſis, vt ſæpius euenit: non eſt tamen dicendum, illud priuandum eſſe priuilegio ei à iure cõceſſo. Vnde in eodem Aurelianenſi Cõcilio [g] decretum fuit, vt Epiſcopus infirmitate non impeditus, Eccleſiæ, cui proxime fuerit, die dominico deeſſe non debeat: qui enim diſtat quadraginta paſſibus, non vtique dicitur non eſſe proximus, aut longe abeſſe.
50 Vbicumque igitur fuerit Epiſcopale palatium, immunitate gaudebit: (Epiſcopale intelligo, in quo habitat Epiſcopus) ſi vero duo habuerit, vnũ intra præfatos limites, alterum

u ad c. ſicut antiquitus. & can. definiuit. q. 4. x d. can. definiuit. y Innoc. Hoſtien. & Anton ad c. inter alia in princip. vbi etiam Card. de immunit. Eccl. Abbas ad c penult. Ancha. ad c. ſi eod. Card. & Imola ad 1. clem q. 2. eod. Io Faber ad l. 1. C de his qui ad Eccl. confug. Angel. in ſum. ĩ ver. immun verſ. 25 & Syluester in uerb. immun. uerſ. 1 Floren. in 3 p. tit 12. c. 3. §. 1. Barth. Socin. ad l. plerique. q. 22 ff de in ius uocãdo. z conſil. 35. a in d c. 20. b ad cap. id cõſtituimus. ead. q 4. c cap 3. & 5 de quibus in d. c. id conſtituimus. d ad clem. 1 de pœnit. & remiſſ. e ad d. clem. 1. in princip. colum 2. de immu. Eccl. f c. 15. d quo in c. 6. d. 41. g cap. 33. de quo in c 4 d conſec. d. 3.

alterum extra, in quo non habitat, non gau-
debit, ad ſimilitudinem eius, quod de adul-
terijs ſcribit Vlpianus [h]: quòd ſcilicet, ſi pa- 51
ter filiam in adulterio deprehenderit in do-
mo, in qua non habitat, eam occidere non
poſſit: ſecus ſi in ea habitat. quòd maiorem
iniuriam putauerit legiſlator, quòd in do-
mum patris auſa fuerit filia adulterium in-
ducere. Etſi dici poteſt, hoc eſſe odioſum, 52
illud vero fauorabile, ideo extendendum,
odioſum vero reſtringẽdum. Quæritur etiã,
an confugiens ad ſacerdotem Euchariſtiam
manibus portantem, dignus ſit hoc immu-
nitatis beneficio. Et communis eſt opinio
Didaci [i] teſtimonio, dignum eſſe: etſi non-
nihil dubitat, an ita tenendum ſit, cùm id
ſacris canonibus minime caueatur: nullibi
enim, quo ad immunitatem hanc, Euchari-
ſtiæ mentio fit. Ipſe tamen communi me li- 53
benter ſubſcribo: cùm maiorem honorem,
maioremq. reuerentiam ſacroſanctę Eucha-
riſtiæ exhibendam eſſe certo ſciam, quàm
Eccleſijs: quibus fere omnia ipſius Eucha-
riſtiæ contemplatione priuilegia conceduntur.
Præterea ſi Cardinalitiæ dignitati tan-
tum defertur: vt ſi quis ad ſupplicium du-
ctus Cardinalem obuium habens, aut tan- 54
gens, poteſt mortis pœnam effugere, vt pla-
ne ſuo loco oſtenſum fuit [k]: quantò magis,
ſi ad gremium ipſius Redemptoris noſtri cõ-
fugerit? His ita cõſideratis, videamus, num
generaliter omnibus delinquentibus, qui ad
Eccleſias confugiunt, hac ſit immunitate
ſubueniendum, ita vt inuiti extrahi nequa-
quam inde poſſint. Hac de re interroganti
Regi Scotiæ, vel vt in Vaticanis exemplari-
bus legitur, Conatiæ, reſpondit Innocen-
tius [l] Tertius, adhibendam eſſe diſtinctio-
nem: aut enim confugiens liber eſt, aut ſer-
uus: ſi liber, quantumcumque grauia per-
petrauerit maleficia, non eſt ab Eccleſia
violenter extrahendus, nec damnandus ad
mortem, aliamvè pœnam: ſi ſeruus, & do- 55
minus eius clericis de non puniendo ipſum
iureiurando promiſerit, ad ſeruitium domi-
ni redire compellitur, etiam inuitus: alio-
quin à domino poterit per vim vendicari.
Prima tamen regula illam patitur exceptio- 56
nem, vti publici latrones, & graſſatores,
nocturniq. agrorum depopulatores, & qui
frequentata itinera, viasque publicas obſi-
dent, inſidijsq. ac cædibus inuias faciunt,
ac infeſtant, ab Eccleſia extrahi queant in-
uiti. Iſti igitur dumtaxat tanto beneficio
redduntur indigni, non item alij, prout te-
nuere communiter ſacrorum canonum in-
terpretes, teſtimonio Ioannis Ignæi [m]: quod

h l. 21. § ſed ſi pater. ff. ad l. Iul. de adul.
i in d. c. 20. n. 6.
k ſup. c. 6.
l in d. c. inter alia. de immu. eccl.
m ad l. 1. §. ſubuenitur. n. 107. & 117 ff. ad S. C. Syllanian.

nullam iure Pontificio habere difficultatem
57 teſtatur & Iulius Clarus [n]. Iure autem ciui-
li [o] virginum raptores, homicidæ, & adulte-
ri hiſce adiunguntur, vti in ſecundo huius
operis [p] libro tradidimus: ſed ius ciuile per
per Pontificium hac in parte correctum eſſe,
ideo ſtandum eſſe huius diſpoſitioni, aucto-
res ſunt Summiſtæ, præſertim, qui Angeli-
cam [q], & Syluestrinam [r] compilarunt, ambo
Subalpini: hic Prierij Marchionatus Ceuæ,
ille Clauaxij. quod adeo verum eſt, vt hanc
iuris Pontificij diſpoſitionem eſſe conſuetu-
dine approbatam ſcribat Ioannes Faber [s]:
prout refert, & ſequitur Alexander [t], quip-
pe qui in facti contingentia conſultus, ita
reſpondit, ac eſſe communem hanc opinio-
nem expreſſe profitetur [u]: dicitq. Boſſius [x]
58 concluſum fuiſſe in Mediolanenſi Senatu,
quòd de iure, neque etiam pro crimine læſæ
maieſtatis reus in Eccleſia capi poſſet. Du-
bitatio alia eſt de homicida: ſiquidẽ Deus
ipſe Optimus Maximus [y] præcepit: vt ſi
quis per induſtriam occiderit proximum
ſuum, & per inſidias; ab altari euellatur, &
59 moriatur. Quare, cùm Ioab duos Principes
inſidioſe necaſſet, ad altareq. confugiſſet,
iuſſu Salomonis apud ipſum altare occiſus
eſt, vt teſtatur Regum hiſtoria [z], cuius etiã
meminit Ioſephus [a] in libris Antiquitatum.
60 Quocirca noſtri communiter [b] dixerunt, ho-
micidam proditorem, quique alium inſidio-
ſe occiderit, ab Eccleſia inuitum, & publica
vi ad condignam criminis punitionem ab-
duci poſſe: quam opinionem apud Gallos
locum habuiſſe, Nicolaus Boerius [c], & con-
ſuetudine Chriſtiani orbis admodum rece-
ptam, Didacus [d] aſſeuerant. Immo Ignæus [e]
putat hanc concluſionem habere quoque
locum in eo, qui alterum proditorie occidẽ-
di animo percuſſerit, licet ex percuſſione
huiuſmodi mors ſequuta minime fuerit: at-
que ita iudicatum fuiſſe affirmat: etſi Boe-
rius [f], & Rebuffus [g], viri excellentis inge-
nij, negant ſimplicem percuſſorem ex pro-
ditione, morte haud ſequuta, Eccleſiarum
61 immunitate priuandum: quorum ſententia
mihi pia, & recta videtur. Quamuis enim
62 conſtitutione [h] Imperatorum Diocletiani,
& Maximiani caueatur, vt is, qui cum telo
ambulauerit hominis necandi cauſa, ſicut is,
qui hominem occiderit, legis Corneliæ de
ſicarijs pœna coerceatur: tamen ea nec vſu
fuit recepta, nec illatio inde fieri debet in
præiudicium immunitatis Eccleſiaſticæ, ma-
xime cùm de eo, qui percuſſit, & ex percuſ-
ſione percuſſus non obijt, in iure noſtro
nihil extat conſtitutum, vt & Abbas Panor-
mitanus

n in prax. crimin. q. 30. verſic. quæro nunquid.
o in §. quod ſi delinquentes. Auth. de mand. princ.
p lib. 2. c. 16.
q in d. verb. immun n. 17
r in verb. immunitas. tertio. in prima q. n. 2.
ſ ad §. hoc tẽpore. n. 2. Inſtit. de his q ſũt ſui, vel alieni iur.
t conſil. 145 n 4. in fi. li. 7
u ibid. n. 11.
x in tit. de capcura. n. 32.
y in Exodo c. 21. de quo etiam in c. 1 de homicid.
z 3. Reg. 2.
a Ioſeph li. 8.
b gloſ Anan. Felin. & al. j. ad d. cap. 1. Guid. Papa. deciſio. 121. pract. Ferr. in tit de forma inquiſit. Alcia. d præſum. reg. 3. præſum. 33. & lib. 7. parerg. cap. 6. Caſſan. in cõſuetu. Burg. rubr. 1. § 5. verſic. Arch. nu. 113.
c deciſ. 119.
d d c. 20. n. 7
e ad d l. 1. §. ſi dominus. n. 7 ff. ad S. C. Syllan.
f in d. deciſ. 119.
g tom. 2. regiarũ conſt tract. de immun. art. 1. q. 5.
h l 7. C. ad l. Cornel. de ſicarijs.

mitanus [i] eleganter adnotauit: hic enim
probare conatur, etiam proditorium homi-
cidam ab Eccleſia inuitum extrahi non poſ-
ſe: ex eo, quòd inter caſus à regula exce-
ptos minime comprehendatur. Cui conſen-
tiunt Henricus [k],& Albericus [l]. Communis
attamen eſt ſententia [m], poſſe abduci, quæ
in practica obſeruatur, auctore Remigio [n]:
ac ita fuiſſe obſeruatum Milleus ſcribit [o].
Sed ad faciliorem huius quæſtionis intelli-
gentiam quæri commode poſſet, quis dica-
tur proditorius homicida. Baldus [p], quem 63
Ananias [q], & Felinus [r] ſequi videntur, di-
cit eum videri proditorium homicidam, qui
alterum veneno necauerit; atque eum [ſ], qui
occiderit illum, cum quo nullæ ſibi erant
inimicitiæ, ideo nihil tale ſibi præcauentem,
cùm nulla eſſet præcauendi cauſa. Quam
expoſitionẽ probant gloſſa [t], Bartolus [u], Fe-
linus [x], & Iaſon [y], & cõuenit verbis textus [z],
qui eum proditorem vocat, qui per indu-
ſtriam, & inſidias proximũ occiderit. Quam- 64
obrem mihi placet Didaci opinio aduerſus
Bartolum [a] exiſtimantem, eum, qui propriũ
inimicum, etiam à tergo, & incautum occi-
derit, non eſſe proditorium homicidam. Hu-
ius rei rationem illam reddit, quòd inimicus
ab inimico ſibi debeat præcauere. Quod li-
cet verum ſit, tamen non ſequitur, quin ſit
proditorius homicida, ex eo, quòd per inſi-
dioſam induſtriam eum gladio feriat. Ma-
iorem vero difficultatem habet, quãdo quis
abſque vlla proditione, conſultò tamen, &
præuia deliberatione, poſt repentinum iræ
motum alium occiderit, an ſcilicet Eccleſia
abſtrahi poſſit. Communis interpretum ſen-
tentia eſt, adſtipulante Didaco [b], talem ho-
micidam e ſacris ædibus abduci poſſe: ac ita
obſeruari per vniuerſam Italiam tradit pra-
ctica Papienſis [c], prout referũt Remigius [d],
& Alciatus [e], atque etiam ita fuiſſe pluries
in Mediolanenſi Senatu iudicatum, & exe-
quutum, teſtatur Iulius Clarus [f]. Contra- 65
ria tamen ſententia iure verior eſt, quod &
Didacus fatetur [g]. Nam cùm hoc homici-
dium à proditorio manifeſte diſtinguatur,
quoad immunitatem etiam diſtingui debet:
vt ſaltem iſte patrocinio Eccleſiæ ſe tueri
valeat. Ex quibus dilucide apparet, ſimpli- 66
cem homicidam, etiam ſi ſcienter, non for-
tuito, iniurioſe aliquem occiderit, non eſſe
per vim ab Eccleſia extrahendum. Is ſiqui-
dem Põtificio iure Eccleſiaſtica gaudet im-
munitate, vti colligi poteſt facile ex conſti-
tutionibus Innocentij Tertij [h], & Gregorij
Noni [i], necnon interpretum [k] conſenſu, quẽ
frequentiſſimum eſſe, reſpondit Alexander [l]

i ad d. c. 1.
k ad c. vlt. de immunit.
l ad c. 1. q. 11 n 69. de hæretic. lib. 6.
m Didac. in d. c. 20. n. 7. verſic in his profecto.
n in tract. d immun. in 13 fallent.
o in pract. crim. n. 19.
p ad l nemo & l. 3. C. de ſum. Trinit.
q r ad d c. 1. de homic.
ſ ad d. c. 1. col. 2. quib. mod. feud. amittit.
t ad c. cler. diſt. 46.
u ad l. reprimendã §. de reliquerunt. ff. de pœnis.
x ad d c. 1. de homicid.
y ad leg. 1. in princ. ff d pact. in verbo placitus.
z in d. c. 1.
a ad d § de reliquerũt.
b in d. c. 20 verſic. in his profecto caſibus.
c in forma inquiſitionis in verbo hęc eſt quædam inquiſit. nu. 32. in fine.
d d. 13. fall.
e d præſum. reg 3. præſ. 33. n 4.
f in d q. 30. verſic. punctus eſt in fi.
g in d verſ. in his profecto in fi.
h d. c. inter alia.
i in c. vl. eo. de immun.
k ibid & ad cap. 1. de homicid.
l conſ. 145. lib. 7.

Iuriſconſultorum conſultiſſimus. De rapto-
ribus etiam quæſtio eſt. Iure quidem ciuili
non gaudent Eccleſiæ immunitate, immo
inde abduci poſſunt [m] vel inuiti, vt diximus.
Iure autem Pontificio nequaquam poſſunt,
quod omnium conſenſu receptum eſſe Hen-
ricus [n], & Petrus Belluga [o] teſtantur. Qui-
bus ſuffragatur textus [p] ex Concilio Aure-
lianenſi, in quo expreſſe elicitur, raptori ad
Eccleſiam confugienti, mortis, & pœnarum
immunitatem concedi. Vnus Didacus Co-
uarruuias [q] exiſtimat, raptorem etiam iure
canonico poſſe per vim Eccleſia abduci: mo-
ueturq. ex ijs, quòd raptus virginũ eſt gra-
uiſsimum crimen, & Reipublicæ admodum
pernicioſum, ac ſimillimum his, quæ in cita-
ta Innocentij Tertij [r] conſtitutione excipiũ-
tur. Præterea (ait) iura Pontificia poſt ve-
terum patrum decreta non concedunt Ec-
cleſijs indiſtincte hanc immunitatem, immo
denegant eam aliquot caſibus: non alia ra-
tione, quàm quòd ea grauiſſima ſint, & rei-
publicæ maxime incommoda. Quæ quidem
ratio virginum raptui omnino conuenit, at-
que ideo virginum raptores ab Eccleſia, &
loco quouis ſacro extrahi poſſe arbitratur:
quod & Hyppolito placuit [ſ]. Ad conſtitu-
tionem vero illam Aurelianenſis Concilij [t]
reſpondet Didacus, ad ius vetus eam perti-
nere, quod immunitatem hanc licẽtius lar-
giebatur, quaſi iure nouiſſimo aliter cautum
ſit: quod tantum à vero abeſt, vt nihil ma-
67 gis. Nam licet ex conſtitutione Innocentia-
na [u] tribus caſibus quis ab Eccleſia extrahi
poſſit, non ſequitur tamen, vt alijs in eadem
conſtitutione minime comprehenſis abduci
queant: quia, vt bis dictum eſt, odioſa non
ſunt extendenda, ſed reſtringenda. Vnde
ipſe in ea ſum ſententia, vt exiſtimem, non
eſſe faciendam extenſionem ex illis tribus
caſibus ad alios, niſi ad eos, qui ſunt iure
expreſſi: vt de proditorio homicida dixi-
mus, quemadmodum de aſſaſſinis (vox eſt
in iuris praxi valde frequens, eſtq. nomen
gentis, quæ vias obſidebat, & in viatores
crudeliſſime olim graſſabatur) receptum
eſt [x] ex conſtitutione Lugdunenſis Cõcilij
ſub Innocentio Quarto celebrati: etſi ibidẽ
aſſaſsini aliter accipi debent, atque putarũt [y]
68 vulgò interpretes, nempe aſſaſſinos appel-
lari quoſcumque, qui pecunia, aliovè pre-
tio cõducti, homines occidunt, percutiũtvè,
nihil tale ſibi ab eis præcauentes, veluti ex-
ponunt [y] Dominicus, Ancharanus, Imola,
Banchelius, & Philippus Probus: quam ex-
poſitionem admittũt Bartolus [z], Paulus de
Caſtro [a], Baldus, & Salicetus [b], Alexander [c]
quoque,

m auth. de mand prin. § neque autem homic.
n ad c. Eccl. de immunit. eccl. col. 3.
o in ſpeculo principiũ. §. ſed qa n. 12.
p c. 3. 36. q. 2
q in d. c. 20. nu. 8.
r in d. c. inter alia.
ſ ad l. vnicã n. 208. C. de raptu virg.
t in d. c. 3.
u de qua in d. cap. inter alia.
x ex c. 1. vbi notant oẽs. d homic, li. 6
y ad d. c 1.
z ad l. nõ ſolũ. §. ſi mandato ff. de iniur. nu. 14. & ad l. Cicero. ff. d pœn.
a ad l. 1. §. vlt. ff. de eo per quẽ fact. erit.
b ad l. nõ minus col. pen. C. de accuſ.
c conſ. 166. lib. 7.

quoque, & Angelus [d]: hancq. eſſe commu-
nem noſtrorum ſententiam edocet Areti-
nus [e]. Archidiaconus [f] tamen, Ioannes An-
dreæ [g], Albericus [h], Syluester [i], & alij, quos
69 citat, & ſequitur Didacus [k], tradunt ibidem
vere, ac proprie aſſaſſinos dici quoſdam in-
fideles, qui ſubiecti ſunt Principi itidem in-
fideli, qui ita edocti, & inſtructi à pueritia
ſunt, vt quos ille occidi iuſſerit, facillime
occidant, atque arbitrētur, mortem ex hoc
non eſſe timendam, nec vllam pœnam ob
crimen iſtud ſeſe poſt obitum daturos, immo
ſe obſequium præſtare Deo opinantur. Ipſe
licet libenter ſentiam, Innocentianam illam
conſtitutionem intelligi oportere de aſſaſſi-
nis infidelibus, non dubito tamen, quin ho-
die aſſaſſinorum verbo comprehēndantur il-
li, quos vulgò eodē vocabulo nuncupamus,
eos videlicet, qui pecuniæ, alteriusvè mer-
cedis gratia operas ſuas ad homines occi-
dendos locant: neque iſti perinde, atque
illi gaudere [l] debent Eccleſiarum immuni-
tate. Iſti, quia & proditionis, & ſceleris rei:
vnde bene cenſuit Speculator [m], Chriſtianæ
Reipublicæ expedire dicens, vt lege lata de-
clararetur, aſſaſſinos poſſe ab Eccleſijs, &
templis ad punitionem abduci. Illi, quia in-
fidelitatis, & atrociſſimi criminis: nec enim
ratio vlla ſuadet, vt is ab Eccleſia defendi
debeat, qui eius gremio, tutelæ, & fidei cō-
70 mittere ſeipſum recuſat. Et quamquam ex
noſtris quamplurimi [n] ſunt, adeo vt maior
pars dici poſſint, qui contrarium verius eſſe
opinentur: gloſſa [o] tamen, Abbas [p], Henri-
cus [q], Boerius [r], Ananias [ſ], Oldradus [t], Sa-
licetus [u], Cynus [x], Hyppolitus [y], atque Di-
dacus [z] recte ſcripſerunt, dandam non eſſe
huiuſmodi aſſaſsinis immunitatē: ſicut con-
cedendam non eſſe hæreticis dixere Gonſa-
71 lus Villadiego [a], Hyppolitus [b], & Boerius [c],
cùm poſsit hæreticus ad ſupplicium, & pœ-
72 nam ab Eccleſijs ipſis abſtrahi inuitus. Nec
obſtat, quòd excommunicatus abduci ne-
queat, vt voluere Hoſtienſis, Gulielmus, &
Imola; item Henricus, & Boerius, quam-
uis & ipſe extra Eccleſiæ gremium ſit: quia
excommunicatus, quamuis ſuffragijs Eccle-
ſiæ, & ſacramentorū participatione ſit om-
nino priuatus, eſt tamen abſolutionis, & re-
conciliationis cum Eccleſia, cui ſe commit-
tit, capax: nec veriſimile eſt, velle ipſum in
excommunicatione diutius marceſcere.
quod de hæreticis, & infidelibus non eſt
præſumendum, quippe qui ſunt prorſus à
fide alieni, & vt plurimum erroris denſa
73 caligine obcæcati. Si vero excommunicatus
ſe ab Eccleſiæ ſacramentis diu ſeparatum

d ad l. vnic. C. de ſepul. viol.
e conſ. 155. col. 11.
f g ad d. c. 1
h in dictionar. in verbo aſſaſſinus.
i etiam in verbo aſſaſ.
k in d. c. 20. nu. 10.
l d. cap. 1. de homicid.
m par. 2. de conſ. c. 44.
n gloſ. ad d. c. inter alia. & ibi Hoſt. Io. Andr. & Car. q. 1. Tiraq. in tract. de primogeniijs. q. 66. n. 8 Felin. ad c. Iudæi. 1. de Iudæis. Imola poſt alios ad clem. 1. d pœnit. Sylu. in verbo immunitas. 3 §. 3. Hypol. ad l. vnic. C. de rapt. virg. r. 114.
o ad l. 1. C. his, qui ad ecc. confug. & ad authentic. d mand. princ. § publicorum.
p ad c. inter alia. n. 6.
q ad c. vlt. de imm. ecl.
r deciſ. 110.
ſ ad d. c. Iudæi.
t conſ. 54.
u ad d. l. 1.
x ad l. præſenti. 1. q. C. eod. tit.
y qui cōmunem eſſe fatetur. ad l. ex S. C. n. 10. ff. d ſicarijs.
z d. cap. 40.
a in tract. d hæret. q. 11. num. 15.
b ad d. l. ex S. C.
c in d. dec. 1. 0.

pateretur, hac immunitate ipſum incapacē
iudicarem; de cuius fidei conſtantia, & pu-
ritate eſſet nonnihil dubitandum, ſicut du-
bitat paſſim Eccleſia; quæ negligentes ex-
communicatos ſolet poſt annum hæreticæ
prauitatis inquiſitoribus ventilandos trade-
74 re. Et ita intelligi forte oportet Felinum [d],
& Summam confeſſorum [e], dum exiſtimāt,
excommunicatos perinde, atque infideles
indignos eſſe Eccleſiaſticæ immunitatis be-
neficio: etſi Iudæus ad Eccleſiam confu-
giens, ſi modo ſimulatio abſit, dicitur gau-
dere immunitate Eccleſiaſtica, vt poſt gloſ-
ſa [f], & alios, tradit Tiraquellus [g] in ſuo de
iure primigeniorum tractatu. Mihi etiam
placet communis interpretum conſenſus [h]
aduerſus Cynum [i], cuius ſententia fuit, cō-
75 fugientem ob crimen ad Eccleſiam, quem
iudex in fuga ante oculos habeat, & curſu
perſequatur, poſſe ab ipſo iudice ab Eccle-
76 ſia retrahi, & ad punitionem reuocari. Et
Ignæus [k], & Boerius [l], excellenter aſſerunt,
de eo, qui à iudicis familia eſt captus, ſi eius
manus effugiat, ac liber ſe in Eccleſiam re-
cipiat, non eſſe vlterius inquirendum: quod
& vſus admittit, quotidieq. videmus, & ex-
77 perimur. Quinimmo Boerius [m] rectiſſime
ſcribit, captum, & in carceribus detentum,
ſi carcerem confregerit, & in Eccleſiam ſe
abdiderit, non poſſe inde inuitum abduci:
quod accipe intra ſuos terminos: nempe, ſi
ex delicto non eſt immunitatis incapax, idq.
78 probat Caſſanæus [n]. Quam concluſionem
Bartholomæus Brixianus [o], Albericus [p], &
alij [q], conſtanter affirmant locum habere,
in eo etiam, qui exiſtens in vinculis, ſeu car-
ceribus, & præſtito iuramento de redeundo
79 exierit habita à Superiore licentia, ſi ad Ec-
cleſiam confugerit. Dubitari tamen poſſet,
an ei, qui in Eccleſia deliquit, Eccleſiaſtica
immunitas ſuffragetur. Gregorius Nonus [r]
Toletano, & Compoſtellano Archiepiſcopis
reſcripſit, non ſuffragari, idq. conſulto, ac
optima ratione. Indignum ſiquidem eſt au-
xilium exhibere Eccleſiam ei, qui intra ip-
ſam delinquens iniuriam templis intulit, ar-
gumento eius, quod Innocentius Tertius [ſ]
reſcripſit. *Fruſtra legis auxilium implorat,*
qui committit in legem. Et præſertim, quia
ſacras ædes delicto contaminans, ea ſpe, &
fiducia deliquiſſe præſumitur, vt ab ipſa Ec-
cleſia defenderetur, cùm alioquin forte non
deliquiſſet: iniuria itaque Eccleſiæ fit, quæ
anſam, & delinquendi occaſionem ei dediſ-
ſe putaretur. Immo Panormitanus [t], quem
ſequitur Aufrerius [u], dicit, delinquentem in
Eccleſia, etiam ſine ſpe, & abſque fiducia
vlla

d ad cap. 2. col. 2. de except.
e tit. de immunit. eccl. q. 5.
f ad c. inter alia ver. extrahendus. vbi Hoſt. Vincen. Io. And. Anto. Card. Floren. q. 1. ext. de immun. Eccl.
g q. 66. n. 9.
h Bal. Rom. Alex. & Iaſon ad l. plerique ff. de in ius vocando.
i ad auth. ſi quis ei C. de adulterijs.
k ad l. 1. in princ. ff. ad S. C. Syllan.
l in d. deciſ. 110.
m in d. dec. 110.
n ad cōſuet. Burg. ſub. 1. §. 5 verſ. Archid. n. 16.
o q. dominicali. 18.
p ad l. ſi ſceli. C. de his qui ad Eccl. confug.
q Henricus ad d. c. Eccl. in fi. de immunit. Eccl. Præpoſit. ad can. ius gentium. nu. 10. diſt. 1.
ſ in d. c. vlt. de immunit. Eccl.
ſ cap. 14. de vſuris.
t ad d. c. vlt.
u in capel. Tholoſ. dec. 414.

vlla conſequendæ immunitatis, ab eadem Eccleſia adhuc iure extrahi poſſe. Et Hen- 80
x ad d.c. Eccleſiæ. col. 3
ricus [x] poſt veteres iuris interpretes haud male exiſtimauit, eum, qui in Eccleſia delictum commiſit, non modo priuandum eſſe illius Eccleſiæ immunitate, & ab ea abſtrahendum, ſed à quacumque alia ob crimen
in Eccleſia perpetratum. Sed hiſce caſibus 81
non mihi diſplicet, quod admonuit Dida-
y d.c.20.n.15. verſ. 25.
cus [y], vt hæc intelligātur vera, cùm crimen, quod in Eccleſia cōmiſſum eſſe dicitur, graue eſt, non item, cùm leue: quo caſu non eſt
z a b add. c. vlt.
delinquens abducendus, quod & Abbas [z] poſt Hoſtienſem [a], & alios adnotauerat, &
c d.dec.422
poſt Abbatem Henricus [b], Aufrerius [c], Sylueſter *in verb. immunitas*. 3. §. 2. atque hanc communem ſententiam eſſe tradit Angelus
d in cōſ.459 par.2.col.1.
Caſtrenſis [d], Pauli filius. Quæritur hinc, an qui prope Eccleſiam eo propoſito delictum commiſit, vt ab Eccleſia facilius protegeretur, vnde non deliquiſſet, vt conijci poteſt, niſi ſpem conſequendæ immunitatis Eccleſiaſticæ habuiſſet, poſſit ab Eccleſia, in quā confugit, extrahi, & ad criminis punitionē
e ad d.c. vl. f ad d.c. Eccleſiæ col. 3. g in reg 3. d præſ c. 31. h ad c. veſtras § 14 d donat. inter vir & vxor. i d.c.10 nu. 15. verſ. 26.
trahi. Ancharanus [e], Henricus [f], & Andreas
Alciatus [g] putant, poſſe. Vnde Ioannes Lu- 82
pus [h], cuius opinioni ſe ſubſcribit Didacus [i], argumentatur, peccantem ſpe conſequendæ abſolutionis, auctoritate indulgentiarum, & Apoſtolicarum litterarum, non vtique poſſe ipſarum virtute abſolutionis beneficium obtinere: quod videtur innuiſſe Ioānes Chry-
k Hom. 13. cap. 7.
ſoſtomus [k] in Epiſtolam ad Hebræos. *Quando quis*, ait, *propterea peccat, vt ſanctum baptiſma in nouiſſima ſua expiratione ſuſcipiat,*
l in c. quāto 728 de conſecr diſt. 4. m in c. 5. de excomm vel nien. celeb.
fortaſſis non adipiſcitur. Et quæ ſequuntur [l]: & Innocentius [m] Tertius Herbipolenſi capitulo. *Illud autem quod ſub ſpe veniæ diuina ſibi fecit celebrari, & communioni fideliū ingeſſit ſe, potius contra eum facere credimus, quàm pro eo, cùm ſua fiducia pœnitentiæ non debuerat deliquiſſe, & excommunicato non vitare multò magis, quàm non vitari periculoſum exiſtat.* Paulò apertius Lactantius
n li. 6. c. 13.
Firmianus [n] ſic. *Circumſpice conſcientiam tuam, & quantum potes medere vulneribus: nec tamen, quia peccata largitione tolluntur, dari tibi licentiam peccandi putes: abolentur enim, ſi Deo largiare, quia peccaueris: nam ſi*
fiducia largiendi pecces, non abolentur. Caie- 83
o 2.2. q. 21. art. 2. ad 3.
tanus [o] tamen ſcribit, eſſe vulgarem errorē putantium, peccantem ſub prætextu confeſſionis, & pœnitentiæ faciendæ peius facere.
p ibid.
Siquidem S. Thomas [p] Aquinas perite, vt ſui moris eſt, dicit, peccare cum propoſito perſeuerandi in peccato ſpe veniæ, ad præ-
ſumptionē pertinere. Et hoc non diminuit, 84
ſed auget peccatum: peccare autem ſub ſpe veniæ quandoque percipiendæ, cum propoſito abſtinendi à peccato, & pœnitendi, non eſt præſumptionis, & peccatum diminuit, quia per hæc videtur habere voluntatem
85 minus firmatam ad peccandum: nam præſumptio eſt magnum peccatū, minus tamen
86 quàm deſperatio: quoniam magis proprium eſt Deo miſereri, & parcere propter eius infinitam erga homines bonitatem, quàm pu-
q lib. 2. diſt. 22. §. E.
87 nire. Vnde Magiſter Sententiarum [q] affirmat, Adam minus peccaſſe, quàm peccauerit Eua, quia de pœnitentia, & Dei miſeri-
88 cordia cogitauit. Putarem itaque, ex hoc axiomate eſſe concludendum, ſpe indulgentiatum peccantem, earumdem virtute conſequi poſſe abſolutionis beneficium, ſi habuerit propoſitū abſtinendi deinceps à peccato: quia tale propoſitum non auget, ſed
r d. art. 2. ad tertium.
minuit peccatum, & eſt, vt ait Caietanus [r], voluntatis tranſitoriæ, non pertinacis in
ſ d. Hom. 13
malo. Nec aduerſatur Chryſoſtomus [ſ], qui
t d.c. quāto.
ait [t]. *Fortaſſis non adipiſcitur:* nam qui peccat ea intentione, vt ſanctum baptiſma in vltimo vitæ exitu ſuſcipiat, non fortaſſis adipiſcitur: quaſi inferre velit, mors erit ita fortaſſis repentina, vt baptizari minus va-
u ibidem.
leat. Vnde ſubiungit [u]. *Multos noui, qui hoc paſſi ſunt, qui ſpe baptiſmatis multa peccabāt, circa diem autem mortis diſceſſerunt vacui.*
x d.c. 5. de cler. excom.
Illud vero Innocentij Tertij [x] intelligitur, quòd non bene facit, qui ſub fiducia veniæ deliquit, ſed grauiter peccat, non ſequitur tamen, quin conſequi poſſit veniam, ſi intentionem habet non peccandi de cætero.
y d.c. 13.
Lactantius [y] autem de eo loquitur, qui fiducia eleemoſynæ peccat, cùm propoſito perſeuerandi in peccato ſub ſpe veniæ: & iſta eſt præſumptio, quæ non minuit, vt ait
z d. a. 2. ad 3
S. Thomas [z], ſed auget peccatum. Quod ſubijcit. *Ignoſcitur ijs, qui ad peccatum imprudenter, incauteq. labuntur: veniam non habet, qui ſciens peccat.* Sed ignoſcat Lactantius: mihi hoc non probatur. Raro enim euenit, vt ex malitia non peccemus, numquam ergo abolerentur peccata? Væ nobis, & tibi Lactanti: hoc enim eſſet Dei virtutē exinanire. Defendi etiam poſſet Lactātius, vt intelligat de eo, qui in peccato perſeuerat, nec de præteritis agit pœnitentiam: Deus enim purgari homines à peccatis maxime cupit, ideoque agere eos pœnitentiam
89 vult: agere autem pœnitentiam, nihil aliud eſt, quàm dolere de peccato præterito, ac profiteri, & affirmare ſe vlterius non pecca-
a d. cap. 11.
turum, eiuſdem Lactantij [a] teſtimonio, qui cùm eruditus, ac pius fuerit, de rebus diuinis eloquen-

eloquentiæ nomine prætereà bene meritus,
qua adeo excelluit vt Chriſtianorum Cicero
vocetur,eius verba exactus expendendo,di-
cerem, peccantem ſcienter veniam non ha-
bere,vt ipſe ait;ſcilicet opus eſſe,vt peccan-
tem eius ſcientiæ,hoc eſt fiduciæ,& præſum-
ptionis, præciſe, ac nominatim pœniteat,
nec eſſe conſiderandum reatum tantum, vt 90
ſuapte natura letalem, ac Deo odioſum, ſed
etiam, vt à peccante cognitum, & animad-
uerſum, ac ſpe veniæ, & vt ita dicam, in-
fraudem diuinæ miſericordiæ perpetratum.
Sed ad rem noſtram redeundo,quæri poteſt,
num clerici eadem, qua laici, gaudeant im-
munitate. In hac valde diſſentire videntur 91
interpretes. Innocentius, & poſt eum alij [b]
aſſeuerant, clericos abduci non poſſe: quod
& Romanus bis reſpondit [c]. Abbas tamen
Panormitanus [d] contrarium verius putat, 92
videlicet eccleſiaſticum iudicem poſſe cle-
ricum ab eccleſia inuitum abducere ad cri-
minis punitionem: quam opinionem con-
ſuetudine, & moribus receptam eſſe ſcri-
ptum reliquit Ioannes Bernardus [e]. Ipſe ta-
men dicit, Innocentij ſententiam frequen-
tiori calculo receptam, ac vbique ſeruan-
dam eſſe, ſi crimen meretur delinquentem
tradi curiæ ſeculari, & degradari: hoc enim
caſu, vel clericum extrahi non oportere,
vel extractum non eſſe tradendum curiæ ſe-
culari. Expoſitionem hanc reprobat Dida-
cus [f], nimirum exiſtimans, licere iudici ec-
cleſiaſtico clericum criminis reum, ex quo
degradari, & ſeculari poteſtati tradi me-
reatur, eccleſia abduci, atque degradari, &
relinqui arbitrio magiſtratus laici poſſe.
Mihi Ioãnis Bernardi reſolutio videtur mẽ-
ti, ac verbis ipſius Panormitani conueni-
re, cum loquitur dumtaxat de ijs crimini-
bus, quæ à proprijs Superioribus puniri
queunt: vt eſt verberatio,incarceratio per-
petua, & ad tempus eiectio à monaſterio,
& his ſimilia. In his etiam, vt idem ait, 93
attendi debet, quod fert conſuetudo. Cum
igitur delinquentes ad eccleſiam fugiendo,
abduci inde nequeant,in eccleſia compedi-
bus,ſeu catenis vinciri,ligariue non debent,
ſed ſolutos, ac liberos eſſe eos oportet, vt
quò voluerint, ſe conferre valeant [g]. Et li-
cet Guido Papæ [h] contrarium moribus eſſe
receptum contendat, Didacus [i] tamen ele-
ganter dixit, id permitti poſſe, vbi ambi-
guum ſit, debeatne gaudere eccleſiæ im-
munitate delinquens, modo vincula ab
vtroque iudice eccleſiaſtico, & ſeculari reo
ſimul inijciantur,vt voluit etiam Belluga [k]. 94
Immunitas inſuper eccleſiaſtica poſtulat,

[b] oẽs ad d. c. inter alia.
[c] in cõſ. 227 & 234.
[d] ad d. c. inter alia. n. 13
[e] in ſua pra ctic crim. c. 115.
[f] d. c. 20. nu. 16.
[g] c. definiuit. 17 q 4. l. preſenti. C. d his qui ad eccl. cõfug.
[h] in deciſ. 121.
[i] in d. c 20. num. 27.
[k] in ſpeculo Princ. rubr. 11. ſed quia n. 31.

vti nemici liceat,eccleſiam ipſam quodam-
modo obſidere,nec ad eam fugientibus ali-
mentis, ac veſtimentis interdicere,nec pro-
hibere, quominus eis huiuſmodi neceſſa-
ria miniſtrentur,vti probant Hoſtienſis,Ab-
bas, & alij [l], necnon idem Guido Papæ [m],
etiam ſi contrario vſu receptum crederetur,
prout Ioannes Ignæus [n] dilucide demon-
95 ſtrat.Quibus autem caſibus eccleſia fugien-
tibus ſecuritatem præbet nullam (etſi pra-
xis totius Chriſtiani fori, teſtimonio Gui-
donis Papæ [o], & Gulielmi Benedicti [p], ob-
ſeruat, vt iudex laicus auctoritate propria
valeat delinquentem ab eccleſia extrahere,
etiam abſque licentia Epiſcopi) mihi tamen
longe magis placet Cyni [q], & Saliceti [r]
96 ſententia, quam & Belluga [ſ] ſequitur: vt
exigenda ſit licentia ab eo eccleſiaſtico ma-
giſtratu, qui eam poteſt concedere: quod
Iuſtinianus videtur conſtituiſſe, dum ait [t].
Si in ſacro oratorio colloqui inueniantur, poſt
tres denunciationes, liceat marito vtraſque
perſonas defenſori eccleſiæ tradere, aut alijs
clericis, vt ad eorum periculum diuiſim iſti
ſeruentur, donec iudex cognoſcens hoc, mittat
Epiſcopo ciuitatis, quatenus ei iſti tradantur.
Sed erit,qui objiciet, hunc caſum inter gra-
uiora crimina,& atrocia referri,quod proba-
tum fuit libro ſecundo [u]. At ſi iure Cæſareo
97 adulteri immunitate non gaudẽt, capi ta-
men in eccleſia, inconſulto, & non permit-
tente Epiſcopo, non poſſunt: idem profe-
cto dici debet de ijs criminibus, propter
quæ delinquentes iure Pontificio non gau-
dent templorum immunitate. Atqui eccle-
98 ſiarum Prælati difficiles in danda licentia
ſe reddere non debent, alioquin ipſi de-
linquere dicerentur, vt notat Abbas [x], &
Hoſtienſis [y] ait, eoſdem ſuis limitibus con-
tentos eſſe oportere, quemadmodum &
Principes, vel eorum magiſtratus, ſuis. His
peractis, quæ ad delinquentes, & crimino-
ſos attinent, reliquum eſt, vt videamus de
ijs, qui ære alieno grauati in eccleſiam
ſe conferunt. Iaſon ad celebre illud Iulia-
99 ni reſponſum [z] ſcribit, debitorem fugitiuum
ab eccleſia inuitum extrahi poſſe,propterea
quòd capi poſſit die feriato, etiam in Dei,
eiuſque Sanctorum honorem conſtituto,
prout Accurſius [a] tradit, quem ſequitur
Baldus [b], & eſſe ſingularem dicit Bapti-
ſta [c] de ſancto Seuerino: nec diſſentiunt
Bartolus [d], Angelus Aretinus [e], & Alberi-
cus [f], qui aſſeuerat ita communiter obſer-
100 uari. Quibus accedit, quod Ancharanus [g]
ſcriptis mandauit, nempe debitorem fugi-
tiuum, etiam à iudice incompetenti capi

[l] ad d c. inter alia.
[m] in d. dec. 121.
[n] ad l. 1. in princ. ff ad S.C. Syllan.
[o] in d. deciſ. 121.
[p] ad c. Raynut. in verb. vxorẽ n. 444 de teſtam.
[q] [r] ad auth. ſi quis ei. C. ad l. Iul. de adult.
[ſ] c. rubr. 11. num. 27.
[t] in d auth. ſi quis ei.
[u] cap. 16.
[x] ad d. c in. ter alia n. 13 in fine.
[y] ibidem.
[z] l. vinũ. n. 5 de reb. cred. ſi cert. peta.
[a] ad l. vl C. de ferij.
[b] ad c. ſi. eo.
[c] in tract. d debit. ſuſpe. & fugit. q 8.
[d] ad d. l. vlt. & ad l. ait prætor. §. ſi debitorẽ ff. ſi quid in fraud.
[e] in princ. tit. de actio.
[f] ad l feriati. ff. d ferijs.
[g] in cõſ. 193

poſſe, cui adſtipulantur Socinus [h], & idem
Iaſon [i]. Quòd, ſi debitor ab incompetenti, 101
& non ſuo iudice capi poteſt, ac etiam à cō-
petenti, die ad Dei honorem feriato, conſe-
quentia eſſe videtur, vt & in loco ſacro im-
pune capi valeat. Hac in re Oldradus [k], 102
quem Abbas [l] Panormitanus, Albericus [m],
Aufrerius [n], & Nicolaus [o] Boerius indiſcri-
minatim ſequuntur, ait, debitorem ad Ec-
cleſiam fugientē inde abſtrahi poſſe, ſi con-
ſuetudine receptum ſit, vel municipali ſta-
tuto cautum, vt in Hiſpaniarum regnis, vbi
teſte [p] Didaco, debitores, ſi ſatisfacere
nequeunt ſuis creditoribus, ab eiſdem in
ſeruitutem quandam trahi poſſe conſtitutū
eſt. Namque ſeruus ad eccleſiam confu- 103
giens & iure ciuili [q], & pontificio [r] abduci
inde poteſt, vt domino ſeruiat. Multi enim
ſerui freti hac eccleſiæ immunitate, vti do-
minorum ſeruitium effugerent, in loca ſa-
cra ſe conferebant. Cuius rei certiores fa-
cti Imperatores, Theodoſius, & Valentinia- 104
nus dominis conſulere lege voluerunt [ſ], vt ſi
ſerui ad ſacras ædes confugerent, ab ipſis
per clericos eijcerentur: quòd ſi nō poſſent,
dominis nunciarent, data eis facultate ſuos
ſeruos extrahendi, etiam armata manu.
Hinc Andræas [t] Alciatus, vir alioquin do-
ctiſſimus, & in veterum monumentis per-
quam verſatus, exiſtimauit, hanc eandem
conſtitutionem eſſe, quam Honorius, & Ar-
cadius Imperatores tulerunt, Eutropij Eu-
nuchi (qui plurimum apud Honorium gra-
tia, & auctoritate pollebat) conſilio, & ſua-
ſu, quam periniquo animo Beatus Ioannes
Chryſoſtomus tulit, eoque nomine graues
inimicitias cum Eutropio exercuit. Verum, 105
cum diuina bonitas falli non queat, Eutro-
pio in iram Cæſaris incidente, quòd Augu-
ſtam, ſi Sozomeno [u] credimus, contume-
lioſe tractaſſet, Dei iudicio factum fuit, vt
eo auxilio, quod ad eccleſiam fugientibus
abſtulerat, ipſe indigeret: prout memo-
riæ mandarunt idem Sozomenus [x], Socra-
tes [y], Nicephorus [z], Caſſiodorus [a], &
Otho [b] libro Chronicorum quarto. Qui
etiam ſcribunt, eundem eccleſia abductum,
ad quam e palatio confugerat, ac capite
truncatum, audaciæ ſuæ pœnas dediſſe, le-
gemq. ipſo auctore latam ex publicis com-
mentarijs craſam. Vnde colligi poteſt, ve-
rum non eſſe, quod Alciatus cenſuit, vide-
licet, cōſtitutionem illam Theodoſij, & Va-
lentiniani [c] eſſe, quæ perſuaſione Eutropij
edita fuerit: quod Didacus [d] etiam rectè
adnotauit. Nam conſtitutio iſta ad ſeruos
duntaxat pertinet, qui & iure Pontificio,

h i ad l. 2. ff de iuriſd. omn. iudic.
i
k in cōſ. 54.
l ad d. c. inter alia, nu. 28.
m in 1. par. ſtat q. 19.
n in Capella Tholoſ. 421.
o in dec. 215 num. 7.
p lib. 2. c. 1. variar. reſol.
q in l. ſi ſeruus. C. d. his, qui ad eccl. confug.
r ad d. c. inter alia.
ſ d. l. ſi ſeruus.
t in l. 2. parerg. c. 44.
u lib. 8. c. 7.
x d. cap. 7.
y lib. 6. c. 5.
z Hiſt. eccl. lib. 13. c. 4.
a lib. 10. Tripar. c. 4.
b cap. 19.
c d. l. ſi ſeruus.
d d. c. 20. n. 14.

vti dixi, extrahi ab eccleſijs poſſunt, dum-
modo [e] domini de impunitate clericis iu-
ramentum præſtiterint; & illa æqua, iuſtaq.
eſt, nec Chryſoſtomus, vir iuſtus, iniquo
106 animo huiuſmodi legem tuliſſet. Argumen-
to eſt etiam, quòd eadem conſtitutio ſit
Imperatorum, Theodoſij, & Valentiniani,
ad Imperium Præfectum prætorio directa,
vt eius inſcriptio oſtendit manifeſte; illa
vero, quam Eutropio auctore latam eſſe
ſcribunt hiſtorici, fuerit Honorij, & gene-
ralis, ac ad omnes pertinuerit, omneſque
comprehenderit. namque Eutropio Con-
ſule Imperio præerant Arcadius, & Hono-
rius: hic in Occidente, ille in Oriente,
quod & Socrates [f] ſcribit. Deinde impera-
runt Theodoſius iunior, & Valentinianus
Tertius, quibus auctoribus lata eſt lex, vt
liceret [g] ſeruos ab eccleſia abſtrahi, non
107 item alios. Dominis autem durius, quàm
æquum eſt, ſe habentibus aduerſus ſeruos,
qui ad ædem ſacram, aut ad ſtatuas Princi-
pum confugiſſent, Antoninus Imperator
præcepit, vt cogerentur ſeruos vendere
iuſtis conditionibus, & pretium eorum
recipere poſſent, ita vt in poteſtatem do-
108 minorum non reuerterentur. Nec immeri-
to: expedit enim reipublicæ, ne re ſua quis
male vtatur. Huius reſcripti Antonini ad
Aelium Martianum miſſi, meminere Vlpia-
109 nus [h], & Iuſtinianus [i]. Sed vt ad debitores
redeamus, hiſce non obſtantibus, conclu-
dendum eſt, debitorem fugitiuum ab ec-
cleſia minime abduci poſſe, ſed ſacrarum
ædium immunitate plenè gaudere. Nec
vnquam cauetur in hac ſpecie, eccleſiarum
immunitatem non prodeſſe his, qui ad ſa-
cras ædes confugiunt: atque ideo, ſtandum
eſſe huic regulæ aſſeuerant iuris vtriuſque
110 interpretes, ipſius [k] Didaci teſtimonio, qui
etiam eleganter tradit, Iuſtiniani [l] ſanctio-
nem, qua cauetur, vti debitoris ab ſacris
ædibus extrahi poſſint, vti iuri canonico
contrariam, nullius eſſe roboris, aut mo-
menti, ſcribitq. rectè, in Hiſpaniarum re-
gnis, non obſtante lege regia de trahendis
in ſeruitutem creditori debitoribus, eoſdem
111 non poſſe ab eccleſia extrahi. Cuius ſa-
ne ſententia mihi videtur optima, cum hu-
iuſmodi regia lex communi iuri aduerſetur:
reſcripſerunt enim Imperatores [m], pro de-
bito liberum hominēm in ſeruitutem da-
112 ri minus poſſe. Quod autem Iaſon argu-
mentatur de tempore ad locum, parum
ſubtiliter: non enim eadem eſt ratio, ſi-
quidem die etiam in Dei honorem feria-
to permiſſum eſt magiſtratibus homicidas,
aliosq.

e d. c. inter alia, in fine.
f d. lib. 8. c. 1
g d. l. ſi ſeruus.
h in l. 2. ff. de his, qui ſunt ſui, vel alieni iur.
i in § vl. Inſtit. eod.
k d. c. 20. n. 14.
l in Auth. de man. princ. § publicorū.
m l. 10. C. de liber. cauſ.

alioſq. deſictorum reos capere,& in vin ula conijcere, quod & Imperiali conſtituti ne cauetur [n] expreſſe: nec inficiari poteſt Iaſon. Qua de cauſa ab eius opinione receſſerunt Decius [o], Purpuratus [p], & Alciatus [q], qui omnes Panormitanum [r],& communem concluſionem ſequuntur. Non mihi tamen 113
diſplicet moderatione adhibita, quod & Didaco [ſ],& Boerio [t] placuit, vt Iaſonis ſententia habere locum poſſit in mercatoribus, & campſoribus, qui maximo reipublicæ diſpendio, ex pecunijs, & rebus alienis dum quæſtum exercent operam vſuris quodammodo, & fœnoribus dantes, ac per negligentiam, prodigalitatem,& luxum, libidini intemperanter, ac voluptatibus indulgendo, decoquunt, ad templaque fugiendo, creditores omnes ſuos miſerrime fraudant: putarem enim eccleſiarum Prælatos, iudicibus ſecularibus, libere huiuſmodi homines, quos vulgo fallitos vocamus, & proprie (fallunt enim) extrahendos concedere de- 114
bere: ſiquidem Pius Papa Quintus [u] decreuit, decoctores vltimi ſupplicij,& ea, quæ fures ipſi iure, vel conſuetudine, vel particulari, vel municipali ſtatuto plecti ſolent, pœna puniendos eſſe.

n in l. prouinciarũ. C. de terijs.

o ad d. l vinum n 8.

p ibid. n. 10.

q ibidem.

r ad d. c inter alia. n. 24

ſ in d. c. 20. n 14. verſic. nec Iaſonis.

t in dec. 215 num. 7.

u in bulla contra fraudulentos, & doloſos decoctores.

SVMMA EX CAPITE XVII.

1 *Immunitas ad bona, ſicut ad ædes ſacras, extenditur.*
2 *Bona ſacra ex decimis, & legatis conſtant.*
3 *Decimæ à mũdi ortu exiſtũt diuina lege.*
4 *In primitiua Eccleſia omnia bona fuerunt omnibus communia.*
5 *Bonorum communio clericorum multitudine diſſoluta eſt.*
6 *Aegre probauit S. Auguſtinus proprietatem bonorum inter clericos.*
7 *Votum paupertatis non eſt clericatui annexum.*
8 *Bona clericorũ quadripartita ſunt: ſcilicet Epiſcopo, clero, fabricæ, pauperibus.*
9 *Abhinc mille centum viginti annis circiter, hoc eſt anno* CHRISTI *470 bonorum partitio inter clericos facta eſt.*
10 *Clericos poſt diuiſionem dominos fructuũ eſſe, nec ad reſtitutionem conſumptorum in profanos vſus teneri communis eſt ſententia, præſertim S. Thomæ.*
11 *Prædia, & fundi eccleſiarum ſtabiles non ſunt in dominio alicuius, niſi* IESV CHRISTI.
12 *Eccleſiaſtici prouentus* CHRISTI *patrimonium recte dicuntur.*
13 *Qui poſſidet beneficium, naturaliter poſſidet.*
14 *Qui rei inſiſtit, naturaliter poſſidet.*
15 *Sub apoſtolica communione non erat, qui alicuius rei indigeret.*
16 *Primum prædia fideles vendebant, et eorum pretia tradebant Apoſtolis, poſtea tradita ſunt matricibus eccleſijs.*
17 *Pietantia eſt portio cibi, quæ viris clauſtralibus in communi refectorio quotidie bis datur.*
18 *Pharao, cæteris ſeruire coactis, à ſacerdotibus temperauit, quamuis legis diuinæ ignarus.*
19 *Bonorum eccleſiaſticorum immunitas diuinis e fontibus manat.*
20 *Non tenetur eccleſia ad onera pro aductu Principis, ſeu ingreſſu ſubeunda.*
21 *Princeps nihil in eccleſiæ præiudicium ſtatuere poteſt.*
22 *Embola, Græca vox, eſt itineris ingreſſus.*
23 *Honorius, & Theodoſius bona eccleſiaſtica ab oneribus extraordinarijs exemerunt: ab ordinarijs ſecus, vt ſunt pontium, viarumq. extructiones.*
24 *Bonifacij octaui conſtitutione cautum eſt res eccleſiaſticas obligari non poſſe abſque ſedis Apoſtolicæ auctoritate, ſub pœna excommunicationis.*
25 *Hanc Benedictus Duodecimus voluit ad ſponte ſoluentes, aut à ſponte ſoluentibus accipientes non extendi.*
26 *Eandẽ omnino abrogauit Clemens Quintus, ipſam ad præſcriptum Concil. Lateranen. reuocando.*
27 *Bona eccleſiaſtica id ſoluere debent, quod ſoluebant, antequam ad eccleſiam perueniſſent.*
28 *Clerici, cùm de communi bono agitur, debent, ſicut & laici, onera non recuſare.*
29 *Neque mel, neque apes: apophtegma ad oſtendendam commodi cum incommodo reciprocam eſſe communionem.*
30 *Gregorius Magnus etiam clericos excubijs murorum obligauit. Vide nu. 41.*
31 *Plena iuſtitia eſt patriam, & pauperes, & imbecilles defendere.*
32 *Pacis cauſa voluit Vrbanus pendi tributa Imperatoribus.*
33 *Concluditur, res eccleſiaſticas abſque ſummi Pontificis licentia oneri ſubmittendas non eſſe.*
34 *Ideo neque viarum, neque pontium grauamina ſentire debent.*
35 *Etiam à muneribus publica vtilitate fultis, Eccleſia immunis eſt.*
36 *Lex ciuilis poteſt obſeruari à clericis, ſi eccleſiæ*

eccleſiæ non meminerit, ſi abſit peccatum, ſi ſacris canonibus non obſtet, ſi ea de re à iure pontificio nihil ſit diſpoſitum.

37 *Summi Pontifices nonnunquam ciuilibus legibus vtuntur.*

38 *Lex ciuilis, in qua de rebus eccleſiaſticis mentio fiat, eſt nulla ex defectu poteſtatis.*

39 *Legem fert, qui iuriſdictionem habet.*

40 *Quiuis ſecularis Princeps, quantum ad res eccleſiaſticas, vti priuatus eſt.*

41 *Obligantur clerici ad vigilias murorum à Gregorio, vti nu. 30. ſed cum improuiſum imminet periculum.*

42 *Tempore neceſſitatis nec Epiſcopi à vigilijs excuſantur.*

43 *Etiam ſum. Pontif. hoſtium audaciam ſua præſentia refrenare conatus eſt, vt ſuos ſeruaret.*

44 *Leo quartus Sarracenis occurrit, vt Romam defenderet.*

45 *Epiſcopi poſſunt bellis intereſſe, gregem ſcilicet defendendo.*

46 *Concilium Lateranenſe, clericos laicis ſubſidia præſtare non abnuit, ſi neceſſitas exigat, Epiſcopusq. ac clerus expedire cognoſcant.*

47 *Si tutor inuentarium non faciat, doli ſuſpicionem inijcit, niſi neceſſitas aliud ſuadeat.*

48 *Alienatio bonorum eccleſiaſticorum, etiã in caſibus à iure permiſſis, abſque Epiſcopi conſenſu non tenet.*

49 *Neceſſitas alienationem, aliàs inualidam validam facit.*

50 *Recognoſcens ſuperiorem iuramentum non remittit, niſi in caſu neceſſitatis.*

51 *Ieiunium licite frangitur imminente periculo, ſi longe abſit Superior.*

52 *Tempore ineuitabilis neceſſitatis, ſi non detur acceſſus ad ſummum Põtificem, Epiſcopus, & clerus poterunt de rebus eccleſiaſticis diſponere pro laicorum ſubſidio.*

53 *Cùm eccleſia tenetur de euidenti neceſſitate ſubuenire laicis, exactio, & executio per eccleſiaſticum miniſtrum fieri debet.*

54 *Clerici ad nulla prorſus, numquam, nuſquam munera tenentur.*

55 *Eccleſia in prædio libero, cui innititur, libera eſt.*

56 *Prædia tributaria eccleſiæ facta, cum ſuo onere facta intelliguntur.*

57 *Res ad clericos cum ſua cauſa, ſuiſq. vitijs tranſit. Ex Baldo.*

58 *Nemo plus iuris in alium transfert, quàm ipſe habet.*

59 *Eccleſia rem oneri annexam poſſidens onus præſtare ex ea annexione debet. Ex Innocentio.*

60 *Poſſeſſio ad collectas, prius quàm ab eccleſia acquireretur, obligata, collectas ſoluet. Ex Ioanne Andræa.*

61 *Pactum de remittendo onere inter contrahentes factum non valet.*

62 *Scienti, & conſentienti non fit iniuria.*

63 *Res fiſco obnoxia, nec in eccleſiam recte alienatur, ſed ad fiſcum redit iure ciuili.*

64 *Eccleſia non tenetur pro bonis emptis collectas ſoluere, nec aliud onus portare, quia collecta imponitur ſubiectis.*

65 *Collecta eſt munus indictum pro patrimonio.*

66 *Imponentes collectas clericis, niſi deſiſtant, excommunicantur, cum ſcriptoribus, & fautoribus.*

67 *Ciuitas, in qua collecta imponitur clero, eſt ipſo iure interdicta, & in duplicem reſtituit, quod exegit ab eccleſia.*

68 *Nemo debet ſoluere alienum debitum.*

69 *Honorem non ſuſtinenti non imponitur munus.*

70 *Sacerdotium omni terreno honore maius eſt.*

71 *Sacerdotij noſtri character cæleſtis, ac indelebilis eſt.*

72 *Mutata perſona, mutatur & rei ſtatus.*

73 *Res onerata perueniens ad clericum priuilegiatum de manu non priuilegiati laici, priuilegium acquirit.*

74 *Melioris conditionis eſt eccleſia, quàm fiſcus.*

75 *Fiſcus, vbi in priuati ius ſucceſſit, ſuum priuilegium habet, vt ſcilicet exoneretur.*

76 *Eccleſia, non vt patronus laicus, ſed vt eccleſiaſticus, debet cenſeri.*

77 *Summa ratio eſt, quæ pro religione facit.*

78 *Cardinalis, & Præpoſitus concludunt, eccleſiam rei, quæ tributaria fuerit, ante quàm ab ea acquireretur, tributum vitari nõ poſſe, quominus ſoluatur, hæret enim rei, non perſonis ſacris.*

79 *Res ad eccleſiam tranſiens, cum onere tranſit, ſi onus ſit ſemper vniforme, & perpetuum.*

80 *In rebus ſpirituali iure ad eccleſiam pertinentibus, ipſa nullum omnino onus ſentit.*

81 *Manſus eſt eccleſiæ dos.*

82 *Manſus, cœmeterium, locus, vbi eſt plantata*

tata eccleſia, atrium, & hortus eius, & huiuſmodi nullum penitus grauamen ſubeunt.
83 Eccleſia fundata in agro tributario mala fide, tenetur tantùm ad æſtimationem rei.
84 Locus, vbi plantatur eccleſia, eſſe liber debet.
85 Italia iure ciuili Imperiali non eſt tributaria.
86 Eccleſia non ſoluente tributum, aut cenſum, eius bona non confiſcantur, etiam Imperatorum conſtitutione.
87 Eccleſia in feudis, & emphyteuſi non eſt priuilegiata, niſi vt priuatus. Ex Bartolo: ideo amittit feudum. Ex Baldo.
88 Alienationis verbum circa rem eccleſiaſticam eſt latiſſimum, ſicut & ſtatuti.
89 Alienare quandoque eſt, non vtendo, ſeruitutem amittere.
90 Alienare eſt pati rem vſucapi.
91 Alienatio complectitur large ſeruorum manumiſſionem, vſusfructus dationẽ, hypothecam, pignus, emphytheuſim, & ſeruitutum impoſitiones, & huiuſmodi.
92 Alienare proprie, & ſtricte, eſt directum dominium transferre.
93 Et perpetua locatio, alienatio eſt.
94 Bona eccleſiaſtica alienari non poſſunt, niſi quibuſdam caſibus.
95 Præſumendum, conſtitutionem, de qua loquitur cap. Nulli de rebus eccleſiaſt. alien. vel non, intelligi, fuiſſe potius Leonis IV. Papæ, quàm Leonis Imperatoris, rationibus, in textu deductis.
96 Conſonum eſt, potius in Decretalibus cõpilandis, & decretis in concilio faciendis rationem conſtitutionis Pontificiæ, quàm Imperialis rationem habitam.
97 Innocentius vocat prædium conditionale, quòd liberum cum eſſet, tributariũ ſit.
98 Conditio nihil diſponit.
99 Qui teſtamentum condit, alienat.
100 Clericus de proprijs rebus rite teſtatur, de rebus eccleſiæ ſecus.
101 Appoſite emendatur locus in cap. Nulli. De rebus eccleſ. alien. vel non.
102 Venditio large ſumpta omnem contractum comprehendit, per quem dominiũ trasferatur, etiam vtile tantùm.
103 Itidem donatio.
104 Bona mobilia donata intuitu obſequij præſtiti eccleſiæ, remanent apud donatarium iure canonico, ſecus ex imperiali decreto.

Germon. de Sacror. immunit.

105 Immobilia bona eccleſiarum numquam alienantur.
106 Permutatio eſt, quo res vna datur, vt alia accipiatur.
107 Emptio eſt mutatio pretij cum merce.
108 Facilior eſt compenſatio è re ad rem, quàm e quantitate ad rem.
109 Prohibita venditione, vel alienatione, non cenſetur prohibita permutatio.
110 Decuriones ſine decreto vendere non poſſunt, permutare poſſunt.
111 Et permutare alienare eſt.
112 Eccleſia permutat ſeruata iuris ſolemnitate, & accedente partium conſenſu.
113 Emphyteuſis latine inſitio, ſeu plantatio eſt.
114 Emponema melioratio eſt, nempe ius emphyteutæ.
115 Emphyteutice contrahere, eſt dare, ſeu accipere fundum, vt is melior, & fertilior fiat.
116 Emphyteuſis eſt de iure gentium, ſicut emptio, & venditio.
117 Zeno emphyteuſi nomen primus dedit, cum tamen contractus innominatus ante eum eſſet.
118 Lex duodecim tabularũ emptionis verbo omnem alienationem complectitur.
119 Emphyteuſis contrahitur, vt ſoluatur annua penſio, cum translatione dominij vtilis, ſalua domino directo rei ſubſtantia.
120 Duo ablatiui abſoluti important cauſam finalem.
121 Conſuetudo eſt optima legum interpret.
122 Scriptura in emphyteutico contractu nõ eſt neceſſaria, quo ad ſubſtantiam contractus, ſed quo ad eius probationẽ.
123 Adſcripturam in contractu emphyteutico nulla lex contrahentes obligat.
124 Teſtes recipiuntur, etiam lite non conteſtata, ſi de eorum morte, aut abſentia dubium ſit.
125 Lex, quamuis non ſcribatur, ſubditos ligat, niſi de legislatoris mente dubium emergat, quo caſu expectanda eſt promulgatio.
126 Scriptura in emptione eſt neceſſaria non per ſe, ſed ex dubio mentis contrahentium.
127 Sola Principis voluntate lex perficitur.
128 Iuſtinianus ad nouarum legum obſeruantiam edixit, ſubditos non ligatos iri, niſi duobus menſibus elapſis poſt publicationem.
129 Cõtractus emphyteuticus fieri debet corã

Z 3 Epiſco-

Epiſcopo cum iuramento rem dantis, facta etiam æſtimatione à peritis.

130 *Remittitur emphyteutæ accipienti ſexta pars canonis ſoluēdi ob caſus fortuitos.*

131 *Non valet cōtractus emphyteuticarius, niſi ſeruatis, quæ ſunt conſuetudinis.*

132 *Clericus, qui inconſulto ſuperiore alienat, puniendus eſt.*

133 *Priuatus poteſt rem dare in perpetuam emphyteuſim.*

134 *Idem valet & ciuitas.*

135 *Eccleſia dare nequit rem ſuam in perpetuam emphyteuſim.*

136 *Emphyteuſis non extenditur vltra perſonam contrahentis filios, nepotes, ac eius coniugem, ſi de ea mentio facta ſit in contractu.*

137 *Iuſtinianus eccleſijs ſui dominij emphyteuſim perpetuam permiſit. Idq. in corpus canonum redactum eſt.*

138 *Prædia pupillaria, etſi infructuoſa, non alienantur abſque iudicis decreto.*

139 *Prædia ruinoſa eccleſiæ in perpetuam emphyteuſim dantur.*

140 *Prædia integra eccleſiæ non poſſunt dari vltra perſonam emphyteuticarij, filios, nepotes, & coniugem, ſi ſit nominata.*

141 *Prædia pretioſa, & bona non dantur in emphyteuſim, niſi penſio ſoluatur, qui āti ſunt annui redditus, detracta tamen ſexta parte ob caſus fortuitos.*

142 *Si pars rei emphyteuticariæ aliquo caſu pereat, emphyteuta attamen integrum canonem ſoluet, niſi pactum aliud ſuadeat: ſi res erit integra, directus dominus damnum ſentiet.*

143 *Si vniuerſi fructus ex agro conducto perierint quouis caſu, conductor erit ab omni damno immunis: quod habet locum etiam, ſi damnum agro illatum fuerit plus, quàm tolerabile.*

144 *Per locationem nullum transfertur in conductorem dominium.*

145 *Conductor dicitur conducere potius fructus, quàm prædia.*

146 *Fructibus deperditis tempore belli, emphyteuta tenetur canonem recognitionis ſoluere, non recompenſationis fructuum, quia bellum & fructum, & ſpem fructus intercipit.*

147 *Propter ſterilitatem non remittitur canon debitus ex contractu emphyteutico, quia emphyteuta agrum colit, & modicos fructus colligit.*

48 *Emphyteuta, qui per triennium canonem non ſoluit, cadit à iure ſuo abſque iudicis decreto, ſi dominus caducam rem eſſe declarauerit.*

149 *Caducitas remiſſa videtur, domino recipiente penſionem abſque vlla proteſtatione.*

150 *Recipiente Prælato penſionem poſt caducitatem abſque proteſtatione, non operatur quominus res eccleſiæ caduca facta ſit: nec refert, an ſit collegiata, nec ne.*

151 *Prælatus eccleſiæ non poteſt præiudicium inferre.*

152 *Emphyteuta eccleſiæ canonem per biennium non ſoluens, amittit ius ſuum.*

153 *Nec error in iuris ſolemnitatibus commiſſus ab eccleſia emphyteutam à canonis ſolutione abſoluit.*

154 *Emphyteuta, qui pactum fregit, aliud pactum ſibi ab eccleſia obſeruari, ſi ea nolit, non obtinebit.*

155 *In dubio emphyteuſis præſumitur perpetua.*

156 *Emphyteuſis eſt perpetua natura propria.*

157 *Decennalis debet eſſe ad ſummum, non perpetua emphyteuſis.*

158 *Emphyteuſis cenſetur perpetua, vbi generationis non eſt facta vlla mentio. Aperitur ſenſus l. ſine. ff. de pœnis.*

159 *Iudices leuiora lenius, grauiora ſeuerius tractare debent.*

160 *M. Aurelius Philoſophus Imp. clemens fuit erga contumaces.*

161 *Emphyteuſis eccleſiaſtica non præſumitur in dubio conceſſa vltra tertiam generationem, ſicut priuati perpetua.*

162 *Emphyteuſis eccleſiæ ad extraneos hæredes non extenditur: priuati ſecus.*

163 *Diſpoſitionem Principis ſecularis de rebus eccleſiaſticis, etiam fauorabilem, non eſſe attendendam, ait Iulius Clarus.*

164 *Canon, Eccleſia ſanctæ Mariæ, de conſtitution. intelligitur, ſed torquetur à Doctoribus.*

165 *Male Clarus ſenſit, emphyteuſim eccleſiæ ad extraneos extendi.*

166 *Emphyteuſis temporaria abſque ſolemnitatibus celebrata reuocari poteſt.*

167 *Quælibet alienatio de rebus eccleſiæ, niſi reſpiciat melius, irrita eſt.*

168 *Princeps laicus clericis obſequi, non imperare debet.*

169 *Lex ſecularis nō faciens de re eccleſiaſtica mentionem, non pariens peccatum, nec ſacris canonibus aduerſa, à clero obſeruari poteſt.*

170 *Em-*

170 *Emphyteuſis ad filios naturales legitimatos non extenditur.*

171 *Naturales liberi non ſupplent numerũ liberorum a tutela excuſantem.*

172 *Sine filijs deceſſiſſe videtur, qui ſine iuſta ſobole deceſſit.*

173 *Pactum de filijs, naturales non amplectitur.*

174 *Legatum vxori relictum valet, ſi ea ſit legitima.*

175 *Patris appellatione legitimus in cauſa adulterij venit.*

176 *In defectu conditionis filiorum appellatio ad naturales extenditur.*

177 *Rogatus reſtituere fundum ſuis filijs, iure & naturalibus tenetur.*

178 *Indefinita propoſitio æquipollet vniuerſali.*

179 *Pater filios legitimos non habens naturalibus bona ſua relinquere poteſt.*

180 *In re priuati ius ciuile attenditur: in re eccleſiaſtica Pontificium, quo res eccleſiæ cum eius bonis regulantur.*

181 *Apud eccleſiam filij illegitimi infames ſunt.*

182 *Naturales liberi in feudis non includuntur.*

183 *Nec legitimati filij naturales emphyteutico beneficio apti ſunt.*

184 *Non eſt veriſimile eccleſiam de filijs naturalibus cogitare in contractibus.*

185 *Omnis concubinatus iure diuino prohibitus eſt.*

186 *Contractus emphyteuticus adoptatis ſi non prodeſt.*

187 *Naturales filij patrem in ius vocare nequeunt: adoptiui poſſunt.*

188 *Filij adoptiui fideicommiſſi beneficio nõ gaudent.*

189 *In emphyteuſi ius accreſcendi locum non habet, quia quod fieret in parte, congruum eſt, vt fiat & in toto.*

190 *Ius accreſcendi non habet locum in contractibus, nec in vltimis volũtatibus.*

191 *Emphyteuſis eccleſiaſtica in confiſcatione bonorum non acquiritur fiſco, ac ſi tranſiuerit, repeti poteſt ab eccleſia*

192 *Fiſcus eſt loco extranei hæredis.*

193 *Emphyteutica bona eccleſiæ non rediguntur in fiſcum, ne eccleſia, cum ipſe nunquam moriatur, caducitatis ſpe priuetur.*

194 *Immobilia eccleſiæ, quæ conſeruari minime poſſunt, rite alienantur.*

195 *Quæ Dei miniſterio deſtinata ſunt, vt veſtes, vaſa, & huiuſmodi, non alienantur.*

196 *Actiones non comprehenduntur nomine rerum mobilium, aut immobilium.*

197 *Principe legante in teſtamento ſua bona mobilia, non veniunt pœnæ nondum exactæ mobilium nomine.*

198 *Actio nonnumquam, prout rei mobili, aut immobili adhæret, mobilis, & immobilis vocatur.*

199 *Minor ſine iudicis decreto non vendit.*

200 *Prælatus, & clericus actionem, licet rerum immobilium, eccleſiæ non poteſt cedere.*

201 *Seruitutes, quia res incorporales ſunt, non poſſunt vſucapi.*

202 *Vſus in ſeruitute loco poſſeſſionis eſt.*

203 *Tempus vſus ſeruitutis, quo vſucapio, ſeu vſurpatio fit, decem annorũ inter præſentes, viginti inter abſentes eſt.*

204 *Sine prædio ſeruitus non conſtituitur.*

205 *Seruitus quia inter res immobiles adnumerari debet, alienari ab eccleſia non poteſt.*

206 *Vrgente ære alieno, poteſt res ab eccleſia alienari, vt ſatisfiat creditori.*

207 *Aeris alieni cauſa, etiam prædia minorum diſtrahuntur.*

108 *Maioris vtilitatis gratia res minus vtilis ab eccleſia alienatur.*

209 *Pietatis cauſa bonorum eccleſiaſticorum alienatio non interdicitur.*

210 *Ornatus ſacrorum redemptio captiuorum eſt.*

211 *Acatius, & Cyrillus ſacra vaſa, & theſauros eccleſiæ alendis pauperibus inſumpſerunt.*

212 *Res damnoſa eccleſiæ poteſt alienari.*

213 *Requiruntur ad legitimam rerum eccleſiæ alienationem, diligens tractatus, cleri deliberatio, maioris ſcilicet partis, ſubſcriptio, Prælati conſenſus, cauſa legitima, & iuris ſolemnitas.*

214 *Solemnitas iuris in alienatione non eſt neceſſaria in contractu emphyteuſeos, quia id Epiſcopus ſupplet de conſuetudine, & cum agitur de re mobili corruptioni proxima.*

215 *Alienatio bonorum eccleſiaſticorum tenet, niſi noceat. Ex Innocentio, & Ioan. Fabro.*

216 *Ex concilio Agathenſi exiguorum locorum tantùm alienatio abſque Epiſcoporum conuentu conceditur: hodie ſecus, quia difficulter coeunt.*

De immunitate bonorum eccleſiaſticorum. Cap. XVII.

NON tantum perſonæ eccle- 1
ſiaſticæ, & eccleſiæ ipſæ,
hoc eſt, ſacræ ædes, ſed
etiam bona ipſarum gaudẽt 2
peculiari immunitate: bona
autem eccleſiaſtica duabus ex rebus potiſ-
ſimum conſtare, decimis videlicet, & pijs 3
legatis, eleganter notauit [a] Marcus Antonius Marſilius Columna, Salernitanus Archiepiſcopus. Decimas, nemo eſt adeo imperitus, & neſcius, qui non ſciat, iam ab origine mundi diuina lege [b] conſtitutas fuiſſe, & ad ſacerdotum vſus introductas, vti ſuo loco [c] copioſius dicemus. Itemque legata pia, ex quibus, veluti ex altero fonte, eccleſiaſtica emanare bona oſtenſu per quam facile eſt, ſiue priora, ſiue poſteriora inſpiciamus tempora, ſiue, inquam, de ijs loquamur, quibus diſtincta non erant beneficia, ſed omnia inter Chriſtianos erãt communia, vel inter ipſos Eccleſiæ Dei miniſtros, ſiue ad altera reſpiciamus, quibus diuiſio bonorum eccleſiaſticorum facta fuit inter eccleſiam, & Epiſcopum, ac ſacerdotes eccleſiæ miniſtros. Nam ab initio naſcentis Eccleſiæ omnia, vti oſtenſum
eſt [d], erant communia, deinde creſcente 4
mirum in modum Chriſtianorum multitudine, conceſſum eſt, vt vnuſquiſque Chriſtianus ſuas poſſet retinere facultates [e]. Sa- 5
cerdotes tamen, & alij Eccleſiæ miniſtri per aliquod tempus ſimul conuenerunt, omniaque inter ſe communia eſſe profeſſi ſunt: ſed aucto poſtea clericorum numero, vix illa communis vita tolerari potuit. Vnde florente Beato Auguſtino adhuc ſub iudice lis erat, an deberent ſacerdotes initiari, niſi, qui vellent in communi viuere. 6
Quare ipſe in ſermone [f] de communi vita clericorum, licet videatur prohibere clericos aliquid proprij habere, tamen ita concludit. *Qui non vult mecum manere, & in communi viuere, habeat libertatem.* Demum addit. *Sed ecce in conſpectu Dei, & veſtro muto conſilium. Qui volunt habere aliquid proprium, quibus non ſufficit Deus, & eccleſia, maneant vbi volunt, & vbi poſſunt, non eis auſero clericatum. Nolo habere hypocritas.* Nec immerito ita reſpondit Auguſtinus, quippe qui animaduertit, huiuſmodi clericos non habere votum paupertatis, neque vero obedientiæ, quam nõ quiſque in domo ſua præſtare Epiſcopo poſſit: quod & Dominicus Soto [g] recte ani-
7 maduertit. Vnde cùm ipſi Romani Pontifices viderent, non eſſe votum paupertatis clericatui annexum, nec poſſe vitam retineri communem, exiſtimarunt licitam de
8 bonis eccleſiæ partitionem, eaq. quadrifariam diuiſa, ſingulam portionem ſingulis addixerunt: Epiſcopo ſcilicet vnam, clero alteram, fabricæ, neceſſitatique eccleſiæ
9 tertiam, quartam pauperibus. Hæc autem diuiſio fieri cœpit anno circiter natiuitatis dominicæ quadringenteſimo ſeptuageſimo circa Auguſtini, & Hieronymi tempora, quibus Romanæ præſidebat Eccleſiæ Simplicius, qui de huiuſmodi partitione ad Florentinum, & Equitium Epiſcopos ſcribit, vti videre eſt apud Gratianum [h]. Poſt viginti annos ſedit Gelaſius Papa, qui etiam huiuſce diuiſionis meminit, Iuſtino [i] Archidiacono, & Fauſtino defenſori ſcribens: meminit & Gregorius Magnus [k], qui ſedit anno Sal. ſexcenteſimo. Qua facta diui-
ſione, etſi Soto [l], cui adſtipulatur Didacus
10 Couarruuias [m], eleganter putat, Epiſcopum, ſacerdotes, & alios eccleſiarum adminiſtros vere eſſe dominos fructuum eius portionis, quæ ſibi ex partitione contigit, adeo vt non teneantur ad reſtitutionem conſumptorum in profanos vſus vltra neceſſaria, vt placuit etiam S. Thomæ [n], Caietano [o], Præpoſito [p], Syluestro [q], Adriano [r], & alijs, quos citat, & ſequitur idem
11 Couarruuias [f], quod probat etiam Marcus Antonius Marſilius Columna *in tract. de eccleſ. reddit. orig. & iure cap. 26.* prædia tamen caſtra, & vniuerſæ poſſeſſiones, ac fundi, & proprietates quælibet, ſiue epiſcopali menſæ, ſiue canonicorum collegio, ſiue cuiuis clerico ſub præbendæ eccleſiaſticæ nomine annexa, non tranſeunt in abſolutum dominium Epiſcopi, neque præbendam poſſidentium, qui tantummodo earumdem poſſeſſionum adminiſtratores cenſentur. Dominium enim penes mortalium quemquam exiſtere non poteſt, ſed
12 penes CHRISTVM dumtaxat, atque ideo eccleſiaſtici prouentus CHRISTI patrimonium [t] dicuntur. Vnde Proſper ait [u]. *Non enim propriæ ſunt, ſed communes eccleſiæ facultates: & ideo quiſquis omnibus, quæ habuit dimiſſis, aut venditis, fit rei ſuæ contẽptor, cùm præpoſitus factus fuerit eccleſiæ, omnium, quæ habuit eccleſia, efficitur diſpẽſator.* Mirum ergo non eſt, ſi bona eccleſiaſtica, tot fauores, tot priuilegia, tot denique immunitates ſortita ſint. Bonifacius Papa primus [x]. *Nulli*, inquit, *liceat igno-*

rare

a in tract. de eccl. red orig. & iure part. 3. c. 27

b Num. 18 Deuter. 14. & paſſim. alibi, & tot. tit. de dec.

c inf. c. 19.

d ſup c. 11. lib. 2. & c. 3. ſup hoc. lib

e vi ſupra d. c. 1 num. 43 Abb. qu. 4 quæ incipit Titius cler. nu 14. verſ. ſed ego.

f ſerm. 52. ad fratres in eremo de quo in c. 10 12. q. 1.

g lib. 10. de iuſtit. & iur. q. 4 art. 1. & 3.

h c 28. 12. q. 2.

i c 23. & 27. 12 q. 2.

k cap 29. cũ ſeq. ead. q 2

l d. art 5 & ſeq

m ad c. cum in offic. n 3. de teſtam.

n, o, 2. 2. q 85 art. 7.

p in ſum. 44 diſt. c. 5.

q in verb. cler. 4. q. 20 & verbo reſtitut. 3 q 5.

r 4 Sentent. incipien. c. Pro clariori 4 concluſ

ſ ad d. c. cũ in offic. n 3. verſ. 4.

t in c. 14. de elect. lib. 6.

u lib. 2. de vita contẽp. c. 9. de quo in c. 13. 12. q. 1.

x c. 1. ead. q. 2.

rare omne, quod Domino conſecratur: ſiue fuerit homo, ſiue animal, ſiue ager, vel quidquid ſemel fuerit conſecratum, ſanctum ſanctorum erit Domino: & ad ius pertinet ſacerdotum. propter quod inexcuſabilis erit omnis, qui, quæ a Domino, & eccleſia, cui competunt, aufert, vaſtat, & inuadit, vel eripit. Nec diſplicet aſſertio Innocentij [y],
13 quam refert, & ſequitur Baldus [z], cui aſſentitur Abbas [a], atque adſtipulatur Decius [b], vt ſaltem beneficiati naturalem poſſeſſionem poſſidere dicantur. Nam Paulus
14 Iuriſconſultus [c] ſcribit, eum, qui rei inſiſtit, naturaliter poſſidere. Huiuſmodi autem bona ex duabus potiſſimum rebus, vt ab initio dixi, conſtant: quamuis Dominicus Soto [d], ex quattuor generibus eſſe non male opinetur, quæ tamen illis duobus inſunt, ſicut in iſtis quattuor illæ duæ agnoſcuntur. Aut enim decimæ ſunt, aut pia legata: cum quidquid eccleſiæ, ac eius miniſtris obuenit, aut decimarum iure detur, aut iuſtis piorum hominum largitionibus. Nam in primordijs eccleſiæ, vti iam dictum eſt, CHRISTI fideles omnia in commune conferebant, vt inde tam clerici,
15 quàm pauperes alerentur. Legitur in Actibus Apoſtolorũ [e] neminem inter eos egẽ-
16 tẽ fuiſſe: quotquot enim poſſeſſiones agrorum, aut domorum habebant, vendentes offerebant pretia eorum, quæ diſtrahebãt, & ponebant ante pedes Apoſtolorum. Poſtea videntes ſummi ſacerdotes plus vtilitatis poſſe percipi, ſi hæreditates, & agri, quos vendebant, eccleſijs, quibus præſidebant Epiſcopi, traderentur, quòd ex redditibus eorum tam præſentibus, quàm futuris temporibus plura, & elegantiora miniſtrari poſſent fidelibus communem vitam ducentibus, quàm ex pretio ipſorum, cœperunt prædia ruſtica, & vrbana, quæ diſtrahi ſolebant, matricibus eccleſijs tradere, & ex redditibus earum viuere: quod & Vrbanus Papa [f] teſtatur. Atque hoc eſt Dominico Soto primum bonorum eccleſiaſticorum genus: alterum eſt bonorum, quæ poſtmodum offerri etiam eccleſiæ cœperunt, non ſolum in fabricæ, ac pauperum ſubſidium, ſed tamquam ſtipendium alicuius perpetuæ (vt vocant) capellaniæ: tertium genus bonorum eccleſiaſticorum conſtat ex quotidianis pietantijs, vt ait Soto, quas nos ſtipes, & quotidianas diſtri-
17 butiones appellamus; eſt enim pietantia hodie portio quædam cibi, quæ viris clauſtralibus in publico triclinio, quod refectorium vocatur, bis in die, mane ſcilicet, & veſpere ſimul comedentibus datur; necnon oblationibus, quæ vel pro ſacris celebrandis fiunt, quæ ad pedem altaris ponuntur: quartum denique eſt decimarum quota iure clericis debita. Itaque videmus hæc quattuor genera illis duobus comprehendi & contineri: quorum adminiſtrationem, & procurationem habent. Sacerdotes, fructuumque illius portionis, quæ ſibi contigit, vere ſunt domini, proprietatis non item, vt cuius penes CHRISTVM extet tantummodo dominium. Hinc fit, vt bona ipſa eccleſiaſtica perinde, atque perſonæ ipſæ immunitatum gaudeant beneficio:
18 quod & ſacra teſtantur eloquia. Nam Pharao, qui licet legis diuinæ notitiam non haberet, vt in Concilio Lateranenſi [g], ſub Alexandro tertio habetur, diuino tamen quodam ſpiritu ductus, alijs ſeruituti mancipatis, ſacerdotes, eorumq. poſſeſſiones in ſua libertate reliquit. Sic legitur in libro Geneſeos [h]. *Ex eo tempore vſque in præſentem diem in vniuerſa terra Aegypti Regibus quinta pars ſoluitur, & factum eſt, quaſi in legem, abſque ſacerdotali, quæ libera ab hac conditione fuit.* Et in libro Eſdræ [i] ſcribitur. *Vobis quoque* (loquitur Artaxerxes Perſarum Rex, cùm Iudæorum potiretur regno) *notum facimus de vniuerſis Sacerdotibus, & Leuitis, & cantoribus Nathinæis, & miniſtris Dei huius, vt vectigal, & tributum, & annonas non habeatis poteſtatẽ imponendi ſuper eos.* Hinc gloſſa [k], quam communi doctorum conſenſu ſequutã eſſe, teſtantur Felinus [l], Decius [m], Rochus [n], Curtius [o], Rebuffus [p], & Iulius
19 Clarus [q] (quod & ipſe aliàs oſtendi [r]) tradit, hanc immunitatem iuris eſſe diuini: idque quod ſit certo certius, ſua ſanctione confirmauit Bonifacius octauus [ſ]. Ideoque Abbas Panormitanus [t] recte, vt ego exiſtimo, Innocentium non ſequitur exiſtimãtem, eccleſiam teneri ad ſubeunda onera
20 pro aduentu Principis, & felicis embolæ, quia ſecularis Princeps non poteſt quid-
21 quam ſtatuere in eccleſiæ præiudicium, & contra Dei legem [u]. Embolicum à veteribus dicebatur argumentum, & ingreſſus ſcænicus. Cicero ad Atticum. *Embolicum*
22 *nouum cogito*. Sic per translationem embola, græca vox, inter cetera itineris ingreſſum ſignificat, qui felix dicitur propter imperatoriam maieſtatem. Accurſius, quiq. eum ſequuti ſunt, quædam neſcio ridicula excogitarunt: ſed videnda ſunt, quæ vir ſumme doctus Andræas Alciatus [x] notauit. Hinc quæri opportune poſſet, an eccleſia, vel

y ad c. in litteris de reſtit. ſpoliat.
z ad leg. 2. in verbo itẽ quæritur C. de ſeruit. & aqua. & ad auth. licentiã col pen. C. de Epiſc. & cleric.
a ad cap cũ ſuper col. pen. de cauſ. poſſ. & propriet. ad c. litteræ. col. 2. de dilat.
b ad c ex litteris per eundẽ text. num. 8. de probat.
c in l. 1. ff de acq. poſſeſſ.
d d. q. art. 3.
e Act. 4.
f cap. 16. ead. q. 1.
g c. 19. de quo in c. 4. de immunit. eccleſ.
h Geneſ 47.
i 1. Eſdræ 7.
k ad c. 4. de cenſib. lib. 6
l ad c. 2. de maior. & obed.
m ad c eccleſia S Mariæ de cõſt.
n ad c vlt. de conſuet.
o p in concord. rubr. de proteſt.
q in pract. crim § fin. quæſt. 36. in princ.
r ſupra c 15
ſ d c. 4. de cenſib.
t ad c non minus nu 16 in fine.
u c ſunt qui dam 25. q. 1
x ad l iubemus, C. de ſacroſanct. eccleſ.

vel eius bona a ſeculari Principe impoſita onera ſubire teneantur: aut an libera ſint, & penitus à quouis grauamine immunia. De hac re iam olim Melitio Præfecto Prætorio interroganti reſcripſerunt[y] Imperatores, Honorius & Theodoſius, ſibi placuiſſe prædia vſibus cæleſtium ſecretorum dedicata, nulla ſordidorum munerum fæce vexanda eſſe: ita vt nihil extraordinarium, ſuperindictumve, ab eis eſſet flagitandum: quæ ſane lex inter ſacros canones à Gratiano[z] relata fuit, eamque Cynus[*], Bartolus[a], Iaſon[b], & alij magiſtri[c] noſtri explicant, vt eccleſiæ ſint immunes a ſordidis, & ſuperindictis, & quibuſcúque extraordinariis muneribus, non item ab ordinarijs & ab alijs, quæ propter ſubitum Principis aduentum imponuntur. Ijdem Principes ad inſtructiones itinerum, pontiúq. ſacroſanctas eccleſias teneri lege[d] mandarunt, quòd hæc inter ſordida munera non adſcribantur, quemadmodum & Anaſtaſius[e] Imperator: quippe, qui voluit, neminem penitus, cuiuſcumque ordinis, ſeu dignitatis, vel ſacroſanctam ipſam eccleſiam expeditionis tempore excuſationem angariarum, ſeu parangariarum habere. Quod conſtituiſſe videntur[f] Theodoſius, & Valentinus ad Taurinum Præfectum Prætorio ſcribentes. Vnde Innocent.[g] vt dixi, arbitratus eſt, eccleſiam ob Principis aduentum teneri ad onera ſubeunda, item ad refectionem pontium, viarumque, & ædificationem, & reſtaurationem vrbiū, & murorum earum. Idē quoque gloſſa[h], Vincentius[i], & Hoſtienſis putarunt. Alij, vt Philippus, negant, niſi, vbi laicorum neceſſitas poſtulat, aut vbi eorum deficiūt facultates, eóq. caſu[l] conſulto prius Romano Pontifice, cuius intereſt communibus vtilitatibus prouidere. Quod cum anſam quodammodo laicis Principibus obtuliſſet, clericos, eccleſiaſq. expilandi, Bonifacius[m] octauus edixit, vt quicumque eccleſiaſticus, cuiuſuis nominis, vel generis tributum laicis ſolueret, aut promitteret abſque ſedis Apoſtolicæ auctoritate, ſententiam excommunicationis incurreret. Quam Bonifacij ſanctionem cum Benedictus vndecimus[n] declaraſſet, ad eos non extendi, qui ſponte, ac nemine cogente ſoluiſſent, vel qui à ſponte ſoluentibus accepiſſent, Clemens[o] Papa quintus decreuit, eamdem Bonifacij conſtitutionem, vna cum ſuis ipſis declarationibus, & quidquid earum cauſa exequutum eſſet, reuocari oportere, & pro nulla, & infecta habendā

23 24 25 26

y in l. placet C. eod.

z in c. generaliter. 40. §. placet 16. q. 1.

* ad d. l. placet num. 4

a num. 58.

b num 8.

c vt Archid. ad d. §. plac.

d l. ad inſtruct. C. eo.

e l. nullus 21 C. de curſu pub. lib. 12.

f l. iubemus 10 C. de ſacroſanct. eccleſ.

g ad c. non minus de eccleſ. immun.

h & omnes ad c. non minus ad verb. releuandas.

i in c. 7. eod

m in c. 3. §. nos igitur eod.

n in extrau. vnic. eod.

o in clem. vnica eod.

eſſe, vtq. omnino Lateranenſe, & generale Concilium ſeruaretur in ijs, quæ de hac materia decreuerunt. Idcirco Ioannes Andreæ[p] aſſerebat, non videre, qua ratione Digeſtorum, & Codicis conſtitutiones obſtringere poſſent eccleſias ad huiuſmodi onera ſubeunda. quod ſenſit & Antonius de Butrio[q], nec diſſentit Bartolus[r] Accurſium ſequutus per nouam illam Federici Imperatoris[ſ] conſtitutionem: & hanc eſſe communem vtriuſque iuris interpretum opinionē, teſtatur Abbas Panormitanus[t], eamque confirmat iuribus, rationibus, & grauiſſimorum doctorum auctoritatibus,

27 atque etiam ita Senis pro monaſterio Montis Olíueti ſe conſuluiſſe, victoriamq. reportaſſe ſcribit: ac poſt multa concludit, bona eccleſiaſtica nō teneri ad aliqua onera, vt ipſe loquitur, mundana, niſi prius fuiſſent cenſualia, aut tributaria, antequā perueniſſent ad eccleſiam, ita quòd ſoluiſſent certum tributum, ſeu cenſum. Nec aliter vult teneri, etſi illa bona prius ſoluiſſent tempore neceſſitatis, vel publicæ vtilitatis collectas, aliave huiuſmodi onera. Hinc dubitari poſſet, num eccleſia teneatur aliquid conferre pro ijs, quæ communem reſpiciunt vtilitatem, & pro ijs, quæ eccleſijs, necnon clericis perinde, atque laicis imminent neceſſitates. Petrus de Ancharano[u], quem ſequutus eſt Bartolus[x], Iaſon[y], & alij[z], aſſerit, dari poſſe

28 generalem regulam, vt ſcilicet vbicumque tractatur de generali vtilitate, cum clericorum, tum laicorum, aut de vtriſque promiſcue, clerici teneantur vnà cum laicis contribuere, vt pote cùm agitur de reparandis aggeribus, iuxta mare & flumina, ad euitandas inundationes, quæ facile prædia abſorbere poſſent. Item ad euitandas rapinas, incendia, captiuitates, & huiuſmodi alia pericula, quæ non minus clericis, quàm laicis eſſe poſſunt nocumento, idque & ciuilis, & naturalis ratio ſuadet: vt qui ſentit[a] commodum, ſentiat & incommodum. Quod & Clemens quintus[b] his verbis exprimit. *Cùm ſit naturæ conſonum, illos non recuſare onera, qui rerum commoda*

29 *complectuntur*, &c. Vnde prodijt adagium. *Neque mel, neque apes*. Quod etiam pluribus oſtendit idem[c] Petrus de Ancharano, & alij[d], qui eum ſequuti ſunt recentiores.

30 Nec aliter ſenſiſſe videtur Gregorius Papa[e] primus, dum Aguello, Terracinenſi Epiſcopo ſcribens, præcipit, ne quis etiam eccleſiæ nomine à murorum vigilijs ſe excuſare valeat: *Quia*, inquit, *cunctis vigi-*

p ad c. non minus & ad c. conſtitutus de religioſis dom.

q ad d. c. nō minus n. 30.

r ad d. l. ad inſtructiones.

ſ in Auth. item nulla communit. C. de epiſc. & cler.

t ad d. c. non minus n. 18.

u ad d. c. nō minus.

x ad l. nullus C. de curſu pub. li. 12.

y ad d. l. placet num. 14.

z alij ibid.

a l. 10. ff. de regul. iur.

b clem. 3. de cenſib.

c in conſ. 96

d ad l. ſi ex toto in princip. ff. de l. 1.

d in c. 2. de immu. eccl.

e lib. 1. c. 17 de officijs de quo in c. 3. 23. q. 3.

lanti-

lantibus, melius valet ciuitatis cuſtodia
procurari. Nec enim vlla videtur maior 31
pietas, quam defendere patriam, pupillos,
viduas, ſenes, debiles, & pauperes ab ho-
ſtibus tueri, teſtimonio S. Ambroſij [f] ita aſ-
ſerentis. *Fortitudo, quæ bello tuetur a bar-*
baris patriam, vel domi defendit infirmos,
vel à latronibus ſocios, plena iuſtitia eſt. &
alibi. *Non in ferenda, ſed in depellenda in-*
iuria, lex virtutis eſt. Nam Moyſes [g], cũ
vidiſſet Hebræum quendam ab Aegyptio
iniuriam accipientem defendit, ita vt Ae-
gyptium proſterneret, atque in arena ab-
ſconderet. Et B. Hieronymus [h]. *Siquis*
fortitudinem latronis, vel piratæ eneruat,
& infirmos reddit, prodeſt illis ſua infirmi-
tas: debilitata enim membra, quibus prius
non bene vtebantur, à malo opere ceſſabunt.
Idq. pacis, ac quietis cauſa, qua terreni
Principes eccleſiam tueri, & defenſare de-
bent: ideo Imperatoribus perſoluendum 32
eſſe tributum edixit [i] Vrbanus Papa. Quæ 33
omnia, licet per ſe vera ſint, verius tamen
eſt eccleſiam, inconſulto Romano [k] Pon-
tifice, ex quauis cauſa nequaquam poſſe,
nec debere onera ſubire, quod pluribus
oſtendit duobus locis [l] Abbas, cui aſſenti-
ri videtur & Iaſon [m], nec diſſentit Barto-
lus: quippe, qui ſcriptum nobis reliquit [n], 34
eccleſiam neque ad viarum, neque ad põ-
tium reſtaurationem teneri, niſi tributaria
ſint prædia. Immo Hoſtienſis, etſi aliquã-
do [o] perperam arbitratus eſt, hiſce ſubue-
nire eccleſiam oportere, poſtea [p] tamen in
melius ſententiam commutauit, expreſſeq. 35
faſſus eſt, eccleſias hodie immunes eſſe etiã
ab hiſce muneribus, quæ publicam reſpi-
ciunt vtilitatem. Nec aduerſatur Philippi,
& Cardinalis obiectio, quòd ſtandum [q] ſit
legibus, & principalibus conſtitutionibus,
ſi in ſacris canonibus contrarium non repe-
riatur diſpoſitum. Ad id enim dixit, quod
oportuit Abbas [r], vt principalis conſtitutio
vim habeat, quando non eſt eccleſijs, &
eorum miniſtris damnoſa. Legem vero, in 36
qua expreſſa rei eccleſiaſticæ, perſonæque
non ſit facta mentio, cuiuſque obſeruatio
non pariat peccatum, nec aduerſetur ſacris
conſtitutionibus Pontificijs, etiam à cleri-
cis obſeruari poſſe non dubito, cum præſer-
tim contineat ea, quæ iure Pontificio antea 37
deliberata non fuerint. Quibus caſibus ſo-
lent Beatiſſimi Romanæ Eccleſiæ Principes
in decidendis eccleſiarum, clericorumque
controuerſijs legum præſcripto vti, prout
ipſe latius demonſtraui in meis [ſ] Animad-
uerſionum libris, ad quos, ob faciliorem

f ea.q.can.7
g Exod.2.
h ad c.1.Sophon.in comment. de quo in c. 6. ead. q. 3.
i in c. 22. in fin. princ. 23 q 8.
k d.c. aduerſus de imm. eccleſ.
l ad d.c non minus n. 18.
m ad d leg. placet n. 14.
n ad d l ad inſtructiones in fine.
o ad d.c. nõ minus.
p in ſumma eiuſdem tit. §. in quibus verſ ad extraordin.
q c. 1. de noui oper. nũc.
r ad d.c nõ minus n 18. verſ. Dico.
ſ lib. 1. c. 12.

38 intelligentiam, lectorem remitto. Si vero
perſonarum, rerumq. eccleſiaſticarum in
ea mentio ſit, nulla eſt lex ex defectu [t] po-
39 teſtatis. Poteſtas enim legum ferendarum
à iuriſdictione pendet omnino, vt quiſque
40 ſcit: atqui ſecularis Princeps nullam habet
iuriſdictionem, quantum ad clericos, reſq.
eccleſiaſticas pertinet, ſed cenſetur loco
priuati, quia eum manet [u] obſequendi ne-
ceſſitas, non auctoritas imperandi. Nec
41 quicquam facit conſtitutio [x] illa Gregorij,
vt in communibus periculis clerici non am-
plius, quàm laici excuſentur à murorum
vigilijs: quia etſi varios, ac diuerſos pati-
tur intellectus, mihi tamen germanus vi-
detur ille Innocentij, Hoſtienſis, & Anto-
nij de Butrio [y], vt accipi debeat de his lo-
cis, quibus improuiſum imminet periculũ:
vti eſt Terracina, quæ cùm prope mare ſita
ſit, multis Turcarum impreſſionibus, & di-
reptionibus patet: quo caſu non clerici ſo-
lum, ſed & ipſi Epiſcopi pro mœnibus de-
42 bent vigilare. Hoc verò non cuiuſpiam
muneris Imperialis obeundi, ſed populi ſe-
curitati conſulendi gratia, id charitate pa-
ſtorali ſuadente. Quandoquidem ipſe Ro-
43 manus Pontifex, vt auxilio ſuis eſſet, ho-
ſtibus per ſe ipſum aliquando occurrit.
44 Quod Leo quartus ſe feciſſe teſtatur hiſce
verbis [z]. *Cùm ſæpe aduerſa a Sarracenorũ*
partibus perueniãt nuncia, quidam in Roma-
num portum Sarracenos clam, furtiueque
venturos eſſe dicebant: pro quo noſtrum con-
gregari præcepimus populum, maritimumq.
ad littus deſcendere decreuimus, & egreſſi
ſumus Roma. Et idem Leo alibi [a]. *Quia*
noſtri gregis in omnibus vltores eſſe debemus
& præcipui adiutores, &c. nec ab re gloſſa
dixit [b], Epiſcopos poſſe bellis intereſſe,
45 gregem ſcilicet ſuum defendendo. Atque
ita etiam intelligi poſſet conſtitutio [c] La-
46 teranenſis Concilij, qua permiſſum eſt ad
releuandas communes vtilitates, & neceſſi-
tates, vbi laicorum non ſuppetunt faculta-
tes, clericos poſſe ſubſidia præſtare, ſi ita
Epiſcopus, & clerus expedire iudicauerint:
videlicet ſi tanta immineret neceſſitas, vt
non niſi magno cum periculo, ſeu ſcandalo
haberi poſſet ad beatiſſimum Papam recur-
ſus, quod & Abbati [d] placuit. Multa enim
permittuntur ob vrgentem neceſſitatem,
quæ alioquin cenſentur prohibita, ipſius
47 Iuliani Iuriſconſulti teſtimonio, qui reſpon-
dit, tutorem [e] qui repertorium non fecit,
quod vulgò inuentarium appellatur, dolo
feciſſe videri: niſi forte aliqua neceſſaria,
& iuſtiſſima cauſa allegari poſſit, cur id fa-
ctum

t vt omnes notant ad c. Eccleſ. S. Mariæ de cõſtit.
u d.c. Eccl. S. Mariæ & c 1. §. iſta. ſcriptura 99 diſt. & c. 4. diſt. 10.
x d. c. 2. de imm. eccl.
y omnes ad d. c. 2.
z in c 6. 23. quæſt. 8.
a in c. 7. ead. q. 8.
b ad d. c. 7. in verbo & egreſſi.
c d. c. nõ minus § quocirca.
d ad d c. nõ minus n. 19. & ad c. fin. n 8. de eccl. ædif. & in conſ. 3.
e in l 8. in princ. ff de admin. & perc. tut.

ctum non ſit. Nihil itaque gerere ante inuentarium factum eum oportet, niſi id, quod nec modicam dilationem expectare poſſit. Eiuſdem ſententiæ fuit Hugo, quem citat, & ſequitur Archidiaconus [f], vt ſi 48
omiſſis iuris ſolemnitatibus, bona eccleſiæ alienentur, etiam in caſibus à iure permiſſis ſine conſenſu Epiſcopi, non teneat alienatio; non item ſi tanta eſſet neceſſitas, vt expectari non poſſet Epiſcopi aſſenſus. Sic
& Ioannes de Fan. dicit [g] in caſu clementinæ, *De rebus eccleſ. non alienandis*, fieri alienationem impune, illa etiam ſolemnitate omiſſa, ſi neceſſitas tantam dilationē non patiatur, vt ſolemnitas adhiberi poſ- 49
ſit. Memini me interdum quoque dixiſ- 50
ſe [h], neminem, qui ſuperiorem recognoſcit, poſſe iuramentum remittere, etiam ſi turpe ſit, & penitus illicitum: ſecus vero, ſi imminet periculum, ac vrgeat neceſſitas, vt ſuperior adiri haud queat, a quo remiſſio impetretur: tunc enim non modo turpe, & illicitum, ſed etiam licitum propria auctoritate cuique remittere poteſt [i]. Neque 51
diſſentio a Sancto Thoma [k], qui ait, ratione imminentis periculi licitum eſſe tranſgredi ieiunium, ſi ſuperioris copia haberi non poſſit. Multa igitur conceduntur neceſſitatis ergò, quæ alioquin prohibentur, maxime cū Superioris copia haberi nequit, vel ipſo adſtipulante Vlpiano [l], cui congruit, & Lateranenſis Concilij generalis conſtitutio [m], & noſtrorum vnanimis ſententia [n]. Inconſulto itaque Romano Pon-
tifice non poſſunt clerici, etiam ſi laicorum 52
non ſuppetant facultates, etiam vbi communis appareat vtilitas, & neceſſitas, aliquid contribuere, nec à clericis laici quidquam exigere. Et hoc eſt, quod voluit Innocentius tertius in Concilio generali [o] Lateranenſi. Si vero ita imminet periculum, & vrget neceſſitas, vt euitari non poſſit, nec de facili haberi recurſus ad Pontificem poſſit, tunc, & eo caſu Epiſcopus vnà cum clero ad releuandas communes vtilitates, vel neceſſitates, vbi laicorum nō ſuppetunt facultates, ordinare poterit, vt eccleſia ſubſidia præſtet. Et hoc nimirum eſt, quod conſtituere voluit Alexander tertius in Concilio Lateranenſi [p]. Qua in re
mihi placet opinio Petri de Ancharano [q], 53
quæ Baldo [r] etiam recta viſa eſt, vt quando tanta eſt neceſſitas, vt eccleſia teneatur ſubuenire, exactio, & interpellatio à iudice eccleſiaſtico, non autem à laico fieri de-
beat. Ex quibus omnibus putarem, conclu- 54
dendum eſſe, eccleſiam, necnon clericos ad quæuis munera haud teneri, ſiue ſint honeſta, ſiue ſordida, ſiue realia, ſiue perſonalia, ſiue mixta, vel ſint ordinaria, vel extraordinaria, ſuperindictave. Quæ omnia, quo modo intelligi debeant, explicāt peritè tum veteres, tum recentiores vtriuſque iuris interpretes [f], ita vt eadem hic repetere minus neceſſarium arbitrer. Sed mihi videtur dixiſſe, quod oportuit, Bartolus [t]: nam cùm eleganter quæreret, num omnes teneantur ad tributa, reſpondit teneri, excepta eccleſia: in qua diſtinguitur, aut cœpit poſſidere prædium liberum, & hoc caſu non tenetur; aut tributarium, & tenetur. aut dubitatur, liberumnè, an tributarium ſit, & tunc pro poſſeſſore eſt præſumendum: quo caſu tamen videtur magis fiſco, quàm eccleſiæ fauere. Quo ad pri-
55 mum caput, nulli dubium eſt, quin eccleſia ſit libera: quo ad ſecundum, ſunt hinc inde non contemnendæ rationes, ſunt & grauiſſimorum interpretum auctoritates.
56 Nam ex quo prædia eccleſijs, ſeu clericis vendita erant prius tributaria, & onere tributi, & collectarum affecta, ad eccleſiam, eiusvè clericos cum ſuo onere tranſeunt, & ita ſæpius à ſummis Pontificibus reſcriptum fuit [u]: cui & ciuilis legiſlator aſſentitur, immo Pomponius Iuriſconſultus. *Alienatio*, inquit [x], *cùm ſit, cum ſua cauſa dominium ad alium transferimus, quæ eſſet futura, ſi*
57 *apud nos ea res manſiſſet*. Vnde Baldus [y] reſpondit, res ad clericos tranſire cum ſua cauſa, ſuiſq. vitijs [z]. Item vendens, ſeu concedens rem obligatam, & annexam oneri tributorum, intelligitur vendidiſſe, vel conceſſiſſe ius tantùm, quod vtique ha-
58 bebat in re [a], quia & ratio naturalis ſuadet neminem plus iuris in alium transferre poſſe, quàm ipſe habeat [b]. Atqui laicus huiuſmodi res habebat pro functionibus fiſcalibus obligatas, liberas igitur ab illa obligatione transferre nō potuit, ſed prout ipſe habebat: etenim qui in alterius ius ſuccedit, eo, quo ille, iure vtitur: quod & regula pontificia [c] haud obſcure oſtendit.
59 Quibus ſuffragatur Innocentius [d], dicens, quòd ſi poſſeſſio, cuius ratione debet quis præſtare perſonale munus, ſeu militare, vt puta exercitium, vel hoſpitium, per eccleſiam acquiratur, eccleſia ad illud tenetur, veluti poſſidens rem oneri annexam. Cui
60 conſentit & Ioannes Andreæ [e], exiſtimando, quòd ſi poſſeſſio per eccleſiam acquiſita ſit affecta pro ſolido, & libra ad collectas, quia interdum patrimonialia munera poſ-
61 ſeſſionibus [f] adiunguntur, tunc poſſeſſio illa

f ad c. Abbatibus nu. 2. 11. q. 2.
g clem. 1. de rebus eccl. alien. vel nō
h in Paratit. tit. de iur iu.
i d. c. vlt. & c. 6. de pœn. & remiſſ. & c. anteceſſ. 20. 11. q. 3.
k 2. 2. q. 88. art. 2. ad fin. & q. 147. ar. 4. in reſp. in fin.
l in l. 18 de iudic.
m 26 de qua in c. 4. §. ceterum de cler.
n ad c. ex l. t ... ſingul. in verſ. di ſtantia de reſt: in integ. Ioan. de Lign. ad clem. ne in agro. de ſtatu monach. Abbas ad d. c. fin. n. 8. de eccl. ædific.
o d. c. aduerſus.
p d. c. 19 de de quo d. c. non minus.
q ad d. c. nō minus.
r ad d. l. ad inſtruct. C. de ſacroſ. eccl.

f ad d. l. placet. ad d. l. ad inſtruct. ad auth. itē nulla communitas. ad tit. C. lib. 10. de ſuperind. ad c. 1. & rubr. de cēſib. ad rubr. & ad d. c. nō minus ad d. c. generaliter § placet 16. q. 1. & ad can. ſi tributum 11. q. 1.
t ad d. l. placet num. 59.
u can. 44 16 q. 1 c. 28. & 33 d. decim. c. 5 in fin. de pignor. vbi glo. & alij.
x l. 67. ff. de contr. empt.
y in cōſ. 148 incipiē præmiſſo ſtatut.
z l. 13. §. 1. de acquir. poſſeſſ.
a l. 22. ff. de contrah. empt. c. 8. § ſi vero de hæret. lib. 6.
b l. 20 ff. de acqui. rer. dom.
c reg. ſi quis ſucceſſit de reg. iur. in 6.
d ad d. c. nō minus
e ad c. 1. de immun. eccleſ. lib. 6.
f l. 6. § quæ munera & l. vlt. § patrimoniorū, ff. de muner. & honor.

illa cum onere ſuo ſuo tranſeat ad eccleſiã. Quod adeo verum eſt, vt non valeat pactũ inter emptorem, & venditorem, vel inter donatarium, & donantem initum, vti poſſeſſio ſit libera, & collationis ſarcina apud venditorem, aut donatorẽ remaneat, idq. imperiali reſcripto g cauetur manifeſtè.
61 Nec vlla eccleſiæ ſit iniuria, ſi ſciebat rem illam, quam emebat eſſe oneratam fiſcalibus functionibus: nam ſi oneratam accepit, ſibi debet imputare, quia ſcienti, & conſentienti non fit iniuria h: ſi vero ignorauit, poteſt agere ad id, quod ſua intereſt, & id à venditore i conſequetur. Immo Theodoſius, & Valentinianus reſcripſerunt k, quòd ſi prædia fiſcalibus functio-
63 nibus obnoxia diſtrahantur etiam imperiali domui, vel eccleſiæ, vel alijs prærogatiua munitis locis, aut perſonis, auferri debeãt, & publico vænire, vti tributarijs functionibus conſulatur. Poſſent & aliæ hiſce ſimiles in medium afferri rationes, quibus probaretur, poſſeſſiones cum ſua cauſa, ſuiſq. vitijs ad eccleſiam tranſire. In fauo-
64 rem tamen eccleſiæ adducuntur & aliæ maximi momenti rationes: quarum prima erit illa, quòd clerici, & eccleſia non tenentur pro bonis emptis ſoluere collectas, nec quidquam aliud oneris: ſiquidem eccleſia, & clerici, ipſo adſtipulante Bartolo l, laicis ſubiecti non ſunt, ſed collecta non imponitur, niſi ſubiectis, hoc eſt ciui-
65 bus, & incolis m, quia collecta eſt munus quoddam, quod indicitur perſonis pro patrimonio, atque ideo iniungi non debet, niſi ſubiectis. Immo clerici, & eccleſiæ re-
66 gulariter ſunt immunes ab omnibus laicorum collectis, & impoſitionibus; & qui imponunt, niſi deſiſtant, cùm ſint moniti, vnà cum ſuis fautoribus n, excommunicantur: quod pluribus oſtẽdit Alexander o. Neque ipſi modo imponentes, ſed ſcriptores etiam, & præbentes conſilium, auxiliũ,
67 ac fauorem, ipſo facto incidunt in canonẽ p, & ciuitas incurrit q pœnam interdicti, & in duplum tenetur reſtituere, quod à clericis, & ab eccleſia accepit, vti aſſerunt Archidiac. r & Nicolaus de Neapoli ſ. Ratio huius rei illa eſſe poſſet, quia clerici etiam de iure ciuili hodie ad nulla munera tenẽtur t. Vnde ſi ſoluerent, aut ſi ſoluere cogerẽtur, alienum debitum ſoluere viderentur, quia ſoluere collectas, gabellas, ac huiuſmodi Vniuerſitatis eſt, non Eccleſiæ. Iuris tamen manifeſtiſſimi eſt, neminẽ u vrgeri ad ſolu-
68 tionẽ alieni debiti. Neque dubium eſt ex Modeſtini reſponſo x, quin honorẽ ſuſtinẽti

g l. vlt. C. ſine cenſu, vel reliquis fundum comparari nõ poſſe
h reg. ſcienti, de regul. iur. lib. 6.
i l. vnic. §. res vero, C. de impoſ. lucr. deſcriptione, li. 10 & §. ſi vero quidã, auth. de alien. & emphyt.
k l. vlt C. de exactoribus tribut li. 10.
l ad l. vna, C. de mulier. & in quo loco, lib. 10.
m in d. l. 6. §. vlt. ff. de muner. & hon. vbi gloſſ. & ad rub. C. de ann. & trib. lib. 10.
n d. c. non minus & immun. eccleſ. vbi Abbas, & c. quamq̃ de cenſib. lib. 6. & c. 1. eod. lib. de immu. eccl.
o conſ. 68. vol. 2.
p in cle n. 1. eod. de immun. eccl.
q c. clericis, eod. in 6.
r ad c vni. de bigam. li 6
ſ in conſtit. regni, ſub ruor quòd clerici clerical. ter viuentes.
t auth item nulla communitas, C. de Epiſc & cler gloſſ ad l. de his eod.
u l. fin. C ne vxor pro marit & tot. tit. C. ne fil. pro patre.
x l. 10. ff. de muner. & hon.

69 munus imponi non poſſit: ſed ſacerdotium eſſe omni terreno honore maius, & excel-
70 lentius, ignorat y nemo, quod & ethnici fatentur, Plinius enim z iunior ait. *Cetera quamquam dignitate propemodum paria, vt tribuuntur, ſic auferuntur, in hoc*, videlicet ſacerdotio, *fortunæ hactenus licet, vt dari poſſit*: quia publicum eſt, & perpetuum, vt & Liuius a de Augure ſcribit; quanto magis ſacerdotium noſtrũ: quod cum diuinũ, & religioſum ſit, tum quoque ſacrum, & in-
71 ſigne, quia imprimitur cæleſtis, ac indele-
72 bilis character, nec adimitur viuenti. Qua-
73 re mutata perſona, mutatur b & rei ſtatus: quod optime cum Scæuolæ iuriſconſulti reſponſo concordat, *l. cum quidam, §. ſi debitores ff. de vſuris*. Nam ſi res oneribus obnoxia peruenit à non priuilegiato laico ad clericum priuilegiatum, eadem res efficitur priuilegiata, & exempta ab omni exactione, vt elegãter diſputat Petrus de Anchar. c. Cui ſuffragatur illud, quòd fiſcus, & eccle-
74 ſia à pari procedunt d, nec eccleſia eſſe debet deterioris conditionis, quàm fiſcus, immo melioris, cum eccleſiæ caput ſit CHRI-
75 STVS. Atqui fiſcus, auctore Vlpiano e, cum in priuati ius ſuccedit, priuati iure pro anterioribus ſuæ ſucceſſionis temporibus vtitur: ceterùm poſteaquam ſucceſſit, habet priuilegiũ ſuum, quod tale eſt, vt nulli ſubijciatur oneri. nec igitur eccleſia. Quibus mirifice congruit conſtitutio pontificia f, qua expreſſe cauetur, quòd ſi laicus confert alicui eccleſiæ iuſpatronatus, cum ipſe habeat quattuor menſes tantùm ad præſentationem faciendam, eccleſia tamen habebit
76 ſex. Rationem ibidem reddit ſum. Pontifex, quia eccleſia non, vt laicus patronus, ſed vt patronus eccleſiaſticus debet reputari. Afferuntur & aliæ huiuſmodi rationes ab interpretibus noſtris, quorum aliqui hanc partem g, vt tutiorem, veriorem, & magis eccleſiæ fauorabilem tuentur, quia pro re-
77 ligione, proq. eccleſiaſtica libertate ſtat: ſumma enim ratio eſt, quæ pro religione facit, vt excellentiſſimus Iuriſconſultorum Papinianus h in ſuis Quæſtionum libris pulchre oſtendit. Sunt itaque hinc inde rationes, ſunt argumenta, adſunt interpretum auctoritates, vt quò te vertas, fere neſcias. Nec diſplicet Caldilini i opinio, vt hic articulus egeat ſummi Pontificis reſcripto, ſeu interpretatione: nec etiam Cardinalis,
78 & Præpoſiti concluſio k, vt ſcilicet clerici, & eccleſia pro bonis temporalibus, quæ poſſident titulo emptionis, vel alterius conceſſionis, pro quibus, antequam ad clericos,

y ex c. 6. de maior. & obed.
z li. 4. epi. 8.
a lib. 1.
b l. vnic. C. de impon. lucr. deſcription. lib. 10
c conſ. 129. incip. ſup. 1.
d l vlt. C de ſacroſ. eccl.
e l. 6. C de iure fiſci.
f c vnico §. vlt. de iure patro. lib. 6.
g Spec. in tit de cler. coniug. verſ. ad huius autem Archidiac. Io Andreas Gem. Imo. & Philip. Franc. ad c. 1. in princ. & immu. eccl. lib. 6. Bart. conſ. 180. Bald. ad d. l. placet, C. de ſacroſ. eccl. Abb ad c. ſi. prope fin. d vita, & honeſt clericor.
h l. 43. in fi. ff. de relig. & ſump. funer.
i in conſ. 2. in fin. d cẽſib. & in cõſ. 7 de conſt.
k ad c. ſi tributũ 11. q 1.

cos,

cos, vel eccleſiam peruenissent, ſoluebatur
tributum, vel cenſus, & ita res illa erat
tributo obnoxia, vel cenſualis, & habebat
certum & determinatum tributum ordina-
rium, hoc caſu teneantur ſoluere tributum,
vel cenſum conſuetum, prout tenebantur
laici, in quorum ipſa erant poteſtate, per
ea, quæ ſupra adduxi. Eiuſdem ſenten-
tiæ fuerunt Lucas de Penna [l], & Cinus [m],
ob hanc nimirum rationem, quia eccleſia
tenetur ad onera mere realia, quæ præ-
dijs, non æque perſonis inducuntur, vt
voluere Bartolus, Salicetus [n], & Archi-
diaconus [o], & ita cōmuniter tenent vtriuſ-
que iuris interpretes [p]. Quæ concluſio,
licet mihi videatur recta, refragatur tamen
nonnihil ijs, quæ in præcedenti quæſtione
relata ſunt, vt ſcilicet clerici, eccleſiaque
non teneantur vlla ſubire onera inconſulto
Romano Pontifice: ſecus vero, ſi iam res
fuiſſet aliqua cauſa, aliquibusvè vitijs af-
fecta: idque intelligitur locum habere,
quando res, quæ ad eccleſiam tranſit, ha- 79
bet onus perpetuum annexum, & immu-
tabile, & ſic quòd tributum, ſeu cenſus
non varietur, ſed ſemper ſit vniforme, &
perpetuum: & tunc eo caſu res tranſit ad
eccleſiam, clericosvè cum onere ſuo, quia
tenentur ſoluere tributum, ſeu annuam
illam præſtationem perpetuò annexam,
prout tenuere Abbas [q], Iaſon [r], & Phi-
lippus Francus [ſ]. Sed hæc exceptio aliam 80
parit exceptionem, vt non procedat in
ijs, quæ eccleſia poſſidet ſpirituali iure,
vel iure diuino, vti ſunt decimæ, primitiæ,
& oblationes [t], quod & ſacræ teſtantur
litteræ: nam in libro Numeri [u] habetur.
*Ecce dedi tibi cuſtodiam primitiarum mea-
rum, omniaq. quæ ſanctificantur à filijs
Iſrael, tibi tradidi pro officio ſacerdotali, &
filijs tuis.* Tum ſubijcit. *Omnis oblatio, &
ſacrificium, & quidquid pro peccato reddi-
tur, tuum erit, & filiorum tuorum.* Pro his
itaque tributum, vel cenſus minime ſolui-
tur, quod & gloſſa [x], & Alexander de
Ales [y] dixerunt, vt referunt Cardinalis [z], 81
& Præpoſitus, itēq. Antonius de Butrio [a], 82
qui aſſeuerat, ea omnia, quæ ad diuinum
cultum attinent, eſſe omnino exempta, vti
eſt manſus, ſeu eccleſiæ dos, locus item,
in quo eſt eccleſia ſituata, cœmeterium,
atrium, hortus eccleſiæ annexus, & his
ſimilia, vti in Concilio Pariſienſi, ac Vuor-
macienſi iam olim fuit conſtitutum [b]: nam
& in veteri Teſtamento [c] Deus de ſacer-
dotibus loquens, ait. *Omnia, quæ ad cul-
tum ætatis pertinent, per ſacerdotem admi-*

l ad l. ſi diuina C. de exact. tribu. lib. 10.
m ad auth. item nulla, C. de ſacroſ. eccl.
n vterque ad l. placet C. eod.
o ad d. cap. plac. 16. q. 1.
p ad d leg. placet & ad d. c. placet, & ad d. cap. non minus.
q ad c. fin. de vita & hon. cleric. & ad d. cap. non minus
r ad d. l. placet in 2 lect.
ſ ad c. 1. circa fi. de im. eccl. lib. 6.
t can. 24. cū ſeq. 23. q. 8.
u c. 18.
x ad d. c. 24.
y in tertium
z ad d. can. ſi tributum.
a ad d. c. nō minus nu. 9. verſ. quædā ſunt.
b d. c. 24. cū ſeq. & c. 1. de cenſib.
c num. 18.

*niſtrabuntur: ſi quis externus acceſſerit, oc-
cidetur.* De iſtis nullo modo eſt ſoluendū
tributum, cenſusvè, quod & Cardinalis,
83 & Præpoſitus [d] adnotarunt. Immo gloſ-
ſa [e] contendit, quòd ſi eccleſia fuerit in
agro tributario ædificata, & fundator fuiſ-
ſet malæ fidei, quia ſciuiſſet, agrum eſſe
tributarium, adhuc tamen non teneretur
præſtare tributum, ſed compelleretur ad
æſtimationem rei: ſiquidem prædia, in
quibus eſt ſita eccleſia, debent eſſe libera,
84 & nullum ſoluere tributum: ita gloſſa [f],
quam Innocentius [g], Ioannes Andreæ [h],
Abbas [i], Cardinalis [k], Præpoſitus [l], &
Aſtenſis [m] ſequuntur: & prædictam con-
85 cluſionem habere locum nonnulli [n] arbi-
trantur extra Italiæ fines, non item in Ita-
lia, in qua prædia non ſunt tributaria, vt
ex Vlpiano [p], & Paulo [q], titulo de cenſi-
bus, & ex ibidem notatis conſtat haud
obſcure: extra Italiam vero, quia ſunt tri-
butaria, tranſeunt cum onere ſuo. Quid-
86 quid ſit, vno omnium poſt Bartolum [r] con-
ſenſu receptum eſt, quòd ſi eccleſia non
ſoluat tributum, vel cenſum, hiſce caſi-
bus, quibus tenetur ſoluere, eius bona non
confiſcantur, prout confiſcari ſolent priua-
torum bona: quod conſtituère ipſi [ſ] Impe-
ratores, Honorius, & Theodoſius, hiſce
verbis. *Nulla tranſlationum ſolicitudo ſi-
gnetur:* vti explicat Accurſius perite: etſi
Baldus [t] putat, eandem conſtitutionem lo-
qui de pœnali tantum priuatione, non au-
tem de ea priuatione, quæ venit ex natura
contractus, quod & Abbati [u] aduerſus Ioā-
nem Andr. placuit: nec ab eo diſſentit Ia-
ſon [x]. Vnde Bartolus [y] dicebat, eccleſiam
in tributis eſſe priuilegiatā, non autē in feu-
87 do, & emphyteuſi, quorum natura perinde
in eccleſia, atque in priuato obſeruāda eſt.
Hinc concludebat Baldus [z], quòd ſi eccle-
ſia recipiat feudum, & non obſeruet con-
uentiones feudorum, perinde feudum amit-
tit, atque priuatus: quando vero priuatio,
vel pœna prouenit ex Principum conſtitu-
tionibus, tunc non ſolutis tributis, collatio-
nibus, & alijs huiuſmodi, bona non confi-
ſcantur, nec in vllā incidunt pœnam. Sed
de his hactenus. Reliquum eſt, vt videa-
mus de his, in quibus eccleſiæ bona cen-
ſeantur priuilegiata, & haud parum à pri-
uatorum bonis differant, vt in alienatione,
videlicet, venditione, locatione, pignora-
tione, emphyteuſi, & alijs, ſi qui iſtis ſunt
88 ſimiles contractus. Alienationis verbum,
in materia eccleſiaſtica capi largiſſime di-
cunt Abbas Panormitanus, Antonius de
Butrio,

d ad d. c. ſi tributum.
e ad d. c. 24.
f ad d. c. 1. de cenſib.
g h i ad d. c. non minus.
k l ad d. c. ſi tributum.
m in ſumma lib. 6. tit. 30. c. 4. cir. fin.
n Alb. Bru. in tract. de conſt. decr. ſtat. &c. 3. vol. verbo tributa.
p l. 1. ff de cenſibus
q l. vlt. eod.
r ad d. l. placet nu. 4.
ſ d. l. placet
t ibidem in 3. notab. & ad c. quæ eccleſiarum in 2. col. de conſtit.
u ad c. conſtitutus n. 18 de relig. domib.
x ad d. l. placet num 15. cum ſeq.
y ibid. n. 3.
z in prælud. feud. col. penult.

Butrio, & alij [a], quemadmodum in ſtatu-
tis aſſerit & Cardinalis [b]: cùm etiam per-
tineat ad directi, & vtilis dominij tranſla-
tionem. Sed non forte minus in profanis,
in quibus alienatio vſucapionem continet.
& alienare dicitur etiam, qui non vtendo,
ſeruitutem [c] amittit: vix eſt enim, vt ne- 89
quaquam videatur alienare, qui patitur
vſucapi: ſic qui ſeruitutibus non vtitur,
non intelligitur facere, quod non [d] debe- 90
ret facere, & alienare omnino dicitur, ipſo
adſtipulante Iuſtiniano [e]. quod ſingulare
reputat Bártolus [f], ad hoc, quòd aliena-
tione prohibita, videtur prohibitus omnis
actus, per quem fit tranſlatio dominij dire-
cti, vtilis, vel alicuius in re, neque diſſentit
Francus [g]: ſiquidem Iuſtinianus [h] conſti- 91
tuit, vt ſiue lex, ſiue teſtator, ſiue pactio
contrahentium alienationem prohibuerit,
non ſolum dominij alienationem, ſed man-
cipiorum manumiſſionem eſſe prohibitam,
verumetiam vſusfructus dationem, vel hy-
potecam, vel pignoris nexum penitus pro-
hiberi, item emphyteuſeos contractus, &
ſeruitutes minime imponi. Sed hæc qui- 92
dem intelligunt, cum illud nomen large
ſumitur, alioquin proprie alienationem
eſſe, cum directa dominia transferuntur [i].
Vnde in Concilio Siluan [k]. ita. *Alienatio-
nis verbum continet conditionem, donationẽ,
venditionem, permutationem, & emphyteu-
ticum perpetuum contractum:* & ex Cœle-
ſtini [l] tertij, & Clementis [m] quinti conſti- 93
tutione perpetua locatio, ſicut & manumiſ-
ſio [n]. Bona itaque eccleſiaſtica, exceptis
quibuſdam caſibus, alienari non poſſunt, 94
prohibente etiam Leonina ſanctione [o],
quam vti rationi, & eccleſiaſticæ libertati
conſonam, confirmauit canonũ conditor [p].
Vnde in dubium venire vtique poſſet, an
conſtitutio illa Leonina, cuius mentio fit 95
in Decretalibus Gregorij noni [q], Leonis
Papæ, huius nominis quarti ſit, an Leonis
Imperatoris, vti gloſſa, & alij omnes ſen-
tiunt. Dicerem facile potuiſſe contingere,
vt Leo Papa quartus [r] mutuatus ſit eam à
conſtitutione Leonis Imperatoris: eſſe ta- 96
men veriſimile compilatores Decretalium,
vel patres in Concilio præcitato apud Sil-
uan. habito (ex quo deſumpta eſt pontifi-
calis [ſ] conſtitutio) potius mentionem face-
re voluiſſe conſtitutionis pontificiæ, quàm
Cæſareæ. Quod mihi etiam magis proba-
tur, quia Imperialis conſtitutio, non Leonẽ
ſolum, ſed & Anthemium imperij ſocium
auctorem habuit: inſcribitur enim tit. de
ſacroſanctis eccleſijs, in Codice Iuſtinianæo

a ad d. cap. nulli §. alienationis per eund. tex de reb eccleſ. alien vel nõ
b in conſ. 15.
c l. alienationis 27. in princ. & in §. cum quoque. ff. de verb. ſignif.
d l. in fraudem, ff. quæ in fraud. credit.
e l. fin C. de reb. alien. vel non
f ibidem & ad auth neque C. commun. de leg
g ad d. c. nulli in §. alienationis.
h d. l. fin.
i l. 1. C. de fundo dot.
k de quo in d. c. nulli §. alienationis
l cap. 9. eod. de reb. eccl. alien.
m clem. 1. eod.
n d c nulli in princ. & c. 3. & 4 eo.
o l. 14. §. œconomus cum ſeqq. C. de ſacroſ. eccl.
p c. 18. 12. q. 2. & in d. c. nulli.
q d. c. nulli in fine.
r d. c. 18. 12. q. 2. vt Iulius Clarus etiam putauit in §. emphyteuſis q. 28. verſ. etſi dicatur.
ſ d. c. nulli.

ante legem *Iubemus*, ita: *Leo, & Anthe-
mius A A. Amaſio Præfect. Prætorio*. cuius
Anthemij nomen non fuiſſet omnino ſup-
preſſum, etſi dici poſſet, denominationem
fieri à maiori, vt ſæpe in conſtitutionibus
Codicis videmus. Pontificia vero, quam
ſuis collectaneis inſeruit Gratianus ſub 12.
quæſt. 2. canon. *Monemus*, Leonis quarti
ſummi Pontificis nomen expreſſe præſefert,
atque bonorum eccleſiaſticorum alienatio-
nem, & vſurpationem ſatis interdicit,
comminaturque canonicam vltionem, ſi-
cut huic noſtræ tractationi conſonum eſt,
adeo vt Imperiali opus non fuiſſe comper-
tum, ac exploratum ſit. Sed in hoc, ait
ille, poſitæ non ſunt fortunæ noſtræ: pa-
rum enim refert, ſit ne Leonis Imperato-
ris, an Leonis Pontificis: vterque conſti-
tuit, vtriuſque conſtitutio eſt optima.
Videamus ergo de his, quæ nobis faceſ-
ſunt negotium: atque in primis de voce
illa, *conditionem* [t], quæ interpretibus ma-
97 ximam iniecit dubitationem. Innocen-
tius [u] vult, poſſe intelligi, vt dicatur con-
tractus conditionalis, vbi prædium conſti-
tuitur tributarium, & vulgò tale prædium
conditionale dicitur, mutata ſcilicet con-
ditione, id eſt, ſtatu, cauſa, & natura
prædij: veluti, cum liberum eſſet, facis
illud tributarium, vel annua penſione
grauas. Vel, inquit Innocentius, poteſt
intelligi de contractu, cui fuit adſcripta
98 conditio: veluti ſi nauis ex Aſia venerit:
quæ interpretatio ab alijs eſt improbata
ob illud in iure vulgatum. *Conditio nihil
diſponit*. Vnde alij legebant, *conductio-
nem*, quos idem Innocentius citat, & dam-
nat, dicens. *Conducere non eſt alienare* [x]:
quia locatio, ſiue conductio non ſolet [y] *domi-
nium mutare*. Quamobrem Accurſius ſcri-
bit [z] prohibitum alienare, poſſe in centum,
vel mille annos locare: ſed rectiùs gloſſa [a]
ad Clementinam conſtitutionem, vti con-
ductio non ſit alienatio, ſi ad modicum tẽ-
pus fiat, quod & Panormitanus [b] probat.
Quintinius ita legendum putat. Aliena-
tionis verbum continet teſtamẽti conditio-
nem. Nam qui teſtamentum condit, alie-
99 nat: cuius opinionis videtur fuiſſe Cõtius [c]:
100 ſed ego non video, quid ſibi velint. Eſt
enim iuris certiſſimi teſtamentum à clericis
de proprijs rebus, aut ex diligentia acqui-
ſitis factum valere [d] perinde, atque ſi à pa-
gano conditum eſſet, non item de rebus ec-
cleſiæ. Ego aliàs probabam primam Inno-
101 centij expoſitionem: hodie vero mutare
ſententiam haud pudet, videlicet, vocem

t de qua in d. c. nulli §. alienationis
u ibidem.
x l penult §. inſtituto ff. de legat. 2.
y l. nõ ſolet ff. locati.
z ad d. §. inſtituto.
a ad d. element. 1. de rebus eccl. aliend. vel nõ per eun. textum
b ad d. §. alienationis
c in annot. ibid. factus.
d c. 9. & 12. de teſtam.

conditionem, aut ſpuriam eſſe, aut abundare, Burchardiq. librariorum vitio, quod eiuſmodi hominibus familiare eſt, irrepſiſſe, proinde reponendum eſſe *venditionem*, quam & Papienſis retinuit. In veteribus ſiquidem exemplaribus deeſt, vt Antonius Auguſtinus, antiquitatis peritiſſimus, in ſuis Notis [e] aperte oſtendit, dictio illa, *conditionem*, vel apud Iulianum, & Iuonem: tametſi Raymundus, Decretalium compilator, vocem vtramque, hoc eſt, *conditionem*, & *venditionem* edidit, crucem (vt aiunt) interpretibus relinquendo. In Græcis quoque exemplaribus (vt idem ipſe Antonius Auguſtinus interpretatur) ſic legitur. *Alienationis autem nomen generale ideo poſuimus, vt prohiberemus & venditionem, & donationem, & permutationem, & in perpetuum porrectam emphyteuſim, quæ non longe ab alienatione diſtat*. Quam lectionem eò libentius probo, quò Nouella Iuſtiniani [f], ex qua canon exſcriptus videtur, hiſce verbis concipitur. *Alienationis autem nomen generalius ideo poſuimus, vt prohibeamus, & venditionem, & donationem, & commutationem, & in perpetuum extenſam emphyteuſim, quæ non procul ab alienatione conſiſtit*. Nulla itaque huius vocis, *conditionem*, mentio fit. Nec eſt etiam, quòd laboremus in quærenda verbi huius vi, & ſignificatione. Alienationis ergo nomen continet venditionem, donationem, permutationem, & emphyteuſim.

e in 1. compil. ad d. § alienat.

f Nouell. 7. tit. de non alien §. nos igitur verſ. alienation.

De venditione non eſt dubitandum, quin
ſit alienatio. Immo Antonius Burgos [g] ait, 102
venditionē largo ſumpto vocabulo cōprehendere omnem contractū, per quē dominiū transferatur, etiam ſi transferatur vtile tantū, prout de alienatione iam dictū eſt.
Itē donatio omnis, adeò vt Imperat. Leo [h] 103
prohibuerit etiam donationem, quæ fit ad viciſſitudinem beneficij colorati, ſiue gratiæ referendæ: qua de re etiam in ſecun-
do libro [i] agitur. Sed longe benignius de 104
iure canonico, quo ea, quæ de rebus eccleſiæ in remunerationem obſequij præſtantur, rata permanent, vti videre eſt in Concilio Toletano [k] quarto, quod & Gregorius primus approbauit [l]: intelligi tamen poteſt de mobilibus, vel ſe mouentibus, non æque de immobilibus. Namque Alexander tertius [m] reſcripſit, non improbandam eſſe conſuetudinem, qua receptum eſt, vt de mobilibus per eccleſiam acquiſitis pauperibus, & religioſis locis, & illis, qui viuenti ſeruiunt, ſiue ſint conſanguinei, ſiue alij, aliquid iuxta ſeruitij meritum conferatur: immobilia vero quouis
105 colore dari non poterunt. De permutatio-
106 ne maior eſt difficultas, quia permutatio non videtur alienatio: ſiquidem permutatio contractus eſt, quo res datur, vt alia accipiatur [n]; emptio contractus, quo id agitur, vt dato certo pretio, ſumat quis ab
107 alio corpus, vel ius quod vindicet ſibi, vel mutatio pretij cum merce [o]. Qui igitur permutat, capit viciſſim rem, quæ ſuccedit loco alterius rei datæ: aliter dic in venditione, in qua pretium accipitur, quod in pecunia numerata conſiſtit, & continetur, qua nihil elabitur facilius: ideò ſatius ad-
108 mittitur compenſatio è re ad rem, quàm è quantitate [p] ad rem. Argumento eſt etiam titulus in Decretalibus de rerum permutatione, ex quo paſſim videmus, permutationes fieri, & ab ipſis eccleſiarum Præſidibus paſſim approbari, vel ex conſtitutione Cle-
109 mentis tertij [q], vbi gloſſa eleganter dicit, prohibita venditione, vel alienatione, non cenſeri prohibitam permutationē. Cui mirifice congruit Zenonis [r] conſtitutio, dum
110 reſcribit expreſſe, Decuriones vendere ſine decreto non poſſe, ſine decreto tamen permutare poſſe: quod vt ſingulare, notāt Angelus [s], & Iaſon [t]: attamē alienationis no-
111 mine continetur permutatio [u]. Sed cur hæc tam varie? Ratio eſt in promptu, quia ſcilicet permutatio non prohibetur ſicut venditio, ex ijs, quæ diximus, ſed in ijs caſibus, in quibus nō conceditur, vel vbi ſeruata nō eſt iuris ſolemnitas, vbi notant noſtri iuris
112 Pontificij interpretes [x]. Nam vbi iuris ſolemnitas fuerit obſeruata, & vtriuſq; partis interceſſerit conſenſus, tunc [y] tenebit permutatio: quia ceſſare videtur ratio, quæ cauſa prohibitionis fuit, ne quis facultatū ſuarum iacturam faceret, neuè eccleſia ſuis bonis priuaretur [z]. Longe maior eſt de emphyteuſi quæſtio, latiorq. tractatio, de qua, etſi nonnulla in ſecundo libro [a] dicta ſunt, hoc tamen libet paulò altius repetere, atq; in primis videre oportet, vnde nomen ha-
113 buerit. Emphyteuſis Latine inſitionem ſignificat, ſiue plantationem à Græco verbo, ἐμφυτεύω, quod eſt inſero, vel conſero, vel
114 vt Durandus in Speculatore [b] dicit, ab emponemate: emponema Græcis eſt, quæ melioratio à noſtris dicitur: & eſt ius, quod emphyteuta acquirit, quæ ſane vox apud
115 Iuſtinianum extat [c]. Dicitur quoque emphyteuſis [d] cōtractus meliorationis: datur ſiquidem fundus in emphyteuſim ea conditione, vt accipiens cum reddat meliorem, & ex ſterili fertilem efficiat: ab initio enim

g ad c. cum cauſa nu 13. de empt. & vend.

h l. iubemus § ſcientes. quæ eſt 14. C. de ſacroſ. eccleſ.

i cap. 16.

k de quo in c. quicūque 12 q. 2.

l can. ſeq. ead. q. 3.

m d. c. 12. § licet de teſtamentis.

n l 1. ff. de rer. permut. & l 1. ff. de contrahend. empt.

o d l. 1. ff. de rer. permut.

p l. ob negotium ff. de compenſat. L. 1. ff. d reb. dubijs

q c. 6. d rer. permutat.

r l. fin. C. de prædijs. Decur. lib. 10.

ſ ad l. cū hi. § ſi cui ff. d tranſact.

t ad l 3. C d iur. emphyt.

u d. c. nulli, § alienat. d reb. eccl. alien.

x ad c. 1. & 2. eod. de reb. eccl. alien. & ad c 2. de rerū permut.

y d. c. 1.

z argument. l. fin. ff. de iure dotium

a d. c. 17.

b § emphyt. in princ.

c l 2. C. de iur emphyt.

d c. vlt. de loc. & cond.

ſterilia

ſterilia tantum, & inculta hoc contractus genere concedebantur: emphyteuſis autẽ contractus eſt à Zenone primum nominatus, cum ager ea lege fruendus datur, vt quandiu merces ſoluatur, numquam ad dominum reuertatur [e]: ita Zeno Imperator. *Ius emphyteuticarium neque conditionis, neque alienationis eſſe titulis adijciendum, ſed hoc ius tertium eſſe conſtituimus ab vtriuſque memoratorum contractuum ſocietate ſeparatum, conceptionemque ac definitionem habere propriam, & iuſtum, validumque contractum, &c.* Hinc Durandus [f] dixit, eſſe iuris ciuilis contractum: 116
mihi tamen magis placet, quòd ſit iuris gentium, perinde ac emptio, & conductio, quibus ſimilis eſt, nudoque perficitur conſenſu: nam etſi Zeno proprium hunc contractum fecit, id eſt ſeparatum ab emptione, & à conductione, tamen ijs ſimilis, vti dixi, eſt. Non enim dubium eſt, quin 117
ante Zenonem eſſet huiuſmodi contractus, licet proprio careret nomine, adſtipulante Iuſtiniano [g], qui ait. *Sed talis contractus, quia inter veteres dubitabatur, & à quibuſdam locatio, à quibuſdam venditio exiſtimabatur, lex Zenoniana lata eſt, quæ emphyteuſeos contractus propriam ſtatuit naturam, neque ad locationem, neque ad venditionem inclinantem, ſed ſuis pactionibus fulciendam.* Argumento eſt etiam titulus ille Digeſtorum: *Si ager vectigalis, id eſt, emphyteuticarius petatur.* Nam in iure ager vectigalis ſemper eſt ager emphyteuticarius, vt Cuiacius [h] ſcribit in Paratitlis. Sed quæri hic non abs re poteſt, quare Zeno dixerit ius emphyteuticarium, neque conductionis, neque alienationis eſſe titulis adiectum, videlicet, quare vtatur dictione illa, *alienationis*, non venditionis, cùm alienatio latiorem habeat ſignificationem, vt dictum fuit. Cuiacius [i] reſpondet, quia alienationis verbo proprie venditio ſignificatur. Rectè. Nunquid autem, quod de alienatione dicitur, locum ſibi vindicat, ſi lex emptionis, venditionisvè verbo vtatur? Bartolus [k], idem traditum eſſe ſcribit: ra- 118
tionem illam eſſe puto, quoniam lex duodecim tabularum emptionis verbo omnem alienationem complectitur: ſed in ea lege id erat, quoniam quælibet alienatio per imaginariã emptionem, ſicut hæredis inſtitutio, & emãcipatio celebrabatur [l]. Verũ licet vtrumque nomen alienationis, & venditionis ſit valde generale, quo tamen ad Zenonem, dum venditioni, ſiue alienationi aſſimilatur emphyteuſis contractus, non

e l. 1. C. eod. de iure emphyt.
f d. 4. emphyteuſi.
g §. adeo inſtit. de locat. & conduct.
h ff. tit. ſi ager vectig. id eſt emph. petatur.
i in notis ad d. §. adeo inſtit. de loc. & conduc.
k ad l. in quorum ff. de pignorib.
l l. penult. & vlt. ff. de emancip. liber. & l. 3. ff. de capit. diminut. §. præterea inſtit. quibus mod. ius patriæ poteſt. ſoluit.

eſt item generale: ſed reſtringitur in illa ſpecie. Diximus enim, alienationis verbo contineri & donationem, & permutationẽ: ſed emphyteuſis neque donatio eſt, quia nihil datur in recompenſationem, ſed ex
119 ſola annua penſione, ſiue annuo reditu ſoluendo contractus. Quare emphyteuſis dici poterit, vt ſit conceſſio quædam perpetua, vel ad tempus, ad vſum, vtilitatem, & culturam rei efficiens vtile dominium: ita vt domino proprietatis annua penſio perſoluatur, ſaluaq. ſit rei ſubſtantia. Quo modo autem fiat huiuſmodi contractus, dubitatur apud noſtros non mediocriter: dubitationem facit ipſa [m] Zenonis cõſtitutio, ibi. *Iuſtum eſſe, validumq. contractum, in quo cuncta, quæ inter vtraſque contrahentium partes ſuper omnibus (vel etiam fortuitis caſibus) pactionibus, ſcriptura interueniẽte habitis placuerint.* &c. Accurſius [n], Ioannes Andreæ [o], item Petrus [p], Cynus [q], Baldus [r], Salicetus [ſ], & latiſſime Iaſon [t] poſt gloſſam, necnõ alibi Baldus [u], Speculator [x], & Angelus [y] communi ſententia, vt ſcribit Iaſon [z], aſſerunt ſcriptura opus eſſe: quam opinionem hiſce rationibus confirmari, idem Iaſon putat, quoniã ibi [a] duo ſunt ablatiui abſoluti, qui ſolent importare cauſam finalem, teſtimonio ipſius Baldi [b], ſed ablatiui abſoluti reſoluuntur in conditionem [c]: conditiones autem veniunt implendæ in forma ſpecifica [d].
120 Durandus vero in Speculatore [e] poſt Accurſium, qui quodammodo ſibi videtur contrarius [f], conſtanter defendit, contractum huiuſmodi ſine ſcriptis fieri poſſe: quia ſi ſcriptis opus eſſet, vtique vt partes ſe ſubſcriberent, & aliæ ſolemnitates obſeruarentur etiam opus eſſet, vt ad vtrumque ius, & ciuile, & pontificium notant [g] magiſtri noſtri: atqui hodie ſolemnitates huiuſmodi, & ſubſcriptiones interponi non ſolent. Neque vlla eſt lex, quæ neceſſario requirat ſcripturam. Et quamuis Zenoniana conſtitutio dicat, fieri in ſcriptis, tamen non vetat, quin & ſine ſcriptis poſſit fieri, vt & Accurſius [h] dicit, à quo non diſſentit Bartolus [i] & ipſe, immo aperte aſſerit, id ipſum approbari conſuetudine, quod pluribus Romanus [k] probat. At vero talis conſuetudo ſeruanda eſt [l],
121 cùm ſit optima legum interpres [m]. Angelus [n] ſcribit, quòd etſi de iuris rigore verum ſit, quòd ſcriptura ſit de ſubſtantia in hoc contractu emphyteutico, propter labilem hominum memoriam, tamen emphyteuſis contractus de conſuetudine

m d. l. 1. C. de iur. emphyt.
n ad l. contrahitur. ff. de pign. & ad l. pactum quod bona fide. C. de pact. & ad d. l. 1. C. de iure emphyt.
o ad d. c. potuit de locato.
p q r ſ ad d. l. 1.
t ibid. n. 12. & 61. cum ſeqq.
u ad §. adeo inſtit. de legat.
x in tit. de inſtr. edit. §. reſtat. verſ. quid ſi vnus
y ad d. §. adeo de leg.
z loco vt ſupra.
a d. l. 1.
b ad l. vnicã C. quando non petent. part. & ad l. 1. in princ. C. de lib. præt.
c l. ab empt. vbi Bart. ff. de pac. l. à teſtatore ff. de cond. & demonſtr.
d l. qui hæredi & l. Meuius. ff eod. de cond. & demonſtr.
e d. §. reſtat. verſ. quid ſi vnus
f ad d. l. 1. in verbo ſcriptura C. de iur. emphyt.
g ad l. contractus. C. de fide inſtrum. ad l. in donation. C. de donat. ad c. innotuit de elect. ad §. hoc ius porrect. o. q. 2.
h in d. verb. ſcript. in fin.
i ibidem
k conf. 103. in fine.
l l. de quibus ff. de leg. l. 2. C. quæ ſit long. cõſuet.
m l. ſi de interpretat. ff. eod. de leg. c. dilect. de conſuetud.
n ad l. 1. C. iur. emphyt.

non fiunt neceſſariò in ſcriptis, quamquam
ad ſcripturam redigantur. Quòd ſcriptu-
ra non ſit de ſubſtantia, atque de neceſſita-
te huius contractus, tenet Antonius de Bu-
trio, & poſt eum Abbas [o] Panormitanus.
Ego tamen exiſtimarem, ſcripturam non 122
eſſe de ſubſtantia emphyteutici contractus,
quo ad ipſius formam, & valorem ita, vt
ea deficiente, contractus ſit irritus; neceſ-
ſarium vero eſſe, quo ad probationē, quod
& Fulgoſio placuit: & ita forte intelligi po-
teſt Durandus, Bartolus, Angelus alijque 123
citati, etſi non videtur recta hæc Iaſonis
opinio. Namque lex nulla eſt, vti Accur-
ſius, Bartoluſq. dixerunt, quæ nos obſtrin-
gat in celebratione huiuſmodi contractus
ad ſcripturam, hoc eſt ad ſollemnitates il-
las, de quibus in illa Cæſarea conſtitutio-
ne [p]: neque vſu eſt receptum, vt ſcriptura
fiat, immo contra, vt ex Bartolo, aliiſque
dictum eſt. Quo autem ad probationis ne-
ceſſitatem ſecus: non enim valde diligens
eſſet paterfamilias, nec bene quidem rebus
ſuis conſuleret ille, qui rem ſuam in emphy-
theuſim daret, niſi conſtaret vtrique ſaltem
de annua penſione, de qua conuentum eſt
inter dominum, & emphyteutam, cùm hu-
iuſmodi conceſſiones vel in longum tem-
pus, vel in perpetuū fieri ſoleant, vti mox
dicetur. Facile ſiquidem eueniret, vt em-
phyteutæ hæredes dicerent, rem ſuam pro-
priam eſſe, & nulli eſſe obnoxiam penſio-
ni, quoniam difficilis id eſſet probationis,
tum quia memoria eſt labilis [q], tum quia
excederet hominum memoriam, quæ teſti-
bus non poſſet probari. Quod autem com-
miniſcitur Iaſon [r], quòd nulla ſit differen-
tia, an ſcriptura ſit de ſubſtantia, an verò
de neceſſitate probationis, parum acute.
Nam, inquit, *vt ſcriptura neceſſariò requi-
ratur ad probationem, ad hoc, vt admitta-
tur probatio per teſtes, requiritur, quod ſcri-
ptura ſit perdita, & quòd teſtes de ipſa ſcri-
ptura deponant, & de contentis in ea*, prout
Bartolus, & alij notant [f]. Quorſum hæc?
Nam etſi nulla interceſſerit ſcriptura, poſ-
ſunt tamen teſtes de contractu, ac de pa-
ctionibus, & conuentionibus interpoſitis
fidem facere. Recipiuntur plerumque te- 124
ſtes [t], licet non agatur de ſcriptura, lite
etiam non conteſtata, ſi de ipſorum morte,
aut diuturna abſentia timetur: non erit er-
go ſcriptura de ſubſtantia contractus em-
phyteutici, prout aliàs dicebam [u], non eſ-
ſe de ſubſtantia legis. Sine ſcriptura, & ſi- 125
ne publicatione vim habet lex, ſtatimque
ſubditos ligat, ſi legiſlatoris [x] talis eſt mēs:

[o] ad c. fin. de locat.
[p] in l. contractus C. de fide inſtr.
[q] l. pereg. ff. de acquir. poſſ. l iubemus C. de teſtam.
[r] ad d. l. 1. nu. 6. C. de iur. emphyt.
[f] ad l. teſtiū per eundem tex. ff de teſtib. ad l ſicut iniquum C. de fide inſtru. ad auth. ſi quis in aliquo C. de edend.
[t] c. quoniam de teſt. & c. quoniam vt lite non cōteſt.
[u] ad rub. de conſtit. ibi etiam Bald. Fel. Dec. Ripa, & alij notant
[x] gloſ. ad clem 2. de hæret. & not. ad c. 2. de conſtit.

verum ſi de legiſlatoris mente nobis minùs
conſtaret, eius intentio videretur ſuſpenſa,
donec in ſcriptis eſſet redacta, & tali caſu
non obligaret lex, donec eſſet promulga-
126 ta [y]. argumento eſt etiam, quod Iuſtinia-
nus [z] de emptione conſtituit, quæ licet nu-
do conſenſu perficiatur, perfectaq. eſſe di-
catur, ſimul atque de pretio eſt conuentū:
tamen ſi de contrahentium mente dubita-
tur, non aliter perfecta intelligitur, quàm
fuerit in ſcriptis redacta. Quòd, ſi pacto
conuentum fuerit, vt de contractu fiat in-
ſtrumentū, aduerſus Paulum Caſtrenſem [a]
tenuit Rota [b], pactum dici perfectum etiā,
ſi ſcriptura non fiat: etſi id locum habere
intelligi poteſt, ſi fuerit à contrahentibus
expreſſum, quòd conuentio non valeret,
niſi in ſcriptis redigeretur, vt [c] Decio &
Grato placuit [d]. Qua in re mihi admodū
placet Baldi [e] interpretatio, dum dicit ſcri-
pturam non eſſe de forma ſubſtantiali le-
gis, ſed tantùm de forma accidentali ad
inducendam obligationem ex lege. Cui
appoſite conuenit Aretini [f] diſtinctio, vt
ſcriptura non pertineat ad eſſentiam legis,
ſed ad neceſſitatem probationis. Verum-
tamen vbicumque legiſlatoris intentio no-
bis erit perſpecta, etiam ſi adhuc minime
extabit ſcripta lex, obſtringemur ad obſer-
uationem ipſius. Sola enim Principis vo-
127 luntate perficitur [g] lex. Nam Suetonius,
de Claudio loquens, ait [h]. *Cæſar quidem
dixiſſe aliquando fertur, homines debere
pro legibus habere, quæ diceret*. Quod ta-
128 men rarò accidit. Idcirco Iuſtinianus [i] de-
creuit, ne quis ad nouarum legum obſer-
uantiam teneatur, niſi poſt duos menſes
à publicatione elapſos: de cuius conſtitu-
tionis interpretatione alias [k] differui. Idē
& Romani Pontifices [l] ſtatuerunt. Sed
redeamus ad eum, quem cœpimus, tra-
ctatum: qualis ſcilicet ſeruanda ſit forma,
quando eccleſia dat aliquid in emphyteu-
129 ſim. Durandus in Speculatore [m] reſpon-
det, fieri debere Epiſcopo præſente, in
cuius territorio ſita eſt eccleſia, quæ con-
cedit, & res, qua de agitur, præſtito ſcili-
cet iuramento ab ijs, qui rem dant, quod
nihil fit in eccleſiæ læſionem: quod Iuſti-
nianus [n] conſtituit, & ex eo Gratianus [o] de-
ſumpſit. Immo Iuſtinianus vult rem æſtima-
ri à mechanicis, aut architectis, tactis ſa-
croſanctis Euangelijs, quorum arbitrio ſte-
tur, vt etiam in pleriſque [p] alijs cauſis de
operibus publicis, priuatiſq. & de ſeruituti-
bus. Ioan. Andrææ [q] vero dicit non ſerua-
ri, quo ad iuramentum. Mihi magis placet,
vt iu-

[y] c. 3. diſt. 4.
[z] §. in iis, auct. inſtit. de empt. & vend.
[a] ad l. non tes col. 1. C. de prob. & ad l. contract. col. 4. C. de fid. inſtrument.
[b] deciſ. 34. diuerſ. p. 3. lib. 1.
[c] ad l. pactū quod bonæ fidei col. 2. verſ. & hoc refert C. de pact.
[d] conſ. 70. col. 1. lib. 1.
[e] ad l. humanū C. de legib. & ad rub. de conſtit. in decr.
[f] ad d. rubr. de conſt.
[g] §. ſed & quod Principi Inſtit. de iure nat. l. 1. ff. de conſt. princ.
[h] in Claudiū
[i] in Nouell. 66. tit. vt facta nouæ cōſtit.
[k] in c. 3. li. 1 Animaduer.
[l] in c. vlt. ne cler. vel monac. & in c. nouit. de ſent. excom.
[m] in d. §. emphyteuſi. n. 6
[n] in d. Nou. 7. & in Auth. perpetua. C. de ſacroſan. eccleſ.
[o] in cap. ex enim. §. perpetua. 10. q. 2
[p] l. 12. C. de proximis ſacrorum ſcriniorū lib. 12
[q] in addi. ad Specul. d. §. emphyteuſ.

vt iurandum ſit, quo magis eccleſiæ conſu-
latur. Præterea ſolet concedi certa cōſtitu- 130
ta penſione, & quod ad hanc penſionem,
vel emphyteuticum canonē attinet, vt em-
phyteuticario ſexta tantum pars penſionis,
ſiue reditus, qui ab initio fuit, ob caſus for-
tuitos remittatur [r], vt ſi locari ſolebat præ-
dium ſexaginta, emphyteuticario addicatur
pro quinquaginta. Et quamuis Durandus
poſt Mart. de Fano dicat, hæc hodie non
obſeruari, dico tamen eſſe obſeruāda, atque
puto obſeruari, licet id forte Durandi tem-
pore contraria ſuppreſſum fuerit cōſuetudi-
ne. Immo in ea ſum ſententia, vt exiſtimē, 131
non aliter valere contractum, atque ſi hæc
ad vnguem eſſent obſeruata, neque tutum 132
eſſe emphyteuticarium, neque clericum, qui
dat: ſed hunc grauiter puniri debere, eo
quòd bona eccleſiæ, inconſulto ſuperiore,
alienat. Illud vero videtur habere maiorem
difficultatem, an eccleſiæ res dari poſſint in
perpetuam emphyteuſim? Priuatum poſſe 133
ex illa Zenonis [ſ] conſtitutione, dubitat ne- 134
mo: item [t] ciuitatem, quod & videretur di-
cendum de eccleſia; nihilominus iure [u] Pō- 135
tificio aperte videmus conſtitutum, vt ec-
cleſia dare non poſſit quidquam in emphy-
teuticum perpetuum contractum. Conſti- 136
tuit quoque Iuſtinianus [x], nō poſſe emphy-
teuſim extendi vltra perſonam emphyteuti-
carij, & filios eius, aut nepotes, vel etiam
coniugem, ſi de ea tamen in contractu em-
phyteuſeos nominatim mentio facta ſit, ex-
traneoq. hærede relicto, morte emphyteuti-
carij finiri emphyteuſim. Idem tamen Iu- 137
ſtinianus [y] facultatem omnibus eccleſijs in
eius imperio poſitis conceſſit, res ſuas in
perpetuam emphyteuſim dandi. Quæ ſane
conſtitutio in corpus canonum relata eſt à
Gratiano [z]. Idque noſtri probari volunt ex
alia [a] Pontificali conſtitutione. Mihi tamen
hac in re haud diſplicet Speculatoris diſtin-
ctio: quòd res, quæ dantur ab eccleſia in
emphyteuſim, aut ſunt ruinoſæ, aut non
ſunt: vt ſi ædificia quodam vitio laborant, ſi
ruinam minantur, vel paſſa ſunt, ſi parieti-
næ, ſi ager deſertus, ſqualidus, ſterilis ſit, &
ſaxoſus: quæ licet alienari non poſſint exē-
plo prædiorum pupillarium, quæ & ſi infru-
ctuoſa ſunt, non alienantur [b], tamen ſine 138
iudicis decreto, in perpetuum [c] dari poſ-
ſunt. Si vero integra, & fructuoſa ſunt, non 139
vtique poſſunt concedi vltra perſonam em-
phyteuticarij, filios, & alios, vt dictum eſt.
Alia quoque videtur adhiberi poſſe diſtin- 140
ctio, quòd aut expedit eccleſiæ rem in em-
phyteuſim dari, aut non expedit: hoc caſu

[r] d Nouel. 7 & d. Authen. perpetua, & d. c ea enim. §. perpetua. 10 q 2.

[ſ] d l. 1. C. de iure emphy.

[t] d. l. 1. ff. ſi ager vectig. hoc eſt emphyteut. petatur.

[u] c. Apoſtolicos 12. q. 2 d. c nulli. §. alienationis. de reb eccl. alien.

[x] d. Nou. 7. de nō alien. in § emphyt, autem. & §. dudum.

[y] in Nouell. 120. de alie. & emphy. §. in ali, ſ, cum ſeq.

[z] d. cap. ea enim, §. perpet. 10 q 2.

[a] c. vl. d loc.

[b] l penul. ff. d reb. corū.

[c] d. Nouell. de alien & emphyt. § ſi vero quadā d. c. ea enim §. ſi quas vero ruinas & c. ad aures. de reb. eccl. non alienan.

poſſunt intelligi conſtitutiones [d], quæ ne-
gant, dari poſſe in perpetuum. Alio autem [e]
aliæ. Sed dicet aliquis: quomodo cognoſci
poterit, an eccleſiæ id expediat, vel non
expediat? facile: ex qualitate ſcilicet rei,
quæ datur: vt ſi facta ſit deterior propter [f]
cladem, vel quia ruinam minatur, nec refi-
ci poteſt, niſi magnis [g] expenſis, vel adeo
inutilis, vt nullos, aut paucos admodum
fructus reddat, aut redditus [h] habeat. Item
ex penſionis qualitate perpendi poteſt, vtrū
expediat eccleſiæ rem in emphyteuſim da-
ri. Si vero res ſit ſpecioſa quidem, parum
tamen, aut nihil præſtet penſionis, res ſub-
tiliter æſtimanda eſt, vt ex hac æſtimatione
141 iuſta [i] penſio conſtituatur. Sed quid, ſi pre-
tioſa ſit, ſalubris, pinguis, vel, vt dici ſolet,
bona, adeo vt magnos reditus reddat? vel
ſi eiuſdem eſt bonitatis, cuius erat, quando
prius eccleſia eam acquiſiuit? dari non de-
bet in emphyteuſim, niſi tanta conſtituatur
annua penſio, quantam faciunt annui redi-
tus, quos percipiebat eccleſia tempore cō-
tractus emphyteutici, redacta tamen dimi-
nutione ipſorum redituum ad ſextam partē.
Qua de re latius in ſecundo libro [k], ſicut &
de proaſtrijs, hoc eſt ſuburbanis, prætorijs,
& voluptuoſis prædijs dictum eſt. Quæret
autem non importune aliquis, qua de cau-
ſa fiat iſta diminutio ſextæ partis. Ratio eſt
in promptu, fit ſiquidem in recompenſatio-
nem futuri periculi: facile enim euenire po-
teſt, vt res in emphyteuſim data fiat dete-
rior. Verum, quoniam non vltra fit diminu-
tio penſionis conſtitutæ propter deteriora-
tionem, aut caſus fortuitos, vt ait Iuſtinia-
nus [l], ideo illa datur diminutio. Id vero per-
petuo nè verum eſt, vt ſcilicet nulla vlterius
fiat diminutio, ſi res in totum perierit? re-
ceptum eſt, fieri ex Leonina cōſtitutione [m].
Sed maior eſt dubitatio, ſi res non ſit in to-
tum deperdita, ſed clade, aut caſmate pars
aliqua interierit, vt in illo Vlpiani reſpon-
142 ſo [n]. Quidam dicunt, ſi vltra dimidiam par-
tem res perierit, emphyteutam non teneri
ad integrum canonē, ex eodem Zenonis re-
ſcripto [o]: at nomine partis dimidia intelli-
gitur [p], ſi præciſæ portionis, aut partis men-
tio non ſit facta. Verior eſt ſententia exiſti-
mantium, vt ad integrum canonem tenea-
tur, niſi de periculo rei fuerit factum pactū:
tunc enim ex pacto quæſtio decidi poterit,
ſi nullum interuenit pactum, aut totius rei
interitus euenit, aut particularis: hoc caſu
ad emphyteuticarium huiuſmodi damnum
venire: illo, in dominum redundare pericu-
lum ſcribit Iuſtinianus [q]. *Quo*, inquit, *iure*

[d] d. c. Apoſtolicos & d. §. alienationis.

[e] d. c. ad aures. & d §. ſi quas vero ruinas.

[f] d §. perpetua.

[g] d. §. ſi quas vero ruinas.

[h] d. Nouell. 7. §. quia vero. Leonis. verſ. ſi vero ſi vero alicuius eccleſ. & d. c. ad au.

[i] d. §. perpetua verſ. qd ſi res.

[k] cap. 17.

[l] d. §. dudū. & d. §. quia vero Leonis Primi.

[m] d. l. 1. C d iure emphi. vbi Iaſ. n. 77 dicit eſſe cōmunem ſententiā, quod teſtatur etiā Clarius. §. emphyt. q. 8 verſic quæro etiam.

[n] l verſu. 12. § penult. ff. de minor.

[o] d. l. 1 ibi ſi vero particulariter dānum.

[p] l. nomē ſiliarum 164. §. 1 ff d verb. ſignific.

[q] §. adeo, inſtit. de loca. & conduct.

vtimur. Si quis autem mihi obijcit Vlpia- 143
ni [r], & Caij [ſ] reſponſa, vbi, ſi labes facta ſit,
omnemq. fructum tulerit, damnum coloni
non eſſe videtur. Item ſi vredo fructũ oleæ
corruperit, aut ſolis feruore non aſſueto id
acciderit, damnum domini futurum. Item
ſi ager terræ motu corruerit, vt nuſquam
ſit, damno domini eſſe. Item, ſi plus quàm
tolerabile eſt, læſi fuerint fructus, coloni
damnum non eſſe, & his ſimilia. Reſponſio
eſt facilis, nam hi loci accipi debent de lo-
catione, non de emphyteuſi. Diximus, em-
phyteuſim eſſe contractum à locatione ſe-
paratum. In locatione nullum transfertur 144
in conductorem [t] dominium, neque vtile,
neque directum, ſecus in imphyteuſi, potius
enim conductor fructus conducit, quàm
prædia: ideo Vlpianus ait [u], oportere agrũ
præſtari conductori, vt frui poſſit. Atqui, 145
cùm quidam incendium fundi allegaret, &
remiſſionem deſideraret, ita ei reſcriptum
eſt. *Si prædium coluiſti, propter caſum incen-
dij repentini, non immerito tibi ſubueniendum
eſt*. Tum res, cùm locatur, quàm maximo
pretio poteſt, locatur, nulla facta remiſſio-
ne, ſiue ſextæ, ſiue tertiæ partis: Vt fieri in
emphyteuſi diximus propter caſus fortui-
tos, quos adſcribi rei domino, qui quòd fa-
talitate ingruebat, etiam nullo interceden-
te contractu habiturus fuerat, reſcripſit [x]
Zeno. Sed dubium eſt, quando fructus, non
res ipſa, deperditi ſunt, vel propter bellum,
vel propter ſterilitatẽ, alioſvè fortuitos ca-
ſus, an ſoluere teneatur, et ſi non ſoluerit,
ac cadat à iure ſuo emphyteuta. Tempore
belli diſtinguunt noſtri (vt Iulius Clarus [y]
ait) quod aut emphyteuta nullos percepit
fructus, aut aliquos percepit. Hoc quidem
caſu, etſi paucos percepit, etiam ſi dimi-
diam partem non excedunt, nec ad dimi-
diam aſcendunt, canonem ſoluere tenetur,
non æque ſi nullos habuit fructus. Idem ta- 146
men Clarus [z] ſequutus opinionem venerã-
di Collegij Mediolanenſis, dicit, quòd aut
penſio eſt magna, aut parua: ſi magna, ex-
cuſatur: ſi vero eſt parua, etiam tempore
belli non excuſatur. Paruam interpretatur
penſionem illam, quæ præſtatur potius in
recognitionis ſignum directi dominij, quàm
ad rationem fructuum, vtputa, quæ eſt deci-
ma pars, vel minor eius, quod regulariter
ex ipſa re emphyteutica percipitur: quæ opi-
nio ſatis æqua eſt. Propter ſterilitatem nul- 147
la fit remiſſio, & ita communi interpretum
conſenſu receptum eſſe teſtantur Abbas [a],
Iaſon [b], Gratus [c], & Natta [d]. Rationem di-
uerſitatis inter bellum, & ſterilitatem, non

r l. ex conducto. 16. §. 1. ff. locat.
ſ l. ſi merces 28. §. ſi vis maior. ff. eo.
t l. ad probationem. & l. ſi quis cõductionis. C. locat. l. nõ ſolum. ff. eod. locat.
u d. l. ex cõducto.
x d. l. 1. C. de iure emphy.
y d. q. 8. verſ. ſed quid ſi. in fine.
z ibid. circa medium.
a ad c. propter ſterilitatẽ num. 3. de locat.
b ad l. 1. n. 18. C. de iure emphyt.
c conſ. 128. n. 9. lib. 2.
d conſil. 49. c 12. lib. 1.

inelegantem affert Clarus [e]: ſiquidem ſteri-
litatis tempore emphyteuta nõ deſinit poſ-
ſidere, colendo, & fructus ex re emphyteu-
tica, licet modicos, percipiendo: quod in-
gruente belli tempore plerumque facere
148 non poteſt, cùm nec agrorum culturæ, nec
fructuum collectioni operã dare poſſit, ſicq.
per armorum fragorem, & fructus, & ſpem
fructuum amittit. Regulariter itaque em-
phyteuta, ſi per ſpatium triennij non ſoluat
penſionem, cadit à iure ſuo, caditq. ipſo iu-
re, nec vlla requiritur hominis ſententia,
dummodo directus dominus declarauerit,
velle locum eſſe caducitati, vti poſt Bart. [f]
tenuerunt plerique, eſſeq. communem ſen-
tentiam aſſeuerant Pariſius [g], Curr. iun. [h]
Iaſon [i], Dec. [k] & Alex. [l] ac ita communi-
ter obſeruari teſtatur Cæpolla [m]. Hoc tenuit
& Rota [n]. Verùm, ſi inter partes ſtaret pa-
ctum, vt ob non ſolutum canonem per triẽ-
nium continuum poſſeſſio in emphyteuſim
data deuolueretur, iuraueritq. emphyteuta,
ſe ſoluturum canonem ſingulo quoque an-
no, vel de ſemeſtri in ſemeſtre, vt Romæ cõ-
ſuetum eſt, an priuetur iure emphyteutico,
vel expectandum ſit biennium, vel trienniũ.
Vide, quæ ſcripſi [o] in tract. cui titulus eſt
Aſſertio libertatis, &c. Sed quæro, ſi domi-
nus directi dominij, poſt incurſam caducita-
tem recipiat penſionem ab emphyteuta, an
149 cenſeatur remiſiſſe caducitatem. Bartolus
exiſtimat [p], caducitati eum non vtique re-
nunciaſſe: ſed aduerſus Bartolum ſtat com-
munis Doctorum concluſio, teſtimonio Gi-
gantis [q], & Clari [r], vt ſi dominus recipit
penſionem, ſiue temporis præteriti tantùm,
150 ſiue etiam futuri, hoc eſt poſt caducitatem
decurſi, nulla præmiſſa proteſtatione, tunc
intelligatur remiſiſſe caducitatem. In hoc
tamen, prout in pluribus alijs caſibus, eſt
eccleſia priuilegiata: nam ſi Prælatus poſt
caducitatem ab emphyteuta penſionem re-
ceperit, etiam ſi nulla præceſſerit proteſta-
tio, nihil eſt impedimento Eccleſiæ, quomi-
nus res facta ſit caduca, eiusq. poſſeſſionẽ
nanciſcatur, etiam quo ad vtile dominium.
nec hac in re mihi placet opinio exiſtiman-
tium [ſ], vt id verum ſit, quando Eccleſia eſt
collegiata, atque aliud ſit in non collegia-
151 ta: quia in quocumque ſtatu ſit, ei Prælatus
nequaquam poteſt præiudicium inferre,
vt voluit præſertim gloſſa [t], quã frequentio-
ri calculo receptam eſſe referunt Alexan. [u]
Ruinus [x], Imola [y], Cæpolla [z], Dec. [a] & Ia-
ſon [b], quam etiam probat Clarus [c]. Differt
itaque emphyteuſis Eccleſiaſtica ab em-
phyteuſi priuati, quemadmodum etiam in
cano-

e d. §. emphyteuſis. q. 8. verſ. ſed nunquid.
f ad l. 2. n. 2. C. de iure emphyt.
g conſ. 108. n. 33. lib. 1.
h conſ. 119. poſt n. 3. verſic. cum igitur, quod in hoc omnes conueniunt.
i ad d. l. 2. n. 12 & ſeq.
k conſ. 136. n. 7 in fine.
l cõſ 6. poſt n 22 lib. 3.
m conſ 25. n. 5. & 6.
n dec 28 n. 1. cum ſeqq. diuer par 2.
o cap. 6. §. 1. verſic. & eo magis detegitur vſque ad §. 3.
p ad d. l. 2. n. 8. in fine.
q in tract. de penſionib q. 73. n 3.
r d. § emphyteuſis. q. 10. in princ.
ſ Car. Alex. ad cap. 1. in prin. n 13. de his qui feud. dare poſſ.
t ad cap. potuit. in verb. expelli de locat.
u conſ. 105. nu. 15. lib 3. & conſ. 5. n. 18. lib. 5.
x conſil. 70. poſt nu. 14. lib. 5.
y ad d. c. potuit. nu. 34. circa finem.
z conſ. ciu. 46. poſt n 3.
a conſ. 329. nu. 3.
b ad d. l. 2. n. 110.
c d. q. 10. verſic. ſed nunquid.

canonis ſolutione, nam emphiteuta priuati, niſi elapſo triennio, à canonis ſolutione priuari non poteſt, emphyteuta vero eccleſiæ biennio, vt eleganter poſt alios [d] adnotauit Iaſon [e], qui etiam refert [f], Angelum 152
dicentem, quòd ſi emphyteuta fuerit interpellatus, vel ſaltem extraiudicialiter requiſitus, & intra ſpatium ſex menſium canonē non ſoluerit, expelli libere poterit: etſi hæc concluſio Iaſoni viſa non eſt ſatis recta. ſed vel recta, vel minus recta ſit, nunquam emphyteuta à ſolutione canonis ſe tueri poterit [g], etiam ſi in concedenda emphyteuſi 153
ab eccleſia debitæ, & à iure requiſitæ [h] ſolemnitates non fuerint obſeruatæ. Sed, an id ſemper verum ſit, vt, ſcilicet, ſi emphyteuta per longum tempus nō ſoluat Prælato intruſo, an, inquam, cadat à iure ſuo? Rota [i] in vna Romana Caſalis die 4. Maij 1582. coram Aldobrandino tenuit, non ſoluētem incidere in commiſſum, quia exercitium actionum competentium, vel Prælato, vel loco, non fundatur ſuper iuſtitia tituli, ſed ſuper præſenti poſſeſſione, pro qua ſemper præſumitur: namque cum poſſeſſor eccleſiæ agit, & experitur pro iuribus eccleſiæ, & poſſeſſionis, ante ſententiam declaratoriam excludi non poſſe, tenet Ancharanus [k], niſi ſit in poſſeſſione [l] recenti. Huic ſimile eſt, quòd, ſi eccleſia per annum vacaſſet, & poſtea de rectore ei prouiſum fuiſſet, quamuis emphyteuta non fuiſſet antea in mora ſoluendi, attamen, ſi non ſoluat anno ſequenti, incidit in commiſſum, quia per biennium non ſoluit, & aderat perſona, cui, antequam biennium elaberetur, ſoluere [m] poterat. Il- 154
lud habet dubitationē, an eccleſia, emphyteutam, qui promiſit annuā penſionem ſoluere ſub pœna, rato manente pacto, & contractu non ſoluit, expellere poſſit, vel an ille poſſit pœnam ſoluere, & rem in emphyteuſim datam retinere. Guido de Suza vetus interpres, Accurſijq. coætaneus in ſuo de iure emphyteutico [n] tractatu reſpondet, eſſe arbitrij eccleſiæ, an velit agere [o] ex cōtractu ipſo ad rem, an ex ſtipulatu ad pœnā. Nec obſtabit, quod dicitur, rato manente pacto, quia illud cum fiebat, fauore eccleſiæ videtur adiectum, atque ideo non debebat in eius læſionem, & damnum retorqueri [p]: nec poterit emphyteuta petere ſeruari ſibi pactum, cum venerit [q] ipſe contra pactum. Quæri hic opportune poteſt, in quod tempus emphyteuſis conceſſa intelligatur, ſi in conceſſione nulla temporis præſcriptio fuerit adiecta. Hæc quæſtio diſſentiētes valde habet interpretes. Angelus [r] dicit, non

d ad c. propter ſterilitatem. de locat. ad c. ſi d cauſ. poſſ & propr. ad c. peruenit. de cēſib. & per Angelum, & alios ad Authen. de non alien § ſcire autem.
e ad d. l. 2. nu. 40.
f ibid. n. 46.
g d. Auth. d non alien §. ſi vero in perpetuam. vbi late Angel.
h vt i Auth. perpetua & in Authen. ſi quas ruinas. C. de ſacroſ. eccl. e vt ſuper. de reb. eccleſ. non alienan.
i decif. 172. diuerſ. par. 2.
k conſ. 197. n. 1. verſ. nō obſtat, ſi dicatur.
l Rota dec. 1. de reſt. ſpolia. in nouis.
m Rota d. deciſ. 172. n. 3. verſ. & facit.
n in tract. d iure emphy. nu. 20.
o argum. l. ſi quis à ſocio cum ſeq. ff. pro ſocio. l. prædia. ff. de act. empt. l. reſcripta. §. ſi pacto. ff d pact.
p l. nulla. ff. de legib. l. quod fauore C eod. de legibus.
q l. ſi inſtituta. 27 i prin. ff. de inoff. teſtam. l. cū opponas. C d pact. l. ſiue. C. de träſac.
r ad l. 2. col. penult C de iure emphy.

habere legem de hac quæſtione expreſſe loquentem, recurrendum tamen eſſe ad cōſuetudinem concedentis: nam ſi is ſolitus fuerit rem ſuam in tertiam generationem concedere, vel in perpetuum, hoc caſu cenſeri perpetuam, illo, non excedere tertiam generationem [ſ]. Si vero concedentis nulla extat conſuetudo, tunc in dubio id cuſtodiri oportere, quod moribus, & conſuetudine in regione, ſeu Prouincia [t] obſeruetur. Si ne id quidem appareat, aut diſpares ſint cōſuetudines, quærendum eſſe vlterius: ſed Angelus exiſtimat, præſumendum eſſe id, quod minus eſt, videlicet, conceſsionem ad ſoluentis vitam, non vltra [u] eſſe factam. Idem tamen Angelus [x] ſibiipſi contrarius poſt Guilielmum de Cuneo [y], paſsim ſcribit, ceſſante conſuetudine, tum concedentis, tum regionis in dubio præſumi emphyteuſim perpetuam: quia cum natura tranſlationis dominij ſit, vt perpetuo duret [z], cum conceſsio non poſsit referri magis ad vnum tempus, quàm ad aliud, præſumitur in du-
155 bio [a] eſſe perpetua. Hinc Baldus [b] concludit, in dubio emphyteuſim cenſeri perpe-
156 tuam. Ratio eſt, quia natura emphyteuſis eſt, quod talis ſit, immo illa ſolum propriè dicitur emphyteuſis, quæ eſt perpetua, teſtimonio Pauli [c] Iuriſconſulti, ad quem late notauit Baldus [d], & Angelus. Etſi idem Baldus aſſeuerat [d], emphyteuſim ad tempus indefinite conceſſam vltra decennium non
157 extendi ex Modeſtini [f] reſponſo, & ex ijs, quæ notat Accurſius [g]. Ita Modeſtinus. *Sine præfinito tempore in metallum dato imperitia dantis, decennij tempora præfinita videntur.* Quem locum ſingularem exiſtimat non immeritò Bartolus [h], quemadmodum
158 & Baldus [i] ipſe. Mihi tamen magis placet, quod Iaſoni [k] placuit, vt emphyteuſis intelligatur in perpetuum conceſſa, cùm generationis nulla eſt facta mentio: quoniam, vti dixi, emphyteuſis natura non eſt temporaria, ſed perpetua: & licet hoc Modeſtini reſponſo non reſpondeat, puto tamen reſponderi poſſe ipſum loqui de pœna, & quidem grauiſsima, ob quam benignior fieri debet interpretatio, quod ſcite profectò ſcriptum reliquit Martianus Iuriſconſultus, dicens [l].
159 *Plane in leuioribus cauſis proniores ad lenitatem iudices eſſe debent: in grauioribus pœnis ſeueritatem legum cū aliquo temperamento benignitatis ſubſequi.* Et Hermogenia-
nus [m]. *Interpretatione legum pœnæ mollien-*
160 *dæ ſunt, potius quam aſperandæ.* Quo nomine laudatur M. Aurelius Philoſophus, cui mos erat, teſte Capitolino [n], omnia crimina minore

ſ argum. l. vel vniuerſorum. cum concord. ibi per gloſſ. alleg. ff. de pignor. actio. arg l. ſi tertius. §. Celſus. ff. d aq. plu. arc. & ibi Bart.
t argu l. de quibus. ff de legibus. l. ſi fundus. ff. de euict. l. licet 1. ff locati.
u arg. l. ſemper in ſtipulationib. ff. de reg. iur.
x ad §. emphyteuſ in Auth. de nō nō alien. ad l Qui luminib ff de ſeruit vrb. prædior. ad l. 1. in fine. ff ſi ager vectig. ad l. qui in aliena. ff de acquir. hær. ad l. prætor. ff. de eden.
y ad d l. qui in lumin. & ad l. cū notiſſ § ſi C d præſcriptio. vel 40. annorum
z arg l. vlt. C d legatis.
a arg l. obligationū. 44. §. placet ff. d act. & obl.
b ad d. l. 2. colum. 2.
c in l. 1. in prin ff. ſi ager vect hoc eſt emphyt.
d ibid cū cōcordatis, & nou. ad l 1. C. eod. de iure emphyt. idē Bal ad l. ſi C. de lib. cauſ. & ad c. 1 § ſi. d feudo dato in vicē leg commiſſ.
e ad d. l. 1. in prin. ff ſi ager vectig.
f in l. ſiue. 23. ff. de pœnis.
g ibidem.
h ibidem.
i ad l. 1. C. de poſtu & ad c. ex litteris. col. 8. de probat.
k ad d. l. 2. n. 163. C. de iure emphy.
l in l. reſpiciendum. 11. in fin. princ. ff. de pœnis.
m in l pen. ff. eod.
n in eiuſdē vita.

minore ſupplicio, quàm legibus plecti ſolẽt,
punire, quod obſeruant ſuprema tribunalia.
Ant. Theſaurus [o] de Senatu Pedemõtano,
cuius ipſe egregius eſt Preſes,idem affirmat.
Romana etiam Rota ad æquitatẽ inclinat [p]
niſi caſus [q], rigorem ſeruandũ eſſe ſuadeat.
Illatio itaque non eſt ſatis recta. Quidquid 161
tamen ſit, indubitati iuris eſt, emphyteuſim
eccleſiaſticam in dubio non præſumi con-
ceſſam [r] vltra tertiam generationem, qua-
deficiente ad eccleſiam reuertitur. Priuati 162
verò ſemper exiſtimatur perpetua, & iſta ad
extraneos hæredes trahitur, non æque ec-
cleſiaſtica, prout Bartolus [ſ], Baldus [t], Ioan.
Andrææ [u], Imola [x], Angelus de Aretio [y], &
alij quamplurimi tenent, qui etiam, commu-
nem eſſe hanc ſententiam contendunt, vti
Alexander [z], Decius [a], Barbatius [b], Affli-
ctus [c], alijq. quos nominat Clarus [d], con-
trariam opinionem communem eſſe ex plu-
rium Doctorum auctoritate oſtendens, ideo
vti veriorem tueri nititur, aſſeuerando, non
videre quomodo Doctores teneant hãc opi-
nionem, videlicet, emphyteuſim eccleſiaſti-
cam pro ſe, & hæredibus conceſſam, non
tranſire ad extraneos hæredes. *Probent*, in-
quit, *illud ſuum decantatũ, & ſuper quo fun-
datur tota eorum concluſio, quòd ſcilicet de
ſui natura emphyteuſis eccleſiaſtica non ſit
tranſitoria ad extraneos hæredes. Nam de
iure canonico hoc nullibi diſpoſitum reperitur,
ſed ſolummodo prohibetur conceſſio in emphy-
teuſim perpetuam ſine debitis ſolemnitatibus,
ſicut & aliæ alienationes, vt in cap. nulli. de
rebus eccl. non alienand. & in cap. hoc conſul-
tiſſimo. eod. tit. lib. 6. quæ prohibitio eſt gene-
ralis, & vniformiter prohibet illius conceſſio-
nem in deſcendentes, ſicut in extraneos. Tex.
in §. emphyteuſim. in Auth. de non alienan.
ſuper quo omnes videntur fundare (pace tan-
torum patrum) non meretur allegari ad hoc
propoſitum: cum enim ſit diſpoſitio Principis
ſecularis circa res eccleſiaſticas, certum eſt,* 163
*quòd etiam, ſi ſit eccleſiæ fauorabilis, non eſt
attendenda, vt eſt indubitata, & communis
omnium doctorum opinio in cap. Eccleſia ſan-
ctæ Mariæ, de conſtit.* Hæc Clarus: qui vti-
nam ita ſemper loqueretur, ſed ei euenit, vt
pluribus alijs ciuilibus magiſtratibus, qui il-
lam conſtitutionem Pontificiam [e] optime 164
intelligunt, eam tamen exequi raro, aut fe-
re nunquam volunt: ſi verò volunt, eius ſen-
ſum detorquent, in damnumq. rei eccleſia-
ſticæ interpretantur: quod modo Claro cõ-
tigit, non malitioſe forſan, cum eſſet alio-
quin vir pius, & religioſus, ſed vt magis acu-
tus, & ſubtilis videretur. Non enim dubium 165

o decif. 148 n. 2. in fin.
p decif. 19. de prab. in nouis dec. 9. nu. 9. diuer. par. 2. arg c. commiſſa, & elect. in 6.
q decif. 12. n. 2. ead par.
r § emphyt. Auth. de nõ alien. Bald. poſt Iac. de Bel. ad c. 1. col. 2 per illum text. de alienat. feu. Lud Rom. in repet. rub. ff. de arb. col. 29. & ad l. ſed & ſi poſſeſſori. §. itẽ ſi iurauero. ff. de iureiu. Aleiat. de præſum reg. 2. præſump. vlt. Iaſ. ad d. l. 2. n. 161.
ſ ad l. ſi finita. §. ſi de vectig. de damno infec. & paſſim alibi, vt Iaſon refert. ad d. l. 2 n. 202.
t ad d. l. 2. col. 2. & ad l. 2. C. de ſuis, & legit.
u ad cap. in præſentia. de probat.
x ad l. quod dicitur patrem. ff. de verb. oblig. ad l. etiã in princ. ff. ſolut. matrim.
y ad §. adeo Inſt. locati.
z in conſ 56 n 3. lib. 2. & conſ 83. n. 1. lib 7.
a ad d. c. in præſentia. n. 48.
b in conſ. 63 lib. 2.
c in dec. 200 n. 1.
d in d. §. emphyt. q. 28. verſ. & in ſpecie. cum ſeqq.
e d. c. eccleſia S. Mariæ.

eſt, quin eius expoſitio ſit eccleſiæ perquam
damnoſa. Quare mihi longe magis placet
opinio exiſtimantiũ, eccleſiaſticam emphy-
teuſim ad hæredes extraneos non extendi,
niſi nominatim, & expreſſe de extraneis hę-
redibus in conceſſione cautum ſit: quod &
hodie obſeruatur, dum à ſanctiſſimo Papa
emphyteuſis confirmatio conceditur, vel
alia fuerit adiecta clauſula in conceſſione,
vtpote quibus dederit, vel ad habendum,
aut quidquid ei, & eius hæredibus videbi-
tur faciendum, vt poſt Crauetam, & alios
quamplures tenuit Rota in cauſa Romana
domus ſancti Euſtachij coram Cardinali
Scipione Lancellotto, tunc temporis ſacræ
Romanæ Rotæ Auditore, viro & vitæ inte-
gritate, & ſcientia eminentiſſimo: præſer-
tim cum huiuſmodi clauſulæ in parte diſpo-
ſitiua poſitæ ſunt, vt late conſtat in alia [f]
Pedemontana ab Oſaſco relata, & cum ſer-
uatæ ſunt ſolemnitates à iure requiſitæ, vt
eſt communis opinio teſte [g] Socino. Nec
officit, quod ait Clarus, hoc non eſſe in iure
Pontificio vſquam conſtitutũ: quia reſpon-
dendum eſt, quòd ſi id alicubi diſpoſitum
eſſet, nulla vtique eſſet quæſtio, nec tot diſ-
ſentientium opiniones haberemus. Quod
autem comminiſcitur ex alia Pontificali cõ-
ſtitutione [h], vt emphyteuſis perpetuus con-
tractus prohibeatur, quando omiſsis ſolem-
166 nitatibus debitis tantum conceditur, non
item ſi interceſſerint ſolemnitates, parum
acute: quia emphyteuſis ad tempus, & ad
tertiam generationem conceſſa, ſi ſolemni-
tates non fuerunt adhibitæ, reuocari pote-
rit [i], poteritq. puniri alienator. Quæro præ-
terea abs te, Clare, num res eccleſiæ dona-
ri poſsint, cum donatio alienationis verbo
comprehendatur? Dixeram, Leonem [k] Im-
peratorem prohibuiſſe donationem etiam,
quæ fit ad viciſsitudinem beneficij colorati,
ſeu referendæ gratiæ, etſi hoc caſu aliquid
rerum mobilium, & ſe mouentium dari poſ-
ſe permiſerunt [l] Romani Pontifices, neque
diſtrahi, aut commutari, etiam cum totius
cleri tractatu, atque conſenſu, niſi forſan
aliquid fiat quod meliora reſpiciat, quod
expreſſe cõſtituit [m] Leo Papa Primus. Qua-
re non eſt, quòd dicamus, emphyteuſim ec-
cleſiaſticam in perpetuum prohiberi, quan-
do non fuerũt ſolemnitates adhibitæ, prout
167 aliæ omnes alienationes, vt Clarus dicit,
quia omnis rei eccleſiaſticæ alienatio, niſi
fiat in melius, eſt penitus vetita. In melius
fieri rem eccleſiæ in perpetuam emphyteu-
ſim conceſſam, dicet nemo. Ad id, quod
ait, magiſtros noſtros ſola Iuſtinianæa con-
ſtitutio-

f dec. 164.
g conſ. 262. col. 11. in n. verſic. ſed in caſu noſtro. vol. 2.
h ad c. nulli de reb. eccl. nõ alienan.
i c. fine except. 52. 12. q. 2. c. ſi quis presbyterorum 6. eod. de reb eccl. non alien.
k l. iubemus §. ſeſẽces. C. de ſacroſan. eccleſ.
l c. quicumque. cũ ſeq. 12. q. 2. c. 12. §. licet. de ſtam.
m d. c. fine except. ead. q. 2.

ſtitutione n,cui nulla fides haberi debet, motos fuiſſe, reſpondeo, verum eſſe ſecularis Principis ſanctionem nullum legis effectum ſortiri, quo ad clericos, ſi de ipſis nominatim cautum fuerit, idq. ex defectu poteſtatis: poteſtas enim legum ſciſcendarum à iuriſdictione pendet omnino, vt nemo neſcit:
nullam autem Princeps habet iuriſdictionē, 168
ſed cenſetur loco priuati, quantum ad clericos attinet, cùm eum obſequendi maneat neceſſitas o, non autem imperandi, vt ſu-
perius diximus. Vnde memini, me aliàs di- 169
xiſſe p, legem principalem, in qua expreſſe rei eccleſiaſticæ nō eſt facta mentio, cuiusq. obſeruatio non parit peccatum, nec aduerſatur ſacris conſtitutionibus Pontificijs, etiā à clericis obſeruari poſſe, maxime ſi contineat ea, quæ iure Pontificio ſancita nō ſint. Quibus ſane caſibus ſolent ipſi beatiſſimi Pontifices, ipſa in dicendis clericorum controuerſijs vti, quod aliàs probaui q. Quæ omnia fere Iuſtinianææ r conſtitutioni videtur conuenire. Nam licet rei eccleſiaſticæ facta ſit mentio, tamen, quia eius obſeruatio non parit peccatum, nec aduerſatur ſacris Pōtificijs ſanctionibus, cum de ijs nihil cautum ſit, & videatur perquam fauorabilis, impune obſeruari ſ poterit. Denique dato, quòd ipſa Iuſtiniani nouella conſtitutio nullius ſit firmitatis ex defectu poteſtatis, non dubito tamen, quin emphyteuſis perpetua non ſit expreſſe iure Pontificio t interdicta, atque ideo ad extraneos hæredes extendi non poſſit, quemadmodum nec ad filios naturales, etiam natalibus reſtitutos, vti cen-
ſent Baldus u, Imola x, Petrus de Anchara- 170
no y, Alexander z, & Iaſon a, etſi hæc quæſtio ſuas etiam difficultates habere videatur. Nam appellatione filiorum regulariter non veniunt naturales, ſed qui iuſtis nu-
ptijs b ſunt quæſiti: adeo, vt cum lex dicit, 171
numerum liberorum excuſare aliquem à tu- 172
tela, liberos accipiamus eos tantùm c, qui
ſunt legitimi, & ſine filijs deceſſiſſe videtur, 173
qui d ſine iuſta ſobole deceſſit. Item ſi pa- 174
ctus eſt quiſque, filijs ſuis aliquid dari, ita 175
demum illud pactum valere dicimus, ſi legitimi extent, quia & legatum vxori relictū ita demum valet, ſi e ea fuerit legitima. Præterea, cum lex dicit ſeruos mulieris, & patris ſui in cauſa adulterij torquendos eſſe, patris appellatione, non naturalem, ſed legitimum f intelligimus. Quòd & de filio dici poteſt, cum iſta nomina ſint correlatiua, & vnum ſine altero eſſe non poſſit. In conditionis tamen defectu, filiorum appellatio
ad naturales etiam extenditur. Quod indi- 176

n d. §. emphyteuſim.
o c 1. § iſta ſcriptura 96 d. c. ſi imperator ead d. c. certū eſt. 4 diſt. c. 1. d. 21. c Syluef. & c. ſacerdotib. 11. q. 1. p c. 12. li. 1. Animaduer.
q d. c. 12.
r d §. emphyteuſim.
ſ Innoc quē refert, & ſequitur Archidiac. ad c. lege Imperatorum, 10. d.
t in d c nulli. §. alienationis, de rebus eccl. nō alienand.
u ad l generaliter. § cū autē C. de inſti. & ſubſtit. & in add. ad Spec. tit de locat. col. 10. verſ. emphyteuſis eccleſiæ.
x ad l quod dicitur patrē. col antepen ff. de verb. oblig.
y in cōſ. 4:7
z in cōſ. 128 nu. 7. lib. 2.
a ad d. l. 2. n. 105 de iure emphyt.
b l. 2. ff. de aſſign liber.
c d l. 3. §. remittit. ff. de excuſ. tutor.
d d. l. generaliter. in fi.
e l. vxori maritus. ff. de vſufr. legat.
f l. 13. C. ad l. Iul. de adul.

care nobis voluit Iuriſconſultorum conſultiſſimus g Papinianus ſic. Nam ſi legaui Caio fundum, vt ſi decedat ſine liberis, reſtituat illum Sempronio, ſufficit ad conditionis defectum naturales liberos relinquere,
177 etiam ſi eſſent in ſeruitute concepti. Scæuola quoque reſpondit h, quòd ſi quis rogatus eſt filijs ſuis reſtituere fundum, etiam de fi-
178 lijs naturalibus creditur eſſe rogatus. Nec dubium eſt, quin poſſit pater pro ſe, & filijs emphyteuſim accipere, ergo tam de naturalibus, quàm de legitimis videtur i intellexiſſe, cum fuerit in contractu indefinite loquutus, ſed indefinita loquutio æquipollet vniuerſali, & perinde eſt, ac ſi dixiſſet k omnibus filijs, etiam naturalibus, maxime in-
179 ſpecto caſu, ad quem deueniri poteſt. Nam ſi pater nullos haberet legitimos filios, nonne naturalibus omnia bona poſſet relinquere? Et poſſe, nemo l dubitat. Cur igitur emphyteuſis, quam pactus eſt pater filijs ſuis, non obueniet naturalibus, cum ad eum caſum deuenerint m, à quo poſſe incipere videmus, ac cum filios dicimus, etiam naturales n intelligamus? Hinc Guido de Suza coactus o eſt dicere, id eſſe relinquendum iudicis arbitrio, vt ſi eccleſia dedit bona, & caſtra viro nobili, quæ non dediſſet plebeio: nam tunc, cum voluntatis, & facti quæſtio ſit, relinquitur p iudicantis arbitrio, inſpecta cauſa conceſsionis, re conceſſa, & dignitate eius, cui conceditur. *Præſumam*, ait, *aliquando pro filijs naturalibus, aliquando* q
180 *contra eos.* Cuius opinio locum habere poſſet in emphyteuſi priuati, non æque eccleſiæ. Ratio diuerſitatis eſt in promptu, ſiquidem in re priuati ius ciuile attenditur, quo naturales, filijs legitimis deficientibus, patri ſuccedunt r, non item Pontificio, quo eccleſia, eiuſq. bona regulantur. Immo apud eccleſiam naturales, qui & vulgo baſtardi ſ vocantur, reputantur infames, vt Baldus t
181 ex notatis per Azonem u teſtatur, dicens. *In feudis non includuntur* x *baſtardi, quia*
182 *feudum eſt beneficium, & honor.* Vnde dicit, idem eſſe in emphyteuſi eccleſiaſtica, quia apud eccleſiam ſunt infames: quare ſi eccleſia rem in emphyteuſim conceſsit, nō intelligitur ſentire de filijs y reprobatis ipſius recipientis, etiam ſi fuerint legitimati,
183 quia ſecundum Baldum z non ſunt legitime nati, etiam ſi à Principe, vel ab ipſo Romano Pontifice fuerint legitimati, auctore Petro de Ancharano a, propterea quòd dicta ſtipulatio, & conuentio præcedens derogare intelligitur b priuilegio Apoſtolico, & iuris ordinationi. qua in re libenter ſentio

cum

g in l. cū pater. 79 §. volo. ff. de l. 2.
h l. Lucius Titius. 90 §. fi. ff. de l 2.
i arg. l. 3 ff. de c. ff præſi.
k arg. l. plares. ff. de l. 3. & l quidam. in prin. ff. de l. trit. l. vxori meæ. ff de vſufruct. legato & l. ſi quis ita §. 1. ff de teſt. tutel l. ſi quis ſic. ff. ſolut. matrim.
l ex Nouell. 89 §. ſi vero filios Auth. licet patri. C. de natur. liber.
m arg l eos qui ff. de rit. nupt. & l. ſi cōtra. C. eo.
n l 4 § ſi & l o. ff de in ius vocan.
o d tract. de iure emphy. nu 44.
p l. voluntatis. C de fideicommiſſ. & l. 1 ff ad Turpil. & l. ore verſ. cū facti. ff. ad municipal.
q arg. l ex facto § ſi qs. ff. ad Trebel. l. licet. ff de donat. inter vir. & vxor.
r d. Auth licet patri. C. de nat liber.
ſ gloſ. ad ſubri ff de cōcub Bart ad d. l. ex facto. §. ſi quis. in fi. & ad l. acutiſſimi. C. de fideicōmiſſ. Alexan ind. cunſ 118 n 7 lib. 1.
t ad d l. generaliter. §. cum autē. C. de inſtit. & ſubſtit.
u in ſum. C. ex quib cau. infam irrog.
x c. naturales tit ſi de feud fuer. in controuerſ. inter domin. & agn. cont.
y argu. d. l. Luc §. pen. de l. 2.
z ad d. l generaliter. §. cum autem.
a d cōſ. 247 circa primū quæſitum.
b c ex multiplici. ff de cim. arg. l ſi cum dotem. in princ. ff ſolut. matr. & l. 1. § ſi conuenat. ff de poſitu.

cum viro doctiſſimo, & vſquequaque gra-
uiſſimo Seraphino Oliuario ſacræ Rotæ Ro-
manæ Auditore,qui in cauſa Bononienſi de
Bologninis dixit, appellatione legitimorũ,
& naturalium contineri naturales legitima-
tos, etiam in emphyteuticis, modo ad hoc
ſint in ſpecie legitimati ab habente poteſta-
tem. Et Dominicus de S. Geminiano[c] poſt
multa concludit, quòd, quando quis reci-
pit ab eccleſia rem in emphyteuſim pro ſe,
& filijs, non comprehenduntur ibi natura-
les, quia non eſt veriſimile, eccleſiam pro-
pter dignitatem ſuam, de talibus filijs co-
gitaſſe, cum non poſſint ſuſcipi abſque pec- 184
cato[d] mortali, attento, quòd omnis concu-
binatus[e] iure Pontificio, & diuino eſt om-
nino prohibitus. Quod & ipſe[f] aliàs pluri-
bus oſtendi. Ob quam ſane rationẽ Imola[g] 185
contendit rectiſſime, idem eſſe in legitima-
tis,cum eadẽ ſit ratio.Si verò naturales non
admittũtur,multò minus adoptati;videlicet, 186
contractus emphyteuticus ſimpliciter pro
ſe, filijs, & nepotibus initus ad filios ado-
ptiuos non extenditur. Naturales patrem 187
in ius vocare nunquam[h] poſſunt, vna eſt
enim, quæ omnibus parentibus ſeruanda
eſt reuerentia: adoptiui[i] poſſunt, nec fidei-
commiſſum valent excludere, quod Papi- 188
nianus[k] libro Reſpõſorum ſeptimo docuit.
Sed quid iuris erit, ſi quis habeat emphy- 189
teuſim pro ſe, & filijs, deficientibus maſcu-
lis, ſuccedet ne filia fœmina? Hæc quæſtio
diſſentientes habet doctores: ſed receptum
eſt, in emphyteuſi Eccleſiaſtica non ſucce-
dere fœminas, cum in ea maſculinum genus
non concipiat fœmininum, ne, ſcilicet, fiat
Eccleſiæ præiudicium: alioquin (vt ait Bal-
dus[l]) contra perſonam fauorabilem, ideſt,
contra eccleſiam interpretari odioſum eſſet.
Baldum ſequuntur Alexander[m], & alij. Si
verò quis habeat emphyteuſim pro ſe, & li-
beris, eius filia non excluditur[n], ſiquidem
nomen liberorum[o] commune eſt maſculis,
& fœminis: vel ſi habeat hac conditione,
vt ſi non habuerit filios, poſſit nominare
quamcumque perſonam voluerit, eo namq.
caſu abſque filijs maſculis decedente, eius
filia[p] ſuccedet: tum quia hoc verbum, ſeu
terminus (perſona) vtrique ſexui commu-
nis eſt, & eſt ſimilis termino (hominis) qui
pariter comprehendit[q] vtrumque ſexum:
tum etiam, quia hoc ſequeretur abſurdum,
quòd cum virtute contractus poſſet emphy-
teuta etiam extraneam fœminam nomina-
re, non poſſet nominare filiam, vel neptem:
quo caſu extranea fœmina melioris eſſet
conditionis, quàm propria filia[r]. Non eſt

c ad c.ſtatutum.2. in fi. prin. de hæret. lib.6.
d arg.d.l.ex facto. §.ſi qs rogatus.
e can.nemo. & can meretrices. 32.q.4.
f in c.11. li.2. Animadu.
g ad d. l.qđ dicitur ff de verb. oblig.
h l.parẽtes. 6. ff de in ius vocãdo.
i in l. adoptiuũ. ff. eo. & l. patris. 7 eod.
k l.fideicõmiſſ.75.ff.de condi.& demonſtr.facit & can.1. 30. q.3.
l ad l 2.n.7. c.de iu. emphyt.
m conſ. 61. n.4. verſ nõ obſtat li.1.late Gabr.concluſ.6.đ verbor.ſignif.n. 102.cũ ſeqq. Iaſon ad l.ſi quis id quod n 22 ff.de iuriſd.om.iud. Cephal.cõſ. 11.n.21.li.1. Cancue.dec. 125 n.20 diuerſ par. 2. quaſi per totum.
n Gabr. d. cõcl 6.n.94. Tiraq de retract. lign. §.1.gloſ.9.n. 207 Roland. conſ.93 n.6. & 23. lib.2. Ceph.d.cõſ. 11.n.1.& d. deciſ 125.n. 33. cũ ſeqq.
o l.1.§.generaliter ff. de leg.præſt.
p deci. 125. nu. 35. cum ſeqq.
q l.homo de verb. ſignif.
r d.dec.125 nu. 35 verſ. abſurditas.

tamen dubium, quin deficientibus maſcu-
lis,poſſint fœminæ petere ſibi emphyteuſim
renouari, vt cum Raphaël Cumano[s] aſſe-
runt[t] omnes. Si vero eccleſia duobus fratri-
bus conceſſit,vt ſi ipſi, filij,& nepotes diem
ſummum obierint,res in emphyteuſim data
ad eccleſiam reuertatur, & vnus deceſſerit
nullis relictis liberis,quęſtio eſt,an eius por-
tio accreſcat fratri, an ad eccleſiam reuer-
tatur. Veteres interpretes, vti Pileus, Ac-
curſius, Azo,& Martinus de Fano, quos ci-
tat,& ſequitur Speculator[u], volunt iuri ac-
creſcendi locum eſſe, vt portio defuncti ſu-
perſtiti accreſcat. Horum opinioni ſe ſub-
ſcripſit Iaſon[x]: ſed mihi magis ſatisfacit,
quod memoriæ mãdauit Guido de Suza[y],
vt pars illa præmortui ſine liberis ad eccle-
ſiam, à qua erat profecta, redeat. Nec id
temere,& inconſulto,ſed euidenti optimaq.
ratione: nemo etenim dubitat, quin ſi am-
bo decederent ſine liberis, res tota ad ec-
cleſiam rediret. Atqui vno decedente,eius
pars redire debet pari iure, vt idem ius ſit
in parte[z], quod in toto: quæ regula locum
præcipue habet, quando res eſt communis,
teſtimonio Modeſtini[a] Iuriſconſulti: cum
enim dominium ſemel in duos tranſit, ac
vnus eorum decedit, eiuſq. pars aliquo mo-
do amittitur, quia proprium cuiuſque eorũ
ius fuit, nec per alium vſurpari potuit, ad
dominum proprietatis[b] recurrit. Nec ra-
tio naturalis ſuadet, vt is, cui pars data, vel
adiudicata fuit, totum habeat, quod Pau-
lus[c], & Papinianus[d] reſponderunt,& Ale-
xander[e], & Gordianus[f] Imperatores re-
ſcripſerunt. Idem dici poteſt in caſu noſtro:
nam cũ emphyteuſis duobus data ſit, vnus
eorum totam habere nõ poteſt. Nec aduer-
ſatur, quòd locus ſit iuri accreſcendi, quia
reſpondetur ius accreſcendi non habere lo-
cum in contractibus[g], quemadmodum nec
in vltimis voluntatibus[h],vt & ipſe Specula-
tor[i] fatetur, nec alij quamplurimi peritiſſi-
190 mi Iuriſconſulti, quos nominat Iaſon[k],ali-
ter ſentiunt: emphyteuſim autem eſſe con-
tractum, & quidem nominatum, negat ne-
mo[l], & cum ita ſit, vnius pars alteram non
auget. Hinc alia inſurgit elegans quæſtio,
an emphyteuſis veniat in confiſcatione bo-
norum, & conſequenter tranſeat ad fiſcum.
191 Nonnulli indifferenter dixerunt nunquam
ad fiſcum tranſire, & eorum communem eſ-
ſe ſententiam teſtatur Boerius[m]. Bartolus
verò diſtinguit[n], quòd aut agitur de em-
phyteuſi eccleſiaſtica,aut de conceſſa à pri-
uato: illo caſu non tranſit ad fiſcum, ac ſi
forſan fuerit tranſlata,repetit eccleſia: in

s conſ. 166. circa finem.
t Fulgoſ.cõſil 4.& 220. ad finẽ Imola conſil 93. in fi. Paul.de Caſtr. conſ. 159.circa fi. lib. 2 Curt. Sen. cõſ.47. n.9.Soc.iun. conſ.76. nu. 121.lib.1. Pariſ.conſil. 22 nu.36.lib.1. Bero.cõſ. 98 nu. 6 & 10. vol.1. Robuſter.dec.198 nu.2 diuerſ. par.2.
u in d.§.emphyt. nu 89. cum ſeq.
x ad d. l. 2. n. 101. C. de iure emphy.
y in d. trac. de iure emphyt. n.48.
z l cõtra iuris §. addit. ff de pact. l. quæ de tota. ff. de rei vindi.l.ait prætor § 1. ff. đ iureiuran.& paſſim alibi.
a l.3 ff.pro derelicto.
b l.dominus 63.ff. đ vſufruct.& quẽadmod. quis vtat. l.aquã. 16 ff. quemadm. ſeruit. amitt.l.Seio 10.ff de annot.legat.
c l. Paulus. 43. ff. de re iudic.
d l.reos.11. § cũ tabulis ff de duobus reis.
e l. 1. C. ſi plures vna ſent.cõdem. ſunt.
f l.2 eod.
g l. ſi mihi, & Titio 110 ff.de verbor. oblig. & l. per ſeruum. 17. § quod ſeruus. ff.đ acquir.rer.domin.
h l.ſi duob. 16.ff de leg. 1.l.7. ff. de leg.2.
i d.§ emph. n.89.
k ad d. l. 2. nu.179. C.đ iure emphy.
l ex d c.nulli. in fin. de rebus. eccl. alien.vel nõ.
m deciſ. 378 nu.7.
n ad l ſi finita.§.ſi de vectigalib.n.6. ff de damno infecto.

iſto

iſto ſubdiſtinguit, quod aut ita conceſſa eſt, vt ſit tranſitoria ad extraneos, aut non æque: hoc caſu non tranſit, illo autem tranſit: quia fiſcus eſt loco extranei hæredis. quæ omnia, communi noſtrorum ſuffragio eſſe recepta non ſemel reſpõdit Alexander [o], prout etiam dixere Ruinus [p], & Socinus [q]. Et licet aliqui exiſtimauerint em- 192
phyteuſim eccleſiaſticam ex ipſa bonorum confiſcatione tranſire in fiſcum, putarunt tamen in arbitrio ipſius eccleſiæ eſſe, velitne rem ipſam apud fiſcum remanere, an ab eo auferre: hancq. communem ſententiam idem Ruinus [r] tradit. At verò mihi longe magis placet ſententia exiſtimantium non venire, quæ æquior, tutior, & magis communis viſa eſt Iulio Claro [ſ], etſi putat [t], non eſſe talis naturæ, vt non poſſit tranſire ad extraneos hæredes: qua ratione fulti præceptores noſtri conſtanter defendunt, ad fiſcum non venire. Ratio, qua idem 193
Clarus mouetur, non ſolum elegans eſt, ſed & pia: nam ſi in fiſcum veniret, vtique eccleſiæ conditio efficeretur deterior, cum proculdubio fiſcus ſit potentior priuato, nõ modo difficultate conueniendi, verumetiam ex pluribus priuilegijs, quæ habet, quorum illud eſt præcipuum, quòd fiſcus numquam moritur, atque ideo eccleſia priuaretur illa caducitatis ſpe, quam in priuato habet: non enim veriſimile eſt eccleſiam eo animo eſſe, vt velit rem in emphyteuſim dare, ita vt numquam euenire caſus poſſit, quo res ipſa ad ſuum directum dominium reuertatur. Concludendum eſt itaque emphyteuſim eccleſiaſticam ex ipſa bonorum confiſcatione ad fiſcum non venire. Plura præterea de emphyteuſis contractu, in quo præcipuum ius habet eccleſia, dici poſſunt, ſed ſufficiant iſta: appellatione ergo alienationis comprehenditur venditio, donatio, permutatio, locatio ad longum tempus, emphyteuſis, & hypotheca. De hypotheca in libro [u] ſecundo actum eſt, isque locus viſus eſt accommodatior: quæ omnia accipi debent de rebus immobilibus. Sed quæri 194
poteſt & de mobilibus; & eſt receptum alienari poſſe, quæ ſeruando ſeruari non 195
poſſunt: non item ea, quæ Dei ſeruitio fuerunt dicata [x], vt veſtes ſacerdotales, ſacra vaſa, & cimilia, quam vocem alibi [y] interpretatus ſum. Dubitari tamen poſſet de actionibus, ſeu nominibus debitorum, num inter immobilia, aut inter mobilia connumerentur: immobile ſiquidem illud ſignificat, quod per ſe moueri, vel ab alio de loco auferri non poteſt: mobile, quod per

o conſil. 23. n. 5. lib. 1 & conſ. 88. li. 3. & conſil. 89. n. 2. lib. 4.
p conſ. 161. n. 7. lib. 1.
q conſ. 121. n. 28. lib. 4.
r conſ. 23. n. 33. lib. 5.
ſ d. §. emphyteuſis. q. 29. verſic. ſi vero emphyt.
t d. §. q. 28. verſ. & certe. cum ſeq.
u lib. 2. c. 17.
x c. Apoſtolicos. 12. q. 2.
y d. c. 17.

ſe, vel per alium mouetur, moueriue poteſt, prout noſtri omnes adnotare [z] ſolent. Atqui iſta mobilia, & immobilia loco certo concluduntur, non item iura, & actiones, cum ſint quid [a] incorporale, quam ob
196 cauſam iuris auctores coacti fuere tertiam conſtituere ſpeciem, vt debitorum nomina, iura, & actiones mobilium, vel immobilium dictione minime cõtinerentur: ſed per ſe [b]. Quare Bartolus aſſeuerat [c], quòd ſi teſtator dicat, quandocumque filius meus deceſſerit ſine liberis, volo, quòd omnia bona mea mobilia, & immobilia perueniant ad Caium, & non dicit iura, & actiones, quòd ſubſtitutus non ſuccedit in debitorum nomina. Et ita accipiendum eſſe Pauli [d] reſponſum haud dubito. Scribit etiam Iaſon [e], ſe conſultum reſpondiſſe, valere donationem omnium bonorum, præſentium, & futurorum, mobilium, & immobilium vbicumque ſitorum, ea nimirum ratione, quia hiſce verbis non veniunt iura, & actiones, atque ideo non aufertur libera teſtandi [f] facultas, cum de actionibus adhuc poſſit condi teſtamentum. Refert quoque Panormitanus [g] ſe poſt Oldradum conſuluiſſe, quòd ſi Princeps reliquit bona ſua mobilia in pios vſus diſtribuenda, non veniunt pœnæ nondum exactæ.
197 Cùm ergo mobilia, & immobilia dicantur reſpectu loci, & actiones nullum omnino occupent locum, cum ſint incorporales, concludendum erit cum ipſis legum
198 auctoribus ipſas tertiam eſſe ſpeciem. Non mihi tamen diſplicet gloſſæ [h] opinio, quæ & iiſdem Bartolo [i], & Panormitano [k] recta viſa eſt, ſcilicet quòd actiones tertiam conſtituant ſpeciem, quando non eſt neceſſarium, vt inter mobilia, & immobilia connumerentur: non item ſi eſt neceſſarium, hoc eſt, quando actiones dantur ad res mobiles, computantur inter mobilia, ſi ad immobiles, inter immobilia. Idcirco Bartolus [l], cum quærit de ceſſione actionis à pupillo facta, reſpondet, animaduertendum eſſe, quid veniat in actionem, tametſi Speculator [m] exiſtimauit, fieri haud rectè poſſe: quia ceſſio nominis dicitur [n] venditio, ſed vendere minor ſine decre-
199 to iudicis non [o] poteſt. Idem profectò di-
200 cendum eſſe putarem in Prælato, ſiue in alio clerico, vt non poſſit cedere actionem, licet vere immobilium nomine haud comprehendatur. Veniunt etiam appellatione mobilium, vel immobilium, iura, & actiones: vbi de intentione proferentis conſtat, & actus natura veniunt, vt re-

z ad l. mouentium. ff. de verb. ſign.
a l. Caius 88 ff de leg. 2. & l. fideicõmiſſum ff. de iud. Tiraq. de iure primog. q. 49. late Pinellus ad Rubric. C. de bo. mater. p. 1. n. 24. Gab. de verb. ſignif. concl. 6.
b l. à D. Pio § in vend. & §. ſic quoq; ff. de re iud. l. quam Tuberonis. ff. de pecul. l. 1. C. de quadr. pręſcrip. late Bart. ad l. poteſt. ff. de aut. tut. ad l. Centurio. ff. de vulg. & pupill.
c ibid.
d d. l. Caius. de leg. 2.
e ad d. l. à D. Pio. §. in vendit. nu. 7.
f ex l. ſtipulatio hoc modo concepta 51. ff. de verb. oblig.
g ad c. nulli in princ. de reb. eccleſ. alien.
h ad Auth. de nõ alien. § 1.
i ad d. l. poteſt. ff. de aut. tut.
k ad d. cap. nulli in prin.
l ad d. l. poteſt.
m in tit. de ceſſione act. §. 2. n. 18.
n l. cũ is. 47 ff. de fideicõ miſſ.
o l. 5. §. 6. ff. de iure deliber. l. ex lege, quæ C. de adminiſt. tut.

ĉte declarat Guido Papæ p: vnde Rota in vna Peruſina hæreditatis coram Seraphino 23. Iunij 1582. tenuit, inſtitutionem eſſe vniuerſalem, quamuis teſtator dixerit: in omnibus bonis mobilibus, & ſtabilibus, nulla iurium facta mentione, propter dictionem vniuerſalem (omnibus) quæ operatur, vt ex intentione teſtatoris omnia bona contineātur, ſiue mobilibus, ſiue in immobilibus, ſiue in iuribus, & actionibus cōſiſtant q, ne teſtator dicatur pro parte teſtatus r deceſſiſſe. Quid de ſeruitutibus? an idē de illis ius cōſtituendū ſit, quæri opportune poteſt. Panormitanus reſpondet ſ, vbi neceſſario non cōprehenduntur, appellatione vel immobiliū, vel mobiliū, quòd non veniunt appellatione mobilium, aut immobiliū: ſecus, ſi oporteat, vt comprehendantur, prout de actionibus dixit. Quæ Abbatis reſponſio non mihi ſatis placet. Nam licet ſeruitutes omnes tam 201
vrbanorum prædiorum, quàm ruſticorum, eius ſint naturæ, vt non poſſint t vſucapi, quia non poſſunt poſſideri, cùm res ſint u incorporales. *Incorporales res*, ait, Iuriſconſultus, *traditionem, & vſucapionem recipere non poſſe manifeſtum eſt:* at ſine poſſeſſione, eaque continuata, nulla x eſt vſucapio: vtilitatis tamen cauſa more maiorum receptū eſt, vti tempore intercedente, & diuturno vſu y acquirantur. Vſus enim earum poſſeſſionis z loco eſt. Vnde huiuſmodi acquiſi- 202
tio, quamquam proprie vſucapio a non ſit, tamē pro vſucapione habetur, & quaſi vſurpatio quædā eſt, vtiliſq. actio eo nomine b competit, & quaſi ſeruitus dicitur c acquiſita. Tempus autem hoc non aliud eſſe exi- 203
ſtimo, quàm idem, quod rerum immobiliū acquiſitione conſtitutum d eſt, nempe decem annorū inter præſentes, viginti inter e abſentes: idque generaliter accipiendum de omnibus ſeruitutibus, tam ijs, quarum vſus aliquando extinguitur, vt itineris, & viæ, quàm f alijs quibuſcumque. Præterea 204
ſeruitutes omnes, prædiorum ſeruitutes appellantur, quoniam ſine prædijs conſtitui non poſſunt. Nemo enim poteſt ſeruitutem acquirere vrbani, vel ruſtici prædij, niſi qui habet prædium, nec quiſquam g debere, niſi qui prædium habet. Quæ cum ita 205
ſe habeant, ſeruituteſq. vſucapi quodammodo poſſint, & loco poſſeſſionis ſint, & eo acquirantur tempore, quo res immobiles, nec ſine prædijs conſtitui valeant, licet reuera incorporales ſint, immobilibus tamen eas adnumerandas eſſe putarem, & per cōſequens alienari non poſſe. Eſt igitur omnis rerum eccleſiaſticarum alienatio prohi-

p conſil.52. n.2.
q Fulgoſ ad l.1.n.3. C ſi aduerſ.traſ. Pariſ.conſil. 25 n.69.li.2
r l ius noſtrum ff de reg. iur.
ſ ad d.c.nulli.in princ.
t l.ſequitur §. vlt. ff. de vſucap. l. ſeruitutes ff de ſeruit.
u l ſeruus. §. incorporales ff. d acq. rer domin.
x l.3.& l ſine poſſeſſ. ff. de vſucap.
y l ſi qs diuturn. ff. ſi ſeruit. vindicet l 1.& 2 C.d ſeru.&aqua.
z l.quoties, via ff.de ſeruit.
a l.3 de vſucap.
b d l ſi quis diuturno.
c l 1 C. de aqua plu. arcen.
d l. 3. C.de ſeru & aqu.
e l.1. C. de vſucap traſferen. l.vlt. C.de preſcr. long temp.
f l.1. §.vlt. ff. de aqua plu arcen & l. apparet. d de itin. act. priuat.
g l.1.in fi.ff. comm præd. § ideo. inſti. de ſeruit.

bita: ex quibuſdam tamen cauſis à ſacris canonibus probatur, quas gloſſa h, & Pa-
206 normitanus i recenſent. Quarum præcipua eſt neceſſitatis, vt ſi æs alienum vrgeat, nec poſsit k eccleſia ex fructibus ſatisfacere: ob eandem enim cauſam & prædia minorum, qui ſub tutela, & cura ſunt, diſtrahi l poſſunt.
207 Secūda cauſa eſt vtilitatis, vt res minus vtilis in rem aliam vtiliorem, & fructuoſio-
208 rem m mutetur. Tertia eſt pietatis, vt ſi pecunia ad alendos pauperes in magna aliqua fortaſsis caritate annonæ, aut ad redimendos captiuos opus ſit n, nec aliunde ſuppe-
209 tat. Vnde Beatus Ambroſius o. *Aurum eccleſia habet, non vt ſeruet, ſed vt eroget, &*
210 *ſubueniat in neceſſitatibus*. Et paulo poſt. *Ornatus ſacrorum, redemptio captiuorum eſt:* & vere illa ſunt vaſa pretioſa, quæ redimunt animas à morte, ille verus theſaurus eſt Domini, qui operatur, quod ſanguis eius operatus eſt, & B. Hieronymus ad Nepotianum. *Gloria Epiſcopi eſt pauperum opi-*
211 *bus prouidere*. Hinc refert Socrates p, Acatium Amidæ Epiſcopum omnia aurea, & argentea vaſa conflaſſe, vt pauperibus ſubueniret. Quemadmodum Sozomenus de Cyrillo narrat q, qui cum pecunia ad ſubleuandam famem, quæ agrum Hieroſolymitanum occupauerat, egeret, nec aliunde haberet, theſaurum eccleſiæ, & ſacra aulæa vendidit: qua de re alibi r etiam locuti ſu-
212 mus. Quarta, & vltima cauſa eſt incommoditatis, vt ſi res alienanda ſit magis damnoſa ſ eccleſiæ, quàm vtilis. At vero iſta omnia ad duo potiſsimū capita reduci poſſunt, ſcilicet, quotieſcumque, vel neceſsitas aliqua, vel euidens eccleſiæ vtilitas exigit, tunc enim receptum t eſt, harum rerum alienationem permitti: ſed hoc differunt, quòd ſi alienatio fiat ex cauſa neceſsitatis, qualemcumque habeat exitum, dummodo cœpta ſit vtiliter u, tenet: ſi autē fiat ex cauſa vtilitatis, non ſufficit, quòd vtiliter cœpta ſit, ſed requiritur, quòd eccleſia fiat locupletior x: quam diſtinctionem ſequitur Laurentius y de Rodulphis, & alij z. Sed licet ex his cauſis alienatio permiſſa ſit, ne tamen vtilitatis prætextu, temere, & in eccleſiæ detrimentum fiat alienatio, certus eſt ordo conſtitutus, certaque forma tum ciuili, tum Pontificio iure, qua non ſeruata
213 alienatio nulla eſt. De iure ciuili nihil ad nos in præſentia. Iuris autem Pontificij forma, qua vtimur, hæc ipſa eſt, vt alienationem antecedat diligens tractatus, & communis cleri deliberatio, hoc eſt collegarum, quos nos Canonicos appellamus, ſi eccleſia

h ad ſummā 12.q 2.
i ad d c.nulli §. alienationis. n.5.
k c ea enim §. hoc ius. 10 q 2 & Auth. Hoc ius. C. de ſacroſan. eccl.
l l 1.ff de reb eorū qui ſub tutela.
m d. §. hoc ius.& c.vt ſuper de reb. eccle.alien. vel non.
n can.ſacrorum. & can. aurū. 12.q.2
o d can. aurum.
p lib.7.c.22
q li.4.c.24.
r ſup. lib.2. c.17.
ſ c.terrulas. 12.q.2. lare gloſſ.loco citato ad ſummā ead.q.2.
t ex c. ſine except.12.q. 2. c.dudū.de rebus eccleſ. alien. lib.6.
u l.ſed an vltro §.1 ff de negot. geſt.
x l ſi pupilli in princ. ff. eod. tit. ita poſt Io.d Fa. diſtinguit Archid. ad can. exceptione. prope fin. in gloſ. ſed nōne 12 q.2.
y ibid.col.5 in fi verſ ſed Io Fa.&col. ſeq. in prin.
z Gemi. ibidem col 2. cir. medium verſ. ſecundum Io. de Fa. Ægid.n. 6.verſ.in gl. nonne Henr. Boich.ad c. tua i fi.verſ. circa quod, de his, quæ fi. à Prælat. ſine conſen. cap. Cātuc. deciſ.65.n.4 diuerſ.par.2

eccleſia tale habet collegium, deinde omnium conſenſus, aut certæ maioris partis, ac præterea ſubſcriptio adhibeatur. Et hæc omnia cum ſuperioris[a] Prælati conſenſu. Vt igitur alienatio, quæ ob enarratas cauſas permittitur, teneat, neceſſe eſt, vt duo illa concurrant: vnum, ob iuſtam, legitimamq. cauſam fiat: alterum, vt ordo præſcriptus iuxta ius Pontificium accurate obſeruetur. quòd ſi aliter res fuerit alienata, ea cum fructibus vendicari, & repeti[b] poterit. Si quis quæreret, an id perpetuo verum ſit, reſpondebo, duos excipi caſus, in quibus ille ſolemnis ordo non requiritur. Tunc videli- 214
cet, quando res eccleſiaſtica titulo clientelæ, vel emphyteuſeos concedi ſolita eſt. Poteſt etenim more conſueto ab Epiſcopo dari, quamuis formam, & ſolemnitatem canonibus præſcriptam minime[c] obſeruet. Secundo excipiuntur res mobiles, quæ ſeruando ſeruari non poſſunt, nam earum rerum minime prohibetur[d] alienatio. Tertio ſunt, qui exiſtimant, factam omiſſa forma alienationem efficacem eſſe, ſi ea non noceat eccleſiæ, prout voluere Innocentius[e], & Ioannes Faber[f]. Quorum ſententia videtur haud male probari ex Concilio[g] Agathenſi, in quo ita. *Terrulas, aut vineolas exiguas, & eccleſiæ minus vtiles, aut longe poſitas paruas Epiſcopus ſine conſilio fratrum, ſi neceſſitas fuerit, diſtrahendi habeat poteſtatem.* Sed hac in re non mihi diſplicet Franciſci Duareni[h] expoſitio, vt quod dicitur, *ſine conſilio fratrum*, de alijs Epiſcopis accipi debeat, quorum conſenſus eo tempore erat neceſſarius, vt ex canone ſeptimo eiuſdem Cōcilij, & ex Concilio Carthaginenſi, Toletanoq.[i] conſtat. Cùm vero neceſſitas ita vrget, vt 215
Epiſcoporum conuentus commode nō poſſit expectari, concedit ſynodus Agathenſis ſine ipſorum conſilio, non quaſlibet terras, ac poſſeſsiones diſtrahi poſſe, ſed exiguas tantùm, & quæ non magnum eccleſiæ fructum afferant. Qua in re clericorum, ſiue canonicorum, qui præſentes ſunt, tractatus, atque conſilium minime negligendum eſſe videtur: qui tamen, ſi alienationi huiuſmodi non interfuerint, & ſciuerint, atque tacuerint, vel ratum habuerint[k], tenet[l] alienatio. Hodie vero, quia Epiſcopi difficulter 216
coeunt, ſufficere ſolum diligentem tractatū, & communem cleri deliberationem, conſenſum, & ſubſcriptionem arbitrarer, habito Superioris conſenſu: & ita ſemper obſeruari vidi in Metropolitana Taurinenſi eccleſia, cuius indignum gero Archidiaconum. Sed quæro, an hæc ſolemnitas requiratur, vbi in-

a d.c.ſine exceptione. & d.c.dudū. & c 1. d his, quæ fiunt à Præl.

b c. non liceat.12.q.2.

c cap. 2. de feud. c.vt ſuper de reb. eccle.alien. vel nō Bart. ad Auth.qui rem C. de ſac.eccl Guido Papæ deciſ. 154.

d c. fugitiui ead. q. 2. l. lex quæ C.d admin tut. & curat.

e ad c.1. de in integr. reſtitut.

f Inſt. d eo, qui libert. cau.bon.

g d.c.terrulas.12.q.2.

h lib.7.de ſac.eccl miniſtr. & beneſ. c.9.

i §. quod ſi neceſſitas.10 q.2.c.quicūque 12. q.2. c.nullus, 17. q.4.

k cap. cum non eodem. l c 2. d his, quæ fiunt à Prælat. ſine conſ.capit.

teruenit auctoritas Papæ: & videtur non requiri, quia Papæ auctoritas ſupplet omnes ſolemnitates, vt teſtātur Abbas[m], Baldus[n] Decius[o] & alij[p]. quod verum eſt, dum auctoritas Papæ ſit legitime interpoſita[q], nō autem ſubreptitia, & conſequenter nulla, tunc enim nihil operatur, vt oſtendunt[r]. Quapropter, manifeſtum eſt, in huiuſmodi alienationibus copulatiue requiri cauſam, & ſolemnitatem, nec alteram ſine altera ſufficere[s]: nam licet Papæ auctoritas ſolemnitates ſuppleat, non ſupplet tamen cauſæ defectum, immo cauſæ defectus decretí interpoſitionem ſuper alienatione nullā reddit[t], quia tunc non verificatur conditio, ſub qua Papa reſcripſit, nempe[u], ſi cedat in euidentem, vel neceſsitatem, vel vtilitatem Eccleſiæ: verùm, dato vtramque copulatiue adeſſe, & cauſam, & ſolemnitatem, ſi non conſtet de beneplacito ſedis Apoſtolicæ, an teneat conceſsio? Rota in vna Neapolitana, Fundaci coram Robuſterio[x] tenuit, ex lapſu triginta annorum cum poſſeſsione præſumi beneplacitum.

SVMMA EX CAPITE XVIII.

1 *Præſcriptio eſt exceptio.*
2 *Præſcriptio eſt longæ poſſeſſionis exceptio.*
3 *Præſcriptio eſt temporis exceptio.*
4 *Dilatoria exceptio, quæ actionem differt.*
5 *Præſcriptio, & dilatoria, & peremptoria eſt, ſicut exceptio.*
6 *Præſcriptio militiæ eſt exceptio, quæ opponitur militi, ne procuratoris officio fungatur.*
7 *Res mācipi ſunt prædia ſoli Italici, quibus adnumerat Cuiacius et ſeruos, et quadrupedes domabiles, & margaritas.*
8 *Res nec mancipi ſunt prouinciales, prædia ſcilicet, beſtiæ domitæ, quadrupedes cicures, & res omnes auro inferiores.*
9 *Vſucapi tantum poterant res mancipi.*
10 *Hodie, ſiue mancipi, ſiue nec mancipi ſint, vſucapiuntur, res mobiles, & ſe mouentes.*
11 *Mancipium, & nexus, aut idem, aut fere idem ſunt.*
12 *Nexus eſt quæcumque obligatio fit per æs, & libram.*
13 *Rei datio per æs, et libram ſpeciali ſolemnitate fiebat, vt hic.*
14 *Mancipatio, & imaginaria venditio ſecundum ius Romanorum.*
15 *Mancipare, & vendere eſt, & plus, quam vendere.*
16 *Olim annus rei mobili, aut ſe mouenti:* bien-

m conſ. 41. n.3.lib. 1.

n ad l. 2. in princ. per illum text. C. quan.decre. opus nō eſt.

o conſ. 341. nu. 12. circa med.verſ. & qñ cōceſſio.

p Ruin. cōſ. 35 nu.22. in fi. & cōſ. 157 n.3.& n. 25. li.1. Cap.deciſ.16. nu.1. prope fi. verſic.reg enim iuris, & n.4. verſ. omnis ſolemnitas. Roland. cōſ. 96.n.21. 22. & 23.lib.1.

q Cācuc deciſ 65. n 2.

r Dec.conſ. 145 n.5 ver. Non obſtat, quòd cū auctorit.Papæ, & ante n. 6. verſ.Nō obſtat.Ruin.d. conſ 157 n 4 & 11.verſic. nec dicas pōſt & d dec.165 per totam.

ſ Doct. ad d. can. ſine excep. 12. q.2. vbi latiſſime Laurent. de Rodulphis i 8.q Couarr. var reſol.li. 2 c.17 nu 7. ita quoque tenuit Rota deciſ.178 n. 2.diuer p.2.

t Gemi cōſ. 48 nu 9.

u Seraphin. d.deciſ.178. num. 1.

x deciſ 179. diuer par.2.

biennium immobili ad vſucapionem ſufficiebat.

17 *Iuſtinianus differentias omnium dominiorum lege lata, titulorum, ac temporum ſuſtulit inter ſolum italicum, ac Prouinciale.*

18 *Vſucapio, eſt acquiſitio per continuatam longi temporis poſſeſsionem.*

19 *Vſucapio, & ante, & poſt Iuſtinianum in re tam mobili, quàm immobili locum habet.*

20 *Hoc differunt exceptio, & præſcriptio inter ſe, quòd exceptio latius extēdatur.*

21 *Præſcriptio differt ſignificatione ab vſucapione, non enim ſignificat acquirere, ſed habentem ius in ſeudo temporis longa poſseſsione excludere.*

22 *Barbari voces præſcriptionis, & vſucapionis confuderunt.*

23 *Vſucapiens bona fide, & præſcriptionem, & dominium habet.*

24 *Fauorabilior eſt vſucapio, quàm præſcriptio propter bonam fidem.*

25 *Temporales præſcriptiones, niſi triginta, aut quadraginta annorum aduerſus minorem non currunt.*

26 *Nihil æquius, quàm pacta ſeruare.*

27 *Præſcriptio conuentionalis à pactis contrahentium: legalis à iuris forma ortum habet.*

28 *Odioſior eſt præſcriptio legalis, quàm conuentionalis.*

29 *Præſcriptio pro vſucapione in legibus canonicis, & apud iurium interpretes vſurpatur.*

30 *Vſucapio mobilium directum etiam dominium complectitur.*

31 *Rerum mobilium vilis eſt poſſeſsio.*

32 *Præſcriptione ſolam nanciſcimur actionem, & ſeruitutem.*

33 *Vbi eſt exceptio, præſupponitur actio.*

34 *Ius gentium, ac naturale alteratur, non tollitur iure ciuili.*

35 *Vſucapio dominium ſecum trahit.*

36 *Dominij verbo directum intelligitur.*

37 *Traditione directum dominium acquiritur.*

38 *Innocentius primus in decreto dominium ex præſcriptione acquiſitum, æternum vocat.*

39 *Dominium præſcriptionis proprietatem Concilium Agathenſe appellat.*

40 *Præſcriptione directum dominium acquiritur.*

41 *Etiam iure ciuili dominium longi temporis directum eſt.*

42 *Lex ciuilis poteſt dominium ex vno in alium transferre ex iuſta cauſa.*

43 *Si ſufficit triennium ad translationem dominij, multo magis ſufficere poteſt longius tempus.*

44 *Lex duodecim tabularum vſucapionem in immobilibus biennio, in mobilibus anno formari ſtatuit.*

45 *Non transfertur dominium directum abſque titulo, & bona fide, ac poſſeſsionis continuatione.*

46 *Litis conteſtatione, & per vim interrumpitur poſſeſsio.*

47 *Sola bona fides ad acquirendam ſeruitutem ſine titulo ſufficit.*

48 *In omni re eccleſiaſtica requiritur bona fides, & iuſtus titulus.*

49 *Claudendus eſt ingreſſus vitioſus ad ſpiritualia.*

50 *Actio, quæ edicto Prætoris ex iureiurando datur, dicitur vtilis reſpectu iuris ciuilis.*

51 *Iure ciuili ex iuramento non oritur, nec tollitur actio, ideo prætoria eſt.*

52 *Si iuſiurandum cauſæ nitatur, datur etiã vtilis actio.*

53 *Dicitur vtilis actio, quæ datur ex cauſa non directa.*

54 *Directa actio datur ei, qui re vera emit, aut hæres eſt.*

55 *Iuſiurandum pro veritate habetur.*

56 *Vindicatio, niſi domino non datur.*

57 *Exceptionem eſſe actionis, & intentionis excluſionem, ait Abbas.*

58 *Humana lex non poteſt naturali iuri derogare.*

59 *Ex præſcriptione, & vſucapione non transfertur dominium contra ius naturale, etſi idem de eodẽ iure dimanat.*

60 *Adiectionis verbum ſoli legali acquiſitioni proprie aptatur.*

61 *Adijci bona dicuntur, quãdo nõ hæreditate, ſed Principis auctoritate obtinẽtur.*

62 *Adiectio pignorum captorum in cauſa iudicati cum domini conſenſu, abſque iudicis præcepto, venduntur.*

63 *In ijs, quæ iuris ſunt, legis auctoritas pro veritate eſt.*

64 *Vnius rei duo poſſunt ſimul habere dominium, alter naturale, alter legale.*

65 *Dominus rei eſt, à quo ipſa nulla actione euinci poteſt.*

66 *Iura realia præſcribebantur lege duodecim tabularum longiori tempore, quia non proprie poſsidebantur.*

67 *Iura realia dicuntur præſcribi, non vſucapi, quia non dominio, ſed actione exceptionis acquiruntur.*

68 *Cum duodecim tabulæ Romanæ prolatæ ſunt, Romani vniuerſam Italiam non poſſidebant.*

69 *Iuris interpretibus proprium, videri velle ſubtiles & artificioſos.*

70 *Præſcriptio dicta ab inſcriptione, ſeu à termino, ſiue ab exceptione.*

71 *Vſucapio legitima dominium præſtat.*

72 *Præſcriptio non fuit inducta iure ciuili ad præſtandum dominium: inuenta enim fuit poſt ius ciuile.*

73 *Præſcriptionis titulus non inter eos, qui dominij, ſed qui exceptionum ſunt, fuit coniectus, quoniam nihil pertineat ad rerum dominium.*

74 *Antoninus præſcriptionem diutinæ poſſeſſionis in rebus immobilibus primus, vt arguit Conannus, imperauit.*

75 *Ius ciuile legem naturæ nō poteſt ſoluere.*

76 *Initio res omnes fuerunt communes.*

77 *Natura occupanti acquiſita eſt rerum poſſeſſio, non dominium ab initio.*

78 *Dominium rerum lege ciuili eſt introductum.*

79 *Quæ lex dominia concedere, eadem & transferre potuit.*

80 *Initio Eccleſiæ omnia erant communia.*

81 *Tempore Sanctorum Hieronymi, & Auguſtini ſub Simplicio Papa anno ſalutis 470. circiter diuiſio bonorum inter Chriſtianos facta fuit.*

82 *Beatus Gregorius confirmauit diuiſionem bonorum inter Chriſtianos factam.*

83 *Ex diuiſione bonorum inter Chriſtianos facta, clerici ſuæ partis vere domini effecti ſunt.*

84 *Plurima inuenta ſunt ad ſalutem populi, etſi priuatorum vtilitati repugnãtia.*

85 *Lex iuſta vim habet, quia ſubditi in imperium legislatoris conſenſerunt.*

86 *Conſenſus tacitus vſucapionem, & præſcriptionem inducit.*

87 *Vſucapio eſt pro bono publico, ne rerum dominia diu incerta ſint, & vt ſit aliqua ſecuritas poſſeſſoribus, ac finibus litium.*

88 *Quod eſt publicum bonum, non eſt damnum priuatum.*

89 *Non dicitur damnum dare, qui, etſi dat, dediſſe noluit.*

90 *Ius ciuile multa naturæ detraxit, ac immutauit, vt hominum fraudes interciperet.*

91 *Patrijs legibus non obtemperans, mulctandus.*

92 *Rem ſuam vltra tempus legale negligẽs, licite pro pœna damno rei mulctatur.*

93 *Lex vſucapionis dura eſt, non iniqua tamen.*

94 *Lex vſucapionem admittendo ius naturæ potius ornauit, & auxit, quàm læſerit.*

95 *Lex vſucapionis iuſta etiam Chriſtianis eſt.*

96 *Theodoſius Magnus Cæſar primus præſcriptionem triginta annorum: Anaſtaſius quadraginta introduxit.*

97 *Præſcriptio longiſſimi temporis non, niſi ad actiones perpetuas & ſempiternas pertinet.*

98 *Præſcriptio malæ fidei numquam valet.*

99 *Malæ fidei poſſeſſores ſunt potius puniendi, quàm defendendi.*

100 *Mala fides præſumpta tollitur poſſeſſione triginta annorum.*

101 *Immemorabilis præſcriptio vim amittit vitio malæ fidei.*

102 *Malæ fidei poſſeſſor nullo tempore præſcribit.*

103 *Non eſt ſemper mala fides cum rei alienæ poſſeſſione.*

104 *Non dicitur prædo, qui pretium rei numerauit. Ex Cuiacio.*

105 *Bona priuatorũ decem annis inter præſentes, viginti inter abſentes præſcribuntur.*

106 *Auctoris mala fides bonæ fidei emptori non nocet.*

107 *Vitium defuncti hæredi non nocet.*

108 *Nec eccleſia præſcribit contra eccleſiam minori ſpatio triginta annorum.*
Hoc de iure veteri.

109 *Iure nouo Pontif. Rom. quadraginta anni requiruntur ad præſcriptionem, ſiue ſit priuatus, ſiue eccleſia.*

110 *Statutum inducens præſcriptionem minoris temporis, quàm quadraginta annorum non valet, qui vero obſeruaret ipſum, letaliter peccaret.*

111 *Statuta laicorum ſuper præſcriptionibus non ligant eccleſiam.*

112 *Priuilegiatus non vtitur priuilegio contra priuilegiatum, quod & de abſente reipublicæ cauſa contra abſentem intellige.*

113 *Priuilegiatus aduerſus priuilegiatum priuilegio vtitur, ſi id potentius eſt.*

114 *Præſcriptio vtroque iure eccleſijs competit.*

115 *Priuilegium de lucro captando non eſt fauorabile, ſicut de damno vitando.*

116 *Non datur priuilegiorum concurſus.*

117 *In rebus mobilibus, & actionibus perſonalibus ſufficit aduerſus eccleſiam iuris ciuilis præſcriptio, quæ aduerſus priua-*

priuatos ſufficit. Ex Abbate, Felino, Iaſone, & Baldo.

118 *In rebus mobilibus, & actionibus perſonalibus requiritur præſcriptio quadraginta annorum, ſicut in cæteris ex Hoſtienſi, quem auctor ſequitur.*

119 *Præſcriptio quadraginta annorum pro eccleſijs non amplectitur Romanam, quæ longiori, nimirum centum annorum priuilegium habet.*

120 *Si principaliter non lædatur eccleſia Romana, currit ei præſcriptio ordinaria quadraginta annorum.*

121 *Poteſt præſcribi tempore ordinario ad ius vtile Romanæ eccleſiæ in priuatum tranſlatum, dum directè ipſi eccleſiæ non præiudicetur.*

122 *Centenaria præſcriptio, etiam quo ad ius vtile Romanæ eccleſiæ, in priuatū tranſlatum de mente doctorum currit, ipſo directo domino ignorante, ſciente vero ſufficiunt triginta anni.*

123 *Non cogitur dominus directus nouum feudatarium inuitus admittere.*

124 *Res exēpta, & ſubiecta Romanæ eccleſiæ poteſt præſcribi tempore ordinario.*

De præſcriptionibus. Cap. XVIII.

RECTA inſtituti noſtri ratio poſtulare videbatur, vt, quæ de præſcriptionibus (ex quibus etiam eccleſiæ, earumq. bona ſingulare habent priuilegium) dicturi ſumus, recitarentur præcedenti capite, prout factum fuit ſuperiori libro: attamen, cùm præſcriptio iſta longiorem poſtularet explicationem, in hunc eam de induſtria locum coniecimus. Et vt haberi huius breuis tractatus cognitio facilius poſſit, res eſt paulo altius repetenda, diffuſiusq. agenda, nec tamen à propoſito inſtituto erit recedendum. In primis ergo videre oportet, quid ſit præſcriptio, quæ nihil[a] aliud eſt, quàm exceptio. Ideo Tribonianus
1 in libris Pandectarum, & Codicis ſub titulo de exceptionibus tractat & de præſcriptionibus. Hinc & Tertulliani liber extat de præſcriptionibus, id eſt exceptionibus, & defenſionibus aduerſus hæreticos. Atque ideo cernimus, quod Modeſtinus[b] Iuriſcōſultus, lōgæ poſſeſſionis præſcriptionē, dicit Vlpianus[c] longæ poſſeſſionis exceptionem
2 appellat. Item, quod Marcellus[d] tēporis ex-
3 ceptionem vocat: Papinianus[e] tēporis præſcriptionē. Nō eſt itaq; dubiū, quin iuris auctores velint, exceptionem temporis, & præſcriptionem idem eſſe. Nam & M. Tullius[f] in Oratore, *Vt petitor*, inquit, *rurſus cum peteret, ne exceptione excluderetur*, &c. Cuiacius in Paratitlis[g] Cod. *Et inde*, ait, *præſcriptioni nomen, quo nihil aliud, quàm exceptio ſignificatur*. At dicet aliquis: ſi exceptio præſcriptio eſt, & econtra, dicendum quoque erit, perinde præſcriptionem dilatoriam eſſe, atque exceptionē, vt quemadmodum exceptionum, alia[h] eſt dilatoria,
4 alia peremptoria, ita & præſcriptio. Dilatoria exceptio eſt, quæ actionem differt, veluti procuratoria exceptio dilatoria eſt. Nam, qui dicit non licere procuratorio nomine agi, non prorſus litem inficiatur, ſed perſo-
5 nam euitat. Didacus Couarruuias[i] rectè exiſtimat, pluribusq. probat, præſcriptionem ad vtramque referri, & eſſe dilatoriam, & peremptoriam, vti eſt exceptio. Siquidem Accurſius[k] interpretatur, moratoriam præſcriptionem, dilatoriam exceptionem. Legitur etiam[l] apud Imperatorem Gordia-
6 num præſcriptio militiæ, hoc eſt exceptio, quæ militi opponi poteſt, ne procuratoris officio fungi poſſit. Sic & peremptoria dicitur[m] præſcriptio, ſicut exceptio. Hinc naſcitur difficultas, num præſcriptio etiam vſucapio dici poſſit. de qua, quoniam Bartolus[n], & Panormitanus[o] Abbas dicunt olim, hoc eſt, ante Iuſtiniani[p] conſtitutionem, vſucapionem commune verbum fuiſſe mobilibus, & immobilibus rebus, at hodie[q] differentiā eſſe, ſcilicet quòd vſucapio mobilibus, præſcriptio rebus immobilibus conueniat, alij vtriuſque iuris Potificij, & Cæſarei interpretes frequentius Bartolum, & Abbatem, veluti vtriuſque iuris lucernas, ſequuti ſunt, iuris forte veteris ignoratione decepti. Nam res omnes olim diuiſæ ſunt inter mancipi, & nec mancipi, atque ideo titulus Codicis inſcribitur. *De vſucapione transformanda, & ſublata differentia rerum*
7 *mancipi, & nec mancipi*. Res mancipi dicebantur prædia vrbana, & ruſtica, quæ erant in Italia, res Italici ſoli, & iura ruſticorum prædiorum, vt iter, via, actus, aquæductus, quæ & ipſa, vt res ſoli Italici, accipiebantur, & eodem prorſus iure[r] cenſebātur, quo res ſoli. Quibus, ex Vlpiano, Cuiacius in Paratitlis[ſ] Cod. adiungit ſeruos, & quadrupedes, quæ dorſo, collove domantur, vt boues, equi, muli, aſini, & ex Plinio[t] vniones, ideſt grandes margaritas, & res alias omnes precioſas, quæ væneunt auro contra,
8 vel auro ſupra. Cæteræ vero res, nec mancipi ſunt, veluti prædia[u] prouincialia, quæ dicuntur, & erant ſtipēdiaria, vel tributaria, & feræ

a l. ſi cū tutoribus in princip ff. de tranſact. l ſi fideicōmiſſ. §. 1. & vlt. ff. de iudic. l. nihil in:ereſt § 1. ff. d inof. teſtam & alibi paſſim.
b l 3. ff d diuer. & temp. præſcript.
c l 5. ff eod.
d l. 1 ff. ſi libertus inge. eſſe dicat.
e l. 5. ff. eod.
f lib. 2.
g tit. de præſcript. long. temp.
h l. 2. §. vlt. & 3. ff. de except.
i ad reg. malæ fidei poſſeſſ in prin. de reg. iuris in ſexto.
k ad l 2. C. d prec. Imp. offerend. & ad l præſcriptione C. ſi cont. ius. vel vtil publ.
l in l ita demum C. de procurat.
m l. Titia cū teſtam §. Caius. & l. cum pater. §. pater qui filiu ff de leg. 2. l peremptorias. C. ſent. reſcind poſſe l præſcriptionem. C. de except l. emptor. C d præſcr. long. temp. & d. l. 3. ff. d exce.
n ad l ſeruitutes 2. ff. de ſeruit.
o ad rubric. extra d præſcript.
p in l. vnica C. d vſucap. transfor.
q p d. l vnicam.
r l 2 C de ſeru & aqua
ſ ad tit. de vſucap. trāſform.
t lib 9. c 35 in fine.
u § per traditionē. Inſt. de rer. diuiſ.

& feræ beſtiæ, quamuis domitæ ſint, & oues, 9
capræ, ſues, & res omnes, quæ auro ſunt in-
feriores: ſed ea tantum prædia vſucapi pote-
rant, quæ mancipi erant, hoc eſt, quæ ſolo
Italico comprehendebantur, non prouincia-
lia, vel iura eorum, quæ nec mancipi erãt [x].
At res mobiles, & ſe mouentes vſucapi po- 10
terant ſiue mancipi, ſiue nõ mancipi eſſent,
vbique locorum [y] in Italia, & in Prouincijs.
Vnde M. Tullius in Topicis. *Abalienatio, eſt
eius rei quæ mancipi eſt, aut traditio alteri
nexu, &c.* Quæ verba Boetius [z], enarrans,
dicit. *Omnes res, quæ abalienari poſſunt, id eſt,
quæ à noſtro dominio ad alterius transire
poſſunt, mancipi dicta ſunt.* Et ea abaliena-
tio per quandam nexus fiebat ſolemnitatẽ.
Huius dictionis, nexus, meminit Iuſtinia-
nus [a] & ipſe: neque in toto iuris corpore
alibi hæc dictio legitur, vel ipſius Budæi [b]
teſtimonio, qui explicat hanc dictionem,
nexus, quemadmodum & verba ipſa, *man-
cipi*, & *nec mancipi*, quemadmodum facit
Cuiacius [c], ſed paulo apertius, exiſtimatq. 11
nexum, & mancipium idem eſſe, aut eo tan-
tum differre alterum ab altero, quo genus à
ſpecie. Atque ita concludit, nexum gene- 12
raliter dici quamcumque dationẽ, ſeu obli- 13
gationem per æs, & libram factam: ſpecia-
liter autem mancipatio, ſiue datio rei, quæ
fit per æs, & libram, præſentibus non minus,
quàm quinque teſtibus ciuibus Romanis pu-
beribus, & libripende, & interpoſitis certis,
ſolemnibusq. verbis. Nam is, qui manci-
pium accipiebat, æs tenens ita dicebat. *Hũc
ego hominem ex iure Quiritum meum eſſe
aio, isq. mihi emptus eſt hoc ære, æneaq. libra.*
Deinde ære percutiebat libram, idq. æs da-
bat ei, à quo mancipium accipiebat, quaſi
pretij loco. Huius moris meminit Iuſtinia-
nus [d], & Boetius [e], dicitq. *Mancipatio, ima- 14
ginatoria quædam venditio eſt, quod ipſum
ius proprium eſt Romanorum ciuium.* Itaque
mancipare pro vendere accipiebatur. Hinc
Tullius [f] de Antonio loquens, *Tum iſte*,
ait, *venditum, atque mancipatum tribunatũ
conſilijs veſtris oppoſuit.* Mancipatum plus
eſt, quàm venditum. Quintilianus in ſexto. 15
*Requirebat Craſſus, vbi eſſent ea poſſeſſiones:
omnes autem illas Brutus vendiderat, & cũ
paterna manciparet prædia, turpis habeba-
tur.* Sciendum quoque eſt, ex iure veteri 16
duodecim tabularum rei mobilis, aut ſe
mouentis vſucapioni ſuffeciſſe annum: rei
immobili biennium in Italico ſolo tantum,
non [g] in prouinciali. Ratio diuerſitatis fuit,
quia emphyteuticarij, & prouinciales præ-
diorum domini non erant ex iure Quiritiũ:

x l. eſt ſponſus. ff. de pub. in re actione
y d. l. vnica.
z ibid 3 cõment.
a d l. vnica. in fine.
b ad l. 2. ff de orig. iur.
c d. tit de vſuc. transf.
d in princ. tit de teſt.
e loco, vt ſupra.
f Philip 2.
g d. l. vnica & Inſtit. de vſucapio. in princip.

habebant tamen vindicationem. *In vecti-
galibus*, ait Paulus [h], *& in alijs prædijs, quæ
vſucapi non poſſunt, Publiciana competit, ſi
forte mihi ex bona fide tradita ſunt.* Cuia-
cius [i] illa verba, *& alijs prædijs*, pro ſtipen-
diarijs, & tributarijs accipit. Vlricus [k], *Sti-
pendiarij*, inquit, *agri nexu non habentur:
ſed nec mancipatio eorum legitima eſſe poteſt:
poſſidere enim priuatis, quaſi fructus tollendi
cauſa, & præſtandi tributi conditio conceſſa
eſt.* Conſtat ergo non minimam in iure ve-
teri fuiſſe, inter res mancipi, & nec manci-
pi, inter ſolum Italicum, & prouinciale, in-
17 ter dominium ex iure Quiritium, & dominiũ
in bonis differentiam, eamq. eleganter, vt
ſui moris eſt, explicat vir doctiſſimus, meiq.
amantiſſimus, Antonius Faber, hodie in ſu-
premo Sabaudienſi Senatu primus Præſes,
in acutiſſimis ſuis coniecturarũ libris, *lib. 7.
cap. 4.* quam quidem differentiam Iuſtinia-
nus ſuſtulit, ac primum dominij [l], ita vt om-
nes rerum ſuarum intelligerentur eſſe domi-
ni eodem pleno, legitimoq. iure: alio autem
titulo [m] ſuſtulit etiam differentiam rerum
mancipi, & nec mancipi, vt omnes res quo-
quo modo diſtrahi, abalienarivè poſſent. Et
tempus vnius anni mutauit in triennium,
biennij in decennium inter præſentes, & vi-
cennium inter abſentes. Atque ideo Dida-
cus Couarruuias [n] recte putauit, vſucapio-
nem immobilium in illa Iuſtiniani [o] conſti-
tutione non transformari in vſucapionem
mobilium (vt vulgò interpretes parum pe-
rite opinãtur) ſed, quòd temporis anguſtiæ,
quæ olim ſufficiebant ex lege duodecim ta-
bularum, excluderentur, longioraq. ſpatia
darentur ad acquirendas res per temporis
18 vſum, & poſſeſſionem. Namque vſucapio
eſt, vt definit Modeſtinus [p], acquiſitio, vel
adiectio dominij per continuationem poſſeſ-
19 ſionis temporis longe definiti. Ex quibus
plane omnibus apparet manifeſte vſucapio-
nem, non ſolum tempore duodecim tabula-
rum, & vſque ad Iuſtinianum, ſed & poſt ip-
ſius Iuſtiniani conſtitutionem, acquiſitionẽ
dominij per vſum, & poſſeſſionem tam rerũ
immobilium, quàm mobilium ſignificare.
Quæ licet, non obſtante communi interpre-
tum conſenſu, vera ſint, animaduertere ta-
men oportet verbum hoc, *vſucapio*, non eo
ſenſu accipi apud Iuriſconſultos, Imperato-
rum cõſtitutiones, atque linguæ Latinæ au-
ctores, quo à Romanis ipſis Pontificibus, &
vtriuſque iuris interpretibus accipitur: quod
adnotauit Andræas Alciatus [q], & Dida-
cus [r], etſi non ſe ſatis explicat. Namque
veteres iuris magiſtri, dictionem præſcri-

h d. l. ſponſus. §. in vectigalibus.
i lib. obſer. 7. cap. 3.
k lib. 2.
l tit. C. de nudo iur. Quir. tollen.
m in tit C de vſucap. trãsforman.
n ad d reg. malæ fidei. in prin. n. 2.
o d. l. vnica.
p l. 3. ff. de vſucapion.
q ad l. quinque pedum. n. 27. C. finium regund.
r loco vt ſupra n. 6.

ptionis non bene intelligentes, aliam ſigni-
ficationem habere eam putarunt, vt non
tantum exceptionem ſignificaret, vel vſu-
capionem triennalem, aut longi temporis,
verum etiam ad actiones reales, & perſona-
les, atque omnia ea, quæ tempore acquirũ-
tur, pertineret, atque etiam dixerunt, fun-
dum, agrum, aliamvè rem præſcribi, vti di-
cimus, vſurpari. Cùm tamen verbum, *præ-
ſcribere*, nihil aliud ſit, quàm excipere, quod
verbum datiuo iungitur [f]. Vſucapio enim
(vti diximus ex Modeſtino) eſt acquiſitio
dominij. Præſcriptio eſt, vt initio dicebatur,
exceptio: quod conſtat ex titulo Pandecta-
rum de exceptionibus, ſeu præſcriptionibus:
eſt igitur præſcriptio exceptio tẽporis, quod
colligi poteſt ex ſerie titulorum Pandecta-
rum. Siquidem poſt generalem titulum de
exceptionibus, ſeu præſcriptionibus, poni-
tur titulus de temporalibus præſcriptioni-
bus, & alijs huiuſmodi, qui eo libro conti-
nentur, tituli: quamuis dubium non ſit, quin
adhuc aliqua ſit differentia inter exceptio-
nem, & præſcriptionem: nam illa eſt gene- 20
ralior, & patet latius, præſcriptio autem
proprie ea eſt, quæ curſu temporis à lege 21
definiti auctoritatem habet contra verum
dominum, aut fructuarium, vel creditorem
pignoratitium, & quemcumque alium, cui
aliquid eſt iuris [t] in fundo: exemplo res fiet
illuſtrior. Poſſedi rem longo tempore, vel
tu longiſſimo tempore ceſſaſti poſſidere: me
tueor exceptione temporis, allego tantum
temporis præceſſiſſe: præſcribere ergo non
ſignificat vſucapere, vel vſu rei dominium
acquirere. Nec quiſquam hanc vocem eo 22
ſenſu Latine vſurpauit: attamen cum bar-
bari ita loquerentur, ea ex vſu barbarorum
cœpit in forum ſenſim irrepere, & in ſcho-
lis vſurpari. Quocirca ipſi ſacrorum cano-
num conditores, qui ſe potius rebus, & ne-
gotijs, quàm verborum delectui, aut pro-
prietati accommodarunt (illis præſertim
temporibus, quibus Italia à barbaris vexa-
ta, & puritas Latini ſermonis prope extin-
cta eſt) pro *vſucapione*, vſurparunt *præſcri-
ptionem*, & pro *vſucapere*, *præſcribere*, cum
diſcrimen ſit inter eas non minimum. Si 23
quis enim rem vſu ceperit cum bona fide,
non ſolum præſcriptionẽ habet, hoc eſt ex-
ceptionem, ſi conueniatur, ſed & dominiũ:
veluti, ſi quis rem immobilem decem annis
inter præſentes, vel viginti inter abſentes
poſſederit, non tantum præſcriptionem, id
eſt exceptionem, acquirit, qua agens remo-
uetur, ſed acquirit etiam [u] dominium. Fa- 24
uorabilior eſt vſucapio, quàm præſcriptio

f l. 3. in prin. ff. de præuaric. l. intra quattuor annos in princ. ff de diuerſ. & temp. præſcri & apud Ciceronem paſſim.

t l creditor. ff. de diuerſ. & temp. præſcrip.

u l. vnica. C. ſi aduerſ. vendit.

25 propter bonam fidem. Vnde videmus, olim
opus fuiſſe minori aduerſus vindicationem [x]
reſtitutione propter fauorem eius vſucapio-
nis: quamquam Iuſtinianus [y] noluerit, tem-
porales præſcriptiones aduerſus minorem
ipſo iure currere, quòd tandem ſubuenire-
tur per auxilium reſtitutionis in integrum,
exceptis præſcriptionibus triginta, vel qua-
draginta annorum. Franciſcus Duarenus [z]
ſcribit, aduerſus præſcriptionem tempora-
riam non opus eſſe reſtitutione, cum præ-
ſcriptio non ita ſit fauorabilis, vt eſt vſuca-
pio propter bonam fidem. Ad illud vero
Pauli [a] reſponſum, quo probari videtur, mi-
norem reſtitui aduerſus præſcriptionẽ tem-
porariam, reſpondet, eum loqui de præſcri-
ptione, quæ ex conuentione contrahentium
oritur, quæ longe fauorabilior eſt, quam ea,
26 quæ ex ſolo iuris rigore proficiſcitur: nihil
enim magis æquitati conuenit, quàm ſerua-
re ea, quæ inter contrahentes ſemel placue-
27 runt [b]. Vnde vulgo diſtinguitur præſcriptio
conuentionalis à legali: ſiquidem conuen-
tionalis eſt, ſi fundum emerim ea lege, vt
niſi ſoluerim intra Cal. Martias, is ſit inem-
ptus, ſi elapſis Calendis, offeram pretium,
remouebor conuentionali præſcriptione [c],
28 qua conuentum eſt, vt res ſit inẽpta. Lega-
lis vero eſt, quæ à rigore iuris, vel ipſo legis
rigore prouenit, & iſta odioſior eſt, illa vero
fauorabilior. Quare mirum non eſt, ſi mi-
nori hæc currat, non æque illa. Multum
itaque inter vſucapionem, & præſcriptionẽ
intereſt. Præſcriptio, vti ſæpe diximus, nihil
aliud eſt, quàm exceptio, quæ ex vſu tem-
poris, & ex vſucapione inſurgit [d], atque
oritur. Præit igitur vſucapio, & ſequitur
præſcriptio. Nam præſcribere, hoc eſt, ex-
cipere quonam modo potero aduerſus eum,
à quo conuentus ſum, niſi iam vſuceperim?
29 Vnde forte factum fuit: vt iuris vtriuſque
interpretes, immo & ipſi ſacratiſſimi Anti-
ſtites poſſeſſionem, ſeu acquiſitionem longi
temporis præſcriptionem appellarent: quod
in iure ciuili [e] non caret exemplis: vt pluri-
mum tamen præſcriptio eſt exceptio, quæ
definiri poteſt, vt ſit exceptio ex tempore
legibus definito ſubſtantiam capiens, prout
dixit gloſſa [f], quam ſequuntur Goffredus [g],
Alciatus [h], & Didacus [i], qui eam pluribus
examinat, & probat. Vſucapio à Modeſti-
no [k] aliter definitur, vt ſit acquiſitio, vel
adiectio dominij per continuationem poſ-
ſeſſionis temporis lege definiti. Quibus pla-
ne verbis docet Modeſtinus vſucapione
adijci dominium: quod de vtili, non item
de directo communi interpretum conſenſu
accipi

x l. etiam ſi, 46. ff. de minorib 25. annorum.

y l. vlt. C quibus in cauſ. in integ. reſtit. neceſſ. non eſt.

z ad d. l. vlt.

a l. Aemilius 30. ff. d min.

b l. 1. ff. de pact.

c l. ſi duob. ff. de diuerſ. & temp. præſcript.

d d. l. 3 ff. eo. d diuer. præſcript & l. emptor. C. d præſcr. long. temp.

e vt in l. q alien. i prin. ff de euict. l. ei, a quo. ff. de vſucap. l. quinque pedum. C. fi. regund. §. ex his. Inſt. per quas perſ nobis acquir.

f ad ſum. 10 q. 3.

g in ſum. tit. de præſcrip.

h ad rubric. eiuſdem tit. de præſcrip. n. 4. & ad d. l quinque pedum. & ad l. vt ſunt. ff. de verb. ſignif.

i ad d. reg. malæ fidei, § princ. n. 4.

k in d. l. 3.

accipi dicitur: in eo videlicet, quòd Mo-
deſtini definitio ad vſucapionem decem, vel
viginti annorum refertur, etſi, quo ad vſu-
capionem mobilium, directum etiam domi-
30 nium transferri exiſtimat Accurſius [l], quem
ſequuntur Bartolus [m], Panormitanus [n], &
Decius [o]. Et hanc eſſe frequentiorem ſen-
tentiam ſcribũt iuris vtriuſque interpretes,
Iaſon [p], Felinus [q], Alciatus [r], & Didacus [ſ].
Quibus aſſentire videtur Iacobus Cuiacius
in Paratitlis Codicis [t], dum ait. *Vſucapio
parit directam in rem actionem: poſſeſſio lon-
gi temporis exceptionem tantùm.* Sed poſtea
placuit etiam cui adquiſita hæc exceptio eſ-
ſet, vt daretur vtilis [u] actio in rem, quam &
31 veteres leges dediſſe ait [x]. Huius opinionis
ratio illa forte eſſe potuit, quam affert Ac-
curſius [y], quòd rerum mobiliũ vilis, & abie-
cta eſt poſſeſſio. Quæ videtur fuiſſe ipſius
Iuriſconſulti [z], & vt facilius multò, quàm
immobiles conſumuntur [a], ita facilius quo-
que, & firmius acquiruntur: poſſunt etiam
deſinere à nobis poſſideri, etiam ſi ab alijs
minime [b] poſſideantur. Et quòd per præ-
ſcriptionem directum dominium non acqui-
ratur, ſed vtile tantùm, ex eo potiſſimum
oſtendere nituntur iam citati interpretes,
quòd per præſcriptionem ſolam nanciſci-
mur [c] actionem vtilem, & ſolam vtilem ſer-
32 uitutem [d]. Item præſcriptio, ſiue poſſeſſio
longi temporis parit dumtaxat exceptionẽ,
licet ſit receptum etiam iure veteri, vt cui
adquiſita eſt hæc exceptio, daretur vtilis
actio [e]: ſed vbi eſt exceptio, ibi etiam præ-
ſupponitur actio, cum exceptio dicta ſit,
quaſi quædam excluſio, quæ actioni rei [f]
opponi ſolet. Quibus argui videtur, aduer-
33 ſario actionem competere, atque ita domi-
nium [g]: quibus & illam addunt rationem,
quòd dominium iure gentium, vel ſi mauis,
iure naturali adinuentum eſt [h]: haud igitur
tolli poteſt longi temporis præſcriptione per
34 humanas conſtitutiones inducta [i]. Nam ea,
quæ iuris gentium ſunt, aut naturalis, lege
ciuili alterari quandoque poſſunt, non æque
penitus tolli, aut commutari [k]. Contrariam
vero ſententiam (quod ſcilicet vſucapione
decem, vel viginti annorum dominium di-
rectum acquiratur) rationibus, argumentis,
Iuriſconſultorum reſponſis, & conſtitutioni-
bus Imperatorum alij vtriuſque iuris diſci-
plina clariſſimi, veriorem eſſe contendunt.
Ex veteribus primum Martinus ille, cuius
mentio paſſim fit apud Accurſium, Petrus
à Bellapertica, Cynus, Faber, & Vltramon-
tani communiter, item gloſſa [l], Portius [m],
Decius [n], Alciatus [o], Corraſius [p], & alij,

l ad Auth. niſi triennalis. C. de bon. mater. & ad l. traditionibus C. de pact. ad prin. tit. Inſtit. de vſuc.
m ad d. Authen. niſi, & ad d. l. traditionibus
n ad rub. de præſcript. & ad c. cæterũ n. 10. de iud.
o ibid. n. 17.
p ad d. l. traditionibus.
q r ad rub. de præſcrip.
ſ ad d. reg. malæ fidei. in princ. 3. par.
t in tit. de præſcr. lõg. temp.
u l. penul. in princ. C. de præſcrip 30. vel 40. ann.
x vt puta. l. ſi quis diuturno. ff. ſi ſeru. vindic.
y ad l. ſi rẽ mobilem. in verbo neglecta. ff. de acquir. poſſeſſ.
z d. l. ſi rem & in l. peregre. in prin. eod.
a l. lex quæ tutores. C. de admin. tut.
b l. 3. § Nerua filius. ff. de acquir. poſſ.
c l. ſi duo patroni. §. Iulianus ff. de iureiur.
d l. 1. § ſi ff. de aqua plu. arcen.
e d. l. ſi quis diuturno. & d. l. penult.
f l. 2. ff. de except.
g l. in rem. ff. de rei vindicat.
h l. 1. ff. de iuſt. & iure.
i l. eas obligationes. ff. de c. minn.
k l. 2. § ſi ff. de vſufr. ear. rer. §. ſed naturali. a. Inſt. de iur. natur. c. a nobis de decimis.
l ad ſumm. 16 q. 3.
m ad princ. tit. Inſtit. de vſucap.
n ad l. vlt. C. de edict. diui Adriani tol.
o ad rub. extra de præſc. num. 31.
p ad l. ſerui tutes 4. n. 43. de ſeruit. ad l. ſi finita §. Iulian. n. 11. ff. de damn. infec. & in l. 3. Miſcell. c. 20.

quos citat, & ſequitur Didacus [q], quorum
ſententia probatur rectiſſime ex vſucapio-
nis definitione, quæ eſt acquiſitio dominij [r].
Sed vſucapionis, vti ab initio diſſerui, ge-
nuina ſignificatio non ad mobilium modò,
ſed ad immobilium quoque rerum acquiſi-
tionem refertur. Caius [ſ], *Per longam*, in-
quit, *poſſeſſionem nobis acquiritur dominium.*
A quo, quemadmodum nec à Modeſt. diſ-
ſentiunt Imperatores [t] Diocletianus, & Ma-
ximianus, vbi habẽt. *Traditionibus, & vſu-
35 capionibus dominia acquirũtur.* Quod & ad-
36 ſtruit Iuſtinianus [u], cum dicit, poſſeſſorem
per triennale tempus dominium fieri: domi-
nij autem verbo directum in dubio intelli-
gimus [x], reducta ſemper ad potentius ſigni-
ficatum [y] vocabuli interpretatione. His ac-
cedit, quod idem Iuſtinianus [z] ſcribit, cum
loquitur de rerum mobilium, & immobilium
vſucapione, vbi ſubiungit. *His modis non ſo-
lum in Italia, ſed etiam in omni terra, quæ
noſtro imperio gubernatur, dominia rerum,
iuſta cauſa poſſeſſionis præcedente, acquirun-
tur.* Quo loco dominij verbum ad longi tẽ-
poris poſſeſſionem referendum eſſe, negare
non poſſunt prioris opinionis auctores: fa-
tentur enim, dominij verbum ad rerum mo-
bilium vſucapionem pertinere, ita vt dire-
ctum acquiratur: at quo ad vſucapionem
rerum immobilium, quàm præſcriptionem
vulgò appellant, refertur, de directo quo-
que intelligi debet, vt æque vtriuſque de-
terminabilis fiat determinatio [a]. Vt par er-
go ſit vtriuſque præſcriptionis conditio, ne-
ceſſe eſt, vt dominium directum rerum etiã
immobilium, in præſcribentem transferatur:
quæ quidem argumentatio commode pro-
cedit ex illa etiam Cæſarea conſtitutione [b],
vbi paria ponuntur, quòd dominium acqui-
ratur ſiue traditione, ſiue vſucapione: ſed
nemo neſcit, traditionibus dominium dire-
37 ctum, non tantum vtile transferri. Nihil
enim magis noſtrum eſt, quàm, quod volũ-
tate domini [c] in nos transfertur: quibus mi-
rifice conuenit Innocẽtij huius nominis pri-
38 mi conſtitutio [d], in qua dominium præſcri-
ptione inductum appellatur æternum, & in
39 concilio Agathenſi [e] dominium hoc pro-
prietas dicitur. Ex quibus haud male ar-
guere, & deducere licet, directum dominiũ
præſcriptione transferri. Idem directum
40 transferri dominiũ docet Imperator [f], dum
tradit, poſſeſſorem longi temporis pleniſſi-
41 me ſuper dominio ſecurum: nam ſi vtile
dumtaxat acquireretur, nõ diceretur [g] pro-
fectò vſquequaque tutus. Neque deeſt ra-
tio, qua huiuſmodi ſententia optime poſſit
adiuuari,

q ad d. reg. malæ fidei par. 3. n. 2.
r d. l. 3. ff. de vſucap.
ſ in l. acquiritur. 10. §. nõ ſolum. ff. de acq. rer. dom.
t l. traditionibus. C. de pact.
u in nouella 24 ex qua eſt auth. niſi tricennale. C. de bon. mater.
x l. 1. §. qui in perpetuũ. ff ſi ager vectig.
y l quæritur ff. de ſtatu homin. l. domũ ff. de cõtrah. empt. c. pen. de ſent. exc.
z in prin. tit. de vſucap. inſtitut.
a l. iam hoc iure ff. de vulg. & pupil ſubſtit.
b d. l. traditionibus.
c §. per traditionẽ. inſt. de rer. diuiſ.
d c. inter moratos. 16. q. 4.
e cap. 55. ex quo c. eleſi. ci. ead. q. 4.
f l. ſi. ad fin. C. de edict. D. Adria. tollen. & l. omnes. in ſi. C. de præſcr. 30. vel 40. ann.
g l fœminæ. §. illud. C. de ſecun. nupt.

adiuuari: ſiquidem ciuilem, ſiue humanam 42
legem ex iuſta aliqua cauſa transferendi do-
minium ab vno in alterum habere poteſtatē
recte, ni fallor, probauimus, non ſolum vti-
le, ſed & directum, quod neque inficiari quis
poteſt: alioquin dominium, quod in pœnam
criminis transfertur ab vno in alterum, di-
rectum non eſſet, ſed vtile dumtaxat, quod
eſt omnino ridiculum. Nec negant illi, quòd
lex humana poſſit vſucapionis cauſa tranſ-
ferre dominium directum in præſcribentem.
At huius dominij directi acquiſitionem, aut
translationem feciſſe legem inducentem
vſucapionem, & præſcriptionem haud ob-
ſcure conſtat ex locis relatis. Denique cum
apertiſſimi iuris ſit, legis auctoritate præſcri-
ptionis cauſa dominium in præſcribentem
transferri, nec vlla diſtinctio in ea ſpecie
fiat dominij directi ab vtili, quòd lex diſtin-
xiſſet, ſi voluiſſet tantum vtile dominium in
præſcribentem transferri, non eſt dicendum
vtile dumtaxat acquiri. Tandē neſcio, quæ 43
naturalis ratio ſuadeat, vt plus iuris afferat
triennium, quàm decennium, vicennium,
trecennium, vel aliud maius tempus: nam
ſi ſufficit triennium, multo magis ſufficere
debet longi temporis præſcriptio. Nec obeſt
ratio illa ſuperius adducta, quòd vilis, &
abiecta eſt rerum mobiliū poſſeſſio, & ideo
facilius, & firmius acquirenda. Etenim le-
giſlator, ex his, & alijs rationibus minus tē-
pus ſufficere ad vſucapionem rerum mobi-
lium, quàm immobilium conſtituit, nec in-
qualitate dominij, & in diſtinctione directi
ab vtili quidquam ſtatuit. Immo lex duo- 44
decim tabularum in his biennium, in illis
annum dumtaxat definiuit. Concludendū
ergo, ſicut vſucapione mobilium, ita præ-
ſcriptione immobilium directum dominium
transferri, dum extrema ſint habilia, quòd
interueniant [h] titulus, & bona fides. Item 45
quòd poſſeſsio non interrumpatur, ſed con-
tinuetur [i]: interrumpitur autem litis [k] con- 46
teſtatione, immo & per vim [l]: at vbi duo
extrema ſunt habilia, acquiritur [m] ipſo iure
directum dominium. Reſtat modò, vt reſpō-
deamus ijs, quæ pro contraria opinione ad-
ducuntur. Et quòd pertinet ad reſponſa [n]
duo illa Iuriſconſultorum, mihi videtur di-
xiſſe, quod oportuit, Ioannes Corraſius [o],
vti loquantur non de vtili dominio, ſed de
vtili ſeruitute, aut vtili actione: quæ cum
inter ſe differant, ac inferri non poſſit ex
præſcriptione directa ſeruitus, nec poterit
directum dominium, ita vt differentiæ ratio
ſit perquàm manifeſta: ſiquidem in ſeruitu-
tibus agitur de re incorporali, quæ vere, &

h d.l.penul. C.de præſcr. 30. annorum in princ. & §.1. inſtit. de vſucap c. ſi diligenti. de præſcript.
i l.naturaliter.ff.d vſucap.c. illud. de præſcrip gloſ.ad cap. volumus. 16 q. 4.
k l.10. C.de acq.poſſ.l.1 2.& 10 C.de præſcr long. temp l.notæ C.de rei vindic.
l d.l.naturaliter.
m l. Pomponius.ff. fam. erciſ. l. ſi filiusfamil. C. eod.
n d.l.1.§.fi. ff. de aqua pluu.arcen.& d.l.ſi qs diutur.ff. ſi ſeruit. vind.
o ad d l.ſeruitutes. 4.ff. de ſeruit.

proprie non poſsidetur [p], non item de re-
bus corporalibus, in quibus cadit vera, &
47 propria poſſeſsio. Atque ideo ſola bona fi-
des ſine titulo ſufficit [q] ad quærendam ſer-
uitutem, cùm tamen in rerum corporalium
tam mobilium, quàm immobilium præſcri-
ptione vtrumque, vt antea dixi, deſidere-
tur. Nec obſtat, quòd Aretinus exiſtimet,
in re incorporali præſcribenda etiam titulū [r]
eſſe neceſſarium, niſi in ijs, quæ ſunt modi-
ci præiudicij, & ita refert, Imolam [ſ] reſpon-
dere ad idem Iuriſconſulti [t] reſponſum. Di-
cendum eſt enim, ius Pontificium, ſi titulum
in præſcriptione triennij rerum incorpora-
lium neceſſariò requirit, loqui in ſpirituali-
48 bus, in quibus, vt in omni re eccleſiaſtica,
bona fides, & iuſtus titulus deſiderantur,
aliàs non præſcribitur [u]: quod rationem ha-
bet elegantem, ne ad ſpiritualia pateat [x] vi-
49 tioſus ingreſſus. Quòd autem ſpectat ad
Iuliani [y] reſponſum, vbi ita. *Iulianus ait,
eum, qui iurauit fundum ſuum eſſe, poſt longi
temporis præſcriptionem, etiam vtilem actio-
nem habere debere:* Corraſius dicit, hæc ver-
ba potius indicare directam actionem com-
petere, propter dictionē, *etiam*, ſui natura [z]
implicatiuam. Quæ ſolutio mihi non vtique
recta videtur. Alij, quibus ſe ſubſcribit [a] Di-
dacus Couarruuias, opinantur actionem,
de qua in dicto Iuliani reſponſo, nō ex præ-
ſcriptione, ſed ex iureiurando naſci, quam-
quam dubitant, an præſcriptio, cuius men-
tio in dicto Iuliani loco fit, allegetur ab eo,
qui iurauit, an ab eo, qui detulit iuſiuran-
dum. Couarruuias dicit, magis conuenire
Iuriſconſulti menti, vt dicamus ab eo, qui
iurauit, præſcriptionem allegatam fuiſſe:
qua admiſſa interpretatione oportet, quòd
duo puncta poſt dictionem illam, *præſcri-
ptionem*, adijciantur. Sed quoquo modo ſit,
ego in ea ſum ſententia, vt exiſtimem, idem
Iuliani [b] reſponſum accipiendum eſſe de
vtili actione, quæ non ex præſcriptione, ſed
ex iureiurando oritur, at ratione alia, & ni
50 fallor, optima. Namque omnis actio, quæ
ex edicto Prætoris de iureiurando datur, re-
cte dicitur [c] vtilis reſpectu iuris ciuilis. Qua-
re Franciſcus Duarenus [d] non minus peri-
te, quàm eleganter ſcribit. *Quod ait præ-
tor, ſe actionem daturum, ita intelligendum
eſt, quaſi noua introducatur actio, quæ iure
ciuili non competebat.* Atque ita quandoque
accipi verba illa Prætoris, *actionem dabo*,
51 idem Duarenus [e] adnotauit. Certum eſt,
mero iure, & ciuili ex iuramento non oriri,
nec tolli actionem, ipſo adſtipulante [f] Iuſti-
niano, ob quam cauſam [g] ipſe hanc actionē
inter

p l.ſeruus.§. incorporales. ff d acq.rer. dom l ſequitur.§. ſi viā. ff. d vſucap.
q d.§. fin.& d.l. ſi quis diuturno.
r per c.cum eccl Sutrina de cauſ.poſſ. & propriet.
ſ ad c. ſi. de præſcript.
t d.l. ſi quis diuturno.
u c. dudum. de decim. d. c.ſi diligēti.
x c. 1.de eo, qui mittit.in poſſeſſ.lib 6.
y d l.ſi duo patroni.§ Iulianus ff. de iureiuran.
z l.ſed ſi plures § fi. ff.d vulg. & par.ad l.non ſolum ff.ſolut.matr.
a ad d. reg. malæ fidei p. 3.in princip. n.4.
b d.§.Iulianus.
c l. quod ſi iurauit. 19.ff. de iureiur. argumētoeſt etiā §. namque apud Inſtit.de actionibus.
d tit. de iureiur.c. 30.
e ad l. iurigentium. ff. de pactis.
f §.æque inſtit.de excep.
g §. item ſi quis poſtulāte. de actionibus.

inter prætorias connumerat, & cum nullam
propriam appellationem, propriumq. titu-
lum habeat huiuſmodi actio ex iureiurando
orta, agitur ob id præſcriptis [h] in factum
verbis. Sed ſi cauſa adſit, ex qua iuratum 52
eſt, puta emptio, venditio, locatio, condu-
ctio, vel alius id genus contractus, vtilis
quoque actio ex eo contractu [i] dabitur; vn-
de dicitur vtilis actio, quæ datur ex cauſa
non [k] directa. Et ita accipi debet ſæpe di- 53
ctum Iuliani [l] reſponſum. Directa enim da- 54
tur ei, qui reuera emit, aut qui eſt hæres.
Sed vtilitatis cauſa eſt receptum, vt perin-
de agatur, ac ſi verum id eſſet, cum iuſiu-
randum pro veritate habeatur. Ideo actio 55
omnis, vti dixi, quæ ex edicto Prætoris da-
tur, reſpectu iuris ciuilis dicitur [m] vtilis.
Nec quidquam facit Iuſtiniani reſcriptũ [n],
quia non ſequitur: datur exceptio, ergo non
habet dominium. patet: quia in principio
dicit, actionem rei vindicationis compete-
re ei, qui præſcribit: quam directam poſſu-
mus interpretari, facta in potentius ſignifi-
catum, vt iam dictum [o] eſt, vocabuli inter-
pretatione. Nam vindicatio, niſi domino, 56
non datur. Et ſi dici poteſt haud male,
idem [p] Iuſtiniani reſcriptum loqui de exce-
ptione intentionis, & facti, vt voluit Ac-
curſius [q] quod & Corraſio, & Didaco pla-
cuit: & hanc proprie eſſe exceptionem do-
cet gloſſa [r], & Durandus [ſ] in Speculatore: 57
vnde Abbas [t] noſter definiebat exceptionẽ,
vt eſſet actionis, & intentionis excluſio. Vl-
timum vero argumentum veluti ineptum,
& ridiculum, ac minus concludens deridẽt
duo iuris peritiſſimi, alter Gallus, Hiſpanus
alter, nimirum Didacus Couarruuias [u], &
Ioannes Corraſius [x]. Argumentum erat:
dominium eſt iuris naturalis, ſiue gentium,
vſucapio, ſeu præſcriptio iuris ciuilis, aut hu-
mani, ergo transferri per præſcriptionem 58
minus poterit, cum humana lex non poſſit
naturali iuri derogare: nam ſi præſcriptione
non acquireretur; ideo directum, quod præ-
ſcriptio humana lege inducta dominium,
quod eſt iuris gentium, tollere nequeat, ſe-
queretur aduerſus communem interpretum
ſententiam, nec quidem rerum mobilium
vſucapione directum transferri. Denique,
ſi ciuili lege non poteſt ab aliquo dominiũ
directum auferri, nec poterit in pœnam de-
licti rerum dominium directum à delinquẽ-
te in Principem lege humana tranſmitti,
quod nemo dixerit. Dominia enim rerum, 59
etſi ſunt iuris naturalis, & ea, quæ iuris na-
turalis ſunt, ciuili lege nequeunt auferri: nõ
fit ex hoc, præſcriptione, aut vſucapione

h l. ſed ſi poſſeſſori. ff. de iureiur. l. actori. C. eod.
i d. l. ſi duo. §. ſi quis iurauerit.
k d. l. ſed ſi poſſeſſori. §. vlt.
l d. §. Iulianus.
m d. l. quòd ſi iuraui.
n l. pen. C. de præſcrip. 30. vel 40. ann.
o l. 1. §. qui in perpetuũ. ff. ſi ager vectig.
p d. l. pen.
q ad l. qui ſe debere. ff. de cõd. cauſ. dat. & ad l. 1. ff. de cõd.
r ad c. 1 de litis conteſt. lib. 6.
ſ tit. de excep. §. 1.
t ad rub. de præſcr.
u d. reg. malæ fidei. p. 3. in prin. n. 5.
x ad d. l. ſeruitutes. 4. n. 15. de ſeruit.

dominia transferri contra ius naturale, nec
ex hoc ius naturale violari. Quoniam id po-
tius interpretationem accipit à ratione mo-
deratrice, quæ & ipſius iuris naturalis pars
eſt. Ex quibus conſtat manifeſte, ſicut vſu-
capione mobilium, ita præſcriptione immo-
bilium directum dominium acquiri. An-
dræas Alciatus [y] ſcribit, Doctores re ipſa
conuenire, licet verbis videantur diſſentire.
Apparet enim dominium, quod longi tem-
poris præſcriptione quæritur, ex vero, & na-
turali domini conſenſu nõ acquiri, ipſo Mo-
deſtino [z] teſte, cum vſucapionem eſſe dicat
60 adiectionem dominij. Adiectio propria ſi-
gnificatione ad eam acquiſitionem refertur,
quæ ſola legis nititur [a] auctoritate: vnde
adiectio bonorum dicitur, vbi non eſt pro-
prie hæreditas, ſed ſola Principis auctorita-
61 te [b] quis pro hærede habetur. Et adiectio [c]
pignorum in cauſa iudicati captorum cum
62 domini conſenſu, nõ expectato iudicis præ-
cepto, venduntur. Ideo, vt ait Alciatus, di-
cendum apud eum, contra quem vſucaptum
eſt, naturale dominium eſſe, tametſi & illud
fateri cogamur, apud eum quoque, qui vſu-
63 cepit, verum dominium eſſe. In ijs quippe,
quæ iuris ſunt, legis auctoritas eſt pro veri-
tate, maxime atteſtante [d] Bartolo. Verum,
quoniam illud dominiũ ex conſenſu, actuq.
naturali tranſlatum non eſt, nec omnino à
priori domino, reſpectu extranei poſſeſſoris,
abſceſſit, lege vtilem actionem ex eo dari
ſcribit idem Bartolus [e]. Nec eſt abſonum,
ſi eiuſdem rei dominium naturali ratione
in vno eſſe dicamus: in alio [f] vero legis au-
64 ctoritate. Quæ Alciati conciliatio placuit
Corraſio, & mihi non diſplicet. At vero
Franciſcus [g] Connanus ſcribit præſcriptione
longi temporis quæri dominium rei, ſed nõ
tam proprie, & legitime, quàm per vſuca-
pionem. Inuenta ſiquidem erat ipſa præſcri-
ptio aduerſus iura, & actiones rerum tan-
65 tum, non item aduerſus dominia. Verum,
quia dominus rei videtur, à quo nulla actio-
ne euinci res poteſt, dominium quoque hac
longa poſſeſſione quæſitũ putabatur. Quòd,
ſi domino non licebat actione, quod ſuum
erat, recuperare, manebat penes præſcri-
bentem, tanquam penes dominum, ſic vt
eius poſtea vindicandi haberet poteſtatem:
quod indicat Iuſtinianus [h]. Atque ideo con-
cedit, non eſſe diſputandum, an directum
dominium, aut vtile, an exceptio tantum
quæratur præſcriptione: vult enim lex duo-
decim tabularum, res mobiles anno, immo-
biles biennio vſucapi potuiſſe: cætera autẽ
iura, quæ vocabant realia, ideſt ratione rei
compe-

y ad d. l. traditionib. C. de pactis.
z d. l. 3. ff. de vſucap.
a l. fin. ff. de diſtra. pign.
b §. 1. Inſtit. eo, cui liber. cauſ. bo. adijcien.
c l. a D. Pio. §. ſi pignora. ff. de re iud.
d ad l. ſi maritus. §. legis Iuliæ ff. ad l. Iul. d adult.
e ad l. 1. §. cum prædiũ. ff. de pign. & ad l. ſi rẽ ratam haberi.
f l. in bello. § ſi quis ſeruum ff. de capt. l. in rebus C. de iure dot. l. 1 C. comm. d. leg.
g in Comm. iuris ciu. li. 3. c. 11.
h in l. ſi qs emptionis in prin. C. de præſcrip. 30. vel 40. ann.

competentia, inter præſentes decennio, inter abſentes viginti annis. Quæ iura, quia 66
vere non poſſidentur, ſunt enim incorporalia, ideo nō habebat in eis locum vſucapio, quia dominium rei quæritur per continuam poſſeſſionem, & propterea longiore tempore durabant, quia non proprie, ſed acceſſione quadam rei videbantur poſſeſſa. Ex quibus duplex emanat ratio: & cur iſta iura nō tam cito, quàm proprietas ipſa, acquirantur, quia cum incorporalia ſint, tum dicuntur non poſſideri; & quare non vſucapi dicantur, ſed præſcribi; quoniam nullo proprio iure per ſe nitantur, nec dominij ſint,
ſed ſola actionis auctoritate habeantur. Satis 67
eſt igitur, nec aliud fieri potuit, quàm vt exceptione tolleretur. Exiſtimat item Connanus, differentiam horum nominum vſucapionis, & præſcriptionis fluxiſſe à prudentibus Iureconſultis. Nam quo tempore duodecim tabulæ ſunt prolatæ, ijſdem, quibus modo, Italia finibus continebatur, & etiam aliquanto anguſtioribus, cùm nondum eam
totam ſubegiſſent Romani: quare lex duo- 68
decim tabularum non diſtinxit inter res Italicas, & prouinciales, ſed generaliter conſtituit, vt rerum immobilium annus, fundi, hoc eſt, rerum immobilium, biennij vſus auctoritas eſſet. Quæ verba non de alijs fundis, quàm de ijs, qui erant in Italiæ finibus, & limitibus, poterant intelligi, cum extra Italiam eo tempore nihil tum haberent Romani aut imperij, aut poſſeſſionis. Verum dilatato poſtea in exteras vſque nationes imperio, & cum iam in illis penetraſſet Romana auctoritas, ſancitum eſt, vt quemadmodum in Italia biennij, ſic extra Italiam decennij poſſeſſio recuperandis rebus finem
præſcriberet. Quod non tam certa lege ar- 69
bitratur Connanus, quàm iure quodam conſtituto, excogitatum, inductumq. à legum interpretibus, qui (vt voluere ſemper in hac ſua ſcientia videri ſubtiles, & artificioſi) non vſucapionem eam verbo legiti-
mo, ſed præſcriptionem appellare malue- 70
runt, videlicet vel inſcriptionem, quòd res præſcripta decennalis poſſeſſoris nomen quaſi dominij præſeferret, & tanquam eo inſcriberetur, aut (ſi vim verbi inſpiciamus) definitionem, & terminum, ac, vt ita dicam, præfixionem, aut, quod magis probatur, exceptionem. Namque frequens eſt apud Iuriſconſultos, aliquem eſſe tutum exceptione, qui non ſit ipſo iure. Sic putauerunt magis ex arte fore, ſi hanc longam poſſeſsionem præſcriptionis nomine diſtinguerēt ab vſucapione, quæ vſucapio, & legis nomen habet, & poteſtatem, ideoque ipſo iure dominum eum facit, qui vſucepit. At præſcriptio, quæ primùm fuerat proprio Romanorum incognita, non tam ipſo iure, quàm ope exceptionis decennali poſſeſſori dominium aſſerere videbatur: ſiquidem cum duplex ſit quærendi dominij modus, alter iuris gentium, alter iuris ciuilis, vſucapio le-
71 gitimum dominium præſtat, at præſcriptio non etiam, cum iure ciuili inducta non fue-
72 rit, ſed poſt ius ciuile inuenta: ſic ne iure gentium, quod certum eſt, nec ciuili dominium poteſt vere quidem, & proprie tribuere, ſed ad ſimilitudinem quandam eius, quæ præſcriptione temporis, id eſt exceptione defenditur potius, quàm legis auctoritate munitur, quoniam lex de ea nihil loquuta eſt, at neque cogitauit. Argumento eſt ſe-
73 ries titulorum in Pandectis: nam cum in libro quadrageſimo primo Tribonianus loquutus eſſet de acquirendo rerum dominio, item de poſſeſsione dictum eſſet, conſequēter poſuit tractatum de vſucapione, quæ eſt ciuilis dominij rerum acquiſitio, in quo nullum verbum de præſcriptione. Sed eius tractatus reiectus eſt in eos libros, vt iam ab initio diximus, qui ſunt de exceptionibus: eſt enim in eis titulus *de exceptionibus, ſeu præſcriptionibus*. Item alius, *de diuerſis, & temporalibus præſcriptionibus*: quo titulo appellatur præſcriptio temporis, & exceptio longæ poſſeſsionis. Hinc ſuſpicari licet, iure ciuili Romanorum, id eſt, duodecim tabularum, rerum mobilium proprietatem annua, immobilium vero biennij poſſeſsione acquiri, cætera autem iura, & actiones decem annorum poſſeſsione præſcribi, vt poſtea tanti temporis exceptione reijciantur. Qua ſimilitudine introductum poſtea eſt, vt res ſoli, quæ eſſent extra Italiam, tanto tempore præſcriberentur, non vt earū proprietas vere acquireretur poſſeſſori, ſed vt ipſi daretur exceptio temporis etiam aduerſus vendicantem dominum, ſicuti olim aduerſus quemcumque alium agentem concedebatur. Quæ videntur ſatis probari ex Marciani reſponſo[i] his verbis concepto. *Reſcriptis quibuſdam D. magni Antonini cautetur, vt in rebus ſoli locus ſit præſcriptioni diutinæ*
74 *poſſeſsionis*. Ex quo Connanus arguit, quòd ſi hoc cauendum fuit reſcripto Antonini, certe antea, aut non erat id ſolitum, aut dubitabatur, an fieri deberet, vt longæ poſſeſsionis exceptio conſeruaret poſſeſſorem aduerſus ipſum proprietatis dominum, vt aduerſus alios. At poſt Antonini reſcriptū, diutina rei poſſeſsio exceptionem dedit, &

i l reſcript. ff. de diuerſ. & temp. præſcript.

extra,

extra,& intra Italiam,contra quemcumque,
& contra dominum. Sed dubitatio eſt, num
ciuilis, ſeu humana lex iuſte valeat dominiũ
priuatum ab vno in alterum vſucapionis,aut
præſcriptionis virtute,tranſmittere: dubium
facit, quòd natura iubet [k], ſuum vnicuique
tribui, vt honeſtè viuamus, in qua vitæ honeſtate
poſita eſt dictorum, factorumq. cõſtantia,
cogitationum etiam, mentiſq. integritas,
ac puritas, ita vt nemo cum alterius
iactura [l] locupletetur: itemq. iure diuino,
quod naturale eſt, vt aliàs [m] ſatis probatum
fuit. Quod Horatius [n] perite oſtendit, cum
dicit, primis illis temporibus cœptas condi leges,

Ne quis fur eſſet, neu latro, neu quis adulter.

Si igitur diuino, naturaliq. iure honeſtè viuere
debemus, vnicuique, quod ſuum eſt,
tribuere, nec cum alterius iactura fieri locupletiores,
vtique hæc iuris præcepta nullo
modo videbuntur obſeruari ab eo, qui rem
alterius vſucapit, vel longo tempore præ-
ſcribit. Atque ideo iuſtè lex ciuilis non po- 75
terit priuatum dominium ab vno in alterum
ratione vſucapionis, aut præſcriptionis trãſferre:
cum dici ſoleat, iure ciuili naturæ legem
non poſſe violari, nec ſolui: at ius ciuile
videtur maxime repugnare iuri naturali,
non in ea parte ſolum, quæ eſt honeſtatis,
& exiſtimationis, ſed in ea quoque, quæ
æqui, & iniqui vim continet: ecce enim
vſucapio, & præſcriptio rem à iuſtis dominis
transferunt ad alienos: quod periniquũ
eſſe, quis non dicet, ſi naturæ vocem audire
velit, quæ iubet, vt diximus, vt ſuum
cuique tribuatur,tum hoc maximè,ne quem
lædamus? Attamen eſt per manus traditum,
ciuilem legem poſſe ob vtilitatem publicam
dominium priuatum ab vno tollere, & in
alium transferre. Cùm vero lex id agat,
tum ex cauſa vſucapionis maximam affert,
& ſemper attulit Reipublicæ vtilitatem.
Nulli dubium eſſe debet, quin ab initio res
omnes eſſent communes, hoc eſt in ſeculo
illo, quo regnaſſe Saturnum fabulantur
Poetæ, ſeculumq. aureum appellarunt, quo 76
tempore in nullis rebus, natura hominibus
dominium dedit, ſed vſum tantum,aut vſus
poſſeſſionem. Ouidius [o].

Contentiq. cibis, nullo cogente creatis.

Itaque, quod ſibi quiſque cælo, mari,
terraque ceperat, ſuum faciebat eatenus,
vt eo vti poſſet, non vt eius dominium
nanciſceretur, ſed poſſeſſionem. Hinc eſt,
quòd Gratianus [p] noſter dicit, ius naturale
eſſe commune omnibus nationibus, vt
viri, & fœminæ coniunctio, liberorum ſucceſſio,
& educatio, communis omnium
poſſeſſio, & vna omnium libertas, acquiſitio
eorum, quæ cælo, terra, mariq. capiuntur.
Communis, ait, *omnium poſſeſſio*.
77 Quamdiu enim illud quis ſeruabat ad ſuum
vſum, tamdiu alij ius non fuit id auferendi,
aut eo vtendi. Pari ſane ratione,
quod agri quiſque ceperat ad habitandum:

Tum [q] primum ſubiere domos: domus antra fuerunt.

aut arandum dum poſſidebat, à nemine
inde potuit deturbari, ne poſſeſſionem alterius,
quàm primo cuique occupanti natura
dederat, interuerteret, quod ſine
iniuria fieri non poterat. Ergo fuit in primis
iſtis naturalibus propria cuiuſque
78 poſſeſſio, dominium non fuit. Sed tandem
ciuilis lex non modo priuatis poſſeſsionem,
vel rei vſum habere permiſit, ſed & dominium,
idque ſola auctoritate legem potuiſſe
probat Conradus [r]. Quòd ſi lex ciuilis
79 potuit priuatis rerum dominia concedere,
& tradere, etiam poterit ex iuſta cauſa
dominium vnius, eique acquiſitum ab eo
auferre, & in alium tranſmittere,quod pro-
80 bat & Couarruuias [ſ].Quod contingit etiam
in rebus Eccleſiaſticis: erant enim ab initio
naſcentis Eccleſiæ omnes communes,
poſtea diſtributio videtur eſſe facta anno
natiuitatis Dominicæ circa quadringenteſi-
81 mum ſeptuageſimum, quo tempore floruerunt
Sancti Hieronymus, & Auguſtinus,
eoque tempore ſedit Simplicius Papa, qui
huius diuiſionis mentionem [t] facit, quam
videtur confirmare [u] Gelaſius,qui rexit Eccleſiam
anno poſt Simplicium fere decimo,
82 confirmauit & Beatus Gregorius [x],qui ſanctiſsimus
Pontifex, & Eccleſiæ Doctor excellentiſsimus
poſt Gelaſium ſedit anno cir-
83 citer centeſimo. Facta, inquam, fuit inter
Eccleſiam, Epiſcopum, & alios clericos Eccleſiæ
miniſtros, qui omnes facta diuiſione
vere domini ſunt eius fructuum portionis,
quæ ſibi obuenit: quod diffuſe tractat, &
tradit Dominicus Soto [y], quem alter Hiſpanus
ſequitur Didacus [z], & ego [a] aliàs
dixi. In rebus tamen Eccleſiæ vſucapionẽ,
ac præſcriptionem admitti ab ipſis Romanis
Pontificibus [b] paſſim videmus. Nam ſi
ciuilis, ſeu Eccleſiaſticus legiſlator auctoritatem
habuit concedendi aliquot ex rebus
communibus ob iuſtam cauſam alicui, reliquis
ab earum vſu excluſis, idem quoque
habet & nũc facultatem eaſdem res ab his,
qui earum habent dominium, ratione publicæ
vtilitatis tollere, & alijs intercedente

k l. iuſtitia. ff. de iuſt. & & iure.
l l. nam hoc natura. ff. de cond. indebiti. l. iure naturæ. ff de reg. iur.
m cap. 17.
n Satyra. 3.
o lib. Metamorph. 1.
p In can. ius naturale. d. 1
q Ouid Metamorph. 1.
r de cõtrac. q. 15. cõcl. 4.
ſ ad reg. malæ fidei poſſeſſor. p. 1. §. vnico. d reg. iur. lib. 6.
t in c. reddituibus 12. q 3
u in c. vobis & can. quatuor ead. q. 1
x epiſt. 12. lib 3. & in c. cognouimus ead. q. 1.
y lib. 10. de iuſtit. & iure q. 4. ar. 1.
z ad c. cum in officijs. d teſtam.
a ſupra cap. proximo.
b per tot 16 q 3. & 4. & tot tit. de præſcrip.

longi temporis legitima poſſeſſione, confer-
re. Lex enim illa ſemper fuit, & eſt iuſtiſſi-
ma, & gratiſſima. *Salus populi ſuprema lex
eſto*. Cuius legis voce audentiores facti le- 84
giſlatores, multa contra ſingulorum vtilita-
tem pro publica ſalute excogitarunt, adin-
uenerunt, promulgarunt, quibus tantùm
abeſt, vt reclamet, aut diſſentiat natura,
vt omni ſupplicio dignos exiſtimet eos, qui
non obtemperarint patrijs legibus. Omnis 85
enim lex, quæ iuſta eſt, inter ſubditos vim
habet ex eo, quòd ſubditi conſenſerint in
imperium, & adminiſtrationem legiſlato-
ris: argumento eſt, quod Pomponius [c] Iu-
riſconſultus de origine iuris ſcriptum reli-
quit, eademque ratione ſubditi in legem
à Principe iuſte latam conſenſiſſe videntur,
atque ideo lex iuſta, quæ vſucapionem,
præſcriptionemque induxit, conſenſum ta-
citum omnium ſubditorum habere intelli-
gitur. At conſenſus iſte, etſi tacitus, tamen 86
ſufficiens eſt, vt virtute legis iuſtæ domi-
nium ab vno in alterum abſque conſenſu
expreſſo transferatur. Quòd autem lex iſta
ſit iuſta, & quòd iuſtam habuerit legisla-
tor cauſam transferendi dominium ab vno
in alterum ratione temporis, apertiſſime
ex ijs, quæ ſequuntur, apparet. Nam licet 87
vſucapio ſit [d] lucrum coniunctum cum dam-
no alterius, recepta tamen eſt propter bo-
num publicum, ne rerum dominia diu, ac
fere ſemper in incerto ſint, & ſit poſſeſſo-
ribus aliqua ſecuritas, & finis aliquis ſoli-
citudinis, & periculi litium, vt ait M. Tul-
lius [e] pro Cecinna, & Neratius [f] Iuriſcon-
ſultus: quia dominis ſufficere viſum eſt ad
inquirendas res ſuas legitimi temporis ſpa-
tium, vt planè eis imputari poſſit negligen-
tia [g] ſua, ſi intra id temporis res ſuas non
perquiſiuerint, collegerint, vindicauerint [h].
Immo, ceſſante vſucapione, plurimum de-
trimenti inferretur Reipublicæ, quòd nullo
tempore certa ſint rerum dominia, tum ho-
minum commercia facile intermitterentur,
atque inculti remanerent agri: quorum cul-
tura reipublicæ non modo vtilis, ſed pror-
ſus etiam neceſſaria eſt: timens enim poſ-
ſeſſor, ne quando dominus verus fundi eam
ſibi auferret, illius culturam abijceret, &
incultum iacere ſineret, ſicuti Theophilus [i]
nobis ſcriptum reliquit. At quod eſt com- 88
mune, & publicum bonum, non videtur pri-
uatum damnum, ſi modò bona fides inter-
ueniat initio poſſeſſionis, vel potius non
videtur alteri inferre damnum, qui vſuca-
pit, quod neſcit [k] alterius eſſe. Damnum 89
quidem facit, qui dominium amittit per

[c] l. 2. §. nouiſſime, ff. de orig. iuris.
[d] l. ſciendũ. cum ſeq. ff. ex quib. cau. maior.
[e] in Orat. p Cecinna.
[f] in l. vlt. ff. pro ſuo.
[g] l. vlt. in fi. C. d ann. exceptione.
[h] l. 1. ff. de vſucap.
[i] in prin. tit. d vſucap. inſtit.
[k] l. ſi qs fundum ff. de acq. poſſeſſ.

vſum meum: ſed id ego ſanè dediſſe non
videor, cum neſcius, damnum dare nolue-
rim. Ad id, quod diximus iure ciuili na-
turæ legem non poſſe violari, at violaretur,
ſi daretur vſucapio, cum natura iubeat, vt
vnicuique ius ſuum tribuatur, dicendum
eſt, legem ciuilem multa iuri naturæ addi-
90 diſſe, nonnulla detraxiſſe, & plurima im-
mutaſſe, & in eo quodammodo ius iſtud
naturæ violaſſe; ſed hoc pro rerum huma-
narum neceſſitate faciendum fuiſſe, vt ho-
minum fraudibus, & malitijs occurreretur.
Nec videtur natura in vſucapione repugna-
re: nam cum de pœnis, aut de mulctis ali-
quid conſtituitur, non repugnat natura,
quæ malos dignos pœna iudicat, eos autem
pro malis habet, & improbis omnes, qui
non obtemperant legibus. Et vt veniamus
ad ea, quæ leges primùm aut iuſſerunt, aut
prohibuerunt, cum antea eſſent indifferen-
tia, exemplum ſubijcimus ad faciliorem
intelligentiam. Lex certis rebus vectigal im-
ponit, ita vt hoc, niſi publicano perſolua-
tur, res amittatur, & cedat fiſci lucro: hu-
iuſmodi lex, vt nemo non videt, rem aufert
à iuſto domino, qui in ſoluendo vectigali
fuit, aut negligens, aut contumax, & iuſtè
91 quidem aufert. Etenim cum lex vectigalis
conſtituta eſt, eam ius patriæ corroborauit,
quæ vult, vt obtemperemus patrijs legi-
bus, & vt qui eas contempſerit, pœna legi-
92 tima teneatur. Pari ſane ratione in vſuca-
pione, & præſcriptione videtur dicendum,
quòd bono publico, vt antea diximus, in-
ductum ſit, vt non plus biennio, aut decen-
nio liceat res ſuas negligere, & deſerere,
qui ſecus fecerit, rei neglectæ damno vt
mulctaretur: lex dura quidem, non tamen
93 iniqua. Nec enim potuit, vt dominorum
in rebus ſuis conſeruandis excitaret diligẽ-
tiam, aut melius quidquam, aut aptius fa-
cere, quàm ſi earum amittendarum metum
ipſis inijceret, quod fecit: nec in eo ius na-
turæ violauit, aut læſit, ſed corroborauit,
94 & auxit. Nam cùm iure naturali liceat ho-
mini eſſe in rebus ſuis negligentem, hoc nõ
tulit lex ciuilis, quòd hanc ſingulorum ne-
gligentiam fore vniuerſis damnoſam vide-
ret: vniuerſis expedit, ne agri inculti ia-
ceant, ſed vt fructuoſi ſint, quod eſſe non
poteſt, niſi cultura magna cum ſolicitudine
adhibeatur, alioquin ſpinæ, dumi, ſentes,
95 tribuli obſident, occupant omnia. Vnde
plane factũ fuit, vt nulla Chriſtiana Reſpu-
blica ſit, quæ proprijs ſtatutis legibus vſuca-
pionem mobilium, & immobilium rerum
non probauerit: eaſq. leges iuſtas eſſe docẽt
Scotus,

Scotus [l]; & Sanctus Thomas [m], quorum
opinionem communi Theologorum conſen-
ſu receptam eſſe, ſcribit Hadrianus [n] eo ca-
pite, quo de præſcriptionibus agit. Sed qui
fuerit præſcriptionis triginta, vel quadra-
ginta annorum auctor, in dubium reuocari
poſſet: nam in conſtitutione Alexandri Ter-
tij [o] dicitur, quendam Epheſinum legiſlato-
rem primum fuiſſe, vel vt in alijs codicibus,
quos refert Antonius Auguſtinus [p], Euphe-
gium Origenis patruum; quod inter caſſa
palearum nõ immeritò adnumerat Iacobus
Cuiacius [q]; à quo non videtur diſſentire
idem Antonius Auguſtinus, ait enim [r], om-
nia ſibi ſuſpecta eſſe, & à ſuperioribus dictis
aliena, exiſtimatq; errore librarij id factum
eſſe, vt *pro & enim legiſlator*, ſiue, *vtenim*,
ſiue, *& primus legiſlator*, poſuerit *Epheſi-
nus legiſlator*. Pulcre enim oſtendit Cuia-
cius [ſ] primum Theodoſium Magnum omni- 96
bus tam in rem, quàm in perſonam actioni-
bus oppoſuiſſe præſcriptionem triginta an-
norum, & Anaſtaſium quadraginta, quod
in Paratitlis [t] etiam pluribus demonſtrat.
Cum tamen olim ciuili etiam iure aduerſus
malæ fidei poſſeſſorem actio in rem eſſet
perpetua; id eſt ſempiterna, & nullis ſecu-
lis interitura: itemq; actio in perſonam in
Prouincijs, & mixta, cui leges non præſcri-
pſerunt certum tempus. Vnde eleganter 97
idem Iacobus Cuiacius [u] ſcribit, præſcri-
ptionem longiſſimi temporis non pertinere
ad actiones, quæ longo tempore perimun-
tur, puta in rem, vel hypothecariam aduer-
ſus bonæ fidei poſſeſſorem; nec ad alias,
quæ breuiori tempore extinguuntur, velu-
ti prætorias actiones, & de dolo, quæ bien-
nio, de inofficioſo, quæ quinquennio peri-
mitur; ſed ad eas tantùm, quæ olim perpe-
tuæ, ſempiternæ, ac immortales erant. Vt
meritò Valentin. [x] Imperator dixerit, Theo-
doſium humano generi profunda quiete
proſpexiſſe. Vnde & Caſſiodorus eam præ-
ſcriptionem humani generis patronam ap-
pellat, ne tot annorum cuiuſquam poſſeſſio
turbaretur. At Pontificij legiſlatores, reie- 98
cto nouo iure ciuili, ius vetus, quo aduerſus
malæ fidei poſſeſſorem actio erat perpetua,
in vſum reuocarunt, iusq; nouiſſimum fece-
runt, quo ſane præſcriptio malæ fidei nullo
vnquam tempore [y] procedit. Nec vlla qui-
dem ratio poſtulat, aut ſuadet, vt ex ea per-
miſſum cuiquam ſit, rem alienam ſibi tem-
pore acquirere, ſi is malitiam, & culpam in
eius poſſeſſione habuerit. Alioquin huma-
na lex, quæ rationi, & æquitati conſona
eſſe debet, tyrannidi, & crimini fomentum
daret, quod ab ea alienum ita oportet eſſe,
99 vt potius malæ fidei poſſeſſores puniat, quã
defendat. Hinc gloſſa [z], Franciſcus [a], Ange-
lus [b] Aretinus, Antonius Rubeus [c], Aymon
Craueta [d], Frãciſcus Balbus [e], & Matthæus
de Afflictis [f] conſtanter aſſeuerant, præſcri-
ptionem etiã temporis immemorabilis nul-
lam habere vim, nec iure procedere, ſi ma-
lam fidem poſſeſſor habuerit. Hancq; com-
munem eſſe Doctorum ſententiam tradit
Alexander [g]. Idem tenet Dynus [h], & pro-
bare etiam videtur Abbas [i], item Domini-
cus [k], & Felinus [l]. Quibus aduerſari vide-
tur Bartoli [m] aſſertio: contendit enim, præ-
ſumptionem malæ fidei tolli, & purgari poſ-
ſeſſione triginta annorum. Cui adſtipulan-
tur Decius [n], Alexander [o], Curtius ſenior [p],
Matthæus de Afflictis [q], & Iaſon [r]: horumq;
opinionem frequentiorem eſſe ſcribit Bal-
bus [ſ]. Si quis tamen bene, accurateq; huc
introſpiciet, animaduertet profectò, Bar-
tolum ab alijs ſuperius citatis non diſſenti-
re: ſiquidem de præſumpta mala fide agit,
non autem de vera, quod adnotarunt Are-
100 tinus [t], Craueta [u], & Couarruuias [x]. Nam-
que præſumptio malæ fidei tollitur poſſeſ-
ſione triginta annorum: ſi tamen proba-
tum ſit, poſſeſſorem vere malam fidem
habuiſſe, numquam vitium illud remittitur
in poſſeſſione, nec locum habebit Bartoli
opinio. Qua in re mihi mirificè placet no-
ſtri Aymonis Crauetæ [y] interpretatio, vt
immemorabile tempus non inducat iuſti ti-
tuli probationem, ſi conſtet de titulo vitio-
ſo, & iniuſto: ratio ipſius Aymonis [z] eſt,
quia ex hoc vitioſo titulo, & iniuſto mala
101 fides apparet. Quapropter immemorialis
præſcriptio vim propriam amittit, propter
102 malæ fidei vitium. Eſt igitur iuris Ponti-
ficij regula, malæ fidei poſſeſſorem nullo
vnquam tempore præſcribere: animaduer-
tendum tamen, ſcientiam rei alienæ non
103 eſſe ſemper malam fidem, vtputa, ſi emo
ab eo quem ius puto habere vendendi, ve-
luti procuratore, aut tutore, vel poſſeſſio-
nem accipio ab eo, quem eius rei conce-
dendæ ius habere [a] puto, ſcio quidem rem
eſſe alienam, ſed tamen malæ fidei poſſeſ-
ſor [b] non ſum, & ſi à bonæ fidei poſſeſſore
ſeruus mihi noxæ dedatur, tametſi ſciam
ſeruum alienum eſſe, malæ fidei poſſeſſor
non ſum: ſi ſciens emam rem alienam, &
eius ſoluam pretium, eaque mihi tradatur
voluntate creditoris, malæ fidei poſſeſſor
nõ ſum: & hoc eſt, quod dicitur, nõ eſſe præ-
donem eum, qui pretium [c] numerauit: quod
Iacobus Cuiacius [d], vt ſingulare obſerua-

l 4. Sent. d. 15.
m in quolibeto 12. q. 24.
n 4. Senten. tract. de reſt.
o c. vigilãti de præſcrip.
p in notis ad d. c. vigilanti.
q lib. obſer. 18. c. 26 in fi.
r ad d. c. vigilanti. in verbo Epheſinus.
ſ d. c. 26. et ſeq.
t in Paratit. C. tit. de præſcrip. 30. vel 40. ann. ex l. 4. 5. & 6. eiuſdem tit.
u eod. tit. de præſcrip. 30. vel 40. ann.
x in Nouel. de 30 ann. præſcrip.
y d. c. vigilanti. & c. ſi diligẽti. eo. de præſcrip. & reg. malæ fidei poſſeſſ. de reg. iur. lib. 6.

z a ad c. r. in verbo niſi de preb. in 6
b ad § furtiuæ Inſtit. de vſuc. in princip.
c conſil 13. n. 14
d. conſ 1. 6. & in tract. d antiq. temp. p in 5. materia n. 19.
e de præſcr. 2. par. princ. q. 6. col. 5.
f deciſ. 368. nu. 10.
g ad l. cũ ex C. de iure delibe.
h ad d. reg. malæ fidei, num. 5.
i ad c. vlt. notab. 1. de conſtit.
k ad can. ſacroſanct. 12. diſt.
l ad d. c. cũ nobis de præſc.
m ad l. vlt. C. vnde vi.
n conſ. 367.
o conſ. 6. col. 2. & co. 1. 131. & 26. nu. 6.
p conſil. 82. col. 3.
q deciſ. 40. num. 12.
r ad §. fed iſte. n. 100. de action. & conſ. 53. n. 11
ſ ad l. Celſus in. 2. p. col. 6 ff. de vſucap.
t conſ. 133. colum. vlt.
u d. cõſ. 1. 6 & d. 5. materia. n. 0.
x ad d. reg. malæ fidei. p. 2. § 6. n. 6.
y d. tract. de antiq. p. 4. § abſolutis. n. 59.
z d. 4. materia. n. 3.
a l. 7. C. de acq. poſſ.
b l. bonæ fidei ff. de ver bor. ſign.
c l. & generaliter. ff de de nox. act.
d l. 13. §. ſi quis ſciens. ff. de petit. hæred. l. nemo prædo. ff de reg. iur

uit, ſcriptiſque mandauit. Sed iam tempus 104
adeſt, vt ad ea, quorum occaſione ſupradicta omnia in hoc caput ſunt relata, deueniamus, & paucis oſtendamus, etiam in præſcriptione iure Pontificio, quemadmodum & Cæſareo, bona eccleſiaſtica aliquid plus, quàm profana habere. Explorati iuris eſt 105
bona [e] priuatorum [f] longo tempore, videlicet ſpatio decem annorum, inter præſentes, & inter abſentes viginti præſcribi: quæ ſanè præſcriptio, ſeu poſſeſſio longi temporis litis conteſtatione [g] interrumpitur. Vnde, ſi quis poſt motam litem de fundo, quem poſſidebat, fundum vendidit bonæ fidei emptori, qui eum per viginti annos poſſedit ſine interpellatione, tutus eſt præſcriptione longi [h] temporis, quia ei auctoris ſui mala 106
fides non nocet, ſi acceſſione temporis, quo poſſidet venditor, non [i] vtatur. Immo hodie ex Iuſtiniani conſtitutione [k] præſcriptio longi temporis competit etiam donatario, & legatario, ſicut emptori, qui rem ſuam pretio fecit, ſublata ſcilicet differentia cauſæ lucratiuæ, & oneroſæ. Nec vitium defun- 107
cti hæredi nocet: & quod plus eſt, acceſſione auctoris, ſiue defuncti, & venditor, & donatarius, & legatarius vti poſſunt. Aduerſus tamen eccleſiam, eiuſque bona non ſolùm priuati homines, ſed nec eccleſia ipſa poteſt præſcribere, niſi ſpatio triginta annorum, idque iure veteri teſte Didaco 108
Couarruuias [l]: nouo autem iure à Pontificibus Romanis cautum eſt, aduerſus eccleſiam, eiuſque bona quadraginta annorum 109
præſcriptionem eſſe neceſſariam, ſiue à priuato fiat præſcriptio [m], ſiue ab altera eccleſia. Quinimmo Andræas Tiraquellus [n] ex 110
Baldo [o] docet, ſtatutum, ſeu conſuetudinē inducentem præſcriptionem contra eccleſiam minori tempore, quàm quadraginta annorum, quod communi iure eſt ſtatutum, non valere, & peccatum mortale committere eum, qui huiuſmodi conſuetudinem [p] obſeruat: dixitq. poſt Petrum de Ancharano [q], ſtatuta laicorum ſuper præſcriptionibus non ligare eccleſiam. Hinc naſcitur difficultas haud minima, an verum ſit, eccleſiam bona alterius eccleſiæ non poſſe præſcribere minori tempore, quàm quadraginta annorum. Illud facit difficultatem, quòd 112
priuilegium habens non vtitur eo contra habentem priuilegium, prout adnotant noſtri [r], & Martianus Iuriſconſultus [ſ] reſpondit, abſentem reipublicæ cauſa aduerſus eū, qui pariter reipublicæ cauſa abfuerit, eſſe reſtituendum, ſi aliquid damni iuſte quæritur. Ex quo reſponſo Bartolus [t], Abbas [u],

e In lib. obſeruat. c. 18. c. 25.
f l. 10. tit. ff de excep. & præſcr. & tit. C. de præſcr. long. temp.
g l. 10. C. de acq. poſſ. & l. 2. & 10. C. de præſcr. long. temp. l. motæ. C. de rei vind.
h l. 2. C. eo. de præſcrip. long. temp.
i l. an vitiū ff de diuerſ. & temp. præſcrip. l. apud Celſum. §. de auctoris. ff. de doli excep.
k l. penul. C. de præſcrip. long. temp.
l ad d. reg. malæ fidei. p. 2. §. 2. n. 1.
m c. de quarta. c. illud. c. ad aures. vbi omnes no. àt de præſcrip. Auth. Quas actiones. C. de ſacroſan. eccl. late Balbus de præſc. 4. part. 5. principalis in princ.
n in tract. de præſcr. gloſ. 10.
o conſ. 454. col. 3. verſi. item quia generali lib. 3.
p per c. non minus. & c. aduerſus. de immu. eccl.
q conſ. 258.
r ad §. ſed hæc præſēti. Auth. de ſan. iſſ. Epiſ. ad l. verum. cū ſeq. ff de minor.
ſ in l. vlt. ff. quib. ex cau. maior.
t ibid. & ad d. l. verum. §. penult. & ad d. Auth quas actiones.
u ad d. c. ad aures. & ad c. ſuper ſpoliat. de ord. cogn. & ad c. in præſentia. de prob.

item Baldus [x], Felinus [y], & Iaſon [z] aſſeuerant, quando duo idem habent priuilegium, qui læſus eſt priuilegio gaudet, illudq. habet in ſpecie, qua de agitur, & in exercitio, quia læditur; alter verò, cum læſus in eadem cauſa non fuerit, priuilegium non obtinet. Idem planè dici poteſt in priuilegio, quoad præſcriptionem, eccleſijs conceſſo: eccleſia enim, quæ rem alterius eccleſiæ præſcribit, non habet in præſcribenda re illa aliquod priuilegium: ſed eccleſia, aduerſus quam currit præſcriptio, habet priuilegium, vt minori ſpatio quadraginta annorum, eius poſſeſſio præſcribi non va-
113 leat. Quod autem ait Decius [a] ex reſponſo Pomponij [b] Iuriſconſulti, quòd habens priuilegium poſſit eo vti aduerſus eum, qui ſimile habet priuilegium, quando potentius eſt priuilegium eius, qui eo vti vult, vel ex eo, quòd is agat de damno euitando, alter de lucro captando (quod admonet Bartolus [c], item Baldus [d], Ancharanus [e], & Abbas [f]) vel ex eo, quòd cauſa concedendi priuilegium eſt fauorabilior [g], mihi non diſplicet, quando priuilegia, quibus vterque priuilegiatus vti vult, non ſunt iure communi conceſſa, prout eſt priuilegium præſcriptionis, quod ab vtroque iure eccleſijs, ea-
114 rumque bonis eſt conceſſum, vt res Deo, eiuſque cultui, & ſeruitio dicatæ, præſcribi non poſſint, niſi ſpatio quadraginta anno-
115 rum. Propter hoc igitur priuilegium eccleſia, aduerſus quam altera eccleſia præſcribit, vti poterit beneficio præſcriptionis quadraginta annorum, quia hæc agit de damno euitando: illa verò de captando lucro,
116 quod eſt minus fauorabile. Nō datur itaque priuilegiorum concurſus, ſeu, vt ita dicam, conflictus: quia vnius tantum eccleſiæ priuilegium huic negotio conuenit. Sed quæri vlterius poteſt, an perpetuo verum ſit, aduerſus eccleſiam ſemper, & vbique neceſſariam eſſe quadraginta annorum præſcriptionem: & eſt communiter receptum in rebus eccleſiæ mobilibus, item in actionibus perſonalibus aduerſus eccleſiam ſufficere iuris
117 ciuilis præſcriptionem, quæ aduerſus priuatos ſufficiens eſt, & hoc equidem in omnibus actionibus, quæ ſemeſtri, biennio, vel quadriennio tolluntur, teſtimonio Abbatis [h], Felini [i], Iaſonis [k], & Franciſci Balbi [l]. Horum opinionem, etſi communem eſſe
118 dicit Didacus [m], mihi tamen magis placet Hoſtienſis [n] ſententia: non obſtante iuris ciuilis conſtitutione, triennalem vſucapionem in rebus mobilibus eccleſiæ non procedere, quæ & Panormitano [o] viſa eſt æquior.

x ad d. l. vlt. ff. quibus ex cau.
y ad d. c. in præſentia. n. 39.
z ad §. rurſus. Inſtit. de actionibus.
a ad d. c. in præſentia n. 51.
b d. l. verū. §. vlt.
c ad d. Auth. Quas actiones.
d ad Auth. perpetua C. eod. de ſacroſ. eccl.
e in cōſ. 36.
f ad d. c. in præſentia. ſuper gloſ. vlt.
g d. l. verū. & ibi Bal. cū l. ſeq. Didac. in d. § 2. n. 4. verſ. qd vero in ii.
h ad c. cum cauſam. n. 10 de praeben.
i ad c. de quarta circa h. de præſcr.
k ad d. Authent. Quas actiones. n. 4 & 5.
l d. part. 5. prin. fall. 3.
m d. §. 2. n. 5.
n ad c. 1. n. 4. de in integr. reſt.
o ibid. n. 43.

Nam,

Nam, cùm ſacri canones nullam fecerint mentionem biennij, triennij, quadriennij, decennij, vicennij, ſed triginta, ac quadraginta annorum dumtaxat, veriſimile quidē eſt, noluiſſe in quauis re, quave actione iuri ciuili ſe obſtringere: ſed in omnibus, & per omnia deſiderare præſcriptionē ſeu poſſeſ-
119 ſionem quadraginta annorum p. Scire etiā oportet, id, quod de poſſeſſione, ſeu præſcriptione quadraginta annorum diximus, habere dumtaxat locum in eccleſijs inferioribus, non item in Eccleſia Romana, vel aduerſus ipſam, pro qua deſideratur centum annorum præſcriptio q: & hanc fuiſſe Iuſtiniani intentionem alibi latius aduerſus Ia-
120 cobum Cuiacium r demonſtraui. Quod ſanè priuilegium intelligi debet, quando in præſcriptione principale damnum, & præiudicium fiat Romanæ Eccleſiæ: alioquin ſi principale damnum inferiori fiat, licet quodammodo ex hoc & Romanæ Eccleſiæ præiudicetur, præſcriptionem ordinariam, videlicet quadraginta annorum ſufficere,
121 innuit Innocentius Tertius f, ad cuius conſtitutionem non male ſentit gloſſa t, dum exiſtimat, quemquam poſſe tempore ordinario præſcribere ius vtile rei aduerſus obtinentem illud à Romana Eccleſia, quæ directum habet, cuique in ipſo directo non præiudicatur. Eiuſdem fuerunt u opinionis Cardinalis, Abbas, Imola, & Felinus, item Romanus x, & Franciſcus Balbus y: & hanc eſſe frequentiorem interpretum ſententiam poſt Socinum z tradit Didacus a, quamuis
122 Hoſtienſis, Ioannes Andrææ, & Antonius putauerint b, in hac quoque ſpecie requiri centum annorum præſcriptionem, ipſo domino directo ignorante: nam eo ſciente idem Hoſtienſis c arbitratur ſufficere triginta annorum præſcriptionem: quod non diſplicet Panormitano, & Imolæ, qui Hoſtienſis diſtinctionem ſunt ſequuti. In quo rectè Didacus d dixit, animaduertendum eſſe, quia, ſi dominus directus receperit à feudatario ſeruitia, aliaq. directi dominij iura per triginta annos, nullam poterit allegare ignorantiam: & ideo, quo ad vtile dominiū, præſcriptio triginta annorum ſufficiet iuxta gloſſam, & communem, quam etiam ſequūtur Iaſon e, Angelus f, Imola g, Abbas h, &
123 Craueta i. Quòd ſi cōtigerit vera ignorātia domini directi, non ſufficit hæc præſcriptio: quia ipſe contradicere poteſt, huncq. præſcribentem vtili dominio priuare, cum non cogatur dominus directus nouum feudatarium inuitus admittere, ſicuti Hoſtienſis, Ioann. Andrææ, Anton. Abbas, & Imola

p vt videre eſt i tot. tit. de præſcrip. & per tot. 16. q. 4. & 5.
q d Authen. Quare actiones. cap. vlt. ead. q. 3. c. ad audientiā & c. cum nobis. de præſcrip.
r li. 2. c. 17.
f cap. ad audientiam, de præſcrip.
t ibid. in verbo principaliter.
u omnes ad d. c. ad audientiam.
x conſil. 169. col. penult.
y de præſcr. 5 par princ. col. 6 verſ. 2 limitat.
z conſ. 266. col. 19. lib. 2
a d §. 2. n. 6.
b omnes ad d. cap. ad audientiam.
c per c. 1 §. ſi quis p triginta. ſi de feudo fuerit cōtrouerſia.
d d. §. 2. n. 6.
e ad l. 1. col. penult. C. de ſeru. fugit. & ad l. vlt. C. d ſacroſ. eccl. col. 6.
fg ad l. vſucapion. ff. de vſucap.
h conſil. 18. & 62. lib. 2.
i de antiq. 4 par. §. abſolutis. nu. 17. cum ſeq.

ſignificare, & aſſerere videntur k: quibus
124 adſtipulatur & Socinus l. Eadem ratione res eccleſiæ, quæ exempta eſt, & immediate ſubiecta Romanæ Eccleſiæ, poſſe præſcribi tempore ordinario tradit Didacus Couarruuias m, in quo ſane tractatu, & illud obſeruare oportet, quòd contra præſcriptionem quadraginta annorum ex capite ignorantiæ datur reſtitutio, ſiue de re eccleſiaſtica loquamur, ſiue de alia re: & id eſſe communi calculo receptum tradit Baldus n, ac in curia Neapolitana, pro communi haberi affirmat Afflictus o: quod & non ſolùm probat Rota p, ſed vult inſuper, vt nec elapſum quadriennium, quod poſt quadraginta annos datur ad petendam reſtitutionem; ex quo cucurriſſet contra ignorantem, ſiue hæredi, ſiue legatario, nocere poſſe, cùm tempus illud, dum ignoranti currit, ab initio vtile cenſeatur, ideo & poſt centum annos reſtitutio in integrum peti poſſit.

k omnes ad d. cap ad audientiam
l d. conſ. 266
m d. §. 2. n. 6
n in tract. de præſcri. p. 4. q. 29.
o. deciſ. 17. quæ incipit: Pro renui.
p deciſ 42. diuer. par. 3. lib. 1. & dec. 39. eadem P. lib. 2.

SVMMA EX CAPITE XIX.

1 *Decimæ ſacerdotibus proculdubio debentur.*

2 *Decimæ, ait Hugo, tempore naturæ fuerunt conſilij: tempore legis, præcepti.*

3 *Abel Domino, Abraham Melchiſedech decimas dederunt, nec non Iacob.*

4 *Ethnici decimas perſoluebant ſuis dijs.*

5 *Hæres voti reus decimarum pro teſtatore eſſe conſueuit.*

6 *Pro beneficijs Deo dandæ ſunt decimæ, natura ipſa ſuadente.*

7 *Deo dantur decimæ in recognitionem ſupremi ſui dominij, ſicut Imperatoribus à ſubditis tributa penduntur.*

8 *Cum patrem oblationis Deus explicauerit, decimam ſcilicet, potius diuini, quàm naturalis iuris decimæ ſunt.*

9 *Fere hæreticus eſt aſſerens, decimas ſub lege etiam gratiæ Deo non deberi iure diuino, deberi vero poſitiuo. Ex Innocentio.*

10 *Iuſtitia Phariſæorum in minimis conſummabatur.*

11 *Canoniſtæ à iure diuino initium ſumere decimas cōcludunt, Theologi à poſitiuo.*

12 *Præceptum de ſolutione decimarum, nec ad ſacramenta, nec ad fidei articulos pertinet.*

13 *Præcepta cæremonialia, & iudicialia per legem Euangelicam ceſſarunt, moralia remanſerunt.*

14 *Non eſt ſeruanda lex vetus ſimul cum noua.*

15 *Moralia legis veteris etiam tempore gratiæ legis virtutem habent, non ex legis antiquæ poteſtate, ſed ex* CHRISTI, *& naturæ præſcripto.*

16 *Famem, & penuriam B. Hieronymus ait hinc proficiſci, quòd Deus in ſuis pauperibus, dum negliguntur, fraudetur.*

17 *Non timet Deum, qui decimas retinet, ait B. Ambroſius.*

18 *Corpori, & animæ proſunt decimæ, ait B. Auguſtinus.*

19 *Qui decimam non dabit, ad decimam reuocabitur.*

20 *Dei beneficia hominum malitia impediuntur, quo minus conferantur.*

21 *Qui retinet decimas, res alienas inuadit.*

22 *Dans hilariter decimas, & debitum cenſum, bonorum affluentiã conſequitur.*

23 *Sanctorum Patrum conſenſus à nobis obſeruandus eſt.*

24 *Rom. Pontifices à SS. Patrum auctoritate non receſſerunt.*

25 *Vrbanus, Gregorius, Alexander, & Innocentius ſummi Pontifices à Deo decimas procedere clare docent. Nicolaus etiam anathemate ligat decimas negantes.*

26 *Clemens excõmunicat prædicatores verbi Dei, qui à decimarum ſolutione fideles retrahunt.*

27 *Præcipiuntur decimæ in Concilio Rothomagenſi, & eas retinentes excommunicantur.*

28 *Moguntienſe Concilium ex veteris legis auctoritate decimas probat.*

29 *Conciliũ generale decimas præcipit in recognitionẽ vniuerſalis diuini dominij.*

30 *Synodus Tridentina debitas Deo decimas vocat.*

31 *Quod Patres, Pontifices, & Concilia dicunt eſſe de iure diuino circa decimas, de nouo, cui obſtringimur, non de veteri intelligendum eſt.*

32 CHRISTVS *decimas præcepit, dum dixit.* Hæc oportuit facere: illa non omittere.

33 *Verba* CHRISTI *de decimis ad Euangelij tempus referenda, non ad legem veterem retrotrahenda ſunt.*

34 *Quo ad naturalem æquitatem (quia ſcilicet dignus eſt operarius mercede ſua) fatetur B. Thomas decimas iuris diuini Euangelici eſſe.*

35 *Cum* CHRISTVS *dixit, reddenda Dei Deo, decimas intendit: nihil enim Dei eſt magis, quàm decimæ.*

36 *Quotam partem oblationum (quã Deus in lege veteri præcepit eſſe decimam) præſumitur à* CHRISTO *fuiſſe in noua confirmatam, vt qui legem adimplere, non ſoluere velle profeſſus ſit.*

37 *Præcepta Decalogi, nec ad fidem ſpectãt, nec ad ſacramentorum rationem.*

38 *Haud minus obligamur nos ad recognitionem diuini dominij, quàm veteris legis populi obligarentur.*

39 *Sunt decimæ, quæ debentur tantùm iure poſitiuo.*

40 *Decimas perſonales de militia, ſcilicet, de negotio, de artificio non eſſe iuris diuini, aſſerunt Hoſtienſis, & Felinus.*

41 *Non mutantur decimæ conſuetudine.*

42 *Vbi non ſoluuntur decimæ, pro decimis aliud datum eſt eccleſiæ.*

43 *De re ſacra, & religioſa non tranſigitur.*

44 *In decimarum fructibus tranſactio, æſtimatio, & ciuilis executio habent locum, etiam ſine Epiſcopi conſenſu.*

45 *Res data eccleſiæ pro decimis, ſi perierit, non perit eccleſiæ, ideo contractus reſcinditur.*

46 *Pro decima decimarum, quæ olim ſummis ſacerdotibus ſoluebatur, Romanus Pontifex, quot vult decimas imponit clero.*

47 *Decimæ ſub primum Decalogi præceptum rediguntur.*

48 *Honor Dei etiam in decimis conſiſtit.*

49 *Cæremonialium cultus in lege gratiæ dãnatur: iudicialia ab habente poteſtatem poſſunt ad obſeruantiam reuocari.*

50 *Iudicialia proximum, cæremonialia diuinum honorem, & obſequium reſpiciebant.*

51 *Figurato adueniente,* CHRISTO *ſcilicet, figurantia ceſſarunt omnino.*

52 *Cæremonialia non figuralia, ſed reuerentialia non ſunt ſublata: immo durant in eccleſia.*

53 *Iure diuino euangelico decimæ debentur, dato quòd ſub iudiciali præcepto ſint, cum iubente ſummo Pontifice, ei etiam ſtandum ſit.*

54 *Fructus decimarum temporales ſunt: ius autem ſpirituale.*

55 *Ius decimarum laico interdicitur.*

56 *Decimæ ſunt hæreditas ordinis eccleſiaſtici.*

57 *Canoniſtæ decimas ſpirituales: Theologi ſpirituali annexas vocant.*

58 *Res ſacræ à profanis per dedicationem rite factam diſtinguuntur.*

59 *De-*

59 *Decimæ non præſcribuntur, quia in nullius bonis ſunt.*
60 *Præſcriptio ſubſiſtere non poteſt, niſi poſſeſſio præceſſerit.*
61 *Conſuetudini priuilegium præualet, incapax enim capax eodem fit.*
62 *Iuſpatronatus pariter non præſcribitur à laico.*
Ioan. Franc. Balbi error detegitur.
63 *Decimæ quauis petitione ceſſante, debent vltro offerri.*
64 *Debitum annuum, ſi non fuerit petitum ſuo tempore, ſequentibus annis peti poteſt citra præſcriptionem.*
65 *Conſuetudo non ſoluendi decimas, de præteritis nõ ſoluentes excuſat, quouſque iubeantur, & petantur, quo caſu negantes peccant.*
66 *Præſcriptio priuatis: conſuetudo publicis perſonis acquirit.*
67 *Conſuetudo, aiunt doctores, poteſt eximere laicum à decimis perſonalibus, non autem prædialibus.*
68 *Decimæ reduci poſſunt ad minorem partem: tolli non poſſunt. Ex Canoniſtis.*
69 *Quotam dicunt etiam ſæpe à conſuetudine terminari. Addunt etiam in prædialibus decimis.*
Henricus, & auctor contra ex Concilio Lateranenſi.
70 *Nec diminui, nec tolli vlla ex parte poſſunt decimæ.*
71 *Vbi decimæ non ſoluuntur, obligatio decimarum in aliud Rom. Pontif. auctoritate commutata eſt.*
72 *Deus voluit decimas, vt miniſtri ſui alerentur, ac diuinis præceptis liberius vacarent.*
73 *Decimæ propter fabricam, propter pauperes, & aduenas imperatæ ſunt.*
74 *Leuitæ nihil aliud, quàm decimas, licite poſſederunt.*
75 *Decimarum commutatio beneficij publici cauſa facta eſt.*
76 *Decimæ alicubi extinctæ ſunt penitus prædiorum compenſatione, alicubi alio modo plus, & minus iuxta locorum rationem. Hincq. earum quantitatis varietas.*
77 *Hiſpania integras perſoluit decimas.*
78 *Decimæ Dei patrimonium ſunt.*
79 *Solutionis verbum magis ſubſtantiam obligationis reſpicit, quàm pecuniæ numerationem.*
80 *Nemo inuitus ad communionem compellitur.*
81 *Decimæ, ſi permutentur, conſenſu ſummi Pontificis indigent.*
82 *Nulla conſuetudine decimæ abolentur, aut minuuntur, niſi accedente Papali auctoritate.*
83 *Quæ à ſanctiſſimo Papa fiunt, ab ipſo Deo facta videntur.*
84 *Laici tractare eccleſiaſtica negotia non debent.*
85 *Decimarum iudex non, niſi eccleſiaſticus eſſe poteſt.*
86 *Curia Principis mixta ex clericis, & laicis conſtans non poteſt quidquam definire de decimis, quia iuriſdictionem habet ab homine ſeculari.*
87 *Qui iuriſdictionem mandatam habet, fungitur vice eius, qui mandauit, non ſua.*
88 *Nemo plus iuris in alium transfert, quàm habet.*
89 *Curia Gallicana, quamuis mixta, nullum habet de decimis legitimum iudicium.*
90 *Princeps laicus, qui indulgentia Apoſtolica, aut recompenſatione decimas tenere poteſt, ſi eædem in ipſum auctoritate ſummi Pontificis transferantur, de iiſdem iudices dabit.*
91 *Non præſumitur, ſummum Pontificem decimarum ius tranſtuliſſe, niſi expreſſa in diplomate de eis fiat mentio.*
92 *Decimis translatis in laicum, locus datur præuentioni, laico etiam renitente.*
93 *Abolenda eſt praxis Hiſpanienſis, & Gallicana circa decimarum præſcriptionem, modo, quo hic apud auctorem.*
94 *Carolus Quintus vetuit edicto, decimas à laicis exigi in Hiſpanijs, quæ in deſuetudinem abierant: ſed incaſſum, cum ei non competeret hæc iuriſdictio.*
95 *Conſtitutiones laicorum de ſacris, & ſpiritualibus, ſunt potius deſtitutiones, aut deſtructiones.*
96 *In facti quæſtione circa decimas clerici duos habent iudices, laicum, & ſpiritualem.*
97 *Conductor decimarum coram ſpirituali iudice conuentus, ad laicum non poterit declinare, etiam ſi pactum, aut iuramentum in contrarium intercedat.*
98 *Cum factum ex iure oritur, iuris iudex petendus eſt.*
99 *De facti quæſtione in decimis poteſt cognoſcere ciuilis iudex, non excluſo tamen eccleſiaſtico.*
100 *Vigintiſex pœnæ, totidemq. fere præmia enumerantur ſoluentium, & non ſoluentium decimas.*

101 *Carolus Martellus, quòd decimis ſuos commilitones recompenſarit, ſacrilegij infamis apud poſteros euaſit.*

De decimis, & an ſint iuris diuini, poſſintq. præſcribi, & qui cauſarum huiuſmodi ſit iudex competens. Cap. XIX.

DECIMAS quoque ſacerdo- 1
tibus eſſe debitas, nemo ſa-
næ mentis dubitat: ſed quo
iure debeantur, quæſtionis
eſt: alij enim iure naturæ cõ-
ſtitutas arbitrantur, alij diuino, veteri ſcili-
cet, non item euangelico, plures vtroque:
nonnulli neutro: ſed poſitiuo, & Pontificio
introductas fuiſſe opinantur: videamus er-
go nos cuius ſint iuris. Hugo de Sancto Vi- 2
ctore [a] ſcribit, decimas ante legem, id eſt
tempore naturæ, fuiſſe in conſilio, ſub lege
in præcepto: quaſi inferre velit, eſſe iure,
atque inſtinctu naturæ hominibus inſinua-
tas: ſiquidem Abel munera de fructibus ter-
ræ, & primogenitis gregis ſui Domino offe- 3
rebat [b]. Quòd ſi dicas, ibi ſermonem habe-
ri de primitijs, non autem de decimis, re-
ſponderi poterit, Abraham ante legem de
omnibus, quæ quinque Regibus eripuerat,
decimas Melchiſedech ſacerdoti dediſſe [c]:
quod & Apoſtolus [d] de eo loquens, teſta-
tur his verbis. *Intuemini autem, quantus ſit
hic, cui & decimas dedit de præcipuis Abra-
ham Patriarcha.* Et Iacob cum à patre iuſ-
ſus eſſet in Meſopotamiam ire, vt ibi vxo-
rem acciperet, eaſdem vouit, inquiens [e].
*Si fuerit Dominus mecum, & cuſtodierit me
in via, per quam ego ambulo, & dederit mihi
panem ad veſcendum, & veſtimentum ad in-
duendum, reuerſusq. fuero proſpere ad domũ
patris mei, erit mihi Dominus in Deum, &
lapis iſte, quem erexi in titulum, vocabitur
domus Dei, cunctorumq. quæ dederis mihi,
decimas offeram tibi.* Non eſt autem, cur in 4
his laboremus, cum in primo huius volu-
minis libro [f] oſtenſum ſit, & ipſos ethnicos
ſuis mendacibus dijs deberi decimas cen-
ſuiſſe, & ſacerdotibus religioſe perſoluiſſe.
Quod & Liuius [g], & Plutarchus [h] de Ro-
manis teſtãtur: qui plerumque decimas vo-
uerunt, & votas exacte reddiderunt, adeo,
vt cum forte contingeret vouentem decede-
re, antequam voto ſatisfeciſſet, eius hæres
voti reus efficeretur [i], hoc eſt ad reddendũ,
quod ſuus teſtator viuens vouerat, tenere-
tur. Iſti igitur nullo legis præſcripto deci- 5

a lib 1. de ſacram. p. 2. c. 4. & 11.
b Geneſ. 4.
c Gen. 14.
d Hebr. 7.
e Geneſ. 28.
f lib. 1. c. 14.
g lib. 5.
h in Lucullum.
i l. 2. § vl. ff. de pollicit.

mas dabant, ſed quadam naturali ratione
dictante, quæ ſane ſuadet, vt eum, qui tot
nobis bona elargitus eſt, in decimis reco-
gnoſcamus. Deus enim noſter, qui digna-
6 tus eſt (ait Auguſtinus [k]) totum dare, deci-
mam à nobis dignatus eſt recipere: natura
ſiquidem docet, aliquid bonorum omnium
largitori eſſe tribuendum [l]; quam vero par-
tem ſoluere deberemus, nequaquam præ-
ſcripſit. Deus vero populo ſuo legem tra-
dens, declarauit decimam partem eſſe de-
bere, quæ ſibi penderetur: nam in Exodo [m].
Decimas tuas non tardabis reddere. Et in
Leuitico [n]. *Omnes decimæ terræ, ſiue de po-
mis arborum, ſiue de frugibus, Domini ſunt,
& illi ſanctificantur. Omnium decimarum
bouis, & ouis, & capræ, quæ ſub paſtoris vir-
ga tranſeunt, quidquid decimum venerit,
7 ſanctificabitur Domino.* Et alibi paſſim. Na-
tura igitur dictat, vt Deo veluti in recogni-
tionem ſupremi eius dominij, cui vniuerſus
orbis ſubijcitur (*Domini eſt* enim *terra* [o],
& plenitudo eius) aliquid demus: & ſicut
tributa, quæ terreno Imperatori penduntur,
eius in ſubditos imperij, ac dominij argu-
mentum eſſe tradunt iuris ciuilis interpre-
tes [p]: ita & decimæ tributa ſunt, ait Augu-
ſtinus [q], quibus cæleſti Imperatori honorem
debitum impartimur, ad ipſius ſcilicet in
nos poteſtatis plenitudinem exprimendam
accommodata, ne appareamus (vt legitur
in Eccleſiaſtico [r]) ante conſpectũ Domini
vacui: quam vero partem ſibi deberi volue-
8 rit Deus, explicauit. Quare dicendum eſt,
iuris potius diuini, quàm naturalis eſſe de-
cimas: quod & Petro Rebuffo [ſ] placuit, qui
eleganter ita ratiocinatur. Si diceremus de
iure naturæ decimas eſſe, ſequeretur homi-
nes ad eas ſoluendas ante promulgationem
legis à Deo ligatos fuiſſe, perinde peccaſſe
non ſoluentes: ſed Iacob vouit eas, ergo non
tenebatur iure naturali, nec deberi poterãt,
antequam declaratum eſſet, quæ pars per-
ſoluenda eſſet. Erunt igitur decimæ iure
diuino, ratione quadam naturali dictante
conſtitutæ, non poſitiuo, vt male nonnulli
ſunt arbitrati: nam iure diuino, & naturali
debitas eſſe, aſſeuerant gloſſa, Archidiaco-
nus, & alij [t]: Innocentius [u] quoque, Ioan-
nes Andræas [x], Antonius [y], Abbas [z] & Ale-
xander [a], quorum opinionem communem
9 eſſe teſtatur Francus [b]. Immo Innocẽtius [c],
fere hæreticos eſſe ait dicẽtes decimas etiã
ſub lege gratiæ non eſſe debitas iure diuino,
ſed poſitiuo tantum. Sunt etiam, qui præ-
miſſam opinionem veram eſſe arbitrentur in
decimis prædialibus tantum, non item in
perſo-

k ſer. 219. & ſpe d quo in c. 68. 16. q. 1.
l Eccl. 35.
m Exod. 22.
n Leuit. 27.
o Pſal. 23.
p ad l. 6. C. de Præſcrip. 30 annorũ.
q d. c. 68.
r d. c. 35.
ſ in tract. de decimis q. 1. nu. 10.
t ad c. 1. de decimis.
u ad c vlt. de paroch.
x ad rub eo. de decimis.
y ad c. parochianos. eo.
z ad c. aliquibus. eod.
a conſil 40. vol. 4.
b ad c. 1. de decimis.
c ad d. c vl. de paroch.

perſonalibus, quas iure humano, non diui-
no debitas eſſe exiſtimant, vti Hoſtienſis [d],
& Felinus [e], hancq. communi interpretum
conſenſu receptam eſſe, ſcribit Cardinalis [f].
Cum tamen Iacob [g] vouerit, ſe daturum
decimas rerum omnium, quas ſibi dediſſet
Deus, & Publicanus apud Lucam [h]. *Deci-
mas do*, inquit, *omnium, quæ poſſideo*. Vnde
B. Auguſtinus [i] loco citato. *Deus noſter, qui
dignatus eſt totum dare, decimam à nobis di-
gnatus eſt recipere, non ſibi, ſed nobis ſine
dubio profuturam. Sed ſi tardius dare peccà-
tum eſt, quanto magis peius eſt peccatum
non dediſſe? De militia, de negotio, & de
artificio redde decimas*. Nec aduerſatur illa
CHRISTI apud Matthæum reprehẽſio [k],
ibi. *Væ vobis Scribæ, & Phariſæi hypocritæ,
quia decimatis mentam, & anethum, & cy-
minum, & reliquiſtis quæ grauiora ſunt le-
gis, iudicium, & miſericordiam, & fidem*.
Namque Phariſæi, quaſi perfectam legis iu- 10
ſtitiam ſibi adſcribentes, etiam de hiſce mi-
nutis decimas perſoluebant. Neque tamen
de hoc, vt bene adnotauit S. Thomas [l], à
Domino reprehendebantur, ſed ob id vero,
quòd maiora præcepta contemnebant, le-
uiora ſectantes: ideo CHRISTVS ſubdit.
Hæc oportuit facere, & illa non omittere.
Itaque videmus, CHRISTVM velle ea,
quæ legis ſunt grauiora, obſeruari, nempe
iudicium facere, miſericordiam habere, &
& fidem profiteri, & prædicare, ſed & deci-
mas ſolui. Videamus igitur & nos, num de-
cimæ ſint de iure diuino euangelico, an hu-
mano tantum: nam Alphonſus à Caſtro [m]
dicit, communem Thelogorum ſententiam
eſſe aduerſus Canoniſtas, qui eas à iure di-
uino initium ſumere conſtanter aſſeuerant.
Didacus tamen Couarruuias [n], etſi Cano-
niſta, Theologorum partes tuetur, vt deci-
mæ ſint de iure poſitiuo, non autem diuino
Euangelico: quam ſane opinionem fortiſſi-
mis rationibus ſibi videtur comprobare.
Quarum prima eſt, quòd nulla ratio natu- 11
ralis ſuadet, miniſtrantibus ſpiritualia ma-
gis dandam eſſe decimam, quàm nonam,
octauam, vel quartam, aut aliam partem.
Altera, quòd hodie, hoc eſt poſt CHRISTI
aduentum, ea ſolum de lege diuina tenemur
ſeruare, quæ à CHRISTO IESV etiam
per eius Apoſtolos nobis præcepta ſunt,
iuxta illud Matthæi [o]. *Docentes eos ſeruare
omnia, quæcunque mandaui vobis*. Cui ſuf-
fragatur illud Pauli [p] in actibus Apoſtolo-
rum. *Non enim*, ait, *ſubterfugi, quominus an-
nunciarem vobis omne conſilium Dei*. Atqui
de ſolutione decimarum, neque in doctrina

d in ſumma tit. de decim. colum. 5.
e ad c. cauſam de præſcrip. col. 1.
f ad c. 1. de decimis.
g Geneſ. 28.
h Luc. 18.
i d. ſer. 219. de quo in c. 66. 16. q. 1.
k Matt. 23.
l 2. 2. q. 87. art. 2. ad 3.
m lib. de hæreſib. in verbo decima.
n Lib. variarum reſolu. c. 17. n. 2.
o Matt. vlt.
p Act. 20.

CHRISTI, neque in doctrina Apoſtolorũ
quidquam continetur, ergo nequaquam
tenemur iure diuino decimas ſoluere. Dein-
de ſcribit S. Thomas [q], nullum in lege euã-
gelica contineri præceptũ, quod nõ ſit iuris
naturalis, præter præcepta de ſacramentis,
12 atque de fide ex illo. *Iugum meum ſuaue eſt,
& onus meum leue*: præceptum vero de ſo-
lutione decimarum, nec ad ſacramenta,
nec ad fidei articulos pertinere: igitur in
lege euangelica minime contineri. Accedit
quartò, ea, quæ ſunt iuris naturalis, aut
euangelici, mutari, aut minui non poſſe, nec
vlla conſuetudine deleri. Atqui decimæ
poſſunt conſuetudine [r] diminui, non erunt
ergo iuris naturalis, aut diuini euangelici.
Vltimò eiuſmodi opinionem hac ratione
confirmat, quòd eodem iure, quo decima
fuit indicta plebi Iſrael ad alimenta Leuita-
rum, fuit itidem ipſis Leuitis indictum, vt
decimam decimarum ſummo ſacerdoti ſol-
uerent: ſed hæc decima decimarum ſub le-
ge euangelica nõ debetur iure diuino ſum-
mo Rom. Pontifici, nec ei ſoluitur. Nec de-
cima à laicis clericis ſoluẽda hodie legis di-
uinæ euangelicæ præcepto debetur. Præ-
terea & illud addi poteſt, in quo potiſſimum
cardo iſtius quæſtionis vertitur, nempe de-
cimas non eſſe, nec fuiſſe ſub præcepto mo-
13 rali, vt & ipſe Thomas [ſ] aſſerit, ſed ſub cæ-
remoniali, vel iudiciali: ſed iſta duo præce-
pta cæremonialia, & iudicialia, lata lege
euangelica, ceſſarunt, vimq. præceptorum
amiſerunt: quod Apoſtolus oſtẽdit dicens [t].
*Priuſquam veniret fides, ſub lege cuſtodieba-
mur concluſi in eam fidem, quæ reuelanda
erat. Itaque lex pædagogus noſter fuit in
CHRISTO, vt ex fide iuſtificemur. At vbi
venit fides, iam non ſumus ſub pædagogo*. Et
alibi [u]. *Sed quid dicit ſcriptura? Eijce ancil-
lam, & filium eius: non enim erit hæres filius
ancillæ cum filio liberæ. Itaque fratres non
ſumus ancillæ filij, ſed liberæ, qua libertate
CHRISTVS nos liberauit*. Et idem Apo-
ſtolus ad Hebræos ſcribens [x], *Tranſlato*, in-
quit, *ſacerdotio, neceſſe eſt legis quoque trãſla-
tio fiat*. Ex quibus nulli dubium eſſe poteſt,
14 quin lex vetus per legem à CHRISTO la-
tam ſit adeo antiquata, vt plane hæreticum
ſit aſſerere, legem veteris Teſtamenti ſer-
uandam eſſe ſimul cum lege noua, vti ex
Actibus Apoſtolorum [y] conſtat, & docet
15 B. Auguſtinus Moralia verò veteris legis
præcepta adhuc legis virtutem habent, ac
ſemper habebunt, non ex poteſtate veteris
legis (vt excellenter Dominicus Soto [z] de-
monſtrat) ſed ex eo, quòd ſint à natura
ipſa

q quodlib. 4 art. 13.
r c. 23. de decimis.
ſ 2. 2. q. 87. art. 2.
t Galat. 3.
u Galat. 4.
x Hebr. 7. Et c. 3. de conſtit.
y Act. 15.
z li. de iuſt.

ipſa prodita, & conſtituta, & à CHRISTO
IESV in lege euangelica, eadem prorſus
ratione, qua & naturali debuerunt, tradita.
Si ergo decimæ non continentur ſub aliquo
præcepto morali, nec quidquam de eis in
lege euangelica fuit inſtitutum, nemo dixerit
eſſe iuris diuini euangelici, ſed Pontificij
tantum. Quæ omnia, licet nobis non minimum
negotij faceſſere videantur, non dubitamus
tamen, quin rectior, & verior ſit
noſtrorum interpretum ſententia, quam, ex
recentioribus, ſequuti etiam ſunt Rebuffus [a],
Andræas Hiſpanus [b], Epiſcopus Aiacenſis,
& Albertus Pighius [c]. In his enim, magis
ſtandum eſſe Canoniſtis, quàm Theologis,
dicunt Petrus de Ancharano [d], & Marcus
Antonius Natta [e]: quorum ſentẽtia defendi
poteſt etiam vnanimi ſanctorum Patrum
conſenſu, Romanorum Pontificum ſanctionibus,
Conciliorumq. cum prouincialium,
tum œcumenicorum decretis. Namque
Beatus Hieronymus Damaſo Papæ interroganti,
num vſus decimarum, & oblationum
ſecularibus prouenire poſſet, reſpondit [f]. *Nouit veſtra ſanctitas, omnino non
licere, proteſtantibus hoc diuinis auctoritatibus
paternorum canonum. Quamobrem, ſi
aliquando fuerint ab eis male detenta, quæ
diuini iuris eſſe noſcuntur, et in vſum trãſierint
monachorũ, & ſeruorum Dei*, &c. Quapropter
idem Hieronymus explicans illa
Malachiæ [g] verba. *Reuertimini ad me, &
reuertar ad vos, dicit Dominus exercituum,
& dixiſtis: in quo reuertemur? Si affliget
homo Deum, quia vos configitis me, & dixiſtis,
in quo configimus te? In decimis, & in
primitijs: & in penuria vos maledicti eſtis:
& me configitis gens tota. Inferte omnem decimam
in horreum, & ſit cibus in domo mea,
& probate me ſuper hoc, dicit Dominus: ſi nõ
operuero vobis cataractas cæli, & effudero
vobis benedictionẽ vſque ad abundantiã*, &c.
poſt multa dicit. *Si quando fames, & penuria,
& rerum omniũ egeſtas opprimunt mun-
dum, ſciamus hoc ex Dei ira deſcendere, qui in* 16
*pauperibus, ſi non accipiant eleemoſynam,
fraudari ſe loquitur: & ſuas poſſeſſiones poſſumus
decimas, & primitias interpretari.*
Sanctus quoque Ambroſius [h]. *Qui Deo*, in- 17
quit, *non vult reddere decimas, quas retinuit,
& homini non ſtudet reddere, quod iniuſte
ab eo abſtulit, non timet adhuc Deum, &
ignorat, quid ſit vera pœnitentia, veraq. confeſſio.
Iſte talis homo non poteſt veram*, vel
vt alij legunt, *bonam facere eleemoſynam*.
Nec à magiſtro diſſentit diſcipulus excellẽtis
ingenij, & ſanctitatis eximiæ vir, B. Au- 18
guſtinus, qui ait [i]. *Si decimas dederis, non
ſolum abundantiam fructuũ recipies, ſed etiã
ſanitatem corporis, & animæ conſequeris.* Et
paulo poſt. *Cum enim decimas dando, & terrena,
& cæleſtia poſſis præmia promereri:
quare pro auaritia duplici benedictione fraudaris?
Hæc eſt enim Dei iuſtiſſima conſuetudo:
vt, ſi tu illi decimam non dederis, tu ad
19 decimam reuoceris. Dabis impio militi, quod
20 non vis dare ſacerdoti. Benefacere ſemper
Deus paratus eſt, ſed hominum malitia prohibetur:
decimæ enim ex debito requiruntur,
& qui eas dare noluerit, res alienas inuaſit.*
21 Scribit etiam ipſe Auguſtinus [k]. *Maiores
22 noſtri ideo copijs omnibus abundarunt, quia
libentius decimas Deo dabant, & Cæſari cenſum
reddebant: modò autem, quia deceſſit deuotio
fidei, acceſſit indictio fiſci. Nolumus
partiri cum Deo decimas, modo autem tollitur
totum. Hoc tollit fiſcus, quod non accipit
CHRISTVS.* Hæc Auguſtinus. Ex quibus
facile eſt intelligere, hos ſanctos Patres velle
ius decimarum perinde in lege euangelica,
atque in lege veteris Teſtamenti ſubſiſtere,
atque ita fidelem populum docuiſſe.
Nec vlli dubium eſſe poteſt, quin ſanctorũ
Patrum conſenſum in re dubia obſeruare
23 nos voluerit CHRISTVS, vt certæ, & indubiæ
veritatis argumentum, quod & Albertus
Pighius [l] docet. Nec ab auctoritate
ipſorum Patrum receſſerunt Romani Pontifices.
Namque Vrbanus Papa Secundus.
24 *Admonemus*, inquit [m], *atque præcipimus, vt
decimas omnino dari Deo non negligatur,
25 quas ipſe Deus dari conſtituit: quia timendũ
eſt, vt quiſquis Deo debitum ſuum ſubtrahit,
ne forte Deus per peccatum ſuum auferat ei
neceſſaria.* Nicolaus quoque Secundus [n].
*Præcipimus, vt decimæ, & primitiæ, ſeu oblationes
viuorum, & mortuorum eccleſijs Dei
fideliter reddantur à laicis, quas qui retinuerint,
à ſancta Eccleſiæ communione ſeparentur.*
Gregorius Septimus [o]. *Oportet autem
congruentius nos decimas, & primitias, quas
iure ſacerdotum eſſe ſancimus, ab omni populo
accipere, quas fideles, Domino præcipiente,
offerunt, iuxta illud vaticinium Malachiæ
Prophetæ. Inferte omnem decimationem
in horreum meum, & ſit cibus in domo mea.*
Alexander Tertius Rhemẽſi Archiepiſcopo
reſcribens ait [p]. *Cum decimæ non ab hominibus,
ſed ab ipſo Domino ſint inſtitutæ, quaſi
debitum exigi poſſunt.* Et Innocentius Tertius
Vercellenſi Epiſcopo interroganti, num
decimæ ab imperiali culmine concedi poſſent,
aut remitti, reſpondit [q], neminem poſſe
à ſolutione decimarum quemquam eximere,

a d tract. de decim. q. 1. num 14.
b eod tract. ſumm. 2. n. 1.
c lib. 5. c. 7. hierar. eccl.
d in diſput. incipiẽte. antiquis, & modernis temporibus.
e conſ. 236. lib. 1.
f cap. vl. 16. q. 1.
g Malac. 3.
h in ſerm. 1. quadrageſ. de quo c. 5. ea. 16. q. 1. & c. 4. ead. q. 7.
i in ſer. 219. de tempore. de quo c. 66. ead. 16. q. 1.
k c. 8. ead. 16. q. 7.
l d. c. 7. verſ. videſquo pa do.
m c. 2. ead. q. 1.
n c. 3. ea. q. 1
o c. 1. ea. q. 7
p c. 14. d decimis.
q c. 25. eod.

mere, quæ diuina conſtitutione debentur.
r c. ſequen. Rurſus r. *Nimis profecto iniquum videtur, ſi
decimæ, quas Deus in ſignum vniuerſalis do-
minij ſibi reddi præcepit, ſuas eſſe decimas, &
primitias aſſeuerans, occaſione præmiſſa, vel
excogitata magis fraude diminui valeant,
cum debita ſit ſolutio decimarum in tantum,
vt ad eas clericis exhibendas, quibus eas ip-
ſe pro ſuo cultu conceſſit, laici, ſi forte moniti
reddere noluerint, eccleſiaſtica ſint diſtri-
ctione cogendi.* Clemẽs quoque Papa Quin- 26
ſ clem. 1. eo. de decimis. tus ſ vult, illos religioſos, qui aliqua, vt au-
dientes à decimarum eccleſijs debitarum
ſolutione retrahant, in ſermonibus ſuis, vel
alibi proferre præſumunt, excommunicatio-
nis ipſo facto ſubiacere ſententiæ. Reſtat, 27
vt concluſio noſtra Conciliorũ decretis ap-
probetur. Atqui in Concilio Rothomagen-
ſi habetur. *Omnes decimæ terræ, ſiue de
frugibus, ſiue de pomis arborum Domini ſunt,
& illi ſanctificantur boues, & oues, & capræ,
quæ ſub paſtoris virga tranſeunt, quidquid
demum venerit ſanctificabitur Domino. Non
eligetur nec bonum, nec malum, nec altero cõ-
mutabitur. Si quis mutauerit, & quod mu-
tatum eſt, & pro quo mutatum eſt, ſanctifi-
cabitur Domino, & non redimetur. Sed quia
modo multi inueniuntur decimas dare nolen-
tes, ſtatuimus, vt ſecundum Domini noſtri
præceptum admoneantur ſemel, & ſecundò,
& tertiò. Qui ſi non emendauerint, anathe-
matis vinculo feriantur vſque ad ſatisfactio-
nem, & emendationem congruam.* In Mo-
u in c. 6. ead. q. 7. guntienſi u. *Decimas Deo, & ſacerdotibus* 28
*Dei dandas, Abraham factis, & Iacob pro-
miſſis inſinuat; deinde lex ſtatuit, vt omnes
ſancti doctores commemorant.* Si quis autem
dixerit, huiuſmodi concilia non eſſe gene-
ralia, atque ideo non tantam eis haben-
dam eſſe fidem: reſpondebo, quamuis ſint
prouincialia, fuiſſe à ſummis Pontificibus
confirmata, proinde generalium auctorita-
tem, ac vim in Eccleſia obtinuiſſe; ſed etiam
in generalibus idem conſtitutum, atque
longe apertius declaratum reperiri, & præ-
ſertim in vniuerſali illo, omniumq. celeber-
rimo Concilio, in quo circiter 1300. patres
conuenerunt, cum omnium Regum, vtriuſ-
que etiam Imperij Legatis, Lateranenſi ſci-
licet, ſub Innocent. III. celebrato, ac per 29
excellentiam *Generali* nuncupato, cuius au-
x in c. 32. in fi. cũ ſeqq. d decim in Cõcilio autem ſub conſt. 32 ctoritate expreſſe ſtatuitur decimas x eſſe à
CHRISTI fidelibus neceſſariò perſoluen-
das, ex diuina iuſſione in ſignum vniuer-
ſalis dominij, quaſi quodam ſpeciali titulo
ſibi reſeruatas. Quod & dixerunt ſancti pa- 30
tres, qui œcumenicæ Tridentinæ ſynodo in-
terfuerunt, his verbis y. *Cum decimarum*
y in c 12 de refor. ſeſſ. 25
*ſolutio debita ſit Deo, qui eas dare noluerint,
aut dantes impediunt, res alienas inuadunt.*
Quod autem comminiſcitur Didacus Co-
uarruuias z, parum equidem ſubtiliter: vt,
z d. c. 17. n. 2. verſic. & præter has. lib. 1. variarum reſolu.
ſcilicet, vbicumque aſſeritur decimas eſſe
iuris diuini, intelligatur de veteri iure, de
lege videlicet à Deo ante CHRISTI aduẽ-
tum lata, non æque de lege Euangelica,
quæ nihil de decimis præcipit, atque Eccle-
ſiam Catholicam ſub lege gratiæ militantẽ,
antiquioris Eccleſiæ æmulatam ſanctitatẽ,
ex veteri Teſtamento decimam fructuum
partem in eccleſiaſticorum miniſtrorum
alimenta, & ſuſtentationem ſoluendam
eſſe cenſere: quia reſpondetur, ſanctos il-
31 los patres, Pontificesq. & concilia de iure
nouo diuino potius, quàm veteri voluiſſe
intelligere: cum verba accipi debeant in
potiori a ſignificatione: atqui nouo, non
a in l. 1. ff. ſi ager vectig. petat.
veteri obſtringimur. Quòd autem nulla fiat
decimarum mentio in Euangelio, ſi quis
bene attenderit CHRISTI verba apud Mat-
thæum b, & Lucam c, vtique videbit etiam
b Matth. 23.
c Lucæ 11.
diuino iure Euangelico debitas eſſe ſacer-
dotibus decimas. Reprehendit CHRISTVS
Scribas, & Phariſæos, quòd eſſent nimis di-
ligentes in perſoluendis decimis earum re-
rum, quæ nullius prope ſunt momenti, vt
de menta, anetho, & cymino, negligentes
vero, immo maleuoli, cum ea, quæ in lege
ſunt grauiora, relinquerent, iuſtitiam, mi-
32 ſericordiam, fidem. Quapropter CHRISTVS
ſubiungit. *Hæc oportuit facere, illa non omit-
tere*, nempe decimas ſoluere etiam de rebus
minimis: quibus verbis decimarum ſolutio
33 confirmatur. Nec placet expoſitio S. Tho-
mæ d, licet eius apud me auctoritas maxi-
ma ſit, vt ad tempus præteritum legalis ob-
d 2. 2 q. 77. ar 1. in ſecũdo argum.
ſeruantiæ videatur id eſſe referendum: cum
referri debeat ad Euangelij tempus, vt di-
34 ſputat etiam e Natta. Quamuis idem Tho-
e d. cõſ. 136 lib. 1.
mas in reſponſione f aſſerat pro eo, quod
f d art. 1. in reſp. ad 2.
decimarum ſolutio venit ſub præcepto mo-
rali, eſſe iam iuris diuini Euangelici g, quia
g Matth. 10. & 1. Cor. 9.
dignus eſt operarius mercede ſua. Nam &
CHRISTVS iniunxit h, reddenda eſſe
h Matt. 22.
Cæſari, quæ Cæſaris ſunt, & quæ ſunt Dei,
35 Deo. Hoc eſt tributum, & cenſum Cæſari,
Deo vero decimas: nihil etenim magis Dei
eſt, quàm decimæ: nam ipſemet dixit i, *De-
cimæ, & primitiæ, meæ ſunt.* Si igitur deci-
i Exod. 22. Deut. 12.
mæ Dei ſunt, & CHRISTVS iubet ea, quæ
Dei ſunt, Deo reddi, fit profectò, vt iuris
diuini Euangelici ſint decimæ, non huma-
ni. Quod etiam probat Remundus k Rufus
k in defenſione pro Põtifice Max. fol. 426.
aduerſus neotericos Iuriſconſultos. Reliquũ
eſt, vt

eſt, vt reſpondeamus Didaci obiectionibus:
ac in primis, dum ait,nullam naturalem ra-
tionem ſuadere, ſpiritualia miniſtrantibus
magis dandam eſſe decimam, quàm aliam
quamuis partem, reſpondendum eſt (vt ab
initio diximus) naturalem quidem rationẽ
nobis ſuadere aliquid dandum: ſed quam
partem natura neſciuit explicare, explica-
uit ipſe Deus, cui reddendæ erant decimæ.
Et cum in nouo Teſtamento nihil de deci- 36
mis immutatum ſit, veriſimile eſt eandem
decimam partem confirmare CHRISTVM
voluiſſe, qui ſe non ad diſſoluendam, ſed ad
implendam veteris Teſtamenti legem ve-
niſſe apud Matthæum [l] profiteatur. Qua
reſponſione & ſecundum Didaci argumen-
tum euertitur, quo nititur oſtendere nullam
in lege Euangelica decimarum fieri men-
tionem, cum expreſſe factam fuiſſe apud
Matthæum [m], & Lucam [n] luce clarius pro-
batum ſit. Tertium eiuſdem fundamentum
erat ex doctrina Beati Thomæ [o], nullum in
lege noua præceptum contineri, quod non
ſit iuris naturalis, exceptis de ſacramento-
rum inſtitutione, & efficacia, præceptis, &
articulis fidei: ergo, cum decimæ, nec ad
ſacramenta, nec ad fidem pertineant, de
iure diuino Euangelico nõ ſunt. Atqui præ-
ſuppoſitum B. Thomæ videtur aliquantulũ
claudicare. Nam ſi dicamus abſolute, hæc
pendere ex veteri, ac abolita lege Moſaica,
quæ ſuperueniente euangelica, robur ami-
ſit, fateri etiam oportebit nos non obligari
præceptis Decalogi, cum ea ad fidem non
ſpectent, ſacramenta non reſpiciant, nec iu-
ris ſint naturalis. Verum, ſi confiteamur, vt 37
confitemur, ea apud nos etiam nunc vige-
re, vimq. atque efficaciam habere, obliga-
tionemq. inducere (quia nec figuram futuri
gerebant, nec pertinebant ad ſtatus ciuilis
illius veteris populi gubernationem: ſed in-
ſtruebant homines ad bene ſe gerendum
erga Deum, & proximum) pari ratione fa-
teri neceſſarium erit, apud nos locum ha-
bere obligationem illam de perſoluendis ſa-
cerdotibus decimis: non enim minus, quàm
illi Deum recognoſcere debemus bonorum 38
omnium parentem & largitorem, ac ſupre-
mum, & vniuerſalem dominum, vt ait Inno-
centius Tertius [p]. Quorum titulorum cau-
ſa ipſe decimas ſibi reſeruauit omnium,
ſuiſq. ſacerdotibus, & alijs Eccleſiæ admi-
niſtris exacte perſoluendas mandauit. Idcir-
co non ex vno, aut altero laicorum fundo
hæc decimarum tributa, vel vectigalia capi
voluit, ſed ex omnibus, ex fœtu, ex lana,
ex arbore. Quid enim magis imperatoriam,

l Matth 5.
m Matt. 23. & 23.
n Luca 11.
o ex quol. 4 art. 13.
p d. c. 26. de decimis.

aut regiam dignitatem, aut maieſtatem re-
præſentat, ſi (vt diximus de doctorum ciui-
lium mente) tributa vniuerſalis, & domi-
nij, & imperij teſtimonium ſunt? Atque
ideo, prout in lege veteri, ita & in noua non
eſt dubium, quin decimæ omnium, ſeu ter-
ræ naſcentium, ſeu pecorum, ac armentorũ,
& quorumcũque ſub virga paſtoris tranſeũ-
tium, domini ſint, eidem ſanctificata, cum
nuſquam nobis magis, quàm veteri populo
eaſdem remiſſas fuiſſe legatur. Quarto lo-
co illud nobis faciebat quæſtionem, quòd
decimæ poſſunt minui conſuetudine, vel ip-
ſa adſtipulante [q] Pontificia ſanctione: quòd
ſi iuris eſſent diuini, & Euangelici, nequa-
quam poſſent. Sed erant à Didaco paulò
attentius canonis verba expendenda, quæ
ita concipiuntur. *Illæ quippe decimæ neceſ-
ſario ſoluendæ ſunt, quæ debentur ex lege di-
uina, & loci conſuetudine approbata*. Hæc
Concilium generale Lateranenſe. Debẽtur
enim ex iure diuino decimæ omnium, quæ
39 ex terra naſcuntur, & quæcumque ſub vir-
ga paſtoris tranſeunt, vt expreſſe in libro [r]
Leuitici continetur. Sunt & nonnullæ aliæ,
quæ forſan non debentur iure diuino, ſed
poſitiuo ex conſuetudine introducto, vti de
militia, de negotio, de artificio, de quibus
reddendas eſſe decimas S. Auguſtinus [ſ] vi-
40 detur præcipere. Haſq. quas nos perſona-
les appellamus, non eſſe iuris diuini aſſeue-
rant Hoſtienſis [t], & Felinus [u], quorum opi-
nionem communi interpretum ſuffragio re-
ceptam eſſe ſcribit Cardinalis [x]. Quod an
verum ſit, dubito: non inficior tamen con-
ſuetudinem optimam eſſe legum [y] inter-
pretem, vt cum non ita perſpicue conſtaret
decimas perſonales diuino iure deberi, cen-
ſuit ſacroſanctum generale Concilium, non
eas modo decimas, quas manifeſte conſtat
iure diuino eſſe debitas, ſed & alias, ſi quæ
ſunt vſu, atque conſuetudine introductæ, &
approbatæ. Mutari ergo decimæ non poſ-
41 ſunt conſuetudine. Et licet quibuſdam in
locis non integræ perſoluantur, in alijs vero
nullæ præſtentur, id tamen intelligi debet
non eſſe conſuetudine abrogatum, aut im-
mutatum, ſed decimas, vel ius decimarum
42 eſſe in aliud commutatum, in prædia vide-
licet, poſſeſſiones, & proprietates ex con-
ſenſu ſummi Pontificis, ſine cuius auctori-
tate nihil valeret permutatio [z], etſi Rebuf-
fus [a] videatur dicere, etiam de conſenſu Ro-
mani Pontificis tranſigi de decimis non
poſſe, ſic vt laicus omnino eximatur à deci-
marum ſolutione. Rebuffus loquitur, quan-
do nihil datum ſit in recompenſationem:
non

q in cap. 32 eod.
r Leuit. vlt. in fine.
ſ d. c. 68. q. 1
t in ſum. tit. d dec. col. 5
u ad cap. in cauſam. de præſcr. col 2
x ad c. 1. de decimis
y l. 36 ff. de legib. & c. 8. de conſuet.
z gloſ. & Doctores ad c. 2. de tranſactionibus.
a in tract. d decim. q. 13. num. 39.

non item ſi aliquid datum, aut receptum.
Et quanquam Alexāder Tertius [b] reſcribit, 43
tranſigi ſuper re ſacra, & religioſa non poſ-
ſe, quia dare, retinere, aut promittere ali-
quid, vt res ſacra poſſideatur, ſimoniacum
eſt, nihilominus tamen valet tranſactio, ſi
pro illis etiā detur temporale, vel pecunia, 44
& hoc, quia etſi decimæ per ſe ſunt ſacræ, &
ſpirituales, hoc eſt ius decimarum, fructus
tamen earum, qui temporales reputantur,
ſub æſtimationem & pretium cadunt, atque
à laicis poſſunt [c] conduci, & in cauſa execu-
tionis capi, vt præfatus Rebuffus [d] ſcriptum
reliquit, etiam ſine Epiſcopi conſenſu, vt
gloſſa [e], & doctores [f] tradunt, præſertim
Decius [g], & Geminianus [h]. Qua in re mihi 45
probatur Imola [i], dicens: quòd ſi domus,
vel quæuis alia res temporalis data fuerit
pro futuris decimis, & caſmate perierit, tūc
eccleſia non erit obnoxia compoſitioni, ſed
decimas de nouo exigere poterit. Quod nō
diſplicuit Barbatio [k]: immo ille, qui tranſe-
git, poteſt nomine Eccleſiæ agere ad reſciſ-
ſionem tranſactionis, ne detur occaſio ma-
lis adminiſtratoribus [l] rem dimittendi: ſicq.
in Pariſienſi Senatu iudicatum fuiſſe, teſta-
tur idem Rebuffus [m]. Vltima Couarruuias
obiectio erat, quòd in veteri lege Leuitæ
decimarum eis debitarum, & ſolutarum de-
cimam ſummo Sacerdoti perſoluebant, &
perſoluere tenebantur: quod in Euangelica
lege non extat. Ad hanc reſpondet B. Tho- 46
mas [n], quòd eadem ratione ſacerdotes no-
uæ legis tenentur ſummo Pontifici decima-
rum decimam ſoluere. Nam Leuitæ ſub ſa-
cerdotibus erant: qua ratione Deus man-
dauit, vt ſummo Sacerdoti loco primitia-
rum, decimā decimæ præſtarent: dictat enim
naturalis ratio, vt illis, qui habent anima-
rum curam, de communibus multitudinis
facultatibus prouideatur, quo facilius exe-
qui poſſint ad communem ſalutem ſpectan-
tia vacui ab omni humanæ neceſſitatis ſoli-
citudine, atque modeſtia: quod firmiori ne-
quaquam probatione indiget, ſatis enim
perſpicuum eſt. Romanus vero Pontifex, li-
cet ab inferioribus ſacerdotibus quotannis
decimarum decimam non exigat, cum ta-
men aliqua vrget neceſſitas [o], aliquodve
Eccleſiæ imminet periculum, decimam im-
perat, quandoque etiam non ſemel, ſed ite-
rum, & tertiò, & pluries, vt libet, quæ li-
benti animo, vti iure debitæ, perſoluuntur.
Ad illud vero, quod ipſe obijciebam, deci-
mas non contineri ſub præcepto morali, ſed
iudiciali, quod per legem Euangelicam
eſt ſublatum, reſpondeo, præceptum de

b in c. 7. de tranſaction.
c c. 2. de locat. & conduc. Domin. & alij. ad c. fin. de foro comp. in 6.
d in tract. de litteris obligat. art. 2.
e f ad c. fin. de rer. permut. ad c. vt ſuper de rebus eccl. nō alien.
g ad c. venerabilis. col. 2 de confirm. vtil. vel inutil.
h conſ. 17. col. vlt.
i ad d. c. fin.
k d. c vt ſuper.
l c. 6. cod. d reb. eccl. alien. vel non.
m d. q. 23. n. 34.
n 2. 2. q. 87. ar. vlt. ad 3.
o clem. fin. de decim.

perſoluendis decimis mihi videri à præce-
pto morali pendere, comprehendiq. ſub pri-
mo Decalogi mandato, quo Deum pie,
47 ſancteq. colere iubemur. *Vnum cole Deum,*
&. *Soli Deo honor* [p], *& gloria*. Quod & il-
la ipſius Domini apud Malachiam [q] verba
aperte indicant. *Filius honorat patrem, &*
ſeruus dominum ſuum: ſi ergo pater ego ſum,
vbi eſt honor meus? Honor Dei in decimis
48 etiam conſiſtit. Vnde Sanctus Auguſtinus [r].
Si decimas dederis, non ſolum abundantiam
fructuum recipies, ſed etiam ſanitatem cor-
poris, & animæ conſequeris. Non igitur, ait,
Dominus Deus præmium poſtulat, ſed hono-
rem. Præterea idem Beatus Thomas [ſ] fate-
tur, decimas eſſe partim ſub præcepto mo-
rali, ex eo, quòd tenemur ijs, qui nobis
ſpiritualia adminiſtrant, ſubuenire, ne vio-
lare videamur, quod in lege Moyſi [t] nobis
præcipitur, vbi dicitur. *Non alligabis os bo-*
ui trituranti. Cui ſuffragatur illud Apoſto-
li [u]: *Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus,*
magnum eſt, ſi nos carnalia veſtra meta-
mus? partim, quota ſcilicet, ſub præcepto
iudiciali. Iam dixi, etiam in veteri Teſta-
mento decimam ab initio non fuiſſe conſti-
tutam, editis tamen tabulis legis, illam par-
tem, quam ſibi debitam eſſe profitebatur
Deus declarauit decimam eſſe. Et cum in
lege Euangelica nihil, quo ad decimam im-
mutatum ſit, eſt etiam veriſimile eandem
decimam partem ſibi CHRISTVM conſti-
tuiſſe, ne nobis merito obijci poſſit, quod
Iudæis apud Matthæum ipſe dixerat. *Dico*
enim vobis, quia niſi abundauerit iuſtitia
veſtra plus, quàm Scribarum, & Phariſæo-
rum, non intrabitis in regnum cælorum. Et
cum decimæ præſtentur in recognitionem
vniuerſalis, & ſupremi diuini domini, non
minus nos, quàm illi CHRISTVM omnium
auctorem, & largitorem recognoſcere debe-
mus. Quidquid tamen ſit, quando etiam
diceremus cum ipſo S. Thoma, decimas par-
tim eſſe ſub præcepto morali, partim, nem-
pe quota, ſub præcepto iudiciali, idem quo-
49 que eſt, & eundem operatur effectum, ac ſi
diceremus eſſe iuris diuini Euangelici: nam
licet præcepta cæremonialia non poſſint (vt
idem Thomas [x] auctor eſt) nunc abſque
crimine obſeruari, nec iterum ſtatui: iudi-
cialia tamen poſſunt iterum ab habente iu-
riſdictionem conſtitui: ijſq. nouiter ſtatu-
50 tis impune paretur: immo parere neceſſa-
rium eſt. Iudicialia ſiquidem pertinent ad
iuſtitiam hominibus exhibendam, iuſque
vnicuique tribuendum, ex quibus leges
veteris Teſtamenti æſtimantur, quarum

p Exod. 19. & Leuit. 19.
q Malach. 1
r ſerm. de tēpore 219. de quo in can. 66. cad. 16. q. 1.
ſ d q. 87. ar. 1. in reſponſ.
t Deut. 25.
u 1. Cor. 9.
x d. q. 87. ar. 1. in reſp.

obſeruatio iudicibus ipſis incumbebat, vt
proximo redderetur, quod ſuum eſſe con-
ſtaret, paxque & concordia abſque vllius
iniuria inuiolabiliter cuſtodiretur: cæremo-
nialia verò reſpiciebant ea, quæ ad diuinum
cultum, ad reuerentiam, honorem, & ob-
ſequium Deo exhibendum ſanciebantur, vti
Apoſtolus ad Romanos ſcribens y, dicit. 51
Itaque lex quidem ſancta, & mandatum
ſanctum, & iuſtum, & bonum. Verum
quoniam hæc fuerunt ob eam cauſam ſtatu-
ta, & ordinata, vt præfigurarent CHRISTI
myſteria futura, ideo eorum obſeruatio pa-
rit peccatum, & præiudicat fidei veritati:
ſecundum quam confitemur illa præfigura-
ta myſteria CHRISTO adueniente, con-
ſummari, & compleri, proinde ceſſaſſe,
præſertim ea, quæ ſignificabant eius, & fu-
turæ legis Euangelicæ aduentum: vtpote 52
immolatio agni, circumciſio, & ſi quæ ſunt
alia ſimilia, non æque illa, quæ, etſi erant
cæremonialia, magis tamen pertinebant ad
deuotionem quandam, ac ritum ſacrificio-
rum, & eorum ornatum, quàm ad futuræ
legis, CHRISTIQ. naſcituri præfiguratio-
nem: eiuſmodi ſunt ſacerdotum veſtes, al-
taria, cantus, organa, thuris vſus, primi-
tiarum, & oblationum ſolutio, & his ſimi-
lia, quæ etiam poſt Euangelicam legem
ab Eccleſiarum Prælatis, & Principibus fue-
runt z ſtatuta. Cùm igitur iudicialia poſ- 53
ſint etiam tempore gratiæ abſque vllo pec-
cati reatu obſeruari, immo cum ad eorum
obſeruantiam obligemur, ſi imperata fue-
rint ab eo, qui ius condendi legem habet:
fit profectò, vt, quando decimæ non eſſent
iuris diuini euangelici, teneremur ad ea-
rum ſolutionem perinde, ac ſi eſſent, cum
conſtitutæ ſint à Pontificibus Maximis ius
condendi legem habentibus ab Euangelio.
Vnde Caietanus a eleganter ſcribit, Deum
in veteri lege populum ſuum ad decimas
obligaſſe, & nobis dediſſe exemplum ſimi-
lis obligationis ſuſcipiendæ ab Eccleſia,
tanquam iuſtæ, & rationabilis. Ex quibus
omnibus videtur quoque ſoluta quæſtio il-
la, an decimæ ſint carnales, & tempora-
les, aut ſacræ, aut ſpirituales. Quidam, 54
carnales, & temporales eſſe conſtanter, ſed
temere, & inconſultò aſſeuerant: cum &
nos libenter fateamur, decimas quidem
ipſas, id eſt partem illam fructuum, quæ
percipitur, non ſpiritualem eſſe, ipſum ve-
ro decimarum ius ſpirituale omnino eſſe de-
fendimus, quod & Beato Thomæ b placuit,
à quo nec diſſentiunt magiſtri noſtri c: ille
enim circa decimas, ait, duo eſſe conſide-
randa, ſcilicet ipſum ius accipiendi deci-
mas, & ipſas res, quæ nomine decimarum
dantur. Ius autem accipiendi decimas ſpi-
rituale eſt, quod laicorum eſſe non poteſt,
tum quòd Deo conſecratæ ſunt, tum quòd
eas primum ſibi Deus conſecrauit, non ho-
55 mines, vt oſtenſum d eſt. Deinde dedit e
Sacerdotibus, & Leuitis: adeoque ſacras
eſſe voluit intelligi, vt ſe ipſum rerum om-
nium conditor hæreditatem Leuitarum, &
ſacerdotum per metonymiam vocauerit, in
decimis ſcilicet, quæ Leuitis, Domino iu-
bente, ſoluebantur, ipſisque hæreditas, &
56 alimentum erant. *Dominus*, inquiens, *eſt*
hæreditas eorum. Et quæ ſunt ergo iſtæ de-
cimæ? hæreditas ordinis eccleſiaſtici: & quæ
iſta hæreditas? Dominus. *Dominus* f *pars*
hæreditatis meæ, & calicis mei, tu es qui re-
ſtitues hæreditatem meam mihi. Et quis eſt
iſte Dominus? Deus cæleſtis ille ſpiritus, à
quo hæc ipſa vita, hic ſpiritus, per quem
viuimus, nobis datur: qui quaſi per huius
rerum vniuerſitatis arterias diffunditur. Il-
le, inquam, ſpiritus eſt hæreditas, &, vt
ſcribit Remundus Rufus g, ius decimarum.
An igitur iſtud ius hæreditarium ſpirituale
non erit? quod non heri, vel nudius tertius
natum eſt, ſed ante innumerabiles prope
annos? Sed dicet aliquis: cum hoc ex lege
diuina certum ſit, quid opus eſt diſputatio-
ne, quòd ſint, vel non ſint ſpirituales? vel
57 quid in cauſa fuit, vt ita appellarentur? Ca-
noniſtarum ſtylus, quod clericis tantum
competit, laicorum vero eſſe non poteſt,
ſpirituale appellat, hocque vocabulo alij
vti conſueuerunt. Theologi vero diuinas
Scripturas tantummodo tractantes, quibus
hæc vox vſitata, & frequens eſt, in epiſto-
lis præſertim Beati Pauli, anguſtiori tamen
ſignificatione h ius decimarum, non ſpiri-
tuale dixerunt, ſed annexum, vel conne-
xum ſpirituali (qua dicendi formula, &
Alexander Tertius i Regi Anglorum de
cauſa iuriſpatronatus reſcribens, vtitur) vt
demonſtrent ſeiungi à clero non poſſe, ac
in laicos transferri, nempe incapaces k: la-
tine tamen loquentibus ſacræ, vel diuini iu-
ris rite dicendæ veniunt. Quod & Caius Iu-
riſconſultus l ciuilis prudentiæ ratione
quodammodo circumſcripſiſſe videtur, dum
dicit. *Summa rerum diuiſio eſt, vt aliæ di-*
uini iuris ſint, vt ſacræ, & religioſæ; aliæ
humani, quæ aut priuatæ ſunt, aut publicæ.
Atque hæ ſunt, quas temporales vulgo ap-
pellamus. Quod ergo iuris Pontificij inter-
pretes ſpirituales vocant, Theologi annexi
ſpiritualibus, Beatus Hieronymus m, veteris
ſermo-

y Rom. 7.

z in can. 1. de cõſecr. d. 1. in c. 1. de purgat. poſt partum. in can. 1. cum ſeqq. 5. diſt. & paſſim alibi.

a d. q. 87. a. 1. in reſponſ.

b d. q. 87. ar. 3. in reſpon.

c ad rub. de decimis, & ad c. 3. de iudic.

d Exod. 22. & Leuit. vlt.

e Num. 18. & Deut. 18.

f Pſal. 15.

g d. defenſione fol. 515

h 1. Cor. 2. circa finem.

i d. c. 3. de iudic.

k d. c. 3. & c. 2 eod. vbi doct. notant. & cap 7. de præſcript.

l in l. 1. in princ. ff. de rer. diuiſione.

m in can. vl. 16. q. 1.

ſermonis candorem ſequutus, iuris diuini
dicit: vt nonnulli alij, quos ſuperius retuli-
mus, diuinum eſſe ius decimarum ſcripſere.
Quod autem illi adſtruunt decimas nõ eſſe
ſpirituales, ſed miniſterio ſpiritualium de-
putatas, item ſacras eſſe fatentur: Vlpia-
nus [n] enim reſpondit, dedicationem rite 58
factã diſtinguere res ſacras à profanis, quia
loca ſacra ſunt, quæ publice dicata ſunt,
ſiue in ciuitate, ſiue in agro. Quod etiam
Macrobius, & Gellius [o] poſt Martianum [p]
Iuriſconſultum ſcriptis mandarunt. Si ergo
ſacræ diuini iuris ſunt, vt voluit Caius [q],
non erunt humani: neque poteſt dedicatio
non rite facta eſſe, quam Deus ipſe fecerit.
Quare ſi decimæ res ſacræ ſunt, vel diuini
iuris, quod idem eſt, vel, vt noſtri dicunt,
ſpirituales, quæri appoſite poteſt, an valeant
præſcribi. Non poſſunt autem præſcribi, 59
quia in nullius bonis ſunt, teſtimonio vtriuſ-
que Caij [r], & Martiani [ſ]: at ſine poſſeſſione 60
non procedit præſcriptio, vt docet trita iuris
regula [t]. Quod & Alexander tertius [u] Par-
menſi Epiſcopo reſcripſit, dicens. *Cum laici
decimas detinere non poſſint, eas nulla valent
præſcribere ratione.* Vbi Panormitanus Ab-
bas [x] notat perite, litteram non reſtringere
ſe ad vllam certi temporis præſcriptionem,
ſed indiſtincte. Vnde & Ioannes Andrææ [y]
tradit, laicum non poſſe præſcribere ſpiri-
tualia, etiã vigore temporis immemorabilis.
Eiuſdẽ opinionis fuit Cardinalis, quemad-
modum & alij fere omnes Summiſtæ: [a] vnde
Rota [b] in vna Toletana iuris decimandi die
27. Aprilis 1583. tenuit, ſolam immemora-
bilẽ etiam cum allegatione priuilegij, ac ti-
tuli feudalis, laico non ſuffragari, niſi, vel fa-
ma priuilegij, vel recognitio, vel aliud æqui-
pollens probetur. Ex quibus conſtat, con- 61
ſuetudinem non habere eam vim, quam ha-
bet Principis priuilegium: hoc enim operari
poteſt, quod nequit præſcriptio [c]. Nam
gloſſa [d] recte dixit, Principem poſſe ſuo pri-
uilegio incapacem capacem facere: quod
nequit præſcriptio, quæ in poſſeſſione eſt
poſita: remota ergo poſſeſſione, cuius laicus
eſt incapax, nulla erit præſcriptio. Quod de
ſacris, ſeu ſpiritualibus dicitur, idem de an-
nexis ſpiritualibus [e] intelligi debet, vt præ-
ſcribi à laicis minus poſſint, vel ius patrona-
tus, vt Abbas [f] poſt Ioannem Andrææ [g] ſcri- 62
ptum reliquit, multo minus decimæ, quas
iure diuino, etiam euangelico inſtitutas
eſſe ſuperius late demonſtrauimus, & la-
tius diſſerunt cum Hoſtienſi Antonius de
Butrio [h], Abbas [i], Imola [k], Felinus [l],
Ioannesque Franciſcus Balbus [m]. Qui ta-

n in l.9. ff. de rer. diuiſ.
o lib.3. c.2.
a lib. 4. c. 9.
p in l.6 § ſacræ autem. ff. eod.
q d.l.1. ff. eod. de rer. diuiſ.
r d.l 1. § qd autem.
ſ d l. 6. § ſacræ res.
t reg. ſine poſſeſſione. de reg. iur. lib 6.
u in c. 7. de præſcript.
x in d. c. 1.
y ad c. 1. de præſ. lib. 6. idem tenet Io. Monach ad c. 2. eod. Didac. in c. 16 nu 6 lib. var. reſolut.
z ad c. cum Apoſtol. q. 5 de his, quæ fiunt à prælat. ſ. conſ. Capit.
a Ang. in ver. decima n. 14. Siluest. eod ver. nu. 26. Raymun. tit. de deci. & oblat. § 7 q. 9. Io. Bref. ſuper conſ. & ad Aruer. ar. 19. f. 136 1. & 2. col. verſ & dec illius Petrus Greg. Synt. iur. p. 1. lib. 2 c. 25 n. 8. Ite Collec. ad c. ad lit. c n. 5. de c. de dec. Boer ad con ſuet. Biturigum tit. de præſcr. § 1. & gl. n. 1 col. 2. Claud. ad l. More maiorum n. 24. ff. de iuriſdict. omn iud.
b quæ eſt deciſio 285. diuerſ. p. 2.
c d. c. 7. & c. 11. de dec.
d ad §. verũ. diſt. 32. & ad can. bene q dep. diſ. 96. in ver. laico.
e d. c. 3. de iudicijs.
f d. c. 7. n. 4.
g ad reg. qd alicui gratioſe. d reg. iur. lib. 6. & Archidia. ad c. hortamur. 72 diſt.
h in ſumm. tit d decim. n. 11.
i ad c paro. chianos. n. 4 eod.
k ad rub. & ad c. in quibus. eod.
l ad c. cauſam quæ. in princ. d præſcrip.
m in tractatu de præſump. 5. p. q. 7. n. 3.

men, licet ciuis noſter ſit, virque alioquin
diligens, & induſtrius, ac de iuris ſcientia
bene meritus, negligentiæ tamen, nimiæq.
credulitatis arguendus eſt, quo vitio labo-
rant ſcriptores quamplurimi, vel incuria,
vel inopia librorum. Vnde libros, quorum
auctoritate ſuas concluſiones comprobare
nituntur, non legunt, aut negligenter
percurrunt, dum eſſent non ſolum legendi,
ſed cum de animarum ſalute agitur, quàm
maxima licet diligentia, perpendendi:
quod ſi feciſſet Balbus, non dixiſſet, deci-
mas [n] prædiales, ſi tempore collectionis
fructuum non fuerint petitæ, non poſſe am-
plius peti, cum ad ipſas [o] nemo teneatur,
niſi ſuo tempore petantur, ſubijciens iſtud
fuiſſe ſingulare dictum Archidiaconi [p] in
cap. 1. de decimis lib. 6. quod referunt etiam
Domini [q] de Rotã: & licet Rota ibi non be-
ne videatur firmare, quod ſentit, Archidia-
coni tamen non impugnat opinionem, ſed
argumenta. Ex quo Balbus ſingulariter
decidit, quòd ſi petantur decimæ temporis
præteriti, non eſt, qui obligetur ad ſoluen-
dum, niſi eccleſia oſtendat, quòd decimæ
fuerunt petitæ. Et ſic nemo tenetur pro de-
cimis præteritis, niſi à tempore petitionis,
ſiue interpellationis. Et hoc ſingulare [r]
refert, & ſequitur Felinus. Ita concludit Bal-
bus: cuius quot ſunt verba, tot ſunt erro-
res. In primis enim ſciendum eſt, Archi-
diaconum illud non ad caput primum di-
xiſſe, ſed ad rubricam: quod non aduerte-
runt, etſi parum refert, Rota, Felinus, Natta,
& ſi qui ſunt alij [ſ], qui de ea re tractarint.
Deinde verum non eſt, Rotam ſequi illud
dictum, quod falſo adſcribitur Archidiaco-
no: refert enim, & impugnat, neſcitque quo-
dammodo, vt loquar ingenue, quam tuea-
tur partem: videtur tamen magis inclinare,
vt ſemper exigi poſſint, cum decimæ de-
beantur iure diuino, & naturali, atque ideo
nemo ignorantia excuſatur ita, vt decimas
non ſoluat: ſicq. quauis interpellatione, ac
petitione ceſſante debeant vltro offerri,
cum debitoris officium ſit ferre, quod debet
63 ad domum vſque creditoris, abſque vlla
eius petitione, vt voluit Innocentius [t], &
notant poſt eum alij [u]. Videmus igitur
aliam fuiſſe Rotæ ſententiam: accuſari ta-
men poteſt ex eo, quod refert ex Archidia-
cono, quod ipſe ne ſomniauit quidem. Feli-
nus [x], & Balbus [y] decepti fuerũt auctoritate
Rotæ, quæ apud omnes maxima eſt: Archi-
diaconus vero ita. *Decimæ prædiales debẽtur
ex præcepto, ſed niſi petãtur, debẽtes nõ tenen-
tur dare. Si vero petantur, & non ſoluantur*

n d. tract. p. 5. q. 3. n. 12.
o d. par. 5. q. 7. n. 12.
p c. 1. de decim. lib. 6.
q in dec. 1. alias 25. de decimis. in antiquis.
r ad c. ſi autem. n. 5. de reſcriptis.
ſ Didac. Couar. in c. 17. n. 8. verſ. 8. li. 1. variar. reſol & Panor. in conſ. 15. li. 1. col. 2
t ad c. ſignificante. de pignoribus.
u ad l Iulianus § offerri ff de act. em ption.
x d. c. ſi autem. nu. 5 de reſcript.
y d. q. 7. n. 12

ab illis, qui debent, tunc peccant mortaliter. Hæc ille. Ex quibus plane verbis conſtat Archidiaconum non dixiſſe, quod decimæ ſi petantur in iudicio, ſolui non debeant, niſi oſtendatur ſuo tempore olim fuiſſe petitas, prout Rota refert, & ſequuntur Felinus, Balbus, & Pariſius. Nec aliter dicere potuit Ar- 64
chidiaconus, propterea quod annuum debitum, etiamſi ſuo tempore non fuerit petitum, peti poſſe ſequentibus annis, niſi ſit præſcriptum, eleganter reſpondit M. Antonius Natta [z], quod placuit etiam Ludouico Balduino, Nicienſi iuriſconſulto eruditiſſimo, dequere litteraria bene merito, Latini præſertim ſermonis elegantia, rebusque inueniendis ingenij acumine non vulgari. Hic, inquam, mihi omnium horarum amicus ægerrime ferebat, hanc erroneam opinionem à Rota, Felino, Pariſio, ac denique à Balbo noſtro fuiſſe Archidiacono tributã. Refert igitur Archidiaconus opinionem cuiuſdam Theologi, nomine Hugonis de Sincera, aſſerentis, decimas prædiales deberi de diuino præcepto, ſed niſi petantur, non obligari debitorem ad dandum: ſi autem petantur, & non ſoluantur, debitores earum peccare mortaliter. Quæ ſane propoſitio mirifice congruit ſententiæ Hoſtienſis [a] dicentis, in regionibus, in quibus de more non ſoluitur decima, nec prædicatur, non peccare mortaliter homines, eam non ſoluendo, quaſi Romana Eccleſia videatur in his, ſaltem quo ad præterita, diſpenſare, ne tantam multitudinem ex hac cauſa damnari contingat; vbi vero moniti fuerint, ſub peccati reatu ſoluere tenentur, vt idem Archidiaconus [b] ex ſententia S. Thomæ, & aliorum Theologorum refert, & tenet. Ex- 65
cuſati ergo erunt non ſoluentes propter cõſuetudinem ratione præteritarum decimarum, & futurarum, quouſque eæ iubeantur, & petantur. Quod non diſplicuit [c] Abbati, ob eam præciſe cauſam, ne tanta pereat multitudo, cuius cauſa hæc ſententia, vti benignior admitti poterit; etſi Didacus [d] recte exiſtimauit, tribus, aut quattuor caſibus laicos teneri tradere decimas clericis, etiam non petentibus. Hinc obijciet aliquis: ſi conſuetudine tolli poſſunt decimæ: ergo & præſcriptione, cum conſuetudo plerumque ab interpretibus [e] pro præſcriptione accipiatur. Reſpondendum eſt, multas, variaſque eſſe inter conſuetudinem, & præſcriptionem differentias, quas Balbus [f] ipſe ſigillatim recenſet, illas præſertim, quæ ad rem noſtram attinent, quod conſuetudo proprie dicitur, quando in communi, & publico acquiritur aliquod ius: præſcriptio, quando priuato, vt tradit Ab-
66 bas [g] Panormitanus. In conſuetudine ſunt plures perſonæ, & incertæ, in præſcriptione vnica, & certa: prout memoriæ excellenter mandarunt Antonius de Butrio [h], Alexander [i], Corneus [k], & Petrus Rebuffus [l]: atque ideo ipſe [m] aliàs dicebam, morem præcedere, & cultum moris ſequi, quod
67 eſt conſuetudo. Huius autem conſuetudinis tanta eſt vis, vt ab vtriuſque iuris interpretibus exiſtimetur poſſe à perſonalium decimarum ſolutione eximere laicos, non tamen ab obligatione ſoluendi prædiales decimas. Hanc ſane diſtinctionem adhibuerunt Hoſtienſis, & alij [n], & hi maxime, qui opinantur, decimas prædiales iure naturali, & diuino, perſonales vero Pontificio tantum conſtitutas fuiſſe, vti Hoſtienſis [o], Felinus [p], & Cardinalis [q], quod ſuperius dictum fuit: hancq. à communi doctorum ſchola receptam eſſe auctor eſt Rochus Curtius [r], à qua minime diſcrepat Cardinalis à Turrecremata [ſ], nec aliter ſentiunt
68 Pariſius [t], & Ioannes Franciſcus Balbus [u]. Alij putant, decimas conſuetudine ad vigeſimam, trigeſimamve partem reduci poſſe, tolli autem nequaquam poſſe, quaſi ius naturale, & diuinum minui, non omnino tolli poſſit. Hos ſequuti ſunt, præter alios, Vincentius [x], & Abbas [y], item Fulgoſius [z], Socinus [a], Baldus [b], & Paulus Pariſius [c]. Quibus adſtipulari videtur ipſe B. Thomas Aquinas [d], dum ait, Eccleſiam, Romanumq. Pontificem, & legislatores eccleſiaſticos potuiſſe ſtatuere, vt loco decimæ partis, alia pars minor à populo ſolueretur ea potiſſimum ratione, quòd huius rei certa quantitas, aut portio non iure naturali, nec diuino, ſed humano dumtaxat inducta fuerit.
69 Quoad quotam igitur conſtituendam, vt ſit decima, vigeſimave, plurimum efficere conſuetudinem poſſe contendunt [e]. Quocirca videmus in titulo de decimis, cum agitur de ſolutione decimarum, haud raro attendi [f], quod vſu, conſuetudineve receptum ſit. Ex quibus prædictam opinionem non modo in decimis perſonalibus, ſed in prædialibus etiam, vti magis probatam, ſequitur Balbus [g], eamq. communem eſſe dicit, & probat Boerius [h], etſi Henricus [i] cõſtanter defendit, laicos conſuetudine quidem poſſe eximi partim à ſolutione decimarum perſonalium; à prædialibus vero non item: non enim tantam eſſe conſuetudinis efficaciam, vt vlla ex parte poſſit eis immunitatem præſtare, atque ita declarat con-

z d. cõſ. 136 in fi. li. 1. ex l. cũ notiſſimi. §. in his etiã, vbi notant omnes. C. de præſcr. 30. ann. & ad l. de pupillo. § ſi plu ribus. ff. de noui operis nunciat.
a ad c. à nobis. de decimis.
b ad c. maiores. 16. q. 7
c ad c. in aliquibus circa fi. eo. de decimis.
d d. c. 1[?]. n. 8. verſ. 8.
e ad l. de quib. ff. de legib. & ad c. fi. de cõſuet.
f d. tract. de præſcr. p. 1. q. vlt.

g ad c. cum eccleſ. n. 43. de cauſa poſſeſſ.
h ad d. c. fi.
i conſ. 166. n. 7. vol. 1.
k conſ. 268. col. [?] vol. 4.
l in tract. de decim. q. 13. nu. 43.
m in Paratitl. c. 1 de conſ. in fin. & c. vlt.
n ad d. c. in aliquibus. de decimis.
o in ſum. de decim.
p ad c. cauſam. de præſcrip.
q ad c. 1. de decim.
r ad rub. & ad c. v[?]. pertex in d. c. in aliquibus de conſuet.
ſ ad c. reuertimini. 16. q. 1. ar. [?]. n. 12.
t d. conſ. 15.
u d. tract. de præſcr. p. 5. in princ. q. 8.
x ad d. c. in aliquibus.
y ibid. n. 8.
z in conſil. 166.
a in conſil. 297. col. 3. lib. 1.
b ad l. comperit. C. de præſcrip. 30. vel 40. ann.
c d. conſ. [?]
d 2. 2. q. 87. ar. 1. & quodlib. 2. ar. 8.
e ex d. c. fi. de conſuet.
f in c. 4. 5. 30. & 32. in fin.
g d. q. [?]
h ad c. ſuc Bituric. [?] de conſuet. præd. 14.
i ad c. peruenit. c. 5. de decimis.

k d. c. in ali quibus in fi. conſtitutionẽ [k] Lateranenſis Concilij, prout ipſe, antequam Henricum vidiſſem, ſum interpretatus. Didacus vero Couarruuias [l], a ſuis principijs minime diſcedens, illam adhibet diſtinctionem, videlicet, decimas ex ea parte, quæ à iuris naturalis, & diuini inſtituto proceſſere, nempe, vt ſignificant, ac præmonſtrant miniſtrantibus ſpiritualia congruam ſuſtentationẽ deberi, eandemq. prorſus neceſſariam, vlla quauis conſuetudine nec tolli nec diminui poſſe: etenim naturale ius, & diuinum nulla tolli poſſe conſuetudine, nec vlla ex parte diminui, reſcripſit Gregorius Nonus [m], ad cuius ſane reſcriptum quamplurima adducunt magiſtri noſtri: & quod de naturali iure dicitur, idẽ profectò de diuino intelligi debet, cũ æque ſit immutabile, & perpetuum, adſtipulante Vrbano Tertio [n]. Ex ea vero parte, qua decimæ iure humano inſtitutæ ſunt, & conſuetudine, & contrarijs ſumm. Pontificum conſtitutionibus tolli, aut diminui poſſunt, ſcilicet decimæ quota: quam ab hominibus, nõ item à CHRISTO ſtatutam eſſe arbitratur.

l d. c. 17 n. 8 l. lib. 1. variar. reſolut.

m d. c. vlt. de conſuet. l. 64 ff. de cond. indeb.

n in can. 6. 25. q. 1.

70 Sed ne & ipſe ab illo, quod iam ab initio mihi conſtitui, principio videar diſcedere, dico, nulla prorſus cõſuetudine decimas tolli, aut aliqua ex parte diminui poſſe, cum ipſæ in noua lege perinde ſunt conſtitutæ, aut nouo iure à CHRISTO confirmatæ, atque in veteri exiſtebant Teſtamento, per ea, quæ ſuperius relata ſunt. Si conſuetudo derogare non valet ijs, quæ iuris ſunt naturalis, aut diuini, ſequitur profectò, vt nulla ex parte decimas tollere, aut diminuere poſſit. Si quis verò mihi obijciat, aliter eſſe vſu receptum, propterea quòd multis in locis nullæ ſoluuntur decimæ, in quibuſdam, non decima, ſed viceſima, in alijs trigeſima, quadrageſima, quinquageſima, nonageſima,

71 centeſima, atque in vnoquoque fere loco varie, ac diuerſe præſtantur. Quòd ſi ita eſt, prout eſt, fateri oportet, id operari conſuetudinem, vel contrarias Pontificum conſtitutiones. Reſpondebo, vti iam reſponſum eſt, id factum eſſe non ex eo, quòd decimæ tolli, aut diminui conſuetudine poſſint, ſed quia decimæ in aliquid aliud de Romani Pontificis auctoritate fuerunt commutatæ. Siquidem decimæ, licet Deo dentur in recognitionem ſupremi, & vniuerſalis dominij, dantur tamen in alimoniam, & ſuſtentationem eccleſiæ miniſtrorum. Ideo B. Auguſtinus [o] ait. *Deus noſter, qui dignatus eſt totum dare, decimam à nobis dignatus eſt recipere, non ſibi, ſed nobis ſine dubio profuturam.*

o in can. 56. 16. q. 1.

72 Voluit autem Deus, vt ſacerdotibus decimæ ſoluerentur, vti ipſius Dei legi liberius vacare poſſent, prout ſcriptum extat in libro [p] Paralipomenon. Præcepit etiam Ezechias populo habitanti Hieruſalem, vt darent partes Sacerdotibus, & Leuitis, vt poſſent vacare legi Dei. Hinc S. Hieronymus [q]. *Primitiæ ciborum, & omnium frugũ, atque pomorum, offeruntur Antiſtiti, vt habẽs victum, atque veſtitum, abſque impedimento ſecurus, & liber ſeruiat Domino.* Item propter fabricæ conſtructionem, & tuitio-

73 nem, vt Gelaſius [r], & Gregorius [ſ] primus reſcripſerunt, atque Hoſtienſis, Ioannes Andræa, & alij [t] tradiderunt, tum propter pauperum, & hoſpitum receptionem, vt habetur in Deuteronomio [u], & ijdem [x] Pontifices teſtantur, pluribusq. oſtendit Auguſtinus [y] de Ancona. Ob has igitur potiſſimum cauſas ordinis ſacri miniſtris dandas eſſe decimas conſtituit Deus, quibus aliud habere non licuit. Nam in libro Numeri [z] habetur. *Filijs autem Leui dedi omnes decimas Iſraelis in poſſeſſionem pro miniſterio, quo ſeruiunt mihi in tabernaculo fœderis.* Et paulò poſt. *Nihil aliud poſſidebunt, decimarum oblatione contenti, quas in vſus eorum, & neceſſaria ſeparaui.* Ibidem etiam *cap.* 8. *Inferte omnem decimam in horreum, ſit cibus in domo mea.* Eadem refert [a] Malachias.

p 2. Par. 13.

q Epiſt. ad Fabiolam de veſtitu ſacer doc. quæ eſt 4. lib. 3.

r In c. 23. & 26. 12. q. 2.

ſ can. 30. ea. q. 2.

t ad rub. de decim.

u Deut. 14.

x d c. 23. 26 & 30.

y in tract. de eccleſ. poteſta. q. 73. a. 4

z Num. 18.

a Malac. 3.

74 Itaque in veteri lege Leuitæ nihil aliud, quàm decimas licite poſſidebant. Sic forte ab initio nõ licuit noſtris ſacerdotibus aliud itidem poſſidere: at procedente tempore viſum eſt magis expedire Chriſtianæ Reipublicæ, animarumque ſaluti, ſi huiuſmodi decimæ in aliquid aliud certum commuta-

75 rentur. Vnde prædia tum ruſtica, tum vrbana pro decimis tradita ſunt, ac nonnullis

76 in locis tanta fuit prædiorum quantitas, vt æquauerint decimarum æſtimationem, extinctaq. ſit omnis earum ibi ſoluendarum obligatio. Alibi tanta non fuit prædiorum copia, vt eorum redditus pro decimarum ſatisfactione ſufficerent, ſed quod defuit ex prædijs, vigeſima, trigeſima, vel alia parte decimarum ſarcitum eſt: vbi autem nulla data ſunt prædia, vt in quibuſdam locis cõtigit, vel in omni fere Hiſpania, adhuc in-

77 tegræ perſoluuntur. Quæ omnia cùm vſu quotidiano, atque experientia comprobata ſint, alia probatione non indigent. Has autem decimarum commutationes, & recompenſationes factas fuiſſe diximus, ne animarum ſalus in incerto eſſet. Nam cum res alienas inuadat (vt ait Auguſtinus [b]) qui debitas ſacerdotibus decimas retinet, nec [c] remittatur peccatum, niſi reſtituatur ablatũ,

b d. can. 68.

c reg. 4. de reg. iur. lib. 6.

quamplurimi non ſoluentes, æternum peri-
culum ſubibant: quocirca opportunum fuit
commutationis remedium, quo pereuntium
animarum damnum anteuertere facillime
potuit ſummus Pontifex, ſacrorumq. mini-
ſtrorum ius, & dignitatem ſartam tectam
conſeruare. De his autem, qui hoc Dei, vt 78
ita dicam, patrimonium expilant, videtur
d Malac. 3.
loqui Deus ipſe, per Malachiam [d] dicens, ſe
configi in decimis, & primitijs, ideo inquit,
*& in penuria vos maledicti eſtis, & me vos
configitis gens tota*. Vnde vt diximus, ait
e can 65 ca. q. 1.
Sanctus Hieronymus [e]. *Si quando fames, &
penuria, & rerum omnium egeſtas oppri-
munt mundum, ſciamus hoc ex Dei ira de-
ſcendere, qui in pauperibus, ſi non accipiant
eleemoſynam, fraudari ſe loquitur: ſuas au-
tem poſſeſſiones poſſumus decimas, & primi-
tias interpretari*. Parum enim refert, ſi pro
decimis, vel earum pretium detur, vel aliud.
Solutionis verbum (ait Paulus Iuriſconſul- 79
f in l. 54. ff. de ſolutio. & liberat.
tus [f]) pertinet ad omnem liberationẽ quo-
quo modo factam: magisq. ad ſubſtantiam
obligationis refertur, quàm ad nummorum
g in l. 2. §. an poſſit. ff. de condi. indebit.
ſolutionem. Et Vlpianus [g]: *An poſſit*, inquit,
*aliud conſtitui, quam quod debetur, quæſitum
eſt. Sed cum iam placet, rem pro re ſolui poſ-
ſe, nihil prohibet, & aliud pro debito conſti-
h in l. 46 ff. eod de ſolu. & liberat.
tui*. Quod dicere voluit Martianus [h] quo-
que ſic. *Tunc res pro re ſoluta liberationem
præſtat, cum pro ſolido facta eſt ſuſcipientis*.
i in l. 26. §. ſi certum ff. de condit. & demonſtr.
Cui aſſentitur idem Vlpianus [i]. *Licet enim*,
ait, *placuit, rem pro pecunia ſolutam parere
liberationem: tamen ſi ex falſa debiti quan-
titate maioris pretij res ſoluta eſt, non fit cō-
fuſio partis rei cum pecunia: nemo enim inui-
tus compellitur ad communionem*. Tollitur 80
ergo obligatio decimarum, ſi aliud eiuſdem
valoris in recompenſationem datur, & va-
let tranſactio, ſeu permutatio, vt dictum
eſt, ſi Pontificis Maximi acceſſerit ad eam 81
conſenſus. Nulla igitur conſuetudine, etiam 82
ſi exceſſerit hominum memoriam, tolli, aut
diminui poſſunt decimæ. Vnde eleganter
k l ad d. c. in aliquibus de decimis.
gloſſa [k], & Innocentius [l] ſcriptis mandarũt,
nullam conſuetudinem eximere laicos poſ-
ſe, niſi ea ſit à Romano Pontifice compro-
bata, à ſolutione decimarum nec perſona-
lium, nec prædialium, nec ab earum ali-
m d. c. 19. n. 8
qua parte. Quod ſane, licet Didaco [m] nimis
videatur durum, mihi tamen, tanquam ra-
tioni conſentaneum, valde probatur. Sed
obijciet iterum aliquis: ergo tolli, vel dimi-
nui queunt decimæ ab homine: ſi ab homi-
ne, non erunt iuris diuini, eſt enim immu-
n d. can. 6, 25. q. 1.
tabile [n], & perpetuum, ſicque nullo iure,
nulla ſummorum Pontificum indulgentia,
nulla etiam immutabili conſuetudine fieri
poteſt, vt quod iure naturali, aut diuino
Euangelico inductum fuerit, tollatur, aut
violetur. Reſponſio non eſt difficilis: nulli
enim dubium eſt, quin Deus ipſe valeat ea,
quæ ſtatuit, quandocumque ſibi placuerit,
mutare, quod & in Concilio Lateranẽſi ge-
83 nerali ſancti illi [o] Patres dixere. Hoc vero
o c. 8. & cō-ſang. & affi.
facit per Romanum Pontificem, cuius au-
ctoritas, & poteſtas tanta eſt, vt ea, quæ ab
ipſo de plenitudine officij fiunt, non ab ho-
mine, ſed à Deo facta eſſe videantur, vt ait
Innocentius Tertius [p]: nō enim beatiſſimus
p in c. 3. de tranſl. Epiſc. & elect.
Papa puri hominis, ſed veri Dei vicem in
terris gerit, cui ſoli à CHRISTO dictum
eſt [q]. *Quodcumque ligaueris ſuper terram,
ligatum erit in cælis; & quodcumque ſolue-
ris, ſolutum erit*. Si igitur Catholicæ Eccle-
q Matt. 16. & can 6. 24. q. 1.
ſiæ Princeps alicui priuato, vel oppido, vel
ciuitati, vniuerſisve ciuibus decimarũ obli-
gationem remittit, non homo, ſed Deus ip-
ſe remiſiſſe intelligitur. Mihi tamen longe
magis ſatisfacit prior reſolutio, vt decimæ
ex Pontificis auctoritate in aliud valeant
commutari, conſuetudine vero, quantum-
uis longiſſima, nec tolli, nec diminui poſ-
ſint. Quærere enim ſolent magiſtri noſtri,
an Eccleſia aduerſus Eccleſiam poſſit deci-
mas præſcribere, an clerici aduerſus cleri-
cos, an laicis in feudum concedi valeant,
quid ante, & quid poſt Lateranenſe Conci-
lium generale, & huiuſmodi alia, quæ cum
ad argumentum inſtituti noſtri ſaltem dire-
cte non pertineant, conſultò omittã. Omitti
vero non poteſt quæſtio de iudice decimarũ
competente, quæ diſſentientes valde habet
interpretes, quamuis certo certius ſit, Deũ,
cum decimas clericis reſeruauerit, decima-
r ad ſummã 10. q. 1.
rum quoque controuerſias terminandas re-
ſeruaſſe: quod & cum gloſſa [r] Cardelinus [f],
f in conſ. 15 an iudex eit. de foro cōp.
Iaſon [t], & Rebuffus [u] tradiderunt, ſicut etiã
t in conſ. 25 vol. 1.
84 in iure probatur [x]. Namque laici [y] tractare
u in tract. de decimis. q. 10. n. 38.
negotia eccleſiaſtica non debent, maxime
cum agitur de iure decimarum, quarum
x ex cap. ex tenore. de foro comp. & ex can. placuit. 2. 16. q. 1.
cauſa dicitur ſacra, ſeu ſpiritualis, eiuſdem
gloſſæ [z], Cumani [a], & Fulgoſij teſtimonio [b].
85 Atque ideo decimarum cognitio, & iudica-
y c 2. de iudicijs.
tio ad iudices eccleſiaſticos, non itẽ ad ma-
z ad d. c. ex tenore.
giſtratus ciuiles ſpectat [c]: quod etiam am-
a in conſ. 18
pliſſimus Pariſienſis Senatus, auctore Re-
b in cōſ 166
buffo [d], pronunciauit, qui dixit etiam re-
c vt oēs notant ad cap. quamuis. de decim. Fed. in conſ 145. Lud Gomeſ. in repet. c. ſi annum n. 16 de iud. Nat. in conſ. 385. n. 3 lib 2. & cōſ. 562. n 1. lib. 3.
tractum non habere locum in decimis, ip-
ſiusque retractus cauſam ad eccleſiaſticos
magiſtratus remiſſam fuiſſe. Quod adeo
verum eſt, vt ſiue agatur inter clericos,
ſiue inter laicos, ſiue inter clericum &
laicum, vel principaliter, vel incidenter,
d q. 10, n. 3.
(vt

(vt diffuſe, eleganterq. tradunt [e] cum Panormitano, alij) cognitio eſt eccleſiæ, non ſecularis iudicis. Immo magnopere probo, 86
quod & Rebuffus [f], videlicet, ſupremam cuiuſuis Regis curiam, etſi eſt mixta ex clericis, & laicis, non poſſe tamen de decimis, alijsve ſpiritualibus cauſis diſponere, & decidere. Ratio eſt elegantiæ plena: ſiquidem cuiuſque rei fons, & origo [g] inſpicienda eſt: atqui curia illa, quamuis ſit mixta, iuriſdictionem habet à Rege, vel à Principe ſeculari, qui incapax [h] eſt ſpiritualis iuriſdictionis: atque ideo non poteſt dicere ſe habere maiorem iuriſdictionem, quàm habet ille, qui mandauit: nam qui mandatam ſuſcipit iuriſdictionem, proprium nihil habet [i], ſed eius, qui mandauit, iuriſdictione vtitur. Vn- 87
de Vlpianus [k] accommodate reſpondit eũ, cui mandata iuriſdictio eſt, fungi vice eius, qui mandauit, non ſua. Si ergo Princeps, ſeu Rex nullam habet, quoad decimas, iuriſdictionem: nec eius, eorumve magiſtratus, etiam ſi clerici ſunt, eo mandante, habebunt. Nulla enim ratio ſuadet, vt quis 88
maiorem, quàm ipſe habeat, auctoritatem in alium transferre poſſit [l]. Ex quibus ma- 89
nifeſtum eſt, erroneam eſſe opinionem eorum, qui exiſtimant ſupremas regni Franciæ curias, quia conſtant ex clericis & laicis, poſſe de rebus, & cauſis ſpiritualibus cognoſcere: vera quidem eſſet, ſi conſiliarij illi à Pontifice Maximo dati, aut conſtituti eſſent, quia tunc ab eo auctoritatem haberent, qui in ſimilibus cauſis præſertim ius dandi iudices ſolus habet: ſed ſi decimæ à Romano Pontifice, beneficiario, feudatariove iure fuerint in Principem laicũ transla- 90
tæ, vt fuerunt in Philippum Galliæ Regem, & in Catholicos Reges Ferdinandũ, & Eliſabetham, vt auctores ſunt Rebuffus [m], & Didacus Couarruuias [n], poteritne ſecularis iudex cognoſcere, & de ijs ius dicere? Lugdunenſes [o], Ioannes Ruppel. [p], Guliel. Benedictus [q], Caſſanæus [r], & Petrinus Belluga [ſ] dicunt, poſſe: immo ſi laicis moleſtia infertur coram iudicibus eccleſiaſticis ſuper huiuſmodi decimis ſic infeudatis ante Lateranenſe Concilium, ſolent impetrare litteras à Rege, quibus inhibetur iudicibus eccleſiaſticis, ne de his cognoſcant, ſed vt cauſas ad magiſtratus ciuiles remittant. Et hoc eſt, quod ait Didacus [t], huius ſcilicet cauſæ cognitionem ad ſecularem iudicem pertinere, ac quidem priuatiue. Qua in re mihi videtur rectiſſima eiuſdem Rebuffi opinio, quæ fuiſſe etiam videtur Federici [u]: vt ſcilicet huiuſmodi praxis procedere valeat,

e ad c. 2. de iura. calum. ad c. tuum d ord. cognit. ad clem. diſpendioſam. de iudic.
f d. q. 10. n. 36.
g c. 31 eod. de decim.
h d. c. 2. de iud. & c. 6 d maior. & obedient.
i l. 1. §. qui mandatã ff. de off. eius, cui mand.
k in l. 16. in fin ff de iuriſd. omn. iu
l l. nemo. 55 ff de reg. iu.
m d. q. 10 n. 39.
n in cap 35. n. 2 verſ 1. pract. quæſt.
o in conſue. Pariſ. tit. 1. rub & §. 46. q. 4.
p in li. 1. Forenſ. Inſtit. c 25.
q ad c. Raynut in verbo & abſque. 2. de ſubſtit. & dric. nu. 45. de teſtam.
r in cõſuet. Burg. rubr. des iuſtices. §. 6. n. 350.
ſ in Specul. Princ. rubr. 13. d decim. §. reſtat.
t in d. c. 35. n. 2.
u in cõſ. 154

quoties laici iure poſſunt decimas tenere, vt pura ex ſummi Romani Antiſtitis indulgentia, vel eccleſiam recompenſauerint de re maiori, vel æquali, de qua conſtare oportet iuxta Iuſtiniani Nouellam [x] conſtitutionem apud Gratianum [y] canonizatam, & à ſummis Pontificibus [z] confirmatam, quam iuris Pontificij interpretes [a] declararunt, & ex ijs Decius [b] ſuper ea conſultus reſpõdit: etſi ipſe in ea ſum ſententia, vt exiſtimem, non præſumendum eſſe Pontificem Maximum, decimas laicis Principibus concedendo, ſe, ac eccleſiaſticos iudices priuaſſe iuris dicendi poteſtate, quam ſuper decimis iure humano, naturali, & diuino habent, niſi nominatim, & expreſſe hoc in diplomate poſitum fuerit, argumento eius, quod reſcribit Honorius Tertius [c] Epiſcopo Vene-
91 tenſi. Quo caſu crederem, locum eſſe præuentioni: ideoq. regios magiſtratus non poſſe eccleſiaſticis iudicibus inhibere incœptæ litis de decimis cognitionem, proinde hallucinari, remq. agere inanem, ac ipſo iu-
92 re irritam & nullam. Verum, cum præſcriptio, etiam quæ excedit hominum memoriam, non tantum habeat virium, quantum, vt iam dictum fuit, priuilegium ab eo conceſſum, qui concedendi ius habet, fit profectò, vt admitti non debeat praxis, quam apud Gallos, & Hiſpanos obſeruari Carolus Degraſſalius [d], & Couarruuias [e] teſtantur, videlicet, cum laici negant, ſoluendas eſſe decimas clericis, quia legitima temporis præſcriptione extinctæ ſint, aut conquerantur contra morem, & conſuetudinem exigi, cauſam apud regios magiſtratus tractari: item ſi condemnentur à iudice eccleſiaſtico ex querela, cauſam coram regijs tribunalibus diſcuti, paſſimq. à ſupremo Senatu litteras dari, quibus laici liberentur à decimarum onere, quæ ſolui legitima temporis præſcriptione non conſueuerunt: idq. pluries iudicatum fuiſſe Pariſijs refert Boerius [f], quod idem etiam Carolus Degraſſalius [g] ex edicto Philippi Pulcri Francorum Regis, promulgato trecentis fere abhinc annis, & Couarruuias [h], ex publici edictis Caroli Quinti, quibus vetitum fuit,
93 ne in Hiſpanienſibus regnis decimæ à laicis exigerentur, quæ per conſuetudinem contrariam deſueuerant ſolui. Siquidem huiuſmodi conſuetudines, quemadmodum & laicorum conſtitutiones de decimis editas, etiam in feudatis, non valere conſtanter defendit [i] Rebuffus: tum quia in meſſem alienam falx ponitur contra Innocentij [k] Tertij cõſtitutionem, dum ea ſtatuuntur, ad

x Auth. ſed & permutare C. de ſacroſ. eccleſ.
y in c. 2 §. ſed & permutare. 10. q. 2.
z in c. de rebus eccleſ. alien.
a ad d. c. 1. de reb. eccl.
b in conſil. 341. n. 11.
c in c. 3. de capell. monac. & aliorum relig.
d in lib. Regal Franciæ iure 7. col. 5
e d. c. 35. n. 2. verſ. 4 & in c. 17. n. 8. verſ. 9.
f ad cõſuet. Bituric. tit. d conſue. prædialib §. 12.
g d. lib. 2. iure 7.
h c 17. n. 8. verſ 9. lib. 1. variar. reſo.
i d. q 10. n. 14.
k in c. 13. de iudic.

quæ ſtatuentium iuriſdictio non extenditur:
tum quia de ſacris,ſpiritualibusq. non licet
laicis [l] quidquam ſtatuere, cum non conſti-
tutiones, ſed deſtitutiones,vel deſtructiones 95
dici poſſint, & pernicioſæ iuriſdictionum
vſurpationes, vt à Concilio generali [m] La-
teranenſi vocantur, necnon ab Aegidio [n]
Bellamera, atque à Rebuffo [o]. Dubitari etiã
poſſet, quando non de iure decimarum agi-
tur, ſed de fructibus, an ſolutæ ſint, necne,
aut an furto ſint ſubtractæ, vel de ſola facti
quæſtione, vel executione proponitur iudi-
cium, ad quem pertineat cognitio. Federi-
cus [p] de Senis refert, quoſdã tenuiſſe, quòd
vbi agitur de quæſtione facti ſuper decimis,
non de quæſtione iuris, cauſa contra laicũ
ſolum pertineat ad iudicem ſecularem.
Quod mihi non placet, quia videmus laicos
ad ſolutionem decimarũ per cẽſuras, aliasq.
ſpiritualis fori machinas à iudice eccleſia-
ſtico compelli, vt paſſim ex titulo de deci-
mis elicitur [q] manifeſte: atque ideo fauore
libertatis eccleſiaſticæ receptum eſſe arbi-
tror, vt clerici duos habere poſſint iudices,
ciuilem, & eccleſiaſticũ aduerſus laicos ſo-
lutionem decimarum recuſantes, cum tan-
tum agitur, an decimæ ſint ſolutæ, vel an
teneatur hic, aut ille ſoluere, idque regijs
conſtitutionibus & in Gallia, & in Hiſpania
cautum eſſe teſtantur & Rebuffus [r], & Dida-
cus [ſ], qui hanc eſſe communem noſtrorum
ſententiam aſſerit. Concluſio igitur erit, 96
quòd aut agitur de iure decimarum, aut fa-
cti quæſtione ſuper decimis: hoc caſu cogni-
tio ad vtrumque iudicem ſpectat, idq. fauo-
re, vti dixi, religionis: illo non æque, ſed
ad eccleſiaſticum tantum. Ex quibus non 97
videtur vera illa eiuſdem Didaci [t] reſolutio,
vt laicus decimarum conductor, harumq.
ratione ad iudicem eccleſiaſticum vocatus
vti poſſit fori præſcriptione, & dicere eſſe
ſe conueniendum apud iudicem ſecularem,
quia licet libenter fatear, poſſe præfatum
conductorem apud iudicem ciuilem conue-
niri, quia de facti quæſtione agitur, nego
tamen, ſi iam fuerit apud eccleſiaſticum
conuentus, vt poſſit declinare forum: in quo
lis ſit conteſtata, vel etiam incepta, etiam ſi
in conductionis contractibus conductores
non ſe ſubmiſerint iuriſdictioni eccleſiaſti-
cæ, cenſuris, & alijs canonicis legibus, aut
iuramentum præſtiterint, vt regia lex vide-
tur [u] deſiderare. Quamuis enim quæſtio fa- 98
cti ſit, hoc tamen factum ex iure oritur de-
cimarum, cuius cognitionem ad iudices ec-
cleſiaſticos ſpectare in manifeſto eſt, qui
propterea non redduntur incapaces cogni-

l tex in c. eccleſia, vbi oẽs notãt. d conſt. Inno. ad c. nouerint de ſent. excommun.
m in c. vlt. d reb. eccl. alien. vel nõ.
n in cõſ. 40. col. 10.
o d. q. 10. 14.
p d. cõſ. 145.
q ex c. 5. 6. 7. 16. & cle. 3. de iudic.
r d q 10. n. 5
ſ d c. 35 n. 1 verſ. 2 prac. quæſt.
t d. c. 35. n. 2 verſ. 5.
u l 6. tit. 6. lib. 3. ordin.

tionis illius facti, quod ex iure ad ipſos ex-
99 pectante prouenit. Quapropter noſtri com-
muniter [x] aſſerunt, de facti quæſtione ſuper
decimis poſſe iudicem ſecularem ius dicere.
Verum, cùm permittant iudici ſeculari, non
excludunt ab huiuſmodi cognitione iudi-
ces eccleſiaſticos; quare poterit vterque co-
gnoſcere. Pro concluſione iſtius parui tra-
ctatus reſtat videre, quot malis afficiantur
non ſoluentes decimas, & quot præmijs ſol-
uentes: vti facile intelligere liceat decima-
rum ſolutionem eſſe iuris diuini, non autem
humani. Nam ſi conſtitutio decimarum
eſſet iuris poſitiui, vti perperam multi arbi-
trantur, rem hanc non tanti fieri à Deo,
quanti fit, videremus, ſicuti experientia
100 ipſa frequenter monemur. Petrus Rebuffus [y]
in ſuo de decimis tractatu circiter viginti ſex
pœnas, & damna non ſoluentium, & toti-
dem fere præmia ſoluentium recenſet, ad
quem curioſum lectorem reijcio. Non poſ-
ſum ſilentio prætermittere magnum illud
contra decimarum detentores exemplum,
101 quod idem Rebuffus [z] refert ex Guaguino,
& Eucherio Arelatenſi Epiſcopo, magnæ
ſanctimoniæ viro, de Carolo Martello, qui
poſt partam aduerſus Sarracenos victoriã,
qui ex Hiſpania in Galliam venientes bo-
na, & templa deuaſtauerant, & tranſeun-
do, ſacra, & profana euerterant, cum no-
biles, & regni proceres, quos in belli di-
ſcrimine ſibi fideles compererat, recompen-
ſare, ac in eos animi ſui liberalitatem oſten-
tare decreuiſſet, non diſſentientibus ipſis
Gallicanis Epiſcopis, decimas pro ſacerdo-
tibus à Deo conſecratas, & ſanctificatas bel-
li ſocijs diſtribuit, iuramento adiecto, ſe, ſi
vita ſuppeteret, omnia eccleſijs, & multo
maiora redditurum. Quod minime fecit, ac
non multo poſt è vita migrauit ſacrilegij
crimine, ac damnationis æternæ ſuſpicione
infamis, cuius cadauer ſepultum in æde
Sancti Dionyſij fuit: poſtea elapſis aliquot
annis ingens ſerpens, ſeu diabolus ſerpen-
tis ſpecie, in eius ſepulcro repertus eſt: ex
cadauere autem, atque oſſibus nihil omni-
no inuentum eſt: quod multis occaſio fuit
credendi, eum corpore, & anima in inferno
ob decimarum extorſionem ſepultum fuiſſe.
Hæc ex Rebuffo referro, quæ alios ſæculares
Principes ante oculos perpetuò habere cu-
pio, vti ſibi, propriæque ſaluti poſſint con-
ſulere.

x Feder. d. conſ. 145 Ludou Gruner ad c. ſi annũ n. 16. de iud. Ripa ad c. decernimus. q vlt de iudic Petr Belug. in Spec. Princ. rubr. de decim. §. reſtat. nu 4. Rebuff. in d. q. 10. n. 3.
y in q vlt.
z d. tract. q. 10. n 7.

SVMMA EX CAPITE XX.

1 *Feriæ triplices: extraordinariæ, ſeu repentinæ, ſeu imperatiuæ, ob lætitiam*
publi-

publicam: ruſticæ,ſiue publicæ, ad hominum quietem: ſolemnes ad Dei reuerentiam ſunt introductæ.

2 *Solemnes, quæ Dei honorem reſpiciunt, partem capiunt à iure diuino.*

3 *Præcepta Decalogi immutabilia ſunt: ideo abrogata lege Moſaica, ſola remanſerunt.*

4 *Sabbatum deſinere debebat aduētu* Christi*, ſicut cæteræ cæremoniæ* Christum *figurantes.*

5 *Dei cultus à natura exiſtit.*

6 *Nationes omnes ferias ad Dei cultum habuerunt.*

7 *Feriæ, dum debitum Deo cultum tribuere intendimus, de iure naturæ ſunt.*

8 *Dies Dominicus pro ſabbato conſecratus eſt, quia primus illuxit, primus in creatione mundi fuit, quia reſurrectione dominica, & Spiritus ſancti miſſione ſanctificatus eſt.*

9 *Iudæi, præter ſabbatum, alios dies feſtos habuerunt.*

10 *Feſti dies ſunt etiam, qui* Christo*, Beatæ Virgini, ac ſanctis ſunt ad honorem ſepoſiti.*

11 *Concilium Tarraconenſe cauſas tractari diebus Dominicis prohibet.*

12 *Concilium Epheſinum diebus etiam ieiuniorum vetuit ſecularia negotia agitari.*

13 *Idem Concilium alios dies exemit quibuſdam ſolemnitatibus proximos à ciuilibus contentionibus.*

14 *Hic habes omnes ferè dies feſtos.*

15 *Quos Epiſcopi dies venerandos præceperint, venerandi ſunt.*

16 *Litigantes ferijs renunciare non poſſunt.*

17 *Priuatus non poteſt ei, quod publicè vt proſit, introductum eſt, renunciare.*

18 *Quod publicum eſt, in ſolius Principis poteſtate eſt.*

19 *Nec ferijs repentinis renunciatur.*

20 *Renunciatio feriarum non extendit ſe ad repentinas, quia ſunt futuri temporis.*

21 *Si ex pacto renuncietur ferijs conſtituendis, & indicendis, renunciatio in repentinis locum habebit.*

22 *In ferijs repentinis non datur reſtitutio de rigore: de æquitate datur.*

23 *Ferijs ſolemnibus non poteſt renunciari, etiam ſtante pacto, niſi ex ſex caſibus (ait Abbas) ex periculo, ex pace, ex neceſſitate, ex celeritate, ex pietate, ex interpoſitione appellationis.*

24 *Diebus ad accuſandum marito præſcriptis feriati etiam includuntur.*

25 *Offerri nequit libellus die feriato, niſi imminente periculo rei, actionis, vel priuilegij.*

26 *Actus nullus nullam parit actionem, neque perpetuat iudicis iuriſdictionem.*

27 *Petitio eſt actus iudicij.*

28 *Quocumque die poteſt accuſari: non autem inquiri.*

29 *Libelli oblatio interrumpit præſcriptionem temporis marito aſſignati ad accuſandum.*

30 *Appellatio eſt querela ad maius tribunal de ſententia minoris.*

31 *Appellatio iudicialis eſt, ideo, quæ extra iudicium fit, non eſt propria, ſed dicitur prouocatio.*

32 *Appellatio non interponitur die feriato.*

33 *Omiſſis legitimis circumſtantijs, non admittitur appellatio.*

34 *Apud acta, hoc eſt illicò, poſtquam eſt lata ſententia, coram iudice poteſt ſine ſcriptis, voce tantùm appellari.*

35 *Appellari poteſt voce aliquo tempore intercedente, dum iudex à tribunali non diſceſſerit.*

36 *Repentinæ feriæ minimè impediunt appellationem interponi ad interrumpendam præſcriptionem decem dierum tantum.*

37 *Appellationis tempus eſt continuum.*

38 *Arbiter ſolemnes ferias, ſicut iudex cuſtodit: arbitrator ſecus.*

39 *Neceſſitas, & pietas feriarum priuilegium excludunt.*

40 *Litium breuitati non eſt adeo ſtudendum, vt neceſſariæ probationes, & defenſiones prætereantur.*

41 *Nec in ſpiritualibus cauſis ſententia diebus feriatis quoquo modo lata tenet.*

42 *Quæ ſunt voluntariæ iuriſdictionis, poſſunt etiam diebus feriatis exerceri.*

43 *Actus iudiciarius in eccleſia initus valet in ijs, quæ ſunt voluntariæ iuriſdictionis. Ex Bart.*

44 *Actus voluntariæ iuriſdictionis die feriato initus valet, ſed exercentes peccant. Ex Abbate Panormitano.*

45 *Pœna priuationis non habet locum, niſi in caſibus à iure expreſſis.*

46 *Teſtamenta ferias non agnoſcunt, quia perficiuntur abſque iuramento, & celeritate indigent.*

47 *Iuramentum feriatis diebus non præſtatur, nec teſtes recipiuntur, depoſitiones eorum recipiuntur.*

48 *Depoſitio pendet à die iuramenti præſtiti.*

49 *Reci-*

49 *Recipientes depoſitiones teſtium peccant, niſi neceſſitas aliud ſuadeat.*
50 *Teſtes diebus feriatis cogi non poſſunt.*
51 *Citatio feriato tempore facta communiter improbatur.*
52 *Repentinas ferias, ſicuti ſollemnes celebrari mandarunt Imperatores.*
53 *Quæ contra ius fiunt, pro infectis habentur.*
54 *Dictio, vſque, appoſita in citatione facta ad diem feriatam obligat citatum ad comparendum etiam die feriato.*
55 *Terminus dierum ad ſoluendum aſſignatorum, etiam feriatos complectitur.*
56 *In ferijs obſeruandis attenditur iudicis, non actoris locus.*

De ferijs, & diebus feſtiuis. Cap. X X.

ET DIVINO, & Pontificio iure conſtitutæ ſunt feriæ: quarum aliæ ad humanam quietem pertinent: aliæ altiſſimæ maieſtati, & ſanctorum reuerentiæ dicatæ ſunt. Iſtæ & diuino, & pōtificio, ac etiam iure ciuili ſtatutæ ſunt: ille pontificio, & cæſareo tantum. Sunt & aliæ iure duntaxat ciuili inuentæ, quæ imperatiuæ à Macrobio [a] dicuntur, & extraordinariæ ſunt, atque ideo Vlpianus [b] ſcribit, has extra ordinem eſſe indictas, & indicebantur, quibus diebus Imperatores, vel lucis, vt [c] aiunt, auſpicia, vel ortus imperij habuerant: item in natalitijs [d] diebus maximarum vrbium, Romæ, & Conſtantinopolis [e]: ob res quoque proſpere geſtas, vel in honorem Principis. Tres igitur feriarum 1
ſpecies ſunt: extraordinariæ, quæ à noſtris [f] repentinæ appellantur, eo quòd ſunt incertæ, & mobiles, immo repente, & ſubito indicuntur. Quæ ad hominum tranquillitatem, & quietem ſunt inuentæ, ruſticæ, ſeu publicæ non immeritò vocantur, cum propter rem ruſticam, cui ſeruire debent, tum propter publicam vtilitatem concedantur, videlicet pro meſſibus, & vindemijs faciendis, quæ interdum etiam ſollemnes [g] nuncupantur. Quæ ſollemnes dicuntur [h], ad omnipotentis Dei, & ſanctorum hominum reuerentiam fuerunt conſtitutę. De iſtis erit nobis ſermo, non autem de illis, cum ad inſtitutum noſtrum minime attineant. Solem- 2
nes verò partim exiſtere iure diuino, nemini latere arbitror, cum ſabbati celebritas, cultusq. præcipiatur in ſacris litteris, vt in Exodo [i], in Leuitico [k], in Deuteronomio [l], necnon apud Iſaiam [m], Hieremiam [n], & Ezechielem [o] videre licet, quibus omnibus in locis hoc de ſabbati honore expreſſum eſt præceptum. Sed antequam vlterius progrediamur, paucis videre oportet, quare non ſabbatum, ſed diem Dominicum colamus,
3 ſanctumq. habeamus. Decalogi præcepta naturalia ſunt, & perpetua, neque vnquam mutari vlla ratione poſſunt: Ideo etſi lex Moyſi per aduentum CHRISTI ſublata eſt, omnia tamen præcepta, quæ duabus tabulis continentur, à Chriſtianis obſeruanda ſunt. Non (vt aliàs dictum [p] eſt) quia Moyſes ita iuſſerit, ſed quia naturæ præceptis conueniunt, quorum vi homines ad illa ſeruanda impelluntur. Sabbati autem celebritas in diem Dominicum eſt translata. Sed vnde hæc varietas, ac differentia, cum & ſabbati ſanctificatio duabus tabulis comprehendatur? Differentia horum dierum illa eſſe poteſt, quòd hoc de ſabbati celebritate præceptum, ſi ſtatutum tempus inſpiciatur, non fixum, & conſtans eſt, ſed mutabile, neque ad mores, ſed ad cæremonias ſpectat, neque naturalis eſt iuris, quoniam non à natura edocti, aut inſtituti ſumus, vt illo die magis, quàm alio externum cultum Deo exhibeamus: ſed ex eo tempore, quo populus Iſraelita à Pharaonis eſt ſeruitute
4 liberatus, diem ſabbati coluit. Tempus autem, quo ſabbati cultus tollendus erat, illud idem eſt, quo ceteræ Hebraicæ obſeruationes, cæremoniæq. antiquandæ erant, morte ſcilicet CHRISTI, quem figurabant. Nam cum illæ cæremoniæ ſint quaſi adumbratæ imagines lucis, & veritatis, illud vtique neceſſe erat, vt lucis, & veritatis, quæ IESVS CHRISTVS eſt, aduentu remouerentur: qua de re Apoſtolus [q] ad Galatas, cum Moſaici ritus cultores redargueret, ita ſcripſit. *Dies obſeruatis, & menſes, & tempora, & annos: timeo vos, ne forte ſine cauſa laborauerim in vobis*. Idem etiam ad Coloſſenſes [r] teſtatur. Ceterum nulli dubium eſt, quin præceptum hoc cum reliquis conueniat, non ritu, & cæremonijs, ſed quia aliquid habet, quod ad mores, naturæq. ius
5 pertinet: etenim Dei cultus, ac religio, quæ hoc ſanctificationis præcepto exprimitur, à naturæ iure exiſtit, cum illud naturą comparatum ſit, vt aliquot horas in ijs, quæ ad Dei cultum, & venerationem attinent, ver-
6 ſemur. Cuius rei argumentum eſt, quod apud omnes nationes, ſtatas ferias, eaſque publicas fuiſſe videmus, quæ ſacris peragendis officijs, vt ſuo loco fuſius eſt actum [ſ], ac diuinis obeundis, erant conſecratæ. Eſt enim

a lib. 1. ſaturnal c. 16
b in l. 26. §. ſi feriæ. ff ex quibus cau. maior. in integ. reſtit.
c in l. 7. C. de ferijs.
d d. l. 7. §. his adijcimus.
e d §. ſi feriæ. & Liuius lib. 5. & 38.
f Speculat. in tit. de ferijs in princ. Hoſtienſ. in ſumma eod Cyn. ad l. vlt. C eod. Abbas & poſt eum alij ad cap. vlt. eod. alij ad d. l. 7.
g in l. 1. reſp. 1. ff eod.
h d. § ſi feriæ. vbi gloſ. in verbo ſollemnium.
i Exod. 16. 20. & 31.
k Leuit. 16. 19. 22 26.
l Deuter. 5.
m Iſa. 56. 58. & 66.
n Hier. 17.
o Ezech. 20. 22. 23. 46.
p ſupra cap. prox.
q Galat. 4.
r Coloſſ. 2.
ſ c. 19. ſupra ſ. 1.

enim naturale homini, vt is certum quod-
dam tempus neceſſarijs rerum functionibus
det, veluti corporis quieti, ſomno, & alijs
eiuſmodi rebus, & quemadmodum corpori,
ita eadem naturæ ratione factum eſt, vt
menti aliquid etiam interualli concederet,
quo in Dei contemplatione ſeſe explicaret,
& quodammodo reficeret. Cum autem ali- 7
quam temporis partem ſeponimus, quo res
diuinas tractemus, cultumque Deo tribua-
mus, hoc ſane ad morum præcepta attinet.
Idcirco Apoſtoli ex illis ſeptem diebus eum, 8
qui primus eſt, ad diuinum cultum conſe-
crare conſuerunt, quem Dominicum diem
dixere. Nam & Ioannes [t] in Apocalypſi
Dominici diei meminit, & Paulus [u] per
vnam ſabbati (quæ eſt dies Dominicus, vt
Beatus Ioannes Chryſoſtomus interpreta-
tur) collectas fieri iubet, vt intelligamus
iam tum in Eccleſia diem Dominicum ſan-
ctum habitum eſſe. Solemnem quoque in
ſacris litteris hunc diem eſſe animaduerti-
mus, quo mundi creatio initium habuit, qui-
que orbi terrarum primus illuxit: ſic Redem-
ptoris noſtri, qui ad vitam æternam nobis
aditum patefecit, reſurrectione, quæ eo die
fuit, è tenebris ad lucem vita noſtra reuo-
cata eſt, eodem & Spiritus ſanctus Apoſto-
lis datus. Vnde & ijdem Apoſtoli Domini-
cum diem eum appellari voluerunt. Mirum
igitur non eſt, ſi Catholicæ Eccleſiæ pla-
cuerit, vt [x] diei ſabbati cultus, & celebritas
in Dominicum transferretur diem. Quem- 9
admodum vero præter diem ſabbatum Iu-
dæi alios etiam feſtos, & ſacros dies diuina
iuſſione conſtitutos habebant, quibus ma-
ximorum beneficiorum memoria prouoca-
retur: ſic & alios dies feſtos [y] iam ab initio
naſcentis Eccleſiæ, & conſequentibus dein-
de temporibus Apoſtoli, & ſancti Patres
noſtri inſtituerunt, vt pie, & ſancte Dei be-
neficiorum memoriam coleremus: inter eos
autem celeberrimi habentur illi dies, qui ob 10
redemptionis noſtræ myſterium religioni
conſecrati ſunt. Deinde, qui ſanctiſſimæ
Virgini Dei matri, tum vero Apoſtolis, ac
martyribus, ceteriſq. Sanctis cum CHRISTI
regnantibus dicantur: in quorum victoria
Dei optimi maximi bonitas, & potentia lau-
datur, ipſis debiti honores tribuuntur, atq.
ad eorum imitationem Chriſtianus populus
incitatur. Vnde in concilio Tarraconenſi 11
ſancitum fuit [z], ne quis Epiſcoporum, aut
presbyterorum, aut clericorum die Domi-
nico propoſitum cuiuſcumque cauſæ nego-
tium audeat ventilare, niſi hoc tantum, vt
Deo ſtatuta ſolemnia peragant. Et in con-

t Apoc. 5.
u 1. Cor. 16.
x cap. 3. de ferijs.
y c. 2. cum ſeqq. 15. q. 4. & cap. 1. & vlt. de ferijs. & c. 1. & 2. de obſer. ieiun.
z d. c. 1. ead. quæſt. 4.

12 cilio apud Epheſum habito [a]. *Placita ſecu-
laria Dominicis diebus, vel alijs præcipuis
feſtis, ſeu etiam in his diebus, in quibus legi-
tima ieiunia celebrantur, ſecundum canoni-
cam conſtitutionem minime fieri decernimus.*
Inſuper eadem ſancta ſynodus decreuit, vt
nulla iudiciaria poteſtas licentiam habeat
13 ſua auctoritate Chriſtianos ad placitum
bannire in ſupradictis diebus, id eſt ſeptem
diebus ante natalem Domini, vſque in
octauas Epiphaniæ, & à quinquageſima
vſque ad octauas Paſchæ, & ſeptem diebus
ante natiuitatem S. Ioan. Baptiſtæ, vt ad-
eundi eccleſiam, orationibuſq. vacandi li-
berior haberetur facultas. Hadrianus Pa-
pa [b]: *Nullus epiſcopus, vel infra poſitus die
dominico cauſas iudicare præſumat.* De alijs
vero feriatis diebus, in quibus omnis iudi-
cialis ſtrepitus conquieſcere debet, ita Gre-
14 gorius [c] nonus. *Debet iudicialis ſtrepitus
diebus conquieſcere feriatis, qui ob reueren-
tiam Dei noſcuntur eſſe ſtatuti, ſcilicet Na-
talis Domini, ſancti Stephani, Ioannis Euan-
geliſtæ, Innocentium, ſancti Silueſtri, Cir-
cumciſionis, Epiphaniæ, ſeptem diebus domi-
nicæ Paſſionis, Reſurrectionis cum ſeptem ſe-
quentibus, Aſcenſionis, Pentecoſtes, cum duo-
bus qui ſequuntur. Natiuitatis Ioannis Ba-
ptiſtæ, feſtiuitatum omnium Virginis glorio-
ſæ, duodecim Apoſtolorum, & præcipue Petri
& Pauli, beati Laurentij, Dedicationis beati
Michaelis, ſolemnitatis omnium Sanctorum,
15 ac diebus dominicis, ceteriſq. ſolemnitatibus,
quas ſinguli Epiſcopi in ſuis diœceſibus cum
clero, & populo duxerint ſolemniter veneran-
das.* Ex his nonnullæ exoriuntur difficulta-
tes, quæ non minimam magiſtris noſtris fe-
cerunt quæſtionem, & in primis, an partes
valeant renunciare ferijs, quæ in honorem
Dei, eiuſque Sanctorum ſunt introductæ:
an iudicium tempore feriarum ſit omnino
interdictum: & idem iuris ſit de arbitro, ac
de iudice, & aliæ eiuſdem generis non pau-
cæ, de quibus dici nonnihil particulatim
16 poteſt. Quo ad primum attinet, iuris ma-
nifeſtiſſimi eſt, ex eadem Gregoriana [d] con-
ſtitutione partes non poſſe. *Vſque adeo,* in-
quit, *conuenit ab huiuſmodi abſtinere, vt
conſentientibus etiam partibus, nec proceſſus
habitus teneat, nec ſententia, quam contigit
diebus huiuſmodi promulgari.* Quod perele-
gantem habet rationem: nam licet rei ſuæ,
17 propriove iuri quis [e] renunciare poſſit, non
poteſt tamen priuatus quod publicæ vtili-
tatis gratia eſt introductum, renunciare,
quod & veteres iuris auctores reſponſita-
18 runt [f], quibus & ipſi Pontifices maximi ad-
ſtipu-

a c. 2. ead. quæſt. 4.
b c. 3. ead. quæſt. 4.
c in c. vlt. de ferijs.
d d. c. vlt. vbi notant omnes. ad l. vlt. C. eod.
e vulgata l. ſi quis in conſcribendo. C. de pact. can. quam periculoſum. 7 q. 1. cap. ſi diligenti. de foro comp.
f in l. ius publicum ff. de pact. l. Neratius. § ſi vero. ff. de relig. l. Paulus. § patroni. ff. de bon. libert.

ſtipulantur g. Quod enim iuris publici eſt,
à ſolo Principe remitti h poteſt. Verum, ſi
priuatus iuri publico renunciare haud va-
let, minus renunciare poterit ei, quod in Dei
optimi maximi honorem eſt conſtitutum, vt
Alexander quoque rectè reſpondit i. Nam-
que feriæ in honorem Dei decretæ non ad
quietem ſolum, & hominum relaxationem
ſunt, ſed k vt liberius meditationi, diuinis
officijs, & orationibus nobis vacare liceat.
Idem quoque dicunt de ferijs imperatiuis, 19
ſeu extraordinarijs, vel, ſi mauis, repenti-
nis, in quibus nihil operatur de partium
conſenſu renunciatio, vt tradunt cum gloſ-
ſa l, Cynus m, Hoſtienſis n, Baldus o, &
alij p. Immo renunciatio feriarum non ex- 20
tendit ſe ad iſtas ferias, quas repentinas vo-
camus, quia ſunt futuri temporis, vt de qui-
bus veriſimiliter cogitari non poſſit, cum
de repente indicantur, vel ab hominum
vniuerſitate, vel à ſolo Principe in ipſius, vel
alterius Principis honorem, vtputa propter
alicuius aduentum, propter ſolemnem Au-
guſtæ deductionem, filiorum natiuitatem,
res proſpere geſtas, & his ſimilia. Attamen 21
concluſio iſta illam patitur exceptionem,
quòd ſi in inſtrumento caueatur, quòd con-
trahens renunciat ferijs tam conſtitutis,
quàm conſtituendis, tam indictis, quàm in-
dicendis, eo caſu & repentinas comprehen-
di aſſeuerat Baldus q. Qui etiam poſt Gu-
lielmum de Cuneo r contendit, in huiuſmo-
di ferijs non dari, inſpecto iuris rigore, re- 22
ſtitutionem, licet de æquitate detur ex clau-
ſula generali, *ſi mihi iuſta cauſa*, &c. Exce- 23
ptio tamen illa locum non habet in ferijs
ſolemnibus in honorem Dei indictis. Etſi
has etiam Abbas ſ vult ex ſex caſibus non
procedere, videlicet, ſi res eſt t peritura, pro
pace u, & concordia, ſi ſubeſt neceſſitas x, ſi
res y exigit celeritatem, ſi ſuadet z pietas,
denique, vt interponi poſſit appellatio:
quamuis enim perſecutio fieri non poſſit die
feriato, omni tamen tempore appellatio-
nem interponi poſſe Bartolus, & alij no-
tant a. Idque habere locum in libelli obla-
tione ſcribit Durandus b in Speculatore, ex
eo quòd Papinianus Iuriſconſultorum con-
ſultiſſimus in libro ſingulari, de adulterijs,
id memoriæ mandauit c, quoniam de plano 24
libellus quoque dari poteſt. Sexaginta
enim dies, qui marito accuſanti vtiles com-
putantur, feriatis quoque diebus, ſi modò
facultatem Præſidis adeundi accuſator ha-
buerit, numerari certum eſt. Qui locus viſus
eſt Bartolo adeo inſignis, vt exiſtimaue-
rit d, non in ea ſpecie tantum procedere, ſed

g d. c. quam periculoſū. & in d. c. ſi diligenti.
h l 3 §. 1. ff. eod. de bonis libert.
i in cōſ. 35. lib. 2.
k d. can. 2. 23. q. 4.
l ad l. omnes. & ad l. fin. C. de ferijs.
m ad l. 1. & l. ſi feriatis. C. eod
n in ſumm. §. ſed in ferijs eod.
o ad d. l. 1. & in additio ad Spec tit. de ferijs. § fin
p Alex. & alij ad l. 1. ff. de noui oper nūciat. & Georg. Natta in repet. clemēt. ſæpe. n. 297. de verb. ſignif.
q ad l. 1. ff. eod. de fer.
r ad l. a procedente. C. de dilationibus.
ſ ad c vlt. num. 13. de ferijs.
t l. 1. & 2 ff. eod. & c. vlt. de iudic.
u l. 2. C. eod. cap. 1. eod.
x d l. 1. & 2. & d. c. vlt.
y vt in l. 1. ff. de damn. infect.
z vt in d. c. vlt de ferijs.
a ad l. 1 C. eodem de ferijs.
b tit de ferijs §. ſequitur. num. 2.
c in l. 11. §. ſexaginta in fin ff ad leg. Iul. de adul.
d ad d § ſexaginta & ad extrau. ad reprimēdam. in verbo, de plano. & ad rubric C. de in ius vocan.

etiam in quauis cauſa ciuili. Immò aſſeue-
ret, ſe in quadam cauſa obtinuiſſe, in qua
fuerat die feriata proceſſum, quoniam fuit
duntaxat retractatus proceſſus vſque ad
oblationem libelli, inferre volens libelli
oblationem etiam die feriata fieri poſſe.
Speculator c idem voluiſſe videtur ex eo,
quòd ait iudici offerri poſſe libellum, ſed
partem ad hoc citari non poſſe. Ioannes
25 Andrææ f contra, vt regulariter offerri ne-
queat libellus, ſecus ſi res eſſet peritura, vel
actio, vel priuilegium, prout intelligi poſſet
Papiniani g reſponſum. Nam licet offerri
poſſit iudici libellus, huiuſmodi tamen li-
belli oblatio non perpetuat iuriſdictionem,
quia cum oblatio ſit nulla, actus quoque
redditur nullus, & actus nullus nullam parit
actionem, neque perpetuat h iuriſdictio-
nem. Huius rationis ratio eſt, quia eiuſmo-
di oblatio non habet vim citationis, quæ ex
26 Gregoriana i conſtitutione requiritur ad
perpetuandam iuriſdictionem. Eiuſdem
opinionis fuerunt Antonius de Butrio k, &
Panormitanus l: ob id nimirum, quia peti-
tio eſt actus iudicij m: acta verò iudicialia
fieri non debent diebus feriatis n. Præterea
in iure petitionem fieri oportet o. Atqui ius
27 illo tempore nequaquam redditur. Erit er-
go extraiudicialis, quæ nullum producit ef-
fectum. Atq. ita produci iterum debebit, vt
poſſit aliquem ſortiri effectum: nec quidquã
facit illud Papiniani reſponſum p, quia ibi-
dem certum, & determinatum tempus ma-
rito ad accuſandam vxorem in adulterio
deprehenſam datur, quo ſane decurſo ac-
cuſandi ius non habet, ideoque lex eidem
facultatem facit, vt intra id tempus etiam
feriatis diebus valeat libellum porrigere.
Ratio eſt iudicio meo elegans, quia quo-
cumq. die accuſatio deferri poteſt, licet non
28 quocumq. die poſſit inquiri: & eiuſmodi li-
belli oblatio illud operatur, vt interrumpat
29 præſcriptionem. Quod de libelli oblatione
dicimus, idem profectò de appellatione in-
telligi poteſt: nemo enim eſt tam in iure
plumbeus, qui neſciat, appellationem eſſe
actum iudicialem, cum appellatio ſit quere-
la q non acquieſcentis ſententiæ minoris iu-
30 dicij ad maius auditorium. Et quamuis ex
permiſſione ſacrorum canonum à grauami-
ne, & ante litis ingreſſum, etiam extra iu-
dicium r prouocare liceat, appellatio ta-
men ſemper iudicialis eſt, & illa, quæ extra
iudicium fit, non dicitur proprie appella-
31 tio, vt rectè Alexander tertius Remenſi Ar-
chiepiſcopo reſcripſit ſ, ſed prouocatio ad
cauſam, quam perinde, atque iudicialem
intra

c in tit. de libell. concept. §. nunc videamus. in princ.
f ad Specul. in d. §. nunc videamus.
g d. §. ſexaginta.
h gloſ. ad c. cum plures. de offic. deleg lib 6.
i c. penult. de foro cōpet
k ad cap. 1. de libell. oblig.
l ad d. cap. vlt. num. 17. de iudic.
m cap. quoniam. de probation.
n c. vlt. de ferijs l. 7. cū ſeq C. eod.
o c. vno de lit. conteſt.
p d. §. ſexaginta.
q c. 3. & c. 9. & 27. 2. quæſt. 6.
r c. 5. de appel. & clem. 3. eod.
ſ d. cap. 5.

intra annum à die interpoſitionis ipſius, vel
à die illati grauaminis proſequi, & finire [t]
tenetur appellans, alioquin ceſſante omni
legitimo impedimento, deſerta cenſebitur.
Debet igitur appellatio [u], & quiuis alius iu-
dicialis ſtrepitus diebus conquieſcere feria-
tis, qui ob reuerẽtiam Dei, ſanctorumq. ho-
norem noſcuntur eſſe ſtatuti, vt aiunt Leo, &
Anthemius, pij Imperatores [x] ſic. *Nulla* 32
quemquam vrgeat admonitio, nulla fideiuſſio-
nis flagitetur exactio, taceat apparitio, aduo-
catio deliteſcat, ſit ille dies à cognitionibus
alienus, præconis horrida vox ſileſcat, reſpi-
rent à controuerſijs litigantes, & habeant fœ-
deris interuallum. Solemus enim in appella- 33
tionibus, præſertim in interlocutionibus, il-
lud obſeruare, vt in ſcriptis appelletur, vt
cauſa appellationis exprimatur, vt Apoſtoli
petantur: quæ ſi omiſſa fuerint, non admit-
titur appellatio [y]. Nec ſufficit appellanti
probare, quòd ex probabili cauſa prouoca-
uit, ſi eam non doceat eſſe veram [z]. Sed di-
cet aliquis, etiam viua voce licere [a] appel-
lare. Reſpondeo verum eſſe, viua voce ap- 34
pellari poſſe, ſi fiat incontinenti, nulla inter-
poſita mora. Quamobrem Iuriſconſultus.
Si apud acta quis appellat, ait, *ſatis erit, ſi*
dicat: Appello. Si poſt appellatur, in ſcriptis
appellandum eſſe ſic reſcripſit [b] ad Baſſum
Conſtantinus. *Litigatoribus copia eſt etiam* 35
non ſcriptis libellis, illico appellare voce, cum
res popoſcerit iudicata, tam in ciuilibus, quàm
in criminalibus cauſis. Memini [c] me ali-
quando in Durando Speculatoris ſenten-
tiam tranſiſſe, qui exiſtimabat aduerſus ve-
teres interpretes, prima die non poſſe ap-
pellari, ſi poſt latam ſententiam iudex iuerit
ad prandium, vel in hortos ſe contulerit, vel
ad alios actus ſe conuerterit [d]: ſi vero per
aliquod temporis ſpatium iudex pro tribu-
nali ſedebit, viua voce, & ſine ſcriptis pote-
rit appellari, prout intelligi debet Iuriſcon-
ſultus, vbi dicit [e]. *Si apud acta quis appellat:*
hoc eſt incontinenti, hoc eſt nullo temporis
ſpatio interiecto. Dubium vero facit Con-
ſtantij [f] reſcriptum, quo cauetur in appella- 36
tionum cauſis ratione feſtorum dierum mi-
nime fieri adiectionem, ita vt die etiam fe-
riato appellari poſſit. Reſponſio eſt in
promptu, vt quemadmodum marito vxo-
rem accuſanti ius eſt offerendi [g] iudici die
etiam feriato libellum, vt dies ad porri-
gendum à lege datus non currat, ita etiam
appellatione, olim enim erat appellandum
infra biduum, vel triduum [h] à die latæ ſen-
tentiæ. Hodie dantur [i] decem dies, qui à
die latæ ſententiæ computantur, intra quod

t d. clem. 1.
u d. c. vlt. de ferijs.
x d. l. vlt. C. eod.
y c. 1. de appell. lib. 6. c. 30. 2 q. 6. Paulus li. 5. Sentent. tit. 36. & toto tit. ff. de libel. dimiſ. qui Apoſtoli dicuntur.
z c. 70. de appell.
a l. 2 ff. eod. de appell.
b l. 14. C. eod. de appell. c. vlt. §. litigatorib. 2. quæſt. 6. [illegible]
c lib. 1. cap. 19. Animaduerſ.
d l. 6. §. fin. au[illegible] C. eod. de appell. d. l. 2. ff. eod.
e d. l. 2.
f l 1. C. de ferijs.
g d. l. 11. §. ſexagintaa ff. ad l. Iul. de adult.
h d. l. 6. §. fin. autẽ. C. de appell. c. 28. 2. q. 6.
i c. 13. de ſent. & re iud. c. 8. de appel. lib. 6. & c. 27. ead. quæſt. 6.

ſane tempus, ſi non appelletur, appellare
amplius non licet. Quare Salicetus [k] bene
dixit, appellationis tempora eſſe continua:
37 ideo in eis computantur feriæ. Itaque in fe-
rijs admittitur appellatio, vt interrumpatur
præſcriptio appellandi: ceterum alium non
ſortitur effectum. Dubitatio eſt de arbitro,
an ſit eiuſdem iuris, cuius eſt iudex, vt
diebus feriatis non poſſit arbitrari. Noſtri [l]
diſtinguunt, quòd aut loquimur de arbi-
tro, aut de arbitratore: hic poteſt, non
æque ille. Ratio differentiæ eſt ſatis ele-
gans: ſiquidem arbiter ad ſimilitudinem
iudicis procedit, quamobrem ſolemnes fe-
rias perinde, atque iudex obſeruare tene-
38 tur. Nam Imperatores Valentinianus,
Theodoſius, & Arcadius [m] dixere, cum
loquerentur de diebus feriatis: *vt nec apud*
ipſos arbitros, vel à iudicibus flagitatos, vel
ſponte electos, vlla ſit cognitio iurgiorum.
Secus eſt in arbitratore, qui dicitur amica-
bilis quidam mediator, & compoſitor pa-
cis: & iſta fieri poſſe diebus etiam feriatis,
iuris [n] eſt manifeſti, quod & veteribus in-
39 terpretibus placuit, Speculatori [o], Inno-
centio [p], & Baldo [q]. Vbi vero neceſſitas
vrget, vel pietas ſuadet, iudicem procedere
poſſe voluit Gregorius [r] nonus, quæ, quo-
modo accipi debeant, explicat gloſſa [ſ]. Du-
bium eſt de cauſis beneficialibus, vtpote, ſi
agitur de electionibus, poſtulationibus, vel
prouiſionibus, dignitatibus, perſonatibus,
officijs, canonicatibus, præbendis, ſeu qui-
buſuis beneficijs eccleſiaſticis, aut de deci-
mis, matrimonijs, vſuris, & eas quoquo mo-
do tangentibus. Clemens Papa V. [t] in his
procedi voluit ſimpliciter, & de plano, ac
ſine ſtrepitu iudicij, & figura. Idem tamen
Clemens [u] illa verba, ſimpliciter, & de pla-
no, ac ſine ſtrepitu, & figura iudicij, expli-
cando, inter cetera ſtatuit, tempore etiam
feriarum ob neceſſitatem hominum iure in-
dultarum, procedi à iudice poſſe. Verum
cum legiſlator dicat, ob neceſsitatem ho-
minum, conſequens [x] eſt, vt ad ferias in
Dei, & Sanctorum honorem conſtitutas eius
conſtitutio extendi non debeat, prout gloſ-
ſa [y], & Speculator [z], item alia gloſſa [a], Pau-
lus [b], Ioannes de Imola [c], Cardinalis [d],
Georgius Natta [e], & alij [f] aſſeuerant. Et
quamquam Stephanus [g] contendat, hiſce
etiam ferias non obſtare ex eo, quòd Gre-
gorius nonus [h] voluit procedi poſſe, ſi vr-
geat neceſsitas, aut pietas ſuadeat, quæ in
prædictis cauſis militare videntur maxime:
verius tamen eſt, non poſſe. quod commu-
ni interpretum conſenſu receptum eſſe poſt

k ad l. 1. C. de ferijs.
l Specul. tit. de arbit. §. fin. verſic. in forma. Ioan. And. & Abbas. ad c. vl. num. 10. de ferijs.
m d. l. 7. §. & dies ſolis. eod. de ferijs.
n c. 1. eod. & l. vlt. C. eod.
o d. §. fin de arb.
p ad c. Quinta uallis. de iureiur.
q conſ. 498.
r d. c. vlt. de ferijs.
ſ ibidem.
t clem. 2. de iudic.
u clem. 2. de verb. ſignif.
x l. à procuratore. C. mandati.
y ad ſummã 15. q. 4.
z tit. de ferijs. §. 2. in fine.
a, b, c, d, e, f, ad d. clem. 2 in verbo feriarum. nu. 294. videſ. Natta.
g ibidem.
h d. c. vlt. de ferijs.

Cardinalem teſtatur idem Natta [i]. Qui etiam oſtendit [k] plurium auctoritate, in repentinis etiam non poſſe, propterea quòd in citata clementina, conſtitutione de publicis ferijs, quæ ob hominum neceſſitatem fuerunt excogitatæ, & ſtatutæ, repentinarum nulla fit mentio. Rationem vero nemo, quòd ſciam, affert, quam illam, & quidem veriſſimam arbitror. Nam licet Gregorius nonus [l] dicat, debere iudicialem ſtrepitum diebus conquieſcere feriatis, & Clemens [m] quintus, in prædictis cauſis procedi debere ſimpliciter, & de plano, ac ſine ſtrepitu, & figura iudicij (quibus diligenter obſeruatis iudicialis ille ſtrepitus, quem prohibet Gregorius, videtur vtique conquieſcere) ſi quis tamen accurrate, & meditatò huc introſpiciat, inueniet vtique, ſine aliquo iudiciali ſtrepitu procedi abſolute non poſſe, quantumuis cauſa commiſſa ſit cum clauſula: *vt ſimpliciter, & de plano procedatur*. Siquidem idem Clemens [n] ſubijcit. *Non ſic* 40
tamen iudex litem abbreuiet, quin probationes neceſſariæ, & defenſiones legitimæ admittantur. Citationem vero, ac præſtationem iuramenti de calumnia, vel malitia, ſiue de veritate dicenda, ne veritas occultetur, per commiſſionem huiuſmodi intelligimus non excludi. Neque illud verbum, *de plano*, accipi debet, vt Accurſius, Accurſianique perperam ſunt [o] arbitrati, idest ſine libello, aut inſcriptione, videlicet, vt partes audiri non poſſint ſine libello, & inſcriptione, cum intelligi debeat, vti aliàs diſcuſſum eſt [p], non pro tribunali, nec ex ſuperiori loco, quod gloſſa [q], Bartolus [r], Ioannes de Imola [ſ], & Cardinalis [t] videntur ſentire, vt refert, & ſequitur Georgius Natta [u]. Conclu- 41
ſio igitur erit, proceſſum in diebus in honorem Dei feriatis factum, & ſententiam in eiſdem diebus latam, ſiue pro tribunali, & cum figura iudicij proceſſum ſit, ſiue ſimpliciter, & de plano actum, nullius eſſe momenti, nec vllum producere effectum. Sed de actibus extraiudicialibus, vbi ſtrepitus iudicialis conquieſcit, an cognoſci poſſit, quæſtionis eſt. Speculator [x], Hoſtienſis [y], Ioannes Andreæ [z], Federicus de Senis [a] dicunt, poſſe: quia licet actus contentioſæ iuriſdictionis, ſiue publici ſint, ſiue priuati, 42
diebus feriatis conquieſcere ex Valentiniani, Theodoſij, & Arcadij Imperatorum conſtitutione [b] debeant, ex eadem tamen conſtitutione videtur ius conſtitutum, vt ea, quę ſunt voluntariæ iuriſdictionis, poſſint, non obſtantibus iiſdem diebus, exerceri, vt adoptare, emancipare, manumittere, excommunicare, abſoluere, vbi cauſæ cognitio non requiritur, contractus inire, inſtrumenta ſcribere, & teſtamenta facere, item tutores, & curatores dare, amouere, alimenta conſtituere, ventris nomine, vel legatorum, & cauſa damni infecti poſſeſſionem dare.

i ad d. clemen. 2. nu. 213.
k ibid num. 214. cũ ſeq.
l d. cap. vlt. de ferijs.
m d. clem. 2.
n d clem. 2. ibi non ſic tamen.
o ad l. 13. §. vlt ff. de quaſt. & ad l 12 ff de publ. iudic.
p ſupra lib. 2. cap. 19.
q ad d clemen. 2. de verb. ſignif.
r ad extrauag. ad reprimend. in verb. de plano.
ſ, t, ad d. clement. 2.
u ad d. clemen in princip in verbo feriarum n. 291.
x tit de ferijs §. ſequitur. num 5.
y, z, ad c. vlt. de ferijs
a conſ. 11. 14. & 13.
b l. 8. C. eod. de ferijs.

43 Idem ſentire videtur Bartolus [c], adeo vt exiſtimet, conſtitutionem illam [d] Lugdunenſis concilij, quæ nullos efficit actus iudiciarios in eccleſia initos, non habere locum in his, quæ ſunt voluntariæ iuriſdictionis. Antonius de Butrio [e] ignorat plane ad quam ſane inclinet partem: videtur tamen in eam ire ſententiam, vt non teneat actus, etiam extraiudicialis, niſi vrgeat neceſſitas, aut pietas ſuadeat. *Quia*, inquit, *omnis vox iudicis ſilere debet tempore feriarum in honorem Dei*. Abbas Panormita-
44 nus [f] mihi videtur dixiſſe, ſicut oportuit, videlicet, valere actum quemcumque voluntariæ iuriſdictionis, etiam ſi ceſſat neceſſitas, pietas, aliave ſpecialitas, peccare tamen exercentes illa tempore feriato. Cuius concluſionis ratio eſt elegantiæ plena, nullibi etenim cauetur tales actus eſſe nullos, immo verius eſt eos valere ex allegata imperiali conſtitutione [g]. Si diceremus, irritos eſſe actus, vtique diceremus, irritationem illam ex odio prouenire, & ita irritatio eſſet odioſa, & pœnalis, quæ extendi non debet, vt in ſimili edocet gloſſa [h]. Et cum Gregorius nonus [i] prohibuerit, ne actus contentioſæ iuriſdictionis hiſce diebus exercerentur, conſtitutio ad actus voluntariæ iuriſdictionis trahi non debet, alioquin dura nimis eſſet extenſio, quia pœna priuationis non habet locum, niſi in
45 caſibus à iure expreſſis, vti aliàs [k] poſt gloſſam [l], Abbatem [m], Baldum [n], & Decium [o] adnotaui, nec proprium excedunt caſum [p]: ideo ciuilis [q] legiſlator dicit, pœnas legum interpretatione molliendas eſſe potius, quàm nimis exaſperandas: ſic & pœnas nullitatis. Quòd autem peccent, qui talia exercent, conſtat haud obſcure ex conſtitutione concilij [r] apud Compendium habiti, qua ſtatuitur, vt cum omni veneratione ſimiles dies celebrari debeant, vetenturque illicita opera, mercimonia, & iudicia, & quidem recte, cum eiuſmodi actus homines diſtrahere à contemplatione ſoleant, vilibusq. ac ſeruilibus operibus mancipare, vt notarij, exempli gratia, qui lucri tantum cauſa inſtrumenra conficiunt. Quamobrem videmus raro, aut numquam hiſce ſolemnibus diebus celebrari contra-
46 ctus, vel ſaltem à tabellionibus in ſcriptis redigi,

c ad d. l. 8. per eundem textum.
d de qua in c. 2. de immunit. eccl. lib. 6.
e d. c. vlt. num. 16. ibi, per quæ puto.
f ad d. cap. vlt. n. 16.
g d l. 8. vbi omnes notant. C. de ferijs.
h ad d. c. 2. de immunit. eccl.
i d. cap. vlt.
k in c. 18. in fin lib. 2. Animaduerſ.
l, m, ad c. fin. de iure patr.
n ad Auth. ex teſtamẽto C. de ſecun. nup.
o ad rubr. de iud. lect. 1.
p c. 18. de pœn. diſt 1.
q l. 42 ff. de pœnis.
r de qua in cap 1. de ferijs.

redigi, licet teſtamenta ſcribantur licitè 46
quocumque tempore. Ratio diuerſitatis eſt,
quia in iſtis non requiritur iuramentum, ac
celeritatem deſiderant: in illis ſecus. Plu-
res enim contractus ſunt, qui ſi iuriſiu-
randi religione firmati non ſunt, vel non 47
ſortiuntur effectum, vel contraria volunta-
te reſcindi poſſunt. Iuramentum igitur fe-
riatis diebus præſtari non poſſe iuris ex-
plorati eſt [f]: quòd ſi nequit præſtari, nec
teſtes recipi poterunt, quia iuriſiurandi re-
ligione teſtes prius, quàm perhibeant te-
ſtimonium, arctari præcepit [t] Conſtanti-
nus. Nihilominus tamen Ioannes An-
dreæ [u], Speculator [x], & Panormitanus [y]
volunt, teſtium depoſitionem recipi poſſe,
quia dies depoſitionis trahitur ad diem,
quo delatum eſt iuſiurandum, cum habea-
tur pro recepto tempore iuramenti, vt ex
Iuſtin. ſanctione [z] colligunt noſtri [a]: quod
& in praxi quotidie fieri videmus, & expe-
rimur. Nam cum teſtes examinantur, ſi ſu-
peruenit dies feriata, & perfici minus poteſt
examen, vel multitudine teſtium, vel copia
articulorum, defertur iuramentum, tum di-
mittuntur, & quando nihil eſt iudici impe-
dimento, examinantur, & depoſitio re-
trotrahitur ad delati iuriſiurandi diem,
etiam ſi die feriata recepta, & tenet, ac ſi 48
die non feriata eſſet facta, quia actus eſt ex-
traiudicialis, vt poſt gloſſam [b] Speculator,
& Abbas tradunt [c]. Peccant tamen reci- 49
pientes, niſi adſit neceſſitas, quæ id expo-
ſtulet. Vrgeri non poſſe iidem Speculator,
& Abbas auctores ſunt, in his præſertim 50
ferijs, quibus renunciare partes non valent.
Supereſt triplex illa quæſtio, an ſcilicet, ci-
tatio facta die feriata, ad diem non feria-
tam valeat, an facta die non feriata ad diem
feriatam, & an in ferijs obſeruandis ſit at-
tendendus iudicis, an vero litigantium lo-
cus. Has quæſtiones late perſequuntur Cy-
nus [d], Speculator [e], Ioannes Andreæ [f], An-
tonius de Butrio [g], Caldilinus [h], Bartolus [i],
& poſt eum Abbas [k], Georgius Natta [l]. Quo
ad primum attinet, conueniunt fere omnes,
triplicem quoque eſſe in citatione actum,
videlicet, præceptum de citando, executio-
nem præcepti (actum nempe citationis) &
proceſſum, qui fit vigore citationis. Quod
ad primum, & ſecundum ſpectat, Cynus [m]
putat valere citationem, propterea quòd
non requiritur [n] cauſæ cognitio: ſecus vero,
ſi de vltimo loquimur, hoc eſt de proceſſu,
qui die feriata fieri non poteſt. Alij tamen
communiter tenent, in nullo actu tenere:
ſiquidem lex prohibens citationem, non 51

f d. cap. 1. de ferijs.
t in l. 8. C. de teſtibus.
u ad d. c. 1.
x in tit. de ferijs. §. ſequitur. n. 6.
y ad d. c. 1. num. 9.
z l. pen. C. de teſtibus.
a Speculator, & Abbas locis citatis.
b ad clem. vna de offic. deleg.
c vt ſupra.
d ad l. vlt. C. de ferijs.
e in tit. de cit. §. 1. verſ. excipitur, cũ ſeq.
f, g, h, ad c. vlt. de ferijs.
i ad l. 1. vbi alij omnes. ff. de noui oper. nũciat.
k ad d. cap. vlt. num. 10 cum ſeqq.
l in repet. clement. ſæpe. §. quæ omnia. de verb. ſignif.
m ad d. l. 1.
n d. l. 8. C. eod. de fer. d. l. 11. §. ſexaginta. ff. ad leg. Iul. de adult.

modò habuit reſpectum ad effectum, ſed
etiam ad principium. Nam, ſi prohibetur
actus reſpectu effectus, tunc ſatis eſt, quòd
conferatur in tempus conceſſum: ſi vero pro-
hibetur non effectus tantum, ſed & actus,
parum refert, effectum conferri in tempus
permiſſum, cum actus ſit geſtus tempore
prohibito, prout aſſerit Abbas [o]. Quòd au-
tem citationis principium prohibeatur, ex
Leonis, & Anthemij reſcripto [p] ſatis dilu-
cide apparet. Et quamquam inter partes
nulla requiratur cauſæ cognitio, intra ſe ta-
men iudex aliqualem adhibere debet co-
gnitionem, maxime in ſtatuẽdo terminum:
ideo actus erit nullus. Oldradus [q], Barto-
lus [r], Antonius de Butrio [ſ], & Cardinalis [t]
52 id in ferijs in honorem Dei conſtitutis ha-
bere locum volunt, Abbas & in repentinis,
quas Imperatores lege mandarunt, eadẽ [u],
qua ſolemnes, veneratione celebrari. Qua-
re nemo ad iram per citationem prouocari
debet, neque talibus inſiſtere debet iudex;
ipſe id relinquerem iudicis auctoritati, &
prudentiæ. Secunda quæſtio, quæ eſt, an
citatio facta die non feriata in diem feria-
tam teneat, diſſentientes quoque habet
interpretes. Innocentius [x] illam adhibet
diſtinctionem, quòd citatio, aut ita conci-
pitur, vt citatus, puta die Dominico, com-
pareat, aut non exprimitur dies: hoc caſu,
licet non teneatur comparere die feriata,
tenetur tamen ſequenti die: illo non item,
quia expreſſus eſt error. Petrus de Bella-
pertica [y], Ioannes Andreæ [z], Cynus [a],
Ioan. Caldilinus [b], Card. [c] & Speculator [d]
concludunt, citatum ad diem feriatam nuſ-
quam teneri ad comparendum: quia citatio
ad eum peruenit caſum, à quo non poteſt in-
cipere [e]. Alij (vt idem Cynus refert) di-
cunt, quòd tenetur venire [f] præcedenti die
non feriata. Idem Ioannes Andreæ [g] aliam
adhibet diſtinctionem, quòd aut eſt adiecta
dictio, *vſque*, aut ſimpliciter, & indiſtinctè
eſt prolata. Hoc caſu numquam comparere
tenetur: ratio eſt, ait Abbas [h], quia citatio
ad diem feriatam facta eſt penitus temera-
ria, & contra ius, ideo nullum ſortitur effe-
53 ctum [i]. Nam, quæ contra ius fiunt [k], pro
infectis habentur: opus itaque erit noua ci-
54 tatione: ſi adiecta eſt, dictio illa, *vſque*, tunc
poteſt qualibet die comparere: quòd ſi an-
te ſolemnem diem non comparuerit, tam-
quam contumax, mulctari poterit: hocque
perinde eſt, ac illud, quod aſſeuerat Aeneas
de Falconibus in adnotationibus [l] ad Ab-
55 batem Panormit. vt ſi quis citatus fuerit, vt
intra triginta dies, vel ſoluat, vel cõpareat,

o ad d. cap. vlt.
p d. l. vlt. C. de ferijs.
q, r, ad l. 1. §. nunciatio. ff. de noui oper. nũciat.
ſ, t, ad d. c. vlt.
u d. l. vlt. cod. de ferijs.
x ad d. cap. vlt. de ferijs.
y ad d. l. vlt.
z ad d. cap. vlt.
a ad d. l. vlt.
b, c, ad d. c. vlt.
d tit. de citat. §. 1 verſic. excipitur.
e l. quod ſponſæ C. de donat. ante nupt. l. extiſimo. ff de verb. oblig. c. bonæ memoriæ de elect.
f argumento l. 1. circa fin ff de tempor. appell.
g ad d. cap. vlt.
h ibidem.
i d. c. bonæ memoriæ.
k regul. quæ contra ius. de reg. iur. lib. 6 l. non dubium. C. de legib.
l ad d. cap. vlt. num. 12. littera b.

ſi intra illud tempus non ſoluerit, aut non comparuerit, incidit in pœnam edicti, cuius titulus eſt. *Si quis ius dicenti non obtemperauerit:* quia inter illud triginta dierum ſpatium, & feriæ computantur [m]. Verum, quoniam beatiſſimus Papa decreuit [n], vt non modò feriæ ſolemnes obſeruentur, ſed eæ quoque, quas ſinguli Epiſcopi in ſuis diœceſibus ſolemniter duxerunt, vt veneratione tranſigantur, rectè quæri poteſt de vltima illa quæſtione, numquid in ferijs obſeruandis attendi debeat iudicis, an actoris locus. Noſtri communiter dicunt, iudicis, 16
non autem actoris, & quidem rectiſſime: nam vbi agitur de ordinatione iudicij, attenditur [o] conſuetudo loci, vbi illud exercetur, non litigantium: alioquin facile poſſet contingere, vt actor, & reus duplicatis ferijs vterentur, & ſuæ regionis, & iudicis: quod videtur abſurdum. Atque ita aliàs à Pontifice maximo pronunciatum fuiſſe auctor eſt idem Abbas Panormitanus [p].

m c. vlt. de dilat. c. 6. de dol. & contum. & alibi paſſim.
n d. c. vlt. in fine de ferijs.
o vt not. ad c. quod clericis. de foro comp. & ad l. 3 ff de teſtibus & ad rubric de conſuetud.
p ad d. cap. vlt. num. 33.

SVMMA EX CAPITE XXI.

1 *Iuramentum eſt aſſumptio diuini nominis ad confirmandam iurantis fidem.*
2 *Iuramentum eſſe affirmationem religioſam bene dixit Cicero.*
3 *Affirmare eſt plus, quàm dicere.*
4 *Nec presbytero adbibetur fides abſque iuramento.*
5 *Iuramentũ à parte aliquãdo remittitur.*
6 *Satis eſt periurum hominẽ à Deo puniri.*
7 *Iuramentũ, et ſacramentũ sũt ſynonyma.*
8 *Sacramentum aliàs rem ſacram, atque abditam ſignificat.*
9 *Sacramentum militare eſt, quo ſe milites obſtringunt, iurando in Principis ſalutem.*
10 *Formula iuramenti militaris non eadem ſub Repub. Rom. quæ ſub Imperatorib.*
11 *Capitaliter plectebatur, qui aduerſus Principem machinabatur, & qui ſigna militaria deſerebat.*
12 *Sacramentum in nomen Principis renouatur quotannis opportune.*
13 *Formula ſacramenti militaris tempore Chriſtianorum in nomen ſanctiſſimæ Trinitatis fiebat, vt ait Vegetius.*
14 *Sacramentum plerumque dicitur militis iuramentum.*
15 *Quod præſtant populis Principes, ſacramentum eſt.*
16 *Sacramentum olim dictum eſt pecunia, quæ in iudicium veniebat ex controuerſia partium, portio enim victi penes ærarium remanebat, ſacraq. fiebat.*
17 *Sportulæ iudicium dictæ, quia pecunia litigantium in ſportula deponebatur, ex ea quæ iudicibus perſoluebatur.*
18 *Sportula ab antiqua ciborum, ſeu pecuniæ parte, quam magnates ſuis ſalutatoribus dabant, fortaſſe deriuatur.*
19 *Pletonia Romana fœmina teſtamentum matris, quamuis ſibi iniurioſum, noluit litigio improbare.*
20 *Sponſio erat mutua litigatorum promiſſio, qua ad mulctam obligabatur, qui non bonam cauſam babuiſſet.*
21 *In ſponſione alter alterius fidem ſequebatur, vterque ſtipulabatur: in ſacramento nulla adbibebatur ſtipulatio, ſed pecunia deponebatur ab vtroque.*
22 *Vadimonium eſt violentum.*
23 *Vas frequentius pro capite: præs pro pecunia promittit.*
24 *Non deſinit eſſe efficax iuramentum, quia verbo tantum factum ſit: nec refert an ſuper re ſacra, nec ne.*
25 *Tabelliones iuramentum ſuper quauis ſcriptura deferunt.*
26 *Iuſiurandum idem quod ſacramentum, & iuramentum.*
27 *Iuſiurandum dicitur iuramentum, quia iurator, quod iurat, pro iure babere pollicetur.*
28 *Iuſiurandum eſt, quaſi ius ſacrum, quod præſtamus Deo teſte, & iudice.*
29 *Iuſiurandum eſt duplex: alterum aſſertionis: alterum promiſſionis.*
30 *Clerici tãgẽdo pectus iurãt, nõ ſcripturas.*
31 *Nec eſt, nec fuit vlla vnquam iuramenti formula. In promiſſione futura reſpiciente ſecus.*
32 *Principes ſubditis, ij ipſis, Prælati ſummo Pont. ſub formula concepta iurant.*
33 *Iurandum eſt, ſicut proponitur à deferente iuramentum.*
34 *Iudex de qualitate iuramenti inter partes controuerſa arbitratur.*
35 *Concipere iuramentum eſt ad certam formulam exprimere.*
36 *Antiqui iurauerunt conceptis verbis.*
37 *Qui per alium iurat, & violat iuramentum, periurus eſt, ac ſi ipſe iuraſſet.*
38 *Verum, & falſum iurare ad aſſertorium: fideliter iurare, & peierare ad promiſſorium pertinet.*
39 *Iuratur etiam verbis, quibus is, in cuius gratiam iuratur, præciſe voluerit.*
40 *Formula iuramenti, quod præſtant vaſſalli Ducis Allobrogum, & modus iurandi.*

41 *Di-*

41 *Diuini teſtimonij ſpecies non diſtinguitur ex tempore, aut futuro, aut præſenti.*

42 *Grauius eſt, falſum ſcienter iurare, quàm iuratum non implere.*

43 *Iurare per conteſtationem, eſt Deum vocare: per execrationem eſt ſibimet pœnam conſtituere; niſi verum ſit, quod aſſeritur.*

44 *Non ſemper Deum teſtem nominare loquendo, iuramentum eſt.*

45 *In teſtimonio iuramento opus eſt.*

46 *Verba non ſunt neceſſaria in iuramento.*

47 *Verbis eſt opus in contractu nuptiarum, quia cum eæ non ſint donatio, ſed pactio, mutuus paciſcentium conſenſus per verba declarandus eſt.*

48 *Nutus, & ſigna in nuptijs conſenſum animi ſufficienter aperiunt.*

49 *Si puella taceat propter verecundiam, pro eaque parentes loquantur, ſufficit ad nuptias perficiendas.*

50 *Mutus, & ſurdus nuptias contrahunt, furioſus, & impubes ſecus, quia conſenſum non habent.*

51 *Verba in iuramento ſunt neceſſaria ad ipſius probationem.*

52 *Scriptura eſt de forma accidentali ad inducendam obligationem ex lege, non de ſubſtantiali.*

53 *Iuramentum de vno caſu præſtitum, ad alium non extenditur.*

54 *Pactum, & tranſactio ad ea tantum, quæ verbis cõprehenſa ſunt, extẽditur.*

55 *Fides publica per hanc vocem, verba, aliquando expreſſa eſt.*

56 *Fidem publicam datam à iudice reo ciuili obſeruari mandauit Iuſtinianus, tam de loco, quàm de loco ſacro.*

57 *Sicarijs, adulteris, raptoribus virginum, ac tributorum debitoribus ius aſyli non ſeruatur.*

58 *Niſi latro, aut prædo, aut publicus graſſator quis fuerit, templo nõ abducitur.*

59 *Expirato primo compromiſſo iurato, ſi fiat in eundem iudicem ſecũdum abſque iuramento, non intelligitur extendi iuramentum, quia eſt nouum compromiſſum.*

60 *Debitor non moroſus, ſi dies ſolutionis faciendæ prolata ſit per creditorem, iuramento abſoluitur; ſi autem certum ſit ſoluere ipſum non poſſe ad diem dictam, & fiat prolatio, iuramentum prorogatur.*

61 *Magis obſtringit iuramentũ, quã pœna.*

62 *Hallucinantur Cardinales Hoſtienſis, & Alexandrinus, credentes, iuramentum formaliter concipi tantum per verbum, iuro.*

63 *Per has formulas: Viuit Dominus: Viuit Deus: Teſtor Deum: Teſtis eſt mihi Deus, efficaciter iuratur.*

64 *Deus iurauit, dicens: Viuo ego.*

65 *Iuramentum, eam, quam actus, cui id apponitur, naturam aſſumit.*

66 *Exceptio non numeratæ pecuniæ ab eo, qui reddere iuramento promiſit, intra biennium locum habet.*

67 *Iuratũ metu nulli obſeruationi exponit.*

68 *Iurans vxorem ſe ducturum, non tenetur ducere, ſi mulier poſt id iuramentum fuerit fornicata.*

69 *Non exigitur dotis nomine, quod promiſſum eſt, niſi ſequantur nuptiæ.*

70 *Iuſiurandum eſt, quaſi pars contractus.*

71 *Iuramentum ſequitur naturam primordialem actus, cui adhæret.*

72 *Subſtantia contractus eſt res ipſa, qua contractus conſtat, vt in emptione, & venditione res, & pretium.*

73 *Natura contractus eſt, quæ ſaluo contractu tolli non poteſt. Videas hic variorum contractuum exempla.*

74 *Adminicula contractus contractui inſunt natura, ſed tolli poſſunt, ſicut exemplis hic demonſtratur.*

75 *Vocem, adminicula, aliquando non bene intellexit Accurſius.*

76 *Adminicula etiam accipiuntur ita, vt ſine illis res conſiſtere nequeat.*

77 *Coercitio eſt iuriſdictionis adminiculum.*

78 *Venditorem ſatiſdare de euictione, extra naturam contractus eſt.*

79 *Iuſiurandum interpretandum eſt ſecundum naturam actus, cui apponitur, ideo non auget obligationem, ſed addit religionis vinculum. Hocq. ex lege Pontificia, ſicut Cæſarea.*

80 *Iuſiurandum nullam interpretationem præter iurantis conſenſum patitur.*

81 *Arbitriũ iniuſtum non obſtringit iurantẽ.*

82 *Qui ſimulate contrahit, nihil agit.*

83 *Matrimonium metu, aut vi iuratum, non eſt obſeruandum.*

84 *Facta venditione vnius rei duabus perſonis, ea præfertur, cui res vendita, & tradita fuit.*

85 *Sponſalia de futuro tolluntur per ſponſalia de præſenti, etiamſi ſint iurata, non econtra.*

86 *Sponſalia ſunt promiſſio contrahendi, non contractus.*

87 *Peccat, qui ſpondet, & non obſeruat.*

88 *Reuocatur donatio iurata, ſi donator libe-*

liberos ſuſcipiat, poſtquam donauit.
89 *Donatio non inſinuata vltra trecentos aureos non valet, niſi inſinuationi fuerit renunciatum iuramento.*
90 *Patrum liberalitas nō debet nocere filijs.*
91 *Reipublicæ intereſt, vt ciuitates liberis repleantur.*
92 *Contractus alteri noxius iuramento non firmatur.*
93 *Donator poteſt renunciare inſinuationi, quia id non nocet alteri.*
94 *Iuramentum de non expellendo conductore, non obligat locatorem, ſi ille penſiones debitas non ſoluat.*
95 *Male ſentit Alciatus, cum donationem inter virum & vxorem factam non confirmari iuramento aſſerit.*
96 *Mulier poteſt ſenatusconſulto Velleiano ſibi fauenti renunciare.*
97 *Quæ donat mulier dignitatis cauſa, marito rata ſunt.*
98 *Donatio iurata inter coniuges, etiam præmoriente donatario, locum habet.*
99 *Donatio inter virum & vxorem reuocari poteſt, niſi ſit iurata.*
100 *Iuris ſcientiam habere quilibet præſumitur.*
101 *Quem pœnituit donaſſe, ſi rem donatam tradidit, inter viuos conditionem, vel vtilem in rem actionem habet.*
102 *Iurans, donationem inter viuos non reuocare, videtur donare inter viuos, nec habet in ea donatione locum pœnitentiæ.*
103 *Poteſt eſſe etiam donatio mortis cauſa irreuocabilis abſque iuramento.*
104 *Nemo poteſt ſibi legem imponere, à qua non liceat ei recedere.*
105 *Teſtamenti factio eſt iuris publici.*
106 *Priuatorum pacta ius publicum non lædunt.*
107 *Secundum teſtamentum tollit primum, etiam per Principem confirmatum.*
108 *Qui primum teſtamentum non reuocare iurauit, non poteſt condere ſecundum, niſi quid emergat, de quo teſtator, quo tempore primum fecit, non cogitauerit.*
109 *Non eſt obligatorium contra bonos mores præſtitum iuramentum.*
110 *Mos in animi iudicio conſiſtit, & à conſuetudine incrementum capit.*
111 *Mos etiā brutis quandoque applicatur.*
112 *Mos ſignificat quandoque propenſionem quandā naturalem ad aliquid agendū.*
113 *Iurata contra bonos mores naturales ſeruanda non ſunt.*
114 *Lex naturalis eſt indiſpenſabilis, & incommutabilis.*
115 *Eadem ſunt principia iuris ciuilis, ſicut & canonici, ſcilicet: honeſte viuere, neminem lædere, ius ſuum vnicuique tribuere.*
116 *Stipulatio pœnalis de futuris ſpiritualibus, cum aduerſetur libertati matrimonij, nihil valet.*
117 *Mores ſimpliciter conſuetudinem ciuilem denotant.*
118 *Mores ſupplent, vbi deſunt leges.*
119 *Eſſe contra bonos mores intelligitur eſſe turpe, & à naturali ratione alienum.*
120 *Lex ſimpliciter ciuilis eſt variabilis, nec impedit iuramentum.*
121 *Non firmantur iuramento, quæ cum turpia ſint, prohibentur.*
122 *Conuentio de futura ſucceſſione in bonis viuentis nulla ſtipulatione firmatur.*
123 *Collatio beneficij vacaturi, ac promiſſio incerti nihil valet.*
124 *Promiſſio vacaturi beneficij ſub conditione occaſionis olim valuit: hodie ſecus, quamuis ſit iuramento munita.*
125 *Commiſſio de futura ſucceſſione valet, ſi viuens bonorum poſſeſſor cōſenſerit, & vſque ad mortem ita perſeuerauerit.*
126 *Primogenitorum inſtitutio legitima eſt.*
127 *Iuramentum ſine veritate, iudicio, & iuſtitia eſt periurium.*
128 *Finis iuramenti eſt neceſſitas, vt veritas confirmetur.*
129 *Iuratur neceſſariò, cum iuratur ad fauorem, & tutelam veritatis.*
130 *Morales actus ex fine ſpeciē ſortiūtur.*
131 *Veritas eſt medulla, & ſubſtantia iuramenti.*
132 *Iuramentū iocoſū letale eſt, ſi falsū ſit.*
133 *Magis peccat, qui ioco, quàm qui ſerio iurat.*
134 *Impia eſt promiſſio, quæ ſcelere adimpletur.*
135 *Negare ſubſidium egenti repugnat naturali rationi.*
136 *Iuſiurandum temerarium dicitur, cum eſt illicitum.*
137 *Summi Pontificis eſt ſingulorum precibus, & conſultationibus reſpondere, & obſcura interpretari.*
Explicatur §. *vltimus, in cap. cum quidam, De iureiur.*
138 *Dignitas errantem maioris pœnæ reum facit.*
139 *Qui iurauit ſubſidia parentibus ſe negaturum, ſicut in caſu cap. cum quidā, De iureiuran. debet abſolui, ſi petierit, ne con-*

ne contemnatur iuramentum potius, quàm, quòd iurans eo ita ligatus remanſerit, vt abſolutione indigeat.

140 *Iuratus illicita, abſque abſolutione, impune iuramentum deſerit, ſi id nulla ex parte ſeruari poteſt ſine detrimento ſalutis æternæ.*

141 *Iuratus illicita in foro interiori pœnitẽtia temeritatẽ iuramẽti luere debet.*

142 *Iuſiurandum cõtra bonos mores geſtum contractum minime confirmat, nec actũ in fauorem publicum prohibitum.*

143 *Ius publicum priuatorum pactis non infringitur.*

144 *Intereſt rei publicæ dotes mulierum conſeruari.*

145 *Lex non priuatis, ſed communi commodo conſcripta eſt. Ex Iſidoro.*

146 *Iuſtæ leges ſunt, quæ felicitatem ciuium efficiunt.*

147 *Finis principalis eſt propinquior in executione.*

148 *Principis præcepta rationem legis habent, dum bonum commune reſpiciũt.*

149 *Pars ordinatur ad totum, ſicut imperfectum ad perfectum.*

150 *Perfecta communitas eſt ciuitas.*

151 *Lex principaliter ad commune bonum pertinet.*

152 *Lex Iulia prohibens fundi dotalis alienationem, bonum publicum intendit.*

153 *Viginti leges Iuliæ inueniuntur.*

154 *Auguſtus Rempublicam Romanam rexit annis quinquaginta ſex.*

155 *Nomine dotalis prædij intelligitur tam vrbanum, quàm ruſticum.*

156 *Iuſtinianus legem Iuliam de fundo dotali ad Prouincias porrexit, cum in Italia tantum vigeret.*

157 *Prædia dotalia ſunt in bonis mariti, mulieris tamen ſunt.*

158 *Res donatæ propter nuptias eadem prærogatiua auctæ ſunt à Iuſtiniano, qua & fundus dotalis.*

159 *Rei alienæ hypotheca nulla eſt: oritur tamen inter contrahentes actio pignoratitia.*

160 *Prædium dotale nec conſenſu mulieris alienari, aut hypothecari poteſt, prædium donatum propter nuptias ea conſentiente iterum poſt biennium poteſt, dum illud lucrum ex bonis mariti reſarciri poſſit. Ex Ioanne.*

161 *Non iuuatur Senatusconſul. Velleiano mulier, quæ elapſo biennio noua interceſſione primam ante biennium factam confirmauerit.*

162 *Interceſſio mulieris pro marito etiam ſæpius confirmata, niſi pecunia, pro qua interceſſum eſt, in mulieris vtilitatem conuerſa ſit, nihil valet.*
Hæc conſtitutio Iuſtin. corrigit aliam, quæ eſt ſub tit. C. ad S.C. Vell. incipitq. Si qua mulier.

163 *Facilius diſſoluitur interceſſio mulieris pro marito, quàm pro extraneo, quia & ſæpius contingit, ipſam obligari pro marito, quàm pro extraneo.*

164 *Alienatio iurata fundi dotalis, ſeu donati propter nuptias, valet, niſi vis, aut dolus intercedat.*

165 *Iure canonico, & ciuili iuramentum contractui inualido alienatione fundi dotalis, ſeu donati propter nuptias adiectum, ipſum validum facit.*

166 *Contractus natura nullus iuramento nõ fit validus: iurans vero obligatur ad obſeruandum, quæ iurauit.*

167 *Iurans contractui per ſe valido ſtare, eum non poterit oppugnare, niſi ſoluto per abſolutionem iuramento.*

168 *Abſolutio data ad agendum contra contractum, eius vires non minuit, ſed iuranti agendi tantum facultatem permittit: data ad ſoluendam obligationem ex contractu per iuramentum procedentem, omnino contractum deſtruit.*

169 *Conceditur abſolutio etiam ad effectum excipiendi.*

170 *Non conceditur abſolutio ad agendum contra contractum celebratum in forma Cameræ Apoſtolicæ. Ex Staphilæo.*

171 *Aduerſus inauditam partem nihil eſt definiendum.*

172 *Abſolutio à iuramento data ad agendũ tantum parte non citata valet, cum non violetur ex ea contractus, nec cõſequenter fiat parti damnum ſubſtantiale: obſeruaturq. in praxi, ſecus vero, ſi detur ad tollendam obligationem ex contractu per iuramentum procedentem.*

173 *Non remittitur facile iuramentum ad tertij commodum præſtitum.*

174 *Nec ſummus Pontifex remittere poteſt iuramentum ad alterius commodum præſtitum directe, etiam ex cauſa, antequam partem compellat per cenſuras ad illud relaxandum, quæ renitente, remittet.*

175 *Iudex eccleſiaſticus eſt competens iudex remiſſionis iuramenti.*

176 *Magiſtratus ciuilis, ſicut eccleſiaſticus,*

cus, poteſt cogere partem ad relaxandum iuramentum illicitum.

177 *Epiſcopus immediate iuramentum illicitum remittet, ſi iudex laicus prius eũ, ad cuius commodum iuratũ eſt, coegerit ad illud relaxandum, aliàs coget ipſe, & poſtea remittet.*

178 *Debitor vſurarum ex iuramento ſoluere debet: poteſt attamen ſolutum repetere.*

179 *Mulier iurans non contrauenire alienationi fundi dotalis, ſeu donati propter nuptias, ſi contractus non fuerit coactus, ſed ſpontaneus, abſolutione à iuramento carere debet.*

180 *Iuramentum, niſi ſecum perniciem animæ trahat, aut turpitudini, aut peccato innitatur, ſemper ſeruandum.*

181 *Remiſſio iuramenti eſt exacte perpendenda.*

182 *Non ſemper abſolutus à iuramento apud Deum tutus eſt.*

183 *Lex ciuilis de iuramento diſponens nulla eſt, ob defectum poteſtatis eius, qui eam condit.*

184 *Legislator ciuilis poteſt ſtatuere, ne vnus, aut alter contractus confirmetur iuramento. Ex Alciato.*

185 *Validitas contractus non eſt de iure diuino, ſed gentium, & ciuili.*

186 *Secularis lex tollens directe iuramentũ non valet, probibens vero indirecte præſtari ad declinandas fraudes, tenet. Ex Bartolo, & alijs.*

187 *Statutum poteſt prohibere ne iuretur, non autem poſtquam iuramentum præſtitum eſt, ne obſeruetur.*

188 *Lex Iulia de fundi dotalis priuilegijs iamiam abuſu noſtrorum temporum incipit oboleſcere.*

189 *Perniciosæ alienationes rerum dotalium remedio egent. Ex opinione Couarruuias.*

190 *Reipublicæ intereſt mulieres non remanere indotatas.*

191 *Senatus Pedemontanus ſtatuit, minores viginti annis alienare ſua bona non poſſe, niſi coram iudice, ac duobus proximioribus, aut vicinis.*

192 *Idem ſenatus de mulierum alienationibus cenſuit, eas non valere, niſi in præciſa forma legum ciuilium.*

193 *Parapherna dicuntur, quæ, præter dotis cauſam, ad virum deferuntur à fœminis.*

194 *Bona paraphernalia aliàs peculium dicuntur apud Gallos.*

195 *Rerum paraphernalium alienatio iure non eſt vetita, ideo prohibitio fundi dotalis ad eas non extenditur.*

196 *Res paraphernales habent priuilegium hypothecæ, non prælationis, ſicut fundus dotalis.*

197 *In rebus paraphernalibus currit præſcriptio vxori conſtante matrimonio: in fundo dotali ſecus.*

198 *Vxor ſine viri licentia de paraphernis iure agere non poteſt: cum licentia poteſt.*

199 *Iudex, negante viro licentiam vxori de agendo circa bona paraphernalia, ex officio eam dabit.*

200 *Alienatio rerum propter nuptias donatarum facta à marito, conſentiente, & iurante vxore, valet.*

201 *Iuſiurandum habet vim duplicis, ac repetiti conſenſus.*

202 *Validius eſſe iuramentum, quàm repetitum conſenſum ait Couarr. rationem aſſignans.*

203 *In rebus dotalibus neque milleſima conſenſus præſtatio, aut interceſſio pro marito alienationem ratam facit, pro extraneo ſecus, ſi elapſo biennio iterum fiat.*

204 *Qui eligit præuium, & præparatorium, videtur illud eligere, ad quod ſit præparatio.*

205 *Cuiuſque rei potiſſima pars eſt principium.*

206 *Vbi cœptum ſemel eſt iudicium, ibi & finem incipere debet.*

207 *Acceſſorium non trahit ad ſe principale, ſed à principali trahitur.*

208 *Legato potorio argento, venit etiam, quod bibendi cauſa paratum erat.*

209 *Purpura veſtimento intexta, & ſi pretioſior, cedit veſtimento.*

210 *Summo iure pictura telæ, vt voluit Paulus Iuriſconſul. cedit, ſed ob picturæ pretium, ac telæ vtilitatem ſecus, vt ſtatuit Iuſtinianus Imper.*
Hallucinatur Ripa, non bene applicando ſenſum § ſi tamen alienam, Inſtit. de rerum diuiſione.

211 *Iudex, ſi cauſæ, quæ agitur, non ſit iudex competens, ex præparatorijs non acquirit iuriſdictionem.*

212 *Ratione iuramenti etiam laicus coram iudice eccleſiaſtico conueniendus eſt.*

213 *Diſtinctio in quæſtionibus eſt mater ſolutionis.*

214 *Abſolutus ad agendum contra contractum iuratum poteſt dedicare tribunal eccle-*

eccleſiaſticum, in principali cauſæ cognitione.

215 *Detrectans iuramenti obſeruantiam, quamuis laicus & reus, coram iudice eccleſiaſtico eſt cogendus.*

216 *Romani magiſtratus non iudicabant: ſed iudices dabant, & ſententias datorum iudicum executioni mandabāt.*

217 *Magiſtratus eſſe debet, qui iudicare iubet.*

218 *Tempore tantum Diocletiani magiſtratus cœperunt ius dicere.*

219 *Impetrans duo reſcripta ſuper eodem negotio ad diuerſos iudices, vtriuſque commodum perdit.*

De iureiurando. Cap. XXI.

HAEC de iureiurando diſputatio vltimum obtinebit locū: & quia frequens eſt, plurimumq. tum in ſcholis, tum in foro agitata, & ad animarum ſalutem, perniciemq. ſpectat; de iuramento agam hic diffuſius, quàm vnquam de re alia fecerim. Et licet de eius definitione aliquid in ſecundo libro habeatur, hic tamen eadem altius repetam, & quæ ad explicationem pertinent, qua ſoleo breuitate, tractabo. Dicebam [a] ex Cicerone [b], iuſiurandum eſſe affirmationem religioſam: ait enim. *Iuramentum eſt affirmatio religioſa.* His duobus verbis omnino definitio à noſtris tradita videtur de iureiurando comprehendi: quamuis enim varia videatur noſtrorum, atque Theologorum ſententia, ſeu definitio, in hoc tamen vnum conueniunt omnes (nempe Hoſtienſis [c], Abbas, Felinus, Alciatus, & alij [d], & cum gloſſa [e] Baldus [f], Beatus Thomas [g], ac illi, quos refert, & ſequitur Didacus Couarruuias [h]) vt iuramētum ſit aſſumptio diuini nominis ad confirmandam iurantis fidem, ex Auguſtini ſententia in epiſtola [i] ad Hipponenſes, cui cōuenit illud Apoſtoli [k], *Teſtis eſt mihi Deus.* Nam, qui aliquid ſe facturum, vel daturum iureiurando promiſit, Deum ipſum in teſtem ipſius promiſſionis, ac veluti ſponſorē appellat. Item, qui aliquid affirmat, aut negat verum eſſe, præſtito iuramento, Deū ipſum citat in ipſius veritatis teſtimonium: quaſi Deus teſtis ſit illius affirmationis, aut negationis. Hinc dicunt, iuramentum eſſe inuocationem diuini numinis in teſtimoniū, & interdum fit illa inuocatio, vt & iudex Deus nobis ſit, vt rectè Cuiacius cenſet [l]: & ſic dicitur quaſi ius ſacratum, quaſi ſit iurandum Deo teſte, & iudice, vt apud Næuium. *Ius ſacratum, Iouis iurandum ſanguine*. Et Virgilius [m].

a in Paratit. tit de iureiuran. & in c. vlt. lib. 2
b lib. 3. offi. ciorum.
c in ſumm. de iureiur.
d ad rubric. eiuſd. tit.
e ad ſum. 22 q. 1.
f ad l. 1. ff. eo. de iureiur & ad c. 1. § ſacramē ta de pace iuram firmata.
g 2. 2. q. 89. art 1.
h ad c. quā uis. in prin. de pact. li. 6.
i epiſt. 127. de qua in c. quamtumlibet. 47. diſt.
k Roman. 1. de quo in c. etſi Chriſtus eod. de iureiur.
l in Paratit. C. tit de rebus credi. & de iureiur.
m [illegible]

Fas mihi Graiorum ſacrata reſoluere iura.

2 Non dubito igitur, quin illa ſit vera iuramenti definitio, ſcilicet, vt ipſum ſit affirmatio religioſa: namque affirmare eſt neſcio
3 quid plus, quàm dicere: videtur enim aliquid præceſſiſſe, cum aliquid affirmamus, quod eſt, vel eſſe negatur. Idem M. Tullius ad Atticum. *Omni aſſeueratione affirmo, quod mihi credas velim*. Et alibi. *Quid opus eſt de Dionyſio tam valde affirmare? an mihi nutus tuus non faceret fidē?* ideo ſubiūgit idem Cicero [n]. *Quod autem affirmate, quaſi Deo teſte, promiſeris, id tenendum eſt. Iam enim non ad iram deorum, quæ nulla eſt, ſed ad iuſtitiam, & ad fidem pertinet.* Ex quibus liquet manifeſte, quàm accommodate vocetur affirmatio religioſa: ſæpe enim apud eundem Ciceronem legitur. *Teſtis religioſus* [o]: *in teſtimonio dicendo religioſus* [p]: *natio in teſtimonijs dicendis religioſa* [q]: *religioſum eſt, quod iurati legibus iudicauerunt* [r]. proinde videmus, dictionem iſtam, vt plurimum in dicendo teſtimonio frequentem eſſe, in quo ſemper defertur iuramentum [s], etiam à clerico, & in presby-
4 terio conſtituto [t], etſi iure noſtro, quo vtimur, hoc iuſiurandum poſſit à parte aduer-
5 ſa remitti [u]. Et quamquam verbum, *religio*, latiſſime capi poſſit, proprie tamen religio eſt erga Deum, adſtipulante Pomponio Iuriſconſulto [x]. Qui vero promittit per Deū, vel CHRISTI fidem ſe aliquid facturum, & non facit, religionem fidei, & iuramenti ſui violare, dicit Lucius Papa Tertius [y]: erit ergo iuramentum affirmatio religioſa, hoc eſt illius, quod, quaſi Deo teſte, promittimus: quod ſi non obſeruetur, Dei nomen periurio violatur, adeoq. Deus falli videtur, quod & Cornelius Tacitus [z] (de Falanio, & Rubrio Romanis equitibus loquēs) apertiſsime indicauit. *Iuſiurandum perinde æſtimandum eſt, quàm ſi Iouem* (Rubrius ſcilicet) *feſelliſſet: deorum iniurias dijs cu-
6 ræ*. Qui locus, quo modo intelligi debeat, alibi demonſtraui [a]: & Alexander Seuerus Imperator [b]. *Iuriſiurandi contempta religio
7 ſatis Deum vltorem habet*. Quod autem de iuramento dicimus, & de ſacramento poteſt intelligi: ſunt enim iuramentum, & ſacramentum ſynonyma, vt bene Abbas adnotauit [c]. Et quamquam apud Latinos Patres, qui res diuinas ſcriptis tradiderunt, ſacramenti nomen aliquam rem ſacram, quæ in occulto latet, declarat, quemadmodum

n d. li. off. 3.
o in Vatin.
p Pro Cæcinna.
q Pro Flac.
r De Inuen.
ſ l. 2. C. d re bus cred & de iureiur.
t in c. nuper de teſtib.
u cap. tuis quæſtionib. eod.
x l. 2. ff d iuſtit. & iure.
y in c. 2. de fideiuſſ.
z in lib. 1. Annal.
a in c. vlt. n 18 ſup. li.
b d l 2 C d reb. cred. & iureiur.
c ad rub. de iureiur.

Græci

Græci ad eam rem ſignificandam myſterij vocabulo vſi ſunt, atque in eam ſententiam ſacramenti vocem accipiendam eſſe apparet, cum Apoſtolus ſcribat [d]. *Vt notum faceret nobis ſacramentum volũtatis ſuæ.* deinde ad Timotheum [e]. *Magnum eſt pietatis ſacramentum.* & in libro Sapientiæ [f]. *Neſcierunt ſacramenta Dei.* quibus in locis, & pluribus alijs licet animaduertere, ſacramẽtum nihil aliud, quàm rem ſacram, abditam, atque occultam ſignificare: ideoque Latini Theologi ſigna quædam ſenſibus ſubiecta, 8 quæ gratiam, quam efficiunt, ſimul & declarant, ac veluti ante oculos ponunt, ſacramẽta commode appellari poſſe exiſtimarunt [g]: nos tamen hîc, quemadmodum & alij profani ſcriptores, ſacramenti nomen aliter accipimus, quàm à ſacris ipſis ſcriptoribus accipi aſſirmamus, vel eo maxime, quo ſacramenti nomine obligationem illam ſignificari voluerunt, cum iurati aliquo ſeruitutis vinculo obſtringimur, ex quo iuſiurandum, quo ſe milites fidelem operam reipublicæ 9 præſtituros pollicentur, ſacramentum militare dictum eſt: ſolebant enim milites ſub Imperatoribus ante omnia iurare in Principis ſalutem. Etſi primis reipublicæ temporibus ſacramento tantum à Tribunis milites rogabantur, Flacco autem, & Varrone Coſſ. iureiurando milites fieri cœpere, vt ſcribit Barnabas Briſſonius [h], dicens, ſtãte republica in verba Conſulis eos iuraſſe: 10 at vbi ea in Cæſarum poteſtatem venit, militaribus ſacramentis hoc amplius adiectum eſt, vt Cæſaris ſalutem rebus omnibus anteferrent. Quod videtur dicere Arrianus [i], dum ait. *Deo præſtandum nobis iuſiurandũ eſt, quale militibus Cæſari. At illi mercede accepta, iurant rebus omnibus ſe præpoſituros ſalutem Cæſaris.* Tertullianus [k] libro, *De corona militis*, diſſuadet Chriſtiano militiam his verbis. *Credimus ne humanũ ſacramentum diuino ſuperduci licere? & in alium dominum reſpondere poſt* C*HRISTVM*, *& eierare patrem, & matrem, & omnem proximum, quos & lex honorari, & poſt Deum diligi præcepit?* Nam & in ſororum ſalutem iurari voluit C. Caligula. Vnde Suetonius [l]. *De ſororibus*, ait, *auctor fuit, vt omnibus ſacramentis adijcerentur: neque me, liberosq. meos chariores habeo, quàm Caium, & ſorores eius.* Quare Nero, cum intellexiſſet de coniuratione in ſe facta, apud Tacitum [m] à milite quærit, cur oblitus ſacramenti, perditum ire voluerit, in cuius ſalutem iurauerat. Et non ſolum pœna mortis mulctabantur, qui in Principis ſalutem machinabãtur, ſed qui ob ſacramentum militare duces, inſi-
11 gniaq. militaria deſerebant. Quod maxime omnium ſeruaſſe Romanos, auctor eſt Dionyſius Halicarnaſſæus [n]. Neque temere apud eundem Tacitum [o] addebat Meſſala Valerius, renouandum per annos ſacramentum in nomen Tiberij: quem locum Carolus Paſchalius vir ſumme doctus, & mei
12 amantiſſimus obſeruans, dixit. *Non ab re videri poteſt, vt ſingulis annis renouetur ſacramentum in nomen noui Principis, nempe ad ipſius imperium, & potentiam ſtabiliendam, & in dies confirmandam.* Veteres Romani, licet ethnica caligine ita obcæcati eſſent, vt veram Dei non haberent cognitionem, nefas tamen eſſe à iuriſiurandi religione diſcedere ſemper arbitrati ſunt: quod præterea, vt retuli [p] ipſe, indicat Quintilianus [q]. *Sed hæc*, inquit, *inter ipſos, qui velut ſacramento rogati, vel etiam ſuperſtitione conſtricti, nefas eſſe ducunt à ſuſcepta ſemel perſuaſione diſcedere.* Vbi tamen religione Chriſtiana populus Romanus imbui cœpit, mutatam fuiſſe ſacramenti militaris formã
13 Vegetius [r] memoriæ prodidit hiſce verbis. *Nam picturis in cute punctis milites ſcripti cum matriculis inſeruntur, iurare ſolent: ideo ſacramenta dicuntur: iurant autem per Deũ, & per* C*HRISTVM*, *& Spiritum ſanctum, & per maieſtatem Imperatoris, quæ ſecundum* Deum *generi humano diligenda eſt, & colenda.* Et paulo poſt. *Iurant autem milites, omnia ſe facturos, quæ præceperit Imperator, nũquam deſerturos militiam, nec mortem recuſaturos pro Romana republica: qui*
14 *ſecus facit, punitur.* Sed vereor, ne longius vagemur, quàm res poſtulet: attamen hæc à me dicuntur, vt intelligamus, plerumque ſacramentum dici militis iuramentum. Idẽ Vegetius [ſ]. *Milites iurare ſolent, & ideo militiæ ſacramenta dicuntur.* Quod videtur voluiſſe M. Tullius [t], dum ſcribit. *Obligare aliquem ſecundo militiæ ſacramento, quia priore amiſſo iure pugnare cum hoſtibus non*
15 *poſſet.* Sic & apud iuris auctores, milites ſolui ſacramento legimus [u]: verum & iuramentum, quod Imperatores, Reges, & Principes ſuis ciuibus, populisq. præſtant, ſacramentum nuncupatur. Theodatus Rex populo Romano apud Caſſiodorum [x]. *Quapropter flexi petitionibus veſtris, per illum, atque illum præſtari vobis ſacramenta cenſuimus, vt Regis veſtri animum non habeatis incognitum, &c.* Non eſt itaque dubium, quin iuramentum, & ſacramentum ſint ſynonyma, & his promiſcue vtamur. Eumenes Macedo apud Iuſtinum [y] milites ita allo-

d ad Eph. 1.
e 1. Tim 3.
f Sapien. 2.
g c. ſacrificium. cap ſignum. & alibi de cõſec. d. 2. c. multi. 1. q. 1. c. vnico. de ſacra vnctione.
h lib. 4. de formulis.
i lib. 1. c. 14
k lib. de corona milit.
l cap. 15.
m lib. 15. Annal.
n li. 11. Antiquit. Rom
o lib. 1. Annal.
p c vlt. li. 1. ſupra.
q li. 12. c. 2.
r li. 11. c. 5.
ſ li. 1. de re milit.
t lib. off. 3.
u l miles agri. § ignominia. ff. d re milit.
x li. 10 epiſt. 17.
y lib. 14.

alloquitur. *Hoc ſi impetro, ſoluo vos iureiurando, quo toties vos ſacramento mihi deuouiſtis*. Nec aliter accipi poteſt noua Friderici conſtitutio [z], quæ incipit. *Sacramenta puberum*, ac aliæ duæ, canonica altera [a] de iuramento ex Concilio Ilerdenſi deſumpta, altera [b] feudalis in corpore feudorum clauſa. In aliam quoque ſignificationem ſacramenti verbum (vt nihil omiſſum ſit) apud veteres vſurpatum fuiſſe animaduertere poteſt vir quiſque diligens: nam ea pecunia, quæ in iudicium veniebat, ſacramentum à 16. ſacro loco appellabatur. *Qui petebat*, ait Varro [c], *& qui inficiabatur de alijs rebus, vterque quingentos æris ad Pontificem deponebant, de alijs rebus item certo alio legitimo numero aſſium. Qui iudicio vicerat, ſuum ſacramentum à ſacro auferebat: victi ad ærarium redibat*. Feſtus. *Sacramentum*, inquit, *æs ſignificat, quod pœnæ nomine penditur*. Extat quoque hac de re L. Papirij Tribuni plebis lex his verbis. *Quicumque Prætor poſthac factus erit, qui inter ciues ius dicet, tres viros capitales populum roganto, ijq. tres viri quicũque ciere ſacramenta exigunto, iudicantoq.* Sacramenti autem verbo id æs dici cœptum, quod & propter ærarij rationem, & ſacrorum publicorum multitudinem conſumebatur in rebus diuinis, quia, vti dixi ex Varrone, victi ſacramentum, hoc eſt, depoſita pecunia ad ærarium redibat. Andræas Alciatus [d] ſcribit veteres ſolitos 17 fuiſſe in æde ſacra ſportulam, in qua pecunia erat, deponere: & quia deinde cœptum eſt ex huiuſmodi ære iudicibus honoraria perſolui, ſportulæ iudicum inde nomen habuerunt non male. Sed & non ab re erit interpretati, ſportulam, quæ iudicibus datur, inde deduci, quòd, quam olim magnates ſuis ſalutatoribus, ac, qui eos comitarentur, 18 ciborum, ſiue pecuniæ partem dabant, ſportula vocaretur, ſicut recta cœna, quam liberaliores iiſdem exhibebant, hoc eſt ſumptuoſius conuiuium. Vnde Martialis [e] ad Domitianum. *Promiſſa eſt nobis ſportula: recta data eſt*. Quod nomen fortaſſe retinuit ea ſtips, ſeu merces, quam Principes iudicibus diſtribuunt, ſportulamq. vocant. Eandem partem dant hodie etiam Cardinales, & proceres aulicis ſuis. De hoc ſacramento ſæpe mentio fit apud Ciceronẽ [f], qui in libro de Oratore ait, iuſto ſacramento cum Pythagoricis, & Democriticis de philologia, & reliquis philoſophiæ inuentis contendere Oratori non licere, propter præſtantiam ingenij eorum hominum, vt qui fundatores, auctoreſq. fuerint magni nominis ſectarum, quibus cum ſacramento, & iudicatione cõtendendo, de phyſicæ ſpeculationis, explicationiſque profeſſione nulli oratori litem vincere facile eſſet, vel propter tanti nominis præiudicium, vt Budæus ait [g], vel quia impudentiæ daretur, ſi quis illis viris doctrinarum poſſeſſione non cederet, qui nomina ſua profeſſione earum rerum vſque adeò illuſtrarunt. In eadem ſignificatione legitur ita apud Valerium Maximum [h]. *Vita Tuditani demens: Ebutiæ autẽ, quæ L. Menenij Agrippæ vxor fuerat, tabulæ teſtamenti plenæ furoris, nam cum haberet duas filias, Pletoniam, & Aphroniam, animi ſui potius inclinatione prouecta, quã vllis alterius iniurijs, aut officijs commota, Pletoniam tantummodo hæredem inſtituit: filijs etiam Aphroniæ ex admodum amplo patrimonio viginti*
19 *nummos legauit: Aphronia tamen cum ſorore ſacramento contendere noluit, teſtamentumq. matris patientia honorare, quàm iudicio conuellere ſanctius eſſe duxit, eò ſe ipſam indigniorem iniuria oſtendens, quo eam æquiore animo ſuſtinebat*. Hæc Valerius Maximus. Lites itaque depoſito ſacramento, id eſt pecunia, terminabantur, vel ſponſione. Differentia autem illa conſtituitur inter ſponſionem, & ſacramentum, vt hoc ſit certa, & legitima pecuniæ ſumma, quæ ab actore & reo deponebatur in æde ſacra, vt is, qui victus, & damnatus eſſet, ſua pecunia mulctaretur, qui viciſſet, ſuam recuperaret: ſpõſio vero dicebatur mutua litigatorum promiſſio, cum alter ab altero certam ſummam ſtipulabatur, ni bonam cauſam haberet: &
20 has ſponſiones particula hac, *ni*, vel, *niſi*, cõceptas fuiſſe pluribus oſtendit Barnabas Briſſonius [i], ex ipſo Cicerone [k] pro Cæcinna. *Facta eſt ſponſio ni Cæcinna reſtitutus ex edicto Prætoris eſſet, &c.* Et paulo poſt. *Optime ſponſionem facere poſſent, ni aduerſus*
21 *interdictum Prætoris vis facta eſſet*. In ſponſione ergo adhibebatur ſtipulatio, & alter alterius fidem ſequebatur, neuter deponebat, & quod vltro, citroq. ſtipulationes interceſſiſſent, facile colligi ex Valerio Maximo [l] poteſt: ſcribit enim de contentione L. Luctatij Coſ. & Valerij Prætoris. *Valerius*, inquit, *ſponſione Luctatium prouocauit, non ſe petiturum triumphum, niſi ſuo ductu claſſis Punica eſſet oppreſſa: nec dubitauit reſtipulari Luctatius*. In ſacramento neuter alterius fidem ſequebatur, ſed vterque deponebat, in hac, quia nihil erat depoſitum, victor actionem ex ſponſo habebat, videlicet certi condictionem, vt ſibi eam pecuniã exigere, & habere liceret. Qua in re non mihi

z Auth. ſacramẽta puberũ C. ſi aduerſ. vendit.
a c. qui ſacramen. 22. q. 4.
b de pace ten. & iuramen fir. c. 1. §. item ſacramenta.
c li. de ling. Lat. 4.
d ad l. pecuniæ verbum. 178. n. 13. ff. de verb. ſign.
e lib. Epigr. 8. 50. ep.
f in orat. pro domo ſua apud Pontifices, pro Milone, in epiſtolis familiarib. & lib. 2. de Orat.
g ad l. 2. §. & cum placuiſſet. ff. de orig. iur.
h lib. 7. c. 8.
i in lib. de formul. 5.
k in orat. p Cæcinna.
l lib. 2. c. 3.

mihi diſplicet, quod Alciato[m] placuit, vt 22
huiuſmodi ſacramenta, & ſponſiones tra-
ctarentur ſpontu partium: ſiquidem inuiti
vadimonium facere compellebantur, id eſt,
ſub certa pœna iudicio ſtituros promittere,
vt habetur in collectaneis Digeſtorum ſub
hiſce titulis. *In ius vocati, vt eant, aut ſa-
tis cautum dent:* nec non. *Qui ſatiſdare co-
gantur:* item. *Si quis cautionibus, in iudicio
ſiſtendi cauſa factis, non obtemperauerit.*
Acron[n] ad illud Horatij.

*Ille datis vadibus, qui rure extractus in
vrbem eſt*, &c.

Vadibus, inquit, *ſponſoribus à vadimonio,
quod promittit is, qui ad iudicem vocatur,
certo die affuturum. Vades ideo dicti, quòd
qui eos dederit, vadendi, id eſt diſcedendi ha-
bet poteſtatem.* Et eruditiſſimus Lambinus
in eundem locum. *Sunt vades*, inquit, *qui
promittunt ſuo periculo ſe aliquem in iudicio
ſtituros.* Quamquam aſſerit ex Cicerone[o] 23
vſitatius accipi vadem in cauſa capitis (ſi-
cut prædem in pecuniaria) dixit enim ille
amicum pro amico ſe vadē Dionyſio tyran-
no conſtituiſſe, vt, ſi ille ad diem dictam nō
comparuiſſet, qua ei mors deſtinata erat,
ipſe illius loco mortem ſuſtineret. Auſonius
in monoſſyl. Quis ſubit in pœnam capitali
iudicio? vas. Quis, cum lis fuerit numma-
ria, quis dabitur? præs. Varro[p]. *Vas*, in-
quit *dictus eſt, qui pro altero vadimonium
promittebat.* Satis dabat igitur reus, ſe in
ius venturum, fideiuſſoresq. dabat, qui eum
certo die ſe iudicio ſtituros, aut quanti ea
res eſſet, ſoluturos promitterent. Cicero
pro Quintio. *Ita diſceditur, vt idibus Septē-
bris P. Quintium ſiſti Alphenus promitteret.
Venit Romam Quintius, vadimonium ſiſtit.*
Sed iam ad rem noſtram. Nam licet iuſiu-
randum ſacramentum appelletur, eo quòd
milites iurare ſolerent, vti ex Vegetio dixi-
mus: in hoc tamen de iureiurando tracta-
tu, ſacramentum non ita ſtricte accipiendū
eſt, vt Alciatus[q] exiſtimauit, vt ſignificet
illud tantum iuramentum, quod ſuper re ſa-
cra fiat, nempe ſuper altari, ſuper reliquijs,
vel libris, aut verbis Euangeliorum. Quia 24
licet iuramentum verbo tantum fiat, adhuc
tamen ſacramentum dicetur, vt poſt Abba-
tem[r] tenent omnes, teſte Didaco Couar-
ruuias[ſ]. Tametſi idem Alciatus[t] dicit, eū,
qui iurat in fide ſua, licet minus affirmet,
quàm per religionem, vel per Deum, tamen
iurare. Cuius rei ratio illa eſt: ſiquidē apud
patres, & eccleſiaſticos doctores pro ſacra-
mento fidei, & credulitate, quam habemus
in Deum, fides[u] accipitur. Præterea obſer-

m ad d.l pecuniæ verbū ff. de verb ſign.
n lib. 1. ſer. ſatyr. 1.
o lib. 3. Off. & de Finib.
p lib. 3. de ling. Latin. 3
q ad rub extra de iureiur. nu. 26.
r ad d. rubr.
ſ ad c. quāuis. in princ. & §. 1. nu. 1. vbi d. re hac late. de pact. lib. 6.
t ad d. rubr. n 6. 7. 8. & 9
u c. nihil de conſec. 4. d.

uari paſſim videmus iuramentum, licet non
ſuper ſacris Scripturis fuerit præſtitum. Im-
25 mo tabelliones, qui ſemper à contrahenti-
bus exigunt iuramentum, id ſuper quauis
priuata, quæ ad manum veniat, ſcriptura
accipiunt. Quidquid promittimus diuino
adhibito teſtimonio, dicitur iuramentum,
ſacramentum, vel iuſiurandum: de iuramen-
to, ſacramentoq. abunde ſatis eſt dictum.
26 Sed quid de iureiurando? ſunt ſynonyma,
27 & paſſim promiſcue eis abutimur. Si autem
quæris, vnde iuſiurandum dicatur, dicam
cum Didaco[x], vt ſcilicet deriuetur à iure,
quod id, quod iuratur, pro lege habendum
ſit. Dato enim iureiurando non aliud quæ-
ritur, quàm an iuratum ſit, remiſſa quæſtio-
ne, an debeatur, quod iureiurando[y] proba-
tum ſit. Hoc eſt, vt iuramentum veluti ius
ſit ſancte ſeruandum, vel quia Deus pro iu-
re veritatis conſtituitur, quaſi non aliud ſit
Deum iurare, quàm Deum, qui infallibilis
teſtis eſt, & prima[z] veritas, pro iure veri-
tatis cōnſtituere, aut ius veritatis reddere
Deo. Cui veluti ipſimet veritati proprie
competit dictorum omnium, & commento-
rum veritatem ſuo teſtimonio ſtabilire. Qui-
bus non male conuenit, quod iam in defi-
28 nitione diximus ex Cuiacio, vt iuſiurandū,
quaſi ius ſacrum dicatur, quia iuramus, Deo
interpoſito tum teſte, tum iudice, vt apud
Næuium:

Ius ſacratum Iouis iurandum ſanguine. &c.
Hæc autem dictio, iuſiurandum, eſt vnica
ex compoſitione, tametſi interdum eam di-
uidunt metri cauſa Poetæ. Iuuenalis[a].

*———— quod dubitaret
Depoſitum retinere, & fraudem iure tueri
Iurando, &c.* Ouidius[b].
*Quid tibi nunc prodeſt iurandi formula
iuris?*

29 Hinc quæri poteſt, an vnicum ſit iuſiuran-
dum, an duplex. Poſt Goffredum[c] eſt re-
ceptum, duplex eſſe: alterum aſſertionis,
quo vel præterita, vel præſentia homines
affirmare, aut negare ſolent: alterum pro-
miſsionis, quo futura promittunt, vt in
ſpecie conſtitutionis Innocentianæ[d], & Bo-
nifacianæ[e]: videlicet, ſi filiafamilias, ac-
ceptis centum, promiſerit iureiurando nihil
aliud ex bonis paternis, vel maternis ſe pe-
tituram: vel ſi mulier, conſtante matrimo-
nio, marito res in dotem datas alienanti iu-
reiurando conſentit, promittitq. non vlte-
rius huiuſmodi alienationi contrauenire,
ſed perpetuo ratam habituram. Sed in hoc
iuramēto nulla videtur formula præſcripta:
ita vt ſi ab ea receſſum fuerit, reddatur nul-
lum

x d. §. 1.
y l. 5. §. dato ff. de iureiur.
z c. à nobis de ſent. exc. c. etſi Chriſtus de iureiur. S. Thom. 2 2. q. 89. a 4
a Sat. 13.
b epiſt. Cydippes. ad Acontium.
c ſumm. de iureiur.
d c. cum cō tingat de iureiur.
e c. quāuis. de pact. li. 6.

lum iuramentum. Hinc videmus, cum cele-
brantur contractus, qui per ſe validi ſunt,
aut iuriſiurandi religione confirmãtur, ſim-
pliciter iurari, tactis ſcilicet ſacris Scriptu-
ris, vel vt plurimum priuatis, ea præſertim
charta, in qua eſt deſcriptus contractus, vel
tacto pectore, ſi clerici ſunt, iurari obſeruan-
tiam eorum, quæ in inſtrumento compre-
henduntur. Nec certa concipiuntur verba, 30
ſicut nec olim concepta fuiſſe animaduerti, 31
quamuis non dubitem, quin in iuramento, 32
quo futura promittuntur, quandoque iure-
tur ex præſcripta formula, & verbis conce-
ptis, vt eſt illud iuſiurandum, quo ſubditi
Principibus, & Principes ſubditi obligan-
tur, & id genus alijs, vt in definitione dixi.
Maxime de eo iuramento, quod viri in di-
gnitate eccleſiaſtica conſtituendi Romano
f c.4. de iureiur. præſtant Pontifici, cuius forma à Gregorio [f]
(quiſquis ille fuerit in ordine) deſcripta,
eamq. ſeptem continere capita ibidem ap-
paret. At vero in alia iuramenti ſpecie ſem- 33
per iurare oportet, vt delatum eſt iuſiuran-
g l. 3 in fin. ff. eod. dum [g]. Cæterum, ſi ego detuli, vt per Deũ
iurares, tu per caput tuum iuraſti, vel filio-
rum tuorum, non eſſe ratum habendum
h d. l. 5. in princ. eod. iuſiurandum reſpondit Vlpianus [h]. quod ſi
exegi, vt per ſalutem tuam iurares, & iura-
ſti, ſtabitur, omne enim omnino licitum eſ-
ſe iuſiurandum, per quod voluit quis ſibi iu-
rari, idoneum eſſe idem ſcribit Vlpianus,
quia & iuſiurandum conceptum eſt. Vnde 34
i l. iuſiurãn. 34. ff. eod. idem ipſe [i] alibi aſſerit, quòd ſi de qualita-
te iuramenti fuerit inter partes dubitatum,
conceptio eius in arbitrio iudicantis eſt. Iu-
ramentum concipere quid ſit, explicat Gu-
k in Adnot. ad Pandect. ad d l. iuſiurandum. lielmus Budæus [k], vt concipere iuſiurandũ
ſit exprimere, & integram ſacramenti for-
mulam pronunciare, vt illi, qui aſſeueran-
ter, & præfidenter iurant conſcientiæ fidu-
cia. Eſt igitur concipere, ad certam formu- 35
l l. quicquid ff. de verb. oblig. lam exprimere. Ideo Celſus [l] iuriſconſultus
ait. *Quidquid aſtringendæ obligationis cau-
ſa eſt, id niſi palam verbis exprimatur, omiſ-
ſum eſſe intelligendum eſt.* Conceptis itaque 36
verbis veteres iurabant, quod abunde, ni
m in c. vlt. ſup. lib. 2. fallor, demonſtraui [m]. At quando iuramen-
tum publice præſtandum erat, adhibeban-
tur, qui præiurationes facerent, ideſt con-
ceptis verbis ante alios iurarent, poſt quos
in eadem verba iurantes tantummodo di-
cebant: *idem in me:* quemadmodum ſcribit
n in verbo Præiurationes. Feſtus Pompeius [n]; & vbi magna erat mul-
titudo iurantium, vnum pro omnibus con-
cepta verba legiſſe, vel pronunciaſſe Barna-
o lib. 4. bas Briſſonius [o] tradidit. Ac proinde peie- 37
rat ille, qui alio præeunte, verbis conceptis

iurat, ſeu in verba ab alio recitata iurat, ſi
fefellit, ac ſi per ſemetipſum iuraſſet ex vul-
gata illa iuris regula. *Qui per alium facit,
per ſe ipſum facere videtur.* Quod fatentur &
Cicero [p], & Valerius Maximus [q]. Eſt igitur p in oratio. pro Cluent. Auito.
differentia aliqua inter iuſiurandum aſſer-
tionis, & iuſiurandum promiſſionis. Quod q lib. 4. c. 1.
etiam videtur indicaſſe Chryſippus apud
Ioannem Stobœum [r], dum dicit, aliud eſſe r ſerm. 26.
verum iurare, & aliud fideliter iurare: item
38 peierare, & falſum iurare. Nam verum iura-
re, & falſum iurare ad iuramentum aſſerto-
rium pertinent; at fideliter iurare, & peiera-
39 re ad promiſſorium. Cui videtur conuenire,
quod Beatus ſcribit [ſ] Auguſtinus. Itẽ, quòd ſ can. ne qs 22. q. 2.
in hoc iurari poteſt, verbis non conceptis: nõ
nego tamen, quin & verbis conceptis poſſit
iurari, hoc eſt dictatis ab eo, in cuius gratiã
iuratur: ſed in illo perpetuo conceptis ver-
bis, hoc eſt vel à iure conſtitutis, vel à defe-
rente iuſiurandum dictatis, vel ex arbitrio
iurantis, hoc eſt, adigentis ad iuſiurandum
prænotatis. Plautus in Pſeud.

*Iuraſtin' te illã nulli venditurã, niſi mihi?
BAL. Fateor, CAL. nempe conceptis
verbis. BAL. etiam conſultis quoque.*

ideſt (vt Budæus [t] interpretatur) non mo- t d. l iuſiurandum.
do dictatis à ſe verbis, ſed etiam cogitatis,
animaduerſis, præmeditatis. Neque hic vi-
detur eſſe prætereũdum, quod in feliciſſimo
Sereniſſimi Allobrogũ Ducis dominio lau-
dabiliter obſeruatur, quo ad iuriſiurãdi for-
mulam: iurant enim conceptis verbis, quæ
ita lingua vernacula concipiuntur [u]. *Io N.* u in tit. d iureiur. in decret. vt vocant. nouis.
40 *chiamo in teſtimonio il ſommo Dio mio crea-
tore, ch'è ſomma verità, & s'io mento, prego
la ſua diuina maeſtà, che mai non m'aiuti, ne
mi doni ſalute, nè conſolatione di coſa alcuna,
ma che hor'hora mandi ſopra di me quel mi-
racoloſo caſtigo, che mandò ſopra Anania, &
Saffira ſua moglie, perche mentirono allo Spi-
rito ſanto, ouero mi faccia paſſare il rimanen-
te della mia vita in perpetua calamità, et mi-
ſeria, mandando la ſua horribile maledittione
ſopra di me, & di tutte le coſe mie, acciò ch' io
reſti perpetuo eſempio ad ogn'vno di non men-
tire à la ſua diuina maeſtà, & d'hauere più
timore del ſuo giuſtiſſimo giudicio: & oltre di
queſto faccio pura, & mera donatione alla
Camera Ducale di tal ſomma, per la qual
voglio, che ſi poſſa fare eſecutione contra
di me ſenza proceſſo, ne ſcrittura alcuna, ſu-
bito, che ſia verificato, ch'io habbia mentito.*
Pœna vero, quæ Fiſco applicatur, conſti-
tuitur iudicis arbitrio, inſpecta ſcilicet iu-
rantis, & cauſæ qualitate. Fit eiuſmodi
adiuratio genibus flexis, & cæreis duobus

accenſis, coram ſacro altari, manibus ſuper
ſacroſanctis Euangelijs poſitis. His itaque
peractis, reſtat in quæſtione hac illud expli-
care: num tranſgreſſio horum iuramento-
rum, quorum alterũ de re præſenti, aut præ-
terita, alterum de futura præſtari diximus,
diſtinctam peccati ſpeciem conſtituat. Co-
uarruuias [x] negat conſtitui; contrariũ vide-
tur aſſeuerare Nauarrus [y], vt duobus modis
peccari poſſit ratione iuramenti, ſcilicet, aut
male iurando, aut male adimplendo, quod
bene iuratum eſt. Sed bene intuenti non
videntur contrarij. Verum quidem eſt, du-
pliciter peccari ratione iuriſiurandi (vt ait
Nauarrus) vnum tamen eſt peccatum. In 41
vtroque enim Deus [z], vti teſtis infallibilis,
& prima veritas, inuocatur: at diuini teſti-
monij ſpecies nõ diſtinguitur ex eo, quod ſu
per futuro, aut præſenti, aut præterito Deus
ipſe teſtificetur. Differentia iſta non eſt per
ſe, ſed per accidens: at iſta non diſtinguit
ſpeciem, ſecus illa: quoquo modo iuremus,
Deum teſtem vocamus; atqui differentiæ il-
læ promiſſionis, & aſſertionis per accidens
ſe habent in Dei teſtificationem, vt Caieta-
nus [a] concludit. Ad hoc mihi placet mirifi-
ce Couarruuias diſtinctio, vt iſta Caietani 42
opinio locum habeat, quo ad iudicium in-
terius, non item quo ad punitionem huma-
nam, vt grauius puniatur is, qui falſum ſciẽs
iurat, quàm qui iuratum, non adimplet. Id-
circo paſſim puniri videmus eos, qui iureiu-
rando falſum affirmant, non æque, qui peie-
ratum eunt, quia non adimplent, quod iu-
reiurando promiſerint. Differẽtiæ ratio ele-
gans eſſe poteſt: nam ei, qui falſum ſciẽs iu-
rat, nihil eſt impedimento, quin aliud poſſit
iurare: quo vero ad eum, qui aliquid iureiu-
rando pollicetur, facile poteſt euenire, vt per
eum non ſtet, quominus adimpleatur, quod
iurauit, ſed ei aliquid ſit impedimento vt nõ
impleat: atque ideo in hac ſpecie benignio-
res facti videntur legiſlatores, in illa ſeue-
riores. Sed præter hæc, ſcire oportet, vt
quemadmodum iuramentum diſtinguitur,
& diuiditur in duas partes, in aſſertorium
nempe, & in promiſſorium, ſic etiam diuidi-
tur in ſimplicem conteſtationem, & in exe-
crationem, vt Caietanus poſt B. Thomam [b]
ſcribit: hic enim ait, duplex eſt modus iu-
randi: vnus quidem per ſimplicem Dei con- 43
teſtationem, ſicut cũ aliquis dicit. *Eſt mihi
Deus teſtis, vel coram Deo loquor, vel per
Deum*, quod idem eſt, vt dicit Auguſtin. [c]
Alius modus iurandi eſt per execrationem,
dum ſcilicet aliquis ſe, vel aliquid ad ſe per-
tinens ad pœnam obligat, niſi ſit verũ, quod

x d. c. quãuis in princ. n. 3. de pact. lib. 6.
y in ſumm. c. 12. num. 3. verſ. 6.
z c. à nobis de ſent. exc. D. Thom. 2. 2. q. 89. a. 4.
a d. q. 89. a. 1
b d. art. 1.
c c. ſi peccatum. 22. q. 1.

dicit. Ibidem Caiet. ſcribit, huiuſmodi dicen-
44 di formulas: *Deus ſcit: coram Deo loquor*, &
alias eiuſdem generis poſſe dupliciter intel-
ligi, ſcilicet inuocatiue, vt cum ipſo loquar,
vel enunciatiue. Sumuntur autem inuoca-
tiue, quando cõmuniter inducuntur ad cõ-
firmandum, quod verbis concipitur: & hoc
caſu habent rationem iuramenti. Sed cum
ſumuntur communiter, pure, enunciatiue,
& per modum narrationis afferuntur. Et hoc
contingit frequenter his, qui iurare nequa-
quam volunt in confirmationem ſuæ aſſer-
tionis, ſed diuino iudicio, & futuræ vitæ, vbi
omnia clara, & aperta fient, remittere: &
tunc dicit non eſſe iuramentum, ſed ſimpli-
cem enunciationem, quia non eſt inuocatio
Dei in teſtimonium. Hinc exoritur dubita-
tio non mediocris, an verba ad iuſiurandum
ſint neceſſaria? habet etenim quæſtio iſta
valde diſſentientes interpretes: alij annuũt,
alij negant. Eſſe neceſſaria contendit Bar-
tolus [d], cui adſtipulantur Baldus, Albericus,
Salicetus, Fulgoſius, & Romanus [e]. Horũ
opinionẽ temperare quodammodo volue-
runt Paul. Caſtr. Aretin. & Alexander [f], vt
habeat locum in ijs, qui loqui poſſunt, non
in ijs, qui non poſſunt, in quibus nutus, &
ſigna ſufficere conſtanter defendunt, & hãc
communem eſſe ſententiam, ſaltem apud
iuris ciuilis interpretes, teſtatur Ioãnes Cro-
tus [g]: & Andræas Alciatus [h] dicit, hanc
opinionem ſibi placere, & in praxi obſer-
uari: cui adhærere videtur & ipſe Andræas
Tiraquellus [i] ex gloſſa [k], quæ aſſerit, mu-
tum poſſe teſtimonium ferre, dummodo
ſciat ſcribere: cuius dictum communi do-
ctorum ſuffragio receptũ eſſe tradunt [l] An-
tonius, & Præpoſitus. Si teſtimonium di-
cere: ergo & iurare poteſt: quia in teſte
45 iuramentum eſt neceſſarium. Contrariam
opinionem eſſe veriorem exiſtimarunt Ab-
bas [m], Iacobus Puteus [n], & Cyus, eamque
ſequuti ſunt, aſſeuerantes communem eſſe
Lancellottus Galiaula [o], Antonius Corſe-
tus [p], & Didacus Couarruuias [q]. Quorum
ſententiæ ego me libenter ſubſcribo, non
ex eo ſolum, quod Abbas dicit, in iure non
reperiri expreſſum, quòd verba ſint neceſ-
ſaria, præterquam in ſtipulatione, ſed ex
eo etiam, quòd iuſiurandum Deo præſta-
tur, qui cum ſolius mentis, & cordis ſcru-
tator [r] ſit, expreſſione verborum opus non
46 habet. Non erunt ergo verba neceſſaria,
quemadmodum non ſunt in contrahendis
47 nuptijs, etiam in ijs, qui loqui poſſunt [ſ]
(licet dicant noſtri, in muto non eſſe neceſ-
ſaria, ſecus vero in illis) quia dico nunquam
neceſ-

d ad l. & ꝑ iuſiurandũ. ff. de acceptilat. & ad l. qui iuraſſe ff. de iureiu.
e omnes ad l. 1. ff. de ver. oblig.
f omnes ad d. l. 1.
g ad d. l. 1.
h li. 1. Parer. c. 3. & ad rubric. de iureiur. n. 21.
i de legibus cõnub. in gl. 7 n. 18.
k gl. ad c. teſtes. 3. q. 9.
l ad d. c. cũ apud d. ipſũ.
m ad d. rub.
n o ad d. Authent. ſacramenta puberum C. ſi aduerſ. vend.
p ad d. l. 1. ff. de verb. oblig.
q ad d. cap. quamuis in princ. n. 4.
r cap. erubeſcant. d. 32. c. ſi quid inueniſti. 14. q. 5.
ſ c. tuæ. & c. tua. de ſpõſ. & matrim.

neceſſaria eſſe, quo ad cõtractum: ſed quia
matrimonium non eſt ſimplex, vel nuda
donatio, ſed, vt aliàs [t] ſcripſi, mutua pa-
ctio, hinc fit vt conſenſus alterius tantum
ad coniungendas nuptias ſatis eſſe nõ poſ-
ſit, ſed duorum inter ſe mutuum eſſe opor-
teat. Ad declarandum autem mutuum ani-
mi cõſenſum verbis opus eſſe apparet [u], hoc
eſt, quo ad eccleſiam, quæ de interiori ani-
mi conſenſu non iudicat, vt rectiſſime gloſ-
ſa [x] ſentit. Quare ſancti patres in catechiſ-
mo [y] ad parochos ex Tridentini Concilij 48
præſcripto editus, dixerunt, verborum lo-
co, tum nutus, tum ſigna, quæ intimum
conſenſum aperte indicant, ſatis ad matri-
monium eſſe poſſe, quinimmo & ipſam taci-
turnitatem, cum puella propter verecundiã
non reſpondet, ſed pro ea parentes loquun- 49
tur. Hinc videmus, mutos, itemq. ſurdos 50
poſſe contrahere, non æquè furioſos, aut
impuberes [z]. Ratio diuerſitatis eſt plane
elegans: quia matrimonium ex ſolo conſen-
ſu æſtimatur [a], qui furioſis, & impuberibus
ineſſe non poteſt, mutis vero, & ſurdis, qui
loqui, aut audire non poſſint, verborum lo-
co ſunt, tum nutus, tum ſigna, quæ ipſum
conſenſum ſatis patefaciunt: at ſi valere
volunt, prout volunt, argumentum à iura-
mento ad matrimonium, & in hoc non ſunt
verba de ſubſtantia, vti probatum eſt, fateri
oportet nec in iuramento eſſe de ſubſtantia,
quamquam neceſſaria videntur ad certiorẽ 51
iuramenti ipſius probationem, vel ad decla-
randam iurantis mentem, quod & Dida-
cus [b] cenſuit: in quem ſenſum leges, quæ
dicunt verba eſſe de neceſſitate, accipi de-
bent. Eodem pertinet, quod Baldus [c] ſcri- 52
bit; videlicet, ſcripturam non eſſe de for-
ma ſubſtantiali legis, eſſe tamen de forma
accidentali ad inducendam obligationem
ex lege: quod & idem alibi aſſeuerauit [d],
quem ſequuti ſunt & Abbas [e], & Aretinus [f],
& Decius [g], & nos ſuperius tractauimus [h],
cum quæreremus, an ſcriptura eſſet de ſub-
ſtantia nouæ legis, adeo vt non eſſet neceſ-
ſaria promulgatio, vbi concluſimus de men-
te ſapientum, non eſſe, niſi ad patefacien-
dam, & aperiendam ſententiam, & mentem
legiſlatoris. Aretinus igitur, diſtinguendo
concludit, ſcripturam non pertinere ad eſ-
ſentiam legis, ſed ad neceſſitatem proba-
tionis: aſſertioni tamen noſtræ duo viden-
tur aduerſari, conſtitutio vna Cæſarea [i]:
Pontificia altera [k]: hæc ita concipitur. *Cle-
ricus, qui iurauit ſe ſtatuta, in eccleſia ſua
edita ſeruaturum, promittens per idem iura-
mentum ſtatutum, quod poſtmodum ſubſe-*

t in Paratit. eod. tit.
u ex d. cap. tua.
x ad d. c. eru beſcant.
y tit. de matrim. ſacramento.
z c. cũ apud cũ duob. ſequentib. de ſponſ.
a c. ſufficiat 27. q. 2. l nuptias. ff. de reg. iur.
b d. nu. 4.
c ad l. humanũ. C. de leg.
d ad d. rub. de iureiur.
e f ibid.
g ibi. n. 36.
h ſup. co. li.
i Nouel. 17. Authent. de mand. prin. §. ſed neque.
k c. vlt. de iureiur.

*quutum eſt, fideliter obſeruare, licet tranſ-
gredi non debuerat, quod promiſit, non te-
netur ad illius obſeruantiam ex debito præ-
ſtiti iuramenti.* Ex quibus verbis argui vo-
lunt noſtri, ſatis eſſe ad iuriſiurandi religio-
nem, & nexum ipſum interiorẽ iurandi con-
ſenſum, vt paulò ante eſt dictum, nec ipſam
iurantis mentem ſufficere, niſi verbis, & qui-
dem expreſſis iuramẽtum ipſum explicetur.
Didacus Couarruuias ait, quod & gloſſa ex-
preſſe tenet, nimirũ, quòd ſummus Pontifex
ibi loquitur de extenſione iuramenti, non
de iuramento, mente tantum, & animo con-
cepto: quamuis enim ibi deciſum ſit, abſque
53 nouo iurandi animo iuramẽtum de vno ca-
ſu iam præſtitum ad alium extendi non poſ-
ſe, quo ad eius vim, etiam ex conſenſu, &
voluntate iurantis, quamuis de eodem ca-
ſu facta ſit promiſſio, non negatur tamen,
quin iuramentum abſque verbis, animi tan-
tum deliberatione fieri poſſit: ideo gloſſa [l]
eleganter dicit. *Ex hoc patet, quòd iuramen-
54 tum non extenditur, niſi ad ea tantum, de
quibus eſt cogitatum, vt dictum fuit, & non
ad ea, quæ poſtea accidunt*, argumento In-
nocentianæ conſtitutionis [m]: nam & pactũ,
& tranſactio ad ea tantum, quæ verbis com-
prehenſa ſunt, extenduntur [n]. Conſtitutio-
nis vero Cæſareæ [o] verba ſunt iſta. *Sed ne-
que hæc, quæ dicuntur verba, id eſt iuſiu-
randum, prompte dare feſtines, aut amplius
tempus: ſed & cum examinatione in tempo-
re mediocri, & non tranſcendente triginta
dierum inducias.* & quæ ſequuntur. Hæc (vt
nemo in iure vel mediocriter verſatus, ne-
ſcit) ad quæſtionem noſtram faciunt nihil.
Non enim de iuramento tractatur, ſed de
fide publica, ſiue de priuilegio, aut diplo-
mate ſecuritatis in cauſa ciuili, quod vulgò
ſaluum conductum appellamus, quod etiam
Didacus rectiſſime animaduertit: idque ex
Haloandro intelligi poteſt haud obſcure:
nam vbi textus noſter ita concipitur. *Si ve-
ro etiam aliquid ſub nuncupato verbo feceris:
deinde aliquis adierit aduerſus eum, deduces
55 quidem eum, cuſtodiens datum ei verbũ.* Ha-
loander ita. *Deduces ipſum in ius, datam illi
fidem conſeruans: factum quoque ipſum exa-
minabis, ſalua per omnia fide publica.* Et
hanc fidem publicam, vulgò, verba, appella-
ri ſcribit idem Didacus, ſed non late accipi
debent verba de fide publica, ſiue ſaluo con-
ductu, vt forte exiſtimauit idem ipſe Dida-
cus, ſed de fide data ei, qui ad ius aſyli con-
fugerat. Ius aſyli eſt hoc, vt inde inuiti non
extrahantur [p], quod ego aliàs [q] pluribus
oſtendi: nam ſi ius dicens fidem publicam
dederit

l ad d. c. vl.
m c. quemadmodum. §. illud de iureiuran.
n l. tres fratres. ff. de pact. l. ſi de re certa. C. de tranſact. l. qui cũ tutoribus ff. de tranſact. c. de teſtibus.
o d. §. ſed neque. Aut. de mandat. princ.
p tot. tit. C. de his, qui ad ecc. confug. c. inter alia. & c. vlt. de immun. ecc.
q c. 15. ſup. lib. 2.

liberos ſuſcipiat, poſtquam donauit.

89 *Donatio non inſinuata vltra trecentos aureos non valet, niſi inſinuationi fuerit renunciatum iuramento.*

90 *Patrum liberalitas nō debet nocere filijs.*

91 *Reipublicæ intereſt, vt ciuitates liberis repleantur.*

92 *Contractus alteri noxius iuramento non firmatur.*

93 *Donator poteſt renunciare inſinuationi, quia id non nocet alteri.*

94 *Iuramentum de non expellendo conductore, non obligat locatorem, ſi ille penſiones debitas non ſoluat.*

95 *Male ſentit Alciatus, cum donationem inter virum & vxorem factam non confirmari iuramento aſſerit.*

96 *Mulier poteſt ſenatusconſulto Velleiano ſibi fauenti renunciare.*

97 *Quæ donat mulier dignitatis cauſa, marito rata ſunt.*

98 *Donatio iurata inter coniuges, etiam præmoriente donatario, locum habet.*

99 *Donatio inter virum & vxorem reuocari poteſt, niſi ſit iurata.*

100 *Iuris ſcientiam habere quilibet præſumitur.*

101 *Quem pœnituit donaſſe, ſi rem donatam tradidit, inter viuos conditionem, vel vtilem in rem actionem habet.*

102 *Iurans, donationem inter viuos non reuocare, videtur donare inter viuos, nec habet in ea donatione locum pœnitentia.*

103 *Poteſt eſſe etiam donatio mortis cauſa irreuocabilis abſque iuramento.*

104 *Nemo poteſt ſibi legem imponere, à qua non liceat ei recedere.*

105 *Teſtamenti factio eſt iuris publici.*

106 *Priuatorum pacta ius publicum non lædunt.*

107 *Secundum teſtamentum tollit primum, etiam per Principem confirmatum.*

108 *Qui primum teſtamentum non reuocare iurauit, non poteſt condere ſecundum, niſi quid emergat, de quo teſtator, quo tempore primum fecit, non cogitauerit.*

109 *Non eſt obligatorium contra bonos mores præſtitum iuramentum.*

110 *Mos in animi iudicio conſiſtit, & à conſuetudine incrementum capit.*

111 *Mos etiā brutis quandoque applicatur.*

112 *Mos ſignificat quandoque propenſionem quandā naturalem ad aliquid agendū.*

113 *Iurata contra bonos mores naturales ſeruanda non ſunt.*

114 *Lex naturalis eſt indiſpenſabilis, & incommutabilis.*

115 *Eadem ſunt principia iuris ciuilis, ſicut & canonici, ſcilicet: honeſte viuere, neminem lædere, ius ſuum vnicuique tribuere.*

116 *Stipulatio pœnalis de futuris ſpiritualibus, cum aduerſetur libertati matrimonij, nihil valet.*

117 *Mores ſimpliciter conſuetudinem ciuilem denotant.*

118 *Mores ſupplent, vbi deſunt leges.*

119 *Eſſe contra bonos mores intelligitur eſſe turpe, & à naturali ratione alienum.*

120 *Lex ſimpliciter ciuilis eſt variabilis, nec impedit iuramentum.*

121 *Non firmantur iuramento, quæ cum turpia ſint, prohibentur.*

122 *Conuentio de futura ſucceſſione in bonis viuentis nulla ſtipulatione firmatur.*

123 *Collatio beneficij vacaturi, ac promiſſio incerti nihil valet.*

124 *Promiſſio vacaturi beneficij ſub conditione occaſionis olim valuit: hodie ſecus, quamuis ſit iuramento munita.*

125 *Commiſſio de futura ſucceſſione valet, ſi viuens bonorum poſſeſſor cōſenſerit, & vſque ad mortem ita perſeuerauerit.*

126 *Primogenitorum inſtitutio legitima eſt.*

127 *Iuramentum ſine veritate, iudicio, & iuſtitia eſt periurium.*

128 *Finis iuramenti eſt neceſſitas, vt veritas confirmetur.*

129 *Iuratur neceſſariò, cum iuratur ad fauorem, & tutelam veritatis.*

130 *Morales actus ex fine ſpeciē ſortiūtur.*

131 *Veritas eſt medulla, & ſubſtantia iuramenti.*

132 *Iuramentū iocoſū letale eſt, ſi falsū ſit.*

133 *Magis peccat, qui ioco, quàm qui ſerio iurat.*

134 *Impia eſt promiſſio, quæ ſcelere adimpletur.*

135 *Negare ſubſidium egenti repugnat naturali rationi.*

136 *Iuſiurandum temerarium dicitur, cum eſt illicitum.*

137 *Summi Pontificis eſt ſingulorum precibus, & conſultationibus reſpondere, & obſcura interpretari.*

Explicatur §. vltimus, in cap. cum quidam, De iureiur.

138 *Dignitas errantem maioris pœnæ reum facit.*

139 *Qui iurauit ſubſidia parentibus ſe negaturum, ſicut in caſu cap. cum quidā, De iureiuran. debet abſolui, ſi petierit, ne con-*

ne contemnatur iuramentum potius, quàm, quòd iurans eo ita ligatus remanſerit, vt abſolutione indigeat.

140 *Iuratus illicita, abſque abſolutione, impune iuramentum deſerit, ſi id nulla ex parte ſeruari poteſt ſine detrimento ſalutis æternæ.*

141 *Iuratus illicita in foro interiori pœnitẽtia temeritatẽ iuramẽti luere debet.*

142 *Iuſiurandum cõtra bonos mores geſtum contractum minime confirmat, nec actũ in fauorem publicum prohibitum.*

143 *Ius publicum priuatorum pactis non infringitur.*

144 *Intereſt rei publicæ dotes mulierum conſeruari.*

145 *Lex non priuatis, ſed communi commodo conſcripta eſt. Ex Iſidoro.*

146 *Iuſtæ leges ſunt, quæ fœlicitatem ciuium efficiunt.*

147 *Finis principalis eſt propinquior in executione.*

148 *Principis præcepta rationem legis habent, dum bonum commune reſpiciũt.*

149 *Pars ordinatur ad totum, ſicut imperfectum ad perfectum.*

150 *Perfecta communitas eſt ciuitas.*

151 *Lex principaliter ad commune bonum pertinet.*

152 *Lex Iulia prohibens fundi dotalis alienationem, bonum publicum intendit.*

153 *Viginti leges Iuliæ inueniuntur.*

154 *Auguſtus Rempublicam Romanam rexit annis quinquaginta ſex.*

155 *Nomine dotalis prædij intelligitur tam vrbanum, quàm ruſticum.*

156 *Iuſtinianus legem Iuliam de fundo dotali ad Prouincias porrexit, cum in Italia tantum vigeret.*

157 *Prædia dotalia ſunt in bonis mariti, mulieris tamen ſunt.*

158 *Res donatæ propter nuptias eadem prærogatiua auctæ ſunt à Iuſtiniano, qua & fundus dotalis.*

159 *Rei alienæ hypotheca nulla eſt: oritur tamen inter contrahentes actio pignoratitia.*

160 *Prædium dotale nec conſenſu mulieris alienari, aut hypothecari poteſt, prædium donatum propter nuptias ea conſentiente iterum poſt biennium poteſt, dum illud lucrum ex bonis mariti reſarciri poſſit. Ex Ioanne.*

161 *Non iuuatur Senatusconſul. Velleiano mulier, quæ elapſo biennio noua interceſſione primam ante biennium factam confirmauerit.*

162 *Interceſſio mulieris pro marito etiam ſæpius confirmata, niſi pecunia, pro qua interceſſum eſt, in mulieris vtilitatem conuerſa ſit, nihil valet.*
Hæc conſtitutio Iuſtin. corrigit aliam, quæ eſt ſub tit. C. ad S.C. Vell. incipitq. Si qua mulier.

163 *Facilius diſſoluitur interceſſio mulieris pro marito, quàm pro extraneo, quia & ſæpius contingit, ipſam obligari pro marito, quàm pro extraneo.*

164 *Alienatio iurata fundi dotalis, ſeu donati propter nuptias, valet, niſi vis, aut dolus intercedat.*

165 *Iure canonico, & ciuili iuramentum contractui inualido alienatione fundi dotalis, ſeu donati propter nuptias adiectum, ipſum validum facit.*

166 *Contractus natura nullus iuramento nõ fit validus: iurans vero obligatur ad obſeruandum, quæ iurauit.*

167 *Iurans contractui per ſe valido ſtare, eum non poterit oppugnare, niſi ſoluto per abſolutionem iuramento.*

168 *Abſolutio data ad agendum contra contractum, eius vires non minuit, ſed iuranti agendi tantum facultatem permittit: data ad ſoluendam obligationem ex contractu per iuramentum procedentem, omnino contractum deſtruit.*

169 *Conceditur abſolutio etiam ad effectum excipiendi.*

170 *Non conceditur abſolutio ad agendum contra contractum celebratum in forma Cameræ Apoſtolicæ. Ex Staphilæo.*

171 *Aduerſus inauditam partem nihil eſt definiendum.*

172 *Abſolutio à iuramento data ad agendũ tantum parte non citata valet, cum non violetur ex ea contractus, nec cõſequenter fiat parti damnum ſubſtantiale: obſeruaturq. in praxi, ſecus vero, ſi detur ad tollendam obligationem ex contractu per iuramentum procedentem.*

173 *Non remittitur facile iuramentum ad tertij commodum præſtitum.*

174 *Nec ſummus Pontifex remittere poteſt iuramentum ad alterius commodum præſtitum directe, etiam ex cauſa, antequam partem compellat per cenſuras ad illud relaxandum, qua renitenie, remittet.*

175 *Iudex eccleſiaſticus eſt competens iudex remiſſionis iuramenti.*

176 *Magiſtratus ciuilis, ſicut eccleſiaſticus,*

cus, poteſt cogere partem ad relaxandum iuramentum illicitum.

177 *Epiſcopus immediate iuramentum illicitum remittet, ſi iudex laicus prius eũ, ad cuius commodum iuratũ eſt, coegerit ad illud relaxandum, aliàs coget ipſe, & poſtea remittet.*

178 *Debitor vſurarum ex iuramento ſoluere debet: poteſt attamen ſolutum repetere.*

179 *Mulier iurans non contrauenire alienationi fundi dotalis, ſeu donati propter nuptias, ſi contractus non fuerit coactus, ſed ſpontaneus, abſolutione à iuramento carere debet.*

180 *Iuramentum, niſi ſecum perniciem animæ trahat, aut turpitudini, aut peccato innitatur, ſemper ſeruandum.*

181 *Remiſſio iuramenti eſt exacte perpendenda.*

182 *Non ſemper abſolutus à iuramento apud Deum tutus eſt.*

183 *Lex ciuilis de iuramento diſponens nulla eſt, ob defectum poteſtatis eius, qui eam condit.*

184 *Legislator ciuilis poteſt ſtatuere, ne vnus, aut alter contractus confirmetur iuramento. Ex Alciato.*

185 *Validitas contractus non eſt de iure diuino, ſed gentium, & ciuili.*

186 *Secularis lex tollens directe iuramentũ non valet, probibens vero indirecte præſtari ad declinandas fraudes, tenet. Ex Bartolo, & alijs.*

187 *Statutum poteſt probibere ne iuretur, non autem poſtquam iuramentum præſtitum eſt, ne obſeruetur.*

188 *Lex Iulia de fundi dotalis priuilegijs iamiam abuſu noſtrorum temporum incipit obsoleſcere.*

189 *Pernicioſæ alienationes rerum dotalium remedio egent. Ex opinione Couarruuias.*

190 *Reipublicæ intereſt mulieres non remanere indotatas.*

191 *Senatus Pedemontanus ſtatuit, minores viginti annis alienare ſua bona non poſſe, niſi coram iudice, ac duobus proximioribus, aut vicinis.*

192 *Idem ſenatus de mulierum alienationibus cenſuit, eas non valere, niſi in præciſa forma legum ciuilium.*

193 *Parapherna dicuntur, quæ, præter dotis cauſam, ad virum deferuntur à fœminis.*

194 *Bona paraphernalia aliàs peculium dicuntur apud Gallos.*

195 *Rerum paraphernalium alienatio iure non eſt vetita, ideo probibitio fundi dotalis ad eas non extenditur.*

196 *Res paraphernales habent priuilegium hypothecæ, non prælationis, ſicut fundus dotalis.*

197 *In rebus paraphernalibus currit præſcriptio vxori conſtante matrimonio: in fundo dotali ſecus.*

198 *Vxor ſine viri licentia de paraphernis iure agere non poteſt: cum licentia poteſt.*

199 *Iudex, negante viro licentiam vxori de agendo circa bona paraphernalia, ex officio eam dabit.*

200 *Alienatio rerum propter nuptias donatarum facta à marito, conſentiente, & iurante vxore, valet.*

201 *Iuſiurandum habet vim duplicis, ac repetiti conſenſus.*

202 *Validius eſſe iuramentum, quàm repetitum conſenſum ait Couarr. rationem aſſignans.*

203 *In rebus dotalibus neque milleſima conſenſus præſtatio, aut interceſſio pro marito alienationem ratam facit, pro extraneo ſecus, ſi elapſo biennio iterum fiat.*

204 *Qui eligit præuium, & præparatorium, videtur illud eligere, ad quod ſit præparatio.*

205 *Cuiuſque rei potiſſima pars eſt principium.*

206 *Vbi cœptum ſemel eſt iudicium, ibi & finem incipere debet.*

207 *Acceſſorium non trabit ad ſe principale, ſed à principali trabitur.*

208 *Legato potorio argento, venit etiam, quod bibendi cauſa paratum erat.*

209 *Purpura veſtimento intexta, & ſi pretioſior, cedit veſtimento.*

210 *Summo iure pictura telæ, vt voluit Paulus Iuriſconſul. cedit, ſed ob picturæ pretium, ac telæ vtilitatem ſecus, vt ſtatuit Iuſtinianus Imper.*

Hallucinatur Ripa, non bene applicando ſenſum §. ſi tamen alienam, Inſtit. de rerum diuiſione.

211 *Iudex, ſi cauſæ, quæ agitur, non ſit iudex competens, ex præparatorijs non acquirit iuriſdictionem.*

212 *Ratione iuramenti etiam laicus coram iudice eccleſiaſtico conueniendus eſt.*

213 *Diſtinctio in quæſtionibus eſt mater ſolutionis.*

214 *Abſolutus ad agendum contra contractum iuratum poteſt dedicare tribunal eccle-*

eccleſiaſticum, in principali cauſæ cognitione.

215 *Detrectans iuramenti obſeruantiam, quamuis laicus & reus, coram iudice eccleſiaſtico eſt cogendus.*

216 *Romani magiſtratus non iudicabant: ſed iudices dabant, & ſententias datorum iudicum executioni mandabãt.*

217 *Magiſtratus eſſe debet, qui iudicare iubet.*

218 *Tempore tantum Diocletiani magiſtratus cœperunt ius dicere.*

219 *Impetrans duo reſcripta ſuper eodem negotio ad diuerſos iudices, vtriuſque commodum perdit.*

De iureiurando. Cap. XXI.

HAEC de iureiurando diſputatio vltimum obtinebit locũ: & quia frequens eſt, plurimumq. tum in ſcholis, tum in foro agitata, & ad animarum ſalutem, perniciemq. ſpectat; de iuramento agam hic diffuſius, quàm vnquam de re alia fecerim. Et licet de eius definitione aliquid in ſecundo libro habeatur, hic tamen eadem altius repetam, & quæ ad explicationem pertinent, qua ſoleo breuitate, tractabo. Dicebam[a] ex Cicerone[b], iuſiurandum eſſe affirmationem religioſam: ait enim. *Iuramentum eſt affirmatio religioſa.* His duobus verbis omnino definitio à noſtris tradita videtur de iureiurando comprehendi: quamuis enim varia videatur noſtrorum, atque Theologorum ſententia, ſeu definitio, in hoc tamen vnum conueniunt omnes (nempe Hoſtienſis[c], Abbas, Felinus, Alciatus, & alij[d], & cum gloſſa[e] Baldus[f], Beatus Thomas[g], ac illi, quos refert, & ſequitur Didacus Couarruuias[h]) vt iuramẽtum ſit aſſumptio diuini nominis ad confirmandam iurantis fidem, ex Auguſtini ſententia in epiſtola[i] ad Hipponenſes, cui cõuenit illud Apoſtoli[k]. *Teſtis eſt mihi Deus.* Nam, qui aliquid ſe facturum, vel daturum iureiurando promiſit, Deum ipſum in teſtem ipſius promiſſionis, ac veluti ſponſorẽ appellat. Item, qui aliquid affirmat, aut negat verum eſſe, præſtito iuramento, Deũ ipſum citat in ipſius veritatis teſtimonium: quaſi Deus teſtis ſit illius affirmationis, aut negationis. Hinc dicunt, iuramentum eſſe inuocationem diuini numinis in teſtimoniũ, & interdum fit illa inuocatio, vt & iudex Deus nobis ſit, vt recte Cuiacius cenſet[l]: & ſic dicitur quaſi ius ſacratum, quaſi ſit iurandum Deo teſte, & iudice, vt apud Næuium. *Ius ſacratum, Iouis iurandum ſanguine.* Et Virgilius[m].

a in Paratis. tit de iureiuran. & in c. vlt. lib. 2
b lib. 3. officiorum.
c in ſumm. de iureiur.
d ad rubric. eiuſd. tit.
e ad ſum. 22 q. 1.
f ad l. 1. ff. eo. de iureiur. & ad c. 1. § ſacramẽta de pace iuram firmata.
g 2. 2. q. 89. art 1.
h ad c. quãuis. in prin. de pact. li. 6.
i epiſt. 127. de qua in c. quamtumlibet. 47. diſt.
k Roman. 1. de quo in c. etſi Chriſtus eod. de iureiuran.
l in Paratit. C. tit de rebus credi. & de iureiur.
m in lib. 4. Aeneid.

Fas mihi Graiorum ſacrata reſoluere iura.

2 Non dubito igitur, quin illa ſit vera iuramenti definitio, ſcilicet, vt ipſum ſit affirma-
3 tio religioſa: namque affirmare eſt neſcio quid plus, quàm dicere: videtur enim aliquid præceſſiſſe, cum aliquid affirmamus, quod eſt, vel eſſe negatur. Idem M. Tullius ad Atticum. *Omni aſſeueratione affirmo, quod mihi credas velim.* Et alibi. *Quid opus eſt de Dionyſio tam valde affirmare? an mihi nutus tuus non faceret fidẽ?* ideo ſubiũgit idem Cicero[n]. *Quod autem affirmate, quaſi Deo teſte, promiſeris, id tenendum eſt. Iam enim non ad iram deorum, quæ nulla eſt, ſed ad iuſtitiam, & ad fidem pertinet.* Ex quibus liquet manifeſte, quàm accommodate vocetur affirmatio religioſa: ſæpe enim apud eundem Ciceronem legitur. *Teſtis religioſus*[o]: *in teſtimonio dicendo religioſus*[p]: *natio in teſtimonijs dicendis religioſa*[q]: *religioſum eſt, quod iurati legibus iudicauerunt*[r]. proinde videmus, dictionem iſtam, vt plurimum in dicendo teſtimonio frequentem eſſe, in quo ſemper defertur iuramentum[s], etiam à clerico, & in presby-
4 terio conſtituto[t], etſi iure noſtro, quo vtimur, hoc iuſiurandum poſſit à parte aduer-
5 ſa remitti[u]. Et quamquam verbum, *religio*, latiſſime capi poſſit, proprie tamen religio eſt erga Deum, adſtipulante Pomponio Iuriſconſulto[x]. Qui vero promittit per Deũ, vel CHRISTI fidem ſe aliquid facturum, & non facit, religionem fidei, & iuramenti ſui violare, dicit Lucius Papa Tertius[y]: erit ergo iuramentum affirmatio religioſa, hoc eſt illius, quod, quaſi Deo teſte, promittimus: quod ſi non obſeruetur, Dei nomen periurio violatur, adeoq. Deus falli videtur, quod & Cornelius Tacitus[z] (de Falanio, & Rubrio Romanis equitibus loquẽs) apertiſsime indicauit. *Iuſiurandum perinde æſtimandum eſt, quàm ſi Iouem* (Rubrius, ſcilicet) *feſelliſſet: deorum iniurias dijs cu-*
6 *ræ.* Qui locus, quo modo intelligi debeat, alibi demonſtraui[a]: & Alexander Seuerus Imperator[b]. *Iuriſiurandi contempta religio*
7 *ſatis Deum vltorem habet.* Quod autem de iuramento dicimus, & de ſacramento poteſt intelligi: ſunt enim iuramentum, & ſacramentum ſynonyma, vt bene Abbas adnotauit[c]. Et quamquam apud Latinos Patres, qui res diuinas ſcriptis tradiderunt, ſacramenti nomen aliquam rem ſacram, quæ in occulto latet, declarat, quemadmodum Græci

n d li. off. 3.
o in Vatin.
p Pro Cæcinna.
q Pro Flac.
r De Inuen.
s l. 2. C. de rebus cred & de iureiur.
t in c. nuper de teſtib.
u cap. tuis quæſtionib. eod.
x l. 2. ff. de iuſtit. & iure.
y in c. 2. de fideiuſſ.
z in lib. 1. Annal.
a in c. vlt n. 18 ſup. li.
b d l. 2 C. de reb. cred. & iureiur.
c ad rub. de iureiur.

Græci ad eam rem ſignificandam myſterij
vocabulo vſi ſunt, atque in eam ſententiam
ſacramenti vocem accipiendam eſſe appa-
ret, cum Apoſtolus ſcribat [d]. *Vt notum fa-
ceret nobis ſacramentum volũtatis ſuæ.* dein-
de ad Timotheum [e]. *Magnum eſt pietatis
ſacramentum.* & in libro Sapientiæ [f]. *Ne-
ſcierunt ſacramenta Dei.* quibus in locis, &
pluribus alijs licet animaduertere, ſacramẽ-
tum nihil aliud, quàm rem ſacram, abditam,
atque occultam ſignificare: ideoque Latini
Theologi ſigna quædam ſenſibus ſubiecta, 8
quæ gratiam, quam efficiunt, ſimul & decla-
rant, ac veluti ante oculos ponunt, ſacramẽ-
ta commode appellari poſſe exiſtimarunt [g]:
nos tamen hîc, quemadmodum & alij pro-
fani ſcriptores, ſacramenti nomen aliter ac-
cipimus, quàm à ſacris ipſis ſcriptoribus ac-
cipi affirmamus, vel eo maxime, quo ſacra-
menti nomine obligationẽm illam ſignifi-
cari voluerunt, cum iurati aliquo ſeruitutis
vinculo obſtringimur, ex quo iuſiurandum,
quo ſe milites fidelem operam reipublicæ 9
præſtituros pollicentur, ſacramentum mili-
tare dictum eſt: ſolebant enim milites ſub
Imperatoribus ante omnia iurare in Princi-
pis ſalutem. Etſi primis reipublicæ tempo-
ribus ſacramento tantum à Tribunis milites
rogabantur, Flacco autem, & Varrone
Coſſ. iureiurando milites fieri cœpere,
vt ſcribit Barnabas Briſſonius [h], dicens, ſtã-
te republica in verba Conſulis eos iuraſſe: 10
at vbi ea in Cæſarum poteſtatem venit, mi-
litaribus ſacramentis hoc amplius adiectum
eſt, vt Cæſaris ſalutem rebus omnibus an-
teferrent. Quod videtur dicere Arrianus [i],
dum ait. *Deo præſtandum nobis iuſiurandũ
eſt, quale militibus Cæſari. At illi mercede
accepta, iurant rebus omnibus ſe prӕpoſituros
ſalutem Cæſaris.* Tertullianus [k] libro, *De
corona militis*, diſſuadet Chriſtiano militiam
his verbis. *Credimus ne humanũ ſacramen-
tum diuino ſuperduci licere? & in alium do-
minum reſpondere poſt* C H R I S T V M, *& eie-
rare patrem, & matrem, & omnem proxi-
mum, quos & lex honorari, & poſt Deum
diligi præcepit?* Nam & in ſororum ſalutem
iurari voluit C. Caligula. Vnde Suetonius [l].
De ſororibus, ait, *auctor fuit, vt omnibus ſa-
cramentis adijcerentur: neque me, liberoſq.
meos chariores habeo, quàm Caium, & ſoro-
res eius.* Quare Nero, cum intellexiſſet de
coniuratione in ſe facta, apud Tacitum [m] à
milite quærit, cur oblitus ſacramenti, perdi-
tum ire voluerit, in cuius ſalutem iurauerat.
Et non ſolum pœna mortis mulctabantur,
qui in Principis ſalutem machinabãtur, ſed

d ad Eph. 1.
e 1. Tim 3.
f Sapien. 2.
g c. ſacrificium. cap ſignum. & alibi de cõſec. d. 2. c. multi. 1. q. 1. c. vnico. de ſacra vnctione.
h lib. 4. de formulis.
i lib. 1. c. 14
k lib. de corona milit.
l cap. 15.
m lib. 15. Annal.

qui ob ſacramentum militare duces, inſi-
11 gniaq. militaria deſerebant. Quod maxi-
me omnium ſeruaſſe Romanos, auctor eſt
Dionyſius Halicarnaſſæus [n]. Neque temere
apud eundem Tacitum [o] addebat Meſſala
Valerius, renouandum per annos ſacramen-
tum in nomen Tiberij: quem locum Caro-
lus Paſchalius vir ſumme doctus, & mei
12 amantiſſimus obſeruans, dixit. *Non ab re
videri poteſt, vt ſingulis annis renouetur ſa-
cramentum in nomen noui Principis, nempe
ad ipſius imperium, & potentiam ſtabilien-
dam, & in dies confirmandam.* Veteres Ro-
mani, licet ethnica caligine ita obcæcati eſ-
ſent, vt veram Dei non haberent cognitio-
nem, nefas tamen eſſe à iuriſiurandi reli-
gione diſcedere ſemper arbitrati ſunt: quod
præterea, vt retuli [p] ipſe, indicat Quintilia-
nus [q]. *Sed hæc*, inquit, *inter ipſos, qui velut
ſacramento rogati, vel etiam ſuperſtitione
conſtricti, nefas eſſe ducunt à ſuſcepta ſemel
perſuaſione diſcedere.* Vbi tamen religione
Chriſtiana populus Romanus imbui cœpit,
mutatam fuiſſe ſacramenti militaris formã
13 Vegetius [r] memoriæ prodidit hiſce verbis.
*Nam picturis in cute punctis milites ſcripti
cum matriculis inſeruntur, iurare ſolent: ideo
ſacramenta dicuntur: iurant autem per Deũ,
& per* C H R I S T V M, *& Spiritum ſanctum,
& per maieſtatem Imperatoris, quæ ſecun-
dum Deum generi humano diligenda eſt, &
colenda.* Et paulo poſt. *Iurant autem mili-
tes, omnia ſe facturos, quæ præceperit Impe-
rator, nũquam deſerturos militiam, nec mor-
tem recuſaturos pro Romana republica: qui
14 ſecus facit, punitur.* Sed vereor, ne longius
vagemur, quàm res poſtulet: attamen hæc
à me dicuntur, vt intelligamus, plerumque
ſacramentum dici militis iuramentum. Idẽ
Vegetius [ſ]. *Milites iurare ſolent, & ideo mi-
litiæ ſacramenta dicuntur.* Quod videtur vo-
luiſſe M. Tullius [t], dum ſcribit. *Obligare
aliquem ſecundo militiæ ſacramento, quia
priore amiſſo iure pugnare cum hoſtibus non
15 poſſet.* Sic & apud iuris auctores, milites ſol-
ui ſacramento legimus [u]: verum & iuramen-
tum, quod Imperatores, Reges, & Princi-
pes ſuis ciuibus, populiſq. præſtant, ſacra-
mentum nuncupatur. Theodatus Rex po-
pulo Romano apud Caſſiodorum [x]. *Qua-
propter flexi petitionibus veſtris, per illum,
atque illum præſtari vobis ſacramenta cen-
ſuimus, vt Regis veſtri animum non habea-
tis incognitum, &c.* Non eſt itaque dubium,
quin iuramentum, & ſacramentum ſint ſy-
nonyma, & his promiſcue vtamur. Eume-
nes Macedo apud Iuſtinum [y] milites ita
allo-

n li. 11. Antiquit. Rom
o lib. 1. Annal.
p c vlt. li. 1. ſupra.
q li. 12. c. 2.
r li. 11. c. 5.
ſ li. 1. de re milit.
t lib. offi. 2.
u l miles agri. § ignominioſa. ff. de re milit.
x li. 10. epiſt. 17.
y lib. 14.

alloquitur. *Hoc ſi impetro, ſoluo vos iureiurando, quo toties vos ſacramento mihi deuouiſtis*. Nec aliter accipi poteſt noua Friderici conſtitutio [z], quæ incipit, *Sacramenta puberum*, ac aliæ duæ, canonica altera [a] de iuramento ex Concilio Ilerdenſi deſumpta, altera [b] feudalis in corpore feudorum clauſa. In aliam quoque ſignificationem ſacramenti verbum (vt nihil omiſſum ſit) apud veteres vſurpatum fuiſſe animaduertere poteſt vir quiſque diligens: nam ea pecunia,
16 quæ in iudicium veniebat, ſacramentum à ſacro loco appellabatur. *Qui petebat*, ait Varro [c], *& qui inficiabatur de alijs rebus, vterque quingentos æris ad Pontificem deponebant, de alijs rebus item certo alio legitimo numero aſſium. Qui iudicio vicerat, ſuum ſacramentum à ſacro auferebat: victi ad ærarium redibat*. Feſtus. *Sacramentum*, inquit, *æs ſignificat, quod pœnæ nomine penditur*. Extat quoque hac de re L. Papirij Tribuni plebis lex his verbis. *Quicumque Prætor poſthac factus erit, qui inter ciues ius dicet, tres viros capitales populum roganto, ijq. tres viri quicũque ciere ſacramenta exigunto, iudicantoq.* Sacramenti autem verbo id æs dici cœptum, quod & propter ærarij rationem, & ſacrorum publicorum multitudinem conſumebatur in rebus diuinis, quia, vti dixi ex Varrone, victi ſacramentum, hoc eſt, depoſita pecunia ad ærarium redibat.
17 Andræas Alciatus [d] ſcribit veteres ſolitos fuiſſe in æde ſacra ſportulam, in qua pecunia erat, deponere: & quia deinde cœptum eſt ex huiuſmodi ære iudicibus honoraria perſolui, ſportulæ iudicum inde nomen habuerunt non male. Sed & non ab re erit interpretari, ſportulam, quæ iudicibus datur, inde deduci, quòd, quam olim magnates
18 ſuis ſalutatoribus, ac, qui eos comitarentur, ciborum, ſiue pecuniæ partem dabant, ſportula vocaretur, ſicut recta cœna, quam liberaliores iiſdem exhibebant, hoc eſt ſumptuoſius conuiuium. Vnde Martialis [e] ad Domitianum. *Promiſſa eſt nobis ſportula: recta data eſt*. Quod nomen fortaſſe retinuit ea ſtips, ſeu merces, quam Principes iudicibus diſtribuunt, ſportulamq. vocant. Eandem partem dant hodie etiam Cardinales, & proceres aulicis ſuis. De hoc ſacramento ſæpe mentio fit apud Ciceronẽ [f], qui in libro de Oratore ait, iuſto ſacramento cum Pythagoricis, & Democriticis de philologia, & reliquis philoſophiæ inuentis contendere Oratori non licere, propter præſtantiam ingenij eorum hominum, vt qui fundatores, auctoreſq. fuerint magni nominis ſectarum, quibus cum ſacramento, & iudicatione cõtendendo, de phyſicæ ſpeculationis, explicationiſque profeſſione nulli oratori litem vincere facile eſſet, vel propter tanti nominis præiudicium, vt Budæus ait [g], vel quia impudentiæ daretur, ſi quis illis viris doctrinarum poſſeſſione non cederet, qui nomina ſua profeſſione earum rerum vſque adeò illuſtrarunt. In eadem ſignificatione legitur ita apud Valerium Maximum [h]. *Vita Tuditani demens: Ebutiæ autẽ, quæ L. Menenij Agrippæ vxor fuerat, tabulæ teſtamenti plenæ furoris, nam cum haberet duas filias, Pletoniam, & Aphroniam, animi ſui potius inclinatione prouecta, quã vllis alterius iniurijs, aut officijs commota, Pletoniam tantummodo hæredem inſtituit: filijs etiam Aphroniæ ex admodum amplo patrimonio viginti*
19 *nummos legauit: Aphronia tamen cum ſorore ſacramento contendere noluit, teſtamentumq. matris patientia honorare, quàm iudicio conuellere ſanctius eſſe duxit, eò ſe ipſam indigniorem iniuria oſtendens, quo eam æquiore animo ſuſtinebat*. Hæc Valerius Maximus. Lites itaque depoſito ſacramento, id eſt pecunia, terminabantur, vel ſponſione. Differentia autem illa conſtituitur inter ſponſionem, & ſacramentum, vt hoc ſit certa, & legitima pecuniæ ſumma, quæ ab actore & reo deponebatur in æde ſacra, vt is, qui victus, & damnatus eſſet, ſua pecunia mulctaretur, qui viciſſet, ſuam recuperaret: ſpõſio vero dicebatur mutua litigatorum promiſſio, cum alter ab altero certam ſummam ſtipulabatur, ni bonam cauſam haberet: &
20 has ſponſiones particula hac, *ni*, vel, *niſi*, cõceptas fuiſſe pluribus oſtendit Barnabas Briſſonius [i], ex ipſo Cicerone [k] pro Cæcinna. *Facta eſt ſponſio ni Cæcinna reſtitutus ex edicto Prætoris eſſet, &c.* Et paulo poſt. *Optime ſponſionem facere poſſent, ni aduerſus*
21 *interdictum Prætoris vis facta eſſet*. In ſponſione ergo adhibebatur ſtipulatio, & alter alterius fidem ſequebatur, neuter deponebat, & quod vltro, citroq. ſtipulationes interceſſiſſent, facile colligi ex Valerio Maximo [l] poteſt: ſcribit enim de contentione L. Luctatij Coſ. & Valerij Prætoris. *Valerius*, inquit, *ſponſione Luctatium prouocauit, non ſe petiturum triumphum, niſi ſuo ductu claſſis Punica eſſet oppreſſa: nec dubitauit reſtipulari Luctatius*. In ſacramento neuter alterius fidem ſequebatur, ſed vterque deponebat, in hac, quia nihil erat depoſitum, victor actionem ex ſponſo habebat, videlicet certi condictionem, vt ſibi eam pecuniã exigere, & habere liceret. Qua in re non mihi

z Auth. ſacramẽta puberũ C. ſi aduerſ. vendit.
a c. qui ſacramen. 22. q. 4.
b de pace ten. & iuramen fir. c. 1. §. item ſacramenta.
c li. de ling. Lat. 4.
d ad l. pecuniæ verbum. 178. n. 13. ff. d verb. ſign.
e lib. Epigr. 8. 50. ep.
f in ora. pro domo ſua apud Pontifices, pro Milone, in epiſtolis familiarib & lib. 2. de Orat.
g ad l. 2. §. & cum placuiſſet. ff. de orig. iur.
h lib. 7. c. 8.
i in lib. de formul. 5.
k in orat. pro Cæcinna.
l lib. 2. c. 3.

m ad d. l. pecuniæ verbũ ð verb. ſign.
22 mihi diſplicet, quod Alciato [m] placuit, vt
huiuſmodi ſacramenta, & ſponſiones tra-
ctarentur ſpontu partium: ſiquidem inuiti
vadimonium facere compellebantur, id eſt,
ſub certa pœna iudicio ſtituros promittere,
vt habetur in collectaneis Digeſtorum ſub
hiſce titulis. *In ius vocati, vt eant, aut ſa-
tis cautum dent:* nec non. *Qui ſatiſdare co-
gantur:* item. *Si quis cautionibus, in iudicio
ſiſtendi cauſa factis, non obtemperauerit.*
n lib. 1. ſer. ſatyr. 1.
Acron [n] ad illud Horatij.

Ille datis vadibus, qui rure extractus in
vrbem eſt, &c.

Vadibus, inquit, *ſponſoribus à vadimonio,
quod promittit is, qui ad iudicem vocatur,
certo die affuturum. Vades ideo dicti, quòd
qui eos dederit, vadendi, id eſt diſcedendi ha-
bet poteſtatem.* Et eruditiſſimus Lambinus
in eundem locum. *Sunt vades,* inquit, *qui
promittunt ſuo periculo ſe aliquem in iudicio*
o lib. 3. Off. & de Finib.
23 *ſtituros.* Quamquam aſſerit ex Cicerone [o]
vſiratius accipi vadem in cauſa capitis (ſi-
cut prædem in pecuniaria) dixit enim ille
amicum pro amico ſe vadẽ Dionyſio tyran-
no conſtituiſſe, vt, ſi ille ad diem dictam nõ
comparuiſſet, qua ei mors deſtinata erat,
ipſe illius loco mortem ſuſtineret. Auſonius
in monoſſyl. Quis ſubit in pœnam capitali
iudicio? vas. Quis, cum lis fuerit numma-
p lib. 3. de ling. Latin.
ria, quis dabitur? præs. Varro [p]. *Vas,* in-
quit *dictus eſt, qui pro altero vadimonium
promittebat.* Satis dabat igitur reus, ſe in
ius venturum, fideiuſſoresq. dabat, qui eum
certo die ſe iudicio ſtituros, aut quanti ea
res eſſet, ſoluturos promitterent. Cicero
pro Quintio. *Ita diſceditur, vt idibus Septẽ-
bris P. Quintium ſiſti Alphenus promitteret.
Venit Romam Quintius, vadimonium ſiſtit.*
Sed iam ad rem noſtram. Nam licet iuſiu-
randum ſacramentum appelletur, eo quòd
milites iurare ſolerent, vti ex Vegetio dixi-
mus: in hoc tamen de iureiurando tracta-
tu, ſacramentum non ita ſtricte accipiendũ
q ad rub. extra de iureiur. nu. 26.
eſt, vt Alciatus [q] exiſtimauit, vt ſignificet
illud tantum iuramentum, quod ſuper re ſa-
cra fiat, nempe ſuper altari, ſuper reliquijs,
vel libris, aut verbis Euangeliorum. Quia
24 licet iuramentum verbo tantum fiat, adhuc
tamen ſacramentum dicetur, vt poſt Abba-
r ad d. rubr.
tem [r] tenent omnes, teſte Didaco Couar-
ſ ad c. quãuis. in princ. & ſ. 1. nu. 1. vbi ð re hac late de pact. lib. 6.
ruuias [ſ]. Tametſi idem Alciatus [t] dicit, eũ,
qui iurat in fide ſua, licet minus affirmet,
quàm per religionem, vel per Deum, tamen
t ad d. rubr. n. 6. 7. 8. & 9
iurare. Cuius rei ratio illa eſt: ſiquidẽ apud
patres, & eccleſiaſticos doctores pro ſacra-
mento fidei, & credulitate, quam habemus
u c. nihil de conſec. 4. d.
in Deum, fides [u] accipitur. Præterea obſer-
uari paſſim videmus iuramentum, licet non
ſuper ſacris Scripturis fuerit præſtitum. Im-
25 mo tabelliones, qui ſemper à contrahenti-
bus exigunt iuramentum, id ſuper quauis
priuata, quæ ad manum veniat, ſcriptura
accipiunt. Quidquid promittimus diuino
adhibito teſtimonio, dicitur iuramentum,
ſacramentum, vel iuſiurandum: de iuramen-
to, ſacramentoq. abunde ſatis eſt dictum.
26 Sed quid de iureiurando? ſunt ſynonyma,
27 & paſſim promiſcue eis abutimur. Si autem
quæris, vnde iuſiurandum dicatur, dicam
cum Didaco [x], vt ſcilicet deriuetur à iure, x d. ſ. 1.
quod id, quod iuratur, pro lege habendum
ſit. Dato enim iureiurando non aliud quæ-
ritur, quàm an iuratum ſit, remiſſa quæſtio-
ne, an debeatur, quod iureiurando [y] proba- y l. 5. ſ. dato ff. ð iureiur.
tum ſit. Hoc eſt, vt iuramentum veluti ius
ſit ſancte ſeruandum, vel quia Deus pro iu-
re veritatis conſtituitur, quaſi non aliud ſit
Deum iurare, quàm Deum, qui infallibilis
teſtis eſt, & prima [z] veritas, pro iure veri- z c. à nobis de ſent. exc.
tatis cõſtituere, aut ius veritatis reddere c. etſi Chriſtus de iureiur. S. Thom.
Deo. Cui veluti ipſimet veritati proprie 2. 2. q. 89. a. 4
competit dictorum omnium, & commento-
rum veritatem ſuo teſtimonio ſtabilire. Qui-
bus non male conuenit, quod iam in defi-
28 nitione diximus ex Cuiacio, vt iuſiurandũ,
quaſi ius ſacrum dicatur, quia iuramus, Deo
interpoſito tum teſte, tum iudice, vt apud
Næuium:

Ius ſacratum Iouis iurandum ſanguine. &c.
Hæc autem dictio, iuſiurandum, eſt vnica
ex compoſitione, tametſi interdum eam di-
uidunt metri cauſa Poetæ. Iuuenalis [a]. a Sat. 13.

——————*quod dubitaret*
Depoſitum retinere, & fraudem iure tueri
Iurando, &c. Ouidius [b]. b epiſt. Cydippes. ad Acontium.
Quid tibi nunc prodeſt iurandi formula
iuris?

29 Hinc quæri poteſt, an vnicum ſit iuſiuran-
dum, an duplex. Poſt Goffredum [c] eſt re- c ſumm. de iureiur.
ceptum, duplex eſſe: alterum aſſertionis,
quo vel præterita, vel præſentia homines
affirmare, aut negare ſolent: alterum pro-
miſſionis, quo futura promittunt, vt in
ſpecie conſtitutionis Innocentianæ [d], & Bo- d c. cum cõtingat de iureiur.
nifacianæ [e]: videlicet, ſi filiafamilias, ac- e c. quãuis. de pact. li. 6.
ceptis centum, promiſerit iureiurando nihil
aliud ex bonis paternis, vel maternis ſe pe-
tituram: vel ſi mulier, conſtante matrimo-
nio, marito res in dotem datas alienanti iu-
reiurando conſentit, promittitq. non vlte-
rius huiuſmodi alienationi contrauenire,
ſed perpetuo ratam habituram. Sed in hoc
iuramẽto nulla videtur formula præſcripta:
ita vt ſi ab ea receſſum fuerit, reddatur nul-
lum

lum iuramentum. Hinc videmus, cum cele-
brantur contractus, qui per ſe validi ſunt,
aut iuriſiurandi religione confirmātur, ſim-
pliciter iurari, tactis ſcilicet ſacris Scriptu-
ris, vel vt plurimum priuatis, ea præſertim
charta, in qua eſt deſcriptus contractus, vel
tacto pectore, ſi clerici ſunt, iurari obſeruan-
tiam eorum, quæ in inſtrumento compre-
henduntur. Nec certa concipiuntur verba, 30
ſicut nec olim concepta fuiſſe animaduerti, 31
quamuis non dubitem, quin in iuramento, 32
quo futura promittuntur, quandoque iure-
tur ex præſcripta formula, & verbis conce-
ptis, vt eſt illud iuſiurandum, quo ſubditi
Principibus, & Principes ſubditi obligan-
tur, & id genus alijs, vt in definitione dixi.
Maxime de eo iuramento, quod viri in di-
gnitate eccleſiaſtica conſtituendi Romano
præſtant Pontifici, cuius forma à Gregorio [f]
(quiſquis ille fuerit in ordine) deſcripta,
eamq. ſeptem continere capita ibidem ap-
paret. At vero in alia iuramenti ſpecie ſem- 33
per iurare oportet, vt delatum eſt iuſiuran-
dum [g]. Cæterum, ſi ego detuli, vt per Deū
iurares, tu per caput tuum iuraſti, vel filio-
rum tuorum, non eſſe ratum habendum
iuſiurandum reſpondit Vlpianus [h]. quod ſi
exegi, vt per ſalutem tuam iurares, & iura-
ſti, ſtabitur, omne enim omnino licitum eſ-
ſe iuſiurandum, per quod voluit quis ſibi iu-
rari, idoneum eſſe idem ſcribit Vlpianus,
quia & iuſiurandum conceptum eſt. Vnde 34
idem ipſe [i] alibi aſſerit, quòd ſi de qualita-
te iuramenti fuerit inter partes dubitatum,
conceptio eius in arbitrio iudicantis eſt. Iu-
ramentum concipere quid ſit, explicat Gu-
lielmus Budæus [k], vt concipere iuſiurandū
ſit exprimere, & integram ſacramenti for-
mulam pronunciare, vt illi, qui aſſeueran-
ter, & præfidenter iurant conſcientiæ fidu-
cia. Eſt igitur concipere, ad certam formu- 35
lam exprimere. Ideo Celſus [l] iuriſconſultus
ait. *Quidquid aſtringendæ obligationis cau-
ſa eſt, id niſi palam verbis exprimatur, omiſ-
ſum eſſe intelligendum eſt.* Conceptis itaque 36
verbis veteres iurabant, quod abunde, ni
fallor, demonſtraui [m]. At quando iuramen-
tum publice præſtandum erat, adhibeban-
tur, qui præiurationes facerent, ideſt con-
ceptis verbis ante alios iurarent, poſt quos
in eadem verba iurantes tantummodo di-
cebant: *idem in me:* quemadmodum ſcribit
Feſtus Pompeius [n]; & vbi magna erat mul-
titudo iurantium, vnum pro omnibus con-
cepta verba legiſſe, vel pronunciaſſe Barna-
bas Briſſonius [o] tradidit. Ac proinde peie- 37
rat ille, qui alio præeunte, verbis conceptis

[f] c.4. de iureiur.
[g] l. 3. in fin. ff. eod.
[h] d. l. 5. in princ. eod.
[i] l. iuſiuran. 34. ff. eod.
[k] in Adnot. ad Pandect. ad d. l. iuſiurandum.
[l] l. quicquid ff. de verb. oblig.
[m] in c. vlt. ſup. lib. 1.
[n] in verbo Præiurationes.
[o] lib. 4.

iurat, ſeu in verba ab alio recitata iurat, ſi
feſellit, ac ſi per ſemetipſum iuraſſet ex vul-
gata illa iuris regula. *Qui per alium facit,
per ſe ipſum facere videtur.* Quod fatentur &
Cicero [p], & Valerius Maximus [q]. Eſt igitur
differentia aliqua inter iuſiurandum aſſer-
tionis, & iuſiurandum promiſſionis. Quod
etiam videtur indicaſſe Chryſippus apud
Ioannem Stobœum [r], dum dicit, aliud eſſe
verum iurare, & aliud fideliter iurare: item
38 peierare, & falſum iurare. Nam verum iura-
re, & falſum iurare ad iuramentum aſſerto-
rium pertinent; at fideliter iurare, & peiera-
39 re ad promiſſorium. Cui videtur conuenire,
quod Beatus ſcribit [ſ] Auguſtinus. Itē, quòd
in hoc iurari poteſt, verbis non conceptis: nō
nego tamen, quin & verbis conceptis poſſit
iurari, hoc eſt dictatis ab eo, in cuius gratiā
iuratur: ſed in illo perpetuo conceptis ver-
bis, hoc eſt vel à iure conſtitutis, vel à defe-
rente iuſiurandum dictatis, vel ex arbitrio
iurantis, hoc eſt, adigentis ad iuſiurandum
prænotatis. Plautus in Pſeud.

Iuraſtin' te illā nulli venditurā, niſi mihi?
BAL. Fateor, CAL. nempe conceptis
verbis. BAL. etiam conſultis quoque.

ideſt (vt Budæus [t] interpretatur) non mo-
do dictatis à ſe verbis, ſed etiam cogitatis,
animaduerſis, præmeditatis. Neque hic vi-
detur eſſe prætereūdum, quod in feliciſſimo
Sereniſſimi Allobrogū Ducis dominio lau-
dabiliter obſeruatur, quo ad iuriſiurādi for-
mulam: iurant enim conceptis verbis, quæ
ita lingua vernacula concipiuntur [u]. *Io N.*
40 *chiamo in teſtimonio il ſommo Dio mio crea-
tore, ch'è ſomma verità, & s'io mento, prego
la ſua diuina maeſtà, che mai non m'aiuti, ne
mi doni ſalute, nè conſolatione di coſa alcuna,
ma che hor'hora mandi ſopra di me quel mi-
racoloſo caſtigo, che mandò ſopra Anania, &
Saffira ſua moglie, perche mentirono allo Spi-
rito ſanto, ouero mi faccia paſſare il rimanen-
te della mia vita in perpetua calamità, et mi-
ſeria, mandando la ſua horribile maledittione
ſopra di me, & di tutte le coſe mie, acciò ch' io
reſti perpetuo eſempio ad ogn'vno di non men-
tire à la ſua diuina maeſtà, & d'hauere più
timore del ſuo giuſtiſſimo giudicio: & oltre di
queſto faccio pura, & mera donatione alla
Camera Ducale di tal ſomma, per la qual
voglio, che ſi poſſa fare eſecutione contra
di me ſenza proceſſo, ne ſcrittura alcuna, ſu-
bito, che ſia verificato, ch'io habbia mentito.*
Pœna vero, quæ Fiſco applicatur, conſti-
tuitur iudicis arbitrio, inſpecta ſcilicet iu-
rantis, & cauſæ qualitate. Fit eiuſmodi
adiuratio genibus flexis, & cæreis duobus
accen-

[p] in oratio. pro Cluent. Auito.
[q] lib. 4. c. 1.
[r] ſerm. 26.
[ſ] can. ne quis 22. q. 2.
[t] d. l. iuſiurandum.
[u] in tit. d. iureiur. in decret. vt vocant, nouis.

accenſis, coram ſacro altari, manibus ſuper
ſacroſanctis Euangelijs poſitis. His itaque
peractis, reſtat in quæſtione hac illud expli-
care: num tranſgreſſio horum iuramento-
rum, quorum alterū de re præſenti, aut præ-
terita, alterum de futura præſtari diximus,
diſtinctam peccati ſpeciem conſtituat. Co-
uarruuias [x] negat conſtitui: contrariū vide-
tur aſſeuerare Nauarrus [y], vt duobus modis
peccari poſſit ratione iuramenti, ſcilicet, aut
male iurando, aut male adimplendo, quod
bene iuratum eſt. Sed bene intuenti non
videntur contrarij. Verum quidem eſt, du-
pliciter peccari ratione iuriſiurandi (vt ait
Nauarrus) vnum tamen eſt peccatum. In 41
vtroque enim Deus [z], vti teſtis infallibilis,
& prima veritas, inuocatur: at diuini teſti-
monij ſpecies nō diſtinguitur ex eo, quod ſu
per futuro, aut præſenti, aut præterito Deus
ipſe teſtificetur. Differentia iſta non eſt per
ſe, ſed per accidens: at iſta non diſtinguit
ſpeciem, ſecus illa: quoquo modo iuremus,
Deum teſtem vocamus; atqui differentiæ il-
læ promiſſionis, & aſſertionis per accidens
ſe habent in Dei teſtificationem, vt Caieta-
nus [a] concludit. Ad hoc mihi placet mirifi-
ce Couarruuias diſtinctio, vt iſta Caietani 42
opinio locum habeat, quo ad iudicium in-
terius, non item quo ad punitionem huma-
nam, vt grauius puniatur is, qui falſum ſciēs
iurat, quàm qui iuratum, non adimplet. Id-
circo paſſim puniri videmus eos, qui iureiu-
rando falſum affirmant, non æque, qui peie-
ratum eunt, quia non adimplent, quod iu-
reiurando promiſerint. Differētiæ ratio ele-
gans eſſe poteſt: nam ei, qui falſum ſciēs iu-
rat, nihil eſt impedimento, quin aliud poſſit
iurare: quo vero ad eum, qui aliquid iureiu-
rando pollicetur, facile poteſt euenire, vt per
eum non ſtet, quominus adimpleatur, quod
iurauit, ſed ei aliquid ſit impedimento vt nō
impleat: atque ideo in hac ſpecie benignio-
res facti videntur legiſlatores, in illa ſeue-
riores. Sed præter hæc, ſcire oportet, vt
quemadmodum iuramentum diſtinguitur,
& diuiditur in duas partes, in aſſertorium
nempe, & in promiſſorium, ſic etiam diuidi-
tur in ſimplicem conteſtationem, & in exe-
crationem, vt Caietanus poſt B. Thomam [b]
ſcribit: hic enim ait, duplex eſt modus iu-
randi: vnus quidem per ſimplicem Dei con- 43
teſtationem, ſicut cū aliquis dicit. *Eſt mihi
Deus teſtis, vel coram Deo loquor, vel per
Deum*, quod idem eſt, vt dicit Auguſtin. [c]
Alius modus iurandi eſt per execrationem,
dum ſcilicet aliquis ſe, vel aliquid ad ſe per-
tinens ad pœnam obligat, niſi ſit verū, quod

x d. c. quāuis in princ. n. 3. de pact. lib. 6.
y in ſumm. c. 12. num. 3. verſ. 6.
z c. à nobis de ſent. exc. D. Thom. 2. 2. q. 89. a. 4.
a d q. 89. a. 1
b d. art. 1.
c c. ſi pecca tum. 22. q. 1.

dicit. Ibidem Caiet. ſcribit, huiuſmodi dicen-
44 di formulas: *Deus ſcit: coram Deo loquor*, &
alias eiuſdem generis poſſe dupliciter intel-
ligi, ſcilicet inuocatiue, vt cum ipſo loquar,
vel enunciatiue. Sumuntur autem inuoca-
tiue, quando cōmuniter inducuntur ad cō-
firmandum, quod verbis concipitur: & hoc
caſu habent rationem iuramenti. Sed cum
ſumuntur communiter, pure, enunciatiue,
& per modum narrationis afferuntur. Et hoc
contingit frequenter his, qui iurare nequa-
quam volunt in confirmationem ſuæ aſſer-
tionis, ſed diuino iudicio, & futuræ vitæ, vbi
omnia clara, & aperta fient, remittere: &
tunc dicit non eſſe iuramentum, ſed ſimpli-
cem enunciationem, quia non eſt inuocatio
Dei in teſtimonium. Hinc exoritur dubita-
tio non mediocris, an verba ad iuſiurandum
ſint neceſſaria? habet etenim quæſtio iſta
valde diſſentientes interpretes: alij annuūt,
alij negant. Eſſe neceſſaria contendit Bar-
tolus [d], cui adſtipulantur Baldus, Albericus,
Salicetus, Fulgoſius, & Romanus [e]. Horum
opinionē temperare quodammodo volue-
runt Paul. Caſtr. Aretin. & Alexander [f], vt
habeat locum in ijs, qui loqui poſſunt, non
in ijs, qui non poſſunt, in quibus nutus, &
ſigna ſufficere conſtanter defendunt, & hāc
communem eſſe ſententiam, ſaltem apud
iuris ciuilis interpretes, teſtatur Ioānes Cro-
tus [g]: & Andræas Alciatus [h] dicit, hanc
opinionem ſibi placere, & in praxi obſer-
uari: cui adhærere videtur & ipſe Andræas
Tiraquellus [i] ex gloſſa [k], quæ aſſerit, mu-
tum poſſe teſtimonium ferre, dummodo
ſciat ſcribere: cuius dictum communi do-
ctorum ſuffragio receptū eſſe tradunt [l] An-
tonius, & Præpoſitus. Si teſtimonium di-
cere: ergo & iurare poteſt: quia in teſte
45 iuramentum eſt neceſſarium. Contrariam
opinionem eſſe veriorem exiſtimarunt Ab-
bas [m], Iacobus Puteus [n], & Cyus, eamque
ſequuti ſunt, aſſeuerantes communem eſſe
Lancellottus Galiaula [o], Antonius Corſe-
tus [p], & Didacus Couarruuias [q]. Quorum
ſententiæ ego me libenter ſubſcribo, non
ex eo ſolum, quod Abbas dicit, in iure non
reperiri expreſſum, quòd verba ſint neceſ-
ſaria, præterquam in ſtipulatione, ſed ex
eo etiam, quòd iuſiurandum Deo præſta-
tur, qui cum ſolius mentis, & cordis ſcru-
tator [r] ſit, expreſſione verborum opus non
46 habet. Non erunt ergo verba neceſſaria,
quemadmodum non ſunt in contrahendis
47 nuptijs, etiam in ijs, qui loqui poſſunt [f]
(licet dicant noſtri, in muto non eſſe neceſ-
ſaria, ſecus vero in illis) quia dico nunquam
neceſ-

d ad l. & ſi iuſiurandū. ff de acceptilat. & ad l qui iuraſſe ff. de iureiu.
e omnes ad l. 1 ff. de ver. oblig.
f omnes ad d. l. 1.
g ad d. l. 1.
h li. 1. Parer. c. 3. & ad rubric. de iure iur. n. 21.
i de legibus cōnub. in gl. 7 n. 18.
k gl. ad c. teſtes. 3. q. 9.
l ad d. c. cū apud d ipōſ.
m ad d. rub.
n o ad d. Authent. ſacramenta puberum C ſi aduerſ. vend.
p ad d l. 1. ff. de verb. oblig.
q ad d cap. quamuis in princ. n. 4.
r cap. erubeſcant. d. 32. c. ſi quid inueniſti. 14. q. 5.
f c. tuæ. & c. tua. de ſpōſ. & matrim.

neceſſaria eſſe, quo ad cõtractum: ſed quia matrimonium non eſt ſimplex, vel nuda donatio, ſed, vt aliàs [t] ſcripſi, mutua pactio, hinc fit vt conſenſus alterius tantum ad coniungendas nuptias ſatis eſſe nõ poſſit, ſed duorum inter ſe mutuum eſſe oporteat. Ad declarandum autem mutuum animi cõſenſum verbis opus eſſe apparet [u], hoc eſt, quo ad eccleſiam, quæ de interiori animi conſenſu non iudicat, vt rectiſſime gloſſa [x] ſentit. Quare ſancti patres in catechiſ-
48 mo [y] ad parochos ex Tridentini Concilij præſcripto editus, dixerunt, verborum loco, tum nutus, tum ſigna, quæ intimum conſenſum aperte indicant, ſatis ad matrimonium eſſe poſſe, quinimmo & ipſam taciturnitatem, cum puella propter verecundiã
49 non reſpondet, ſed pro ea parentes loquun-
50 tur. Hinc videmus, mutos, itemq. ſurdos poſſe contrahere, non æquè furioſos, aut impuberes [z]. Ratio diuerſitatis eſt plane elegans: quia matrimonium ex ſolo conſenſu æſtimatur [a], qui furioſis, & impuberibus ineſſe non poteſt, mutis vero, & ſurdis, qui loqui, aut audire non poſſint, verborum loco ſunt, tum nutus, tum ſigna, quæ ipſum conſenſum ſatis patefaciunt: at ſi valere volunt, prout volunt, argumentum à iuramento ad matrimonium, & in hoc non ſunt verba de ſubſtantia, vti probatum eſt, fateri oportet nec in iuramento eſſe de ſubſtantia,
51 quamquam neceſſaria videntur ad certiorẽ iuramenti ipſius probationem, vel ad declarandam iurantis mentem, quod & Didacus [b] cenſuit: in quem ſenſum leges, quæ dicunt verba eſſe de neceſſitate, accipi de-
52 bent. Eodem pertinet, quod Baldus [c] ſcribit; videlicet, ſcripturam non eſſe de forma ſubſtantiali legis, eſſe tamen de forma accidentali ad inducendam obligationem ex lege: quod & idem alibi aſſeuerauit [d], quem ſequuti ſunt & Abbas [e], & Aretinus [f], & Decius [g], & nos ſuperius tractauimus [h], cum quæreremus, an ſcriptura eſſet de ſubſtantia nouæ legis, adeo vt non eſſet neceſſaria promulgatio, vbi concluſimus de mente ſapientum, non eſſe, niſi ad patefaciendam, & aperiendam ſententiam, & mentem legiſlatoris. Aretinus igitur, diſtinguendo concludit, ſcripturam non pertinere ad eſſentiam legis, ſed ad neceſſitatem probationis: aſſertioni tamen noſtræ duo videntur aduerſari, conſtitutio vna Cæſarea [i]: Pontificia altera [k]: hæc ita concipitur. *Clericus, qui iurauit ſe ſtatuta, in eccleſia ſua edita ſeruaturum, promittens per idem iuramentum ſtatutum, quod poſtmodum ſubſequutum eſt, fideliter obſeruare, licet tranſgredi non debuerat, quod promiſit, non tenetur ad illius obſeruantiam ex debito præſtiti iuramenti*. Ex quibus verbis argui volunt noſtri, ſatis eſſe ad iuriſiurandi religionem, & nexum ipſum interiorẽ iurandi conſenſum, vt paulò ante eſt dictum, nec ipſam iurantis mentem ſufficere, niſi verbis, & quidem expreſſis iuramẽtum ipſum explicetur. Didacus Couarruuias ait, quod & gloſſa expreſſe tenet, nimirũ, quòd ſummus Pontifex ibi loquitur de extenſione iuramenti, non de iuramento, mente tantum, & animo concepto: quamuis enim ibi deciſum ſit, abſque
53 nouo iurandi animo iuramẽtum de vno caſu iam præſtitum ad alium extendi non poſſe, quo ad eius vim, etiam ex conſenſu, & voluntate iurantis, quamuis de eodem caſu facta ſit promiſſio, non negatur tamen, quin iuramentum abſque verbis, animi tantum deliberatione fieri poſſit: ideo gloſſa [l] eleganter dicit. *Ex hoc patet, quòd iuramen-*
54 *tum non extenditur, niſi ad ea tantum, de quibus eſt cogitatum, vt dictum fuit, & non ad ea, quæ poſtea accidunt*, argumento Innocentianæ conſtitutionis [m]: nam & pactũ, & tranſactio ad ea tantum, quæ verbis comprehenſa ſunt, extenduntur [n]. Conſtitutionis vero Cæſareæ [o] verba ſunt iſta. *Sed neque hæc, quæ dicuntur verba, id eſt iuſiurandum, prompte dare feſtines, aut amplius tempus: ſed & cum examinatione in tempore mediocri, & non tranſcendente triginta dierum inducias.* & quæ ſequuntur. Hæc (vt nemo in iure vel mediocriter verſatus, neſcit) ad quæſtionem noſtram faciunt nihil. Non enim de iuramento tractatur, ſed de fide publica, ſiue de priuilegio, aut diplomate ſecuritatis in cauſa ciuili, quod vulgò ſaluum conductum appellamus, quod etiam Didacus rectiſsime animaduertit: idque ex Haloandro intelligi poteſt haud obſcure: nam vbi textus noſter ita concipitur. *Si vero etiam aliquid ſub nuncupato verbo feceris: deinde aliquis adierit aduerſus eum, deduces*
55 *quidem eum, cuſtodiens datum ei verbũ*. Haloander ita. *Deduces ipſum in ius, datam illi fidem conſeruans: factum quoque ipſum examinabis, ſalua per omnia fide publica*. Et hanc fidem publicam, vulgò, verba, appellari ſcribit idem Didacus, ſed non late accipi debent verba de fide publica, ſiue ſaluo conductu, vt forte exiſtimauit idem ipſe Didacus, ſed de fide data ei, qui ad ius aſyli confugerat. Ius aſyli eſt hoc, vt inde inuiti non extrahantur [p], quod ego aliàs [q] pluribus oſtendi: nam ſi ius dicens fidem publicam dederit

t in Paratit. eod. tit.
u ex d. cap. tuæ.
x ad d. c. cum beſcant.
y tit. de matrim. ſacramento.
z c. tũ apud cũ duob. ſequentib. de ſponſ.
a c. ſufficiat 27. q. 2. l. nuptias. ff. de reg. iur.
b d. nu. 4.
c ad l. humanũ. C. de leg.
d ad d. rub. de iureiur.
e f ibid.
g ibi, n. 36.
h ſup. co. li.
i Nouel. 17. Authent. de mand. prin. §. ſed neque.
k c. vlt. de iureiur.
l ad d. c. vl.
m c. quemadmodum. §. illud. de iureiuran.
n l. tres fratres. ff. de pact. l. ij. de re certa. C. de tranſact. l. qui cũ tutoribus ff. de tranſact. c. de teſtibus.
o d. §. ſed neque. Aut. de mandat. princ.
p tot. tit. C. de his, qui ad eccl. confug. c. inter alia. & c. vlt. de immun. eccl.
q c. 15. ſup. lib. 2.

dederit ei, qui ad aſylum confugerit, hoc eſt

r d §. ſed neque.

56 verba, *negotium*, inquit Iuſtinianus[r], *verbo vbique ſeruato, examinabis: & ſi etiam contra eum ſententia neceſſaria ſit, condemnabis eum: & duorum proponens electionem, vtrũ velit dato verbo, abſolute abrenunciare, & agere, quæ iudicata ſunt, an non: certe, ſi hoc non, ſacris eum terminis reſtitues, & ibi executionem inferes temperate, & cum debita venerabilibus locis reuerentia*. Hoc eſt ſeruato verbo, ſine fide publica data, remitti debet ad ius aſyli: tum in ius vocari poteſt, vt per ſe, vel per procuratorẽ cauſam agat: vocari, inquam, non rapi: ſi venerit, aut miſerit procuratorem, in cõdemnatum fit executio iudiciorum, ſaluo tamen iure aſyli: ſi nec venerit, nec miſerit procuratorem, ob contumaciam fit miſſio in poſſeſſionem bo- 57
norum eius, ſecundum Imperatoriam conſtitutionem[ſ], quamquam Iuſtinianus[t] conſtituit, vt ſi iudicium eſt criminale, non ſeruetur ius aſyli, vt ſicarijs, adulteris, raptoribus virginum, neque etiam tributorum debitoribus[u]. Hodie tamen liber homo, 58
qualiacumque etiam grauia perpetrauerit delicta, niſi publicus latro fuerit, vel nocturnus agrorum depopulator, vel graſſator, qui publica itinera inſidijs petiuerit, & obſeſſerit, ex Innocentij Tertij[x] conſtitutione inuitus extrahi non poteſt, de quibus late ſuo loco[y] diſſeruimus. Ex ijs igitur expedita eſt quæſtio, num verba ſint de iuramenti ſubſtãtia. Ex eo autem, quòd dicimus iuramentum non extendi vltra iurantis mẽtem, & intentionem, non quæri poteſt abs re, an ſi quis iureiurando ſe certa die ſoluturum quid promiſerit, deinde creditor ei diem prorogauerit, prorogatum etiam iuſiurandum cenſeatur. Item, ſi compromiſſum factum fuerit ad tempus, ita vt iudex compromiſſarius intra certum dierum ſpatium debeat eam cauſam expedire, præſtito iuramento à compromittentibus ſtandi, parendi, atque eius ferendæ intra definitum tempus ſententiæ acquieſcendi, ac expirato eo tempore, prorogetur in eundem iudicem iuriſdictio compromiſſi ad aliam diem, an ſtante hac prorogatione, cenſeatur prorogatum & iuramentum, aut expreſſe iterum ſit id iuriſiurandi religione confirmandum. In qua quæſtione mihi mirum in modum placet Didaci Couarruuias[z] opinio, qui 59
poſt gloſſam[a] communi interpretum conſenſu receptam, & poſt Bartolum[b], & Alexandrum[c] dicit, prorogationem compromiſſi factam iam extincto priori compromiſſo, eiusq. die tranſcurſa, non cenſeri factam

ſ l. vlt C. eo. de his, qui ad eccl. con fug.
t d. § ſed neque. & Nouell. 37. & 117.
u d §. ſed neque. & Nouell. 128.
x d. c. inter alia.
y ſup. c. 16. huc lib.
z d c. quãuis § 1, n. 6, verſ. 6.
a ad l ſed ſi manente. ff de precario.
b c ad l dies per eundem textum ff. de dam. infecto

cum repetitione iuramenti præſtiti in primi compromiſſi obſeruantiam, ſi hæc prorogatio ſimpliciter fiat. Ratio eſt, quia in hac ſpecie non eſt vera prioris compromiſſi prorogatio, ſed nouum compromiſſum, vt bene Bartolus, & Alexander dixerunt[d]. Minus tamen recta de re altera eiuſdem Didaci opinio mihi eſt. Exiſtimat enim indiſtincte, debitorem, qui promiſit iureiurando ſuo creditori, ſe certa die quid ſoluturum, etiam ſi ea dies fuerit per creditorem prolata, eſſe tamen, & remanere obligatum ad ſolutionem cum iuramento, cum tamen Cardinalis[e] contrarium aſſeruerit, hoc eſt, non peieraturum debitorem, ſi intra diem prolatum, nulla facta iuramenti
60 mentione, non ſoluerit. Ego in libris Animaduerſionum[f] dixi, adhibendam eſſe diſtinctionem, videlicet, quòd ſi eo tempore, quo protuli diem, nondum iurans erat moratus ſolutionem, ſatiſque adhuc temporis habebat ad ſoluendum, hoc caſu perit iuramentum: quia per creditorem ſtetit, quominus ſolutio fieret[g] ante diem dictã, non per debitorem: ſed ſi quo tempore creditor protulit ſolutionis diem, iam certum erat intra ſtatutum tempus promiſſam ſolutionem fieri ab eo non poſſe, etiam, ſi diem creditor protulerit, iuramentum prorogatum intelligitur[h]: quia hoc caſu dici prolatio debitoris commodum magis, quam creditoris reſpicit, ideo non debet de bono opere, vt ita dicam, lapidari, nec, cum debitoris culpa diem proroget, intelligitur ipſum iuramento liberare, ſed potius eo temporis beneficio, quod ei concedit, eundem ſub eodem vinculo paratiorem, & expeditiorem ad ſoluendum reddere. Nec obſtat, quod quis obijcere poſſet, ſcilicet, illa Iuriſconſultorum reſponſa loqui de pœna, quæ eſt odioſa, nos vero loqui de iureiurando, quod non videtur odioſum, cum adijciatur ad maiorem promiſsionis vim, quia reſpondeo, maius odium habere iuramentum, quàm habeat pœna: magis enim obſtringit iuramentum, quàm pœna: pecunia pœna obliterari poteſt, non item iuramentum, etſi à parte, in cuius gratiam, & commodum eſt præſtitum, remitti poſsit.
61 Vnde videmus, quandam ſemper iuriſiurandi fuiſſe efficacem obſeruantiam ad timorem diuini nominis, quod in teſtem, & iudicem inuocamus, etiam apud eos, qui falſam coluerunt religionem, vt abunde diſſeruimus[i]. Si quis autem quæreret rationem diuerſitatis inter iuramentum illud, quod in compromiſſum deducitur, & illud, quo

d ad d. l. dies
e ad clem. 1 § nos itaque q. ſ. de iureiuran.
f lib. 2. c. 9.
g argumẽto l. ſi creditor. ff. de nouat.
h argumẽto l cu ſtipulatius ſim III ff de verb. oblig & l... ff. ſi qs caut.
i c. vlt. ſup. lib. 2.

quo quis ſe intra certum tempus aliquid fa-
cturum, aut daturum obligat, dicam eſſe
plane elegantem, quia in contractu per ali-
quem contrahentium ſtat, quominus res iu-
rata fiat, aut detur, nõ æque in compromiſ-
ſo, ſed per compromiſſarium, ſeu arbitrato-
rem ſtat, quo minus arbitrium intra dictam
diem dicatur, proferatur, publicetur. Cæ-
terum ſentio ipſe cum Didaco aduerſus eũ- 61
dem Cardinalem, qui putauit [k], neminem
vnquam dici vere periurum, nec quo ad
periurij periculum, cenſeri iuramentum
præſtitum, niſi fides ſit interpoſita expreſ-
ſe per verbum, *Iuro:* & licet alter Cardina-
lis Alexandrinus [l] eãdem referat, & ſequa-
tur opinionem, dico tamen, videri omnino
falſum, quod conſtat ex ijs, quæ in defini-
tione diximus: niſi forte dicamus, vtrum-
que Cardinalem voluiſſe intelligere, quan-
do aliæ iurandi formulæ, ſeu verba, quæ di-
recte non fiunt per verbum, *Iuro*, accipiun-
tur enunciatiue, & inuocatiue, vt ex B. Tho-
ma, eiusq. interprete Caietano iam dixi-
mus. Quòd, ſi inuocatiue accipiuntur, excu-
ſari neutiquam poſſunt. Nam cum Deus ip-
ſe in teſtem, vel iudicem inuocatur, abſque
expreſſione huius verbi, *Iuro*, ſemper iura-
mentum conceptum [m] intelligitur, vt paſ-
ſim in ſacra pagina videre eſt, vbi non mi-
nus obſeruatur iuramentum, quod per alia
verba, aliamve formam, quàm per verbum,
Iuro, concipitur. Immo frequens eſt illud.
Viuit Dominus, viuit Deus: ipſe enim Deus 63
iurauit. *Viuo* [n] *ego: Et iurabis, viuit* [o] *Deus,*
Apoſtolus [p], *Teſtor Deum. Teſtis eſt mihi* 64
Deus, & alijs eiuſdẽ generis. Non eſt itaque
dubium, quin teneatur iurans obſeruare iu-
ramentum, quod per alia verba fit, ſicut &
per verbum, *Iuro*, & perinde peieratum it,
qui huiuſmodi iuramentum non obſeruat,
atque ille, qui per verbum, *Iuro*, promiſit.
Nam & Deus, qui, nec falli, nec fallere po-
teſt, obligatur iuramẽto. *Rota deciſ. 306. n. 2.
in fi. diuerſ. par. 2.* Propheta *Iurauit Domi-
nus, & non pœnitebit eum.* Verùm, quoniam
in proxima præcedenti quæſtione obiter di-
ximus, iuſiurandũ vltra conſenſum, & men-
tem iurantis non extendi, videamus, an iu-
ramentum ipſum propriam aſſumat naturã
contractus, vel alterius actus, cui adijcitur,
& ſecundum eum intelligi debeat? Iuſtinia-
nus [q]. *Indubitati*, inquit, *iuris eſt, non nu-
meratæ pecuniæ exceptionem locum habere, et
in talibus nominibus, vel fœneratitijs, vel
alijs cautionibus, quæ etiam ſacramenti habẽt
mentionem. Quæ enim differentia eſt in hu-
iuſmodi exceptione, ſiue iuſiurandum poſitum*

k ad c. præterea. e. de ſpouſalib.
l d. cap. præterea.
m c. & iurabunt 22. q. 1 c. etſi Chriſtus v. & cap. ego N. de iureiur.
n Num. 21.
o Hierem. 4
p Rom. 1.
q in l. vlt. C. de non num. pecun.

*eſt, ſiue non, tam in fœneratitijs, quàm in
alijs inſtrumentis, quæ talem exceptionem re-
cipiunt?* Ex quibus Iuſtiniani verbis, quis eſt,
qui non videat, iuſiurandum eandem, quam
habet actus, cui apponitur, naturam habere?
65 Nec eſt in iure verſatus, qui ignoret, pro-
miſſionem ſoluendi pecuniam non numera-
tam, hanc propriã habere naturam, vt vltra
biennij metas pecuniæ non numeratæ exce-
ptio minime extendatur: intra bienniũ ſem-
66 per [r] obijci poteſt. Qui igitur iurat, pecuniã
ſibi mutuò datam ſe ſoluturũ, non obſtante
iuramenti vinculo, poterit intra bienniũ op-
ponere exceptionẽ non numeratæ pecuniæ.
67 Item quod metus cauſa geſtum eſt, ratũ non
habet [s] Prætor, neque ratum habebit eccle-
ſiaſticus iudex, ſi adiectum fuerit [t] iuſiuran-
68 dum. Item ſi quis iurauerit, ſe ducturum
aliquã in vxorẽ, non tenebitur eam ducere,
ſi poſt hanc promiſſionem ipſa fuerit [u] for-
69 nicata. Quibus congruit, quod Vlpianus [x]
ſcribit, vt ſi quis ſtipulatus fuerit, ſibi centũ
dari doris nomine, non debentur, niſi ſequu-
tæ fuerint nuptiæ: ſtipulationẽ, quæ propter
cauſam dotis fit, hanc conditionem habere
conſtat, ſi nuptiæ fuerint ſequutæ, nec aliter
ex ea agi poteſt, etiam ſi adiecta non fuerit
conditio de nuptijs contrahendis, ac etiã ſi
adiectum fuerit iuramentũ, cum hac de cau-
ſa non mutetur contractus natura, argumẽ-
to [y] imperialis conſtitutionis, qua ita caue-
70 tur. *Placuit eos, qui naſcũtur, matrũ conditio-
nibus vti quarum mox viſceribus exponũtur.*
namque iuſiurandum quaſi contractus pars
eſſe videtur. Sed quia videmus paſſim, va-
rios ex contractibus oriri effectus, qui alio-
quin non haberentur, ſi non eſſent contra-
ctus iurati, res eſt paulò clarius aperiẽda, &
explicãda, de qua mihi videtur dixiſſe recte
71 Didacus [z], vt cõcluſio hæc noſtra accipi de-
beat de natura propria, & à primordio ipſi
actu conuenienti, non de accidentali, ita vt
iuſiurandum aſſumat actus naturam, vt lo-
quitur, primordialem, non accidentalem ex
eo, quod Bartolus [a] ſcribit, vt actio ſubroga-
ta ſapiat naturã eius, in cuius locũ ſubroga-
tur, ſi naturalis: ſecus ſi accidentalis fuerit,
prout idem [b] alibi tradit: idq. communi in-
terpretum cõſenſu receptum eſſe, auctor eſt
idem Didacus [c], hoc eſt, vt iuramentum na-
turam actus primordialem, cui acceſſit, ſe-
quatur, non accidentalem. Sed illud videtur
habere maiorem dubitationem, quæ nam
dicantur naturalia, quæve accidentalia con-
tractus, ſiue alterius actus. Didacus Barto-
lum ſequutus, dicit ea, quæ veniunt accidẽ-
taliter, triplici ratione contingere, ratione

r l. in contract. C. eod. §. vlt. Inſt. de liter. oblig.
ſ l. metum. & toto tit. ff. de eo. qđ metu cau. & c. 4. eod. qđ met. cauſ.
t c. peruenit 2. de iureiu.
u c. quemadmodum. eo.
x in l. ſtipulationem ff. de iure dotium.
y arg. l. vlt. C. de liber. cauſa.
z ad d. cap. quamuis. pa. §. 4. n. 1.
a ad l. item veniũt §. cũ prædiximus. ff. de petit. hæred. per eundem tex.
b ad l. vnicã §. ſed ſi non. C. de rei vxo. action.
c d. §. 4. n. 1

videlicet moræ, culpæ, vel conuentionis; ea
vero naturalia dici, quæ procedunt virtute
quadam ab initio à propria rei ſpecie. Ipſe
vero exiſtimo, hac in re idem fere de iura-
mento dicendum eſſe, quod de pacto. Pa-
cta autem, quæ ratione fiunt contractuum,
vel fieri de ſubſtantia contractus, vel de na-
tura, vel de adminiculis, vel de ijs, quæ ſunt
prorſus extra naturam, quæ haud male quis
accidentia forte dixerit. Subſtantia contra- 72
ctus eſt res ipſa, ex qua contractus conſtat,
vt in emptione, & venditione res, & pretiũ,
itemque in alijs. Natura contractus eſt id, 73
quod naturaliter ineſt contractui, nec ſaluo
contractu tolli poteſt, veluti in emptione, &
venditione, vt traditione rei dominium [d]
transferatur. In locatione, vt rem condu-
ctam non ſibi poſſideat conductor, ſed tra-
dat locatori: in mutuo idem in genere, non
in ſpecie [e] reddatur: in donatione cauſa
mortis, vti reuocetur arbitrio [f] donantis: in
depoſito, vti depoſitatius non vtatur, frua-
tur, ſed [g] cuſtodiat: in commodato, vt fini-
to vſu, vel die, in quem commodatum eſt,
reuocet dominus: in tutela, vt finiatur pu-
bertate, & ſic in vnoquoque contractu dici
poteſt. Adminicula ſunt, quæ quidem con- 74
tractibus inſunt naturaliter, tolli tamen, aut
immutari poſſunt, veluti in emptione, &
venditione, vt venditor teneatur de euictio-
ne [h]: in mutuo, vt æque bonum reddatur,
non nouum pro [i] veteri: in locatione, vti
conductor de dolo, lata culpa, & leui [k] te-
neatur: in commodato, vti commodatarius
teneatur etiam [l] de leuiſſima: in depoſito,
vti teneatur tantum de dolo, & culpa [m] la-
ta: in dote, quæ conſiſtit in numero, ponde-
re, & menſura, reſtituatur annua, brima, tri-
ma [n] die, vnde & natura, & forma dotis ap-
pellatur [o]. Et non ſolum dolum, ſed etiam
culpam maritus præſtare tenetur [p]. Hæc igi- 75
tur adminicula ſunt, quæ intelligere nõ po-
tuit bonus Accurſius ad [q] Papiniani reſpõ-
ſum titulo Digeſtorum, de contrahenda em-
ptione inſertum, qui de adminiculis mentio-
nem facit, quam dictionem ſic non alibi re-
periri arbitror, licet in alio ſenſu [r] paſſim re-
periatur, vbi verbum hoc, *adminiculum*, ac-
cipitur pro eo, ſine quo res conſiſtere nõ po-
teſt. Nam legato vſufructu, neceſſe eſt, vt viã 76
præſtet hæres. Quam vocem M. Tullius paſ-
ſim huic ſenſui accõmodat. Nam de Amic.
*Natura ſolitarium nihil amat, ſemperq. ad
aliquid, tanquam adminiculũ, admittitur*. Et
de natura [ſ] deorum. *Vites clauiculis admini-
cula, tanquã manibus, apprehẽdunt*. Quemad
modum dicimus de iuriſdictione, quæ ſine

d l. cũ manu facta. §. vlt. ff. de contrahen. empt. §. per traditionem Inſti. de rer. diuiſ. l. traditionib. C. de pactis.
e l. 2. ff. de rebus cred. ſi cer. petat.
f §. 1. inſtit. tit. de donat.
g l. Lucius. ff. depoſiti.
h l pacta cõuenta. ff. de cõtra. empt.
i l. cũ quid. vbi late interpretes. ff. de reb. cred.
k l ſi vt certo. §. nunc. ff. commod.
l ibid.
m ibid.
n d. l. vnica. §. cum autẽ. C. de rei vxor act.
o in l ſi vnº §. pactũ. in fi. ff de pact.
p l cuã. §. 1 ff. ſolu. mat.
q ad d. l pacta cõuenta.
r l. 2. §. 1. ff. ſi vſuſfru petat. l. inſtrumenta. C. de probat.
ſ lib. 1.

77 coercitione fere nulla [t] eſt. Erit igitur coer-
citio iuriſdictionis adminiculum: ex quibus
facile eſt intelligere, aliter accipi in citato
Papiniani [u] reſponſo, in quo adminicula ac-
cipiuntur pro ijs, quæ contractibus naturali-
ter inſunt, tolli tamen poſſunt, aut immutari
exiſtente contractu. Reſtat, vt videamus de
ijs, quæ ſunt prorſus extra naturam, accidẽ-
tiaq. nõ impropriẽ appellari diximus, & di-
78 cuntur extra naturã ab Vlpiano [x], eo quòd
extra naturã contractus ſint, vt ſi in emptio-
ne pactũ fuerit, vt venditor de euictione ſa-
tiſdet, nã licet de euictione teneatur, nõ po-
teſt tamen cogi, vt ſatiſdet. His ita peractis,
ad quæſtionẽ propoſitã redeundũ eſt, videli-
cet, quòd in actibus iuratis diligẽter attẽde-
re oportet ea, quæ vel ex ſubſtãtia, vel ex na-
tura, vel ex adminiculis, vel ex ijs, quæ ſunt
prorſus extra naturã, hoc eſt ex accidẽtibus,
eidẽ actui conueniũt. Ideo, preter alia multa,
quæ ad intelligentiã iuramenti hac in parte
in mediũ afferri poſſunt, duo ſolum regula-
79 riter veniũt adnotanda. Alterũ, quòd iuſiu-
randum eſt interpretandum ſecũdum natu-
ram, conditiones, & qualitates actus, cui ap-
ponitur, & quidem ab initio ex proprietate
eiuſdem: nec quidquã refert, an actus natu-
ram, conditiones, & qualitates per legẽ Cæ-
ſaream, an vero per Pontificiam conſequa-
tur. Quoquo modo enim iuramentum alicui
actui accedat, ſequitur naturam ipſius actus
principalis, in quo interponitur, vt Abbas [y]
Panormitanus poſt Bartolũ, Baldũ, & alios
indubitanter tenet: nam idem Baldus [z] re-
cte ſentit, iuſiurandũ non augere obligatio-
nem, nec conſenſum, ſed ei dumtaxat intra
ſuos limites manenti addere religionis vin-
culum, cuius opinionis eſt & ipſe Tiraquel-
lus [a]. Rota quoque *coram Cantuc. deciſ.* 161
nu. 6. verſ. et ad corroboratione͂. diuer. par. 2.
tenuit, ſtatutũ Vrbis, de quo lib. 4. cap. 23.
mandãs, in donationibus certas ſolemnita-
tes adhiberi, intelligi etiã de donationibus
iuratis, licet in eo non fiat mentio iuramẽti,
ne aliàs ſtatutũ reddatur eluſoriũ, cùm do-
nationes, vt plurimum, fiant cum iuramẽto.
80 Et hoc eſt alterum ex duobus, quæ dixi-
mus, eſſe adnotanda, vt iuſiurandum ita
accipi debeat, vt nullam interpretationem
præter iurantis conſenſum [b] patiatur, quod
81 & idem ipſe probat Tiraquellus [c]. Quod
adeo verum eſt, vt ſi quis iurauerit, ſe tot
operas daturum alicui, quot ille arbitratus
fuerit, non aliter ratum fore arbitrium il-
lius, in cuius gratiam preſtitum eſt iuſiuran-
dum, quàm ſi æquum arbitratus fuerit: ea
enim fuit iurantis mens, vt eleganter Celſus
Iuriſ.

t l. vlt. ff. de off. eius c. ex literis. de off. iud. dic.
u d. l. pacta conuenta.
x in l iuriſgentium. §. veputa ff. de pact.
y ad c. cum cõtingat. n. 14. de iureiu.
z ad l. ſi procurator. ff. de cond. indeb.
a ad l. ſi vnquã. in prin. n. 165. C. de reuoc. dona.
b c. Quintauallis. de iureiur. c. cum iuramento. de homicid.
c ad d. l. ſi vnquam. in princ. n. 170

Iuriſconſultus [d] reſpondit. At dicet aliquis.
Si debemus iuſiurandum interpretari ex iu-
rantis mente, nec iuramentum obligat iu-
rantem, niſi ex intentione ipſius [e] iurantis,
& quis iurauerit non vere, ſed ſimulate, &
ficte, & tandem ſimulationem eſſe, iurans
dixerit, euaneſcet ne iuſiurandum, an ſuum
ſortietur effectum, perinde ac ſi ille vere iu-
raſſet? Et videtur dicendum, nullum eſſe iu-
ramentum. Qui enim ſimulate contrahit, 82
reuera nihil agit, quia deficit ibi ſubſtantia
contractus, hoc eſt conſenſus [f], qui in vno-
quoque contractu deſideratur, tametſi ex
duabus Pontificijs [g] conſtitutionibus vide-
tur etiam colligi haud male, quòd ſimulate
contrahens, & recipiens iuramentum de
non veniendo contra ipſum iuramentum,
videtur iurantem adeo illaqueare, vt non
poſſit contra iuſiurandum quidquam face-
re, vel opponere, præſertim, ne ſimulationis
vitium [h] detegatur. In hac quæſtione ta-
men modo non inſiſtam: eam late perſe-
quitur Abbas [i] ipſe, ad quem curioſos re-
mitto: quærit enim præcipue, an ille, qui
contractus ſimulationem vult probare, &
ſic non obtemperare iuramento præſtito
poſſit, non petita prius à iuriſiurandi vincu-
lo abſolutione. Redeo ego, vnde ſum digreſ-
ſus, nempe iuramentum aſſumere naturam
eius, cui adijcitur, actus. Ex quo inferri po-
teſt, quòd quemadmodum matrimonium 83
metu, vel vi contractum, eſt ipſo iure [k] nul-
lum, idem prorſus de iureiurando dicen-
dum eſt, ſi coniugalis conſenſus fuerit iu-
ratus, vt recte diſputauit Didacus Couarru-
uias [l]; ſiquidem matrimonij ſubſtantia eſt
conſenſus ipſe, quo deficiente, cetera omnia
corruunt [m]: ſi ergo mulier metu, vel vi iu-
rauerit aliquem in maritum accipere, eius
naturæ erit iuramentum, cuius & ipſe con-
iugalis conſenſus, vel matrimonialis con-
tractus. Idem in alijs actibus dicendum
erit, vt in emptione, cuius naturam eſſe di-
ximus, vt traditione rei dominium, vel ven-
dicationis conditio transferatur. Ideo mihi
videtur dixiſſe, quod oportuit, Imola [n] ad
illud Imperatoris reſcriptum [o], in quo cau-
tum eſt, quòd ſi quis duobus inſolidum 84
rem diſtraxerit, is, cui priori res eſt tradita,
in detinendo dominio prior ſit. Exempli
cauſa: ego prius prædium vendidi Titio,
deinde idem prædium Mæuio iterum ven-
didi, & tradidi, dominium huius prædij
tranſlatum eſt in ſecundum etiam, vt ait
Imola, ſi prima venditio fuerit iurata: atta-
men, quia natura emptionis, & venditionis
ea eſt, vt ante traditionem dominium mini-

d in l. ſi libertus ff de opér. libert.
e can. humanę aures, & §. ſi ergo. & §. ex his 22 q 5. cap. quanto de iureiur.
f l. emptor. ff de aq. plu. arcen. l. ancillam cum ſeq. C. de contrah. emp. c. illo vos. de pign. c. ad veſtiſ. de empt.
g d. cap illo vos. & d. c. ad veſtram.
h d. c. illo vos. & d. c. ad veſtram.
i ad c. cum contingat nu 18. cum ſeqq. de iureiurando.
k c. cum locum. de ſpōſalibus
l in epit. li. 4. Decr p. 2. c. 3. § 5. n. 1.
m l. cū fuerit. ff. de cond. & demonſt. l. nuptias ff de reg. iur. c. ſufficiat. 27. q. 2. c. requiſiuit. de ſpōſal.
n ad d. cap. cum contingat. num. 81.
o l. quoties. C. de rei vindic.

me cenſeatur tranſlatum, idcirco ſi res ven-
dita alicui, alteri ante traditionem venda-
tur, & eidem tradatur, hic ſecundus emptor
efficitur perfectus rei venditæ dominus.
85 Imolam ſequitur Iaſon [p], & alij, quos refert,
& ſequitur Didacus [q], cui optime conuenit
Innocentij III. reſcriptum [r], vt ſponſalia de
futuro etiam iurata, intelligantur ſoluta per
ſponſalia de præſenti. Namque ſponſalio-
rum de futuro ea eſt natura, vt diſſoluantur
per ſponſalia de præſenti. Sponſalia de fu-
turo ſemper diſſolui poſſunt [s], etiam ſi fue-
rint iurata [t]: non æque ſponſalia de præſen-
ti [u]: neque etiam per conſequens matri-
monium etiam carnali copula conſummatū [x].
86 Sponſalia dicta ſunt à ſpondendo [y]: at qui
promittit contrahere, non vtique contra-
hit [z], ideo cogi non poteſt, vt contrahat;
ſed qui de præſenti contrahit, aliquid plus
promittit, ideo recedere non poteſt: etſi in
Paratitlis [a] dixi, mortaliter peccare eum,
87 qui ſpondet ſe aliquam in vxorem acceptu-
rum, & poſtea non accipit. Sed in foro inte-
riori intelligi debet, non item in exteriori.
Quòd ſi in ſponſalibus iuramentum ſequi-
tur naturam ipſorum, quæ fauorabilia ſunt,
multaque habent priuilegia [b], quid dicen-
dum erit in alijs actibus, qui non ita fauo-
rabiles ſunt? adeo, vt mihi videatur optima,
& rectiſſima ipſius Bartoli [c] opinio, quem
Baldus, & Cumanus ſequuntur [d]; ſcilicet
donationem etiam iuriſiurandi religione
firmatam, reuocari poſſe, ſi ille, qui dona-
88 uit, poſt donationem, liberos ſuſceperit:
cuiuſlibet enim donationis illud eſt pro-
prium, quod reuocetur [e], vbi naſcuntur li-
beri. Et licet interpretes [f] ſint inter ſe val-
de diſſentientes, hoc eſt, an donator huic
legi [g] poſſit renunciare: vt nuſquam reuo-
care velit, etiam ſuſceptis liberis, donatio-
nem, illud tamen in confeſſo eſt apud om-
nes, vt teſtatur Andræas Tiraquellus [h],
ſolum iuramentum in donatione adiectum
citra vllam renunciationem non tollere
eiuſdem cōſtitutionis [i] remedium, ſed pror-
ſus euaneſcere vbicumque ſuſcepti fuerint
89 liberi. Sed quid dicemus de inſinuatione?
iuris enim aperiiſſimi eſt, donationem, quæ
trecentos aureos excedit, non facta inſinua-
tione, haud valere, quibuſdam exceptis [k]
caſibus, etiam ſi beneficio inſinuationis fue-
rit renunciatum, vt voluere Oldradus [l],
Ioannes Andræ [m], Bartolus [n], & Baldus [o]:
renunciare tamen cum iuramento omnium
interpretum conſenſu receptum eſt, quod
plurimorum auctoritate confirmat idem
Tiraquellus [p]. Sed cur hæc tam varie? &

p ad d. l. quoties. nu. 36.
q d. §. 4. c. quamuis. & epit. lib. 4. par. 2. cap. 5. num 9
r de quo c. ficut ex literis. de ſpōſalibus
s l. 1. C. de ſponſal. c. 2. & cap requiſiuit. de ſponſalibus.
t d. cap. 2.
u cap. ſi inter eod. de ſponſal.
x d. c. ſi inter.
y l. 2. ff eod. de ſponſal.
z argumento l. ſi pœnā. ff. de verb. obligat.
a tit. de ſponſ.
b c. vlt de cond. appoſit.
c ad l. Titia Seia. §. Imperator. q vlt. ff. de leg. 2.
d ibidem.
e d. l ſi vnquam. C. de reuoc. don.
f ibidem.
g d. l. ſi vnquam.
h ad d. l. ſi vnquam in prin. n 164.
i d. l. ſi vnquam
k l. ſancim. C. de donat.
l conſ. 173.
m addit. ad Specul. tit. de inſtrum. edit. § porro in vltim. addit.
n ad d. l. ſancimus. & ad l. Modeſtinus ff. eod. de donat.
o ad l. data. C. eod de donat
p ad d. l. ſi vnquam. n. 143 in prin.

quæ differentiæ ratio, vt iuramentum donationem ſine inſinuatione factam confirmet, non æque illam præcedentem, ſi nati ſunt liberi? Rationem diuerſitatis nemo, quòd ſciam, aperit: ipſe illam eſſe arbitror, quòd licet iuramentum regulariter ſequatur naturam actus, cui apponitur, iuramento tamen renunciare poſſumus ijs, quæ pro nobis [q] introducta ſunt, non item ijs, quæ in aliorum gratiam, & beneficium ſunt conſtituta. Atqui fauore liberorum introductum eſt, non valere donationem ante eorum natiuitatem factam, quod rationem habet, ne 90
ſcilicet mendicare cogantur in dedecus gẽtis, & familiæ ſuæ ex nimia patris liberalitate. Ducuntur vxores, vt ſuſcipiantur liberi, & ne familiæ extinguantur, vt ait Cornelius Tacitus [r], & non ſolum parentibus, ſed & patriæ ſuſcipi liberos ſcribit Marcus Tullius [ſ]: atque ideo Pomponius Iuriſconſul- 91
tus [t] dicit, reipublicæ intereſſe, vt ciuitates liberis repleantur. Sed, quando contractus 92
infirmatur ratione tertij, nunquam quouis iuramenti vinculo confirmatur, vtpote, cum ſit in alterius [u] detrimentum: quod non ſolum in alijs actibus, ſed etiam in donationibus procedit, vt aſſerit Bartolus [x]. Cui adſtipulantur Salicetus [y], Baldus [z], Paulus Caſtrenſis [a], & Alexander [b], vt ſcilicet iuſiurandum in donationibus præſtitum nihil obſit tertio. Ideo mihi videtur, egregie Bartolum [c] dixiſſe, dum quærit, an ſeruandum ſit iuſiurandum in ſpecie Cæſareæ illius [d] conſtitutionis, qua, cum vir, aut mulier, quæ tranſiuit ad ſecundas nuptias, nõ poſſit plus donare, aut alio titulo relinquere coniugi, quàm vni ex filijs prioris matrimonij, cui minus reliquit [e], quòd ſi vir confiteatur, iuretque ſe à ſecunda vxore mille recepiſſe, vt in effectu plus habeat, & conſequatur vxor, quàm ex lege accipere poſſit, hoc iuſiurandum neque firmare confeſſionem, neq; ſeruandum eſſe, quoniam in præiudicium filiorum primi matrimonij recidit. At iura- 93
mentum poſitum in donatione facta ſine inſinuatione, nihil obeſt tertio, ſed ipſi duntaxat donanti: cum adeo iuramenti religione obſtringatur, vt abſque periurij reatu relaxari nequaquam poſſit: quocirca mirum non eſt, ſi inſinuationi renunciare valeat donator. In hoc vero iuramento res in eodem permanet ſtatu, in quo erat, non æque in ſuperiori, quia tempore donationis nondum nati erant liberi, quorum fauore, vti diximus, reſcindenda eſt donatio. Verum in iuramentis perpetuo ineſt illa clauſula, *rebus ita ſtantibus*, vel, *eodem manente* [f] *ſta-* 94
tu: vt ſi inter locatorem fundi, & conductorem conuenit, ne intra tempus locationis cõductor de fundo inuitus expellatur, quòd ſi ſecus euenerit, pœnam decem præſtare locator teneatur conductori, hac tamen non obſtante pœna, ſi idem conductor biennij continui penſionem non ſoluat, poterit repelli à conductione: quod procedere arbitror, etiam ſi huiuſmodi conuentio fuerit ſacramento firmata: cum iuramentum hanc quoque, ſaltem tacitam habet conditionem, ſi conductor penſionem præſtauerit. Quam concluſionem, ſcilicet, quòd clauſula, *rebus ſic ſtantibus*, inſit iuramento, pluribus confirmat Andræas Tiraquellus [g]. Ad quam optime facit, quod Seneca [h] de beneficijs ſcribit. *Promiſi*, inquit, *beneficium, niſi, ſi quid incidiſſet, quare non debeam dare*. Et paulo poſt. *Promiſi tibi filiam in matrimonium, poſtea peregrinus apparuiſti, non eſt mihi cum externo connubium: eadem res me defendit, quæ vetat*. Et poſt multa in hanc ſententiam concludit. *Omnia eſſe debent, quæ fuerunt, cum promitterem, vt promittentis fidem teneam*. Qua de re multa etiam
95 Marcus Tullius [i] tradit. Ex ratione præcedentis concluſionis apparet, etiam falſam eſſe Alciati [k] opinionem, cum obſtinate contendit, donationem inter virum, & vxorem factam non confirmari iuramento: quam pluribus reprobaui, dum publice in Taurinenſi academia Gregorij noni conſtitutionem [l] interpretarer, meminique me dixiſſe, quòd ſi mulier poteſt ſenatuſconſulto Velleiano in ſuum fauorem introducto renunciare [m], poterit & donare, & iuriſiurandi religione confirmare. Eueniebat enim plerumque, vt conſtante matrimonio alienationibus ſuper rebus dotalibus, aut donationibus propter nuptias mulieres cõſentirent, & quia tandem adiuuabant ſe
96 S.C.Velleiano, reuocabant alienationes in præiudicium emptoris. Verum, cum ex ijs orirentur rixæ, & inimicitiæ, ſancitum fuit, alienationes, & renunciationes in bonis paternis, & alia id genus iuramento firmatas valere [n]: ſed quanta fuerit legiſlatoris humanitas, ex eo apparet, quòd iuramentum per vim extortum, vel dolo, vel quod ſine interitu ſalutis æternæ ſeruari nequeat, nullius eſſe momenti voluit. Ideo communis eſt interpretum opinio, mulieres, præſertim minores, renunciantes bonis paternis, maternis, fraternis, ſtante enormiſſima læſione, poſſe venire contra huiuſmodi renunciationes, non obſtante iuriſiurandi vinculo, decreto iudicis, auctoritate tutoris, vel curato-

q l. ſi quis in conſcribendo. C. de pact.
r lib. 2. Annal.
ſ 5. in Verrem.
t in l. 1. ff. ſolut. matr.
u d. c. quãuis. de pact. lib. 6. c. licet. de iureiur. lib. 6.
x ad l. hac edictali. in fin. princip. per eundem text. C. de ſecund. nup. & ad l. Titia. §. Imperator. ff. de leg. 2.
y ad l. 1. C. de inoff. donat.
z ad l. vlt. §. filius autem. C. de bon. quæ liber. & conſ. 21. lib. 4. & conſil. 215. eod. lib. 5.
a conſ. 493.
b conſ. 55. lib. 1.
c ad l. cum quis decedens. §. Titia. ff. de leg. 3.
d d. l. hac edictali.
e ead. leg.
f l. vlt. in princip. ff. ad municipal. cap. 2. vbi gloſ. Anton. Abb. & alij de renunciat. facit & l. quæro. §. inter locatorẽ. ff. locat.
g ad d. l. ſi vnquam nu. 166. cum ſeqq.
h lib. de beneficijs 5.
i lib. officiorum 3.
k ad c. cum contingat. num. 292.
l ad c. vlt. de donat. inter virum & vxor.
m l. ſi ſine voluntate. & tot. tit. ff. & C. ad S. C. Velleian.
n d. c. cum contingat. & d. c. quamuis. de pact. lib. 6.

curatoris, interuentu conſanguineorum, &
alijs cautelis, & clauſulis adhibitis, vt poſt
doctores à Didaco [o] collectos tenuit Ro-
ta [p], quia ratione enormiſſimæ læſionis do-
lus [q] præſumitur. Quod autem Alciatus
comminiſcitur, legem ciuilem eſſe fundatã
optima ratione, vtpote naturali, & per con-
ſequens debere ſeruari non obſtante iura-
mento, reſpondeo, id non eſſe vtique natu-
raliter inductum, ſed conſuetudine, demum
Antonini Imperatoris [r] conſtitutione. Nec
officit, dum ait legem interpretari donatio-
nem blanditijs, & nimia importunitate do-
natarij extortam, atque ideo in eius odium
videri concedendam abſolutionem ex re-
ſcripto [ſ] Alexandri tertij, quia reſponden-
dum eſt male eandem ad hoc induci conſti-
tutionem: etenim illud iuſiurandum, de
quo in Alexandrina [t] conſtitutione, non po-
teſt ſeruari abſque interitu ſalutis æternæ,
cum vſura ſit prohibita iure diuino [u]. Quod
autem ſubiungit, legem odio proſequi ac-
cipientem, non autem fauere danti, nego:
id enim conſtitutum non eſt in odium acci-
pientis, quia, ſi ita eſſet, neceſſario ſeque-
retur, mulierem, dignitatis adipiſcendæ
cauſa, marito donare non poſſe: donat ta-
men, rataq. eſt [x] donatio: donat quoque 97
maritus vxori ad refectionem ædium incen-
dio conſumptarum [y]. Nec obſtat reſpon-
ſum [z] Iuriſconſulti, quo cauetur donatio-
nem, ex qua donator pauperior fit, non au-
tem ditior accipiens, valere: & ob id legem
odio accipientem proſequi. Siquidem pro-
hibitio donationis ſi in accipientis odium
eſſet facta, donatarius licet locupletior ex
ea non eſſet factus, ad reſtitutionem tene-
retur, ſed ex illa non tenetur, ergo, &c. Ve-
rior igitur erit ſententia exiſtimantium,
hanc donationem iuramento firmari, eſſeq.
communem idem Alciatus [a] fatetur. Sed 98
maior eſt dubitatio, quando prædeceſſit do-
natarius donanti, an donatio iſta ſacra-
menti religione firmata adhuc habeat effe-
ctum: porrò donatio inter coniuges hanc
habet tacitam conditionem, *ſi donator præ-
moriatur* [b], vnde ſi iuramentum illi acce-
dat, ſtare eadem debet [c] conditio: vt ad
hoc propoſitum reſpondit Decius [d]. Quan-
quam Paulus Caſtrenſis [e], & Aymon Cra-
ueta [f] contrariam ſententiam veriorem eſſe
opinantur, quam ſequitur, licet animi pen-
dere videatur, Didacus Couarruuias [g]. Ego
vero eius ſum ſententiæ, cuius fui, cum in-
terpretarer illam Gregorij noni [h] conſtitu-
tionem, primo nempe anno, quo ius Ponti-
ficium publice profiteri cœpi, quo ſane tem-

o ad c. quã-uis par. 2. §. 4. nu. 2. de pact. lib. 6. & a Gabriel. lib. 3. de iur. doc. cõcl. 1. num. 8.
p dec. 101. nu. 1. diuerſ. par. 2.
q l. omnes. §. Lucius. ff. q in fraud. credit. & l. ſi ſuperſtite. in fin. C. de dolo malo.
r l. 1. & l. cum hic ſtatus. ff. de donation. inter vir. & vxor.
ſ l. c. debitores. de iureiur.
t d. c. debitores.
u Ezech. c. 18. cau. plerique 14 q. 3. c. ſuæ. de vſur.
x l. quod adipiſcendæ. ff. eod. de donat. inter vir. & vxor.
y l. quod ſi vir. ff. eod.
z l. ſi ſponſus. in fine ff. eod.
a ad d. cap. cum contin. par. nu. 189.
b d. l. cum hic ſtatus & l. a marito. C. eod. de donat. inter vir. & vxor. l ſi inter. ff. de reb. dub. d. c. vlt. de donat. inter vir. & vxor.
c d. l. vlt. C. de non num. pecun.
d in conſil. 240
e in conſil. 82 vol. 2
f in conſil. 101. vol. 1.
g ad rubr. de teſtam. par. 2. nu. 10.
h ad d. cap. vlt.

pore, vt libere fatear, neminem de hac re
loquentem videram, nec Decium, nec Pau-
lum, nec Crauetam, nec Didacum, aut
alium quemquam: quorum auctoritas, licet
apud me plurimum valeat, me tamen ita
non mouet, vt dicti me pœniteat. Nam, ſi
vera eſt regula illa, vt iuramentum recipiat
conditionem actus eius, cui accedit, vt di-
ctum eſt ſæpius [i], quare & hæc regula in hac
donatione non habebit locum? Natura
iſtius donationis eſt, vt non ſortiatur effe-
ctum, niſi donator præmoriatur, & in eadem
99 perſiſtat [k] voluntate. Itaque pro eius arbi-
trio reuocari poterit. Quo quo enim modo
pœnitentiam declarauerit donator, ſiue ex-
preſſe, ſiue tacite, reuocata intelligetur [l]
donatio. Verum, ſi donationi huic iura-
mentum acceſſerit, operabitur, vt neque ta-
cite, neque expreſſe poſſit deinde reuocari.
Quod non vtique locum habebit, vbi præ-
moritur donatarius; ratio eſt omnino ele-
gans: ſiquidem maritus vxori donat, cum
eo animo donat, vt conſulat mulieri, vt ſibi
præmorienti ſuperſtes vti, fruive poſſit be-
neficio illius donationis, & ex illa ſe ſuſten-
tare: mauult enim, vxorem habere illa bo-
na, quæ donat, quàm hæredem ſuum, & ip-
ſa præmortua in ſe potius remanere, quàm
tranſire ad eiuſdem hæredes [m]. Nec vllus
ſanæ mentis dubitat, hanc fuiſſe donantis
intentionem, iuxta quam iuramentum nos
interpretari debere ſupra diximus, niſi aliud
apparuerit, videlicet, ſi iurauerit, ſe num-
quam donationem reuocaturum: tunc vero
ſibi imputandum eſt, videtur enim hæredes
vxoris plus diligere, quàm ſe, ſuosq. hære-
des. Si tamen ſimpliciter iureiurando do-
nationem confirmauerit, videtur confirma-
re hac tacita conditione, ſi ipſe præmoria-
tur, non velle reuocare. Nec dici poteſt, non
omnes ſcire poſſe donationem inter virum,
& vxorem factam reuocari morte eius, cui
100 donatum eſt. Dico enim poſſe, iuris etenim
ſcientiam habere quilibet [n] præſumitur. Sed
idem ne de donatione cauſa mortis facta
dicendum erit? Decius reſpondit [o], dona-
tionem cauſa mortis factam poſito iura-
mento poſſe ex donantis pœnitentia reuo-
cari: namque donatio iſta tacitam habet
conditionem, niſi donantem pœniteat. Fit
iſta donatio ob mortis periculum, vel ex ſo-
la mortalitatis cogitatione, vel ipſo immi-
101 nente [p] periculo. Quare non eſt mirum, ſi
pœnitentia reuocari poſſit, immo ſi iam do-
nator donauit, ex pœnitentia condictio-
nem, vel vtilem in rem actionem habet [q].
Mihi tamen placet opinio exiſtimantium,
promiſ-

i ex d. l. vlt. C. de non num. pecun.
k d. l. cum hic ſtatus. & alijs iam citatis.
l d. l. cum hic ſtatus. & d. cap. vlt. & l. ſi maritus. C. eod. de donat. inter vir. & vxor.
m argumento l. ſenatus. §. etenim. ff. de mor. cau. donat.
n l. 2. & tot. tit. ff. de iur. & fact. ign.
o conſ. 505.
p l. 2. ff. de donat. cau. mort.
q l. qui mortis. ff. eod.

promiſſionem factam non reuocandi donationem cauſa mortis efficere, vt donatio ipſa cenſeatur facta inter viuos, idque teſtimonio Martiani [r] Iuriſconſulti, qui ait. *Vbi ita donatur mortis cauſa, vt nullo caſu reuocetur, cauſa donandi magis eſt, quàm mortis cauſa donatio*. Et ideo perinde haberi debet, atque alia quæuis inter viuos donatio: quam ſingularem eſſe dicunt Imola [ſ], Aretinus [t], Alexander [u], & Iaſon [x]. Quemadmodum etiam: ſi ita donauerit, dono cauſa mortis, & alio meliori modo: hoc enim caſu videtur eſſe inter viuos donatio: non item ſi dixerit: dono omni meliori modo cauſa mortis, vti dixerunt optime viri doctiſſimi ſacræ Rotæ Rom. Auditores, auctore doctiſſimo Seraphino Oliuario Iuriſconſultorum conſultiſſimo, & Iuriſperitorum peritiſſimo, in vna, vt aiunt, Ciuitatis Caſtelli Donationis Ven. xx. Iunij 1578. namque verba illa, *cauſa mortis*, totam diſpoſitionem qualificant, etiam ſi dictum fuerit, *pleno iure*: quia & hæc clauſula qualificatur à præcedentibus. Item ſi apponatur, *pro ſe, ſuiſq. hæredibus*, quia cum iſta verba reſpiciant executionem, tunc operantur, quando principalis diſpoſitio ſortitur effectum.
Igitur qui iurat, donationem cauſa mortis 102
factam non reuocare, videtur donare inter
viuos, ita vt numquam velit, nec poſſit pe- 103
nitere: poteſt enim donari mortis cauſa, vt nullo caſu fiat rei donatæ repetitio. Ideoq. nec ſi conualuerit quidem donator reuocabitur [y]: multo magis, ſi fuerit iurata, vt poſt alios pleroſque comprobat Didacus Couarruuias [z]. Sed an idem de teſtamento dicendum ſit? hoc eſt an in illo, qui teſtamentum fecit, iurauitq. ſe non reuocaturum, habeat locum penitentia, ita vt poſſit ſecundum facere? Durandus in Speculatore [a], & Hoſtienſis [b] dicunt, tantam eſſe iuramenti vim, vt reuocari primum teſtamentum non poſſit, ac nullum omnino eſſe ſecundum. Speculatori adhæret Ioannes Corraſius [c]: Didacus falſam putat Durandi opinionem ex eo, quod ſæpius repetitum eſt, iuramentum ſortiri naturam illius actus, cui adhæret. Huic Didaci aſſertioni & illud conuenit, quòd Iuriſconſultus dixit, neminem illam legem ſibi poſſe imponere, à qua ei nō
liceat recedere [d]. Et quia libertatem de ſu- 104
premis iudicijs conſtringere non [e] poſſumus, & quia ambulatoria eſt hominis voluntas vſque ad extremum vitæ [f] ſpiritum: item quia teſtamenti factio eſt iuris publi-
ci [g]: at ius publicum priuatorum pactis læ- 105
di non poteſt [h], tandem quoniam ſecun-

r l. vbi ita donatur. ff. eod.
ſ ad l. ſi ſocer. § Lucius ff. ſolut. matrim.
t ad l. nemo poteſt ff. de leg. 1.
u, x, ad l. quæ dotis. ff. ſol. matr.
y l. ſi alienam. in fine. ff eod. de donat. cauſ. mort.
z ad rubr. de teſtam. par. 2. n. 11.
a tit. de instr. edit. § compendioſe. num. 25.
b in ſum tit. de ſepult. § an liceat.
c in prælud. ad l. admonendi n. 31. ff. de iureiurand.
d l. ſi quis in princ. ff. de legat. 3.
e l. ſi fratres. § idem reſponſit. in 1. ff. pro ſocio.
f l. 4. ff. de adim. legat. c. cum Marthæ. de celebrat. miſſ.
g l. 1. ff. de teſtam.
h l. ius publicum ff de pact.

106 dum teſtamentum tollit primum, etiam per
107 Principem confirmatum [i]. Quibus fretus rationibus, aliàs exiſtimabam, Didaci opinionem aduerſus Durandum veram eſſe. Hodie prior ſententia mihi rectior eſt ex eadem regula illa, de qua in quæſtione de inſinuatione dictum eſt: vt iuramentum ſequi debeat naturam illius actus cui accedit, ita tamen, vt renunciare poſſimus ijs, quæ pro nobis, & in gratiam noſtram ſunt introducta, non item illis, quæ in aliorum vtilitatem, & commodum inuenta, & excogitata ſunt, vel quia non poteſt ſeruari ſine interitu ſalutis [k] æternæ, vel quia ſit præſtitum contra publicam vtilitatem [l]. At iuſiuran-
108 dum iſtud poteſt ſeruari ſine interitu ſalutis æternæ, nec reſpicit publicam vtilitatem, quia licet teſtamentum ſit iuris publici, parum tamen reipublicæ intereſt hunc, vel illum hæredem inſtitui: neque tendit in diſpendium tertij, ſed duntaxat ipſius teſtatoris, qui cum liberam haberet teſtamenti factionem, voluit ſe vni teſtamento iuriſiurandi religione obſtringere: ſibi igitur imputandum eſt, quòd beneficio pro ſe introducto renunciauerit. Non mihi tamen diſplicet, quod placuit Archidiacono [m], cui aſſentitur & Corraſius [n], ſcilicet, vt concluſio iſta procedat, rebus ita ſtantibus: nam ſi quidpiam emerſerit de nouo, de quo teſtator tempore teſtamenti non cogitaſſet, poterit ab eo recedere [o]: prout in quæſtione de inſinuatione diſſeruimus. Pro nobis quoque ſtat communis interpretum ſententia: namque Alciatus [p], Philippusq. Probus [q] dicunt, communem doctorum opinionem eſſe, vt licet teſtamentum ſecundum primo debeat præferri, teſtatorem tamen periurum eſſe, quod fatentur gloſſa [r], Archidiaconus [ſ], Ioannes Andræ [t], & alij quamplurimi. Quæ communis ſententia an vera ſit, necne, modò non quæro: ſatis eſt, quòd omnes concludant, periurum eſſe, ſi ſecundum fecerit teſtamentum, cum iurauerit, ſe nō reuocaturum primum: quod tamen, ſi regula illa (iuramentum ſcilicet recipere naturam actus, cui adhæret) hoc caſu locum haberet, iſte non eſſet periurus ex eo, quòd primam reuocauit voluntatem, vt in Iuſtinianæa conſtitutione [u], in qua adeo iuſiurandum aſſumit naturam actus illius, vt periurus non cenſeatur, quamuis, quod iurauit, non obſeruet. Eadem ratione, ſi ſtatuto caueatur, quòd inſtrumentum fidem non faciat, ſi in eo deſint aliquæ ſolemnitates, neque ſi inſtrumentum iuratum fuerit, fidem faciet, quia, ſicut non probat

contra-

i l. omnium. C. de teſtam.
k c. ſi vero. de iureiur. c. cum dilectus. quod met. cauſ.
l c. ſi diligenti de foro compet. arte noſtri ad c. nulla eccleſiaſtica. verſic. ex eo aute. in tit. de conceſſ. præbend.
m ad c. vltima voluntas. 13. q. 2.
n in præludijs. d. l admonendi. n. 31. ff. de iureiur.
o argumen. l. ſi hominē. ff. mandati.
p ad d. cap. cum contingat. nu 77.
q ad c. fin. de procur. lib. 6.
r ſ ad can. vltima voluntas.
t ad reg. qui ſemel. de reg. iur. l. 6.
u ad l. vlt. C. de nō numer. pecun.

x Paul. Caſtr. conſ.61. poſt princ. verſ. præterea per ſtatutum lib 2. Alciat ad d. cap. cum cõtingat. num. 149. de iureiur.
y conſ. 170. num. 1. & 2. lib. 7.
z ad d. c. cũ contingat. n. 26. Abbatẽ ſequitur Socinus cõſ. 97 n. 5 li. 1. & conſ. 120. nu. 19. eod. lib. 1 Comẽ. conſ. 64 n. 7. prope fine. verſic. hinc eſt. lib. 3. Brun de formul fol. 82. col. 4. ad fin. verſ. aliquã. do vero. Marſ. ſingul. 700 Rain. conſ 101. n. 14. lib. 1. & conſ. 9. nu. 12. poſt medium. lib. 3. Roland cõſ. 43. n. 3 & 4. lib 3. & poſt alios Cantucius deciſ. 104 nu 2 diuerſ. par. 2.
z regul non eſt. de regul. iur. lib 6.

contractum x, ita nec iuramentum: quare poſt Ioan. Andr. reſpondit Alexander y, ſtatutum poſſe inualidare inſtrumentum, & probationem ipſius, etiam ſine cauſa, quia probatio inſtrumenti eſt iuris poſitiui, non diuini. Idem ſentit Abbas z, ſcribens, ſtante ſtatuto, quòd nullum inſtrumentum probet ſufficienter, niſi de eo duo fuerint rogati notarij, inſtrumentum, quamquam iuratum, de quo vnus tantùm notarius rogatus ſit, non fidem facere, cùm, ſicut non probat contractum, ita nec probat iuramentum. Sunt quoque iuriſiurandi vires aliæ, alijq. effectus, quo ad contractus, aliosq. humanos actus, de quibus ſtrictim videre aliquid poſſumus: omnia enim iſta faciunt ad noſtrum hunc tractatum: illudq. in primis in diſceptationem venire poteſt, an actus, ſiue contractus, quibus boni mores aduerſantur, confirmentur iuramenti vinculo: trita
eſt illa regula z. *Non eſt obligatorium con-* 109
tra bonos mores præſtitum iuramentum. Quæ regula omnium interpretum conſenſu recepta eſt, vt accipi debeat de contractu, ſiue actu bonis moribus naturalibus, & canonicis contrario, non æque de actu, vel contractu bonis moribus ciuilibus aduerſante; ac proinde actus iuri naturali, vel canonico contrarius etiam ſacramenti religione nequaquam poſſit confirmari, actus verò iuri tantum ciuili aduerſus iuramento firmetur. Ratio diuerſitatis illa eſſe poteſt, quòd lex quælibet ciuilis aliquem prohibens actum, habet fundamentum in bonis moribus: idcirco actus is erit contrarius bonis moribus ciuilibus: haud dubium tamen eſt, quin actus iure ciuili prohibitus, pluribus in caſibus iuramento firmetur a. Sed quæſtio hæc digna videtur, vt paulo altius repetatur. Morem eſſe dicit in animi iudicio Varro (prout refert Macrobius b) quem ſequi debet conſuetudo. Iulius Feſtus, morem eſſe ſcribit inſtitutum patrium, ad religionem, cæremoniasq. maiorum pertinentem, vti etiam ipſe in Paratitlis c dixi; & vtramque definitionem Virgilium paucis verbis comprehendiſſe idem Macrobius memoriæ prodidit: ait enim d ille.

a vt ad c. nulla. de cõceſſ præbẽd. ſolet adnotari.
b lib. Saturnal. 3. c. 8.
c tit. de cõſuetud.
d li. Aeneid. 7.

Mos erat Heſperio in Latio, quem protinus vrbes
Albanæ coluere ſacrum: nunc maxima rerum
Roma colit ——————

Et quia Varro dixit, morem præcedere, ſequi conſuetudinem, Virgilius, *mos erat*, ſubiungit, *quem protinus vrbes Albanæ coluere, & nunc maxima rerum Roma colit*, quo perſeuerantiam conſuetudinis mõſtrat. Verum, quoniam Feſtus pertinere ad cæremonias ait, ideo Virgilius addidit, *Sacrum*, dicens, *quem protinus vrbes Albanæ coluere ſacrum*. Adijciendo igitur *ſacrum*, oſtendit Virgilius, morem cæremonijs dicatum, vt tradit Feſtus, quod indicare voluit, dum dicit alibi e. *Morem, rituſq. ſacrorum adijciam.* Quo loco oſtendit haud obſcure, morem ritus eſſe ſacrorum: etſi tandem huius verbi ſignificatio in aliam ſignificationem more maiorum recepta eſt, vt perinde ſit, atque conſuetudo, ſed præit mos, & eum
110 ſequitur conſuetudo. Namque mos (vt ex Varrone retulimus) in animi iudicio conſiſtit, & à conſuetudine incrementum capit, teſtimonio Ariſtotelis f. Et vbi melior eſt mos, neceſſe eſt, vt melior fiat conſuetudo, quæ cauſa erit melioris reipublicæ, vt idem ait Ariſtoteles g: mihi vero eleganter, & clare admodũ videtur dixiſſe Beatus Thomas h, duo videlicet morem ſignificare, quandoq. conſuetudinem ipſam, vt paſſim in libris noſtris, atque Iuriſconſultorum videre eſt, necnon in ſacris litteris: nam in Actis i. *Niſi*, inquit, *circumcidamini ſecundum morem Moyſi, non poteritis ſalui fieri*. Interdum vero propenſionem, ſiue (vt ipſe
111 loquitur) inclinationem quandam naturalem, vel quaſi naturalem ad aliquid agendum: vnde & brutorum animalium aliqui mores dicuntur. Ariſtoteles k de hiſtoria animalium. *Sunt*, inquit, *vel in plurimis ceterorum animalium veſtigia morum animi humani:* quamquam hæc apertius in homine diſcernantur. Ineſt vrbanitas, feritas, clementia, acerbitas; fortitudo, ignauia, metus, fiducia, ira, malitia, ſicut habetur in ipſa ſacra pagina, nam legitur l, quòd more leonum irruentes in hoſtes, proſtrauerunt
112 eos. Et à more in homine moralis dicitur virtus, prout mos ſignificat propenſionem quandam naturalem, vel quaſi ad aliquid agendum. Huic igitur moris proxima, & affinis eſt alia iuriſgentium lex, quæ conſuetudo recte appellatur: ſiquidem conſuetudo certo quodam modo in naturam mutatur, & ſimilem fere naturali propenſionem habet. Conſuetudo autem iſta mos naturalis dicitur: dicitur naturalis, propterea quòd à natura, vel ab ipſo naturali iure rationem habet: ſic & canonici mores dicuntur, & ciuiles: canonici, quia à ſacris canonibus proueniunt, ciuiles, quia à ciuili ratione proficiſcuntur. Vbicumque ergo vetitum eſt aliquid natura, vel à iure naturali, ſi fiat, bonis moribus, & quidem naturalibus aduerſari dicitur, & omnino contrarium. Sed exemplo

e lib. 12.
f lib. 2. Eth. ad Eudemũ.
g lib. Politic. 8. cap. 1.
h 1. 2. q. 58. art. 5.
i Act. 15.
k lib. 8. c. 1.
l 2. Mach. 11.

plo

plo res fiet illuſtrior. Ius naturale eſt, vt pa-
rentes liberis alimoniam præſtent, vt pa-
rentibus, & patriæ pareamus [m]. Si quis pa-
ctus fuerit, vel iurauerit liberos non educa-
turum, parentibus, & patrijs legibus non
obtemperaturum, dicitur feciſſe contra bo-
nos mores naturales [n]. Huius rei exemplum
præbet Beatus Auguſtinus [o] de Hubaldo
quodam, qui impulſu concubinæ iurauit,
ſe propriam matrem vnà cum fratribus do-
mo expulſurum, nihilq. alimoniæ eis eroga-
turum: quod iuſiurandum ideo ſeruandum
non fuit, quòd ſine parricidij crimine ſer- 113
uari non potuerit. Alia ſunt eiuſdem gene-
ris non plura, quæ cùm lege naturali prohi-
beantur, quia contra bonos mores ſunt, nec
firmantur iuramento, nec illud iuramen-
tum iure etiam pontificio ſeruandum eſt:
cum non ſit obligatorium aduerſum bonis
moribus iuramentum [p]. Ratio, quia lex hu- 114
iuſmodi ſubnixa eſt æquitate naturali, quæ
indiſpenſabilis eſt, & incommutabilis, per
iurantem maxime, qui [q] eſt perſona priua-
ta: cum nec quidem ciuilis legis auctorita-
te [r] poſſit abrogari. Eſt etenim diuina qua-
dam prouidentia conſtitutum, ideo firmum,
& immutabile [ſ] permanet. Neque dubitan-
dum eſt, quin illud ſit prorſus contrarium
bonis moribus ciuilibus, quod bonis mori-
bus naturalibus aduerſatur, cum lex ciuilis
non poſſit in hoc differre à ratione naturali,
quia vtriuſque iuris eſt præceptum vt ho-
neſte viuatur, neque à canonico iure, cum 115
iuris canonici, & ciuilis eadem ſint princi-
pia, & primæ iuſtitiæ præcepta, nempe ho-
neſte viuere, alterum non lædere, ius ſuum
vnicuique tribuere [t]. Hinc videmus, quòd
ſi lex ciuilis cenſet, aliquid eſſe bonis mo-
ribus contrarium, id vt plurimum refert ad
bonos mores naturales, & canonicos: ideo
Paulus Iuriſconſultus [u] reſpondit, ſtipula- 116
tionem pœnalem de futuris ſponſalibus in-
terpoſitam irritam, & inanem eſſe, quia op-
pugnet bonos mores, ac libertatem matri-
monij, quod liberum eſſe debet [x], quod &
alibi reperies [y]. Si vero quid eſſe contra-
rium moribus ſimpliciter lex ciuilis reſpon-
derit, hoc ad ciuiles tantum mores pertine-
bit [z]: quod Didacus Couarruuias [a] ani-
maduertit recte. Mores itaque ſimpliciter 117
cum dicunt, conſuetudines intelligunt.
More maiorum ita comparatum eſt (ait Iu-
lianus) *vt is demum* [b] *iuriſdictionem man-
dare poſſit, qui eam ſuo iure, non alieno be-
neficio habet*, hoc eſt prudentum conſuetu-
dine introductum [c] eſt. Sic & pupillaris
ſubſtitutio moribus inducta dicitur [d]: mori-

m l. 1. in fi. & l. 2. ff. de iuſtit. & iur.
n c. cū quidam. de iureiur. c. inter cetera. 22. q. 4.
o ibidem.
p d. reg. nō eſt.
q c. 1. diſt. 5. c quæ cōtra diſt. 8.
r l. 2. ff. de vſufruct earum rer.
ſ §. ſed naturalia. Inſtit. de iuſt. & iure. & d. cap. 1.
t l. iuſtitia. ff. eod & in procem. Decret.
u l. Titia. ff. de ver oblig.
x c. locum. c. requiſiuit. de ſponſalibus.
y l itē apud Labeonē. § item ait. ff. de iniur l. 1. §. ff. de extraor. crim. Paulus li. 5. Sentent. tit.
z l Mercalem. C de condit. ob turp. cauſ l fin. C [illegible] pact. l ex eo. C. de inutil. ſtipul l. ſtipulatio hoc modo ff. de verb oblig
z l ſalarium. ff. mandati.
a ad d. cap quamuis p. 2 § [illegible] nu. 1. de pact li. 6.
b l. more. ff. de iur. omn. iudic.
c l 2. §. ijs legitimus. ff. de origin iur.
d l moribus. ff de vulg. & pupil ſubſtit.

bus abſque tutoris auctoritate pupillus ſe
obligare non poteſt [e]: moribus inter virum,
& vxorem donationes prohibitæ [f]: moribus
prodigo bonorum adminiſtratio [g] interdi-
cta: moribus ciuilia officia fœminis adem-
pta [h]: moribus quoque tutor datur mulieri,
pupillove, qui aduerſus tutores ſuos ali-
quam habent actionem, vt Vlpianus in In-
ſtitutionibus ſcribit [i]. Quod dicendi genus
perquam familiare eſt Ciceroni: nam de
officijs [k]. *Noſtro quidem*, ait, *more cum pa-
rentibus puberes filij non lauantur*. In Ver-
rem [l]. *Tum ille negauit moris eſſe Græcorum,
vt in conuiuio virorum accumberent mulie-
res*. De Oratore [m]. *Hic enim eſt mos patrius
Academiæ, aduerſari ſemper omnibus in di-
ſputando*. Pro Cæcinna [n]. *Prætor, quemad-
modum more, & exemplo opitulari poſſit, non
habebit*. Aliquando vtitur vtroque: nam
pro Cluen. [o] *Non mos, conſuetudoq. ſerua-
ta*. alibi: *contra morem conſuetudinemq. fa-
cere*. alibi: *vis contra ius, moremq. facta*.
Quemadmodum etiam aliquando vſum, &
morem dicit. De Oratore [p]. *Græcorum pru-
dentiam poſſe ad noſtrum morem, vſumque
transferri*. Et in eodem libro [q]. *Dicendi ra-
tio in medio poſita, communi quodam in vſu,
atque hominum more, & ſermone verſatur*.
Non eſt igitur dubitandum, quin hoc ver-
bum, *mores*, ſimpliciter prolatum ſit pro
conſuetudine accipiendum. Immo inter-
dum Iuriſconſulti licet non exprimant, ſub-
intelligi tamen volunt, vt videas paſſim.
Vlpianus [r] ad edictum libro 39. *Eſt*, inquit,
*receptum, eoq. iure vtimur, vt ſi quis maior,
vel æqualis ſubijciat ſe iuriſdictioni alterius,
poſſit ei, & aduerſus eum ius dici*. *Eſt rece-
ptum*, hoc eſt more introductum eſt: quo
118 pro iure vtimur: vbi enim leges deſunt, id
cuſtodiri ſolet, quod moribus, & conſuetu-
dine inductum eſt [ſ]. *Diuturna conſuetudo
pro iure, & lege, in ijs, quæ ex non ſcripto de-
ſcendunt, ſolet obſeruari* [t]. Et ſi quandoque
mores leges in ſuam poteſtatem ducunt:
propter quod Plautus (vt omnia ſolet) do-
cte in Trinummo exclamat.

——————— *Mores*
*Leges perduxerunt iam in poteſtatem ſuam:
eæ miſeræ etiam*
*Ad parietes ſunt fixæ clauis ferreis, vbi ma-
los mores*
Adfigi nimio fuerat æquius.
Ibidem paulò poſt.
——————— *Nunc mores nihil fa-
ciunt, quod licet,*
*Niſi quod lubet: ambitio iam more ſancta, ſi
libera eſt à legibus*.

e l. more ff. de acquir. hæred.
f l. 1. ff. de donat. inter vir. & vxor.
g l. 1. ff. de curat. fur.
h l. 2. ff. ad Velleian. & l. cum Prætor. §. moribus ff. de iudic.
i tit. 11.
k lib. 2.
l in Orat 2. in Verrem.
m de Orat. lib. 1.
n in orat. pro Cæcinna.
o in orat. pro Cluent.
p lib. 2. de Orat.
q eod. lib.
r vel in l. eſt receptū. ff. de iuriſd. omn. iudic.
ſ l. de quib. ff. de legib.
t l. diuturn. ff. eod.

Regu-

Regulariter igitur, quando ciuilis legiſla- 119
tor dicit, aliquid eſſe contra bonos mores,
non aliud intelligit, quàm quod illud ſit
turpe, & à naturali ratione penitus [u] alie-
num. Noſtra ergo regula, qua cauetur, non
eſſe obligatorium contra bonos mores præ-
ſtitum iuramentum, ſentit de bonis moribus
naturalibus, canonicis, atq. etiam ciuilibus,
quatenus ij ciuiles mores naturalibus con-
ueniunt, quos conuenire poſſe ſupra oſten-
dimus. Quamobrem optime mihi videtur
dixiſſe Andræas Alciatus [x], nempe, vt nulla
conſtituenda ſit inter ciuilem legem, & ca-
nonicam differentia, ſed eſſe vtriq. attenden-
dum, an iſti boni mores, contra quos aliquid
geſtum dicimus, ſint fundati ſuper ratione
naturali, tamquam in cauſa proxima, & im-
mediata: quo caſu non eſt obligatorium iuſ-
iurandum: ſi vero boni mores ſunt fundati
ſuper ratione naturali, tamquam cauſa re-
mota, tunc iuriſiurandi religione confirma-
tur actus his bonis moribus contrarius [y].
Omnis quippe lex eſt ſuper bonis moribus 120
ciuilibus, & æquitate ciuili fundata [z]: eſtq.
variabilis [a], ideo non impedit vim iuramen-
ti. Siquidem pontificia lex, quæ in eo ſem-
per tota fuit, vt omnis omnino via periu-
rijs [b] præcluderetur, ac vt ſacroſanctum Dei
nomen non pollueretur, aſſumereturve in
vanum [c], huiuſmodi bonos mores pro nihi-
lo quodammodo habuit. At quando bonis
moribus vtroque iure, canonico, & ciuili in-
troductis contrarium præſtatur ſacramentũ,
turpe equidem eſt, & peccatum parit, quia
eſt contra rationem immediate naturalem,
atque ideo ſeruari non debet. Quapropter
Dinus videtur, ipſam [d] regulam germano
ſenſu donaſſe, dum voluit, non firmari iura-
mento ea, quæ ſunt prohibita ob ſui turpi- 121
tudinem. Hinc non importune quæri po-
teſt, vtrum pactio illa de hæreditate viuen-
tis, cuius mentio fit in Iuſtinianæa [e] conſti-
tutione, turpis, ac bonis moribus tantum ci-
uilibus, an etiam naturalibus contraria ſit,
adeo, vt ſacramenti religione minime con-
firmetur: conuentio ſcilicet futuræ ſucceſ- 122
ſionis facta abſque conſenſu viuentis de
eius bonis, quæ legiſlatori talis viſa eſt, vt
nec ſtipulatione [f] firmari eam voluerit, cum
captandæ mortis alienæ occaſionem præ-
beat, male enim de ijs præſumit legiſlator,
qui tam anxie paciſcuntur de viuentis [g] hæ-
reditate, quaſi aduerſus omnem charitatem
proximo inſidias tendere [h] videatur. Quod
alienæ vitæ periculum odioſum etiam Ro-
manis Pontificibus ita viſum eſt, vt non ſo- 123
lum promiſſionem ab alio de viuentis bene-

u d. l. Mercalem & l. ſi quis inquilinos. §. vlt. ff. de leg. 1.

x ad c. cum contingat n. 77. de iureiurando.

y vt in c. ſignificãte de pignor. d. c. quamuis, de pact. lib. 6. & d. cap. cum contingat.

z can. conſuetudo. diſtinct. 1.

a c. non debet. de conſanguin. & affinit.

b can. in nouo 22. q. 1.

c Leuit. 19. & can. habemus. eu leq. eac. q. 1.

d d. reg. non eſt obligat.

e l. vlt. C. de pact.

f l. ex eo C. de inutilib. ſtipulat.

g l. 2. §. interdũ. ff. de vulg. ſubſtit.

h d. l. vlt.

ficio factam confirmare, ſed etiam valere
collationem de huiuſmodi beneficijs non
vacantibus ab ipſis factam [i] noluerunt. Im-
mo omnem promiſſionem vacaturi benefi-
cij, etiam [k] incerti. Nam ex hac conſtitutio-
ne [l] Pontificia omnis omnino promiſſio
prohibita eſt, quibuſcumq. verbis concipia-
tur, etiamſi dictum fuerit, *quandocumque ſe*
124 *obtulerit occaſio*, licet talis promiſſio ante
ipſam Bonif. conſtitutionem non eſſet [m]
prohibita. Hodie vero nec vllo quouis iura-
menti vinculo poteſt obſtringi, vt poſt alios
late tradimus [n]. Dubitatur item, an idem
ſit in re profana, præſertim in conuentione
futuræ ſucceſſionis. In præcedenti quæſtione
diximus, ea, quæ propter ſui turpitudinem
ſunt prohibita, non confirmari iuramento.
Atqui pactum de viuentis hæreditate turpe
cenſetur, eo quòd inducit votum captan-
dæ [o] alterius mortis: qua in re mihi mirum
in modum placet, quod & Didaco Couarru-
uias [p] placuit, videlicet, in citata Iuſtiniani
conſtitutione [q], quamuis pactio illa bonis
moribus contraria videretur ex eo, quòd oc-
caſionem præbeat captandæ mortis, ſola ta-
men ea ratio turpem principaliter non effi-
cit hanc pactionem, ſed illa, quòd turpe ſit
agere de hæreditate illius hominis, cui for-
ſan ſuccedendum eſt, eo viuente, & non
conſentiente, vt in dicta conſtitutione [r]
125 conſtat manifeſte: nam ex illius conſtitutio-
nis ſententia conuentio illa turpis non cen-
ſetur, ſi conſenſerit ille, de cuius bonis agi-
tur, & vſque ad mortem in eo conſenſu per-
ſeuerauerit: quemadmodum etiam in illis
iuris auctorum reſponſis [ſ], in quibus aufer-
tur hæreditas ei, qui viui ignorantis bona,
vel partem bonorum donauit. Si ſola igitur
ratione illa votum captandæ mortis turpis
exiſtimatur, nec ex conſenſu paciſci, aut
donari poſſet, apparet etiam ſubſtitutio-
nes, & bonorum vincula, quæ ex primoge-
nijs originem trahunt, vt poſt vnius mor-
tem alter ſuccedat, occaſionem captandæ
mortis quodammodo ſceleſtis, & diuitia-
rum cupidis hominibus exhibere, prædictas
126 tamen ſubſtitutiones, & primogenia licite
fieri, & honeſtiſſime permitti paſſim audi-
mus, oculiſque noſtris cernimus, maxime
in Gallia, in qua generalem conſuetudi-
nem, præſertim inter nobiles, eſſe ſcribit
Tiraquellus [t], vt in ſucceſſionibus ſit lon-
ge melior conditio primogeniorum, quàm
cæterorum. Hinc commode ſatis quæri po-
teſt, an ſit neceſſaria abſolutio à vinculo il-
lius iuramenti, quod eſt ad promiſſionem
actus turpis, contractumq. turpitudinem

i c. nulla eccleſiaſtica. de conceſſ. præben. c. ne captandæ. eod. lib. 6.

k cap. deteſtanda. eod. lib. 6.

l d. c. deteſtanda.

m c. accedens. de cõceſſ. præben.

n ad d. cap. nulla. verſ. ſed ad rem noſtram.

o d. l. vlt. C. de pactis.

p ad rubr. de teſtamẽ. par. 2. n. 15.

q d. l. vlt.

r d. l. vlt.

ſ l. 2. in fin. ff. de his, quibus vt indig. l. quidam. §. vlt. ff. de donat.

t In tract. de iur. primog. in princ. n. 3.

continentem præſtitum. Et non eſſe neceſ-
ſarium communi interpretum conſenſu [u]
(u ad d.c.cũ contingat. de iureiur.)
receptum eſt, propterea quòd tale iura-
mentum non habet tres illos comites, quos 127
habere debere teſtatur Hieremias [x]. *Iura-*
(x Hierem. 4)
uit, viuit Dominus in veritate, & iudicio,
& iuſtitia. Vbi S. Hieronymus, *Animad-*
uertendum, inquit, *quòd iuſiurandum hos*
habet tres comites, veritatem, iudicium, &
iuſtitiam; ſi iſta defuerint, nequaquam erit
iuramentum, [y] *ſed periurium*. Primum au-
(y c 2.22 q. 2. c vlt. 22. q. 4. D. Thomas 2 2. q. 89. artic 3. gloſ ad cap. etſi Chriſtus de iureiur.)
tem iuramenti comitem eſſe iudicium aſſe-
runt & ſacrarum ſcripturarum, & iuris pon-
tificij interpretes peritiſſimi, cum à iudicio
ipſa iurandi neceſſitas proueniat, quæ alios
comites amplectitur: fieri enim non debet
iuſiurandum, niſi adſit neceſſitas, & fiat ma-
gna cum circumſpectione in re quidem
graui, & vbi iuſiurandum perquam neceſ-
ſarium eſt ad perſuadendum id, quod iura-
menti religione affirmamus. Quis etenim
neſcit, temeritatem quandam eſſe, & pla-
ne irreuerentiam diuinum numen citra ne-
ceſſitatem pro quacumque re, etiam mini-
ma iurare? atque id eſſe nomen Dei in
vanum aſſumere, fruſtraq. fieri iuramen-
tum, & ſuo fine carere? Namque finis iura- 128
menti eſt ipſa neceſſitas perſuaſionis, vt ve-
ritas confirmetur, ac credatur aſſerenti, &
promittenti. Vnde CHRISTVS apud
Matthæum [z]. *Sit ſermo veſter, eſt, eſt,*
(z Matth. 5.)
non, non: quod autem his abundantius eſt,
à malò eſt. Quem locum in Paratitlis [a] in-
(a tit. de iureiurando.)
terpretatus ſum ex Ioannis Gagnei auctо-
ritate, id non ſignificare, malum eſſe iura-
mentum ex ſe, ſed quòd occaſionem ex ſe
habuit à malo, hominum ſcilicet inter ſe
diffidentia, & incredulitate: hoc eſt non ita
de facili, vt vulgò ſolet, ad iuſiurandum
eſſe deueniendum, niſi vrgeat neceſſitas;
videlicet, ſi is, cum quo res agitur, aſſerenti,
vel promittenti non credit, vt veritas ma-
nifeſtetur, & credatur, iurari poteſt. Ita
quoque videtur nobis explicaſſe ipſe ſum-
mus Eccleſiæ [b] Antiſtes, Innocentius III.
(b d cap etſi Chriſtus.)
Abbati, & capitulo Caſtellionis ſcribens,
dum aſſerit, iuramentum per ſe malum non
eſſe (cum Dominus ipſe iurauerit) ſi ne-
ceſſitate trahente præſtetur, ſed frequens, &
incautum, quòd periurium ſæpe fiat: ſicut
vinum modice ſumptum non prohibetur,
ſed prodeſt; immodicum verò inebriat, &
damnatur. Ibi igitur iudicium deficit, ſi iuſ-
iurandum præſtatur, vbi nulla adeſt iurandi
neceſſitas. Neceſſitas vero iurandi tunc ve- 129
re contingit, cum veritas, quæ iureiurando
firmata eſt, non poteſt alia ratione compro-
bari, eaq. iuratio neceſſaria eſt ad fauorem,
& tutelam veritatis: ſiquidem Deus non eſt
ex quauis cauſa in teſtem, & iudicem vo-
candus: ſed, vti diximus, ex graui, & magna
duntaxat, adhibita conſultatione, matu-
roque iudicij examine, ne polluatur ſacro-
ſanctum Dei nomen, & aſſumatur in va-
num. Secundus iuramenti comes, veritas
eſt. Dicit enim Beatus Thomas [c], morales
(c 2.2.q.98. art. 2.)
130 actus ex fine ſpeciem ſortiri. Finis autem
iuramenti eſt confirmatio dicti humani.
Huic vero cõfirmationi falſitas opponitur,
quæ proculdubio finem iuramenti extin-
guit, atque tollit prorſus, atque ideo à fal-
ſitate præcipue manifeſtatur iuramenti per-
uerſitas, quæ periurium dicitur. Ex quibus
non obſcure conſtat, quòd veritas eſt ne-
ceſſarius iuriſiurandi comes, quæ ſi deficiat,
periurium efficitur. Namque veritas omni-
no requiritur in iuramento, vt id, quod af-
firmatiue dicitur, verum penitus ſit, atque
id, quod negatur, vtrique falſum. Quare mi-
131 hi videtur Didacus [d] rectiſſime dixiſſe, ve-
(d ad d.cap. quamuis. p. 2. §. ſexto. num 5.)
ritatem eſſe medullam, & ſubſtantiam ho-
neſtatis iuramenti, abeſt enim iuramento
omnis eius ſubſtantia, ſi veritas deficiat, aſ-
132 ſumiturq. nomen Dei in vanum. Omne igi-
tur aſſertorium iuramentum peccatum pro-
133 ducit, & quidem mortale, ſi veritas deſide-
ratur, etiam ſi ioco fuerit factum, immo ma-
iorem irreuerentiam committit in Deum,
qui falſum ioco aſſeuerat iureiurando, prout
& idem ipſe B. Thomas aſſeuerat [e], quàm,
(e d. q. 98. art. 3.)
qui ſeriò. Tertius iuramenti comes à iuſtitia
ipſa deſcendit, nam vt iuramento inſit iu-
ſtitia, neceſſe eſt, vt licitum ſit, aut decens
id, quod iuratur. Quocumque enim modo
quis iurat illicitum, eo ipſo falſitatem in-
currit, nec obligatur obſeruare quod iura-
uit, atque ideo, licet iuſiurandum vrgens in
diſpendium ſalutis æternæ, vel contra bo-
nos mores (vt iam dictum eſt) non ſit [f]
(f d reg. non eſt obligatorium. & d. c. cum contingat. & d. c. quamuis. & c. ſi vero. & cap. cum quidã. §. vlt. & c. ſicut. de iureiur. c. in malis. c. qui ſacramento. cũ aliis ſimul. 22. q. 4.)
134 obligatorium, quia impia eſt promiſſio, quæ
ſcelere adimpletur, peccat tamen, qui ita
temere [g] iurat. Hinc oritur non inelegans
(g d c. cum quidã. §. vlt.)
dubitatio, an ſit abſolutio neceſſaria à vin-
culo illius iuramenti, quod ad confirmatio-
nem actus turpis, contractusve turpitudinẽ
continentis præſtatur. Et quamquam fre-
quentiori doctorum calculo ſit per manus [h]
(h ad d c. cũ contingat.)
traditum, neceſſariam non eſſe, attamen du-
bium facit, & quidem maximum Vrbani ter-
tij [i] conſtitutio, qua probatur, neceſſariam
(i d. §. vlt.)
eſſe abſolutionẽ à iuramento ei qui iurauit,
ſe non velle alloqui patrem, matrem, ſoro-
rem, fratremve, aut ipſis nõ exhibere huma-
nitatis ſubſidia. Licet etenim ſummus ipſe

Anti-

Antiſtes ibidem expreſſe dicat, tale iuramentum illicitum eſſe, & rationi prorſus contrarium, quia negàre colloquium proximo eſt contra charitatem erga extraneos; erga patrem eſt contrarium paternæ reuerentiæ: item non ſubuenire egenti repugnat naturali [k] rationi, abſolutionem tamen dicit eſſe neceſſariam. 135 Gloſſa, Hoſtienſis, Imola, & Abbas dicunt [l], requiri abſolutionem in ea ſpecie potius ad cautelam, quàm neceſſariò. Cardinalis, Innocentius, Antonius, & Felinus [m], quibus adſtipulatur Alciatus [n], exiſtimant conſtitutionem illam Vrbani intelligendam eſſe ita profectò, vt neceſſaria ſit abſolutio à iuramento, quoties in aliquo caſu poteſt iuſiurandum ſeruari abſque interitu ſalutis æternæ, quamquam eius obſeruatio peccatum inducat aliquo caſu, vt in exemplo ab ipſo Rom. Pontifice [o] propoſito. Quod poſſit contingere, vt, etſi illicitum ſit huiuſmodi iuramentum, atque bonis moribus, etiam naturalibus repugnet, non ſit prorſus illicitum aliquo caſu, & eius obſeruatio non ſit peccatum, & poſſit eiuſcemodi promiſsio abſque vllo penitus vitio, & culpa omitti, vel quia parentes non opus habent hac familiaritate, nec eſſet opportuna, aut conueniens, vel parentibus alimenta exhibere, aut ſubuenire non velle iurat, quia non indigent, & ſunt diuites. Didacus Couarruuias [p] contendit, abſolutionem in ſpecie illius conſtitutionis [q] requiri non à iuramento, ſed à peccato, quod iurans commiſerit, ita temere iurando, nec poteſt negari, quin tale iuſiurandum fuerit temerarium, cum [r] ſit illicitum; ideo peccatum, qui iurauit, iureiurando commiſit, 136 cum iuramento promiſerit obſeruantiam eius, quod ad diſpendium ſalutis æternæ aperte vergebat. Ego ipſe ad hanc vſque diem eiuſdem fui ſententiæ: ſed re tandem cognita, beneque ac non indiligenter perſpecta, conſultiſque veteribus collectionibus, animaduerti aliam fuiſſe Vrbani tertij mentem [ſ]: nam in prima Decretalium collectione, in qua idem Vrbani reſcriptum vltimum obtinet locum, videmus tres caſus fuiſſe Vrbano ſummo Romanæ Eccleſiæ Principi ab Archiepiſcopo Piſano propoſitos. Primus fuit, quòd Epiſcopi quidam Sardi iureiurando promiſerant, ſe certam pecuniæ quantitatem ſoluturos, nec tamen ſoluerant. Alter eſt, quòd Epiſcopus quidem non ſtatis diebus ordines celebraret. Tertius, quòd quidam iurauerant, ſe non velle patri, matri, ſorori, vel fratri loqui, nec quodlibet eis humanum ſubſidium

k cap inter cætera 22. q. 4. l. ſi quis a liberis. §. ſi parens. ff. de lib agn.

l omnes. ad d. §. vlt.

m ibidem.

n ad d. c. cũ contingat num. 10.

o d. c. cum quidã. §. vlt.

p ad d. cap. quamuis in initio. 2 par. num. 4.

q d. §. vlt.

r d. can. inter cetera.

ſ d. §. vlt. c. cum quidã. de iureiur.

Videas primam compilationẽ Decretalium apud Anton. Auguſt.

præſtare, petebat vero huius iuramenti abſolutionem. In quibus cum neſciret, quid ſibi agendum eſſet, velletque ſe exhibere ſummo Pontifici perquam diligentem, & ſedulum in his, quæ ad paſtorale munus ſpe-
137 ctant, ipſum conſuluit, cuius eſt [t] ſingulorum precibus, & conſultationibus reſpondere, obſcura interpretari, & dubia declarare: qui perbenigne, vt moris eſt Romanis Pontificibus, ad ſingula reſpondit, videlicet, Epiſcopos illos, qui ſuum tranſgreſsi erant iuramentum, eſſe tanto grauius pu-
138 niendos, quanto maiori præeminebant dignitate, ne eorum exemplo facilius alij ad ſimilia prouocarentur. Epiſcopum vero, qui alio, quàm, quo debuit, die ordinationes celebrauit, canonica diſciplina corrigendum, & ordinatos à ſuſceptis ordinibus tandiu debere abſtinere, quandiu apud eundem Pontificem, vel ſucceſſores reſtitutio-
139 nis gratiam eſſent [u] conſequuti. Ad vltimum reſcripſit, illos eſſe abſoluendos ab illius obſeruantia iuramenti, cum illicitum eſſet, & omni contrarium rationi, iniuncta tamen eis de hoc, quòd male iurauiſſent, pœnitentia competenti: non enim æquum viſum eſt Vrbano, vt cum illi peterent beneficium abſolutionis a iuramento, licet eſſet illicitum, & bonis moribus repugnaret naturalibus, ita non obtenta abſolutione abirent, & iuſiurandum prorſus contemneretur. Multa ſiquidem fiunt, dum petuntur, quæ alioquin non fierent: nam ſi ille, qui ita temere iurauit, abſolutionem non petijſſet, nec ea opus habuiſſet, dum tamen petit, ne contemptui iuſiurandum ſit, datur abſolutio, argumento illius pontificij iuris regulæ [x], Non eſt ſine culpa, qui rei, quæ ad
140 ſe non pertinet, ſe immiſcet. Qui tale igitur emittit iuſiurandum, nulla præmiſſa abſolutione contra iuramentum venire poteſt impune: ſi nulla ex parte ſeruari poteſt ſine interitu ſalutis æternæ: non æque ſi aliquo caſu ſeruari condecenter poteſt, vt ex Cardinali, Innocentio, Antonio, Felino, atque
141 Alciato diximus. In foro tamen interiori minus dubito, quin ei iniungenda pœnitentia ſit, quòd male, temereq. iurauit, inuocando in re penitus indecenti, & vetita di-
142 uini numinis teſtimonium [y]. Ex quibus ſane conſtat, iuſiurandum contra bonos mores præſtitum non eſſe obligatorium, nec confirmare contractum cõtra bonos mores geſtum, aut contra legis prohibitionem à bonis moribus procedentem. Quemadmodum autem non tenet iuramentum contra bonos mores præſtitum, ſic etiam non tenet, ſi

t cap. 1. de reſcrip. in prima Decr. collect.

u vt habetur etiam in c. cum quidam. de tempore ordin.

x reg. non eſt ſine. de reg. iur. li. 6.

y c. quanto. de iureiur.

actui in fauorem publicum principaliter prohibito fuerit adiectum [z]. Ratio eſt in promptu, quia ius publicum priuatorum pa- 143
ctis, vel iureiurando infringi non poteſt. Eiuſdem ſententiæ eſt & Bartolus [a], quem pontificij iuris interpretes omnes [b] ſequuntur, adſtipulante Alciato [c]: etſi Didacus Couarruuias [d] quibuſdam in caſibus hoc non eſſe obſeruandum contendat, quòd multa iure veteri fuerint ſtatuta, quæ per deſuetudinem, aut contrarium vſum plane ſublata ſunt. Illud maiorem habet difficultatem, an iuramentum confirmet actum, ſeu contractum iure ciuili præcipue, aut ſane principaliter propter priuatam vtilitatem, minus principaliter, & (vt noſtri loquuntur) ſecundario publicam vtilitatem reſpicientem. Et hic videtur eſſe caſus, de quo Innocentius, & Bonifacius, alter in *cap. cum contingat. tit. de iureiuran.* alter *in c. licet, eod. titul. lib. ſexto.* Nam etſi Reipublicæ in- 144
tereſt, dotes mulieribus conſeruari (cū dotatas eſſe fœminas ad ſobolem procreandam, ciuitatemq. liberis replendam maxime ſit [e] neceſſarium, atq. ideo lex Iulia prohibuerit alienationem [f] fundi dotalis) huiuſmodi tamen prohibitio directe priuatam vtilitatem, & fauorem videtur reſpicere, & minus directe, ac minus principaliter publicum commodum. Quæ tamen propoſitio non eſt viſa quibuſdam ſatis recta, propterea, quòd finem præcipuum in rebus agendis attendi oporteat, & hic finis in legibus conſtituendis ſemper ſit ad commune bonum, tanquam ad potentius, & excellentius, directus: ea etenim, quæ ad commune vtilitatem ſpectant aliquo modo, principaliter, & ex priori cauſa introducta ſunt ad commune bonum. Hinc Iſidorus [g] dicebat, 145
legem nullo priuato commodo, ſed pro cōmuni ciuium vtilitate eſſe conſcriptam. Idem videtur dixiſſe philoſophorum princeps Ariſtoteles, dum [h] ait. *Legalia iuſta dicimus factiua, & conſeruatiua felicitatis, & particularium ipſius politica communione.* Quæ verba ſenſum habent, quòd illæ leges 146
dicuntur iuſte poſitæ, quæ efficiunt felicitatem, vt eæ, quæ ad felicitatē conducunt, non tam reſpiciendo ad bonum priuatum, quàm ad politicum, ſiue ad ciuile commune. Vnde B. Thomas [i]. *Sicut*, inquit, *ratio eſt principium humanorum actuum, ita etiam in ipſa ratione eſt aliquid, quod eſt principium reſpectu omnium aliorum: vnde ad hoc oportet, principaliter, & maxime pertineat lex.* Quamobrem, ſi leges aliquæ dicuntur ad priuatam vtilitatem fuiſſe conſtitutæ, ideo

z c. ſi diligenti. de foro compet. c. ad apoſtolicam. de regul. l. ius publicum ff de pact.
a ad l. ſi quis pro eo. n. 7 ff de fideiuſſ.
b d. c. cum contingat.
c ibid. n. 83.
d d. par. 2. §. 1 n. 2. cum ſeqq.
e l. 1. ff. ſol. matr. l. 2. ff. de iure dot. l. 2. ff. de priuileg. cred. l. 2. ff. de dote prælег. l. prætor. in ſi. ff. de pact. dotal.
f l. lex Iul. & toto tit. ff. de fundo dotali.
g lib. etymolog. c. 10 & 11. & in c. erit diſt. 4
h lib. Ethic. 5. cap. 1.
i 1. 2. q. 90. art. 2.

dicuntur, quia tales leges non diſponunt ſuper rebus publicis, & ad omnes in communi pertinentibus; & tamen quoniam neceſſarium eſt, quòd particulares regantur ad regimen totius, ideo ſupradictæ leges, quæ priuatam vtilitatem continere videntur, adhuc ſpectant bonū commune, & hic reſpectus principalis eſt, non ſecundarius. Idcirco non videtur eſſe verum, quòd lex quandoq. directe, & principaliter priuatum fauorem, & vtilitatem reſpiciat, & minus principaliter, ſiue ſecūdario bonum commune, vt Bartolus [k] (quem alij ſequuti ſunt [l]) exiſtimauit. Hunc tamen dicendi modum defendi poſſe, ſcribit Didacus Couarr. [m] ſi attendamus, finem cuiuſq. diſpoſitionis dupliciter accipi principaliter, videlicet, vel quo ad intentionem, vel quo ad executionem. Finis autem principalis communi ſignificatione
147 dicitur, qui propinquior eſt in executione, quamuis remotior ſit in intentione legis: lex ergo, quæ de priuatorum rebus diſponit, principaliter intendit commune bonū: ſed quia ex lege iſta prius bonum ad priuatos defertur, dicendum eſt, legem hāc principaliter fauere priuatis: principaliter, inquam, executione; ſecundario autem intentione. Quare cum Accurſius [n] dicat leges quaſdā ſecundario reſpicere fauorem publicum, & principaliter priuatum, eſt intelligēdus, quòd dicat, ſecundario, non quoad intentionem, ſed quoad executionē. Qua ſane ratione quælibet lex, etiam de priuata vtilitate tractans, intentione quidem principaliter ad cōmune bonum ſpectat: illa verò lex, quæ de rebus publicis diſponit, principaliter intentione, & executione ad bonum, & commodum publicum tendit. Audiui ego aliquando, dum Theologiæ operam darem, à viro doctiſſimo Ioanne Ambroſio Barbauario, ordinis Prædicatorum, Sereniſſ. Caroli Emanuelis Allobrogum Ducis Theologo, necnon à confeſſionibus, dum publice in Taurinenſi gymnaſio B. Thom. [o] Aquin. explicaret, omnia Principis præcepta rationem legis habere pro quanto bonum com-
148 mune reſpiciunt. Nam ſi Princeps præcepit, vt Titius, qui cum Sempronio iurgia habet cum periculo cædis, intra proprios lares ſe contineat, vſque ad compoſitam inter illos pacem, talis ſequeſtratio regulatur lege illa communi, de qua in Decalogo: *Non occides*: ſiue hac, de qua apud Cicer. de legibus [p]. *Iurgia inter ciues non ſunto.* Item ſi præcipiat Epiſcopus lanijs ne tempore quadrageſimali vendant carnes, hoc præcipiendo, applicabit legem illam vniuerſalem de

k ad d. l. ſi quis pro eo.
l ad c. cum contingat
m d. par. 2. §. 1. num. 6.
n ad l. 1. §. huius ſtudij. ff. de iuſt. & iure.
o ad d. q. 90.
p lib. de legibus. 2.

ieiunijs ſeruandis huic particulari actioni. Etſi in practicis bonum ſingulare referri non debet ad bonum commune communitate generis, vel ſpeciei, ſed communitate cauſæ finalis; neque adeo dicendum eſt, quòd vendere carnes ſit ieiunium, ſed quòd fiat propter ieiunium: nam vnum eſt propter aliud: ſicut non dicimus, frænorum, aut nauigiorum factricem artem eſſe equeſtrem, aut ad nauigandum pertinere, ſed propter equeſtrem, aut nauigatoriam exer-
149 ceri. Et quemadmodum idem B. Thomas [q] aſſeuerat, omnis pars ordinatur ad totum, ſicut imperfectum ad perfectum, ita homo vnus eſt pars communitatis perfectæ, idest ciuitatis. Sic etiam beatitudo ſingularis hominis pendet à beatitudine totius communitatis. Lex igitur, quæ reſpicit finem vltimum humanæ vitæ, proprie reſpicit ordi-
150 nem ad fœlicitatem communem, hoc eſt ad beandam ciuitatem, quia perfecta communitas, teſte [r] Ariſtotele, eſt ciuitas. Præterea in quolibet genere id, quod maxime dicitur, eſt principium aliorum, & alia dicuntur ſecundum ordinem ad ipſum, ſicut ignis, qui eſt maxime calidus, eſt cauſa caliditatis in mixtis, quæ in tantum dicuntur calida, quatenus participantur igne. Et cum lex dicatur maxime ſecundum ordinem ad bonum [s] commune, præcepta de particularibus agentia non habebunt rationem legis: niſi pro quanto referuntur ad bonum commune. Sed, vt paulo ante dixi, quid-
151 quid præcipit Princeps, ſemper regulatur aliqua communi lege. Qualibet ergo lex, etiam priuatam vtilitatem reſpiciens, intentione legiſlatoris, & quidem principali-
152 ter ad commune bonum pertinet. Lex autem Iulia, quæ de fundo dotali alienationem prohibuit, intendit conſulere bono publico, ne mulieres perdant dotes: immo illas conſeruent ad ſobolem procreandam, replendamq. liberis [t] ciuitatem, quamquam finis ipſius legis Iuliæ principaliter ad hanc, vel illam mulierem priuatam reſpectu executionis conueniat, & quoad commune bonum reſpectu intentionis. Verum quoniam alienatio iſta fundi dotalis lege Iulia fuit prohibita: res erit paulò altius repetenda, & ab re fortaſſe non erit videre, quæ ſit iſta lex Iulia. Nullum enim legum nomen eſſe magis celebre, & frequentatum hoc ipſo Iuliarum legum, ſcribit vir doctiſſimus Antonius [u] Auguſtinus. Quod C. Iulij Cæſaris, & eius adoptiui filij Auguſti honori eſt datum, quorum cognomen ad ceteros omnes Imperatores peruenit. Has vero Iulias leges permultas fuiſſe reperimus, quarum latores duos illos Cæſares fuiſſe, atq. alios vetuſtiores ex eadem familia idem Auguſtinus recte opinatur. Plures tamen Auguſti, & inſigniores fuerunt, vti eſt lex Iulia *de adulterijs*, *de pudicitia*, *de maritandis ordinibus*, *de ambitu*, *ſumptuaria*, *de repetundis*, *agraria*, *iudiciaria*, *theatralis*, *de ſacerdotijs*, *de legationibus*, *maieſtatis*, *de vi publica*, *de vi priuata*, *de annona*, *peculatus*, *de reſiduis*, *de tutoribus à præſidibus dandis*,
153 *de bonis cedendis*, *de fundo dotali*. Sunt itaq. Iuliæ leges numero viginti, quæ an ad Auguſtum, an vero ad Caium Cæſarem referendæ ſint, dubitat idem Antonius Auguſtinus, etſi alias fuiſſe leges ab ipſo Cæſare Dictatore latas, quarum nomẽ ignoramus, ex Suetonio, alijſque bonis auctoribus probatur. Ipſe tamen, licet minus dubitem, quin aliquæ eſſe poſſint à Cæſare Dictatore latæ, plures tamen puto ab Auguſto. Ratio eſt in promptu, ſiquidem Caius Cæſar per decennium, quamuis Conſul, Dictatorq. perpetuus eſſet deſignatus, anno tamen ætatis ſuæ quinquageſimo ſexto, Dictaturæ initæ anno tertio, viginti tribus vulneribus eſt in-
154 terfectus. Auguſtus vero tanto tempore Romanæ præfuit Reipublicæ, quanto vixit Cæſar. Cum enim eam rexiſſet cum Antonio, & Lepido annos duodecim, ac ſolus annos quadraginta quattuor, vrbe optimis inſtitutis, legibus, munificentiſſimiſq. operibus exculta, magno totius Romani imperij deſiderio deceſsit anno ætatis ſuæ ſeptuageſimo ſexto. Qui cum diu imperium tenuiſſet, veriſimile fit plures tuliſſe leges. Sed quoquo modo ſit, ſat eſt in præſentia nos intelligere, prohibitionem alienationis fundi dotalis lege Iulia inductam eſſe. Nam Caius [x] Iuriſconſultus ſcribit legem Iuliam, quæ de dotali prædio proſpexit, ne id marito liceat obligare, aut alienare, plenius eſſe interpretandam, vt etiam de ſponſo
155 idem iuris ſit, quod de marito. Vlpianus [y], *Dotale*, ait, *prædium accipere debemus tam vrbanum, quàm ruſticum. Ad omne enim ædificium lex Iulia pertinebit.* Iuſtinianus [z]. *Lex Iulia fundi dotalis Italici alienationem prohibebat fieri à marito non conſentiente muliere, hypothecam autem nec ſi mulier conſentiebat.* Quod idem Iuſtinianus ad Prouincias porrexit tandem, vti videas in Inſtitutionibus [a], vbi legitur ſic. *Cum lex Iulia in ſolis tantummodo rebus locum habebat, quæ Italicæ fuerant: & alienationes inhibebant, quæ inuita muliere fiebant: hypothecas autem earum rerum, etiam volente ea:*

q d. q. 90. art. 3.

r lib. Politic. 1.

s d. ca. erit. diſt. 4.

t d. l. 1 ff. ſolut. matr. cũ alijs omnibus ſupra citatis.

u lib. de legibus, & S. C. in verbo Iulia.

x in l. lex Iulia. ff. de fund. dotali.

y in l. dotale. ff. eod.

z in l. vnica. § & cum lex C de rei vxor. act.

a tit. quibus alien. licet. vel non. in princ. & in Nouell. 61.

vtrique remedium impoſuimus, vt etiam in
eas res, quæ in prouinciali ſolo poſitæ ſunt,
interdicta ſit alienatio, vel obligatio, vt neu-
trum, eorum, neque conſentientibus mulieri-
bus, procedat, ne ſexus muliebris fragilitas
in perniciem ſubſtantiæ earum conuertatur.

b d §. & cū lex.

Eandem rationem reddit idem[b] Impera-
tor, ne ſcilicet fragilitate naturæ ſuæ ad re-

c in c. 14. lib. 1. Animaduer.

pentinam deducatur inopiam. Quare ego[c]
aliàs ex Plutarcho, Ariſtotele, Auicenna,
Quintiliano, Baldo, B. etiam Ioan. Chryſo-
ſtomo, & alijs dicebam, more fuiſſe rece-
ptum, ne mulieres propinquis matrimonio
iungantur: quia cum imbecilles ſint, multo-
rum ope, & auxilio indigent, vt ſi quæ à ma-
ritis ſuis iniuria afficerentur, cognati eis
opem ferrent. Quæri etiam poſſet, an lex
Iulia de fundo dotali extendi poſſit ad res
propter nuptias donatas: & videtur dicen-
dum, non poſſe. Siquidem alienatio fundi
dotalis ob id etiam prohibita eſt: quia licet
dotalia prædia ſint in bonis mariti, mulie-

d l. quāuis ff. de iure dot. l. in rebus, C. eod. l. Lucius §. idem reſpōdit. ff ad municipal.

ris[d] tamen ſunt, atq. ideo liberum eſt mu- 157
lieri ea vindicare recta vindicatione, quaſi
ſua, vel hypothecaria, quaſi aliena. At præ-
dia donationis propter nuptias mulieris
nondum ſunt, quia non donantur ſtatim, nec
donatio ſtatim ſortitur effectum, ſed aſſi-
gnantur, & conſcribuntur in cauſam dona-
tionis. Quemadmodum tamen, legem Iu-
liam plenius interpretandam eſſe dixit Ca-

e d. l. lex Iulia.

ius[e], vt etiam de ſponſo idem iuris ſit, quod
de marito, ſic etiam Iuſtinianus in ſua No- 158

f d. Nouell. 61. quæ eſt in vulgatis Codic. b ſub tit. vt immobil. ante nupt. donat. neq. hypoth. dentur.

uella[f] porrigendam eſſe ad prædia, quæ
propter nuptias donata ſunt, ne fraudaren-
tur mulieres lucro nuptiali, quod ſperant ex
donatione propter nuptias in caſu mortis,
vel diuortij, & conſequenter liberi commu-
nes, quibus plerumque lucra nuptialia ſer-
uare parentes ſolent. Et quamquam Iuſti-
niani tempore nonnulli exiſtimauerint, va-
lere alienationem, reuocari tamen, & re-
ſcindi poſſe, aut pignus vtili vindicatione,

g d. Nouell. 61.

idem tamen Iuſtinianus[g] ſtatuere rectius
putauit, nullam eſſe alienationem, vel hy-
pothecam ipſo iure, quàm poſſe agi reſciſſo-
ria. Eſt igitur nulla alienatio, nulla hypo-
theca ipſo iure, quantum ad mulierem
pertinet. Inter ipſos autem contrahentes
ratam eſſe voluit conuentionem. Sicut enim 159

h l. ſi rem alienam §. pen. l. ſi pignore §. ſi prædo ff. de pignor. act. l. ſi ab eo ff. de pignor.

rei alienæ hypotheca nulla eſt, quòd ad
dominium attinet, inter ipſos tamen
contrahentes valet, & parit actionem[h]
pignoratitiam: idem eſt in venditione rei

i ad d. Nouell. in ver. valebam.

alienæ. Ioannes[i] tamen vetus interpres 160
putat, illam exiſtere differentiam inter do-
tem, & donationem propter nuptias, quòd
prædij dotalis alienatio, vel hypotheca
non valeat, etiam ſi ſæpius conſenſerit mu-
lier; prædij vero donati propter nuptias alie-
natio valeat, ſi conſenſerit mulier ipſa ſe-
mel, atque poſt biennium iterum, dummo-
do ex alijs mariti bonis contingentem ſibi
portionem lucri ex tabulis nuptialibus ſer-
uare[k] poſſit. Quod videtur ſancitum ad

k d. Nouell. 61.

161 exemplum Senatuſconſulti Velleiani de
interceſſionibus mulierum, quo Iuſtinia-

l l. ſi mul. 22. C. ad S.C. Velleian.

nus[l] conſtituit expreſſe, mulierem non
iuuari, ſi perſeuerantia apparuerit, eam
maturo animi iudicio, ac deliberato in-
terceſſiſſe, non leuitate quadam, hoc eſt,
ſi poſtquam interceſſit, biennio elapſo, pro
eodem eiuſdem rei nomine intercedat.
Quod ſane exemplum, vt recte animaduer-
tit Cuiacius[m], per omnia non quadrat:

m ad d. Nouell. 61.

propterea quòd alienatio rei propter nu-
ptias donatæ, etiam conſentiente muliere
ſemel, atque poſt biennium iterum, non
tenet, niſi aliæ adſint res mariti, ex quibus
refici poſſit caſus donationis propter nu-
162 ptias. Licet ex alia Nouella[n] conſtitutio-

n Nou. 134. quæ eſt ſub tit. vt nulli iud. liceat §. & illud. & auth. ſi qua mulier. C. eod. ad S.C. Velleian.

ne appareat, mulierem, quæ pro marito in-
terceſſerit, etiam ſi eam interceſſionem
ſæpius confirmauerit, ipſo iure non teneri,
niſi manifeſte probetur, quòd pecuniæ, pro
quibus interceſſerit, in propriam ipſius mu-
lieris vtilitatem expenſæ ſint. Hinc Pla-
centinus vetus gloſſator exiſtimauit illam[o]

o d. l. ſi mulier.

Codicis conſtitutionem ex poſteriori No-
163 uella[p] fuiſſe correctam. Alij (quos Cu-

p d. Nouell. 134.

q ad dd. Nouell. 61. & 134.

iacius[q] bis nominat & ſequitur) puta-
runt, eandem Nouellam[r] intelligendam

r Nouella 134.

ſ d. l. ſi mulier.

eſſe de marito, aliam[ſ] vero de extra-
neo, vt ſi pro marito interceſſerit, ac etiam
millies conſenſerit, ipſo iure non tenea-
tur, ſi pro alio interceſſerit, teneatur,
cum exceptione tamen Senatuſconſulti
Velleiani. Item, ſi pro alio interceſſe-
rit, & poſt biennium interceſſionem con-

t d. l. ſi mulier.

firmauerit, omnino[t] teneatur. Ratio eſt
elegans: nam quo facilius intercedit mu-
lier pro marito, quàm pro alio, eo magis,
ſubuenitur illi. Hæc interpretatio mihi il-
las conſtitutiones bene intuenti viſa eſt

u d. l. ſi mulier.

recta: quandoquidem in Codicis[u] conſti-
tutione nulla prorſus ſit mariti mentio: non

x in §. & illud. d. Nouell. 134.

item in Nouella, maxime in illa[x] parte,
quæ tota de marito eſt. His ita peractis
examinemus, quæ ad legem Iuliam perti-
nent, atque ad eius extenſionem facere vi-
164 dentur, an ſcilicet lex ipſa Iulia de fundo
dotali locum habeat, ſi in alienatione de re-
bus dotalibus, & alijs propter nuptias do-
natis facta, adiectum ſit iuſiurandum. Hanc
dubita-

dubitationem Innocentius tertius Summus Pontifex ſuo y reſcripto ſuſtulit omnino, vt reuocari, reſcindiq. non poſſit alienatio cum iuramento facta, niſi vis, vel dolus interceſſerit. Immo, cum iudices quidam laici dictam Innocentianam conſtitutionem non obſeruarent, Bonifacius z octauus mandauit, eoſdem ad ſeruandum ius pontificium per locorum ordinarios cenſura eccleſiaſtica compelli. Locus admonet, vt quæramus, an alienatio rei dotalis facta à muliere, quæ iurauerat, ſe non alienaturam fundum dotalem, teneat: & videtur dicendum, eam tenere, quia, licet alienatio facta ſit contra duplicem prohibitionem; legis a, ſcilicet, & hominis, expreſſam videlicet mulieris, quæ, ſe non alienaturam iurauerat, quo caſu non videtur b valere, vt eſt communis doctorũ c concluſio: huic tamen opinioni plures obſtant exceptiones, eaque præſertim, quòd gloſſæ, & communis opinionis opinio locum habet, quando emens ſciuerit iuramentum mulieris de non alienando, & ſic præcedentem hominis prohibitionem, ſecus, ſi ignorauerit: quæ etiam dicitur communis opinio d. Rota tamẽ tenuit, huiuſmodi alienationem non valere, quia emptor, emendo rem dotalem, contractui conſentit à iure prohibito, proinde ſibi imputandum, quod cautiùs non contraxerit, nempe diligenter perquirendo, an ſeruandum iuramẽtum tale eſſet, vt ſine peccato ſeruari poſſet, & an aliud præceſſiſſet, maxime, ſi mulier ex ſimplicitate id feciſſet, prioris fortaſſe iuramẽti oblita, prout in dubio præſumitur, niſi contrariũ probetur, non æque, ſi mulier doloſe id feciſſet, quia tacuerit, ſe non alienaturam iuraſſe cauſa decipiendi emptorem: quo caſu alienationẽ valere pronunciauit Rota *. Sed illud magis vrget, nimirum, an iuramen- 265
tum duntaxat ſeruandum ſit, aut an & cõtractus ipſe alioquin inualidus iuramenti religione cõfirmatus, firmus haberi debeat? Firmum habendum ſcribit ſummus ipſe e Antiſtes, neque ab eo diſſentit Imperator f. Quorum profecto auctoritatibus hæc ipſa opinio mirifice probatur, ſcilicet, vt nõ modo iuſiurandum ſeruetur, ſed contractus ſit validus: quam opinionem ſequuntur Caldilinus, Ancharanus, Cardinalis g, Abbas h, & Imola i. Item Bart. Bald. & alij k, præſertim Corneus, qui l tradit, non eſſe ab hac ſententia, ſiue in iudicando, ſiue in reſpondendo de iure recedendum, quemadmodũ etiam aſſeuerat Didacus m, qui dicit non eſſe locum diſputationi huius controuerſiæ, quo ad tribunalia, tametſi huiuſmodi quæ-

y d. c. cum contingat.
z d. c. licet. eod. de iureiur. lib. 6.
a l. 1. §. & cũ lex. C. de rei vx. act.
b gloſ. Ancharan. Hoſtien. Ioan. And & alij ad cap licet mulieres, de iureiur. li. 6. cum alijs allegatis à Didaco ad cap. quãuis. p. 2. §. 2. nu. 2. & per Rim. in princip Inſtit. quibus alien. licet, vel non, nu. 228 cũ duobus ſeqq.
c Didac loco citato.
d vt poſt Fabr Imol. & Alexand. Ruin conſil. 118. n 4 voluit idem Bald. Iaſon, Ripa, & Cãpeg per Riminald. relati ad d. princ. n. 231. cum ſeq. & per Didacũ. d. § 1. nu. 4. poſt mediũ. verſ. ita is etiam controuertitur, vbi hãc opinionem receptiorem eſſe ait.
* deciſ. 45. n. 27. cũ ſeq. diuerſ. p. 2.
e d. c. cum contingat. d. c. licet. & d. c quãuis. de pact lib 6
f in auth ſacramenta puberum. ibi inuiolabiliter. C ſi aduerſ. vendit.
g omnes ad d. c. cũ contingat
h ibid n. 8.
i ibid. n. 18.
k ad d. authen. ſacramenta.
l ibid. n. 56.
m ad d. cap. quamuis. p. 2. §. 1. verſ. poſterioris. in fine.

ſtio dubia eſſe poſſit, quo ad priuatam diſputationem. Eandem fatentur eſſe communem, eamq. ſequutus Abbas n, & poſt eum Iaſ. o Curt. iun. p Aretin. q & Alciatus r. Contraria tamen ſententia ſuos habet auctores, quippe qui opinantur, hoc in caſu iuramentum ſeruandũ eſſe, non tamen confirmari contractum ratione iuramenti, nec validum fieri, vti exiſtimarunt Antonius ſ, Cumanus t, Ioan. Faber u, Portius x, Ioan. de Lignago y, Iaſon z, Fortunius a, & Ioannes Igneus b. Eidem opinioni adhærere videtur etiam Bart. c ipſe. Quamobrem Andr. Alciat. d hanc opinionem diſputando optime defendi poſſe dixit ex auctoritatibus etiam eorundem legumlatorum, quas recenſet, & refert idem ipſe Alciat. & ante eũ Iaſ. e qui etiã referunt effectus iſtius opinionis, ſi vera eſſet, & recepta. Potiſſima autem horum interpretum ratio eſt, quòd contractus iuramento quidẽ confirmatur ad hunc effectũ, vt non obtenta abſolutione à iuramenti vinculo is quidem ſeruandus ſit, non item ſi abſolutio fuerit obtenta, quòd in iuribus citatis non dicitur eſſe obſeruandum contractũ, ſed obſeruandum iuſiurandum. Ego tamen arbitror Bartoli, & ſequacium opinionem veriorem eſſe: adeo vt non ſit prorſus in iure dicendo, aut in reſpondendo de iure ab ea recedendum. Siquidem verba principalis f conſtitutionis, Pontificiorumq. g reſcriptorum talia ſunt, vt nullã patiantur contrariam reſponſionem, ac proinde cum Didaco h ipſe ſentio, non eſſe locum diſputationi huius controuerſię, quo ad tribunalia. Sed vlterius dubitatur, an contractus iſte alienationis fundi dotalis, & huiuſmodi, iuriſiurandi religione firmatus ſecuta ex aliqua iuſta cauſa abſolutione à iuramenti vinculo, adhuc valeat, atque opus ſit, vt iudicio ordinario ad eius reſciſſionem agatur, an vero ſit omnino irritus abſolutionis beneficio? Abbas Panor. ſibi ipſi contrarius videtur: nã i ſequutus Angel. k dicit, contractum ab initio ſacramento firmatum, non ex eo irritum fieri, quòd poſtmodum, eſſet iuriſiurandi l religio. Attamen idẽ Cardinali, & Antonio adhærens m, contrariam ſententiam veriorem exiſtimauit: cuius opinioni ſubſcribit & Felin. n aſſerens; contractum irritum manere præſtita abſolutione à vinculo iuramenti, quoties is contractus à ſolo iuramẽto robur accipit. Si vero contractus alioquin & abſq. iuramento firmus ſit: tametſi aliquem ex adiectione iuramenti effectum ſortiatur, vt in ſpecie cõſtitutionis o Diocl. & Maximiani: tunc (ait Abbas cũ alijs) adhuc firmum

n ad d. cap. cum contingat num 8.
o ad d. authen. ſacramenta n. 36.
p conſ. 47.
q conſ. 22.
r ad d cap. cum contingat. nu. 113.
ſ ibidem.
t ad d. l ſi quis pro eo. ff. de fideiuſ.
u ad princ. tit. Inſtitut. quib. alien. licet, vel nõ.
x ibid. & ad §. extraneo. Inſtit de hæred. quæ ab inteſt defer.
y ad d cap. cũ cõtingat.
z ad d. authen. ſacramenta. n. 37. cum ſeq.
a in tract. de vlt. fine. illat 19.
b ad l 1. §. ſi vir au: vxo. n. 14. ff. ad S C. Syllan.
c ad l. qui ſuperſtitis. ff de acqu. hæred.
d ad d. c. cũ contingat. num 120.
e ad d authen. ſacramenta. n. 36.
f d auth ſacramenta.
g d. c. cum cõtingat. & d. c. licet. & d c. quãuis.
h d §. 1. verſic. poſterioris. in fine.
i ad c. 1. n. 12. de iureiurando.
k conſ. 160.
l reg. factũ legitime. de reg. iur. li. 6.
m d. c. debitores. de iureiur.
n d. c. 1. nu. 26.
o l. 3. C. de reſcind. vẽd.

ius ex contractu ortum eſſe, etiam impetrato abſolutionis beneficio: hæc autem quæſtio decidi, ac determinari poteſt, ſi ad tria
præcipue capita eam reducamus. Primum 166
erit, quòd vbi contractus eſt ſui natura nullus, nec iuramenti adiectione confirmatur, ſed iurans tenetur tantum obſeruare, quod iureiurando promiſit: cuius rei exemplum peti poteſt ex reſcripto Alexandri [p] Papæ, in cuius ſpecie ſolutio iuramẽti vinculo per abſolutionem, contractus remanet omnino nullus abſque vlla prorſus contractus re-
ſciſſione, prout ipſe aſſeuerat Abbas [q]. Se- 167
cundum caput erit, cum contractus per ſe validus cenſetur, etiam ſi nullum ei appoſitum fuiſſet iuſiurandum, & tamen propter virtutem iuramenti, is qui iurauit, non poteſt aliquo iuris remedio aduerſus eundem contractum agere, vt in ſupradicta principalis conſtitutionis [r] ſpecie. Quo caſu accepta ab Epiſcopo abſolutione à præſtito iuramento, nihilominus contractus ille vim adhuc aliquam retinet: ſed qui iurauit, agere poterit aduerſus contractum eo ſane remedio, quod ſibi iure competeret, ſi non adhibuiſſet iuſiurandum: & in hoc iudicio tractabitur de remedio, & actione aduerſus ipſum contractum regulariter competentibus. Quod ſentit & Abbas [ſ] ipſe. Tertium, & vltimum erit: quando contractus eſt alioquin omnino inualidus, & ſolo iuramento roboratur: & hoc caput eſt alijs longe difficilius: hoc eſt, an data abſolutione à iuramenti vinculo, adhuc virium aliquid habeat contractus, an verò remaneat prorſus inutilis, & inualidus. Angelus [t] dicit, hoc caſu adhuc contractus vim ſupereſſe, quem ſequutus eſt Abbas [u]. Contraria tamen ſententia tandem eidem Abbati [x] placuit, quemadmodum placuerat Cardinali, Antonio de Butrio, atq. etiam Paulo de Leaz. quem idem Abbas citat, & Felinus [y]. Inquiunt enim, inutilem prorſus, & futilem eſſe huiuſmodi abſolutionem, ſi adhuc contractus validus, & irreuocabilis remaneat, quod eſt contra [z] aliam Alexandri conſtitutionem. Sed hunc quæſtionis nodum ſoluere videtur Alciatus [a] noſter, quem ſequitur duobus in locis Couarruuias [b] illa per-
eleganti diſtinctione; quòd aut abſolutio 168
impartita fuit, & conceſſa ad effectum agendi duntaxat: & hoc caſu, vtcumque ſit, contractus remanet firmus, vimq. habet eam, quam haberet nondum data abſolutione ab ipſo iuramenti vinculo: tantum ſane iuranti videtur conceſſum, vt non obſtante iuramento, poſſit in iudicio tractare de viribus contractus, & an aliquid roboris ex iuramento acceperit: aut abſolutio obtenta fuit, non modò ad effectum agendi, verum etiam ſoluendi ipſam iurati contractus obligationem: quo caſu nulla ſupereſt conuentionis, ſiue contractus obligatio, aut vis vlla: adeo vt de viribus eius vlterius agi non poſſit. At dicet aliquis. Quonam pacto dignoſci poterit, an abſolutio data ſit ad effectum agendi duntaxat, aut potius ab omni contractus obligatione? Reſpondendum, cognoſci poſſe ex ipſa negotij ſerie, vel ex modo procedendi, agendi, cognoſcendi, & definiendi de præſtanda abſolutione quæſtionem. Namque abſolutio ad effectum agendi præſtita hunc habet ſenſum, vt qui iurauit, non obſtante iuramenti vinculo, libere poſſit agere aduerſus contractum illum: quòd ſi probauerit, cum vſurarium eſſe, vel alio modo illicitum, alſcius iuramenti obligatione ſolutus ſit, vt ſcribit & ipſe Paulus Caſtr. [c] Et non ſolum conceditur beneficium abſolutionis ad effectum agendi, ſed & ad effectum excipiendi, au-
169 ctore Ludouico Gom. [d] etſi Ioannes Sta-
170 phil. [e] ſcriptum reliquit, in Rom. curia ex ſtilo Signaturæ minime concedi abſolutionem ad effectum agendi à iuramento præſtito in obligationibus conceptis in forma Cameræ Apoſt. Sed an abſolutio à quouis iuramenti vinculo concedi poſſit ab habente poteſtatem, parte, in cuius gratiam præſtitum eſt
171 iuſiurandum, minime vocata? Dubium facit ad hoc, quòd aduerſus inauditam partem nihil eſt definiendum [f]. At iuſiurandum regulariter obligat iurantem, & ea obligatio ex diuina interceſſione homini, cui præſtitum eſt, acquiritur: quare videtur prope iniquum, ſi iuranti daretur abſolutio, parte non vocata, vti notant omnes [g], præſertim Cardinalis, Abbas, & Felinus, item Curtius iunior [h], Decius [i], Selua [k], Guido Papæ [l], Carolus Ruinus [m], Archidiaconus [n], & alij. Quam opinionem, communem eſſe aiunt Curtius, Decius, & Selua. Et licet, citationem partis neceſſariam eſſe (quando datur abſolutio à iuramenti vinculo tantum ad effectum agendi) nonnulli exiſtimarint, vt Federicus de Senis [o], & Dominicus [p], quod adnotarunt etiam Anchar. [q] Alexander [r], & Guido Papæ [ſ], quorum opinionem, tutiorem eſſe cenſet Felinus [t], eſſeq. communem teſtantur quoque Curtius Senior [u], & Hippol. [x] contrariam tamen ſententiam tenue-
172 runt Oldradus [y], Anchar. [z] & Decius [a]; quam eſſe communem fatetur Andræas Alciatus [b], ac Gomeſius [c], & apud Galliarum tribu-

p d. cap. debitores. de iureiur.
q d. c. cum contingat. num. 19.
r d. l. 2. C. de reſcind. vẽd.
ſ ad d. cap. cum contingat num. 19.
t d. cōſ. 160.
u ad d. c. 1. eod. de iureiurando.
x ad c. cum contingat. num. 9.
y ad d. c. 1. eod.
z c. ſi verò. eod. de iureiurando.
a ad c. cum contingat. nu. 127. cum ſeqq.
b ad d. cap. quamuis. §. 1. n. 7. par. 2. & c. 4. nu. 5. lib. 1. variarum reſol.

c conſ. 259. col. penult. lib. 2.
d tract. breuium nu. 47.
e de litteris gratiæ. & iuſtit. fol. 133.
f c. 1. de cauſ. poſſ. c. cauſam. 3. quæſt. 9. l. de vnoquoque. ff. de re iud. l. ea quæ C. quomodo, & quando iudex.
g ad d. c. 1. & d. cum contingat.
h conſ. 65.
i ad c. qua fronte. de appell.
k de iureiu. q. vlt.
l decis. 140. & 225.
m conſ. 66. n. 2. lib. 4.
n & alij. ad c. licet canon. de elec. lib. 6.
o conſ. 300.
p conſ. 16.
q conſ. 27. & conſ. 188.
r conſ. 222. n. 8. lib. 2.
ſ d. dec. 225. & dec. 160.
t ad d. c. 1.
u conſ. 44. art. 2.
x ad d. l. de vno quoq.
y conſ. 102.
z conſ. 18.
a d. c. qua fronte.
b ad d. cap. cum contingat. nu. 127.
c d. tractat. biennium. n. 46.

tribunalia ſeruari tradunt Gulielm. Bene-
dict.[d] & Ioan. Rappallus[e]. Qui omnes vno
ore fatentur, citationem minime requiri,
quoties tractatur de danda abſolutione à
iuramenti vinculo ad effectum dumtaxat
agendi, ex eo, quòd in eo iudicio ſummatim
tractatur de abſolutionis cauſa tantum, ac
proinde parum, aut nihil fere damni, & præ-
iudicij huiuſmodi abſolutio parti afferre
poteſt: cum ea virtus, quæ ex iuriſiurandi
adiectione contractui accedit, ſalua, & in-
uiolata permanet. Et hanc poſtremam opi-
nionem magis praxi congruentem eſſe te-
ſtatur & Didac.[f] atque ita quotidie obſer-
uari videmus, & experimur. Verum, ſi ab-
ſolutio petitur non modò ad effectum agē-
di, ſed etiam, vt ſimul tollatur obligatio ex
iuriſiurandi religione contracta, & omnino
ipſius contractus vis euaneſcat, cum tunc
agendum ſit de iuſtitia, & veritate contra-
ctus, atque agitur, vt ſoluatur, & reſcinda-
tur penitus contractus, profectò non poteſt
concedi abſolutio, niſi in ius vocata parte.
Et hæc eſt catholica ſententia. atque ideo
Gregorius Tertius[g] mādauit iudicibus ec-
cleſiaſticis, vt cenſura eccleſiaſtica compel-
lant creditores, ad iuramenta ſuper vſuris
ſibi ſoluendis præſtita relaxanda. Quod ar- 173
gumento eſt, iuſiurandum non ita de facili
remitti debere, quando in vtilitatem alicu-
ius priuati eſt præſtitum. Nam etſi Roma-
nus ipſe Pont. valet omne omnino iuramen-
ti vinculum exoluere, ſi ex iuſta, & ratio-
nabili cauſa moueatur, & alij etiam inferio-
res eccleſiaſtici Præſides in ijs, inquā, quæ
ad liberam eius, & eorum diſpoſitionem
pertinent; attamen ſi in fauorem, & com-
modum alicuius priuati præſtitū fuerit iuſ-
iurandum, ſimpliciter iudex eccleſiaſticus, 174
ac etiam ſummus ipſe Antiſtes non pote-
rit directe remittere iuramenti vinculum,
etiam ex iuſta, & euidenti cauſa, vt in Para-
titlis[h] dixi, licet aliter ſenſerit Abbas[i]: co-
gere verò per cenſuras eccleſiaſticas partē,
vt relaxet[k], poterit. Quòd, ſi pars nullo
modo inducatur ad illud relaxandum, tunc
iudex eccleſiaſticus iurantem abſoluet, vt
perite cenſuit Innocen.[l] At obijciet aliquis,
idem planè dicendum videri, ſi ad effectum
agendi tantum cōcedatur iuramenti remiſ-
ſio. Solutio eſt in promptu: ſiquidem remiſ-
ſio iuramenti, vt ſuperius diximus, ad effe-
ctum agendi dumtaxat facta, parum, aut
nihil affert præiudicij, cum virtus conuen-
tionis, ſiue cōtractus adhuc ſalua remaneat,
& integra, quia datur abſolutio ad hunc ſo-
lum effectum, vt ſecure, & abſque periurij

d ad d. cap. Raynut. in verbo duas habet filias. col. vlt. de teſtam.
e lib. 1. forenſ. Inſtit. c. 33.
f d. c. 4. n. 6. in fin. lib. 1. variar. reſolut.
g d. c. 1. de iureiur.
h tit. eod. d iureiur. & c. 9. lib. 2. Animad.
i ad c. quanto eod.
k d. c. 1. & c. ſignificauit. in fine de cenſib.
l ad d. c. debitores eod. de iureiur.

periculo, qui iurauit, poſſit agere, vel ex-
cipere contra iuratam conuentionem. At
quando conceditur abſolute, hoc eſt, vt non
modo poſſit agere, verum etiam, vt ſimul
omni ſoluatur obligatione, tunc alteri infer-
tur non modicum præiudiciū: & ideo pars,
cui iuratum eſt, in ius vocari debet, vt poſ-
ſit allegare cauſam, ob quam qui iurauit, nō
175 debeat abſolui. Iudicem vero eccleſiaſticū
eſſe congruum, & competentem iudicem,
quo ad remiſſionem iuramenti, nemo, quòd
ſciam[m], dubitat, licet vterque, actor ſcili-
cet, & reus laicus ſit: quia, cum iuſiurandū
ſit quid ſpirituale, & ad Dei reuerentiam,
fidemq. præſtandam tendat[n], ratione qua-
dam conſequenti, vt aliàs dicebam[o], ad
Prælatos, eccleſiaſticoſq. iudices eius inter-
176 pretatio, obſeruatio, & remiſſio ſpectat. Sed
quid dicemus de magiſtratu ciuili? poterit
ne cogere partem ad relaxandum iuramen-
tum illicitum, aut turpe? Poſſe per manus
traditum eſt[p]: quamquam Felin.[q] dubi-
tat, & Didacus[r] negat: quia ſicuti laicus
iudex laicum cogere poteſt ad obſeruantiā
iuramenti liciti[ſ], ita & compellere non
prohibetur eundem ad remittendam obli-
gationem iuramenti ex eius parte illiciti.
Quæ ſententia vera eſt. Non placet tamen
quod idem Didac. ſubiecit: vt ſi hoc reme-
dium ſatis ſufficiens non fuerit, ob cōtuma-
ciam alterius, poſſit iurans ab Epiſcopo pe-
tere abſolutionem ab huius iuramenti vin-
culo, quod per abſolutionem Epiſcopi ordi-
narij tolli poteſt ex eo, quòd illicitum eſt ex
parte recipientis[t]: quia, etſi hæc vera ſunt,
177 non acquieſco, vt (ſi iurans petat abſolu-
tionem, non ſolum ad effectum agendi, ſed
etiam ad reſciſsionem contractus, quamquā
illicitum ſit ex parte recipientis iuramen-
tum) recta Epiſcopus deſcendat ad iuran-
tis abſolutionem: ſed vt compellat partem
ad relaxandum, quo modo diximus, niſi id
feciſſe cōſtet manifeſte magiſtratum ciuilē,
nempe coegiſſe partem, voluiſſe tamen iu-
ramentum remittere: quo caſu recta, & im-
mediate poterit Epiſcopus ei beneficium
abſolutionis impartiri. Etſi exiſtimo, eſſe
vſu receptum, & quidem recte, vt nulla
præmiſſa à ſeculari iudice ad relaxandum
iuſiurandum coactione, ſemper ab Epiſco-
po petenda ſit abſolutio: qui quantum fieri
poteſt, curare debet, ne quis veniat directe
contra proprium iuramentum, vt adnota-
uit Innocen.[u] ſcilicet, vt ſi quis iurauit ſol-
178 uere vſuras, ſoluat, deinde repetat[x]. Quouſ-
que autem aliter prouideri poteſt commo-
de, Epiſcopus non veniat ad abſolutionem

m ex d. c. 1. vbi notant omnes.
n c. venerabilē d elect. c. nouit. vbi omnes notāt de iudic. dd. cc. debitores & licet.
o c. vlt. ſup. lib. 2. & in Paratit. d iureiur. & d. c. 9. lib. 2. Animaduerſionum.
p Fede. cōſ. 271. Rom. ſingul. 482. Felin. ad d. c. 1 n. 22 Matth. de Afflict. de ciſ. 63 Guido Papę cōſil. 21 . in fi.
q ad c. cum ſit generale. nu 7. de foro comp.
r d. c. 4 n. 8. lib. 1. variar. reſolut.
ſ c. licet. de iureiur. li. 6.
t c. ſi vero c. cum quidam §. vlt de iureiur. c. nuper. de ſent. excom. Abbas ad c. ad aures d his, qui vi metus ve. cauſ. fiūt Feli. poſt alios ad d. c. 1. nu. 16.
u ad c. ad aures.
x d. d. debitores. & c. ad noſtram. de iureiur.

à iuramento, quamuis contra ius non eſſe putet idem Innocent. ſi alijs omiſſis abſoluat, hoc eſt, vt credo, quando aperte conſtat Epiſcopo, tale iuſiurandum eſſe ex parte recipientis prorſus illicitum, aut turpe. Sed an in ſpecie conſtitutionis Innocent.[y] & Bonif.[z] indiſtincte competat abſolutio? Vincent.[a] vetus interpres aſſerebat, mulie- 179 rem (de qua ibi ſermo habetur) debere petere abſolutionem: cui opinioni adſtipulati ſunt plurimi, vt tradit Alciat.[b] Sed Abbas[c] contra. Negat enim mulieri hoc caſu eſſe concedendam abſolutionem, ob id nimirum, quòd in citata Innocent.[d] conſtitutione manifeſta inducatur differentia inter cõtractum ſpontaneum, & coactum: nam ſi cõtractus eſt metu factus, abſolutio[e] conceditur: ſi ſpontaneus, non eſt concedenda. Cùm enim iuramentum poteſt ſeruari ſine 180 interitu ſalutis æternæ, nec ei ſubeſt ex parte alterius turpitudo, neque peccatum, perpetuò ſeruari debet, ſi ceſſet vis, metus, aut dolus. Immo Abbas[f] putauit, quòd ſi contractui ſit metu conſenſum, licet regulariter ſit petenda abſolutio, tamen, ſi ei contractui reſiſtat etiam lex, vt in caſu dictæ conſtitutionis[g], non tenebit mero iure iuſiurandum, neque neceſſaria erit abſolutio: vſu tamen receptum videmus peti abſolutionem: idque arbitror factum, quia difficilis eſt probatio vis, metus, atque doli. Quamquam iudices eccleſiaſtici non ita 181 de facili ad remiſſionem iuriſiurandi deuenire debent, niſi cauſa cognita, bene, diligenterq. perſpecta. Nam, ſi ſine cauſa, & legitima quidem iuramentorum vincula remittunt, proculdubio peccant. Nec illi, quibus abſolutio conceſſa eſt, tuti ſunt, aut 182 periculo exempti apud Deum de iuramento contra Dei maieſtatem temere violato, ſed eccleſiaſtici magiſtratus, vti late aliàs dixi[h], tantum videntur remiſiſſe pœnas aduerſus periuros humana lege ſtatutas. His itaque ſic conſtitutis, conſequenter videndum reſtat, num lex ciuilis quæ contractum prohibet, nec eius tantum ſimpliciter ſtipulationem, ac celebrationem, ſed & iuſiurandum contractui appoſitum, præſtitum, & adſcriptum irritum fore declarat, valeat, & ſine aliquo iuriſiurandi incommodo, aut detrimento, aut Dei offenſa poſſit obſeruari? Dubitationem ſiquidem nobis maximã facit, quòd cum iuriſiurandi religio (vt paulo ante dictum eſt) ad reuerentiã Deo præſtandam, veritatemq. aſſerendam tendat, ratione conſequenti ad magiſtratus eccleſiaſticos, veluti res ſpiritualis pertinere videtur eius declaratio[i], interpretatio, remiſſio: idcirco leges ciuiles de iuramento-
183 rum viribus diſponentes, nullas eſſe ob defectum poteſtatis, & iuriſdictionis ſtatuentium, nempe ciuilium legiſlatorum, ſcribunt[k] Paulus Caſtrenſis, & Salicetus. Item Cynus, Salicetus, Paulus[l], Hoſtienſis Imola, & alij[m] Pontificij iuris interpretes. Abbas[n] quoque poſt Ioann. Andreæ. Abbati adhærent alij quamplurimi, quos recenſent[o] Alexan. & Iaſon. In ſpecie autem propoſita lex ſecularis velle videtur, quòd contractus iuramento non confirmetur: etſi de obſeruantia iuramenti nihil tractauerit, illud etenim ſeruandum eſt: qua ratione, ſi iurans à vinculo iuramenti fuerit abſolutus quacumque ex cauſa, quæ potiſſima erit, quia ita aduerſus legis vrgentem prohibitionem contraxerit, non tenebitur ſtare contractui, nec contractus manebit confirmatus: prout in ſpecie conſuluit Federic.[p] & placuit Paulo Caſtrenſis[q], Corneo[r], & Imolæ[ſ], à quibus non diſſentiunt Fortu-
184 nius[t], & Ancharanus[u], necnon Alciatus[x],
185 qui etiam aſſeuerat, quòd licet dubium ſit, an ſtatuentes poſſint hoc facere, non eſt tamen dubium, quin poſſint facere, quòd contractus non confirmetur iuramento, ex quo validitas contractus non eſt à iure diuino, ſed gentium, aut ciuili[y], ſuper quo legiſlatores habent plenam poteſtatem. Nam etiam, ſi lex ciuilis non poteſt iuramenti vim tollere, poterit profectò impedire iuſta ex cauſa, ne prohibitus contractus per iuſiurandum confirmetur, per ea, quæ notat Didacus[z]. Nec obſtat, quod Butrius, & Abbas[a] (quos ſequitur Ioannes Baptiſta[b] à Sancto Seuerino) dicant contendentes, legem ciuilem non poſſe tollere vim iuramenti, niſi eo caſu, quo lex ipſa iuſta ex
186 cauſa præſumat metum, aut fraudem. Quod & videtur dixiſſe Bartolus, & alios[c], vt ſcilicet, quando ſecularis lex de directo tollit iuſiurandum, nihil præſumendum ſit pro ſtatuentibus, ex quo verba de directo oſtẽdunt, quod voluerunt conſtituere ſuper eo, in quo non habent facultatem: ſed quando per indirectum loquuntur, inducendo præſumptionem fraudis, vel metus, ſi coniectura eſt veriſimilis, pro ſtatuentibus præſumendum ſit, & lex teneat. Ita etiam Alciatus[d] (qui tradens ex hoc tolli argumentum quorundam tenentium aduerſus Bartolum, quia ſi ſtatuentes directe non poſſunt de iuramento diſponere, neque per indirectum debent poſſe[e]) reſpondet, quòd cum præſumptio ſit, quòd ſtatuentes fuerint viri

y d. c. cum contingat.
z d.c.licet. de iureiur. lib.6.
a ad d.c.cũ contingat.
b ibid.n.196
c ibid.
d ibid.
e d.c. cũ cõtingat. d.c licet. d c. quãuis de pactis lib. 6.
f ad d. c. cũ cõtingat. in vl. notabili.
g d c. cum contingat.
h in Paratit. tit. d iureiu. & c.9. lib.2. Animaduer.
i c. venerabilem. de elec. c. nouit. vbi notant oẽs & iud d. c. cum cõtingat. d. c. debitores. de iureiu. d. c licet. eod. lib. 6. & d. c. quamuis. de pact.
k ad auth. ſacramenta puberum. penul. col. C ſi aduer. vend.
l ad l. vlt. C. ſi cõtra ius, vel vtil pub.
m ad c. quãto. d iureiu.
n ad c. tua. 2 de decimis.
o ad l. vl ff. qui ſatiſdare cogantur.
p conſ. 272.
q r ſ ad d. auth. ſacramenta. n. 54
t tract. d vl. fin. illat. 39. & 40.
u ad c. canonum ſtatuta in 11. chart. de conſt
x ad d. c. cũ cõtingat. n. 137.
y l iuris gẽtiũ. ff. d pac.
z ad d. cap. quamuis p. 1 §. 1. nu. 7. de pact. lib 6.
a ad d cum contingat. n. 15.
b in repetit. l. omnes populi. col 33. ff. de iuſt. & iure.
c ibidem.
d ad c. cum contingat. n. 150.
e c. quanto. de priuil.

viri probi, & honeſti, præſumitur eos in caſu licito conſtituiſſe, dato, quòd directe non potuiſſent[f]. Quæ omnia vera ſunt, quantum ad vim, quam iuramentum habet ex lege diuina, & naturali, vt ſeruandum omnino ſit, niſi iuſta ex cauſa fuerit data abſolutio: non quantum ad confirmationem cõtractus humani, cuius vis, & robur legibus ſubijcitur humanis, à quibus totius reipublicæ cura pendet. Quare mihi videtur dixiſſe, quod oportuit, Alciatus[g] mentem Fulgoſij[h] interpretans: dicebat enim Fulgoſius, quòd ſi ſtatuto caueatur, vt nullus contrahat cum minore, etiam ſi iurauerit, & ſi quis contra fecerit, omne ius deuoluatur ad fiſcum, quòd tale ſtatutum valet, & 187
pœna habebit locum. Vnde Alciatus opinatur verum eſſe Fulgoſij dictum, ex quo ſtatutum ab initio prohibet, ne iuretur: ſecus ſi poſtquam eſſet iuratum, induceret aliquid, per quod non obſeruaretur iuſiurandum. Eiuſdem ſententiæ videtur fuiſſe Baldus[i], qui etiam tenet, ſtatutum, quo imponitur certa, vt ipſe loquitur, groſſa, ſeu gabella, qua non ſoluta contractus ſit nullus, valere: nam per indirectum euacuabitur vis ipſius iuramenti, etiam ſi de iuramẽto nulla facta ſit mentio. Non eſt igitur dubium, quin ciuilis lex poſſit iuſta ex aliqua cauſa, ne fiat contractus prohibiti confirmatio per iuramentum impedire. Ideo mihi placet mirifice, quod ſentit Didacus Couarruuias[k]: namque cum quotidie apud ſuprema, & inferiora tribunalia controuerti proprijs oculis intueamur alienationes rerum dotalium, quæ cum iuramento ita paſſim fiunt, vt nullus iam ſuperſit locus legi
Iuliæ de fundo dotali: fiunt enim hæ aliena- 188
tiones, ſicuti ex ipſis iudicialibus quæſtionibus, forenſibusq. controuerſijs haud obſcure conſtat, frequentiſſime abſque libero mulierum conſenſu, quæ etiam, vt omittamus metum, non audent maritis alienare volentibus refragari ob maritalem reuerentiam, & amorem, quem eis exhibere indiſſolubile matrimonij vinculum poſtulare videtur, alioquin non admodum tranquillam vitam cum eis acturæ, maxime quia plerumque metus eis grauiſſimus à maritis incutitur, qui probari non poteſt: quibus litibus, & alienationibus rerum dotalium cauſam reſponſa illa[l] Pontificia male extenſa: proinde, ait, opus eſſe ad tot lites
euitandas, totque reprobas alienationes re- 189
ſcindendas, & extirpandas, remedium ali- 190
quod ab habentibus poteſtatem adhiberi, ne tandem temere ſuis dotibus fraudentur mulieres, quas (vt ſupra diximus) reipublicæ intereſt, non manere dotatas: atque ideo putat, fore admodum vtile legem ciuilem conſtitui, qua caueatur, ne res dotales etiam per ipſas mulieres poſſint alienari: niſi conſenſu ab ipſa vxore apud iudicem præſtito, & itidem iuramento, quo aſſeueret ſe libere, & abſque vllo metu alienare, & alienationi conſentire: & per iudicem ipſum receptis teſtibus fide dignis ſuper vtilitate ipſius alienationis, vt tandem iudex comperta vtilitate viri, & vxoris decretum faciat, quo alienationem cum vxoris iuramento permittat: omiſſa autem hac ſolemnitate, etiam cum iuramento facta alienatione, ipſum contractum nullum cenſeri propter fraudem, & metum à iure in hac ſpecie præſumptum, nulla probatione in contrarium ſuper libero conſenſu admittenda. Cuius ſane prudens conſilium aliqua ex parte ſequutus eſt excellentiſſimus
191 noſter Pedemontanus Senatus: nam cum ſeptem abhinc annis[m] nõnullas nouas ederet conſtitutiones, conſtituit formam contractuum minorum, & alienationem rerum dotalium, qua non obſeruata, decreuit nullos eſſe contractus, nullaſq. alienationes, videlicet, vti minores viginti annis alienare non poſsint prædia, ac redditus, niſi coram iudice adhibitis duobus ex proximioribus, quorum nihil interſit, qui ſi defuerint, duobus vocatis vicinis viris bonæ conditionis, & famæ: ita vt iudex diligenter, & ſummarie cognoſcat alienationis cauſam, vtrum ſit vtilis, ac neceſſaria: quæ ſi comperta fuerit, decretum interponat; ſin ſecus, reijciat. Quòd ſi aliter facta fuerit alienatio, contractus erit inualidus, & nullus.
192 Quod ad mulierum vero alienationes ſpectat, decreuit Senatus, contractum alienationis rerum dotalium, niſi ſeruata forma, & permiſsione ciuilium legum, eſſe penitus nullum, non obſtantibus quibuſuis clauſulis derogatorijs, & renunciationibus ad ipſas ciuiles leges, quas tabelliones adhibere ſolent, proinde poſsint omnia bona diſtracta, alienata, & pignori, aut hypothecæ tradita repeti, & haberi: immo expreſſe iudicibus, atque ipſis tabellionibus prohibuit ſub pœna falſi, & confiſcatione omniũ bonorum, ne deferant, aut recipiant iuramentum in contractibus alienationum, donationum, & ceſsionum bonorum minorum viginti annis, neque etiam in alienatione, & hypotheca rerum dotalium. Quòd ſi forte contingat, vt ij s adijciatur iuſiurandum, declarauit, contractum per fraudem, & ſimula-

f c. niſi eſſẽt vbi etiã notat Abbas. d præbend.

g d. c. cum contingat. n. 160.

h ad d. auth. ſacramenta.

i d. c. cũ cõtingat p tex. in § quia vero verſimile. authen. d non alien.

k ad d cap. quamuis p. 2 §. 1. n. 8 ver. ſic ſane.

l d c. cum cõtingat. & d. c licet eo. lib. 6.

m anno Domini 1581. 9. Kal. Dec.

mulationem cenſeri celebratum, & obtenta
ab eccleſiaſtico iudice à iuramenti nexu ab-
ſolutione ad effectum agendi, & excipien-
di, voluit perinde ipſum iudicari, ac ſi nul-
lum præſtitum eſſet iuramentum. Sed an
huiuſmodi Senatus decretum ſibi locum
vindicare poſſit in alienatione rerum para-
phernalium? & an res paraphernales poſ-
ſint alienari per vxorem abſque iuriſiuran-
di vinculo? Parapherna ea dicuntur, quæ
præter dotis cauſam ad viros deferuntur, id 193
eſt res vxoris extra dotem conſtitutæ: παρὰ
enim, præter, eſt, & φερνὴ, dos: præter er-
go dotem parapherna dicuntur. Marcus
Tullius [n]. *His quaſi præter dotem, quam*
in ciuilibus malis acceperunt, agrum campa-
num eſt largitus Antonius. Vlpianus [o]. *Do-*
tis autem cauſa data accipere debemus ea,
quæ in dotem dantur. Cæterum, ſi res den- 194
tur in ea, quæ Græci παράφερνα *dicunt,*
quæque Galli peculium appellant, videamus
an ſtatim efficiantur mariti. Idem eſt in
reſponſo Iuriſconſulti Iuriſconſultorum præ-
ſtantiſsimi Papiniani [p]: qua de re præcla-
rum extat exemplum apud Liuium [q] de
Scipione Africano, qui capta noua Cartha-
gine, virginem formoſam, ac nobilem Al-
lucio adoleſcenti Celtiberorum Principi de-
ſponſatam ita reddidit, vt pecuniam ad il-
lam redimendam à parentibus allatam ſu-
per dotem adijceret. *Super dotem*, inquit,
quam accepturus à ſocero es, hæc tibi à me
dotalia dona accedant: aurumq. tollere, ac
ſibi habere iuſſit. His cognitis, videamus,
vtrum prohibitio alienationis fundi dotalis
extendi debeat ad res paraphernales. Ioan- 195
nes Faber [r] vult, non extendi, propterea
quòd rerum paraphernalium alienatio iure
prohibita non eſt. Idem tenet Angelus [ſ]: 196
hos ſequitur Didacus [t] duabus potiſsimum
rationibus: primum, quòd nemo neſcit,
quantum differant in priuilegijs res para-
phernales à rebus dotalibus: ſiquidem res
paraphernales licet habent priuilegium hy-
pothecæ [u], non habent tamen prælationis,
vt Accurſius recte eſt arbitratus ad reſpon-
ſum illud Iuriſconſulti [x], quod ſingulare
dicunt Alexander [y], Iaſon [z], Decius [a], &
Salicetus [b], hancque communem eſſe opi- 197
natur Didacus [c]: ſecundum, quòd, etſi in
rebus dotalibus, conſtante matrimonio,
nulla datur præſcriptio aduerſus [d] vxorem,
quòd ſit eo tempore impedita [e] agere, in
rebus tamen, quæ præter dotem dantur, ac
παράφερνα à Græcis, & peculium à Gallis
appellari diximus, currit præſcriptio. Quam- 198
quam enim matrimonio conſtante vxor iu- 199

n Philip. 12
o l. ſi ego. Seia. ff. d iure dotium.
p l donationes. §. ſpecies. ff de donat.
q lib. 26.
r in prin. tit. Inſtit. quib. alien licet, vel non n. 11
ſ ad l iubemus C ad S. C Vell.
t d. §. 1. n. 9.
u l. vbi adhuc C. de iure dotium. l vlt. C. d pac. conuent vbi omnes not. Iaſon § fuerat de actio.
x l ſi ego in verb. 1. ſed. ô dies. ff de iure dot
y conſil 26. lib. 6 & ad l. maritus C. de procur.
z ibid.
a conſ. 71.
b l. aſſiduis §. vlt. C. qui potior. in pigno. habeã.
c c. 7. in prin lib. 1. variar reſolut.
d l. in rebus C. d iure dotium.
e l. 1. C. de ann. except.

re agere, etiam de paraphernis, ſine ma-
riti licentia nequeat, cum licentia tamen
poteſt, & marito conſentire nolente, poteſt
iudex ex officio eam licentiam præſtare ex
his, quæ notant Bartolus [f], & alij, & præ-
ſertim Baldus [g], Decius [h], & Iaſon [i]: &
præſcriptionem hanc in bonis paraphernа-
libus, conſtante matrimonio, contra vxo-
rem procedere tenet idem Faber [k], cui &
ego aſſentior cum Didaco [l]. Verum quo-
niam ſuperius diximus, legem Iuliam de
fundo dotali extendi etiam ad res vxori do-
natas propter nuptias, quæri poteſt, an eiuſ-
dem Senatus decretũ locum habeat in alie-
natione rerũ propter nuptias donatarum. Et
habere non puto ob hanc vnã cauſam, quòd
maritus huiuſmodi bona, conſentiente vxo-
re ſemel, atque iterum poſt biennium [m] po-
teſt diſtrahere, dummodo eo tempore ſu-
perſint marito alia bona, quæ ſufficiant ſo-
200 lutioni dotis [n]. At ſi facta fuerit alienatio
per maritum, conſentiente vxore, & iuran-
te, valebit profectò, quia, vt ait gloſſa [o],
iuſiurandum habet vim duplicis, ac repetiti
201 conſenſus. Idem tenent Hoſtienſis, & Imo-
la, etiam quo ad alienationem arrharum [p],
prout etiam Baldus [q], & Salicetus [r]. Im-
202 mo maiorem vim habere iuramẽtum, quàm
repetitum conſenſum aſſerit Couarruuias [ſ]:
cum tempore repetiti conſenſus neceſſariũ
ſit, vt alienatio rei donatæ propter nuptias
valeat, maritum habere bona, quæ ſuffi-
ciant dotis ſolutioni: non ſic in alienatione
iurata, quæ valida eſt omnino, etiam ſi tem-
pore iuramenti nõ ſuperſint marito hæc bo-
na, vti communiter volunt doctores. Ex
quibus etiam intelligere poſſumus, male
gloſſam [t] exiſtimaſſe alienationẽ fundi do-
talis non eſſe perpetuam, ex eo, quòd ſi
poſt biennium iterum fœmina marito alie-
203 nanti conſenſerit, tenet [u] alienatio. Quod
tamen eſſe accipiendum diximus de rebus
propter nuptias vxori donatis, non æque
de rebus dotalibus: ſuper quibus etiam ſi
millies conſenſerit, non tenebit alienatio,
quemadmodum nec vnquam poteſt inter-
cedere [x], licet pro extraneo poſsit, ſi elapſo
biennio iterum interceſſerit [y], pro marito
nunquam [z], vt late ſuperius oſtenſum fuit.
Vltimo loco videndum reſtat, an impartita
ab eccleſiaſtico iudice abſolutione ad effe-
ctum agendi perpetuetur eccleſiaſtica iuriſ-
dictio, ita, vt principalis controuerſia, &
ipſius contractus ſubſtantialis obligatio ex
eiuſdem eccleſiaſtici iudicis ſententia defi-
niatur, & terminetur, an vero coram ſecu-
lari finiri debeat. Hæc quæſtio valde diſ-
ſentien-

f l. ſi cũ dotẽ. §. eo autem tẽpore, ff. ſol. matr.
g ad rub. C. de contrah. empt q 24.
h ad c. auaritiæ in fi. de præbend.
i ad l. & ad pecunias. ff. de iureiur.
k ad l. 3 n. 3 C. de bonis matern.
l c 8 n 8 li. 1. var. reſol.
m auth. ſiue a me. C. ad S. C. Velleia.
n d. auth. ſiue a me.
o d. c. cum contingat.
p ad c. peruenit. d emp.
q r d. auth. ſiue a me. & ad authen. ſi qua mulier. C. ad Vellei.
ſ ad d. cap. quamuis p. 2 §. 1. n. 10.
t ad d. c. cũ contingat.
u ex d. auth. ſiue a me.
x Nouel 134 §. & illud & d. authen. ſi qua mulier.
y d. l. ſi mulier C. ad Velleian.
z d. auth. ſi qua mulier.

ſentientes habet iuris vtriuſque interpretes. Baldus a diſſeruit, eum, qui abſolutionem à iuramento ab Epiſcopo petijt, non poſſe ab eccleſiaſtico iudice recedere, & coram ſeculari iudice litem peragere: ideo Epiſco- 204
pum, etiam in principali cauſa, procedere debere, quia, qui elegit præuium, & præparatorium, videtur & eligere, ad quod fit præparatio. Baldi opinionem ſequuntur Alexan. b Felinus c Iaſon, Curtius iunior d, & alij, adeo vt communem eſſe ſententiam tradant cum Felino e Decius f, Ripa g, & Iaſon h, pro confirmatione huiuſce opinionis adducentes reſcriptum Imperatorum i Diocletiani, & Maximini, in quo ita. *Ordinarij iuris eſt, vt mancipiorum orta quæſtione, prius exhibitis mancipijs de poſſeſſione iudicetur; ac tum demum cauſa proprietatis ab eodem iudice decidatur.* Idem aliud k principale reſcriptum ait. *Incerti iuris non eſt, orta proprietatis, & poſſeſſionis lite, prius poſſeſſionis decidi oportere quæſtionem.* Quòd ſi quis iudex in cauſa poſſeſſionis fuit, debet & in cauſa proprietatis iudicare, ſequi videtur neceſſariò, iudicem cauſæ præuiæ, & præparantis, eſſe etiam iudicem competentem ad cognoſcendum de cauſa præparata. Nam cuiuſcumque rei (vt ait l 205
Caius) potiſſima pars eſt principium: quod 206
& in iudicijs maxime locum habet, teſtimonio Marcelli, qui ait m. *Vbi cœptum ſemel eſt iudicium, ibi & finem accipere debet.* Nec aliter ſentiunt ſummi Pontifices n; immo Clemens o Tertius inquit, eum, qui de diuortio ſententiam protulit, & de dote ius dicere debere. Contra hanc tamen opinionem tenuit Paulus Caſtr. p, & Decius q, etſi hic ſcribit, in praxi ab illa non eſſe recedendum. Paulus aduerſus communem hoc inſtat argumento. Acceſſorium tanquã minus dignum, non debet trahere ad ſe principale: atqui beneficium, ſeu cauſa abſolutionis à ſacramenti vinculo præparatoria eſt, acceſſoria, & minus digna: ergo non debet ad ſe trahere cauſam præparatam, & magis dignam: immo principale trahit ad ſe acceſſorium r, vt Iuriſconſul. ſ in po- 207
torio argento legato cenſuit, videlicet, le- 208
gato potorio argento venit etiam, quod bibendi cauſa paratum erat, veluti colum niuarium, quod eſt vas quoddam foraminoſum inſtar cribri, quo nix colatur, vt ſeruetur in æſtiuum tempus ad refrigeranda vina. De colo niuario Martial. t

Setinos moneo noſtra niue frange trientes,
Pauperiore mero tingere lina poteſt.

Potuit etiam illud vas non eſſe argenteum, ſed ex lapide ſpongioſo factum ad colandas niues. Decius u tamen Paulo reſpondet, quandoque contingere, minus dignum coniunctum cum magis digno id ad ſe tra-
209 here. *Nam ſi alienam purpuram veſtimento ſuo quis intexuerit* (ait Iuſtin. in Inſtitut. iuris ciuilis) *licet pretioſior ſit purpura, tamen acceſſionis vice cedit veſtimento.* Sed ego, antequam vlterius progrediar, abs te, Deci, quæro huius rei rationem: cum idem Iuſtin. x reiecta Pauli Iuriſconſulti y ſententia, ſanxerit, tabulam picturæ cedere: ridiculum enim eſt, picturam Apellis, vel Parrhaſij, vt ipſe ait, in acceſſionem viliſſimæ tabulæ cedere: & ſi in aliena tela imago egregie depicta ſit, quæ comparatio materiæ ad artem? quo loco, quo numero tela habebitur, ſi pictoris induſtria, artificiumq. ſpectetur? Porro ea tela reſpectu imaginis nihil eſſe apparebit, & præſertim, ſi acu ex ſerico, argento, auro, opere phrygio elaborata, Traianum bellum, aut quid ſimile repræſentauerit in craſſa, & leuidenſa tela, quæ prope nullius ſit pretij: & quis erit tam hebes, tamq. obtuſi ingenij, vt dicat, illam pretioſiſſimam picturam tanta arte fabricatam illi viliſſimæ telæ debere cedere? Attamen Paulus z, *Sed &*, inquit, *id, quod in mea charta ſcribitur, aut in tabula mea pingitur, ſtatim meum fit: licet de pictura quidam contra ſenſerint propter pretium pictu-*
210 *ræ, ſed neceſſe eſt ei rei cedere id, quod ſine illa eſſe non poteſt.* Cuius ſententiam picturæ pretium non attendentem vehementer probo. Et ita ſane res ſe habet, ſi ſummũ ius ſpectemus: aliter autẽ ſi picturæ (quemadmodum Iuſtin. a dicit) præſtantiam intueamur: ſed cur hæc tam varie? Quoniam earum rerum pretium non in materiæ ſubſtantia, ſed in arte poſitum eſt, vt idem Paulus b ſcribit: vbicumque vero pretium non in arte, ſed in ſubſtantia conſiſtit, tunc poteſt, quod minus dignum eſt, magis dignum ad ſe trahere, & ita intelligi debet Iuſtinian. c non ſicut Ripa exiſtimauit d, vt quoties magis dignum minus digno acceſſorie accedit, quod minus dignum eſt, trahat ad ſe magis dignum: nam plerumque plus eſt in manus pretio (vt loquitur Vlpianus e) quàm in re: in manus pretio, hoc eſt artis. Sed vnde noſtra digreſſa eſt, reuertatur oratio, Decius neglecto Caſtr. fundamento, eiuſdem propoſitionẽ alio comprobat argumento, videlicet ex reſcripto Alexan. f Imper. quo Præſide Prouinciæ rem iubente exhiberi, req. exhibita, apud alium iudicem principalis cauſa agitari mãdatur.

quòd

a ad l. ordinarij. C. de rei vindic.
b ad l. quoties C. de iudic. & conſ. 58. lib. 1. n. 7. & conſil 63. lib. 3.
c ad c. cum ſit generale. n. 4. de foro comp. & ad c 1. n. 27. de iureiur.
d ad rub. C. de eden. nu. 14.
e ad c. 2. n. 24. de ſponſ.
f g ad rub. de iudic.
h ad d l quoties.
i l. ordinarij C. de rei vendicat.
k l. incerti. C. de interd.
l in l. 1. ff de orig. iur.
m l. vbi cœptum. ff. de iudic.
n vt c. ex tenore de reſcript.
o c. 3 de donat. inter vir. & vxorem.
p ad d. l. ordinarij.
q ad rub. de iudicijs. prima lectura. n. 21.
r reg. acceſſorium & reg. iur. in ſex.
ſ l. in argento in princ. ff. de auro. & argen. leg.
t li. 14. Epig. 103.
u §. ſi tamẽ alienam. inſtit. de rer. diuiſ.
x §. ſi quis in alien. eo.
y l. in rem. 24. §. ſed & id, quod. ff. de rei vindic.
z d. l. in rẽ. §. ſed & id.
a d §. ſi quis in aliena.
b l Labeo. ff. de verb. ſignif.
c d §. ſi tamen alienã.
d ad rub. de iudic.
e l. mulieris appellatio. ne. ff eod de verb. ſignif.
f ex l. 1. C. ad exhiben.

quòd ſi præparatoria ſecum ducerent præ-
parata, Præſes Prouinciæ, qui rem iubet
exhiberi, etiam de principali cauſa cogno-
ſceret, non cognoſcit tamen, ergo, &c. Cō-
firmata hac ſua opinione, reſpondent ad re-
ſcriptum Diocletian. [g] & Maxim. quòd in
ſpecie illa iudex erat competens in vtraque
poſſeſſionis, & proprietatis cauſa, vnde ex
præparatorio iudicio noua non acquiritur 211
iuriſdictio: ſecus in quæſtione noſtra: nam
eccleſiaſticus iudex, cum in cauſa principa-
li (de qua nobis nunc ſermo eſt) competens
minus ſit, non eſt dicendum, quòd ex præ-
paratorijs iudicij acquirat iuriſdictionem,
alioquin minus dignum ad ſe traheret, quod
dignius eſt, quod nec ciuile [h], nec canoni-
cum [i] ius, nec ratio admittit. Quid ergo in
hac legum, interpretumque conflictatione
dicendum? Pro Baldo, communiq. ſenten-
tia facit optime conſtit. Bonif. [k] qua caue- 212
tur, ratione iuramenti etiam laicum coram
eccleſiaſtico iudice eſſe conueniendum. In 213
hoc vertitur quæſtio. Quare ego diſtinctio- 214
ne (quæ mater eſt ſolutionis) opus eſſe
reor: ſcilicet, ſi is, qui iurauit ſe aliquid
facturum, obtinuit abſolutionem ad agen-
dum ad reſciſsionem contractus, & alter,
in cuius gratiam iuratum eſt, petit illud iu-
dicium determinari coram auditorio eccle-
ſiaſtico, à quo iuramenti remiſsio accepta
eſt, non auditur: immo qui vere reus eſt,
in ea lite poterit, ſi libuerit, iudicium illud
declinare, allegans, ſe conueniri debere
coram proprio iudice: (cum actor [l] rei forū 215
ſequi debeat) ſi vero, qui iurauit, negligit
obſeruantiam eius, quod iuramento promi-
ſit, & alter, cui iuratum eſt, petit obſerua-
ri, tunc reus etiam laicus non poteſt eccle-
ſiaſticum forum declinare, nec fori præſcri-
ptione vti, ſed ibidem eſt conueniendus. Et
ita accipi oportet Bonifac. [m] conſtit. tunc
enim de iuramenti obſeruatione agitur, non
æque de contractus reſciſſione, & validita-
te. Neque obſtat citatum Alexand. [n] reſcri-
ptum, de quo Decius confidit, quod nec
intelligere potuit Ripa [o] (complures enim
agit præcipites ignoratio iuris veteris) cum
non valeat argumentum: Præſes prouinciæ
rem exhiberi iubet, ergo principalis cauſa
coram alio iudice terminanda eſt. Erat vti-
que animaduertendum, Romanos magiſtra-
tus haud ſolitos fuiſſe iudicare, ſed re co- 216
gnita, iudices dare, & iudicum à ſe dato-
rum ſententias [p] exequi, cum ipſi non iudi-
carent. Ideo Cicer. [q] Q. fratrem reprehen-
dit, quòd cum Prætor eſſet, iudicaſſet. *Quid,*
inquit, *Prætor ſolet iudicare, deberi?* Vnde

g d. l. ordinarij C. de rei vindic.
h l. ſi quis ſciens C. eo. & l. 2 ff de ſuperfic.
i Regula: acceſſoriū, de reg. iur. li 6.
k c. vlt. de for compet. lib. 6.
l c. cū ſit generale de foro compet.
m d. c. vlt. eod. in 6.
n d. l. 2. ad exhibend.
o ad d. rub. de iud. n. 9.
p l. à diuo Pio. ff de re iudic
q in epiſt. 2 lib. 1. ad Q. fratrem.

Vlp. [r] reſpondit, qui iudicare iubet, magi-
217 ſtratum eſſe oportere. Dabant igitur iudi-
ces, quia ipſi, vt plurimum, erant viri mi-
litares, & iuris ignari [ſ], vſque ad tempora
Dioclet. qui voluit [t], & magiſtratus poſſe
218 ius dicere. Cic. [u] pro Plancio. *Populus Ro-
manus deligit magiſtratus, quaſi Reipub vil-
licos, in quibus, ſi qua præterea ars eſt, faci-
le patitur, ſin minus, virtute eorum, & in-
nocentia contentus eſt. Quotus enim quiſque
diſertus? Quotus quiſque iuris peritus eſt, vt
eos numeres, qui volunt eſſe?* Et ita accipitur
Alex. reſcriptum: nam re coram Præſide,
ſeu Prætore exhibita, ipſe dabat iudicē, qui
de cauſa principali cognoſcebat. Si quis
obijceret, idem Alexan. reſcriptum in Co-
dice eſſe inſertum, atque ideo non poſſe ita
intelligi: reſpondemus, licet ſit in Codice,
eſſe tamen Alex. (qui ante Diocler. Rom.
præfuit imperio) atque inibi ab eiuſdem vo-
luminis compilatoribus poſitum fuiſſe, vt ab
eo fuit editum. Nec obſtat regula illa, Di-
gnius trahere ad ſe minus dignū, & ex præ-
paratorijs acquiri iuriſdictionem. Nam re-
ſpondetur, quòd cum iuramentum ſit quid
ſpirituale, conſequēter ad iudices eccleſiaſt.
(ad quos cura religionis præcipue ſpectat)
eius abſolutio pertinet, itemque promiſsio
iuramenti religione firmata, ne [x] violetur,
aut defraudetur; & dum eccl. iudex cogit
iurantem ad obſeruandum iuramentum, li-
cet ex illa obſeruatione non reſcindatur cō-
tractus, non dicitur tamen alienam occupa-
re iuriſdictionem. Quòd ſi Prælatus abſolu-
tionis beneficium ad effectum agendi con-
ceſſerit, tunc reus non eſt compellendus ad
iudicium coram ipſo iudice eccleſiaſtico ſu-
ſcipiēdum, quia Prælatus iam functus [y] eſt
officio ſuo, ex quo ſublatus eſt Bonif. [z] con-
ſtitutionis effectus. Quod placuit & Dida-
co [a]. Nec obſtat, quod obijcit Ripa ex reſpō-
ſo Marcelli [b], nempe vbi cœptum eſt iudi-
cium, ibi finem accipere debere: eſt id enim
verum, ſed ex eo, quòd eccleſiaſticus iudex
pronunciauit, iuramentum eſſe nullum, vel
abſolutionem eſt impartitus, iudicium illud
finem [c] habuit. Quod autem idem Ripa ex
219 alia Pontif. [d] conſtitut. comminiſcitur, pa-
rum equidem ſubtiliter, cum ea loquatur
de eo, qui duo ad diuerſos iudices ſuper ea-
dem cauſa reſcripta impetrauit, ac cum in
neutro alterius fecerit mentionem, vtriuſ-
que commodo carere eum voluit Innocent.
Tertius. Perueni tandē ad ſuſcepti operis fi-
nem, veluti in portum, nō ſine labore, & pe-
riculo, cuius tamen non minimam habeat
delectationem recordatio. Feci, quod potui,
& quod

r l. cum qui. ff. de iuriſd. omnium iudicum.
ſ argumento eſt l 2. ff. qd quiſque iuris in alium ſtat & toto tit. ff. de offi. aſſeſſ.
t l. 2. C. de pedan iudi.
u in orat. p Plancio.
x c. nouit de iudic. c. debitores & c. cum contingat de iureiur. & d c. vlt. de foro compet li. 6.
y l iudex poſteaquā ff. de re iudic c. 1 litteris. &. c. venerabili de offi. dele.
z d. c. vlt.
a c. 4. in fi. lib 1. variar. reſolut.
b l. vbi cœptum. ff. de iudic.
c d. l. iudex poſteaquā.
d c. 21. de reſcriptis.

& quod per continuas occupationes licuit. Cùm ad hæc ſcribenda me conferrem, otio abundabam: poſtea vero quàm aliquantulum proceſſi, ecce tibi negotiorum, ac moleſtiarum cumulus, qui ceu aquarum inundatio, me ab incepta nauigatione interdum retraxit, reuocauitq. adeo, vt parum abſuerit aliquando, quin opus ſemiperfectum reliquerim. Eorum conſcientiam teſtor, quibuſcum mihi res agebatur, eorumq. qui officij cauſa apud me ſeſe recipiebant. Ne miretur propterea lector, ſi multa hic deſiderari videbit. Viam me ſtrauiſſe, ac religionis ſtudioſos ad ſacrarum, cum perſonarum, tum rerum defenſionem, atque ornamentum excitaſſe naucifaciendum nõ eſt: quarum dignitas, & auctoritas apud me maxima ad hoc volumen edendum immature forſitan, ac celerius, quàm aliàs feciſſem, impulit. Deo igitur annuente xvj. Kalen. Martij, qui eſt hodiernus dies, anno ſalutis 1589. huic operi ſupremam manum impono, gratias eidem Creatori cum Filio, & ſancto Spiritu agens per ſempiterna ſecula. Amen.

FINIS.

ANASTASII GERMONII

Ex Ceuæ Marchionibus,

ARCHIEPISCOPI, ET COMITIS TARANTASIENSIS,

TRACTATVS DE INDVLTIS APOSTOLICIS,

ſiue

DE FACVLTATE COLLATIVA,

quæ Summorum Pontificum liberalitate, S. R. E. Cardinalibvs ſuper beneficijs vacantibus, ac Sedi Apoſtolicæ quoquomodo reſeruatis, concedi conſueuit.

Ad quorum pleniorem cognitionem indultum à Sanctiſs. Romano Pontifice, Sixto V. Hieronymo Cardinali Ruuerco conceſſum, tanquam omnium Indultorum exemplar, diligenter examinatur.

CVM SVMMIS EXACTISSIMIS, AC PER NVMEROS DISTINCTIS, à Francisco Avantio, *ciue Veneto elaboratis.*

AD LVDOVICVM

CARDINALEM LVDOVISIVM

S. R. E. CAMERARIVM, &c.

ELENCHVS EORVM

quæ in hoc Tractatu continentur.

PRoœmium. pag. 365
Inſcriptio §. Sixtus. 367
Inſcriptio §. Epiſcopus. 369
Inſcriptio §. Seruus ſeruorum. 371
Inſcriptio §. Dilecto. 373
Inſcriptio §. Hieronymo. 376
Inſcriptio §. Tituli. 385
Inſcriptio §. S. Petri ad Vincula. 387
Inſcriptio §. S. R. E. Presbytero Cardinali. 389
Inſcriptio §. De Ruuere. eod.
Inſcriptio §. Salutem. 390

INitium. pag. 391
§. Magnis. 394
§. Quòd tu Romanam. 401
§. Per quæ ſublatis. 408
§. Nos itaque. 420
§. Sed ex certa. 429
§. Tibi, quoad vixeris. 430
§. Tam ratione. 439
§. Necnon quarumcumque. 442
§. In quibuſcumque. 446
§. Etiam ſi ſecularia. 449
§. Regularia. 452
§. Ac beneficia. 461
§. Etiam ex eo. 467
§. Præterquam. 477
§. Quæ extra. 478
§. Quibuſuis. 481
§. Ita quod. 484
§. Alienatione. 485
§. Commendare. 487
§. Si verò illa. 493
§. Alioquin. 503
§. Ac irritum. 507
§. Volumus autem. 515
§. Nulli. 523

ILLVSTRISS.MO ET REV.MO D.
LVDOVICO
CARD. LVDOVISIO
S. R. E. CAMERARIO.

Anaſtaſius Germonius Archiepiſcopus, & Comes Tarantaſienſis S. P. D.

CVM operum meorum, noua ſuadente editione,(LVDOVICE Cardinalis Ampliſsime)quem de Eccleſiaſticis Immunitatibus aliàs librum edidi, ſummi Pontificis nomini inſcripſerim, non ea tantùm de cauſa, vt Sacrorum ſupremo Antiſtiti Sacra commendarem, ſed etiam, vt vetus meum in optimum patronum ſtudium, & ipſi, & omnibus vtcumque teſtatum facerem: viſum eſt hunc quoque meum *de Cardinalium Indultis* ad beneficialia, vt vocantur, vtiliſsimum, elucubratis additionibus locupletatum, ex eodemq. prælo iterum in publicum prodeuntem, tibi nuncupare: tum quia beatiſsimi Patrui tui virtutes non minus morum grauitate exprimis, quàm ſanguinis inſtinctu; tum etiam, vt, cùm Cardinalis, Archiepiſcopus, multorumq. inſuper ſacerdotiorum collator, adminiſtrator, ac iudex ſis, in forenſium diſceptationum difficultatibus, ipſisq. conferendis ſacerdotijs ex vtriuſque iuris interpretum ſententijs, & reſponſis à me in hunc librum congeſtis, quam materiæ, & caſus tulerint, in dies vtilitatem capias, hoc præſertim tempore, quo ſicut Sanctiſsimum Pontificem vigilantia tua maximis curis exonerari, ita, & te, quibus vrgeris immenſis laboribus, leuari publicè intereſt, vt grauiſsimo humeris tuis oneri impoſito, par eſſe poſsis, Chriſtiq. Vicario, cui ex tibi creditorum arcanorum fiducia tantùm debes, beneuolentiam, induſtriamq. tuam probare. Ac quidem fecit prudentiſsimus Princeps, quod ſui ſimiles facere ſolent,

cum ad imperij molem ſuſtinendam, latentiaq. pericula auertenda, amicorum conſilio in rebus arduis vtuntur. Quis enim, quantumuis cautus, & ſapiens, populos quandoq. fluctuantes regere, aut compeſcere, remuepublicam rectè poteſt ſolus adminiſtrare? Quis abſque adiutore inexplicabilia nonnunquam negotia ex ſententia explicare? At, ſi pro amicis conſanguinei ſint, qui ingenij ſolertia, fideique, & amoris non obſcuris argumentis onus ſubire, operamq. ſuam, quantùm expedit, præſtare poſſint, quid iucundius, quid pulcrius, quid tandem ad dominationis felicitatem optabilius? Quod ſanè, te publica curante negotia, plenè aſſequitur beatiſsimus GREGORIVS Quintusdecimus, cuius iudicium de te factum, & egregijs operibus comprobas, & omnium expectatione maius reddis, nunquam quieſcens, nunquam onus deponens, immo ſemper vigilans, totusq. ad bonum publicum intentus, erga litteratos etiam beneficus, etiam in grauiſſimis, maximèq. vrgentibus occupationibus academicas admittens exercitationes ad virtutum incitamenta, adeo, vt de te dici poſsit, quod Velleium Paterculum de Scipione memoriæ prodidiſſe his verbis legimus. *Quippe Scipio tam elegans liberalium ſtudiorum, omnisq. doctrinæ, & auctor, & admirator fuit, vt Polybium, Panætiumq. præcellentes ingenio viros, domi, militiæq. ſecum habuerit: neque enim quiſquam hoc Scipione elegantius interualla negotiorum otio diſpunxit, ſemperq. aut belli, aut pacis ſeruijt artibus: ſemper inter arma, ac ſtudia verſatus, aut corpus periculis, aut animum diſciplinis exercuit.* Quapropter, cùm de prudentia, doctrina, pietate, cæterisq. animi tui dotibus ea circumferantur, quæ ab ampliſsimo quouis, ac ſpectatiſsimo viro expectari poſſunt, librum hunc nomini tuo nuncupatum, à tuisq. ſtudijs minime alienum, tibi gratum futurum mihi perſuadeo. Accipe (Cardinalis præſtantiſsime) hilari fronte, quamuis exiguam, officioſam tamen mei in te ſtudij ſignificationem: quodq. tenui hoc munuſculo præſtare nequeo, id ab optima mea voluntate amplitudini tuæ cumulatiſsime præſtitum iri æqui, boniq. conſule. Vale, meosq. labores, iam tuos, fouere, tueri, atque ornare ne graueris. Matriti pridie nonas Decembris, anno humanæ ſalutis M. DC. XXII.

ANASTASII GERMONII

Ex Ceuæ Marchionibus,

ARCHIEPISCOPI, ET COMITIS TARANTASIENSIS,

TRACTATVS DE INDVLTIS APOSTOLICIS, SIVE DE FACVLTATE COLLATIVA:

QVAE SVMMORVM PONTIFICVM INDVLGENTIA S. R. E. Cardinalibus ſuper beneficijs vacantibus, ac Sedi Apoſtolicæ quoquomodo reſeruatis, concedi conſueuit.

AD QVORVM PLENIOREM COGNITIONEM Indultum à Sanctiſſ. Romano Pontifice, Sixto Qvinto, Hieronymo Card. de Ruuere conceſſum, tanquam omnium Indultorum exemplar, diligenter examinatur.

SVMMA EX PROOEMIO.

1 *Roma homines acuit, ac induſtrios reddit.*
2 *Hieronymi Cardinalis Ruuerei virtutes contemplari magnum negotium eſt.*
3 *Probus homo in negotio otium agnoſcit.*
4 *Aetas noſtra potius accepta obſeruare, quàm noua docere debet.*
5 *Indulta Cardinalium æqualia.*
6 *Hieronymus Cardinalis Ruuereus ad Cardinalatum aſſumptus eſt anno ſalut. 1586.*
7 *Cardinalis Ruuerei mores auctori explorati.*
8 *Priuilegium Indulti Póntificij cum merito Cardinalis Ruuerei conuenit.*
9 *Cardinalis Ruuerei virtus in adminiſtratione ſui ſacerdotij.*
10 *Indultorum facultas valde controuerſa.*
11 *Sacri Palatij Auditores, Rotales dicti, quia per circulum cauſas cognoſcunt.*
12 *Tractatus hic ad iuris ſtudioſorum vtilitatem eſt editus.*
13 *Lectores, qui iuri operam non dederint, auctoritates corpori incluſas abhorrent, quòd ſenſuum impedimenta ſint.*
14 *Auctor ſcriptorum auctoritates tractatus huius corpori incluſit, vt maiorum inſtitutum, ac morem ſequeretur.*

PROOEMIVM.

ECclesiasticis immunitatibus à profanorum magiſtratuũ cauillationibus ſtrenue, ni fallor, propugnatis, ac in libertatem Dei auxilio vindicatis, nouum opus aggredior, cuius tractatione iuris præſertim ſtudioſis, morem gerere
in animo eſt: ne, cùm Roma cæteros acuat, at- 1
que induſtrios reddat, me obtudiſſe, & ignauum feciſſe, videatur. Nam, etſi otio non abundo (quem ſcilicet negotia, & curæ diſtineant, præſertim pro vigilãtiſſimo Cardinali meo, Hie-
ronymo de Ruuere, cuius virtutes tantum con- 2
templari magnum negotium eſt, quandoquidẽ imitari vix humani ingenij ſit) ad ſolertem ta-
men, & probum hominem pertinet in negotio 3
otium agnoſcere, & ex labore requiem quærere. Itaque ad meũ ingeniolum cõuerſus, perexiguis eius, & imbecillis viribus diffidens, magno argumento onerandum nõ duxi, cui paruo ſuccumbere facile ſit: cùmque de omnibus fere materijs, quæ facultatem legalem, cui ego addictus ſum, illuſtrant, humanæq. vitæ cõmoda, ac ſtatutum reſpiciunt, à doctiſſimis viris ſcri-

4 ptum ſit, adeo vt ætati noſtræ facilius,& laudabilius ſit obſeruare, quæ docentur, quàm excogitare, quid doceatur, locum à nemine, quòd ſciam, animaduerſum occupabo, de Indultisq. quibus à ſacroſancta ſede Apoſtolica donari, præſertim S.R.E.Cardinales,conſueuerunt,tractabo: de facultate,inquã,conferendi (vt aiũt) ea ſacerdotia,ſeu beneficia,quæ morte, aut ceſſione poſſidentium ſub diſtributionem ſummi Pontificis recidunt,nec, niſi ab eodem,legitime cuiquam tradi poſſunt, plenaq. poteſtate commendantur Cardinalibus, quibus eccleſiarum Epiſcopalium, ſeu titulorum,ſeu diaconiarum adminiſtratio, & cura demandatur. Verum
5 enimuero huiuſmodi Indulta omnia, origine, & virtute quodammodo paria cum ſint, ſicut pares ſunt, & æquales inter ſe omnes Cardinales, quo ad Cardinalatum, de vnius ſubſtantia, natura, ac facultate ſcripſiſſe,idem erit, ac ſi de omnibus ſcriptum, aut tractatum ſit, ac ex illis vnum circumſcripſiſſe erit, omnium exemplar, atque adeo formam quandam tradidiſſe, vnde quidquid ad eadem Indulta ſpectet, deſumi facile poſſit. Suſcepi igitur mihi examinandum, quod ſummi Pontificis Sixti Quinti, beneficio
6 idem Cardinalis Ruuereus cõſequutus eſt, cùm anno ſalutis 1586. menſe Decembri in eum ordinem adſcitus, pileoq. rubeo, ac dibapha donatus eſt. Idque tum, quia mihi facilius eſt, quæ dicenda de alijs eſſent, huic vni applicare, cuius mores, & vitã multos abhinc annos per-
7 ſpectam, & exploratam habeo ſic, vt aliunde, quã à me ipſo huius rei fidẽ quærere opus mihi non ſit: tum etiam quòd priuilegium,ſeu indulgentia, ac benignitas pontificia, quæ in huiuſ-
8 modi Indultis plurimum elucet,tanti præſertim viri merito conuenire videatur: vt, qui eccleſia-
9 ſticos omnes ordines,beneficia, ac denique ipſa officia, quæ interiorem delectum quandoque non poſtulant, nec temere, nec inconſultò (ex quo metropolitico iure in ſuo Taurinenſi Archipræſulatu vti cœpit) vnquam diſpenſauerit, vt apud noſtrates liquido conſtat: immo de mente,ac præſcripto ſucrorum canonum, necnõ bona Eccleſiæ Romanæ conſuetudine mature, ſicuti religioſum,ſtrenuumq. paſtorem decet,in probatos,honeſtos, deq. religione benemeritos viros ſemper contulerit, ſuſpectosq. profanos, deſides, ab altaris miniſterio, ſacrorumq. contrectatione, maxima vigilantia repulerit. Cuius prouinciæ onus ſubire non exhorrui, immo eo libentius ſuſcepi, quo Indultorum facultatem
10 quotidie in controuerſiã trahi, præſertim apud nos, litium nodos inextricabiles parere, animosq. hominum, nonnunquam pluſquam par eſt,diſtrahere,ac diuexare animaduerti,nec,qui de hoc ex profeſſo egerit, vllum vnquam reperi: cùm tamen de beneficiali materia nõ deſint, qui luculenter, & diſerte ſcripſerint. Quarum turbarum,ac litium impetum ab eminentiſſimis, qui per vniuerſum terrarũ orbem ſunt, iuriſconſultis exceptum,experiuntur quotidie excellentiſſimi ſupremorum tribunalium iudices, item ſacri Romani Palatij Auditores, vulgo Rotales 11
iudices (quòd per rotam, ſeu circulum, cauſas diſceptare, & cognoſcere ſoleant) nuncupati, qui his ſoluendis quæſtionibus plurimum operæ,& temporis inſumunt. Nos ergo, quo ad eius 12
fieri poterit, quæ ſparſim probati auctores tractarunt, in vnum quaſi manipulum rationum, & argumentorum coacta, & conſtricta, doctorum præterea virorum calculo corroborata, limatiſſimarum ſacræ eiuſdem Rotæ deciſionum auctoritate illuſtrata, iuris ſtudioſorum vſui, & commodo maiore, qua poſſumus animi propenſione, deſtinamus. Quibus perficiendis latere neminem volumus, noſtrum inſtitutum non eſſe, omnia vocabula, ſeu verba (vt docti homines aliquando conſueuerunt) perpendere, atque radicitus interpretari: cùm in eo diutius morari neceſſarium viſum non ſit: ſed ea dumtaxat, quæ argumento noſtro deſeruire videbuntur, quæque interpretes ſicco, vt aiunt, pede tranſeundo, imminentia controuerſiarum pericula ſuis lucubrationibus depellere neglexerunt,ſeu,quæ tractata, ad importunos, vt ſæpe fit,longeq. à re poſitos ſenſus traxerint,adeo vt obſcuriora potiùs, & magis confuſa remanſerint, quàm, quæ intacta, & inexplicata ab ipſis relicta ſunt. De hiſce igitur tractaturus, lectorem admonitum volumus primùm, nos ſtylum noſtrorum iuriſconſultorum ſequutos, non conieciſſe in marginem canonum, ac legum titulos, auctorumq. libros, & locos à nobis citatos,vt Andræas Alciatus,Franciſcus Duarenus, 13
& neoterici nonnulli fecerunt,& vt in noſtro de Sacrorum Immunitatibus volumine nuper edito, diuerſo conſilio fecimus & nos, quoniam ij libri cùm ſint multiplicis lectionis, ad manusq. omnium hominum peruenturi, facile contingere potuiſſet, vt, qui tot allegationibus ingeniũ, atque aures non accommodaſſent, illas tanquã ſententiarũ,ſenſuumq. inuolucra, ac prope impedimenta, exhorruiſſent, ac legere detrectaſſent:quod in hoc libro non dubitamus,cũ materiam tantũ legalem comprehendat. Nunc vero, 14
quia ad iuris ſtudioſos præcipue hic libellus dirigitur,libuit iuriſperitorum morem inſequẽdo, allegationes omnes corpori includere,ne via, qua maiores noſtri ſibi gloriam, nobis commodum pepererũt,deflexiſſe velle videamur:quod à lectore æqui,boniq. conſultum iri vehemẽter cupimus. Ad indulti igitur inſcriptionem tranſeuntes, cætera lectoris iudicio relinquimus.

Summa

Summa ex Inſcriptione.

1 *Sixtus Quintus Felix antea dictus eſt.*
2 *Nomen ſummi Pontificis mutatur, quòd* Christvs *Simonem vocauerit Petrum.*
3 *Nominis mutatio in sũmo Pontif. myſterioſa.*
4 *Sergius ſecundus, iuxta Platinam, ſibi nomen primus Pontificum mutauit, quòd Oſporci vocaretur.*
5 *Vere vſque ad Sergium ſecundum nemo Pontificum nomen mutauit.*
6 *Nominis mutatio in Pontifice laudabilis.*
7 *Nomen mutare decet Pontificem, vt mores mutandos eſſe deſignet.*
8 *Papa homo extra hominem eſt.*
9 *Papa humana carne indutus, humanitatem exuere debet.*
10 *Papatus diuinum officium eſt.*
11 *Nomen perſonas, & res diſtinguit.*
12 *Simon obedientem ſignificat.*
13 *Petrus petra, & ſaxum eſt.*
14 *Petri Apoſtoli animus inconſtans.*
15 *Abraham, & Saræ nomen mutatum eſt.*
16 *Paulus Saulus dictus eſt ante conuerſionem.*
17 *Nomen Pontifici mutatur, cum quod prius dabebat, ſeculum ſapiat.*
18 *Papæ ſemper cum diabolo pugnandum eſt.*
19 *Regulares mutant nomen, quia nouum vitæ inſtitutum amplectuntur.*
20 *Infideles, qui baptizantur, mutant nomen, vt omnino mundi obliuiſcantur.*
21 *Nomen mutare Papam conuenit, vt eius noti, ipſum alium eſſe intelligant.*
22 *Papa ſignat ſupplicationes priori littera antiqui nominis appoſita, quia illud agit vt priuatus, ſeu quia cum loquitur, aut ſcribit, videtur eſſe priuatus; ſeu quia ita fieri conſueuit, ſeu ad tollendam ſuſpicionem ſubreptionis, ſeu hiſtoriæ cauſa.*
23 *Sixtus primus iuſſit cani in Eccleſia, Sanctus, Sanctus, Sanctus, &c.*
24 *Sixtus ſecundus martyrio affectus, quia Marti ſacrificare noluit.*
25 *B. Laurentius martyr B. Syxti ſecundi Pontificis contemporaneus.*
26 *Sixtus tertius calumniatorem Baſſum ſuperauit, ſeipſum coram ſynodo expurgauit.*
27 *Sixtus tertius ædificauit eccleſiam ſanctæ Mariæ maioris.*
28 *Sixtus quartus Sauonenſis antiquos progenitores ſuos Taurinenſes habuit.*
29 *Sixtus quartus Leonardo equite patre nobiliſſimo ortus eſt.*
30 *Hieronymus præſens Card. de Ruuere eadem familia natus eſt, qua & Sixtus quartus.*
31 *Sixtus quartus liberalis, & beneficus.*
32 *Sixtus quintus omnibus virtutibus natus eſt.* Germon. de Indultis.

INSCRIPTIO.

Sixtus Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei.

SIXTVS. Hic antea Felix dicebatur, Sixtiq. nomine aſſumpto, 1
quintum in ordine Pontificum, qui ita nuncupati ſunt, locum ſortitus eſt. Nominis mutationẽ ideo fieri putant. *Nicolaus de Lyra poſt gloſſ. ordinariam ad cap. 6. Lucæ. & Sarnenſis ad c. 1. poſt nu. 48. de conſtitut. lib. 6. cum quibus tranſit eruditiſſimus Quintil. Mandoſius in gloſſ. facult. Reg. §. volentes. in verbo. & nomen.* quòd Chri-
stvs Simonem Apoſtolorũ Principem deſigna- 2
tum, Petrum vocauerit, ideo ſuccedentes poſt
aliquot ſecula Pontifices eam mutationem my- 3
ſterioſam eſſe conſiderantes, nouam exinde nomenclaturam aſſumpſiſſe: quod ad noſtra vſque tempora perdurat, etſi nonnulli nomen, quod prius habebant, retinuerunt. Platina vero à Ser- 4
gio tantum ſecundo eum morem originem duxiſſe tradit, quòd is, Oſporci cum vocaretur, turpe iudicauerit, eo nomine ſummũ Eccleſiæ caput, Christiq. Vicarium vti, ſicq. eo relicto, Sergium appellari voluiſſe, quem ſequuti ſint deinceps omnes Pontifices. Cui me libẽter ſubſcribo, quandoquidem à Petro ad Sergiũ ſecun- 5
dum, centum & duo numerentur Pontifices, nec eorum quemquam nomen mutaſſe inueniam, quamuis non dubitem, laudabilem eſſe hanc in
ſummis Eccleſiæ Paſtoribus de nomine varian- 6
do conſuetudinem: ſicut enim, qui ad Põtificale faſtigiũ euehitur, nouos mores, nouamq. per- 7
ſonam induit, ita & nomine renouari debet, vt cum in humanis agens, extra tamen humana
clauſtra, atque adeo homo extra hominem, 8
quodammodo in cælis, *vt ad Philip. 3. ait Apoſt.* conuerſatur (dum ſibi iniunctum ſacroſanctum miniſterium exequitur) ſciat, ſe humana carne
indutum, humanitatem tamen omnino ſpernere 9
oportere, veteremq. conſuetudinem, quãquam
perfectam, ad perfectiorem illius diuini officij 10
rationem accommodandam ſibi eſſe cognoſcat.
Nomen enim & perſonas, & rerum naturas effi- 11
caciter diſtinguit, §. *ſi quis in nomine, Inſtit. de legatis. l. ad recognoſcendos, C. de ingen. manumiſſ. §. ſed nos pleniſſimo, Inſtit. de donat.* Ideo Dominus Iesvs Christvs clauium poteſtatẽ prælecto à ſe diſcipulo traditurus, vt diximus, Simoni,
qui obedientẽ ſignificat, Petrum, hoc eſt ſaxum, 12
ſeu petram ſuperindidit, quo futurus ſui gregis 13
Paſtor admoneretur, ſaxeã naturã, obedientem ſcilicet, ac firmã in fide, & virtutibus perſeuerãtem eſſe debere ſummo ſacerdoti, cui lex diuina inſculpenda ſit ita, vt abſque ſubiecti ſubſtantia

inde deleri non poſſit: quod in Petro conue-
14 nientius etiam fuit, propterea quòd volubilem,
& inconſtantem eius animum probe eius ma-
15 giſter explorauiſſet. Sicq; & mutatum eſt nomen
Patriarcharum fideliſſimo: noluit enim Deus,
poſtquam ei centenario, vxori nonagenariæ
prolem dedit gratiſsimam, appellari ipſum vlte-
rius Abram, vt antea vocabatur, ſed Abraham,
hoc eſt patrē multarum gentium, ſicut vxorem
non Sarai, ſed Saram; *Geneſis cap.* 17. Quod ſa-
cramento non vacare plane dicendum eſt,
quemadmodum & in Apoſtolo, qui de Saulo
16 Paulus, poſtquam vas electionis factus eſt, dici
cœpit, *Actuum Apoſt. cap.* 13. Optimo iure inſu-
17 per mutatur nomen nouo Pontifici, quaſi quod
prius habebat in ſeculo, ſeculum ſapiat, ſecula-
reſq. affectus nonnihil redoleat: proinde cum
ſeculares curæ ſint ab ipſo calcandæ, & obliuio-
nii mandandæ, apte equidem cum ſecularibus
negotijs & ſecularis appellatio prorſus reijci-
tur, ne cum memoria antiqui nominis anti-
quum etiam ſtudium, atque artes reuiuiſcant,
18 quandoquidem cum ſeculi Principe diabolo
CHRISTI Vicario collatis ſignis dimicādum ſit.
19 Idipſum obſeruat clauſtralium diſciplina, *vt
lib. 3. cap. 4. num. 43. de Sacrorum Immunitati-
bus diximus*, inter quos cum quis ſuſcipitur, pri-
mitiuo abrogato, nouum nomen accipit, vt ex-
purgato veteri fermento malitiæ, *iuxta Apoſtol.
1. ad Corinth.* 5. nouam fieri conſperſionem ſtu-
deat, cum habeat neſcio quid latentis vis cū pe-
riculo coniunctū præteriti nominis recordatio.
Eadem de cauſa & infidelibus, qui in CHRI-
20 STO per baptiſmum regenerantur, vt ſatanæ, &
mundanis pompis, atque faſtui plane abrenun-
cient, atque omnino mundanas artes obliuioni
mandent, nomen vetus in nouū mutatur. Expe-
dit præterea, vt ego autumo, id fieri, vt qui de
facie, & de proximo ad Pontificatum promotū
21 agnouerunt, ex hac mutatione hominem veterē
mortuū eſſe, ac prorſus euanuiſſe ſentiant, ac ne-
ſcio quid, noui officij gratia, diuinitatis ipſum
aſſecutum fuiſſe ſuſpicentur, eaque de cauſa
magis reuereantur, ac ſuſpiciant, tanquam au-
guſtiorem, digniorémq. cuius præceptis, & vo-
luntati mundus merito obtemperet. Gomeſius
in regul. vtriuſque ſignat. compend. quæſt. 16.
verſ. ſed hic pulcrum dubium, dum quærit, cur
ſummus Pontifex in Signatura ſupplicationum
primam litteram nominis ſui Pontificalis non
ponit, ſed tantummodo primam nominis pro-
prij, cum in Bullis, & Breuibus, & alijs publi-
cis ſcripturis ponatur, & inſcribatur nomen Pō-
tificale: reſpondet id fieri, quia Papa duplicem
22 perſonam repræſentat, nempe priuatam, &
publicam; in Signatura, vt priuata; in Bullis, vt
publica. Et Bonifacius de Vitalinis *ad clem.* 1.
num. 48. *de præbend. quem idem Gomeſ. refert,
& ſequitur*, dicit, Papam, quando organo vo-
cis ſuæ loquitur, tanquam priuatam perſonam
videri loqui, quia per ſe ſcribere, & loqui,
ſunt actus perſonalitatem demonſtrantes: ſed
quando per litteras, ſeu Bullas loquitur, ex quo
non loquitur per organū propriæ vocis, ſed ſuo-
rum officialium, tunc non vt priuatus homo, ſed
vt CHRISTI Vicarius, loquitur. Sic igitur di-
cendum eſt, quòd quando manu ſua ſupplicatio-
nem ſignat, ideo nomen ſuum priuatum appo-
nit, quia manu ſua ſcribendo, actū priuati homi-
nis perſonalē induſtriā denotās, facit: propterea
bene nomen impoſitum perſonæ ſuæ conuenit.
Sed in Bullis, quia iſta per ſe nō facit, ſed repræ-
ſentatiue ſecundum præſcriptā formam, ideo in
in illis dignitatis nomen apponitur. Ego in re
tam obſcura animi pendeo: dicerem tamen, il-
lud eſſe conſuetudinis, aut ad tollendam ſuſpi-
cionem ſubreptionis fortaſſe introductum, aut
etiam hiſtoriæ cauſa ad concordanda tempora,
ſi de pontificia ſignatura dubium emergeret.
De nominis mutatione hactenus.

Quatuor item, præter hunc, fuerunt Sixti no-
mine inſigniti Romani Pōtifices, quorum prio-
res duos non ſolum pōtificatu, ſed martyrio cla-
ros fuiſſe cōſtat. Sixtus Primus (auctore Platina
in eius vita) natione Romanus, Cæſaris Adriani 23
tempore cathedrā Petri tenuit, vir zelo plenus,
& qui primus à contrectatione rerum ſacrarum
profanorum manus lege lata arcuerit, nudoq.
altaris miniſterio primus ſacras preces addide-
rit, mandans verba hæc: Sanctus, Sanctus, San-
ctus, Dominus Deus Sabaoth, cani inter miſſarū
ſolemnia. Alter patria Athenienſis ſub impio
Decio paſſus, qui dum ſuorum temporum hære- 24
ſes extinguere cogitat, tortoribus necādus tra-
ditur, quòd Marti ſacrificare recuſaret. Hunc ad 25
ſupplicium euntem (vt ex geſtis S. Laurentij, &
Pontificalibus libris habetur) ita alloquutus eſt
B. Laurentius Archidiaconus. Quo progrederis
ſine filio pater? Quo ſacerdos optime ſine mi-
niſtro properas? Cui Sixtus: ego te non deſero
fili, maiora tibi pro fide CHRISTI ſuperſunt
certamina. Tertius Sixtus etiam Romanus fuit, 26
& attigit Valentiniani Imperium: quem hortatu
ipſius templa quædam Sanctorum mirifice ex-
coluiſſe, teſtatur idem Platina. Hic Baſſum ca-
lumniatorem ſuperauit, non tantum vitæ inno-
centia coram ſynodo, diluendæ calumniæ gra-
tia coacta, ſed & charitate, cum eum proprijs
manibus ſepultura donauerit. Aedificauit idē
etiam S. Mariæ Maioris eccleſiam, quæ olim ad
Præſepe dicta eſt. Quartus vero Sixtus antea vo- 27
catus fuit Frater Frāciſcus de Ruuere, Ligur, pa-
tria Sauonenſis, cuius tamen antiquior origo 28
ad Auguſtam Taurinorum referenda ſit: non
plebeijs,

plebeijs, & piſcatoribus parentibus (vt nonnulli perperam autumarunt) genitum, ſed Leonardo patre nobiliſſimo viro, eiuſdem ſtirpis, & gē-
29 tis, cuius extat & Hieronymus, quo de agitur, modernus Cardinalis Ruuereus. Sed de ipſo,
30 vniuerſaq. hac familia latius *ad §. magnis*. Huius Sixti virtutes, quia ob Onuphrio Panuuinio, alijsque veritatis ſtudioſis eleganter deſcriptæ ſunt, non eſt, cur ego eas hoc anguſto loco concludam. Abundat enim præcipue vrbs Roma ſuæ liberalitatis, & beneficentiæ monumentis. Vltimus horum, qui hodie vniuerſalem regit
31 Eccleſiam, Sixtus Quintus eſt, antea, vt diximus, frater Felix Perettus, deinde Cardinalis de Montealto nuncupatus, genere Picenus, ac
32 nulli Pontificum ſecundus ingenij dexteritate, animi fortitudine, vitæ integritate, religione, magnificentia, omnibus denique virtutibus, quibus ſummum CHRISTI Vicarium ornatum eſſe oportet, vt ſuorum meritorum fama iamiam orbem terrarū vniuerſum compleuerit.

Summa ex §. Epiſcopus.

1 *Epiſcopalis titulus ſummæ perfectionis eſt.*
2 *Anima apud Deum nihil pretioſius.*
3 *Chriſtus Epiſcopus vocari nō eſt dedignatus.*
4 *Epiſcopus ſpeculatorem ſignificat.*
5 *Epiſcopatus ordinum maximus.*
6 *Epiſcopus ratione ordinis eſt maior presbytero, ac diacono Cardinali.*
7 *Cardinalatus eſt maior omnibus dignitatib.*
8 *Cardinalis, niſi à ſummo Pont. non iudicatur.*
9 *Cardinalis eſt pars corporis Pontificatus.*
10 *Papa à ſolo Deo iudicatur.*
11 *Papa credentium pater.*
12 *Epiſcopus, ſuperintendentes, latine eſt.*
13 *Epiſcopus eſt nomen oneris, non honoris.*
14 *Epiſcopus etiam Populus dictus eſt.*
15 *Epiſcopi olim fuerunt, qui pani, venalibusq. rebus præerant.*
16 *Epiſcopis vox antiqua eſt.*
17 *Papæ nomen antiquum non eſt.*
18 *Epiſcopi patres patriæ vocati.*
19 *P, geminata ſic, PP, Papæ vocem formauit.*
20 *Epiſcopi, & Pontifices, & ſummi Pontifices appellati ſunt, & ſummi ſacerdotes.*
21 *Concil. Carthaginen. iij. vetuit, quem vocari Principem ſacerdotum, aut ſummum ſacerdotem.*
22 *Canon, Primæ ſedis. 99. diſtinct. Papam non amplectitur.*
23 *Papa ſe ipſum Epiſcopum vocat per excellentiam.*
24 *Papa orbis Epiſcopus eſt.*
25 *Paſtoralis baculus Epiſcopi limitatam iuriſdictionem deſignat.*
26 *Papæ non præfertur paſtoralis baculus, quia non habet determinatam poteſtatem.*
27 *Papa eſt ſolus ſui characteris Epiſcopus.*
28 *Papa eſt ſui ordinis principium, & finis.*
29 *Papa non poteſt ſuam auctoritatem omnino alijs impartiri.*
30 *Epiſcopi ſunt potius famuli Papæ, quàm fratres.*
31 *Plenitudo Papalis poteſtatis ad perſonam vnicam Papæ reſtringitur.*
32 *Papæ orbis rector, ac Princeps.*
33 *Papæ attributa.*

§. Epiſcopus.

EPISCOPVS. Maximus, & eminentiſſimus eſt Epiſcopalis in Eccleſia Dei titulus, ſummæque 1
perfectionis, & excellentiæ, vt qui ſolus meruerit animarum 2
cura (quibus nihil apud Deum ex rebus creatis pretioſius) inſigniri, ac nobilitari ita, vt CHRISTVS ipſe aliquando, *Petri teſtimonio,* 3
epiſt. 2. cap. 2. Epiſcopus vocari non ſit dedignatus: & quidem iure merito, cum nemo humanam ſalutem maiori vigilantia, ac charitate, quàm CHRISTVS Dominus ſpeculatus, aut operatus ſit: neque operetur, aut ſpeculetur: ἐπίσκοπος enim Græce, Latine ſpeculator eſt. 4
vnde in eius Vicarium appoſite nomen iſtud tranſtulit Eccleſia, vt cui CHRISTI officium, eidem & titulus congrue competeret. Gloſſa *ad proœmium libri ſexti Decretalium, in verbo Epiſcopus,* appellatur, ait, Epiſcopus ſummus Pontifex, quia cum in Dei Eccleſia ſint 5
nouem ordines, vel ſecundum Theologos, ſeptem, omnibus maior eſt Epiſcopalis dignitas, cui ego facile aſſentior, namque Epiſcopus eſt præcipuus ordo in Eccleſia, & ratione ordinis eſt maior presbytero, vel diacono Cardinali: 6
quod tradunt Barbatius in tractat. de præſtant. Cardin. quæſt. 1. partis primæ. Felinus ad rubr. de maior. & obed. num. 20. ad cap. quod ſuper in fine de fide inſtrum. Decius ad cap. cum venerabilis. in principio de except. & ad cap. ad præſentiam. de appell. licet hodie, nemine prorſus diſcrepante, receptum ſit, nullam eſſe dignitatem in Eccleſia, quæ Cardinalatu maior, aut æqualis ſit, 7
cum ipſi Cardinales vna cum ſanctiſſimo Romano Pont. iudicent omnes, nec poſsint iudicari, niſi ab ipſo Pontifice, & collegijs, quæ ab eodem tale iudicium faciendi expreſſam habeant 8
iuriſdictionem, *teſtimonio Hoſtienſis, & Ioann. Andreæ ad cap. dilectus. 1. de præb.: Dec. ad d. cap. cum venerabilis. num. 10. Felin. ad d. rub. de maior. & obed. n. 20. Rebuff. ad §. ſi quis vero. in verbo, Cardinalis, rub. de collat. in concord.* Quæ cum

Germon. de Indultis.

vera ſint, *can. nemo cum ſeqq.* 9. *q.* 3. qui huic cõcluſioni aduerſari videntur, ad rem nihil, cum de Pontifice Romano loquantur, non item de Cardinalibus, niſi dicamus, quòd Cardinales
9 ſunt pars corporis Eccleſiæ, ſiue Pontificatus, vti dictum eſt late *lib.* 3. *de Sacror. Immunit. c.* 6.
10 *nu.* 44. Solus autem Papa à Deo iudicatur, quia ſoli Deo abſque medijs ſubiectus eſt, *can. aliorum. can. facta. cum ſeqq. ead. q.* 3.

Sed quæro, cur ſummus Pontifex ſe Papam non appellet, vt vulgo appellari ſolet: quod ſane
11 vocabulum hodie vni tribuitur Rom. Pont. quaſi ipſe ſit omnium credentium pater. Siquidem πάππαν, Græcam vocem à veteribus vſurpatã, patrem ſignificare ex Suida aliàs monuimus *cap.* 1. *lib.* 2. *Animaduerſ.* & cur nec Pontifex maximus, vel ſummus ſacerdos, vel Patriarcha, aut ſane Archiepiſcopus, cum iſta nomina maiorẽ, grauioremq. præ ſe ferre videantur dignitatem, & prærogatiuam. Reſponderi poſſet, id ab illis priſcis, ac iuxta ſanctiſſimis Pontificibus factitatum, & ſubinde à ſucceſſoribus non temere, & inconſultò, ſed optima ratione, ac quaſi pro lege obſeruatum, tum quòd Epiſcopi nomen humilitati, quam veri omnipotẽtis Dei, ſummi præſertim ſacerdotes, profitentur, conueniat: alia vero non ſine gloriæ ſuſpicione ſunt, tum quòd hæc Epiſcopi vox Dominici gregis paſtori graphice
12 admodum cõgruere videatur. Namque Epiſcopus Latine, etiam ſuperintendens dicitur, *teſtimonio B. Auguſtini lib. de Ciuit. Dei.* 19. *cap.* 19. *de quo in can. qui Epiſcopatum* 8. *q.* 1. & Epiſcopatus
13 nomen eſt oneris, non honoris. Quod videtur nobis explicaſſe Apoſtolus 1. *ad Timoth.* 3. dicens. Qui Epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat. Theodorus Balſamon, Antiochenus Patriarcha, & Photij Nomocanonis interpres *in*
14 *can.* 58. *Apoſt.* Epiſcopus, inquit, ideo conſtituitur, vt quæ ſui ſunt populi, attendat, & ideo etiã
15 Populus eſt appellatus. Arcadius quoque Iuriſconſultus Epiſcopos vocauit eos, qui pani, cæteriſq. venalibus rebus præerãt, quæ populis quotidianum victum ſuggerebãt. *l. vlt. ff. de muner. & honor.* Hinc ego in Paratitlis *tit. de temporibus ordinat.* dicebam, Epiſcopos noſtros eſſe dictos, quòd cæleſti præſint pani, rebuſq. alijs, quibus Chriſtiani opus habent ad æternum alimentũ, nempe æternam ſalutem. Hoc etiam Epiſcopi
16 vocabulum initio naſcẽtis Eccleſiæ in ea fuiſſe, teſtantur Acta Apoſtolorum, vbi ſic *cap.* 20. Qui nos poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam ſuam. Immo, vt ſuperius diximus, CHRISTVS ipſe Epiſcopus dictus eſt, ipſo Apoſtolorũ Principe *epiſt.* 2. *cap.* 2. atteſtante, hiſce verbis. Eratis enim, ſicut oues errantes: ſed conuerſi eſtis nunc ad paſtorẽ, & Epiſcopũ animarũ veſtrarũ.
17 Papæ vero nomen, etſi olim omnibus Epiſcopis fuit commune. *vt latius d. cap.* 1. *lib.* 2. *Animaduerſ. comprobauimus.* non eſſe tamen ita antiquum manifeſte conſtat. Quemadmodũ enim Imperatores, alijq. præſtantes viri olim patres
patriæ deſignabantur his notis, PP, ſic Epiſcopi 18
ob ſingularem reuerentiam, ac venerationem, quam eis fideles adhibere ſolebãt, patres patriæ vocati ſunt, & cum id ijſdem notis, PP, inſcriberetur, ſcilicet geminato, & grandiori P, inualuit 19
opinio, vt mihi videtur, probabilis, ipſas Papam ſignificare à verbo Græco, vt oſtenſum eſt, quod etiam Ludouico Gomeſio probatur *in repetit. ad cap.* 1. *num.* 47. *de conſtitut. lib.* 6. Vocabantur & 20
olim omnes Epiſcopi Pontifices *cap.* 1. *§. vnde. de ſacra vnct. cap. Meſſana de elect. can. clericum cuiuslibet.* 11. *q.* 1. Immo ſummi Pontifices. *can. ſi officia. ibi, iure inde ſummi Pontificis locum ſperare debebit. & can. miſerum.* 59. *diſtin. can. accuſatio.* 61. *diſt.* Item ſummi ſacerdotes. *d. c.* 1. *§. per frontis. can. fin. in princ.* 3. *q.* 1. *can. videntes. in princ.* 12. *q.* 1. *can. Pontifices. ead. q.* 3. *can. legum, vbi Archid. in verb. ſummum.* 4. *q.* 2. *Doct. ad c.* 1. *de conſtit. lib.* 6. licet in concilio Carthaginenſi tertio *cap.* 26. vetitum fuerit, ne quis 21
Princeps ſacerdotum, aut ſummus ſacerdos, ſed tantum primæ ſedis Epiſcopus appellaretur. *ca. primæ ſedis.* 99. *diſt.* quod de omnibus Patriarchis, Primatibus, & Archiepiſcopis, non autem 22
de Romano Pontifice, intelligendum eſſe, *c.* 11. *lib.* 3. *de Sacrorum Immunitat.* plene à nobis diſputatum eſt ex receptorum auctorũ ſententia.

Conſiderabam præterea dici poſſe, Papam 23
ſeipſum vocare Epiſcopum, non Archiepiſcopũ, aut Patriarcham per excellentiam. Alij ſiquidem Prælati, ſeu Metropolitani, ſeu Suffraganei vnius tantum Prouinciæ, aut ciuitatis adminiſtrationem tenent: Papa vero totius orbis: ideo 24
dicunt noſtri, Papæ, vt alijs aſſolet Epiſcopis, 25
non præferri incuruatum baculum, quem Paſtoralem vocant, putantq. id denotare coarctatam, certiſq. & determinatis finibus limitatam iuriſ- 26
dictionem. *vt in d. lib.* 3. *de Sacrorum Immunit. c.* 5. *num.* 60. *cum ſeqq. & clarius nu.* 108. nullos enim, cum quibus pari calculo coeat, Suffraganeos habet (cum ſit ſolus in orbe ſui characteris 27
Epiſcopus, ſuiq. ordinis principium, & finis) ac 28
proinde non oportuit ipſum ſe Archiepiſcopum, aut Patriarcham inſcribere: nam licet Epiſcopos plurimos per orbem vniuerſum conſtituat, fratreſq. qua ſolet humilitate, nuncupet, vt mox dicam in verb. *Dilecto filio*, non tamen eis plenã 29
vicariatus CHRISTI iuriſdictionem poteſt ea auctoritate, qua fuit ipſe à CHRISTO pronunciatus, impartiri, vt videre eſt ex ijs, quæ diximus *d. c.* 11. *nu.* 112. *cum ſeqq.* adeo vt Epiſcopi, etſi partem oneris ferunt, ſint eius potius miniſtri, ac famuli, quam fratres, cũ omnia, quæ faciunt, eius 30
aucto-

auctoritate faciant, præterquam quòd multa, etiam ipſo Papa volente, facere non poſſunt: cum papalis plenitudo poteſtatis ad vnam tantum
31 CHRISTI Vicarij perſonam redigatur,
32 ſitque incommunicabilis. Quocirca orbis rector, ac Princeps Papa efficaciter per hanc vocem, Epiſcopus, à Patriarchis, & Archiepiſcopis diſtinguitur, & ſignificatur.

Cum igitur Epiſcopi nomen reliquis antiquius ſit, magiſq. vniuerſali gregis Dominici Paſtori conueniat, & humilitatis ſpecimen præſeferat, ſatiſque pontificiam poteſtatem exprimat, mirum videri non debet, ſi ſanctiſſimus Papa Sixtus Quintus, anteceſſorum ſuorum exemplum ſequutus, Epiſcopum ſe appellet, non Pa-
33 pam, non Pontificem maximum, non ſummum ſacerdotem, alijſve eiuſdem ſoni magnificis cognomentis, cum tamen re ipſa dici poſſit ſummus ſacerdos, Princeps ſacerdotum, Pontifex maximus, vniuerſalis Papa, Epiſcoporum maximus, & orbis verus, & ſolus Epiſcopus, & paſtor, quo modo ſuperius explicauimus.

Summa ex §. Seruus ſeruorum Dei.

1 *Gregorius Magnus ſe ſeruum ſeruorum Dei primus inſcripſit, vt cenſet Ioan. Andr.*
2 *Gregorius Magnus humilitatis plenus fuit.*
3 *Ante Gregorium non defuerunt, qui ſe ſeruos ſeruorum Dei dixerint.*
4 *CHRISTVS voluit ſuos non imperare, ſed obtemperare.*
5 *Non eſt Epiſcopus, qui præeſſe diligit, non prodeſſe.*
6 *Deus Sanctus ſanctorum, & Rex Regum.*
7 *Seruus nihil habet, ac quidquid acquirit, domino acquirit.*
8 *Apoſtoli, ſeruos ſe CHRISTI dicebāt, quia ab eo de mūdi tyranni manibus capti fuerāt.*
9 *Mancipium ideo dictum, quòd de manu hoſtium captum ſit.*
10 *Omnia in Dei gloriam facienda.*
11 *Qui hominibus placet, CHRISTI ſeruus non eſt.*
12 *Paulus, ſe omnium ſeruum feciſſe ait, vt alios CHRISTO lucrifaceret.*
13 *Seruus ſeruorum Dei ſeruus ipſius eſt.*
14 *Si vinco vincentem te, multo magis vinco te.*
15 *Seruum ſeruorum vocari, eſt ad humilitatem oſtendendam.*
16 *Humilitas in Epiſcopo virtutū ſplēdidiſſima.*
17 *Verba vana reijciebat Gregorius.*
18 *Humilitas eſt clauis regni cælorum, & myſteriorum, & ſcripturarū, & Deū placat.*
19 *Ius dicentes, contemni ſe pati non debent.*
20 *Ex conuerſatione æquali contemptus dignitatis naſcitur.*
21 *Petulantes imperio coercendi ſunt.*
22 *Etiam Beatus Paulus minis cum contumacibus vſus eſt.*
23 *Romani Pontificis maxima auctoritas in coercenda magnorum virorum audacia.*
24 *Litteræ pontificiæ, quæ hiſce verbis: Seruus ſeruorum Dei, careant, ſuſpectæ ſunt.*
25 *Epiſcopo, in ſuis litteris ſe ſeruum ſeruorum Dei vocare non licet.*
26 *Inferiores nequeunt colore in veſtibus vti, quo Princeps vtitur.*

§. Seruus ſeruorum Dei.

SERVVS SERVORVM DEI.
Ita ſe inſcribere conſueuiſſe ante omnes Gregorium Magnum 1
Ioan. Andrææ ex chronica Martiniana arbitratur *ad proœm. ſex. Decretalium*, quem ſequuti ſunt alij omnes, nimirum exiſtimantes, Gregorium ſe ita vocare voluiſſe, vt Ioannis Patriarchæ Conſtantinopolitani, qui ſe vniuerſalem Patriarcham ſcribebat, audaciam, & temeritatem hoc modo retunderet. *can. primæ ſedis. cum ſeq. 99. diſt.* Ipſe vero, etſi non dubito, quin Gregorius (qui humi- 2
litatem mirum in modum coluit, etiam quo ſe ipſum exinaniret, ac quaſi hominum oculis ſubduceret) hoc dicendi modo vſus ſit: vnde ſuccedentibus Pontificibus, quaſi lex humilitatis, ſuum exemplum remaneret: multo tamen ante tempore, alios ſe ſeruos ſeruorum Dei ſcripſiſſe 3
reperio: inter quos fuit beatiſſimus Damaſus, B. Hieronymi contemporaneus, vti ex eiuſdem epiſtola aperte conſtat, tertia ad Stephanum Archiepiſcopum, & cæteros Africæ Epiſcopos conſcripta, quæ tomo primo Conciliorum habetur. Qui verò hoc vſi ſunt titulo, nominantur ab omni laude digniſſimo Conſaluo Ponce de Leon in ſua ad Caluinianum hæreticum Leonhartum Vuaramundum eleganti reſponſione *cap. 2. verſ. cæterum, ne putes*, vbi dicit, id ſuo more, ac iure facere ſacroſanctam Romanam Sedem, diuinæ ſeruitutis, & euangelicæ prædicationis vnicam hæredem, dum illo cognomine vtitur, quod fecerunt imitatione fortaſſe Apoſtolorum Petri, & Pauli, & Iacobi, ſe in epiſtolis 4
ſeruos IESV CHRISTI ſcribentium. Voluit enim Saluator noſter, ſuos non imperare, ſed obtemperare, impendere, non expectare miniſterium, prodeſſe, non præeſſe, *can. ſi qui Epiſcopi, in fine. 1. q. 1.* Vnde B. Auguſtinus *lib. de ciuitate Dei. 19. cap. 19.* de Epiſcopis ſermonem habens, non eſſe Epiſcopum dicit, qui præeſſe 5
diligit, non prodeſſe: & CHRISTVS *apud Matthæum. cap. 20.* Quicumque, ait, voluerit inter vos maior fieri, ſit veſter miniſter, & qui

voluerit inter vos primus eſſe, erit veſter ſeruus,
ſicut filius hominis non venit miniſtrari, ſed mi-
6 niſtrare, *can. nullus, in fin. 9. q. 3.* Nam cum
Deum *Daniel cap. 9.* Sanctum ſanctorum ap-
pellet, & Regem regum, & Dominum dominan-
tium Ioannes *Apocalyp. 19.* (cuius appellationis
cauſam examinat Marſil. Ficin. *ad lib. de diuinis*
nominibus Dioniſij Areopag. c. 12. prope fin.) me-
rito Papa ſe ſeruum ſeruorum Dei dicit. Secun-
dum ciuile autem ius intelligi poteſt hoc no-
7 men ſeruitutis: ſiquidem ſeruus ciuili, gen-
tiumq. iure nihil penitus habet, vnde gloriari
valeat: quidquid enim habet ſeruus, pro domi-
no habet: quidquid acquirit, domino acquirit,
l. 1. §. nam apud ff. de his, qui ſunt ſui, vel alieni
iuris. §. in poteſtate, Inſtitut. eod. ſiue emptus
ſit, ſiue ab hoſte captus, ſiue ex ancillis natus,
l. & ſeruorum. §. ſerui autem, ff. de ſtatu homin.
quod indicare etiam voluit, *epiſt. 2. cap. 2.* Pe-
8 trus Apoſtolus dicens. A quo enim quis ſupera-
tus eſt, huius & ſeruus eſt. Atque ideo Apoſtoli,
ſe CHRISTI IESV ſeruos nominabant, quia
ab eo in mundano certamine ſuperati, & capti
9 de tyranni huius mundi manibus fuerant (man-
cipia enim, *vt ait Florentinus iuriſconſultus in l.*
libertas, in fine, ff. eod. de ſtatu homin. dicta ſunt,
quòd ab hoſtibus manucapta ſint) vt ediſcerent
alij, quæcumque haberent ſpecioſa merita, Deo
optimo maximo ac CHRISTO IESV accepta
referre. Quod Paulus apertiſſime, *ad Corinth.*
ſcribens epiſt. 1. cap. 4. teſtatur his verbis. Quid
autem habes, quod non accepiſti? Si autem ac-
cepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis?
Idem præcipit, quidquid fit, in gloriam Dei fie-
10 ri. Siue manducatis (inquit) ſiue bibitis, vel
aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite,
ibidem cap. 10. Si ergo Apoſtoli omnia ad Dei
gloriam referebant, CHRISTOQ. vnigenito
Dei patris filio placere, ac parere tantopere cu-
piebant, vt cunctos homines nihili facerent, di-
11 cente Paulo *ad Galatas cap. 1.* Si hominibus
placerem, CHRISTI ſeruus non eſſem, & ſerui
ſumus, cui obedimus, *eiuſdem Pauli teſtimonio*
ad Rom. 6. magis congruo vti non potuerunt ti-
tulo, quàm ſe IESV CHRISTI ſeruos appel-
lando. Ad quorum normam Romani Pontifices
demiſſius, & humilius etiam agendo, non Dei,
12 non IESV CHRISTI, ſed ſeruorum Dei ſer-
uos ſe dixerunt. Etſi Apoſtolus *ead. epiſt. 1. c. 9.*
ad Corinth. ſe omnium ſeruum feciſſe profitetur.
Quod idem eſſe puto: aut enim omnibus ſeruie-
bat, vt omnes CHRISTO lucrifaceret; aut eo-
rum ſe ſeruum intelligebat, qui CHRISTO ve-
13 re ſeruirent. Itaque qui ſe ſeruum ſeruorum Dei
facit, vtique Dei ſeruum eſſe fatetur. Si enim
14 vinco vincentem te, multo magis vinco te, *vt*
ait l. de acceſſionibus, verſ. nam qui ff. de diuerſ.
& tempor. præſcript. & gloſ. ad l. aſſiduis, in ver-
bo, licet anterioris. C. qui potior. in pign. habeant.
Qui igitur ſe ſeruorum Dei ſeruum appellat, 15
ſuam magis humilitatem oſtendit: eſt enim hu-
militas in Epiſcopo virtutum ſplendidiſſima, 16
cum nihil in epiſcopali ceruice (vt ait Grego-
rius *in can. contra morem, prope fin. diſtin. 100.*)
ſplendidius fulgeat, quàm humilitas: quæ qui-
dem verba pluribus extollit Decius *conſ. 151.*
nu. 4. lib. 1. Idcirco B. Cyprianus. *lib. 3. epiſt. 9.*
cuius meminit Gratianus can. dominus. 93. diſt.
ſcribit, omnia à CHRISTO facta ideo eſſe hu-
militer, atque patienter, vt nos humilitatis, &
patientiæ haberemus exemplum: eius enim no-
mine ait Ioannes *in Euangelio cap. 13.* Exem-
plum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita
& vos faciatis. Sanctus Gregorius *reſcribens*
Eulogio Patriarchæ Alexandrino lib. 7. epiſt. 30.
Recedant, inquit, verba, quæ vanitatem inflant,
& charitatem vulnerant: ego enim non verbis 17
quæro proſperari, ſed moribus. *can. vlt. 99. diſt.*
A quibus non diſſentit concilium Toletanum
decimumtertium, dicens, humilitatem eſſe cla- 18
uem, quæ aperit regnum cælorum, & reſerat
myſteria ſcripturarum, & Deum placat. *can.*
quicumque. 26. quæſt. 5.

Nec vero aduerſatur, quod ex Auguſtino de
vita clericorum aſſerunt nonnulli, *vt in can.*
quando. 86. diſtinct. Prælatos nempe de exceſſi-
ua ſubditorum correptione veniam ab ipſis po-
ſtulare non debere: ne apud eos, quos oportet
eſſe ſubiectos, dum nimia ſeruatur humilitas,
regendi frangatur auctoritas; ac ex Calliſtrato
Iuriſconſulto, qui reſpondit, obſeruandum eſſe
ius reddenti, vt in adeundo ſe facilem præbeat,
ſed contemni ſe non patiatur: vnde mandatis
adijcitur, ne Præſides Prouinciarum in vlterio- 19
rem familiaritatem prouinciales admittant:
nam ex conuerſatione æquali contemptus di- 20
gnitatis naſcitur. *l. obſeruandum. ff. de offic. præ-*
ſid. quod etiam dixit Vlpianus in l. ne quidquam.
§. obſeruare. ff. de offic. proconſ. Reſpondet enim
ad hoc Azo, *vt refert gloſſa ad d. c. quando. in*
verbo frangatur. fatuis, non æque prudentibus
viris id poſſe contingere. Quòd ſi viri prudentes 21
eò ſe petulantiæ duci ſinerent, vt contemptui
ſummum haberent Pontificem, eſſent imperio
coercendi, poſſetque ipſe cum Paulo Apoſtolo
eos ita redarguere. Non ſum Apoſtolus? Nonne
CHRISTVM IESVM Dominum noſtrum vidi?
Nonne opus meum vos eſtis in Domino? *epiſt.*
2. ad Corinth. 12. & cap. 13. Si iterum venero,
non parcam. An experimentum quæritis eius, 22
qui loquitur in me, CHRISTVS, qui in vobis
non infirmatur, ſed potens eſt in vobis? Hæc ab-
ſens ſcribo, vt non præſens durius agam ſecun-
dum poteſtatem, quam Dominus dedit mihi in

ædifi-

ædificationem, & non in deſtructionem. Nemo
23 enim eſt tam in profanis,diuinisq. litteris plumbeus, qui neſciat, quanta ſit Romani Pontificis auctoritas,quanta poteſtas in coercendis malorum hominum, etiam magnorum Principum, delictis;quam, qui cupit exacte cognoſcere,eam ex volumine noſtro de Sacrorum Immunitatibus petat,vbi fere integro libro ſecundo, & tertio, de hoc ex profeſſo diſputauimus.

Hinc quæri opportune poteſt,an litteræ pontificiæ, quæ hiſce verbis: Seruus ſeruorum Dei; careant, fidem faciant, an argui poſſint falſitatis. Quintilianus Mandoſius amicus meus optimus, & eruditiſſimus, *in gloſſ. facult. Regen. in*
24 *verb. ſeruus ſeruorum Dei*, reſpondet, litteras iſtas eſſe falſi ſuſpectas, quòd ſecundum curiæ ſtylum non ſint confectæ, hocq. auctoritate *l. ſacri affatus. vbi Bald. in princ. C. de diuerſ. reſcript. cap. quàm graui. de crim. falſi. cap. porrecta. vbi gloſſ. in verſic. confirmatur. de confirm. vtil. vel inutil. gloſſ. ordinaria ad cap. cauſam, quæ 2. in verb. rationi. de reſcript. Ludouic. Rom. conſ. 376. num. 12. verſ. ſecunda ratio. Abbas ad cap. ex parte 2. num. 2. de offic. iudic. delegat. Felin. ad cap. ex par. 1. num. 16. verſic. ſtylus. de reſcript.* Quod & mihi nequaquam diſplicet, ſicut & alia Mandoſij ſententia, dum quærendo,
25 an & Epiſcopus valeat in ſuis litteris hac dicendi formula vti,Seruus ſeruorum Dei, concludit, ipſum non poſſe: quia licet omnes, præſertim clerici, Dei ſerui ſint,Deoq. obſequi,& ſeruire profiteantur,ac Dei ſerui appellentur, *can. cleros. poſt princ. 21. diſt. can. ſi. verſ. fin. diſt. 40. can. penult. 54. diſt. can. diaconi ſicut. poſt princip. 93. diſtinct. can. ſecundum Apoſtolum. de præben. cap. 2. de cleric. venat. & alijs pluribus locis*, Epiſcopum tamen eo titulo, ſeruus ſeruorum
26 Dei, vti debere negat, vt quemadmodum inferioribus non licet vti in veſtibus colore, quo induitur Princeps, ita nec nuncupationibus, titulis, ac quibuſdam proprijs, & particularibus loquendi, & ſcribendi formulis. Quod ante Mandoſium adnotauit Ludouicus Gomeſius *in repet. ad cap. 1. num. 10. de conſtit. lib. 6.*

Summa ex §. Dilecto Filio.

1 *Papa fratres, aut filios omnes fideles in litteris appellat.*
2 *Fideles ſunt hæredes Dei, cohæredes* Christi.
3 Christus *eſt Dei primogenitus, & primus hæres inter ceteros fratres.*
4 *Filij domini ab inteſtato ſunt bonorum paternorum.*
5 *Hæredes ſui non tenentur hæreditatem adire.*
6 *In filio non habet locum vſucapio, vel præſcriptio pro hærede.*
7 *In præſcriptione, præter poſſeſſionem, requiritur titulus.*
8 *Hæres extraneus præſcribit titulo pro hærede in fundo à defuncto poſſeſſo ſine titulo: filius ſecus.*
9 *Filius, vti agnatus, aut cognatus titulum pro hærede habet.*
10 *Filius ſuccedit patri ex capite vnde liberi, ac vnde agnati, necnon vnde cognati.*
11 *Filij Papæ ſumus cura, & honore.*
12 *Papa Iudæos, aut excommunicatos filios non appellat.*
13 *Papa ſpiritum ſanioris concilij Iudæis, ac excommunicatis annunciat.*
14 *Papa non vocat in* CHRISTO *filios, niſi Abbatiſſas, & monachas, vel maximos Principes.*
15 *Filium noſtrum non vocat Papa, ſcribendo, niſi familiarem.*
16 *Papa Epiſcopo, ſeu Archiepiſcopo, ſeu Patriarchæ ſcribens, eum fratrem appellat.*
17 *Iuſtam habet venerationẽ, quidquid excellit.*
18 *Patres venerabiles dicuntur ob venerationem, quam eis filij præſtare debent.*
19 *Senes quoque venerabiles.*
20 *Papa Prælatos fratres vocat, tamquam in officio eodem coadiutores.*
21 *Papa Cardinales presbyteros, & diaconos Epiſcopis mixtos fratres appellat.*
22 *Papa Cardinales presbyteros, & diaconos filios appellat.*
23 *Papa Cardinales electos Epiſcopos tantum filios, conſecratos fratres vocat.*
24 *Non conſecratus, ſed electus tantũ Epiſcopus ſolicitudinis epiſcopalis particeps non eſt.*
25 *Electus Epiſcopus tantum ea, quæ ordinis ſunt, nequit exequi.*
26 *Papa, de Epiſcopo mortuo loquens, non venerabilẽ fratrem, ſed bonæ memoriæ appellat.*

Dilecto filio Hieronymo, tituli Sancti Petri ad vincula S. R. E. presbytero Cardinali, de Ruuere, nuncupato, Salutem, & Apoſtolicam benedictionem.

§. Dilecto.

DILECTO FILIO. Conſueuit 1
beatiſſimus Papa eos, ad quos ſcribit, aut reſcribit, filios, vel fratres appellare:& quidem optima ratione, *vt ait Rebuff. in gloſ. ad formam mandati, in verbo, dilectis filijs*, vt quemadmodum Deus opt. maximus pater eſt,

&

voluerit inter vos primus eſſe, erit veſter ſeruus, ſicut filius hominis non venit miniſtrari, ſed mi-
6 niſtrare, *can. nullus, in fin.9. q.3.* Nam cum Deum *Daniel cap.9.* Sanctum ſanctorum appellet, & Regem regum, & Dominum dominantium Ioannes *Apocalyp.19.* (cuius appellationis cauſam examinat Marſil. Ficin. *ad lib. de diuinis nominibus Dioniſij Areopag. c.12. prope fin.*) merito Papa ſe ſeruum ſeruorum Dei dicit. Secundum ciuile autem ius intelligi poteſt hoc no-
7 men ſeruitutis: ſiquidem ſeruus ciuili, gentiumq. iure nihil penitus habet, vnde gloriari valeat: quidquid enim habet ſeruus, pro domino habet: quidquid acquirit, domino acquirit, *l.1. §. nam apud ff. de his, qui ſunt ſui, vel alieni iuris. §. in poteſtate, Inſtitut. eod.* ſiue emptus ſit, ſiue ab hoſte captus, ſiue ex ancillis natus, *l. & ſeruorum. §. ſerui autem, ff. de ſtatu homin.* quod indicare etiam voluit, *epiſt.2. cap.2.* Pe-
8 trus Apoſtolus dicens. A quo enim quis ſuperatus eſt, huius & ſeruus eſt. Atque ideo Apoſtoli, ſe CHRISTI IESV ſeruos nominabant, quia ab eo in mundano certamine ſuperati, & capti
9 de tyranni huius mundi manibus fuerant (mancipia enim, *vt ait Florentinus iuriſconſultus in l. libertas, in fine, ff. eod. de ſtatu homin.* dicta ſunt, quòd ab hoſtibus manucapta ſint) vt ediſcerent alij, quæcumque haberent ſpecioſa merita, Deo optimo maximo ac CHRISTO IESV accepta referre. Quod Paulus apertiſſime, *ad Corinth. ſcribens epiſt.1. cap.4.* teſtatur his verbis. Quid autem habes, quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis? Idem præcipit, quidquid fit, in gloriam Dei fie-
10 ri. Siue manducatis (inquit) ſiue bibitis, vel aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite, *ibidem cap.10.* Si ergo Apoſtoli omnia ad Dei gloriam referebant, CHRISTOQ. vnigenito Dei patris filio placere, ac parere tantopere cupiebant, vt cunctos homines nihili facerent, di-
11 cente Paulo *ad Galatas cap.1.* Si hominibus placerem, CHRISTI ſeruus non eſſem, & ſerui ſumus, cui obedimus, *eiuſdem Pauli teſtimonio ad Rom.6.* magis congruo vti non potuerunt titulo, quàm ſe IESV CHRISTI ſeruos appellando. Ad quorum normam Romani Pontifices demiſſius, & humilius etiam agendo, non Dei,
12 non IESV CHRISTI, ſed ſeruorum Dei ſeruos ſe dixerunt. Etſi Apoſtolus *ead. epiſt.1. c.9. ad Corinth.* ſe omnium ſeruum feciſſe profitetur. Quod idem eſſe puto: aut enim omnibus ſeruiebat, vt omnes CHRISTO lucrifaceret; aut eorum ſe ſeruum intelligebat, qui CHRISTO ve-
13 re ſeruirent. Itaque qui ſe ſeruum ſeruorum Dei facit, vtique Dei ſeruum eſſe fatetur. Si enim
14 vinco vincentem te, multo magis vinco te, *vt ait l. de acceſſionibus, verſ. nam qui, ff. de diuerſ. & tempor. præſcript. & gloſ. ad l. aſſiduis, in verbo, licet anterioris. C. qui potior. in pign. habeant.* Qui igitur ſe ſeruorum Dei ſeruum appellat, 15
ſuam magis humilitatem oſtendit: eſt enim humilitas in Epiſcopo virtutum ſplendidiſſima, 16
cum nihil in epiſcopali ceruice (vt ait Gregorius *in can. contra morem, prope fin. diſtin.100.*) ſplendidius fulgeat, quàm humilitas: quæ quidem verba pluribus extollit Decius *conſ.151. nu.4. lib.1.* Idcirco B. Cyprianus. *lib.3. epiſt.9. cuius meminit Gratianus can. dominus. 93. diſt.* ſcribit, omnia à CHRISTO facta ideo eſſe humiliter, atque patienter, vt nos humilitatis, & patientiæ haberemus exemplum: eius enim nomine ait Ioannes *in Euangelio cap.13.* Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Sanctus Gregorius *reſcribens Eulogio Patriarchæ Alexandrino lib.7. epiſt.30.* Recedant, inquit, verba, quæ vanitatem inflant, & charitatem vulnerant: ego enim non verbis 17
quæro proſperari, ſed moribus. *can. vlt. 99. diſt.* A quibus non diſſentit concilium Toletanum decimumtertium, dicens, humilitatem eſſe cla- 18
uem, quæ aperit regnum cælorum, & reſerat myſteria ſcripturarum, & Deum placat. *can. quicumque. 26. quæſt.5.*

Nec vero aduerſatur, quod ex Auguſtino de vita clericorum aſſerunt nonnulli, *vt in can. quando. 86. diſtinct.* Prælatos nempe de exceſſiua ſubditorum correptione veniam ab ipſis poſtulare non debere: ne apud eos, quos oportet eſſe ſubiectos, dum nimia ſeruatur humilitas, regendi frangatur auctoritas; ac ex Calliſtrato Iuriſconſulto, qui reſpondit, obſeruandum eſſe ius reddenti, vt in adeundo ſe facilem præbeat, ſed contemni ſe non patiatur: vnde mandatis adijcitur, ne Præſides Prouinciarum in vlterio- 19
rem familiaritatem prouinciales admittant: nam ex conuerſatione æquali contemptus di- 20
gnitatis naſcitur. *l. obſeruandum. ff. de offic. præſid.* quod etiam dixit Vlpianus *in l. ne quidquam. §. obſeruare. ff. de offic. proconſ.* Reſpondet enim ad hoc Azo, *vt refert gloſſa ad d. c. quando. in verbo frangatur.* fatuis, non æque prudentibus viris id poſſe contingere. Quòd ſi viri prudentes 21
eò ſe petulantiæ duci ſinerent, vt contemptui ſummum haberent Pontificem, eſſent imperio coercendi, poſſetque ipſe cum Paulo Apoſtolo eos ita redarguere. Non ſum Apoſtolus? Nonne CHRISTVM IESVM Dominum noſtrum vidi? Nonne opus meum vos eſtis in Domino? *epiſt. 2. ad Corinth.12. & cap.13.* Si iterum venero, non parcam. An experimentum quæritis eius, 22
qui loquitur in me, CHRISTVS, qui in vobis non infirmatur, ſed potens eſt in vobis? Hæc abſens ſcribo, vt non præſens durius agam ſecundum poteſtatem, quam Dominus dedit mihi in

ædifi-

ædificationem, & non in deſtructionem. Nemo
23 enim eſt tam in profanis,diuiniſq. litteris plumbeus, qui neſciat, quanta ſit Romani Pontificis auctoritas,quanta poteſtas in coercendis malorum hominum, etiam magnorum Principum, delictis;quam, qui cupit exacte cognoſcere,eam ex volumine noſtro de Sacrorum Immunitatibus petat,vbi fere integro libro ſecundo, & tertio, de hoc ex profeſſo diſputauimus.

Hinc quæri opportune poteſt,an litteræ pontificiæ, quæ hiſce verbis: Seruus ſeruorum Dei; careant, fidem faciant, an argui poſſint falſitatis. Quintilianus Mandoſius amicus meus optimus, & eruditiſſimus, *in gloſſ. facult. Regen. in*
24 *verb. ſeruus ſeruorum Dei*, reſpondet, litteras iſtas eſſe falſi ſuſpectas, quòd ſecundum curiæ ſtylum non ſint confectæ, hocq. auctoritate *l. ſacri affatus. vbi Bald. in princ. C. de diuerſ. reſcript. cap. quàm graui. de crim. falſi. cap. porrecta. vbi gloſſ. in verſic. confirmatur. de confirm. vtil. vel inutil. gloſſ. ordinaria ad cap. cauſam, quæ 2. in verb. rationi. de reſcript. Ludouic. Rom. conſ. 376. num. 12. verſ. ſecunda ratio. Abbas ad cap. ex parte 2. num. 2. de offic. iudic. delegat. Felin. ad cap. ex par. 1. num. 16. verſic. Stylus. de reſcript.* Quod & mihi nequaquam diſplicet, ſicut & alia Mandoſij ſententia, dum quærendo,an & Epiſcopus valeat in ſuis litteris hac di-
25 cendi formula vti,Seruus ſeruorum Dei, concludit, ipſum non poſſe: quia licet omnes, præſertim clerici, Dei ſerui ſint,Deoq. obſequi,& ſeruire profiteantur,ac Dei ſerui appellentur, *can. cleros. poſt princ. 21. diſt. can. ſi. verſ. fin. diſt. 40. can. penult. 54. diſt. can. diaconi ſicut. poſt princip. 93. diſtinct. can. ſecundum Apoſtolum. de præben. cap. 2. de cleric. venat. & alijs pluribus locis*, Epiſcopum tamen eo titulo, ſeruus ſeruorum
26 Dei, vti debere negat, vt quemadmodum inferioribus non licet vti in veſtibus colore, quo induitur Princeps, ita nec nuncupationibus, titulis, ac quibuſdam proprijs, & particularibus loquendi, & ſcribendi formulis. Quod ante Mandoſium adnotauit Ludouicus Gomeſius *in repet. ad cap. 1. num. 10. de conſtit. lib. 6.*

Summa ex §. Dilecto Filio.

1 *Papa fratres, aut filios omnes fideles in litteris appellat.*
2 *Fideles ſunt hæredes Dei, cohæredes* CHRISTI.
3 CHRISTVS *eſt Dei primogenitus, & primus hæres inter ceteros fratres.*
4 *Filij domini ab inteſtato ſunt bonorum paternorum.*
5 *Hæredes ſui non tenentur hæreditatem adire.*
6 *In filio non habet locum vſucapio, vel præſcriptio pro hærede.*
7 *In præſcriptione, præter poſſeſſionem, requiritur titulus.*
8 *Hæres extraneus præſcribit titulo pro hærede in fundo à defuncto poſſeſſo ſine titulo: filius ſecus.*
9 *Filius, vti agnatus, aut cognatus titulum pro hærede habet.*
10 *Filius ſuccedit patri ex capite vnde liberi, ac vnde agnati, necnon vnde cognati.*
11 *Filij Papæ ſumus cura, & honore.*
12 *Papa Iudæos, aut excommunicatos filios non appellat.*
13 *Papa ſpiritum ſanioris concilij Iudæis, ac excommunicatis annunciat.*
14 *Papa non vocat in* CHRISTO *filios, niſi Abbatiſſas, & monachas, vel maximos Principes.*
15 *Filium noſtrum non vocat Papa, ſcribendo, niſi familiarem.*
16 *Papa Epiſcopo, ſeu Archiepiſcopo, ſeu Patriarchæ ſcribens, eum fratrem appellat.*
17 *Iuſtam habet veneratione̅, quidquid excellit.*
18 *Patres venerabiles dicuntur ob venerationem, quam eis filij præſtare debent.*
19 *Senes quoque venerabiles.*
20 *Papa Prælatos fratres vocat, tamquam in officio eodem coadiutores.*
21 *Papa Cardinales presbyteros, & diaconos Epiſcopis mixtos fratres appellat.*
22 *Papa Cardinales presbyteros, & diaconos filios appellat.*
23 *Papa Cardinales electos Epiſcopos tantum filios, conſecratos fratres vocat.*
24 *Non conſecratus, ſed electus tantũ Epiſcopus ſolicitudinis epiſcopalis particeps non eſt.*
25 *Electus Epiſcopus tantum ea, quę ordinis ſunt, nequit exequi.*
26 *Papa, de Epiſcopo mortuo loquens, non venerabile̅ fratrem, ſed bonæ memoriæ appellat.*

Dilecto filio Hieronymo, tituli Sancti Petri ad vincula S. R. E. presbytero Cardinali, de Ruuere, nuncupato, Salutem,& Apoſtolicam benedictionem.

§. Dilecto.

DILECTO FILIO. Conſueuit beatiſſimus Papa eos, ad quos ſcribit, aut reſcribit, filios, vel fratres appellare:& quidem optima ratione, *vt ait Rebuff. in gloſ. ad formam mandati, in verbo, dilectis filijs*, vt quemadmodum Deus opt. maximus pater eſt, 1

&

voluerit inter vos primus eſſe, erit veſter ſeruus,
ſicut filius hominis non venit miniſtrari, ſed mi-
6 niſtrare, *can. nullus, in fin. 9. q. 3.* Nam cum
Deum *Daniel cap. 9.* Sanctum ſanctorum ap-
pellet, & Regem regum, & Dominum dominan-
tium Ioannes *Apocalyp. 19.* (cuius appellationis
cauſam examinat Marſil. Ficin. *ad lib. de diuinis
nominibus Dioniſij Areopag. c. 12. prope fin.*) me-
rito Papa ſe ſeruum ſeruorum Dei dicit. Secun-
dum ciuile autem ius intelligi poteſt hoc no-
7 men ſeruitutis: ſiquidem ſeruus ciuili, gen-
tiumq. iure nihil penitus habet, vnde gloriari
valeat: quidquid enim habet ſeruus, pro domi-
no habet: quidquid acquirit, domino acquirit,
*l. 1. §. nam apud ff. de his, qui ſunt ſui, vel alieni
iuris. §. in poteſtate, Inſtitut. eod.* ſiue emptus
ſit, ſiue ab hoſte captus, ſiue ex ancillis natus,
l. & ſeruorum. §. ſerui autem, ff. de ſtatu homin.
quod indicare etiam voluit, *epiſt. 2. cap. 2.* Pe-
8 trus Apoſtolus dicens. A quo enim quis ſupera-
tus eſt, huius & ſeruus eſt. Atque ideo Apoſtoli,
ſe CHRISTI IESV ſeruos nominabant, quia
ab eo in mundano certamine ſuperati, & capti
9 de tyranni huius mundi manibus fuerant (man-
cipia enim, *vt ait Florentinus iuriſconſultus in l.
libertas, in fine, ff. eod. de ſtatu homin.* dicta ſunt,
quòd ab hoſtibus manucapta ſint) vt ediſcerent
alij, quæcumque haberent ſpecioſa merita, Deo
optimo maximo ac CHRISTO IESV accepta
referre. Quod Paulus apertiſſime, *ad Corinth.
ſcribens epiſt. 1. cap. 4.* teſtatur his verbis. Quid
autem habes, quod non accepiſti? Si autem ac-
cepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis?
Idem præcipit, quidquid fit, in gloriam Dei fie-
10 ri. Siue manducatis (inquit) ſiue bibitis, vel
aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite,
ibidem cap. 10. Si ergo Apoſtoli omnia ad Dei
gloriam referebant, CHRISTOQ. vnigenito
Dei patris filio placere, ac parere tantopere cu-
piebant, vt cunctos homines nihili facerent, di-
11 cente Paulo *ad Galatas cap. 1.* Si hominibus
placerem, CHRISTI ſeruus non eſſem, & ſerui
ſumus, cui obedimus, *eiuſdem Pauli teſtimonio
ad Rom. 6.* magis congruo vti non potuerunt ti-
tulo, quàm ſe IESV CHRISTI ſeruos appel-
lando. Ad quorum normam Romani Pontifices
demiſſius, & humilius etiam agendo, non Dei,
12 non IESV CHRISTI, ſed ſeruorum Dei ſer-
uos ſe dixerunt. Etſi Apoſtolus *ead. epiſt. 1. c. 9.
ad Corinth.* ſe omnium ſeruum feciſſe profitetur.
Quod idem eſſe puto: aut enim omnibus ſeruie-
bat, vt omnes CHRISTO lucrifaceret; aut eo-
rum ſe ſeruum intelligebat, qui CHRISTO ve-
13 re ſeruirent. Itaque qui ſe ſeruum ſeruorum Dei
facit, vtique Dei ſeruum eſſe fatetur. Si enim
14 vinco vincentem te, multo magis vinco te, *vt
ait l. de acceſſionibus, verſ. nam qui, ff. de diuerſ.
& tempor. præſcript. & gloſ. ad l. aſſiduis, in ver-
bo, licet anterioris. C. qui potior. in pign. habeant.*
Qui igitur ſe ſeruorum Dei ſeruum appellat, 15
ſuam magis humilitatem oſtendit: eſt enim hu-
militas in Epiſcopo virtutum ſplendidiſſima, 16
cum nihil in epiſcopali ceruice (vt ait Grego-
rius *in can. contra morem, prope fin. diſtin. 100.*)
ſplendidius fulgeat, quàm humilitas: quæ qui-
dem verba pluribus extollit Decius *conſ. 151.
nu. 4. lib. 1.* Idcirco B. Cyprianus. *lib. 3. epiſt. 9.
cuius meminit Gratianus can. dominus. 93. diſt.*
ſcribit, omnia à CHRISTO facta ideo eſſe hu-
militer, atque patienter, vt nos humilitatis, &
patientiæ haberemus exemplum: eius enim no-
mine ait Ioannes *in Euangelio cap. 13.* Exem-
plum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita
& vos faciatis. Sanctus Gregorius *reſcribens
Eulogio Patriarchæ Alexandrino lib. 7. epiſt. 30.*
Recedant, inquit, verba, quæ vanitatem inflant,
& charitatem vulnerant: ego enim non verbis 17
quæro proſperari, ſed moribus. *can. vlt. 99. diſt.*
A quibus non diſſentit concilium Toletanum
decimumtertium, dicens, humilitatem eſſe cla- 18
uem, quæ aperit regnum cælorum, & reſerat
myſteria ſcripturarum, & Deum placat. *can.
quicumque. 26. quæſt. 5.*

Nec vero aduerſatur, quod ex Auguſtino de
vita clericorum aſſerunt nonnulli, *vt in can.
quando. 86. diſtinct.* Prælatos nempe de exceſſi-
ua ſubditorum correptione veniam ab ipſis po-
ſtulare non debere: ne apud eos, quos oportet
eſſe ſubiectos, dum nimia ſeruatur humilitas,
regendi frangatur auctoritas; ac ex Calliſtrato
Iuriſconſulto, qui reſpondit, obſeruandum eſſe
ius reddenti, vt in adeundo ſe facilem præbeat,
ſed contemni ſe non patiatur: vnde mandatis
adijcitur, ne Præſides Prouinciarum in vlterio- 19
rem familiaritatem prouinciales admittant:
nam ex conuerſatione æquali contemptus di- 20
gnitatis naſcitur. *l. obſeruandum. ff. de offic. præ-
ſid. quod etiam dixit Vlpianus in l. ne quidquam.
§. obſeruare. ff. de offic. proconſ.* Reſpondet enim
ad hoc Azo, *vt refert gloſſa ad d. c. quando. in
verbo frangatur.* fatuis, non æque prudentibus
viris id poſſe contingere. Quòd ſi viri prudentes 21
eò ſe petulantiæ duci ſinerent, vt contemptui
ſummum haberent Pontificem, eſſent imperio
coercendi, poſſetque ipſe cum Paulo Apoſtolo
eos ita redarguere. Non ſum Apoſtolus? Nonne
CHRISTVM IESVM Dominum noſtrum vidi?
Nonne opus meum vos eſtis in Domino? *epiſt.
2. ad Corinth. 12. & cap. 13.* Si iterum venero,
non parcam. An experimentum quæritis eius, 22
qui loquitur in me, CHRISTVS, qui in vobis
non infirmatur, ſed potens eſt in vobis? Hæc ab-
ſens ſcribo, vt non præſens durius agam ſecun-
dum poteſtatem, quam Dominus dedit mihi in
ædifi-

ædificationem, & non in deſtructionem. Nemo
23 enim eſt tam in profanis,diuiniſq. litteris plumbeus, qui neſciat, quanta ſit Romani Pontificis auctoritas,quanta poteſtas in coercendis malorum hominum, etiam magnorum Principum, delictis;quam, qui cupit exacte cognoſcere,eam ex volumine noſtro de Sacrorum Immunitatibus petat,vbi fere integro libro ſecundo, & tertio, de hoc ex profeſſo diſputauimus.

Hinc quæri opportune poteſt,an litteræ pontificiæ, quæ hiſce verbis: Seruus ſeruorum Dei; careant, fidem faciant, an argui poſſint falſitatis. Quintilianus Mandoſius amicus meus optimus, & eruditiſſimus, *in gloſſ. facult. Regen. in*
24 *verb. ſeruus ſeruorum Dei*, reſpondet, litteras iſtas eſſe falſi ſuſpectas, quòd ſecundum curiæ ſtylum non ſint confectæ, hocq. auctoritate *l. ſacri affatus. vbi Bald. in princ. C. de diuerſ. reſcript. cap. quàm graui. de crim. falſi. cap. porrecta. vbi gloſſ. in verſic. confirmatur. de confirm. vtil. vel inutil. gloſſ. ordinaria ad cap. cauſam, quæ 2. in verb. rationi. de reſcript. Ludouic. Rom. conſ. 376. num. 12. verſ. ſecunda ratio. Abbas ad cap. ex parte 2. num. 2. de offic. iudic. delegat. Felin. ad cap. ex par. 1. num. 16. verſic. ſtylus. de reſcript.* Quod & mihi nequaquam diſplicet, ſicut & alia Mandoſij ſententia, dum quærendo,an & Epiſcopus valeat in ſuis litteris hac di-
25 cendi formula vti,Seruus ſeruorum Dei, concludit, ipſum non poſſe: quia licet omnes, præſertim clerici, Dei ſerui ſint,Deoq. obſequi,& ſeruire profiteantur,ac Dei ſerui appellentur, *can. cleros. poſt princ. 21. diſt. can. ſi. verſ. fin. diſt. 40. can. penult. 54. diſt. can. diaconi ſicut. poſt princip. 93. diſtinct. can. ſecundum Apoſtolum. de præben. cap. 2. de cleric. venat. & alijs pluribus locis*, Epiſcopum tamen eo titulo, ſeruus ſeruorum
26 Dei, vti debere negat, vt quemadmodum inferioribus non licet vti in veſtibus colore, quo induitur Princeps, ita nec nuncupationibus, titulis, ac quibuſdam proprijs, & particularibus loquendi, & ſcribendi formulis. Quod ante Mandoſium adnotauit Ludouicus Gomeſius *in repet. ad cap. 1. num. 10. de conſtit. lib. 6.*

Summa ex §. Dilecto Filio.

1 *Papa fratres, aut filios omnes fideles in litteris appellat.*
2 *Fideles ſunt hæredes Dei, cohæredes* Christi.
3 Christvs *eſt Dei primogenitus, & primus hæres inter ceteros fratres.*
4 *Filij domini ab inteſtato ſunt bonorum paternorum.*
5 *Hæredes ſui non tenentur hæreditatem adire.*
6 *In filio non habet locum vſucapio, vel præſcriptio pro hærede.*
7 *In præſcriptione, præter poſſeſſionem, requiritur titulus.*
8 *Hæres extraneus præſcribit titulo pro hærede in fundo à defuncto poſſeſſo ſine titulo: filius ſecus.*
9 *Filius, vti agnatus, aut cognatus titulum pro hærede habet.*
10 *Filius ſuccedit patri ex capite vnde liberi, ac vnde agnati, necnon vnde cognati.*
11 *Filij Papæ ſumus cura, & honore.*
12 *Papa Iudæos, aut excommunicatos filios non appellat.*
13 *Papa ſpiritum ſanioris concilij Iudæis, ac excommunicatis annunciat.*
14 *Papa non vocat in* Christo *filios, niſi Abbatiſſas, & monachas, vel maximos Principes.*
15 *Filium noſtrum non vocat Papa, ſcribendo, niſi familiarem.*
16 *Papa Epiſcopo, ſeu Archiepiſcopo, ſeu Patriarchæ ſcribens, eum fratrem appellat.*
17 *Iuſtam habet veneratione͂, quidquid excellit.*
18 *Patres venerabiles dicuntur ob venerationem, quam eis filij præſtare debent.*
19 *Senes quoque venerabiles.*
20 *Papa Prælatos fratres vocat, tamquam in officio eodem coadiutores.*
21 *Papa Cardinales presbyteros, & diaconos Epiſcopis mixtos fratres appellat.*
22 *Papa Cardinales presbyteros, & diaconos filios appellat.*
23 *Papa Cardinales electos Epiſcopos tantum filios, conſecratos fratres vocat.*
24 *Non conſecratus, ſed electus tantu͂ Epiſcopus ſolicitudinis epiſcopalis particeps non eſt.*
25 *Electus Epiſcopus tantum ea, quę ordinis ſunt, nequit exequi.*
26 *Papa, de Epiſcopo mortuo loquens, non venerabile͂ fratrem, ſed bonæ memoriæ appellat.*

Dilecto filio Hieronymo, tituli Sancti Petri ad vincula S. R. E. presbytero Cardinali, de Ruuere, nuncupato, Salutem, & Apoſtolicam benedictionem.

§. Dilecto.

D ilecto Filio. Conſueuit beatiſſimus Papa eos, ad quos ſcribit, aut reſcribit, filios, vel fratres appellare: & quidem optima ratione, *vt ait Rebuff. in gloſ. ad formam mandati, in verbo, dilectis filijs*, vt quemadmodum Deus opt. maximus pater eſt, 1

&

voluerit inter vos primus eſſe, erit veſter ſeruus, ſicut filius hominis non venit miniſtrari, ſed mi-
6 niſtrare, *can. nullus, in fin.9. q.3.* Nam cum Deum *Daniel cap.9.* Sanctum ſanctorum appellet,& Regem regum, & Dominum dominantium Ioannes *Apocalyp.*19. (cuius appellationis cauſam examinat Marſil. Ficin. *ad lib.de diuinis nominibus Dioniſij Areopag.c.12.prope fin.*) merito Papa ſe ſeruum ſeruorum Dei dicit. Secundum ciuile autem ius intelligi poteſt hoc no-
7 men ſeruitutis: ſiquidem ſeruus ciuili, gentiumq. iure nihil penitus habet, vnde gloriari valeat: quidquid enim habet ſeruus, pro domino habet: quidquid acquirit, domino acquirit, *l.1.§. nam apud ff.de his, qui ſunt ſui, vel alieni iuris. §. in poteſtate, Inſtitut. eod.* ſiue emptus ſit, ſiue ab hoſte captus, ſiue ex ancillis natus, *l.& ſeruorum. §.ſerui autem, ff. de ſtatu homin.* quod indicare etiam voluit, *epiſt.2. cap.2.* Pe-
8 trus Apoſtolus dicens. A quo enim quis ſuperatus eſt,huius & ſeruus eſt. Atque ideo Apoſtoli, ſe CHRISTI IESV ſeruos nominabant, quia ab eo in mundano certamine ſuperati, & capti
9 de tyranni huius mundi manibus fuerant (mancipia enim, *vt ait Florentinus iuriſconſultus in l. libertas, in fine, ff. eod. de ſtatu homin.* dicta ſunt, quòd ab hoſtibus manucapta ſint) vt ediſcerent alij, quæcumque haberent ſpecioſa merita, Deo optimo maximo ac CHRISTO IESV accepta referre. Quod Paulus apertiſſime, *ad Corinth. ſcribens epiſt.1.cap.4.* teſtatur his verbis. Quid autem habes, quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis? Idem præcipit, quidquid fit, in gloriam Dei fie-
10 ri. Siue manducatis (inquit) ſiue bibitis, vel aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite, *ibidem cap.*10. Si ergo Apoſtoli omnia ad Dei gloriam referebant, CHRISTOQ. vnigenito Dei patris filio placere, ac parere tantopere cupiebant, vt cunctos homines nihili facerent, di-
11 cente Paulo *ad Galatas cap.*1. Si hominibus placerem, CHRISTI ſeruus non eſſem,& ſerui ſumus, cui obedimus, *eiuſdem Pauli teſtimonio ad Rom.6.* magis congruo vti non potuerunt titulo, quàm ſe IESV CHRISTI ſeruos appellando. Ad quorum normam Romani Pontifices demiſſius,& humilius etiam agendo, non Dei,
12 non IESV CHRISTI, ſed ſeruorum Dei ſeruos ſe dixerunt. Etſi Apoſtolus *ead.epiſt.1.c.9. ad Corinth.* ſe omnium ſeruum feciſſe profitetur. Quod idem eſſe puto: aut enim omnibus ſeruiebat, vt omnes CHRISTO lucrifaceret; aut eorum ſe ſeruum intelligebat, qui CHRISTO ve-
13 re ſeruirent. Itaque qui ſe ſeruum ſeruorum Dei facit, vtique Dei ſeruum eſſe fatetur. Si enim
14 vinco vincentem te, multo magis vinco te, *vt ait l. de acceſſionibus, verſ. nam qui, ff. de diuerſ. & tempor.præſcript. & gloſ. ad l. aſſiduis, in verbo, licet anterioris. C.qui potior. in pign.habeant.*
Qui igitur ſe ſeruorum Dei ſeruum appellat, 15
ſuam magis humilitatem oſtendit: eſt enim hu-
militas in Epiſcopo virtutum ſplendidiſſima, 16
cum nihil in epiſcopali ceruice (vt ait Gregorius *in can.contra morem, prope fin.diſtin.*100.) ſplendidius fulgeat, quàm humilitas: quæ quidem verba pluribus extollit Decius *conſ.151. nu.4. lib.1.* Idcirco B. Cyprianus. *lib.3.epiſt.9. cuius meminit Gratianus can. dominus. 93. diſt.* ſcribit, omnia à CHRISTO facta ideo eſſe humiliter, atque patienter, vt nos humilitatis,& patientiæ haberemus exemplum: eius enim nomine ait Ioannes *in Euangelio cap.*13. Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Sanctus Gregorius *reſcribens Eulogio Patriarchæ Alexandrino lib.7. epiſt.30.* Recedant, inquit, verba, quæ vanitatem inflant,
& charitatem vulnerant: ego enim non verbis 17
quæro proſperari, ſed moribus. *can.vlt.99.diſt.* A quibus non diſſentit concilium Toletanum
decimumtertium, dicens, humilitatem eſſe cla- 18
uem, quæ aperit regnum cælorum, & reſerat myſteria ſcripturarum, & Deum placat. *can. quicumque. 26.quæſt.5.*

Nec vero aduerſatur, quod ex Auguſtino de vita clericorum aſſerunt nonnulli, *vt in can. quando.86.diſtinct.* Prælatos nempe de exceſſiua ſubditorum correptione veniam ab ipſis poſtulare non debere: ne apud eos, quos oportet eſſe ſubiectos, dum nimia ſeruatur humilitas, regendi frangatur auctoritas; ac ex Calliſtrato Iuriſconſulto, qui reſpondit, obſeruandum eſſe ius reddenti, vt in adeundo ſe facilem præbeat, ſed contemni ſe non patiatur: vnde mandatis
adijcitur, ne Præſides Prouinciarum in vlterio- 19
rem familiaritatem prouinciales admittant:
nam ex conuerſatione æquali contemptus di- 20
gnitatis naſcitur. *l. obſeruandum. ff. de offic. præſid.* quod etiam dixit Vlpianus *in l.ne quidquam. §.obſeruare.ff. de offic. proconſ.* Reſpondet enim ad hoc Azo, *vt refert gloſſa ad d. c. quando. in verbo frangatur.* fatuis, non æque prudentibus
viris id poſſe contingere. Quòd ſi viri prudentes 21
eò ſe petulantiæ duci ſinerent, vt contemptui ſummum haberent Pontificem, eſſent imperio coercendi, poſſetque ipſe cum Paulo Apoſtolo eos ita redarguere. Non ſum Apoſtolus? Nonne CHRISTVM IESVM Dominum noſtrum vidi? Nonne opus meum vos eſtis in Domino? *epiſt. 2.ad Corinth.12. & cap.13.* Si iterum venero,
non parcam. An experimentum quæritis eius, 22
qui loquitur in me, CHRISTVS, qui in vobis non infirmatur, ſed potens eſt in vobis? Hæc abſens ſcribo, vt non præſens durius agam ſecundum poteſtatem, quam Dominus dedit mihi in

ædifi-

ædificationem, & non in deſtructionem. Nemo
23 enim eſt tam in profanis,diuiniſq. litteris plumbeus, qui neſciat, quanta ſit Romani Pontificis auctoritas,quanta poteſtas in coercendis malorum hominum, etiam magnorum Principum, delictis;quam, qui cupit exacte cognoſcere,eam ex volumine noſtro de Sacrorum Immunitatibus petat,vbi fere integro libro ſecundo, & tertio, de hoc ex profeſſo diſputauimus.

Hinc quæri opportune poteſt,an litteræ pontificiæ, quæ hiſce verbis: Seruus ſeruorum Dei; careant, fidem faciant, an argui poſſint falſitatis. Quintilianus Mandoſius amicus meus optimus, & eruditiſſimus, *in gloſſ. facult. Regen. in*
24 *verb. ſeruus ſeruorum Dei*, reſpondet, litteras iſtas eſſe falſi ſuſpectas, quòd ſecundum curiæ ſtylum non ſint confectæ, hocq. auctoritate *l. ſacri affatus. vbi Bald. in princ. C. de diuerſ. reſcript. cap. quàm graui. de crim. falſi. cap. porrecta. vbi gloſſ. in verſic. confirmatur. de confirm. vtil. vel inutil. gloſſ. ordinaria ad cap. cauſam, quæ 2. in verb. rationi. de reſcript. Ludouic. Rom. conſ. 376. num. 12. verſ. ſecunda ratio. Abbas ad cap. ex parte 2. num. 2. de offic. iudic. delegat. Felin. ad cap. ex par. 1. num. 16. verſic. ſtylus. de reſcript.* Quod & mihi nequaquam diſplicet, ſicut & alia Mandoſij ſententia, dum quærendo,an & Epiſcopus valeat in ſuis litteris hac di-
25 cendi formula vti,Seruus ſeruorum Dei, concludit, ipſum non poſſe: quia licet omnes, præſertim clerici, Dei ſerui ſint,Deoq. obſequi,& ſeruire profiteantur,ac Dei ſerui appellentur, *can. cleros. poſt princ. 21. diſt. can. ſi. verſ. fin. diſt. 40. can. penult. 54. diſt. can. diaconi ſicut. poſt princip. 93. diſtinct. can. ſecundum Apoſtolum. de præben. cap. 2. de cleric. venat. & alijs pluribus locis,* Epiſcopum tamen eo titulo, ſeruus ſeruorum
26 Dei, vti debere negat, vt quemadmodum inferioribus non licet vti in veſtibus colore, quo induitur Princeps, ita nec nuncupationibus, titulis, ac quibuſdam proprijs, & particularibus loquendi, & ſcribendi formulis. Quod ante Mandoſium adnotauit Ludouicus Gomeſius *in repet. ad cap. 1. num. 10. de conſtit. lib. 6.*

Summa ex §. Dilecto Filio.

1 *Papa fratres, aut filios omnes fideles in litteris appellat.*
2 *Fideles ſunt hæredes Dei, cohæredes* CHRISTI.
3 CHRISTVS *eſt Dei primogenitus, & primus hæres inter ceteros fratres.*
4 *Filij domini ab inteſtato ſunt bonorum paternorum.*
5 *Hæredes ſui non tenentur hæreditatem adire.*
6 *In filio non habet locum vſucapio, vel præſcriptio pro hærede.*
7 *In præſcriptione, præter poſſeſſionem, requiritur titulus.*
8 *Hæres extraneus præſcribit titulo pro hærede in fundo à defuncto poſſeſſo ſine titulo: filius ſecus.*
9 *Filius, vti agnatus, aut cognatus titulum pro hærede habet.*
10 *Filius ſuccedit patri ex capite vnde liberi, ac vnde agnati, necnon vnde cognati.*
11 *Filij Papæ ſummus cura, & honore.*
12 *Papa Iudæos, aut excommunicatos filios non appellat.*
13 *Papa ſpiritum ſanioris concilij Iudæis, ac excommunicatis annunciat.*
14 *Papa non vocat in* CHRISTO *filios, niſi Abbatiſſas, & monachas, vel maximos Principes.*
15 *Filium noſtrum non vocat Papa, ſcribendo, niſi familiarem.*
16 *Papa Epiſcopo, ſeu Archiepiſcopo, ſeu Patriarchæ ſcribens, eum fratrem appellat.*
17 *Iuſtam habet veneratione͂, quidquid excellit.*
18 *Patres venerabiles dicuntur ob venerationem, quam eis filij præſtare debent.*
19 *Senes quoque venerabiles.*
20 *Papa Prælatos fratres vocat, tamquam in officio eodem coadiutores.*
21 *Papa Cardinales presbyteros, & diaconos Epiſcopis mixtos fratres appellat.*
22 *Papa Cardinales presbyteros, & diaconos filios appellat.*
23 *Papa Cardinales electos Epiſcopos tantum filios, conſecratos fratres vocat.*
24 *Non conſecratus, ſed electus tantu͂ Epiſcopus ſolicitudinis epiſcopalis particeps non eſt.*
25 *Electus Epiſcopus tantum ea, quę ordinis ſunt, nequit exequi.*
26 *Papa, de Epiſcopo mortuo loquens, non venerabile͂ fratrem, ſed bonæ memoriæ appellat.*

Dilecto filio Hieronymo, tituli Sancti Petri ad vincula S. R. E. presbytero Cardinali, de Ruuere, nuncupato, Salutem, & Apoſtolicam benedictionem.

§. Dilecto.

DILECTO FILIO. Conſueuit 1
beatiſſimus Papa eos, ad quos ſcribit, aut reſcribit, filios, vel fratres appellare: & quidem optima ratione, *vt ait Rebuff. in gloſ. ad formam mandati, in verbo, dilectis filijs,* vt quemadmodum Deus opt. maximus pater eſt,
&

vera ſint, *can. nemo cum ſeqq.* 9. *q.* 3. qui huic cõcluſioni aduerſari videntur, ad rem nihil, cum de Pontifice Romano loquantur, non item de Cardinalibus, niſi dicamus, quòd Cardinales
9 ſunt pars corporis Eccleſiæ, ſiue Pontificatus, vti dictum eſt late *lib.* 3. *de Sacror. Immunit. c.* 6.
10 *nu.* 44. Solus autem Papa à Deo iudicatur, quia ſoli Deo abſque medijs ſubiectus eſt, *can. aliorum. can. facta. cum ſeqq. ead. q.* 3.

Sed quæro, cur ſummus Pontifex ſe Papam non appellet, vt vulgo appellari ſolet: quod ſane
11 vocabulum hodie vni tribuitur Rom. Pont. quaſi ipſe ſit omnium credentium pater. Siquidem *παππαν*, Græcam vocem à veteribus vſurpatã, patrem ſignificare ex Suida aliàs monuimus *cap.* 1. *lib.* 2. *Animaduerſ.* & cur nec Pontifex maximus, vel ſummus ſacerdos, vel Patriarcha, aut ſane Archiepiſcopus, cum iſta nomina maiorẽ, grauioremq. præ ſe ferre videantur dignitatem, & prærogatiuam. Reſponderi poſſet, id ab illis priſcis, ac iuxta ſanctiſſimis Pontificibus factitatum, & ſubinde à ſucceſſoribus non temere, & inconſultò, ſed optima ratione, ac quaſi pro lege obſeruatum, tum quòd Epiſcopi nomen humilitati, quam veri omnipotẽtis Dei, ſummi præſertim ſacerdotes, profitentur, conueniat: alia vero non ſine gloriæ ſuſpicione ſunt, tum quòd hæc Epiſcopi vox Dominici gregis paſtori graphice
12 admodum cõgruere videatur. Namque Epiſcopus Latine, etiam ſuperintendens dicitur, *teſtimonio B. Auguſtini lib. de Ciuit. Dei.* 19. *cap.* 19. *de quo in can. qui Epiſcopatum* 8. *q.* 1. & Epiſcopatus
13 nomen eſt oneris, non honoris. Quod videtur nobis explicaſſe Apoſtolus 1. *ad Timoth.* 3. dicens. Qui Epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat. Theodorus Balſamon, Antiochenus Patriarcha, & Photij Nomocanonis interpres *in*
14 *can.* 58. *Apoſt.* Epiſcopus, inquit, ideo conſtituitur, vt quæ ſui ſunt populi, attendat, & ideo etiã
15 Populus eſt appellatus. Arcadius quoque Iuriſconſultus Epiſcopos vocauit eos, qui pani, cæteriſq. venalibus rebus præerãt, quæ populis quotidianum victum ſuggerebãt. *l. vlt. ff. de muner. & honor.* Hinc ego in Paratitlis *tit. de temporibus ordinat.* dicebam, Epiſcopos noſtros eſſe dictos, quòd cæleſti præſint pani, rebuſq. alijs, quibus Chriſtiani opus habent ad æternum alimentũ, nempe æternam ſalutem. Hoc etiam Epiſcopi
16 vocabulum initio naſcẽtis Eccleſiæ in ea fuiſſe, teſtantur Acta Apoſtolorum, vbi ſic *cap.* 20. Qui nos poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam ſuam. Immo, vt ſuperius diximus, CHRISTVS, ipſe Epiſcopus dictus eſt, ipſo Apoſtolorũ Principe *epiſt.* 2. *cap.* 2. atteſtante, hiſce verbis. Eratis enim, ſicut oues errantes: ſed conuerſi eſtis nunc ad paſtorẽ, & Epiſcopũ animarũ veſtrarũ.
17 Papæ vero nomen, etſi olim omnibus Epiſcopis fuit commune. *vt latius d. cap.* 1. *lib.* 2. *Animaduerſ. comprobauimus.* non eſſe tamen ita antiquum manifeſte conſtat. Quemadmodũ enim Imperatores, alijq. præſtantes viri olim patres patriæ deſignabantur his notis, PP, ſic Epiſcopi 18
ob ſingularem reuerentiam, ac venerationem, quam eis fideles adhibere ſolebãt, patres patriæ vocati ſunt, & cum id ijſdem notis, PP, inſcriberetur, ſcilicet geminato, & grandiori P, inualuit 19
opinio, vt mihi videtur, probabilis, ipſas Papam ſignificare à verbo Græco, vt oſtenſum eſt, quod etiam Ludouico Gomeſio probatur *in repetit. ad cap.* 1. *num.* 47. *de conſtitut. lib.* 6. Vocabantur & 20
olim omnes Epiſcopi Pontifices *cap.* 1. §. *vnde. de ſacra vnct. cap. Meſſana de elect. can. clericum cuiuslibet.* 11. *q.* 1. Immo ſummi Pontifices. *can. ſi officia. ibi, iure inde ſummi Pontificis locum ſperare debebit. & can. miſerum.* 59. *diſtin. can. accuſatio.* 61. *diſt.* Item ſummi ſacerdotes. *d. c.* 1. §. *per frontis. can. fin. in princ.* 3. *q.* 1. *can. videntes. in princ.* 12. *q.* 1. *can. Pontifices. ead. q.* 3. *can. legum, vbi Archid. in verb. ſummum.* 4. *q.* 2. *Doct. ad c.* 1. *de conſtit. lib.* 6. licet in concilio Carthagineſi tertio *cap.* 26. vetitum fuerit, ne quis 21
Princeps ſacerdotum, aut ſummus ſacerdos, ſed tantum primæ ſedis Epiſcopus appellaretur. *ca. primæ ſedis.* 99. *diſt.* quod de omnibus Patriarchis, Primatibus, & Archiepiſcopis, non autem 22
de Romano Pontifice, intelligendum eſſe, *c.* 11. *lib.* 3. *de Sacrorum Immunitat.* plene à nobis diſputatum eſt ex receptorum auctorũ ſententia.

Conſiderabam præterea dici poſſe, Papam 23
ſeipſum vocare Epiſcopum, non Archiepiſcopũ, aut Patriarcham per excellentiam. Alij ſiquidem Prælati, ſeu Metropolitani, ſeu Suffraganei vnius tantum Prouinciæ, aut ciuitatis adminiſtrationem tenent: Papa vero totius orbis: ideo 24
dicunt noſtri, Papæ, vt alijs aſſolet Epiſcopis, 25
non præferri incuruatum baculum, quem Paſtoralem vocant, putantq. id denotare coarctatam, certiſq. & determinatis finibus limitatam iuriſ- 26
dictionem. *vt in d. lib.* 3. *de Sacrorum Immunit. c.* 5. *num.* 60. *cum ſeqq. & clarius nu.* 108. nullos enim, cum quibus pari calculo coeat, Suffraganeos habet (cum ſit ſolus in orbe ſui characteris 27
Epiſcopus, ſuiq. ordinis principium, & finis) ac 28
proinde non oportuit ipſum ſe Archiepiſcopum, aut Patriarcham inſcribere: nam licet Epiſcopos plurimos per orbem vniuerſum conſtituat, frateſq. qua ſolet humilitate, nuncupet, vt mox dicam in verb. *Dilecto filio,* non tamen eis plenã 29
vicariatus CHRISTI iuriſdictionem poteſt ea auctoritate, qua fuit ipſe à CHRISTO pronunciatus, impartiri, vt videre eſt ex ijs, quæ diximus *d. c.* 11. *nu.* 112. *cum ſeqq.* adeo vt Epiſcopi, etſi partem oneris ferunt, ſint eius potius miniſtri, ac famuli, quam fratres, cũ omnia, quæ faciunt, eius 30
aucto-

auctoritate faciant, præterquam quòd multa, etiam ipſo Papa volente, facere non poſſunt: cum papalis plenitudo poteſtatis ad vnam tantum
31 tum CHRISTI Vicarij perſonam redigatur,
32 ſitque incommunicabilis. Quocirca orbis rector, ac Princeps Papa efficaciter per hanc vocem, Epiſcopus, à Patriarchis, & Archiepiſcopis diſtinguitur, & ſignificatur.

Cum igitur Epiſcopi nomen reliquis antiquius ſit, magiſq. vniuerſali gregis Dominici Paſtori conueniat, & humilitatis ſpecimen præſeferat, ſatiſque pontificiam poteſtatem exprimat, mirum videri non debet, ſi ſanctiſſimus Papa Sixtus Quintus, anteceſſorum ſuorum exemplum ſequutus, Epiſcopum ſe appellet, non Papam,
33 pam, non Pontificem maximum, non ſummum ſacerdotem, alijſve eiuſdem ſoni magnificis cognomentis, cum tamen re ipſa dici poſſit ſummus ſacerdos, Princeps ſacerdotum, Pontifex maximus, vniuerſalis Papa, Epiſcoporum maximus, & orbis verus, & ſolus Epiſcopus, & paſtor, quo modo ſuperius explicauimus.

Summa ex §. Seruus ſeruorum Dei.

1 *Gregorius Magnus ſe ſeruum ſeruorum Dei primus inſcripſit, vt cenſet Ioan. Andr.*
2 *Gregorius Magnus humilitatis plenus fuit.*
3 *Ante Gregorium non defuerunt, qui ſe ſeruos ſeruorum Dei dixerint.*
4 *CHRISTVS voluit ſuos non imperare, ſed obtemperare.*
5 *Non eſt Epiſcopus, qui præeſſe diligit, non prodeſſe.*
6 *Deus Sanctus ſanctorum, & Rex Regum.*
7 *Seruus nihil habet, ac quidquid acquirit, domino acquirit.*
8 *Apoſtoli, ſeruos ſe CHRISTI dicebãt, quia ab eo de mũdi tyranni manibus capti fuerãt.*
9 *Mancipium ideo dictum, quòd de manu hoſtium captum ſit.*
10 *Omnia in Dei gloriam facienda.*
11 *Qui hominibus placet, CHRISTI ſeruus non eſt.*
12 *Paulus, ſe omnium ſeruum feciſſe ait, vt alios CHRISTO lucrifaceret.*
13 *Seruus ſeruorum Dei ſeruus ipſius eſt.*
14 *Si vinco vincentem te, multo magis vinco te.*
15 *Seruum ſeruorum vocari, eſt ad humilitatem oſtendendam.*
16 *Humilitas in Epiſcopo virtutũ ſplẽdidiſſima.*
17 *Verba vana reijciebat Gregorius.*
18 *Humilitas eſt clauis regni cælorum, & myſteriorum, & ſcripturarũ, & Deũ placat.*
19 *Ius dicentes, contemni ſe pati non debent.*
20 *Ex conuerſatione æquali contemptus dignitatis naſcitur.*
21 *Petulantes imperio coercendi ſunt.*
22 *Etiam Beatus Paulus minis cum contumacibus vſus eſt.*
23 *Romani Pontificis maxima auctoritas in coercenda magnorum virorum audacia.*
24 *Litteræ pontificiæ, quæ hiſce verbis: Seruus ſeruorum Dei, careant, ſuſpectæ ſunt.*
25 *Epiſcopo, in ſuis litteris ſe ſeruum ſeruorum Dei vocàre non licet.*
26 *Inferiores nequeunt colore in veſtibus vti, quo Princeps vtitur.*

§. Seruus ſeruorum Dei.

SERVVS SERVORVM DEI. Ita ſe inſcribere conſueuiſſe ante omnes Gregorium Magnum 1
Ioan. Andrææ ex chronica Martiniana arbitratur *ad proœm. ſex. Decretalium*, quem ſequuti ſunt alij omnes, nimirum exiſtimantes, Gregorium ſe ita vocare voluiſſe, vt Ioannis Patriarchæ Conſtantinopolitani, qui ſe vniuerſalem Patriarcham ſcribebat, audaciam, & temeritatem hoc modo retunderet. *can. primæ ſedis. cum ſeq. 99. diſt.* Ipſe vero, etſi non dubito, quin Gregorius (qui humi- 2
litatem mirum in modum coluit, etiam quo ſe ipſum exinaniret, ac quaſi hominum oculis ſubduceret) hoc dicendi modo vſus ſit: vnde ſuccedentibus Pontificibus, quaſi lex humilitatis, ſuum exemplum remaneret: multo tamen ante tempore, alios ſe ſeruos ſeruorum Dei ſcripſiſſe 3
reperio: inter quos fuit beatiſſimus Damaſus, B. Hieronymi contemporaneus, vti ex eiuſdem epiſtola aperte conſtat, tertia ad Stephanum Archiepiſcopum, & cæteros Africæ Epiſcopos conſcripta, quæ tomo primo Conciliorum habetur. Qui verò hoc vſi ſunt titulo, nominantur ab omni laude digniſſimo Conſaluo Ponce de Leon in ſua ad Caluinianum hæreticum Leonhartum Vuaramundum eleganti reſponſione *cap. 2. verſ. cæterum, ne putes*, vbi dicit, id ſuo more, ac iure facere ſacroſanctam Romanam Sedem, diuinæ ſeruitutis, & euangelicæ prædicationis vnicam hæredem, dum illo cognomine vtitur, quod fecerunt imitatione fortaſſe Apoſtolorum Petri, & Pauli, & Iacobi, ſe in epiſtolis 4
ſeruos IESV CHRISTI ſcribentium. Voluit enim Saluator noſter, ſuos non imperare, ſed obtemperare, impendere, non expectare miniſterium, prodeſſe, non præeſſe, *can. ſi qui Epiſcopi, in fine. 1. q. 1.* Vnde B. Auguſtinus *lib. de ciuitate Dei. 19. cap. 19.* de Epiſcopis ſermonem habens, non eſſe Epiſcopum dicit, qui præeſſe 5
diligit, non prodeſſe: & CHRISTVS *apud Matthæum. cap. 20.* Quicumque, ait, voluerit inter vos maior fieri, ſit veſter miniſter, & qui

Hh 4 volue-

ædificationem, & non in deſtructionem. Nemo
23 enim eſt tam in profanis, diuiniſq. litteris plum-
beus, qui neſciat, quanta ſit Romani Pontificis
auctoritas, quanta poteſtas in coercendis malo-
rum hominum, etiam magnorum Principum,
delictis; quam, qui cupit exacte cognoſcere, eam
ex volumine noſtro de Sacrorum Immunitati-
bus petat, vbi fere integro libro ſecundo, & ter-
tio, de hoc ex profeſſo diſputauimus.

Hinc quæri opportune poteſt, an litteræ pon-
tificiæ, quæ hiſce verbis: Seruus ſeruorum Dei;
careant, fidem faciant, an argui poſſint falſita-
tis. Quintilianus Mandoſius amicus meus opti-
mus, & eruditiſſimus, *in gloſſ. facult. Regen. in*
24 *verb. ſeruus ſeruorum Dei*, reſpondet, litteras
iſtas eſſe falſi ſuſpectas, quòd ſecundum curiæ
ſtylum non ſint confectæ, hocq. auctoritate *l.*
ſacri affatus. vbi Bald. in princ. C. de diuerſ. re-
ſcript. cap. quàm graui. de crim. falſi. cap. porre-
cta. vbi gloſſ. in verſic. confirmatur. de confirm.
vtil. vel inutil. gloſſ. ordinaria ad cap. cauſam,
quæ 2. in verb. rationi. de reſcript. Ludouic. Rom.
conſ. 376. num. 12. verſ. ſecunda ratio. Abbas ad
cap. ex parte 2. num. 2. de offic. iudic. delegat. Fe-
lin. ad cap. ex par. 1. num. 16. verſic. ſtylus. de
reſcript. Quod & mihi nequaquam diſplicet,
ſicut & alia Mandoſij ſententia, dum quæren-
25 do, an & Epiſcopus valeat in ſuis litteris hac di-
cendi formula vti, Seruus ſeruorum Dei, conclu-
dit, ipſum non poſſe: quia licet omnes, præſer-
tim clerici, Dei ſerui ſint, Deoq. obſequi, & ſer-
uire profiteantur, ac Dei ſerui appellentur, *can.*
cleros. poſt princ. 21. diſt. can. ſi. verſ. fin. diſt. 40.
can. penult. 54. diſt. can. diaconi ſicut. poſt princip.
93. diſtinct. can. ſecundum Apoſtolum. de præben.
cap. 2. de cleric. venat. & alijs pluribus locis,
Epiſcopum tamen eo titulo, ſeruus ſeruorum
26 Dei, vti debere negat, vt quemadmodum infe-
rioribus non licet vti in veſtibus colore, quo in-
duitur Princeps, ita nec nuncupationibus, titu-
lis, ac quibuſdam proprijs, & particularibus lo-
quendi, & ſcribendi formulis. Quod ante Man-
doſium adnotauit Ludouicus Gomeſius *in re-*
pet. ad cap. 1. num. 10. de conſtit. lib. 6.

Summa ex §. Dilecto Filio.

1 *Papa fratres, aut filios omnes fideles in litteris appellat.*
2 *Fideles ſunt hæredes Dei, cohæredes* CHRISTI.
3 CHRISTVS *eſt Dei primogenitus, & primus hæres inter ceteros fratres.*
4 *Filij domini ab inteſtato ſunt bonorum paternorum.*
5 *Hæredes ſui non tenentur hæreditatem adire.*
6 *In filio non habet locum vſucapio, vel præſcriptio pro hærede.*
7 *In præſcriptione, præter poſſeſſionem, requiritur titulus.*
8 *Hæres extraneus præſcribit titulo pro hærede in fundo à defuncto poſſeſſo ſine titulo: filius ſecus.*
9 *Filius, vti agnatus, aut cognatus titulum pro hærede habet.*
10 *Filius ſuccedit patri ex capite vnde liberi, ac vnde agnati, necnon vnde cognati.*
11 *Filij Papæ ſumus cura, & bonore.*
12 *Papa Iudæos, aut excommunicatos filios non appellat.*
13 *Papa ſpiritum ſanioris concilij Iudæis, ac excommunicatis annunciat.*
14 *Papa non vocat in* CHRISTO *filios, niſi Abbatiſſas, & monachas, vel maximos Principes.*
15 *Filium noſtrum non vocat Papa, ſcribendo, niſi familiarem.*
16 *Papa Epiſcopo, ſeu Archiepiſcopo, ſeu Patriarchæ ſcribens, eum fratrem appellat.*
17 *Iuſtam habet veneratione͂, quidquid excellit.*
18 *Patres venerabiles dicuntur ob venerationem, quam eis filij præſtare debent.*
19 *Senes quoque venerabiles.*
20 *Papa Prælatos fratres vocat, tamquam in officio eodem coadiutores.*
21 *Papa Cardinales presbyteros, & diaconos Epiſcopis mixtos fratres appellat.*
22 *Papa Cardinales presbyteros, & diaconos filios appellat.*
23 *Papa Cardinales electos Epiſcopos tantum filios, conſecratos fratres vocat.*
24 *Non conſecratus, ſed electus tantū Epiſcopus ſolicitudinis epiſcopalis particeps non eſt.*
25 *Electus Epiſcopus tantum ea, quę ordinis ſunt, nequit exequi.*
26 *Papa, de Epiſcopo mortuo loquens, non venerabile͂ fratrem, ſed bonæ memoriæ appellat.*

Dilecto filio Hieronymo, tituli Sancti Petri ad vincula S. R. E. presbytero Cardinali, de Ruuere, nuncupato, Salutem, & Apoſtolicam benedictionem.

§. Dilecto.

DILECTO FILIO. Conſueuit 1
beatiſſimus Papa eos, ad quos
ſcribit, aut reſcribit, filios, vel
fratres appellare: & quidem opti-
ma ratione, *vt ait Rebuff. in gloſ.*
ad formam mandati, in verbo, dilectis filijs, vt
quemadmodum Deus opt. maximus pater eſt,
&

& creator omnium, *cap.*1. *de ſumma Trinit. & fide cathol.* ita omnes filij Dei ſumus: vnde
*Pſal.*81. Ego dixi: dij eſtis, & filij excelſi omnes: quod & Apoſtolus *ad Galatas* 3. comprobat, dicens. Omnes filij Dei eſtis per fidem: *ad Rom.*8. Quicumque ſpiritu Dei aguntur, ij ſunt
2 filij Dei. Et quo magis id nobis certum eſſet, ibidem etiam Apoſtolus hæredes nos facit dicens: hæredes quidem Dei, cohæredes autem CHRI-
3 STI. Ipſe enim CHRISTVS, cum ſit Dei primogenitus inter multos fratres, eſt etiam primus hæres, vnde & hæres vniuerſalis dicitur: nam *ad Hebræos* 1. ait idem Paulus. Quem conſtituit hæredem vniuerſorum. Nos vero adoptione filij cum CHRISTO cohæredes ſumus, cum quo & beati erimus. *Hierem.*3. Ponam te in filijs, tribuam tibi hæreditatem præclaram. Nihil eſt enim, quod nos magis hæredes faciat, quàm
4 filiatio: filijs ſiquidem, ſiue ſint inſtituti hæredes, ſiue non, dominos ab inteſtato eſſe ait. *l. in ſuis. in fine ff. de liber. & poſthum.* vbi Paulus
5 Iuriſconſultus reſpondit, ſuos hæredes non teneri hæreditatem adire, quia viuo adhuc patre quodammodo domini exiſtimantur. Itaq. poſt mortem patris, non hæreditatem percipere, ſed magis liberam bonorum adminiſtrationem con-
6 ſequi videntur. Hinc licet Bart. *ad d. l. in ſuis. quem ibidem num.*8. *in fine ſequitur Iaſon.* dicat, in filio non habere locum vſucapionem, vel præſcriptionem pro hærede, *l. nihil pro hærede. C. pro hærede. l.*2. *§. filium. ff. eod. pro hærede.* quòd ad probationem præſcriptionis alio opus ſit titulo: vnde, ſi pater poſſidebat fundum, eumq. ſine ti-
7 tulo, non vtique poterat præſcribere longo tempore, cum in huiuſmodi præſcriptione requira-
8 tur non ſolum poſſeſſio, ſed & titulus, eo vero mortuo, ſi ei ſuccedat hæres extraneus, poterit præſcribere titulo pro hærede: quia etſi deficit titulus in perſona defuncti, non tamen deficit in perſona hæredis extranei, qui habet titulum pro hærede habilem ad præſcribendum, *vt toto*
9 *tit. ff. & C. pro hærede*. Nihilominus, ſi filius dicat, ſe poſſediſſe paternam hæreditatem, non vti filius, ſed vti agnatus, aut cognatus, poterit præſcribere titulo pro hærede, *teſtimonio gloſſæ, & aliorum iuris interpretum ad l.*1. *C. qui admitti ad bon. poſſeſſ. poſſ.* Siquidem filius ex triplici capite poteſt patri ſuccedere, videlicet, vnde liberi, vnde agnati, vnde cognati: & excluſus ab vno, non dicitur excluſus ab alio, *l.*1. *§. ſed vi-*
10 *dendum.*1. *ff. de ſucceſſ. edict.* Et hoc ſingulare dicit Baldus *ad rubr. extra de præſcript. in* 5. *col. per d. §. ſed videndum.* Et Alexander *ad d. l. in ſuis* ſcribit eſſe mirabile, & iuris interpretibus incognitum, *prout etiam tenuit ad l. qui ſe patris, in* 4. *col. C. vnde liberi, & ad l. ſi filius, qui patri, col.*5 *ff. de vulg. & pupill. ſubſtit.* Si filij, ergo & hæredes. Itaque cum Deus omnipotens nos filios vocare dignetur, apte conuenit & eius in
terris Vicarium à nobis eodem nomine nuncu- 11
pari: non quòd filij ſimus generatione, aut adoptione, ſed cura, & honore, quia curam omnium gerit, & ei omnes deferre oportet, vti diſſerit Bonifacius *ad proœm. Clement. col.*2. *not.*4.
Regula vero iſta hanc patitur exceptionem: 12
quòd Iudæi, & excommunicati non vocantur à Pontifice filij, teſtimonio Durandi *in Speculat. tit. de reſcript. præſent. §. ratione. num.*5. ſed lo-
co ſalutationis, & benedictionis, ſpiritum eis 13
conſilij ſanioris precatur, & annunciat. Quod forte fuit introductum, & vſurpatur auctoritate Apoſtoli, qui ad Corinthios ſcribens, ait *epiſt.*1. *cap.*5. Quid enim mihi de ijs, qui foris ſunt vos iudicare? Alij omnes filij vocantur, & dilecti cuiuſcumque conditionis, & dignitatis ſint, ſiue regia, ſiue imperiali fulgeant poteſtate, *c. quàm graui, vbi notant omnes, de crim. falſi*. Sed eos
non vocat in CHRISTO filios, niſi ſcribat mo- 14
nialibus, vel Abbatiſſis, quo caſu ſolet addi illa dictio, in CHRISTO, *cap. cum dilecta, de reſcript. cap. cum dilecta, de confirmat. vtil. vel inutil. cap. dilectæ, de except. & paſſim alibi*, vel maximis Principibus, Regibus, aut Reginis. Tunc enim ſic. Dilecto in CHRISTO filio Regi, vel Reginæ, *cap. chariſſimus, de conuerſ. coniugat. Ioan. de Imola, & And. Sicul. ad d. cap. cum dilecta, de reſcript. Ludou. Gomeſ. in tract. gratiæ ex-*
*pectat. num.*6. Nec additur illa particula, no- 15
ſtro, niſi reſcriptum ipſius ſanctiſsimi Papæ familiari dirigatur, nam eo caſu apponitur, noſtro, vtpote capellano noſtro, cubiculario noſtro, *eodem Durando auctore, in d. §. ratione. num.*1.
Si vero ſcribitur Epiſcopo, alijsve gradu, & 16
ordine maioribus, Patriarchæ ſcilicet, aut Primati, aut Archiepiſcopo, fratri, non filio dicitur. *d. cap. quàm graui*, non dilecto, ſed venerabili, *cap. cum venerabilis, de conſuet. cap. venerabilem, de elect. cap. venerabili, de offic. deleg. cap. venerabilis. de iudic. cap. venerabilis. de dolo, & contum. cap. venerabilis. de teſtibus cogend. cap. venerabiles. de confirmat. vtil. vel inutil. c. cum venerabilis. & cap. venerabilem. de except. c. cum venerabilis, & cap. venerabili. de cenſibus, &*
alijs plus, quàm quinquaginta. Nam, vt ait M. 17
Tullius, *de Natura deorum primo*, habet venerationem iuſtam quidquid excellit. Vnde Liuius *lib.*1. *hiſt. ab vrbe cond.* venerabilis vir miraculo litterarum, rei nouæ inter rudes artium homi-
nes. Venerabiles quoque patres dicuntur, quia 18
filij eos venerari debent. *l.*1. *§. ſi filius. ff. de obſeq. à lib. præſtand. l. ſemper in ciuitate noſtra*
Senatus venerabilis fuit. ff. de iure immunit. Senes 19
quoque venerabiles ſunt, & ſenectus venerabilis eſt (ait Sapien. *cap.*4.) *non diuturna, neque annorum*

norum numero computata: cani autſunt ſenſus hominis, & ætas ſenectutis vita immaculata: & Moyſes Leuit. 19. *A facie cani capitis conſurges, & honorabis vultum ſenioris*, & S. Petrus 1. c. 2. *Iuniores ſubiecti eſtote ſenioribus*. Quibus aſſurgendum eſſe pluribus oſtendit ſanctus pater Antiochus monachus *homil.* 109. quæ habetur in Appendice Bibliothecæ ſanctorum Patrum, *pag.* 1088. Sed quare fratres, non autem filios eos vocat? Rationem affert Innocentius tertius *in cap. per venerabilem*, §. *ſunt autem, qui filij ſint legit.* Sunt, ait, ſacerdotes Leuitici generis
20 fratres noſtri, qui nobis iure Leuitico in executione ſacerdotalis officij coadiutores exiſtunt.

21 Idcirco Papa, Cardinales Epiſcopos, de quibus iamiam mentionem faciam, fratres, non filios appellat; ac ſi contingat, cum ad plures Cardinales ſimul ſcribere, inter quos, præter aliquot Epiſcopos, & presbyteri, & diaconi ſint, fratrum nihilominus eos nomine nuncupabit, quamuis vnicus inter eos tantum Epiſcopus exiſtat. *cap. in Geneſi, prope finem. de elect. extrauag. ad conditorem, Ioan. 22. de verb. ſignific. extrauag. execrabilis*, §. *nos itaque. iuncta gloſ. in verb. cum fratribus. de præbend. cap. 1. verſ. quod in fratribus noſtris. & ibi gloſ. de offic. legat. lib. 6. Hoſtien. ad cap. ad deliberandum. col. 3. de Iudæ.*
22 *Felin. ad rub. de offic. deleg. in princ.* Si verò ſeorſim ab Epiſcopis ad Cardinales presbyteros, ſeu diaconos ſcribet; filios, non autem fratres eos vocabit. *cap. 1. de ſupplend. neglig. Prælat. gloſ. ad cap. 1. de offic. legati in 6. Barbat. ad cap. in præſentia. col. 4. de probat. & ad cap. 1. col. 2. de locat.* Rebuffus *ad formam mand. Apoſtol. in verb. fratri*, recte admonet, fratres eos vocari poſt con-
23 ſecrationem; cum electi tantum ſunt, filios: ſiquidem fratres dicuntur, propterea quòd vnà cum beatiſſimo Papa in partem ſolicitudinis ſint vocati. *cap. ad honorem. de auct. & vſu pallij. c. fundamenta. §. decet. de elect. lib. 6.* & per hanc epiſcopalis dignitatis participationem merito fratres appellantur, *can. præterea. 51. diſtinct.*
24 *can. fratres. de pœnit. diſt. 5.* At, qui nondum eſt conſecratus, adhuc particeps & dignitatis, &
25 ſolicitudinis non vtiq. videtur, cum ea, quæ ordinis ſunt, exequi nequeat, *cap. tranſmiſſam, vbi gloſſ. in verbo de talibus, & c. quod ſicut, de elect.*

26 Si vero Papa de Epiſcopo mortuo loquitur, non venerabilem fratrem appellat, ſed bonæ memoriæ Epiſcopum, *vt poſt Hieronym. Paul. in lib. qui inſcribitur Prouinciale, fol. 20. tradit Mandoſius in d. gloſ. ſi habita, in verbo, fratribus noſtris.* Quot autem modis frater quis nuncupetur, Rebuffus loco citato perſequitur.

Summa ex §. Hieronymo.

1 *Ἱερώνυμος Græce, ſacrũ nomẽ Latine redditur.*
2 *Hieronymi Eccleſiæ Doctoris maxima eruditio commendatur.*
3 *B. Hieronymus vtrumque Teſtamentum Latinum ex Hebræo, & Græco fecit.*
4 *Nomina ad placitum imponuntur.*
5 *Nomina hominum honeſta eſſe debent.*
6 *Turpia, & abſona nomina vitanda ſunt.*
7 *Honeſtum nomen apud ethnicos laudatur.*
8 *Accurſius de proprio nomine gloriatur.*
9 *Accurſius dictus, quòd accurrat, & ſucurrat.*
10 *Vxor Ioan. Andreæ dictitabat, ſi pulcra nomina venderentur, emenda eſſe.*
11 *Reprehenſibile eſt, parentum turpia nomina in liberis renouare.*
12 *A nomine turpi cauendum eſt.*
13 *Ex bono nomine reſultat bona præſumptio, ex malo mala.*
14 *Baptizandorũ nomina à ſanctis ſumẽda ſunt.*
15 *Hieronymus Cardinalis de Ruuere merito B. Hieron. alumnus, & diſcipulus dici poteſt.*
16 *Ethnicorum, præſertim flagitioſorũ hominum nomina, nequaquam pueris imponenda.*
17 *Nicæna Synodus vetuit chriſtianorum filijs Gentilium nomina imponi.*
18 *Recte duo nomina imponuntur.*
19 *Iacob, etiam Iſrael dictus eſt.*
20 *Ioannes Baptiſta, quàm ceteros homines antecelluerit.*
21 *Natiuitas Ioannis Baptiſtæ, præter natiuitatem* CHRISTI, *tantum in Eccleſia celebratur.*
22 *Matthæus Euangeliſta Leui etiã dicebatur.*
23 *Sacrę paginę nominis multiplicitatẽ admittũt.*
24 *Deus plura habet nomina: necnon eius filius.*
25 *Nomina Deo plura ſunt impoſita ad declaranda plura eius erga homines beneficia.*
26 *Deus eſt in omnibus omnia.*
27 CHRISTVS *vocatur vitis, ouis, agnus, &c. per ſimilitudinem, non propriè.*
28 *Plura nomina vni perſonæ imponuntur demonſtrationis cauſa.*
29 *Venetijs duo, & tria nomina baptizatis imponuntur.*
30 *Bannitus captus condemnari non debet, niſi de eius nomine, ac cognomine conſtet.*
31 *In herede clara nominis demonſtratione opus eſt.*
32 *Clara nominis demonſtratio nõ eſt neceſſaria, ſi lex expreſſionem illam non requirat.*
33 *Forma dat eſſe rei.*
34 *Mutare formam noſtrum non eſt.*
35 *Verbũ, aliàs, & nec aliter, importat formam.*
36 *Non valet expreſſio nominis per æquipollens.*
37 *Omiſſio formæ, aut ſolemnitatis vitiat actum.*

38 *In-*

38 *Inſinuatio facta per æquipollens, non valet.*

39 *In appellatione ab interlocutoria ſententia eſt exprimenda cauſa appellationis.*

40 *Demonſtratio facta per relationem ad aliud tantum valet, quantum expreſſio nominis proprij.*

41 *Nomẽ appellatiuũ quãdoq. æquipollet proprio.*

42 *Mandatum Apoſtolicum, niſi alicui dirigatur, nihil valet.*

43 *Expirat iuriſdictio mandata morte eius, cui ea fuit mandata.*

44 *Iuriſdictio mãdata dignitati nõ expirat morte perſonæ, qui obtinebat eam dignitatem.*

45 *Reſcriptum directum dignitati non præſentatur ſucceſſori iudicis defuncti.*

46 *Acceſſoriũ ſequitur naturam ſui principalis.*

47 *Angeli, atque animæ non corrumpuntur.*

48 *Cauſa cõmiſſa Epiſcopo tranſit ad ſucceſſorẽ.*

49 *Cauſæ commiſſio perſonalis eſt, cum in reſcripto expreſſum eſt nomen proprium: realis, cum appellatiuum.*

50 *Cauſa ad dignitatem directa, etiam abſque nominis proprij mentione, ſi verba priuatam perſonam reſpiciant, non tranſit ad ſucceſſorem.*

51 *Verba deſeruiũt intentioni: nõ intẽtio verbis.*

52 *Verba inhibitoria, & præciſa reſtringenda ſunt ſecundum mentem inhibentis.*

53 *Excommunicatio directa dignitati non afficit ſucceſſorem.*

54 *Noxa caput ſequitur.*

55 *Succeſſor in Epiſcopatu quando præceſſoris debita ſoluere teneatur.*

56 *Cenſura eccleſiaſtica ſucceſſorem ligat, ſi in eodem cum præceſſore ſuccedat vitio.*

57 *Excommunicatio vicarij Epiſcopi non ligat ſucceſſorem.*

58 *Vicarius Epiſcopi non habet dignitatem.*

59 *Iudicis dati iuriſdictio nõ trãſit ad ſucceſſorẽ.*

60 *Conſtituto executore teſtamenti amico teſtatoris in dignitate conſtituto, officium executionis ad ſucceſſorem non extenditur.*

61 *Delegata cauſa amico, vel conſanguineo in dignitate conſtituto, non tranſit ad ſucceſſorem.*

62 *Cauſa compromiſſi dignitati commiſſa non tranſit ad ſucceſſorem.*

63 *Præſumitur, Principẽ neſcire nomina propria.*

64 *Iuramentum præſtitum ſuper re ad dignitatem pertinente, ad ſucceſſorem extenditur.*

65 *Hæres non poteſt cogi ad obſeruandum iuramentum à defuncto præſtitum.*

66 *Hæres iurata à defuncto obſeruare tenetur, non ex iuramento, ſed virtute obligationis ciuilis per defunctum contractæ.*

67 *Iuramentum perſonale eſt, ac tantum iurantem ligat.*

68 *Iuramenti commodum ad hæredes eius, in cuius gratiam iuratum eſt, tranſit.*

69 *Pendente coniectura, an committens cauſam, dignitati, aut perſonæ committere voluerit, expreſſioni nominis, aut proprij, aut appellatiui ſtandum eſt.*

70 *Locus pro dignitate aliquando intelligitur.*

71 *Diſpoſitio facta ſub nomine proprio non trãſit ad ſucceſſorem: ſecus, ſi ſub appellatiuo.*

72 *Stipulante ſeruo duobus dominis, in dubio præpoſitio nominis portionem conſtituit.*

73 *Error nominis in legato ſecundum notitiam teſtatoris diſtinguitur.*

74 *Delegatio incerta nihil valet.*

75 *Canonicus non habet ſucceſſorem in onere, aut in honore, niſi ipſum Capitulum.*

76 *Acquiſita per canonicum, eo mortuo, ad collegium canonicorum pertinent.*

77 *Bona clerici defuncti, qui habuerat beneficiũ extra collegium, ad ſucceſſorem ſpectant.*

78 *Dignitatem, aut perſonatum habenti ſuccedítur in onere, & in honore.*

79 *Succedens canonico in cauſa præceſſori commiſſa non ſuccedit.*

80 *Cauſa commiſſa canonico alicuius tituli, abſq. eius nominis proprij mentione, ad ſucceſſorem tranſit.*

81 *Cauſa commiſſa Præpoſituram ac capellaniã gerenti, ſi is moriatur, tranſibit ad illum, qui ei ſuccedet in Præpoſitura tantũ.*

82 *Seruo ſtipulãte duobus dominis, ſi alter acquirere nequeat, eius portio accreſcit alteri.*

83 *Capellania pontificalis delegationis non eſt capax.*

84 *Dignitates duæ ſimul haberi nequeunt.*

85 *Cauſa commiſſa habenti duas dignitates, ſi eæ duobus dentur, tranſibit ad vtrumque.*

86 *Cauſa potius pluribus, quàm vni committere ſolet Sedes Apoſtolica.*

87 *Prælati nomine eccleſiarum, poſſident earum bona ciuiliter, & naturaliter.*

88 *Prælatus, ſiue petitorio, ſiue poſſeſſorio agat, nomine eccleſiæ agere debet.*

89 *Prælati rerum eccleſiaſticarum, adminiſtratores ſunt, non domini.*

90 *Prælati eccleſiæ conditionem facere meliorem, non deteriorem poſſunt.*

91 *Prælatus pro eccleſia ſua poteſt licite non acquirere.*

92 *Prælatus nomine appellatiuo agens, pro eccleſia agit; ſi nomine proprio, pro ſe.*

93 *Nuncij iuriſdictio perpetuatur mortuo Principe, ad quem miſſus fuit, ſi litteræ nominis proprij mentionem faciant.*

94 *Mortuo eo, qui mandauit iuriſdictionem, expirat iuriſdictio, ſi res ſit integra.*

95 *Citatio iuriſdictioni perpetuandæ non ſufficit.*

S. Hiero-

§. Hieronymo.

HIERONYMO. Hoc eſt, proprium
noſtri Cardinalis de Ruuere no-
1 men. Ἱερώνυμος Græce, Latine
ſacrũ nomen eſt, & eſt proprium
nomẽ viri eccleſiaſtici, vnius, in-
2 quam, ex ſanctiſſimis Eccleſiæ doctoribus: qui
qualis, quantusq. fuerit, teſtantur eius tam mul-
ta, tamq. varia ſcripta, quibus plurimum & orna-
menti, & adiumenti rebus noſtris acceſſit. Vetus
enim Teſtamentum, Damaſi, vt diximus, ſui cõ-
3 temporanei, ac Romani Pontificis iuſſu, ex He-
bræo, nouum ex Græco Latine conuertit, magna
etiã ex parte explicauit, multa præterea Latine
itẽ reddidit ſcripta doctorũ virorum, præterquã
quòd alijs laboribus, & ingenioſis monumentis
Chriſtianã diſciplinã illuſtrauit, ac præter lingua
rum peritiã, & multiplicẽ eruditionem, etiã ſan-
ctitatis nomine meruit in catholica Eccleſia coli.
4 Hinc illud in primis admonere oportet, quòd
licet nomen, *vt ait Cic. lib. 1. de Inuent.* ſit quod
vnicuiq. perſonæ datur, quo ſuo quæq. proprio,
& certo vocabulo appelletur: & ad placitum im-
ponatur, *l. ſi quis in fund. vocab. in fin. princ. ff. de
leg. 1. vbi notant omn. Bart. ad l. Imper. §. vlt. n. 2.
5 ff. ad munic. & ad rub. ff. ſol. matr.* parentes ta-
men obſeruare oportet in nominibus filiorum, vt
ea ſeligantur, quæ honeſta ſint, & bene ſonent,
6 nec ſint turpia, aut abſona, ita vt, quibus ea im-
ponuntur, quodammodo infames fiant, etenim
laudãtur etiã apud ethnicos de honeſto nomine
7 perſonæ, teſte inter ceteros Caio Iuriſconſ. *in l.
facta. 63. §. ſi dand. pecun. ff. ad S. C. Trebell. Plat.
in Theage. Alex. ab Alex. Genial. dier. lib. 2. c. 29.
Cæl. Rhod. li. 13. lect. ant. c. 1. & 6. Rip. ad rub. ſol.
mat. n. 8. vbi etiam Iaſ. n. 16. & ad l. cunctos pop.
lect. 1. n. 25. C. de ſum. Trin. & fid. cath.* vbi etiam
8 Cynus *in 2. notab.* ſcribit, magnum eſſe bonum
habere nomẽ. Idem etiam ibidem Salicetus. At-
que ideo Accurſ. *ad d. §. ſi dand. pecun. in verb.
9 cõditio eſt*, maxime gloriatur, quod Accurſij no-
men ſibi contigerit: quia accurrit, vt ipſe de ſe
inquit, & ſuccurrit contra tenebras iuris ciuilis.
Refert quoque Ioannes Andrææ *ad cap. grauis,
10 de depoſito*, conſueuiſſe eius vxorem dicere, quòd
ſi pulcra nomina venderentur, emenda eſſent.
Hinc Cardinalis Florentinus *ad c. cum ſecundum
11 Apoſtol. in 2. not. de præb.* reprehendit vehemen-
ter parentes, qui in eorum liberis turpia proge-
nitorum nomina renouant, & Craueta noſter *in
conſ. 73. n. 13. lib. 1.* dicit, à nomine turpi eſſe pe-
nitus cauendum. Imola vero *poſt eund. Card. &
Ioan. And. ad d. c. grauis, in col. 1. per eund. text. in
12 ver. vir Belial*, ait, imputandum eſſe illi, qui con-
trahit cum habente tam deforme nomen; ac ſi
decipitur, ſibi, non alijs, imputet. Nam ex bono,
hoc eſt, honeſto nomine, vt ait Ripa *ad d. rub. ſol.
matr. n. 8.* reſultat bona præſũptio, ex malo ma- 13
la. Antonius Theſaur. *in præfat. ad deciſ. Senat.
Pedem. in verb. Anton. n. 33.* ſcribit, filios parenti-
bus gratias habere æquum eſſe, qui ab eis pulcra
nomina acceperunt. Et Abbas Panorm. *ad c. 1.
col. penul. de iud.* dicit, quemlibet deſiderare effe-
ctum in ſuo nomine. Quare non mihi diſplicet,
quod placuit Nicolao Euerardo *in lib. qui inſcri-
bitur: loci argum. legal. in c. locus ab etymol. mihi
pag. 10.* vt præpoſitio hæc locum habeat, quãdo
aliæ cõcurrunt coniecturæ, vt ſtructura corporis,
figura veſtium, color criniũ, vel faciei, & ſimiles.
Idcirco præſtantiſſimi illi viri, quibus à ſacro-
ſancta Tridentina ſynodo cura conficiendi ca-
techiſmi demandata eſt, in eodem catechiſmo
tit. de ſacram. Bapt. prop. fin. hortantur fideles, 14
vt nomen, quod baptizandis imponi debet, ſu-
matur ab aliquo, qui propter excellentem ani-
mi pietatem, & religionem in ſanctorum nume-
rum relatus ſit. Ita enim facile fiet, vt quiuis no-
minis communicatione ad virtutis, & ſanctita-
tis imitationem excitetur: ac præterea, quem
ſibi imitandum proponet, precibus propitium
faciat, ſperans, eum ſibi adfuturum, tum in cor-
poris, tum in animæ neceſſitatibus, ſalutemque
ſuam, tanquam præcipuum aduocatum, ſemper
propugnaturum. Cuius rei Card. Hieronymus 15
de Ruuere, de quo ſermonem habemus, exem-
plum eſt locupletiſſimum, qui ſibi cum ſanctiſſi-
mo, ac iuxta doctiſſimo B. Hieronymo nomẽ eſſe
commune ſciens, vnà cum nomine eius virtutes,
& ſanctitatem adeo exprimere ſtudet, vt tanti
doctoris alumnus, & diſcipulus meritò dici poſ-
ſit. Quare non ab re in catechiſmo reprehẽdun- 16
tur, qui Gentilium nomina, eorum præcipue, qui
profligatiſſimi, & ſceleſtiſſimi fuerunt, tã diligen-
ter conſectantur, & pueris imponunt, cum ex eo
intelligi poſſit, quanti Chriſtianæ pietatis ſtudiũ
faciendum exiſtiment, qui impiorum, fideliumq.
auribus huiuſmodi profana nomina vndiq. cir-
cumſonantia audire geſtiunt. Siquidẽ Chriſtiani
iam ab initio naſcẽtis Eccleſiæ, ob ſuam in Apo-
ſtolos magnã propenſionem, eorum nomina ba-
ptizandis imponebant, teſtimonio Niceph. *li. 6.
c. 22.* qui memorię mandauit, Petri, Pauli, ac Ioã-
nis nomina in chriſtianorum liberis frequentiſſi-
ma fuiſſe. Quod confirmat Euſeb. *li. b7. hiſt. eccl.
c. 20.* Interdum quoq; Prophetarum nomina pro
nominibus idolorũ à parentibus ipſis impoſitis
adulti baptiſmatis fonte renaſcentes ſibi elige-
bant, quod idem teſtatur Euſebius *lib. 8. hiſt. ec-
cleſiaſt. cap. 21.* &, ne fideles gentilium nomina 17
filijs imponerent, vetuit Nicæna Synodus *c. 30.*
Nec vlla laude, meo iudicio, digni videntur 18
illi, qui prohibent baptizandis duo ſimul iuncta
nomina imponi, quandoquidem in veteri, & no-

uo Teſtamento aliter, atque ipſi conſtituunt,
19 obſeruatum cernimus. Nam Iacob etiam Iſrael dictus eſt, *Gen.cap.32.* hoc eſt Dei princeps: ſi contra Deum,ait ſcriptura, fortis fuiſti, quanto magis contra homines præualebis? & quia Dominum vidit, vt B. Ambroſius interpretatur,
20 *lib.2. in Lucam*. Sic ille, qui vox Dei fuit, verbumq. increatum præcucurrit, annuncians, ipſum carnem ſumpturum, qui præcelluit ceteros, antecelluit Prophetas, ſupergreſſus eſt Patriarchas,duplex habuit nomen,nempe Ioannes Baptiſta, de quo Saluator teſtimonium perhibet, dicens: Non ſurrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptiſta. Vnde Sanctus Auguſtinus *Serm.20.de ſanctis,qui eſt primus, de Natiuita-*
21 *te Ioannis Baptiſtæ*, ait:Poſt illum ſacroſanctum Dominici natalis diem, nullius hominis natiuitatem legimus celebrari, niſi ſolius Ioannis Baptiſtæ. In alijs ſanctis,& electis Dei nouimus illum diem coli, quo illos poſt conſumationem laborum, & deuictum, triumphatumque mundum in perpetuas æternitates præſens hæc vita parturijt, in alijs conſumata vltimi diei merita celebrantur: pro hac abſque dubio cauſa, quia per hunc Dominus aduentum ſuum, ne ſubito inſperatum homines non agnoſcerent, voluit eſſe teſtatum &c. Petrus quoque Apoſtolorum Princeps, & CHRISTI Vicarius, quem & Cepham Dominus vocauit, Simon appellabatur, vt diximus ſuperius, *Matth. cap.10. Lucæ 6.Marci 3.& Actuum Apoſtolorum 10.* Mat-
22 thæus quoque & Leui dicebatur eiuſdem Sancti Matthæi teſtimonio *cap. 9. & Lucæ cap. 5.* vnde Beatus Hieronymus *in lib.1.in Matthæum* ait: Ceteri Euangeliſtæ propter verecundiam, & honorem Matthæi, noluerunt eum nomine appellare vulgato, ſed dixerunt Leui, duplici quippe vocabulo fuit. Hæc Hieronymus: Et de Thoma Apoſtolo ita ſcribit Ioannes *c.20.* Thomas vnus ex duodecim, qui dicitur Didymus. Paulus etiam, qui vas fuit electionis, Saulus dicebatur, *Actorum cap.13.* ibi,Saulus autem, qui & Paulus,repletus Spiritu ſancto. Ibidem quoque ſtatim in principio ſcribit Sanctus Lucas, in eccleſia, quæ erat Antiochiæ,prophetas, & doctores fuiſſe, in quibus Barnabas, & Simon, qui
23 vocabatur Niger. Non eſt itaque dubium, quin ſacræ litteræ nominis multiplicitatem admittant,ſi honeſtum ſit,maxime ſi à ſanctis,& Deo gratis hominibus accipiatur.

24 Quinimmo Deus, optimus, maximus, eiusq. vnigenitus filius multis nominibus appellatur, teſtimonio Beati Dionyſij Areopagitæ *libro de*
25 *Diuinis nominibus cap.1.* vbi Marſilius Ficinius eleganter poſt eum tradit,nomina, cognomina, & adiectiua, quæ à ſacris litteris varia Deo tribuuntur,non ad hoc inuenta fuiſſe,vt ipſam Dei naturam ſignificarent,quæ cum vnica ſit,& ſimplex, ſi nominanda eſſet, vnico nomine circumſcribenda eſſet, ſed ideo inſtituta, vt multa, variaq. bona à diuina bonitate largiſsime profluentia,declarent, hoc eſt pro beneficiorum qualitate,& numero nomina,& attributa eſſe impoſita, & expreſſa. Vnde idem Dionyſius concludit, quòd cum Deus omnia in omnibus agat, atque ſit ipſe in omnibus omnia, ideo ex honeſtis omnium nominibus rite laudatur. Neq; vero,idem 26
ait Dionyſius,hæc tãtum diuina nomina Theologi celebrant, quæ à prouidentijs vniuerſalibus,particularibusve, aut ab ijs, quæ prouidentia diuina reguntur,originem ducunt: ſed etiam à diuinis quibuſdam interdum viſis,quibus præceptores ſacrorum, vel prophetæ in ſacris ædibus,aut alibi illuminati ſunt, ex alijs,& alijs cauſis,atq. viribus nominare ſolent bonitatem omni nomine, omniq. luce prorſus excelſiorem. Iam vero formas illi, figuraſque humanas, vel ignis,vel electri circumponunt, ipſiusq. oculos, aureſq. & crines, facies,manus, ſcapulas, alas, brachia,humeros,pedes laudant,coronas,quinetiam, ſedes,pocula, pateras, & alia quædam id genus myſtica circa Deum fingunt. Hactenus Dionyſius.Nam & B.Auguſtinus ad illud Ioan- 27
nis *c.15.* Ego ſum vitis vera,& pater meus agricola eſt, ſic dicitur,inquit,vitis per ſimilitudinẽ, non per proprietatem, quemadmodum dicitur ouis, agnus, leo, petra, lapis angularis, & cetera huiuſmodi,quæ magis ipſa ſunt vera, ex quibus ducuntur iſtę ſimilitudines,nõ proprietates.

Imponuntur etiam multa plerumque nomina 28
vni perſonæ demonſtrationis ergo. *l.demonſt.& ibi Bar.& alij,ff.de condit.& demonſt.l.ad recognoſc. C.de ingen.manum. l. ſi quis nomine, C. de teſtam. l.vnica, C.de mutat. nominis.* Et in ampliſſima Venetiarum ciuitate hoc fieri,à Vincen- 29
tio Quirino, Iulij F. patritio Veneto, bonarum litterarum,& ſacrę Theologię profeſſore accepi, atq. veteri cõſuetudine receptũ eſſe ita, vt vniuerſæ ei genti quodãmodo pro lege ſit,vt ſcilicet cuilibet duo, vel tria nomina in baptiſmate imponantur. Quod forraſſe inde initium ſumpſit, quòd creſcentibus familijs, gentiles ſuos aliquo modo diſcerni inter ſe earum auctores nominum multitudine voluerint. Omnia tamen nomina ſimul proferri non audio. Exoleuit enim hic mos, aut forte nunquam in vſu fuit.

Hac vero nominum pluralitate vitaretur periculum, de quo Angelus Aretinus *in tract. de maleſ. in verb.Caium, n.2.& 3.* circa bannitos, qui capiuntur,cũ non debeant condenari,niſi de eorum nomine,agnomine,& cognomine cõſtet: 30
tolleretur item dubium de nomine occiſorum, quo incerto nemo condemnari poteſt:etſi Clar. *in pract.cr.q.52.in fi.* dicit,aliter obſeruari: nec

eſſet

31 eſſet neceſſarium, quod iubet Iuſtinianus *in l. hac conſultiſſima, C. qui teſtam. facere poſſ.* nempe quòd teſtatores conuocatis, & collectis tabellione, & ſeptem teſtibus, exprimant nomina ſpecialiter hæredum, & dignitates ſingulorum, & inditia, ne ſola nominum expreſſio quidquam
32 ambiguitatis pariat. Vnde Bartolus *ad d. l. demonſtratio, in princip. q. 7. & ad l. liberorum, in princ. de accuſat.* aſſeuerat, ad demonſtrandam perfectè perſonam, debere exprimi nomen proprium cum alijs duabus demonſtrationibus, vt Petri Martini de Peruſio, niſi vna ſola demõſtratio clara eſſet, & omnibus nota, maxime ſi hæres eſt perſona carens dignitate, vt Alexan. rectè ſcribit *ad d. l. hac conſultiſſima, num. 3.* qui etiam rectè contendit, illam claram Bartoli demonſtrationem locum habere, quoties lex municipalis non requirat in aliquo actu expreſſionem nominis proprij, patris, aui, & his ſimilium: *vt tenuerunt Bald. & alij ad l. 1. ff. de liber. & poſthum. Anton. de Butrio poſt Bart. ad l. ſi quis ſeruum, §. ſi inter, in fin. ff. de leg. 2. ad c. 2. de libell. oblat. Petrus de Anchar. in repet. c. canonum ſtatuta, in verſ. quæro etiam, ſi ſtatuto cauetur, de conſtit.* maxime ſi eadem lex hanc expreſsionem requireret pro formá: vt ſi lege caueatur, vt aliàs actus ſit nullus: eo enim caſu haud ſufficeret exprimere ſingulare nomen contrahentis: ſiquidem illa demonſtratio videtur requiſita à ſtatuto pro ſolemnitate, non æque ad probationem, aut demonſtrationem tantum, *vti in ſimili aſſerit gloſſ. magna ad l. teſtium, §. condemn. in fin. ff. de teſtib. & Baldus ad l. ſtatutis, in verb. quæro, adijcit, C. de ſent. ex breuil. recit. vbi apert. Salic. & alij, quos citant, & ſequuntur Alexand. & Iaſ. ad d. l. hac conſultiſſ. num. 4. Rebuff. in tract. nomin. q. 14. n. 35. in verſic. in contrarium.* Sed exprimere proprium nomen, cognomen patris, aui, vel alio-
33 rum eſt de forma, quæ dat eſſe rei, & eam conſeruat in eſſe *l. Iulianus, §. ſi quis, ff. ad exhibend.*
34 & non eſt noſtrum mutare formam, *l. conſtitutionibus, in fin. ff. ad municip. Bald. ad d. l. 1. ff. de li-*
35 *ber. & poſthum.* nam verbum aliàs, vel nec aliter, eius eſt naturæ, vt importet formam, *vt poſt Bart. & alios tradit Dec. conſ. 528. nu. 11. Ruin. conſ. 92. num. 25. lib. 3. Socin. Iun. conſ. 46. nu. 27.*
36 *lib. 4.* ergo non valebit expreſsio per æquipollens. Huius rationis ratio eſt manifeſta: etenim
37 omiſsio formæ, aut ſolemnitatis vitiat actum, *l. cum hi, §. ſi prætor, ff. de tranſact. cap. is, qui, & cap. procurator, de elect. lib. 6.*

Hinc Petrus Rebuffus *in d. q. 14. n. 33. & 37. cum ſeqq.* dicit, non valere inſinuationem factam
38 per æquipollens, ſed neceſſariam eſſe nominis, & cognominis expreſsionem, etiam ſi diceretur: exhibeo nomen meum, & cognomen, de quibus in litteris nominationum conſtat, & prout in il-

lis continetur: vt quemadmodum in appellatio- 39
ne ab interloquutoria requiritur pro forma, quòd cauſa appellationis expreſſè, & nominatim exprimatur, *cap. 1. de appellat. in 6.* & non ſufficit, quòd exprimatur per relationem ad Acta, vt (verbi gratia) allego omnes cauſas, de quibus in Actis, *Alex. & alij ad d. l. 1. ff. de liber. & poſth. ad l. vbi, §. illud, ff. de verb. oblig. & conſ. 80. viſo, col. 4. lib. 1.* Et licet demonſtratio facta per rela- 40
tionem ad aliud tantum valeat, quantum expreſsio nominis proprij, quoad demonſtrationem, *l. certum, ff. de rebus cred. ſi cert. petat.* etiam
ſi nomen appellatiuum vni tantum conuenit, 41
quo caſu appellatiuum æquipollere nomini proprio, tradit Guido Pancirolius, doctiſsimus præceptor meus *in conſ. 14. n. 13. & Marcus Antonius Mareſcot. de Calu. in repet. c. licet. de conſtit. lib. 6. n. 130. ex l. 2. ff. de liber. & poſth.* non habere tamen locũ in inſinuationibus nominationum, ſiue nominũ, & cognominum, idem Rebuffus contendit, ob id nimirum, quia eſt de forma.

Sic & Romanus Pontifex, quando alicui ſcribit, aut reſcribit, aut cauſam committit, nomen proprium loci, vel ciuitatis, vel eccleſiæ inſcribit: alioquin haud conſtaret, cui eſſet cauſa com-
miſſa: & mandatum, niſi alicui dirigatur, non 42
valet, *cap. mandatum, cum ſeq. de reſcript. lib. 6.*

Sed multum refert, an mandatũ fuerit alicui directum ſub nomine proprio, an vero ſub nomine appellatiuo, hoc eſt dignitatis nomine, maxime Apoſtolicũ, quod committi nequaquã poteſt, niſi dignitate prædictis, aut ſaltem perſonatum obtinentibus, ſeu cathedraliũ eccleſiarum canonicis, *c. ſtatutum, in princ. eod. de reſcrip. li. 6.*
nam morte eius, cui iuriſdictio nomine proprio 43
demandata fuerat, expirat iuriſdictio, *cap. quo-*
niam Abbas, de offic. iud. deleg. non æque, ſi di- 44
gnitati: ſed perpetuatur, donec lis fuerit iudicatione finita. Siquidem ſucceſſor iudicis præmortui per omnia cenſetur eodem iure cũ defuncto.

Sed an reſcriptum debeat iterum ſucceſſori præſentari, quæſtionis eſt. Panormitanus *ad d. cap. quoniam Abbas,* ſcribit, non eſſe neceſſarium, & quidem rectè, quia dignitas per mutationem perſonæ non mutatur, *cap. ſi gratio-*
ſe, de reſcript. lib. 6. Erit igitur differentia non 45
minima inter delegationem factam alicui nomine proprio, & factam nomine appellatiuo, hoc eſt dignitatis nomine. Quare noſtri dixerunt, diſpoſitionem quandoque eſſe realem, quandoque perſonalem: & dicitur realis, quando fit reſpectu dignitatis, & hæc tranſit ad ſucceſſorem, propterea quòd eſt impoſita ſuper nomine dignitatis. Dicitur perſonalis, quando perſonam reſpicit tantum, & iſta diſpoſitio concipitur ſub nomine proprio, videlicet ſi cauſa committatur Ioanni, Paulo,

Cornelio. Iſtis de medio ſublatis, euaneſcit penitus iuriſdictio: quia iuriſdictio eſt accefforia ad perſonam, *vt in regul. acceſſorium, de regul. iur. lib.6.* Acceſſorium ſequi conuenit ſui principalis naturam: Ideo recte gloſſa *ad d.cap. quoniam Abbas*, dixit, indiuidua quotidie perire. Quo in loco indiuiduum accipitur pro corpore animato, & terreſtri: & dicitur indiuiduum eò, quia diuidi abſque ſubiecti corruptione nequaquam poteſt. Nam ſi homo diuideretur, non amplius eſſet homo, cum conſtet ex anima, & corpore, & vt ait M. Aurelius Caſſiodorus *li.11. epiſt.2.* ex dualitate; ſed cadauer. Sunt tamen & alia indiuidua, quæ minime corrumpuntur, vt ſunt Angeli, atque animæ noſtræ. Verum, quoniam dignitas non extinguitur cum perſona, cui inhæret, neque alteratur, *vti dixi ex d. cap. ſi gratioſe, & can. liberti, 2.12.q.2. & l. proponebatur, ff. de iudic.* continuatur iuriſdictio in ſuccedentis perſonam. Immo addo, ſi cauſa eſt commiſſa Epiſcopo, quod etiam tranſit ad ſucceſſorem, etſi ſucceſſor non eſt conſecratus, & ante conſecrationem non eſt Epiſcopus, teſtimonio Rotæ, *in nouis, cap. ſuis, tit. de offic. iud. deleg. Abbas conſ.85. Baldus conſ.417.* quo loco ait Papam, vt plurimum, latere nomina propria, atque ideo habere reſpectum ad dignitatem.

46

47

48

Sed illud videtur maiorem habere difficultatem, vtrum ſcilicet diſpoſitio reſcripti perpetuo cenſenda ſit perſonalis, eò quòd ſit expreſſum nomen proprium, an realis, quia expreſſum eſt nomen appellatiuum, ſeu dignitatis. Bartolus *ad l. & quia, ff. de iuriſdict. omn. iud. circa finem*, ſcribit, perſonalem dici, quoties expreſſum eſt nomen proprium, & realem, quando appellatiuum, niſi ex aliqua cauſa, vel aliquibus circumſtantijs aliud præſumatur: idemq. ſentit idem *ad l. ſi ſeruus communis, 37. vbi notant omnes, ff. de ſtipulat. ſeruor. Iaſon ad d.l. & quia, nu.65. Ioan. And. ad regul. priuilegium, de reg. iur. lib.6. Abbas ad d.cap. quoniam Abbas, nu 8. vbi etiam Decius num.41.* Sed exemplo res fiet illuſtrior. Beatiſſ. Papa cauſam, puta, Archidiacono Taurinenſi commiſit, nulla nominis proprij facta mentione, ſed in reſcripto dixit: hanc tibi committimus cauſam ob tui animi dotes, vel ob acumen ingenij, ſeu ſingularem prudentiam, ſeu rerum experientiam, integritatem, & his ſimilia, *cap. mandata, de præſumpt.* mortuo Archidiacono, nemo dicet, iuriſdictionem illam ad ſucceſſorem tranſire, cum diſpoſitio illa præſumatur perſonalis, non item realis: & ita cenſendum eſt, non obſtante, quòd ſit expreſſum nomen appellatiuum, *vt latè poſt alios tradit Decius ad c. quoniam Abbas, n.33. cum ſeqq.* Intentio ſiquidem Romani Pontificis non fuit directa ad dignitatẽ, ſed ad perſonam, quod indicant illa verba, ob

49

50

tuam prudentiam, ob tuam experientiam: quæ priuatam perſonam tantum reſpiciunt, ſummũq. Pontificem ad illud mouiſſe præſumuntur; verba vero deſeruiunt intentioni, non intentio verbis, *d.c. mandata, de præſumpt. cap. ſecundo requiris, in fin. de appell. Ioan. And. regul. priuileg. Innoc. ad c. fin. de offic. deleg. Abbas ad d.c. quoniam Abbas, vbi etiam Felin. n.2. Rimin. conſ.188. n.2. vol.1. Baptiſta de S. Blaſio in repet. ad rub. Decr. n.268.* Quinimmo Aymon Craueta, *in conſ.3. num.12. lib.1. poſt Paul. de Caſtr. conſ.332. viſo teſtamento Michaelis col.1. lib.1.* reſpondit, etiam verba inhibitoria, & præciſa reſtringi debere ſecũdum mentem inhibentis. Ita etiam, ſi quis fuerit anathemate notatus, expreſſo tantum dignitatis nomine, dicendum ne erit, ſucceſſorem excommunicandum eſſe? proculdubio eſſet hoc riſu dignum, cum excommunicatio infligi ſoleat ob contumaciam, aut aliquando ob delictum perſonæ, *prout notatur ad can. Epiſc. 11. q.3. gloſ. fin. ad c. aduerſus, vbi etiam Abbas de immunit. eccl. idem Abbas ad c.1. col.2. quod met. cauſ. Domin. poſt Ioan. And. ad c.1. col.1. in fin. de offic. vic. in l. Decius ad d.c. quoniam, n.37.* noxa enim caput ſequitur, ait Iuriſconſultus *in l.1. §. & cum. ff. ſi quadrup. pauper. fec. ſ. dicat.* Et Iuſtinianus *in §. omnis autẽ, Inſtit. de noxal. action.* Extenſio igitur excõmunicationis trahi nequaquam poteſt ad ſucceſſorem, qui non præſumitur contumax, neq; ex delicto alicui pœnæ obnoxius. De eo autem, qui ſucceſſit Epiſcopo, cui, dum eſſet in carceribus, aduocatus præter præfinitum patrociniũ, pecuniam etiam pro vitæ neceſſitatibus erogauerat, *Rota dec.43. diuerſ. p.3. lib.2.* poſt Abbatem *ad c. præſentium, verſ. ex hoc, de pign.* & *ad c. per tuas. 2. notab. de donat.* cenſuit, ſucceſſorẽ ad omnia teneri: quia debita contracta fuerunt pro neceſſitate perſonæ Epiſcopi, ad quæ ſucceſſor tenetur. Ratio differentiæ eſt, quia ſicut pœna corporalis nõ tranſit ad ſucceſſorẽ *d.l.1. & d.§. omnis autem.* ita debita cõtracta pro neceſſitatibus præceſſoris cũ ex fructibus Epiſcopatus debeantur, ad ea diſſoluẽda ſucceſſorem obligant. 51 52 53 54 55

Ex ſubiecta itaq. materia exiſtimamus, quòd diſponens habuit intentionẽ ad ipſam perſonã, non autem ad dignitatem, *vt in d.c. aduerſus, de immun. eccl.* etſi ille locus quæſtionem facere videtur ex eo, quod in fine dicit. Nam & ipſum, qui ſatisfacere recuſauit, & ſucceſſorem ipſius, niſi ſatisfecerit infra menſem, manere decernimus eccleſiaſtica cenſura concluſum, donec ſatisfecerit competenter: cum ſuccedat in onere, qui ſubſtituitur in honore: gloſſa ibidem, *in verbo, ſucceſſorem*, interpretatur rectiſsime, quando ſucceſſor in eodem ſuccedit vitio, *argumento l. Pompon. §.1. ff. de acquir. vel amitt. poſſeſſ.* Quare Abbas Panormitanus *ad d.c. quoniam. de offic. iudic.* 56

57 *iudic.deleg.* dicit, quòd ſi Epiſcopi Vicarius fuerit excommunicatus, illa excommunicatio non tranſibit ad ſucceſſorem. *cap.*1. *de offic. vicar. lib.6.* quod licet certo certius ſit, non placet tamen, quod Abbati placuit, vt id pro regula ſit, cum non ſolum odioſa non tranſeant ad ſucceſſorem vicarij, ſed nec fauorabilia: non etenim tranſeunt, quoties apponatur nomen dignitatis, quàm quis alterius habet beneficio, vt eſt vicarius ita dictus, quòd alterius fungatur vice, *tit. C. de offic. eius, qui vicem alter. iudic. obtin.* Caſſiodorus in formula vicarij Vrbis *lib.6.* Vice, inquit, ſacra ſententiam dicis; id eſt, *vt in Paratit.tit.de officio vicar. ſum interpretatus*, Principis loco ius dicis. Etſi vicarium Epiſcopi non
58 habere dignitatem eccleſiaſticam aſſeuerat poſt Zabarellam Benedictus Capra *in repet.Clemen. etſi principalis, num.*48.*de reſcript.* late Iacobus Menochius *conſ.*51.*num.*33.*lib.*1. dum contendit, vicarium quidem præeminentiam quandam habere, non autem dignitatem, niſi larga interpretatione ſumatur dignitas. Idem dicendum in
59 iudice dato, & vt cum noſtris loquamur, in delegato, & in ſimilibus, non enim transfertur cauſa ad ſucceſſorem, vt diſerte tradit Bartolus *ad l.& quia, circa fin.ff.de iuriſdict. omn.iud. & ad l. tale pactum, ff. de pact. argumento l. quod Principi, & l.ſi Auguſta, ff.de leg.*2. & *ad l. more maiorum, in fin.* & ibi Salicet. & Fulgoſ. *nu.*25. *verſ.ſed aliquando*, Iaſ. *num.*66.*in* 2.*limit.* Caccialup. *n.*35. Curt.iun. *ſub n.*102. *ff. de iuriſd. omn.iud.* Fulg. *ad l. ſi quis Imperatorem num.*1. *verſ.ſed, ſi ſit C.qui teſtam.fac. poſſ.* Butr. *ad d. c.quoniã Abbas, n.*25. Imola *n.*19.*&* 20. Felin. *n.*7. Dec. *n.*9. Bero. *n.*100. *cum ſeq.de off.deleg.* Gemin. *ad c. ſtatutum in princ.col.*3. *circa med. verſ. & per hoc idem dicitur in Vicario, de reſcript.lib.6.* quæ Bartoli expoſitio, licet communi interpretum conſenſu, teſte Decio, *ad d. cap. quoniam Abbas, n.*61. recepta ſit, hodie tamen, an locum habeat, dubito: mihi enim aliter videtur obſeruari, cum ſucceſſor vicarij in omnibus, & per omnia videatur ſuccedere mortuo, aut amoto: & ita communiter obſeruari teſtatur Cardin. *ad clem.*2.*nu.*6.*q.*5. *de reſcript.* at quando delegans non habuit reſpectum ad tribunal Epiſcopi, ſed ad ipſum vicarium tantum, tunc nunquam tranſit in ſucceſſorem, vti tenuit Rota in vna Papienſ. bonorum coram optimo, & erudítiſſimo Lancellotto, nunc Cardinali ampliſſimo, die lunæ 3. Martij 1578. quæ hodie eſt impreſſa in prima parte *Deciſ.Diuerſ. dec.*200. quam, cũ adhuc in publicum non prodijſſet, habui ego commodato à R.F. Vincentio Bonardo, ſacri palatij Magiſtro, viro doctrina, & moribus præclaro, atq. inſigni. Quod & *in vna Syracuſana illegitimitatis coram Cantuc.dec.*12.*n.*2.*diuerſ.p.*2. *Germon. de Indultis.* tenuit Rota, ob id nimirum, quòd communis opinio habet in ſe rigorem, ac ſubtilitatem, vt aſſerit Abbas *ad d.c. quoniam Abbas nu.*2. Caccial. *ad d.l. more maiorum n.*35. & Rota ſolet ſemper amplecti æquitatem. Sarnen. *ad reg. de valore q.*11.*in fin.* Cantuc. *in deciſ.*9.*n.*9. & *d.dec.*12. *num.*2. quod & ipſe adnotaui *cap.*17.*num.*160. *lib.*3.*de Sacror.immunit.* tum, quia, ſi locum haberet communis opinio, multæ ſubuerterentur expeditiones, tum etiam, quia contra communem opinionem eſt communis obſeruantia, vt poſt Card. ad *d. Clem.*2. & Gamb. *in Tract.de offic.& poteſt.leg.à lat. lib.*8.*n.*97. ſcribit idem Cantuc. *d. deciſ.*12. *num.*3. Idem puto dicendum in Legato, quidquid dicat Abbas, *poſt Anton.de Butr.ad cap.nouit, in fin.de offic. legat. & Domin.ad c.ſtatutum, in princ. col.*3.*de reſcript. lib.6.* nam licet verum ſit, vicarium non habere dignitatem, ſi ſtricte loquamur, & proprie, & vera etiam ſit ratio, quòd commiſſio facta ſub dignitatis nomine tranſit in ſucceſſorem, ob id nimirum, quia dignitas illa nunquam extinguitur: idem tamen dici poteſt de vicario. Nam ſi admittimus, vicarium eſſe capacem delegationis pontificiæ, admitti etiam illud oportet, quòd ſucceſſor ei in mandata iuriſdictione ſuccedit: cum dignitas illa, ſeu præeminentia numquam moriatur, quia illi mortuo alium Epiſcopus ſubrogat. Si ſub nomine dignitatis, quam quis proprio, non alieno iure habet, tranſit quidem *d.cap. quoniam Abbas.*

Ad quæſtionem etiam propoſitam facit optime, quod notat gloſſa *ad cap.*2. *in verbo mortuo, & verbo expreſſit, de teſtamen. lib.6.* dum aſſerit, quòd ſi aliquis amicitia, & familiarita- 60
te erit coniunctus Abbati, vel Epiſcopo, quem ſui teſtamenti executorem conſtituerit, nomine dignitatis duntaxat expreſſo, non tranſit illud amicitiæ, & familiaritatis officium ad ſucceſſores: quoniam officia illa ſolent communiter iniungi amicis; & ex quo conſtat de amicitia, atque familiaritate, præſumendum eſt, diſpoſitionem eſſe perſonalem. Hinc Iaſon *ad d. l. & quia, num.*65. voluit, quòd ſi ille, 61
cui facta eſt delegatio, eſt coniunctus ſanguine, vel ſingulari quadam deuinctus amicitia delegantí, tunc præſumatur principaliter facta reſpectu perſonæ, propter ſanguinis coniunctionem, & amicitiam: quo caſu non tranſit ad ſucceſſorem, vti probatur manifeſte *ex cap. requiſiſti, de teſtamen. gloſ. ad cap. religioſus, in gloſ. penult.de teſtamen. in 6.* Cui ſe ſubſcripſerunt Baldus, Angelus, & Fulgoſius *ad d.l. & quia. facit & cap. delecti, iuncta gloſſa, in verbo, contra, de foro compet.*

Idem ferme dici poteſt de iudicibus compromiſſarijs, de quibus magna eſt inter noſtros diſputatio,

62 ſputatio, ſi compromiſſum ſit factum, expreſſo
tantum dignitatis nomine, an tranſeat ad ſuc-
ceſſorem, necne: Baldus, & alij non pauci eius
contemporanei id negant, ipſeq. ita videtur re-
ſpondiſſe de compromiſſo, quod in Regem Frã-
corum fecerat Sabaudiæ Comes, *vt videas ad
cap.1.de inueſtit.in mari facta, col. 5. verſ. ſed
duo magni domini*. Eiuſdem opinionis fuit Bar-
tolus *ad l.qui liberis, §. hac verba, num.4.late
Felin. ad d.cap. quoniam Abbas in princ. de offic.
iud. deleg.* ac fortiter aduerſus Imolam, & alios
contrarium tenẽtes defendit Baldi opinionem,
quæ mihi quoque verior eſt, quia licet dignita-
tis mentio, non nominis proprij facta ſit: vide-
tur tamen eſſe electa perſona, non dignitas: nã
63 hic ceſſat ratio ſuperius adducta, quòd Princi-
pem, vt plurimum, latere præſumetur nomina
propria. Spectanda ergo ſunt verba, inſpicien-
daq. materia, qua de agitur, & ex ijs æſtiman-
dum, num perſonalis ſit, ſeu realis diſpoſitio.
64 Quod dici etiam poteſt de iuramento: vt ſi præ-
ſtitum ſit alicui iuramentum, expreſſo nomine
proprio, in re tamen ad dignitatem pertinente,
etſi expreſſio nominis dignitatis non eſt facta,
extenditur tamen ad ſucceſſorem, *vt poſt gloſſ.
recte exiſtimauit Couarr.ad cap.requiſiſti, n.2.
de teſtam.* quamquã Antonius de Butrio, Car-
dinalis, Abbas, & Dominicus, *ad cap. veritatis,
de iureiur.* deſiderent expreſſæ dignitatis men-
tionem. Quibus non acquieſco, ex his, quæ ſu-
65 perius diximus: nihilominus de eandem digni-
tantem habente intelligi poteſt, quod de hære-
de defuncti, qui præſtitit iuramentum, cuius hæ-
res non poteſt compelli ad obſeruationem eius
iuramenti, *Cagnol.ad l.ſi quis maior, num.208.
C.de tranſact.quod probat & Caſſad.deciſ.2.de
66 iureiur.* Nam licet hæres, vti hæres teneatur ſta-
re contractui à defuncto inito, & promiſſum
ſoluere, non tamen ſub vinculo, & religione
iuramenti tenetur, quia etſi ex iuramento illo
quædam oritur ſpiritualis obligatio, quo ad vim
religionis, hæc tamen iurantis tantum animam
ligat, ſicut cæteri ſpirituales actus, voti ſcilicet,
& ſimiles, *can.vnic.* 30. *q.2.* non æque hæredes,
vt poſt multos alios defendit idem Couarr. *in
relect.cap.quamuis, de pact.lib.6.par.1.§.5.n.4.*
67 & 5. & Cantuccius *deciſ.97.num.9.par.2.* Ra-
68 tio eſt elegans: quia iuramentum eſt perſonale,
id eſt, perſonam tantum ligat, atque ideo ad
hæredes non tranſit iurantis, quamuis tranſeat
eius commodum ad hæredes eius, in cuius gra-
tiam iuratum eſt, *vt aduerſus Bald. Fulgoſ. &
Roman.ad l.etſi hac, ff.de in ius vocan.id negan-
tes perite oſtendit d.num.4.ex d.cap.veritatis, de
iureiurando* Couarr.
69 Si vero ex verbis, vel ex ſubiecta materia nõ
poteſt ſumi coniectura de qualitate diſponẽtis,
quia materia, & verba ita ſunt concepta, & con-
nexa, vt vtrique adaptari recte poſſint, videli-
cet, perſonæ, & dignitati, vt in exemplo de de-
legatione cauſæ, vel de priuilegijs, quæ aliquã-
do perſonæ, interdum dignitati ſolent concedi,
vti haud obſcure conſtat ex titulo de officio iu-
dicis delegati, & de priuilegijs: tunc, vt paulo
ante dictum eſt, inſpicitur, an expreſſum tantũ
ſit nomen propriũ, & diſpoſitio erit perſonalis;
aut appellatiuum dumtaxat, & erit realis, *vt ex* 70
*ſæpe citato cap.quoniam Abbas, ibi, ſub expreſſis
nominibus locorum, & non perſonarum*, verbum
locorum, recte interpretatur Abbas, dignitatũ,
quæ locis præſunt, *iuxta d.cap.mandata de præ-
ſumpt.* ibi, quas non loco tribuimus, ſed perſo-
næ, quia ex tranſacta in te vita didicimus, quid
de ſubſequenti conuerſatione tua præſumamus.
Quidus etiam congruit, quod *in d.cap.ſi gratio-* 71
ſe, de reſcript. in ſexto, fuit reſponſum, quòd ſi
mandans diſponit ſub nomine proprio, diſpoſi-
tio non tranſit in ſucceſſorem, non item, ſi ſub
appellatiuo, aut eſt expreſſum nomen propriũ,
ac ſimul appellatiuum, vt puta, Anaſtaſio Ger-
monio, Archidiacono Taurinenſi: in hoc diſſen-
tiunt non parum interpretes: vtrum, inquam,
actus pertineat ad perſonam, an ad dignitatem.
Alij diſtinguũt, quòd aut præcedit nomen pro-
prium, aut dignitatis: ſi proprium, diſpoſitio eſt
perſonalis, ſi dignitatis, & ſubſequatur propriũ,
eſt realis. Huius opinionis fuit Accurſius *ad l.
cum ita, ff.de condit.& demonſtr.Petr. & Bart.
ad d.l.& quia*, Gulielmus vero de Cuneo ibidẽ
diſtinguebat, videlicet, quòd aut diſponens ha-
bebat familiaritatem perſonæ, vel ſaltem noti-
tiam, & eo caſu cenſetur perſonalis diſpoſitio,
aut nullam habebat perſonæ notitiam, & tunc
videtur reſpexiſſe ad dignitatem. Hæc quæſtio
mihi videtur iam olim fuiſſe propoſita, atque à
veteribus Iuriſconſultis, Pomponio, & Iaboleno
ſoluta. Pomponius *in l.ſi communis ſeruus, 37.
ff.de ſtipulat.ſeruor.* reſpondet, quòd ſi commu- 72
nis ſeruus ſtipulatus ſit dominis ſuis, quomodo
diuidi poſsit acquiſitio, & ponit differentiam,
vtrum præpoſitum ſit nomen proprium, an ap-
pellatiuum: nam ſi proprium appellatiuo præ-
poſitum ſit, vt ſi dixerit, Lucio Titio, & Caio
Seio dominis meis dare ſpondes? pro virili por-
tione debetur: ſi appellatiuum proprio præpo-
ſitum eſſet, pro dominica portione. Iabole- 73
nus *in l. quia habebat. ff. de reb. dub.* reſpondit,
quòd ſi quis legando præpoſuerit nomen pro-
prium, & appellatiuum, & errauerit in nomine
proprio, ſeu appellatiuo (vt cum quidam duos
habens ſeruos, Flaccum fullonem, Philonicum
piſtorem, vxori ſuæ legaſſet Flaccum piſtorem,
cum eſſet fullo) nec appareret, quis primo le-
gatus eſſet, reſpiceretur, an dominus nomina
ſeruo-

ſeruorum nota habuiſſet, atque ſi habuiſſet, eũ deberi, qui nominatus eſſet, tametſi in artificio erratum eſſet. Si autem ignorata nomina ſeruorum eſſent, piſtorem legatum videri, ac ſi nomen ei adiectum eſſet. Quare concludo, diſtinguendum eſſe cum Iuriſconſultis: ſi propriũ nomen eſt præpoſitum, diſpoſitionem eſſe perſonalem, & appellatiuum eſſe pro demonſtratione, *d. l. ſi communis ſeruus*, *& d. l. qui habebat, in princ. & contra*: ſi vero erratum eſſet, ſiue in proprio, ſiue in appellatiuo, conſulendum eſſe Iabolenum *in fine, d. l. qui habebat*.

Hinc alia exoritur difficultas: numquid ſuccedens in canonicatu, mortuo canonico, cui facta fuit delegatio cauſæ, cognoſcere valeat de ea: Panormitano ſcribenti *ad d. cap. quoniam Abbas, num. 9.* placuit non poſſe: quia diſpoſitio iſta eſt omnino perſonalis, non æque realis: ſiquidem canonicus iudex delegatus conſtitutus fuit per expreſſionem nominis proprij: nullius enim momenti fuiſſet delegatio, vt ſi dictũ
74 fuiſſet: Cõmittimus canonico Taurinenſi: quia fuiſſet incerta: & ſic inquit, videtur nomen proprium hoc caſu eſſe efficacius, quaſi velit dicere, etiam ſi appellatiuum nomen præpoſitũ ſit, cum canonicus non habeat ſucceſſorẽ in onere,
75 aut in honore, ſed ipſum capitulum ſuccedat, vt volunt gloſſa, & Innocentius *ad c. quid ſicut, de elect.* Cui ſuffragatur mirifice textus *in cap. relatum, 2. verſ. nomine autem, de teſtam.* vbi doctores omnes aſſerunt, acquiſita per canonicũ
76 poſt eius obitum pertinere ad canonicorum collegium, etiam ſi ex bonis communibus canonico illi prædefuncto bona quædam ſeparatim fuerint aſſignata, vnde ſumeret neceſſaria ad victum, veſtitum, reliquosq. vſus neceſſarios, ta-
77 metſi acquiſita per alium clericum habentem beneficium extra congregationem, ſeu collegium, ſucceſſori dantur: vt ea bona diſpenſet, ac diſtribuat, veluti alia eccleſiæ bona: quod plus quàm aperte conſtat *ex cap. vlt. de offic. ordin. lib. 6. & ex cap. ſuſcepti, de elect. extrauag. Ioan.* Quod perelegantem habet rationẽ: namque canonicus non ſuccedit canonico in onere, & in honore: ſecus vero in ijs, qui dignitatem,
78 perſonatumq. habent: quia habent ſucceſſorem in onere, & in honore, *cap. paſtoralis, §. 1. de offic. ordin.* ſucceſſor eadem perſona cum prædeceſſore cenſetur, vt Innocentius notat *ad d. c. quid ſicut*, ex quibus videtur vera Panormitani ſententia, quæ eſt, vt defuncto canonico, cui
79 cauſa fuit commiſſa, eius cognitionem non continuet ſucceſſor, eſſeq. communem opinionem, ab eaq. non eſſe recedendum, ait Decius *ad d. c. quoniam Abbas, nu. 60. in fi. de offic. iudic. deleg.*

Sed ego ex Abbate vlterius quæro. Quid ſi ſanctiſſimus Papa canonico cauſam committat, nulla facta in reſcripto nominis proprij mentione, ſed appellatiui tantum, vt ſi dicat, committimus canonico Sanctæ Mariæ, vel Sanctæ Margaritæ, vel alteri alterius tituli (cum in ea eccleſia, vti in pluribus contingit, omnes canonici pro canonicatu titulum habeant) an mortuo illo Sanctæ Mariæ canonico, is, qui in ipſum Sanctæ Mariæ canonicatum ſuccedit, de cauſa prædeceſſori delegata poſsit cognoſcere? Ego 80
puto, poſſe, quia delegatio iſta non videtur facta perſonæ intuitu, ſed dignitatis, ſeu canonicatus, ex ijs, quæ in principali quæſtione diximus.

Illud videtur habere maiorem difficultatem, quid iuris ſit, ſi duplex appellatiuum nomen exprimeretur, quorum vnum reſpiceret perſonam, alterum dignitatem, vt ſi diceretur Præpoſito, & capellano, an iſto vita functo, qui & Præpoſitus, ac ſimul capellanus erat, ſuccedat in delegatione ſubrogatus in Præpoſitura tantum? Antiquior Abbas negat, Antonius affirmat, dummodo qui ſubſtituitur in vna, ſubſtituatur & in altera, in capellania ſcilicet, & in Præpoſitura. Panormitanus contra, vt ſatis ſit 81
illi, quòd ſuccedat in Præpoſitura: capellania datur perſonæ, & nihil in ſe dignitatis continet, & vbi duo exprimuntur nomina appellatiua, quorum vnum eſt capax Pontificalis delegationis, non item alterum, quis non dicet, delegationem eſſe factam reſpectu illius officij, cuius natura delegationis munus nõ ſuſtineat? perinde enim eſt, ac ſi non eſſet expreſſa. Cuius ſententiæ libenter acquieſco, argumento *l. 1. §. communis, ff. de ſtipulat. ſeruor.* vbi habetur, quòd ſi ſeruus communis dominis ſuis ſtipulatur, & alter eorum talis ſit conditionis, vt non 82
habeat facultatem acquirendi, ſeruus eo caſu acquirit ſoli ei, qui acquirendi habet facultatẽ. capellania non confert eam habenti talem dignitatem, vt poſsit delegationem Pontificalem 83
ſuſcipere, *ex d. cap. ſtatutum, de reſcript. lib. 6. ita quoque Felin. ad d. cap. quoniam Abbas, nu. 9. vbi etiam Decius num. 64.* & illud verbum, Capellano, videtur eſſe adiectum demonſtrationis cauſa, hoc eſt, vt certius perſona delegata deſignetur, *l. ſi communis ſeruus, ff. eod. de ſtipulat. ſeruor. d. l. qui habetur, in princ. ff. de reb. dub.*

Ex hac tranſeo ad aliam quæſtionem, & dubito, ſi duo appellatiua eſſent expreſſa ambo delegationis capacia, vt ſi demandetur cauſa duas ſuſtinenti dignitates, exempli gratia, Præpoſituram, & Archidiaconatum, vel ex diſpenſatione, vel ex vnione, cum nemini liceat duas ſimul, & eodem tempore habere dignitates, *cap. præterea, de præbend.* an ſi iſte moritur, ac illæ duæ dignitates conferantur diuiſim duobus, 84
vterque, vel alter, vel neuter in iudicium cauſæ

 ſuccedat.

ſuccedat. Ioannes Andræę *ad regul. rationi, de regul. iur. lib. 6. quem ſequitur Abbas ad d. cap. quoniam Abbas, num. 13. de offic. iudic. deleg. vbi Decius quoque num. 65. cum ſequent. & Alex. ad*
85 *l. qui liberis, §. hæc verba, ff. de vulg. & pupil.* affirmat, vtrumque in delegatione ſuccedere. quæ ſententia vera eſt, ſiquidem delegatio videtur vtrique facta dignitati: atqui iſtæ perſonæ repræſentant vtramque dignitatem, cũ vtraque ſit capax Pontificalis mandatæ iuriſdictionis, *d. cap. ſtatutum*, tum quia Sedes ipſa Apoſtolica conſueuit cauſas duobus committere po-
86 tius, quàm vni, & tribus, quàm duobus, *c. prudentiam, §. ille quippe, de offic. iudic. deleg.* rationem ibidem reddit Cæleſtinus quartus, quia integrum eſt iudicium, quod plurimorum ſententijs confirmatur. Et præter hæc, quoniam In-
87 nocentius, *ad cap. in litteris, num. 13. de reſtitut. ſpoliat.* ait, Epiſcopos, & inferiores ſacerdotes nomine eccleſiarum ſuarum poſſidere earum poſſeſſiones ciuiliter, & naturaliter, & ob hanc cauſam, ſacerdotibus ipſis ius in beneficijs habentibus non eſſe vtile proponere interdictum recuperandæ poſſeſſionis ſuo nomine ad recuperandam poſſeſſionem rerum ablatarum, propterea quòd non poſſident pertinẽtia ad dignitatem ſuam proprio nomine, ſed nomine eccleſiæ, ſeu dignitatis, cui præſunt: idcirco per manus traditum eſt, *maxime ad cap. fin. ne Prælati*
88 *vices ſuas*, Prælatum, ſiue agat poſſeſſorio, ſiue petitorio, debere agere nomine eccleſiæ, quæ fuit ſpoliata, non item ſuo: idque tutius eſſe Abbas contendit, *ad cap. litteræ, n. 4. de dilation.* Cuius ſententiæ ratio eſt elegans, nempe quia
89 Prælatus eſt rerum eccleſiaſticarum adminiſtrator dumtaxat, non autem dominus, atque ideo
90 videmus, eum conditionem eccleſiæ facere poſſe meliorem, non æque deteriorem, nec poſſe eius bona alienare, niſi in caſibus in iure expreſſis, ſeruata forma, 12. *q. 2. in ſumm. & in can. ſine exceptione.* nec tantùm prohibetur alienare, ſed & compromittere. Alex. *conſ. 32. nu. 2. lib. 2.* Pariſ. *conſ. 134. nu. 11. lib. 4.* Cantuc. *deciſ. 160.*
91 *num. 2. diuerſ. par. 2.* In acquirendis tamen poteſt Prælatus eccleſiæ ſuæ præiudicare, & nolle acquirere, vt poſt alios tenet Iaſon communiter receptus ad *l. legatos, ff. de leg. 1.* quod habere locum etiam in hoſpitali tenuit Rota *deciſ. 30. num. 3. diuerſ. par. 3. lib. 2.* Quando poſsit præiudicare, vide *deciſ. 22. diuerſ. par. 2.* Verùm, ſi dubitatur, quo egerit nomine, ſuo, vel eccleſiæ, poſt multa Panormitanus. *ad d. cap. litteræ*, concludit inſpiciendum, quodnam ſit expreſſum, nomen proprium, an appellatiuum: vt ſi dixe-
92 rit Epiſcopus, Prælatus, Abbas, ſiue Rector talis eccleſiæ; & eo caſu videtur egiſſe nomine eccleſiæ: aut expreſsit nomen proprium, & videtur proprio egiſſe nomine, *vt elicitur ex Papiniano per l. poſt mortẽ, §. vlt. ff. quand. ex fact. tutor. & omnibus iuris pontificij interpretibus, ad d. cap. quoniam Abbas, de offic. iudic. deleg. & ad c. requiſiſti, de teſtam. Ioan. Andr. ad reg. priuil. de reg. iur. in 6. Bald. ad l. ſi plures, C. de condit. inſert. Felin. ad d. cap. quoniam Abbas, num. 5.*

Hæc aliam trahit quæſtionẽ, an ſcilicet mortuo Rege, vel Principe, ad quem miſſus fuit, rerum gerendarum cauſa, Apoſtolicus Nuncius, ſeu Legatus, ipſius Nuncij, ſeu Legati expiret iuriſdictio, an vero apud ſucceſſorem etiam duret? Ego puto, diſtinctione opus eſſe: quòd aut 93
expreſſum eſt nomen proprium, aut appellatiuum: ſi Apoſtolicæ litteræ ita ſint conceptæ, vt dicant, apud dilectum filium Rodulphum Imperatorem, vel apud Emanuelem Philibertum Allobrogum Ducem, ceſſat iuriſdictio: ſi dicãt, apud Imperatorem, aut Sabaudiæ, ſeu Allobrogum Ducem, mortuo vtroque, perpetuatur iuriſdictio: quia ſi moriatur Rodulphus, aut Emanuel Philibertus, nec Rex, nec Dux moritur, nec mutatur, ſi dignitas illa in abſtracto conſideratur: non item ſi in concreto, prout cohæret perſonæ, & perſonam ſequitur, quemadmodum vmbra corpus. Quod dum ego in ciuitate Auguſta Taurinorum ius Pontificium publice interpretarer, re ipſa contigit, cum inquam, Allobrogum Dux, claræ memoriæ, Emanuel Philibertus vltimum clauſiſſet diem, ac Octauius Sãctacrucius Cerueinſis Præſul, genere & virtute nobilis, apud eum Nuncij Apoſtolici munere fungeretur, dubitatum fuit, an demandata iuriſdictio Ducis morte expiraſſet: interrogatus reſpondi, conſulendum eſſe Breue, ſeu diploma pontificium; ac ſi in ipſo de Emanuele Philiberto indiuidua mentio fieret nominatim, munus legationis, Oratoris, ſeu Nuncij Apoſtolici iam morte eiuſdem Emanuelis expiraſſe: ſin autem præterito, ſuppreſſove eodem nomine, ad dignitatem oratio ſummi Pontificis reſtringeretur, durare, & vigere legationem apud ſucceſſorem Ducis defuncti. Sic etiam mortuo eo, qui mandauit iuriſdictionem, expirat delegati iuriſdictio, ſi res adhuc ſit integra, *l. & quia, ff. de iuriſdict. omn. iudic.* non item, ſi lis fuerit cõ- 94
teſtata, *l. vbi cœptum, ff. de iudic. l. 1. C. de litis conteſtat. l. amplius non peti, ff. rem rat. haberi.* Sed quid ſi lis non fuerit conteſtata, facta tamen fuerit in ius vocatio? dicebam, *cap. 5. lib. 1. Animaduerſ.* nõ perpetuari iuriſdictionem: quia ſola citatio non eſt ſufficiens ad perpetuandam iuriſdictionem, nec aliter cõſtituit Vrbanus III. 95
in c. gratũ, de off. iud. deleg. quidquid aſſerant Iuriſconſulti, ibi, *& ad d. l. & quia.* Sed iam ſatis de proprijs, appellatiuisq. nominibus. Progrediamur vlterius.

Summa

Summa ex §. Tituli.

1 *Epiſcopatus Siluæ Candidæ, ſiue SS. Rufinæ, & Secundæ, eccleſiæ Portuenſi fuit vnitus à Callixto ſecundo.*
2 *Titulorum erectio vetuſtiſſima eſt.*
3 *Tituli ſunt eccleſiæ, in Dei, B. Virginis, ac Sanctorum honorem conſecratæ.*
4 *Titulorum præſides Cardinales, hoc eſt principales, dicti ſunt.*
5 *Cardinalis, etiam à clericis ſui tituli aliquando creatus eſt.*
6 *Cardinales habent in titulis iuriſdictionem, quaſi Epiſcopalem in ſpiritualibus, et temporalibus.*
7 *Tituli ſunt vnus, & quinquaginta antiqui 27. noui 14. nouiſſimi 10.*
8 *Sixtus V. nouem titulos veteribus adiecit, vnamq. eccleſiam ex diaconia titulum fecit.*
9 *Epiſcopus, aut Diaconus Vicecancellarius poteſt Epiſcopatum, & diaconiam cum titulo retinere.*
10 *Diaconiæ ſunt xiv. regionum Vrbis numero accommodatæ.*
11 *Aliquando Eccleſia vnum tantum habuit Cardinalem Diaconum, Archidiaconũ dictũ.*
12 *Roma aliàs in quattuordecim regiones diuiſa fuit, ſicut hodie eſt.*
13 *Diaconorum numerus quandoque incertus fuit.*
14 *Diaconorum vnius regionis dignior tantum Cardinalis vocatus eſt.*
16 *Sub Paulo Tertio, decem & nouem Diaconi Cardinales ſimul fuerunt.*
16 *Sub Pio Quarto, vſque ad vigintiquinque Diaconi Cardinales ſimul fuerunt.*
17 *Diaconiæ loca fuerunt Diaconis ad habitandum tradita.*
18 *Diaconiæ ſacramenta non adminiſtrabant.*
19 *Diaconiæ à martyrum reliquijs, martyria vocatæ ſunt.*
20 *Sixtus Quintus titulorum, & diaconiarum ordinem reſtituit.*

§. Tituli.

TITVLI. Trifariã diuiditur Cardinalium collegium: in Epiſcopos, in Presbyteros, in Diaconos. Cardinalium Epiſcopatus ſunt ſex, Oſtienſis, (cui poſtea fuit adiunctus & Veliternus) Portuenſis, Tuſculanus, Sabinus, Præneſtinus, Albanus. Fuit &
1 olim Epiſcopatus Siluæ Candidæ, aliàs SS. Virginum, Rufinæ, & Secundæ, aliàs S. Rufinæ: quem deficientibus incolis, vnitum fuiſſe à Callixto Secundo Eccleſiæ Portuenſi viciniori ſcribit Onuphrius Panuinius, *lib. de ſeptem Vrbis Eccleſijs, cap.* 1. Cardinalibus presbyteris, vt creati ſunt, Tituli adminiſtrandi traduntur. Ti-
tulorum autem erectio vetuſtiſſima eſt, ſuntq. & 2
fuerunt teſtimonio eiuſdẽ Onuphrij *eod. lib. c.* 2.
ſacræ ædes, vel Eccleſiæ, ſeu loca conſecrata in 3
Dei, B. Virginis, & ſanctorum hominum honorem, vel memoriam, à CHRISTI fidelibus erecta, & per varias Vrbis regiones à Pontificibus Romanis antiquitus diſtincta, in quibus animarum cura à presbyteris, qui in eis commoraban-
tur, habebatur. Quibus, qui præerant, Cardi- 4
nales dicebantur, hoc eſt priores, & principales: & quamquam plures alij eſſe poterant in eiſdẽ Eccleſijs clerici, ſubdiaconi, diaconi, & presby-
teri, vt miniſtrandis populo ſacramentis ſuffice- 5
rent, non omnes tamen Cardinales vocabantur, ſed ſolus is, qui omnibus præerat, presbyter à cæteris clericis illius tituli, vel ab ipſo Pontifice Romano creatus, appellabatur Cardina-
lis. Habent in Eccleſijs, quas titulos vocamus, 6
Cardinales iuriſdictionem pene Epiſcopalem, adeo, vt eorum vnuſquiſque titulum, perinde ac diœceſim, adminiſtret, quæ iuriſdictio temporalis, & ſpiritualis eſt, vt latius habebis ad infra §. *Tam ratione*. Sunt autem Tituli hodie, cum antiqui, tum recentes, ac recentiores, nempe, quos ſanctiſſimus Papa, Sixtus V. abhinc fere triennium veteribus adiunxit, anno ſcilicet
ſalutis 1587. vnus & quinquaginta, præter 14. 7
Diaconias quorum antiqui ſunt.

1 *S. Crucis in Hieruſalem.*
2 *SS. Marcellini, & Petri.*
3 *SS. Quattuor Coronatorum.*
4 *SS. Ioannis, & Pauli.*
5 *S. Anaſtaſiæ.*
6 *S. Sabinæ.*
7 *S. Stephani in monte Cœlio.*
8 *S. Clementis.*
9 *SS. Nerei, & Archillei.*
10 *S. Suſannæ.*
11 *S. Pudentianæ.*
12 *S. Sixti.*
13 *S. Petri ad vincula.*
14 *S. Martini in montibus.*
15 *S. Euſebij.*
16 *S. Priſcæ.*
17 *S. Vitalis.*
18 *S. Marci.*
19 *S. Marcelli.*
20 *S. Laurentij in Lucina.*

21 SS. Ba-

21 *SS. Baſilica xij. Apoſtolorum.*
22 *S. Laurentij in Damaſo.*
23 *S. Balbinæ.*
24 *S. Cæciliæ.*
25 *S. Chryſogoni.*
26 *S. Praxedis.*
27 *S. Mariæ Tranſtiberim.*

Tituli recentes.

28 *S. Quirici, & Iulitæ.*
29 *S. Ioan. ante portam Latinam.*
30 *S. Agnetis in Agone.*
31 *S. Laurentij in pane, & perna.*
32 *S. Thomæ in Parione.*
33 *S. Silueſtri in campo Martio.*
34 *S. Pancratij.*
35 *S. Bartholomæi in inſula.*
36 *S. Matthæi in Merulana.*
37 *S. Mariæ de Aracæli.*
38 *S. Mariæ in via.*
39 *S. Mariæ ſuper Mineruam.*
40 *S. Mariæ Angelorum in Thermis.*
41 *S. Hieronymi Illyricorum.*

8 Tituli recentiores à ſummo Pontifice Sixto Quinto recens veteribus adiecti.

42 *S. Onuphrij in Ianiculo.*
Hic Diaconia cum eſſet, ſtatu mutato, titulus ab eodem Pont. factus eſt.
43 *S. Auguſtini.*
44 *S. Mariæ de populo.*
45 *S. Alexij in Auentino.*
46 *S. Blaſij de annulo.*
47 *S. Mariæ de pace.*
48 *S. Saluatoris de Lauro.*
49 *S. Petri in monte aureo.*
50 *S. Trinitatis in monte Pincio.*
51 *S. Mariæ Tranſpontinæ.*

Cum vero presbyteri Card. numerum quinquagenarium excedere nequeant, ita decernente eodem Pontifice, vnus Titulus abundat: quod conſultò factum eſt, vt ſcilicet, ſi contingat, Epiſcopum, aut diaconum eſſe Vicecancellarium, occu-
9 petq. Sancti Laurentij in Damaſo Titulum, nullus deſit alicui presbytero Titulus, proinde Epiſcopus, aut diaconus ille poſſit Epiſcopatum, aut Diaconiam cum Titulo Sancti Laurentij retinere, vt paulo ante contigit in Alexandro Epiſcopo Cardin. Farneſio, atque eo vita functo, hodie contingit in Alexandro diacono Card. de Montealto nuncupato.

Diaconiæ ſunt quattuordecim, vt 10
totidem Vrbis regionibus reſpondeant, nempe.

1 *S. Mariæ in Aquiro.*
2 *S. Mariæ in Coſmedin.*
3 *SS. Coſmæ, & Damiani.*
4 *S. Mariæ Nouæ.*
5 *S. Adriani.*
6 *S. Mariæ in via lata.*
7 *S. Mariæ in porticu.*
8 *S. Angeli in foro piſcario.*
9 *S. Nicolai in carcere.*
10 *S. Mariæ in domnica.*
11 *S. Euſtachij.*
12 *SS. Viti, & Modeſti, in Macell.*
13 *S. Agathæ.*
14 *S. Georgij ad Velabrum.*

Sunt igitur Diaconiæ quattuordecim, etſi aliàs in numero variauerint: namque vetuſtiſſimis temporibus vnum dumtaxat fuiſſe diaconum Cardinalem, primum videlicet ex ſeptem, qui Archidiaconus dicebatur, exiſtimat Onuphrius *citato lib. de ſeptem Vrbis Eccleſijs, cap. 3.* Quem numerum ſeptem diaconorum vſque ad annum CHRISTI milleſimum viguiſſe idem ſcribit: ſed cum medietatem tantum regionum vrbis æquarent, ſinguli duabus præfecti ſunt. Roma enim in quattuordecim regiones tunc tem- 12
poris diuidebatur, quem numerum Sixtus V. nuper reſtituit: poſtea conſtitutum fuit, vt quot erant Vrbis regiones, tot diaconi crearentur: atque ita alijs ſeptem adiectis, quattuordecim facti ſunt: quorum primus dicebatur Archidiaconus, vel diaconus Cardinalis: ceteri vero, more veteri, appellabantur diaconi illius regionis, cui præerant, vtpote primæ, ſextæ, decimæ. Tandem, quia humanæ res in vno, eodemque ſtatu permanere non poſſunt, aucta Romanæ Eccleſiæ maieſtate, cum hi minime ſufficerent, plures in vnaquaque regione, & Titulis diaconi 13
ſunt creati, eorumq. numerus, quemadmodum presbyterorum nō Cardinalium, & incertus, & indeter-

14 indeterminatus fuit. Dignior autem, ſiue antiquior diaconus, quem decanum vulgò dicimus, a cæteris eiuſdem regionis clericis, vel Romano Pontifice electus, Cardinalis nuncupatus eſt, vnde & quattuordecim poſtea Cardinales
15 diaconi fuerunt, totidem enim erant Vrbis regiones: durauitque diu hic numerus, neque auctus eſt vſque ad Paulum III. ſub quo, vt tradit idem Onuphrius, anno Domini 1545. de-
16 cem, & nouem diaconi Cardinales ſimul fuerunt: quem numerum produxit Pius quartus additis ſex, ita vt fuerint viginti quinque. Denique Sixtus quintus antiquitatis eccleſiaſticæ ſtudioſus, eos ad xiv. reſtituit pro numero regionum. Ex quibus dignoſci poteſt, quare diaconi Cardinales dicantur habere Diaconiam, non autem Titulum.
17 Sed vt facilius id percipi poſſit, ſciendum eſt, loca illa, vel antiquitus, vel recens fabricata, diaconis, in quibus habitarent, tradita fuiſſe, quæ poſtea Diaconiæ ſunt appellata. Hæ quoq. erant ſacræ ædes, ſiue eccleſiæ, in Sanctorum honorem, vel memoriam dicatæ, proprias do-
18 mos, vt ait idem Onuphrius, habentes, quemadmodum aliæ Vrbis Baſilicæ, & Tituli, animarumq. cura ſolutæ. Cum enim eorum cuſtodes diaconi, non presbyteri eſſent, animas non curabant, id eſt ſacramenta non adminiſtrabãt, idcirco neque Tituli vocabantur, neque parœciæ, ſeu parochiæ, vt vulgò dicũtur, quamquã eſſent
19 inSanctorũ honorem cõſecratæ: ſed Diaconiæ, vel Martyria a martyrum reliquijs inibi conditis. A quibus poſtea ſacris ædibus, relictis regionis nominibus, diaconi Cardinales nuncupationem ſumpſerunt, dictiq. ſunt diaconi illius, cui præerant, Diaconiæ, vt puta diaconus Cardinalis S. Mariæ in via lata, S. Euſtachij, S. Agathæ, & huiuſmodi. Hæ autem Diaconiæ adeo fuerunt a Titulis diſtinctæ, vt nulla ratione aut presbyter Cardinalis Diaconiam, aut diaconus Cardinalis Titulum habuerit. Quem ordinem turbaſſe præſertim Sixtum quartum, teſtatur
20 idem Onuphrius, quod fecere & alij eius ſucceſſores vſque ad noſtra tempora, quibus Sixtus Quintus, ſicut numerum Diaconiarum præfixit, optime quoque ſanxit, ne presbytero Cardinali Diaconia, aut diacono Cardinali Titulus in poſterum detur: ſed ſi contingat, diaconum Cardinalem ad presbyterarum aſcendere, dimiſſa Diaconia, quæ presbyteris conuenire non poteſt, Titulum vacantem a Pontifice obtineat: & ita ad veteris moris formam omnia recte videtur retraxiſſe.

Summa ex §. S. Petri ad Vincula.

1 *Marcus Antonius Cardinalis Columnius vir inſignis.*
2 *Hieronymus Cardinalis de Ruuere domum ſui Tituli collabentem magna impenſa reparauit.*
3 *Minor affectionis reſpectu eſt reſtituendus.*
4 *Prohibitio alienationis abſque cauſa, niſi fiat reſpectu perſonæ, nulla eſt.*
5 *Aut cauſa, aut perſona requiritur in prohibitione alienationis fundi.*
6 *Maiorum reſpectu probibitio alienationis tenet.*
7 *Quod tacite ineſt, habetur pro expreſſo.*
8 *Expreſſi ac taciti qualitates.*
9 *Pactum de futura ſucceſſione non valet.*
10 *Pactum de futura ſucceſſione in bonis maiorum valet.*
11 *Retractus in conſeruationem agnationis fuit introductus.*
12 *Acquiſitum propria induſtria magis eſt acquirentis, quàm quod aliena.*
13 *Potentius eſt ius, quod quis habet ſuo iure, quàm quod alieno.*
14 *Non eſt veriſimile, rem, quæ fuerit maiorum, ſi oppigneretur, non redimi.*
15 *Duo ſummi Pontifices, & quinque Cardin. Ruuereæ gentis Titulum S. Petri ad vincula obtinuerunt.*
16 *Maximus eſt affectus erga maiorum imagines.*
17 *Qui adminiſtrat Prouinciam, vel in ea militat, prædia ibi non comparat, niſi eius paterna a fiſco diſtrahantur.*

§. S. Petri ad vincula.

SANCTI PETRI AD VINCVLA. Hũc Titulum ex presbyteralibus vnũ adminiſtrabat Marcus Antonius 1
Columnius, vir doctrina pruden-tia, integritate, & familiæ ſplendore perquam inſignis. Quo ad Epiſcopatum Albanum aſſumpto, cum vacaret, Hieronymo de Ruuere obuenit: is namque, vbi primum ad Cardinalatum eſt euectus, eundem à ſummo Pontifice impetrauit, eiuſq. poſſeſſionem 2
nactus (quamuis magna impenſa, quæ reſtituẽdæ domui Titulo annexæ, & contiguæ erat neceſſaria, deterreri debuiſſet, vt cuius pars collapſa reliquam partem in periculum adduxiſſet adeo, vt iamiam ruinam minaretur (ipſum tamen pius, & religioſus Dei ſeruus magno incõmodo, & ſumptu reſtaurauit, collato ad id ſui patrimonij ære plurimo. Quod etiam contemplatione præteritorum plurium Cardinalium ſuæ gentis, qui eundem titulum tenuerunt, libentius ab ipſo factum fuit. Vnde bene Hermogen. Iuriſconſ. reſpondit, minorem affectionis reſpectu eſſe reſtituendum, *l. ſi emptione, 36. ff. de min.*

3 *min.xxv.ann.*nam cum res fuerit maiorum ſuo-
rum, Iuſta dicitur affectio, teſtimonio Bart.*ad l.*
ſi in emptione, necnon Iaſ.*ad l.ſi filiusfamil.* §.
*diui lect.2.num.*11.*ff.de leg.*1.vbi licet Martian.
4 apertiſſimis verbis ex reſcripto Seueri, & Anto-
nini dixerit, eorum, qui in teſtamento vetant
quid alienari, nec cauſam exprimunt, propter
quam id fieri velint, niſi inueniatur perſona,cu-
ius reſpectu hoc à teſtatore diſpoſitum ſit, nul-
lius eſſe momenti ſcripturam,quaſi nudum præ-
ceptum reliquerint: quia talem legem teſtamẽ-
5 to non poſſunt illis bonis imponere. Itaque
vnum, aut alterum,vt valeat prohibitio à teſta-
tore facta, ne hæres fundum alienet, deſidera-
tur, nempe vt cauſa, vel perſona exprimatur:
cauſa, vtputa,quia à Principe fuit datus: perſo-
na, vt ſi teſtator dixerit: ſi hæres alienauerit,
volo rem alienatam ad talem, vel tales perue-
nire, vel ad eccleſiam, vel ad hoſpitale, *vt in*
l.3.§.ſi quis ita,ff.de adim. legat. l. Titia, §. *qui*
Marco, ff. de ann. legat. §. *fin. Inſtit. de legat.*
l. vnic.C.de his,quæ pœn. nomin. Raph. Cum. &
*Alex.ad d.§. diui, Angel.conſ.*168.*incipien.teſta-*
tor in omnibus ſuis bonis, col. 5. ſed teſtatore ve-
6 tante, ne hæres alienet rem ſibi à maioribus re-
lictam, etſi cauſa hæc non fuit adiecta, valere
tamen prohibitionem aiunt *poſt gloſſ.Cinus ad l.*
quoties ab omnibus, C. de fideicommiſſ. & idem
Cin.ad l. ea, C.de condit.ob cauſ.& Bald.ad l. 2.
C.de vſucap. pro empt.& l. 2. *C.de his, qui ad li-*
bert.peruen.non poſſ. Alex.ad d.§. diui, nu. 1. *&*
7 *Iaſ. ibid.lect.2.nu.*11. Ratio eſt, quia licet cau-
ſa hæc non ſit in teſtamento expreſſa, tacite ta
men ei ineſt: & quæ tacite inſunt,habentur pro
expreſſis, *l.quidquid,ff.de rebus cred.ſi cert. pet.*
Non eſt tamen dubium, quin expreſſa teſtato-
8 ris prohibitio alienãdi ſit fortior, & magis ope-
retur, quam tacita: expreſſa enim reddit actio-
nem ipſo iure nullam ab initio, impedit tranſla-
tionem dominij, & repellit alienantem, tanquã
indignum, à reuocatione rei alienatæ. In tacita
hæc omnia ceſſare tradunt *gloſſ. communiter re-*
cepta ad l. cum pater §. *libertis, & ibi Doct. &*
præſertim Caſtren.num.4.ff.de leg.2.& ad l.peto
§.*fratre num.2. circa medium ff. eod. tit. & alij,*
quos citat Cantuc.*deciſ.*49.*num.*11.*diuer.par.*2.
& eſſe hanc communem teſtantur *Gomes.ad ll.*
Thauri.& ad l. 40. *num.* 88. *Loaz ad d.* §. *diui*
*num.*114. *vbi etiam Iaſon lect.2.nu.* 66. & eam
omnes ſequi aſſerit *ibi Socinus num.* 19. Expreſ-
ſa quoque fortiora eſſe,& magis operari, quàm
tacita, pluribus exemplis docet *Tiraquell.de le-*
gibus connubia lib.gloſſ.7. num. 49. *vſque ad* 81.
*Curt.iun.ad l.cum quid num.*15.*& ibi Iaſ. in* 2.
lect.num.9. vſque ad 16.*ff.ſi cert.pet.* Et quãuis
plures ſint caſus, in quibus taciti, & expreſſi ea-
dem ſit virtus, vt per Doct. præcipue *Iaſon. ad*
*d.l.cum quid,*de quo, & late *Euerardus in libro*
ſuo de locis argumentorum, loco 27. *cuius* titulus
eſt: *Ab expreſſo ad tacitum, in princ. vſque ad*
medium.atque ideo tacitum, & expreſſum ſe in-
uicem habeant, tanquam excedentia, & exceſ-
ſa,vt aſſerit idem Euerardus *vbi ſupra poſt me-*
dium, attamen Doctores in hac materia com-
muniter concludunt, quòd ad effectum annul-
landi actum efficacius eſt, & magis operatur
expreſſum, quàm tacitum. *l. nonnumquam ff.*
de condit. & demonſtr. l. expreſſa ff. de reg. iur.
Doct.ad l.ex diuerſo §.*ſi in iudicio,præſertim*
*Imol.col.*1.*verſ. item non obſtat, quòd taciti, &*
expreſſi, & Roman.num.7.ff.ſol.matr. Dec.ad d.
l.expreſſa num.2.3.& 4. & ibi Cagnol. *num.*1.
& 2. *Alex.ad d.l.cum quid num.* 9. *in fi.* & alij,
quos citat, & ſequitur *in d. deciſ.* 49. *num.* 16.
quamuis expreſſum non faciat ceſſare tacitum,
dummodo in tacito eadem ſit ratio, quæ in ex-
preſſo,*Crauet.ad l.cũ filio par.2.n.28.ff.de leg.*1.
*Signorolus conſ.*173.*n.*13.*cir.med.& d.deciſ.*49.
*n.*46.Valebit etiã teſtatoris diſpoſitio (vt ad rẽ
redeamus) ſi prohibuerit, ne alienetur turris,
vt notant omnes poſt gloſ.ad d.l. quoties ab omni-
bus, quæ videtur tutiſsimum refugium agnato-
rum ſuorum; vel prohibuerit, ne caſtrum, vbi
palatium mira arte extructum eſt, alienetur, *vt*
*poſt Bart.notat Ripa ad d.§.diui,nu.*4. quoniam
cauſa videtur ineſſe ob affectionem,quòd ſit de-
cus, & ornamentum totius familiæ, vt reſpon-
dit Auguſt. Beroius *in conſil.*81.*num.*16.*vol.*2.
*Hieronymus Gratus in conſil.*17. *num.*42. *lib.* 1.
Laurentius de Penu in conſil. 17.*num.* 11. di-
cens, quòd licet regulariter non valeat pactum 9
de futura ſucceſsione, tanquam contra bonos
mores initum, *l. ſtipulatio hoc modo concepta,*
vbi notant omnes, ff. de verb.oblig. l.fin. C. de
pact. maxime cum tollitur libera teſtandi fa- 10
cultas, aut inducitur votum captandæ mortis
alienæ: ſi tamen pactum fuerit de bonis maio-
rum, valebit: quia ob affectionem ceſſat illa
præſumptio. Nicolaus etiam Boerius tradit *de-* 11
*ciſ.76.num.*5. retractum in fauorem generis, &
conſeruationis agnationis fuiſſe introductum
per ſingularem textum *in l.1.ff.de priuileg.* quẽ
non reperiri alibi aſſerit Alber. *ad rubric. eiuſd.*
tit. & Lud. Bol. conſil. 25.*in tertio dubio*: ratio-
nem reddit duplicem idem Boerius, altera eſt
ex gloſſa *ad l.ſi quid, in verbo, erat, ff. de capti-*
uis, quod acquiſiui ex diligentia mea, magis 12
meũ eſt, quàm quod accepi à maioribus meis,
alleg.tex.in l.3.ff.de interd. & relegat. quia po-
tentius eſt ius, quod quis ſuo iure habet, quàm 13
quod alieno beneficio,*l.more maiorum, ff. de iu-*
riſdict. omn.iudic. altera, quæ ipſius eſt, quia
in acquiſitis non cadit affectio,cum non fuerint
ſuorum prædeceſſorum,*d.l.ſi in emptione,ff.de*
minor.

minor. 25. *ann.* Paulus item de Caſtro, & poſt eum Iaſon *ad l. qui poſt, n.* 2. *in princ. C. de legat.* ſcribunt, diſpoſitionem *l. qui habebat, 99. ff. de legat.* 3. qua prohibetur, bona, quæ alienari non poſſunt, pignori dari pro pretio, quanti valent, non habere locum in re, quæ fuerit maiorũ, quia
14 veriſimile non eſt eum, qui pignori dedit, nolle redimere, quod & Ripæ placuit *ad d. §. n.* 3 maxime cum ſint lares paterni, vt ait Gratus *in d. conſ.* 17. & appendices magnæ domus habitationis auorum, in quibus maxima cadit affectio, vt dici poteſt de ampliſſimo Card. Ruuereo, qui ob memoriam nobilium maiorum ſuorũ ad Titulum S. Petri ad vincula maximum habet affectum. Ante eum ſiquidem ſex item ex nobiliſ-
15 ſima, & antiquiſsima Ruuerea familia Cardd. fuerunt, qui eundem Titulum tenuerunt: Franciſcus ſcilicet, qui poſtea Pontif. Max. fuit, & Sixtus IV. dictus Iulianus, qui etiam ad Papatũ aſſumptus Iulius II. eſt appellatus, ac, dum Cardinalem ageret, eius Tituli nuncupationẽ ſemper retinuit: tertius fuit Galeottus, quartus fuit Sixtus quintus: Leonardus, ſextus, Iulius Cardinalis Vrbinâs dictus, ſeptimus, quo de agitur, modernus Hieronymus. Horum quattuor, aut quinque in palatio ipſius tituli extant depictæ imagines, quæ ad viuum eos exprimunt, ita vt earum aſpectu, quaſi tantorum virorum virtutis recordatione quadam non modò poſteriorum, ſed externorum animum recreari non dubito. Ait enim Conſtantinus Imperator, dum prohibet, minorum domus, aliaue bona immobilia à
16 tutoribus, curatoribusve abalienari: Nec verò domum vendere liceat, in qua defecit pater, minor creuit, in qua maiorum imagines, aut non videre fixas, aut reuulſas videre, ſatis eſt lugubre. Ergo, & domus, & cætera omnia immobilia in patrimonio minorum permaneant, nullumq. ædificij genus, quod integrũ hæreditas dabat, collapſum tutoris fraude depereat, *l. lex quæ tutores, §. nec verò, cum ſeqq. C. de adminiſt. tutor.*
17 Et Modeſtinus Iuriſconſultus *in l. qui officij, ff. de contrah. empt.* reſpondit, eum, qui officij cauſa in Prouincia agit, vel militat, prædia comparare in eadem Prouincia non poſſe, præterquam, ſi paterna eius à fiſco diſtrahantur.

§. S. R. E. Presbyt. Card.

S. R. E. Presbytero Cardinali. Presbyteri Cardinales, qui ſint intelligi poteſt ex ijs, quæ ad §. Tituli proxime diximus. Quare verò S. R. E. Cardinales appellẽtur, non autem ſimpliciter, & indiſtincte Cardinales, latius à nobis diſputatũ eſt *c. 6. a n. 2. vſq. ad 32. lib. 3. de Sacr. Immu.* vbi etiã de Cardin. vocabulo, & ſignificatione, & origine latiſſime. *Germon. de Indultis.*

Summa ex §. de Ruuere nuncupato.

1 *Cardinales antiquitus à titulo nuncupabãtur.*
2 *Cardinales hodie etiam a patria, ab Epiſcopatu, atque à familia nuncupantur.*

§. De Ruuere.

De Ruvere Nuncupato. Cardinales antiquitus à titulo, ſeu diaconia, cuius occaſione ad Car- 1
dinalatum aſſumebantur, nomẽclaturam ſortiebantur, & quidẽ recte. Conuenit etenim inde nomen accipi, vnde & officium, & miniſterium nomini conſequens accipitur. At quia procedente tempore irrepſit conſuetudo, neſcio quo pacto, vt eorum nuncupationes etiam aliunde deductæ ſint, hodie varie nuncupantur. Et verò tam presbyteros, quàm diaconos ab eo, qui ipſis commendatur, titulo, ſeu diaconia appellari par eſſet ita. Hieronymus, tit. S. Petri ad vincula S. R. E. Presbyt. Card. Aſcanius, SS. Viti, & Modeſti 2
S. R. E. Diac. Card. Verum, vetuſto ordine turbato, alij à patria, vt Florentinus, Sarnanus: alij ab Epiſcopatu, quem adminiſtrarunt, vel cum promouentur, adminiſtrant, vt Veronæ, Cremonæ, Montisregalis: alij à gente, & familia, vt Palæottus, Aldobrandinus, Sfortia, cognomen accipere conſueuerunt. Ideo præter tituli expreſſionem, adijcit hic ſummus Pont. *De Ruuere nuncupato*, ſicut & adijceretur quibuſcumq. ab Epiſcopatu, aut à patria nuncupari vellent. Qui vero nomen à titulo accipiunt, ita inſcribuntur. Ioan. Antonius, tit. SS. quattuor Coron. S. R. E. presb. Card. Io. Baptiſta, tit. S. Marcelli S. R. E. presbyt. Card. Bernardus, S. Mariæ in porticu S. R. E. Diaconus Cardinalis, vbi cætera nomina tam gentis, & patriæ, quàm Epiſcopatus ſupprimuntur, quia titulus eſt huiuſce nuncupationis forma, & character.

Summa ex §. Salutem, & Apoſtolicam benedictionem.

1 *Salutandi mos in litteris, & apud Chriſtianos, & apud ethnicos in vſu fuit.* 2
2 *Angelus Gabriel priuſquã exponeret B. Virgini diuina mandata, eam ſalutauit.*
3 *Iacobus, & Paulus, & Petrus, & Ioannes in eorum epiſtolis ſalutationem præmiſerunt.*
4 *Salutationis effectus.*
5 *Salutatio grandioribus litteris ſcribi debet, & tota poni in vna linea.*
6 *In litteris Papæ nulla dictio diuidi debet.*

§. Salutem.

1 SALVTEM, ET APOSTOLICAM BENEDICTIONEM. Hic plane ſalutandi mos non modò apud CHRISTI fideles, ſed & apud Gentes in vſu fuit: nãque ethnicos ita ſibi mutuo ſcripſiſſe adnotauit Mãdoſius *in ſua gloſſ. Facult.* §. *habita, in verbo, fratribus noſtris, in fine*, argumento omnium Marci Tullij Ciceronis epiſtolarum, quibus ſemper inſcribitur, ſalutem plurimam dicit, vti videas etiam apud Plinium, in quo omiſſa eſt illa dictio, plurimam, quemadmodũ & in Symmachi, & Caſſiodori epiſtolis. Fuit & hic veterum Iuriſconſultorum ſtylus, qui Plinij contemporanei fuerunt, *vt in l. Domitius Labeo Celſo ſalutem, ff. de teſtamen.* Neque Angelus magnus Dei nũcius
2 ab B. Virginem Mariam matrem Domini miſſus, prius Dei mandatum executus eſt, quàm ſalutem ſanctiſſimæ Virgini impartiretur: ideo dixit, Aue gratia plena. Vnde apud Lucam *c.* 1. ſtatim ſubijcitur: cogitabat (Maria ſcilicet) qualis eſſet iſta ſalutatio. Iacobus Apoſtolus in ſuæ epiſtolæ principio. Iacobus Dei, & Domini no-
3 ſtri IESV CHRISTI ſeruus duodecim tribubus, quæ ſunt in diſperſione, ſalutem. Apoſtolus Paulus in vnaquaque fere epiſtola, *vt ad Phil. cap. vlt.* Salutant vos, qui mecum ſunt, fratres. Salutant vos omnes ſancti 1. *Theſſ. c. vlt.* Salutare omnes in oſculo ſancto, *&* 2. *c. vlt.* Salutatio mea manu Pauli, quod eſt ſignum in omni epiſtola, *in* 2. *ad Timoth. c. vlt.* Salutant te Eubulus, & Prudens, & Linus, & Claudia, *ad Tit. cap.* 3. Salutant te, qui mecum ſunt, omnes: ſaluta eos, qui nos amant in fide, *ad Hebr. vlt.* Salutate omnes præpoſitos veſtros, & omnes ſanctos. Salutant vos de Italia fratres. Petrus *epiſt.* 1. *cap. vlt.* Salutat vos eccleſia, & Marcus filius meus. Salutate inuicem in oſculo charitatis. Ioannes *epiſt.* 2. Salutant te filij ſororis tuæ Electæ, *&* 3. Salutant te amici, ſaluta tu amicos nominatim. Florus magiſter in expoſitione Miſſæ dicit in Miſſæ ſacrificio oſculum pacis præberi ex Apoſtolorũ traditione, qui eos, ad quos ſcribebant nonnunquam ſalutabant in oſculo ſancto, ideſt, pacifico, vero, ac columbino, nõ ficto, nec ſubdolo. Illi igitur oſculo ſancto ſalutant inuicem, qui non diligunt proximum verbis tãtùm, aut lingua, ſed opere, & veritate. *Alcuinus de diuin. officijs, cap. de celebratione Miſſæ.* A quo autem pacis oſculum in Miſſæ ſacrificio primùm fuerit inſtitutum, oſtendit *Ioann. Durantus lib.* 2. *de ritibus Eccl. cath. cap.* 24. Non eſt itaque dubium, quin ſalutatio ſemper in vſu
4 fuerit: quæ quidem, vt bene ſcribit Rebuffus *ad formam mandati Apoſtolici, in verbo, ſalutem,* producit actus charitatis, pietatis, largitatis, fidelitatis, ſedulitatis, tranquillitatis, iucunditatis, & neceſſitatis. Quare Romani Pontifices hoc ſalutandi modo ſemper vſi ſunt, *vt videre eſt in proœm. Decret. lib. ſex. & Clement. & quod* 5
notant ad eoſdem locos omnes. Et hanc ſalutationem debere ſcribi litteris grandioribus, & totam debere poni in vna linea idem Rebuff. tra- 6
dit: forſan, vt magis ſalutatum afficiat. Nam Archidiaconus ſcribit *ad ſumm.* 25. *q.* 2. nullam dictionem in litteris Papæ diuidi debere, vt in fine vnius lineæ ſit alicuius dictionis principiũ, aut in principio alterius ſit finis. Sed in hoc, ait ille, non ſunt poſitæ fortunæ noſtræ: proinde ad ea, quæ magis ad rem noſtram faciunt, tranſeamus.

Summa ex Initio.

1 *Gratiarum munera à diuina clementia procedunt.*
2 *Mundum ſine Deo factum non eſſe, nec gubernari poſſe, etiam Stoicis placet.*
3 *Humanũ ſpiritũ viſitatio ſuperna cuſtodit.*
4 *Omnia à Deo ſunt.*
5 *Omnis motus tam voluntatis, quàm naturæ, à primo mouente procedit.*
6 *Nullius rei virtus aliquid poteſt, niſi per virtutem Dei.*
7 *Deus agit per cauſas non ex inſufficientia, ſed vt dignitatem cauſandi communicet creaturis.*
8 *Scientia in Deo eſt perfectiſſima, & ſemper in actu.*
9 *Homerus pro dijs Deum intellexit.*
10 *Omnia recordari diuinum potius, quàm humanum eſt.*
11 *Deus intelligit ſimul omnia vnica cognitione.*
12 *Deus ſcientiarum Dominus.*
13 *Socrates ſapiens, quia ſuam inſcitiã agnouit.*
14 *Intellectus humanus oculo noctuæ ab Ariſt. comparatus.*
15 *T. Varro à* Cicerone *laudatur.*
16 *Omnia ſcire eſt impoſſibile: pauca, non laudabile.*
17 *Angeli per ſe futura minime ſciunt.*
18 *Cogitationes hominum ne Angeli ſciunt.*
19 *Cor hominis inſcrutabile.*
20 *Dæmones futura ignorant.*
21 *Dæmones cognoſcunt per imaginariam viſionem, non autem per mentis illuminationem, quæ homo non cognoſcit.*
22 *Dæmones, Deo permittente, cogitationes noſtras ſciunt.*
23 *Deus per Balaam, quamuis malũ, locutus eſt.*
24 *Hieronymus Ruuereus gratiarum munera, quæ obtinuit, Deo accepta refert.*

INI-

INITIVM.

Ad perſonam tuam, quam diuina clementia.

1 RECTE ſane ſummus Pont. gratiarum munera, quibus Hieron. Ruuereus illuſtratus eſt, diuinæ clementiæ tribuit. Namque, *vt ait Iacobus Apoſt. in epiſt. can. c.1* Omne datum optimum, atque omne donum perfectum de ſurſum eſt, deſcendens à patre luminum: à quo principium luminis petimus, & agnoſcimus: vnde regius Propheta *Pſal.* 117. Deus Dominus illuxit nobis. Et ſequenti. Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerũt me: & Iob. *cap.* 20. Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt totum in circuitu. Cum mundum ſine diuina ratione fieri nõ potuiſſe, & cæci ipſi Stoici
2 affirment, vnumq. Deum eſſe, qui omnia condiderit, ac qua virtute condidit, moderetur, intelligant omnes, qui ſapiunt, vt diſſerit Lact. *lib. de falſa religione, c.2.&* 3. Deus etenim dona tribuit, & conſeruat. Ideo Iob *eod. cap.* Viſitatio tua cuſtodiuit ſpiritum meum. Quod in-
3 terpretando Gregorius, ait. Humanum quippe ſpiritum viſitatio ſuperna cuſtodit, cum hunc virtutibus ditatum, vel flagello percutere, vel compungere amore non deſinit. Cui ſententiæ aptatur, quod 1. *Reg.* 3. habetur, nempe: Dominus pauperem facit, & ditat, humiliat, & ſubleuat, & Paulus 1. *ad Cor.* 1. In gratia Dei, quæ data eſt vobis in CHRISTO IESV, quod in omnibus diuites facti eſtis in illo. Cui conuenit illud Salomonis *Prouerb.* 8. Benedictio Domini diuites facit: *Eccleſ.* 11. Bona, & mala, vita, &
4 mors, paupertas, & honeſtas à Deo ſunt. Omnia ſiquidem à Deo ſunt. Quare Iudas Apoſtolus in ſua epiſtola. Soli Deo Saluatori noſtro gloria, & magnificentia, imperium, & poteſtas ante omnia ſecula. Idem & Apoſt. *ad Rom.* 11. ita. Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. *&* 2. *ad Cor.* 5. Omnia ex Deo, prout etiã *Iſaias dixit c.*43. atque etiã Apoſt. 1. *ad Cor.* 15. Tunc & ipſe filius ſubiectus erit ei, qui ſubiecit ſibi omnia, vt ſit Deus omnia in omnibus. Vnde Dionyſius Areopagita *lib. de diuinis nominibus c.*1. Cum Deus omnia in omnibus agat, atque ipſe ſit in omnibus omnia: ideo ex honeſtis omnium nominibus rite laudatur. S. Cyprianus *in epiſt. ad Demetrianũ*, Deus cum ſit, inquit, mundi dominus, & rector, cuncta arbitrio eius, & nutu geruntur. Namque motus omnis tam voluntatis, quàm naturæ à Deo, ſicut à primo mouẽte, procedit; cui adſtipulatur B. Tho. Aquinas
5 1.2. *q.*6. *ar.*1. *et* 2.2. *q.*104. *ar.*4. aſſerens etiam, nullius rei virtutẽ poſſe aliquid, niſi per virtutẽ Dei, à quo eſt omnis virtus, & virtutis conſeruatio, & ordo ad effectũ 1.2. *q.*109. *ar.*1. Nec virtus, nec rectitudo voluntatis humanæ poteſt cõ- 6
ſiſtere, niſi diuinæ voluntati cõformetur, & eius ſequatur imperiũ, ait idem ſanctus vir *d.q.* 104. *art.*4. & Deus omnia immediate producit, vt ipſe docet 1. *q.*65. *ar.*3. *&* 3. *q.*6. *ar.*1. vnde *Pſ.*88 Domine Deus virtutũ, quis ſimilis tibi? potẽs es Domine, & veritas tua in circuitu tuo. Et licet Deus agat per cauſas, nõ tamen id facere ex inſufficientia, ſed vt dignitatẽ cauſandi cõmunicet 7
creaturis, probat eleganter idem Angelicus doctor 1. *q.*22. *ar.*3. *& q.*103. *ar.* 6. *&* 106. *art.* 4.

Quemadmodum autem omnia à Deo procedunt, & Deus eſt omnia in omnibus, quod vni ſoli Deo conuenit: ſic ſolus Deus omnia nouit: immo ſecretorum omnium cognitor eſt. *can. erubeſcant*, 32. *diſt.* & ſciens omnia, *c. fundamenta*, §. *perinde, de elect. lib.*6. Quod ſane non iure ſolũ diuino, naturali, & ſupernaturali, ſed & Põtificio, ac etiã Cæſareo, ethnicorumq. auctoritate optime comprobatur. Legitur enim 1. *Reg.* 2. Deus ſcientiarum Dominus, & illi præparantur cogitationes. Paulus ad *Hebr.* 4. Nulla creatura eſt inuiſibilis ipſi, omnia enim nuda, & aperta ſunt oculis eius: quod habetur etiam *can. Deus omnipotens.* 2. *q.*1. Cui ſuffragatur mirifice illud Dauidis *Pſal.* 138. dum Deum alloquens, in hæc verba prorumpit. Quo ibi à ſpiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? Si aſcendero in cælum, tu illic es: ſi deſcendero in infernum, ades. Ideo B. Tho. 1. *q.*14. *art.* 1. ſcribit, ſcientiã in Deo eſſe perfectiſſimam, nec eſſe vniuerſalem, nec particularẽ, 8
nec in potentia, vel habitu, ſed ſemper in actu. Neque ethnici hanc, quam in Deo ſcientiã eſſe dicimus, ignorarunt: immo apertiſſime profeſſi ſunt: nam Homerus *Odiſſeæ* 4. dicit, deos omnia ſcire: pro dijs enim Deum intellexit: & Ariſto- 9
teles *lib. de bono fortunæ*, Deũ videre præſentia, præterita, & futura. Cicero *de natura deorum* 1. Quis Deum non timeat, omnia prouidentem, & cogitantem, & animaduertentem, & omnia ad ſe pertinere putantem? quod Virgilius efficaciter oſtendit in Aetna: & Iuuenalis *Satyra* 10.

———— at illis (dijs ſcilicet)
Notum, qui pueri, qualiſq. futura ſit vxor.

Ouidius *lib. de Ponto.*

Neſcit enim Cæſar (quãuis Deus omnia norit)
Vltimus hic, qui ſit conditione locus.

Boetius *Metro.*2. *lib.*5.

Quæ inquit, ſint, quæ fuerint, veniantq.
Vno mentis cernis in ictu:
Quem, quia reſpicit omnia ſolus,
Vtrum poſſis dicere ſolem.

In cuius rei confirmationem innumera afferrẽ poſſent, non Boetij tantum, qui Chriſtianus, & ſumme doctus fuit, ſed aliorum, qui religionem Chriſtianam vix à limine ſalutarunt, ac ne-

que primoribus, vt aiunt, labris litteras degu-
ſtarunt, quos longum eſſet recenſere. Non præ-
termittam tamen, quod ſcriptũ reliquit Iuſtin.
*in l.1.in princ.*C.*de vet.iure enucl.* in qua profi-
tetur, ſe omnem ſpem in ſola ſummæ Trinitatis
prouidentia collocare, vnde & mũdi totius ele-
menta proceſſerunt,& eorum diſpoſitio (vt eius
verbis vtar) in omnem terrarum orbem produ-
cta eſt. *& in l.2.§.ſi quid habetur,eod.tit.*omniũ
10 habere memoriam, inquit, & in nullo errare,
diuinitatis magis, quàm mortalitatis eſt. Hinc
eleganter Innocentius tertius *in cap.nouit, de*
offic.legati,& in cap.nouit,de iudic. dixit. Nouit
ille, qui nihil ignorat: quaſi nobis indicaret, id
proprium eſſe, & peculiare ſummi Dei rerum
omnium creatoris. Quod ſi proprium eſt ei, al-
teri conuenire non poteſt: quod eſt enim alicu-
ius proprium, non poteſt communicari alteri,
ſed ſoli illi congruit *l.2.ff. de adopt. vbi Bart. &*
11 *alij notant.*Et non modo Deus intelligit omnia,
ſed & ſimul omnia, atque vnica cognitione,
quod S.Thomas haud obſcure demonſtrat 1.*q.*
14.*art.7.&* 1.*q.*19.*art.*2. At vero diximus *ex*
*cap.2.lib.*1.*Reg.*Deum ſcientiarum omnium do-
12 minum eſſe. Atque ideo Hierem.*cap.*1. Quæ hu-
mana miſeria eſt, nemo nouit, an ſit amore di-
gnus: & *Eccleſiaſt.c.9.*Neſcit homo ſuum finẽ,
ſed ſicut piſces capiuntur hamo,& aues laqueo
comprehenduntur: ſic capiuntur homines in
tempore malo. Socrates magnus ille philoſo-
13 phus, ſapiens Apollinis oraculo iudicatus, li-
cet rerum ignorantiã cũm cęteris haberet com-
munem,eo tamen nomine alios vicit, quòd ſuã
inſcitiam agnouit.Solebat enim dicere,hoc vnũ
ſe ſcire, quòd nihil ſciret. Ariſtoteles quoque,
14 quem Plinius *lib.*8. *cap.* 6. appellat ſummum in
omni ſciẽtia virum,aperte fatetur 2.*Metaph.* in-
tellectum noſtrum ſe habere ad naturæ manife-
ſtiſſima,quemadmodum oculus noctuæ ſe habet
15 ad lucem: Horatius *lib.* C*arminum* 4.*Ode* 4.

Nec ſcire fas eſt omnia.

Marcus etiam Terentius Varro (quem Cicero
primo Academicarum quæſtionum libro ad cælũ
vſque extollit,dicitq. Latinos omnes in ſcribẽ-
di genere viciſſe: & alibi hominem omnium fa-
cile acutiſſimum,& ſine vlla dubitatione doctiſ-
ſimum appellat) aſſeuerabat,omnia ſcire eſſe
16 impoſſibile: pauca verò,non laudabile. Marti-
nus ab Azpilcueta, aliàs Doctor Nauarrus *ad*
d.c.nouit,in primo notab. de iudic. dicit, nec An-
17 gelos noſſe omnia, namq. Angeli non norũt fu-
tura per ſe,norunt autẽ per reflexum Dei viſioni
conſequentẽ:quia illud proprium Dei eſt. Vnde
Iſaias *c.*41. Annunciate nobis ventura,inquit,&
ſciemus,quòd dij eſtis.Quod *Eccleſiaſt.*8.innuit,
cum dicit,multam eſſe afflictionẽ hominis, quia
præterita ignorat, & futura nullo poteſt ſcire
nuncio. Immo multa ſunt præſentia,quæ neque
ab Angelis, neque ab hominibus ſciuntur, ne-
que ſciri poſſunt ab eis, videlicet cogitationes, 18
& affectus illius,qui nolit ea ſciri ab aliqua crea
tura: neque illa manifeſtat verbo, geſtu, nutu,
vel alio exteriori ſigno. Hoc enim ad Deum ſo-
lum pertinet,atteſtante id Hierem.*c.*17. Prauũ 19
eſt cor hominis, & inſcrutabile, & quis cogno-
ſcit illud? Ego Dominus ſcrutans corda,& pro-
bans renes.Quod eſſe item Dei proprium docet
Angelicus doctor 1.*q.*12. *art.*8. *&* 9.*& q.* 57.
*art.4.c.de occidendis, vbi gloſſ.*23.*q.*5.*cap. in ci-*
uitate, in fine, de vſur. can. conſuluiſti, 2. *q.*5.
*can.numquid, in fine, de pœnit.*1.*diſt. Angel. ad*
*l.plagij, col.*1.C.*de plag.Ioan.Iacob. de Leonard.*
inter conſilia Bruni conſ. 114.*nu.*522. *Craueta*
*conſ.*958.*n.*10.*vol.*5.*Menoch.conſ.*31.*num.*26.
*lib.*1.*& conſ.*149.*n.*27.*lib.*2. *Azo à Ramenghis*
ad can.nos in quemquam, nu. 8. 2. *q.*1. Quòd ſi 20
Angeli futura non norunt, nec noſſe poterunt
dæmones, licet intellectu præſtantes cum ſint,
& longæui, ac longa rerum experientia, atque
vſu valde exercitati, ſcire poſſint quæ remota
ſunt ab humana cognitione,vt diſpuat B.Augu-
ſtinus *lib.de natura dæmonũ*, ex quo deſumptus
eſt *can.ſciendum*, 26.*q.*4. atque ea manifeſtare
hominibus: non quidem per mẽtis illuminatio- 21
nem,ſed per aliquam imaginariam viſionẽ, aut
ſenſibilem locutionem, vti S. Tho.tradit 2.2.*q.*
172.*art.*1.quem ſequitur *ad d.c.nou.nu.*25.Na-
uarr.& Steph. de Gaieta *in repet.can.ad limina*,
30.*q.*1.*n.*77.qui etiã lectorem reijcit ad ea,quæ
notantur ad citatũ *can.ſciendum, verſ.an cogno-*
ſcat cogitationes hominum,ſcire tamen omnia nõ 22
poſſunt,nec iſta ad perfectam prophetię rationũ
ſufficiunt. Nõ negamus attamen,dæmones ſcire
aliquo modo poſſe, quid cogitemus, quid veli-
mus,etiã ſine vllo exteriori ſigno noſtro,ſpeciali
permiſſione diuina,ſicut eodẽ modo prænoſcere
nonnulla futura contingentia, & reuelare mor- 23
talibus: vt habetur *Num.* 22. *cum ſeqq.* Domi-
nus loquutus eſt per Balaam,quamuis eſſet ma-
lus: vtitur enim quandoque Dominus Deus
malis ad vtilitatem bonorum, quo res,quæ nũ-
ciatur, creditu ſit facilior aduerſariorum teſti-
monio: quod etiam S.Tho.non negat *d.q.*172.
Quare dicendum eſt cum eodem beato vi-
ro 1. *quæſt.* 77. *art.* 14. *& quæſt.* 86. *art.* 3.
ac Hippol. Rimin.*ad cap. quæ in eccleſiarum*,
num. 134. *de conſtitut.*ſolum Deum habere ve-
ram, & plenam ſcientiam de futuris contingen-
tibus ex ſemetipſo, homines verò, aut Ange-
los, aut dæmones ex ſeipſis ſuapte natura
præſcire haud quaquam poſſe, nec ſolum fu-
tura contingentia, verum nec humanas co-
gitationes, aut affectus, quos qui gerit, aut
concipit, aut tractat intrinſecus, ad extrinſe-
cam

cam notitiam non deducit. Quapropter in confeſſo eſt apud omnes homines, eos præcipue, quibus Chriſtiana lux affulſit, ſolum Deum eſſe, qui omnia norit, non item vllam creaturã, in eoq. omnia conſiſtere, atque ab eo omnia
24 bona proficiſci. Ideo ad ipſum eſſe omnia referenda, tanquam ad rerum omnium parentem, ac certiſſimum auctorem. Itaque eius diuinæ clementiæ accepta refert Hieronymus Ruuereus omnia gratiarum munera, quibus eum ornatum aſſerit diploma pontificium. Quæ verò ſint hæc magna munera, paulò attentius conſideremus.

Summa ex §. Magnis.

1 *Hieronymi Cardinalis Ruuerei interna, & externa bona plurima.*

2 *Illuſtrium familiarum notitia ad publicam vtilitatem vehementer confert.*

3 *Gentis Ruuereæ initia Auguſtæ Taurinorum 660. an. Sal. extare cœperunt.*

4 *Chronica familiæ Ruuereæ apud fratres ordinis Prædicatorum Taurini aſſeruantur.*

5 *Hermundus Ruuereæ gentis Taurini, auctor fuit.*

6 *Ruuerea gens Taurini locum ſemper inter quattuor primarias familias obtinuit.*

7 *Magiſtratus Raurini aliquando Ruuereæ gentis nomine diſtributi.*

8 *Equeſtri honore olim, nonniſi virtute, aut nobilitate præditi homines, donari ſolebant.*

9 *Equeſtris ordinis Ricardus Ruuereus coniurationem aduerſus Sabaudienſes Principes conflatam ſtrenue ſuppreſſit.*

10 *Principes Sabaudienſes à Ruuereis hominibus in eorum locis vllam prægustationem ſibi fieri paſſi ſunt.*

11 *Simon Ruuereus, Craſſus dictus, Sauonam cum ſuis ſubſtantijs primus tranſiuit, ibiq. familiam, quæ nunc in ea ciuitate eſt plantauit.*

12 *Ruuerea gens Sauonenſis in patria ſua præcipuos honores ſemper obtinuit.*

13 *Mendacium dixerunt, qui Sixtum et Iulium ſummos Pontif. villa Albizzola oriundos aſſeruerunt.*

14 *Sixtus quartus, dum Præfectum Franciſcanorum ageret, ſe de Ruuerea ſtirpe deſcendiſſe aperte profeſſus eſt.*

15 *Ante Sixtum quartum familia Ruuerea Sauonenſis Epiſcopum vnum Nouarienſem, canonicumq. vnum Taurinenſem habuit.*

16 *Sixtus quartus Cardin. & Papa, ſe Ruuereo ſanguine prognatum aſſeruit.*

17 *Litteræ Sixti quarti, dum Cardinalem gereret, conſcriptæ, quibus Chriſtophorum, & Germon. de Indultis. Dominicum Ruuereos Taurinenſes ſuos conſanguineos appellat, aſſerens etiam ſe de illis regionibus originem traxiſſe.*

18 *Breue Sixti quarti, quo de Taurinenſi ciuitate ſe, & ſuam de Ruuere vetuſtiſſimam familiam originem ducere affirmat.*

19 *Ruuerei Taurinenſes ſemper in ciuitate ſua primum locum hucuſque obtinuerunt.*

20 *Aedes Ruuereorum in eorum oppido Vici noui elegantiſſimæ.*

21 *Complures homines Ruuerei militia, & præfecturis clari.*

22 *Petrus Ruuereus magni nominis monachus.*

23 *Petrus Ruuereus alter inſignis poeta.*

24 *Sixtus quartus nouus Romulus dici meruit.*

25 *Iulius ſecundus ciuitates Eccleſiæ iniuſte occupatas Sedi Apoſtolicæ recuperauit.*

26 *Iulius ſecundus pater patriæ dici debet.*

27 *Domus Ruuerea, præter duos Pontifices, nouem Cardinales hucuſq. habuit, multoſq. Prælatos, ac Priores duos Hieroſolymitanos.*

28 *Dominicus Cardinalis Ruuereus, præter ædificia pia, palatium etiam Romæ ſumptuoſum in vrbe Leonina extruxit.*

29 *Vrbini ciuitas genti Ruuereæ tradita.*

30 *Hieronymus hodiernus Card. Ruuereus maxima omnium lætitia eum honorem eſt aſſecutus.*

31 *Gens Ruuerea etiam Soræ Ducatum habuit.*

32 *Franciſcus Maria ſenior, Dux Vrbini ætatis ſuæ Mars.*

33 *Guidus Vbaldus Vrbini Dux liberalis, & benignus.*

34 *Franciſcus Maria iunior, Vrbini Dux ſummus Princeps, ſummus philoſophus.*

35 *Beata eſt Reſpublica, cui philoſophi dominãtur, aut cuius domini philoſophantur.*

36 *Felix Ruuerea, Ioan. Iordani Vrſini vxor, præclara fœmina.*

37 *Lauinia Ruuerea præſtantiſſima Heroina, præcipue ſcientiarum fama, atque habitu.*

38 *Lucretia Ruuerea epiſtolarum elegantia inſignis.*

39 *Leonora Ruuerea Principum Sabaudienſium regimini præfecta.*

40 *Romana præfectura quinquies in familia Ruuerea fuit.*

41 *Ruuereorum complures torquati milites præcipuorum ordinum fuerunt.*

42 *Plures Comites, Barones, ac Marchiones e Ruuerea familia prodierunt.*

43 *Ruuereum nonnulli patritij Veneti, & Ianuenſes facti.*

44 *Leonardus & Ioannes Franciſcus Ruuerei militia inſignes: hic etiam litteris, & legationibus.*

45 *Lelius Ruuereus, Hieronymi Cardinalis nepos Geometriæ, ac Mathematices ſtudioſus.*
46 *Iulius Ruuereus, Hieronymi Cardinalis nepos, moribus, & virtute ornatiſſimus.*
47 *Ruuereorum hominum peculiares virtutes.*
48 *Ruuerei homines ad bene merendum de humano genere e cælo delapſi.*
49 *Hieronymus Cardinalis Ruuereus omnium virtutum archetypus.*
50 *Hieronymus Cardinalis Ruuereus naſcitur anno Salutis. 1530. xij. Kalend. Februar. Lelio Ruuereo, & Maria Guaſca parentibus.*
51 *Guaſca familia Alexandriæ nobiliſſima.*
52 *Ingenij Hieronymi Ruuerei miracula tanguntur.*
53 *Hieronymus Ruuereus ter de loco ſuperiore orationem Ticini habuit.*
54 *Alfonſus Daualus Hieronymum Ruuereum ad ſe vltro accerſiuit.*
55 *Inicus Cardinalis Aragonius curiæ Romanæ lumen, & ſplendor.*
56 *Hieronymus Ruuereus à Frãciſco primo Galliarum Rege vltro accerſitus.*
57 *Hieronymus Ruuereus orationes duas Romæ, & Piſauri habuit.*
58 *Idem orationem ad Iulium tertium habuit.*
59 *Ex Patauina Academia decem Cardinales effluxerunt, qui eodem tempore ſtudijs operam nauarunt, quorum vnus eſt Hieronymus Ruuereus.*
60 *Idem Paulo quarto valde acceptus fuit.*
61 *Henricus Rex Galliarum Hieronymum Ruuereum Epiſcopum Tolonenſem nominauit.*
62 *Idem Hieronymus Epiſcopus Tolonenſis deſignatus, duas alias orationes ſermone Gallico Lutetiæ Pariſiorum habuit.*
63 *Idem tertiò orauit ibidem Catarinæ Reginæ rogatu in anniuerſario Franciſci ſecundi Galliarum Regis.*
64 *Idem à Tolonenſi ad Taurinenſem eccleſiam translatus eſt.*
65 *Idem ſummæ rerum adminiſtrationi præfectus à Duce Emanuele Philiberto, cum Nitiam ipſe conceſſiſſet.*
66 *Ciuitas Montisregalis Taurineſi ſuffraganea eſt.*
67 *Idem quæcumque bonum paſtorem decent, in adminiſtratione ſuæ eccleſiæ ſollicite, ac pie executus eſt.*
68 *Idem & ſuis, & externis Princibibus gratiſſimus.*
69 *Idem à Sixto quinto maxima omnium gratulatione Cardinalis creatus eſt.*

Magnis illuſtrauit gratiarum muneribus, paternæ dirigentes conſiderationis intuitum, & attente proſpicientes.

§. Magnis.

MAGNIS. Magna profectò ſunt gratiarum munera, quibus Hieron. Card. Ruuereus Dei benefi- 1
cio locupletatus eſt, ita vt nemo amplius: ſiue eius animi interna bona inſpiciantur, candor ingenuus, doctrina exactiſſima, linguarum peritia, rerum vſus, & experientia, præter ea, quæ à libris non petuntur, in omni item vitæ genere idem tenor, ac moderatio: ſiue externa, nempe Principum erga ipſum amicitiæ, & beneuolentia, omnium ordinum, ac populorum propenſio, antiquitas item, nobilitas, ac gloria ſuorum maiorum ob res præclare geſtas, cum primum huius familiæ recentia indicia emerſerunt, quæ cum mille fere abhinc annis clareſcere cœperit, operæpretiũ me facturum exiſtimo, nec ab inſtituto meo alienum, ſi altius eius initia à me repetantur: con-
fert enim plurimum ad pleniorem rerum cogni- 2
tionem, atque adeo publicam vtilitatem, antiquitatis, & illuſtrium familiarum notitia. Gẽtis
igitur Ruuereæ primordia Auguſtæ Taurinorũ 3
extitiſſe circiter annum CHRISTI ſexageſi-
mum ſupra ſexcenteſimum teſtantur peruetuſta 4
chronica, quæ apud cœnobitas ordinis Prædicatorum eiuſdem ciuitatis iamdiu aſſeruantur,
Hermundo copiarũ duce auctore, qui Luitpran- 5
di Longobardorum Regis tempore, eas regiones cum moderaretur, vrbis partem cum locis finitimis ſuæ poteſtati ſubditam habuit, poſterisq. poſſidendam reliquit. Ipſi, poſteaquam per connubia, & affinitates, potentiores eius tractus proceres, populis circumquaque adiacentibus imperitantes ſibi deuinxerunt, celſio-
rem locum deinceps inter quattuor primarias 6
ciuitatis familias ſemper retinuerunt ſic, vt dum Auguſta Taurinorum in reipublicæ ſtatu per-
manſit, publica magiſtratuum munera Ruue- 7
reorum hominum nomine diſtribuerentur, atque à cæteris ciuibus, non ſolum vltrò deferentibus, ſed etiam conuentione adſtrictis peterentur, vt ex antiquis eorum monumentis liquido conſtat. Tulit hæc progenies deinde quamplurimos equites, quo titulo ea ætas, non niſi ſpectatæ virtutis, aut nobilitatis homines co-
honoſtare conſueuerat, inter quos vnus Ricar- 8
dus nomine, periculoſæ coniurationis Sabaudiẽ- 9
ſium Principum capiti imminenti, propria virtute, & fœderatorum auxilio opportune occurrit, ſeditioſis exterminatis, ac eorum domibus
ſolo æquatis. Proinde tanto ijdem Principes 10
fauore,

fauore, & amore Ruuereos homines proſecuti
ſunt,vt cum ad eorum, ſiue domos, ſiue oppida
accederent,nec cibi, nec potus præguſtationem
vllam ſibi fieri admitterent,quod item præclaro
veterum monumentorum teſtimonio compro-
batur. De Hermundi ſtirpe ſeptem fratres pro-
dierunt, quorum Simon, quòd corpore valde
obeſus eſſet, Craſſus appellatus, pro bonorum
ſibi ex paterna hæreditate obuenientium por-
11 tione,pecunia accepta, ad vada Sabatia (hodie
Sauonam) Ianuenſibus ad mare Liguſticum
conterminam ciuitatem domicilium tranſtulit:
ibiq. cum ſedem fixiſſet,familiæ Ruuereæ Sauo-
nenſis, quæ hucuſque perdurat, radix, & auctor
12 fuit. Hæc procedente tempore in patria ſua
præcipuos honores, & magiſtratus, quibus ma-
iorum gentium patritij ornabantur, conſecuta
eſt, quemadmodum publicis ſcripturis, ſepul-
13 chrorum titulis, in Sauonenſi maiori eccleſia
exiſtentium,ac teſtibus compertum eſt. Vnde
iure optimo falſitatis redarguuntur, & menda-
cij, qui Sixtum, & Iulium, Romanos Pontifices
non fuiſſe Ruuereo ſanguine prognatos,nec pa-
tria Sauonenſes dixerunt, in villamq. Albizzo-
lam quodammodo eos relegarunt, quò eorum
maiores, vt fit, ſeſe aliquando in prædia ſua,pe-
ſtilentiæ declinandæ cauſa, recepiſſe conſtat.
14 Quod eo magis commentitium eſſe conijcitur,
quo Sixtus, cum ordinis Franciſcani ſummam
gereret præfecturam, ſe de hac ſtirpe deſcendiſ-
ſe, publice ſemper & verbis, & ſcriptis profeſſus
eſt, vt eius quamplurima diplomata teſtantur,
ac præſertim, quod anno ſalutis 1447. Nonis
Sextilibus datum eſt: cuius principium habet.
FRATER FRANCISCVS DE RVVERE DE
15 SAVONA, &c. Huius cognominis aliquanto
ſupra eius tempora alium Sauona oriundum,
necnon eccleſiæ Nouarienſis Præſulem,& alium
16 Galeatium nomine, canonicum eccleſiæ Tauri-
nenſis fuiſſe liquet, ad quam ciuitatem Sixtus,
non ſolum in Cardinalatu, quod frequentibus
eius epiſtolis probatur (præſertim quadam xv.
Kalen. Iun. anno Sal. 1468. Romæ data, cuius
exemplum ex autographo, quod à Hieronymo
Cardinale Ruuereo hodiernus Vrbini Dux ha-
buit, deſumptum, hic attexere libuit) ſed etiam
poſtquam eſt ad ſummum euectus pontifica-
tum, antiquiora ſuorum progenitorum initia
conſtanter retulit, ſeque ac ſuam de Ruuere
vetuſtiſſimam familiam inde originem traxiſſe
litteris ſuis in forma Breuis ſæpius atteſtatus
eſt: ex Auguſtæ Taurinorum in Archiuo ciuita-
tis aſſeruantur, quarum tenorem epiſtolæ ſub-
nectemus, quæ ita habet.

Spectabili viro D. Chriſtophoro de Ruuere, 17
Illuſtriſſimi Ducis Sabaudiæ Conſiliario,
ac vallis Secuſæ Iudici, affini
chariſſimo.

F. Sauonen. tit. S. Petri ad vincula presbyter Cardinalis.

SPECTABILIS, & egregie affinis chariſſime. Quàm libenter litteras veſtras viderim, voſmet iudicare poteſtis, quòd viſo Dominico fratre veſtro, voluptate maxima ſum affectus, nihil enim mihi gratius offerri poteſt, quàm propinquorum meorum incolumitatem audire,& proſperitatem; eorum præcipue, quorum amor,& beneuolentia multis argumentis perſpecta eſt,& cognita. Dominicum verò ipſum libenter vidi,& amicè complexus ſum: habebitur à me loco filij, amo illum vehementer, & quidem amandus eſt propter eius ſingularem modeſtiam, & egregiam indolem: non deero illius virtuti, quantum in me erit. Quòd autem omni humanitate vſi fueritis in procuratores meos apud communem dominum noſtrum Illuſtriſſimum Ducem, & Illuſtriſſimam Duciſſam, habeo vobis gratias. Scripſit ad me prænominatus Dux Sabaudiæ in ea cauſa: ſed omnes mihi victoriam pollicentur huius controuerſiæ: pugnat pro nobis iuſtitia ipſa,& honeſtas. Res fortaſſe aliquantulum protrahentur. Vnum velim vos mihi impendere, pro egregia veſtra fide erga me. Licet in ampliſſima dignitate Cardinales omnes conſtituti ſimus, tamen facere non poſſumus, quin Principum fauor, & præſidium neceſſarium nobis exiſtat, propter beneficia in eorum dominijs contenta, ſine quibus dignitatem noſtram ſuſtinere impoſſibile eſt, vel difficile. Ego verò adhuc nulla conſecutus ſum, præter hoc Hoſpitale Vercellenſe, quod eſt,vt videtis, litigioſum. Quare pro ſingulari prudentia veſtra,& pro maxima auctoritate veſtra apud illos Principes Illuſtriſſimos, vos hortor,vt recto modo inquiratis,& procuretis litteras habere ab Illuſtriſſimis illis Ducibus,quæ me ſummopere Pontifici maximo commendent, aſſerentes,me ſuum eſſe,& ab eis regionibus familiam meam ortum habuiſſe: Quare velit ſuo intuitu Sanctitas ſua habere me commendatum, ſi qua beneficia, in eorum præcipue principatu,contigerit vacare: poſſunt enim huiuſmodi litteræ plurimum mihi prodeſſe. Quare huic rei, & mature, & ſapienter inuigilabitis. Scribo ſuper ea re ad eorum Illuſtriſſimam dominationem, quarum litterarum exempla introcluſa vobis mitto, vt ſi vobis præſentandæ videbuntur,illas præſentetis. ſin autem, omittatis: hoc enim prudentiæ veſtræ relin-

quo, paratus ſemper ad omnia veſtra beneplacita. Datum Romæ, ex Palatio Sancti Petri ad vincula, xiij. Maij 1468.

Litterarum verò, quæ apud Taurinenſes extant, tenor talis eſt.

Dilectis filijs Sindicis, & Communitati ciuitatis Taurini Sixtus Papa IV.

18 D*ILECTI filij ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Iamdiu inter ceteras noſtras curas cogitauimus in ciuitate iſta Taurinenſi, ex qua nos, & noſtra de Ruuere vetuſtiſſima familia originem ducimus, aliquod monumentum relinquere, quo & noſter in illam præcipuus amor eluceat, & eiuſdem vrbis, totiusq. viciniæ ornamento pariter, & vtilitati conſulatur. Et multa nobis voluentibus animo, nihil accommodatius huic noſtro deſiderio occurrit, quàm in ea collegium ſcholarium erigere. Quare cum ſtatuerimus collegium huiuſmodi iſthic conſtruere, & fundare, in quo vigintiquattuor ſtudentes tam iuri diuino, quàm humano commorari poſſint, noſtramq. intentionem ſuper hac re dilecto filio, Abbati Caſænouæ aperuerimus, hortamur deuotionem veſtram in Domino, vt Abbati ipſi ſuper hoc fidem indubiam adhibere, & fauores opportunos impendere velitis, vt huic pio noſtro deſiderio melius ſatisfiat. Quod nobis erit gratiſſimum. Datum Romæ, apud S. Petrum, ſub annulo Piſcatoris, die xxiij. Martij, 1482. Pontificatus noſtri anno xj.*

19 In ea verò nobilitate, primum locum Ruuereos homines ab antiquiſſimo tempore obtinuiſſe, & hucuſque obtinere, ex eius vrbis Annalibus, in manifeſto eſt, quod præcipue teſtatum reperio in quodam fidei publicæ diplomate, à Taurinenſibus ciuibus, eam ciuitatem moderantibus, quibuſdam mercatoribus Lucenſibus aliàs conceſſo, & in alio, quo Delphinus eius Prouinciæ, quæ nunc Delphinatus Viennenſis appellatur, dominus, eadem ciuitate donatur, ea conditione, vt ibidem domum perpetuam habeat, ſiue, quod apud iuriſconſultos celebratur, domicilium contrahat, alijsq. monumentis compluribus, quæ ad memoriam reuocare difficillimum eſſet. Horum vero, quæ diximus, germana, & incorrupta teſtimonia, ad hanc memoriam retinendam, ac probandam, primum con-
20 fecta, apud Ruuereos proceres in oppido Vici noui eorum ditionis, elegantiſſimis in ædibus, quæ caſtra à prouincialibus vocantur, frequenti aduenarum, ac Principum virorum hoſpitio illuſtria, quod ab Auguſta Taurinorum ſex milli-
21 bus paſſuum diſtat, aſſeruantur. Hinc prodierunt virtutis fama viri conſpicui non pauci, inter quos Hermundus iam dictus, Caſtillo, Carolus, Ricardus, Bartholomæus, Ioannes, Antonius, Leonardus, Brunettus, ſuperiori Sabaudienſium Principum tempore rei bellicæ, & præfecturarum variarum adminiſtratione clariſſimi fuere. Petrus item Ciſtercienſis ordinis magnæ 22
auctoritatis monachus, alterq. eiuſdem nominis
Neapolitanorum Regum, Galliæq. Narbonen- 23
ſis, aliàs Prouinciæ, Comitum familiaris & inſignis aulicus; & poeta, vt ex eius vita poetarum celeberrimorum illius ſeculi vitis inſerta perſpicitur. Hanc nobiliſſimam familiam propriam, vti diximus, agnouerunt duo ſummi, ijdemque
optimi Pontifices: quorum alter, Sixtus quartus, 24
vrbem Romam operibus, ædificijs, ac beneficentia adeò auxit, vt alter eius conditor, ſeu nouus Romulus meritò dici poſſit: alter Iulius II. vere dicam Iulius, pontificiam maieſtatem aſſe-
ruit, inſignibus ciuitatibus Flaminiæ, Aemiliæ, 25
Piceni, Vmbriæ (quarum pars temporum iniuria in tyrannorum poteſtatem ceſſerat, pars iniuſto titulo occupabatur) ſub eccleſiaſticum imperium ſtrenue receptis, vnde illi Patris patriæ
cognomentum iure debetur. Hinc ortum ha- 26
buere quamplurimi veneratione digni Patriarchæ, Archiepiſcopi, Epiſcopi, atque Abbates.
Nec defuere Priores Hieroſolymitanæ militiæ 27
duo, Romæ vnus, alter Longobardiæ, ac nouem Cardd. præter eos, qui ad pontificatum aſſumpti ſunt, F. Franciſcum, ac Iulianum, quorum
alter Sixtus, vt diximus, alter Iulius appellatus 28
eſt, quos ordine recenſere non pigebit: nempe Chriſtophorus, Tarantaſienſis Archiepiſcopus: Dominicus eius frater germanus, qui claram etiam legationem in Allobrogibus obiuit, vir pius, & religione inſignis, vt qui maiores eccleſias duas Auguſtæ Taurinorum, ac Montis Flaſconis, cœnobium item Ariniani, ædesq. ſumptuoſiſſimas, ac magnificas in vrbe Leonina, cui Burgo nomen eſt, ædificauerit: Hieronymus, qui Sabinenſem, atque Recinetenſem: Clemens, qui Mendenſem adminiſtrauit eccleſiam: Leonardus Agennenſis Epiſcopus eius frater, S. Petri ad vincula presbyter, maior Pœnitentiarius, ac legatione Romana conſpicuus: Galeottus, itemque Sixtus, ſicut eodem ſanguine geniti, ita eodem titulo, & officio potiti: fuerunt enim ambo titulares S. Petri ad vincula, ambo S. R. E.
Viceeancellarij: Iulius Feltrius ex proſapia Du- 29
cum Vrbinatum, quorum imperium iam in Ruuercam gentem ceſſerat, Sabinenſis, ac Rauennatenſis Præſul, & Hieronymus Taurinenſis Antiſtes, vir non tantum vita hac, quam ſancte, ac feliciter agit, digniſſimus, ſed ſempiterno illo æuo, quo beati, chariq. Deo ſpiritus fruuntur. Horum igitur quinque Cardinales, præter

vtrumq.

vtrumque Pontificem,vt aliàs adnotauimus, S.
Petri ad vincula ſacerdotium,ſeu titulum, vt ap-
pellant, adminiſtrarunt, quorum nouiſſimus eſt
30 noſter Hieronymus, à Sixto quinto plaudenti-
bus omnibus ordinibus, tertium abhinc annum,
in Cardinalium collegium meritò adſcitus, qui
iiſdem ædibus à Dominico gentili ſuo, vt ſupe-
rius diximus,extructis cum ornatiſſima familia,
quam alit, pro domicilio vtitur. Eccleſiaſticos
viros comitantur ſex generoſi,& ſtrenui Duces:
31 tres Soræ,Leonardus, Ioannes, Iulius;& tres Vr-
32 bini: Franciſcusmaria militum fortiſsimus du-
ctor, ætatisq. ſuæ Mars, ac Belli fulmen, & ter-
33 ror, Guidoubaldus, prudentiæ, liberalitatis, &
34 benignitatis exemplar, & Franciſcusmaria iu-
nior, noſtrorum temporum decus, & veri Prin-
cipis effigies, vt qui liberalibus omnibus diſci
plinis, & pacis, & belli artibus apprime excul-
tus,non præſidijs militum, non mœnibus credi-
tos ſibi populos in officio contineat, ſed ciuili-
bus, dicam ne ex ſeipſo, an ex philoſophia de-
promptis præceptis, quorum ſectator ſtudioſiſ-
ſimus eſt, amorem populorum, atque adeo bo-
norum omnium ſibi conciliet, verum eſſe illud
Platonicum re comprobans, beatam ſcilicet il-
35 lam rempublicam, cui philoſophi dominentur,
aut cuius domini philoſophentur. Nec à viris
longe diſtant Ruuereæ fœminæ, vt quibus pro-
prium ſemper fuerit prudentia, ac virtute di-
gniori ſexui non concedere,nec pati, ſeſe ab ho-
minibus vinci: quod vel patrum memoria Felix
36 Ruuerea, Ioan. Iordani Vrſini vxor, horumque
Principum Vrſinorum,& Columnenſium, quos
nunc ſuſpicimus, auia vere felix, pudicitiæ, atq.
inuicti animi exemplum,præſtitit, præſtatq. ho-
die vnica fœminei ſexus claritas, & muſarum
37 deliciæ, Lauinia Hortenſiæ ſorori,Stephani Co-
lumnij fortiſsimi Ducis vxori ſuperſtes relicta,
Pauloq. Vrſino Nomentanorum Regulo olim
matrimonio copulata, præſtantiſsima Heroina:
cum ſupra muliebrem conditionem tantum in
litteris profecerit (præſertim in ſtudijs philoſo-
phiæ, cui ab ineunte ætate,Laſthemiam Manti-
neam,& Axiotheam Phliaſiam, quas Platonem
virili veſte ſectatas fuiſſe Diogenes Laertius
tradit, æmulata, aſsiduam operam nauauit)
quantum culmen ſcientiarum pertingere ſatis
eſt: nam & congredi cum ſummis philoſophis,
& ſubtiliſsimas quæſtiones tractare, quando-
cumque occaſio ferat, non ſine audientium ad-
miratione conſueuit, præterquam quòd elo-
quentia, ac Latina lingua cum diſertiſsimis hu-
ius ſeculi oratoribus conferri poteſt: vnde eſt,vt
plurimi, qui Romam veniunt, externi homines
eam de facie cognoſcere, ac coram tueri velint,
quibus ipſa comitate, doctrina, ac ſermonis le-
pore ſua maxima cum laude maxime ſatisfacit:
quod ego pluries expertus ſum.His proxime ac- 38
cedit lectiſsimum par alterum Taurinenſium
fœminarum,eiuſdem gentis Lucretia,& Leono-
ra, vtraque clariſsima, vtraque laude digniſsi-
ma, altera noſtri Cardinalis Hieronymi ſoror
germana, vere ſoror,cum fratri ſimillima, inge-
nij acumine ſuorum maiorum ſplendorem,ſi au-
geri poteſt, felici contentione augeat,ac ſermo-
nis, ſtylique elegantia in epiſtolarum præſertim
ſcriptione (vt de Gracchorum matre Cornelia
tradit Cicero in Oratore) eius artis profeſſori-
bus non concedat, prudentia inſuper œconomi-
ca huius ſeculi matronarum nulli ſecunda: alte-
ra,Leonora ſcilicet, eiuſdem Card. conſobrina, 39
Carolique Ruuerei, Allobrogum magni Ducis
cubiculi præfectura inſignis (quo honore, niſi
Principi ſanguine propinqui,non donantur) ſo-
ror, quæ Eliſabethæ Valeſiæ, quondam Hiſpa-
niarum Reginæ, dum ei ab intimo cubiculo in-
ſeruiret,chariſsima, vniuerſæ etiam Hiſpanienſi
aulæ gratiſsima, eò exiſtimationis peruenit, vt
ab eodem Duce ad ſobolis, quam cum Infante
Catarina Auſtria vere tanto Rege digna filia,
communem habet, accita, quattuor eorum filij
Leonoræ fidei, ac diſciplinæ crediti ſint, cuius
induſtria ipſorum tenella ætas moribus tanta
prole dignis formetur, ac virtutibus imbuatur:
quod ipſa Principis vtriuſque gratia, aulæque
Taurinẽſis fauore cumulate præſtat. Quinquies 40
inſuper hanc familiam Romana præfectura (qui
honor eſt maximus, ac principatum referens)
perfunctam inter omnes conſtat, item complu-
res militares Imperatores, necnon eorum ordi-
num,quotquot apud Chriſtianos Principes præ- 41
cipui habentur, torquatos milites habuiſſe.Præ-
tereo Comites, Marchiones, Barones, vt vulgò 42
aiunt, aliosq. eximios viros, quos Ruuerea fœ-
cundiſsima arbor produxit, item amicitias, affi-
nitatesq. cum præſtantioribus Italiæ, Germa-
niæ, ac Tranſalpinis familijs initas. Tantum 43
addam, eos, non ſolum apud Sauonenſes, ſed
etiam Ianuenſes primi ordinis honorem conſe-
cutos, clariſsimarumq. Italicarum ciuitatum
priuilegijs, quæ primarijs ciuibus tantummodo
communicantur, donatos, præcipue Venetia-
rum, ad cuius patritiatum (quandoque nobili-
bus familijs indigenis negari ſolitum) non ſo-
lum antiquioris Franciſcimariæ meritis poſtu-
lantibus,ſed etiam Bartholomæi Ruuerei, tantæ
ſtirpis contemplatione,aſſumpti ſunt. Hierony-
mo Cardinali noſtro duo fratres fuere, Leonar- 44
dus, & Ioannes Franciſcus, rei militaris expe-
rientia, ac ciuili prudentia præſtantes, foriſque
non minus, quàm domi clari, hic etiam litteris
cum Græcis, tum Latinis,& publicis legationi-
bus, vt qui vnius anni curriculo quinquies ad
magnos Chriſtianorum Principes à magno Al-
lobrogum

lobrogum Emanuele Philiberto Duce pro ar-
duis negotijs gerendis miſſus fuerit. Ioan. Fran-
ciſcus duos reliquit filios ſuperſtites, Lælium, ac
45 Iulium: Lælius ætate maior, Grecæ, ac Latinæ
linguæ non ignarus, Geometriæ præterea, ac
Mathematicarum diſciplinarum ſtudioſus, mili-
tari cultu, atque animo militiam Caroli Ema-
nuelis Allobrogum magni Ducis, ac inuictiſſimi
ſequitur, eiq. ab intimo cubiculo adſcitus, in ex-
46 peditione Geneuenſi ſtrenue militat. Minor Iu-
lius eccleſiaſticæ diſciplinæ addictus, ac moribus
plane eccleſiaſticis grauis adoleſcens eò virtutis
proceſſit, vt ſua indole, ac in bonis artibus pro-
fectu potius in ſuis progenitoribus, ſi adeſſent,
admirationem eſſet excitaturus, quàm abſen-
tium gloriam ſibi ſit vendicaturus. Ceteros,
quos ex eadem familia præclaræ Italiæ ciuita-
tes, vrbisq. Romæ æmulæ ſuſpiciunt, conſultò
47 præterimus. Vniuerſæ verò huic familiæ gentile
fuit, ſicut fœminis ingenium, & dotes non fœ-
mineæ, ſed viriles, ita viris religio, fortitudo, be-
neficentia, liberalitas, morum ſuauitas, animi
candor, erga egentes charitas, erga amicos ſtu-
dium, erga ſuos Principes fides, erga litteras,
ac litteratos munificentia, erga omnes amor ſin-
gularis, ita vt eos e cælo delapſos, ad beneme-
rendumq. de humano genere natos omnes di-
xeris, vt præſertim ex omnium virtutum arche-
48 typo, eodem Cardinali Hieronymo perſpicuum
49 eſt, cuius vitam, rei, & loci opportunitate, vt no-
bis videtur, maxime ſuadente, hic attexere non
50 pigebit. Natus eſt hic ipſe anno Sal. MDXXX.
xiij. Kal. Febr. die B. Sebaſtiano ſacra in oppido
ſuæ familiæ, cui Viconouo nomen eſt: patrem
habuit Lælium, Stephani, & Lucretiæ item Ru-
ueręæ filium, quam Sixtus quartus neptem
ſuam in familiæ ſuæ caput collocari voluit. Læ-
lius Ioannam, Ioanne Iacobo, Noui domino, &
51 Comite Plozaſci, & Maria nobiliſſima Alexan-
driæ familia Guaſca natam vxorem duxit, ma-
tronam vere illius Lucretiæ ſocrus alumnam, in
quorum domeſtica diſciplina hic noſter pie edu-
catus, & litteris imbutus eſt, erga quas maxi-
ma, ac prope diuina ingenij indole ferebatur,
adeo vt quattuor annos natus paucula, quæ à
præceptore oretenus hauſerat, orationem ſcili-
52 cet Dominicam, & ſalutationem Angelicam,
ijſdem verbis, tum Latine, tum Græce, exacte
pronunciaret. Ad annum verò ſeptimum cum
perueniſſet, ſtatim Grammaticæ addiſcendæ
adhibitus, mirum qua facilitate eam perceperit,
& ad reliquas artes ſermocinales capeſſendas
aditum ſibi patefecerit, vnde contradiſputanti-
bus reſpondendi, & alios vltro laceſſendi ſæpius
53 experimentum fecerit. Quod in Ticinenſi gym-
naſio (hodie Papiam eam ciuitatem vocant)
iam nouennis, tota plaudente corona, multoties
præſtitit, vnde & ciuibus, & aduenis, & ſchola-
ribus, & artium ipſis profeſſoribus admiranti-
bus, tenerrimum puerulum ea ætate, qua vix pri-
mis Grammatices rudimentis alij imbuti eſſent,
id eruditionis aſſecutum, pro monſtro, ac plane
miraculo ab omnibus haberetur. In eodem
gymnaſio de loco etiam ſuperiore ter orationem
habuit: & annum agens decimum plurima, eaq.
eximio poeta digna carmina heroica, domeſti-
ca, amatoria, ruſtica edidit, quæ impreſſa ex-
tant. Hinc domum rediens, mox à Marchione 54
Vaſti, Alphonſo Daualo, non minus ingenio-
rum, & elegantiarum omnium veriſſimo æſtima-
tore, quàm Caroli Quinti Imperatoris Auguſti
exercitus ductore fortiſſimo, ac Mediolanen-
ſium Gubernatore, vehementi poſtulatione ex-
citus eſt, vt vnà cum eius liberis, e quibus vnus
curiæ Romanæ lumen, & ſplendor eſt, ampliſſi- 55
mus Inicus, Cardinalis Arragonius, ſtudia litte-
rarum tractaret. Sed paulò poſt à Francorum
Rege Franciſco primo, Principe artium omnium 56
liberalium, ac ſcientiarum parente (quo elogio
ab omnibus regni, atque adeo terrarum vniuerſi
orbis ordinibus publice ornatus eſt) ſæpius ac-
cerſitus, vt quaſi paternæ fidei obſes honorifice
haberetur, in Galliam ſe contulit, ac Lutetiæ Pa-
riſiorum regia pecunia ſubleuatus, ſex annis ibi
litteris operam dedit, ac poſtea Romam Paulo
tertio ſummo Pontifice Victoriam neptem Gui- 57
do Vbaldo Vrbinatum Duci nuptui tradente,
venit, vbi & Paulum luculenta oratione Latina
in eius coronationis anniuerſario ſalutauit, & ab
eodem Duce Iulio fratri Cardinali tum creato
ſtudiorum comes traditus, orationem item La-
tinam, dum ei à Raynutio Farneſio, Sancti An-
geli Cardinali nuncupato, galerus rubeus, Car-
dinalatus inſigne, traderetur, Piſauri habuit.
Inde verò Patauium digreſſus, iuris vtriuſque
ſtudia amplexus eſt, & tamen interea Romam
religionis ergo repetijt, cum Iulius tertius Pon-
tifex maximus recens creatus Iubileum aperuiſ- 58
ſet, eodemque tempore Guido Vbaldo Vrbini
Duci ad Vrbem appulſo, quo obedientiam ipſi
Pontifici more maiorum exhiberet, operam na-
uauit, ac eius Ducis nomine orationem in Con-
ſiſtorio publico biduo ante ſibi demandatam,
annum tum vigeſimum agens, maxima ſummi
Pontificis gratia, ac ingenti totius ſacri collegij
Cardinalium applauſu habuit. Deinde Roma
Patauium redijt, vbi incredibile dictu, quantam
ciuitatis, & publicæ Academiæ beneuolentiam
ſibi comparauerit, cum etiam priuatam illu-
ſtrium adoleſcentium Academiam, tum primum
inſtitutam primus ipſe Academiæ Princeps mo-
deratus fuerit, vnusq. iam numeretur inter de- 59
cem S. R. E. Cardinales, qui vno, & eodem
tempore (vt alios Antiſtites, qui inde effluxe-
runt,

runt, omittam) in ea ciuitate litterarum ſtudijs incumberent. Sed ingraueſcentibus bellorum diſsidijs, matre iiſdem annis, quibus ille Patauij morabatur, vidua effecta, ac tum corpore, animoque ægra, ad paternam domum, ac ditionis ſuæ loca ſe conferre neceſſe habuit, nec multis poſt menſibus, dum in vlteriori Gallia eſſet, eadem vita functa, Romam tertiò redijt, ibiq. ſubſtitit vſque ad Iulij tertij Pontificis obitum, ac tum Sede Apoſtolica vacante, in conclaue ſe contulit (eſt is comitiorum pontificiorum conuentus) in quo S. Crucis Cardinalis Ceruinus eſt Pontifex renunciatus, Marcelluſq. vt antea vocabatur, nuncupatus: eoq. paucis poſt diebus vita decedente, iterum conclaue ingreſſus eſt, quo Ioannes Petrus Carafa Pontifex creatus, &

60 Paulus quartus appellatus eſt. Hunc, dum Cardinalem ageret, hic noſter mirifice coluit, atque ei valde acceptus fuit, ad quem etiam eius pontificatus tempore bis ad tractanda negotia redijt, & qui iam à Iulio tertio Protonotarius Apoſtolicus declaratus fuerat, à Paulo quarto Tolonenſis Epiſcopus electus, & forſan alijs ab optimo Pontifice honoribus donatus fuiſſet, niſi præpropera eius mors præclaris cœptis obſtitiſſet. Fuerat hic noſter in Belgio, quo tempore inter duos potentiſsimos Reges ictum eſt fœdus: proinde cum magnus Dux Allobrogum Emanuel Philibertus Lutetiam Pariſiorum ad deſponſandam Margaritam Biturigum Duciſſam, Henrici ſecundi Galliarum Regis ſororem, veniſſet, ac ex obitu Cardinalis Triuultij Legati Apoſtolici eccleſia Tolonenſis rectore vacaret,

61 Henricus Rex Hieronymum Epiſcopum Tolonenſem nominauit; ac paucis poſt diebus, eodem Henrico ex humanis ſublato, Hieronymus iam Epiſcopus deſignatus in Henrici funere

62 orationem ſermone Gallico in æde Beatæ Mariæ Lutetiæ vnam, & in Beati Dionyſij alteram, in qua Francorum Regum monumenta viſuntur, habuit, & ab ipſo Allobrogum Duce penes Franciſcum II. Henrici filium orator relictus eſt.

63 Quo in legationis munere valde difficili, eo præſertim tempore, quo idem Franciſcus decimo ſeptimo regni menſe, annum agens ipſe item decimum ſeptimum, mortem obijt, in cuius anniuerſario Hieronymus maximis Catarinæ Reginæ Franciſci matris precibus euictus, in æde S. Dionyſij etiam ſermonem habuit: cumq. omnia aulæ, & regni munera varijs conuerſionibus agitarentur, Carolo nono nouenni Rege ſuffecto, eam diligentiam Hieronymus adhibuit, vt inſignis ciuitas Taurinenſis, & tria præclara oppida, quæ ex fœdere exacto triennio eidem Duci reſtitui debebant, haud multò poſt reſtituta fuerint, licet multum contranitente Hieronymo, Pinerolium, vnum ex prioribus illis oppidis, & Sauilianum recens traditum Francis ceſſerint, quæ tamen decenno poſt, aut paulo plus ab eodem Duce recepta ſunt. Cum verò 64

per illos ipſos dies Cæſar Cibo Taurinenſis Archiepiſcopus Tridenti in Concilio diem obijſſet, ſtatim Tolonenſis noſter ad eam eccleſiam, tum ab ipſis magnis Allobrogum Ducibus, tum à clero, & populo poſtulatus eſt. Sed cum Pius quartus Pont. maximus eam omni virtute clariſſimo Inico, Cardinali Arragonio contuliſſet, agente Marchione Piſcariæ eius fratre, ad eam tandem Tolonenſis tranſlatus eſt. Porrò, dum ea res aliquantum differtur, Dux ipſe grauiſſimum in morbum incidit, quo tempore egregia Tolonenſis, & eius familiæ in eum fides, eiuſq. filium bimulum extitit, cui ex morbo recreatus Dux Tolonenſem adeſſe voluit, & ſummæ rerum 65

adminiſtrationi præeſſe, dum ipſe ad vires recuperandas, Niciam, vt tepidioris cæli ſeceſſu vteretur, conceſsiſſet. Taurini verò Archiepiſcopus effectus, ipſos Duces in Gallias ad Regem Carolum proficiſcentes aſſectatus eſt, ac cum primum redijt, ſynodum prouincialem indixit, quo tempore Pius quintus ſummus Pontifex, tum Cardinalis Alexandrinus, Epiſcopum Montiſregalis (quæ ciuitas Taurinenſi ſuffraganea eſt) 66

agebat, eiuſq. nomine Hieronymus Ferragatta Epiſcopus Verenſis, Montiſregalis Suffraganeus, concilio interfuit. Qualis porro inde fuerit Taurinen. noſtri in eccleſia ſua adminiſtra- 67

tio, quot ſynodi diœceſanæ habitæ, locorum difficiliorum viſitatio, hæreſum extirpandarum cura, & ſolicitudo, ſeminaria erecta, conſtitutiones, & decreta edita, ſacrarum litterarum, & Theologiæ ſtudia, ſermones frequenter habiti, quibus felicis recordationis Carolus Cardinalis Borromæus bis, & Gabriel Cardinalis Paleottus ſemel interfuerunt, quot paſtorales epiſtolæ, quot ordinationes exhibitæ, quæ Romam profectiones, & ipſius Pij V. & Gregorij decimi tertij temporibus, nempe cum à Guido Vbaldo Vrbini Duce ad filij, qui nunc viuit, Franciſci Mariæ Ducis optimi, fortiſsimi, eruditiſsimi, nuptias euocatus eſt, & Iubilei anno, quæ item à dictis Pontificibus, ipſoq. Pio quarto impetratæ, maioreſq. ſemper ſperatæ gratiæ, quamq. magnis Allobrogum Ducibus, Carolo Emanueli, & Catharinæ Auſtriæ Hiſpaniarum Infanti, atque ipſi 68

Franciſco Mariæ Vrbini Duci, ceteriſq. Princi- 69

pibus gratus extiterit, vel ipſa eius à Beatiſsimo Papa Sixto Quinto in Cardinalium numerum cooptatio, tantaq. Vrbis, & omnium pene gentium gratulatio ſatis aperte demonſtrant. At, quæ eius in Cardinalatu vitæ ratio, quod inſtitutum ſit, cum omnibus clare pateat, de hoc ſuperfluum videtur, vt verba faciamus. Vt enim ea, quæ ſuperius recenſuimus, quamuis in ipſa luce

luce hominum ſemper peracta ſint, quia tamen omnibus fortaſſe non ita ſeriatim nota eſſe arbitrabamur, libenter perſecuti ſumus, ita hæc, quia in ipſo Vrbis ſplendore, vel nobis tacentibus, ſeſe offerunt, atque ab omnibus perſpiciuntur, ſilentio præterimus. Magnis igitur, immo maximis, gratiarum muneribus, & dotibus fuit Hieronymus Ruuereus Dei beneficio cohoneſtatus, cum genere, eruditione, rerumq. vſu cum eminentiſsimis vbicumque terrarum ſunt, viris merito conferendus, religione inſuper, & in virtutibus profectu, ac perſeuerantia nulli ſecundus, inter eccleſiaſticos patres id ponderis, & nominis ſit aſſecutus, vt collegio Cardinalium, cuius ipſe nobile membrum exiſtit, ſplendorem attuliſſe perſpicuum ſit. Sed ad Indulta noſtra iam redeamus.

Summa ex §. Quod tu Romanam.

1 *Cardinales vnum corpus cum Papa ſunt.*
2 *Cardinales ſunt pars corporis Papæ.*
3 *Cardinalis Romanæ Eccleſiæ filius ſit ſtatim atque creatus eſt.*
4 *Cardinales extra patriam poteſtatem ſunt.*
5 *Cardinalis cum Eccleſiæ poteſtati ſupernaturali ſubijciatur, legitime ſtatim, ac creatus eſt, poteſtate patris naturalis eximitur.*
6 *Dignitas patritiatus quemuis ſui iuris efficit.*
7 *Cardinales, quam habuerunt patritij, dignitatem habent.*
8 *Præſides, & Conſules poteſtati patriæ non ſubijciuntur.*
9 *Priuilegia Cardinalium non à iure ciuili, ſed diuino pendent.*
10 *Card. ſtatim, atque promotus eſt, ſui iuris ſit, licet Cardinalitia adminiſtrare non inceperit.*
11 *Poteſtas parentum, & dominorum in filios, & ſeruos de iure gentium, & ciuili eſt, non autem naturali.*
12 *Eius eſt ligare, cuius & ſoluere.*
13 *Adoptante extraneo, filius patria poteſtate non liberatur.*
14 *Eccleſia Catholica credentium mater eſt.*
15 *Auctoritate Principis ſui iuris quicumq. ſunt, adoptari poſſunt: non iure magiſtratus.*
16 *Arrogari dicitur, qui cum ſui iuris ſit, adoptatur.*
17 *Princeps extraneum pro naturali filio habere poteſt.*
18 *Cardinalis ſine Papæ licentia teſtamentum non condit.*
19 *Card. de bonis patrimonialibus teſtatur libere, ac de relictis reſpectu perſonæ, non dignitatis.*
20 *Conceſſa à Principe teſtandi facultate ei, qui libere teſtari poteſt, intelligitur conceſſum, quod poſſit teſtari, omiſſis iuris ſolemnitatibus.*
21 *Conceſſa à Principe facultate teſtandi homini inteſtabili, intelligitur conceſſum, quòd teſtetur cum iuris ſolemnitatibus.*
22 *Fructus eccleſiaſtici non regulantur ſecundũ Imperatorias leges, ſed ſecundum Pontt.*
23 *Teſtamentum iure Pontificio cum duobus, aut tribus teſtibus valet.*
24 *Facultas teſtandi Cardinali conceſſa non eſt ad ſolemnitates trahenda, ſed ad poteſtatem diſponendi de bonis, quorum diſpoſitio ei aliàs interdicta erat.*
25 *Facultas teſtandi reſtringitur ad pios vſus. Ex Barbatio.*
26 *Licentia teſtandi, etiam ſine cauſa clericis conceſſa valet. Ex Couarr.*
27 *In licentia Papæ præſumitur ſemper ineſſe cauſa, ait Alexander.*
28 *Somniat Manfredus, dicens ex præſcripta conſuetudine* Cardd. *licentiam teſtandi habere.*
29 *Facultas teſtandi* Cardinalibus *conceſsa, niſi regiſtretur in camera Apoſt. nihil valet.*
30 *In odioſis, & oneroſis ſimplex conceſsio primũ actum tantum reſpicit, ait Couarruuias.*
31 *Ciuitas poteſt reuocare ſtatutum factum de licentia Principis.*
32 *Teſtamentum non operatur, niſi poſt teſtatoris obitum.*
33 *Apoſtoli auctoritas eſt pro multis legibus.*
34 *Epiſcopus ex facultate teſtandi primum teſtamentum reuocare, & ſecundum facere poteſt.*
35 *Teſtamentum factum à* Cardinali *ante facultatem habitam teſtandi, per eam non validatur, niſi ipſe declarauerit, ſe velle in ipſo eam facultatem conſummare.*
36 *Teſtamentum* Cardinalis *pro valido reputatũ, præſumitur de licentia Papæ conditũ.*
37 *Ex diuturnitate præſumitur, quod non præſumeretur.*
38 *Ex diuturnitate præſumitur titulus.*
39 *In facto antiquo, & vltra centum annos omnia præſumuntur ſolemniter facta.*
40 *Pars eſt eiuſdem iuris cum ſuo toto.*
41 *Filius fidelitatis iuramentum, ob feudum ſibi à patre conceſſum, non præſtat.*
42 *Patrimonium patris cenſetur, ac ſi eſſet filij.*
43 *Omnes Prælati fidelitatis ſacramentum Papæ exhibent, præter* Cardinales.
44 Cardinales *iurantes fidelitatem, vt eccleſijs præfecti, iurant.*
45 *Cardinales hodie ex Pij quarti conſtitutione fidelitatem iurant.*
46 Cardd. *iurant fidelitatem coram capitibus*

ordinum

ordinum collegij Cardd. in ſacello palatij Vaticani.

47 *Cardinales, quòd iuramentum fidelitatis præſtent, non deſinunt eſſe filij Papæ.*

48 *Soli Cardinales Legati de latere dicuntur.*

49 *Legati deſignati magiſtratus inſignia de latere ſummi Pontificis ſumunt.*

50 *Henricus Gaetanus Card. inſignia legationis Gallicæ ſuſcepit ſex. Nonas Octobris, anno Salutis 1589.*

51 *Cura Eccleſiæ vniuerſalis etiam Cardinalibus nititur.*

52 *Papa eccleſiaſticum feudum abſque Cardinalium conſenſu dare non debet, ait Bald.*

53 *Papa, ait Laudenſis, negotia ardua ſine Cardinalibus tractare non poteſt.*

54 *Benedictus vndecimus ſtatuta à prædeceſſore abſque conſilio fratrum ſuſpendit.*

55 *Defectus in perſona facientis reddit factum inutile.*

56 *Pontifex maximus ardua tractare ſolus poteſt, ſed non debet.*

57 *Papam de ordinaria poteſtate ardua negotia ſolum tractare non poſſe, cenſent plerique doctores: de abſoluta ſecus.*

58 *Papæ negligentiam in grauibus caſibus ſupplent Cardinales.*

59 *Petro in neceſſarijs à Deo dati coadiutores ſunt Apoſtoli.*

60 *Deus Apoſtolorum loco Cardinales in ſubſidium ſuæ Eccleſiæ conſtituit.*

61 *Deficiente Papa, Cardinales Eccleſiam adminiſtrant.*

62 *Cardinales, Sede vacante, ius poſitiuum ſupplere poſſunt.*

63 *Leges, Sede vacante, Cardinalibus ſubiacent.*

64 *Decet, Cardinales eſſe magis familiares Papæ, quàm Reges.*

Quòd tu Romanam Eccleſiam, cuius honorabile membrum exiſtis, tuorum honoras plenius magnitudine meritorum, dignum, quin potius debitum reputamus, ea tibi fauorabiliter concedere.

§. Quòd tu Romanam.

1 ITAQVE Cardinales Romanæ Eccleſiæ corporis honorabilia membra ſunt: membrum etenim ſupponi non poteſt abſque corpore, proinde vnum corpus cum ſummo Pontifice in ſubſtantia eſſe dicuntur, & in adminiſtratione, ſeu officio membra, *cap. fin.*
2 *de pœn. lib. 6. & ibi Archid. & Ioan. Andr. quod Germon. de Indultis.* *notatur etiam ad cap. 1. de offic. legati, eod. lib. 6. Ioan. Monach. ad cap. 1. de ſchiſmat. eod. lib. 6. Ioan. de Lignano ad cap. 2. de cleric. non reſident.* vbi aſſeuerat, Cardinales eſſe partem corporis ſanctiſſimi Papæ, idem ex Ioanne Andræa, *ad cap. antiqua, de priuileg.* ait Boſcus Codeca Papien. *in repet. rub. de conſtit. num. 81. Andr. Barbat. in tract. ſuo de præſtant. Card. q. 1. n. 25. Martinus Laudenſis etiam in tractat. de Cardin. in 2. tract. q. 5.* Nam vbi primum quis in Cardi- 3
nalem eligitur, efficitur Romanæ Eccleſiæ filius, teſte Hieronymo Manfredo *in tract. de Cardd. c. 8.* atque ideo filij vocantur, & filij primi gradus, *vt ex can. ſi quis ex Epiſcopis, diſt. 79. notant Ioan. And. & Imola ad d. c. fin. de pœnis, li. 6. Ludouic. Gomeſ. lib. regul. Cancell. 4. q. in proœm. num. 3.* Qua de cauſa, cum filij Romanæ Eccle- 4
ſiæ fiant per Cardinalatum, legitime eximuntur e patria poteſtate naturali, & transferuntur 5
in ſupernaturalem eccleſiæ, (quæ omnium ec- 6
cleſiarum mater, & magiſtra eſt) poteſtatem, cùm duplici, & incompatibili vinculo ligari non debeant: qua poteſtate non eximuntur ex 7
eo, quòd propter dignitatem patritiatus quilibet efficiatur ſui iuris, *§. filiusfam. Inſtit. quib.* 8
mod. ius patr. poteſtat. ſoluat. & Cardinales eandem habeant poteſtatem, quam olim habebant patritij, *vt in can. Conſtantinus, 2. diſtinct. 96.* neque ex eo, quòd æquiparentur Præſidibus, & Conſulibus, qui patriam poteſtatem non agnoſcunt, *auth. ſed epiſcopalis dignitas, C. de Epiſcop. & cleric. vt voluit Bald. ad l. 1. ff. de offic. præfect. prætor.* vel ex alijs cauſis, quas refert Andræas Barbat. *tract. de præſtant. Card. q. 1. num. 54. cum ſeq. & q. 3. in princ.* ſed ex eo, quòd Eccleſiæ cardines, & columnæ ſunt; neque 9
iure ciuili, aut humano, ſed diuino, & Apoſtolico huiuſmodi, & amplioribus priuilegijs donati ſunt, vt aliàs docuimus, *nempe de Sacr. Immun. lib. 3. tot. cap. 6.* Quare mihi admodum placet, quod idem Barbatius *d. num. 54.* ſcribit, ſcilicet, Cardinalem ſtatim atque eſt in collegium illud 10
adſcitus, ſui iuris effici, licet adhuc non ſuſceperit adminiſtrationem eorum, quæ ad Cardinalatum pertinent, ſed eximitur patria poteſtate: quia cum Romanæ Eccleſiæ filius ſit, naturalis patris filius, vt diximus, ſaltem iuris fictione eſſe non poteſt. Omnes enim natura liberi naſcuntur, teſtimonio ipſius Imperatoris Iuſtin. *in §. ius autem gentium, Inſtit. de iure naturali gent. & ciuil. & in §. 1. tit. de libert.* ſed iure gentium, & ciuili factum eſt, vt filij parentibus, & 11
ſerui dominis non ſolum obtemperent, ſed & ſubiecti ſint, *§. ſeruit. de iur. perſ. & d. §. 1. de libert.* Quo ergo iure filij patriæ poteſtati ſubijciuntur, eodem etiam eximuntur, ex vulgata iuris regula: eius eſt ligare, cuius & ſoluere, & econtra.

13 Et quamquam ex noua Iuſtiniani conſtitutione, *l.cum in adoptiuis, C.de adopt. & §.ſed hodie. Inſtit. eod.* filiofamilias à patre naturali extraneæ perſonæ in adoptionem dato, iura patris naturalis minime diſſoluuntur, nec quidquam ad patrem adoptiuum tranſit, nec adoptatus poteſtatis eius ſit, cum tamen quis efficitur Cardinalis, non videtur à patre naturali in adoptionem extraneo datus, ſed ei, in cuius poteſtate eſſe poterat, & in quo manet ſtabile ius patris
14 adoptiui, cum Eccleſia Catholica, cuius caput eſt Romanus Pontifex, omnium credentium ſit mater, *can.1. diſt.12. can. dudum, 3.q.6. cap. antiqua, de priuileg.d.cap.fin.de pœnis,lib.6.* vel
15 quia Principis, hoc eſt Papæ, auctoritate fuit adoptatus: qua ſane auctoritate poteſt quis
16 quoſcumque, ſui iuris ſunt, adoptare, non æque iure magiſtratus, *l.2.ff. de adoption. §.1. Inſtit. eod.* quæ ſpecies adoptionis dicitur arrogatio, *d.*
17 *§.1.* Neque vlli dubium eſſe poteſt, quin Princeps, qui ius vitæ, & necis habet, poſsit ſibi extraneum in proprium filium adoptare, & eum pro filio naturali habere, ſicuti antiquos Imperatores factitaſſe perſpicimus ita, vt quos adoptarunt, tanquam Cæſares, & Auguſti, orbis gubernacula tenuerint. Immo tanta eſt iſtius filiationis ſubiectio erga Pontificem maximum, vt abſque eius expreſſa licentia Cardinalis te-
18 ſtari non poſsit. *Hoſtien.in fin.tit.de pœnit.in §. cui confitendum, verſic. cui Cardinales, Bald. ad auth.licet, C.de Epiſcop. & cleric.Iacob. de conſil. lib.1. in litt.C. quod pluribus etiam oſtendit And. Barbat. in d.tract. de præſtant. Card.q.3. & 4. per tot.* quod tamen intelligi debet de bonis oc-
19 caſione Cardinalatus acquiſitis, non item de bonis patrimonialibus, & ex induſtria, ſtudio, diligentia, ac virtute propria partis, vel reſpectu perſonæ, non dignitatis relictis, quod idem Barbatius diſputat *in d.q.3.num.4.cum ſeqq.* Quod autem idem Barbat.poſt Salicetum *ad l.ſi quando, C.de inoffic. teſtam. in d.q.4.num.8.* comminiſcitur, vt conceſſa alicui inhabili teſtamenti factione inſpiciendum ſit, an ſit ſublata ſolemnitas iuris ciuilis, an verò canonici, parum quidem ſubtiliter. Nam quando Princeps concedit alicui liberam teſtamenti factionem, tunc inſpicere debemus, *vt in lib.1.c.10.Animad.verſ. de illa clauſula, vt quis libere poſſit appellari, dixi,* cui, quaq. de cauſa, & qua mente id conceſ-
20 ſerit Princeps. Nam ſi conceſsit ei, qui libere poteſt teſtari, vtique videtur concedere, vt omiſsis omnibus ſolemnitatibus teſtamentum facere
21 poſsit: ſi verò ei, qui aliqua cauſa impeditur, vt puta filiofamilias, vel liberto, tunc videtur eos tantum ſoluere ea lege, qua impediebantur, ne teſtamentum facerent, ac concedere, vt facerẽt, ſeruatis tamen ſolemnitatibus: vt filiusfamilias perinde teſtamentum facere valeat, ac ſi in patris non eſſet poteſtate, & libertus, ac ſi nullo patronatus iure impediretur: & ita intelligi debet *d.l.ſi quando.* Quibus accedit, quòd, ſi ſtatuto prohibeatur alienatio rei immobilis poſitæ iuxta confinia, eodemque ſtatuto caueatur, ne minor contrahere valeat, niſi quibuſdam adhibitis ſolemnitatibus, & minori data fuerit licentia alienandi eaſdem res immobiles, quæ alienationi non erant obnoxiæ, non intelligitur tamen, eum poſſe eas alienare, omiſsis ſolemnitatibus à ſtatuto requiſitis. *Rota in vna Bononien. Terrarum die 17. Nouemb. 1578. coram Cantuc. quæ eſt 84. deciſ.diuerſ.par.2.* etiam, ſi adiecta ſit clauſula; non obſtantibus quibuſcumque. *Rota deciſ.1. ſub num.7. de præb. in nouis. Felin. ad cap.nonnulli num.23.de reſcript. d.deciſ.84. num.2.*

Quibus ſtantibus, inanis etiam redditur quæſtio illa: an ſi Papa concedat Cardinali teſtandi facultatem, hæc facultas accipi debeat, prout ius ciuile diſponit, aut prout pontificium. In qua ſane controuerſia mihi tempus conterere videntur interpretes noſtri, quos citat, & ſequitur Andræas Barbat. *in d.quæſt.4. num.7. verſ. ſed poteſt quiſpiam, vſque ad finem.* Nam ſi verum eſt, vt eſt vero verius, Cardinales poſſe de rebus proprijs, patrimonialibus, inquam, & ex propria induſtria acquiſitis, vel ab amicis, & affinibus intuitu perſonæ, non æque dignitatis relictis, libere diſponere: ſi verum quoque eſt, prout eſt, Principem concedendo teſtandi facultatem alicui, videri concedere, quod ille non habet, videtur Pontifex maximus Cardinali concedere, vt teſtari poſſit de acquiſitis ex fructibus rerum eccleſiaſticarum, quæ ſane bo- 22
na regulantur, vt nemo neſcit, ſecundum pontificias diſpoſitiones, non autem Cæſareas conſtitutiones. Atqui iure pontificio cautum eſt, 23
vt videas in cap. cum eſſet, cap. relatum, 1. vbi omnes notant de teſtam. ſubſiſtere teſtamentum, in quo duo tantum, vel tres fuerint adhibiti teſtes, cum ſeptem iure ciuili eſſe debeant. Vnde in ea ſum ſententia, vt exiſtimem, facultatem teſtandi Cardinali conceſſam, non de ſolemnitati- 24
bus intelligi debere, ſed de diſpoſitione bonorũ, de quibus aliàs ipſe teſtari non poterat: etſi idẽ Barbatius parum caute poſt Salicetum putauerit *in d.q.4.num.9.* Cardinalem hac facultate habita, quo ad ſolemnitatem teſtamenti non teneri teſtes adhibere, licet teneatur, quo ad probationem. Quæ quidem ſolutio abſurda non videtur in eo, qui cum liberam habeat teſtamenti factionem, facultatem teſtandi à Principe obtinet: quia licet tunc poſſit omittere ſolemnitates, præcipue quoad numerum teſtium de iure communi neceſſariorum, rectius tamen fecerit, ſi

propter

propter pleniorem probationem nos adhibuerit, ne in falſitatis diſcrimen veniat teſtamentum.

Sed in dubium venire poſſet, an Papa ſine cauſa poſſit clericis indulgere, vt de redditibus ſuorum beneficiorum poſſint teſtari. Abbas *ad cap. cum eſſet, num.* 30. *de teſtamen.* non modò cauſam requirit, ſed maximam. Abbatem ſequuntur Barbat. *ad cap. cum in officijs, col.* 1. *eod. Franc. ad rubr. eiuſdem tit. in* 6. *col.* 36. Immo idem Barbatius *in d. q.* 4. *de præſtant. Cardin.*
25 dicit, licentiam teſtandi à Romano Pontifice clericis conceſſam de redditibus beneficiorum eſſe intelligendam, quòd reſtringatur ad pios
26 vſus, non aliter. Rectius Couarruuias *ad d. c. cum in officijs, num.* 7. dum aſſerit, huiuſmodi licen-
27 tiam abſque vlla penitus cauſa valere: etſi Alex. *conſ.* 101. *num.* 8. *vol.* 7. putat, in Papæ licentia
28 ſemper præſumi ineſſe cauſam. Quod autem Hieron. Manfred. *in ſuo tract. de Cardinal. deciſ.* 126. tradit, conſuetudine huiuſmodi præſcripta Cardinales ſine licentia ius teſtandi habere, neſcio an forſan ſomniauerit: nam *d. c. cum in officijs, & cap. relatum, de teſtam.* quæ ipſe adducit, tantum abeſt, vt ad rem faciant, vt potius contrarium probent: nec teſtari eos videmus,
29 niſi expreſſam habeant à ſummo Pont. facultatem, nec facultas huiuſmodi ſuum ſortitur effectum, niſi in camera Apoſtolica fuerit regiſtrata: non ex eo propterea, quòd expreſſe de hoc aliquid caueatur, ſed propter conſtitutionem Pij IV. qua impetrantes quaſuis gratias intereſſe cameræ Apoſtolicæ quomodolibet cõcernentes, intra tres menſes illas præſentare, ac regiſtrari facere in Camera tenentur: quæ conſtitutio cum ceteris eiuſdem Pontif. eſt in Bullatio clauſa numero 131. eique facile derogari conſueuit. Et quando conceduntur huiuſmodi licentiæ, ſi ſunt pro certa, & limitata ſumma, ſoluitur compoſitio ad rationem vigintiquinq. pro centenario, quamuis aliàs ſolueretur ad rationem quindecim: videtur tamen, hodie eſſe in facultate ſanctiſsimi Papæ Datarij, quòd poſſit ſummam vigintiquinque minuere: ideo plerumque ſolet illam reducere ad viginti, & ad octodecim, vt ipſe expertus ſum. Maior hæſitatio eſt, an licentia teſtandi Cardinalibus, alijsve clericis de redditibus Eccleſiæ conceſſa per primum teſtamentum extinguatur, aut ad ſecundum, ac tertium extendatur. Decius *conſil.* 512. & Socinus iunior *conſil.* 89. *lib.* 1. reſponderunt, extingui per primum. Decium
30 poſt multos alios ſequutus eſt Couarruuias *ad d. cap. cum in officijs, num.* 8. *de teſtam.* dicens, quòd in his, quæ odioſa ſunt, ſimplex conceſſio primum actum tantum reſpicit, & idem in onerosis, *cap. non poteſt,* §. 1. *de præbend. lib.* 6. *l. dotis promiſſio, ff. de iure dot.* Idem tamen Couarruuias poſt primam, & ſecundam ſui operis editionem mutauit ſententiam, atque Andrææ Tiraquello adhæſit, qui *ad l. boues,* §. *hoc ſermone, limit.* 17. *ff. de verbor. ſignific. poſt Baldum ad cap.* 1. *in princip. colum. penult. verſ. deinde quæro, pone quòd Princeps, tit. de pace Conſt.* dicit, ſermonem ſimpliciter prolatum de primo actu, non etiam de ſecundo eſſe intelligendum, niſi ille actus ſecundus ſit reuocatorius primi, qui aliàs ſuapte natura ſit reuocabilis: quia tunc reuocari poteſt. Verbi gratia, Princeps ciuitati poteſtatem fecit ſtatuendi: quæ 31
quidem ciuitas vſa ea poteſtate, quidpiam ſtatuit, an poſtea poterit ſtatutum illud reuocare, & aliud facere? & dicit poſſe, argumento *l. omnium, C. de teſtam.* Eiuſdem ſententiæ fuerunt Ioannes Andreæ, & Dominicus *ad d. cap. non poteſt,* §. *illud,* vnde ſubijcit Tiraquellus: apparet, ſtatuta potius accedere ad vltimam voluntatem, quàm ad contractum. Quibus conuenit quod eleganter tradit Hieronymus Albanus, Card. ampliſſimus *in tract. de Card. q.* 48. *in fin.* vt ſcilicet ſermo, ſeu ſimplex conceſſio intelligi debeat de illis actibus, qui prima facie ſuum ſortiuntur effectum, non de actu teſtandi: cum
teſtamentum nullum ſortiatur effectum, niſi poſt 32
teſtatoris obitum, *l.* 1. *ff. de teſtam. l.* 1. *C. de ſacroſanct. eccl.* quod & Apoſtolus, cuius auctoritas eſt pro multis legibus, *ad Hebr. c.* 9. teſtatur, di- 33
cens: Vbi enim eſt teſtamentum, mors neceſſe eſt intercedat teſtatoris: teſtamentum enim in mortuis confirmatum eſt: alioqui nondum valet, dum viuit, qui teſtatus eſt. Conceſſio igitur illa talem operatur effectum, vt ſæpius, & quandocumque libuerit, fieri poſſit teſtamentum. His peractis, & fere iam impreſſis, inuenio, me iuiſſe in ſententiam doctiſsimorum ſacræ Romanæ Rotæ Auditorum, quæ *in vna Pient. coram excellentiſſimo Rubeo, nunc benemerito eiuſdem Rotæ Decano, decimaquarta die Ianuarij* 1578. *quæ hodie eſt impreſſa in parte prima Deciſionum diuerſ. deciſ.* 47. tenuit, Epiſcopum ex 34
facultate teſtandi ſibi conceſſa poſſe primum teſtamentum reuocare, & facere ſecundum. Inſurgit vero ex ſuperiori alia dubitatio, an ſcilicet teſtandi facultas Card. conceſſa retrotrahi poſſit, ac validare teſtamentum antea factum. Quæſtionem hanc idem Albanus *in d. q.* 48. *ibi, in caſibus autem, in quib. licentia ſumm. Pont. &c.* proponit, ſed quam partem tueatur, non liquet.
Quamuis videatur magis inclinare in eam par- 35
tem, quòd ea facultas confirmet iam factum teſtamentum: quod mihi non placet, niſi Cardinalis habita teſtandi licentia, declarauerit, ſuam intentionem eſſe, vt valeat teſtamentum iam factũ, velleq. in eo teſtãdi facultatem conſummare, argumento *l. Titius, ff. de milit. teſt.* alioquin

Germon. de Indultis. Ll 2 non

non valere, in Romana Rota deciſum fuiſſe tra-
36 dit Caputaquen. *deciſ.* 258. *par.* 3. Mihi tamen ſatisfacit, quod idem Albanus ex Alex. *d. conſ.* 101. *num.* 5. *vol.* 7. refert, quòd ſi teſtamentum Cardinalis antiquum reperiatur, quod publice pro legitimo, validoq. habeatur, ac in eo de bonis diſpoſitum ſit, de quibus ſine licentia ſummi Pontificis diſponi poſſe vetitum ſit, eaque non oſtendatur, nihilominus exiſtimandum eſſe, illud de Papæ licentia conditum eſſe, argumento eius, quod ſcribit Archidiaconus *ad can. nemo eccleſiam, de conſecrat. diſt.* 1. vt ſi locus habeat formam eccleſiæ, & ibidem publice celebrent ſacerdotes, præſumatur illum locum, ſeu oratorium fuiſſe conſtructum cum licentia, & auctoritate Epiſcopi: nam propter diuturnitatem, &
37 antiquitatem temporis præſumitur ſolemnitas extrinſeca, quæ aliàs non præſumeretur *iuxta l. quæcumque, §. fin. ff. de public. Bald. & Angel. ad l. ſciendum, ff. de verb. obligat. Hoſtien. Ioan. And. ad cap. Albericus, de teſtib. Doct. ad cap. in præſentia, de renunciat. ad cap. cum in iure, de offic. deleg. & Tiraq. in tract. de præſcript.* §. 1. *nu.* 54.
38 *cum ſeqq.* ſcribit, ex diuturnitate temporis præſumi titulum, & quod diu poſſeſſum eſt, præſumi ex mandato, & mandatum ipſum ex longo temporis ſpatio etiam præſumi. Hinc Baldus *conſil.* 84. *in fine lib.* 1. longa, inquit, & tenax populi memoria pro veritate habetur. Quod de ſolemnitate extrinſeca præſumi dicimus, verum eſt, ſi
39 allegetur ab eo in cuius fauorem præſumptio oritur. *Cantuc. deciſ.* 67. *nu.* 5. *diuerſ. par.* 2. ſecus autem, ſi ab eo ſolemnitas interuenire negetur. *Salic. ad l. filius col.* 2. *circa med. verſ. vt faciant hæc, C. de petit. hæred.* dicens, præſumi patris iuſſum præceſſiſſe, ſi præſumptio à patre allegetur, ſecus, ſi negetur. Hunc ſequitur *Alexan. conſ.* 9. *num.* 9. *verſ. poteſt etiam lib.* 3. *& Ruin.* loquens generaliter de quacumque ſolemnitate *conſ.* 23. *num.* 20. *lib.* 5. *necnon Gabriel. de præſumpt. concl.* 1. *num.* 74. Et hæc ſolemnitas extrinſeca non ſolum præſumitur, cum agitur de magno, ſed etiam de modico præiudicio. *Curt. ſenior conſil.* 36. *colum. penult. Decius ad cap.* 1. *colum.* 3. *de iudic. Rota deciſ.* 281. *num.* 21. *diuerſ. par.* 2. ſic, quando ſumus in facto antiquo, & vltra centum annos, omnia præſumuntur ſolemniter facta, ad not. in *l. ſciendum de verb. oblig. ad l. ſi certi anni. C. de pact. Rota deciſ.* 340. *nu.* 3. *diuerſ. par.* 2. Eſt igitur, vt initio diximus, Cardinalis ſanctæ Romanæ Eccleſiæ filius, & per conſequens, honorabile eius membrum: quòd autem ſit vere filius, ex eo etiam de facili poteſt intelligi, quòd nullibi videas filium, vt filius eſt, patri iuramentum fidelitatis præſtare.
40 Immo Andræas Barbatius *in d. tract. de præſtant. Cardinal. quæſt.* 1. *num.* 26. *ex Hoſtienſi, ad cap. ego N. de iureiuran.* dicit, partem eſſe eiuſdem iuris cum ſuo toto, *l. quæ de toto, ff. de rei vindicat. cap. ſuper quæſtionem, de offic. deleg.* quare ſi dominus feudi conceſſit filio feudum, 41
filium non teneri iurare patri fidelitatem, cum vna, & eadem perſona cum patre cenſeatur, *l. fin. C. de impuber.* refertque Alberic. de Roſate dicentem, quòd ſi ſtatuto caueatur, neminem poſſe magiſtratum eſſe, niſi habeat mille æris in bonis, filius ad ſuſcipienda munera publica idoneus erit, ſi eius pater mille in bonis habeat, propterea quòd patris patrimonium cenſetur eſſe patrimonium filij, *l. in ſuis, ff. de liber. &* 42
poſthum. quod videtur adnotaſſe Romanus *ad l.* 1. *§. domini ff. ad S.C. Sillanian.* & cum Cardinalis filius Papæ ſit, & pars eius, ac eidem inuiſceratus, vt idem Barbatius ait, *d. q.* 1. *num.* 25. dicunt noſtri, non præſtare iuramentum fidelitatis, nempe *Hoſtien. Ioan. And. Anton. de Butr. & alij, ad d. cap. antiqua, de priuileg. Gondiſ. de poteſt. eccl. Franc. ad c. ſuper eo, de hæret. n.* 3. *&* 14. *Martinus Laudenſ. in tract. de Cardin. q.* 39. *& in ſecundo tract. q.* 4. *& Hieron. Manfred. in eod. de Card. tract. deciſ.* 144. & quamquam alij omnes, videlicet Epiſcopi, Archiepiſcopi, & Patriarchæ iurent, *d. cap. ego N. de iureiur. & d. cap. priuilegia,* Cardinales tamen non iurant, vt 43
ibidem Hoſtienſis, Ioannes And. & alij notant. ac ſi aliqui Cardinales Epiſcopi iurant, non vtique iurant, vti Cardinales, ſed vti Epiſcopi, & ex eo, quòd illi eccleſiæ ſunt præfecti. *Ioannes* 44
Franc. Paui. tract. de offic. & poteſt. cap. ſed vacant. par. 1. *prælud.* 6. *num.* 9. Verum licet ſeſe iuriſiurandi religione erga Pontificem maximũ minime deuinciant, nihilominus tamen, vt bene dixit Cardinalis Florentinus *ad d. c. ego, N.* debent reputare ſe præceptis adſtrictos ad obſeruandam Papæ fidelitatem, ideo Papa eos diligere debet, ſicut ſeipſum, & omnibus eorum neceſſitatibus boni viri arbitrio ſubuenire. Quidquid 45
ſit, hodie, *vt in lib.* 3. *de Sacr. Immunitat. cap.* 6. *num.* 46. *adnotaui*, ex noua Pij quarti conſtitutione iurant, nec prius rubrum accipiunt pileum, quàm iureiurando promittant, quidquid in dicta conſtitutione continetur: quod ego pluries fieri vidi. Iurant enim in ſacello palatij Vaticani, quod Sixti nuncupatur: à Sixto enim Pa- 46
pa quarto fuit ædificatum, ac egregijs picturis, & emblematibus exornatum. Si plures ſunt, vnus pro omnibus conſtitutionem legit, qua lecta, omnes ſecundum promotionis, quem obtinuerũt, locum, tactis ſacroſanctis Dei Euangelijs, iurant coram Cardinalibus, præſertim ordinum capitibus, quorum eſt tunc præcipuum officium ſacramentum eorum ſuſcipere Papæ, ſeu collegij nomine, iurant inquam ſe ea ſeruaturos, quæ in dicta, & alijs conſtitutionibus

conti-

47 continentur. Sed hoc iuramento non adeo afficiuntur, vt filij Papæ eſſe deſinant, quo modo antea fuerant: quia adhuc filij vocantur,& conſiliarij, coadiutores, & ijs ſimilia nomina ha-
48 bent, *vt citato cap.6.* oſtendimus, & ſoli ipſi Cardinales Legati de latere dici poſſunt, ita vſu Romanæ curiæ obtinente, vt teſtatur Durandus in Speculat. *tit.de legat.§.ſequitur videre, circa principium*, quod probari poteſt *ex cap. volentes, de offic.legat. cap. ad audientiam, de ſentent. excommunic.ex Hieron.Manfred. in d.tract. de* Cardinal. *par.1.cap.18. & Andræas Barbat. in tract. de* Cardinal. *legat. in prælud. num.3.* & à
49 latere dicuntur non ſolum,quia,vt diximus,ſunt filij, ſed quaſi de latere ipſo ſummi Pontificis prodeunt, ac proficiſcuntur: quod vt magis eluceſcat, cum nouo Legato ſunt inſignia eius ſupremi magiſtratus tradenda,ipſe iuxta eundem
50 Pontificem ſtans,conſiſtit, ac ſub eadem vmbella ea ſuſcipit lateri pontificio proximus: quod ſæpe aliàs factum eſt, ac proxime vj. Nonas Octobris, nempe heſterna die huius anni 1589. quo magna & Cardinalium, & Romanorum, & aulicorum frequentia tradita ſunt eadem inſignia in palatio pontificio in monte Quirinali ædificato,Henrico Gaetano Cardinali optimo, ac nobiliſſimo, ad ſedandos Gallorum tumultus eius regni Legato deſignato.

51 Quòd autem Cardinales membra ſint Romanæ Eccleſiæ, & quidem honorabilia, ex eo dignoſci poteſt, quòd vnà cum beatiſſimo Papa gerunt curam, & ſolicitudinem vniuerſalis Eccleſiæ, vt clericis Rauennat. eccleſiæ reſcripſit Innocentius tertius *in cap. bonæ, §. nos igitur, vbi gloſ. in verbo generali, de poſtulat. Prælat. item gloſ. ad cap.2. in verbo, Cardinalium, de offic. Archipresbyt.* quæ licet rectè ſcribat, Cardinales dici, quia per eos regitur vniuerſalis Eccleſia, non intellexit tamen ibi illud verbum, *Cardinalium:* non enim de Cardinalibus S.R.E. accipi debet, neque de primoribus ſacerdotibus inferiorum eccleſiarum, vt in margine notatur,ſed de tranſlatis ex vna ad aliam eccleſiam ſacerdotibus, de quibus noſtro *de Sacror. Immunit.lib.3.cap.6. num.20.* late ſermonem fecimus. Capita enim vniuerſalis Eccleſiæ vocantur à Martino Laudenſi *in citato tract.q.31.* quod intelligi poteſt eos vnà cum ſummo Pontifice ſupremo capite,cuius membra ſunt,curam
52 Eccleſiæ,& ſolicitudinem gerere. Vnde Baldus *ad l. cum multa, C. de bon. quæ liber.* tradit, Papam non debere eccleſiaſticum feudum ſine interuentu,& conſenſu Cardinalium dare:& Martinus Laudenſis *d.tract.par.2.quæſt.12.* Immo cenſet Abbas *ad cap. per venerabilem, §. rationibus: qui filij ſint legit. per illum.textum,quem ad hoc ſingularem eſſe aſſeuerant noſtri*, Papam

Germon. de Indultis.

ſine conſilio Cardinalium ardua negotia tractare non poſſe, nec facere,dicit collegium Cardinalium eſſe in hac quaſi poſſeſſione, & vtique poſſe ipſam defendere, etiam de iure diuino *ex d.§.rationibus.* Cui aſſentiri videntur Archidiaconus *ad d.can.ſunt quidam.25.quæſt.1.Card. Florent.ad c. perpendimus,de ſentent.excommun. Ioan.Monach, & Petr.de Anchar. ad cap. ſuper eo, de hæret. lib.6.* vbi in quadam additione idem Ioannes Monachus ſcribit, vt refert Barbatius *in d.tract. de præſtant. Cardin. quæſt.2. num.22. & 23.* à Benedicto vndecimo fuiſſe ſuſpenſa omnia ſtatuta, quæ ſuus prædeceſſor 53
Bonifacius abſque conſilio fratrum dederat Picentibus, vel,vt ipſe loquitur, Marchianis, quia tangebant ardua: quamuis ex illis multa eſſent 54
iuſta,dicens, defectum in perſona facientis reddere factum inutile, *ex cap. eccleſia S.Mariæ,de conſtit.* ſed præter hæc quamplura alia congerit pro vtraq. parte idem Barbatius *in d.q.2.per tot.* licet magis videatur inclinare, vt non poſſit. In 55
qua ardua de arduis negotijs quæſtione ego dicerem,Pontificem maximum poſſe, ſed non debere: vno enim verbo ius, altero honeſtas ſignificatur: non debet,ſed poteſt: rectè enim fecerit, ſi in rebus arduis, & perdifficilibus ſuorum fratrum, & conſiliariorum conſilium, & aſſenſum exigat:quod etiam voluere ijdem Ioannes Monachus *ad d.cap.ſuper eo, vbi etiam Franc.nu.3. de hæret.Archid. ad d.can.ſunt quidam,25.q.2. & ad can. redemptor.12.quæſt.2. Felin. ad cap. fin.§.1.de officio delegati,ad c.1.de probat. Card. in conſ.250. & ad cap. perpendimus, de ſentent. excommunicat.Bald.ad d.l.cum multa, C.de bon. quæ liber.Cardin.Alex.ad cap.per venerabilem, §. rationibus, qui fil.ſint legi.. Aret.ad l.2.ff.ſolut. matrimon. Ancharan. conſ.295. Iaſon ad l. placet, C. de ſacroſanct. eccl. Hoſtien. & Ioan. Andr.ad d. cap.antiqua, de priuileg. Speculat. in tit.de legat.§.qualiter,in fin.Socin.conſ.95.vol.3. Aluarot.ad c.1.Epiſc.vel Abbat.in feud.Cardin. Zabarel.de ſchiſm.n.99. vſq.ad n.113. Iacobat. de conſil. lib.1. litt.C. & D. Martinus Laudenſ. in tract.de* Card.*par.2.q.45. Hier.Manfr.eod. tract.dec.237.* & alij quamplurimi dicunt, de 56
ordinaria poteſtate Papam non poſſe ſine Cardinaliũ conſilio,& conſenſu ardua facere negotia, per ea, quæ idẽ Barbatius vndequaq. collegit,& quaſi in faſciculum redegit, *d.q.2.à n.11. vſque ad 25.* de plenitudine verò poteſtatis,vel vt ipſi loquuntur, de abſoluta poteſtate, ipſum omnia, quantumuis ardua, ſine Cardinalibus expedire poſſe, teſtimonio Alberici de Roſate *ad rubr.C.de legib.Ioan.de Anania ad c.firmiſſime,de hæret.Ioan.And.ad c.ſane,de cleric.coniug. Barbat.conſ.1.vol.1.Card.Alex.ad can.in iſtis, diſt.4.Dec.ad rub.de conſtit.lect.2.Ant.Burg.in* 57

Ll 3 *repet.*

*repet.cap. canonum ſtatuta,num.*110. *de conſtit.*
Ioannis Croti in repet.rubr.eiuſd.tit.de conſtitut.
lib.6. n.2.& 3. vbi dicit, hanc eſſe communem
noſtrorum ſententiam:quod nemini dubium eſ-
ſe poteſt ex ijs,quæ diximus *c.5.& 11.lib.3. de*
58 *Sacr.Immun.*ſicut neq. dubium eſt,quin Cardd.
in grauioribus malis Eccleſiæ impendentibus,cũ
Papa illis occurrere negligit, debeant,& poſſint
omnes neruos in eam curam intendere, ne quid
Chriſtiana Reſpublica detrimẽti patiatur, quod
eleganter docuit Hieron. Manfred. *in tract. de*
*Card.c.*28. Nam licet CHRISTVS Petro,velut
59 Eccleſiæ capiti,omnem omnino dederit poteſta-
tem,conſtituit tamen Apoſtolos,vt Petro in ne-
ceſſitatibus eſſent adiumento : conſtituit,inquã,
eos Principes ſuper omnem terram, *vt ait Pſal.*
44. *&* 18. in omnem enim terram exiuit ſonus
eorum,& in fines orbis terræ verba eorum: quo-
rum locum tenent Cardinales, *c.fundam.* §. *de-*
cet,de elect.lib.6. Non enim veriſimile eſt,CHRI-
STVM velle ſponſam ſuam Eccleſiam, quam ita
dilexit, vt ſemetipſum, *ait Apoſt. ad Eph.*5. pro
ea tradiderit, eamq. proprio ſanguine redeme-
rit, *c.pro humani. de homic.lib.6.* orbatam omni
60 auxilio iacere,ſed Apoſtolos inſtituiſſe, & Apo-
ſtolorum loco Cardinales , qui ei opem ferrent,
eamq. vſque ad finem regerent,ne paſtore amiſ-
ſo, vniuerſus grex CHRISTI diriperetur, *c. ne*
pro defectu, de elect. aut percuſſo, oues eius di-
ſpergerentur,vt ait Dominus *apud Matth.c.* 26.
61 Vnde ſi quoquo modo deficiat ſummus paſtor,
Cardinales omnem rei adminiſtrandæ habent
auctoritatem , vt Eccleſiæ vniuerſæ corpus illæ-
ſum ſeruetur, vbi etiam ius poſitiuum ſupplen-
dum eſt,ac requiritur abſoluta auctoritas.Si ve-
ro Pontifex nullus extet,ad eos pertinet, neceſ-
ſitate cogente , aut periculo Chriſtianis immi-
nente,cœtu ſacroſancto coacto,ſumma cum cõ-
cordia prouidere,ne aliquid Chriſtiana vniuer-
ſitas damni, aut incommodi accipiat, *c. licet de*
vitanda, de elect. c.vbi periculum maius, §. *idem*
quoque, eod.de elect.lib.6.can.ſi duo contra fas,&
62 *can.ſi quis pecun.diſt.*79. Habent itaque Cardi-
nales cum Pontifice plenam auctoritatem in
Eccleſia, quo defuncto , penes illos reſidet po-
teſtas , ita vt etiam ius poſitiuum ſupplere poſ-
63 ſint, vt quibus leges tunc ſubiacent, quando-
quidem ipſis alij propiores non ſint ſummo Pa-
ſtori, *d.cap.fundamenta, & cap.*1. *de offic. legat.*
64 *lib.6. cum ibi notatis.* Vnde rectè Martinus Lau-
denſis *in d. tract. par.2. de Cardinal. quæſt.*86.
dixit, Cardinales magis debere familiares eſſe
Papæ,quàm Reges, & alios Principes . Quare
dubium non eſt,quin ipſi Cardinales ſint mem-
bra S.R.E. & quidem honorabilia, cum ſint
vnum corpus cum Pontifice maximo , vt iam
oſtendimus.

Summa ex §. Per quæ ſublatis.

1 *Omnia ab initio inter Chriſtianos communia fuerunt.*
2 *Multitudo clericorum bonorum communioni impedimento fuit.*
3 *Clerici non habent votum paupertatis.*
4 *Bonà clericorum quadrifariam diuiſa ſunt: inter Epiſcopum,clerũ,eccleſiam,pauperes.*
5 *Diſtributio bonorum eccleſiaſticorum facta fuit tempore Auguſtini, & Hieronymi, anno* CHRISTI *circiter* 470.
6 *Clerici ſunt domini fructuum ſic, vt non teneantur ad reſtitutionem conſumptorum in profanos vſus vltra neceſſaria.*
7 *Bona eccleſiaſtica ex decimis, & legatis pijs conſtant.*
8 *Priſci Chriſtiani omnia bona in commune contulerunt.*
9 *Prædia in primitiua Eccleſia vendi ſolita, matricibus eccleſijs tradita ſunt vtilitatis gratia.*
10 *Pietantia eſt cibi diſtributio, quæ regularibus fit, & à pietate forſan nomen accepit.*
11 *Bonorum immobilium communio diutiſſima inter clericos fuit.*
12 *In Germania primùm peculiares redditus aſſignati ſunt.*
13 *Manſus eſt ager certi modi, & menſuræ.*
14 *Manſus vnicuique eccleſiæ aſſignatus fuit.*
15 *Maſſa capitularis eſt omnibus canonicis communis.*
16 *Partitio bonorum eccleſiaſticorum à Simplicio Papa facta eſt.*
17 *Gregorius quartus voluit, ſuos vnamquamq. eccleſiam habere prouentus.*
18 *Pluralitas eccleſiarum à Leone quarto Papa ſublata fuit.*
19 *Qui commendatam habet eccleſiam, non eſt eius Prælatus, ſed procurator.*
20 *Ex commendis mala ſæpe proueniunt.*
21 *Manſus olim, hodie beneficium eſt.*
22 *Bona omnia eccleſiaſtica ſub beneficij vocabulo comprehenduntur.*
23 *Epiſcoporum poteſtas in beneficijs cæpit, cum ipſa clericis diſtributa ſingillatim ſunt.*
24 *Plenitudo epiſcopalis poteſtatis diu apud ſummos Pontifices integra manſit.*
25 *Gratiarum expectatiuarum, aut beneficiorum reſeruatorum, ſeu affectorũ mentio in Decreto Gratiani nuſquam reperitur.*
26 *Papa aliàs alicui de beneficio prouideri mandans, hanc conditionem adijciebat, quatenus pro alio non ſcripſerimus.*
27 *Per litteras monitorias Papæ de prouidendo, acquirebatur potius ius ad rem, quã in re.*
28 *Litteræ Papæ ad Epiſcopos de prouidẽdo triplices:*

ces: monitoriæ, præceptoriæ, & executoriæ.

29 Papa nullas olim expectatiuas gratias concedebat: nulla ſibi reſeruabat beneficia.

30 Reſeruationes beneficiorum a Nicolao primo fluxiſſe Thomas Feltrius exiſtimat: a Ioanne vigeſimoſecundo Gomeſius: a Clemente quinto Burſatus: ab eodem Ioanne, Simoneta.

31 Ioannes vigeſimus ſecundus reſeruationum communiter auctor habetur.

32 Litteræ monitoriæ, & præceptoriæ de prouidendo non ſunt in vſu: ſed tantum executoriæ.

33 Papa pro moniali recipienda monitorijs, & præceptorijs vtitur litteris.

34 Reſeruationes ad vnicam reſtringuntur ex communi doctorum ſententia, ac cancellariæ obſeruatione.

35 Reſeruationes factæ ſunt, ad alendos litteratos, & reuocandos abuſus ordinariorum.

36 Conciliorum decretis, & canonum auctoritate bonorum eccleſiaſticorum adminiſtratio penes loci Epiſcopum eſt.

37 Gregorius renuit vocari vniuerſalis Patriarcha.

38 Eius eſt deſtruere, cuius & condere: eius ſoluere, cuius & ligare: eius velle, cuius & nolle.

39 Nulli iniurius eſt, qui ſuo iure vtitur.

40 Papa de beneficijs ſolus iure diſponit.

41 Summus Pontifex ius eccleſiæ acquiſitum auferre poteſt, etiam ſine cauſa.

42 Aduerſus Papam nullus poteſt allegari titulus, aut ius quæſitum.

43 Inferiores Epiſcopo conferre nequeunt, niſi eo permittente.

44 Epiſcopis conferre beneficia vetitum eſt, niſi quantum Papa permittat.

45 Papæ maiorem penes ſe retinuerunt, quàm conceſſerint, conferendi facultatem.

46 Papa eſt collatiuæ poteſtatis fons, & origo.

47 Princeps transferens iuriſdictionem, ſe ea omnino abdicaſſe non præſumitur.

48 Concedens caſtrum cum iuriſdictione, ea ſe priuaſſe non præſumitur.

49 Imperator concedens iuriſdictionem, eiuſdem maiorem partẽ ſibi reſeruare intelligitur.

50 Soli Papæ impartitus eſt Deus poteſtatis plenitudinem.

51 Epiſcopi in partem ſolicitudinis ſunt vocati.

52 Epiſcopi vicarij Papæ ſunt in ſuis diœceſibus, & ab ipſo poteſtatem habent.

53 Papa poteſt mutare, & limitare, quod conceſſit.

54 Papa poteſt omnia beneficia mundi conferre cui, & quandocunque libeat.

55 Papa expectatiuas ad omnes menſes concedere, & omnia orbis beneficia ſibi reſeruare poteſt.

56 Expectatiuæ per concilium Tridentinum ſublatæ ſunt.

57 Papa expectatiuas concedere poteſt non obſtante concilio, dum id expreſſum in derogatione ſit.

58 Concilio non intelligitur derogatum, niſi conciliaris conſtitutionis mentio facta ſit.

59 Plenitudo papalis poteſtatis difficilius ad conciliares conſtitutiones, quam ad alias extenditur.

60 Concilium concilio derogans per verba ſpecialia derogare debet.

61 Criminalium cauſarum appellatio, & commiſſio ab Epiſcopo ad Metropolitanum, ad viciniorem ve Epiſcopum ex concilij Tridentini præſcripto tranſire debet.

62 Priuilegium iuri communi detrahens, ſtrictiſſimam interpretationem recipit.

63 Priuilegium iuri communi contrarium tantum diſponit, quantum loquitur.

64 Priuilegium iuri communi contrarium non comprehendit omiſſa.

65 Aduerſatur iuri communi, appellationem dari a ſuperiori ad inferiorem.

66 Delegatus ſummi Pontificis eſt maior omnibus Epiſcopis.

67 Si ceſſet vſus priuilegij per quadraginta annos, priuilegium amittitur.

68 Priuilegium poſt decennium expirat, ſi cum venerit caſus, neglectus fuerit.

69 Lex generalis non tollit ſpecialia priuilegia.

70 Priuilegium Parmenſe viget prout in textu. Videas caſum.

71 Qui iudicat, vel iudices dat vigore indulti Apoſtolici, Papæ gerit vices, ſedemq. Apoſtolicam repræſentat.

72 Actus ſumit robur ab eo, qui iuriſdictionem mandat.

73 Concilia Apoſtolicis priuilegijs non derogare præſumuntur, niſi de illis ſpecialem faciant mentionem.

74 Cancellaria in litteris Apoſtolicis derogationem concilij non ſupplet. De concilio Tridentino. Videas intus.

75 Priuilegij reuocatio non præſumitur, niſi reuocatum fuiſſe expreſſe conſtet.

76 Papa eſt ordinariorum ordinarius.

77 Collatio quattuor menſium, nempe Martij, Iunij, Septembris, ac Decembris, a Papa Epiſcopis conceſſa eſt: ſi vero reſideant, ſex, videlicet Februarij, Aprilis, Iunij, Auguſti, Septembris, ac Decembris.

78 Beneficia reſeruata, & affecta, ab Epiſcopis etiam ſi in eorum menſibus vacent, conferri non poſſunt.

79 *Papa dominus, & creator beneficiorum eſt.*
80 *Papa in omnibus, quæ ſub cælo ſunt, pleniſſimam habet poteſtatem.*
81 *Liberalis eſt, qui dat quod dare non tenetur.*
82 *Collatio Papæ in menſibus ordinariorum, ſi ſit anterior, potior eſt.*
83 *Concurrentibus collationibus Papæ, ſeu eius Legati cum Epiſcopo, ſi tempus dubium ſit, erit potior conditio poſſidentis: ſi nullus poſſideat, prouiſus a Papa, ſeu Legato, præferendus eſt.*
84 *Iniquum eſt quemquam rei ſuæ iudicem eſſe.*
85 *Nemo in cauſa propria idoneus eſt teſtis.*
86 *Legati, Nuncij, ac Gubernatores eccleſiaſtici Epiſcoporum iuriſdictionem ex concilio Tridentino nullo pacto impedire poſſunt.*
87 *Summi Pontificis poteſtas ſemper fuit, & ſemper erit eadem.*
88 *Impedimenta collationis beneficiorum per indultum, ſeu alternatiuam collationem tolluntur.*
89 *Indulta, & alternatiuæ collationes ſunt gratiæ fauorabiles.*
90 *Indulta non ampliant iuriſdictionem, ſed remouent obſtacula.*
91 *Scipio Lancellottus olim Rotæ Auditor: nunc magnæ auctoritatis Cardinalis.*
92 *Indultum eſt remotio impedimenti, quod ordinarijs collatoribus per regulas cancellariæ infertur.*
93 *Indultum ordinarium eſt, quod datur habenti eccleſiam, ſeu titulum ſuper beneficijs ab ea eccleſia, ſeu titulo pendentibus.*
94 *Indultum extraordinarium eſt, quod datur eccleſiam, aut titulum non habenti ſuper beneficijs alienæ diœceſis tempore menſium Apoſtolicorum.*
95 *Indultum extraordinarium eſt odioſum, ordinarium fauorabile.*
96 *Sub derogatione indultorum Cardinalibus conceſſorum non cenſetur derogatum indulto Cardinalis ordinarij.*
97 *Papa indulto derogante, intelligitur ſublatum potius quod ex non iuſta, quàm quod ex iuſta cauſa conceſſum eſt.*
98 *Papa indulto Cardinalis derogare non conſueuit.*
99 *Indultum conferendi beneficia vacantia in menſibus Apoſtolicis non habet locum Sede vacante.*
190 *Regulæ cancellariæ reſeruantes ſex, aut octo menſes ſummo Pontifici, Sede vacante, expirant.*
101 *Extincta regula cancellariæ, omnes menſes ſunt pro ordinario.*
102 *Papa a ſe datum priuilegium reuocare poteſt.*
103 *Priuilegio Regibus conceſſo derogari non ſolet.*
104 *Priuilegium Principi conceſſum de non concedendo beneficia, niſi oriundis, & eidem acceptis, non habet locũ in loco mixto.*
105 *Nominationes in quibuſdam beneficijs Regibus Scotiæ conceſſæ olim ſunt.*
106 *Prioratus S. Auguſt. non veniunt ſub appellatione beneficiorum monaſterialium.*
107 *Conceſſionum Apoſtolicarum interpretatio curiæ Romanæ ſtylo accommodanda eſt.*
108 *Priuilegia ſtrictam recipiunt interpretationem.*
109 *Priuilegia Regibus conceſſa odioſa ſunt.*
110 *Priuilegia Sabaudiæ Ducibus conceſſa non habent locum in beneficijs parochialibus.*
111 *Diſpenſatio contra ius, indultum contra ſtatuta, & regulas datur.*
112 *Regem Franciæ priuilegium habuiſſe, ne excommunicaretur, vulgò circumferri ſcribit Rebuffus Iuriſconſultus.*
113 *Henricus Tertius Gallorum Rex Cardinalem Aloyſium Guiſium trucidari iniuſte mandauit.*
114 *Indultum, de quo ſupra num. 111. aduerſus Cardinales non extenditur.*
115 *Henricus Tertius Cardinalem Borbonium, Lugdunenſemq. Archipræſulem in cuſtodiam tradidit.*
116 *Henricus Tertius à F. Iacobo Clemente interficitur Kal. Auguſti, ann. Sal. 1589.*
117 *Religio Hieroſolymitana de quibusuis cauſis cognoſcendi habet Indultum Apoſtolicũ.*
118 *Indultum extraordinarium eſt conceſſio Prælatis, & Principibus facta conferendi beneficia, ad ipſos aliàs non pertinẽtia.*

Per quæ ſublatis impedimentis quibuslibet, poſſis de beneficijs tuæ diſpoſitioni commiſſis ſalubriter prouidere.

§. Per quæ ſublatis.

PER QVAE SVBLATIS. Locus admonet, vt rem paulò altius repetendo, ſtudioſi lectoris laboribus conſulamus. Namque (vt 1
diximus ſemel, atque iterum *cap. 3. num. 43. cum ſeqq. & c. 17. nu. 4. cum ſeqq. lib. 3. de Sacr. Immun.*) omnia initio naſcentis Eccleſiæ inter Chriſtianos fuerunt communia; & quanquam poſtea creſcente fidelium numero, conceſſum fuit, vt vnuſquiſque Chriſtianus ſuas retinere valeret ſubſtantias, ſacerdotes tamen, diaconi, necnon aliarum eccleſiarum adminiſtri per aliquot annos ſimul coeuntes omnia inter ſeſe communia eſſe profeſſi ſunt. Sed 2
deinde

deinde aucta clericorum multitudine, vix illa communis vita tolerari poterat: quocirca permiſſum eſt, vt vnuſquiſque propriū habere poſſet, *can. nolo, in fine*, 12. *q.* 1. Huius rei rationem reddit Dominicus Soto *lib.* 10. *de iuſtit. & iure*,
3 *q.* 4. *art.* 1. & 3. quia clerici non habent votum paupertatis, neque talis obedientiæ, quam non quiſque in domo ſua præſtare Epiſcopo poſſit. Quæ nota cum eſſent Romanis Pontificibus, videlicet votum paupertatis non eſſe ſacro ordini annexum, nec inter clericos poſſe vitam retineri communem, vtilem futuram, ac licitam bono-
4 rum Eccleſiæ partitionem duxerunt, proinde illis quadrifariam diuiſis, primam portionem Epiſcopo, ſequentem clero, fabricæ, eccleſiæq. neceſſitati tertiam, pauperibus quartam adiu-
5 dicarunt. Diſtributio autem iſta facta videtur anno natiuitatis dominicæ circiter quadringenteſimo, ſeptuageſimo, quo tempore floruerunt SS. Hieron. & Auguſtinus, ſedente Simplicio Papa, qui de diuiſione hac mentionem facit expreſſam *in can. de redditibus*, 12. *q.* 2. quam partitionem videtur cõfirmaſſe Gelaſius, vt videas *in can. vobis*, & *in can. quattuor, ead. q.* 2. & licet conſtitutiones Gelaſij apud Gratianũ præcedant Simplicij conſtitutionem, nulli tamen dubium eſſe debet, quin annis circiter viginti ipſum anteceſſerit Simplicius: immo inter Simplicium, & Gelaſium, ſi ijs, qui de vitis Pontificum ſcripſerunt, credimus, fuit Felix tertius. Ipſam confirmauit Gregorius quoque Magnus, qui Romanæ fuit præfectus Eccleſiæ anno ſalutis ſexcenteſimo, vt eius epiſtola tertia libri vndecimi Maximiliano Syracuſano Epiſcopo ſcripta teſtatur: ex qua canonẽ habemus *ead. q.* 2. *qui incipit, cognouimus*. Huius partitionis meminerunt B. Thomas Aquinas 2.2. *q.* 185. *ar.* 7. vbi etiam Caietanus, Præpoſitus in ſumma 44. *diſt. col.* 5. *Syluester in verbo, clericus* 4. *q.* 20. & *in verbo, reſtitutio*, 3. *q.* 5. *Adrianus in* 4. *Sent. incipient. Pro clariori*, 4. *concluſ. Soto in d. art.* 3. *q.* 4. *Ioannes Faber ad* §. *nullus, Inſtit. de rer. diuiſ. Couarr. ad cap. cum in officijs, nu.* 3. *de teſtam. M. Anton. Columna Marſilius in tract. de eccl. reddit. orig. & iure, par.* 1. *cap.* 4. & 6. & *par.* 3. *cap.* 20. qui omnes ex illa partitione con-
6 ſtanter aſſeuerant, clericos beneficiatos vere eſſe dominos fructuum eius portionis, quæ ſibi ex illa diſtributione obtigit, adeo vt non teneã-
7 tur ad reſtitutionem conſumptorum in profanos vſus vltra neceſſaria.

Omnia autem eccleſiaſtica bona ex duobus potiſſimum conſtare, nempe ex decimis, & pijs legatis diximus *cap.* 17. *num.* 14. etſi Dominicus Soto *d. q.* 4. *art.* 3. quadruplicia eſſe contendit. Sed illa quattuor duo iſta comprehendunt, ſicut duobus iſtis quattuor illa includuntur, nempe quidquid Eccleſiæ, aut eius miniſtris obuenit, aut decimarum iure datur, aut iuſtis piorum hominum largitionibus. Habebant ſiqui- 8
dem in primitiua Eccleſia CHRISTI fideles omnia communia, & in commune omnia conferebant: vt inde tam clerici, quàm pauperes alerentur. Quotquot enim poſſeſſores agrorum, aut domorum erant, eas vendentes, offerebant pretia eorum, quæ diſtrahebant, & ponebant ante pedes Apoſtolorum, vt teſtantur *Acta Apoſtolica cap.* 4. Poſtea cum animaduerterent ſummi Eccleſiæ Principes plus vtilitatis, & commo- 9
di allaturas hæreditates, & agros, quos vendebant, ſi eccleſijs, quibus præſidebant Epiſcopi, traderentur, quod ex redditibus eorum, & illis, & ſuccedentibus temporibus plura, & elegantiora miniſtrari poſſent fidelibus communẽ vitam ducentibus, quàm ex pretio, cœperunt prædia ruſtica, & vrbana, quæ diſtrahi ſolebant, matricibus eccleſijs tradere, vt de redditibus earum clerici victum caperent, *cap. videntes autem* 12. *q.* 1. & hoc eſt, quod primum bonorum eccleſiaſticorum genus Dominicus Soto appellat. Alterum eſt bonorum, quæ poſtmodum offerri etiam eccleſiæ cœperunt, non modò fabricæ, & pauperum ſubſidio, ſed tanquam ſtipendium alicuius perpetui ſacerdotij, ſeu vt vulgò dicimus, capellaniæ. Tertium genus bonorum eccleſiaſticorum conſtat ex quotidianis pietantijs, quas diſtributiones vulgò dicimus. Eſt verò pietantia cibi portio, quæ perſonis clauſtralibus in loco communi comedentibus, quod refectorium vulgò appellari conſueuit, datur; & forſitan à pietate nomen accepit. Quartum, & 10
vltimum genus conſiſtit in quota decimarum iure clericis debitarum. Sublata itaque clericorum communione, primò bonorum patrimonialium, deinde eccleſiaſticorum diuiſio fuit inſtituta, ac non eccleſiaſticorum quidem omnium, ſed mobilium dumtaxat, cum rerum immobi- 11
lium communionem diutiſſime permanſiſſe ſcribat M. Antonius Columna *in d. tract. par.* 1. *c.* 6. deinde, vt diximus, & rerum immobilium: ac primum Anachoretis, Monazontis, Sarabaitis, & id genus alijs aſſignata fuit pars, vt idem Columna auctor eſt *eod. cap.* 6. qui opportune ſequenti capite examinat, vbi locorum primum peculiares cuique clerico redditus cœperint aſſignari: neque male, vt ego arbitror, opinatur, id primum in Germania ortum habuiſſe ſub 12
Leone Tertio anno CHRISTI 799. vt in VVormatienſi ſynodo *c.* 50. *de quo in can. ſancitum eſt*, 23. *q.* 8. vbi ita: Sancitum eſt, vt vnicuique eccleſiæ vnus manſus integer abſque vllo ſeruitio attribuatur: & presbyteri in eis conſtituti non de decimis, neque de oblationibus fidelium, neque de domibus, neque de atrijs, vel de

de hortis iuxta eccleſiam poſitis, neque de præ-
ſcripto manſo aliquod ſeruitium faciant, præter
eccleſiaſticum : quæ verba relata ſunt *in cap.* 1.
de cenſib. exact. & procur. Manſus quid ſit, in
13 Paratit. *eiuſdem tit. de cenſib.* explicauimus, quod
ſcilicet ſit ager certi modi, & menſuræ : quæ
quanta eſſe debeat, nondum inter interpretes
conſtat : ſed videri poſſunt, quæ *ad d. tit. de cenſ.*
14 diximus. Vnaquæque igitur eccleſia ſuum mã-
ſum habere cœpit. Quod videtur confirmaſſe
ſynodus Arelatenſis circa annum ſalutis octin-
genteſimum celebrata, dum ait. Quicumque
beneficium de rebus eccleſiæ habuerit ad ſar-
tatecta curanda teneatur. Et licet pluribus an-
te annis facta fuerit bonorum eccleſiaſticorum
15 partito : in ea tamen ſum ſententia, vt illa por-
tio, quæ clericis fuit aſſignata illius eccleſiæ, &
ciuitatis clericis eſſet communis (prout hodie
16 in collegijs canonicorum fieri videmus, in qui-
bus quædam eſt portio, quæ maſſa capitularis
dicitur) ita vt à Simplicio, à quo partitionem
eſſe factam apparet, ad illud vſque tempus
VVormatienſis ſynodi communis permanſerit,
videlicet, vt Epiſcopus ſuam haberet, eccleſiæ
fabrica ſuam, & clerici omnes ſuam : quæ aucto
forte ipſorum clericorum numero, cum ſufficere
non poſſet, factum eſt, vt præter illam commu-
nem portionem, vnicuique eccleſiæ manſus da-
retur. Idq. vel ex eo intelligi poteſt, quòd pau-
17 co poteſt tempore elapſo Gregorius Quartus
clericis plenius proſpiciens, curauit ſuos vnam-
quamque eccleſiam habere prouentus, ex qui-
bus alerentur ſacerdotes, ne præ inopia quæſtũ
facere, ac diuinum cultum deſerere cogerentur:
quod & Platina in eiuſdem Gregorij vita adno-
18 tauit. Hinc Leo quartus, qui anno incarnatio-
nis octingenteſimo quadrageſimo octauo Pon-
tifex maximus eſt renunciatus, ſtatuit, ne quis
plures ſimul eccleſias retinere poſſet, & ſi plu-
res, vna titulata, altera ſub commendatione
19 eſſet, *can. qui plures*, 21. *q.* 1. Nam qui commen-
datam habet eccleſiam, illius eccleſiæ non eſt
Prælatus, ſed potius procurator, *can. obitum, &*
20 *can. Catinenſis*, *diſt.* 61. mala enim plerumque
ex commendis prouenire attente conſiderat
Rebuffus *in ſua praxi benefic. tit. de commend.
num.* 12. *cum ſeqq.* Hinc factum eſſe exiſtimo, vt
qui eccleſiam adminiſtrandam habebat, ille di-
ceretur habere beneficium, cum eccleſiam obti-
nere nequaquam poſſet, niſi & manſum habe-
ret, hoc eſt aſſignationem illam fructuum, qui-
bus condecenter viuere, & diuinis vacare ad
vtilitatem animarum ſibi ſubiectarum poſſet :
qui quidem manſus, ſeu reddituum aſſignatio
21 paulatim beneficium eccleſiaſticum dici cœpta
22 eſt. Quo ſane vocabulo cuiuſque eccleſiæ, cui
quis præpoſitus ſit, bona omnia ſacri canones
comprehendunt, *cap. cum ſecundum, de præbend.
cap.* 1. *de eccleſ. ædific. regul. beneficium, de regul.
iur. lib.* 6. Hoc autem nomen beneficij in vſum
recipi ex ſermonis anguſtia idem Marcus An-
tonius Columna *d. tract. cap.* 9. ex ſeneca multi-
plicato teſtimonio ſcriptum reliquit, atque non
ſolum, quod benefice præſtatur, ſed illam ipſam
quoque beneuolam actionem, per quam alicui
benefit, recte hoc communi nomine beneficium
appellari, atque beneficiarios dictos, qui talia
obtinent beneficia.

His ſic ſe habentibus, ſcire quoque oportet, 23
quod ſtatim atque beneficia vnicuique clerico
aſſignari cœpta ſunt, plenam in beneficijs po-
teſtatem habuerunt Epiſcopi, vti manifeſte cõ-
ſtat ex *can. regẽda, & can. nouerint*, 10. *q.* 1. *prout
etiam tradit gloſſa ad cap. quamquam, in verbo
ſecus, de elect. lib.* 6. *Abbas Panormit. in q.* 5. *quæ
incipit, Augerio, num.* 6. *verſ. ſecundò probatur,
& ad cap. cum olim, num.* 2. *verſ. hæc ratio nun-
quam, de maior. & obed. & ad cap.* 2. *num.* 3. *de
reſtit. ſpoliat.* Quibus aſſentitur Gomeſius *in* 24
tract. de grat. expect. num. 3. aſſerens inſuper, ob
hanc vnam cauſam Romanos Pontifices non fa-
cile eoſdem ordinarios oneraſſe reſeruationi-
bus: quod videtur nobis indicare Gregorius pri-
mus, Romano defenſori Siciliæ ſcribẽs *epiſt.* 32.
lib. 9. *de qua in can. peruenit*, 11. *q.* 1. vbi ita in fi-
ne. Nam ſi ſua vnicuique Epiſcopo iuriſdictio
non ſeruatur, quid aliud agitur, niſi vt per nos,
per quos eccleſiaſticus cuſtodiri debuit ordo,
confundatur? Vnde eſt, quòd in Gratiani De- 25
creto de gratijs expectatiuis, de reſeruatis, &
affectis, & ijs ſimilibus nulla fit mentio, teſtimo-
nio Abbatis *ad cap. mandatum, num.* 3. *in fine, de
reſcript.* cui adſtipulatur Aeneas de Falconibus
in tractat. de reſeruat. benefic. in primo præludio.
Abbas autem, *ad d. cap. mandatum*, tradit, *prout
& ad can. conſtitutus, in princ. verſ. noto primo,
eod. de reſcript.* poſtea ſucceſſu temporis ſummos
Pontifices cœpiſſe expectatiuas dare, parce ta-
men, & curialiter. Nam cum Papa pro aliquo
ſcribebat, vt ei de beneficio prouideretur, tribus
præſertim litterarum formulis vti ſolebat, lo-
quendo cum magna circumſpectione. Vteba- 26
tur enim hoc moderamine, videlicet, *quatenus
pro alio non ſcripſerimus*, vt ait Dominicus, *ad
cap. duobus, col. fin. de reſcript. lib.* 6. *Abbas ad d.
cap. mandatum, num.* 3. *in fine, per eundem textũ,
cum duobus ſequentibus.* Ex quibus clare liquet,
ita ſolitos fuiſſe ſcribere ſummos Pontifices. De
hac clauſula, *quatenus pro alio*, late diſſerit Ab-
bas loco proxime citato. Sed latius Rebuffus
*ſuper Concord. tit. forma mandati Apoſtolici, in
verbo, pro alio*, qua clauſula frequentius, vti ſo-
lent hodie ſummi Pontifices, dum ad Gallica-
nos collatores ſcribunt, ac ad alios quoſcũque:

propte-

propterea quòd Papa virtute Concordatorum ſemel in ſuo Pontificatu litteras in forma mandati dare poteſt, videlicet vnum collatorem habentem collationem decem beneficiorum in vno: habẽtem autem collationem quinquaginta beneficiorum, & vltra in duobus beneficijs grauari dumtaxat, §. 1. *rubr. de mandatis Apoſtolicis, & ibi Rebuffus per totum*. Abbas etiam de tribus illis litterarum formulis, *ad d. cap. conſtitutus, in princ.* Siquidem priores vocabantur monitoriæ, quibus Papa ordinarium collatorem monebat, vt illi, pro quo ipſe ſcribebat, prouideret: per quas quidem potius videbatur acqui-
27 ri ius ad rem, quàm in re, vt voluit Petrus de Ancharano *ad cap. in litteris de reſcript.* quod videtur probari *ex cap. dilectus, 1. de præbend. &*
28 *ibi notat idem Ancharan.* Solum enim videtur inducere monitionem de congruo: quia ſi ordinarius illis ſibi præſentatis monitorijs litteris non parebat, ſecundo loco Papa dabat præceptorias, exinde ſi ordinarius illas etiam negligebat, executorias litteras concedebat, per quas executor loco Papæ deputatus, compelleret ordinarium. Per iſtas tamen tres litterarum ſpecies non tribuebatur ius in re, ac in beneficio, vel ad illud, ſed ſolum dabatur facultas implorandi officium iudicis, id eſt executoris, quoniã ius in re acquirebatur per receptionem auctoritate Papæ factam, *vt aſſerit Speculator tit. de*
29 *action. & petit.* §. 4. *in princ.* Itaque videmus, Romanos Pontifices initio nulla ſibi reſeruaſſe beneficia, nullas gratiæ expectatiuæ litteras, niſi parce, & cum moderamine dediſſe. Sciendũ tamen eſt, has reſeruationes, quas ſibi faciebãt de prouiſionibus beneficiorum eccleſiaſticorum Romani Pontifices, non annullaſſe collationes ordinariorum, licet ordinarij ipſi contrauenientes mandato Papæ eſſent priuandi: atque ideo cœptum eſt apponi decretum irritans, vt annullaret dictas ordinariorum collationes. *cap. ſi eo tempore, de elect. lib. 6.* Sed quis auctor reſeruationum fuerit, quæſtionis eſt. Paulus Granutius Lucenſis, vir eruditus, atque induſtrius, meusq. contubernalis, *in q. prima, quam adijcit quæſtionibus reſeruat. benefic. Iacobi Simonetæ*, varias
30 refert interpretum opiniones. Prima videtur fuiſſe Thomæ Feltrij, *in tract. reſeruat. circa princ.* exiſtimantis, Nicolaum primum fuiſſe, qui anno Domini 860. nonnulla inceperit ſibi reſeruare beneficia. Secunda Ludouici Gomeſij *in regul. cancellariæ proœm. verſ. redeamus igitur, & in tract. de grat. expect. num. 4. in fine*, qui hãc reſeruationem Ioanni vigeſimo ſecũdo tribuit: hic enim regulas, quas cancellariæ vocamus, in ordinem redegit, ſcriptores litterarum Apoſtolicarum certo numero diſtinxit, taxas ipſarũ litterarum ordinauit. Ex recentioribus Burſatus *conſ. 126. n. 18. lib. 2.* à Clemente V. anno 1305. originem habuiſſe putat. Ipſe Iacobus Simoneta *in d. tract. q. 3.* eidem Ioanni Vigeſimoſecundo hoc tribuit: quod magis receptum videtur. Deinde Benedictus duodecimus, & Gregorius 31
vndecimus hoc domeſticum peculium magis auxerunt, vt poſt Polydorum Virg. *lib. 8. cap. 2. de inuent. rer.* auctor eſt idem Gomeſ. locis ſupra citatis. Ab ijs autem, veluti ab anteſignanis, poſteriores omnes Pontifices reſeruationes, & regulas ſuas expectatiuas, veluti per manus acceperunt, plura addendo, & formas varias inducendo, vt ex lectione regularum cancellariæ, & pluriũ extrauagantium colligere poſſumus. At vero reſeruationem in iuris corpore clauſam multo ante tempore, videlicet à Clemente tertio, vel vt alij malunt, quarto factam eſſe cõſtat *ex cap. 2. de præben. lib. 6.* Noſtris tamen tempo- 32
ribus, ſublatis duabus antiquioribus formulis, executoriæ litteræ ſunt in vſu, vt poſt Ioan. de Imola *ad cap. capitulum, in 2. notab. de reſcript. notat Gomeſius in d. tract. de grat. expect. num. 6.* Monitoriæ verò, ac præceptoriæ in deſuetudinẽ 33
abierunt, niſi eo tantum caſu, quo Papa pro moniali aliqua recipienda reſcribat, *vt dixit Abbas poſt Ioan. Andr. ad cap. ex inſinuatione, de reſcript.* quod etiam conſtat non obſcure *ex cap. cum dilecta, eod. tit.* Reſeruationes verò plures eſſe nemo negat: ſed vna, an plures ſint in corpore iuris clauſæ, dubitatio eſt certe non mediocris: communiter tamen noſtri vnicam eſſe 34
putant, *de qua in d. cap. 2. de præben. lib. 6.* atque ita tenere cancellariam, retulit mihi, Ioſephus Ferrerius, Sauonenſis S.D.N. Referendarius, & Abbreuiator de parco maiori, vir egregie doctus, diligens, & in re beneficiaria, alijſq. Cancell. expeditionibus magnopere verſatus, videlicet, quòd nulla alia reſeruatio dicatur eſſe clauſa in corpore iuris, quàm inducta *per d. c. 2.* quæ etiam inducitur, non modò ſecundum modos ſolitos vacationis, ſi ſequatur in curia, ſed etiam ſi beneficium vacet, vt dicitur, iuxta decretum, vt ſi ponatur in litteris prouiſionis decretum dimittendi obtẽtum, aliàs vacet eo ipſo, ac ſi in indulto conferendi ponatur decretum, quòd prouiſus teneatur expedire nouam prouiſionem, aliàs beneficium vacet, & ſimilia: quia in iſtis beneficijs datur reſeruatio apud Sedem Apoſt. etſi aliqui, præſertim Gomeſius *in reg. triennali, q. 31. verſic. ſecundus igitur articulus*, & Aeneas de Falconibus *in d. tract. de reſeruat. q. 2. princip. num. 12.* plures eſſe contendunt: vterque etiam docet, quam vtilitatem afferat huiuſmodi quæſtio: quæ cum ad inſtitutum noſtrum non pertineat, longius nõ progrediemur. Sed videamus, quænam fuerit reſeruationũ potiſſima cauſa. Duas refert principales Simoneta *in d.*

35 *in d.tract.reſeru.beneſ.q.3.n.6.cumſeqq.* vt alte-
ra ſit, quo prouideretur viris litteratis, & virtu-
te præſtantibus: altera quo abuſui ordinariorum
occurreretur. Nam cum Rom. Pontf. longa ex-
perientia cognouiſſent, ordinarios collatores nõ
viris idoneis, ac virtute præditis, ſed conſangui-
neis, amicis, aut familiaribus beneficia, vt plu-
rimum, conferre conſueuiſſe, vel ſi alijs confe-
rebant, id aut precibus, aut fraudibus, aut illici-
tis laicorum artibus, plerumque etiã ſimoniace
factitaſſe, reſeruationes introducere cœperunt.
Quare Ioannes vigeſimus ſecundus *in extrau.*
ex debito de elect. dicit, ſe illam beneficiorum
reſeruationem feciſſe, vt facilius, & vtilius ec-
cleſijs prouideretur, quarum diutina vacatio
pernicioſa eſſet pariter, & damnoſa, propter fre-
quentes in electionibus, & prouiſionibus diſcor-
dias. Benedictus quoque duodecimus *in extra-*
uagan. ad regimen, de præbend. & dignit. vt viris
idoneis de eccleſijs prouideretur, qui eis & præ-
eſſe, & prodeſſe poſſent.

Hinc opportune quæri poteſt, an eiuſmodi
reſeruationes iure fieri poſſint. Dubitationem
36 facit *cap.19. Concilij Toletani 3. de quo in can. ſic*
quidem, 10. q. 1. ibi enim cum ſermo habeatur
de bonis eccleſiæ, quæ beneficia ſunt (vt ſupe-
rius dictum eſt) ſubijcitur: omnia ſecundum
conſtitutionem antiquã ad Epiſcopi ordinatio-
nem, & poteſtatem pertineant. Et in Concilio
Cabilonenſi 2. decretum eſt, vt omnes eccle-
ſiæ cum dotibus ſuis, & decimis, & omnibus ſuis
iuribus in Epiſcopi poteſtate conſiſtant, atque
ad ordinationem ſuam pertineant. Idem in Cõ-
cilio Toletano 4. *cap.32.* Nouerint, &c. iuxta
canonum ſtatuta, ſicut eccleſiam, ita & dotem
eius ad ordinationem Epiſcopi pertinere. Facit
etiam, quod Leo tertius conſtituit *can. regen-*
da, ead. 10. q. 1. & quod Gregorius primus *can.*
peruenit, 11. q. 1. Nam, inquit, ſi ſua vnicuique
Epiſcopo iuriſdictio non ſeruatur, quid aliud
agitur, niſi vt per nos, per quos eccleſiaſticus
cuſtodiri ordo debuit, confundatur? Abbas *ad*
cap. mandatum. num.3. de reſcript. Siquidem
Prouinciæ, teſtimonio Anacleti Papæ *in can. 1.*
diſt.99. multo ante CHRISTI aduentum tem-
pore diuiſæ ſunt, & poſtea ab Apoſtolis, &
37 B. Clemente ipſa diuiſio eſt renouata. Vnde
Gregorius *cap. vlt. ead. diſt.99.* reprehendit Pa-
triarcham Alexandrinum, quòd eum vniuerſa-
lem Papam vocauiſſet: ſi enim, inquit, vniuer-
ſalem me Papam veſtra ſanctitas dicit, negat ſe
hoc eſſe, quod me fatetur vniuerſum. Quibus
conuenit, quod Honorius, & Theodoſius Im-
peratores reſcripſerunt, *vt in l. omni nouatione,*
C. de ſacroſanct. Eccl. & in l. vnica, C. de priuileg.
vrbis Conſtantinop. lib.11. nempe vt vrbs Con-
ſtantinopolitana, ſiue Eccleſia prærogatiua

eadem, qua vetus Roma lætaretur. Plura hu-
iuſmodi afferri poſſunt, quibus videtur, Roma-
num Pontificem non eſſe ita beneficiorum do-
minum, vt eorum aliqua ſuæ diſpoſitioni iure
reſeruare poſſit. Attamen ſi diligenter, & exa-
cte, vt par eſt, cuncta penſentur, non erit, cur de
hoc ordinarij collatores grauentur. Nam eius
eſt deſtruere, cuius & condere, eius etiam ſol-
uere, cuius & ligare, ſiue, vt eſt iuris regula, 38
l. eius, ff. de regul. iur. eius eſt velle, cuius & nol-
le, & econtra. Nec vlli iniuriam facit, qui ſuo
iure vtitur, *cap. cum eccleſia, vbi gloſſa de elect.*
Etenim, ſi ab initio naſcentis Eccleſiæ rem re- 39
petamus, haud obſcure videbimus, ad Romanos
Pontifices, veluti ordinarios vniuerſales, &
Epiſcopos totius orbis ſpectare non modò om-
nium cauſarum iudicationem, & cognitionem,
verumetiam de omnibus beneficijs diſpoſitio- 40
nem, *vt gloſſa notat ad cap. Felicis, §. fin. in*
verbo, priuata, de pœn. lib.6. & ad can. ad Ro-
manam, 2. q.6. & ad can. ſola, cum ſeq. 9. q.3. &
ad cap. quanto, de tranſlat. Epiſcop. Immo ſum-
mus Pontifex in beneficialibus, ac ſuper bonis
eccleſiarum pleniſsimam habet auctoritatem,
& liberam facultatem, *cap.3. de præbend. lib.6.*
clem.1. in fine, vt lit. pendent. can. per principa-
lem, ead. q. 3. can. bonæ, 12. q. 2. Abbas, & alij
ad cap. in præſentia, de probat. Quæ quidẽ adeo
vera ſunt, vt bona, & ius alicui eccleſiæ acqui- 41
ſitum, etiam ſine cauſa auferre poſſit, de ipſoq.
diſponere, vt libeat, ac ſecundum, quam habet,
plenam poteſtatem, liberamq. voluntatem, illa
ſibi, & ſedi Apoſtolicæ immediate ſubijcere,
adſtipulantibus Abbate *ad cap. ſubſtitutus, n.13*
de relig. domib. Paulo de Caſtro, *conſ.414. ſub*
num.1. verſ. his præſuppoſitis, & ſub nu. 8. verſic.
præterea video, vol.1. Geminiano, *ad cap.1. n.7.*
verſ. noto, quòd Ioan. Andr. de reb. eccl. non alie-
nand. lib.6. Felino, *ad cap. quæ in eccleſiarum,*
num. 40. de conſtit. Decio poſt Caſtrenſem, &
alios relatos, *conſ.341. nu.9.* Beroaldo *conſ.147.*
nu.19.21. & 23. vol.3. Hippolyto Riminaldo,
iun. conſil.44. num. 8. volum. 1. & conſil. 165.
num.6. vol.2. Nec aliquod ius quæſitum, ſeu ti-
tulus poteſt in eis allegari contra beatiſſimum 42
Papam. *cap.2. de donat. Felin. ad d. cap. quæ in*
eccleſiarum ſub num. 40. & Zaſius poſt Paul. de
Caſtro, Innoc. Anton. de Butrio, & alios per eum
allegatos, conſil.16. num.13. Quemadmodum
verò inferiores ab Epiſcopo non habent confe-
rendi poteſtatẽm, niſi inquantum Epiſcopus id 43
tacite concedit, & patitur ipſam eos habere,
vt in cap. ex frequentibus, & cap. cum veniſſent, 44
de inſtitut. Hoſtienſ. in ſumma de offic. Archid. §.
quod ſit eius officium, & de inſtitut. §. qui poſſet,
Gaſpar de Peruſio in tract. de reſeruat. benefic. in
princ. num.1. eadem ratione nec Epiſcopi, niſi 45
quantum

quantum ex ipſius Pontificis Maximi permiſ-
ſione, & conceſſione ius conferendi habent,
can. multum, 3. *quæſt.* 6. Et quamuis initio ſan-
ctiſſimi Papæ plenam, liberamq. Epiſcopis con-
ferendi auctoritatem dederint, non eſt tamen
dubium, quin maiorē penes ſe retinuerint, *vt re-
ſpondit* Cald. *conſ.* 3. *tit. de præb. Rebuff. in praxi
benefic. ſub hoc tit. forma, & declaratio noua pro-
uiſionis, in verbo, ſeu ſi venerabili, argum. c. dudū,
& c. quamuis de præb. lib. 6. Franc. Curt. conſ. 64.
in 5. col. Cephal. conſ. 539. nu. 49. lib. 4.* Caputaq.
deciſ. 337. n. 8. p. 1. & deciſ. 61. & 409. n. 3. p. 2.
46 quandoquidem non eſt veriſimile, Pontificem
Maximum voluiſſe priuare ſeipſum collatiua po-
teſtate, & auctoritate, cū ipſe ſit vtriuſq. fons, &
origo, *vt per gloſſ. notatur ad l. & quia, in verbo,
nec ipſa lex, ff. de iuriſdict. omn. iudic. & per om-
nes ad leg. 1. ff. de offic. eius, cui mand. eſt iu-
riſdict.* Nec Papa ipſe ex ſua liberalitate, per
quam ſe reſtrinxit, debet damnum pati, ſicut
& donans, *l. diuus, ff. de regulis iuris, Rebuff.
ſuper* Concordatis, *tit. rubr. mandati Apoſtoli-
ci, §. in verbo, vnum collatorem, verſic. nec*
47 *debemus hoc reſtringere.* Nam & Princeps lai-
cus, ſi in aliquem transfert iuriſdictionem,
non videtur ea ſe omnino abdicaſſe, quin ean-
dem ſi libuerit, ipſe quoque exercere poſſit,
cum illam videatur cumulatiue, non priuati-
ue conceſſiſſe, *d. cap. dudum, §. nos igitur, de
prebend. lib. 6. Afflict. cap. 1. §. poteſtas, n. 15.
quæ ſint regal. & ad cap. 1. §. item ſi quis, 3.*
48 *notabili, quibus mod. feud. amittat.* Quo loco
præciſe ſcribit, quòd ſi dominus alicui con-
ceſſit caſtrum cum iuriſdictione, non propterea
cenſetur ei iuriſdictioni prorſus renunciaſſe:
immo verò retinuiſſe eandem, quam ante
conceſſionem habebat, teſtimonio Rolandi à
Valle *conſil. 1. num. 135. cum ſeqq. lib. 2. vbi
num. 140. refert, & ſequitur Ripam reſponſ.
lib. 2. cap. 4.* aſſerentem, quòd licet feudata-
rius habeat regalia, non tamen ea ſic poſſidet,
quominus dominus ſuperior poſſit imponere
ſubditis noua vectigalia. *& in reſp. 7. col. 4.
eod. lib.* ſcribit, Imperatorem conceſſione ciui-
tatis Valentinæ facta eccleſiæ cum regalibus,
non priuaſſe ſeipſum iure ſuperioritatis, ac ſu-
premæ poteſtatis. Ita quoque in quadam cau-
ſa Parmenſi tenuiſſe Rom. Rotam anno 1538.
refert Gomeſius *in tract. grat. expect. num. 10.*
49 Nam etſi Imperator alicui Principi ſupremam
concedit iuriſdictionem, maiorem tamen apud
ſe retinet, per quam poteſt cum quolibet infe-
riori concurrere, vt late poſt alios pluribus con-
ſilijs probat Brunus Aſtēſis, præſertim *conſ. 47.
poſt Bald. ad cap. 1. quis dicatur Dux, vel Mar-*
50 *chio.* Verum ſi iſta in Principe profano admit-
51 timus, quanto magis in ſupremo totius mundi
Principe admittemus: Papa ſcilicet, cui ſoli
impartitus eſt Dominus plenitudinem poteſta-
tis? Epiſcopi verò, & alij inferiores in partem
ſolicitudinis tantum vocati ſunt, *can. decreto,
cum ſeq. 2. quæſt. 6. cap. ad honorem, de auct. &
vſu pallij.* Vnde Epiſcopi in ſuis diœceſibus vi- 52
ces Papæ gerere dicuntur, *vt dicit Archid. in
tract. de hæret. quem citat, & ſequitur Gaſpar
de Peruſio in tract. de reſeruat. benefic. in princ.
num.* 4. & ab ipſo Pontifice Maximo poteſta-
tem, quam habent, accipere, ſicut Pontifex
Maximus à Deo. quod & nos diſputauimus
*lib. 3. de Sacr. Immun. c. 5. n. 74. & fuſius n. 109.
cum ſeqq. eod. c.* Ex eo igitur, quòd Papa conce- 53
dens Epiſcopis liberam conferendi auctoritatē,
& maiorem ſibi retinuit, potuit ex certa ſcien-
tia immutare, vel limitare aliqua ex parte totū
illud quod conceſſit, quemadmodum poſtea fe-
cit: nec, vt dixi, aliquam collatoribus ordinarijs
fecit iniuriam, cum in hoc vſus ſit iure ſuo, & fa-
cultate ſibi diuinitus tributa, & inueterata Ec-
cleſiæ primitiuæ conſuetudine, vt aperte dicitur
d. c. 2. de præb. lib. 6. Ex quo interpretes arguunt,
Papam non modò iuriſdictionē conferendi con- 54
ceſſam poſſe ex parte limitare, & ad certū tem-
pus reſtringere, ſed etiam de iure, ac nulla ſup-
poſita negligentia ordinariorum, omnia benefi-
cia mundi cuilibet, & quandocumque libeat,
conferre. Abbas *ad c. quia diuerſitatem, in 5. no-* 55
*tab. per illum textum, de conceſſ. præb. Idem Ga-
ſpar de Peruſio loco ſupracit.* & per conſequens
concedere poterit expectatiuas ad omnes men-
ſes, & non ſolum vnam, aut alteram eccleſiam
cathedralem collatione priuare, & à poteſtate
Epiſcopi omnino eximere, ſed collationem om-
nium beneficiorum orbis ſibi reſeruare, vt teſta-
tur Gomeſius *in d. ſuo tract. de grat. expect. n. 12.*
quamuis hodie expectatiuæ non dentur ex con- 56
ſtitutione Conc. Trid. *ſeſſ. 24. c. 19. de reform.* im-
mo omnes eiuſdem decreto fuerint reuocatæ:
non eſt tamen dubium, quin Papa poſſit illas 57
concedere, non obſtante Concilio: dummodo
ad fidem faciendam de derogatione Conci-
lij in ea mentio ipſius Concilij expreſſa fiat.
Namque Concilijs generalibus per quoduis
Papę reſcriptū, aut conſtitutionē, aut priuilegiū, 58
aut decretū non intelligitur eſſe derogatū, niſi
conciliaris conſtitutionis mentio in ijs expreſſa
facta ſit, *vt tradunt cum Archid. ad c. 1. de conſt.
lib. 6. Innoc. ad c. ex parte de capell. monach. Ioan.
Andr. ad c. ſignificaſti, de elect. Rom. ad l. ſi verò,
§. de vera, in 23. fallen. ff. ſolut. matr. Io. de Anan.
ad c. cum diœceſi, de vſur. Felin. ad c. 1. de conſtit.
n. 28. & nos latius cap. 5. n. 52. cum ſeqq. lib. 3. de
Sacr. Immun.* vbi dicebamus, plenitudinē pote-
ſtatis, quam Papa habet ſuper iure, longe diffici- 59
lius extendi ad cōſtitutiones Concilij, quàm ad

alias quaſcumque, vti apparet *ex c.poſt tranſlationem, de renuntiat.* Immo Concilium derogãs alteri Concilio generali ſpecialem derogationẽ
60 facere neceſſe habet: non enim ſufficit dicere, non obſtante ordinatione talis Concilij, *Caputaquen.deciſ.176.par.1. ita quoque deciſum fuit in vna Vlixiponen. coram R.P.D. Robuſterio, die 24. Nouembris, anno 1572. quæ hodie impreſſa eſt in lib.Deciſ. diuerſorum, deciſ.122. par.1.* Sed an generale Concilium deroget priuilegio Apoſtolico, ſi de eo in derogatione non ſit facta mentio, quæſtionis eſt, atque hodie maxime dubitatur. Namque cum Paulus Tertius Pontifex Maximus ciuitati, & diœceſi Parmenſi conceſſerit, vt cauſæ ſecundæ inſtantiæ cognoſci poſſint à Parmenſi Archipresbytero, vel eo abſente, à Canonicorum Decano, vel à iudicibus ab ipſis datis, in omnibus cauſis eccleſiaſticis, beneficialibus, matrimonialibus, & alijs quibuſcumque, dubitatum eſt, an huic priuilegio per Concilium Tridentinum ſit derogatum, propterea quòd *cap.2.ſeſſ.13.* expreſſe ſtatuatur, quòd ſi à ſententia Epiſcopi, vel ipſius
61 in ſpiritualibus Vicarij generalis, in criminalibus ſpecialiter, appellari, ac appellationis cauſam Apoſtolica auctoritate in partibus committi contingat, Metropolitano, ſeu illius Vicario in ſpiritualibus generali, aut vni ex vicinioribus Epiſcopis, ſeu illorum Vicarijs, non autem inferioribus iudicibus cauſa committatur: *& c.20. §. ad hæc, ſeſſ.* 24. in quo ita. Cauſæ matrimoniales, & criminales non Decani, Archidiaconi, aut aliorum inferiorum iudicio, ſed Epiſcopi tãtum examini, & iuriſdictioni relinquantur. Hoc autem dubium reſultat, veluti acceſſorium, in quadam cauſa, quam ſanctiſſimus D. N. Papa ampliſſimis Cardinalibus, Hieronymo de Ruuere, apud quem cauſarum Auditoris officio fungor, & Hieronymo Matthæio, viris doctiſſimis ac nunquam ſatis laudatis, delegauit: quæ profectò decidi non poſſe videbatur, niſi & illud tolleretur dubium, an priuilegiũ, quoad cauſas criminales, per conciliares conſtitutiones ſit ſublatum. Circa quam quæſtionem hinc inde plura ab eruditis vtriuſque iuris doctoribus cõgeſta ſunt, vel illud in primis, de quo modo quęrendum non eſt: an ſcilicet appellatione quarumcumque cauſarum veniant criminales, cum in priuilegio de criminalibus non ſit facta expreſſa mẽtio, ſed de beneficialibus, & matrimo-
62 nialibus tantum. Quæ ſane quæſtio ſuas etiam habet difficultates, & præcipue, quòd priuile-
63 gium contra ius commune obtẽtum ſtrictiſſime interpretari oporteat, cum tantum diſponere videatur, quantum expreſſe loquitur, *Ioan.de Imola ad l. etiam, ff.ſolut. matrim. per l. ius ſingulare, ff.de legib.cap.dudum, in fine, & ibi gloſſa, de elect.l.ſi quando, C.de inoff.teſtam. clem.1.& ibi Card.de cenſib.Clem.2. §.fin. & ibi Card. de priuil.Bald.ad l. humanitatis, col.10.verſic. decimoquarto, C. de impuber.& alijs ſubſtit. Alex. ad l.liberorum, de verbor.ſignif.& conſil.3.lib.2. ſub nu.2.& eſt textus in l.quod verò, ff. de legib. & in l. ſi verò, §.de viro, & ibi doct.ff.ſolut. matrim. Iacobus Puteus deciſ.66.num.4.lib.1. Caputaquen.deciſ.84.num.7.par.2.* Et quòd priui- 64
legium non comprehendat omiſſa, quando eſt contra ius commune, tenet Baldus *ad c.1.col.1. quib.mod.feud.amitt.in 2.rubr.per cap.licet, de translat.Epiſc.& Car.per gloſ.ibi in clem.1.6.q.*
Illud autem priuilegiũ videtur eſſe omnino con- 65
tra ius commune, cum det appellationem à ſuperiori ad inferiorem, cum ratio ciuilis, & naturalis ſuadeat, vt ab inferiori ad ſuperiorem appelletur, *l.eos, de appell.cap.dilecti filij, de appell. Ferret.conſ.276.nu.4.lib.3.Corn.conſ.89.col.1.* 66
lib. 2. quod eſt luce meridiana clarius: etſi dici poſſet, quòd ille eſt delegatus Pontificis, & vbi adeſt, nullæ ſunt aliorum partes, *cap.ſane, 2.de offic.iud.deleg.* & omnibus Epiſcopis maior cen- 67
ſetur: vel quia illi priuilegio videtur eſſe renunciatum per non vſum, quo caſu ſaltem ſpatio quadraginta annorum amittitur priuilegium. *Puteus deciſ.252.num.4.lib.3.* Immo elapſo de- 68
cennio tollitur, ſi probatur, quòd euenerit caſus priuilegij, & quòd non ſit tunc ſequutus effectus priuilegij, *l.1.ff. de nund.*& eſſe communem opinionem ſcribit *Decius ad cap.cum acceſſiſſent, num.* 17. *de conſtitut.* vt poſt alios teſtatur Caputaquen. *deciſ.379. par.2.* Quæ tamen regula eam patitur exceptionem, vt, ſi cauſa vtentis ſit vniuerſalis, per vnicum actum particularem acquiratur vniuerſalis poſſeſſio, quia attenditur magis cauſa actus, quàm ipſius actus exercitium. *Bald. in repetit.l.1. num. 24. verſ. Tu dic, C. de emancipat.liber.Felin.ad cap. auditis num.19.prope fin.verſ. & dicit Baldus, de præſcript.* ita in Rota reſolutum fuiſſe tradit *Cantuc. deciſ. 139. num. 12. diuerſ. parte 2.* vbi etiam aſſerit, quòd ſi eccleſia habuerit priuilegium exigendi annatas, aut dimidias annatas aliquorum beneficiorum, & exegerit dimidias annatas alicuius beneficij in priuilegio comprehenſi, cenſetur acquiſita quaſi poſſeſſio exigendi dimidias annatas aliorum quoque omnium beneficiorum in priuilegio comprehenſorum. Sed de his non eſt in præſentia diſputandum, ſed an Concilium deroget priuilegio. Dubium facit Bulla ſummi Pontificis Pij Quarti in ordine centeſima trigeſima, qua tolluntur omnia priuilegia Concilij Tridentini decretis aduerſantia. Verum quoniam grauiſſimi Cardinales, qui interpretationi, & executioni Concilij Tridentini præfecti ſunt, aliquando

quando

quando reſponderunt, concilium non derogare priuilegijs Apoſtolicis, niſi de his expreſ-
69 ſam faciat mentionem, fortaſſe illa ratione, quòd lex, vel conſtitutio generaliter loquens nunquam tollat priuilegium particulare conceſſum ſuper eo, de quo conſtitutio illa generalis loquitur, *vt per Oldrad. conſil. 266. per totum, cum pro tranſit Archid. ad can. renouantes, nu. 6. diſt. 22. Millis in verbo, priuilegium non inſertũ, Card. conſil. 16. paulo ante finem, textus in l. 3. C. de ſilent. & decurion. lib. 12. vbi Cuiacius ex l. 3. de dignit. eod. lib. ait,* maiorem dignitatem circa prioris militiæ priuilegia præiudicium non facere. *Anchar. ad c. 1. ſub num. 5. verſ. & idem de priuilegijs, de reſcript. lib. 6. Dec. ad l. 2. nu. 5. C. vnde liberi, Iaſon. ad l. 1. n. 9. ff. ſolut. matrim. & conſil. 112. in vlt. col. in 4. Socin. conſil. 153. num. 31. & conſil. 209. col. 2. verſic. ſecundo quoniam, in 2. Aret. conſil. 104. num. 6. Ruin. conſ. 21. num. 9. in 3. Prob. in addit. Ioan. Monachi ad c. generali, circa princ. de elect. lib. 6.* quod videtur etiam deciſum à ſacræ Rotæ Auditt. in illa Vlixippon. iam citata: ac cum præſertim in illo conciliari decreto nulla contineatur derogatio priuilegiorũ, ea conſtitutio generaliter loquens non videtur comprehendere Parmenſes, qui in hoc particulare habent priuilegium. Concilium inſuper, cum particulari priuilegio perſonæ, aut loci, aut caſus derogare voluit, id expreſſe fecit, vt videre eſt in pleriſq. eius decretis, præſertim, *c. 11. ſeſſ. 24.* vnde cum in eo, de quo loquimur, nulla appareat priuilegij alicuius derogatio, ſequitur, concilium perſonas, & loca priuilegiata noluiſſe generali derogatione cõprehendi, quia ſi id ei viſum eſſet, iiſdem priuilegijs ſpecialiter, & expreſſe derogaſſet, *argum. l. vnicæ. §. vbi autem legatarij in fine, C. de caduc. tollend.* Et cum ita ſit, quòd ſcilicet conciliũ non deroget Apoſt. priuilegijs, niſi de his expreſſe meminerit, ac in eadem congregatione decretum fuerit, dictam Pij quarti Bullam non extendi vltra ea, quæ in concilio continentur, vigere adhuc priuilegium Parmenſe dicendũ videtur. Neque obſtat, quòd concilij confirmatio ſit cum decreto irritante, quia in ea tolluntur omnia, quæ conſtitutionibus concilij aduerſantur: ſed illud priuilegium, cum non ſit contra concilij conſtitutionem, propterea quòd decretum *d. cap. 2. ſeſſ. 13.* in locis ſpecialiter priuilegiatis non diſponat, priuilegia illa non cenſentur, quo ad hoc concilio eſſe contraria, quia concilium de caſu priuilegiato non loquitur, vt dictum eſt, atque ideo dici non debet contrarium, cum conciliari decreto non repugnet, per ea, quæ notantur *ad l. vbi repu-*
70 *gnantiam, ff. de regul. iur.* Neque obſtat *cap. 20. §. ad hæc, ſeſſ. 24.* quia ſacra eadem congregatio de his, qui auctoritate propria volunt cognoſcere, non de his, qui auctoritate Apoſtolica cognoſcunt, illud debere intelligi reſpondit. Siquidem Archipresbyter, ſiue Decanus, dum iu- 71
dicat, vel iudices dat vigore indulti Apoſtolici, gerit vices ſummi Pontificis, ac Sedis Apoſtolicæ, ac illam repræſentat, argumento *d. cap. ſane, 2. de offic. iudic. deleg. vbi etiam gloſſ. Anton. de Butrio, Anchar. Cardin. & alij, cæteri verò ad can. præcipimus, 93. diſt. & ad can. valde neceſſarium, 94. diſt. notantq. omnes ad cap. paſtoralis, §. præterea, de offic. ordin. l. 1. §. qui mandatũ, & l. etſi prætor, ff. de offic. eius, cui mand. eſt iuriſd.* & actus principaliter ſumit robur, & firmi- 72
tatem ab eo, qui iuriſdictionem mandat, *l. annua, ff. de ann. legat. l. quod Principi, ff. de legat. 2. cap. Romana, de offic. Vicar. lib. 6.* Idcirco dicunt noſtri, quòd quando delegati ſcribunt partibus, melius dicunt, mandatis Apoſtolicis pareatis, quàm mandatis noſtris pareatis, *Abbas ad d. c. ſane, num. 2. vbi etiam Andr. Barbat. ſub num. 1. verſic. pro communi ſtylo delegatorum:* quo tamẽ ad priuilegium Parmenſe, congregatio cenſuit non eſſe ei per concilium derogatum, niſi in eo, quòd Archipresbyter, ſeu Decanus non poſſit committere cauſas, niſi prout concilium diſponit, hoc eſt Metropolitano, vel viciniori Epiſcopo, vel eorum Vicarijs generalibus. Firma igitur erit concluſio, vt quemadmodum Papa 73
non intelligitur per quamuis conſtitutionem derogare concilijs generalibus, niſi de his expreſſa ſit facta mentio: ſic etiam concilia generalia nõ cenſentur derogare priuilegijs Apoſtolicis, niſi nominatim, & expreſſe de his faciant mentionem. Cæterum ſciendum eſt, quòd Can- 74
cellaria in litteris Apoſtolicis non ſupplet derogationem concilij, ſed requiritur, quòd ipſa derogatio ſit in ſupplicatione, & ſupplet eam tantum, quando pars concilij, quæ obſtat gratiæ, eſt regiſtrata in corpore iuris: & ſic ſuppletur in diſpenſatione ſuper defectu natalium derogatio Concilij Pictauienſis, quod eſt *in c. 1. de filijs presbyter.* etſi non eſt generale, ac in diſpenſatione beneficiorum incompatibilium derogatio concilij generalis, quod eſt Lateranenſe ſub Innocen. III. celebratum, *de quo in cap. de multa, de præben.* Concilio autem Tridentino non derogatur propter verba appoſita in eius fine, per quæ ipſum concilium remittit omnia à ſe determinata diſpoſitioni Papæ, qui videtur potius vti facultate ſibi tributa, quàm aliquid facere contra concilium.

Quod autem ad priuilegium attinet, ſciendũ eſt, in dubio præſumi reuocatum, *gloſſ. in ſum. ad fi. verſ. item in dubio 25. q. 2. Feder. de Senis conſil. 133. prope fin. verſ. item in dubio, Paul. Caſtr. conſ. 258. col. vlt. verſ. vnde in dubio lib. 1. Rom. conſ. 237. n. 1. verſ. eſt enim Calder. conſ. 11. cir. fi.*

verſ. item poſito. *Dec. conſil.* 168. *col.* 3. *ante*
num. 2. *Grauetta conſil.* 21. *n.* 14. *Crot. conſ.* 371.
num. 12. *&* 18. *cum ſeq. & conſil.* 380. *num.* 24.
& 25. *lib.* 9. *Cantuc. d. deciſ.* 139. *num.* 5. *&* 6.
75 probans, reuocationem priuilegij non præſumi,
niſi de ea expreſſe conſtet, & ad illam proban-
dam exactam requiri probationem. Sed ad rem
redeo, & aſſero, Romanum Pontificem poſſe ſibi
omnium beneficiorum collationem reſeruare, &
concedere expectatiuas ad omnes mẽſes, *Bald.*
ad cap. quod translationem, de offic. legat. Doct. ad
cap. 1. *ne ſede vacant. Brunus conſil.* 1. *poſt Bald.*
ad cap. 1. *in princ. qui feud. dare poſſ.* eſt enim or-
76 dinarius omnium ordinariorum, *Caputaquenſ.*
deciſ. 282. *num.* 3. *par.* 1. Verum cum hæc omnia
iuſte, & legitime à ſummo Põtifice fieri poſſint,
non tamen ſibi tradita à Deo plene vtitur pote-
ſtate, ſed liberalius agendo, iuriſdictionem, &
poteſtatem ſuam cum ordinarijs Epiſcopis par-
77 titur, eis concedens per ſuas, quas vocant, re-
gulas Cancellariæ quattuor menſium collatio-
nem, Martij ſcilicet, Iunij, Septembris, & De-
cembris: hocq. fuit etiam poteſtatem pontifi-
ciam explicare, dum illis, qui non eſſent ſummi
Pontifices, quod tantummodo ad ſummos Pon-
tifices ſpectaret, conceſſum eſt. Sex deinde
menſes, dum in ſuis eccleſijs, aut diœceſibus
perſonaliter reſiderent, conceſſi ſunt. Ij verò
ſunt, Februarius, Aprilis, Iunius, Auguſtus,
October, & December. Quibus currentibus,
78 quæcumque beneficia, reſeruatis dumtaxat ex-
ceptis, & quæ affecta dicuntur, Epiſcopi con-
ferre poſſunt: reliquorum verò ſex menſium
collationem ſibi reſeruarũt Romani Pontifices,
quibus ordinarij propter decreta, & inhibitio-
nes regularũ conferre prohibẽtur *iuxta clem.* 1.
§. *ſecus, de conceſſ. præbend.* Huiuſmodi autem
menſium partitio facta per regulas faciem ha-
bet honeſti: conueniens enim, & rationi conſo-
num videtur, quòd beatiſſimus Papa, cũ ſit do-
minus, & creator beneficiorum, & habeat ple-
79 niſſimam poteſtatem in omnibus, quæ ſub cælo
ſunt, *vt ait Bald. ad proœm. Greg.* propter maiorẽ
80 eius poteſtatem, & ſex menſes, & alia beneficia
affecta, & reſeruata ſuæ diſpoſitioni valeat re-
ſeruare. Nam qui dat id quod non tenetur, li-
beralitatem vtique videtur exercere, *vt tradũt*
81 *canoniſtæ ad c. relatum, de præben. poſt gloſſ. ibi,*
& eſt textus ſingularis in clem. ſi dominum, de
reliq. & venerat. Sanct. et in cap. 1. *de donat.* Dat
itaque Papa reſidentibus in diœceſi ordinarijs
collatoribus poteſtatem conferendi beneficia
vacantia ſex menſium, abſentibus verò, & Epi-
ſcopo inferioribus collatoribus quattuor, cumu-
latiue ſcilicet, non priuatiue, *vt tradit Ioannes*
Monachus ad cap. ſi eo tempore, de elect. lib. 6. *de*
quo Bald. meminit ad d. cap. 1. *qui feud. dare poſſ.*

Et in hoc conſiſtere poteſtatem iſtam cumula-
tiuam, ſcribit Gomeſius *in tract. grat. expect.*
num. 14. quia ſi Papa confert eiſdem quattuor, 82
ſeu ſex menſibus, & eius collatio ſit ordinarij
collatione anterior, erit potior, & efficacior, ſi-
cut in ſimili caſu notat gloſſa *ad cap.* 1. *de inue-*
ſtit. in marit. facta, textus in cap. ſi a ſede, de
præbend. lib. 6. vbi ſtatuit Papa, quòd ſi à Sede 83
Apoſtolica, vel Legatò ipſius vni, & ab ordi-
nario alteri eodem die idem beneficium confe-
ratur, nec appareat, quæ collatio fuerit pri-
mum facta, erit potior conditio poſſidentis. Si
verò neuter poſſideat, is, cui Sedes ipſa contu-
lit, vel Legatus, propter conferentis ampliorem
prærogatiuam, erit alteri præferendus, *de quo*
in terminis extat Alex. conſilium. 19. *in princip.*
lib. 2. *late Philippus Probus ad cap. eum, cui, tit.*
eod. de præbend. lib. 6. *Rebuffus in prax. benefic.*
tit. de reſcript. ad beneſ. vacant. num. 29.

His ita ſtantibus, reliquum eſt, vt reſpon-
deamus ijs, quæ videntur huic concluſioni ad-
uerſari, *ac primum, can. ſic quidam, & can.*
regenda, 10. *quæſt.* 1. & Conciliorum Cabi-
lonenſis, & Toletani quarti allegatis funda-
mentis: quibus omnibus eccleſiarum bona ſub
Epiſcopi ordinatione eſſe iubentur, quia reſpon-
dendum eſt, illas omnes conſtitutiones conclu-
ſioni noſtræ non eſſe contrarias: nec ex ijs pro-
bari Romanum Pontificem non poſſe quæcum-
que beneficia indiſtinctè, & quocumque die, &
menſe conferre: ſed de laicis loqui, quippe qui
exiſtimabant, ſe poſſe de bonis eccleſiæ perin-
de, ac de proprijs, & profanis diſpenſare, nec
ea eſſe ſub cura, & ordinatione Epiſcopali: *vti*
videre eſt in c. 1. *in c. decretum, & in c. nouerint,*
ead. q. 1. Neque item obſtat *c. peruenit,* 11. *q.* 1.
quia loquitur de Romano Siciliæ defenſore, vt
ex inſcriptione apparet manifeſte: is etenim, cũ
Siciliã à Gregorio gubernãdam ſuſcepiſſet, om-
nes clericorũ cauſas ad ſuum trahebat tribunal:
qua de re certior ab Epiſcopis Sicilienſibus fa-
ctus Greg. Papa, ipſum Romanum reprehendit,
dicens: Peruenit ad nos, quòd ſi quis contra cle-
ricos in tuo facias iudicio exhiberi, &c. tũ ſubiũ-
git. Si quis verò clericus, vel laicus contra Epi-
ſcopum cauſam habuerit: tunc te interponere
debes, vt inter eos, aut ipſe cognoſcas, aut certe
te admonente ſibi iudices eligant. Prohibet igi-
tur ei Gregorius, ne Epiſcopalem occupet iuriſ-
dictionem. Si verò lis fuerit inter Epiſcopum, &
clericum, non prohibet, ne de ea ipſe cognoſcat,
cum illud Epiſcopali iuriſdictioni impedimento
non eſſet, quoniam Epiſcopus fungi non poſſet
duplici munere, nempe iudicis, & partis, *argu-*
mento l. ille à quo, §. tempeſtiuum, ff. ad S. C. Tre-
bell. tum quia iniquum eſſet quemquam rei ſuæ 84
iudicem eſſe, *leg. Iulianus ait, ff. de iudic. l. vnic.*
C. ne

C.ne quis in cauſa ſua, vbi Bart. & ad l. hoc Tiberius,num.1.ff. de hæred.inſtit. ſicut nemo eſt in cauſa propria idoneus teſtis,*l.nullus,ff.de teſt.*
85 quæ autem dicatur cauſa propria, oſtendit Iuriſconſultus *in l.1.§.in propria,ff. quando appell. ſit*,quemadmodum etiam hodie ex conſtitutione Concilij Tridentini,*cap.20.§. legati,ſeſſ.24.*
86 in qua vetitū eſt Legatis etiam de latere, Nuncijs, Gubernatoribus eccleſiaſticis, & alijs quibuſcumque, ne Epiſcopos impediant, aut aliquo modo eorum iuriſdictionem præcipere, aut turbare præſumant, vel contra clericos, aliasve perſonas eccleſiaſticas, niſi Epiſcopo prius requiſito, aut negligente procedant, aliàs eorum acta, proceſſus,ordinationesq. nullius eſſe momenti mandauit, atque ad damni ſatisfactionē partibus illati teneri.Neque item obſtat *can.vl. 90.diſt.*in quo oſtendit idem Gregorius vniuerſalem Papam ſe vocari non debere: quem ſane locum, quomodo accipi debeat, bis explicauimus *c.10.num.10.lib.2.& cap.5.num.97.lib.3. de Sacr. Immunit.ſicut etiam l.omni nouatione, C.de ſacroſanct.eccl. & l.vnic. C.de priuil.vrbis Conſtantinop. lib.10. in cap. 4. n. 41. eod. lib.2.*

Sed vrgebit iterum aliquis,& dicet. Quid ſi-
87 bi volunt illa verba,ſublatis impedimentis? Reſponſio eſt in promptu: nam licet omnis auctoritas, omniſq. poteſtas conferendi beneficia iā ab initio naſcentis Eccleſię penes ſanctiſſimum eiuſdem vniuerſalem rectorē exiſteret, duretq. ac duratura ſit in perpetuum, vt ea, quæ diuina prorſus eſt,nec humanas extimeſcit viciſſitudibes, aut accidentia: verumtamen, quia veteres Pontifices maximi contenti fuerunt collatione eorum beneficiorum,quæ Vrbis ambitu claudebantur, & permiſerunt Epiſcopis, vt omnia beneficia, quibus vellent, conferrent, demum ob cauſas ſuperius adductas nonnulla ſibi reſerua-
88 runt, quæ deinceps Epiſcopi ipſi niſi per regulas Cancellariæ conferre prohibiti ſunt,ipſi impediebantur, quominus libere conferrent, vti conſueuerant, quæ impedimenta per indultum Apoſtolicum tolluntur,ijs,quibus eſt indultum,
89 in priſtinum reſtitutis: proinde eleganter Caputaquen.*poſt Caſſad. deciſ. 214.num.6. & 7. par.2.*cenſet,indulta, & alternatiuas cēſeri gratias fauorabiles,quia per ea, vel eas ordinarius conſeruatur in ſua antiqua prærogatiua. Impedimentum verò faciunt regulæ Cancellariæ cōtra ius commune, quod tollitur per indultum, vel alternatiuam Epiſcopis conceſſam. *Iacob.*
90 *Puteus in deciſ.206. num.2. lib.1.* dicit, indulta nihil aliud operari, quàm quòd remouent obſtacula, non autem ordinariam ampliant iuriſdictionem: *idem deciſ. 162. num.5. & num. 8. lib. 2.* atque etiam Simoneta *2. deciſ. 18. Creſcent. de priuileg. deciſ. 11.* & doctiſſimus ſacri *Germon. de Indultis.*

Palatij, ſeu Rotæ Auditor Scipio Lancellottus, nunc magnæ auctoritatis Cardinalis, *in vna Bononienſi Optionis die 9. Ianuarij* 1579. Im- 91
mo ipſe ſanctiſſimus Papa ſupra dixerat: dignum, quin potius debitum reputamus ea tibi fauorabiliter concedere, per quæ ſublatis impedimentis quibuſlibet, poſſis de beneficijs tuæ diſpoſitioni ſalubriter prouidere. Hinc indultum definiri poterit, quòd ſit *Remotio impe-* 92
dimenti, quod ordinarijs collatoribus per regulas Cancellariæ infertur. Quæ ſane definitio ſolis indultis ordinarijs conuenit, non extraordinarijs: nam bifariam diuiduntur indulta, ſcilicet in ordinaria, ac in extraordinaria: ordinaria ſunt, quæ conceduntur ordinarijs colla- 93
toribus, vtpote Cardinalibus, qui habent Epiſcopatum, ſeu Abbatias, aliave eiuſdem generis beneficia: ex eo enim, quòd ſunt Epiſcopi, aut Abbates, aut commendatarij perpetui, habent, vel conſuetudine, vel priuilegio, collationem à iure communi omnium beneficiorum, quæ ab eorum, quos gerunt, titulis pendent: ſed vti diximus, quia impediuntur per regulas Cancellariæ,quominus quolibet menſe,& quæcumque beneficia conferant, datur eis indultum, quo obſtacula remouentur; & dicitur ordinarium, quia impediti reaſſumunt, quod per regulas amiſerunt. Extraordinarium eſt, quod 94
Cardinali Epiſcopatum, aut Abbatiam, aut commendatum beneficium, aut alium titulum collatiuum non habenti, conceditur in aliqua diœceſi ſuper beneficijs vacantibus tempore menſium Apoſtolicorum, *hoc eſt, de quo in regul.12. Cancellariæ, reuocatio facultatum quibuſuis conceſſarum:* iſtud verò eſt odioſum, il- 95
lud fauorabile, *teſtimonio Caſſad.deciſ.2. & 3. de priuileg. & deciſ. 9. de præbend. Caputaquen. d. deciſ. 254.* & *Fabij deciſ. 116. diuerſ. par. 3. lib. 3.* Sic etiam Indultum Cardinalis poſt reſignationem Epiſcopatus dicitur ſuperindultum, & extraordinarium: *Achilles de Graſſ. deciſ. 1. num.6. de offic. ordin.* Nec obſtat clauſula *prius* in indulto appoſita, quia prior poteſtas erat cauſalis, poſt reſignationem autem ex noua gratia manet eiuſdem ſeruitutis formalis. *d. deciſ.1. in fine.* Vnde Iacobus Puteus *deciſ. 93. lib.3.* dicit, ſub derogatione indultorum Cardinalibus conceſſorum non cenſeri derogatum 96
indulto Cardinalis ordinarij.Si verò dubitatur, an ad ordinarium, ſeu extraordinarium ſit referenda derogatio, ad extraordinarium intelligi derogatum ait *ibidem num. 6.* Siquidem indultum ordinario conceſſum eſt æquum, & fauorabile: conceſſum verò Cardinali non ordinario eſt odioſum,rationi non conſentaneum, vel vt ipſe loquitur *ibidem, num. 5.* irrationabile: atque ideo cum Papa derogat indultis, 97

videtur potius tollere, quod eſt conceſſum ex non iuſta cauſa, quàm quod eſt ex iuſta: ita etiam tenuit *Achilles deciſ.*219. & Rota, cum ex Bullis,& ſupplicationibus,ordinarijs Indultis derogat,maturiorem requirit diſcuſſionem,teſte
98 Fabio, *deciſ.*127. *diuerſ.par.3.li.3.* Immo idem Puteus *deciſ.*422. *lib.*2. dicit, Papam derogare indulto Cardinalis ordinarij non conſueuiſſe,ac ſub derogatione indultorum Cardinalium non venire indulta conceſſa Cardinali ordinario, ſed tantum extraordinario, hoc eſt Cardinali habenti indultum in aliena diœceſi (vt ſæpe contingit) in qua non ſit ordinarius collator. Et
99 de his intelligere voluit Caputaquen. *in deciſ.* 214.*par.*2. dicens, indultum conferendi beneficia vacantia in menſibus Apoſtolicis non ha-
100 bere locum Sede vacante: nam mortuo Papa expirat regula Cancellariæ reſeruatoria ſex, vel octo menſium, *Sarnen.in proœm.reg.q.*2.*num.*2.
101 *poſt Geminian.conſ.*93. & extincta regula, omnes menſes iure communi ſpectant ad ordinarium, *cap.*2. *& per tot.de conceſſ.præbend. Abbas ad cap.mandatum,num.*3.*de reſcript.Caputaqu. in d.deciſ.*214.*num.*4. *&* 5. & de iſtis extraordinarijs indultis debet intelligi Rebuffus *in praxi benefic.ſub hoc tit.Forma,& declaratio nouæ prouiſionis, in verbo,ſeu ſi venerabili:* quo loco ait. Mirandum eſt de ſummo Pontifice, quo modo hiſce indultis teneri vult, & quo modo ea facile concedat: nam ea facilis conceſsio contemptum generat, & quoſdam eorum beneficiorum mercatores facit,& in omnibus reſignationibus Papa ſolet derogare his indultis, in alijs poteſt, quia maiorem ſibi reſeruauit poteſtatem, quàm conceſſerit, *cap. dudum, de præbend.* quamuis dixerit, ſe nolle aliquo modo derogare, quia faciendo huius clauſulæ mentionem derogare poterit, *Bart.ad l. ſi quis in princ.ff. de legat.*3. *&*
102 *Felin.ad cap.nonnulla, de reſcript.* & quandiu eſt Papa, priuilegium à ſe datum reuocare poteſt,
103 *cap.*1. *de conſtit. lib.*6. ſed ſi ad inſtantiam Regis,ſeu Reginæ conceſſum fuerit, tunc illis derogare non ſolet, vt ſtatuit Alexand.vj. *in ſuis regul. tit.de ceſſio.* nec etiam per clauſulas generales illis derogatur, vt conſuluit Romanus *conſil.* 393. *& refert Paul. Pariſ. conſil.*14.*col.*1. *in* 4. *vol.* Ita ſe etiam conſuluiſſe Rebuffus teſtatur pro Cardinali Lotharingiæ eius temporis. De Cardinalibus Gallicanis intelligit ille:nam paulò ſuperius dixerat, quòd non tenebantur aliquem recipere, vel alicui prouidere per litteras Apoſtolicas non facientes mentionem de ſuo indulto, vt olim habebant Cardinales Gallicani: ſed multi illo abutebantur, ob id iuſte fuerat reuocatum, vel reuocari poterat.

Si autem definitio illa non conuenit indultis, quæ habent Cardinales in diœceſibus,in quibus non ſunt ordinarij collatores, & extraordinaria ſunt: multò minus conuenire poterit ijs, quæ Pontifex maximus Principibus ſecularibus concedit, vt de illo, cuius meminit Creſcentius *deciſ.*14. *de priuileg.* vt indultum Imperatori con- 104
ceſſum, quo in quodam Ducatu ſuæ iuriſdictionis beneficia non poſsint conferri, niſi oriundis, & perſonis gratis,& acceptis eidem: quod cum videatur odioſum, non vendicat ſibi locum in loco limicroſo,& mixto, *per ea, quæ notat Cald. conſ.*11. *de præbend. Gemin. ad c. cum in illis, §. vlt. eod.tit.lib.*6. *Dec.conſ.*213. *& Bald.ad l. legatis vxori, argumento eius legis,ff. de leg.*2. vel cuius meminit Caputaquen. *deciſ.*84. *part.*2. nempe indultum conceſſum per Innoc. & Leo- 105
nem Regibus Scotiæ: quo vacantibus beneficijs eccleſiarum cathedralium, ſeu monaſteriorum eius regni,ducentorum ducatorum annuum valorem excedentibus, ſuperſedendum eſſet in poſterum à Romano Pontifice, ac ſuſpendenda eorum collatio ad octo ſaltem menſes, à die vacationis numerandos,vt interim litteris, ac ſupplicationibus ad Sedem Apoſtolicam à Rege datis,ſuper eadem collatione fieri poſſet matura, ac ſalubris de omnibus ijſdem beneficijs prouiſio, ac diſtributio, exceptis ijs, quos prioratus Sancti Auguſtini vocant, cum non veniant ſub 106
appellatione beneficiorum monaſterialium, attento curiæ Romanæ ſtylo, cui accommodanda 107
eſt cuiuſuis conceſsionis interpretatio *cap.ex litteris,de conſtit. Caſſad.deciſ.*5.*in fin.de appellat.* Siquidem priuilegia ſunt ſtricte, vt ſuperius di- 108
ximus,interpretanda, præſertim ea, quæ conceduntur Regibus, quia ſunt odioſa, *Rebuff.ſuper* 109
*concord. tit. de regia ad prælaturas nominatione facienda, in princ. in gloſ.in verbo, cathedralibus,Felinus ad cap.cauſam quæ,num.*25.*de reſcr. Decius conſil.*113. *in princ. Caputaquen. in d. deciſ.*84. *in fine*. Sic indultum conceſſum Sereniſsimis Sabaudiæ Ducibus in omnibus eccleſijs 110
cathedralibus, & monaſterijs conſiſtorialibus, de quo Puteus *deciſ.* 23. *lib.*2. non habere locum in eccleſijs parochialibus dixit Rota *d. deciſ.*23. & Creſcentius *deciſ.*16. *de probat.* vt beneficia in eorum ditione exiſtentia conferri non poſsint,niſi eorum ſubiectis, vel alias ſibi gratis, vel acceptis, dixit, præſumi gratum, niſi probetur Duci eſſe ingratus: quorum mentionem fecimus, *cap.*12. *num.*28. *cum ſeqq. lib.*3. *de Sacr. Immunit.* Illa ergo definitio indultis tantum ordinarijs aptari poterit: nam & Hieronymus Paulus in ſua praxi curiæ Romanæ in notab. tam circa beneficia reſeruata, quàm non reſeruata, cui adſtipulatur Rebuffus *in ſua praxi benefic. tit.de diſpenſationib.num.*20. In his, inquit, quæ contra diſpenſationem iuris communis ſunt, da- 111
tur diſpenſatio, in alijs, vtputà contra ſtatuta

funda-

fundationis,vel regulas datur indultum: nec dicitur ius ſolui, ſi ſit ſecundum ius, *l. Princeps,ff. de legib.l.digna vox,C.eod.* quæ leges quo modo conciliari poſſint,explicauimus *cap.1.lib.1. noſtrarum Animaduerſionum.* Vnde ſcribit Rebuffus *in aliàs citato tit. Forma, & declaratio nouæ prouiſionis,in verbo,ſeu ſi venerabili,verſ.etiam*
112 *ſi eſſet*, vulgò circumferri,Regem quoque Franciæ priuilegium habere, quo ei conceditur, vt non poſſit ab alio, quàm à Papa excommunicari. Ideo Henricus tertius Calliarum Rex, etſi Aloyſium Lotharingum, Cardinalem Guiſium nuncupatum, ſuis ſatellitibus acerbiſſime con-
113 fodiendum tradidiſſet, ſe tamen in excommunicationem incidiſſe negabat: quòd priuilegium à ſummo Pontifice obtinuiſſet, quo excommunicari non poſſet, licet quemuis clericum vltimo ſupplicio affeciſſet. Sed cum præceps, ac lubricus, furore potius, quàm zelo iuſtitiæ ductus, perperam indultum pontificium interpretaretur
114 (cuius auctoritas nequaquam aduerſus Cardinales extendebatur, cùm ſane expreſſa extenſione opus haberet, ſi eidem Regi eius vigore in eminentiſſimam ſacri Senatus perſonam hoc pacto ſæuire licitum eſſet) ac non ſolum eundẽ Guiſium barbare, & inhumaniter trucidari, ve-
115 rumetiam alterum Cardinalem, Carolum Borbonium pluſquam ſexagenarium, ac cum eo Lugdunenſem Archipræſulem in carcerem conijci iuſſiſſet, à ſanctiſsimo Papa Sixto quinto citatus,quinto poſt menſe, quàm hoc ſacrilegium perpetrauerat, ad iſtud ipſum defendendum, & dicendum,cur non deberet declarari excommunicatus, poſtremo die termini ſibi ad ſe iudicio ſiſtendum ſtatuti (vt ſunt iudicia Dei abyſſus multa) in proprijs ædibus, immo in caſtris inter ipſos armatos,& ſatellites exercitu ipſo, ac viris equeſtris ordinis quamplurimis ſtipatus,ad Sancti Clodouei Pontem (is vicus eſt quinque mil-
116 libus paſſuum Lutetia Pariſiorum diſtans) ab inermi, vigeſimum quintum annum nondum agente, ac ignoto quodam Fratre Iacobo Clemente nuncupato, patria Senonenſi, ordinis Prædicatorum,nihil tale cogitans, paruo cultello ad id dedita opera paulò ante elaborato ſubter vmbilicum vulneratus, ac miſerrime interfectus eſt Kalendis Auguſti, huius anni ſalutis 1589. magna & Gallorum,& tótius orbis admi-
117 ratione,ita vt pene prodigium viſum ſit. Tradit etiam *Fabius deciſ.101.diuerſ.par.3. lib.3.* religionem Hieroſolymitanam ex indulto Apoſtolico ius habere, vt omnes quæſtiones, lites, & cauſæ tam de beneficijs, quàm de alijs rebus à magno eius Magiſtro, & Conuentu in omni inſtantia,cognoſci poſsint, ſi controuerſia ſit inter milites eiuſdem Religionis, non æque, ſi inter militem,& non ſubditum Religioni,niſi ei ſe ſubiecerit non ſubditus,*d.deciſ.101.num.4.* Appellant verò milites ad ſummum Pontificem quandocumque ſe grauatos ſentiant, qui, vel Rotæ, vel Referendarijs,vel,quibus voluerit, iudicibus alijs cauſas committere ſolet: quod ſæpiùs obſeruauimus, dum vtriuſque ſignaturæ Referendarij munere fungeremur.

Illud igitur indultum, quod extraordinarium 118
eſſe dicimus, aliter definiri, ſeu deſcribi verius poterit, vt ſcilicet ſit conceſsio quædam Cardinalibus, Epiſcopis, vel Principibus à Papa facta conferendi beneficia,vel ad ea nominandi, præſentandive, ſuper quibus nullum ius, nullamque ipſi habent poteſtatem.

Summa ex §. Nos itaque.

1 *Clauſula hæc: Motu proprio, eſt optimus artifex, omnem habens virtutem.*
2 *Clauſula,motu proprio,inſtar papaueris ſomnum gignit, & quietem.*
3 *Clauſulæ, motu proprio, ex certa ſcientia,& de plenitudine poteſtatis, dubium omne de litterarũ Apoſtolicarũ certitudine tollunt.*
4 *Quod vult Princeps, & nos velle debemus.*
5 *Clauſula, motu proprio,habet locum etiam,ſi conceſſio fiat ad ſupplicationem partis.*
6 *Clauſula, motu proprio, non ampliat, ſed viuificat gratiam, ſic vt ſubreptionis ſuſpicio tollatur.*
7 *Atteſtatio Papæ non admittit probationem in contrarium.*
8 *Contrà clauſulam, motu proprio, non admittitur probatio.*
9 *Sacrilegum eſt de merito ab Imper. electi dubitare.*
10 *Clauſula, motu proprio, inducit diſpenſationem inhabilitatis.*
11 *Princeps incapacem eligendo, de inhabilitate diſpenſare videtur.*
12 *Cui à Papa prouiſum eſt de beneficio, idoneus cenſetur, ideo non eſt examinandus.*
13 *Liberalis actus Principis tertio non præiudicans latam recipit interpretationem.*
14 *Motus proprius merã liberalitatem ſupponit.*
15 *Papa ſuper beneficijs latiſſimam habet poteſtatem.*
16 *Clauſula, non obſtantibus, operatur etiam in præiudicium tertij.*
17 *Clauſula, non obſtantibus, indicat Principem ſupra ius eſſe.*
18 *Motus proprius licet tollat ſubreptionis periculum, non tollit ius tertij.*
19 *Clauſula, ex certa ſcientia, poteſtatem abſolutam abſolute deſignat. Ex Innocentio.*
20 *Paria ſunt aliquid facere ex certa ſcientia, aut de plenitudine poteſtatis: ex gloſſa intus citata.*

21 *Clauſula, motu proprio, eſt affinis clauſulæ, ex certa ſcientia.*
22 *Princeps legibus non ſubijcitur.*
23 *Clauſula, de plenitudine poteſtatis, tollit ius quæſitum tertio.*
24 *Per clauſulam, de poteſtatis plenitudine, iuri communi derogatur.*
25 *Clauſula, de poteſtatis plenitudine, poteſtatem ſupremam explicat.*
26 *Legatus clauſula, motu proprio, vti poteſt.*
27 *Legati motus proprius operatur, vt motus proprius Papæ.*
28 *Legatus omnibus maior eſt.*
29 *Legatus quia vices Papæ gerit, omnia poteſt, quæ Papa ſibi non reſeruauit.*
30 *Ordinarius poteſt vti clauſula, motu proprio.*
31 *Clauſula, motu proprio, magis conuenit ordinarijs, quàm Papæ, quia perſonas certius cognoſcunt.*
32 *Maior pœnitentiarius clauſula, motu proprio, vti poteſt.*
33 *Cardinalis habens indultum, clauſula, motu proprio, vti poteſt.*
34 *Simile non eſt idem.*
35 *Efficacior eſt clauſula, ex certa ſcientia, quàm clauſula, motu proprio.*
36 *Clauſula, de poteſtatis plenitudine, efficacior eſt, quàm clauſula, ex certa ſcientia.*
37 *Clauſula, ex certa ſcientia, non operatur ad præiudicium tertij.*
38 *Clauſula, ex certa ſcientia, in ijs, quæ facti ſunt, nihil operatur.*
39 *Clauſula, de poteſtatis plenitudine, duabus clauſulis, ex certa ſcientia, & non obſtante, præualet.*
40 *Clauſula, de poteſtatis plenitudine, ſuperat clauſulas, motu proprio, ex certa ſcientia, & non obſtante.*
41 *Clauſulæ, de poteſtatis plenitudine, nihil opponi poteſt.*
42 *Per gratiam, aut priuilegium rumpitur, quod Papa cum clauſula, de poteſtatis plenitudine, non rumpit.*
43 *Cum cauſæ ſtatus narrari debuit, & non fuit narratus, nulla clauſula periculum ſurreptionis remouet.*
44 *Princeps non tollit ius naturale.*
45 *Non præſumitur Principem alicui præiudicium inferre voluiſſe.*
46 *Inferior Principe clauſula, de poteſtatis plenitudine, vtitur, ſi ea ipſius anteceſſores vſi ſint.*
47 *Perpetuam poſsidentes inueſtituram clauſula, de poteſtatis plenitudine, licitè vtuntur.*
48 *Motus proprij efficacia fallit in ſexdecim caſibus.*
49 *Impetratum priuilegium lite pendente non ſuffragatur impetrati.*
50 *Priuilegium motu proprio conceſſum lite pendente, nihil operatur.*
51 *Motus proprius, cum ſignata eſt gratia per hæc verba: Fiat, vt petitur, nihil operatur.*
52 *Conceſſum non præſumitur quidquam motu proprio, niſi in diplomate exprimatur.*
53 *Clauſula, motu proprio, & ſupplicatio ſe inuicem compatiuntur.*
54 *Stare poſſunt ſimul ſupplicatio petentis, & ſpontanea diſpoſitio concedentis.*
55 *Per clauſulam, motu proprio, non excluditur conſenſus partis.*
56 *Supplicatio facta in forma motus proprij, ſi clauſula, motu proprio, non ſit in ea manu Papæ appoſita, expeditur ad petitionem perſonæ.*
57 *Clauſula, motu proprio, non extenditur ad inſolita.*
58 *Præbenda obtenta contra conſuetudinem, etiam motu proprio, nihil operatur.*
59 *Clauſula inſolita reddit actum ſuſpectum.*
60 *Iudex poteſt reijcere proceſſum contra ſtylum confectum.*
61 *In inſtrumento fit comparatio ſtyli.*
62 *Litteræ contra ſtylum curiæ confectæ falſitatis ſuſpectæ ſunt.*

Nos itaque motu proprio, non ad tuam, vel alterius pro te nobis deſuper oblatæ petitionis inſtantiam.

§. Nos itaque.

NOS ITAQVE. Quem ſummus Pontifex motum proprium, Imperator *in l.3. C. de legib.* ſpontaneum motum appellat. Hæc 1
autem clauſula, motu proprio, Cardinalis teſtimonio *ad clem. ſi Romanus, q.3. de præbend. quem ſequitur Peruſ. ad cap. pluribus, not.2. de præbend. in 6.* eſt optimus artifex, omnem habens virtutem. Vnde Petrus Rebuffus *poſt Fran. Cremenſ. ſingul.135. ſuper Concordat.* 2
tit. forma mandati Apoſtolici, in verbo, motu proprio, in princ. dicit, quòd quemadmodum papauer, teſte Dioſcoride, & Plinio, gignit ſomnum, & quietem, ita & hæc clauſula habenti eam, & non poſſet eſſe maioris (vt cum ipſo loquar) importantiæ, & vtilitatis. Et Decius *conſil.456. num.1. & conſil.557. num.13.* reſpondit, clauſulas, motu proprio, ex certa ſcientia, de pleni- 3
tudine poteſtatis, in gratia aliqua appoſitas claudere os omnibus, ita vt contra illam gratiam non poſsit quis de obreptione, ſubreptione, vel defectu intentionis quid opponere: atque ita fuit concluſum in vna Portuenſi bonorum, 27. No-

27. *Nouembris* 1578. coram viro doctiſſimo, & omnium bonarum artium eruditione ornatiſſimo Seraphino Oliuario Romanæ Rotæ Audito-
4 re *deciſ.*257.*in med.lib.*1. quod enim vult Princeps, & nos velle debemus. *Decius conſil.* 665. *Crauet.conſil.*137.*num.*9.*Seraphinus ibidem.* Et licet per regulas Cancellariæ clauſula, motu proprio, non ſuffragetur, niſi ad tollendam, & excludendam ſubreptionem: ex diſpoſitione tamen iuris communis non tantum operatur excluſionem ſubreptionis, *cap.ſi motu proprio, de præbend.lib.6.Curt.Senior conſil.*66.*col.*6.*verſic. confirmatur, Pariſ.conſil.*3.*num.*57.*lib.*4. ſed & alios quamplurimos parit effectus, quorum aliquot enumerat Romanus *conſ.*327.*nu.*10. *cum ſeqq.Felinus ad cap.ad aures, & cap.ſi quando, de reſcript. cap.cauſam quæ,*2. *de teſtib. & cap. cum inter priorem,de except. Aymo Crauet.conſil.* 717.*fere per totum, lib.*4. *Couarruuias in relect. cap. alma mater,*§.*ſeptimo,num.*2. *de ſentent.excommunic.lib.*6. *Ioannes Staphil.in tract.de litter.grat.& iuſtit.par.*1.*ſub tit.de vi, & effect. clauſul. & quamplures alios, Rebuff. in d.verbo, motu proprio, vſque ad numerum* 47. *incluſiue,* qui cum partim ab eodem Rebuffo, partim ab ipſo Staphilæo particulatim recenſeantur,& explicentur, ad vtrumque lectorem reijcio. Illud tamen non prætermittendum arbitror, videli-
5 cet, clauſulam hanc ſuos producere effectus, quamuis conceſſio emanauerit ad ſupplicationem partis, vt ſi in reſcripto dicatur, N. nobis ſupplicauit, vt concederemus ei tale officium, vel beneficium, vel aliud quid ſimile, eidem illud motu proprio concedimus, nihil abſurdi apparere,quia vt teſtatur Baldus *ad cap.niſi,nu.*4. *verſic. pone, de officio Legati*, licet ad alterius ſupplicationem concedatur, & adijciatur clauſula, motu proprio, iſta verba non inducunt repugnantiam: quia fuit motus proprius,quo perſuaſus eſt animus ſummi Pontificis ad annuendum ſibi porrectæ ſupplicationi, cum clauſula
6 iſta non ampliet gratiam, ſed viuificet, vt non poſſit obijci de ſubreptione. *Baldum ſequitur Pariſ.ad cap. accedentes, num.*25. *de præſcript. ibi, & hæc innuit verbum ſequens, non ad ipſius,&c. quibus adſtipulatur Decius conſil.*51. *col.*2.*& conſil.*602. *col.*1. *& Rebuff.loco proxime citato,verſic. notandum eſt*.

Immo ſi Papa non ſolum dicat,motu proprio, ſed etiam in indiuiduo dicat,ſe non ad illius,vel alterius inſtantiam illud concedere, tollitur illa præſumptio,Papam non fuiſſe conceſſurum, niſi præceſſiſſet ſupplicatio illius,cui facta eſt gratia. Ratio eſt plane elegans: quia talis præſumptio eſſet directe contraria intentioni, vel potius atteſtationi Papæ, vt bene conſiderat Sarnenſ. *de annal. quæſt.*10. *prope finem, Gabriel de Clauſ. concl.*2.*num.*108. *Seraphinus deciſ.*249.*in princ. lib.*1. *in vna Portuen. bonorum* 14. *Maij* 1578. Neque enim dici poteſt, Papam aliàs non fuiſſe conceſſurum,quin redarguamus eius atteſtationem,quæ cum ſit de facto proprio, non admittit 7
probationem in contrarium: *Seraphinus ibidem per Ioan.Andr. & alios ad d.cap.ſi motu proprio, de præbend.lib.*6.

Et quando adeſt clauſula,motu proprio, non 8
admittitur pars ad quidquam probandum in contrarium: quia id eſſet redarguere Principem mendacij, concedentem, prout notant omnes *ad d.cap.ſi motu proprio*, etiam ſi allegaretur clauſulam, motu proprio, ad partis importunitatem in gratia per Papam fuiſſe appoſitam, vt idem aſſerit Seraphinus *d.deciſ.*249. *in medio*, qui etiam ſentit *d.deciſ.*257.*poſt princ.* eum, qui impetrauit, non poſſe gratiam eandem impugnare. Nam poſtquam adeſt talis clauſula, non poteſt dici, ipſum gratiam impetraſſe, ex quo motu proprio à Papa conceſſa apparet. Et quo ad mendacium,Imperatores *ad l.*2.*C. de crimin.ſacrileg.* reſcripſerunt, ſacrilegij inſtar 9
eſſe dubitare, an is dignus ſit, quem elegerit Imperator. Vnde Romanus *d.conſil.*357. *nu.*10. ſcribit, dictam clauſulam inducere tacitam diſpenſationem circa inhabilitatem perſonæ, cui 10
beneficium concedit, etſi gloſſa *ibid. ad d.l.*2. dicit, accipi debere de eo, qui ab Imperatore ex certa ſcientia eligitur. Ex eo enim quòd Prin- 11
ceps incapaci ex certa ſcientia beneficium, vel gratiam confert, vel quid ei concedit, ad quod non eſt habilis, eo ipſo ſuper inhabilitate tacite diſpenſare intelligitur, *l.quidam conſulebant,vbi late diſputant noſtri,ff. de re iud.* Princeps enim, ait: Qui magiſtratum dedit, omnia gerere decreuit, *l. item Vlpianus,* §. *ſunt & alij, ff. de excuſat.tut.gloſ.ad cap.Statutum, in verbo, litterarum,de reſcript. lib.*6. vnde in prouinciali Eccle- 12
ſiæ Romanæ, *fol.*58. *verſ. & aduerte*, expreſſe habetur,quòd ſi Papa alicui confert beneficium, eum examinari non debere, quia cenſetur idoneus: quod tamen non obſeruari in Senatu tradit Rebuffus *in d.verbo, motu proprio,effectu* 27. Nam ſi Princeps daret, motu proprio, officium conſulis, is cui datum eſt,examinaretur:& idem ſeruatur in Rota,quod & obſeruari paſſim videmus, alioquin legi fraus fieret: nullus enim vnquam diues examinaretur: ſed iſta clauſula, pecunia redimeretur,quod eſt omnino abſurdum. Regulariter tamen gratia à Principe motu proprio alicui conceſſa, nec cuiquam præiudicium inferens, fauorabilis cenſetur, atque omni executione,omniq. fauore digna reputatur.Namq. 13
actus ex mera liberalitate Principis proueniens, nec tertio præiudicans, eſt late interpretandus, etiam ſi materia ſit exorbitans, & reſtringibilis,

vti

vti egregie probat Petrus de Ancharano *con-*
*ſil.*295. *incip. Pro clariori euidentia*, vbi aſſerit,
quòd regula Cancellariæ, per quam gratiæ ſu-
per beneficijs motu etiam proprio factæ red-
duntur inualidæ, niſi verus valor exprimatur in
eis, cenſenda eſt odioſa, & per conſequens re-
ſtringenda: quia cum ſit beneficium Principis,
ac nemini præiudicet, niſi concedenti, debet
ampliari, *vt ſcite reſponderunt Gozad. conſil.*8.
*num.*20.*Gratus conſil.*9. *nu.*178.*lib.*1. *Menoch.*
*conſil.*103. *num.*47. *lib.*1. *Staphil. in d.tract. de*
*litter. grat. & iuſtit. par.*1. *tit.de vi, & effect.*
14 *clauſ. ſex. notab. num.*7. Ratio rationis eſt, quia
vbi eſt motus proprius Principis, ibi eſt mera li-
15 beralitas, ideo latiſſime interpretandus eſt in re-
bus præſertim, ſuper quibus latiſſimam conce-
dens habet poteſtatem, prout habet Papa ſuper
eccleſiaſticis beneficijs, *cap.*2. *de præbend. lib.*6.
Si verò præiudicat tertio, adhuc tollit ſubreptio-
nis vitium, *Anton. de Butrio ad cap. ſi propter tua*
*debita, num.*17. *de reſcript. lib.*6. *textus in d. c. ſi*
*motu proprio, Romanus d. conſil.*327. *Curt. ſenior*
*conſ.*66. *col.*6. *verſ. confirmatur*, *Corn. conſ.*313.
*num.*10. *vol.*4. *Alex. conſil.*116. *num.*13. *lib.*6.
*Gozad. conſil.*62. *num.*6. *Pariſ. conſil.*1. *num.*10.
16 *& conſil.*5. *num.*9. *lib.*4. Vbi autem adijcitur &
clauſula, non obſtantibus, tunc etiam operatur
ad non mediocre tertij præiudicium, *Alex. ad l.*
*ſi quis inquilinum, §. ſi quis pro eo, num.*7. *ff. quod*
quiſque iur. vbi ait eſſe communem, ſequitur Dec.
*ibi num.*6. *Gozad. conſil.*5. *num.*16. *Crauet. con-*
*ſil.*182. *num.*13. *lib.*1. *Natta conſil.*420. *nu.*24.
17 Vnde Cephalus *conſil.*617. *num.*29. *lib.*5. aſſe-
rit, per hanc clauſulam apparere Principem ſu-
pra ius diſponere poſſe, *citatq. Baldum ad cap.*
cum acceſſiſſent, de conſtit. Abbat. ad cap. ad hæc,
18 *de reſcript. Socin. conſ.*63. *num.*8. *lib.*3. Sed licet
motus proprius in reſcripto additus tollat ſubre-
ptionem: *Rota in nouis deciſ.*112. *Caputaquen.*
*dec.*135. *par.*1. non tollit tamen ius tertij, *idem*
*Caputaquen. deciſ.*37. *num.*2. *par.*2.

Circa hanc clauſulam, motu proprio, dubito
ego, an ſummo Pontifice inferiores ea vti poſ-
19 ſint. Dubitationem facit, quia clauſula, ex certa
ſcientia, operatur, quòd licet aliàs Princeps non
præſumatur vti poteſtate abſoluta, niſi de hoc
expreſſam faciat mentionem, *vt voluit Innoc. ad*
cap. innotuit, de elect. tamen ſi apponat in litte-
ris dictam clauſulam, videtur vti poteſtate abſo-
luta, etiam ſi de ea ne verbum quidem fecerit, vt
ſentit gloſſa *ad d. cap. ad hæc, de reſcript.* dum
20 contendit paria eſſe, Papam facere aliquid ex
certa ſcientia, ac de plenitudine poteſtatis, vt
ibidem notant omnes, *Baldus ad l. eos, in princ.*
C. de appellat. & ad l. teſtamentum non iure fa-
*ctum, C. de teſtam. Abbas ad cap.*4. *num.*8. *de re*
iudic. Felin. poſt multos alios ad cap. cum inter,
*num.*5. *de except.* Corn. *conſ.*313. *num.*10. *lib.*4.
*Decius conſil.*168. *col. penult. Crauet. conſil.*282.
*num.*18. *lib.*1. *Menoch. conſil.*103. *num.*50. *lib.*1.
*& ipſe dixi in cap.*11. *num.*57. *lib.*3. *de Sacror.*
Immunit. Atqui clauſula, motu proprio, eſt pro- 21
xima, & affinis clauſulæ, ex certa ſcientia, *gloſ.*
*ad cap. ſtatutum, §.*1. *verſic. litterarum, in fine,*
*de reſcript. lib.*6. *Alexan. ad l.*3. *in princ. ff. quod*
quiſque iur. Curt. *ſen. conſil.*50. *col.*67. Crauet.
*conſil.*717. *num.*21. *lib.*4. Cum ergo clauſula,
ex certa ſcientia idem operetur, quod clauſula,
de plenitudine poteſtatis, qua ſoli Principes vi- 22
dentur vti poſſe, qui ſoli legibus ſunt ſoluti, *l.*
Princeps, ff. de legib. tanti eſt valoris, vt & tertio
præiudicet, & auferat tertio ius quæſitum, *Socin.*
*conſ.*272. *num.*11. *lib.*2. *Corn. conſ.*189. *num.*11.
*lib.*4. *Dec. conſ.*191. *num.*3. *&* 341. *num.*3. *Curt.* 23
*iun. conſ.*174. *num.*11. *Gozad. conſ.*8. *num.*43.
*Gram. conſil.*8. *num.*15. *Roland. à Valle conſ.*3.
*num.*128. *lib.*1. Et cum vtitur poteſtatis pleni- 24
tudine Princeps, iuri communi videtur deroga-
re: *Innoc. ad d. cap. innotuit, Alex. conſ.*30. *ſeu* 38.
*num.*10. *lib.*5. & ſuprema, non ordinaria pote-
ſtate vtitur Princeps, cum hanc clauſulam ſuis 25
diplomatibus inſerit. *Gram. conſil. ciuili* 100.
*num.*23. *Ioan. Cephal. conſil.*617. *num.*31. *lib.*5.
Videtur igitur dicendum, inferiores vti non poſ-
ſe clauſula, motu proprio. Quidquid tamen ſit,
nulli dubium eſſe debet, qnin & Legatus à late- 26
re ea vti poſſit, vt vult gloſſa *ad cap. fin. de offic.*
*Legati, lib.*6. quam communem eſſe teſtatur Re-
buffus *ſuper concord. tit. forma mand. Apoſt. in*
*verbo, motu proprio, effect.*29. *item gloſſa ab om-*
nibus recepta, ad clement. vna, eod. de offic. Lega-
ti, Ioan. Monach. & latius Philippus Probus ad
*d. cap. fin. num.*3. *Imola ad clem. ſi Romanus, n.*4.
de præbend. Staphil. d. tract. de litter. grat. & iu-
ſtit. parte 1. *ſub tit. de vi, & effectu clauſularum,*
effect. ſeptimo in princ. & alij, quos refert, & ſe-
quitur idem Rebuff. loco proxime citato. Immo Ni-
colaus Boerius *in tract. de poteſt. legat. de later.*
*num.*21. ſcribit, quòd ſi vnus haberet prouiſio-
nem à Papa, & alius à Legato cum clauſula, mo-
tu proprio, eadem die, quòd præficeretur ha-
bens à Legato. idem aſſerit Probus *d. nu.*3. quia 27
motus proprius Legati operatur, vt motus pro-
prius Papæ, *vti notat d. gloſ. ad d. cap. fin. vbi Ar-*
chid. & Petrus de Ancharan. & Philippus Franc.
ad cap. ſi poſtquam, in princ. de præbend. in 6.
Maior eſt dubitatio de ordinario, an ipſe vti poſ-
ſit clauſula, motu proprio, quia licet Legatus
poſſit, non videtur tamen poſſe ordinarius. Si-
quidem Legatus omnibus maior eſt, *cap. ſane,* 2. 28
de offic. Legati, & omnia videtur poſſe, quæ ſum-
mus Pontifex ſibi ſpecialiter non reſeruauit, 29
quia vices eius gerit, *cap. cum venerabilis, de*
*conſuet. cap.*1. *de offic. Legati, Speculat. in §. nunc*
oſten-

oſtendendum,verſic.Legatus,de Legato,Nicolaus Boerius in d.tract.num.16. cum ſeqq. attamen, ordinarium poſſe contendit Antonius de Butrio ad cap. tuam, num.5. de ætat. & qualit. vbi dicit,motum proprium cadere in inferiorem Papa, necnon Cardinalis ad clem.2. in fine, de offic. ordin. & poſt alios Probus ad d.cap. fin. de offic.
30 deleg.lib.6.num.3. & ſubiungit. Non enim inuenio prohibitum,quòd ordinarius non poſſit conferre motu proprio: quia ordinarij originales intelliguntur prouidere eccleſiæ motu proprio, cum ad hoc non teneantur:nec debent conferre,
31 niſi perſona ſit eis bene nota. Immò Rebuffus loco iam citato dicit, hanc clauſulam magis conuenire ordinarijs, quàm Papæ, cum maiorem certitudinem perſonarum habeant in ſua diœceſi, quàm Papa. ita etiam tenuit Cardinalis Aldobrandinus,dum eſſet Rotæ Auditor in vna Colonien. die 2. Iunij 1574. quæ hodie eſt impreſſa in par.1.Deciſ.diuerſ.deciſ.206. Quinimmo gloſſa ad cap.ſi Apoſtolicæ,de præbend. mentionem facit de conceſſione,à quodam capitulo facta motu proprio, & Gomeſius in tract. Breuium,num.13. & in regul.vtriuſque ſignat. compend.quæſt.16.verſ. differt, tradit & maiorem
32 Pœnitentiarium, & ordinarium vti poſſe hac clauſula. Sentio tamen cum Rebuffo, vbi dicit in d. effect.29. in fine, dictam clauſulam habere aliquos effectus,ſi apponatur à Papa,quos forte non habebit, ſi ab inferiore fuerit appoſita. At
33 ſi ordinarij collatores vti poſſunt illa clauſula, ea etiam vti poterit virtute indulti Cardinalis ordinarius, is inquam,qui habet indultum ordinarium. De habente extraordinarium dubitarem ex ijs,quæ notat gloſſa ad d.clem.2. in verbo,nolumus, per eundem text.de offic.iudic.ordin. Modò non obſtat, quòd clauſula, motu proprio, ſimilis ſit clauſulæ ex certa ſcientia, quæ
34 idem operatur,ac clauſula de plenitudine poteſtatis:namq. reſpondetur,ſimile non eſſe idem;
35 quia longe plus operatur clauſula, ex certa
36 ſcientia,quàm clauſula,motu proprio,quod ſubinde late explanabimus; & clauſula,de poteſtatis plenitudine, eſt maioris energiæ, quàm ſit
37 clauſula,ex certa ſcientia: namq. hæc nihil operatur ad præiudicium tertij, Gozad. d. conſil. 9. num.42. Socin.iunior conſil.77. num. 126. lib.1. & Roland.à Valle conſil.7.num.103.lib.3. Aretin.conſil.15.num.6. Curt.ſenior conſ.142.nu.8. verſic. non obſtat, Pariſius conſil.1. num.84. & conſil.11.num.121 lib.1. Gram.deciſ.104. nu.2. Zaſius conſil.10. num.30.lib.2. Oſaſc.Pedemont. deciſ.139. num.19. in fine, Menoch. conſil.103.
38 num.83.lib.1. Item clauſula, ex certa ſcientia, nihil operatur in ijs,quæ non iuris,ſed facti ſunt, vt reſpondit Rolandus à Valle d.conſ.7.num.105. Socin.iunior d.conſil.77.n.126.Decius conſ.292. col.penult.Crauet.conſ.241.num.20.verſic.quartò reſpondeo, lib.1. Puteus deciſ.70. nu.4. lib.3. Menoch. conſil.2. num.130. lib.1. quia non apparet de ijs certiorem factum eſſe Principem, Bald.ad fin.col.penult. C.ſent.reſcind. non poſſe, Alex.conſil.122. circa finem, lib.4. & conſil.54. lib.5. & vbicumque adhibenda eſt cauſæ cognitio,nihil operari dicit Pariſius conſ.4.n.33. li.2. Zaſius d.conſil.10.num.30.Gram.deciſ.66.n.38. Roland.d.conſ.7.num.106. Menoch. d.conſ.103.
num.35. Clauſula verò,de poteſtatis plenitudi- 39
ne, eſt longe validior clauſula, ex certa ſcientia, etiam ſi duæ ſint clauſulæ, ex certa ſcientia, & non obſtante, Felin. ad cap.nonnulli, in princ. num.48. & num.50. & 51. de reſcript. Immo
Cephalus conſil.302. num.41.lib.3. poſt Bald. 40
ad l.eos, in princ.C.de appellat.& ad l.ſi quis iniquum,§.ſi is, pro quo, ff. quod quiſque iur. dicit, clauſulam,de plenitudine poteſtatis, ſuperare clauſulas, motu proprio,ex certa ſcientia,& non obſtante. Ex clauſula ſiquidem, de poteſtatis plenitudine, liquidò conſtat de intentione Principis, etiam ad alterius præiudicium, vt ad d. cap.nonnulli, ait Felinus, item Dec. conſ.341. num.3.Andr.Alciat.tract. de præſumpt. regul.3. præſumpt.11. num.13. verſic. puto priorem, & tolluntur ſaltem ea, quæ ſunt iuris poſitiui, vt tenuit Crauet. conſil.182. num.17. in fine lib.1.
quo caſu nihil poteſt opponi, quominus conceſ- 41
ſio ſuum ſortiatur effectum: Cephalus conſil.28. num.82. lib.1. quietiam conſil.617. num.146. cum ſeqq. lib.5. reſpondit poſt Grammat. dec.65. num.27. & Ruin. conſil.7. ſub num.32. lib.1.
quòd licet ſummus Pontifex per viam contra- 42
ctus etiam cum clauſula, de poteſtatis plenitudine,non poſſit tollere, aut rumpere ea,quæ vel
ipſe fecit, vel eius anteceſſores, quando ius erat 43
in ſpe quæſitum,Decius conſ.410.nu.22.Crau. de antiq.temp.par.1.in princ.num.33. cum con-
tractus, & conſenſus ſint iuris naturalis, quod à 44
Principe non tollitur. Ioan. And. & Abbas ad cap.per venerabilem,qui fil.ſint legit. Sarnen. in compend.vtriuſque Signaturæ num.81. verſ. & quod dictum, & num.ſeq. poteſt tamen per viam gratiæ,ſeu priuilegij. Item poteſt tollere contractus, obligationes, & ius ex penſionibus quæſitum. Cantuc. deciſ.161. num.7. diuerſ.par.2. quia pendet à gratia Papæ,& ſubſiſtentia penſionis, quæ, ſi ab eo diminuatur, contractus, & obligatio nihil operantur. Puteus deciſ.53.lib.1. & Mohed. deciſ.138. Attamen quando cauſæ ſtatus narrari debuit, & non fuit narratus, & Princeps conceſſit cum clauſulis, motu proprio, ex certa ſcientia, de plenitudine poteſtatis, & non obſtante, non cenſetur voluiſſe inferre alicui præiudicium,ſed reſcriptum intelligitur ſubreptitie impetratum, Curt.conſil.49.col.22.verſ.

decimo

decimo tertio, *Decius conſil.*576. *in fine*, *Gozad. conſil.*5. *num.*15. *Rota deciſ.*239. *in nouis*, quia
45 vbi Princeps negotij,ac cauſæ certior factus non fuit, dictis non obſtantibus clauſulis, præiudicium numquam inferre voluiſſe præſumitur, ſed reſcriptum ſubreptitie impetratum intelligitur, *vt ex prædictis,& Alex.conſil.*125.*in fine lib.*2. *Corneus conſil.*189.*col.*3. *lib.*4. *Baldus ad l.fin. col.*2.*C.ſentent. reſcind. non poſſe*, *Decius ad cap. de confirmationibus.num.*10.*de confirm.vtil.vel inutil.* Tales enim clauſulæ in his, quæ in facto conſiſtunt,vt dictū eſt, nihil operātur,de quibus Principem notitiam non habuiſſe præſumitur.

46 Prætereà ſciendum eſt, inferiores Principes poſſe vti clauſula, de poteſtatis plenitudine, ſi ipſi, vel eorum anteceſſores ea vſi fuerint, eo temporis ſpatio, cuius nulla extet contraria memoria, *vt in ſpecie conſuluit Craueta conſ.*135.
47 *num.*3.*lib.*1, idq. poſſunt & alij omnes, quibus dominium perpetuum eſt, ſeu qui inueſtiti perpetuò ſunt, *vt in d. conſ.*135. *num.*2. *poſt alios quamplures idem Craueta defendit, & conſ.*626.
48 *num.*2. *lib.*4. Ceterum clauſula, motu proprio, non ſemper operatur. Sexdecim caſus enumerat Rebuffus *in d. verbo, motu proprio, circa finem*, in quibus dicta clauſula eſt otioſa, & nihil producit, vt ibi per eum. De eo verò non videtur dixiſſe, an videlicet motus proprius,in quo non
49 eſt facta mentio litis in Rota pendentis ſuffragetur: ſiquidem priuilegium lite pendente impetratum non ſuffragatur impetranti, nec liti præiudicat, niſi de lite fiat mentio, *Innocent. ad c. fin. vt lit.pendent. Doct. ad cap. cauſam, quæ, de teſt. Aegidius deciſ.*748. quod procedit non ſolum in priuilegio ad ſupplicationem partis, ſed etiam in priuilegio, motu proprio, conceſſo.
50 Nam licet iſtud ſubreptitium dici non poſſit,tamen nihil operatur ex defectu intentionis concedentis, *gloſſ. ad clem.ſi Romanus, de præbend. Hoſtien.ad d.c.cauſam,quæ,num.*2.*Ant.de Butr. ibid. Anchar. num.*4. 5. 9. *Abbas num.*3. *&* 4. *Decius ad c.*1.*col.*2.*de confirmat. vtil.vel inutil.* & hanc eſſe veriorem opinionem teſtatur Aretinus *ad d. cap. cauſam, quæ, num.*9. *Milleus in verbo, gratia ſi eſt impetrata, Pariſius conſil.*74. *num.*17.*lib.* 4.*Ruin.conſil.*80. *in fin. lib.*5. *& ſecundum eam reſoluit Rota in vna Cæſaraugusta-*
51 *na*, 27.*Martij* 1585.*coram Auditore Orano viro præſtantiſſimo.* Item motus proprius non operatur, quando ſignata eſt gratia per hæc verba: Fiat vt petitur, etiam ſi in corpore dicat, motu proprio, *Sarnen.in regul.de annali quæſt.*10.*Caputaquen. deciſ.*45.*part.*2.

Illud verò in hac diſputatione, & interpretatione indulti noſtri eſt notatu digniſſimum,
52 quòd litteræ non præſumuntur conceſſæ motu proprio, niſi in eis id exprimatur, *d. cap. ſi motu proprio, de præbend. lib.*6. etiam ſi probari poſſet,eum,in cuius gratiam factæ ſunt litteræ,fuiſſe abſentem: quia etiam eo caſu gratia non cenſebitur facta motu proprio, niſi per clauſulam fuerit expreſſum. Nam ſicuti gratia facta ad petitionem partis,ſi adeſt clauſula, intelligitur facta motu proprio, & perinde operatur,ac ſi non eſſet facta petitio,vt ſuperius dictum eſt: ita dicendum eſt in hoc caſu, ſiquidem illud, cum ab animo Principis dependeat, nec ſciatur, an hoc faciat motu proprio, necne, debet exprimi, *prout requirit Dominicus ad d. c.ſi motu proprio, not.ad l.*1.*C.de petit. bonorum ſublat.lib.*10. *Panormit.ad cap.fin.de vit.& honeſt.cleric.Bald.ad cap.niſi de offic.Legati,Curt.conſil.*66.*ſub nu.*64. ideo Papa in Bulla indulti ait. Nos itaque motu proprio, non ad tuam, vel alterius pro te nobis deſuper oblatæ petitionis inſtantiam: & quamuis Papa dixiſſet ad tuam, vel alterius inſtantiam, nihil tamen, vt ſuperius explicitum eſt, ſupplicanti obeſt. Nam clauſula,motu proprio, 53
& ſupplicatio præcedens ſunt compatibilia: vnde partis confeſſio, qua ſe ſupplicationem Principi porrexiſſe affirmat, non probat contrarium motus proprij, *Seraph.d.deciſ.*249. *lib.*1. Item gratia, non obſtante ſupplicatione, remanente motu proprio, facta valet, ita vt de ſupplicatione nulla prorſus haberi poſſit ratio, *Bald.ad d.c. niſi,num.*4. *vbi etiam Barbat. num.*39. *de offic. Legati*. Ratio eſt illa, quoniam Papa cum certior factus de ſupplicatione, nihilominus conceſsit gratiam motu proprio, reiecit illam ſupplicationem,& proptereà motus proprius non amiſit ſuum priuilegium. Huius rationis ratio eſt, quia Papa non ignorauit ſupplicationem, & nihilominus dixit, gratiam eſſe motu proprio conceſſam, *vt rectè Gabriel de leg.lib.*3. *nu.*61. poteſt enim eſſe, vt petita ſint, quæ Papa erat omnino conceſſurus. Proinde ſtare ſimul non 54
prohibentur, ſupplicatio petentis, & ſpontanea liberalitas concedentis, *Seraphinus deciſ.*257.*in princ.lib.*1. *in vna Portuen. bonor.* 9.*Iul.*1578. At verò gratia obtenta, motu proprio ad partis inſtantiam,& Papa atteſtante, ſe id ad petentis inſtantiam feciſſe, atteſtationi eius, vti de facto proprio, ſtandum eſt, & ſic intelligitur Pariſius *in conſil.*1.*num.*36. *lib.*1.*per clem.*1. *de probat. Seraphin.d.deciſ.*249.*in medio*, in qua etiam aſſerit, per hanc clauſulam, motu proprio, non 55
excludi conſenſum partis, qui in ſimilibus adhiberi ſolet.

Prætereà ſciendum eſt *d.cap.ſi motu proprio, de præbend. lib.*6. non habere locum in litteris Apoſtolicis, in quibus nunquam poni conſueuit petitio partis,aut conceſsio, motu proprio: ſed habet locum in ſupplicatione, in qua ad cognoſcendum, an Papa conceſſerit gratiam motu proprio,

56 proprio, attenditur ſignatura ipſius Papæ: nam ſi ſit appoſita clauſula, motu proprio, manu ſua, licet ſupplicatio ſit facta ad petitionem partis, gratia tamen cenſetur facta, motu proprio, cum appoſita ſit illa clauſula: contra verò, ſi ſupplicatio fuerit facta in forma motus proprij, & clauſula non eſt appoſita, Cancellaria expedit litteras, ad petitionem, &c.

57 Neque iſta clauſula extenditur ad inſolita, vel non conſueta, quia non præſumitur de mente concedentis procedere poſſe, quòd ſit præter conſuetudinem, nec præſumitur quis illud velle, teſtimonio Baldi, *per illum textum ad l. fideicommiſſa, §. ſi ſeruo, ff. de legat.* 3. vbi aſſe-

58 rit, quòd ſi clericus ſecularis impetret præbendam, quæ non eſt conſueta clericis ſecularibus aſſignari, licet ſummus Pontifex omnia poſſit, maxime in beneficialibus, non valet tamen impetratio, etiam ſi hoc faceret motu proprio, quia non videtur habuiſſe illam intentionem: *huic adſtipulatur Iaſon ad l. vnic. §. 1. num. 4. ff. ſi quis ius dicent. non ob temper. l. certi conditio, §. ſi nummos, 3. notabili, ff. de reb. cred. ſi cert. petat. & l. vt liberis, C. de collat. Decius conſil. 399. col. penult. Catell. Cotta memor. in verbo, clauſula inſo-*

59 *lita.* Immo clauſula inſolita reddit actum ſuſpectum, *gloſſa ad l. ſi quis ſub conditione, in gloſſ. 1. ff. de condit. inſtitut. quam plurimum commendat Felin. ad cap. 2. num. 17. ibi. Et inducit præſumptionem latentis fraudis, de reſcript. Iaſon ad l. teſtamentum, in vltim. notab. C. de teſtamen.* vnde Angel. *ad l. 1. ff. de offic. aſſeſſ.* dicebat,

60 poſſe iudicem reijcere proceſſum confectum contra ſtylum, & conſuetudinem curiæ, *& Bald. ad rubr. C. de emend. Codice Iuſtin. in fine*, quòd

61 nedum in inſtrumento ſit comparatio litterarum, ſed etiam ſtyli, *facit cap. licet, §. penult. ibi, in modo dictaminis, cum gloſſ. in verbo ſcripturæ, de crim. falſi, ſic etiam Antonius de Butrio, & Panormit. ad cap. quod ſuper his, de fide inſtrum.*

62 aſſerunt, litteras contra ſtylum curiæ confectas eſſe falſitatis ſuſpectas, *d. c. quod ſuper, & c. cum teneamur, de præb. c. ſi quand. de reſcript. l. Labeo, ibi morem agentiũ ſequi debemus, ff. de ſtat. liber.*

Summa ex §. Sed ex certa.

1 *Papa dicitur ſcribere ex certa ſcientia, cũ id exprimit, vel cum ex eius verbis elicitur.*
2 *Clauſula, ex certa ſcientia, plus operatur, quàm clauſula, motu proprio.*
3 *Clauſula, ex certa ſcientia, aliquando non occurrit periculo ſubreptionis, nec operatur in ijs, quæ ſunt facti.*
4 *Motus proprius non probatur per teſtes: certa ſcientia ſecus. Ex Staphilæo.*
5 *Maior ſcripturis, quã teſtibus fides adhibetur. Germon. de Indultis.*
6 *De ſcientia debet conſtare, vt gratia ſuos producat effectus.*
7 *Motus proprius non tollit ius tertij.*
8 *Certa ſcientia idem operatur, quod clauſula, non obſtante.*
9 *Clauſula, ex certa ſcientia, habet vim derogatiuam.*
10 *Factum ex certa ſcientia Principis in dubiũ reuocari nequit.*
11 *Motus proprius non tollit defectũ intentionis.*
12 *Defectus intentionis ceſſat in gratia, quæ fit ex certa ſcientia.*
13 *Clauſula, ex certa ſcientia, excludit errorem præſumptum.*
14 *Præpoſitura Virolæ iuriſpatronatus laicorum Hieronymo Card. Ruuereo collata, conſtito de Papæ intentione, eidem Cardinali ceſſit.*
15 *Motus proprius non excludit, nec tollit qualitates intrinſecas beneficij.*
16 *In gratia expedita, ex certa ſcientia venit beneficium dignitatem, & curam habens in conſequentiam.*
17 *Clauſula, ex certa ſcientia, trahit omnes defectus poſitiuos, non naturales.*
18 *Papa approbante actum ex certa ſcientia cum clauſula, ſupplentes, &c. tollitur defectus ſolemnitatis, & ſubſtantiæ, non naturæ, vel impotentiæ.*
19 *Clauſula, ex certa ſcientia, non excuſat à ſubreptione eum, qui litem exprimere cum deberet, non expreſſit.*
20 *In alienatione rei eccleſiaſticæ requiritur cauſa, & ſolemnitas.*
21 *Papa ſupplet ſolẽnitates nõ defectus cauſarũ.*
22 *Cauſæ defectus reddit decretum nullum.*

Sed ex certa liberalitate, certaq. ſcientia noſtra.

§. Sed ex certa.

SED EX CERTA. Summ. Pont. tunc dicitur ſcribere ex certa ſcientia, vel quando id in litteris exprimitur, *argum. c. ſi mot. prop. de præb. lib. 6.* vel quando ex verbis eius elici poteſt, *Panor. & alij ad c. ad hæc, de reſcr. Fel. ad c. cum inter, de except. Iaſ. ad l. ſi quis iniq. in princ. ff. quod quiſq. iur.* Sed obijciet aliquis. Quid opus eſt iſta clauſula, ex certa ſciẽtia, ſi clauſula, motu proprio, idem operatur? *gloſ. ad c. ſtatut. §. 1. verſ. litter. in fin. de reſcript. lib. 6. Alex. ad l. ſi quis iniqu. in princ. Curt. ſen. conſil. 50. colum. 67. Craueta conſ. 717. num. 21. lib. 4.* Reſpondendum eſt, plus operari clauſulam, ex certa ſcientia, quàm, motu proprio: nam quando appoſita eſt iſta clauſula, ex certa ſcientia, Princeps præſumitur vti poteſtate abſoluta,

1 (margin, at "SED EX CERTA"); 2 (margin, at "Reſpondendum eſt")

etiam ſi hoc non expreſſerit, prout ſuperius *in verbo, motu proprio, verſic. circa hanc clauſulam* dixi. Nec requiritur cauſæ cognitio: ex eo enim, quòd facit ex certa ſcientia, & illud exprimit in litteris, videtur eſſe de ea re factus certior, & quod concedit, minime ignorare: niſi talis fuerit cauſæ ſtatus, quòd Principi exponi debuerit: quo caſu, niſi expoſitus fuerit, vt ſuperius oſtenſum eſt, clauſula ipſa non tollet ſubreptionem,
3 quia operatur dumtaxat circa ea, de quibus Princeps præſumitur notitiam habere, & ea, quæ in iure conſiſtunt, non autem quæ ſunt facti, *Alexand. conſil.23. num.12. lib.5. Decius conſil.689. vbi doctores in Apoſtillis late*, *Curt. ſenior conſil.49. num.34. Socin. iunior conſil.77. num.105. lib.1. Roland. à Valle conſil.7. n.105. lib.3. Natta conſil.39. lib.1. & ita fuit tentum in Rota in vna Portuenſi bonorum 4. Nouembris 1575. coram ſupradicto D. Seraphino Oliuario, & eius lib.1. dec.197. circa med. vbi aſſerit, Rot. id indiſtincte tenere*. In hoc etiam differre certam ſcientiam à motu proprio aſſeuerat Ioannes Staphilæus *in tract. de litt. grat. & iuſtit. par.1. ſub tit. de vi, & effect. clauſularum, verſic. ſubſequenter, n.13.* quia non admittitur probatio per
4 teſtes ad probandum motum proprium, nec aliter poteſt probari, atque per expreſsionem in litteris, *d. cap. ſi motu proprio, in gloſſ. fin. Rota deciſ.131. in antiquis*. Sed certa ſcientia probatur etiam aliter, ac per expreſsionem, vt putà per teſtes: quod verius putat Staphilæus. Video tamen in Rota aliter fuiſſe reſolutum, *teſtimonio Caputaquen. deciſ.203. num.6. & 2. par.1.* nempe ſcientiam Papæ debere conſtare in diſpoſitione, nec ſufficere narratiuam: at ſi non operatur, quando non apparet in diſpoſitione, etiam ſi conſtet in narratiua, multo minus conſtare po-
5 terit per teſtes, quia maior ſcripturis, quàm teſtibus adhibetur fides, *argumento l. in re, ff. de fide inſtrum.* Neque mihi placet ratio diuerſitatis ab ipſo aſsignata, videlicet, quia motus proprius includit de neceſsitate vnam negatiuam non coarctatam, ſcilicet, quòd nullus ſuper hoc vnquam Papæ ſupplicauerit. Talis autem negatiua, vel probatu difficilis eſt: *l. actor, C. de probat. & cap. quoniam contra, eod. tit.* vel valde difficilis, *vt not. per d. gloſſ. ad cap. ſi motu proprio*. Sed certa ſcientia nullam negatiuam, ſed ſimplicem affirmatiuam includit, quæ probabilis eſt, nimirum ſi iſta probari poteſt aliter, atque per ſolam expreſsionem, illa nòn item. Non mihi placet, inquam, tum quia & motus proprius ad ſupplicationem partis concedi poteſt, & ſolet,
6 vt ſuo loco diſputatum eſt: tum quia de ſcientia debet conſtare, vt valeat gratia, & ſuos producat effectus. Poteſt tamen Staphilæus defendi, vt valeat gratia ex certa ſcientia conceſſa, etiam ſi de ea non conſtet, dummodo probari poſsit, talem fuiſſe Principis intentionem: quod de motu proprio dicendum non eſt.

In hoc bene videtur differre motus proprius 7
à certa ſcientia: quòd motus proprius non tollit ius tertij, veluti ſi Papa beneficium conferat, quod ſit iuſpatronatus laicorum, de quo ſi ipſe ſciuiſſet, nullatenus forſan prouidiſſet, *per ea, quæ notantur ad c.2. de præbend. lib.6.* & tamen certa ſcientia Principis reſcribentis idem ope- 8
ratur, quod clauſula, non obſtante *l. item Vlpianus, §. fin. ff. de excuſat. tut. l. quidam conſulebant, ff. de re iud. Guido Papæ ſing.7.* nam eo ipſo, quo prouidet de tali beneficio ex certa ſcientia, videtur huiuſmodi qualitatem non ignorare, videlicet, quòd ſit iuriſpatronatus laicorum: atque ideo ceſſat tunc defectus intentionis Papæ, qui quoties pro aliquo ſcribit, vt alicui conferatur beneficium, non præſumitur habere intentionem ad beneficium iuriſpatronatus laicorum, niſi aliud exprimat, ſeu aliter conſtet de eius mente, *vt not. Ioan. Andr. ad cap. dilectus, de offic. Legat. Didac. Couarr. in cap.36. nu.1. pract. quæſtion.* Satis autem conſtat eo ipſo, quo illud confert, ſeu conferri mandat ex certa ſcientia, quia perinde eſt, ac ſi faceret de plenitudine poteſtatis. Ratio eſt, quia iſta clauſula, ex certa ſcientia, habet vim clauſulæ derogatiuæ, *vt no-* 9
tat gloſſa ad cap. ad hæc, verbo, reperitur, de reſcript. Roman. ſingul.764. incip. Dixi aliàs, Hippolyt. ſingul.84. num.1. incip. Princeps, Decius conſil.390. num.14. & conſil.373. num.7. & 8. vbi ait, factum ex certa ſcientia Principis in dubium 10
reuocari non poſſe, & contradictori perpetuum ſilentium imponi debere teſtatur Iaſon *ad l. reſcripta, n.2. C. de precib. Imper. offerend. & Bald. ad proœm. feud. nu.34.* ſcribit, quando Princeps aliquid vult ex certa ſcientia, nemo poteſt ei dicere: cur ita facis? Et Guido Papæ *d. ſingul.7. verſ. plus:* quid enim, ait, tantæ ſuperbiæ eſt, ferocibus manibus, & regalem ſenſum regat?

Ex quibus quarta infertur differentia, ſcili- 11
cet, quia etſi motus proprius tollit defectum ſubreptionis, non tollit tamen defectum intentionis, *vt per Ioan. Andr. & alios, ad d. c. ſi motu proprio, Alex. conſ.215. num.1. & 2. lib.7. Aegid. conſil.475. incip. Præmiſſæ tres concluſiones*, vbi habetur, quòd motus proprius non tollit ſubreptionem, quæ procedit ex intentione: atqui de- 12
fectus intentionis ceſſat in gratia, quæ fit ex certa ſcientia, vt habemus exemplum in iure patronatus laicorum. Vnde Rolandus à Valle *conſil.1. num.65. & 66. lib.3.* reſpondit, hanc 13
clauſulam excludere errorem præſumptum, & tollere vitium ſubreptionis, *quod & Alexan. placuit conſ.42. num.7. lib.1.*

Et quod dicimus de iure patronatus laicorũ, 14
nobis

nobis in facto contigit. Nam cum morte Cardinalis Ioannis Franciſci Gambaræ vacaſſet inter alia beneficia Præpoſitura Virolæ in diœceſi Brixienſi, ſummus Pontifex, licet ea eſſet de iure patronatus laicorum ex augmento dotis, & ex priuilegio Apoſtolico, nec id ipſe ignoraret, contulit tamen eam Hieronymo Ruuereo, Cardinali meo, quòd vacaſſet in curia, & per obitum Cardinalis. Et quamquam ea de re orta ſit controuerſia non minima, verumtamen conſtito de ſummi Pontificis intentione, idem Hieronymus eius poſſeſſionem obtinuit, & in ea ab ampliſſimo Venetiarum dominio, in cuius ipſa ſita eſt ditione, conſeruatur.

15 Quintam colligit differentiam Staphilæus *loco proxime citato, num.* 20. quia motus proprius nec excludit, nec tollit qualitates intrinſecas, puta curam, vel principalitatem beneficij, de quo prouidetur, ſeu prouideri mandatur, de quibus, ſi non ſit mentio in gratia, etiam motu proprio facta, ipſo iure eſt nulla, *vt cenſuit Rota deciſ.* 111. *in nouis, Felin. ad cap. ad aures, num.* 7. *verſic. ſecundus caſus, de reſcript. Rebuffus ſuper Concord. tit. forma mandati Apoſt. in verbo, motu proprio, ibi. Non tamen ſufficit, verſic.* 5. quia hoc caſu præſumitur defectus intentionis, cum Papa non intendat prouidere de dignitate, vel cura, niſi illas qualitates exprimat, *cap. cum illis, &*
16 *ibi Dominicus de præbend. lib.* 6. Aliud iudicatur in gratia, quæ fit ex certa ſcientia, quia ceſſat hoc caſu defectus intentionis: & conſequenter venit beneficium habens dignitatem, & curam.
17 Et tanta eſt huius clauſulæ vis, vt Alex. *conſ.* 79. *num.* 7. *lib.* 1. reſponderit, ipſam tollere omnes defectus, qui tam ratione ſolemnitatis, quàm aliàs accidere poſſunt, & omnes defectus inductos de iure poſitiuo, non autem de iure naturali, *allegat. text. in clem. ſæpe contingit, de verb. ſignific. ſed male, debet enim allegari clem. paſtoralis, verſic. ceterum defectus, de ſent. & re iudic. incuria librarij*. dicit tamen Anton. de Butrio
18 *ad c.* 1. *de tranſ.* quòd Papa approbando actum ex certa ſcientia cum clauſula, ſupplentes, tollit defectum ſolemnitatum, & ſubſtantialium, *facit cap. illa, ibi, ſupplentes, de elect.* non tollit tamen defectum naturalem, vel ſurgentem ex cauſa naturali, vel defectum ſurgentem ex impotentia Papæ, vel alterius Principis, *d. clem. paſtoralis, verſic. ceterum, Alex. d. conſil.* 29. *num.* 7. *ibi, non tamen tollit*, præterea remouet omne obſtaculum, *Rolandus à Valle d. conſil.* 1. *num.* 67. addita clauſula, de plenitudine poteſtatis, quæ operatur, vt nihil opponi poſſit, quòd annullet gra-
19 tiam, *Roland. ibid. num.* 68. Quod autem de ſubſtantialibus diximus, ſciendum eſt, hanc clauſulam, ex certa ſcientia, non excuſare à ſubreptione eum, qui litem non expreſſit, cum debuit ex-

Germon. de Indultis.

primere. Ratio illa redditur: quia defectus litis ſubſtantialis eſt, qui per clauſulam, ex certa ſcientia, non tollitur, *Felinus ad cap. ex parte* 1. *de reſcript. Mill. in verbo, ſcientia certa, in fine, Ruin. conſ.* 109. *n.* 15. *vol.* 4. *& fuit tentum in Rot. in vna Cæſarauguſt. exemption.* 20. *Maij* 1585. *coram prædicto D. Auditore Orano, per ea etiam, quæ ſuperius dixi, in verbo motu proprio, verſic. ceterum.* Nec conceſſio, ſeu confirmatio ex certa ſcientia tollit vitium ſubreptionis, dum de eo notorie conſtet, vel confeſſione partis, vel ex tenore Bullæ, alioue modo, vt poſt Innoc. *ad c. ſecund. in vltimis verbis, de confirm. vtil. vel inutil.* Abbas *ad c.* 1. *num.* 8. *verſ. aut confirmatio, eod. tit.* Decius *ad c.* 2. *num.* 7. *prope fin. verſ. intelligitur.* Bero. *ad d. c.* 1. *num.* 27. *verſ. præfata tamen*, quod tenuit & Rota *deciſ.* 36. *num.* 13. *diuerſ. par.* 2. quemadmodum dicimus in aliena- 20
tione rerum eccleſiaſticarum, in quibus copulatiue requiruntur cauſa, & ſolemnitas: nec vnum ſine alio ſufficit, vt per Doct. *ad c. ſine except.* 12. *q.* 2. vbi latiſſime Laurent. *de Rodulph.* Couarr. *variar. reſol. lib.* 2. *c.* 17. *n.* 2. Seraph. *deciſ.* 178. *num.* 1. *diuerſ. par.* 2. Nam, licet auctoritas Pa- 21
pæ, ſuppleat ſolemnitates, Abb. *conſil.* 41. *lib.* 1. non tamen ſupplet defectum cauſæ, quamuis in dubio præſumatur pro decreto, *d. deciſ.* 178. *n.* 4. admittitur tamen probatio in contrarium, quòd non ſubſit neceſſitas, neque euidens vtilitas, ſiquidem defectus cauſæ reddit nullam interpoſi- 22
tionem decreti de alienando. Gemin. *conſil.* 48. *num.* 9. tunc enim verificatur conditio, ſub qua Papa reſcripſit, nempe, *ſi cedat in euidentem, vel neceſſitatem, vel vtilitatem eccleſiæ.* Neque obſtat, quod Socinus ſcribit *conſil.* 15. *num.* 57. *lib.* 1. quòd in litteris expeditis cum conditione, *Si in euidentem, &c.* non attendatur falſa expreſſio, quia Papa ſolam habet præ oculis euidentem vtilitatem, tamquam cauſam finalem: quia reſpondetur, hoc procedere, quando ſubreptio non verſatur circa ipſam cauſam, tunc enim ſine cauſa Papa conceſſurus non fuiſſet. Decius *conſil.* 142. *num.* 5. *&* 6. vnde Feder. de Senis *conſ.* 249. *num.* 2. dicit, quòd, quando alienatio fit ex cauſa vtilitatis, ſit neceſſaria inquiſitio de eo, quod magis expediat, quia hoc eſt inquirere de ipſa cauſa alienationis: ſecus verò, quando fit ex cauſa neceſsitatis; ſufficit enim, quòd ſubſit neceſsitas: quæ magis procedunt in alienationibus, in quibus requiritur, non ſolùm vtilitas, ſed, quòd ſit euidens vtilitas. Corneus *conſil.* 244. *num.* 3. *lib.* 2. Barbat. *conſil.* 40. *lib.* 1. & Seraphinus *d. deciſ.* 178. *num.* 10. Multa præterea de hoc dici poſſent, ſed cum id inſtituti noſtri non ſit, pergamus ad reliqua.

Summa ex §. Tibi, quoad vixeris.

1 Cardinales pondus diei, & æſtus ferre debēt.
2 Cardinales onerum cauſa, priuilegijs honorati fuerunt.
3 Cardinales Papæ aſſiſtentes ſunt ei ceteris chariores.
4 Labarum magnum vexillum.
5 Milites labaro præpoſiti quinquaginta fuerunt.
6 Honor clariſſimatus præpoſitis laborum communicatus eſt.
7 Præpoſiti labarorum oneribus ſenatorijs exēpti fuerunt.
8 Digniores ſunt Cardinales præſentes, quàm abſentes.
9 Cardinales apud Papam reſidentes à beneficiorum reſidentia olim excuſabantur.
10 Etiam hodie Cardinales Papæ aſſiſtentes reſidere videntur.
11 Legitima cauſa à reſidentia excuſat, etiam ex concilio Tridentino.
12 Cardinalis in Curia reſidens in ſua eccleſia reſidere videtur.
13 Cardinalis Sancti Marcelli depoſitus, quòd per quinquenniū in ſuo titulo nō reſediſſet.
14 Cardinales ad pluralitatem beneficiorum incompatibilium diſpenſantur.
15 Cardinales parochialibus eccleſijs non tenentur deſeruire.
16 Cardinales cum licentia Papæ à Curia diſcedentes eiſdem fruuntur priuilegijs.
17 Cardinales, qui abſunt cum licentia, priuilegio indulti collatiui gaudent.
18 Paulus tertius abſentes Cardinales à Romana curia priuilegio indulti priuauit.
19 Licentia Cardinalium per vnicum teſtem probari poteſt.
20 Licentia Cardinalium per duos teſtes de voce, & fama probatur.
21 Cardinalis abſens emolumenta pilei, etſi cum licentia abſit, amittit.
22 Fructus pilei Cardinalaris diſtributioni quotidianæ comparatur.
23 Diſtributiones non ſunt fructus, ſed erogationes pro certo miniſterio.
24 Vacans beneficium per obitum familiaris Cardinalis, ſi ipſe longe abſit, rite confertur abſque eius aſſenſu.
25 Abſentia multum de priuilegio demit.
26 Cardinalis conſenſus in collatione beneficij vacantis per obitum ſui familiaris requiritur triplici ratione, vt Cardinalibus deferatur, vt onus alendæ familiæ recompenſetur, vt aſſiſtant Papæ.
27 Cardinales, quamuis familiares Papæ ſint, non ſunt eius continui commenſales.
28 Cardinalis habens indultum, beneficium obitu alterius Card. vacans legitime confert.
29 Gratia de beneficio vacaturo, quomodocumq. reſeruato Cardinali, non comprehendit beneficium vacans per obitum familiaris Cardinalis.
30 Non præſumitur Papam, velle præiudicare tertio.
31 Qualitas ſine ſubiecto eſſe nequit.
32 Familiaris Audit. Rotæ Card. Legatum concomitantis non eſt familiaris Cardinalis.
33 Auditor Rotæ, qui Legatum aſſectatur, non eſt ſuus familiaris, ſed Papæ.
34 Familiaris Auditoris Rotæ Legatū concomitantis nō gaudet priuilegio familiaritatis.
35 Habens indultum etiam per alium conferre poteſt.
36 Papa beneficium vacans obitu familiaris Cardinalis abſque eius conſenſu conferre non ſolet, ſi is præſens ſit.
37 Si conceſſum ſit Cardinali abſenti cum licentia, vt beneficia conferat, conferre poterit per procuratorem.
38 Collatio beneficiorum ex generali conceſſione Vicario Epiſcopi facta non intelligitur conceſſa, niſi per verba expreſſa.
39 Legatus de latere abſque ſpeciali commiſſione Papæ beneficia confert.
40 Vicarius habens facultatem conferendi, ſuperueniente indulto, etiam ea, quæ ſub indulto ſunt, confert.
41 Epiſcopi, & Vicarij tribunal vnum, & idem eſſe cenſetur.
42 Vicarius dicitur, qui vice alterius officio fungitur.
43 Vicarius Epiſcopi delegatam, non ordinariam habet iuriſdictionem.
44 Indultum Cardinalibus conceſſum impedimenta tantum remouet.
45 Indultū Cardinali priuilegiū nullū concedit.
46 Non poteſt iuris in alium plus transferri, quàm habetur.
47 Vicarius, quoad collationem, idem eſt, quòd Cardinalis.
48 Beneficiorum collatio ſpeciale mandatum requirit.
49 Communis reputatio non approbat Vicarium in ſpiritualibus. Ex Innocentio.
50 Vicarius agens præſente Epiſcopo, habere auctoritatem agendi videtur.
51 Præſentia conſenſum arguit.
52 Vicarij collatio, quamuis de eius vicariatu non conſtet, valet.
53 Vicario oretenus ab Epiſcopo collatio concedi poteſt.
54 Mandatum Principis non poteſt, niſi per ſcripturam probari.

55 Man-

55 *Mandatum Apoſtolicum incertum executioni mandari minime debet.*

56 *In mandatis inferiorum ſummo Pontifice, ac Imperatore pares ſunt atteſtationes cum inſtrumentis.*

57 *Poteſtas Vicarij non negata coram ipſo acta valere facit.*

58 *Probato, quòd quiſpiam habeatur, nominetur, aut reputetur Vicarius, coram eo acta valebunt.*

59 *Contractus nuptiarum per procuratorem reuocatum celebratus nullus eſt.*

60 *Valet collatio facta per primum Vicarium, creato ſecundo, ſi de ea primus notitiam non habuerit.*

61 *Rata ſunt, quæ Præſes antequam de ſucceſſore cognoſceret, fecit.*

62 *Mandatũ reuocatum non operatur, quin acta ante reuocationis notitiam rata non ſint.*

63 *Reſignatio facta coram Vicario poſt mortem Epiſcopi ſubſiſtit, niſi probetur, Vicarium de obitu certiorem factum.*

64 *Geſta per Legatum reuocatum, & id ignorantem, rata ſunt.*

65 *Epiſcopus patiens conferri beneficium à Vicario reuocato, & ſciente, ei poteſtatem renouaſſe videtur.*

66 *Procuratore reuocato, & ſciente, ſi dominus ipſum aliqua agere patiatur, ei poteſtatem renouaſſe videtur.*

67 *Non eſt proprie matrimonium inter beneficiarium, & beneficium, ſicut inter Epiſcopum, & eccleſiam.*

68 *Matrimonium ſpirituale eſt in electione initiatum, in confirmatione ratum, in conſecratione conſummatum.*

69 *Eccleſia vidua dicitur proprie, cum caret Epiſcopo, vel Abbate; quo ad ceteros dicitur vacare.*

70 *Epiſcopus, & Abbas tantum ſunt eccleſiarum ſponſi.*

71 *Solus Papa Epiſcopos transfert, alios beneficiatos etiam Epiſcopi.*

72 *Matrimonium ex ſolo conſenſu iudicatur.*

73 *Collator pro ſacerdote eſt, coram quo matrimonium contrahitur.*

74 *Collationem à Vicario, ſe reuocatũ neſciente, factã tenere decet ad diuertendas fraudes.*

75 *Vicarius conferendi beneficium licentiam habens, ſi conferat, neſciens Epiſcopatum reſignatum, bene confert.*

76 *Cardinales, & ordinarij collatores rite conferunt extra diœceſim, etiam Romæ.*

77 *Qui conferunt beneficia Romæ, extra mœnia ob reuerentiam conferunt.*

78 *Ordinarij collatores voluntariam iuriſdictionem vbique exercere poſſunt.*
Germon. de Indultis.

79 *Epiſcopus extra diœceſim poteſt ſui parochi confeſſionem audire, eumque abſoluere.*

80 *Epiſcopus etiã Cardinalis non eſt maioris auctoritatis, quàm ſit Vicarius ſumm. Pont.*

81 *Vicarius Papæ nullam extra Vrbem habet auctoritatem, præterquam in ſuburbijs.*

82 *Vicarius Papæ non habet iuriſdictionem vſque ad centeſimum lapidem, vt olim Præfectus Vrbi.*

83 *Iuriſdictio Epiſcoporum vſque ad portas Vrbis pertinet, immo Vrbis partem occupat.*

84 *Commiſſio inferioris Principe extra territorium committentis non extenditur.*

85 *Vicarios tanquam ordinarios collatores conferre poſſe beneficia, quibuſdam placet extra diœceſim.*

86 *Vicarios mandatam, non ordinariam habere iuriſdictionem, cenſet auctor.*

87 *A Vicario ad Epiſcopum in collatione appellari poſſe, tenuit Rota.*

88 *Vicarius, quoad collationem, non eſt cum Epiſcopo idem conſiſtorium.*

89 *A Vicario foraneo ad Epiſcopum non recte appellari iudicat auctor.*

90 *Auctor ſequitur opinionem Senatus Burdegalenſis, quòd ſcilicet Vicarij extra diœceſim beneficia conferre poſſint.*

91 *Legatus Proconſulis iuriſdictionem non habuit, niſi ab eodem demandatam.*

92 *Proconſul iuriſdictionem ante Prouinciæ ingreſſum demandare nequiuit.*

93 *Proconſul, ſi moram in itinere feciſſet, iuriſdictionem mandare non fuit prohibitus.*

94 *Epiſcopus extra diœceſim Vicarium creare non prohibetur.*

95 *Epiſcopus Vicario alterius Epiſcopi beneficiorum collationem rite committit.*

96 *Beneficium vacans in curia, ſi à Papa intra menſem non conferatur, collatio ad ordinarium collatorem redit.*

97 *Vicarius Papæ non habet auctoritatem conferendi beneficia.*

98 *Papa, vt Romanus Epiſcopus, collationem extra Vrbem minime habet.*

99 *Vicarius Papæ eius vices gerit, non vt Vicarius Pont. max. ſed vt Epiſcopi Romani.*

100 *Reſeruatio collationis à Papa facta non extenditur ad ſuum Vicarium.*

101 *Legatus de latere beneficia Papæ reſeruata confert, vt idem Papa.*

102 *Appellatione prouiſionis Sedis Apoſtolicæ veniunt & Legatorum prouiſiones.*

103 *Regula de expreſſione valoris procedit etiã apud Legatum.*

104 *Ad tollendam ſubreptionem eadem eſt facienda expreſſio in litteris Legati, quæ & in litteris Papæ.*

105 *Nuncijs Apoſtolicis collatio beneficiorum viginti quattuor ducatorum valorem non excedentium concedi ſolet.*

Tibi, quoad vixeris, ſolus per te ipſum, vel alium, ſeu alios, quem, vel quos ad hoc duxeris deputandum, ſeu deputandos, etiam quando, & quoties te de licentia noſtra, etiam pro tua voluntate, à Romana curia, vbilibet, etiam vltra montes, abeſſe contigerit, quæcumque beneficia cum cura, & ſine cura, ſecularia, & quorumuis ordinum, ſeu Hoſpitalium, vel militiarum regularia ad tuam, etiam cum alio, vel alijs, collationem, prouiſionem, præſentationem, ſeu quamuis aliam ſimilem, vel diſſimilem diſpoſitionem.

§. Tibi, quoad vixeris.

TIBI, QVOAD VIXERIS. Hic de duobus quæri poteſt, an à Romana curia abeſſe Cardinalis poſsit ſine ſummi Pontificis licentia: & cum abeſt, an gaudere poſsit priuilegijs, perinde atque ſi præſens eſſet, & an eo abſente pro eo alius vigore indulti Apoſtolici conferre poſsit quæcumque beneficia. Quoad primum videtur, Cardinalem abeſſe non poſſe ſine expreſſa ſummi Pontificis licentia: ſiquidem Hoſtienſis *ad d. cap. eccleſia ve-*
1 *ſtra, il 2. de elect.* ſcribit, Cardinales ligatas habere alas, cum eorum officium ſit aſſumendi, & ferendi pondus diei, & æſtus, vt illi, qui ſunt vocati in partem ſolicitudinis, §. *ſunt can. decreto, quæſt. 6. argumento cap. ad honorem, de auctor. & vſu pallij. cap. per venerabilem, qui filij ſint*
2 *legit.* quam ob cauſam priuilegijs honorantur, *teſtimonio Oldradi, conſil. 48. incip. ius commune.* Contra naturam igitur ſui officij videtur eſſe, quòd Cardinalis lateri Pontificis maximi ſe vel paululum ſubducat: atque ideo ceſſare debet cauſa priuilegij, & fauoris, cum abſentes ex hoc, quòd à Principis latere non diſceſſe-
3 rint, nihil meriti acquirere poſſint: vnde Cardinales aſsiſtentes eidem ſunt ceteris chariores, *argumento l. vnica, C. de præpoſit. laborum, lib. 12.* quam inſcriptionem explicare tranſeundo haud pigebit, cum ab omnibus non intelligatur. Nam alij legunt, de præpoſitis libellorum, quam lectionem Andræas Alciatus ibidem probat, cum tamen vulgata lectio ſit retinenda.
4 Sunt enim præpoſiti laborum, qui magno illi vexillo erant præpoſiti, quod vulgo laborum, ſeu labarum, & laborum ſolutio dicebatur, vt Iacobus Cuiacius ex Greg. Nazianzeno, & actis Nicænæ 2. ſynodi, & Sozomeno ibidem oſtendit. Nam Sozomenus, de Conſtantino loquens, ait, *lib. 1. hiſt. eccleſiaſt. cap. 4.* Iuſsit viros eruditos ex auro, & lapidibus pretioſis in vexillum crucis transformare, quod labarum vocatur. Id præpoſiti, vt quæque pars in acie laborabat, in eam, quaſi auxilij, & liberationis vice, inferebant, fuereq. iam olim, Euſebio teſte, *de vita* 5
Conſtantini lib. 1. cap. 23. 24. & 25. huic rei à Conſtantino præpoſiti milites 50. (vt ex Codice Theodoſ. liquet) ex protectoribus, & domeſticis, ideo poſt titulum de domeſticis, & protectoribus, vt ait Cuiacius, ponitur titulus de præpoſitis laborum, idemq. ijs honor clariſsimatus 6
defertur, qui in præcedenti titulo delatus videtur decemprimis domeſticorum: hi autem præ- 7
poſiti laborum, licet veluti ex conſularibus in Senatu habebantur, non tamen agnoſcebant onera ſenatoria, velut functionem glebalem, aut præturam, *l. 1. de ſilent. & decurion. eorum, eod. lib. 12. & l. 7. C. Theod. de priuil. eorum, qui in ſacr. palat. milit.* atque ideo *in d. l. vnica* ſubijcitur. Nam & immunitate digni ſunt, quos noſtri lateris comitatus illuſtrat, videlicet, vt præter ſenatoriam dignitatem, immunes etiam ſint à deſcriptionibus, & oneribus ſenatorijs. Labari formam graphice admodum deſcribunt Euſebius, de vita Conſtant. c. 25. Prudentius *contra Symmachum,* Nicephorus *lib. 7. c. 29.* ex recentioribus Onuphrius Panuuinus *lib. 2. Faſtorum,* & Pamelius *ad Tertull. c. 16. Apologetici.* Idem profectò dici poteſt de Cardinalibus præſentibus: non enim eundem ſplendorem præſtare poteſt, qui abſens eſt, quam ille qui præſens, *adſtipulante Bald. ad l cũ multa, C. de bonis, quæ liber.* qui etiam tantum vult eſſe diſcrimen inter Cardinales præſentes, & abſẽtes, vt *ad c. bonæ, 1. n. 4. de poſtulat. prælat.* dixerit, Cardinales reſidentes in curia æquiparari ſtellis fixis, quæ non mouentur, niſi motu orbis, ſic & Cardinales non mouentur niſi motu Papæ: Sed Cardinales Legatos, qui de licẽtia Papæ abſentes ſunt, æquiparari conſtellationibus, ſiue planetis, quæ mouentur motu proprio, nutu Dei, ſicut Legati nutu Papæ, *idem Bald. ad rubr. ff. de offic. proconſul. & legat. quem refert, & ſequitur Dec. ad c. clerici, n. 47. de iudic.* ſcribit, digniores eſſe Cardinales 8
præſentes, quã abſentes à curia, *idem aſſerit And. Sicul. conſil. 57. n. 11. li. 1. quod latius etiã oſtendit idem Sicul. conſ. 1. col. 21. lib. 1.* Hinc factum eſt, 9
quòd Cardinales apud Papam reſidentes, hoc eſt in Rom. curia, excuſantur à reſidentia ſuorũ beneficiorum: quod an hodie verum ſit, non immeritò dubitari poſſet, ex eo, quòd concil. Trid. *ſeſſ. 23.*

*ſ.ſſ.*23.*cap.*1. *de reformat.* decreuit omnes Epiſ-
copos, Archiepiſc. & Patriarchas in ſua eccleſia,
10 vel diœceſi reſidere debere, etiam ſi S. R. E.
Cardinales ſint: puto tamen verius, ſi agunt in
Romana curia, & à ſummo Pontifice inde di-
ſcedere non iubentur, perinde eſſe, ac ſi reſide-
rent, quia tacita illa Papæ approbatio videtur
11 diſpenſatio. Nam idem ipſum concilium *d.c.*1.
dicit, ex iuſtis cauſis eoſdem à reſidentiã abeſſe
poſſe, ſi legitimæ abſentiæ cauſas Romanus
Pontifex, aut Metropolitanus, vel eo abſente,
ſuffraganeus Epiſcopus antiquior reſidens in
ſcriptis approbauerit. At ſi Epiſcopus iuſtis de
cauſis cum licentia poteſt abeſſe, multo magis
Cardinalis, qui cum Romæ commoratur, licen-
12 tiam à Põtifice Maximo videtur habere, ac præ-
ſens in ſua eccleſia intelligitur: immo ſingulis
eccleſijs videtur deſeruire, *vt ait Innocentius
Tertius in d.cap. bonæ, de poſtulat. prælat. & in
cap. cum defectus, de cleric. non reſident. Oldrad.
conſil.*48.*per totum, Philippus Probus ad c. vnic.
num.*8. *de maior. & obed. lib.* 6. quinimmo Leo
Quartus, in Synodo Romana 67. Epiſcoporum,
teſte Anaſtaſio Bibliothecario in eius vita vel
vt in veteribus Codicibus legitur, tertius, ait
*in cap.*2. *eod. de cleric. non reſident.* quendam
13 Anaſtaſium presbyterum Cardinalem tituli
S. Marcelli fuiſſe depoſitum, quòd titulum ſuũ
per ſpatium quinque annorum deſeruiſſet: hoc
eſt fuiſſet abſens, & non reſediſſet in curia in ſuo
titulo, nec aſtitiſſet Papæ, *vt aſſerunt Ioan. And.
in addition. ad Speculat. tit. de legat. & Oldradus
d. conſil.*48. vnde idem Ioan. Andræas *loco cit. &
Innoc. ad cap. iam dudum, de præbend.* dixerunt,
14 Cardinales ob ſummam eorum dignitatem ad
pluralitatem beneficiorum, etiam incompatibi-
lium, à Papa diſpenſari: *quibus adſtipulantur
Abbas ad cap. de multa, eod. Felin. ad cap. non-
nulli, num.*63. *de reſcript.* & Ludouicus Gomeſ.
in proœmio *regul. q.*4. *et ad regul. de idiomate*,
15 *q.*3. *verſic. ſed poſito*, defendit Cardinales, ſi in-
ter huiuſmodi beneficia habeant eccleſias pa-
rochiales, minime teneri eis deſeruire. Ratio-
nẽ reddit Iacobatius *lib.*1. *de Conc. fol.*37. quia
excuſantur à reſidentia: quod & nos diſſeruimus
*lib.*3. *c.*6. *n.*58. *de Sacror. Immun.* Debent igitur
aſſiſtere ſummo Pontifici, *c. fundamenta*, §. *decet,*
16 *de elect. lib.*6. Poſſunt tamen aliquando à curia
diſcedere cum eiuſdem licentia: nam ſi ſine li-
centia diſcedant, puto non eadem habere pri-
uilegia, quæ habent præſentes: ſi verò cum li-
centia, eadem prope, quæ reſidentes in curia
habere ſolent: dico prope, quia non omnia ha-
17 bent, vt habebis inferius. Nam quoad indultum
conferendi, qui abſunt cum licentia, etiam ſi nõ
abfuerint reipublicæ cauſa, ſed ex pura, & me-
ra abſentis voluntate, gaudebunt priuilegio in-
dulti, quod verba illa denotant aperte: Etiam 18
ſi pro tua voluntate. Quod videtur iam olim à
Paulo Tertio conſtitutum, *teſtimonio Caputaq.
deciſ.*86. *num.*1. & 2. *par.*2. à quo manauit de-
cretum conſiſtoriale, quo Cardinales reſidere
iubentur in Romana curia; quod ſi non fecerint,
priuentur ipſo facto, durante tali abſentia, om-
nibus indultis, & priuilegijs, quibus alij Car-
dinales gaudent, & gaudere poſſint, niſi cum
expreſſa licentia Papæ apud eccleſiam Metro-
politanam, ſeu cathedralem, cui præſint, reſi-
deant, quod & in regula ſeptima Cancellariæ
ſtatutum apparet, ibi: Necnon ad collationem,
prouiſionem, & præſentationem, ſeu quamuis
aliam diſpoſitionem S. R. E. Cardinalium à Ro-
mana curia abſentium, ratione Epiſcopatuum,
Cardinalatus, ac ipſorum Cardinalium titulo-
rum ſpectantia, quamdiu abſentia ſua durauc-
rit, &c. vel quod in indulto conſtet, poſſe abeſ-
ſe ſine indulti præiudicio: vt in noſtro indulto,
ibi: A Romana curia vbilibet, etiam vltra mon-
tes, abeſſe contigerit, quæcumque beneficia
eccleſiaſtica cum cura, & ſine cura, &c.
Sed quid, ſi licentia non appareat? hoc ca- 19
ſu poteſt probari per vnum teſtem integerri-
mum, ſi deponat de facto proprio, vel quia
ipſe impetrauit, vel quia vidit, vel obtulit, *Ca-* 20
putaquenſis d. deciſ. 86. *num.* 3. probatur etiam
per duos teſtes deponentes de publica voce,
& fama, quòd Papa conceſſerat licentiam,
d. deciſ. num. 86. *num.* 4. Verum ſi cum licen- 21
tia etiam abfuerint, non eſt dubium, quin pri- 22
uentur fructibus, quos ratione, vt dicunt, pi-
lei percipiunt: quia habentur loco quotidianæ
diſtributionis, quam niſi præſentes non poſſunt
percipere, *argumento cap. de cætero, de cleric.
non reſident. vbi Abbas in fine, verbo, illud vi-
ctualia, recte interpretatur quotidianas diſtri-
butiones*. Ratio eſt, quia hæ diſtributiones non 23
dicuntur fructus beneficiorum, ſed potius dan-
tur ratione certi miniſterij perſonalis, *Imol. ad
cap. licet, prope fin. de præbend. Rota in antiq.* 33.
de re iudic. & 39. *de præb. in antiq. et* 26. *de præb.
in nouis.* Et quòd diſtributiones quotidianæ nõ
dentur ratione canoniæ ſimpliciter, ſed ratione
intereſſentiæ, vt aiunt, & miniſterij perſonalis,
reſpondit Oldradus *conſ.*118. *n.*1.2. & 3. *& per
tot. Felin. ad c. ad aures, nu.*14. *de reſcript. Nicol.
Boerius deciſ.*340. *n.*4. *plura adducit.* Hinc Graſ-
ſus *in vna Hiſpalen. penſionis* 250. *die Lunæ*, 29.
Nouembris, 1575. *quæ hodie eſt impreſſa par.* 1.
*Deciſ. diuerſorum, deciſ.*330. *nu.*2. dixit, cum in
reſeruatione propoſita fiat mentio de fructibus
in continua reſidentia ſolitis, circumſcripto
communi ſtylo loquendi non veniunt diſtribu-
tiones quotidianæ, cum dentur debiti fructus
reſidentibus, qui ſunt à diſtributionibus ſepa-

rati per ſupradicta, niſi in licentia expreſſe cautum eſſet, vt quo ad illos fructus perinde haberetur, atque ſi præſens eſſet, vel ob alias cauſas, quas Boerius enumerat, *d. deciſ.* 340. *n.* 4. *ibi, niſi neceſſitatis.*

Magis dubitatur, quòd regula *de impetr. benefic. vac. per obitum famil. Card.* qua cauetur, quòd vacante beneficio per obitum familiaris Cardinalis, debeat exprimi nomen, & titulus ipſius Cardinalis, etſi ille in curia fuerit, eius ad id aſſenſus ſit neceſſarius, aliàs gratia deſuper confecta ſit nulla. Si autem Cardinalis fuerit abſens à curia per duas dietas, vt puta venationis gratia, vel alia de cauſa, an ſicut nominis expreſſio, ita requiratur tali caſu eius conſenſus. Gomeſius *ad d. regul. de impetrand. be-*
24 *nefic. q.* 17. *in fine*, multa pro vtraque parte adducit: tandem concludit, communem noſtrorũ ſententiam eſſe, quòd quando Cardinalis diu abeſt, vel pro negotijs multum diſtat à curia, conſenſus eius requiri non debet. Rationem illam affert, quòd talis abſentia reputatur pro morte: *vt notant Doct. ad cap. præſentata, de teſtib. Ioan. And. ad cap. ſi contra, de officio delega-*
25 *ti, lib.* 6. Immo abſentiam modici temporis multum de priuilegijs demere dicit Ioãnes de Platea *ad l.* 2. *C. vt dignit. ordo ſeruetur.* Namque
26 tres potiſſimæ fuerunt cauſæ, ob quas Romani Pontifices voluerũt beneficium vacans per obitum familiaris Cardinalis non poſſe conferri, niſi exprimeretur nomen, & titulus ipſius Cardinalis, vel accederet eius conſenſus: prima, vt Cardinalibus deferretur, *teſte Aegid. deciſ.* 632. *in princ.* Secunda, propter onera, quæ ſubeunt in alendis familiaribus, *deciſ.* 16. *de præbend. in antiquis*, vel vt reſpondit Romanus *conſil.* 498. vt ſpes bene ſeruientium tali priuilegio ſuſtineretur: tertia, vt aſſiſtant lateri Papæ, vti probatum eſt. Verum cum iſtæ cauſæ ſint inter ſe coniunctæ, ratione earum omnium requiritur Cardinalium conſenſus. *Iaſon ad l. in teſtamento, num.* 14. *verſic. Tertio & not. C. de milit. teſt. poſt Abbatem, ad cap. quoniam frequenter, §. porrò, vt lite non conteſt. facit & quod Creſcentius*
27 *notat deciſ.* 3. *de priuileg.* quòd licet Cardinales dicantur familiares Papæ, non ſunt tamen continui commenſales, *vt not. ad cap. vlt. de verbor.*
28 *ſignif. lib.* 6. atque ideo Cardinalis habens indultum, poterit conferre beneficium vacãs per obitum alterius Cardinalis, non obſtantibus regulis inducentibus reſeruationes familiarium, & continuorum commenſalium: quia cum coniunctim requirantur familiaritas, & commenſalitas continua, & Cardinalis non dicatur continuus commenſalis, non debet illa regula comprehendi.

29 Hinc emergit difficultas, an valeat gratia, quam quis obtinuit de beneficio vacaturo, etiã quomodocumque, & ex quauis cauſa generaliter, vel ſpecialiter reſeruato, cum conſenſu Cardinalis indultum habẽtis, vt cum deceſſerit aliquis familiaris, aut commenſalis Cardinalis ſcilicet, an gratia illa comprehendat beneficium vacans per obitum, & an Cardinalis debeat ſuũ præſtare conſenſum. Quoad primum, videtur dicendum, tale beneficium comprehendi, quia Papa per regul. 7. reſeruat ſibi omnia beneficia, vt ſuperius diximus, ſpectantia ad collationem, ſeu quamuis aliam diſpoſitionem Cardinalium à curia abſentium, & gratia habet clauſulam ad qualitercumque reſeruata. Contrarium tamen verius eſt in vno caſu, ſi impetrans non expreſſit nomen, cognomen, & titulum Cardinalis, vel ſi ille in curia ſit, eius ad id debeat accedere conſenſus, *d. regul. de impetr. benefic. per obitum famil. Cardin.* aliàs gratia deſuper obtenta eſt nulla. Si quis verò obijceret, dictam regulam eſſe de beneficio vacante, & per conſequens non extendi ad beneficium vacaturum, quia cum gratia conceditur de beneficio vacaturo, impoſſibile eſt exprimere nomen, & titulum Cardinalis, qui adhuc eſt incertus, & ignoratur, cum nondum venerit vacatio, tamen ſi iſta gratia de vacaturo non fuiſſet conceſſa, & vacaſſet beneficium familiaris alicuius Cardinalis, certum plane eſt, quòd Cardinalis deberet præſtare conſenſum prouiſioni faciendæ, vel factæ: aliàs prouiſio eſſet penitus nulla, *d. reg. de impetr. benefic. per obitum fam. Card.* Si verò teneremus, clauſulam ſupra poſitam comprehendere beneficia familiarium Cardinalium, qui- 30
bus (vt nec tertio) nunquã Papa cenſetur præiudicare, niſi expreſſerit, eſſet gratia in præiudicium Cardinalium conceſſa, *cap. quamuis, de reſcript. lib.* 6. *c. vlt. de conceſſ. præbend. eod. lib.* 6. *Creſcentius deciſ.* 5. *nu.* 2. *eod. de conceſſ. præbend.* Nec obſtat, ſi Cardinalis conſenſerit, ex quo prouiſio Papæ de beneficio, quod vacauit per obitum talis Cardinalis eſt valida, cũ adſit conſenſus Cardinalis: quia cum illa gratia de beneficio vacaturo non comprehendat beneficia vacantia per obitum familiarium Cardinalium, conſenſus Cardinalis indultum habentis non debet extendi ad alia in gratia non contenta: & ita tenuiſſe Rotam, teſtatur idem Creſcentius
d. deciſ. 3. quoniam qualitas ſine ſubiecto eſſe 31
non poteſt, *l.* 1. *in fine, vbi Bart. ff. de vſufruct. Iaſon. de action. in princ.*

Sed an impetrãs beneficium vacans per obitum familiaris Auditoris Rotæ, qui cum Legato proficiſcitur, teneatur Legati nomen, cognomen, & titulum, exprimere, vel eius habere cõſenſum? Prima facie videtur dicendum, iſta eſſe neceſſaria, ex eo, quòd ille familiaris in tinello, vt cum

vt cum noſtris loquamur, cum alijs Legati fami-
liaribus comedebat, & ex illa commenſalitate
32 videtur effectus familiaris. Rota tamen tenuit,
33 non eſſe familiarem Cardinalis Legati, quia
nec Auditor eſt familiaris Cardinalis, ſed ſum-
mi Pontificis, ſic familiaris Auditoris non famu-
latur Cardinali, ſed Auditori, ideo non gaudet
34 priuilegio familiaritatis, *Creſcen.deciſ.5.de præb.*

Hic altera vrget quæſtio, an ſcilicet pro ab-
ſente Cardinali alius poſſit virtute indulti quæ-
cumque conferre beneficia. Dubitationem fa-
cit decretum conſiſtoriale Pauli Tertij, *cuius ex
Caputaquen.deciſ.86.par.2.ſuperius mentionem
fecimus*, item reg.7. Cancellariæ, qua Papa ſibi
reſeruat omnia, & quæcumque beneficia, quæ
ad collationem, prouiſionem, ſeu quamuis aliã
diſpoſitionem S. R. E. Cardd. à Rom. curia
abſentium quauis ratione ſpectent. Sed reſpon-
dendum eſt, illud debere intelligi, quemadmo-
dum reg.7. de eo, qui abſens eſt, nulla habita
Rom.Pont.licentia, vel cui non eſt indultum, vt
35 omnia conferre beneficia poſſit, ac ſi præſens eſ-
ſet: nam cui indultum eſt non ſolum per ſe, ſed
per alium, ſeu alios, vt hic conſtat haud obſcu-
36 re, quòd conferre poſſit: quinimmo Cardinalis
indultum habens (quia Papa non ſolet confer-
re beneficia per obitum familiaris Cardin. niſi
præſens eſt, ipſius Card. accedat conſenſus, *ex
37 reg.de impetr.beneſ.per obit.ſam.Card.*) ſi de li-
centia ſummi Pont. abſens fuerit, & in licentia
caueatur, vt non obſtante abſentia, conferre
poſſit, conſtituere vtique poterit procuratorem,
ſine cuius conſenſu collatio facta de beneficio
ad Cardinalis prouiſionem ſpectante nulla erit,
vt infra ad §. *ſed de ipſis, in fine dicetur*.

Hinc exoritur difficultas non minima: an Vi-
carius Epiſcopi ad Cardinalatum aſſumpti vi-
gore indulti poſſit conferre omnia, & ſingula
beneficia, quæ ratione ipſius indulti conferre
38 poteſt Cardinalis ipſe. Qua in re illud in pri-
mis, etſi in iure tritum eſt, admonere oportet,
quòd in Vicarium ex generali conceſſione ſibi
ab Epiſcopo facta, non tranſit poteſtas confe-
rendi beneficia, etiam ſpectantia ad collationẽ
ipſius Epiſcopi, niſi beneficiorum collatio ſit
ſpecialiter, & nominatim conceſſa. *textus eſt
elegans in cap.vlt.vbi notant omnes de offic.Vic.
lib.6.& c.ſtatutum, de præb.eod.lib.* quod locum
habere etiam in Vicario Papæ, ſcribit Philippus
Franc. *ad d.cap.vlt.num.3.* vt ſi Papa in aliqua
39 Prouincia aliquos Vicarios Cardinales conſti-
tueret, niſi eſſent Legati de latere, qui abſque
vlla ſpeciali commiſſione poſſunt conferre, *c.1.
de offic.Legat.eod.lib.6.* non item alij Legati, niſi
40 ſpecialiter eis conceſſum ſit, *d.cap.1.* Maior du-
bitatio eſt, quando Vicarius habet facultatem
conferendi, & ſuperuenit indultum, an poſſit
ſine alia noua commiſſione conferre ea benefi-
cia, quæ ante indultum conferre non poterat: &
videtur dicendum poſſe per ea, quæ tradit Pu-
teus *deciſ.488.lib.2.* Nam Vicarius cum Epiſco- 41
po vna perſona cenſetur, & vtriuſque vnum eſt,
& idem tribunal, *cap.Romana, de appellat.lib.6.
cap.2.de conſuet.lib.6.Puteus deciſ.94.in fi.lib.1.
& alij in addit.ad deciſ.vlt.n.6.de offic. Vic.in
nouis*, & Cantuc. *deciſ.1.num.22.par.2.diuerſ.*
& dicitur Vicarius, *vt ſupra ad inſcriptionem* §.
Hieronymus, diximus, ex eo, quòd vice alterius
officio fungatur: Caſſiodorus *in formula Vica-* 42
rij Vrbis, lib.6. Vice, inquit ſacra ſententiam di-
cis, *& in formul.præfect.prætor.* vice ſacra vbiq.
iudicat, *& tit.C.de offic. Vicarij, & tit.C.de offic.
eius, qui vicem alter.iudic.obtinet*, quamquam
illi erant ordinarij iudices, *vt in Paratit. tit. de
offic. Vicarij diximus*. Nec modò quærimus, an 43
Vicarij noſtri ordinariam habeant iuriſdictionẽ,
an delegatam: nam habere delegatam oſten-
ſum eſt *cap.6.lib.1.mearum Animaduerſ.* Quid-
quid tamen ſit, mandata Vicario iuriſdictione,
dataq. eidem facultate conferendi, idem poteſt
Vicarius, quod Epiſcopus. Ex ijs autem, quæ 44
ſuperius ad §. *per quæ ſublatis impedimentis*, ad-
duximus, conſtat, indultum, quod Papa Cardi-
nalibus concedit, nihil aliud operari, quàm re-
mouere impedimenta, quibus per regulas Can-
cellariæ, aliasq. Pontificias conſtitutiones ordi-
narius impeditur, quominus ſingulis menſibus,
& quæcumque beneficia conferat. Idcirco cum
Vicarius habeat poteſtatem conferendi, & vna
cenſeatur perſona cum ordinario, ſi ſuperuene-
rit indultum, illud totum, quod habet ordina-
rius Cardinalis, transfertur in Vicarium: nec eſt
neceſſe tribui Vicario nouam conferendi facul-
tatem etiam vigore indulti, quod nouum Cardi-
nali ius tribuit, quia indultum nihil tribuit, ſed
remouet, *Puteus deciſ.220.n.2.lib.1.& deciſ.93.
lib.3.Caputaquen.deciſ.214.num.6.& 7.par.2.
Creſcent.de priuil.deciſ.11.Lancellottus in vna
Bononienſi optionis die 9.Ianuarij*, 1579.

Si quis verò obijceret, quòd in generali po-
teſtate Vicario conceſſa non veniunt illa, quæ
vigore priuilegij Cardinali competunt, *deciſ.47
in antiq.* reſpondendum eſt, quemadmodum
idẽ Puteus de alternatiua reſpõdet *d.deciſ.*488.
num.5.lib.2. videlicet, indultum nullum priui-
legium Cardinali concedere, ſed tantum ob- 45
ſtacula remouere. Præterea, ſi opponatur, quòd
ſicut Epiſcopus factus Cardinalis ante aſſum-
ptionem ad Cardinalatum non poterat confer-
re ea, quæ virtute indulti confert, ita nec Vica- 46
rius: quia vulgata eſt iuris regula, neminem in
alium plus iuris conferre poſſe, quàm quod ip-
ſe habet, *l.nemo plus, ff.de reg. iur.* reſpondetur,
Epiſcopum ante Cardinalatũ habere poteſtatẽ
confe-

conferendi omnia, & ſingula beneficia, ſed illam poteſtatem, quæ erat impedita per indultum ad actum reductam, ſeu reſtitutam, in Vicarium tranſtulit: vt perinde quoad collationē
47 habeatur Vicarius, atque ipſe Cardinalis.

Hinc alia inſurgit quæſtio, an valeat collatio à Vicario facta, de cuius vicariatu, & mandato per litteras non conſtat, etſi ab omnibus reputatur Vicarius. Dubium facit, quia cum non probetur vicariatus, non videtur ſufficere communis reputatio, ac beneficia conferre poſſe requirit ſpeciale mandatum, *d. cap. vlt. de offic.*
48 *Vicarij lib. 6.* & licet probaretur, talem Vicariū talia ſolitum facere, & pro habente facultatem talia faciendi communiter reputatum, *ex ijs, quæ notat. ad l. Barbarius, ff. de offic. prætor.* hoc tamen non videtur habere locum in collatione
49 beneficij, ſicut nec in ſpiritualibus, *Innocen. ad cap. nihil, de elect. Bald. ad l. 2. C. de ſeruit. & aq. Iaſon ad d. l. Barbarius, num. 69.* Qua in re dicerem cum Creſcentio *deciſ. 15. num. 6. de probat.* apud quem cum dubitaretur de mandato Vicarij, qui ſuper defectu natalium litteras conceſſerat, reſpondit, quòd aut Epiſcopus erat
50 præſens, quando Vicarius talia faciebat, & tunc quia palam, & publice pro habente auctoritatē reputabatur, & ſic ſciente Epiſcopo, *argumento gloſſ. ad l. penult. C. de peric. tutor. & cap. nulli, de elect. lib. 6. & Card. ad clem. 1. in fine, de conceſſ. præbend. & alij, quos idem Creſcentius citat,* præ-
51 ſumitur delegationem, & mandatum præceſſiſſe, *argumento l. 1. §. magiſtrum, de exercit. act. per Baldum in l. 2. C. de ſentent. & Iaſon ad d. l. Barbarius, 13. col. in princ.* aut Epiſcopus erat abſens, & tunc Vicarius generalis poteſt talem licentiam tribuere, *cap. nullus, §. Epiſcopo autem, de tempore ordinat. lib. 6.* Sic dici debet in caſu
52 noſtro, cum Epiſcopi in generali mandato ſoleant Vicarijs impartiri quoque facultatem cōferendi beneficia ad eorum collationem ſpectātia, Vicarij collationem valere dicendum eſt, quamuis de eius vicariatu non conſtet. Præterea
53 commiſſio ab ordinario facta ſuo Vicario de conferendis beneficijs valet, etiam ſi facta ſit viuæ vocis oraculo, atque per teſtes probari po-
54 teſt, *Rota in Nouis, de offi. Vic. deciſ. 5. aliàs 397.*
55 Nec verò obſtat ex *l. vnica, C. de mand. Princ.* quòd mandatum Principis non poſſit probari, niſi per ſcripturam, *Nec ex cap. cum in iure peritus, de offic. deleg.* quòd mandatum Apoſtolicū, de quo certò non conſtat, executioni mandari non debeat; quia reſpondetur, illa iura procedere in mādatis Papæ, & Imperatoris, *d. deciſ. 5. nu. 3. in fine, Abbas ad cap. conſtitutus, de conceſſ. præbend. Aegidius deciſ. 7. de offi. deleg. quod etiam notatur ad d. deciſ. 5. in vlt. notab.* ſecus verò in
56 inferioribus, vt Aegidius, & alij citati dixerunt: quia in his habent locum iura communia, vt parem vim habeant teſtes, & inſtrumenta in iudicio, *l. in exercendis, C. de fide inſtrum. cap. cum Ioannes, extra eod. Rota in deciſ. 5. de offic. Vic. num. 4. in Nouis*, vnde Rota *in deciſ. 1. eiuſdem* 57
tit. etiam in Nouis, dicit, valere acta in partibus coram alicuius Epiſcopi Vicario agitata, licet non probetur per litteras patentes eius poteſtas, dummodo à partibus non negetur: ſi verò ab aliqua partium negaretur eius poteſtas, tunc probari debere: quoniam per negationem eius fit res dubia, *l. inter ſtipulantem. ff. de verb. oblig.* ſed tunc ſufficit probare habitionem, nominatio- 58
nem, & communem reputationem ad hoc, vt acta per eum valeant ex notatis ab interpretibus *ad d. l. Barbarius, ff. de offic. prætor.*

Sed an collatio facta à Vicario poſt conſtitutionem ſecundi Vicarij, aut reuocationem non notificatam valeat, quæſtionis eſt. Nicolaus Boerius *deciſ. 347. nu. 8.* ſcribit, doctores tenere, Vicarium per creationem ſecundi, aut reuocationem ſtatim cenſeri reuocatum abſque notificatione, atque ideo non valere collationem, cum notificatione opus nō ſit: quemadmodum 59
dicimus in procuratore ad contrahendas nuptias conſtituto: qui ſi reuocatus fuerit, & ignorauerit, atque contraxerit matrimonium, nullus erit contractus, *l. ſi pœnituit, ff. de rit. nupt. cap. vlt. de procurat. lib. 6.* Quæ concluſio ſi locū habet in matrimonio carnali, multo magis habebit in ſpirituali, *vt teſtantur Lap. Petrus de Anchar. Dominicus, & Philip. Francus ad cap. ſi.* Contrarium tamen verius eſſe conſtāter defendit idem Boerius *d. deciſ. 347. nu. 12.* vt ſcilicet 60
valeat collatio facta per primum Vicarium, etiā reuocatum ante notificationem reuocationis, aut creationis ſecundi Vicarij; & ita Baldum, Romanum, & alios tenuiſſe, ac Patauij, necnon Romæ ita iudicatum fuiſſe teſtatur, *ex l. ſi forte, ff. de offic. præſid.* quæ eſt adeo clara, vt tergiuerſatio omnis fruſtratoria ſit: ſic enim Iuriſcōſultus. Si forte Præſes Prouinciæ manumiſerit, vel 61
tutorem dederit, priuſquam cognouerit ſucceſſorem aduenifſe, erunt hæc rata, *& l. ſi mandaſſem, ff. mandati.* Si mandaſſem, inquit, tibi, vt 62
fundum emeres, poſtea ſcripſiſſem, ne emeres, tu antequam ſcias me vetuiſſe, emiſſes, mandati tibi obligatus ero, ne damno afficiatur is, qui mandatum ſuſcepit: *facit & optime l. eius, ff. de reb. cred. ſi cert. petat, ibi.* Placebat, debitores quidem, qui ei ſoluiſſent, liberatos eſſe, ſi modò ipſi quoque dominum deceſſiſſe ignorarent: *& l. 1. §. & puto, ff. quod iuſſu, cap. mandato, de procurat. cap. auditu, de reſtit. ſpoliat.* facit & *deciſio Soc. Guid. Papæ.* Fuit quoque reſolutum in Rota 63
corā Antonio Auguſtino *die 27. Ianuar. 1546.* reſignationem factam in manibus Vicarij generalis

neralis Epiſcopi, eodem Epiſcopo antea per ſexdecim dies mortuo ſubſiſtere, non conſtito, quòd obitus Epiſcopi peruenerit ad notitiam generalis Vicarij, licet veriſimiliter potuerit, *Puteus deciſ.*370.*lib.*2. *Anton. Maria Papazon. in addit.ad d.deciſ.*1.*de offic.Vic.in nouis, nu.*4.
64 quia ſi valent geſta per Legatum, expreſſe etiã in publico Papæ conſiſtorio reuocatum, & Vicarij geſta poſt reuocationem valere debent, *Caldilnus conſil.*4.*de offic.Legati*, quod etiam fit fauore publicæ vtilitatis, *vt not. ad d.l. Barbarius:* & hãc eſſe magis æquam, & realẽ, quàm præcedentem opinionem, tradit idem Nicolaus Boerius *d.deciſ.*347.*num.*13.*qui etiam aſſeue-*
65 *rat ibid.num.*18. quòd ſi Vicarius conferat beneficia poſt reuocationem ſibi intimatam, ſciẽte tamen Epiſcopo, & patiente, videri renouatam ſibi poteſtatem, *Caputaquen.deciſ.*15.*n.*6.
66 *de probat.* quod & verum eſt in procuratore reuocato aliquid faciente, domino ſciente, & patiente, *teſtimonio gloſſæ, vbi etiam Doct.ad l.qui mutuũ*, §. *non ideo, in fi.ff.mand. Alex.conſ.*128. *ante fi.verſ.Quoad aliud, lib.*6.*Ludouic.Roman. conſil.*76. *incip. In cauſa nobilis viri Salamonis, in ſecundo dubio*, & ſic reuocationem procuratoris, aut Vicarij dominus, aut Epiſcopus tacite nolunt ſortiri ſuum effectum. Quibus ſic confirmata noſtra opinione, non obſtat, quod dicebatur de procuratore dato ad contrahendas nuptias: quia reſpondetur primò, non dici proprie contrahi matrimonium ſpirituale inter be-
67 neficium, & beneficiatum, quemadmodum inter Epiſcopum, & eccleſiam. Rationem diuerſitatis illam *cap.*19.*lib.*2.*Animaduerſ.* reddebã: quia ſpirituale coniugij fœdus, quod eſt inter Epiſcopum, & eccleſiam valde ſimile eſt legitimo matrimonio, quod inter virum, & vxorem
68 contrahitur: namque matrimonium ſpirituale in electione initiatum, in confirmatione ratum, & in conſecratione conſummatum intelligitur. *cap.vlt.de translat.Epiſc.* quæ omnia in carnali matrimonio conſiderantur, *cap. debitum, de bigam.* atque ideo Abbas poſt Ioannem Andreæ *ad cap.clerici, de vit.& honeſt. cleric.* ait, eccle-
69 ſiam proprie dici viduam, ſiue viduatam, quando caret Epiſcopo, vel Abbate, aliàs dicitur va-
70 care, quia iſti ſoli dicuntur eccleſiarum ſponſi, *cap.ne pro defectu, de elect.* Ex quibus dicebam
71 *in d.cap.*19. ſolum Romanum Pontificem poſſe diſpenſare, vt Epiſcopus ex vna ad aliam transferatur eccleſiam, cum alij inferiores omnes eccleſiarum Prælati poſſint quemquam ex vno ad aliud beneficium transferre. Præterea non valet argumentum (pace tantorum virorum dixerim) quòd ſicut matrimonium à procuratore ad contrahendas nuptias dato, & à domino reuocato, etiam ſi ignorauerit, contractum non tenet, ita beneficij collatio à Vicario ab Epiſcopo reuocato facta non valet: ſiquidem matrimonium contrahitur inter dominum, & ſponſam, & quia matrimonium æſtimatur ex conſenſu, *can.ſufficiat*, 27.*q.*2. *l.nuptias, ff.de regul.iur.* 72
ſi deſit conſenſus, nullum eſt matrimonium: ita reuocato procuratore, etiam ſi ignoret, & contrahantur nuptiæ, nullæ erunt, quia deficit conſenſus eius, qui contrahit per procuratorẽ. Sed matrimoniũ ſpirituale non requirit conſenſum eius, qui Vicariũ dat, & conſtituit, quia non contrahitur inter ipſum cõferendi poteſtatẽ habentem, & accipientem, ſed inter accipientẽ, & ipſum beneficiũ. Itaque hic non deficit conſenſus, ex quo æſtimamus coniugium. Vnde ſi Vica- 73
rius, qui eſt reuocatus, & reuocationem ignorat, conferat: & is, in quem fit collatio, conſentiat, valet collatio, *cap.ſi tibi abſenti, de praben. lib.*6. Namque collator fungitur vice ſacerdotis, coram quo matrimonium contrahitur. & licet matrimonium legitimum eſſe non poſſit, niſi fiat præſente parocho, cum requiſitis, *in cap.*1. *ſeſſ.*24.*de reform.matrim. Concil. Trident.* conſenſus tamen ipſius parochi non eſt neceſſarius, nec requiritur. Quòd ſi non teneret collatio à 74
Vicario poſt reuocationem non notificatam facta, facile oriri poſſent fraudes multæ: quia Vicarijs clam, & ſecretò forte reuocatis, & reuocationem ignorantibus, alius obtineret collationem: quare opus eſt reuocatione: quæ quo modo fieri debeat, proſequitur Nicolaus Boerius *d.deciſ.*347.*num.*14.*cum ſeqq.* Contra ſi vi- 75
carius ab Epiſcopo beneficium conferendi habens facultatem, poſtquam Epiſcopus in manibus Papæ Epiſcopatum renunciauerit ante aduentum ſucceſſoris, & notitiam reſignationis, beneficium contulerit, vtrum valeat collatio. Rota *deciſ.*33.*diuerſ.par.*3.*lib.*1. & *deciſ.*159. *eod.lib.*2. ex doctrina Felini videtur inclinare, vt valeat. Verum, quoniam in contrarium allegatur conſilium vltimum Calderini *de re iudic.* vbi aſſerit, ſententiam latam per vicarium poſt translationem, ſeu reſignationem Epiſcopi eſſe nullam, quia ceſſat facultas, etiam ſi ignoret translationem, dubium in vtraque deciſione non fuit reſolutum. Ego; quidquid dicat Calderinus; in ea ſum ſententia, vt exiſtimem, valere collationem per ea, quæ dicuntur *infra ad* §.*Necnon quarumcumque num.*23.*cum ſeqq.* vt, ſi renuncians in fauorem certæ perſonæ poſſit conferre, antequam poſſeſſionem apprehendat, multo magis poſſit conferre eius Vicarius, qui, renunciatum eſſe ignoret, ex ijs, quæ ſupra diximus. Quod quidem locum habere debet etiã, ſi Epiſcopus libere in manibus Papæ Eccleſiam ſuam renunciauerit, non vtique, ſi ea fuerit ſententia priuatus: quod infert textus à Calderino addu-

adductus *d.conſ.vltimo cap.Quia cunctis.§.adijciebatur,de conceſſ.præb.lib.6.* & *l. quæſitum, ff. Qui,& à quibus:* quos de principali, non de Vicario intelligi debere clare apparet.

Illud quoque habet dubitationem:an ſi Cardinalis Vicario ſuo generali dederit facultatem conferendi beneficia, poſſit idem Vicarius ea conferre extra diœceſim: namque Cardinales,
76 atque alij ordinarij collatores rite, recteq. conferunt extra diœceſim,etiam ſi Romæ ſint,quãuis ob reuerentiam, quam perpetuò ſanctiſſimo domino Papæ præſtare debent, extra mœnia
77 vrbis exire, ibidemq. conferre ſolent. quod & ipſe aliquando feci, ac beneficia ad Archidiaconi Taurinenſis collationem ſpectantia, eundem morem ſequutus, extra vrbem ad portam
78 Angelicam contuli. De ordinarijs ſiquidem dubium non eſt, quin poſſint extra eorum territorium exercere ea, quæ ſunt voluntariæ iuriſdictionis, & cauſæ cognitionem non requirunt, *ex l.2.ff. de offic.proconſ. & legat. ex gloſſ. ad cap.nouit.de offic. legat. late Iaſon ad l. extra territorium,ff. de iuriſdict.omn. iudic.* vbi *nu.7.*
79 in ſpecie oſtendit,Epiſcopum extra territorium, ſeu diœceſim poſſe conferre beneficia, & parochi ſibi ſubditi confeſſionem audire,eumq. abſoluere, quod & Hoſtienſi placuit *in ſumm. tit. de pœnit.& remiſſ.§. cui confitendum, verſ. nunquid.* Eſt igitur quæſtio de officiali,vel ſi mauis, Vicario. Dubitationẽ facit *d.l.2.de off.proconſ. & legat.in fine*,vbi aperte Iuriſconſultus reſpõdit illum Legatum non habere iuriſdictionem. Secundò facit *cap.vlt.de offic.Vic.lib.6.*quo prohibetur, ne Vicarius poſſit conferre beneficia, niſi ſpeciale de hoc habuerit mandatum. Tertiò confirmat concluſionem *cap. ſtatutum in fine, de præben.eod. lib.6.* ibi per ſuos Vicarios generales in eorum diœceſibus exiſtentes, &c. ergo non extra diœceſim. Quartò facit, quòd Epiſ-
80 copus, etiam Cardinalis, non dicitur eſſe maioris auctoritatis, quàm ſit Vicarius Papæ: atqui
81 ipſe extra Vrbem nullam habet auctoritatem, niſi ei ſpecialiter ſit conceſſa,*c.ſua nobis, extra.*
82 *de offic.Vicar.*neque etiam ad centeſimum lapidem, vti noſtri autumant, inſtar præfecti vrbi, *l.1.§.in initio ff.de offic.præfect.vrb.* ſed tantum in ſuburbijs, quia vndique ſunt Epiſcopi,quorũ
83 iuriſdictio vſque ad portas vrbis pertinet,ac circumquaque vrbem amplectitur,immo eius partem occupat. Quinimmo Bartolus *ad l.cunctos populos,C.de ſumm.Trinit.& fid.Cathol.* aſſeue-
84 rat, commiſſionem ab inferioribus Principe factam nunquam poſſe exerceri extra territorium committentis. Bartolum ſequuntur Baldus *ad d.l.2.*Philippus Francus *ad cap.vlt.n.3.de offic. Vicar.lib.6.*cuius ſententiæ fuerunt & alij, quos citat Nicolaus Boerius *in deciſ.30.nu.3.4. & 5.*

Idem tamen Boerius *ibid. num.6.* contrarium tuetur, & in Burdegalenſi Senatu iudicatum fuiſſe affirmat: refert quoque ita tenuiſſe Romanam Rotam, prout teſtatur quoque Francus *ad d.cap.vlt.* & hanc opinionem tanquam ordinarijs collatoribus fauorabilem in ſupremis curijs ſeruari ibidem in fine haud obſcure demonſtrat. Huius opinionis rationem potiſſimam illã 85
eſſe contendunt, quia Vicarij generales Epiſcoporum ordinariam habeant iuriſdictionem: ſed ordinarij collatores, vti oſtenſum eſt, extra diœceſim conferre poſſunt: poterunt ergo & Vicarij. Et licet ego nunquam ſenſerim, vt ſu- 86
perius dixi, Vicarios generales habere ordinariam, ſed tantum mandatam iuriſdictionem: tamen conceſſo ipſos habere ordinariam, non video adhuc, quare poſsint Vicarij extra diœceſim conferre: ſiquidem dum in Rota dubitaretur, an appellari poſſet à collatione facta per Vicarium ad ipſum Epiſcopum,etſi eos vnum, 87
atque idem dicunt eſſe tribunal,& conſiſtorium, tenuit tamen eadem Rota, poſſe, *deciſ.vlt. de offic.Vicar. in Nouis.* Rationem illam aſsignat: quia Vicarius ex quacumque generali conceſſione, ſine ſpeciali commiſsione, & mandato Epiſcopi non poteſt vlla conferre beneficia, *d.cap.vlt.* cum igitur huiuſmodi collatio non cadat ſub generali illa conceſsione,Vicarius nõ 88
poteſt,quoad hoc,eſſe cum Epiſcopo idem conſiſtorium: ſed cenſetur vnius ſpecialis articuli, ſeu cauſæ commiſſarius, quam commiſsionem, ſi Epiſcopus, vel eius officialis generalis alicui faceret, & ab illo appellari contingeret,ad eundem Epiſcopum, vel eius Vicarium generalem poſſet appellari. Ad quod comprobandũ multorum interpretum auctoritates adducit ibidem Rota *num.2.* Opinio exiſtimantium, appellari 89
poſſe à Vicario ſpeciali, quem foraneum vulgò appellamus, ad Epiſcopum, qui eum conſtituit, etſi nunquam mihi viſa ſit recta, vti videre eſt *in cap.7.lib.1.mearum Animaduerſ.* dato tamen id fieri poſſe: ſequitur ne, Vicarium generalem extra diœceſim cõferre poſſe beneficia? Itaque aut vnum, aut alterum fateri oportet, videlicet aut à collatione per Vicarium facta ad Epiſcopum appellari non poſſe,aut Vicarium non poſ- 90
ſe conferre extra diœceſim, cum non habeat iuriſdictionem ordinariam,quod verius puto. Nãque opinionem contra Rotam, vt veriorem, à Frãciſco Ripa *conſ.215.in nouis n.5.* aliquo poſt huius editionis tempore,defenſam inueni:quod mihi gratiſsimum fuit, vt, ſcilicet, in tanti viri ignorans ſentẽtiam iuerim. Idem Ripa *in tract. de peſt. cap.8. num.51.* At quoniam altera opinio æqua videtur, & ordinarijs collatoribus eſt fauorabilis, eaq. de cauſa eam ſequutus eſt ampliſsimus ille Burdegalenſis Senatus, & nos

quoque

quoque eã tueri debemus, vt facit Rebuffus nõ ex profeſſo, ſed vti ſolet per tranſennam, *ad tit. forma Vicariatus Archiepiſc. & aliorum collat. num*, 227. Sequendo igitur hanc opinionem, reſpondeamus obiectis: nam allegata *lex 2. ff. de offic. proconſ. & legat.* maxime vrget: cui tamen
91 ſatisfieri poſſe videtur, ſi dicatur, Legatum proconſulis nullam habuiſſe iuriſdictionem, niſi ei
92 à proconſule demandaretur, *l. legati, ff. eod.* nec ante Prouinciæ ingreſſum Proconſulem manda-
93 re iuriſdictionem Legato potuiſſe, *l. obſeruare*, §. *poſt hæc, ff. eod.* niſi moram in itinere facere cogeretur, *l. aliquando eod.* quo caſu mandare poterat, *l. apud proconſulẽ, ff. de manumiſſ. vindict.* Cum igitur Legatus Proconſulis loco priuati eſſet ante ſuſceptam à Proconſule iuriſdictionem, mirum non eſt, ſi non poterat extra territorium voluntariam exercere iuriſdictionem, quod lo-
94 cum habere non poteſt in Vicario conſtituto: nam Epiſcopus extra diœceſim factus ſtatim vices ſuas mandare, Vicarium, inquam, conſti-
95 tuere poteſt, vt nemo negat: immo & Vicario alterius Epiſcopi poteſt committere beneficiorum collationem, *d. deciſ. vlt. de offic. Vic. in Nouis*. Sed, vti dixi, Proconſul ante ingreſſum Prouinciæ, niſi neceſſitatis cauſa, Legato mandare non poteſt iuriſdictionem, *d. §. poſt hæc.* Ergo cũ Epiſcopus poſſit, & ſoleat ante ingreſſum diœceſis Vicario mãdare iuriſdictionẽ, acceptamq. perinde exercere Vicarius poſſit, ac ipſe Epiſcopus, mirum non eſt, ſi conferat extra diœceſim, ſicut Epiſcopus. Ex quibus inane redditur Baldi fundamentum. Neque obſtat *cap. vlt. de offi. Vicar. lib. 6.* quia vero verius eſt, Vicarium ex quauis generali commiſſione non poſſe conferre, niſi ei id ſpecialiter conceſſum ſit: at nos loquimur de eo, qui conferendi habet facultatẽ: qua accepta conferre poteſt. Neque aduerſatur *d. cap. ſtatutum, de præbend. eod.* quia reſpondetur cum Dominico, hoc eſſe ſpeciale in beneficijs in curia Romana vacantibus: & ita tenuiſſe Rotam ſcribit Philippus Francus *ad d. c. vlt. num. 3. ibi: nam ibi eſt, de offic. Vic. lib. 6. ita etiam tenuit Rebuffus loco iam citato, num. 228.*
96 Nam ſi Papa non confert beneficia in Romana curia vacantia intra menſem, poſt menſem ordinarius, vel eius Vicarius poteſt in diœceſi exiſtens, & non extra conferre. Quod iure cautum fuit, ne collatores crearent Romæ Vicarios, & Papæ collationem auferrent, & quoniam de iure ſpeciali competit, *vt ait Roman. ſingul. 48. tu habes*. Neque obſtat ratio quarto loco adducta, vt ſi non poteſt Papæ Vicarius Epiſcopi, multò minus poſſit Vicarius Epiſco-
97 pi Siquidem Vicarius Papæ non habet auctoritatem, ſeu poteſtatem beneficia conferendi: nam ſi haberet huiuſmodi facultatem, & Papa haberet collationem beneficiorum extra vrbem, vti Romæ Epiſcopus, vtique poſſet 98
conferre, quam non habet, niſi vt vniuerſalis Epiſcopus, & Papa. At verò Vicarius Papæ vices in Vrbe gerit, non vti Vicarius Pontificis Maximi, ſed vti Epiſcopi particularis: etſi 99
is, qui eſt Romæ Epiſcopus, neceſſe eſt, vt ſit Epiſcoporum omnium Maximus, Princeps, & Dominus, *vt lib. 3. cap. 5. de Sacror. Immunit. à nobis diſputatum eſt:* Vicarius vero vices gerit Pontificis, tanquam particularis Epiſcopi, qui hanc facultatem ſuo Vicario non concedit, quam tamen concedere poſſe, nemo dubitat, quoniam initio naſcentis Eccleſiæ, & multo poſt tempore Epiſcopi omnia, & quæcumque indiſtinctè conferebant beneficia, *vt ſupra ad §. Per quæ ſublatis impedimentis, diximus*. Sed cum aliquanto poſt, ſibi nonnulla, & quibuſdam menſibus vacantia Romani Pontifices con- 100
ferenda reſeruaſſent beneficia, congruum viſum eſt, vt illorum collationem ſoli ipſi facerent, non item eorum Vicarij. Atque ideo videmus, ſolum ipſum Romanum Pontificem talia conferre beneficia, vel Legatum de late- 101
re, qui vna, & eadem perſona cum ſummo Pontifice cenſetur.

Hinc eſt quòd appellatione prouiſionis Se- 102
dis Apoſtolicæ veniunt prouiſiones à Legatis factæ, *gloſſa ad cap. ſi Abbate, de elect. lib. 6. vbi Geminian. num. 5. Francus num. 4. Cardin. ad clemen. quia contingit, in 8. quæſt. de relig. domib. vbi Imola col. 3. verſic. iuxta prædicta, Aldobrand. deciſ. 206. nu. 5. deciſ. Diuerſ. par. 1.* qui etiam teſtatur Rotam tenuiſſe, regulam de expreſsione valoris procedere etiam in Lega- 103
to, *Sarnenſ. ad regul. de valor. quæſt. 2. num. 7. & idem ex eadem ratione ad regul. de annal. tenuit Rebuffus in prax. ad eand. regul. gloſſ. 8. in fi.* ſic etiam ad tollendam ſubreptionem, eadem 104
eſt facienda expreſsio in litteris Legati, quæ & in litteris Papæ, *cap. fin. & ibi Francus in vlt. notab. de offic. leg. in ſex. ſimiliter & diſpoſitio, d. cap. fin. in verbo mentio, Francus ad cap. ſi motu proprio, in primo notab. de præbend. lib. 6.* Solet 105
etiam cõcedi Nuncijs Apoſtolicis quorumdam beneficiorum collatio, eorum inquam, quorum valor viginti quattuor ducatorum ſummam nõ excedat. Poterit ergo cuiuſuis Epiſcopi Vicarius conferendi facultatem habens, etiam extra diœceſim conferre: quod etiam probat Ioann. Franc. Pauinus *in tract. de offic. & poteſt. Capit. Sed. vac. q. 1. par. 2. num. 7.* hic etiam *q. vlt. num. 38. cum ſeqq. eiuſd. tract.* de Vicario vrbis, ſeu Papæ agit: item de eius iuriſdictione, & officio, de Vrbis diœceſi, de Prouincia, & qui olim eſſent Papæ Vicarij.

Summa ex §. Tam ratione.

1. *Ampliſſima eſt Cardinalis auctoritas in quorumcumque beneficiorum collatione, ſeu ratione Epiſcopatus, ſeu ſui tituli.*
2 *Cardinales ex priuilegio Sixti Quarti omnia beneficia conferunt, quorum ſunt titulares, ſeu commendatarij, non obſtantibus expectatiuis, ac reſeruationibus, niſi vacauerint in curia Romana.*
3 *Papa de beneficijs ad collationem Cardinalium ſpectantibus, non diſponit ſine eorum conſenſu.*
4 *Beneficia ſpectantia ad Cardinalium collationem, ſi ipſi ſine licentia à curia abſint, Papæ reſeruata ſunt, vel cum licentia ſine derogatione, vel cum agitur de indulti præiudicio.*
5 *Vnica tantum eſt Pontificia reſeruatio beneficiorum iure communi: quando ſcilicet vacant in curia.*
6 *Curia intelligitur, vbi reſidet Papa.*
7 *Curia ratione reſidentiæ per duas dietas extenditur, & vltra, etiam ſi extra vrbem reſideat.*
8 *Beneficia in vrbe vacantia, quamuis non reſeruata, à Papa conferuntur.*
9 *Solus Papa Romanus Pontifex appellatur.*
10 *Beneficiorum in vrbe vacantium collatio ad Papam, tanquam ordinarium collatorem iure ſpectat.*
11 *Reſeruatio non ſpectat beneficia vacantia in vrbe, ſed ea, quæ poſſent ab alijs collatoribus conferri.*
12 *Papa beneficia Patriarchalium eccleſiarum vrbis ſibi reſeruat expreſſè, ne à Cardinalibus, qui eas adminiſtrant, prætextu indultorum conferantur.*
13 *Abſente Cardinale, Papa vacantia beneficia eius tituli confert.*
14 *Facultas conferendi beneficia in titulis fuit Cardinalibus conceſſa, vt reſiderent.*
15 *Cardinales in ſuis titulis habent iuriſdictionem Epiſcopalem.*
16 *Cardinales in ſuis titulis pinguius ius habent, quàm plebani.*
17 *Beneficia à titulis dependentia à Cardinalibus conferuntur.*
18 *Cardinales in ſuis titulis habent excommunicationem, & interdictum.*
19 *Cardinales in ſuis titulis habent inſtitutionem, & deſtitutionem.*
20 *Cardinales in titulis, quæ ſunt ordinis, non habent, niſi ſint Epiſcopi. Ex Baldo.*
21 *Capitulum, Sede vacante, quæ ſunt ordinis, & iuriſdictionis exercet. Ex gloſſa hic allegata.*
22 *Cardinales in titulis, quæ ſunt ordinis, per alium exercent.*
23 *Quæ Epiſcopalis ordinis ſunt, ad Epiſcopos tantum pertinent.*
24 *Abbates minores ordines, niſi ſibi ſubiectis, non conferunt ex præſcripto Concilij Tridentini.*
25 *Maiores, & ſacros ordines tantummodo Epiſcopi conferunt.*
26 *Conſecratio Epiſcopis ordinem confert.*
27 *Epiſcopus non conſecratus, quæ ſunt iuriſdictionis tantum, exercet.*
28 *Iuriſdictionis Epiſcopalis exercitium ante confirmationem nullum extat, non obſtante conſuetudine.*
29 *Epiſcopus non dicitur, qui non eſt conſecratus.*
30 *Non eſt Archiepiſcopus, qui pallium non ſuſcepit.*
31 *Electus, quæ ſunt ordinis, per alium exercet.*
32 *Qui alium ordines conferre ſinit, non dat poteſtatem, ſed licentiam ei non ſubditum ordinandi.*
33 *Regula: Qui per alium, &c. habet locum, cum committitur, quod officij proprij auctoritate fieri poteſt.*
34 *Epiſcopus non conſecratus criminaliter non iudicat.*
35 *Epiſcopus non conſecratus poteſt clericum deponendum iudicare, non autem deponere.*
36 *Maior poteſtas deſideratur in auferendo, quàm in conferendo ordine.*
37 *Cardinalis non Epiſcopus poteſt clericum degradatum iudicare, non degradare.*
38 *Degradare ordinis eſt.*
39 *Capitulum tituli Cardinalis, eo defuncto plus iuris habet, quàm quoduis aliud, niſi ſit Eccleſiæ cathedralis.*
40 *Sede vacante capitulum in ſpiritualibus, & temporalibus ſuccedit: præterquam in tribus caſibus, quos videas hic.*
41 *Capitulum, Sede vacante, beneficia non confert.*
42 *Capitulum, Sede vacante, res Eccleſiaſticas non alienat.*
43 *Sedes titulorum Cardinalium ſedi Imperiali anterior eſt.*
44 *Capitulum tituli Cardinalis, eo defuncto, id poteſt, quod poterat Cardinalis.*

Tam

Tam ratione Sancti Petri ad vincula, qui titulus tui Cardinalatus exiſtit, quàm Taurinenſis eccleſiæ, cui ex diſpenſatione Apoſtolica præeſſe dignoſceris.

§. Tam ratione.

1 TAm Ratione. Cardinalis ratione indulti vbicumque erit, etiam vltra montes, quæcumque beneficia cum cura, & ſine cura, ſecularia, & quorumuis ordinũ, ſeu Hoſpitalium, vel militiarum regularia ad Cardinalium, etiam cum alio, ſeu alijs collationem, prouiſionem, præſentationem, ſeu quãuis aliam ſimilem, vel diſſimilem diſpoſitionem tam ratione ſui tituli, quàm aliorum beneficiorum collationem habentium, quouis die, & menſe vacantium ſpectantia, conferre poteſt: idque non ſolum ratione eccleſiarum Epiſcopalium, quibus ex diſpenſatione Apoſtolica præeſt, vel præeſſe poteſt, ſed etiam ratione tituli. Naturam, atque originem titulorum perſcrutati ſumus ſuperius ad Inſcriptionem, §. Tituli S.Petri. Quam verò habeant iuriſdictionem Cardinales in ſuis titulis, hìc opportune quæri poteſt. Si autem loquimur de collatione beneficiorum, extat ampliſſimum priuilegium ipſis Cardinalibus à fel. record. Sixto quarto conceſſum, prout refert Felinus *ad cap. bis quæ, num. 1.*
2 *de maiorit. & obed.* videlicet, vt libere poſſint conferre omnia beneficia eccleſiarum, quarum titulares ſunt, vel commendatarij, non obſtantibus expectatiuis, neque reſeruationibus, niſi va-
3 cent in curia: nec de illis diſponit Papa, niſi accedat expreſſus ipſius Cardinalis ordinarij, ſeu commendatarij conſenſus. Huic ſimilis prope
4 eſt regula 7. Cancellariæ, per quam reſeruantur Papæ, quæcumque beneficia ad collationem, prouiſionem, & præſentationem, ſeu aliam quãuis diſpoſitionem S. R. E. Cardinalium à Romana curia abſentium ratione ſuorum Epiſcopatuum, Cardinalatus, ac ipſorum, qui Cardinalibus aſſignantur, titulorum ſpectantia, quamdiu abſentia ſua durauerit, canonicatus, & præbendas, dignitates, perſonatus, adminiſtrationes, & officia, cæteraq. beneficia eccleſiaſtica cum cura, & ſine cura vacantia, & antea vacatura, tam in eadem vrbe, quàm in eccleſijs, ciuitatibus, & diœceſibus dictorum Epiſcopatuum exiſtentia: quæ ſane regula intelligi debet, quando Cardinalis, *vt ſupra ad §. Tibi, quoad vixeris*, diximus, eſt abſens ſine licentia, & vel cum licentia ſine derogatione, vel quando in indulto non conſtat, Cardinalem abeſſe non poſſe ſine indulti præiudicio.

Germon. de Indultis.

Nec mirum videri debet, ſi Papa ſibi reſeruet beneficia, quæ ſpectant ad collationem Cardinalis tituli abſentis: ſiquidem videmus, communi noſtrorum conſenſu receptum, vnam tantum eſſe iuris reſeruationem, *de qua in cap. 2. de* 5
præbend. lib. 6. vt Gomeſius poſt alios tradit ad regul. de triennali poſſeſſ. q. 31. nempe quando beneficium vacat in curia: quæ ſane curia ad ef- 6
fectum reſeruationis *d. c. 2.* intelligitur, vbi reſidet Papa, & hæc curia ratione reſidentiæ extẽ- 7
ditur per duas dietas, & vltra, *iuxta not. ad c. fin. de for. comp. & ad c. præſenti, de præb. lib. 6.* etiam ſi extra Vrbem reſederit, quod fit ratione affectionis. Verum proprie loquendo, aliter cõſideratur vacatio in curia, aliter in Vrbe: nam ſi beneficia in Vrbe vacant, vltra hoc, quòd etiam in curia vacare dicuntur, habet etiam in illis ſummus Pont. maiorem affectionem, quàm in alijs vacantibus extra Vrbem, licet dicantur in curia vacare. Ratio eſt in promptu: ſiquidem bene- 8
ficia in Vrbe vacantia à Papa conferuntur, etiã ſi non ſint reſeruata, tanquam vrbis Romæ Epiſcopo, & ordinario collatore, atque ideo inter cætera nomina, quæ iure Papæ tribuuntur, *de quibus Archid. & alij ad c. 1. de conſt. lib. 6. Præp. ad can. ſtatutum, 3. diſt. alij, vt Stephanus de Gaeta in repetit. ad can. limina, in pri. notab. 30. q. 1. alij ad clem. ne Romani, de elect.* illud eſt magis in vſu, & communi iure probatum, quòd ſolus Papa, Romanus Pontifex appelletur. Hinc 9
eleganter Gomeſius *d. q. 31. verſic. ſed antequã*, ſcriptum reliquit, neceſſarium non eſſe, Papam 10
ſibi reſeruare beneficia in Vrbe vacantia, quia eorum collatio ad ipſum, vti proprium, & ordinarium collatorem ſpectat. Reſeruatio etenim 11
per Papam fit ſuper beneficijs, in quibus timet ab ordinarijs habentibus aliàs poteſtatem illa conferendi, præueniri: non æque in vacantibus in Vrbe, & ſic in ſuo proprio Epiſcopatu, in quibus non cadit ille præventionis timor, cum ea nullus conferre poſſit. Sed obijciet aliquis: quid ergo ſibi vult regula illa ſeptima, cuius paulò ante mentionem fecimus: in qua etiam Papa ſibi reſeruat omnia beneficia in tribus illis Patriarchalibus Eccleſijs, videlicet Principis Apoſtolorum, Sancti Ioannis Lateranenſis, & Sanctæ Mariæ Maioris? Ad id recte 12
reſpondet idem ipſe Gomeſius, hodie non eſſe ſuperfluam regulam, ex quo hodie in illis Eccleſijs Cardinales præficiũtur, & Archipresbyteri appellantur, quod & in Prouinciali Eccleſiarum in principio haud obſcure conſtat: in viridiq. obſeruantia eſt hoc quoque tempore. Namque baſilicæ Principis Apoſtolorum præfectus eſt Cardinalis Euangeliſta Palottus ſupplicationum beneficialium Prodatarius, ſummoq. Pontifici non immerito chariſſimus: S. Ioannis,

Aſcanius Columnius, cuius meritum aliàs atti-
gimus: Sanctæ Mariæ Maioris, Dominicus Pi-
nellus, vir iuris præſertim ſcientia eximius. Ho-
rum igitur prædeceſſores priuilegio Sixti Quar-
ti, de quo ſupra, fortaſſe audaciores facti, omnia
illa beneficia conferebant: vnde Romani Pon-
tifices ea collatione ordinaria priuabantur: qua-
re facta eſt regula, qua & illa reſeruantur bene-
ficia, ita vt ea nullus, præterquam ipſe Papa,
13 conferre poſſit. Quam habere locum voluerunt
etiam in titulis, abſentibus tamen Cardinali-
14 bus, non item præſentibus. Nam licet tituli in
Vrbe ſint, & eorum beneficia iure ordinario ad
Pontificis Maximi, veluti ad proprij Epiſcopi,
collationem, & prouiſionem ſpectent: verumta-
men Pontifices ipſi, vt oſtenderent, Cardinales
ſibi vere filios, & fratres eſſe, & vt eos ſuorum
titulorum ſtudioſos per reſidentiam magis alli-
cerent, pleniorem eiſdem dederant conferen-
di facultatem, *cap. his, quæ, de maior. & obed.*
15 vbi Abbas, Felinus, & Antonius de Butrio. *n.* 17
verſic. videte, dicunt, Cardinales in ſuis titulis
habere iuriſdictionem Epiſcopalem: *prout etiam
Ioan. Franc. Pauin. in tract. de offic. & poteſt. cap.
Sede vac. prælud. 6. num. 9. Imola ad clem. ne Ro-
mani, num. 23. de elect. Ioan. Monach. ad c. vnic.
de maior. & obed. lib. 6.* vbi etiam Philippus Pro-
bus *num. 6.* dicit, Papam ſui temporis ita ſibi
reſpondiſſe, videlicet Cardinales in ſuis titulis
ius habere Epiſcopale, *Romanus conſ.* 498. *Hie-
ronymus Albanus Cardinalis in tract. de Cardin.
q.* 46. vnde Innocentius *ad cap. dilectus, nu. 4. de*
16 *capell. monach.* ſcribit Cardinales pinguius ius
habere in ſuis titulis, quàm plebani, & Gome-
ſius loco citato *poſt Bartol. Belinz. in tract. de
charit. ſubſidio, q.* 3. dicit, maius eos ius habe-
re in Eccleſijs ſubiectis titulis eorum, quàm
Eccleſiæ matrices in capellis non ſubiectis, poſ-
ſunt enim omnia beneficia, canonicatus, & præ-
17 bendæ, quæ ab ipſo titulo dependent, à Cardi-
nali conferri, qui præter beneficiorum collatio-
18 nem, habet etiam excommunicationem, quæ
Epiſcopalis mucro dicitur, *can. corripiantur,
24. q. 3.* interdictum quoque, ſuſpenſionem, &
alia omnia, quæ ſunt iuriſdictionis, *d. c. his, quæ,
vbi etiam notant omnes*, & Dominicus *ad c. 1.*
19 *diſt.* 21. aſſerit, Cardinales in ſuis titulis habere
quoque inſtitutionem, deſtitutionem, *idem quo-
que ad c. vnic. de maior. & obed. lib. 6.*
20 Dubitatur verò, an habeant etiam ea, quæ
ſunt ordinis, hoc eſt Epiſcopalis: Baldus *ad d. c.
his, quæ, quem ibidem refert, & ſequitur Felin.*
ſcribit, habere, ſi ſint Epiſcopi, non æque ſi
21 presbyteri, vel diaconi. Gloſſa *ibid. in verbo,
pro bono pacis*, aſſerit, Sede vacante, capitulum
poſſe exercere & ea, quæ ſunt iuriſdictionis, &
quæ ſunt ordinis; hæc per alium Epiſcopum ad
hunc, vel illum actum adhibitum cum proteſta-
tione, quòd ex illo actu non intelligatur ſibi
quidquam iuris acquirere; illa per ſe, vel per
alium. quæ opinio viſa eſt recta Abbati, *ad d. c.
his, quæ, num. 3. verſic. gloſſ. fin.* Quòd ſi capitu-
lum, Sede vacante, poteſt exercere ea, quæ ſunt
ordinis, ſaltem per alium, mihi dubium non eſt,
quin Cardinales poſſint exercere etiam eadem 22
per alium, cum plura cõceſſa ſint Cardinalibus
in eorum titulis, quàm capitulo, Sede vacante,
vt aperte videtur in fine d. cap. his, quæ: nam per
ſeipſos ea, quæ ſunt ordinis, exercere non poſſe
veriſſimum eſt. Siquidem ea, quæ ſunt Epiſco- 23
palis ordinis, ad Epiſcopos ſolos pertinere con-
ſtat: quod etiam ſacrarum litterarum auctorita-
te, certiſsima traditione, omnium Patrum teſti-
monio, conciliorum decretis, Sanctæ Eccleſiæ
vſu, & conſuetudine facile comprobatur. Quam-
uis autem nonnullis Abbatibus permiſſum ſit,
vt minores, & non ſacros ordines interdum ad-
miniſtrent, *can quoniam videmus, 69. diſt. cap.
cum contingat, de ætat. & qualit.* quos tamen ex
conſtitutione Concilij Tridentini, *c. 10. ſeſſ. 23.* 24
de reformat. conferre non poſsint, niſi regula-
ribus ſibi ſubiectis: tamen hoc proprium Epiſco-
porum munus eſſe nemo dubitat, quibus vnis,
ex omnibus, licet reliquis ordinibus, qui maio-
res, & ſacri dicuntur initiare, *can. ſi. 15. q. 7. &* 25
cap. cum ex iniuncto, de hæret. & quod dicimus
de ordinibus ſacris, idem intelligi debet de alijs
omnibus, quæ ad ordinem Epiſcopalem ſpectãt,
quæ ex conſecratione illis acquiruntur, quia, vt
dicit gloſſa *ad proœm. lib. 6.* conſecratio eſt, quæ
Epiſcopo ordinem confert. Hinc videmus Epiſ- 26
copos ante conſecrationem libere exercere,
quæ ſunt iuriſdictionis, non item, quæ ſunt ordi- 27
nis, *cap. tranſmiſſam, de elect. Abbas ad c. 1. n. 9.
de translat. Epiſc. per eundem textum, §. licet, la-
te Felinus ad cap. eam te, in princip. de reſcript.*
quod intelligi debet, quando quis in Epiſcopũ 28
eſt electus, & confirmatus, nam ante confirma-
tionem non habet exercitiũ iuriſdictionis, *c. no-
ſti, de elect. Abbas d. n. 9. & ad cap. nobis, num. 4.
de iure patron.* ſed per ipſam confirmationem
Epiſcopus acquirit exercitium iuris quæſiti, &
electionem, *gloſſa prima ad cap. quanto, diſt. 63.*
Felinus *ad cap. cum Bertoldus, num. 2. verſ. quale
ius, de re iudic.* Abbas *ad cap. tranſmiſſam nu. 2.
circa finem, verſic. item nota de elect.* Nec con-
ſuetudo inducere poteſt, vt electus non con-
firmatus habeat exercitium, *Abbas ad cap. qua-
liter, num. 3. cum ſequent. de electiòn.* Nec an-
te conſecrationem quis dicitur Epiſcopus, ſed 29
electus, *Abbas ad d. cap. 1. num. 4. de translat.
Epiſcopi, & ad cap. meminimus, num. 1. de ac-
cuſat. Felinus ad cap. eam, te, num. 1. cum ſeqq.*
quemadmodum non dicitur Archiepiſcopus
ante

ante pallij ſuſceptionem *cap. 3. de auctorit. &*
30 *vſu pallij*. Itaque Cardinales non Epiſcopi mihi
videntur eſſe perquam ſimiles electis Epiſco-
pis, & nondum conſecratis, & Archiepiſcopis
pallium nondum habentibus: nam hi, & illi, etſi
non poſſunt ante cõſecrationem, & pallij ſuſce-
ptionem per ſemetipſos exercere ea, quæ ſunt
31 ordinis, poſſunt tamen committere alteri ha-
benti poteſtatem exercendi ea, quæ ſunt ordi-
nis, *vt recte cenſet Abbas ad d. cap. 1. num. 10.*
Ioan. Andr. ad cap. cum ex eo, de elect. lib. 6. Sic
Cardinalis non Epiſcopus ratione ſui tituli. Li-
cet enim electus in Epiſcopum non poſſit con-
ferre ordinem ſacrum, poteſt tamen committe-
re Epiſcopo, vt clericũ ſuum promoueat ad or-
dines ſacros. Similiter licet Archiepiſcopus an-
te pallij ſuſceptionem nequeat ſuos Suffraga-
neos conſecrare, & alia facere, quæ ad Archie-
piſcopum pertinent, *cap. quod ſicut. §. ſuper eo, de*
elect. poteſt tamen alijs Epiſcopis eam impartiri
facultatem, *cap. Suffraganeis, eod. de elect. Ioann.*
Fran. Paui. in tract. de off. & poteſt. Cap. Sed. vac.
32 *q. 3. n. 4. prim. par.* Rei huius ratio eſt elegans: ſi-
quidem ipſe non dat poteſtatem illis Epiſcopis,
quibus committit exercendi ea, quæ ſunt ordi-
nis: quia ipſi illa iam habebant ex officio, ſed
ſolum dat licentiam, ſine qua non debent, nec
poſſunt in illum non ſubditum, de quo fit man-
datum, exercere ea, quæ ſunt ordinis. Immo il-
lo caſu non cenſetur per ſeipſum facere: atque
illi, qui faciunt, cenſentur ex officio facere, licet
intercedente licentia, quæ requirebatur reſpe-
33 ctu non ſubditi. Quo caſu locum non habet re-
gula: Qui per alium facit, *tit. de reg. iur. lib. 6.*
quæ tamen locum habet, vbi quis committit al-
teri id, quod habet ex officio ſuo, hoc eſt, quan-
do quis committit id, quod per ſeipſum poteſt
facere.

Sed an Cardinalis non Epiſcopus poſſit co-
gnoſcere de cauſa criminali clerici, ratione ſui
tituli ſibi ſubiecti, quæſtionis eſt. Nam diximus,
Cardinalem non Epiſcopum eſſe ſimilem Epiſ-
copo confirmato, non tamen cõnſecrato: at hic
videtur non poſſe cognoſcere, *ex d. cap. tranſ-*
34 *miſſam, in fine, de elect.* immo ibidem Abbas
num. 4. quinque refert opiniones, diuerſe, va-
rieq. exiſtimantium: alij enim dicunt non poſſe
cognoſcere: alij contra poſſe, non tamen ſentẽ-
tiam dicere: nonnulli poſſe cognoſcere, & iudi-
care, clericum non eſſe deponendum, non poſſe
tamen deponere: ſunt etiam, qui indiſtincte
aſſerant, poſſe, & qui negent. Ipſe tamen Ab-
bas ſibi aduerſatur: nam *ad d. cap. 1. num. 10. in*
fine, de translat. Epiſc. dicit, Epiſcopum non
conſecratum, haud poſſe cognoſcere de cauſa
criminali ad deponendum quem ab ordine. ſed
ad d. c. tranſmiſſam, nu. 4. verſic. mihi placet, ſe-
Germon. de Indultis.

quutus gloſſam dicit, poſſe omnia, excepta de- 35
poſitione: quod ſane dictum mihi videtur re-
ctiſſimum: quia ſicut ante conſecrationem Epi-
ſcopus non habet facultatem, ſeu poteſtatem 36
conferendi ordinem, ita nec auferendi, nam ma-
ior poteſtas deſideratur in auferendo, quàm in
conferendo, *can. ſi. 15. q. 7. argumento eſt etiam*
cap. 2. de translat. Epiſc. Sic Cardinalis non Epiſ- 37
copus de cauſa criminali poterit cognoſcere,
& ſi clericus erit depoſitione dignus, ſententiam
proferre: actum tamen degradationis Epiſcopo 38
committere, cum hoc ſit ordinis, *d. cap. tranſmiſ-*
ſam, can. felix, cum ſeq. ead. q. 7.

Et non ſolum ſingulare ius habet in ſuo titu- 39
lo Cardinalis, verumetiam, mortuo Cardinali,
capitulum plus iuris habet, quàm habere ſoleāt
alia capitula, mortuis Prælatis Epiſcopo infe-
rioribus: nam vacante Epiſcopali ſede ſuccedit 40
capitulum in iuriſdictione tam ſpiritualium,
quàm temporalium, *cap. cum olim, vbi Abbas*
num. 2. verſic. ſed circa, in fine, de maior. & obed.
Bart. ad l. vbi abſunt, ff. de tutor. & curat. dat. ab
his, gloſſ. ad cap. his, quæ, in verbo, pro bono pacis,
eod. de maior. & obed. Speculat. de inſtrum. edit. §.
nunc verò aliqua, verſic. item circa legitimos,
Card. ad clem. 2. de hæret. & cap. ad abolendam,
eod. & cap. 1. ne Sede vacant. lib. 6. & de hoc ne-
mo dubitat, teſtimonio eiuſdem Ioan. Franc. Paui.
in d. tract. prælud. 6. num. 15. exceptis ijs, quæ la-
te perſequitur idem Paui. Gloſſa *ad d. cap. cum*
olim, tres caſus dumtaxat excipit, quos ibidem
num. 2. explicat Abbas. Primus eſt in collatione 41
beneficiorum ad Epiſcopum dumtaxat pertinẽ-
tium, Secundus, in dando licentiam electo ſe
transferendi ad aliquam eccleſiam, ſeu diœce-
ſim. Tertius in alienatione rerum eccleſiaſtica- 42
rum: quibus duodecim alios adijcit idem Ab-
bas, de quibus tamen dubitabatur. Sed, an ca-
pitulum, ſede Epiſcopali vacante, in litibus loco
Epiſcopi ſuccedat, dubitatur. Cantuc. *deciſ. 1.*
n. 9. diuerſ. par. 2. tenet, non ſuccedere, quia Ec-
cleſia vacat, & legitimo caret defenſore Felin.
conſ. 40. n. 3. cum ſeqq. niſi agatur de lite ad iuriſ-
dictionem Epiſcopi pertinente, vel à Capitulo,
Sede vacante, ſuſcepta, *d. deciſ. 1. nu. 11. & 13.*
Quidquid tamen ſit, receptum eſt, capitulum
tituli Cardinalis, Sede vacante, ſuccedere in
his omnibus, in quibus ſuccedit capitulum, va-
cante ſede cathedrali. Immo idem Paui. *d. præ-* 43
lud. 6. num. 9. ſedem titulorum Cardinalium ſe-
cundo loco collocauit, Imperialem tertio, Pa-
triarchalem quarto, Archiepiſcopalem quinto,
ſexto autem Epiſcopalem. Et cum maxima in-
ter magiſtros noſtros controuerſia, adhucq. ſub
iudice lis ſit, an capitulum, morte Prælati Epiſ-
copo inferioris, ſuccedat in ijs omnibus, quæ
facere poterat Prælatus, *vti videas apud Inno-*

centium, Hoſtienſem, Baldum, Antonium de Butrio, Abbatem, Felinum, & alios, ad d. cap. his, quæ, de maior. & obed. Innoc. ad cap. dilectus, de capell. monach. Ioan. Monach. & Philip. Prob. ad cap. vnic. de maior. & obed. lib. 6. Imola ad clem. ne Romani, de elect. Petrus de Ancharano ad c. 1. ne Sede vacante, lib. 6. Paui. d. prælud. 6. nu. 16. nemo tamen de capitulo tituli Cardinalis de-
44 functi dubitat, *ex d. cap. his, quæ, & ijs, quæ ibidem notantur.*

Summa ex §. Necnon quarumcumque.

1 *Cardinales quaſuis Pontificales Eccleſias obtinere poſſunt.*
2 *Cardinales in curia reſidere ex officio tenentur.*
3 *Cardinales in eorum Eccleſijs reſidere debent.*
4 *Cardinalis beneficia rite confert, etiam ſi nondum Pontificalis ſibi à Papa Eccleſiæ collatæ poſſeſſionẽ corporalem adeptus ſit.*
5 *Canonica inſtitutio eſt, in qua ſubſtantialia concurrunt.*
6 *Inſtitutio tribuit ius proprietatis: inueſtitura confirmat: inductio in poſſeſſionem tribuit adminiſtrationem.*
7 *Poſſeſſio actui ſolemnitatem tribuit.*
8 *Ordinis eccleſiaſtici non eadem ſunt officia.*
9 *Collatio Card. in Eccleſia, cuius poſſeſſionem non obtinuerit, intelligitur non eſſe in præiudicium alterius.*
10 *Proconſulis iuriſdictio ante ſucceſſoris aduentum non expirat.*
11 *Ex conſuetudine non confert, qui non poſſidet.*
12 *Poſſeſſio etiam per Breue, & nomine cameræ capitur, ſi Bullæ expediri nequeant.*
13 *Bonifacius eccleſiarum adminiſtrationem ante litteras Apoſtolicas exerceri vetuit.*
14 *In Gallijs Prælati Regibus fidelitatem iurãt pro temporalibus ante poſſeſſionem Eccleſiarum: in ſpiritualibus autem ſtatim, ac litteras Apoſtolicas receperint.*
15 *Prælatus confirmatus abſque poſſeſsione confert, niſi obſtet conſuetudo.*
16 *Electus tantum, ſi immediate Papæ ſubiectus ſit, longeq. abſit, poteſt & ſpiritualia, & temporalia exercere cũ vtilitate Eccleſiæ.*
17 *Ius commune conſtituitur in conſimilibus.*
18 *Confirmatus, etiam non capta poſſeſſione, licite beneficia confert.*
19 *Beneficia morte, renunciatione, translatione, atque amotione vacant.*
20 *Reſignatio & poſſeſſione, & titulo priuat reſignantem.*
21 *Admiſſa reſignatione, nullum ius apud reſignantem remanet.*
22 *Cardinalis, quamuis Epiſcopatum reſignauerit, antequam reſignatarius eiuſdem poſſeſſionem adipiſcatur, beneficia conferre non prohibetur.*
23 *Per reſignationem illico iuris poſſeſſio amittitur.*
24 *Facta reſignatione ad fauorem certæ perſonæ, reſignans ante apprehenſionem poſſeſſionis dicitur poſſidere.*
25 *Reſtituendus eſt ſpoliatus poſſeſſione, quam habet reſignans, antequam ea naturaliter a reſignatario capiatur.*
26 *Reſignans videtur reſignare, dum reſignatario beneficium quæratur.*
27 *Ius, quod reſignatario non quæritur, non aufertur reſignanti.*
28 *Reſignatio ſimoniaca non deſtruit ius reſignantis.*
29 *Non expreſſo vero valore beneficij in reſignatione ius penes reſignantem remanet.*
30 *Clauſula, cum facultate augendi, non operatur vt verus valor tacitus habeatur pro expreſſo.*
31 *Simoniaca eſt reſignatio beneficij in manibus Ordinarij facta ad fauorem certæ perſonæ.*
32 *Renuncias beneficium abſolute nullum titulum coloratum ſibi reſeruat.*
33 *Facta reſignatione coram Principe laico nominationem habente, poterunt ſpiritualia per reſignatarium exerceri, donec reſignatarius poſſeſſionem adipiſcatur.*

Necnon quarumcumque aliarum, etiam Metropolitanarum, ac Patriarchalium Eccleſiarum, ad quas te transferri, ſeu quibus te præfici, aut in adminiſtrationem deputari contigerit, necnon monaſteriorum, prioratuum, præpoſiturarum, & præceptoriarum quarumcumque, & quorumuis ordinum, hoſpitalium, & militiarum.

§. Necnon quarumcumque.

NECNON QVARVMCVMQVE. 1
Ex ijs ſane verbis haud obſcure conſtat, Cardinales non modo Abbatias, & alias inferiores Eccleſiaſticas dignitates, ſed etiam Cathedrales, Metropolitanas, atque Patriarchales Eccleſias obtinere poſſe. Quod intelligi debet ex diſpẽſatione Apoſtolica: cum alioquin 2
in curia reſidere teneantur ex natura ſui officij, *vt ſupra ad §. Tibi, quoad vixeris*, item in eorum

3 eorum eccleſijs aſſiduitatem requirentibus ex decreto concilij Tridentini, *c.1.ſeſſ.23.de refor. de quo ad d.§.Tibi, quoad vixeris, diximus*.

Hinc oritur opportuna quæſtio, an Cardinalis habens indultum à Papa, vt nullus conferre valeat beneficia ad eius collationem ſpectantia, vti poſſit hoc indulto in beneficijs Epiſcopatus, ſeu Archiepiſcopatus, vel Patriarchatus, cuius nondum ſit adeptus poſſeſſionem? Pro parte affirmatiua faciunt, quæ ſupra proxime ſcripſimus: prout etiam notant Innocentius, Hoſtienſis, Ioannes Antonius, Abbas, & alij omnes *ad cap. tranſmiſſam, de elect. Oldradus conſil.191.* quòd ſtatim, ac quis eſt electus Epiſcopus, & confirmatus, poteſt exercere ea, quæ ſunt iuriſdictionis, vti eſt beneficiorum collatio, etiam extra diœceſim, & ſi nondum in eam ſe contulerit. Sic eccleſia dicitur vacare vſque ad confirmationem, *gloſ. ad Clem.1.verbo collato, vt lite pend.* & *ibi* not. Imola *num.20. verſ. iuxta prædicta.* Felin. *ad c. cum Bertoldus col.2. nu.3. verſ. dixit etiam, de re iudic.* Pauin. *de offic. & poteſt. cap. ſed. vac. prælud.7. num.16. in fin.* Franc. *ad cap. quamuis. §.1. num.1. de elect. lib.6.* Rota *deciſ.6. verſ. hoc etiam, de elect. in nouis deciſ.182. diuerſ.*
4 *par.2.* Quæ cum luce clariora ſint, videtur dicendum, non opus eſſe poſſeſſionis apprehenſione, vt Cardinalis virtute indulti conferat, etiam ſi eam & naturaliter, & corporaliter nondum cœperit, *vt ait Innoc. ad cap. cum ſuper, quem ibid. num.17. de cauſ. poſſeſſ. & propriet. ſequitur Abbas, cui adſtipulantur Gemin. & Pariſ. ad c. eum, qui, de præbend. lib.6.* contrariam tamen opinionem tuetur Archidiaconus *ad d. cap. eum, qui*, venoremq. eſſe oſtendere nituntur Dynus *ad regul.1. num.17. de regul. iur. lib.6. Petrus de Ancharano ad regul. ſine poſſeſſione, num.12. in fine, & num.13. eod. Franc. Ripa conſil.11. & tit. de reſcript.4. lib.1. & Rebuffus in praxi benefic. tit. de ſimonia, in reſignat. n.44.*
5 Dicit enim Dynus, canonicam inſtitutionem appellari illam, in qua omnia ſubſtantialia concurrunt, videlicet inſtitutio, ſeu collatio, inueſtitura, ſeu collationis confirmatio, & miſſio in
6 poſſeſſionem. Per inſtitutionem verbalem tribuitur ius proprietatis, per inueſtituram declaratur, & confirmatur illius iuris collatio, *vt cap. ad hæc, §. in quadam, & cap. vt noſtrum, de offic. Archid. & cap. cum ex iniuncto, de hæret.* & per inductionem in poſſeſſionem tribuitur ius poſſeſſionis, vel quaſi, & ius adminiſtrationis, *dd. cap. ad hæc, & cap. vt noſtrum, ibi, ponere Abbates, & Abbatiſſas in ſede.* Horum opinio prima facie videtur æquitati, & ciuili rationi magis conſona, quàm illa, per ea, quæ adducit à ſimili Petrus de Anchar. *d. num.13.* ſed textus adducti ad hoc parum faciunt, vt inferius demonſtrabo. Itaque ſubſcribendum eſt Innoc. & Abbatis opinioni, quam communem eſſe teſtatur Ioannes de Selua *in tract. de benefic. par.3. q.15. per d. cap. tranſmiſſam, de elect. & cap.1. §. licet. de translat. Epiſcop.* nec obſtat *d. cap. ad hæc*, quia loquitur de officio Archidiaconi, quod plane verſatur in examinatione clericorum, & mittendis in poſſeſsionem ab Epiſcopo de beneficijs prouiſis, & alia non pauca facere, quæ habentur *in cap. officium, & per tot. titul. de offic. Archid. & latius in cap.3. num.68. cum ſeqq. lib.3. de Sacror. Immunit.* Pro ſolemnitate verò actus requiritur 7
quidem poſſeſsionis apprehenſio, vt ait & ipſe Abbas *ad d. cap. cum ſuper, num.17. in fine*, & illa in poſſeſsionem miſsio fieri debet per Archidiaconum, non autem per alium: atque ita intelligitur *d. c. vt noſtrum.* Nec etiam obſtat *d. c. cum ex iniuncto*, quoniam de eo loquitur, qui temeritate propria audet, cum miſſus non ſit, prædicationis officium vſurpare. Vnde ſubijcitur: Sicut enim multa ſunt membra corporis, omnia verò non eumdem actum habent, ita multi ſunt ordines in Eccleſia, ſed non omnes 8
idem habent officium: quia ſecundum Apoſtolum *ad Ephеſ.3.* alios Dominus dedit Apoſtolos, alios Prophetas, alios autem Doctores. Quare concludendum eſt, poſſeſsionis apprehenſionem eſſe vtique neceſſariam, quoad ſolemnitatem, vt poſsit prouiſus oſtendere ſe eſſe in poſſeſsione, ſicque illatam moleſtiam repellere, inferendamve præcauere, non ſequi tamen, quin ante adeptam poſſeſsionem poſsit adminiſtrare, & exercere ea, quæ ſunt iuriſdictionis, dummodo tertio non præiudicet: ſicq. intelligi poteſt Ripæ reſponſum, qui immo expreſſe fatetur Innocentij opinionem non procedere in præ- 9
iudicium alterius, qui ſit in poſſeſsione regendi, & adminiſtrandi: atque ideo adducit *l. meminiſſe, ff. de offic. proconſ.* vbi ante aduentum ſuc- 10
ceſſoris non expirat Proconſulis iuriſdictio: vel ſi vſu, & conſuetudine receptum ſit, ne quis adminiſtret, niſi naturalem, & actualem acceperit poſſeſsionem. Quod & Abbati loco proxime 11
citato placuit: & hæc conſuetudo mihi videtur eſſe in viridi obſeruantia: non enim ſolent ante poſſeſsionis apprehenſionem quidquam poſſeſſorij agere. Si enim Bullæ ob pecuniæ inopiam, 12
vel aliam iuſtam cauſam expediri non poſſunt, expeditur Breue, vt capiatur poſſeſsio, ſaltem nomine Cameræ; quod quotidie fieri videmus, & experimur ex conſtitutione Bonifacij octaui, *extrauag.1. de elect. in communib.* Quo loco pro- 13
hibetur, ne Epiſcopi, ac alij ſuperiores Prælati, necnon Abbates, Priores, & ceteri monaſteriorum regimina exercentes, quocumq. nomine cenſeantur, ante receptionem litterarum accedere, aut bonorum eccleſiaſticorum adminiſtrationem

tionem accipere præſumāt: quòd ſi ſecus actum fuerit, irritum, & inane ſit. Immò alias recipientes canonici, monachi, & alij ſuſpenſi ſunt à beneficiorum perceptione, donec gratiam habue-
14 rint à Papa. At verò in regno Franciæ ex longa ipſius regni conſuetudine ſeruatur, quòd in temporalibus non adminiſtret Prælatus ante receptam poſſeſsionem, & factam Regi fidelitatem, & præſtitum iuramentum, quandoquidem ea ſunt in manu Regis: ſecus tamen in ſpiritualibus: nam ſtatim atque confertur epiſcopatus, ſpiritualia omnia ſuſcipiuntur à Papa, & ſic ab eo tempore, quo prouiſus ſuſcepit litteras, poterit conferre, *Rebuffus in d. tit. de ſimonia in reſi-*
15 *gnat.num.*48. Vbi igitur deerit conſuetudo, qua impeditur Prælatus, ita vt non valeat adminiſtrare ante poſſeſsionis apprehenſionem, ſtatim atque fuerit confirmatus, poterit adminiſtrare, & ſi erit Epiſcopus, exercere ea, quæ ſunt iuriſdictionis, & ordinis, ſi erit conſecratus: quod debet intelligi, litteris expeditis, & præſentatis,
16 ſeu oſtenſis, *d. extrauag.*1. Quinimmo electus immediate Romano Pontifici ſubiectus, etiam ſi non fuerit confirmatus, ſi longe abſit à curia, maxime extra Italiæ fines, & eccleſiæ vtilitas id expoſtulet, poterit & in temporalibus, & in ſpiritualibus adminiſtrare, *cap. nihil eſt, §. Epiſcopi, de elect.* ſed duobus concurrentibus, nempe longa diſtantia, *can. cum longe, diſt.*63. *cap. cum olim, circa fin. de dolo, & contum. cap. ex litteris, prope fin. de in integr. reſtit.* vtilitateq; aut neceſsitate eccleſiæ, *cap. ne pro defectu, de elect. c. quàm ſit, eod. lib.*6. *can. poſtquam,* 50. *diſt.* late *Oldrad. ad. conſil.*9. vbi quærit, an poſsit fieri illatio,
17 & concludit poſſe: quia hæc eſt diſpenſatio iuris, & in corpore iuris clauſa: vnde ius commune conſtituitur in conſimilibus eandem rationem habentibus. Ponit igitur elegantem differentiam inter iuris diſpenſationem, quæ in corpore iuris extet, & alias diſpenſationes. Namq. regulariter aliæ diſpenſationes ſtricti ſunt iuris, nec extenduntur ad caſum maiorem, & habentem maiorem rationem, *cap. fin. de filijs presbyterorum, lib.*6. *Hoſtienſis ad cap. poſtulaſti, de reſcrip.* Excipiuntur tamen nonnulli caſus, quos enumerat Felinus *ad d. cap. poſtulaſti, num.*11. *cum ſeq.* in quo ſanè capite habetur fere vniuerſa diſpenſationum materia. Locus admonet, vt quæramus, an, facta electione, & ſequuta confirmatione, expeditisq. litteris, nondum tamen capta poſſeſsione, capitulum vacantia poſsit conferre beneficia. Rota tenuit, non poſſe *d. deciſ.* 182. *diuerſ. par.*2. quia vacatio eccleſiæ, vt dictum eſt, durat vſque ad confirmationem, qua ſequuta confirmatus beneficia conferre poteſt. *Abbas, & alij ad cap. nouit de offic. Legati. Silueſt. de benef. par.*3. *quæſt.*40. *Petr. de Buſio de elect. par.*3. *cap.*44. *num.*4. Nec obſtat, quòd tempore collationis per capitulum factæ nondum confirmatus poſſeſsionem cœpiſſet, quia, vt diximus, non eſt de iure communi neceſſaria, ſed ſufficit 18
ſola prouiſio, quæ tribuit exercitium iuriſdictionis. gloſſa communiter recepta *ad c. penult. verſ. collatio, de præb. in* 6. *Couarruu. variar. reſol. li.*3. *cap.*16. *num.*1. *Abbas ad d. c. tranſmiſſam. nu.*3. vbi teſtatur etiam de communi, *Felin. ad c. eam te. col.*3. *verſ. & hinc eſt de reſcript. & late ad cap. ne Dei, num.*2. *verſ.*14. *de Simonia, Petr. de Buſio d. c.*44. *num.*4. *Franc. ad c. eum, qui §. inſuper num.*6. *de præben. in* 6. *Gemin. ad cap. ſi elect. num.*6. *de elect. in* 6. Idem profectò dicendum eſt de prouiſione Apoſtolica, quæ non ſolùm habet vim electionis, ſed & confirmationis ita, vt prouiſus, non obſtante *cap. Auaritiæ, de elect. lib.*6. adminiſtrare poſſit, ſuamq. iuriſdictionem exercere, vt tradit *Felin. ad d. cap. eam te col.*3. *num.*5. *verſ. tertiò extende,* & ibi per Abbatem *num.*2. *in fin. & in cap. tua. num.*2. *de his, quæ fiunt à Præl. Calder. conſil.*4. *de elect. Franc. ad c.*1. *in princ. num.*4. *& d. deciſ.*182. *num.*4. Et, quòd iuriſdictio ſit interdicta Capitulo, ſtante prouiſione Apoſtolica, & litteris expeditis, notat gloſſa *ad Clement.*1. *§. propter, verſ. ſed vacandum, de hæret. Pauin. de offic. & poteſt. Cap. Sed. vac. prælud.*7. *num.*14.

Ex his inſurgit difficultas, an Cardinalis, qui reſignauit epiſcopatum, ſciente, & permittente ſummo Pontifice, factaq. præconizatione, propoſitione, & litteris expeditis, nondum capta tamen ab Epiſcopo ſucceſſore poſſeſsione, poſſit auctoritate ordinaria, & indulti conferre beneficia, prout ante reſignationem poterat? Dubium facit, quia beneficia cenſentur vacare non ſolum per mortem Prælati, ſed etiam per re- 19
nunciationem, vel tranſlationem, aut amotionem, ſiue priuationem, *cap. niſi iam pridem, & cap. poſt tranſlationem, & cap. vlt. de renunt. & cap. ex tua, de cler. non reſid. Doct. omnes ad cap. ſuſceptum, de reſcript. lib.*6. *Felinus ad cap. in noſtra, eod. de reſcript. Nicolaus Boerius deciſ.*2. *n.*1.
& per reſignationem quis priuatur & poſſeſsione, & iure, hoc eſt titulo, *cap. inter cetera, iuncta* 20
gloſ. in verbo aſſignari debent, de præbend. cap. vnico, vbi Doctor. de rerum permut. in 6. ſic in vna Salamantina portionis *coram Auditore Acorambono, atteſtante Anton. Maria Papazon. in addit. ad deciſ.*1. *num.*13. *de renunciat. in nouis* fuit concluſum, quòd ſtatim valet reſignatio, & ius aufertur reſignanti, antequam reſignatarius acceptet, *Petrus deciſ.*250. *lib.*2. *ibi, quòd cum per reſignationem deſinat reſignans poſſidere, & Creſcentius deciſ.*14. *num.*3. *de offic. Vicarij,* dicit, reſignantem amittere ius, & poſſeſsionem, quam voluit amittere in fauorem reſignatarij:

quod

quod tenuere Lapus *alleg. 24. Abbas, & alij ad cap. ſolicite, de reſtitut. ſpoliat.* & dicitur valida reſignatio, quando conſtat de ſupplicatione ſignata, *Caputaquen. deciſ. 88. num. 1. par. 3.* qui etiam *deciſ. 81. in princ. ead. par. 3.* aſſeuerat,
21 admiſſa reſignatione, nullum ius apud reſignantem remanere: ita etiam tentum fuit coram R. P. D. eximiæ doctrinæ viro Laurentio Blanchetto ſacræ Rotæ Auditore *in vna Tuden. beneficij, Lunæ, 9. Maij 1578. quæ hodie eſt impreſſa in prima part. Deciſ. diuerſ. deciſ. 418. n. 3.* Quæ licet per ſe vera ſint, dubium tamen non
22 eſt, quin Cardinalis, qui reſignauit epiſcopatum in fauorem alicuius, ſit adhuc eius dominus, & poſſit conferre beneficia tum ratione indulti, tum poteſtate ordinaria, quia adhuc in poſſeſſione eſt: & quamquam dicatur per reſi-
23 gnationem eſſe priuatum, intelligi tamen debet de poſſeſſione iuris, quam perdit, non tamen poſſeſſione naturali, cui poteſt incumbere, donec ſciat præfatam reſignationem habuiſſe effectũ, vt cenſet Innocentius *ad cap. quod in dubijs, de rer. permut.* & captam eſſe poſſeſſionem, vnde Gomeſius *ad regul. de publ. q. 15.* ſcribit, eandem regulam non habere locum, niſi tribus concurrentibus, videlicet, quòd reſignatio non fuerit publicata, poſſeſſio petita, & quòd reſignans deceſſerit in poſſeſſione, & Puteus *deciſ. 337. nu. 2. lib. 3.* ait, quòd tunc reſignatarius dicitur ciuiliter, & naturaliter poſſidere, quando eſt apprehenſa poſſeſſio, *& in deciſ. 158. num. 3. eod. lib. 3.*
24 quòd cum ſit reſignatio in fauorem certæ perſonæ, ante apprehenſionem, ſeu acquiſitionem, reſignans dicitur etiam poſſidere, & titulum
25 coloratum habere. Immo ſi iſta poſſeſſione, quam poſt reſignationem habet reſignans, ſpoliaretur, veniret reſtituendus, *vt poſt Innocentium ad cap. ſuper hoc, de renunt. tenuit Rota in d. deciſ. de renunt. in nouis, & deciſ. 190. diuerſ. par. 2. vbi num. 1.* habetur, quòd quicumque habens titulum coloratum, & fuit ſpoliatus, eſt reſtituendus contra quemcumque, etiam poſſeſſorem titulum habentem, iuxta Rotæ obſeruatio-
26 nem, quia reſignans in fauorem certæ perſonæ, videtur conditionaliter reſignare, videlicet dum tamen beneficium illi quæratur, *Put. deciſ. 158. num. 2. lib. 3.* & ius, quod reſignatario non quæ-
27 ritur, non aufertur reſignanti, *l. nec vtile, ff. ex quib. cauſ. maior. l. qui abſenti, ff. de acquir. poſſeſſ.* ergo nec poſſeſſione, nec titulo, niſi ſit reſignatario quæſitus, ſpoliatur reſignans. Alioquin ſi reſignatio priuaret reſignantem poſſeſſione, aut titulo, nondum capta à reſignatario poſſeſſione, ſequeretur per omnem reſignationem etiam inualidam priuari quemquam reſignan-
28 tem: cum tamen receptum ſit, reſignationem nullam ob vitium ſimoniæ deſtruere ius reſignantis, *Caſſador. deciſ. 3. de renouat. Caputaq. deciſ. 83. num. 1. lib. 3.* Sic cum per regulam de valore, verus valor exprimi debeat, ſi in reſigna- 29
tione verus beneficij valor non fuerit expreſſus, ius penes reſignantem remanet. Nec obſtat 30
clauſula, cum facultate augendi, quia non operatur, vt verus valor tacitus habeatur pro expreſſo, ſed eſt facultatiua, vt ſi illum voluerit exprimere, poſſit: & ſi exprimat, gratia habeatur pro perfecta, *vt tenuit Rota in vna Tuden. beneficij, coram R. P. D. Blanchetto, veneris, 11. Aprilis 1578. quæ eſt impreſſa d. part. 2. deciſ. 417.* vel, ſi fuerit facta reſignatio non ſeruata forma de publicand. Pij Papæ V. quod non ſolum habere locum in ijs beneficijs in fauorem certæ perſonæ reſignatis in manibus Papæ, ſed etiam in ijs, quæ libere in manibus Ordinarij, ſeu alterius collatoris renunciata ſunt, tenuit *Rota in vna Aquilen. Priorat. 2. Iulij* 1581. *coram Cantuc. boate impreſſa dec. 149. diuerſ. par.* 2. vbi *n. 5.* habetur, quemadmodum reſignatio conditionalis ad fauorem tertij in manibus Papæ facta non abdicat ius à reſignante, niſi ſequatur conditio, hoc eſt, niſi illi tertio ius quæratur, ſic etiam reſignatio pure, ac libere facta in manibus ordinarij non abdicat ius à reſignante, niſi ſeruetur forma dictæ Conſtitutionis, & ſic, niſi ſequatur tacita conditio, quæ à dicta conſtitutione intelligitur, *vt not. ad l. ſi quis accepto. ff. de cond. ob cauſ. Rota deciſ. 4. ante num. 2. de rer. permut. in antiq.* nam reſignatio in manibus Ordinarij fie- 31
ri ſub conditione, hoc eſt, ad fauorem certæ perſonæ non poteſt; eſſet enim ſimoniaca. *gloſ. & Doct. ad c. ex par. 1. de offic. deleg.* Neque videtur prætermittendum, an, ſcilicet, reſignatio videatur publicata, ſi non conſtet de publicatione. *Rota tenuit in d. deciſ. 190. num. 4. & 6.* præſumi ex triennali poſſeſſione, dum non agatur de ſpolio. Sed, an conſtitutio de publicand. reſign. habeat locum in beneficijs electiuis conſiſtorialibus, & non conſiſtorialibus, *vide infra ad §. ac beneficia, verſ. ſed, an conſtitutio,* Ad contraria reſpondendum eſt, vti diximus ex Innocentio: quod reſignans dicitur priuatus poſſeſſione iuris, non poſſeſſione naturali, *vt etiam tenuit Rebuffus in praxi tit. de ſimonia, in reſignat. nu. 43.* hoc eſt, quando reſignatio ſimplex eſt facta in fauorem certæ perſonæ, quæ videtur eſſe conditionalis, *Caputaquen. deciſ. 86. par. 3.* ſecus verò, quando eſſet facta ſimpliciter in manibus Papæ, ſeu ordinarij: nam eo caſu renuncians nul- 32
lum titulum coloratum dicitur habere, ex quo ſimpliciter renunciauit, *Puteus d. deciſ. 158. n. 4.* Ex eo enim, quòd quis reſignat ſimpliciter beneficium, dicitur ſeipſum abdicare omni omnino iure, & ita poteſt intelligi *Caputaquen. in d. deciſ. 81.* vt admiſſa reſignatione, nullum ius penes

nes

nes reſignantem remaneat. Idque intelligerem, quando conſtaret, reſignantem eo animo renunciaſſe, vt ad illud beneficium ampliùs redire nollet, ſiue renunciatio ſortiretur effectum, ſiue
33 non, per ea, quæ notantur *in d.deciſ.*149. Si quis vero reſignauerit beneficium collationem habens in manibus Principis laici, qui de tali beneficio habeat nominationem, licet Princeps per delegatos, & commiſſarios adminiſtret, pendente vacatione, temporalia, adhuc tamen poterit reſignans conferre beneficia, donec reſignatarius adipiſcatur poſſeſſionem: quia licet remota ſit à reſignante adminiſtratio temporalium, non eſt remota ſpiritualium, *Rebuff. loco proxime citato, num.*47. Antiquus igitur is Prælatus, cum ſit in iuſta poſſeſſione, quouſque venerit ſucceſſor, poterit conferre, & præſentare, *cap. conſultationibus, de iure patron. Ioan. de Selu. in d. tract. part.* 2. *quæſt.* 15.

Summa ex §. In quibuſcumque.

1 *Reges plura habẽt indulta, & inter ſe diuerſa.*
2 *Imperator in ſingulis Alemaniæ eccleſijs vnũ canonicum conſtituit.*
3 *Rex Franciæ collationem habet.*
4 *Plures eccleſiæ Gallicanæ, Sede vacante, à Regibus in temporalibus adminiſtrantur.*
5 *Rex Anglorum conferebat beneficia in ſuo regno: confert hodie Rex Hungariæ, & Rex Poloniæ ex priuilegio.*
6 *Spiritualia à laicis exerceri non poſſunt, niſi ex priuilegio Apoſtolico.*
7 *Reges ex longiſſima conſuetudine beneficia conferre poſſe, ait Albericus, ſed male.*
8 *Conſuetudo immemorabilis æquiparatur priuilegio.*
9 *Conſuetudo eum, qui incapax eſt, capacem facere nequit.*
10 *Cum conſuetudo à iure improbatur, plus ea valet priuilegium.*
11 *Conſuetudo iuncta cum fama priuilegij eum, qui incapax eſt, capacem facit.*
12 *Mulieres ex priuilegio præbendas conferunt, & alia beneficia.*
13 *Laicus conferens ex priuilegio beneficia, non tribuit quid ſpirituale, quod à confirmatore eccleſiaſtico ſuppletur.*
14 *Indultum nihil aliud eſt, quàm priuilegium.*
15 *Primo priuilegio poteſt derogari per ſecundũ.*
16 *Habens potentius priuilegium, poteſt eo vti aduerſus habentem ſimile priuilegium.*
17 *Cardinalis indultum eſt maiore fauore dignum, quàm priuilegium regium.*
18 *Reges beneficiorum collationem iure habere nequeunt.*
19 *Priuilegium habens eo contra habentem priuilegium, non vtitur.*
20 *Abſens reipublicæ cauſa aduerſus abſentem reipublicæ cauſa eſt reſtituendus.*
21 *Duobus habentibus idem priuilegium, læſus eo gaudebit: ſecus vero non læſus.*
22 *Præſcribente eccleſia rem eccleſiæ, priuilegium quadraginta annorum eſt eius, cui præſcribitur: præſcribentis non eſt.*
23 *Princeps tanquam læſus, aduerſus indultum Cardinalis priuilegio vti poteſt.*
24 *Priuilegio Principis non intelligitur derogatum indulto Cardinalis, niſi per verba expreſſa.*
25 *Ad præcauenda ſcandala multa permittuntur, quæ non permitterentur.*
26 *Beneficiorum collatio laico periculoſa eſt.*
27 *Principes priuilegijs ſpoliari non debent abſq. cauſa.*
28 *Indultorum conceſſio intelligitur facta ſine præiudicio tertij.*

In quibuſcumque ciuitatibus, & diœceſibus, ac quibuſuis regnis, partibus, & locis conſtituentium, quæ ex quibuſuis conceſſionibus, & diſpenſationibus Apoſtolicis in commendam, titulum, ac aliàs obtinens de iure, vel de conſuetudine, aut aliàs quomodolibet pertinentia.

§. In quibuſcumque.

IN QVIBVSCVMQVE. Hic ſunt conſideranda hæc verba Bullæ: ac quibuſuis regnis: ac videndum, an Cardinales ratione indulti poſsint libere conferre ea beneficia, quorum nominatio, præſentatio, & quæuis inſtitutio ad ipſos Reges pertinet. Nam- 1
que Reges, *vti diximus cap.*12. *num.*25. *cum pluribus alijs ſubſequentibus, lib.*3. *de Sacror. Immunit. & ſupra ad* §. *per quæ ſublatis impedimentis*, indulta habent plura, & inter ſe ſatis diuerſa. Siquidem Imperator in ſingulis Alema- 2
niæ eccleſijs vnum canonicum conſtituit, *Speculator tit. de præbend.* §. 2. *verſic. ſeptimo, vbi etiam Ioannes Andr. Boerius in deciſ.*32. *num.*8. ideo plura Rex Franciæ, ac beneficiorum collationem. Nam cum in Lugdunenſi eccleſia quæ- 3
dam vacaret præbenda, Nicolausq. Papa eam contuliſſet, Rex Franciæ ad ſe collationem ipſius præbendæ pertinere dicens, de facto alij illam contulit, *teſtimonio eiuſdem Boerij in tract. de offic. & poteſt. legat. à latere, in* 4. *prælud. n.*22. *& in* §. 1. *verſic. ſi verò non ſit præſcriptibilis, in comment. conſuetud. Biturig.* Huius priuilegij memi-

meminit etiam Rota *deciſ.7. de rer. permut. in*
nouis, etſi dicit, aliquibus Principibus, Sede va-
4 cante, competere iuriſdictionem, ſeu admini-
ſtrationem temporalium, vt in multis eccleſijs
Gallicanis, *meminit etiam Ioannes de Selua in*
tract. de beneſic. part. 2. quæſt. 23. num. 2. Item
5 Rex Anglorum conferebat, & Rex Vngariæ
confert: vnuſquiſque in regno ſuo, ſicut Rex, vt
audio, Poloniæ, præbendas ex priuilegio Papæ,
Baldus ad l. reſcripta, col. 3. ante medium, C. *de*
precibus Imper. offerend. Anton. Corſet. in tract.
de poteſtate regia, quæſt. 34. de ſpiritualibus ve-
rò nullam facit mentionem. Nihilominus aper-
6 te videmus ex Boerio, ipſum etiam exercere ea,
quæ ſunt iuriſdictionis ſpiritualis: quam exerce-
re nequaquam poteſt, niſi ex priuilegio faciat,
prout ait Ioannes Andr. in addit. ad Speculat. tit.
de legat. §. nunc tractemus, verſic. ſed nunquid le-
gatus, & in tit. de præbend. §. 2. verſic. ſeptimo,
quod mihi placet, etſi Albericus *ad l. bene, à*
Zenone C. *de quadrien. præſcript.* aſſeuerat, Re-
7 ges quamuis laicos, ex longiſſima conſuetudine
poſſe beneficia conferre eccleſiaſtica: cui vide-
tur aſſentiri Dominicus à S. Gemin. *ad cap. licet,*
de præbend. lib. 6. & male meo iudicio: propterea
quòd conſuetudo non eſt tantæ efficaciæ: nam
8 etſi conſuetudo immemorabilis æquiparatur
priuilegio, *l. hoc iure §. ductus. ff. de aqua quoti-*
diana, & æſt. l. in fine. ff. de aqua pluuial. arcend.
gloſ. ad cap. ſuper quibuſdam. de verbor. ſignific.
plus tamen poteſt priuilegium duobus in caſi-
bus, quàm conſuetudo etiam longæua, & cuius
non extet memoria, vt rectè tradit Gulielmus
Benedictus *in repet. cap. Raynutius, in verb. vxo-*
9 *rem nomine, deciſ. 2. num. 169.* Primò vbi eſt in-
capacitas poſſidentis, quia conſuetudo non po-
teſt eum facere capacem: ſecundò, vbi conſue-
10 tudo à iure improbatur: quia tunc plus opera-
tur priuilegium, *cap. 4. de offic. Archidiaconi, iun-*
cto c. quæ in eccleſiarum, de conſuet. gloſ. ad clem. 1.
11 *in fin. de priuileg.* Si verò de priuilegio non con-
ſtaret, niſi per famam: tunc conſuetudo iuncta
cum fama operaretur priuilegium habilitationis
incapacitatis, *vti late habetur d. cap. 12. nu. 32.*
lib. 3. de Sacror. Immunit. Ex priuilegio igitur
12 poſſunt Reges conferre beneficia. Immo & mu-
lieres ex priuilegio Romani Pontificis poſſunt
conferre præbendas, & alia eccleſiaſtica benefi-
cia, *cap. dilecta, de præbend. & cap. dilecto, de te-*
ſtib. cap. is, cui, de præbend. lib. 6. Cardin. Zabarel.
conſ. 126. Alber. ad d. l. bene à Zenone, col. 3. verſ.
ſed an Imperator poſſit conferre beneficia, Ioannes
de Selua d. q. 23. num. 1. & latius in quæſt. 5. ead.
par. 2. Boerius in deciſ. 32. num. 10. Rebuffus in
tract. de nominat. quæſt. 15. num. 9. cum ſeq. qui
13 eleganter quoque tradit, laicum, licet ex priui-
legio poſſit conferre beneficia eccleſiaſtica,

can. Adrianus, 63. diſt. conferendo tamen be-
neficium, non tribuere aliquod ius ſpirituale,
quia ipſe illud non habet: ſed inueſtitus conſe-
quitur ius ſpirituale à confirmatore, vel ab alio
miniſtro eccleſiaſtico: quod eſſe notabile pro
Rege Franciæ ſcribit Bonifac. *ad clem. vnic. col.*
penult. de conceſſ. præbend. Ioan. And. ad cap. acce-
dens, col. 1. de præbend. Cum ergo Imperator,
Reges, & alij Principes poſſint conferre ex pri-
uilegio pontificio canonicatus, & præbendas,
necnon alia beneficia, ſi Cardinales in illis re-
gnis à Papa habuerint indultum omnia confe-
rendi beneficia, illa ne conferre poterunt? Vide-
batur dicendum prima facie, poſſe: quia cum
laici Principes conferant ex priuilegio, huic pri- 14
uilegio videtur eſſe derogatum ex indulto, quod
nihil aliud eſt, quàm priuilegium, cum primo de- 15
roget ſecundum, *cap. veniens, de præſcript. cap.*
dudum. & cap. quamuis, de præbend. lib. 6. l. ſed
& poſteriores, ff. de legib. cap. 1. de conſtitut. lib. 6.
Caputaquen. deciſ. 41. num. 6. par. 3. Facit etiam,
quod tradit Decius *ad cap. in præſentia, nu. 51.*
de probat. ex reſponſo Pomponij Iuriſconſulti, in
l. verum, §. vlt. ff. de minor. quod habens priuile- 16
gium poteſt eo vti aduerſus eum, qui ſimile ha-
bet priuilegium, quando potentius eſt priuile-
gium eius, qui eo vti vult: vel ex eo, quòd is agat
de damno vitando, alter de lucro captando, *vt*
admonent Bartolus ad authent. quas actiones, C.
de ſacroſanct. eccl. Baldus ad authent. perpetua.
eod. Ancharanus conſil. 36. Abbas ad d. cap. in
præſentia ſuper gloſ. vlt. vel ex eo, quòd cauſa
concedendi priuilegium eſt fauorabilior, *d. l. ve-*
rum, & ibi Baldus cum l. ſeq. Didacus Couarruu.
ad regul. malæ fidei, part. 2. num. 4. verſic. quòd
verò, in fine. At nemo dubitat, quin cauſa con-
cedendi indultum Cardinali præſertim ordina- 17
rio, non ſit longe fauorabilior illa, qua concedi-
tur Regibus priuilegium, quia per indultum Pa-
pa nihil Cardinali dat, *vt ſupra ad §. per quæ ſu-*
blatis, dictum eſt, ſed remouet impedimentum:
at Principibus concedendo priuilegium confe- 18
rendi beneficia dat non ſolum, quod non ha-
bent, ſed quod nec iure habere poſſunt. Sed pro
Principibus facit, quòd priuilegium habens non 19
vtitur eo contra habentem priuilegium, prout
adnotant noſtri, *ad §. ſed hæc præſenti, auth. de*
ſacroſanct. eccl. ad d. l. verum, cum ſeq. ff. de min.
ideo Martianus Iuriſconſultus *in l. vlt. ff. quibus*
ex cauſis maior. reſpondit, abſentem reipublicæ 20
cauſa aduerſus eum, qui pariter reipublicæ cau-
ſa abfuerit, eſſe reſtituendum, ſi aliquid damni
iuſte queritur, *vbi Bartolus, & Baldus, item Bar-*
tolus ad d. l. verum, §. penult. & ad d. authent. quas
actiones, Abbas ad cap. ſuper ſpoliatione, de ord.
cognit. & ad d. cap. in præſentia, vbi etiam Felin.
num. 29. Iaſon ad §. rurſus, Inſtitut. de action.
aſſerunt,

aſſerunt, quòd quandò duo idem habent priui-
21 legium, qui læſus eſt, priuilegio gaudet, illudq. habet in ſpecie, qua de agitur, & in exercitio, quia læditur; alter verò, cum læſus in eadem causa non fuerit, priuilegium non obtinet: vnde ego *in c.18.num.112.lib.3. de Sacror.Immunit.*
22 diſſerebam, eccleſiam, quæ rem alterius eccleſiæ præſcribit, non habere in præſcribenda re illa aliquod priuilegium: ſed eccleſiam, aduerſus quam currit præſcriptio, habere priuilegium, vt minori ſpatio quadraginta annorum eius poſſeſsio præſcribi non valeat, *cap.de quarta, cap.illud, cap. ad aures, vbi omnes notant de præſcript.*
23 *d.auth.quas actiones.* Cum igitur ſecularis Princeps ſit in poſſeſsione conferendi, ſi conferat Cardinalis, læditur ipſe, atque ideo vti poterit priuilegio. *huc etiam referri poſſunt ea, quæ infr. ad §. regularia verò, verſic. ſed difficultas eſt, circa fin. ſcripſimus.* Præterea licet beatiſsimus
24 Papa poſsit reuocare priuilegium Principi conceſſum pro ſumma illa, quam habet, poteſtate, ex indulto tamen conceſſo Cardinali, non intelligitur eidem priuilegio eſſe derogatum, niſi de illo ſit facta mentio, & quidem expreſſa, *d.c.veniens, de præſcript.d.cap.dudum, & cap.quamuis, de præbend.lib.6. & d.deciſ.*41. ac ſi expreſſe derogatum eſſet, dubium inſurgeret, an teneret derogatio: nam Princeps ſe tueri vellet conceſſione ſuis maioribus facta, & tot ſeculis confirmata: nam ſi tenuit collatio à Rege Gallico de Lugdunenſi præbenda facta aduerſus collationem ipſiuſmet Romani Pontificis, quis dubitat, an teneret aduerſus Cardinalis prouiſionem? quod ſane factum fuiſſe exiſtimarem ad euitandum ſcandalum, quod facile oriri poterat: multa ſiquidem ad præcauenda ſcandala permit-
25 tuntur, quæ alioqui non permitterentur, *vt diffuſe tradit Felin.ad cap.nihil, nu.2. de præſcript.* & pro bono pacis: etſi rectiſsime Boerius *in ci-*
26 *tata deciſ.32.num.6.* dicit, Principes ſeculares magno cum periculo ſe intromittere in conferendo beneficia eccleſiaſtica. Nam ex eo, quòd Romani Pontifices laicis Principibus priuilegia conceſſerunt, videntur ſe illo iure priuari voluiſ-
27 ſe, & quod ſibi iure competebat, in illos tranſtuliſſe: vnde priuari non debent, niſi adſit cauſa digna priuatione. Vnde *Rota in vna Parmenſi prætenſæ illegitimitatis die 23. Decembris coràm Robuſterio, quæ eſt hodie deciſ.200. num.10. diuerſ.par.2.* dixit, quòd Signatura non derogat priuilegijs Principum ſecularium, quia nullo modo eſt derogandum, ſed tribuitur vnicuique, quod ſuum eſt de iure communi. Itaque Papa, cum concedit indultum, dat quod habet, vel
28 quod ſibi reſeruauit, quod ſemper intelligitur ſine tertij præiudicio, nec plus iuris in illum transfert, quàm quod ipſe habet: vnde Rebuffus *in praxi ſub tit. forma, & declaratio noua prouiſionis, verbo, ſeu ſi venerabili,* dicit, Romanum Pontificem non ſolere derogare priuilegijs ad inſtantiam Regum conceſsis. Verba igitur illa, *aut quibuſuis regnis*, accipi debent: vbi Reges contrarium non habent priuilegium.

Summa ex §. Etiam ſi ſecularia.

1 *Ex indulto collatiuo ſecularium beneficiorum reſeruantur dignitates maiores poſt pontificales in eccleſijs cathedralibus, & principales in collegiatis.*
2 *Legatus de latere dignitates maiores, & principales non confert.*
3 *Princeps laicus Prælatum eligere, aut præſentare etiam eius eccleſia, in qua ius habet patronatus, niſi ex priuilegio non poteſt.*
4 *Electio, aut præſentatio Prælati non præſcribitur.*
5 *Reges ex priuilegio poſſunt dignitates conferre, non autem ex conſuetudine.*
6 *Laici patroni beneficia eccleſiæ collegiatæ ex diſpenſatione conferunt.*
7 *Laicus nominare poteſt, inſtituere non poteſt.*
8 *Abbas, Prior, & quæuis dignitas eligi poteſt ex alio monaſterio.*
9 *Etiam Rex eſt incapax iuris ſpiritualis, vel ſacri ex ſe: monachus, & canonicus ſecus.*
10 *Expectatiua ad dignitates non extenditur ad maiores poſt pontificales, neque ad beneficia reſeruata, aut affecta.*
11 *Diſpenſatus ad dignitates, eas in cathedrali eccleſia obtinere non poteſt.*
Limitat Ioannes Andreæ cum nonnullis, ſi diſpenſatio non eſt generalis: ſed male.
12 *De ſtylo curiæ dignitates cathedr. exprimuntur, cum conceduntur.*
13 *Notanda, niſi exprimantur, negligi præſumuntur.*
14 *Dignitas eſt honeſta auctoritas & cultu, & honore, & verecundia digna.*
15 *De ſtylo Iuriſperitorũ dignitas eſt iuriſdictio.*
16 *Maior dignitas minorem reueretur, vbi nullam habet iuriſdictionem.*
17 *Quilibet eccleſiæ collegiatæ rector in dignitate eſt.*
18 *Archidiaconatus prima dignitas eſt poſt pontificalem.*
19 *Dignitatem non reſonant nomina vllius officij eccleſiaſtici, niſi Archidiaconatus, & Archipresbyteratus.*
20 *Archidiaconus in omnes clericos iuriſdictionem habet, necnon in Archipresbyterum.*
21 *Archidiaconus, etiam nullam habens in eccleſia adminiſtrationem, aut iuriſdictionem, in dignitate eſt.*

22 *Ar-*

22 *Archidiaconus oculus Epiſcopi dicitur.*
23 *De locorum conſuetudine vna, aut altera dignitas Archidiaconatu in nonnullis eccleſijs maior eſt.*
24 *Principales dignitates ſunt, quæ pro talibus habentur more maiorum.*

Etiam ſi ſecularia, canonicatus, & præbendæ, dignitates, non tamen in cathedralibus poſt pontificales maiores, aut collegiatis eccleſijs principales, perſonatus, adminiſtrationes, & officia in cathedralibus, etiam Metropolitanis, & collegiatis, alijsq. eccleſijs, aut parochiales eccleſiæ, vel earum perpetuæ Vicariæ.

§. Etiam ſi ſecularia.

ETIAM SI SECVLARIA. Hìc
tribuitur facultas Cardinali con-
1 ferendi omnia ſæcularia benefi-
cia, duobus exceptis, videlicet
maioribus dignitatibus poſt pon
tificales in cathedralibus eccleſijs exiſtentibus,
ac principalibus in collegiatis, prout in regula
tertia Cancellariæ omnes Romani Pontifices
2 ſibi reſeruare conſueuerunt, adeo vt nec Legati
à latere eas conferre poſſint. *cap. deliberatione, de
offic. legat. lib. 6.* Nec mirum, cum Boerius *in
3 deciſ. 32. num. 5.* aſſerat, Principes ſeculares ad
principales dignitates in collegiatis eccleſijs,
licet ius habeant patronatus, non poſſe Prælatum
eligere, aut præſentare, *cap. nobis, de
iure patron. & cap. præterea, & ibi Henric. &
communiter Doctor. eod.* niſi hoc ex ſpeciali priuilegio
Apoſtolico haberent, ſecundum gloſſ. *ad
can. Hadrianus, diſt. 63.* neque etiam ex præſcriptione,
*vt voluit Ioan. Andr. ad cap. 2. de
præbend. lib. 6.* tametſi Martinus Laudenſis *in
4 tract. de princip. §. 74.* cenſet, Reges ex conſue-
5 tudine, vel priuilegio conferre decanatum, aut
aliam dignitatem, *per text. in cap. cum dilectus
filius, de conſuet. & per text. expreſſe loquentem
de Rege Franciæ, in can. hinc eſt, 16. q. 1.* quod
mihi non placet ex conſuetudine ſcilicet: ex
priuilegio non inficior: placet tamen, quod
aſſerit Cardinalis Alexandrinus *ad can. im-
6 perium, diſt. 10.* nempe quòd hodie laici patroni
ex conceſſione, ſeu diſpenſatione eccleſię
habeant poteſtatem in corpore iuris clauſam
conferendi, & præſentandi ad beneficia eccleſiæ
collegiatæ, *cui adſtipulatur Archidiaconus
ad can. hortamur, 74. diſt.* quemadmodum etiam
particularia beneficia, *cap. dilectus, 3. de præben.
Ant. Croſet. in tract. de poteſtate regia, q. 34.
Germon. de Indultis.*

Immo, ſi laicus habeat ius nominandi, illudque
habere vim inſtitutionis voluerit, & nominationis,
& inſtitutionis commodum perdit. *Rota
deciſ. 318. diuerſ. par. 2.* namque vtile per inutile
vitiatur *l. Podius ff. de arbitr. Alciatus ad l. 1.
§. ſed, ſi mihi ff. de verb. oblig.* ratio eſt, quia 7
laicus nominationis capax eſt, inſtitutionis verò
incapax *d. deciſ. 318. num. 2. in fine.* Nec ob- 8
ſtat *d. cap. cum dilectus filius,* quo licet caueatur,
Abbatem, vel Priorem, vel aliam quamuis dignitatem
ex alio eligi poſſe monaſterio, aliaue
eccleſia ex conſuetudine, non ſequitur tamen,
laicos ex conſuetudine poſſe eligere decanos,
vel alias principales in collegiatis eccleſijs dignitates:
ratio diuerſitatis, *quam ad proximum
præcedentem §. adducebam,* eſt elegantiæ plena:
ſiquidem laicus, quamuis Rex, eſt incapax ex 9
ſe eorum, quæ ſunt iuris ſpiritualis, vel ſacri, vti
eſt beneficiorum collatio, non item monachus,
vel canonicus, *toto tit. de poſtulat. Prælat. & toto
tit. de elect.* atque ideo mirum videri non debet,
ſi ex conſuetudine monaſterium, vel collegium
ſibi eligendi vindicet facultatem. Nec obſtat
d. can. hinc eſt, quia loquitur de priuilegio, non
de conſuetudine: nam Rex priuilegio Apoſtolico
donatus erat: vt in quodam monaſterio non
eligeretur Abbas ſine regali prouiſione, & monachorum
electione: nec Abbas ille ad epiſcopatum
eligeretur: ne occaſione epiſcopatus Abbatia
aliquid detrimenti pateretur. Et præter
id quod priuilegio cautum erat, electio non à
Rege, ſed à monachis fiebat, habito tamen
regio conſenſu. Ludouicus Gomeſius *in tract.
de grat. expectat. num. 45.* ſcriptum reliquit: 10
quòd ſi Papa dat litteras expectatiuas, ad dignitates,
litteræ non extenduntur ad dignitates
poſt pontificalem maiores, *ex dict. regul.
3.* neque ad beneficia ſpecialiter, atque generaliter
reſeruata, vel affecta, *vt tenuit Rota
deciſ. 3. de offic. legati in nouis, Romanus conſil.
342. & conſil. 160. Caldilinus in tit. de præben.
conſil. 9.* Sic diſpenſatus ad dignitates non cen- 11
ſetur diſpenſatus, vt eas poſſit in cathedrali
eccleſia obtinere, *cap. quamuis, de præbend.
lib. 6. Felinus ad cap. poſtulaſti, in ſecund. concluſ.
de reſcript.* idque propter præeminentiam,
& honorem illius eccleſiæ. Et quamuis Ioannes
Andreæ *in addit. ad Speculat. in tit. de filijs
presbyt.* putet, hanc regulam non habere locum,
quando diſpenſatio eſt generalis ad quæcumque:
cui adſtipulantur *Dominicus ad cap. 1.
de præbend. lib. 6. Oldradus conſil. 215. Iaſon
conſil. 104.* contrarium tamen verius eſt, *ex
dict. cap. quamuis, ibi: ſub hac generalitate
hoc caſu nolumus includi.* facit & ſtylus curiæ,
vt ait Rebuffus *in tit. de diſpenſ. ratione ætat. in* 12
verbo; in cathedralibus, qui ſemper exprimit

cathedrales, cum eas vult includi: nam ea, quæ
13 notatu ſunt digna, niſi exprimantur, videntur
neglecta, *l. iniuriarum, §. prætor, ff. de iniur. Rota*
deciſ. 1. de filijs presbyt. in antiq.

14 Sed quæ ſit in cathedralibus maior dignitas,
quæſtionis eſt. Dignitas à Cicerone lib. de In-
uentione dicitur eſſe alicuius honeſta auctori-
tas, quæ & cultu, & honore, & verecundia digna
eſt. Huius dignitatis definitio, ſeu potius deſcri-
ptio apte conueniri poterit dignitatibus eccle-
ſiaſticis, ſi auctoritas ibi accipiatur, prout acci-
pitur eo ſenſu ſæpiſſime ab eodem Cicerone, &
à Liuio, & à iuris auctoribus, pro vi, inquam, &
poteſtate, vt apud Vlpianum, *in l. videamus,*
§. 1. ff. de in lit. iurand. apud Modeſtinum in l. ſi
ſeruo, ff. qui, & à quibus apud Papinianum, in l.
15 *tabulis, ff. de ſtatu liber.* Namque in libris no-
ſtris dignitatem proprie habere dicitur, qui iu-
riſdictionem habet, & hæc eſt frequentior inter-
pretum opinio, quam indubitanter Abbas, &
alij ſequuntur, *ad cap. de multa, de præbend. ita*
quoque tenuit Rota deciſ. 9. in fine, de præbend. in
nouis. & Barbatius *ad cap. volentes, col. penult.*
verſic. aut minor eſt, de offic. legat. ſcribit, ma-
iorem dignitatem debere reuerentiam minori in
16 loco, in quo maior nullam habet iuriſdictionem,
vt etiam voluit Puteus deciſ. 106. num. 5. lib. 3.
17 ac proinde non ſolum maior in cathedrali eccle-
ſia, ſed etiam quilibet eccleſiæ collegiatæ Prior,
aut Rector habere dicitur dignitatem, *vt notat*
Paulus ad clement. 1. de elect. ad clement. ne in
agro, de ſtatu regul. Sed quæ maior poſt pontifi-
calem ſit dignitas, dubitatio eſt: quod ſcire haud
parum refert ad intelligentiam iſtius reſeruatio-
18 nis, quam facit Papa. Qua in re illud in primis
admonere oportet, nempe Archidiaconatum
iure communi eſſe poſt pontificalem primam
dignitatem, *cap. 1. & cap. ad hæc, de offic. Archid.*
gloſſ. ad cap. deliberatione, de offic. legat. lib. 6. Rot.
in nouis deciſ. 4. de elect. in fine, & deciſ. 9. de
præb. eod. Alex. conſ. 142. num. 4. lib. 6. vnde Fran-
ciſcus Aretinus *conſil. 23. col. 1. verſ. 2. præmitto,*
19 reſpondit, nulla nomina officij eccleſiaſtici de
iure communi ſonare indignitatem, niſi Archi-
diaconatus, & Archipresbyteratus, *idem tenuit*
Felinus ad rubr. de maior. & obed. col. 5. in fine,
idem Boerius in tract. de auctor. magni conſ. &
parlamenti regni in prima magna addit. & in
deciſ. 286. num. 3. argumento ſunt tituli, de offic.
Archid. & de offic. Archipresb. & Rota dec. 326.
diuerſ. par. 2. in vna Pampinonen. antelationis,
reſpondit, Archipresbyteratus nomen de iure
communi ſonare dignitatem, *Rota deciſ. 9. de*
præb. in nou. & dec. 1. de offic. Archipresb. in antiq.
20 ex quibus aperte videmus, Archidiaconum,
non ſolum maioritatem obtinere, ſed etiam in
alios clericos habere iuriſdictionē, immo etiam
in Archipresbyterum, *d. cap. 1. Alexan. d. conſil.*
142. num. 4. Quæ adeo vera ſunt, vt licet Ar- 21
chidiaconus in aliqua eccleſia nullam prorſus
haberet adminiſtrationem, nullamq. iuriſdictio-
nem, de more, & conſuetudine ipſius eccleſiæ,
vt contigit in eccleſia Pariſienſi, auctore Inno-
centio, *ad cap. de multa. de præbend.* in qua
nullum officium ad Archidiaconum pertinens
fuit, vel in eccleſia Ebredunenſi, teſtimonio
Hoſtienſis *ad d. cap. de multa, verſic. hoc idem*
eſſe in Archidiacono, vel in Senenſi, *vt ibidem*
num. 21. ait Abbas: dicitur tamen habere
dignitatem, *Abbas eodem loco proxime citato,*
Zabarel. ad clement. vt hi, §. 1. in primo notab.
de ætate, & qualit. & conſil. 30. incip. in hac du-
bia quæſt. col. 3. verſic. item eſt dare talem digni-
tatem, Rot. deciſ. 9. de præbend. Felin. ad cap. litte-
ris, col. 3. verſic. & de illo, de conſtit. Et quam-
quam regulariter verum ſit, Archidiaconum in
eccleſijs cathedralibus primas poſt Epiſcopum 22
obtinere, ideo eius oculus non immerito dicitur,
can. diaconi 1. diſt. 93. & d. c. ad hæc, de offic. Ar-
chid. vſu tamen, & longa conſuetudine rece-
ptum eſt in nonnullis eccleſijs, vt aliæ dignitates 23
maiores ſint archidiaconatu, vt aliquando, hoc
eſt in aliqua eccleſia, maior ſit Archipresbyter,
in alia Præpoſitus, in alia Theſaurarius, in alia
Primicerius, ſeu Cantor, in alijs alia. Atque ideo
hac in re ſtandum eſſe conſuetudini locorum,
eleganter tradunt noſtri, *gloſſa ad d. cap. delibe-*
ratione, ante fin. ibi, licet inſpicienda ſit conſuetu-
do, Rota in d. deciſ. 4. num. 3. & d. deciſ. 9. n. 1. poſt
Innocentium, & Hoſtienſ. ad d. cap. de multa,
Archidiac. ad cap. 1. de conſuet. lib. 6. Paul. ad d.
clem. vt hi, qui, de ætat. & qualit. Alex. d. conſil.
142. lib. 6. Pariſ. conſil. 31. num. 39. vol. 4. Rebuff.
in prax. tit. de reſeru. tam gener. quam ſpec. nu. 6.
cum ſeq. Boerius d. deciſ. 286. Quint. Mand. ad d.
regul. 3. quæſito primo, num. 2. Idem dici debet de
dignitatibus principalibus in collegiatis, vt illæ
appellentur principales, quæ more maiorum
pro principalibus habentur: multa hic eſſent di- 24
cenda, quæ cum diffuſe ſatis, & erudite ab inter-
pretibus, vel ab eodem Mandoſio *ad d. regul. 3.*
tradita ſint, à nobis conſultò omitti poterunt.

Summa ex §. Regularia.

1 *Cardinales vigore indulti monaſteria non conſiſtorialia, nec conuentum habentia conferre poſſunt.*
2 *Monaſterium eſt monachorum cohabitatio.*
3 *Appellatione monaſterij prioratus non venit.*
4 *Curia de habente Abbatem monaſterium intelligit.*
5 *Interpretatio ſecundum ſtylum facienda eſt.*
6 *Monaſterium eſt Abbatis territorium.*

7 *Mona-*

7 *Monaſteria Abbatem habentia per viam cedulæ conſiſtorialiter prouidentur.*
8 *Conuentus quadrifariam intelligitur. Videas locum.*
9 *Conuentum Plinius appellat ciuitatem, vbi iudicij cauſa coitur.*
10 *Hiſpania in ſeptem conuentus diuidebatur.*
11 *Conuentus eſt congregatio, hominumque in vnum collectio.*
12 *Conuentus etiam concilium dicitur.*
13 *Conuenticula illicitæ congregationes ſunt.*
14 *Conuenticula à legibus damnata.*
15 *Romanus Pontifex poteſt quaſuis illicitas congregationes diſſoluere.*
16 *Domus publicandæ ſunt, vbi conuenticula celebrantur.*
17 *Hæreſis eſt, viuente Pontifice, de pontificatu conuenticulam facere.*
18 *Læſæ maieſtatis reus eſt, qui conuenticulam facit.*
19 *Mitius ex præſumpto, quàm ex vero crimine agendum eſt.*
20 *Conuentus verbum aliquando etiam ad conuentus ſeculares accommodatur.*
21 *Eccleſia collegiata conuentus dici poteſt.*
22 *Conuentus, collegium, capitulũ ſynonima ſunt.*
23 *Dignitas, perſonatus, officium ſynonima ſunt.*
24 *Monaſteria, & prioratus regularium communi eccleſiæ vocabulo non comprehenduntur.*
25 *Eccleſiæ collegiatæ non comprehenduntur ſub eccleſiæ ſignificatione in odioſis, & pœnalibus: ſecus in fauorabilibus.*
26 *Attendendum eſt, quod principaliter agitur.*
27 *Fauorabilis diſpoſitio eſt, quæ ad reſeruandas falſitates, & euitandas fraudes tendit.*
28 *Diſpoſitio fauorabilis eſt, quæ reducit nos ad ius commune.*
29 *Cum per ſtatutum venitur ad ius commune, materia dicitur fauorabilis.*
30 *Materia eſt fauorabilis, cum res ad ſuam naturam redit.*
31 *Beneficiorum appellatione ſecularia, & regularia beneficia veniunt.*
32 *Sub vocabulo canonicatus etiam regularis venit.*
33 *Regula de infir. habet locum etiam in beneficijs regularibus, quamuis ſimpliciter loquatur.*
34 *Reguta de publicand. comprehendit beneficia regularia.*
35 *Munualia beneficia data in titulum comprehenduntur ſub conſtitutione de publicãdis.*
36 *Manualia beneficia vacant per obitum, per amotionem, & per reſignationem.*
37 *In manualibus non habet locum regula de annali, ſeu de triennali.*
Germon. de Indultis.
38 *In reſeruatione non veniunt manualia.*
39 *Non præſumitur, Papam velle mutare naturam beneficij.*
40 *Beneficium manuale non dicitur proprie beneficium eccleſiaſticum.*
41 *Hoſpitalia, cum dantur in titulum, veniunt ſub appellatione beneficiorum: ſecus cum in adminiſtrationem.*
42 *In titulum datum hoſpitale ſupponitur clerico, qui faciat fructus ſuos, & recitet horas canonicas, & faciat alia huiuſmodi.*
43 *Non dicitur beneficium eccleſiaſticum, cuius capax ſit laicus, vel fœmina, licet eius adminiſtratio ſit ſpirituali annexa.*
44 *In voto paupertatis nec Papa diſpenſat.*
45 *Non repugnat voto paupertatis monachum habere beneficium, quia cum ſuperiori placeat, beneficio cedit.*
46 *Peculium ex iniuncta adminiſtratione monacho licitum eſt.*
47 *Regularia beneficia regularibus, ſecularia ſecularibus conferenda ſunt.*
48 *Regulares de beneficialibus fructibus diſponunt, ſicut ſeculares.*
49 *Priores canonice electi, abſque cauſa mutari nequeunt.*
50 *Vltramontanorum iure communi eſt, Abbatem poſſe remouere Priorem abſque cauſa.*
51 *Prior de facto ſpoliatus non poteſt contra Abbatem agere, niſi prætextu odij, aut malitiæ.*
52 *Conſuetudo non poteſt facere beneficium manuale irreuocabile.*
53 *A fratribus electus de fratrum conſilio eſt amouendus.*
54 *Beneficium poteſt dici eccleſia, ſed non ecõtra.*
55 *Beneficium ex perſonis, modo conferendi, & onere annexo dignoſcitur.*
56 *Eccleſia non confertur perpetuo.*
57 *Beneficia eccleſiaſtica ſunt perpetua.*
58 *Locus erectus auctoritate Epiſcopi præſumitur beneficium.*
59 *Videtur erectus auctoritate Epiſcopi locus, ſi habeat campanile, cum campanis, & altari lapideo, ibiq. diuina celebrentur, quæ ſine eius auctoritate fieri nequeunt.*
60 *Eccleſia nõ erecta auctoritate Epiſcopi etiam laicis dari poteſt.*
61 *Oratoria priuata interdum veniunt appellatione beneficiorum.*
62 *Non dicuntur beneficia, niſi quæ dari poſſunt in titulum.*
63 *Tres conuentum faciunt iure ciuili: canonico duo: ſecundum Abbatem, ſecundum verò Decium, tres etiam iure canonico.*
64 *Iuri ciuili ſtatur, vbi contrarium non inuenitur ſtatutum iure canonico.*

65 *Electio dicitur perfecta, quæ fit à maiori parte collegij.*
66 *Duo congregationẽ, tres collegiũ conſtituunt.*
67 *Collegium loco vnius perſonæ habetur.*
68 *Verbum, congregatio, ſimplicem, non collegialem congregationem ſignificat, cap. 1. de electione.*
69 *Olim & plebs partem habuit in electione Epiſcopi.*
70 *Ius collegij in vnico indiuiduo cõſeruari poteſt.*
71 *Collegium in vna perſona, aut duabus incipere, aut conſiſtere non poteſt, niſi conſtitutione cautum ſit.*
72 *Communis reputatio conuentum facit.*
73 *Monaſteria non dicuntur conuentum habere, niſi tres habeant monachos, vel duos ex ſpeciali ſtatuto.*
74 *Conuentum facit Prior cum monachis conuentualiter congregatus, quamuis non obſeruent regulam.*
75 *Per vnicam perſonam retinetur nomen, & ius vniuerſitatis.*
76 *Prior ſecularis, aut fratres alterius ordinis poſiti in monaſterio non tollunt ius conuentus prioribus fratribus, ſi conuentualiter viuant.*
77 *Non eſt ſubreptitia gratia, quæ qualitatis à iure non conſideratæ non meminerit.*
78 *Rota Romana æquitatem amplectitur, & rigorem vitat.*
79 *Status cõuentualis præſcriptioni minori quadraginta annorum non ſubiacet.*
80 *Monaſteria conuentum habentia reſeruata ſunt ſummo Pontifici.*
81 *Monaſteria, quorum fructus in libris cameræ Apoſtolicæ taxati ſunt, ſummo Pontifici conferenda reſeruantur.*
82 *Monaſteria, quorum fructus in libris cameræ taxati, excedunt florenos 63. cum vno tertio, conſiſtorialia ſunt.*
83 *Non ſunt conſiſtorialia monaſteria, quorum fructus, etſi in libris cameræ taxati ſunt, florenorum tamen ſexaginta trium cum vno tertio valorem non excedunt.*
84 *Floreni ſunt, qui hodie ducati cameræ dicuntur, æſtimanturq. vno ſcutato aureo in auro, & vno iulio.*
85 *Quæuis regularia beneficia, præter conſiſtorialia, & conuentum habentia, à Cardinali indultum habente conferuntur.*
86 *Reſeruationis papalis effectus recenſentur.*
87 *Papa non præſumitur velle ius auferre tertio ſine cauſa.*
88 *Motus proprius non tollit ius tertij.*
89 *Collatio regularium beneficiorum ad Abbatem ſolum, aut ad Abbatem, & conuentum ſpectat.*
90 *Papa quæcumque beneficia etiam manualia confert.*
91 *Papa ex regula tertia* Cancellariæ *ſibi quaſcumque dignitates regulares reſeruat.*
92 *Abbates tanquam Epiſcopo inferiores, quattuor tantum menſium collationem habent.*
93 *In collatione inferioris Epiſcopo, videtur Epiſcopum tacite conſentire.*
94 *Cardinalis virtute indulti beneficia ad collatores Epiſcopo inferiores ſpectantia minime conferre poteſt.*
95 *Indulta non augent ordinariam iuriſdictionem, ſed præſeruant.*
96 *Quaſi poſſeſſio conferendi ab indulto collatiuo auferri nequit.*

Regularia verò beneficia, huiuſmodi monaſteria, non tamen conſiſtorialia, nec conuentum habentia, nec quorum fructus in libris cameræ Apoſtolicæ taxati reperiuntur, aut prioratus, præpoſituræ, præpoſitatus, dignitates etiam conuentuales, perſonatus, adminiſtrationes, officia, canonicatus, & præbendas.

§. Regularia.

REGVLARIA. Vigore indulti 1
non ſolum poſſunt Cardinales ſecularia beneficia conferre, ſed etiam regularia, ac monaſteria ipſa, dummodo non ſint conſiſtorialia, nec conuentum habeant. Monaſterium 2
vere, ac proprie dicitur monachorum, ſeu religioſorum obſeruatio, *Auth. ingreſſi cum ſeq. C. de ſacroſanct. eccleſ. can. placuit, 16. quæſt. 1.* & in quibus Abbates proponuntur, non Priores, 3
quia appellatione monaſterij non venit prioratus, *Federicus conſil. 145. colum. 9. verſic. 1. Caputaquen. deciſ. 84. num. 2. & deciſ. 225. num. 1. part. 2.* & in curia verbum, monaſterium, intel- 4
ligitur de habente Abbatem, non de prioratu, quod eſſe notorium aſſerit idem Caputaquen. *d. deciſ. 84. num. 5.* ſecundum quem ſtylum 5
facienda eſt interpretatio quarumcumque conceſſionum, *cap. ex litteris, de conſtitut. Caſſador. de appellat. deciſ. 5. in fine*, vnde mona- 6
ſterium dicitur eſſe Abbatis territorium, *Abbas, & Card. ad d. clem. 1. nu. 1. de ſtat. reg. Caputaq. d. deciſ. 225. in fine, Mandoſ. ad regul. 2. Cancell. q. 3. in fine.* Sunt igitur, & dicuntur monaſteria, 7
quæ ſibi reſeruat Papa, illa, quibus Abbates præficiuntur, ſi ſunt conſiſtorialia, & conſiſtorialia appellantur, quia de eis, prout de epiſcopatibus, conſiſtorialiter prouideri ſolet per viam cedulæ, *vt poſt Staphil. & Sarn. tradit Mandoſ. ad d.*

ad d.regul.2.d.quæſt.3.num.3.verſic. & iſta monaſteria.

Sed quæ dicantur habere conuentum, quæſtionis eſt: an ſcilicet illa tantum, in quibus viget conuentualis diſciplina, ſeu obſeruantia, an etiam illa, in quibus degunt Abbas, vel Prior, & monachi, ad vnguem tamen non obſerua-
8 tur in eis conuentualis diſciplina. Conuentus, vt paulo altius repetamus, quattuor modis ex Feſto intelligitur. Primum, cum quemlibet hominem ab aliquo conuentum eſſe dicimus. Secundò, cum ſignificatur multitudo ex compluribus generibus hominum, contracta in vnum locum. Tertiò, cum aliquis in locum frequentiæ hominum, ſupplicationis, aut gratulationis cauſa colligitur. Quartò, cum à magiſtratibus
9 iudicij cauſa populus congregatur. Plinius *lib.3.cap.3.* conuentum appellat primariam illam ciuitatem, vbi conueniebant iudicij accipiendi cauſa multæ ciuitates, gentes, & populi: ſicut enim Prouincia in conuentus multos diſtribuebatur, ſic conuentus in plures populos, & vnuſquiſque populus, & gens in
10 plura oppida, & ciuitates ignobiles. Nam vniuerſam citerioris Hiſpaniæ prouinciam in conuentus ſeptem diuidi aſſeuerat: Carthaginenſem, Tarraconenſem, Cæſarauguſtanum, Clunienſem, Aſturum, Lucenſem, Bracarenſem. Vnde de Lucenſi loquens: Lucenſis, inquit, conuentus populorum eſt xvj. De Clunienſi: In conuentum Clunienſem Varduli ducunt populos xiiij. & paulo poſt: In eundem conuentum Carietes, & Vennenſes quinque ciuitatibus vadunt, quarum ſunt Velienſes: & *eod. lib.3. cap.1.* de Hiſpalenſi ſermonem habens, dicit, Celtici, qui Luſitaniam attingunt, ſunt Hiſpalenſis conuentus: Turduli, qui Luſitaniam, & Tarraconenſem accolunt, iura Cor-
11 dubam petunt. Sed conuentus proprie, & ad rem noſtram magis pertinens, perinde eſt, atq. cœtus, congregatio, hominumque in vnum collectio. Cicero *in Vatinium*. Syracuſani feſtos dies agunt celeberrimo virorum, mulierumq. conuentu: & *lib.epiſt.2*. Fruſtra in Senatum, ſiue potius in conuentum Senatorum es venturus. *Pro Seſtio*. Et tum conuentus ille Capuæ me vnum patronum adoptauit. Conuentus igitur dicitur multorum in vnum cœtus, *l. qui cœtu, ff. de vi public.* vbi eleganter Gulielmus Budæus, *can.qui cœtum fecerit, 15. diſtinct.* dicitur
12 quoque concilium, teſtimonio Felini *ad cap.capitulum, num.1.de reſcript. vbi alij etiam notant.*
13 Ex conuentu autem dicta ſunt conuenticula: quæ pro illicitis congregationibus noſtri vſurpant, ſic & apud bonos auctores reperias: raro enim, aut fere numquam in bonam accipiuntur partem, *argum. eſt tit. ff. de collegijs, & illicitis corporib.* & huiuſmodi conuenticula legibus eſſe 14
prohibita oſtendit ex Bulla Caroli quarti Imperatoris Iacobus Cuiacius *lib.de feud.5.* ſic Iuſtinian. *in nouel.37 ſub tit. de eccleſ. Africæ* damnat Arrianorum, & Donatiſtarum parabaptiſmata, & paraſynaxeis, & conuenticula. De his etiam intelligere voluerant Imperatores, Gratianus, Valentinianus, & Theodoſius, *in l. nullus, C.de ſumm.Trinit. & fid.Cathol. ibi*, Arceantur cunctorum hæreticorum ab illicitis congregationibus turbæ: vbi Alciat. *n.2.* explicans verbũ myſteriorum, dicit, poſſe Rom.Pont. diſſoluere quaſ- 15
cumq. congregationes, ſi de eis male ſuſpicatur, & ijdem Valentinianus, & Theodoſius, *in l.conuenticula, C.de Epiſc. & cler.* non ſolum illicita 16
conuenticula prohibuerunt, verumetiam ædes priuatorum, in quibus celebrantur, publicandas eſſe dixerunt: vnde Iaſon *ad l.de quæſt.nu.7.in fine. C. de pact.* ſcribit, crimine hæreſeos notari 17
eos, qui viuente Pontifice, de pontificatu conuenticulam faciunt, & Alciat. *ibid.num.17. poſt Bald.ad l.quoniam, C.de teſtam.* cenſet eos, qui 18
tale faciunt conuenticulum, læſæ maieſtatis reos eſſe, quoniam pactum concipiunt, quod aduerſus Principis ſui ſecuritatem eſſe præſumitur, *l. 1. ad l.Iul.maieſt.* mitius tamen puniendos eſſe putat, quia id præſumptione legis inducitur: minor autem pœna ex præſumpto, quàm ex vero 19
crimine irroganda eſt, *§.fin.in auth.vt lic.matr. vel auiæ, iuncta l.tranſigere, C.de tranſact.* crimen autem hic præſumi apparet: vnde & fiſco bona acquiruntur, cum ſi nullum delictum eſſet, ſed ſimplex aduerſus bonos mores inobediẽtia, non fiſco, ſed proximioribus pendenda eſſet pęna, *l.1.C.de ſecund.nupt.* Conuenticula itaq. in malam, vt plurimũ accipiuntur partem, conuentus in bonam: & in libris noſtris proprie accipitur conuentus pro monachorum, ſeu religioſorũ domo, capituloq. regulari: etſi aliquando etiam 20
ad ſeculares clericos accommodatur, vti conſtat *ex c.cum in terra, de elect.* quo loco ſancitum eſt, vt ſeruetur electionis forma in omnibus eccleſijs conuentualibus: & ita cõprehenduntur tam ſeculares, quàm regulares: vbi Abbas *in 1.notab.* 21
ſcribit, quamlibet eccleſiam collegiatam, licet non ſit regularis, ſed ſecularis, poſſe dici conuentualem: ſiquidem conuentus, collegium, ſeu capitulum ſunt ſynonima, vt etiam dicit *ad cap.de* 22
mulcta, n.21.de præben. de dignitate, perſonatu, & officio: etſi vulgò congregatio religioſorũ ap- 23
pellatur cõuentus, ſecularis verò capitulũ, ſed de his plura. Mãdoſ. *ad d.reg.3.q.10.n.3.10.& 11.*

Sed antequam vlterius progrediamur, opportune quæri poterit: an appellatione eccleſiarum veniunt eccleſiæ collegiatæ, & conuentus monachorũ: Aegidius Bellam. *in repet.ad clem. religioſi, num.125. de decim.* ſcribit, ſecundum

24 communem vulgi appellationem, monaſteria, & prioratus regularium communi eccleſiæ vocabulo non comprehendi,ſed tantum monaſteria, & prioratus vulgariter appellari: idem tradit Gulielmus de Monte Lauduno, *ad extrauag. ſuſcepti regiminis, nu.2. ne Sede vacant.* dicens,
25 vſum obtinuiſſe, monaſteria, ſeu loca collegiata non contineri eccleſiarum ſignificatione. Quæ regula vera quidem eſt in odioſis, & pœnalibus, non æque in materia fauorabili, *textus eſt in cap.relatum, in verbo, nomine autem eccleſiarum, de teſtib.Ioan.Andr. ad cap.1. de reſtit. in integr.lib.6.Card.ad clem.diſpendioſam,de iudic.* Vbicumque igitur materia, qua de agitur, eſt proportionabilis æqualiter monaſterijs, ſicut eccleſijs,& ſumus in materia fauorabili,non poteſt videri cauſa diuerſitatis,cur diſpoſitio comprehendens eccleſias, & loca pia, non comprehendat itidem monaſteria, *vt per Doct. ad cap. graui,de ſupplend.neglig.Prælat.lib.6.ſuper gloſ. in verb. monaſteriorum,vbi etiam Philipp.Francus, num.8. & ſic tentum fuiſſe in Romana Rota ſcriptum reliquit Caputaq. dec.289. nu.2. par.1.*

Si verò aliquis quærat, quo modo diſcerni poſſit, an aliqua diſpoſitio ſit fauorabilis, vel
26 odioſa, reſpondebo cum eodem Caputaquen. *deciſ.15. num.6.par.2.* vt attendi illud debeat, quod principaliter agitur, *l.ſi quis nec cauſam, ff.ſi cert.petat.Cald.conſil.14. de verbor.ſignific.* tunc dicitur eſſe fauorabilis diſpoſitio,cum item fauorabilis eſt intentio diſponentis *Bart. ad l. qui exceptionem num.2. Caſtren. num.3. & 4. Iaſon num.1.ff.de condit.indeb.Cantuc.deciſ.51. num.3. diuerſ.part.2.* nam ſi diſpoſitio tendit ad publicam hominum vtilitatem, nulli dubium eſt, quin ſit fauorabilis, & extenſibilis, *Felinus ad cap.de quarta col.5. in fine, de præſumpt.Dec. ad cap.eccleſia Sanctæ Mariæ, col.3.in fine,verſ. & materia fauorabilis,de conſtitut.* vt ſi diſpoſi-
27 tio tendit ad reſeruandas falſitates, ad euitandas fraudes, & ad alia his ſimilia, vt per Caputaquen. *d. deciſ.15. num.9. & 10.* quia dicitur continere publicam vtilitatem: dicitur quoque
28 diſpoſitio fauorabilis, quæ reducit nos ad ius commune, *Romanus conſil. 318. Crauet.135. num.38. tentum etiam fuit coram R. P.D. Seraphino Oliuario, in vna Salmant. Iuriſd. 14. Maij 1576. deciſ.215.in princ.lib.1.* ſic materia dicitur fauorabilis, quæ nos reducit ad iuris communis diſpoſitionem, *vt coram eodem R. P. D. Seraph.in vna Roman.penſionis, 14.Febr.1583.*
29 *vt in eius lib.2, deciſ.168. circa med.* Et quando per ſtatutum venitur ad ius commune, materia dicitur quoque fauorabilis,& extenſio fit etiam in correctorijs, *poſt gloſſa ad cap. ſtatutum, verſic.numeran. de præbend.lib.6. Bartolus ad l. ſi conſtante, colum.5.ff.ſolut.matrimon. Socinus conſil.304. colum.fin. vol.2. atque ita fuiſſe deciſum refert Mohed. deciſ.156. & fuit etiam deciſum coram Raynaldo, vt in eius deciſ.prima. & Creſcentius deciſ.3.num.5.de priuileg.* ait, materiam dici fauorabilem, quando redit ad ſuam
priſtinam naturam: & per conſequens, vt fauo- 30
rabilem, extendendam,odioſam verò contra,& ideo reſtringendam.

Et ne omittamus neceſſaria,videamus,an appellatione beneficiorum veniant etiam regula-
ria beneficia: & venire non ſolum ſecularia,ve- 31
rumetiam regularia manifeſtiſſimi iuris eſt,ſicut 32
ſub nomine canonicatus venit etiam canonicatus regularis, *vt poſt gloſſ. ad clem.2. in verbo, beneficij, verſic. tamen negari non poteſt, tradit ibi Card.q.5.num.13.Imola ſub num.3.& Abbas num.4.de iudic.Felinus ad cap.poſtulaſti,num.4. in fine,de reſcript.Rebuff.in prax.benefic.tit.quid ſit,& quot modis,cap.benefic.num.10.* quod conſtat etiam ex verbis iſtius §.ibi, *dignitates etiam conuentuales, perſonatus, adminiſtrationes, offi-*
cia, canonicatus, & præbendas. & in ſimili vide- 33
mus, *regul. de infir.* quæ ſimpliciter loquitur de beneficijs,habere etiam locum in beneficijs re-
gularibus,vt per Rebuffum ad eandem regulam, 34
gloſ.5.in princ. & ſub regul. de publicand. comprehendi quoque beneficia regularia, ſcribit idem Rebuffus ad eandem regulam, *gloſſ.1.ver-*
ſic. item quia, etiam beneficia manualia: quæ ſi 35
dantur in titulum,comprehenduntur ſub conſtitutione de publicandis, *vt tenuit Rota in vna Aquilen.prioratus die veneris,28.Ianuar.1583. quæ eſt impreſſa ſub nu.739.par.1.Diuerſorum, & in dec.772. in princ.* neque obſtat,quòd conſtitutio intelligi debeat de perpetuis, *can.præterea,55.diſt.Caſſad.deciſ.4. num.2.de præbend. Cald.conſ.16.poſt princ.verſ.nam collatio,de præ-*
bend. quia reſpondet manualia etiam beneficia 36
vacare per obitum,vel per amotionem, *vt tenet gloſſ.ad clem.1.in verbo reuocari,verſic.&ſcias, quam ibi ſequuntur Card.ad §.præmiſſa,q.5.n.8. Imola num.44.poſt med.verſic.redeo ad gloſ.Abbas num.17.Vital. d.§.præmiſſa,num.9.de ſuppl. neglig.prælat.* dicuntur etiam vacare per reſignationem: quia cum poſſint eſſe perpetua, attento, quòd Prælatus forſan non amouebit, habentur pro perpetuis, *argum.l.ſufficit,ff. de condit. indebit. vt etiam expreſſe aſſerit Rebuffus in tract.de nomin.q.9.ſub nu.27.Vital.ad d.clem.1. §.in quibus,num.3. & alij, quos citat d.dec.739.*
num.5. Nec obſtat, quòd in beneficijs manuali- 37
bus non habet locum regula de annali, nec regula de triennali, *Mohed.d.deciſ.169.* quia poſſidens beneficium manuale non poteſt iuuari dictis regulis, quin poſſit amoueri ad nutum ſuperioris. Neque etiam obſtat, quòd in re- 38
ſeruatione non veniunt manualia, *vt ait Cald.*

conſil.

*conſil.*26.*de præben. Achil.deciſ.* 2.*de benefic.*quia
39 hoc fit, propterea quòd Papa non præſumitur
velle mutare naturam beneficij, vt de manuali
efficiatur perpetuum,*prout idem reſpondet Cald.*
*d.conſil.*26.*vnde Gomeſius in tract.de gratia ex-*
40 *pect.n.*94.dicit, beneficium manuale non poſſe
dici proprie beneficium eccleſiaſticum. Immo
41 hoſpitalia, quæ dantur in regimen, & admini-
ſtrationem, licet non conueniant appellatione
beneficiorum, *clem.per litteras,de præben.Sarn.*
*ad regul.de annal.q.*7.*n.*2.veniunt tamen, quã-
do dantur in titulum, *Mill.in verbo,beneficij ap-*
*pellatione,Sarn.d.q.*7.*n.*3.*Rebuff.ad regul.de in-*
*ſir.gloſ.*5.*et de nominat.q.*15.*n.*14.*d.deciſ.*739.
*in fi.Cantuc.deciſ.*114.*& deciſ.*122.*diuerſ.p.*2.
42 Sed quando hoſpitale datur in titulum benefi-
cij, oportet, recipientem eſſe clericum, facere
fructus ſuos, recitare horas canonicas, & alia
facere, ad quæ clerici beneficiati tenẽtur. Quòd
ſi hoſpitale committitur ſimpliciter in regimen,
& gubernium, vt cum noſtris loquamur, prædi-
cta ceſſant, *vt tenuit Rota in vna Region.hoſpita-*
lis,die veneris, 16.*Februarij,*1582. *quæ eſt im-*
*preſſa in par.*1.*Deciſionũ Diuerſorum,deciſ.*714.
*n.*8.in qua eleganter oſtenditur, quo modo ho-
ſpitale dicatur datum in titulum, & quo modo
in regimen, & adminiſtrationem, & quo modo
dicatur profanũ, & quo modo religioſum, oſten-
dit Romanus *conſ.*477.*n.*3.*cum ſeqq. & fere per*
totum, Tiraquel.in tract. de priuilegijs pia cau-
*ſæ, in princ. nu.*4. *&* 5. *dd.deciſ.*114.*&* 122. &
43 hæc erit concluſio, quod beneficium non dici-
tur eccleſiaſticum, cuius eſt capax laicus, vel
fœmina, etiam ſi eius adminiſtratio ſit ſpiritua-
li annexa. *deciſ.*265.*n.*1. *&* 3. *ead.par.*2.

Verum, ad regularia beneficia redeundo,
quæri non ab re poteſt, ex eo quod dicimus, re-
gulares beneficia obtinere poſſe, an id repu-
gnet voto paupertatis. Dubitationem facit *c.ad*
monaſterium, in fine, de ſtatu monach. vbi ex-
preſſe ſummus Pontifex reſcripſit ita eſſe abdi-
cationem proprietatis cõnexam profeſſioni mo-
nachali, vt non ſolum Abbas in contrarium
quid monacho indulgere non poſſit, ſed nec ip-
44 ſe Romanus Pontifex. At verò, quia regulares
ad nutum remoueri poſſunt, *clement.*2.*vbi gloſ.*
45 *in verbo. electionem, de reſcript.* & is, qui obti-
net, eſt paratus dimittere, quando ſuperior vo-
luerit, non dicitur repugnare voto pauperta-
46 tis. Nec repugnat voto paupertatis habere
peculium ex permiſſu ſuperioris, hoc eſt ex iniũ-
cta ſibi adminiſtratione, *vt legitur in cap.* 2. §.
qui verò peculium, eod.de ſtatu monach. vbi Ab-
*bas num.*4. *Silueſt. in ſumm. in verbo, religio,*6.
47 *num.* 7. *verſic. ſin autem*. Quare ſacris canoni-
bus ſecularia ſecularibus, & regularia regulari-
bus conferenda ſunt, *cap. cum ſingula, cap.cum*
de beneficio, §. *fin. de præbend. lib.* 6. *clement.*1.
*de elect. & clement.*1. *de ſuppl. negligen. prælat.*
cap. fin. §. *præcipimus, de ſtatu monachor. Ab-*
*bas conſil.*59. *col.*3. *verſic. quarto capite, lib.* 1.
cap. 10. *Concil. Trident. ſeſſ.* 14. *de reformat.*
Hinc eſt, quòd regulares poſſunt diſponere de 48
fructibus beneficiorum regularium, perinde,
atque clerici ſeculares de fructibus beneficiorũ
ſecularium, *vt per Nauarr. ad can. non dicatis,*
*n.*42.12.*q.* 1.*& in comment.*2.*n.*10.*de regular.*
*poſt Cardin. ad clement.*2. §.*ſed & tales,* 1. *no-*
tab. de vita, & honeſt. cleric.& ad clemen.gra-
tiæ, colum. penult. ad fin. verſic. quod interroga-
*tus de reſcript. & deciſ.*216. *n.*13.*diuerſ.par.*2.
Neque inter doctores quæſtio eſt de titulo, an
ſcilicet regularis ſit capax tituli beneficij re-
gularis, ſed an poſſit diſponere de fructibus:
quemadmodum clericus ſecularis, *vt ait Rota*
*in d. deciſ.*772.*n.*6 *per Nauar. locis citatis,*quæ
adeo vera ſunt, *vt in d.cap.* 2.§.*priores, de ſtatu*
monach. ſancitum ſit, vt priores, qui canonice
per electionem ſuorum capitulorum fuerunt in- 49
ſtituti, niſi adſit cauſa manifeſta, & rationa-
bilis, non mutentur: etſi Rota *in vna Aquilen.*
prioratus, die veneris, 16. *Martij,* 1584. *quæ*
*in impreſſis Diuerſor. eſt deciſ.*778. *n.*2. *par.* 1.
tenuit, Priorem remoueri poſſe ſine cauſa, dum-
modo abſit malitia, *vt voluit Card.ad d.clem.*1.
§. *præmiſſa, nu.* 4. *prope finem, verſic. ego puto,*
de ſuppl. negligen. prælat. dummodo non ſubſit
præſumptio alicuius odij, *vt poſt Butr. tradit*
*Imola ad d. clem.*1.*n.*44.*verſ. d.Ant. credit: &*
Franc. ad d. cap. cum ſingula, num. 1.*circa me-*
dium, verſic.ſed Imola, de præben. lib. 6. Hu-
ius autem deciſionis ratio illa potiſſima fuit:
quia apud exteras gentes, hoc eſt, vltramonta- 50
nos, de iure communi communiter tenetur, Ab-
batem poſſe remouere Priorem manualem etiã
ſine cauſa, quia Abbas, quando tales admini-
ſtrationes committit, exprimit, quòd nuda vo-
luntate etiam ſine cauſa poſſit illos ad clauſtrũ
reuocare, *teſtimonio Ioann. Andreæ, ad d.c.cum*
*ſingula, ſub n.*2. *& ibi poſt eum Gemin.col.*2.*pro-*
*pe fin.verſic. ſed non recipitur. Butr.nu.*5.*verſic.*
ſed apud Italos, late Decius ad cap. ad noſtram,
*nu.*23. *verſic. ſed in Italia, de confirm. vtil.vel*
inut. qui etiam poſt Baldum aſſeuerat, Priorem 51
beneficio per Abbatem ſpoliatum non poſſe
contra ipſum agere, niſi adeſſet malitia, vel
odij præſumptio, *ex Innocen. ad cap. inſinuan-*
te, qui cleric. vel vouent. Dominic. ad cap. præ-
ſenti, col. 2. *de offic. ordin. ad d. clement.*1. *de*
ſuppl. neglig. prælat. Immo Abbas *ad d. cap. ad*
noſtram, num. 11. *& ad cap. Ioann. de cleric.*
coniugat. & alij recentiores *ad cap. cum acceſ-*
ſiſſent, & ad cap. cum M. Ferrarienſis, de con-
ſtit. quos refert, & ſequitur Decius ad dictũ cap.

*ad noſtram n.21.& Rebuff. in tract. de pacific. poſſeſſ.n.335.*dicunt,conſuetudine induci non
52 poſſe, vt manuale beneficium fiat irreuocabile. Nam cum hoc ſit in facultate Abbatis, ſi non eſt vſus tali facultate, conſuetudo non inducitur, cum in actibus meræ facultutis conſuetudo non inducatur, *vt in ſpecie tenuit Rota in d. deciſ.778.n.5.*vnde non obſtat *d.c.2.§.priores, de ſtatu monach.*quia intelligi debet de eo,qui per viam electionis fuit prouiſus,*vt rectiſſime adnotauit Imola ad d.clem.1.n.44.verſic.item quia iſti*,qui cum à fratribus canonice ſit electus,niſi
53 manifeſta,& rationabilis adſit cauſa, vel neceſſitas poſtulet,mutari, aut amoueri non debet, quo caſu requiritur etiam fratrum conſilium, *d.cap.2. in fine*.

Sed quid iuris erit, ſi regularis fuerit prouiſus à Papa de beneficio manuali, an ad nutum ſuperioris amoueri poterit? Hæc quæſtio diſſentientes ſatis habet interpretes: verum quoniam Decius eam multis perſequitur *ad d.cap. ad noſtram, nu. 9. cum ſeqq.* non inſiſtimus, ſed ad eumdem Decium lectorem reijcimus.

Ex his omnibus tollitur difficultas *ex d.c.cum ad monaſterium,in fine, de ſtatu monach.* vt monachus nihil proprij habere poſſit, quia cum tale habeat beneficium, dicitur nihil habere proprij, cum poſſit ab eo amoueri, & illud habeat in adminiſtrationem tantum. Verum,quoniam diximus,appellatione eccleſiarum ex communi loquendi vſu non venire monaſteria, religioſas domus, & conuentus, venire tamen beneficiorum ſignificatione, dubitari haud ab re poſſet: an conſtituatur differentia inter Eccleſiam, & beneficium, vti videtur conſtituere Rota poſt Barbatium,*ad clem.cauſam,§.quòd ſi forſan,n.24 de elect.in vna Firman.hoſpitalis,die Mercurij. 27.Nouembris,1577.coram R.P.D. Graſſo,quæ hodie eſt impreſſa in Deciſ.Diuerſorum,dec.508. n.2.* Reſpondemus, differentiam quidem eſſe inter eccleſiam,& beneficium eccleſiaſticum, ſed non illam, quæ eſſe dicitur inter eccleſias,& monaſteria, nam hæc conſtituitur, vt diſcernatur eccleſia regularis ab eccleſia ſeculari: ſed vtraque eſt eccleſia. Differentia verò inter eccleſiam, & beneficium eccleſiaſticum eſt diuerſa: omne quidem beneficium eccleſiaſticum po-
54 teſt appellari eccleſia: ſed non omnis eccleſia dici poteſt beneficium eccleſiaſticum. Benefi-
55 cium etenim eccleſiaſticum ex ſequentibus ſignis dignoſcitur, videlicet ex ratione perſonæ conferentis, illius,cui confertur,modi,quo confertur, & oneris annexi, *Barbatius ad d.clemen. cauſam,§.quòd ſi forſan,n.27.cum ſeq. Aegid.ad cap.ſuper hoc,num.16.de re iudic.ad c.in noſtra, n.10.vbi etiam late Ioan.Calderin.n.30. Abbas*
56 *conſil.27.n.1.lib.2.Gigans de penſion.q.86. n.7. Decius ad rubr. de reſcript. num. 25. Rota in d. deciſ.508.n.3.*Et quamquam eccleſia non con- 57
feratur alicui perpetuò, quod eſt vnum ſignum beneficij eccleſiaſtici, *can.præcepta, diſt.55.& can.ſanctorum,diſt.70.Calder.ad d.c.in noſtra, n.30.verſic.item quia perpetuum,Butr.conſil.19. n.19.* nam hoc eſt proprium ipſorum beneficiorum eccleſiaſticorum, vt ſint perpetua,tamen ſi eccleſia ſemper committitur perſonæ eccleſiaſticæ,reputatur beneficium eccleſiaſticum, *Rota* 58
d.deciſ.508. n.5. Immo ex eo ſolo, quòd locus eſt erectus auctoritate Epiſcopi, præſumitur beneficium,*vt videtur velle gloſſ.ad clem.ſi beneficiorum, in gloſſ. 1. in fine, de decim.Guido Papæ deciſ.187.n.1.Bertran.conſil.379.n.1 lib.6. Ripa ad c.decernimus,n.69.verſic.in iſto puncto,de iudic.Rota in deciſ.509. n.1.diuerſ. par.1.* Et licet non conferatur in titulum, tamen ſatis videtur eſſe, quòd poſſit conferri, quando eſt locus conſecratus,& habet dotem,*vt voluit Abbas ad* 59
c.auctoritate,in fi.de cenſib. Si verò de conſecratione non conſtat, & eſt campanile erectũ, cum campana, quæ pulſatur, cum ibi diuina celebrantur, ac altare lapideum, ibidemq. per ſacerdotes, & alios clericos celebratur, præſumitur locus conſecratus, & auctoritas Epiſcopi interueniſſe, omniaq. legitime concurriſſe, *vt notat Archidiaconus ad can.nemo,de conſecr.diſt.1. Io.Calder.conſ.4. de relig.domib. Rom.conſ.477. nu.13.* non enim poſſunt hæc ſine Epiſcopi auctoritate fieri, *c.patentibus,de priuileg.can.clericos,can.nullus,& can. altaria,de conſecr.diſt.1.*

At verò eccleſia ad differẽtiam beneficij eccleſiaſtici dicitur illa, quæ laicis dari poteſt, & 60
ad tempus, & quæ non eſt Epiſcopi auctoritate erecta, & vt vno verbo dicam, quæ non habet illas qualitates, quas requirunt iam citati doctores, *præſertim Ioan.Calder. ad d.c.in noſtra,* 61
n.30.& ſunt oratoria priuata, quæ licet interdũ veniant appellatione beneficiorum, *vt ſentit* 62
*Sarn.ad regul.de infir.q.23.*non tamen vere dicuntur beneficia, niſi quando dari poſſunt in titulum, & tãto magis, quia eccleſia ponitur pro beneficio, *c.2.de conceſſ.præben. c.cum non ignores, de præbend. Rebuff. in tit. qualia ſint inſtit. beneſ. num.9.Rota in d. deciſ.508. num.9.*

His ita peractis, videamus, quænam ſint illa monaſteria, quæ conuentum habere dicuntur, quæque ſic reſeruata ſunt, vt Cardinales virtu- 63
te indulti ea cõferre non poſſint, *Abbas conſ.25. n.2.lib.2.*dicit,de iure ciuili tres facere conuentum,*l.Neratius,& ibi Alciatus,ff.de verb.ſignif.* de iure autem canonico duos,*c.1. & ibi gloſſ.de elect.item gloſſ.ad can.1.10. q.1. idem Abbas ad d.c.1.n.5.Decius ad d.c.1.num.16. in fine*, dicit, perinde de iure Canonico, atque de iure ciuili, 64
ad faciendum collegium tres ſaltem requiri,vbi aliter

aliter conſtitutum non apparet : quia à iuris ci-
uilis diſpoſitione non diſcedimus, vbi contrariũ
in iure Pontificio non reperitur ſtatutum, *c. 1. de*
noui oper. nuntiat. qua de re latius diſſeruimus nos
lib. 1. c. 12. noſtrarum Animaduerſ. vbi diſputa-
65 tur, an clerici ſeculariũ Principum legibus ſubij-
ciantur : & agitur de ſententia, *cap. Eccleſia*
S. Mariæ de conſtit. Decij opinio mihi videtur
rectiſſima : ſiquidem electio illa dicitur perfe-
cta, quæ fit à maiori parte collegij *c. 6. 29. 34.*
48. 50. & 55. de elect. ſed in duobus maior pars
non reperitur: quod vt effugeret gloſſa *ad d. c. 1.*
de elect. quam cõmuniter ſequuntur noſtri, nẽpe
Antonius de Butrio ibidem, n. 2. Bald. n. 3. Petr. de
Anchar. n. 3. in fi. Bart. ad l. prætor, nu. 3. ff. de vi
66 *bon. rapt. & ad rubr. ff. de colleg. illicit. Gulielm. de*
Monte Lauduno ad extrauag. ſuſcepti regiminis,
n. 3. ne Sede vacante, dixit, duos facere congre-
gationem, tres verò collegium : & ita conſtituit
differentiam inter congregationem, & collegiũ.
quod plane diſcrimen probo, vt placet Baldo,
d. n. 3. quòd ſcilicet, aut loquimur de congrega-
tione collegiali, aut de ſimplici : illo caſu con-
gregatio, & collegium idem ſunt : iſto autem
nomen cõgregationis eſt magis generale, quàm
nomen collegij: quia nomen collegij ex vniuer-
ſo ſumitur, & alicui certo nomini eſt ſubiectum,
l. rerum mixtura, de vſucap. & loco vnius perſo-
67 næ habetur, *l. mortuo, ff. de fideicommiſſ. l. metum,*
§. animaduertendum, ff. quod met. cauſ. accipitur
itaque collegium, & congregatio ex pluribus
differentibus numero: atqui collegio attribuitur
ex intellectu ſignificatio complexiua, quæ ex
vniuerſo ſumitur, non tam voce, quàm ſignifi-
68 catione, *l. ſi is, qui ducentia, §. vtrũ, ff. de reb. dub.*
l. quod maior, ff. ad municipal. ſic verbum cõgre-
gatio *in d. c. 1. de elect.* accipi debet, hoc eſt de
ſimplici congregatione, non collegiali : quod
aperte indicat textus in prima compilatione, ex
qua id deſumptum eſt, apud Antonium Augu-
ſtinum : hiſce enim verbis concipitur. Nullus in
eccleſia, vel duo, vel tres fratres in congrega-
tione fuerint, eligatur presbyter, niſi eorum
electione, & cõuocatis eiſdem, etiam parochia-
nis, atque in vnum conſentientibus. Sic dictio
illa, presbyter, non accipitur pro Prælato eccle-
ſiæ collegiatæ, *vt Antonius de Butrio ibid. nu. 4.*
exiſtimat, ſed de ſimplici eccleſia parochiali, in
qua ſi duo, vel tres exiſtunt fratres, hoc eſt cleri-
rici, ille præfici debet, qui presbyter eſt, & ab
alijs eligi, conuocatis etiam parochianis, qui nõ
conuocarentur, quando eccleſia eſſet collegia-
ta : etſi olim in electione Epiſcoporum etiam
69 plebs concurrere, ac interuenire ſolebat. Et
quamquam verum eſt, collegium in vno conſi-
ſtere poſſe, vt aſſeuerant omnes iam citati, *ex*
l. ſicut, in fine, ff. cuiuſque vniuerſ. gloſſ. ad l. ſi gre-
gem, vbi Iaſon n. 12. ff. de legat. 1. hoc eſt, vt in
vno conſeruari poſſit ius collegij, quod etiam
habet locum in collegio Cardinalium, *vt adno-* 70
tauit gloſ. ad clem. ne Romani, §. porrò, in verbo,
omnes, de elect. quam refert, & ſequitur Decius
ad d. c. 1. n. 14. ab initio tamen in vno, vel duo- 71
bus conſiſtere nequaquam poteſt collegium, vt
vnus, vel duo faciant collegium, niſi id ſpeciali
aliqua cõſtitutione caueatur, *quod & Decio pla-*
cuit ibid. n. 16. Verum, ſi de conſtitutione non 72
apparet, putarem credulitatem gentium, & opi-
nionem ſufficere, *vt voluit idem Guliel. de Mon-*
te Laud. ad d. extrauag. ſuſcepti, ſcilicet, vt con-
uentus, capitulum, collegiumve vocetur, & nun-
cupetur, in quo duo vel plures tanquam facien-
tes vnum corpus conuenire conſueuerant, ac
ita ab omnibus, vel communiter reputatur, &
pro conuentu habetur. Concluſio igitur erit, 73
monaſteria non dici habere cõuentum, niſi ſal-
tem tres habuerit monachos, vel duos ex ali-
quo ſpeciali ſtatuto : quòd ſi de ſtatuto non cõ-
ſtet, ſufficit opinio vulgi exiſtimantis conuentũ
eſſe : ita tamen vt adſit realitas, quòd ibidem
conuerſantur, & conueniunt, vt vnum corpus
inſimul faciant, nempe quòd Prior, & monachi
congregentur more conuentuali in vnum locum
ad ſonum campanæ pro negotijs eccleſiæ, &
his ſimilibus peragendis.

Ex his tollitur quodammodo illa difficultas,
an monaſterium dicatur carere conuentu, ex eo
quòd caret conuentuali obſeruantia : nam Rota
in vna Caputaquen. iuriſpatronatus, die veneris,
11. Martij, 1575. coram R. P. D. Aldobrandino,
nunc Cardinali, & magno Pœnitentiario, (qui
poſtea mortuo Innocentio IX. die 29. Ianuarij
ann. ſalut. 1592. Pontifex Maximus renuncia-
tus eſt, & Clemens VIII. appellatus, cuius ele-
ctioni, vt Hieronymi Cardinalis Ruuerei con-
clauiſta interfui qui in eodem Conclaui quarto
die ante ipſius Pontificis electionem vita fun-
ctus eſt.) ea deciſio impreſſa eſt *in prima par-*
te Deciſionum Diuerſorũ, in ordine, 208. nu. 4. te-
nuit, aliud eſſe dicere, monaſterium carere con-
uentuali obſeruantia, aliud carere conuentu.
Nam ex eo, quod aliqua retinetur ſpecies, & 74
forma conuentus, vtputa quia more cõuentuali
congregantur, & ſemper in monaſterio adfue-
rint, & adſint monachi, & Prior, licet ipſi mo-
nachi, & Prior non obſeruent regulam, dicitur
tamen conuentus : quia retentio illa venit con-
tinuatiue ad ſtatum regularem præcedentem,
quo fit, vt etſi hoc fortaſſe non eſſet ſufficiens
ad introducendum nomen conuentus, ſufficiat
tamen ad illud retinendum, & conſeruandum,
d. deciſ. 208. n. 5. ſicuti videmus, quòd per vnum
retinetur nomen, & ius vniuerſitatis, *d. l. ſicut, §.*
fi. cum alijs iam citatis. Quæ adeo vera ſunt, vt 75
eadem

eadem Rota *in d.deciſ.* 208.*n.*7. tenuerit,mona-
76 ſterium non dici carere conuentu, etiam ſi in eo creati fuerint Priores clerici ſeculares, & poſiti fratres alterius ordinis:quia licet id fieri potuerit, tamen ſatis eſt, quòd pro retentione conuẽtus fuerit retentum ſemper nomen, & gradus Prioris, & quòd ſemper adfuerint monachi, qui more conuentuali pro negotijs Abbatiæ cõgregati ſint: quibus mirifice conuenit *conſil.* 281. *Oldrad.& quod notat Felinus ad cap.in noſtra*, *n.*27.*de reſcript.*Hinc dubitari poſſet, an valeat impetratio facta de beneficio quaſi conuentuali, non facta mentione de illa qualitate: & an
77 illa taciturnitas vitiet gratiam. Rota tenuit non vitiare, *auctoritate Caputaquen.deciſ.*46.*par.*2. quia gratia non dicitur ſurreptitia, ſi de qualitate non conſiderata à iure non fuit facta mentio, *Rota deciſ.* 468. *in nouis, Aegid. deciſ.*698. *Cald.conſ.*6.*de præbend.& Felinus ad c.ſuper litteris,col.*2.*verſic.limita* 1. *& ad cap. poſtulaſti, col.*4.*verſic. declara etiam, de reſcript.facit & deciſ.*13.*de præbend. in antiquioribus.* Siquidem
78 Rota, quoad eius fieri poteſt, æquitatem amplectitur, vt gratiæ ſuſtineantur, cùm non ſine labore, & grauibus expenſis obtineantur, Sarnenſ. *ad reg.de valore quæſt.*11.*in fine,*Cantuc. *deciſ.*9.*n.*9.*diuerſ.par.*2.*argum.c.commiſſa, de electione lib.*6.facit & *deciſio.* 19. *de præb. in nouis,*& quantum poteſt,vitat rigorem, niſi rigorẽ ſeruari neceſſe ſit. Idem Cantuc. *deciſ.*12.*n.*2. *par.* 2. quemadmodum alia etiam ſuprema tribunalia, præſertim Senatus Pedemontanus teſtimonio Antonij Theſaurij *deciſ.*148.*n.*2.*in fi.* quod & aliàs ego quoque notaui præſertim *c.*18.*n.*160.*de ſacror.immunit.lib.*3.Nam,vt ad rem redeam, ſi prius beneficium erat conuentuale, & tempore impetrationis carebat conuẽtu, ſatis erat exprimere, quòd prioratus carebat conuentu, *d.deciſ.*46.*in fi.*Sed quæri opportune poteſt, an eo ipſo,quo prioratus caret conuentu, ſtatim deſinat eſſe conuentualis, an verò vt deſinat,aliquod temporis ſpatium interce-
79 dere neceſſarium ſit. Reſpondeo non ſtatim, ſed neceſſariam eſſe præſcriptionem, nec legitime ſtatus non conuentualis dicitur præſcriptus, niſi ſaltem per ſpatium quadraginta annorum fuerit obſeruatus, *c.cum de beneficio,de præbend. lib.*6.Rota *in deciſ.* 2. *de præbend. in nouis,& d.*
80 *deciſ.*208.*n.*1.*par.*1. *Diuerſorum.* Monaſteria igitur conuentum habentia reſeruata ſunt.
81 Reſeruantur item conferenda ea, quorum fructus in libris cameræ Apoſtolicæ taxati reperiuntur. Sed dubitatio eſt, quænam ſint ea, quorum fructus ſunt taxati in dictis libris. Sunt autem in libris cameræ Apoſtolicæ taxati fructus dumtaxat eccleſiarum cathedraliũ, & Metropolitanarum, Patriarchalium,monaſteriorũ, & prioratuũ,non autem beneficiorum inferiorũ.
At monaſteria, & prioratus, quorum fructus taxati ſunt in libris cameræ, exceduntq. florenos ſexaginta tres cum vno tertio, ſunt conſiſtorialia;quæ verò ſummam illam non excedunt,conſiſtorialia non ſunt. Nec vllum monaſterium, vel prioratus eſt conſiſtorialis, cuius fructus nõ ſint taxati in libris cameræ. Sed multa ſunt monaſteria, & prioratus non conſiſtoriales: quorũ forſan fructus ſunt taxati in libris cameræ, non excedunt tamen ſupradictam ſummam 63.cum vno tertio: & de his potuit intelligere Papa, dum ait: Monaſteria non tamen conſiſtorialia, nec conuentum habentia, nec quorum fructus in libris cameræ Apoſtolicæ taxati reperiuntur. Nam cum ab indulto monaſteria conſiſtorialia, & conuentum habentia excludat, tum ſubijciat etiam ea, quorum fructus in libris cameræ ſunt taxati, ſit profectò, vt alia ſint monaſteria,quæ conſiſtorialia non ſunt, eorum tamen fructus taxati in libris cameræ reperiuntur, & non excedunt dictam ſummam 63.cum vno tertio. 82
Ergo regula erit, quòd beneficia, quorũ fructus taxati ſunt in libris cameræ,& excedunt ſummã 63.cum vno tertio, conſiſtorialia ſunt: ea verò, quorum fructus dictam ſummam nõ excedunt, ſunt tamen taxati in dictis libris,non ſunt conſiſtorialia, attamen ea conferre etiam virtute indulti, Cardinalis nõ poteſt,quia ſunt reſeruata. 83

Florenos autem dicimus, nihil aliud eſſe, quàm ducatos: ducati verò in Romana curia valent vnum ſcutatum aureum in auro cum vno iulio. Iulius ita dictus fuit à Iulio Secundo, qui idem eſt,atque denarius: nam conſtat ex decem baiochis, baiochus verò ex quatrenis quattuor. Itaque floreni ſexaginta tres cũ vno tertio ſummam faciunt ſcutatorum aureorum in auro, vt vocantur vulgò 68. iulij ſeptem,baiochi 3.quatrenus vnus, quaſi cum dimidio: aureus verò ſcutatus ad rationem iuliorum vndecim cum dimidio æſtimabatur communiter, hodie 12. & vlterius æſtimatur, licet eius valor pro rerum incidentium vſu variari ſoleat, *arg. l.pretia rerum, ff. ad leg. Falcid.* 84

His igitur exceptis, hoc eſt monaſterijs conſiſtorialibus,conuentum habentibus,& quorum fructus reperiuntur in libris cameræ Apoſtolicæ taxati, alia quæcumque regularia beneficia,cõuentuales dignitates, vtpote, prioratus,præpoſituræ, præpoſitatus, perſonatus,adminiſtrationes,officia,& alia quoquo nomine nũcupentur, Cardinalis ratione indulti conferre poteſt. Sed obijciet aliquis, Papam non cenſeri plus iuris in Cardinalem transferre velle, quàm ipſe habeat,ex vulgata iuris regula,*l.nemo,ff.de reg.iur.* Nam licet Papa latiſſimam poteſtatem præſertim in beneficialibus habeat, *c.de præben.lib.*6. 85 86

ita vt

ita vt reſeruando afficiat beneficium, & infectũ reddat quidquid diſponitur in contrarium, & deroget omnibus iuribus, ſtatutis, priuilegijs, conſuetudinibus, & adimat omnem poteſtatem conferendi, & aptandi, *vt poſt Ioann. de Lign. ſcribit Gemin. ad c.fi.§.in conferendis, nu.3. vbi etiam Franc.n.6.Caſſad.deciſ.4.de conceſſ.præb.*
87 *Rota deciſ.1.de rer.permut. in nouis, Mohed. deciſ.296.Puteus deciſ.4. lib.2.*non præſumitur tamen ſine cauſa tertio velle ius auferre: quia
88 etſi motus proprius,*vt ſupra ad §. nos itaque* in reſcripto additus, tollit ſubreptionem, *Rota in*
89 *nouis, deciſ.112.Caputaquen.deciſ.13.par.1.* nõ tollit tamen ius tertij, *idem Caputaq. deciſ. 37. n.2.par.2.*Sed omnis collatio, & omnimoda diſpoſitio beneficiorum regulariũ ſpectat ad Abbatem ſolum,vt nonnulli aſſeuerant,*ex can.nullum,*18.*q.2. ibi, ad quem poteſtas tota pertinere conuenit, prout etiam refert Panormitanus ad c. ea noſcitur, de his,quæ fiũt à Prælat.ſine conſenſ. cap.col.1.verſ.nota quòd in præſentationibus,*vel vt communiter volunt,ad Abbatem,& conuentum,*c.fi.cũ gloſſ.in verſ.pertineat, & ibi Archid. Ioan.Monach. Domin. & Franc. de regularibus lib.6.& alij communiter ad d.c.ea noſcitur,* ergo Abbas, aut etiam conuentus cum ipſo in ſuo territorio priuatur collatione, prouiſione, ſeu diſpoſitione beneficiorum regularium. At ne diutius in quæſtione hac inſiſtamus,reſpondendum eſt, verum eſſe,Romanum Pontificem non plus iuris in Cardinalem transferre, quàm ipſe
90 habet: atqui dubium non eſt, quin ſummus Põtifex valeat quæcumque conferre beneficia,etiã manualia, *vt late oſtendit Decius ad cap.ad noſtram,n.9.cum ſeqq. de confirm. vtil. vel inutil.* Quare licet Abbates ſoleant conferre eadem beneficia manualia, & etiam de iure communi alia omnia, & dignitates, & perſonatus,officia, & adminiſtrationes: verumtamen, quoniam
91 Papa ex reg. 3. Cancell. ſibi reſeruauit etiam prioratus, præpoſituras, præpoſitatus, ac alias dignitates conuentuales, & præceptorias generales ordinum quorumcumque, ſed non militiarum,ideo voluit non obſtante dicta regula, Cardd. poſſe conferre omnia beneficia regularia, illis tribus exceptis, quorum initio iſtius quæſtionis mentionem fecimus, videlicet, vt Cardinalis ratione indulti conferre valeat ea beneficia, etiam dignitates, quæ in Abbatijs,& prioratibus, quos ſine in titulum, ſiue in commendam obtinet, exiſtunt, quamuis reſeruata diſpoſitioni Pontificiæ ex dicta regula.

Sed videamus, an Cardinalis ex tam amplo indulto conferre poſſit ea beneficia, & eas dignitates conuentuales,quæ, & quas alij Abbates, & Priores habent in diœceſibus Epiſcopatus, ſiue Archiepiſcopatus, vel Patriarchatus alicuius Cardinalis indultum habentis, quas aliàs, hoc eſt, ratione ordinariæ iuriſdictionis ipſe conferre minus valet. Exemplo res ſit illuſtrior. In diœceſi Taurinenſi multi ſunt Abbates, Priores, & alij (præſertim Archidiaconus ipſe Taurinenſis) qui plurium beneficiorũ ſimplicium, & curationem animarum habentium habent, non ſolum collationem beneficiorum regularium,ſed etiam ſecularium. At quia Ab- 92
bates tanquam Epiſcopis inferiores non habẽt ius conferendi, niſi quattuor menſium, & quia non poſſunt conferre dignitates conuentuales, *ex d.reg.3.*quæro,an Cardinalis ratione indulti has conuentuales dignitates,& alia beneficia in octo menſibus reſeruatis vacantia poſſit cõferre. Si quis rem à principio repetat,dicet,poſſe. Namque Epiſcopi ab initio naſcentis eccleſiæ,& multo etiam poſt tempore omnia, & ſingula, ac quocumque die vacantia conferebant beneficia, *vt latius ſupra ad §. per quæ ſublatis,* oſtenſum plene eſt, *quibus addo deciſ. 27. in* 93
princ.de præben. in nouis, nec inferiores Epiſcopo habebant conferendi poteſtatem, niſi in quantum Epiſcopus tacite concedebat,vel concedit, & patitur eos habere, *vt videre eſt ex c. ex frequentibus, & c.cum veniſſent, de inſtitut. Hoſtienſis in ſumma de offic. Archid. §. quod ſit eius officium,& de inſtitut. §. qui poſſet: & ad c. cum ſatis,n.5.eod.de offi.Archid.Abbas ad c. cum eccleſia Vulterana,col.3.in fin.verſ. tertio membro, de elect.Caputaquen.deciſ.283.n.1. par. 2. Gaſpar de Peruſ.in tract. de reſeruat. benefic.in princ. n.1.* Cum ergo inferiores Epiſcopo hanc habeant facultatem ex tacita Epiſcopi permiſſione,& cum conferre non poſſint, niſi ea, quæ in illis quattuor menſibus vacant: reliqua verò ſint reſeruata,ex virtute indulti,ordinarius collator videtur poſſe illa conferre, quaſi reſumpſerit illam, quam ex tacita permiſſione amiſerat poteſtatem. Ipſe tamen in ea ſum ſententia, 94
vt exiſtimem, Cardinalem ratione indulti non poſſe conferre beneficia ad collationem inferiorum collatorum ſpectantia, & diſpoſitioni Pontificiæ reſeruata, niſi de his in indulto expreſſa fiat mentio: *idem tenere Rotam oſtendit Puteus deciſ.162.n.8.lib.2.* ratio eſt, quia indulta non 95
augent ordinariam iuriſdictionem, ſed illam præſeruant,*d.deciſ.162.n.5.& deciſ.190. nu.3. lib.3.Caſſad. deciſ.1.& 30. de priuileg.*nam remoto indulto, Cardinalis ordinarius conferre non poteſt, ſtante alio quaſi in poſſeſſione conferendi,ergo nec ſtante indulto,*Puteus dec.206. lib.1.*qui ait, indultum Cardinalis de conferendis beneficijs ad collationem ſuam de iure ſpectantibus, non comprehendere beneficia, in quorum poſſeſſione conferendi alius erat, licet 96
de iure collatio ſpectaret ad eum, ex quo erant

in ſua

in ſua diœceſi *per Caldil.* 23.*de præben.* quia attenditur quaſi poſſeſſio conferendi, non autem, quòd de iure ad eum ſpectarent ea:& ex his habetur reſponſio ad ſupradicta.

Summa ex §. ac Beneficia.

1 *Beneficia electiua digna ſunt ſpeciali nota.*
2 *Clauſula, ad collationem, prouiſionem, &c. non includit beneficia electiua.*
3 *Legati in dignitatibus electiuis ius collationis ſibi reſeruare nequeunt.*
4 *Mandatum de prouidendo de perſonatu, aut dignitate non comprehendit perſonatus, aut dignitates electiuas.*
5 *Reſeruationes beneficiorum electiuorum reuocatæ ſunt per Concilium Baſileenſe.*
6 *Electio pertinet ad eligentes.*
7 *Papa, ſi electionum ordinem ſubuertat, non eſt ſuſtinendus: ex Ludou. Rom.*
8 *Concilium Baſileenſe, quoad reſeruationes beneficiorum electiuorum, in Gallia receptum fuit tantum potius de facto, quam de iure.*
9 *Omnes Pontifices, non obſtante Concilio Baſileenſi, regulas reſeruatiuas fecerunt.*
10 *Concilium Baſileenſe ante concordata abrogatum à ſummis Pontificibus fuit.*
11 *Abrogatio Concilij Baſileenſis an fuerit in Gallijs publicata, necne, dubitatur.*
12 *Papa non obſtantibus quibuſcumque obſtare poſſent, etiam in Gallijs reſeruare ſibi collationem poteſt.*
13 *Papa beneficia electiua conferre, & alteri conferenda concedere poteſt.*
14 *Sonus campanæ vocans compatronos non facit beneficium electiuum.*
15 *Beneficia electiua tantum dicuntur, quæ ſunt caput collegij.*
16 *Omnis eccleſia regularis, ſeu cathedralis in dubio præſumitur collegiata.*
17 *Prior collegij, ſeu conuentus de iure communi per collegiales, ſeu cōuentuales eligi debet.*
18 *Expreſſis ijs, quæ ad beneficium curatum pertinent, licet non exprimatur præciſe illud eſſe curatum, gratia non vitiatur.*
19 *Subreptitia gratia eſt, cum impetratur dignitas electiua, nec exprimitur, quòd ſit electiua.*
20 *Expreſſio requiritur, vt veritas de his, quæ in facto conſiſtunt, eluceſcat.*
21 *Quod eſt de iure certum, expreſſione non eget.*
22 *In feudi impetratione non eſt neceſſaria conſuetudinis feudorum mentio.*
23 *Qualitates iure materiæ inſitæ mentione opus non habent.*
24 *Beneficiorum quoque regularium publicandæ ſunt reſignationes.*
25 *Sub beneficio collatiuo capituli non venit canonicatus, quia eſt electiuus.*
26 *Quod confirmatione eget, electiuum; quod minime, collatiuum eſt.*
27 *Seruata plena forma electionis, beneficium, licet non confirmetur, eſt electiuum.*
28 *Inſtallatio canonici in eccleſia precipue Taurinenſi pro confirmatione habetur.*
29 *Scotatio traditionem operatur.*
30 *Scotatio eſt forma transferendi poſſeſſionem.*
31 *Innocentius Sextus voluit eſſe electiuum, in quo ſeruata ſit forma electionis.*
32 *Conſuetudinis antiquitas ſignum eſt beneficium eſſe electiuum.*
33 *Indultum Cardinalis capit etiam beneficia electiua.*
34 *Verbum, inſtitutio, quamuis diſpoſitionem comprehendit.*
35 *Verbum, omnimoda, vt genus operatur etiam in reſeruatis.*
36 *In electiuis non habet locum libera inſtitutio.*
37 *Verbum, libere, importat ſine altero, vel ſine alterius contradictione.*
38 *Quæ eliguntur non ſunt pleno iure ſubiecta.*
39 *Indultum nihil iuris confert, ſed remouet tantum impedimenta.*
40 *Clauſula, qui ad illa conſueuerint, non intelligitur cum præiudicio habentium eligere.*
41 *Canonicatus, qui per electionem à capitulo diſtribuuntur, à Cardinali indultum habente conferuntur.*
42 *Cardinalis virtute indulti beneficia curam iuriſdictionalem habentia confere poteſt.*
43 *Cura iuriſdictionalis ſtricta eſt miniſtratio ſacramentorum: larga eſt poteſtas fori contentioſi.*
44 *Curam iuriſdictionalem fori contentioſi habere poſſunt Archidiaconi, & inferiores Prælati.*
45 *Non omne beneficium curatum eſt eccleſia parochialis.*
46 *Eccleſia habens regimen in loco diſtincto, dicitur parochialis.*
47 *Rectori parochiali tenemur ſaltem ſemel in anno peccata confiteri.*
48 *Epiſcopus dicitur rector parochialis.*
49 *Cura iuriſdictionalis non comprehenditur ſub regula de idiomate.*
50 *Beneficium habens curam annexam, non eſt proprie curatum.*
51 *Non ſolent, niſi vernacula lingua ſacramenta in quibuſdam miniſtrari.*
52 *Cancellaria curam iuriſdictionalem in litteris apponit, ne ſubreptitias eas eſſe contingat.*

53 *Gratia nulla eſt, niſi qualitates beneficiorum in impetrationibus exprimantur.*
54 *Expreſſio qualitatum, quæ de iure beneficijs inſunt, abſque periculo omitti poteſt.*
55 *Etiam conſuetudo facit dignitatem.*
56 *Papa beneficium ſimplex facilius concedit, quàm curatum.*

Ac beneficia huiuſmodi, ad quæ conſueuerint qui per electionem aſſumi, eiſq. cura etiam iuriſdictionalis immineat animarum, ac beneficia huiuſmodi.

§. Ac beneficia.

1 AC BENEFICIA. Mirum profectò eſt, ſummum Romanum Pontificem concedere Cardinalibus facultatem conferendi beneficia electiua, cum ſint digna ſpeciali nota, *vt ait Caputaquen. deciſ.* 41. *nu.* 2.
2 *part.* 3. *vnde Ripa conſil.* 5. *incip. Iulius Papa, tit. de reſcript. nu.* 1. dicit, clauſulam illam, ad collationem, prouiſionem, præſentationem, inſtitutionem, ſeu quamuis aliam diſpoſitionem communiter, vel diuiſim ſpectantia, non includere beneficia electiua, *clement.* 1. *de præbend.* quæ, vti ibidem aſſeuerat gloſſa, procedit etiam in beneficijs inferioribus electiuis: nam videmus, Clementem Quartum *in cap. de liberatio-*
3 *ne, de offic. legat. lib.* 6. prohibuiſſe, ne Legati poſſent non modò cathedrales eccleſias, vel regulares, vel collegiatas ſibi reſeruare, vel conferre, ſed nec etiam dignitates poſt Pontificales maiores, ſi earum Prælati per electionem debent aſſumi: ſiue huiuſmodi beneficia ſint deuoluta ad Sedem Apoſtolicam, ſiue ad inferiores Prælatos, *prout tradit Franc. ibid. num.* 4. *facit quod conſtituit etiam Bonifacius Octauus in*
4 *cap. cum in illis*, §. 1. *de præben. lib.* 6. vt ſi mandatur, aliquem prouideri de perſonatibus, dignitatibus, etiam ſi curam habeant animarum, ad collationem, prouiſionem, præſentationem, vel diſpoſitionem ſpectãtibus quorumcumque, prouideri non debeat de perſonatibus, vel dignitatibus, ad quos, ſeu quas per electionem aſſumuntur. Sed quid opus eſt ire per mendi-
5 cata ſuffragia, ſi omnes reſeruationes dignitatum, ſeu beneficiorum electiuorum ſunt reuocatæ, & irritatæ in Concilio Baſileenſi? *videre eſt in pragm. ſanction. ſub tit. de elect. & reſeru. c. & quia*, §. *item omnes: cuius decreti meminere Roman. conſil.* 483. *num.* 13. *& conſil.* 499. *nu.* 2. *in fine, & Decius ad cap.* 1. *num.* 6. *de elect.* quod ſane decretum mirifice commendat propter regulas Cancellariæ, *item Nicolaus Boerius deciſ.* 2 *Germon. de Indultis.*

& in tract. de poteſt. Legati à latere, quæſt. 1. *nu.* 108. *Lambert. in tract. de iure patron. lib.* 2. *part.* 2. *q.* 6. *art.* 13. *ante num.* 4. *Ripa conſil.* 31. *vel conſil.* 3. *de elect. nu.* 6. *&* 10. *Quint. Mandoſ. ad regul.* 2. *q.* 2. *nu.* 3. *Cancell.* Nam cum de iure 6
communi electio pertineat ad eligentes, *d. c.* 1. *& cap. ne pro defectu, cap. quia propter, & cap. cum eccleſias, vbi Abbas col.* 3. *eod. de elect. Domin. ad can.* 1. *col.* 2. *verſic. quantum,* 21. *diſt. & ibi etiam Card. Alex. col.* 6. tum adſit decretum dicti Concilij Baſileenſis, vt abſque aliquo impedimento, aut obſtaculo ad electionem procedi poſſit, videtur vtique dicendum non ſolum Papam hanc facultatem Cardinalibus dare, ſed nec per ſeipſum cõferre poſſe. Quinimmo Ludouicus Romanus *d. conſil.* 483. *num.* 13. *& conſil.* 499. *num.* 3. reſpondit, quòd ſi dicatur, ſummum Pontificem intra tempus electionis, quod eſt trimeſtre, prouidere ex iuſta cauſa poſſe, derogando decreto dicti Concilij: quamuis regulariter præſumendum ſit pro facto Pa- 7
pæ, vt moueatur ex iuxta cauſa, tamen hoc verum eſſe ait, niſi ipſe aliquid faciat contra conſtitutionem reſpicientem generalem ſtatum Eccleſiæ, vt eſt hæc de electionibus, tunc enim non eſt ſuſtinendus, niſi faciat ex cauſa magna, & alijs nota, & ſic eſt neceſſe, illam probari, & exprimi, aliàs non præſumitur, *vt dicunt etiam Lambert. in d. art.* 13. *num.* 4. *Marſ. ſingul.* 8. *Aymon Craueta de antiq. temp. par.* 1. *ante num.* 7. *& Boerius d. deciſ.* 2. *n.* 9. *cum ſeqq. qui nu.* 16. *cum ſeqq.* contendit, per huiuſmodi Baſileenſe decretum in duobus tantum caſibus videri ſummo Pontifici permitti reſeruationem dignitatum electiuarum: cæterum præferri electionem Pontificiæ prouiſioni. Quod ſane Baſileenſe decretum, licet prima facie vehementer vrgere videatur, nihil tamen obſtat, quin vera ſit reſponſio ipſius Mandoſij loco iam citato, *num.* 12. *verſic. non obſtat ſecundum:* videlicet, Baſileenſe Concilium, præſertim, quoad reſer- 8
uationes per ſummos Pontifices faciendas, non fuiſſe receptum, niſi in Gallia: & forſan de facto magis, quàm de iure, idq. non indiget probatione: cum manifeſtiſſimum ſit, omnes Ro- 9
manos Pontifices poſt dictum Concilium ſuas feciſſe regulas reſeruatiuas. Et quamquam in Gallia pro iure dictum Concilium obſeruetur, *teſtimonio gloſſ. pragmaticæ ſanctionis, Boerij, dict. deciſ.* 2. *Decij ad dict. cap.* 1. *de elect. lib.* 6. tamen aliter eſſe dicendum extra Galliam 10
aſſeuerat Mandoſius, qui etiam contendit, non poſſe etiam in Gallia ſeruari, cum per ſummos Pontifices abrogatum fuerit ante concordata inter Leonem Decimum Pontificem Maximum, & Franciſcum Primum Galliarum Regem, etſi forſan non conſtat, quòd abro-

gatio fuerit in regno Galliæ publicata. Nec
11 dubium eſt, quia beatiſſimus Papa, non obſtantibus quibuſcumque concordatis, priuilegijs, immunitatibus, conſuetudinibus, atque etiam conciliaribus conſtitutionibus, etiam in Gallia, valeat huiuſmodi facere reſeruationes,
12 cum ipſe omnium beneficiorum ſit dominus, *c.2 de præben.lib.6.clemen.1. ne lit. penden. & alijs iuribus ſæpius citatis.*

13 Mirum ergo nō erit, ſi ipſe cum per ſemetipſum poſſit cōferre beneficia electiua, valeat quoque talem alteri poteſtatem impartiri, ex vulgata iuris regula, *cap.qui per alium, de regul.iur. lib. 6.* Sed quo modo Cardinales conferre poſſint, videamus. At verò in primis admonere oportet, electionem non cadere in ſimplici parochiali eccleſia, nempe inter beneficiatos eiuſdem, quando vacat aliquod beneficium in illa
14 eccleſia, licet ipſi ſint patroni, nec ſonum campanæ pro congregandis compatronis facere beneficium electiuum, nec eccleſiam collegiatam, niſi conſtiterit de ſignis, & inſignibus à iure ad faciendum collegium requiſitis, *vt per Roman. conſ.436.& per ea, quæ dixi ſupra ad §.proxime*
15 *præcedentem, verſic.ex his tollitur,* & de iure illa beneficia tantum dicuntur electiua, quæ ſunt caput collegij, non autem alia in eccleſia collegiata conſiſtentia, *gloſ.ad c.quia propter, de elect. Staphil.in tract.de litter.gratiæ, & iuſtit.fol.58. in verſic.ad ſecundum, Aegid. deciſ.69. atque ita fuiſſe in Rota reſolutum in vna Calagurritana beneficij, teſtatur Caputaquen.deciſ.295.par.1.*

Cum igitur ea dumtaxat dicantur electiua beneficia, quæ ſunt caput collegij: mirum non eſt, ſi ſint nota ſpeciali digna: vnde ſi quis impetrauerit beneficium electiuum, vt puta prioratum, in quo ſint tres, vel quattuor, vel ſex monachi cum Priore ſimul viuentes, & Papa illud conferat, vel conferri mandet, quæritur an teneat collatio, an verò gratia ex eo vitietur, quòd dictum non fuit beneficium huiuſmodi eſſe electiuum: videtur dicendum, valere collationem, & gratiam ſubſiſtere: nam etſi dictum non ſit, beneficium eſſe electiuum, expreſſum eſt tamen æquipollens: quia eo ipſo, quo exprimitur ibidem, quattuor, vel quinque, vel plures eſſe monachos cum Priore ſimul viuentes, præſumitur, quòd ſint ibi collegialiter, ſeu conuentualiter in dubio, quia regulariter, & ſimul viuunt:
16 maxime quia in dubio omnis eccleſia regularis, ſeu cathedralis, vbi ſunt multi, & dos fuit pro multis conſtituta, præſumitur, quòd ſit collegiata, *teſtimonio Hoſtienſis ad c. nobis, de iure patr. facit etiam, quod notatur in deciſ.208.par.1.Deciſ. Diuerſ.* quod non habet locum in eccleſijs ſecularibus inferioribus, *vt notat Innoc.ad c.po-*
17 *ſtulaſti, de iure patron.* Itaque, ſi ibi eſt collegium, Prior, qui eſt collegij caput, debet eligi de iure communi per collegium, vel conuentum, *vt c.1.c.ne pro defectu, c.quia propter, de elect.& alijs ſuperius citatis:* ergo collatio erit recta. Accedit, quòd ſi quis impetrauerit dignitatem,
exprimendo, quod poteſt excōmunicare, quòd 18
tenetur audire confeſſiones pœnitentium, conferre eccleſiaſtica ſacramenta, & huiuſmodi alia ad curationem animarum pertinentia, licet non exprimatur, beneficium eſſe curatum, ex prædictis tamen conſtat, eſſe curatum, & tenet collatio: nihilominus Rota tenuit *deciſ.13.num.5.de*
præben.in antiquior. gratiam eſſe ſubreptitiam, 19
ſi impetrans dignitatem eccleſiæ electiuam expreſſam non fecerit mentionem, quòd eſt electiua: etſi alia omnia, quæ electiuis dignitatibus conueniunt, fuerint expreſſa, *d.clem.1. de præb.*
Huius deciſionis ratio eſt: quia ideo voluit Pa- 20
pa, quòd fieri deberet expreſſa mentio quòd eſſet electiua, vt veritas ſibi nota eſſet de his, quæ in facto conſiſtunt, cum aliàs facta ignorare poſſet. *c.1.de conſtit.lib.6.c.vt noſtrum, vt eccl. benef.*& quia exprimendo, eccleſiam eſſe collegiatam potuit contingere collationem eius ad alium ſpectare: & hoc non probat eſſe, quod nō contingit abeſſe: ergo &c. Neque obſtat, quòd in impetratione beneficij curati, non ſit neceſſe exprimere illam qualitatem curati, quia reſpōdetur: quòd quando diſpoſitio de iure communi vnam habet neceſſitatem & infallibilem veritatem, tunc non opus eſt illius qualitatis expreſſione, *c.ad hæc, de offic. Archid. Felin. ad c.ſuper litteris, nu.8.verſic.2. regula, & ad c. in noſtra, n.14.de reſcript. & ad c.accedentes, verſic. dixit, de præſcript. Caſſad. deciſ.12. de præbend. Staphil.de litter.grat.& iuſtit.fol.51. verſic. ſed circa expreſſionem, Rebuffus in prax. benefic. in tert.parte ſignat. in verbo, etiam ſituationis, n.4.*
Hinc eleganter dicebat Baldus *ad c.ordinem,* 21
de reſcript. ibi, vt ſcias, quod id, quod certum 22
eſt de iure, non indiget expreſſione: & ideo impetrans feudum, non habet neceſſe facere mentionem conſuetudinis feudorum, quæ iure ſcripto comprehenduntur, & quod certum eſt, expreſſione non indiget, *l.1.in fine, ff. de dote prælegat.* vnde Rota *deciſ.69.in antiquis,* refert, Vr-
banum Papam vni Auditori reſpondiſſe, quod 23
de qualitatibus, quæ à iure inſunt materiæ impetratæ, non eſt opus facere mentionem. Sed conſtitutio de publicandis reſignationibus cō-
prehenditne electiua beneficia, & nominatim 24
regularia? Rota *in vna Treuerenſi Abbatiatus coràm Aldobrandino, quæ eſt deciſ.189.diuerſ. par.2.* tenuit, comprehendi, quoniam verba conſtitutionis ſunt vniuerſalia ibi: *in quibuslibet beneficijs,* quorum appellatione continentur etiā regularia, Card.*ad Clem.1.q.5.n.12.de iud. Felin.*

ad c.

*ad c. poſtulaſti ante n.*5. *de reſcript.* alia etiã ra-
tione debent comprehendi, nempe, vt euiten-
tur fraudes, vt in prooemio eiuſdem conſtitutio-
nis habetur, ſiue monaſteria ſint conſiſtorialia,
ſiue non. *d. deciſ.* 189. *num.* 2.

Præterea ſciendum eſt, eſſe alia beneficia
electiua, quæ non ſunt caput collegij: *vnde
Card. ad clement. quia contingit, verſ. vt autem,
in* 4. *notab. de relig. domib. & ad d. clem.* 1. §. *ad
hæc, q.* 4. *de præben. & in conſil.* 105. *vti refert, et
ſequitur Felin. ad c. in noſtra, n.* 26. *verſ. hoc autẽ,*
quòd beneficium electiuũ proprie dicitur, quã-
do in eo proceditur per electionem, quæ exigit
ſuperioris confirmationem: non æque, ſi electio
non indiget confirmatione: ex quibus infert,
quòd ſi mandatur prouideri de beneficio ſpe-
25 ctante ad collationem capituli, non veniunt ca-
nonicatus, in quibus capitulum eligit, & Epiſ-
copus confirmat: quia dicuntur beneficia ele-
ctiua, non collatiua: hinc Ripa *conſil.* 15. *& ſub
tit. de reſcript.* 8. *n.* 2. reſpondit prouiſionem ca-
nonicatuum, & prabendarum dupliciter ad ca-
26 pitulum pertinere: vno modo per viam electio-
nis requirentis confirmationem, altero per viã
electionis non requirentis aliquã confirmatio-
nem: hæc dicuntur collatiua, illa verò electiua,
hoc eſt quæ eliguntur, & confirmantur, etſi idẽ
27 Felin. *loco cit. verſ. & dico amplius:* ſcribit, quòd
ſi canonici eligunt in plena forma electionis, &
non confirmatur eorum electio, tamen ratione
formæ in electione ſeruatæ dicitur beneficium
electiuum, etiam ſi ſuperior non confirmat, ita
vt includatur in litteris non facientibus mentio-
nem de electiuis, prout fieri ſolet in noſtra Me-
tropolitana Taurinenſi eccleſia: in qua canoni-
ci eligunt ſeruata penitus forma *d. c. quia pro-
pter,* abſque vlla Archiepiſcopi confirmatione:
nam ſtatim, atque quis eſt in canonicum ele-
ctus, ab alio canonico ex mandato Præſidentis
capituli in chorum deducitur, & ibi inſtallatur,
& illa inſtallatio pro confirmatione habetur, *vt
eleganter reſpondit Oldradus conſ.* 146. *n.* 5. Nec
28 eſt abſonum dicere, quòd ex conſuetudine iu-
dicatur, vt vnus actus effectum alterius repræ-
29 ſentet: ſicut ſcotatio traditionem operatur, *c. ex
litteris, de conſuet. vt etiam not. Imola ad c. tranſ-
miſſam, de elect. c. ex inſinuatione, de ſimon.* Sco-
30 tatio eſt quædam forma transferendi poſſeſſio-
nem, *de qua in d. cap. ex litteris*. Nec obſtat, ſi
dicatur, quòd non poteſt conſuetudine introdu-
ci, vt quis ſine cõfirmatione adminiſtret. *c. aua-
ritiæ, de elect. lib.* 6. quia reſpondetur, verum eſ-
ſe, vbi non eſt alius actus à ſuperiore procedẽs,
& hunc repræſentans: quoniam in talibus nihil
refert, quo modo ſuperior voluntatem ſuam
declaret, *vt per Innocentium ad c. cum Bertol-
dus, in gloſſ. mirum videtur, de re iudic. & Oldra-*

dus d. conſ. 141. *n.* 6. & de his etiam potuit intel-
ligere Innocen. Papa Sextus, quem Felinus *poſt* 31
Collector. ad d. c. in noſtra, nu. 26. *verſ. & ſcias,*
refert, dixiſſe, atque ſemel in camera declaraſſe,
quòd volebat illud beneficium eſſe, & dici ele-
ctiuum, in cuius electione ſeruatur forma dicti
capitis *quia propter, de elect.* vel per cuius vaca-
tionem eccleſia redditur viduata Prælato.

Cæterum mihi videtur dixiſſe, quod oportuit 32
Ioannes Andreæ *in addit. ad Speculat. tit. de act.
& petit.* §. *ſuper petitionibus, ad fin. verſic. per lit-
teras quoque,* vbi concludit, quòd ad cognoſcen-
dum naturam beneficij, an ſit electiuum, inſpi-
cienda eſt conſuetudo antiqua, quæ magnam
in iſtis vim habet, *cap. cum dilectus, de conſuet.
c. Abba. & ibi not. de verb. ſignific. Domin. ad d. c.
cum in illis,* §. 1. *de præben. lib.* 6. *Card. ad d. clem.
quib. contigit, verſic. vt autem, q.* 4. *de præbend. &
conſil.* 105. *Ripa d. conſ.* 5. *nu.* 2. *& hanc eſſe com-
munem noſtrorum ſententiam tradit Felinus ad
d. c. in noſtra, n.* 26. *verſic. & nota diligenter, de
reſcript. vbi reprehendit Caldilinum, qui bis ſe
contrarium tenuiſſe ſcribit conſil.* 12. *de præbend.*
Itaque beneficium electiuum dicitur non modo
illud, quod eſt caput collegij, ſed etiam illud,
quod iure aliquo ſpeciali, vel inueterata con-
ſuetudine pro electiuo habetur.

His ita peractis, reliquum eſt, vt diſcutiamus,
an Cardinalis, cui per indultum conceſſum eſt,
vt collationem, prouiſionem, præſentationem,
inſtitutionem, ſeu quamuis aliam ſimilem, vel
diſſimilem diſpoſitionem coniunctim, vel diui-
ſim facere poſſit, conferre valeat beneficia ele-
ctiua. Ripa, vti diximus, negat *dd. conſil.* 5. *n.* 1. *&
conſ.* 8. *n.* 2. Puteus tamen *deciſ.* 190. *n.* 2. *lib.* 3.
ſcribit, fuiſſe in Rota tentum, quòd indultum
Cardinalis caperet beneficia electiua, propter 33
verba, ad collationem, prouiſionẽ, &c. & quãli-
bet aliam ſimilem, vel diſſimilem diſpoſitionem,
ac multo magis, ſi accedant & hæc verba: & qui
ad illa conſueuerint per electionẽ aſſumi, prout
reperiuntur in hoc noſtro indulto. Ad illud ve-
rò, quòd faciebat Auditoribus dubium, nempe
quòd indulta non impleant, ſed tantum præſer-
uent ordinarij iuriſdictionem, *deciſ.* 1. *Caſſad. de
priuileg.* reſponderunt, eam loqui in præiudi-
cium habentium eligere: nam in eorum præiu-
dicium non capit, ſed bene capit in præiudiciũ
capituli, vt ſi capitulũ non eligit, & Vicarius ha-
bentis indultũ confert electiuũ beneficium, non
eligendo videtur conſentire collationi per Vica-
rium factæ, *vt per Abbat. ad c. quod ſicut,* §. *ſuper
eo, n.* 3. *not.* 7. *de elec. atque ita intelligi debere Ri-
pam locis cit. aſſerũt ead. deciſ.* 190. *n.* 4. eadẽ ta-
men Rota *teſtimon. Caputaq. deciſ.* 297. *p.* 1. dicit,
verbum, inſtitutio, eſſe nomen generis aptũ com 34
prehendere collationẽ, inſtitutionẽ, electionẽ, &

quamcumque aliã diſpoſitionẽ, *Alex.conſ.*142.
*n.*7.*lib.*6. maxime ſi dicatur omnimoda inſtitu-
35 tio, quia illud verbum, omnimoda, capitur vt
genus, ideo omnia in genere contenta conceſ-
ſa cenſentur. *gloſſ. ad clem.* 1. *in verbo omnimo-
dam, de foro comp. Felinus ad c. grauem, in fine,
de offic.ord.ad c. auditis,n.*13.*de præſcript.Pariſ.
conſil.*9.*n.*3.*lib.*1.etiam ſi illud, quo de agitur,
eſſet de reſeruatis, *Decius conſil.*197.*col.*2.*verſ.
præterea propter verbum omnimodam, Menoch.
conſil.*19.*nu.*20.*lib.*1.*Craueta conſ.*663. *nu.*12.
36 *vol.*4. *vbi late de hac dictione, & eius effectu.* Itẽ
ſi dicatur, quòd inſtitutio, & diſpoſitio ſit libe-
ra: nam eorum beneficiorum, quæ requirunt
electionem, non dicitur eſſe libera inſtitutio,
*Card.ad clem.*1.*q.* 6. *in ſolutione contrariorum,
de ſuppl.neglig.prælat.Decius conſil.*121.*in prin.*
nec dicitur libere poſſe diſponere ille, cui alte-
rius electionem, vel conſilium expectare conue-
37 nit,*Curtius iun.conſil.*2.*n.*3. ſiquidem vis huius
verbi libere, eſt importare idem, quod ſine al-
tero, vel ſine alterius cõtradictione fieri poteſt,
*c.*2.*in fine, in verbo liberè de arbit. lib.*6. *c.licet,
in verbo libere, iuncta gloſſ. ibi, de ſepult. lib.*6.
*c.cum Epiſcopus, in verbo libere, vbi Io. Andr. &
Archid.de offic.ord.lib.*6.*Alex. conſ.*80. *volum.*1.
*& conſ.*12.*in princ.vol.*2. *Franc.Aret.conſil.*66.
*incip. diligenter viſis, vbi ad hoc plures textus
inducit, Iaſon conſil.*130. *col.fin. verſ. quantum
ad domos,vol.*4.vel ſi dicatur, quòd Priores, mo-
nachi, & loca ſint pleno iure ſubiecta Abbati in
ſpiritualibus, & temporalibus, *d.deciſ.*297.*n.*7.
38 nam ſi adhuc electio fieret, non dicerentur ple-
no iure ſubiecta, *vt dicit Abbas ad c.cũ & plan-
tarum,col.fi.verſic.vlt.caſu, de priuileg.* & quòd
tranſeant omnia ſcribit Felinus *poſt Abbat. &
alios ad c.auditis,de præſcrip.n.*8.Ex quibus Ro-
ta concludit, quòd Papa non ſolum voluit mo-
nachos priuare omnimoda electione,ſed etiam,
quòd illud ius eligendi, quod prius habebant,
impetrare à Sede Apoſtolica non poſſent. An
idem ſit de indulto Cardinalibus dato, & dico
non eſſe: nam hoc fuit priuilegium Abbati Clu-
niacenſi conceſſum, quod eſt ſpeciali nota di-
gnum,*cap.*11.*ſeſſ.*25.*de reform. Concil.Trident.*
etſi non nego, quòd alij Abbates ſimilia poſ-
39 ſunt habere priuilegia. Nec obſtat,quòd indul-
tum ſit priuilegium: quia reſpondetur, priuile-
gium quidem eſſe, ſed nihil iuris conferre, ſed
remouere obſtacula, vt ſæpius dictum eſt, nec
augere ordinarij iuriſdictionem, ſed tantum
præſeruare. Atqui priuilegium illud Abbati Clu-
niacenſi datum cum tot prægnantibus clauſulis
Abbatis auget iuriſdictionem,& monachos pri-
uat eligendi poteſtate. Accipit igitur Abbas ex
priuilegio, quod non habebat, & Cardinalis ex
indulto cõſequitur id,quod ſibi iure debebatur:
non dubito tamen, quin indultum,ſi illas habe-
ret clauſulas, quarum mentionẽ fecimus,perin-
de eſſet,atque illud priuilegium: ſed nos loqui-
mur de ordinario indulto, quod Cardinalibus
concedi ſolet, & de hoc noſtro præſertim. Qua 40
in re concludẽdum erit,illam clauſulam, qui ad
illa conſueuerint per electionem aſſumi, intelli-
gendam eſſe ſine præiudicio habentium elige-
re, *vt dixit Puteus d.deciſ.*190.*nu.*2. ex qua re-
mouentur omnes difficultates initio iſtius pro-
poſitionis motæ, quibus etiam conueniunt ea,
quæ dicturi ſumus infra *ad §.etiam ex eo,verſic.
quæret iterũ.* Poteſt quoque intelligi de ijs om-
nibus beneficijs, quæ natura ſua, vel origine
ſunt electiua: à ſummo tamen Pontifice in octo
menſibus reſeruatis vacantia conferuntur,vtpu-
ta canonicatus, & dignitates in eccleſia Tauri-
nenſi,qui,& quæ ſi vacant in menſibus Martio, 41
Iunio,Septembri, & Decẽbri, à capitulo ſit ele-
ctio:in reliquis verò octo menſibus, ſi vacant, à
Pontifice Maximo conferuntur, & ad iſta licet
canonici per electionem aſſumi conſueuerint,ta-
men Cardinalis virtute indulti ea confert.
Et non ſolum ſupradicta conferre poteſt, ſed 42
etiam illa, quibus inhæret animarum cura iuriſ-
dictionalis:verum,vt ſciatur,quæ dicatur cura
iuriſdictionalis, præmittendum eſt, curã anima-
rum dupliciter ſumi: vno modo proprie, & ſtri- 43
cte pro cura pœnitentiali,quando aliquis tene-
tur miniſtrare ſacramenta aliquibus,& illi tenẽ-
tur ab eo ſuſcipere,hæc duo neceſſariò requirũ-
tur,*gloſſ.ord.ad clem.dudum,verſ.ad hoc ſuperius
impendent.de ſepult.quam ibi Ioan. de Imola, &
Card.ſequuntur.Hoſt.Petrus de Anchar. & Car.
ad c.cum ſatis,de off.Archid. Abbas ad c. dudum,*
2.*n.*7.*notab.*9.*de elect.& ad c.de mulcta,in fine,
vbi etiam Innocẽtius,& Io. Andr.de præben.Dec.
ad c.ad aures, nu.*17. *&* 19. *de reſcript.*Cantuc.
*deciſ.*52.*n.*2.*diuerſ.par.*2.Alio modo large dici-
tur cura,quæ reſpectũ habet ad iuriſdictionem,
& iſta eſt,quæ appellatur iuriſdictionalis,ſeu po-
teſtas fori contentioſi,prout eſt ſuſpendere, ex-
communicare, abſoluere, viſitare, & alia hu-
iuſmodi,quæ ad correctionem morum tendunt,
d. cap.dudum,cira medium,& ibi omnes, de elect.
Hanc curam habent, & habere poſſunt Archi- 44
diaconi, & alij inferiores Prælati, *cap.*1.*de offic.
Archid. & notatur ab omnibus, ad c. cum contin-
gat,de foro compet.* De his quoque voluit intelli-
gere Alfonſus Hoied. *in tract. de beneſ.incomp.
par.*1.*c.*5.*nu.*7. dum ait, quoſdam eſſe Abbates
inferiores, qui magnos illos Abbates recogno-
ſcunt,& habent animarum curam,non ſolum in
foro interiori, ſed & animarum curã iuriſdictio-
nalem. Ideo non omne beneficium curatũ dici- 45
tur eſſe eccleſia parochialis, ſed requiritur cer-
tus locus diſtinctus, & illi eccleſiæ deputatus,
nempe

nempe habeat territoriũ certis limitibus definitum, *Archid.ad c. licet canon.col.2.de elect.lib.6. Io.Andr.& Ioan.de Imola ad c.quia nonnulli,de cleric.non reſident. Nic. Mill.in repert. in verbo*
46 *eccleſia parochialis.d.deciſ.*52.*n.*14.Omnis ergo eccleſia, quæ habet regimen in aliquo loco diſtincto, & ſibi deputato, ſiue inferior, ſiue ſuperior,dicitur eccleſia parochialis: & ideo diœceſis, quæ eſt limitata, appellatur non male parochia,& Epiſcopus dicitur eſſe rector parochialis, *c.ueniens,vbi Imola,& Felinus de præſcript.c.*1. *& ibi Ioan.de Ana.de rapt.cap.ad Apoſtolicæ, de donat.c.peruenit, & c.ad Apoſtolicæ, de decimis, cap.*2.*de magiſtr.c.excommunicamus, §. adijcimus, de hæret. can.ſi quis ordinatus,* 92.*diſtin. can.vlt.& penult.*6.*q.*3.*can.ſicut alterius,*2.*q.*1. *can.bonæ rei,*12.*q.*7. Hinc non inelegãter gloſſa *ad cap.*2.*de pœnit.& remiſſ.lib.*6. quia rectori
47 parochiali ſaltem ſemel in anno tenetur vnuſquiſque confiteri,vel ab eo licentiam habere, *c.omnis vtriuſque ſexus,de pœnit.& remiſſ.* aſſerit, confitentem Epiſcopo, vel ab eo licentiam obtinentem ſatisfacere, cum Epiſcopus dicatur
48 rector parochialis. Non mihi tamen diſplicet, quod placuit M. Antonio Marſilio Columnæ *in tract.de eccleſiaſt.reddit.orig.& iure, c.*12.*n.*4. quòd facta redditũm eccleſiaſticorum ſecatione, cœperit vſurpari parochiæ nomen pro illa certa diœceſeos parte,quæ ſingulis presbyteris, ſub Epiſcopi tamen poteſtate conſtitutis,curanda committitur, *toto tit. de paroch.*

De hac materia, hoc eſt, quæ dicatur eccleſia parochialis, plene tradunt Io.Andræ, Cardinalis, Ancharanus,Imola,& alij,*ad c.nonnulli, de cleric.non reſident. d.deciſ.*52.*per totam.* Ludouicus Gomeſ. *ad regul.de idiomate, q.*11.
49 *verſ.& ideo pro vero,*vbi etiam docet,curã iuriſdictionalem non comprehendi illa regula, de idiomate: quemadmodum,nec beneficiũ,quod de ſui natura non eſt curatum, ſed ſimplex, ha-
50 bet tamen annexam curam, vel ex conſtitutione eccleſiæ aliquis vices curati gerit, quia tale beneficium proprie, & ſtricte loquendo,non dicitur beneficium curatum, *teſtimonio Oldrad. conſ.*203.*Felin.ad c.in noſtra,*10.*corr. de reſcr.*
51 etſi idem Gomeſ. vult,quòd ſi ex conſtitutione ipſius eccleſiæ ille tenetur ſacramenta adminiſtrare, quòd comprehendantur ſub illa regula.

Hinc verò quæri poteſt, an omnia beneficia,
52 quæ in litteris Apoſtolicis appellantur vocabulo curæ iuriſdictionalis,vel quibus animarum curam iuriſdictionalem imminere, apponi ſolet, dicantur habere iuriſdictionem, vel poteſtatem fori contentioſi. Reſpondendum eſt, non ſemper habere, ſed id eſſe vſu in Cancellaria rece-
53 ptum ad euitandam ſubreptionem. Nam, quia per regulam Cancellariæ, de expreſſione qualitatum beneficiorum in impetrationibus eorum cauetur,ita vt gratia cenſeatur nulla,ſi de qualitatibus illorum non ſit facta mentio,videlicet, ſi dignitates, perſonatus, vel officia ſint, eiſq. cura immineat animarum, & ad illa conſueuerint per electionem aſſumi, ac niſi huiuſmodi qualitates affirmatiue, vel conditionaliter exprimantur,more,inquam, introductum eſt, vt in impetrationibus illorum beneficiorum,quorum qualitates iure communi exprimi debent, ſi nõ exprimuntur,gratia ſit ſubreptitia,nam ſi dignitas eſt curata, debet de ea fieri mentio: item ſi eſt electiua,*clem.*1.*de preb.& c.cum in illis,eod. lib.*6.ſi verò illas non habent qualitates,quæ iure conſueuerint habere,tunc exprimitur negatiua,& dicitur: non eſt curatum beneficium, non eſt dignitas electiua, non imminet ei animarum cura. Qualitates autem (vt ſuperius oſtenſum 54
fuit) quæ iure inſunt,ſi non exprimantur,gratia tamen non eſt ſubreptitia, vt ſi impetratur Archidiaconatus,non eſt neceſſe exprimere curam fori contentioſi, ſeu iuriſdictionalem, quia Archidiaconus eam de iure habet,*c.*1.*& c.ad hæc, de offic.Archid.Felinus ad c.ſuper litteris, n.*8.*de reſcript.* nec huiuſmodi cura inducit incompatibilitatem cum alio curato, *vt tenuit Rebuffus in prax.benef.in tert.par.ſignat. in verbo, etiam ſituationis,n.*5.nec gratia cenſetur ſubreptitia, ſi impetrans non expreſſit illam curam: ſed ſubreptio iudicaretur, ſi non exprimeret eſſe dignitatem, propterea quòd conſuetudo facit in aliquibus eccleſijs eſſe dignitatem, quæ non eſt in alijs,vt tradunt noſtri *ad c.cum acceſſiſſent,de* 55
conſtit.& ad d.c. de mulcta, de præb. cautius tamen eſt, vt idem ait Rebuffus *ibid.n.*6. ſaltem conditionaliter exprimere per hæc verba: cui forſan cura imminet iuriſdictionalis, ne de ſubreptione Bulla argui poſſit. Solet itaque Cancellaria hanc clauſulam,cui forſan imminet animarum cura iuriſdictionalis, apponere:quando dubitatur, an immineat,nam ſi non imminet, & apponatur, nihil nocet, quia veriſimile eſt, Pa- 56
pam facilius conceſſiſſe ſimplex beneficium, quàm curatum, *cap. cui licet, de regul.iur.lib.*6. *deciſ.*73. *de reſcript. in antiq.facit & deciſ.*14. *de præben.in nouis, Rebuffus ibidem num.*9.

Summa ex §. Etiam ex eo.

1 *Facultas conferendi omnia, & quæcumque beneficia, non includit reſeruata.*

2 *Reſeruatorum etiam ratione menſium collatio requirit ſpecialem mentionem.*

3 *Beneficia reſeruata, quoquomodo vacent, dicuntur vacare in curia.*

4 *Beneficium vacans per priuationem factam in curia,contra abſentem,non dicitur vacare*

care in curia, ſecus, ſi contra præſentem.

5 *Beneficia reſeruata ratione menſium æquiparantur vacantibus in curia.*

6 *Generalis reſeruatio eſt, quæ prouenit ex diſpoſitione iuris communis: ſpecialis, quæ ex regulis reſeruatorijs.*

7 *Generales reſeruationes ſunt perpetuæ: ſpeciales exprimi debent.*

8 *Reſeruationes aut generales, aut ſpeciales exprimi debent.*

9 *Facultas conferendi omnia beneficia non comprehendit reſeruata ratione familiaritatis.*

10 *Si in indulto non fiat mentio de beneficijs reſeruatis, ex eodem conferri non poterunt.*

11 *Vbi requiritur ſpecialis expreſſio, non ſufficit generalis per quæcumque verba fiat.*

12 *Beneficia reſeruata optari non poſſunt.*

13 *Conſuetudo optandi non habet locum in reſignationibus in manibus Papæ factis in fauorem certæ perſonæ.*

14 *Optio non datur in vacantibus per obitum.*

15 *Beneficia reſeruata poſſunt optari per conſuetudinem immemorabilem.*

16 *Conſuetudo immemorabilis ſufficit ad acquirendum ſpecialiter Principi reſeruata.*

17 *Conſuetudo immemorabilis habet vim priuilegij, & legis.*

18 *Conſuetudo rumpitur actu contrario.*

19 *Conſuetudo optandi beneficia reſeruata viget in eccleſia Taurinenſi.*

20 *Prouiſio Apoſtolica optioni quandoque ceſſit.*

21 *Romanæ Rotæ tribunal omnium exactiſſimum, atque integerrimum.*

22 *Indultum non obſtat conſuetudini optandi.*

23 *Indulta Cardinalium non augent facultatẽ collatiuam, ſed tollunt impedimenta reſeruationum, niſi habeant inſolitas clauſulas.*

24 *Cardinalis in indulto, quo ad collationem beneficiorum tenet locum Papæ.*

25 *Indultum extraordinarium Cardinalis, ſede Apoſtolica vacante, expirat: ſecus ordinarium.*

26 *Indultum collatiuum non extenditur ad beneficia, in quorum poſſeſſione conferendi eſt alia perſona.*

27 *Indultum non derogat conſuetudini, ſeu ſtatuto, quibuſcumque ſit clauſulis munitum.*

28 *Papa ſupponitur in prouiſione velle ſtatutis derogare, in indulto minime.*

29 *Cum derogatur ſtatuto, non intelligitur derogari ſtatuto iurato.*

30 *Quæuis clauſula non ampliat principalem diſpoſitionem, ſed confirmat, quod eſt in terminis iuris optandi.*

31 *Clauſulæ derogatoriæ operantur tantum in his, quæ perimunt gratiam.*

32 *Si ſtatutum impediat omnino effectum gratiæ, cenſetur ſublatum per clauſulam, non obſtantibus.*

33 *Immemorabilitas temporis vim priuilegij Apoſtolici habet.*

34 *Indultum conferendi beneficia vacantia in aliqua diœceſi præfertur indulto conferendi vacantia per obitum familiaris.*

35 *Indultum extraordinarium non præualet indulto fauenti familiaribus.*

36 *Clauſula generalis ad extraordinaria non extenditur.*

37 *Princeps præſumitur facilius habere notitiã ordinariorum, quàm extraordinariorum.*

38 *Præſumitur ſcienter derogatum ei priuilegio, cuius notitia certa habetur.*

39 *Ordinarium indultum fauorabile eſt: extraordinarium odioſum.*

40 *Indulto ordinario etiam vacantia per Cardinalis obitum conferuntur.*

41 *Cardinales ſunt familiares Papæ, non continui commenſales.*

42 *Clauſula, aliàs, non importat maiora expreſſis.*

43 *Indultum eſt in præiudicium concedentis late intelligendum.*

44 *Cardinalis ex indulto beneficia familiarium Papæ reſeruata iure confert.*

45 *Acolythatus datur etiam in priuilegium dignitatis, & tunc non eſt ordo.*

46 *Illegitimus etiam ad ſacros ordines promotus dignitatis acolythatus incapax eſt.*

47 *Diſpenſatus ad acolythatum ordinem, non intelligitur diſpenſatus ad acolythatum dignitatem.*

48 *Diſpenſatio eſt ſtricti iuris.*

49 *Appellatione beneficiorum Abbreuiatorum de parco maiori, veniunt etiam beneficia Abbreuiatorum de minori.*

50 *Omnium Abbreuiatorum beneficia ſunt reſeruata.*

51 *Qui ſint antiquiores Abbreuiatorum, incertum eſt.*

52 *Lex generaliter loquens, generaliter intelligenda eſt.*

53 *Et minores, & maiores Abbreuiatores vnum collegium faciunt.*

54 *Magis, & minus non faciunt quid differre ſpecie.*

55 *Lex ſuapte natura ad futura extenditur.*

56 *Abbreuiatorum de maiori dicto ſtandum eſt circa ſtylum curiæ, non autem de minori, cum iuris imperiti ſint.*

57 *Scriptores Apoſtolici ſunt ſummi Pont. et Apoſtolicæ Sedis notarij ex priuileg. Leonis V.*

58 *Dimiſſa ſcriptoria, finitur Protonotariatus ei annexus.*

59 *Pro-*

59 *Protonotariatus eſt dignitas perpetua durans etiam, ſi obtinens ea careat.*
60 *Cui nati ſunt duodecim liberi, etiam ſi moriantur immunis eſt oneribus ciuilibus.*
61 *Reliquijs remanentibus, quamuis ceſſet cauſa, non ceſſat diſpoſitio.*
62 *Dignius trahit ad ſe minus dignum.*
63 *Protonotariatus eſt dignior Scriptoria.*
64 *Priuilegium aliunde pendens tollitur, cum tollitur & illud à quo ipſum pendet.*
65 *Conceſſum alicuius qualitatis cauſa durat, quantum illa qualitas.*
66 *Cauſa conditiones regulat.*
67 *Protonotariatus non datur reſpectu perſonæ, ſed Scriptoriæ.*
68 *Duo eandem rem eodem tempore poſſidere nequeunt.*
69 *Quod non exprimit Princeps, denegare videtur.*
70 *Conceſſio Principis abſurdum non patitur.*
71 *Infinitas euitari debet.*
72 *Numero dignitas vileſcit.*
73 *Doctoratus in Italia ex numero cõtemnitur.*
74 *Verba dubia ſubiectæ materiæ aptantur.*
75 *Scriptoria qualitas eſt ſucceſſiua, non momentanea.*
76 *Iuriſdictio eſt ſucceſſiua, non momentanea.*
77 *Talia ſunt ſubiecta, qualia prædicata demonſtrant.*
78 *Veſtigia, & reliquiæ dignitatis faciũt honorarium, qui dignitatẽ habuit, & dimiſit.*
79 *Honorarij vacantes Prælati ſunt: quod intellige inter pares.*
80 *Aduocati litterarum contemplatione plura habent priuilegia.*
81 *Honorarium ceſſat, cum officium pretio, aut ſuffragio obtinetur.*
82 *Ceſſat dignitas, cum officium coemptum dimittitur.*
83 *Plus meretur, qui virtute, quàm qui pecunia dignitatem acquirit.*
84 *Veſtigia dignitatum ad reſeruationem beneficiorum non ſufficiunt.*
85 *Vbi diſpoſitio conſiderat habitum, & actum, non ſufficit ſolus habitus.*
86 *Cardinalis beneficium ſcriptoris Apoſtolici, qui ſcriptoriam dimiſerit, non confert.*
87 *Protonotariatus ſcriptoriæ annexus, ſi ſcriptoria dimittatur, eam ſequitur, atque euaneſcit.*
88 *Qualitas adiuncta verbo intelligitur ſecundum tempus verbi, ſi ſit momentanea.*
89 *Vbi remanent veſtigia dignitatis, ceſſante cauſa, ceſſat diſpoſitio in caſibus à iure expreſſis.*
90 *Ceſſante cauſa, non ceſſat gratia Principis, niſi fuerit conditione qualificata.*
91 *Principum priuilegia niſi conceſſa propter certam cauſam ſint, latam recipiunt interpretationem, aliàs reſtringenda.*
92 *Protonotariatus eſt dignior ſcriptoria, cũ ſtat de per ſe, aliàs ſuum principale ſequitur.*
93 *Protonatariorum beneficia ſemper Papæ reſeruata.*

Etiam ex eo, quòd illá obtinentes aliquorum Romanorum Pontificum prædeceſſorum noſtrorum, aut Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalium, etiam viuentium, & in dicta curia præſentium familiares, continui commenſales, ſeu Sedis Apoſtolicæ notarij, ſubdiaconi, acolythi, capellani, litterarum Apoſtolicarum abbreuiatores, ſcriptores, cubicularij, nuncij, prouentuum, & iurium cameræ Apoſtolicæ debitorum collectores, & ſubcollectores, ſeu quicumque alij curiæ, & Sedis prædictarum officiales, etiam ſub diuerſis conſtitutionibus felicis recordationis Pauli Papæ Tertij prædeceſſoris noſtri, ſuorum, & pro tempore exiſtentium Romanorum Pontificum familiarum, continuorum commenſalium declaratorijs comprehenſi præſentes, & futuri, quocumque nomine nuncupati fuerunt, ſeu ex quauis alia cauſa diſpoſitioni Apoſtolicæ ſpecialiter, vel aliàs.

§. Etiam ex eo.

ETIAM EX EO. Hic ſanctiſſimus Papa poteſtatem dat beneficia conferendi, quæ reſeruata ſunt per quattuor regulas Cancellariæ. Quare illud in primis admonere oportet: quòd facultas conferendi omnia, & quæcumque beneficia nõ includit reſeruata: *Rota deciſ.3.de off.legat.in nouis, verba dubitabatur, Gemin.ad c.ſi cui nulla, n.8.de præb. lib.6. Franc.ad c.2.n.3.eod. Pariſ.conſil.10.n.4. vol.4. Aeneas de Falcon.in tract.de reſeru.benef. effect.6.n.9. Mandoſ.in tract.ſignat.gratiæ tit. indultum conferend.reſeruata, in prin. vbi omnes hoc expreſſe tenent: & ſecundum hanc opinionem reſpondit Lapus alleg.84. num.4.* Ratio eſt, quia requiritur ſpecialis, & expreſſa mentio ad hoc, vt in conceſſione conferendi beneficia veniant reſeruata, *text. in cap. 2. de præbend. lib. 6.* 1 2

Et quamquam ille textus loquitur ratione vacationis in curia, & velit, quòd in conceſſione quantumcumque lata generaliter facta non veniat poteſtas conferendi dicta beneficia, niſi fiat ſpecialis mentio: procedit tamen etiam in reſeruatis ratione menſium, *vt per Franc.d.n.3.* qui ait ibi poni vnum exempli gratia: ſiquidem omnia beneficia reſeruata, ſi vacare contingat,
3 dicuntur vacare in curia, *Calder.conſ.9.de præb. Iacob.Simon.in tract.reſer.beneſ. q.30.n.4.* ſiue per reſignationem, ſiue per obitum vacent,
4 *Caputaq. dec.325.p.3.* ſiue per priuationem factam in curia, *Gambar.de leg.lib.3.n.124.* quod tamen intelligi debet, quando ſententia lata eſt in curia contra præſentem perſonaliter citatum, defendentem ſe per ſeipſum, vel per procuratorem, non æque contra abſentem, vel non verum contumacem. *Caputaq. dec.327.ead.p.3.*
5 *facit & dec.Put.356.n.4. lib.2.* Sic etiam beneficia reſeruata ratione menſium dicuntur in curia vacare, quia æquiparantur beneficijs vacantibus in curia, *Lap.alleg.96.Aeneas de Falcon.in d.ſuo tract. de reſeru. beneſ. 2. effect.* Item ſi ponatur in litteris prouiſionis decretum dimittendi obtentum, aliàs vacet eo ipſo, ac ſi in indulto conferendi ponatur decretum, quòd prouiſus teneatur expedire nouam prouiſionem, aliàs beneficium vacet, & ſimilia, quia in iſtis beneficijs datur reſeruatio apud Sedem Apoſtolicã. Beneficia itaque generaliter, vel ſpecialiter reſeruata dicuntur vacare in curia, *gloſ. & Doct. ad clem.1. vt lit.pend.nihil innou.*

Sed quæ ſit reſeruatio generalis, quæq. ſpecialis, quæſtionis eſt: de vtraque tradit idem Iacobus Simon. *eod. tract. q.4. tit.* quòd quadruplex ſit reſeruatio. ſed proprie loquendo ge-
6 neralis reſeruatio dicitur illa, quæ prouenit ex diſpoſitione iuris communis: ſpecialis, quæ per
7 regulas eſt inducta. Generales ſunt perpetuæ, ſpeciales ſunt temporales ad vitam Pontificis regulas edentis, *de quibus eleganter ſcribit Ca-*
8 *putaq.dec.75.n.3.4. & 5.par.3.* Siue igitur reſeruationes ſint generales, ſiue ſint ſpeciales, ſemper exprimi debent, *vt tenuit Rota in vna Florent.ſanctæ Felicit.coram Fabro, 23.Decem-*
9 *bris, 1547.* vnde facta conceſſione conferendi omnia, & quæcumque beneficia non includuntur beneficia reſeruata ratione familiaritatis, *vti aliàs fuit reſolutum in vna Valent.16.Martij, 1543.coram Ioanne Paulo.* Quare ſi in in-
10 dulto non ſit mentio de beneficijs reſeruatis, de
11 illis non poteſt intelligi: ratio eſt, quia quoties requiritur ſpecialis expreſſio, non ſufficit generalis per quæcumque verba fiat, *gloſ. ad cap.inquiſitores, verb.expreſſè de hæret. lib.6. text. in c.qui ad agendum, & c.qui generaliter, in princ. de procurat. eod. lib.6.*

Sed an poſſint optari beneficia reſeruata, du- 12
bitatio eſt, & verius eſt, non poſſe, ſiue ſpecialiter, ſiue generaliter ſint reſeruata, *vt dicunt Petrus de Anchar.ad c.fin.n.1. verſ.quæro Papa, de conſuet.lib.6. & ibi Gemin. §. in conferendis, n.3.Franc.n.6. Probus n.28.verſ.non enim, Collect. ad c. ex tenore, n.6. de conceſſ. præb. Card. conſ.16. circa fin. Gemin.conſ.30. col.2. verſ.ad ſecundum, vbi hanc eſſe communem opinionem teſtatur, Rot.dec.2.de conſuet.in nou. dec.1.n.4. de rer.permut. in nou. dub.2. Mohed. deciſ.296. Milleus. in verb. conſuetudo optandi non habet locum in beneficijs reſeruatis, Lap. d. alleg. 84. n.4.verſ.quid ergo, Ferr.conſ.227.n.4.lib.2.Gig. de penſ.q.63.n.9. Iacob.Simon.d.tract.de reſeru. q.45.& ibi Paul. Granut. Aeneas de Falcon.in eod.tract.q.4.in princ.effect.5.Caſſad.dec.4.n.1. de conceſſ.præb. vbi de communi atteſtatur, Pariſ.conſ.10.n.5.vol.4. Put.dec.4.lib.2. qui loquitur de reſeruatis à Papa motu proprio, Caputaq. dec.282.par.2.* qui aſſueuerat conſuetudinem 13
optandi non habere locum in reſignationibus in manibus Papæ factis in fauorem certæ perſonæ: quia conſuetudo optandi non procedit, niſi 14
quando beneficia vacant per obitum.

Illud maiorem habet difficultatem, an bene- 15
ficia reſeruata poſſint optari, ſtante conſuetudine optandi reſeruata? *Caldil.conſ.3.de conſuetud.* contendit, poſſe, dummodo conſuetudo ſit legitime præſcripta, *Caldil.ſequitur Staph.tract. de litteris gratiæ ſecundum antiquam impreſſionem ſol. 101.* Rationem illam afferunt: quia licet hæc conſuetudo ſit contra ius, eſt tamen rationabilis, & æqua, atque ideo poteſt legitimo tempore præſcribi, etſi Aeneas de Falcon. *d.tract.de reſeru.in d.5.effect.col.pen.verſ.eſt bene verum;* Caldilinum reprehendit, quòd nimis audacter ſit loquutus, & quòd curia non reciperet dictum ſuum propter generalitatem, *d. c.2. de præbend. lib.6.* Rota tamen *in vna Bonon.optionis, die 9.Ianuar.1579.coram R.P.D. Lancellotto, nunc meritiſſimo Cardinali, quam aliàs citaui,* tenuit, poſſe optari, ſi conſuetudo, 16
qua optatur, excedat hominum memoriam, & mouebatur Rota: quia immemorabilis conſuetudo ſufficit ad acquirendum etiam ſpecialiter reſeruata Principi, *c.ſuper quibuſdam, §. præterea, de verb.ſignif. Abbas ad c.cum nobis, de præſcript.p.2.tertiæ partis, q.6.Ferret.conſ.141.n.3. lib.1. cum alijs, de quibus per Gabriel. de præſcr. conſ.1.num.3. verſ. tertiò amplia.* Habet ſiqui- 17
dem immemorabilis conſuetudo vim priuilegij, & legis, *vt late diximus nos c.12. nu.33. cum ſeqq.lib.3.de Sacrorum Immunitatibus, & ſupra ad §.in quibuſcumque.*

Ad illud verò dubium, quod aliqui ex doctiſſimis Auditoribus mouebant, videlicet, immemora-

morabilem conſuetudinem optandi reſeruata nõ poſſe probari, ex quo ſinguli Romani Pontifices renouant regulam de menſibus reſeruatis, per quam interrupta videtur iſta immemorabilitas, quia quando fuit inchoata, fuit interrupta per dictam regulam: nec poteſt tempus vnius Papæ coniungi cum tempore alterius ſtante interruptione, *Soc. ad l. mihi & tertio, §. in legatis, poſt princ. ff. de leg.* 1. dicit Lancellottus nihil fuiſſe reſolutum: mihi tamen mirifice placet ratio, quam idem ex *Caldil. d. conſ. 3. col. fin. in*
18 *verſ. ad aliud verò*, adducit, quòd ad inducendam interruptionem opus eſt, quòd interueniat aliquis actus dictæ conſuetudini contra-
19 rius. Viget huiuſmodi conſuetudo in noſtra Metropolitana Taurinenſi eccleſia, ita vt cum aliquis interdum contra talem conſuetudinem à
20 Gregorio decimo tertio fel. record. canonicatũ, vnà cum præbenda obtinuiſſet, & antiquior illius gradus canonicus præbendam per obitum alterius canonici optaſſet, hic contra illum obtinuit, præſertim in poſſeſſione, etiam in hac
21 Romana Rota omnium, quotquot ſunt, tribunalium exactiſſima, & integerrima: de petitorio nihil actum eſt, nam impetrans acquieuit, & diſpoſitioni pontificiæ renunciauit, quòd ſibi nullum ius ſuffragari animaduerteret.

22 Ex his alia ſuboritur quæſtio: an indultum Cardinali noſtro de Runere conceſſum de conferendis beneficijs vacantibus in ſex, vel octo menſibus reſeruatis Papæ vigore regulæ Cancellariæ, obſtet, quominus reſeruata à canonicis Taurinenſibus poſſint optari virtute dictæ conſuetudinis immemorabilis: & dicendum eſt, non obſtare, prout reſolutum fuit in Rota coram dicto Illuſtriſſimo Card. Lancelloto *in d. illa Bonon. optionis*, quia indulta huiuſmodi, vt ſæpius dictum eſt, non ampliant facultatem conferendi, quam habent ordinarij in ſuis eccleſijs, ſed remouent duntaxat impedimenta, & obſtacula reſeruationum, quibus impediebãtur, quominus libere ipſi conferre beneficia ad eorum collationem de iure ſpectantia poſſint. Namque ſublatis de medio reſeruationibus, non poſſet Cardinalis indultum habens conferre beneficia, quæ vigore dictæ conſuetudinis immemorabilis poſſunt optari, *d. c. vlt. de conſuet. lib. 6.* quemadmodum nec ea, in quorum collatione conſenſus capituli requiritur, vt Rota obſeruat, & tenet, *teſtimonio Caputaq. dec. 283. n. 2. p. 2.* ergo minus poterit cõferre vigore indulti, quod non auget facultatem, ſed tantum remouet obſtacula, & impedimenta. Hodie verò nulla videtur ſupereſſe difficultas, cum Regula 8. §. *ac conſuetudines*, expreſſe deroget conſuetudinibus, etiam immemorabilibus optandi maiores, & pinguiores præbendas, ac priuilegijs, & indultis Apoſtolicis circa ea conceſſis. Ita quoq. fuit reſolutum coram Seraphino die 1. Auguſti 1602. *in vna Capuana inter Illuſtriſſimum, ac laudatiſſimum Cardinalem Bellarminum tunc Capuanorum Archiepiſcoporum, eiuſque Capitulum, & canonicos*, qui defendebant, locum eſſe prędictæ immemorabili conſuetudini priuatiue, quoad Cardinalem, quoniam haberet vim legis, & priuilegij ita, vt poſſit quicumque titulus allegari iuxta *conſ. Federici de Senis* 274. & ea, quæ fuerunt deducta; etiam, quia indulta, vt ſæpius dictum eſt, non augent facultatem conferendi, quæ competit ordinarijs collatoribus, ſed tollunt duntaxat obſtacula reſeruationum, quæ dictam facultatem impediunt, Caſſador. *deciſ. 3. de priuil.* Mohed. *deciſ. 8. eod. tit.* Vnde, cùm Ordinarius non poſsit impedire ius optandi canonicatus, & præbendas ad ſuam collationem ſpectantes, exiſtente immemorabili conſuetudine, per Indultum redit ad primum ius conferendi, ſed cum eadem qualitate, ſaluo, ſcilicet, iure optandi. Dicebant etiam tertio loco, quòd allegata Regula octaua non comprehendebat Cardinales ordinarios collatores; quare, cùm per Regulam non læderetur ius conferendi eis competens, nec prodeſſe poterat derogatio, quæ ſolum reſpicit fauorem Papæ reſeruantis ſibi collationem octo menſium, non tamen in eccleſijs Cardinalium: & ſic, ceſſante reſeruatione, ceſſat etiam derogatio, fauore reſeruationis appoſita, videlicet, ne per optionem impediatur. Quibus tamen non obſtantibus, pro Cardinali Archiepiſcopo fuit reſolutum: Cardo autem huius dubij verti videbatur in eo, quòd Indulta non ampliant ordinariam facultatem; ſed remouent tantùm reſeruationum impedimenta: quæ regu- 23
la, licet vera ſit, non tamen procedit generaliter, & indiſtincte in omnibus Indultis, vt Rota interpretatur teſte Caſſadoro *d. deciſ. 3. in fin.* hoc eſt, quando ineſt aliqua clauſula inſolita, in qua aliquid vltra detur. Tenor enim indulti inſpiciendus eſt, *cap. porrò, de priuileg.* at in indulto ſunt illa verba: *Decernentes, affectiones, reſeruationes, regulas, conſtitutiones, ordinationes, decreta, &c. quoad impediendum te* (Cardinalem, ſcilicet) *quominus in præmiſſis, tam ordinaria auctoritate, quàm conceſſo tibi per præſentes indulto, vti valeas*, nullatenus ſe extendere, prout etiam habetur in hoc noſtro Indulto, vt videre eſt *in §. Alioquin infr. eod.* vnde, ponderatis verbis; *tam ordinaria auctoritate, quàm conceſſo tibi Indulto*, manifeſte apparet, per Indultum non eſſe ſimpliciter remotum obſtaculum, & reſtitutam ordinariam auctoritatem de iure communi competentem, ſed datam maiorem facultatem, vigore Indulti beneficia conferendi. Siquidem dictiones, tam, & quàm, inter diuerſa ponun-

ponuntur, *l.vxori in princ. l.hoc legatum.ff. de leg.3.* Cùm ergo & ordinaria auctoritate, & vigore Indulti poſſit Cardinalis beneficia conferre, ſi ordinaria non ſufficit auctoritas ad impediendam optionem, ſaltem vigore Indulti im-
24 peditur, quo Cardinalis poſitus videtur in locum Papæ reſpectu eorum, ad quæ non extenditur ordinaria facultas, nulla enim ratione conceduntur Indulta, niſi, vt, quod per reſeruationes aufertur, per Indulta reſtituatur. Quòd, ſi diceremus, Cardinalem ordinarium collatorem hanc non habere facultatem, illud vtique ſequeretur abſurdum, quòd, ſi Papa alicui Cardinali in aliena diœceſi Indultum concederet, (quod extraordinarium, ſeu ſuperindultum diximus appellari) ſub eadem comprehenſione reſeruatorum per Regulam octo menſium, abſque dubio optio locum non haberet, cum non ex ſua perſona, neque ex ordinaria auctoritate, ſed, tamquam repræſentans perſonam Papæ, competeret ei ius conferendi reſeruatum vigore Regulæ octo menſium, ſicque melioris eſſet conditionis Cardinalis extraordinarium habens Indul-
25 tum, quàm Cardinalis ordinarius collator, cùm tamen huius Indultum ſit fauorabile, illius verò odioſum, & conſequenter ſit reſtringendum, quod, &, Sede Apoſtolica vacante, expirat, non tamen ordinarium. *Caputaq.deciſ.307.lib.1.manuſcripto.* Neque veriſimile eſt, Papam conceſſione Indulti renouare voluiſſe ius optandi per Regulam octo menſium ſublatum, cùm eius intentio fuerit faciendi actum fauorabilem Cardinali, non autem Capitulo, & intentio agentis eſt in hoc attendenda, quæ fuit concedendi Cardinali, quod ipſe habebat in huiuſmodi reſeruationum collatione. Ita ego quoque pro parte eiuſdem Illuſtriſs. Cardinalis Bellarmini reſpondi, nec aliter reſponderi poſſe iudico. Ad ea verò, quæ pro Capitulo adducebantur, quòd, ſcilicet, optio ex immemorabili conſuetudine ei competeret, reſpondebatur, non haberi legem apertam indulto ſpecialiter derogantem, ideo fruſtra opponi. Nec obſtare, quòd indulta non amplient facultatem conferendi, ſed remoueant tantùm obſtacula reſeruationum, quia Indultorum vis ex forma conceſſionis pendet, quæ dat eſſe rei, & eſt diligenter obſeruanda *d.c.porrò, de priuileg. & d.deciſ.3. apud Caſſad.eod.tit. de priuileg.* Ad oppoſita vltimo loco, nempe, Cardinales prææallegata regula minime comprehendi, reſpondebatur, id verum eſſe, ſed non eſſe applicandum caſui noſtro, non enim confert Cardinalis iure ordinario, ſed Apoſtolica auctoritate vigore Indulti id expreſſe declarantis: vnde apparebat, locum non eſſe optioni, cùm non ſolùm ſublata ſint impedimenta, ſed, vigore Indulti etiam translata in Cardinalem, quæ prius Papæ ex reſeruatione competebant. Quibus aptari poſſunt, quæ *ſupra ad §.regularia, verſic. ſed difficultas eſt*, diximus, vt indultum Cardi- 26
nalis de conferendis beneficijs ad collationem ſuam de iure ſpectantibus non comprehendat beneficia, in quorum poſſeſſione conferendi alius eſt, & ſi de iure collatio ſpectaret ad eum, ex quo ſunt in ſua diœceſi, *Puteus deciſ.206. lib.1. Caputaquen.d.deciſ.283.*

Quæro inſuper, an indultum deroget conſue- 27
tudinibus, & ſtatutis, ſi in ipſo indulto appoſitæ ſint clauſulæ, in quibus derogatur conſuetudinibus, ſtatutis, qualibet auctoritate confirmatis, etiam ſi eſſent neceſſariæ generales, ſpecialeſq. derogationes, cum clauſula, quorum tenore &c. ac aliæ ſimiles clauſulæ apponi ſolitæ, *Rota in d. Bonon. optionis* tenuit, non derogare: nam licet huiuſmodi clauſulæ in prouiſione Papæ appoſitæ derogent ipſis conſuetudinibus, & ſtatutis etiam ab ipſa ſancta Sede confirmatis: in indultis tamen appoſitæ nihil operantur vltra diſpoſitionem principalem. Ratio diuerſitatis eſt, 28
quia Papa in ſua prouiſione intendit derogare conſuetudinibus, & ſtatutis, etſi ſcribit Felinus 29
ad cap.nonnulli, in princ. num.10. verſic.nota quartò, de reſcript. quòd ſi dicatur, non obſtantibus ſtatutis, non intelligitur de ſtatutis iuratis, vel per Papam confirmatis, niſi exprimatur, non æque in indulto: ſiquidem indulta, vt ſæpius dictum eſt, nihil aliud continent, niſi quòd remouent obſtacula. Sic etiam dictæ clauſulæ non 30
poſſunt operari, quòd per eas amplietur, aut alteretur principalis diſpoſitio indulti, cum confirmetur duntaxat, & conualidetur *iuxta cle.1. de conceſſ.præbend. Decius conſil.2.nu.10. Caldil. conſil.3. de conſuetud.* quod eſt in terminis iuris optandi. Hinc eſt, quòd noſtri aſſerunt, clauſu- 31
las derogatorias ſolum operari in his, quæ perimunt gratiam, *Felinus ad d.cap.nonnulli, d.n.10. verſic. nota tertiò,* quòd ſi ſtatutum impedit to- 32
taliter effectum gratiæ, cenſetur ſublatum per dictam clauſulam, non obſtantibus. Sed ſi non tollit, ſed differt, tunc non cenſetur ſublatum: vnde oportet dicere: Non obſtantibus ſtatutis, per quæ noſtra conceſſio impediri, vel differri poteſt, *ita quoque Sarn.in proœm.regular.Cancellariæ, q.5.num.6. verſic. quod etiam, circa med.* Atqui principalis indulti diſpoſitio eſt ea, vt Cardinalis poſſit conferre in omnibus menſibus, prout poterant omnes ordinarij ante regulam octo menſium: ſed de iure non poterat Cardinalis, nec alius ordinarius conferre, vt in proxima præcedenti quæſtione actum eſt, ea beneficia, in quorum quaſi poſſeſſione alius erat: ita etiam dici poteſt de optione, vt conferre non valeat ea beneficia, in quorum quaſi poſſeſſione alius exiſtit ab immemorabili tempore, quæ immemo-

memorabilitas operatur vim priuilegij Apoſto-
33 lici, legis, & fundationis, quibus Cardinales non poſſunt derogare.

His ita de reſeruationibus peractis, videamus, quomodo Cardinales vigore indultorum poſſint conferre beneficia vacantia per obitum familiarium S.R.E. Cardinalium viuentium, vt in Bulla continetur, cum Cardinales hoc ſingulare habeant priuilegium, vt ſoli beneficia ſuorum familiarium conferre valeant: alioquin non tenet collatio, etiam ab ipſo ſanctiſsimo Papa facta, niſi ipſius Cardinalis accedat conſenſus, ſi in curia fuerit, ſi verò abſens, quòd impetrans teneatur exprimere nomen, & titulum ipſius Cardinalis, cuius familiaris morte vacat beneficium, *regul. de impetr. benefic. vacant. per obitum*
34 *famil. Cardin.* In qua dubitatione fuit in Rota reſolutum, *teſte Caputaq. deciſ.* 83. *part.* 2. præualere indultum Cardinalis habentis collationem in aliqua diœceſi indulto Cardinalis habentis facultatem conferendi beneficia vacantia per obitum ſuorum familiarium. Ratio eſt, quia quando Papa concedit indultum Cardinali, vt poſsit conferre beneficia in aliqua diœceſi vacantia, videtur velle præiudicare Cardinalibus reſpectu familiaritatis, *argum. eorum, quæ notat Caſſad. deciſ.* 1. *de priuileg.* non enim ignorat Papa, Cardinales habere priuilegium conferendi beneficia vacantia per obitum ſuorum familiarium: proinde cum hoc ſciat, vult, & intendit eis præiudicare alterius indulto. Regula autem illa, *de impetr. benefic. vacant. per obitum famil. Cardinal.* locum habet in ijs diœceſibus,
35 in quibus Cardinales non habent indultum, vel habent extraordinarium, in quo non eſt appoſita clauſula, vt poſsint etiam conferre beneficia vacantia per obitum familiarium S. R. E. Cardinalium. Et ex his videtur dari poſſe exceptio ad regulam, quam conſtituit *Sarnenſ. in proœm. regul. Cancell q.* 5. *verſic. & hoc vlterius:* vt per clauſulam, non obſtantibus conſtitutionibus, &c. non cenſeatur in dubio derogatum, niſi conſtitutionibus ordinarijs, non autem extraordinarijs, cuiuſmodi ſunt extrauagantes, &
36 regulæ Cancellariæ. Nam clauſula generalis ad extraordinaria non refertur, *vt eſt textus in l. ſcio, §. medio, ff. de ann. legat. Oldrad. conſil.* 129. *Andr. Sicul. conſil.* 18. *col.* 1. *& conſil.* 21. *col.* 6. *& conſil.* 26. *col.* 9. *lib.* 2. *cum alijs per Decium adductis ad cap. inter cetera, num.* 21. *de appellat.* Hu-
37 ius rei ratio eſt, quia Princeps præſumitur difficilius habere notitiam talis iuris extraordinarij, ſeu extrauagantis, quàm iuris ordinarij, vt notant noſtri *ad cap. paſtoralis, de fid. inſtrum.* At verò cum derogat iam dictæ regulæ, *de impetr. benefic. vacant. per obitum famil. Cardinal.* licet
38 deroget regulæ Cancellariæ, quæ eſt extraordinaria, quia tamen præſumitur habere notitiam huius ſpecialis conſtitutionis, ſeu priuilegij, quo & ipſe dũ Cardinalatus fungebatur officio, vtebatur, aut vti potuit, dicitur ſcienter derogaſſe.

Præterea, ſi hoc habet locum in indulto extraordinario, *vt ait* Caputaq. *d. deciſ.* 83. multò magis habebit locum in ordinario, cum hoc ſit fauorabile, illud verò odioſum. Vnde ipſe in ea 39
ſum ſententia, vt exiſtimem Cardinalem ordinarium collatorem, etiam ſi in indulto non adſit clauſula, vt poſsit conferre beneficia vacantia per obitum familiarium Cardinalium, valeat conferre, ſi huiuſmodi beneficia vacantia ad eius ordinariam collationem, & prouiſionem ſpectauerint: quoniam indulta conceſſa, vt aliàs dictum eſt, Cardinali, ordinariam collationem habenti reſtituunt, id, quod per regulas, & extrauagantes ordinarijs fuerat ablatum, & reducuntur ad iuris communis diſpoſitionem, & ad ſuam priſtinam naturam, atque ideo dicuntur eſſe fauorabilia, *Roman. conſil.* 318. *gloſ. ad cap. ſtatut. verſ. numerandum. de præbend. lib.* 6. *Bartolus ad l. ſi conſtante, col.* 5. *ff. ſolut. matrim. Crauet. conſil.* 135. *num.* 38. *lib.* 1. *ita etiam tenet Rota, vt conſtat in vna Salamant. coram R.P.D. Seraphino Oliuario, iuriſdictionis,* 14. *Maij* 1576. *deciſ.* 215. *in princ. lib.* 1. *qua de re late diximus & nos ſupra ad §. regularia, verſic. ſi verò aliquis, in fine, vbi agitur, quæ dicatur diſpoſitio fauorabilis, quæq. odioſa, quæ extendi, & quæ reſtringi debeat.*

Ex qua ſane ratione non ſolum Cardinalis 40
indultum ordinarium habens poteſt conferre beneficia per obitum familiarium Cardinalium vacantia, ſed etiam ea, quæ vacauerint per obitum ipſorum Cardinalium, quia Cardinales, li- 41
cet ſint familiares Papæ, *Oldrad. conſil.* 48. non ſunt tamen continui commenſales, *vt not. ad c. vlt. de verb. ſignific. lib.* 6. *Petrus de Anchar. conſ.* 398. *Creſcent. deciſ.* 3. *nu.* 2. *de priuileg.* & quamuis dubitari non immeritò poſſet, quòd cum in indulto fiat mentio de pluribus officialibus, non de Cardinalibus, ac ſint maiores, & ſpeciali nota digni, non intelligantur venire, ex notatis *ad cap. ſedes, de reſcript. & per Felin. ad cap. ad aures, verſic. ſexta concluſio, eod. de reſcript.* quibus etiam conuenit, quòd de clauſula, aliàs, dici ſo- 42
let, vt non poſſit importare maiora expreſſis, *Alex. conſil.* 119. *nu.* 6. *& conſil.* 204. *num.* 4. *li.* 2. *Illuſtriſs. Aldobrandinus in vna Pharen. penſionis, die lunæ,* 21. *Maij* 1576. *quæ eſt hodie impreſſa, part.* 1. *deciſ. Diuerſ. deciſ.* 217. *nu.* 2. *&* 7. maxime, quia in diuerſis ſimilibus à caſu expreſſo, non ſit extenſio, etiam ex maioritate rationis, *Craueta conſ.* 6. *num.* 11. *lib.* 1. *Caputaquen. deciſ.* 85. *num.* 2. In fauorabilibus tamen communis eſt opinio, *teſte Creſcent. in d. deciſ.* 3. *nu.* 3. *&* 4. quòd comprehendantur Cardinales. Ratio fuit,

43 fuit, quia indultum in præiudicium concedentis eſt late intelligendum, *vti pluribus tradit Felin. ad cap.cauſam,quæ, num.4. verſic. limita ſexto, & num.7.verſic. limita hæc, de reſcript.* Deniq. cum ordinarius poſſit de iure communi conferre beneficia omnium, & quorumcumque, & non impediatur, quominus poſsit conferre beneficia,quæ Cardinalis,dum in humanis ageret,obtinebat, niſi per regulas, & extrauagantes, ac cum Papa in indulto velit, Cardinalem poſſe conferre regulariter,tolluntur impedimenta, & res reuertitur ad ſuam priſtinam naturam: atq. ideo mirum non eſt, ſi Cardinalis beneficia alterius Cardinalis valeat conferre, *Creſcent. de-*
44 *ciſ.3.* Per reg.Cancell. primam, *& extrauag.ad regimen, de præb.* ſunt reſeruata beneficia familiarium Papæ,& Sedis Apoſt. officialium,ſed tamen vtraque non obſtante, voluit Pontifex, à Cardinalibus ea conferri poſſe. Qua in re non eſt, cur plurimum laboremus, cum abunde ſatis de his ſermonem habeat Quintilianus Mandoſ.
45 *ad d.regul.1.q.5.6.vlt. & ſere per tot.* Sed quod ad verbum acolythi attinet, de quo in eadem regula, ſcire oportet, quòd iſte acolythatus eſt diuerſus ab illo, qui confertur alicui nomine officij acolythatus, qui eſt vnus ex ſeptem ordinibus eccleſiaſticis,appellaturq. aliàs ceroferariatus, & cum eo non facit incompatibilitatem, quia non eſt ordo, ſed datur in priuilegium exemptionis, dignitatis, honoris, vel præeminentiæ,*Caputaq.deciſ.9.part.1.* Hinc dubitatur, an ille, qui eſt illegitimus, & ad omnes etiam ſacros ordines fuit diſpenſatus, poſsit acolythatum, prout dignitas eſt, non ordo, abſque alia diſpenſatione obtinere: Rota tenuit, non poſſe, *Caputaquen. d.deciſ.8. ead.part.1.* ſiquidem illegitimus eſt incapax honoris, & dignitatis:
46 quòd ſi qualitas iſta eſſet expreſſa,nulli dubium eſt,quin Papa,vel non conceſsiſſet,vel difficilius conceſsiſſet, *cap.ſuper litteris, & cap.poſtulaſti, de reſcript.* Nec obſtat, quòd fuerit diſpenſatus ad omnes ordines, quibus continetur acolythatus,quia, vti dictum eſt,acolythatus,qui confertur in modum priuilegij, exemptionis, & honoris, non comprehenditur ſub illis ordinibus, ſed habetur vt dignitas, & presbytero conferri po-
47 teſt, *d.deciſ.9.nu.3.* atque ideo,ſi quis ad vnum fuerit diſpenſatus, non intelligitur diſpenſatus ad alium, cum diſpenſationes ſint ſtricti iuris, &
48 non trahantur in conſequentiam,*Oldrad.conſ.9. & dixi ſupra ad §. necnon quarumcumque,verſ. quinimmo electus, in fine.*

De Abbreuiatoribus illud quoque adnotare placuit, quod maxime ad tractatum facit, præſertim pro ijs, qui indultum extraordinarium habent, ratione cuius non poſſunt conferre beneficia ad ordinarij collationem,& prouiſionem ſpectantia: videlicet appellatione beneficiorum 49
Abbreuiatorum de parco maiori, veniunt etiam beneficia Abbreuiatorum de parco minori: vt quemadmodum, inquam, beneficia Abbreuiatorum de parco maiori, ita & beneficia Abbreuiatorum de parco minori ſint reſeruata, *& ſic fuiſſe in Rota tentum ſcribit Puteus deciſ.240. lib.1.* Sed an Abbreuiatores de maiori ſint antiquiores Abbreuiatoribus de minori, quæſtionis eſt:propterea quòd extrauagans Benedicti duodecimi, *ad regimen, de præbend.inter communes,* nec de maiori, nec de minori ſpecialiter loquitur,ſed generaliter:Mandoſius *ad d.reg.1.q.vlt.* videtur ſentire, antiquiores eſſe, qui de minori dicuntur,Rota verò contra *d.dec.240.* ſed quidquid ſit, vtrorumque beneficia ſunt reſeruata: quia cum lex generaliter loquatur, generaliter 52
intelligi debet, *l. in generalibus,ff.de regul. iur.l. ſi quid earum,§.inter emptum,& l.item legato,ff. de legat.3.cap.deliberatione,§ prohibemus, cum gloſ. in verbo, ſpecie, & ibi Gemin. in primo not. de offic.legat.lib.6. Crauet. conſil.118. num.13. lib.1.* vel ob id nimirum, quia Abbreuiatores de 53
maiori, & minori vnum duntaxat faciunt collegium, & non differunt, niſi in ſolutione portionis,& maius, & minus non faciunt quid differre ſpecie, *l.fin. de fide inſtrum.* & maiori ſemper 54
ineſt minus,*l.inter ſtipulantem,§.2.l.diligenter, in fin.ff.verb.oblıgat.cap.ex parte tua, de decim.* Et licet iſti, vel illi non contineantur in illa extrauaganti *ad regimen*, tamen quia alij Pontifices fecerunt ſimiles reſeruationes,quo tempore creuerat Abbreuiatorum numerus, regula illa prima amplectitur omnes Abbreuiatores, cum 55
legis natura ſit, vt extendatur ad futura, *vt late diſſeruimus cap.3. lib.1. Animaduerſ. tam iuris ciu. quàm pontif.* verumtamen cum dicimus Abbreuiatorum relationi, ſeu dicto ſtandum eſſe, 56
vt in deciſ.72.num.3.part.1.Caputaquen. dico, intelligi de Abbreuiatoribus de maiori, non æque de minori,quia iſti,vt plurimum,ſunt iuris ignari,illi periti: & in ſtylo curiæ perquam exercitati: quia & litteras Apoſtolicas conficiunt, reuident, mutant mutanda, addunt addenda,& vt ſtylus curiæ expoſtulat, omnia perficiunt.

De Scriptoribus maior dubitatio eſt, nam 57
Leo quintus, & alij ſubſequentes Romani Pontifices Scriptoribus Apoſtolicis plura conceſſerunt priuilegia, & in ſpecie,vt omnes,& ſinguli Scriptores tam præſentes, quàm futuri ſint ſui, & Apoſtolicæ Sedis notarij: & in alio verſ. habetur,Scriptores omnes pro tempore exiſtentes fecit ſuos, & Sedis Apoſtolicæ notarios. Hinc naſcitur difficultas non mediocris, an ille, qui habuit Scriptoriam Apoſtolicam, & dimiſit,ob iſtam dimiſsionem deſinat eſſe Protonotarius, ſicut deſinit eſſe Scriptor, ita vt beneficium, quod

quod obtinebat, intelligatur reſeruatum, vel
non: nam ſi ſit reſeruatum, dicimus, Cardina-
lem vigore indulti extraordinarij conferre illud
poſſe, ſin ſecus prouiſio ſpectat ad ordinarium
collatorem, Rota *in vna Iſpalen. beneficij, die*
58 *Lunæ, 14. Ianuar. 1572. coram R.P.D. Robuſte-*
rio, nunc digniſſimo Oriolenſi Epiſcopo, quæ hodie
eſt impreſſ. in prim. part. Deciſion. *Diuerſorum*,
deciſ. 70. tenuit, propter dimiſſionem Scriptoriæ
Apoſtolicæ finiri, & protonotariatum, & benefi-
cium non eſſe reſeruatum Apoſtolicæ diſpoſi-
tioni: quod intelligi debet, ſi vacauerit in menſe
ordinarij. Sed non ab re fuerit hic nonnullas af-
ferre rationes, quibus Rota ad illud ita determi-
nandum mota fuit, idque in gratiam eorum, qui
deciſiones Rotales non habent. Primo namque
aſpectu contrarium videbatur decidendum:
quia protonotariatus, ratione cuius beneficium
59 dicitur affectum, eſt dignitas, *l. eos, & ibi Ioan.*
de Plat. & Iacob. Rebuff. in princ. C. *de excuſat.*
muner. lib. 10. *idem Plat. ad l.* 2. *num.* 1. C. *de*
prim. lib. 12. *Gomeſ. in proœm. regul. q.* 1. *Caſſan.*
in catal. glor. mund. part. 4. *conſiderat.* 29. & eſt
dignitas perpetua, quæ etiam dimiſſo officio du-
rat, & perpetuatur, *d. l. eos, text. expreſſus in l.*
eam legem, in fine, C. eod. de excuſat. muner. Se-
cundò, qualitas adiuncta verbo intelligitur ſe-
cundum tempus verbi, *l. in delictis,* §. *ſi extra-*
neus, ff. de noxal. vbi Bartolus cum alijs per Dec.
conſil. 24. & ſic videtur ſufficere, quòd qualitas
60 Scriptoriæ adfuerit ab initio, licet non duraue-
rit, vt in eo, qui cum ſemel duodecim habuerit
filios, quorum natiuitate ſolet pater excuſari à
muneribus ciuitatis, *l. ſi quis decurio, vbi not.*
Bartol. C. de decur. lib. 10. *& l.* 1. *C. qui numero li-*
ber. eod. lib. 10. & ſi ex ijs aliquis deceſſerit, vel
etiam ex ijs plures, quoad vixerit pater, immu-
nitate ab oneribus ciuilibus gaudet, *Decius d.*
conſil. 24. *Doct. & præſertim Iaſon ad l. ſcien-*
dum, §. *ſi fund. num.* 3. *cum ſeqq. ff. qui ſatisdar.*
cogant. late Roland. à Valle conſil. 52. *num.* 45.
61 *cum ſeqq lib.* 2. Tertiò facit, quòd vbi remanent
reliquiæ aliquæ, tunc ceſſante cauſa, non ceſſat
diſpoſitio, *Ioan. Andr. & alij, ad regul. decet. de*
regul. iur. lib. 6. *Dec. ad cap. cum ceſſante, num.* 4.
de appellat. Iaſon ad d. §. *ſi fundum, num.* 8. *ex*
l. vlt. ff. de decur. l. 4. *ff. rer. amot.* Quartò accedit,
quòd ceſſante cauſa, non debet ceſſare gratia
creationis protonotariatus, quæ ſemel habuit
ſuam perfectionem, & tranſtulit plenum ius in
acquirentem, *l. fin. in princ. ff. vnde liber. cum*
alijs per Bart. ad l. ſecundam, §. *fin. circa fin. de*
donat. Dec. ad d. cap. cum ceſſante, num. 3. *de ap-*
pell. Quintò dubitationem mouebat illud, quod
paſſim in medium afferri ſolet, nempe, in huiuſ-
modi priuilegijs Principum faciendam eſſe la-
tiſſimam interpretationem, *l. final. de conſtitut.*
Princip. Vltimò quod dignius eſt trahit ad ſe, 62
quod minus eſt, §. *ſi quis in aliena, Inſtit. de rer.*
diuiſ. & principale trahit ad ſe acceſſorium, *re-*
gul. acceſſorium, de regul. iur. lib. 6. *l. in argento,*
in princ. ff. de auro, & argent. legat. ſed proto-
notariatus eſt dignior ſcriptoria, quæ etiam vi- 63
detur eſſe acceſſoria ad protonotariatus digni-
tatem, ergo ceſſante ſcriptoria, non videtur ceſ-
ſare dignitas protonotariatus.

Atqui Rota melioribus fulta rationibus con-
trarium verius putauit: nam in priuilegio ſcri-
ptorum Sedis Apoſtolicæ haud obſcure conſtat,
qualitatem ſcriptoriæ qualificare protonotaria-
tum, cum ſint in eadem oratione, & ab eodem
verbo regantur, *Oldrad. conſil.* 8. *Socin. conſ.* 27.
num. 13. *&* 18. *in* 4. *Decius conſil.* 92. *colum. fin.*
verſic. quinto in propoſito, Pariſ. conſil. 72. *nu.* 35.
cum ſeqq. lib. 4. Et ſcriptoria eſt cauſa inducti-
ua, & conſeruatiua dignitatis ipſius protonota-
riatus in perſonis ſcriptorum, qua ceſſante cau-
ſa, ſemper ceſſare dicitur diſpoſitio, *Bald. in re-*
pet. l. 2. *col.* 7. *verſic. viſo vnde naſcatur, ff. de iu-*
reiur. Socin. conſil. 241. *num.* 7. *verſic. nono com-*
probatur, in 2. *Felin. ad c. quæ in eccleſ. num.* 19. *de*
conſtitut. Tiraquell. in tract. ceſſ. cauſ. limit. 35.
nu. 2. *& in littera, O, in verb. officij cauſa, n.* 193.
Ideo cum priuilegium competit ratione alterius, 64
ſi tollitur vnum, tollitur & aliud, *Bartolus ad l.*
Gallus, §. *& quid ſi tantum, col.* 3. *in princ. verſic.*
præterea poſito, ff. de liber. & poſthum. Socinus
conſil. 150. *col.* 7. *num.* 17. *verſ. ſexto confirmatur,*
in prim. & vbi Princeps concedit aliquid reſpe- 65
ctu alicuius qualitatis, eatenus videtur conce-
dere, quatenus durat illa qualitas, *Cuman. &*
alij ad l. ex facto, n. 3. *ff. de vulg. & pupill. ſubſtit.*
Et quòd ſcriptoria ſit in perſonis ſcriptorum
qualitas inductiua protonotariatus, id deducitur
ex coniecturata mente diſponentis, à quo to-
tum hoc pendet, *l.* 2. §. *inuito, &* §. *ſi quis à Prin-*
cipe, ff. ne quid in loco public. idq. declarant Bald.
ad l. humanit. nu. 28. *C. de impub. & alijs ſubſtit.*
& alij, qui citantur d. deciſ. 70. *num.* 3. Quam
veriſimilem intentionem primò colligunt à cau-
ſa, propter quam fuit appoſita huiuſmodi quali- 66
tas: nam cauſa eſt, quæ regulat conditiones adie-
ctas, *Bald. ad l. generaliter, num.* 5. *cum ſeq. C. de*
Epiſcop. & cleric. Aret. ad l. in ſubſtitutione, nu. 5.
col. 3. *ff. de vulg. & pupill. & alij ibid. citati.* Sed
cauſa, propter quam in protonotariatu huiuſmo-
di eſt adiecta qualitas ſcriptoriæ, fuit non intui- 67
tu perſonarum, de quibus Papa ibi nullam ha-
bet notitiam, cum referat ſe ad præſentes, & fu-
turas, *l. qui filiabus, & ibi notat. ff. de legat.* 1. *cum*
alijs per Soc. conſ. 73. *nu.* 20. *in fin. lib.* 4. Sed con-
templatione officij, vt officium ipſum ſcriptoriæ
haberet hanc dignitatem, & plures gratias, &
prærogatiuas, quibus mediantibus efficeretur

melioris conditionis: nam cum protonotariatus ſit dignitas, vti ſuperius oſtenſum eſt, voluit Princeps protonotariatum huiuſmodi ſtare, non de per ſe principaliter, ſed conſecutiue, & acceſſorie ad officium ſcriptoriæ, & illi eſſe annexum, *ex notat. per Innoc. ad cap. de mult. a, col. fin. ante fin. de præbend. Ioan. de Plat. ad l. cum legem, poſt princ. C. de dignit. lib. 12. Socin. & alij ad rubr. de legat. 1. Petrus de Peruſ. in tract. de vnion. cap. 1.* Quæ cauſa licet non ſit expreſſa, tamen cum hæc ſola præſumi, & coniecturari poſſit, ſecundum hanc diſpoſitio regulari debet, *Curt. ſen. conſil. 80. col. 2. poſt med. Decius ad cap. ſuggeſtum, num. 1. vbi communem eſſe teſtatur, de appellat.* Quare cum cauſa iſta influat in ipſam rem principaliter, & non in perſonas, dignitas protonotariatus videtur eſſe cauſa conſecutiua, atque realis, & ſequi ſuam cauſam inductiuam, & ipſum officium, *vt notant omnes ad l. ſordidorum, C. de excuſat. muner. lib. 10.* à quo non poteſt ſeparari præter intentionem concedentis, *Bald. ad l. ſi prædium, num. 4. ante fin. C. de ædil. act. & alij, quos citat Craueta conſil. 170. num. 6. lib. 1.* Idcirco dimiſſo ſcriptoriæ officio, extinguitur, & finitur illa dignitas in perſona dimittentis, qui remanet vt priuatus, & dignitas
68 tranſit ad alium cum officio: quod & ratio ciuilis ſuadet, & naturalis, ne duo eodem tempore eandem rem poſſideant, *argument. l. ſi vt cer-*
69 *to, §. ſi duobus vehiculum, ff. commod.* Secundo hæc veriſimilis mens ex eiſdem facultatibus deducitur: in quibus vbi concedens vult, quòd priuilegia durent dimiſſo officio, id exprimit, vt patet in facultate teſtandi, quam ſolet dicere velle durare, etiam dimiſſo officio: in alijs verò caſibus iure communi, & ordinario non comprehenſis, ac de quibus expreſſam non faciat mentionem, clare denegare, *l. cum prætor, ff. de iudic. l. maritus, C. de procurat. l. vnica, §. ſin autem ad, C. de caduc. tollen. cap. ad audientiam, de decim.*
70 *cum alijs ſimilib.* Tertio, quia Principis gratia, ſeu conceſſio interpretanda eſt ita, vt inde non oriatur abſurdum, aut aliquid, quod à ſapientibus reprehendi poſſit, *d. l. ex facto, vbi Cuman. & alij, ff. de vulg. & pupill. cum alijs per Crauet. conſil. 3. fere per tot. lib. 1.* Quòd ſi aliter diceremus, ex vnico officio Scriptoriæ poſſent oriri infiniti Protonotarij, qui poſſent vti tantis prærogatiuis ibi conceſſis, quod eſſet valde abſurdum, & contra veriſimilem mentem concedentis, maxime quia infinitas euitari debet, *l. qui bo-*
71 *næ, §. fin. & ibi not. ff. de damno infecto, l. boues, §. hoc ſermone, de verb. ſignif. cum alijs per Alexan. conſil. 16. num. 9. lib. 4. Abbas ad cap. 1. num. 4. de*
72 *priuileg.* qui ait ex numeroſitate vileſcere dignitatem, quæ per ſe alioquin eſt excellens: atq. ideo doctoratus dignitas eſt hodie in Italia contemptibilis, quoniam omnes paſſim ad illam promouentur. Sequeretur etiam aliud ab- 73
ſurdum, quòd vno, & eodem tempore plures vnam, & eandem haberent dignitatem ex eodem fonte manantem contra iuris diſpoſitionem, *Imola, Alexand. & alij per Ruin. conſil. 19. num. 13. lib. 1.* Quartò mouebantur ex alijs eiuſdem priuilegij verbis ponderantes verba, præſentes, & futuros, & pro tempore exiſtentes, quæ ſane reſoluuntur in relatiua, & verba eiuſdem temporis, *gloſſ. ad clement. 1. in verbo dignitas, de præbend. Bartol. ad l. centurio, num. 28. in fine, vbi & multi alij, ff. de vulg. & pupill.* & faciunt conditionem, & inducunt qualitatem rei diſpoſitæ, *Bartolus, & alij ad l. 1. ff. de condit. & demonſtr.* id eſt, ait Rota *d. deciſ. 70. num. 8.* facit Protonotarios illos, qui in futurum erunt ſcriptores, & ſic non ſatis eſſe, quòd aliquo modo ſcriptor exiſtat, ſed debet permanere toto tempore importato per participium, in futurum erunt, ſeu extiterint ſcriptores, *Bartolus ad d. l. ex facto, num. 2. in fine, & ibi etiam Cumanus num. 13. de vulg. & pupill. idem Bartolus ad l. præcipimus, §. ſane, ff. de appell. & Imola ad clem. etſi principalis, num. 14. de reſcript.* Vltimò, quando 74
verba ſunt dubia, debent trahi ad eum ſenſum, quem accipit ſubiecta materia, vt deſeruiant menti, etiam in materia, in qua ſtricta ſit interpretatio, *l. inſulam, ff. de præſcript. verb. cum alijs per Curt. ſen. conſil. 40. num. 13. Alex. conſ. 129. num. 4. & ibi addit lib. 2. Caſſan. conſ. 11. nu. 57. cum ſeq.* Et quoniam qualitas Scriptoriæ eſt ſuc- 75
ceſſiua, non autem momentanea (officium enim ſcriptorum exiſtimatur perpetuum, cum detur ad vitam, & beneplacitum eorum, qui illud emunt) *gloſ. ad l. 2. ff. pro ſocio, Ioan. de Plat. ad d. l. eam legem. C. de excuſat. muner. lib. 10. Decius conſil. 204. per totum,* in ſimili de 76
iuriſdictione, vt ſit quid ſucceſſiuum, & non momentaneum, *conſiderat Baldus ad d. l. generaliter, num. 7. circa med. C. de Epiſcop. & cleric.* idem & in canonicatu locum ſibi vindicat, *d. deciſ. 70. num. 9. in med.* Vnde cum dignitas illa protonotariatus ſit qualitas ſucceſſiua, in dubio præſumitur, quòd fuerit à diſponente aſſumpta pro cauſa eſſendi, & permanendi, vt eatenus ſit Protonotarius, quatenus in eo durat qualitas Scriptoriæ, *Imol. ad d. clement. etſi principalis, num. 14. verſic. ſi verò non appareat, & verſic. quandoque eſt dubium, de reſcript.* In dubio etenim attendi debet qualitas, ſub qua ſit diſpoſitio: quia tunc valet argumentum de tanquam, & à nomine officij dignitatis, vel appel- 77
latiui, & à præſuppoſitis, cum talia ſint ſubiecta, qualia prædicata demonſtrant, *Signorol. conſ. 37. in 3. dubio, & in conſil. 68. cum alijs adductis, d. deciſ. 70. num. 9. in fine.*

His

His ſic firmata deciſione, reſpondendum
eſt obiectionibus. Primò quòd depoſito officio
habens dignitatem illi annexam remanet in
dignitate, *l.1. C. de aduocat. diuerſ. iudic. vbi*
Bartolus, Salicetus, & alij, reſpondetur, id fieri
ex ſpeciali priuilegio: quia decorantur noua di-
gnitate, non autem remanet prima: alij verò,
qui non habent huiuſmodi priuilegium, ple-
rumque in memoriam antiquæ dignitatis reti-
nent reliquias, & veſtigia quædam, hoc eſt no-
men, ſeu honorem, & prælationem honoris cum
priuilegijs immunitatis tertio non nociuis, ſine
aliquo exercitio præcedentis dignitatis, *Ioan.*
de Plat. ad d.l.1. & 2. C. de præfect. prætor. & ad
l.1. vbi Iacobus Rebuffus C. de prapoſ. ſacr. cubic.
lib.12. qua de re late Tiraquell. in tract. ceſſant.
cauſ. limitatione 15. & 16. per totum, quæ ve-
78 ſtigia faciunt ipſum honorarium tantum, *l.2. C.*
vt dignit. ord. ſeruet. nec vacantibus præferun-
tur: vacantes enim plura habebant priuilegia,
quàm honorarij, & vt Lampridius in Alexan-
dro ſcribit, vacantibus dabantur annonæ, quas
nullas honorarios conſtat habuiſſe. Itaque non
immeritò honorarijs præferebantur vacantes,
79 non tamen omnibus, *d.l.2.* his namque, qui
ſimili dignitate ornati ſunt, proculdubio præfe-
runtur, veluti præfectorius vacans præfectorio
honorario, quæſtorius vacans quæſtorio hono-
rario: his verò, qui ampliori dignitate præditi
ſunt, non præferuntur, veluti quæſtorius vacans
non præfertur præfectorio honorario, ſicut nec
comes vacans quæſtorio, vel ex magiſtro ho-
norario. Quare vacantes omnibus honorarijs
non præferuntur, quia retinent depoſito officio
reliquias, & veſtigia dignitatis illi annexæ,
80 hocque præſertim in aduocatis, *d.l.1. de aduoc.*
diuerſ. iudic. quibus pleraque conſtitutionibus
illius tituli conceſſa ſunt priuilegia reuerentia
ſtudiorum, *vt in Paratitl. eiuſd. tit.* (*ait Iacobus*
Cuiacius) reuerentia litterarum, contemplatio-
81 ne litteratæ militiæ. Quod ſane honorarium
ceſſat omnino, vbi quis pretio, aut ſuffragio
adipiſcitur officium cum dignitate, prout ipſi
Scriptores Apoſtolici, quibus dantur priuilegia
non ob merita, aut labores, ſed ob pretium,
*vt eleganter ſcriptum reliquit Puteus deciſ.*104.
82 *lib.*3. quo caſu, ſi dimittatur officium, ceſſat
ipſa dignitas, & omnes reliquiæ, ita quòd non
remaneant veſtigia aliqua, *l. vniuerſi, & ibi*
Bart. Ioan. de Platea, & Iacobus Rebuff. C. de le-
*gation. lib.*10. in qua ſane l. vniuerſi, perelegan-
tem reddit rationem Imperator dicens: ne com-
moda publica cum vmbratili ſuffragiorum pa-
ctione lacerentur. vbi Cuiacius rectiſſime in-
terpretatur, ne ſub ſpecie, & vmbra harum di-
gnitatum, pretio, non meritis coemptarum,
commodis publicis officiatur: quod reſpondit
Germon. de Indultis.

& Rolandus à Valle *conſil.66. num.47. lib.1.*
plus etenim meretur, qui virtute propria acqui- 83
rit dignitatem, quàm qui pretio, vel ſuffragio
aliquo illam adipiſcitur, *l.1. & 2. ff. de offic. pro-*
conſ. Bart. ad l. quod principi, ff. de leg.2. Natta
noſter conſil.163. num.14. & conſil.120. num.8.
At verò dato, Scriptorem Apoſtolicum retine-
re illas reliquias dignitatis protonotariatus,
quas retinere negamus, attamen vt Rota *d. de-*
ciſ.70. num.11. dicit, veſtigia illa ſine dubio 84
non ſufficiunt ad inducendam huiuſmodi bene-
ficiorum reſeruationem: nam extrauagans *ad*
regimen, de præbend. & regula prima reſerua-
toria, exorbitarunt à iure communi, quia ſaltem
in aliquo limitant ius commune, *Corn. conſ.174.*
col.2. ante medium lib.4. Crot. ad l. omnes populi,
num.121. verſ. pro complemento, de iuſtit. & iur.
ideo contra ordinarium collatorem, vel ab eo
prouiſum ſunt ſtricte intelligendæ, *gloſ. & alij*
ad c. præſent. de offic. legat. lib.6. Gemin. conſ.136.
num.12. Caſſan. conſ.41. nu.3. Et cum reſeruent
beneficia officialium, videlicet Protonotariorũ,
etſi ſupponunt has duas qualitates, ſcilicet offi-
cij, & dignitatis, ſunt vere, proprie, plene, &
cum effectu intelligendæ, non autem improprie,
aut ſemiplene, *l. prima, §. primo, & ibi Iaſon, &*
Decius, ff. quod quiſque iur. Iaſon conſil.158. n.6.
& ſine præſuppoſito officij, *gloſ. Salic. & alij*
ad l. mancipia, C. de ſeruis fugit. Decius ad l.1.
num.14. C. de edend. præſertim vbi adeſt diuerſa
ratio, *Alex. ad l. ait prætor, in princ. ff. de iureiur.*
Decius ad cap. ſecundò requiris, de appell. prout 85
hic. Nam vbi diſpoſitio conſiderat habitum, &
actum, non ſufficit ſolus habitus, *Bald. ad proœm.*
ff. poſt princ. Abbas ad cap. de mulcta, num.24. de
præbend. gloſ.2. Gemin. Franc. & alij ad cap. licet,
de elect. lib.6. Merito igitur reliquiæ illæ, quam-
uis remaneant, non ſufficiunt ad effectum, de
quo agitur: vt Cardinalis ratione indulti poſſit 86
conferre beneficia vacantia per obitum Scripto-
ris Apoſtolici poſt dimiſſionem officij.

Ex quibus videtur ſublata difficultas illa, 87
quòd dignitas protonotariatus ſit perpetua; &
ſemel acquiſita, dimiſſo etiam officio, non ceſſet,
d.l. eam legem, C. de excuſat. muner. lib.10. quia
non procedit in dignitate reali annexa ipſi offi-
cio, quæ ſequitur ſuam cauſam, atque euaneſcit,
vt in ſcriptoribus iſtis, in quibus cùm pretio,
& ſuffragio conſecuti ſint hanc dignitatem,
non remanent veſtigia aliqua, *d. l. vniuerſali,*
C. de legation. lib.10. quæ tamen ſi remane-
rent, non ſufficerent ad reſeruationem benefi-
ciorum, vti oſtenſum eſt. Secundo loco du- 88
bium faciebat, quòd qualitas adiuncta verbo in-
telligitur ſecundum tempus verbi: ſed reſpon-
detur, id verum vtiq. eſſe, vbi qualitas adiuncta
verbo eſt momentanea, vel eſt requiſita certo, &

limitato tempore: tunc enim ſufficit, quòd ſemel extiterit de illo tempore verbi, vt in exemplo antea dicto de patre, qui duodecim habuit liberos, quorum natiuitate immunitatem eſt conſequutus: quod ſibi locum non vindicat, vbi qualitas tractum ſucceſſiuum habet, & permanentem, & conſtat de mente diſponentis, quòd qualitas durare debeat, vt in Scriptore: tunc enim, & eo caſu non ſufficit ſemel conditionem extitiſſe, ſed debere permanere. Tertio loco opponebatur, quòd vbi remanent reliquiæ, & veſtigia aliqua dignitatis, ceſſante cauſa, non ceſſat di-
89 ſpoſitio. Sed reſpondetur cum Andræa Tiraquello *in d. tract. ceſſ. cauſ. limit. 16. num. 9. in fine*, id videlicet verum eſſe in caſibus à iure expreſſis, de quibus non eſt iſte, de quo agitur. Item, illud locum habere dicitur, vbi diſpoſitio eſt inducta cum cauſa momentanea, aut requiſita certo, & definito tempore: ſed non vbi eſt inducta cum cauſa ſucceſſiua, & permanente: tunc enim ceſſante cauſa inductiua, & conſeruatiua diſpoſitionis, ceſſat ipſa diſpoſitio, licet aliquæ ſuperſint reliquiæ, prout ita probatum fuit.
90 Quartò minus obſtat, quòd ceſſante cauſa, non debet ceſſare cauſa, ſeu gratia creationis protonotariatus, quæ ſemel fuit perfecta: quia reſpondemus, verum eſſe, vbi fuit gratia, & ius illi ſimpliciter quæſitum, non æque vbi gratia, & ius fuit qualificatum ex aliqua conditione, vel cauſa, vt in Scriptore: tunc enim res tranſit cum ſua cauſa, & non recipit perfectionem, nec acquirit ius, niſi cum ſua qualitate, & cauſa, *Bartolus, & alij, quos refert, & ſequitur Iaſon ad l. qui Romæ, §. Flauius, colum. 1. & 2. ff. de verbor. obligat. Caſtrenſ. ad l. priuilegia, C. de ſacroſanct. eccl. Decius ad cap. eccleſ. Sanctæ Mariæ, nu. 53. de conſtit. ad cap. nouit, num. 13. in fine, verſic.*
91 *ſed contra, de iudic.* Quinta obiectio erat: quòd Principum priuilegia ſunt late interpretanda. Cui reſpondetur, id non procedere, quando ſunt conceſſa propter certam cauſam, quia tunc reſtringuntur propter illam cauſam, cum non poſſit fieri interpretatio, quæ ex verbis non concipitur, *vt late poſt alios tradit Claud. de Seyſſel. olim Epiſcopus noſter Taurinenſis ad l. fin.*
92 *num. 58. de conſtitut. Princip.* Vltimò dicebamus, dignius trahere ad ſe, quod minus dignum eſt: ſed protonotariatus eſt dignior Scriptoria, ergo &c. Reſpondemus, protonotariatum quidem eſſe digniorem, quando ſtat de per ſe, ſed in Scriptoria non ſtat de per ſe, ſed tanquam acceſſorium ſequitur ſuum principale, licet illud ſit minus dignum, *l. cum principali, vbi omnes notant, ff. de regul. iur. qua etiam in re videnda ſunt, quæ ſcripſimus in cap. vlt. num. 206. cum ſeqq. lib. 3. de Sacror. Immunit.* Sed hodie quæſtio iſta videtur ſuperflua ex eo, quòd *in reg. 18. Sixti Papæ quinti* ſunt reſeruata beneficia omnium officialium, etſi officium depoſuerunt. Verùm, quoniam de Protonotariorum beneficijs loquuti ſumus, addamus, Rotam *deciſ. 105. diuerſ. par. 3. lib. 1.* tenere, beneficia Protonota- 93
riorum, etiam, antequam ſumant Protonotariatus inſignia, ac iuramentum fidelitatis præſtent, eſſe reſeruata.

De collectoribus, & ſubcollectoribus non eſt, cur plura adijciamus, cum erudite id conſiderauerit Quintilianus Mandoſius *ad regul. 4. quæſt. 6. 7. 8. 10. & vlt.* vbi de vtriſque latiſſime diſſerit, quare eò lectorem reijcimus.

Summa ex §. Præterquam.

1 *Beneficia familiarium Papæ, & continuorum commenſalium actu ſeruientium virtute indulti non conferuntur.*
2 *Familiaris eſt, qui actu ſeruit, ac in domo continuus commenſalis domini exiſtit.*
3 *Familiaris, & domeſticus idem ſunt.*
4 *Protonotarius Papæ commenſalis eſſe intelligitur, ſi à Papa creatus ſit, non eſſe, qui à Nuncio, vel Legato Apoſtolico creatus ſit, ex Bulla Pauli III.*
5 *Verba ſimplicia in materia ſtricta vere, ac proprie intelligenda ſunt.*
6 *Priuilegium non facere verum familiarem cenſuit Rota aliàs.*
7 *Cardinalium indultum non habentium beneficia conferuntur, licet Papæ familiares ſint, quia non ſunt commenſales.*
8 *Non præſumitur commenſalis Cardinalis, qui id non probat.*
9 *Facta non præſumuntur, niſi probentur.*
10 *Semel probata commenſalitas non indiget noua probatione.*
11 *Cardinali non creditur in præiudicium tertij.*
12 *Papæ creditur, etiam in præiudicium tertij.*
13 *Papa commenſalitatem per litteras probat: Cardinalis minime.*
14 *Commenſalis eſſe probatur, qui ediſſe in triclinio, ſeu tinello per quattuor menſes probatur.*
15 *Cardinali creditur, ait Gomeſius, aliquem ſuum familiarem aſſerenti, ſi de gratia expedienda agatur: ſecus ſi de beneficij collatione.*
16 *Acta ſeruata coram Vicario Epiſcopi, cuius poteſtas probata non ſit, ſi à partibus non improbentur, valent.*
17 *Legatio rem dubiam facit.*

Præter-

Præterquam ratione veræ, & actualis familiaritatis, continuæ commenſalitatis familiarium continuorum commenſalium noſtrorum, qui nũc ſunt, aut aliàs dum Cardinalatus fungebamur honore, fuerunt, & quandiu regimini militantis eccleſiæ præfuerimus, erunt generaliter reſeruata, ſeu ex generali reſeruatione Apoſtolica affecta exiſtant, ſeu fuerint.

§. Præterquam.

PRAETERQVAM. Hic datur exceptio ad præcedentem regulam, qua cauetur, vt Cardinalis ratione indulti poſſit conferre omnia beneficia, & non ſolum familiarium aliorum Cardinalium, ſed etiam fa-
1 miliarium ipſius Papæ: à qua ſane regula excipiuntur beneficia familiarium Papæ, qui actu ſeruiunt, qui vere, inquam, ſunt familiares, & continui commenſales, vel fuerunt, dum Papa Cardinalatus fungeretur honore. Gomeſius, vel ſi mauis, Sarnenſis *ad reg. de impetr. beneſ. vac. per obit. famil. Card. q. 13. in princ.* ſcribit, illos
2 appellari familiares, qui actu deſeruiunt, & continuam in domo commenſalitatem habent, *vt habetur in cap. fin. de verb. ſignific. lib. 6. vbi notant omnes, præſertim Dominic. in penult. notab.*
3 qui ait, illam veram dici familiaritatem, quæ corpore, & dentibus fit, vel, ſi pro victu dentur pecuniæ *deciſ. 54. diuerſ. par. 3. lib. 1.* Item familiares, & continui commenſales dicuntur ſacri palatij officiales, quos diſtinguit, & enumerat Paulus III. Papa in conſtitutionibus ſuis Bullar. inſertis 78. & 79. Locus admonet, vt quæramus, an Protonotarij non participantes intelligantur eſſe continui commenſales ita, vt eorum obitu beneficia vacantia poſſint ab ordinarijs
4 conferri, vel ſint Papæ reſeruata. Idem Papa ibidem declarauit, eos tantùm Protonotarios hoc habere priuilegium, qui ab ipſis Romanis Pontificibus creantur, non autem à Nuncijs Apoſtolicis, vel Legatis de latere creatos. Et idem eſt dicere familiarem, ac domeſticum, *d. c. fin. in fin.* quia omnis familiaris eſt domeſticus, *vt late explicat Felin. ad c. in litter. in princ. & fere per tot. de teſtib.* Et licet regula illa, *de impetr. beneſ. vac. per obitum famil. Cardin.* non loquatur de continua commenſalitate, tamen accipi debet,
5 ſicut *d. cap. fin.* idem Gomeſius tradit *d. q. 13.* quia verba ſimpliciter prolata in materia ſtricta, & exorbitanti, ſicut verba iam dictæ regulæ, debent intelligi vere, ac proprie, *cap. penul de ſent. excomm. l. fin. C. de iis, qui ven. ætat. impetr. l. 1. §. Germen. de Indultis.* *hoc interdictum eandem, ff. de font.* Sed dicet aliquis: id habebit locum, quoad familiares Cardinalium, non æque, quoad familiares ſummi Romani Pontificis: at reſpondendum eſt, Rotam teſtimonio eiuſdem Gomeſij loco citato, tenuiſſe habere etiam locum, quoad familiares Papæ: 6
nam cum orta fuiſſet dubitatio facultatis, per Leonem X. Legato Auenionenſi conceſſæ, in qua excipiebantur familiares Papæ, & Cardinalium, reſolutum fuit exceptionem illam de veris familiaribus commenſalibus, non de illis, qui per priuilegium pro talibus habentur, eſſe intelligendam, idq. liquidò conſtat in Cardinalibus, qui licet Papæ familiares ſint, *Oldrad. conſil. 48.* 7
quia tamen non ſunt continui commenſales, *vt notatur ad d. cap. fin. Petr. de Anchar. conſil. 398. Creſcent. deciſ. 3. num. 2. de priuileg.* alij Cardinales vigore indulti eorum beneficia per obitum vacantia conferunt, *vt ſup. ad §. proximum præcedentem, verſic. ex qua ſane ratione docuimus.* Quòd ſi Cardinales non comprehenduntur, qui ſunt nota ſpeciali digni, multò minus comprehendi debent ij, qui ſolum ex priuilegio ſunt familiares, & non continui commenſales.

Illa verò conſtituitur differentia inter Papæ familiares, & familiares Cardinalium, quòd nemo præſumitur in dubio Cardinalis commen- 8
ſalis, niſi probet, *& ita ſeruare Rotam admonet Gomeſius d. q. 13. verſic. tamen eſt aduertendum,* quia hoc conſiſtit in facto: atqui facta non præ- 9
ſumuntur, niſi probentur, *l. quicumque, ff. de publiciana,* quamuis per manus receptum ſit, *ad d. c. fin. de verb. ſignif. lib. 6.* quòd ſemel probata commenſalitas non indiget alia probatione, cum ſemper præſumatur durare, niſi probetur 10
contrarium: & huiuſmodi probatio familiaritatis, & continuæ commenſalitatis ad effectum excludẽdi alium, requiritur, quòd plene probetur, nec ſufficit probare per aſſertionem Cardinalis, 11
quia ei non creditur in præiudicium tertij, *cap. cũ à nobis, de teſtib. & dec. 147. diuerſ. par. 3. li. 3.* Papæ verò familiaris in dubio præſumitur, abſq. vlla alia probatione: nam aſſerente Papa, aliquẽ 12
eſſe familiarem ſuum continuum commenſalem, illi creditur etiam in tertij præiudicium, *cle. 1. de prob.* vnde ſi deceſſerit aliquis litteras familiaritatis Papæ habens, in quibus ille vocetur continuus cõmenſalis, Cardin. ratione indulti nequaquam poterit conferre, nec opus eſt aliqua pro- 13
batione, quia ſatis eſt, Papam aſſerere, illum eſſe ſuum familiarem, & continuum commenſalem: quod non euenit in litteris Cardinalium. nam & Caputaquen. *deciſ. 10. part. 2.* dicit, quòd familiaritatis, & commenſalitatis probatio, quæ requiritur ad hoc, vt demonſtretur, Legatum poſſe hunc, vel illum creare Protonotarium, cum in Legati facultatibus dicatur (vt erga

tuos familiares, & continuos commenſales reddas te liberalem,&c.) non debet ita exacte fieri,quoad ipſam commenſalitatem,ſicut quando agitur de inducendo reſeruationem , quia tunc debet probari commenſalitas edentiũ per quat-
14 tuor menſes in tinello. *d.deciſ.* 147. Contrarium verò aſſeuerare videtur Gomeſius *d. verſic. tamen eſt aduertendum*, *in fine*, dum ait, iſta de plano procedere, quando agitur de familiarita-
15 te ad effectum præcedentiæ, & prærogatiuæ clauſulæ alterius: vbi autem de familiaritate ſolum ageretur, ad effectum expediendi gratias duntaxat, tunc non ita exacta probatio requiritur, ſed fides Cardinalis ſufficeret: atque ita *in vna Hiſp.* tenuiſſe Rotam affirmat,& ſubiungit: Quod procedit,quando non opponitur : quibus ſanè verbis tollitur contrarietas. Nam ſi quis fuerit prouiſus à Cardinali de beneficio vacante per obitum familiaris ipſius Cardinalis, alter verò,vel à Papa, vel ab ordinario: ille,quia ageretur de materia odioſa, *regul.odia,de regul.iur. lib.6.* debet exacte probare familiaritatem, & continuam commenſalitatem,nec creditur Cardinali aſſerenti illum ſuum fuiſſe familiarem, & continuum commenſalem. Si verò non controuertitur, & impetrans dicit, defunctum fuiſſe familiarem, & continuum commenſalem alicuius Cardinalis, & ipſe Cardinalis conſentit, vel annuit,tunc Cardinali creditur, *argum.eſt Rot. deciſ.* 1. *de offic.Vicarij,in nouis*, vbi habetur,va-
16 lere acta in partibus coram alicuius Epiſcopi Vicario agitata,licet non probetur per litteras patentes eius poteſtas, dummodo à partibus non negetur. Si verò ab aliqua partium negaretur eius poteſtas,tunc oporteret,quòd probetur:quo-
17 niam per negationem eius res redditur dubia, *l. inter ſtipulantem,ff.de verb.obligat. qua de re late dixi ſupra ad §.Tibi, quoad vixeris, verſic. hinc alia oritur quæſtio:* facit & *deciſ.* 175 .*in fin. diuerſ.par.* 3.*lib.*3. familiaritatem tamen probari poſſe per plures præſumptiones continuationis tenuit Rota, *vt teſtatur Creſcent.deciſ.*8.*n.*2. *de prob.* & ne nihil dictum ſit, ſciendum eſt,Epiſcopum poſſe eſſe continuum commenſalem, non poſſe tamen eſſe Papæ familiarem.

Summa ex §. Quæ extra.

1 *Ceſſante commenda, & vnione beneficij diſſoluta,Cardinalis commendata, & vnita beneficia vigore indulti conferre poteſt.*
2 *Iuris defectum patienti commenda, quàm titulus facilius conceditur.*
3 *Non datur titulus habenti reſidentiale beneficium.*
4 *Duo eccleſiæ titulatæ eodem tempore vni conferri nequeunt.*
5 *Beneficia ſecularia ſecularibus, regularia regularibus de iure conferenda ſunt.*
6 *Temporalis beneficij commendatio ad vtilitatem eccleſiæ fit.*
7 *Beneficium obtinens ad tempus, potius viſitator, quàm commendatarius eſt.*
8 *Perpetua beneficij commendatio vtilitatem perſonæ reſpicit.*
9 *Ceſſante cauſa, ceſſat effectus.*
10 *Eccleſiæ fauor perſonæ fauori præfertur.*
11 *Summa ratio eſt, quæ facit pro Eccleſia.*
12 *Beneficium commendatum affectum remanet.*
13 *Cancellaria beneficium prius commendatum non dat, niſi quòd ceſſante commenda vacet, quo modo vacabat ante commendam.*
14 *Beneficium commendatum vacare, vt prius vacabat, non autem per commendæ ceſſionem mortuo commendatario, etiam familiari Papæ, Rotæ placet.*
15 *Nec ordinarius beneficium commendatũ vacans cõferre, nec expectãs acceptare poteſt.*
16 *Beneficium obtentum in titulum, ac à Papa conceſſum, vt in commendam deinceps retineatur, dicitur reſeruatum.*
17 *Superueniente titulo, ceſſat commenda.*
18 *Commenda eſt extraordinaria, ideo non inducit incompatibilitatem.*
19 *Vnio facta de beneficio vacante ad vitam inducit reſeruationem.*
20 *Cum Papa vnit beneficium vacans, non confert, ſed manum apponit, cum iam collatum palliate diſpenſare dicitur.*

Quæ extra dictam curiam quomodolibet etiam illorum commendis ceſſantibus, ſi commendata, & vnionibus diſſolutis, ſi vnita, & commendæ, ac vniones huiuſmodi, etiam de tunc vacantibus per reſignationem, aut obitum quorumcumque apud Sedem eandem, & propterea, ſeu aliàs quomodolibet diſpoſitioni Apoſtolicæ reſeruatis, vel affectis factæ extiterint, vacare contigerit.

§. Quæ extra.

QVAE EXTRA. Omnia,quæcumque, & qualiacumque beneficia, 1
ſiue per reſignationem, ſiue per obitum extra curiam vacantia, exceptis illis,quæ per vere familiares Papæ vacare contingit,Cardinalis vigore indulti conferre poteſt, etiam ſi commendata, vel vnita fuerint, commendis ceſſantibus, & vnionibus diſſolutis. Quæ verba quid ſibi velint, altius

altius inueſtigare oportet: non quòd materiam commendæ proſequi in animo ſit: cum plures diffuſius de ea ſermonem habuerint, *vti Romanus conſ.350.pee totum, Ioan.Pauin.tract.de off. & poteſt.cap.Sede vac.q.3.par.2.princ.Mill.in repert.in verb.beneſ.Aene.de Falcon.in tract. reſeruat.q.3.Thomas Campeg.in tract.de commen. beneficiorum, Gomeſ. ad regul. de infirmis reſig. q.13.& ad reg.de veriſ.notit.q.4. Quint. Mandoſ.ad reg.30.q.3.& ad reg.32.q.7.& ante omnes Federic.de Senis in tract. de permut. benefic. n.23.Iacob.Simoneta in tract.reſeru.beneſ.q.59. Archid.Dominic.Franc.Philip. Prob. & alij omnes ad c. nemo, de elect.lib.6. Rebuff.in praxi tit. de commend.& in tract.de pacif.poſſeſſ.n.36.cum ſeqq.pluribus, & alij non pauci, quos longum eſſet recenſere.* Sed dicam duntaxat, vt intelligamus, quid ſibi velint illa verba, commendis ceſſantibus, deinde loquar de alijs, hoc eſt, vnionibus diſſolutis.

In primis tamen lectorem admonitum volo, quòd Papa varijs modis per commendam ſolet prouidere: modos iſtos Rebuffus oſtendit *in d. tit.de commen.nu.4. cum ſeqq.* qui omnes modi ad vnum poſſunt reſtringi, videlicet, vbi recipiẽ-
2 ti ineſt aliquis iuris defectus, Rom. Pontifex libentius, ac frequentius concedit commendam,
3 quàm titulum. Nam qui vnum habet beneficiũ, præſertim aſſiduitatem requirens, aliud in titulũ habere nequaquam poteſt, ideo datur in com-
4 mendam, *cap.dudum, 2.de elect.* quia non poteſt vnus vtrique eccleſiæ præſidere, tanquam titulatæ, ſed vni tanquam commendatæ, alteri verò tanquam titulatæ præeſſe valet, *c.fi.21.q.1.* vel ſi quis ob ætatis, vel profeſſionis defectum beneficiũ conſequi minus poſſit, ei in commẽdam datur, *d.c.nemo, de elect.lib.6.clem.ne in agro, §. ceterùm, de ſtatu monach.* vel ſi Papa velit conferre beneficia regularia clerico ſeculari, vel ſecularia regulari: cum ſecularia ſecularibus, re-
5 gularia regularibus in titulum conferri debeãt, *c.cum ſingula, c.cũ de beneficio, §.fi.de præb. lib.6. clem.1.de elect.& clem.1.de ſuppl.neglig.prælat. c.fi.§.præcipimus, de ſtatu monach. Abbas conſ.59 col.3.verſ.quarto cap. lib.1. & in Conc.Trident. cap.10. de reformat.ſeſſ.14.* non eſt tamen dubium, quin commenda etiam fieri poſſit, etſi commendatarius nullum patitur defectum, ſed ne teneatur deſeruire.

Quod autem beneficium in commendam datur, aut ad tempus determinatum, aut ad vitam eius, cui confertur, conceditur, hæc dicitur per-
6 petua, illa temporalis: temporalis videtur cõſtitui in eccleſiæ vtilitatem, *can.conſtitutum, 7.q.1*
7 *can.obitum, & ſeq. diſt.61.* ſed proprie dicitur viſitator, non commendatarius, cum ſoleat da-
8 ri, donec illi prouiſum fuerit, *c.penul. & de ſuppl. neglig.prælat.lib.6.* perpetua verò videtur concedi in vtilitatem perſonæ, vt ille perinde ſit, atque titulus beneficij, atque ideo noſtri *ad c.ſi conſtiterit, de accuſat.poſt Ludouic.Rom. d.conſil.350.* dixerunt, Papam poſſe reuocare commendam in eccleſiæ vtilitatem factã, non æque, ſi facta ſit in commodũ perſonæ, *per l.cum multa, C.de bon.quæ liber.* quam quidem diſtinctionem non admittit Rebuffus *in d.tit. de commen. n.67.* maxime, ſi commenda in vtilitatem eccleſiæ facta ſit in perpetuum: quo caſu non vult, vt poſsit, niſi ſuperueniente cauſa reuocari, hoc eſt, ſi ceſſet vtilitas, ratione cuius facta fuit, 9
quia ceſſante cauſa, ceſſare debet & effectus, *c.cum ceſſante de appell.* quia eccleſia non eſt deterioris conditionis, quàm perſona: immo ma- 10
gis eſt fauendum eccleſiæ, quàm perſonæ, vt nemo neſcit: quia ſumma ratio eſt, quæ facit 11
pro eccleſia, *l.ſunt perſonæ, in fine, ff.de relig. & ſumpt.funer.* Bart. *ad l.1.C.de iu.Fiſci.* Sed putarem, in ijs non eſſe laborandum: cum hodie vſu receptum ſit, vt fere omnia dentur in perſonarum vtilitatẽ, quarum vtilitas reſultat etiã, vt plurimum, in eccleſiarum vtilitatem, niſi forte ſint tales, quales idem Rebuffus deſcribit, *d.tit.n.21.* quæ ſcilicet iura omnia monaſteriorũ, & eccleſiæ deſtruant, deuaſtent, & deglutiãtur, & tanta lignorum congeries in ſuis beneficijs, vt in alio ſeculo calefieri poſsint, cõſtruitur, vt potius comburi, quàm calefieri quiſque eos velle exiſtimet: quamquam dici poſſet, commendam eſſe in triplici differentia, temporalem, ad vitam, & perpetuam, quæ habet vim vnionis, nempe, quando fit rectori eccleſiæ pro tempore exiſtenti: commenda tamen ad vitam, non fit, niſi pro ſubuentione perſonæ, & iſta cauſa ſemper redditur in litteris commendæ. Verum quoniam beneficium, quod datur in commendam remanet affectum, *Mill. in repert. d. verbo benefi-* 12
cium vacans reſeruatum, in fine, Ioann. Pauin. d.tract.& d.q.3.num.11. Aeneas de Falcon. d.tract.de reſeruat.q.3.num.11.Caſſad. deciſ.5. num.7.de priuileg.Mandoſius ad regul. 32.q.7. n.17. Simoneta d.q.59. Puteus deciſ.158.lib.1. naſcitur difficultas haud minima, videlicet, an ordinarius, ceſſante commenda, poſſit illud conferre beneficium antea commendatum. Hæc quæſtio diſſentientes habet interpretes: alij aſſerunt, alij negant, alij diſtinctionem adhibent, quòd commenda aut eſt perpetua, aut temporalis; ſi tẽporalis, non expirat reſeruatio, donec perfecte Papa beneficiũ contulerit; ſi perpetua, ceſſante commenda, ceſſat & reſeruatio, *Rota in antiquis, deciſ.7.de elect.& deciſ.1.de præben. in antiquior.Lud.Gomeſ.ad reg.de infirmis, q.13 in fi.* alij quòd ſiue ſit perpetua, ſiue ſit temporalis, ſemper remanet affecta, *Put. deciſ.333.*

Rr 4 *infi-*

*in fine,lib.*1.*& ſic practicari, ac pluries per Rotã reſolutum fuiſſe teſtatur Nauarr. in Manual. c.*25.*n.*126.*in fine:* alij contendunt, ordinarium poſſe conferre, ceſſante commenda, ſi ante commendam collatio ad ordinarium ſpectabat, *Ioan.Pauin.in d.tract.Sede vacante, q.*3.*princ. nu.* 8. Federicus de Senis *in d. tract. de permut. beneſ.n.*23.*in fi.* Aeneas verò de Falcon. *d.q.*3. *n.*11.*in fine,* vult, id ſolum habere locum in beneficijs regularibus, non item ſecularibus: hoc eſt ceſſante perpetua commenda beneficij regu-
13 laris, eius collatio ſpectet ad ordinarium. Sed Cancellaria videtur ſequi opinionem Federici, quia nunquam dat litteras, quando per obitum commẽdatarij vacat beneficium, niſi quod ceſſante commenda, vacet beneficium eo modo, quo vacabat prius ante commẽdam, prout ſcribit Simoneta *d.q.*59.*n.*6. qui licet aſſerat ibidẽ, in hoc Cãcellariam à Rota diſſentire, Caputaq.
14 tamen *deciſ.*144.*par.*1.teſtatur, Rotam ſeruare, vt beneficium commendatum, mortuo commẽdatario, vacare intelligatur, vt prius vacabat, non autem per ceſſionem commendæ, ſubiungens, id etiam habere locum in familiari Papæ, vt non attendatur vacatio per ceſſionem commendæ, ſed prior illa, quando beneficium fuit recommendatum. Quidquid ſit, Aeneas de Falcon.*d.q.*3.*n.*11.*verſic.aduerte diligentiſſime,* aperte ſcribit, ſe in Rota per tres cõformes ſententias vidiſſe iudicatum, beneficia commendata ad vitam, à nemine dari, aut de ipſis diſponi poſſe, niſi à Papa: *ſicque poſt multa concludit Pauin.loco proxime citato, verſic.ſed aduerte, Caſſad.deciſ.*5.*n.*7.*de priuil.Rebuff.d.tit. de commen.n.*59.*& tract.de pacif.poſſeſſ.n.*44.*Mandoſ. d.q.*7.*n.*17. Rationem illam afferunt, quòd cum
15 Papa manum appoſuerit, beneficium remanſerit affectum, ita vt non modò ordinarius illud conferre non poſſit, ſed nec expectans, acceptare, *Simoneta d.q.*59.*num.*7.*arg.c.vt noſtrum, de appell.* Idq. non ſolum habet locum in beneficio
16 vacante, ſed etiam in obtento in titulum: vt ſi Papa det facultatem alicui, retinendi in commendam beneficium, quod iam obtinebat in titulum, inducitur reſeruatio, *Creſcent. deciſ.* 4. *&* 6.*de præb.* etſi per ſuperuenientiam tituli ceſſat commenda, *Caputaq. deciſ.*146.*par.*1. Quo
17 modo autem dignoſcatur, an beneficium ſit in commendam conceſſum, vel in titulum datum,
18 oſtendit idem Caputaquen.*deciſ.*145.*par.*1.dicens poſt alios, commendam eſſe extraordinariam, & ob id non inducere incompatibilitatẽ, *c.dudum,*2.*& ibi gloſ.in verb.in titulum,de elect. late Gomeſius.ad regul.de trienn.q.*5.Cardinalis igitur quoquo modo beneficium datum ſit in commendam, ea ceſſante, non obſtante, quòd fuerit affectum, atque ſit inducta reſeruatio vigore indulti, illud poterit rite, ac legitime conferre: & hoc nempe eſt, quod noſtrum indultum habet: quomodolibet illorum commodis ceſſantibus, ſi commendata, & vnionibus diſſolutis ſit vnita.

De commendis ſatis: videamus de vnionibus, de quibus plures extant tractatus, vt Ioannis Baptiſtæ Caccialupi, Petri de Peruſio, Thomæ Campegij, qui habentur *tractatuum,to.*15. *par.*1.*&* 2. Rebuffus quoque *in praxi beneſ. tit. de vnionibus beneficiorum, Quint. Mandoſius ad regul.*12.*&* 22. hi enim oſtendũt, quid ſit vnio, quotuplex, quæ beneficia vniri poſſint, & à quibus, & quot modis, qui ſint effectus, & huiuſmodi alia quamplurima: plura etiam accumulant noſtri præter ea, quæ paſſim adnotare ſolent, *ad c.ſicut vnire, de exceſſib.prælat. & ad c. quod translationem, de offic. legat.* quamplures etiam habentur ſacræ Rotæ deciſiones, & ex recentioribus *deciſ.*73.*&* 133.*diuerſ.par.*2. ita vt nobis diſputandum non ſit de vnionibus: ſed videre dumtaxat, quid ſibi Papa velit, dum ait, & vnionibus diſſolutis, ſi vnita: quibus facile
*ex Creſcent.deciſ.*2.*tit.de paroch.* ſatisfacere poſ- 19
ſumus: quia vnio facta de beneficio vacante ad vitam inducit reſeruationem, ita vt ea diſſoluta ordinarius prouidere nõ poſſit: nam ex eo, quòd Papa manum appoſuit beneficio, remanet affectum, prout de commenda diximus, *Caputaq. deciſ.*345.*par.*3.vbi etiam ait, quòd diſſoluta vnione, beneficium vacat, vt prius. Sed cum beneficiũ iam collatum ſit, & à Papa vnitur, an inducat reſeruationem, quæſtionis eſt. Idem
Creſcentius *d.deciſ.*2.dicit, dominos diſtinxiſſe: 20
quòd aut vnio fuit facta de beneficio vacante, & non pleno, & non dicitur tunc conferre, ſed manum apponere: aut de beneficio collato iã, & pleno, & tunc vnio potius dicitur palliata diſpenſatio, *ad notat.per Gemin.conſ.*38.& non inducitur reſeruatio. quæ deciſio videtur aduerſari deciſioni quartæ eiuſdem Creſcentij *tit. de præben.* quam ſupra citauimus: vt commenda Papæ, ſiue de beneficio vacante, ſiue de obtento in titulum facta, inducat reſeruationem: vnde hæc tam varie? nam ſi per manuum appoſitionem Papæ beneficium, ſiue in commendam, ſiue vnitum remaneat affectum, *d.deciſ.*2. *de paroch.* quare non remanet beneficium collatum, & poſtea vnitum per Papam? Ratio haberi poteſt à Card. Puteo *deciſ.* 246. *lib.* 1.

Summa ex §. Quibuſuis.

1 *Indultum, non niſi in idonea perſona, conſummari poteſt.*

2 *Puer minor ſeptem annis beneficio obtinendo idoneus non eſt.*

3 *Ante*

3 *Ante ſeptimum ætatis annum tonſura accipi non poteſt.*

4 *Archidiaconi, non niſi doctores, creandi ſunt.*

5 *Non eſt idoneus beneficio, qui ordinem à beneficio requiſitum non habet, aut breui habere poteſt.*

6 *Duos, & viginti annos habens canonicatui annexam parochialem habēti idoneus eſt.*

7 *Parochia canonicatui annexa non habetur pro beneficio curato.*

8 *Examen concurſus non eſt neceſſarium in dignitate parochialem annexam habente.*

9 *Archidiaconatus etiam non doctori confertur, ſi nec curam animarum, nec iuriſdictionem habeat.*

10 *Cardinalis in curia reſidens parochialem eccleſiam ſuo familiari confert abſque examine concurſus, ſi ab examinatoribus Vrbis examinetur.*

11 *Examinatores Vrbis doctiſſimi, & integerrimi ſunt.*

12 *Obtinens beneficium in partibus, ſi in curia diu vixerit, in curia examinari poteſt, quamuis examinatorum copiam habeat in partibus.*

13 *Familiaris Papæ examinatus Romæ ita habendus eſt, ac ſi examinatus ſit in partibus.*

14 *Ius conferendi habentes Epiſcopo inferiores curata beneficia non conferunt, niſi approbentur ab ordinario per concurſum.*

15 *Patriarcha eccleſiam parochialem in ſui Suffraganei diœceſi ſitam conferre non poteſt, niſi ei, quem Suffraganeus examinauerit.*

16 *Suffraganeus eccleſiæ ad ſui Patriarchæ collationem ſpectanti de Vicario prouidet, cum vacat rectore, donec ei nouus rector detur.*

17 *Patriarcha capellanos in diœceſi ſui Suffraganei non conſtituit, niſi eiuſdem Suffraganei conſenſu, atque examine præeunte.*

18 *Sedes Apoſtolica de reſeruatis beneficijs curatis in aliena diœceſi poſitis non prouidet niſi de perſonis ab ordinarijs approbatis.*

Quibuſuis perſonis idoneis, quibus tibi videbitur cum omnibus iuribus, & pertinētijs ſuis iuxta ſacrorum canonum, & conciliorum diſpoſitionē conferre, & de illis etiam prouidere, aliaſq. diſponere: ac etiam monaſteria, prioratus, dignitates, aliaq. regularia beneficia prædicta per clericos ſeculares obtineri ſolita, ſeu commendis de illis antea factis ceſſantibus, quæ tamen dignitates conuentuales, ſeu officia clauſtralia non ſint, clericis ſecularibus per eos, quoad vixerint, tenenda, regenda, & gubernanda.

§. Quibuſuis.

QVIBVSVIS. Poſſunt itaque Cardinales vigore indulti conferre quæcumque beneficia, ſecularia, & regularia, & quibuſuis 1
perſonis: perſonæ tamen debent habere illas qualitates, quas beneficia ipſa iure deſiderant: nec omnia beneficia regularia poſſunt conferri clericis ſecularibus, ſed ea tantum, quæ per ipſos ſeculares clericos obtineri poſſunt. Nam Cardinales ratione indulti non poſ- 2
ſunt conferre minori ſeptem annorum, quia non cenſetur idonea perſona: huius ratio eſt, quo- 3
niam minor ante ſeptimum annum tonſuram accipere non poteſt, & ſic nec beneficia obtinere, *c. fin. de tempor. ord. lib. 6. c. cum adeo, de reſcr.* alioquin eſſet facere contra ius diuinum, & quodammodo contra ius naturale, vt qui loqui neſcit, alios doceat, & regat, *cap. indecorum, de ætat. qualit. et habetur Eccleſiaſt.* 10. Væ tibi terra, cuius Rex eſt puer, *de quo Pariſ. conſ. 97. lib. 4.* Neque ad quaſuis dignitates, quibus ſubeſt animarum cura, quemquam promouere, niſi ſaltem XXV. ſuæ ætatis annum attigerit, & in clericali ordine verſatus, doctrina ad ſuum munus exequendum neceſſaria, ac morum integritate commendetur, *c. in cunctis, de elect. c. 12. §. nemo, Concil. Triden. ſeſſ. 24.* præſertim Archidiaconatus dignitatem, quæ niſi ei, qui magiſter in Theologia, ſeu doctor, aut licentiatus in iu- 4
re Pontificio fuerit, conferenda non eſt, *d. c. 12. §. Archidiaconi*, quem locum recte illa ampliſſimorum Cardinalium congregatio, quæ vulgò ſuper Concilio appellatur, interpretata eſt, vt intelligi tantum debeat de ijs Archidiaconis, qui vel curam habent animarum, vel iuriſdictionem, prout habetur *in tit. de offic. Archid.* nō de ijs, qui nomine tantum ſunt Archidiaconi, 5
quemadmodum interpretata eſt etiam *§. neminem, eiuſdem, c. 12.* quo cauetur, neminem deinceps ad dignitatem, canonicatum, aut portionem recipi debere, niſi qui eo ordine ſacro aut ſit initiatus, quem illa dignitas, præbenda, aut portio requirit, aut in tali ætate, vt infra tempus à iure, & ab eadem ſancta ſynodo ſtatutum, initiari valeat, videlicet, vt Concilium nihil innouet ſuper ætate promouendorum ad Canonicatus collegiatarum eccleſiarum. Et quia idem Concilium *d. c. 12. §. ad certas*, ſtatuit, vt ad illas dignitates, vel perſonatus, quibus animarū cura

6 cura nulla ſubeſt,clerici alioquin idonei,& xxij. annis non minores aſciſcantur, reſpondit, ætatem xxij. annorum ſufficere ad acquirendum canonicatum,cui eſt annexa parochialis. Ratio
7 illa eſſe poteſt, quia attenditur, quod principaliter, non quod acceſſorie venit. *c. ſi ſuper gratia de offic. deleg. lib. 6. reg. acceſſorium, de reg. iur. eod. tit.* Ratio rationis eſt, quia cura, ſeu parochia canonicatui, aut dignitati annexa,non habetur pro beneficio curato. *c. ſuper eo*, vbi gloſſ. *de præb. lib. 6.* & quamquam regulariter in impetratione beneficij non veniat curatum, niſi eius expreſſa fiat mentio, *c. cum in illis de præb. lib. 6.* annexi tamen, ſi facta non fuerit mentio, non vitiatur prouiſio. Decius poſt alios *ad cap. ad aures nu. 13. de reſcript.* Item quia eadem ſynodus decreuit *c. 12. ead. ſeſſ.* 24. vt nullus admittatur ad beneficium parochiale, niſi qui ab Epiſcopo, vel eius Vicario generali, atque ab alijs examinatoribus non paucioribus, quàm tribus, & in diœceſana ſynodo deputatis fuerit approbatus, hoc eſt per examen concurſus ex forma ibidem deſcripta, dicta congregatio re-
8 ſpondit, vt ſolet, peritiſſime, examen concurſus non eſſe neceſſariũ in dignitate, quæ parochia-
9 lem perpetuò,& acceſſorie annexam habet. Vnde ſi Cardinalis Archidiaconatum curam animarum non habentem, nec iuriſdictionem alicui nec in Theologia magiſtro, nec doctori,aut licentiato in iure Pontificio contulerit, valebit collatio, quia non dicitur contra Concilij diſpoſitionem feciſſe: vel ſi contulerit eccleſiæ collegiatæ canonicatum minori xxij. annis, tenebit collatio, quemadmodum etiam tenebit, ſi contulerit canonicatum, cui eſt annexa cura, ei,qui maior eſt xxij. annis, cum illa ætas ſit ſufficiens. Neque vitioſa erit collatio dignitatis, quæ parochialem annexam habet eccleſiam, etiam ſi abſque examine cõcurſus fuerit facta, dummodo examinatus ſit ab examinatoribus in diœceſana ſynodo deputatis,& ab eiſdem idoneus iudicatus, vel ab alijs,ſi non fuerit coacta in illa diœceſi ſynodus. Namque Cardinalis Carafa, verus eccleſiæ cardo, veruſq. ſanctiſſ. Pij Quinti alumnus, 9. Martij, 1589. Epiſcopo Volaterrano ſcripſit, conſtitutionẽ ſanctæ memoriæ eiuſdem Pij V. ſuper collationibus parochialium non habere locum, niſi in illis diœceſibus, in quibus fuit coacta ſynodus diœceſana, in qua iuxta formam Concilij Tridentini deputati fuerunt examinatores.

Hinc examinandum occurrit, an Cardinalis Romæ reſidens poſſit conferre parochiales eccleſias alicui ex ſuis familiaribus, vel alij in curia exiſtenti abſque examine concurſus, in forma tamen, vt aiunt,dignum. Dubitationem facit non minimam eadem Tridentina ſynodus *in d. c. 18. fere in princ.* vbi ita. Ad infraſcriptũ examen teneri mandat,per obitum,vel reſignationem, etiã in curia, ſeu aliter quomodocumq. contigerit, etiam ſi ipſa parochialis eccleſia reſeruata,vel affecta fuerit generaliter, vel ſpecialiter, etiam vigore indulti, ſeu priuilegij in fauorem Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalium, ſeu Abbatum, vel capitulorum: debeat Epiſcopus ſtatim habita notitia vacationis, &c. Ego in 10
ea ſum opinione,vt exiſtimem, poſſe: ſi ille,cui confertur eccleſia parochialis, fuerit ab examinatoribus à ſanctiſsimo, vel ab eius Vicario deputatis examinatus, & idoneus repertus. Et moueor in primis, quòd ſi curiales beneficia parochialia, niſi per examen concurſus habere, aut obtinere poſſent, facile eueniret, vt quantumuis eſſent eximiæ doctrinæ, & bonis moribus ornati, fere nunquam conſequi talia beneficia valerent, præſertim ob locorum diſtantiam: vt nos, qui à Taurinenſi ciuitate milliaribus quadringentis diſtamus, ſi illuc eundum eſſet examinis cauſa, priuſquam perueniremus cum magno etiam incommodo, & magna impenſa ad locum deſtinatum,forſan iam collatum eſſet beneficium, vel ſi non eſſet collatum, alios forſan deſcriptos, & examinatos præſtantiores inueniremus, qui eſſent anteponendi, ſicq. qui tantũ itineris confeciſſent, ſua ſpe fraudarentur. Præ- 11
terea tanta ab examinatoribus Vrbis, adhibetur diligentia, cum ſint vt plurimum viri & in Theologia, & in Pontificio iure eminentiſsimi, item religioſi, & integri, vt qui ab eiſdem approbatur, & admittitur, dignus ſit non ſolum beneficio parochiali, ſed quouis Epiſcopatu.
Denique reſponſum eiuſdẽ congregationis Tri- 12
dentino Concilio interpretãdo præpoſitæ vidi, *ad d. c. 18.* quo cenſuit, quendam, cui reſignata fuerat eccleſia parochialis, quoniam plures annos in curia moratus fuerat, poſſe in eadem curia examinari, quamuis non deeſſent examinatores in partibus,vbi poſita erat eccleſia,coram quibus examinari potuiſſet. Eadem ſacra con- 13
gregatio reſpondit,etiam familiarem Papæ,qui de eiuſdem commiſsione examinatus,& approbatus Romæ fuit, ab ordinario debere haberi perinde, ac ſi fuiſſet examinatus, & approbatus ab eius ſynodalibus examinatoribus. Nec obſtat dictum *cap. 28.* ibi, etiam ſi ipſa parochialis eccleſia reſeruata, vel affecta fuerit generaliter, vel ſpecialiter, etiam vigore indulti, ſeu priuilegij S. R. E. Cardinalium, &c. quia poteſt intelligi de Cardinali habente extraordinarium indultum, non de habente ordinarium, vt eſt hoc noſtrum, vel de Cardinali, qui ratione alicuius Abbatiæ, ſeu prioratus, ſeu alterius eccleſiaſticæ dignitatis conferre valet beneficia etiam parochialia ad collationem eiuſdem dignitatis ſpectan-

ſpectantia, in aliqua tamen diœceſi exiſtentia; quod hæc verba ſubſequentia declarãt. Debeat Epiſcopis ſtatim habita notitia vacationis eccleſiæ, ſi opus fuerit, idoneum in ea Vicarium, cum congrua, eius arbitrio, fructuum portionis aſſignatione, conſtituere: qui onera ipſius eccleſiæ ſuſtineat, donec ei de rectore prouideatur. Non videtur itaque loqui de Cardinali habente Epiſcopatum, ſed de alijs non habentibus: quippe qui ratione inferiorũ Epiſcopatu beneficiorũ Epiſcopis, in quorum diœceſibus beneficia exiſtunt, ſunt ſubiecti, & maxime ſi ſint eccleſiæ parochiales in ipſorum collatione, namque eas conferre non poſſunt, niſi ex forma præſcripta *d. cap.* 18. alioquin irritam, ac nullam eſſe collationem ſua conſtitutione iam citata declarauit idem Pius Papa Quintus.

14 Vnde ſæpius dicta ampliſſimorum Cardinalium ſuper Concilio Tridentino congregatio reſpondit, capitula, & alios inferiores collatores, vtputa Archidiaconos, Priores, Abbates, & his ſimiles, qui ius conferendi habent, conferre non poſſe curata beneficia, niſi eos, qui curationem ſuſcipere volunt, ordinarius probauerit illo examinis genere, quod vocatur per concurſum. Neque Archidiaconus, neque Prior, neque Abbas, neque alius quiuis collator eam ob cauſam vllum examinis edictum proponere poterit, neque illius officij partem aliquam attingere, cum id pertineat ad ordinariũ, qui & ipſe debet proponere edicta, & examinatores ex Cõcilij præſcripto deputatos adhibere, à quibus omnes illiuſmodi concurſu examinentur: quo examine confecto, ex his, quos vitæ integritas, & doctrina commendabit, ordinarius habet eligere magis idoneos, ac poſtea Abbati, vel alij collatori relinquere, vt ex electis, cui maluerit, curam conferat. Sed quid loquimur de inferioribus collatoribus, cum eadem congregatio ex profeſſo

15 interrogata reſpondit, Patriarcham habentẽ ius conferendi eccleſias aliquot parochiales, in diœceſi Epiſcopi ſuæ Prouinciæ ſitas, non poſſe eas conferre, niſi approbatis, & examinatis ab examinatoribus deputatis per Epiſcopum eius

16 diœceſis, in qua ſitæ ſunt? & interim dum parochiales illæ vacant, Epiſcopus illius diœceſis, in qua ſunt, ius habet inſtituendi in eis Vicariũ, cum congrua, arbitrio ſuo, fructuum portionis aſſignatione, qui parochiæ inſeruiat, donec eis

17 de rectore fuerit prouiſum? cenſuit eadem congregatio, Patriarcham in aliena diœceſi, licet ea ſuo Suffraganeo ſit ſubiecta, capellanos ad animarum curationem conſtituere non poſſe, niſi de eiuſdem Epiſcopi conſenſu, & examine eius præeunte, quod per eum, aut eius examinatores faciendum eſt. Quod ſi locum habet in Patriarcha, qui iuriſdictione maior eſt Epiſcopo, & in eum, ſi eſt ſuæ Prouinciæ, habet iuriſdictionem, *vt late oſtendimus in cap.* 5. *lib.* 2. *& c.*7. *lib.* 3. *de Sacrorum Immunit.* quanto magis habere debet in inferioribus collatoribus, qui non maiores, ſed longe Epiſcopis inferiores ſunt, & non imperant, ſed obtemperant Epiſcopis ipſis? Adeo quòd mirari non deſinam, quoſdam inferiores collatores tantæ eſſe petulantiæ, vt Epiſcopos ſuos, eorumque auctoritatem ita paruifaciant, & ſacroſancti Tridentini concilij ſanctiones negligant, & quaſi contẽptui habeant, cum tamen meminiſſe deberent, Romanos ipſos Pontifices, licet concilio non ſubſint, conciliorum tamẽ ſanctionibus plurimam impartiri reuerentiam ita, vt illis quouis reſcripto, & conſtitutione non derogare velle profiteantur, ſed tantummodo cum de illis expreſſam fecerint mentionem, *prout ſupra diximus ad* §. *quòd tu Romanam*. Admonitos etiam vos velim, eandem congregationem, ex citata Bulla Pij quinti reſpondiſſe, etiam in beneficijs curatis Apo- 18
ſtolicæ Sedi, & quibuſuis alijs etiam ex antiqua conſuetudine reſeruatis ordinarios debere proponere edicta concurſus: nec aliter à Sede Apoſtolica prouiſionem fieri, niſi fidem ſuæ approbationis habeat ab ordinario. In vacatione igitur parochialis eccleſiæ, cuius collatio ad alium, quàm ad Epiſcopum pertineat, examen, & electio perſonæ idoneæ, ac edictorum appoſitio ad ipſum ſpectat Epiſcopum, non autem ad ipſos collatores. Ab hac tamen regula excipi fortaſſe poſſent Abbates exempti, & habentes ius congregandi ſynodum: nam ſi congregandi ius habent, & concurſum facere poſſe videntur, cum in dicto concilio Tridentino caueatur, vt examen concurſus fiat ab ipſis examinatoribus in ſynodo deputatis. De hac tamen exemptione, & iure congregandi liquidò, & patẽtibus Apoſtolicis litteris conſtare deberet, cum hodie quamplurimi ſint, qui ſe exemptos eſſe profiteantur, & reuera non ſint.

Summa ex §. Ita quod.

1 *Habens beneficium in commendam, de fructibus diſponit, ac ſi illum in titulum haberet.*
2 *Commendatarius non eſt verus dominus beneficij.*
3 *Commenda non eſt titulus.*
4 *Commenda non tribuit ius in beneficio.*
5 *Commendatarius non eſt Prælatus, ſed legitimus adminiſtrator.*
6 *Commendatarius perpetuus facit fructus ſuos.*
7 *Cenſuit Alciatus, commendatarius poſſe fructus etiam diſſipare: ſed male.*

8 *Nec*

8 *Nec Titularis fructus ſui beneficij diſſipare poteſt.*

9 *Clerici beneficialium fructuum vere domini ſunt.*

10 *Mortaliter peccat, qui fructibus beneficialibus abutitur.*

11 *Commēda perpetua vero titulo æquiparatur.*

12 *Commendatarius Abbatiæ cenſetur verus Abbas.*

13 *Commendatarius Abbas eſt capax cauſæ cōmiſſariæ Apoſtolicæ, ſicut Abbas titularis.*

14 *Abbas commendatarius ſuccedit in cauſa ſuo prædeceſſori demandata.*

15 *Beneficia vacantia per mortem commendatarij impetrantur, ac ſi titularis obiiſſet.*

16 *Commenda eſt quodāmodo affinis prælaturæ.*

17 *Habens temporariam commendam ex eius fructibus licite paſcitur.*

18 *Commendatarius temporarius poteſt ſoluere æs alienum, quo grauatur beneficium ſibi commendatum.*

19 *Idem faciens neceſſarias expenſas in beneficio, poteſt illud retinere, donec expenſa recuperet.*

Ita quòd liceat, eis debitis, & conſuetis illorum ſupportatis oneribus de reſiduis illorum fructibus, redditibus, & prouentibus diſponere, & ordinare, ſicuti illa in titulum pro tempore obtinentes de illis diſponere, & ordinare potuerunt, ſeu etiam debuerunt.

§. Ita quòd.

1 ITA QVOD. Illi, quibus beneficia in commendam ſunt conceſſa, perinde de fructibus, redditibus, & prouentibus diſponere poſſunt, ac ſi ea in titulum haberent: quod mirum profectò videtur, cum gloſſa *ad cap. nemo deinceps, ibi fructus ſuos, vbi Archid. Dominic. Franc. & alij, de elect. lib. 6.* aſſerat, commendatarium non facere fructus ſuos, prout etiam tenuit Rota *in antiquior. tit. de præbend. dec. 1. n. 3.* atque ita reſpondit Alexander *in conſ. 96. n. 3. lib. 4. Corn. conſ. 66. n. 4. lib. 3.* licet de facto, ait Alexander, aliquando aliter probetur. Huius concluſionis ratio illa eſſe po-
2 teſt: quia commendatarius non dicitur verus
3 dominus beneficij, cum commenda non dicatur titulus: titulus verò ſit perfectus, *vt not. Ioan. Andr. ad c. dilectus, de dilationib. lib. 6. Baldus ad l. ex verbo, C. de fideicom. libert.* immo dicitur nudus miniſter, vel cuſtos, *Ang. conſ. 35. incip.*
quidam nobilis, Alex. ad l. Lucius, ff. depoſ. Nec 4
cōmenda tribuit ius in beneficio, nec facit Præ- 5
latum, ſed procuratorem cum legitima administratione, *Innoc. ad cap. ſi conſtiterit, de accuſ. vbi etiam Aret. Franc. ad d. c. nemo deinceps, n. 5. ibi, fortius hoc procedit, de elect. lib. 6.*

Quidquid citati auctores dicant, verius eſt, 6
commendatarios perpetuos facere fructus ſuos perinde, atque titulum habentes, *vti expreſſe tradunt Federic. in tract. de permut. beneſ. n. 23. Corn. d. conſ. 66. n. 4. Phil. Prob. ad d. c. nemo deinceps, n. 18. Rebuff. in tract. de paciſ. poſſeſſ. nu. 39. & in praxi beneſ. tit. de commend. n. 2. Ant. Capic. dec. 3. n. 8. & Alciat. ad l. pactum curatoris, n. 4. C. de pact.* vbi ait, quòd commendatarius habet 7
omnino liberam fructuum diſſipationem, & eorum dominus potius, quàm adminiſtrator eſt, vnde donare poterit, ſi ita dignitati conuenire ſuæ exiſtimauerit. Hæc Alciatus, qui merito à Rebuffo reprehenditur *d. tract. n. 47.* quia non ſolum commendatarius non poteſt fructus ſuæ commendæ diſſipare, ſed nec Titularis. Nam 8
etſi, facta bonorum eccleſiaſticorum diuiſione, *de qua late diximus c. 17. n. 7. cum ſeqq. lib. 3. de Sacror. Immun.* Dominicus Soto *lib. 10. de iuſtit. & iure, q. 4. art. 3. & 4. quem refert, & ſequitur Couar. ad c. cum in officijs, n. 3. de teſtam.* rite 9
exiſtimat, Epiſcopum, ſacerdotes, & alios bonorum eccleſiaſticorum adminiſtratores vere eſſe dominos fructuum eius portionis, quæ ſibi ex illa partitione obuenit, adeo vt non teneantur ad reſtitutionem eorum, quos in profanos vſus vltra neceſſaria conſumpſerunt, quod & placuerat antea Sancto Thomæ, *vti videre eſt 2. 2. q. 85. art. 7. vbi & Caiet. Prępoſ. in ſum. 44. diſt. col. 5. Sylueſt. in verbo clericus, 4. q. 20. & verb. reſtitutio 3. q. 5. Adrian. in 4. ſentent. incip. pro clariori, 4. concl. & alij, quos idem Couar. cit. d. n. 3. verſ. quartum,* non eſt tamen dubium, 10
quin mortaliter peccent. Quòd ſi titulares non debent fructus beneficiorum, nec poſſunt abſq. mortali culpa diſſipare, multò minus poſſunt commendatarij: ſed quamuis non poſſint commendæ fructus diſſipare, faciunt tamen fructus ſuos, vt poſt iam dictos aſſueuerat *Cardinalis Alexand. ad can. cum autem col. 6. diſt. 44. & ad can. ſi quis, col. penult. diſt. 58.* Hinc Card. Put. *dec. 25. n. 5. lib. 1.* dicebat, tales perpetuos com- 11
mendatarios non differre à veris titularibus, & tales commendas operari illos effectus, quos ſolent operari veri tituli: proinde ſuper fructibus, redditibus, & prouentibus tranſigere, & vendere. *Domin. conſ. 17. incip. pro declaratione. in fine, auct. Capic. dec. Neap. q. 3. in cauſa,* quia habent liberam poteſtatem in temporalibus, & ſpiritualibus, *Abbas ad c. cum nobis olim, notab. vlt. de elect.* Idcirco Rebuffus *in d. tract. de paciſ.*

poſſeſſ.

poſſeſſ.n.42. ſcribit, commendatarium Abbatiæ
12 cenſeri verum Abbatem ita, vt ſit capax commiſſionis cauſæ, quæ à ſummo Pontifice fiat, ſicut Abbas titularis, & habeat locum, *c. quoniam Abbas, de offic. deleg. teſte Barb. conſil. 2. incip. Sa-*
13 *pienter, conſil. vlt. volum. 2.* quod Cancellaria non videtur admittere, vt committi poſſit com-
14 mendatario, etſi ipſum ſuccedere in cauſa ſuo prædeceſſori demandata tradit Philippus Probus *an d.c. nemo deinceps, n. 23. cum ſeq.* quia cēſetur verus Abbas, & verus Prælatus: & ita obſeruari in regno Franciæ teſtatur Chaſſan. *ad conſue. Burg. ad rubr. des ſucceſſions des baſtards, §. 3. n. 58. in conſil. ibid. poſito.* In quo etiam beneficia per mortem commendatarij vacare, & ſic impetrari, ac ſi titularis mortuus eſſet, ſcribit
15 idem Rebuffus *d. tra 7. n. 44.* In quibus tamen conferendis quid obſeruet Cancellaria, *vide ſupra ad §. quæ extra, verſ. verum quoniam.*

Non obſtat d. gloſſ. *ad d. cap. nemo deinceps, vbi Arch. Dom. Franc. et alij*, quia debet intelligi de ijs commendis, quæ dantur ad tempus, & dantur ob eccleſiæ vtilitatem, non æque perſonæ: nam *d. c. nemo deinceps*, loquitur de commēda temporali, non autem de perpetua, *vt poſt Roman. conſil. 350. dixit Puteus d. deciſ. 25. n. 3.* & dicitur eo caſu commēdatarius cuſtos, & depoſitarius. *Corn. d. conſil. 66. n. 4. in fine, Alciatus ad d. l. pactum curatoris, num. 3. ita quoque intelligi poteſt Alex. d. conſil. 96. n. 3.* vnde Antonius de Butrio *ad d. cap. nemo deinceps, n. 11.* aſſerit, commendam aut dari in titulum, aut in cuſto-
16 diam: & licet, inquit, apud Italos vſu receptum ſit, vt commenda non detur in titulum, commenda tamen habet quandam attinentiam, & affinitatem cum prælatura, per quam eccleſia non dicitur ſimpliciter vacare, in qua habetur titulus commendæ. atque mirum non eſt, ſi Papa in Bulla dixit, eum, qui beneficium habuerit in commendam, poſſe, debitis, & conſuetis illorum ſupportatis oneribus, de reſiduis illorum fructibus, redditibus, & prouentibus diſponere, & ordinare, ac ſi illud in titulum obtineret.

17 Et non modò ij, qui perpetuam habent commendam, ſed etiam, qui ad tempus ex beneficij commendati fructibus, & redditibus viuere poſſunt, ſicut ij, qui habent in titulum *d. cap. nemo deinceps, Rebuff. d. tract. de pacif. poſſeſ. nu. 39. & Pauin. in tract. de offic. & poteſt. capit. Sed. vac. 2 par. q. 3. n. 12.* ſcribit, clericum, cui eccleſia commendetur, poſſe facere expenſas, & ſumere ali-
18 menta, & ſoluere debita, ſicut & qui nondum adijt hæreditatem, & deliberat, an adeat, licet ius non habeat ſoluendi debita, *l. ſi filius, & l. Ariſto, §. fi. ff. de iure deliber.* & ſi neceſſarias ex-
19 penſas fecerit in eccleſia de ſuo, poteſt eam retinere, donec ſibi reſtituatur expenſum, *l. neceſſaria. §. 1. ff. de pignor.* quod non eſt in re depoſitá. Similiter, ſi eccleſia fuiſſet commendata propter tenuitatem, contendere poſſet, vt nō amoueretur ab ea, niſi ad minus ſuas meliorationes reciperet, *cap. ad aures, de reb. eccl. non alien. cap. potuit, de locat.*

Germon. de Indultis.

Summa ex §. Alienatione.

1 *Bona immobilia, & pretioſiora mobilia commendatarij alienari non poſſunt.*
2 *Clerici bonorum immobilium domini non ſunt, quamuis titulares.*
3 *Bonorum immobilium* CHRISTVS *Dominus ſolus eſt.*
4 *Alienationis verbum in materia eccleſiaſtica largiſſime capitur.*
5 *Alienatione prohibita, prohibetur & omnis actus, per quem transferatur quoduis dominium.*
6 *Hypotheca, pignus, emphyteuſis, ac ſeruitus ſub alienationem cadunt.*
7 *Locatio in centum, vel mille annos alienatio eſt.*
8 *Manumiſſio alienatio eſt.*
9 *Prælatus iurans ſe non alienaturum res eccleſiæ ſi illas locauerit ad longum tempus, non eſt periurus.*
10 *Diſpoſitio legis finalis C. de iu. emphyt. non habet locum in cōductore ad longū tempus.*

Alienatione tamen quorumcumque bonorum immobilium, & pretioſorum mobilium eorumdem ipſis penitus interdicta.

§. Alienatione.

ALIENATIONE. Licet Papa dicat, 1
commendatarios poſſe de reſiduis beneficiorum fructibus, & redditibus diſponere, & ordinare, perinde ac ſi illa haberent in titulum, interdicit tamen eis alienationē bonorum immobilium, atque etiam pretioſiorū mobiliū, vti ſunt ſacræ veſtes, calices, patenæ, thuribula, candelabra, cruces, & his ſimilia, quæ ex auro, argentove conſtant, quæque eccleſiæ deſeruiunt, aut ei ornamento ſunt. Nec immeritò,
ſiquidem, & ipſi titulares, quamuis ſint domini, 2
vt ſup. ad §. proxime præcedentem diximus, fructuum eius portionis, quæ ſibi ex diuiſione contigit, prædia tamen, caſtra, & vniuerſæ poſſeſſiones, ac fundi, & proprietates quælibet, ſiue Epiſcopali menſæ, ſiue canonicorum collegio, ſiue cuiuſuis ſingulari clerico ſub præbendæ eccleſiaſticæ nomine annexa, non tranſeūt in abſolutum dominium Epiſcopi, vel alte-

tius beneficiati, vel præbendam poſſidentium, qui tantummodo earundem poſſeſsionum adminiſtratores cenſentur: namque dominium penes mortalium quemquam exiſtere non poſ-
3 ſe, cum CHRISTVM dumtaxat Dominum agnoſcant, docuimus *lib.3.c.17.n.12.de Sacr.Immu.*

Vbi etiam *n.88.poſt Abbatem,Ant. de But.& alios ad c.nulli,* §.*alienatione,per eundem textũ,*
4 *de reb.eccl.alien.vel non.* alienationis verbum in materia eccleſiaſtica largiſſime capi diximus, prout etiã in ſtatutis tradit Cardinalis *conſ.*15. cũ extendatur ad directi, & vtilis dominij trãſlationem. Namque Bartolus *ad l.fi.per eundem text. C. de rebus alien. non alienan. & ad auth.*
5 *neque, C.commun. de legat.* dicit, hoc eſſe valde ſingulare, quòd alienatione prohibita, videtur prohibitus omnis actus, per quem fit tranſlatio
6 dominij directi, vtilis, vel alicuius in re. Nãque Iuſtinianus *d.l.fi.* ſanciuit, vt ſiue lex, ſiue teſtator, ſiue pactio contrahentium alienationẽ prohibuerit, non ſolum dominij alienationem, vel mancipiorum manumiſſionem eſſe prohibitam, ſed etiam vſusfructus dationem, ac hypothecã, pignorisq. nexum penitus prohiberi, item emphyteuſeos contractus, & ſeruitutes minime imponi poſſe: qui enim ſeruitutes imponi ſinit, alienat, ſicut ille, qui nõ vtendo ſeruitutẽ amittit, *l.alienat.27.in princ. & §. eum quoque, ff. de verb.ſignif.* quia intelligitur facere, quod non debet facere. Si tamen proprie, ac ſtricte accipitur verbum, alienatio, pro ijs dumtaxat habebitur, in quibus directa transferuntur dominia, *l.1 C.de fund.dotal.* Quocirca *in d.c.nulli,* §.*alienat.* legitur: Alienationis verbum continet conditionem, donationem, venditionem, permutationem, & emphyteuticum perpetuum cõtractum, item manumiſſionem, *c.3.& 4.& d.c.nulli, in princ.eod.* ſicut etiam perpetuam locationem, *c.ad audientiã,eod.de reb.eccl. alien. vel non, & clem.1.eod.* etſi Accurſius *ad l.penul.§.inſtituto,*
7 *ff.de legat.2.* ait, prohibitum alienare, poſſe impune in centum, vel mille annos locare: verius gloſſa *ad d.clem.1.* vti conductio non ſit alienatio, ſi ad modicum tempus fiat, quod & Abbati placuit *ad d.§.alienat.* condictionem, eſſe ſuperfluum *in d.c.17.n.101.* demõſtrauimus. Alienationis igitur nomen continebit venditionẽ, donationem, permutationem, emphyteuſim, ma-
8 numiſſionem, & longam locationem, de quibus omnibus ſingillatim actum eſt *in d.c.17.à n.102 vſque ad fi.& in c.17.lib.2.eod.de Sacr. Immun.*
9 Sed Prælatus, qui iurauit, ſe non alienaturũ res eccleſiæ, ſi illas locauerit ad longum tempus, an incurrat pœnam periurij? receptum eſt, non incurrere, quamuis ſub prohibitione alienationis rerum eccleſiæ veniat etiam locatio ad longum tempus, *d.Clem.1.* vbi omnes. huiuſmodi autem prohibitio intelligitur ad effectum inualiditatis locationis, non ad effectum incurſus pœnæ, vt
poſt Calderinum *ad c.cum contingat, de iureiur.* 10
tenet Didacus *lib.2.variar.reſol.c.16.n.2.* Hinc Rota teſtimonio Cantucij *deciſ.26.nu.3. diuerſ. p.2.* tenuit, diſpoſitionem *l.fi. C. de iure emphyt.* loquentis de emphyteuta, non habere locum in conductore ad longum tempus ad effectum excludendi pœnam priuationis.

Summa ex §. Commendare.

1 *Commendare, laudare eſt.*
2 *Cõmendare eſt alicuius fidei quid cõmittere.*
3 *Commendare beneficium eſt alicuius fidei committere.*
4 *Commendare apud Vlpianum deponere eſt.*
5 *Depoſita pecunia commendata dicitur.*
6 *Gladius depoſitus furenti reddendus non eſt.*
7 *Depoſitarius re depoſita vti non debet.*
8 *Maiorem auctoritatem habet commendatarius, quàm depoſitarius.*
9 *Ordinarius vſque ad ſex menſes commendare poteſt beneficium curatum.*
10 *Inferior ſummo Pontifice non commendat, niſi ætate legitima, & ordine ſacro concurrentibus.*
11 *Magis idoneus eſſe debet commendatarius, quàm titularis.*
12 *Inferior Papa poteſt beneficium ſimplex commendare.*
13 *Legati ordinarijs præſtantiores ſunt.*
14 *Legatus eccleſias non collegiatas commẽdat, nec reſeruat, nec confert.*
15 *Ordinarius poteſt eccleſias collegiatas parochiales commendare.*
16 *Conſtitutio de parochialibus eccleſijs ſimplicibus non extenditur ad parochiales collegiatas.*
17 *Differt beneficium parochiale ſimplex à beneficio annexo canonicatui, ſiue eccleſia collegiata.*
18 *In parochiali collegiata non eſt neceſſaria ætas, quæ in parochiali ſimplici, concurſus nullus.*
19 *Ordinario non eſt vllo iure prohibitum de collegiatarum eccleſiarum reſeruatione, ſeu collatione, quod eſt Legato Apoſtolico.*
20 *Ordinarij iuriſdictio eſt potius dilatanda, quàm reſtringẽda: ſecus Legati Apoſtolici.*
21 *Commendatarius facit fructus ſuos loci ſibi commendati, dum eum in ſuo ſtatu conſeruet, ac ſi eſſet Titularis.*
22 *Cui commendatur eccleſia, dum ei de paſtore prouideatur, eſt potius cuſtos, ac depoſitarius, quàm commendatarius.*
23 *Depoſitarius eccleſiæ rectore vacantis non*

facit

facit fructus ſuos, niſi quos in ſibi neceſſarijs impendat.

24 *Impetratio beneficij multiplici reſeruatione affecti vacantis nulla eſt, ſi reſeruationes taceantur.*

25 *Cardinalis beneficium multiplici reſeruatione affectum vigore indulti conferre poteſt.*

26 *Principis priuilegium latiſſimæ interpretationi ſubiacet.*

27 *Reſeruatio duplex eſt: realis, & perſonalis. Vide harum inclinationes in textu.*

28 *Reſeruatio perſonalis dignior eſt, quã realis.*

29 *Qui beneficia reſeruata conferre poteſt, & ſpecialiter, et generaliter reſeruata cõfert.*

30 *Concurrẽtibus ſimul reſeruationibus in vna, & eadem perſona, nempe perſonali, & reali, potentior attenditur.*

31 *Potentior reſeruatio eſt ex familiaritate Papæ, quàm Cardinalium.*

32 *Collatio beneficiorũ reſeruatorũ ex familiaritate ſemper chara ſũmis Pontificib. fuit.*

33 *Ius conferendi beneficia quamuis reſeruatione affecta Cardinali competit ex indulto, dum ſit ordinarius collator, ac ea extra curiam vacent.*

34 *Regulæ Cancellariæ, & extrauagantes impediunt collationem ordinariorum.*

35 *Indultum extraordinarium, quia odioſum eſt, reſtringi debet.*

36 *Indultum extraordinarium non extenditur ad beneficia duplici ratione affecta.*

37 *Epiſcopus ex indulto conferẽs beneficia reſeruata, non poteſt conferre affecta duplici reſeruatione, ſicut Cardinalis: & quare.*

38 *In diuerſis ſimilibus à caſu expreſſo non fit extenſio, etiam ex maioritate rationis.*

39 *In ijs, quæ à Principe ægre obtinentur, caſus non expreſſi per verba etiam generaliſſima non comprehenduntur.*

Commendare, cæteraq. ſuper his neceſſaria, & opportuna facere, & exequi libere, & licite valeas in omnibus, & per omnia perinde, ac ſi collationes, prouiſiones, commendæ, ac gratiæ, vel quæuis aliæ diſpoſitiones tam per nos, vel prædeceſſores, aut ſucceſſores noſtros pro tempore exiſtentes, & Sedem prædictam, quàm etiam Legatos de latere, etiam Cardinales, etiam motu, & ſcientia ſimilibus, deq. Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine, ac cum quibuſuis fortiſſimis, & inſolitis clauſulis, necnon irritantibus, & alijs decretis, quibuſuis perſonis, etiam familiaribus, continuis commenſalibus noſtris, aut Cardinalibus hactenus conceſſa, & in poſterum concedenda, non emanaſſent, ſeu emanarent, & Cancellariæ Apoſtolicæ regulæ, cæterçq. conſtitutiones, etiam dignitatum, non tamen maiorũ, & principalium, prioratuum etiam conuentualium, aliorumq. beneficiorum eccleſiaſticorum, etiam Cardinalium viuentium, aut Romanorum Pontificũ, non tamen noſtrorum, vt præfertur familiarium, continuorum commenſalium, ſeu aliàs quouis modo reſeruationes generales, ſeu ſpeciales continentes, ſeu inducentes, vel alias quomodolibet affectiones facientes, & alia quæcumque cõtraria, ſeu tibi in præmiſſis, vel circa ea impedimẽtum quomodolibet præſtantia, ſeu præſtare volentia, ad monaſteria, prioratus, præpoſituras, præpoſitatus, dignitates, perſonatus, adminiſtrationes, officia, canonicatus, & præbendas, aliaq. beneficia prædicta nullatenus ſe extenderent, ſed de ipſis, quæ pro tẽpore quomodolibet extra dictam curiam, etiam commendis ceſſantibus, & vnionibus diſſolutis vacare cõtigerit, vt pręfertur, libere diſponas perinde, ac ſi collationes, cõmendæ, reſeruationes, affectiones, regulæ, & cõſtitutiones huiuſmodi non apparerent.

COMMENDARE. Pars hæc licet verbis ſit prolixa, ſenſu tamẽ ſtricta, & perbreuis eſt: nã quæ ſuperius relata ſunt, hìc iterũ inculcãtur. Quare breuiter duæ quæſtiones examinandæ ſunt: quarum altera eſt, an ordinarij poſſint beneficia cõmendare. altera, an conferre ratione indulti valeant Cardinales ea beneficia, quæ duplici modo reſeruata ſunt, vel affecta: de illa prius, de hac poſterius ordine diſſeremus. Commendare pluribus accipitur modis, teſtimonio gloſſæ *ad cap. nemo deinceps, in verbo commendare, de elect. lib. 6.* præſertim, cum res aliqua laudatur, commendari dicitur: vnde 1
Cicero ad Atticum: Cui, qui noſter honos? quod obſequium, quæ etiam ad cæteros contempti cuiuſdam hominis commendatio noſtra

deſuit ? vt meum iudicium reprehendi à Quinto fratre,vulgoq. ab omnibus mallem,quàm illum non efferre laudibus ? Plinius Clauiſio *lib.* 5. *epiſt.* 7. Sermonem inquit, vultus, geſtus, vox ipſa moderatur: epiſtola omnibus commendationibus deſtituta malignitati interpretantium exponitur; quo ſenſu videtur ab Vlpiano accipi *in l.ſi verò*, §.*cum quidam*,*ff.mandati*,vbi ita. Rogo te commendatum habeas Sextilium Creſcentem amicum meum, non obligabitur mandati: quia commendandi magis hominis, quàm
2 mandādi cauſa ſcripta eſt.Sed proprie commendare eſt, alicuius fidei committere. *Cicero ad Quint.fratr.* Tibi me,tibi meas omnes opes,fortunaſq. commendo, tibi committo exiſtimationem, ac ſpem reliquæ vitæ. *Pro Archia Poeta:* Poetæ quaſi deorum aliquo dono, & munere cōmendati nobis eſſe videntur. *De Haruſp.reſp.* Pontifices, quorum auctoritati, & fidei, & prudentiæ maiores noſtri ſacra, religioneſq. commendarunt. Quo ſane ſenſu commenda apud
3 nos intelligenda eſt: nam commendare beneficium eſt illud alicuius fidei, auctoritati, & prudentiæ committere.Hinc mihi videtur recte Rebuffus *in praxi benefic.tit.de commend. nu.* 3. dixiſſe,commendam non ſequi in totum naturam depoſiti,etſi Vlpianus *in l.cōmendare.ff.de verb.*
4 *ſignif.* reſpondeat,commendare nihil aliud eſſe, quàm deponere,prout etiam Papinianus *in l.Lucius,ff.depoſ.* nam & depoſitam pecuniam, com-
5 mēdatam dicit Alexander Papa Tertius *cap.* 1. *depoſ.* & Beatus Auguſtinus ad *Pſalm.*5.*verſic. pedes omnes*, gladium commendatum appellat:
6 ſi cui,inquit gladius commendetur, & promittat ſe redditurum, cum ille, qui commendauerit, popoſcerit,ſi forte gladium ſuum repetat furēs, manifeſtum eſt non eſſe reddendum, ne ſe vel occidat, vel alium, donec ei ſanitas reſtituatur, *can. ne quis arbitretur*, 22. *q.* 2. natura tamen depoſiti eſt, vt quod depoſitum eſt, in eadem
7 ſpecie reſtituatur, hoc eſt, vt depoſitarius re depoſita non vtatur, fruatur, ſed eam cuſtodiat, *d.l.Lucius*, in qua ita Iuriſconſultus. Quod ita verum eſt, ſi id actum eſſet,vt corpora nummorum eadem redderentur.Nam ſi, vt tantumdem ſolueretur inter contrahentes conuenit, egreditur ea res depoſiti notiſſimos terminos,& fit mutuum, *l.*2.*ff.de reb.cred.ſi cert.petat.* quænam ſit contractuum ſubſtantia, ac natura, & quæ adminicula, diximus *cap.vlt,num.*72.*cum nonnullis ſeqq.lib.*3.*de Sacrorum Immunitat.* Itaque ſi depoſitarius re depoſita vti, fruive cœperit, non erit amplius depoſitarius. Quare ſi ita vocandus eſt, oportet, vt ſolam rei depoſitæ cuſtodiā adhibeat. At qui in commendam habet beneficium, ſiue in perpetuum, ſiue ad tempus,eius adminiſtrationem habet.*Creſcent.deciſ.*14,*nu.*5. *de reſcript.* & expenſas ex redditibus beneficij commendati facere, ſumereq. ex eo alimenta, & debita ſoluere, ſicut is, qui in titulum habet, *cap.*1. *de ſolut. Archidiaconus ad can. qui plures*, 21.*q.*1.*& ſupra late dictum eſt ad* §. *ita quòd liceat:* maiorem igitur habet auctoritatem com- 8
mendatarius, quàm habeat depoſitarius.

Sed an ordinarius poſſit beneficium commen 9
dare, quæſtionis eſt, poſſeq. vſque ad ſex menſes innuit *d. cap. nemo deinceps*, non æque vlterius. Placet tamen mihi noſtrorum expoſitio, *vtputa Archid.Domin. Philipp.& aliorum*, quòd intelligi debeat illud cap. de beneficijs curam animarum habentibus,non item de alijs ſimplicibus beneficijs loqui, *can.ſanctorum*, 70. *diſt. gloſ.ad can. paſtoralis*, 7.*q.*1. *Rebuff. in tract.de pacif. poſſeſſ.nu.*45. *quod verba d.cap.nemo deinceps, demonſtrant, ibi.* Huiuſmodi autem commendam (vt præmittitur) rite factam declaramus vltra ſemeſtris temporis ſpatium non durare: ſtatuentes quidquid ſecus de commendis eccleſiarum parochialium actum fuerit, eſſe irritum ipſo iure. Neque etiam diſplicet eiuſdem
Philippi *ibid.in princ.* cōſideratio,quòd ſcilicet, 10
etiam ad ſemeſtre inferior Papa nō poſſit beneficium parochiale in commendam dare,niſi duo concurrant, videlicet, legitima ætas,& ordo ſacerdotalis. Quare videmus,maiorem in cōmen- 11
datario idoneitatem, quàm in titulari requiri, cui parochiale beneficium conferri poteſt, licet viginti quinque annis maior non ſit,dum tamen eos attingat, *cap.*12.§.*nemo,Conc.Trid.ſeſſ.*24. *de reformat.* ſatiſq. ſit, ſi non eſt ſacerdos, in tali eſſe ætate conſtitutum,vt intra tempus à iure, & ab ipſa Tridentina ſynodo ſtatutum, valeat promoueri, *d.cap.*12.§. *neminem*, *cap. licet canon, & cap. ſtatutum, de elect. lib.*6. Non eſt 12
ergo dubium,quin Inferior Romano Pontifice poſſit beneficium ſimplex in commendam dare, quod indicant & verba huius noſtri indulti, ibi: Commendare, ceteraq. ſuper his neceſſaria, & opportuna facere, &c. & beneficium parochiale ad ſemeſtre, non item vlterius.

Sed an id locum habeat in eccleſia parochiali collegiata inter noſtros controuertitur. Siquidem Ioan. Andr., *quem ſequuntur Archid. Domin. Imola,& Philip.ad d.cap.nemo deinceps*, dicit, non habere locum, quia Epiſcopus poteſt talem eccleſiam & ad tempus, & in perpetuum commendare, *Petrus autem de Anchar.ibid.n.*2. *in fine*, contrarium tuetur: quia, inquit, eccleſia collegiata non debet eſſe deterioris conditionis, quàm ſit parochialis ſimplex, *l.Senatores,ff. de Senat.* quibus addo, quòd immo non 13
debet eſſe melioris conditionis: nam videmus, Legatos Apoſtolicos, qui ordinarijs præſtantiores ſunt, *tot.tit.de offic.legat.* non poſſe collegia- 14
tas

tas eccleſias commendare, vel ſibi reſeruare, vel conferre, *c.pen. eod.de off.leg. lib.6.* ergo nec ordinarius poterit, ſaltem vltra ſemeſtre, *ex d.c.*
15 *nemo deinceps*, verior tamen videtur Ioãnis Andreæ, & Archidiaconi opinio, quæ communis eſt, vt eam ordinarius poſſit commendare. Huius opinionis eſt, quòd cum ante conſtitutionẽ *d.c.nemo deinceps*, parochiales eccleſiæ in commendam dari conſueuiſſent, *vti videre eſt in can. qui plures* 21.*q.*1. *c.dudum*, 2.*de elect. c.ſi*
16 *conſtiterit, de accuſ.* eſſetq. poſtea ſtatutum, vt ad parochialium eccleſiarum regimen nullus aſſumeretur, niſi eſſet in certa ætate conſtitutus, & idoneas haberet qualitates, atq. intra annum ad ſacerdotium poſſet promoueri, *d.c.licet canõ*, idq. non habere locum in ijs, qui aſſequerentur collegiatas eccleſias, etiam ſi aliàs parochiales eſſent, decreuerit Bonifacius octauus *c.ſtatutũ, eod. de elect. lib.6.* Quapropter ego *ſupra ad* §. *quibuſuis* dicebam, congregationem Cardinaliũ ad concilium Tridentinum interpretandum cõſtitutam *ad* §.*ad certas*, *d.c.*12.*ſeſſ.*24. reſpondiſſe, ætatem xxij. annorum ſufficere ad acquirendum canonicatum, cui ſit annexa parochialis, quemadmodum etiam *ad d.c.*18.*ead.ſeſſ.*24. quo cauetur, vt nullus admittatur ad beneficiũ parochiale, niſi qui ab Epiſcopo, vel eius Vicario generali, atque ab alijs examinatoribus fuerit approbatus, hoc eſt per examen concurſus, eandem congregationem reſpondiſſe, examen concurſus non eſſe neceſſarium in dignitate, quæ parochialem perpetuò, & acceſſorie annexam habet, concludendum eſt (quia magna in-
17 tereſt differentia inter beneficium parochiale ſimplex, & inter annexum canonicatui, vel eccleſiæ collegiatæ) cõſtitutionem, *d.c.nemo deinceps*, reſtringi debere, non autem extendi ad eccleſias collegiatas, cum de ſimplicibus parochialibus loquatur, non æque de collegiatis. Nec obſtat ratio Petri de Ancharano, vt collegiata eccleſia non ſit deterioris conditionis, quàm ſit parochialis ſimplex: nam ex iam dictis patet reſponſio: quia ſcilicet in ſimplici paro-
18 chiali legitima ætas viginti quinque annorum requiritur, non item in collegiata, requiritur in illa examen concurſus, non æque in iſta. Nec obſtat, quòd Legatus, qui maior eſt ordinario, non poſſit collegiatam eccleſiam commendare: reſpondetur enim, Legato id eſſe iure prohi-
19 bitum *d.c.pen.* & quidem expreſſe, vt collegiatas eccleſias nec ſibi reſeruare, nec cõferre valeat. De ordinario nullibi conſtat, quinimmo cõtrarium apparet manifeſte, *ex iam citatis can. qui plures, cap.dudum, & cap.ſi conſtiterit*, cuius iu-
20 riſdictio extendi, non reſtringi debet: ſecus verò in Legato *per ea, quæ ſupra ad* §. *per quæ ſublatis, diximus.* Poterit itaq. ſummo Pontifice in-

Germon. de Indultis.

ferior omnia beneficia ad eius collationem ſpectantia, exceptis, vti diximus, parochialibus eccleſijs, & quidem ſimplicibus, in commendam, ſiue temporalem, ſiue perpetuam dare: & com- 21
mendatarius faciet fructus ſuos, ita tamen, vt teneatur conſeruare eccleſiã in ſuo ſtatu, adeo, vt in ea ſeruiat numerus conſuetus clericorum, & alia ſimilia facere, quæ titularem facere oporteret, *Abb.ad c.querelam, n.*1.*de elect. c.de monachis, n.*3.*&* 8.*de præbend.*

Quando autem oritur controuerſia de ele- 22
ctione, vel confirmatione, licet eccleſia dicatur alicui in commendam dari, tunc tamen non dicitur proprie beneficium commendari, quia vere non commendatur, ſed in ea conſtituitur cuſtos, vel œconomus, cuius officium durat vſquequo eccleſiæ de paſtore, & titulari legitime prouiſa ſit, etiam ſi ſex menſium ſpatium fuerit elapſum, *c.cum vos, de offic.ordin.Ioan. Andr.& Philip.ad d.cap.nemo deinceps, num.*2. & eo caſu commenda dicitur facta eccleſiæ intuitu, & cõmendatarius, ſeu potius cuſtos ille depoſita- 23
rius dicitur, nec facit fructus ſuos, ſed tantum ea percipere poteſt, quæ ſibi ad victum, veſtitumq. ſunt neceſſaria, & ita intelligi poſſunt, *gloſſa, Archid. Dominic. Franc.& alij ad d. c. nemo deinceps, Rota antiquiorib.tit.de præb.deciſ.*1. *num.*3. *Alex. in conſil.* 96. *num.* 3.*lib.* 4. *Corn. conſil.* 66. *nu.*4.*lib.*3. qui dicunt, *vt ſupra ad* §. *ita quòd liceat, in princ. oſtenſum eſt*, commendatarium non facere fructus ſuos. Hactenus de commendis.

Altera quæſtio principalis iſtius Paragraphi eſt, an Cardinalis beneficium duplici, ſeu multiplici reſeruatione affectum conferre poſſit vigore indulti; vt ſi beneficium vacet per obitũ ali-
cuius, qui ſit, exempli gratia Collector, Abbre- 24
uiator, & Capellanus, quo caſu triplici modo dicitur reſeruatum, quòd ſi de hiſce omnibus reſeruationibus non fuerit facta mentio, impetratio eſt ipſo iure nulla, *teſtimonio Felini ad c. in noſtra, corollario,* 6. *de præſcript. Caldil.conſil.*7. *Aeneas de Falcon. in tract. reſeruat. benef. quæſt.* 4. *princip. effect.* 44. *Caputaq. deciſ.* 85. *in fine, part.*2. *Quint Mandoſ. in tract. ſignat. grat. in verbo indultum, verſic. an autem*, vel ſi fuerit Cubicularius, & Scriptor, vel Curſor, & Collector, vtriuſque reſeruationis mentio fieri debet, vt valeat impetratio. An igitur Cardinalis, hiſce non obſtantibus reſeruationibus, poſſit vacantia beneficia conferre? Hæc quæſtio diſſentientes valde habet magiſtros: alij aſſerunt, alij negant, alij diſtinctionem adhibent: Aegidius Bellamera *deciſ.*425. dicit non poſſe, etſi Rota, vt ipſe refert, contrarium tenuerit. Eiuſdem opinionis videtur fuiſſe Aeneas de Falcon. *in d. tract. d. quæſt.*4.*effect.*6.*n.*11.

Sſ 3 quam-

quamquam ſibi parum conſtat: ſiquidem, ait, vel reſeruatio eſt perſonalis reſpectu perſonarũ ſeruientium curiæ, & principaliter deputatarum ad ſeruitium Papæ, & curiæ, vti ſunt familiares, vel Auditores, & ſimiles, & hoc caſu procedit *dec.*415. *Aegidij*, aut ſunt perſonæ non tam qualificatæ, vt Collectores, qui communiter deputantur ex extraneis, & tunc procedit diſpoſitio Rotæ per Aegidium relatæ. Mandoſius *d. verſ. an autem, in fine*, indiſtinctè Aegidium ſequitur, vt qui conferre potuiſſet, vna reſeruatione obſtante, quæ ſublata fuit propter indultum, non poſſit conferre illa ex duplici capite facta: ita quoque tenuiſſe Rotã teſtatur Caputaquenſis *d. deciſ.* 85. quod autem poſſit, voluit Rota per dictum Aegidium citata, *quam etiam refert, & ſequitur Felinus ad d. cap. in noſtra, col. 6. verſic. tamen videtur, Ludouic. Gomeſ. ad reg. de impetr. benef. vac. per obitum famil. Card. q.*15. *verſ. ſed iſtis non obſtantibus, & verſ. modo*
25 *ad propoſitum, ibi, hinc dicit*. Quæ opinio videtur eſſe & rationi, & æquitati valde conſona: nam quatenus Cardinales concernit, lata interpretatione eſt adiuuanda, ex ijs, quæ tradunt noſtri, *ad l. beneficium, ff. de conſt. princ. ad cap. quia*
26 *circa, de priuileg.* eſt enim priuilegium Principis in ſui præiudicium latiſſime interpretandum, *cap. olim, de verb. ſignif. cap. cũ dilectus, de donat. cap. decet, de reg. iur. Rota deciſ.* 3. *nu.* 2. *de offic. legat. in nouis, & dec.* 4. *ibi, ratio, de præb. in nouis, Aeneas de Falcon. d. effect.* 6. *nu.* 12. *Lapus all.* 84 *nu.* 2. ideo fieri debet extenſio, quæ eſt benigna interpretatione adiuuanda. Idem tamen Gomeſius *d. q.* 15. *verſ. ſed quando concurrerent*, diſtinctione vtitur: quòd aut in vna perſona concurrunt duæ reſeruationes perſonales, vel duæ reales, & tunc vtraque eſt principalis de per ſe, & non veniunt ſub diſpoſitione loquente de vna reſeruatione: aut concurrunt duæ reſeruationes, altera perſonalis, realis altera: & tunc attẽditur, quæ ſit potẽtior: ſed vt res clarior fiat, eſt paulò altius repetenda, & cũ eodẽ Gomeſio dicendũ.

27 Quòd reſeruationes per regulas, & extrauagantes inductæ dupliciter conſiderantur, vel intuitu perſonæ, vel ratione rei. Reſeruatio familiaritatis dicitur perſonalis, quia ex perſona reſultat, vti eſt illa Protonotariorum, Abbreuiatorum, Collectorum, & aliorum huiuſmodi officialium, *de quibus in reg.* 3. 4. 5. *&* 6. Reſeruatio realis, principaliter rem ipſam aſpicit, licèt ſecundariò, ac minus principaliter perſonam, vt eſt reſeruatio primarum dignitatum in eccleſijs cathedralibus, & collegiatis, *d. reg.* 3. cum alijs eiuſdem generis. Nam tametſi illæ dignitates adhæreant perſonis, in reſeruatione tamen conſideratur principaliter locus, & res ipſa, & minus
28 principaliter, vel ſecundario perſona. Atque inter iſtas duas reſeruationes, perſonalis reſeruatio cenſetur dignior: licet nonnullæ ex realibus reſeruationibus ſint fortiores, vt eſt illa de qua *in cap.* 2. *de præb. lib.* 6. vnde Rota *in d. deciſ.* 4. *de* 29
præben. in nouis, dicit, quòd habens poteſtatem conferendi auctoritate Apoſtolica beneficia Sedi Apoſtolicæ reſeruata, poteſt nedum ſpecialiter, ſed generaliter reſeruata conferre, vacantibus in curia per obitum duntaxat exceptis, quia illa veniunt ſub generali conceſſione, *d. cap.* 2. Vnde concludit Gomeſius: quòd quando duæ concurrunt in perſona vnius reſeruationes, nẽpe perſonalis, ac realis, potentior attenditur: at- 30
qui ex his duabus reſeruationibus potentior eſt reſeruatio, quæ fit ratione officialium, & fami- 31
liaritatis Papæ, quàm quæ familiaritatis Cardinaliũ: propterea quòd Pontifices omnes à Ioan- 32
ne vigeſimo ſecudo vſque ad noſtra tẽpora ſemper de huiuſmodi officialium reſeruationibus mentionem in ſuis regulis fecerunt, de familiarium verò Cardinalium reſeruationibus nõ ſemper. Neque ſolum contenti fuere ſibi ea reſeruare per regulas, ſed & plures extrauagantes ediderunt, quod eſt argumento charam illis, & peculiarem fuiſſe ſuorum familiarium reſeruationem. Verum ne quidquam ad rem noſtram pertinens omittamus: ſciendum eſt, reſeruationem conſiderari quattuor modis, ratione rei, vt dignitas maior: perſonæ, vt beneficia familiarium: loci, vt apud Sedem: temporis, vt de menſe: atqui Cãcellaria tenet, nulla habita ratione prædictæ differẽtiæ, quòd dignior ſit reſeruatio perpetua.

Quidquid dicant Gomeſius, & alij, ipſe in ea ſum ſententia, vt exiſtimem, Cardinalem virtute indulti conferre poſſe beneficia omnia, etiam duplici, & triplici, & multiplici reſeruatione affecta, niſi ea Papa ſibi expreſſe reſeruauerit, vti ſunt poſt pontificales in cathedralibus maiores, & in collegiatis principales. Item ea, quæ dicuntur conſiſtorialia, vel conuentũ habent, vel quorũ fructus in libris cameræ taxati reperiuntur, de quibus omnibus plura diximus *ſupra ad* §. *etiam ſi*, vel ea, quæ fuerunt familiarium, & continuorum commenſalium eiuſdem Romani Pontificis indultum concedentis, eorum inquam, qui vere, & actualiter familiares, & continui commenſales ſunt, aut dum Cardinalatus fungebatur honore, fuerunt, *vt videre eſt ſupra ad* §. *etiam ex eo quòd*. Qua in re duo animaduertenda ſunt, vt 33
vera ſit hæc noſtra propoſitio, primum vt Cardinalis ille, quem dicimus omnia virtute indulti conferre poſſe beneficia, quamuis reſeruatione affecta, exceptis, quæ ſuperius enumerauimus, ſit ordinarius collator, ita vt ordinarium, non extraordinarium habeat indultum: alterum, quòd huiuſmodi beneficia vacent extra curiam. Me declaro, & quoad primum.

Dico,

Dico, Cardinalem, cui ordinarium conceſſum eſt indultum, poſſe conferre omnia beneficia, illis duntaxat exceptis, ſi vacent extra curiam, etſi pluribus fuerint reſeruationibus affecta. Namque diximus *ſupra ad* §. *per quæ ſublatis*, *& paſſim alibi*, indultum nihil aliud eſſe, quàm
34 remotio impedimenti, quo impediuntur ordinarij collatores per regulas Cancellariæ, & extrauagantes, quominus poſſint omnia, & ſingula conferre beneficia. Nam ante promulgationem, & regularum, & extrauagantium dubium non eſt, quin ordinarij conferrent per cuiuſuis obitum: conceſſo itaque indulto, ſublatum eſt omne impedimentum, & ordinarius collator reſtituitur in priſtinum eius ſtatum. Si verò indultum fuerit extraordinarium, non item: ratio eſt,
35 quia illud eſt fauorabile, hoc odioſum, & cum ſit odioſum debet reſtringi, ita vt non extenda-
36 tur ad beneficia duplici reſeruatione affecta, de quibus intelligi debent ea, quæ attulimus ex Gomeſio, & alijs: nam Gomeſius expreſſe loquitur de beneficijs vacantibus per obitum familiarium Cardinalium. Nam tale priuilegium Cardinalibus conceſſum, vt ſoli ſuorum familiarium beneficia conferre valeant, licet dicatur eſſe fauorabile, non eſt tamen ita fauorabile, vt eſt illud, quod conceditur habenti collationem. Etenim Papa, dum concedit Cardinalibus, vt poſſint conferre beneficia per obitum ſuorum familiarium vacantia, dat, quod ipſi non habent: ſed dum concedit Cardinalibus collationem habentibus indultum, nihil dat, ſed remouet obſtacula, quibus impediebantur, quominus conferrent, eſt itaq. differentia manifeſtiſſima.

Sed obijciet aliquis ſic. Si Cardinalis habens ordinarium indultum eſt melioris conditionis, quàm ſit Cardinalis habens indultum, quoad familiaritatem; quia Papa concedendo indultum nihil noui, aut iuris confert ei, qui habet ordinariam collationem, idem profectò dicendum eſſet, de quolibet ordinario, etiam non Cardinali; habente indultum. Atqui videmus aliter à Rota deciſum fuiſſe *in d. deciſ.* 85. *Caputaquen.*
37 *part.* 2. vt indultum conceſſum Epiſcopo conferendi beneficia vacantia apud Sedem Apoſtolicam, non operetur, vt poſſit conferre beneficia reſeruata duplici reſeruatione. Ad hoc facile reſponderemus, ex eadem deciſione: quòd ibidem Papa reſtringit ſe ad vnicam reſeruationem: non enim dubium eſt, quin inter alias reſeruationes adſit vacatio apud ſanctam Sedem: & ex eo, quòd Papa conceſſit indultum, vt poſſit conferre beneficia vacantia apud Sedem, ex ipſa ſpecificatione in indulto facta manifeſte conſtat, Papam noluiſſe dare prouiſionem de beneficijs reſeruatis alio modo, quàm ex vacatione apud Sedem, *argum. l. cum prætor, ff. de iudic.* & cum in indulto ſit facta ſpecialis mentio de vacantibus apud Sedem, non videtur, quòd comprehendatur in eo alia reſeruatio diuerſa, & diſſimilis, *Rot. deciſ.* 1. *de offic. legat. in antiq.* & maxime, quia in diuerſis ſimilibus à caſu expreſſo, non ſit extenſio etiam ex maioritate rationis, 38
ſecundum Antonium conſil. 151. *in fin. quem refert, & ſequitur* Crauet. *conſil.* 6. *num.* 11. *lib.* 1. tum quia ſumus, ait Caputaquen. *d. dec.* 85. *n.* 3. in his, in quibus Papa ſolet ſe difficilem præbere, quo caſu verba quantumcumque generalia 39
non comprehendunt caſum non expreſſum, *vt per Ioan. Monach. ad cap.* 1. *in gloſ. in verb. natalium, de filijs presbyt. lib.* 6. *Bald. ad cap. naturalis, in fin. in tit. ſi de feud. fuer. controuerſia.* Sed in indulto noſtro Papa ſe non reſtringit ad vnam vacationem, ergo nec nos reſtringere noſmetipſos debemus, cum ſit cauſa fauorabilis. Et hæc opinio noſtra maxime adiuuatur ſtylo Cancellariæ: ſiquidem in litteris Apoſt. vna tantum diſpoſitiue datur reſeruatio, aliæ verò dantur conditionaliter: & ex iſta ratione forſan non eſt expreſſum in indulto de pluribus reſeruationibus, idque habere quoque locum in indultis extraordinarijs poteſt. Verùm, ſi beneficium reſeruatum ſit ratione menſium, adſitq. alia reſeruatio, vel ſi ſit ipſum alia de cauſa affectum; nec in impetratione fuerit facta mentio de menſe vacationis, vel diſpoſitiue, vel conditionaliter, tenet Rota *deciſ.* 122. *diuerſ. par.* 3. *lib.* 1. collationem valere, quia Regula octo menſium; qua cauetur fieri debere mentionem de menſe, non loquitur de beneficijs aliàs reſeruatis, ſed de quibus Ordinarij prouidere poſſunt, in quorum numero non ſunt reſeruata.

Altera conditio erat, quòd beneficia à Cardinali virtute indulti conferenda, licet affecta, vacent extra curiam. De qua conditione ad §. proximę ſubſequētem ſermonem facturi ſumus: nam ſi in curia vacent, ac duplici reſeruatione ſint affecta, licet conferri à Card. non valeant; *ex d. c.* 2. *de præb. lib.* 6. & ex eo quòd Papa ſibi collationem in indulto reſeruat, non tamen tenet eorum collatio ab ipſo Papa facta, abſque illius Cardinalis conſenſu, ſi ipſe fuerit in curia, vel ſi abſuerit, eius procuratoris.

Summa ex §. Si verò illa.

1 *Reſeruatio beneficiorum in curia vacantium eſt reſeruationum maxima.*
2 *Reſeruatio beneficiorum in curia vacantium de iure communi eſt, præterquam quòd confirmatur etiā per regulas Cancellariæ.*
3 *Papa non confert beneficia ad collationem Cardinalis ex eius indulto ſpectantia, etſi vacant in curia, niſi cum eius aſſenſu.*

4 Paria ſunt, vacare in curia, & apud Sedem Apoſtolicam.

5 Vacare dicitur beneficium non ſolum per obitum, ſed & pluribus alijs modis.

6 Reſignata in curia, dicuntur in curia vacare, licet alibi ſit conſtitutus procurator.

7 Differunt beneficia vacantia in curia à ſpecialiter reſeruatis.

8 Aliud eſt vacare apud Sedem Apoſtolicam, aliud eſſe reſeruatum Sedi Apoſtolicæ.

9 Beneficia in curia vacantia ſunt ceteris magis affecta.

10 Beneficia in curia vacantia ſub generali collatiua facultate non veniunt, quamuis clauſulæ maxime prægnantes ſint.

11 Clauſula motus proprij in beneficijs in curia vacantibus in generali conceſſione nihil operatur.

12 Beneficia regalium Franciæ, quamuis in curia vacent, à Papa non conferuntur.

13 Prærogatiua regalium Franciæ vſque ab anno 1339. incepit.

14 Rex Franciæ eccleſiarum regni ſui protector dicitur.

15 Bonifacius octauus ſcribit Regi Franciæ, illum in temporalibus ſibi ſubiectum eſſe.

16 Regem Franciæ ius regaliorum in eccleſijs à ſe fundatis habere, ait Rebuffus.

17 Beneficia iuriſpatronatus laicorum non poſſunt dici vacare in curia.

18 Papa non confert beneficia iuriſpatronatus laicorum in Francia vacantium, ait Rebuffus: ſed hoc non eſt ſemper verum.

19 Beneficia vacantia per promotionem ad epiſcopatum iure communi non erant olim reſeruata: ſunt verò primum conſuetudine, deinde pontificia conſtitutione, tandem per regulam Cancellariæ vigeſimã quartam.

20 Beneficia promoti ad epiſcopatum non vacant ante conſecrationem.

21 Quattuor requiruntur, vt beneficium promoti vacet: prouiſio, confirmatio, conſecratio, & poſſeſſionis adeptio eccleſiæ, ad quam quis promouetur.

22 De ſtylo Cancellariæ non vacant beneficia promotorum ante adeptionem poſſeſſionis.

23 Diſpenſatio retentionis beneficiorum per promotionem vacantium ante poſſeſſionem epiſcopatus non eſt neceſſaria.

24 Beneficia promoti vacant, ſi per eum ſtat, quominus intra tempus ei à lege datum adipiſcatur ſuæ eccleſiæ poſſeſſionem.

25 Beneficia per promotionem vacant illico, cum in eodem conſiſtorio, in quo quis promouetur, eius beneficia à Papa conferuntur.

26 Retentio beneficiorum expedienda eſt per eaſdem Bullas, quibus expeditur epiſcopatus, aliàs excommunicatur, qui id ſeorſum poſtea faceret.

27 Regula de beneficijs vacãtibus per promotionem non pertinet ad eos, qui ad epiſcopatus in partibus infidelium ſitos promouentur.

28 Diſpenſatio de non conſecrando non impedit quin beneficia promoti vacent, niſi de eorum retentione mentionem faciat.

29 Diſpenſatus ad obtinenda beneficia non cenſetur diſpenſatus ad ea retinenda.

30 Tot neceſſariæ ſunt diſpenſationes, quot ſunt obſtacula.

31 Beneficia vacant per tranſlationem ea obtinentis ad epiſcopatum.

32 Beneficia vacant per promotionem ad Cardinalatum.

33 Habens epiſcopatum, aut beneficia in eccleſia ad ius regalium Regis ſpectante, ſi efficiatur Regis rebellis, & epiſcopatu, & beneficijs priuatur.

34 Beneficia vacant per aſſumptionem ad ſummum pontificatum.

35 Ne beneficia per promotionem ad epiſcopatum vacent, neceſſaria eſt diſpenſatio, & litterarum expeditio.

36 Si permutetur epiſcopatus cum epiſcopatu, non vacant priora beneficia, nec eſt neceſſaria litterarum expeditio.

37 Retentio beneficiorum conceſſa extenditur ad obtenta, tam de iure, quàm de facto.

38 Etiam iuriſpatronatus beneficia vacant per promotionem.

39 Penſio vacat per promotionem, ſed antequam poſſeſſio apprehendatur eccleſiæ collatæ ſecundum auctorem.

40 Penſio eſt odioſa, quia beneficio ſeruitutem imponit, niſi ſit in reſignatione reſeruata, aut ad ſuſtentationem conceſſa.

41 Odium, ſeu fauor diſpoſitionis cognoſcitur ex intentione diſponentis.

42 In quacumque diſpoſitione attendi debet, quod principaliter agitur, & quandoque non eſt principale, quod prius eſt.

43 Concurrentibus odio, & fauore in diſpoſitione, dicitur tota fauorabilis.

44 Penſio, & epiſcopatus non ſunt incompatibiles inter ſe.

45 Præiudicium ex legitima cauſa tertio factum latam recipit interpretationem.

46 Odioſa diſpoſitio ſtrictam non recipit interpretationem, cum odium eſt rationabile.

47 Legitima eſt penſio impoſita ex honeſta cauſa pro tertia parte fructuum.

48 Papa penſionem imponere ſuper beneficio poteſt abſque conſenſu beneficiati.

49 In generali conceſſione non conceduntur eccleſiæ cathedrales.

50 Suffi-

50 *Sufficit, diſpenſationem in aliquo operari.*
51 *Licet gratia de retentione penſionum facta non faciat mentionem de eccleſijs, quibus penſiones innituntur, ſingillatim, dum in plurali numero de eis loquatur, omnes eccleſias comprehendere præſumitur.*
52 *Facultas transferendi penſionem, ſi penſio amittatur, ac ex gratia retineatur, nihil valet, niſi iteretur.*
53 *Facultas transferendi non eſt acceſſoria ad penſionem, ſed extrinſeca.*
54 *Prorogatio, cum tendit in præiudicium tertij, dicitur nouus actus, etiam in odioſis.*
55 *Penſio morte penſionarij extinguitur.*
56 *Ius penſionis conceſſæ alicui, vt in alium transferatur, penes primum remanet, donec fiat translatio in ſecundum.*
57 *Cum ius penſionis eſt penes vnum, commodum penes alterum, habens ius nullum ex penſione commodum ſentit.*
58 *Commodum penſionis poteſt abſque ſolemnitate, & penſionarij conſenſu ex vna in aliam perſonam transferri.*
59 *Translatio commodi perſonalis pendet ab eo, qui eſt dominus eiuſdem commodi.*
60 *Mortuo penſionario, hoc eſt ius penſionis habente, penſio extinguitur.*
61 *Commodum penſionis habens agit actione mandati, non autem tamquam ius habens.*
62 *Penſio, & vſusfructus aſſimilantur.*
63 *Vſusfructus cum perſona extinguitur.*
64 *Hæredes penſionarij conſequuntur penſionem decurſã pro rata tẽporis vitæ penſionarij.*
65 *Penſio translata durat in translatarium, etiam poſt mortem transferentis.*
66 *Actus in dubio præſumitur validus, ac iuſtus.*
67 *Reſolutio fit regulariter, quoad omnes qualitatis actus.*
68 *Ius datoris menſura eſt iuris acceptoris.*
69 *Penſionis commodũ durat, quouſq. durat perſona ius penſionis habens, ſiue trãslatarius.*
70 *Beneficia vacantia per reſignationem in manibus Papæ factam, à Papa conferri poſſunt abſque conſenſu Cardinalis indulto gaudentis.*
71 *Indultum dans facultatem conferendi beneficia reſignata in manibus Papæ non extenditur ad reſignationem factam ad fauorem certæ perſonæ.*
72 *Altero reſignante, & altero ſupplicante, dicitur reſignatum in fauorem certæ perſonæ.*
73 *Procuratore fines mandati excedente in reſignatione, ceſſio nulla fit.*
74 *Clauſulæ, non aliàs, aliter, nec alio modo, important conditionem ſuſpenſiuam.*
75 *Sunt enim limitatiuæ, & præſeruatiuæ voluntatis.*
76 *Facta reſignatione pro certa cauſa, ſi ea ceſſet, reſignatio euaneſcit, ſaluo iure reſignantis.*
77 *Reſignatio valida eſt, cum ſupplicatio eſt ſignata.*
78 *Conſenſus penſionis poteſt præſtari, etiam poſt obitum reſignantis, ſi eo viuente ſupplicatum fuerit.*
79 *Conſenſus ad beneficij reſignationem præſtari poteſt per procuratorem, etiam mortuo reſignante, ſi ab eodem procuratore ſupplicatio porrecta fuerit.*
80 *Regula de extenſione conſenſuum* Cardinales *non comprehendit.*
81 *Cui non conuenit legis qualitas, nec conuenit diſpoſitio.*
82 *Fraudes in Cardinali non præſumuntur.*
83 *Cedere non dicitur Cardinalis conſentiens collationi alterius.*
84 *Clauſula de conſenſu Cardinalis mortui in prouiſione Papæ appoſita nihil operatur.*
85 *Verba hæc: de Cardinalis conſenſu, faciunt gratiam conditionalem.*
86 *Subreptio quandoque non excuſatur, licet ex ſimplicitate, vel ignorantia proficiſcatur.*
87 *Auctoris opinio circa Coadiutoriam futuræ ſucceſſionis.*
88 *Regula reuocatoria diſponens de Legatis à latere comprehendit Cardinales.*

Si verò illa in dicta curia per obitum, aut promotionem, vel quamuis aliam dimiſſionem, vel amiſſionem, præterquam per reſignationem in manibus noſtris, aut ſucceſſorum noſtrorum Romanorum Pontificum canonice intrantium vacare contigerit, etiam ex eo, quòd illa obtinentes dictæ Sedis notarij, ſubdiaconi, acolyti, capellani, cubicularij, nuntij, abbreuiatores, ſcriptores, ſeu alij officiales, aut quauis alia qualitate aliquam aliam generalem reſeruationem, vel affectionem inducentes qualificati, aut prædictorum noſtrorum, ſeu aliorum eiuſdem Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalium, etiam tunc viuentium, non tamen noſtri, vt præfertur familiares, continui commenſales fuerint, vel extant, aut ex quauis alia cauſa diſpoſitioni Apoſtolicæ generaliter reſeruata fuerint, ac ipſi familiares, & officiales beneficia huiuſ-

modi

modi commendæ, vel vnionis, aut quouis alio titulo obtinuerint, quod in expeditione litterarum Apoſtolicarum ſuper illorum collatione per nos, aut Romanos Pontifices pro tempore exiſtentes facienda, tuus, ſi in eadem curia tunc præſens fueris, per teipſum, ſi verò ab ea te abeſſe contigerit, vt præfertur, tui ad id à te pro tempore conſtituti procuratoris expreſſus accedat aſſenſus. Alioquin prouiſiones, commendæ, gratiæ, & diſpenſationes huiuſmodi, ac litteræ Apoſtolicæ deſuper conficiendæ nullius ſint roboris, vel momenti, auctoritate Apoſtol. tenore præſentiũ de ſpecialis dono gratiæ indulgemus.

§. Si verò illa.

1 SI VERO ILLA. Hactenus de beneficijs, quæ extra curiam vacant, nunc agit de beneficijs, quę vacant in curia: nam licet reſeruatio eorum beneficiorum, quæ in curia vacant, ſit maior reliquis omnibus reſeruationibus, *cap. 2. de præbend. lib. 6. Rota deciſ. 4. de præbend. in nouis*, quia non ſolum eſt in-
2 ducta de iure communi, ſed etiam confirmatur
3 per regulas, Papa tamen non confert beneficia in curiá vacantia ad Cardinalem vigore indulti ſpectantia, niſi eiuſdem Cardinalis, ſi eſt in curia, vel ſi eſt abſens, procuratoris expreſſus accedat conſenſus, *Puteus deciſ. 31. lib. 2.* In curia autem beneficia vacare pluribus modis dicuntur, quod an ſit ex mente Pontificis, *in d. cap. 2.* an verò ex interpretatione prudentum, nolo altius inueſtigare, cum ſit receptum, nemine diſcrepante, in curia vacare, vel apud Sedem. (ſunt enim paria vacare in curia, & apud Se-
4 dem) *gloſ. ad cap. ſtatutum, de præbend. in 6. cum qua tranſeunt omnes*, vt teſtatur *Iacobus Simon.*
5 *tract. de reſeruat. benef. q. 30. num. 2.* dici non ſolum beneficia vacantia per obitum, ſed etiam per alterius beneficij aſſecutionem, promotionem, priuationem, per decretum, vt ſi in litteris apponatur decretum dimittendi obtentum, aliàs vacet eo ipſo, vel ſi in indulto conferendi ponatur decretum, quòd prouiſus teneatur expedire nouam prouiſionem, aliàs beneficium vacet, item ſi fuerunt reſignata in curia, etſi procura-
6 toris conſtitutio alibi facta ſit, in curia etiam dicuntur vacare reſeruata *per extrauag. ad regimen. Imm. Caldil. conſil. 9. de præbend.* aſſerit, omnia beneficia, ſi vacare contigerit, dici vacare in curia: quod qualiter debeat intelligi, oſtendit Lapus *num. 3. cum ſeqq. allegat. 84.* & de his omnibus in curia vacationibus poſt alios tradit idem Simoneta *d. quæſt. 30. & quæſt. 26. 27. 28. 29. 31.*

Quidquid tamen ſit, puto maximam eſſe dif- 7
ferentiam inter beneficia, quæ vacant in curia, ſiue per obitum, ſiue per alios dictos modos, & beneficia, quæ ſunt deuoluta, & ſpecialiter reſeruata. Namque Rota *d. deciſ. 4. de præb. in nouis*, 8
ait, aliud eſſe dicere beneficium vacans apud Sedem Apoſtolicam conferre, & aliud reſeruata Sedi Apoſtolicæ conferre: vbi etiam dicit, quòd habens facultatem conferendi reſeruata, poteſt etiam conferre generaliter reſeruata, vacantibus per obitum apud Sedem duntaxat exceptis: ſpecialius itaque beneficia in curia vacantia ceteris 9
dicuntur eſſe affecta, *d. c. 2. Mand. in præfat. 5. regul. num. 1.* neque ſub generali conferendi fa- 10
cultate veniunt, *gloſ. ad c. 1. de offic. legat. Gambara de Legat. lib. 3. nu. 122. Mandoſ. ad d. alleg. Lapi 84. littera D. verbo, non includuntur.* Paulus Granutius *in append. ad Simon. d. q. 26. verb. curia, vbi num. 8. etiam aſſerit poſt Aeneam de Falcon. in tract. de reſeruat. q. 4. princ. effect. 43.* id habere locum, etiam ſi collationis clauſulæ prægnantes ſint, vt puta de vacantibus, & vacaturis qualitercumq. & vbicumq. etiam generaliter, vel ſpecialiter reſeruatis. Atque etiam ſi 11
clauſula motus proprij in hac facultate conferendi quæcumq. beneficia fuerit adiecta, beneficia in curia vacantia non venire, *poſt Dominic. & Franc. ad d. c. 2. & Gabriel. de clauſul. concl. 2. effect. 8. num. 90.* tradit, adijcitque neque vigore indulti poſſe Cardinalem de vacantibus in curia prouidere, licet ipſe ſummus Romanus Pontifex recte prouideat de conſenſu Cardinalis, *Puteus d. deciſ. 31. lib. 2.* quam concluſionem procedere arbitror in his reſeruationibus, quas hic enumerat Papa, & ſi quæ ſunt, illis ſimiles, non in omnibus reſeruationibus: alioquin de indulto dici poſſet, quod Gomeſius dicit de facultate Cardinalibus conceſſa: quando quærit, an Cardinales poſſint conferre beneficia vacantia in curia per obitum ſuorum familiarium, & concludit, poſſe, *ad regul. de impetr. benefic. vac. per obitum famil. Card. q. 15. in princ.* alioquin illa regula, ait, inſeruiret eis de vento, & rarò haberet locum. Ideo ait Papa hic. Si verò illa in dicta curia per obitum, aut promotionem, &c. De vacantibus igitur in curia per obitum, non eſt dubium, quin eorum collatio ad Pontificem maximum pertineat, habito Cardinalis conſenſu. Quæ regula illam patitur exceptionem, vt non procedat, ſi vacauerint per obitum familiarium: Gomeſius loco proxime citato. Quod tamen non

non ſit,tam ratione indulti, quàm ex generali conceſſione,& indulgentia ſummi Pontificis erga S. R. E. Cardinales, *vt ex d. regul. 30. de impetr.beneſ.per obitum famil. Card.*

12 Sed ne prætereamus,quæ notatu digna ſunt, ſcire etiam oportet, quòd beneficia, quæ ſunt ſub iure regalium, ſiue, vt aiunt, regaliorum Franciæ, non conferuntur à Papa, etiam ſi vacent in curia, *vti notat Rebuffus in tract.nomin.*

13 *num.9.* & hanc declarationem Regem habuiſſe anno Domini 1339. ſcribit Dominicus Ruſæus *in tract.de iure regaliorum, in 9. priuileg.* nec in mandatis Apoſtolicis comprehenduntur, *vt in*

14 *d.cap.2.de præbend. lib. 6.* propter Regis prærogatiuam, qui dicitur eccleſiarum regni protector,aſſerente *Ioanne Feral.in tract.de iuribus, & priuilegijs Regis Franciæ,in 8.priuileg.* hancq. facultatem Regi competere non iure proprio, ſed Apoſtolicæ Sedis fauorabili priuilegio *tradunt Ioan.de Selua in tract.de beneſ.par.2.q.23. nu.2.Malcret.in tract.de elect.fol.23.verſ.3. infertur*. Quod ſane ius regaliorum quo tempore fuerit conceſſum,oſtendunt Guaguinus in vita Philippi Pulchri *fol.123. & ſeq. verſ. eodem tempore,Benedict. in repet.cap.Raynutius,in verbo,& vxorem,num.370.cum ſeq. de teſtam. Stephan. Aufrer. in repet.clement.1.nu.57. de offic. ordin.*quod in loco refert ad verbum epiſtolam,

15 quam Bonifacius Octauus eidem Philippo ſcribit, in qua dicit, Regem Franciæ ſibi, & in temporalibus, & ſpiritualibus ſubeſſe, ac beneficiorum,& præbendarum nullam habere collationẽ: & epiſtolam eiuſdem Philippi,in qua reſpondet Bonifacio, ſe in temporalibus neminẽ recognoſcere, & aliquarum eccleſiarũ,& præbendarum

16 collationem habere. Et propterea Rebuffus *d. tract. nominat. q.15.nu.10.* ait Regem non habere illud ius regaliorum in omnibus eccleſijs regni, ſed in illis, quas fundauit,& in eccleſijs, quæ ſunt citra Ligerim,atque ita fuiſſe in camera computorum Pariſijs declaratum affirmat.

17 In eccleſijs, quas fundauit Rex, mirum non eſt,cũ cenſeantur eſſe de iure patronatus. Nam regulariter beneficia ſpectantia ad præſentationem patroni laici,in curia non dicuntur vacare, *Abbas ad cap.dilecta,de maior. & obed. Barb. ad cap. dilectus, de offic. Legati,* quia laici retraherentur à fundationibus eccleſiarum, *Arcbid. ad d. cap. 2.* Immo ex conſuetudine Franciæ receptum eſt,auctore Rebuſſo, *d.q.15.nu.2.* vt etiam

18 Papa beneficia de iure patronatus non conferat per rationem ſupradictam: etſi ego aliter obſeruari vidi,prout aliàs dixi,vel eo prætextu, quod beneficium nõ modò vacabat in curia,ſed etiam per obitum Cardinalis in curia reſidentis. Hactenus de is beneficijs, quæ per obitum in curia vacant.

Magis dubitatur de beneficijs vacãtibus per 19
promotionem, namque beneficia vacantia per promotionem ad cathedralem eccleſiam de iure non erant reſeruata,ſed ordinarij illa conferre poterant, *cap. cum in cunctis, §. cum verò, de elect.gloſ.ad clem.1. in verbo collato, ante fin.vt lit.pend. Iacob.Simoneta in tract.reſeruat.beneſ. q.27.in princ.Quint.Mandoſ. ad reg.1.Cancell. q.15. nu. 5.* vſu tamen curiæ receptum fuit, vt vacarent in curia. *d.gloſ.* ac præter conſuetudinem ſuperuenit *extrauag.ad regimen, ſub tit. de prebend.* Vnde, cum hodie ſint, nemine contradicente, reſeruata, alia ſuboritur dubitatio, an beneficia promoti eo ipſo vacent, quo eſt pro- 20
motus, vel poſt conſecrationẽ,vel poſt adeptam poſſeſſionem tantum. Communi interpretum conſenſu receptum eſt, non vacare ante conſecrationem, *Abbas ad d. §.cum verò, in tertio notab.Romanus conſil.335. & ibi per Mand. notatis in verbo promotionem, & Mandoſ.pater ad d. reg.1. q.15.nu.2.& 3. Caputaquen.d.deciſ.401. par.2.Aldobrandinus Cardinalis in vna Pharen. penſionis, quæ hodie eſt impreſſa p.1. Deciſionum diuerſ.deciſ.233.nu.1. Granuc.in append. ad Simon.d.q. 27.in verbo,promotionem.* Immo Quintilianus Mandoſius *ad d.regul.de beneſ.vac.per promot. quæ apud eundem eſt, nu. 26. q.4. nu.4.* ſcribit,de iure communi quattuor copulatiue requiri ad hoc, vt promotus ad epiſcopatum, & alias maiores dignitates,amittat beneficia,quæ prius obtinebat, vtputa prouiſio, confirmatio, 21
conſecratio, & poſſeſſionis adeptio, *d. c. cum in cunctis, §.cum verò, vbi Ant. Card. & Abbas, Oldrad.conſil.14. Roman.d.conſil.335.* etſi curiæ ſtylus fuiſſe videtur,vt ſtatim vacarent, ſtatimq. conferantur per ſummum Pontificem, *quem ſtylum reprehendit Ioan. Andr. ad d. clement. 1. in verbo collatio,vt lit.pend. verſic. item aduertendum,& cum eo Roman.conſil.345.nu.17.Caſſad. deciſ.2.de conſtitut. & Mandoſ. in d.q.15.nu.5.* & Rotam tenuiſſe contra huiuſmodi ſtylum innuit Caputaquenſis *deciſ. 401.* qui ſane ſtylus non videtur contrarius iuris diſpoſitioni, neque interpretum opinioni, ſi accipiatur, prout idem Mandoſius explicat *d.q.4.nu.5.atque ita in Rota die 9.Ianuarij,1548.declaratum fuiſſe refert,* videlicet, quòd licet beneficia promoti ſtatim conferantur, vere tamen, & effectualiter non præſumuntur vacare,niſi adepta poſſeſſione,vel vel niſi promotus fuerit in mora,& per eum ſteterit,quominus eam adipiſceretur: qui ſtylus ex alio ſtylo comprobatur: namque Cancellariæ 22
ſtylus eſt, vt in quibuſcumque cedulis conſiſtorialibus diſpenſationem continentibus, de retinendo priora beneficia, dicatur, vt quæcumque beneficia, vel talia beneficia, &c. quæ obtines, poſtquam poſſeſſionem dictæ eccleſiæ, & illius

bonorum

bonorum adeptus fueris, &c. vna cum eccleſia, &c. retinere poſſis. Ex quibus datur intelligi, ait Mandoſius, *d.nu.5.ibi,qui quidem ſtylus*,
23 quòd ante adeptam poſſeſsionem nulla diſpenſatio retentionis neceſſaria ſit: & ratio rationis eſt, quæ tacite,ſeu in conſequentiam colligitur, quòd beneficia prius obtenta non vacant ante adeptam poſſeſsionem eccleſiæ, ad quam quis promotus fuerit, alioquin fruſtra diceret, poſtquam poſſeſsionem adeptus fuerit,immo per talem diſpoſitionem non eſſet cautum promoto,
24 ſi interim beneficia vacaſſent. Quibus aſſentire videtur Caputaquenſis *d.deciſ.*401.*n.*4. quia inquit, à lege datur promoto ad faciendum ſe conſecrati tempus trium menſium: quòd ſi intra dictum tempus non facit ſe conſecrari, debet ei imputari, & pari modo ei imputabitur, ſi non docet de impedimento,quare poſſeſsionem epiſcopatus non fuerit aſſequutus, & habetur, ac ſi poſſeſsionem aſſequutus eſſet, ita vt beneficia dicantur vacare:quia poſt aſſequutam epiſcopatus poſſeſsionem, beneficia vacant: hæc Caputaquenſis. Card. Aldobr. *in d.deciſ.*233. *nu.* 1. ait. Et quamuis in vna ſit introductum, vt vacent per promotionem,hoc tamen eſt,quia eo ipſo,quo Papa aliquem promouet ad epiſcopatum,decernit beneficia vacare,illa illico con-
25 ferendo, in hoc enim ſolo caſu Cancellaria tenet, beneficia vacare ſtatim poſt promotionem, hoc eſt, ſi Papa in eodem conſiſtorio facta promotione alicuius ad epiſcopatum, illico conferat beneficia, quæ prius obtinebat promotus.
26 Obſeruat etiam Cancellaria, vt vnà cum Bullis epiſcopatus expeditiones faciat retentionis beneficiorum, cuius, ſi expreſſa mentio facta non fuerit, ſub pœnis, & cenſuris, amplius fieri non poteſt: quæ argumento ſunt, priora beneficia per promotionem non vacare, ſed tantum per poſſeſsionis apprehenſionem: quæ opinio æqua eſt, & ciuili, naturaliq. rationi conuenit. Vidi ego, promotionem ad epiſcopatum locum non habuiſſe, promotumq. eccleſiæ poſſeſsionem numquam apprehendere potuiſſe, quo caſu puto dubium non eſſe, ipſum ſuis prioribus priuari beneficijs non debuiſſe, cum per illum non ſteterit,quominus adipiſceretur traditæ ſibi eccleſiæ poſſeſsionem: eſſet enim durũ,ac plane inauditum, luere pœnas debere,qui crimen non cõ-
27 miſiſſet. Ideo videtur mihi dixiſſe, quod oportuit Mandoſius *in d.q.*4.*nu.*5.*verſ.ex præmiſſis*, nempe dictam regulam de beneficijs vacantibus per promotionem non pertinere ad eos, qui ad epiſcopatus apud infideles exiſtentes, promouentur, cum eorum poſſeſsionem ex quauis diligentia aſſequi minus poſsint. Idem tradit Gigans *de penſionib.q.*56. & quod de ſtylo diximus, mihi mirifice placet opinio R.P.D.Ioſephi Ferrerij Referendarij,& Abbreuiatoris de parco maiori, cuius aliàs mentionem fecimus, vt de ſtylo beneficia per promotionem tantum nõ dicantur vacare,ſed de ſtylo decernantur vacare.

Sed quæri non ab re poſſet,an beneficia promoti, qui diſpenſationem de non promouendo ad ſeptennium à ſummo Pontifice obtinuit, ſtatim vacent, an verò elapſo ſeptennio, vel poſt conſecrationem tantum. Qua in re dice- 28
rem, quòd ſi illa diſpenſatio non facit mentionem de retentione beneficiorum,& penſionum, tum quoad amiſsionem beneficiorum habetur pro promoto, *Aegid.deciſ.*702.*& Rota deciſ.*21. *de præbend. in nouis*, atque ad hoc, vt beneficia promoti ad epiſcopatũ vacent, ſufficit,vel quòd ſit conſecratus,vel per eum ſtet,quominus conſecretur, vel quòd poſſeſsionem epiſcopatus adeptus ſit, *Caputaquen. d. deciſ.* 401. *nu.* 9. ſic qui eſt diſpenſatus ad obtinenda alia beneficia, non cenſetur diſpenſatus ad ea retinenda,*Doct.* 29
*ad cap. non poteſt, de præbend. lib.6. Aldobrand. d.deciſ.*233.*nu.*26. Immo tot eſſe debent diſpenſationes, quot ſunt obſtacula, *Gemin.conſil.*33. 30
Franc.ad d. cap.non poteſt,& ſuper omnibus diſpenſari debet expreſſe, *Aldobrand.d.deciſ.*233. *nu.*22. quemadmodum, ſi plures eſſent reſeruationes, de omnibus fieri debet mentio, alioquin impetratio eſt nulla ipſo iure, *Caputaq.deciſ.*85. *in fine*, *par.* 2. *late diximus nos ſupra ad §. commendare, verſ. altera quæſtio principalis*.

Et non ſolũ vacant priora beneficia per pro- 31
motionem ad epiſcopatum, ſed vacant etiam, ſi quis habuerit prouiſionem alterius epiſcopatus 32
cum eodem epiſcopatu, *argum.cap.niſi cum pridem, de renunciat.* vel ſi promoueatur ad Car- 33
dinalatum, *Collect.ar.ad cap.fin.col.*1.*de conceſs. præbend.*vel etiam,ſi Epiſcopus hoſtis efficiatur, & rebellis Regis, & regni inimicus, in ijs eccleſijs, in quibus ius regaliorum datur Regi, quo caſu vacat & epiſcopatus, *Rebuff.in tract.nominat.q.*15.*nu.*10. *verſ. item quando*, vel quando quis ad ſummum pontificatũ eligitur, vt in ſpe- 34
cie conſuluit Hieronymus Gabrielius *conſ.*200. quando Ioannes Angelus Medices in Pontificem maximum fuit aſſumptus, & Pius Quartus dictus,quod eueniſſe etiam ſcribit *Collectar.loco proxime citato*, tempore Clementis Sexti.

Promotus itaque ad epiſcopatum, ne vacent 35
priora ſua beneficia, debet non ſolum diſpenſationem ſuper retentione obtinere, *de qua Mandoſ. in eius prax.ſignat.gratiæ,verſ.diſpenſatio, ſuper retentione propter promotionem*: ſed etiam 36
litteras expedire: *Puteus deciſ.* 327. vbi etiam aſſerit, non procedere in permutatione epiſcopatus, nam quoties ex cauſa permutationis aliquis accipit alium epiſcopatum,habet retentionẽ beneficiorũ, nec obligatur ad expeditionem

littera-

litterarum ſuper ea retentione, ideo non cadit
37 in pœnam motus proprij. Item retentio beneficiorum conceſſa extenditur ad obtenta tam de iure, quam de facto, & econtra, *Caputaquen. dec.*251.*lib.*1.*& refert Granuc.ad Simon.q.*27. *num.*9. qui etiam quærit, an in hac beneficiorum
38 retentione, ſi promotus, qui beneficia iuris patronatus habebat, illa non expreſſit, ſubreptitia cenſeatur, & beneficia ad patronorum commoda vacent: & refert, Gondiſaluum, & poſt eum Gambarum *tract. de Legato, lib.*3.*num.*499. tenere pro affirmatiua.

Quidquid diximus de beneficijs, idem intelligunt noſtri de penſionibus, *Caputaq.dec.*303. *in princ.deciſ.*304.*nu.*1.*deciſ.*313.*& deciſ.*319. *part.*2.*& deciſ.*100.*part.*3.*Aldobrand.in d.de-*
39 *ciſ.*233.*num.*1. illam verò conſtituunt differentiam, quòd penſio ſtatim vacat per promotionem. Mihi tamen non placet, vti vacet ante poſſeſſionis apprehenſionem, per ea, quæ de beneficijs ſupra diximus, maxime cum data fuerit pro ſuſtentatione, vel quando renuntiatum eſt beneficium cum retentione alicuius penſionis: nam quando datur pro alimentis dicitur fauorabilis, *Gigans q.*51. cum aliàs penſio dicatur odioſa,
40 quia per eam onus, & ſeruitus in beneficio inducitur, *Gomeſ.ad regul.de infirm.q.*16.*Caccial. de penſion.q.*8.*& de eod. Gigans quæſt.*96.*Caputaquen.d.deciſ.*100.*num.*5. cum beneficia ſine diminutione conferri debeant, *tit. vt benef. ſine diminut.confer.* ſed quia principalis intentio Papæ eſt conſulere ei, qui penſionem ſibi in reſignatione beneficij reſeruat, vel cui ea pro ſuſtentatione conceditur, talis diſpenſatio dicitur fauorabilis, vt eleganter tradit Cardin. Aldobr. *in deciſ.*240. *num.*8. *impreſſa in d. parte prima Deciſ. Diuerſor.* ex receptiſſima concluſione,
41 quòd ad iudicandum, an diſpoſitio ſit odioſa, vel fauorabilis, inſpicitur principalis intentio diſponentis, an fuerit odium, vel fauor, *l. qui exceptionem, ff. de condit. indeb. vbi Bartol. Paulus de Caſtro, & alij communiter ad l.venia*, C. *de in ius vocand.vbi Decius num.*5.*& 6.teſtatur eam eſſe communem, & ibi latiſſime Riminald. col.*3. *Cald.conſ.*14. *de verb.ſignificat. Bartol. ad l. ſi quis nec cauſam, nu.*70.*ff. ſi cert.petat. per eund. text. Mill. in verbo lex dicitur fauorabilis, vel odioſa, latiſſime Tiraqu.tract.Lignag.*§.30.*gloſ. prima, n.*5.*& vltra cumulatos per ipſum Roman. conſ.*4.*nu.*7.*& conſ.*328.*nu.*3. Caputaq.*dec.*15.
42 *num.*6.*part.*2. qui ait, quòd illud attendi debet, quod principaliter agitur, *d.l.ſi quis nec cauſam*, in quacumque diſpoſitione, *vt aſſerit Rimin. ad d.l.venia, colum.*3. Principale item dicitur, quod per ſe fit, neque alterius loco ſubrogatur. §. *ſi quis alienam purpur. Inſtit. de rer.diuiſ.* Steph. de Feder. *de interpret.iu.par.*1.*nu.*16. Cantuc. *deciſ.*76. *num.*3.*diuerſ.par.*2. & Baldus *ad l.*1. §.*huius ſtudij num.*5.*verſ. & nota ff.de iuſt. & iu.* quem allegat, & ſequitur Tiraqu. *de reg. inter alios acta pag.*1. *in princ.* dicit, idem eſſe, principaliter, quod primò, & immediate. *l. & quia ff.de iuriſd. omn. iud. l. item. ſi fund. ff. de vſufr.* contingenter autem, idem, quod ſecundario, ſiue mediate, *l.*1 *ff.de auctor. tut.* Neque ex prioritate effectus argui poteſt, quid eſſe principale: ſiquidem videmus, reum ſtipulando ſe principaliter obligari, etiam, ſi ante eum fideiuſſor acceſſerit, nec prioritatem acceſſionis fideiuſſoris facere fideiuſſorem principalem, Bart. *ad l.ambitioſa num.*19. *verſ.exemplum.ff. de decr.ab ord.facien.* ſic, facta inſtitutione, qua aliqui ſuccedant, donec aliqui naſcantur, licet effectus inſtitutionis ſit in ſuſpenſo, donec illi naſcantur, per ea, quæ not. Bald. *ad l.eam, quam num.*49. C.*de fideicommiſſ.* inſtitutionem tamen perfectam eſſe, quoad ſubſtantiam, & eſſe principale, tradit Cantuc. *d.deciſ.*76.*per tot.& nu.*13. Quod item procedit, quando odium, & fauor eſt immediata cauſa diſpoſitionis, *Aretinus ad l.Gallus, §.quid ſi is, in fin.ff.de liber.& poſthum.* Quæ concluſio etiam locum habet, cum in vno capite diſpoſitio eſt odioſa, & alium grauat, *Aldobrandinus d. deciſ.*240. *num.*10. dicitur enim fauorabilis inſpecta principali intentione, vt affirmant ſupradicti doctores, & præſertim Decius *ad d.l.venia*, C.*de in ius vocando.* Præterea quando concurrit odium, & fauor, 43
tota diſpoſitio dicitur fauorabilis, *cap. non dubium, de ſentent. excommun. vbi Abbas: idem Abbas ad cap. in litteris, in fine, num.*34.*de reſtitut.ſpoliat. Ancharan. conſil.*37.*poſt med.& conſil.*215.*num.*8.*Crot.ad l.omnes populi, n.*227. *Crauet.conſil.*218.*nu.*10.*lib.*1.*cum qua opinione videtur etiam tranſire Tiraquell. in citat. tract. Lignag. num.* 6. Concurrit inſuper, quòd agitur de penſione iam impoſita, non autem de impendenda, quæ dicitur fauorabilis, *Gigans d. quæſt.*96.& penſiones ſunt compatibiles cum 44
epiſcopatu, *Cardinalis ad clem.*1.§. *eadem, n.*5. *de ſuppl.neglig.prælat.* non ſecus, ac cum monacho: namque penſionarius tenetur ſoluere penſionem, etiam quòd penſio dicatur extincta per profeſſionem illius, cui debetur penſio, & ſi non ſoluerit, declarandus eſt, cum quis non debeat priuari ſua poſſeſſione, *cap.ad querelam, de elect. cap. conſultationibus, de iure patr.Caſſad.dec.*10. *num.*7.*in fine, de reſcript.& *8.*de reſtitut.ſpoliat.* *Caputaq. deciſ.*317. *part.*2. Nec obſtat iſta exceptio profeſſionis, quia ſuper ea iudicatum non fuit, cum monachus ex diſpenſatione penſionem retinere poſſit, *Gigans de penſ.q.*57.*n.*7. Caputaq.*d.dec.*317. ex quibus omnibus videtur dicendum, non extingui penſionem promoti,

niſi adepta epiſcopatus poſſeſſione, vel cum per
eum ſteterit, quominus eam nanciſcatur.

Neque obſtat,quòd quando agitur de præiu-
dicio tertij, res, ſeu diſpoſitio eſt odioſa, & ſtri-
45 ctè interpretanda,quia reſpondetur,quòd quan-
do tertio præiudicatur ex honeſta, & fauorabi-
li cauſa à iure non improbata, tunc lata ſit in-
terpretatio, *cap. tua nobis, vbi Abbas num.4. de*
reſcript. Seiſel.Archiepiſcopus Taurinenſ.ad l.fin.
num.51.ff.de conſtit.princ. vel ſaltem, cum non
poſſit dici, hoc præiudicium eſſe ex his, quæ
non ſunt irrationabilia, & multum odioſa, di-
ſpoſitio licet non ſit amplianda, non eſt tamen
reſtringenda, *Seiſel. vbi ſupra num.52.* & ſic, vt
ait Felinus *ad cap.cauſam,quæ,ſub n.7.* benigne
interpretanda: quod etiam confirmatur *ex ijs,*
quæ aſſerit poſt Cyn.ad l.quicumque,de ſeru.fugit.
Abbas ad d. cap. non dubium, num.3. de ſentent.
46 *excommun. vbi vult*, quòd quotieſcumque
odium eſt rationabile, non fiat ſtricta interpre-
tatio. Quòd autem retentio penſionis vſque ad
poſſeſſionis epiſcopatus apprehenſionem non ſit
odioſa odio irrationabili, liquidò conſtat: nam
licet beneficia ſine diminutione conferri debeāt,
47 de iure etiam eſt, vt ex cauſa licita, & honeſta
poſſit penſio pro tertio imponi, *Felin.ad cap.au-*
dientiam,2.col.2. verſic.ſecunda concluſio, de re-
ſcript. Nemini iniuriam facit Papa, reſeruando
penſionem in collatione eccleſiæ ad fauorem
alicuius, cum ipſe ſit dominus beneficiorum,
clement.1. in fine,vt lit.pend.cap.2. de præbend.
48 *lib.6.* cum alijs vulgatis, maxime cum ipſe Pa-
pa poſſit penſionem imponere ſine conſenſu be-
neficiati, *Gigans de penſionib. q.6. Caputaquen.*
deciſ.316.par.2. quæ omnia, ſi locum habent in
penſione imponenda,multo magis in antea po-
ſita,vti vacare non dicatur prius,quàm promo-
tus fuerit poſſeſſionem epiſcopatus adeptus.
Nec vllus ita eſt grauatus penſione, qui non li-
benter perſolueret penſionis ratam, ſcilicet
trium menſium, vt is, cui ipſe penſionem ſoluit,
conſequeretur epiſcopatum.

Amittit igitur penſionem, qui epiſcopatum
conſequitur, niſi ei fuerit conceſſa retentio. Sed
quid iuris erit, ſi data fuerit retentio, de ſuffi-
cienti tamen retentione non conſtat, vt ſi quis
habuerit plures penſiones ſuper pluribus,& di-
uerſis eccleſijs,& in gratia retentionis expreſſa,
& indiuidua mentio de eccleſijs cathedralibus
49 facta non ſit, an penſio, quam habet ille ſuper
eccleſijs cathedralibus, intelligatur reſeruata,
cum in generali conceſsione non comprehen-
dantur eccleſiæ cathedrales, *cap.2. & cap. dile-*
ctus, de conceſſ.præbend. & cap.quamuis, de præ-
bend.lib.6. & dato,quòd comprehendantur, an
huiuſmodi retentio intelligenda ſit de duabus
tantum, an verò poſsit intelligi de tribus, aut
quattuor: nam cum materia ſit odioſa, videtur
reſtringi debere ad duas, non autem tres com-
prehendere, *Collect.ad cap.dudum,de elect.& per*
notata ad cap. non poteſt, de præbend. in ſex. & 50
quia ſufficit, vt diſpenſatio in aliquo operetur,
Puteus deciſ.246. lib.1. In qua ſane difficultate
videmus, excellentiſsimos ſacræ Romanæ Rotæ
Auditores fuiſſe valde ambiguos,teſtimonio ip-
ſius Cardin. Aldobrand. *in iam citata dec.233.*
etſi magis videntur inclinare,vt gratia illa com- 51
prehendat eccleſias cathedrales, cum in gratia
adſint verba geminata,omnibus,& ſingulis,quæ
reddunt gratiam ita amplam, vt cathedrales
comprehendantur, *Oldrad.conſ.215.n.6. Felin.*
ad c.in noſtra,coroll.39.de reſcript.Gemin.ad c.1.
num.17. de fil. presb. maxime ſi gratia ſit motu
proprio facta,quo caſu etiam in materia odioſa
venit epiſcopatus,cum ceſſet ratio *cap.quamuis,*
& ibi Franc.§.1.num.5.verſic.ſecundò limita,de
præb. lib.6. Item quod extendi debeat non ad
vnam, vel duas eccleſias, ſed ad plures: quia ſi
ad duas tantum gratia eſſet redigenda,ſuperflua
redderentur illa verba vniuerſalia, & geminata,
ex quo pluralis loquutio ex ſui natura etiam ſine
ſigno vniuerſali duo comprehendit: vnde licet
infinitatem non debeant importare, debent ta-
men plura, quàm duo ſignificare hæc ſigna vni-
uerſalia, *Crauet.conſil.190.nu.4. & conſil.294.*
num.1.lib.1.Tiraquell.ad l.boues,§.hoc ſermone,
limit.25.ff.de verb.ſignif. Gomeſ.ad regul.de an-
nal.q.3.& de triennal.q.2.ſed eſt omnino viden-
da d.deciſ.233. & d.deciſ.240.de eadem re.

Opportune hic etiam quæri poteſt, an reten-
tio penſionis conceſſa promoto ad aliquam ec-
cleſiam,quæ penſio erat eidem à principio con-
ceſſa cum facultate transferendi, dicatur con- 52
ceſſa cum eadem facultate transferendi: Ca-
putaquenſis *deciſ.303. num.2. & 3.part.2. &*
deciſ.99.& 100.par.3. ſcribit, in Rota tentum
fuiſſe, non eſſe conceſſam,niſi in retentione de- 53
tur etiam facultas transferendi, & quidem ex-
preſſe. Namq. facultas transferendi nō eſt quid
acceſſorium ad penſionem,ſed eſt quid extrinſe-
cum, nec eſt de eſſe, & natura penſionis, *d. de-*
ciſ.99.& dec.319.part.2. ideo ſicut in aſsigna-
tione penſionis, ſi quis vult facultatem transfe-
rendi, debet expreſſe illam petere, & obtinere,
ita etiam in retentione, debet exprimi ipſa re-
tentio tranſlationis in diſpenſatione, *Domin. ad*
c.non poteſt,in fine,princ.& in notab. vbi etiam
Franc.in vlt.notab.& in gloſ.2.de præbend. in 6.
Dec.ad cap.ad aures,verſic.venio ad tertiam, de
reſcript.Rot.in antiq.dec.65.eod.de reſcript. Præ-
terea prorogatio cum reſpicit præiudiciū tertij, 54
tunc dicitur nouus actus etiam in odioſis, vt in
facultate transferendi, *Dec. ad cap. de cauſis, de*
offic. delegat. & in nouo actu requiritur expreſſa

mentio

mentio illius qualitatis, poteſtatis transferendi,
55 *Caputaq.d.deciſ.*100. *num.*14. Natura ſiquidem
penſionis eſt ad tempus,& morte penſionarij ex-
tinguitur, ſicut vſusfructus, *cap.fin. de pignor.*§.
*finitur, Inſtit.de vſufruct.Caccialup.de penſ.q.*1.
*Gigans quoque de penſ. q.*1. *num.*5. & facultas
transferendi operatur perpetuitatem penſiona-
rij primi, & ſic contra penſionis naturam.

Verum quoniam de tranſlatione penſionis
agi cœptum eſt, ab re forte non erit de alia
tranſlatione videre, de qua quotidie oriuntur
controuerſiæ non paucæ, vtputa cum Papa ali-
cui concedit penſionem ſuper aliquibus benefi-
cijs cum facultate transferendi, & vult commo-
dum, & vtilitatem ipſius penſionis ad alterum
ſpectare, vt fieri ſolet ſuper beneficijs Hiſpaniæ
propter eius regni pragmaticam. Primum dubi-
tatur, an ipſa penſio,& ipſius ius reſideat penes
eum,in perſona cuius gratia penſionis facta eſt,
aut penes eum, in cuius commodum, & vtilita-
tem tendit penſio: ſecundò,an commoditas pen-
ſionis poſſit in alium transferri ſine alia ſolem-
nitate, & ſine ſcientia,& voluntate penſionarij,
hoc eſt ius penſionis habentis: tertiò, an pen-
ſio extinguatur per mortem penſionarij, an ve-
rò per obitum eius, ad cuius commodum,& vti-
litatem conceſſa eſt.

Quoad primum, Rota *in vna Hiſpalen. pen-
ſionis,die veneris,*13.*Februar.*1573.*coram R.P.
D. Graſſo, quæ eſt hodie impreſſa in prima parte
Deciſ.Diuerſ.dec.*399. tres conſtituit caſus:quo-
rum primus eſt, quando ſumus in claris, quod
gratia fuit facta alicui, & in eius perſonam col-
56 lata,vt ſi Papa dixerit: concedimus tibi penſio-
nem mille ducatorum ſuper fructibus talium
beneficiorum,reperias Hiſpanum, qui teneat il-
lam in perſona ſua propter pragmaticam. Hoc
caſu, cum gratia ſolo verbo Papæ ſit facta, &
perfecta,ius ipſius penſionis reſidet penes eum,
donec aliquis Hiſpanus nominetur, in eiuſque
perſonam ius, ac titulus penſionis ab eo confe-
57 ratur. Secundus caſus eſt, in curia frequentior,
quando ſumus in claris,quòd gratia fuerit facta
alicui Hiſpano, vt quia Papa dixerit, conſtitui-
mus, & aſſignamus penſionem hanc ſuper iſtis
beneficijs in perſonam N.Hiſpani propter prag-
maticam,& volumus,quòd illam exigat ad com-
modum B. tunc dixit, quòd ipſa penſio, & ius
ipſius reſidet penes N.nominatum,& non penes
B.excepta vtilitate,ſeu commodo penſionis, *ex
l.quidam cum filium,& ibi Bald.Angel. & Imol.
ff.de hæred. inſtituend.* Tertius caſus eſt, quan-
do ſumus in dubio, & tunc reſoluit, non eſſe re-
cedendum à verbis ſupplicationis,& litterarum.

Secunda quæſtio erat, an commoditas pen-
ſionis poſſit in alium transferri ſine alia ſolem-
nitate,& ſine ſcientia, & conſenſu penſionarij,
Germon. de Indultis.
& tenuit Rota *in eadem cauſa, & coram eod. de-
ciſ.*400.*num.*2. ſine aliqua ſolemnitate,& abſq. 58
conſenſu penſionarij poſſe transferri, *ex l.neceſ-
ſario,§.fin.de pericul.& commod.rei vend.* cum
alijs ibidem per Bartolum allegatis,& ſine ſcien-
tia,& voluntate penſionarij, *l.*2.*vbi Bald. Salic.
& Angel. C. de commun. diuid.* Quare vero non
requiratur alicuius ſolemnitatis innouatio, re-
ſpondetur, quia non reperitur iure cautum,
quòd in transferendo vtilitatem terminorum
penſionis decurſorum,& decurrendorum requi-
ratur aliqua ſolemnitas, ſed tantum in iure, &
titulo ipſius penſionis reperitur hoc expreſſum
regulariter in litteris: & quoad commoditatem,
& vtilitatem, hoc totum pendet à voluntate 59
eius, cuius eſt commodum, nam res eſt ſua, de
quà libere poteſt abſque alia ſolemnitate diſpo-
nere, nec in hoc eſt aliud quærendum, niſi an
conſtet de voluntate B. in cuius vtilitatem con-
ſtituta eſt penſio, *l. neſcimus,& ibi Bart.ff. de
negot. geſtis, Abbas conſil.*67. *num.*2. Idcirco vi-
demus, vtilitates iſtas per contractus, & alias
voluntates transferri libere poſſe, & ſolere.

Ex his ſuboritur alia,& tertia dubitatio, an
penſio extinguatur per obitum ipſius penſiona-
rij,hoc eſt ius penſionis habentis N. an verò per 60
mortem B. in cuius gratiam,& commodum da-
ta eſt penſio: & reſolutum fuit in eadem cauſa,
*die veneris,*13.*Nouembris* 1573.*deciſ.*401.*n.*5.
extinctam iri per mortem penſionarij: propte-
rea quòd ius, & titulus ipſius penſionis apud
penſionarium reſidet, etſi vtilitas, & commo- 61
dum ad alium pertinet: ideo ad illam cōſequen-
dam agere poteſt actione mandati, non autem
aliquo iure, quod habeat in ipſa penſione, *d. l.
quidam cum filium, §. ſin autem.ff. de hæred. in-
ſtit. & ibi Bald. circa princ. verſic. & nota, vbi
etiam Angel.& Imol.n.*2. Præterea materia hæc 62
penſionis ſolet paſſim terminari, & definiri iiſ-
dem regulis,quibus regulatur vſusfructus, *d.de-
ciſ.*401. *num.*4. nam commoditas vſusfructus
durat non ſolum, dum viuunt eius ceſſionarij, 63
vel nominati, ſed etiam quouſque viuit perſona,
penes quam reſidet vſusfructus, *l. neceſſario, §.
fin.vbi Bald. Alber.& alij,ff.de peric.& commod.
rei vend.* Sic, defuncto penſionario, eius hære- 64
des conſequuntur penſionem pro rata temporis
decurſi, dum penſionarius viueret: quodque de
vſufructuario dicitur, *l.ſi defuncta.ff.de vſufruct.*
idem de penſionario cenſeri dixere Caccialup.
*in tract. de penſion. quæſt.*25. & Gig. *in tract.
pariter de penſion. quæſt.*53. Verùm, ſi penſio
transferatur,verbi gratia, menſe Auguſti, debe-
turne integra rata,ſeu terminus,feſto die natiui-
tatis dominicæ ſoluendus translatori, an trans-
latario? Rota inter varias Auditorum ſententias
concluſit ad fauorem tranſlatarij, quoniam ita

Tt 2 voluiſſe

voluiſſe translator videretur, *deciſ.*118. *diuerſ. par.*3. *lib.*1. Nec obſtare cenſuerunt allegatam legem, *ſi defuncta*, vt, ſcilicet, ſi morte extincta fuiſſet penſio, diuidenda eſſet pro rata temporis: ſiquidem maxima eſt differentia inter neceſſariam penſionis translationem, & voluntariam, hoc enim caſu totum debetur, ex doctrina Bartol. *ad l.fin.ff.de iure Fiſci*, Romani *conſ.*10. & Alexand. *conſil.*82. *volum.*2. *in fine*, quia, vt dicitur in *d. deciſ.*118. translator hoc voluiſſe videretur.

65 Quæritur etiam, ſi is, ad cuius commodum, & vtilitatem conſtituta fuit penſio, facta translatione penſionis, deceſſerit, an valeat translatio, necne: ego puto valere, ſi ille, in cuius perſona eſt conſtituta penſio, vt obſeruari ſolet, habeat transferendi facultatem, ipſe & viuens transferat. Immo ſi grauatus penſione, allegauerit extinctionem penſionis, aut aliam nullita-
66 tem, debet illam probare, quia actus in dubio præſumitur validus, ac iuſtus, *l.ei, qui dicit, ff. de probat. Aegid. deciſ.*135. *Dec. conſil.*11. *num.*8. *Crauet.conſil.*165.*num.*1. *lib.*1. *cum alijs plurib. per moder.ad l.*2.*num.*157.*&* 159. *C.de reſcind. vend.* & quidem clare concludens, cum veniat obiectiue, *l.ſciant cuncti*, C. *de probat.cum alijs per Pariſ. conſil.*104. *colum.*1. *vol.*4. quinimmo in dubio iſta confidentia, & vtilitas debet intelligi generaliter, & cum omnibus qualitatibus ipſius penſionis, & ſic cum facultate transferendi, *d.deciſ.*400. *nu.*5. etiam quòd ſimus in materia odioſa, *Angel.& alij per Crauet.conſ.*118. *n.*14.
67 *lib.*1. quia reſolutio fit regulariter, etiam quoad omnes qualitates ipſius actus, *l.à filio*, §. *teſtator, de alimen.legat.Paul. & alij citati a Craueta*
68 *conſ.*45.*&* 47.*nu.*4.*eod.lib.*1. & quia ex iure datoris metimur ius acceptoris, *l.grege*, §.*ſtatu liber.l.lex vectigalis, ff.de pignor.l.ſi is, cui*, §.*fin.ff. quemadm.ſeru.amitt.cum alijs per Ruin.conſ.*17. *num.*8.*lib.*1. Idq. cum penſio eſt in perſona alicuius cum facultate transferendi ad vtilitatem,
69 & commodum alterius, durare debet commodum illud, quouſque durat perſona eius, in qua fuit poſita, vel eius tranſlatarij. Itaque, qui dixerit commoditatem penſionis eſſe limitatam ad vtilitatem vnius perſonæ, atque ideo non potuiſſe aliam nominare ad accipiendum commodum ipſius penſionis, debet probare. *Rota dicta deciſ.*401. *in princ. & fine, facit etiam, quod notat Caputaquen.deciſ.*314. *num.*2. *part.*2. Multa alia de penſionibus, earumque qualitatibus eſſent dicenda: ſed quoniam inſtituti noſtri non eſt, de his diffuſius dicere, ad alia conſultò tranſimus.

Quomodocumque igitur beneficia in curia vacauerint, non erit valida collatio à Papa facta, niſi Cardinalis indultum habentis non acceſſerit conſenſus, ſi præſens fuerit, vel ſi abſens, eius 70
Procuratoris. Ab hac tamen regula excipiuntur beneficia vacantia per reſignationem in manibus ipſius Papæ factam, vt hic. Immo, ſi
indulto caueatur, vt Cardinalis poſſit conferre 71
beneficia in curia vacantia per promotionem, amiſſionem, vel quamcumque aliam dimiſſionem, etiam in manibus Papæ factam, intelligitur de beneficio vacante per ceſſionem in manibus Papæ ſimpliciter factam: non item ſi ceſſio, ſeu renuntiatio, ſeu reſignatio, eſſet facta in fauorem certæ perſonæ, *Puteus deciſ.*423.*lib.*2. eo enim caſu, niſi in fauorem illius admitteretur, beneficium non diceretur vacare. Etiam, ſi in mandato appoſita ſit clauſula: non aliàs, nec aliter, nec alio modo, quia reſignatio ad fauorem certæ perſonæ facta æquiparatur dictæ clauſulæ: non aliàs, nec aliter, nec alio modo, *dec.*96.
*num.*4.*diuerſ.par.*3.*lib.*3. Fuit etiam reſolutum, 72
quòd quando in eadem ſupplicatione reſignat vnus, & alter ſupplicat, quòd dicatur reſignatio facta in fauorem certæ perſonæ, quæ ex quo ſunt in eadem ſupplicatione, videntur omnia correſpectiue facta, *per ea, quæ notat Felin.ad cap.paſtoralis, de reſcript.* Immo ſi reſignatio fit per 73
procuratorem, fines mandati excedere non debet procurator, alioquin ceſſio nulla eſt, *Caputaquen.deciſ.*82.*part.*3. namque omnia mandati capitula cenſentur correſpectiua, adeo, vt non obſeruato vno capitulo, quantumcumque minimo, reſignatio reddatur nulla, *Bald. ad d.cap. cum adeo, num.*3. *& ibi addit.de reſcript. l.ſi is, qui aucenta*, §.*vtrum, vbi Bartol. & Socin. nu.*3. *ff.de rebus dub. Cagnol.ad l.ſi quis maior, n.*196.
C.de tranſact. attentis præſertim clauſulis, & 74
non alias, nec aliter, nec alio modo, quæ important conditionem ſuſpenſiuam, *Bald. ad auth. ingreſſi, nu.*12.*de ſacroſanct.eccl.Curt.ſen.conſ.*8. *num.*12. *Iaſon conſil.*162.*num.*5.*lib.*2. *Boer.deciſ.*243.*num.*11. *Rebuff. in tract.de pacif.poſſeſſ. n.*146.*& facit Ripa lib.*3. *reſponſ.conſ.*1.*num.*3. quia ſunt limitatiuæ, voluntatis, & præſeruatiuæ, *Pariſ.conſ.*10.*num.*28. *lib.*4. vnde ſi reſignatio 75
fuerit admiſſa, fuerintq. litteræ expeditæ, & ex aliqua cauſa non ſortiatur effectum, vtputa, quia verus non fuit expreſſus valor, non abdicatur ius à reſignante, *Caputaq. deciſ.*84. *num.*1.*ead.*
*part.*3. quia vbi reſignatio fit contemplatione 76
certæ cauſæ, & non aliter, exiſtente nulla illa cauſa, annullatur & reſignatio, & non abdicatur ius à reſignante, *Paul.de Caſt.ad l.eum, qui, in princ.ff.de inoffic.teſtam.Iaſ.conſ.*86.*num.*16. *vol.*3.*Boer.d.dec.v42.nu.*11. *Caputaq.dec.*215. *part.*1.*& deciſ.*83.86.*&* 91.*ead.part.*3. Secus eſt, ſi valor expreſſus ſit, qui cum augmento dari ſolito aſcenderet ad verum valorem, *deciſ.*
123. *diuerſ.par.*3. *lib.*1. Cœterum reſignatio 77

valida

valida eſt,cum de ſupplicatione ſignata conſtat, ex qua dicitur prouiſum illi, in cuius fauorem facta fuerat reſignatio, *Felin.ad rubr.de conſtit. col.3.Caſſa.deciſ.8.de reſtit.ſpoliat.* Mohed. *deciſ.6.num.2.diuerſ.par.3.lib.1.* præſertim,quoad expectatiuas *deciſ.7.num.1.eod.lib.1. Gomeſ. ad regul.de infirm.reſign.q.18.Caputaquen.dec.88. num.1.ead.part.3.* quod puto verum, ſi præſtitus fuerit conſenſus à reſignante,vel eius procuratore ad hoc ſpeciale mandatum habente; alioquin ex ſtylo curiæ gratia non cenſetur per-
78 fecta: ſecus verò,quoad penſionem, ob quam etiam poſt obitum præſtari poteſt conſenſus, ſi eſt porrecta ſupplicatio viuente reſignante, *de-ciſ.794.in prim.part.Deciſ.Diuerſ.in impreſsis*,
79 etſi conſenſus poſt ſignatam ſupplicationem in vita reſignantis poteſt poſt ipſius mortem per eius procuratorem præſtari,quando ſupplicatio fuit porrecta, & ſignata ad inſtantiam eiuſdem procuratoris, *Creſcent.deciſ.9.tit.de procurat.* in qua etiam fuit reſolutum, præſtari conſenſum poſſe, ſi mandatum fuit cum reſeruatione, licet reſeruatio non potuerit habere effectum. Cum mentionem fecerimus de ſupplicatione ſignata, ſciendum eſt,controuerſiam,vel potiùs differentiam eſſe inter Rotam, & Cancellariam circa beneficiorum expeditionem: nam Cancellaria tenet, quòd, ſi alicubi facta fuerit prouiſio per ſolam ſupplicationem, & prouiſus ante litterarum confectionem diſcedat, beneficium vacet, non per obitum, ſed,vt priùs vacauerat: Rota verò tenet,beneficium vacare per obitum, *deciſ. 37.diuerſ.par.3.lib.1.* quibus ſtantibus, conciliari poſſunt Caſſadorus, & Aegidius, vt hic *deciſ.609.& 644.* intelligat de ſtylo Cancellariæ; ille verò *in deciſ.8.num.5. de reſtit.ſpoliat.* de ſtylo Rotæ. Ratio differentiæ eſt,quia Rota exiſtimat, gratiam, ſignata ſupplicatione, eſſe perfectam: Cancellaria verò non ſignaturam tantùm conſiderat, ſed litterarum quoque expeditionem,alioquin paucæ expedirentur Bullæ cum ipſius Cancellariæ maximo detrimento.

Hinc verò dubitari non ab re poſſet,an regula de extendendis conſenſibus habeat locum in extenſione conſenſuum præſtitorum per Cardinales, de quibus hic in fine huius §. vbi Papa vult, non valere collationem beneficiorum ad Cardinalis indultum habentis prouiſionem ſpectantem,niſi ipſius Cardinalis,vel eius procuratoris accedat conſenſus: & Rota tenuit,non ha-
80 bere locum,teſte *Caputaq.deciſ.28.in princ.p.3.* ſiquidem regula loquitur de conſenſibus præſtitis coram notario, & teſtibus: atqui Cardinales præſtant conſenſum eorum per cedulam,
81 ideo Cardinales non comprehendit: cui enim non conuenit qualitas legis,non conuenit illius diſpoſitio, *Bart. ad l.1.§. quod autem,ff.ne quid in loco publico,l.4.§. ait prætor,ff. de damno infecto:* & quia regula eſt facta ad tollendas fraudes,
quæ in Cardinalibus non præſumuntur, *Gomeſ.* 82
in proœm. regul.quæſt.6. num.10. credidit enim Papa exploratæ fidei,ac grauitatis viros,qui ad tanti officij magnitudinem aſſumuntur, Cardinales ſcilicet,non aliter facturos eſſe pro ſapientia,ac dignitate ſua, ac ipſe faceret Papa, *arg. l.*
vnicæ,ff.de offic.præfect.prætor. Præterea regu- 83
la loquitur in ceſſionibus, & ſimilibus, ſed Cardinalis,conſentiendo collationi alterius,non cedit, ſed facit, quòd prouiſio facta ſine conſenſu ſuo non reſoluatur ſtatim, ſecundum dictam regulam de conſenſibus Cardinalium, *Gomeſ. ad reg.de impetr. benefic. vacant. per obitum famil. Card.q.10.& deciſ.28.in fine, Puteus deciſ.302.* vbi habetur,quo modo intelligi debeat clauſula illa,quatenus conſenſus Cardinalis requiratur: idem de conſenſu præſtando in collatione facienda de beneficijs ad eius collationem ſpectantibus vigore indulti. Sed quid iuris erit,ſi in
prouiſione Papæ de beneficio, cuius collatio ad 84
Cardinalem pertineat, vel ratione indulti, vel virtute dictæ regulæ *de impetrat.benef.* appoſita fuerit clauſula,de conſenſu Cardinalis iam mortui? Rota tenuit,non valere prouiſionem, *Puteus*
deciſ.269.lib.3. Ratio eſt, quia illa verba, de 85
Cardinalis conſenſu, faciebant gratiam conditionalem: ergo ſub contraria conditione videbatur non dediſſe, *l.pecuniam,quam,ff.ſi cert.petat.Crauet.conſ.93.num.2. & eſt text. in cap.ſi pro te, de reſcript.lib.6.* alia ratio eſt, quia Papa concedendo per obitum familiaris, de conſenſu Cardinalis, illud facit, quia negare non poteſt, exiſtente dicta regula *de impetr. benef. vac. per obitum famil.Cardin.* nam ſi Papa ſciuiſſet, collationem beneficij ad eum libere pertinere, equidem non conceſſiſſet, ſeu difficilius conceſſiſſet. Idcirco illa impetratio dicitur odioſa, &
ſubreptitia: quæ ſane ſubreptio non excuſatur, 86
licet proueniat ex ſimplicitate, vel ignorantia, *Caldil. conſil.31. in 3. colum. verſic. & hoc coniungo: Felin.ad cap.ſuper litteris,nu.13.verſic.limita 2.de reſcript.* Hic opportune quæri poteſt, an Papa,non obſtante Indulto, cui ineſt clauſula, *Præterquam per reſignationem in manibus Papæ factam*, poſſit conferre beneficium ceſſante vnione, vel Commenda per reſignationem in manibus Papæ factam? Exemplo res fiet illuſtrior. Primus renunciauit in manibus Papæ ad fauorem Secundi beneficium à Papa alteri beneficio vnitum ad vitam Secundi: quo vita functo, Papa illud contulit Tertio. Vtrum teneat collatio,ex quo facta eſt ſine conſenſu Cardinalis Indultum habentis? & quidem videbatur, non valere: nam,ſoluta vnione, licet diceretur, vacare per reſignationem,attamen ſecunda vice

Germon. de Indultis.

ſaltem de Cardinalis conſenſu debere fieri prouiſionem. Nihilominus Peregrinus Fabius poſt Caſſad. *deciſ.* 5. *de priuil. & deciſ.* 2. *de vnione*, dicit Rotam tenuiſſe contrarium *dec.* 39. *diuerſ.*
87 *par.* 3. *lib.* 1. Quid dicemus de Coadiutoria cum futura ſucceſſione? Hanc nemo dubitat, fieri in manibus Papæ: ſed vtrum fieri poſſit ſine conſenſu Cardinalis Indultum habentis, vel abſque derogatione Indulti? & talis eſt dubitatio, vt inter ſe valde diſſentientes habuerit Rotæ Auditores teſte Fabio *deciſ.* 46. *diuerſ. part.* 3. *lib.* 1. Ego ſentio, conſenſum Cardinalis inibi non eſſe neceſſarium, nec Indulti derogationem requiri. Nam, cùm verum ſit, Coadiutoriam cum futura ſucceſſione fieri in manibus Papæ, eumq. ſibi reſeruare collationem omnium beneficiorum in eius manibus reſignatorum, fit profectò, vt non opus ſit conſenſu, nec derogatione. Neque obſtat, quòd Coadiutoria non cenſeatur propriè beneficium reſeruatum, quia reſpondetur, immo eſſe proprie reſeruatum ex eo, quòd nemo poteſt Coadiutoriam cum futura ſucceſſione admittere, niſi ſolus Romanus Pontifex, arg. *c.* 2. *& c. ex tenore de conceſſ. præb.*

Hinc tranſeundum eſſet, & quærendum, an Cardinales ſubijciantur regulis, & conſtitutionibus perinde, ac alij inferiores ſacerdotes: verum quoniam Gomeſius *in q.* 4. *proœm. ad regul. & ad d. regul. de impetrat. beneſ. vac. per obitum famil. Cardin.* dixit, quod oportuit, non inſiſtam, ſed ad alia, quæ ad inſtitutam diſputationem pertinent, me confero. Id verò intelligi poteſt, quòd regula reuocatoria loquens de facultati-
88 bus Legatorum de latere comprehendit etiam Cardinales, *deciſ.* 248. 249. 250. *&* 252. *diuerſ. par.* 2. Neque obſtat regula, qua diſponitur, eos non comprehendi, niſi de illis ſpecialiter exprimatur: quia reſpondetur, ſatis comprehendi ex quo mentio fit Legatorum de latere, qui hodie non ſunt, niſi Cardinales, *d. deciſ.* 252. *diuerſ. p.* 2. *num.* 1. etiam, ſi facultas reualidata fuerit cum clauſula, *non obſtantibus conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, cæteriſq. contrarijs quibuſcumque*; quia illa clauſula non ſufficit ad tollendas dictas regulas reuocatorias habentes clauſulas derogatoriarum derogatorias, *d. deciſ.* 250. *num.* 1.

Summa ex §. Alioquin.

1 *Papa facultatem conferendi Cardinalibus concedere præſumitur cumulatiue, non priuatiue.*
2 *Inter ordinarios collatores datur locus præuentioni.*
3 *De iure communi Cardinalis habens indultum idem eſt, quod alius ordinarius.*
4 *Epiſcopus realiter, & originaliter conferendi beneficia poteſtatem habet.*
5 *Alternatiua eſt gratia fauorabilis, quia conſeruat ordinarium in ſua antiqua prærogatiua.*
6 *Papa in præiudicium ordinariorum ritè omnia beneficia confert.*
7 *Papa beneficiorum collationem cuiuis concedens, liberalis eſt, non enim eam concedere tenetur.*
8 *Maiorem penes ſe retinet auctoritatem Papa, quàm det.*
9 *Liberalitas eam exercenti damnoſa eſſe non debet.*
10 *Nulli iniuriam facit, qui ſuo iure vtitur.*
11 *Non præſumitur, Principem irrita eſſe velle, quæ facit.*
12 *Papa promiſſis obligatur diuinitus, & humanitus.*
13 *Deus præſtitit, quod promiſit.*
14 *Ethnici profeſſi ſunt pactorum obſeruantiam.*
15 *Clauſula irritans ligat etiam ipſum ſummum Pontificem.*
16 *Clauſula irritans annullat ſuapte natura gratiam.*
17 *Clauſula irritans poſſeſſionem diſcolorat.*
18 *Clauſula irritans ligat etiam ignorantes.*
19 *Iudex ex officio poteſt repellere agentem contra clauſulam irritantem. Vide ibidem eius effectus.*
20 *Prouiſio Papæ aduerſus indultum habẽs clauſulam irritantem, niſi ſpecialiter indulto derogatum ſit, nulla eſt.*
21 *Decretum irritans quando inficiat titulum, & poſſeſſionem prouiſi ab Ordinario.*
22 *Reſeruatio, & collatio eiuſdem ſunt effectus.*
23 *Collatio Papæ, nulla de acceptatione expectantis facta mentione, valet.*
24 *Collatio Papæ habet vim reſeruationis.*
25 *Appoſitio manus Papæ vim derogatiuam habet.*
26 *Appoſitio manus Papæ plus operatur, quàm reſeruatio.*
27 *Valet ſummi Pontificis prouiſio aduerſus collationem conceſſa Legato, & facta abſque eius mentione.*
28 *Papa conferendo non ſatis derogat indulto, niſi id expreſſe demonſtret.*
29 *Papa iure naturali ſuadetur ad ſeruandam legem, quam ipſe tulit.*
30 *Quæuis collatio Papæ valet, ſi de eius voluntate conſtet.*
31 *Litteræ Apoſtolicæ, & huiuſmodi ex Pontificis maximi voluntate pendent.*
32 *Vbi voluntas Principis elucet, ſuperflua eſt quæuis derogatio.*

33 *Papæ*

33 *Papæ conceſſiones iuſtæ præſumuntur, & abſque nullius præiudicio.*
34 *Cardinales non ſubÿciuntur regulis Cancellariæ, niſi illis nominatim includantur.*
35 *Indulto Cardinalis non derogatur, niſi per expreſſam mentionem.*
36 *Nomen Cardinalis in derogatione indulti nõ non eſt neceſſarium.*
37 *In coadiutorÿs futuræ ſucceſſionis indulti derogationem non eſſe neceſſariam tenet auctor.*
38 *Conſenſus Cardinalis in derogatione indulti non eſt neceſſarius, ſi minuatur clauſula ſub quibuſuis, &c.*

Alioquin prouiſiones, commendæ, gratiæ, & diſpoſitiones huiuſmodi, ac litteræ Apoſtolicæ deſuper conficiendæ nullius ſint roboris, vel momenti, auctoritate Apoſtolica tenore præſentium de ſpecialis dono gratiæ indulgemus. Decernentes, reſeruationes, affectiones, regulas, conſtitutiones, & ordinationes, necnon collationes, commendas, gratias, diſpoſitiones, & decreta in illa contenta, quoad impediendum te, quominus in præmiſſis tam ordinaria auctoritate, quàm conceſſo tibi per præſentes indulto huiuſmodi vti valeas ad dicta beneficia, ad tuam etiam cum alio, vel alijs diſpoſitionem, vt præfertur, pertinentia nullatenus ſe extendere, nec de eis per quoſcumque etiam dictæ Sedis Legatos, etiam de latere, nunc, & pro tempore deputatos, quamuis etiam ſpeciali facultate fungentes prouideri, vel aliàs diſponi poſſe.

§. Alioquin.

ALIOQVIN. Oſtendit hìc beatiſsimus Papa, prouiſiones, & diſpoſitiones, quæ ſecus ac indulto conceſſum eſt, factæ fuerint, nullius eſſe roboris, ac momenti. Hinc emergit difficultas, an Papa, non obſtante huiuſmodi indulto, poſſit libere conferre beneficia in indulto comprehenſa: & dato, neceſſariam eſſe derogationem, an expreſſa indulti derogatio facienda ſit, an verò ſufficiat quæcumque derogatio, atque dato, neceſſariam eſſe indulti expreſſionem in derogatione, an Papa conferre poſſit ſine conſenſu Cardinalis indultum habentis. Quoad primum videtur dicendum, Papam poſſe, ac quidem libere conferre etiam ea beneficia, quorum conferendi poteſtas S.R.E. Cardinalibus fuit conceſſa ex his, quæ diximus *ſupra ad §. per quæ ſublatis.* Siquidem Romanus Pontifex, etſi Cardinalibus nullam, vel ordinariam habentibus collationem, indulget, vt omnia poſſint conferre beneficia, quorum mentio ſæpe facta eſt, nihiloſecius non omnem auctoritatem, omnem ve poteſtatem ea 1 conferendi ſibi ipſi ademit, ſed maiorem retinuit: *Rota deciſ. 1. & 17. de præbend. in nouis, textus in cap. dudum, §. nos igitur, eod. de præben. lib. 6. Staphil. in tract. de vi, & effect. clauſ. tit. clauſula, ſeu ſi Epiſcopo, ex l. penult. ff. de pact. & l. ſi quis in principio teſtamenti, ff. de legat. 3.* nam tali caſu Papa dicitur concedere Cardinalibus facultatem conferendi cumulatiue, non priuatiue, *vt tradunt omnes ad cap. ſi à Sede, ex eodem textu, de præbend. lib. 6. Coſmus Gumyer in pragmat. ſanct. tit. de collat. §. neque etiam, in gloſ. præuentionem.* Quo in loco, ſermonem habens 2 de ordinarijs collatoribus, ſcribit, eſſe locum præuentioni, vt ſi vnus eorum conferat, alter nihil vlterius quærere debeat, cum iam prouiſo ius in re quæſitum ſit. *Quod poſt Baldum, & Ioan. Monachum, hic ad cap. ſi eo tempore, de elect. lib. 6. ille ad cap. 1. in princ. qui feud. dare poſſ. notauit Gomeſius in tract. gratiar. expect. nu. 14.* Nec vlla differentia cõſtitui poteſt inter Cardinalem habentem vel ordinarium, vel extraordinarium 3 indultum, & Epiſcopum, aliumq. ordinarium collatorem, quia de iure communi beneficia omnia, *vt ad d. §. per quæ ſublatis. dictum eſt*, conferre poteſt ſimplex Epiſcopus, 4 perinde atque Cardinalis epiſcopatum habens: ſed impeditur regulis, & extrauagantibus conſtitutionibus, *vel vt Puteus ait in deciſ. 26. nu. 3. lib. 3.* accidentaliter (realiter enim, & originaliter conferendi poteſtatem habet) quibus de medio ſublatis, in priſtinum ſtatum reuertitur: vnde non male Caputaquenſis *poſt Caſſad. deciſ. 214. nu. 6. & 7. par. 2.* dixit, indulta, & alternatiuas 5 cenſeri gratias fauorabiles, quia per ea, vel eas ordinarius conſeruatur in ſua antiqua 6 prærogatiua. Atqui Romanum Pontificem in præiudicium ordinariorũ poſſe conferre beneficia omnia voluit Ioannes de Selua *in tract. de benef. par. 3. q. 60. in fine*, immo ibidem aſſeuerat, Papam præiudicare poſſe ordinarijs collatoribus, etiam ſi ipſi conferre præpararunt, atque ita ad actum conferendi, quo Papam præueniſſe videntur, deuenerunt. Nam ſummum Pontificem cum ordinario concurrere in iuriſdictione, & facultate conferendi, ac poſſe ordinarijs præiudicare, eos præueniendo in collationibus,

tionibus, reſpondit pluribus Iacobus Menochius *conſil.83.nu.9.cum ſeqq. lib.1.* eſt enim ſanctiſſi-
7 mus Papa dominus, & creator beneficiorum, & habet pleniſſimam poteſtatem in omnibus, quæ ſub cælo ſunt, teſtimonio Baldi *ad proœm. Gregor.* Quo circa, ſi Papa Cardinalibus, vel Epiſcopis dat id, quod dare non tenetur, liberalitatem vtique videtur exercere, vti volunt noſtri *ad cap. relatum, de prebend. poſt gloſſ. ibi, & eſt textus in clement. ſi dominum, de reliq. & vener. Sanctorum, & in cap.1. de donat.*
8 Et quamuis eiſdem Cardinalibus ob tantæ dignitatis ſplendorem, atque auctoritatem dederit liberam conferendi facultatem, dubium tamen non eſt, quin maiorem penes ſe retinuerit, *Cald. conſil.3. tit. de præbend. Rebuffus in prax. beneſ. ſub hoc tit. forma, & declaratio nouæ prouiſionis, in verbo: ſeu ſi venerabili, argumento cap. dudum, & cap. quamuis, de præbend. lib.6. Fran. Curt. conſ. 64. in 5. colum. Ioan. Cephal. conſil.539. nu.49. lib.4.* Caputaquen. *deciſ.337. nu.8. part.1. & deciſ. 61. & 409. nu.3. part.2.* Nec eſt veriſimile, beatiſsimum Papam voluiſſe ſeipſum priuare collatiua facultate, cum ipſe ſit eius fons, & origo, *gloſſ. ad l. & quia, in verbo, nec ipſa lex, ff. de iuriſdict. omn. iudic. & vt notant omnes ad l.1. ff. de offic. eius, cui mand. eſt*
9 *iuriſdict.* Nec Papa ipſe ex ſua liberalitate debet damnum pati, ſicut & donans, *l. diuus, ff. de regul. iur. Rebuff. ſuper* Concordat. *tit. rubric. mandati Apoſtolici, §. in verbo, vnum collatorem, verſic. nec debemus hoc reſtringere, & alia plura his ſimilia adducta ad §. per quæ ſublatis, nu.46.*
10 *cum ſeqq.* Nec vlli iniuriam facit, qui ſuo iure vtitur, *cap. cum eccleſia, vbi gloſ. de elect. Ioan. Staphil. de grat. & expect. in princ. nu.4. & 5. & in §. poſt hæc, nu.4.*

11 Quæ omnia, licet vero veriora ſint, præſumendum tamen bene eſt de Principe, vt non velit irrita eſſe, quæ nemine cogente, immo
12 æquitate ſuadente, fecit: ſiquidem Papa ſua promiſsione, & contractu obligatur non tan-
13 tum iure humano, *cap. 1. de probat. & can. poſteaquam, 25. q.2.* ſed & diuino, quo Deus optimus maximus etiam promiſsis ſtare voluit, *Geneſ. cap. 22.* præſtitit enim, quod promiſit Abraham multiplicare ſemen ſuum, *& Lucæ cap. vlt.* Ego mittam promiſſum Patris mei in vos ſpiritum: nihil enim religioſius, ſanctiuſve eſt, quàm ſeruare ea, quæ ſemel placuerunt:
14 vnde *Pſalmiſta pſal. 88.* Quæ procedunt de labijs meis non faciam irrita: *& vt ait cap. 1. de pact.* quod deſumptum eſt ex cap. 12. Concil. Africani primi, pax ſeruetur, & pacta cuſtodiantur. Immo olim Prætores ethnici profitebantur ſe pacta ſeruaturos, *l. iuris gentium, §. prætor ait, eod. ff. de pact.* Itaque cum Papa Cardinalibus dat facultatem conferendi, videtur eam non debere reuocare, *adſtipulantibus Innoc. ad cap. nouit, de iudic. Roman. conſil.352. nu.16.* namque, conuentionem, & concordata habere clauſulam decreti ſcribit Menochius *d. conſil. 83. nu. 3.* & ob id eo iure collationis priuari non debet ordinarius collator, *Gemin. conſil.56. col. vlt. verſic. item quòd concordare.* Præterea, quod magis eſt, & efficacius, iudultum Cardinali conceſſum habet clauſulam decreti annullatiuam, decernens irritum, & inane, *vt in princ. ſequentis §. habetur expreſſè.* Quæ quidem clauſula, vt nemo, 15
vel mediocriter in iure verſatus ignorat, ligat & ipſum ſummum Pontificem, *Gemin. ad cap. quodam, in fine, de præbend. lib.6. & ibidem Anchar. notab.3. & Franc. notab. 1. Philippus Probus in addit. ad Ioan. Monach. ad cap. tibi, qui, num.5. de reſcript. eod. lib. 6. Pariſ. conſil. 37. num. 3. lib. 4. Rebuff. ſuper Concordat. rubr. de firma, & irreuocab. concord. ſtabil. in verbo tertio notanda, Puteus deciſ. 141. num. 4. lib. 2.* Atque clauſula hæc decreti de ſui natura annullat gra- 16
tiam, & inde ſecuta, *cap. penult. de præbend. lib.6. Abbas ad cap. dilectus, num.14. de prabend. Oldradus conſil. 319. num. 3. Felinus ad cap. cum acceſſiſſent, num.7. de conſtit. Caſſad. ſuper regul. Cancell. deciſ. 12. num. 4. Gomeſ. ad regul. de annal. quæſt. 4. in princ. & verſic. nam decretum, Rebuffus in d. verbo tertio notanda,* Immo clauſula iſta vitiat non modò titulum, ſed 17
& poſſeſſionem diſcolorat. *Probus ad d. cap. tibi, qui, num. 18. Bellamera deciſ.66. Caputaquen. deciſ.307. num.4. part.3.* & eſt tantæ efficaciæ, 18
vt liget etiam ignorantes, *cap. ſi eo tempore, cum ibi notatis, de elect. lib.6.* Nam ſufficit, legiſlatorem aliquid prohibuiſſe, ad hoc, vt actus in contrarium factus, ſit nullus, vti recentiores ſcribunt *ad l. non dubium, C. de legib.* immo quod 19
fortius eſt, ipſe iudex, parte non opponente, poteſt repellere, ſic nulliter agentem, *auctore Bartolo ad l. vbi pactum, C. de tranſact. & ad l. ſi vnus, §. pactus ne peteret, poſt gloſſ. ibi, ff. de pact. Paulus de Caſtro ad l. etiam, §. item à debitore, ff. de petit. hæred.* Quia decretum irritans afficit omnia, quæ ſequuntur ita, vt nec effectum, nec iuris fomentum habeant. *d. cap. ſi eo tempore. Caſſad. deciſ.1. nu.7. de reſtitut. ſpoliat.* Gomeſ. *ad reg. de trienn. quæſt. 49. num. 3.* & dicitur habere oculos retro, operatur namque nullitatem ab initio, reddit ſententiam nullam, & impedit executionem rei iudicatæ: poſt alios tradit Cantuc. *deciſ. 24. num. 5. diuerſ. par. 2.* qui etiam *in deciſ. 22. num.18. eadem par. 2.* ſcribit, fauorem reditus ad ius commune ceſſare, vbi ſit clauſula decreti irritantis in eius fauorem inductæ. Did. Couarr. *ad cap. quamuis in 2. par. 2. §. 2. num. 6. de pactis.*

Et quam-

Et quamuis Iacobus Menochius *d.conſ.*83.*n.*21 *cum ſeqq.*conetur oſtendere,& probare clauſulã decreti irritantis in alternatiuis appoſitam,(idẽ ius eſſe de alternatiuis, & indultis ſupra eſt dictum) non ligare Papam, ſed ordinarium,quòd appoſita ſit non reſpectu perſonæ Papæ, ſed ordinarij, vel reſpectu inferiorum, præſertim executorum,vel ſubexecutorum: tandem tamen, & rectius *n.*25.concludit, clauſulam decreti in dubio ligare Pontificem Maximum,quando ſcilicet non conſtat, quod aliter voluerit: *& ita videtur ſentire Philippus Probus in d.c.tibi,n.*21

20 Non eſt itaque dubiũ,quin decretum liget adeo manus Papæ, vt eius prouiſiones irritæ,& nullæ ſint, ſi in ipſa noua prouiſione non eſt derogatum indulto, decretum irritans habenti, *Pariſ. conſil.*79.*lib.*4. *Puteus deciſ.*141.*n.*4.*lib.*2. *Caputaquen.deciſ.*82.*n.*2.*par.*2. Sed,an decretum
21 irritans appoſitum in extraordinario indulto inficiat titulum, & poſſeſſionem prouiſi ab Ordinario? Rota *deciſ.*72. *diuerſ.par.*3.*lib.*1. tenuit non inficere, niſi indultum ſit ſuper certo corpore beneficij, vel ſit notorium,ex *deciſ.*1.*&* 2. *Caſſad.de reſtit.ſpoliat.*

Maior dubitatio eſt,ſi concedimus, Papam non poſſe beneficia indulto comprehenſa libere conferre, an conſuetudo ſatis derogaſſe dicatur indulto, an opus ſit expreſſa derogationis mentione. Quæſtionem facit, quòd reſeruatio, &
22 collatio Papæ à pari procedunt, & eiuſdem ſunt effectus,*teſtimonio Gemin.ad c.ſi à Sede, col.* 2. *circa med.verſ.ego crederem dictum Lap. de præben.lib.*6.*Rota deciſ.*10.*de præbend. in nouis*, *& deciſ.*6.*num.*6. *eod.in antiquior. Rebuff. in prax. beneſ.tit.de reſeruat.n.*30.ſed collatio Papæ va-
23 let, de acceptatione expectantis nulla facta mentione, vt poſt alios multos ſcribit Mandoſ. *ad regul.*3.*q.*13.*n.*5. ſic reſeruationem in ſe habere derogationem ad ſubſequentia, nemo dubitat,*teſte Rebuff.eod.tit.de reſeruat. n.*40. ergo idem erit dicendum de collatione: nam ipſa
24 ſola Papæ collatio habet vim reſeruationis, *d. deciſ.*10.*cum alijs citatis.* Sic etiam ipſa ſola ap-
25 poſitio manus Papæ vim decreti annullatiui, & derogationis habet, *Rota deciſ.*14. *nu.*1. *vt lite pend.in nouis, Gaſpar Peruſ.in tract.de reſeruat. in princ.q.*10. Immo Rebuffus *eod. n.*34. tradit,
26 manus appoſitionem Papæ plus operari, quàm ipſam reſeruationem. Denique pro hac ſententia mirifice faciunt *cap. dudum, §.nos igitur, & c.quamuis, de præb. in* 6. quibus reſcriptum eſt,
27 libere poſſe Papam, nulla facta mentione conceſſionis factæ ſuis Legatis, conferre beneficia illa, quorum collationem iam conceſſerat illis Legatis,vel delegatis: quandoquidem vna cum illis cumulatiue concurrit in collatione.

Quibus tamen non obſtantibus, verius eſt, collationem Papæ nõ derogare indulto, niſi in- 28
dulti fiat mẽtio,*locis cit.videlicet Pariſ.conſ.*79. *lib.*4. *Puteus deciſ.*141.*Caputaquen.d.deciſ.*82. & quamuis ea,quæ ſunt in contrarium adducta, vera ſint, vt collatio,& reſeruatio à pari procedant, & appoſitio manus Papæ habeat vim decreti annullatiui, atque ipſe Papa valeat, etiam nulla facta mentione conceſſionis, & facultatis Legatis datæ, conferre beneficia ad illorum collationem ſpectantia, tamen quia ipſe Papa ſibi legem impoſuit, adijciendo decretum irritans, & declarando nullas,ac irritas prorſus eſſe omnes Apoſtolicas prouiſiones, quæ ſecus, ac in indulto habetur, factæ fuerint, ſibi imputare debet, *argumento l.veteribus,ff.de pactis*, & licet legibus ſolutus ſit, *l.Princeps,ff.de legib. can. ideo,* 25.*q.* 1. non eſt tamen alienum à dictamine rationis, vt egregie ſcribit Plutarchus in libello de doctrina Principis: namque ratio naturalis dictat, Principem illam ſeruare debe- 29
re legem, quam ipſe tulit, ac alias omnes, quæ iuſtæ videntur, *l. digna vox, C. de legib.l.ex imperfecto,C.de teſtam.l.*4.*C.ad leg.Falcid.*& multo magis ea, quæ ipſe conceſſit, præſertim ea, quæ iure competunt eis, quibus conceduntur, prout ſunt indulta Cardinalibus collationem habentibus conceſſa.Præterea non dubito,quin 30
collatio aliter facta valeat, ſi ita velle Pontificẽ Maximum conſtat: ſiquidem Apoſtolicæ litte- 31
ræ,conceſſiones, reſcripta, & huiuſmodi alia ex Pontificis Maximi voluntate virtutem habent, vt nemo neſcit, qua carent, ſi deficiat voluntas: in huiuſmodi enim conceſſione, non poteſtas, ſed voluntas deficit, *c. mandatum, de reſcript. cap.propoſuit, de conceſſ.præben. nam & Crauetæ conſ.*126.*n.*4.*lib.*1. reſpondit, in derogatione priuilegij, in quo adeſt clauſula derogatoria ad ſequentia, an derogatum ſit, difficultatem eſſe, an conſtet de voluntate Principis,quia de poteſtate non eſt dubium. Vbi igitur conſtat, Prin- 32
cipem ita voluiſſe, nihil operatur clauſula derogatoria in priuilegio appoſita *: ita quoque Felinus ad c.nonnulli, nu.*6.*verſ.ſed in terminis noſtris,de reſcript.* Vnde non oporteret dicere,Papam non potuiſſe conferre, obſtante indulto, ſed noluiſſe:nam ſi eidem veritas fuiſſet expreſſa, non ita conceſſiſſet, & eo caſu nullam Papæ iniuriam facimus: immo iuſtum, & optimum iudicamus, quinimmo omnes Papæ conceſſio- 33
nes debent intelligi cum iuſtitia, & ſaluo alterius iure,*l.auctoritatem, & l.meminimus, C.vnde vi, c.ſi quando, de reſcript.* vnde tunc videtur facultati beneficia conferendi conceſſæ Cardinali derogaſſe, quando dixit non obſtante indulto, *d.deciſ.*141.*& deciſ.*82.*ſic etiam concludit Menoc.in d.conſ.*83.*n.*35. videlicet,collationem Papæ valere, non obſtante alternatiua, quam

quam habebat Epiſcopus Brixienſis in eodem conſilio nominatus; quia in collatione Papæ aderat clauſula,ſeu ſi venerabili fratri Epiſcopo Brixienſi, vel quibuſuis alijs.: quæ ſane clauſula parit hunc effectum, vt deroget indulto ſpeciali conceſſo ordinario, ne admittat ad beneficium aliquem,cui à Papa eſt prouiſum per litteras Apoſtolicas non facientes mentionem illius ſpecialis indulti,*vti declarat Rebuff.in prax. beneſ. tit. declaratio noua prouiſ. in verbo ,ſeu ſi venerabili*.

Hinc dubitamus, an indulto Cardinalis intelligatur ex generalibus clauſulis derogatum, aut opus ſit expreſſa indulti mentione. Ex ſupradictis videretur dicendum, neceſſariam eſſe expreſsionem, tum propter clauſulæ decreti irritantis virtutem, & efficaciam,tum propter reuerentiam,quæ ipſis S. R. E. Cardinalibus haberi ſolet: non enim ſubijciuntur regulis Cancellariæ, alijsq. extrauagantibus conſtitutionibus, niſi nominatim illis includantur, *vti tradit Gomeſ.in proœm.ad regul.q.4.& ad regul. de impetr. beneſ. vac. per obitum famil. Cardin.* vnde in indulto noſtro adijcitur: Decernentes reſeruationes,affectiones, regulas,conſtitutiones, & ordinationes, necnon collationes,commendas, gratias, diſpoſitiones,& decreta in illis contenta, quoad impediendum te, quominus in præmiſsis tam ordinaria auctoritate, quàm conceſſo tibi per præſentes indulto huiuſmodi, vti valeas ad dicta beneficia, & ad tuam etiam cum alio,vel alijs diſpoſitionem, vt præfertur, pertinentia,nullatenus ſe extendere: eſt itaque opus indulti mentione, *Pariſ.d.conſil.79.lib.4.Puteus d.deciſ.141.lib.2.Caputaquen.d.deciſ.82.par.2.* Sed an opus ſit mentione ipſius Cardinalis indultum habentis,an ſufficiat dicere,non obſtante indulto Præſulis, etiam Cardinalis, *Put. deciſ.190. in princ. lib.3.* dicit, ſufficere, vtpote ſi dixerit,conferendo beneficium in diœceſi Taurinenſi, non obſtante indulto Præſulis, etiam Cardinalis, cũ vnus ſit Præſul Taurinẽſis Cardinalis. Quæ Putei deciſio non ſolùm habet locum, quando in litteris non eſt facta ſpecialis mentio Cardinalis,ſed etiam,quando in ſupplicatione non eſt facta mẽtio nominis indiuidua, nec tituli Cardinalis,*deciſ.88.diuer.par.3.lib.2.* In coadiutorijs verò cum ſpe futuræ ſucceſsionis, an derogatio indulti ſit neceſſaria? Rotæ Auditores in hac dubitatione varij fuerunt:fuit tamen in vna Tolerana Canonica.& præb. corã Fabio reſolutum, eſſe neceſſariam *deciſ. 82.& 84.eod.lib.2.* Quod mihi placere non poteſt per ea,quæ ſupra dixi ad §.*prox.poſt n.86.verſ.quid dicemus de Coadiutoria?*

Sed an teneat collatio à Põtifice Max. facta, in qua fuit expreſſe indulto derogatum,habitus tamen fuit Cardinalis conſenſus,prout idem expoſtulat indultum? *Put.d.deciſ.190.* dicit,teneре,ſi adeſt clauſula,ſub quibuſuis tenoribus,&c. latiſsime extenſis: nam propter hanc clauſulam prouiſio Papæ ad omnia potuit extendi, & latiſsimam interpretationem accipere: ita vt conſenſum comprehendat, etſi nequaquam præſtitus ſit conſenſus.

Summa ex §. Ac irritum.

1 *Clauſula, quorum tenores, &c. tollendis priuilegijs ſufficit.*
2 *Curiæ ſtylus, velut lex, ſeruandus eſt.*
3 *Priuilegiorum tenores quamplurimi clauſulam,quorum tenores,&c. valere faciunt.*
4 *Relatio ad ſcriptum idem operatur, quod expreſſio in ſcriptura.*
5 *Quod Papa vult haberi pro expreſſo,fingitur expreſſum, licet vere non ſit.*
6 *Abſurdum eſt, Papam, aliumve Principem ſuiſmet conſtitutionibus derogare non poſſe.*
7 *Derogatio ex voluntate pendet.*
8 *Clauſula, de verbo ad verbum, habet vim ſingularis expreſſionis.*
9 *Principe generaliter derogante omnibus priuilegijs, tolluntur habentia clauſulam derogatoriam ad futura reſcripta.*
10 *Derogatio generalis non extenditur ad priuilegia inſerta in corpore iuris.*
11 *In derogatione non cadit dubium ſuper poteſtate, ſed ſuper voluntate.*
12 *Non præſumitur facile, Principem derogare priuilegijs in corpore iuris clauſis.*
13 *Inter æquales clauſulas præualet, quæ motu proprio concepta ſit.*
14 *Clauſulæ, haberi pro expreſſo, &c. vel quorum tenores, &c. tollunt priuilegium, ſi de eo in conſtitutione derogante expreſſa fiat mentio.*
15 *Priuatorum non eſt facere, quòd habeatur pro expreſſo ſpecialem requirẽs mentionẽ.*
16 *Princeps eſt lex animata.*
17 *Lex, & Princeps fingere poteſt, expreſſum eſſe, quod non eſt, ſecus priuatus.*
18 *Cauſæ grauaminis in interlocutoria non poſſunt à partibus haberi pro expreſſis: præterquam in actu, in quo partes habeant plenam poteſtatem.*
19 *Legatus Cardinalis clauſula, quorum tenores, vti non poteſt.*
20 *Cardinalis Verallus Legatus Franciæ habuit facultatem apponendi in ſuis expeditionibus clauſulam, quorum tenores, & habeantur pro expreſſis.*
21 *Cardinalis Legatus per clauſulam,quorum tenores,*

tenores, &c. indulto Cardinalis derogare poteſt.

22 *Legatorum Cardinalium maxima eſt auctoritas.*

23 *Legatus triplex: de latere, cum poteſtate Legati de latere, & Legati nati.*

24 *Nuncij facultatem Apoſtolicam in ſua Prouincia tantum exercent.*

25 *Nuncij beneficia non conferunt, niſi ex gratia Apoſtolica.*

26 *Nuncij ex conſuetudine beneficia 24. ducatorum valorem non excedentia conferunt.*

27 *Prouiſo à Nuncio incumbit onus probandi valorem beneficij collati aduerſus prouiſum à ſummo Pontifice.*

28 *Narratiua prouidentis, tanquam pars gratiæ, per prouiſum debet verificari.*

29 *Circa valorem beneficiorum Nuncio non creditur propter fraudes, quæ fiunt.*

30 *Facultas conferendi derogans poteſtati ordinarij odioſa eſt.*

31 *Dignitas ſub facultate conferendi Nuncij non comprehenditur.*

32 *Dictio, alia, eſt repetitiua ſimilium.*

33 *Dictio, alia, non trahit maiora expreſſis.*

34 *Priuilegium contra ius commune obtentum ſtrictiſſime interpretandum eſt.*

35 *Priuilegium iuri communi derogans non comprehendit omiſſa.*

36 *Facultas conferendi Nuncijs data iuri communi detrahit.*

37 *Clauſula, alia quæcumque in facultate collatiua poſita, etiam dignitates amplectitur.*

38 *Dictio, alia, ſi habeat dictionem generalem annexam, non repetit ſimpliciter ſimilia.*

39 *Hoſpitale per verbum, quæcumque, ſub appellationem beneficiorum cadit.*

40 *Diſpenſatio eſt ſtricti iuris.*

41 *Diſpenſatio per verbum, quæcumque, comprehenditur, etiam in materia ſtricta.*

42 *Clauſula in omnibus, & per omnia efficaciſſima.*

43 *Nuncius beneficia in menſibus ordinarij vacantia ex indulto licitè confert.*

44 *Omnia noſtra facimus, quibus auctoritatem noſtram impartimur.*

45 *Facultas Nuncij, ſeu Legati ad reſeruata non extenditur.*

46 *In generali mandato non veniunt generaliter reſeruata.*

47 *Qui poteſt prouidere de beneficio ad Papam deuoluto, non poteſt de reſeruato.*

48 *Legatus, qui poteſt recipere reſignationem ex permutatione, & translatione, non poteſt de beneficijs reſeruatis prouidere.*

49 *Exprimit Papa, quod fieri vult.*

50 *Ex indulto non conferuntur dignitates poſt Pontificalem maiores, etiam ſtante clauſula de qualibuſcumque reſeruatis conferendis.*

51 *Litteræ Papæ expectatiuæ ad dignitates non extenduntur ad maiores poſt Pontificales.*

52 *Notatu digna nõ expreſſa neglecta vidētur.*

53 *Ad ſpolium agenti titulo ſaltem colorato opus eſt.*

54 *Prouiſio Nuncij Apoſtolici non tribuit titulum coloratum, niſi de facultate tribuendi aliàs conſtet.*

55 *Collatio Nuncij reuocati valet, ſi facta ſit ante notitiam reuocationis.*

56 *Conſtito de probabili ſcientia Nuncij, quòd ſit reuocatus, collatio non tenet, ſecus ſi non conſtet, quamuis eius facultas per decretum irritans reuocata ſit.*

57 *Legis obſeruantia poſt duos menſes ligat.*

58 *Clauſula, ex nunc, operatur, vt lex liget ſtatim, ac eſt promulgata.*

59 *Legem ignorantes ligare iniquum eſt.*

60 *Lex ad futura protenditur, non autem retrotrahitur ad præterita.*

61 *Abſens à legis notitia excuſatur.*

62 *Regula reuocatoria vim legis generalis obtinet.*

63 *Titulus coloratus eſt neceſſarius, ne detur vitioſus ingreſſus ad rem.*

64 *Prouiſio facta à Nuncio, indulto priuato, & ignorante, poſt bimeſtre à die publicationis reuocati indulti incipiens, non tribuit titulum coloratum.*

65 *Nuncius Apoſtolicus ad Principem plurium Prouinciarum dominum miſſus cum poteſtate Legati, vbicumque in eiuſdem Principis dominatione beneficia conferat, valet collatio.*

Ac irritum, & inane, ſi ſecus ſuper præmiſſis omnibus quauis auctoritate, etiã per nos, & dictos Legatos, Nuncios ſcienter, vel ignoranter contigerit attentari: non obſtantibus præmiſſis, ac cõſtitutionibus & ordinationibus Apoſtol. necnon prædictarum, & aliarum eccleſiarum, etiam in quibus ſecularia, ac monaſteriorum, ſeu aliorum regularium locorum, etiam in quibus beneficia regularia huiuſmodi forſan fuerint, ſeu à quibus ipſa beneficia regularia dependere contigerit, & ordinum, quorum illa fuerint iuramento, confirmatione Apoſtolica, vel quauis firmitate alia roboratis ſtatutis, & conſuetudinibus,

dinibus, priuilegijs quoque, indultis, & litteris Apoſtolicis, eiſdem Eccleſijs, Monaſterijs, & Ordinibus, ac dilectis filijs eorum Capitulis, Conuentibus, Superioribus, & perſonis, necnon prædictis Cardinalibus, & quibuſuis alijs cuiuſcumque ſtatus, gradus, ordinis, & conditionis exiſtentibus, per quoſcumque Romanos Pōtifices prædeceſſores noſtros, ac nos, & Sedem prædictam, ſub quibuſcūque tenoribus, & formis, ac cum quibuſuis clauſulis, & decretis, etiam motu, ſcientia, & poteſtatis plenitudine ſimilibus, etiam ſuper monaſteriorum, & beneficiorum huiuſmodi diſpoſitione, ac aliàs quomodolibet cōceſſis, approbatis, & innouatis. Quibus omnibus, etiam ſi pro ſufficienti eorū derogatione aliàs de illis, eorumq. totis tenoribus ſpecialis, ſpecifica, & expreſſa, & indiuidua, ac de verbo ad verbū, non autem per clauſulas generales idē importantes mentio, ſeu quæuis alia expreſſio habenda, aut aliqua alia exquiſita forma ad hoc ſeruanda eſſet, tenores huiuſmodi, ac ſi de verbo ad verbum nihil penitus omiſſo, & forma in illis tradita, obſeruata, inſerti forent, præſentibus pro ſufficienter expreſſis habentes, motu, ſcientia, & poteſtatis plenitudine ſimilibus, ad effectum omnium, & ſingulorum præmiſſorum, illis aliàs in ſuo robore permanſuris, hac vice dumtaxat ſpecialiter, & expreſſe derogamus, illaſq. & illa quatenus te, quominus ordinaria auctoritate, & cōceſſo tibi indulto, prædicto vti valeas, impedirent, aut impedire, vel aliàs tibi, aut perſonis, quibus beneficia prædicta per te, vel alium, ſeu alios contuleris, vt præfertur, præiudicare poſſent, reuocamus, caſſamus, & annullamus, viribuſq. omnino euacuamus, ac caſſa, nulla, viribuſq. vacua decernimus, cæteriſque contrarijs quibuſcumque.

§. Ac irritum.

AC IRRITVM. Paragraphus iſte eſt pars proximi ſuperioris: nam vt maiorem habeat efficaciam clauſula decreti irritantis, de qua in d. §. actum eſt, Papa hic reuocat, ac reuocata eſſe decernit omnia, quæ contra tenorem huius indulti geſta, & facta fuerint, item reuocat, quoad hoc indultum, ſtatuta omnia, conſuetudines, priuilegia, indulta, litteraſq. Apoſtolicas, quæ reuocata ipſo indulto eſſe decernit haud ſecus, ac ſi eorum omnium tenores de verbo ad verbum hic eſſent inſerti. Habet enim clauſula hæc ſic: quorum tenores de verbo ad verbum haberi volumus pro expreſſis, vim maximam, plurimumq. iuris confert illam habentibus. *deciſ.88.n.4.diuer.par.3.lib.2.* & *deciſ.101.nu.3.par.3.lib.3.*

Neque ab re hic inueſtigari poſſet, an hæc clauſula, quorum tenores, &c. ſit ſufficiens ad tollenda priuilegia, & alia indulta clauſulam derogatoriam habentia ad futura priuilegia, ſeu indulta, niſi de ipſis de verbo ad verbum fiat indiuidua, & ſpecialis mentio. Hanc eſſe altam, & profundam quæſtionem reſpondit Aymo Craueta *conſil.126.nu.1.lib.1.* ſunt enim hinc inde interpretum opiniones: alij aſſerunt, alij negant, alij diſtinctione opus eſſe contendunt: Cynus *ad l.vnic.n.3.C.quand. Imper.inter pupill. & vid.* dicit, non derogare, niſi priuilegij expreſſa, & indiuidua mentio fiat. Eiuſdē opinionis fuerunt *Federic. de Senis conſil. 233. Paulus de Caſtro conſil. 278. par. 1. Caldilinus conſil. 11. tit. de priuileg. Card. conſ. 136. Staphil. in tract. litter. grat. tit. de vi, & effect. clauſ. cauſa, ſi ſeu Epiſcopis, Archidiaconis, &c. nu.4. cum ſeqq.* idem videtur tenuiſſe Rota auctore Caputaquen. *deciſ. 121. par. 1.* Contraria tamen ſententia verior videtur, & eſt communis, *adſtipulantibus Craueta d. conſil. 126. n.7. Ripa ad c.1. n.55. de reſcript. Rebuff. ſuper Concord. tit. forma mandati Apoſtolici, verb. pro expreſſis, verſ. item ſi dicatur, ibi, & iſta eſt communis, Quint. Mandoſ. ad regul. 19. q. 19. n. 13. facit & optime Putei deciſ. 190. in princip. lib. 3.* & hunc eſſe curiæ ſtylum tradunt *Antonius de Butr. conſil. 2. Io. Andr. ad cap. vnic. de exceſſib. prælat. Alex. conſil. 216. colum. 7. lib. 2. Felinus ad cap. nonnulli, num. 6. verſic. addatis primo, ibi, & ita dicit ſe habere de reſcrip.* Atqui ſtylus curiæ ſeruandus eſt, quia pro lege habetur, *cap. tam graui, de crim. falſi, noſtri ad cap. ex litteris, de conſuet. ad cap. ad audientiam, de reſcript. Caputaquen. deciſ. 331. par. 3.* Theſaurus in *deciſ. Pedemont. 1. n. 9.* Qui ſane ſtylus rationem habet perelegātem, quam affert Federicus de Senis, quamuis ſibi contra-

1 (margin, beside "Contraria tamen ſententia")

2 (margin, beside "Atqui ſtylus curiæ")

rius

3 rins *conſil.*47.quia abſurdum eſſet dicere, ſi Pa-
pa vellet derogare omnibus priuilegijs quibuſ-
cunque conceſſis; quòd haberet neceſſe expri-
mere tenores infinitorum priuilegiorum per or-
bem conceſſorum,tam per ſemetipſum, quàm
per anteceſſores ſuos,ferme enim extenderetur
4 ad infinitum. Hinc Felinus *d.verſ. addatis pri-*
*mo,ibi,nam id,ad quod,*tradit ſcriptum, ad quod
fit relatio,cenſeri, ac ſi expreſſum fuiſſet ſpecifi-
ce inſcriptura;quæ ad alium refertur, *l. ait præ-*
tor,§.1.ibi,ſit accipiendum eſt, quaſi quantitatẽ
nominauerit,ff.de re iudic.l.aſſe,ff.de hæred. inſt.
5 *c.cum venerabilis,§.1.de excep.*Præterea,ex quo
Papa vult,haberi pro expreſſo, fingitur expreſ
ſum,licet expreſſum non ſit,*clem.1.de prob.* Po-
teſt enim ad validitatem actus à ſe geſti fingere
expreſſum, quod expreſſum non eſt, *Aut.de Bu-*
trio conſ.55. qui allegat c.1.de tranſac.c.illa, de
elect. clem. paſtoralis,de re iud. & c.ſi motu pro-
prio,de præb.lib.6. Quòd ſi aliud diceremus, ſe-
queretur, Papam, aliumve Principem poſſe ſibi
auferre per indirectum poteſtatem reuocandi
ſuammet legem, vel priuilegium: nam ſi habe-
rent neceſſe expreſſam facere mentionem illius
priuilegij, nec recordarentur, & illud forte non
inueniretur,ſuiſmet conſtitutionibus nõ poſſent
6 derogare,hoc eſt vti iure ſuo,quod eſt abſurdũ,
prout tenent Panormit.ad c.cum inſtantia, col.2.
de cenſib.Feder.de Senis d.conſil.47.Collectan.ad
c.cum dilectus,colum.1.de reſcr. Iaſon ad l. Præ-
tor,n.8.ff.de noui operis nunciat.Rebuff.d.tit.for-
ma mandati Apoſt.in verbo,pro expreſſis,verſic.
7 *item ſi dicatur,in fine.*Denique derogare,vel nõ
derogare pendet non ex Principis poteſtate,
ſed ex voluntate,*vti ſupra ad § proxime præce-*
dentem diximus: at voluntas non deficit, vbi
adeſt clauſula, de verbo ad verbum, quæ habet
8 vim ſingularis expreſſionis, *Alexan. conſil.* 30.
colum. 3. ante med. lib.5. Crauetta d.conſil. 126.
num. 7. verſic. Tertio: ex qua expreſſione rei-
terata, vt hic, liquidò conſtat de Papæ inten-
tione, *argumen.l.baliſta,ff.ad S. C. Trebel. cum*
alijs ſimilibus.
9 Alij, vti Franciſcus Ripa *ad d.cap.1. n.56.de*
*reſcript.*diſtinguunt, quòd aut Princeps per viã
legis generalis derogat omnibus priuilegijs,
etiam ſi de illis neceſſarium eſſet ſpecialem fa-
cere mentionem, & tunc tolluntur etiam priui-
legia habentia clauſulam derogatoriam ad fu-
tura reſcripta: quo caſu procedere communem
opinionem, & quem diximus, eſſe curiæ ſtylum
ſcribit idem Ripa, *item c.fi.de ſent.excomm.lib.6*
clement.1.de ſepult.l.omnes,C.de præſcrip.30.vel
40.ann.cum ſimilibus, atque talis derogatio ge-
10 neralis non extenditur ad priuilegia inſerta in
corpore iuris, niſi ex alijs coniecturis appareat
de mẽte Principis, *vt voluit Romanus conſ.*498.
Gomezon. de Indultis.

vel, vt dicit Felinus ad d. cap. nonnulli. num. 2.
in princip.& num.3.verſic.modo dicta regula,de
reſcript. niſi vel ſpecialis fiat mentio, vel per
æquipollentia, quia tunc ceſſat ratio ſuperius
adducta, quia non dubitamus de Principis po- 11
teſtate in derogatione, ſed de voluntate: ve-
rum cum conſtat de ſpeciali derogatione, vel
de æquipollentibus, vel coniecturis, ſatis ap-
paret, Principem derogare voluiſſe, ideo nul-
la conſtitui poterit differentia inter priuilegia
inſerta, vel non inſerta, ſi de voluntate, in
qua fundatur lex, & priuilegium, conſtiterit.
Differentia autem illa conſtitui poterit, quòd 12
difficilius Princeps videtur derogare priuilegijs
in iuris corpore clauſis, quàm ijs, quæ clauſa
non ſunt. Aut, inquit Ripa, derogatur omni- 13
bus priuilegijs per aliud priuilegium, vel re-
ſcriptum: & tunc ſubdiſtinguendum eſt: aut
enim clauſulæ derogatoriæ vtriuſque priuilegij
ſunt conceptæ, & præualent illæ, quæ ſunt ma-
ioris efficaciæ, aut ſunt æqualis efficaciæ: hoc
caſu attenditur, an priuilegium ſit conceſſum
motu proprio, an verò ad partis ſupplicationẽ:
ſi motu proprio eſt conceſſum, habet locum
communis opinio, ſi ad partis inſtantiam, con-
trariam concluſionem præualere arbitratur.
Quam ſane concluſionem limitat quinque mo- 14
dis, vt ibi per eam: Quidquid ſit, concluden-
dum videtur, clauſulam hanc, haberi pro ex-
preſſo, &c. vel hanc, quorum tenores de ver-
bo ad verbum, &c. eundem producere effectũ,
ac ſi ſpecialis, expreſſa, & indiuidua mentio fa-
cta fuerit: quod ita intelligo, ſi in reſcripto, ſeu
priuilegio, ſeu indulto, ſeu conſtitutione dero-
gante facta ſit aliqua ſaltem mentio reſcripti,
priuilegij, indulti, ſeu conſtitutionis clauſulam
derogatoriam ad futura habentis, quæ per con-
traria derogantur. Me declaro, vt ſcilicet
per hoc indultum alijs indultis derogatum
intelligatur, ſi dictum ſit: non obſtantibus in-
dultis, quorum tenores, &c. vel ſi Princeps de-
rogare intendit priuilegijs contrarium continẽ-
tibus, dictum ſit, non obſtantibus priuilegijs,
quorum tenores, &c. & ita intelligere voluit
Caputaquenſis *d. deciſ.* 121. *par.* 1. dum ait:
Clauſula, quorum tenores, non operatur ex-
preſſam, & indiuiduam mentionem: quando
non fuit facta aliqua mentio de illo, de cuius
derogatione, vel mentione tractatur.
Sed an illud perpetuò verum ſit: ſcilicet quòd
pro expreſſo habeatur illud, quod ſpecialiter
exprimi debet: & receptum eſt, procedere dum-
taxat in legibus, ſtatutis, priuilegijs, reſcriptis, 15
alijsq. Principum ordinationibus, non æque in
actibus priuatorum, qui non poſſunt facere,
quòd habeatur pro expreſſo illud, cuius ſpecia-
lis requiritur mentio, *c. qui ad agendũ, de procur.*
lib.6.

lib.6. l.ſed & ſi quis, §.quæſitum, vbi notant omnes, ff. ſi quis caution. Aret. ad c.1. colum.6. verſic. bis tamen non obſtantibus, de reſcript. Felin. ad
16 *d.c.nonnulli, n.6. verſic. obſtat ſecundo, eod.* Ratio
17 diuerſitatis eſt elegans, nam lex, & Princeps, qui eſt animata lex, poſſunt fingere, vt quod non eſt expreſſum, habeatur pro expreſſo, non item priuatus, *l.etſi forte, & ibi Bart. ff. de caſtr. pecul. idem Bart. ad l.ſi quis pro, ff. de vſucap. Aret. loco cit.* Ideo Rebuffus *d.verbo pro expreſſis, verſ.*
18 *iſta licet,* ſcribit cauſas grauaminis in interlocutoria non poſſe haberi pro expreſſis à partibus, *Alex. ad l.quidquid, in 2.colum. ff. de verb. oblig. Angel. conſ.149. incip. Philippus ſic conſueuit, Iaſon conſ.173. in fine, volum.4.* Sed exceptio iſta illam patitur exceptionem, videlicet, vt habeantur pro expreſſis, ſed clauſula apponatur in actu, in quo priuatus habet plenam poteſtatem, vt pote in teſtamẽtis, *l.ſi quis in principio, & ibi Bartolus, ff. de legat.3. Bald. conſil.226. n.1. lib.1. & conſil.386. lib.4. Paul. de Caſtro, conſil.284. col.2. circa med. par.1. Corn. conſ.84. lib.3. & conſ.161 colum.1. lib.4. Crauetta d. conſ.126. nu.4.*
19 Sed an inferior Pontifice Romano, vt Legatus, poſſit vti hac clauſula, quorum tenores, vel habentur pro expreſſis. Rebuffus loco citato, *verſic. an Legatus poſt Aret.* tenet, non poſſe, niſi conceſſum ſit à Papa, prout dicit, fuiſſe
20 conceſſum Cardinali Verallo Franciæ Legato, & in ſpecie conſuluit Crauetta *d.conſil.126.* aſſerens, Legatum Auenionenſem habiſſe in ſuis facultatibus hanc poteſtatem apponendi clauſulam, quorum tenores, quam, cum fuiſſet in quadam prouiſione appoſita, ſuſtentauit, habere effectum contra priuilegia monaſterij S.Ruffi extra muros Valentiæ, quæ ita erant concepta, vt non intelligeretur derogatum, niſi mentio ipſorum facta eſſet, & tenor eorum eſſet in-
21 ſertus de verbo ad verbum. Sed an Legatus de latere, qui hanc habet facultatem, poſſit derogare indulto Cardinalis, adijciendo hanc clauſulam, quorum tenores: & puto, poſſe, ſi aliquã indulti mentionem fecerit, *vt in deciſ. Putei 190 in princip. lib.3.* idque intelligo, ſi Legatus hanc expreſſam, & ſpecialem habuerit facultatem, vt poſsit etiam Cardinalium indultis derogare: cæterum non æque propter ea, quæ habent priuilegia multa, & maxima, alioquin parum prodeſſet Cardinalibus indultum, in quo expreſſe vult ſummus Pontifex omnes prouiſiones, factas ſecus, atque in indulto continetur, eſſe nullius roboris, & momenti, etiam ſi per ipſummet Papam, & Legatos, ac Nuncios, ſcienter, vel ignoranter factæ fuiſſent.

Locus admonet, vt nonnulla de Nunciorum auctoritate in conferendis beneficijs dicamus:
22 de Legatis non eſt, quod vlterius diſputemus, tum quia maximam eſſe eorum auctoritatem ignorat nemo, tum quia paſsim de his dictum eſt. Videamus igitur de Nuncijs. Nuncij verbum accipitur pluribus modis, maxime pro re ipſa, & perſona, vt ait Feſtus: ſed nos loquimur de perſona, de eo inquam, qui mittitur, vel ad aliquid agendum, vel ad aliquid nunciandum, *vt in cap. ego N. in fine, de iureiuran.* præſertim de eo, qui in Prouinciam aliquam à Sede Apoſtolica cum auctoritate, & iuriſdictione mittitur, quique Legatus dicitur. Nam in Paratitlis 23
tit. de offic. Legati dicebamus, triplex eſſe Legatorum genus: quorum alij Legati à latere appellantur, ſic dicti, quòd à latere ſummi Pontificis prodeant, etſi hodie ſunt Cardinales: alij ſunt Legati non de latere, & non Cardinales, cum auctoritate tamen plerumque Legati de latere: alij item, qui ratione dignitatis in ſuis Prouincijs huiuſmodi legationis officium obtinent, & Legati nati dicuntur. Noſtri ergo ſunt Legati non à latere, & nõ Cardinales, ſed Apoſtolici Nuncij vulgò nuncupantur. Horum iuriſdictionem metimur ex facultate ſibi ab Apoſtolica Sede data: & ſi quam acceperunt, extra Prouincias, in quas mittuntur, exercere 24
non poſſunt, *argumento l.vlt. ff. de iuriſdict. omn. iudic.* nec beneficia qualiacumque ſint, iure le- 25
gationis conferre poſſunt, *cap.1. de offic. legat. lib.6.* nam vt conferre valeãt, neceſſe eſt, vt ſpecialem habeant facultatem conferendi, prout Epiſcoporum Vicarij, *c.2. & 3. de offic. Vic. lib.6.* de quibus late egimus *ſupra ad §.tibi, quoad vixeris.* Et quamquam iure ipſo legationis Nun- 26
cij conferre non valeant beneficia: cõſueuit tamen Sedes ipſa Apoſtolica eiſdem concedere collationem illorum beneficiorum, quorum valor non excedit ſummam 24. ducatorum.

Hinc illud in primis difficilem, & perelegantem habet dubitationem, cuinam, inquam, incumbat onus probandi beneficium à Nuncio Apoſtolico limitatam facultatem habente ad collationem beneficiorũ valorem viginti quattuor non excedentium collatum, non excedere dictum valorem viginti quattuor, an ei, cui à Nuncio prouiſum eſt, an ei, cui à Papa: exemplo res fiet illuſtrior: A. obtinuit in curia ſibi de quattuor beneficijs valorem centum viginti ducatorum non excedentibus prouideri: B. in cuius perſona de duobus ex illis per dictum Nuncium prouiſum fuit, ſe tuebatur atteſtatione narratiua Nuncij in gratia facientis mentionem non exceſſus: quæſitum fuit, an A. incumberet onus probandi exceſſum, & in Rota *in* 27
vna Placen. beneficiorum coram viro doctiſſimo R.P.D. Orano 8. Maij, 1586. quæ eſt in eius libro deciſ.30. fuit tentũ, non incũbere. Ratio eſt, quia A. fundauit ſuam intentionẽ: B. qui contra eum excipit,

excipit, vt illam elidat, debet etiam ſuam ex-
ceptionem probare: *Bartolus ad l. admonendi,*
num.50.ff.de iureiur.& ad l.non ſolum, §.ſed vt
probari, num.4. ff. de noui oper. nunciat. Aegid.
28 *deciſ.76. num.4.* Præterea narratiua huiuſmodi
eſt pars ſuæ gratiæ, atque ideo per eum debet
verificari, *cap.1.vt lit.conteſt. lib.6.* quod etiam
procedit, etſi non negaretur, *Rota deciſ. 20. de*
præbend. in nouis, Oran. d. deciſ.30. ergo multo
magis erit verificandum, quando contra illam
oppoſitum fuit, *Rota deciſ.54.de conceſſ.præben.*
in antiq. Nec obſtat Nuncij aſſertio prædicta,
29 quia circa valorem aſſertioni Nuncij non credi-
tur propter fraudem, quæ fieri poteſt, *Rota de-*
ciſ. 10. de præbend. in nouis, Puteus deciſ. 322.
lib.3. in fine, Ioannes Paulus deciſ. 74. Oran. d.
deciſ. 30. Prouiſus igitur à Nuncio tenetur pro-
bare, quòd beneficium eſſet iuxta taxam, & va-
lorem, ad quem Nuncius facultatem habet, *Cre-*
ſcent.deciſ.4.de probat. Per confeſſionem autem,
quòd fructus beneficij, valorem viginti quat-
tuor non excedunt, non probatur beneficium
eſſe viginti quattuor, *Cauarr.lib.1.variar. re-*
ſolut.c.20.num.7. Oran. 144. ante fin. in vna
Bononien. 24. Martij, 1586.

An verò facultas Nuncij conferendi benefi-
cia comprehendat dignitates, quæſtionis eſt, &
30 videtur non comprehendere: ſiquidem prædi-
cta facultas, cum derogat poteſtati ordinarij,
cenſetur odioſa, *vti notant gloſ. Imola, Petrus*
de Anchar. ad cap. 2. de offic. ordin. lib.6. Abbas
ad cap. ſi quis contra, not.2. de foro compet. ideo
31 eximuntur dignitates, *cap. fin. de præbend. &*
cap. cum in illis, in princip. eod. tit. lib.6. Mill.
in repert. in verbo beneficia, & ita per hanc ra-
tionem reſpondit Socin.conſ.260. vol.2. Sed ma-
ior hæſitatio eſt, quando in facultate collatiua
adeſt clauſula, & alia quæcumque, & qualiacũ-
que: & etſi videtur dicendum, etiam hoc caſu
32 non comprehendi. Ratio eſt plane elegans: nam
dictio, alia, eſt repetitiua ſimilium, vt cum no-
33 ſtris loquar, atque ideo non debet operari, vti
veniant maiora expreſſis, *Oldrad.conſil.8.quem*
refert, & ſequitur Antonius de Butrio, ad cap. di-
lecti, de donat. vt ſi teſtator reliquerit, quòd ſol-
uatur debitum certis creditoribus illius ciuita-
tis, & alijs quibuſcumque, debeat intelligi cre-
ditoribus eiuſdem ciuitatis. facit quoque, quod
reſpondit Romanus *conſil. 13.* de ſtatuto prohi-
bente contra inſtrumentum guarentigiatum
opponi doli exceptionem, & aliam quamcum-
que: aliam quamcumque interpretatur ſimilẽ,
ita etiam Iaſon *ad l.ſi vnus, in fine princ.ff. de*
pact.& ad l. quicumque, n.3.C. qui admitti, Ge-
min.ad d.cap.cum in illis, §. 1. de præbend. in 6.
quibus haud male conuenit, quod notauimus
ſupra ad §. per quæ ſublatis, n.62. quòd priuile-
gium contra ius commune obtentum, ſtrictiſſi- 34
me interpretari oporteat, cum tantum diſpone-
re videatur, quantum expreſſe loquitur, *Imola*
ad l.etiam, ff.ſolut.matrim.per l.ius ſingulare,
ff.de legib.cap.dudum, in fine, & ibi gloſſ.de elect.
l.ſi quando, C.de inoffic.teſtam. clement.1. & ibi
Card.de cenſib. clement. 2. §. fin. & ibi Card. de
priuileg. Bald.ad l. humanitatis, colum.10. verſ.
decimoquarto, C.de impuber.& alijs ſubſtit. Alex.
ad l.liberorum, ff.de verb.ſignif.& conſil.3.lib.2.
ſub num.2. & eſt textus in l.quod verò, ff. de
legib. & in l.ſi verò, §. de viro, & ibi Doct.ff.ſo-
lut.matrim. Puteus deciſ.66.n.4.lib.1. Caputaq.
deciſ.84.n.7. par.2. Et quòd priuilegium non 35
comprehendat omiſſa, quando eſt contra ius
commune, aſſeuerat Baldus *ad cap. 1. colum. 1.*
quib.mod.feud.amitt, in 2.rubr. per cap. licet, de
tranſlat. Epiſcop.& Card. per gloſ. ibi in clem.1.
quæſt. 6. Facultatem autem conferendi Nun- 36
cijs conceſſam eſſe contra ius commune nemo
dubitare poteſt ex ijs, quæ diximus *ad d. §. per*
quæ ſublatis, cùm iure communi omnium bene-
ficiorum collationem haberent ordinarij: con-
trarium tamen tenuit Rota teſtimonio Creſcen-
tij *deciſ.1.de priuileg.* quando ſcilicet in faculta-
te ineſt clauſula, alia quæcumque. Nam licet 37
dictio, alia, ſimpliciter prolata, & per ſe, & abſo-
lute poſita, faciat relationem ſimilium, *gloſ. ad*
l.ſi fugitiui, C. de ſeruis fugit. Doct.ad cap. Sedes,
de reſcript.gloſſ.ad l. quidam relegatus, ff.de reb.
dub.text.in cap.cum non ab homine, de iudic. Bal.
ad l.conuenticula, C.de Epiſc. & cler. attamen ſi 38
habet dictionem generalem ſecum annexam,
quæ de ſui natura videatur importare, vt ali-
quid plus ſignificaret, quàm oratio abſoluta,
vti habetur in l.baliſta, ff.ad S. C. Trebell. & in
l.generali, §. idem quæſijt, ff.de vſu, & vſufruct.
legat. tunc non facit relationem ſimilium: quod
expreſſe probatur *in text. in c.ſi tibi abſenti, in*
verbo alius, & ibi gloſſ. de præben. lib. 6. & in
l.1.§.debitum, in fine, ff. de conſtitut.pecun. & in
d.l.ſi ſerui fugitiui, ibi, qualibet alia, gloſ.ſingul.
ad clemen.1.verbo, aut earum parte, de foro com-
peten. Iaſon ad d.l.quicumque, n.2.C.qui admitti:
nam & hoſpitale, quod appellatione beneficio-
rum non videtur venire, *clement.per litteras, de*
præben. propter verbum, quæcumque, venit, *vt* 39
poſt Felin. ad cap.de quarta, in fine, de præſcrip.
notat Creſcent.d.deciſ.1.num.4. ſicut & diſpen- 40
ſatio, quæ eſt ſtricti iuris, *cap. quòd dilatio, de*
conſanguin. & affinit. ac per verbum, quæcum- 41
que, in materia ſtricta venire ſolet, *Ant.de Butr.*
ad cap.vlt.de præben. in 6. Franch.ad c.gratia,
de reſcript. in 6. mirifice facit, quod notatur ad
deciſ.2. num.11. & 12. de fil. presbyt. in nouis,
maxime quando ſunt diſpoſita verba gemina-
ta, ſcilicet, quæcumque, & qualiacumque:

nam ſecundum videtur referri ad qualitates, vt cuiuſcumque qualitatis ſint, ſic etiam dignitates comprehendantur, *Creſcent.d.deciſ.1. nu.5. de priuileg.* Qui etiam aſſeuerat, Auditores motos fuiſſe ex eo, quòd illa gratia Nuncij, hoc eſt facultas conferendi dirigebatur in tertium, videlicet in fauorem eorum, in quibus debebat fieri collatio, dicitur fauorabilis, ita vt comprehendat maiora beneficia, *ad not.per Ioan. Andr. ad cap. vlt. & ibi per alios communiter de verb.*
42 *ſignif.lib.6.* Idem dicitur de clauſula *in omnibus, & per omnia.* Doct. *ad l.1.ff. de leg.1.* vbi Iaſon *nu.20. cum ſeq.* Ripa *nu.1.* Rolan. cum concordantibus per eum collectis *conſ.67.n.47. vſque ad n.49.lib.3.* & ex illis verbis: *in omnibus, & per omnia:* extendi mandatum etiam ad rem ſubrogatam, tradit Petrus *deciſ.21. in vna Segobien. lib.3.* & ſub iiſdem verbis; *in omnibus, & per omnia;* cum non ſint ſimplicia, ſed geminata atque vniuerſalia, comprehendi id, quod aliàs non comprehenderetur, Rolan. *conſil. 60. num.21. cum ſeqq. lib.1.* & Cantuc. *in vna Tiraſonen. Canonic. & præb. deciſ. 8. nu.5. diuerſ. par.2.* ſcribit, ex his verbis oſtendi conſtantem, ac determinatam voluntatem conſtituentium ampliſsimam facultatem tribuendi, tum propter vniuerſitatem, tum propter geminationem verborum.

Quæreret autem aliquis, an facultas conferẽdi beneficia Nuncio Apoſtolico conceſſa comprehendat etiam vacantia in menſibus ordinarijs. Et videtur dicendum, non comprehendere, obſtante regula, quæ dat quattuor mẽſes ordinarijs, & alternatiua, necnõ iure cõmuni, quo
43 ordinarij poſſunt conferre omnia, & ſingula beneficia, & quocumque die, & menſe, *Creſcent. deciſ. 11. de priuileg.* Idem tamen Creſcentius *deciſ.8.eod.de priuileg.* ſcribit, in Rota tentum fuiſſe, quòd poteſt. Ratio eſt, quia cum in illis Papa poſſit prouidere, & cum ordinario concurrere: idem eſt etiam in Nuncio, qui auctoritate Papæ poteſtatem habet conferendi, *arg. cap. ſi*
44 *Apoſtolica, de præbend.lib.6.* quia omnia noſtra facimus, quibus auctoritatem noſtram impartimur. *l.2. C.de vet.iure enuclean.argum.l.ſolent, ff.de iuriſdict. omn. iudic.*

Sed an facultas Nuncio, ſeu Legato Apoſtolico conceſſa conferendi omnia, & qualiacumque beneficia, extendat ſe ad reſeruata, dubitari poſſet. Et quamquam ex his, quæ diximus, ſi adeſt clauſula, alia quæcumque, & qualiacũ-
45 que, videatur dicendum ipſum poſſe: Rota ta-
46 men tenuit, non poſſe, *deciſ.3.de offic.legat. Pariſ.conſ.10.n.4.volum.4.* nam in generali mandato non veniunt generaliter reſeruata, *c.fin.de offic.Vic.lib.6.c.quamuis, 2.& c.dudum, de præb. lib.6.* quia in iſtis facultatibus non veniunt generaliter reſeruata, *clem.ſi de beneficio, de præb.* Nam licet executor impetrantis poſſit prouide- 47
re de beneficio ad Papam deuoluto, non poteſt tamen de reſeruato, *d.deciſ.3. ad not.per Archid. ad c.cum in tua, ſuper verbo nõ exiſtit, de conſuet. lib. 6.* pro quo allegat dictum Federici de Senis *in tract.de rer.permut.* videlicet, quòd Le- 48
gatus habens poteſtatem recipiendi reſignationem ex cauſa permutationis, & translationis perſonarum, non poſſit ſe intromittere de beneficijs reſeruatis generaliter, vel ſpecialiter, *d.c.dudum,* quod etiam aſſeuerant *Gemin.ad c.ſi cui nulla, eod.de prebend. lib.6. Lapus alleg. 84. n.4.Roman.conſ.342.& conſ.160.Cald.conſil.9. tit.de præb.* At quando Papa vult, quòd Nuncij, 49
vel Legati ſui poſſint de beneficijs reſeruatis prouidere, in facultate ſolet id exprimere, *d.deciſ.3.cir.fi.* ergo niſi illud exprimatur, denegari videtur, *c.ad audientiam, de decim.* Sed ſi in fa- 50
cultate dicatur, vt poſſit etiam reſeruata qualiacumque conferre: an valeat conferre dignitates poſt Pontificalem maiores? & puto, non poſſe ex eo, quo tradit Gomeſius *in tract.grat. expect. n.45.* quòd ſi Papa dat litteras expectati- 51
uas ad dignitates, litteræ non extenduntur ad illas dignitates, quæ poſt Pontificales cenſentur maiores, ex regula tertia, *vti diximus ſup.ad §.etiamſi, nu.9. cum ſeqq.* & curiæ ſtylus eſt, vt ſemper exprimat cathedrales, cum eas vult in- 52
cludi: nam ea, quæ notatu ſunt digna, niſi exprimantur, videntur neglecta, *l.iniuriarum, §.prætor, ff.de iniur.Rota deciſ.1.de fil. presb.in antiq.*

Hinc oritur difficultas ſatis opportuna: an ſcilicet teneat collatio facta à Nuncio, cuius facultas cõferendi beneficia erat reuocata, vel ſpecialiter, vel per regulam reuocatoriam indultorum Nuncij: & an det ſaltem titulum coloratũ, vt ſpoliatus poſſit reſtitui: nam titulum colora- 53
tum habere debet agens ad ſpolium, *gloſ.fin.ad clemen.1.de cauſ.poſſeſſ.& propriet. Doct. ad c.in litteris, de reſtit.ſpoliat. Aegid.deci.49.Guido Papæ deciſ.85.n.2.Caputaquen.deciſ.306.in princ. par.3.ſcribit Rotam tenere,* quòd prouiſio Nun- 54
cij non dat titulum coloratum in ſpolio, quando non conſtat de facultatibus: quemadmodum nec ſola præſentatio ſine inſtitutione tribuit titulum coloratum, *Gomeſ. ad reg. de trien. q. 53.* Valere autem collationem beneficij à Nuncio, 55
cuius facultas conferẽdi fuit ſimpliciter reuocata, factum exiſtimo, ſi inquam, fuerit facta ante reuocationis notificationem, *ex ijs, quæ diximus ſup. ad §.Tibi, quoad vixeris, n.58.cum ſeqq.* Sed maior dubitatio eſt, quando facultas eſt ſublata per regulam reuocatoriam, quæ irritans habet decretum: quod ſane inficit titulum, & poſſeſſionem diſcolorat, *vt ſupra ad §.alioquin, latius demõſtrauimus.* Qua in re diſtinct. opus eſſe arbi- 56
tror:

tror: nempe quòd aut Nuncius ſcit ſe reuocatum, tantumq. temporis eſt elapſum, vt probabiliter ſcire poſſit reuocationem, aut neſcit, nec ſcientiæ huiuſmodi tempus effluxit: hoc caſu putarem, valere collationem, non æquæ illo: verum dicet aliquis. Quo modo ſciri poteſt, Nuncium habuiſſe notitiam reuocationis? Iuſtinianus *in nouell. 66. ſub tit. in auth. vt factæ*
57 *nouæ conſtitut.* conſtituit, vt nemo ad legis obſeruantiam teneatur, niſi poſt duos menſes à tempore publicationis elapſos. Idem videtur conſtituiſſe & Alexander Tertius *cap. 3. ne cleric. vel monach. & Honorius Tertius cap. vlt. eod. & cap. nouit, de ſentent. excommun.* quæ vtique vera ſunt, ſi certum non fuerit conſtitutum irritationis tempus, *vt cap. cum ſingula, de præbend. in 6. & in extrauag. execrabilis, eod. de præben. & in Concil. Trid. cap. 2. ſeſſ.* 7. vel niſi ita concipiatur lex: vt ſtatim conſtet, velle Principem eam ſortiri ſuum effectum, videlicet, ſi adiecta fuerit clauſula, ex nunc, *vt in clem. 2.*
58 *de hæret. vbi notat gloſ. in verbo ex nunc, quam recte interpretatur ad cap. 2. de conſtit. Abbas*, vt id fiat reſpectu retractionis actus, non item
59 pœnæ: eſſet enim pene iniquum, vt lex ignorantem, & tale non cogitantem, vt ita dicam,
60 opprimeret, *vti ego aliàs diſſerebam in cap. 2. lib. 1. mearum Animaduerſ.* Atque ideo lex generaliter ad futura, non ad præterita negotia trahi ſolet, vt ibidem pluribus docui. Itaque cum eſt ſimpliciter prolata, nemo prætendere ignorantiam poſt duos menſes à tempore publi-
61 cationis elapſos poteſt, niſi forte abſens eſſet, adeoq. longe, vt veriſimile ſit ad eius notitiam legem non perueniſſe, *vt in cap. 3. verſ. mihi*
62 *nulla, eod. lib. 1. dixi.* Et quod de lege dicimus, idem profectò intelligi poteſt de regula reuocatoria, quæ licet lex generalis non ſit, cum ad omnes non pertineat, eſt tamen, quoad Nuncios lex, & vim legis habet. Sic, ſi alicuius diſpoſitionis initium generale fuerit, ſeu ratio, tota diſpoſitio eſt generalis, *deciſ.* 234. *num.* 3. *diuerſ. par.* 2. vbi etiam *num.* 1. oſtenditur, quomodo intelligenda ſit Bulla Pij Quinti reuocatoria regreſſus. Item ratio ipſius diſpoſitionis ampliat diſpoſitionem, ſeu legem, *l. cum pater §. dulciſſimis, ff. de leg. 2.* Abbas *ad cap. 1. nu. 8. de iuram. calum.* Felin. *ad cap. tua nos num. 3. de iureiur. d. deciſ. 234. num. 2.*

Ex quibus tollitur difficultas, quæ diſſentientes valde habuit ſacræ Rotæ Auditores, teſte Caputaquenſi *deciſ.* 307. *par.* 3. videlicet an prouiſio Nuncij, cuius facultas ad conferendum beneficia erat reuocata per regulam reuocatoriam indultorum Nuncij, det titulum coloratum, ſaltem, vt agens ad ſpolium poſſit reſtitui, quia, vt ſuperius diximus, agens ad ſpolium, debet habere ſaltem titulum coloratum. Namque alij dicebant, titulum etiam coloratum habere non poſſe, niſi per eum, qui conferendi habet poteſtatem, quam Nuncius non dicitur habere ex eo, quòd eius facultas fuerat reuocata. Alij, quòd de iure non requiritur titulus ad reſtitutionem in ſpolio, licet Rota de 63
rigore in beneficialibus, ne detur vitioſus ingreſſus, decreuit, titulum ſaltem coloratum requiri, propterea quòd poteſt etiam eſſe, vt facultas Nuncij fuerit reualidata, atque ideo prouiſus dici debet, habuiſſe titulum coloratum.
In qua ſane quæſtione diſtinguerem, vt ſuperius 64
dictum eſt, quòd aut collatio, ſeu prouiſio facta fuit à Nuncio poſt duos menſes à tempore publicationis elapſos, aut ante: hoc caſu habere titulum, vel ſaltem coloratum, niſi adſit clauſula, ex nunc, vel certum ſit definitum tempus; illo caſu non habere titulum, neque etiam coloratum. Reſtat, vt videamus, an Legatus, ſeu Nuncius Apoſtolicus cum poteſtate conferendi 65
beneficia ad Principem miſſus; cui ſubditæ ſint plures Prouinciæ, aut Regna; poſſit in omnibus locis eidem Principi ſubiectis ea vti facultate. Dubium faciebat Pauli Tertij Papæ regula, qua cauetur, ne Nuncij etiam Legati à Latere facultatem habentes, poſſint beneficia conferre, niſi in locis, ad quæ eos declinare contingat: cùm eſſent Nuncij ad vnum Principem, qui plurima Regna haberet, etſi ſub vno nomine omnia Regna appellantur. Tenuit attamen Rota, valere collationem Nuncij Barchinone tunc exiſtentis, etiam in alio Regno factam, *deciſ.* 242. *num.* 4. *diuerſ. par.* 3. *lib.* 3. Idem dicendum eſt de Nuncio apud Sabaudiæ Ducem reſidente, qui licet in Ciſalpina Italiæ parte, Auguſtę ſcilicet Taurinorum, commoretur, conferre tamen poteſt beneficia in Sabaudia eiuſdem Principis Tranſalpina Prouincia, quæ eſt in Gallia, eademq. lingua, moribus, ipſoq. veſtitu vtitur, quo Galli, atque eiſdem fere priuilegijs gaudet, quibus eccleſia Gallicana. Hæc, antequam ego Tarantaſienſi præficerer eccleſiæ, Concilij Tridentini decreta non obſeruabat: non eſt ſubiecta ſpolio, eiuſque Ordinarij hæreticæ prauitatis cauſas cognoſcunt.

Summa ex §. Volumus autem.

1 *Prouiſio ex indulto, ſi de beneficio viginti quattuor ducatorum valorem excedente ſit, à Papa per nouam collationem confirmanda eſt.*

2 *Reſeruatio octo menſium eſt ordinaria in ſummo Pontifice.*

3 *Prælati reſidentes habent ipſo iure alternatiuam collationem ſex menſium.*

4 *Alternatiua acceptata intelligitur, cum de hoc patentes litteræ extent.*
5 *Quod confertur à non habente alternatiuam Septembri, Decembri, Martio, & Iunio intelligitur collatum poteſtate ordinaria.*
6 Collatio *facta Ianuario, Februario, Aprili, Maio, Iulio, Auguſto, Octobri, Nouembri intelligitur ex indulto Apoſtolico.*
7 *Maius trahit ad ſe minus.*
8 *Pars in toto continetur.*
9 *Minus maiori includitur.*
10 *Indultum maius eſt alternatiua.*
11 *Per indultum non præſumitur quemuis renunciaſſe alternatiuæ.*
12 *Priuilegium ſecundum numquam tollit primum.*
13 *Numquam præſumitur renunciatum priuilegio, niſi ex incompatibilitate priuilegiorum.*
14 Collatio Cardinalis *habentis alternatiuam facta in curia non eget noua prouiſione Apoſt. ac ſi ipſe eſſet in diœceſi.*
15 Cardinalis *reſidens in curia, in ſua diœceſi eſſe præſumitur.*
16 Card. *gaudet alternatiua, quamuis non appareat per litteras patentes eum ipſam acceptaſſe.*
17 Cardinales *non comprehenduntur ſub regulis* Cancellariæ.
18 *Epiſcopus abſens à diœceſi beneficium vacans quouis quattuor menſium ſibi iure ordinario conceſſorum conferre poteſt, ſecus ſi vacet in menſibus alternatiuæ.*
19 *Alternatiua reſidentiæ cauſa conceſſa eſt.*
20 *Naturale eſt, commodis recompenſari incommoda.*
21 *Epiſcopus rediens in diœceſi in menſe reſeruato Papæ per ſuam abſentiam, non recuperat ius conferendi.*
22 *Menſis cæptus ſub reſeruatione Papæ, in eadem perſeuerat vſque ad finem, etiam Epiſcopo ad diœceſim redeunte.*
23 *Totum integrum, non autem ſingulæ partes conſiderandæ ſunt.*
24 *Regula vniuerſalis cōprehendit omnes caſus.*
25 *Debemus ab actore ius metiri.*
26 *Acceptatio alternatiuæ ſemper cenſetur continuata.*
27 *Beneficium in menſe reſeruato vacans per ordinarium conferri nequit.*
28 *Reſeruatio, & decretum irritans titulum diſcolorant.*
29 *Beneficium iuriſpatronatus laicorum non cadit ſub reſeruatione.*
30 *Archiepiſcopus Tarantaſienſis beneficia iuriſpatronatus laicorum æque confert, ac laicorum: & quare.*
31 *Alternatiua eſt fauorabilis.*
32 *Decretum notorium dicitur, cum diſcolorat titulum.*
33 *Alternatiuæ acceptatio conſtat etiam ex libro Datarij Apoſtolici.*
34 *Spoliato incumbit onus probandi alternatiuam fuiſſe acceptatam.*
35 *Beneficia ſimultanea ſub alternatiua non comprehenduntur.*
36 *Si prouiſus à Cardinali non expediat litteras nouæ prouiſionis, & beneficium impetretur ab alio dabitur prouiſio de reſeruato apud Sedem Apoſtolicam.*
37 *Vnica eſt reſeruatio in corpore iuris clauſa.*
38 *Actus contrarius ſuæ formæ nullus eſt.*
39 *Prouiſus à Cardinali poteſt quandocumque expedire etiam elapſo tempore expeditionis, & ſoluendorum iurium Cameræ, antequam tertio ius acquiratur, ne Camera fraudetur.*
40 *Qui negligit expeditionem, amplius expedire non poteſt.*
41 *Qui expeditionem legitime diſtulit, de expeditione facienda auditur.*
42 *Intruſio eſt legitimum impedimentum.*
43 *Stante intruſione non eſt ſoluenda annata.*
44 *Emphyteuta, ſeu vaſſallus rei ab alio occupatæ canonem ſoluere non tenetur.*
45 *Probato impedimento, intrat excuſatio.*
46 *In pœnalibus non fit extenſio.*
47 *Priuationis pœna non habet locum, niſi in caſibus in iure expreſſis.*
48 *Fraudibus occurrendum eſt.*
49 *Tempus octo menſium circa expeditionem debet currere à die poſſeſſionis pacifice habitæ.*
50 *De iure pacifica poſſeſſio conſideratur.*
51 *Commiſsio, ac prouiſio debet eſſe cum effectu.*
52 *Magis fauendum eſt eccleſiæ, quàm perſonæ.*
53 *Durante cauſa debet durare & effectus.*
54 *Ordinarius collator, poteſt pluſquā ſemel conferre, ſi collatio eius ſemel facta nō teneat.*
55 *Dictio, duntaxat, reſtrictiua eſt.*
56 *Dictio, duntaxat, negatiua eſt.*
57 *Dictio, duntaxat, reſtrictiua eſt, ſicut dictio, tantum.*
58 *Tempus conferendi à iure definitum eſt ſex menſium.*
59 *Beneficiorum non collatorū ab ordinario collatore intra ſex menſes collatio ad ſummum Pontificem pertinet.*
60 Clauſula *generalis, & quouis modo vacet, &c. non ſemper operatur: & quando.*
61 *Tempus ſex menſium non currit, niſi à die habitæ notitiæ vacationis.*
62 *Ignorātia debet eſſe veriſimilis, & probabilis.*
63 *Ignorātia veriſimilis æſtimatur ex longitudine*

dine temporis, ac ex qualitate beneficij.

64 *Nemo ſine culpa puniri debet.*

65 *In ſemeſtri tempus ſuſpenſionis non computatur.*

66 *In collationibus ſunt examinandæ perſonæ.*

67 *Sublato impedimento, currit ſemeſtre à tempore ſcientiæ, ſecundum Ioannẽ de Selua.*

68 *Quæ ſunt voluntariæ iuriſdictionis, & cauſæ cognitionem non requirunt, extra proprium territorium licite exercentur.*

69 *Etiam Vicarij Epiſcoporum extra diœceſim rite conferunt beneficia.*

70 *Beneficium abſenti conferri poteſt.*

71 *Patroni eccleſiaſtici habent ſex menſes, laici quattuor ad præſentandum.*

72 *Ius præſentãdi ex deuolutione competens ſex menſes habet, quamuis quattuor tantum habeat primus patronus, vt laicus.*

73 *Mutata conditione perſonæ, mutatur conditio rei.*

74 *Ius præſentandi, ſi competat ſimul eccleſiaſtico, & laico, habet tempus ſex menſium.*

75 *Habens rem communem cum pupillo, gaudet priuilegij pupilli.*

76 *Ius patronatus relictum quattuor laicis, & vnico clerio, laicale eſt.*

77 *Semeſtre, prout aſcendit deuolutio ad ſuperiorem, integrum remanet cuique ſuperiori.*

78 *Semeſtre non habet locum in confirmatione, aut inſtitutione.*

79 *Negligentia confirmationis, & inſtitutionis poteſt corrigi per temporis præfixionem à ſuperiore factam, quo elapſo, ſuppleri ab eo poteſt.*

80 *Tempus non currit ſuperiori in reſignatione permutationis cauſa facta.*

81 *Tempus ad confirmandum in iure nullum reperitur.*

82 *Indulti formula in litteris collationum, vt valeat, inſerenda eſt.*

83 *Quod eſt pro forma ſtatutum, partium conſenſu non tollitur.*

84 *Actus formæ contrarius, quamuis de partium conſenſu, nullus eſt.*

Volumus autem, vt ij, quibus beneficia generaliter reſeruata, vel affecta huiuſmodi, quorum fructus, redditus, & prouentus viginti quattuor ducatorum auri de camera, ſecundum communem æſtimationem, valorem annuum excedent, vigore præſentium per te, vel alium contuleris, ac etiam ij, quibus beneficia ipſa regularia commendaueris, vt præfertur, infra quattuor, ſi citra, ſi verò vltra montes, collationes, ſeu commendæ ipſæ fiant, intra octo menſes à die illis factæ eorumdem beneficiorum prouiſionis, ſeu commendæ computandos, nouas prouiſiones, ſeu commendas ſuper beneficijs huiuſmodi à dicta Sede impetrare, & litteras Apoſtolicas deſuper in totum expedire, ac iura omnia Cameræ Apoſtolicæ propterea debita cum effectu perſoluere teneantur, alioquin lapſis eiſdem menſibus beneficia ipſa vacare cenſeantur eo ipſo, poſſintq. per alios ab eadem Sede duntaxat impetrari, niſi illi, quibus collata, aut commendata fuerint, legitimo impedimento detenti, de huiuſmodi legitimo impedimento conſtare fecerint, vel ipſis petentibus huiuſmodi nouas prouiſiones, ſeu commendas, & coram Datario noſtro adhibitis notario publico, & teſtibus fide dignis proteſtantibus, quòd per eos non ſtat, illas eis contigerit negari. Ceterum hæc voluntas noſtra litteris prouiſionum, quæ de ipſis beneficijs reſeruatis, vel affectis, ac etiam ſingulis litteris Commendarum, quæ per te, vel alium vigore præſentium fient, vt præfertur, omnino adſcribatur, ſin minus collationes, & Commendæ huiuſmodi nullius ſint roboris, vel momenti.

§. Volumus autem.

VOLVMVS AVTEM. Si prouiſus à Cardinali ratione indulti de beneficio, cuius redditus, ſeu fructus excedant, ſecundum cõmunem æſtimationem, valorem viginti quattuor ducatorum, nouam ab ipſo Pontifice maximo non acceperit prouiſionem intra quattuor menſes, ſi citra, vel octo, ſi vltra montes ſit, atque iura omnia Cameræ Apoſtolicæ debita non perſoluerit, eo ipſo priuatur beneficio, quod ab alio, quàm ab ipſo Papa conferri non poteſt. Niſi prouiſus fidem indubitatam fecerit, ſe legitimo fuiſſe impedimento detentum. Hinc illa in primis occurrit conſideratio, an Cardinalis alicui eccleſiæ præfectus, & in- 1

& indultum habens, ſi conferat ſimpliciter, intelligatur conferre vigore indulti, ſic vt prouiſus teneatur expedire nouam prouiſionem iuxta decretum hic poſitum. Qua in re puto, attendendum eſſe, quo menſe vacauerit beneficium, & an Cardinalis, antequã Cardinalitia dignitate donaretur, haberet alternatiuam. Nulli dubium eſt ex regula de reſeruatione menſium, quin Papa ſibi reſeruet beneficia omnia, & qua-
2 liacumque vacantia in menſibus Iulij, Auguſti, Octobris, Nouembris, Ianuarij, Februarij, Apri-
3 lis, & Maij, vel ſi Patriarchæ, Archiepiſcopi, & Epiſcopi in ſuis reſederint eccleſijs, Iulij, Septẽbris, Nouembris, Ianuarij, Martij, & Maij. In alijs verò ſex menſibus vacãtia ipſi Patriarchæ, Archiepiſcopi, Epiſcopi conferunt, ita tamen ſi
4 alternatiuam acceptauerint, nec acceptaſſe intelliguntur, niſi huiuſmodi acceptationem per patentes litteras ſuo ſigillo munitas declarauerint, & litteras ipſas ad R. P. D. Datarium Sanctitatis ſuæ tranſmiſerint. In propoſita igitur difficultate inſpicere oportet, an Cardinalis ante Cardinalatum haberet alternatiuam, necne:
5 nàm ſi non habebat vacante beneficio in quattuor illis menſibus ordinarijs collatoribus reſeruatis, vel conceſſis, videlicet, Septembris, Decembris, Martij, & Iunij, collatio intelligitur eſ-
6 ſe facta non virtute indulti, ſed ordinaria poteſtate: ſi verò in alijs octo menſibus Sanctiſſimo Papæ reſeruatis, vacauerint, vtique vigore indulti collatio facta cenſetur: ſi verò alternatiuam acceptauerat ante, & vacauerint in ſupradictis menſibus Papæ reſeruatis, ex indulto data ſibi facultate contuliſſe videtur; ſi in alijs, iure ordinario. argumento eſt, quod ſcriptum tradit Creſcentius *deciſ.13. in fine, de priuileg.* Sed dicet aliquis: Epiſcopus habens alternatiuam, ſi poſtea obtinuerit indultum à Papa conferendi in omnibus menſibus, ac cõferat beneficium,
7 vigore indulti videtur conferre, non autem alternatiuæ, quia quod maius eſt, trahit ad ſe,
8 quod minus eſt, vulgatis iuribus, & in toto & pars continetur, *l. in toto, ff. de regul. iuris*, & mi-
9 nus includitur maiori, *l. inter ſtipulantem, §. 2. & l. diligenter, in fine, ff. de verb. oblig. cap. ex*
10 *parte, de decimis:* ſiquidem indultum maius eſt alternatiua, atque ideo indulto includitur. Rota tamen tenuit, teſte Caputaquenſi *deciſ.309.*
11 *par.1. & deciſ.88. par.2.* Epiſcopum alternatiuam habentem, ſi poſtea obtinuerit indultum,
12 non videri renunciaſſe alternatiuæ: quia priuilegium ſecundum numquam tollit primum, niſi priuilegia ſint inter ſe contraria, *Anton. de Butr.*
13 *ad cap. 1. de offic. legat. ſuper gloſ. 1.* & quando poteſt capi alia coniectura, quàm renunciationis priuilegij, numquam præſumitur priuilegio renunciatum, *Anton. de Butrio ad cap. accedentibus, col. 2. verſ. per prædicta, de priuileg. Caput. d. deciſ. 309. nu. 3.* qui etiam ait, vt primo priuilegio renunciatũ dicatur, requiritur, quòd actus geſtus ſit incompatibilis cum priuilegio, ita vt nulla coniectura capi poſſit, niſi quod eidem renunciatum ſit, *Alex. conſ. 33. col. 3. verſ. quinto ſi dicatur gabella, lib. 5. Felin. ad cap. cum acceſſiſſent, col. 3. verſ. ad hoc facit, poſt Ant. de Butr. de conſtit. vbi etiam Dec. col. pen. verſ. 5. intelligitur.*

Ex his alia ſuboritur difficultas, videlicet, ſi Cardinalis acceptauerit alternatiuam, an ea gaudere poſſit in curia reſidens, perinde ac ſi ſi reſideret in diœceſi: & an prouiſus à Cardinali, vel eius Vicario, debeat gaudere beneficio alternatiuæ, ita vt non teneatur iuxta decretum nouam facere expeditionẽ, & iura debita Apoſtolicæ Cameræ ſoluere. Exempli gratia, Epiſcopus, qui acceptauit alternatiuam, libere confert beneficia vacãtia menſe Auguſti, ſi in diœceſi reperiatur, abſens vero eodem menſe conferre non poteſt, Cardinalis verò ea confert ratione indulti, quamuis in curia reſideat, hoc eſt extra diœceſim, an ergo prouiſus teneatur nouam facere expeditionem? Ego in ea ſum ſententia, vt exiſtimem, ipſum non teneri, quia Car 14
dinalis cũ ex natura officij Cardinalatus in curia reſidere teneatur, *vti diximus ſupra ad §. Tibi, quoad vixeris, ad §. Tã ratione, & ad §. Nec-* 15
non, & in curia reſidendo omnibus, & ſingulis eccleſijs deſeruire intelligatur, *cap. bonæ, de poſtulat. prælat. cap. cum defectus, de cleric. non reſident. Oldradus conſil. 48. per totum, Probus ad cap. vnic. num. 8. de maior. & obed. nos ad d. §. Tibi, quoad vixeris, nu. 12. cum ſeqq.* non videtur abeſſe à diœceſi ſui epiſcopatus. Itaque concludo, prouiſum à Cardinali alternatiuam habente de beneficio in menſe non reſeruato vacante non teneri ad accipiendum nouas prouiſiones, licet in curia ſit, & non reſideat in diœceſi: ſi verò non habuit alternatiuam, tenetur prouiſus aliam expedire prouiſionem, niſi de beneficijs vacantibus in quattuor illis menſibus Septembris, Decembris, Martij, & Iunij fuerit prouiſus: quia tunc intrat regula de reſeruatione octo menſium, & poſſunt legitime conferri, vt diximus, poteſtate ordinaria. Etſi dici etiam
poteſt, Cardinales epiſcopatus habentes gau- 16
dere beneficio alternatiuæ, quamuis per litteras patentes non declarauerint, ſe alternatiuam acceptaſſe: vt videantur eſſe conditionis melioris, quàm ſint ſimplices Epiſcopi, vel eò maxime, quòd nõ comprehenduntur ſub regulis Cancellariæ, regula: Quòd Cardinales non compre-
hendantur ſub regulis faciendis. Et hoc fauora- 17
bilius, & conuenientius, illud verius putarem. Vir omnibus numeris abſolutus Cardinalis Paleottus, qui plura docte, atque elegãter ſcripſit, cùm

cùm hunc noſtrũ Tractatum legiſſet, dixit mihi, ſibi videri in Congregatione Cardinaliũ interpretationi Tridẽtini Concilij decretis præfectorum (in quorũ numero & ipſe erat) deciſum fuiſſe, nouas prouiſiones, quas Papa mandat, à ſancta Sede Apoſtolica impetrari, & iuribus Apoſtolicæ Cameræ perſolutis, per litteras Apoſtolicas expediri, intelligi debere de beneficijs reſeruatis nõ ratione menſium, ſed ratione alterius affectionis, ſeu reſeruationis. Quã quidem deciſionem diu à me, ſed fruſtra quæſitam, iuri valde conſonam exiſtimo ex eo, quod ſæpius dixi, indulta, nẽpe, nihil de nouo tribuere, ſed remouere tãtùm regularũ obſtacula Ordinariorũ collationes impedientia, qui ante eas regulas libere beneficia cõferebãt, ſicut prouiſi nec nouas impetrare prouiſiones, nec eas per litteras Apoſt. expedire, nec aliquid cameræ Apoſt. tenebantur ſoluere: Vide Rot. *dec. 4. in fin: diuerſ. p. 3. lib. 1.*

Verũ, quoniã de alternatiua hucuſque loquuti ſumus, ab re fortaſſe nõ erit hic de duobus quęrere, de quibus quotidie cõtrouerſia eſt. Alterũ, an Epiſcopus, qui alternatiuã acceptauit, & à ciuitate, ac diœceſi per totũ menſem Martij, v. g. abſens fuit, ſi vacet canonicatus, aut præbenda eodẽ menſe, dũ ipſe abeſt, poſſit ab ipſo conferri, an verò collatio ad Papam ſpectet? Rota *in vna Sulm. canonicatus, & præb. die 3. Martij, 1583.*
18 *corã R.P.D. Cantucio*, tenuit, collationẽ ad Epiſcopũ pertinere, hoc eſt, valere collationẽ de tali beneficio per ipſum factam. Namque alterna-
19 tiua conceditur Epiſcopis, quandiu apud ſuas eccleſias perſonaliter reſideant, ſicut ex verbis regulæ liquidò apparet: at in caſu propoſito non intrat alternatiua, quia Epiſcopus erat abſens: nec ſufficit acceptatio, quia habet ſuas qualitates requiſitas, videlicet perſonalem reſidentiam limitatam, quæ ſi non concurrat, non afficit, & tandiu durat ipſa alternatiua, quandiu ipſe perſonaliter in eccleſia, aut diœceſi redeat, & tunc intrat reſeruatio octo menſium, Cantucius *in d. deciſ.* vnde legitime confert quæcumque beneficia vacauerint: hæcq. colliguntur ex mente, &
20 verbis expreſſis regulæ: & ſic ſecundum naturam commodis compenſantur incommoda.

Econtra, ſi Epiſcopus habuerit alternatiuam, deq. eius acceptatione conſtet, & à propria diœceſi diſcedat, reuerſuſq. in diœceſim fuerit, puta menſe Septembris, vacaueritq. beneficium, an ipſe illud conferre poſsit, aut Papa? Quæſtionem facit, quod dicebamus, quòd beneficio alternatiuæ tamdiu licet Epiſcopis gaudere, quamdiu in ſuis eccleſijs reſederint, quòd ſi abſint, priuati illo cenſentur: & ſubintrat regula octo menſium. Rota tamen *in vna Fauentin. canonicatus, die lunæ, 16. Decembris, 1585. corã R.P.D. Blanchetto*,
21 tenuit contrarium: quia cum ab initio menſis Septembris eſſet acquiſitum ius Papæ, ſemper 22
ille menſis remanet eidem reſeruatus, ſicut dicitur de beneficio ſemel affecto, quod ſemper remanet affectum, *Rota deciſ. 10. de præb. in nouis*, & dictio, quamdiu, inſeruit menſi integro, non autem aliquibus diebus menſis, quo caſu intrat regula, *l. eum, qui. ff. de vſucap.* vt totum integrale, non autem ſingulæ partes veniant conſiderandæ: aliàs ſequeretur, quòd liceret Epiſcopis 23
gaudere menſe Auguſti propter reſidentiam, & Septembris, quamuis abeſſent, & per reditũ menſe Octobris, ſicq. haberent pluſquam alternatiuam. Sequeretur etiam, quòd alternatiua conceſſa reſidentibus, vt eos ad reſidendum inuitet, contrarium operaretur: namque ad ſæpe diſcedendum à ſua diœceſi inuitaret. Sed quid iuris erit, ſi integritas Epiſcopi talis fuerit, vt huiuſmodi præſumptionem excludat? eadem Rota dicit in illa Fauentina, idem eſſe: propterea quòd agitur de expoſitione regulæ, quæ vniuerſaliter 24
loquitur, & comprehendit omnes caſus, *l. 1. §. ſexum, ff. de poſtulando*. Quod etiam procedit, ſi collatio ſpectet ad capitulum, & prouiſio facta ſit ab Epiſcopo, ſi prouiſus, inquam, veniat ex collatione Epiſcopi: cũ debeamus ab actore ius 25
metiri, & cũ ipſe non habeat titulum, vt qui haberi poteſt à non habente poteſtatem conferendi, multo minus ab Epiſcopo prouiſus poteſt moleſtare à Papa prouiſum. Nec obſtabit, ſi dicetur, acceptationẽ alternatiuę lapſu quinquennij expiraſſe: quia contrarium obſeruatur de ſtylo, vt alternatiuæ acceptatio ſemper cenſeatur conti- 26
nuata, *Blanchettus d. deciſ. Fauentin.*

Quid autem dicemus, ſi de alternatiuæ acceptatione nõ conſtet? Vir doctiſsimus Seraphinus Oliuarius Romanæ Rotæ ſplendidiſſimũ lumẽ *in vna Aſturicen. Archidiaconatus, die 3. Decembris, 1571. quæ eſt deciſ. 137. lib. 1.* dixit, alternatiuæ acceptationem poſſe ex aliqua proteſtatione colligi, item ex depoſitione teſtium deponentium, Epiſcopum contuliſſe aliquod beneficium de menſe alternato, vel vt mox dicetur: nam beneficium in menſe reſeruato vacans per 27
ordinarium conferri nõ poteſt; quòd ſi conferatur, poſſeſſio capta vigore illius dicitur vitioſa, teſtimonio viri excellentiſsimi Orani *deciſ. 168. in fin.* Ratio eſt, quia ei obſtat regula de mẽſibus reſeruatis, quæ habet decretũ irritans, quod impedit reſtitutionẽ, *vt poſt Caſſid. deciſ. 3. de iudic. & dec. 8. de priuil. notat Caputaq. deciſ. 345. nu. 2. par. 3.* atque ideo prouiſo ab ordinario obſtant reſeruatio, & decretum, quæ titulum, ac omnem 28
ipſius poſſeſsionem taliter inficiunt, vt faciant, quòd talis non poſsit dici aliquam poſſeſsionem habuiſſe, *Caſſad. dec. 1. & 2. de reſtit. ſpoliat. Caput. d. dec. 345. n. 4.* Quæ regula nõ habet locũ in 29
beneficio iurispatronatus laicorũ, quod cõferre

ſemper

ſemper poteſt ordinarius: quia non venit ſub reſeruatione, *Caſſad.deciſ.1.num.3.de dilat.Oran. d.deciſ.168. in fine*. Si tamen ſit ex fundatione, vel ex dotatione: ſecus verò, ſi ſit ex priuilegio, vt poſt Anton. & alios tenet Abbas *ad cap. dilectus de offic. deleg.* & iuriſpatronatus ex priuilegio in gratia Apoſtolica non eſt facienda mentio, Feder. *conſ.64. dub.1.* Card. *conſ.69. in 2. dub.* Felin. *in tract. quando litt. Apoſt. in 11. limit.* Decius *conſ.149.* Rochus *in tract. iur. patr. 3. p. lib.2. art. 3. quæſt. 6. in princ.* & quamuis in *c.2. de præb. lib.6.* non comprehendantur beneficia iuris patronatus laicorum ex fundatione, comprehenduntur tamen beneficia ex priuilegio. Domin. *ad d.c.2.n.12.* poſt Archid. *de præb. in 6.* & ibi Franc. & Decius *d.conſ.140. num.6.* niſi in priuilegio adſit cauſa, cui derogari non poſſit, niſi de toto tenore, & data præſentium eſſet facta mentio, Rota *deciſ.304. num.3.* ibi; *tamen ijs, diuerſ. par.2.* etſi in diœceſi noſtra Tarantaſienſi, vel priuilegio, vel antiqua con-
30 ſuetudine receptum eſt, vt Archiepiſcopus conferat beneficia iuriſpatronatus eccleſiaſticorũ, ac ſi eſſent laicorum. Quærenti mihi, vnde hoc, reſponſum fuit, hoc eueniſſe, quia, cum omnia beneficia eiuſmodi eſſent iuriſpatronatus laicorum, eccleſiaſtici aliquorum effecti ſunt patroni. Sed alia eſt, ac verior cauſa huiuſmodi collationis, nempe, quia ea fere omnia beneficia ſunt adeo tenuis reditus, & adeo grauata, vt cùm prouiſione Apoſtolica expediri non debeant, niſi conferrentur, vt ſupra, perpetuò vacarent. Cœtera verò ordinarius conferre minus poteſt, vnde rectiſſime dixit Craueta *de antiq. temp. p.4. num.234. & poſt eum Seraphin. in d. deciſ.137.*
31 alternatiuæ materiam eſſe fauorabilem, & Epiſcopis vtilem, quam ſi ſemel Epiſcopus recuſauerit, gratia iam dicitur conſummata, nec poteſt reuiuiſcere, *Caſſad. d. dec.2. de reſtit. ſpoliat. n.4. Achil. deciſ.1. de priuil. Seraph. d. deciſ.137. lib.1.*

Verùm, ſi inter partes conueniat, quòd beneficium vacauit in menſe reſeruato, vtputa Auguſti, qui eſt vnus ex octo menſibus reſeruatis, ſtante reſeruatione clara, & notoria, cum decreto irritante, collatio ordinarij eſt nulla, & conſequenter poſſeſſio capta illius vigore, vti diximus, eſt inreſtituibilis, *Caſſad. d. deciſ.1. de reſtitut. ſpoliat. Puteus deciſ.180. lib.1. Oran. deciſ.250. in princ. in vna* Croton. *decanatus, 20. Maij 1587. cum alijs, quos cumulat Menoch. de recuperand. remed.15. num.443. & ſeq.* & licet decretum non ſit ſuper certo corpore beneficij, eadem tamen ratio militat, quando decretum eſt iuſtificatum, probata vacatione in menſe reſeruato, *Caputaquen. d. deciſ.345. nu.5. par.3.* nam tunc
32 decretum dicitur notorium, cum ſemel incontinenti probatur, & diſcolorat titulum, *Gomeſ. ad regul. de triennal. q.44. Simon. tract. de reſeruat. q.40. Puteus deciſ.190. lib.3. Oran. d. deciſ.250.* Neque obſtat, quòd menſis Auguſti non ſit ſemper reſeruatus, quia reſpondetur, id verum eſſe, quando Epiſcopus acceptauit alternatiuam, de qua acceptatione conſtare debet, ſicut ex D. 33
Seraphino diximus, vel vt ait Oran. *d. dec.250.* ex libro apud R.P.D. Datarium S.D.N. exiſtente, in quo acceptationes huiuſmodi adnotari ſolent. Alternatiuam verò fuiſſe acceptatam 34
ſpoliato incumbit onus probandi, non æque ei, qui eſt in poſſeſſione, *Oran. loco citato.* Huic alia 35
necti poteſt non importuna dubitatio, videlicet, an beneficia ſimultanea, hoc eſt ea, quorum ad Epiſcopum, & Capitulum ſimul collatio ſpectat, ſub alternatiua comprehendantur? & non comprehendi, dicitur in *reg.8. Cancellariæ. §. inſuper:* ſiquidem alternatiua, qua gaudent Epiſcopi ex Indulgentiæ Papæ, ea duntaxat capit beneficia, quæ liberæ collationis ſunt ipſius epiſcopi, vel ad eius liberam ſpectant diſpoſitionem, vt in dicta regula legitur, ſecus verò ea, quorum prouiſio ex iuris diſpoſitione eſt communis Epiſcopo, & Capitulo, *c. cum eccleſia*, vbi Abbas *nu.8. de elect.* Rota *deciſ.4. de conceſſ. præbend. in nouis.* Caſſad. *deciſ.22. num.2. de præb.* eadem Rota *in vna Salmantin. dimidiæ portionis 25. Iun. 1590. coràm Comitulo*, prout, me proponente, in Signatura iuſtitiæ in vna Cordubenſi etiam dimidiæ portionis die 29. Nouemb. 1602. fuit reſolutum, & commiſſa cauſa appellationis à ſententia declarationis per Auditorem Cameræ lata vigore Breuis de capienda poſſeſſione nomine Cameræ in Rota cum clauſula: *parito Breui arbitrio Rotæ*. Idem dici poteſt de 2. reg. reſeruatoria beneficiorum vacantium, Sede Epiſcopali vacante: capit enim ea tantùm, quæ ſunt liberæ collationis Epiſcopi, & excipit alia, quorum diſpoſitio eſt epiſcopo communis cum alio, vel alijs, aut ad alterius præſentationem, vel electionem pertinent, ſuffragante textu *c. cum illis. §. ſi verò de beneficio, de præb. in 6.* & tenuit Rota *coràm Pamphilio in vna Vicent. beneficij S. Martini 19. Nouembr. 1599.* Quotieſcumque igitur confertur à Papa ſimpliciter, beneficium non reſeruatum, gratia Apoſtolica eſt nulla, Roman. *conſ.335. num.14.* Gemin. *conſ.36. num.1. in fin.* Simonet. *de reſeruat. quæſt.61.* &, quando gratia eſt nulla, iudex ad executionem Breuis de capienda poſſeſſione nomine Cameræ procedere non poteſt, & ſi procedat, vtique errat, vt tenuit Rota *in ead. Vicentina coràm eod. Pamphil.* & in alia ſimili *coràm Audit. Cordub. in cauſa Gerunden. beneficij 31. Maij 1600. & in eadem Vicentina coràm Sacrato 10. Decembr. eiuſdem anni.* Cum autem iudex, nec rite, nec recte procedit, ſpoliat: Caputaq. *dec.112. par.2.* ſi autem

ſpoliat,

ſpoliat, aut ſpoliauit, competit reſtitutio: Bald.
*conſ.*357. *verſ. ſemper ergo lib.*2. Crauet. *conſil.*
140. *num.*2. *verſ. amplius competit reſtitutio.*

His de alternatiua diſputatis, redeamus ad
indulta: & quoniam quæſitum fuit, an Cardina-
lis epiſcopatum habens, ſi conferat ſimpliciter,
intelligatur conferre vigore indulti, ita vt pro-
uiſus teneatur expedire nouam prouiſionem,
36 modò de illo dubitari poteſt, an ſi prouiſus à
Cardinali, non expedierit litteras nouæ proui-
ſionis iuxta decretum hic poſitum, & beneficium
impetretur ab alio, debeat dari prouiſio de re-
ſeruato apud Sedem Apoſtolicam, ſtante decre-
to, quòd aliàs vacet eo ipſo? Et puto, dandam
eſſe: ſiquidem licet ex communi interpretum
37 conſenſu vnica ſit reſeruatio in corpore iuris
clauſa, de qua *in cap.*2. *de præbend. lib.*6. quod
tenet & Cancellaria, non plures, *vt Gomeſ. ad
regul. de triennali, q.*31. *verſ. ſecundus igitur ar-
ticulus, & Aeneas de Falconibus in tract. de re-
ſeruat. q.*2. *princ. num.*12. *exiſtimant:* reſeruatio
tamen illa, quæ eſt per *d. cap.*2. inducta, exten-
ditur non ſolum ad modos ſolitos vacationis, ſi
ſequatur in curia, ſed etiam *vti diximus ſup. ad
§. per quæ ſublatis, num.*34. *& ad §. ſi verò illa,
in princip. ſupra,* ſi beneficium vacet, vt dicitur,
iuxta decretum, vt ſi ponatur in litteris proui-
ſionis decretum dimittendi obtentum, aliàs va-
cet eo ipſo, ac in ſpecie, ſi in indulto conferendi
ponatur decretum, prout hic, quod prouiſus te-
neatur expedire nouam prouiſionem, aliàs be-
neficium vacet, & ſimilia: quia in iſtis beneficijs,
dari reſeruationem apud Sedem obſeruat ea-
dem ipſa Cancellaria: immo hic additur: alio-
quin lapſis eiſdem menſibus beneficia ipſa va-
care cenſeantur eo ipſo, poſſintq. per alios ab
eadem Sede duntaxat impetrari. quæ clauſula
quid ſibi velit, *vide Mandoſ. in tract. ſignat. grat.
verbo indultum, in verſic. in indulto.*

Maior dubitatio eſt illa, an ſcilicet elapſo
tempore præfixo, ad expediendas litteras Apo-
ſtolicas, & ſoluenda iura cameræ Apoſtolicæ
debita, prouiſus poſſit quandocumque expedi-
re, antequam ſit alteri ius quæſitum? Et videtur
dicendum, non ſufficere: ratio eſt, quia huiuſ-
modi decretum inducit formam, ex quo apponit
tempus, quo non ſeruato nemo audiri debet, *l.
ſcire autem oportet, §. conſequens, in princip. ff. de
excuſat. tut. Baldus ad authent. quæ ſupplicatio, C.
de precib. Imper. offerend.* Quod maxime locum
habet, quando vltra tempus appoſita eſt etiam
pœna, *Felin. ad cap. cum ſit Romana, in* 4. *limit.
de appellat.* prout hic eſt appoſita, quòd ſi ali-
qua excuſationis ſpecie vtatur, non debet audi-
ri, ſi tempus non obſeruauerit conſtitutum, *d. §.*
38 *conſequens*, alioquin actus contra formam præ-
miſſam factus erit nullus, *l. cum hi, §. ſi prætor, ff.
de tranſact. l.*1. *& fin. C. ſi falſ. cauſ. alleg. c. cum
dilecta, vbi Felin. num.*6. *colum.*8. *verſic. geſta
contra formam, de reſcript. cap. Piſanis, de reſti-
tut. ſpoliat. cap. venerabili, de offic. deleg. Alexand.
conſ.*23. *lib.*4. *Socin. conſ.*35. *incipiendo ordinem,
verſic. verum, quia ibi, & pro part.*1. *part.* præ-
terea illa verba, eo ipſo, hic appoſita, ſunt latæ
ſententiæ, non ferendæ, *Card. ad clem.*1. *verſ. ſi
quis autem, quæſt.*10. *de ſequeſt. poſſeſſ. Felinus ad
cap. Rodulphus, nu.*31. *verſ. eo ipſo, eod. de reſcript.*
Cum igitur iſte à Cardinali prouiſus nouam non
expedierit prouiſionem intra tempus à lege
præſcriptum, & contra eum lata fuerit ſententia,
atque ita priuatus cenſeatur, licet alteri non-
dum ſit ius quæſitum, non videtur tamen, poſſe
amplius expedire, immo videtur inhabilis factus
ex eo, quòd fructus perceperat, non habita
Apoſtolica prouiſione. Contrarium tamen ex 39
ſtylo curiæ verius eſt, vt prouiſus iſte poſſit quan-
documque expedire, antequam ſit tertio ius
quæſitum. Ratio eſt, quia pœna hic apponitur,
ne Apoſtolica camera iuribus ſibi debitis frau-
detur: fraudaretur autem, ſi numquam noua
prouiſio expediretur. Sed quia parum refert, an
hodie, aut cras fiat prouiſio: ideo ſi illud benefi-
cium alteri collatum non fuerit, poterit impune
noua obtineri prouiſio.

Sed dicet aliquis. Quid iuris erit, ſi Papa
elapſo tempore hic præſcripto, alteri beneficium
contulerit, & prouiſus à Cardinali voluerit no-
uam expedire prouiſionem? an debeat audiri?
Hic diſtinctione opus eſt: nam qui ſtatutum tem-
pus non obſeruauit, aut fuit legitime impeditus,
aut non item: hoc caſu priuatus eſt ipſo facto, 40
ſiquidem tria pro forma hic requiruntur: vnum
vt intra quattuor, aut octo menſes nouam impe-
tret prouiſionem: alterum, vt litteras Apoſtoli-
cas deſuper in totum expediat: tertium, vt iura
cameræ propterea debita cum effectu ſoluat:
quæ ſi ommiſſa fuerint, & non fuerit legitime
impeditus, & alteri fuerit collatum beneficium,
illud recuperare non poterit, per ea, quæ tradit
Mandoſius *loco ſupra citato,* maxime propter di-
ctionem, alioquin, *text. in l.*1. *ff. de abig. in l. alio-
quin ff. de dolo, in l. finita, §. ex hoc edicto, cum gloſ.
in eo verſic. ff. de damno infecto, Roman. conſ.*402.
*cum ſeq. num.*23. quibus conueniunt, quæ ſupe-
rius diximus *ex l. ſcire oportet, §. conſequens, ff. de
excuſat. tut.* ex eo quòd non obſeruauit tempus
conſtitutum, non debet audiri. Aut fuit legitime 41
impeditus, & tunc licet intra tempus hic præſcri-
ptum non expedierit litteras, & non ſoluerit an-
natam, adhuc tamen auditur, & tempus retro-
trahitur: & ne in pœnam incideret à Cardinali
prouiſus, Rota tenuit, *teſte Puteo, dec.*328. *lib.*3.
intruſionem eſſe legitimum impedimentum: 42
nam exiſtente intruſo ante adeptam poſſeſſio-
nem

43 nem nemo tenetur ſoluere annatam, quæ de fru-
ctibus beneficij ſoluitur, *d. deciſ.* 328. *Caputaq.*
deciſ. 248. *num.* 2. *par.* 1. prout in ſimili dici ſolet,
44 quòd re per alium occupata emphyteuta, vel
vaſſallus canonem, vel cenſum ſoluere non te-
netur, *vt Mandoſ. loco citato, verſ. diſputatum,*
aſſeuerat poſt Guliel. de Cun. & Bald. ad l. in ſo-
lemnibus, C. *de rei vind. Alex. conſ.* 92. *in fin. li.* 6.
Guido Pap. e conſil. 162. *Mart. Iun. conſ.* 78. *nu.* 8.
45 *lib.* 1. nam probato impedimento intrat excuſa-
tio, *Creſcent. dec.* 5. *de præſcript. Cæſar de Graſſ.*
deciſ. 3. *num.* 3. *de conſtit. in impreſſis, & ante eos*
Ioannes de Selua in tract. de benef. quæſt. 59. *n.* 1.
part. 3. Neque obſtat, quòd probata intruſione
poterat expedire cum cautione, cum dicatur,
decretum obligare ad ſoluendum cum effectu
iura cameræ debita, ita quòd ad realiter ſoluen-
dum obliget: nam reſpondetur cum Rota *d. de-*
46 *ciſ.* 328. *in fine*, quòd cum ſimus in pœnalibus,
non debemus facere extenſionem ad cauſam, in
qua ſub obligatione quis expedire tenetur: tum
47 quia priuationis pœna non habet locum, niſi in
caſibus à iure expreſſis, *gloſ. ad cap. fin. de iure*
patron. & ibi Abbas, *& Bald. ad auth. ex teſta-*
mento, C. *de ſecund. nupt. Dec. ad rubr. de iudic.*
lect. 1. *quibus ſuffragatur l. & ſi quis*, §. *diuus*, *ff.*
de relig. & ſumpt. funer.

Sed an tempus illud quattuor, aut octo men-
ſium incipiat currere à die habitæ poſſeſſionis
ſimpliciter, an à die habitæ pacificæ poſſeſſionis?
Hanc quæſtionem valde diſſentientes habuiſſe
ſacri palatij Auditores aſſeuerat Mandoſius *in*
tract. ſignat. grat. in verbo indultum, verſ. in hu-
iuſmodi, ipſe tamen in eam tranſit ſententiam,
vt incipiat currere à die habitæ poſſeſſionis ſim-
pliciter, tum propter fauorem officialium, tum
48 quia magis vrget ad euitandas fraudes, quibus
occurrendum eſt, *argum. l. ſi cui*, *ibi per medias*
vias, *ff. de ſeruit. l. in fundo*, *vbi gloſ. ff. de rei ven-*
dic. & *cap. fin. in princip. cum gloſ. de poſtul.* nam
vt prouiſus effugeret expenſas, quas in expedi-
tione litterarum Apoſtolicarum facere eum
oporteret, diceret, ſe non eſſe pacificum poſſeſſo-
rem. Quod maxime procedit in beneficijs in lo-
cis remotis exiſtentibus, in quibus difficile ſciri
poſſet, quis ſit pacificus poſſeſſor. Rota tamen,
atteſtante *Caputaquen. deciſ.* 245. tenuit, illud
49 decretum, quòd prouiſi infra quattuor, aut octo
menſes teneantur nouas impetrare prouiſiones,
accipi debere, vt intelligatur à die adeptæ poſ-
ſeſſionis, non autem à die collationis: quia cum
annatæ, vt in præcedenti quæſtione dictum eſt,
ſoluantur de fructibus, & decretum intelligatur
cum effectuali ſolutione annatæ, non autem
cum fideiuſſione de ſoluendo, debemus intelli-
gere de pacifica poſſeſſione, non de poſſeſſione
ſimpliciter, & non actu, & re habita: tum quia
ius noſtrum pacificam poſſeſſionem conſiderat, 50
vti videre eſt in cap. commiſſa, de elect. lib. 6. *gloſſ.*
in verb. ann. ad cap. licet canon, eod. & ad clem. 2.
in verb. ne vno anno, vt lit. pend.

Quæro inſuper, an Cardinalis, qui ratione in-
dulti contulit beneficium ei, qui intra tempus
conſtitutum litteras Apoſtolicas non expediuit,
nec annatam ſoluit, valeat illud alteri conferre,
an verò collatio deuoluta ſit ad ſummum ipſum
Pontificem? & videtur dicendum, ipſum poſſe:
ratio eſt: quia licet habens poteſtatem confe-
rendi beneficia, committat vni, quòd de illo be-
neficio valeat alicui prouidere, *prout in cap. is,*
cui, de offic. deleg. lib. 6. *& cap. is, cui, de præbend.*
eod. lib. 6. & ille prouideat alicui, qui conſentire
noluit, vel conſentit, & deinde renunciauit, &
videatur non poſſe alteri prouidere, quia fun-
ctus eſt officio ſuo, ex quo ſemel prouidit, *vt in*
cap. in litteris, & cap. venerabili, de offic. delegat.
prout etiam notatur ad cap. conſtitutus, de conceſſ.
præbend. quibus congruit etiam cap. ſi compromiſ-
ſarius, de elect. lib. 6. attamen Lapus, & Gemi-
nianus *ad d. cap. ſi compromiſſarius*, §. *& idem*,
contrarium tuetur, quòd ſcilicet huiuſmodi
commiſſio, aut prouiſio debet intelligi cum ef- 51
fectu, *argum. cap. relatum, de cleric. non reſident.*
§. *hæc autem verb. de pœnitent. diſt inct.* 1. *cap. is,*
cui, in primo reſponſo, de procurat. lib. 6. *Ioannes*
Andreæ ad d. cap. in litteris, de offic. delegat. ad
cap. 1. *de regul. iur. lib.* 6. *& ad cap. cum in multis*
articul. de reſcript. Etſi Ioannes de Selua *in tra-*
ctat. de benefic. quæſt. 20. *num.* 3. *par.* 2. conten-
dit, adhibendam eſſe diſtinctionem, quòd aut
commiſſio eſt facta fauore illius, cui data eſt con-
ferendi, aut prouidendi facultas, vel illius, cui
mandatur prouideri, aut facta eſt fauore eccle-
ſiæ, cui prouideri mandatur, *d. cap. is, cui*, hoc
caſu, ſemel, iterum, atque pluries prouideri po-
terit, donec eccleſiæ ſit prouiſum, illo non item.
Rationem diuerſitatis aſſignat illam, quia ma-
ior fauor debetur eccleſiæ, quàm perſonæ, *cap.* 1. 52
ne Sede vacante, lib. 6. & quia durat adhuc cauſa
principalis, & finalis commiſſionis factæ, ſcilicet,
vt eccleſiæ conſulatur: & durante ipſa cauſa, 53
debet & effectus durare, ſicut acceſſorius, *cap. ſi*
ſuper gratia, de offic. delegat. lib. 6. *cap. cum ceſ-*
ſante, de appellat. Gemin. ad d. cap. ſi compromiſ-
ſarius, §. *& idem, verſ. vltim. quæro, de elect. li.* 6.
Verum dici poſſet, Cardinalem indultum ha-
bentem, non eſſe ſimilem illi, cui eſt data facul-
tas conferendi beneficia, præſertim Cardinalem
ordinarium indultum habentem: quoniam in-
dultum, vt ſæpe diximus, præcipue *ad* §. *per quæ*
ſublatis, nihil confert, ſed remouet duntaxat
obſtacula, atque in priſtinum ſtatum reſtituit or-
dinarium collatorem, ita vt valeat conferre om-
nia beneficia, quæ ſibi non reſeruat Papa.

Atqui

54 Atqui dubium non eſt, quin ordinarius collator poſſit vni beneficium conferre, eoq. recuſante, aut intra tempus ad conſentiendum præfixum non conſentiente, alteri prouidere poſſit, *cap. ſi tibi abſenti, vbi omnes notant, de præbend. lib. 6.* Quæ licet vera ſint, tamen Papa hic expreſſe decreuit, vt ſi prouiſus non expedierit nouas prouiſiones intra conſtitutum tempus, poſſit per alium ab eadem duntaxat Sede impetra-
55 ri: dictio, duntaxat, reſtrictiua eſt, *l. non ſolum, §. tale, ff. de liber. legat. cum ſimilibus*, *Cephal.*
56 *conſil.* 197. *num.* 15. *lib.* 2. & eſt dictio negatiua, quæ omne aliud excludit, *l. ob æs*, *C. de præd. min. Iacob. Menoch. conſil.* 201. *num.* 40. *lib.* 3. & eſt reſtrictiua, prout etiam dictio, tan-
57 tum, *l. ſi aduerſus*, *C. ſi aduerſ. vend. l.* 3. *§. cum Titio, ff. de adimend. legat. Decius ad l.* 1. *num.* 3. *C. de bonor. poſſeſſ. contra tabul. Bartol. ad l.* 1. *ff. ſi quis ius dicent. non obtemp. Curt. iun. conſ.* 352. *num.* 5. *cum ſeq. Ioan. Cephal. conſ.* 649. *num.* 83. *lib.* 5. Si igitur Papa non dixiſſet, vt decurſo tempore, intra quod prouiſus tenebatur nouam expedire prouiſionem, poſſit per alium ab eadem duntaxat Sede impetrari: Cardinalis vtique poſſet iterum conferre, ſicut poteſt, ſi beneficium vacet in menſibus non reſeruatis, ſi ille, cui collatum eſt, recuſet, aut non conſentiat intra tempus à Cardinali ad deliberandum definitum, *d. cap. ſi tibi abſenti.*

Hinc alia inſurgit dubitatio, an ordinarius collator, qui habet indultum conferendi etiam reſeruata beneficia, debeat ea conferre intra
58 tempus à iure communi definitum, quod eſt ſex menſium, *cap. nulla, de conceſſ. præbend. cap. licet, & fere per totum, de ſupplend. negligen. prælat. clement.* 1. *eod. de ſuppl. neglig. prælator.* & ſi non contulerit, an collatio deuoluatur, & pertineat ad Sedem Apoſtolicam? dicunt, perti-
59 nere, *Caſſadorus deciſ.* 8. *de præbend. Rota in nouis, deciſ.* 14. *de reſcript. Aegidius deciſ.* 735. *Cre-*
60 *ſcentius deciſ.* 15. *de præbend.* Hinc eſt, quòd gratia Apoſtolica de beneficio vacante conceſſa cum clauſula generali, & quouis modo vacet, etiam ſi reſeruatum, vel affectum, &c. ſi in fine ſupplicationis, in qua narrabatur deuolutio ad Sedem Apoſtolicam, per R.P.D. Datarium, vel per Referendarium addantur hæc verba, & de deuolutione detur diſpoſitiue, reſtricta, & limitata eſſe cenſetur, ita, vt, ſi de deuolutione non doceatur, prouiſus beneficium non capiat, licet per ſupradictas clauſulas ſit reſeruatum, ne verba clauſulæ fruſtratoria ſint, quoniam ordinarius vigore indulti reſeruata conferre poteſt, & poſt negligentiam temporis iure communi definiti amittit facultatem conferendi, & ad Pontificem maximum deuoluitur ex ſupradictis, *Creſcent. d. deciſ.* 15.

Tempus autem illud ſex menſium non cur- 61
rit, niſi à die habitæ notitiæ vacationis, *cap. quia diuerſitatem, de conceſſ. præbend. cap. licet, & ibi Innocentius de ſuppl. negligen. prælat. Roch. de iure patron. in verbo honorificum, quæſt.* 25. *Innocent. & Anchar. ad cap. nos quidem, de teſtam. Bald. ad l.* 1. *ff. ſi quis caut. Alexand. ad l. penult. ff. ſi quis teſtam. lib. iuſſ. Roman. conſ.* 228. *Ioan. And. & Abbas ad cap. fin. de iur. patron. Tiraq. de retract. Lignag. §.* 35. *gloſſ.* 4. *num.* 7. *Seraph. in vna Toletan. beneficij, die veneris* 18. *Nouemb.* 1578. *quæ eſt hodie impreſſ. par.* 1. *deciſ. Diuerſ. dec.* 481. *num.* 1. Ignorantia tamen debet eſſe veriſimi- 62
lis, & probabilis, vt in ſimili decidit Rota *d. deciſ.* 481. *num.* 2. Veriſimilis autem omnino æſti- 63
matur ignorantia ex longitudine temporis, & ex qualitate beneficij, *Abbas ad d. cap. quia diuerſitatem, num.* 7. *Baldus ad l.* 1. *C. ad Maced. Grat. conſil.* 42. *num.* 26. *lib.* 1. *& in terminis Roman.* 481. *Achil. de ſuppl. neglig. deciſ. vnica*, maxime ſi adeſt fumus ſcientiæ, *per Seraphin. d. deciſ.* 481. *in fin.* Semeſtre igitur non currit, niſi à die ſcientiæ, non ignoranti: alioquin quis puniretur ſine ſui culpa, quod nec naturalis, nec 64
ciuilis ratio ſuadet; vel ſi collator fuerit legiti- 65
me impeditus: atque ideo in illo ſemeſtri à Lateranenſi concilio ſtatuto, tempus ſuſpenſionis nullatenus computari reſcripſit Innocentius tertius *in d. cap. quia diuerſitatem, in princip. de conceſſ. præbend.* quod etiam procedit, ſi ſuſpenſus ſciat, beneficium vacare, niſi ſit negligens in petenda abſolutione, *argument. cap. vlt. de elect. vbi Doctores, & Abbas ad d. cap. quia diuerſitatem, aſſerunt*, quòd poſt abſolutionem obtentam in curia non currit ſibi tempus, quouſque in domum ſuam ſe receperit, & ſarcinas ſuas recollegerit, *argum. l. ſi ab hoſtibus, §. fin. ff. ex quib. cauſ. maior.* Iuſtius ſiquidem, & honeſtius eſt, quòd prouideat indigenis, quorum forte non habent copiam, & quoniam conueniens eſt habere conſilium ſui capituli, *cap. ne pro defectu, de elect.* & in collationibus ſunt examinandæ 66
perſonæ, & ſi quid iudiciale occurreret, non poſſet in aliena diœceſi expedire, *cap. nouit, de offic. Legati, & clement.* 1. *de foro compet. prout etiam notant Henric. & Abb. ad d. cap. licet, de ſupplend. neglig. prælat. quæ opinio tuta non eſt viſa Ioanni de Selu. in tract. de beneſ. par.* 3. *q.* 59. *n.* 2. ſublato 67
enim impedimento currit ſemeſtre à tempore ſcientiæ, *d. c. quia diuerſitat. in fin.* Nec obſtat, quòd in aliena diœceſi non poſſint exercere ea, quæ ſunt iuriſdictionis, vt eſt beneficiorum collatio, *l. extra territorium, ff. de iuriſdict. omn. iudic.* quia reſpondendum eſt, ea, quæ ſunt vo- 68
luntariæ iuriſdictionis, vti eſt beneficiorum collatio, & cognitionem cauſæ non requirunt, poſſe, extra proprium territorium exerceri, *l.* 2. *ff. de offic.*

offic. proconſ. c.nouit, de offic. legat. late Iaſon ad d.l. extra territorium : noſtri omnes ad d.cap.nouit, & non ſolum poſſunt conferre beneficia ipſi
69 ordinarij extra diœceſim exiſtẽtes, verumetiam eorum Vicarij, ſi conferendi habeant poteſtatẽ, *vt diximus ſup.ad* §. *Tibi, quoad vixeris, nu.*84. *cum ſeqq.* maxime cũ præſentia clerici, cui con-
70 fertur beneficium, non ſit neceſſaria, nã abſenti poteſt conferri, *c. ſi tibi abſenti, de præb. lib.*6.
71 Idem dici poteſt de præſentatione, nam patroni eccleſiaſtici habent ſemeſtre, laicis verò patronis ad præſentandum datur quadrimeſtre, *cap.*1. *de iure patron. lib.* 6. & iſtud tempus non currit eis à tempore vacationis beneficij, ſed à tempore notitiæ, ſiue iure proprio, ſiue deuoluto, *cap. quia diuerſitatem, vbi Abbas num.*8.
72 *cap.licet, de ſuppl. neglig. prælat.* quòd ſi patronus laicus eſt negligens, vt infra quadrimeſtre non præſentet, ad ſuperiorẽ deuoluitur poteſtas conferendi, & hìc habebit ſemeſtre, *d. c.vnic. de*
73 *iure patr.lib.*6. quia mutata conditione perſonę, ſtatim commutatur conditio rei, *arg. l.cum quis ſibi*, §.1. *ff.de ſolut.l.*1. §. *is quoque, ff.de collat.honor. c.dilectus*, 3. *de præb.cap.tranſlato, de conſtit. Io.Andr. & Gemĩ.ad d.c.vnic.Feder.conſ.*124. *Abbas ad d.cap.quia diuerſitatem, nu.*8. quemad-
74 modum etiam datur ſemeſtre, ſi præſentatio ad laicum, & eccleſiaſticum ſpectet, cum ratione communionis tranſeat priuilegium eccleſiaſticum ad laicum, prout fieri videmus, & experi-
75 mur in eo, qui habet rem communem cum pupillo, vt gaudeat priuilegijs ipſius pupilli, *l. ſi communem, ff.quemad.ſeruit. amitt.* Itaque laicus per communionem, quam cum eccleſia habet, conſequitur, quod per ſemetipſum conſequi non poteſt, *cap.penult.de conceſs.præbend.* quia magis dignum trahit ad ſe, quod eſt minus dignum, *cap. quod in dubijs, de conſecr. eccl. vel altar. l.qua religioſis, ff.de rei vind. l. ſi alieni, ff.de*
76 *vſucap. cap. non æſtimemus*, 13. *quæſt.*2. ſi verò iuſpatronatus eſſet relictum quattuor laicis, & vnico clerico, diceretur laicale, nõ eccleſiaſticũ, ita vt expectatiua illud non comprehenderet, nec de facili Papa illi derogaret, vt ſolet, quando iuſpatronatus eſt mixtum, *Creſcent. deciſ.* 3. *de iure patron. Puteus deciſ.*157. *lib.*3.

Sed an illud ſemeſtre, quod cõpetit ex deuolutione Epiſcopo, vel alteri ſuperiori, incipiat currere à die notitiæ, quam patronus laicus habuit, an verò à die deuolutionis, *Ioan.de Selua in tract.de benefic.p.*3.*q.*59.*nu.*3. *in fine*, vult, à die deuolutionis, *immo Paulus de Cittadinis in tract.*
77 *de iure patron. par.*6. *art.* 3. *nu.* 44. ſcribit, non ſolum ex iure deuoluto dari ſex integros menſes Epiſcopo ob negligentiam patroni, ſed etiã alios ſex integros menſes Metropolitano, ob negligentiam Epiſcopi, & alios ſex integros menſes Patriarchæ, ſeu ſummo Pontifici, ob negligentiam Metropolitani: ita vt ius eligendi graduatim deuoluatur, & cuilibet detur integer terminus, *cap.*2. *de conceſs. præb. d.cap.licet, de ſuppl. neglig. prælat.*

Hinc quæri poſſet, an iſtud ſemeſtre tempus 78
habeat locum, etiam quoad confirmationem, & inſtitutionem: & reſpondendum eſt, non vtique habere: nam iure ſcripto cautum non eſt, intra quod tempus fieri debeat confirmatio, vel inſtitutio: vnde Ioannes Andræ, & Hoſtienſis *ad cap.cum eccleſia, de elect. Compoſt. & alij ad cap. publicatio, eod.de elect. Abbas ad d.cap.*2.*nu.*12. *de conceſs. præbend. Rota deciſ.*4. *de iure patron. in nouis, Ioannes de Selua in d. tract. part.* 3. *quæſt.*64. *nu.*2. aſſerunt, quòd ſi ille, ad quem pertinet confirmatio, & inſtitutio, ſit negligens, 79
poterit ſuperior ei præfigere tempus ad confirmandum, vel inſtituendum: quo elapſo ipſe ſupplebit. Ex quibus idem Ioannes de Selua *ibid. nu.*3. ſcribit, ſemeſtre non currere ſuperiori, in 80
cuius manibus ſunt reſignata beneficia cauſa permutationis: ratio eſt eadem, quia tempus ad 81
confirmandum nullum à iure præfixum reperitur, *cap. eam te, de iure patron.* Nec obſtat *cap. nulla, de conceſs. præbend.* quia loquitur in habente liberam poteſtatem conferendi, vbi non aſtringitur renunciantibus conferre, *clement.* 1. *de rer.permut.* Et ne beneficia remaneant in ſuſpenſo, idem, quod ſupra adhiberi poterit remedium, videlicet, vt collator ordinarius compellatur à ſuperiore ad huiuſmodi conferenda beneficia, aut ab eo præſcribatur tempus ad id perficiendum, quo decurſo prouidebit, *argum.cap. nullus, & cap. irrefragabili, de offic. ordin.* vel ſi conferre noluerit ordinarius, & liquido de refutatione conſtabit, libere poterunt permutantes ad ſua priora redire beneficia ſub illa conditione reſignata, *argum. cap. ſi de beneficio, de præb. lib.*6. *c.potuit, de locat. c.ſuper eo, de appell. clement. quamuis, de appell.* De his in pręſentia hactenus.

In vltima parte iſtius paragraphi Sanctiſsimus D. Papa, ne quis poſſit ſe ignorantia tueri, vult non valere prouiſionem, collationem, aut 82
aliam quamuis diſpoſitionem à Cardinali ratione indulti factam, niſi huiuſmodi indulti formula in litteris collationum fuerit inſerta: ſin ſecus factum fuerit, mandauit collationes, Commendas, & huiuſmodi alias prouiſiones nullius eſſe roboris, vel momenti. Quæ ſane verba nullitatẽ ipſo iure inducunt, & ſic etiam ſine partis obiectu, *l. qui in carcerem, ff.quod met. cauſ. l.ſi quis Sempronium, in fine, ff.de hæred. inſtituend. cap. nouit, iuncta gloſ.fin. de his, quæ fiunt à prælat. cap. quod ſuper, & ibi Abbas in* 4. *not. de fid. inſtr. cap.nihil eſt, iunct. gloſ. in verbo poteſtate, de elect. cap.ad aures, vbi omnes, de reſcript.* quoniam

niam videntur appoſita pro forma, *Bald.& alij ad l.1.ff.de liber.& poſth.Iaſ.ad l.non dubium,8. not.C.de legib.num.*17. & vbi aliquid eſt pro for-
83 ma ſtatutum, vt aliàs dictum eſt,non poteſt hoc partium contrario conſenſu tolli, *Bartol.ad l. de his,ff.de tranſact. Barbat.conſ.*43. *col.*13.*vol.*1. atque ideo actus in contrarium factus, etiam ſi
84 fiat de conſenſu partium, nullus eſt, *vt videre eſt in cap.ſtatutum,& ibi gloſ. in verb. committatur,& in cap. diſpendia, de reſcript.in 6. gloſ. ad l.à diuo Pio,ff. de ritu nupt. gloſ. in verb. clauſula, cap.dilecto, de præbend.* Idcirco ipſe Hieronymus Cardinalis meus de Ruuere, vt omnis actus à ſe factus teneret, in fine tranſumpti ipſius indulti, quem ſuo Cancellario miſit, hæc manu propria verba appoſuit. Hanc indulti nobis conceſſi formulam in litteris collationum, quæ vigore indulti à nobis, aut à Vicario noſtro fient,inſeri mandamus ad indulti ipſius præſcriptum. Hieronymus Cardinalis de Ruuere, Archiepiſcopus Taurinenſis.

Summa ex §. Nulli.

1 *Pœna contradicenti indulto indicta,ſi contradictio iuſta ſit, ipſum non afficit.*
2 *Inhibitio non iuri,ſed facto aduerſatur.*
3 *Contradicens indulto Apoſtolico, peccat letaliter.*
4 *Indignatio Dei ex peccato eſt.*
5 *Indignatio Apoſtolorum Petri, & Pauli pro Papæ indignatione accipitur.*
6 *Contraueniens indulto etiam ex eo, quòd Papæ ſe opponit, peccat.*
7 *Non eſt homo, qui ligat peccantem vinculo eccleſiaſtico,ſed* C*HRISTVS*.
8 *Non obediens, quod credat Papam ligare non poſſe, hæreticus eſt.*
9 *Papæ reuerenter obedire tenemur.*
10 *Amittit beneficium, qui benefacientẽ irritat.*
11 *Qui indignationem Papæ non declinat, beneficijs priuandus eſt.*
12 *Prælati limina Apoſtolorum quotannis viſitare olim tenebantur: hodie ſingulo quoque triennio, ſi in Italia ſint, ſi extra, quadriennio, ſi longe remoti, quinquennio, ſi longiſſime, decennio.*
13 *Viſitatio liminum Apoſtolorum ab initio naſcentis Eccleſiæ ortum habuit.*
14 *Longe remoti Prælati in primitiua Eccleſia viſitare limina Apoſtolorum per chirographum poterant.*
15 *Aegroti in primitiua Eccleſia à viſitatione liminum Apoſtolicorum excuſabantur.*
16 *Viſitatio liminum Apoſtolicorum, in deſuetudinem cum abiiſſet, à Zacharia Papa renouata eſt.*
17 *Viſitatio liminum Apoſtolicorum iuramento, quod Papæ primitus à Prælatis præſtatur, includitur.*
18 *Petrus tantum dicitur Apoſtolorũ Princeps.*
19 *Paulus ob excellentiam Apoſtolus vocatur.*
20 *Limina Apoſtolorum ſunt ipſa Romana curia,vbicumque,ſcilicet, adeſt Papa.*
21 *Remitti obligationem viſitandi limina Apoſtolica intelligitur à ſummo Pontifice, qui viuit, non ab Apoſtolis, qui mortui ſunt.*
22 *Limina Apoſtolorum præciſe repræſentant Papam.*
23 *Liminum viſitatio introducta eſt ad reuerentiam exhibendam ſummo Chriſtianorum Paſtori.*
24 *Viſitans Legatum Apoſtolicum non excuſatur, ac ſi viſitaſſet Sedem Apoſtolicam.*
25 *Limina per Nuncium viſitari poſſunt.*
26 *Status ſuæ eccleſiæ in viſitatione liminum repræſentandus eſt à quolibet Epiſcopo.*
27 *Status eccleſiæ non ſcripto,ſed voce repræſentandus eſt.*
28 *Forma viſitationis liminum ex conſtitutione Sixti Papæ quinti.*
29 *Status eccleſiæ in ſcriptis redigendus eſt, quamuis viſitatio perſonalis ſit.*
30 *Apoſtolicus idem eſt,quòd* C*HRISTI Vicarius.*
31 *Viſitatio liminum ſub Apoſtolorum nomine poſita eſt, vt vitaretur faſtus verborum de viſitatione Papæ.*
32 *Epiſcopi Papæ fratres ſunt.*
33 *Humilitas eſt ſanctitatis fundamentum, atque baſis.*
34 *Papa ſe ſeruum ſeruorum Dei humilitatis cauſa nominat.*
35 *Septem, & nouem eccleſiæ Vrbis antiquitate, & ſanctitate præcipuæ ſunt.*
36 *Papa limen eſt ad Apoſtolos.*
37 *Hic tractatus ſeptem menſium ſpatio ab auctore abſolutus eſt.*

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtri indulti, decreti, derogationis, reuocationis, caſſationis, annullationis, euacuationis, & voluntatis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum. Dat. Romæ apud S.Petrum anno incarnationis dominicæ M. D. LXXXVI. Kal. Martij, pontificatus noſtri anno ſecundo.

§. Nulli.

1 NVLLI. Hæc eſt vltima pars indulti, in qua Papa comminatur pœnã contradicentibus huic facultati, Hieronymo Cardinali de Ruuere conceſſæ, & non parentibus. Qua in re non mihi diſplicet opinio Staphilæi *in tract. de vi, & effectu clauſularum, clauſ. nulli omnino hominum*, vt illa clauſula intelligi debeat de ijs, qui ſine iuſta, & rationabili cauſa contradicere audent, vt probant illa, quæ ſequuntur, verba, infringere, vel ei auſu temerario contraire. Ex quibus conſtat eum, qui ſe ei opponeret iure, & non de facto, non comprehendi ſub illa cauſula, iuxta notata ab interpretibus, *ad cap. in præſentia, in 4. notab. de pro-*
2 *bat.* Quocirca Oldradus *conſ. 136. nu. 12.* reſpõdit, inhibitionem non impedire ea, quæ ſunt iuris, ſed ea, quæ ſunt facti, ideſt, prohibere duntaxat ea, quæ de facto ſunt, non autem, quæ de iure fiunt, *l. fin. ff. quod quiſque iur. & quod notat*
3 *Innoc. ad cap. veniens, de præſcript.* Ex quibus fit, quòd contradicens, & ſe opponens ſine iuſta, & rationabili cauſa huic indulto, peccat letaliter, prout indicant illa verba. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum: ſiquidem Deus illi indignatur, & iraſcitur: indignatio
4 enim Dei non niſi ex peccato eſt: ergo peccat mortaliter, iuxta illud Pſalmi 50. Iniquos odio habui, *c. odio, diſt. 86.* vt latius infra ſubijciemus. Eſt igitur huius cõminationis effectus, vt Deus indignetur ex hoc facto, & ſe gratioſum non exhibeat, *Bart. ad extrauag. qui ſint rebelles, in verbo indignationem noſtram.*

5 Beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum indignationem pro Papę indignatione accipiendam eſſe reor: rationem mox afferam. Idem videntur ſentire Staphilæus loco citato, *nu.* 4. & Rebuffus *in tract. nominat. q. 19. nu. 8. & in praxi benef. tit. forma, & declaratio nouæ prouiſionis, in verbo nulli ergo, verſ. ego autem,* & non ſolum
6 indignationem Pontificis maximi incurrit, ſed etiam peccat, qui contrauenit, vel contrarium facit, *can. qui reſiſtit,* 11. *q.* 3. *& Paulus ad Roman.* 13. Qui reſiſtit poteſtati, ordinationi Dei reſiſtit. Indignatur itaque eo caſu Deus omnipotens, teſtimonio Hieremiæ, *cap.* 23. Ecce turbo diuinæ indignationis egredietur, & tempeſtas erumpet ſuper caput impiorum, *& Abac.* 3. Nunquid tu in fluminibus iratus es Domine? aut in fluminibus furor tuus? vel in mari indignatio tua? Dauid *Pſal.* 84. Nunquid in æternum iraſceris nobis? aut extendes iram tuam à generationem? & Paulus *ad Rom.* 2. Qui non acquieſcunt veritati, credunt autem iniquitati, ira, & indignatio, tribulatio, & anguſtia. Quaſi velit Papa comminari, his, qui non parent præceptis, & mandatis ſuis, vt non ſolum peccent 7
in illum, ſed in Deum opt. max. Dicit enim Ioan. Chryſoſtomus: Nemo contemnat eccleſiaſtica vincula: non enim homo eſt, qui ligat, ſed CHRISTVS, qui hanc poteſtatem dedit hominibus, eoſque & dominos fecit tanti honoris, *c. nemo,* 11. *q.* 3. Immo Rebuffus loco proximè 8
citato ſcribit, eum, qui non obtemperat, credens, Papam ligare non poſſe, hæreticum eſſe cenſendum, quia errat in poteſtate Petro, & ſucceſſoribus data, *Matth. 16. can. quodcumque,* 24. *q.* 1. *gloſ. & alij ad cap. generali, de elect. lib. 6. & gloſ. penult. ad extrauag. execrabilis.* Parendum eſt igitur litteris Apoſtolicis: nam ex eo, quod habetur *cap. 2. de maiorit. & obed.* ibi, in libro Regum legitur, qui non obedierit Principi, gloſſa exponit, ideſt, Papæ, morte moriatur, ideſt letaliter peccat: namque ei reuerenter parere 9
tenemur, *cap. ſi quando, de reſcript.* Quo verò ad pœnam temporalem, qui Principis indigna- 10
tionem incurrit, debet feudo, ſeu beneficio, quod ab eo tenet, priuari, *gloſ. ad §. porrò, verſic. ſed delator, in verbo, pendet,* quæ fuit prima cauſa beneficij amittendi, cum benefacientem irritauerit: vbi Baldus tradit, quòd qui incurrit Papæ indignationem, meretur priuari beneficijs eccle-
ſiaſticis, *quem ſequitur ibidem Aluarot. idem aſſe-* 11
runt Bald. & Ioan. Baptiſta in repet. l. cunctos populos, C. de ſumm. Trin. Felin. ad cap. veniens, col. 1. de præſcript. Socin. conſil. 87. col. 3. in 3. volum. textus expreſſius in §. item, qui dominum, quæ fuit prima cauſ. benef. remittendi, l. 2. C. de petit. bonor. ſublat. lib. 10. clement. fin. de celeb. miſſ. Iacob. in tract. de feud. in verbo, dictiq. vaſſalli, in 13. cauſa, Rebuffus in tract. nominat. quæſt. 19. num. 8.

Verum, quoniam diximus verba illa, Beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorũ, de Pontifice maximo eſſe intelligẽda, ab re fortaſſe non erit, hic de eo aſſerere, quod hodie contingit, de quo etiã ampliſſimus vir Cardinalis meus Hieronymus de Ruuere, vti eſt ingeniorũ excitator ingenioſiſſimus ipſe, à me quæſiuit, quænam ſint limina
Apoſtolorũ, quæ viſitare teneantur Epiſcopi, Ar- 12
chiepiſcopi, Primates, & Patriarchæ ſingulis annis, ex cõſtitutione Gregorij Tertij, aliàs Octaui, *de qua in cap. ego N. in fine, de iureiur.* vel ex cõſtitutione Sixti Papæ V. quæ eſt in eius Bullario in ordine 17. ſingulo quoque triennio in Italia, extra, quadriennio, in longinquis partibus conſtituti, quinquennio, longiſſime autem remoti, decennio: quod inſtitutum tertio quoque, quarto, quinto, & decimo anno repetere, & obſeruare tenentur. Et quid teneantur facere ipſi eccle-

ſiarum

ſiarum Prælati, vti dici poſsit, ipſos viſitaſſe
limina Apoſtolorum.
13 Sed in primis ſciendum eſt, huiuſmodi inſti-
tutum iam ab initio naſcentis Eccleſiæ, vel ab
ipſis Apoſtolis, dictante Spiritu ſancto, ortum
habuiſſe: quod verum eſſe puto hac coniectura:
nam Anacletus, qui quintus in ordine fuit Ro-
manus Pontifex, & Zacharias, vt refert Gratia-
nus *in can. iuxta, 93. diſt.* ita conſtituunt. Iuxta
ſanctorum Patrum, & canonum inſtituta omnes
Epiſcopi, qui huius Apoſtolicæ Sedis ordinatio-
ni ſubiacent, qui propinqui ſunt, annue circa
idus Maij ſanctorum Principum Apoſtolorum
Petri, & Pauli liminibus præſententur, omni oc-
14 caſione ſepoſita. Qui verò de longinquo, iuxta
chirographum ſuum impleant: qui autem huius
conſtitutionis contemptor extiterit, præterquã
ſi ægritudine fuerit detentus, ſciat ſe canonicis
15 ſubiacere ſententijs. Quòd ſi Anacletus dicit
iuxta ſanctorum Patrum, & canonum inſtituta:
dicendum quoque eſt, huiuſmodi inſtitutionem
iam ab antiquiſsimis temporibus fuiſſe, vel, vt
dixi, ab ipſis Apoſtolis, quorum nonnullos, vi-
16 diſſe Anacletum pluſquam veriſimile eſt. Quæ
cum forte in deſuetudinem abijſſent, renouauit
Zacharias, vti videre eſt in canone quarto ſyno-
di Romanæ ſub eodem Papa habitæ, quæ extat
in bibliotheca Vaticana. Sic quoque Grego-
rius Tertius, tradendo formulam iuriſiurandi,
quod ſanctiſsimo Domino Papæ Epiſcopi, &
17 alij maiores eccleſiarum Prælati præſtare de-
bent, de quo *in d. cap. ego N.* decreuit inter cæ-
tera, vt iurarent, ſe ſingulis annis limina Apo-
ſtolorum viſitaturos. Sanctiſsimus verò Papa
Sixtus Quintus, diſciplinæ eccleſiaſticæ reſti-
tuendæ ſtudioſiſsimus, cum animaduerteret, ob
non ſeruatam dictam conſtitutionem Chriſtia-
no populo perquam neceſſariam, plurima, eaq.
grauiſsima ſcandala, & incommoda Eccleſiam
accepiſſe, eccleſijs ipſis, earumq. Paſtoribus
mirifice conſulendo, mandauit, non vt ſingulis
annis limina viſitarent, ſed tertio, quarto, quin-
to, atque decimo anno.

At videamus, quæ ſint iſta limina, quæ Epiſ-
copi, Archiepiſcopi, Primates, & Patriarchæ iu-
riſiurandi religione viſitare promittunt. Vulgò
18 homines exiſtimant, limina Apoſtolorum eſſe
Baſilicas ſanctorum Petri, & Pauli, cum vnicus
19 ſit Apoſtolorum Princeps, nempe Petrus: alter
ob excellentiã doctrinę dicitur ſimpliciter Apo-
ſtolus, videlicet Paulus: quibus aſſentire vide-
tur Antonius de Butrio *ad d. cap. ego N. num. 9.*
alij Baſilicas ſanctorum Petri, & Ioannis Late-
ranenſis, quòd in eorum eccleſijs condita ſint
20 ipſorum Apoſtolorum ſanctiſsima corpora. No-
ſtri tamen omnes, quotquot viderim, vno ore
fatentur, limina Apoſtolorum eſſe ipſam curiam
Romanam, vbicumque, ſcilicet, adeſt Papa,
Abbas ad d. cap. ego N. num. 6. Hoſtienſ. num. 8.
Felin. num. 9. Ioan. à Turrecremata ad d. can.
iuxta, in verbo liminibus, Speculat. tit. de legat.
§. nunc oſtendendum, num. 58. Stephanus de
Caieta in repet. can. ad limina, num. 1. 30. q. 1.
nec etiam diſſentit idem ipſe Antonius de Bu-
trio loco citato: quia ait, quid comprehenda-
tur appellatione liminum Apoſtolorum, dic Pe-
tri, & Pauli: vel Apoſtolorum, id eſt curiam
Romanam. Non eſt itaque dubium, quin om-
nes iuris Pontificij interpretes limina Apoſto-
lorum pro curia Romana accipiant.

Nec aliter intelligi poteſt ex eo, quòd Gre- 21
gorius Tertius auctor illius conſtitutionis, *d. c.*
ego N. dicit: viſitabo, niſi eorum abſoluar li-
centia. Quæ ſane verba referri nequaquam poſ-
ſunt ad Apoſtolos, qui mortui ſunt, vt perite
conſiderat Hoſtienſis *d. num. 8.* necnon alij om-
nes, ſed ad ipſum Pontificem Maximum, qui il-
lis liminibus præeſt, & qui auctoritate ipſorum
Apoſtolorum fungitur, & eorũ vices gerit: idq.
facile ex verbis *d. can. ad limina*, intelligi poteſt,
cuius verba ſunt hæc. Ad limina beatorum Pe-
tri, & Pauli Apoſtolorum Principum hic præ-
ſens homo, nomine Stephanus orationis cauſa
veniens, noſtro præſulatiui ſuggerendo inno-
tuit, &c. vbi idem Stephanus de Caieta ait. No- 22
ta primò, quòd limina Apoſtolorum ibi eſſe
intelliguntur, vbi eſt Papa, vt patet, dum dicit:
Ad limina Apoſtolorum, & ſubdit, noſtro præ-
ſulatui. Quod & ratio ſuadet: id etenim à ſan-
ctiſſimis illis Patribus fuit ſancitum, vt eam, quã
decet, Epiſcopi omnes Romano Pontifici reue- 23
rentiam exhiberent, ſummo nempe Chriſtiano-
rum Paſtori, atque capiti: quod indicat etiam
Gratianus, qui poſtquam verba Cypriani de
vnitate eccleſiæ, *in can. 3. ead. diſt. 93.* retulit,
qui cathedram Petri, ſuper qua fundata eſt Ec-
cleſia, deſerit, in Eccleſia eſſe non confidat,
addit ipſe: Epiſcopi verò, qui Apoſtolicæ ordi-
nationi ſubiacent, etiam hanc reuerentiam de-
bent, vt ſeſe ſingulis annis Apoſtolorum limini-
bus repræſentent: mox ſubijcit *d. can.* iuxta
ſanctorum Patrum. Ideo Speculator *in d. §. nunc*
oſtendendum, in fine, & poſt eum Anton. de Butr.
ad d. cap. ego N. quærit, an Epiſcopus, qui ſin- 24
gulis annis viſitare limina Apoſtolorum iureiu-
rando ſe adſtrinxit, fuerit ſecurus, ſi viſitauerit
Legatum, reſpondit non eſſe: quia limina Apo-
ſtolorum ibi eſſe intelliguntur, vbi eſt Papa; &
aliud eſt Sedes, aliud Legatus.

Sed quid facere teneantur Epiſcopi, vt limi-
na Apoſtolorum viſitaſſe dicantur, ex interpre-
tibus noſtris haud ſatis conſtat, immo de ipſis
Epiſcopis, ne verbum quidem. Verum, quo-
niam *d. c. ego N.* cauetur, vt poſſint per nuncium
viſitare,

viſirare, quærunt Hoſtienſis , Abbas, Antonius
de Butrio , quo modo viſitabunr per nuncium ,
& reſpondent : quòd Epiſcopus mitter nuncium
cum litteris patentibus ſtatum eccleſiæ conti-
26 nentibus . Quorum reſponſio mihi argumento
eſt, quòd Epiſcopi,cum per ſemetipſos viſitant,
tenentur facta prius beatorum pedum deoſcula-
tione , ſtatum ſuarum Eccleſiarũ ipſi beatiſſimo
27 Papæ referre , idq. non ſcriptis , ſed oretenus ,
quod videtur innuere & ipſe Sixtus Papa Quin-
28 tus *in d.conſt.* 17. ibi . Iurent iuxta formulam in
libro Cãcellariæ Apoſtolicæ, Quinterno appel-
lato, nuper deſcriptam, ſe, beatiſſimorum Apo-
ſtolorum Petri , & Pauli limina , ſtatutis in hac
noſtra conſtitutione temporibus , perſonaliter ,
ac per ſeipſos viſiraturos, ac nobis , & ſucceſſo-
ribus noſtris pro tempore exiſtentibus Romanis
Pontificibus rationem reddituros de toto eorũ
paſtorali officio, deq. rebus omnibus ad ipſarũ ,
quibus præſunt , eccleſiarum ſtatum , ad cleri ,
& populi diſciplinam, animarum denique , quæ
illorum fidei creditæ ſunt ſalutem , quouis mo-
do pertinentibus,& viciſſim mandata Apoſtoli-
ca humiliter recepturos , & quàm diligentiſſi-
me executuros : quodque cum ſatis per ſe clarũ
non eſſet, videlicet, an ſtatum eccleſiarum ſcri-
ptis, aut verbotenus referre tenerentur,præſtã-
29 ſtantiſſimi Patres , qui à Sanctirare ſua pro in-
terpretatione, & executione Concilij Tridenti-
ni ſelecti ſunt, decreuerunt,eſſe in ſcriptis dan-
dum,ſiue per ſemetipſos viſitent, ſiue per nun-
cium : idq. rectiſſime,vr ſolent omnia,tum quia
huiuſmodi relatio in congregatione dictorum
ampliſſimorum patrum legitur,& exactiſsime
examinatur,vt ſi aliquid pro recto regimine ,
& adminiſtratione Eccleſiarum, quibus præſunt
Epiſcopi, antea omiſerunt,attẽtius deinceps in-
uigilare velint,admonentur,exhortatione accẽ-
duntur , & iubentur , tum quia relationes illæ ,
quæ ſcriptis fiunr , ad perpetuam rei memoriã ,
& pro conſeruatione ipſarum Eccleſiarum ſta-
tus conſeruantur: & ſi qua emendanda ſunt,aut
corrigenda, curant diligenter, vt emendenrur,
ac corrigantur. Quæ omnia argumento ſunt,li-
mina Apoſtolorum,nihil aliud eſſe,quàm ipſum
30 Apoſtolicum,hoc eſt CHRISTI Vicarium , &
Apoſtolorum, Petri, & Pauli ſucceſſorem, *c.pro*
humani, de hom:c. lib.6.
31 Sed quæret curioſus,& dicet . Quid opus fuit
dicere,viſirare limina Apoſtolorum , ſi limina
ſunt ipſe Romanus Pontifex? ſatis enim erat di-
cere,viſitare Papam ? Reſpondeo, id eſſe hono-
ris cauſa factum, hoc eſt, ob illum honorem , &
reuerentiam, quam beatiſsimis illis Apoſtolis ,
cuius vices ruetur Papa,præſtare debemus,& vt
euitaretur faſtus ille verborum,vt ita dicam, de
viſitãdo Papa. Nam licet Papa,*vt ſup.ad* §.*Epiſ-*
copus,diximus,ſit ſummus ſacerdos,Princeps ſa-
cerdotum,Põtifex Max.vniuerſalis Papa, & or-
bis verus,& ſolus Epiſcopus,atque Paſtor,eumq.
ita recognoſcere teneamur,cum tamen Epiſco- 32
pi eius fratres ſint , atque ita ab ipſo vocari ſo-
leant,*vt videre eſt ſupra ad* §. *dilecto*, ſuperbiæ
quodammodo eſſet, ipſos teneri ad viſirandum
Papam,quoniam humilitas eſt fundamentum,& 33
baſis ſanctitatis,quæ in ſummo Pontifice maxi-
me debet elucere,*Matth.*23.*can.contra morem,*
*prope fi.diſt.*100.*can.dominus*,93.*diſt.c.vlt.* 99.
diſtin.can.nullus, 9.*q*.3.*can.quicumque*,26.*q*.5.
*Decius conſ.*151.*n*.4.*lib*.1. ob idq. ſe ſeruos ſer-
uorum Dei appellare voluerunt,*vt latius ſup.ad*
§.*ſeruus ſeruorum,ſcripſimus*. Ideo dixerũt limi-
na Apoſtolorum,non Papam, nec Pontificem 34
Max.non ſummum ſacerdotem, non totius do-
minici gregis Paſtorem . Nullus ſiquidem fere
eſt ex Epiſcopis,qui Romam veniat, ac non ſolũ
limina Apoſtolorum Petri, & Pauli, ſed etiam
alias quinque, & ſeptem Baſilicas antiquitare ,
& excellentia ſanctitatis inſignes non viſitet .
Nam præter Epiſcopos quamplurimi ſunt , qui 35
religionis ergo Romam proficiſcuntur , vt limi-
na Apoſtolorum,& alia pia loca viſitent,& ſan-
ctorum reliquias venerentur . Hinc factum au-
tumo, vt viſitatio illa, quam Pontifici Maximo
Epiſcopi obedientiæ cauſa facere debẽt, limina
Apoſtolorum ſit nuncupata : vel dici poteſt, ip-
ſum Papam eſſe limen ad Apoſtolos,vt ſicut li- 36
men eſt ingreſſus ad eccleſiam , quodq. in ec-
cleſia continetur , dignius eſt limine , ita quia
Apoſtoli Papa ſint digniores , ab illis denomi-
nata ſint limina , non ab ipſo, vt per eum ad
Apoſtolos haberetur ingreſſus . Hæc de limini-
bus, quæ quãuis ſint ingreſſus, & ianuæ ad ædi-
ficium , mihi tamen huius de indultis tractatus
finis, & exitus ſunt , cui extremam manum im-
pono Kalend. Aprilis,anno Domini M. D. XC.
Romæ,ſeptimo ſcilicet menſe,ex quo hanc pro- 37
uinciam ſuſcepi,cum Kal. Septemb. anni elapſi
ipſum inchoauerim : vnde mirum nõ erit,ſi plu-
ra hic deſiderari curioſus lector animaduertet :
quæ artexere nec temporis anguſtia , nec pluri-
mæ occupationes permiſerunr . Quidquid illud
ſit, CHRISTO Deo noſtro gratias ago,qui ſo-
lus eſt ſplendor gloriæ, & virtutum remunera-
tor vnà cum æterno eius Patre , & viuificante
Spiritu nunc,& ſemper,& in ſempiternũ,Amen.
Tu amice iuris ſtudioſe laboribus noſtris felici-
ter vtere , & vale .

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

INDEX LOCVPLETISSIMVS EORVM, QVAE IN VTROQVE VOLVMINE NOTATV DIGNA SVNT:

A

AARON CHRISTVM repræſentat. pag. 230. num. 76
Aaron Dei iuſſu Pontifex electus, & conſecratus. 140.2
Aaron, & Moyſes, an ſimiliter CHRISTVM repræſentarent. 230.77
Aaron filij ſacerdotes conſecrati. 140. 2
Abbas ab Epiſcopo confirmatur. 82. 4
Abbas aliena iura Epiſcopalia præſcribere poteſt. 190. 31
Abbas, an abſoluat ab omni caſu excommunicatos. 190.26
Abbas, an dicatur Eccleſiæ ſponſus. 435. 70
Abbas, an poſsit remouere Priorem canonice electum abſque cauſa, & quid obſeruetur in Gallia. 455. 49
Abbas commendatarius. Vide Commendatarius.
Abbas criminaliter in monachos agere poteſt. 189.25
Abbas de crimine in monaſterio cōmiſſo cognoſcit. 189.17
Abbas Epiſcopos ab omni caſu excommunicatos abſoluit. 190. 28
Abbas, etiam congregatione renitente, ſi indignus ſit, deponitur. 189. 3
Abbas, etiam non benedictus, cæteris, præterquam Epiſcopo, antecellit. 189. 10
Abbas, etiam pro nobili homine, aut magnate accipitur. 83. 11
Abbas excommunicare poteſt. 190. 24
Abbas excommunicatos ex manuum in clericos iniectione abſoluere poteſt. 190. 26
Abbas ex priuilegio Epiſcopalia inſignia defert. 190. 35
Abbas feudum dat. 82. 10
Abbas hodie clericatum, niſi ſubdito, non confert. 190.37
Abbas in aliena diœceſi beneficij collationem habere poteſt. 190. 33
Abbas in forma iudicij criminaliter non iudicat. 189. 15
Abbas, in monachos quam iuriſdictionem habeat. 189. 14. & 15
Abbas monachis omnibus imperat. 82. 1
Abbas negligens ſubditorum curam punitur. 189. 1
Abbas non benedictus inſignibus Abbatialibus vtitur. 189 8
Abbas non conſecratus, an tali nomine vocetur. 189. 7
Abbas omnia bona monaſterij adminiſtrat. 82. 7
Abbas, Prior, & quæuis dignitas ex alio monaſterio, an eligi poſsit. 449. 8
Abbas, qualis eſſe debeat. 188. 2
Abbas, quando præcedat canonicis. 189. 11
Abbas, quando præcedat Archidiacono. 189. 12
Abbas quid facere teneatur, vt excuſetur de benedictione non accepta. 189. 7
Abbas Sancti Benigni, qualem habeat beneficiorum collationem, & vbi. 190 33
Abbas ſuos monachos punit, ſicut Epiſc. ſibi ſubditos. 188. 1
Abbas, vbi habeat iura Epiſcopalia. 190. 30
Abbatis benedictio non imprimit characterem. 189. 8
Abbatis electio aliquando ab Epiſcopo pependit. 82. 2
Abbates ius congregandi ſynodum habere poſſunt, quod tamen oſtendere debent. 483. 18
Abbates olim Oſtiario obſequium præſtare tenebantur. 148. 4
Abbates, quibus minores ordines conferre poſſint. 440.24
Abbates, tanquam Epiſcopo inferiores, quattuor tantum menſium collationem habent. 459. 92
Ab Abbatibus iuriſdictionem temporalem habentibus in Subalpina ditione ad Senatum appellatur, & quare. 104. 51
Abbatiſſa eſt ſui monaſterij abſoluta moderatrix. 194. 29
Abbatiſſa per annum benedictionem negligens, ius ſuum amittit. ibid. 31
Abbatiſſa per iudicem excommunicare poteſt. ibid. 40
Abbatiſſa, an feudi cauſa monaſterij ſepta exire poſſit. 195.43
Abbatiſſæ quando monaſterio exire liceat. 85. 13
Abbatiſſæ eligendæ quot anni ſint neceſſarij. 194. 30
Abbatiſſa ex priuilegio beneficia confert. ibid. 41
Abbatiam S. Benigni auctor aliquanto tempore adminiſtrauit. 190. 33
Abbatiſſalis numeratur inter inferiores dignitates. ibid. 35
Abbatiſſas in CHRISTO filias vocat Papa. 374. 14
Abducens delinquentem ab Eccleſia ex libris Baſilicis verberatur, & deportatur. 112. 6
Abel decimas Domino dedit. 308. 3
Abbreuiatorum beneficiorum appellatione, an veniant beneficia etiam abbreuiatorum de parco minori. 472.48
Abbreuiatorum omnium, & de maiori, & de minori, beneficia an ſint reſeruata. ibid. 49
Abbreuiatorum, qui ſint antiquiores, incertum videtur. 472. 51
Abbreuiatorum de maiori, aut de minori dicto, an ſtandum ſit circa ſtylum curiæ. ibid. 53
Abbreuiatores de maiori ſunt iuris periti, alij, vt plurimum, ignari. ibid. 53
Abbreuiatores de maiori, & minori vnum faciunt collegium. ibid. 50
Ab Archiepiſcopo Tarantaſienſi ad Senatum Subalpinum appellatur. 104. 51
Ab Archiepiſcopo Taurinenſi ad Senatum Subalpinum appellatur. ibid 51
Ab Eccleſia abducentes, qui eò confugiſſent, capite puniri Leo Cæſ. mandat. 112. 6
Ab Epiſcopis, tanquam Principibus temporalibus, ad ſuperiorem Principem appellatur. 104. 51
Ab Epiſcopi ſententia non prouocatur. 79. 22
Ab Epiſcopis iuriſdictionem temporalem, tanquam domini temporales habentibus, non appellatur ad iudicem Eccleſiaſticum. 104. 51
Abraham nomen mutatum eſt, & quare. 368. 15
Abraham Melchiſedech ſacerdoti decimas dedit. 208. 3
Ablatiui abſoluti ſolent importare cauſam finalem. 281.119
Abſciſſio membri reſeruata eſt. 183. 27
Abſens, à legis notitia quando excuſetur. 513. 61
Abſens condemnari non debet. 203. 72
Abſens Reipublica cauſa aduerſus eum, qui pariter Reipub. cauſa abeſt, an ſit reſtituendus. 304. 112
Abſens Reipublicæ cauſa aduerſus eum, qui pariter Reipublicæ cauſa abeſt, an ſit reſtituendus. 447. 20
Abſentia longa habetur pro morte. 431. 24
Abſentia multum de priuilegio demit. ibid. 25
Abſentiæ cauſas quis approbare teneatur. 431. 11
Abſolutio à iuramento mulieri pro alienatione fundi dotalis, ſeu donati propter nuptias quando danda ſit. 358. 179
Abſolutio petenti interdum datur, quæ alioquin non eſt neceſſaria. 351. 139
Abſolutio à blaſphemia publica, & notoria Epiſcopo reſeruatur. 183. 25
Abſolutio excommunicationis maioris Epiſcopo reſeruatur. 183. 25

I N D E X.

Abſolutio à iuramento data ad agendum tantum, parte non citata, valet, & quare. 375. 172
Abſolutio à iuramento ad effectum tollendæ obligationis ex contractu, an concedi poſſit, parte non citata. 353. 172
Abſolutio data ad agendum contra contractū, eius vires non minuit, ſed iuranti agendi tantum facultatem permittit, data ad ſoluendam obligationem ex contractu per iuramentum procedentem, omnino contractum deſtruit. 356. 168
Abſolutio an data ſit ad effectum agendi dumtaxat, an ad contractus reſciſſionem. 356. 168
Abſolutio an concedatur ad effectum excipiendi. ibid. 169
Abſolutio an concedatur ad agendum contra contractum celebratum in forma Cameræ Apoſtolicæ. ibid. 170
Abſolutio à quouis iuramenti vinculo, an concedi poſſit, parte non vocata. ibid. 171
Abſolutus ad agendum contra contractum iuratum poteſt declinare tribunal Eccleſiaſticum, in principali cauſæ cognitione, & quare. 361. 214
Abſolutio à vinculo illius iuramenti, quod eſt ad promiſſionem actus turpis, contractumq. turpitudinem continentem præſtitum, neceſſaria. 349. 126. & 350. 134
Abſolutionis ad effectum agendi, & ad tollendam obligationem differentia. 359. 174
Abſolutionis ſententia in vno foro lata non parit in alio rei iudicatæ exceptionem. 217. 85
Abſolutione an indigeat, qui temere iurauit. 351. 139
Abſolutione ad effectum agendi ab Eccleſiaſtico iudice impartita, an principalis ipſius contractus controuerſia corā eodē iudice, an vero corā ſeculari finiri debeat. 360. 203
Abſolutus à iuramento, an ſemper apud Deum tutus ſit. 358. 182
A Cardinalis ſententia, quando appelletur. 171. 37
Acatius Epiſcopus vaſa ſacra ad captiuos redimendos diſtraxit. 117. 31
Acatius Amidæ Epiſcopus aurea, & argentea vaſa conflauit, vt pauperibus ſubueniret. 290. 211
Acceſſorium ſequitur naturam ſui principalis. 18. 45
Acceſſorium non trahit ad ſe principale, ſed contra. 361. 206
Accidentia contractus, quæ ſint. 341. 77
Accurſius de proprio nomine gloriatur. 377. 8
Accurſius dictus, quòd accurrat, & ſuccurrat. ibid. 9
Accurſius fallitur. 109. 13
Accurſius dixit, legem ciuilem habere vim Apoſtolicam, quoad iuramenta. 124. 19
Accuſans clericos apud ſecularē iudicē, ſuo iure cadit. 111. 26
Accuſans Epiſcopum viginti auri pondo mulctādus eſt. 80. 33
Accuſari quocumque die poteſt, non autem inquiri. 324. 28
Accuſator clerici, ſi nō probet, quæ obijcit, infamis eſt. 111. 32
Accuſationem legitimam præcedere debet inſcriptio. 232. 87
Acolythorum officium. 144. 55
Acolythi vere clerici non ſunt. 61. 14
Acolythi, & iuuenes idem ſunt. 60. 7
Acolythi officium eſt funalia deferre. ibid. 8
Acolythatus datur etiam in priuilegium dignitatis, & tunc non eſt ordo. 472. 45
Acolythatum, prout eſt dignitas, ad omnes ſacros ordines illegitimus diſpenſatus an poſſit obtinere. ibid.
Acquiſitio, quamquam proprie vſucapio non eſt, tamen pro vſucapione habetur. 290. 202
Acquiſitum propria induſtria magis, vel minus ſit acquirentis, quam quod aliena. 388. 12
Acrimonium pœna eſt. 105. 3
Acta ſeruata corā Vicario Epiſcopi, cuius poteſtas probata nō ſit, ſi à partibus non improbentur, an valeant. 478. 16
Actio ex iuramento, mero, & ciuili iure nulla oritur, nec tollitur. 298. 51
Actio ex iuramento orta inter prætorias connumerari debet. 298. 51
Actio vtilis ex contractu datur, ſi adſit cauſa, ex qua iuratum ſit. ibid. 52
Actio vtilis, vnde dicta. ibid. 52
Actio in factum competit ex iuramento, ſicut ex iudicato. 124. 16
Actio directa cui detur. 299. 54
Actionum omnium principium ab in ius vocatione proficiſcitur. 232. 89
Actio in rem aduerſus malæ fidei poſſeſſorem olim iure ciuili erat perpetua. 303. 96
Actio omnis, quæ ex edicto prætoris de iureiurando datur, dicitur vtilis, reſpectu iuris ciuilis. 298. 50. & 55
Actionem dabo, in edicto Prætoris, quo modo intelligatur. ibid. 50
Actiones priuatorum x. vel xx. vel xxx. annorum præſcriptione excluduntur. 119. 51
Actiones Romanæ Eccleſiæ centum annorum præſcriptione excluduntur. 119. 51
Actiones Eccleſiarum quadraginta annorum præſcriptione excluduntur. 119. 51
Actiones priuatorum triginta annis præſcribuntur. 118. 41
Actiones Romanæ Eccleſiæ ſecundum Cuiacium non gaudent centum annorum præſcriptione. 118. 46
Actiones, iura, debitorum nomina, mobilium, vel immobilium dictione minime continentur. 289. 196
Actiones Eccleſiæ centum annis præſcribuntur. 118. 42
Actiones, quæ ex delicto oriuntur, dicuntur ciuiles, & criminales. 249. 68
Actiones, quæ ex delicto oriuntur, quando dicantur ciuiles, & quando criminales. ibid. 69
Actiones tertiam conſtituunt ſpeciem, quando non eſt neceſſarium, vt inter mobilia, & immobilia connumerentur. 289. 197
Actiones, & nomina debitorum, an inter immobilia, vel mobilia connumerentur. 289. 195
Actor rei forum ſequitur. 215. 214
Actus humanus iuramento ſenſum dat. 125. 27
Actus ex mera Principis liberalitate, nec tertio præiudicans, an late ſit interpretandus. 421. 13
Actus ſumit robur ab eo, qui iuriſdictionem mandat. 415. 72
Actus iudiciarius in Eccleſia initus valet in ijs, quæ ſunt voluntariæ iuriſdictionis. 326. 43
Actus voluntariæ iuriſdictionis die feriato initus valet, ſed exercentes peccant. 326. 44
Actus vnus, an alterius effectum repræſentare poſſit. 463. 29
Actus interiores, qui ſint. 257. 9
Actus in dubio præſumitur validus, & iuſtus. 500. 6
Actus morales ex fine ſpeciem ſortiuntur. 350. 130
Actus nullus nullam parit actionem, neque perpetuae iuriſdictionem. 324. 26
Actus bono publico noxius natura ipſa improbatur. 126. 36
Actus formæ contrarius, etiam de partium conſenſu, nullus eſt. 523. 82
Attius Nauius Augur cotem nouacula diſcidit. 20. 12
Adagium, neque mel, neque apes, quid ſibi velit. 274. 29
Ad aras confugientes tuti. 36. 3
Adam minus peccauit, quàm Eua: & quare. 264. 87
Ad decimarum ſolutionem, an quis teneatur, ſi non petantur. 315. 62
Adictio propria ſignificatione ad eam acquiſitionem refertur, quæ ſola legis nititur auctoritate. 299. 60
Adiectio, pignorum quæ dicatur. 299. 62
Adiectio, bonorum dicitur, vbi non eſt propriæ hæreditas, ſed ſola Principis auctoritate, quis pro hærede habetur. 299. 60
Adminicula contractus, quæ. 339. 47
Adminicula contractus quo modo intelligat Accurſ. 342. 75
Adminicula etiam accipiuntur ita, vt res ſine illis conſiſtere non poſſit. 342. 76
Adminiculum quoque dicitur iuriſdictionis coercitio. 342. 77
Adminicula in l. pacta conuenta, ff. de contrahen. empt. quo modo intelligantur. 342. 77
Adminiſtratio Eccleſiæ, quando promiſſa Petro à Christo ſit. 159. 37
Adminiſtratio Eccleſiæ non fuit data Petro, viuente Christo, & quare. 159. 36
Ad monachatum quemquam cogere peccatum eſt. 149. 24
Adoptio ſub Pontificibus fuit. 26. 5
Adoptari an poſſint, qui ſui iuris ſunt. 402. 15
Adoptante extraneo filius patria poteſtate non liberatur. 402. 13
Ad Patriarchas appellatur, omiſſis medijs. 176. 11
Adrianus Carolo Magno, & Leo Othoni facultatem confirmandi ſummum Pontificem conceſſerunt. 213. 46
Adrianus Papa Carolum Magnum, vt Romæ opem ferret, rogauit. 55. 16
Ad ſacerdotium apud Gentes nemo cogi poterat. 12. 15
Ad ſalutem neceſſaria à ſummo Pontif. pendent. 207. 110
Ad Veſtalium ſacrificia homines non ingrediebantur. 21. 10
Adulter iure etiam ciuili inconſulto Epiſcopo in Eccleſia capi non poteſt. 265. 97
Adulterij crimen eſt miſtum, & a iudice Eccleſiaſtico cognoſci debet, præſertim, quo ad tori ſeparationem. 214. 58
Adulteri, an poſſint muniri ab Eccleſia extrahi. 261. 56

Adulteri non ſunt tuti in Eccleſia. 112. 2
Aduocati litterarum contemplatione plura habent priuilegia. 475. 80
Adytum templi ſoli Pontifices Hebræorum ingrediebantur. 158. 13
Aegynetæ decimas ex ſpolijs hoſtium Dijs quibuſdam dedicarunt. 35. 12
Aegypti ſelectis viris hiſtoriam texendam commiſerunt. 27. 11
Aegyptij ſuos Reges vnde deligerent. 28. 7
Aegyptiorum ſacerdotes iudices. 30. 3
Aegyptiorum Rex diſciplinam à ſacerdotibus petebat. 28. 8
Aemilius Conſ. noluit collegam in fauſtis augurijs pugnam inire. 20. 17
Aemilius Scaurus in carcerem ductus, quòd mortuo collega, ſe Cenſura abdicare noluiſſet. 17. 13
Aeſculapio pro ſalute votum factum. 42. 13
Aeſculapius, quare Deus exiſtimatus. 2. 11
Aetas legitima, quæ. 149. 17
Aetas legitima monachatui neceſſaria. ibid.
Aetas requiſita ad quoduis beneficium. 481. 2. cum ſeqq.
Aetas noſtra potius accepta obſeruare, quàm noua docere poteſt. 366. 4
Affectio facit ceſſare præſumptionem. 388. 9
Affectio maior in beneficijs vacantibus in Vrbe, quàm in curia, & quare. 439. 7
Affectio, quæ iuſta dicatur. 388. 3
Affectio non cadit in acquiſitis. 388. 12
Affectus eſt maximus erga maiorum imagines. 389. 16
Affectus an puniatur, ſi non ſit ſequutus effectus. 261. 62
Affirmare an ſit plus, quàm dicere. 333. 3
Africana concilia quem honorem S. Damaſo Papæ detulerint. 161. 56
Africa tyronum præbitione exempta. 12. 15
Agapitus Papa ſacra vaſa oppignerauit. 117. 30
Ager conductus ita præſtari debet, vt quis eo frui poſſit. 284. 144
Ageſilaus grandem decimam Apollini Delphico dono dedit. 35. 12
Agrippinenſes & nomen coloniæ, & ius Italicum habuerunt. 71. 36
Alaricus Romam capit anno Sal. 410. 54. 6
Albanus Cardinalis laudatur. 168. 1
Albo galero ſolus vtebatur Flamen Dialis. 18. 36
Alciatus, quoad commendatarios, reprehenditur. 132. 7
Alciatus reprehenditur. 344. 95
Alcibiades a ſacerdotibus vtriuſque ſexus excommunicatus. 32. 10
Alexander quàm erga ſacerdotes religioſus. 29. 11
Alexander Hebræorum Pontificem adorauit. 29. 12
Alexander Deum in Pontifice ſe adoraſſe reſpondit. 29. 12
Alexander captiuos omnes vendi, præter ſacerdotes, iuſſit. 29. 11
Alexander erga deos religioſus. 45. 17
Alexander in ſacras ædes impius, peſtilentia exagitatur. 37. 14
Alexander ſeruum è templo abduci ad ſupplicium noluit. 37. 13
Alexander à Paulo Apoſtolo excommunicatus, quia blaſphemus erat. 105. 1
Alexander Seuerus templorum frequentator. 44. 18
Alexander Seuerus Imper. quantum ſacerdotibus detulerit. 94. 2
Alexan. Imp. ethnicus, quantum Pontificibus, ac perſonis ſacris detulerit. 25. 11
Alexander Imperator ſæpe fecit iudices ius gladij habentes. 221. 7
Alexander Imper. honores iuris gladij nunquam vendi paſſus eſt. ibid.
Alexander Tertius Papa, Federicum primum imperio priuauit. 225. 41
Alexander III. Papa Federico pœnitenti, Syriam pœnæ ergo imperauit. 107. 20
Alexander III. Papa Venetijs delituit. ibid.
Alexander VI. Papa anno 1493. Hiſpaniarum regibus Indias ad Occidentem vergentes conceſſit. 224. 30
Alexander iuriſconſultorum conſultiſſimus. 262. 66
Alexandri Cardinalis de Montealto indoles laudatur. 81. 43
Alexius Imper. Conſtan. de Romano primatu in fœdere ſanciendo cauit. 70. 29
Alfonſus Daualus Vaſti Marchio laudatur. 398. 54
Alfonſus Geſualdus Card. Epiſcopus laudatur. 227. 62
Alienare dicitur, qui ſeruitutibus non vtitur. 279. 89
Alienatio bonorum Eccleſiæ maioris Conſtant. à Leone, & Anth. prohibita. 115. 7
Alienatio cum cauſa dominium transfert. 276. 56
Alienatio iurata fundi dotalis, vel propter nuptias donati an valeat, ſi ius, aut dolus non interceſsit. 354. 164
Alienatio omnium bonorum Eccleſiaſticorum à Iuſtiniano interdicta. 115. 8
Alienatio prædij propter nuptias dati, conſentiente muliere, an valeat. 354. 160
Alienatio propriè intelligitur, quando directa dominia transferuntur. 279. 92
Alienatio quid in ſe contineat. 486. 7
Alienatio quælibet per imaginariam emptionem, ſicut hæredis inſtitutio, & emancipatio fiebat. 281. 118
Alienatio rerum Eccleſiaſticarum an teneat, ſi clerici non interfuerint, ſciuerint tamen, & tacuerint, vel ratum habuerint. 291. 216
Alienatio rerum Eccleſiaſticarum quibus ex cauſis permittitur. 290. 206. cum ſeqq.
Alienatio rerum mobilium, quæ ſeruando ſeruari nõ poſſunt, ab Eccleſia admittitur. 289. 194
Alienatio rerum propter nuptias donatarum facta à marito, conſentiente, & iurante vxore, an valeat. 360. 200
Alienatio vſucapionem continet. 279. 88
Alienationis fundi dotalis prohibitio an extendatur ad res paraphernales. 360. 194
Alienationis forma in rebus Eccleſiaſticis quæ ſit. 290. 213
Alienationis prohibitio maiorum reſpectu tenet. 388. 6
Alienationis ſignificatione continetur perpetua locatio, ſicut & manumiſſio. 279. 93
Alienationis verbum in materia Eccleſiaſtica, prout in ſtatutis capitur largiſſimè. 278. 88
Alienationis verbum pertinet ad directi, & vtilis dominij tranſlationem. ibid.
Alienationis verbum in materia Eccleſiaſtica largiſſimè capitur. 486. 4
Alienatione prohibita, cenſetur prohibitus omnis actus, per quem fit tranſlatio dominij. 279. 90
Alienatione prohibita, quæ intelligantur prohibita. 279. 91
Alienatione prohibita, an cenſeatur prohibita permutatio. 280. 109
Alienatione prohibita, prohibetur omnis actus, per quem transfertur quoduis dominium. 488. 5
Alienationes pernicioſæ rerum dotalium remedio egent. 359. 189
Alienationes, & renunciationes iuramento firmantur. 344. 96
Alienæ rei hypotheca nulla eſt: oritur tamen inter contrahentes actio pignoratitia. 354. 159
Alimenta, nec veſtimenta, nec vlla res neceſſaria interdici debet ei, qui ad Eccleſiam confugerit, ne videatur in Eccleſia obſideri. 265. 94
Altare figuram Chriſti ſignificat. 137. 11
Altare vngitur, & conſecratur. ibid.
Altare non conſecratur, niſi lapideum. 137. 12
Altare non conſecratur abſque Sanctorum reliquijs. 137. 13
Altare non erigitur abſque Epiſcopi decreto. 137. 14
Altari amoto, non conſecratur Eccleſia. 138. 27
Altaria, ſanctuaria, vocata ſunt. 138. 26
Altaria in ſacrificijs coronabantur. 39. 1
Alternatiua an gaudeat, qui eam acceptauit, & non reſidet. 517. 20
Alternatiua, an ſit gratia fauorabilis. 503. 5
Alternatiua, an maius ſit indultum. 517. 10
Alternatiua, an ſit fauorabilis. 518. 31
Alternatiua ſemel recuſata, an poſſit reuiuiſcere. ibid.
Alternatiuæ, & indulta ſunt gratiæ fauorabiles. 416. 89
Alternatiua quare ordinarijs concedatur. 517. 19
Alternatiuæ acceptatio, an cenſeatur continuata. 517. 25
Alternatiuæ acceptatio conſtat etiam ex libro Datarij Apoſtolici. 518. 32
Alternatiuæ acceptatio quomodo colligi poſſit. 517. 26. & 32
Alternatiuæ, quando intelligatur derogatum. 505. 33
Alternatiuam fuiſſe acceptatam, ſpoliato incumbit onus probandi. 518. 34.
Alternatiuam, quomodo acceptaſſe Epiſcopi dicantur. 516. 4

I N D E X.

Alternatiuam habens, ſi poſtea obtinuerit indultum, an intelligatur renounciaſſe alternatiuæ. 517. 7. & 11
Alternatiuam ſi acceptauerit Cardinalis indultum habens an ea in curia gaudere poſsit, ita vt prouiſus ab eodem non teneatur nouam expedire prouiſionem. 517. 13. 14. & 15
Amadeus de Ponte vir præſtantiſsimus Pedemontani Senatus primus Præſes. 215. 71
Ambigatus Celtarum Rex nepotes augurijs commiſit. 20. 20
Ambitus, quàm turpis viſus ſit etiam Principibus ſæculi. 78. 8
Ambroſius de ſolutione tributi Imperatoribus quid ſentiat. 220. 79
Ambroſius Theodoſium templi ingreſſu prohibuit. 107. 15
Ambroſius Mediolanenſis Epiſcopus Theodoſium Imper. excommunicat. 225. 40
Amico, vel conſanguineo cauſa delegata. 381. 61
A minori ad maiorem iudicem appellatur. 177. 12
Amor ſui ipſius naturalis eſt. 79. 19
Amſancti lacus Aſiatici fœtor ſacerdotibus innoxius. 29 14
Anachoretæ, qui. 63. 7
Anagnoſtes, quis. 145. 63
Ananus Annæ filius Pontifex Hebr. 158. 27
Anaſtaſius Germonius auctor profeſſus eſt ius Pontificium. 384. 93.
Anaſtaſius Imper. præſcriptionem quadraginta annorum conſtituit. 303. 96
De Anaſtaſio ij. quod ait Gratianus, falſum eſt. 203. 72
Ancilia arma cæleſtia. 18. 40
Andræas Alciatus vir doctiſsimus, & in veterum monumentis verſatiſsimus aliquando hallucinatur. 266. 104. cum ſequentibus.
Andræas Alciatus quid obſeruauerit. 367 12
Andræas Tiraquellus cenſuit, excommunicationem à Gentibus initium ſumpſiſſe. 238. 22
Andræas Tiraquellus vir doctiſsimus, & in quouis diſciplinarum genere verſatiſsimus. 237. 16
Angelus Camers à Rocca Auguſtinianus Theologus eruditiſsimus. 134. 18
Angelus Clauaſienſis ordinis Minorum vir doctiſsimus. 183. 25
Angelus Gabriel priuſquam exponeret B. Virgini diuina mandata, eam ſalutauit. 390. 2
Angeli Epiſcopis miniſtrant. 91. 15
Angeli, ac animæ non corrumpuntur. 379. 46
Angeli quo modo futura cognoſcant. 392. 17
Anglorum tyranna, Elizabetha Stuarda regno priuatur, & quare. 225. 41
Anima apud Deum nihil pretioſius. 369. 2
Animæ pœna, ſatanæ tradi. 101. 20
Animaduertere eſt verbum proprium vltimi ſupplicij. 221. 6
Annales maximi, qui. 27. 11
Anna filium Deo obtulit. 149. 22
Annas Pontifex Hebræorum felix, & quare. 158. 27
Annas omnes ſuos filios Pontifices vidit. 158. 27
Annata de fructibus beneficij ſolui debet. 520. 43
Annexum vendi non poteſt; & quare. 210. 7
Annexum, & ſpiritualibus coniunctum quid ſit. ibid. 6
Annexum in temporalium vniuerſitate fundatum an vendi poſsit. ibid. 8
Annulus proprium Epiſcopi ornamentum. 187. 75
Annuum debitum, ſi ſuo tempore non fuerit petitum, an ſequentibus annis peti poſsit. 316. 64
Antiochenus Patriarcha mulctatus, quòd Antiſtitem tranſtulerit. 177. 20
Antiochenus Patriarcha Tripolitanum Archiepiſcopum tranſtulit. 177. 18
Antiochia etiam Theopolis dicta. 68. 14
Aralaricus Papam Eccleſiarum Præſidem vocat. 68. 14
Antiochenſis, & Ptolemæenſis colonia ſaluis tributis erat. 71. 36
Anticreſis in bonis Eccleſiaſticis permittitur. 117. 29
Anticreſis, quæ. 117. 29
Antiqui conceptis verbis iurabant. 337. 36
Antonius Auguſtinus vir doctiſsimus. 353. 152
Antonius Auguſtinus antiquitatis peritiſsimus. 280. 101
Antonius Bagnaſaccus Eccleſiæ Foſſanenſis electus. 199 25
Antonius Cardinalis Caraſa. 205. 95
Antoninus Imperator an primus fuerit, qui præſcriptionem diutinæ poſſeſsionis in rebus mobilibus imperauerit. 309. 74
Antonius Maria Cardinalis Saluiatus optimæ notæ homo. 187. 75
Antonius Maria Cardinalis Peruſinus. 81. 42
Antoninus Pius dominus dici noluit. 90. 8
Appellans à Papa ad Concilium hæreſis reus eſt. 201. 47
Appellare etiam viua voce licet. 325. 32
Appellare apud acta quid ſit. 325. 34
Appellari an poſsit à Vicario ad Epiſcopum in collatione. 436. 87
Appellari an poſsit voce, aliquo tẽpore intercedente. 325. 35
Appellatio quomodo fieri debeat. 414. 65
Appellatio quid ſit. 324. 29
Appellatio iudicialis eſt, quæ vero extra iudicium fit, non eſt propria, ſed dicitur prouocatio. 324. 30
Appellatio non admittitur, omiſsis legitimis circumſtantijs. 325. 33
Appellationis tempora ſunt continua. 325. 37. In appellatione ab interloquutoria eſt exprimenda cauſa appellationis. 379 39
Apex eſt capitis tegumentum Flaminis Dialis. 18. 39
Apollinis Delij templum aſylum fuit. 38. 16
Apollini ædes vota peſtis cauſa. 42. 12
A Principe quomodo appelletur. 204. 87
Apſis Romana Eccleſiæ S. Petri admirabilis. 134. 17
Apoſtoli omnia ad Dei gloriam referebant. 372. 10
Apoſtoli quare ſe Chriſti ſeruos dicebat. 372. 8
Apoſtoli auctoritas eſt pro multis legibus. 403. 33
Apoſtoli pro Card. olim fuerunt. 131. 31
Apoſtoli in eorum epiſtolis ſalutationem præmiſerunt. 390. 3
Apoſtoli quare fuerint conſtituti. 406. 59
Apoſtolica ſedes ſe matrem, & omnibus liberalem præbet. 258. 20
Apoſtolicæ litteræ, reſcripta, conceſsiones, & huiuſmodi ex Pontificis Max. voluntate pendent. 505. 30
Apoſtolicarum conceſsionum interpretatio Curiæ Romanæ ſtylo eſt accommodanda. 418. 106
Apoſtolicus idem eſt, quod Chriſti Vicarius. 526. 30
Apoſtolorum Petri, & Pauli indignatio pro Papæ indignatione accipitur. 524. 5
Apoſtolorum tempore presbyteri fuerunt. 143. 35
Apoſtolorum doctrina interdum ita accipiebatur, velut propoſito pileo, omnes ad libertatem vocaret. 235. 108
Apoſtolus Chriſtianis ethnico foro interdicebat. ibid.
Apoſtolus Chriſtianis iuriſdictionem dedit, quam ethnicis ademit. 100. 11
Apoſtolus Chriſtianos foro ethnico vti vetuit. ibid.
Appius Bellonæ templum vouit. 41. 2
Apparitoris feſtum diem violantis pœna. 121. 8
Appoſitio manus Papæ an habeat vim derogatiuam. 505. 24 & 25
Appoſitio manus Papæ an plus operetur, quàm reſeruatio. ibid. 26
A Præfecti Prætorio ſententia non appellatur. 79. 22
Aquileienſis Patriarcha antiquiſſ. eſt. 176. 3
Aquileienſis, & Venetus Patriarchæ idem ſunt, ac Primates. 176. 8
Aquileienſis Patriarcha ſuis Suffraganeis pallium non tradit. 176. 9
Aquileia Cardinales habuit. 169. 14
Arbiter ſolemnes ferias, ſicut iudex, cuſtodit, arbitrator ſecus, & quare. 325. 37. cum ſeq.
Arbitrium iniuſtum an obſtringat iurantem. 343. 81
Aræ excelſæ Ioui conueniebant. 5. 7
Aræ Deorum inferorum in effoſſa terra eſſe debebant. 5. 9
Aræ ſimulacris inferiores erant apud ethnicos. 5. 7
Aræ titulos habuerunt, ac inſcriptiones. 9. 21
Aris tactis iurabatur olim. 49. 6
Arca fœderis in ſanctuario cuſtodiebatur. 132. 3
Arca Noe Eccleſiæ comparatur à B. Gregorio. 239. 29
Arbores Dijs ad coronas faciendas in ſacrificijs pro Deorum & arborum qualitate conſecrabantur. 39. 1
Arcadius & Honorius priuilegia Eccleſiæ confirmarunt. 110. 19
Archidiaconi officium. 145. 69
Archidiaconi officium in quibus verſetur. 443. 6
Archidiaconi, non niſi doctores, creandi ſunt. 481. 3
Archidiaconi, & alij inferiores prælati an curam iuriſdictionalem habere poſsint. 464. 43
Archidiaconatus prima dignitas eſt. 145. 68
Archidiaconatus Taurinenſis beneficiorum collationem habet. 436. 67

Archi-

I N D E X.

Archidiaconatus non doctori an conferatur, ſi nec curam animarum, nec iuriſdictionem habeat. 482. 9
Archidiaconatu in quibuſdam Eccleſijs maiores ſunt dignitates. 550.22. & 23
Archidiaconus poteſt Archiepiſcopum in ſua iuriſdictione delinquentem punire. 186. 56
Archidiaconus olim qui fuerit. 386. 11
Archidiaconus maior Archipresbytero eſt. 145.70
Archidiaconus in alios omnes clericos an habeat iuriſdictionem. 450. 20
Archidiaconus nullam habens in Eccleſia adminiſtrationem, aut iuriſdictionem, an habeat dignitatem. ibid. 22
Archidiaconus oculus Epiſcopi dicitur. ibid. 22
Archidiaconatus an ſit prima dignitas poſt Pontificalem. ibid. 18
Archidiaconus in ſacra iuris prudentia ſatis celebris. 211.25
Archidiaconus defenditur in opinione, de decimarum ſolutione. 315. 62. cum ſeq.
Archidiacono pecuniæ diſtributio incumbit, cum primo presbytero. 60. 5
Archidiaconus olim curam negotiorum ſecularium gerebat. ibid. 6.
Archidiaconus vnus ex ſeptem Diaconis primitiuæ Eccleſiæ criminibus præerat. ibid. 6
Archidiaconum induſtrium eſſe oportet. ibid. 6
Archimandrita idem, quod Abbas. 82. 1
Archiepiſcopi pallium geſtant, ſicut Patriarchæ. 178. 24
Archiepiſcopi, etiam Metropolitani dicti ſunt. 75. 13
Archiepiſcopi pallio carentes nec Archiepiſcopi vocantur. 164. 89
Archiepiſcopus an dicatur quis ante pallij ſuſceptionem. 440. 29
Archiepiſcopus Epiſcopo maior eſt. 185. 54
Archiepiſcopus eſt iudex Suffraganeorum. ibid. 54
Archiepiſcopus Tarantaſienſis temporalem habet iuriſdictionem, vt dominus temporalis, non vt ſacerdos. 104. 51
Archiepiſcopus Taurinenſis temporalem habet iuriſdictionem, vt dominus temporalis, non vt ſacerdos. ibid.
Archiepiſcopus, & Metropolitanus idem ſunt. 76. 21
Archiepiſcopum Metropolitano maiorem eſſe autumat Cuiacius. 76. 18
Archiepiſcopus ante pallij ſuſceptionem an poſſit ſuos Suffraganeos conſecrare, & alia facere. 440. 31
Archiepiſcopus, quæ facere non poſſit abſque pallio. 178.26
Archiepiſcopus abſque Papali licentia in ſua Prouincia concilium rite cogit. 97. 36
Archipresbyteratus, an ſit dignitas. 450. 18
Archipresbyteri Patriarchalium Eccleſiarum qui ſint 439.12
Archipresbyter Archidiacono obedire tenetur. 145. 70
Arcturus Britonum Comes interfectus. 226. 55
Arelatenſis ſynodus. 410. 14
Ariani Epiſcopi faſſi ſunt Rom. Epiſcopum primum locum inter cæteros obtinere. 69. 18
Arianorum, & Donatiſtarum conuenticula damnata. 453. 14
Ariſtobulus fratri naſum abſcidit, & quare. 157.10
Ariſtoteles, quid de Deo ſentiat. 391.9
Armatus ad Eccleſiam confugiens, & armis ſe defendens, abſtrahi inde potuit legibus Vuiſigothorum. 112.7
Arrogari dicitur, qui cum ſui iuris ſit, adoptatur. 402. 16
Artifices fraudulenti ab Epiſcopo iudicantur. 81. 46
Artifices diebus feſtiuis quieſcere iuſſit Conſtant. Cæſ. 120. 2
Aruales Fratres perpetui fuerunt. 19. 9
Arualium fratrum ſacerdotium exules, & captiuos ſequebatur. ibid. 9
Arualium fratrum duodecimus Romulus fuit. Ibid 9
Aruſpices vetuſtiſſimi. 24. 1
Aſcanius Aeneæ filius votum fecit. 39. 3
Aſcanius Columnius Card. laudatur. 228. 62
Aſcanius Columnius SS. Viti, & Modeſti S. R. E. Diaconus Card. 389. 1
Aſcetria à monacha, aſceterium à monaſterio ſeparatum eſt. 85. 23
Aſcetria idem, quòd præfica. 86. 27
Aſiæ ciuitates plures deſcriptæ. 73. 1
Aſia xi. Prouincias habuit. ibid.
Aſſamonæi de tribu Leui fuerunt. 158. 20
Aſſamonæi Pontificatum ſibi vindicarunt. 158. 10
Aſſaſsini qui eſſent. 262. 67
Aſſaſsinis denegata eſt immunitas. 263. 68
Aſſaſsini fuerunt etiam infideles, & ſunt inter fideles, qui necandis hominibus operas ſuas locant. 263. 69
Aſyla loca ſacra fuerunt, ad ea confugientibus tutiſsima. 38. 15
Aſyla plurima à veteribus conſtituta. 256. 2
Aſyla plurima in Græcia, & in Aſia. 38. 19
Aſyli ius quale. 339 55
Aſyli ius an ſeruetur ſicarijs, adulteris, raptoribus virginum, ac tributorum debitoribus. 340. 57
Aſylorum Græcorum nimia ſecuritas à Tacito improbata. 38. 19
Aſylorum Cadmus primus conſtitutor. 38. 17
Aſylum Romulus perfugis conſtituit. 38. 18
Atalaricus ſui cleri cauſas ad Epiſcopos remiſit. 87. 12
Atalaricus ſacerdotum orationes pro ſe implorauit. 96. 19
Atalaricus clericorum Romanorum iudicium Rom. Pontifici remittit. 110
Atalaricus erga Rom. Eccleſiam pius. ibid.
Atalaricus irreuerentes erga ſedem Apoſtol. mulctandos eſſe ſtatuit. ibid.
Athanaſius ſymbolum præſcribere Eccleſiæ ex ſe non potuit 207. 108.
Athanaſius Perrhenorum Epiſcopus à ſuo Patriarcha depoſitus. 177. 16
Athenienſes ſacerdotum conſilium plurimi fecerunt. 30. 2
Athenienſes magiſtratus templi violati pœnas dederunt. 37. 9
Athenienſes locum ſepulturæ intra vrbem nemini dabant. 259. 32
Atila Vrbem capit. 54. 13
Atila Vrbem tertia murorum parte ſpoliat. 55. 14
Atila iterum Vrbem capit. 55. 14
Atila Italiam inuadit. 54. 7
Atila Aquileiam incendit. 54. 7
Atila à Leone Pontifice perterritus, cum Romam aggredi paraſſet, retrocedit. 54. 7.
Atila, quid viderit, cum Leonem Papam obuium habuit. 88. 16
Atila Pelagij Papæ ſuaſu Romæ captæ temperat. 54. 13
Atilam Leo Papa verbis deterret. 86. 16
Atteſtatio Papæ an admittat probationem in contrarium. 421. 7
Auaritia in electione Epiſcopi quàm ſit abominabilis. 78. 8
Auctoritas ſacerdotum Impp terrori fuit. 100. 12
Auctor in Taurinenſi gymnaſio publicè ius Pontificium profeſſus eſt. 344. 95
Auctor legali facultati addictus. 1. 3
Auctor, quare ſcriptorum auctoritates tractatus de indultis corpori incluſerit. 366.11.13.& 14
Auctor Theologiæ operam dedit. 352. 147
Auctoris intentio in tractatu de indultis quæ fuerit, explicatur. 366. 12
Auditor Rotæ, qui Legatum aſſectatur, an ſit eius familiaris, an Papæ. 433. 33
Auditores ſacri palatij, quare Rotales dicantur. 366. 11
Auguratus perpetuus fuit. 19. 8
Augures diuinæ mentis interpretes. 28. 5
Augures religionis cuſtodes. 20. 13
Augures rem ſuſceptam dirimere poterant. 19. 3
Augures ſacerdotes erant. 19. 1
Augures ſummo in honore habiti. 19. 1
Augures Lacedæmoniorum Regis aſſeſſores. 30. 3
Augures ius populi, & plebis, vt libuiſſet, tractabant. 19. 3
Augures Conſulem magiſtratu decedere cogebant. 19. 3
Auguris auctoritas, cum primum Roma naſci cœpit, magna fuit. 20. 10
Augur Iouis conſiliarius dictus. 19. 4
Augur regij honoris aſſertor. 20. 11
Auguratum Cicero, & Plinius ſecundus geſſerunt. 19. 9
Augurum ius maximum. 19. 3
Augurum auctoritas ſuper comitijs. 19. 3
Auguria neglecta C. Flaminio nocuerunt. 20. 16
Auguria repeti conſueuerunt. 20. 14
Auguria neglecta victoriam e manibus Ap. Claud. Pulchri eripuerunt. 20. 16
Auguſta Taurinorum. 1. 2.
Auguſti verbum, Papæ interpretatur Accurſius: & recte. 95. 12
Auguſtus, quare Deus exiſtimatus. 2. 11
Auguſtus bello Philippenſi votum fecit. 42. 4
Auguſtus rempub. Romanam rexit annis quinquaginta ſex: & 76. ætatis ſuæ anno obijt. 353. 154
Auguſtus Imperij formator. 90. 6

Auguſtus dominus dici noluit. 90. 6
B. Auguſtinus omnia prope ſuo diuino ingenio aſſequutus eſt. 143 6
Auguſtinus de auctoritate concilij quomodo intelligendus. 204. 84
Auguſtinus Valerius.Card. Veronenſis laudatur. 227. 62
Auguſtinus Valerius Card. Veronenſis maximis laudibus extollitur. 168. 2
Auguſtinus Card. Cuſanus integritate, & religione inſignis. 187. 75
Auguſtinus Card. Cuſanus. 205. 96
Aula regia in palatio Vaticano. 107. 20
Aurelianenſe conc. primum Clodoueus indixit. 96. 23
Aurelius Caſſiodorus vir apud Theodericum ſummæ auctoritatis. 54. 8
Auſpicia plebi negata. 20. 19
Auth. ſacramenta puberum. C. ſi aduerſ. vend. quomodo accipiatur. 335. 15
Axiothea Phliaſia, Platonis diſcipula. 397. 37

B

BAculus paſtoralis limitatam epiſcopi iuriſdictionem ſignificat. 370. 25
Baldus reprehenditur. 127. 58
Banaias à Ioab in tabernaculum Domini fugiente abſt inuit. 256 3
Bannitus captus condemnari non debet, niſi de eius nomine, & cognomine conſtet. 378. 29
Barbam radere olim ſacerdoti vetitum. 141. 8
Bartholomeus Ruuereus. 397. 43
Bartolus,& Abbas vtriuſque iuris lucernæ. 294. 6
Bartolus hallucinatus eſt. 116. 13
Baſileenſi concilio non obſtante, omnes Pontifices regulas reſeruatiuas fecerunt. 461. 9
Baſileenſe concilium reuocauit reſeruationes beneficiorum electiuorum. 461. 5
Baſileenſis concil. abrogatio an fuerit in Gallijs publicata. ibid. 11
Baſileenſe concilium ante concordata an fuerit à ſummis Pontificibus abrogatum. ibid. 10
Baſileenſe concilium, quoad reſeruationes beneficiorum electiuorum, in Gallia receptum fuit tantum potius de facto, quam de iure. 461. 8
Baſilius Cæſ. impiam legem Niceph. aduerſus eccleſias abrogauit. 119. 55
Baſtardi vulgo dicuntur, filij naturales. 287. 180
Baſtardi in feudis non includuntur,& quare. ibid. 182
Beatiſſimos Epiſcopos Iuſtinianus vocat. 89. 3
Beliſarius Romanos muros refecit. 55. 13
Benedicere mulierum non eſt. 394. 37
Benedictio Abbatiſſæ an ſit neceſſaria. ibid. 32
Benedictio Abbatiſſæ characterem non imprimit. ibid.
Benedictus xi. ſtatuta à prædeceſſore abſque conſilio fratrum ſuſpendit. 405. 53
Benedictus xij. quare fecerit reſeruationes. 412. 35
Benedictus Iuſtinianus, Card. vir acerrimi ingenij. 81. 42
Beneficia ad Cardinaliũ collationẽ ſpectantia,ſi ipſi ſine licentia à curia abſint,an Papæ ſint reſeruata. 439. 4
Beneficia affecta,ſeu reſeruata conferre Epiſcopi non poſſunt. 416. 77
Beneficia an à mulieribus ex priuilegio poſſint conferri. 447. 12
Beneficia an vacẽt per promotionẽ ad Cardinalatum. 496. 32
Beneficia à titulis dependentia à Cardinalibus conferuntur. 440. 16
Beneficia conſiſtorialia,quæ dicantur. 453. 7
Beneficia curam iuriſdictionalem habentia, an Card. ratione indulti conferre poſſit. 464 41
Beneficia curata conferre an poſſint inferiores Epiſcopo ius conferendi habentes,abſque concurſu ab ordinario faciendo. 483. 14. & 16. cum ſeq.
Beneficia eius,qui permutat epiſcopatum cum epiſcopatu, an vacent. 496. 36
Beneficia eius,qui hoſtis, rebellis Regis, regnoq. inimicus efficitur,vacant,ſi in ijs ius regaliorum Regi detur. 496. 33
Beneficia an vacent per aſſumptionem ad Summum Pontificatum. 496. 34
Beneficia electiua, quæ de iure dicantur. 462. 15. 23. & 31
Beneficia electiua ſunt ſpeciali nota digna. 461. 1
Beneficia electiua non ſolum confert Papa, ſed etiam alteri conferenda concedere poteſt. 462. 13
Beneficia electiua quo modo eſſe cognoſcantur. 462. 15
Beneficia electiua an ſint pleno iure ſubiecta. 464. 37
Beneficia familiarium Papæ,qui actu ſeruiunt,vel ſeruierunt, dum Papa Cardinalatus fungeretur honore, ſunt ita reſeruata, vt nec Cardinales ratione indulti illa poſſint conferre. 477. 2
Beneficia familiarium Papæ reſeruata, an Cardinalis ex indulto,aut iure conferat. 472. 44. & 477. 1
Beneficia generaliter reſeruata an veniant in generali mandato. 512. 45
Beneficia in curia vacantia ſub generali collatiua facultate an veniant, maxime ſi clauſulæ ſint prægnantes. 494. 8
Beneficia iuriſpatronatus laicorum an poſſint dici vacare in curia, & quare. 497. 17
Beneficia iuriſpatronatus per promotionẽ an vacent. 497. 38
Beneficia in Romana curia vacantia quare ordinarij conferant. 437. 96
Beneficia in quibus mẽſibus ordinarij cõferre poſſint. 416 76
Beneficia in vrbe vacantia, quamuis non reſeruata, à Papa conferuntur. 439. 8
Beneficia manualia: vide Manualia.
Beneficia omnia,& quæcumque conferendi facultas an includat reſeruata. 467. 1
Beneficia omnia reſeruata vacare dicuntur in curia. 468. 2
Beneficia priora an vacent per promotionem ad epiſcopatum. 496. 31
Beneficia per promotionem de ſtylo non dicuntur vacare, ſed de ſtylo decernuntur vacare. 496. 27
Beneficia per promotionem ad epiſcopatum ne vacent, neceſſaria eſt diſpenſatio, & litterarum expeditio. 496. 35
Beneficia promoti ad epiſcopatum an vacent ante conſecrationem. 495. 20
Beneficia promoti vt dicantur vacare, quattuor copulatiue requiri tradit Mandoſ. 495. 20
Beneficia promotorum an de ſtylo curiæ dicantur vacare ante adeptam poſſeſſionem. 495. 21. & 22
Beneficia promoti an vacent, ſi per eum ſtet, quominus intra tempus ei a lege datum adipiſcatur ſuæ eccleſiæ poſſeſſionem. 496. 23. & 28
Beneficia promoti quando dicantur illico vacare. 496. 25
Beneficia quæcumque, & qualiacumque extra curiam quoquomodo vacantia conferre poteſt Card. ratione indulti. 478. 1
Beneficia quæ ſint, quorum fructus taxati ſunt in libris cameræ. 458. 81
Beneficia quæ vere,ac proprie dicantur. 456. 61
Beneficia qui conferunt Romæ, quare extra mœnia conferre ſoleant. 436. 76
Beneficia quæ dicuntur habere conuentum. 453. 8
Beneficia quot modis vacent. 444. 18
Beneficia regularia regularibus, ſecularia ſecularibus applicanda ſunt. 455. 47
Beneficia regalium Franciæ,ſi vacent in curia, an conferantur à Papa. 494. 12
Beneficia reſeruata ratione familiaritatis an includantur in conceſſione conferendi omnia, & quæcumque beneficia. 468. 9
Beneficia reſeruata an optari poſſint. 468. 12
Beneficia reſeruata ratione menſium æquiparantur vacantibus in curia. 468. 5
Beneficia ſecularia ſecularibus, regularia regularibus conferenda ſunt. 479. 5
Beneficia vacantia per mortem commendatarij an impetrentur, ac ſi titularis obijſſet. 485. 15
Beneficia vacantia per obitum famil. Card. conferre non ſolet Papa, niſi Card. accedat conſenſus. 431. 36
Beneficia vacantia per promotionem an olim eſſent reſeruata, & quid hodie. 495. 19
Beneficia vacantia per reſignationem in manibus Papæ factam, an a Papa conferri poſſint abſque conſenſu Cardinalis indulto gaudentis. 500. 70
Beneficia vacare in curia pluribus modis dicitur. 494. 3. & 5
Beneficialibus fructibus qui abutitur, an peccet mortaliter. 484. 10
Beneficiati an naturaliter poſſideant. 273. 13
Beneficij appellatione an veniant hoſpitalia, & quando. 455. 41 cum ſeq.
Beneficij appellatione an veniat eccleſia. 456. 53
Beneficij collatio à Vicario, de cuius vicariatu non conſtat, facta, an valeat. 434. 47. 48. & 52
Beneficij curati impetratio valet,licet non exprimatur præciſe illud eſſe curatum, ſi exprefferit æquipollentia. 462. 18

Benefi-

INDEX.

Beneficij curati ſimplicis, & eccleſiæ collegiatæ, aut canonicatui annexi differentia. 489. 17

Beneficij eccleſiaſtici ſigna. 456. 57

Beneficij impetratio multiplici reſeruatione affecti vacantis nulla eſt, ſi reſeruationes non exprimuntur. 489. 24

Beneficij naturam an mutare præſumatur Papa. 455. 39

Beneficij vacaturi collatio, aut promiſſio an valeat. 349. 123

Beneficij vacaturi promiſſio, ſub conditione occaſionis olim valuit: hodie non, etiam iurata. 349. 124

Beneficij verbo omnia eccleſiaſtica bona continentur 410. 22

Beneficio non eſt idoneus, qui ordinem à beneficio requiſitum non habet, aut breui habere poteſt. 482. 5

Beneficio vacante per obitum familiaris Card. an exprimi in impetratione nomen, & titulus Cardinalis debeat. 432. 24. & 29

Beneficiorũ appellatione an veniant oratoria priuata. 456. 61

Beneficiorum appellatione an veniant regularia beneficia. 454. 31

Beneficiorum collatio an ſpeciale requirat mandatũ. 434. 47

Beneficiorum collatio à Vicario reuocato ante notitiam reuocationis facta an valeat. 434. 60

Beneficiorum collatio eſt iuriſdictionis. 443. 3

Beneficiorum collatio ex generali conceſſione Vicario Epiſcopi facta quo modo intelligatur conceſſa. 433. 38

Beneficiorum collatio laico periculoſa eſt. 448. 26

Beneficiorum deuoluti, & reſeruati differentia. 512. 47

Beneficiorum eccleſiaſticorum proprium eſt, vt ſint perpetua. 456. 57

Beneficiorum electiuorum impetratio vt valeat, quo modo fieri debeat ſupplicatio. 462. 15

Beneficiorum in Vrbe vacantium collatio ad Papam, tamquam ordinarium collatorem iure ſpectat. 439. 10

Beneficiorum non collatorum ab ordinario collatore intra ſex menſes collatio an ad ſummum Pontificem pertineat. 521. 57

Beneficiorum poſſeſſio capitur etiam virtute breuis. 443. 12

Beneficiorum, quæ vacant in curia, & quæ ſunt deuoluta, & ſpecialiter reſeruata, differentia. 494. 7

Beneficiorum qualitates ſi in impetrationibus non exprimantur, an gratia ſit nulla. 465. 53

Beneficiorum reſeruationes à quo primum cæperint. 411. 30

Beneficiorum reſeruatio non comprehendit in vrbe vacantia. 439. 11

Beneficiorum reſeruatorum, ſeu affectorum mentio in Decreto Gratiani nulla ſit. 410. 25

Beneficiorum retentio conceſſa an extendatur ad obtenta tam de iure, quàm de facto. 497. 37

Beneficiorum retentio expedienda eſt per eaſdem bullas, quibus expeditur epiſcopatus; aliàs excommunicatur, qui id ſeorſum poſtea faceret. 496. 26

Beneficiorum ſecularium ex indulto collatiuo reſeruantur dignitates maiores poſt pontificales in eccleſijs cathedralibus & principales in collegiatis. 449. 1

Beneficium abſenti an conferri poſſit. 522. 70

Beneficium amittit, qui benefacientem irritat. 524. 10

Beneficium, an ſit in commendam conceſſum, vel in titulum datum, quo modo dignoſcatur. 480. 17

Beneficium collatum à non habente alternatiuam, qua auctoritate intelligatur collatum. 516. 5

Beneficium commendare eſt alicuius fidei committere. 488. 3

Beneficium curatum an inferior Papa poſſit commendare ad ſemeſtre, vbi non concurrit legitima ætas, & ordo ſacerdotalis. 488. 10

Beneficium curatum vt quis obtinere poſſit, quæ ætas requiratur. 481. 3

Beneficium eccleſiaſticum reputatur ex eo, quod perſonæ eccleſiaſticæ confertur. 456. 58

Beneficium electiuum eſſe voluit Innocentius ſextus, in quo ſeruatur forma electionis. 463. 31

Beneficium electiuum eſſe conſuetudinis Antiquitas oſtendit. 463. 32

Beneficium electiuũ dicitur, quod confirmatione eget 463. 27

Beneficium ex perſonis, modo conferendi, & onere annexo dignoſcitur. 456. 55

Beneficium habens curam annexam, an ſit proprie curatum. 465. 49

Beneficium in menſe reſeruato vacans per ordinarium conferri nequit. 517. 27

Beneficium non omne curatum dicitur eccleſia parochialis. 464. 45

Beneficium non probatur eſſe 24. per confeſſionem, quòd fructus beneficij, valorẽ vigintiquattuor nõ excedunt. 511. 29

Beneficium obtinens ad tempus potius viſitator, quàm commendatarius dicitur. 478. 7

Beneficium obtentum contra conſuetudinem, etiam motu proprio, nihil operatur. 425. 58

Beneficium obtentum in titulum, ac à Papa conceſſum, vt in commendam deinceps retineatur, an dicatur reſeruatum. 480. 15

Beneficium præſumitur locus Epiſcopi auctoritate erectus. 456. 58

Beneficium, quod datur in commendam, remanet affectum. 479. 11

Beneficium reſidentiale habenti titulus dari non ſolet. 479. 3

Beneficium ſimplex, an inferior Papa poſſit commendare. 479. 12

Beneficium ſimplex facilius Papa concedit, quàm curatum. 465. 56

Beneficium Scriptoris Apoſtolici, qui dimiſit officium, an ſit reſeruatum. 472. 57. & 85. & 92

Beneficium vacans cum vnit Papa, non confert, ſed manum apponit, cum iam collatum palliate diſpenſare dicitur. 480. 20

Beneficium vacans obitu alicuius Cardinalis, an Card. indultum habens poſſit conferre. 432. 28

Beneficium vacans per obitum famil. Card. an comprehendat gratia de beneficio vacaturo quomodocumq. reſeruato Cardinali. ibid. 29

Beneficium vacans per priuationem, an dicatur vacare in curia. 468. 3

Beneuentum Cardinales habuit. 169. 15

Bernardus S. Mariæ in porticu S R.E. Diaconus Card. 389. 2

Berytus metropolis facta à Theodoſio Cæſ. 74. 7

Bibliotheca Angeli Camertis à Rocca Auguſtiniani elegantiſſima. 134. 18

Bibliotecha Cardinalis Ruuerei celeberrima. 173. 67

Bigamia diſpenſabilis eſt. 206. 104

Bituricenſis Patriarcha. 176. 6

Bodinus, quid ſenſerit de Epiſcoporum iuriſdictione. 99. 2

Boetius de Deo, quid ſcribat. 391. 9

Bona clerici defuncti ad quem ſpectent. 383. 77

Bona clericorum a parangarijs muneribus liberari voluit Iuſtin. 109. 16

Bona clericorum quædam, quo modo diſtribuenda. 109. 15

Bona clericorum in clericatu acquiſita, ſicut bona caſtrenſis peculij ſunt. 111. 36

Bona eccleſiæ ab Imperiali domo prouenientia eccleſiam donatam exire quouis contractu nequeunt. 118. 41

Bona eccleſiæ Conſtantinop. cum alia eccleſia permutari nequeunt. 1:8. 40

Bona eccleſiaſtica æris alieni cauſa diſtrahuntur. 117. 34

Bona eccleſiaſtica æris alieni cauſa in ſolutum dantur. ibid.

Bona eccleſiaſtica, quo modo vendenda ſint. ibid.

Bona eccleſiaſtica generaliter hypothecari poſſunt. ibid.

Bona eccleſiaſtica æris alieni cauſa oppignerantur, Anticriſeos lege. ibid. 34

Bona Epiſcoporum, ipſis teſtatis, aut inteſtatis decedentibus, quo modo applicentur. 81. 51

Bonæ fidei emptori, an noceat mala fides auctoris. 304. 105.

Bona fides ſine titulo ad acquirendam ſeruitutem ſufficit. 298. 47

Bona fides, & iuſtus titulus in omni re eccleſiaſtica deſideratur, aliàs non præſcribitur. 298. 48

Bona immobilia, & pretioſiora commendatarij alienare an poſſint. 485. 1

Bona monachi ad aliud monaſterium tranſeuntis, aut facti Epiſcopi, cui adiudicentur. 150. 34

Bona priuatorum decem annis inter præſentes, viginti inter abſentes præſcribuntur. 304. 105

Bona ſacerdotalia in Aegypto immunitate gaudent. 273. 18.

Bonifacij viij. conſtitutio, quæ eſt contra ſoluentes laicis tributum, an locum habeat in ſponte ſoluentibus. 274. 25. cum ſeq.

Bonifacius viij. clericis fori priuilegium conceſſit. 248. 67

Bonifacius octauus eccleſiarum adminiſtrationem ante litteras Apoſtolicas exerceri vetuit. 443. 13

Bonorum adiectio, quæ dicatur. 299. 60

Bonorum eccleſiaſticorum diuiſio quadrifariam facta. 272. 8

Bonorum immobilium CHRISTVS eſt Dominus. 486. 3

Bonorum immobilium communio inter clericos diutiſſima fuit. 409. 11

Bonorum immobilium domini clerici non ſunt. 485. 2

Bonifacius octauus ſcribit Regi Franciæ, illum in temporalibus ſibi ſubiectum eſſe. 495. 15

 Bonum

Bonum publicum, & commune quod eſt, non debet videri priuatum damnum. 302. 88
Bonum ſingulare, an referri debeat ad bonum commune communitate generis, & ſpeciei, vel communitate cauſæ finalis. 353. 148
Brixia Veronæ mater. 75. 12
Budæus vir eruditus. 171. 33
Bulla Imp. Comneni erga clericos fauorabilis. 110. 23
Bullæ ſi expediri nequeunt, poſſeſſio capitur per breue. 443. 12
Byzantium ante imperium ciuitas obſcura. 72. 38
Byzantium à Conſtantino, & ſucceſſoribus pluribus priuilegijs donata. ibid.
Byzantium ius Italicum habuit. ibid.

C

CAecilianus à Conſtantino ad Melchiadem Papam pro obiecti criminis iudicio remiſſus. 94. 4
Celeſtis Deus Afrorum. 2. 9
Cœlibatus reipublicæ inutilis. 125. 33
Cœmeterium an gaudeat immunitate, & quando. 259. 30
Cœmeteria mercaturam, nundinas, aut cauſas criminales non admittunt. 259. 37
Cœmeteria conſecrantur. 259. 36
Cœmeterium pollutum, & interdictum eſt, cum polluta, & interdicta eſt eccleſia, ſi tamen ſit ei coniunctum. 259. 37
Cœmeterium eodem priuilegio fulcitur, quo eccleſia, aut coniunctum, aut diuiſum ab ea ſit. 259. 35
Ceremonialia quæ, & quæ iudicialia. 313. 49
Ceremonialia non figuralia, ſed reuerentialia an ſint ſublatæ & an durent in eccleſia. 314. 52
Ceremonialia veteris legis, an poſſint abſque peccato obſeruari, atque iterum ſtatui. ibid.
Ceremonialia quæ omnino non ſunt, aut iudicialia, an in nouo teſtamento pro repetitis habenda ſint, ſi repetita non fuerint nominatim. 257. 12
Cæſarienſes non pendebant tributum capitis. 71. 36
Cæſares obedire debent epiſcopo. 198 8
Cæſaris templum aſylum fuit. 38. 18
Cæſar Rex dici noluit. 90. 6
Cæſar, quare Deus exiſtimatus. 2. 11
Cæſar anno ætatis ſuæ quinquageſimo ſexto interfectus eſt. 353. 153
Cæſar Cibo Taurinēſis Archiepiſcopus Tridēti obijt. 309. 64
Calamitatem ſuorum temporum deplorat auctor. 213. 41
Calata comitia propria Pontificum fuerunt. 26. 5
Calatores, qui, & cur ita dicti. 41. 8
Caliphæ apud modernos Aegyptios qui fuerint. 30. 7
Cancellaria an ſuppleat concilij derogationem, & quid de conc. Trid. 415. 74
Cancellaria beneficium prius commendatum non dat, niſi quòd ceſſante commenda vacet, quomodo vacabat ante commendam. 480. 13
Canonicæ monachæ fuerunt. 85. 23
Canoniſtarum, & Theologorum opinio diuerſa circa decimas. 309. 15
Canoniſtis, an Theologis, magis ſtandum ſit, in quæſtione, an decimæ ſint iuris diuini. 309. 10
Canon emphyteuticarius eſt quinque pro qualibet centenario. 117. 23
Canon 6. diſtinct 65. male in Latinum verſus. 162. 66
Canones, vt ipſas leges, obſeruari mandauit Iuſtiuian. 93. 10.
Canonis ſexta pars emphyteuticario remittitur ob caſus fortuitos. 117. 24
Canonis: Si quis ſuadente diabolo priuilegium quibus competat. 193. 18. & 19
Canonum ſacrorum interpretatio ſacerdotum fuit, necnon iudicium. 94. 8
Canonici Piſani purpura induuntur, vt Cardinales. 169. 19
Canonicatuum prouiſio dupliciter ad capitulum pertinet. 463. 25
Canonicatui annexam parochialem habenti, duos & viginti annos habens an ſit idoneus. 482. 6
Canonicatus eccleſiæ Metropolitanæ Taurinen. an ſint electiui, & quomodo in poſſeſſionem inducantur. 463. 27
Canonicatus nomine an veniat canonicatus regularis. 454 32
Canonicatus, qui per electionem à capitulo diſtribuuntur, à Card. indultum habente an conferantur. 464. 41
Canonicatus, quando dicantur electiui, & quando collatiui. 463. 25
Canonici Mediolanenſes, purpurea lacerna, vt Cardinales, in eccleſia vtuntur. 169. 18
Canonicos libros approbare, & reijcere ſolius Romanæ Eccleſiæ eſt. 205 97
Canonicus quando ſuccedit in cauſa prædeceſſori canonico commiſſa. 383. 80
Canonicus an habeat ſucceſſorem in onere, & in honore. 383. 76. & 77
Canonicus eſt capax iuris ſpiritualis. 449. 9
Canonico ſuccedens in cauſa illi cōmiſſa non ſuccedit. 383. 79
Canonico mortuo per eum acquiſita ad quem pertineant. 383. 76
Conſtitutio Pelagij Papæ de Patriarchis, quomodo intelligenda. 164. 84. & 85
Cantores Dauid inſtituit. 142. 20
Cantores tunicam byſſinam, ſacerdotes lineam induebant. 142. 21
Cantores cum ſacerdotibus Deum laudabant. 142. 23
Cantuarienſis Patriarcha. 177. 6
Capellæ à charitatiuo ſubſidio non eximuntur. 182. 22
Capellania pōtificalis delegationis eſt incapax. 383. 82. & 83
Capitulum, ſede vacante, an quæ ſunt ordinis, & iuriſdictionis, exercere valeat. 440. 21
Capitulum tituli Card. eo defuncto, id poteſt, quod poterat Cardinalis. 442. 44
Capitulum tituli Cardinalis, eo defuncto, quam habeat authoritatem. 441. 39
Capitulum, ſede vacante, an ſuccedat in temporalibus, & ſpiritualibus. ibid. 40
Capitulum, ſede vacante, an conferat beneficia. ibid. 41
Capitulum, ſede vacante, an res eccleſiaſticas poſſit alienare. ibid. 42
Cap. 26. Lucæ explicatur, ibi, reconde gladium. 222. 18
Cap. 18. Matth. explicatur, vt ligare ſit anathemate ferire. 238. 24
Cap. 2. epiſt. 1. Petri, ibi, ſubditi eſtote omni creaturæ, explicatur. 235. 107
Cap. 13. ad Roman. ibi, omnis anima poteſtatibus. &c. explicatur. 234 103
Cap. nouit de iudic. hiſtoria. 226. 54
Cap. Vigilanti. de præſcript. emendatur. 303. 95
Cappadociæ tres fuerunt. 73. 1
Campſores, ſeu mercatores, quos fallitos vocant, eccleſia abduci poſſunt, & quare. 267. 113
Captiui Rom. periuri, male mulctati. 50. 17
Captiuis reuerſis Epiſcoporum eſt conſulere, ne male tractentur. 80. 35
Capuccini bona in communi non poſſident. 143. 12
Caput eccleſiarum omnium vnum. 159. 35
Captus, & effugiens manus capientium, ſi in eccleſia ſeſe recipiat, an ſit relinquendus. 263. 76
Captus, & carcere clauſus, eo fracto fugiens, in eccleſia eſt tutus. ibid. 77
Card. Aldobrandinus olim Rotæ Auditor, nunc amplifs. Card. & Polunica legatione celeberrimus. 211. 26
Card. Alfonſus Geſualdus laudatur. 227. 62
Card. Aloyſium Lotharingum, Guiſium Gallorum Rex confodiendum tradit. 419. 112
Card. Aſcanius Column. S. Ioannis baſilicæ præfectus 440. 12
Card. Aſcanius Columnius SS. Viti, & Modeſti Diaconus Cardinalis. 389. 2
Card. Aſcanius Columnius laudatur. 228. 62
Cardinalis Borbonius ab Henrico iij. Gallorum Rege in cuſtodiam traditur. 419. 115
Cardinalis Caraſa laudatur. 482. 9
Cardinalis Carolus Borromeus regium Præfectum excommunicat. 247. 61
Cardinalis Cremonenſis. 389. 2
Cardinalis Dominicus Pinellus S. Mariæ Maioris baſilicæ præfectus. 439. 12
Cardinalis Euangeliſta Palottus, Prodatarius, Principis Apoſtolorum baſilicæ præfectus. 439. 12
Cardinalis Federicus Borromeus laudatur. 228. 62
Card. Federicus Borromeus maxime commendatur. 248. 63
Cardinalis Florentinus. 389. 2
Cardinalis Lancelottus laudatur. 469. 22
Cardinalis Lancelottus laudatur. 381. 59
Cardinalis Marcus Antonius Columnius commēdatur. 387. 1
Cardinalis Matthæius laudatur. 414. 61
Cardinalis Montis regalis laudatur. 227. 62
Cardinalis Montis regalis. 389. 2
Cardinalis Palæottus. 389. 2
Cardinalis Palæottus laudatur. 228. 62
Cardinalis S. Marcelli. 389. 2

INDEX.

Card. SS. Quattuor Coronat. 389. 2
Cardinalis Sarnanus. 389. 2
Cardinalis Sfrondratus Cremonenſis laudatur. 227. 62
Cardinalis Sfortia. 389. 2
Cardinalis Triuultius Legatus Apoſtolicus Tolonenſis Præſul. 399. 60
Cardinalis Verallus Legatus Franciæ facultatem habuit apponendi in ſuis expeditionibus clauſulam, quorum tenores, &c. habeantur pro expreſſis. 510. 20
Cardinalis Veronenſis. 389. 22
Cardinalis Veronenſis laudatur. 227. 62
Cardinalis ampliſsima auctoritas in quorumcumque beneficiorum collatione, ſeu ratione Epiſcopatus, ſeu ſui tituli. 439. 1
Cardinalis abſens cum licentia, an emolumenta pilei amittat. 431. 21
Cardinalis abſentis nomine, an alius poſsit conferre. 433. 34
Cardinalis aſſerens, ſe Legatum eſſe, fidem facit. 172. 54
Cardinalis an per litteras commenſalitatem probare poſsit. 477. 13
Cardinalis, an ratione indulti poſsit conferre beneficia vacantia per obitum Scriptoris Apoſtolici poſt dimiſsionem officij, an vero collatio ſpectet ad ordinarium. 472. 57. & 86
Cardinalis an ratione indulti poſsit beneficia commendata, & vnita, ceſſante commenda, & vnione beneficij diſſoluta, conferre. 478. 1. & 18
Cardinalis collatio in Eccleſia, cuius poſſeſsionem non obtinuit, an intelligatur eſſe in præiudicium alterius. 443. 3. vſque ad 9
Cardinalis conſenſus in derogatione indulti, an ſit neceſſarius, ſi minuatur clauſula, ſub quibuſuis, &c. 506. 38
Cardinalis conſenſus, quare requiratur in collatione beneficij vacantis per obitum ſui familiaris. 432. 26
Cardinalis conſentiens collationi alterius, an cedere dicatur. 501. 83
Cardinali cum licentia abſenti ſi conceſſum ſit, vt beneficia conferat, an poſſit conferre per procuratorem. 433. 34
Cardinalis Diaconus vnus olim tantum fuit, qui Archidiaconus, dicebatur. 386. 11
Cardin. an Epiſcopo maior ſit iuriſdictione, & officio. 171. 42
Cardinalis Epiſcopus, an habeat maiorem auctoritatem, quàm Vicarius Papæ. 439. 80
Cardinalis eſt pars corporis Pontificis. 6. 9
Cardinalis eſt Romanæ Eccleſiæ honorabile membrum. 404. 39
Cardinalis eſſe non poteſt, qui per annum clericali habitu, & charactere non inceſſerit. 66. 1
Cardinalis generali conſtitutione non comprehenditur, præcipue pœnali, & odioſa. 172. 55
Cardinalis in curia reſidens, an parochialem Eccleſiam ſuo familiari conferre poſſit abſque examine concurſus, ſi ab examinatoribus Vrbis examinetur. 482. 9
Cardinalis indultum conferendi beneficia vacantia in aliqua diœceſi, an præferatur indulto conferendi vacantia per obitum familiaris. 471. 34
Cardinalis indultum, an ſit maiori fauore dignum, quam regium. 447. 17
Cardinalis indultum habens, an poſſit conferre beneficia Eccleſiæ, cuius poſſeſſionem nondum eſt adeptus. 443. 3
Cardinalis indultum habens, an beneficiũ obitu alterius Card. vacans rite conferre poſſit. 432. 28
Cardinalis ex indulto, beneficia familiarium Papæ reſeruata an iure conferat. 472. 44
Cardinalis indultum habens, an vti poſſit clauſula, motu proprio. 343. 33
Cardinalis in curia reſidens in ſua diœceſi eſſe præſumitur. 516. 15
Cardinalis initio ſimplex presbyter, aut diaconus fuit. 168. 4
Cardinalis in ſua Eccleſia reſidere videtur, ſi reſideat in curia. 431. 10
Cardinalis Legatus, an clauſula, quorum tenores, vti poſſit. 510. 19
Cardinalis Legatus, an per clauſulam, quorum tenores, &c. indulto Cardinalis derogare poſſit. 510. 21
Cardinalis nomen, in derogatione indulti an ſit neceſſarium. 506. 36
Cardinalis non Epiſcopus poteſt clericum degradatum iudicare, non degradare, & quare. 441. 38
Cardinalis non Epiſcopus, an ratione tituli poſſit cognoſcere de cauſa criminali ſui clerici. 441. 33
Cardinalem obuium habens, aut tangens mortis pœnam effugit. 260. 54
Cardinalis per indultum poteſt conferre beneficia per quattuor regul. Cancellariæ. 467. 1
Cardinalis Præf. Prætorio comparatur. 171. 38
Cardinalis, qui ante Cardinalatum alternatiuam non acceptauerat, ſi beneficium contulerit, qua auctoritate intelligatur contuliſſe. 516. 5 & 6
Cardinalis, qui ratione indulti contulit beneficium ei, qui intra tempus conſtitutum litteras Apoſtolicas non expediuit, an illud valeat alteri conferre, an vero collatio ſit deuoluta ad Papam. 520. 48. 50. & 54
Cardinalis, qui renunciauit Epiſcopatum, nondum tamen capta poſſeſſione ab Epiſcopo, an ratione indulti poſſit cõferre beneficia, prout ante reſignationẽ poterat. 444. 18. & 11
Cardinalis quidam depoſitus, quòd non reſideret in ſuo titulo. 431. 13
Cardinalis, quo modo abeſſe poſſit abſque indulti præiudicio. 439. 4
Cardinalis, quot modis intelligatur. 168. 3
Cardinalis, ratione indulti quæ beneficia conferre poſſit in curia vacantia. 494. 11
Cardinalis ratione indulti conferre poteſt omnia, quæcumque, & qualiacumque beneficia extra curiam quoquomodo vacantia. 478. 1
Cardinalis, ratione indulti an conferre poſſit beneficia electiua. 463. 33
Cardinalis ratione indulti conferre poteſt omnia beneficia regularia, tribus exceptis, conſiſtorialibus, conuentum habentibus, & quorum fructus taxati non ſunt in libris cameræ. 458. 85
Cardinalis, ratione indulti an poſsit conferre beneficia vacantia per obitum alterius Cardinalis. 471. 39. & 477. 1 vſque ad 7
Cardinalis Rom. Eccleſiæ filius ſit ſtatim, atque creatus eſt. 301. 3. & 38
Cardinalis, ſi acceptauerit alternatiuam, an ea in curia gaudere poſſit, ita vt prouiſus ab eodem Cardinali non teneatur nouam expedire prouiſionem. 516. 13
Cardinalis, ſi longe abſuerit, an beneficium per obitum eius familiaris conferri poſſit, ſine aſſenſu eiuſdem Cardinalis. 432. 26
Cardinalis, ſi regularis fuerit, habitum non mutat. 174. 78
Cardinalis ſtatim, atque creatus eſt, eximitur patria poteſtate. 401. 5
Cardinalis, verbum, aut tranſlatum ab vna ad aliam Eccleſiam, aut principalem ſignificat. 168. 3
Cardinalis, vigore indulti an poſſit conferre ea, in quorum collatione conſenſus requiritur. 469. 22
Cardinalis, virtute indulti beneficia ad collatores Epiſcopo inferiores ſpectantia an conferre poſſit. 459. 94
Cardinalis, virtute indulti beneficia curam iuriſdictionalem habentia an conferre poſsit. 464. 43
Cardinalis olim tantum vocabatur Diaconorum vnius regionis dignior. 389. 14
Cardinalis teſtamentum pro valido reputatum præſumitur de licentia Papæ factum. 404. 36
Cardinale abſente, an Papa vacantia eius tituli beneficia conferat. 440. 13
Cardinali tribuitur facultas conferendi omnia ſecularia beneficia, duobus exceptis. 449. 1
Cardinali, an credatur in tertij præiudicium. 477. 11
Cardinali ius conferendi beneficia, quamuis reſeruatione affecta, competit ex indulto, dum ſit ordinarius collator, atque ea extra curiam vacent. 490. 33
Cardinali creditur, aliquem ſuum eſſe familiarem aſſerenti, ſi de gratia expedienda agatur: ſecus de beneficij collatione. 478. 15
Cardinalibus, facultatem conferendi an Papa concedere præſumatur cumulatiue, an priuatiue. 503. 1
Cardinalatus hodie eſt maior omnibus dignitatibus. 369. 7
Cardinalibus indultum conceſſum impedimentum tantum remouet. 433. 44
Cardinalibus indultum nullum concedit priuilegium. 433. 45
Cardinalibus Papa non præſumitur velle præiudicare, niſi expreſſum ſit. 432. 30
Cardinalibus, quare fuerit in eorum titulis facultas conferendi beneficia conceſſa. 440. 14
Cardinalibus, Sede vacante, leges ſubiacent. 406. 63
Cardinalibus, teſtandi facultas conceſſa quomodo intelligi debeat. 402. 24
Cardinalatus eſt iuris diuini ſecundum nonnullos Canoniſtas. 168. 1

Cardi-

INDEX.

Cardinales ad pluralitatem beneficiorum incompatibilium diſpenſantur. 431. 14
Cardinales Apoſtolorum locum tenent. 406. 60
Cardinales, an in eorum eccleſijs reſidere debeant. 443. 3
Cardinales, an gaudeant alternatiua, ſi non conſtat, litteras patentes àcceptaſſe. 516. 16
Cardinales, an vigore indulti poſſint conferre beneficia, & eas dignitates, quæ, & quas alij Abbates, & Priores habent in diœceſibus Epiſcopatus, ſiue Archiepiſcopatus, vel Patriarchatus alicuius Cardinalis indultum habentis, quas aliàs, hoc eſt ratione ordinariæ iuriſdictionis, ipſi conferre minus valent. 459. 21
Cardinales, an poſſint à Romana curia abeſſe. 430. 1
Cardinales, an rite extra diœceſim, & Romæ conferant. 436. 76
Cardinales, an ſubijciantur regulis, & alijs conſtitutionibus. 506. 34. 502. 87
Cardinales, an teneantur parochialibus eccleſijs deſeruire. 431. 15
Cardinales à Romana curia abſentes Paulus tertius priuilegio indulti priuauit. 431. 18
Cardinales apud Papam reſidentes, an excuſentur à beneficiorum reſidentia. 430. 9. & 10
Cardinales conſtituti pro Leuitis ſecundum Innocentium tertium. 168. 1
Cardinales, coram quibus iurent. 404. 45
Cardinales, cum ſint Papæ familiares, an ſint quoque continui commenſales. 471. 41. & 477. 6
Cardd. cum ſummo Pontifice vnum corpus ſunt. 172. 44
Cardinales cum delectu eliguntur. 172. 43
Cardinales cum licentia à curia diſcedentes, quibus gaudeant priuilegijs. 431. 16. & 17
Cardinales Diaconi ſub Paulo tertio 19. ſimul fuerunt. 387. 15
Cardinales Diaconi ſub Pio quarto ſimul fuerunt viginti-quinque. 387. 16
Cardd. de quibus bonis libere teſtari poſſint. 402. 19
Cardinales, de quibus cap. 2. de offic. Archipresb. quo modo ita ibi vocentur. 170. 20
Cardinales Donatiſtarum pſeudocardinales fuerunt. 169. 13
Cardinales Eccleſiæ ſuſtentacula. 171. 33
Cardinales etiam à clericis ſuorum titulorum creati ſunt. 385. 5
Cardinales etiam curam vniuerſalis Eccleſiæ cum Papa gerunt. 405. 51
Cardinales, etiam abſentes, ſuis eccleſijs deſeruire præſumantur. 173. 58
Cardinales ex concilio Tridentino reſidere tenentur. 173. 58
Cardinales ex priuilegio Sixti quarti, quæ conferant beneficia. 439. 2
Cardinales fraudulenti non præſumuntur. 501. 81
Cardinales hodie etiam à patria, ab epiſcopatu, atque à familia nuncupantur. 389. 2
Cardinales hodie ex Pij quarti conſtitutione fidelitatem iurant. 404. 45
Cardinales in curia reſidere ex officio tenentur. 442. 2
Cardinales in feudis paternis ſuccedunt. 173. 66
Cardinales in quibus caſibus Papæ negligentiam ſuppleant. 406. 58
Cardinales, quare S.R.E. Cardinales dicantur. 389. 16
Cardinales antiquitus à titulo, ſeu diaconia nuncupabantur, ibid. 1
Cardinales ex eo, quòd ſunt Papæ familiares, an ſint & continui commenſales. 432. 27
Cardinales in ſuis titulis, quæ ſunt ordinis, per ſe, an per alium exercere valeant. 440. 22
Cardinales, in ſuis titulis an habeant excommunicationem, & interdictum. ibid. 17
Cardinales, in ſuis titulis an habeant inſtitutionem, & deſtitutionem. ibid. 19
Cardinales, in ſuis titulis an habeant, quæ ſunt ordinis epiſcopalis. ibid. 20
Cardinales, in ſuis titulis an habeant iuriſdictionem epiſcopalem. ibid. 15
Cardinales, in ſuis titulis an pinguius ius habeant, quàm plebani. ibid. 16
Cardinales, vt cum licentia abeſſe poſſint, an per vnum teſtem probari poſſit. 431. 19
Card. licentia per duos teſtes, de voce, & fama, an probetur. ibid. 20
Cardinales, niſi à ſummo Pontifice, non iudicantur. 369. 8
Cardinales, non Epiſcopi quibus aſſimilentur. 440. 30
Cardinales non ſolù filij vocātur, ſed filij primi gradus. 421. 3
Cardinales extra patriam poteſtatem ſunt. ibid. 4
Cardinales magis decet, eſſe Papæ familiares, quàm Reges. 406. 64.
Cardd. nec parochialibus eccleſ. deſeruire coguntur. 173. 59
Cardd. Papa deficiente, Eccleſiam adminiſtrant. 406. 60
Cardd. Papæ aſſiſtentes, & conſiliarij, & coadiutores. 171. 32
Cardd. Papæ aſſiſtentes ſunt ei ceteris chariores. 430. 3
Cardinales plura beneficia licite retinent. 173. 57
Cardinales pondus diei, & æſtus ferre debent. 430. 1
Cardinales poteſtate patria eximuntur. 173. 65
Cardd. præſentes, an ſint digniores abſentibus. 430. 8
Cardinales, præſtito Papæ fidelitatis iuramento, an deſinant eſſe Papæ filij. 405. 46
Cardinales, proprie ſunt, qui S R.E. Cardd. exiſtunt. 170. 19
Cardinales pro ſacerdotibus Leuitici generis accipiuntur. 228. 64
Cardinales presbyteros, & diaconos Papa filios appellat. ibid. 22
Cardinales presbyteros, & diaconos Epiſcopis mixtos Papa fratres appellat. 375. 21
Cardinales, quam habuerunt patritij, dignitatem habent. 401. 8
Cardinales, quam habeant in ſuis titulis iuriſdictionē. 385. 6
Cardinales, quo modo præſtent conſenſum. 501. 80
Cardinales, quomodo dicantur conferre regularia beneficia. 459. 91
Cardinales, quare priuilegijs decorati. 430. 2
Cardinales quaſuis eccleſias pontificales obtinere poſſunt. 442. 1
Cardinales, quo modo Papæ fidelitatem iurent. 404. 43
Cardinales ratione indulti, an poſſint ea beneficia, quæ duplici modo reſeruata ſunt, vel affecta conferre. 487. 1. 489. 24. 490. 32
Cardinales ratione indulti, an poſſint conferre ea beneficia, quorum nominatio, præſentatio, & alia quæuis inſtitutio ad Reges, aliosue Principes pertinet. 446. 1. 447. 13
Cardinales S.R.E. per excellentiam ita appellantur. 171. 29
Cardinales S.R.E. quoad Cardinalatum, ſunt inter ſe omnes æquales. 366. 5
Cardinales S.R E. indultis Apoſtolicis donari ſolent. 366. 4
Cardinales, Sede vacante, ius poſitiuum ſupplere poſſunt. 406. 62
Cardinales, ſine licentia Papæ teſtari an poſſint. 402. 17
Cardinales ſoli Legati à latere dicuntur. 405. 48
Cardinales, ſtatim atque promoti ſunt, ſui iuris efficiuntur. 401. 10
Cardinales ſub regulis Cancellariæ non comprehenduntur. 173. 61.
Cardinales ſunt pars corporis Papæ. 401. 2
Cardinales ſunt filij, fratres, conſiliarij, aſſeſſores, & coadiutores Papæ. 172. 49
Cardd. teſtamentum iure militari condere poſſunt. 173. 66.
Cardinalium titulorum erectio vetuſtiſſima. 385. 2
Cardd. tituli, & nuncupationes. 173. 70
Cardinales Regibus pares. ibid.
Cardinales vigore indulti, an monaſteria quæcumque conferre poſſint. 452. 1
Cardinales, vnde dicti. 171. 33
Cardinales vnum corpus cum Papa ſunt. 401. 1
Cardinales capita vniuerſalis Eccleſiæ vocantur. 405. 51
Cardinalium congregationis Epiſcoporum officium, & auctoritas. 187. 75
Cardinalium collegij ius, an in vnico Cardinali conſeruari poſſit. 457. 69
Cardinalium collegium, in qua ſit poſſeſſione quoad officium. 405. 53
Cardinalium collegium trifariam diuiditur. 385. 1
Cardinalium Epiſcopatus ſex, & qui. ibid.
Cardinalium perſonam offendens, poſtquam ab eccleſiaſtico iudice fuerit caſtigatus, poterit puniri, etiam à ſeculari. 216. 73
Cardd. præſentium, & abſentium differentia. 430. 7
Cardinalium priuilegia non à iure ciuili, ſed diuino pendent. 401. 9
Cardo cauſæ, qualis. 171. 34
Cardo rei, qualis. 171. 34
Cardinare, ſeu cardinalem facere, eſt vni eccleſiæ aliquem obnoxium reddere. 170. 23
Carceratio eſt meri imperij, ait Baldus. 185. 47
Carcerati die Paſchatis liberandi. 121. 13
Carnium prohibitio in monacho Epiſcopo nō militat. 153. 63
Carnalia pro ſpiritualibus metenda ſunt. 313. 48

Carnes

I N D E X.

Carnes comedere die Veneris, in quo Natalitia feſta Domini cadant, profeſſis,& vouentibus interdictum. 153.70
Carolus Ant. Puteus Archiepiſc. Piſanus laudatur. 169.19
Carolus Borromæus tit. S. Praxedis, Presb. Card. laudatur, maxime quòd libertatis eccleſiaſticæ acerrimus defenſor fuerit. 247.60.61. & 62
Carolus Emanuel magnus Allobrogum Dux. 399.67
Carolo Magno Adrianus, & Othoni Leo facultatem eligendi Romanum Pontificem conceſſerunt. 213.46
Carolus Magnus Pipini filius. 226.54
Carolus Magnus Deſiderium Regem Longobardorum capit. 55.16
Carolus Magnus Romam à Longobardis liberauit. ibid.
Carolus Martellus, quòd decimis ſuos commilitones recompenſarit, ſacrilegij infamis apud poſteros euaſit. 320.101
Carolus V. edicto vetuit, decimas à laicis exigi in Hiſpanijs. 319.93
Carolus Ruuereus Allobrogum Ducis cubiculi Præfectus. 397.39
Caſſiodorus Epiſcopos, ſpiritales parentes vocat. 96.21
Caſſiodorus Regis Theodotici nomine Epiſcopos in proprijs cauſis iudices eſſe aſſerit. 100.8
Caſſiodorus lumen per ſacerdotum orationes à Deo precatur. 96.20. & 22
Caſſiodorus proſperitatem ſuam ſummi Pontificis orationibus tribuit. 96.20
Caſus diſpenſationis ſolius Papæ octogintanouem. 207.112
Caſuum indiuidua reſeruatio de iure humano eſt. 184.32
Caſus non expreſſi in ijs, quæ de facili non conceduntur à Principe, etiam per verba generalia non comprehenduntur. 491.39
Caſus nonnulli, in quibus Papa diſpenſat. 207.112
Caſuum reſeruatio rationabilis eſt. 184.33
Caſuum reſeruatio facit Chriſtianos temperatiores. 184.34
Caſuum reſeruatio, etiam coram Deo vim habet. 184.35
Caſuum reſeruatio de iure diuino eſt. 184.29
Caſuum reſeruatio non habet certam regulam. 183.28
Caſus reſeruati ſex communiter ſunt. 183.25
Caſus reſeruati, quot, & qui. 183.25
Caſus reſeruati ex conſuetudine, qui, & quot. 183.27
Caſus vigintiſeptem, in quibus iuriſdictio Epiſcoporum reſtituta eſt. 186.69
Caſtor, quare Deus exiſtimatus. 2.11
Carthuſiani propriam regulam habent. 148.8
Catarina Auſtriaca Hiſpaniarū Regis filia laudatur. 397.39 68
Catharina Medicea Galliarum Regina. 399.63
Carthaginenſis Epiſcopus totius Africæ Primas. 169.10
Cathedralem eccleſiam erigere, ac de nouo ordinare poteſt Papa. 207.112
Cathedratica idem, quod inthroniſtica. 78.11
Catilinæ cōiurationis detectæ cauſa ſupplicatio decreta. 44.8
Cauſa ædificationis eccleſiæ eſt publicanda. 59.14
Cauſa alicuius qualitatis conceſſum durat, quantum illa qualitas. 473.65
Cauſa amico, vel conſanguineo delegata, an tranſeat ad ſucceſſorem. 381.60. & 61
Cauſa, aut perſona requiritur in prohibitione alienationis. 388.5
Cauſa ceſſante, an ceſſet diſpoſitio, ſi remaneant aliquæ reliquiæ. 373.61
Cauſa ceſſante, an ceſſet gratia Principis, etiam ſi fuerit conditione qualificata. 476.90
Cauſa ceſſante, debet ceſſare & effectus. 479.9
Cauſa commiſſa Epiſcopo tranſit ad ſucceſſorem. 380 48
Cauſa conditiones regulat. 473.66
Cauſa durante, debet durare effectus. 520.52
In cauſa propria nemo teſtificari, aut iudicare poteſt. 79.19
Cauſa exitus è monaſterio arbitrio Epiſcopi ſit legitima. 195.43
Cauſæ grauaminis in interloquutorijs, an haberi poſſint pro expreſſis à partibus. 510.18
Cauſæ inopum ab Epiſcopis tantum olim cognoſcebantur. 103.33
Cauſam potius pluribus, quàm vni committere ſolet Sedes Apoſtolica. & quare. 384.85
Cauſarum matrimonialium, & criminalium, qui iudices eſſe poſſint. 414.61
Cauſia purpurea quando inceperint Cardinales vti. 174.72
Celtæ auguria magnifecerunt. 20.20
Centeſima vſurarū à Iuſtiniano permiſſa, vnde dicta. 214.53
Cenſore diem ſuum obeunte, collega ſe cenſura abdicare cogebatur. 17.13
Cenſuræ eccleſiaſticæ tales ſunt, vt ad eas non ſit facile deueniendum. 217.82
Cenſuræ, niſi expreſſum ſit, Cardinales non ligant. 173.56
Cenſura eccleſiaſtica, quo modo liget ſucceſſorem. 380.55
Cenſum pro Petro & Apoſtolis tantum Chriſtus perſoluit, & quare. 160.42
Ceſſio nominis dicitur venditio. 289.198
Ceua, Subalpinorum oppidum, & eius Marchionatus caput. 161.57
Characteris impreſſione quis ſacer efficitur, & eximitur ſeculari iuriſdictione. 150.79
Character formalis ſalutis fides eſt. 160.39
Chalcedonenſe concilium nomen vniuerſalis Leoni Papæ tribuit. 164.92
Chalcedonenſi concilio Legatus Apoſt. interfuit. 97.28
Chalcedonenſis ſynodus, de conciliorum indictione quid decreuerit. 200 39
Chaldæi hiſtoriam tantum ſacris hominibus commendarunt. 27.11
Chaldæi in augurandi arte excellentes. 19.2
Charitatiuum ſubſidium, quando ſitius epiſcopale. 182.19
Charitas per mortale peccatum amittitur. 239.32
Childericus Gallorum Rex, qua auctoritate à Zacharia Papa fuerit depoſitus. 226.52
Childericum Galliarum Regem, Zacharias Papa quare depoſuerit. 224.39
Chriſtiana Eccleſia ius gladij initio habuit à Deo. 102.24
Chriſtianæ Reipublicæ expedire viſum eſt, vt exemptio in totum clericis coniugatis non competeret. 249.74
Chriſtiani ab initio omnia ante pedes Apoſtolorum ponebant. 409.8
Chriſtiani ab initio omnia in commune conferebant, vt tam clerici, quàm pauperes valerent. 273.14
Chriſtiani ab initio, quo modo litem peragerent, & qua pœna contumaces mulctarentur. 233.99
Chriſtiani accuſati, quòd pro ſalute Imperatorum vota non facerent. 42.18
Chriſtiani olim, quare conuenirent. 143.45
Chriſtiani primitiuæ Eccleſiæ, qua pœna afficerentur ob eorum delicta. 101.20
Chriſtiani primi, quales. 63.7
Chriſtiani Principes, qui ciuitates, & Prouincias ab infidelibus ſibi vindicarunt, quo iure, & qua auctoritate poſſidere dicantur. 224.33. cum ſeq.
Chriſtiani pro Imperatoribus Chriſtum rogauerunt. 96 22
Chriſtiani pro Principibus ethnicis, quanta precarentur. 67.7
Chriſtiani quando cœperint non adire Epiſcopum contra eos laicos, qui non parebant magiſtratibus Chriſtianis. 234.100
Chriſtiani ſtatis diebus ante lucem conuenire ſolebant ad capiendum cibum. 238.21
Chriſtianorū ab initio vnus erat animus, & cor vnum. 233.96
Chriſtianorum multitudine creſcente, conceſſum eſt, vt vnuſquiſque chriſtianus proprium habere poſſet. 272.4
Chriſtianorum nemo ab initio eguit. 273.16
Chriſtianus aduerſus chriſtianum apud ethnicos non agebat. 233.97
Chriſtianus quicumque ratione peccati coram Romano Pontifice poteſt conueniri. 234.102
Chriſtianis forum ethnicorū interdicit Paulus Apoſt. 245.27
Chriſtianos ſuperſtitioſos, ac maleficos vocat Suet. 145.62
Chriſtianos bannire, quibus diebus nō poſſunt iudices. 323.13
Chriſtiano viro nihil eſt de mundi vanitate quærendum, nihil magni faciendum. 235.111
Chriſti aduentu ceſſarunt omnes cæremoniæ cum figurantes. 322.4
Chriſti aduentu omnis poteſtas, & omnis iuriſdictio ad fideles eſt tranſlata. 224.36
Chriſti corpus ſpecioſiſſimum. 134.14
Chriſti patrimoniū dicuntur eccleſiaſtici prouentus. 272.12
Chriſti religio non intendit quemquam priuare iure ſuo, non abſoluere filios à patria poteſtate, ſeruos à ſubiectione, &c. 234.103
Chriſti religionem, & ſeſe infamia vt purgarent Petrus, & Paulus, generalem ſententiam præmiſerunt, vt ſubditi eſſent omni creaturæ. 235.109
Chriſti Vicarij ſumma potentia ex Auguſtino. 221.4
Chriſti verba de decimis, an ad Euangelij tempus referenda, ad legemue veterem retrotrahenda ſint. 311.33
Chriſto figurato adueniente, figurantia ceſſarunt. 314.51
Chriſto hærede inſtituto, Eccleſia videtur inſtituta. 215.6
Chriſto ſeruire nemo cogitur inuitus. 234.102

Chriſtus

Chriſtus à Pilato interrogatus, an eſſet Rex Iudæorum, quid reſponderit. 235. 110
Chriſtus caput eſt Eccleſiæ. 277. 74
Chriſtus cenſum pro ſe, & Petro perſoluens, oſtendit, clericos præciſe filiorum loco habuiſſe. 245. 26
Chriſtus, cum eſſet æterni patris filius, & nemini ſubiectus, ſub Præſide Pilato pati voluit. 245. 35
Chriſtus decimam partem rerum omnium, quam Deus in lege veteri ſibi offerre præcepit, præſumitur in noua confirmaſſe. 312. 36
Chriſtus dixit, regnum ſuum non eſſe de hoc mundo. 221. 3
Chriſtus Epiſcopus vocari non eſt dedignatus. 369. 3. & 16
Chriſtus eſt Dei primogenitus, & primus hæres inter ceteros fratres. 374. 3
Chriſtus fuit legislator, & ſacerdos. 230. 77
Chriſtus fuit primus Epiſcopus. 91. 15
Chriſtus habebat vtrumque officium, nempe temporale, & ſpirituale. 230. 78
Chriſtus in mundum non venit, vt eſſet Præſes Prouinciæ, Proconſul, Prætor, Rex, aut Imperator. 235. 110
Chriſtus legem adimplere, non ſoluere velle profeſſus eſt. 312. 36
Chriſtus mundani regni adminiſtrationem Petro Apoſtolo, ac eius ſucceſſoribus commiſit. 124. 37
Chriſtus, quare ſoluerit tributum. 245. 26
Chriſtus, quare in mundum venerit. 235. 110
Chriſtus, quo iure Pilati auctoritati, & imperio potuerit eſſe ſubiectus. 235. 111
Chriſtus, quandiu vixit, ethnicis Principibus, & magiſtratibus paruit. 234. 102
Chriſtus rerum eccleſiaſticarum dominus eſt. 486. 3
Chriſtus Rex, & Pontifex perpetuus. 159. 34
Chriſtus rogauit pro Petro, & quare. 203. 76
Chriſtus ſe templum dixit, & quare. 134. 14
Chriſtos ſuos vocat Deus ſacerdotes per Dauidem, eximens ſeculari iudicio. 244. 22
Chriſtus vnctum ſignificat. 159. 34
Chriſtus voluit ſuos non imperare, ſed obtemperare. 371. 4
Chriſtus vocatur vitis, ouis, agnus, &c. & quare. 378. 26
Cicero, quid de Deo ſentiat. 391. 9
Cicero definit, quid ſit iuramentum. 333. 2
Cilices in augurandi arte excelluerunt. 19. 2
Cimilia, cimiliarcha, cimilarchium quid. 117. 31
Cinnamomi decima pro ſuo Deo ſibi diuiſa à ſacerdotibus in Arabia. 35. 8
Circenſes ludi diebus Dominicis vetiti. 221. 6
Citatio facta ad diem feriatam eſt penitus temeraria, & iuri contraria. 327. 52
Citatio facta die non feriata in diem feriatã, an valeat. 327. 52
Citatio ſola, an perpetuet iuriſdictionem. 385. 95
Citatio tempore feriato facta communiter improbatur. 327. 51
Ciuilis iuriſdictio ab eccleſiaſtica ſeiuncta eſt. 244. 22
Ciuiles magiſtratus, quales erga Eccleſiam. 53. 3
Ciuilium magiſtratuum opinio circa immunit. eccleſ. 1. 1
Ciuitates rebelles ius gladij habent. 101. 23
Ciuitas eſt perfecta communitas. 353. 150
Ciuitas poteſt reuocare ſtatutum factum de licentia Principis. 403. 31
Ciuitas poteſt dari in emphyteuſim. 283. 134
Ciuitas, quæ clericis, & Eccleſiæ onus imponat, incurrit pœnam interdicti. 277. 67
Ciuitatum, aliæ maiores, aliæ minores, aliæ maximæ. 74. 5
Claudius de Seyſelo magnus iuris conſultus, & Taurinenſis Epiſcopus. 477. 91
Claudius Imperator dixiſſe aliquando fertur, homines debere pro legibus habere, quæ ipſe diceret. 282. 127
Clariſſimatus honor Præpoſitis Laborum communicatus eſt. 430. 6
Clauaſium inſigne in Subalpinis oppidum, in quo is, qui Angelicam ſummam compilauit, natus eſt. 261. 57
Clauium poteſt. Elizab. Angl. Tyranna ſibi vindicauit. 225. 43
Clauſula, ad collationem, prouiſionem, &c. an includat beneficia electiua. 461. 2
Clauſula, alias, an importet maiora expreſſis. 471. 42
Clauſula, alias, & nec aliter, importat formam. 379. 35
Clauſulæ, alias, nec aliter, nec alio modo, important conditionem ſuſpenſiuam. 500. 74
Clauſulæ, alias, nec aliter, nec alio modo, ſunt limitatiuæ, & præſeruatiuæ voluntatis. 500. 74
Clauſula, commendis ceſſantibus, & vnionibus diſſolutis, quid ſibi velit. 478. 1. & 18
Clauſulam, cui imminet cura iuriſdictionalis, quare apponere in litteris Apoſtolicis ſoleat Cancellaria. 465. 52
Clauſula, cum facultate agendi, an operetur, vt verus valor tacitus habeatur pro expreſſo. 445. 29
Clauſulæ derogatoriæ operantur tantum in his, quæ perimunt gratiam. 470. 31
Clauſula, de conſenſu Cardinalis mortui, in prouiſione Papæ appoſita, an aliquid operetur. 501. 83
Clauſula, de conſenſu Cardinalis, facit gratiam conditionalem. 501. 84
Clauſula, & de deuolutione detur diſpoſitiue, addita per Datarium, quid operetur. 521. 60
Clauſula decreti irritantis inficit titulum, & poſſeſſionem diſcolorat. 512. 55
Clauſula derogatoria, in priuilegio appoſita, nihil operatur, vbi de contraria Principis voluntate conſtat. 505. 32
Clauſula, de verbo ad verbum, an habeat vim ſingularis expreſſionis. 509. 7
Clauſula, & alia quæcumque, & qualiacumque, an comprehendat dignitates. 511. 31. & 37. & 41
Clauſula, ex certa ſcientia, poteſtatem abſolutam abſolute deſignat. 422. 19
Clauſulæ, ex certa ſcientia, & de plenitudine poteſtatis, pares an ſint. 422. 20
Clauſula, ex certa ſcientia, an plus operetur, quàm clauſula, motu proprio. 425. 2
Clauſula, ex certa ſcientia, an ſemper tollat ſubreptionem, & operetur in ijs, quæ ſunt facti. 426. 2
Clauſularum, ex certa ſcientia, & motu proprio, differentia. 426. 4. & 7
Clauſula, ex certa ſcientia, an probetur per teſtes. ibid.
Clauſula, ex certa ſcientia, excludit errorem præſumptum. 426. 13
Clauſula, ex certa ſcientia, an excludat, & tollat qualitates intrinſecas beneficij. 427. 15
Clauſulæ, ex certa ſcientia, non poteſt opponi defectus intentionis. ibid.
Clauſula, ex certa ſcientia, tollit omnes defectus poſitiuos, non naturales. ibid. 17
Clauſula, ex certa ſcientia, cum clauſula, ſupplentes, tollit defectum ſolemnitatum, & ſubſtantialium. ibid. 18
Clauſula, ex certa ſcientia, an excuſet à ſubreptione eum, qui litem exprimere cum deberet, non expreſſit. ibid. 10
Clauſula, ex certa ſcientia, an idem operetur, quod clauſula, non obſtante. 426. 8
Clauſula, ex certa ſcientia, habet vim derogatiuam. 426. 8
Clauſula, ex certa ſcientia, an operetur ad præiudicium tertij. 423. 37
Clauſula, ex certa ſcientia, an operetur in ijs, quæ facti ſunt. ibid. 38
Clauſula, ex nunc, operatur, vt lex liget ſtatim, ac eſt promulgata. 513. 57
Clauſula generalis, quouis modo vacet, &c. an ſemper operetur. 521. 58
Clauſula generalis, an ad extraordinaria referatur. 471. 36
Clauſula, haberi pro expreſſo, vel quorum tenores, vel de verbo ad verbum, tollunt priuilegium, ſi de eo in conſtitutione derogante expreſſa fiat mentio. 509. 14
Clauſula inſolita reddit actum ſuſpectum. 425. 59
Clauſula, irritans, an liget ſummum Pontificem. 504. 15. & 505. 19
Clauſula, irritans, ſuapte natura annullat gratiam. 504. 15
Clauſula, irritans, vitiat titulum, & poſſeſſionem diſcolorat. 504. 17
Clauſula, irritans, an liget ignorantes. 504. 18
Clauſula, inter æquales clauſulas illa præualet, quæ motu proprio eſt concepta. 509. 13
Clauſula, motu proprio, an ſuffragetur tantum ad tollendam ſubreptionem. 421. 4
Clauſula, motu proprio, an habeat locum, ſi conceſſio fiat ad ſupplicationem partis. ibid. 5
Clauſula, motu proprio, an ampliet gratiam. ibid. 6
Clauſula, motu proprio. Legatus vti poteſt. 425. 26
Clauſula, motu proprio, Legati, an operetur, vt motus proprius Papæ. ibid. 27
Clauſula, motu proprio, an ordinatus vti poſſit. ibid. 28
Clauſula, motu proprio, in beneficijs in curia vacantibus in generali conceſſione, an aliquid operetur. 494. 11
Clauſularum, motu proprio, ex certa ſcientia, & de plenitudine poteſtatis, effectus. 420. 3
Clauſula, motu proprio, an excludat, & tollat qualitates intrinſecas beneficij. 427. 15

INDEX.

Clauſula, motu proprio, an ſit efficacior, quàm clauſula, ex certa ſcientia. 423. 35
Clauſula, motu proprio, an tollat ius tertij. 422. 18. & 426. 7
Clauſula, motu prop. an Papa inferiores vti poſſint. ibid. 19
Clauſula, motu proprio, an inducat diſpenſationem inhabilitatis. 421. 10
Clauſula, motu proprio, in quibus caſibus ſit otioſa, & nihil producat. 424. 48
Clauſula, motu proprio, etſi ſupplicatio facta eſt in forma motus proprij, ſi in ipſo motu proprio, ſeu ſupplicatione ipſa clauſula manu Papæ appoſita non ſit, à Cancellaria expeditur ad petitionem partis. 424. 55
Clauſula, motu proprio, non extenditur ad inſolita. 424. 55
Clauſula, motu proprio, eſt affinis clauſulæ, ex certa ſcientia. 422. 21
Clauſula, motu proprio, magis ordinarijs, quàm alijs videtur conuenire, & quare. 423. 31
Clauſula, motu proprio, maior Pœnitentiarius an vti poſſit. ibid. 32
Clauſula, motu proprio, vtitur interdum Capitulum. ibid 31
Clauſula, motu proprio, an vti poſſit Cardinalis indultum habens. ibid. 33
Clauſula, motu proprio, an operetur, ſi ſignata eſt gratia, fiat, vt petitur. 424. 51
Clauſula, motu proprio, non ineſſe intelligitur, niſi exprimatur. ibid. 51
Clauſula, motu proprio, & ſupplicatio ſe inuicem compatiuntur. ibid. 52
Clauſula, motu proprio, in priuilegio lite pendente, quid operetur. 424. 49
Clauſula, motu proprio, non tollit defectum intentionis. 426. 11
Clauſula, motu proprio, an excludat partis conſenſum. ibid. 54
Clauſula, motu proprio, omnem habet virtutem. 420. 1
Clauſula, motu proprio, inſtar papaueris ſomnum gignit, & quietem. 420. 2
Clauſula, motu proprio, meram liberalitatem ſupponit. 422. 14
Clauſula, non obſtantibus, an operetur in tertij præiudicium. 422. 16
Clauſulæ, non obſtantibus conſtitutionibus, &c. vis, & poteſtas. 470. 32
Clauſula, non obſtantibus, operatur, vt Princeps videatur eſſe ſupra ius. 422. 17
Clauſula, nullius eſſe roboris, vel momenti, nullitatem ipſo iure inducit, etiam ſine partis obiectu? 522. 89
Clauſula, omni meliori modo, in donatione cauſa mortis, quid operetur. 346. 101
Clauſula, de plenitudine poteſtatis, an ſit efficacior, quàm clauſula, ex certa ſcientia. 423. 36
Clauſula, de plenitudine poteſtatis, an tollat ius quæſitum tertio. 422. 22
Clauſula, de plenitudine poteſtatis, an iuri communi deroget. 422. 24
Clauſula, de plenitudine poteſtatis, poteſtatem ſupremam explicat. 422. 25
Clauſula, de plenitudine poteſtatis, an Principe inferiores vti poſſint. 424. 46
Clauſula, de plenitudine poteſtatis, duabus clauſulis, ex certa ſcientia, & non obſtante, præualet. 423. 39
Clauſula, de plenitudine poteſtatis, ſuperat clauſulam, motu proprio, ex certa ſcientia, & non obſtante. ibid. 40
Clauſulæ, de plenitudine poteſtatis, an aliquid opponi poſſit. ibid. 41
Clauſula, pleno iure, à præcedentibus qualificatur. 346. 101
Clauſula, pro expreſſis, an priuatus vti poſſit, & quando. 511. 18
Clauſula, pro ſe, ſuiſq. hæredibus, reſpicit executionē. 346. 101
Clauſula quæuis periculum ſubreptionis non remouet, ſi cauſæ ſtatus non eſt narratus, cum narrari debuiſſet. 423. 44
Clauſula, quorum tenores, an Cardinalis Legatus vti poſſit. 511. 19
Clauſula, quorum tenores, quando non operatur expreſſam, & indiuiduam mentionem. 509. 14
Clauſula, quatenus pro alio. 410. 26
Clauſula, quatenus conſenſus Cardinalis requiratur, quo modo debet intelligi. 505. 83
Clauſula, qui ad illa conſueuerint per electionem aſſumi, quo modo intelligatur. 464. 40
Clauſula, quorum tenores de verbo ad verbum haberi volumus pro expreſſis, quam vim habeat. 508. 1
Clauſulæ, ſub quibuſuis tenoribus, &c. effectus. 506. 33. cum ſeqq.
Clauſula, ſimpliciter, & de plano, ac ſine ſtrepitu, & figura iudicij. 325. 39
Clemens Papa excommunicat prædicatores verbi Dei, qui à decimarum ſolutione fideles retrahunt. 311. 26
Clericatum poſt commiſſum delictum accipiens, an eiſdem gaudeat priuilegijs, quibus alij clerici gaudere ſolent. 250. 77. cum ſeqq.
Clericatus ante ſeptimum ætatis annum accipi non poteſt. 481. 3
Clerici ad eccleſiam confugientes, an eadem gaudeant immunitate, qua laici. 265. 91
Clerici alias matrimonium contraxerunt. 63. 3
Clerici Angelos iudicabunt, quanto magis ſecularia. 245. 27
Clerici, an domini ſint prædiorum, caſtrorum, poſſeſſionum, & proprietatum, quas poſſident. 272. 11. & 17
Clerici, an habeant votum paupertatis, & obedientiæ. 272 6
Clerici, an habeant votum paupertatis. 409. 3
Clerici ante omnem humanam conſtitutionē fuerunt. 244. 17
Clerici, an proprium habere poſſint. 272. 6
Clerici, an ſecularium Principum legibus ſubijciantur. 457. 65
Clerici, an ſint domini fructuum ſuorum beneficiorum. 409. 6
Clerici, an ſint domini fructuum eius portionis, quæ ſibi ex partitione contigit. 272. 10. & 11
Clerici, an teneantur ad reſtitutionem fructuum conſumptorum in profanos vſus. 272. 10
Clerici, an teneantur ad reſtitutionem fructuum vltra neceſſaria profana conſumptorum. 409. 7
Clerici, an vere domini ſint ſuæ partis ex diuiſione bonorum inter Chriſtianos facta. 301. 83
Clerici apud Epiſcopum accuſandi. 111. 25
Clerici benef. fructuum, an vere domini ſint. 484. 9
Clerici coniugati an gaudeant etiam fori priuilegio, quo ad cauſas ciuiles. 248. 66. cum ſeq.
Clerici coniugati, qui vnicam habuerunt vxorem, an gaudeant canonis, & fori priuilegio. 248. 66
Clerici coniugati, ſi indiſtincte eſſent à poteſtate ſeculari exempti, maiorem, quam alij habent clerici, exceptionem haberent. 249. 71
Clerici coniugati, ſi iiſdem gauderent priuilegijs, quibus alij, quid ſequeretur. 249. 72
Clerici conuicti alicuius criminis in foro ſeculari, an ideo ab eorum Epiſcopis ſint condemnandi. 243. 2
Clerici criminum mixtorum rei, poſſunt in carcerem conijci à iudice eccleſiaſtico. 216. 79
Clerici defuncti bona ad quem ſpectent. 383. 77
Clerici diuinitus Romani Pontificis iudicio ſubditi ſunt. 245. 28
Clerici, & eccleſiæ, quando cœperint habere prædia ruſtica, & vrbana, & quare. 273. 16
Clerici eſſe non poſſunt conſtitutione Imperiali, qui naturales liberos habeant. 62. 16
Clerici, etiam de iure ciuili, ad nulla munera tenentur. 277. 67
Clerici, etſi capi non poſſunt, nec in carcerem trudi ad creditorum inſtantiam, ſi inopia, & egeſtate laborent, promittunt tamen, ſe debita ſoluturos, ſi ad pinguiorem fortunam deuenerint. 251. 86
Clerici inconſulto Rom. Pont. etiamſi laicorum non ſuppetant facultates, etiam vbi communis appareat vtilitas, & neceſſitas, non poſſunt aliquid contribuere. 276. 52
Clerici inconſulto Romano Pontifice, onera ſecularia ſubire non debent. 275. 33
Clerici in facti quæſtione circa decimas duos habent iudices. 320. 95. cum ſeqq.
Clerici iudicem ſecularem incompetentem, nec iuramento facere competentem poſſunt. 243. 4
Clerici in minoribus conſtituti ordinibus, an poſſint cogi ad cedendum bonis. 251. 89
Clerici in opprobrium eccleſiaſtici ſtatus mendicare non debent. 251. 89
Clerici lege ciuili ad tutelam non coguntur. 109. 13
Clerici multa faciūt populi ſecuritati cōſulendi gratia. 275. 42
Clerici, ne ſe implicent negotijs ſecularibus, plurimum expedit. 246. 37
Clerici non valerent commode diuino vacare miniſterio, ſi poſſent coram iudice ſeculari conueniri. 246. 37
Clerici non vocantur ad munera ſordida. 109. 14
Clerici nouis collationibus à Conſt. exempti. 109. 13
Clerici officium eſt docere: monachi plangere. 63. 5
Clerici omnes beatiſſimi, ſanctiſſimi, religioſiſſimi, ac reuerendiſſimi dicti. 89. 3

INDEX.

Clerici omnes Dei ſerui ſunt. 373. 25
Clerici ordinandi, quales eſſe debeant conſtitutione imperiali. 62. 15
Clericis peculiares redditus aſſignati ſunt primum in Germania. 409. 11
Clerici per aliquod tempus ſimul conuixerunt. 272. 5
Clericatus potius eſt gradus ad ceteros ordines, quàm ordo mere eccleſiaſticus. 249. 74
Clerici primæ tonſuræ, ac in minoribus ordinibus conſtituti, an eodem iure cenſeantur, quo alij ſacris, & maioribus initiati ordinibus. 246. 41
Clerici primæ tonſuræ veſtibus, & corona in vertice carentes à iudice ſeculari puniri abſque vlla monitione poſſunt. 250 76
Clerici primæ tonſuræ, ſi in veſte laicali, & abſque corona deprehendantur in criminibus, & conuincantur, an abſque vlla degradatione à iudice ſeculari poſſint puniri. 250 77
Clerici propius ad Chriſtum, quàm ceteri Chriſtiani, accedunt. 244. 25
Clerici, quare ad iudicem ſecularẽ vocari nõ debeant. 244 19
Clerici, quando teneantur ſubire onera pro ſuis bonis: ex Cardinali, & Præpoſito canoniſtis. 277 78
Clerici, quæ onera ſubire cum laicis teneantur. 274 26. 28. cum ſeqq.
Clerici qui ad patrimonium poſſint promoueri. 253. 108
Clerici, quòd gaudeant fori priuilegio, patet manifeſte. 244 15
Clerici, ſeu eccleſia ad quæuis munera, ſiue ſint honeſta, ſiue ſordida, ſiue realia, ſiue perſonalia, ſiue mixta, ſiue ordinaria, vel extraordinaria, ſuperindictaue non tenentur. 276. 54
Clerici, ſi inopia, apt egeſtate laborent, ad creditorum inſtantiam an capi poſſint, & in carcerem trudi, vel in eo detineri, aut excommunicari. 251. 86. & 95
Clerici, an, ſi non ſuppetant laicorum facultates, ad releuandas communes vtilitates, & neceſſitates, debeant onera ſubire. 275. 46
Clerici ſodomitæ in monaſterijs detruduntur: laici excommunicantur. 215. 68
Clerici ſunt ſacroſancti. 111. 29
Clerici tangendo pectus iurant, non ſcripturas. 336. 29
Clericorum bona, in primitiua Eccleſia an Regum, & Imperatorum ſubeſſent iuriſdictioni. 245. 34
Clericorum bona patrimonialia, an eiſdem gaudeant priuilegijs, & exemptionibus, quibus ſolent gaudere eccleſiarum bona. 253. 107
Clericorum bona, quo modo diuiſa ſint, & quare. 409. 4
Clericorum diuina immunitas, ſi non per expreſſas enunciationes, at per expreſſas coniecturas elicitur ex ſacra pagina. 245. 34
Clericorum domus, ſi intra quadraginta paſſus fuerit poſita, an inde reus poſſit abſtrahi. 260. 46
Clericorum exemptio, quod ad fori priuilegium attinet, pluribus conſtitutionibus probatur. 243. 1
Clericorum exemptio, an ſit iuris diuini. 246. 41
Clericorum immunitati, aut exemptioni Princeps ſecularis, quantumcumque ſummus, non poteſt contrarijs legibus, propria auctoritate derogare. 246. 40
Clericorum multitudo communioni bonorum fuit impedimento. 408. 2
Clericorum ordines, qui, & quot. 142. 30
Clericorum pœna eſt purgatio, monachorum ſeparatio. 63. 6
Clericorum ſolus tractatus, & deliberatio, quando ſufficiat. 291. 215. cum ſeq.
De clericorum veſtitu, quid Conſtantinus Magnus cenſuerit. 174. 75
Clericorum teſtamentum, quando dicatur valere. 279. 100
Clericis decimas non præſentibus, an ſolui debeant. 316. 64
Clericis an fides adhibeatur abſque iuramento. 333. 4
Clerico inijci poſſunt compedes in eccleſia ab vtroque iudice ſimul, eccleſiaſtico ſcilicet, & temporali, ſi immunitas ſit ambigua. 265. 93
Clerico, aut monacho, aut monacha ſine teſtamento decedente, & ſine conſanguineis, monaſterio bona addicuntur legibus Vuiſigothorum. 85. 21
Clerici à Iuuenibus differunt. 60. 6
Clericis nihil commune cum ciuilibus legibus. 109. 6
Clericos primitiuæ eccleſiæ Epiſcopi immediate iudicabant. 101. 21
Clericos pro filijs intellexiſſe Chriſtum ex verbis Matthæi colligitur. 244. 24
Clericos, ſuos iudices habere reſcripſerunt Impp. Honor. Theod. & Arcad. 244. 22
Clericum grauantes excommunicantur. 244. 15
Clericum percutiens excommunicatur. 145. 66
Clericus æri alieno obnoxius, eccleſiaſticumq. habens beneficium, quid facere teneatur. 251. 91
Clericus à iudice ſeculari captus, lite pendente ſuper fori præſcriptione, & clericatu, an ad iudicem eccleſiaſticum ſit ſtatim remittendus, vel remanere debeat apud iudicem ſecularem, donec cauſa cognita, fuerit deciſum per ſententiam, illum eſſe clericum. 247. 55. cum ſeqq.
Clericus apud iudicem ciuilem accuſatus ſemper, etiam poſt ſententiam vti poteſt fori præſcriptione, & exceptionem declinatoriam opponere quocumque tempore. 247. 50
Clericus coniugatus, an Vicarius eſſe poſſit. 237. 15
Clericus, etſi fori præſcriptione vſus eſt, ſententia tamen contra ſe à iudice ſeculari lata, non tenet. 247. 54
Clericus eximitur patria poteſtate. 145. 65
Clericus grauiter punitur, ſi inconſulto ſuperiore, rem in emphyteuſim det. 283. 132
Clericus habens hoſpitale in titulum, an teneatur recitare horas canon. & an faciat fructus ſuos. 455. 42
Clericus hæres laici, qui iam apud ſeculare tribunal litem erat conteſtatus, apud idem tribunal, an eamdem litem proſequi teneatur. 252. 96
Clericus hæres laici, ſi lis nondum fuerit cœpta, an conueniendus ſit coram iudice ſeculari, an vero coram eccleſiaſtico. 252. 97
Clericus inops, an teneatur cedere bonis. 251. 87
Clericus non effici poteſt, niſi habeat, vnde decenter viuat. 253. 107
Clericus non poteſt ſe ſeculari iudici ſubmittere, quamuis iurauerit. 126. 39
Clericus non poteſt conueniri, niſi quatenus ſatisfacere poteſt, deductis neceſſarijs. 251. 88. & 91
Clericus numquam iuriſdictioni iudicis ſecularis, maxime in criminalibus cauſis poteſt conſentire. 247. 51
Clemens Papa quintus Bonifacij octaui conſtitutionem confirmat. 274. 26
Clericus non poteſt renunciare iuri in fauorem totius ordinis ſacri introducto. 247. 52
Clericis primæ tonſuræ, quid opus ſit hodie, vt fori priuilegio gaudere poſſint. 246. 49
Clericus, qui in fraudem non ſuſcepit ordines, nec religionem eſt ingreſſus, ſemper vti poterit fori præſcriptione. 250. 82
Clericus reus eccleſia rite abducitur à iudice eccleſiaſtico, ſecundum Abbatem. 265. 92
Clericis, ſeu Eccleſiæ imponentes collectas excommunicantur. 277. 66
Clericus, ſi hæres fuerit inſtitutus, nec confecerit inuentarium, an teneatur vltra vires hæreditatis. 253. 106
Clericus, ſi cum laico, & contra commiſerit delictum, cuius erit cognitio, eccleſiaſtici, an ſecularis iudicis. 251. 84. & 85
Clericus, ſi iurauerit ſe æs alienum ſoluturum, vel conſenſerit penſioni, iuramento præſtito, & præmiſſa obligatione in forma cameræ Apoſtolicæ, etiam ſi tribus ſententijs fuerit condemnatus, vltra quã facere poteſt, nõ obligatur. 252. 95
Clericus, ſi poſt commiſſum delictum, & ante ſuſceptum ordinem fuiſſet accuſatus, vel denunciatus, aut ſane infamatus, in fraudem ordines ſuſcepiſſe præſumetur. 251. 83
Clericus, ſi ſuccedat laico, qui virtute alicuius contractus, & inſtrumenti publici, ad certam pecuniæ quantitatem, vel ad aliud ſimile erat obligatus, coram quo iudice ſit conueniendus. 252. 99
Clericus, ſi tale commiſerit delictum, pro quo mereatur mortem, aut membri mutilationem, ab Epiſcopo deponitur, & depoſitus curiæ ſeculari traditur. 250. 79
Clericus, vel Prælatus actionẽ ſuã cedere nõ poteſt. 289. 200
Clericus, vnde ſic dictus. 142. 30
Copiatæ inter clericos fuerunt. 61. 9
Copiatæ, & Decani idem fuerunt. 61. 9
Copiatæ eccleſiæ Conſtantinopolitanæ 950. fuerunt. 61. 9
Copiatæ vere clerici non ſunt. 61. 14
Corpus animi cauſa conditum. 197. 3
Codicis conſtitutio de centum annorum præſcriptione per Nouellam correcta, & ad 40. reſtricta. 118. 43
Cœnobiarcha, idem quod Abbas. 82. 1
Cogentes puellam ad monachatum excommunicantur. 186. 7
Coercitio eſt iuriſdictionis adminiculum. 342. 77
Cogitatio nuda quandoque punitur. 112. 6
Cognitio cauſæ, & examinatio, quæ aduerſus clericum fit, apud eccleſiaſticum iudicem expedienda eſt. 353. 107

Cognitio ſtatus clericatus eſt iudicis eccleſiaſtici, non ſecularis. 247.58
Conditio nihil diſponit. 279.98
Conditione perſonæ mutata, an mutetur conditio rei. 522.73
Conditionis verbum in cap. nulli, §. alienationis, de rebus eccl. alien. vel non, quo modo intelligatur. 279.96
Conductio rei eccleſiaſticæ, an ſit alienatio. 486.7
Conductoris pactam penſionem non ſoluentis pœna. 116.20
Conductori, quando ſubueniendum ſit. 284.145
Conductor potius fructus conducit, quàm prædia. 284.144
Confarreationis vinculum maxime ſacrum. 15.1
Confarreatio in nuptijs maximi momenti. 15.1
Confeſſio delicti facta coram non ſuo iudice, an aliquid operetur. 243.2
Confeſſiones audire mulierum non eſt. 194.37
Confirmationis, vel inſtitutionis negligentia, an poſſit corrigi per temporis præfixionem à ſuperiore factam, vt eo elapſo ſuppleri ab eo poſſit. 522.79
Confirmatio, vel inſtitutio, an fieri debeat intra certum tempus. 522.78
Confugiens ad eccleſiam in actu fugæ, & à iudice proſequutus, an ab eccleſia extrahi poſſit. 263.75
Confugiens ad eccleſiam an dignus ſit immunitate, cognoſcere, quæſtio iuris eſt, non facti. 258.22
Confugiens ad eccleſiam, an dignus ſit immunitate, qui iudex debeat cognoſcere. 258.22
Confugientes ad eccleſiam, qua gaudeant immunitate. 256.1. cum ſeqq.
Confugiens ad ſacerdotem Euchariſtiam in manibus portantem, an dignus ſit immunitatis beneficio. 261.52
Congregationi pro ritibus, & cæremonijs plurima onera incumbunt. 228.63
Congregationem duo: collegium tres conſtituunt. 457.66
Congregatio pro ſacris ritibus, & cæremonijs à Sixto V. inſtituta. 227.61
Congregatio, verbum, ſimplicem, non collegialem congregationem ſignificat. 457.68
Collatio à Vicario, ſe reuocatum neſciente facta, quare tenere debeat. 435.74
Collatio Papæ, vide: Papæ collatio.
Collatores Epiſcopo inferiores vehementer reprehenduntur, quòd in collatione beneficiorum curatorum Concil. Trid. decretum non obſeruent. 482.17
Collatio facta per primum Vicarium, creato ſecundo, ſi de ea primus non habuerit notitiam, an valeat. 434.60
Collatio ordinarij, quando ſit nulla. 518.31
Collationibus concurrentibus Papæ, ſeu eius Legati cum Epiſcopo, quis præferri debeat. 416.82
Collatio Nuntij, cuius facultas conferendi erat reuocata, vel ſpecialiter, vel per regulam, an tribuat ſaltem titulum coloratum. 512.53. & 56
Collator pro ſacerdote eſt, coram quo matrimonium contrahitur. 435.73
Collectæ non imponuntur, niſi ſubiectis. 273.65
Collecta, quid ſit. 273.65
Collectas ſoluere, ſeu gabellas, ac huiuſmodi alia, vniuerſitatis eſt, non eccleſiæ. 277.66
Collectorum, & ſubcollectorum beneficia, an ſint reſeruata. 476.91
Collegiata eccleſia, an conuentus dici poſſit. 453.21
Collegiatæ eccleſiæ, quando comprehendantur ſub eccleſiæ ſignificatione. 454.25
Collegij, & congregationis differentia. 457.66
Collegij ius in vno indiuiduo, an conſeruari poſſit. 457.69
Collegium ab initio, an in vna perſona, vel duabus incipere, aut conſiſtere poſſit. 457.71
A Collegio Cardd. non appellatur. 171.39
Collegium loco vnius perſonæ habetur. 457.67
Collegium Pontificum de voto cognoſcebat. 24.2
Collegium Pontificum de templo furto violato, quod videretur, cenſebant. 24.2
Colloquium negare proximo eſt contra charitatem. 351.124
Collegium tres: congregationem duo conſtituunt. 457.66
Collegium, vbi eſt, ſeu conuentus, & ibi prior eligi debet. 462.17
Coloniæ, quaſi filiæ Metropolum fuerunt. 74.6
Colum niuarium, quid ſit. 361.203
Comitia Pontificia ex ſolis Cardd. conſtant. 173.63
Commendare, an poſſit beneficium ſimplex inferior Papa. 488.12
Commendare, an poſſit inferior Papa beneficium curatũ, vbi non concurrunt legitima ætas, & ordo ſacerdotalis. 488.10
Commendare, an vltra ſex menſes poſſit ordinarius beneficium curatum. 488.9
Commendare pluribus accipitur modis. 487.1
Commendare laudare eſt. ibid. 1
Commendare proprie eſt alicuius fidei committere. ibid. 2
Commendare beneficiũ eſt alicuius fidei cõmittere. ibid. 488.3
Commendare apud Vlpianum, deponere eſt. ibid. 4
Commendare, reſeruare, & conferre, an poſſit Legatus eccleſias collegiatas. 488.14
Commendatam eccleſiam qui habet, non eſt eius prælatus, ſed procurator. 410.19
Commendatarij, de fructibus, & redditibus beneficiorum an poſſint diſponere, ac ſi in titulum haberent. 488.7
Commendatarij nonnulli reprehenduntur à Rebuffo. 479.11
Commendatarius Abbatiæ, an cenſeatur vere Abbas. 485.12
Commendatarius Abbas, an ſit capax delegationis apoſtolicæ, ſicut Abbas titularis. ibid. 13
Commendatarius Abbas, an ſuccedat in cauſa ſuo prædeceſſori demandata. ibid. 14
Commendatarius an debeat eſſe magis idoneus, quàm titularis. 488.11
Commendatarius, an maiorem habeat auctoritatem, quàm depoſitarius. 488.8
Commendatarius, an ſit verus dominus beneficij. 484.2
Commendatarius, an ſit prælatus, aut legitimus adminiſtrator. 484.5
Commendatarius perpetuus, an faciat fructus ſuos. 484.6
Commendatarius temporarius, an poſſit diſſoluere æs alienũ, quo grauatur beneficiũ ſibi commendatũ. 484.18. & 488.7
Commendatarius temporarius, qui neceſſarias in beneficio expenſas fecit, an illud poſſit retinere, donec expenſum recuperet. 485.19
Commendatarius, quando cuſtos potius, & depoſitarius dicatur, quàm commendatarius. 485.22
Commendatarius, quando dicatur cuſtos, & depoſitarius beneficij. 485.15
Cõmendatarius tenetur eccleſiã in ſuo ſtatu cõſeruare. 489.21
Commendatarius, bona immobilia, & pretioſiora mobilia alienare an poſſit. 485.1
Commenda, an ceſſet, ſuperueniente titulo. 480.16
Commenda, an ſequatur in totum naturam depoſiti. 488.3
Commenda, aut eſt perpetua, aut temporalis. 479.6
Commenda temporalis in eccleſiæ vtilitatem fit. ibid.
Commenda, an ſit titulus. 434.3
Commenda, an tribuat ius in beneficio. 184.4
Commenda ceſſante, & vnione beneficij diſſoluta, an Card. vigore indulti poſſit commendata, & vnita cõferre. 478.1
Commenda, cum ſit extraordinaria, an inducat incompatibilitatem. 480.18
Commenda eſt quodammodo affinis Prælaturæ. 485.16
Commendam temporariam habens, an ex eius fructibus licite paſcatur. 185.17
Commenda in triplici differentia. 479.11
Commenda iuris defectum patienti facilius, quàm titulus conceditur. 479.2
Commenda perpetua, vtilitatem perſonæ reſpicit. 479.8
Commenda perpetua, an vero titulo æquiparetur. 484.11
Commendatum ſemel beneficium remanet affectum. 479.11
Commendatum ſemel beneficium, an ordinarius conferre poſſit, ceſſante commenda. 479.12
Commendatum beneficium vacare, vt prius vacabat, non per commendæ ceſſionem, mortuo commendatario, etiam familiari Papæ, Rotæ placuit. 480.14
Commendatũ beneficiũ expectans, an acceptare poſſit. ibid. 15
Commendis ceſſantibus, & vnionibus diſſolutis, verba, Quæ extra, &c. quid ſibi velint. 478.1. & 18
Commenſalis, quis eſſe probetur, & quantum tempus requiratur, vt dicatur continuos commenſalis. 477.13
Commenſalitas ſemel probata, an alia indigeat probatione. 477.9
Commenſalitatis, & familiaritatis differentia. 477. per totum.
Commenſalitatem Papa per litteras probat, Cardinalis minime. 477.12
Commercium ementium, & vendentium vix poteſt eſſe ſine peccato. 258.16
Comminationis, de qua in indulto, qui effectus. 524.4
Commiſſio cauſæ ad dignitatem directa, quo modo tranſeat ad ſucceſſorem. 383.80
Commiſſio cauſæ alicui facta, quando tranſeat ad ſucceſſorem. 382.71
Commiſſio cauſæ facta alicui ſub duplici nomine, quo modo ad ſucceſſorem tranſeat. 383.79

Commiſſio de prouidendo, & prouiſio debet intelligi cum effectu. 520. 49
Commiſſio habenti duas dignitates facta, quomodo tranſeat ad ſucceſſores. 383. 83
Commiſſio inferioris Principe extraterritorium committentis, an extendatur. 436. 84
Commiſſio perſonalis, qualis ſit. 379. 48. & 67. & 70. cum ſeq.
Commiſſio realis, qualis. ibid.
Commodis incommoda recompenſari naturale eſt. 517. 20
Commune delictum, quod. 109. 10
Communio in Eccleſia, quotuplex ſit. 239. 30
Communio interior, quæ ſit. 239. 30
Communio exterior, quæ ſit. 239. 30
Communio media, partim interior, partim exterior. 239. 30
Communitas, perfecta eſt ciuitas. 353. 150
Compenſatio è re ad rem magis, quàm è quantitate ad rem admittitur. 280. 108
Compoſtellana eccleſia Cardinales habet. 169. 16
Compromiſſo primo iurato, & expirato, ſi fiat in eumdem iudicem ſecundum abſque iuramento, an intelligatur extendi iuramentum, cum nouum ſit compromiſſum. 340. 59
Compromiſſum dignitati factum, an tranſeat ad ſucceſſorem. 382. 62
Concilia ab Imperatoribus aliquando indicta. 96. 23
Concilia Africana Romanum Pontificem Præſulum Pontificem appellant. 161. 57
Concilia à Iuſtiniano ſuſcepta, quot, & quæ. 92. 10
Concilia Apoſtolicis priuilegijs, quando derogare præſumatur. 415. 75
Concilia quædam cogere aliquando Reges conſueuerunt. 96. 23
Concilia omnia, ſicut quattuor priora, accipienda. 93. 11
Concilia, quæ ſint, quibus decimæ dari præcipiuntur. 311. 27
Concilia vniuerſalia, niſi a Rom. Pontifice indici nequeunt. 97. 35
Conciliaria decreta à Papa confirmata per alium Papam licite abrogantur. 201. 52
Concilij derogationem, an Cancellaria ſuppleat, & quid de conc. Trident. 415. 74
Concilij ſententia, quando Papali præferenda. 202. 62
Conditio de non contrahendis nuptijs apud Romanos odioſa. 126. 34
Concilio derogatum intelligitur, ſi id expreſſe appareat. 201. 53
Concilio Lateranenſi in diſpenſatione incompatibilium beneficiorum derogat Cancellaria. 415. 74
Concilio Pictauienſi in diſpenſatione ſuper natalium defectu derogat Cancellaria. 415. 74
Concilio, quando intelligatur derogatum. 413. 58
Concilio quinto Vigilius Papa conſenſit. 97. 30
Concilio Tridentino non ſolet Cancellaria derogare, & quare. 415. 74
Concilijs quattuor prioribus quam venerationem adhibuerit Gregorius Magnus Papa. 202. 42. & 43.
Concilijs Reges intereſſe conſueuerunt. 96. 23
Concilium à Carolo Magno conuocatum, Zachariæ Papæ auctoritate coactum eſt. 96. 37
Concilium à iudicio quid differat. 200. 34
Concilium à Papa non indictum conciliabulum eſt. 164. 90
Concilium apud Hebræos ſummus tantum ſacerdos conuocauit. 200. 32
Concilium à quo indicatur ex ſummorum Pontificum conſtitutionibus. 200. 39
Concilium Arelate fieri Conſtant. præcepit. 96. 23
Concilij Chalcedon. decreto non habebat locum in Eccleſia, qui & ſimul non ordinaretur. 170. 21
Concilium Chalcedon. Rom. Pontificem œcumenicum Archiepiſcopum appellat. 161. 52
Concilium coactum in domo Pont. quid deſignet. 200. 37
Concilium, concilio quo modo derogaſſe intelligatur. 414. 59
Concilium de grauibus, iudicium de leuibus criminibus cognoſcit. 200. 34
Concilium generale, an deroget priuilegio Apoſtolico, & quo modo. 450. 60
Concilium in Gallia Carolus Magnus coegit. 96. 23
Concilium, inſcio Romano Pontifice, non celebratur ex Apoſtolorum ſtatutis. 200. 38
Concilium Lateranenſe, quare Generale dictum. 161. 58
Concilium Nicænum Conſtantinus coegit. 96. 23
Concilium, quando Papam legitime iudicet. 202. 65
Concilium, quando inuito, & inſcio Papa congregari poſſit. 202. 65
Concilium quintum Iuſtinian. conuocauit. 96. 23
Concilium Romæ fieri Conſtant. præcepit. 96. 23
Concilium Sardicenſe Conſtantinus Magni F. coegit. 96. 23
Concilium Sede vacante cogi poteſt. 201. 51
Concilium Sede vacante coactum, nihil aduerſus Papam ſtatuit. 201. 52
Conciliatur l. in rem §. ſed & id quod, ff. de rei vind. cum §. ſi tamen alienam, Inſt. de rer. diuiſ. 361. 210
Conceſſio Principis abſurdum non patitur. 474. 70
Conceſſio ſimplex in odioſis, & oneroſis, an primum tantum actum reſpiciat. 403. 30
Concordia, quare inter Deos fuerit. 2. 11
Concubina idem fuit, quòd vxor, præterquam in dotalibus inſtrumentis, & certis ſollemnitatibus. 215. 62
Concubinæ nomen apud Romanos honeſtum fuit. 215. 60
Concubinatus, an ſit crimen mere eccleſiaſticum. 214. 58
Concubinatus ex Nouella Iuſtiniani in maximis dignitatibus conſtitutis ſit mixtum crimen, eſtq. communis fori, poteſtq. locum habere præuentio. 215. 65
Concubinatum extra pœnam legis eſſe quia dixerit Martianus, non infertur, licitum fuiſſe, ſed potius nullam ei pœnam à lege fuiſſe ſtatutam. 215. 59
Concubinatus omnis iure pontificio, & diuino eſt omnino prohibitus. 288. 184
Concubinatus, tamquam lege Pontificia vetitus, iudici eccleſiaſtico, vt crimen eccleſiaſticum, reſeruatum eſt. 215. 64
Coniuges, & liberi clericorum ab omnibus oneribus eximuntur, etiam iure ciuili. 110. 17
Conſecratio cum miſſa facienda eſt. 137. 10
Conſecratio domus Dei forma eſt. 440. 25
Conſecratio eſt, quæ Epiſcopo ordinem confert. 85. 25
Conſecratio etiam manu fiebat. 8. 14
Conſecratio, & dedicatio idem ſunt. 8. 17
Conſecratio fiebat ſollemnibus verbis. 8. 10
Conſecratio negatur eccleſiæ, vbi ſint ſepulta cadauera infidelium. 138. 19
Conſecratio non eſt iuriſdictionis, ſed ordinis. 137. 17
Conſecratio quotannis celebratur. 138. 18
Conſecrationis monialium dies, qui. 192. 9
Conſecrari poteſt monialis quolibet die Dominico. 192. 9
Conſenſus penſionis, an etiam poſt obitum reſignantis præſtari poſſit. 501. 79
Conſenſus Sanctorum Patrum in re dubia à nobis obſeruandus eſt. 310. 22
Conſenſus ad beneficij reſignationem præſtari poteſt per procuratorem, etiam mortuo reſignante, ſi ab eodem procuratore ſupplicatio porrecta fuerit. 501. 78
Conſiſtorialia beneficia, quæ dicantur. 458. 82
Conſtantinop. concilium Theodoſius celebrauit. 96. 23
Conſtantinopolitanus Patriarcha poſt Romanum, primum locum obtinet. 177. 21
Conſtantinop. eccleſia Romanæ ſubijcitur. 163. 76
Conſtantinopolis olim Alexandriam, & Antiochiam habuit ante ſe. 161. 54
Conſtantinopolis noua Roma appellata. ibid.
Conſtantinopolis maxima vrbs vocata. 121. 7
Conſtantinopolis, noua Roma dicta. 68. 12
Conſtantinopolis Romanorum colonia. 69. 21
Conſtantinopolis ſecundum locum à Romana Vrbe habuit per concilium Conſtantinopolitanum. 68. 14
Conſtantinopolis temporum calamitate, non iure, ſibi primatum aliquando in Eccleſia vſurpauit. 70. 25
Conſtant. & Silueſt. temporibus viguit Paganiſmus. 97. 27
Conſtantini Magni Imper. humilitas. 96. 26
Conſtantini Imperatoris magnificentia erga pauperes, & ſacras perſonas. 85. 18
Conſtantini in conſtruendo ſanctuario mira diligentia. 52. 4
Conſtantini Porphyrogennetæ anathema. 106. 6
Conſtantinus commilitones Epiſcopos ſecum habuit. 87. 7
Conſtantinus Epiſcoporum ſententias ceterorum iudicijs prætulit. 94. 4
Conſtantinus Epiſcopos deos eſſe dixit. 80. 32
Conſtantinus Imperatoribus poſteris religionis exemplum de ſe reliquit. 97. 26
Conſuetudo immemorabilis æquiparatur priuilegio. 212. 36
Conſuetudo immemorabilis, an æquiparetur priuilegio. 447. 8
Conſuetudo eum, qui incapax eſt, an capacem facere queat. 447. 9

Conſue-

INDEX.

Conſuetudo in immunitatibus eſt attendenda. 258. 25
Conſuetudo inueterata vim legis obtinet. 260. 44
Conſuetudo iuncta cum fama priuilegij, an eum, qui incapax eſt, capacem faciat. 447. 11
Conſuetudo libertatem Eccleſiæ impediens, nulla eſt. 93. 24
Conſuetudo maxime attenditur, de clericis in eccleſia à iudice eccleſiaſtico capiendis. 265. 92
Conſuetudo, mos naturalis etiam dicitur, & quare. 347. 112
Conſuetudo non facit capacem, vbi eſt incapacitas, poſſidentem. 212. 36
Conſuetudo publicis, præſcriptio priuatis perſonis acquirit. 316. 66
Conſuetudo, quid. 94. 7
Conſuetum Philoſophis dicitur innatum. 212. 39
Conſuetum vim pacti habere dicunt noſtri. 212. 39
Conſul Dictatorem dicebat. 20. 14
Conſul Rom. ludos vouit. 42. 21
Conſ. Rom. Fortunæ votum nuncupauit. 42. 4
Conſules, & Præſides poteſtati patriæ non ſubijciuntur. 401. 8
Conſules reuocantur, quoniam vitio creati ab Auguribus renunciarentur. 19. 5
Contra bonos mores eſſe intelligitur, quod turpe eſt, & à naturali ratione alienum. 349. 119
Contractus alteri noxius, iuramento an confirmetur. 344. 92
Contractus, cum de ſui natura ſit inualidus, ſi iuramento confirmetur, data abſolutione, an irritus fiat, an verò ad eius reſciſſionem iudicio ordinario agi oporteat. 355. 165. & 167. cum ſeqq.
Contractus natura inualidus, an iuramenti vinculo validus fiat. 355. 165
Contractus, die feriato iniri an debeant. 326. 45
Contractus natura eſt, quæ ſaluo contractu tolli non poteſt. 342. 73
Contractus naturalia, quæ ſint, & quæ accidentalia. 341. 71
Contractus nuptiarum per procuratorem reuocatum celebratus an ſit nullus. 434. 59
Contractus ſimulatio, an probari poſſit, priuſquam abſolutio à iuramento petatur. 343. 82
Contractus ſubſtantia eſt res ipſa, qua contractus conſtat, vt in emptione, & venditione res, & pretium. 343. 72
Contractus validitas non eſt de iure diuino, ſed gentium, & ciuili. 358. 185
Contractuum accidentia, quæ ſint, quæque extra naturam contractus dicuntur. 342. 77
Contractuum adminicula, quæ. 342. 74
Contractum de re eccleſiaſtica non valere decernunt leges Viſigothorum, niſi conſultis ſacris canonibus. 92. 7
In contractu tacite actum pro expreſſo habetur. 117. 21
Contrahentibus, an liceat ſe inuicem decipere. 253. 16
Contumaces habent iura omnia contraria. 100. 17
Conuenticula illicita congregationes ſunt. 453. 13
Conuenticula à legibus damnata. ibid. 14
Conuenticula Arrianorum, & Donatiſtarum. ibid.
Conuenticula facere de Pontificatu, an læſæ maieſtatis crimen ſit. ibid. 18
Conuentuale beneficium, ſi tempore impetrationis carebat conuentu, ſatis erit exprimere, quòd Prioratus carebat conuentu. 458. 78
Conuentualis ſtatus præſcriptioni, minor quadraginta annorum an ſubiaceat. 458. 79
Conuentus, qui. 73. 3
Conuentus Chriſtianorum ab ethnicis vetiti. 143. 33
Conuentus eſt cõgregatio hominũq. in vnũ collectio. 453. 11
Conuentuum, & conuenticulorum differentia. 453. 19
Conuentus, propriè à Canoniſtis quo modo accipiatur. ibid.
Conuentus, an ad conuentus ſeculares accommodari poſſit. ibid. 20
Conuentus, an concilium dici poſſit. 453. 12
Conuentus ius, & nomen, an tollant Prior ſecularis, aut fratres alterius ordinis in monaſterio poſiti, ſi conuentualiter viuant. 458. 75
Conſtantinus Imperator Epiſcopos iudicare noluit. 80. 32
Conſtantinus Imperator Labarorum Præpoſitos conſtituit, & ex quibus. 430. 5
Conſtantinus litigantibus reliquit facultatem epiſcopale iudicium ſibi eligendi. 99. 4
Conſtantinus M. quæ fecerit ad honorẽ concil. Nicæni. 96. 26
Conſtantinus M. zelo erga Deum plenus. 97. 26
Conſtant. Porphyrogenneta conſenſu Patriarchæ, & concilij excommunicauit. 106. 12
Conſtantinus primus Imperator religionem noſtram valde auxit. 99. 4
Conſtantinus, quæ tradiderit S. Silueſtro Papæ. 87. 7
Conſtantinus, qualis erga ſacerdotes. 87. 7
Conſtantinus, quo fauore Epiſcopos proſecutus ſit. 79. 20
Conſtantinum veriſimile eſt, concilium Nicænum ſummi Pontificis hortatu coegiſſe. 96. 26
Conſtantius Arianus Cæſ. primatum Romano Pontifici detulit. 68. 15
Conſtantius Cæſ. quàm ſanctum Athanaſium inſectaretur. 68. 15
Conſtantius Conſtantini filius Arianus. 68. 15
Conſtantius Sarnanus Card. 153. 63
Conſtitutio cap. nulli, de reb. eccl. alien. vel non, an ſit Leonis Papæ, aut Leonis Imperatoris. 279. 95
Conſtitutio cap. vnic. de cleric. coniug. lib. 6. an extendatur ad cauſas ciuiles. 248. 66. cum ſeq.
Conſtitutio cap. vnic. de cleric. coniug. lib. 6. an ſit æqua, & ſacro ordini fauorabilis. 249. 69
Conſtitutio de Cardinalibus loquens, S.R.E. Cardinales intelligit. 171. 30
Conſtitutio de parochialibus eccleſijs ſimplicibus, an extendatur ad parochiales collegiatas. 489. 17
Conſtitutio inſerta Codici ſub titulo de priuileg. vrb. Conſtantinop. quo modo intelligenda. 72. 38
Conſtitutio Pelagij de Patriarchis ad Romanum Pontificem non extenditur. 165. 93
Conſtitutio Pij quinti ſuper collationibus parochialium, in quibus diœceſibus habeat locum. 483. 9
Conſtitutiones Hiſpaniæ rectè de Pontificia poteſtate loquuntur. 55. 18
Conſtitutiones poſt clericos factæ non pertinuerunt ad eos eximendos, ſed ad iuris diuini declarationem. 244. 17
Conſtitutiones laicorum de ſacris, & ſpiritualibus ſunt potius deſtitutiones, & deſtructiones. 320. 94
Conſuetudine deficiente circa immunitatem, canones ſunt inſpiciendi. 260. 44
Conſuetudinis antiquitas ſignum dat, beneficium eſſe electiuum. 463. 31
Conſuetudinis, & præſcriptionis differentia, qualis. 316. 65
Conſuetudini priuilegium præualet, & quare. 315. 61
Conſuetudinis vis etiam in beneficialibus. 443. 10. & 14. cum ſeq.
Conſuetudo, an poſſit eximere laicum à decimis perſonalibus, vel prædialibus. 316. 67
Conſuetudo, an nuncupetur actu contrario. ibid. 18
Conſuetudo contra ius, quando poſſit præſcribi. 468. 15
Conſuetudo, cum à iure improbetur, minus valet priuilegio. 447. 10
Conſuetudo cum fama priuilegij, operatur priuilegium habilitationis incapacitatis. 212. 37
Conſuetudo diuturna pro iure, & lege ſolet obſeruari. 348. 118
Conſuetudo eccleſiaſticæ libertati aduerſa nihil valet. 240. 42
Conſuetudo, etiam immemorabilis, improbatur, qua receptũ eſt, vt clerici poſſint coram iudice conueniri. 248. 65
Conſuetudo eſt optima legum interpres. 281. 120. & 312. 40
Conſuetudo immemorabilis, an ſufficiat ad acquirendum ſpecialiter Principi reſeruata. 468. 16
Conſuetudo immemorabilis, an habeat vim priuilegij, & legis. ibid. 468. 17. & 30
Conuentus, collegium, & capitulum, ſynonima ſunt. 453. 21
Conuentum, quæ beneficia habere dicantur. 453. 7. & 8
Conuentus, quot modis accipiatur. 453. 8
Conuentum appellat Plinius illam ciuitatem, vbi iudicij cauſa coitur. ibid. 9
Conuentus in plures populos diſtribuitur. ibid.
Conuentum facit Prior cum monachis conuentualiter congregatus, quamuis non obſeruent regulam. 457. 73
Conuentum facit communis reputatio. 457. 72
Conuentũ, quot faciant, tam iure ciuili, quã canonico. 456. 65
Conuerſi, & conuerſæ canonis, ſi quis ſuadente, gaudent priuilegio. 193. 18
Corinthius ordo virginalem gracilitatem ſignificat. 5. 6
Corona laurea Apollinis ſacris conueniebat. 39. 2
Corona Papæ triplex ſummũ eius imperiũ deſignat. 166. 105
Corona populea Herculis ſacris aptabatur. 39. 2
Corona querna Cereris ſacris congruebat. 39. 2
Cornelius Tacitus, de nuptijs confarreatis quid dixerit. 15. 2
Corneliæ Veſtali xx. ſeſtertia pro ſtipendio decreta. 34. 2
Cornelius Tacitus de iureiurando. 333. 56
Cornelius conſul Iunoni votum fecit. 42. 6
Corpore vitiati à ſacerdotio repellebantur. 140. 6

Correctionem clericorum ſacris canonibus adiudicant leges Vuiſigothorum. 92. 6
Corrupta violenter non poteſt conſecrari. 193. 15
Corycium, quod Cardinali equitanti præfertur, à recenti tempore eſt. 174. 77
Couarruuias, quid ſentiat de alienatione rerum dotalium. 359. 188. 189
Craſſus excommunicatus male perijt. 31. 9
Creatura omnis ſuperiori parere debet. 234. 104. & 235. 107
Creditor contra bona debitoris confugientis ad eccleſiam actionem habet. 113. 9
Crimen tollit priuilegium Epiſcopi. 186. 56
Crimen intra clauſtra perpetratum ab Abbate iudicatur. 189. 16
Crimen, vbi publicum eſt, nec teſtis, nec accuſator eſt neceſſarius. 232. 85
Crimina dubia non poſſunt condemnari. 203. 71
Crimina leuia in eccleſia perpetrata, perpetrantem eccleſiæ priuilegio non priuant. 264 81
Crimina mere profana cuius ſint iuriſdictionis. 234. 100
Crimina eccleſiaſtica cuius ſint iuriſdictionis. 234. 100
Criminum atrocium rei, quare in eccleſia tuti non ſint. 112. 3
Criminales cauſæ ab Epiſcopo tantum in eius diœceſi tractantur. 153. 74
Criminales quæſtiones à Val. & Grat. durante quadrageſima, ſuſpenſæ. 121. 11
Criminalium cauſarum appellatio, & commiſſio, quo modo fieri debeat. 414. 61
Crœſus decimam Cyro commendauit. 35. 12
Crux in fundamentis nouæ eccleſiæ figenda eſt. 59. 14
Cuiacius centum annorum præſcriptionem, quo ad Romanam Eccleſiam, ſublatam putat. 118. 46
Cuiacius Epiſcopos iuriſdictionem non habere aſſerit. 99. 1
Cuiacius hallucinatur. 119. 51
Cura iuriſdictionalis, an comprehendatur ſub regula de idiomate. 465. 49
Cura iuriſdictionalis quæ dicatur, & quot modis. 464. 42
Curam iuriſdictionalem, qui habere poſſint. ibid. 43
Cura iuriſdictionalis, an inducat incompatibilitatem cum alio curato. ibid. 54. cum ſeq.
Curam animarũ exercere poteſt Abbatiſſa per alium. 194. 41
Curam iuriſdictionalem in litteris Apoſtolicis, quare Cancellaria apponere ſoleat. 465. 52
Cur fana Dijs excitata. 3. 15
Curia in loco inaugurato apud Romanos haberi non poterat. 194. 28
Curia Principis ſecularis mixta ex clericis, & laicis, an de decimis poſſit cognoſcere. 319. 87
Curia Regis Franciæ, quia conſtat ex clericis, & laicis, an legitimum de decimis habeat iudicium. 319. 89
Curia, quo modo intelligatur. 439. 6
Curia, ratione reſidentiæ, quo modo accipiatur. ibid. 7
Curiæ ſtylus pro lege ſeruandus eſt. 508. 2
Curiæ ſtylus, qui circa clauſulam, quorum tenores. 508. 1
Curiæ, & vrbis differentia. 439. 7
Cyrillus theſaurum Eccleſiæ vendidit, vt pauperibus ſubueniret. 290. 211

D

DAemones futura ignorant. 392. 20
Dæmones, quo modo cognoſcant ea, quæ homo non cognoſcit. ibid. 21
Dæmones, Deo permittente, cogitationes noſtras ſciunt. ibid. 22
Damaſus Papa, ſe ſeruum ſeruorum Dei ſcribebat. 371. 3
Damnati voti pluries Romani. 43. 25
Damnatus voti eſt, qui voti compos, votum non ſoluit. 43. 24
Damnum non dicitur dare, qui, etſi dat, dediſſe noluit. 302. 89
Datarij facultas in danda licentia teſtandi. 403. 29
Datoris ius eſt menſura acceptatoris. 500. 68
Dauid, cur templum Domino non ædificauerit. 132. 5
Decanica pro ſecretario accipitur. 61. 14
Decanica carcer eſt. 61. 14
Diaconica, & Decanica idem eſt. 61. 14
Decanica, quid. 61. 14
Decanica pro loco conuentus accipitur. 61. 14
Decanica, pro loco, in quo res pretioſæ recondantur, accipitur. 61. 14
Decanica interdum pro ſacrario accipitur. 61. 14
Decani ſupernumerarij priuilegijs carent. 155. 3
Decani veſpillonum officium exercuerunt. 86. 27
Decani inter clericos fuerunt. 61. 12
Decanorum officium, quale. 61. 13
Decanorum numerus limitatus ad conſeruandas eccleſiæ facultates. 115. 3
Dearchiepiſcopare, quid ſit. 177. 22
Debitor confugiens ad eccleſiam apud Vuiſigothos, quo modo redderetur. 113. 11
Debitor creditori traditur ad ſeruiendum certo modo in Hiſpania, ſi ei ſoluendo non ſit. 266. 108
Debitor eccleſia abducitur, ſi conſuetudo, vel ſtatutum adſtipuletur. 266. 101
Debitor fugitiuus in eccleſia an capi poſſit. 265. 99
Debitor fugitiuus, etiam à iudice incompetenti, capi poteſt. 265. 100
Debitor fugitiuus, etiam die in honorem Dei feriato, capi poteſt. 265. 99 & 101
Debitor fugitiuus, ſecundum veriorem ſenſum ab eccleſia non extrahitur. 266. 109
Debitor non moroſus, ſi dies ſolutionis faciendæ prolata ſit per creditorem, iuramento abſoluitur, ſi autem certum ſit, ſoluere ipſum non poſſe ad diem dictam, & fiat prolatio, iuramentum prorogatur. 340. 60
Debitorem, vel ſeruum eccleſia abſtrahens, apud Vuiſigothos mulctabatur. 112. 8
Debitores hodie non obſtante, de tradendis debitoribus in ſeruitutem lege regia Hiſpanienſi, non abducuntur eccleſijs. 266. 110
Debitorum exactio diebus feſtis vetita. 121. 10
Debitum annuum, ſi ſuo tempore non fuerit petitum, an ſequentibus annis peti poſſit. 316. 64
Decalogi præcepta immutabilia ſunt, etiam ſuperueniente Euangelio. 322. 3
Decalogo non comprehenduntur omnia præcepta moralia. 206. 103
Decij ſe pro patria deuouerunt. 42. 9
Decima à Camillo vota, à matronis Rom. ſoluta. 35. 11
Decimæ, in Hiſpanijs ne exigerentur à laicis, edicto vetuit Carolus V. Imp. 319. 93
Decima non eſt, niſi à bonis ceteris ſeparata. 35. 14
Decimæ, an fuerint ſub præcepto morali, an cæremoniali, vel iudiciali. 309. 13 & 313. 48
Decimæ, an ſint iuris diuini, & an præſcribi poſſint. 308. 8
Decimæ, an ſint de iure diuino Euangelico. 309. 10. & 313 48
Decimæ, an ſint iuris naturalis. 308. 8
Decimæ, an ſint, quæ debeantur iure poſitiuo tantum. 312. 39
Decimæ, an ſint carnales, ſeu temporales, aut ſacræ, vel ſpirituales. 314. 54
Decimæ, ait Hugo, tempore naturæ fuerunt conſilij: tempore legis præcepti. 308. 2
Decimæ, an in alicuius bonis ſint. 315. 59
Decimæ, an conſuetudine mutari poſſint. 312. 41
Decimæ, an poſſint præſcribi. 315. 59
Decimæ, an reduci ad minorẽ partem, vel tolli poſſint. 316. 68
Decimæ cum conſenſu Rom. Pontificis permutantur. 318. 81
Decimæ nulla conſuetud ne abolentur, aut minuuntur, niſi accedente Papali auctoritate. 318. 82
Decimæ Dei patrimonium ſunt. 318. 78
Decimæ Dijs ſolutæ. 35. 8
Decimæ ex thure in Arabia Dijs olim ſolutæ. 35. 8
Decimæ & corpori, & animæ proſunt, ait B. Auguſtinus. 310. 18
Decimæ iure diuino ex rebus omnibus debentur. 312. 38
Decimæ Herculi ſolutæ. 35. 9
Decimæ iam ab initio mundi diuina lege conſtitutæ ſunt. 272. 3
Decimæ in beneficium, & feudum quibus Regibus fuerint datæ. 319. 90
Decimas integras perſoluit Hiſpania. 317. 76
Decimæ iure diuino euangelico debentur, dato quòd ſub iudiciali præcepto ſint, cum iubente ſummo Pontifice, indictæ ſint. 314. 53
Decimæ, nec diminui, nec tolli vlla ex parte poſſunt. 317. 70
Decimæ alicubi extinctæ ſunt penitus prædiorum compenſatione. 317. 76
Decimæ perſonales, an ſint iuris diuini. 312. 40
Decimæ, partim ſunt ſub præcepto morali, partim, hoc eſt quota, ſub præcepto iudiciali. 313. 48
Decimæ præcipiuntur in Concilio Rothomagenſi. 311. 27
Decimæ propter fabricam, propter pauperes, & aduenas imperatæ ſunt. 317. 73
Decimæ pro beneficijs Deo dandæ ſunt, natura ipſa ſuadente. 305. 5

Decimæ, Deo quare dentur. 308. 7
Decimæ, quare ſpirituales dicantur. 314. 57
Decimæ quauis petitione ceſſante, debet vltrò offerri. 315.63
Decimæ ſacerdotibus procul dubio debentur. 308. 1
Decimæ ſub primum decalogi præceptũ rediguntur. 313.47
Decimæ ſunt hæreditas ordinis Eccleſiaſtici. 314.56
Decimæ thuris Deo Sabin ſolutæ in Arabia. 35. 8
Decimæ tributa quædam ſunt. 308. 7
Decimæ, vbi non ſoluuntur, ipſarum obligatio in aliud Rom. Pontificis auctoritate commutata eſt. 317. 71
Decimæ, vbi non ſoluuntur, pro ipſis aliud datum eſt Eccleſiæ. 312. 41
Decimam accipere non dedignatur Deus. 309. 9
Decimam partem rerum omnium, quam Deus in lege veteri ſibi offerri præcepit, præſumitur à Chriſto fuiſſe in noua confirmatam. 312. 36
Decimam, qui non dabit, ad decimam reuocabitur. 311. 19
Decimas Abel Domino dedit. 308. 3
Decimas à Deo procedere, qui Roman. Pontifices dixerint. 311. 21
Decimas Conciliũ Generale præcepit in recognitionem vniuerſalis diuini dominij. 311. 29
Decimas, cum iuris eſſe diuini legamus, cuius iuris eſſe intelligantur, diuini, an humani. 311. 30
Decimas dans hilariter, & debitum tributum, bonorum affluentiam conſequitur. 310. 22
Decimas Dijs mendacibus ethnici vouerunt, & votas exactè reddiderunt. 308. 4
Decimas Deo debitas vocat Synodus Tridentina. 311. 30
Decimas, Deus quare miniſtris dare voluerit. 317. 72
Decimas de nouo exigere poterit Eccleſia, ſi res pro decimis data perierit. 313 45
Decimas ex veteris legis auctoritate probat Concilium Moguntienſe. 311. 28
Decimas, eſſe iuris diuini probatur ſanctorum Patrum auctoritate, Conciliorum decretis, ſummorum Pontificum conſtitutionibus, interpretum communi ſententia. 310. 15. cum ſeqq.
Decimas, iuris diuini Euangelici eſſe ait B. Thomas, quoad naturalem æquitatem. 311.34. & 313.48
Decimas intelligit Chriſtus, cum dicit, reddenda Dei Deo. 311.35
Decimas negantes anathemate ligat Nicolaus Papa. 310.25
Decimas non ſoluendi conſuetudo, de præteritis non ſoluentes excuſat, quouſque iubeantur, & petantur, quo caſu negantes peccant. 316.64
Decimas non ſoluentium 26. pœnæ, totidemq. ferme præmia ſoluentium enumerantur. 319. 100
Decimas præcepit Chriſtus, dum dixit. Hæc oportuit facere, illa non omittere. 311. 32
Decimas qui retinet, non timet Deũ, ait B. Ambroſius. 310. 17
Decimas qui retinet, res alienas inuadit. 310. 21
Decimas retinentes excommunicantur. 311. 26
Decimas ſub lege gratiæ Deo non deberi iure diuino, deberi vero poſitiuo aſſerens, an ſit hæreticus. 308. 9
Decimas, ſi laici iure retineant, de his iudicium ferre poſſunt. 319. 90
Decimis in laicum tranſlatis, locus datur præuentioni, laico etiam renitente. 319 92
Decimarum aliæ perſonales, aliæ prædiales. 308 9
Decimarum commutatio beneficij publici cauſa facta eſt. 317.75
Decimarum conductor coram ſpirituali iudice conuentus an ad laicum poſſit declinare. 320. 97
Decimarum decimam, ſummo Pontifici ſacerdotes nouæ legis an ſoluere teneantur. 313. 46
Decimarum fructus an ſub tranſactione, æſtimatione, & ciuili executione, etiam ſine Epiſcopi conſenſu, cadere poſſint. 313. 44
Decimarum fructus temporales ſunt, ius autem ſpirituale. 314. 54
Decimarum hæres voti reus pro teſtatore eſſe conſueuit. 308. 5
Decimarum iudex, qui. 318 85. cum ſeqq & 320.96
Decimarum iudex Eccleſiaſticus, etiam ſi de facto agitur, quare iudex ſit. 320. 98
Decimarum iudex, ſi de facto quæſtio ſit, ciuilis iudex eſſe poteſt, non excluſo tamen Eccleſiaſtico. 320.99
Decimarum ius diuinum dicitur. 314. 57
Decimarum ius laico interdicitur. 314.55
Decimarum ius Rom. Pontificem tranſtuliſſe non præſumitur, niſi expreſſa in diplomate de eis fiat mentio. 320. 91
Decimarum mentio, an fiat in lege Euangelica. 312. 36
Decimarum permutatio, an cum conſenſu Romani Pontificis fieri poſſit. 312. 42
Decimarum quæſtio in facto contingens quem habeat iudicem. 320.96. cum ſeqq.
Decimarum quota, an conſuetudine terminari poſſit. 317.70
Decimarum quotæ varietas, vnde. 317. 76
Decimarum ſolutionis præceptum, an ad ſacramenta, vel ad fidei articulos pertineat. 309. 12
Decoctores Pij Quinti conſtitutione vltimi ſupplicij pœna plectuntur. 267. 114
Decretales epiſtolæ canonibus æquales. 201. 44
Decretum Concilij Tridentini, quo ad ius patronatus, quo modo intelligatur ex Rotæ deciſione. 211. 26
Decretum dicitur notorium, cum diſcolorat titulum. 318.32
Decretum irritans, an impediat reſtitutionem. 517.27
Decuriones neminem vltimo ſupplicio afficere poſſunt. 221. 6
Decuriones ſine decreto vendere non poſſunt: ſine decreto permutare tamen poſſunt. 280. 110
Dedicationis monumentum ex tabula olim conſtabat. 9.21
Dedicatio in templis Deo ſedem conſtituit. 7. 2
Defenſiones, & exceptiones iuris ſunt naturalis. 232. 90
Defenſores ciuitatum ab Epiſcopo conſtitui debent. 80. 38
Defectus in perſona facientis reddit factum inutile. 405.55
Defectus intentionis ceſſat in Gratia, quæ ſit ex certa ſcientia. 426. 12
Degradare Card. non Epiſcopus an poſſit. 441. 37
Degradare eſt ordinis. ibid. 38
Degradandus eſt clericus, antequam puniatur. 109. 11
Degradatio actualis, etiam regradatio dicitur. 250. 77
Delegata cauſa amico, vel conſanguineo in dignitate conſtituto, an tranſeat ad ſucceſſorem. 381. 61
Delegatio incerta nihil valet. 383. 74
Delegatio pluribus, quàm vni, fieri ſolet. 384. 86
Delegati, an poſſint excommunicare. 237. 10
Delegati Papæ quo modo ſcribant, quando partibus ſcribunt. 415. 72
Delegatus proprium nihil habet. 319.86
Delegatus ſummi Pontificis, an ſit maior cæteris omnibus. 414. 66
Delicta dummodo non remaneant impunita, nihil refert, à quocumque puniantur. 250. 82
Delicta mixta, quæ ſint. 210. 6
Delictum foro ius tribuit. 185. 53
Delictorum atrocium quæſtio, nedum die Paſchatis intermittenda. 121. 12
Delinquentes bonorum priuatione licite mulctantur. 127.55
Delinquentes Eccleſia abduci decedet. 112. 1
Delinquentium ſupplicium Reipublicæ ſalus. 55. 18
Denominatio à maiori fieri ſolet. 279. 96
Demonſtratio facta per relationem ad aliud tantum valet, quantum expreſſio nominis proprij. 379. 40
Denunciationem debet præcedere cohortatio, vel admonitio beneuola, & fraterna. 232 87
Depopulator agrorum non gaudet aſyli iure. 340. 58
Depopulatores agrorum iure ab Eccleſia extrahuntur. 261.56
Depoſitarius Eccleſiæ rectore vacantis, an faciat fructus ſuos. 489. 23
Depoſitarius, re depoſita an vti debeat. 488. 7
Depoſito natura, quæ. ibid. 6
Derogare non præſumitur priuilegijs Princeps in corpore iuris clauſis. 509. 12
Derogare, vel non derogare ex Principis voluntate, non poteſtate pendet. 509.7 & 11
Derogatio generalis, an extendatur ad priuilegia inſerta in corpore iuris. ibid. 10
Derogatio ſuperflua eſt, vbi Principis voluntas elucet. 505. 31
Deſcriptio ciuitatum olim cur facta ſit. 73. 1
Deſcriptio templi à Conſtantino conſtructi. 57. 6
Deuolutio iuris patronatus, an det integrum ſemeſtre. 522. 75
Deuolutum eſſe ad Sedem Apoſtolicam beneficium, ſi in ſupplicatione narretur, & per Datarium, aut per Referendarium addantur hæc verba: & de deuolutione dictur diſpoſitiue, quo modo prouiſus capiet beneficium. 521. 58
Deus cæleſtis ſpiritus, à quo hæc ipſa vita nobis datur. 314. 56
Deus dona tribuit, & conſeruat. 391. 2
Deus eſt in omnibus omnia. 378. 25
Deus eſt vbique. 391. 7

Deus,homicidas caſuales in ciuitate refugij tutos eſſe iuſſit. 256. 2
Deus humilitate placatur. 165. 101
Deus intelligit omnia vnica cognitione. 392. 11
Deus interdum vtitur malis, & quare. ibid. 23
Deus iurauit, dicens: viuo ego. 341. 63
Deus læditur, cum Eccleſia oppugnatur. 119. 56
Deus nihil ignorat. 392. 10
Deus in particulari loco coli voluit. 131. 1
Deus nonnunquam ſe hominum iudicio ſubiecit. 201. 49
Deus omnia immediate producit. 391. 6
Deus naturæ auctor. 206. 100
Deus pauperem facit,ditat,humiliat,& ſubleuat. 391. 3
Deus plura habet nomina, ſicut & eius filius. 378. 23
Deus per Balaam,quamuis malum,locutus eſt. 392. 23
Deus præſtat, quod promittit. 504. 13
Deus quo modo agat per cauſas. 391. 6
Deus ſanctus ſanctorum, & Rex Regum. 372. 6
Deus ſcientiarum Dominus. 391. 7. & 12
Deus templa imperauit. 131. 2
Deus videt præſentia, & futura. 391. 9
Dei beneficia hominum malitia impediuntur, quoniam conferantur. 310. 20
Dei cultus à naturæ iure exiſtit. 323. 5
Dei indignatio ex peccato eſt. 524. 4 & 6
Dei nihil magis eſt, quàm decimæ. 311. 35
Dei nomen, quando dicatur in vanum aſſumi. 350. 127
Dei ſcientiam etiam ethnici cognouerunt. 391. 8
Deo decimæ quare dentur. 308. 7
Deo magis proprium eſt miſereri, quàm punire. 264 86
Deo omnia nuda, & aperta ſunt. 391. 7
Deo ſe conſecranti quid facto olim opus fuerit. 148. 6
Deo ſoli omnia. 391. 4
Deum colere eſt actus virtutis, & ad præceptum morale pertinet. 257. 10
Deum iurare, quid ſit. 336. 27
Deum teſtem appellamus, cum promittimus. 333. 1
Deum bonorum omnium parentem recognoſcere debemus, atque Hebræi. 312. 38
Deum teſtem nominare loquendo,an ſemper ſit iuramentum. 338. 44
Deorum ira nulla eſt. 123. 2
Diabolo traditur, qui ab Eccleſia per cenſuras eijcitur. 238. 21
Diaconiæ à Titulis diſtinctæ. 387. 20
Diaconiæ etiam Martyria vocatæ ſunt,& quare. 387. 19
Diaconiæ. quid olim fuerint. 387. 17
Diaconiæ, quot ſint numero. 386. 10
Diaconiſſarum ætatem iuxta Apoſtolum definiuerunt Valent. & Theodoſ. Cæſſ. 92. 3
Diaconiſſa efficaciter teſtatur in fauorem Eccleſiæ. 115. 4
Diaconiſſæ in proprijs ædibus cum parentibus cohabitauerunt. 151. 39
Diaconiſſæ ordinandæ. quales eſſe debebant. 62. 18
Diaconiſſa non ordinabatur, niſi quæ ſexaginta, aut ſaltem quinquaginta annos expleuiſſet. ibid. 19
Diaconiſſæ quadragiuta ordinatæ in Conſtantinopolitana maiori Eccleſia. ibid. 16
Diaconiſſæ religioſiſſimæ,beatiſſimæ,ſanctiſſimæ,ac reuerendiſſimæ dictæ. 89. 3
Diaconiſſæ, quantum differant à monialibus. 85. 22
Diaconiſſarum officium, quale. 62. 17
Diaconi Cardinales ab initio ſeptem. 169. 6
Diaconi Cardd.ſacramenta non adminiſtrabant. 367. 18
Diaconi centum ordinati in Conſtantinopolitana maiori Eccleſia. 62. 16
Diaconi Epiſcoporum oculi. 145. 48
Diaconi Epiſcopo, ſicut Chriſtus patri, miniſtrant. 181. 7
Diaconi, & presbyteri Cardinales maioris Sedis eſſe intelliguntur. 168. 7
Diaconi miniſtri Epiſcoporum. 145. 47
Diaconi officium. ibid.
Diaconi pro Leuitis ſunt. ibid. 41
Diaconi ſtipem egenis procurabant. ibid. 44
Diaconi victus publici curam habuerunt. ibid. 42
Diaconorum attributa iuxta S.Hieronymum. ibid. 48
Diaconorum munus. ibid. 48
Diaconus ante 25. annos non ordinabatur, hodie ſufficiunt 23 ibid. 51
Diaconus Cardinalis vnus olim tantum fuit, qui Archidiaconus dicebatur. 386. 11
Diaconus coram presbytero non ſedet. 144. 50
Diaconus non eſt, qui à ſeculari Principe promotus eſt. 198. 16
Diaconorum, ſicut presbyterorum Cardd. numerus quandoque incertus. 386. 13
Diaconorum vnius regionis dignior tantum Cardinalis vocatus eſt. 387. 14
Diaconatus excellentia. 181. 7
Dianæ Epheſiæ templi ſecuritas. 37. 6
Dianæ templi violatio abſque vindicta non fuit. 37. 7
Didacus Couarruuias laudatur. 145. 36
Dido ſecundas nuptias auerſata eſt. 16. 9
Diei feſti immunitas, quibus non proſit. 121. 13
Dies Dominicus pro ſabbato conſecratus eſt, & quare. 323. 8
Dies feſti ad honorem Dei à diebus feriatis ad hominum commodum, quo modo differant. 122. 18
Dies feſti, præter Dominicos, qui. 121. 9
Dies feſtos Imperatores noluerunt voluptatibus addictos eſſe. 120. 1
Dies Imperij Traiani conceptis votis celebratus. 42. 19
Dies,quos Epiſcopi venerandos præceperint,venerandi ſunt. 323. 15
Dies Solis Dominicus eſt. 120. 2
Dierum Hebdomadæ nomen à Planetis eſt. 120. 3
Differentia vacationis in curia, & in Vrbe. 439. 7
Dignum trahit ad ſe minus dignum. 473. 62
Dignitas apud iuriſconſultos quæ ſit. 450. 15
Dignitas electiua cum imperator, nec exprimitur, quòd ſit electiua, an gratia vitietur. 462. 19
Dignitas maior minorem reueretur, vbi nullam habet iuriſdictionem. 450. 15
Dignitas numero poſſidentium vileſcit. 474. 72
Dignitas Patriiatus quemuis ſui iuris efficit. 401. 7
Dignitas perpetua, dimiſſo officio,cui erat annexa, an perpetuetur. 473. 59. ibid. 77
Dignitas per mutationem perſonæ non mutatur. 379. 44
Dignitas Pontificia ſacroſancta, atque irreprehenſibilis. 159. 32
Dignitas,perſonatus,officium,ſynonima ſunt. 453. 22
Dignitas quælibet regularis, an ex alio monaſterio eligi poſſit. 449. 8
Dignitas, quid ſit. 450. 13
Dignitas errantem maioris pœnæ reum facit. 351. 137
Dignitatis veſtigia, ſeu reliquiæ, an faciant honorarium, qui dignitatem habuit, & dimiſit. 475. 77
Dignitatem, an etiam conſuetudo faciat. 465. 54
Dignitatem, & perſonatum habenti, ſuccedituɾ in onere, & honore. 383. 78
Dignitatem non reſonant nomina vllius officij Eccleſiaſtici, niſi Archidiaconatus, & Archipresbyteratus. 450. 19
Dignitatem qui propria virtute acquirit,plus meretur,quam, qui pecunia. 475. 82
Dignitatem quis habere dicatur. 450. 17
Dignitatis contemptus ex conuerſatione naſcitur. 372. 20
Dignitatis veſtigia vbi remanent, ceſſante cauſa, an ceſſet diſpoſitio in caſibus à iure expreſſis. 476. 88
Dignitate præditis tantum committit cauſas Papa. 379. 42
Dignitates duæ ſimul haberi nequeunt. 383. 83
Dignitates Eccleſiaſticas quo modo conferre poſſint Reges. 449. 4
Dignitates Eccleſiaſticæ pro locorum varietate ortum, & vſum habent. 145. 67
Dignitates poſt Pontificalem maiores, ſtante clauſula, de quibuſcumque reſeruatis conferendis, an ex indulto conferri poſſint. 512. 50
Dignitates principales ſunt, quæ pro talibus more maiorum habentur. 450. 23
Dignitates regulares ex regul. 3. Cancell. Papa ſibi reſeruat. 459. 91
Dignitatum veſtigia ad reſeruationem beneficiorum, an ſufficiant. 475. 84
Dij non perdant, iuramentum eſt. 48. 2
Dij plures in honore habiti à prudentibus,& quare. 2. 8
Dijs templa extructa à prudentibus, & quare. 2. 8
Diœceſis Epiſcopi dicitur parochia. 465. 46
Diſciplina Eccleſiæ à Diaconis pendet. 144. 49
Diſcordiam Græcorum nobiſcum odium Latini nominis fecit. 70. 26
Diſpenſare de iure diuino quo modo poſſit Romana Eccleſia. 205. 97. & 98
Diſpenſare non poteſt Papa in ijs, quæ fidei ſunt. 202. 59
Diſpenſatus ad dignitates, an cenſeatur diſpenſatus ad maiores

iotes in cathedrali Eccleſia. 449. 11
Diſpenſatus ad vnū,nō intelligitur diſpēſatus ad aliud. 472.45
Diſpenſatio omnem maculam tollit. 150.32
Diſpenſatio iuri aduerſatur. 418. 111
Diſpenſatio Epiſcopi centum ſeptuaginta duos caſus comprehendit. 184.36
Diſpenſatio eſt odioſa. 184.41
Diſpenſatio eſt ſtricti iuris. 511. 40
Diſpenſatio in materia ſtricta, per verbum,quæcumque,comprehenditur. 511. 40
Diſpenſatio in ea, quæ de iure naturæ ſunt, nequaquam cadit. 206. 100
Diſpenſatio in voto paupertatis, an detur à Papa. 455.46
Diſpenſatio natalium in Abbatiſſa eligenda ab Epiſcopo fieri nequit. 194. 34
Diſpenſatio retentionis ante adeptam poſſeſſionem an ſit neceſſaria. 496. 13
Diſpenſatio votorum,& iuramentorum Epiſcopo reſeruatur. 183. 25
Diſpenſatio, vt aliquid operetur, ſufficit. 498. 50
Diſpenſationis, & indulti differentia. 418.111
Diſpenſationes, quæ in corpore iuris ſunt clauſæ,an trahantur ad maiorem caſum. 444. 17
Diſpenſationes tot eſſe debent, quot obſtacula. 496. 30
Diſpenſationum differentia, hoc eſt, diſpenſatio iuris in corpore iuris clauſa, & aliæ diſpenſationes. 444. 17
Diſpoſitio alicui facta,quando tranſeat ad ſucceſſorē. 382.69
Diſpoſitio, an ſit fauorabilis, vel odioſa, quo modo diſcerni poſſit. 454. 26
Diſpoſitio, an ſit odioſa, aut fauorabilis, inſpicitur intentio diſponentis. 497. 41
Diſpoſitio, aut eſt realis, aut perſonalis. 379. 45
Diſpoſitio illius conuenit,cui conuenit legis qualitas. 501.81
Diſpoſitio odioſa ſtrictam non recipit interpretationem, cum odium eſt rationabile. 498. 46
Diſpoſitio, quando de iure communi vnam habet neceſſitatem, & infallibilem veritatem, an opus ſit illius qualitatis expreſſione. 462. 20
Diſpoſitio quo modo regulari debeat. 474. 67
Diſpoſitio tota dicitur fauorabilis, vbi concurrunt odium, & fauor. 497. 43
Diſpoſitio vbi deſiderat habitum, & actum, an ſufficiat ſolus habitus. 475. 85
Diſputare de ſynodalibus decretis, eſt ſynodo iniuriam facere. 92.2.& 8
Dictio, alia, eſt repetitiua ſimilium. 511. 32
Dictio, alia, an trahat maiora expreſſis. 511. 33
Dictio, alia, ſi habeat dictionem generalem,annexam non repetit ſimpliciter ſimilia. 511. 38
Dictio, alioquin, quid importet. 511. 38
Dictio, dumtaxat, reſtrictiua eſt. 521.55.& 57
Dictio, dumtaxat, negatiua eſt. 521. 56
Dictio, etiam, ſui natura eſt implicatiua. 298. 49
Diſtinctio in quæſtionibus eſt mater ſolutionis. 362. 213
Dictio, iuſiurandum, an vnica ſit. 336. 28
Dictio,nexus, quid ſit. 295.11.cum ſeq.vide: nexus.
Dictio, religioſus, quibus conueniat. 331.3.& 5
Dictio,tantum, reſtrictiua eſt. 521. 57
Dictio, vſque, appoſita in citatione facta ad diem feriatam quid operetur 327. 54
Directus dominus non cogitur nouum feudatarium inuitus admittere. 305. 123
Diſtributionis quotidianæ loco habentur emolumenta pilei Cardinalis. 431. 22
Diſtributiones quotidianæ etiam victualia ſunt dictæ. ibid.23
Diſtributiones quotidianæ, quare dentur. ibid.
Diſtributiones quotidianæ non veniunt appellatione fructuum ex communi loquendi ſtylo. ibid.
Diuerſis dijs, cur diuerſos ordines in templis conſtruendis Vitruuius aptauerit. 5. 4. & 5
Diuinas, humanasq. res indicabant Pontifices. 16. 8
Diuini iuris ſunt, quæ ad fidem ſpectant. 202. 59
Diuini teſtimonij ſpecies non diſtinguitur ex tempore, aut futuro, aut præſenti. 338.41
Diuino cultui, quæ dicantur eſſe deſtinata, vt ſint exempta. 278. 82
Diuinum ius, quod dicatur. 257. 6
Diuinatores, ſortilegi, & malefici capite, & bonis iure ciuili puniuntur. 216.75
Diuitiæ, & paupertas non conſtituunt gradum in Epiſcopo. 200. 42
Diuites in Chriſto facti ſumus. 391. 3
Doctoratus expenſas pro monacho monaſterium facit. 152.52
Doctoratus in Italia ex numero Doctorum contemnitur. 474. 72
Domicilio forum conſtituitur. 171. 26
Dominia lex,quæ potuit concedere, eadem & transferre potuit. 301. 79
Dominia rerum, quæ iuris naturalis ſunt,ciuili lege nequeunt auferri. 299. 59
Dominia traditionibus,& vſucapionibus acquiruntur. 297. 34
Dominicus Cardinalis Ruuereus,quas Eccleſias, & loca ædificauerit. 396. 18
Dominicus Pinellus Cardinalis iuris ſcientia eximius. 440. 12
Dominicus Pinellus Cardinalis vir acerrimi ingenij. 81.41
Dominicus Soto Theologus inſignis. 245. 36
Dominicis diebus cauſas tractari Concilium Tarraconenſe prohibet. 323. 11
Dominus directus, quando cenſeatur renunciaſſe caducitati. 234. 149
Dominus ipſo iure fit, qui vſucapit. 300. 70
Dominus rei videtur, à quo nulla actione euinci res poteſt. 299. 65
Dominium de vno in alterum abſque conſenſu expreſſo, legis virtute an transferatur. 302. 86
Dominium directum, an vtile per præſcriptionem acquiratur. 297. 32
Dominium directum, & vtile traditionibus transfertur. 297. 37
Dominium directum ipſo iure ſufficiēter acquiritur, vbi duo extrema ſunt habilia. 298. 46
Dominium directum præſcriptione transfertur. 297. 40
Dominium directum vſucapione decem, vel viginti annorum acquiritur. 297. 34
Dominium eiuſdem rei, quo modo penes duos eſſe poſſit. 299. 64
Dominium ex iure Quiritum, & dominium in bonis differunt. 295. 17
Dominium in Concilio Agathenſi proprietas dicitur. 297.39
Dominium legis auctoritate in præſcribentem præſcriptionis cauſa transfertur. 298. 42
Dominium non eſt de re incerta. 35. 16
Dominium non fuit ab initio, ſicut poſſeſſio. 301. 77
Dominium præſcriptione inductum appellatur æternum. 297. 38
Dominium priuatum, an lex ciuilis, ſeu humana iuſte poſſit ab vno in alterum,vſucapionis, aut præſcriptionis virtute, transmittere. 300.74.cum ſeq.
Dominij quærendi modus duplex eſt, iuris gentium, & ciuilis. 300. 71
Dominium rerum Eccleſiaſticarum penes Chriſtum eſt. 272. 11
Dominium rerum non naturali, ſed ciuili lege eſt introductum. 301. 78
Dominij verbo, in dubio directum intelligitur. 297. 36
Dominij verbum ad longi temporis poſſeſſionem in tit. de vſucap. in princip. Inſtit. refertur. 297. 36
Dominium vtile,ſi tantum acquireretur præſcriptione, tutus non eſſet dominus. 297. 41
Domitianus Veſtalem defodere viuam cupiebat, vt ſua tempora illuſtrarentur. 24. 2
Domus Dei eſt, quæ conſtruitur ex nouo Teſtamento, non autem ex veteri. 137. 8
Domus publicandæ ſunt, vbi cōuenticula celebrentur. 453.16
Donaria offerenda dijs arbitrio ſacerdotum. 44. 2
Donatiſtæ creabant Antiſtites in iiſdem Eccleſijs, in quibus & Catholici, & quare. 169.12
Donatiſtæ ex Africa prodierunt. ibid. 10
Donatiſtæ villas ſibi ademptas, & Catholicæ Eccleſiæ tributas eſſe querebantur. 230.80
Donatæ res propter nuptias eadem prærogatiua auctæ ſunt à Iuſtiniano, qua & fundus dotalis. 354. 158
Donatio appellatione alienationis continetur, etiam quæ fit ad viciſſitudinem beneficij colorati, ſiue gratiæ referendæ cauſa. 280. 103
Donatio cauſa mortis abſque iuramento,an poſſit eſſe irreuocabilis. 346. 103
Donationem cauſa mortis iurans non reuocare, videtur donare inter viuos, nec habet in ea donatione locum pœnitentia. 346.101.cum ſeq.
Donatio cauſa mortis habet hanc conditionem, niſi donantem pœniteat. 345. 100
Donatio cauſa mortis facta, & iurata, an poſſit pœnitentia reuocari. 345. 100

Donatio

Donatio de rebus Eccleſiæ in remunerationem obſequij facta, an valeat. 280. 104
Donatio erg a Eccleſiam vſque ad quingentos aureos valet, etiam ſi non ſit non ioſinuata. 115. 5
Douans ex ſua liberalitate damnum pati non debet. 413.46
Donatio inter coniuges tacitam habet conditionem, ſi donator præmoriatur. 345.98.cum ſeq.
Donatio inter coniuges an reuocari poſſit, ſi fuerit iurata. 345. 99
Donationis inter coniuges ratio. 345.99
Donatio inter virum, & vxorem, an iuramento confirmetur. 344. 95
Donatio inter priuatos vltra ducentos aureos non valet, niſi inſiouata. 115. 5
Donatio iurata inter coniuges, præmoriente donatario, an locum habeat. 345. 98
Donatio iurata, natiuitate filiorum an reſcindatur. 343. 88
Donatio ita facta: dono cauſa mortis, & alio meliori modo, an videatur inter viuos facta. 345.101
Donatio ita facta: dono omni meliori modo cauſa mortis, an videatur inter viuos facta. 345. 101
Donatio non inſinuata vltra trecentos aureos, & iurata, an valeat. 343. 89
Donatio omnium bonorum præſentium, & futurorum, mobilium, & immobilium vbicumque ſitorum valet, quia hiſce verbis non veniunt iura, & actiones. 289. 196
Donatio rerum immobilium Eccleſiæ conſanguineis facta an teneat. 280. 104
Donationes ad antidora facientes, ac celebrantes, quo modo puniantur. 116 10
Donationes ad antidora ſunt potius mercedes, quàm liberalitates. 116. 10
Donationes ad antidora vetitæ. 116. 10
Donator poteſt renuntiare inſinuationi, & quare. 345.93
Donatum Eccleſiæ diſtrahi non poteſt. 116. 11
Donum perfectum à Deo eſt. 391. 1
Donaſſe quem pœnituit, ſi rem donatam tradidit, cauſa mortis, condictionem, vel vtilem in rem actionem habet. 345. 101
Doricus ordo mendoſior cæteris. 4. 2
Doricus ordo virilitatem deſignat. 5. 6
Dotes mulierum coofeꝛuari, Reipublicæ intereſt. 352.144
Dotalis prædij, & propter nuptias donati differentia. 354.160
Dotalis prædij nomine tam ruſticum, quàm vrbanum intelligitur. 352. 155
Dotis natura, & forma, quæ. 342. 74
Dotis nomine, quod promiſſum non exigitur, niſi ſequantur nuptiæ. 341. 69
Druides excommunicabant. 29. 11
Druides Galli ſacerdotes Cybeles ad vnum rerum ſummam reduxerunt. 14. 12
Druides ſacerdotes excommunicare nouerunt. 238. 41
Duarenus, de Epiſcopali iuriſdictione quid ſenſerit. 99. 3
Ductus ad ſupplicium, ſi Cardinalem obuium habeat, quomodo mortem effugiat. 172. 52
Duo eandem rem eodẽ tempore an poſſidere poſſint. 474.68

E

EA ſolum an teneamur de lege diuina ſeruare, quæ à Chriſto Ieſu præcepta ſunt. 309. 11
Ebutiæ, quæ L. Menenij vxor fuit, quale teſtameorum. 335.18
Eccleſiaſtica bona ad nulla onera teneantur, niſi eſſent prius cenſualia, aut tributaria, & hæc quo modo intelligi debeant. 274. 27
Eccleſiaſtica bona ex decimis, & legatis pijs conſtant. 272.2
Eccleſiaſtica bona ex quattuor generibus conſtare ſcribit Soto. 273.14. cum ſeqq.
Eccleſiaſtica bona, exceptis quibuſdam caſibus, alienari prohibentur. 279. 94
Eccleſiaſtica bona ex quibus conſtent. 409. 7
Eccleſiaſtica bona, quare immunitatum priuilegio gaudeant. 273. 17
Eccleſiaſtica bona omnia beneficij vocabulo comprehenduntur. 410. 22
Eccleſiaſtica bona quot fauores, quot priuilegia, quot immunitates ſortita ſunt. 272. 12
Eccleſiaſtica bona, quæ onera, & quando ea ſubire teneantur. 274.23.26.& 28
Eccleſiaſtica bona, quo iure regulentur. 402. 22
Eccleſiaſtica bona, ſi ſine iuris ſollemnitatibus alienentur, an teneat alienatio. 276. 48
Eccleſiaſtica bona ex conſtitutionibus Imperatorum ſunt ab omni onere exempta. 274. 23
Eccleſiaſtica bona oppignerari non poſſunt. 117. 27
Eccleſiaſtica immunitate priuari omnino non debet, qui in Eccleſia non peccauit. 258. 19
Eccleſiaſtica immunitas quot conſtitutionibus ſit munita. 257. 14
Eccleſiaſtica immunitate qui ad Eccleſias confugientes non gaudeant. 261. 54
Eccleſiaſtica iuriſdictio eſt à laicali prorſus diſiuncta. 216.84
Eccleſiaſtica iuriſdictio à ciuili ſeiuncta eſt. 244. 22
Eccleſiaſtica negotia tractari à laicis non debent. 318. 84
Eccleſiaſtica res titulo clientelæ, vel emphyteuſeos concedi ſolita ſine forma, & ſollemnitate, more ſolito ab Epiſcopo dari poteſt. 291. 214
Eccleſiaſticæ rei alienatio, niſi fiat in melius, eſt penitus vetita. 286.167
Eccleſiaſtici iudicis eſt cognoſcere, ſi ſit de ſua iuriſdictione, quod inter eum, & ſecularem controuertitur. 247. 57
Eccleſiaſtici ordinis hæreditas decimæ ſunt. 314. 56
Eccleſiaſticus iudex ad iuramenti remiſſionem eſt competens iudex. 357.175
Eccleſiaſticus iudex, nec bona, nec perſonam laici capere poteſt pro executione ſententiæ ciuilis à ſe prolata, ſed debet ſeculare brachium inuocare. 216. 80
Eccleſiaſticus iudex, an poſſit laicum in cauſis mixtis capere, & in carcerem mittere. ibid.77
Eccleſiaſticus iudex in cauſis mixtis habet perſonæ coercitionem, & quare. 217. 81
Eccleſiaſticus iudex poteſt repetere à iudice ſeculari clericos, etiam ſi ipſi clerici dixerint, ſe laicos eſſe, non clericos. 247. 55
Eccleſiaſticus iudex punitur criminaliter, ſi clericum à iudice ſeculari detentum ſtatim non repetierit. 248. 64
Eccleſiaſticus iudex tantum iudicat, an confugiens immunitatem mereatur, & quare. 258. 22
Eccleſiaſtici prouentus Chriſti patrimonium dicitur. 272.12
Eccleſiaſticus quicumque tributum laicis ſoluit abſque Sedis Apoſtolicæ auctoritate, excõmunicatur, ex Bonifacij Octaui conſtitutione. 274. 24
Eccleſiaſticum crimen ad Epiſcopum pertinet. 109.11
Eccleſiaſticum delictum, quod. ibid.10
Eccleſiaſticorum bonorum diuiſio facta inter Eccleſiam, Epiſcopum, & ſacerdotes. 272. 3
Eccleſiaſticorum bonorum diuiſio facta inter Epiſcopum, clerum, Eccleſiæ fabricam, & pauperes. 272. 8
Eccleſiaſticorum bonorum diuiſio, quo tempore facta ſit. 272. 9. & 81
Eccleſiaſticorum bonorum diſtributio, quo tempore fuerit facta. 409. 5
Eccleſiaſticorum bonorum partitionis meminerunt B. Thomas, & alij. 409. 5
Eccleſiaſticorum bonorum genera quot ſint. 409.9 cum ſeqq.
Eccleſiaſticorum bonorum immobilium communio inter clericos diutiſſima fuit. 409. 11
Eccleſiaſticorum bonorum immunitas, an ſit iuris diuini. 273. 19
Eccleſia abduci nemo poteſt inuitus à iudice ſeculari ſine licentia Eccleſiaſtici iudicis. 265. 95
Eccleſia ab initio quas habuerit pœnas in reos. 231. 98
Eccleſia abſque ſuperiorum auctoritate non dedicatur. 137. 15
Eccleſia ad alendos pauperes, & ad redimendos captiuos bona alienare poteſt. 290.208. 209.& 210
Eccleſia ædificata aliter, ac ſacri canones iubent, immunitatem non habet. 135. 21
Eccleſia aduerſus alterius Eccleſiæ bona an poſſit præſcribere minori tempore, quàm 40. annorum. 304.112
Eccleſia aduerſus Eccleſiam minori ſpatio 30. annorum ex iure veteri non præſcribit. ibid.107
Eccleſia aduerſus Eccleſiam hodie, ſicut priuatus, non præſcribit, niſi ſpatio 40. annorum. ibid. 109
Eccleſia alia etiam extat, quam Dauid vocat malignantium. 238. 26
Eccleſia malignantium fidelium malorum eſt, non ethnicorum. 238.28
Eccleſia aliena non retinet Religionis prætextu. 113. 11
Eccleſia alienationem rerum mobilium, quæ ſeruando ſeruari non poſſunt, admittit. 289. 194
Eccleſia, an de omnibus iudex eſſe debeat. 232. 94
Eccleſia, an emphyteutam, qui promiſit annuam penſionem ſoluere ſub pœna, rato manente pacto, & contractu non ſoluit, expellere poſſit, vel an ille poſſit pretium ſoluere, & rem

& rem in emphyteuſim datã retinere. 285.154 cum ſeqq.
Eccleſia, an præſtet immunitatem ei, qui in Eccleſia deliquit. 263. 79. cum ſeq.
Eccleſia, an teneatur ad onera mere realia, & quæ iſta ſint. 278.78
Eccleſia, an teneatur aliquid conferre pro ijs, quæ communẽ reſpiciunt vtilitatem,& pro ijs,quæ Eccleſijs,necnon clericis perinde,atque laicis, imminent neceſſitatibus. 274. 28
Eccleſia auctoritate Epiſcopi non erecta,an laicis dari poſſit. 456. 60
Eccleſia biceps, aut triceps eſſe non poteſt. 67. 8
Eccleſia Catholica credentium mater eſt. 402. 14
Eccleſia Chriſti ſponſa eſt. 406. 59
Eccleſia Chriſtianos omnes coercere, & capite plectere, ſeu laico magiſtratui coercendos, & plectendos committere poteſt. 237. 19
Eccleſia collegiata, an conuentus dici poſſit. 453. 21
Eccleſias collegiatas, an Legatus commendare, reſeruare, & conferre poſſit. 488. 14
Eccleſia defendere eum non debet, qui ſe Eccleſiæ non committit. 263. 69
Eccleſia de interioribus non iudicat. 193. 16
Eccleſia earum rerum, quæ Dei ſeruitio fuerunt dicatæ, etſi mobiliũ, alienationem non admittit. 289. 195
Eccleſia, eiuſq. bona iure Pontificio regulantur. 287. 180
Eccleſia, eiuſq. bona,quæ onera ſubire teneantur. 273. 23
Eccleſia Epiſcopi auctoritate erecta, an etſi nondum diuina officia in ea celebrentur, immunitate gaudeat. 259. 24
Eccleſia etiam non conſecrata habet immunitatis priuilegia. 259. 23
Eccleſia etiam in infideles habet iuriſdictionem. 237. 19
Eccleſia eſt domus Chriſti, eiuſq. habitaculum. 257. 11
Eccleſia, & fiſcus a pari procedunt. 277. 73
Eccleſia, & clerici non tenentur pro bonis emptis ſoluere collectas. ibid.64
Eccleſia exempta, & ſubiecta Romanæ Eccleſiæ poteſt præſcribi tempore ordinario. 305. 124
Eccleſia habet bonos, & malos. 239. 29
Eccleſia hæreticorum, dum ſit Catholica, conſecratur. 138.19 & 20
Eccleſiæ hodie immunes ſunt etiam ab his, quæ publicam reſpiciunt vtilitatem. 275. 35
Eccleſia in hoc habet ſingulare priuilegium,quòd ſi Prælatus poſt caducitatem ab emphyteota penſionem acceperit, etiã ſine proteſtatione, non tamen nocet Eccleſiæ. 284. 150
Eccleſia in omnibus negotijs eſt immunis. 119. 52
Eccleſia integra non reconſecratur. 138. 23
Eccleſia iure ciuili ad eam confugientes tutos reddit. 37.14
Eccleſia interdicta, interdictum cæmeterium intelligitur. 259.35
Eccleſia in tributis eſt priuilegiata. 278. 86
Eccleſiæ magis, quàm perſonæ fauendum eſt. 520. 52
Eccleſia maior, quæ dicatur, & quæ minor. 260 39
Eccleſia matrix intra quod ſpatium gaudeat immunitate. 260. 38
Eccleſia militans pandit viam ad triumphantem. 237. 12
Eccleſia, ne profligatiſſimis,& improbiſſimis hominibus aſylum fiat, occurrere debet legis lator Apoſtolicus. 249.72
Eccleſia, neque ad viarum, neque ad pontium reſtaurationem tenetur,niſi tributaria ſint prædia. 275. 34
Eccleſia non ædificatur, niſi locum dedicet Epiſcopus. 58.12
Eccleſia an agnoſcat pœnam capitalem. 216.72
Eccleſia non eſt, ſed domus priuata, quæ ſine circumſtantijs conſtructa eſt. 58. 13
Eccleſia nemini claudit gremium, ſed omnibus ſe præbet liberalem. 258. 19
Eccleſia non debet eſſe deterioris conditionis, quàm fiſcus ſit. 277.74
Eccleſia non reficitur, nec exornatur, niſi permittente Epiſcopo. 58. 13
Eccleſia, non vt laicus patronus, ſed vt patronus Eccleſiaſticus, debet reputari. 277. 76
Eccleſia, ob incommoditatem alienationem admittit. 290.212
In Eccleſia olim nullus humabatur. 259. 31
Eccleſia ordinarium ius tantum agnoſcit, & propter ſubitum Principis aduentum. 115. 2
Eccleſia Patres, hoc eſt Epiſcopos,genuit. 161. 2
Eccleſia,apud quam perpetratum eſt delictum,an præſtet immunitatem. 278. 81
Eccleſia polluta reconcilianda. 138. 25
Eccleſia præſcribente rem alterius Eccleſiæ,an priuilegiũ xl. ann.ſit eius,cui præſcribitur,an eius,qui præſcribit. 448.22
Eccleſia, pro ijs, quæ poſſidet iure ſpirituali, nullum onus ſubire tenetur. 278. 80
Eccleſia proprie, quando dicatur vidua. 435. 69
Eccleſia, quando ſubire onera teneatur, exactio, & interpellatio à iudice Eccleſiaſtico, non autem à laico fieri debet. 276. 53
Eccleſia,quæ bona in emphyteuſim ex Iuſtiniani conſtitutione dare poſſit. 283. 137
Eccleſiæ, quare conſtitutæ. 258 10
Eccleſia, quibus caſibus ſecuritatem non præbeat. 265.95
Eccleſia, quin ſit libera ab omnibus muneribus, nulli dubium eſſe poteſt. 276.55
Eccleſia Religionis, & fidei mater. 116. 11
Eccleſia Romana centum annorum præſcriptione gaudet. 305. 119
Eccleſia rem minus vtilem cum vtiliore, & fructuoſiore poteſt commutare. 290. 207
Eccleſia ſalibus exorcizatur, ſi altare motum non ſit. 138.26
Eccleſia Sanctæ Mariæ Maioris olim ad præſepe dicta eſt. 368. 27
Eccleſia S.Petri in Vaticano admirabilis. 134.16. & 17
Eccleſia,ſeu clerici ad quæuis munera, ſiue ſint honeſta, ſiue ſordida, ſiue realia, ſiue perſonalia, ſiue mixta, vel ſint ordinaria, vel extraordinaria, ſuperindictaue, non tenentur. 276.54
Eccleſia, ſeu clerici, inconſulto Romano Pontifice, onera ſecularia ſubire non debent. 275. 33
Eccleſia, ſi de conſecratione dubitetur, poteſt reconſecrari. 138. 22
Eccleſia, ſi ei expedit, contrahere poterit perpetuam emphyteuſim. 283. 140
Eccleſia ſine dote non ædificatur. 58. 12
Eccleſia, ſi poſſeſſionem, ratione cuius debet quis præſtare perſonale munus, ſeu militare, vt puta exercitium, vel hoſpitium,acquiſierit,an ad illud teneatur. 276. 59
Eccleſia, ſi poſſeſſionem affectam pro ſolido, & libra ad collectas, acquiſiuerit, an teneatur ſoluere. 276. 60
Eccleſia in agro tributario ædificata, etiam ſi fundator eſſet malæ fidei, adhuc tamen non teneretur præſtare tributum. 278. 83
Eccleſia, ſi non ſoluat tributum, quod ſoluere tenetur, eius bona non confiſcantur. 278. 86
Eccleſia, ſi recipiat feudum, & non obſeruet feudorum conſtitutiones, an amittat feudum. 278.87
Eccleſia, ſi res,quã in emphyteuſim dare vult, ſit pretioſa, ſalubris, pinguis, & bona, quam conſtituet penſionem. 283. 141
Eccleſia ſuum Senatum habet. 169. 4
Eccleſia, ſi teneatur ad onera ratione rei obnoxiæ, onera debent eſſe perpetua, & immutabilia, nec tributum, aut cenſus debet variari. 278. 79
Eccleſia, vt contrahere poſſit emphyteuſim, quo modo cognoſci poſſit,an ei id expediat. 283. 140
Eccleſia, vel eius bona, an a ſeculari Principe impoſita onera ſubire teneantur. 273. 22
Eccleſia à B. Gregorio comparatur cum Arca Noe. 239.28
Eccleſiæ adminiſtratio,quando data Petro à Chriſto. 159.36
Eccleſiæ appellatione,an veniat beneficium. 456. 53
Eccleſiæ appellatione Epiſcopi continentur. 233 96
Eccleſiæ baptiſmales in vna terminatione plures eſſe non debent. 260. 39
Eccleſiæ bona, an poſſint in perpetuam emphyteuſim dari. 283. 133. & 136
Eccleſiæ bona eodem iure vtuntur, quo templa, & perſonæ. 115. 1
Eccleſiæ bonorum dotalium diſpoſitio Epiſcopi diſpoſitioni reſeruata eſt. 210 13
Eccleſiæ cathedrales in generali conceſsione, an comprehendantur. 498. 49
Eccleſiæ cathedrales, in gratia quando comprehendantur. 498. 51
Eccleſiæ collegiatæ quando comprehendantur ſub Eccleſiæ ſignificatione. 454 25
Eccleſiæ collegiatæ, quilibet Prior, ſeu Rector dignitatem habere dicitur. 450.17
Eccleſiæ communi vocabulo monaſteria, & prioratus regularium, an comprehendantur. 454. 24
Eccleſiæ debitum, pluſquam alterius perſonæ, priuilegia habet, & qualia 117. 35. 36. 37. & 38
Eccleſiæ, & Eccleſiaſticæ perſonæ, & ipſarum bona gaudent immunitate. 272. 5
Eccleſiæ, & clerici, quando cœperint habere prædia ruſtica,

ſtica, & vrbana, & quare. 273. 16
Eccleſiæ, & ſacri ordinis tutela ad Imper.pertinet. 130. 7
Eccleſiæ fauor perſonæ fauori præfertur. 127. 10
Eccleſiæ in caſtellis, & apud mœnia ciuitatum, qua immunitate gaudeant. 260. 40
Eccleſiæ inter ſe perpetuam emphyteuſim rite conſtituunt, & quo modo. 118. 40
Eccleſiæ minores, ſeu capellæ intra quod ſpatium gaudeant immunitate. 259. 38
Eccleſiæ naſcentis initio ſacerdotes iuriſdictionem habuerũt. 101. 18
Eccleſiæ nouæ atrium aqua benedicta conſpergendum. 59. 14
Eccleſiæ nulla fit iniuria, ſi ſciebat rem, quam emit, eſſe oneratam fiſcalibus functionibus. 277. 62
Eccleſiæ omnes vnus thalamus Chriſti ſunt. 163. 76
Eccleſiæ omnia ab initio communia. 301. 80
Eccleſiæ prædia omni onere exempta Hon. & Theod. conſtitutione. 115. 1
Eccleſiæ prædia onerans, mulctandus. 115. 2
Eccleſiæ Præſulibus ſubduntur, non præferuntur Imperatores. 244. 16
Eccleſiæ Præpoſitus mediate vniuerſalis non eſt. 165 97
Eccleſiæ permutare poſſunt inter ſe. 118 40
Eccleſiæ primitiuæ ſacerdotes gladij poteſtate Principum ethnicorum metu non vtebantur. 101. 18
Eccleſiæ Romanæ currit præſcriptio quadraginta annorum, ſi ipſa principaliter non læditur. 305. 120. cum ſeq.
Eccleſiæ Romanæ propter nonnullos Apoſtolos prærogatiua. 69. 21
Eccleſia ſeculari auxilio temporibus S. Siluestri neceſſe habuit. 97. 27
Eccleſiæ ſententiæ inappellabiles ſunt. 204. 82
Eccleſiæ, ſeu clericis imponentes collectas, excommunicantur. 277. 66
Eccleſiæ titulatæ duæ eodem tempore vni conferri nequeunt. 126. 4
Eccleſiam, aut eius miniſtros violans, capitaliter eſt puniendus. 111. 30
Eccleſiam bicipitem, aut multicipitem eſſe monſtroſum eſſet. 163. 79
Pro Eccleſia ædificanda, quæ ſeruanda ſint. 135. 21
In Eccleſia primitiua pœnæ cruentæ non erant. 101. 20
Eccleſiam ingreſſus, ſi poſtea egrediatur, intra quod ſpatium gaudeat immunitate. 260. 40
Eccleſiam muneribus ſordidis onerantes ſacrilegi ſunt. 105. 2
Eccleſias eas tantum gaudere immunitate nonnulli arbitrantur, vbi ſanctiſſima Euchariſtia aſſeruatur. 259. 26
Eccleſijs quare cœperint ſacerdotes prædia ruſtica, & vrbana tradere. 273. 16
Eccleſiarum ædificia, hoc eſt templa ipſa, habent immunitatũ beneficia. 256. 1
Eccleſiarum erectionem iuxta ſacros Canones fieri cenſuit Iſaacius Ang. Cæſ. 92. 5
Eccleſiarum gubernatio adoleſcentibus credenda non eſt. 20. 21
Eccleſiarum immunitate gaudent ad eas confugientes. 256. 1
Eccleſiarum immunitas, an ſit de iure diuino. 256. 5
Eccleſiarum omnium immunitate priuatur, qui in vna Eccleſia deliquit. 264. 80
Eccleſiarum oppugnatio euerſionem, & confuſionem regnorum parit. 119. 56
Eccleſiarum Prælati extrahi ab Eccleſia facinoroſos, qui immunitate carent, negantes, peccare videntur cum ipſis delinquentibus. 265. 98
Eccleſiarum Prælati non ſubſunt, ſed præſunt Chriſtianis omnibus, Principibus, Regibus, & Imperatoribus. 230. 76
Eccleſiarum rectores præſentari, atque eligi poſſunt à Regibus ex priuilegio. 212. 27
Eccleſiarum ſponſi, qui propriè dicantur. 435. 70
Egenti negare ſubſidium repugnat naturali rationi. 351. 134
Eius eſt deſtruere, cuius & condere. 413. 37
Eius eſt ligare, cuius & ſoluere. 413. 38
Eius eſt velle, cuius & nolle. ibid.
Electio ad eligendi ius habentes tantum pertinet. 461. 6
Electio, aut præſentatio Prælati, an præſcribatur. 449. 3
Electio dignitatum Eccleſiaſticarum videtur reſpicere generalem Eccleſiæ ſtatum. 461. 7
Electio Epiſcopi ad ſuperiorem deuoluitur, ſi intra ſex menſes non fiat iure Imperiali. 78. 7
Electio Epiſcopi nequaquam à Principe ſeculari impediri poteſt. 199. 21
Electio, quæ dicatur perfecta. 456. 64
Electio Abbatis iurata, confirmanda eſt. 82. 6
Electus à fratribus, niſi de fratrum conſilio ſit, debet amoueri. 456. 52
Electus Epiſcopus, & non conſecratus, quæ ordinis ſunt, exequi nequit. 375. 24
Electus, vide, Epiſcopus.
Electi meritum odio pecuniæ confirmatur. 78. 9
Elephantorum erga iuramentum reuerentia. 88. 17
Eliſeus in 42. pueros irriſores animaduertit. 222. 14
Elizabetha Stuarda Anglorum tyranna, quo inceſtuoſo ſanguine genita. 225. 43
Elizabetha Stuarda Anglorum tyranna, qualis. 225. 42
Elizabetha Stuarda Anglorum tyranna, omnium fœminarum ſola clauium poteſtatem ſibi vindicauit. 225. 43
Emancipatio à Pontificibus olim pependit. 26. 5
Emanuel Conſtantinopolitanus Imperator bis per Legatos petijt ab Alexandro III. vt Occidentale cum Orientali Imperio coniungeret. 225. 48
Emanuel Philibertus de Sabaudia magnus Allobrogum Dux. 398. 44
Embola, Græca vox inter cætera itineris ingreſſum ſignificat, qui felix dicitur propter Imperatoriam maieſtatem. 273. 22
Embolicum, quid ſit. 273. 21
Emendare negligens, cum delinquente delinquit. 97. 34
Ementes, & vendentes è templo cum eiecerit Chriſtus, an & confugientes ad Eccleſiam eijci debeant. 253. 15
Emponema Græcis eſt, quæ melioratio à noſtris dicitur. 280. 114
Emptio, quando dicatur eſſe perfecta. 282. 126
Emptio, quid ſit. 280. 107
Emptionis verbo lex xij. tabul. omnem alienationem comprehendit. 281. 118
Emphyteutica res, ſi in totum non perierit, quo modo ſoluatur penſio. 283. 142
Emphyteuticariæ rei penſio, quando diminuatur. 283. 141
Emphyteuticarij, & prouinciales prædiorum domini non fuerunt ex iure Quiritum. 295. 16
Emphyteuticario ratione belli, an fiat aliqua penſionis remiſſio. 284. 148
Emphyteuticarius, ſi fructus, non prædia, deperditi fuerint, an teneantur ad penſionem. 284. 145
Emphyteuſis ad quoduis tempus facta, ſi omiſſæ ſint ſolemnitates, reuocari poteſt. 286. 166
Emphyteuſis, an poſſit vltra perſonam emphyteuticarij extendi. 283. 136
Emphyteuſis, an ſit contractus ciuilis, aut iuris gentium. 281. 116
Emphyteuſis, an veniat in confiſcatione bonorum, & tranſeat ad fiſcum. 288. 190. cum ſeqq.
Emphyteuſis cõtractus, an eſſet ante Zenonem Imperatorem. 281. 117
Emphyteuſis contractus, an ſine ſcriptis fieri poſſit. 281. 120
Emphyteuſis contractus non valet, niſi ad vnguem fuerit obſeruata eius forma. 283. 131
Emphyteuſis dicitur etiam contractus meliorationis, & quare. 280. 115
Emphyteuſis contractus, quo modo fieri debeat. 281. 119
Emphyteuſis forma, quæ ſit. 282. 129
Emphyteuſis Eccleſiaſtica, an ad extraneos hæredes trahatur. 286. 162. & 165
Emphyteuſis Eccleſiaſtica, an ad filios naturales trahatur. 287. 170. cum ſeqq.
Emphyteuſis Eccleſiaſtica in dubio non præſumitur conceſſa vltra tertiam generationem. 286. 161
Emphyteuſis Eccleſiaſticæ confirmatio hodie à Papa petitur. 286. 165
Emphyteuſis Eccleſiaſtica in quo differat ab emphyteuſi priuati. 284. 151. & 180
Emphyteuſis Eccleſiaſtica quare nõ tranſeat ad fiſcũ. 289. 193
Emphyteuſis, & locationis differentia. 284. 145
Emphyteuſis indefinite conceſſa, vltra decennium an extendatur. 285. 157
Emphyteuſis in dubio cenſetur perpetua. 285. 155
Emphyteuſis vſquequo conceſſa intelligatur, ſi in conceſſione nulla temporis præſcriptio fuerit adiecta. 285. 154. cũ ſeqq.
Emphyteuſis intelligitur in perpetuum conceſſa, cum generationis nulla eſt facta mentio. 285. 158
Emphyteuſis natura, quæ ſit. 285. 156
Emphyteuſis priuati ſemper exiſtimatur perpetua, & ad hæredes extraneos trahitur. 286. 162
Emphyteuſis quem can. ſiue quam penſionẽ deſideret. 283. 130

Emphy-

Emphyteuſis quid ſit. 281. 119
Emphyteuſis, vnde dicta. 280. 113
Emphyteuſi ab Eccleſia duobus fratribus conceſſa, vt ſi ipſi, filij, & nepotes deceſſerint, res in emphyteuſim data ad Eccleſiam reuertatur, & vnus deceſſerit multis relictis liberis, an eius portio accreſcat fratri, aut ad Eccleſiam reuertatur. 288. 189
In Emphyteuſim non perpetuam res Eccleſiaſtica conceditur. 116. 18
Emphyteuſim ſi quis pro ſe, & filijs accipit, an & pro naturalibus accepiſſe intelligatur. 287. 178
Emphyteuta Eccleſiæ, ſi per biennium ceſſet à ſolutione penſionis, cadit iure ſuo. 285. 152
Emphyteuta Eccleſiæ à ſolutione canonis ſe tueri nunquam poteſt. ibid. 281. 153
Emphyteuta, qui promiſit annuam penſionem ſoluere ſub pœna, rato manente pacto, & contractu non ſoluit, an expelli ab Eccleſia poſſit, vel an ipſe poſſit pœnam ſoluere, & rem in emphyteuſim datam retinere. ibid. 154. cum ſeqq.
Emphyteuta, ſi per ſpatium triennij non ſoluerit penſionem, an cadat à iure ſuo. 284. 148
Emphyteuta, ſi poſt incurſam caducitatem domino directo penſionem ſoluerit, an dominus videatur renunciaſſe caducitati. 284. 149
Emphyteuta, ſeu vaſſallus, an rei ab alio occupatæ canonem ſoluere teneatur. 520. 42
Emphyteutæ canonem non ſoluentis pœna. 116. 20
Emphyteuticus contractus ſimpliciter pro ſe, filijs, & nepotibus initus ad filios adoptiuos non extenditur. 288. 86
Encænia templi dedicatio ſuit. 136. 4
Encænia quotannis celebrantur. 59. 15
Epheſus prima Aſiæ metropolis. 74. 4
Ephod ſacerdotum ab Ephod Pontificum Hebræorum, quo differret. 157. 7
Epiſcopalia iura quattuordecim ſecundum Abbatem. 182. 18
Epiſcopale palatium, ſeu hoſpitium, quoad immunitatem, intelligitur, in quo habitat Epiſcopus. 260. 50
Epiſcopali dignitati, quantum detulerit ſynodus Tridentina. 186. 68
Epiſcopali officio, quantum tribuerit Ignatius. 181. 7
Epiſcopalis ordinis, quæ ſunt, ad ſolos Epiſcopos pertinent. 440. 24
Epiſcopalis poteſtatis plenitudo diu apud ipſos Epiſcopos integra manſit. 410. 23
Epiſcopalis titulus ſummæ perfectionis eſt. 369. 1
Epiſcopare, quid ſit. 177. 22
Epiſcopatus antiquiſſimus. 180. 3. & 4
Epiſcopatus dignitas dignitatum. ibid. 9
Epiſcopatus ius patriæ poteſtatis ſoluit. 79. 15
Epiſcopatus liberat quemquam a fortuna ſeruili, atque adſcriptitia. ibid. 16
Epiſcopatus ordinum maximus. 369. 5
Epiſcopatus ſummum ſacerdotium vocatum. 179. 5
Epiſcopatus Siluæ Candidæ Portuenſi vnitus. 384. 1
Epiſcopatus videtur eſſe de iure diuino. 181. 8
Epiſcopatum per Principem ſecularem obtinens deponitur, & excommunicatur. 198. 17
Epiſcopus, & Abbas tantum ſunt Eccleſiarum ſponſi. 435 70
Epiſcopus Abbatialem collationem conferendo minuere nequit. 190. 34
Epiſcopus abſque vxore, & liberis eſſe debet. 78. 4
Epiſcopus abſque Papæ licentia in ſua diœceſi Concilium cogit. 97. 36
Epiſcopus abſens à diœceſi beneficium vacans quouis quattuor menſium ſibi iure ordinario conceſſorum conferre poteſt, ſecus ſi vacat in menſibus alternatiuæ. 516. 18. & 19
Epiſcopus ad auditorium ſeculare non trahitur. 186. 71
Epiſcopus aliquando iure cogitur. 124. 12
Epiſcopus, an poſſit eſſe Papæ familiaris, cum poſſit eſſe continuus commenſalis. 478. 17
Epiſcopus, ante conſecrationem an dicatur Epiſcopus, aut electus. 410. 29
Epiſcopus, an Vicarium extra diœceſim conſtituere poſſit. 457. 94
Epiſcopus, an Vicario alterius Epiſcopi beneficiorum collationem rite concedere poſſit. ibid. 95
Epiſcopus à ſportulis exemptus. 187. 73
Epiſcopus à ſeculari Principe eligi nequit. 198. 16
Epiſcopus, aut Diaconus Vicecancellarius poteſt Epiſcopatum, & Diaconiam, cum Titulo retinere. 386. 9
Epiſcopus bona acquirere, & tenere poteſt. 81. 49
Epiſcopus Cardinalis Hoſtienſis Papam conſecrat. 166. 108
Epiſcopus Chriſto tantum obedire tenetur. 198 8
Epiſcopus clericorum iudex. 81. 48
Epiſcopus, & clerici ad forum ſeculare trahi non poſſunt. 243. 1
Epiſcopus Concilium abſque Rom. Pont. conuocare non poteſt. 200. 32
Epiſcopus ante conſecrationem electus tantum appellatur. 189 6
Epiſcopus confirmatus abſque poſſeſſione, conferre beneficia an valeat. 444. 15
Epiſcopus de controuerſia inter iudices laicos coorta iudicat. 186. 61
Epiſcopus de crimine notorio abſolute iudicat, ſi id negligat iudex ſecularis. 186. 58
Epiſcopus de ſuis bonis diſponere poteſt etiam per teſtamentum. 81. 49
Epiſcopus detractores ſuos punire poteſt. 186. 62
Epiſcopus, dum iurat, ſacra non tangit. 124. 11
Epiſcopus diſpenſare poteſt, vbicumque à iure non prohibeatur. 184. 38
Epiſcopus Eccleſiam militantem repræſentat. 193. 17
Epiſcopus electus, & non conſecratus, quæ ſunt ordinis, an per alium exercere poſſit. 441. 31
Epiſcopus electus, & non confirmatus, an habeat exercitium iuriſdictionis. 440 28
Epiſcopus electus, & non confirmatus, ſi immediate Papæ ſubſit, longèque abſit, an Pontificalia exercere poſsit. 444. 16
Epiſcopus Epiſcopum in ſua diœceſi delinquentem punire poteſt. 185. 53
Epiſcopus aliquando eſſe non potuit, qui liberos habuit. 78. 4
Epiſcopus etiam Populus dictus eſt. 370. 14
Epiſcopus etiam rector parochialis dicitur. 465. 46
Epiſcopus etiam animarum paſtor dicitur. 370. 16
Epiſcopus etiam in curia Romana aduerſus criminoſos procedere poteſt. 185. 48
Epiſcopus eſt Canonum cuſtos, & magiſter. 185. 41
Epiſcopus eſt nomen oneris, non honoris. 170. 13
Epiſcopus extra diœceſim, an poſsit ſui parochi confeſsionem audire, eumq abſoluere. 436. 79
Epiſcopus habens alternatiuam, ſi poſtea obtinuerit indultum, an renunciauerit alternatiuæ. 517. 7
Epiſcopus merum habet imperium in temporalibus. 185. 46
Epiſcopus, habita facultate teſtandi, primum teſtamentum reuocare poteſt, & ſecundum facere. 403. 34
Epiſcopus hæreticus ordines conferre poteſt. 182. 15
Epiſcopus, hoſtis, & rebellis Regis, regniq. inimicus ſi efficiatur, iis Eccleſijs, in quibus ius regaliorum Regi datur, priuatur. 497. 33
Epiſcopus, immediatè iuramentum illicitum an remittat, ſi iudex laicus prius eum, ad cuius vtilitatem iuratum eſt, coegerit ad illud relaxandum. 357. 177
Epiſcopus in carcerum cuſtodes ius habet. 80. 34
Epiſcopus in cauſa propria ius dicit. 79. 19
Epiſcopus in cauſa propria iudex ſibi eſſe poteſt. 186. 62
Epiſcopus in cauſa ſua Eccleſiæ poteſt ius dicere. 186. 62
Epiſcopus in collatione inferioris Epiſcopo, videtur tacite conſentire. 459. 93
Epiſcopus infirmitate non impeditus, Eccleſiæ die Dominico deeſſe non debet. 260. 49
Epiſcopus, ex indulto an poſsit conferre beneficia duplici reſeruatione affecta, ſicut Cardinalis. 490. 37
Epiſcopus, in ſuis litteris an ſe ſeruum ſeruorum vocare poſſit. 373. 25
Epiſcopus inuitis partibus, & abſque compromiſſo iudicat. 80. 29
Epiſcopus in propria diœceſi in ſubditos quoque alterius diœceſis iuriſdictionem exercet. 186. 52
Epiſcopus iurare non tenetur. 79. 17
Epiſcopus iudicat laicos, non ſolum, vt pœniteant, verumetiam, vt ſatiſfaciant de crimine notorio. 186. 58
Epiſcopus legata etiam non ad pias cauſas, vt executioni demandentur, imperare poteſt. 186. 64
Epiſcopus monaſteria viſitare poteſt. 189. 4
Epiſcopus mulctare poteſt mercatores male vendentes victualia. 186. 59
Epiſcopus poteſt moderatam procurationem exigere ſuæ viſitationis bis in anno. 189. 5
Epiſcopus non conſecratus poteſt clericum deponendum iudicare, non autem deponere. ibid. 35
Epiſcopus non conſecratus, an criminaliter iudicare poſsit. 441. 34

Epiſcopus nõ diſpenſat in maioribus criminibus, niſi ei concedatur, ſecus in minoribus. 185. 39
Epiſcopus non diſpenſat, niſi in caſibus à iure expreſſis. 185. 40
Epiſcopus pars ciuilis quietis eſt. 213. 42
Epiſcopus, patiens conferri beneficium à Vicario reuocato, & ſciente, an ei poteſtatem renouaſſe videatur. 435. 65
Epiſcopus poteſt cognoſcere, an hæc, vel illa cauſa ſit ſub ſua iuriſdictione. 186. 62
Epiſcopus poteſt excommunicare non inquirentes de furibus, & furtis. 186. 60
Epiſcopus poteſt verberare, proſcribere, & in exilium mittere laicum. 185. 48
Epiſcopus presbyterorum maximus. 143. 39. & 181. 4
Epiſcopus, quamuis Epiſcopatum dimittat, Epiſcopus vocatur. 158. 26
Epiſcopus quando conueniri poſſit. 187. 75
Epiſcopus, quando de crimine clauſtralis perſonæ licite cognoſcat. 190. 20
Epiſcopus, quando Eccleſiam hæredem inſtitutam hæreditate priuare poſſit. 186. 67
Epiſcopus, quando non permiſſa ei diſpenſatione vti poſſit. 184. 37
Epiſcopus, quando poſſit Archiepiſcopum punire. 186. 55
Epiſcopus, quo modo iuret. 187. 74
Epiſcopus, qui alium ordines conferre ſinit, non dat poteſtatem, ſed licentiam ei non ſubditum ordinandi. 441. 32
Epiſcopus, qui alternatiuam acceptauit, & à ciuitate, & diœceſi per totum menſem Martij, verbi gratia, abſens fuit, ſi eodem menſe vacet beneficium, an ab ipſo conferri poſſit, an verò collatio ſpectet ad Papam. 517. 17
Epiſcopus, qui noluit Philippum abſoluere, niſi ſe cæteris pœnitentibus immiſcuiſſet, fuit Fabianus Papa. 106. 14
Epiſcopus, quot, & quanta facere poſſit. 187. 75
Epiſcopus realiter, & originaliter conferendi beneficia poteſtatem habet. 503. 4
Epiſcopus ratione ordinis eſt maior Presbytero, & Diacono Cardinali. 369. 6
Epiſcopus rediens in diœceſi in menſe reſeruato Papæ per ſuam abſentiam, an recuperet ius conferendi. 517. 20
Epiſcopus olim in temporibus primitiuæ Eccleſiæ caput. 101. 21
Epiſcopus Romanus generis humani parens, & Princeps. 70. 26
Epiſcopus Romanus iuſtitiæ viuus fons appellatur. 204. 81
Epiſcopus Reipublicæ Chriſtianæ caput, ab initio duo habuit magiſtratuum genera. 233. 99
Epiſcopus, ſi deſit, aut non ſit creatus executor teſtamentarius, ipſe executor eſt. 186. 64
Epiſcopus ſolus conſecrat Eccleſias. 137. 17
Epiſcopus ſpeculatorem ſignificat. 369. 4
Epiſcopus ſummus ſacerdos dici poteſt. 181. 9
Epiſcopus, ſuperintendens, Latine eſt. 370. 12
Epiſcopus tribunal ſibi eligit, vbi vult. 186. 62
Epiſcopus voluntatum defunctorum executionem imperare poteſt. 186. 63
Epiſcopus vocari Chriſtus non eſt dedignatus. 369. 3
Epiſcopi ab Apoſtolis conſtituti. 143. 31
Epiſcopi ætas legitima iure imperiali quæ. 72. 2
Epiſcopus quis eligi poſſit iure imperiali. 77. 2
Epiſcopi, ante conſecrationem exercere quæ poſſint. 440. 26
Epiſcopi, & alij maiores Prælati in quibus menſibus conferant. 516. 3
Epiſcopi, & alij maiores Prælati vnius tantum Prouinciæ, aut ciuitatis adminiſtrationem habent. 470. 23
Epiſcopi, & alij Prælati fidelitatis ſacramentum Papæ exhibent. 404. 43
Epiſcopi Apoſtolorum Vicarij. 181. 1
Epiſcopi Apoſtolorum vices ſupplent. 142. 32
Epiſcopi appellatione veniunt quandoque Patriarchæ, Primates, Archiepiſcopi. 60. 3. & 76. 21
Epiſcopi à Principe iuriſdictionam dono habere non prohibentur. 104. 49
Epiſcopi conſecratio maior eſt conſecratione virginum. 193. 17
Epiſcopi, dum detinentur à Principe, excuſantur à reſidentia. 78. 12
Epiſcopi Eccleſiæ appellatione continentur. 233. 96
Epiſcopi Eccleſiarum capita ſemper fuerunt: item presbyteri. 143. 38
Epiſcopi ex Concilio Tridentino præſertim caſus ſibi reſeruare poſſunt. 184. 34
Epiſcopi eruditio, quantum proſit. 77. 3
Epiſcopi etiam Papæ vocati ſunt. 181. 9
Epiſcopi etiam Pontifices dicuntur. 182. 10
Epiſcopi gloria eſt pauperum opibus prouidere. 290. 11
Epiſcopi in partem ſolicitudinis ſunt vocati. 413. 51
Epiſcopi in primitiua Eccleſia per ſacerdotes, & iudices iudicia expediebant. 101. 21
Epiſcopi iudices ad audienda allegata interpellantium compellere poſſunt. 79. 24
Epiſcopi litium occaſione ſuas Eccleſias deſerere non debent iure ciuili. 78. 13
Epiſcopi monita, veluti curantis medicamenta ſunt. 100. 14
Epiſcopi Metropolitanis inferiores. 75. 13
Epiſcopi nomen maxime congruit humilitati. 372. 11
Epiſcopi noſtri dicti, quòd cæleſti præſint pani, rebusq. alijs ad ſalutem pertinentibus. 370. 15
Epiſcopi olim fuerunt, qui pani, venalibusq. rebus præfuerunt. 370. 15
Epiſcopi officium, & munia, & auctoritas qualis. 182. 13
Epiſcopi olim & ſummi Pontifices appellati ſunt, & ſummi ſacerdotes. 370. 20
Epiſcopi omnes olim Papæ appellabantur. 370. 17
Epiſcopi omnes presbyteri dicti ſunt. 181. 3
Epiſcopi palatium, an gaudeat immunitate. 260. 45. cum ſeqq.
Epiſcopi Papæ fratres ſunt. 526. 32
Epiſcopi Papæ Vicarij ſunt in ſuis diœceſibus, & ab ipſo poteſtatem habent. 413. 52
Epiſcopi patres patriæ vocati. 370. 18
Epiſcopi pluſquam Reuerendiſsimi dici merentur. 91. 15
Epiſcopi poſſunt bellis intereſſe, gregem ſuum defendendo. 275. 44
Epiſcopi poteſtatem conferendi beneficia cumulatiuam habent, non priuatiuam. 416. 81
Epiſcopi primitiuæ Eccleſiæ iudicia laicorũ Principibus permiſerunt, vt facilius Eccleſiæ miniſterio ipſi vacare poſſent. 102. 31
Epiſcopi primitiuæ Eccleſiæ cæteris relictis, cauſas religionis ſibi reſeruauerunt. 102. 32
Epiſcopi, Principe iubente, eius negotia tractare poſſunt. 78. 12
Epiſcopi primum patres, deinde Domini dicti. 104. 48
Epiſcopi quo tempore fuerint liberati cura rerumſecularium. 234. 100
Epiſcopi ſecularibus magiſtratibus omnino excellentiores. 91. 15
Epiſcopi ſententiam iudices exequi debent. 79. 23
Epiſcopi tantũ maiores, & ſacros ordines conferunt. 440. 25
Epiſcopi ſucceſſores Apoſtolorum. 181. 1
Epiſcopi ſuos iudices commiſſarios ad ſententias exequendas cogere poſſunt. 104. 43
Epiſcopi ſunt potius famuli Papæ, quàm fratres. 370. 30
Epiſcopi ſunt, qui temporalia moderantur, vt domini temporales, non vt ſacerdotes. 104. 49
Epiſcopi teſtimoniales litteras Metropolitanorum, cum ab Eccleſia ſua diſcedunt, iure ciuili habere debent. 78. 14
Epiſcopi vices, eo etiam mandante, an laicus gerere poſſit. 343. 11
Epiſcopi, & Vicarij tribunalia vnum, & idem cenſentur. 433. 41
Epiſcopi vltra annum ſuis Eccleſijs abeſſe nequeunt. 78. 12
Epiſcopi vox antiqua eſt. 370. 16
Epiſcopi, vnde dicti. 142. 31
Epiſcopo creditur in foro ſeculari abſque iuramento. 187. 71
Epiſcopo inferior non diſpenſat, niſi in caſibus ſibi permiſsis. 184. 38
Epiſcopo inferior de cauſa criminali non cognoſcit. 189. 16
Epiſcopus inferior etiam Epiſcopo mandante non conſecrat. 137. 17
Epiſcopo omnes in primitiua Eccleſia paruerunt. 181. 6
Epiſcopo teſtimonium dicente, nemo poteſt audiri. 79. 18
Epiſcopum Reatinum Leo IV. electum noluit conſecrare, abſque Imperatoris aſſenſu. 213. 45
Epiſcopum ſe per excellentiam Papa vocat. 370. 23
Epiſcopis conferre beneficia vetitum eſt, niſi quatenus Papa permittat. 412. 44 & 45
Epiſcopis non reſidentibus etiam ciuili iure ſubtrahenda eſt annona. 78. 12
Epiſcopis obedire etiam Principes tenentur. 182. 19
Epiſcopis Patribus qui aduerſati ſunt Impp. filios aduerſos habuerunt. 103. 36
Epiſcopos & ſpiritualiter, & temporaliter gregem paſcere decet. 104. 48

Epiſco-

INDEX.

Epiſcopos ſolus Papa transfert, alios beneficiatos etiam Epiſcopi. 435.71

Epiſcoporum accuſatio, niſi cum teſtibus non admittenda. 143.36

Epiſcoporum conuentus, in alienatione quando requiratur, & quando omitti poſſit. 291.215

Epiſcoporum crimina alijs Epiſcopis à Conſtantino remiſſa. 94.4

Epiſcoporum duplex in regimine titulus Eccleſiaſticam iuriſdictionem auget. 104.49

Ex Epiſcoporum ignorantia quot oriantur mala. 313.41

Epiſcoporum iuriſdictionem Legati, Nuncij, ac Gubernatores ex Conc. Trident. impedire non poſſunt. 417.85

Epiſcoporum poteſtas quo tempore cœperit in beneficijs. 410.23

Epiſcoporum quorumdam iuriſdictio vſque ad portas vrbis extenditur, immo vrbis partem occupat. 436.82.& 83

Epiſcoporum ſententijs quantum Conſtantinus, & Iuſtinianus detulerint. 104.43

Epiſcoporum ſententiæ alterius magiſtratus interceſſione non impediebantur. ibid. 43

Epiſcoporum vis, auctoritas, & poteſtas. 213.41

Epulones ſacerdotes tres, & quare creati. 10.7

Equeſtri honore olim, qui donari ſolerent. 394.7

Equeſtris ordo Romanus pro ſalute Auguſtæ votum fecit. 42.15

Eremitæ, qui. 63.7

Erganes Rex erga ſacerdotes, qualis. 30.6

Error communis ius nequaquam facit. 183.18

Error nominis in Legato quo modo diſtinguatur. 382.71

Eſdra fuit Princeps ſacerdotum, non tamen Pontifex Maximus. 141.13

Ethnici, an habeant iuriſdictionem. 214.35

Ethnici continentiæ amatores. 126.40

Ethnici decimas, & primitias ſacerdotibus dederunt. 34.2.& 3

Ethnici Deorum ædes, quàm hominum ſumptuoſiores faciebant. 4.1

Ethnici Deum humanæ formæ expertem dixerunt. 2.8

Ethnici habuerunt pœnam excommunicationi ſimilem. 239.35

Ethnici magiſtratus geſſerunt, etiam Principibus Chriſtianis imperantibus. 102.28

Ethnici magiſtratus profeſſi ſunt pactorum obſeruantiam. 504.14

Ethnici naturali iure decimas perſoluebant. 36.20

Ethnici religioſiſſimi erga ſacros eorum miniſtros. 35.1

Ethnici ſapientes titulos neglexerunt. 89.4

Ethnici ſtipendia de publico ſacerdotibus ſtatuerunt. 34.1

Ethnici vnum Deum tantum agnouerunt. 2.8

Euangelia, aut aliæ diuinæ Scripturæ non tanguntur neceſſario in iuramento. 123.3

Euchariſtiæ maiorem honorem, & maiorem reuerentiam exhibendam eſſe, quàm Eccleſijs. 461.53

Euchariſtia quàm ſacroſanctum efficiat locum, vbi aſſeruatur. 259.26

Eucherius Arelatenſis Epiſcopus magnæ ſanctimoniæ vir. 320 101

Euidentia patrati ſceleris non indiget clamore accuſatoris. 231.83.& 84

Eutropius, immunitati Eccleſiæ infenſus, lege, quam aduerſus eam ferri ſuaſerat, condemnatus. 266.104.& 105

Examen concurſus, an ſit neceſſarium in dignitate parochialem annexam habente. 482.8

Examen concurſus, aut legitima ætas non ſunt neceſſaria in parochiali collegiata. 489.18

Examen concurſus quorumuis curatorum beneficiorum ad inferiorum, & maiorum Epiſcopo collationem pertinentium ab Epiſcopo, in cuius diœceſi exiſtunt, fieri debet. 483.14

Examinandæ ſunt perſonæ in collationibus. 521.65.& 66

Examinari in curia, an poſſit obtinens beneficium in partibus, ſi in curia reperiatur. 482.12

Examinatores Vrbis doctiſſimi, & integerrimi ſunt. 482.11

Exarchatus Rauennatenſis Eccleſiæ Romanæ, à Carolo Magno reſtitutus. 55.16

Exaugurare templa ethnici conſueuerunt. 36.1

Exceptio declinatoria fori, quæ reddit iudicium ab initio nullum ex defectu iuriſdictionis, etiam poſt ſententiam opponi poteſt, & impedit executionem illius ſententiæ, a qua non poteſt alioquin appellari. 247.58

Exceptio dilatoria eſt, quæ actionem differt. 294.4

Exceptio excommunicationis in foro ſeculari in Gallia non admittitur. 240.40

Exceptio fori declinatoria, impedit executionem trium ſententiarum conformium. 247.53

Exceptio longæ poſſeſſionis idem eſt, quòd longæ poſſeſſionis præſcriptio. 294.2

Exceptio non numeratæ pecuniæ, an vltra biennium extendatur. 341.65

Exceptio non numeratæ pecuniæ, an opponi poſſit, vbi quis iurauit ſe ſoluturum. 341.66

Exceptio non numeratæ pecuniæ, & dotis coram Epiſcopo eſt facienda. 81.39

Exceptio temporis idem eſt, quod temporis præſcriptio. 294.3.& 19

Exceptio, vnde dicta. 232.91

Exceptio vbi eſt, ibi præſupponitur actio. 296.32

Exceptionis, & præſcriptionis differentia. 296.20

Exceptionem probare debet, qui excipit. 510.27

Exceptionem definit Abbas, vt ſit actionis, & intentionis excluſio. 299.57

Exceptiones, & defenſiones iuris ſunt naturalis. 232.90

Exceptiones dilatoriæ, ſi intra tempus à iudice deſignatum propoſitæ non fuerint, quando poſſint vlterius admitti. 250.82

Exceptiones dilatoriæ, quo modo dentur. 232.92

Exceptionum, alia eſt dilatoria, alia peremptoria, ita præſcriptio. 294.4

Ex commendis quot mala proueniant. 410.20.

Excommunicatio à Chriſto ortum duxit. 238.23

Excommunicatio apud Romanos fuit. 31.8

Excommunicatio certo quodam modo attinet ad aditum regni cæleſtis. 237.12

Excommunicatio competit ijs, qui ordinariam iuriſdictionem Eccleſiaſticam in exteriori foro habent. 237.9

Excommunicatio dignitati directa, an afficiat ſucceſſorem. 180.53

Excommunicatio Epiſcoporum, & presbyterorum tantum eſt. 106.9

Excommunicatio etiam ex Platone colligitur. 31.4

Excommunicatio eſt mucro Epiſcopalis. 440.18

Excommunicatio gladius Eccleſiaſticus vocatur. 31.1. & 222.12

Excommunicatio generalis Epiſcopum non ligat. 187.74

Excommunicatio iuris diuini eſt. 240.40

Excommunicatio maior priuat Chriſtianum ſuffragijs Eccleſiæ, & fidelium colloquio. 239.34

Excommunicatio minor priuat Chriſtianum à Sacramentorum Eccleſiæ participatione. 234.39

Excommunicatio neruus diſciplinæ Eccleſiaſticæ eſt. 31.1

Excommunicatio non conuenit infidelibus, & quare. 238.20

Excommunicatio non eſt peccatum, ſed pœna peccati. 182.26

Excommunicatio non eſt ordinis, ſed iuriſdictionis. 236.9

Excommunicatio propria, & impropria. 239.31

Excommunicatio, quid ſit. 237.17

Excommunicatio reſpicit exteriorem diſciplinam. 236.2

Excommunicatio ſolius Eccleſiaſticæ iuriſdictionis eſt. 236.1

Excommunicatio Vicarij Epiſcopi, an liget ſucceſſorem. 380.55

Excommunicatio, vnde originem habuerit. 237.16.& 22

Excommunicationis executio ad maſculos, non autem ad fœminas pertinet. 32.10

Excommunicationis exceptio in foro ſeculari in Gallia non admittitur 240.40

Excommunicationis iuriſdictio, an ad clauem ordinis, an vero ad clauem iuriſdictionis pertineat. 236.2

Excommunicationis propria Gentibus conuenire non poſſunt. 239.34

Excommunicationis ſententia etiam iniuſta coram ſuperiori ſacerdote, non autem Imperatore tractanda eſt. 106.9

Excommunicationi pœnam ſimilem habuerũt ethnici. 239.35

Excommunicationem, an habuerint Hebræi. 239.36

Excommunicationem Epiſcopis permiſerunt leges Vuiſigothorum. 106.10

Excommunicationem iuxta ſacros Canones fieri præcepit Iuſtinianus Cæſ. 86 4

De Excommunicatione iuxta Canones facienda, quæ ſtatuerit Iuſtinianus Cæſ. 106.9

Excommunicationum genera tria. 239.31

Excommunicare, an poſſint iudices delegati. 237.10

Excommunicare ea ætate, & ordine quis poteſt, quibus & obtinere beneficium, cui ea iuriſdictio ſit annexa. 237.5

Excommunicare interdum non poteſt maior. 24. 237. 7
Excommunicare nouerunt Druides ſacerdotes. 240. 41
Excommunicare poterit quandoque maior quattuordecim annis. 237. 6
Excommunicare poteſt etiam non Epiſcopus, ſi Epiſcopalia iura habeat. 182. 13
Excommunicare ſolemniter non poteſt, niſi Epiſcopus. 182. 14
Excommunicantem, an neceſſe ſit, eſſe ſaltem clericatu initiatum. 236. 4
Excommunicari vult Plato, qui cum excommunicato communicauerit. 31. 5
Excommunicatus apud Gallos, tanquam impius, & ſceleratus ab omnibus vitabatur. 31. 11
Excommunicatus Epiſcopus ſecundum Gregorium Magnum ordines non confert. 182. 15
Excommunicatus Epiſcopus ordines conferre poteſt. 182. 15
Excommunicatus obſtinatus prauitatis hæreticæ Inquiſitoribus examinandus permittitur, ex eo, quòd fidei ſuæ ſuſpicionem præbeat. 263. 74
Excommunicatus obſtinatus immunitatis beneficio non gaudet. 263. 73
Excommunicatus ſe in Eccleſia tutò recipit, & quare. 263. 72
Excommunicatus, ſi per annum perſeueret, punitur Frid. conſtitutione, nec liberatur, niſi ab Eccleſia abſoluatur. 106. 11
Excommunicatus vera conficit ſacramenta. 182. 16
Excommunicati à gremio Eccleſiæ arcentur. 105. 3
Ex conſuetudine non prohibetur ficti translationem Epiſcopi. 177. 22
Excuſatio intrat, probato impedimento. 520 45
Ex diuturnitate præſumitur titulus. 404. 38
Ex diuturnitate præſumitur, quod non præſumeretur. 404 37
Execrationis officium fœminarum nequaquam fuit apud ethnicos. 194. 40
Execrationis templum Athenis fuit. 31. 3
Executor aduerſus Epiſcopum in criminali cauſa puniendus. 80. 32
Executor licet poſſit prouidere impetranti de beneficio ad Papam deuoluto, non poteſt tamen de reſeruato. 512. 47
Executore teſtamenti conſtituto am co teſtatoris in dignitate conſtituto, an executio transeat ad ſucceſſorem. 381. 59
Exemptio clericorum, an ſit iuris diuini, an humani. 244. 15. & 30
Exemptio fori ſecularis in clerico eſt manifeſtiſſima. 244. 13
Exemptio, quæ competit clericis, quo ad forum, eadem & quo ad cenſum, & tributum. 244. 14
Exempti à ſubſidio charitatiuo non eximuntur. 183. 23
Exhæredatio filiorum etiam cum vtilitate Eccleſiæ à S. Auguſtino improbata. 186. 68
Ex libello clerici in ius non ſunt vocandi. 109. 9
Exorciſtæ antiqui. 144. 58
Exorciſtarum officium. 144. 58
Exoſculatio pedum ab omnibus vni ſoli Romano Pontifici exhibetur. 229. 69
Exoſculatio, quæ Papæ pedibus fit, maximum poteſtatis argumentum eſt. 229. 68
Expectatiua ad dignitates non extenditur ad maiore poſt Pontificales, vel ad beneficia reſeruata, aut affecta. 449. 10
Expectatiuæ per Concilium Tridentinum ſublatæ. 413. 56
Expectatiuæ litteræ, an extendantur ad dignitates poſt Pontificalem maiores. 512. 51
Expectatiuas, an poſſit concedere Papa, ſtante Concilio. 413 57
Expeditionem qui legitime diſtulit, de expeditione facienda, an audiatur. 519. 39
Expeditionem qui negligit, an amplius expedire poſſit. 519. 38
Exſpoliatis à tyranno ſemper competit repetitio, & iuſto bello recuperatio. 224. 28
Expreſſio eorum, quæ ab animo Principis dependent, fieri debet. 424. 52
Expreſſio facienda perinde eſt in litteris Legati, atque in litteris Papæ. 437. 104
Expreſſione non indiget, quod de iure certum eſt. 402. 22
Expreſſio qualitatum, quæ de iure beneficijs inſunt, an poſſit abſque periculo omitti. 465. 54
Expreſſio requiritur, vt veritas de his, quæ in facto conſiſtunt, eluceſcat. 462. 20
Expreſſio ſpecialis quoties requiritur, an ſufficiat generalis. 468. 11
Expreſſum, aut pro expreſſo habetur, quod tacite ineſt. 388. 7
Expreſſum fingitur, licet expreſſum non ſit, quod Papa vult haberi pro expreſſo. 500. 5. & 510. 17
Extendi non poteſt, quod non extat. 243. 9
Extenſio, an fiat in diuerſis ſimilibus à caſu expreſſo, vel ex maioritate rationis. 471. 39. & 490. 38
Extenſio in pœnalibus an fiat. 520. 46
Extraneum pro filio naturali Princeps habere poteſt. 402. 17
Extrauagantes, & Regulæ Cancellariæ ſunt ſtricte intelligendæ, & quare. 475. 81

F

FAba ſenſus hebetat. 17. 15
Fabius Epiſcopus vaſa ſacra ad captiuos redimendos diſtraxit. 117. 31
Facere etiam ſacrificare ſignificat. 14. 14
Facta contra ius pro confectis habentur. 327. 53
Facta non præſumuntur, niſi probentur. 477. 9
Factum cum ex iure oritur, iuris iudex petendus eſt. 320. 98
Factum ex certa ſcientia Principis, an poſſit reuocari. 426. 10
Facultas conferendi omnia, & quæcumque beneficia, an includat reſeruata. 467. 1
Facultas conferendi derogans poteſtati ordinarij, an ſit odioſa. 511. 30
Facultas Nuntij, ſeu Legati, an ad reſeruata extendatur. 512. 44
Facultas transferendi penſionem, ſi penſio amittatur, & ex gratia reimeatur, nihil valet, niſi iteretur. 498. 52
Facultas transferendi penſionem, an ſit acceſſoria ad penſionem, an extrinſeca. 498 53
Facultates, cur Chriſtianis permiſſæ. 143 43
Falſi teſtimonij abſolutio reſeruatur Epiſcopo. 183. 27
Falx in meſſem alienam poni non debet. 319. 94
Fama præcedere debet inquiſitionem. 232. 87
Famem, & penuriam B. Hieronymus ait hinc proficiſci, quòd Deus in ſuis pauperibus, dum negliguntur, fraudetur. 310. 15. & 16
Fama, & tempus immemorabile, etiam in ijs, quorum laici ſunt incapaces, priuilegij vim habent. 212. 34
Familiaris Auditoris Rotæ Legatum concomitantis an gaudeat priuilegio familiaritatis. 433. 33
Familiaris Auditoris Rotæ Card. Legatum concomitantis, an ſit familiaris Card. ibid.
Familiaris Cardinalis non præſumitur, qui id non probat. 477. 8
Familiaris, & domeſticus, an idem ſint. 477. 4
Familiaris Papæ examinatus Romæ, an ita habendus ſit, ac ſi eſſet examinatus in partibus. 482. 13
Familiaris vere quis dicatur, vt poſſit priuilegio familiaritatis gaudere. 477. 2
Familiarem verum, an faciat priuilegium. 477. 6
Familiarium Papæ, & Cardinalium differentia. 477. 7
Familiaritas, an per plures præſumptiones probari poſſit. 478. 17
Familiaritas ſemel probata, an alia indigeat probatione. 477. 9
Familiaritatis reſeruatio perſonalis dignior. 490. 28
Familiarum illuſtrium notitia ad publicam vtilitatem vehementer confert. 394. 2
F. Angelus Camers à Rocca Auguſtinianus, Theologus eruditus. 222. 18
Fana à fando dicta. 60. 2
Fanum, vnde dictum. 7. 7
Farneſianum palatium Romæ ſitum admirabile. 128. 65
Faſces iuriſdictionem ſignificant. 17. 23
Faſces imperium, & poteſtatem deſignant. ibid. 24
Faſces lictorum, qui. ibid. 21
Faſces maiores tantum magiſtratus habebant. ibid. 21
Fauor, vel odium, quo modo dignoſcatur. 497. 41
Fauorabilis diſpoſitio extendenda, odioſa reſtringenda. 454 30
Fauorabilis diſpoſitio eſt, quæ tendit ad reſecandas falſitates, & euitandas fraudes. ibid. 27
Fauorabilis diſpoſitio eſt, quæ tendit nos ad ius commune. ibid. 28
Fauorabilis dicitur materia, cum per ſtatutum venitur ad ius commune. ibid 29
Fauorabilis ſit, an odioſa diſpoſitio, quo modo diſcerni poſſit. ibid. 25

Fauo-

INDEX.

Fauorabilia extendi conſueuerunt. 260. 48
Federicus Borromeus Cardinalis laudatur. 228. 63
Federicus Borromeus vigeſimotertio ætatis ſuæ anno Cardinalis creatus eſt. 248. 63
Federicus Primus a Manfredo filio ſuffocatur. 103. 36
Federicus Secundus Cæſar impius. ibid. 37
Federicus Secundus à flumine abſorptus. ibid. 37
Federicus Secundus de iniurijs Alexandro Pontifici illatis male mulctatus eſt. ibid. 37
Federicorum Impp. temeritas, & quo pacto pœnas luerint. ibid. 35. & 36
Fel equinum inter venena habetur. 17. 17
Felix Papa encænia quotānis celebrari primus decreuit. 59. 16
Felix Ruuerea Ioannis Iordani Vrſini vxor, præclara fœmina. 397. 36
Ferdinando, & Iſabellæ Hiſpaniarum Regibus noui ad Occidentem orbis Prouincias à barbaris occupatas Alexander Sextus addixit, & qua conditione. 224. 30
Ferdinando, & Eliſabethæ Catholicis Regibus in beneficium, & feudum decimæ datæ fuerunt. 319. 90
Feræ beſtiæ nec mancipi erant. 295. 9
Feriæ, aut publicæ, aut priuatæ. 46. 3
Feriæ conceptiuæ, quæ. 46. 3
Feriæ, dum debitum Deo cultum tribuere intendimus, de iure naturæ ſunt. 321. 7
Feriæ, etiam opificio polluebantur. 40. 7
Feriæ extraordinariæ, quæ. 322. 1
Feriæ extraordinariæ etiam repentinæ ſunt dictæ. 322. 1
Feriæ imperatiuæ, quæ. 46. 3. & 322. 1
Feriæ in cauſis mere ſpiritualibus, an debeant obſeruari 325. 39
Feriæ iure diuino, & Pontificio conſtitutæ ſunt. 322. 1
Feriæ non impediunt, appellationem interponi ad interrumpendam præſcriptionem decem dierum. 325. 37
Feriæ operæ deorum ſunt. 46. 9
Feriæ per præcones imperabantur. 46. 4
Feriæ quadrifariam diuidebantur. 46. 3
Feriæ ruſticæ ſeu publicæ ad hominum quietem inuentæ 319. 1
Feriæ ſolemnes ad Dei reuerentiam conſtitutæ. 322. 1
Feriæ ſolemnes, quæ Dei honorem reſpiciunt, partem capiunt à iure diuino. 322. 2
Feriatæ ſtatiuæ, quæ. 46. 3
Feriæ, vt obſeruari dicantur, an iudicis, an vero actoris locus attendi debeat. 328. 56
Ferias ad Dei cultum habuerunt nationes omnes. 322. 6
Ferias iurgijs vacuas eſſe oportebat. 46. 4. & 5
Ferias repentinas, ſicuti ſolemnes celebrari mandarunt Imperatores. 327. 52
Ferias ſolemnes arbiter, ſicut iudex cuſtodit: arbitrator ſecus. 325. 38
Feriarum priuilegium neceſſitas, & pietas excludunt. 325. 39
Feriarum tres ſunt ſpecies. 322. 1
Feriarum tempore an appellari poſſit. 324. 23
Ferijs, an renunciare poſſint partes. 323. 15
Ferijs conſtituendis ſi ex pacto renuncietur, an renunciatio habeat locum in repentinis. 324. 21
Ferijs repentinis, an detur reſtitutio de rigore. 324 22.
Ferijs repentinis, an renunciari poſſit. 324. 19
Ferijs ſolemnibus non poteſt renunciari, etiam ſtante pacto, niſi ex ſex caſibus. 324. 23
Ferias, an complectatur terminus dierum ad ſoluendum aſſignatorum. 328. 55
Feriati dies, an diebus ad accuſandum marito præſcriptis includantur. 324. 24
Feriati dies, qui ſint, in quibus omnis iudicialis ſtrepitus conquieſcere debet. 323. 14
Feriato die actus voluntariæ iuriſdictionis initus valet: ſed exercentes peccant. 326. 44
Feriato die, an inſtrumenta confici debeant. 326 45
Feriato die, citatus an teneatur comparere. 327. 52
Feriato die recipiens teſtium depoſitiones, niſi neceſſitas aliud ſuadeat, peccat. 327. 48. & 49
Feriato die poteſt accuſari, non autem inquiri. 324. 28
Feriato die teſtamenta conſcribuntur, ſecus contractus, & quare. 327. 46
Feriato die, teſtes an recipi poſſint. 327. 47
Feriato tempore citatio facta communiter improbatur. 327. 50. & 51
Feriato tempore, proceſſus factus an valeat. 327. 50
Feriatis diebus, an ea, quæ ſunt voluntariæ iuriſdictionis, exerceri poſſint. 326. 42
Feriatis diebus, an libelli oblatio fieri poſſit. 324. 23. & 25
Feriatis diebus iuramentum præſtari non poteſt. 327. 47
Feriatis diebus ſententia quoquo modo lata, etiam in ſpiritualibus cauſis, non tenet. 326. 41
Feriarum nonnullæ tantùm iure ciuili conſtitutæ. 322. 1
Feſti dies ad temperandum laborem introducti ſunt. 46. 6
Feſti dies, qui. 46. 2
Feſti dies ſunt etiam, qui Chriſto, B. Virgini, ac Sanctis ſunt ad honorem ſepoſiti. 323. 10
Feſtos dies Romani habuerunt. 46. 1
Feſtis diebus à quibus ceſſandum ſit. 325. 32
Feſtorum obſeruatio apud Viſigothos, qualis. 120. 14
Feudum Abbatiſſa tenere poteſt. 194. 42
Feudum dat etiam Epiſcopus. 81. 47
Feudum eſt beneficium, & honor. 287. 182
Feudum impetrans non habet neceſſe facere mentionem conſuetudinis feudorum. 462. 22
Feudatarius, ſi habeat regalia, an ſuperior poſſit ſubditis noua imponere vectigalia. 413. 48
Fidelitatis iuramentum, cur Papæ à Cardinalibus non præſtetur. 172. 45
Fides maior adhibetur ſcripturis, quàm teſtibus. 426. 5
Fides publica per hanc vocem, verba, aliquando expreſſa eſt. 339. 55
Fides quare inter Deos fuerit. 2 11
Fides, quo modo accipiatur. 336. 24
Fidei negotia, vt plurimum, in concilijs tractantur. 96. 24
Fidei ſummam à Romano Pontifice pendere profeſſus eſt Iuſtinianus. 94. 10
Fidem publicam datam à iudice reo ciuili obſeruari mandauit Iuſtinianus. 340. 56
Figurantia ceſſarunt omnino adueniente Chriſto. 314. 51
Filia nupta in patris poteſtate remanet. 18 34
Filiatio, quid faciat. 374. 4
Filius, adoptante extraneo, patria poteſtate non liberatur. 402. 13
Filius ex triplici capite patri ſuccedit: quæ ſint capita, vide. 374. 10
Filius familias Epiſcopus factus patria poteſtate eximitur. 187. 70
Filius familias Epiſcopus factus ſui iuris efficitur, ſi id in eius fauorem vergat, non autem, ſi in odium. 187. 70
Filius iure naturæ non minus matri, quàm patri obedire tenetur. 149. 25
Filius non præſcribit titulo pro hærede in fundo à patre poſſeſſo ſine titulo. 374. 8
Filius patri fidelitatis iuramentum non præſtat. 404. 39. & 40
Filius pro hærede vſucapere, vel præſcribere non poteſt. 374. 6
Filius, vti agnatus, aut cognatus titulum pro hærede habet. ibid. 9
Filius vna, & eadem perſona cum patre cenſetur. 404. 40
Filij adoptiui, an admittantur ad emphyteuſim. 288. 185
Filij adoptiui patrem in ius vocare poſſunt, nec fidei commiſſum valent excludere. 288. 187
Filij Dei omnes ſumus. 373. 1
Filij etiam ab inteſtato bonorum paternorum ſunt domini. 373. 4
Filij legitimati ad emphyteuſim Eccleſiaſticam non admittuntur, niſi ad hoc ſpecialiter fuerint legitimati. 287. 183
Filij naturales abſque peccato mortali ſuſcipi non poſſunt 288. 184
Filij naturales, deficientibus legitimis, iure ciuili patri ſuccedunt. 287. 180
Filij naturales patrem in ius vocare non poſſunt. 288. 187
Filij naturales, quare ab Eccleſia non admittantur ad emphyteuſim. 287. 181. & 183
Filij naturales, qui & vulgo baſtardi appellantur, apud Eccleſiam infames habentur. 287. 180
Filium noſtrum non vocat Papa, ſcribendo, niſi familiarem. 374. 15
Filijs non debet nocere patrum liberalitas. 344. 90
Filijs ſuis dari aliquid, ſi quis pactus fuerit, ita demum valet pactum, ſi legitimi extent. 287. 174
Filijs ſuis, ſi quis rogetur reſtituere fundum, etiam de naturalibus creditur eſſe rogatus. 287. 177
Filiorum appellatione, an veniant naturales. 287. 170
Filiorum appellatio in conditionis defectu, an ad naturales extendatur. 287. 176
Finis cuiuſque diſpoſitionis dupliciter accipitur vel quo ad intentionem, vel quo ad executionem. 352. 146

Finis principalis eſt propinquior in executione. 352. 147
Finem præcipuum in rebus agendis attendi oportet. 352. 144
Firmare fratres in fide ad Petrum pertinuit. 203. 76
Fiſci damnum, quo modo Theod. Rex conſiderauerit. 116. 17
Fiſcus, & Eccleſia à pari procedunt. 273. 74
Fiſcus nunquam moritur. 288. 193
Fiſci priuilegium in ſucceſſionibus, quale. 277. 75
Fiſcus, quoad emphyteuſim, eſt loco priuati. 288. 191
Flamen Dialis à Pont. Max. capi conſueuerat. 13. 9
Flamen Dialis, aſſentiente Pontifice, binoctium abeſſe poterat bis in anno. 17. 20
Flamen Dialis Conſul rarò creabatur. 17. 18
Flamen, decedente vxore, ſacerdotio decedere cogebatur, & cur. 16. 4
Flamen Dialis equo vehi non poterat. 17. 17
Flamen Dialis ex nuptijs confarreatis, non alijs eligebatur. 15. 2
Flamen Dialis in patris poteſtate non fuit. 18. 32
Flamen Dialis iuramento abſoluebatur, quoniam ea dignitas maxima eſſet. 18. 30
Flamen Dialis iuris Pontificij ignarus gradu deijci poterat. 17. 14
Flamen Dialis nunquam iurabat. 18. 29
Flamen Dialis nudo capite non incedebat, & quare. 18. 37
Flamen Dialis poteſtate Regi par. 17. 26
Flamen Dialis ſolus albo galero vtebatur. 18. 36
Flamen Dialis vrbe abeſſe non poterat, niſi Pontificis Maximi arbitrio. 13. 8
Flamen libellum repudij mittere Flaminicæ non poterat. 16. 11
Flamini Diali claſſem ad pugnandum accinctam videre prohibitum. 17. 17
Flamini Diali Conſuli in Prouinciam ire non erat permiſſum. 17. 20
Flamini Diali faba vetita, & cur. 17. 15
Flamini Diali lictor concedebatur. 17. 21
Flaminis Dialis maxima fuit auctoritas. 17. 24
Flamini Diali comam, non niſi ingenuus, detondebat. 18. 27
Flamini Diali ſella curulis concedebatur. 17. 21
Flamini Diali vetitum, equum tangere, & quare. 17. 17
Flamini Diali vetitum, ſub vitium propaginibus tranſire. 17. 16
Flamines plures, præter Dialem, Martialem, & Quirinalem, ſingulos enim Dij ſinguli habuerunt. 18. 40
Flamines polluebantur, ſi quempiam opus facientem vidiſſent. 46. 9
Flamines, quaſi pilamines, à pilies deducti. 18. 36
Flaminum Dialium matrimonia perpetua fuerunt. 16. 11
Flaminicæ perſona plerumque in ſacris neceſſaria. 17. 12
Flaminica Dialis in patris poteſtate non fuit. 18. 33
Flaminicam Dialem, in Flaminis poteſtate eſſe decreuit Tiberius Cæſ. ſacrorum cauſa. 16. 4
Flaminio Conſuli victori, quoniam Senatus litteris non paruiſſet, ademptus Conſulatus. 19. 6
Flauius Concordiæ ædem vouit. 42. 11
Floreni in curia, qui dicantur. 458. 84
Fœminæ, an poſſint excommunicare. 237. 10. cum ſeq.
Fœminæ Eccleſiaſticam iuriſdictionem habere poſſunt. 237. 10
Fœminæ ordinis incapaces. 194. 38
Fœminæ quoque reuerendiſſimi titulum obtinuerunt. 89 2
Fœminæ Romanæ exemplum pietatis inſigne erga matris memoriam. 135 19
Fœminis competere non poteſt vſus clauium reſpectu ordinis, cuius ſunt incapaces. 237. 11
Fœnus de iure ciuili ex conuentione debetur. 214. 56
Fœnus in pecunia conſiſtit, aut ex ea prouenit. ibid. 54
Fœnoris, & vſurarum differentia maxima. ibid.
Fons, & origo cuiuſque rei inſpicienda eſt. 319 86
Forma dedicationis templi. 8. 12
Forma iuramenti, ex Liuio. 49. 4
Forma dat eſſe rei. 379. 33
Formam mutare non eſt noſtrum. ibid. 34
Forma verborum, qua Pontifices ad dedicationem ciebantur. 7. 7
Formæ contrarius actus etiam de partium conſenſu nullus eſt. 523. 83
Formæ omiſſio, aut ſolemnitatis vitiat actum. 379. 37
Formula exorciſmi, vnde ſit. 144. & 145. 60
Forum ex domicilio pendet. 171. 26
Formula manumiſſionis Latinorum Norbanorum. 109. 11
Formula verborum pro Veſtalibus capiendis. 21. 6
Formula verborum, qua vſus eſt Romulus, dum templum Ioui voueret. 41. 1
Fortius eſt vinculum ſpirituale, quàm carnale coniugium. 177. 21
Fortuna Primigenia. 42. 5
Franciſcus Auantius Venetus bonis litteris eruditus. 176. 6
Franciſcus Auantius Venetus ſummas ad hunc librum compoſuit. 176. 6
Franciſcus Auantius Venetus in vtraque hiſtoria verſatus. 176. 6
Franciſcus Duarenus, quid obſeruauerit. 366. 13
Franciſcus Queſada Hiſpanus laudatur. 169. 16
Franciſcus Maria Ruuereus ſenior, Dux Vrbini, ſuæ ætatis Mars. 397. 32
Franciſcus Maria Ruuereus iunior Vrbini Dux, ſummus Princeps, & ſummus Philoſophus. 397. 34
Ioan. Franciſcus Ruuereus litteris, & legationibus inſignis. 397. 44
Fraudes in Cardinalibus non præſumuntur. 501. 82
Fraudibus occurrendum eſt. 520. 48
Fridericus Imperator à Venetis claſſe ſpoliatur. 107. 20
Fridericus Eccleſias ab omni onere exemit. 110. 18
Fridericus onerantes Eccleſiam mulctari iuſſit. 110. 18
Fridericus perſonam Eccleſiaſticam nec ciuiliter, nec criminaliter apud iudicem laicum accuſari voluit. 111. 26
Fridericus veniam ab Alexandro Papa ſupplex petijt. 107. 20
Fridericus vexauit Romanam Eccleſiam. 107. 20
Friderici anathema. 106. 7
Fructus beneficiorum percipiens, non habita Apoſtolica prouiſione, an fiat inhabilis. 519. 39
Fructus decimarum temporales ſunt: ius autem ſpirituales. 314. 54
Fugitiuus non cenſetur, qui ad aſylum confugiat. 38. 19
Fuluius Vrſinus antiquitatis ſtudioſus. 133. 9
Fundum amittit, qui ibi Eccleſiaſticum miniſterium celebrari facit. 59. 15
Funera Eccleſiæ, non defuncti faciunt. 86. 25
Funerum elatio, ad quos ſpectaret. 86. 26
Funerum elatio olim ad clericos non pertinuit. 86. 26
Funerum ſumptui Iuſtinianus modum poſuit. 86. 23
Furioſus, & impubes nuptias non contrahunt, & quare. 339. 50
Furioſo curator dandus eſt coram Epiſcopo. 81. 41
Furioſo nuptias contrahente, dotis æſtimatio ad Epiſcopum pertinet. 81. 41

G

Gabriel Paleottus Cardinalis laudatur, 228. 6
Gallæ Auguſtæ pietas erga ſynodalia iudicia. 199 30
Gallicanæ Eccleſiæ plures, Sede vacante, à Regibus in temporalibus adminiſtrantur. 447. 4
Gallicani Epiſcopi Regi Francorum iurant fidelitatem ex priuilegio Apoſtolico. 199. 24
Gallicani Prælati Regibus fidelitatem iurant pro temporalibus ante poſſeſſionem Eccleſiarum, in ſpiritualibus autem ſtatim, ac litteras Apoſtolicas receperint. 444. 14
Gallorum ſacerdotes vniuerſas controuerſias diremerunt. 30. 3
Gallorum ſacerdotes magiſtratus crearunt. 30. 3
Gallorum ſacerdotes tributa non perſoluerunt. 33. 8
Gelaſius Papa bonorum Eccleſiaſticorum diuiſionem confirmauit. 409. 5
Generale per ſpeciale tollitur. 118. 48
Gens in plura oppida diſtribuitur. 453. 9. & 10
Gentes, ab Hebræis pœnam excommunicationi ſimilem mutuaſſe veriſimile eſt. 240 38
Germanæ mulieres continentiæ plurimum laudantur. 16. 9
Germani excommunicationem habuerunt. 31. 6
Germani, in bellica diſciplina quàm fuerint rigoroſi. 31. 7
Germani Principis, qui ſint, qui eligendi Imperatorem habent facultatem. 225. 46
Geſta per Legatum reuocatum, & id ignorantem, rata ſunt. 435. 64
Gladius depoſitus, an furenti reddendus ſit. 488. 6
Gladius Petri Apoſtoli temporalem Eccleſiæ iuriſdictionem deſignat. 222. 18
Gladij duo apud Lucam 22. & verba, reconde gladium, quid ſibi velint. ibid. 17

Gladij duo in Eccleſia, temporalis, & ſpiritualis. 130. 1
Gladij ius à legibus accipitur. 221. 8
Gladij ius non competit iure magiſtratus, vt ea, quæ ſunt iuriſdictionis, & imperij. ibid. 9
Gladij poteſtas eſt ad tuendos bonos, & opprimendos malos. 101. 23
Gladij temporalis poteſtatem, in ſummo Pontifice, eſſe negant recentiores Pariſienſes. 221 3
Gladij ius, & poteſtatem, qui habeant. 223. 25
Gladio feriri, eſt morte affici. 221. 11
Gladio vti, quare Chriſtus permiſerit Petro. 223. 19
Gladios duos apud Lucam 22. vtriuſque iuriſdictionis, ſpiritualis, & temporalis ſymbolum referre cenſuerunt SS. Bernardus, Beda, & alij. ibid. 20
Gloſſa ad l. adigere, ff. de iure patronatus hallucinatur. 127. 59
Gothi à Beliſario Italia pulſi. 54. 12
Gradenſis ciuitas olim Patriarchalis ſedes, hodie qualis. 176. 2. & 5
Gradenſis Patriarcha hodie Venetiarum eſt. 176. 2
Gradenſis populus ſimplex. 176. 6
In gradibus affinitatis iure diuino prohibitis Papa diſpenſat, 206. 104
Græci, & Romani naturis deorum formas templorum accommodarunt. 4. 3
Græci in concilio Florentino Romanum Pontificem Chriſti Vicarium, ac Eccleſiæ caput dixerunt. 70. 28
Græci in templis iuramenta ſuſcipiebant. 49. 7
Græci leues. 70. 27
Græci loquaces. ibid. 27
Græci luxurioſi. ibid 27
Græci tertia decima vice ad Catholicæ Eccleſiæ vnionem venerunt. 225. 49
Graſſator non gaudet aſyli iure. 340. 58
Graſſatores ab eccleſia iure extrahuntur. 261. 56
Gratia, an cenſeatur ſubreptitia, quæ qualitatis à iure non conſideratæ non meminerit. 458. 76. & 77
Gratia de beneficio vacaturo, quomodocumque reſeruato Cardinali, an comprehendat beneficium vacans per obitum famil Cardin. 432. 29
Gratiæ dijs actæ à Romanis ob res proſpere geſtas. 44. 7
Gratiæ dijs actæ à Rom cum Annibal Italia exceſſit. ibid. 8
Gratia ex certa ſcientia facta, vt valeat, an de certa ſcientia conſtare debeat. 416. 6
Gratia, non obſtante ſupplicatione, remanente motu proprio valet. 424. 53
Gratia, ſeu priuilegium plus operatur, quàm clauſula, de plenitudine poteſtatis. 423. 43
Gratiarum munera a diuina clementia procedunt. 391. 1
Gratiarum expectatiuarum mentio in Decreto Gratiani nulla fit. 410. 25
Grauitatis titulus à Conſtantino Epiſcopis tributus. 89 1
Gratianus in ijs, quæ de Anaſtaſio ſecundo refert, hallucinatus eſt. 203. 72
Gratus, & acceptus quiſque præſumitur, niſi contrarium probetur. 418. 110
Gregorius aduerſus ſimoniam ad Regem Clotarium, & ad vxorem ſcribit. 97. 32
Gregorius Arrianorum eccleſiam dedicari permiſit. 138. 21
Gregorius de concilio Theodericum hortatur. 97. 31
Gregorius mediocres homines dominos vocauit. 165. 102
Gregorius Magnus aduerſus Barbaros ſtipendia militibus dedit. 55. 15
Gregorius Magnus bonorum eccleſiaſticorum diuiſionem confirmauit. 409. 5
Gregorius Magnus humilitatis plenus. 371. 2
Gregorius Magnus ſe ſeruum ſeruorum Dei primus inſcripſit. 171. 1
Gregorius Magnus, verba vana reijciebat. 372. 16
Gregorius Papa per octo dies encænia continuari iuſſit. 59. 16
Gregorius Papa renuit vocari vniuerſalis Patriarcha 412. 37
Gregorius impenſa pro redimendis captiuis, a redemptis repeti non poſſe, decreuit. 117. 31
Gregorius Magnus ſe laudari non patiebatur. 165. 102
Gregorius Magnus titulos exhorruit. 90. 9
Gregorius Magnus de moribus magis, quàm de verbis anxius. 165. 91
Gregorius primus diuiſionem bonorum inter Chriſtianos factam confirmauit. 301. 82
Gregorius Papa electionem Imperatoris Germanis confirmauit. 198. 8
Gregorius quartus voluit vnamquamque eccleſiam ſuos habere prouentus. 410. 15
Gregorius ſeptimus Henricum quartum imperio priuauit. 225. 41
Gregorius ſeptimus Henricum 4. Cæſ. excommunicauit, & quare. 107. 19
Gregorius nonus, & Innocentius quartus Federicum ſecundum imperio priuarunt. 225. 41
Gregorius decimus Michaeli Palæologo imperium confirmauit. 225. 48
Gregorij Magni humilitas. 165. 99
S. Gregorij verba circa conciliorum auctoritatem, quo modo intelligenda. 202. 60
Guaſca familia Alexandriæ nobiliſſima. 393. 51
Guidus Pancirolius auctoris præceptor. 379. 40
Guido Vbaldus Ruuereus Vrbini Dux liberalis, ac benignus. 397. 33
Gulielmi Philandri opinio de Sanctorum ſacellis in templo Vaticano ſtatuendis. 135. 20

H

Habitum monaſticum ſuſcipere non poteſt fœmina, quæ duodecimum annum non agat. 192. 6
Habitus ſolus an ſufficiat, vbi diſpoſitio conſiderat habitum, & actum. 471. 85
Habilitatus diſpenſatione non differt ab habilitato de iure communi. 150. 32
Hebræi ceteris gentibus antiquiores ſunt. 240. 37
Hebræi excommunicationem an habuerint. 239. 36
Hebræi in hiſtoriæ ſcriptione accurati. 27. 11
Hebræis regno, & pontificatu ſpoliatis, natus eſt Chriſtus Dominus noſter. 159. 33
Hæreſis à ſolo iudice eccleſiaſtico cognoſcitur. 207. 113
Hæreticus ab eccleſia inuitus licite extrahitur. 263. 71
Hæreticus cenſendus eſt, qui credit, Papam ligare non poſſe. 524. 8
Hæreticus vera conficit ſacramenta. 182. 16
Hæretici non ſolum Eccleſiæ bona habere non poſſunt, ſed etiam eorum propria publicantur, & fiſco addicuntur. 231. 82
Hæretici ex conſtitutione Theodoſij, & Valentiniani in ſolo Rom. commorari non poſſunt. 231. 82
Hæreticorum nequitia. 199. 31
Hæreticis mos Catholicos imitari. 169. 12
Hæres voti reus decimarū pro teſtatore eſſe conſueuit. 308. 5
Hæres, an cogi poſſit ad obſeruandum iuramentum à defuncto præſtitum. 382. 65
Hæres, an iurata à defuncto obſeruare teneatur, & quo modo. ibid. 66
Hæres ad promittendum iuramento quod teſtator iubeat, non tenetur. 124. 19
Hæres extraneus præſcribit titulo pro hærede in fundo à defuncto poſſeſſo ſine titulo. 374. 8
Hæres pro defuncto decimam votam ſoluere tenetur. 35. 13
Hæredi non nocet vitium defuncti. 304. 107
In hærede clara nominis demonſtratione opus eſt. 378. 31
Hæredes Dei, & cohæredes Chriſti ſumus. 374. 2
Hæredes ſui non tenentur hæreditatem adire. 374. 5
Hæreditas ordinis eccleſiaſtici decimæ ſunt. 314. 56
Hæreditas Chriſto relicta, ab œconomo eccleſiæ condici poterit. 115. 6
Helias in quadringentos Prophetas Baal animaduertit. 222. 14
Helias iubet e cælo ignem deſcendere. 222. 14
Henricus Anglorum Rex ſuæ in B. Thomam Cantuarienſem impietatis pœnas dedit. 103. 36
Henricus Anglorum Rex a filio exagitatur. ibid. 36
Henricus quartus Cæſar, qua humilitate abſolutionem petiuerit, ac obtinuerit. 107. 19
Hēricus quartus Cæſ. à filio vexatus miſerrime perijt. 103. 36
Henricus quartus flagitioſus. ibid. 19
Henricus ſecundus Galliarum Rex Hieronymum Ruuereum Epiſcopum Tolonenſem nominat. 399. 61
Henricus iij. Gallorum Rex Aloyſium Lotharingum, Cardinalem Guiſium occidit. 419. 112
Henricus iij. Gallorum Rex Cardinalem Borbonium, Lugdunenſemq. Archipræſulem in cuſtodiam tradit. 419. 115
Henricus iij. Gallorum Rex à F. Iacobo Clemente gladio occiditur. ibid. 116
Henricus Gaetanus Cardinalis, inſignia legationis Gallicæ quo tempore ſuſceperit. 405. 56
Henricus Nauarræ Rex dictus Catholicorum armis vexatur. 225. 44

Henricorum Impp. temeritas, & quo modo pœnas dederint. 103. 35. & 36

Heracl. & Conſt. Epiſcopum, clericum, ac monachum ad ciuile tribunal trahi noluerunt. 110. 22

Hermundus Ruuereæ Gentis Taurini auctor fuit. 394. 5

Hercules, quare Deus exiſtimatus. 2. 11

Herculis poſteritatis ara Athenis fuit, & quare. 37. 5

Hermogenes Architectus. 4. 2

Herodes Rex templum Salomonis reædificauit, 137. 5

Helycaſtæ, qui. 63. 67

Hetruſci in augurandi arte excelluerunt. 19. 2

Hierapolitani lacus fœtor ſacerdotibus innoxius. 29. 14

Hieremias temporalem Papæ poteſtatem præciſe vaticinatus eſt. 130. 3

Hieremiæ vaticinium c. 1. quo modo intelligatur. 226. 52

Hiere Veſtalis, quæ. 21. 4

Hieron. Græce, Latine ſacrum nomen redditur. 377. 1

Hieronymi Eccleſiæ Doctoris maxima eruditio commendatur. 377. 2

Hieronymus Eccleſiæ Doctor vtrumque Teſtamentum Latinum ex Hebræo, & Græco fecit. ibid. 3

Hieronymus Cardinalis Aſculanus. 153. 63

Hieronymus Cardinalis Ruſticutius ſanctiſſimi Papæ in Vrbe Vicarius. 205. 95

B. Hieronymus B. Damaſi Papæ contemporaneus. 161. 56

S. Hieronymi verba circa conciliorum auctoritatem, quo modo intelligenda. 202. 60

Hieronymus Cardinalis Matthæius laudatur. 414. 61

Hieronymus Cardinalis de Ruuere laudatur. ibid.

Hieronymus Cardinalis Ruuereus merito Beati Hieronymi alumnus, & diſcipulus dici poteſt. 377. 15

Hieronymus Cardinalis Ruuereus omnium virtutum archetypus. 398. 49

Hieronymus Cardinalis Ruuereus, quo anno natus, & quibus parentibus. ibid. 50

Hieronymus Cardinalis Ruuereus eadem familia natus eſt, qua Sixtus quartus. 368. 30

Hieronymi Card. Ruuerei, & Archiepiſcopi Taurinenſis virtus in adminiſtratione ſui ſacerdotij. 366. 9

Hieronymus Cardinalis de Ruuere libertatis eccleſiaſticæ amator, æque ac iuſtitiæ. 217. 83

Hieronymus Cardinalis de Ruuere ingeniorum excitator ingenioſiſſimus. 524. 11

Hieronymus Cardinalis Ruuereus, quo tempore factus fuerit Cardinalis. 366. 6

Hieronymi Cardinalis Ruuerei mores auctori explorati. ibid. 7

Hieronymi Cardinalis Ruuerei meritis conuenit priuilegium indulti pontificij. ibid. 8

Hieronymus Cardinalis Ruuereus maxima omnium lætitia Cardinalitium honorem eſt aſſecutus. 48. 29

Hieronymus Cardinalis Ruuereus, quare acceperit Titulum S. Petri ad Vincula. 389. 14

Hieronymus Cardinalis Ruuereus domum ſui Tituli collabentem magna impenſa reſtituit. 387. 2

Hieronymus Cardinalis de Ruuere vir prudentia, atque doctrina eximia. 85. 42

Hieronymus Cardinalis de Ruuere, quid de dando cuidam virgini marito ſenſerit. 81. 42

Hieronymi Cardinalis de Ruuere ſententia approbata ab vniuerſa Rom. Conſulta. ibid. 42

Hieronymi Cardinalis de Ruuere indulti formulam in litteris prouiſionis inferendam eſſe mandauit. 523. 84

Hieronymus Cardinalis Ruuereus gratiarum munera, quæ obtinuit, Deo accepta refert. 393. 24

Hieronymi Cardinalis Ruuerei interna, & externa bona plurima. 34. 1

Hieronymus Cardinalis Ruuereus Franciſcanorum Protector. 148. 14

Hieronymi Cardinalis Ruuerei ingenij miracula tanguntur. 398. 52

Hieronymi Cardinalis Ruuerei virtutes contemplari magnũ negotium eſt. 365. 2

Hieronymo Cardinali Ruuereo Præpoſitura Virolæ collata. 427. 14

Hieronymus Ruuereus puer adhuc ter de loco ſuperiori orationem Ticini habuit. 398. 53

Hieronymus Ruuereus à Franciſco primo Galliarum Rege vltro accerſitur. 398. 56

Hieronymus Ruuereus orationes duas Romæ, & Piſauri habuit. ibid. 57

Idem aliam ad Iulium tertium habuit. ibid. 58

Hieronymus Ruuereus Paulo 4. valde acceptus. 399. 60

Hieronymus Ruuereus Tolonenſis Epiſcopus deſignatus duas orationes ſermone Gallico Lutetiæ Pariſiorum in funere Henrici ij. Galliarum Regis habuit. 399. 61

Hieronymus Ruuereus Magni Allobrogum Ducis Orator ad Henricum ij. ibid. 62

Hieronymus Ruuereus in anniuerſario Franciſci ſecundi Galliarum Regis orationem habuit. 399. 63

Hieronymus Ruuereus e Tolonenſi ad Taurinenſem eccleſiam tranſlatus eſt. ibid. 64

Hieronymus Ruuereus ſummæ rerum adminiſtrationi præfectus à Duce Emanuele Philiberto. ibid. 65

Hieronymus Ruuereus Taurinenſis Archiepiſcopus quàm ſolicite, & pie executus ſit, quæcumque bonum paſtorem decent, in adminiſtratione ſuæ eccleſiæ. ibid. 67

Hieronymus Ruuereus quàm ſuis, & externis Principibus gratiſſimus. ibid. 68

Hieronymus Ruuereus à Sixto quinto omnium gratulatione Cardinalis creatus eſt. ibid. 69

Hieronymus Ruuereus Cardinalis quantum ſplendoris Cardinalium collegio attulerit. ibid. 70

Hieronymi Ruuerei quot Romam profectiones. ibid. 67

Hieronymum Ruuereum ad ſe vltro accerſiuit Alfonſus Daualus Vaſti Marchio. 398. 53

Hieronymus Cardinalis Simoneellus vir induſtria, ac ingenij dexteritate conſpicuus. 187. 75

Hieronymus Ferragata Epiſcopus Verenſis. 399. 66

Hieronymus Manfredus reprehenditur. 403. 28

Hieronymus Matthæius Cardinalis. 205 95

Hieroſolymitanus Patriarcha Bethleemitenſem Antiſtitem confirmauit. 177. 17

Hieroſolymitanæ eccleſiæ quale priuilegium in contractu emphyteutico. 118. 39

Hilarij Epiſcopi Arelatenſis petulans arrogantia. 78. 5

Hilarius Epiſcopus Arelatenſis reſipuit. 78. 6

Hippolitus Aldobrandinus olim Rotæ Auditor, nunc ampliſſimus Cardinalis, & Polonica legatione celeberrimus. 211. 26

Hiſpania citerior in ſeptem conuentus diuiſa fuit. 73. 2

Hiſpania integras perſoluit decimas. 317. 77

Hiſpania iure Latij donata à Veſpaſiano. 66. 37

Hiſpaniæ pragmatica. 503. 55

Hiſpaniarum Regibus Nauarræ regnum donauit Iulius ſecundus. 224. 41

Hiſpaniarum Reges merito Catholici nuncupantur. 130. 8

Hiſpanis ſemper ius fuit aduerſus Sarracenos bellum inducendi, ciuitatesq; recuperandi. 224. 28

Hiſpanienſes eccleſiæ nonnullæ Cardinales adhuc habent. 169. 16

Hiſpalenſe concilium Syſelandus Rex conuocauit. 96. 23

Hiſtoriæ cura Pontificum fuit. 27. 11

Hiſtoriam ſcribere non poterat, niſi, qui ſacerdos, aut Propheta eſſet. 27. 11

Hoc age, vox præſentes, & agentes attentos facit. 47. 11

Homerus pro dijs Deum intellexit. 391. 9

Homicida in poteſtatem propinquorum defuncti traditus apud Vuiſigothos. 112. 4

Homicida proditor, an habeat in eccleſia immunitatẽ. 261. 60

Homicida proditor, qui dicatur. 262. 63

Homicida, qua conditione apud Vuiſigothos eccleſia abduceretur. 112. 4

Homicida ſimplex tutus eſt in eccleſia. 262. 66

Homicidæ, an poſſint ab eccleſia extrahi inuiti. 261. 57. cum ſeq.

Homicidæ non ſunt tuti in eccleſia. 112. 2

Homicidas caſuales in ciuitate refugij tutos eſſe iuſſit Deus. 256. 3

Homicidium qui commiſit non proditorie, ſed conſultò, & praua deliberatione poſt repentinum iræ motum, an in eccleſia tutus ſit. 262. 64. cum ſeqq.

Homicidium voluntarium reſeruatum eſt. 183. 27

Homo animal optimum, & pernicioſiſſimum. 67. 4

Homo quo modo ordinetur ad Deum. 257. 9

Hominis cor inſcrutabile. 392. 19

Hominis membra proportionis ædificiorum regula ſunt. 134. 12

Hominis necandi cauſa ſi quis telo ambulauerit, an puniatur, ac ſi occidiſſet. 261. 62

Hominem periculo qui eximit, victimam optimam cædit. 133. 9

In homine, tamquam in templo habitat Deus. 133. 11

Homines capiuntur in tempore malo. 59. 12

Homi-

Homines rudes,quidquid vtile fuit. Deum eſſe rati ſunt. 2. 8
Hominum cogitationes nec Angeli ſciunt. 392. 18
Honor Dei etiam in decimis conſiſtit. 313. 48
Honor, quare inter deos fuerit. 2. 9
Honoris,& conditionis æqualitas pugnas, & diffidia plerumque gignit. 239. 106
Honoris, & conditionis æqualitas multos fecit principatus, multasq. ſubiectiones. 235. 107
Honorem ſuſtinenti munus imponi non poteſt. 278. 68
Honoratium an ceſſet, cum officium pretio,aut ſuffragio obtinetur. 475. 81
Honorarij vacantes. quibus præferantur. 475. 79
Honorius, & Theodoſius ſacrorum canonum interpretationem à magiſtratu ciuili noluerunt fieri, ſed ſacerdotibus reſeruari. 94. 5
Honorius, & Theodoſius Imperatores voluerunt bona eccleſiaſtica eſſe omnino exempta. 274. 23
Honorius, & Theodoſius clericos à ſuo Epiſcopo iudicari ſtatuerunt. 108. 5
Horatij Puluilli factum egregium. 7. 9
Hoſpitale, an, & quando gaudeat immunitate. 259. 27
Hoſpitalia, an dari poſſint in titulum, & quando dentur. 455. 41. cum ſeq.
Hoſpitale habens in titulum,an faciat fructus ſuos,& teneatur recitare horas canonicas, & alia facere. ibidem.
Hoſpitale,per verbum, quæcumque,an veniat appellatione beneficiorum. 511. 39
Hoſtienſis opinio circa ſoluendas decimas. 316. 64
Hubaldi iuramentum,de quo B. Auguſtinus. 348. 112
Humanæ res in vno, & eodem ſtatu ſemper manere non poſſunt. 386 12
Humilitas Conſtantini in concilio Nicæno. 87. 11
Humilitas eſt clauis regni cælorum, &c. 272. 18
Humilitas eſt ſanctitatis fundamentum, & baſis. 526. 33
Humilitas in Epiſcopo virtutum ſplendidiſſima. 272. 16
Humilitas, quantum commendetur. ibid.
Humilitas Pauli Apoſtoli,qualis. 90. 12
Humilitatis effectus. 155. 101
Humilitate nihil in epiſcopali ceruice ſplendidius nitet. 165. 100
Hymenæus à Paulo Apoſt. excommunicatus, quia blaſphemauerat. 105. 1
Hymenæum,& Alex. ſatanæ tradidit Paulus Apoſt. 238. 21
Hypotheca alienæ rei nulla eſt: oritur tamen inter contrahentes actio pignoratitia. 354. 159
Hypotheca,pignus, emphyteuſis,ac ſeruitus, an veniat appellatione alienationis. 486. 6
Hypotheca ſpecialis obſtringit magis,quam generalis. 117. 28

I

IAcob Domino decimas vouit, & reddidit. 308. 3
Iacob etiam Iſrael eſt dictus. 178. 19
Iacobus Butrigarius vetus interpres. 115. 2
Iacobus Niſibis Epiſcopus à Theodoſio plurimum morum ſanctitatis commendatur. 104. 50
Iacobus Niſibis Princeps fuit eiuſdem ciuitatis,& Epiſcopus. 104. 50
Ianitores in vigintiquattuor turmas diuiſi. 142. 24
Ianitorum officium. 142. 25
Idoneus, an cenſeatur, qui à Papa de beneficio eſt prouiſus. 421. 12
Ieiunium celebrabant Iudæi quotannis,quo die Pontifex Sancta Sanctorum ingrediebatur. 158. 11
Ieiunium,quando tranſgredi licitum ſit. 276. 51
Ieiuniorum diebus ſecularia negotia agitari concilium Epheſinum vetuit. 323. 12
Ieſus Pontifex Hebræorum. 159. 27
Ieſuitæ quàm officioſi, ij præſertim, qui Sinarum latiſſimum regnum, vulgo China dicti, ſunt ingreſſi. 229. 31
Beatus Ignatius Petri Apoſtoli auditor fuit. 60. 8. & 143. 39
Ignorantia debet eſſe veriſimilis, & probabilis. 521. 62
Ignorantia, quando æſtimetur veriſimilis. 521. 63
Illatio mortui alienum locum irreligioſum non facit. 7. 4
Illegitima non poteſt eſſe Abbatiſſa. 194. 34
Illegitimus eſt incapax honoris, & dignitatis. 472. 45
Illegitimus monachus Prælatus eſſe non poteſt. 194. 34
Illegitimus non ſubditus Papæ, quando diſpenſari poſſit. 206. 105
Immobilia, quo modo alienentur. 117. 34
Imperator, cur Romanorum, non Conſtantinopolitanorum dicatur. 69. 21
Imperator filius eſt Eccleſiæ, ſi ſit Catholicus. 198. 15
Imperator concedens iuriſdictionem alicui, an maiorem apud ſe retineat. 413. 49
Imperator de rebus ſacris ſtatuere nequit. 71. 34
Ius ciuitatum in Romana Republica diuerſum fuit. 71. 35
Iura ciuitatum,quot, & qualia. 71. 35
Imperator ex priuilegio Papæ in ſingulis Alemaniæ eccleſijs canonicum deſignat. 212. 29
Imperator in ſingulis Alemaniæ eccleſijs vnum canonicum conſtituit. 446. 2
Imperator iurare debet,ſe Rom.Eccl. iura defenſurum. 130. 6
Imperator non eſt Prælul Eccleſiæ. 198. 15
Imperator non eſt, qui ab electoribus Apoſtolicis non eligitur. 130. 4
Imperator non eſt,qui fidelitatem ſummo Pontifici non iurat. 130. 5
Imperator Pontifici caput ſubmittit. 198. 11
Imperator,quoad religionem, diſcit, non docet. 198. 15
Imperatore tributum petente ab eccleſia, an ei ſolui debeat. 230. 75
Imperatori, & alijs Principibus, quare reddenda ſint temporalia. 229. 73
Imperatori licuit ciuitates non maximas metropoles facere. 75. 11
Imperatorem adeuntes in ſpiritualibus per concilium Antiochenum mulctantur. 199 27
Imperatores contentu tantum conciliorum, aut Epiſcoporum excommunicant. 106. 13
Imperatores, & alij Principes conſtituti videntur ad eccleſias tuendas. 211. 25
Imperatores non poſſunt excommunicare, cum non ſint ſacerdotes. 106. 7
Imperatores,& Reges, qui à fidelium communione fuerint ſeparati, qui ſint. 225. 40 & 41
Imperatores excommunicarunt, ſed abſque auctoritate. 105. & 106. à numero 1. vſque ad numerum 8
Imperatores nonnulli templa ornatiora Deo,quàm ſibi extruxerunt. 58. 8
Imperatores nonnulli,de Vrbe, quod libuit, ſtatuerunt poſt ipſam ſummis Pontificibus à Conſtantino M. traditam. & quare. 53. 4
Imperatores non præferuntur, ſed ſubduntur Eccleſiæ Prælulibus. 244. 16
Imperatores pleriq. Eccleſiæ priuilegia cõfirmarunt. 110. 19
Imperatores pleriique ſuperſtitionẽ tollere conati ſunt. 56. 2
Imperatores plures ab Epiſcopis excommunicati. 106. 13
Imperatores, quare habuerint Romanum Pontificem confirmandi facultatem. 208. 48
Ad Imperatorum tribunalia eorum paſtores ſiſti abſurdum. 244. 20.
Imperatoribus, tributa quare dentur. 308 7
Imperatoriam, aut regiam maieſtatem nihil magis oſtendit, quam tributorum impoſitio. 312. 38
Imperiales conſtitutiones ſpernere ſacrilegium eſt. 130. 11
Imperium ab Eccleſia pendet. 223. 21
Imperium ab Eccleſia pendere, de neceſſitate ſalutis credi, & teneri firmiter oportet. 223. 22
Imperium Orientale, vt cum Occidentali coniungeret, bis rogatus fuit Alexander tertius. 225. 48
Imperium ſacerdotio apud Romanos ſubiectum. 28. 1
Imperium Romanum e Græcis in Germanos tranſlatum. 225. 46
Imperium transferre ſummi Pontificis eſt. 130. 9
Imperij electio non ab vniuerſitate multitudinis, ſed ab ipſo Chriſti Vicario Germanis Principibus eſt conceſſa. 225. 50
Impetrans duo reſcripta ſuper eodem negotio ad diuerſos iudices, vtriuſque commodum perdit. 362. 219
Impetratio beneficij multiplici reſeruatione affecti vacantis an valeat. 489. 23. & 24. 458. 76
Impetratio facta de beneficio quaſi conuentuali, non facta mentione de illa qualitate,an vitiet gratiam. 103. 75
Impius habebatur apud Gentes, cui fuerat à ſacerdotibus interdictum. 3. 22
Impubes,& furioſus nuptias non contrahunt,& quare. 339. 50
Impubes proximus pubertati iuramento obligatur. 124 18
Immunis ab honoribus,& muneribus, quando immunitate non iuuetur. 10. 14
Immunis, an ſit ab oneribus ciuilibus is, cui nati ſunt duodecim liberi, ſi moriantur. 473 60
Immunitas bonorũ eccleſiaſticorum,an ſit iuris diuini. 273. 19
Immunitas dicitur,quæ muneris vacationem præſtat. 71. 38
Immunitas eccleſiaſtica, ad quæ,& quos ſpectet. 272. 2

Immu-

Immunitas eccleſiaſtica, quot conſtitutionibus ſit munita. 257. 14
Immunitas, ſi ſit ambigua, iniji clerico poſſunt compedes in eccleſia ab vtroque iudice ſimul, eccleſiaſtico, ſcilicet, & temporali. 265. 93
Immunitatis priuatio in tribus caſibus in iure expreſſis ad alios extendi non debet. 267. 67
Incardinatus aliquando duabus eccleſijs ſeruiuit. 171. 28
Incendium domorum, ſeu ſegetum reſeruatum eſt Epiſcopo. 183. 25
Incorporales res traditionem, & vſucapionem recipere non poſſunt. 290. 201
Indefinita propoſitio æquipollet vniuerſali. 287. 178
Indiuidua quotidie pereunt. 380. 46
Indignatio Apoſtolorum Petri, & Pauli pro Papæ indignatione accipitur. 524. 5
Inductio in poſſeſſionem tribuit adminiſtrationem. 443. 6
Indultum, an capiat beneficia reſeruata, ſi de his non fiat ſpecialis mentio. 468. 10
Indultum, an deroget conſuetudini, ſeu ſtatuto. ibid. 27
Indultorum, & aliarum papalium prouiſionum differentia. ibid. 28
Indultum, an maius ſit alternatiua. 516. 10
Indultum, an obſtet conſuetudini optandi. 469. 22
Indultum Apoſtolicum, quid operetur. 417. 88
Indultum Apoſtolicum, quid ſit. ibid. 92
Indultum Cardinali conceſſum habet clauſulam decreti annullatiuam. 504. 14
Indultum Cardinalibus conceſſum impedimenta tantum remouet. 433. 44
Indultum Cardinalis, an capiat beneficia electiua. 463. 32
Indultum Cardinalis ordinarium, an præualeat indulto Cardinalis habentis priuilegium conferendi beneficia vacantia per obitum familiarium. 471. 34. & 35
Indultum collatiuum, an extendatur ad beneficia, in quorum poſſeſſione conferendi eſt alia perſona. 470. 26
Indultum conferendi in menſibus reſeruatis, an habeat locum Sede vacante. 418. 99
Indultum contra ſtatuta, & regulas datur. 419. 111
Indultum dans facultatem conferendi beneficia reſignata in manibus Papæ non extenditur ad reſignationem factam ad fauorem certæ perſonæ. 500. 71
Indultum extraordinarium, an extendatur ad beneficia duplici reſeruatione affecta. 491. 36
Indultum habens, an per alium conferre poſſit. 433. 34. 35. & 36
Indultum in præiudicium concedentis, an ſit late intelligendum. 472. 43
Indultum nihil aliud eſt, quàm priuilegium. 437. 14
Indultum nihil iuris confert, ſed remouet tantum impedimenta. 464. 39
Indultum nullum concedit priuilegium. 433. 45
Indultum, non niſi in idonea perſona habere locum poteſt. 481. 1
Indultum ordinarium habens conferendi beneficia reſeruata, an ea conferre intra tempus à iure communi definitum teneatur. 521. 58
Indultum ſi obtineat is, qui alternatiuam habet, an alternatiuæ dicatur renunciaſſe. 516. 11
Indulti, & diſpenſationis differentia. 418. 111
Indulti extraordinarij definitio. 419. 118
Indulti formula in litteris collationum, vti valeant, inſerenda eſt. 522. 82
Indulti pontificij priuilegium, cui merito conueniat. 366. 8
Indulti principalis diſpoſitio, quæ ſit. 470. 29
Indulti principalis diſpoſitio per clauſulas, quæ apponi ſolent, an amplietur, aut alteretur. 470. 27
Indulto Apoſt. contradicens, an letaliter peccet. 522. 3
Indulto Cardinalis, an derogare poſſit Cardinalis Legatus per clauſulam, quorum tenores, &c. 510. 21
Indulto Cardinalis ordinarij non cenſetur derogatum ex generali indultorum Cardd. derogatione. 417. 96
Indulto Cardinalium non intelligitur derogatum, niſi per expreſſam indulti mentionem. 506. 33. & 34
Indulto conferendi beneficia, an gaudeant Cardinales abſentes. 431. 17
Indulto contrauenieus etiam ex eo, quòd Papæ ſe opponit, peccat. 522. 6
Indulto contradicenti pœna indicta, ſi contradictio iuſta ſit, ipſum non afficit. 522. 1
Indulto, quando intelligatur derogatum. 505. 33
Indulta Cardinalium æquata, 366. 5
Indulta, & alternatiuæ ſunt gratiæ fauorabiles. 417. 89
Indulta non ampliant iuriſdictionem. ibid. 90
Indulta non augent ordinariam iuriſdictionem, ſed præſeruant. 459. 95
Indulta ordinaria, & extraordinaria. 417. 92
Indulta ordinaria, quæ ſint. ibid.
Indulta extraordinaria, quæ ſint. ibid. 94
Indulta ordinaria fauorabilia ſunt. ibid. 94. & 95
Indulta extraordinaria odioſa ſunt. ibid. 94. & 95
Indulta plura habent ſeculares Principes. 446. 1
Indulta à Rebuffo non approbata. 418. 101
Indultorum cóceſſio intelligitur ſine tertij præiudicio. 448. 28
Indultorum facultas valde controuerſa. 366. 10
Indultis cum Papa derogat, videtur potius tollere quod conceſſum eſt ex iuſta cauſa, quàm contra. 417. 97
Indultis, ſeu priuilegijs quo modo derogandum ſit. 509. 14
Infamis eſt, qui electionem epiſcopalem pretio corrumpit. 78. 9
Infamis habebatur apud Hebræos, qui e ſynagoga eijceretur, 240. 36
Inferior Epiſcopo, an habere poſſit conferendi poteſtatem. 459. 92
Inferiores Epiſcopo conferre nequeunt, niſi eo permittente. 412. 43
Inferiores Epiſcopo ius conferendi habentes curata beneficia non conferunt, niſi approbentur ab ordinario per concurſum. 483. 13. & 16. cum ſeq.
Inferiores nequeunt colore in veſtibus vti, quo Princeps vtitur. 372. 26
Infideles mutuant nomen, quando baptizantur, & quare. 368. 20
Infinitas euitari debet. 474. 71
Ingreſſi monaſterium ius ſuccedendi non amittunt. 150. 33
Inhibitio non iuri, ſed facto aduerſatur. 524. 2
Inicus Cardinalis Arragonius laudatur. 398. 55. 64
In interitum carnis tradere, quid ſit. 105. 1
Iniuria illata miniſtris Eccleſiæ, vt crimen publicum eſt puniendum. 111. 31
Iniuria verborum Cardin. illata, quo modo puniatur. 172. 48
Iniuriam nulli facit, qui ſuo iure vtitur. 412. 39
In ius vocati olim non venientes comprehendebantur. 103. 42
In ius vocantur hodie per Curſorem, non per vim. ibid.
Innocentius Papa Arcadium Cæſarem excommunicat. 225. 40
Innocentius ſecundus clericis priuilegium canonis conceſſit. 248. 67
Innocentius tertius, Legatum quare in Galliam miſerit. 227. 57
Innocentius tertius Othonem imperio priuauit. 225. 41
Innocentius quartus grauiſſimus canoniſta. 245. 32
Innocentio quarto, & nonnullis alijs canoniſtis non conſtat de clericorum diuina exemptione. 245. 33
Innocentius Papa quartus vir doctiſſimus. 246. 37
Innocentius ſextus, quodnam beneficium electiuum eſſe declarauerit. 463. 30
Inobedientem non ligat homo, ſed Chriſtus per hominem. 238. 26
Inquiſitionem præcedere debet fama. 232. 87
Inſcriptio, & præſentia accuſatoris in cauſis criminalibus requiritur: in mixtis, & ciuilibus ſufficit procurator. 210. 4
Inſcriptio præcedere debet legitimam accuſationem. 232. 87
Inſinuatio facta per æquipollens non valet. 379. 38
Inſinuationi, in donatione an poſſit iuramento renunciari. 343. 88. & 93
Inſtallatio canonicorum pro confirmatione habetur. 463. 27
Inſtitutio canonica eſt, in qua concurrunt ſubſtantialia. 443. 5
Inſtitutio libera, an habeat locum in electiuis. 464. 35
Inſtitutio, vel confirmatio an debeat fieri intra certum tempus. 522. 77
Inſtitutio, verbum, quamlibet diſpoſitionem comprehendit. 463. 33
Inſtitutionis, vel confirmationis negligentia, an poſſit corrigi per temporis præfixionem à Superiore factam, vt eo elapſo ſuppleri ab eo poſſit. 522. 78
Inſtitutum aliquid ex tempore fuiſſe præſumitur, quod alioquin non præſumeretur. 212. 38
Interdicere, ſeu excommunicare, iuriſdictionis eſt. 101. 17
Interdictum generale Epiſcopum non ligat. 187. 74
Inter Apoſtolos vnus præfuit omnibus. 75. 16
Inter Epiſcopos, & ſeculares magiſtratus non eſt æqualis vlla comparatio. 91. 35
Inter Latinos, & Græcos diſſidium in concilio Sardicenſi coortum, & quare. 69. 20
Interpretatio ſecundum ſtylum facienda eſt. 453. 5

INDEX.

Inthroniſtica ſoluuntur abſque periculo. 78. 11
Intruſio, an ſit legitimum impedimentum. 519. 42
Inueſtitura confirmat ius. 443. 6
Intellectus Bullæ Pij quarti, qua tolluntur omnia priuilegia concilij Tridentini decretis contraria. 415. 69
Intellectus can. 1. diſt. 8. 230. 38. cum ſeq.
Intellectus can. lectis, diſt. 63. 213. 44
Intellectus can. vlt. 90. diſt. 4 7. 86
Intellectus can. primæ ſedis, 99. diſt. 370. 22
Intellectus can. ſic quidam, & can. regenda, 10. q. 1. 416. 83
Intellectus can. peruenit, 11. q. 1. ibid.
Intellectus can. terrulas, 12. q. 2. 291. 214
Intellectus can. hinc eſt, 16. q. 1. 449. 8
Intellectus can. quando, 86. diſt. 372. 18
Intellectus can. quanto, 128. de conſecrat. diſt. 4. 264. 88
Intellectus cap. cum dilectus filius, de conſuetud. 449. 8
Intellectus cap. 1. de elect. 457. 68
Intellectus cap. ad hæc, §. in quadam, & cap. vt noſtrum, de offic. Archid. 443. 6
Intellectus cap. bonæ, §. nos igitur, verbo, Cardinalium, de offic. Archypresbyt. 405. 1
Intellectus cap. nouit, de iudic. 226. 54. cum ſeqq. & 83. cum ſeq.
Intellectus cap. vlt. de foro compet. lib 6. 362. 215
Intellectus cap. ego N. ibi, viſitabo, niſi eorum abſoluar licentia, de iureiur. 525. 21
Intellectus §. vlt. cap. cum quidam, de iureiur. 351. 36
Intellectus cap. vlt. de iureiur. 337. 52
Intellectus cap. nulla, de conceſſ. præbend. 522. 81
Intellectus cap. nulli, §. alienationis, de reb. eccl. alien. vel non. 339. 52. cum ſeqq.
Intellectus cap. in aliquibus, 32. §. vlt. de decim. 312. 38, & 317. 69
Intellectus cap. 2. §. priores, de ſtatu monach. 456. 52
Intellectus cap. ſexti de vita, & honeſt. cleric. 249. 76
Intellectus cap. 2. de immunit. eccl. 275. 41
Intellectus cap. per venerabilem, §. rationibus, qui filij ſint legit. 228. 64. cum ſeq.
Intellectus cap. cum ex iniuncto, de hæret. 443 7
Intellectus cap. 5. de cleric. excommunic. vel interd. celeb. 264. 88
Intellectus cap. nemo deinceps, de elect. lib. 6. 485. 15. & 488. 9. & 17
Intellectus cap. vlt de offic. Vic. lib. 6. 437. 95
Intellectus cap. ſi motu proprio, de præbend. lib. 6. 424. 55
Intellectus cap. ſtatutum, de præbend. lib 6. 437. 95
Intellectus cap. vnic. de cleric. coniug. lib. 6. 248. 66
Intellectus cap. 2. de priuileg. in extrauag. 228. 67
Intellectus cap. 12. §. Archidiaconi, & § neminem, conc. Trident. ſeſſ. 24. 481. 4
Intellectus cap. 18. concil. Trident. ſeſſ. 24. 482. 7. & 12
Intellectus cap. 20. §. ad hæc ſeſſ. 24. conc. Trident. 415. 70
Intellectus l. 2. ff. de offic. Proconſ. & Legat. 437. 90
Intellectus l. hæres abſens, ff. de iudicijs. 252. 95. cum ſeqq.
Intellectus l. verum, ff. de minor. 304. 113
Intellectus l. ſi duo patroni, §. Iulianus, ff. de iureiur. 298. 49
Intellectus l. ex conducto, §. 1. ff. locat. & l. ſi merces §. ſi vis maior, ff. eod. 284. 143
Intellectus l. in rem, § ſed & id quod, ff. de rei vind 361. 209
Intellectus l. cum ſponſus, §. in vectigalibus, ff. de public. in rem act. 295. 16
Intellectus l. cum ſtipulatus ſim, 113. de verb oblig. 340. 60
Intellectus l. 1. §. fin. ff. de aqua pluuia arcend. & l. ſi quis diuturno, ff. ſi ſeruit. vind. 298. 46
Intellectus l. 11. §. ſexaginta, ff ad l. Iul. de adult. 324. 27
Intellectus l. 2. ff. de appellat. 324. 35
Intellectus l. omni nouatione, C de ſacroſ. eccl. & l. vnic. C. de priuil. vrb. Conſtantinop. lib. 10. 417. 86
Intellectus l. 1. C. ad exhib. 362. 215. & 218
Intellectus l. 1. C. de ferijs. 325. 36
Intellectus l. ſi quando, C. de inoffic. teſtam. 402. 21
Intellectus l. penult. C. de præſcript. 30. vel 40. ann. 299. 55 cum ſeq.
Intellectus §. ſi tamen alienam, Inſtit. de rer. diuiſ. 361. 210
Intellectus Authent. de mand. Princip. §. ſed neque. 339. 54
Intellectus regul. non eſt obligatorium, de regul. iur. lib. 6. 347. 109
Intellectus reg. qui per alium facit, & 1. 441. 33
Intellectus gloſſæ ad l. 1. §. huius ſtudij, ff. de iuſt. & iure. 352 147
Intellectus verborum, ſublatis impedimentis. 417. 87
Intellectus humanus oculo noctuæ ab Ariſt. cõparatus. 392. 14
Intellectus verborum in indulto, quibuſuis regnis. 448. 28
F. Ioannes Ambroſius Barbauarius ordinis prædicatorum, Caroli Emanuelis, Allobrogum Ducis Theologus, cui auctor in Theologia operam dedit. 252. 147
Ioannes Angliæ Rex parricidij apud Galliæ Regem accuſatur. 226. 55
Ioannes Antonius Facchinettus Tit. S. Quattuor Coronat. S. R. E. Presb. Card. 389. 2
Ioan. Apocalyp 5. & Petri epiſt. 1. c. 2. explicantur. 244. 25
Ioannes Baptiſta Cardinalis Caſtaneus. 389. 2
Ioannes Baptiſta Cardinalis S. Marcelli bonarum artium ſcientia, rerumq. gerendarum vſu clarus. 187. 75
S. Ioannes Baptiſta, quàm ceteros homines antecelluerit. 378. 20
S. Ioannis Baptiſtæ natiuitas, præter Chriſti natiuitatem, tantum in Eccleſia celebratur. ibid. 20
Ioann. Conſt. Patriarcha à Gregorio reprehenſus, quòd ſe vniuerſalem vocaret. 165. 94. & 95
Ioannes Chryſoſtomus graues inimicitias cum Eutropio Eunucho exercuit, & quare. 266. 104
Ioannes Chryſoſtomus verba illa Pauli, per vnam ſabbati, interpretatur diem Dominicum. 323. 8
Ioannes Franciſcus Balbus laudatur, eiusq. error detegitur. 315. 62
Ioannes Hieronymus Albanus Cardinalis ea dignitate digniſſimus. 195. 40
Ioannes Manutius vir doctiſſimus, & omnium ſui temporis ſubtiliſſimus iuriſc. auctoris præceptor. 214. 54
Ioannes Palæologus in duobus concilijs eccleſiæ Græcæ cum Latina vnitatem ſuſcepit. 70. 27
Ioannes primus Papa eccleſias Arrianorum conſecrari iuſſit. 59. 14
Ioannes vigeſimusſecundus Papa reſeruationum communiter auctor habetur. 411. 30 & 35
Ioannes vigeſimusſecundus, & Clemens ſextus Ludouicum Bauarum imperio priuarunt. 225. 41
Ioiada ſacerdos in Athaliam Reginam animaduertit. 222. 14
Ioſephus Ferrerius Referendarius, & Abbreuiator laudatur. 412. 34
Ioſephi Ferrerij Referendarij, & Abbreuiatoris de parco maiori opinio probatur. 496. 27
Ioannes Patriarcha Conſtantinopolitanus, ſe vniuerſalem Patriarcham ſcribebat. 371. 1
Ioſephus Stephanus Valentinus, Epiſcopus Veſtanus laudatur. 223. 20
Ionicus ordo Architect. grauitatem demonſtrat. 5. 6
Iouis adminiſter Augur dictus. 19. 4
Iouino curiali, quòd ad eccleſiam confugiſſet, capitale iudicium remiſſum. 113. 12
Irnerius interpres laudatur. 119. 49
Iſydorus reprehenditur, & quare. 8. 15
Italia à Theoderico Gothorum Rege occupata. 100. 3
Italia & capitis, & ſoli tributo apud Rom. libera fuit. 72. 38
Italia vſucapionis ius proprium aliquando habuit. ibid.
Italici ſoli, & prouincialis differentia. 295. 16
Ita Deos mihi velim propitios, iuramentum eſt. 48. 2
Ita me Deus, aut dij ament, iuramentum eſt. ibid.
Ita viuam, iuramentum eſt. ibid.
Ita ſim felix, iuramentum eſt. ibid.
Iter ad ſepulcra ex immunitate eſt. 39. 21
Iudæi, præter diem ſabbati, alios feſtos dies habuerunt. 323. 9
Iudæorum correctio presbyteris, & diaconis lege lata ab Vuiſigothis permiſſa. 95. 14
Iudæos diſtinguendi auctoritatem Epiſcopis Vuiſigothorum leges dederunt. ibid.
Iudæos inſtructioni, vel iudicio Epiſcoporum ſubducens, legibus Vuiſigothorum puniebatur. 106. 10
Iudex, an ex officio poſſit repellere agentem contra clauſulam irritantem. 504. 19
Iudex à ſuperiori poteſt compelli ad exequendam ſententiam, quam non tulit. 104. 45
Iudex ciuilis de communi clerici delicto intra duos menſes cognoſcet. 109. 11
Iudex clericis iuſtitiam denegans, an iuriſdictionem amittat. 111. 26
Iudex de qualitate iuramenti inter partes controuerſa arbitratur. 337. 34
Iudex delegatus reſpectu delegationis eſt maior Epiſcopo. 186. 57
Iudex eccleſiaſticus, an immediate iuramentum illicitum remittat, ſi iudex laicus prius eum, ad cuius vtilitatem iuratum eſt, coegerit ad illud relaxandum. 357. 157

Iudex

INDEX.

Iudex eccleſiaſticus, quando poſſit laicum in carcerem conijcere. 103. 34
Iudex eccleſiaſticus ad iuriſiurandi remiſſionem eſt competens iudex. 357. 175
Iudex in cauſa acceſſoria, an ſit iudex in cauſa principali. 360 203. cum ſeq.
Iudex in cauſa diuortij,& de dote iùs dicere debet. 361. 206
Iudex iudicis ſententiam rite exequitur, ſi ea de re fuerit requiſitus. 101. 44
Iudex laicus neminem ſine licentia iudicis eccleſiaſtici ab eccleſia extrahere poteſt. 265. 95
Iudex laicus de viuris in quæſtione iuris poterit cognoſcere, ſi per modum exceptionis agatur. 214. 51
Iudex laicus de immunitate iuxta pontificias conſtitutiones iudicium ferre debet, & quare. 258. 21
Iudex laicus nullam ſuper viuris habet iuriſdictioné. 207. 114
Iudex, an negante viro licentiam vxori de agendo circa bona paraphernalia, ex officio eam dare poſſit. 360. 199
Iudex poteſt reijcere proceſſum contra ſtylum, & curiæ conſuetudinem confectum. 425. 60
Iudex priuatus ex priuatorum conſenſu conſtitui non poteſt. 243. 6
Iudex ſecularis eſt incapax iuriſdictionis ſpiritualis. 247. 56
Iudex ſecularis, ſi poſſit fortius reum conuincere, quàm fecerit eccleſiaſticus, non prohibetur, quin contra ipſum inquirat, eumq. puniat. 217. 88
Iudex ſecularis, quoad clericos, pro priuato habetur, 243. 7
Iudex, ſi cauſæ, quæ agitur, non ſit iudex competens, ex præparatorijs an acquirat iuriſdictionem. 362. 11
Iudex vim faciens Epiſcopo ob criminalem accuſationem mulctandus. 80. 33
Iudicis auctoritas, quanta. 82. 9
Iudicis dati iuriſdictio, an tranſeat ad ſucceſſorem. 381. 59
Iudicis præſentia metum incutit. 37. 4
Iudicis præmortui ſucceſſor per omnia cenſetur eodem iure cum defuncto. 379. 44
Iudici ſuſpecto adiungi poteſt Epiſcopus. 79. 25
Iudicem incompetentem, competentem facere poſſunt laici, & quo modo. 243. 4
Iudicem rei ſuæ quemquam eſſe iniquum eſt. 416. 84
Iudices à Martiano Cæſare concilio adhibiti,& quare. 97. 29
Iudices ciuiles ſe de cauſis monialium ingerentes ſunt grauiter mulctandi. 85. 20
Iudices,& cauſarum patroni circa lité iurare tenentur. 124. 7
Iudices feriatis diebus ius olim non reddebant. 47. 12
Iudices, niſi ab Epiſcopo dati, cauſas monialium terminare non debent. 84. 9
Iudices, quando dicantur vices Papæ gerere, ſedemq. Apoſtolicam repræſentare. 415. 71
Iudices, quid facere & in leuioribus, & in grauioribus cauſis debeant. 285. 159
Iudicium, à concilio quid differat. 200. 34
Iudicium à concilio quid differat ſecundum Sanctum Auguſtinum. 200. 35
Iudicium ciuile priuatum, criminale publicum commodum reſpicit. 210. 3
Iudicium deuoluitur ad eccleſiam, vbi aliquid ambiguum, & difficile inter Reges exoritur. 228. 63
Iudicium leuia, concilium grauia crimina iudicat. 200. 34
Iudicium vbi cœptum eſt ſemel,& ibi finem accipere debet. 361. 206
Iudicij ordo in excommunicatione ſeruandus. 101. 17
Iudicio Epiſcoporum, quantum Carolus Magnus detulerit. 100. 7
Iudicia olim ſacerdotibus deorum relicta. 3. 21
Iudicans clericos iudex laicus poteſtate iudicandi priuatur. 111. 26
Iudicialia veteris legis, an poſſint iterum conſtitui, & à quibus. 313. 49
Iudicialia, quæ reſpiciant, & quæ ceremonialia. ibid. 50
Iulianus Apoſtata ſceleſtiſſimus. 29. 12
Iulianus Apoſtata, qualis in ſacerdotes. ibid. 13
Iulianus Apoſtata, quam impius erga nos, ac erga Gentiles quàm religioſus. 33. 5
Iulianus Apoſtata ex monachò clericus factus eſt. 63. 3
Iulius Antonius Sanctorius Card. S. Seuerinæ. 153. 63
Iulius Clarus vir pius,& religioſus. 286. 163
Iulius denarius à Iulio Papa ſecundo ita dictus. 438. 84
Iulius Cardinalis Cananus Iulio tertio Pontifici maximo pluribus nominibus longe chariſſimus. 167. 75
Iulius Feltrius Cardinalis Ruuereus Cardinales Rauennarenſes ſuſtulit. 169. 16
Iulius Ruuereus Cardinalis Vrbinàs Apoſtolicæ dignitatis ſtudioſus. 169. 16
Iulius Ruuer. Hier. Card nepos laudatur. 398. 46
Iulius Salnerius Sauonenſis magnæ ſpei adoleſcens commendatur. 252. 98
Iulius primus Papa Prælatos Orientales propter Catholicos valde incuſat. 69. 18
Iulius ſecundus ciuitates Eccleſiæ iniuſte occupatas Sedi Apoſtolicæ recuperauit. 396. 25
Iulius ſecundus pater patriæ dici debet. 396. 26
Iulius ſecundus Reges Nauarræ regno priuauit, & Hiſpaniarum Regibus regnum donauit. 225. 41
Iuliæ leges, quæ, earumq. latores, qui. 353. 152. cum ſeq.
Iuppiter, Iuno, & ceteri homines, cur dij nuncupati. 2. 10
Iuppiter, Iuno,& reliqui dij gentiũ veri homines fuerunt. 3. 12
Iuppiter nemini iraſcitur. 49. 3
Iurare Deum, quid ſit. 336. 27
Iurare eſt Deum teſtèm allegare. 117. 3
Iuratur neceſſario, cum iuratur ad fauorem, & tutelam veritatis. 350. 129
Iurare per caput familiare fuit Romanis. 49. 2
Iurare per conteſtationem, eſt Deum vocare, per execrationem eſt ſibimet pœnam conſtituere, niſi verum ſit, quod aſſeritur. 338. 43
Iurare verum,& falſum ad aſſertorium, fideliter iurare, & peierare ad promiſſorium pertinet. 337. 38
Iurabant antiqui conceptis verbis. 337. 36
Iuratur efficaciter per haſce formulas, Viuit Deus, Viuit Dominus, Teſtor Deum, Teſtis eſt mihi Deus. 341. 63
Iuratur etiam verbis, quibus is, in cuius gratiam iuratur, præciſe voluerit. 337. 39
Iurandi modus quotuplex ſit. 338. 42
Iurandum eſt de calumnia initio litis. 124. 7
Iurans, an obligetur ad obſeruandum, quæ iurauit, cum contractus, cui appoſitum eſt iuramentum, natura non ſit validus. 356. 166
Iurans contractui per ſe valido ſtare, eum non poterit oppugnare, niſi ſoluto per abſolutionem iuramento. 356. 167
Iurans de redeundo in carcerem, ſi redire nolit, & ad eccleſiam confugiat, an abduci poſſit. 265. 77
Iurans ficte, & ſimulate, an ſit adſtrictus iuramento. 342. 81
Iurans, quamuis laicus, & reus ad obſeruantiam iuramenti cogendus. 362. 215
Iurans ſcienter falſum, an grauius puniatur, quàm qui iuratum non implet. 338. 42
Iurans ſe ſubſidia parentibus negaturum, vt in cap. cum quidam, §. vlt. de iureiur. an debeat abſolui, ſi abſolutionem petierit. 351. 139
Iurans, vxorem ſe ducturum, an teneatur ducere, ſi mulier poſtea fuerit fornicata. 341. 68
Iurantem, an iniuſtum arbitrium obſtringat. 342. 81
Iuratus illicita abſque abſolutione impune iuramentum deſerit, ſi id nulla ex parte ſeruari poteſt ſine detrimento ſalutis æternæ. 351. 140
Iuratus illicita, in foro interiori pœnitentia temeritatem iuramenti an luere debeat. 351. 141
Iuratum metu nulli obſeruationi exponitur. 341. 67
Iurata contra bonos mores naturales an ſeruanda. 348. 113
Iurata non obſeruans ex cauſa periurus non eſt. 124. 19
Iurandum eſt, ſicut proponitur à deferente iuramentũ. 337. 33
Iuramentum, an confirmet actum, ſeu contractum iure ciuili præcipue, aut ſane principaliter propter priuatam vtilitatem minus principaliter,& ſecundario publicam vtilitatem reſpicientem. 352. 143
Iuramentum, an magis obſtringat, quàm pœna. 340. 60
Iuramentum, an formaliter concipiatur tantum per verbum, iuro. 341. 62
Iuramentum, an ſequatur naturam eius contractus, vel actus, cui adijcitur. 341. 64. cum ſeqq.
Iuramentum an ſequatur naturam primordialem actus, cui adhæret, aut accidentalem. 341. 71
Iuramentum, an ſit neceſſarium in concedenda re eccleſiaſtica in emphyteuſim. 282. 130
Iuramentum ad tertij commodum præſtitum non facile remittitur. 357. 173
Iuramentum ad tertij commodum præſtitum, an Papa directe poſſit remittere. 357. 174
Iuramentum, à parte an remitti poſſit. 333. 4
Iuramentum concipere, eſt ad certam formulam exprimere. 337. 35
Iuramentum contra bonos mores præſtitum, an ſit obligatorium. 347. 109.

Iuramen-

Iuramentum contra bonos mores naturales, quale. 347. 112
Iuramentum contra bonos mores præſtitum quando pariat peccatum. 349. 120
Iuramentum contra leges præſtitum nullum eſt. 127. 51
Iuramentum contractui inualido adiectum, an ita operetur, vt contractus validus fiat. 355. 165
Iuramentum de calumnia, ſi deſit ſyndicus, Abbas præſtat. 82. 8
Iuramentum de non expellendo conductore, non obligat locatorem, ſi ille penſiones debitas non ſoluat. 344. 94
Iuramentum de ſeruanda viduitate à Iuſtiniano vetitum. 125. 31
Iuramentum de vno caſu præſtitum, ad aliud an extendatur? 339. 53
Iuramentum, eſſe affirmationem religioſam bene dixit Cicero. 333. 2
Iuramentum eſt perſonale. 382. 65
Iuramentum etiam elephantis terribile. 88. 17
Iuramentum, ex ſe an ſit malum. 350. 128
Iuramentum feriatis diebus præſtari non poteſt. 327. 47
Iuramentum grauius, quale. 124. 8
Iuramentum Hubaldi, de quo B. Auguſtinus. 348. 112
Iuramentum in teſte eſt neceſſarium. 338. 45
Iuramentum iocoſum, an letale ſit, ſi falſum fuerit. 350. 133
Iuramenti militaris formula an eadem ſub Republica Romana, quæ ſub Impp. 334. 10
Iuramentum, niſi ſecum perniciem animæ trahat, aut turpitudini, aut peccato innitatur, ſemper ſeruandum. 358. 180
Iuramentum non debet eſſe vinculum iniquitatis. 127. 51
Iuramentum non eſſe deſinit efficax, quia verbo tantum ſit factum: nec refert, an ſuper re ſacra, necne fiat. 336. 23
Iuramentum non impedit lex ſimpliciter ciuilis, & quare. 349. 120
Iuramentum non obligat iurantem, niſi ex intentione ipſius iurantis. 343. 31
Iuſiurandum omne licitum eſt, per quod voluit quis ſibi iurari. 337. 33
Iuramentum Papam non obligat, quin ſuam iuriſdictionem exerceat. 205. 91
Iuramentum quando ſeruari non poſſit. 346. 107
Iuramentum qualecumque remitti non poteſt ab eo, qui ſuperiorem recognoſcit. 276. 50
Iuramentum quando poſſit remitti ab eo, qui ſuperiorem recognoſcit. ibid. 50
Iuramentum, quid ſit. 333. 1
Iuramentum, quod contractibus adijcitur, regulatur, ſicuti pactum. 341. 71
Iuramentum, quo modo olim præſtaretur. 49. 6
Iuramentorum, quorum alterum de re præſenti, aut præterita, alteram de futura præſtatur, tranſgreſſio an diſtinctam peccati ſpeciem conſtituat. 337. 40
Iuramentum, ſacramentum, vel iuſiurandum dicitur, quidquid diuino adhibito teſtimonio promittimus. 336. 25
Iuramentum, & ſacramentum, ſunt ſynonima. 333. 7. & 15
Iuramentum ſecundum leges præſtitum eſſe intelligitur. 127. 58
Iuramentum ſimplex à ſollemni non differt, quo ad eius valorem. 124. 6
Iuramento ſemper ineſt clauſula, rebus ita ſtantibus, vel in eodem manente ſtatu. 344. 93. cum ſeq.
Iuramentum ſine veritate, iudicio, & iuſtitia eſt periurium. 350. 127
Iuramentũ ſuper quauis ſcriptura deferunt tabelliones. 336. 25
Iuramentum ſuper re ad dignitatem pertinente, an extendatur ad ſucceſſorem. 382. 64
Iuramentum ſupplet probationem in contractibus bonæ fidei. 124. 15
Iuramentum tam ex Pontificia, quàm Cæſarea lege quo modo ſequatur naturam actus, cui adijcitur. 342. 79
Iuramentum tactis rebus ſacris fieri debet. 124. 7
Iuramentum teſtamentarium illegitimum irritum eſt. 125. 20
Iuramentum validius eſt, quam repetitus conſenſus, & quare. 360. 202
Iuramentum, vt dicatur ſequi naturam actus, cui apponitur, attendi debent ea, quæ ex ſubſtantia, vel ex natura, vel ex adminiculis, vel ex ijs, quæ ſunt prorſus extra naturam, hoc eſt ex accidentibus, eidem actui conueniunt. 342. 78
Iuramenti abſolutio de viduitate, ſeu cælibatu ſeruando, ad ſummum Pontificem pertinet. 126. 47
Iuramenti commodum, an ad hæredes eius, in cuius gratiam iuratum eſt, tranſeat. 382. 68
Iuramenti declaratio ad Prælatos eccleſiaſticos pertinet. 125. 21
Iuramenti experientia ex tabellis in fontem palicorum miſſis. 50. 14
Iuramenti finis eſt neceſſitas. vt veritas confirmetur. 350. 128
Iuramenti formula, qua præſtatur iuramentum in dominio Subalpinorum, & Allobrogum Ducis. 337. 40
Iuramenti maxima auctoritas, etiam apud ethnicos. 124. 13
Iuramenti primus comes, an ſit iudicium. 350. 127
Iuramenti remiſſio iudicis ſpiritualis eſt. 125. 22
Iuramenti remiſſio eſt exacte a iudicibus perpendenda. 358. 181
Iuramenti remiſſionis eccleſiaſticus eſt competens iudex. 357. 175
Iuramenti ſubſtantia, & medulla eſt veritas. 350. 131
Iuramento, contractus alteri noxius an confirmetur. 344. 92
Iuramento delato potius quæritur, an iuratum ſit, quàm an debuiſſet deferri. 51. 21
Iuramento fidem non habere irreligioſum. 51. 18
Iuramento non firmantur ea, quæ ob ſui turpitudinem ſunt prohibita. 349. 121
Iuramenta ad religionem pertinent. 48
Iuramenta aliquando prohiberi à ciuili legislatore poſſunt. 125. 29
Iuramenta humanis actibus inſeruiunt. 125. 27
Iuriſdictio, an ſit ſucceſſiua, aut momentanea. 474. 76
Iuriſdictio duplex, & quæ. 103. 41
Iuriſdictio Epiſcoporum etiam à non ſubditis prorogari poteſt. 79. 21
Iuriſdictio Epiſcoporum, quo modo ad Principes tranſlata ſit. 102. 31. & 32
Iuriſdictio iudicio dati, an tranſeat ad ſucceſſorem. 381. 57
Iuriſdictio expirat morte eius, cui fuit mandata nomine proprio. 379. 42
Iuriſdictio mandata dignitati non expirat morte eius, qui obtinebat eam dignitatem. ibid. 43
Iuriſdictio mandata aliena eſt. 100. 11
Iuriſdictio mandata, à quo detur. ibid.
Iuriſdictio mandata quo modo expiret. 384. 93
Iuriſdictio mandata transfert in mandatarium imperium non merum. 104. 42
Iuriſdictio mulierum ad claues non extenditur. 194. 38
Iuriſdictio mulierum adminiſtrationem non excedit. ibid.
Iuriſdictio ordinaria, à quo detur. 100. 11
Iuriſdictio ſine coercitione nulla eſt. 104. 42
Iuriſdictionis ea, quæ ſunt, an in aliena diœceſi poſſint exerceri. 521. 66. cum ſeqq.
Iuriſdictionis iudicialis effectus. 104. 42
Iuriſdictionis voluntariæ actus die feriato initus valet, ſed exercentes peccant. 326. 44
Iuriſdictionis voluntariæ, quæ ſint acta. ibid. 42
Iuriſdictionem à ſemetipſis, non ab Imperatoribus ſacerdotes habent. 100. 10
Iuriſdictionem fori contentioſi Abbatiſſa habet. 194. 36
Iuriſdictionem mandatam qui ſuſcipit, fungitur vice eius, qui mandauit, non ſua. 319. 87
Iuriſdictionem propriam, non alienam habent ſacerdotes. 104. 43
Iuriſdictione mandata, videntur conceſſa omnia, ſine quibus iuriſdictio explicari nequit. 217. 81
Iuriſconſulti plurimi circa tempora Traiani fuerunt. 25. 10
Iuriſconſulti Plinij contemporanei fuerunt. 390. 1
Iuriſconſultorum ſalutandi mos. ibid.
Iuris interpretibus proprium videri velle ſubtiles, & artificioſos. 300. 69
Ius ab actore metimur. 517. 25
Ius accreſcendi non habet locum in contractibus, ſicut interdum in vltimis voluntatibus. 288. 191
Ius apud Græcos aſyla ſtatuendi. 38. 19
Ius ceremoniale mortuum dicitur. 206. 101
Ius canonicum Theologico affine. 67. 3
Ius ciuile etiam ſacra complectebatur olim. 13. 6
Ius ciuile naturæ legem non poteſt ſoluere. 301. 75
Ius ciuile multa naturæ detraxit, ac immutauit, vt hominum fraudes interciperet. 302. 90
Ius ciuile, quo eruditos eſſe Pontifices opus erat, quo modo intelligatur. 13. 6
Ius ciuile, quibus partibus conſtet. 231. 81
Ius ciuile ſolis Pontificibus notum. 26. 3
Iuris ciuilis, & canonici, an eadem ſint principia. 348. 115
Iuri ciuili ſtandum, vbi contrarium non inuenitur ſtatutum iure canonico. 456. 64

INDEX.

Iure ciuili ex iuramento nec oritur, nec tollitur actio. 298. 51
Ius commune conſtituitur in conſimilibus. 444. 17
Ius dicentes ſe contemni pati non debent. 372. 19
Ius diuinum, & Pontificiæ, & Cæſareæ conſtitutiones declarant. 245. 31
Ius diuinum, quod dicatur. 257. 7
Ius diuinum in ſcripturis diuinis habemus, humanum in legibus Regum. 230. 80
Ius diuinum vtilitatis publicæ gratia adiuuari, & ſuppleri opportunis interpretationibus per Romanum Pontificem poteſt, quemadmodum ius ciuile per ius prætorium. 249 72
Ius eſt potentius, quod quis ſuo iure habet, quàm quod alieno. 388. 12
Ius ferri poteſtas gladij dicitur. 222. 12
Ius gladij quælibet hominum legitima ſocietas habet. 101. 23
Ius gladij naturale eſt. 101. 23
Ius gladij neceſſarium eſt. ibid.
Iuris gentium quæ ſunt, aut naturalis, lege ciuili alterari quandoque poſſunt, non tolli. 297. 34
Iuſiurandum, ſacramentum, & iuramentum ſunt ſynonima. 336. 26
Iuſiurandum, vnde dictum ſit, & quare iuſiurandum dicatur. 336. 27
Iuſiurandum contra bonos mores geſtum contractum minime confirmat, nec actum in fauorem publicum prohibitum, & quare. 351. 142
Iuſiurandum duplex, alterum aſſertionis, alterum promiſſionis. 336. 29
Iuſiurandum eſt affirmatio religioſa. 123. 1
Iuſiurandum eſt, quaſi ius ſacrum, quod præſtamus Deo teſte, & iudice. 336. 28
Iuſiurandum habet vim duplicis, ac repetiti conſenſus. 360. 201
Iuſiurandum in ſpecie, l. hæc edictali, C. de ſecund. nupt. an ſit ſeruandum. 344 92
Iuſiurandum vltra id, quod quis facere poteſt, non obligat. 352, 93
Iuſiurandum nullam interpretationem præter iurantis conſenſum patitur. 342. 80
Iuſiurandum plus valet, quàm res iudicata. 51. 20
Iuſiurandum quaſi contractus pars videtur. 341. 70
Iuſiurandum, quo quis ſe certa die ſoluturum obligauit, deinde ſi ei creditor diem prorogauerit, an cenſeatur prorogatum. 340. 58. cum ſeqq.
Iuſiurandum, ſi accipiat interpretationem ſecundum naturam actus, cui apponitur, an augeat obligationem, vel addat tantum religionis vinculum. 342. 79
Iuſiurandum temerarium dicitur, quod eſt illicitum. 351. 136
Iuriſiurandi aſſertionis, & promiſſionis differentia. 337. 37. & 41
Iuriſiurandi formula an aliqua concepta ſit, vel fuerit. 337. 32
Iuriſiurandi vires. & effectus. 346. 108
Ius patronatus apud ethnicos fuit ius, vel officium remunerandæ libertatis. 211. 19
Ius patronatus, an poſſit à laico præſcribi. 315. 61
Ius patron. cum vniuerſitate bonorum diſtrahi poteſt. 151. 45
Ius patronatus delatum monachis epiſcopali conſenſu non indiget 151. 42. & 43
Ius patronatus eſt ſpiritualibus annexum. ibid. 48
Ius patronatus laicorum, an cadat ſub reſeruatione. 517. 29
In iure patronatus laicorum collatio facta à Papa ex certa ſcientia, an teneat. 426. 8
Ius patronatus laicorum, ſi tranſeat ad eccleſiam, quodnam priuilegium conſequatur. 277. 75
Iuri patronatus mixto non facile derogat Papa. 522. 76
Ius patronatus per Epiſcopum gratis concedi poteſt. 151. 46
Ius patronatus quatuor laicis, & vnico clerico relictum, an ſit laicale. 522. 76
Ius patronatus ſolum emi non poteſt, niſi ſimoniace. 151. 45
Iuris patronatus cauſæ à iudice tantum eccleſiaſtico tractandæ ſunt. 210. 9
Iuris patronatus titulus, quo modo debeat conſtare. 211. 26
Iura patronatuum, an per promotionem vacent. 497. 38
Ius iudiciale mortuum dicitur. 206. 101
Ius Italicum omnia priuilegia comprehendit. 72 38
Ius naturale, quare ita dicatur. 206. 100
Ius naturale eſt commune omnibus nationibus. 298. 76
Ius in publicum, & priuatum, ſeu in ſacrum, publicum, & priuatum diuiditur. 26. 2
Ius publicum priuato non tollitur. 126. 38
Ius publicum priuatorum pactis lædi non poteſt. 352. 143
Ius publicum, quid ſit. 26. 2
Ius, vbi non diſtinguat, nec nos diſtinguere debemus. 255. 38
Ius vrbis Romæ iure Italico maius. 67. 38
Iuris ſcientiam habere quilibet præſumitur. 343. 100
Iura Eccleſiæ alienari nequeunt. 110. 11
Iura Impp dicuntur omnes conſtitutiones. 226. 81
Iura realia præſcribebantur l xij. tab. longiori tempore, & quare. 300. 66
Iura realia, ſeu incorporalia dicuntur præſcribi, non viucapi, & quare. ibid.
Iuſtina Auguſta Ariana baſilicas à B. Ambroſio pro hæreticis petijt. 230. 74
Iuſtiniana prima metropolis facta. 74. 9
Iuſtinianæ ciuitates quatuor, aut quinque fuerunt, & quæ, & vbi. ibid. 10
Iuſtinianæ primæ Archiepiſcopo Apoſt. Sedis vices conceſſæ ſunt. ibid. 9
Iuſtinianus canones pro legibus obſeruari ſtatuit. 68. 12
Iuſtinianus clericos omni munere, ac onere liberos eſſe conſtituit. 109. 16
Iuſtinianus clericos, & monachos Epiſcopis iudicandos remittit. 109. 8
Iuſtinianus Imperator primus extra ſchiſmatis neceſſitatem, confirmationem Papæ ſibi, & ſucceſſoribus, aut per ſe, aut per Vigilium Papam vindicauit. 213. 49
Iuſtinianus Imperator, quid de Deo ſenſerit. 392. 9
Iuſtinianus legem Iuliam de fundo dotali ad Prouincias porrexit. 353. & 354. 55. & 56
Iuſtinianus, quo modo Africam gubernauerit. 74. 3
Iuſtinianus, quàm humiliter erga ſummum Pontificem ſe geſſerit. 68. 10
Iuſtinianus res propter nuptias donatas priuilegio auxit, quo fundus dotalis gaudet. 354. 158
Iuſtinianus Romanam Eccleſiam aliarum caput omnium vocat. 68. 10. 11
Iuſtinianus Rom. Pontificem primum locum habere decreuit: Conſtantinopolitanum ſecundum. 68. 14
Iuſtinianus Sanctæ Sophiæ templum magnificentiſſime excitauit. 58. 7
Iuſtinianus ſuſtulit differentiam dominij ex iure Quiritum, & dominij in bonis. 295. 17
Iuſtinianus ſuſtulit differentiam rerum mancipi, & nec mancipi. ibid.
Iuſtinianus tempus vnius anni mutauit in triennium, biennij in decennium inter præſentes, & in vicennium inter abſentes. ibid. 17
Iuſtiniani excommunicatio. 105. 4
Iuſtiniani Imperatoris ſanctio de extrahendis ab eccleſia debitoribus nulla eſt, & quare. 266. 110
Iuſtinus Imperator Ioannem primum ſummum Pontificem adorauit. 88. 15
Iuſtini anathema. 106. 5
Iuſtitia in religione conſiſtit. 133. 10
Iuſtus titulus, & bona fides in omni re eccleſiaſtica deſideratur, alias non præſcribitur. 298. 48
Iuuenalis Poeta, quid de Deo ſenſerit. 391. 9
Iuuenes, & Acolythi idem ſunt. 60. 7

L

LAbarum magnum vexillum. 430. 4
Labarorum præpoſiti quinquaginta fuerunt. 430. 5. vide: Præpoſiti.
Lacedæmonij pœnas luerunt tépli Neptuniani violati. 37. 10
Lacernæ Cardinalium triumphantes eos repræſentant. 174. 73
Læſæ maieſtatis reus eſt, qui de pontificatu, viuente Pontifice, conuenticulum facit. 453. 17
Læſæ maieſtatis reus eſt, qui Cardinalem offendit. 172. 46
Læſæ maieſtatis reus eſt, qui Cardinalem obiurgat. ibid. 47
Laicus criminis reus, an effugiat tribunal iudicis ſecularis, ſi ante perpetratum delictum religionis, vel ſacri ordinis votum emiſerit. 250. 80
Laicus conferens ex priuilegio beneficia, an aliquid tribuat ſpirituale. 447. 13
Laicus Epiſcopi vices, eo etiam mandante, gerere non poteſt. 243. 11
Laicus an Epiſcopi Vicarius eſſe poſſit. 237. 15
Laicus excommunicare non poteſt, & quare. 237. 13
Laicus iudicatus à iudice eccleſiaſtico poteſt de crimine mixti fori, etiam à ſeculari iudice iudicari, & puniri. 217. 84
Laicus ratione iuramenti coram eccleſiaſtico iudice conueniendus eſt. 362. 212

Laicus

INDEX.

Laicus delinquens ſimul cum clerico à quo iudice puniatur, & è contra. 251. 84
Laicus, ſi cum clerico communem habeat cauſam, fori priuilegio gaudet. 251. 85
Laico decimarum ius interdicitur. 314. 54
Laici, an ſpiritualia abſque priuilegio Apoſtolico exercere poſſint. 447. 6. 11. & 13
Laici patroni, beneficia eccleſiæ collegiatæ ex diſpenſatione an conferant. 649. 4
Laici tractare negotia eccleſiaſtica non debent. 318. 84
Laicorum conſtitutiones de ſacris, & ſpiritualibus, ſunt potius deſtitutiones, & deſtructiones. 320. 95
Laicorum iudicium in cauſis Eccleſiæ à Chalced. ſynodo reiectum. 199. 26
Laicis primitiuæ eccleſiæ litigantibus iudex datus ab Epiſcopis. 101. 21
Lambinus vir eruditiſſimus. 336. 22
Laodomia in ara Dianæ interfecta. 37. 7
Laodicea Syriæ, & nomen coloniæ, & ius Italicum habuit. 71. 36
Laſthemia Mantinea Platonis diſcipula. 397. 27
Lateranenſe palatium à Conſtantino Imp. Beato Siluestro traditum. 87. 7
Lateranenſe concilium generale de conſtitutionibus laicorum circa decimas, quid. 320. 95
Lateranenſe concilium ſub Alexandro tertio celebratum fortaſſe non fuit generale. 201. 45
Latrones, graſſatores, agrorumq. depopulatores ab eccleſia iure extrahuntur. 261. 56
Latinus Latinius Viterbienſis Sozomenum fabulæ redarguit. 104. 47
Latinæ libertates à Iuſtiniano abrogatæ. 72. 38
Latini auguria ante Romanos habuerunt. 19. 2
Latini Iuniani, qui. 109. 11
Lauinia Ruuerea præſtantiſſima heroina, præſertim ſcientiarum fama. 37. 37
Laurentius Blanchettus Romanæ Rotæ Auditor laudatur. 445. 21
Beatus Laurentius martyr Beati Sixti ſecundi Pontificis contemporaneus. 368. 25
Laurentius quidam ſepulcri violati reus ad Epiſcopum iudicandus remittitur. 111. 24
Lectiſternia prima qua prærogatiua fuerint à Romanis celebrata. 46. 5
Lectoris ſecundas nuptias iuxta ſacros canones definiuit Iuſtinianus Cæſ. 92. 4
Lectores, qui iuri operam non dederint, auctoritates corpori incluſas abhorrent, & quare. 266. 13
Legatus Papæ omnibus maior eſt. 422. 27
Legatus an eccleſias collegiatas poſſit commendare. 483. 14. & 19
Legatus à latere etiam in poſitiuis non diſpenſat. 207. 111
Legatus à latere abſque ſpeciali Papæ conceſſione, an beneficia conferat. 433. 39
Legatus à latere an beneficia reſeruata conferat. 437. 100
Legatus à latere dignitates maiores, & principales an conferat. 449. 2
Legatus omnia poteſt, quæ Papa ſibi non reſeruat. 422. 29
Legatus, qui poteſt recipere reſignationem ex permutatione, & translatione, an poſſit de beneficijs generaliter, vel ſpecialiter reſeruatis prouidere. 512. 48
Legatus proconſulis, quando dicatur habere iuriſdictionem. 437. 90
Legatus proconſulis, modicā tantum habet coercitionē 221. 7
Legatus proconſulis interdum datus eſt cum gladij poteſtate. ibid. 7
Legatus proconſulis neminem vltimo ſupplicio afficere potuit. ibid. 6
Legati à latere ſoli Cardinales dicuntur. 405. 48
Legati à latere quare ſic dicantur. ibid. 48
Legati an in dignitatibus electiuis ius collationis ſibi reſeruare poſſint. 107. 3
Legati à latere magna poteſtas. 161. 65
Legati deſignati magiſtratus inſignia de latere ſummi Pontificis ſumunt. 45. 48
Legati facultas conferendi an extendatur ad reſeruata. 512. 45
Legati iuriſdictio eſt reſtringenda. 489. 20
Legati ordinarij præſtantiores ſunt. 488. 13
Legato potorio argento, an veniat etiam quod bibendi cauſa paratum erat. 361. 208
Legatum Apoſtolicum viſitans an excuſetur, ac ſi viſitaſſet limina Apoſtolorum. 177. 24
Legatorum Cardinalium maxima eſt auctoritas. 161. 22
Legatorum prouiſiones an veniant appellatione Sedis Apoſtolicæ. 437. 102
Legatorum triplex eſt genus. 161. 23
Legitima cauſa à reſidentia excuſat, etiam ex concilio Tridentino. 74. 11
Lelius Ruuereus iunior laudatur. 38. 45
Leo, & Anthemius, quid de bonis à clericis in clericatu acquiſitis ſenſerint. 111. 34
Leo, & Anthemius pij, & religioſi Imperatores. ibid.
Leo, & Anthemius quaſcumque voluptates diebus Dominicis exerceri noluerunt. 121. 5
Leo œconomum Reuerendiſſimum appellat. 89. 3
Leo Imperator paganiſmum capitale crimen fecit. 54. 8
Leo in concilio Chalcedonēſi vniuerſalis acclamatus. 164. 92
Leo quartus pluralitatem beneficiorum ſuſtulit. 410. 18
Leo quartus, vt ſuis auxilio eſſet, Sarracenis per ſe ipſum occurrit. 275. 44
Leonardus Ruuereus laudatur. 397. 44
Leonora Ruuerea Principum Sabaudienſium regimini præfecta. 397. 39
Leontius Epiſcopus tacite Conſtantinum Imperatorem reprehendit, quòd ſe rerum ſacrarum iudicio immiſcuiſſet. 94. 3
Lenocinium patris, aut domini de filiabus proſtituendis Epiſcopum iudicem habet. 80. 37
Lex an ſine ſcriptura, & ſine publicatione liget ſubiectos 282. 125
Lex Chriſtianorum, lex fidei, & gratiæ dicitur. 205. 93
Lex ciuilis, & humana poteſt ex iuſta aliqua cauſa ab vno in alterum transferre dominium non ſolum vtile, ſed & directum. 298. 42
Lex ciuilis de iuramento diſponens nulla eſt, & quare. 125. 22
Lex ciuilis de iuramento diſponens nulla eſt ob defectum poteſtatis eius, qui eam condit. 358. 183
Lex ciuilis ex iuſta cauſa iuramentum prohibet. 125. 29
Lex ciuilis, an poſſit iuſte dominium priuatum, ab vno in alterum viucapionis, aut præſcriptionis virtute tranſmittere. 300. 74. cum ſeq.
Lex ciuilis tollens directè iuramentum an valeat, prohibens verò indirectè præſtari ad declinandas fraudes an teneat. 358. 185
Lex de ſeruis ab eccleſia abducendis iuſta eſt. 266. 105
Lex diuina principaliter inſtituitur ad ordinandum hominem ad Deum. 257. 8
Lex duodecim tabularum non diſtinguit inter res Italicas, & prouinciales. 300. 68
Lex duodecim tabularum in immobilibus biennium, in mobilibus annum definit. 298. 44
Lex generaliter loquens generaliter intelligenda eſt. 472. 49
Lex humana, iuri naturali an poſſit derogare. 299. 58
Lex humana principaliter inſtituitur ad ordinandum homines ad inuicem. 257. 8
Lex illa Chriſti: ſi peccauerit in te frater tuus, &c. iuriſdictionis eccleſiaſticæ fundamenta iecit. 233. 95
Lex illa, Salus populi ſuprema lex eſto, ſemper fuit iuſtiſſima, & gratiſſima. 302. 83
Lex Iulia de fundo dotali, an extendatur ad res paraphernales 360. 194
Lex Iulia de fundo dotali, an habeat locum, ſi alienatio fuerit iurata. 354. 164
Lex Iulia de fundo dotali, an extendi poſſit ad res propter nuptias donatas. 354. 156. cum ſeqq.
Lex Iulia de fundo dotali plenius declaratur. 353. 154. cū ſeq.
Legis Iuliæ de fundo dotali priuilegia iam iam abuſu noſtrorum temporum incipit obſoleſcere. 359. 188
Lex Iulia prohibens fundi dotalis alienationem bonum publicum intendit. 353. 152
Lex naturalis eſt indiſpenſabilis, & incommutabilis. 348. 114
Lex noua Chriſtianorum libertatis lex eſt. 205. 98
Lex noua indiſtinctè loquens non derogat veteri diſtinctè loquenti. 118. 49
Lex noua non habet ius cæremoniale, nec iudiciale. 206. 102
Lex non iure rogata per Augures tolli potuit. 19. 3
Lex non priuatis, ſed omnium commodo conſcripta eſt. 352. 145
Lex omnis, quæ iuſta eſt, inter ſubditos vim habet, & quare. 302. 85
Legis Pontificiæ officium quale. 349. 120
Lex principaliter ad bonum commune pertinet. 353. 151

I N D E X.

Lex, & Princeps fingere poſſunt expreſſum, quod non eſt: ſecus priuatus. 510. 17

Lex, quæ potuit dominia concedere, eadem & transferre poteſt. 301. 79

Lex, quæ inducit præſcriptionem, & vſucapionem, an ſit iuſta. 301. 85

Lex, qua percutiens clericum excommunicatur ea excommunicatione, à qua non poſſit per alium, quàm per ipſum ſummum Pontificem abſolui, an ſit humana, aut diuina. 246. 42

Lex ſecularis, quæ ſtatuit inſtrumenta publica paratam habere executionem, an habeat locum in clerico. 252. 100

Lex ſecularis, quoad clericos, quando ſit nulla. 275. 38

Lex ſecularis, quando ab eccleſiaſticis impune obſeruari poſſit. 287. 169

Lex ſecularis, quando à clericis poſſit obſeruari. 275. 36

Lex ſecularis, quando in foro eccleſiaſtico poſſit ſeruari. 253. 103

Lex ſecularis vim habet, quando non eſt eccleſijs, & eorum miniſtris damnoſa. 275. 35

Lex ſecularis, ſi de clericis nullam faciat mentionem, an contra eos ſit obſeruanda. 252. 101

Lex ſecularis, ſi ſit generalis, nec damnum ſpeciale inferat clericis, aut eccleſijs, an obſeruanda ſit erga clericos in foro eccleſiaſtico. 253. 102

Lex ſimpliciter ciuilis eſt variabilis, nec impedit iuramentum. 349. 120

Lex ſola Principis voluntate perficitur. 232. 127

Lex ſuapte natura, an ad futurum extendatur. 472. 55

Lex vetus, an ſimul cum noua ſeruanda ſit. 309. 14

Lex veteris teſtamenti Chriſti aduentu expirauit. 257. 6

Lex virtutis eſt non in ferenda, ſed in depellenda iniuria. 275. 31

Lex vſucapionis, & præſcriptionis dura eſt, non tamen iniqua. 302. 92

Legis auctoritas in ijs, quæ iuris ſint, pro veritate habetur. 299. 63

Legis auxilium fruſtra implorat, qui committit in legem. 263. 79

Leges generaliter ad futura prætenduntur. 513. 60

Legis grauiora obſeruanda, alia vero non contemnenda. 309. 10

Legislator ciuilis nullam habet in clericos iuriſdictionem. 248. 102

Legislatoris ciuilis partes, quæ. 125. 26

Legislator ciuilis, an poſſit ſtatuere, ne vnus, aut alter contractus confirmetur iuramento. 358. 185

Legislatores Pontificij aduerſus malæ fidei poſſeſſorem ius vetus in vſum reuocarunt. 303. 98

Legislatores multa contra ſingulorum auctoritatem pro publica ſalute excogitarunt. 302. 84

Legis obſeruantia poſt duos menſes ligat. 513. 57

Legis: ſi ſeruus, C. de his, qui ad eccl. confug. quis auctor fuerit. 266. 104. cum ſeqq.

Legis veteris moralia etiam tempore gratiæ, legis virtutem habent, & quare. 309. 15

Legem ignorantes ligare iniquum eſt. 513. 59

Legem nemo ſibi imponere poteſt, à qua ei non liceat recedere. 346. 103

Lege xij. tabul. Rom. extra Italiam nihil habebant. 300. 68

Leges circa æquales neceſſariæ. 149. 69

Leges Iuliæ viginti inueniuntur. 353. 153

Leges iuſtæ ſunt, quæ fœlicitatem ciuium efficiunt. 352. 146

Leges nouas à quo tempore teneamur obſeruare. 282. 128

Leges, quando dicantur ad priuatam vtilitatem conſtitutæ. 352. 146

Leges vbi deſunt, ſupplent mores. 348. 118

Legum auctores, plerumque eiſdemmet legibus puniuntur. 266. 105

Legum ferendarum poteſtas à iuriſdictione pendet omnino. 275. 39

Legum finis ad commune bonum ſemper ſit. 352. 144

Legum humanarum mutatio, quando à Principe fieri poſſit. 246. 44

Legum Iuliarum latores, qui. 353. 152. cum ſeq.

Legum nomen nullum eſt magis celebre, & frequentatum, quàm Iuliarum legum. 353. 152

Legibus patrijs non obtemperans, mulctandus. 302. 91

Legibus ſecularibus quandoque Romani Pontifices vtuntur in dirimendis eccleſiarum, clericorumq. controuerſijs. 275. 37

Legalia iuſta dicuntur factiua, & cõſeruatiua felicitatis. 352. 145

Leuitæ à vigeſimo quinto ad quinquageſimum annum ſeruiebant. 141. 17

Leuita etiam mater ſacerdotis eſſe debebat. 140. 4

Leuitæ Dauidis, quo modo diſtributi. 141. 19

Leuitæ duos habuerunt auctores. 141. 16

Leuitæ nihil aliud, quàm decimas licite poſſidebant. 317. 74. & 77

Leuitas pro primogenitis accepit Deus. 141. 18

Leuiticæ tribus tantum ſacerdotes eſſe poterant. 140. 3

Leuitarum Moyſis officium. 141. 16

Libellus de plano dari poteſt. 324. 24

Libellus exorciſmorum inſigne. 139. 59

Libellus repudij. 16. 10

Libellus de erroribus Iudæorum in archiuis Epiſcoporum aſſeruari leges Vuiſigothicæ ſanxerunt. 95. 15

Libelli errorum ſacerdotum à Conſtant. in igne proiecti. 87. 9

Libelli porrectio coram Epiſcopo facta, quid operetur. 81. 43 & 44

Libelli porrectio quando præſcriptionem rumpat. ibid.

Liberorum numerus à tutela non excuſat, niſi ſint legitimi. 282. 72

Libelli oblatio, an interrumpat præſcriptionem temporis marito aſſignati ad accuſandum. 324. 28. & 29

Liberius Papa, quòd Conſtantij deſiderio non conſenſerit, noctu Vrbe exportatus. 69. 17

Libri hæretici coram Epiſcopo ſunt comburendi. 81. 36

Liber homo pro debito in ſeruitutem dari non debet. 266. 111

Liber, hoc eſt, Bacchus, quare Deus exiſtimatus. 2. 11

Liberos non ſolum parentibus, ſed & patriæ ſuſcipimus. 344. 90

Libertus patronum, vt patrem, honorare debet. 211. 22

Libertini, qui dicantur. ibid. 16

Libertas, quare inter deas fuerit. 2. 11

Libertas, quid ſit. 211. 14

Libertatis eccleſiaſticæ oppugnatores male mulctati ſunt, 119. 55. & 56

Liberalis eſt, qui dat, quod dare non tenetur. 416. 80

Liberalitas eam exercenti damnoſa eſſe non debet. 504. 9

Lictor à ligando dictus. 17. 21

Lictorum officium, & inſignia. ibid.

Lictor Flamini Diali permiſſus. ibid. 21

Lictorem noluit M. Lucius Druſus. 89. 5

Licentia generalis monacho conceſſa de cõſentiendo electioni de ſe in Epiſcopum factæ, aut faciendæ, non valet. 152. 58

Ligare, & ſoluere Apoſtolis tantum Chriſtus conceſſit. 101. 21

Limina Apoſtolorum, an per nuncium viſitari poſſint. 522. 25

Limina Apoſtolorum olim ægroti viſitare non tenebantur. 525. 14

Limina Apoſtolorum Prælati longe remoti in primitiua Eccleſia ſecundum chyrographum ſuum viſitare tenebantur. ibid. 13

Limina Apoſtolorum, Prælati quando viſitare teneantur. 524. 12

Limina Apoſtolorum præciſe repræſentant Papam. 525. 22

Liminum viſitatio, quare fuerit introducta. ibid. 23

Limina Apoſtolorum, quæ dicantur. ibid. 13

Limina Apoſtolorum ſunt ipſa Romana curia, vbicumque ſcilicet adeſt Papa. ibid. 20

Limina Apoſtolorum viſitandi remitti obligationem intelligitur à ſummo Pontifice, qui viuit, non ab Apoſtolis, qui mortui ſunt. 525. 21

Limina Apoſtolorum viſitando, Epiſcopi quid facere teneantur. 526. 26. 27. & 28

Liminum Apoſtolorum viſitatio in deſuetudinem cum abijſſet, à Zacharia Papa reuocata eſt. 525. 16

Liminum Apoſtolorum viſitatio iuramento, quod Papæ primitus à Prælatis præſtatur, includitur. ibid. 17

Liminum Apoſtolorum viſitatio, quando ortum habuerit. ibid. 13

Liminum viſitatio ſub Apoſtolis, non ſub Papa, quare poſita ſit. 526. 31. & 35

Liminum viſitationis forma ex conſtitutione Sixti Papæ V ibid. 27. & 28

Lineæ tunicæ, etiam Cantoribus ab Agrippa conceſſæ. 142. 22

Litaniæ cum orationibus, & cruce fieri debent. 95. 17

Litaniæ laicis à Iuſtin. vetitæ. 89. 17

Litaniæ laicis cum clericis permiſſæ. ibid

Lis nulla ab initio inter clericos eſſe poterat, & quare. 233. 96

Lites diebus Dominicis agitari vetuit Theodoſius. 120. 1. & 4

Lites olim depoſito ſacramento, hoc eſt, pecunia, terminabantur. 335. 19

Litium breuitati non eſt adeo ſtudendum, vt neceſſariæ probationes, & defenſiones prætereantur. 326. 40

Litigan-

Litigantibus iudicium Epiſcopi eligendi poteſtatem fecit Theod M Cæſ 100. 6
Litteræ contra ſtylum curiæ confecta falſitatis ſunt ſuſpectæ. 425. 62
Litteræ executoriæ adhuc in vſu ſunt. 411. 32
Litteræ monitoriæ, & præceptoriæ hodie non ſunt in vſu. ibid. 33
Litteræ monitoriæ Papæ,quid operentur in beneficijs. 411.26
Litteræ Papæ ad Epiſcopos de prouidendo triplices. ibid. 28
In litteris Papæ nulla dictio diuidi debet. 390 6
Litteræ Pontificiæ,quæ hiſce verbis carent,ſeruus ſeruorum Dei, an ſint ſuſpectæ. 373. 24
Loca auctoritate Epiſcopi erecta ad profanos vſus redire nequeunt,& quare. 259. 30
Locatio eius eſt naturæ,vt nullum in conductorem transferat dominium. 284. 144
Locatio perpetua alienationis verbo continetur.279.92. & 93
Locatio quando dicatur alienatio. 484.7
Locationis,& emphyteuſis differentia. 280. 145
Locus iudicis,an actoris attendi debeat in ferijs obſeruandis. 328. 56
Locus pro dignitate aliquando intelligitur. 382. 70
Locus, quando præſumatur conſecratus, & Epiſcopi auctoritatem interueniſſe. 456. 58
Longa poſſeſſio nec titulo, nec bona fide indiget. 71. 30
Longobardi Imperatoribus moleſti. 55.|15
Lucæ cap.26. ibi, reconde gladium in vaginam, ex diuerſis Theologis explicatur. 222. 18
L. Albinius, quam fuerit erga ſacras perſonas religioſus. 28. 2
L. Furius Dictator Iunoni Monetæ ædem vouit. 43. 25
Lucretia, cur ſe ipſam interfecerit. 16. 9
Lucretia Ruuerea laudatur. 397. 38
Lucullus dictus, quòd votas decimas perſoluerit. 35. 11
Ludouicus Balduinus auctoris amicus laudatur. 316 64
Ludouicus Madrutius Cardinalis. 153. 63
Lugdunenſes, & nomen coloniæ, & ius Italicum habuerunt. 71. 36
Luna temporalibus: Sol ſpiritualibus comparatur. 197. 1
Luithprandus Longobardorum Rex. 394. 5
Lux veritatis per Petrum vniuerſum orbi vniuerſo affulſit. 160. 47

M

MAcedones percuſſi ob templum violatum. 38. 15
Magiſtratus à Deo conſtituti. 234. 104. & 105
Magiſtratus abſque Augurum auctoritate nihil gerere, aut domi, aut militiæ poterant. 19 3
Magiſtratus ciuilis, an poſſit cogere partem ad relaxandum iuramentum illicitum. 357. 176
Magiſtratus eſſe debet, qui iudicare iubet. 262. 217
Magiſtratus ethnici profeſſi ſunt pactorum obſeruantiam. 504. 14
Magiſtratus iudicabant Pontifices. 26. 7
Magiſtratus plebeij auſpicatò non creabantur. 20. 19
Magiſtratus, & populus Rom. vota nuncupare conſueuerunt. 42. 20
Magiſtratus Romani fuerunt,qui vocationem, non prehenſionem habebant. 99. 3
Magiſtratus Romani non iudicabant, ſed dabant iudices, & ſententias datorum iudicum executioni mandabant. 362. 216
Magiſtratus Rom. tempore Diocletiani ius dicere cœperunt. 362. 218
Magiſtratum, & dignitatem quamuis adimere potuerunt Romanorum Pontifices. 27. 9
Magna de Cardinalium ſapientia præſumuntur. 171. 36
Magis,& minus non faciunt quid differre ſpecie. 227. 58
Maieſtatis reus, an eccleſia educi poſſit. 261. 58
Maieſtatis reus eſt,qui ad eccleſiam fugientem,inde abſtrahit. 112. 5
Maioranus Cæſ. ante quadraginta annos ætatis earum velari moniales vetuit. 84. 2
Maioranus Cæſ. quid in fauorem monialium ſtatuerit. 84. 1
Maior poteſtas deſideratur in auferendo, quam in conferendo ordine. 441. 36
Maior quattuordecim annis quandoque excommunicare poterit. 237. 6
Maior vigintiquattuor interdum excommunicare non poteſt. 237. 7
Maiorum reſpectu prohibitio alienationis tenet. 388. 6
Maiores, & ſacros ordines ſoli Epiſcopi conferunt. 440. 25
Maius trahit ad ſe minus. 516. 7
Mala fides auctoris,bonæ fidei emptori an noceat. 304. 106
Mala fides non eſt ſemper cum rei alienæ poſſeſſione 303 103
Malæ fidei poſſeſſor nullo vnquam tempore præſcribit. 303. 102
Malæ fidei poſſeſſores ſunt potius puniendi,quàm defendendi 303. 99
Malæ fidei præſumptio, an purgari poſſit poſſeſſione triginta annorum. 303. 99. cum ſeq.
Malefici, diuinatores, & ſortilegi capite, & bonis iure ciuili puniuntur. 216. 75
Maleficia vt coerceantur, tria ſunt neceſſaria. 231. 86
Malitia Iudæorum. 137. 7
Mamercus Aemilius Dictator à Trib. plebis creatus Augurum permiſſu. 20. 14
Mancipatum plus eſt, quàm venditum. 295. 15
Mancipare pro vendere accipiebatur. 295. 14
Mancipatio, quid ſit. 295. 13
Mancipium ideo dictum, quòd de manu hoſtium captum ſit. 372. 9
Mancipi res,& nec mancipi,quæ dicerentur. 294. 7. cum ſeqq.
Mancipi,& nec mancipi appellatione,quæ veniant. 294. 8
Mancipi res dictæ ſunt omnes,quæ abalienari poſſunt. 295 10
Mancipia in bello capta ſub corona vendebantur. 45. 12
Mancipia partes fundorum ſunt. 115. 9
Mancipia ruſtica, veluti immobilium prædiorum membra ſunt. ibid.
Mandatum Apoſtolicum incertum, executioni an mandari debeat. 434. 55
Mandatum Apoſtolicum, niſi alicui dirigatur, nihil valet. 379. 41. & 42
Mandatum de prouidendo de perſonatu, aut dignitate, an comprehendat perſonatus,& dignitates electiuas. 461. 4
Mandatum illud Chriſti: ſi peccauerit in te frater an pertineat ad crimen merè eccleſiaſticum, & ad iudicialem cauſæ cognitionem. 232. 94
Mandatum Principis,niſi per ſcripturam nō probatur. 434. 55
Mandatum reuocatum non operatur, quin acta ante reuocationis notitiam rata non ſint. ibid. 62
Mandati,& præcepti differentia. 257. 13
Mandatam iuriſdictionem habens, quamquam minor Epiſcopo, ipſum excommunicare poteſt. 136. 57
Mandata inferiorum Papæ,& Imperatore talia ſunt, vt parem vim habeant teſtes, & inſtrumenta. 434 56
Mandata legis diuinæ, quæ dicantur. 257. 13
Mandata iuriſdictio eſt,etiam, quæ à Legato Principis datur. 100. 11
Mandatarius mandantis iuriſdictione vtitur. ibid.
Manſus olim, hodie beneficium eſt. 410. 21
Manſus, quid ſit. 410. 13
Manſus vnicuique eccleſiæ aſſignatus fuit. ibid. 14
Manuale beneficium,an fieri poſſit per conſuetudinem irreuocabile. 456. 52
Manuale beneficium poſſidens, an poſſit ſe iuuare regulis de annali, & triennali. ibid. 35
Manuale beneficium,an dici poſſit beneficium eccleſiaſticum. ibid. 40
Manualia beneficia,ſi dentur in titulum, an comprehendantur ſub reg. de publicand. ibid. 35
Manualia beneficia, an vacent per obitum, & motionem. ibid. 36
Manualia beneficia,an poſſint reſignari. ibid. 36
Manualia beneficia, an poſſint eſſe perpetua. ibid. & 39
Manualia beneficia etiam à Papa conferuntur. ibid. 90
Manualia beneficia,an veniant in reſeruatione. ibid. 38
Manuel Comnenus Cæſ. nonnullos dies, quo modo dimidiauerit. 121. 17
Manuel Comnenus alios feſtos dies adiunxit decretis à ſuis prædeceſſoribus. ibid. 16
Manumiſſio alienationis verbo continetur. 279. 93
Manumiſſio, an ſit alienatio. 486. 8
Manumiſſio coram Epiſcopo facta, quid operetur. 81. 44
Manumiſſio eſt de manu datio, & quare. 211. 17. & 18
Manumiſſionis beneficium eſt inæſtimabile. ibid. 20
Manumiſſi, qui. 109. 11
Maſculinum concipit fœmininum. 193. 20
Margarita Biturigum Duciſſa, Henrici ſecundi Galliarum Regis ſoror. 399. 60
Marcellus Honori, ac Virtuti votum fecit. 41. 7
Marcellus Romanus Pontifex antea S. Crucis in Hieruſ. Cardinalis Ceruinus dictus. 399. 59

Marcellinus Papa thura idolis adolenit. 203. 68
Marcus Antonius Columnius Card. laudatur. 387. 1
Marcus Antonius Marſilius Columnius, Salernitanus Archiepiſcopus. 272. 3
M. Aurelius Philoſophus omnia crimina minore ſupplicio puniebat, quàm legibus plecti ſolent. 285. 160
Marcus Poplicolæ frater, quid finxerit, vt dedicantem fratrem templum, pollueret, ac dedicatione auerteret. 9. 20
Marcus Terentius Varro à Cicerone pluribus laudatur. 392. 15
Mare magnum religioſorum regularium. 149. 16
Mars vigila, cur diceretur. 22. 10
Maris aræ humiles. 5. 8
Martianus Cæſ. concilio interfuit ad fidem confirmandam, non ad potentiam oſtendendam. 96. 25
Martian. Cæſ. clericos Conſtantinopolitano Patriarchæ iudicandos reliquit. 108. 4
Martianus Cæſ. concilium Chalcedonenſe Leone Pontifice monente indixit. 97. 28
Martianus Cæſ. Princeps religioſiſſimus. 96. 25
Matresfamilias apud Gellium, quæ. 16. 6
Mater filium in poteſtate non habet. 149. 24
Mater ſola, patre non contradicente, filium offerre monaſterio poteſt. 149. 26
Matris magnæ ſacerdotes, quo priuilegio donati. 29. 14
Matre prohibente, filium impuberem ingredi monaſterium, non ingredietur, etſi pater conſentit. 149. 24
Matresfamilias fuerunt, quæ per coemptionem in manum conuenerant, quæ vſu, aut farreatione, minime. 16. 3
Matronarum Romanarum erga patriam pietas. 35. 12
Matrimonium, an ſit ſimplex, vel nuda donatio, vel mutua pactio. 339. 47
Matrimonium, an ex ſolo conſenſu æſtimetur. 339. 50
Matrimonium metu, aut vi iuratum, an ſit obſeruandum. 343. 83
Matrimonium ex ſolo conſenſu iudicatur. 435. 72
Matrimonium ſpirituale inter quos contrahatur. ibid.
Matrimonium ſpirituale, an proprie inter beneficiatum & beneficium, ſicut inter Epiſcopum, & eccleſiam dicatur. 435. 67
Matrimonium ſpirituale eſt ſimile legitimo matrimonio, quod inter virum, & vxorem contrahitur. ibid.
Matrimonium ſpirituale eſt in electione initiatum, in confirmatione ratum, in conſecratione conſumatum. ibid. 68
Matrimonium, vt legitimum ſit, quo modo contrahatur. ibid. 73
Matrimonia contrahere, abſque dotalibus inſtrumentis in maximis dignitatibus conſtitutos vetuit Iuſtinianus, præterquam ſibi ſubditis barbaris. 215. 62
Materia, de qua agitur, inſpicienda eſt, vt intelligi poſſit diſpoſitio. 382. 63
Materia odioſa ad duo videtur reſtringi. 498. 49
Materia, quando dicatur fauorabilis. 454. 28. cum ſeqq.
Materia ſi ſit fauorabilis, extenſio etiam ſit in correctorijs. 454. 29
Materiæ ſubiectæ verba dubia aptantur. 474. 74
Matthæi cap. 18. ſi peccauerit in te frater, &c. explicatur. 231. 83. cum ſeq.
Matthæi cap. 22. ibi, reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, &c. explicatur. 229. 72
Matthæus Euangeliſta, etiam Leui dictus. 378. 22
Mauritius Imperator Romæ ſubuenit. 55. 15
Maximis ciuitatibus, qui præfuerunt, Primates dicti ſunt. 75. 13
Medianum eſt via communis ad diuerſas cellas. 64. 12
Mediolanenſis collegij opinio in præſtanda penſione, ſi fructus rei emphyteuticæ fuerint deperditi. 284. 146
Mediolanenſis eccleſia Cardinales habet. 169. 18
Mediolanenſis praxis, quo ad cognitionem clericatus, improbatur. 247. 59
Melchiſedech Sacerdoti Abraham decimas dedit. 308. 3
Melchior Peletta, vir optimes, Chryſopolis Epiſcopus, Taurinenſis Archiepiſcopi Suffraganeus. 217. 83
Mendicantes fratres bona ex priuilegio poſſident. 148. 11
Mendicantes potius ſocij ſunt, quàm monachi. 148. 8
Mendicantes ſolitudinem defugiunt, & quare. 148. 8
Mendicantes, ſicut monachi, grauibus votis obſtringuntur. 148. 9
Mendicantibus mendicitas votiua. 148. 9
Menſis cœptus ſub reſeruatione Papæ, in eadem perſeuerat vſque ad finem, etiam Epiſcopo ad diœceſim redeunte. 517. 22
Menſes in quibus ordinarij beneficia conferre poſſunt. 416. 77
Menſes, qui ſint, in quibus confert Papa, & in quibus alij Prælati. 516. 2. & 3
Menſuras, ſicut rerum pretia loci conſuetudo conſtituit. 260. 44
Mens, quæ inter deos fuerit. 2. 11
Menti votum a Romanis factum. 42. 10
Mercatores, ſeu campſores, quos fallitos vocant, eccleſia abduci poſſunt, & quare. 267. 113
Merum eſt, quod nulli rei eſt commixtum. 210. 1
Merum imperium eſt habere gladij poteſtatem. 15. 24. & 17. 24. & 221. 10
Merum imperium, quale. 210. 2
Metellus Conſul ſeorſim ſimulacra Honoris, & Virtutis dicauit, & quare. 24. 5
Metellus Pontifex maximus, ne Poſthumius Conſul, & Flamen Martialis in Prouinciam iret, prohibuit. 17. 20
Metrocomia mater vicorum. 75. 12
Metropolis gentis, & populi caput eſt. 74. 7
Metropolis mater vrbium. 75. 12
Metropolitanus, & Archiepiſcopus idem ſunt. 76. 21
Metropolitano, & Patriarchæ nec in ſua Prouincia crux præfertur, ſi inibi aut Papa, aut eius Legatus adſit. 166. 111
Metropolitani, cum ab eccleſia ſua diſcedunt, teſtimoniales litteras Patriarcharum iure ciuili habere debent. 79. 14
Metropolitani intra tres menſes pallium ſuſcipere tenentur. 164. 86
Metropolitani, & Patriarchæ nec ſemper, nec vbique pallio vtuntur. 166. 111
Metropolitani pallium negligentes, dignitate priuantur. 164. 86
Metropolitani pallium non habentes, Metropoliticum ius non exercent. ibid. 88
Metropolitani Primatibus inferiores. 75. 13
Metropolitano, & Patriarchæ, niſi in ſua Prouincia, crux non præfertur. 166. 111
Metropolitanum Archiepiſcopo inferiorem videri ait Cuiacius. 76. 18
Michael Bonellus Cardinalis Alexandrinus. 153. 63
Michael Palæologus eccleſiarum Græcæ, ac Latinæ concordiam amplexus eſt. 70. 27
Michael Palæologus, quæ Rom. Pontifici obtulerit. ibid. 29
Michael Palæologus Conſtantinopolitanus Imper. concilio Lugdunenſi interfuit. 225. 49
Michaeli Palæologo imperium Græcum confirmauit Gregorius decimus. 225. 48
Milites pœna mortis mulctabantur, qui duces, inſigniaq. deſerebant. 334. 10
Milites, quo modo olim iuraſſent. 334. 10
Milites ſolui ſacramento dicunt Iuriſconſulti. 334. 15
Milo templi violator ſe ipſum miſere lacerando perijt. 37. 8
Minerua ſuum templum violatum vlta eſt. 37. 9
Mineruæ templum apud Tegæatas cōfugientibus tutiſſimum. 37. 11
Minor affectionis reſpectu eſt reſtituendus. 387. 3
Minor, an reſtituatur aduerſus præſcriptionem temporariam. 296. 25
Minor ſine decreto iudicis vendere non poteſt. 289. 199
Minorem in maiorem habere ius non decet. 244. 21
Minores de obſeruantia in communi bona non poſſident. 148. 12
Minores ordines conferre etiam poſſunt Abbates, & quibus. 440. 23
Minores 20. annis, quo modo alienare poſſint ex decreto Senatus Pedemontani. 359. 192
Minorum ciuitatum Prælati Epiſcopi dicti ſunt. 75. 13
Minorum prædia, quæ ſub tutela, & cura ſunt, quando diſtrahi poſſint. 290. 206
Miniſtri omnes ſacri clerici dicuntur. 142. 28
Miniſtri ſacri legis veteris, qui. 140. 1
Miſſa non celebratur, vbi infideles humati ſint. 138. 19
Mithra Deus Perſarum. 2. 9
Mitra Abbatis quid differat ab epiſcopali. 190. 36
Mitius ex præſumpto, quā ex vero crimine agendū eſt. 453. 19
Mixta delicta, quæ ſint. 210. 3
Mixtum eſt, quod non eſt merum. ibid. 1
Mixtum imperium, quale. ibid. 1
Mobile, & immobile, quid ſint. 289. 195
Mobiles res facilius, quàm immobiles conſumuntur. 297. 31
Mobilia, & immobilia dicuntur reſpectu loci. 289. 197
Mobilium rerum vilis, & abiecta eſt poſſeſſio. 297. 30

Monacha-

INDEX.

Monachatus abſtergit maculas, quo ad ordines, non quo ad dignitates. 150. 30
Monachiſmus pro morte habetur. 64. 14
Monachus Abbati potius, quàm Epiſcopo obedire tenetur. 152. 54
Monachus de acquiſitis poſt ingreſſum in monaſterium teſtari non prohibetur, & quo modo. 65. 17
Monachus, an retinere penſionem poſſit. 497. 44
Monachus, an ſit capax tituli beneficij regularis. 455. 48
Monachus à quo coercendus. 153. 71
Monachus Cardinalis creatus habitum non mutat. 152. 63
Monachus electus Epiſcopus à Papa licentia ſui ſuperioris non indiget. 152. 59
Monachus electus Epiſcopus à Papa à regula ſoluitur. 152 60
Monachus electus Epiſcopus, quando electionis iure cadat. 152 57
Monachus Epiſcopus Abbati obedire non tenetur. 153. 64
Monachus Epiſcopus ad morale vinculum ſuæ Regulæ Statutorum tenetur. 153. 67
Monachus Epiſcopus à geſtatione habitus, atque à ſubſtantialibus votis non abſoluitur. 152. 60
Monachus Epiſcopus à pœnis ſtatutorum ſui ordinis liber eſt. 153. 68
Monachus Epiſcopus coactioni legali non eſt ſubiectus. 153 68
Monachus Epiſcopus errat, rocchettum deferendo. 152 60
Monachus Epiſcopus non peccat, ſi carnes comedat die Veneris, in qua Natalem Domini cadere contingat. 153 76
Monachus Epiſcopus Religionis Regulis, & Statutis obedire tenetur, cum Epiſcopale miniſterium non impediunt. 153. 65
Monachus etiam illegitimus ab Epiſcopo ſui loci rite ordinatur. 150. 29
Monachus eſt capax iuris ſpiritualis. 449. 9
Monachus habet ius legitimarum hæreditatum. 65. 18
Monachatus idem, quod diſpenſatio. 150. 31
Monachus in cauſis non criminalibus Epiſcopo non ſubijcitur. 153. 75
Monachus in forma iudicij ab Epiſcopo, in forma regulæ ab Abbate iudicandus eſt. 153. 72
Monachus in minoribus ab Abbate, in grauioribus ab Epiſcopo corrigendus eſt. 153. 73
Monachus inſcio, aut contradicente Abbate, electioni Epiſcopatus de ſe factæ non poteſt conſentire. 152. 56
Monachus inuito Abbate Epiſcopi cubicularius eſſe poteſt. 152. 54
Monachus nec velle, nec nolle habet. 152. 56
Monachus, niſi ſciente Abbate, iurare non poteſt. 153. 76
Monachus non eſt, niſi ſpontaneus. 149. 17
Monachus ab omni onere, & munere immunis. 154. 78
Monachus otioſus latro eſt. 63. 9
Moachus propria auctoritate ad ſtrictiorem Regulam tranſire poteſt. 150. 35
Monachus, quare cum Epiſcopo extra monaſterium cohabitare poſſit. 152. 54
Monachus, quòd inuito patre ingreſſus ſit monaſterium, vt ingratus non poteſt exhæredari. 65. 19
Monachus, quo modo perdat iura ciuitatis. 150. 28
Monachus, quando teneatur Epiſcopo electum præſentare. 151 43
Monachus ſolitarium ſignificat. 63. 6
Monachus ſtudens mutuum licite contrahit vſque ad moderatam ſummam. 152. 51
Monachus bona acquiſita primo monaſterio ad ſecundum non trahit. 151. 38
Monachus tranſlatus fructus, non proprietatem ad ſecundum monaſterium ſecum trahit. 151. 40
Monachus tranſiens ad alium ordinem, quæ iura circa bona ſecum trahat. 150. 37
Monachus Vicarius Epiſcopi eſſe poteſt. 152. 53
Monachi Abbatem eligunt. 82. 1
Monachi beatiſſimi, ſanctiſſimi, religioſiſſimi, ac reuerendiſſimi dicti. 89. 3
Monachi, & clerici eandem habent immunitatem. 65. 14
Monachi coram Epiſcopo ſunt conueniendi. 65. 20
Monachi donatio, quo modo pereat. ibid. 15
Monachus, quo modo teſtari poſſit. ibid 16
Monachi factionem teſtamenti habent. ibid. 13
Monachi feudum non dant. 82. 10
Monachi, ac eorum Prælati olim presbyteris obedierunt. 148. 3
Monachi immunitatem habent. 64. 12
Monachi iuramentum, quando non valeat. 153. 78
Monachi labore ſibi, & egenis victum olim parabant 63. 8
Monachi latitantes, quamuis comprehenderentur, teſtamenti factionem retinebant. 64. 10
Monachi ex libello in ius non ſunt vocandi. 109. 9
Monachi meliores Abbatem eligunt. 82 2
Monachi cum monialibus conuiuere nequeunt. 194. 24
Monachi Nazaræis olim ſimiles. 148. 4
Monachi non habuerunt certam Eccleſiam. 63. 4
Monachi ex curialibus facti non ordinabantur clerici. ibid.
Monachi nunquam matrimonium contraxerunt. ibid. 3
Monachi officium plangere, non docere eſt. 151. 50
Monachi olim clerici non fuerunt. 63. 2
Monachi primi, quales. 63. 6
Monachi poſſunt curam animarum presbytero tradere. 151. 41
Monachi quinque modis Eccleſias habere poſſunt. 151. 42
Monachi in regularibus Abbati magis, quàm Epiſcopo obediunt. 189. 13
Monachi ſecularia beneficia, etiam curata, obtinere nequeūt. 151. 49
Monachi ſecundum Iuſtinianum ab Anachoretis, & Heſycaſtis differunt. 64. 11
Monachi verbum etiam monialem comprehendit. 193 20
Monacho ſi indulgeatur, vt habeat beneficium, an id repugnet voto paupertatis. 455. 44
Monacho, an licitum ſit habere peculium ex iniuſta adminiſtratione. 455. 46
Monachum ad ciuile tribunal trahentes mulctandi ſunt. 65. 21
Monachum cogentes ad ciuile tribunal ab Epiſcopo in carcerem conijci poſſunt. 65. 22
Monachorum bona ad monaſterium, in quo degunt, tranſit, excepta Falcidia. quæ liberis ſuffragatur. 64. 14
Monachorum pœna eſt ſeparatio, clericorum purgatio. 63. 6
Monachorum propria ſolitudo. 148. 8
De Monachorum vtriuſque ſexus collocatione Epiſcopalis cura eſt. 84. 6
Monachis ingreſſus in ciuitates, permiſſus olim, ſi lites haberent. 64. 10
Monachis non redeuntibus ad munia patria obeunda, bona adimebantur. 64. 10
Monachos ſimul cohabitare, & viuere voluit Iuſtinianus. 64. 11
Monaſterium eſt Abbatis territorium. 452. 6
Monaſterium non ædificatur, niſi locum dedicet Epiſcopus. 58. 12
Monaſterium, proprie quid ſit. 452. 2. & 4
Monaſterium vtrique ſexui deſeruire nequit. 194. 24
Monaſterij appellatione, an veniat Prioratus. 452. 3
Monaſterium quomodo accipiat curia Romana. 452. 4
Monaſterio oblatus non debet retrahi ad ſeculum inuitus, poſtquam adoleuerit. 149. 23
Monaſteria, an dicantur carere conuentu, ex eo, quòd carent conuentuali obſeruantia. 457. 73
Monaſteria Conuentum habentia Papæ ſunt reſeruata. 458. 80
Monaſteria duplicia vetita. 84. 5
Monaſteria non dicuntur habere Conuentum, niſi tres habeāt Monachos, vel duos ex ſpeciali ſtatuto. 457. 72
Monaſteria, & prioratus regularium, communi Eccleſiæ vocabulo an comprehendantur. 454. 24
Monaſteria, quæ dicantur eſſe conſiſtorialia. 458. 82
Monaſteria quæ ſint, quæ conuentum habere dicantur. 456. 62
Monaſteria, quæ ſint, quæ prouidentur in conſiſtorio. 452. 7
Monaſteriorum frequentatio ex Concilijs vetita. 194. 24
Monialis corrupta in arctius monaſterium traditur. 85. 14
Moniali inteſtata ſine conſanguineis decedente, eius bona monaſterio applicantur. 85. 10
Monialem velantes ante quadraginta eius ætatis annos quo modo mulctandi. 84. 3
Moniales Abbatiſſis, ſicut monachi Abbatibus obediunt. 85. 21
Moniales ciuitates circuire nequeunt. 84 8
Moniales Monaſterium egredi non debent. ibid. 8
Moniales per procuratorem negotiari poſſunt. 193. 23
Moniales poſſunt per procuratores litigare. 85. 11
Moniales poſſunt teſtamentum condere. 85. 20
Moniales ſeorſum viuere nequeunt. 193. 24
Moniales violare, aut rapere, aut ſollicitare capitale eſt. 85. 14
Monialium corruptor quot peccata committat. 193. 23
Monialium, & clericorum eadem electio. 84. 4

Monialium dignitas, & candor. 83. 1
Monogamia apud Chriſtianos celeberrima. 126. 44
Monogamus Deum, non mundum cogitat. 126. 46
Montis Regalis ciuitas Taurinenſis ſuffraganea. 399. 66
Monumentum Chriſti magno ſumptu, & ornatu illuſtratum. 57. 5
Mos etiam brutis quandoque applicatur. 347. 111
Mos in animi indicio conſiſtit, & à conſuetudine incrementum capit. 347. 110
Mos differt à conſuetudine. 347. 109
Mos, quid. 347. 109
Mos ſignificat quandoque propenſionem quandam naturalem ad aliquid agendum. 347. 112
Moris exempla quamplurima. 348. 117
Mores Canonici, Ciuiles, & naturales appellantur, & quare. 347. 112
Mores quandoque leges in ſuam poteſtatem trahunt. 348. 118
Mores ſimpliciter conſuetudinem ciuilem denotant. 348. 117
Mores ſupplent, vbi deſunt leges. 348. 118
Moribus, non ætate eligendus eſt Abbas. 82. 5
Moralis virtus à more in homine dicitur. 347. 112
Morales actus ex fine ſpeciem ſortiuntur. 350. 130
Moralia legis veteris etiam tempore gratiæ, legis virtutem habent, & quare. 309. 15
Motus tam voluntatis, quàm naturæ, à primo mouente procedit. 391. 5
Motus proprius, an tollat ius tertij. 459. 88
Motum proprium Imperator ſpontaneum motum appellat. 410. 1
Moyſes, & Aaron, an ſimiliter Chriſtum repræſentarent. 230. 77
Moyſes Chriſtum repræſentat. ibid. 76
Moyſes etiam fuit ſacerdos. ibid. 76
Moyſis lex per aduentum Chriſti ſublata. 322. 3
Mulier an iuuetur S. C. Velleiano, quæ elapſo biennio noua interceſſione primam ante biennium confirmauit. 354. 161
Mulier, an poſſit S. C. Velleiano ſibi fauenti renunciare. 344. 95
Mulier, an prædij propter nuptias dati alienationi poſſit conſentire. 354. 160
Mulier corrupta, quare non conſecretur, Epiſcopus vero corruptus ſecus. 193. 16
Mulier iurans non contrauenire alienationi fundi dotalis, ſeu donati propter nuptias, ſi contractus non fuerit coactus, ſed ſpontaneus, abſolutione à iuramento carere debet. 358. 179
Mulier quæ dignitatis cauſa marito donat, rata facit. 345. 97
Mulieris interceſſio pro marito etiam ſæpius confirmata, niſi pecunia, pro qua interceſſum eſt, in mulieris vtilitatem conceſſa ſit, nihil valet. 354. 162
Mulieris interceſſio pro marito facilius diſſoluitur, quàm pro extraneo, & quare. 354. 163
Mulier, regulari bonorum proprietas vetita. 148. 13
Mulieres alienationibus conſentire non poſſunt ex decreto Senatus Pedemontani. 359. 192
Mulieres, an ex priuilegio valeant præbendas, & alia beneficia conferre. 447. 12
Mulieres corruptæ moniales canonis, ſi quis ſuadente, gaudent priuilegio. 193. 18
Mulieres non remanere indotatas Reipublicæ intereſt. 359. 190
Mulieres, quando prohibeantur alienationi rerum dotalium conſentire. 354 156
Mulieres quare prohibentur propinquis matrimonio coniungi. 314. 156
Multa ad præcauenda ſcandala permittuntur, quæ alioqui non permitterentur. 448. 24
Multa fiunt, dum petuntur, quæ alioquin non fierent. 351. 139
Multa permittuntur ob vrgentem neceſſitatem, quæ alioquin cenſentur prohibita. 275. 46
Mundus duobus principaliter regitur, auctoritate Pontificum, & Regali poteſtate. 220. 1
Mundus ſine diuina ratione fieri non potuit. 391. 2
Munus Cardinalium ab eo, quod eſt presbyterorum, & Diaconorum non differt. 168. 4
Munus honorem ſuſtinenti imponi non poteſt. 277. 69
Munera ab Iſrael oblata in tabernaculi conſecratione. 136. 2
Munera ciuilia tria, & quæ. 72. 37
Munera edere ſacerdotes tenebantur apud Gentes. 12. 14
Munera in dedicatione altaris offerri mandauit Dominus. 136. 3
Mutus, & ſurdus nuptias contrahunt, non item furioſus, & impubes, & quare. 339. 50
Myſterij vocabulo quo modo vtantur Græci. 334. 7

N

Narratiua prouidentis, tanquam pars gratiæ, per prouiſum debet verificari. 510. 26
Narſes Longobardos in Italiam inuitat. 55. 15
Narſes eunuchus Gothos eijcit. ibid. 14
Nationes ab infidelibus tyrannis recuperatæ an poſſint cogi ad ſuſcipiendos verbi Dei prædicatores. 224. 33
Natura actu, alia primordialis, ſeu naturalis, alia accidentalis. 341. 71
Natura, an in vſucapione repugnet. 302. 89
Natura conſultrix, & prouida. 2. 7
Natura contractus, quæ. 342. 73
Natura iubet ſuum cuique tribui. 301. 74
Natura publicam priuatæ vtilitati anteponit. 126. 36
Naturaliter quis poſſidere dicatur. 273. 14
Natiuitas Ioannis Baptiſtæ, præter Chriſti ac Beatiſſimæ Virginis natiuitatem tantum in Eccleſias celebratur. 378. 22
Natalitia Imperatorum ſolemnitas diebus Dominicis vetita. 121. 4
Natalitij dies Romæ, ac Conſtantinopolis feſti. 121. 7
Natalitij dies Impp. feſti. 121. 7
Nathinæi etiam Gabaonitæ vocati. 142. 27
Nathinæus idem quod apud nos Hypodiaconus. 142. 26
Nathinæorum officium. ibid.
Nazaræi ſacra non attingebant. ibid. 28
Nebula occupauit templum Salomonis, poſtquam fuit dedicatum. 136. 3
Neceſſitas, & pietas feriarum priuilegium excludunt. 325. 39
Neceſſitatis cauſa multa conceduntur, quæ alias prohibentur. 276. 51 cum ſeq.
Neceſſitate vrgente, ſi rerum Eccleſiaſticarum facta fuerit alienatio, omiſſis iuris ſolemnitatibus, an teneat. ibid. 49
Negare videtur Princeps, quod non exprimit. 474. 69
Negatio rem dubiam facit. 478. 16
Negotiorum monialium adminiſtrator laicus, & clericus eſſe poteſt. 84. 6
Negotiorum monialium adminiſtrator eligendus, aut confirmandus eſt ab Epiſcopo. 84. 6
Negotiorum monialium adminiſtrator intra ſepta monaſterij habitare non debet. 84. 7
Negotium, quid ſit. 258. 16
Nemo ad alterius debiti ſolutionem cogitur. 277. 67
Nemo alterius iactura locupletari debet. 301. 74
Nemo plus iuris in alium transfert, quam habet. 319 88
Nexus generaliter dicitur quæcumque datio, ſeu obligatio per æs, & libram. 295. 12
Nexus, & mancipium an idem ſit. ibid. 11
Nicæa Aſiatica iure Metropolitico donata. 74. 8
Nicæna ſynodus Eccleſiam Romanam non auxit. 162. 67
Nicænæ ſynodo Legati Apoſtolici duo præfuerunt pro ſummo Pont. Siluestro. 96. 25
Nicæni Concilij decretum de Alexandrini Epiſcopi poteſtate, quo modo intelligendum. 161. 60
Nicephorus Phoca erga pia loca impius. 119. 55
Nicolaus Papa decimas negantes anathemate ligat. 310 25
Nicolaus Cardinalis Senonenſis, diuini, humaniq. iuris peritiſſimus. 187. 75
Nicolaus Sfondratus Cardinalis Cremonenſis, hodie Gregorius XIV. laudatur. 227. 62
Niſan menſis nobis Aprilis eſt. 135. 18
Nomen accipi debet, vnde officium, & miniſterium nomini conſequens accipitur. 389. 1
Nomen appellatiuum quandoque æquipollet proprio. 379. 41
Nomen honeſtum apud ethnicos laudatur. 377. 6
Nomen mutant infideles, quando baptizantur, & quare. 368. 20
Nomen mutant regulares, & quare. ibid. 19
Nomen mutare, quare deceat Pontificem Romanum. 365. 7
Nomen perſonas, & res diſtinguit. ibid. 11
Nomen Pontificum Romanorum quis primus mutauerit. ibid. 4
Nomen proprium exprimere, quando ſufficiat. 379. 31
Nomen ſummi Pontificis, quare mutetur. 367. 3. cum pluribus ſeqq.
Nomen turpe fugiendum eſt. 377. 12
Nominis clara demonſtratione in hærede opus eſt. 379. 30

Nomi-

Nominis clara demonſtratio non eſt neceſſaria, ſi lex expreſſionem illam non requirat. ibid. 31
Nominis error in Legato quo modo diſtinguatur. 382. 73
Nominis expreſſio per æquipolleus non valet. 379. 36
Nominis multiplicitatem ſacræ litteræ admittunt. 378. 23
Nominis mutatio in ſummo Pontifice myſterioſa. 367. 3
Nominis mutatio in Pontifice laudabilis. 367. 6
Nominis proprij, & appellatiui vis, & poteſtas. 382 72
Nomina ad placitum imponuntur. 377. 4
Nomina baptizandorum à Sanctis ſumenda ſunt. 377. 11
Nomina ethnicorum, præſertim flagitioſorum hominum pueris non debent imponi. ibid. 16
Nomina debitorum, iura, & actiones mobilium, vel immobilium dictione minimè continentur. 289. 196
Nomina Deo plurima ſunt impoſita, & quare. 378. 24
Nomina duo vni rectè imponuntur. 377. 18
Nomina duo, & tria Venetijs imponuntur baptizatis. 378. 28
Nomina hominum honeſta eſſe debent. 377. 5
Nomina plura, quare vni imponantur. 378. 28
Nomina propria ſcire, an præſumatur Princeps. 382. 63
Nomina pulchra emenda eſſe dicit Ioannis Andreæ vxor. 377. 10
Nomina turpia, & abſona vitanda ſunt. 377. 6
Non conſecratur Epiſcopus, niſi qui promiſerit ſacras regulas obſeruare. 78 5
Non eſt ſine culpa, qui rei, quæ ad ſe non pertinet, ſe immiſcet. 351. 140
Non ſunt omnia à dijs petenda. 44. 2
Noſtrum nihil magis eſt, quàm quod voluntate domini in nos transfertur. 297. 37
Notanda, niſi exprimantur, videntur neglecta. 450. 13. & 512. 52
Notio iuriſdictionem importat. 103. 40
Notionem habens pœnale iudicium habet. ibid.
Nouella, vt Eccleſia Romana centum, &c. ſpecialis eſt. 118. 46
Nouella de centum annorum præſcriptione, quo ad Romanam Eccleſiam, viget. ibid. 44
Noxa caput ſequitur. 180. 54
Numa augurato imperium cepit. 20. 10
Numa, de rebus ſacris quid ſenſerit. 46. 10
Nummularij, menſarij, trapezitæ proximi ſunt vſurarijs. 258 18
Nundinæ, quæ. 46. 3
Nuncij beneficia an iure legationis conferre poſſint. 510. 25
Nuncij ex diſpenſatione Apoſtolica conferre ſolent beneficia vigintiquattuor ducatorum valorem non excedentia. ibid. 26
Nuncij facultas transferendi beneficia, an comprehendat dignitates. ibid. 30. & 41
Nuncij facultas conferendi, an comprehendat vacantia in menſibus ordinarij. 512. 42
Nuncij facultas conferendi, quando dicatur fauorabilis. ibid. 41
Nuncij facultas conferendi, an extendatur ad reſeruata. ibid. 44
Nuncij, facultatem Apoſtolicam an in ſua Prouincia tantum exerceant. 510. 24
Nuncij Legati non de latere, & non Cardinales ſunt. ibid. 23
Nuncij, ſeu Legati iuriſdictio, an expiret mortuo Principe, penes quem exercebatur. 394 92
Nuncij prouiſio, an tribuat titulum coloratum, ſi de facultate tribuendi aliàs non conſtet. 512. 54
Nuncij prouiſio, non obſtante indulto, quando ſortiatur ſuum effectum. 513. 62
Nuncij reuocati collatio an valeat, ſi facta ſit ante notitiam reuocationis. 512. 55
Nuncij, ſi prouideant, cui incumbat onus probandi, valorem beneficij collati non excedere ſummam vigintiquattuor ducatorum, ſi alius prouiſus fuerit à Papa. 510. 26
Nuncij verbum pluribus modis accipitur. 510. 22
Nuncio circa valorem beneficij non creditur, & quare. 511. 29
Nuncijs Apoſtolicis collatio quorum beneficiorum concedi ſoleat. 437. 105
Nuncijs conferendi facultas data, an detrahat iuri communi. 511. 36
Nuptiæ confarreatæ cæteris præferebantur. 15. 1
Nuptiæ triplices, & quæ. 16. 3
Nuptiarum per coemptionem contractarum ſolemnitates, quæ apud Vlpianum iuriſconſultum. 16. 4
Nuptiarum contractus per procuratorem reuocatum celebratus, an ſit nullus. 434. 59
De Nuptijs confarreatis, quid ſenſerit Boetius. 15. 1
Nutus, & ſigna in nuptijs, an conſenſum animi ſufficienter aperiant. 339. 48

O

Obedientiæ votum ex ſubſtantialibus eſt. 152. 54
Oblatus monaſterio in infantia non poteſt cogi ad monachatum, poſtquam adoleuerit. 149. 23
Odium, cum eſt rationabile, an ſtricte ſit intelligendum. 498. 46
Odium, vel fauor, quo modo dignoſcatur. 497. 41
Odioſa non tranſeunt ad ſucceſſorem. 381. 57
Odioſa reſtringi debent. 259. 37. & 52
Officium ſacerdotum cæleſte eſt. 86. 2
Olachæ amnis gurgite periuri olim puniebantur. 50. 11
Oleum, quo Papa inungitur, ex chriſmate ſumitur. 166 106
Omnes Eccleſiarum miniſtri Reuerendiſſimi tituli habuerūt. 89. 1
Omnes gentes, Deum colendum ſciunt. 2. 4
Omnes homines ſubijciuntur Romano Pontifici. 164. 82
Omnes natura liberi naſcuntur. 401. 10
Omnia ab initio naſcentis Eccleſiæ inter Chriſtianos fuerunt communia. 272. 4
Omnia à Deo ſunt. 391. 4
Omnia eſſe debent, quæ fuerunt, cum promitterem, vt promittentis fidem teneam. 344. 94
Omnia ad Dei gloriam facienda. 372. 10
Omnia noſtra facimus, quibus auctoritatem noſtram impartimur. 512. 44
Omnia ſcire eſt impoſſibile, pauca non laudabile. 392. 16
Omnium habere memoriam diuinitatis magis, quàm humanitatis eſt. 392. 10
Omnimoda inſtitutio, verbum, vt genus operatur, etiam in reſeruatis. 464. 35
Onufrius Panuinius, quid de electione Imperatoris cenſuerit. 198. 8
Onus dignitatis per patrem filio quæſitæ hæredes patris obſtringit. 12. 14
Operarius dignus eſt mercede ſua. 311. 34
Opifices olim ceſſare iuſſi ſacrificiorum tempore. 40. 7
Opinio iuriſdictioni Epiſcopali aduerſa. 99. 3
Opis, quare inter deas fuerit. 29
Oppoſita in vario ſtatu hominum, præcipue clericali. 66. 2
Optioni interdum ceſſit prouiſio Apoſtolica. 469. 20
Optandi conſuetudo beneficia reſeruata viget in Eccleſia Taurinenſi. ibid 19
Optandi conſuetudo, an habeat locum in reſignationibus factis in manibus Papæ in fauorem certæ perſonæ. ibid. 13
Optandi conſuetudo, quando procedat. ibid. 14
Optandi conſuetudini, an obſtet indultum. ibid. 22
Optari, an poſſint beneficia reſeruata, ſtante conſuetudine optandi reſeruata. ibid. 15
Optari an poſſint beneficia reſeruata. ibid. 12
Opus faciens poſt præconis denunciationem apud ethnicos mulctabatur. 46 9
Oranus Romanæ Rotæ Auditor laudatur. 510. 27
Oratoria auctoritate Epiſcopi erecta ad profanos vſus redire nequeunt. 259. 29
Oratoria priuatorum, quando immunitate gaudeant. ibid. 29
Oratoria priuata, an veniant appellatione beneficiorum. 456 60
Oratio quàm ſit efficax. 96. 19. & 20
Orationes Chriſtianorum antelucanæ. 144. 55
Ordinarius, an clauſula, motu proprio, vti poſſit. 422. 27
Ordinarius an conferre poſſit commendatum ſemel beneficium, ceſſante commenda. 479. 12. & 15
Ordinarius an poſſit Eccleſias Collegiatas Parochiales commendare. 489. 15. & 19
Ordinarius collator, an poſſit plus quàm ſemel conferre, ſi collatio eius ſemel facta non teneat. 520. 51
Ordinarius, an vltra ſex menſes commendare poſſit beneficium curatum. 488. 9
Ordinarius collator, an cogi poſſit à ſuperiore ad conferenda beneficia vacantia per promotionem, vel ad inſtituendum. 522. 81
Ordinarius collator de iure communi idem eſt, quod Cardinalis indultum habens. 503. 3
Ordinarius collator ſi beneficium non contulerit intra ſex menſes, an collatio ad Papam pertineat. 521. 58
Ordinarius in conferendo conſilium ſui capituli habere debet. 521. 65

Ordi-

Ordinarius, qui conferendi habet poteſtatem, an conferre ex conſuetudine poſſit, ſi non poſſideat. 443. 11
Ordinarius quilibet poteſt ſibi ſubditum vbilibet citare. 185. 48
Ordinarius vbilibet poteſt ſibi ſubditum in carcerem trudere. ibidem.
Ordinarij collatores an iuriſdictionem vbique exercere valeant. 436 77
Ordinarij collatores an poſsint beneficia commendare. 487. 1. & 15
Ordinarij collatores an rite extra diœceſim, & Romæ conferant. 436. 76
Ordinarij collatores in quibus menſibus conferre beneficia poſsint. 416. 77
Ordo iudicij obſeruari debet, & qui ſit iudicij ordo. 232. 92
Ordo beneficij impetrati intra annum ſuſcipi poteſt. 237. 8
Ordinis Eccleſiaſtici non eadem ſunt officia. 443. 8
Ordo Franciſcanus à quo, & quando confirmatus. 148. 14
Ordo inter homines eſſe debet. 234. 104
Ordo ſacer an ſit neceſſarius ad excommunicandum. 236. 3
Ordo non eſt inter plures, & æquales. 67. 8
Ordinem ſi accepit Eccleſiaſticum is, qui aliquod commiſit delictum, an eiſdem gaudeat exemptionibus, quibus gaudent alij clerici. 250. 77. cum ſeqq.
Ordines clericorum templi miniſtri omnes. 6. 8
Ordines Eccleſiaſticus nouem eſſe opinantur Canoniſtæ. 250. 76
Ordines maiores, vt ſacros, ſoli Epiſcopi conferunt. 440. 25
Ordines minores etiam conferre poſſunt Abbates, & quibus. ibid. 24
Ordines qui requirantur ad obtinenda quæcumque beneficia. 481. 5
Ordines ſacros ſuſcipere non debet, qui non habet, vnde condecenter viuat. 253 107
Ordines ſacros ſuſcipere nemo poteſt, niſi beneficium habeat, aut patrimonium ſufficiens. 253. 109
Ordinandorum ætas legitima iure Imperiali, etiam Epiſcopi, quæ. 77. 1
Oſtiarij officium. 145. 64
Othoni Imperatori Leo facultatem confirmandi Romanum Pontificem conceſsit. 213. 46
Otium in negotio probus homo agnoſcit. 365. 3
Ouidius, quid de Deo ſenſerit. 391. 9

P

PAcenſes & nomen coloniæ, & ius Italicum habuerunt. 71. 36
Pœnitentiam agere, quid ſit. 264. 89
Pactio de futura ſucceſsione, an firmetur iuramento. 349. 122
Pactio de futura ſucceſsione, quando valeat. 349. 125
Pactum de futura ſucceſsione, an valeat. 288. 8
Pactum de futura ſucceſsione in bonis maiorum vtrum valeat. ibid. 9
Pactum inter emptorem, & venditorem, vel inter donatariũ, vel donantem, vt poſſeſsio ſit libera, & collationis ſarcina apud venditorem, aut donatorem remaneat, non valet. 277. 61
Pactum, & tranſactio ad ea tantum, quæ verbis comprehenſa ſunt, extenduntur. 339. 54
Paganiſmus etiam tempore Impp. Chriſtianorum viguit præſertim in Vrbe Roma. 53. 4
Paganiſmus etiam tempore Principum Chriſtianorum viguit. 102 28
Paganiſmum Leo capitale crimen fecit. ibid 30
Palæſtinæ Coloniæ Italicum ius non habuerunt. 71. 36
Palicorum lacus mirabilis aduerſus periuros. 50 13
Palatium Epiſcopi an eſſe debeat Eccleſiæ proximum. 260. 49
Palatium Epiſcopi, an gaudeat immunitate. 260. 45. ſeqq.
Palatio Epiſcopali, vel capellam habenti, vel non, vel intra quadraginta paſſus poſito, vel extra, an competat immunitas. 260. 47
Palatia duo habente Epiſcopo, illud tantum, in quo habitat, immunitatem habet. 260. 50
Pallium eſt inſigne plenitudinis Pontificalis officij. 178. 24
Pallium nomen Archiepiſcopo dat. 178. 25
Pallium non datur ante præſtitam obedientiam. 164. 87
Pallium ſemper, & vbique Papa portat. 166. 111
Pancirolius auctoris præceptor. 379. 41
Panes ciuiles. 115. 8
Papa ardua negotia tractare ſolus poteſt, ſed non debet. 405. 56
Papa à nemine iudicatur. 198. 13
Papa, an ardua negotia ſine Cardinalibus poſſit tractare. 405. 53
Papa, an diſpenſet in voto paupertatis. 455. 43
Papa, an conferat beneficia iuriſpatronatus laicorum in Francia vacantia. 495. 18
Papa, an cum Cardinalium conſilio valeat can. ſi quis ſuadente. 17. quæſt. 4. cenſuram tollere. 246. 43
Papa, an ea, quæ ſunt ordinis, laicis mandare poſſit. 243. 12
Papa, an feudum Eccleſiaſticum ſine Cardd. conſenſu dare poſsit. 405. 52
Papa, an in præiudicium ordinariorum rite omnia beneficia conferat. 503. 6
Papa, an poſsit iuramentum ad tertij vtilitatem præſtitum directe remittere. 357. 174
Papa, an poſsit, non obſtantibus concordatis, & alijs quibuſcumque, quæ obſtare poſſent, etiam in Gallijs reſeruare ſibi collationem. 461. 12
Papa, an poſsit omnia mundi beneficia conferre cui, & quandocumque velit. 413. 54
Papa, an poſsit expectatiuas ad omnes menſes concedere, & omnia beneficia ſibi reſeruare. ibid. 55
Papa, an poſsit penſionem imponere abſque conſenſu beneficiati. 498 48
Papa, an poſsit ſine cauſa clericis dare facultatem teſtandi. 403. 24
Papa, an præſumatur velle mutare naturam beneficij. 455. 39
Papa approbante actum ex certa ſcientia cum clauſula, ſupplentes, an tollat defectum ſolemnitatum, & ſubſtantialium, vel naturalium, & impotentiæ. 427. 18
Papa à ſolo Deo iudicatur. 370. 10
Papa à ſolo Deo poteſtatem habet. 413. 52
Papa de beneficijs ad collationem Cardinalium ſpectantibus, an diſponat ſine eorum conſenſu. 439. 3
Papa beneficia in Vrbe vacantia, quamuis non reſeruata, confert. ibid. 8
Papa beneficia in Vrbe vacantia reſeruare ſibi non tenetur. ibid. 10
Papa Bullas, & Breuia per ſe non facit, ſed per alium. 368. 22
Papa caſus ab Epiſcopis reſeruatos abſoluere poteſt. 184. 30
Papa Cardinales Presbyteros, & Diaconos Epiſcopis mixtos fratres appellat. 375. 21
Papa Cardinales Presbyteros, & Diaconos filios appellat. ibid. 21
Papa Chriſti Vicarius. 198. 9
Papa ciuitates, Prouincias, & Regna ab infidelibus occupata, alicui recuperanda concedere poteſt. 223. 27
Papa Ciuitates, & Regna, quæ Chriſtianorum nunquam fuerunt, an poſsit, cui voluerit concedere. 224. 29
Papa Concilio maior. 201. 46
Papa conferre non ſolet beneficia per obitum famil. Cardd. niſi ipſius Card accedat conſenſus. 433. 36
Papa conferendo, an ſatis deroget indulto, ſi expreſſe non derogat. 505. 28
Papa credentium pater. 370. 11
Papa cum filijs Regum diſpenſat, vt poſsint patri ſuccedere 228. 65
Papa cum vnit beneficium vacans, non confert, ſed manum apponit; cum iam collatum, palliate diſpenſare dicitur. 480. 20
Papa deficiente, Cardinales Eccleſiam adminiſtrant. 406. 61
Papa dignitates regulares ex reg. 3. Cancell. ſibi reſeruat. 459 92
Papa dominus, & creator beneficiorum. 416. 78. & 422. 15
Papa electi Imperatoris excommunicationem, approbationem, conſecrationem, coronationem, & huiuſmodi alia ſibi reſeruauit. 225. 47
Papa electos Epiſcopos filios, conſecratos fratres vocat, & quare. 375. 22. & 23
Papa electum Imperatorem reijcere poteſt. 130. 10
Papa Epiſcoporum Maximus Princeps, & dominus. 437. 99
Papa Epiſcopos, Archiepiſcopos, & Patriarchas fratres appellat. 374. 16
Papa errare minime poteſt. 159. 33
Papa eſt collatiuæ poteſtatis fons, & origo. 413. 46
Papa eſt iudex competens cuiuſque hominis Chriſtiani. 234. 102
Papa eſt limen ad Apoſtolos. 526. 36
Papa eſt ordinarius omnium ordinariorum. 416. 76
Papa eſt ſolus ſui characteris Epiſcopus. 370. 27
Papa eſt ſui ordinis principium, & finis, 378. 28
Papæ etiam in tertij præiudicium, credendum. 477. 12

Papa,

I N D E X.

Papa, ex concordatis Franciæ quam habeat poteſtatem in beneficijs. 411. 26
Papa de Epiſcopo mortuo loquens, non venerabilem fratrē, ſed bonæ memoriæ appellat. 375. 26
Papa exprimit, quod fieri vult. 512. 49
Papa ex ſua liberalitate damnum pati non debet, ſicut donans. 413. 46
Papa faciliùs beneficium ſimplex concedit, quàm curatum. 465. 56
Papa, facultatem conferendi Cardinalibus an concedere præſumatur cumulatiue, vel priuatiue. 503. 1
Papa facta ignorâre poteſt. 462. 20
Papa fidelis eſt œcumenicum Eccleſiæ caput. 66. 33
Papa filium noſtrum non vocat ſcribendo, niſi familiarem. 374. 15
Papa filius eorum, qui ſuperiorem non recognoſcunt, natalibus poteſt reſtituere. 228. 67
Papa de fœdere violato inter Principes cognoſcit. 227. 57
Papa, fratres, aut filios omnes fideles in litteris appellat. 373. 1
Papa hæreticus, quando deponi non poſsit. 202. 66
Papa hodie quo modo ſcribat ad Gallicanos collatores. 410. 26
Papa extra hominem eſt. 367. 8
Papa humana carne indutus, humanitatem exuere debet. ibid 9
Papa Imperatores, Reges, alioſq. magnos Principes, principatu, Regno, atque Imperio licitè priuat. 224 38
Papa in cauſis fidei non Concilio, ſed Deo ſubmittitur. 202. 62
Papa in Chriſtianos ſummam habet iuriſdictionem. 184. 28
Papa indultum conferendi dum concedit, an maiorem penes ſe retineat poteſtatem, quàm dat. 504. 8
Papa in omnibus, quæ ſub cælo ſunt, pleniſſimam habet poteſtatem. 416. 79
Papa inter cætera poteſtatem habet ferendi leges in ijs, quæ Eccleſiæ regimini, & adminiſtrationi conueniunt. 246. 37
Papa ius condendi legem ab Euangelio habet. 314. 53
Papa ius diuinum non tollit. 184. 29
Papa ius Eccleſiæ acquiſitum, an ſine cauſa auferre poſſit. 412. 41
Papa iure ſui principatus, quam habeat in temporalibus ex ſurrectam iuriſdictionem. 229. 69 & 70
Papa Iudæos, aut excommunicatos filios non appellat 374 12
Papa Iudæis, & excommunicatis ſpiritum ſanioris conſilij annunciat. ibid. 13
Papa iudicum maximus. 204. 81
Papa maiorem affectionem habet in beneficijs vacantibus in Vrbe, quam in curia, & quare. 439. 71
Papa maiorem penes ſe retinuit poteſtatem, quam Epiſcopis conceſſerit. 413. 45
Papa Monarcha ſpiritualis eſt. 207. 115
Papa non cōfert beneficia ad collationem Cardinalis ex eius indulto ſpectantia, & ſi vacant in curia, niſi cum eius conſenſu. 494. 3
Papa non errat in fide. 204. 79
Papa non libenter ingerit ſe in ijs, quæ non ſunt immediate ſuæ iuriſdictionis. 228. 65
Papa, nonobſtante indulto Cardinali conceſſo, an valeat libere conferre beneficia indulto comprehenſa, & ſi poſſit, an teneatur derogare indulto, & an ſufficiat quæcumque derogatio. 503. 1
Papa non poteſt ſuam auctoritatem omnino alijs impartiri. 370. 29
Papa non præſumitur velle tertio præiudicare. 432. 30
Papa non puri hominis, ſed veri Dei vicem in terris gerit. 318. 83
Papa non ſolet ordinarijs indultis derogare. 418. 98
Papa non vocat in Chriſto filias, niſi Abbatiſſas, Monachas, & maximos Principes. 374. 14
Papa nullas olim expectatiuas gratias concedebat. 411. 29
Papa nulla olim ſibi reſeruabat beneficia. ibid.
Papa olim, cum mandabat alicui de beneficio prouideri, quo modo ſcriberet. 410. 26
Papa orbis Epiſcopus eſt. 370. 24
Papa orbis rector, & Princeps. 371. 32
Papa Petri ſucceſſor. 198. 9
Papa per commendam varijs modis ſolet prouidere. 479. 1
Papa per indultum ordinarijs collatoribus nihil dat, & quid faciat. 447. 18
Papa plerumque temporalia, & mere profana coercet, ſi animarum ſalus id expoſcat. 223. 26
Papa poteſt clericos, & eorum bona à iuriſdictione ſeculari eximere. 245. 36
Papa poteſt cogere electores ad eligendum Imperatorem. 225. 50
Papa poteſt in ius vocare quemcumque, & in quocumque loco exiſtentem. 223. 23
Papa poteſt mutare, & limitare, quod conceſſit. 413. 53
Papa poteſt quaſuis illicitas congregationes diſſoluere. 453. 15
Papa de præcedentia inter Principes controuerſiam cognoſcit. 227. 61
Papa, præſertim Leo Quartus, vt auxilio ſuis eſſet, hoſtibus per ſe ipſum aliquando occurrit. 275. 43
Papa priuilegium a ſe datum reuocare poteſt. 418. 102
Papa priuilegio Regi, ſeu Reginæ conceſſo non ſolet derogare. ibid. 103
Papa promiſſis obligatur, & diuinitus, & humanitus. 504. 12
Papa quæ beneficia ſibi reſeruet, & quare. 439. 11
Papa quæcumque beneficia, etiam manualia, confert. 459. 90
Papa, quæ facit, Deus ipſe facere videtur. 318. 83
Papa, quæ ſunt iuris naturalis, ac etiam diuini, nonnunquam limitat, & reſtringit, quo ad ſpiritualia. 184. 31
Paga, quare à Cardinalibus inungatur. 166. 107
Papæ, quare non præferatur paſtoralis baculus. 370. 25
Papa, quare Prælatos vocet fratres. 374. 18
Papa, quare ſe ſeruum ſeruorum Dei ſcribat. 372. 6. & 526. 34
Papa, quare ſibi reſeruet expreſſe beneficia Patriarchalium Eccleſiarum Vrbis. 439 11
Papa, quare ſignet ſupplicationes priori littera antiqui nominis, & in Bullis, & Breuibus, & alijs publicis ſcripturis nomine Pontificis vtatur. 368. 21
Papa, quando condemnari poſſit. 202. 63
Papa, quando deſinat eſſe Papa. ibid. 64
Papa, quando dicatur ſcribere ex certa ſcientia. 425. 1
Papa, quando non poſſit a ſua iuriſdictione ſubditos eximere. 205. 90
Papa quaſi Deus in terris. 198. 9
Papa quod facit, non humanus Princeps facere videtur, ſed Deus ipſe, & quare. 249. 73
Papa ex regularibus, & ſecularibus clericis æque capi poteſt. 157. 1
Papa, ſe per excellentiam Epiſcopum vocat. 370. 23
Papa ſe ſubijcere Concilio non poteſt. 201. 48
Papa ſolus ad altare S. Petri conſecratur. 166. 105
Papa ſolus, an transferat Epiſcopos. 439. 71,
Papa ſolus Romanus Pontifex appellatur. 439. 9
Papa ſubditos Imperio à fidelitatis iuramento abſoluere poteſt. 130. 10
Papa ſuadetur iure naturali ad ſeruandam legem, quam ipſe tulit. 505. 29
Papa totius orbis abſolutus Princeps. 198. 9
Papa vbique idem eſt. 201. 41
Papa vbique eſt dominus, & omnia poteſt, modo contra fidem non ſentiat. 223. 24
Papa viuente, de Pontificatu conuenticulum facere an hæreſis ſit. 453. 17
Papa, ſi electionum ordinem ſubuertat, an ſit ſuſtinendus. 461. 7
Papa ſupplicationes propria manu ſignat. 368. 22
Papa, vacante regno, aut principatu, ſuperiorem non recognoſcente, ſuccedit. 228. 67
Papa vtriuſque gladij poteſtatem habet. 223. 20
Papa, vt Romanus Epiſcopus, an habeat collationem extra Vrbem. 437. 98
Papæ, & aliorum Principum conceſsiones ſemper debent intelligi cum iuſtitia, & ſaluo alterius iure. 505. 35
Papæ, an ſacerdotes nouæ legis decimam ſoluere teneantur. 313. 46
Papa, à ſe appellari poſſe concedere nequit. 205. 90
Papæ atteſtatio, an admittat probationem in contrarium. 421. 7
Papæ attributa. 371. 33
Papæ auctoritas, qualis. 198. 9
Papæ auctoritati ſubiiciuntur omnes, qui in Chriſti ouili continentur. 226. 50
Papæ collatio, & reſeruatio, an eiuſdem ſint effectus. 505. 22
Papæ collatio, nulla acceptatione expectantis facta mentione, an valeat. ibid.
Papæ collatio, an habeat vim reſeruationis. ibid. 24
Papæ collatio in menſibus ordinariorum, ſi ſit anterior an ſit potior. 416. 82

Papæ

Papæ eſt ſingulorum precibus, & conſultationibus reſponde-re, & obſcura interpretari. 351.137
Papæ indignationem qui incurrit, beneficijs priuandus eſt. 524.10
Papæ iudicium, quando concilij cenſuram patiatur. 205.88
Papæ licentia intelligitur habere cauſam. 403.28
Papæ manus appoſitio afficit beneficium. 480.15.& 19
Papæ manus appoſitio, an habeat vim derogatiuam. 505.25
Papæ maxima auctoritas in coercenda magnorum virorum audacia. 373.23
Papæ mos in committendis cauſis. 379.41
Papæ negligentiam in quibus caſibus ſupplcant Cardinales. 406.58
Papæ nomen non eſt ita antiquum, vt eſt Epiſcopi. 370.17
Papæ nomen ſoli Rom. Pontifici conuenit. ibid.11
Papæ omnes filij ſumus cura, & honore. 374.11
Papæ partes ſunt paci, Chriſtianæq. Reipublicæ conſulere. 227.60
Papæ perſonam, aut Cardinalium offendens, poſtquam ab Eccleſiaſtico iudice fuerit caſtigatus, poterit puniri etiam à ſeculari. 216.73
Papæ pedes omnes Principes, Reges, & Impp. exoſculantur. 229.68
Papæ poteſtas fuit, & ſemper erit eadem. 417.87
Papæ poteſtas in omnium cauſarum cognitione. 412.39
Papæ poteſtas in beneficialibus. ibid.40
Papæ prouiſio aduerſus indultum habens clauſulam irritantē, niſi ſpecialiter indulto derogatum ſit, an ſit nulla. 505.20
Papæ prouiſio, an aduerſus collationem conceſſam Legato, & facta abſque eius mentione valeat. 505.27
Papæ quæuis collatio valet, ſi de eius voluntate conſtet. 505.29
Papæ, quare flectantur genua. 198.10
Papæ, quo modo competat vtraque iuriſdictio, temporalis, & ſpiritualis. 229.71
Papæ quandoque in decidendis Eccleſiarum, clericorumque controuerſijs lege ciuili vtitur. 275.37
Papæ quando ſoleant legibus ciuilibus vti. 253.104.cum ſeq.
Papæ, qui fuerint, qui Imperatores, & Reges, Regno, imperioq. priuarunt. 225.40.cum ſeq.
Papæ reuerenter obedire tenemur. 524.9
Papæ ſcientia, & tolerantia circa collationem beneficiorum, quo modo priuilegium inducat. 212.33
Papæ ſemper cum diabolo pugnandum eſt. 368.18
Papæ ſententia conciliarum ſubmittitur. 203.70
Papæ ſoli exoſculatio pedum ab omnibus exhibetur. 229.69
Papæ ſoli impartitus eſt Deus poteſtatis plenitudinem. 413.51
Papæ, ſtatim atque quis eſt renunciatus omnes Principes obedientiam præſtant. 229.68
Papæ ſub formula Prælati iurant. 337.32
Papam, aliumue Principem ſuiſmet conſtitutionibus derogare non poſſe, abſurdum eſt. 509.6
Papam ardua tractare negotia de ordinaria poteſtate ſolum non poſſe conſtat. 405.57
Papam habere gladij poteſtatem appoſite ex Auguſtino colligitur. 221.5
Papam electum confirmabant Impp. Orientales, vel pro eis Exarchus Italiæ. 213.47
Papalis plenitudo poteſtatis ad perſonam vnicam Papæ reſtringitur. 371.31
Papalis poteſtas, quo modo dicatur à Cæſarea diſtincta. 229.70
Papalis poteſtatis plenitudo difficilius ad conciliares conſtitutiones, quàm ad alias extenditur. 413.59
Papatus diuinum officium eſt. 367.10
Papinianus omnium Iuriſconſultorum conſultiſſimus. 104.43
Papinianus Iuriſconſultorum præſtantiſſimus. 360.194
Papirius infauſtis auſpicijs vicit. 20.17
Papauer ſomnum gignit. 420.2
Paradiſus, in Oriente quare ſit ex multorum ſententia. 135.18
Parabolani, qui. 61.11
Parabolani inter clericos fuerunt. 61.10
Parabolani in Eccleſia Alexandrina ſexcenti fuerunt. 61.10
Parabolani vere clerici non ſunt. 61.14
Parabolanorum collegium interdum Alexandrinis metum incuſſit. ibid.11
De Parabolanis, quoniam plures eſſent, quid ſtatuerint Imperatores. ibid.12
Parabaptiſmata Arianorum, & Donatiſtarum. 453.14
Parapherna, quæ dicantur. 360.193
Paraphernalia bona alias apud Gallos peculium dicuntur. 360.194
Paraphernalium rerum alienatio, an iure vetita ſit. 360.195
Paraphernales res habent priuilegium hypothecæ, non prælationis, ſicut fundus dotalis. 360.196
Parietem dealbatum Ananiam Pontificem Paulus vocauit. 159.29
Parochialis Eccleſia dignitati annexa, an abſque concurſu poſſit conferri. 482.9
Parochialis Eccleſia, quæ dicatur. 465.46.& 49
Parochialis rector dicitur etiam Epiſcopus. 465.46
Parochiali rectori tenemur ſaltem ſemel in anno peccata confiteri. 465.47
Parochialem canonicatui annexam habenti, duos, & viginti annos habens, an ſit idoneus. 482.6
Par in parem non habet imperium. 185.54.201.45.& 227.58
Pars eſt eiuſdem iuris cum ſuo toto. 404.40
Pars in toto continetur. 516.8
Pars ordinatur ad totū, ſicut imperfectū ad perfectū. 353.149
Pars potiſſima cuiuſque rei eſt principium. 361.205
Partem ciborum, quam dant Cardinales, ſportulam dicere poſſumus. 335.18
Parte inaudita, in cuius præiudicium, nihil eſt definiendum. 356.171
Partium conſenſu, an tolli poſſit, quod pro forma ſtatutum eſt. 523.83
Participantes de cogenda virgine ad Religionem excommunicantur. 192.7
Paſſus eſt quinque pedum menſura, & vnde dictus. 260.41
Paſtorale, cur non præferatur Papæ, ſicut Epiſcopo. 166.109
Paſtoralis incuruatio, quid deſignet. ibid.110
Paternitas, & dominium in Epiſcopis incompatibilia non ſunt. 104.48
Pater an filium puberem à Religione ad ſeculum reuocare poſſit. 149.27
Pater in filiam in adulterio deprehenſam gladio animaduertere poteſt. 18.35
Pater, ſi nullos habeat legitimos filios, an naturalibus omnia bona poſſit relinquere. 287.179
Patris appellatione non naturalis, ſed legitimus continetur, & quando. 287.175
Patres, quare venerabiles dicantur. 374.18
Patres ſpiritales vocat Iuſtinianus Epiſcopos, non dominos, & quare. 99.3
Patrum liberalitas non debet nocere filijs. 344.90
Parentes poſſunt filios infantes monaſterio tradere. 149.21
Parentes quid facere debeant in imponendis nominibus filijs. 377.5
Parentum, & dominorum poteſtas in filios, & ſeruos quo iure introducta. 401.11
Parentum turpia nomina in liberis renouare, reprehenſibile eſt. 377.11
Patriam defendere, pupillos, viduas, ſenes, debiles, & paupe-res ab hoſtibus tueri magna eſt pietas. 275.31
Patrimonium patris cenſetur, ac ſi eſſet filij. 404.41
Patrimonialia munera interdum poſſeſſionibus adiunguntur. 276.60
Patriarchatus Gradenſis Venetias translatus eſt tempore Nicolai V. ſummi Pontificis. 176.3
Patriarchatus in Conſtantinopolitano Concilio initium habuit. 75.15
Patriarchatus Orientales, quare à Romano Pontifice conferantur, cum non poſſideantur. 169.12
Patriarchatuum ordo: Roma, Conſtantinopolis, Alexandria, Antiochia, Hieruſalem. 68.14
Patriarchales Eccleſiæ Romæ, quæ ſint, & eorum Archipreſbyteri. 439.12
Patriarcha Capellanos in Diœceſi ſui Suffraganei conſtituere non poteſt, niſi eiuſdem Suffraganei conſenſu, & examine præeunte. 483.16
Patriarcha Conſtantinopolitanus Athanaſium Perrhenorum Epiſcopum depoſuit. 177.16
Patriarcha Conſtantinopolitanus, quare ſe caput Eccleſię vniuerſalis dixerit. 69.20
Patriarcha Eccleſiam parochialem in ſui Suffraganei diœceſi ſitam, an conferre poſſit alteri, quàm ei, quem Suffraganeus examinauerit. 131.14
Patriarcha, & Primas idem ſunt. 76.21
Patriarcha ſibi ſubiectum Epiſcopum iure deponit. 177.15
Patriarcham Cōſtantinopolitanum ſequutum fuiſſe ſummum Pontificem refert Iuſtinian. Cæſ. 94.10
Patriarchæ Alexandrini iuriſdictio olim ampliſſima. 162.62
Patriarchæ impropriè dicti ſex, & qui. 175.1
Patriarchæ maximi quattuor, & qui. 75.17

Patriarchæ per excellentiam intelliguntur quattuor Orientales. 75. 17
Patriarchæ etiam Archiepiſcopi à Iuſtiniano Imperatore dicti ſunt. ibid. 17
Patriarchæ Orientales pallium non tradunt ſuis Suffraganeis ante quàm iurent fidelitatem Papæ. 176. 9
Patriarchæ vere quattuor, & qui. 175. 1
Patriarcharum nemo vniuerſalis, ſunt enim pares poteſtate. 164. 84
Patriarcharum, quare tanta auctoritas. 161. 68
Patriarcharum quattuor, quanta auctoritas. 175. 1
Patronatus non reſpicit ſeruitutem, ſed beneficium in manumiſſione collatum. 211. 18
Patronus Chriſtianus Eccleſiæ, quam habeat facultatem. ibid. 23
Patronus in liberti perſona, & bonis quid habeat. ibid. 21
Patronus inops de patronatus bonis alendus eſt. ibid. 24
Patroni, an ſint omnes Reges in Cathedralibus Eccleſijs, vt putauit Archid. ibid. cum ſeqq.
Patroni Eccleſiaſtici habent ſex mẽſes, laici quattuor ad præſentandum. 522. 71
Patroni, quales viros ad Eccleſias cathedrales nominare debeant. 213. 41
Patronum, vt patrem, libertus honorare debet. ibid. 22
Pauciores ſapientiores. 205. 74
Paulus Apoſtolus ante conuerſionem Saulus dictus eſt. 368. 16. & 378. 21
Paulus Apoſtolus appellauit Cæſarem. 233. 97
Paulus Apoſtolus ſe omnium ſeruum dixit, & quare. 372. 13
Paulus Apoſtolus minis in contumaces vſus eſt. ibid. 12
Paulus Apoſtolus nouam, & meliorem Rempublicam condidit, cum iuriſdictionem ethnicis ademit, Chriſtianisq. tribuit. 100. 11
Paulus, cur Romam à Deo miſſus. 160 47
Paulus de ſe magnifica prædicat. 90. 13
Paulus etiam de propria gloria cogitauit. ibid.
Paulus ob excellentiam Apoſtolus vocatus. 525. 19
Paulus propriam auctoritatem defendere non erubuit. 90. 13
Paulus ſuam poteſtatem conculcari noluit. ibid. 12
Paulum Apoſt. Feſtus pro tribunali audiuit. 47. 14
Paulum pœnituit, de Pontifice à ſe contumelia affecto. 159. 30
Paulus Tertius abſentes Cardinales à Romana curia priuilegio indulti priuauit. 431. 18
Pauli Tertij priuilegium ciuitati Parmenſi conceſſum 4. 4. 60
Paulo Tertio ſedente aliquando ſimul fuerunt 19. Diaconi Cardinales. 387 15
Paulus Quartus antea Ioannes Petrus Caraſa dictus. 399. 59
Paulus Grauutius laudatur. 411. 29
Pariere Veſtalis, quæ. 21. 4
Paupertatis votum clericatui an ſit annexum. 272. 7
Pauperes, & diuites vna terra effinxit & ſuſtentat. 220. 8
Pauperes ſacerdotij oneribus excuſati apud Gentes. 12. 16
Peccare ſpe veniæ præſumptio eſt. 264. 83
Peccare ſpe veniæ quandoque conſequendæ cum bono propoſito, præſumere non eſt. ibid. 84
Peccat magis, qui ioco, quàm qui ſeriò iurat. 350. 33
Peccat mortaliter, qui ſpondet, ſe aliquam in vxorem accepturum, & non accipit. 243. 86. & 87
Peccat mortaliter, qui fructibus beneficialibus abutitur. 484. 10
Peccans ſpe abſolutionis litterarum Apoſtolicarum, an earum vigore abſolutionem impetret. 264 82
Peccantem vinculo Eccleſiaſtico ligat Chriſtus, non homo. 524. 7
Peccatum contra naturàm maximo odio eſt proſequutus Cõſtantius Imp. Arrianus. 215. 65 & 66
Peccatũ contra naturũ vltimi ſupplicij pœna punitur. ibid 67
Peccatum clerici cum irregularitate reſeruatum eſt. 183. 25
Peccatum ſolemnẽ poſtulans pœnitentiã reſeruatum eſt. ibid.
Peccati ſtipendium, mors eſt. 239 32
Peccata, an ſint publice corripienda. 232. 94
Peccata retinere, ſecundum Hieronymum, eſt Eccleſia interdicere. 238 25
De peccatis ſacerdotum quid ſenſerit Conſtantinus Magnus. 87. 8
Pecunia depoſita commendata dicitur. 488. 5
Pecunia olim, quæ in iudicium veniebat, quare ſacramentum ſit dicta. 335. 16
Pecunia per ſe ſterilis eſt, & natura nihil parit. 214 54
Pecunia ſacramentum appellata apud Pontifices deponebatur. 26. 5
Pedemontanus Senatus de ſacrilegio ſententiam tulit. 215. 71
Pedemontanus Senatus de minoribus, & alienationibus mulierum, quid cenſuerit: Vide Senatus Pedemõtanus. 359 191
P. geminata ſic, PP. Papæ vocem formauit. 370. 18. & 19
Penſio, an amittatur, ſi de ſufficienti retentione non conſtet. 498. 48
Penſio an extinguatur morte penſionarij, an vero per obitum eius, ad cuius commodum, & vtilitatem conceſſa eſt. 499 55. cum ſeqq. maxime 60
Penſio an vacet per promotionem, & quando. 497. 39
Penſio quando dicatur fauorabilis, quando odioſa. ibid. 39. & 40
Penſio ex licita, & honeſta cauſa poteſt imponi. 498. 47
Penſio conceſſa, vt commodum ad alium ſpectet, ſi transferri poſſit ex gratia Apoſtolica, an hoc ius ſpectet ad perſonam, cui conceſſa eſt, aut ad eam, in cuius commodum cedit. 499. 55. cum ſeqq.
Penſio translata, an duret in translatario per mortem transferentis. ibid. 64
Penſio, & vſusfructus aſſimilantur. ibid 62
Penſionis commodum, an abſque ſolemnitate, & penſionarij conſenſu ex vna in aliam perſonam poſſit transferri. ibid. 58
Penſionis commodum habens agit actione mandati, non autem tamquam ius habens. ibid. 61
Penſionis commodum durat, quouſque durat perſona ius penſionis habens, ſiue translatarius. 500. 68. & 69
Penſionis conſenſus, an poſſit præſtari poſt obitum reſignantis, ſi eo viuente ſupplicatum fuerit. 501. 77 & 78
Penſionis ius alicui conceſſæ, vt in alium transferatur, penes primum remanet, donec fiat translatio in ſecundũ. 499 56
Penſionis ius, cum eſt penes vnum, commodum vero penes alterum, habens ius an aliquod ex penſione commodum ſentiat. ibid 57
Penſionis natura, quæ. ibid. 55
Penſionis prorogatio, cum tendit in tertij præiudicium, an dicatur nouus actus. 498. 54
Penſionis retentio conceſſa promoto ad aliquam Eccleſiam, quæ penſio erat eidem a principio conceſſa cum facultate transferendi, an dicatur conceſſa cum eadem facultate transferendi. 498. 51. & 52
Penſione emphiteuticaria diminuta, non minuitur canon vltra tertiam partem primæ ſummæ. 117. 26
Penſiones, an ſint compatibiles cum Epiſcopatu. 147. 44. 497 & 498. 44
Penſionum retentio, ſi de ea non bene conſtet, quo modo accipi debeat 498. 48 vſque ad 52. excluſiue.
Penſionarius an teneatur ſoluere penſionem ei, qui Religionem eſt profeſſus. 497. 44
Percuſſor clerici a ſolo Papa abſoluitur. 145. 66
Percuſſor ex proditione, morte ſequuta, an priuetur Eccleſiæ immunitate. 260. 61
Percuſſor monachi, ſi ſit monachus, per quem abſolui poſſit. 153. 77
Per hæc verba: teſtis eſt mihi Deus, iuramentum inducitur. 122. 4
Per Iouem lapidem ſolemne iuramentum eſt. 49. 3
Per Iouem lapidem, quare iuratum ſit. ibid. 4
Per mare, per terras, iuramentum fuit. ibid. 5
Per oculos iuratum eſt. 48. 2
Per oſſa parentum, iuramentum fuit. 49. 4
Periurus an ſit, qui teſtamentum iuratum reuocauit. 346. à num 103. vſque ad 108. incluſiue.
Periurus eſt, qui per alium iurat, & violat iuramentum, ac ſi ipſe iuraſſet. 337. 37
Periurus ſit, qui non obſeruat quod promiſit, etiam ſi per verbum, iuro, non promiſit. 341. 63
Periurus infamis eſt, & actione cadit. 128. 61
Periurus non eſt, qui ex iuſta cauſa deſerit iuramentũ. 252. 94
Periurus non ſupponitur clericus. 111. 29
Periurus vltorem Deum habet. 333. 6
Periuri ethnici à dijs veniam petebant. 49. 4
Periurij pœna decreto Imperatorũ etiã materialis eſt. 128. 64
Periurij pœna diuina eſt. 51. 18
Periurij pœna à Pontificibus ſumenda eſt. ibid.
Periurij pœna a ſacerdotibus ſumitur. 128. 63
Periurij pretextus cauſam iuratam non retractat, niſi lex iubeat. 124. 13
Periurium cauendum etiam in communi ſermone. 123. 4
Periurium grauius, quale. ibid. 9
Periurium Deum habet præcipue vindicem. 124. 14
Periuria grauiora, quæ accidunt in iuramentis ſuper ſacris præſtitis, quàm cætera. 50. 16
Permutatio, an ſit alienatio. 280. 105. & 106

INDEX.

Permutatio, quid ſit. ibid. 106
Permutatio non prohibetur, ſicut venditio, & quare. ibid. 111
Permutatio, quando non improbetur. ibid. 112
Perſæ, & Germani templa dijs non ædificarunt. 3. 16
Perſæ in hiſtoria conſcribenda, & aſſeruanda valde diligentes. 27. 12
Perſona mutata, mutatur & rei ſtatus. 277. 73
Perſonæ ſacræ, quæ. 140. 1
Pertinax Imp. filium Cæſarem dici noluit. 90. 9
Pertinax Imp. vxorem Auguſtam dici noluit. ibid.
Perſolui, verbum, ad vota pertinet. 43. 25
Pes, quot digitis conficiatur. 260. 42
Poſſeſſio, vt præſcribatur, non debet interrumpi. 298. 45
Petitio eſt actus iudicij. 324. 27
Petrus à Chriſto, Apoſtoli à Petro Epiſcopi ſunt conſtituti. 160. 49
Petrus Apoſtolus auriculam Malcho Principis ſacerdotum ſeruo amputauit, & quare. 222. 16
Petrus Apoſtolus, & Cephas, & Simon appellatus. 378. 20
Petrus Apoſtolus ciuitates, & Prælatos diſtinxit. 75. 14
Petrus Apoſtolus dignitas Romanæ ciuitatis. 92. 3
Petrus Apoſtolus in Ananiam, & eius vxorem Saphiram temporali gladio vſus eſt, & quare. 223. 15
Petrus Apoſtolus Princeps Epiſcopalis coronæ. 93. 3
Petrus, cur Romam à Deo miſſus. 69. 21
Petrus ordinis, & chori Eccleſiaſtici coriphæus, & choraſtes. 163. 73
Petrus petra, & ſaxum eſt. 367. 13
Petrus Romæ primatum conſtituit. 69. 21
Petrus, & ſucceſſores pro Chriſto Eccleſiam viſibiliter regunt. 159. 34
Petrus tantum dicitur Apoſtolorum Princeps. 525. 19
Petrus vertex, & caput Collegij Apoſtolici. 165. 71
Petri Apoſtoli animus inconſtans. 367. 14
Petri Apoſtoli crimen in Chriſtum. 203. 68
Petri Apoſtoli alter gladius temporalem iuriſdictionem Eccleſiæ deſignat. 222. 18
Petri primatus quo modo certior, quàm cæterorum. 162. 70
Petro Apoſtolo, ac eius ſucceſſoribus huius mundani regni adminiſtrationem Chriſtus commiſit. 224. 37
Petro Apoſtolo, vti gladio quare permiſerit Chriſtus. 222. 19
In Petro Chriſtus Eccleſiam intellexit. 160. 41
Petro in neceſſarijs à Chriſto dati coadiutores Apoſtoli. 406. 59
Petro primatus datus ſchiſmatis vitandi gratia. 163. 75
Petro, vt capiti, Apoſtolis, vt membris, data eſt clauium poteſtas. 163. 73
Petrus Barbus, aliàs Paulus Secundus iuramento obſtringi nõ potuit, quin Papaliæ exerceret. 205. 91
Petrus Deza Cardinalis. 153. 63
Petrus Ruuereus magni nominis monachus. 396. 22
Petrus Ruuereus alter inſignis poeta. ibid. 23
Petulantes imperio coercendi ſunt. 372. 21
Pharao ſacerdotum bona in extrema annonæ charitate diſtrahi noluit. 29. 9
Pharao cultor ſacerdotum. 29. 9
Phariſæorum iuſtitia in minimis conſumabatur. 309. 10
Philippus Auguſtus Gallorum Rex cum Ioanne Anglorum Rege de comitatu Pictauienſi litem habuit. 226. 54
Philippo Galliæ Regi in beneficium, & feudum decimæ datæ. 319. 90
Philippus Catholicus Hiſpaniarum Rex quam claſſem parauerit, vt Regnum Anglorum à tyrãnide liberatum ſub Apoſtolicam poteſtatem reduceret. 225. 41
Philippus Hiſpaniarum Rex omnium, qui ſunt, quique fuerũt, longe maximus, ac potentiſſimus, & erga ſubditos ſuos pius, & religioſus. 224. 31
Philippus Hiſpaniarum Rex viros lectiſſimos pro Eccleſiarum regimine Romano Pontifici nominat. 212. 40
Philippo Hiſpaniarum Regi potentiſſimo quare omnia feliciter ſuccedant. 212. 40
Philippo Catholico Hiſpaniarum Regi felicitatem ominari piorum virorum eſt. 225. 41
Philippus Imperator Primus omnium Impp. Chriſtianus factus. 100. 15
Philippus Imperator excommunicatus. 106. 14
Philippus Imperator, quo modo ad ſacramentalem communionem admiſſus. 101. 15
Phocas rogante Bonifacio Papa primatum Romæ tribuit. 70. 23
Piaculo pollutus rite non dedicabat. 9. 10
Pictura, an tabula cedat. 361. 209. cum ſeqq.
Pietas maior, quæ ſit. 275. 31
Pietantia quid ſit, & vnde dicta. 273. 18
Pignus earum rerum, quæ fuerunt maiorum, veriſimile eſt, redemptum iri. 189. 14
Pignorum adiectio, quæ dicatur. 299. 62
Primitiæ frugum Cereri oblatæ. 34. 6
Prior, quando dicatur facere conuentum. 457. 74
Pipinus depoſito Childerico Galliarum Rege à Zacharia Rex efficitur. 226. 52
Pipinus Gallorum Rex, quàm præclara ediderit facinora. 226. 54
Piſana Eccleſia Cardinales habet. 169. 19
Piſana Eccleſia Patriarchalis eſt. 176. 7
Piſidæ in augurandi arte excelluerunt. 19. 2
Pitheus Architectus. 4. 2
Pius Quartus antea Ioannes Angelus Medices dicebatur. 496. 34
Pius Quartus conſtituit, nullam valere gratiam, niſi fuerit in camera regiſtrata. 403. 29
Pio Quarto ſedente Diaconi Cardinales interdum ſimul fuerunt viginti quinque. 387. 16
Pius Quintus Eliſabetham Anglorum Reginam excommunicauit. 107. 21
Pius Quintus Eliſabetham Stuardam Anglorum Reginam regno priuauit. 225. 41
Pius Quintus Montis Regalis Epiſcopus fuit. 399. 66
Placentinus vetus gloſſator. 354. 162
De Plano audire, quo modo intelligendum ſit. 47. 15
Plebs olim in electione Epiſcopi partem habuit. 457. 69
Plenitudo poteſtatis, vt intelligatur, exprimenda eſt. 202. 55
Pletonia Romana fœmina teſtamentum matris, quamuis ſibi iniurioſum, noluit litigio improbare. 335. 19
Plinius Chriſtianos tantum accuſat, quòd nollent ſacrificare, Chriſtumq. laudarent. 143. 46
Plinius Flaminem Dialem extollit. 18. 31
Pluralis locutio ex ſui natura ſaltem duo comprehendit. 498. 51
Pluralitatem beneficiorum Leo Quartus ſuſtulit. 410. 18
Pœna ambitus, quæ iure Imperiali. 78. 10
Pœna minor ex præſumpto, quàm ex vero crimine irroganda eſt. 453. 19
Pœna mortis mulctabantur milites, qui duces, inſigniaq. militaria deſerebant. 334. 10
Pœna priuationis in quibus habeat locum. 520. 47
Pœnæ Cardinales offendentium, quot. 172. 50
Pœnæ legum interpretatione molliendæ potius, quàm ex aſperandæ ſunt. 326. 45
Pœnæ ſcelerum à quocumque ſumantur, nihil refert. 102. 27
Pœnitentiæ hodie arbitrariæ. 185. 44
Poetarum licentia. 3. 12
Poetæ, quare plures deos finxerint. 3. 12
Pollux quare Deus exiſtimatus. 2. 11
Pompeius Imperator vocari detrectauit. 89. 5
Pompeius Iudæam captam ad prouinciæ formam redegit. 158. 22
Pompeius pontificatum à principatu ſeiunxit. ibid.
Pomponius ſacrificium pro reditu vouit. 41. 3
Pompeius vocari Magnus diu diſtulit. 89. 5
Pontica Prouincias cõtinebat vndecim, vel duodecim. 73. 1
Pontifex dedicans templum, poſtem manu tenebat. 8. 11
Pontifex etiã erat, qui Pontificatũ geſſiſſet, ac ceſſiſſet. 141. 14
Pont. Hebr. letale fuit Sancta Sanctorum ingredi pluſquam ſemel in anno. 157. 11
Pont. Hebr. maximæ auctoritatis. 158. 18
Pontifex Hebr. quibus cæremonijs conſecraretur. 157. 8
Pontifex Hebr. nunquam à Chriſto reprehenſus. 159. 31
Pontifex Hebr. ſolus, & ſemel in anno Sancta Sanctorum ingrediebatur. 157. 11
Pontifex Max. bigamus eſſe non poterat apud ethnicos. 16. 8
Pontifex maior ſacerdote fuit etiam apud Gentes. 13. 1
Pontifex Max. etiam vates dictus eſt. ibid. 4
Pontifex Max. doctor ſacrorum dictus eſt. ibid.
Pontifex Max. vt plurimum, ex primarijs ciuibus fuit. ibid. 5
Pontifex Max. Rom. iuris peritus eſſe debebat. ibid. 6
Pontifex Maximus in Flaminem Dialem poteſtatem habuit. ibidem 8
Pontifex Max. priuatos magiſtratus olim coercebat. ibid. 7
Pontifex Max. quare ſe Papam non appellet. 370. 10
Pontifex Maximus, qui fuerit olim. ibid. 2
Pontifex Maximus, qualis eſſe debeat. 367. 13
Pontifex Maximus Romanorum omnium ſacrorum arbiter, & caput. ibid. 3

Pontifex

Pontifex omnia ad Religionem ſpectantia tractat. 25. 11
Pontifex Romanus ex corpore Cardinalium deligitur. 15.6
Pontifex Maximus Veſtales capiebat. 21. 5
Pontifex pontem Chriſtianis facit ad ſalutem. 182. 11
Pontifex pro Pontificio vſurpatus. 158.26.& 27
Pontifex quare hominum corpori imperet. 197. 4
Pontifex vnde ſic dictus. 182. 11
Pontifex vnus Hebræis fuit, qui ſacerdotibus imperaret. 157. 2
Pont. Rom. præcepta reuerentia digna. 130. 10
Pontificis Maximi quanta auctoritas. 24. 4
Pontifici ſummo omnes parere tenentur. 157. 2
Pontificem Hebræorum Chriſtus obliquè reprehendit: numquam rectà. 159. 31
Pontificem Maximum deorum interpretem vocat Plutarchus. ibid. 4
Pontificem Maximum Regem ſeculi vocat Tertullianus. 223. 24
Pontificem viam ſequentium vocat Iſidorus. 182. 10
Pontificem vnicum ſemper habuerunt Hebræi. 158. 23
Pontifices Hebr. licet non à Deo immediate vocati, vt Aaron, aliquid in ſe diuinitatis habuerunt. 159. 27
Pontifices Hebræorum maximo in honore habiti. 159. 28
Pontifices Hebræorum tempore Chriſti à Principibus profanis Pontificatum accipiebant. 159. 27
Pontifices inceſtum iudicabant. 26. 7
Pontifices in delinquentes, qua libuiſſet pœna, animaduertebant apud Rom. 26. 2
Pontifices Romani leges de ſacris condebant. 26. 1
Pontifices Maximi, minimi, maiores, minores. 13. 1. & 2
Pontifices Maximi plures ſimul non fuerunt apud Hebræos. 141. 14
Pont Rom. nullam de ſe reddebant Senatui rationem. ibid. 9
Pontifices nulli poteſtati obnoxij. 25. 10
Pontifices periurij iudices. 26. 6
Pontifices Romanorum duo ex familia Ruuerea. 389. 15
Pontifices Romanorum ſoli periuros puniebant. 128. 64
Pontifices Romani in eorum litteris ſalutare ſolent, ad quos ſcribunt. 390. 4
Pontifices Romanorum teſtamentis præerant. 26. 5
Pontifices, vnde dicti. 14. 14
Pontificum iuſſa à Senatu non reſcindebantur. 25. 9
Pontificum fuit, res ſacras noſſe. 25. 7. & 9
Pontificum potentia ſuſpecta. 27. 9
Pontificum quanta poteſtas, ex Cicerone. 26. 8
Pontificalis poteſtas omnem creatam excedit. 159. 38
Pontificium ius, facultas Pontificia eſt. 14. 16
Pontificatus depoſitio in Pontificibus Hebræis nomen Pontificis non abſtulit. 158. 26
Pontificatus Hebr. perpetuus fuit. 158. 16
Pontificatus Hebr. Regum arbitrio à familia Aaronis ad alias tranſiuit. 158. 15
Pontificatus Hebr. temporarius factus Regum Græcorum tempore. 158. 17
Pontificatus in familia Aaronis permanſit vſque ad Reges Syriæ. 158. 14
Populus in plura oppida diſtribuitur. 453 9
Populus docendus, non ſequendus. 203 74
Porticus templi Salom. quattuor habebant ſingillatim ſuas proprietates. 158 12
Poſſeſſio actui ſolemnitatem tribuit. 443. 7
Poſſeſſio etiam per Breue, & nomine cameræ capitur, & quando. ibid. 12
Poſſeſſio fuit prius, quàm dominium. 301. 77
Poſſeſſio longi temporis parit exceptionem tantum, vſucapio directam in rem actionem. 297. 30. & 32
Quaſi poſſeſſio conferendi an ab indulto collatiuo auferri poſſit. 459 95
Poſſeſſionem, ſeu acquiſitionem longi temporis præſcriptionem noſtri appellant. 296. 29
Poſſeſſor triennalis dominus fit. 297. 36
Potentia fruſtratoria eſt, cum reduci ad actum non poteſt. 153. 68
Poteſtas directiua, extraordinaria, directrix, moderatrix, architectonica quæ dicatur. 22. 3
Poteſtas ligandi, & ſoluendi Chriſtianæ ſocietatis vinculum eſt. 103. 34
Poteſtas ligandi, & ſoluendi tantummodo ſacerdotum eſt. 106 8
Poteſtas ſpiritualis temporalem inſtituit. 130 3
Poteſtas ſpiritualis terrena inſtituit, & iudicat. 198. 12
Poteſtas terrena à ſpiritali pendet, & quo modo. 90. 11
Poteſtatis, & Principatus plura ſunt genera. 234. 103
Poteſtatis verbo plura ſignificantur. ibid. 104
Poſthumius Conſul, quia Flamen Dialis erat, vrbe egredi non potuit Pontifice Maximo interdicente. 13 8
Poſt iuramentum delatum alicui, exceptio inhabilitatis nulla eſt. 51. 19
Præceptum illud Chriſti: ſi peccauerit in te frater, &c. an ad iudicialem cauſæ cognitionem pertineat. 231. 83. cum ſeqq.
Præcepti, & mandati differentia. 257. 13
Præcepta cæremonialia, & iudicialia, & moralia an per legem Euangelicam ceſſauerint. 309. 13
Præcepta charitatis duo eſſe dicit B. Gregor. & quæ. 239. 30
Præcepta decalogi, an ad fidem ſpectent, an ad ſacramentorum rationem. 312. 36. & 37
Præcepta legis diuinæ, quæ proprie ita dicantur. 257. 13
Præcepta legis nouæ, an ſint omnia iuris naturalis. 312. 36
Præcepta legis veteris moralia etiam tempore gratiæ, legis virtutem habent, & quare. 309. 15
Præcias, quos vocaret antiquitas. 46. 7
Præclamitator, qui. ibid. 7
Prædium Eccleſiæ, quod datur in ſolutum, plus æſtimatur, quàm priuati. 118. 38
Prædium quando dicatur conditionale. 279. 97
Prædium voluptatis à prædio fructus, quo modo differat in emphyteuticarijs contractibus. 117. 23
Prædia olim ea tantum vſucapi poterant, quæ mancipi erant. 295. 9
Prædia Eccleſiæ relicta ita, vt alienari non debeant, etiam ob redemptionem captiuorum alienari nequeunt. 118. 41
Prædia Eccleſijs, ſeu clericis vendita, ſi prius fuerant tributaria, vel alio onere affecta, an tranſeant ad Eccleſiam cum ſuo onere. 276 56
Prædia in primitiua Eccleſia, quare matricibus Eccleſijs fuerint tradita. 409. 9
Prædia in Italia non ſunt tributaria. 278. 85
Prædia, in quibus ſunt conſtructæ Eccleſiæ, ſi hæreticis alienentur, a fiſco vindicantur. 231. 83
Prædia prouincialia, quæ erant olim ſtipendiaria, & tributaria, nec mancipi habebantur. 294. 8
Prædia, ſi Fiſcalibus functionibus obnoxia, diſtrahuntur Eccleſiæ, vel Imperiali domui, publico venire debent, vt publicis functionibus conſulatur. 277. 63
Prædia ſuburbana in emphyteuſim conceduntur, ſicut ruſtica. 117. 22
Prædia vrbana in emphyteuſim conceduntur, ſicut ruſtica. ibid.
Prædis, & Vadis differentia. 336. 23
Prædo dicitur, qui pretium numerauit. 303. 103
Prædicatores excommunicantur, qui à decimarum ſolutione fideles retrahunt. 311. 26
Prædicare, mulierum non eſt. 194. 37
Præfectus prætorio maior Cardin. fuit, ex Baldo. 171. 37. & 38
Præfectus poteſt agere vicem præfecti, & prætor prætoris, non priuatus. 213. 7
Præfecti Cardinales, qui. 171. 35
Præfecti prætorio quam magna auctoritas. 162. 64
Præfecti prætorio ſententia inappellabilis. 100. 5
Præfecturæ magiſtratus in quouis cœtu laudabilis. 102. 24
Præiudicium ex legitima cauſa tertio factum latam recipit interpretationem. 498. 45
Prælatus Eccleſiæ conditionem facere poteſt meliorem, non deteriorem. 384. 90
Prælatus ſi in iudicio agat, quo nomine intelligatur agere. ibid. 91
Prælatus agere ſemper debet Eccleſiæ nomine. ibid 88
Prælati Gallicani quando Eccleſiarum adminiſtrationem ſuſcipiant. 444. 14
Prælati, hoc eſt Epiſcopi, quando Apoſtolorum limina viſitare teneantur. 524. 12. & 525. 25
Prælati, quo iure bona Eccleſiaſtica poſſideat. 384. 87
Prælati rerum Eccleſiaſticarum adminiſtratores ſunt, non domini. ibid. 89
Prælati ſummo Pontifici ſub formula iurant. 337. 32
Prænestini ex colonis municipes facti. 71. 37
Præpoſitura Virolæ iuris patronatus laicorum Hieronymo Cardinali Ruuereo collata. 427. 14
Præpoſiti labarorum in Codice Iuſtinianæo qui dicātur. 430. 4
Præpoſiti labarorum oneribus Senatorijs exēpti fuerūt ibid 7
Præpoſitus labarorū honor clariſſimatus cōmunicatus eſt ibi. 6
Prærogatiua ſpeciali donauit Chriſtus Petrum in annunciatione ſuæ reſurrectionis. 160. 43
Prærogatiua vrbis Conſtantinopolitanæ de qua in l 6. C. de ſacroſanct. Eccl quo modo intelligenda. 72. 41

INDEX.

Præs pro pecunia, vas pro capite frequentius promittit. 316 23
Præſcribuntur priuatorum bona 10. annis inter præſentes, & 20. inter abſentes. 304. 105
Præſcribere excipere eſt, & datiuo iungitur. 296. 19
Præſcriptio abſque bona fide, licet longa ſit, iure Pontificio non valet. 71. 32
Præſcriptio aduerſus iura, & actiones rerum tantum, non aduerſus dominia inuenta. 299. 64
Præſcriptio an currat vxori, conſtante matrimonio, in rebus paraphernalibus. 360. 197
Præſcriptio, an vſucapio dici poſſit. 294 6
Præſcriptio conuentionalis à legali vulgò diſtinguitur. 296. 17
Præſcriptio conuentionalis, quæ ſit, & quæ legalis ibid. & 18
Præſcriptio centenaria, etiam quo ad ius vtile Romanæ Eccleſiæ in priuatum translatum, currit, ipſo directo domino ignorante, ſciente vero ſufficiunt triginta anni. 305. 122
Præſcriptio dicta ab inſcriptione, ſeu à termino, ſeu ab exceptione. 300. 70
Præſcriptio dilatoria eſt, & peremptoria, vti exceptio. 294. 5. cum ſeq.
Præſcriptio etiam temporis immemorabilis nullam vim habet, ſi malam fidem habuerit poſſeſſor. 303. 99
Præſcriptio ex conuentione contrahentium oriens eſt longe fauorabilior ea, quæ ex ſolo iuris rigore proficiſcitur. 296. 25
Præſcriptio immemorabilis vim propriam amittit propter malæ fidei vitium. 303. 101
Præſcriptio iure Ciuili, quàm Canonico facilior. 71. 31
Præſcriptio longiorem poſtulat tractatum. 294. ante 1
Præſcriptio longæ poſſeſſionis idem eſt, quod longæ poſſeſſionis exceptio. ibid. 2
Præſcriptio longi temporis competit etiam donatario, & legatario. ſicut emptori. 304. 106
Præſcriptio longiſſimi temporis non, niſi ad actiones perpetuas, & ſempiternas, pertinet. 303. 97
Præſcriptio malæ fidei nunquam valet. ibid. 98
Præſcriptio militiæ, quid ſit. 294. 6
Præſcriptio moratoria, dilatoria exceptio eſt. ibid. 5
Præſcriptio non legitimum dominium præſtat, & quare. 300. 72
Præſcriptio non fuit inducta iure ciuili, ſed poſt ius ciuile inuenta. ibid. 72
Præſcriptio priuatis: conſuetudo publicis perſonis acquirit. 316 65. & 66
Præſcriptio, pro hærede, in filio locum non habet. 374. 6
Præſcriptio, propriè quæ ſit. 296. 21. & 29
Præſcriptio quadraginta annorum currit Romanæ Eccleſiæ, ſi ipſa principaliter non læditur. 305. 120
Præſcriptio quadraginta annorum an ſemper, & vbique aduerſus Eccleſiam ſit neceſſaria. 304. 117. cum ſeq.
Præſcriptio quadraginta annorum pro Eccleſijs non amplectitur Romanam, quæ centenaria gaudet. 305. 119
Præſcriptio quadraginta annorum: Vide ad verbum, Eccleſia.
Præſcriptio, quæ requiratur contra Eccleſiam, eiuſque bona. 304. 108
Præſcriptio, quo modo interrumpatur. 298. 46
Præſcriptio, quid ſit. 294. 1
Præſcriptio, ſine poſſeſſione an procedat. 315. 60
Præſcriptio temporis idem eſt, quod temporis exceptio. 294. 3. & 295. 19
Præſcriptio, & vſucapio in rebus Eccleſiaſticis admittitur. 301. 83
Præſcriptio vtroque iure Eccleſijs competit. 304. 114
Præſcriptionis, & conſuetudinis differentia, qualis. 316. 65
Præſcriptionis dictionem, quo modo accipiant interpretes. 295. 19
Præſcriptionis differentiæ ſoli Italici, & prouincialis origo. 300. 68
Præſcriptionis, & exceptionis differentia. 296. 20
Præſcriptionis nomine quare longa poſſeſſio ab vſucapione diſtinguatur. 300. 70
Præſcriptionis titulus, quare non inter eos, qui dominij, ſed qui exceptionum ſunt, fuerit coniectus. 300. 73
Præſcriptionis, & vſucapionis differentia à quibus emanauerit. 301. 67
Præſcriptionis, & vſucapionis lex iuſta etiam Chriſtianis eſt. 302. 95
Præſcriptionis, & vſucapionis lex dura eſt, non tamen iniqua. 302. 93
Præſcriptionis triginta, vel quadraginta annorum quis auctor fuerit. 302. 95
Præſcriptionem, humani generis patronam appellat Caſſiodorus. 303. 97
Præſcriptionem non ſolum habet, ſed & dominium, qui rem vſuceperit cum bona fide. 296. 23
Præſcriptionem Iuriſc. recentiores appellant poſſeſſionem, ſeu acquiſitionem longi temporis. 296. 19
Præſcriptionem, & vſucapionem, iuſtam eſſe etiam Theologi fatentur. 302. 95
Præſcriptionem, & vſucapionem tacitus conſenſus inducit. 302. 86
Præſcriptione longi temporis, an ita quæratur dominium, ſicut per vſucapionem. 299. 64
Præſcriptione, aut vſucapione dominia transferri, an ſit contra ius naturale. 299. 59
Præſcriptiones etiam Eccleſiarum, earumq. bonorum priuilegia ſunt. 294. 1
Præſcriptiones temporales aduerſus minorem ipſo iure an currant. 296. 25
Præſentatio, aut electio Prælati, an præſcribatur. 449. 4
Præſentatio ſola ſine inſtitutione, an tribuat titulum coloratum. 512. 54
Præſentandi ius ex deuolutione competens ſex menſes habet, quamuis quattuor tantum habeat primus patronus, vt laicus. 522. 72
Præſentandi ius ſi ſimul competat Eccleſiaſtico, & laico, habet ſemeſtre. 522. 74
Præſentia conſenſum arguit. 434. 51
Præſentes, & futuros, verba, quo modo reſoluantur. 474. 73
Præſidis feſtum diem violantis pœna. 121. 8
Præſides, & Conſules poteſtati patriæ non ſubijciuntur. 401. 8
Præſumptio bona ex bono nomine reſultat, ex malo mala. 377. 13
Præſumptio malæ fidei, an purgari poſſit poſſeſſione triginta annorum. 303. 99. cum ſeq.
Præſumptio minus peccatum eſt, quàm deſperatio. 264. 85
Prætor aliquando diebus feriatis ius dixit. 47. 13
Præuentioni locus inter ordinarios collatores datur. 503. 2
Præuium, & præparatorium qui eligit, videtur & illud eligere, ad quod ſit præparatio. 361. 204
Praxis Hiſpanienſis, & Gallicana circa decimarum præſcriptionem, an ſit abolenda. 319. 93
Precationes, & ſupplicationes in primitiua Eccleſia publice fiebant. 145. 63
Precibus paſſiuis, non pretio electio Epiſcopi fieri debet. 78. 8
Presbyter aliquando iurat. 124. 12
Presbyter à ſeculari Principe creari non poteſt. 198. 16
Presbyter, dum iurat, ſacra non tangit. 124. 11
Presbyter poteſt conſecrare moniales, ſi Epiſcopus id mandet. 192. 8
Presbyter quilibet de iure diuino omnia peccata abſoluit. 184. 33
Presbyter, verbum, in cap. 1. de elect. quo modo accipiatur. 457 68
Presbyteri adiuuare, Diaconi miniſtrare Epiſcopo eſt. 169. 5
Presbytero, an fides adhibeatur abſque iuramento. 333. 4
Presbyteri ab initio conſiliarij, & confeſſarij Epiſcoporum fuerunt. 169. 8
Presbyteri eodem fere tempore cum Diaconis fuerũt. 143 37
Presbyteri, quare creati, & vnde ſic appellati. 143. 34
Presbyterorum accuſatio cum teſtibus admittenda. ibid. 36
Presbyterorum officium. ibid. 38
Presbyteris olim aderant Diaconi. ibid. 37
Presbyteros quo modo intellexerit Paulus in epiſt. ad Titum cap. 1. 181. 6
Prierium in Subalpinis oppidum, in quo natus eſt Syluester, qui Syluestrinam compilauit. 261. 57
Prima tonſura potius eſt gradus ad cæteros ordines, quàm ordo verè Eccleſiaſticus. 249. 74
Primas, & Patriarcha idem ſunt. 76. 21
Primatus à primo dicitur. 67. 3
Primatus in Eccleſia à creata poteſtate dari nequit, & quare. 159. 38
Primatus Pontificius etiam ex hiſtoriographis eſt. 71. 33
Primatum Eccleſia non habuit ab Apoſtolis, ſed à Chriſto. 160. 44
Primates, & metropolitani, quo modo in ciuitatibus, & prouincijs conſtituti fuerint. 75. 16
Primates nuncupare. 76. 18
Primates dicuntur, qui primas ſedes in prouincijs tenent. 76. 19
Primitiæ à Iuliano Apoſtata imperatæ, vt dijs offerrentur. 35. 7

Primitiæ capillorum à Græcis Phœbo, Aeſculapio, ac Libero conſecratæ. 34. 5
Primitiæ crinium Apollini Delphico conſecratæ. 34. 4
Primitiæ etiam ex victimarum inteſtinis ſumebantur à ſacerdotibus. 34. 3
Primitiæ primæ barbæ à Romanis dijs conſecratæ. 34. 5
Primitiæ quæ ſierent apud ethnicos ex Plinio. 34. 3
Primus, qui in non honore dignus eſt. 67. 3
Primogenitorum inſtitutio, an ſit legitima. 349. 126
Primogenitorum, maxime in Gallia, melior conditio, quàm aliorum. 349. 126
Princeps, an ſolutus ſit legibus. 422.22.& 505.28
Princeps, an teneatur ſeruare legem, quam ipſe tulit. ibid.
Princeps Apoſtolorum, & Epiſcoporum, cur Petrus fuerit. 160. 48
Princeps, aut magiſtratus eſt, qui iudicare iubet. 101. 19
Princeps de bonis moribus, an obſeruatione iuramenti corrumpantur, cognoſcit. 127.53. & 54
Princeps ciuitatis, & eiuſdem Epiſcopus eſſe poteſt 104. 50
Princeps caſtrum concedens cum iuriſdictione, an ea ſe priuaſſe præſumatur. 413. 48
Princeps cogit licite quemquam ad faciendum, quod ipſe ſe non facturum iurauit. 127. 50
Princeps dicando locum publicum, ſacrum facit. 8. 16
Princeps de Epiſcopo eligendo, quando, & quo modo conſulatur. 199. 20
Princeps extraneum pro filio naturali habere poteſt. 402. 17
Princeps incapacem eligendo, de incapacitate an diſpenſare videatur. 421. 11
Princeps iuramentum non remittit, vbi neceſſaria eſt abſolutio. 127. 60
Princeps ius vitæ, & necis habet. 402. 17
Princeps laicus, an Prælatum eligere, aut præſentare ius Eccleſiæ poſſit, in qua ius habet patronatus. 419. 3
Princeps laicus Concilium conuocare nequit. 200. 32
Princeps laicus poteſt cognoſcere, an iuramentum fuerit licitum. 125. 25
Princeps laicus iuramentum non remittit, ſi neceſſaria ſit abſolutio. ibid. 23
Princeps laicus poteſt interpretari humanas diſpoſitiones. 125. 25
Princeps laicus, qualem in temporalibus habeat auctoritatem. 184. 31
Princeps laicus, quo modo iuramentum de viduitate remittat. 126. 49
Princeps eſt lex animata. 510. 16
Princeps, & lex fingere poſſunt, expreſſum eſſe, quod non eſt: ſecus priuatus. 510. 17
Princeps, licet non ſubijciatur legibus, quo ad vim cogendi, ſaltem, quo ad vim dirigendi, ſubijcitur. 246. 47
Princeps poteſt priuilegio incapacem, capacem facere. 315. 61
Princeps præſumitur facilius habere notitiam ordinariorum, quàm extraordinariorum. 471. 37
Princeps præſumitur, non velle tertio præiudicium inferre. 423 44
Princeps præſumitur, ſcienter derogare ei priuilegio, cuius notitia certa habetur. 471. 78
Princeps, qui legem mutat, vt remaneat immunis à peccato, & iniuria, quæ Reipub. infligitur, neceſſaria eſt cauſa, quæ ipſam legis mutationem, ſeu reuocationem iuſtificet. 246. 45
Princeps, quod vult, & nos velle debemus. 461. 4
Princeps quod non exprimit, denegare videtur. 474. 69
Princeps, quo modo ſolutus ſit legibus. 153. 69
Princeps ſacerdotum, & ſummus Pontifex inter ſe differunt. 141. 10
Princeps ſecularis, an quidquam poſſit ſtatuere in Eccleſiæ præiudicium, & contra Dei legem. 273. 20
Princeps ſecularis de periuro ſumere pœnas poteſt. 128.62
Princeps ſecularis de ſepultura non cognoſcebat. 22. 7
Princeps ſecularis, quo ad clericos, cenſetur priuatus, & quare. 275. 40
Princeps ſecularis, quo ad clericos, nullam habet iuriſdictionem. 287. 168
Princeps ſecularis, quantumcumque ſummus, non poteſt clericorum immunitati, aut exemptioni contrarijs legibus, propria auctoritate derogare. 246. 39
Princeps ſi Pontifex, & Princeps ſit, de ſepulturis iudicabit: alias ſecus. 25. 10
Princeps, ſi reliquerit ſua bona mobilia in pios vſus diſtribuenda, an veniant pœnæ nondum exactæ. 289.197
Princeps ſubditis, & ij Principibus iurant. 337 32
Princeps tanquam læſus aduerſus indultum Cardinalis, an priuilegio vti poſſit. 448. 13
Princeps tenetur eas ferre leges, & veteres prorſus ſeruare illæſas, quæ maxime neceſſariæ ſunt ad optimum Reipublicæ ſtatum. 246. 46
Princeps transferens iuriſdictionem, an ſe ea omnino abdicaſſe præſumatur. 413. 47
Principis auctoritate quicumque iuris ſui ſunt, an adoptari poſſint. 402. 15
Principes de rebus ſacris nihil definiunt, ſed definita auctoritate tuentur. 55. 17
Principis iudicium etiam in minoribus pulchrum. 19. 9
Principis placitum, quid ſit. 213. 44. & 45
Principis præcepta rationem legis habent, dum bonum commune reſpiciunt. 352. 148
Principis conceſſio abſurdum non patitur. 474. 70
Principis laici auctoritas à ſummo Pontif. pendet. 130. 4
Principis, quæ ſit auctoritas. 67. 4
Principis ſecularis conſtitutio vim habet, quando non eſt Eccleſijs, & earum miniſtris damnoſa. 271. 35
Principis ſecularis diſpoſitio circa res Eccleſiæ, cuius ſit valoris. 286. 163
Principis ſecularis intereſt infenſum non habere Epiſcopum. 213 42
Principis ſententia inappellabilis. 204. 87
Principis vitam, ac mores obſeruant ſubditi, & pro lege habent. 246. 48
Principis voluntas præſumitur qualis eſſe debeat. 204. 80
Principi, hoc eſt Papæ, qui non obedierit, morte moriatur, id eſt letaliter peccat. 524 8
Principi, quando aliquid facit ex certa ſcientia, non dici poteſt: cur ita facis? 426. 10
Principem non præſumitur irrita eſſe velle, quæ facit. 504. 11
Principem ſacerdotum quem vocari vetuerit Concilium Carthaginenſe tertium. 370. 21
Principe in electione Epiſcopi diſſentiente, irrita electio non ſit. 213. 43
Principe generaliter derogante omnibus priuilegijs, an tollantur habentia clauſulam derogatoriam ad futura reſcripta. 509. 9
Principes antiqui iuxta ſacros Canones eorum decreta ſeruare profeſſi ſunt. 52 1
Principes Chriſtiani Eccleſiam tueri, Chriſtianumque populum in pace conſeruare tenentur. 229. 73
Principes Chriſtiani in ijs, quæ ad Religionem pertinent, nihil poſſunt ſtatuere, niſi ex ſacrorum Canonum præſcripto. 245. 35
Principes Chriſtiani, qui Ciuitates, & Prouincias ab infidelibus ſibi vindicarunt, quo iure, & qua auctoritate eas poſſidere dicantur. 224. 33 cum ſeq.
Principes de fœdere inter ipſos violato non cognoſcunt, ſed Papa. 227. 59
Principes Epiſcopis obedire tenentur. 182. 19
Principes erga Eccleſiam grati. 53. 3
Principes iuxta petita, & in precibus contenta reſpondere, ſeu reſcribere ſolent. 227. 57
Principes maximos in Chriſto filios vocat Papa. 374. 14
Principes nonnulla, Epiſcopi omnia cuſtodiunt. 104. 49
Principes poteſtatem per Eccleſiam agnouerunt. 53. 2
Principes priuilegijs abſque cauſa priuari non debent. 448. 27
Principes, olim qua erga Eccleſiam, eiuſque miniſtros reuerentia ſe geſſerint. 53. 1
Principes, quàm Eccleſiæ fauerint. 2. 3
Principes, quare Pontifices creari voluerint. 25. 11
Principes, qui ſuperiorem non recognoſcunt, ſi in alterius præiudicium aliquid commiſerint, denunciari Eccleſiæ debent, hoc eſt, Papæ. 234. 101
Principes quoque populis præſtant Sacramentum. 334. 15
Principes olim rogabant ſacerdotes, vt pro ſe Deum rogarent. 56. 18
Principes ſacerdotum Hebræorum fuerunt tantum claſſium capita. 141. 13
Principes ſeculares à concilijs excluſi per octauam ſynodum. 199. 28
Principes ſeculares ad eorum officium erga ſacerdotes reuocantur. 89. 4
Principes ſeculares omnes ſummo Pontifice inferiores ſunt, non autem ſuperiores, aut æquales. 246. 40

Principes ſeculares, clericorum exemptionem quare tollere non poſſunt. 246. 41
Principes ſeculares vbicumque permittuntur habere ius nominandi, vel præſentandi in eccleſijs, dicendum eſt, id eos habere ex fundatione, vel donatione, vel augmentatione, vel ex priuilegio. 212. 28
Principes ſeculi, quando in Eccleſia poteſtatem habere permittantur. 198. 18
Principes ſeculi clericorum cenſores non ſunt. 90. 10
Principes ſeculi Eccleſiæ Romanæ ſtipendiarij ſunt. ibid.
Principes ſeculi pietatis, & religionis laudantur. 91. 15
Principes ſeculi præſidia clericorum ſunt. 90. 11
Principes ſeculi ſubeſſe, non præeſſe debent. ibid.
Principes ſub pœna excommunicationis tenentur procuratores monialium in iudicio admittere. 85. 12
Principes terræ Epiſcopis obedire B. Petrus iuſſit. 90. 11
Principes terreni Eccleſiam tueri, & defendere debent. 275. 32
Principum conſtitutiones de rebus ſacris non diminuunt, ſed augent ſacrorum auctoritatem. 35. 20
Principum de rebus, aut perſonis eccleſiaſticis ſtatuta, rogatu Epiſcoporum, ac conciliorum facta ſunt. 92. 9
Principum erga eccleſias fauor. 119. 53
Principum erga Eccleſiam humilitas. 53. 1
Principum ſalus oratione quærenda à Deo. 67. 6
Principum poteſtas in corporibus tantum eſt. 87. 5
Principum protectio Rempublicam ſeruat. 55. 19
Principum raritas ſalubris. 65. 5
Principum ſecularium aſſenſum in collocãdis Epiſcopis quærere licitum eſt, & quando. 213 42
Principum multitudo mala. 163. 79
Pro Principibus etiam ethnici ſacrificarunt. 65. 7
Principibus, quid incumbat ad effugienda mala. 113. 57
Principatus profanus, multiplex ſit, an vnus, nihil refert. 65. 8
Principalis in cauſa ciuili, quando poſſit rite in ius vocari. 82. 9
Principale trahit ad ſe acceſſorium. 473. 62
Principaliter quod agitur in quacumque diſpoſitione, attendi debet. 497. 42
Prioratus, an veniat appellatione monaſterij. 452 3
Prioratus S. Auguſtini non veniunt ſub appellatione beneficiorum monaſterialium. 418. 106
Prioratus conuentu carentis impetratio quo modo fieri debeat. 438. 78
Prior collegij, ſeu conuentus de iure communi per collegiales, ſeu conuentuales eligi debet. 462. 17
Prior per Abbatem beneficio ſpoliatus, an poſſit contra ipſum agere. 455. 51
Prior ſecularis, aut fratres alterius ordinis in monaſterio poſiti, an tollant ius conuentus prioribus fratribus, ſi conuentualiter viuant. 458. 76
Priores regulares, an abſque cauſa mutari poſſint. 455. 49
Priorum Chriſtianorum pietas, quæ. 57. 3
Priuatus, mandante iuriſdictionem habente, eius vice fungi poteſt. 243. 10
Priuatus non poteſt ei, quod publice vt proſit, introductum eſt, renunciare. 323. 17
Priuatus, poteſtatis alicuius vicem an agere poſſit. 243. 7
Priuatus rem priuatam in emphyteuſim impune poteſt concedere. 283. 134
Priuata domus, ſi conſecretur, ius ſuo domino aufert. 7. 3
Priuatorum ædes iniuſſu plebis non conſecrabantur. ibid.
Priuatorum non eſt facere, quòd habeatur pro expreſſo ſpecialem requirens mentionem. 509. 15
Priuatorum pacta ius publicum non lædunt. 346 105. & 143
Priuationis pœna non habet locum, niſi in caſibus à iure expreſſis. 326. 45. & 520. 47
Priuilegium Abbatis Cluniacenſis eſt ſpeciali nota dignum. 464. 38
Priuilegium aliunde pendens tollitur, cum tollitur & illud, à quo ipſum pendet. 473. 64
Priuilegium à ſe datum, an reuocare poſſit Papa. 418. 102
Priuilegium conſuetudini præualet, & quare. 315. 61
Priuilegium contra ius commune obtentum, quo modo debeamus interpretari. 511. 34
Priuilegium de lucro captando non eſt fauorabile, ſicut de damno euitando. 304. 116
Priuilegium duobus in caſibus plus poteſt, quàm conſuetudo etiam longæua. 212. 36
Priuilegium habens eo contra priuilegium habentem non vtitur. 304. 112
Priuilegium, ſeu gratia plus operatur, quàm clauſula, de plenitudine poteſtatis. 432. 42
Priuilegium idem ſi duo habeant, quis eorum eo vti poſſit. 448. 21
Priuilegium iuri communi detrahens, ſtrictiſſimam interpretationem recipit. 414. 63
Priuilegium iuri communi contrarium tantum diſponit, quãtum loquitur. ibid. 63
Priuilegium iuri communi contrarium, an comprehendat omiſſa. ibid. 64
Priuilegium, quando dicatur eſſe contra ius commune. ibid. 65
Priuilegium iuri communi derogans, an comprehendat omiſſa. 511. 35
Priuilegium lite pendente impetratum, an aliquid operetur. 424. 49
Priuilegium quoddam Parmenſe, an ſublatum ſit per concilium Tridentinum. 415. 69
Priuilegium poſt decennium quo modo expiret. 414. 68
Priuilegium potentius habens, an eo vti poſſit aduerſus ſimile habentem. 447. 16. & 19
Priuilegium Principis eſt latiſſime in ſui præiudicium interpretandum. 490. 26
Priuilegium Principi conceſſum de non concedendo beneficia, niſi oriundis, & eidem acceptis, an habeat locum in loco mixto. 418. 103
Priuilegium quadraginta annorum, an ſit eius eccleſiæ, cui præſcribitur, aut præſcribentis. 448. 22
Priuilegium, quando dicatur non eſſe contrarium concilio Tridentino. ibid. & 73
Priuilegium, quibus in caſibus plus poſſit, quàm longæua conſuetudo. 447. 8
Priuilegium Regibus Scotiæ conceſſum de beneficijs illis vacantibus. 418. 105
Priuilegium ſecundum, an tollat primum. 516. 12
Priuilegium Sabaudiæ Ducibus in eccleſijs cathedralibus, & monaſterijs conſiſtorialibus conceſſum. 418. 109
Priuilegij concedendi cauſa, an ſit fauorabilis. 447. 17
Priuilegij vſus ſi ceſſet per quadraginta annos, priuilegium amittitur. 414. 67
Priuilegio Apoſtolico, an deroget concilium generale, & quo modo. 414. 60
Priuilegio perſonæ, aut loci, aut caſus, quo modo concilium derogare intelligatur. 415. 69
Priuilegio primo, an deroget ſecundum. 447. 15
Priuilegio numquam præſumitur renunciatum, niſi ex incompatibilitate priuilegiorum. 516. 13
Priuilegio Principis, an intelligatur per indultum Cardinalis derogatum, ſi verba derogationis non ſint expreſſa. 448. 24
Priuilegia à Chriſto ſacerdotibus immediate conceſſa ſunt. 131. 12
Priuilegia Cardd. xxxiij. 173. 67
Priuilegia Cardd. lxxxix. ibid.
Priuilegia Cardd. ccc. ibid.
Priuilegia clericorum circa ſeruorum manumiſſiones. 109. 12
Priuilegia eccleſiaſtica Arcadius, & Honorius violari noluerunt. 87. 12
Priuilegia monialium ſunt eadem, quæ & monachorum. 85. 16
Priuilegia per famam cum vſu temporis immemorabilis allegata, an vim habeant priuilegiorum. 212. 33
Priuilegia Principum, an ſint latiſſime interpretanda. 473. 61
Priuilegia Principum, quando ſint late interpretanda, & contra. 476. 91
Priuilegia Regibus conceſſa ſunt ſtricte interpretanda, & quare. 418 108
Priuilegia regularium ampliſſima. 149. 15
Priuilegia ſacerdotum violans, Imperiali conſtitutione puniendus eſt. 449. 9
Priuilegia ſpecialia, an lex generalis tollat. 415. 69
Priuilegia ſunt ſtricte interpretanda. 418. 107
Priuilegiorum concurſus, an detur. 304. 116
Priuilegiorum tenores quamplurimi, clauſulam, quorum tenores, &c. valere faciunt. 509. 3
Priuilegijs, ſeu indultis, quo modo derogare debeat Princeps. 509. 14
Priuilegijs, Principes ſine cauſa an priuari debeant. 448. 27
Priuilegijs, ſi Papa velit derogare, an teneatur eorum tenores exprimere. 509. 3
Priuilegijs ſuis clerici renunciare nequeunt. 111. 28
Priuilegiatus aduerſus priuilegiatum priuilegio vtitur, ſi id potentius ſit. 304. 113
Priuilegiata efficitur res, quæ à non priuilegiato ad priuilegiatum tranſit. 277. 73

Proba-

Probatio contra clauſulam, motu proprio, an admittatur. 421. 8. & 426. 4
Probatio, an iure ſufficiens cenſeatur ea, quæ proprio fit iuramento, in iis, quæ in animo conſiſtunt. 250. 80. 81
Probationes neceſſariæ, & defenſiones numquam prætermitti debent. 326. 40
Proceſſus tempore feriato factus, an valeat. 327. 50
Proceſſum contra ſtylum, & curiæ conſuetudinem confectum iudex reiicere poteſt. 425. 00
Proconſul, an poſſit iuriſdictionem ante Prouinciæ ingreſſum demandare. 437. 91. cum ſeq.
Proconſul, ſi in itinere moram fecerit, quid teneatur, vel poſſit facere. ibid. 92
Proconſulis iuriſdictio, an expiret ante ſucceſſoris aduentum. 443 10
Proconſules ſex faſces habuerunt. 17. 22
Procurator, quando ſufficiat, & non ſit neceſſaria principalis præſentia. 210. 4
Procuratore reuocato, & ſciente, ſi dominus ipſum aliqua agere patiatur, an ei poteſtatem renouaſſe videatur. 435 66
Prodigium fuit, Veſtalem inceſtum commiſiſſe. 21. 15
Proditor an ſit, qui à tergo inimicum, vel quouis modo occidit. 262. 64
Proditor quis dicatur. 262, 63
Profanum eſt, quod religioſum, aut ſacrum non eſt. 60. 3
Profani ſacris non initiati ſunt. ibid 2
Profana res ſacræ adhærens, naturam eius, quia dignioris, ſumit. 210. 10
Profeſſus in religione eximitur patria poteſtate. 149. 27
Profeſſio ante ætatem legitimam nulla eſt. 149. 19
Profeſſio ante ſextum decimum annum nulla eſt. 149. 20
Profeſſio in locis aſperis ad decimum octauum annum protenditur. 149. 21
Profeſſio monialium, quæ. 192. 1
Profeſſio monialium ætatem eorum adultam reſpicit. ibid. 2
Profeſſio monialium ſpontanea eſſe debet. ibid 3
Profeſſio quo ætatis anno facienda de iure, ac quo ex decreto concilij Tridentini. ibid. 4
Prohibentis conditio potior eſt. 149. 25
Promiſſio eſt impia, quæ ſcelere adimpletur. 350. 134
Promittentis, vt fidem teneam, omnia eſſe debent, quæ fuerunt, cum promiſi. 344. 94
Promoto ad epiſcopatum tempus trium menſium datur ad faciendum ſe conſecrari. 496. 24
Pronominis, tuam, vis magna. 222. 18
Prophetæ ſacra non attingebant. 142. 28
Proprietas eſt iure humano, non diuino introducta. 220. 1
Protonotariatus an detur reſpectu perſonæ, aut ſcriptoriæ. 472. 66. & 67
Protonotariatus, an dignior ſit ſcriptoria, cum ſtat de per ſe. 476 92
Protonotariatus, an ſit dignitas perpetua 472. 56
Protonotariatus ſcriptoriæ annexus, ſi ſcriptoria dimittatur, an eam ſequatur, aut euaneſcat. 474. 82. cum ſeq.
Prouincia in conuentus multos diſtribuitur. 453. 9
Prouinciæ ante Chriſti aduentum diuiſæ fuerunt. 412. 36
Prouinciæ, & conuentus, quo modo diuiderentur. 73. 3
Prouincialis, & Italici ſoli differentia. 295. 16
Prouinciales, & emphyteuticarij prædiorum domini non erant iure Quiritum. ibid.
Prouiſus a Cardinali ratione indulti de beneficio, cuius redditus, ſeu fructus excedant valorem vigintiquattuor ducatorum, tenetur nouam prouiſionem à Papa accipere, & iura Cameræ ſoluere, idque citra montes intra quattuor menſes, vel octo, ſi vltra montes. 515. 1
Prouiſus à Cardinali ſi elapſo tempore in indulto præſcripto, voluerit nouam expedire prouiſionem, an debeat audiri, ſi alteri Papa beneficium contulerit. 519. 39. & 40
Prouiſus a Cardinali, ſi non expediuerit litteras Apoſtolicas, & iura cameræ non ſoluerit, an poſſit quandocumque expedire, ante quam ſit alteri ius quæſitum. 519. 37. & 38. & 170. 39. & 40
Prouiſus a Cardinali ſi non expediuerit litteras nouæ prouiſionis, & beneficium impetretur ab alio, an detur de reſeruato apud Sedem. 519. 36
Prouiſio Apoſtolica opinioni interdum ceſſit. 469. 20
Prouiſio debet intelligi cum effectu. 520. 51
Prouiſiones Legatorum, an veniant appellatione Sedis Apoſtolicæ. 437. 102
Prouocatio quid ſit, & an ſit appellatio. 324. 31
Pſaltes quis. 245. 63
Ptolomæus Cardinalis Nouocomenſis. 205. 95
Publicum etiam in ſacris conſiſtit. 26. 2
Publicum in ſolius Principis poteſtate eſt. 324. 18
Publicum, ſacrum, ac religioſum numquam venditur. 38. 21
Publicæ vtilitati plurima permittuntur, etſi priuato vtilitati repugnant. 302. 84
Pudicitia, quare inter deas fuerit. 2. 9
Puella, ſi taceat, propter verecundiam, pro eaque parentes loquantur, an ſufficiat ad nuptias perficiendas. 359. 49
Puer minor ſeptem annis, an ſit idoneus ad obtinendum beneficium. 481. 2
Pullarius mendax miſere cecidit in acie. 20. 18
Puniri nemo ſine culpa debet. 521. 64
Pupillorum cauſæ ab Epiſcopis tantum olim cognoſcebantur. 103. 33
Pupillaria prædia, etſi infructuoſa ſunt, non alienantur 238. 138
Pupillaria prædia cum decreto ſi ſint infructuoſa, in perpetuam emphyteuſim dari poſſunt. ibid. 139
Purpura veſtimento intexta, etſi pretioſior, cedit veſtimento, & quare. 361. 209

Q

QVadrupedes, quæ dorſo, colloue domantur, vt boues, equi, muli, aſini, mancipi fuerunt. 294. 7
Qualitas adiuncta verbo, an intelligatur ſecundum tempus verbi. 473. 59
Qualitas non conſiderata, & omiſſa non vitiat gratiam. 458. 77
Qualitas ſine ſubiecto eſſe nequit. 432 31
Qualitas, ſub qua ſit diſpoſitio, in dubio attendi debet. 474. 75
Qualitates beneficiorum, ſi in impetrationibus non exprimantur, an gratiam nullam reddant. 465. 53
Qualitates iure materiæ inſitæ mentione opus non habent. 462. 23
Quæ à dijs petuntur, cum delectu petenda ſunt iuxta Platonem. 10. 1
Quæ obſeruarentur apud Romanos ad implorandam deorum opem. 10. 4
Quæ Principes ſibi arrogant in ſpiritualibus, exemplum non inducunt. 83. 12
Quæ ſunt, à Deo ordinata ſunt. 221. 3
Quintilianus Mandoſius auctoris amicus laudatur. 373. 23
Qui à ſecretis Principum ſunt, incuriæ ſuggillantur. 89. 2
Qui à ſecretis Principum ſunt, magiſtratus profanos profuſe honorant, eccleſiaſticos parce. 91. 15
Qui vnum dicit, alterum excludit. 249. 67
Quirinus, quare Deus exiſtimatus. 2. 11
Quod cohæret, ſumit naturam eius, cui cohæret. 210. 7
Quod donatur eccleſiæ, ad ipſam cum ſuo onere tranſit. 116. 16

R

RAptores virginum non ſunt tuti in eccleſia, 112. 2
Ratio eſt pars iuris naturalis. 299. 59
Ratio eſt principium humanorum actuum. 352. 146
Ratio ſumma eſt, quæ facit pro Eccleſia. 479. 11
Ratio in homine luminare maius, ſenſus minus. 197. 2
Rata ſunt, quæ Præſes, antequam de ſucceſſore cognoſceret, fecit. 434. 61
Rauenna Cardinales habuit. 169. 15
Rauennatenſis eccleſia diu Romanæ æmula fuit. 169. 15
Reatus perpetratus, quo modo conſiderari debeat, vt quis dicatur pœnituiſſe. 265. 90
Rebelles, & ſeditioſi à Conſtantino Porphyrogenneta excommunicati 106 6
Receptatores offendentium Cardinales puniuntur. 173. 50
Reconciliatio cum Eccleſia, quo modo fiat. 138 25
Reficiens eccleſiam ad dotem non tenetur. 58. 13
Reficiens eccleſiam proprium ei nomen inſcribere non prohibetur. 58. 13
Regalium Franciæ prærogatiua à quo anno inceperit. 495. 12
Regulæ de annali, & triennali, an habeant locum in beneficijs manualibus. 454. 37
Regula Cancellariæ de Cardinalibus abſentibus. 431. 18
Regulæ Cancellariæ, & extrauagantes ſunt ſtricte intelligendæ, & quare. 475 84
Regula Cancellariæ, quando dicatur odioſa. 422. 13
Regula de beneficijs vacantibus per promotionem, an pertineat ad eos, qui ad epiſcopatus in partibus infidelium ſitos promouentur. 496. 27
Regula de expreſſione veri valoris, an habeat locum etiam apud Legatum. 437. 103

Regula de extenſione conſenſuum, an comprehendat Cardinales. 501. 80
Regula de impetr. benefic. vacant. per obit. famil. Card. in quibus diœceſibus locum habeat. 471. 34. cum ſeq.
Regula: Non eſt obligatorium contra bonos mores præſtitum iuramentum, de quibus moribus intelligat. 349. 119
Regula de infirm. an habeat locum in beneficijs regularibus. 454. 33
Regula de publicand. an comprehendat beneficia regularia. ibid. 35
Regula de publicand. in quibus caſibus locum habeat. 445. 23
Regula, qui per alium facit, &c. intelligitur, cum committitur, quod officij proprij auctoritate fieri poteſt. 441. 33
Regula reuocatoria vim legis generalis habet. 513. 62
Regula vniuerſalis comprehendit omnes caſus. 517. 14
Regulæ Cancellariæ, & extrauagantes impediunt collationem Ordinariorum. 491. 34
Regulæ Cancellariæ mortuo Papa expirant. 418. 100
Regulæ Cancellariæ, quid faciant. 417. 89
Regulæ defectus per ſtatuta Apoſtolica ſuppletur. 190. 21
Regularum Cancellariæ auctor. 411. 30
Regulæ monachorum præcipuæ quattuor. 148. 6
Regularis, an ſit capax tituli beneficij. 455. 47
Regularis canonicatus, an veniat canonicatus nomine. 454. 32
Regularis clericus, qui. 63. 1
Regularis eccleſia omnis, ſeu cathedralis, in dubio an præſumatur collegiata. 462. 16
Regularis prouiſus à Papa de beneficio manuali, an poſſit ad nutum ſuperioris amoueri. 556. 55
Regulares, an poſſint de fructibus ſuorum beneficiorum diſponere, vt clerici ſeculares. 455. 48
Regulares mutant nomen, & quare. 368. 19
Regulares clerici, vnde dicti. 147. 2
Regulares olim clerici non fuerunt. ibid.
Regulares olim clericis longe inferiores. ibid. 3
Regulares, ſi obtineant beneficia, an id repugnet voto paupertatis. 455. 43
Regulares vocamus hodie, quos monachos Imperatores, & Iuriſconſulti vocarunt. 63. 2
Regularia beneficia regularibus conferenda ſunt. 151 50
Regularia beneficia regularibus, ſecularia ſecularibus. 455. 47
Regularium beneficiorum collatio, an ad Abbatem ſolum, aut ad Abbatem & conuentum ſpectet. 459. 89
Regularibus proprietas in bonis omnino interdicta. 148. 13
Relatio ad ſcripturam, an idem operetur, quod expreſſio in ſcriptura. 509. 4
Religio omnes cauſas excludit. 121. 15
Religio Romanorum in ſacra, & auſpicia diuidebatur. 19
Religionis cauſæ ſemper Epiſcoporum fuerunt. 103. 34
Religionis cauſas Honorius, & Arcadius Epiſcopis remiſerunt. 96. 23
Religionis materia collegium Pontificum tantum agnoſcebat. 24. 1
Religionis nexus amorem inducit. 87. 14
De religioſo loco Pontifices iudicant. 25. 10
Religioſum, ſacrum, ac publicum numquam venditur. 39. 21
Religioſis quæ adhærent, religioſa fiunt. 210. 6
Religioſiſſimi Antiſtites a Leone dicti: item reuerendiſſimi. 89. 3
Reliquias ſanctorum arbitrio Epiſcoporum collocari iuſſit Leo Imperator. 95. 11
Renuncians beneficium abſolute nullum titulum coloratum ſibi reſeruat. 445. 32
Renunciatio feriarum non extendit ſe ad repentinas, & quare. 324. 20
Renunciationes, & alienationes iuramento firmantur. 344. 96
Repertorium tutoris inuentarium vulgo dicitur. 275. 47
Res ad clericos cum ſua cauſa, ſuisq. vitijs tranſit. 276. 57. & 63
Res Dei pretio non conſtat. 181. 3
Res Eccleſiæ emptæ inemptæ ſunt, nec pretium reſtituitur emptori. 116. 11
Res furtiua numquam præſcriptione iuuatur, ex lege xij. tabularum. 71. 32
Res etiam inanimatæ ſacerdotibus reuerentiam exhibere videntur. 29. 14
Res iudicata ius tribuit. 71. 29
Res omnes ad diuinum cultum attinentes ſunt omnino exemptæ. 278. 82
Res omnes initio fuerunt communes. 301. 75
Res omnes olim diuidebantur inter mancipi, & nec mancipi. 294. 6
Res omnes, quæ auro ſunt inferiores, nec mancipi habebantur. 295. 9
Res publico vſui relicta nullius in bonis eſt: vniuerſitatis eſt. 210. 11
Rei dominium abſque traditione ad Eccleſiam tranſit. 35. 16
Rei, quæ datur in emphyteuſim, ſolet fieri diminutio ſextæ partis, hoc eſt penſionis & quare. 283. 141
Rei vnius duo domini eſſe nequeunt. 35. 18
Rem ſuam vltra tempus legale negligens, licite pro pœna damno rei mulctatur. 302. 92
Reſcriptum dignitati directum non præſentatur ſucceſſori iudicis defuncti. 379. 45
Reſcripta Principum iuxta petita, & in precibus contenta eſſe ſolent. 227. 57
Reſeruatio, an ſit potentior ex familiaritate Papæ, quam Cardinalium. 490. 31
Reſeruatio apud Sedem in quibus caſibus detur. 411. 34
Reſeruatio apud Sedem in quibus detur. 468. 5
Reſeruatio apud Sedem in quibus caſibus detur. 519. 36
Reſeruatio beneficiorum à Papa facta, an extendatur ad ſuum Vicarium. 437. 99
Reſeruatio beneficiorum in curia vacantium eſt reſeruationum maxima. 494. 1
Reſeruatio beneficiorum in curia vacantium de iure communi eſt, & confirmatur per regulas. ibid. 2
Reſeruatio caſuum ab Epiſcoporum auctoritate non diſſonat. 183. 24
Reſeruatio caſuum eſt arbitraria Epiſcopo. ibid. 28
Reſeruatio, & decretum irritans titulum diſcolorat. 517. 28
Reſeruatio duplex, realis, & perſonalis. 490. 27
Reſeruatio generalis perpetua eſt. 468. 7
Reſeruatio generalis, quæ dicatur. ibid. 6
Reſeruatio generalis, & ſpecialis. ibid. 6
Reſeruatio in corpore iuris clauſa à Clemente tertio initium habuit. 411. 31
Reſeruatio in corpore iuris clauſa, an vnica ſit. 519. 36. cum ſeq.
Reſeruatio in corpore iuris clauſa, quo modo extendatur: 411. 34
Reſeruatio iuris an vnica ſit. 439. 5
Reſeruatio octo menſium eſt ordinaria in ſummo Pontifice. 516 2
Reſeruatio perſonalis dignior eſt, quàm realis. 490. 28
Reſeruatio quadrifariam diuiditur. 468. 6
Reſeruatio quattuor modis conſideratur. 139. & 140. 32
Reſeruatio ſpecialis, quæ dicatur. ibid.
Reſeruatio ſpecialis temporalis. ibid. 7
Reſeruatio vnica tantum in cancellaria diſpoſitiue datur, aliæ vero conditionaliter. 491. 39
Reſeruationis Papalis effectus, qui. 458. & 459. 86
Reſeruationem digniorem quam habeat Cancellaria. 490. 32
Reſeruationem vnicam eſſe tenet Cancellaria. 411. 34
Reſeruationes, aut generales, aut ſpeciales exprimi debent. 468. 8
Reſeruationes beneficiorum, an iure fieri poſſint. 412. 36
Reſeruationes beneficiorum, an plures ſint, vel vna. 411. 34
Reſeruationes beneficiorum electiuorum reuocatæ per concilium Baſileenſe. 461. 5
Reſeruationes, ſi plures ſint, an de omnibus fieri debeat mentio. 496. 30
Renunciationum differentia, ſimplicis, & in fauorem certæ perſonæ. 445. 31
Reſeruationum potiſſima cauſa quæ fuerit. 412. 35
Reſeruationibus ſimul concurrentibus in vna, & eadem perſona, nempe perſonali, & reali, potentior an attendi debeat. 490. 30
Reſeruatio, an includat facultatem conferendi omnia, & quæcumque beneficia. 467. 1
Reſeruata beneficia, qui conferre poteſt, & ſpecialiter, & generaliter reſeruata confert. 490. 29
Reſeruata generaliter, an veniant in mandato generali. 512. 45
Reſeruatorum beneficiorum collatio ex familiaritate ſemper chara fuit Romanis Pontificibus. 490. 32
Reſeruatio, an dicatur valida, quando conſtat de ſupplicatione ſignata. 444. 20
Reſeruatorum etiam ratione menſium, an collatio requirat ſpecialem mentionem. 468. 2
Reſignatione facta coram Principe laico nominationem habente, an poſſint beneficia conferri per reſignantem, donec reſignatarius poſſeſſionem adipiſcatur. 445. 31. cum ſeq.
Reſignatio facta coram Vicario poſt mortem Epiſcopi ſubſiſtit,

ſit, niſi probetur, Vicarium de obitu certiorem factum. 434. 63
Reſignatio facta, cum de ſupplicatione ſignata conſtat, an ſit valida. 501. 77
Reſignatio facta in fauorem certæ perſonæ, priuilegiata. 500. 71
Reſignatio in fauorem certæ perſonæ etiam dicitur, licet in eadem ſupplicatione vnus reſignet, & alter ſupplicet. 500. 72
Reſignatio & poſſeſſione, & titulo, an priuet reſignantem. 444. 20
Reſignatio redditur nulla, non obſeruatis capitulis in ea contentis. 500. 73
Reſignatio ſimoniaca, an deſtruat ius reſignantis. 445. 28
Reſignatio, ſi fiat per procuratorem, fines mandati excedere non debet, alioquin nulla eſt. 500. 73
Reſignatione admiſſa, an aliquod ius penes reſignantem remaneat. 444. 21
Reſignatione facta pro certa cauſa, ſi ea ceſſet, reſignatio euaneſcit, ſaluo iure reſignantis. 500. 76
Reſignatione facta ad fauorem certæ perſonæ, reſignans ante apprehenſionem poſſeſſionis, an dicatur poſſidere. 445. 23
Reſignata in curia, dicuntur in curia vacare, licet alibi ſit conſtitutus procurator. 494. 6
Reſignatarius, quando dicatur ciuiliter, & naturaliter poſſidere. 445. 23
Reſignans in fauorem certæ perſonæ videtur conditionaliter reſignare, & quo modo. ibid. 26
Reſignanti, an auferatur ius, antequam reſignatarius acceptet. 444. 20
Reſignanti ius non aufertur, ſi reſignatario non quæritur. 445. 27
Reſpublica beata eſt, cui Philoſophi dominentur, aut cuius domini philoſophentur. 397. 35
Reipublicæ expedit, ne quis re ſua male vtatur. 266. 108
Reipublicæ intereſt dotes mulierum conſeruari, & quare. 352. 144
Reipublicæ intereſt, vt ciuitates liberis repleantur. 344 91
Reſolutio regulariter fit, quoad omnes ipſius actus qualitates. 500. 67
Reſtitutionem non capit res, cum ſtatum mutat. 149. 150. 27
Retentio alienarum rerum incertarum reſeruata eſt. 183. 27
Retentio beneficiorum conceſſa, an extendatur ad obtenta tam de iure, quam de facto. 497. 37
Retentio beneficiorum promoti ad epiſcopatum, quando ſit expedienda. 496. 26
Retractus, an habeat locum in decimis. 318. 85
Retractus, quare fuerit introductus. 383. 11
Rex Anglorum beneficiorum collationem habuit. 447. 5
Rex cum Papæ licentia in ſuo regno concilium rite cogit. 97. 36
Rex ex ſe eſt incapax iuris ſpiritualis, ſeu ſacri. 449 9
Rex Franciæ Aquitaniam, Northmaniam, aliasq. vrbes, quas Anglus in finibus Galliæ poſſidet, capit. 227. 57
Rex Franciæ à Ioanne Rege Angliæ coram Rom. Pontifice accuſatur. 226. 54. & 227. 57
Rex Franciæ, ſeu Galliæ, ſuperiorem an recognoſcat. 226. 51. & 228. 65
Rex Franciæ an ſubſit Romano Pontifici. 226. 51. cum ſeqq. & 228. 65
Rex Franciæ collationem beneficiorum habet. 446. 3
Rex Franciæ eccleſiarum regni ſui protector dicitur. 495. 14
Rex Franciæ licet Anglo potentior ſit, in eum tamen nullam habet poteſtatem. 227. 57
Rex Franciæ in quibus eccleſijs ius regaliorum habeat. 495. 16
Rex Franciæ non habet alium, quàm Papam ſuperiorem. 228. 66
Regis Franciæ priuilegium, ad Cardinales an, & quo modo extendi debeat. 419. 114
Regis Franciæ priuilegium, vt non poſſit excommunicari. ibid. 112
Regi Franciæ ſcribit Bonifacius octauus illum in temporalibus ſibi ſubiectum eſſe. 495. 15
Rex Hungariæ eccleſiaſticorum beneficiorum collationem habet. 447. 5
Rex Taprobanes inſulæ excommunicari ſolitus. 31. 6
Rex in concilijs nihil definit. 97. 36
Rex Poloniæ collationem habet. 447. 5
Rex ſacrificulus apud Athenienſes non, niſi virginem, vxorem ducere poterat. 16, 10
Rex ſacrificulus in conuiuio ſupra Dialem Flaminem accumbebat tantum, cæteri infra. 16. 28
Rex ſacrificulus ſub Pontifice maximo fuit. 13. 10
Rex ſacrorum polluebatur, ſi quempiam opus facientem vidiſſet. 46. 9
Rex ſacrificulus, quare creatus, & quando. 10. 7
Reges Angliæ in Gallia à Chriſtianiſſimis Regibus clientelæ nomine multa poſſidebant. 226. 55
Reges Angliæ, & Hungariæ præbendarum collationem priuilegio Apoſtolico habuerunt. 212. 31
Reges, an ex longiſſima conſuetudine beneficia conferre poſſint. 447. 7
Reges beneficiorum collationem, an iure habere poſſint. 447. 18
Reges ex priuilegio poſſunt dignitates conferre, non autem ex conſuetudine. 449. 4
Reges ex priuilegio poſſunt præſentare, atque eligere rectores eccleſiarum. 212. 27
Reges Hebræorum etiam Pontifices fuerunt poſt Aſſamonæos. 158. 21
Reges Neapolitani nominationem Epiſcoporum in 40. eccleſijs ex priuilegio Papali habuerunt. 212. 30
Reges, & Principes, qui ſuperiorem non recognoſcunt, quo modo ſubſint Romano Pontifici. 228. 64
Reges plura habent indulta, & inter ſe diuerſa. 446. 1
Reges ſunt vindices ſcelerum. 102. 23
Reges Franciæ priuilegia multa tam in rebus Eccleſiæ, quàm clericorum habent. 212. 32
Regno in Græcia ſacerdotium æquale. 30. 1
Regnum à ſacerdotio diuiſum & quare. 17. 26
Reuerentia erga Eccleſiam eſſe non debet damnoſa. 113. 8
Reuerendiſſimi titulus minorum eccleſiarum Prælatis à Principibus tributus. 89. 2
Reuerendiſſimi titulus ſacerdotibus debitus. ibid. 2
Reuerendiſſimum Antiſtitem Patriarcham Conſtantinop. Honorius, & Theodoſius dixerunt. 89. 3
Reuerendiſſimum Alexandriæ Patriarcham Arcadius, & Honorius dixerunt. 89. 3
Reus procumbens ad pedes Flaminis Dialis ſupplicio deſtinato liber remanebat. 18. 31
Reus ſufficienter mulctatus in vno foro, non poteſt condemnari iterum in alio. 217. 87
Reus voti eſt, qui votum fecit. 43. 24
Reorum capitis pœna non ſumenda diebus Dominicis. 121. 15
Robuſterius Romanæ Rotæ Auditor nunc Epiſcopus Oriolenſis. 473. 58
Roma aliàs, quemadmodum hodie, in quattuordecim regiones diuiſa. 386. 12
Roma ab Alarico capitur anno ſal. 410. 54. 6
Romæ, atque Italiæ tyranni. ibid. 8
Roma beata, quòd à Sancto Paulo amata. 69. 21
Roma caput imperij. ibid.
Roma duos habet oculos, Petrum, & Paulum. 70. 22
Roma eſt communis patria. 185. 50
Roma fons ſacerdotij. 68. 12
Roma gentium regina. 70. 24
Roma homines acuit, & induſtrios reddit. 365. 1
Roma in dedicatione à cæteris locis differebat. 9. 18
Roma maxima vrbs vocata. 121. 7
Roma orthodoxa, Conſtantinopolis ſæpe praue de fide ſenſit. 70. 26
Roma patria legum. 69. 21
Roma prius magiſtra erroris, nunc diſcipula veritatis. 69. 21
Romæ qualia merita. 69. 21
Roma terrarum Dea. 70. 24
Roma vetus origo legum fuit. 68. 11
Roma vrbs æterna dicta ab Impp. 68. 9
Romam venit Petrus, & quare. 160. 45
Romanus Petri aduentus, quàm vniuerſo orbi vtilis fuerit. 160. 46
Romanus Pontifex Cæſarem coronat. 30. 7
Romanus Pontifex Imperatoribus terribilis. 100. 13
Romanus Pontifex ſummus Princeps. 164. 83
Romani Pontificis eſt, ſacras ſcripturas interpretari. 131. 13
Romani Pontificis iuriſdictio mundo tantummodo clauditur. 162. 63
Romani Pontificis poteſtas ampliſſima. 164. 82
Romano Pontifici, quo modo vniuerſus orbis ſubijciatur. 185. 51
Romano Pontifici omnes obedire tenentur. 161. 51
Romani decem legum tabulas ab Athenienſibus mutuati ſunt. 31. 2
Romani erga deos beneficijs grati. 45. 14
Romani, & Græci in templorum fabrica exquiſiti. 5. 3. & 4

Romani hominem mortuum vel ſepeliri, vel vri in Vrbe non patiebantur. 219.32
Romani impune filios occidebant. 71.39
Romani religioſiſſimi. 24.1
Romani octo in poteſtatem hoſtium ſponte redierunt, quia iurauerant. 50.17
Romani Pontifices, à ſanctorum Patrum auctoritate non diſceſſerunt. 310.23
Romani Pontifices, à Deo decimas procedere qui dixerint. ibidem 25
Romani Pontifices, licet Vrbis curam non gererent, eidem tamen ciuiliter imperabant. 54.10
Romani Pontifices plerique Romana gubernacula non tenuerunt, etiam poſt Conſtantinum Magnum, & quare. 53.4
Romani quàm religioſi fuerint. 10.2.& 3
Romani tempore legum xij. tab. extra Italiam nihil habuerunt. 300.68
Romani veteres quàm nefas ducerent à iuriſiurandi religione diſcedere. 334.12
Romanorum ſacerdotes ius dicebant. 26.3
Romana eccleſia 100 ann. præſcriptione gaudet. 305.119
Romana Eccleſia Apoſtolicæ cathedræ principatum tenet ex Auguſtino. 204.83.& 84
Romana Eccleſia fidelium mater, & magiſtra. 161.60
Romana Eccleſia Silueſtro ſedente infirmæ auctoritatis fuit. 97.27
Romana Eccleſia ſola gaudet priuilegio centum annorum. 118.45
Romana præfectura honor eſt maximus. 397.40
Romanæ cathedræ primatum Imperatores omnes confeſſi ſunt. 68.10
Romanæ Eccleſiæ primatum iuxta concilia aſſeruerunt Valentin. & Theod. Caſſ. 92.3
Romanæ Eccleſiæ poteſtas aliarum eccleſiarum poteſtate non minuitur. 162.69
Romanæ Rotæ tribunal exactiſſimum, atque iuregerrimum. 469.21
Romulus auguratò imperium inijt. 20.10
Romulus Ioui templum vouit. 41.1
Romana Rota examinare ſolet à Papa Auditores electos, & quare. 421.12
Ricardus Ruuereus coniurationem aduerſus Sabaudienſes Principes ſuppreſſit. 394.9
Ritus conſecrationis epiſcopalis à ſummo Pontifice mutari poteſt. 206.106
Rubeus Rotæ Romanæ Decanus laudatur. 403.33
Ruinam populi inducunt praui ſacerdotes. 97.33
Ruuerea domus præter duos Pontifices maximos nouem Cardinales, multoſq. Prælatos, ac Priores duos Hieroſolymitanos habuit. 396.27
Ruuerea familia complures habuit Comites, Marchiones, & Barones. 397.42
Ruuerea familia quinquies Romanam præfecturam habuit. 397.40
Ruuerea familia Sauonenſis ante Sixtum quartum Epiſcopum vnum Nouarienſem, canonicumq. vnum Taurinenſem habuit. 395.15
Ruuerea gens etiam Soræ Ducatum habuit. 397.31
Ruuerea gens quàm eſſet Sabaudienſibus Principibus chara. 394.10
Ruuerea gens, quando, & quo auctore Sauonam tranſiuerit. 395.11
Ruuerea gens ſex Duces habuit. 397.31
Ruuerea gens Sauonenſis præcipuos honores ſemper obtinuit in patria. 395.12
Ruuerea gens Taurini locum ſemper inter quattuor primarias familias obtinuit. 394.6
Ruuereæ familiæ Chronica apud fratres ordinis Prædicatorum Taurini aſſeruantur. 394.4
Ruuereæ gentis initia, quo loco, & quo tempore extare ceperint. 394.3
Ruuereæ gentis nomine Taurini aliquando magiſtratus diſtributi. 394.7
Ruuereæ gentis Taurini Hermundus auctor fuit. 394.5
Ruuereæ genti Vrbini ciuitas tradita. 396.29
Ruuerei homines complures militia, & præfecturis clari. 396.21
Ruuerei Taurinenſes ſemper in ciuitate ſua primum locum obtinuerunt. 396.19
Ruuereorum ædes in eorum oppido Vici Noui elegantiſſimæ. 396.20
Ruuereorum complures torquati milites. 397.41
Ruuereorum hominum peculiares virtutes. 398 47
Ruuereorum nonnulli patritij Veneti, & Ianuenſes facti. 397.43
Ruuereæ fœminæ quantum prudentia, & virtute præſtent. 397.36
Ruuereo ſanguine Sixtus quartus ſemper ſe prognatum aſſeruit. 395.14. cum ſeqq.

S

Sabaudiæ Duces priuilegium Apoſtolicum habent in Epiſcopis eligendis, quòd niſi eorum ſubditi, ac fide perſpicui, non eligantur. 199.24
Sabaudiæ Ducibus priuilegium in omnibus eccleſijs cathedralibus, & monaſterijs conſiſtorialibus ab Apoſtolica Sede conceſſum quale ſit. 418.110
Sabaudienſes Principes à Ruuereis hominibus in eorum locis nullam præguſtationem, quam credentiam vocant, ſibi fieri paſſi ſunt. 394.10
Sabbati dies aliàs Saturni vocatus. 120.3
Sabbatum deſinere debebat aduentu Chriſti, ſicut cæteræ cæremoniæ Chriſtum figurantes. 322.4
Sabbati diem, quare non colamus, ſed Dominicum. 322.3.& 8
Sabbati celebritas, an ſit iuris diuini. ibid. 2
Sabbati dies apud Apoſtolos, Ioannem, & Paulum interdum pro Dominico accipitur. 323.8
Sabis Deus apud Arabes. 35.8
Sacellum palatij Vaticani à Sixto quarto ædificatum. 404.46
Sacerdos æquitatis ſeruator. 94. ante 1
Sacerdos Bellonæ ſecundus à Rege in Cappadocia. 30.5
Sacerdos corporis integer eſſe debet. 29.16
Sacerdos mutilatus ominoſus eſt. ibid. 17
Sacerdos non integer corporis iræ deorum teſtis eſt, ait Seneca. 29.19
Sacerdotis Hebræorum officium. 141.9
Sacerdotis miniſterium olim non continuum. 141.10
Sacerdotis poteſtas cœlos tranſit. 87.5
Sacerdotis poteſtas contingit animam. ibid. 5
Sacerdoti nobilitas neceſſaria apud Gentes. 29.15
Sacerdoti probitas neceſſaria. ibid.
Sacerdotes ab Achille de peſtilentia conſulti. 30.3
Sacerdotes ab oneribus publicis immunes. 32.1
Sacerdotes Aegyptij vectigalia non perſoluebant. 33.7
Sacerdotes, an habeant ius gladij, & imperium. 220.2
Sacerdotes à Principibus titulis honoratis cohoneſtati. 89.1
Sacerdotes apud omnes gentes quantum ſemper excelluerint. 10.2
Sacerdotes cæleſtia diſpenſant. 86.3
Sacerdotes Dauid, quo modo diuiſerit. 140.5
Sacerdotes deorum inobedientibus interdicebant. 3.22
Sacerdotes de rebus ſacris aptiores iudices, quàm laici. 94.1
Sacerdotes Gallicani, bello Gallico a militia non fuerunt immunes. 32.1
Sacerdotes genere, & virtute præſtantes Romulus legit 29.20
Sacerdotes honorandi, quia bona a dijs hominibus precantur, ait Plutarchus. 28.6
Sacerdotes in conuentibus Germaniæ ſummam poteſtatem habuerunt. 30.4
Sacerdotes in maximo honore apud Romanos. 28.1
Sacerdotes inſulæ Meroe quantam habuerint auctoritatem. 30.6
Sacerdotes in rebus publicis apud Romanos digniorem obtinuerunt locum. 28.4
Sacerdotes inter laicos iudicant. 100.8
Sacerdotes introitus cauſa nonnihil olim erogauerunt. 12.16
Sacerdotes Leuitici generis cognoſcere debebant inter lepram, & lepram, inter ſanguinem, & ſanguinem. 228 64
Sacerdotes manci, & mutilati apud Chriſtianos non ſunt, niſi ex ſummi Pontificis diſpenſatione. 29.15
Sacerdotes militiæ non fuerunt obnoxij. 32.1
Sacerdotes nec citari poterant. 33.6
Sacerdotes nouæ legis, an ſummo Pontifici decimarum decimam ſoluere teneantur. 313.46
Sacerdotes nouæ legis, ſicut ſacerdotes antiquæ, ius gladij habent. 222.13
Sacerdos operantes videns polluebatur. 46.7
Sacerdotes pecuniam profundebant apud Gentes ludorum gratia. 12.13
Sacerdotes polluti non exaudiebantur. 40.5
Sacerdotes primitias de victimis in fruſta iam diſſectis capiebant. ibid 6
Sacerdotes publicis Græcorum conſilijs interfuerunt. 23.3

INDEX.

Sacerdotes, quales ſecundum Platonem. 41. 8
Sacerdotes ſacrificaturi, niſi flagitio purgato, ad ſacrificium non accedebant. 40. 4
Sacerdotes ſoli ſacerdotes iudicant, tam in ciuilibus, quàm in criminalibus cauſis. 100. 9
Sacerdotes tangunt Euangelia, non autem iurant. 124. 10
Sacerdotes veteris legis qui fint, qui iure gladij in facinoroſos homines vſi ſunt. 222. 14
Sacerdotes vtriuſque ſexus ſacrificaturi complexibus carnalibus per nouem dies abſtinebant. 40. 5
Sacerdotum actiones ordinatæ, Regum ſecus. 17. 26
Sacerdotum genera apud Romanos quot, & quæ. 10. 5
Sacerdotium à Spiritu ſancto eſt. 86. 2
Sacerdotum Hebræorum claſſes vigintiquattuor fuerunt. 141. 12
Sacerdotum Princeps fuit etiam claſſis ſacerdotum caput. 158. 25
Sacerdotibus decimæ proculdubio debentur. 308. 1
Sacerdotibus deorum decima ſtatuta. 3. 20
Sacerdotibus deorum templa commendata. 3. 18
Sacerdotibus, quantum ethnici detulerint. 2. 2
Sacerdotibus tantum excommunicare permiſſum. 32. 12
Sacerdotium Angelorum miniſterium eſt. 86. 3
Sacerdotium à Gallis honoratum. 29. 9
Sacerdotium à regno diuiſum, & quare. 17. 26
Sacerdotium Chriſti à Deo iuramento ab æterno promiſſum. 159. 34
Sacerdotium eſſe omni terreno honore maius, & excellentius, ignorat nemo. 277. 69
Sacerdotium in Græcia regno æquale fuit. 17. 25
Sacerdotium noſtrum non adimitur viuenti, & quare. 277 71
Sacerdotio non donabantur apud ethnicos, niſi qui probi, nobiles, ac prudentes eſſent. 10. 1
Sacerdotia rarò credita ſunt adoleſcentibus. 20. 20
Sacerdotalis poteſtas maior Angelica eſt. 86. 4
Sacerdotalia bona in Aegypto immunitate gaudebant. 273. 18
Sacræ litteræ quibus nominibus Pontificem appellent. 273. 24
Sacrum eſt, quod publice conſecratum eſt. 8. 16
Sacrum, religioſum, ac publicum numquam venditur. 38. 21
Sacra à profanis per dedicationem rite factam diſtinguuntur. 315. 58
Sacrorum reuerentia Reipublicæ proficua. 55. 18
Sacris initiatus ciuilem magiſtratum non recognoſcit. 108. 1
Sacris canonibus aduerſa, auctoritatem non habent. 87. 93
Sacramentum æs ſignificat, quod pœnæ nomine penditur. 335. 16
Sacramentum, an tantummodo dicatur, quod ſuper re ſacra, libriſq. ſacris præſtatur. 336. 23
Sacramentum eſt, quod Principes populis præſtant. 334. 15
Sacramentum, & iuramentum ſunt ſynonima. 333. 7. & 15
Sacramentum militare in nomen noui Principis ſingulis annis renouari debet, & quare. 334. 12
Sacramentum militare olim quale. ibid. 10
Sacramentum militare, quid ſit. ibid. 9
Sacramentum olim dictum eſt pecunia; quæ in iudicium veniebat ex controuerſia partium. 335. 16
Sacramentum plerumque dicitur militis iuramentum. 334. 14
Sacramentum rem ſacram, atque abditam ſignificat. ibid. 8
Sacramenti militaris formula tempore Chriſtianorum in nomine ſanctiſſimæ Trinitatis fiebat. 334. 13
Sacramenti, & ſponſionis differentia. 335. 19
Sacramenta Cardinales Diaconi non adminiſtrant. 387. 18
Sacramenta puberum ſeruanda. 124. 17
Sacramenta, & ſponſiones ſponte partium tractabantur. 336. 22
Sacramenta tres olim viri à Prætore rogati exigebant. 335. 16
Sacrificio perficiendo, quot requirerentur. 40. 5
Sacrificium poſtridie Kalendas, Nonas, ac Idus infauſtum. 24. 4
Sacrificia, cur fierent. 39. 1
Sacrificia diuerſis de cauſis fiebant. ibid. 1
Sacrificia priuata ad ſacerdotes pertinuerunt, ſicut publica. 40. 6
Sacrificia ſuper altari facienda. 137. 9
Sacrificiorum alia publica, alia priuata. 39. 1
Sacrificantes in ſacrificijs coronabantur. ibid. 36. 1
Sacrilegus eſt, qui Cardinales offendit. 172. 46
Sacrilegium, an ſit mere eccleſiaſticum. 215. 69
Sacrilegium eſt de merito ab Imperatore electi dubitare. 421. 9
Sacrilegium Mediolani à magiſtratu ciuili cognoſcitur, & punitur. 215. 70
Sacrilegij reus eſt, qui ſacros canones violat. 93. 12
Salomon iuſſit, ſicarium Ioab interfici ante tabernaculum Domini. 261. 59
Salomon Pacificus dictus, & quare. 132. 5
Salomon ſeptennio templum Domino condidit. 132. 6
Salomon templum dedicauit, & benedixit. 136. 3
Salij decimas locabant, vt cœnarum ſumptui ſufficerent. 35. 15
Salij tripudijs, & ſaltatione Martem honorabant. 18. 40
Saliorum inſignia. ibid.
Salutatio grandioribus litteris ſcribi debet, & tota poni in vna linea. 390. 5
Salutationis effectus. 390. 4
Salutationem in eorum epiſtolis præmiſerunt Apoſtoli. 390. 3
Salus, quare inter deas fuerit. 2. 11
Saluti pro ſalute votum factum. 42. 13
Salutandi mos in litteris, & apud Chriſtianos, & apud ethnicos in vſu fuit. 390. 1
Samuel à matre templo oblatus. 149. 22
Samuel Propheta in Agag Regem iure gladij vſus eſt. 222. 14
Sanctus, Sanctus, Sanctus in Eccleſia cani iuſſit Sixtus primus. 368. 23
Sanctorum corpora, quando transferri poſſint. 25. 11
Sanctorum Patrum conſenſus in re dubia à nobis obſeruandus eſt. 310. 22
Sanctiſſimum Archiepiſcopum Martianus nuncupat. 88. 3
Sanctæ Claræ moniales non veniunt appellatione fratrum Sancti Franciſci. 194. 21
Sanctimonialis efficaciter teſtatur in fauorem Eccleſiæ. 115. 4
Sanctuarium, ac Sancta ſanctorum, quid. 132. 3
Saræ nomen mutatum eſt, & quare. 368. 15
Sardicenſe concilium Orientale Ariana dogmata ſuſcepit. 69. 20
Sardicenſe concilium Occidentale Arianos damnauit. ibid.
Saturni temporibus, quæ ſecula aurea appellabantur, res omnes erant communes. 301. 75
Saturnus filios comedit proprios. 3. 12
Scæna theatralis diebus Dominicis vetita. 121. 6
Scapi Cardinales, qui. 171. 35
Scholares non poſſunt conueniri, niſi quatenus ſatisfacere poſſint. 251. 91. cum ſeq.
Scholarium ordinarius iudex Epiſcopus eſt. 80. 28
Scientia in Deo eſt perfectiſſima, & ſemper in actu. 391. 8
Scientia rei alienæ non habet ſemper malam fidem coniunctam. 303. 103
Scienti, & conſentienti nulla fit iniuria. 277. 62
Scipio Africanus, quàm fuerit religioſus. 45. 15
Scipionis Africani egregium factum. 360. 194
Scipio Cardinalis Gonzaga maiorum imagines multifariam exprimens. 187. 75
Scipio Lancellottus Auditor Rotæ, hodie Cardinalis laudatur. 417. 90. & 286. 165
Scribere, & loqui per ſe, ſunt actus perſonalitatem demonſtrantes. 368. 22
Scribæ ſacra non attingebant. 142. 28
Scripta Iudæorum, & hæreticorum ſub Epiſcopi iudicio legibus Vuiſigothicis fuerunt. 95. 15
Scriptoriæ qualitas, an ſit ſucceſſiua, aut momentanea. 474. 75
Scriptores Apoſtolici, ſunt Papæ, & Apoſtolicæ Sedis notarij ex priuilegio Leonis quinti. 472. 57
Scriptores Apoſtolici, ſi dimittant ſcriptoriam, an deſinant eſſe Protonotarij. ibid.
Scriptura, an opus ſit in contractu emphyteutico. 281. 119
Scriptura, an ſit de forma ſubſtantiali legis, an de accidentali. 339. 52
Scriptura, an ſit de eſſentia legis. 339. 52
Scriptura non eſt de ſubſtantia contractus emphyteutici, quo ad ipſius formam, & valorem, neceſſaria vero quo ad probationem. 282. 122
Scriptura quare dicatur neceſſaria in contractu emphyteuticario. ibid. 123
Scortum vxorem ducere olim ſacerdoti vetitum. 141. 8
Scotatio, quid ſit. 463. 30
Scotatio traditionem operatur. 463. 39
Seculares clerici, vnde dicti. 147. 1
Secularia negotia ieiuniorum diebus agitari concilium Epheſinum vetuit. 323. 12
Sedes Apoſtolica cauſam pluribus, quàm vni ſolet committere, & quare. 384. 85
Sedes Apoſtolica conciliorum interpres. 205. 93
Sedes Apoſtolica mater, & magiſtra eccleſiarum. ibidem.
Sedes Apoſtolica de reſeruatis beneficijs curatis in aliena

dioeceſi poſitis non prouidet niſi in perſonis ab ordinarijs approbatis. 483. 18
Sedes quot ſint,& ſedium ordo. 441. 43
Sedium pontificalium ordo in concilio generali confirmatus, & quo modo. 161. 59
Sella curulis Flamini Diali permiſſa. 17. 21
Senatus examinare ſolet Senatores à Principe electos. 421. 12
Senatus in loco inaugurato apud Romanos haberi non poterat. 194. 28
Senatus Pedemontanus de mulierum alienationibus cenſuit, eas non valere, niſi in præciſa forma legum ciuilium. 359. 192
Senatus Pedemontanus ſtatuit, minores viginti annis alienare ſua bona non poſſe,niſi coram iudice,ac duobus proximioribus, aut vicinis. 359. 191
Senatus Pedemontani decretum, an habeat locum in alienatione rerum propter nuptias donatarum. 360 199
A Senatu non appellatur. 171. 40
Senecæ ſententia de obligatione promiſſionis. 344. 94
Senes inter primos ſunt. 67. 3
Senſus in homine luminare minus: ratio maius. 197. 2
Sententia Abbatis circa correctionem morum factam inappellabilis eſt. 190. 19
Sententia generalis ſuſpenſionis Epiſcopum non ligat. 187. 74
Sententia iudicis à Principe dati vt plurimum inappellabilis, 204. 87
Sententia ius facit. 71. 29
Sententia per iudicem ſecularem lata contra clericum, eſt nulla, licet clericus taceat. 247. 34
Sententia Romani Pontificis quando mutari poſſit. 204. 86
Sententia quoquo modo lata feriatis diebus, etiam in ſpiritualibus cauſis, non tenet. 326. 41
Sententia Senatus vt plurimum inappellabilis. 204. 87
Sententia ſeruorum à Domino in ſacerdotali auctoritate confirmatur. 87. 6
Sententiam Epiſcopi,inappellabilem eſſe ſanxerunt Arcad. & Hon. Cæſſ. 99. 5
Sententiam in melius mutare licet. 279. 101
A ſententia Cardd. iure ciuili non appellatur. 171. 41
De ſententijs Epiſcoporum quid Conſtantinus ſanxerit. 79. 20
Sententijs non obtemperantes in primitiua Eccleſia relegabantur tantum. 101. 22
Sententias ſuas Epiſcopi exequi poſſunt. 104. 43
Sepultura à Pontifice pependit. 25. 7
Sepulturæ locum intra vrbem Athenienſes nemini dabant, Chriſtianæ vrbes quid. 259. 32
Seraphinus Oliuarius Romanæ Rotæ Auditor, vir doctiſſimus,& vſquequaque grauiſſimus. 288 188
Seraphinus Oliuarius Rotæ Auditor, Iuriſconſultorum conſultiſſimus, & iuris peritorum peritiſſimus. 346. 101
Seraphinus Oliuarius Rom. Rotæ Auditor laudatur. 421. 3
Seraphinus Oliuarius Romanæ Rotæ ſplendidiſſimum lumen. 517. 26
Sergius ſecundus Os porci prius dicebatur. 367. 4
Seruare ea, quæ ſemel placuerunt, ſanctum, & religioſum. 504. 13
Seruus Chriſti non eſt,qui hominibus placet. 372. 11
Seruus nihil habet, & quidquid acquirit, domino acquirit. ibid. 7
Seruus quis eſt eius,à quo ſuperatus eſt. ibid. 7
Seruus, ſi confugiat ad eccleſiam,& eius dominus impunitatē clericis promiſerit,eſt ad ſeruitium compellendus. 261. 55
Seruus, quòd ad templum confugiſſet, tutus fuit mandante Alexandro. 37. 13
Seruus,ſi fiat monachus,liber eſt, & quo modo. 65. 23
Seruo ſtipulante duobus dominis, quo modo fiat acquiſitio. 382. 72
Seruum ſeruorum vocari, eſt humilitatis ſignum. 372. 15
Serui ad eccleſiam confugientes dominis reſtituendi ſunt. 113. 10
Serui etiam armata manu eccleſia abduci poſſunt. 266. 104
Seruos ſeruorum Dei etiam ante Gregorium primum ſe alij Pontifices inſcripſerunt. 165. 102. & 371. 3
Seruis confugientibus ad eccleſiam,& reſtitutis dominis ſuis, ſi in eos domini durius agant, lege Antonini Imperatoris eos vendere cogebantur. 266. 107
Seruitus quid ſit. 211. 15
Seruitutes, an veniant appellatione mobilium, vel immobilium. 290. 200
Seruitutes, immobilibus rebus annumerari poſſunt. 290. 205
Seruitutes omnes prædiorum ſeruitutes appellantur, & quare. 290. 204
Seruitutes propriè non poſſidentur, & quare. 298. 46
Seruitutes quanto tempore acquirantur. 290. 203
Seruitutes, ſiue ruſticæ, ſiue vrbanæ, an poſſint vſucapi. 290. 201
Seruitutum vſus poſſeſſionis loco eſt. 290. 201
Seruitutibus qui non vtitur, dicitur facere, quod non deberet facere. 279. 90
Signa, & nutus, an conſenſum animi ſufficienter aperiant 339. 48
Sigonius diligentiſſimus hiſtoricus. 158. 23
Singulis dijs ſinguli Flamines deſtinati. 372. 6
Siluæ Candidæ epiſcopatus Portuenſi fuit vnitus. 385. 1
Simile non eſt idem. 162. 65
Simonia ab Apoſtolis damnata. 97. 32
Simonia à ſolo iudice eccleſiaſtico cognoſcitur. 207. 113
Simonia in primitiua Eccleſia fuit. 97. 32
Simoniam Atalaricus Rex iuxta ſacros canones condemnauit. 92. 8
Simon Apoſtolus etiam Niger dicebatur. 378. 23
Simon obedientem ſignificat. 367. 12
Simon Ruuereus, Craſſus dictus, familiam Ruueream Sauonæ primas plantauit. 395. 10
Simplicius Papa bonorum eccleſiaſticorum diuiſionem fecit 409. 5. & 16
Simulate qui contrahit, nihil agit,& quare. 343. 82
Sinarum latiſſimum regnum, cui regna obediunt, la China vulgò dictum. 224. 32
Si ordo ſit proprietatis incapax, bona monachi ad eius propiores agnatos pertinent. 151. 41
Si vinco vincentem te,multo magis vinco te. 372. 14
Sixtus primus iuſſit cani in Eccleſia Sanctus,Sanctus,Sanctus. 368. 23
Sixtus ſecundus patria Athenienſis martyrio affectus, & quare. ibid. 24
Sixtus tertius Baſſum calumniatorem ſuperauit. ibid 26
Sixtus tertius eccleſiam Sanctæ Mariæ Maioris ædificauit. ibid. 27
Sixtus quartus antea Frater Franciſcus de Sauona. ibid. 27
Sixtus quartus Leonardo Ruuereo, equite, patre nobiliſſimo ortus eſt. 369. 29
Sixtus quartus liberalis, & beneficus. ibid. 31
Sixtus quartus Sauonenſis, antiquos progenitores ſuos Taurinenses habuit. 368. 28
Sixtus quartus ſemper ſe Ruuereo ſanguine prognatum aſſeruit. 395. 14. 16. cum ſeqq.
Sixti quarti Breue, quo de Taurinenſi ciuitate, ſe, & ſuam de Ruuere vetuſtiſſimam familiam originem ducere affirmat. 396. 18
Sixti quarti litteræ, quibus Ruuereos Taurinenſes conſanguineos appellat. 395. 17
Sixtum quartum,& Iulium ſecundum,qui villa Albizzora ortos aſſeuerant, mendacij redarguuntur. 395. 13
Sixtus quintus à Pio quinto Cardinalis factus. 156
Sixtus Papa quintus antea Felix dictus eſt. 367. 2. & 31
Sixtus quintus conuentus quindecim certo Cardinalium numero prudenter inſtituit. 227. 61
Sixtus quintus creatur Papa anno ſal. 1585. 156. ante 1
Sixtus quintus Henricum tertium Gallorum Regem ob ſacrilegium perpetratum in ius vocat. 419. 115
Sixtus quintus eccleſiaſticæ antiquitatis ſtudioſus. 387. 16. & 20
Sixtus quintus in rebus magnis maximus. 134. 77
Sixtus quintus nouem titulos veteribus adiecit, vnamq. Diaconiam erectam in Titulum. 387. 8
Sixtus quintus omnibus virtutibus ornatus. 369. 32
Sixtus quintus Papa Frater Felix de Montealto antea vocatus. 156. ante 1
Sixtus quintus veterum canonum obſeruantiſſimus. 66. 1
Sixtus quintus Titulorum, & Diaconiarum ordinem reſtituit. 387. 20
Sixtus quintus tot Cardinales Diaconos fecit, quot ſunt Vrbis regiones. 386. 12. & 16
Socij, & conſilium dantes offendentibus Cardinales puniuntur, ſicut offendentes. 172. 50
Socrates ſapiens iudicatus, & quare. 192. 12
Sodomiæ crimen etiam ab eccleſiaſtico iudice cognoſcitur. 215. 69
Sodomitæ vltimi ſupplicij pœna puniuntur. 215. 66. & 67
Sol inter planetas eſt. 120. 3
Sol ſpiritualibus, Luna temporalibus comparatur. 197. 1
Soli fere Hebræi vnum Deum venerati ſunt. 3. 12
Solemnitas extrinſeca ex diuturnitate præſumitur. 404. 37
Solemnitas, ſeu forma in alienatione rerum eccleſiaſticarum,

rum, quando omitti poſſit. 291. 214
Solemnitas quæ requiritur in alienatione rerum eccleſiaſticarum, quæ ſit. ibid. 213
Solemnitatis, aut formæ omiſſio vitiat actum. 379. 36
Soluere eius eſt, cuius & ligare. 190. 30
Solutionis verbum magis ſubſtantiam obligationis reſpicit, quam pecuniæ numerationem. 318. 79
Sontico morbo laborantes à iudicio excuſantur. 127. 57
Sonus campanæ vocans compatronos, an faciat beneficium electiuum. 462. 14
Sophia Auguſta Narſetem reuocari facit. 55. 15
Sortilegium ſapiens hæreſim ab eccleſiaſtico: non ſapiens à laico iudice definitur. 216. 74
Sortilegi, diuinatores, & malefici capite, & bonis iure ciuili puniuntur. 216. 75
Sortilegi hodie fuſtibus cæduntur, & mitrati infamia publice notantur. 216. 76
Sozomenus à B. Gregorio notatus. 104. 46
Sozomenus hallucinatur, & vbi. ibid.
Sozomenus nec apparitionem, nec executionem Epiſcopos habere dixit. 99. 1
Sparta terræmotu concuſſa, quia Neptuni templum violaſſet. 37. 10
Specialis expreſſio quoties requiritur, an ſufficiat generalis. 468. 11
Spiritum humanum viſitatio ſuprema cuſtodit. 391. 3
Spiritualis poteſtas à nemine iudicatur. 198. 13
Spirituale quod appellant Canoniſtæ, Theologi ſpirituali annexum vocant. 314. 57
Spirituales actus, an tranſeant ad hæredes. 382. 66
Spiritualia à laicis, an abſque priuilegio Apoſtolico exerceri poſſint. 447. 6. 11. & 13
Spiritualia à laicis, an præſcribi poſſint. 315. 60
Spiritualia, & ſacra, ſeu iuris diuini idem ſunt. 314. 56. cum ſeq.
Spiritualia ſeminantes carnalia metere poſſunt. 313. 48
Spiritualia tractare laicum hominem nefas eſt. 237. 14
In ſpiritualibus attenditur ratio naturalis, non ciuilis. 149. 25
Splendor Cardinalibus congruus. 173. 71
Spoliatus poſſeſſione, quam habet reſignans, antequam ea naturaliter à reſignatario accipiatur, an ſit reſtituendus. 445. 25
Spoliato incumbit onus probandi, alternatiuam fuiſſe acceptatam. 518. 34
Sponſio erat mutua litigatorum promiſſio, qua ad mulctam obligabatur, qui non bonam cauſam habuiſſet. 335. 19
Sponſio, quo modo fieret. 335. 21
Sponſionis, & ſacramenti differentia. 335. 19. & 21
Sponſione aliquem prouocare. 335. 21
Sponſiones particula hac, ni, vel niſi, concipiebantur. 335. 20
Sponſiones & ſacramenta ſponte partium, tractabantur. 335. 22
Sponſalia de futuro tolluntur per ſponſalia de præſenti, etiam ſi ſint iurata, non econtra. 343. 85
Sponſalia ſunt promiſſio contrahendi, non contractus. 343. 86
Sportula ab antiqua ciborum, ſeu pecuniæ parte, quam magnates ſuis ſalutatoribus dabant, fortaſſe deriuatur. 335. 18
Sportula dici poteſt pars, quam dant aulicis ſuis Cardinales. 335. 18
Sportulæ funerariæ non ſolutæ vſuras poſt ſex menſium pariunt. 86. 24
Sportulæ iudicum, vnde dictæ. 335. 17
Sportulas Epiſcopi non ſoluunt. 111. 33
Sportulis ſoluendis eximuntur iure imperiali Epiſcopi litigantes. 80. 30
Statutum, ſeu conſuetudo eccleſiaſticæ libertati aduerſa nihil valet. 240. 42
Statutum factum de licentia Principis poteſt ciuitas reuocare. 403. 31
Statutum inducens præſcriptionem minoris temporis, quàm 40. annorum, non valet: qui verò obſeruaret ipſum, lætaliter peccaret. 304. 110
Statutum poteſt prohibere, ne iuretur, non autem, poſtquam iuramentum eſt præſtitum, ne obſeruetur. 359. 187
Statutum, ſi impediat omnino effectum gratiæ, an cenſeatur ſublatum per clauſulam, non obſtantibus. 470. 32
Statuto cum derogatur, an intelligatur derogari ſtatuto iurato. 470. 29
Statuta Apoſtolica ſupplent regulæ defectum. 190. 19
Statuta laicorum ſuper præſcriptionibus non ligant Eccleſiam. 304. 111
Statuta libertatem Eccleſiæ impedientia nulla ſunt. 93. 14
Statuta, potius ad vltimam voluntatem, quàm ad contractum accedunt. 403. 31
Status cauſæ, ſi narratus non fuerit, cum narrari debuiſſet, nulla clauſula periculum ſubreptionis remouet. 423. 44
Status Eccleſiæ, an ſcripto, an oretenus repræſentandus ſit. 526. 27
Status Eccleſiæ in ſcriptis redigendus eſt, quamuis viſitatio perſonalis ſit, & quare. ibid. 29
Status ſuæ eccleſiæ in viſitatione liminum repræſentandus eſt à quolibet Epiſcopo. ibid. 26
F. Stephanus Bonutius Cardinalis Aretinus. 205. 95
Stephanus Papa imperium à Græcis ad Germanos tranſtulit. 198. 6
Sterilitatis ratione, an emphyteuticario fiat aliqua penſionis remiſſio. 284. 147
Stipulatio pœnalis de futuris ſponſalibus, cum aduerſetur libertati matrimonij, nihil valet. 348. 116
Stylus curiæ eſt, vt dignitates cathedrales exprimat, quando eas vult includi. 450. 12
Stylus curiæ, pro lege ſeruandus eſt. 508. 2
Stylus curiæ, qui circa clauſulam, quorum tenores. 508. 1
Styli comparatio in inſtrumentis fit. 421. 61
Stylo Romanæ curiæ accommodanda eſt conceſſionum Apoſtolicarum interpretatio. 418. 107
Subdiaconatus tempore Apoſtolorum fuit. 144. 53
In Subdiaconatu permanſiſſe per annum debet, qui Diaconus eſſe vult. 144. 52
Subdiaconi officium. 144. 54
Subditi Principibus, & ij ſubditis iurant. 337. 32
Subiecta talia ſunt, qualia prædicata demonſtrant. 474. 77
Subreptio, an excuſetur, ſi ex ſimplicitate, vel ignorantia proficiſcatur. 501. 86
Subſidium charitatiuum, etiam ad exemptos extenditur. 183. 23
Subſtantia contractus, quæ. 342. 72
Succedit in onere, qui ſuccedit in honore. 380. 56
Succedens in ius alterius eo, quo ille, iure vtitur. 276. 58
Succeſſores Petri ſucceſſoribus Epiſcoporum præferuntur, & quare. 160. 50
Suffraganeus eccleſiæ ad ſui Patriarchæ collationem ſpectanti de Vicario prouidere tenetur, cum vacat, donec ei nouus rector detur. 482. 15. & 16
Suffraganeus, quando ſuum Archiepiſcopum punire poſſit. 186. 56
Summus Pontificatus Romæ viget. 118. 47
Summus Pontifex omnium Epiſcoporum maximus. 66. 2
Summus Pontifex, & Princeps ſacerdotum inter ſe differunt. 141. 10
Summo Pontifici ſubeſſe conuenit omnes homines de neceſſitate ſalutis. 130. 8
Summi Pontifices, cur ſe aliquando concilio ſubieciſſe videantur. 201. 48
Summum ſacerdotem quem vocari vetuerit concilium Carthaginenſe tertium. 370. 21
Sumptuoſa eccleſiarum ædificatio antiquiſſima. 57. 3
Super mortuum ſtare, exceptis coniunctiſsimis conſanguineis, olim ſacerdoti Rom. vetitum. 141. 6
Superioris auctoritas in quolibet iuramento intelligitur excepta. 127. 49
Superioris auctoritati per iuramentum præiudicium non fit. ibidem.
Supplices coronarij, de quibus Tertullianus. 45. 12
Supplicatio apud ethnicos ad fœminas non pertinuit. 194. 40
Supplicatio decreta victoriæ naualis cauſa. 44. 8
Supplicatio facta in forma motus proprij, ſi in clauſula, motu proprio, non ſit manus Papæ appoſita, expeditur ad petitionem partis. 425. 56
Supplicatio fiebat dijs capite coronato. 45. 11
Supplicatio, & ſpontanea diſpoſitio concedentis, an ſimul ſtare poſsint. 454. 54
Supplicationis formula. 44. 10
Suſpenſionis tempus in ſemeſtri, an computetur. 521. 63
Supplicationes decretæ pro fœlici rerum ſucceſſu. 44. 4
Supplicationes decretæ pro rebus proſpere geſtis. 44. 7
Supplicationes mandato ſacerdotis factæ. 44. 2
Supplicationes, & ſacrificia Rom. pependerunt à Pontificibus. 25. 12
Surdus, & mutus nuptias contrahunt, non item furioſus, & impubes, & quare. 339. 50
Suſpenditur, qui aliter, quam ſuper altari ſacrificauerit. 137. 9
Suſpicio crimen non probat. 203. 72

f Suſpen-

Suſpenduntur, qui prouiſos ante receptionem litterarum in poſſeſſionem beneficiorum admittunt. 443.13
Suum vnicuique tribui natura iubet. 300.74
Sybillini libri, quare adirentur. 22.17
Sylla ante pugnam Apollini ſeipſum commendauit. 45.16
Sylla, quare in calamitatem inciderit. 37.12
Sylla Ariſtonem in templo interfecit. ibid.
Syluester Prierienſis ordinis Prædicatorum vir eruditiſſimus. 183.25
Symbolum Athanaſij à ſummo Pontifice auctoritatem in Eccleſia obtinuit. 207.108
Symbolum Athanaſij ex ſeipſo ſymbolum non eſt. 207.107
Symbolum Athanaſij, velut fidei regula agnoſcitur. ibid. 109
Symbolum nouum edere Papa poteſt. 207.107
Symmachus idolorum fautor. 103.39
Symmachus religioni Chriſt. aduerſus. ibid.
Symmetria eſt ædium forma. 134.12
Syriaphœnix colonia Italicum ius habuit. 71.36
Synodo Chalcedonenſi ſubmittit ſe Martianus Imperat. 92.2
Syracuſanorum iuramentum. 49.8

T

Tabelliones iuramentum ſuper quauis ſcriptura deferunt. 336.25
Tabelliones, qui in contractibus alienationum, donationum, ceſſionum bonorum minorum viginti annis, vel in alienatione, & hypotheca rerum dotalium, iuramentum recipiunt, plectuntur pœna falſi, & confiſcatione bonorum ex decreto Senatus Pedemontani. 359.192
Tabernaculum Deus vagi mandauit. 136.2
Tabernaculum, quid. 132.2
Tabula, an picturæ cedat. 361.209. cum ſeq.
Tarcheſius Architectus. 4.2
Taurinenſis Metropolitana eccleſia, quid obſeruet in alienatione bonorum. 290.216
Taurinenſis Metropolitanæ eccleſiæ canonicatus, an ſint electiui. 463.27
Taurini magiſtratus aliquando Ruuereæ gentis nomine diſtributi. 394.7
Tegæatæ erga templa religioſi. 37.12
Templum Domini à Dauide non ædificatum, quia ſanguinem effuderat. 132.5
Templum non fuit olim, quod non eſſet dedicatum. 9.21
Templum nullum extitit ante Salomonem. 132.4
Templum Salomonis à Chriſto frequentatum. 132.7
Templum Salomonis cum reædificatum, reconſecratum. 136.5. & 7
Templum Salomonis Chriſtus domum ſuam vocauit. 132.7
Templum Salomonis ſuperbiſſimum. 132.6
Templum Salomonis ter ædificatum. 132.6. & 137.6
Templum Vaticanum exactè ædificatum. 134.18
Templi Vaticani ratio interuerſa, & quare. 135.19
Templa ædificari non poſſunt inconſulto Epiſcopo. 58.12
Templa ad Orientem ſita eſſe debebant etiam apud ethnicos. 58.10
Templa conſecrata ſunt, & dijs aræ poſitæ. 3.17
Templa dedicata ſunt religionis ergo. 1.7
Templa deorum domicilia dicta. 10. ante 1
Templa Deus magnificè extrui iuſſit. 134.12
Templa inaugurauerunt ethnici. 36.1
Templa manufacta, quando à Deo non habitentur. 133.8
Templa non dedicata, ſicut opera nuda fuerunt. 7.1
Templa non, niſi à Pontificibus dedicabantur. 7.6
Templa, quare ſint conſtituta. 257.10
Templorum cæremoniæ. 36.1
Templorum frontes an ad Occidentē vergere debeant. 134.18
Templorum frontes, quando ad Occidentem vergere debeant. 134.19
Templorum frontes, quorſum vergerent, & quare. 5.10
Templorum rectè ædificandorum cura apud pios viros maxima fuit. 134.15
Templorū ſecuritas non lædentibus, ſed læſis datur. 113.3
Templorum ſolemnitates. 36.1
Templorum vſus, quis. 10. ante 1
Templis immunitates conceſſæ. 36.2. cum ſeq.
Tempus ad aliquid faciendum conſtitutum, ſi non obſeruetur, rem afficit, maximè ſi adſit pœna. 519.37
Tempus conferendi à iure definitum eſt ſex menſium. 521.58
Tempus ad confirmandum in iure nullum reperitur. 522.81
Tempus, an currat ſuperiori in reſignatione admittenda permutationis cauſa facta. 521.80
Tempus conferendi ſex menſium non currit, niſi à die habitæ notitiæ vacationis. 521.61
Tempus immemorabile, an inducat iuſti tituli probationem. 303.100
Tempus immemorabile ſine fama, an incapaces, capaces reddat. 212.36
Tempus in indulto ad faciendam nouam prouiſionem à quo tempore incipiat currere, an à die collationis, aut à die adeptæ poſſeſſionis. 521.47
Tempus operatur, vt aliquid inſtitutum præſumatur. 212.38
Tempus ſemeſtre conferendi an ſuſpenſo computetur. 521.65
Tempus ſemeſtre, ſublato impedimento, an incipiat currere à die ſcientiæ. ibid. 67
Tempus ſex menſium, an habeat locum in confirmatione, aut inſtitutione. 522.78
Tempus ſex menſium, prout aſcendit deuolutio ad ſuperiorem, an integrum cuique ſuperiori remaneat. 522.72
Tempus vnius anni Iuſtinianus mutauit in triennium, biennij in decennium inter præſentes, & in vicennium inter abſentes. 295.17
Terminus dierum ad ſoluendum aſſignatorum, etiam feriatos complectitur. 227.55
Tentare monialem de matrimonio capitale eſt. 85.35
Terreæ aræ humiles. 5.8
Territorium non habere Epiſcopos aſſerit F. Duarenus. 99.3
Tertullianus antiquiſſimus auctor quo tēpore floruerit. 181.2
Tertulliani liber de præſcriptionibus, id eſt exceptionibus, & defenſionibus aduerſus hæreticos. 294.1
Tertullianus, quo tempore fuerit. 101.20
Teſtamentum ad fauorem Eccleſiæ, quomodocumque, & à quocumque factum ſit, valet. 115.4
Teſtamentum Cardinalis pro valido reputatum præſumitur de licentia Papæ factum. 405.36
Teſtamentum clericorum, quando dicatur valere. 279.100
Teſtamentum Epiſcopi querelæ inofficioſi non ſubiacet. 81.51
Teſtamentum iuratum, an renunciari poſſit. 346.103
Teſtamentum iure pontificio cum duobus, aut tribus teſtibus valet. 401.23
Teſtamentum non ſortitur effectum, niſi poſt teſtatoris obitū. ibid. 32
Teſtamentum primum qui non reuocare iurauit, an poſſit condere ſecundum, maximè ſi emerſerit aliquid, de quo teſtator, quo tempore primū fecerit, non cogitauerit. 346.108
Teſtamentum, qui condit, an dicatur alienare. 279.99
Teſtamentum ſecundum tollit primum, etiam per Principem confirmatum. 346.107
Teſtamentum vſurarij, ſeu inceſtuoſi, ne executioni demandetur, ab Epiſcopo impediri poteſt. 186.65
Teſtamenti executor: Vide executore.
Teſtamenti factio eſt iuris publici. 346.105
Teſtamenta clericorū querelæ inofficioſi nō ſubiacent. 11.35
Teſtamenta die feriato conſcribuntur, ſecus contractus, & quare. 227.46
Teſtandi facultas à Papa conceſſa, etiam ſine cauſa, valet. 403.27
Teſtandi facultas à Papa conceſſa, an reſtringi debeat ad pios vſus. ibid. 25
Teſtandi facultas à Principe conceſſa, quid operetur. ibid. 20
Teſtandi facultatem à Principe acceptans, an poſſit ſine ſolemnitate teſtari. ibid. 22
Teſtandi facultate à Romano Pontifice conceſſa, quæ ſoluatur compoſitio. ibid. 29
Teſtandi facultas Cardd. conceſſa, an ſortiatur effectum, ſi non fuerit in Camera regiſtrata. ibid. 29
Teſtandi facultas Cardinalibus conceſſa, quo modo intelligi debeat. ibid. 24
Teſtandi licentia, clericis conceſſa, an extinguatur per primum teſtamentum. ibid. 29
Teſtandi licentia, an extendatur ad teſtamentum iam factum. ibid. 30. & 34
Teſtis idoneus nemo in cauſa propria eſſe poteſt. 417.84
Teſtis niſi conteſtis, aduerſus Epiſcopū non admittitur. 187.75
Teſtes, die feriato an recipi poſſint. 327.47
Teſtes die feriato cogi non poſſunt. ibid. 50
Teſtes non ſunt quærendi de cauſa manifeſta, & plurimis nota. 231.85
Teſtes plerumque recipiuntur, licet non agatur de ſcriptura, neque lis ſit conteſtata, & quare. 282.124
Teſtium depoſitio pendet à die iuramenti præſtiti. 327.47
Teſtium depoſitiones recipiens die feriato, niſi neceſſitas aliud ſuadeat, peccat. ibid 49
Teſtimoniales, & commendatitiæ litteræ idem ſunt. 79.14

Theo-

Theodahadus, quòd moniales tributis oneraſſet, à Iuſtiniano reprehenſus. 85. 16
Theodahadus Gothorum Rex ſacris virginibus damna illata emendari iuſſit. ibid. 16. & 17
Theodercius Gothorum Rex clericos Epiſcopo Mediolanenſi iudicandos remittit. 110. 21
Theodericus de baſilica Rauennæ ædificanda ſtudioſe cogitauit. 58. 9
Theodericus, etſi Arrianus, plurimum epiſcopali ordini tribuit. 100. 8
Theodericus Arrianus fuit. ibid.
Theodericus iudicium ſynodale ad laicos pertinere negauit. 199. 27
Theoderici erga eccleſias zelus. 119. 54
Theodora Iuſtiniani vxor Acephalorum hæreſis ſectatrix eſt. 107. 18
Theodoſius Cæſar Ambroſij aduerſus ſeipſum latam excommunicationis ſententiam patienter tulit, ac probauit. 107. 16
Theodoſius Cæſar iudicium ſynodale ad laicos pertinere negauit. 199. 29
Theodoſius Cæſar, quàm humilis fuerit erga Sedem Apoſtolicam Rom. 69. 9
Theodoſius edictum, ne Iudæi læderentur, promulgauit. 102. 29
Theod. Epiſcopos, & clericos Neſtorianos eccleſijs eijci mandauit. 105. 1
Theodoſius humano generi de profunda quiete proſpexiſſe dicitur, & quare. 303. 97
Theodoſius M. ab Ambroſio eccleſiea repulſus, & quare. 101. 16
Theodoſius Magnus præſcriptionem triginta annorum poſuit. 303. 96
Theodoſius Magnus fontes, & inſontes promiſcue occidi iuſſit Theſſalonicæ. 101. 16
Theod. Neſtorij ſectatores excommunicari mandauit. 101. 1
Theodoſius pius, & religioſus. 105. 1
Theod. qua conditione fuerit ab Ambroſ. abſolutus. ibid. 15
Theod. & Hon. Eccleſiam ſordidis muneribus grauantes quo modo puniendos conſtituerint. 105. 1
Theod. & Valentin. clericos Epiſcopis iudicandos reſeruarunt. 109. 7
Theod. & Valentin. ſacerdotes iudicare noluerunt. 108. 3
Theologorum, & Canoniſtarum opinio diuerſa circa decimas. 309. 10
An Theologis magis ſtandum ſit, quàm Canoniſtis ſuper quæſtione, num decimæ ſint iuris diuini. 309. 15
Theſaurus verus Domini eſt, qui operatur, quod ſanguis eius operatus eſt. 290. 210
Theſeus capillos Apollini dedicauit. 34. 4
Tholus Vaticana celeberrima. 434. 17
Thomas Apoſtolus etiam Didymus dictus. 378. 22
Thracia Prouincias ſex continuit. 73. 1
Thus mercari non permiſſum in Arabia, niſi ſolutis decimis. 35. 8
Tiberius, Auguſtus nuncupari noluit. 90. 6
Traianus, Cæſar vocari noluit. 90
Tiberius ciuicam coronam recuſauit. ibid.
Tiberius, dominus dici noluit. ibid.
Tiberius, in acta ſua iurari detrectauit. ibid.
Tiberius, pater patriæ vocari noluit. ibid.
Tiberius, ſibi Flamines decerni vetuit. ibid.
Ticinum Lombardiæ ciuitas, hodie Papia dicitur. 398. 53
Timor mortis crimen Petri, & Marcellini extenuat. 203. 69
Titularis, an fructus beneficij diſſipare poſſit. 434. 7
Titulus, & bona fides, quid operentur. 298. 44
Titulus coloratus eſt neceſſarius, & quare. 513. 62
Titulus dari non ſolet habenti reſidentiale beneficium. 479. 3
Titulus ex diuturnitate præſumitur. 404. 38
Titulus hodie eſt, quod eccleſia aliàs dictum eſt. 170. 21
Titulus, præter poſſeſſionem, in præſcriptione requiritur. 374. 8
Titulus de vſucap. transformanda, & ſublata differentia rerum mancipi, & nec mancipi, explicatur. 294. 7
Titulum, aut ius quæſitum nemo aduerſus Papam allegare poteſt. 412. 42
Titulum coloratum ſaltem habere debet agens ad ſpolium. 512. 53
Titulum S. Petri ad Vincula ex familia Ruuerea ſeptem Cardinales obtinuerunt. 389. 14
Tituli à Diaconijs diſtincti. 387. 20
Tituli Cardinalium, hodie quot ſint. 385. 7
Tituli Cardinalium, quid olim fuerint, & hodie ſint. eod. 3
Tituli recentiores veteribus à Sixto V. adiecti. 386. 8
Tituli ſuperbiſſimi Principum. 90. 4
Titulorum Cardinalium erectio vetuſtiſſima. 385. 2
Titulorum Cardinalium ſedes, ſedi Imperiali ao ſit anterior. 441. 43
Titulos ſibi debitos Epiſcopi, & ſacerdotes retinere, & defendere debent. 91. 14
Toletum Patriarchali honore donatum, & quando. 176. 7
Toletanum conc. 3. Ricardus Rex conuocauit. 96. 23
Toletanum conc 4. Syſelandus Rex conuocauit. 96. 23
Toletanum conc. 5. Chintillanus conuocauit. 96. 23
Tonſura ante ſeptimum ætatis annum accipi non poteſt. 481. 3
Totum habere non poteſt is, cui pars data, vel adiudicata fuit. 288. 189
Totum integrum, non ſingulæ partes conſiderandæ ſunt. 517. 22
Tractatus abſque effectu quandoque punitur. 112. 6
Tractatus Cardinalis Veronenſis de Cardinalibus maximis laudibus extollitur. 168. 2
Tractatus de indultis ſeptem menſium ſpatio ab auctore abſolutus eſt. 526. 37
Tractatus de iureiurando, quare ab auctore dilatatus ſit. 333. 1
Tractatus iſte de indultis ab auctore ad iuris ſtudioſorum vtilitatem eſt editus. 366. 12
Traianus à Senatu optimus vocatus. 90. 6
Traianus, quàm prudenter reſponderit. 90. 7
Tranquillitas Regum gloria eſt. 119. 54
Tranſactio, & pactum ad ea tantum, quæ verbis comprehenſa ſunt, extenditur. 339. 54
Tranſactio ſuper re ſacra, & religioſa, an fieri poſſit. 313. 43
Translatio commodi perſonalis pendet à domino eiuſdem commodi. 499. 59
Translatio, depoſitio, & ceſſio ad ſolũ Papam ſpectant. 177. 21
Tranſlatus de vna ad aliam eccleſiam dictus eſt incardinatus, vel cardinatus, vel Cardinalis. 170. 21. & 22
Tributum, Imperatori, alijsq. Principibus quare ſoluatur. 219. 73
Tributa à bellis ortum duxerunt. 33. 3
Tributa apud Deum impia. ibid. 4
Tributa, Imperatoribus quare dentur. 308. 7
Tributa, & obedientiam ethnicis à Chriſtianis præſtari, quare Paulus præceperit. 102. 27
Tributa ſunt teſtimonia vniuerſalis dominij, & imperij. 312. 38
Tridentinum concilium, quid ſtatuerit de clericis coniugatis. 149. 70
Tridentina ſynodus decimas Deo debitas vocat. 311. 30
Tridentina ſynodus, quantum detulerit epiſcopali dignitati. 186. 68
Triennium plus iuris transferre, quàm decennium, aut vicennium, nulla ratio ſuadet. 298. 43
Tribuni plebis Aemilium Scaurum Cenſorem in carcerem trudunt, & quare. 17. 13
Tribuni plebis magiſtratu abeunt, quòd eos Augures non rite electos cenſuiſſent. 19. 7
Tribunorum plebis, quanta auctoritas. 7. 4
De tribu Iuda natus eſt Chriſtus. 140. 3
Turcæ, & barbari ius gladij legitime habent. 102. 25
Turrecremata hallucinatur. 165. 93
Tutor ante confectum inuentarium nihil facere debet. 275. 47
Turturis caſtitas, & laudes. 16. 10
Turturum continentia. 126. 42
Tyanææ aquæ miracula aduerſus periuros. 50. 12

V

Vacare apud Sedem Apoſtolicam aliud eſt, aliud eſſe reſeruatum Sedi Apoſt. 494. 8
Vacare in curia, & apud Sedem Apoſtolicam, paria ſunt. ibid. 4
Vacantes, hoc eſt, actuales officiales, plura habent priuilegia, quam honorarij. 475. 78. cum pluribus ſeqq.
Vadimonium eſt violentum. 336. 22
Vadimonij, & ſponſionis differentia. 336. 22
Vadis, & prædis differentia. 336. 23
Valentina ciuitas ab Imperatore Eccleſiæ conceſſa cum regalibus. 413. 48
Valens Imp. Aegyptijs monachis infenſus. 103. 38
Valens Imp. orthodoxos grauiſſime inſectabatur. 220. 74
Valens impius. 103. 38
Valentinianus Cæſ. caput ſe ſubmiſſurum bono Epiſcopo dixit. 100. 14

Valentin. eccleſijs quidquam donari prohibuit. 103.38
Valentinian. hæreditates interdixit Eccleſiæ. 103.38
Valentiniani,& Martiani erga eccleſias pietas. 85.19
Valentiniani monachos ad munia ciuitatum reuocauit. 103.38
Valentinianus,quàm reuerenter ſe geſſerit erga Sedem Apoſt. Rom. 67.9
Valentiu. Theod. & Arcad. in idolorum ſimulacra, ac templa Epiſcopis plenam auctoritatem impartiti ſunt. 95.13
Valentin. Theod. & Arcad. miniſtros Eccleſiæ ad iudicium ſeculi trahi noluerunt. 108.6
Valentinianus, & Valens vagos monachos coerceri lege mandarunt. 64.10
Valentinianus Eccleſiam, & eius miniſtros conſtitutionibus læſit. 103.38
Valentiniani de Epiſcopo eligendo zelus. 87.11
Valentiniano non eſt credendum. 103.38
Valerius Flaccus Aedilis creatus iuramentum per fratrem præſtitit, quoniam Flamen Dialis eſſet. 18.29
Varie iurabant Romani. 48.1
Vas dictus, qui pro altero vadimonium promittebat. 336.23
Vas frequentius pro capite: præs pro pecunia promittit. 336.23
Vaſa pretioſa ſunt, quæ redimunt animas à morte. 290.210
Valore beneficij vero non expreſſo in reſignatione, an ius penes reſignantem remaneat. 445.29
Vaſa ſacra neceſſitatis cauſa oppignerari poſſunt. 117.30
Vaſa ſacra pro captiuis redimendis alienari poſſe permiſit ſexta ſynodus. ibid. 31
Vaſa ſacra pro redēptione pro captiuorum vendi poſſunt.ibid.
Vaſa ſacra pro redemptione captiuorum oppignerari poſſunt. ibid. 31
Vaſſallus,ſeu emphyteuta rei ab alio occupatæ, an canonem ſoluere teneatur. 510.44
Vectigalis ager, intelligitur emphyteuticarius. 281.117
Vigetius de ſacramento militari. 334.13
Vela mulierum Deo dedicatarum, quot,& quæ. 192.10
Velum, viduæ quale conueniat. 192.10
Velum virginale, quid ſignificet. ibid. 14
Velum virginale ſolis virginibus dari poteſt. ibid. 13
De velo virginali Epiſcopus minime diſpenſat, & quare. ibid. 13
Vendicatio incertæ partis datur ex iuſta tantum cauſa. 35.18
Venditorem ſatiſdare de euictione extra naturam contractus eſt. 342.78
Venditionis verbum largo ſumpto vocabulo comprehendit omnem contractum, per quem dominium transfertur. 280.102
Venditione vnius rei duabus perſonis facta, quæ alteri præferatur. 343.84
Venerationem iuſtam habet,quidquid excellit. 374.17
Veneris verticordiæ ſimulacrum. 22.17
Veneti Othonem Friderici filium capiunt. 107.20
Venetiarum Patriarcha ſuis Suffraganeis pallium non tradit. 176.9
Veram Eccleſiam conſtituunt plebs ſacerdoti adunata, & paſtori grex adhærens. 163.72
Verbo Cardinalis creditur. 172.43
Verba ad iuſiurandum an ſint neceſſaria. 338.44 cum ſeqq.
Verba: conuerte gladium tuum,&c. temporalem Petri poteſtatem deſignant. 130.2
Verba debent ſemper accipi in potiori ſignificatione. 311.31
Verba deſeruiunt intentioni, non intentio verbis. 380.50
Verba dubia ſubiectæ materiæ aptantur. 474.74
Verba generalia non derogant concilio. 202.53.& 54
Verba illa apud Matthæum; ſit ſermo veſter, eſt,eſt, non, non, explicantur. 350.128
Verba inhibitoria, & præciſa quo modo accipienda. 380.51
Verba in iuramento,quo modo dicantur neceſſaria. 339.51
Verba inſpicienda ſunt, & materia, de qua agitur, vt intelligi poſſit diſpoſitio. 381.63
Verba Pſalmiſtæ: pro patribus tuis nati ſunt tibi filij,Epiſcopis à S. Auguſtino applicantur, atque Apoſtolis. 181.1
Verba ſimpliciter prolata in materia ſtricta,& exorbitanti debent intelligi vere, ac proprie. 477.5
Verba vniuerſalia, & geminata, quos producant effectus. 498.51
Verbis an opus ſit in contractu nuptiarum. 338.47
Veritas eſt medulla, & ſubſtantia iuramenti. 350.231
Veronæ Brixia mater. 75.12
Veſtæ Deæ ara humilis. 5.8
Veſtalis annos triginta caſtitatem ſeruabat. 22.10
Veſtalis ductum ad ſupplicium obuians, liberabat. 22.14
Veſtalis lectica vehebatur. ibid. 14
Veſtalis maxima, & primigenia, quæ. 22.9
Veſtalis non capiebatur, niſi in alterius locum. 21.7
Veſtalis,quæ nupſerit, male mulctata. 22.11
Veſtalis triginta annis elapſis nubere poterat. 22.10
Veſtalis virginis dignitas quantum differat à dignitate Cardinalis. 172.52
Veſtali lictor permiſſus. 22.14
Veſtali ſemel tantum iurare permiſſum,& quando. ibid.
Veſtali tutor non dabatur. ibid. 13
Veſtales capiebantur,hoc eſt, eligebantur. 21.6
Veſtales, cur capi dicerentur. ibid.7
Veſtales ignem publicum cuſtodiebant. 22.9
Veſtales ius teſtandi habuerunt,etiam viuente patre. 21.8
Veſtales patria poteſtate ſolutæ. 21.8
Veſtales per triginta annos caſtæ eſſe debebant. 21.4
Veſtales pro populo ſacrificia offerebant. ibid.3
Veſtales ſortito eligebantur. 21.3
Veſtales templi Antiſtitæ dictæ ſunt. 21.1
Veſtales tres vno tempore inceſtuoſæ. 20.15
Veſtales virgines ſanctæ, ac venerabiles. 21.2
Veſtalium, & monialium parallelus. 84. ante 1
Veſtalium ſacris ſolus Pontifex max. intererat. 22.10
Veſtalium templa, quare non conſecrarentur. 194.26
Veſte inſigni Flamen Dialis vtebatur. 18.39
Veſtes colorem mutabant pro deorum qualitate. 39.3
Veſtes Cardinalium eædem hodie,quæ & olim. 174.72
Veſtes Pont. Hebr. octo, & quæ. 157.4
Veſtes Pont. Hebr. pretioſiſſimæ. 157.5
Veſtes Pont. Hebr. ſanguine aſpergebantur, cum conſecrabatur. 157.8
Veſtes ſacerdotis Cerealis albæ. 39.3
Veſtes ſacerdotum Hebræorum quo modo à pontificijs differrent. 157.6
Veſtes ſacerdotum, quales. 39.3
Veſtium Pontificis Hebræorum forma à Deo eſt. 157.3
Veſtibus eiuſdem coloris,quo Princeps vtitur,vti non poſſunt inferiores. 373.26
Vetuſtas,verbum, quo modo interpretandum. 94.6
Vicarius, abſente Epiſcopo, quam habeat auctoritatem. 434.51
Vicarius agens præſente Epiſcopo habere auctoritatem agendi videtur. ibid. 50
Vicarius Chriſti, quæ præſtet. 160.39
Vicarius conferendi facultatem habens, an extra diœceſim poſſit conferre. 436.75.& 84
Vicarius Epiſcopi, an habeat dignitatem. 381.58
Vicarius Epiſcopi,an laicus eſſe poſſit. 237.15
Vicarius Epiſcopi,an ſit capax delegationis pontificiæ. 381.59
Vicarius Epiſcopi, delegatam, an ordinariam habeat iuriſdictionem. 433.43
Vicarius habens facultatem conferendi, ſuperueniente indulto,an ea, quæ ſub indulto ſunt, conferre valeat. ibid. 40
Vicarius Papæ,an extra vrbem habeat iuriſdictionem. ibid.80
Vicarius Papæ, an habeat iuriſdictionem vſque ad centeſimum lapidem,vt olim vrbis præfectus. ibid. 81
Vicarius Papæ non habet ius conferendi. ibid. 96
Vicarius Papæ, quo modo eius vices gerat. ibid. 98
Vicarius, quo ad collationem, an ſit cum Epiſcopo idem conſiſtorium. ibid. 87
Vicarius, quoad collationem idem eſt, quòd Cardinalis. 434.47
Vicarius quòd quiſpiam habeatur, nominetur, aut reputetur, probato, coram eo acta valebunt. 434.58
Vicarius,vnde dicatur. 433.42
Vicarius,vt poſſit conferre, ſpeciale debet habere mandatum. 436.78
Vicarij auctoritas,per teſtes probari an poſſit. 434.53
Vicarij Chriſti ſumma potentia. Ex S. Auguſtino. 211.4
Vicarij,& Epiſcopi tribunal vnum,& idem cenſetur. 433.41
Vicarij Epiſcopi excommunicatio, an liget ſucceſſorem. 381.57
Vicario Epiſcopi ex generali conceſſione beneficiorum collatio facta, quo modo intelligatur. 433.38
Vicarij Epiſcopi iuriſdictio, an tranſeat ad ſucceſſorem, & quando. 383.79
Vicarij poteſtas non negata coram ipſo acta valere facit. 434.57
Vicarij reuocati geſta,quo modo valida cenſeantur. ibid. 59. cum ſeqq.
Vicarij reuocati, reuocationem neſcientis collatio quare tenere debeat. ibid. 74

Vicario

I N D E X.

Vicario oretenus ab Epiſcopo collatio an concedi poſſit. ibid. 53
Vicariũm, an communis reputatio in ſpiritualibus approbet. ibid. 49
A Vicario ad Epiſcopum in collatione, an appellari poſſit. ibid. 36
A Vicario foraneo ad Epiſcopum, an appellari poſſit. ibid. 88
Vicarij Epiſcoporum, an ordinariam habeant iuriſdictionem. ibid. 84. & 85
Vicarij Epiſcoporum, an rite extra diœceſim conferāt. 522. 69
Vicarij Papæ, olim qui fuerint, vide Pauinum. 437. 105
Vicarij Prouinciarum Romanarum. 73. 1
Vicecancellarius, an poſſit Epiſcopatum, aut Diaconiam cum Titulo retinere. 386. 9
Viee ſacra ſententiam dicere quid ſit. 381. 57
Victimæ in ſacrificijs coronabantur. 39. 1
Victimarum immolatio apud Impp. ſicut maieſtatis reatus, damnata. 56. 2
Victoria, quare inter deas olim fuerit. 2. 11
Victualium pretium ab Epiſcopo pendet. 81. 45
Vidua ab altari velum accipit. 192. 12
Vidua ab Epiſcopo, & à ſacerdote velari poteſt. ibid. 11
Vidua, ſeu viduata, quando propriè dicatur Eccleſia. 435. 69
Viduæ can. ſi quis ſuadente, gaudent priuilegio. 193. 18
Viduæ, quo modo velari poſſint. 192. 16
Viduæ velari non poſſunt. ibid. 9
Viduarum cauſæ antiquitus ab Epiſcopis tantum cognoſcebantur. 103. 33
Viduitas genus eſt pudicitiæ. 125. 32
Viduitas Reipublicæ inutilis eſt. ibid.
Viennenſes & nomen coloniæ, & ius Italicum habuerunt. 71. 36
Vigetis Rex orationem ſummi Pontificis per epiſtolam implorat. 88. 14
Vigilaſne Deum gens, quid ſignificet. 22. 10
Vigilaſne Rex, quid ſibi velit. ibid. 10
Vigilo, verbum, quo in vſu eſſet apud perſonas ſacras. 22. 10
Virgilins, quid de Deo ſentiat in Aethna. 391. 9
Vigilius Papa Theodoram Auguſtam excommunicauit, & quare. 107. 18
F. Vincentius Bonardus ſacri Palatij Magiſter laudatur. 381. 59
Vincentius Laurus, Card. Montis Regalis laudatur. 227. 62
Vincentius Laurus, Card. Montis Regalis apud Allobrogum Duces Legatum egit. ibid.
Vincentius Quirinus patritius Venetus, commendatur. 378. 28
Vindicatio, niſi domino, non datur. 299. 56
Vinum in ſacrificijs neceſſarium. 40 5
Vinum ſacerdoti tabernaculum intraturo vetitum. 141. 6
Violatio immunitatis Eccleſiaſticæ reſeruata eſt. 183. 27
Virginia à ſacris reiecta, & quare. 8. 13
Virginia præclara fœmina. 8. 13
Virginitas coacta eſſe non debet. 84. 1
Virginitas in Abbatiſſa neceſſaria eſt. 194. 33
Virgo Eccleſiam triumphantem repræſentat. 193. 17
Virgo Veſtalis corrupta viua defodiebatur. 14. 11
Virgines Veſtales aliquando nudæ verberabantur à Pontifice Maximo, in loco obſcuro. ibid. 11
Virgines Veſtales à Pontifice Maximo capiebantur. ibid 11
Virgines Veſtales delinquentes à Pontifice Maximo puniebantur. ibid. 11
Virgines Veſtales templi Antiſtitæ vocabantur. 10. 6
Virginum raptores, homicidæ, & adulteri, an ab Eccleſia extrahi poſſint. 261. 57. & 66
Virginum raptus eſt grauiſſimum crimen, & Reipublicæ pernicioſum. ibid. 66
Virginum Veſtalium Magiſter Pont. Max. fuit. 13. 11
Virginibus Veſtalibus Numa ſtipendium ſtatuit, & quare. 22. 11
Virtus moralis à more in homine dicitur. 347. 112
Virtus nullius rei aliquid poteſt, niſi per virtutem Dei. 391. 6
Virtus, quare inter deas fuerit. 2. 11
Virtute præſtantes viri eum gradum ſunt honoris aſſecuti antiquitus, quem Magiſtratus. 67. 4
Virum perfectum, quid oporteat facere. 21. 5
Viſitare Monaſterium tenetur Epiſcopus ſemel in anno, aut etiam bis. 189. 4
Viſitatio Epiſcopi erga Monaſterium intelligitur facienda cum cauſa. 189. 4
Viſorum maior affectus. 87. 13
Vita communis inter clericos diu eſſe non potuit, & quare. 272. 6
Vitellius Auguſti cognomen reſpuit. 90. 6
Vitium defuncti non nocet hæredi. 304. 107
Vitia hoc tempore repullulant. 223. 18
Vitioſus ingreſſus ad ſpiritualia patere non poteſt. 298. 48
Vitioſi corpore apud Hebræos à ſacerdotio repellebantur. 157. 9
Vitruuius Architectorum Princeps. 5. 4
Vitruuius ordines architectonicos in ſacris ædibus diligenter conſiderauit. 4. 1
Vlpianus iuriſconſultus Chriſtianis infenſus. 145. 61
Vlpianus genere Syrophœnix fuit. 71. 36
Vltimum ſupplicium etiam Pontifices irrogabant. 26. 7
Vnica cella duobus dijs dicari non poterat, & quare. 25. 6
Vnio quid, quotuplex, quæ beneficia vniantur, à quibus, quot modis, qui ſint vnionis effectus. 480. 18
Vnio facta de beneficio vacante ad vitam, an inducat reſeruationem. 418. 19
Vnitas à Chriſto prædicata, & ſanctificata. 163. 81
Vnitas Eccleſiæ in Canticis Canticorum quo modo probetur. 163 77
Vnitas pacem conſeruat. 67. 8
Vnitas in Republica proficua. 67. 8
Vnitatem Eccleſiæ Paulus prædicauit Epheſijs. 163. 78
Vnitatem Eccleſiæ, qui negat, fidem negat. ibid. 77
Vnitatem ſacerdotalem S. Petri Cathedra produxit. 163. 72
Vniuerſalis nomen Papæ ſæpius tributum. 164. 92
Vniuerſalis, quo modo ſummus Pontifex dici non debeat. 195. 94
Vniuerſalem, ſolum interpretatur Gregorius, ideo vniuerſalis dici nolebat. 165. 95
Vniuerſitatis ius, & nomen per vnicam perſonam, an retineatur. 457. 74
Vniuira corona pudicitiæ donabatur. 16. 9
Vniuira in ſolemnibus cæteris anteibat. 126. 43
Vniuiræ apud priſcos Germanos in pretio habitæ. 126. 41
Vniuiræ corona pudicitiæ donata. 126 41
Vniones, hoc eſt grandes margaritæ, & aliæ res pretioſæ mancipi ſunt. 294. 7
Vnum eſt propter aliud. 353. 148
Vnius rei duo poſſunt ſimul habere dominium, alter naturale, alter legale. 299. 63
Vocantes moniales ad ciuilem iudicem mulctandi ſunt. 85. 10
Voluntas, an deficiat, vbi adeſt clauſula, de verbo ad verbum. 509. 7
Voluntas hominis eſt ambulatoria vſque ad mortem. 346. 104
Voluntas, non poteſtas in Principum conceſſionibus deſideratur. 505. 31
Voluntas puellæ, quæ monaſterium ingredi vult, ab Epiſcopo exploranda. 192. 6
Votum Papam non obſtringit, quin ſuam iuriſdictionem exerceat. 205. 91
Votum, quando reddi non debeat. 205. 92
Votum ſimplex à ſolemni non diſtinguitur, quo ad Deum. 123. 5
Votum ſuſceptum ſemper præeunte Pontifice Maximo. 42. 20
Voti obligatio ad hæredem tranſit. 35. 14. & 15
Vota apud Romanos pro neceſſitate ſuſcipi ſolita. 44. 1
Vota diligenter reddita. 43. 23
Vota mandata aliquando publicis ſacerdotibus. 43. 22
Vota per ſacerdotes dedicata. 44. 2
Vota pro ægrorum ſalute facta. 42. 14
Vota pro Cæſarum ſalute quotannis facta. 42. 16
Vota pro periculis facta ab ethnicis. 41. 1
Vota, ac ſupplicationes decretæ peſtilentiæ auertendæ cauſa. 44. 3
Vouere decimas etiam ethnici ſolebant. 35. 10
Vrbanus Sextus Carolum Hungariæ, & Siciliæ Regem excommunicat. 225. 41
Vrbini Ciuitas genti Ruereæ tradita. 396. 29
Vrbis Romæ ſeptem, & nouem Eccleſiæ antiquitate, & ſanctitate præcipuæ ſunt. 526. 34
Vrbem tutiorem Religio, quàm mœnia faciunt. 10. 5
Vrbes in præſidia fugitiuorum decernendas eſſe mandauit Deus. 256. 2
Vrbes tres ad fugitiuorum ſubſidia in veteri lege fuerunt conſtitutæ. ibid.
V. S. L. M. notæ ad vota ſoluta pertinentia, quarum ſenſus eſt Votum ſolui libens merito. 43. 26
Vſucapio eſt pro bono publico, ne rerum dominia diu incerta ſint, & vt ſit aliqua ſecuritas poſſeſſoribus, ac finibus litium. 302. 87
Vſucapio fauorabilior eſt, quàm præſcriptio, & quare. 296. 24 cum ſeq.

INDEX.

Vſucapio legitimum dominium præſtat. 300.71
Vſucapio & legis nomen, & poteſtatem habet. 300.70
Vſucapio non eo accipitur ſenſu apud Pontifices, & interpretes, quo apud Iuriſconſultos. 295.19
Vſucapio parit directam in rem actionem, poſſeſſio longi temporis exceptionem tantum. 297.30
Vſucapio præit, ſequitur præſcriptio. 296.28
Vſucapio, ſeu præſcriptio pro hærede in filio locum non habet. 174.6
Vſucapio, & præſcriptio in rebus Eccleſiaſticis admittitur. 301.83
Vſucapio, quid ſit. 294.18. & 29
Vſucapio ſemper ſignificauit acquiſitionē dominij per vſum, & poſſeſſionem, tam rerum immobilium, quàm mobilium. 294.19
Vſucapionis genuina ſignificatio, & ad mobilium, & ad immobilium rerum acquiſitionem refertur. 297.34
Vſucapionis, & præſcriptionis differentia à quibus emanauerit. 300.67
Vſucapionis, & præſcriptionis lex dura eſt, non tamen iniqua. 302.93
Vſucapionis, & præſcriptionis lex iuſta etiam Chriſtianis eſt. 302.95
Vſucapioni, an rerum natura repugnet. 302.90
Vſucapioni rei mobilis, aut ſe mouentis ſufficit annus. 295.16
Vſucapioni rei immobilis in Italico ſolo ſufficit biennium. 295.16
Vſucapionem, & præſcriptionem iuſtam eſſe etiam Theologi fatentur. 302.95
Vſucapionem, & præſcriptionem lex admittendo, ius naturæ potius ornauit, & auxit, quàm læſerit. 302.93
Vſucapionem, & præſcriptionem tacitus conſenſus inducit. 302.86
Vſucapionem pro præſcriptione vſurpant noſtri, & vſucapere, pro præſcribere. 296.22
Vſucapione adijci dominium, an de vtili, an de directo intelligi debeat. 296.29
Vſucapione ceſſante, quot detrimenta ſentiret reſpublica. 302.87
Vſucapio transfert directum dominium mobilium: præſcriptio immobilium, ſi adſit titulus cum bona fide. 298.44
Vſucapi poterant res mobiles, aut ſe mouentes, ſiue mancipi, ſiue nec mancipi eſſent. 295.10
Vſucapione, aut præſcriptione dominia transferri, an ſit contra ius naturale. 299.59
Vſurarius quare ſit maledictus. 258.18
Vſuræ pecuniæ fœnebris extra vinculum ſtipulationis non petuntur; quòd verò ex mora debitoris creditori competit, & vſura vocatur, peti poteſt legitime. 214.55
Vſurarum cauſam in quæſtione iuris ſemper iudex Eccleſiaſticus cognoſcit: in quæſtione facti, dum agitur ad reſtitutionem, etiam laicus poterit pœnam laico infligere. 214.51
Vſurarum cognitio ad Principem Eccleſiaſticum ſpectat. 207.113
Vſurarum crimen, an ſit mere Eccleſiaſticum. 213.50.& 57
Vſurarum debitor ex iuramento ſoluere debet: poteſt tamen ſolutum repetere. 357.178
Vſurarum, & fœnoris differentia maxima. 214.54
Vſurarum prohibitio à Romano Pontifice ortum trahens cognomen dedit huic crimini, vt Eccleſiaſticum vocaretur. 214.57
Vſusfructus rerum immobilium Eccleſiæ, quo modo transferatur. 116.12
Vſusfructus translatio, quo modo nulla ſit. 116.13
Vtilitati publicæ priuatorum conſenſus nequaquam obeſt. 126.36
Vtopienſes ſacerdotes qua pollerent auctoritate. 30.6
Vuiſigothi, quantum Epiſcopis tribuerint circa iudices, & iudicia. 79.26. cum ſeq.
Vuiſigothorum leges, quid de cauſis pauperum ſtatuerint. 79.26
Vuormatienſis ſynodus, quid ſanxerit. 409.12
Vxor à concubina dignitate tantum differebat. 215.62
Vxor, quando virum relinquere potuerit. 16.4
Vxor ſine viri licentia, de paraphernis iure an agere poſſit. 360.198. cum ſeq.
Vxori legatum relictum ita demum valet, ſi ea fuerit legitima. 287.175
Vxores, quare ducantur. 344.90
Vxores veræ quandoque concubinæ dictæ ſunt. 215.61
Vxorum multiplicatio eſt incontinentiæ argumentum. ibid.8

X

Xenia etiam à ſacerdotibus Chriſtianis in introitu data. 12.17
Xenia Concilium Tridentinum omnino ſuſtulit. ibid.
Xeniorum erogatio vetita. ibid.
Xeniorum erogatio, quando, & per quem conceſſa. ibid.
Xenodochia iure etiam imperiali priuilegia, quæ Eccleſiæ, habent. 259.29

Z

Zeno templa vetuit. 3.15
Zeno, naturam eſſe ipſum Deum cenſuit. 2.7
Zacharias Papa, Childericum Galliarum Regem quare depoſuerit. 224.39
Zacharias Papa, cum viſitatio liminum Apoſtolorum in deſuetudinem abijſſet, eam renouauit. 525.16
Zacharias Papa, qua auctoritate depoſuerit Childericum Gallorum Regem. 226.53
Zacharias Papa Regnum Franciæ à Childerico in Pipinum tranſtulit. 198.5
Zorobabel templum deſtructum reædificauit. 136.5

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

REGESTVM.

a b A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg ✠ Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz.

a b c d e f

Omnes ſunt Terniones, præter *b*, Xx, & f, Duerniones; Gg, Quaternionem; & ✠ Folium ſimplex.

R O M AE,
Apud Hæredem Bartholomæi Zannetti.
M D C X X I I I.